BIBLIOTHECA

F. LUCII FERRARIS

F. LUCII FERRARIS

SOLER-ALEXANDRINI ORD. MIN. REG. OBS. S. FRANCISCI LECTORIS JUBILATI
EXPROVINCIAL. EXAMIN. SYNODALIS AC S. O. CONSULTORIS

PROMPTA

CANONICA JURIDICA MORALIS THEOLOGICA

NEC NON

ASCETICA POLEMICA RUBRICISTICA HISTORICA

EDITIO NOVISSIMA

MENDIS EXPURGATA

NOVIS AD SINGULAS FERE VOCES ADDITAMENTIS NOVISQUE ARTICULIS LOCUPLETATA TUM PECULIARIBUS SUMMARIIS TUM GENERALI MATERIARUM INDICE INSTRUCTA ADJECTA AD CALCEM CUJUSCUMQUE VOLUMINIS ABSOLUTISSIMA APPENDICE EX OMNIUM SS. CONGREGATIONUM DECRETIS QUAE VEL IN ANTEACTIS EDITIONIBUS DESIDERANTUR VEL DEINCEPS USQUE AD PRAESENS LATA SUNT JUXTA VOCUM HUJUSCE BIBLIOTHECAE SERIEM DIGESTIS

OPERA ET STUDIO MONACHORUM ORDINIS SANCTI BENEDICTI

ABBATIAE MONTIS CASINI

PATRONO ET AUSPICE

VIRO EMINENTISSIMO

NICOLAO S. R. E. CARDINALI WISEMAN

ARCHIEPISCOPO WESTMONASTERII.

TOMUS SEPTIMUS

NEAPOLI

TYPIS AGRELLI PROPE COENOBIUM S. THERESIAE AD STUDIA

MDCCCLV.

SUPERIORUM PERMISSU ET PRIVILEGIO.

BIBLIOTHECA

F. LUCII FERRARIS

RESTRICTIO MENTALIS

SUMMARIUM

1. Restrictio mentalis est duplex, una pure mentalis, et alia non pure mentalis, et quae sit utraque, *remissive* — 2. Amphibologia, seu aequivocatio quid sit? — 3. Restrictio pure mentalis, et amphibologia, seu aequivocatio facta per restrictionem pure mentalem, non excusa a mendacio, et perjurio. — 4. Restrictio non pure mentalis, sed aliquo sufficienti modo externata, et amphibologia, seu aequivocatio per verba, aut signa externa per se aequivoca excusat a mendacio, et perjurio in omnibus casibus, in quibus ex justa causa habet quis Jus, seu debitum ad occultandam veritatem. — 5. Hinc Confessarius, quamvis interrogetur a Tyranno, an aliquid sciat ut Confessarius, et scientia Sacramentali de peccato Poenitentis? Poterit etiam cum juramento asserere, se nil scire, etiam spectata tali scientia Sacramentali, retinendo in mente *ad dicendum*. — 6. Sic Secretarius Regni, ad occultandam veritatem, et servandum sibi impositum sigillum, poterit uti amphibologia, seu aequivocatione, vel restrictione non pure mentali etiam cum juramento. Idem dicendum est de Uxore adultera a Marito interrogata ad necem, an commiserit adulterium? Et sic de aliis similibus casibus. — 7. Ita qui ex praesumptione falsa interrogatur a Judice, non tenetur confiteri propositionem veram, ubi, ista confessa, condemnandus esset in foro externo de crimine, vel debito, ad quod revera in foro conscientiae non tenetur, nec negando cum juramento pejerat. — 8. Item qui juramento interrogatur, an veniat ex tali loco, qui falso existimatur peste infectus, jurare potest, se inde non venire, subintelligendo *eo loco, quali existimatur, nimirum peste infecto*; Immo secundum multos, etiamsi talis locus esset vere infectus, si tamen celeriter transiens certo crederet, se nihil inde luis contraxisse, adhuc jurare posset non transisse, utendo eadem restrictione. — 9. Item si Clericus, vel Religiosus sit coram Judice saeculari conventus, non solum ipse pro se, sed etiam alii pro ipso jurare possunt eum nihil deliquisse, utendo hac restrictione, *ut coram tali incompetente Judice deponi debeat;* Item si Clericus, vel Religiosus, aut alia persona exempta a Gabella solvendis interrogetur a Gabellario, an habeat, seu portet aliquod Gabellae obstrictum? Jurare potest, se nihil habere, seu portare, utendo hac restrictione, *Nihil habeo, seu porto, ex quo Gabellam solvere debeam*. — 10. Affertur aliud notabile exemplum cum sua licita restrictione. — 11. Quomodo excusentur Mercatores, qui dicunt, vel etiam jurant, se non posse pro tali pretio talem mercem vendere, vel sibi pluris constare, licet in rigore hoc verum non sit? — 12. Reus an, et quando teneatur, vel non fateri veritatem Judici ipsum interroganti cum juramento? *ad n.* 14.

1 Restrictio mentalis est duplex: Una *pure mentalis*, et alia *non pure mentalis*, et quae sit utraque? Vide verb. *Juramentum art.* 1. *num.* 14.

2 Amphibologia, seu aequivocatio proprie est locutio, quae sua significatione generat in audiente conceptum diversum ab eo, quem loquens retinet in mente: *Est in re Communis.*

3 Restrictio pure mentalis, et amphibologia, seu aequivocatio facta per restrictionem pure mentalem non excusat a mendacio, seu perjurio: *Comm.*, et habetur clare ex tribus sequentibus propositionibus 26. 27. 28. in ordine justissime damnatis ab Innocent. XI. die 2. Martii 1679. Propositio 26. « Si quis, vel solus, vel coram aliis, sive interrogatus, sive propria sponte, sive recreationis causa, sive quocumque alio fine juret, se non fecisse aliquid, quod non fecit, vel aliam viam ab ea, in qua fecit, vel quodvis aliud additum verum, revera non mentitur, nec est perjurus ». Propositio 27. « Causa justa utendi amphibologiis est, quoties id necessarium, aut utile est ad salutem corporis,

honorem, res familiares tuendas, vel ad quemlibet alium virtutis actum, ita ut veritatis occultatio censeatur tunc expediens, et studiosa ». Propositio 28. « Qui mediante commendatione, vel munere ad Magistratum, vel Officium publicum promotus est, poterit cum restrictione mentali praestare juramentum, quod de mandato Regis a similibus solet exigi, non habito respectu ad intentionem exigentis, quia non tenetur fateri crimen occultum ».

4 Restrictio non pure mentalis, sed aliquo sufficienti modo externata, et amphibolia, seu aequivocatio per verba, aut signa externa per se aequivoca excusat a mendacio, et perjurio in omnibus casibus, in quibus ex justa causa habet quis jus, seu debitum ad occultandum secretum. Vide verb. *Juramentum art.* 1. *n.* 13. verb. *Mendacium n.* 21. *et* 22.

Nota Romani Theologi.

Nihil unquam excusat a perjurio; quare nec etiam admitterem, posse secretarium Regni juramento uti in casu proposito *n.* 6. idem dicito de casibus *n.* 7. 8. *et* 9. enodatis.

Responsio Auctoris.

Sed hic recurret pro me responsio mox *n.* 56. data, ut videantur scilicet pro dictis meis assertionibus allata solida fundamenta sub verb. *Accusatus a n.* 10. *ad* 43. et sub verb. *Juramentum a n.* 13. *ad* 26. et Scotus *in* 4. *dist.* 15. *q.* 4. *art.* 3. et cum aliis Mastrius *Theol. Moral. disp.* 10. *in q.* 9. *art.* 1. *n.* 171. *et* 172. *et disp.* 6. *qu.* 2. *art.* 3. * Atqui fundamenta, quae Ferraris pro usu restrictionum mentalium affert, solida non esse et a Romano Theologo, et a nobis saepe, ac praesertim ad *verb. cit.* animadversum fuit. * V. Addit. Casin. v. *Juramentum.*

5 Hinc Confessarius, quamvis interrogetur a Tyranno, an aliquid sciat ut Confessarius, et scientia Sacramentali de peccato Poenitentis, poterit etiam cum juramento asserere, se nihil scire, etiam spectata tali scientia Sacramentali, retinendo in mente *ad dicendum*. V. verb. *Juramentum art.* 1. *n.* 15.

6 Sic Secretarius Regni, ad occultandam veritatem, et servandum sibi impositum sigillum, poterit uti amphibolia, aut aequivocatione, vel restrictione mentali etiam cum juramento. Idem dicendum est de Uxore adultera a Marito interrogata ad necem, an commiserit adulterium, et sic de aliis similibus casibus. Vide *ibid. n.* 16.

7 Ita qui ex praesumptione falsa interrogatur a Judice, non tenetur confiteri propositionem veram, ubi, ista confessa, condemnandus esset in foro externo de crimine, vel debito, ad quod revera in foro conscientiae non tenetur, nec negando cum juramento pejerat. Vide *ib. n.* 17.

Item qui juramento interrogatus, an veniat ex tali loco, qui falso existimatur infectus? jurare potest, se inde non venire, subintelligendo *eo loco, qualis existimatur, nimirum peste infecto.* Immo secundum multos, etiamsi talis locus esset vere infectus, si tamen celeriter transiens certo crederet, se nihil inde luis contraxisse, adhuc jurare posset, non transisse, utendo eadem restrictione. Vide *ibidem n.* 18. 8

Item si Clericus, vel Religiosus sit coram saeculari Judice conventus, non solum ipse pro se, sed etiam alii pro ipso jurare possunt, eum nihil deliquisse, utendo hac restrictione, *ut coram tali incompetente Judice deponi debeat.* Item si Clericus, vel Religiosus, aut alia persona exempta a Gabellis solvendis interrogetur a Gabellario, an habeat, seu portet aliquid Gabellae obstrictum? jurare potest se nihil habere, seu portare, utendo hac restrictione, *Nihil habeo, seu porto, ex quo Gabellam solvere debeam;* Vide *ib. n.* 19. 9

Affertur aliud notabile exemplum cum sua licita restrictione. Vide *ib. n.* 20. 10

Quomodo excusentur Mercatores, qui dicunt, vel etiam jurant, se non posse pro tali pretio talem mercem vendere, vel sibi pluris constare, licet in rigore hoc verum non sit? Vide *ib. n.* 21. 11

Reus an, et quando teneatur, vel non, fateri veritatem Judici ipsum interroganti sub juramento? Vide verb. *Accusatus a n.* 10. *ad* 43. 12

Affertur, et solvitur instantia. Vide d. verb. *Juramentum art.* 1. *n.* 23. 13

Affertur, et solvitur alia instantia. V. *ib. n.* 24. *et* 25. 14

Monitum Romani Censoris.

Facilem se praebere Auctorem nostrum in aequivocationibus, restrictionibusque mentalibus indulgendis, mediis quibusdam distiuctiunculis eo dumtaxat tendentibus, ut propositionum hac de re damnatarum censura eludatur, ex variis locis hujusce Bibliothecae ingenuo Lectori plane constabit. Nos ne muneri nostro deesse videremur, ubicumque hanc doctrinam christianae simplicitati minime consentaneam tradi perspeximus, illis debitis animadversionibus occurrere studuimus, ut verbo *Accusatus* a n. 18. ad n. 24. ac in notis ad n. 28, et ad calcem Articuli, necnon verbo *Juramentum* in not. ad n. 26. itemque verb. *Mendacium* in not. ad n. 21. Eamdem doctrinam adstruere conatur idem Auctor in universo fere hoc articulo, quem si emendare aggrederemur, totum illum reformaremus oporteret, opus sane supervacaneum. Lectores itaque dumtaxat praemonemus, ut caveant a sententiis ibi expositis a num. 4. ad n. 9. nec minori cautela legendum esse sciant sequentem articulum *Reus.* — Sed V. Add. Cas. v. *Juramentum n.* 19. *et seqq.*

RETRACTUS GENTILITIUS

VIDE VERB. *CONTRACTUS EMPTIONIS ART.* 4. *A N.* 26. *AD* 42.

REUS

SUMMARIUM

1. Reus unde dicatur? — 2. Reus non tenetur probare quod negat, sed Accusator. — 3. Reo potius favendum est, quam Actori, si jure sunt obscure. — 4. Reus non tenetur dare Actori suas Scripturas contra se. — 5. Reus non est, qui non ex voluntate, sed ex necessitate peccavit. — 6. Reus in suo foro audiendus est, et hunc sequi debet Actor. — 7. Si Reus non potest inveniri, sufficit ponere citationem in Ecclesia Rei. — 8. Reo convicto de delicto, non admittitur probatio negativa. — 9. Reus non potest alium accusare, nisi prius se purget. — 10. Reus accusatus, et non sufficienter convictus damnari non potest, nec poena ordinaria affici. — 11. Reus, si juste damnatus sit, ut fame, vel siti pereat, potest victum, aut potum oblatum rejicere. — 12. Reus licite fugit ante, et post sententiam mortis, aut triremium, vel carceris perpetui. — 13. Immo regulariter potest Reus licite fugere, quamvis Custos carceris grave damnum inde passurus sit, nisi juraverit se mansurum. — 14. Reus potest licite saltem in foro conscientiae (praecisa vi, et injuria) Custodes decipere, vincula, et carceres effringere. — 15. Reus, qui carcerem effregit, probabiliter non tenetur de Damno, quamvis etiam per effractam carcerem fugiant alii carcerati. — 16. Adducitur, et solvitur instantia. — 17. Qui non sunt Ministri Justitiae, possunt licite non solum consilio, sed etiam instrumentis Reum juvare, ut fugiat. Alia notanda *ad n.* 58.

1 Reus dicitur a re, quae petitur, textu expresso *in cap. Forus* 10. *de verbor. significatione*, ibi: « Reus a re, quae petitur, nuncupatur, quia quamvis conscius sceleris non sit, Reus tamen dicitur, quamdiu in judicium pro re aliqua petitur ».

2 Reus non tenetur probare, quod negat, sed Accusator; *cap. Quod autem* 1. *cap. Accusator* 2. *caus.* 6. *quaest.* 5. *cap. Bonae memoriae* 22. *de electione*; *l. Et incumbit* 2. *ff. de probationibus*, *l. Actor* 23. *Cod. de probationibus* cum similibus.

3 Reo potius favendum est, quam Actori, si Jura sunt obscura, textu expresso *in cap. Cum sunt* 11 *de Regul. Juris in* 6. ibi; « Cum sunt partium jura obscura, Reo favendum est potius, quam Actori », *l. Favorabiliores* 125. *ff. de diversis Regulis Juris*, ibi: « Favorabiliores Rei potius, quam Actores habentur ».

4 Reus non tenetur dare Actori suas scripturas contra se, textu expresso, *in cap.* 1. *de probationibus*, *l. Qui accusare* 4. *C. de edendo.* Non enim Juris, aut aequitatis ratio permittit, ut quis invitus arma, quibus impugnatur, adversario suo tradere, eumque contra se adjuvare cogatur; *l. Nimis graves*, *Cod. de testibus.* Vide verb. *Probatio a num.* 61.

5 Reus non est, qui non ex volutate, sed ex necessitate peccavit, *cap. Aliquos* 5. *et cap. Illa cavenda* 6. *caus.* 15. *quaest.* 1. cum similibus.

6 Reus in foro audiendus est, et hunc sequi debet Actor, *cap. Si quis* 2. *et cap. Pulsatus* 3. *qu.* 6. *cap. Sane* 3. *de foro competenti* cum similibus.

7 Si Reus non potest inveniri, sufficit ponere citationem in Ecclesia rei, *cap. Venerabilis* 10. *de dolo, et contumacia.*

8 Reo convicto de delicto non admittitur probatio negativa; seu Reo probante, quod non deliquit, si probatum sit deliquisse, ei non creditur; *cap. Ad nostram* 12. *de probationibus.*

Reus non potest alium accusare, nisi prius se 9
purget, *cap. Neganda* 1. *cap. Non est credendum* 3. *q.* 11. cum similibus.

Reus accusatus, et non sufficienter convictus 10
damnari non potest, nec poena ordinaria affici, Lugo *de Justitia disp.* 37. *sect.* 12. La Croix *lib.* 4. *n.* 1496. Lessius, Sanchez, et alii passim; nec indiget probatione, cum de se pateat. Unde Reus accusatus, et non sufficienter convictus absolvitur a nota infamiae: Concil. Lateranens. III. *in Appendic. part.* 50. *c.* 65.

Reus, si juste damnatus sit, ut fame, vel siti 11
pereat, potest victum, aut potum oblatum rejicere: Layman *lib.* 1. *tract.* 5. *cap.* 8. *n.* 9. Lessius *de Justitia lib.* 2. *cap.* 9. *n.* 25. Gobat *in Quin. tract.* 5. *cap.* 1. *n* 68. La Croix *lib.* 3. *part.* 1. *n.* 779. et alii contra alios. Et ratio nostra est, quia, si sententia sit justa, non tenetur Reus cibum, et potum oblatum sumere, cum Reus possit executionem justae sententiae in se admittere, v. g. venenum bibere, venam sibi aperire, in ignem se injicere, scalas ascendere, funem collo circumligare, et hujusmodi, si illa praecipiantur; uti potest non fugere ex carcere, quamvis sciat se morte afficiendum, ut docent Azorius, Sotus, Malderus, Lessius, et alii apud Dianam *part.* 5. *tract.* 4. *resolut.* 41.

Nota Romani Theologi.

Falsum est, posse reum oblatum cibum rejicere, licet morti sit damnatus.

Responsio Auctoris.

Ast mea conclusio non dicit generice, licet morti sit damnatus, sed specifice, *si juste damnatus sit, ut fame, vel siti pereat*, quod certe non est falsum, ut falso asserit *Theologus*. Si enim reus damnatus ad mortem, potest ex amore justitiae permittere illius in se executionem, uti potest non fugere ex carcere, quamvis sciat se morte afficiendum, ut tradunt passim Auctores, et inter alios etiam clarissimus P. Antoine *tract. de obligationibus*, §. 4. *de reo quaest.* 2. *resp.* 5. expresse dicens: « Reo ad mortem damnato licet non fugere ex amore justitiae: immo mortem commerito licet se Judici ultro sistere, et occasionem justitiae offerre » ; Et celeberrimus Colet *tom.* 3. *tract. de Decalogo*, *cap.* 5. *art.* 1. *concl.* 2. ubi expresse sic asserit: « Quartus casus est, cum quis, ut Deo, et justitiae faciat satis, non arripit media, quibus incolumem se praestet; sic licet ei, qui juste ad mortem condemnatus est, ea, quae ad mortem praeambula sunt, facere; ut 1. se offerre Judici, secundum S. Thomam: 2. Non egredi e carcere, etiamsi se offerat opportunitas, et noverit paratam sibi esse mortem. Et reipsa Martyres non crediti sunt sibimetipsis mortem inferre, cum, patentibus portis, e carceribus non exierunt ». Eccur igitur non poterit reus juste damnatus, ut fame, vel siti pereat, victum, aut potum sibi oblatum rejicere, ut Deo, et justitiae faciat satis, cum talis ad mortem suam non concurrat active, sed passive tantum se habens, ut justitiae amore eam fortiter tamquam perferat? Nonne in tali casu potest reus ex zelo, et amore justitiae, et ad justam punitionem suorum scelerum se velle conformare judicis justae sententiae, fame, vel siti pereundo, sicut potest velle non conservare vitam ex motivo alterius virtutis v. gr. pro caritate amicorum, et hujusmodi? Videatur ad rem inter alios Roncaglia *tom.* 2. *tract.* 15. *quaest.* 9. Alphonsus de Ligorio *lib.* 4. *dub.* 7. *art.* 2. *num.* 283. Sporer *tom.* 1. *tract.* 5 *cap.* 3. *n.* 29. et ultra *ibi* citatos, alii plurimi in sensu meae conclusionis.' Ceterum Antoine loc. cit. in resp. ad quaest. 2. ubi statuit licere reo ponere actiones necessarias saltem moraliter ad executionem poenae justae, quae aliunde sunt de se indifferentes, nec ex natura sua connexae cum morte, subdit: « Non licet tamen reo » exequi poenam mortis, aut mutilationis, v. gr. » venenum haurire, pectus gladio transfigere, sus» pendio se praefocare, se projicere e scala; quia » seipsum directe occideret, quod nemini licet, » sicuti nec se mutilare; et ista crudelitatem in » seipsum sapiunt, ac repugnant juri naturali ». Colet etiam loc. cit. cum sibi objecisset. « Non » magis reus venenum ex Judicis imperio hau» riens, se ipsum occidere censetur, quam cum » scalas ascendit, aut collum extendit abscinden» dum: atqui in posteriori casu semetipsum occi» dere non censetur; ergo nec in priori: Resp. neg. » maj. Actiones enim, quae, mortem violentam » praecedunt duplicis sunt generis; alia per se, et » directe mortem procreant, ut se ex scalis deji» cere, bibere venenum, venas abscindere, cum » eas statim occludere non licet; aliae licet ad mor» tem facilius recipiendam disponant, eam tamen » per se, et immediate non pariunt, unde non ex » ipsis, sed ex actione ministri consequitur mors: » in hoc ordine sunt scalam ascendere, linguam » extrahere amputandam, etc. Actus prioris ge» neris a Judice non possunt imperari reo; alio» qui poterit etiam homo atrocis sceleris reus, ju» bente Judice sclopum in se explodere; quod ne» mo admiserit: nihil vero obstat, quominus Judex » actus secundi generis praecipiat, quia nec na» turae repugnant, nec ex se mortem inferunt. » Ita forme Sylvius ubi supra ».

12 Reus licite fugit ante, et post sententiam v. gr. mortis, vel triremium, aut carceris perpetui. Quilibet enim habet tam magnum Jus ad suam vitam conservandam, ut nulla humana potestate possit praepediri, cum commode conservari potest; Nisi bonum publicum aliud postulet: Lessius *lib.* 2. *c.* 31. *dub.* 5. Busemb. *lib.* 4. *cap.* 4. *dub.* 8. *art.* 2. La Croix *ibidem n.* 1525. et alii passim. Immo

13 regulariter potest Reus licite fugere, quamvis Custos carceris grave damnum inde passurus sit, nisi juraverit se mansurum: Reus enim utitur Jure suo, et nulli facit injuriam: Lessius *loc. cit. n.* 31. Busemb. et La Croix *locis cit.* Fillíucius *tract.* 40. *n.* 274. et alii plures.

14 Reus potest licite saltem in foro conscientiae (praecisa vi, et injuria) Custodes decipere, vincula, et carceres effringere. Cum enim sit licitus finis, licita debent esse etiam media; quia concesso fine, etiam media, quibus ad eum pervenitur, concessa intelliguntur, *cap. Praeterea* 5. *et c. Suspicionis* 39. *de Offic. Delegati*, *l. Cui Jurisdictio* 2. Sic Doctores citati, et alii plures.

15 Reus, qui carcerem effregit, probabiliter non tenetur de damno, quamvis etiam per effractum parietem fugiant alii carcerati, quia ipse utitur Jure suo, et solum per accidens est causa talis damni: Sic citati Doctores, et Bannes, Valer. Reginald. et alii contra alios; Ipse enim non tenetur ex re accepta, neque ex injusta acceptione, cum licite id fecerit utendo Jure suo.

16 Nec valet objicere, quod *l. De his* 1. *ff. de Effractoribus*, *et Expilatoribus* expresse statuitur graviter puniendos esse illos, qui, effractis carceribus, aufugiunt, ibi: « De his, qui, effracto carcere evaserunt, sumendum supplicium Divi Fratres Æmilio Tironi rescripserunt. Saturninus etiam probat, eos, qui de carcere eruperunt, sive effractis foribus, sive conspiratione cum ceteris, qui in eadem custodia erant, capite puniendos ». Non valet, inquam, quia vel id fit, ex quo ibi Jurisconsultus secutus sit contrariam sententiam, quam defendunt etiam aliqui Theologi, vel ea praesumptione, quod Rei carcerati vim intulerint Custodi-

bus; Vel ex quo propter bonum publicum ea poena statuta sit: Filliucius *loc. cit.* Busemb. et La Croix *loco cit.* Tanner. *d.* 4. *qu.* 4. *dub.* 5. ex aliis multis Merbesius *Summ. Christian.* 4. 2. *qu.* 763. *concl.* 6. Henno *tom.* 2. *tr.* 2. *qu.* 5. *Conclus.* 5. Cajetanus, Sotus, Bann. Salon. Azor. citati, et secuti a Sylvio *in* 2. 2. *quaest.* 69. *art.* 5. *qu.* 2. ubi sic habet: « Quia reus carcerem effringens utitur Jure, quod habet ad fugiendum, et nulli fecit injuriam, neque enim carceres, neque compedes sunt injuriae capaces, ipsis autem Justitiae ministris nihil injuriae, ut supponitur, facit ».

17 Qui non sunt ministri Justitiae possunt licite, non solum consilio, sed etiam instrumentis, v. g. funibus, lima, et hujusmodi, Reum juvare, ut fugiat, quia licet suadere alteri finem ipsi licitum, et ad eumdem finem media applicare, *arg. cit. Juribus supra sub n.* 13. Tanner. *loc. cit.* Henno *loc. cit.* Lessius *loc. cit n.* 40. Turrian. Vasquez,
18 et alii cum Busemb. et La Croix *loco cit.* Non possunt tamen licite ipsum juvare ad effringendum carcerem, quia executio ipsa effractionis est licita soli Reo propter Jus vitae conservandae: Sic Doc-
19 tores citati, et alii passim. Dicastillus autem *l.* 2. *tit.* 1. *d.* 6. *n.* 88. et alii tenent, quod liceat etiam proximis consanguineis, ut Patri, Conjugi, Fratri Rei ipsum juvare ad effringendum carcerem, quia censentur una cum ipso persona. Et idem licere dicunt illi, qui certissime timet, ne a Reo prodatur, et similiter incarceretur; quia sic liberando Reum, censetur liberare seipsum.

Nota Romani Theologi.

Nullo modo est licitum; et si quis id faceret, justa poena mulctaretur.

Responsio Auctoris.

Ast esse licitum, ultra Auctores a me allegatos, sustinent doctiss. P. Fulgentius Cuniliati *tr.* 11. *in* 7 *decal. praecept. de ordine judiciali*, *n.* 10. sic expresse dicens: Respondeo, « Cajetanum, Bannez, Salonium, Sylvium docere, non esse illicitum consanguineis rei consulere fugam, et ministrare instrumenta ad illa exequenda etc. »: et dict. clariss. P. Antoine *loco cit. resp.* 3. Roncaglia *tract.* 15. *de* 8. *Decal. praecept. cap.* 2. *qu.* 16. *resp.* 4. et alii passim. Neque per hoc, quod si quis id faceret, poena mulctaretur, infertur, quod mortaliter peccaret, ut de reo infringente carceres tradunt Antoine, et Cuniliati *locis cit.* et alii passim, quia leges id vetantes sunt mere poenales, obligantes solummodo in foro fori, et non in foro Poli. * Antoine tamen, et Cuniliati ex aliorum tantum sententia loquuntur. Referunt enim quid hac de re Cajetanus, aliique censeant. Quamquam, cum horum opinionem proponant, nec improbent, eamdem approbasse censeri possint. Illorum autem sententiam, qui putant fas esse aliis adjuvare reum sua opera, suoque facto ad carcerem effringendum, plane rejiciunt. Sic enim Antoine: « Negant omnes, teste Delugo, licere aliis reum juvare effringendo exterius carceres, seu portas, effodiendo parietes, vel alia similia faciendo, quia custodiam publicam violarent; et alias nihil posset esse satis firmum, ac tutum ad custodiam reorum, quod cederet in maximum reipublicae detrimentum. Si enim non licet effringere portas, vel parietes domus privatae, minus licebit domus publicae, per quod publica potestas offenderetur. Et quamvis id liceret reo ipsi, propter naturale jus conservandi vitam, non tamen hoc licebit aliis, quibus id non est necessarium ad sui conservationem ». Cuniliati vero: « Respondeo, Cajetanum, Bannez, Salonium, Sylvium docere, non esse illicitum consanguineis rei consulere fugam, et ministrare instrumenta ad illam exequendam: nemini autem licere adjuvare reum suo facto, suaque opera ad effringendum, aut ad fugiendum, puta funibus extrahendo, scalas sustentando etc. quia id, quod licet reo ex juris naturalis indulgentia, idem jus aliis vetat; nam perturbaretur omnis ordo justitiae, et judicum jura nimis offenderentur: si enim non licet effringere fores domus privatae illi, qui non sit in necessitate salvandi propriam vitam, multo minus licebit praestare operam ad effringendas fores domus Publicae Potestatis, quod idcirco a publica justitia dissimulatur in condemnato ad mortem, ob vim urgentissimam inclinationis naturalis ad propriam vitam tuendam; quod motivum aliis deest ».

Reus emissus ad tempus e carcere, si juravit ad ipsum redire, tenetur stare juramento, si carcer sit justus, etiamsi esset periculum mortis: Suarez, Vasquez, Sanchez, Castropal. Tambur. Gob. aliique passim cum La Croix *lib.* 3. *part.* 2. *n.* 334. Si autem carcer sit injustus, Vasquez, et alii multi apud Dianam *part.* 9. *tract.* 8. *resolut.* 64. et alii apud Castrop. *d.* 2. *punct.* 4. *num.* 24. et apud Sanchez, *in Decalog. lib.* 3. *c.* 11. *n.* 26. negant teneri stare juramento; Immo alii dicunt, posse etiam fugere, licet juravit, se non fugiturum, quia temerarium est se sine causa morti objicere, eo vel maxime, quod status rerum mutatus sit, cum pro illo tempore, quo juravit, non fuerit praesens, et commoda occasio sic mortem fugiendi, et evitandi, quae postea talis est. Suar. vero, Layman, Lessius, Bonac. Gob. et alii dicunt, teneri non fugere, et etiam redire, si sic juravit, quia juramentum est causa gravissima, ne dicatur temere vitam morti exponere, cum exponat in reverentiam juramenti facti: Placet tamen limitatio Sanch. *loc. cit. n.* 34. Castropal. *loc. cit. n.* 16. Tamb. *lib.* 3. §. 5. *num.* 53, et plurium aliorum, quod scilicet possit fugere, seu non teneatur redire, si quando juravit, non praevidit mortem, vel alia gravia pericula, quae postea praevidet, quando est 20

occasio fugiendi, aut non redeundi; Immo Covarruv. et alii absolute tenent peccare tunc Reum, si non fugiat, vel si redeat in talia pericula.

21 Reo non licet occidere Ministros Justitiae, nec illis vim inferre vulnerando, percutiendo, ut se ab illis liberet, quia non sunt iniqui aggressores. Layman *libr.* 3. *tract.* 3. *pag.* 3. *cap.* 2. et *Communis aliorum.*

22 Reus non tenetur veritatem fateri Judici, etiamsi interrogetur sub juramento, quando non servato Juris ordine interrogat. Vide verb. *Accusatus n.* 10. '

Nota Romani Theologi.

Si interrogetur juris ordine haud servato, non tenetur verum fateri, haudquaquam dicere falsum.

Responsio Auctoris.

Ast haec est ipsissima mea conclusio, qui insuper ibidem *n.* 23. *seq.* assigno modum ad evitandum perjurium in occultanda veritate Judici interroganti, juris ordine non servato.

23 Assignatur conveniens modus ad evitandum perjurium in occultanda veritate Judici non legitimo, seu non servanti Juris ordinem. Vide *ibid. n.* 11. ' Confer Romani Theologi ad Art. illum animadversionem, et novas Addit. ' V. Add. Cas. *v. Juramentum.*

24 Reus tenetur fateri crimen Judici legitimo, et servato Juris ordine interroganti, et praecipienti sub juramento de dicenda veritate, maxime loquendo de confessione delictorum non inferentium poenam capitalem, et alias similes gravissimas poenas, alias non excusabitur a peccato mortali, et perjurio. Vide *ibid. n.* 12. 13. *et* 14.

25 Loquendo vero de confessione, et manifestatione delictorum inferentium poenam capitalem, vel alias gravissimas poenas, sunt duae extremae sententiae. Prima sententia absolute sustinet, teneri semper sub mortali Reum legitime interrogatum fateri veritatem, etiamsi propter talem Confessionem esset morte plectendus, et sine tali confessione haberet fundatam spem mortem evadendi. Vide *ibid. n.* 15. *et* 16.

26 Secunda sententia sustinet, non teneri Reum fateri suum delictum, si propter illud plectendus sit poena capitali, vel triremium, aut alia simili, si nullum grave damnum Reipublicae timeatur, et dicit excusari a perjurio celando veritatem per restrictionem, aut aequivocationem externam. Vide *ibid. n.* 17. *ad* 23.

27 Advertendum tamen est, quod tunc Judex non potest a Reis criminaliter inquisitis exigere juramentum, dum judicialiter uti principales examinantur, alias examen, et acta omnia nulla sunt eo ipso, et irrita, omniqne carent contra Reos effectu. Sic novissime statuit Benedictus XIII. *in Concilio Romano tit.* 13. *de Jurejurando cap.* 2. praecisis is verbis; « Reprehensibile judicari non debet, si secundum temporum varietates, ubi id necessitas, vel utilitas exposcat, consuetudines, et leges quandoque varientur humanae; Ipse enim Deus, et Dominus, aeternus Legifer noster, ex iis, quae veteri in Testamento statuerat, multa postmodum mutavit in novo. Stylum itaque in quibusdam Curiis Saecularibus, et Ecclesiasticis nullo unquam jure praeceptum, inolevisse perpendimus, ut Judices, sive eorum Notarii, aut Scribae, Reos criminali facinore accusatos, examinaturi, juramentum ab his praestari jubeant de veritate dicenda. Quia tamen ex hoc, quotidiana sicuti est experientia compertum, nec in Fisci favorem, nec contra Reos ipsos, qui ut plurimum patrata a se negant delicta, utilitatis aliquid elici non ignoratur; adeo ut peculiari in hac facti contingentia, nedum talia deinceps juramenta exigendi necessitas non adesse probetur, immo potius, ne illa penitus exigantur, sacri ipsa juramenti ratio postulet, ac suadeat: hinc est, quod Nos, rationibus utrinque perpensis, et quamplurium inhaerentes insignium Tribunalium praxi, juramentum ipsum, per Reos sic criminaliter inquisitos, praestandum, consulto, dum uti Principales tantummodo constituuntur, tollendum, et submovendum ducimus: prout Sacro etiam approbante Concilio, praesenti hac Constitutione omnino tollimus, ac submovemus; nec juramentum hujusmodi ullatenus a Reis eisdem, nisi tamen ut testes quo ad alios examinentur, in futurum per quoscumque Judices, et Ministros, sub quovis praetextu, causa, et quaesito colore volumus, exigatur; alias examen, sive constitutum, et omnia nulla sint eo ipso, et irrita, omnique careant contra Reos effectu ».

Reus, qui crimen semel negavit injuste, et cum juramento, non tenetur illud confiteri post latam sententiam. Vide verb. *Accusatus n.* 24. 28

Immo probabile est, nec ante sententiam ad id teneri, donec iterum interrogetur, nisi immineat damnum tertio. Vide *ibidem n.* 25. 29

Quinimmo probabilius est, nec teneri ad se publice retractandum, nec posse ad id obligari a Confessario in articulo mortis, quando, non obstante delicti negatione, Reus convictus est, et damnatus ducitur ad patibulum, vel jam in ipso patibulo moriturus existit. Vide *ibidem* n. 26. *ad* 28. 30

Reus, qui metu, vel vi tormentorum mentitus sibi falsum crimen imposuit, ob quod sit morte plectendus, tenetur se retractare, si tali retractatione impediri possit mors ipsius, vel infamia, aut quodlibet aliorum damnum, ob quod negare tenebatur; Secus vero si ad haec nihil prodesset sua retractatio. Vide *ibid. n.* 29. 31

In tali casu quid esset Reo consulendum Vide *ibid.* n. 30. 32

Praesumptus Reus ex praesumptione falsa a Judice interrogatus non tenetur confiteri propositionem veram, ubi, ista confessa, condemnandus esset in foro externo de crimine, aut debito, ad quod revera in foro conscientiae non tenetur. Vide *ibid.* 33

n. 31. *ad* 42. ubi adducuntur rationes, et exempla, et solvuntur instantiae.

34 Reus interrogatus a Judice, ut sub juramento dicat quantum mercis v. g. apud se retineat, excusatur a perjurio, etiamsi cum juramento neget partem mercis, ne solvat Gabellam evidenter injustam, supposito quod in iis circumstantiis non interrogetur legitime. Vide *ibid. n.* 43.

35 Non potest Reus falsum crimen testi imponere, ut ejus testimonium eludat, quin, ultra mendacium, injuste famam alterius destruit. Unde Innocentius XI, die 2. Martii 1679. merito damnavit sequentem propositionem 44. in ordine: « Probabile est non peccare, qui imponit falsum crimen alicui, ut suam justitiam, et honorem defendat Et si hoc non sit probabile, vix ulla erit opinio probabilis in Theologia ».

36 Reus ultimo supplicio afficiendus tenetur sumere Viaticum. Unde dari ei debet tempus, et commoditas sumendi Communionem pro Viatico: *Communis*, per text. *in cap. Quaesitum* 30. *et c. Fu*

37 *res* 31. *caus.* 13. *q.* 2. Hinc ab Episcopis per excommunicationem cogendi sunt Judices, ut permittant communicari ultimo supplicio afficiendos. Sic statuisse S. Pium V. testatur La Croix *lib.* 6.

38 *part.* 1. n. 607. Et tali Reo debet dari Viaticum, non solum si una hora post sit occidendus, sed etiam licet statim post sit occidendus. Sic La Croix *loco cit.* cum Diana, Pace Jordan. Gobat, Lonher, *ibi citatis* per text. *in cap. Is qui* 8. *caus.* 26. *qu.* 6. ibi: « Et si continuo creditur moriturus, reconcilietur per manus impositionem, et infundatur ori

39 ejus Eucharistia ». Potestque illi dari Viaticum, quamvis non sit jejunus. nec Judex tenetur differre executionem, ut Reus jejunus communicet: La

40 Croix *loco cit. n.* 607. et alii communiter. Reus associans Sanctissimum Eucharistiae Sacramentum, seu ad illum confugiens gaudet Immunitate Ecclesiae: *Sacr. Congreg. Immun. in Beneventana* 30. *September* 1638. *lib.* 3. *Decr. Pauluc. fol.* 14.

41 Reo ultimo supplicio afficiendo non est administranda Unctio, quia non est infirmus, ut vult textus *Epistolae Canonicae Divi Jacobi cap.* 5. n 14. ibi: *Infirmatur quis in vobis etc.* Sic *Communis* Doctorum.

42 Reus an, et quando teneatur, ac possit fateri, seu revelare complicem? Vide verb. *Complex peccati a n.* 10. *ad* 12.

43 Reus capi dicitur in fragranti crimine, quando in ipso actu delinquendi deprehenditur: Ursaya *Institut. crimin. lib.* 1. *tit.* 4. n. 35.

44 * Reus juridice interrogatus in judicio criminali tenetur veritatem manifestare, ut innuit Benedictus XIV. tom. 3. Constitut. 34. incip. *Paterna Caritas.*

45 De favore Rei in Jure, vid. Jacob. Gothofred. *in Commentar. ad l.* 125. *ff. de Regul. Juris.*

Novae Additiones.

* Ut Lector, quae sibi in hoc Articulo maxime a num. 22. ad 35. cavenda sint, facile intelligat, quid de quaestionibus his numeris ab Auctore propositis probatiores Theologi statuant, summatim indicabimus. 46

Si reus non interrogetur legitime, seu juridice non tenetur fateri suum crimen; sed potest judicem eludere absque tamen mendacio: Antoine tract. de Obligationibus cap. v. §. iv. quaest. 1. resp. 1. 47

Reus a legitimo judice juridice interrogatus tenetur sub mortali aperte veritatem, et crimen suum fateri, etiamsi morte plectendus sit, alioqui eam vitaturus; Ib. resp. 2. V. Addit. Cas. v. *Juram.* n. 23. 48

Non potest absolvi reus, nisi veritatem aperuerit saltem ante sententiam: nam quamdiu judicium durat, censetur eadem interrogatio judicis durare, ideoque eadem fatendae veritatis obligatio, et negatione illa injusta caussam injustam tuetur. Ibid. 49

Reus interrogatus tenetur etiam complices, seu socios sui criminis patefacere, si contra eos stent indicia sufficientia, vel unius testimonium, aut infamia, vel si ejus crimen ex se sine sociis fieri nequent, et bonum commune exigat ut detegantur: nam tunc legitime interrogatur de illis. Secus, si ista omnia desint, quia tunc non interrogatur legitimo, ex *l. ult. cod. de accusat.* et cap. 1. *de confessis*, nisi crimen exceptum sit, et in publicam perniciem tendens, ut haeresis, crimen laesae majestatis, proditio, publicum latrocinium, veneficium, falsatio monetae, vel comittendum sit in privatae personae perniciem. Tunc enim tenetur complices patefacere, saltem quos non scit esse emendatos, alioqui non absolvendus: quia hoc saltem caritas exigit. Item tenetur complices detegere, dum legitima consuetudo obtinuit, ut etiam in privatis criminibus occultis, quae detegi reipublicae interest, reus de complicibus interrogetur; quaest. ead. resp. 2. pag. 374. seq. 50

Reus, qui ad vitanda tormenta falsum crimen sibi imponit, ob quod sit morte plectendus, peccat mortaliter. Quia est directe, et positiva caussa moralis injustae suae mortis, cum falsa sui infamatione directe moveat judicem ad injustam sui occisionem, estque tam sui homicida, quam qui alteri falso testimonio mortem infert, est illius homicida. Cum autem homo non sit dominus suae vitae, ac membrorum, ei nunquam licet dare injuste caussam destructionis ejus. Quare non potest absolvi, nisi dicta revocet, etiam cum periculo quaevis tormenta patiendi. Quaest. ead. resp 4. 51

Innocenti injuste, seu contra ordinem juris damnato licet resistere, sicut licet resistere latronibus, nisi propter scandalum vitandum, cum ex hoc aliqua gravis perturbatio timeretur. Ibidem. 52

Innocens vero damnatus per sententiam justam in foro exteriori, utpote latam secundum allegata, et probata, licet carentem veritate, tenetur poenam patienter tolerare, si non potest eam vitare 53

sine resistentia publica, et scandalo: nam semper talis resistentia est illicita, quando sententia justa est secundum allegata, et probata: tunc enim judex utitur legitime potestate legitima, cui non licet resistere, et habet jus exequendi sententiam. Ita Sot. Malder Covarr. Vasquez, Sanchez, Lessius dicens esse fere communem sententiam. Quod si damnatus posset sine violenta resistentia, et scandalo poenam effugere, tunc non tenetur ad illam sustinendam, cum sit vere innocens. §. cit. quaest. III. resp. 4.

54 Ex communi sententia damnatus ad exilium, vel ad poenam carceris saltem non valde molesti, tenetur eo se conferre, et manere in exilio, vel in carcere. Ita S. Thomas, Sanchez, Suarez asserens esse communem sententiam. Et proinde non licet aliis suppeditare ei instrumenta ad effringendum carcerem. Item damnatus ad mulctam pecuniariam, tenetur eam solvere, etiam antequam exigatur, si judex expresse jubeat, ut sine alia monitione reus eam solvat. Quia hae poenae non habent injustitiam, nec crudelitatem ex hoc praecise quod a reo executioni mandentur. Reus autem tenetur per seipsum exequi poenam justam non nimis acerbam, ad quam a judice damnatus est, praesertim cum talis poena, ut est carceris, exilii, et mulctae, non egeat executione alterius; nam quisque tenetur parere justae sententiae, et obedire Superiori justa, et moraliter possibilia praecipienti. Quaest. citat. resp. 6.

55 Porro si reus ante solutam pecuniam moriatur, tenetur haeres eam solvere: nam succedit in eodem onere bonis affixo. Cum autem jura dicunt poenam non transire ad heredem, loquuntur vel de poena corporali, vel de poena, quae nondum fuit debita vivente reo. Ibid.

56 Non pauci censent, damnato ad triremes licere fugere, nisi data fuerit fides, praesertim jurata, remanendi. Quia non tam damnatur, ut ibi maneat, quam ut detineatur; et quia nimis esset grave reum obligari in conscientia ad sponte manendum, quando fugere potest, cum in triremibus manere sit res durissima, quod extendunt ad perpetuum carcerem valde molestum Nisi sit Religiosus: nam is ex communi sententia tenetur manere, quia ex voto obedientiae tenetur parere praelato in hac poena justa ibi praecepta. Ibid.

57 Non potest licite reus juste condemnatus petere a custodibus, et multo minus illos pecunia inducere, ut illum fugere permittant, quia cooperaretur peccato lethali eorumdem contra strictam obligationem, qua tenentur ad custodiam inclusorum. Quod diximus de carceri mancipato, dicendum ducimus de perpetuo triremibus condemnato, cum haec poena forte superet poenam perpetui carceris. Cuniliati tract. XI. de VIII. Decal. Praecepto cap. unic. §. III. num. XL.

Quod autem attinet ad Eucharistiam damnatis capitali supplicio impertiendam, Benedictus XIV. De Synodo Dioecesana lib. VII. c. XI. n. III. scribit: « In hac eadem materia, nimirum administrationis sanctissimae Eucharistiae, non abs re erit aliquid dicere de eo, quod alicubi in dubium revocatur, an scilicet concedenda, vel deneganda sit Communio Corporis Christi iis, qui ob grave delictum ultimo supplicio damnati sunt. De hac quaestione fuse egimus in nostro Tractatu *De Sacrificio Missae sect.* 2. §. 175. ubi, indicatis variis locorum consuetudinibus, eam sequendam esse insinuavimus, quae in unoquoque loco respective obtinere dignoscitur, tametsi innuere non omisimus, Christianae pietati magis conforme esse, ut vivifici Sacramenti participatio iis etiam, qui ob grave delictum sententia capitali damnati sunt, petentibus, et alioquin recte dispositis, non denegetur. Nunc autem addendum merito censemus, Episcoporum partes esse, hanc disciplinam in suis dioecesibus invehendam curare, ut delinquentibus ultimo supplicio afficiendis Eucharistia praebeatur, idque in Sinodalibus Constitutionibus inserere; auctore nimirum immortalis memoriae Pontifice S. Pio V. qui in epistola ad Archiepiscopum Rossanensem, suum in Hispaniis Nuntium, quam videre licet inter collectas a *Francisco Goubau lib.* 2. *n.* 2. id ipsum ab eo cum Catholico Rege agendum, eique suadendum mandat. Quodque earum regionum Judices prohibere solebant, ne graviorum criminum reis capite damnatis Communio ministraretur, id aperte improbat sequentibus verbis: « (Id nos) Sacramentum nempe Eucharistiae minime esse denegandum censemus, cum Christianae charitati magis conveniat, eos, ad resistendum tali tempore fortius diabolicis tentationibus, sacra Communione muniri. ut, perituro corpore, saluti animae, quantum fieri potest, subveniatur » *. 58

RITUS

Super Ritibus Ecclesiae, eorumque observantia haec, quae sequuntur, praestat adnotare.

1 Super Ritibus Ecclesiae eorumque observantia,
nemini licet dispensationem concedere, in-
consulta S. Sede: Benedict XIV. tom. 1.
2 Const. incip. *Omnium solicitudinum*, §. 14.
Ritus paganorum permittere, seu convertere in ri
tus, et consuetudines Christianae Religionis, in-
consulta S. Sede, nemini licet: Idem *ibid.*
3 Conjuges Catholici diversi ritus, unusquisque
proprium sequi possunt, idem Constitut. 57. in-
4 cip. *Etsi Pastoralis* §. 8. Conjux Latinus ritum
Conjugis Graecae sequi non potest. At e contra
5 Conjux Graecus sequi potest ritum conjugis Lati-
nae: Idem *ibid.* Matrimonia inter conjuges diversi
ritus, quomodo, et coram quibus contrahi debeant?
Vide *in supplem. ad verb. Matrimonium.*
6 Ritus Latinus semel a quocumque susceptus de-
7 seri amplius non potest; Idem *ibid.* §. 7. *et* 8.
Dispensatur cum Graecis de praeterito Ordinatis
ab Episcopis Latinis animo retinendi Graecum ri-
tum, ut in hoc permanere valeant. Et, ut id fiat,
requiritur dispensatio Apostolica: Idem *ibid.* §. 7.
8 Ritus Latinus suscipi non intelligitur per Bap-
tismum susceptum a Latinis in casu necessitatis:
9 Idem Const. 88. incip. *Demandatum* §. 18. Grae-
co-Melchitis Latino ritu baptizatis de praeterito,
10 permittitur electio ritus: Idem *ibid.* §. 16. Ritus
Ecclesiae Orientalis, qui Fidei, et bonis moribus
non adversantur, conservandi sunt, et ab omni-
11 bus tolerandi: Idem cit. Constit. *Etsi Pastoralis*,
§. 8. Ritus Ecclesiae Orientalis observari debent
a Monachis Ruthenis Ordinis S. Basilii: Idem Con-
12 stit. 89. incip. *Inter plures* §. 24. Sublata cuili-
bet dispensandi facultate. Idem *ibid.*
13 Ritum Graecum sequi tenentur ii ex Graecis,
qui in casu necessitatis Latino ritu baptizati fue-
14 rint: idem citat. Constitutione *Demandatam*, §.
18. Ritus Graecus in Missis, et Divinis Officiis ob-
servari debet a Graecis Italiae, et insularum adja-
15 centium: Idem citat. Constit. *Etsi Pastoralis*, §.
9. Functiones solemnes Latino ritu in Ecclesiis
Graecorum fieri prohibentur absque licentia Ordi-
narii, et viceversa: Idem *ibid.* §. 9.
16 Ritus Graeco-Latinus in Ecclesiae Sanctae Ma-
riae *del Graeco* vigens perpetuo servari jubetur:
Idem Constitution. 81. incip. *Romana Ecclesia*,
17 §. 1. et 2. Ritus Graecorum Melchitarum conser-
vari jubentur, et innovationes in illis inductae re-
18 probantur, et annullantur: Idem cit. Constit. *De-
mandatam* §. 3. A ritu Graecorum Melchitarum
transitus non permittitur ad ritum Latinum incon-
19 sulta Sede Apostolica: Idem *ibid.* §. 15. Idem nec
ad ritum Maroniticum: Idem *ibid.* §. 12.
20 Ritus Malabarici in nuptiis, et Matrimoniis, in
gestatione *Taly*, et funiculorum ex certo filorum
numero, croco delibutorum, in fractione fructus
cocco, in separatione mulierum menstruatarum,
et plebejarum, vulgo *Pareas*, in celebratione pri-
mae puellarum purgationis, in lavacris, et ablu-
tionibus, in usu cinerum praeter modum, et tem-
pus ab Ecclesia receptum, et omnia signa super-
stitiosa damnantur, et prohibentur: Idem citat.
Constitution. *Omnium solicitudinum*, §. 13 *et* 14.
Ritus Sinenses saepe ad examen fuerunt vocati, 21
et praesertim a Sacra Congregatione de Propagan-
da Fide, an. 1645. sub Innocentio X. a Congre-
gatione S. Inquisitionis 1656. sub Alexandro VII.
1669. sub Clemente IX. ac sub Innocentio XII.
quo interim mortuo, Clemens XI. ejus successor,
reassumpto examine omnium dubiorum coram se
anno 1704. confirmavit, et Apostolica auctoritate
comprobavit Congregationis responsiones ad om-
nia, et singula quaesita proposita, quibus ritus Si-
nenses, utpote superstitione imbuti, prohibeban-
tur, mandavitque, praefatas responsiones ad Caro-
lum Thomam de Tournon Antiochiae Patriarcham
Commissarium, et in Sinarum Regno Visitatorem
Apostolicum transmitti, ut nimirum exactam ea-
rumdem observantiam omnibus, et singulis Mis-
sionariis, poenis quoque Canonicis in refractarios
indictis, praeciperet.
Clemens XI. anno 1714. iterum omnia confir- 22
mat, et mandat servari Decretum editum a Cardi-
dali de Tournon; Rejicit appellationes ad S. Sedem
interpositas. Declarat eo Decreto nihil additum,
vel detractum Responsionibus datis anno 1704.
Vetat publicari scripta super Ritibus Sinensibus
absque licentia S. Sedis. Publicata vero prohibet
sub poenis, et Censuris in Regulis Indicis libro-
rum prohibitorum contentis: Idem Clemens XI. 23
praefatas responsiones edita Constitutione incip.
Ex illa die, confirmat, et praecepto arctissimo sub
censuris, et poenis mandat ejusdem Decreti exe-
cutionem, de qua Missionarii juramentum praesta-
re jubentur, et donec illud praestiterint, eisdem
suspenduntur facultates, et juramenti praestiti
exempla authentica ad S. Sedem statuit transmit-
ti, demandata Superioribus Regularibus, cujusvis
Ordinis, et Instituti, eorum omnium plenissima
executione.
Carolus Ambrosius Mediobarbus Patriarcha Ale- 24
xandrinus, et in Indiis Orientalibus, ac Sinarum
Imperio, finitimisque Regnis, et Insulis Commis-
sarius, et Visitator Generalis Apostolicus cum fa-
cultate Legati de Latere, vix Sinarum Regnum in-
gressus, in iis angustis se positum intellexit, ut
coactus fuerit in publicum emittere permissiones

octo circa Ritus Sinenses, prohibita tamen eorum promulgatione, et versione in linguam Tartaram, aut Sinicam, sub poena excommunicationis latae sententiae, quibus permissionibus nihilominus contra expressam adeo Patriarchae ipsius voluntatem evulgatis per binas suas Pastorales ab Episcopo Pekinensi mandante universis Dioecesis suae Missionariis, ut observarent, et observari praeciperent Constitutionem Clementis XI. incip. *Ex illa die* juxta dictas Permissiones, quas ipse contendebat, ad ea potissimum referri, quae in praecitata Constitutione fuerant solemniter interdicta, hinc Clemens XII. anno 1735. binas illas Epistolas Apostolico promulgato Brevi damnavit, ac reprobavit, commisso interim examine dictarum Permissionum Congregationi S. Inquisitionis, auditis Missionariis, aliisque.

25 Deinde Benedictus XIV. die 11. Julii 1741 auditis Cardinalibus, et Sacrae Inquisitionis Consultoribus, examen hujusmodi coram se, et respective per se ipsum absolvit, et declarat, Permissiones illas nunquam a S. Sede approbatas fuisse, immo ejus decisionibus adversari, ne easdem Permissiones reprobat, et annullat, earumque praxim damnat: Quaecumque a Clemente XI. definita sunt, aliter explicari vetat: Praesentinm observantiam, et executionem omnibus, et singulis injungit, atque demandat sub gravissimis poenis: Missionarios inobedientes in Europam revocari jubet, comminatis in Superiores Ordinum poenis, si huic praecepto minus obtemperaverint, aut in eo desides fuerint: Praescribit novam juramenti formulam ab omnibus Missionariis omnino observandam, ipsamque tradit in tom. 1. Const. 19. incip. *Ex quo*, in qua plurima ad rem merito observanda.

26 De ritibus Sinensibus Constitutio, non obstantibus quibuslibet rationibus, aut subterfugiis observari debet, ut expresse mandat, ac praecipit idem Benedictus Constitut. 114. incip. *Redditae Nobis*.

27 Sacrorum Rituum Congregatio distinguitur in Generalem, et Ordinariam. Generali intervenit Summus Pontifex una cum Cardinalibus quotquot eidem Congregationi adscripti sunt, omnibusque ipsius Congregationis Consultoribus, atque in ea agitur de Servorum Dei virtutibus, Martyrio, aut Miraculis recognoscendis, et approbandis. Ordinariam vero constituunt soli Cardinales cum ipsius Congregationis Secretario, cum Protonotario Apostolico, et Promotore Fidei; atque in hac, praeter caetera, agitur etiam de revisione Operum conscriptorum a Servis Dei, quorum Beatificatio promovetur: Benedict. XIV. tom. 2. Constitution. incip *Postulatum*.

28 In Congregatione Sacrorum Rituum unus Consultoris locus perpetuo tribuitur Presbyteris Societatis Jesu: Idem tom. 2. Constitut. 29. incip. *Constantem*.

29 Idem in eadem Congregatione unus Consultoris locus perpetuo tribuitur Ordini Clericorum Regularium Theatinorum: Idem tom. 1. Const. 125. incip. *Insignem*.

Consultores Congregationis Sacrorum Rituum 30
eliguntur a Summo Pontifice ex caetu Praelatorum
Romanae Curiae, et ex Clero Seculari, et Regulari, Bened. XIV. de *Servorum Dei Beatificat. et
Beator. Canonization. lib. 1. c. 16. n. 13.* Con- 31
sultores Congregat. Sacr. Rituum aliqui dicuntur
nati, quia statim ac quoddam determinatum Officium
assequuntur, intelliguntur etiam facti consultores
dictae Congregationis; Et isti sunt Episcopus
Apostolici Sacrarii, vulgo Sacrista, Protonotarius
Congregationis Sacrorum Rituum, Tres antiquiores
Rotae Auditores, Auditor Summi Pontificis,
Assessor Sanctissimae Inquisitionis, Magister
Sacri Palatii, Secretarius Congregationis, et
Fidei Promotor: Idem *ibidem*.

Item licet electio Consultorum Regularium ex 32
una potius, quam ex alia Familia assumendorum
a Summi Pontificis arbitrio dependeat, ex quo tamen
electio praedicta fieri consuevit, semper aliquis
assumptus est ex Familia Patrum Dominicanorum,
ex Familia Minorum Observantium, et ex 33
Familia Patrum Societatis Jesu; Praeter quos Summus
Pontifex Benedictus XIII. *per suas litteras
Apostolicas in forma Brevis expeditas die 7. Augusti,
et die 1. Octobris 1725. et die 8. Augusti*
1726. statuit perpetuis futuris temporibus, unum
Consultorem Congregationis Sacrorum Rituum esse
assumendum ex Familia Minorum S. Francisci
Conventualium, alterum ex Congregatione Clericorum
Regularium Barnabitarum, et alium ex Ordine
Servorum B. M. V. Idem *ibid. n. 14*.

Consultores Regulares ex Decreto Clementis 34
XIII. *edito 11. Maii 1733.* exceptis Personis in
Dignitate Episcopali constitutis, et Magistro Sacri
Palatii, non possunt interesse Congregationibus,
quando agitur de Causis Servorum Dei ejusdem
Instituti Regularis Idem *ibid. n. 14*.

Consultores Congregationis Sacrorum Rituum 35
non possunt esse Postulatores in quibuscumque
causis Beatificationis, et Canonizationis ex citato
Decreto Clementis XII. 11. Maji 1743. Idem *ibid.
num. 24*.

Officium Consultorum est: Primo, diligenter le- 36
gere Informationes omnes, Summaria, Scripturas
tum facti, tum juris, Animadversiones Fidei Promotoris,
Responsiones, et Replicationes, quae in
causis exhibentur. Secundo, tenentur verbales au- 37
dire informationes Procuratorum, Advocatorum,
et Postulatorum. Tertio, tenentur accedere statu- 38
tis diebus ad Congregationes, quando coguntur, et
in illis ferre suffragium. Quarto, tenentur inviola- 39
bile servare secretum sub poena excommunicationis
latae sententiae, a qua absolvi nequeunt, nisi
a Summo Pontifice, excluso quoque Majori Poeni-
teotiario, praeterquam in mortis articulo. Quinto, 40
debent manifestare, aut oretenus, vel in scriptis
sibi fuerint causae Beatificationum, et Canonizationum
commendatae. Sic expresse idem *cit. c.*

16. *n.* 15. ubi n. 16. tradit formulam juramenti ad id ab ipsis praestandi.

41 Dicti Consultores uti non possunt adjutorio alicujus Familiaris pro studio causarum, nisi id eis a Summo Pontifice concedatur ex gratia, quae saepe saepius ratione verae Indulgentiae concessa est, ita tamen, ut nec iis, nec quotquot aliis, qui uti possunt consimili adjotorio, licitum sit adhibere operam alicujus, qui sit Advocatus, Procurator, aut Postulator Causarum Beatificationis, et Canonizationis, ex cit. Decreto Clementis XII. die 11. Maii 1733. edito: Idem *ibid. n.* 18.

42 Consultores possunt Procuratoribus, et Advocatis in verbali informatione proponere difficultates absque timore violandi Secretum: Idem *ibid. n.* 19.

43 Debent, si absunt a Congregatione, suum suffragium in scriptis transmittere in eadem Sacra Congregatione legendum: Idem *ibid. num.* 21. et rursus *in lib.* 4. *addition. ad caput* 16. *Libri primi ex Decreto Clementis XII. edito* 7. *Septemb.* 1735.

44 Consultores sedent, cum suffragium praestant in Congregationibus Antepraeparatoria, et Praeparatoria; stant autem, cum suffragium ferunt in Congregatione Generali coram Summo Pontifice, et postquam omnes suffragati sunt, exeunt ex aula Congregationis, remanentibus in ea Summo Pontifice, Cardinalibus Sacrae Congregationis, Secretario ejusdem, Fidei Promotore, et Magistris Caeremoniarum: Idem *ib. n.* 22.

45 Rituale Romanum illud tantum habendum, quod jussu Pauli V. editum, et ad Patriarchas, Archiepiscopos, et Episcopos directum est: Bened. XIV. Constit. incip. *Cum ut recte* §. 24.

46 Ritus Orientales non modo convellere numquam studuerunt Romani Pontifices, sed tueri, ac servare pro viribus adlaborarunt: Benedict. XIV. Const. incip. *Allatae sunt* §. 6. Unde Missionarii relaxare non possunt praescripta ritu Orientalium: Idem *ibid.* §. 3. Ritus enim tam in Latina, quam in Orientali Ecclesia corrigere, permittere, vel interdicere Apostolicae Sedis est; Et proinde Ritus in Ecclesia recepti, ab inferioribus, inconsulta Apostolica Sede, non modo tolli penitus, sed nec ex parte quidem immutari possunt: Idem *ibidem* §. 27.

Ritus confusio non inducitur, ex quo Graecus in Latina, vel Latinus in Graeca Ecclesia, retento proprio ritu, Sacra peragat: Idem *ibid.* §. 33. *et* 35. Id vero contingeret, si Graecus modo Graeco ritu, modo Latino, vel Latinus nunc Latino, nunc Graeco ritu, Sacra perageret: Idem *ibid* §. 34. 47

Purificationis praeceptum *Levitici cap.* 12. propositum, brevius, longiusque tempus praefinivit, prout mulier masculum, vel feminam enixa esset; Benedict. XIV. Constit. incip. *Ex quo primum*, §. 69. 48

Similis lex viguit quoque primis saeculis in Ecclesia, licet jamdiu in latina abrogata fuerit: Idem *ibid.* §. 70. Voluntarius ideo plane est ritus, haetenus a pauperibus in latina Ecclesia servari solitus, et in Rituali Romano descriptus; Haec enim benedictio mulieris post partum in Ecclesia latina nullo jure praecipitur, eamque praetermittens minime peccat, nisi forte id ageret per spretum, atque contemptum: Idem *ibid.* §. 70. Ista tamen lex de puerperio vim coactivi praecepti adhuc obtinet apud Graecos, et exacte custoditur: Idem *ib.* §. 71. *et* 72. qui subinde §. 73. licitam ipsis ejusmodi observationem demonstrat. 49

RIXA

VIDE VERB. *BELLUM NUM.* 2. ET VERB. *VIRTUS NUM.* 86.

ROGATIONES

SUMMARIUM

1. Rogationes secundum Sydonium Apollinarem, et alios fuerant primo inventae, et institutae a S. Mamerto Episcopo Viennensi in Delphinatu. — 2. Secundum alios S. Leo ductus consilio ipsius S. Mamerti jussit, ut pius ille usus servaretur, qui jam invaluerat in quibusdam Ecclesiis Gallicanis eadem ratione, qua Roma servabatur. — 3. Unde quamvis S. Mamertus dicatur Rogationum Auctor, verisimile tamen est, non tam fuisse Auctorem, quam Instauratorem, et Reparatorem. — 4. Rogationes per triduum ante Ascensionem cum jejunio celebrandas esse olim statuit Concilium Aurelian. 1. — 5. Nunc vero in tribus diebus Rogationum jejunandum non est, nisi Mediolani. — 6 In triduo Rogationum post Laudes recitandae sunt de praecepto, etiam extra Chorum, Litaniae Sanctorum. — 7. Et quidem recitandae sunt proprio respective mane, nec possunt recitari Vesperi pridie statim post Matutinum, et Laudes Officii diei etiam pridie recitatas — 8. Triduanae Rogationes cur ab Ecclesia universali praecipiantur quotannis celebrari. — 9. Alia ad rem, *remissive.*

1 **R**ogationes, ut vult Sidonius Apollinaris *l.* 5. *Epist.* 41. relat. in *Theatro vitae humanae t.* 6. *verb. Rogation. lit. B.* fuerunt primo inventae, et institutae a S. Mamerto, seu Mamerco Episcopo Viennensi in Delphinatu, qui easdem eo fine induxit, ut quae dictae Civitati videbantur portendi ex horribili, ac saepius iterato terrae motu, ex ululatibus, atque nimium horrificis vociferationibus, et ex spectris, quae omnibus ac singulis Oppidanis terrorem incutiebant, ac trepidationem, precibus iracundia Divina flecteretur.

2 Alii autem, quos tacito nomine refert Pontas *tom.* 3. *verb. Rogationes*, volunt S. Leonem ductum consilio dicti S. Mamerti jussisse anno 442. ut plus ille usus servaretur, qui jam invaluerat in quibusdam Ecclesiis Gallicanis, eadem ratione, qua Romae servabatur; atque eidem annecteretur parvarum Litaniarum cantus, atque tandem voluisse S. Gregorium Magnum, ut in istis supplicationibus magnae Litaniae cantarentur, atque Sacra Effigies S. Lucae in iisdem deferretur propter gravem pestilentiam, qua tunc temporis Urbs Roma opprimebatur. Et revera S. Avitus Viennensis Episcopus in Delphinatu *homilia de Rogationibus*, quae extat in tomo tertio Bibliothec. SS. Patrum, ut refertur *in Theatro vitae humanae loc. cit. sub litteris E. S.* Caesarius Arelatensis *serm.* 37. et S. Gregorius Turonensis *lib.* 2. *histor. c.* 34. testantur, jam labent e quinto saeculo in omnibus fere Ecclesiis obtinuisse usum praedictarum supplicationum, atque solemnium obsecrationum (*).

3 Quamvis autem S. Mamertus dicatur Rogationum Auctor, verisimile tamen est, non tam fuisse Auctorem, quam Instauratorem, et reparatorem; hoc enim manifeste patet ex his citati Sidonii Apollinaris verbis: « Erant quidem prius (quod salva fidei pace dictum sit) vagae, tepentes, frequentesque, utque sic dixerim, oscitabundae supplicationes etc. In his, quas supradictus Summus Sacerdos nobis, et protulit, et contulit, jejunatur, oratur, psallitur, fletur ». Ex his Sidonii verbis apparet, inquit Cardinalis Baronius in notis Martyrologii ad 25. Aprilis, Sanctum Mamertum Episcopum non tam instituisse, quam restituisse, et in meliorem formam reduxisse Sacras Rogationes. Sane quidem S. Augustinus, qui tempore praecessit S. Mamertum, de eisdem Rogationibus, quae praecedunt celebritatem Ascensionis Dominicae, non obscure meminit *serm.* 174. *de Temp. in Vigilia Ascens. tom.* 10 *pag.* 338. *edition. Lovan.* Est ejus exordium hujusmodi: « Scire debemus, et intelligere fratres charissimi, quia dies compunctionis, et poenitentiae celebramus etc. » Circa finem autem sic: « Nullus sibi de industria aliquas occupationes inquirat, per quas se de Ecclesiae conventu subducat; sine dubio peccatorum suorum vulnera diligit, qui in istis tribus diebus, jejunando, orando, et psallendo medicamenta sibi spiritualia non inquirit etc. » Quibus quidem eumdem de Sacris Rogationibus verba facere nullum est dubium. Haec Baronius *loc. cit.* et Theatrum vitae humanae *loc. cit. sub litt.* G. (**).

Rogationes per tridnum ante Ascensionem cum 4
jejunio celebrandas esse olim statuit Concilium Aurelianense 1. trigintatrium Episcoporum anno Christi 511. sub Symmacho Papa, tempore Clodovei 1. Francorum Regis Christiani *cap.* 29. praecisis his verbis, quae referuntur etiam in *cap. Rogationes* 2. *dist.* 3. *de consecrat.* ibi: « Rogationes, idest Litanias ante Ascensionem Domini placuit celebrari: ita ut praemissum triduanum jejunium in Dominicae Ascensionis solemnitate solvatur, per quod triduum servi, et ancillae ab opere relaxentur, quo magis plebs universa conveniat. Quo triduo omnes abstineant, et quadragesimalibus cibis utantur ».

Nunc vero in tribus diebus Rogationum jeju- 5
nandum non est, nisi Mediolani, quia Mediolanenses Quadragesimam incipiunt triduo post quam alii; et alii fideles in illo triduo non jejunant pro Rogationibus, quia tempore Paschali non jejunatur: Concil. Mediol. 1. (***).

In triduo Rogationum post Laudes recitandae 6
sunt de praecepto, etiam extra Chorum, Litaniae Sanctorum, quae non duplicantur, cum suis precibus: *Communis* Sunt enim pars Officii. Vide verb. *Litaniae* n. 16. Et quidem recitandae sunt pro-
prio respective mane, nec possunt recitari Vespe- 7
ri pridie statim post Matutinum, et Laudes Officii diei etiam pridie recitatas, ut colligitur a simili de Officio Defunctorum die Commemorationis omnium Fidelium Defunctorum, quod recitandum est

(*) Vide quam haec falsa sint. Rogationes *Romae* ante Pontificatum Leonis III. qui nonnisi anno DCCXCV. sedere coepit, receptas non fuisse, testis adest Anastasius Bibliothecarius in ejus vita, ubi ait: « Ipse vero constituit, ut ante tres dies Ascensionis Dominicae Litaniae celebrentur, scilicet feria II. egrediente Pontifice cum omni Clero, et cuncto populo cum hymnis, et canticis spiritualibus ab Ecclesia dei Genitricis *ad Praesepe*, pergendo ad Ecclesiam Salvatoris, quae appellatur Constantiniana: feria tertia vero exeuntes ab Ecclesia Sanctae Sabinae Martyris, et pergentes ad B. Paulum Apostolum; feria quarta exeuntes ab Ecclesia Hierusalem, et pergentes ad Ecclesiam B. Laurentii Martyris ».

(**) Frustra haec sunt, ut Mamertus solum Rogationum *instaurator* dici debeat: neque enim, inquit Zaccaria *Onomast. Ritual. T.* 11. *p.* 124., quaestio est, an is primus Litaniarum usum in Ecclesiam invexerit, quem constat multo antiquiorem fuisse; sed an eas instituerit, quae ante Ascensionem domini celebrantur, Rogationesque propria jam voce nuncupantur: in quo consentiunt fere omnes, et Sidonii ep. XIV. lib. V. verba *invenit*, *instituit*, *invexit*, dubitari non sinunt. Sermo autem ille 174. *de tempore* suppositius est, atque in appendicem sermonum, qui Augustini non sunt, a Patribus S. Mauri cum *Serm.* 175. rejectus, idque vel ista Rogationum Augustini tempore nondum institutarum mentio suadet.

(***) Idem mos in Melitensi insula viget.

de praecepto etiam extra Chorum mane illius secundae diei Novembris, nec potest anticipari in Vesperis, ex Decreto *Sac. Congregat. Rituum* 1. *Septembris* 1607. (Nota tamen, Decretum hoc revocatum fuisse ab ead. Sac. Congr. Rituum alio Decreto in una Ratisbonen. 4. *Septembr.* 1745. Quare nunc licet privatim recitare Officium defunctorum die antecedenti commemorationem omn. fidel. Defunctorum; atque hinc ruit fundamentum a simili hic allatum.). Et sic docent Tamburin. *in Decalog. lib.* 2. *capit.* 5. §. 5. *n.* 7. Stoz *lib.* 1. *part.* 3 *n.* 417. Merati *t.* 2. *sect.* 6. *cap.* 16. *n.* 5. cum pluribus ibi adductis, et alii; Unde caute legendi sunt Doctores contrarium sentientes, ignorantes fortasse praedictum Decretum Sacrae Congregationis; Tum quia ipsae Litaniae sunt loco assistentiae ad Processionem, quae assistentia non potest anticipari, sed ipso proprio respective die Rogationum observari debet.

Triduanae Rogationes ab universali Ecclesia quo- 8
tannis celebrari praecipiuntur, ut propitietur Deus peccatis nostris, et a nobis flagella irae suae dignetur avertere, pacem, et aeris salubritatem concedat, ut fructus terrae dare, et conservare dignetur, et omnibus nostris necessitatibus benigne prospiciat, ut constat ex Ordin. Romano *titul. de Rogationibus*, et confirmant Amalarius *lib.* 1. *cap.* 57. Gemma *lib.* 3. *cap.* 139. Caesarius Arelatensis *homil.* 37. et alii passim.

Quid circa commemorationes Rogationum, si in 9
diebus hujusmodi Officium occurrat primae classis, puta Titularis, Patroni, vel Dedicationis Ecclesiae? Vide verb. *Vigilia.*

ROMANI PONTIFICES

* De Romano Pontifice plura quidem extant in hac Bibliotheca, tum ex *Auctore* verb. *Ecclesia*, verb *Papa*, verb. *Regimen*, tum *ex aliena manu*, sed quoniam desiderari adhuc videbatur Romanorum Pontificum completa series; idcirco hic adducitur ex celebriorum Chronologorum tabulis deprompta.

Saeculum I.

1 Anno Ære vulg. 33. *S. Petrus* Primus Christi in terris Vicarius, Jerosolymis primum, deinde Antiochiae ad An. usque 41. diversatus, inde Romae sedit annos 25. Martyrii palmam sub Nerone consecutus die 29. Junii An. Chr. 66.

2 66. S. *Linus* Hetruscus, jam Petro Coadjutor ab An. 55. post ipsum Ecclesiam rexit per Annum circ. Martyr occubuit 23. Sept An. Chr. 67.

2 67. S. *Clemens* I. Rom. Ecclesiam rexit ad An. usque 76. Cessit Pontificatui, et Martyr. Obiit 23. Nov. An. 100.

4 .7. S. *Cletus* Rom. Ob. Martyr 23. Apr. An. 83.

5 83. S. *Anacletus* Graecus. Ob. Martyr 13. Julii An. 96.

6 96. S. *Evaristus* Graecus. Ob. Martyr 26. Octobris An. 108.

Saeculum II.

7 108. S. *Alexander* I. Roman. Obiit Martyr 3. Maii An. 117.

8 117. S. *Sixtus* I. Roman. Ob. Martyr 3. Aprilis An. 127.

9 127. S. *Telesphorus* Graecus. Ob. Martyr 5. Januar. An. 138.

10 138. S. *Hyginus* Graecus. Ob. Martyr 8. Januar. An. 142.

11 142. S. *Pius* I. Aquilejensis. Ob. Martyr 11. Julii An. 150.

150. S. *Anicetus* Syrus. Ob. Martyr 17. Aprilis An. 161. 12

162. S. *Soter* Campanus. Ob. 22. Apr. An. 171. 13

171. S. *Eleutherus* Graecus. Ob. 26. Maii An. 185. 14

185. S. *Victor* I. Afer. Ob. 28. Julii 197. 15

197. S. *Zephyrinus* Roman. Ob. Martyr 26. Julii An. 217. 16

Saeculum III.

217. S. *Calistus* I. Roman. Ob. Martyr 14. Octobris 222. 17

222. S. *Urbanus* I. Roman. Obiit Martyr 25. Maii 230. 18

230. S. *Pontianus* Roman. Ob. Martyr 30. Octobris 235. 19

235. S. *Anterus* Graecus. Ob. Martyr 3. Januarii 236. 20

236. S. *Fabianus* Roman. Ob. Martyr Kal. Martii 250. 21

250. S. *Cornelius* Roman. Ob. Martyr 14. Septembr. 252. 22

Schisma I. *Novatianus* Antipapa.

252. S. *Lucius* I. Roman. Ob. Martyr 3. Martii 254. 23

254. S. *Stephanus* I. Roman. Ob. Martyr 2. Augusti 257. 24

257. S. *Sixtus* II. Graecus. Ob. Martyr 6. Augusti 259. 25

259. S. *Dionysius*. Ob. Martyr 29. Decembris 268. 26

269. S. *Felix* I. Roman. Ob. Martyr. Kal. Januarii 274. 27

28 274. S. *Eutychianus* Hetruscus. Ob. Martyr 8 Decemb. 283.

29 283. S. *Cajus* Dalmata. Ob. Martyr 22. Aprilis 295.

30 295. S. *Marcellinus* Roman. Ob. Martyr 26. Aprilis 304.

Saeculum IV.

31 304. S. *Marcellus* Roman. Ob. Martyr 16. Januar. 310.

32 310. S. *Eusebius* Graecus. Ob. Martyr 17. Augusti 310.

33 310. S. *Miltiades* Afer. Ob. Martyr 15. Januarii 314.

34 314. S. *Silvester* I. Roman. Sub ipso pax reddita Ecclesiae a Constantino M. celebratumque Concilium Nicaenum I. Oecumenicum I. contra Arianos An. 325. Rexit Ecclesiam An. 21. m. 11. Ob. die 31. Decemb. 335.

35 336. Sanctus *Marcus* Roman. Obiit 7. Octobris 336.

36 337. S. *Julius* I. Roman. Ob. 12. Apr. 352.

37 352. S. *Liberius* Rom. Ob. 24. Septemb. 366. Vide Hist. Eccles.

38 358. *S. Felix* II. Rom. a *Constantio* Imperatore Ariano in locum *Liberii* jam in exilium acti subrogatus fuerat, qui tamen Pontifex factus Catholicam Fidem propugnavit, et Martyrium passus est, dum adhuc *Liberius* sedem Romanam obtineret.

39 366. S. *Damasus* Hispanus post obitum *Liberii* Pontifex electus, contra quem Schisma II. in Ecclesia conflavit *Ursicinus*. An. 381. habitum est Concilium Constantinopolitanum I. Oecumenicum II. contra Macedonianos. S. *Damasus* Ob. die 11. Decembris 384.

40 385. S. *Siricius* Roman. (cujus sanctitatem novissime asseruit Benedictus XIV. Vide Epistol. de nova Martyrol. editione ad Regem Portugalliae, quae extat in Bullar. *tom.* 2. *n.* 54.) Ob. 19. Septembr. 399.

41 399. S. *Anastasius* I. Roman. Ob. 3. Novembr. 401.

Saeculum V.

42 401. S. *Innocentius* I. Albanus. *Pelagium*, *Coelestium*, et *Julianum* haereticos proscripsit Sanctissimus Pontifex. Ob. 14. Febr 417.

43 417. S. *Zosimus* Graecus. Ob. 13. Decemb. 418

44 418. S. *Bonifacius* I. Roman. Ob. 4. Sept. 422. Schisma III. *Eulalius* Antipapa.

45 422. S. *Coelestinus* I. Campanus, sub quo An. 431. habitum est Concilium Ephesinum I. Oecumenicum III. contra Nestorium. Obiit SS. Pontifex 21. Julii 432.

46 432. S. *Sixtus* II. Roman. Ob. 22. Julii 440.

47 440. S. *Leo* I. Hetruscus cognomento Magnus, sub quo an. 451. celebratum est Concilium Chalcedonense Oecumenicum IV. contra Dioscorum, et Eutychem. Ob. doctissimus aeque ac Sanctissimus Pontifex 3. Novemb. 461.

461. S. *Hilarius*, Sardus. Ob. 21. Februar. 468. 48

468. S. *Simplicius*, Tiburtin. Ob. 2. Mart. 483. 49

483. S. *Felix* III. Roman. Ob. 25. Febr. 492. 50

492. S. *Gelasius* I. Afer. Ob. 19. Novembr. 496. 51

496. S. *Anastasius* II. Roman. Ob. 17. Novembris 498. 52

498. S. *Symmachus*, Sardus, contra quem Schisma IV. conflavit *Laurentius* Roman. Antipapa. Ob. 19. Jun. 514. 53

Saeculum VI.

514. S. *Hormisda*, Campanus. Ob. 9. August. 523. 54

523. S. *Joannes* I. Hetruscus. Ravennae Martyr occubuit die 27. Maii 526. 55

526. S. *Felix* IV...... Ob. 25. Septembr. 530. 56

530. *Bonifacius* II. Roman. Ob. 8. Novemb. 532. Schisma V. *Dioscorus* Antipapa. 57

533. *Joannes* II. Roman. Ob. 28. Maii 535. 58

536. S. *Agapetus* Roman. Ob. 22. April. 536. 59

536. S. *Silverius*, Campanus, Hormisdae filius, Martyr occubuit 20. Junii 538. 60

Schisma VI. *Vigilius* Sedem invadit.

538. *Vigilius* Roman. qui in Sedem *Silverii* legitimi Pontificis favente *Bellisario* irrepserat, mortuo *Silverio*, agnitus est et ipse legitimus Pontifex. Ob. 11. Januar. 555. sub ipso habitus est An. 553. Concilium Constantinopolitanum II. Oecumenicum V. contra Origenistas etc. 61

555. *Pelagius* I. Roman. Ob. 2. Mart. 560. 62

560. *Joannes* III. Roman. Ob. 13. Jul. 573. 63

574. S. *Benedictus* I. Roman. Ob. 25. Jul. 578. 64

578. *Pelagius* II. Roman. Ob. 12. Febr. 590. 65

590. S. *Gregorius* Magnus, Roman. post interpontificium ab obitu *Pelagii* II. mensium sex, et dierum 25. electus est Pontifex. Donatistas in Africa coercuit, et *Joannis* Patriarchae Constantinop. se *Oecumenicum* Episcopum inscribentis fastum cohibuit. Angliam ad Fidem convertit, et Ecclesiae Latinae Sanctissimus Doctor habetur. Sedit annos 13. m. 6. dies 10. migravit ad Dominum die 12. Martii An. 604. 66

Saeculum VII.

604. *Sabinianus* Volater. Ob. 2. Febr. 606. 67

607. S. *Bonifacius* III. Roman. electus post interpontificium mensium XI et dier. 17. Ob. 20. Octobris 607. 68

608. *Bonifacius* IV. Marsus. Obtinuit a *Phoca* Imperat. Templum Pantheon, illudque, eliminatis ethnicorum superstitionibus, dicavit B. *Mariae* 69

semper Virgini, et sanctis omnibus Martyribus Ob. 7. Maii 615.

70 615. *Deusdedit* Roman. Ob. 7. Novemb. 618.

71 618. S. *Bonifacius* V. Campanus, post interpontificium anni unius, mens. 1. d. 17. electus Pontifex. Ob 24. Octob. 624.

72 625. *Honorius* I. Capuanus. Ob. 12. Octob. 638. Hic Pontifex perperam ab Haereticis Monothelitarum haereseos insimulatur, et ab ea tam vere, quam pie vindicatur.

73 640. *Severinus* Roman. post Interpontificium mensium circiter 20. creatus Pontifex, sedit tantum menses duos.

74 *Joannes* IV. Dalmata. Ob. 12. Octobris 642.

75 642. S. *Theodorus* Graecus. Ob. 13. Maii 649.

76 649. S. *Martinus* I. Tudertinus. An. 4. sui Pontificatus missus est in exilium ab Imperatore *Constante* Haeretico Monothelita, ibique morbis, et aerumnis confectus migravit Martyr ad Christum, 16. Septembr. 653.

77 654. S. *Eugenius* I. Roman. vivente adhuc in exilio *Martino* I. eoque, ad praecavendas Haeretici Imperatoris *Constantis* insidias, consentiente, a Clero Roman. electus Pontifex. Ob. 2. Junii 657.

78 657. S. *Vitalianus*, Signin. Ob. Jan. 672.

79 673. *Adeodatus* Roman. Ob. 17. Jun. 676.

80 676. *Donus* I. Roman. Ob. 11. April. 679.

81 979. S. *Agatho*, Siculus. Praefuit per suos Legatos sextae Synodo Oecumenicae, Constantinop. III. contra Monothelitas celebratae An. 680. Ob. 10. Jan. 682.

82 682. Sanctus *Leo* II. Siculus. Ob. 3. Jul. 683.

83 684. S. *Benedictus* II. Roman. Ob. 8. Maii 685

84 685. *Joannes* V. Antiochen. Ob. 2. August. 686.

85 686. *Conon*, Thrax. Ob. 21. Septemb. 687.
Schisma VII *Petrus*, et *Theodorus* Antipapae.

86 687. S. *Sergius* I. Antiochen. Ob. 8. Sept 701
Schisma VIII. *Theodorus* Archipresbyter, et *Paschalis* Archidiaconus, Antipapae.

Saeculum VIII.

87 701. *Joannes* VI. Graecus. Obiit 11. Jan. 705.

88 705. *Joannes* VII. Graecus. Ob. 18. Octobr. 707.

89 708. *Sisinnius*, Syrus, Ob. 7. Febr. 708. post dies 20. Pontificatus.

90 708. *Constantinus*, Syrus. Ob. 9. Apr. 715.

91 715. S. *Gregorius* II. Roman. Ob. 12. Febr. 731.

92 731. S. *Gregorius* III. Syrus. Ob. 28. Nov. 741.

93 741. S. *Zacharias*, Graecus. Ob. 15. Mart.
Nota. Post obitum *Zachariae* electus est Pontifex *Stephanus* hujus nominis II. qui subita morte quarta die ab electione interceptus, ordinari, ac consecrari non potuit; atque idcirco a quibusdam inter Pontifices non recensetur. Post ipsum vero electus est.

752. *Stephanus* III. Roman. Ob. 26. April. 757. 94

757. S. *Paulus* I. Roman. Praedefuncti *Stephani* III. germanus Frater. Ob. 29. Jun. 767. 95
Schisma IX. *Theophylactus* Antipapa.

768. *Stephanus* IV. Siculus electus post interpontificium 13. mensium. Ob. 1. Febr. 772. 96
Schisma X. *Philippus*, et *Constantinus* Antipapae.

772. *Adrianus* I. Roman. cujus Pontificatus diuturnissimus omnium hucusque fuit; Rexit enim Ecclesiam An. 23. Mens. 10. Dies 18. Anno 787. habitum est Concilium Oecumenicum VII. Nicaenum II. contra Iconomachos. Ob. die 26. Decembris 795. 97

795. S. *Leo* III. Rom. Ob. 18. Jun. An. 816. 98

Saeculum IX.

816. *Stephanus* V. Rom. Obiit 22. Jan. 817. 99

817. S. *Paschalis* I. Rom. Ob. 11. Maii 824. 100

824. *Eugenius* II. Rom Ob. 27. Aug. 827. 101
Schisma XI. *Zinzinius* Antipapa.

827. *Valentinus* Rom Ob. die 40. ab electione. 102

828. *Gregorius* IV. Rom. Ob. 11. Jan. 844. 103

844. *Sergius* II. Rom. Ob. 27. Jan. 847. 104

847. S. *Leo* IV. Rom. Ob. 17. Jul. 855. 105

855. *Benedictus* III. Rom. Ob. 10. Mart. 858. 106
Schisma XII. *Anastasius* Antipapa.

858. *Nicolaus* I. Rom. Ob. 12. Nov. 867. 107

867. *Adrianus* II. Rom. Ob. 25 Novembr. 872. 108
Anno 869. habitum est Concilium Oecumenicum VIII. Constantinopol. IV. contra *Photium* Schismaticum Patriarcham C. P.

872. *Joannes* VIII. Rom. Ob. 15. Dec. 882. 109

882. *Martinus* II. seu potius *Marinus*, patria Gallesinus. Ob. 23. Februar. 884. 110

884. *Adrianus* III. Rom. Ob. 8. Jul. 885. 111

885. *Stephanus* VI. Rom. Ob. 7. Aug. 891. 112
Schisma XIII. *Anastasius* Antipapa.

891. *Formosus*, Episc. Portuen. Ob. 4. Apr. 896. 113
Schisma XIV. *Sergius* Antipapa.

896. *Bonifacius* VI. Hetruscus. Sede pulsus quintodecimo ab invasione die. A quibusdam ceu legitimus Pontifex non computatur. 114

896. *Stephanus* VII. Rom. post tres menses Pontificatus in carcere extinctus. 115

897. *Romanus*, Gallesin. Ob. 8. Febr. 898. 116

898. *Theodorus* II. Rom. Ob. vigesimo die P. 117

898. *Joannes* IX. Rom. Ob. 26. Mart. 900. 118

Saeculum X.

900. *Benedictus* IV. Rom. Obiit 20. Octobr. 904. 119

904. *Leo* V. Ardeat. Ob. quadragesimo die P. 120
Schisma XV. contra *Leonem* conflavit *Christophorus* Rom. qui post illius obitum Sedem invasit, ac retinuit per 7. menses, inde abrenunciare coactus.

905. *Sergius* III. Rom. Ob. An. 912. 121

122 913. *Anastasius* III. Rom. Ob. 914.
123 914. *Lando*, Sabinus. Ob. 915.
124 915. *Joannes* X. Roman. Ob. 928.
125 928. *Leo* VI. Rom. Ob. 929.
126 929. *Stephanus* VIII. Bom. Ob. 931.
127 931. *Joannes* XI. Rom. Ob. 936.
128 936. *Leo* VII. Rom. Ob. 939.
129 939. *Stephanus* IX. Rom. Ob. 943.
130 943. *Martinus* III. Rom. Ob. 946.
131 946. *Agapetus* II. Rom. Ob. 956.
132 956. *Joannes* XII. Rom. Ob. 963.

Schisma XVI. *Leo* Antipapa.

133 964. *Benedictus* V. Rom. ejectus paucis diebus ab electione.

134 964. *Leo* VIII. Rom. Ob. April. 965. post cujus obitum revocatus est *Benedictus* V. qui tamen e vivis excessit mense Julio 965.

135 965. *Joannes* XIII. Rom Ob. Sept. 972.
136 972. *Benedictus* VI. Rom, Ob. 974.

Schisma XVII. *Bonifacius* Antipapa.

137 974. *Donus* II. Rom. Ob. 975.
138 975. *Benedictus* VII. Rom. Ob. 984.
139 984. *Joannes* XIV. Roman. aut Papien. Ob. 985.

Schisma XVIII. *Joannes*, a quibusdam dictus XV.

140 986. *Joannes* XVI. Rom. Ob. 996.
141 996. *Gregorius* V. Saxo. Ob. 999.

Schisma XIX. *Joannes* Episcopus Placentinus Antipapa.

142 999. *Silvester* II. Gallus. Obiit 12. Maii 1003.

Saeculum XI.

143 1003. *Joannes* XVII. Rom. Ob. 31. Octobr. 1003.
144 1004. *Joannes* XVIII. Rom. Ob. 28. Jul. 1009.
145 1009. *Sergius* IV. Rom. Ob. 13. Jul. 1012.
146 1012. *Benedictus* VIII. Tuscul. Ob. 10. Jul. 1024.

Schisma XX. *Gregorius* Antipapa.

147 1024. *Joannes* XIX. Tuscul. Antecessoris germanus Frater. Obiit 6. Novemb. 1033.

148 1033. *Benedictus* IX. Tuscul. puer decennis, e Sede deturbatus a Romanis Abn. 1044.

Schisma XXI. *Silvester* III. et *Joannes* Antipapae.

149 1045. *Gregorius* VI. Rom. Pontificalum dimisit 17. Decembr. 1045.

150 1046. *Clemens* II. Saxo. Ob. 9. Octob. 1047. *Benedictus* IX. qui supra, revocatus. Obiit 17. Julii 1048.

151 1048 *Damasus* II. Bavarus. Ob. die 22. P.
152 1049. S. *Leo* IX. German. Ob. 19. Aprilis 1054
153 1055. *Victor* II. Bavarus. Obiit 28 Julii 1057.
154 1057. *Stephanus* IX. Lotharingus. Obiit 29. Mart. 1058.

Schisma XXII. *Benedictus* Antipapa.

155 1058. *Nicolaus* II. Burgundus. Ob. 24. Jun. 1061.

156 1061. *Alexander* II. Mediolanen. Obiit 20. Aprilis 1073.

Schisma XXIII. *Cadalous* dictus *Honorius* II. Antipapa.

1073. S. *Gregorius* VII. Savnen. Obiit 35. Maii 1075. 157

Schisma XXIV. *Guibertus* Parmen. dictus *Clemens* III. Antipapa.

1086. *Victor* III. Benevent. Ob. 15. Sept. 1087. 158
1088. *Urbanus* II. Gallus. Obiit 29. Julii 1099. 159

Saeculum XII.

1099. *Paschalis* II Hetruscus. Ob. Jan. 1118. 160
Schismatis continuatio; *Albertus*, et *Theodorus* Antipapae.

1118. *Gelasius* II. Cajetan. Obiit 29. Jan. 1119. 161

Schisma XXV. *Mauritius* Burdinus Antipapa.

1119. *Calistus* II. Burgundus. Ob. 12. Dec. 1124. 162

Anno 1122. habitum est Concilium Oecumenicum IX. Lateranense I.

1124, *Honorius* II. Forocornel. Ob. 26. Febr. 1130. 163

Schisma XXVI. *Clemens* IV. Antipapa.

1130. *Innocentius* II. Rom. Ob. 24. Sept. 1143. 164

Schisma XXVII. *Petrus* Leonis dictus *Anacletus* II. Antipapa.

Anno 1139. habitum est Concilium Oecumenicum X. Lateranense II.

1143. *Coelestinus* II. Hetruscus. Obiit 9. Martii 1144. 165

1144. *Lucius* II. Bononien. Obiit 25. Febr. 1145. 165

1145. *Eugenius* III. Pisanus. Obiit 6. Julii 1153. 167
1153. *Anastasius* IV. Rom. Ob. Decembri 1154. 168
1154. *Adrianus* IV. Anglus. Ob. 1. Sept. 1159. 169
1159. *Alexander* III. Senen. Obiit 21. Aug. 1181. 170

Schisma XXVIII. *Victor*, *Paschalis*, *Calistus*, *Innocentius* successive Antipapae contra *Alexandrum*.

Anno 1179. habitum est Concilium Oecumenicum XI. Lateranense III. contra Waldenses, Albigenses etc.

1181. *Lucius* III. Lucen. Ob. 25. Novembr. 1185. 171

1185. *Urbanus* III. Mediol Obiit 18. Octobris 1187. 172

1187. *Gregorius* VIII. Benev. Ob. 15. Dec. 1187. 173
1187. *Clemens* III. Roman Ob. 25. Mart. 1191. 174
1191. *Coelestinus* III. Roman. Ob. 7. Jan. 1198. 175
1198. *Innocentius* III. ex Comitibus Ananiens. 176
An. 1215. habuit magnum Concilium Lateranense IV. Oecumenicum XII contra Albigenses etc. Obiit Doctissimus Pontifex 20. Julii 1216.

Saeculum XIII

1216. *Honorius* III. Rom. Obiit 18. Mart. 1227. 177
1227. *Gregorius* IX. Ananien. Ob. 22. Aug. 1241. 178

179 1241. *Coelestinus* IV. Mediolan. Ob. die 19. Pont. Sedes vacat annum unum, menses octo, dies quindecim.
180 1243. *Innocentius* IV. Genuen. Ob. 13 Dec. 1154. Anno 1245. habitum est Concilium Oecumenicum XIII. Lugdunense I.
181 1254. *Alexander* IV. Ananien. Ob. 25. Maii 1261.
182 1261. *Urbanus* IV. Gallus. Ob. 2. Octob. 1264.
183 1265. *Clemens* IV. Gallus. Ob. 29 Novembris 1268. Sedes vacat ann. 2. menses 9. dies 2.
184 1271. *Gregorius* X. Placentin. Ob. 11. Jan. 1276.

Anno 1274. habitum est Concilium Oecumenicum XIV. Lugdunense II. pro reunione Graecorum etc.

185 1276. *Innocentius* V. Burgund. Ob. mens. 5. Pont.
186 1276. *Adrianus* V. Genuen. Ob. 40. die Pontificatus.
187 1276. *Joannes* XX. dict. XXI. Lusitan. Obiit 16. Maii 1277.

Sedes vacat menses 6. dies 8.

188 1277. *Nicolaus* III. Rom. Ob. 22. Aug. 1180. Sedes vacat menses sex.
189 1281. *Martinus* IV. Gallus. Ob. 29. Mart. 1285.
190 1285. *Honorius* IV. Roman. Ob. 3. Aprilis 1287. Sedes vacat menses 10. dies 18.
191 1288. *Nicolaus* IV. Asculan. Ob. 4. Aprilis 1292.

Sedes vacat an. 2. mens. 3. dies 2.

192 1294. *S. Coelestinus* V. Aprut. Cessit Pontificatui die 13. Decembris ejusdem anni.
193 1294. *Bonifacius* VIII. Ananien. Obiit 11. Octobris 1303.

Saeculum XIV.

194 1303. B. *Benedictus* XI. Tarvisinus. Obiit 6. Jul. 1303. Sedes vacat ultra annum.
195 1305. *Clemens* V. Gallus. Sedem transtulit Avonionem; An. 1311. celebravit Concilium Oecumenicum XV. Viennae, in causa Templariorum etc. Ob 20. Apr. 1314.
196 1316. *Joannes* XXI. d. XXII. Gallus. Ob. 5. Dec. 1434.

Schisma XXIX. Petrus de Corbaria Antipapa.

197 1334. *Benedictus* XII. Gallus. Ob. 25. Apr. 1342.
198 1342. *Clemens* VI. Gallus. Ob. I. Dec. 1352.
199 1352. *Innocentius* VI. Gallus. Ob. 11. Sept. 1362.
200 1362. *Urbanus* V. Gallus. Ob. 19. Dec. 1370.
201 1379. *Gregorius* XI. Gallus. Sedem Romae restituit 17 Januar. 1177. Ob. 28. Mart. 1378.
202 1378. *Urbanus* VI. Neapolitanus. Ob. 15. Octobr. 1399.

Schisma XXX. omnium teterrimum quod ad annum usque 1429. foedissime dilaceravit Ecclesiam. Siquidem contra Urbanum VI. quarto ab ejus electione mense recedentes ab ipso Cardinales crearunt Pontificem *Robertum* Gehennensem, qui sedem fixit Avenione, et assumpto *Clementis* VII. nomine vitam protraxit ad An. usque 1394. Ipsi suffectus est die 28. Septemb. ejusdem anni *Petrus* de Luna Hispanus, qui sub nomine *Benedicti* XIII. etsi depositus in Conciliis Pisano, et Constantiensi, umbratilem dignitatem ad obitum usque retinuit; Ob. autem die 23. Maii 1423. Post ipsum denique *Clemens*. VIII. Pseudo-Pontifex electus, cessione schisma extinxit An. 1429.

1399. *Bonifacius* IX. Neapolit. creatus 2. Nov. Ob. 1. Octob. 1404. 203

Saeculum XV.

1404. *Innocentius* VII. Sulmonen. el. 17. Octob. Obiit 6. Nov. 1406. 204
1406. *Gregorius* XII. Venetus, el. 30. Nov. depositus in Concilio Pisano 5. Jun. 1409. Cessit in Concilio Constantiensi 4. Jul. 1417. Ob. 18. Octobr. ejusd. Anni. 205
1409. *Alexander* V. Cretensis. deposito *Gregorio* XII. electus est die 39. Jun. Ob. 3. Mai 1410. 206
1410. *Joannes* XXII. dict. XXIII. Neapolit. Pontificatu abdicatus est, ipso tandem consentiente, in Concilio Constantiensi Ann. 1415. Ob. 22. Dec. 1419. 207
1417. *Martinus* V. Roman. electus in Concilio Constantiensi die 11. Nov. Ob. 20. Feb. 2431. 208
1431. *Eugenius* IV. Venetus, el. 2. Mart Ann. 2439. celebravit Concilium Oecumenicum XVI. Ferrariae quidem biennio ante inceptum, sed Florentiae ipso Praeside absolutum, ubi de unione Graecorum, Armenorum etc. actum est. Eodem simul tempore Basileae acephalum Concilium contra ipsum legitimum Pontificem stetit, et schisma conflavit in creatione *Amadei* Sabaudi, qui nomen assumpsit *Felicis* V. Ob Eugenius die 23. Febr. 1447. 209
1447. *Nicolaus* V. Sarzanen el. 6. Mart Gavisus est Ecclesiae redditam pacem in voluntaria Antipapae *Felicis* cessione An. 1449. Ob. *Nicolaus* 24. Mart. 1455. 210
1455. *Calistus* III. Hispan. el. 8. April. Ob. 6. Aug. 1458. 211
1458. *Pius* II. Senensis, el. 19. Aug. Ob. 16. Aug. 1464. 212
1464. *Paulus* II. Venetus, el 31. Aug. Ob. 28. Jul. 1471. 213
1471. *Sixtus* IV. Savonen el. 9. Aug. Ob. 12. Aug. 1484. 214
1484. *Innocentius* VIII. Genuen. el. 24. Aug. Ob. 25. Jul. 1492. 215
1492. *Alexander* VI. Hispanus, el. 11. Aug. Ob. 18. Aug. 1503. 216

Saeculum XVI.

1503. *Pius* III. Senen. el. 23. Sept. Obiit 18. Octob. ejusd. Anni 26. die Pont. 217

218 1503. *Julius* II. Savonen. el. 1. Nov. Ob. 21. Febr. 1513.

An. 1512. incepit Concilium Oecumenicum XVII. Lateranense V. quod Anno tantum 1517. absolvit Successor, nempe.

219 1513. *Leo* X. Florent. el. 15. Mart. Ob. 1. Dec. 1521.

200 1522. *Adrianus* VI. Belga, el 9. Joan. Ob. 24. Sept. 1523.

221 1523. *Clemens* VII. Florentin. el. 19. Nov. Ob. 25. Sept. 1534.

222 1534. *Paulus* III. Roman. el. 3. Octobr. Ob. 10. Nov. 1549.

223 1550. *Julius* III. Aretin. el. 8. Febr. Ob. 23. Mart. 1555.

224 1555. *Marcellus* II. Politianus, el. 9. April. Ob. die 22. Pontificatus sui, nempe 30. April. ejusd. Anni.

225 1555. *Paulus* IV. Neapol. el. 23. Maii Ob. 18. Aug. 1559.

226 1556. *Pius* IV. Mediolan. el. 26. Decembr. Ob. 9. Decemb. 1565.

Concilium Oecumenicum XVIII. convocatum jam ab An. usque 1542 a Paulo III, Mantuae, dein Vicentiae, ac inceptum Tridentini An. 1545 Bononiam An. 1547. translatum, tandem Tridenti revocatum, finem habuit An. 1563. sub *Pio* IV.

227 1566. *Pius* V. Alexandrin. el. 7. Jan. Ob. 1. Maii 1572.

228 1572. *Gregorius* XIII. Bononien. el. 13. Maii Ob. 10. Ap 1585.

229 1585. *Sixtus* V. e Montealto, el. 24. Apr. Ob. 27. Aug. 1590.

230 1590. *Urbanus* VII. Roman. el. 15. Sept. Ob. 14. sui Pontificatus die.

231 1590. *Gregorius* XIV. Mediolan. el. 5. Dec. Ob. 15. Octob. 1591.

232 1591. *Innocentius* IX. Bononien. el. 30. Octobr. Obiit 31. Decembris ejusdem Anni, Pontific. m. 2.

233 1592. *Clemens* VIII. Florent. el. 30. Joan. Ob. 5. Mart. 1605.

Saeculum XVII.

234 1605 *Leo* XI. Florent. el. 1. Apr. Obiit 26. Pontificatus die, nempe 27. ejusdem m. et Anni.

1605. *Paulus* V. Senen. el. 16. Maii. Ob. 28. Jan. 1621. 235

1621. *Gregorius* XV. Bonon. el. 9. Februar. Ob. 8. Jul. 1623. 236

1623. *Urbanus* VIII. Florent. el 6. August. Ob. 29. Jul. 1644. 237

1644. *Innocentius* X. Roman. el. 14. Sept. Ob. 7. Jan. 1665. 238

1655. *Alexander* VII. Senen. el. 7. April. Ob. 22. Maii 1667. 239

1667. *Clemens* IX. Pistorien. el. 20. Jun. Ob. 9. Dec. 1669. 240

1970. *Clemens* X. Roman. el. 29. Apr. Ob. 22. Jul. 1676. 241

1676. *Innocentius* XI. Novocomen. el. 21. Sept. Ob. 12. Aug. 1689. 242

1689. *Alexander* VIII. Venetus, el. 6. Oct. Ob. 1. Febr. 1691. 243

1691. *Innocentius* XII. Neap. el. 12. Jul. Ob. 27. Sept. 1700. 244

Saeculum XVIII.

1700. *Clemens* XI. Urbinas, el. 23. Nov. Ob. 19. Mart. 1721. 245

1721. *Innocentius* XIII. Roman el. 8. Maii Ob. 7. Mart. 1724. 246

Benedictus XIII. Rom. el. 29. Maii Ob. 21. Febr. 1730. 247

1730. *Clemens* XII. Florent. el. 12. Jul. Ob. 6. Febr. 1740. 248

1740. *Benedictus* XIV. Bononien. el. 17. Aug. Ob. 3. Maii 1758. 249

1758. *Clemens* XIII. Venetus, el. 6. Jul. Ob. 2. Febr. 1769. 250

1769. *Clemens* XIV. Arimin. el. 19. Maii. Ob. 22. Septemb. 1774. 251

1775. *Pius* VI. Caesenas el. 15. Febr. obiit Valentiae in delphinatu, in Gallia An. 1799. 252

Saeculum XIX.

1800. Pius VII. electus die 14 Martii, obiit Anno 1823. 253

1823. Leo XII. obiit Anno 1829. 254

1829. Pius VIII. obiit Anno 1830. 255

1831. Gregorius XVI. obiit Anno 1846. 256

1846. Pius IX. electus die 16. Junii, quem Deus Ecclesiae suae diu sospitem servet. 257

RUBRICÆ

SUMMARIUM

1. Rubricae unde sint dictae? — 2. Rubricae quid sint? — 3 Rubricae aliae sunt praeceptivae, et aliae directivae, et quae sint utraeque? tum de earum observantia *ad n.* 17. — 18. Assignentur quaedam omissiones, quae sunt solum peccatum veniale. — 19. Item veniale tantum est omittere Orationes dici solitas inter induendas sacras vestes. — 20. Omittere preces ante Missam legi solitas nullum est peccatum; Dummodo Sacerdos sit aliunde praeparatus. — 21. Manuum lotionem omittere ante celebrationem Missae est peccatum veniale, si ipsae manus sint immundae. Immo etiam mortale, si sint notabiliter immundae, et sordidae — 22. An, et quale sit peccatum celebrare Missam nondum recitato Matutino? *remissive.* — 23. Veniale tantum est omittere aliquas

benedictiones, Cruces, deosculationes Altaris, genuflexiones, inclinationes, manuum, et oculorum elevationes, et hujusmodi. — 24. Quodnam sit peccatum omittere ablutionem Calicis faciendam cum vino, et ipsam facere cum sola aqua, et in secunda purificatione, et digitorum ablutione uti sola aqua, vel sola vino? — 25. Addere in Sacrificio Missae aliquid valde notabile ultra ea, quae in rubricis praescribuntur, ex genere suo est peccatum mortale. — 26. Addere aliquid, quo mutetur sensus formae Consecrationis, est grave sacrilegium: at tunc non conficitur Sacramentum. — 27. Si vero addatur aliquid non destruens significatum formae, quod tamen sit contra ritum Ecclesiae, tunc conficitur quidem Sacramentum, sed Sacerdos graviter peccat. — 28. Addere aliquid animo, et intentione inducendi novum ritum in Sacrificio Missae est peccatum mortale. — 29. Addere aliquid etiam sine animo, et intentione mutandi ritum, si additio sit in notabili quantitate, et circa ea, quae publice recitantur, est peccatum mortale. — 30. Si additio sit in notabili quantitate, at solum circa ea, quae secreto recitantur, adhuc probabilius est gravis culpa. — 31. Si vero additio fiat in modica quantitate, et verba, seu gesta addita sint secundum se pia, honesta, et salutaria, tunc, secluso animo inducendi novum ritum, nullum est peccatum. — 32 Addere in Missa unam Collectam, seu Orationem ultra praescriptas, an sit peccatum? — 33. Addere in Missa *Gloria in excelsis*, aut *Credo*, cum omittendum sit, est solum peccatum veniale, nisi tamen hoc fiat cum magna deformitate, et scandalo, ut si addatur in Missa *de Requiem*. — 34. Addere sub longo cantu ad *Gloria in excelsis*, aut *Credo* aliquam piam Orationem, aut etiam recitare parvas Horas memoria retentas nullum est peccatum, cum aliis notandis *ad* n. 40.

1 Rubricae quoad vim nominis, ideo sic dicuntur, quia rubro colore saepus scribi solent: *Sic Doctores communiter*; indeque prodiit notabile illud, quod circumfertur effatum:
2 *Lege rubrum*, si *vis intelligere nigrum*. Rubricae sunt quaedam Regulae communes continentes ritus, tum in celebratione Officii, tum in Sacramentorum administratione servandos: *Sic in re Communis*.

3 Rubricae aliae sunt praeceptivae, et aliae directivae. *Praeceptivae* sunt, quae obligant in conscientia, et sub peccato ad servandos ritus in eis praescriptos. *Directivae* sunt, quae non imponunt obligationem, sed proponunt, quid sit agendum, et dicendum, vel non, per modum consilii, et instructionis: *Sic in re Doctores communiter*.

4 Sub mortali obligant Rubricae praeceptivae, quae continent, seu notant aliquid, quod alias ex Jure, vel ex legitima consuetudine graviter jubetur, vel ipsae Rubricae expresse sub mortali praecipiunt. Unde earum transgressio est mortalis, nisi excuset levitas, seu parvitas materiae, aut inadvertentia, et indeliberatio, ut contingit communiter in aliis praeceptis: *Communis*.

5 Hinc omnis notabilis, et gravis voluntaria mutatio, additio, et detractio circa Missam, Divinum Officium, et Sacramentorum administrationem, est peccaminosa lethaliter. Colligitur aperte ex duplici Constitutione Sancti Pii V. una incip. *Quo primum*, et in principio Missalis exposita, et alia incip. *Quod a nobis*, pro reformatione Breviarii Romani edita, et in ejus principio impressa, in quibus, ut eas legenti patet, omnis notabilis, et gravis voluntaria mutatio, additio, et detractio circa Missam, et Divinum Officium graviter respective prohibetur, ut ex Concilio Tridentino *sess.* 7. *de Sacramentis in genere Canon.* 13. ubi id graviter prohibetur sub poena anathematis circa administrationem Sacramentorum, ibi: « Si quis dixerit, receptos, et approbatos Ecclesiae Catholicae ritus in solemni Sacramentorum administratione adhiberi consuetos, aut contemni, aut sine peccato a Ministris pro libito omitti, aut in novos alios per quemcumque Ecclesiarum Pastorem mutari posse, anathema sit ».

Transgressio Rubricarum praeceptivarum ex suo 6
genere mortalis, potest esse venialis ex duplici capite scilicet ratione parvitatis materiae, et ratione indeliberationis, seu inadvertentiae; *Communis*. Et quod ratione *parvitatis materiae*, stat clarum, quia ubi est parvitas materiae, modica reperitur offensio, seu violatio praecepti, adeoque non excedit culpam venialem: Ratione *indeliberationis*, *seu inadvertentiae*, est etiam evidens, quia culpa mortalis non contrahitur, nisi cum plena deliberatione, seu plena advertentia; adeoque sicuti, si nulla sit deliberatio, nullaque advertentia, nulla contrahitur culpa, ita si non sit plena, sed modica deliberatio seu advertentia, solum modica, et levis culpa contrahitur.

Transgressio Rubricarum praeceptivarum ex suo 7
genere levis, seu venialis potest transire in mortalem quatuor praecipue modis. Primo scilicet ratione pravi finis adjuncti; Secundo ratione contemptus; Tertio ratione scandali; Et quarto ratione periculi: *Sic Doctores communiter*.

Et quidem *ratione pravi finis* transgressio Ru- 8
bricarum ex suo genere venialis potest transire in mortalem, si finis transgressionis sit mortalis, ut v. gr. si Sacerdos partes leves Missae omittat, ut placeat Concubinae, quae petiit Missam brevem. Si faciat aliquid contra Rubricas animo, seu fine introducendi novum ritum, et hujusmodi; Actus enim peccaminosus contrahit malitiam, nedum ex objecto, sed etiam ex aliis circumstantiis, et praesertim ex fine, adeoque si finis transgressionis Rubricarum sit mortaliter malus, etiam ipsa transgressio, quamvis ex suo genere levis, seu venialis, evadet gravis, seu mortalis.

Ratione contemptus transgressio Rubricarum ex 9
suo genere venialis transit sine dubio in mortalem, si fiat expresse, et absolute contemnendo potestatem Ecclesiae, vel Papae, aut alterius Superioris sic disponentis, quia talis contemptus, cum

de se destruat auctoritatem Superiorum, et subjectionem subditor. ergo illos, est grave peccatum. « Qui enim resistit Potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt »; ut scribit Apostolus *ad Romanos. cap.* 13. *n.* 2.

10 *Ratione scandali* transgressio Rubricarum ex suo genere levis, seu venialis, evadit gravis, seu mortalis, quoties scandalum grave, seu mortale est, uti est, si Sacerdos, qui Missam celebrat, frequenter se vertat, et curiose mulieres adstantes aspiciat, unde oriatur in aliis occasio peccandi. Vel si in usu Coeremoniarum ita irreverenter, et incomposite se gerat, ut apud populum notabiliter vilescant Sacra Mysteria, et sic de similibus: Quamvis enim aspectus curiosi secundum se, vel irreverentia, et incompositio in Sacris functionibus sit solum culpa venialis, evadit tamen mortalis ratione gravis damni, quod per tale scandalum causatur in aliis.

11 *Ratione periculi* transgressio Rubricarum ex sua genere venialis evadit mortalis quoties grave periculum est incedendi inde in peccatum mortale, uti est, si quis velit celebrare sine Missali cum periculo errandi in re gravi, seu celebrare velit in mari, aut in loco ventis exposito cum periculo subversionis Sacramenti, et hujusmodi. Temere enim se exponens proximo periculo peccandi mortaliter, aperte demonstrat, se esse paratum tale mortale peccatum committere, et non curare de aeterna sua morte, quae inde sequitur, juxta illud *Ecclesiastici* 3. *num.* 21. *Qui amat periculum, in illo peribit.*

12 Transgressio Rubricarum mere directivarum, per se loquendo nullum est peccatum: Tambur. *lib.* 1. *cap.* 7. §. 2. *n.* Gobat *tom.* 1. *tract.* 3. *nu.* 737. et alii passim; Hoc enim vertit discrimen inter consilium, et praeceptum, quia nempe consilium non obligat ad culpam, praeceptum vero obligat ad ipsam; adeoque, cum Rubricae directivae non contineant praeceptum, sed solum consilium, earum transgressio per se loquendo nullum est peccatum.

13 Dicitur autem notanter per se loquendo, quia in transgressione hujusmodi Rubricarum mere directivarum solet intervenire culpa venialis ratione finis, seu motivi, quod inducit ad earum transgressionem, et communiter solet esse vel negligentia, vel torpor animi, vel nimia propensio ad alias occupationes vanas, et contra rectam rationem; Finis enim rectus, et rationi conformis non retrahit ab observantia Rubricarum, seu Regularum Ecclesiasticarum, sed potius ad ipsam conducit; Unde si sine rationabili causa negligantur, seu non observentur, quamvis sint solum directivae, peccatur saltem venialiter. *Sic communior Doctorum.*

14 Omittere in Rubricis Missam concernentibus quemcumque ritum, vel partem Missae essentialem, vel accidentalem valde notabilem, est peccatum mortale: *Communis.* Hinc mortaliter peccaret, qui omitteret oblationem panis, aut vini, Consecrationem in utraque specie, Elevationem Hostiae, et Calicis, mixtionem particulae cum Sanguine aeque cum vino, totam Epistolam, totum Evangelium, totam Praefationem, totum Canonem et totam Orationem *Communicantes*, vel *Hanc igitur*, totam Post-communionem, et hujusmodi. Item peccatum mortale est omittere in eadem Missa, sicuti in eodem Divino officio, tot modicas partes, seu tot versiculos, ut simul constituant materiam notabilem, quae materia notabilis erit extra Canonem, si tot verba, aut versiculi omittantur, ut adaequent quantitatem integrae Epistolae, integri Evangelii, et hujusmodi. Intra Canonem autem secundum aliquos omissio cujuslibet verbi, etiam unius solius, censetur materia notabilis, et culpa mortalis, ut vult Nugnus *in part.* 3. *quaest.* 83. *articul.* 1. *dub.* 2. et alii, quos tacito nomine citat Suarez *tom.* 3. *de Sacramentis disputat.* 83. *section.* 3. Et huic sententiae dicunt favere quamdam Declarationem Sacrae Rituum Congregationis 12. *Novembris* 1615. qua decretum fuit, Regulares peccare mortaliter, si in Canone Missae omittant nomen Episcopi, et ejus loco proferant nomen sui Generalis, ut referunt plures Doctores apud Dianam *part.* 2. *tract.* 14. *resolut.* 24.

15 Ast dicta Sacrae Congregationis Declaratio intelligitur passim a Doctoribus in casu, quo a Regularibus omittatur nomen Episcopi ex contemptu, et ponatur nomen sui Generalis animo inducendi novum ritum; Unde si aliquis Regularis bona fide proferret nomen sui Generalis, et omitteret nomen Episcopi absque contemptu, et sine praedicto animo inducendi novum ritum, non peccaret nisi venialiter: Sic Tamburin. *opuscul. de Sacrific. lib.* 2. *cap.* 5. §. 3. *n.* 7. Garcias *de Sacerd. tract.* 3. *difficult.* 8. *dub.* 6. *punct.* 2. Quarti *in Rubricas Quaestion. proemial. sect.* 3. *punct.* 3. *vers. Ad declarationem.* Sporer *tom.* 3. *part.* 2. *cap.* 6. *sect.* 4. *n.* 428. et alii plures, qui insuper dubitant, an revera authentice extet talis Sacrae Congregationis declaratio. * In Indice Decretorum ad Tom. 1. Thesauri Sacrorum Rituum Bartholomaei Gavanti cum Additionibus Cajetani Merati num. 149. pag. 1467. « Non debent Regulares in Canone nominare Superiores suos, ut Antistites; S. R. C. 14. » Novembris 1615.

« Hoc Decretum affertur a Gavanto in suo Indice; sed in Regest. Sac. Congregationis non reperitur, saltem sub ante dictis, die, mense, et anno ». *.

16 Unde concludendum est cum probabiliori sententia, quod in Canone, si non destruatur sensus, vel non minuatur notabiliter significatio, vel repraesentatio Mysterii, omissio quatuor, vel quinque verborum non excedat culpam venialem; Si autem plura, quam quinque advertenter, et deliberate omittantur, erit peccatum mortale: Garcias *loco cit. dub.* 6. *punct.* 3. Quarti *loco cit. vers. Dico quarto*, et alii plures. Si autem destruatur sensus, vel 17

notabiliter minuatur significatio, vel repraesentatio Mysterii, quodlibet voluntarie, et deliberate sic omissum verbum in Canone, vel quaelibet sic omissa actio erit peccatum grave, quia perinde est, ac omittere integram Orationem, et notabilem actionem, *Certa, et Communis*.

Nota Romani Theologi.

Unius etiam verbi omissio, si fiat advertenter, et deliberate, a culpa gravi non excusat; in hoc enim non consideranda est parvitas materiae, sed contemptus.

Responsio Auctoris.

Ast ego jam supra *n.* 9. tradidi, quod transgressio Rubricarum ex suo genere venialis transit sine dubio in mortalem, si fiat expresse, et absolute ex contemptu, ut *ibi*, et hic sub *cit. n.* 16. nequaquam dico, quod dicta omissio fiat advertenter, et deliberate, sicque excludit formalem perfectum, et absolutum contemptum, qui certe, ubi adesset, etiam omissio unius verbi esset mortalis, ut ego ipse subjungo immediate sub *n.* 17. Ast ubi adsit solum quidam levis imperfectus, et secundum quid contemptus non tendens absolute in destructionem potestatis legislativae, nec minuens significationem mysterii, omissio v. gr. solum nominis unius, vel alterius Sancti, certe non debet dici gravis, quia hic habetur nedum levitas materiae, sed etiam levitas contemptus: Ita Cajetanus in *Summa*, verb. *Contemptus*, Armilla eod. *verb. n.* 3. Sotus, Corduba, Valentia, et alii, quos citat, et sequitur Sanchez *cap.* 1. *n.* 11. Lessius *lib. de Justitia cap.* 46. *circa fin.* Quart. in Rubric. Missalis *quaest. proemial. sect.* 2. *punt.* 5. verb. *Secunda Sententia*, et alii passim.

18 Peccatum autem veniale tantum erit in Canone omittere speciale *Communicantes*, vel *Hanc igitur*, quae in certis specialibus tantum diebus leguntur, dummodo legantur ordinaria, seu communia. Item veniale tantum erit omittere Praefationem propriam in certis Anni solemnitatibus, dummodo legatur communis, et ordinaria. Item veniale tantum erit omittere partem non notabilem verb. gr. Psalmum *Judica me Deus*, in principio Missae, Collectam, seu Commemorationem aliquam, *Gloria in excelsis*, *Credo*, Sequentias: « Lauda Sion Salvatorem, Victimae Paschali, Veni Creator Spiritus, Stabat Mater, Dies irae »; et hujusmodi. Item veniale tantum erit omittere aliquam Prophetiam, seu Epistolam in Feriis quatuor Temporum, quando plures legendae occurrunt, cum sint partes Missae valde extraordinariae, et accidentales. Item omittere Evangelium ultimum speciale loco Evangelii Sancti Joannis in fine legendum. Quinimmo Tamburin. *Opuscul. de Sacrificio lib.* 2. *cap.* 5. *n.* 5. La Croix *lib.* 6. *par.* 2. *n.* 424. et alii volunt, quod omittere Evangelium Sancti Joannis, aut aliud speciale, ejus loco legendum, sit tantum peccatum veniale, quia, vel non est stricta pars Missae, cum ipsa denotetur completa per verba: *Ite Missa est*, vel non est pars ordinaria, aut notabilis. At vero Suarez *de Sacrament. tom.* 3. *disputat* 86. *sect.* 2. Quarti *loc. cit. sect. tertia punct. quinto in fine*, et alii probabilius docent, hoc tempore vere pertinere ad integritatem Missae, quia licet olim non fuerit in usu, facta tamen ea introductione, est vere pars Missae aeque ac aliae, adeoque etc.

Item veniale tantum est omittere Orationes dici solitas inter induendas Sacras vestes: Henno *tom.* 2. *tractat de Eucharist. Sacrament. disput.* 11. *quaest.* 15. *conclus.* 2. *resolut.* 4. Henriquez, Aversa, Rodriquez, Castropalao, Gobat citati, et secuti a La Croix *lib.* 6. *part.* 2. *n.* 415. ubi dicit, hanc esse Communem sententiam contra Navarrum, Azorium, Gavant. Silvester. et alios dicentes esse mortale. Quinimmo Quarti *in Rubricas Missalis part.* 2. *titul.* 1. *sect.* 4. *dub.* 8. cum aliis ibi citatis, Pasqualig. *quaest.* 819. et alii nullum per se loquendo in hoc agnoscunt peccatum, quia dicunt, se nullum invenire praeceptum, cum Rubrica quoad hoc sit tantum directiva. 19

Omittere preces ante Missam legi solitas, quae in Missali dicuntur *Praeparatio*, nullum est peccatum; dummodo Sacerdos sit aliunde sufficienter praeparatus, quia de his precibus recitandis nullum est praeceptum, et a Rubrica signantur dicendae arbitrio Sacerdotis, videlicet *Pro temporis opportunitate dicat:* Henno *loco cit. resolut.* 4. Aversa *d.* 11. *sect.* 12. *§. Septimo*, Gastald. *in praxi lib.* 2. *section.* 7. *cap.* 1. Quarti *loco cit. part.* 2. *titul.* 1. *section.* 1. *dub.* 4. et, ipso teste, alii communiter. Id dicendum est de Hymno *Benedicite*, et Psalm. *Laudate*, et aliis precibus pro gratiarum actione post Missam recitari solitis: Bonart. *de Missa lib.* 2. *c.* 34. La Croix *l. c. n.* 414. Quarti *l. c. part.* 2. *titul.* 12. *dub.* 3. et alii passim, qui omnes tamen concludunt, consultum esse, ipsas recitare tam ante, quam post celebrationem Missae, aliasque similes pro devotione Sacerdotum. 20

Manuum lotionem omittere ante celebrationem Missae peccatum veniale est, si ipsae manus sint immundae, cum id faciat singulariter ad reverentiam Sacrificii: Sic docent multi apud Dianam *P.* 1. *tract. resolut.* 19. Gobat *tom.* 1. *tractat.* 3. *n.* 828. et alii. Immo Quarti *loco cit. part.* 2. *sect.* 1. *titul.* 1. *dub.* 5 dicit esse mortale omittere dictam lotionem, si manus sint notabiliter immundae, et sordidae, quia id vergeret in magnam Sacramenti irreverentiam. Post Missam autem omittere lotionem manuum nequidem veniale est: Quarti *loco cit. part.* 2. *tit.* 12 *dub.* 14. La Croix *loc. c. n.* 413. et alii contra alios. 21

An, et quale sit peccatum celebrare Missam nondum recitato Matutino; Vide verb. *Matutinum a n.* 19. *ad n.* 23. 22

23 Veniale tantum est omittere aliquas benedictiones, Cruces, deosculationes Altaris, genuflexiones, inclinationes, manuum, et oculorum elevationes, et hujusmodi, quia non sunt ritus graves, dummodo tamen non omittantur plures simul quantitatem notabilem constituentes, quia in tali casu ipsa notabilis quantitas omissa, esset peccatum grave: Sic, pluribus citatis, Quarti *loco cit. quaest. proemial. sect.* 3. *punct.* 6. *vers. Quo ad reliquas Caeremonias*, La Croix *loco citat. n.* 422. et alii.

24 Omittere primam ablutionem Calicis faciendam cum vino, et ipsam facere cum sola aqua, secluso contemptu, et animo inducendi novum ritum, est solum peccatum veniale, quia non videtur materia tam gravis, sicuti si omitteretur simpliciter, et absolute purificatio: Quarti *loco cit. vers. Respondeo;* Tamburin. *de Sacrific. lib.* 4. *cap.* 9. *num.* 4. La Croix *loco citat. num.* 432. et alii. Immo nullum esset peccatum, si celebrans esset abstemius vinum abhorrens, et solum illud modicum consecratum bibens: Sic Doctores citati, et alii. In secunda autem purificatione, et digitorum ablutione uti sola aqua, vel solo vino, probabiliter ne quidem peccatum veniale est, quia Rubrica non videtur praeceptiva circa purificationem, et ablutionem cum vino, et aqua, quamvis enim praecipiatur purificatio, et ablutio, non tamen praecipitur illius modus. Sic Doctores citati, et alii contra alios probabiliter tenentes esse peccatum veniale.

25 Addere in Sacrificio Missae aliquid valde notabile ultra ea, quae in Rubricis praescribontur, ex genere suo est peccatum mortale, et quidem gravius, quam aliquid notabile omittere, quia id expressius prohibetur in Bulla Sancti Pii V. incipien. *Quo primum*, in principio Missalis impressa, et in Concilio Tridentino *sess.* 22. *in Decret. de observand. et evitand. in celebratione Missae;* Tum quia culpa commissionis ex genere suo gravior est quam culpa omissionis, quia in commissione plus concipitur de voluntario, quam in omissione, et additio est magis exposita periculo erroris, et superstitionis, quam omissio.

26 Addere aliquid, quo mutetur sensus formae Consecrationis, est grave Sacrilegium, et tunc non conficitur Sacramentum, ut si dicatur: *Hoc est Corpus meum fantasticum, seu aereum;* Talis enim additio falsum continet, et sensum destruit;
27 *Communis.* Si vero addatur aliquid non destruens significationem formae, quod tamen sit contra ritum Ecclesiae, tunc conficitur Sacramentum, sed Sacerdos graviter peccat, ut si dicatur: *Hoc est Corpus meum formatum de virgine;* Licet enim per hanc formam conficiatur adhuc Sacramentum, cum sit solum mutatio accidentalis, et perseveret essentia verae formae, tamen Sacerdos peccat mortaliter, quia in re tam gravi, et sacrosancta addere vel verbum, vel ritum praeter Ecclesiae consuetudinem est summa temeritas, et abusus intolerabilis: *Communis.*

28 Addere aliquid animo, et intentione inducendi novum ritum in Sacrificio Missae est peccatum mortale, hoc enim sub gravi prohibetur a S. Pio V. in cit. Constitut. incip. *Quo primum*, et a Concilio Tridentino *cit. sess.* 22. *in Decr. de observ. et evitondis in celebratione Missae.*

29 Addere aliquid etiam sine animo, et intentione mutandi ritum, si additio sit in notabili quantitate, et circa ea, quae publice recitantur, est peccatum mortale: *Communis.* 30 Si additio sit in notabili quantitate, et solum circa ea, quae secreto recitantur, adhuc probabilius est gravis culpa; quia sic Sacerdos Sacrum Ministerium secretis precibus omnino ab illo distinctis interrumperet; et quamvis scandalum non ingereret, se exponeret periculo errandi, cum notabilis additio multum distrahat: *Sic communior Doctorum.*

31 Si vero additio fiat in modica quantitate, et verba, seu gesta addita, sint secundum se pia, honesta, et salutaria, ut si in elevatione Hostiae Sacerdos dicat *Adoro te Jesu Christe*, et hujusmodi, in depositione Calicis ejus pedem deosculetur, et hujusmodi, tunc secluso animo inducendi novum ritum, nullum est peccatum, cum sit parvitas materiae, et modica, privata, pia, et salutaris devotio: *Sic Doctores magis communiter.*

32 Addere in Missa unam Collectam, seu Orationem ultra praescriptas, secundum Pasqualig. *q.* 215. La Croix *loc. cit.* n. 419. et alios nullum est peccatum; Excusat enim propria devotio, vel alia qnaevis rationabilis causa contra Gobat *tom.* 1. *tr.* 3. *n.* 748. ubi dicit, id facientem sine peculiari causa damnari peccati venialis.

33 Addere in Missa *Gloria in excelsis*, aut *Credo*, cum omittendum sit, est solum peccatum veniale; Nisi tamen hoc fiat cum magna deformitate, et scandalo, ut si addatur in Missa de *Requiem*: Aversa *quaest.* 11. *sect.* 11. *§. Sexto.* La Croix *l. cit. n.* 319. et alii.

34 Addere sub longo cantu ad *Gloria in excelsis*, aut *Credo* aliquam piam Orationem, aut etiam recitare parvas Horas memoria retentas nullum est peccatum: Gobat *loc. cit.* n. 763. Cajetanus *in Summa verb. in Festo prohibita* n. 6. La Croix *loco cit. n.* 430. et alii contra Tamburin. et alios volentes esse peccatum veniale.

35 Mutare ritum Missae in Rubricis designatum v. g. in Festo duplici, seu infra Octavas privilegiatas recitare Missam Votivam, seu de Requiem, si hoc fiat sine ulla rationabili causa, et ex mera propria voluntate, semper est peccatum; mortale quidem, si hoc fiat cum contemptu, et scandalo; veniale autem, si sine contemptu (*), et scandalo: *Communis.* 36 Nec enim locorum Ordioarii tam Saeculares,

(*) Cum Rubricae, quibus id cavetur, praeceptivae sint; Rubricae autem praeceptivae, si materia sit gravis, sub mortali obstringant, iis non assentior, qui illis diebus Missam votivam recitare, etiam praeciso contemptu, et scandalo, veniale tantum esse peccatum defendunt. Nam Rubricae in gravi materia violari videntur.

quam Regulares possunt propria auctoritate, quovis praetextu mutare ritum, qui habetur in Kalendario Romano, seu in Rubricis Breviarii in altiorem ritum. Sic expresse decrevit Sacra Rituum Congregatio de mandato Urbani VIII. ut patet ex Decreto ad litteram dato sub verb. *Officium Divinum art.* 3. *n.* 88.

37 Mutare propria auctoritate, et voluntate praescriptas preces in alias, v. gr. unam Epistolam in aliam, unum Evangelium in aliud, et hujusmodi, si hoc fiat cum magna deformitate, et scandalo, uti esset in Missa Nativitatis, Paschatis, seu Pentecostes recitare Epistolam, et Evangelium Missae defunctorum, est grave peccatum; si autem consimilis mutatio fiat cum parva deformitate, et sine scandalo, est solum peccatum veniale: *Communis.*

38 Mutare imperfecte aliquas actiones, v. g. breviores facere Cruces, non perfectas genuflexiones, non rectas inclinationes, et hujusmodi, secluso scandalo, et contemptu, est ad summum veniale peccatum: *Communis.*

39 Invertere partes ejusdem rationis, v. g. recitare unam Orationem ante aliam, unam Prophetiam, seu Epistolam ante aliam, et hujusmodi, est solum peccatum veniale. Invertere autem voluntarie partes diversae rationis, seu dissimiles, ut legere Evangelium ante Epistolam, et hujusmodi, est peccatum mortale, quia hic intervenit magna deformitas, contemptus, et scandalum: Sic Doctores passim.

40 Alia ad rem, Vide verb. *Minister Sacramentorum*, verb. *Missa*, verb. *Officium Divinum.*

41 Quae Auctor in hoc Articulo est complexus, exigenda sunt ad illa, quae de Rubricis tradunt Gavantus in Thesauro Sacr. Rit. praesertim par. nl. tit. xi. *De Rubricis praeceptivis, et directivis*, et Meratus in Observationibus, et Additionibus ad eumdem Titulum, ex quibus haec subjicere libet, quae leguntur num. 1 et il. Igitur Meratus num. 1. sic habet: « Non solum reperitur Auctor, qui distinguit Rubricas in praeceptivas sub mortali, et praeceptivas sub veniali, sed etiam legitur sententia Fagundez, in *praecepta Ecclesia, praecept.* 1. *lib.* 3. *cap.* 1. *part.* 21. *n.* 7. qui sustinet, Rubricas Missalis communiter non obligare sub peccato mortali, imo addit n. 9. Rubricas Missalis non praecipere, sed consulere, et instruere: quibus verbis, ut notat Quarti *in quaest. proemial. sect.* 2. *punct.* 1. jam excludit etiam peccatum veniale in transgressionibus Rubricarum, quia consilia nullam obligationem inducunt; sed haec sententia, ut optime ostendit idem Quarti, est procul dubio falsa, et plus quam falsa, et contra communem DD. sententiam. Victorianus vero Premoli *in memor. Cler.* 3. *part. cap.* 9. asserit, praedictam opinionem Fagundez se refutasse, ut damnatam; ex Bulla enim Pii V. Missalis apposita, et ex Concilio Tridentino *sess.* 7. *Can.* 13. *et sess.* 22. aperte constat, adesse praeceptum, et non mere consilium servandi Rubricas, et Sacros Ritus ab Ecclesia praescriptos; haec secunda sententia ex diametro opposita docet, omnes Rubricas habere vim obligandi sub peccato mortali ex genere suo, sed ratione parvitatis materiae posse transgressionem talium Rubricarum esse tantum peccatum veniale: Ita Suarez *tom.* 3. *in* 3. *partem disp.* 83. *sect.* 3. Molfesius *tract.* 1. *cap.* 7. n. 22. Aversa *de Sacrific. qu.* 11. *sec.* 12. Coninch. Puteobonellus *de Sacrific. Missae quaest.* 5. *art.* 9. *n.* 8 *pag.* 419. *edit. Mediolanen.* 1710. *ejusdem Congregationis cum Gavanto.* Lezana, Bonacina, et alii, quorum sententia, ait Quarti, si recte intelligatur de Ritibus adhibendis in ipsa Missae recitatione, est absolute vera. Tertia sententia media distinguit, cum Gavanto supra, Rubricas, in praeceptivas, et directivas, docetque Rubricas praeceptivas obligare sub peccato mortali ad servandos Ritus in eis praescriptos: Rubricas vero directivas nullam imponere obligationem, sed esse consilia, et instructiones. Ita Gavantus *sup.* Marchinus *de Sacram. Ordinis tract.* 3. *par.* 3. *cap* 6. Tamburinus in *Opusc. de Sacrif. Missae lib.* 2. *cap.* 5. §. 1. Premulus *loc. supra cit. par.* 3. *cap.* 1. Auctores, qui adhaerent huic sententiae, censent, praeceptum contentum in Bulla Pii V. servandi Rubricas, non extendi indifferenter ad omnia, quae in Rubricis continentur, cum plura sint minutissima, nec materia apta praecepti. Hinc Card. de Lugo *Disput.* 20. *de Euch. sect.* 2. n. 7. ait, *certum est, non omnia, quae in Rubricis Missalis exiguntur, afferre obligationem gravem, et sect.* 4. *n.* 105. docet cum aliis, nonnulla esse materiam instructionis, et directionis, non vero praecepti, qua propter communiter Rubricae sunt praeceptivae, sed multae etiam sunt directivae. Noster tamen Quarti supra in *quaestionibus prooemialibus sect.* 2. *punct.* 2. sustinet, omnes Rubricas, seu Regulas Missalis praescribentes Ritus servandos a Sacerdote in ipso actu celebrationis Missae, esse praeceptivas; et in materia gravi obligare sub mortali: solumque ratione parvitatis materiae, vel inadvertentiae, earum transgressionem esse culpam venialem; et hanc adstruit esse mentem DD. qui secundam ex allatis sententiis tuentur, et praeter Auctores ibi allegatos, addit etiam Henrich. *lib.* 9. *c.* 26. n. 3. Nugnum 3. *part. quaest.* 83. *art.* 4. *dub.* 2. Reginaldum *lib.* 33. *num.* 210. Peyrinum *in formul. titl. M. cap.* 1. *n.* 1. probatque hanc sententiam, ex eo, quod praeceptum contentum in Bulla Pii V. expresse loquitur de Ritibus servandis in ipso actu legendi, vel decantandi Missam, absque ulla exceptione; ergo extenditur ad omnia verba, et actiones, ex quibus Missa componitur, unde sequitur, Sacerdotem sub peccato mortali ex genere suo nihil omittere posse eorum, quae recitanda praescribuntur

» in Missa: ita ut cujuslibet partis omissio sit pec-
» catum, vel mortale, si materia gravis sit, et no-
» tabilis, vel veniale, si materia sit levis, et mo-
» dica, et ita etiam docet noster Diana *par.* 5.
» *tract.* 5. *resol.* 63 ubi alios citat Auctores, quos
» ipse sequitur. Nihil pariter est addendum preci-
» bus, quae in Missali praescribuntur, quia etiam
» id expresse cavetur praecepto Pii V. in Bulla
» saepius citata. Idem omnino dicendum est de
» Ritibus, et Caeremoniis, quae in actione consi-
» sistunt, nempe teneri Sacerdotes sub peccato
» mortali ex genere suo, nihil eorum omittere, et
» nihil eis addere ob eamdem rationem. Monet
» autem cit. Quarti, non esse hanc obligationem
» accipiendam in rigore Metaphisico, cum simus
» in moralibus, sed morali, et humano modo, ita
» ut satis sit, eam diligentiam adhibere, quam ti-
» morati Sacerdotes, et sui muneris studiosi adhi-
» bere solent. Idem Quarti tenet. Rubricas conti-
» nentes ea, quae recitari, vel fieri debent a Sa-
» cerdote, ante Missae celebrationem, vel imme-
» diate post Missam, esse non praeceptivas, sed
» directivas secundum se, et sub consilio: quare
» nisi aliunde constet de praecepto, tales Rubricae
» non imponunt obligationem, in quo sensu fate-
» tur se adhaerere tertiae sententiae supra relatae.
» Docet praeterea Regulas Missalis de Ritibus ser-
» vandis, non ab ipso Sacerdote, sed a Ministris,
» et ab aliis circumstantibus, et choro assistenti-
» bus, communiter esse directivas, quia praecep-
» tum saepius replicatum Pii V. ad illas minime
» extenditur, unde non obligant ad culpam, nisi
» aliunde, vel ex consuetudine, vel ex vi juris
» naturalis vitandi scandali ea obligatio nascatur.
» Turr. tamen *par.* 1. *sect.* 1. *cap.* 1. refraga-
» tur praedictae Quarti sententiae, quoad hanc
» ultimam partem, et contendit, praedictum prae-
» ceptum Pii V. aeque obligare Sacerdotem, et
» Sacros Ministros, cum et ille, et isti requirantur
» ad celebrandam Missam juxta praescriptum prae-
» dicti S. Pii V et aliorum Pontificum, qui Sa-
» cras Rubricas condiderunt, et approbarunt ».

Num. autem 11. » Quaerit, *inquit*, Gavantus 42
» quaenam ex Rubricis sint praeceptivae, et quae-
» nam directivae tantum: et statuit, tunc Rubri-
» cas censendas esse praeceptivas, quando habe-
» tur haec vox, *gravissime*, seu *graviter peccare*
» *eum*, qui tales regulas transgreditur; sic etiam
» 2. 2. docet, Rubricas esse praeceptivas, quando
» earumdem materia pertinet ad integritatem Sa-
» cramenti, seu Sacrificii. Quarti tamen *supra*
» *sect.* 2. §. *Prima regula*, adstruit, hanc Gavanti
» regulam esse valde diminutam, ex eo quod Ru-
» bricae, quibus praescribuntur ea, quae sunt le-
» genda in Missa, ex. gr. Epistola, Evangelium,
» aliae Orationes, et partes notabiles Canonis, non
» exprimunt, omittentem peccare mortaliter, nec
» spectant ad integritatem Sacrificii; et similiter
» Ritus, qui actione consistunt, ut Oblatio Hostiae,
» et Calicis post Offertorium; et tamen revocari
» non potest in dubium, tales Ritus, alios quidem
» in verbis, alios vero in actione consistentes, es-
» se praeceptivos, et eorumdem transgressores pec-
» care mortaliter; hinc infert, praedictam regulam
» a Gavanto traditam, esse insufficientem, quam
» ipsemet Gavantus videtur destruere *supra n.* 14,
» *in fine*, ubi docet indefinite, Rubricas esse prae-
» ceptivas, neque oppositum esse probabile. Qua-
» propter sententia Suarez, Quarti, Puteobonelli,
» et aliorum supra, aliis sententiis est praefe-
» renda ».

RUMOR

VIDE VERB. FAMA *N.* 13. 33.

SABBATUM

SUMMARIUM

1. Sabbatum est ultimus hebdomadae dies. — 2. Sabbati nomen non solum indicat septimum hebdomadae diem, sed insuper totam significat hebdomadam. — 3. Sabbatum in Testamento veteri erat dies Festus designatus Divino Cultui — 4. In novo autem Testamento fuit abrogatus dies sabbati, et pro eo ab Ecclesia institutus dies Dominicae. — 5. Dies Dominicae fuit semper celebris ex tempore Apostolorum. — 6. Unde modo non est cessandum sabbato a labore, sed die Dominico, et aliter facientes excommunicantur. — 7. Dies Dominicae fuit pro die sabbati institutus variis de causis, et Mysteriis, quae assignantur. — 9. Quidquid sit de aliis, certum est, principale motivum, et Mysterium esse gloriosam Resurrectionem Domini Nostri Jesu Christi, intuitu cujus SS. Apostoli coeperunt celebrare Pasche die Dominico. — 9. Sabbato olim, et feria 6. jejunabatur, quia in utroque die moesti fuerunt Apostoli. — 10. Item Sabbato olim jejunandum erat ob reverentiam Sepulturae Domini. — 11. Sabbato magno, idest Sabbato Sancto ordinari, seu consecrari potest Episcopus — 12. Sabbato Sancto Campanae non possunt pulsari in aliqua Ecclesia, etiamsi Regulari, ante pulsationem in Ecclesia Cathedrali, vel Matrice, sub poena Ducatorum centum. — 13. Tam in Ecclesiis Regularibus, quam saecularibus. — 14 Etiam in Ecclesiis S Joannis Hierosolymitani, etiam prope, et extra muros existentibus, et etiam in Ecclesiis Confratrum. — 15. Etiamsi adsit Ecclesia Collegiata, quae habeat omnimodam praecedentiam supra Matricem. — 16. Regulares ratione hujusmodi pulsationis in Sabbato Sancto possunt conveniri coram loci Ordinario. — 17. Nisi consuetudo in contrarium esset legitime, vel Ecclesiae multum distarent. — 18. Sabbato prae-

sertim prohibitum est Christianis inservire Hebraeis accendendo eis ignem, et lumina, praeparando comestibilia, et hujusmodi. — 19. Sabbato Sancto, sicuti et feria quinta in Coena Domini non potest ullo modo, et a quocumque dici Missa privata. — 20. Alia ad rem ad num. 30.

1 Sabbatum est ultimus hebdomadae dies significans diem illum septimum, quo Deus Creator, completa sex diebus Mundi creatione, quievit: *Gen.* 2. *n.* 2. ibi: *Et requievit die septimo ab universo opere, quod patrarat.*

2 Sabbati nomen non solum indicat septimum hebdomadae diem, sed insuper totam significat hebdomadam, ut clare colligitur ex pluribus Evangelicis textibus, et signanter *ex Lucae* 18. *n.* 12. ubi Pharisaeus jactantiam, et vanam gloriam praeferens dicebat: *Jejuno bis in Sabbata*, non quod bis jejunaret in uno solo eodem die Sabbati, sed quia, ut explicant Sacri Interpretes, pro *Sabbato* intelligebat totam hebdomadam, uti communiter nomine *Sabbati* totam integram hebdomadam intelligebant Hebraei, qui sua pro devotione, et voluntaria poenitentia bis in hebdomada, nempe die Lunae, et die Jovis jejunare solebant, et sic in praxi habebat Pharisaeus, unde dicebat: *Jejuno bis in Sabbato*, idest bis in hebdomada. Idipsum clare demonstrant verba Sanctorum Evangelistarum Marci, Lucae, et Joannis narrantium magnum pietatis opus illarum Sanctarum mulierum, quae, emptis pretiosis aromatibus, die Resurrectionis Dominicae valde mane iverunt ad monumentum, ut ungerent Sacratissimum Corpus Jesu: *Marci* 16. *n.* 2. ibi: « Et valde mane una Sabbatorum veniunt ad monumentum, orto jam sole »; *Lucae* 24. *n.* 2 ibi: « Una autem Sabbati valde diluculo venerunt ad monumentum portantes, quae paraverant, aromata », *Joann.* 20. *n.* 1. ibi: « Una autem Sabbati Maria Magdalenae venit mane, cum adhuc tenebrae essent, ad monumentum »; quae verba dictorum Sanctorum Evangelistarum non denotant diem Sabbati septimi hebdomadae diei, sed intelligunt, et designant primum hebdomadae diem, qui erat *Dominica*, in qua resurrexerat Dominus noster Jesus Christus: Dies enim Sabbati jam plene transierat, ut expresse habetur *Marci* 16. *n.* 1. ibi: « Et cum transisset Sabbatum, Maria Magdalene, et Maria Jacobi, et Salome emerunt aromata, ut venientes ungerent Jesum ». Et statim sequitur: « Et valde mane una Sabbatorum veniunt ad monumentum, orto jam Sole ». Hinc clarum stat, quod nomen Sabbati pro tunc non indicabat solum ultimum, seu septimum hebdomadae diem, sed insuper totam significabat hebdomadam, seu quemlibet hebdomadae diem.

3 Sabbatum in Testamento veteri erat dies Festus designatus Divino Cultui, ut patet *ex Exodi* 16. *n.* 13. ibidem *cap* 20. *n.* 8. 10. *et* 11. ibidem *c.* 31. *n.* 13. 14. 15. *et* 16. *et Levitici cap.* 16. *n.* 21. ibidem *c.* 19. *n.* 3. *et* 30. ibidem *c.* 23. *n.* 3. 11. 15. 24. 32. 38. 39. ibidem *cap.* 26. *n.* 2.

In novo autem Testamento fuit abrogatus dies Sabbati, et pro eo ab Ecclesia institutus dies Dominicae (*): Concil. Laudicense *cap.* 29. *cap. Pervenit* 11. *dist.* 3. *de consecration. cap. Omnes dies Dominicos* 1. *de Feriis.* Dies enim Dominicae fuit 4
semper celebris ex tempore Apostolorum: Concil. Coloniens. II. *part.* 9. *c.* 9. ibi: « Diligenter quoque populus admonendus est, cur feriae, et potissimum dies Dominicus, qui a temporibus Apostolorum in Ecclesia Dei semper celebris fuit, institutae sint. Nempe ut tum in unum omnes pariter convenirent ad audiendum Verbum Domini, ad audiendum quoque Sacrum, et communicandum, breviter, ad vacandum Deo soli, ut dies illa tantum Orationibus, Hymnis, Psalmis, et Canticis spiritualibus transigatur. Hoc est enim sanctificare Sabbatum ». 5

ADDITIONES CASINENSES

Dominica dies, seu dies Domini, utique Jesu Christi innuit resurrectionem (praeter alia mysteria, de quibus auctor heic infra), quae una Sabbatum, seu prima die post Sabbatum contigit. Porro hujusmodi resurrectionis diem sanctam, festamque ab ipso Ecclesiae exordio fideles habuerunt: utque ejus celebritas, et cultus augerentur, visum est Apostolis, requiem die Sabbati Judaeis praescriptam ad *Dominicam* transferre. Unde Cornelius a lapide ex illo loco Janis in *Apocal. cap.* 1. *v.* 10. *fui in spiritu in Dominica die*; « ergo (ait), a » tempore Joannis, et Apostolorum cultus Sabbati » fuit translatus *in Dominicam*, in honorem re» surrectionis Christi, quae in Dominica conti» git ». *Comment. in Apocal. ad cap. et vers. cit.*

Id quidem ex aliis Scripturae locis luculenter evincitur. Sane *Act. cap.* 20. *vers.* 7. habetur; *Una autem Sabbati cum convenissemus* ad *frangendum panem*; « id est (ut idem Alapide *ibi* commen» tatur) prima die post Sabbatum, puta Domini» ca; in ea Paulus celebravit Eucharistiam, ad » quam fideles de more convenerunt: ita Chrysost. » Beda, et Augustinus . . . Nota hic (prosequi« tur A lapide) primaevum morem celebrandi » Missam in Dominica, ad quam conveniebant » omnes fideles, in eaque communicabant ».

Amplius Apostolus I. *ad Corinth. cap.* 16. *v.* 2. *Per unam Sabbati* (inquit) *unusquisque vestrum apud se seponat, recondens, quod ei bene*

(*) Idque ab ipsorum Apostolorum tempore. Hinc S. Joannes in Apocalypsi: *fui in spiritu die* DOMINICO.

placuerit; ad quem text. sic Calmet: « prima hebdomadae (ait) dies Dominica est, nunquam non Religioni habita, sacrisque coetibus destinata apud Christianos obsequio resurrectionis Christi, quae eam diem consacravit ». Hinc (subjungit A lapide ad cit. Apostoli locum) « rursum patet, tempore Apostolorum mutatum esse Sabbatum in Dominicam »; indeque Dominica pro Sabbato Sanctificari coepta est.

Id quoque ex Patrum testimonio, Conciliorumque authoritate plenissime liquet. Et revera S. Barnabas Jesu Christi discipulus, Pauloque comes in Apostolicis laboribus, in epistola, quae sub ejus nomine extat (ut ut ab Eusebio, et D. Hieronymo tanquam apocrypha habeatur, certum tamen est, eam vetustissimam esse, et Apostolorum temporibus exaratam), tradit, nos *octavam diem* (diem primam post Sabbatum, seu diem Dominicam) in memoriam resurrectionis Christi celebrare.

Porro Sanctus Ignatius Martyr, D. Joannis Evangelistae discipulus, in Epistola *ad Magnesios* sic habet: « Omnis Christi amator Dominicum celebrat diem resurrectioni consacratum Dominicae, reginam, ac principem omnium dierum ».

Et ibidem *n.* 9. « Qui in vetustis rebus versati fuerant, ad novitatem spei venerunt, non amplius Sabbatum colentes, sed juxta *Dominicam* viventes, in qua et vita nostra exorta est per Jesum, quem quidam negant.

Pari modo S. Justinus *in Apolog.* 1. *diserte* testatur, eadem die Cristianos solemnes habere coetus, quod mundus hac die creatus sit, ac Christus resurrexerit. « Die Solis (*), (sic ille) ut dicitur, die omnium, sive urbes, sive agros incolentium, in eumdem locum fit conventus, et commentaria Apostolorum, aut scripta prophetarum leguntur... Postea omnes simul consurgimus, et preces emittimus; atque ubi desiimus precari, panis offertur, et vinum, et aqua .... distributio fit, et communicatio unicuique praesentium, et absentibus per Diaconos mittitur.... Die autem Solis (prosequitur Justinus) omnes simul convenimus, tum quia haec dies est, qua Deus, cum tenebras, et materiam vertisset, mundum creavit, tum quia Jesus Christus Salvator noster eadem die ex mortuis resurrexit » *n.* 67.

« Dionysius Corinthi Episcopus, apud Euseb. *Hist. Eccles. lib.* 4. » hodie (inquit), sacrum diem Dominicum transegimus ».

De die Dominica mentio quoque occurrit apud Tertullianum *lib. de Corona, cap.* 3. nec non apud Origenem *contra Celsum, et hom.* 6. *in Exod.*

In Canonibus sic dictis Apostolicis celebratio dictae Diei Dominicae penes Christianos aperte innuitur: *ibi:* « Si quis Clericus inventus fuerit die Dominica jejunare, deponatur: sin autem laicus, segregetur ». *Can.* 65.

Id ipsum ex Concil. Gangrensi (habito an. 305.) habetur, per haec verba; « Si quis propter continentiam, aut contumaciam in die Dominica jejunet, anathema sit ». *Can.* 18.

Conc. Nicaenum, prim. Oecumenicum, *Dominicae* cultum penes univer. Eccles. clare ostendit *Can. ult.* tenoris sequentis: « Quoniam sunt quidam in *die dominico* genuflectentes, et in diebus Pentecostes; ut omnia in universis locis consonanter observentur, placuit Sancto Concilio, stantes Domino vota persolvere »: Nimirum a generali, et solito ritu orandi *flexis genibus* (idque ad exemplum Christi, qui *positis genibus* orobat) habemus exceptionem ex hoc Canone, diebus *Dominicis*, et toto tempore inter Pascha, et Pentecosten, quippe hisce praefinitis temporibus, *stando*, et non genibus flexis orandum erat.

Et ut cetera PP. ac Conciliorum monumenta omittam, lubet sequentem afferre S. Augustini locum: « Domini resuscitatio (sic ille) promisit nobis aeternum diem, et consacravit nobis Dominicum diem, qui *Dominicus* vocatur, quia hoc die Dominus resurrexit ». *De verb. Apost. serm.* 15.

Principes Supremi, quamprimum Christianam Religionem amplexi sunt, hujusmodi cultus observantiam latis legibus indixerunt. Et quidem Constantinus Magnus an. 321. Diei Dominicae venerationem, officiorum, ac operum omnium cessatione, agricoltura tantum excepta, generatim imperavit. Hic porro tenor legis, prout legitur in Codice Justinianeo, *lib.* 4. *Tit.* 12. *de Feriis l.* 2. *ibi:* « Omnes Judices, Urbanaeque plebes, et cunctarum artium officia venerabili die Solis(**) quiescant. Ruri tamen positi agrorum culturae libere, licenterque serviant; quoniam frequenter evenit, ut non aptius alio die frumenta sulcis, aut vineae scrobibus mandentur, ne occasione momenti pereat commoditas coelesti provisione concessa. Datum Non. Mart. Crisp. 2. et Constant. 2. Coss. 321.

Item leg. edita V. Non. Junii 321. omnes lites, ac repetitiones quiescere jussit, excepta manumissione, favore scilicet humanitatis. En verba legis: « Sicut indignissimum videbatur, diem Solis venerationis suae celebrem, altercantibus jurgiis, et noxiis partium contentionibus occupari, ita gratum, ac jucundum est, eo die, quae sunt maxime votiva compleri. Atque ideo emancipandi, et manumittendi die festo cuncti licentiam habeant, et super his rebus actus non prohibeantur. V. Non. Junij Crispo 2. et Constan-

(*) Dies Solis, uti vocabatur apud paganos, eadem est ac dies Dominica; siquidem significat diem octavam, idest primam post Sabbatum. Unde Patres aliquando *diem Dominicum*, diem Solis dixerunt, ut heic supra S. Justinus, pariterque Tertullianus *in Apologet. cap.* 16. Quam eamdem denominationem Imperatores Christiani in suis legibus retinuerunt.

(**) Idest die Dominica: v. superiorem notam.

» tino 2. Coss. 321. Extat *in Codic. Theodos. lib.* » 2. *Tit.* 8. *de Feriis l.* 1. »

Pari modo Valentinianus Senior an. 386. omnes omnino lites, omniaq. negotia die Dominica quiescere debere constituit: en verba legis: « Solis die, » quem *Dominicum* rite dixere majores, omnium » omnino litium, negotiorum, conventionum quies» cat intentio: Debitum publicum, privatumque » nullus efflagitet. Ne apud ipsos quidem Arbi» tros (vel in Judiciis flagitatos, vel sponte deduc» tos) ulla sit agnitio jurgiorum. Et non modo » notabilis, verum etiam sacrilegus judicetur, qui » a sanctae Religionis instituto, rituve deflexe» rit ». Extat *in anted. Cod. Theodos. lib.* 8. *Tit. de exsecutoribus etc.* 3.

Tandem Theodosius M. spectacula die *dominica* edi prohibuit, ut ex *l.* 2. inserta *in cit. Cod. Theodos. lib.* 19. *Tit.* 5. *de spectaculis*; ibi: « Nullus Solis » die populo spectacula praebeat, nec divinam ve» nerationem confecta solemnitate confundat. Dat. » XII. Kalend. Jun. Hieraciiae Honor. et Evod. » V. C. Coss. (an.) 386.

Id ipsum Theodosius, ac Valentinianus Juniores firmarunt, an. 425. prout constat ex *l. ult. cit. Tit. de spectaculis*, ibi: « Dominico, et Nata» li, atque ephiphaniorum Christi, et quinquage» simae diebus . . . omni Theatrorum, atque cir» censium voluptate per universas urbes earum» dem populis denegata ».

6 Unde modo non est cessandum Sabbato a labore, sed die Dominico, et aliter facientes excommunicantur, Concil. Laodicens. *cap.* 29. ibi: « Quod non oporteat Christianos judaizare, et otiari in Sabbato, sed operari eos in eodem die. Praeferentes autem in veneratione Dominicum diem (si vacare voluerint) ut Christiani hoc faciant. Quod si reperti fuerint judaizare, anathema sint a Christo »: et concordat *c. Pervenit* 11. *dist.* 3. *de consecr.* ex Greg. I. *lib.* 11. *Epist.* 3.

7 Nec sine rationibus, et mysteriis fuit ab Ecclesia pro die Sabbati institutus dies Dominicae, pro quindecim enim rationibus, et mysteriis a Deo operatis in tali die, dies Dominicus est institutus dies Festus de praecepto, ut notavit Eminentissimos Cardinalis Ursinus, Archiepiscopus Beneventanus, deinde Summus Pontifex sub nomine Bened. XIII. *in suis doctissimis Lectionibus supra Exod. Lect.* 29. *n.* 7. *pag.* 321. ut ex ipso Clericato *in suis Spicis tom.* 1. *verb. Dominica n.* 81. Primum igitur Mysterium est, quia ipso die Dominico incaepit Mundi creatio. Secundum est, quia Arca Noe ipsa die se stitit supra montes Armeniae. Tertium est, quia ipsa die Hebraei a Pharaone fugientes Mare rubrum siccis pedibus transierunt. Quartum est, quia ipsa die Manna e Coelo cecidit in deserto pro Hebraeorum victu. Quintum est, quia ipsa die natus est Christus Dominus Mundi Redemptor. Sextum est, quia ipsa die Stella tribus Magis apparuit. Septimum est, quia tali die Christus Jesus baptizatus est in Jordane. Octavum est, quia dicta die Christus aquam in vinum convertit in nuptiis Canae Galilaeae. Nonum est, quia ipsa die Christus Jesus satiavit quinque millia hominum quinque panibus, et duobus piscibus in Deserto. Decimum est, quia dicta die Christus a turbis cum Psalmis summo honore exceptus est in Jerusalem. Undecimum est, quia Christus Jesus tali die gloriose a mortuis resurrexit. Duodecimum est, quia ipsa die apparuit Apostolis, quando ipsos in Episcopos ordinavit. Tertium decimum est, quia dicta die Christus Dominus misit Apostolos praedicare Fidem in universum Mundum. Quartum decimum est, quia Spiritus Sanctus descendit supra Apostolos Dominica Pentecostes. Quintum decimum est, quia aeternus Judex in fine Mundi die Dominico veniet judicaturus vivos, et mortuos. Haec sunt motiva, et Mysteria propter quae, dicunt supra laudati Auctores, Sancta Ecclesia diem Dominicum pro die Festo haberi voluit. Multi tamen alii Doctores expresse negant varia ex praedictis occurrisse die Dominico.

Quidquid igitur sit de aliis, certum est, principale motivum, et Mysterium esse gloriosam Resurrectionem Domini nostri Jesu Cristi (*), intuitu cujus Sancti Apostoli coeperunt celebrare Pascha die Dominico, uti celebrandum semper esse in Concilio Romano sub Victore I. sic fuit statutum: « Decretum est, Pascha non decimaquarta Luna primi Mensis, sed potius die Dominico post quartamdecimam Lunam, et vernale aequinoctium occurrente, prout ab Apostolis traditum est, celebrandum esse ». Vid. verb. *Pascha a n.* 2. *ad* 3. 8

Sabbato, olim, et feria 6. jejunabatur, quia in utroque die moesti fuerunt Apostoli. Innocent. I. *Epistol.* 1. *cap.* 4. *c. Sabbato* 12. *dist.* 3. *de consec.* Item Sabbato olim jejunandum erat ob reverentiam Sepulturae Domini, *ibid.* 9 10

Sabbato magno, idest Sabbato Sancto ordinari, seu consecrari potest Episcopus; *cap. Dilectionis* 22. *dist.* 76. 11

Sabbato Sancto Campanae non possunt pulsari in aliqua Ecclesia, etiamsi Regulari, ante pulsationem in Ecclesia Cathedrali, vel Matrice, sub poena Ducatorum centum, Leo X. *in Concilio Lateranens. V. sess.* 11. *Constit.* 4. *incip. Deum intra* §. 12. ibi: « Et ut debitus honor Matrici Ecclesiae reddatur, tam ipsi Fratres, quam alii Clerici saeculares etiam super hoc Apostolicae Sedis privilegio muniti, die Sabbati majoris hebdoma- 12

(*) « *Domini resuscitatio* (inquit S. Augustinus *serm.* 169. *de verb. Dom.*) consecravit nobis diem Dominicum, qui vocatur Dominicus, quia eo die Dominus resurrexit ». Orientel estamen olim in Ecclesia, etiam Sabbatis, perinde ac Dominicis feriari, conventusque sacros agere solitos fuisse constat: quam ob causam Asterius Amasenus Episcopus in homilia *de repudio* Sabbatum diebus dominicis jungit.

dae, antequam Campanae Cathedralis, vel Matricis
Ecclesiae pulsaverint, Campanam in Ecclesiis suis
pulsare minime possint : contrafacientes poenam
centum Ducatorum incurrant ». *S. Congr. Rit.* in
Orioten. 11. *April*. 1601. in *Marsicana* 21. *Mart*.
1609. in *Venusina* 30. *Decemb*. 1614. *et* 14. *No-
vemb*. 1615. *In Syracusana* 3. *Junii* 1617. *et in*
13 *alia Syracusana Modicae* 13. *Febr*. 1619. Tam
in Ecclesiis Regularibus, quam Saecularibus, *ex*
14 *cit. Constit. Leonis X. et citatis Decretis*. Etiam
in Ecclesiis S. Joannis Hierosolymitani, etiam
prope, et extra muros existentibus, et etiam in Ec-
clesiis Confratrum: *Sacra Rituum Congreg.* in *Pla-
centina* 21. *Augusti* 1604. *et in Meliten*. 6. *Dec*.
15 1621. Etiamsi adsit Ecclesia Collegiata, quae ha-
beat omnimodam praecedentiam supra Matricem:
Eadem Sacr. Congreg. Rit. in *Syracusana Modi-
cae* 23. *Februarii* 1619.

16 Regulares, ratione hujusmodi pulsationis in Sab-
bato Sancto, posse conveniri coram loci Ordinario
decrevit *Sacr. Congreg. Concilii in Capuana* 13.
April. 1591. Nisi consuetudo in contrarium esset
legitima, vel Ecclesiae multum distarent: *Sac.
Congr. Episcop. et Regul.* in *Surrentina* 16. *Ju-
lii* 1601. *et postea* in *Thelesina* 15. *Febr*. 1622.

17 Sabbato praesertim prohibitum est Christianis
inservire Hebraeis accendendo eis ignem, et lu-
mina, praeparando comestibilia, aptando lecta,
mundando eorum Domos, et hujusmodi. Vide verb.
Hebraeus n. 19. 123. 184.

18 Sabbato Sancto, sicut et feria 5. in coena Do-
mini non potest ullo modo, et a quocumque dici
Missa privata, ex Decreto *Sac. Rit. Congr. et
et Clem. XI. die* 20. *April*. 1707. *ac ejusdem Pon-
tificis vivae vocis Oraculo* 8. *Augusti* 1713. *ac ul-
timo de mandato ejusdem* 1719.

19 Sabbati diebus abstinentia a carnibus non sem-
per ubique fuit de praecepto: Benedictus XIV. tom.
1. Constit. 118. incipient. *Jampridem*, §. 3. ubi
refert exemplum Sancti Gregorii VII. qui potius
admonens, quam praecipiens hortatus est Chri-
stianos, ut Sabbati diebus a carnibus abstinerent.
20 In quo attendenda est consuetudo, ut tradit idem
de Synodo Dioecesana lib. 7. c. 56. *n*. 7. ex cap.
21 *Consilium, de observat. jejunior.* ubi Innocentius
III. ab Episcopo Bracarensi de iliis interrogatus,
« qui propter debilitatem in Sabbato, carnes su-
munt »; rescripsit : « Respondemus, quod super
hoc consuetudinem tuae Regionis facias observa-
re ». Et de facto in pluribus Hispaniarum, praeci-
pue Castellae, Gallaeciae, et Majoricae Regnis, ex 22
antiqua consuetudine, cujus originem difficile est
divinare, homines vescuntur interioribus, extre-
misque animalium partibus, et in quibusdam Gal-
liae Dioecesibus, veteri instituto, carnis esus per-
mittitur in Sabbatis, quae inter diem Natalem Do-
mini, ac Festum Purificationis B. M. V. interji-
ciuntur: idem in *cit. cap*. 16. *n*. 9. et in cit. Con-
stit. *Jampridem* §. 3.

Sabbati diebus per annum permittitur esus car- 23
nium in Regnis Castellae, Legionis, et Indiarum:
Idem in d. Constit. *Jampridem* §. 5. Sabbati je-
junium in jubilaeis, vel alias indictum, in alium 24
diem transferri conceditur pro Graecis: Idem Con-
stit. 75. incip. *Etsi Pastoralis* §. 9. Sabbatis Qua- 25
dragesimae, excepto Sabbato Sancto, Graeci non
tenentur jejunare, sed tantummodo a carnibus ab-
stinere: Idem *ibid*.

Sabbatum unicum post Pasresceven Ecclesia O- 26
rientalis olim jejunio consecrabat, caetera per an-
num solemniter sine jejunio celebrat propter hae-
resim Marcionis, aliorumque docentium, jejunan-
dum esse Sabbato in odium Dei Judaeorum: Idem
de Synodo Dioecesana lib. 7. *cap*. 56. *n*. 3. in 27
Ecclesia Romana jejunium Sabbati a S. Silvestro
stabili lege firmatum fuit: Idem *ibid*. *n*. 4. (*).
Hanc autem legem non omnes Ecclesiae Occiden-
tales secutae sunt, ideo Bulgaris ad Fidem conver-
sis jejunium Sabbati non fuit indictum a Nicolao
I. ex quo multae etiam Ecclesiae Occidentales ta-
lem legem subire detrectaverint. Hispaniam haec
Romanae Ecclesiae disciplina probabiliter nun-
quam pervasit: Idem *ibidem n*. 6. Immo pedeten-
tim in toto Occidente defecit; Quare S. Gregorius
VII. abstinentiam a carnibus die Sabbati potius
commendavit, quam praeceperit in Concilio Ro-
mano anni 1078. *can*. 7. *relat. de consecrat. dist*.
5. *can*. 31. Idem *ibid*. *n*. 7. et in cit. Constitut.
Jampridem c. 3.

SACERDOTIUM, SACERDOS

SUMMARUM

1. Sacerdotium fuit in omni Lege — 2. Tempore Legis naturae, idest ab Adam usque ad Moysem, Sacerdotes erant Filii Primogeniti — 3 Tempore Legis scriptae, seu Mosaicae, constituit Deus summum Sacerdotem Aaron Fratrem majorem Moysis, et medio Aeron transtulit Deus sacerdotium in Tribum Levi. Hinc sacerdotes Hebraei vocabantur Levitae. — 4 Tempore Legis Gratiae sacerdotes sunt omnes, et soli illi, qui ab Episcopis rite ordinati Characterem sacerdotalem receperunt, quo habent potestatem consecrandi verum Corpus, et Sanguinem Christi, ac remittendi, et retinendi peccata — 5. Sacerdotium Legis veteris commutatum est in novum. — 6. Sacerdotium novae Legis a Christo est institutum. — 7. Sacerdotium in Lege nova est visibile, et exter-

(*) S. Augustino vivante (confer ejus epistolam ad Casulanum *n*. 21.) aliqui hoc Sabbati jejunium a jejunio repetebant, quod S. Petrus cum Simone mago certaturus pridie toti Ecclesiae Romanae indixisse perhibebatur. Adi Thomassinum in Libro *de jejuniis*, et D. de l'Isle in Gallica jejunii historia. Ut ut est, Hadrianus I. in epistola ad Carolum Regem *Cod. Carol. T*. 1. *p*. 391. *ex Apostolica regula* Sabbati jejunium adcersit.

num signum. — 8. Sacerdotium non est nudum ministerium, sed dicit potestatem consecrandi, et offerendi verum Corpus, et Sanguinem Christi, et dimittendi peccata. — 9. Sacerdotalis Ordo per Christum coepit a S. Petro. — 10 Sacerdos unde dicatur? — 11. Sacerdos non potest iterum fieri Laicus per ablationem Characteris. — 12. Sacerdos malus non perdit Ordinem. — 13. Sacerdos malus adhuc valide conficit Sacramenta. — 14. Sacerdotum Officia in Sacramentorum confectione, non merita, considerat Deus. — 15. Unde Sacramenta sunt bona, etiamsi Ministri sint mali. — 16. Boni, et mali sacerdotes aeque Corpus Christi conficiunt. — 17. Sacerdotes tamen quanto apud Deum sunt meritis digniores, tanto facilius a Deo exaudiuntur. — 18. Unde serio attendere debeat sacerdotes, quod de ipsis habetur in c. *Vasa* 44 *dist.* 1. *de Consecr* ibi: *Quondam Sacerdotes aurei ligneis Calicibus utebantur, nunc a contrario lignei Sacerdotes aureis utuntur Calicibus*: alia notanda ad n. 152.

1 Sacerdotium fuit in omni Lege: Concil. Trid. *sess.* 23. *cap.* 1. ibi: « Sacrificium, et Sacer-
2 dotium ita Dei ordinatione conjuncta sunt, ut utrumque in omni Lege extiterit ». Tempore Legis naturae, idest ab Adam usque ad Moysem, Sacerdotes erant omnes Filii primogeniti, qui virtute eorum *Primogeniturae* gaudebant hac commendabili praerogativa, et facultate offerendi victimas in Sacrificium Domino, ut docent S. Thomas 2. 2. *q.* 85. *art.* 2. aliique passim Doctores citati, et secuti a Clericato *de Sacrificio Missae dec.* 7. *n.* 10. quamvis tamen, ut observat Peyrinus in *Genesim c.* 25. *n.*76. et citatus Clericatus *in suis Spicis verb. Sacerdos. n.* 786. solerent saepe saepius Genitores concedere Sacerdotium, et praerogativam offerendi sacrificia Deo etiam Filiis non primogenitis bonae indolis, et operibus devotionis, et sanctitati deditis, uti coepit facere ipse Adam cum secundo filio suo Abel intuitu ejus eximiae innocentiae, et pietatis erga Deum, ob quam Dominus respexit ad Abel, et ad victimas ejus sibi in Sacrificium oblatas, ad Cain autem, et ad ejus munera non respexit, *Genes.* 4. *n.* 4. *et* 5. ibi: « Et respexit Dominus ad Abel, et ad munera ejus; ad Cain vero, et ad munera illius non respexit ».

3 Tempore legis scriptae, seu Mosaicae constituit Deus summum Sacerdotem Aaron Fratrem majorem Moysis; Erat enim Aaron major Moyse tribus annis; Nam cum educti sunt filii Israel de Ægypto, erat Moyses annorum octoginta, et Aaron annorum octoginta trium, ut habetur *Exodi* 7. *v.* 7. ibi; « Erat autem Moyses octoginta annorum, et Aaron octoginta trium ». Et ista fuit una de causis, quare Aaron assumpsit Summum Sacerdotium, et non Moyses: Nam Summum Sacerdotium conveniebat Primogenitis, et Aaron erat Primogenitus Aram, ut habetur *Exodi* 6. sic expresse Abulensis in *Leviticum cap.* 16. *q.* 3. *vers. loquere.* Et medio Aaron transtulit Deus Sacerdotium in Tribum Levi, jubendo, quod solum illi de dicta Tribu *Levitica* essent sui Ministri, seu Sacerdotes Sacrificiis addicti, ut habetur *Num.* 3. *v.* 5. ibi: *Locutusque est Dominus ad Moysem dicens.: applica Tribum Levi, et fac stare in conspectu Aaron Sacerdotis, ut ministrent ei;* Hinc Sacerdotes Hebraei vocabantur Levitae, " quatenus a Levi originem ducebant, non vero proprie: « Levitae, *inquit Calmet in Dictionar. Bibl. verb. Levitae,* » quo nomine omnes quidem posteri Levi censentur, potissimum tamen ii, qui vilioribus Templi ministeriis destinati sunt, ut a Sacerdotibus ex familia Aaronis, per Caath genus a Levi deducentibus, amplissimis Templi muneribus destinatis, distinguerentur ». ".

Tempore Legis Gratiae Sacerdotes sunt omnes, 4
et soli illi, qui ab Episcopis rite ordinati Characterem Sacerdotalem receperunt, quo habent potestatem consecrandi verum Corpus, et Sanguinem Christi, ac remittendi peccata; *cap. Firmiter credimus* 1. *de summa Trinitate, et Fide Catholica,* Conc. Trid. *sess.* 23. *cap. et Canon. I.*

Sacerdotium Legis veteris commutatum est in 5
novum; *lib.* 6. *Constit. Apostol. cap.* 23. Concil. Trid. *sess.* 23. *cap.* 1.

Sacerdotium novae Legis a Christo est institu- 6
tum, Conc. Trid. *sess.* 22. *cap.* 1. *et Canon.* 2. *et sess.* 23. *cap.* 1. *et Canon.* 3.

Sacerdotium in Lege nova est visibile, et exter- 7
num signum (idest Ordinatio): Concil. Trident. *sess.* 23. *cap. et Canon.* 1.

Sacerdotium non est nudum ministerium, sed 8
dicit potestatem consecrandi, et offerendi verum Corpus, et Sanguinem Christi, et dimittendi peccata: Conc. Trid. *sess.* 23. *cap. et Canon.* 1.

Sacerdotalis Ordo per Christum coepit a S. Pe- 9
tro; *cap. In novo* 2. *dist.* 21.

Sacerdos ita dicitur, quia Sacrum dat, *cap. Cle-* 10
ros 1. *dist.* 21. ibi: » Sacerdos autem nomen habet compositum ex Greco, et Latino, quasi sacrum dans: Sicut enim Rex a regendo, ita Sacerdos a sacrificando vocatus est, consecrat enim, et sacrificat ». Et Clericatus *in suis Spicis loc. cit. num.* 801. notat ex Macr. *in suo Hierolexico verb. Sacerdos*, quod hoc verbum *Sacerdos* dicitur quasi *Sacra dicens*, seu *Sacra faciens*, vel *Sacra dans*, *aut Sacra Docens*.

Sacerdos non potest iterum fieri Laicus per abla- 11
tionem Characteris, Concil. Trident. *sess.* 23. *c. et canon.* 4.

Sacerdos malus non perdit Ordinem, idest Cha- 12
racterem; Quantumvis enim peccet graviter, remanet Sacerdos cum eadem sua Sacerdotali potestate, Concil. Constantiens. *contra art.* 15 *Wicleff, et contra ultim. Joann. Huss,* Conc. Trid. *sess.* 14. *cap.* 6. *canon.* 10.

Sacerdos malus adhuc valide conficit Sacramen- 13
ta: Malitia enim, et immunditia Sacerdotum non

vitiat Sacramenta; *cap. Nonne Sodomitae* 37. *cap. Dominus declaravit* 87. *c. Christus* 88. *et cap. Non nocet* 89. *caus.* 1. *q* 1. cum similibus.

14 Sacerdotum officia in Sacramentorum confectione, non merita considerat Deus; *cap. Cum scri-*
15 *ptura* 83. *caus.* 1. *quest.* 1. Unde Sacramenta sunt bona, etiamsi Ministri sint mali; *cap. Si justus* 30. *cap. Ex Catholicae* 31. *cap. Sic autem* 32. *et cap.*
16 *Nec foris* 33. *caus.* 1. *qu.* 1. Boni enim, et mali Sacerdotes aeque Corpus Christi conficiunt, *cap. Intra Catholicam* 77. *c. Omnia Sacramenta* 78. *caus.* 1. *qu.* 1. cum similibus.

17 Sacerdos tamen, quanto apud Deum sunt meritis digniores, tanto facilius a Deo exaudiuntur, textu expresso *in cap. Ipsi Sacerdotes* 91. *caus.*
18 1. *q.* 1. Unde serio attendere debent Sacerdotes, quod de ipsis habetur, *in cap. Vasa* 44. *dist.* 1. *de consecratione*, ibi: « Quondam Sacerdotes aurei ligneis Calicibus utebantur; nunc e contrario lignei Sacerdotes Aureis utuntur Calicibus ».

19 Hinc Sacerdotes, si sint in mortali, debent confiteri, antequam celebrent: Concil. Muguntin. IV. c. 36. Concil. Trident. *sess.* 13. *c.* 7. Quod si desit Confessarius, et urgeat necessitas celebrandi, debent elicere actum Contritionis, et postea quamprimum confiteri, textu expresso in ipso Concilio Trid. *cit. sess.* 13. *cap.* 7.

20 Sacerdos pollutionem patiens in nocte, debet in mane abstinere a sacrificando, si causata sit a turpi cogitatione ante somnum, vel ab ingluvie, vel si habuit animi concussionem, nisi adsit necessitas celebrandi, textu expresso *in c. Testamentum* 1. *dist.* 6.

* Audiatur S. Thomas, qui 3. part. qu. LXXX. art. VII. ubi quaerit, utrum nocturna pollutio aliquem impediat a sumptione Sacramenti Eucharistiae: inquit: » Circa pollutionem nocturnam duo » possunt considerari: Unum quidem, ratione cujus » ex necessitate impedit hominem a sumptione hu» jus sacramenti: Aliud autem, ratione cujus non » ex necessitate impedit hominem ab hujusmodi » sacramenti perceptione, sed ex quadam congruen» tia: Ex necessitate quidem impedit hominem ab » hujus sacramenti perceptione solum peccatum » mortale: Et quamvis nocturna ipsa pollutio se» cundum se considerata, peccatum mortale esse » non possit, nihilominus tamen ratione suae cau» sae quandoque habet peccatum mortale ei anne» xum: Et ideo consideranda est causa pollutionis » nocturnae: Quandoque enim provenit a causa ex» trinseca spirituali, scilicet ex daemonum illusio» ne; qui, sicut in prima Parte habitum est (qu. » nl. art. art. 3.) phantasmata commovere pos» sunt, ex quorum apparitione pollutio interdum » subsequitur, Quandoque vero provenit pollutio » ex causa intrinseca spirituali, scilicet ex prae» cedentibus cogitationibus: Aliquando autem ex » causa intrinseca corporali, vel ex superfluitate, » sive debilitate naturae, sive etiam ex superfluita» re cibi, vel potus: Quaelibet autem harum trium » causarum potest et sine peccato, et cum peccato » veniali, vel mortali existere: Et si quidem sit si» ne peccato, vel cum peccato veniali, non ex ne» cessitate impedit sumptionem hujus sacramenti; » ita scilicet, quod homo sumendo sit reus corpo» ris, et sanguinis Domini: Si vero sit cum peccato » mortali, impedit ex necessitate. Illusio enim dae» monum quandoque provenit ex praecedenti ne» gligentia praeparationis ad devotionem, quae po» test esse et mortale, et veniale peccatum; quan» doque vero provenit ex sola nequitia daemonum, » volentium impedire hominem a sumptione hujus » sacramenti. Unde legitur in collationibus Patrum, » quod cum quidam Frater pateretur pollutionem » semper in festis, in quibus erat communican» dum; seniores, comperto, quod nulla causa ab ipso » praecesserat, decreverunt, quod propter hoc a » communione non cessaret, et ita cessavit illusio » daemonum. Similiter etiam praecedentes cogita» tiones lascivae, quandoque possunt esse omnino » sine peccato; puta, cum aliquis causa lectionis, » vel disputationis cogitur de talibus cogitare: Et » si hoc sit sine concupiscentia, et delectatione, non » erunt cogitationes immundae, sed honestae; ex » quibus tamen pollutio sequi potest, sicut patet » ex auctoritate August. supra inducta. Quando» que vero praecedentes cogitationes sunt ex con» cupiscentia, et delectatione, et si adsit consensus, » erit peccatum mortale; si autem desit, erit ve» niale. Similiter etiam et causa corporalis quan» doque est sine peccato; puta, cum est ex infir» mitate naturae: Unde quidam, etiam in vigilan» do absque peccato fluxum seminis patiuntur: Vel » etiam si sit ex superfluitate naturae: sicut enim » contigit sanguinem fluere absque peccato, ita et » semen quod est superfluitas sanguinis, secundum » Philosophum (lib. 1. de generat. animalium cap. » 8. et 19.) Quandoque vero est cum peccato; pu» ta, cum provenit ex superfluitate cibi, vel potus: » Et hoc etiam potest esse peccatum veniale, vel » mortale; licet frequentius peccatum mortale ac» cidat circa turpes cogitationes propter facilita» tem consensus, quam circa sumptionem cibi, et » potus: Unde et Greg. (ubi supra) scribens August. » Angiorum Episcopo, dicit cessandum esse a com» munione, quando ex turpibus cogitationibus pro» venit; non autem quando provenit ex superflui» tate cibi, vel potus, praesertim si necessitas ad» sit. Sic igitur ex causa pollutionis considerari » potest, utrum nocturna pollutio impediat ex ne» cessitatem sumptionem hujus sacramenti: Ex » quadam vero congruentia impedit quantum, ad » duo; quorum unum semper accidit, scilicet quae» dam foeditas corporalis, cum qua propter reve» rentiam sacramenti, non decet ad altare acce» dere (unde et volentes tangere aliquid sacrum, » manus lavant), nisi forte talis immunditia sit per» petua, vel diuturna, sicut est lepra, vel fluxus san» guinis, vel aliquid hujusmodi; Aliud autem est » evagatio mentis, quae sequitur pollutionem noc» turnam, praecipue quando cum turpi imagi-

» natione contigit: Hoc tamen impedimentum, » quod ex congruitate provenit, postponi debet » propter aliquam necessitatem, puta, ut Greg. » dicit (ubi supra) cum fortasse aut festus dies » exiget, aut exhibere ministerium pro eo quod a sacerdos alius deest, ipsa necessitas competit. » *

21 Sacerdos dicens Missam, Stolam supra utrumque humerum tenere debet: Sic etiam quando Missam non dicit, et communicat: Concil. Bracarens. II. *cap.* 4. *et cap. Ecclesiastica* 9. *dist.* 34.

22 Sacerdos a semetipso sumit Eucharistiam, si celebrat: Concil. Trid. *sess.* 13. *c.* 8. *et Canon.* 20.

23 Item si non celebret, potest extra Missam non tantum pro Viatico, ant in necessitate, sed etiam devotionis causa sibi ministrare Communionem, si non adsit alius Sacerdos, et scandalum absit. Ita Suarez, Vasquez, Fagund. Silvest. Homobon. Boss. Bonacin. Vivald. Diana, Dicastill. Bosco, et alii citati, et secuti a La Croix *lib.* 6. *par.* 1. *n.* 481. contra Cajetan. Armill. Fillincc. Avers. Et ratio est, quia nulla Lex id prohibet Sacerdoti, immo Concilium Nicaenum 2. id concedit Diacono, uti notat Dicastill. *d.* 11. *n.* 95.

24 Sacerdos non consecrans, sub una tantum specie communicat: Conc. Coloniens. III. *pag.* 7. c. 15.

25 Si Sacerdos in Missa post consecratam majorem Hostiam, ante consecrationem Calicis advertat fuisse appositas minores Hostias, seu Particulas consecrandas, de quibus intentionem non habuerit, non potest super has minores formam consecrationis repetere. Et ratio est, quia sic poneret duo Sacrificia, et eadem die bis celebraret, minores enim Hostiae non haberent se per modum unius Hostiae, vel unius materiae totalis consecrandae, quia prior Consecratio fuisset completa in majore Hostia, et minores Hostiae, seu Particulae terminarent unam totalem Consecrationem, neque una harum Consecrationum de se esset referibilis ad alteram. Si autem ante Consecrationem majoris Hostiae aliquid sciverit de appositis minoribus Hostiis, seu Particulis, et post dubitet, an intentionem sufficienter ad eas extenderit, et si, dum in Corporali ponerentur, eas consecrare intenderit, censentur consecratae ratione intentionis virtualis, absque eo quod repetat formam consecrationis, ut tenent Doctores communiter cum Dicastill. *d.* 2. *num.* 216. Castropal. *part.* 6. *num.* 3. La Croix *lib.* 6. *part.* 1. *num.* 458. *et part.* 2. *num.* 243. Si vero minores Hostiae, seu Particulae, advertente Sacerdote, fuerint a Sacrista positae in Altari extra Corporale, et Sacerdos dubitet, an habuerit sufficientem intentionem eas consecrandi? debent ipsae sub conditione consecrari in alia Missa, nec potest repeti forma Consecrationis in eadem Missa propter rationem supra adductam. Sic citati Doctores, et alii.

26 Sacerdos obligatus ad celebrandam Missam pro commodo Monialium, vel Confratrum, non potest aliud stipendium recipere applicando alteri eamdem Missam; *Sac. Congreg. Concilii in Alexandrina* 18. *Martii* 1719. apud Ursayam in 1. *Miscellaneo Sacro, et Profano litt S. n.* 7.

Sacerdos faciens ab altero celebrari Missam cum minori eleemosyna, ac sit illa, quam ipse habuit, peccat mortaliter, non satisfacit suae obligationi, et tenetur ad restitutionem: *Sacra Congreg. Concil. in Anconitana* 5. *Julii* 1614 *lib.* 24 *Decretor. fol.* 196. apud Ursayam *loc. cit. num.* 8. *et tom.* 4. *part.* 2. *discept.* 22. *num.* 63. ubi subdit, hanc Sacrae Congregat. resolutionem approbatam fuisse ab Alexandro VII. Insuper incurrit suspensionem Papae reservatam: Benedict. XIV. Constitut. incipient. *Quanta cura.* Vide verb. *Eleemosyna nu.* 64. et magis verb. *Missa art.* 2. *num.* 16. 27

Sacerdos, cui fuit data eleemosyna pro Missa, non potest illam alteri Sacerdoti celebrandam dare, aliqua eleemosynae parte sibi retenta, etiamsi secundus Sacerdos id sciat, et contentus sit: *Sacr. Congregat. Concilii* in *Romana Eleemosynae* 23. *Augusti* 1664. apud Ursayam *loc. cit. num.* 10. *et tom.* 4. *part.* 2. *disceptat.* 22. *num.* 62. Benedictus XIV. *loco cit.* sub poena dictae suspensionis. Vide *loc. cit. in priori num.* 28

Sacerdos Episcopo Inferior non potest in Missa adhibere Ministrum assistentem, folia Missalis vertentem, Calicem tegentem, et detegentem, etc. *Sacra Congreg. Rit. in Fulginaten.* 29. *Julii* 1720. apud Ursayam *loc. cit. num.* 6. 29

Sacerdos inservire non debet Laicis in vilibus Officiis, et praecipue mulieribus; *Sacra Congregat. Episc. in Epistol. Encycl.* 19. *Martii* 1607. apud Ursayam *loco cit. num.* 14. 30

Sacerdotes inservientes alicui Ecclesiae sunt praeferendi in funeribus: *Rota in Compostellana Praeeminentiarum* 14. *Junii* 1717. §. *Agnoscebant, coram Crispo,* apud Ursayam *loco cit. num.* 16. 31

Sacerdos constitutus in aetate annorum 30, est capax Legati relicti pro studiis Legalibus: *Sacra Congreg. Concilii in Romana, seu Nicoteren.* 14. *Februarii* 1609. apud Ursayam *loco cit. num.* 3. 32

Sacerdos non potest obtinere Lecturam Juris Civilis sine Apostolica despensatione: *Sacr. Congreg. Concilii in Neapolitana* 19. *Mar.* 1644. apud Ursayam *loco cit. n.* 9. V. Addit. Casin. in fine h. artic. 33

Sacerdos ordinatus a Papa praefertur Sacerdoti ordinato ab Episcopo: Fagnan. *in c.* 1. *num.* 14. *de Majorit, et obedient.* 34

Sacerdoti, quamvis unico Testi, plena Fides adhibenda est: *Rota in Romana Officii Notariatus* 22. *Junii* 1722. §. *Quod autem, coram Ratto,* apud Ursayam in 2. *Miscellaneo Sacro. et Profano litt. S. num.* 2. * Sacerdos sine causa ad multum tempus non celebrans, imo etiam nunquam celebrans, nequit rationabiliter praesumi malae vitae Sacerdos, perinde quasi Ordinis Sacerdotalis exercitium contemneret, adeoque admittendus ab Episcopis, tamquam legitimus testis, in foro Episcopali, Maraviglia *Leg.* 339. *Prudentias Episcopalis.* * 35

* Peccat tamen Sacerdos, qui omnino a conse-

cratione abstineat, etiamsi ipsi animarum cura non immineat. ». Quidem dixerunt, *inquit S. Thomas* 3. *part. quaest. LXXXII. art.* X. quod Sacerdos potest omnino a consecratione licite abstinere, nisi teneatur ex cura sibi commissa celebrare, et populo sacramenta praebere: Sed hoc irrationabiliter dicitur, quia unusquisque tenetur uti gratia sibi data, cum fuerit opportunum, secundum illud 2. *ad Cod.* 5 *Exhortamur, ne in vacuum gratiam Dei recipiatis.* Opportunitas autem sacrificium offerendi, non solum attenditur per comparationem ad fideles Christi, quibus oportet Sacramenta ministrari, sed principaliter per comparationem ad Deum, cui consecratione hujus sacramenti sacrificium offertur: Unde Sacerdoti, etiamsi non habeat curam animarum, non licet omnino a celebratione cessare; sed saltem videtur, quod celebrare teneatur in praecipuis festis, et maxime in illis diebus, in quibus fideles communicare consueverunt. Et hinc est quod 2. Machab. 4. contra quosdam sacerdotes dicitur, quod « jam non circa altaris officia dediti erant, contempto Templo, et sacrificiis neglectis » Confer Benedictus XIV. De Sacrificio Missae lib. III. c. I. qui num. 1. haec habet »: Concindendum ..... non posse sustineri sententiam eorum, qui statuunt, venialiter tantum peccare Sacerdotem, qui non habens curam Animarum, nec aliter adstrictus ad Missam celebrandam, numquam per annum celebret, Quapropter S. Pius V. ab operibus Cardinalis Cajetani propositionem illam jussit expungi, non nisi venialiter peccare Sacerdotem non habentem curam Animarum, qui nunquam per annum Missae Sacrificium offerat, ut ipsi etiam monuimus Edicto 55. et de Canonizat. Sanctor. lib. 3. cap, 27. num. 6 Dicendum etiam, non posse eum Sacramento Confessionis absolvi, qui constituisset animo nunquam per annum Missam celebrare; etiamsi id constituisset, propterea quod saepe in peccatum consuevisset incidere, voluntarium enim peccatum est, et tenetur illud vitare, ut Sacrificium Missae possit celebrare, ut docet Azorius par. 1. lib. 10. cap. 24. quaest. I. ubi haec scribit: « Nec absolverem eum, qui statueret numquam per totum anni cursum Missae Sacrificium facere, nec excusarem eum, qui nunquam per annum sacrificat, quia frequenter peccare solet: peccatum enim est voluntarium, et proinde id cavere, et evitare debet, ut digne Missae Sacrificium facere, et offerre queat: nec etiam eum, qui commode ab excommunicatione absolvi, aut ab irregularitate, qua tenetur, sive impeditur, liberari potest, et id non curat, sive nullam in eo diligentiam ponit ». Dicendum, corruptae vitae esse indicium, et parere scandalum, si quis abstineat per totum annum a Missa celebranda; ac Sacerdotem, qui nunquam per annum sacrificet, gravi se peccato obstringere, ut statuit Card. de Lugo de Sacram. Euchar. disp. 20. sect. 1. « Hodie vix posse excusari a gravi Sacerd. non celebrantem per totum annum, quia scandalum grave generat, et indicium est corruptissimae vitae ». Denique dicendum, circumstantias quasdam posse occurrere, in quibus sub mortali teneatur Sacerdos celebrare per annum, etiamsi Dominicis, et festis diebus celebret, puta si celebranda Missa opus esset, ut infirmo Viaticum deferretur. » *

Simplex Sacerdos non approbatus non potest ab- 36
solvere, neque a peccatis venialibus, aut mortalibus alias confessis. Vide verb. *Confessarius art.* 1. *num* 11. *et* 12.

Possunt tamen simplices Sacerdotes in articulo 37
mortis absolvere, nedum a venialibus, et mortalibus alias confessis, sed insuper a quibusvis Casibus, et Censuris etiam reservatis. Vide *ib. n.* 13.

Pro tali casu Ecclesia dat Jurisdictionem omni- 38
bus Sacerdotibus, etiam degradatis, excommunicatis vitandis, Irregularibus, Apostatis, seu Haereticis: Vide *ibidem num.* 14. Fagnanus tamen cum multis aliis *lib.* 4. *Decretal. capite non est vobis* 11. *de Sponsalibus num.* 1. *et sequent.* defendit, Excommunicatum vitandum non posse absolvere, neque in articulo mortis, et ad id adducit declarationem Sacrae Congregationis Concilii. Unde si ipsa esset authentica, non esset ab ea recedendum Vide ipsum *ibi*, ubi multa habet ad rem. Vide etiam omnino, quae recte adducit Albizi apud Tersagum in *Instruct. Confessariorum pag.* 20. 21. * et quae ex Francisci Mariae Campioni Instructione ad Confessarios referunt verb. *Moribundus* num. 39. et 40. nostramque ad num. 40. Additionem. *

Talis ampla potestas extenditur ad probabile pe- 39
riculum mortis. Vide *ibid. num.* 15.

Simplex Sacerdos non potest in tali articulo ab- 40
solvere, praesente Sacerdote approbato. Vide *ibid. num.* 16. *et* 17.

Sacerdotes superiores sunt Saecularibus: S. Cle- 41
mens (*) *Epist.* 1. *cap.* 5. *lib.* 2. *Constitut. Apostolic. c.* 33.

Immo Sacerdotes sunt praestantiores Regibus: 42
lib. 1. *Constitut. Apost. cap.* 34. ibi: « Hos existimate vestros Praesides, hos putate Reges, his quasi regibus vectigalia afferte. eos enim, eorumque domesticos bonis vestris alere debetis. Ut enim Samuel in primo de Regibus libro de Rege alendo sanxit populo, et Moyses de Sacerdotibus in Levitico: Sic nos vobis de Episcopis sancimus . . . . Siquidem ille militaria tantum administrabat, bello, et pace ad custodiam corporis susceptis, hic vero Sacerdotium ad honorem Dei administrat, ut pericula ab anima, et corpore propulset; Quanto ergo anima corpore praestantior est, tanto est Sacerdotium Regno excellentius, ligat enim, aut solvit supplicio, vel remissione dignos ».

Et quod Imperium non praesit Sacerdotio, sed 43
subsit, et ei obedire teneatur, habetur expresse in *cap. Solitae* 6. *de Majoritat. et obedient.* ibi: « Potuisses autem praerogativam Sacerdotii ex eo po-

(*) Sive Auctor Epistolarum S. Clementi 1. suppositarum in Mercatoris Collectione, auctorque Constitut. Apostol. sub ejusdem S. Pontificis nomine vulgatarum.

tius intelligere, quod dictum est non a quolibet, sed a Deo, non Regi, sed Sacerdoti, non de Regali stirpe, sed de Sacerdotali prosapia descendenti, de Sacerdotibus videlicet, qui erant in Anathot. Ecce constitui te super gentes, et Regna, ut evelles, et dissipes, et aedifices, et plantes . . . . *et infra*. Praeterea nosse debueras, quod fecit Deus duo magna Luminaria in Firmamento Coeli; Luminare majus, ut praeesset diei, et Luminare minus, ut praeesset nocti; Utrumque magnum, sed alterum majus. Ad Firmamentum igiur Coeli, hoc est universalis Ecclesiae, fecit Deus duo magna Luminaria, idest duas instituit Dignitates, quae sunt Pontificalis Auctoritas, et Regalis Potestas; sed illa, quae praeest diebus, idest spiritualibus, major est: quae vero carnalibus, minor, ut quanta est inter Solem, et Lunam, tanta inter Pontifices, et Reges differentia cognoscatur ».

44 Sacerdotes enim sunt Patres, et Magistri Regum, et Principum, textu expresso *in cap. Quis dubitet* 6. *dist.* 96. ubi ex Gregorio VII. *lib.* 8. *Epistol.* 21. habentur praecisa haec verba: « Quis dubitet Sacerdotes Christi, Regum, et Principum, omniumque Fidelium Patres, et Magistros censeri? Nonne miserabilis insaniae esse cognoscitur, si Filius Patrem, Discipulus Magistrum sibi conetur subjugare, et iniquis obligationibus illum potestati suae subjicere; a quo credit non solum in Terra, sed etiam in Coelis se ligari posse, et solvi »? et concordant *cap. Bene quidem* 1. *cap. Satis evidenter* 7. *cap. in Scripturis* 8. *cap. Duo sunt* 9. *cap. Si Imperator* 11. *cap. Nunquam* 12. *et cap. Constantinus* 15. *dist.* 96. cum similibus.

45 Sacerdotalis potestas cum Regia semper rexerunt genus humanum, et si istae duae non conveniunt, male regitur: Concil. Coloniens. II. *p.* 2. *cap.* 2. *cap. Duo sunt dist.* cum similibus.

46 Sacerdotes exercere nequeunt Procuratoris Officium. Martin. V. Constitution. 3. incip. *In Apostolicae*.

47 Sacerdos abjurans de levi non est impeditus exercere omnes Ordines, et Sacramenta ministrare, ac Fidelium etiam Saecularium Confessiones audire, Secus in abjurante de vehementi; *Sac. Congregat. Generalis Inquisitionis* 6. *Martii* 1596.

48 Sacerdos Curam Animarum gerens, si diebus Dominicis, et aliis solemnitatibus non celebret, prius est monendus, postea procedendum per subtractionem fructuum, demum excommunicandus, si non est legitime impeditus, et tunc per alium celebrare debet: *Sac. Congreg. Concilii die* 21. *Augusti* 1690.

49 Sacerdos delinquens in sua Dioecesi, si in alio loco reperiatur, ad suum Ordinarium remitti debet: *Sacra Congreg. Concilii* apud Sellium *in Selectis Canonicis cap.* 2. *n.* 21. et apud Barbos. *in Summa Apostolicarum Decisionum verb. Sacerdos num.* 6.

50 Sacerdotes exteri Saeculares celebrantes absque licentia Ordinarii in Ecclesiis Regularium incurrunt poenas inflictas in Synodo Dioecesana: *Sac. Congreg. Concilii in Neapolitana* 17. *Aug.* 1630.

Et Sacristae, seu Praefecti Ecclesiarum Regularium adstringi possunt ad non permittendam celebrationem praedictam, nisi exhibita licentia Ordinarii: *Sac. Congr. Concil. in eadem Neapolitana* 17. *Aug.* 1630. 51

Sacerdotes deferre non debent manutergium super calicem eundo, vel redeundo ab Altari; *Sacra Cong. Rit.* 1. *Septembris* 1703. Quod est etiam contra Rubricas generales Missalis, ex Comment. Gavant. in easdem Rubricas *par.* 1. *tit.* 10. 52

In Missa solemni, dum canitur *Credo*, non debent pulsari Organa, nec Sacerdos celebrans potest prosequi Missam: *Sacr. Rit. Congr.* 17. *Dec.* 1695. Vide Decreta *S. R. C. n.* 664. 53

Sacerdos prius ordinatus praeferendus est Presbytero postea ordinato, licet Capellaniae possessionem prius acceperit, qui postea ordinatus est: *Sacra Congreg. Rit. in Novarien.* 16. *Junii* 1606. *in Lycien.* 19. *Jan.* 1613. 54

Sacerdos assistens, licet non sit prima Dignitas, thurificandus est ante Archidiaconum assistentem Episcopo a dextris, licet Archidiaconus sit prima Dignitas; *Sacr. Congreg. Rit. in Vercellen.* 23. *Junii* 1667. 55

Sacerdos simplex sine licentia Sedis Apostolicae non potest benedicere novam Ecclesiam, vel Oratorium, nec reconciliare Ecclesiam pollutam: *Sacra Congr. Rituum in Placentina* 19. *Maii* 1607. *in responsione ad dubium* 10. 56

Sacerdos celebrans solemniter coram Episcopo, debet cum suis Ministris expectare benedictionem Episcopi, antequam descendat: *Sacr. Congr. Rit. in Alexandr.* 19. *Maii* 1608. *in respons. ad* 7. *dub.* 57

Sacerdos, Diaconus, et Subdiaconus solemniter celebrantes possunt, et debent sedere in bancho, dum cantatur *Gloria* et *Credo*, etiamsi sint Beneficiati, vel Capellani, prout sedent Canonici, non obstante qualibet consuetudine: *Sacr. Congreg. Rit. in Perusina* 15. *Jan.* 1611. 58

Sacerdotes, et Clericos adscriptos Ecclesiis non potest Episcopus ob necessitatem Ecclesiae cogere, ne discedant ab ea, causa studii: immo tenetur illis dimissorias, seu commendatitias Litteras dare: *Sacra Congr. Concilii die* 11. *Maii* 1617. 59

Sacerdotes nullum Officium, aut beneficium Ecclesiasticum obtinentes, cogi non possunt ab Episcopo ad publicas Processiones accedere: *Sacra Congr. Conc. in Messanen.* 7. *Februarii* 1632. 60

Sacerdotes tenentur scire Decreta Sedis Apostolicae: Siricius Papa *Epist.* 1. *cap. ultim.* Item tenentur scire Canones: Coelestin. I. *Epist.* 3. *cap.* 1. *cap. Nullis* 4. *dist.* 38. cum similibus. 61 62

Sacerdotes tenentur Litteris vacare, et fugere ignorantiam: Concil. Arelaten. IV. *cap.* 3. *cap. Ignorantia* 1. *dist.* 37. Sacerdos enim ignorans non excusatur; *cap. Si in Laicis* 3. *dist.* 38. 63 64

Sacerdotes non possunt uti vestibus pomposis, variatis etc. vel ab Ordine alienis: Concil. Nicaen. 65

II. *cap.* 16. *cap. Omnis jactantia* 1. *caus.* 21. *q.* 1. cum similibus.

66 Sacerdotes extra Domum non debent comparere sine veste Sacerdotali; *cap. Sine ornatu* 4. *caus.* 21. *qu.* 4. cum similibus.

67 Sacerdos contrahens Matrimonium de facto incurrit excommunicationem: Facta poenitentia, ab Episcopo dispensatur, ut ministret, sed matrimonium est nullum, textu expresso *in cap. Sine Sacerdotes* 4. *de Clericis conjugatis.* Quibus autem

68 poenis puniatur Sacerdos, seu Clericus in Sacris constitutus, vel Regularis castitatem solemniter professus, Matrimonium contrahens; notat Pignatell. *tom.* 8. *consult.* 63. *n.* 32. quod ex Concilio Neocaesariensi relato *in cap. Presbyter.* 9. *dist.* 28. ab Ordine deponi debeat, quod Glossa explicat de Depositione officii, quemadmodum et exuitur Ecclesiasticis, Beneficiis, *cap. Decernimus* 2. *dist.* 29. ibi: « Decernimus, ut hi, qui in Ordine Subdiaconatus, et supra, uxores duxerint, aut concubinas habuerint, Officio, atque Ecclesiastico Beneficio careant ». Vide Pignat. *loco citat.* cum aliis ibi adductis.

69 Sacerdotum defunctorum manibus aptari non debet Calix: Clericat. *de Sacrific. Missae dec.* 50. *n.* 49. Bassi *tract. de sodalitiis quaest.* 5. *n.* 14. Concil. Provinc. Beneventan. 1693. *pag.* 61. *cap.* 18. *cap. Nemo* 36. *de Consecrat. dist.* 1. Ursaya *tom.* 7. *part.* 2. *discep.* 31. *cap.* 23. *de funerib.* cum Ritual. Roman. Coeremonial. Episcop. et Act. Eccles. Mediolanen. ibi citatis. Vide ibi in fine, ubi a Sac. Congreg. approbatur Synodus Fulginatens. ubi inter alia fuerat id statutum.

70 Sacerdotes saeculares nequeunt praetendere candelam majorem illa, quae datur Regularibus associantibus funus: Sic expresse defendit Ursaya *tom.* 1. *pag.* 2. *discept.* 15. *n.* 13. ubi ad id plura adducit Decreta, et Doctores, et decrevit in fortioribus terminis de Parocho, respectu Superioris Regularis *Sacra Congreg. Concil. in Novarien.* 15. *Martii* 1704. apud Monacell. *tom.* 2. *tit.* 13. *formul.* 1. *sub. n.* 92. apud Thesaurum Resolutionum *Sac. Cong. Concil. tom.* 9. *fol.* 25. *in d. Novarien. Funerum, et jurisdictionis, in respons. ad* 4. Vide verb. *Parochus, art.* 3. *circa finem.*

71 Episcopus statuere potest, ne Sacerdotes recipiant quid minus eleemosyna taxata: *Sacra Cong. Concil. in S. Severini Eleemosynae Missarum* 16. *Julii* 1696. et *in Alexanen.* 27. *Januarii* 1743.

72 Institutionem Beneficii Sacerdotalis deberi Presbytero, posthabito Clerico, respondit *Sac. Cong. Concil. in Montis Regalis, Capellanias* 19. *Novembr.* 1740.

73 Cum Sacerdos non ex reverentia, sed ex negligentia celebrare omittit, tunc (quantum in se est) privat Sanctissimam Trinitatem laude, et gloria, Angelos laetitia, Peccator venia, Justos subsidio, et gratia, in Purgatorio existentes refrigerio, Ecclesiam Christi spirituali beneficio, seipsum medicina, et remedio contra quotidiana peccata, et infirmitates; S. Bonavent. *in Opusc. de praeparatione ad Missam cap.* 5. ex Vener. Beda, et sequitur Amostaz *de causis piis lib.* 3. *cap.* 5. *n.* 45. Ursaya *tom.* 5. *par.* 1. *discept.* 4. *n.* 142. et alii passim.

Sacerdos novi Testamenti non parentum nobi- 74
litate, sed pro vitae suae merito sunt eligendi, nec attendendum quos parentes habuerint, sed cujus meriti sint; S. Anselmus *in Epist. S. Pauli ad Hebraeos cap.* 7. Nobilitas enim morum plus ornat, quam genitorum; *arg. cap. Nos qui* 3. *dist.* 40. *cap. Recurrat* 3. §. *His ita, caus.* 32. *quaest.* 4. *et cap. Venerabilis* 47. *de praebend.* ubi expresse dicitur; « Non generis, sed virtutum nobilitas, vitaeque honestas gratum Deo faciunt, et idoneum servitorem »; in cujus Summario sic praecise habetur: « Clerici ignobiles, et non eminentis scientiae propter hoc non debent a praebendis repelli, etiam in Ecclesia, quae tales admittere non consuevit ».

Grandis dignitas (*) Sacerdotum, sed grandis eo- 75
rum ruina, si peccant. S. Hieronymus *lib.* 16. *in c.* 44. *Ezech.*

Si Sacerdos, qui est unctus, peccaverit, faciet 76
delinquere populum: *cap. Magnae* 7. *de voto, et Levit. c.* 4.

Nullum majus praejudicium, quam a Sacer- 77
dotibus, tolerat Deus. S. Greg. *Homil.* 17. *in Evang.*

Malus Sacerdos de Sacerdotio suo crimen ac- 78
quiret, non dignitatem. S. Ambros. (**) *Homil.* 43. *in c.* 23. *Matthaei.*

Nulla re Deus magis offenditur, quam quod in- 79
digni, et peccatores Sacerdotii dignitate praefulgeant: S. Joann. Chrysost. *Homil.* 41. *in Matth.*

Labia Sacerdotis custodient scientiam, et Le- 80
gem requirent ex ore ejus, quia Angelus Domini exercituum est. Vos autem recessistis de via, et scandalizastis plurimos in Lege, irritum fecistis pactum Levi, dicit Dominus exercituum, propter quod et ego dedi vos contemptibiles, et humiles, omnibus populis; *Malach.* 2. *n.* 7. 8. *et* 9.

Quis aliquando vidit Clericum cito poenitentiam 81
agentem? S. Joan. Chrys. *Homil.* 40. *in c.* 21. *Matth.* Laici delinquentes facile emendantur; Clerici si mali fuerint, inemendabiles sunt. Auctor Oper. imperf. *Hom.* 41.

Nulla certe in mundo tam crudelis bestia; quam 82
malus Sacerdos; nam corrigi non patitur. S. Eusebius *Epist. ad Damas.*

Separavi vos a ceteris, ut essetis mei; *Levit c.* 83
20. Ut integritas Sacerdotis demonstraretur, qui

(*) Quae n. hoc, et proximis Lucius noster affert testimonia, ea, nisi me omnia fallant, ex *Polyanthea* aliqua, vel *Silva* ejusmodi locorum accepit. Quare lectores monemus, ut, si forte ipsis uti velint, fontes adeant.

(**) Nullas S. Ambrosii in C. Matthaei Evangelium Homilias habemus.

non aliquatenus, sed plane totum se Deo dicaverit. Theodor. *quaest.* 3. *in Levit.*

84 Officium quidem Sacerdotale suscipimus, sed opus Officii non implemus: S. Gregor. *Homil.* 17. *in Evang.*

85 Ad stipendia dumtaxat oculos habent; S. Isidor. Pelusiota *lib.* 1. *Epistol.* 142. Non virtutum merita, sed subsidia vitae praesentis exquirunt: S. Gregor. *lib.* 23. *Moral. cap.* 17. Non ut meliores, sed ut honoratiores sint. S. Prosper (*) *lib.* 1. *de vit. contempl. cap.* 21.

86 Dignitas Sacerdotalis prius noscatur a vobis, ut deinde servetur a vobis S. Ambros. (**) *de Dignitat. Sacerd. cap.* 5.

87 Praetulit nos Deus Angelis, et Archangelis, praetulit Dominationibus. S. Benard. *Serm. ad Past.* Sacerdotium ipsi quoque Angeli venerantur. S. Greg. Nazian. *Orat.* 12. *ad Levit.*

88 Excusa me apud te, Virgo gloriosa . . . Sacerdotium ipse praetulit super te . . . . Potestas Sacerdotis superat potestatem Virginis gloriosae. S. Bernardin. Senens. *tom.* 1. *serm.* 20. *art.* 1. *c.* 7.

89 Beata Virgo solum semel aperuit Coelum, Sacerdos qualibet Missa. S. Vincent. (***) Ferrer. *Serm.* 1. *in Festo Corporis Christi.*

90 Vere veneranda Sacerdotum dignitas, in quorum manibus Dei Filius, velut in utero Virginis incarnatur: S. Aug. (****) *lib. de dignitate Eccl. Apol.* 3. *tract. de Sacerd.*

91 Pater omnifariam potestatem dedit Filio; Ceterum video eamdem ipsam potestatem a Deo Filio Sacerdotibus esse concessam. S. Jo. Chrysost. *homil.* 5.

92 Deos etiam ipse Deus appellat; S. Gregor. *lib.* 4. *Epist.* 9.

93 Nihil omnino prodest nomen Sanctum habere sine moribus, quia vita a professione discordans abrogat illustris tituli honorem per indignam actuum vilitatem. Salvian. *de Provid. lib.* 3. *ad fin.*

94 Honor sublimis, et vita deformis. S. Ambros. *lib. de Dignit. Sacerd.* Professio Deifica, et actio illicita. *Idem ibid.*

95 Ornamenta in luto, dignitas in indigno. Salvian. *ad Eccles. Cath.*

96 Non ita corruptis moribus vivunt saeculares, ut Ecclesiastici. S. Bernandus *serm. in Convers. S. Pauli.*

97 Inique agunt ceteri contra Christum, crudeliorem tamen eam censet persecutionem, quam a propriis sustinet ministris. S. Bernard. *ibidem.*

98 Tales Sacerdotes non sunt moi Sacerdotes, sed veri proditores. ipsi enim, quasi Judas, me vendunt, et produnt. S. Birgitta *lib.* 1. *Revelat. c.* 47.

Adam peccavit in terra, et veniam consequutus 99
est; Lucifer in Coelo, et Diabolus factus est: sic differunt peccata Laicorum, et Clericorum. Hugo de S. Caro in illud Psalmi 118. *n.* 119. *Praevaricantes reputavi omnes peccatores terrae.* Saeculares vocantur peccatores terrae, ad differentiam Sacerdotum, qui debent vocari peccatores Coeli, uti Angeli: Unde S. Birgitta *lib.* 1. *Revelat. cap.* 47. Sacerdotes mali sunt in eodem peccato, quo cecidit Lucifer: Nunc etiam dico tibi judicium eorum, et cui sunt similes.

Si peccas in Sacerdotio, periisti. S. Joan. Chry- 100
sost. *Hom.* 41. *in Matth.*

Sic enim Deus irascitur peccantibus Sacerdoti- 101
bus, ut etiam sacratis locis, vasisque non parcat, 1. *Reg.* 4. S. Prosper (*****) *de prom. et praed. par.* 2. *cap.* 24.

Ante omnia Sacerdotes castitate debent accingi. 102
S. Jo. Chrys. *Hom.* 4. *in Levit.*

Ut in his niveus pudicitiae candor effloreat, qui 103
Sacris Mysteriis familiarius appropinquant. S. Petrus Damian. *Opusc.* 18. *contra Cler. intem. dissert.* 1. *cap.* 1.

Sacerdos . . . Ne polluat Sanctuarium Domini, 104
quia oleum Sanctae unctionis Dei super eum est. *Levit.* 21. *n.* 12.

Sacerdotes polluerunt Sanctuaria mea. *Ezechiel.* 105
22. *n.* 26. idest, explicat ibi Hugo Card. per vitae immunditiam.

Audent Agni immaculati sacras contingere car- 106
nes, et intingere de Sanguine Salvatoris carnes nefarias, quibus paulo ante (proh dolor!) carnes meretricis attrectaverunt. S. Bernandus *in declamat.*

Pudicitia Sacerdotalis non solum ab opere se 107
immundo abstineat, sed etiam a jactu oculi, et cogitationis errore mens Christi corpus confectura, sit libera. S. Hieron. *in c. Epist. ad Titum.*

Quis adeo impius erit, qui lutosis manibus Sa- 108
cratissimum Sacramentum tractare praesumat? Sanctus Aug. *serm.* 134. *de tempor.*

Polluimus Corpus Christi, quando indigni ac- 109
cedimus ad Altare. S. Hieron. in *cap.* 1. *Malachiae.*

Cum in os immundum Sanctissimam carnem 110
ponit, eam quasi in lutum projicit. Petrus Blesensis *serm.* 38

Quantum flagitium in spurcissimam tui corpo- 111
ris cloacam Sacratum Christi Sanguinem profundere! S. Thomas de Villanova, *Concion.* 3. *de Corpor. Christi.*

Gravius peccant Indigne offerentes Christum re- 112
gnantem in Coelis, quam qui eum crucifixerunt

(*) Sive Julianus Pomerius. Vide Admonitionem in libros de Vita contemplativa iisdem libris in Appendice ad Opera S. Prosperi in novis Editionibus praemissam.

(**) Nempe incertus auctor libri de dignitate Sacerdotali S. Ambrosio olim tributi. Vide admonitionem in eumdem libellum in Append. ad Opera S. Ambrosii Edit. Ven. 1751. pag. 453.

(***) Hujus Sermones, qui extant, typisque impressi sunt, non ab ipso litteris mandatos, sed ab aliis ex dicentis ore exceptos, ac in scriptum redactos alibi monuimus

(****) Nullum inter S. Augustini Opera aut genuina, aut supposititia, Opus hoc titulo occurrit.

(*****) Sive incertus Auctor libri de *Promissionibus et Praedictionibus Dei.* Legito Admonitionem in hunc librum in Append. Operum S. Prosperi tom. 2. Edit. Venet. anno 1744. pag. 57. seqq.

ambulantem in terris. S. Aug cit. a Moi. *tract.* 2. *cap.* 17.

113 Auctores mortis existimus, qui esse debemus duces ad vitam. S. Gregor. *Homil.* 17. *in Evang.*

114 Si Sacerdotium corruptum fuerit, omnis Fides marcida est. S. Joan. Chrysost. *Homil.* 38. *in Matth.*

115 Populum videmus nugacem, eo quod tales habeat Sacerdotes. S. Ambros. *de dignit. Sacerd. c.* 5.

116 Causae sunt ruinae populi Sacerdotes mali. S. Greg. *lib.* 4. *epist.* 64.

117 Tantum inter Sacerdotem, et quemlibet probum interesse debet, quantum inter Coelum, et terram discriminis est. S. Isid. Pelusiota *lib.* 2. *epist.* 107.

118 Ebrietas in alio crimen est, in Sacerdote Sacrilegium. S. Petrus Chrysol. *serm.* 26.

119 Provide, ne lingua, quae vocat de Coelo Filium Dei, contra ipsum Dominum loquatur. S. Aug. (*) *serm.* 37. *ad Fratres de Erem.*

120 Inter saeculares nugae, nugae sunt, in ore vero Sacerdotis blasphemiae. S. Bernard. *lib.* 2. *de considerat.*

121 Labia Sacerdotis custodient scientiam; Discamus, Sacerdotem doctum esse debere. S. Hieron. *in c.* 2. *Malachiae.*

122 Manus Sacerdotum modo inunctae sunt pice cupiditatis ad retinendum, quae deberent esse inunctae unctione caritatis ad largiendum. Hugo Card. in illud *Psalm.* 25. *Dextera eorum repleta est muneribus.*

123 Si pro se unusquisque in die judicii vix poterit rationem reddere, quid de Sacerdotibus futurum est, a quibus sunt omnium animae requirendae? S. Aug. *lib.* 50. *homil.* 7.

124 Pro populorum iniquitate damnantur, si eos aut ignorantes non erudiant, aut peccantes non corrigant. Sanctus Isidorus *lib.* 3. *sententiar.*

125 Sacerdotes, pensemus negotium nostrum, pensemus pondus, quod suscipimus, faciamus nobiscum quotidie rationes, quas cum Judice nostro habebimus. S. Gregor. *Homil.* 17. *in Evang.*

126 Vere magna confusio Sacerdotum, et omnium Clericorum, quando Laici inveniuntur fideliores, et justiores. S. Joannes Chrysost. *Hom.* 40. *oper. imperfect.* aut quis alius ejus Auctor.

127 Quomodo non sit confusio esse illos inferiores Laicis, quos etiam esse aequales magna confusio est? Idem *ibid.*

128 Erubescant Sacerdotes, si sacratioris vitae inveniantur Laici, qui vitae fluctibus sunt immersi. S. Gregor. part 2. Pastor. admon. 39. et Petrus Blesensis *serm.* 12.

129 In die Judicii Sacerdos spoliabitur Sacerdotii dignitate, et erit inter infideles: S. Joan. Chrysost. *Homil.* 40. *in cap.* 21. *Matth.* juxta illud *Ezechiel.* 23. denudabunt te vestimentis suis, tollent vasa gloriae tuae, et demittent te nudum ignominia plenum.

Sacerdotes mali prae omnibus diabolis profundius submergentur in infernum. S. Birgitta *lib.* 4. *Revelat. c.* 35. 130

Quo majus est auctoritas, eo majus est eorum, qui peccant, supplicium. S. Joann. Chrysost. *in Psal.* 6. 131

Ingrediuntur electi Sacerdotum manibus expiati coelestem patriam; et Sacerdotes ipsi per vitam reprobam in Inferni supplicia festinant. S. Gregor. *Homil.* 17. *in Evang.* 132

Non temere dico, sed ut affectus sum, et sentio: Non arbitror inter Sacerdotes multos esse, qui salvi fiant, sed multo plures, qui pereant. S. Joan. Chrysost. *Homil.* 3. in *cap.* 1. *Act. Apostol.* 133

Clerici, et Religiosi quando Christo adhaerent, optimi sunt, et optimum, et multum fructum faciunt; Quando autem a Christo separati sunt, nutrimentum sunt ignis peccati in praesenti, et in futuro ignis infernalis. Hugo Card. *in cap.* 15. *Evang. S. Joan.* 134

Miror, an fieri possit, ut aliquis ex Rectoribus sit salvus. S. Joan. Chrysost. *Homil.* 34. *in Epist. ad Hebraeos.* 135

Sacerdos si vitam suam disposuerit, tuam autem non diligenter curaverit, cum impiis in gehennam detrudetur. S. Joan. Chrysost. *Homil.* 85. *in Joan.* 136

Quidam Religiosus, qui noluit acceptare Episcopatum, neque ad preces sui Superioris, apparens post mortem cuidam suo amico, et ab ipso interrogatus, an quidquam mali passus fuisset ob talem resistentiam factam Superiori ad nolendum Episcopatum, respondit: *Minime: Immo si Episcopatum recepissem, essem aeternaliter damnatus.* Sic refert Carthus. *de Vita, et Reg. Episc. cap.* 42. Et de alio, qui ad consilium sui Patrui recusavit sibi oblatum Episcopatum, refert S. Hieronymus (**) in *Regul. Monac. cap.* 5. et idem Carthus. *loc. cit.* quod post mortem ipsi suo Patruo apparens, eique gratias referens de optimo consilio, dixit: « Nunc essem de numero damnatorum, si fuissem de numero Episcoporum ». 137

Turpe est ignorare artem, quam profitemur, et intolerabilis ignorantia in iis, qui praesunt. S. Leo relatus *in cap. si in Laicis* 3. *dist.* 38. 138

Verecundum est ex aliorum manibus quaerere, quod apud se inveniri debet. *Cap. Cum in cunctis* 7. *de elect.* et Gloss. *ibid.* citans multos alios Canones. Unde non sufficit, quod Praelatus habeat apud se Viros doctos, nisi et ipse sit doctus, vel curet fieri doctus. Deh caveant super hoc Praelati. 139

Sacerdotes privantur facultate excipiendi Confessiones Complicum in peccato turpi. Benedict. 140

(*) Sermones istos ad Fratres in Eremo Maurini Editores in Appendicem ad Tom. vi. Opp. S. Doctoris rejecerunt. Vide Admonitionem iisdem Sermonibus praefixam, in qua ipsos S. Augustino suppositos fuisse demonstrant.

(**) Nec Monachorum, nec Monacharum Regula, olim sub S. Hieronymi nomine vulgata, illi tribui debet. Vide Edit. Veron. Opp. S. Doctoris Tom. xi.

XIV. tom. 1. Constitut. 20. incip. *Sacramentum Paenitentiae*. §. 4. Vide dicta ad verb. *Confessa-*
141 *rius*, et verb. *Complex*. Sacerdos etiam ad Confessiones non approbatus, praeferendus est Confessario complici in peccato turpi pro excipienda Confessione ipsius Complicis in articulo mortis constituti: Idem Constitut. 120. incip. *Apostolici muneris* §. 2

142 Sacerdos simplex benedictionem super populum impertiri nequit, praeterquam in fine Missae, nisi forte id ipsi demandetur Jure delegato: Idem tom.
143 2. Constitut. 48. incip. *Exemplis*. Praesente Episcopo Dioecesano Sacerdos in fine Missae debet prius ad eum se convertere, eique caput inclinare, veluti facultatem populo benedicendi postulans; quod a Sacerdote praetermittitur, si Episcopus Missae intersit, sed extra suam Dioecesim existat, prout desumitur ex Rubricis Missalis, *t. de benedictione in fine Missae et Evangelio S. Joann.* Idem *ibid.*

144 Sacerdos abutens Sacrificio Missae ad sortilegia, vel in Sacramentali Confessione sollicitans ad turpia, praeter alias poenas, incurrit perpetuam inhabilitatem ad Missas celebrationem, ex Decreto Sanctae Universalis Inquisitionis de mandato Benedict. XIV. *edito die 5. Augusti* 1745. ut in ejus Bullario tom. 2. *in appendic. n.* 8. *pag.* 46.

145 Sacerdoti simplici per Pontificem ex suprema auctoritate delegari possunt ea, quae ad mysticum Christi Corpus pertinent; Quod tamen Diaconis, *qui non habent perficere Corpus Domini verum*, jure, ac merito denegatur: Benedict. XIV. in Appendice ad Tom. 4. sui Bullarii Constitut. incip. *Ex tuis* §. 9.

146 Sacerdotes tam in Latina, quam in Graeca Ecclesia, juxta veterem disciplinam, cum Episcopo celebrant: Bened. XIV. Const. inc. *Allatae sunt*, §. 28.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

147 Sacerdotes exteri, tum et maxime peregrini, non sunt admittendi ad Missas celebrandas, et Sacramenta administranda sine literis commendatitiis suorum Ordinarior. ut, innovatis antiquis Canonibus, statuit Concilium Tridentin. *sess.* 22. *decret. de Observ. et evitand. etc. et sess.* 23. *c.* 16. *de reformat.* et post ipsum D. Carolus Borromaeus in *Act. Eccles. Mediol. par.* 3. *Concil. Provincial.* 1. *pag.* 9. *et Concil. Provincial.* 3. *p.* 96.

148 Quinimo fas est Episcopo prohibere, ne Regulares in eorum Ecclesiis Sacerdotes exteros celebrare permittant Divina Officia, nisi prius ab ipso Episcopo, visis Literis Commendatitiis, admissi fuerint; ut decisum referunt Ventrigl. *in Prax. tom.* 1. *adnotat.* 24. §. *unic. n.* 5. *et adnotat.* 48. §. *unic. n.* 125. Passerin. *de Stat. Homin. tom.* 4. *quaest.* 189. *articul.* 10. *n* 991. Nicol. *Lucubrat. Canonic. lib.* 3. *tit.* 31. *n.* 15. *Frass. de Jurepatron. Reg. tom.* 2. *cap.* 73. *n.* 36.

149 Idque verum adeo est, ut Sacerdotes exteri celebrantes in Ecclesiis Regularium, non visis prius Litteris Commendatitiis ab Episcopo; tum etiam ipsi Superiores Ecclesiarum Regular. incurrant in poenas in Synodo Dioecesana inflictas; Fermosin. *in Rubric. de Cleric. Peregrin. n.* 9. *Romaguer. ad Synodal. Gerund. lib.* 1. *tit.* 4. *cap. unic. n.* 6.

Caeterum si Sacerdos aliquis exterus per longum 150 tempus in Loco aliquo celebraverit, ejusque mores jam sint noti, non est cogendus literas commendatitias sui Ordinarii ostendere, ut relata Resolutione S. Congregationis Episcoporum, et Regularium negotiis praepositae firmant, Fermosin. *in d. Rubric. de Cleric. Peregrin. n.* 11. Barbos. *Jur. Ecclesiast. univers. lib* 1. *cap.* 11. *n.* 31. Romaguer. *ad Constit. Synodal. Gerund. lib.* 1. *tit.* 4. *cap. unic. n.* 6. ubi *n.* 7. *et sequent.* tradit quas solemnitates requirant Literae commen- 151 datitiae Clericorum ultramarinorum. Sed v. Addit. Casin. *V. Testimoniales, et Commendat. literae.*

Reliquum est ut discutiatur, an Episcopus prohi- 152 bere valeat, ne Sacerdotes Regulares Peregrini celebrent in Ecclesiis Regularium? Obtinuit autem haec distinctio, ut prohibere nequeat, si Sacerdotes illi Peregrini in loco illo habeant Ecclesias sui Ordinis, possit vero prohibere, si Ecclesias inibi sui Ordinis minime habeant; Ita definisse S. Congregationem de Propaganda fide coram Sanctissimo habitam die 18 Julii 1626. refert Romaguer. *ad Constit. Synodal Gerund. lib.* 1. *tit.* 4. *cap. unic. n.* 4.

Animadversiones Auctoris.

Quae in his additionibus a n. 1. ad 3. producuntur, jam ego prius tradideram sub num. 50. et 51. adducens ad id decretum S. Cong. Conc. et jam etiam tradideram in verb. *Missa* art. 6. n. 7. et 8. allegans ad id Conc. Mediolan. 1. et decreta S. Cong. Conc. in Bononien. et in Neapolit. et saepe alibi. Vide *ibid.*

ADDITIONES CASINENSES.

Agit equidem Auctor sub *num.* 33. *hujus ar-* 153 *ticuli* de presbyteris, qui juri civili operam dare volentes, dispensatione Apostolica opus habent. Sed ut plenius res intelligatur, praeter dicta in addit. nostris *sub v. Magister num.* 10. iubet heic eamdem rem fusius evolvere, tam quoad ejusmodi Clericos dictam scientiam docentes, quam quoad illos eidem facultati incumbentes.

Clariss. Barbosa *in lib.* 3. *vot. decis. et consul-* 154 *tat. Canonic. vot.* 88. *dub.* 1. hanc materiam, magistraliter pertractat; ejusque doctrinam (quoad Cler. docentes) operae pretium ducimus heic per estensum referre, per haec sane verba:

« *An Presbyteris liceat jus Civile publice legere,* 155 *et interpretari?*

« Pro parte negativa primo adducitur text. *in cap. Non magnopere* 3. *Ne Clerici, vel Monachi* etc. in illis verbis, ibi: *Statuimus, ut nulli omnino post votum Religionis, et post factam in aliquo loco Religioso professionem, ad Physicam, legesve mundanas legendas permittantur exire* etc. ».

« Secundo allegatur *text. in cap. Super Specula, fin. eod. tit. Ne Clerici, vel Monachi*, quo loco prohibitio *cit. cap. Non magnopere*, quae tantum loquitur de Religiosis, extenditur ad presbyteros saeculares, et ad alios Clericos Dignitates, vel Personatum habentes . . . .

« Tertio ponderatur text. *in cap. Super specula, de privileg.* ibi: *Ne Parisiis, vel in civitatibus, seu aliis locis vicinis, quisquam docere, vel audire jus civile praesumat* etc. ex quo colligunt nonnulli, esse prohibitum in ordine presbyteratii, et Ecclesiastica dignitate constitutis, non solum audire, sed etiam publice interpretari jus Civile legendo ». . . . .

156 « Verum, his non obstantibus, contraria opinio affirmativa, quod scilicet liceat presbyteris jus Civile publice legere, *verior*, *et receptior est*, a pluribus non contemnendae auctoritatis Doctoribus. . .

« Suarez vir (prosequitur Barbosa) usque ad miraculum doctus, *Tom. V. de Censur. disput.* 23. *sect.* 3. *ex n.* 17. tenet, quod docentes, non comprehenduntur, et quod verbum *legendi*. de quo supra, (nempe in allatis text.) intelligendum est, ut non sit idem quod docere, sed quod studere hujusmodi doctrinis.

« Tanto magis, (sic idem Barb.) quia nullibi in jure reperitur prohibitum presbyteris publice jus Civile legere... et sic intrat vulgaris regula, et notum juris axioma, *permissum censetur, quod non invenitur prohibitum* . . . ».

« Non obstat (ita Barb.) text. in d. *c. Non magnopere, supra cit. n.* 1. quia respondetur, in eo Religiosis minime prohiberi tamquam magistris leges interpretari, docendo illas alios secrete, aut publice, sed solum vetari illis veluti discipulis legere, studendo, vel discendo de novo leges.. Cui intelligendi modo non contradicit verbum *legendas*, quia .. ex mente, et verbis ipsius (textus) particulam lectionis accipi pro lectione *discipuli*, (respondent. DD. non pauci) inquantum discit. Et sic concludens dico, quod *d. cap. Non magnopere*, minime loquitur de *legentibus*, sed de addiscentibus, quia ponitur ibi *legere* largo modo, omnis enim, qui studet, ut proficiat, legit . . . ».

« Nec obstat (proseq. Barb.) text. secundo loco allegatus *supra* n. 2. *in* d. *cap. Super Speculo, fin. eod. Tit. Ne Clerici etc.* quia respondetur, per illum, si recte inspiciatur, non prohiberi Clericis saecularibus tamquam Magistris legere, et alios docere privatim, aut publice jus Civile, sed solum prohiberi eis tamquam discipulis illud audire, et addiscere, intendo verba *audire*, quod proprie ad discipulum refertur ». (Sed de discentibus d. jus Civile infra dicemus, cit. Textum explicando).

« Minus obstat text. tertio loco citat. *supra n.* 3. in d. *Cap. Super Specula*, de *Privilegiis*, respondetur, illud non esse Constitutionem generalem, sed solum continere prohibitionem specialem circa Civitatem Parisiensem, et alias vicinas, in quibus Pontifex absolute prohibuit, ne quisquam docere, audireve jus Civile praesumeret. Cum ergo sit constitutio, et prohibitio localis, extra ejus limites egredi non potest ». Haec in terminis apud Barbosam *loc. cit. num.* 1. 2. 3. 7. 18. 21. 23. 24.

Huic doctrinere cohaerent, quae a doctissimo Cardinali Petra ad rem traduntur, tenoris sequentis: « Non incongruum est quaerere, an Regulares, et presbyteri, aliique Clerici valeant in publicis Universitatibus Cathedras juris Caesarei, et medicinae moderari, adeo ut dispositio cap. *Non magnopere, et cap. Super specula* (*superius cit.*) sit dumtaxat restricta ad *studentes*, non autem comprehendat docentes ». 157

« In hoc sane Theoremate (prosequitur Petra) duas quasi contrarias efformant sectas Hostien. et Abbas. Siquidem Hostiensis cum suis sectatoribus satis superque clare ex contextu *d. cap. Non magnopere*, pro negativa resultare autumat hujus quaesiti decisionem; ibi enim dicitur. *Ad legendas leges*; et infra, *ad Physicam, legesve Mundanas legendas non permittantur exire.* Quapropter non tantum ibidem prohibetur dictas scientias audire, verum et legere, sive docere . . . ». 158

« Verum Abbas .... ait, (sic idem Petra), quod ex casu dicti textus evidenter colligitur, ibidem dumtaxat *studere*, non *docere* esse prohibitum. Hujus namque prohibitionis causa fuit, quod nonnulli Religiosi, ad *proficiendum*, non ad *docendum* e claustris exibant, ut apti se redderent (ibi) *longuentium Fratrum consulendi corporibus, et Ecclesiastica negotia fidelius pertractandi:* Verbum autem *legere* ibidem, non pro docere, sed pro addiscere usurpatur, cum omnis, qui studet, ut proficiat, legat . . unde idem Abbas concludit, quod praefati textus solum loquuntur de audientibus, sive legentibus studendo, ideoque, tamquam poenales, ad docentes non sunt extendendi ». 159

« Ab hac (prosequitur idem clariss. Petra) opinione Abbatis, tamquam veriori, et communiori, non est recedendum, ut dicunt Fagn. Gonzalez, Barbosa, Suarez . . . . et pro ejusdem sententiae probabilitate, magnam vim faciunt declarationes *d. cap. Non magnopere* subsequenter factae ab Honor. III. *in cit. cap. super Specula*, et Bonifac. VIII. in cap. *Statutum, Ne Clerici etc.* in quibus dumtaxat prohibetur, dictas scientias audire, et studere: Unde, ut bene notat idem Fagnanus, nimis praesumptuosum esset, quod ipsi Pontifices non expresserunt, asserere . . . . Unde concludendum est cum Abbat. et DD. proxime citatis, quod presbyteri, et Regulares, nisi ex particularibus Constitutioni- 160

bus prohibeantur, possunt docere, et Cathedram juris Civilis, et Medicinae in publica Universitate moderari, cum eisdem de jure communi hoc censeatur permissum, dum in *d. textibus*, nec alibi invenitur prohibitum ». *Comment. ad Constit. Apost. tom 4. Const. 2. Bonifac. IX. num. 18. et seqq.* (*).

161 Quoad vero studentes attinet, si de Religiosis agatur, hi quidem, non debent extra claustrum in Scholis publicis audire leges, seu jus Civile, et physicam, seu Medicinam sub poena excommunicationis, nisi intra spatium duorum mensium redeant. *Cap. 3. Titul. cit. Ne clerici etc.* Maschat *Institut. Canonic. ad dict. titul. Ne Clerici* etc. *num. 7.* ℟. 6.

Quantum vero ad Clericos spectat, ex *d. cap. fin. Super Specula tit. cit. Ne Clerici etc.* Archidiaconi, Decani, Plebani, Praepositi, Cantores, et alii Clerici Personatum habentes, nec non Presbyteri, prohibeutur studere juri Civili, vel medicinae, sub eadem poena excommunicationis latae sententiae, si infra duos mense, a tali studio non destiterint. Quae dispositio utpote poenalis, non extenditur ad Diaconos, subdiaconos, et minoristas, nullam dignitatem, aut personatum obtinentes; Maschat. *loc. et n. cit.*

162 Audiamus insuper praelaud. card. Petra in haec verba: « Presbyteri, aliique minores Clerici personatum, sive in titulum, sive in commendam habentes, ubivis leges, vel physicam, vel Medicinam audiant, sive private in propriis domibus, sive publice in Universatibus, post duos menses computandos a quo die incoeperunt audire, in censuras ipso facto incurrunt, et fiunt inhabiles ad Ordines, et beneficia absque summi Pontificis dispensatione . . . ut firmant Fagn. *in cap. Super Specula, ad tit. Ne Clerici etc.* Graff. Corrad. *in Prax. dispensat. lib. 5. cap. 5. n. 3. et 7. vers. Porro.* Diaconi vero, et subdiaconi, aliique inferiores Clerici, quamvis obtineant beneficia, dummodo non Personatus, (**) sub censura hujus textus non comprehenduntur .... » *loc. cit. n. 8.*

163 Verum, cum hujusmodi prohibitio non eo sane dirigatur ad improbandum studium talium scientiarum; « idcirco dicendum, quod dumtaxat studium principale, quod scilicet sic terminet ad solum oblectamentum, vel ut quis efficiatur causidicus, vel physicus (professiones quippe alienissimae a sorte Clericali), a Sacris Canonibus, et Conciliis prohibetur; qui enim ad eruditionem saeculares scientias addiscunt, ut utilia, quae in eis inveniunt, ad usum Sacrae eruditionis devotі vertant, tales laudabiliter saecularibus incumbunt literis... (Hinc est) quod studium legum Civilium, ad majorem Sacrorum Canonum intelligentiam, Regularibus, et presbyteris, aliisque Clericis personatum habentibus non prohibeatur, dummodo fiat private in camera, ne cadat sub prohibitione auditus, communiter firmant DD. ». Idem Card. Petra *ibid. n. 10. et 11.*

« In Publicis autem Universitatibus Regulares, et Clerici praedicti (nempe presbyteri, aliique Personatum habentes etc.) indistincte nequeunt juri Civili, et medicinae studere, cum sive studium fiat principaliter, sive obiter, locum sibi vindicaret dispositio dicti *cap. Non magnopere*, ratione auditus, ubi nulla distinctio reperitur ». Petra *l. c. n. 12.* 164

Plures tamen Academiae peculiaribus privilegiis a Summis Pontificibus ab hujusmodi sanctione exemptae fuerunt, adeo ut non tantum Clerici, quibus Leges, et Physic. sub censuris (addiscere) est prohibitum in eisdem libere incumbere possint, verum ut fructus suarum praebendarum tamquam praesentes lucrari valeant, ac si juri Canonico, vel Theologiae studerent, ut de Archigymnasio Sapientiae Romae expresse elicitur ex Constitut. Leonis X. incip. *Dum Suavissimos*, §. 3. In cujus quidem Constitut. sequelam firmavit Paolmolle, in Universitate Sapientiae Urbis Romae posse presbyteros, aliosque Clericos, legibus, et medicinae incumbere, et censuit S. Cong. Conc. *in Romana, seu Nicoter. legati*, 14. *Febr. et* 30. *Maii* 1699. *lib.* 49. *Decret. a tergo pag.* 55. *et* 207. *a tergo.* Petra *l. c. n.* 13. 165

Simili privilegio decoratum fuit Studium Patavinum, et Senarum, ut notat Lotter. *de re beneficiar. lib. 3. q. 27. n. 207.* utpote etiam Studium Pisanum ex Constitutione Innocentii VIII, et Universitas Pictaviensis, ut memorat Gonzalez *in cit. cap. Non magnoscere, n. 4.* Petra *ibid. n. 14.*

Praestat quoque audire, quae habet Schmalzgrueber, hoc sane pacto: « Quidquid sit de jure scripto, summa legum utilitas, vel necessitas ad rite intelligendas Sacros Canones occasio fuit pluribus Universitatibus concessi privilegii Apostolici: et tale privilegium habet Archigymnasium Sapientiae (*aliasque ponit universitates a Petra enumeratas*), Salisburgensis quoque Universitas, et nostra (prosequitur anted. Scriptor) 166

(*) « In communi autem loquendo, id videtur saltem consuetudine prohibitum, ut Religiosi medicinam, ut jus Civile doceant, nec Cathedras in his scientiis moderentur, cum eorum non sit proprium ejusmodi studium, nec aptum ad finem, qui in Religionibus intenditur; et aliquam indecentiam speciem respectu habitus Religiosi praeseferat, quod quis hujusmodi scientiis maxime medicinae, at Chirurgiae docendis incombat ». Schmalzgrueber *ad tit. ex. Ne Clerici etc. n.* 78.

(**) Personatus est administratio perpetua rerum Ecclesiasticarum cum aliqua praerogativa, estque quid minus quam Dignitas, sed quid plus quam officium, et inter beneficia Ecclesiastica recensetur.

» Ingolstadiensis, et aliae (Universitates) apud » alios. Quae (vero) Universitates (sic idem exim. » Canonista) privilegium istud non habent Indulto » Apostolico, istud in Germania nostra acquisivisse » videntur consuetudine, cum in hac Clerici, et » Religiosi ad utriusque juris studium passim ad- » mittantur ». *Ad cap. cit. tit. Ne Clerici etc. n.* 85. (*).

167 » Hodie (sic pariter Maschat) ex privilegiis, aut consuetudine, Clericis, et Religiosis cum licentia Praelatorum licitum est audire jus Civile in Scholis publicis, et multo magis intra Claustrum: quia non audiuntur leges, ut Clerici causas forenses in Tribunali laico tractent, sed ut melius intelligant Sac. Canones, et Theologiam Moralem, magisque idonei fiant ad exercenda judicia Ecclesiastica ». Maschat *loc. et n. supr. cit.*

168 Restat denique inquirendum, an Clerici praedicti, qui jurisprudentiae operam navant, non quidem principaliter, sed ob majorem Canonum intelligentiam, fructus beneficiorum, dum in publicis Universitatibus student, aeque lucrentur, ac discentes in iisdem Universitatibus Theologiam, ac Sacrorum Canonum scientiam: Affirmativam tuetur saepe memoratus Cardinalis Petra, allegans ad id, S. Cong. Concil. Decretum (quod mox afferemus) sub die 31 Maii 1607. sed *limitate* pro Clericis *personatum* etc. non habentibus, item pro non Presbyteris, idque ex *cit. cap. Super Specula*, quo Presbyteris etc. hujusmodi studium generatim interdicitur. *Comment. ad Const. Apost. Const.* 10. *Bonifac. VIII. n.* 5. *Tom.* 3.

169 Obiicies, cum Civilis Sapientia pro majori S. Canonum intelligentia, ut per se clarum est, vel maxime conducat, admisso, quod in hac, aut illa Universitate, ex privilegio apostolico, vel consuetudine, Clericis personatum etc. habentibus, nec non et presbyteris haud sit interdictum Jurisprudentiae, nempe ut profundius doctrinam Canonum assequantur, operam dare, nulla ratio subesse videtur, cur aequali concessione, non secus ac ceteri Clerici non Presbyteri, frui non debeant. Ubi enim eadem ratio, idem jus procedere ex utriusque juris regul. compertum est. Cumque in presbyteris, etc. praemissis ejusmodi indulto Apostolico, vel consuetudine, cesset prohibitio, de qua supra, jus civile addiscendi, concludi sane posset, eorum conditionem ceteris Clericis non presbyteris, aut personatum ete. non habentibus, deteriorem haud esse oporte re.

Verum scias oportet, quod cum a S. Cong. Concilii quaesitum fuisset, 3 An *iisdem*, nempe *Sacerdoti*, et *Diacono* (de quibus sermo erat) *debeantur fructus etc. si juri Civili studuerint, non Canonico, aut Theologiae:* eadem Sac. Congregatio die 31. Maii 1607. *ad* 3. Respondit. *Itidem deberi ei, qui trigesimum non excedit, dummodo Juri Civili operam dederit*, causa *addiscendi* postea *jus Canonicum*: nempe *deberi fructus* etc. dumtaxat *Diacono*, sicque *presbyterum* exclusit. 170

« Quae posterior resolutio, ut vides (verba sunt » Fagnani *ad cit. Caput Super Specula ex. Ne Clerici etc. num.* 33.) restringitur *ad Diaconum*, » quia ipse non cadit sub prohibitione hujus De- » cretalis (*Super Specula*), ac proinde percipit » fructos praebendae in absentia, dum studet juri » Civili ad intelligentiam Canonum, quos non per- » ciperet, si juri Civili studeret principaliter ». 171

Unde concludit supra laudatus Petra: « Pro com- » perto est, quod nullus praeter Papam dispensare » potest, vel quod Presbyteri, aliique comprehen- » si *in cit. cap. Super Specula*, incumbere pos- » sint legibus, vel medicinae, etiam transeundi » causa ad jus Canonuum, et Theologiam, vel quod » alii Clerici hujusmodi saecularibus scientiis in- » cumbere non prohibiti, valeant interim fructus » beneficiorum suorum lucrari, ac si juri Canonico, » vel Theologiae studerent ». *Comment. ad cit. Constit.* 2. *Bonifac. IX. n.* 17. *Tom.* 4. 172

(*) « In provinciis, et Regnis, in quibus similis consue- » tudo non viget, ut in Universitatibus, Clerici, et Re- » ligiosi civis studiorum facultati libere vacare possint, » necessario petitur licentia a S. Congregatione, quae ta- » men difficulter eam concedit. Certe Petra (*comment. ad* » *Const. Bonifac. IX tom.* 4. *n.* 16) testatur, ejusmodi » supplicationes, se secretario, semper fuisse rejectas, » praesertim quoad Religiosos, eodem teste, nunquam di- » spensari solet, ut in publicis Universitatibus Leges, aut » Physicam, seu Medicinam audire possint ». Schmalz- » grueber *ad tit. Ne Clerici etc. n.* 86.

SACRAMENTALIA

VIDE VERB. *PECCATUM AN.* 47. *AD N.* 55.

SACRAMENTUM

SUMMARIUM

ARTICULUS I.

QUOAD EA, QUAE CONCERNUNT SACRAMENTORUM NATURAM, INSTITUTIONEM, NUMERUM, MATERIAM, FORMAM, MINISTRUM, ET INTENTIONEM.

1. Sacramenti a *Sacro* derivati, variae, sed praecipue tres sunt acceptiones, quae assignantur. — 2. Sacramentum, prout in proposito accipitur, definitur. — 3 Sacramenta novae Legis fuerunt omnia a Christo Domino instituta, et ea nec plura, nec pauciora, quam septem, quae assignantur. — 4 Sacramenta novae Legis differunt a Sacramentis antiquae Legis, quia antiqua figurabant Gratiam dandam per Christi Passionem; Nostra vero eam continent, et ipsam digne suscipientibus conferunt. — 5. Unde Sacramenta novae Legis non differunt ab antiquis solum, quia sunt aliae Caeremoniae, et alii ritus externi. — 6 Ea, quae concernunt ad longum Sacramenta antiquae Legis, brevitatis gratia relinquuntur videnda apud Scholasticos. — 7. Sacramenta novae Legis varie differunt etiam inter se. — 8. Quaedam dicuntur, et sunt Sacramenta *Mortuorum*. et quaedam alia Sacramenta *Vivorum*, et quae sint utraque? — 9. Item quaedam sunt Iterabilia, et non Characteristica, et quaedam Initerabilia, et Characteristica; et quae sint utraque? — 10. Item quaedam sunt *Formata*, et quaedam *informia*, et quae sint utraque? — 11. Non potest dari Sacramentum Poenitentiae validum quo ad essentiam, et informe quo ad effectum Gratiae. — 12. Item quaedam sunt *Permanentia*, et quaedam *Transeuntia*; et quae sunt utraque? — 13. Item quaedam sunt *omnibus necessaria*, et quaedam *non necessaria omnibus*; et quae sint utraque? — 14. Sacramenta novae Legis sunt necessaria ad salutem, vel in re, vel in voto, licet non omnia omnibus. — 15. Sacramenta non sunt paris, sed unum alio dignius. — 16. Sacramenta non sunt sola signa, seu notae Christianitatis. — 17. Sacramenta non sunt instituta propter solam Fidem nutriendam. — 18. Sacramenta tribus perficiuntur, scilicet rebus, verbis, et Ministro cum intentione. — 19. Hinc ad essentiam cujuslibet Sacramenti tria necessario requiruntur, scilicet materia, et forma, et intentio. — 20. Materia in quolibet Sacramento est res aliqua sensibilis applicata suscipienti per actionem externam Ministri. — 21. Forma in quolibet Sacramento sunt verba certa una cum applicatione materiae proferenda a Ministro, aut signum aliquod externum aequivalens, et faciens id, quod facerent certa verba. — 22. Materia in quolibet Sacramento est duplex, scilicet remota et proxima; et quae sit utraque? — 23. Quaenam sit materia remota, et proxima cujuslibet specialis Sacramenti? *remissive*. — 24. Item forma in quolibet Sacramento est duplex, scilicet remota, et proxima; et quae fit utraque? — 25. Ad valorem Sacramentorum quaenam requiratur simultas inter eorum materiam, et formam? — 26. Consultissimum est, ut Ministri Sacramentorum curent majorem, quam possunt facere simultatem, materiae, et formae. — 27. Materiae, et formae Sacramentorum fuerunt omnes a Christo institutae, et determinatae quoad substantiam; At non omnes, et singulae uniformiter, et aequaliter in particulari, et in specie, *ad n.* 28. — 29. Omnis mutatio substantialis facta in materia, vel forma Sacramentorum irritat, et invalidat Sacramentum; Secus autem si sit solum mutatio accidentalis. — 30. Mutatio materiae, et formae quando censeatur substantialis, vel accidentalis? — 31. Quoad materiam, et formam propriam cujuslibet specialis Sacramenti, eorumque mutationem substantialem, vel accidentalem: *remissive* — 32 Quamvis Ministri Sacramentorum mali sint, Sacramenta non cessant esse bona. — 33. Sacramenta valida fiunt etiam a malis Ministris in peccato mortali existentibus. — 34. Sacramenta ministrata a malis Ministris, iis nocent, non autem sumentibus. — 35 Sacramenta non possunt ministrari ab omnibus Christianis. — 36. Sacramenta fieri non possunt, nisi a Ministro habente intentionem faciendi, quod facit Ecclesia. — 37. Quo ad plurima alia, quae concernunt Ministrum Sacramentorum, *remissive*. — 38. Quo ad ea, quae concernunt intentionem requisitam ad valida conficienda, seu ministranda, vel recipienda Sacramenta, *remissive* — 39. Alia ad rem *ad n.* 48. V. Additiones Casinenses in fine.

1 Sacramenti a *Sacro* derivati variae, sed praecipuae tres sunt acceptiones. Primo, igitur in Sacra Scriptura sumitur interdum pro Sacro Mysterio, seu pro re sacra abscondita, et arcana, ut Tobiae *cap.* 12. *v.* 7. ibi: *Etenim Sacramentum Regis abscondere bonum est.* Sapientiae *cap.* 2. *n.* 22. ibi; *Et nescierunt Sacramenta Dei.* Item Sapientiae *c.* 6. *v.* 24. ibi: *Et non abscondam a vobis Sacramenta Dei.* Daniel. *cap.* 2. *n.* 18. ibi: *Super Sacramento isto. Ibidem v.* 30. *Sacramentum hoc revelatum est.* Ibidem *v.* 47. *quoniam tu potuisti aperire hoc Sacramentum.* Ad Ephes. *cap.* 1. *v.* 9. ibi: *Ut notum faceret nobis Sacramentum voluntatis suae:* Item ad Ephes. *c.* 3. *v.* 3. ibi: « *Quoniam secundum revelationem notum mihi factum est Sacramentum.* Apocalyps. *cap.* 1. *v.* 20. ibi: *Sacramentum septem stellarum.* Item Apocalyps. *cap.* 17. *v.* 7. ibi: *Ego dicam tibi Sacramentum mulieris.* Secundo, sumitur a Juristis aliquando pro Juramento; eo quod per illud Sacrum Dei nomen invocetur; *L. Sacramenta puberum, Cod. si adversus venditionem*, ibi: « Sa-

cramenta puberum sponte facta super contractibus rerum suarum non retractandis inviolabiliter custodiantur », *cap. Qui Sacramento* 11. *caus.* 22. *quaest.* 4. ibi: « Qui Sacramento se obligaverit, ut litigans cum quolibet ad pacem nullo modo redeat, pro perjurio uno anno a Communione Corporis, et Sanguinis Domini segregatus reatum suum eleemosynis, fletibus, et quantis potuerit, jejuniis absolvat ». Tertio, sumitur a Patribus, et Theologis, et magis ad propositum pro signo rei Sacrae, idest pro eo, quod sacrat, et sanctificat. Et de Sacramento sic sumpto impraesentiarum est sermo.

2 Unde Sacramentum, prout in proposito accipitur: « est signum sensibile gratiam Dei, vel effectum ejus gratuitum ex institutione Divina efficaciter significans ordinatum ad salutem hominis viatoris » Sic Scotus in 4. *dist.* 1. *qu.* 2. *num.* 9. Quae definitio in re ipsa convenit cum illa, quae colligitur ex Concilio Tridentino *sess.* 13. *cap.* 3. quod nempe « Sacramentum sit symbolum rei sacrae, et invisibilis gratiae forma visibilis sanctificandi vim habens »: et cum illa Catechismi ejusdem Concilii, scilicet; « Sacramentum est res sensibus subjecta, quae ex Dei institutione sanctitatis, et justitiae tum significandae, tum efficiendae vim habet »; et cum illa tradita a Canisio in suo parvo Catechismo, quam sequuntur alii Theologi: « Sacramentum novae Legis est signum invisibilis gratiae ad hominem sanctificandum divinitus institutum ».

3 Sacramenta novae Legis fuerunt omnia a Christo Domino instituta, et ea nec plura, nec pauciora, quam septem, scilicet Baptismus, Confirmatio, Eucharistia, Poenitentia, Extrema Unctio, Ordo, Matrimonium. Sic definitum fuit in Concilio Florentino in Decreto Eugenii IV. pro instructione. Armenorum, et in Concilio Tridentino *sess.* 7. *Canon.* 1. ibi: « Si quis dixerit, Sacramenta novae Legis non fuisse omnia a Jesu Christo Domino nostro instituta, aut esse plura, aut pauciora quam septem, videlicet Baptismum, Confirmationem, Eucharistiam, Poenitentiam, Extremam Unctionem, Ordinem, et Matrimonium; aut etiam aliquod horum septem non esse vere, et proprie Sacramentum, anathema sit ».

4 Sacramenta novae Legis differunt a Sacramentis antiquae Legis, quia antiqua figurabant Gratiam dandam per Christi Passionem: Nova vero eam continent, et ipsam digne suscipientibus conferunt, Concil. Florent. *sess. ult.* in *Decreto Eugenii IV.* ibi: « Quae multum a Sacramentis differunt antiquae Legis. Illa enim non causabant Gratiam, sed eam solum per Passionem Christi dandam esse figurabant; Haec vero nostra, et continent Gratiam,

5 et ipsam digne suscipientibus conferunt ». Unde Sacramenta novae Legis non differunt ab antiquis solum, quia sunt aliae Caeremoniae, et alii ritus externi; Est definitum in Concilio Tridentino *sess.* 7. *Canon.* 2. ibi: « Si quis dixerit, ea ipsa novae Legis Sacramenta a Sacramentis antiquae Legis non differre, nisi quia Caerimoniae sunt aliae, et alii ritus externi, anathema sit ». Vide tamen dicta sub verb. *Circumcisio per tot.* ubi multa ad rem.

Ea autem, quae concernunt ad longum Sacramenta antiquae Legis, brevitatis gratia relinquuntur videnda apud Scholasticos. 6

Sacramenta novae Legis varie differunt etiam inter se: *Communis.* Quaedam enim dicuntur Sacramenta *Mortuorum*, et quaedam alia Sacramenta *Vivorum*. Sacramenta *Mortuorum* sunt illa, quae per se conferunt primam Gratiam justificantem, seu remissionem peccati mortalis actualis, vel Originalis, et dicuntur Sacramenta *Mortuorum*, quia a Christo sunt per se, et primario instituta, ut homini ratione peccati mortalis spiritualiter *mortuo* Gratiae, rite ministrata restituant vitam spiritualem Gratiae; Et haec Sacramenta sunt duo, nempe Baptismus, et Poenitentia. Baptismus quidem institutus in remissionem peccati originalis, ac etiam actualium ante Baptismum commissorum. Poenitentia autem instituta in remissionem peccatorum actualium post Baptismum commissorum. Sacramenta *Vivorum* sunt illa, quae per se conferunt tantum Gratiam secundam, adeoque praesupponunt in suscipiente Gratiam primam, seu statum Gratiae, et dicuntur Sacramenta *Vivorum*, quia a Christo sunt pro se, et primario instituta, ut ministrentur hominibus jam viventibus vitae spiritualis Gratiae, eosque nova Gratia adaugeant; et haec Sacramenta sunt reliqua alia quinque, nempe Confirmatio, Eucharistia, Extrema Unctio, Ordo, et Matrimonium. *Communis.* 7 8

Item ex Sacramentis novae Legis quaedam sunt *Iterabilia*, et quaedam *Initerabilia* Sacramenta *Iterabilia*, seu *non Characteristica* sunt illa, quae saepius suscipi possunt, quia non imprimunt Characterem indelebilem in anima suscipientis, sed solum conferunt Gratiam sanctificantem per peccatum mortale amissibilem, et reiteratione Sacramenti recuperabilem; et alia Sacramenta sunt quatuor, scilicet Eucharistia, Poenitentia, Extrema Unctio, et Matrimonium. Sacramenta *Initerabilia*, seu *Characteristica* sunt illa, quae semel valide suscepta iterato suscipi nequeunt, quia imprimunt Characterem indelebilem in anima suscipientis; Et talia Sacramenta sunt tria, nempe Baptismus, Confirmatio, et Ordo: *Communis* ex Concilio Florentino *sess. ult.* in *Decreto Eugenii IV.* ibi: « Inter haec Sacramenta tria sunt, Baptismus, Confirmatio, et Ordo, quae Characterem, id est spirituale quoddam signum a ceteris distinctivum imprimunt in anima indelebile; Unde in eadem persona non reiterantur; Reliqua vero quatuor Characterem non imprimunt, et reiterationem admittunt ». Et Concil. Tridentin. *sess.* 7. *Canon.* 9. ibi: « Si quis dixerit, in tribus Sacramentis, Baptismo scilicet, Confirmatione, et Ordine non imprimi Characterem in anima, hoc est signum quoddam spiritua- 9

le, et indelebile, unde ea iterari non possint, anathema sit.

10 Item quaedam ex Sacramentis sunt *Formata*, et quaedam *Informia*. Sacramenta *Formata* sunt illa, quae et valide, et licite, ac fructuose suscepta, statim, dum suscipiuntur, habent suum effectum in suscipiente, idest statim causant Gratiam, ad quam causandam suscipiuntur: quae gratia per antonomasiam vocatur *Forma*, decor, et pulchritudo animae, et qua proinde deficiente, manet anima informis, ac deformis in conspectu Dei. Sacramenta *Informia* sunt illa, quae quamvis valide suscipiantur concurrentibus scilicet omnibus essentialiter requisitis ad valorem talium Sacramentorum, debita nempe materia, forma, et intentione; tamen non habent effectum suum, eo quod ponatur obex peccati mortalis Gratiae, alioquin per talia Sacramenta causandae, et sic Sacramenta remanent informia, animamque informem relinquunt. Et talia possunt esse omnia Sacramenta, excepto solo Sacramento Poenitentiae. Docent communiter Doctores, posse hominem adultum valide baptizari, confirmari, Eucharistiam sumere, ordinari, extreme ungi, et Matrimonium contrahere in statu peccati mortalis, at non licite, et sic sacrilege, adeoque infructuose, et informiter.

11 Dicitur autem notanter, *Excepto solo Sacramento Poenitentiae*, quia non potest dari Sacramentum Poenitentiae validum quoad essentiam, et informe quoad effectum Gratiae, ut docuimus sub verb. *Poenitentiae Sacramentum art.* 2. *a n.* 16. *ad* 29. Vide *ibi*.

12 Item quaedam ex Sacramentis sunt *Permanentia*, et quaedam *Transeuntia*. Sacramenta *Permanentia* sunt illa, quae sunt Sacramenta non tantum in fieri, seu cum fiunt, sed etiam sunt Sacramenta in facto esse, seu sunt factum permanens, ut per omnes Catholicos est Satramentum Eucharistiae, et secundum aliquos cum Sporer *tom.* 3. *Theolog. Sacram. par.* 4. *n.* 351. etiam Matrimonium, de quo ibi dicit, quod quatenus praecise est signum practicum efficax Gratiae sanctificantis Matrimonialis, est Sacramentum in fieri; quatenus vero simul est Sacramentum Mysticum, seu sacrum signum conjunctionis spiritualis Christi cum Ecclesia, aut Verbi Divini cum natura humana, est Sacramentum in facto esse, ac permanens. Sacramenta *Transeuntia* sunt illa, quae praecipue consistunt in actione, quae physice transit, uti ablutio in Sacramento Baptismi, Unctio in Sacramento Extremae Unctionis, et hujusmodi.

13 Item quaedam ex Sacramentis sunt *omnibus necessaria*, et quaedam *non necessaria omnibus*. Sacramenta *omnibus necessaria* sunt Baptismus, qui est omnibus hominibus necessarius ad salutem, et Poenitentia, quae est necessaria omnibus, et solis in peccatum mortale post Baptismum lapsis; Et haec duo Sacramenta in re, vel in votu sunt necessaria necessitate medii. In re ipsa autem necessitate praecepti Eucharistia est necessaria omnibus adultis necessitate praecepti. Sacramenta *non necessaria omnibus* sunt Ordo, et Matrimonium, ut de se patet, et Confirmatio, et Extrema Unctio, quae duo Sacramenta non sunt sub praecepto saltem gravi necessaria, ut cum D. Thoma 3. *part. quaest.* 71. *art.* 8. *ad* 4. tradunt Doctures communiter.

Quod Sacramenta sint necessaria ad salutem vel 14 in re, vel in voto, licet non omnia omnibus, habetur expresse definitum in Concil. Trident. *sess.* 7. *Can.* 4. ibi: « Si quis dixerit, Sacramenta novae Legis non esse ad salutem necessaria, sed superflua, et sine eis, aut eorum voto per solam Fidem homines a Deo gratiam justificationis adipisci, licet omnia singulis necessaria non sint, anathema sit ».

Sacramenta non sunt paria, sed unum alio di- 15 gnius: Concil. Trid. *cit. sess.* 7. *Canon.* 3. ibi: « Si quis dixerit, haec septem Sacramenta ita esse inter se paria, ut nulla ratione aliud sit alio dignius, anathema sit ».

Sacramenta non sunt sola signa, seu notae Chri- 16 stianitatis: Concil. Trident. *cit. sess.* 7. *Can.* 6. ibi: « Si quis dixerit, Sacramenta novae Legis non continere Gratiam, quam significant, aut Gratiam ipsam non ponentibus obicem non conferre; quasi signa tantum externa sint acceptae per Fidem Gratiae, vel Justitiae, et notae quaedam Christianae professionis, quibus apud homines discernuntur Fideles ab Infidelibus, anathema sit ».

Sacramenta non sunt instituta propter solam fi- 17 dem nutriendam. Concil. Trid. *cit. sess.* 7. *Canon.* 6. ibi: « Si quis dixerit, haec Sacramenta propter solam fidem nutriendam instituta fuisse, anathema sit ».

Sacramenta tribus perficiuntur, scilicet rebus, 18 verbis, et Ministro cum intentione; rebus, ut materia; verbis autem, ut forma, Concil. Florent. *sess. ultim. in Decret. Eugenii IV.* §. *Quinto Ecclesiasticorum*, ibi: « Haec omnia Sacramenta tribus perficiuntur, videlicet rebus, tamquam materia, verbis, tamquam forma, et persona Ministri conferentis Sacramentum cum intentione faciendi, quod facit Ecclesia, quorum si aliquid desit, non perficitur Sacramentum ».

Hinc clare constat, quod ad essentiam cujuslib- 19 bet Sacramenti tria necessario requiruntur, scilicet materia, forma, et intentio: *Communis Catholicorum* per citat. Textum Concilii Florentini. Unde ex verbis S. Augustini relat. *in cap. Detrahe* 55. *caus.* 1. *qu.* 1. *Accedit verbum ad elementum, et fit Sacramentum*.

Materia in quolibet Sacramento est res aliqua 20 sensibilis applicata suscipienti per actionem externam Ministri: *Communis*.

Forma in quolibet Sacramento sunt verba certa, 21 una cum applicatione materiae, proferenda a Ministro; Aut signum aliquod externum aequivalens, et faciens id, quod facerent certa verba, uti sunt nutus annuentis in Matrimonio, quibus nutibus

aeque bene ac verbis animus contrahentium declaratur. *Communis.*

22 Materia in quolibet Sacramento est duplex, scilicet remota, et proxima. *Materia remota* est illa res sensibilis, quae per actionem Ministri applicatur suscipienti. *Materia* proxima est ipsamet debita applicatio dictae materiae remotae, quae scilicet una cum forma sibi correspondente simul prolata a Ministro proxime constituit Sacramentum: *Communis.*

23 Quaenam sit materia remota, et proxima cujuslibet specialis Sacramenti? Vide in suis propriis locis, ut sub verb. *Baptismus, Confirmatio, Eucharistia etc.*

24 Item forma in quolibet Sacramento est duplex, scilicet remota, et proxima: *Forma remota* sunt dicta certa verba una cum applicatione materiae a Ministro proferenda, seu aliud signum aequivalens externe exhibendum. *Forma proxima* est dictorum certorum verborum una cum applicatione materiae actualis a Ministro facta prolatio, seu dicti signi externi aequivalentis actualis exhibitio. *Communis.*

25 Ad valorem Sacramentorum requiritur simultas inter eorum materiam, et formam, quae simultas sufficit, quod sit moralis, et tanta, quanta requiritur in actibus humanis; Nam cum Sacramentum sit compositum morale, requiritur, et sufficit talis simultas, sive unio inter materiam, et formam, ut unum moraliter, ac secundum communem hominum aestimationem censeatur afficere alterum, considerata, et attenta natura cujuslibet specialis Sacramenti: Sic Scotus in 4. *dist.* 6. *q.* 3. *litt. B.* Et *in re Communis aliorum.*

26 Consulunt tamen Doctores communiter, ut Ministri Sacramentorum curent majorem, quam possunt, facere simultatem materiae, et formae, quia cum materia, et forma debeant constituere unum signum Sacramentale, semper optimum est, eas meliori, quo potest, modo esse conjunctas. Unde consultissimum est, quod Ministri in Baptismo vere simul proferant formam totam, dum abluunt; in Confirmatione, et Extrema Unctione, dum inungunt; in Ordinatione, dum instrumentum Ordinis tradunt; in Sacramento Penitentiae statim absoluta Confessione dolorosa, poenitentiaque injuncta et acceptata, verba absolutionis proferant; in Matrimonio post expressum consensum unius, statim exprimat et alter Sponsorum. In confectione vero Eucharistiae materia debet esse praesens, quia hoc indicant illa pronomina demonstrativa. *Hoc, Hic.*

27 Materiae, et formae Sacramentorum fuerunt omnes a Christo institutae, et determinatae quoad substantiam. At non omnes, et singulae uniformiter, et aequaliter in particulari et in specie. Prima pars conclusionis est Communis omnium Theologorum. Cum enim Christus instituerit immediate omnia Sacramenta novae Legis, debuit etiam omnium eorum materias, et formas instituere, et determinare quoad substantiam; alias si Apostoli, aut Ecclesia aliquas Sacramentorum materias, aut formas determinassent quoad substantiam, Christus non instituisset illa immediate, sed tantum mediantibus hominibus materias, et formas determinantibus. V. Additiones Casin. in fin. h. art.

Secunda pars Conclusionis defenditur passim a Doctoribus cum Mastrio *in* 4. *disp.* 36. *et* 45. Suarez *part.* 3. *tom.* 3. *disp.* 1. *sect.* 3. Gonet *de Sacrament. in man. tract.* 2. *cap.* 2. *et tract.* 6. *cap.* 3. Gobat *tom.* 1. *tract.* 8. *n.* 55. Reiffenstuel *Theolog. moralis tract.* 14. *dist.* 1. *qu.* 1. *n.* 21. La Croix *lib.* 6. *p.* 1. *n.* 13. Aliquae enim materiae, et formae fuerunt a Christo institutae solum in genere, determinandae in particulari, et in specie ab Apostolis, vel Ecclesia, quae in particulari adhiberet res sensibiles, et verba apta ad exprimendam significationem illam, ad quam exprimendam fuerunt Sacramenta illa ab ipso Christo Domino instituta; Sic in Sacramento Ordinis determinatum solum fuit a Christo aliquid in genere significativum potestatis, quae confertur, relinquendo Ecclesiae potestatem determinandi in particulari juxta exigentiam temporum, locorum, et personarum, materiam, et formam aptam ad significandam, et exprimendam potestatem illam, quae ordinatis confertur; Unde de facto patet ex praxi primitivae Ecclesiae, quae ante scriptionem, et impressionem Evangeliorum, et Epistolarum non potuit, uti modo, Diaconis, et Subdiaconis, in eorum Ordinatione tradere Librum Evangeliorum, et Epistolarum. Item patet ex praxi Ecclesiae Graecae, et Latinae, quarum quaelibet valide conficit Sacramentum Ordinis, quamvis non conveniant in materia, et forma particulari quoad speciem, sed solum in genere, quatenus utraque Ecclesia utitur certa materia, et forma apta ad significandam, et exprimendam potestatem, quae ex intento Christi Domini traditur Ordinatis. Sic etiam in Sacramento Poenitentiae determinata est solum in genere materia remota, quae sunt peccata actualia post Baptismum commissa, sive sint mortalia, sive venialia, sive hujus, sive illius speciei, et etiam solum in genere determinata est materia proxima, nempe dolor communis Contritioni, et Attritioni. Et solum in genere determinata est ejus forma, dummodo concipiatur, et proferatur verbis actum Judicialem Sententiae vere absolventis, sufficienter exprimentibus. Ita etiam in Matrimonio determinatus est pro materia contractus in genere legitimus, quo tradatur mutuum Jus ad usum corporum, et pro forma determinatum est solum in genere signum externum, cum ejus forma possint esse verba, vel formalia, vel tantum aequipollentia, uti sunt scriptio, et nutus, quae inter se specie distinguuntur, et sic de aliis proportionate discurrendo; Unde clare constat, quod materiae, et formae Sacramentorum fuerunt omnes a Christo institutae, et determinatae quoad substantiam; At non omnes, et singulae uniformiter, et aequaliter in particulari, et in specie; 28

Ad quod facit Concilium Tridentinum *sess.* 21. *cap.* 2. ubi sic expresse habet: « Praeterea declarat, hanc potestatem perpetuo in Ecclesia fuisse, ut in Sacramentorum dispensatione, salva illorum substantia, ea statueret, vel mutaret, quae suscipientium utilitati, seu ipsorum Sacramentorum venerationi pro rerum, temporum, et locorum varietate magis expedire judicaret ».

29 Omnis mutatio substantialis facta in materia, vel forma Sacramentorum irritat, et invalidat Sacramentum; Secus autem si sit solum mutatio accidentalis: *Communissima omnium Theologorum*. qui ad hoc communiter tradunt has duas regulas: « I. Si mutatio materiae, vel formae sit substantialis, non fit Sacramentum. II. Si mutatio materiae, vel formae sit tantum accidentalis, fit Sacramentum ».

30 Mutatio autem tunc censetur substantialis, quando juxta communem usum, et existimationem Prudentum non manet amplius eadem res in nomine, et substantia cum illa, quam Christus instituit, et determinavit pro materia Sacramenti: Seu, loquendo de forma, quando non manet amplius in verbis idem sensus per verba intentus a Christo; Tunc vero censetur solum mutatio accidentalis in materia, quando juxta communem usum, et existimationem Prudentum res adhuc remanet eadem in substantia; Et tunc censetur solum mutatio accidentalis in forma, quando remanet adhuc in verbis idem sensus per verba intentus a Christo. *Sic Doctores communiter*.

31 Quoad materiam, et formam propriam cujuslibet specialis Sacramenti, earumque mutationem substantialem, vel accidentalem, vide in suis propriis locis, et signanter sub verb. *Baptismus etc.*

32 Quamvis Ministri Sacramentorum mali sint, Sacramenta non cessant esse bona; *cap. si justus* 30. *cap. Ex Catholica* 31. *cap. sic autem* 32. *cap. Non foris* 33. *cap. Nonne Sodomitae* 37. *cap. Dominus declaravit* 87. *cap. Christus* 88. *et cap. Non nocet* 99. *caus.* 1. *q.* 1.

33 Sacramenta enim valide fiunt etiam a malis Ministris in peccato mortali existentibus: Conc. Trid. *sess.* 7. *Canon.* 12. ibi: « Si quis dixerit, Ministrum in peccato mortali existentem, modo omnia essentialia, quae ad Sacramentum conficiendum, aut conferendum pertinent, servaverit, non conficere, aut conferre Sacramentum, anathema sit ».

34 Unde Sacramenta ministrata a malis ministris eis nocent, non autem sumentibus; *cap. Omnia Sacramenta* 78. *cap. Christus* 88. *et cap. Non nocet* 89. *caus.* 1. *q.* 1. cum similibus.

35 Sacramenta non possunt ministrari ab omnibus Christianis: Conc Trid. *sess.* 7. *Canon.* 10. ibi: « Si quis dixerit, Christianos omnes in verbo, et omnibus Sacramentis administrandis habere potestatem, anathema sit ».

Sacramenta fieri non possunt nisi a ministro habente intentionem faciendi, quod facit Ecclesia: 36
Conc. Trid. *cit. sess.* 7. *Canon.* 11. ibi: « Si quis dixerit, in ministris, dum Sacramenta conficiunt, et conferunt, non requiri intentionem saltem faciendi, quod facit Ecclesia, anathema sit ».

Quoad plurima alia, quae concernunt Ministrum 37
Sacramentorum, Vide verb. *Minister Sacramentorum per tot. a n.* 1. *ad n.* 54.

Quoad ea, quae concernunt intentionem requi- 38
sitam ad valide conficienda, seu ministranda, vel recipienda Sacramenta, Vide verb. *Intentio a nu.* 14. *ad n.* 43. *et a n.* 57. *ad* 16. V. Addit. Cas. *ibi.*

* Sententia asserens in Sacramentis conferendis 39
non requiri in ministro intentionem aliquam faciendi quod facit Ecclesia, sed tantum praestandi ritum externum, nulla censura ab Episcopis configenda est: *De Synod. Dioeces. lib.* 7. *capit.* 4. §. 9.

Verum contraria tutior, et omnino servanda in 40
praxi. Quare si quid ejusmodi contigerit, et necessitas urgeat, Sacramentum Baptismi sic collatum, sub conditione iterum perfici oportet. Quod si res hujusmodi sit, ut moram patiatur, consulenda est Sedes Apostolica, *ibid.* *

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

Quaestiones, quas circa materiam, et formam 41
Sacramentorum movent Scholastici, et inter hos *Auctor*, praecipue sub saeculum XII. aut XIII. exortae sunt. Ab eo enim tempore Sacramenta per materias, et formas explicari coeperunt. « Et primus 42
Scholasticorum (ut inquit Morin. *de SS. Ordinat. part.* 3. *exercit. cap.* 3. *nu.* 6.), quem legi, qui hanc Sacramenta explicandi methodum amplexus est, et docuit, Gulielmus est Antisiodorensis, qui scribebat paulo post annum 1215 » Additque *n.* 43
10. ante haec tempora Theologos totam hanc Sacramentorum materiam explicasse « per verba signi, et rei sacrae, seu invisibilis, dicentes sacramentum constare signo, et re sacra, seu invisibili. Per signum intelligebant, quod postea per materiam significatum est, atque etiam quod per formam, quidquid scilicet sensibus percipitur. Per rem sacram, seu invisibilem effectum Sacramenti, gratiam scilicet sanctificantem. Hic est apud antiquos frequentissimus explicandi modus Unde illa definitio, Sacramentum est invisibilis gratiae visibilis forma. Formam vocant speciem, quae sensibus percipitur ». (*)

E philosophia vero Peripatetica nata est ratio 44
haec explicandi Sacramenta per materiam, et formam. Ea enim rerum naturas sub nominibus hisce 45
materiae, et formae inquirere, et examinare sole- 46
bat. Hac igitur philosophia, quae jam saeculo XII. radices agere coeperat, imbuti Theologi, eamdem philosophandi rationem in Theologiam, atque po-

(*) Addendum tamen, Sacramentorum quam dicimus materiam, olim dictam fuisse *elementum*, formam *verba*: quo spectat illud Augustini *Tract* 80. *in Joannem: Accedit verbum ad elementum, et fit Sacramentum.*

tissimum in Sacramentorum doctrinam introduxerunt, ut recte observavit Morinus *loco mox citato numer.* 3. ubi, « quod potissima cura fuit definire, quae fuerint Sacramentorum materiae, quae formae, et sub horum nominum insigniis principales de Sacramentis quaestiones efformare, et protendere » (*).

47 De quaestionibus hisce circa Sacramenta in generali, tum singula in particulari, qui instrui cupit, adeat Scholasticos, qui integros de Sacramentis tra-
48 ctatus edidere, Meo vero judicio recte *Vanespen*, omissis dictis quaestionibus, quae nec ad externam Sacramenta administrandi rationem, neque ad Canonicam disciplinam spectant, id sibi proposuit, ut circa Sacramenta proponeret et, discuteret disciplinam, quam Sacri Canones, Synodalia decreta, ed Ritualia in eorum administratione servandam praescripserunt. Consule igitur ipsum, ubi res postulat *part.* 2. *juris Eccl. univers. a titul.* 1. *ad plur. seq.* Confer etiam erudita pro more commentaria Clarissimi Viri, et nunquam satis pro merito commendati, Joseph Catalani *in Ritua'e Romanum.*

ADDITIONES CASINENSES.

Ad num. 27. h. artic.

Auctor Sacramentorum quis est, nisi Dominus Jesus? ait Ambrosius *lib.* 4. *de Sacram. cap.* 4. cum quo Patres omnes, nemine prorsus excepto, consentiunt. Hoc et protestantes fatentur: sed quia negant Sacramenta esse septem, negant etiam omnia haec septem Sacramenta a Christo fuisse instituta.

Catholici contra, Sacramenta omnia esse a Christo instituta docent: Sed utrum ipse per se *immediate* omnia instituerit, an *mediate*; hoc est, an fecerit Ecclesiae potestatem *nonnulla* instituendi, inter se disputant. *Nonnulla*, inquam, nam ex Evangelio utique perspicuum est, Christum *immediate* instituisse baptismum, et Eucharistiam. Porro Magister Sententiarum lib. 4. *dist.* 23. Hugo Victorinus *lib.* 2. *de Sacram. cap.* 2. Confirmationem, et Extremam unctionem institutam esse contendunt ab Apostolis: Imo Alexander Halensis *part* 4. *sum. q.* 24. *membr.* 2. et S. Bonaventura in 4. *dist.* 7. *art.* 1. *q.* 1. putant, Confirmationem institutam esse in Concilio quodam Meldensi, longe post Apostolos. E contrario nonnulli cum Bellarmino *lib.* 1. *de Sacram. cap.* 23. sentiunt, definitum esse ut dogma fidei a Concilio Tridentino, Christum omnia Sacramenta *immediate* instituisse. Alii denique cum Soto *in* 4. *dist.* 1. *q.* 5. *art.* 2. *q.* 3. Estio *in* 4. *dist.* 1. §. 16. et aliis, mediam ineuntes viam, docent, id quidem esse certum, non tamen dogma fidei.

Cumque nemo post Concilium Tridentinum negaverit, Christum *immediate* omnia Sacramenta novae legis instituisse, res evasit utique inter Theologos certissima, ut sine temeritate negari non possit. « Sed modo (concludit Gazzanica) tanto « consensu omnes docent Theologi, omnia Sacra« menta fuisse a Servatore nostro *immediate* in» stituta, nt id negare, sin minus haereticum, » saltem temerarium putetur ». *Praelect. Theolog. de Sacram. in Gener. dissert.* 1. *cap.* 8. *n.* 283.

Non aeque tamen est exploratum, utrum Christus in *specie*, an in *genere* materiam, et formam omnium Sacramentorum definiverit, sive determinaverit. Determinatur porro *in genere* materia, et forma, cum rem ex materia, et forma constare debere statuitur; sed nulla certa aut materiae, aut formae species designatur, ut cum simpliciter Artificem jubes, *exculpere statuam;* determinatur vero *in specie*, cum certa materiae, et formae species eligitur, ut si quis artifici diceret, *elabora mihi statuam Caji ex Auro.*

Jam vero dogma fidei est, Christum *in specie*, materiam, et formam baptismi, et Eucharistiae definivisse. De reliquis autem Sacramentis controversia est. Magister sententiarum *lib.* 4. *dist.* 23. Petrus Cantor *Sum. de Sacr.* Alexander Halensis *Sum. part.* 4. S. Bonaventura *in* 4. *dist.* 23. *art.* 1. *q.* 2. Imo e recentioribus Bellarminus, *lib. de Sacr. Ord.* Jannes Marinus *lib.* 8. *de Administr. Sacr. Poenit.* aliique viri doctissimi opinantur, Christum eorum Sacramentorum materiam, et formam *in genere* tantum definivisse. Estius, Juvenin, aliique tenent, Christum utrumque definivisse in specie. Docet Habert, materiam quidem a Christo *in specie* definitam, formam vero *in genere.*

Caeterum illud profecto concludi potest, non esse certum, Christum *in specie* determinasse materiam, et formam omnium Sacramentorum, cumpost Concilium Tridentinum Theologi doctissimi contrarium teneant. Sed vide Auctorem heic supra *num.* 28.

(*) Cave hinc cum Sarpio Tridentinum Concilium propterea irrideas, quod Philosophorum sui temporis phraseologiam in Canones fidei transtulerit. Id ante Tridentinum alia quoque concilia usurpaverant; quin mos ita loquendi etiam ad Orientales ipsos penetravit, ut ex responso Jeremiae Patriarchae Constantinopolitani ad Wittembergenses dato *c.* 7. constat.

ARTICULUS II.

QUOAD EA, QUAE CONCERNUNT SACRAMENTORUM EFFECTUS.

SUMMARIUM

1. Effectus Sacramentorum novae Legis est duplex, scilicet unus generalis omnium, et alter particularis aliquorum — 2 Effectus generalis omnium Sacramentorum est Gratia sanctificans. — 3. Omnia sacramenta novae Legis sine obice suscepta conferunt ex opere operato Gratiam digne sumentibus. — 4. Effectus particularis aliquorum sacramentorum proprius est Character. — 5. Sola tria sacramenta, scilicet Baptismus, Confirmatio, et Ordo imprimunt Characterem. — 6. Quoad ea, quae concernunt Gratiam generatim, et Gratiam sanctificantem, *remissive*. — 7. Praeter Gratiam sanctificantem habitualem per quodlibet Sacramentum digne susceptum, conferuntur hominibus digne suscipientibus etiam aliae speciales Gratiae actuales opportunae ad consequendos proprios fines singulorum sacramentorum cum aliis notandis *ad n.* 23. — 24. Ad recipienda fructuosa Sacramenta Mortuorum requiritur in adultis in lethali existentibus Contritio, vel saltem Attritio. — 25. Ad recipienda rite, et fructuose Sacramenta Vivorum requiritur per se loquendo status Gratiae. — 26. Immo ad digne, et fructuose recipiendum Sacramentum Eucharistiae requiritur, ut scienter existens in peccato mortali praemittat de ipso Sacramentalem Confessionem, nec sufficit Contritio. — 27. Sublata, seu recedente fictione suscipientis, reviviscit Baptismus ficte susceptus. — 28 Etiam alia duo Sacramenta imprimentia Characterem, si ficte recepta sint, recedente postea fictione, reviviscunt. — 29. Etiam Extrema Unctio, et Matrimonium probabilius reviviscunt recedente fictione — 30. Poenitentia autem probabilius non reviviscit recedente fictione. — 31 Eucharistia vero probabilius reviviscit recedente obice, si obex removeatur, antequam consumptae sint species: Secus tamen si obex removeatur solum, postquam jam totaliter consumptae sunt species, et Christus jam desiit esse praesens. — 32. Sacramenta non causant Gratiam physice, sed moraliter. — 33. Character Sacramentalis, qui est effectus particularis aliquorum Sacramentorum proprius, imprimitur solum in tribus Sacramentis, scilicet Baptismo, Confirmatione, et Ordine. — 34. Cur sola dicta tria Sacramenta, et non alia quatuor imprimant Characterem? — 35. Character definitur. — 36. Character non est pura relatio rationis, aut denominatio extrinseca. — 37. Character neque est relatio realis, sed entitas absoluta. — 38. Character Sacramentalis non subjectatur in anima sub ratione formali. — 39. Sed subjectatur in Anima sub ratione formali voluntatis. — 40 Character Sacramentalis de potentia Dei ordinarie est indelebilis tum in hac, tum in alia vita — 41. Potest tamen deleri de potentia Dei absoluta tam in hac quam in altera vita. — 42. Alia ad rem cum addit. ex alien. manu *ad* n. 65.

1 Effectus Sacramentorum novae Legis est duplex, scilicet unus generalis omnium, et alter particularis aliquorum: *Communis*.

2 Effectus generalis omnium Sacramentorum est Gratia sanctificans: *Communis*.

3 Omnia enim Sacramenta novae Legis sine obice suscepta conferunt ex opere operato Gratiam digne sumentibus; *Communis inter Catholicos*, et sic expresse habetur ex Conc. Florent. *sess. ultim.* in *Decret. Eugenii IV*. §. 5. *Ecclesiasticorum*, ibi: « Novae Legis septem sunt Sacramenta, videlicet Baptismus, Confirmatio, Eucharistia, Poenitentia, Extrema Unctio, Ordo, et Matrimonium. Quae multum a Sacramentis differunt antiquae Legis. Illa enim non causabant gratiam, sed eam solum per Passionem Christi dandam esse figurabant; Haec vero nostra, et continent Gratiam, et ipsam digne suscipientibus conferunt »; et novissime sic est definitum in Conc. Trident. *sess.* 7. *Canon* 6. ibi: « Si quis dixerit, Sacramenta novae Legis non continere Gratiam, quam significant, aut Gratiam ipsam non ponentibus obicem non conferre . . . . . . anathema sit »: et *Canon*. 7. ibi: « Si quis dixerit, non dari Gratiam per hujusmodi Sacramenta semper, et omnibus, quantum est ex parte Dei, etiamsi rite ea suscipiant, sed aliquando, et aliquibus, anathema sit ».

4 Effectus particularis aliquorum Sacramentorum
5 proprius est Character. *Communis*. Sola enim tria Sacramenta, scilicet Baptismus, Confirmatio, et Ordo imprimunt Characterem: *Communis inter Catholicos*, et habetur ex Conc. Flor. *loc. cit.* ibi: « Inter haec Sacramenta tria sunt, Baptismus, Confirmatio, et Ordo, quae Characterem, idest spirituale quoddam signum a ceteris distinctivum imprimunt in anima indelebile; Unde in eadem persona non reiterantur; Reliqua vero quatuor Characterem non imprimunt, et reiterationem admittunt ». Et ex Concil. Trid. *cit. sess.* 7. *Canon*. 9. ibi: « Si quis dixerit, in tribus Sacramentis, Baptismo scilicet, Confirmatione, et Ordine non imprimi Characterem in anima, hoc est signum quoddam spirituale, et indelebile, unde ea iterari non possunt, anathema sit ».

Quoad ea quae concernunt Gratiam generatim, 6
et Gratiam sanctificantem. Vide verb. *Gratia ut est donum Dei, per tot.*

Praeter Gratiam sanctificantem habitualem, per 7
quodlibet Sacramentum digne susceptum conferuntur hominibus digne suscipientibus etiam aliae speciales Gratiae actuales opportunae ad consequendos proprios fines singulorum Sacramentorum: *Communis* omnium Conciliorum, Patrum, et Doctorum sic intelligentium, et significantium, quando dicunt, quodlibet Sacramentum conferre Gratiam specialem sibi propriam. Et ratio clara est, quia cum singula Sacramenta sint a Deo instituta ob speciales suos fines, oportet etiam, ut confe-

rant speciales gratias actuales, quibus ea digne suscipientes juventur ad fines illos consequendos.

8 Sacramenta novae Legis causant Gratiam sanctificantem *ex opere operato*, et non *ex opere operantis* tantum, est de Fide ex Concil. Trid. *sess.* 7. *Con.* 6. ibi: « Si quis dixerit, Sacramenta novae Legis non conferre Gratiam, quam significant, aut Gratiam ipsam non ponentibus obicem non conferre . . . . . anathema sit »; et *Can.* 8. ibi: « Si quis dixerit, per ipsa novae Legis Sacramenta ex opere operato non conferri Gratiam, sed solam Fidem Divinae promissionis ad Gratiam consequendam sufficere, anathema sit ». Vide infra *n.* 21. *et* 22.

9 Sacramenta autem causare Gratiam *ex opere operato*, est conferre Gratiam ex vi ipsius actionis Sacramentalis exhibitae suscipienti, consideratae scilicet secundum dignitatem, et efficaciam, quam habet ex institutione facta a Christo sine ullo respectu, vel dependentia ad merita, vel dignitatem illius, qui eam actionem exercet. Et dicitur *ex opere operato*, quia ob infallibilem promissionem Divinam ea Gratia confertur ex meritis Christi, ac virtute Passionis suae, quae jam sunt opus operatum. E contra causare Gratiam *ex opere operantis*, est solum ratione meriti, et dispositionis illius, qui talem actionem exercet, conferre Gratiam; et dicitur *ex opere operantis*, quia ea Gratia confertur propter propria merita, devotionem, actusque virtuosos ipsius hominis operantis, sive ut Ministri, sive ut suscipientis. *Sic Doctores communiter.* Vide infra *n.* 21 *et* 22.

10 Sacramenta Mortuorum, per se, ac ex vi suae primariae institutionis, conferunt primam Gratiam sanctificantem; Per accidens autem quandoque secundam. *Communis.*

11 Et ratio primae partis est clara, quia Sacramenta Mortuorum, per se, ac ex primaria sua institutione, instituta sunt a Christo Domino ad spiritualiter mortuos spiritualiter vivificandos; atqui si non conferrent per se, ac ex primaria sua institutione primam Gratiam, non essent instituta ad vivificandos spiritualiter mortuos, sed ad nutriendum, et corroborandum viventes in vita spirituali, ergo etc.

12 Ratio item secundae partis est clara, quia omnia Sacramenta rite, et digne recepta numquam carent suo effectu, qui est Gratia: ergo si Sacramenta Mortuorum rite ministrentur homini jam constituto in Gratia per Contritionem perfectam, ne suo careant effectu, debent conferre Gratiam, non primam, ut patet, cum ipse recipiens sit jam in Gratia constitutus per Contritionem perfectam, ut supponitur, ergo per accidens secundam, seu augmentum Gratiae primae.

13 Sacramenta vivorum per se, ac ex vi suae primariae institutionis conferunt Gratiam secundam. Per accidens autem quandoque primam. *Communis.*

14 Et ratio primae partis est de se clara, quia Sacramenta Vivorum sic appellantur, eo quod ministrari debeant solum vivis membris Christi per jam sibi inexistentem Gratiam primam sanctificantem, ergo cum non possint conferre gratiam primam, quae jam inesse supponitur, ne careant suo effectu, debent conferre Gratiam secundam, seu augmentum primae.

15 Ratio item secundae partis est de se clara, quia juxta Concilium Tridentinum *sess.* 7. *Can.* 6. *et* 7. per text. cit. *supra n.* 3. omnia Sacramenta novae Legis conferunt Gratiam non ponentibus obicem; atqui dum quis se bona fide existimans in statu Gratiae, eum tamen revera habeat occultum mortale peccatum, cujus non recordatur, seu ex malitia Confessoris non sit absolutus a peccato mortali, ut ipse bona fide credit, et cum sola Attritione recipit aliquod Sacramentum Vivorum, nullum ex se ponit obicem, ergo tunc ipse vi talis Sacramenti recipit Gratiam, non secundam, cum nulla prior infuerit, nec Attritio de se conferat Gratiam, ergo recipit primam per accidens causatam a Sacramento Vivorum recepto; Sic probabiliter aliqui.

16 Quaenam autem sint Sacramenta Mortuorum, et Vivorum, et cur ita dicantur? Vide *art. anteced. n.* 8.

17 Quenam autem sit prima, et secunda Gratia, et cur ita dicatur? Vide verb. *Gratia n.* 5.

18 Sacramenta specie distincta, ut Baptismus, Confirmatio, Eucharistia etc. non conferunt omnia aequalem Gratiam, sed digniora, et perfectiora Sacramenta majorem, ac perfectiorem Gratiam conferunt: *Communis*, et colligitur ex Conc. Trident. *sess.* 7. *Can.* 3. ibi: « Si quis dixerit, haec septem Sacramenta inter se ita esse paria, ut nulla ratione aliud sit alio dignius, anathema sit »; ubi, ut vides, definit Concilium, aliud Sacramentum esse alio dignius; Dignior, autem, et perfectior causa digniorem et perfectiorem producit effectum, adeoque etc. et consequenter Sacramentum Eucharistiae, quia omnibus aliis dignius, et perfectius est, cum sit Sacramentum permanens, in se realiter Christum continens, ceteris paribus majorem, et perfectiorem, quam alia Sacramenta, confert Gratiam.

19 Sacramenta ejusdem speciei solo numero distincta, ut plures Baptismi, plures Confirmationes, etc. per se, et de Lege ordinaria semper aequalem conferunt Gratiam, ubi aequalis est dispositio recipientis; Inaequalem autem Gratiam, ubi inaequalis est dispositio recipientis. *Communis.*

20 Et ratio primae partis est de se clara, quia ex Tridentino *sess.* 7. *Canon.* 6. per text. cit. *supra nu.* 8. Sacramenta, secluso obice, conferunt Gratiam, quam significant: sed duo Baptismi ver. gr. per se eamdem omnino gratiam significant, ergo per se eandem, et aequalem Gratiam conferunt, ubi aequalis est dispositio recipientis Tunc; enim Sacramenta operantur ut causae naturales. In naturalibus autem ab eadem causa circa passum ae-

qualiter dispositum semper producitur idem, seu aequalis effectus: Unde omnes parvuli in Baptismo per se, et de Lege ordinaria semper accipiunt aequalem Gratiam, cum eorum omnium aequalis, vel potius nulla sit dispositio, cum careant usu rationis.

21 Dicitur autem notanter *Per se*, *et de lege ordinaria*, quia ut inquit Scotus *in* 4. *quaest*. 7. *n*. 3. « Posset Deus . . . conferre majorem illi, quem praedestinavit ad majorem Gloriam, sed ille uberior gradus non conferretur virtute Baptismi, sed de speciali benevolentia Divina ». Et ut dicit. S. Thomas *qu*. 64. *art*. 1. *ad* 2. « Aliquid tamen annexum impetrari potest recipienti Sacramentum per devotionem Ministri ». Cui conformis est Scotus *loc. cit. num*. 5. ibi: « Propter quorum (idest Parentum, aut Ministrorum), merita Deus uni parvulo potest conferre majorem Gratiam,

22 quam alteri ». Ex quibus patet, quod licet Sacramenta ejusdem speciei solo numero distincta, per se, et de Lege ordinaria semper aequalem conferant Gratiam, ubi aequalis est dispositio recipientis, ut propterea ad augmentum, vel detrimentum Gratiae Sacramentalis per se nihil conferat sanctitas, vel improbitas Ministri, ut patet ex Sacris Canonibus, et Textibus citatis *articulo antecedenti sub n*. 52. 53 *et* 54. Per accidens tamen potest conferre Ministri probitas, seu sanctitas, si videlicet suis meritis, precibus, vel industriis impetret suscepturo Sacramentum Gratiam efficacem ad ferventiorem dispositionem, ratione cujus major conferretur Gratia, *arg. cap. Ipsi Sacerdotes* 19. *caus*. 1. cum similibus.

23 Ratio secundae partis conclusionis, quod scilicet Sacramenta solo numero distincta inaequalem conferant Gratiam, ubi inaequalis est dispositio recipientis, est etiam de se clara, quia sicut causae omnes naturales perfectius agunt in subjecto magis, seu melius disposito, ita etiam Sacramenta, quae operantur ut causae naturales, perfectiorem, et majorem conferunt Gratiam, ubi magis, seu melius erit recipiens dispositus; Unde Concil Trid. *sess*. 6. *cap* 7. loquens de justificatione Adultorum per Baptismum docet, baptizatis conferri Gratiam juxta mensuram, quam Spiritus Sanctus partitur singulis; « et secundum propriam cujusque dispositionem, et cooperationem ». Et S Thom. *qu*. 69. *art*. 8. dicit: « Quidam cum majori, quidam cum minori devotione accedunt, et ideo quidam plus, quidam minus de Gratia novitatis accipiunt ». Et cum ipso concordat Scotus *in* 4. *dist*. 4. *q*. 7. *n*. 5.

24 Ad recipienda fructuose Sacramenta Mortuorum, scilicet Baptismum, et Poenitentiam, requiritur in Adultis in lethali existentibus Contritio, vel saltem Attritio; *Communis*, et desumitur ex Concilio Tridentino *sess*. 14. *c*. 4. ubi sic expresse habetur: « Docet praeterea, etsi Contritionem hanc aliquando caritate perfectam esse contingat, hominemque Deo reconciliare, priusquam hoc Sacramentum (Poenitentiae) actu suscipiatur, ipsam nihilominus reconciliationem ipsi Contritioni sine Sacramenti voto, quod in illa includitur, non esse adscribendam; illam vero Contritionem imperfectam, quae Attritio dicitur quoniam vel ex turpitudinis peccati consideratione, vel ex gehennae, et poenarum metu communiter concipitur, si voluntatem peccandi excludat cum spe veniae, declarat, . . . Donum Dei esse, et Spiritus Sancti impulsum, non adhuc quidem inhabitantis, sed tantum moventis, quo Poenitens adjutus viam sibi ad justitiam parat. Et quamvis sine Sacramento Poenitentiae per se ad justificationem perducere peccatorem nequeat, tamen eum ad Dei Gratiam in Sacramento Poenitentiae impetrandam disponit ».

Ad recipienda rite, et fructuose Sacramenta vi- 25
vorum, scilicet Confirmationem, Eucharistiam, Extremam Unctionem, Ordinem, et Matrimonium, requiritur, per se loquendo, status Gratiae; *Communissima*. Si quis enim in mortali peccato scienter existens velit aliquod Vivorum Sacramentum suscipere, tenetur prius vel per Contritionem perfectam, vel per Attritionem una cum Sacramento Poenitentiae se in statum Gratiae restituere, alias, si in peccato mortali scienter existens cum sola Attritione cognita aliquid Vivorum Sacramentum recipiat, non solum infructuose, seu sine Gratia sanctificante illud recipit, sed potius de novo gravissime, et sacrilege peccat.

Immo ad digne, et fructuose recipiendum Sa- 26
cramentum Eucharistiae requiritur, ut scienter existens in peccato mortali praemittat de ipso Sacramentalem Confessionem, nec sufficit Contritio. *Communissima* per text. Apostol. 1. *ad Corinth*. *c*. 11. *n*. 28. ibi: « Probet autem seipsum homo, et sic de pane illo edat, et de calice bibat; qui enim manducat, et bibit indigne, Judicium sibi manducat, et bibit non dijudicans Corpus Domini ». Et per textum Concilii Tridentini *sess*. 13. *cap*. 7. ibi: « Quare communicare volenti revocandum est in memoriam ejus, *scilicet Apostoli* praeceptum, Probet se ipsum homo: ecclesiastica autem consuetudo declarat, eam probationem necessariam esse, ut nullus sibi conscius peccati mortalis, quantumvis sibi contritus videatur, absque, praemissa Sacramentali Confessione, ad Sacram Eucharistiam accedere debeat, quod a Christianis omnibus, etiam ab iis Sacerdotibus, quibus ex Officio incubuerit celebrare, haec sancta Synodus perpetuo servandum esse decrevit, modo non desit illis copia Confessoris. Quod si, necessitate urgente, Sacerdos absque praevia Confessione celebraverit, quamprimum confiteatur ». *Et ibidem Canon*. 21. sic expresse habet: « Et ne tantum Sacramentum indigne, atque adeo in mortem, et condemnationem sumatur, statuit, atque declarat ipsa Sancta Synodus illis, quos conscientia peccati mortalis gravat, quantumcumque etiam se contritos existiment, habita copia Confessoris, necessario praemittendam esse Confessionem Sacramen-

talem; Si quis autem contrarium docere, praedicare, vel pertinaciter asserere, seu etiam publice disputando defendere presumpserit, ea ipso excommunicatus existat ».

27 Sublata, seu recedente fictione, idest indignitate, vel indispositione suscipientis, reviviscit Baptismus ficte, idest cum obice peccati mortalis susceptus: Unde effectus Gratiae sanctificantis, qui propter obicem peccati mortalis, seu indispositionem adulti suscipientis tempore suscepti Baptismi impeditus fuit, remoto tali obice per veram Poenitentiam, statim confertur; *Communis* cum S. Th. *q.* 69. *art.* 10 ubi sic habet: *Oportet*, *quod remota ea per Poenitentiam*, nempe fictione, *Baptismus statim consequatur suum effectum*. Cui conformis est Scotus *in* 4. *q.* 5. *n.* 4. ubi sic expresse ait: « Potest dici, quod illa fictio non dimittitur, nisi per veram Poenitentiam, sed, ea dimissa, habet Baptismus effectum suum ». Et ibidem *nu.* 8 loquens de eo, qui accedit cum fictione subjungit: *Recipit ergo effectum Baptismi*, *quando poenitet*. Unde immerito, et falso in contrarium eum citat Gonet *disput.* 4. *de Baptismo art.* 2. Et conclusio habetur tota expresse ex verbis S. Augustini *lib.* 1. *de Baptismo cap.* 12. relat. *in cap. Tunc valere* 42. *dist.* 4. *de consecrat.* ibi: « Tunc valere incipit ad salutem Baptismus, cum illa fictio veraci Confessione recesserit, quae corde in malitia, vel Sacrilegio perseverante, peccatorum abolitionem non sinebat fieri »: Et ratio est, quia Baptismus semel valide susceptus ob impressum Characterem est initerabilis, ex Conc. Florent. *sess. ultim. in Decr. Eugenii IV.* et Concil. Trid. *sess.* 7. *Canan.* 9. *cit. art. antecedent. n.* 9. et eius effectus, scilicet regeneratio spiritualis, est simpliciter necessarius ad salutem, Joann. *cap.* 4. *num.* 1. ibi: « Nisi quis renatus fuerit ex aqua, et Spiritu Sancto, non potest introire in Regnum Dei ». Et peccata ante Baptismum commissa per nullum aliud Sacramentum remitti possunt, sed per ipsum solum Baptismum in re, vel in voto, ut patet ex dictis sub verb. *Peccatum n.* 36. ergo necesse est, ut Baptismus semel valide receptus sine effectu ratione obicis, recedente postea obice, operetur suum effectum, quem antea operari nequit.

28 Etiam alio duo Sacramenta imprimentia characterem, scilicet Confirmatio, et Ordo, si ficte, seu indisposite cum obice peccati mortalis recepta sint, recedente postea per veram Poenitentiam fictiane, seu obice peccati mortalis, reviviscunt, seu conferunt suum proprium effectum Gratiae Sacramentalis: Sic expresse S. Th. *in* 4. *dist.* 4. *q.* 3. *art.* 2. S. Bonav. *dist.* 1. *par.* 1. *art.* 13. quibus consonat Scotus *in* 4. *dist.* 1. *q.* 5. *n.* 7. bis verbis: « In quibuscumque Sacramentis imprimitur dispositio ad effectum principalem; si propter obicem in suscipiente non causatur tunc effectus principalis, cessante obice, sufficit dispositio ad illum effectum principalem, ut apparet in Sacramentis imprimentibus characterem, quae propter hoc non sunt iterabilia ». Et sic communior Doctorum; Et ratio est, quia etiam ista duo Sacramenta sunt simpliciter irreiterabilia, et habent effectum suum sibi proprium; scilicet Confirmatio Gratiam in Fide Christi roborantem, Ordo Gratiam ad digne, et sancte adimplenda Ministeria Sacra cuilibet Ordini annexa, qui effectus ab aliis Sacramentis conferri nequeunt, adeoque haec duo quoque Sacramenta semel valide suscepta sine effectu ratione obicis, postea, amoto obice, effectum suum causare, seu conferre debent, ne recipiens teneatur carere effectu ipsorum in perpetuum.

Etiam Extrema Unctio, et Matrimonium probabilius reviviscunt recedente fictione: Sic S. Thom. *loc. cit. et dist.* 17. *qu.* 3. *art.* 4. cum dixisset, Confessionem reviviscere sublata fictione, addit, idem esse in aliis Sacramentis, et colligitur ex Scoto *loc. citat.* et tenet communior Doctorum. Et ratio est, quia cum etiam haec duo Sacramenta secundum quid sint irreiterabilia, nempe durante eadem infirmitate, et durante vita utriusque conjugis, et habeant effectus aliquos speciales sibi proprios, scilicet Extrema Unctio Gratiam delentem peccatorum reliquias, et in extremo conflictu roborantem; Matrimonium Gratiam mutuae concordiae conjugum conciliativam, et ad ferenda onera Matrimonii auxiliativam, nec hi effectus per alia Sacramenta conferantur, hinc congruum est, etiam haec duo Sacramenta valide suscepta sine fructu, postea amoto obice, reviviscere, et dictos suos peculiares effectus causare: dummodo obex removeatur intra tempus ejusdem morbi, vel conjugii, ut tenent Suarez, Lugo, Coninch, Castropal. cum La Croix *lib.* 6. *part.* 1. *n.* 202. et plurimi alii. 29

Poenitentia autem non reviviscit recedente fictione, seu obice: Sic Scotus *in* 4. *dist.* 1. *q.* 2. §. *Contra istam opinionem*; ubi sic expresse habet: « in ficte Poenitente, cessante fictione, nihil est, quod sufficiat ad effectum verae Poenitentiae, alioquin non oportet talem ficte confessum de eisdem peccatis alias confiteri ». Scotum sequuntur passim Scotistae, et varii alii exteri contra Divum Thomam, et alios; Et sic videtur tenere praxis fere universalis Confessariorum, qui omnes salent exigere a Poenitentibus Confessionum ficte factarum repetitionem; Eo vel maxime, quod non datur Sacramentum Poenitentiae validum, et informe, ut jam probavimus sub verb. *Poenitentiae Sacramentum art.* 2. *a n.* 16. *ad* 29. Vide *ibi*. 30

Eucharistia vero probabilius reviviscit recedente obice, si obex removeatur, antequam consumptae sint species; Secus tamen, si obex removeatur solum, postquam jam totaliter consumptae sunt species, et Christus jam desiit esse praesens. Sic communior Doctorum cum Aversa *de Eucharistia q.* 7. *sect.* 1. Suarez *d.* 63. *sect.* 8. La Croix *l.* 6. *par.* 1. *n.* 250. Et ratio primae partis est, quia cum in tali casu subjectum jam sit dispositum ad Gratiam, et cum Sacramento permanente adsit 31

Auctor omnis Gratiae, dicendum est, quod tunc causet Gratiam. Ratio autem secundae partis est, quia, si Eucharistia reviivisceret, quando obex removetur solum, postquam sunt consumptae totaliter species, et Christus jam desiit esse praesens, sequeretur, quod Sacerdos, qui toto tempore vitae suae quotidie communicasset sacrilege, si in fine vitae poemiteret, acciperet ex opere operato vi tot Communionum sacrilegarum plus Gratiae, quam Sacerdos, qui quotidie semper digne communicasset, quod nemo dixerit.

32 Sacramenta non causant Gratiam physice, sed moraliter, idest Sacramenta non producunt Gratiam ut causae physicae, sed ut causae morales, quatenus efficaciter movent Deum ad producendam Gratiam, quam significant, et quam ipsemet Deus statuit dare infallibiliter, quotiescumque rite conficerentur, et digne sumerentur: Sic Scotus in 4. *dist.* 1. *quaest.* 3. *et* 5. cum omnibus suis Scotistis, S. Bonaventura, Richardus, Halensis, Aureolus, Vasquez, et plurimi alii contra Thomistas, et alios; Et ratio est, quia modus operandi sequitur modum essendi; Sacramenta autem, ut Sacramenta, sunt quid morale, cum dependeant solum ex institutione Christi, a qua, et meritis ejusdem Christi Domini totam suam vim, atque efficaciam causandi habent, adeoque et illorum modus operandi erit moralis, et non physicus; Tum quia ex Divo Thoma 1. *p. q.* 45. *art.* 5. creatura non potest creare, neque principaliter, neque instrumentaliter saltem physice, quia creare est potentiae infinitae: Sacramenta autem sunt creaturae, adeoque non possunt producere Gratiam ut causae physicae, quoniam Gratia habet esse per creationem: Dum etiam quia nulla causa producit physice effectum, nisi physice actu existat; Sacramenta autem conferunt Gratiam aliquando pro eo tempore; quo non amplius existunt, cum, ut diximus *supra n.* 27. ex S. Thoma, S. Augustino, Scoto, et communi aliorum, Baptismus ficte, seu cum obice receptus, non causet Gratiam pro tempore, quo cum tali obice peccati mortalis recipitur, sed solum pro tempore, quo per veram Poenitentiam removetur talis obex, et sic si quis hodie cum obice reciperet Baptismum, et cras obicem removeret, reciperet cras Gratiam virtute Baptismi hodie suscepti, quod cum non possit competere causis physicis, dicendum est Sacramenta esse tantum causas morales, adeoque etc.

33 Character Sacramentalis, qui ut diximus *supra n.* 4. est effectus particularis aliquorum Sacramentorum proprius, imprimitur solum in tribus Sacramentis, scilicet Baptismo, Confirmatione, et Ordine: *Communis inter Catholicos*, ex Conc. Florent. *sess. ult.* in *Decreto Eugenii IV.* et Concilio Tridentino *sess.* 7. *Canon.* 9. per textus *loco citato* adductos.

34 Cur autem sola dicta tria Sacramenta, et non alia quatuor imprimant Characterem? Ratio a priori non est nisi voluntas Christi Domini ita instituentis, quae nobis sufficienter constat ex perpetua traditione, et auctoritate Ecclesiae; Ratio autem congruentiae desumitur ex Scoto *in* 4. *dist.* 6. *quaest.* 10. quia sicut in Politia Civili tres tantum sunt gradus determinati, et speciales; Primus scilicet dum admittitur quis in familiam Principis; Secundus, cum constituitur miles ad defendendam Rempublicam; Tertius, dum constituitur Officialis Principis: Ita tres solum gradus determinati, et speciales, adeoque dignitatem, aut Characterem imprimentes, reperiuntur in Politia Ecclesiastica. Primus scilicet dum quis recipitur in Familiam Christi, quod fit in Baptismo; secundus, dum fit Christi miles ad defensionem Fidei Christianae, quod fit in Confirmatione; Tertius, dum constituitur Dux, aut unus ex Magistratu Familiae Christi et Dispensator Mysteriorum Dei, quod fit in Ordine.

Character est « signum spirituale indelebile animae impressum in susceptione Sacramenti irreiterabilis, significans potestatem quamdam spiritualem eo Sacramento acquisitam »: *Est in re Communis*, et desumitur ex Concilio Florentino *sess. ultim.* in *Decreto Eugen. IV.* et Concilio Trid. *sess.* 7. *Canon.* 9. 35

Character non est pura relatio rationis, aut denominatio extrinseca: *Communis* ex Concilio Florentino *loc. cit.* ubi Character vocatur *spirituale quoddam signum a ceteris distinctivum* impressum in anima, indelebile, et ex Concilio Trident. *loc. cit.* ubi character appellatur *signum spirituale, et indelebile impressum in anima.* 36

Character neque est relatio realis, sed entitas absoluta. Sic tenent communius Doctores, et signanter celebriores Scotistae, ut Bassolius, Mayronius, Rubionus, Vorillon, Nicolaus de Orbeliis, Cavellus, Aretinus, Hyquaeus, Pontius, Mastrius, Frassen, Coen, Dupasquer, et alii plures; Nec contrarium Scotus, ut falso aliqui praetendunt, cum ipse *in* 4. *dist.* 6. *quaest.* 10. n. 13. resolvat, Characterem esse aliquid reale, sed an relativum sit, vel absolutum? nihil determinat, cum utrumque problematice defendat, et sic plenam suis relinquat opinandi libertatem, ut patet ex sequentibus suis praecisis verbis: « Utrumque salvari potest, quod sit scilicet forma respectiva, sicuti jam ostensum est, vel quod sit forma realis absolute ». 37

Character Sacramentalis non subjectatur in anima sub ratione formali animae: *Communis*, cum S. Thoma *quaest.* 63. *art.* 4. et Scoto in 4. *dist.* 6 *quaest.* 11. *n.* 3. *et* 4. Character igitur subjectatur in anima sub ratione formali voluntatis; Sic Scotus *loc. cit.* cum omnibus suis contra Thomistas, qui dicunt subjectari in intellectu; Ratio autem nostra est, quia in ea potentia poni debet signum obligationis, in qua ponitur obligatio; obligatio autem animae ad Christum, quae contrahitur per Baptismum etc. ponitur in voluntate, et non in intellectu, cum intellectus, utpote potentia necessaria, ed ad unum determinata, non sit ca- 38 39

pax praecepti, vel obligationis, adeoque etc. Tum
quia Character debet poni in illa potentia, quae
omnes alias potentias movet, et dirigit ad actio-
nes, ad quas conferuntur Sacramenta; Hoc autem
competit voluntati instar Reginae omnibus poten-
tiis imperanti, adeoque etc.

40 Character Sacramentalis, de potentia Dei ordi-
naria, est indelebilis, tum in hac, tum in altera
vita: *Communis;* Et ratio est, quia alioquin a Con-
cilio Florentino, et Tridentino *locis citatis* non
41 posset dici absolute esse *Signum indelebile*. Potest
tamen deleri de potentia Dei absoluta, tam in hac,
quam in altera vita: *Communis*. Unde Scotus *in*
4. *dist.* 6. *q.* 9. n. 20. sic expresse habet: « Nul-
la forma potest esse in anima, quam non possit
Deus de potentia absoluta delere, quia in hoc nul-
la inveniri potest contradictio ».

42 Sacramenta denegari nequeunt mulieribus men-
struatis: Benedict. XIV. tom. 1. Constit. 107.
43 Incip. *Omnium solicitudinum* §. 3. 14. 39. Sa-
cramentorum participatio denegatur occultantibus
Fidei Christianae professionem cum simulatione
44 Mahumetismi: Idem Constitut. 89. Incip. *Inter
omnigenas* §. 6. Item mulieribus Christianis in
Turcarum contuberniis viventibus absque Religio-
45 nis exercitio: Idem *ibid.* §. 7. Item mulieribus
nulliter nuptis cum infidelibus, donec in concu-
46 binatu permanserint: Idem *ibid.* §. 13. Item iis,
qui, uxore ad Turcas confugiente, aliam ducere
praesumpserint: Idem *ibid.* §. 12.

47 Sacramenta administrantes, etiam in Ecclesiis
Regularium, subsunt visitationi, et correctioni
Episcopi, in his, quae spectant ad ipsam admini
strationem: Idem Constitut. 109. incip. *Firman-*
48 *dis* §. 2. Amplis, etiamsi ipsi non sint Parochi.
Idem *ibid.* §. 3.

49 Sacramentorum simulatio licita non est, etiam
ad evitandum mortis periculum: Idem tom. 2.
Constitut. 18. incip. *Postremo mense* §. 20.
et 21.

50 SS. Sacramentum Eucharistiae publicae Fide-
lium venerationi exponendum non est sine licen-
tia Episcopi, seu Ordinarii loci; Idem Constitut.
5. incip. *Accepimus*.

51 Sacramentorum materiam, et formam adhibere
circa subjectum capax, absque intentione confi-
ciendi Sacramentum, est omnino illicitum: Idem
52 Constitut. Incip. *Ex quo primum*, §. 56. Sacra-
mentum, si partes subjecti sejunctae sint, valide,
et licite conferri potest a pluribus Comministris,
materiam, et formam seorsim, et diversis parti-
bus applicantibus: Idem in d. Appendice, Constit.
incip. *Peracta*, §. 15. ubi asserit, quod legitima
concurrente causa, ut instans periculum vitae in-
firmi, etsi Ritualia obstent, nedum valide, sed
etiam licite hodie in Ecclesia Occidentali Sacra-
mentum Extremae Unctionis administretur a plu-
ribus Sacerdotibus, quorum unus unum organum
sensus inungat, proferatque formam, alique idem
praestent super aliis sensuum organis. Vide ad id
jam tradita a nobis in Tomo tertio, verb. *Extre-
ma Unctio. a* n. 29. *ad* 33.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

E philosophia etiam Peripatetica desumpta sunt, 53
quae Scholastici disputant de effectibus Sacramen-
torum, tum et maxime de eo, quomodo, et quan-
do, Sacramenta producant gratiam. Confer *Vanes-
pen. Jur. Eccl. univ. par.* 2. *tit.* 1. *cap.* 2. §. 6.

Inter effectus Sacramentorum recensetur et *cha-* 54
racter; isque effectus tribus tantum Sacramentis
tribuitur, *Baptismo*, *Confirmationi*, *et Ordini*,
Concilium Tridentinum *sess.* 7. *de Sacram. in ge-
ner. can.* 9.

In quo vero consistat characteris essentia, non 55
conveniunt inter se Theologi, et Canonistae. Di- 56
xit utique Concilium Tridentinum *loco mox cita-
to* imprimi per dicta tria Sacramenta *characterem
in anima, hoc est signum spirituale, et indelebile.*
Sed quid sit signum hoc, magna est dissensio.
« Verisimilius est (ait Vanespen ubi supra §. 11.) 57
aliud dicere noluisse Synodum, nisi quod per
haec Sacramenta imprimatur in anima ens quod-
dam morale, quale solet imprimi, dum quis ad di-
gnitatem, aut ad conditionem aliquam stabilem,
et permanentem assumitur, ut ex. gr. ad digni-
tatem doctoralem, regalem etc. In horum enim
adeptione, et collatione accedit ipsi accipienti hu-
jusmodi dignitatem, vel conditionem quoddam ens
morale, ratione cujus perpetuo reputatur Rex,
Doctor etc. ».

At, si dicendum quod res est, nec ipse Vanes- 58
pen satis explicat, quid sit signum hoc spirituale,
et indelebile. Retineamus autem eum, qui ex cha- 59
ractere fluit, effectum, quod scilicet tria haec Sa-
cramenta non sint reiterabilia, et non curemus de
explicatione mox dicti signi *spiritualis, et indele-
bilis*.

Caeterum tametsi dicta tria Sacramenta haud 60
reiterentur, tamen si rationabiliter de eorum va-
lida collatione dubitetur, reiterari possunt. Et 61
quod notandum est, antiquitus sine ulla conditio-
nis expressione reiterabantur, ut Vanespen *eodem
loco* §. 15. monstrat *ex Canon.* 1. *Concilii Char-
thaginensis V*. Invaluit vero postmodum, ut reite- 62
rarentur sub expressa conditione *si suscepta non
sint*. Sed nescitur, quo tempore reiterari dd. tria
Sacramenta coeperint sub dicta conditione: Haud 63
improbabile vero est, ea ita reiterari coepisse ex
quo responsum *Alexandri III.* de quo in *cap.* 2.
de *Baptismo* Decretalibus Gregorii IX. insertum
fuit. In eo enim habetur: « De quibus dubium est, 64
an baptizati fuerint, baptizantur his verbis prae-
missis: Si baptizatus es, non te baptizo; Sed si
nondum baptizatus es, ego te baptizo ».

Recte vero monet Rituale Romanum sub titu- 65
lo *de forma Baptismi:* « Hac tamen conditionali
forma non passim, aut leviter uti licet, sed pruden-
ter, et ubi re diligenter pervestigata, probabilis su-
best dubitatio, infantem non fuisse baptizatum ».

SACRA SCRIPTURA

VIDE INFRA *SCRIPTURA SACRA.*

SACRIFICIUM

SUMMARIUM

1. Sacrificium in genere sumitur dupliciter, scilicet late, seu improprie, et stricte, seu proprie. — 2. Sacrificium late, seu improprie sumptum, quid sit? — 3. Sacrificium stricte, seu proprie sumptum, quid sit? — 4. Sacrificium stricte, et proprie sumptum, de quo hic est sermo, definitur. — 5. Explicatur per singulas particulas, usque *ad n.* 10. — 11. Sacrificium varie dividitur. Primo, ratione materiae, dividitur in *Victimam*, seu *Hostiam*, in Immolationem, et in Libamen, quae omnia declarantur. — 12. Secundo, ratione formae, seu modi, dividitur in *Holocaustum*, *Hostiam pacificam*, *et Hostiam pro peccato*, quae omnia declarantur. — 13 Tertio, ratione finis, dividitur in *Latreuticum*, *Eucharisticum*, *Impetratorium*, *et Satisfactorium*, quae omnia declarantur. — 14. Omnia dicta sacrificia modo coadunata sunt in uno Tremendo, et Incruento Missae sacrificio. — 15. Quamvis unicum tantum sit sacrificium novae Legis, seu Missae, ratione unius tantum rei oblatae, quae est ipse Christus, Ratione tamen modi offerendi est duplex, scilicet *Cruentum*, et *Incruentum*, et quid sit utrumque. — 16. Sacrificium Missae penes diversos fines, dividitur in *Latreuticum*, *Eucharisticum*, *Satisfactorium*, *et Impetratorium*, quae omnia declarantur. — 17 Penes autem suos diversos fructus, et effectus suos sacrificium Missae dividitur in *Propitiatorium*, seu *Meritorium*, in *Satisfactorium*, et *Impetratorium*, de quibus *remissive*. — 18. Sacrificium unde dicatur? — 19 Missa unde dicatur? — 20. Sacrificium Missae a Christo est institutum, et hoc in coena Domini. — 21. In sacrificio Missae est eadem Hostia, quae in Cruce. — 22. In sacrificio Missae continetur Christus incruente, et immolatur. — 23. Sacrificii Missae oblatio non praejudicat sacrificio facto a Christo in Cruce. — 24. Sacrificium in pane, et vino consecratis obtulit etiam Christus, et sic faciendum praecepit Apostolis, et successoribus. — 25. Sacrificium Missae a D. Jacobo Apostolo fuit ordinatum quo ad ritum, et celebrationem. — 26. Ad rite perficiendum Sacrificium Missae Canon fuit ab Ecclesia institutus ex Christi verbis, et Apostolorum traditione. — 27. Caeremoniae, quae in Sacrificio Missae fiunt, ex Apostolorum traditione habentur. — 28. Sic Vestes, Benedictiones, Thimiamata etc. — 29. Sacrificium Missae non potest fieri vulgari lingua. — 30 In Sacrificio Missae quaedam dicenda sunt clara, et alta voce, et quaedam submissa. — 31. Sacrificium Missae ab Apostolis coepit fieri post Ascensionem Christi in Coelum. — 32. Missa olim dividebatur in duas partes, scilicet in Missam Cathecumenorum, et Missam Fidelium: Et quomodo. — 33. Missa quid vere sit? — 34 Principalis Offerens Missae sacrificium est Christus Dominus, quamvis illud offerat Sacerdotum ministerio. — 35 Minus principalis Offerens Missae Sacrificium est Sacerdos Celebrans ut proximus, et immediatus Christi Minister, et Vicarius. — 36 Etiam ceteri alii Fideles non Sacerdotes aliquo modo, licet minus proprie, hoc sacrificium offerunt. — 37. Hostia, et res oblata principalis, seu id quod proprie, et principaliter offertur in Sacrificio Missae, est Corpus, et Sanguis Christi, atque ipse Christus, ut constitutus sub speciebus panis, et vini, vi actionis consecrativae. Alia notanda *ad n.* 61.

1 Sacrificium in genere sumitur dupliciter, scili-
cet late, seu improprie, et stricte, seu pro-
2 prie: *Communis.* Sacrificium late, seu im-
proprie sumptum, est quodlibet opus bonum in Dei honorem, et cultum relatum, ut sunt Orationes, Laudes, adorationes, ceterique actus virtutum, praesertim Religionis; Et in hoc sensu Sacrificium complectitur Justitiam, juxta illud *Psalm.* 4. *n.* 2. *Sacrificate Sacrificium justitiae.* Item internum animi dolorem propter Dei offensam, juxta illud *Psalm.* 50. *n.* 9. *Sacrificium Deo spiritus contribulatus.* Item externam laudem in Deum relatam, juxta illud *Psalm.* 49. *n.* 3. *Sacrificium laudis honorificabit me.* In simili casu loquitur *ad Hebraeos cap.* 13. *n.* 15. « Per ipsum ergo offe-
ramus hostiam laudis semper Deo, idest fructum
3 labiorum confitentium nomini ejus ». Sacrificium
stricte, seu proprie sumptum, est peculiaris actus virtutis Religionis, quo speciali quodam modo recognoscimus summam Dei excellentiam, supremumque ejus Dominium, et nostram ad ipsum sub-
4 jectionem per oblationem, et destructionem alicujus rei sensibilis. Et Sacrificium hoc modo sumptum, de quo hic est sermo, sic definitur: « Sacrificium stricte, seu proprie sumptum, est oblatio externa rei sensibilis legitime instituta, et a Ministro legitimo facta soli Deo per destructionem, vel notabilem ipsius rei oblatae immutationem in recognitionem nostrae totalis ad ipsum subjectionis, supremique ipsius in nos, et res omnes Dominii »: *Est in re Communis.*

Dicitur primo, *Oblatio externa rei sensibilis*, 5
quia Sacrificium est cultus Dei exterior protestativus supremi ejus Dominii etiam coram hominibus, qui nonnisi sensibilibus communicant inter se.

Dicitur secundo, *legitime instituta*, quia cum 6
Sacrificium sit signum publicum protestativum supremi Dei Dominii, et specialis Dei cultus nomine totius Communitatis Deo exhibendus, et signa communia, et cultus publici per publicam, et legitimam auctoritatem institui debeant; ideo et ipsum Sacrificium debet esse institutum publica, et legitima auctoritate, et per hoc Sacrificium differt

a Martyrio, quod non est publica auctoritate institutum.

7 Dicitur tertio, *Et o ministro legitimo*, quia cum Sacrificium sit specialis Dei cultus, nomine totius Communitatis ei exhibendus, requiritur, quod ad hoc sit aliquis specialiter deputatus tamquam legitimus Minister; Unde non solum in lege Evangelica sunt ad id deputati speciales Ministri, nempe Sacerdotes *ex cap. Firmiter credimus* 1. *de Summa Trinitat. et Fide Catholica*, et Concil. Trident. *sess*. 23. *capit. et Con*. 1. sed etiam in Lege scripta Sacrificia offerebantur a Ministris ad hoc specialiter deputatis, ut patet *Numer*. 3. et qui sine tali deputatione Sacrificia offerre tentarunt, Divinitus sunt puniti, ut patet de Saule 1: *Reg*. 13. et Ozia 2. *Paralipom*. 26. Et etiam in Lege naturae fuisse aliquos specialiter deputatos, colligitur, *ex Genesi* 14. ubi Melchisedech dicitur obtulisse panem, et vinum, et ratio additur: *Erat enim Sacerdos Dei Summi*. Et tales Sacerdotes pro tunc secundum communem opinionem erant Principes familiarum, et Filii Primogeniti, et aliqui alii, qui ex inspiratione Divina Sacrificia obtulerunt, ut de Abel legitur *Genes*. 4.

8 Dicitur quarto, *Facta soli Deo*, quia cum Sacrificium sit actus virtutis Religionis, et quidem supremae ejus speciei, quae dicitur *Latria*, ideo soli Deo offerri potest. Unde quamvis celebrentur Missae in honorem Beatissimae Virginis, et Sanctorum, non tamen illis Sacrificium offerri potest, ut docet Concilium Tridentinum *sess*. 22. *c*. 3. ibi: « Quamvis in honorem, et memoriam Sanctorum nonnullas interdum Missas Ecclesia celebrare consueverit; non tamen illis Sacrificium offerri docet, sed Deo soli, qui illos coronavit. Unde nec Sacerdos dicere solet: Offero tibi Sacrificium Petre, vel Paule; sed Deo de illorum victoriis gratias agens, eorum patrocinia implorat, ut ipsi pro nobis intercedere dignentur in Coelis, quorum memoriam facimus in terris ».

9 Dicitur quinto, « Per destructionem, vel notabilem ipsius rei oblatae immutationem »; quia ad rationem Sacrificii proprie dicti requiritur, vel quod res oblata physice destruatur, vel saltem moraliter notabiliter immutetur, ita ut res oblata accipiat alium statum, et reddatur omnino inutilis ad priores usus, seu functiones naturales; Sic olim ab Hebraeis Oves verissime sacrificabantur, quando realiter percussae destruebantur; Et in libaminibus vinum, et oleum vere ab ipsis sacrificabatur, quando effundebatur in terram circa Altare Domini; Nam tunc ponebatur in statu corruptionis, et notabilis immutationis, et licet non statim substantialiter corrumperetur, donec siccaretur, tamen acquirebat statum inutilem ad suum usum naturalem, et humanum.

10 Dicitur sexto, et ultimo, « In recognitionem nostrae totalis ad ipsum subjectionis, supremique ipsius in nos, et res omnes Dominii »; quia ideo per Sacrificium res sensibilis destruitur, vel notabiliter immutatur, ut contestemur nostram totalem ad Deum subjectionem, et supremam ipsius potestatem super nos, et res omnes, plenumque ipsius Dominium vitae, et mortis, ita ut tam facile possit nos, et omnia immutare, vel destruere, quam facile nos rem aliquam nostram immutamus, et destruimus.

11 Sacrificium varie dividitur; Primo, ratione materiae, dividitur in *Victimam*, seu *Hostiam*, in *Immolationem*, et in *Libamen*. *Victima*, seu *Hostia* dicebatur Sacrificium, quo in veteri Lege Deo offerebantur animalia, sive fuerint quadrupedia, sive volatilia, et inter volatilia praecipue offerebantur Columbae, Turtures, et Passeres; inter quadrupedia vero Boves, Oves, et Caprae. *Immolatio* dicebatur Sacrificium, quo Deo offerebantur res inanimes, sed solidae, ut fruges terrae, thura, et hujusmodi *Libamen* dicebatur Sacrificium, quo Deo offerebantur res inanimes, sed liquidae, ut vinum, oleum, sanguis, et hujusmodi.

12 Secundo, ratione formae, seu modi, quo fiebat, dividitur in *Holocaustum*, *Hostiam pacificam*, et *Hostiam pro peccato*. *Holocaustum* dicebatur Sacrificium, in quo tota res oblata destruebatur, seu comburebatur, et in fumum resoluta rursum ad Deum ascendebat, ut nihil inde cederet in usus hominum. *Hostia pacifica* dicebatur Sacrificium, in quo una pars rei oblatae comburebatur in honorem Dei, altera cedebat in usum Sacerdotum, et tertia in usum ipsum offerentium *Hostia pro peccato* dicebatur Sacrificium, in quo una pars rei oblatae comburebatur, et altera cedebat in usum Sacerdotum tantum, eo in atrio Templi vescentium.

13 Tertio, ratione finis, quo fiebat, dividitur in *Latreuticum*, *Eucharisticum*, *Impetratorium*, et *Satisfactorium*. Sacrificium *Latreuticum* dicebatur illud, quod per se totum in Dei cultum, et honorem exhibebatur. *Eucharisticum* dicebatur illud, quod fiebat in gratiarum actionem pro beneficiis acceptis. *Impetratorium* dicebatur illud, quod fiebat pro beneficiis obtinendis, scilicet pro obtinendis bonis, et avertendis malis. *Satisfactorium* dicebatur illud, quod offerebatur Deo in satisfactionem pro peccatis

14 Omnia dicta Sacrificia modo coadunata sunt in uno Tremendo, et Incruento Missae Sacrificio: *Communis inter Catholicos*; Unde Sanctus Leo *serm*. 8. *de Passione* sic ait: « Carnalium Sacrificiorum varietate cessante omnes differentias Hostiarum una Corporis, et Sanguinis implet Oblatio ». Et Ecclesia in Secreta Missae post Dominicam VII. Pentecostes sic orat; « Deus, qui Legalium differentiam Hostiarum unius Sacrificii perfectione sanxisti »: et expressius idipsum docet Concil. Trid. *sess*. 22. *cap*. 1. ibi: « Haec denique illa munda oblatio est, quae per varias Sacrificiorum Naturae, et Legis tempore similitudines figurabatur, utpote quae bona omnia per illa significata veluti illarum omnium consumatio, et perfectio complecitur ».

15 Quamvis unicum tantum sit Sacrificium novae Legis, seu Missae, ratione unius tantum rei oblatae, quae est ipse Christus: Ratione tamen modi offerendi est duplex, scilicet *Cruentum*, et *Incruentum*. Sacrificium *Cruentum* dicitur, quo Christus in Cruce seipsum obtulit Deo cum reali effusione Sanguinis, mactatione, et morte violenta. Sacrificium *Incruentum* dicitur, quo Christus offertur Deo absque reali effusione Sanguinis, et morte violenta, sed modo incruento, et mystico, seu repraesentativo in omnibus Missae Sacrificiis: *Communis*, ex Trid *sess.* 22. *cap.* 2. ibi: « In Divino hoc Sacrificio, quod in Missa peragitur, idem ille Christus continetur, et incruente immolatur, qui in Ara Crucis semel se ipsum cruente obtulit ».

16 Sacrificium Missae penes diversos fines dividitur in *Latreuticum*, *Eucharisticum*, *Satisfactorium*, *et Impetratorium*. *Latreuticum* dicitur, quatenus per se offertur in Dei cultum, et honorem, et in contestationem ejus supremi Dominii tamquam finem principalem Sacrificii. *Eucharisticum* dicitur, quatenus offertur Deo in gratiarum actionem pro beneficiis receptis. *Satisfactorium*, quatenus offertur Deo in satisfactionem pro peccatis. *Impetratorium* dicitur, quatenus offertur Deo pro beneficiis impetrandis, seu obtinendis; idest pro obtinendis bo-
17 nis, et avertendis malis. Penes autem solos diversos fructus, et effectus suos Sacrificium Missae dividitur in *Propitiatorium*, seu *meritorium*, in *Satisfactorium*, et *Impetratorium*, de quibus sub verb. *Missa art.* 1. *num.* 4. *ad* 7. Vide ibi.

18 Sacrificium dicitur *quasi Sacrum factum*, *c. Multi saeculorum* 84. *caus.* 1. *q.* 1. ibi: « Sacrificium autem (*dicitur*) quasi sacrum factum, quia consecratur pro nobis in memoriam Dominicae Passionis. »

19 Missa dicitur a verbo *Mitto*, quia in illa preces supplicationes, vota, immo et ipsum Christi Corpus, et Sanguis mittuntur ad Deum. Unde S. Gregorius *lib.* 4. *Dialogorum cap.* 58. sic expresse habet: « Dicitur Missa quasi transmissio, eo quod populus fidelis per ministerium Sacerdotis, qui fungitur vice Mediatoris inter Deum, et homines, preces, et supplicationes, et vota transmittat Altissimo; Ipsum vero Sacrificium, idest Hostia, Missa vocatur, quasi transmissa. (*)

20 Sacrificium Missae a Christo est institutum, et hoc in nocte Coenae, et est Deo gratissimum: Concil. Senonens. *cap.* 11. et Concil. Trid. *sess.* 22. *cap.* 2.

In Sacrificio Missae est eadem Hostia, quae in Cruce: Trid. *sess* 22. *cap.* 2. 21

In Sacrificio Missae continetur Christus incruente, et immolatur: Concil. Trid. *sess* 22. *cap* 2. 22

Sacrificii Missae oblatio non praejudicat Sacrificio facto a Christo in Cruce: Concil. Trident. *cit. sess.* 22. *cap.* 2. *et Can.* 4. ibi. « Si quis dixerit, blasphemiam irrogari Sanctissimo Christi Sacrificio in Cruce peracto per Missae Sacrificium, aut illi per hoc derogari, anathema sit. 23

Sacrificium in pane, et vino consecratis obtulit etiam Christus: Concil. Senonens. *cap.* 11. et Concil. Trid. *sess.* 22. *cap.* 1. Et sic faciendum praecepit Apostolis, et Successoribus, *ibidem cap.* 1. 24

Sacrificium Missae a D. Jacobo Apostolo fuit ordinatum, seu dispositum quo ad ritum, et celebrationem, *cap. Jacobus* 47. *dist.* 1. *de Consecrat.* et habetur per extensum *in Constitution. Apostol. lib.* 8. *cap.* 12. *et sequent.* 25

Ad rite perficiendum Sacrificium Missae Canon fuit ab Ecclesia institutus ex Christi verbis, et Apostolorum traditione: Concil. Trid. *sess.* 22. *c.* 4. 26

Caeremoniae, quae in Sacrificio Missae fiunt, ex Apostolorum traditione habentur, *c. Ecclesiasticum* 27
5. *dist.* 11. Concil. Trid. *sess.* 22. *c.* 5. Sic vestes, 28
Benedictiones, Thymiamata. Concil. Trid. *ib c.* 5.

Sacrificium Missae non potest fieri vulgari lingua, Concil. Tridentin. *sess.* 22. *cap.* 8. *et Ca-* 29
non. 9. (**) In Sacrificio Missae quaedam dicenda sunt clara, et altra voce, et quaedam submissa: 30
Concil. Trident. *sess.* 22. *cap.* 5. *et Canon* 9.

Sacrificium Missae ab Apostolis coepit fieri post Ascensionem Christi in Coelum; *lib.* 9. *Constitut. Apostol. cap. ultim.* ibi: « Nos vero post Assumptionem ejus offerentes, ut idem constituit, Sacrificium mundum, et incruentum, elegimus Episcopos, Presbyteros, et Diaconus septem ». 31

Missa olim dividebatur in duas partes, scilicet in Missam Catechumenorum, et Missam Fidelium. *Missa Catechumenorum* durabat a principio Missae usque ad Offertorium exclusive, et fuit sic dicta, quia tandiu, et non ultra Catechumenis interesse licebat. Post Evangelium enim ante Offertorium, quo incipiebat Missa Sacra, Diaconus publica voce clamabat *Ite, Missa est*, quibus auditis, ab Ecclesia excludebantur Catechumeni, Energumeni, pubblice Poenitentes, quibus non licebat interesse Consecrationi Corporis, et Sanguinis Domini Nostri Jesu Christi. *Missa Fidelium* incipiebat ab Offertorio, et durabat usque in finem. Unde ab hanc 32

(*) Non improbarim mysticam hanc S. Gregorii etymologiam. Malim tamen plerisque Liturgicis scriptoribus, id nominis Sacrificio datum asserere e duplici populi missione, quae in veteri Ecclesia fuit; altera post Evangelium, et sermonem, dum Cathecumeni, infideles, poenitentes, caeterique, quibus Sacramentorum participationi interesse non licebat, a Diacono dimittebantur; et haec *Missa*, seu *Missio Cathecumenorum* dicebatur; altera initiatorum, dum re divina perfecta, a Diacono et ipsi dimittebantur, dicente: *ite*, *missa est*, haecque Missa *fidelium* vocabatur. Vide Auctorem ipsum nostrum paulo post num. 32.

(**) Vide collectionem *quorumdam gravium Auctorum, qui ex professo, vel ex occasione Sacrae Scripturae, aut divinorum officiorum in vulgarem linguam translationes damnarunt*, jussu Cleri Gallicani editam Lutetiae per Antonium Vitré MDCLXI, et Constitutionem, qua VII. Februarii ejusdem anni MDCLXI. Missale Romanum a Josepho dei Voisin Gallice versum, impressumque superiore anno Alexander VII. Clero Gallicano urgente, damnavit. Confer etiam Benedictum XIV. *de Sacrific. Missae lib.* 11. *cap.* 2.

veterem Missae divisionem etiam nunc tota Sacra actio solet quandoque dici in plurali *Missarum solemnia*, quamvis etiam Missa in singulari pro nostro jam communi usu intelligendi sufficienter significet, et denotet totam illam actionem Sacram, quae in Missa a principio usque in finem peragitur; Et hinc post totam illam Sacram actionem in fine Celebrans, aut Diaconus dicit: *Ite, Missa est*, quibus insinuatur, et significatur, Hostiam Sacram jam esse plene oblatam, missam, seu transmissam ad Patrem, et ideo omnibus esse jam liberam missionem, seu dimissionem, ac licentiam abeundi.

33 Missa est « verum, et unicum novae Legis Sacrificium, quo a Sacerdote rite Ordinato Corpus, et Sanguis Domini Nostri Jesu Christi sub speciebus panis, et vini, ex ejus institutione certo ritu pro salute vivorum, et defunctorum Deo offertur, immolatur, et sumitur »: Sic in re *Communis Theologorum*, et desumitur ex Conc. Trid. *sess.* 22. *cap.* 1. *et Canon.* 1. 2. *et* 3.

34 Principalis Offerens Missae Sacrificium est Christus Dominus, quamvis illud offerat Sacerdotum ministerio: *Communis Catholicorum*, et habetur clare ex Concilio Florent. *sess. ult. in Decreto Eugenii IV*. et Trident. *sess.* 22. *c.* 2. ubi expresse dicit: « Una est, eademque Hostia, idem nunc Offerens Sacerdotum ministerio, qui se ipsum tunc in Cruce obtulit, sola offerendi ratione diversa ». Et id ipsum clare demonstrant verba Consecrationis, ubi Sacerdos non nomine proprio, sed in persona Christi loquens dicit: *Hoc est Corpus meum: Hic est Sanguis meus etc.*

35 Minus principalis Offerens Missae Sacrificium est Sacerdos Celebrans, ut proximus, et immediatus Christi Minister, et Vicarius: *Communis*, et clare constat ex adductis verbis Concilii Tridentini, *Idem nunc Offerens Sacerdotum ministerio*, et ex eo quod Sacerdos per Ordinationem accepit potestatem a Christo, ut in ejus persona hoc Sacrificium offerret; Unde Christus Apostolis, eorumque in Sacerdotio Successoribus juxta Trid. *sess.* 22. *cap.* 1. praecepit, ut Sacrificium offerrent, dicens, *Hoc facite in meam commemorationem*: Cum autem Sacerdos in persona Christi loquens hoc conficiat Sacramentum, et Sacrificium, ut patet ex verbis Consecrationis, *Hoc est Corpus meum: Hic est Sanguis meus*; hinc non est principalis Offerens, sed post Christum qui est offerens principalis, immediatus, et proximus ejus Minister, et Vicarius.

36 Etiam ceteri alii Fideles non Sacerdotes aliquo modo, licet minus proprio, hoc Sacrificium offerunt: *Communis*, et habetur expresse ex verbis Innocentii III. *lib.* 3. *de Myster. Missae cap.* 6. ibi: « Non solum offerunt Sacerdotes, sed et universi Fideles; nam quod specialiter adimpletur ministerio Sacerdotum, hoc universaliter agitur voto Fidelium ». Unde *in Canone Missae* dicitur: « Memento Domine famulorum, famularumque tuarum, pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt hoc Sacrificium laudis »; *Et infra*: « Hanc igitur oblationem servitutis nostrae, sed et cunctae familiae tuae ». Unde Fideles dicuntur offerre hoc Sacrificium dupliciter; Primo, ratione quadam generalissima, tamquam membra Ecclesiae, cujus nomine Sacerdos offert Deo hoc Sacrificium; Secundo, ratione quadam magis speciali, et particulari, quatenus speciali quadam cooperatione ad ejus Oblationem concurruat, vel dando pro tali Sacrificio eleemosynam, seu honorarium, vel necessaria suppeditando, vel Sacrificanti inserviendo, et hujusmodi. (*).

Hostia, et res Oblata principalis, seu id, quod proprie, et principaliter offertur in Sacrificio Missao, est Corpus, et Sanguis Cristi, atque ipse Christus, ut constitutus sub speciebus panis, et vini vi actionis consecrativae: *Communis inter Catholicos*. Et expresse habetur ex Concilio Trid. *sess.* 22 *c.* 1. ubi expresse dicit, quod Christus « Corpus, et Sanguinem suum sub speciebus panis, et vini Deo Patri obtulit, ac sub earundem rerum Symbolis, Apostolis, quos tunc novi Testamenti Sacerdotes constituit, ut sumerent, tradidit, et eisdem, eorumque successoribus in Sacerdotio, ut offerent, praecepit per haec verba: Hoc facite in meam commemorationem, uti semper Catholica Ecclesia intellexit, et docuit ». Et *ibidem Canon.* 2. expresse definitur: « Si quis dixerit, illis verbis: Hoc facite in meam commemorationem: Christum non instituisse Apostolos Sacerdotes, aut non ordinasse, ut ipsi, aliique Sacerdotes offerrent Corpus, et Sanguinem suum, anathema sit ». 37

Substantia panis, et vini in Sacrificio Missae est Hostia minus principalis, seu materia, ex qua fit Hostia principalis hujus Sacrificii: *Communis*. Panis enim, et vinum, cum destruantur, ut in testimonium Divinae excellentiae Christi Corpus, et Sanguis ponantur sub speciebus, vere possunt dici destrui in honorem Dei, et in testimonium Divinae Excellentiae saltem mediate; Unde Ecclesia volens designare, quod etiam panis, et vinum aliquo modo in Missa offerantur, sicque pertineant ad rem, quae sacrificatur, in Missae Offertorio sic orat: *Suscipe Sancte Pater hanc immaculatam Hostiam*, praesentando simul panem consecrandum. Et infra: *Offerimus tibi Domine Calicem salutaris*, elevando vinum consecrandum. 38

Quamvis variae Actiones interveniant in Missae Sacrificio, ut Oblatio panis, et vini, Consecratio, Oblatio Corporis Christi post Consecrationem, quando Sacerdos dicit; « Unde et memores Domine ... offerimus praeclarae Majestati tuae etc. », specierum mixtio, Fractio, distributio, Sacerdotis Communio; Et tres communiter assignentur partes Missae, scilicet prima pars ab Introitu usque ad Offertorium exclusiva, quae olim diceba- 39 40

(*) Novatores quidem, ut fideles omnes cum Sacerdote sacrificium concelebrare suadeant, Canonem Missae universum elata voce dicendum statuunt. Hos enimvero reddita Italice, notisque superiore anno illustrata praestantissimi Archiepiscopi Suessionensis Langueti dissertatione confutatos vide a Francisco Antonio Mondelbo.

tur Missa Catechumenorum, secunda pars ab Offertorio, totus Canon usque ad Sumptionem inclu-
41 sive, tertia pars a Post-Communione usque in finem: Tamen sola Consecratio est essentialis pars, immo tota essentia hujus Sacrificii Missae consistit in sola Consecratione: Sic Sporer *tom.* 3. *par.* 2. *n.* 84. ubi vocat hanc conclusionem communissimam Theologorum, et Sanctorum Patrum, Henno *tom.* 2. *disp. XI. q.* 3. *conclus.* 4. ubi asserit esse communiorem cum D. Thoma *qu.* 82. *art.* 4. *ad* 1. *et art.* 10. *ad* 1. Sannig. *dist.* 5. *de Missa qu.* 4. *n.* 5. Herincx *disp.* 8. *de Eucharistia qu.* 3. *n.* 42. Reiffenstuel *Theol mor. tract.* 14. *dist.* 5. *quaest.* 3. *n.* 34. cum communiori Theologorum contra Bonacinam *disp.* 4. *de Eucharistia qu. ult. punct.* 2. *n.* 1. dicentem, quod partes essentiales Sacrificii Missae sint Consecratio, Oblatio, et Sumptio, et contra aliquos tenentes etiam sumptionem a celebrante peractam spectare ad essentiam Sacrificii Missae.

42 Probatur ex Sanctis Patribus, et primo ex S. Irenaeo *lib* 4. *contra Haereses cap.* 32. ubi dicit: « Christum docuisse novi Testamenti novam Oblationem, quando dixit *Hoc est Corpus meum* »; Deinde ex S. Chrys. *homilia de proditione Judae*, ubi dicit «,Verba Domini, *Hoc est corpus meum*, usque in finem mundi praestare Sacrificio firmitatem ». Item ex Divo Ambrosio *lib.* 4. *de Sacramenl. cap.* 4. ubi ait: *Sermo Christi*, idest Consecratio, *hoc conficit Sacramentum*. Item ex D. Thoma *quaest.* 81. *art.* 4. *ad* 1. ubi expresse dicit: « Consecratio Chrismatis, vel cujuscumque alterius materiae, non est Sacrificium, sicut Consecratio Eucharistiae », et ibidem *art.* 10. *ad* 1. « Hoc Sacramentum in Consecratione Eucharistiae, in qua offertur Sacrificium »; et consimiliter loquuntur passim alii Sancti Patres, adeoque etc.

43 Probatur ratione, quia Sacrificium Missae fieri debet, et de facto fit, ac perficitur a Sacerdote in persona Christi, qui est principalis Offerens, ut dictum est *supra num.* 34. Atqui Consecratio, eaque sola fit in persona Christi, in qua Sacerdos loquitur, tamquam ipse sit Christus dicens, *Hoc est Corpus meum*: *Hic est Sanguis meus*, ergo etc. Tum quia in sola Consecratione perfecte reperitur immutatio Hostiae in Dei cultum, quatenus Corpus, et Sanguis Christi succedunt in locum panis, et vini tamquam Hostiae minus principalis destructae, atque in ipsa sola Consecratione fit immutatio, seu destructio Hostiae principalis mystica, et repraesentativa Sacrificii cruenti, ac mortis Christi, quatenus in ipsa Consecratione per diversas species per se, et vi verborum Corpus velut mortuum, et Sanguis velut effusus incruente repraesentatur, adeoque etc. Unde Feria 6. Parasceves proprie non fit Sacrificium, quia ibi non fit Hostiae Consecratio, sed sumitur solum Hostia pridie consecrata.

44 Hinc essentia Sacrificii Missae non consistit in Oblatione sive panis, et vini ante Consecrationem sive Corporis, et Sanguinis post eamdem: *Communior Doctorum*. Immo *Communis* teste Sporer *l. cit. n.* 85. Et ratio est, quia neutra Oblatio est Hostiae immutativa, neutra a Christo, qui tamen hoc Sacrificium obtulit, adhibita est, adeoque neutra spectat ad veram essentiam Sacrificii Missae, cum utraque instituta sit ab Ecclesia, quae non potest aliquid instituere, et mutare quo ad essentiam Sacramentorum; ex Concilio Trid. *sess.* 21. *cap.* 2. et consequenter neque ad essentiam hujus Sacrificii.

Neque Sumptio Hostiae, seu Sacramenti, quae 45 fit a Sacerdote celebrante, spectat ad veram essentiam Sacrificii Missae. Quamvis tamen aliquo modo sit de ejus integritate: Sic Reiffenstuel *loc. cit. n.* 36. Henno *loco cit. conclus.* 3. Sporer *loc. cit. n.* 86. ubi dicit, hanc esse communiorem, et veriorem sententiam Doctorum contra Bellarminum, Lugonem, et alios non paucos. Et ratio primae partis est, quia Sacrificium essentialiter, seu quo ad sua essentialia, fit in persona Christi; Sumptio autem non fit in persona Christi: sicut Consecratio; ut de se patet, adeoque etc. Tum quia Sumptio, seu manducatio est solum participatio Sacrificii jam peracti, adeoque non est ipsum Sacrificium. Tum etiam, quia certum est de Fide ex 46 Trid. *sess.* 22. *cap.* 1. Christum in ultima Coena sacrificasse, et tamen valde incertum est, an communicaverit, adeoque ex Concilio colligitur Communionem Sacerdotis non esse de essentia hujus Sacrificii, cum aliquid incertum non possit esse de Fide. Secunda autem Conclusionis pars colligitur 47 *ex cap. Relatum* 10. *dist.* 2. *de Consecratione*, ubi ex Concilio Toletano VII. reprehenduntur Sacerdotes, qui non communicabant semper, quando sacrificabant, et expresse dicitur: « Quale erit illud Sacrificium, cui non ipse sacrificans particeps esse cognoscitur »? Quibus verbis non utique insinuatur Sacrificium sine Communione non esse verum Sacrificium (alias conficiens non vocaretur ibi *Sacrificans*); sed solum insinuatur non habere Sacrificium cumplementum ultimatum, ad quod res sacrificata ordinatur, adeoque Communio Sacerdotis est aliquo modo de integritate Sacrificii Missae, quamvis non spectet ad veram ejus essentiam.

Neque aliae omnes Sacrae Actiones, quae in 48 Missa peraguntur, pertinent ad essentiam Sacrificii: *Communis*. Et colligitur ex Concilio Trident. *sess.* 22. *cap.* 5. ubi dicit, quod pleraeque sunt piae quidem, sed solum accidentales Caeremoniae, Ritusque Sacri ab Ecclesia instituti: « Ex Apostolica Disciplina, et traditione, quo et Majestas tanti Sacrificii commendaretur, et mentes Fidelium per haec visibilia Religionis, et pietatis signa ad rerum altissimarum, quae in hoc Sacramento latent, contemplationem excitarentur ».

Consecratio utriusque speciei non est de essen- 49 tia Sacrificii Missae, ut Sacramentum est praecise;

seu Consecratio utriusque speciei, panis, et vini non est de necessitate Sacramenti: *Communis, ac certa.* Et ratio est clara, quia formae Consecrationis panis, et vini sunt a se invicem independentes in significando, et consequenter etiam in causando verum Sacramentum: Adeoque quomodocumque alterutra species solum consecretur, sive per oblivionem, sive per ignorantiam, vel malitiam, sive per impossibilitatem alterius speciei, valido consecratur, si verum Sacramentum efficitur essentialiter in ratione Sacramenti, quamvis non integrum sit in ratione convivii spiritualis. Tum quia panis valide consecratur, et sub ejus speciebus realiter, et vere continetur Christus, exhibeturque Populo adorandus, antequam consecretur vinum, adeoque etc.

*Consecratio utriusque speciei, licet non sit de essentia Sacramenti, quia in alterutra specie confici potest Eucharistiae Sacramentum, est tamen de essentia Sacrificii Missae, ut Sacrificium est praecise. Vid. quae idem *P. Ferraris* adducit *n.* 54. *et n.* 58. *

50 Consecratio utriusque speciei panis, et vini est de necessitate praecepti Divini: *Communis.* Constat enim ex facto ipso Christi utramque speciem consecrantis, et adjuncto praecepto, *Hoc facite in meam Commemorationem*: Unde Concilium Tridentinum *sess.* 22. *cap.* 1. satis indicat, consecrationem utriusque speciei esse de Jure Divino, dum dicit, quod Deus, et Dominus noster . . . Sacerdotem secundum ordinem Melchisedech se in aeternum constitutum declarans, Corpus, et Sanguinem suum sub speciebus panis, et vini Deo Patri obtulit, ac sub earumdem rerum Symbolis, Apostolis, quos tunc novi Testamenti Sacerdotes constituebat, ut sumerent, tradidit, et eisdem, eorumque in Sacerdotio successoribus, ut offerrent, praecepit per haec verba, Hoc facite in meam Commemorationem. uti semper Catholica Ecclesia intellexit, et docuit ».

51 Unde per se nunquam licitum est consecrare unam tantum speciem panis v. g. et non vini, etiam in gravi necessitate communicandi infirmum, alioquin sine Viatico moriturum: *Communissima Doctorum*, teste Sporer *tom.* 3. *par.* 2. *cap.* 3.

52 *n.* 132. Ac proinde, ut prosequitur *ibidem* Sporer, juxta communiorem, et veriorem sententiam Doctorum, neque summus Pontifex potest dispensare, et concedere, ut una tantum species consecretur. Et sic tenet Lugo *tom.* 5. *disp.* 19. *sect.* 8. *n.* 105. dicens ita necessariam utriusque speciei Consecrationem ad valorem Sacrificii, ut neque ex dispensatione Pontificis possit licite una species absque altera consecrari, testaturque hanc sententiam tenere communiter Recentiores Theologos, Suarez *disp.* 43. *sect.* 4. Vasquez *disp.* 223. *cap.* 3. et alios fere omnes. Ita etiam tenet Reiffenstuel *Theolog. moral. tract. XIV. dist.* 5. *quaest.* 2. n. 39. testans de probabiliori, et communiori, et sic plurimi alii. Et constat ex tali perpetuo, et communi usu Ecclesiae, quem aliquando fuisse immutatum, nullo sufficienti testimonio probari potest.

Hinc falsum, et fabulosum est, quod scribit Raphael Volaterranus *lib.* 7. *Geographiae cap.* 4. nempe Innocentium VIII. cum Norvegis dispensasse, *ut sine vino Calicem consecrarent*; seu ut in una tantum specie panis consecrarent, quod idem refert Onuphrius Panvinius *in Chron. anno* 1490. Et Claudius Sainctes ex eodem Volaterrano *repert.* 10. *de Eucharist. cap.* 3. refert Innocentium IV. dispensasse; Falsitatis enim aperte convincitur ipse Volaterranus ex ipsamet sua Historia, quae manifeste falsitatem suam prodit, cum dicat concessum fuisse Norvegis, ut *sine vino Calicem consecrarent*, quod absque manifesto errore concedi non potuit, ut constat, et recte advertit Lugo *loco cit. n.* 119. Item falsitatis convincitur Volaterranus, ut recte notat Amat de Graveson *tom.* 6. *Histor. Ecclesiast. fol.* 143. *Romanae impressionis anno* 1720. ex eo potissimum, quod nulla illius concessionis apud alios Auctores memoria, vel minimum extet vestigium, et falsa sit ratio, ob quam hujusmodi dispensationem concessam *Volaterranus* scribit, quia scilicet vinum in eam Regionem importatum statim acescat, cum tamen ibi vina generosissima conservari experientia compertum sit; Tum quia, ut recte observat Bellarminus *lib.* 4. *de Summo Pontifice, cap.* 14. *in fine*, mirum videtur, quod Norvegi eo tempore vini usum non habuerint, ne quidem pro sacrificando, cum hoc tempore adeo sit frequens, ut sine illo ne communicare quidem velint. Si autem aliquod talis dispensationis Pontificium Diploma alicubi fuerit publicatum, dicendum est cum Bzovio *in Annalibus Ecclesiasticis ad annum* 1490. et Graveson. *loc. cit.* extitisse circa illud tempus nonnullos male feriatos Sacerdotes, qui postea combusti sunt propter adulterata Pontificia Diplomata, a quibus falsam illam dispensationem publicari potuisse verisimile est. Quod autem Claudius Sainctes *loco citat.* dicit, Innocentium IV. cum Norvegis dispensasse, constat fuisse errorem, dum pro Innocentio VIII. quem Volaterranus refert, scribit Innocentium IV. de quo nullus umquam Historicus talem dispositionem retulit. 53

Et ratio fundamentalis nostrae conclusionis est, quia, ut constat ex Tridentino *sess.* 22. *cap.* 1. et fatentur omnes Catholici, Christus instituit, et praecepit offerri sub utraque specie Sacrificium incruentum Missae ad repraesentandum suum Sacrificium cruentum Crucis, in quo Corpus, et Sanguis ipsius Christi fuerunt separata; Atqui haec separatio Sanguinis a Corpore Christi in ejus Passione, et morte nequit exprimi, et repraesentari per Consecrationem unius solius speciei, sed tantum per Consecrationem utriusque speciei, quia nimirum sub specie vini per se, et vi verborum constituitur in Altari Sanguis in Calice, et per se, et vi verborum Corpus sub specie panis, quae est 54

quasi pictura exprimens, quomodo in Cruce separatus fuerit Sanguis a Corpore, et sic Corpus velut mortuum, et Sanguis velut effusus incruente repraesentatur, ergo etc. et consequenter etc. Tum quia Ecclesia in nullo casu permittit Sacrificium mutilum sub una tantum specie, et ut hoc caveat, dispensat, ut patet in *Rubricis Missalis Titul. de Defectibus in Ministerio ipso occurrentibus* in strictissimo praecepto jejunii naturalis, ut si Sacerdos post Consecrationem unius speciei recordetur se non esse jejunum, nihilominus consecraret aliam speciem, ut compleat Sacrificium; Et si moreretur post Consecrationem Corporis, praecipit compleri ab alio Sacerdote etiam non jejuno, ne videlicet maneat Sacrificium mutilum sub una tantum specie; Ex quibus colligitur, Ecclesiam satis velle declarare, se non posse dispensare, quod sacrificetur in una tantum specie.

55 Non est tamen omnino improbabile, quod in aliquo urgentissimo casu posset Papa dispensare, ut Sacrificium Missae fieret sub una tantum specie, seu potius ex rationabili interpretatione declarare tunc cessare obligationem praecepti Divini de integritate Sacrificii sub utraque specie. Sic notant Herinck *de Eucharistia, disp. 2. qu. 7. in fine.* Sporer *loco cit. n.* 132 et alii Et posse Papam ea causa urgenti concedere, ut Consecratio Eucharistiae, et Sacrificium Missae in una specie fiat, tenent Turrecremata, S. Antonin. Gabriel, Alan. Azorius, et alii citati, et secuti a Barbosa *in Conc. Trident. sess.* 22. *cap.* 1. *n.* 26. et aliqui apud La Croix *lib.* 6. *part.* 2. *n.* 145.

Nota R. Theologi.

Si verum est, quod P. Ferraris *n.* 51. cum Sporer dicit, ut est verum, non video, quomodo haec opinio possit non esse omnino improbabilis.

Responsio Auctoris.

Posse Papam ex urgentissima causa concedere, ut consecratio Eucharistiae, et Sacrificium Missae in una specie fiat, non ego ea sensu meo asserui, sed tenent Turrecremata, S. Antonin. Alan. Azor. et alii citati, et secuti a Barbosa l. ibi cit. et alii classici Doctores apud La Croix ibi *cit.* quorum opinionem ad eruditionem tantummodo eo loci protuli.

Sacrificium Missae differt a Sacrificio Crucis solum ratione modi offerendi Cruenti, et Incruenti, quia nimirum in Cruce Christus se obtulit Deo cum reali effusione Sanguinis, mactatione, et morte violenta: in Missa vero Christus offertur Deo absque reali effusione Sanguinis, et morte violenta, sed modo incruento, et mystico, seu repraesentativo. 56

Sacrificium Missae differt a Sacrificio ultimae Coenae solum in qualitate rei oblatae, quia nimirum in ultima Coena Christus offerebatur adhuc mortalis, et passibilis; In Missa vero offertur nunc Christus immortalis, et impassibilis. 57

Sacrificium Missae differt essentialiter a Sacramento Eucharistiae in hoc, quia nimirum essentia Sacrificii consistit in actione transeunte sacrificativa, scilicet Consecratione, et necessario requirit utramque speciem: Essentia autem Sacramenti Eucharistiae tamquam ejus effectus, in facto esse permanet, et in una specie sola salvatur; insuper differt Sacrificium Missae a Sacramento Eucharistiae ratione diversi finis, quia Sacrificium Missae principaliter ordinatur ad Deo debitum cultum exhibendum in recognitionem ejus supremi Dominii; Sacramentum vero Eucharistiae ordinatur ad hominem justificandum, seu spiritualiter nutriendum. Unde ratione finis perfectius est Sacrificium, quam Sacramentum, quia Sacrificium habet finem proximum nobiliorem, nempe cultum Dei, et recognitionem ejus supremi Dominii; Sacramentum autem habet finem minus nobilem, nempe hominem justificare. 58 59

Hinc generaliter loquendo, Sacramenta, et Sacrificia differunt: Primo in institutione, quia Sacrificia institui possunt etiam publica auctoritate humana; Sacramenta autem sola auctoritate Divina. Secundo differunt ratione finis, quia Sacrificia principaliter ordinantur ad cultum Dei in recognitionem ejus supremi Dominii: Sacramenta vero ordinantur ad salutem, et justificationem hominum Tertio differunt ratione materiae, quia materia Sacrificii consistit solum in rebus; Materia autem Sacramentorum in rebus simul, et verbis 60

Alia ad rem, Vide verb. *Eucharistia*, et verb. *Missa*. 61

SACRILEGIUM

SUMMARIUM

1. Sacrilegium unde dicatur? — 2. Sacrilegium quid sit? — 3. Sacrilegium est triplex, scilicet Personale, Reale, et Locale. — 4. Quodnam sit Sacrilegium Personale, quodnam Reale, et quodnam Locale? — 5. Sacrilegium *Personale* quandonam committatur? — 6. Sacrilegium *Reale* quandonam committetur? — 7. Sacrilegium *Locale* quandonam committatur? — 8. Sacrilegium ex genere suo est peccatum mortale, nisi excuset parvitas, seu levitas materiae, aut inadvertentia, et indeliberata voluntas. — 9. Alia ad rem ad num. 13.

1 Sacrilegium sic dicitur a *Sacris legendis*, idest *furandis*. Unde *Sacrilegus* est, qui *sacra legit*, idest *furatur*, ut dicit S. Isidorus Hispalensis *lib.* 10. *Etymolog. cap.* 18. et colligitur etiam ex *cap. Sacrilegium* 4. *caus.* 17. *qu.* 4. ubi ex verbis S. Gregorii Magni sic habetur: « Sacrilegium at contra Leges est, si quis quod venerabilibus locis relinquitur, pravae voluntatis studio suis tentaverit compendiis retinere ».

2 Sacrilegium est violatio rei Sacrae sive in se, sive in aliis: *Sic in re Communis.*

3 Sacrilegium est triplex, scilicet Personale, Reale, et Locale. *Communis.*

4 Sacrilegium *Personale* est, quo violatur Sacra Persona. Sacrilegium *Reale* est, quo violatur Sacra Res. Sacrilegium *Locale* est, quo violatur Sacer Locus. *Communis.*

5 Sacrilegium *Personale* committitur per omnem violentam manuum injectionem in Personam Sacram, scilicet in Clericum, sive Religiosum, aut Monialem, per usurpatam Jurisdictionem in personas Ecclesiasticas, ipsas ad Tribunalia saecularia trahendo, incarcerando, et hujusmodi, vel easdem ad vectigalia obligando: Item per luxuriosam violationem personae Deo per votum Castitatis sacratae, et hujusmodi.

6 Sacrilegium *Reale* committitur, cum violantur, seu injuriose tractantur, aut ministrantur Sacramenta, Vasa sacra, Reliquiae Sanctorum, Dei, et B. V. M. ac Sanctorum Imagines, instrumenta, seu ornamenta Sacra. Item Sacrilegium Reale committitur per rapturam bonorum Ecclesiae, per suppressionem piorum Legatorum, per fraudationem Jurium Ecclesiae, per abusum sacrarum Vestium, sacrarum Caeremoniarum, et sententiarum sacrae Scripturae ad stabiliendas haereses, ad sortilegia, ad incantationes, ad divinationes, ad res turpes, ad adulationes, ad detractiones, ad libellos famosos, ad amatoria, ad fabulosa, ad scurrilia, et hujusmodi, immo hunc temerarium sacrae Scripturae abusum rigorose, sub arbitrariis poenis ab Episcopis infligendis, interdicit Concil. Trid. *sess* 4. *in Decret. de editione, et usu Sacrorum Librorum.*

7 Sacrilegium *Locale* committitur per omnia, quae fiunt contra sanctitatem loci sacri, ut sunt destructio malitiosa Templi, vel Altaris, occisio hominis, injuriosa effusio sanguinis, vel seminis humani, illicita, et notoria sepultura excommunicati, vel non baptizati in loco sacro. Item Sacrilegium locale committitur per violentam extractionem Reorum e loco Sacro, per actus profanos, et illicitos, et repugnantes immunitati Ecclesiasticae exercitos in locis sacris, ut sunt negotiationes, seditiones, illiciti concubitus, et spurcities, consilia saecularia, stabulationes equorum, incendia, effractiones, spoliationes, mercaturae, et hujusmodi. Item Sacrilegium locale committitur per furtum, quod sacrilegum evadit tribus modis. Primo nempe, cum quis furatur *Sacrum de Sacro*, idest rem sacram, ut Calicem, Planetam, Pyxidem, et hujusmodi in loco sacro. Secundo, cum quis furatur *Non Sacrum de Sacro*, idest rem profanam non sacram, ut pecuniam, aut aliam rem in loco sacro repositam. Tertio, cum quis furatur *Sacrum de non Sacro*, idest rem Sacram, ut Pixidem, Calicem, et hujusmodi in loco non sacro, scilicet extra Ecclesiam, textu expresso *in cap. Quisquis* 21. *caus.* 17. *quaest.* 4. ubi ex verbis Summi Pontificis Joannis VIII. sic praecise habetur: Similiter « Sacrilegium committitur auferendo Sacrum de Sacro, vel non Sacrum de Sacro, sive Sacrum de non Sacro ».

8 Sacrilegium ex genere suo est peccatum mortale, nisi excuset parvitas, seu levitas materiae, aut inadvertentia, et indeliberata voluntas; *Communis.* Et quo ad primam partem clare patet, quia sacrilegium ex genere suo opponitur graviter excellentissimae virtuti Religionis; Unde nemo dubitat esse peccatum mortale, cum Sacrilegium sit in gravem contemptum personae, seu rei, aut loci sacri. Quo ad secundam etiam partem clare constat, quia sicuti parvitas, et levitas materiae, aut inadvertentia, et indeliberata voluntas excusat a mortali in aliis actionibus peccaminosis, ita etiam in actionibus sacrilegis; Unde apud omnes certum est, Sacrilegium esse solum peccatum veniale, cum, secluso contemptu, aut scandalo fit aliqua levis injuria, irreverentia, aut inhonoratio personae, seu rei, aut loci sacri, et hoc propter parvitatem materiae, seu irreverentiae, et injuriae commissae; Sicuti pariter omnes concedunt, esse solum peccatum veniale, et quandoque nullum, si injuria, et irreverentia facta personae, rei, aut loco sacro, sit ex inadvertentia, indeliberatione, aut ignorantia invincibili.

9 Alia ad rem. Vide verb. *Ecclesia art.* 4. et verb. *Luxuria a n.* 29 *ad* 32.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

10 Si violetur per peccatum carnis persona specialiter consecrata Deo, habet peccatum hoc rationem sacrilegii, in quantum est violatio rei sacrae, scilicet specialiter consecratae Deo.

11 Hujusmodi est fornicatio cum Moniali, quae jure etiam civili, uti gravissimum delictum, poena mortis punitur. Hujusmodi quoque est fornicatio commissa ab eo, qui ordine sacro sit initiatus, quae jure antiquorum Canonum puniebatur poena perpetuae depositionis ab omni ministerio Ecclesiae. Quomodo vero hodie puniatur, petendum ex *Concilio Tridentino sess.* 25. *c.* 14. *de Reformat.* et alibi etiam dictum a nobis est.

12 Illud vero hic non omittendum, adhuc hodie deponendum Sacerdotem cognoscentem filiam suam

spiritualem, vel eam, quae propter poenitentiam effecta fuit filia spiritualis, vel Parochianam suam, ut probe monuit Zypoeus *in jure novo de Cohabitat. Cleric. n.* 10. ubi quod idem procedat in Religiosis fornicantibus. Ratio est, quod poena inflicta a *Concilio Tridentino* locum haud habeat quoad fornicationem Clerici adjunctam habentem aliquam circumstantiam aggravantem. 13

SACRISTA, SACRISTIA

SUMMARIUM

1. Sacristae Officium quodnam sit? — 2. Sacrista Capellae Palatii Apostolici debet esse aliquis ex Fratribus Eremitarum S. Augustini. — 3. Sacrista Conclavis gaudet gratiis, et privilegiis Conclavistarum. — 4. Sacristae, seu Praefecti Ecclesiarum Regularium adstringi possunt ad non permittendum eis celebrationem Sacerdotum Saecularium, nisi exhibita Ordinarii licentia — 5. Sacristae munus per simplices Sacerdotes exerceri solitum, non cogitur suscipere Cantor, qui sit una ex Dignitatibus Ecclesiae. — 6. Sacristae nihil exigere debent pro benedictione sponsi, et sponsae. — 7. Sacristanatum obtinens cum obligatione inserviendi in Divinis Officiis potest deservire per substitutum. — 8. Sacrista in Ecclesia Cathedrali est Dignitas, et requirit Sacerdotium. — 9. Interveniente Funeribus Capitulo Ecclesiae Cathedralis, Curatus, et Sacrista illius Cathedralis, licet sint amovibiles, debent praecedere Parocho Defuncti. — 10. Determinatis horis pulsandi Divina Officia, et pulsata Campana per Sacristam, Divina officia differri non valent ad alicujus instantiam, et Hebdomadario absente, Archidiaconus jubere debet alteri, ut incipiat. — 11. Quod praescribitur in Ceremoniali, ut Canonici de Sacristia egrediantur bini, intelligitur in solemnitatibus — 12. Tolerandum est, quod Canonici tribus mensibus anni frigidioribus recitent diebus ferialibus Matutinum in Sacristia. — 13. Non potest Episcopus in aliquo casu adstringere Canonicos, ut Domi suae Capitulum convocent, si fuerit solitum, ut fiat in Sacristia. — 14. Sedes Archiepiscopi, non ex Sacristiae Sacris vestibus est ornanda — 15. Episcopus non potest uti Sacristiae vasis argenteis, vel alia supellectili, in sua Mensa, vel ad alios usus profanos. — 16. Solium Archiepiscopale fieri, et manuteneri debet sumptibus Archiepiscopi, et non sumptibus Sacrarii Metropolitanae — 17. Non potest Episcopus compellere Regulares ad ei exhibendos libros Sacristiae, in quibus adnotantur celebrationes Missarum. — 18. Sacristia contigua Choro alicujus Monasterii Religiosorum est sub clausura comprehensa. — 19. Sacristiae expensae spectant ad episcopum, non autem ad Capitulum.

1 d Sacristae Officium pertinet custodia sacrorum vasorum, vestimentorum Ecclesiasticorum, seu totius thesauri Ecclesiastici, nec non quae ad luminaria pertinent, sive in cera, sive in olio, Textu expresso *in cap. Ut sciat, unico, de Officio Sacristae.*

2 Sacristae Capellae Palatii Apostolici Officium ab immemoriali tempore cuilibet alicui ex Fratribus Eremitarum S. Augustini committi consuevit, et deinceps committi debere concedit, commissionesque aliter factas irritat Alexander VI. Const. 5. incip. *Ad sacram.*

3 Sacrista Conclavis gaudet gratiis, et privilegiis Conclavistarum: Clemens VIII. *Constitut.* 16. §. 14.

4 Sacristae, seu Praefecti Ecclesiarum Regularium adstringi possunt ad non permittendum in eis celebrationem Sacerdotum saecularium, nisi exhibita Ordinarii licentia: *Sacra Congregatio Concil. in Neapolitana* 17. *Augusti* 1630.

5 Sacristae munus per simplices Sacerdotes Ecclesiae exerceri solitum, non cogitur suscipere Cantor, qui sit una ex Dignitatibus Ecclesiae: *Sacra Rituum Congreg. in Adrien.* 2. *Martii* 1782.

6 Sacristae nihil exigere debent pro benedictione Sponsi, et Sponsae: *Sac. Cong. Rit. in Nerŭon.* 25. *Februaraii* 1606.

7 Sacristanatum obtinens in Parochiali erectum cum unione simplicis Beneficii pro uno Clerico, qui in Divinis Officiis, et Cura exercenda, ac aliis oneribus adjuvare teneatur, potest deservire per Substitutum, et fructus eidem debentur: *Sacra Cong. Conc. in Spoletana* 21. *Julii* 1626.

8 Sacrista in Ecclesia Cathedrali est dignitas, et requiritur Sacerdotium: *Sacra Rot. recent. par.* 14. *decis.* 169 *n.* 8.

9 Si interveniat Funeribus Capitulum Ecclesiae Cathedralis, in hoc casu Curatus, et Sacrista illius Cathedralis, licet sint amovibiles, debent praecedere Parocho Defuncti: *Sac. Rit. Cong.* 22. *Mart.* 1631.

10 Determinatis horis pulsandi Matutinum, et alias Horas Canonicas, et pulsata campana per Sacristam, aut ejus deputatum, ac in Ecclesia accensis luminibus, Divina officia differri non valent ad alicujus instantiam; et Hebdomadario absente, Archidiaconus jubere debet alteri, ut incipiat: *Sac. Cong. Episc. in Theatina* 18. *Aprilis* 1617.

11 Quod praescribitur in Caeremoniali, ut Canonici de Sacristia egrediantur bini, intelligitur in solemnitatibus: *Sacra Congregat. Rituum* 12. *Julii* 1628.

12 Tolerandum est, quod Canonici tribus mensibus anni frigidioribus recitent diebus ferialibus Matutinum in Sacristia: *Sac. Cong. Episc. in una S. Severini* 13. *Septembris* 1641.

13 Non potest Episcopus in aliquo casu adstringere Canonicos, ut domi suae Capitulum convocent, si fuerit solitum, ut fiat in Sacristia: *Sac. Congr. Episcop.* 1. *Februarii* 1483.

14 Sedes Archiepiscopalis aere proprio Archiepisco-

pi, non ex Sacristiae sacris vestibus est ornanda: *Sacra Congreg. Concilii in Messanen.* 4. *Septembris* 1586.

15 Episcopus vasis argenteis, vel alia Sacristiae Supellectili non utatur in Mensa, vel in alios profanos usus, immo nec ad Sacros extra Cathedralem, sed ea ibi pro Ecclesiae servitio relinquat: *Sacra Congreg. Episc. in Tullen.* 10. *Martii* 1597. *et in Castellaneten.* 16. *Maii* 1642.

16 Cum solium Archiepiscopale pertineat ad Officium Archiepiscopi, sequitur, id suis sumptibus fieri, ac manuteneri debere, et non sumptibus Sacrarii Metropolitanae: *Sacr. Cong. Concilii in Urbinaten.* 10. *Martii* 1663.

17 Non potest Episcopus, nisi habeat Privilegium speciale, compellere Regulares ad exhibendos libros Sacristiae, in quibus adnotantur celebrationes Missarum ad hoc, ut ex iis constare possit de satisfactione obligationis debitae ex Legato pio: *Sacra Congreg. Concilii in Urbinaten. ad cap.* 7. *sess.* 22. *de reformat.* 10. *Maii* 1663.

18 Sacristia contigua Choro alicujus Monasterii Religiosorum est sub clausura comprehensa: *Sacr. Congr. Episc. et Regul. in Sulmonen.* 10. *August.* 1615. Vide verb. *Conventus art.* 3. n. 14.

19 Sacristiae expensae spectant ad Episcopum, non autem ad Capitulum: *Sacr. Congr. Episc. in Melphien.* 4. *April.* 1704. apud Ursayam *tom.* 2. *par.* 1. *discept.* 34.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

Ex quo Ecclesiae Cathedrales abundare coepe- 20
runt thesauro magni pretii, constituti sunt *Sacristae*, qui habeant custodiam sacrorum vasorum, vestimentorum Ecclesiasticorum, seu totius thesauri Ecclesiastici, necnon eorum, quae ad Luminaria pertinent; *cap. unic. de offic. Sacrist.* Dicti
propterea et *Thesaurarii* sunt. Primitus Officium 21
simplex sine dignitate Ecclesiastica gerebant: progressu vero temporis in pluribus Cathedralibus Ecclesiis honore dignitatis decorati sunt. Confer Corvin. *de Person. et Benefic. Eccles. lib.* 1. *tit.* 22. *num.* 3.

De culpa, quam praestare debent Sacristae circa 22
custodiam thesauri Ecclesiastici, non inutilis hic disquisitio est. Levissimam culpam ab iis exigit *Brucknerus de Custodia templor. artic.* 3. §. 12. et jure quidem meritoque. Praeficiuntur enim e-
jusmodi negotiis, quae non *vulgarem*, sed *penitio-* 23
rem curam, et sollicitudinem *singularem* deside- 24
rant. Quapropter natura ipsa negotiorum ipsos obligat ad exactissimam diligentiam. Neque ipsa Romani quoque Jurisconsulti, in hujusmodi quaestionibus decidendis, potissimum respexere ad naturam negotiorum, et ex gravitate, et indole eorum aestimarunt, qualis industria ab Administratore desideretur. Confer Jacobum Gothofredum *in Commentar. ad leg.* 24. *ff. de Regulis Juris.*

SALUTATIO ANGELICA

Vere dictum a Ven. P. Petro Canisio, *de Maria Deip. lib.* 3. *cap.* 5. « Novatoribus usitatum esse adversus Angelicam salutationem insurgere ». Certe Urbanus Regius, aliique id genus Deiparae osores eam penitus abolitam voluere. Alii, eam in varias linguas vertentes, mire depravarunt; cujus rei exempla dabit *p.* 37. praeclarus Auctor Italicae epistolae proximo anno 1788. editae, inscriptaeque: » Lettera del Primicerio di Mondorbopoli a Mons. Scipione de Ricci Vescovo di Pistoja e Prato », qui verba illa: *benedictus fructus* VENTRIS TUI nec vulgatae editionis Biblicae auctoritate, neque Ecclesiarum omnium a tot saeculis usu deterritus immutavit *. Notandum quod in Salutatione Angelica additionem illam *Sancta Maria* etc. in nulla precum formula ante annum MDVIII. reperiri inquit *Grancolas in Breviarium Romanum cap.* XXV. Sed tunc temporis usurpari coepisse *Sancta Maria Mater Dei, ora pro nobis peccatoribus. Amen.* Fratresque Minores addidisse postea verba illa; *nunc, et in hora mortis nostrae;* ut legitur in eorum Breviario edito Anno MDXV. Sic ad literam eruditissimus D. Joseph Catalanus in *Pontifical. Roman. tom.* 2. *tit.* XV. §. 2. n. 2.

* Vide vero cum primis D. Joannis Chrysostomi Trombellii praestantissimi Viri de salutatione Angelica Dissertationem in Vita B. M. Virginis *P.* II. *diss.* 4. et Franciscum Antonium Zaccaria T. II. Dissertationum suarum italicarum ad historiam Ecclesiasticam pertinentium, Romae excus. 1780. *diss.* VI; ubi de omnibus, quae ad Angelicam salutationem spectant, copiose agit. Huc tamen videre non licuit dissertationem de hujus salutationis additamento, *Sancta Maria*, ab eruditissimo P. M. Antonio Vermejo a. 1779. conscriptam, illatamque *p.* 301. *seqq.* in suam historiam *devoti Sanctuarii B. F. vulgo de Texeda* Conchensis apud Hispanos Dioecesis, Matriti evulgatam. Hic enim Auctor Trinitarios suos primos fuisse docet, qui salutationi Angelicae verba *Sancta Maria* etc., omissis tamen illis, *nunc, et hora mortis*, addiderint. Franciscani enim anno primum 1515. Carthusiani vero solum anno 1521. suis in Breviariis salutationem eo auctam additamento ediderunt. At Trinitarii jam anno 1514. Breviario eamdem praemiserant in Parisiensi editione, quam Mabillonius memorat *Praefat. ad Acta Sanctor. Ord. S. Benedicti Saec. V.* n. 123. Eadem quoque exstat in eorumdem Trinitariorum Breviario, quod

curante P. Petro de Aponte Valentiae a. 1519. emissum in lucem Nicolaus Antonius docet in Bibliotheca Hispanica T. II. Meum tamen non est tantas componere lites; praesertim cum eadem legatur in Camaldulensium Breviario, quod illo ipso anno 1514. Venetiis prodiit, Generali illustrium Monachorum Praeside celeberrimo Petro Delphino Veneto. Caeterum de Sacris Caeremoniis circa salutationem Angelicam, praeter Zaccariam cum in laudata Italica Dissertatione, tum in Onomastico Rituali T. 1. pag. 38. consule Francisci Mariae Magii e Clericis Regularibus Commentarium, Panormi impressum 1664. iterumque 1665. *

SAMARITANA A CHRISTO CONVERSA

Samaritana, quae Christum ad puteum Jacob Patriarchae excepit, et ibi a Christo ipso conversa fuit, Photina communiter nuncupatur, et ab Ecclesia sub tali nomine, ut vera Martyr, una cum duabus filiis suis, et aliis martyribus colitur die 20. Martii, ut canit Martyrologium Romanum his verbis: Eodem die Sanctorum Photinae Samaritanae, Joseph, et Victoris filiorum, itemque Sebastiani Ducis, Anatolii, Photis, Photidis, Parasceves, et Cyriacae germanorum, qui omnes Christum confessi Martyrium sunt assecuti. De hac Samaritana Photina traditur, quod post Christi Ascensionem a Deo inspirata una cum dictis duobus suis filiis, et quinque suis germanis, et consobrinis Carthaginem petierit, ibique omnes fidem Christianorum praedicantes, plurimosque gentiles, inter quos celebrem Ducem Sebastianum convertentes, ob id fuerint omnes ad crudelissimum Martyrium condemnati. Vide omne acerbissimi martyrinm genus apud Bollandistas ad diem 20. Martii, et apud Clericatum *nelle Spiche* verb. *Samaritana* a n. 821. ad 823. Ubi vero adserv"tur eorum reliquiae, vide Bolland. *loc. cit. n.* 8. Plura alia ad rem de Samaritana Photina, vide apud Calmet in Dictionario verb. *Photina*, et verb. *Samaritana*.

SANCTITAS, SANCTI

Praestat sequentia adnotare: ubi etiam de SS. Patribus.

1 Sanctitas non in una, vel altera virtutum specie, sed in complexu omnium in grado heroico usque ad obitum exercitarum, consistit: Benedict. XIV. tom. 2. Constitut. 54.
2 incip. *Postquam intelleximus* §. 26. Sanctitati alioquin probatae non officiunt errores circa dogmata nondum ab Ecclesia definita: Idem *ibid.* §. 31.
3 ' Sancti vocabulum in primaeva Ecclesia, nec vitae sanctitatem, nec Martyrium pro Christi nomine toleratum indicabat, sed Christianae Religionis, quae cuique fidelium communis erat, integritatem declarat: *Qui olim Christiani* (inquit Spondanus in Epit. Annal. Baron.), *iidem nominabantur sancti.* ' *Omnes fideles*, inquit Chrysost. *hom.* 1. *in epist. ad Rom. n.* 4. (Apostolus) *vocat Sanctos*, non alia certe de causa, nisi quod *sanctificati in sanguine Christi* essent, atque ad sanctitatem vocati. Hinc Paulus ipse eos 1. *Cor.* 11. *Sanctificatos* dixit, quo deinde nomine usos novimus Clementem Romanum in Epistola ad Corinthios, et Chrysostomum *hom.* 1. in 1. ad Cor.
4 epistolam n. 1. *Hinc unus *Sancti* titulus par non est, ut corpora, quae ex Catacumbis afferuntur,
5 sacro cultu donentur. Successu vero temporis *Sancti* titulus ad peculiarem vitae sanctimoniam significandam translatus est: Demum obtinuit usus
(Spond. *loc. cit.*) ut illi tantummodo *Sancti* in Ecclesia dicerentur, qui eminentiori, probatiorique fulgerent morum sanctitudine ». Idem *ibid.* §. 32.
Sanctorum nomina, et elogia in Martyrologium 6
inferri nequeunt sine Auctoritate Congregationis
Sacrorum Rituum: Idem *ibid.* §. 3. Sanctorum 7
nomina in Martyrologio inferenda non sunt, nisi
publicus cultus per solemnem Canonizationem decretus, aut saltem ab antiquis temporibus universalis Ecclesiae consensione praestitus fuerit: Idem *ibid.* §. 15. *et* 16.
Sanctorum nomina quae, in novissima Martyro- 8
logii Romani editione Benedicti XIV. jussu inserta fuerunt, enumerantur ab eodem *ibid.* §. 7. 8. *et* 9. nempe *sub* §. 6. sic: Sexta decima die Februarii *Beatus Gregorius* X. Die vigesima septima Aprilis *Beata Zita*. Die decima Maii *Beatus Nicolaus Albergatus*. Die vigesima quarta Maii *Beatus Joannes de Prado*. Prima die Junii *Sanctus Eneco Abbas*. Die septima Julii *Beatus Benedictus XI*. Die vigesima Decembris *S. Dominicus de Sylo*. Et
sub §. 7. tradita ratione, ob quam possint in Mar- 9
tyrologio inseri etiam nomina aliquorum Beatorum, et adducto ex Theologo Raynaudo *tom.* 18. *suorum operum pag.* 5000. quod « Nomen quoque Martyrologii, quod olim sonabat dumtaxat in-

diculum Sanctorum Martyrum, nunc extensum est ad Syllabum plurimorum aliorum Sanctorum Confessorum, ac Sanctarum Virginum a. Pergit sub §. 8. enumerare, aliquos Beatos Martyres Martyrologio de novo additos, videlicet die quinta Februarii *Commemoratio viginlisex Martyrum Japonensium*. Die nona Julii *Commemoratio novendecim Martyrum Gorcomiensium*. Die decimaseptima Septembris, *Beati Petri de Arbues*. Die duodecima Novembris, *Commemoratio Beati Josaphat Polocensis* Et tandem *sub*. §. 9. addit nomina aliorum Sanctorum in praeteritis editionibus omissorum. Nempe die decima Januarii nomen *Sancti Wilhelmi Episcopi Bituricensis*. Die decimanona Januarii nomen *Sancti Wistoni Vigorniensis*. Die quarta Februarii nomen *Sancti Josephi a Leonissa*. Die decimatertia Februarii nomen *Sanctoe Catharinae de Ricciis*. Die decimaseptima Aprilis nomen *Sancti Roberti Abbatis Casae Dei*. Die quarta Maii nomen *Sancti Godebardi Episcopi Hildesheimensis*. Die tertiadecima Maii nomen *Sancti Petri Regalati*. Die secunda Junii nomen *Sancti Nicolai Peregrini Tranensis*. Die octava Junii nomen *Sancti Wilhelmi Archiepiscopi Eboracensis*, Die Sextadecima Junii nomen *Sancti Joannis Francisci Regis*. Die prima Julii nomen *Sancti Theobaldi Eremitae*. Die quartadecima Julii nomen *Sancti Camilli de Lellis*. Die vigesima quarta Julii nomen *Sancti Francisci Solani*. Die decimaquinta Augusti nomen *Sancti Stanislai Kostkae*. Die vegesima sexta Octobris nomen *Sancti Bernardi Hildesheimensis Episcopi*. Die vigesima septima Novembris nomen *Sancti Virgilii Episcopi Salisburgensis*. Die vigesimaoctava Novembris nomen *Sancti Jacopi Piceni*. Die Decimaseptima Decembris nomen *Sancti Sturmii Abbatis Fuldensis*: Idem in cit. Constitut. incip. *Postquam intelleximus*, in qua plurima ad rem traduntur scitu dignissima. 10
* Addendus his omnibus S. Siricius Romanus Pontifex, quem idem Benedictus XIV. primus in Martyrologium Romanum in praemissa ad idem Martyrologium epistola strenue a se vindicatum intulit 26. Novembris. *

11 Sanctorum Patrum unanimis consensus in explicatione Sacrae Scripturae in re pertinente ad Fidem, et bonos mores, est infallibile testimonium Divinae Revelationis; ad differentiam unius, vel alterius, aut aliquorum, reliquis coutradicentibus: Idem *de Servorum Dei Beatificat. et Beatorum Canonizatione lib. 1. cap.* 33. *sub n.* 12. Quamobrem verissime S. Augustinus *lib.* 1. *contra Julian.* dixit, eum, qui ab unanimi Patrum consensione discedit, ab universa Ecclesia recedere; hos enim, ut Vincentius Lirinensis scitissime ajebat, « in Ecclesia Dei divinitus per tempora, et loca dispensatos, quisquis in sensu Catholici dogmatis unum aliquid in Christo sentientes contempserit, non hominem contemnit, sed Deum ».

SAPIENS ERROREM PROPOSITIO

V. VERB. *PROPOSITIONES DAMNATAE NUM.* 34.

SAPIENS HÆRESIM PROPOSITIO

V. VERB. *PROPOSITIONES DAMNATAE N.* 23.

SAPIENTIA

V. VERB. *THEOLOGIA N.* 15.

SATISFACTIO, SIVE POENITENTIA SACRAMENTALIS

V. VERB. *POENITENTIAE SACRAMENTUM ART.* 3. *PERTOT.*

SCANDALUM

SUMMARIUM

1. Scandalum quid importet, et sit physice? — 2. Item quid sit moraliter? — 3. Explicatur definitio scandali per singulas ejus particulas. — 4. Scandalum dividitur in activum, seu datum, et in passivum, seu acceptum. — 5. Scandalum activum quid sit? — 6. Scandalum passivum quid sit? — 7. Scandalum activum est duplex, directum, et indirectum. — 8. Scandalum activum directum quid sit? — 9 Scandalum activum indirectum quid sit? — 10. Scandalum passivum item est duplex, scilicet datum, et acceptum. — 11. Scandalum passivum datum

quid sit? — 12. Scandalum passivum acceptum quid sit? — 13. Scandalum passivum acceptum subdividitur in scandalum pusillorum, et in scandalum Pharisaicum, et quid sit utrumque? — 14. Scandalum activum, sive directum, sive indirectum, est peccatum mortale, vel etiam veniale pro ratione peccati gravis, vel levis, ad quod inducit. — 15. Scandalum activum, nedum directum, sed etiam indirectum contrahit malitiam specie distinctam contra Charitatem in Confessione explicandum. — 16. Scandalum mere passivum est evitandum, seu impediendum, quotiescumque nulla ratio necessitatis, vel utilitatis propriae, vel alienae cogit nos dicere, vel facere, aut omittere aliquid, ex quo praevidemus proximum esse scandalizandum. — 17. Non est tamen obligatio impediendi scandalum mere passivum, quoties urget necessitas, vel utilitas propria dicendi, vel faciendi, aut omittendi aliquid ceteroquin non malum, quamvis exinde alii sumpturi sint occasionem peccandi. — 18. Ob evitandum praecise scandalum aliorum probabilius omittenda non sunt opera praecepti, sive naturalis, sive Divini, sive humani. — 19. Hinc quamvis multi velint Foeminam scientem aliquem in particulari se turpiter amare, quoties eam aspicit, posse, et debere Sacro abstinere die Festo semel, atque iterum ad peccatum illud evitandum: Alii tamen universaliter sustinent, quod ob evitandum praecise scandalum non sint omittenda ulla opera praecepta. — 20. Opera tantum consilii omittenda sunt, vel ad aliquod tempus differenda ob evitandum scandalum pusillorum inde secuturum. — 21. Nullimode tamen omittenda sunt opera consilii ob evitandum scandalum Pharisaicum. — 22. Ob evitandum scandal. pusillorum, et a fortiori Pharisaicum, raro, vel nunquam adest obligatio subeundi gravem, et magnam jacturam in propriis bonis temporalibus. — 23. Adest tamen obligatio subeundi leve, et modicum damnum in propriis bonis temporalibus ad evitandum scandalum pusillorum. — 24. Potest esse scandalum activum sine passivo, et e contra passivum sine activo. — 25. Utilius scandalum nasci permittitur, quam veritas relinquatur.

1 Scandalum proprie, et physice importat, et significat, seu declarat aliquid in via positum, in quod ambulans impingat, et corruat. Et idem etiam est offendiculum: Sic Joannes Kahl, alias Calvinus in *suo magno Lexico verb. scandalum*. Unde scandalum physice « est offendiculum in via praebens itinerantibus occasionem lapsus »: Sic in re Communis.

2 Moraliter autem « scandalum est offendiculum spirituale, quo quis offendit, et in peccatum ruit »: Seu expressius, et clarius: « scandalum est dictum, vel factum, seu omissum minus rectum praebens alteri occasionem ruinae spiritualis, seu peccandi »: Sic in re Communis.

3 Dicitur primo, quod Scandalum sit *dictum, vel factum*, quia solum loquendo, vel agendo possumus esse proximo occasio ruinae spiritualis, non autem cogitando, ut de se patet, cum cogitatio tamquam mere interna, et occulta in corde non possit extrinsece proximum scandalizare, et ideo in definitione Scandali non additur *vel concupitum*, sicuti in Definitione peccati. Dicitur secundo *Vel omissum*, per quod intelligitur omnis omissio externa, seu non dictum, non factum potens proximum scandalizare, ut omissio Sacri, Horarum, non dicta veritas, non facta debita defensio Innocentis, et hujusmodi. Dicitur tertio *Minus rectum*, hoc est, aut per se malum, aut speciem mali habens, quia non solum dictum, vel factum, seu omissum per se, et ex natura sua malum, et peccaminosum, sed etiam dictum, vel factum, seu omissum habens tantum speciem mali ex circumstantiis personae, loci, et temporis, potest habere rationem scandali, si proximo occasionem peccandi praebitura sit. Dicitur quarto; *Praebens alteri occasionem ruinae spiritualis, seu peccandi*, ad denotandum, quod occasio debet esse vera, sive interim scandalizans intendat *expresse* ruinam spiritualem proximi, quod est diabolicum, sive tantum *interpretative* dicendo, vel faciendo, aut omittendo id, ex quo praevidet, aut praevidere debet proximum forte lapsurum.

Scandalum dividitur in activum, seu datum, et 4
in passivum, seu acceptum; *Sic Doctores Communiter*. Scandalum activum, seu datum, est illud 5
proxime definitum per singula verba mox explicata, nempe Scandalum activum est « dictum, vel factum, seu omissum minus rectum praebens alteri occasionem ruinae spiritualis, seu peccandi »: Est in re Communis. Scandalum passivum est « ipsa 6
ruina spiritualis proximi in peccatum contigens ratione dicti, vel facti, seu omissi alterius minus recti »: Est in re Communis. Et sic hoc Scandalum passivum opponitur scandalo activo tamquam causae suus effectus.

Scandalum activum est duplex, scilicet unum 7
rectum, vel proprium, seu per se inductivum, et aliud indirectum, vel improprium, seu per accidens inductivum, aut occasionativum tantum: *Sic Doct. commun*. Scandalum activum directum, vel 8
proprium, seu per se inductivum, est, cum quis directe, et expressa intentione, dat alteri occasionem peccandi suadendo, consulendo, inducendo, vel malo exemplo faciendo aliquid, quod per se est inductivum ad peccatum, et sic intendendo ruinam spiritualem proximi, sive *formaliter* ob damnum spirituale proximi, quod est diabolicum, sive *materialiter* ob propriam delectationem, vel utilitatem, quod est humanum, et proprium hominis, ut si quis verba obscoena proferat, vel turpia, et lasciva peragat coram muliere, ut ipsam ad secum carnaliter peccandum, inducat, ipse enim gravissime peccat peccato Scandali, licet formaliter non intendat ruinam spiritualem talis mulieris, sed solam suam carnalem: *Communis*.

Scandalum activum indirectum, vel improprium 9
seu per accidens inductivum, aut occasionativum tantum, est, cum quis dicit, vel facit, seu omittit dicere, vel facere aliquid, quod licet ex natura sua, et per se non sit malum, speciem tamen mali prae-

sefert, quo ipse praevidet, vel praevidere debet alios scandalizandos, vel de facto scandalizari advertit. Ut si quis feminam populo suspectam domi suae retineat, is peccat peccato scandali, teneturque ad ipsum publicum Scandalum removendum, talem feminam e domo sua dimittere, quamvis revera nullum subsit peccatum, nec periculum peccati. Unde Apostolus 1. *Ad Thessalonicenses c.* 5. *v.* 22. expresse dicit: *Ab omni specie mali abstinete vos.* Et 1. *ad Corinth. c.* 8. *v.* 9. *et seq.* eos severe monebat, ne recumberent in Idolio, idest loco, ubi carnes Idolis immolatae comedebantur, quod licet per se non esset malum, tamen habebat speciem mali ad scandalum pusillorum, seu infirmorum. Ibi: « Videte, ne forte haec licentia vestra offendiculum fiat infirmis; si enim quis viderit eum, qui habet scientiam, in Idolio recumbentem; nonne conscientia ejus, cum sit infirma, aedificabitur ad manducandum Idolothyta? Et peribit infirmus in tua scientia frater, propter quem Christus mortuus est ». Et infra *v.* 13. concludit: « Quapropter si esca scandalizat fratrem meum, non manducabo carnem in aeternum, ne fratrem meum scandalizem ».

10 Scandalum passivum est duplex, scilicet scandalum passivum datum, et scandalum passivum acceptum; seu clarius, scandalum passivum datum simul et acceptum, et Scandalum passivum non datum, sed dumtaxat acceptum: *Sic in re Doctores communiter.*

11 Scandalum passivum datum simul et acceptum, est illud, quod vere oritur ex alterius dicto, vel facto, seu omisso ex natura sua, et per se, quia revera malum est, vel speciem mali habet, ut merito inde proximus sumat occasionem ruinae spiritualis: *Sic in re Communis.*

12 Scandalum passivum non datum, sed dumtaxat acceptum, est, quo quis ex alterius dicto, vel facto, seu omissa, praeter omnem ejus intentionem, et praeter ipsius dicti, vel facti, seu omissi naturam, et conditionem, ex sola sua sinistra apprehensione sumit occasionem ruinae spiritualis, et peccati: *Sic in re Communis.*

13 Et hoc Scandalum passivum non datum, sed dumtaxat acceptum subdividitur in *scandalum pusillorum*, quod ex sola hominis ignorantia, vel infirmitate, seu fragilitate provenit, ed in *Scandalum Pharisaeorum*, quod ex mera malitia, seu malignitate alterius procedit. Et tunc dicitur *Scandalum Pharisaicum* a Pharisaeis, qui propria malitia, malignitate, et invidia erga Christum, male, ni dicam pessime, interpretando clarissima ejus miracula, aptimam ejus doctrinam, sanctissimamque conservationem, scandalizati sunt. *Communis,*

14 Scandalum activum, sive directum, sive indirectum, est peccatum mortale, vel etiam veniale pro ratione peccati gravis, vel levis, ad quod inducit: *Communis, et certa.* Unde non indiget probatione.

15 Scandalum, activum, nedum directum, sed etiam indirectum, contrahit malitiam specie distinctam contra Caritatem in Confessione explicandam: *Communissima* quoad primam partem, *et Communior* quoad secundam. Et ratio primae partis est, quia, si peccat contra Caritatem, proximi saluti debitam, qui non corripit errantem, a fortiori, qui inducit ad errorem; Unde certum est apud omnes, scandalum activum directum, quo directe intenditur ruina spiritualis proximi, esse peccatum speciale contra Caritatem proximi gravissimum, idoque specialiter explicandum in Confessione una cum specie peccati, et circumstantiis personae inductae ad ipsum peccatum. Ratio autem secundae partis est, quia in omni peccato damnifico commisso in proximum sufficit voluntas interpretativa; seu voluntarium indirectum, ponendo scilicet voluntarie causam, ex qua praevidetur sequuturum damnum proximi, quamvis directe non intendatur; erga etiam ad speciale peccatum Scandali contra Caritatem sufficit voluntas interpretativa, seu voluntarium indirectum, nempe dicere, vel facere, seu amittere aliquid, ex qua praevidetur sequutura ruina spiritualis proximi, quamvis ea directe non intendatur; Tum quia ex praecepto Caritatis tenemur non solum ad non procurandam ex propria industria ruinam spiritualem proximi, sed etiam ad nos abstinendum a causa injusta, ut proximus spiritualiter ruat, adeoque etiam in scandalo activo indirecto tenemur explicare speciem peccati, ad quam proximum ratione talis scandali inducimus.

Scandalum mere passivum est evitandum, seu impediendum, quotiescumque nulla ratio necessitatis, vel utilitatis propriae, vel alienae cogit nos dicere, vel facere, aut omittere aliquid, ex qua praevidemus proximum esse scandalizandum, seu sumpturum occasionem peccandi: *Communis.* Et ratio est, quia lex Caritatis nos obligat impedire, cum facile possumus sine nostro, aut alieno incommodo, etiam damna temporalia proximi, et sic a fortiori ejus damna spiritualia, seu peccata. 16

Non est tamen obligatio impediendi scandalum mere passivum, quoties urget necessitas, vel utilitas propria dicendi, vel faciendi, aut omittendi aliquid ceteroquin non malum, quamvis exinde alii sumpturi sint occasionem peccandi; *Communis.* Et ratio est, quia tunc non sumus nos causa, quod proximus peccet, cum necessitas, vel utilitas propria nos urgeat ad id licite dicendum, vel faciendum, aut omittendum; unde si exlude proximus peccet, peccatum debet ejus malitiae imputari, alias non possemus unquam quidquam nobis necessarium, utile, aut ceteroquin non malum licite dicere, vel facere, aut omittere ob evitandum tale proximi scandalum, quod nemo audebit asserere. 17

Ob evitandum praecise scandalum aliorum probabilius omittenda non sunt opera praecepti, sive naturalis, sive Divini, sive humani: Sic S. Thomas 2. 2. *quaest.* 53. *art.* 7. Castrop. *tom.* 1. *tract.* 6. *disput.* 6. *punct.* 16. *num.* 3. Pasqualig. *de Sacrific. quaest.* 1347. Henno *tom.* 1. *tract.* 18

2. *de Virtutibus disp.* 6. *art.* 3. *conclus.* 3. Illsung *tract.* 3. *num.* 111. Felix Potestas *tom.* 1. *part.* 2. *cap.* 2. *num.* 338. et Communior aliorum. Et ratio est, quia ordine Caritatis salus pro pria praeferenda est saluti proximi, unde quisquis curare debet, ut prius ipse praecepta impleat, quam ut curet, quod impleat alter; cum obligatio servandi praecepta sit primaria, et obligatio vitandi Scandalum sii secundaria; Et certe nisi ostendatur praeceptum tunc non obligare, clarum est, non posse omitti ob evitandum praecise scandalum aliorum, ut habetur ex *c. Cum ex injuncto* 2. *de novi operis nunciatione*, ibi: « Quae sine mortali peccato omitti non possunt, non sunt pro vitando scandalo omittenda.

19 Hinc quamvis multi velint, Feminam scientem aliquem in particulari se turpiter amare, quoties eam aspicit, posse, et debere Sacro abstinere die Festo semel atque iterum ad peccatum illud evitandum: Alii tamen universaliter sustinent, quod ob evitandum praecise Scandalum non sint omittenda ulla opera praecepta. Vide verb. *Femina a num.* 14. *ad num.* 26. ubi multa ad rem.

*Qui tuentur opera bona jure naturali affirmativo, vel lege humana praescripta posse aliquando omitti, vel differri ad Scandalum pusillorum declinandum, his potissimum exemplis utuntur. « Correctio peccatorum est de lege naturali affirmativa; sicuti etiam eosdem punire, si in malo persistere velint: et tamen cessat haec obligatio, si aut ex correctione, aut ex punitione prudenter praevideatur oritura seditio in Republica. Praeterea certum est, praeceptum de vitando scandalo esse juris naturalis: cum igitur observatio praecepti naturalis praevaleat observationi juris positivi humani, haec observatio suspendenda erit, quoties exequi nequeat absque pusillorum scandalo ». Ita Cuniliati tract. IV. de 1. Decal. Praecept. cap. IX. §. VI. num. VI. qui num. VII. subdit: « Hinc deberes abstinere a Sacro audiendo, etiam die festivo, si prudenter praevideres, te domo discedente, gravem rixam inter domesticos esse exsurrecturam. Similiter teneretur mulier abstinere ab eodem pio opere, et aliquoties se domi continere, sciens, talem hominem impudico erga ipsam amore deperditum, illam expectare, ut, quo pergit, eamdem sequatur, et in Ecclesia impudicitiam suam aspiciendo, et declarando dapascatur: dixi aliquoties: nam si inhonestus ille non desisteret ab ea singulis festis expectanda, neque ullus esset modus illum avertendi a spirituali hac persecutione, contempto scandalo pharisaico, deberet mulier modeste composita Ecclesiam adire, et Christianorum munera adimplere: ex his similia deducas » *.

20 Opera tantum consilii omittenda sunt, vel ad aliquod tempus differenda, ob evitandum Scandalum pusillorum ex ignorantia, vel infirmitate, seu fragilitate inde secuturum: S. Thomas *l. c.* Castrop. *l. c.* Henno *l. c.* Felix Potestas *l. c. n.* 343. Diana *par.* 5. *tract.* 6. *resp.* 23. Spor. *tom.* 2. *tract.* 5. *c.* 1. *sect.* 2. *num.* 31. ubi testatur de communi. Sic spontanea peregrinatio ad aliquod sanctuarium, ingressus voluntarius in Religionem, et hujusmodi sunt omittenda, vel ad aliquod tempus differenda, donec pusilli, qui inde ex ignorantia, vel infirmitate, seu fragilitate scandalizabantur, admoniti, et informati de justis motivis, et rationibus pro tali peregrinatione, et ingressu in Religionem, et hujusmodi non amplius scandalizentur.

Nullimode autem omittenda sunt opera consilii ob evitandum Scandalum Pharisaicum: *Communis*; Et ratio est, quia Scandalum Pharisaicum oritur ex mera malitia, et pravo affectu illorum, qui se scandalizant, cum ipsi non sint in necessitate, sed mera, et libera malitia; unde de ipso Pharisaico Scandalo non est curandum, nec ullum opus bonum est omittendum ob ipsum vitandum; Non enim tenemur aliorum malitiae condescendere cum tali damno nostro spirituali; Unde de istis Christus Dominus *Matthaei* 1. dicit: *sinite illos, caeci sunt, et duces caecorum.* 21

Ob evitandum Scandalum pusillorum, et a fortiori Pharisaicum, raro, vel nunquam adest obligatio subeundi gravem, et magnam jacturam in propriis bonis temporalibus: Castrop. *loc. cit. part.* 17. Sporer *loc. cit. num.* 32. Diana *loco citato*, Suarez, et alii, Sanchez *in Decalog. lib.* 1. *cap.* 7. *num.* 11. La Croix *lib.* 2. *num.* 146. et alii. Et ratio est, quia, quando inde oritur magnum, et grave damnum, est veluti moralis impotentia vitandi talem occasionem, et tunc adest sufficiens causa eam permittendi, ponendo rem indifferentem, adeoque etc. 22

Adest tamen obligatio subeundi leve, et modicum damnum in propriis bonis temporalibus ob evitandum Scandalum pusillorum: *Communis* cum S. Thoma *loc. cit. art.* 8. et Sporer *loc. cit. num* 32. Et ratio est, quia bonum spirituale proximi ordine Caritatis praeferendum est bono temporali proprio, maxime si inde oriatur solummodo leve, et modicum damnum, ut loquitur conclusio. 23

Ut aliquis peccet peccato Scandali, non requiritur, quod alter de facto peccet, sed sufficit, si credatur probabiliter peccaturus; Unde potest esse Scandalum activum sine passivo, sicuti e contra potest esse Scandalum passivum sine activo, ut de facto fuit in Pharisaeis, qui se scandalizarunt ex sanctissimis Christi verbis, et miraculosissimis ejus factis undequaque incapacibus activo scandalizandi. 24

Utilius Scandalum nasci permittitur, quam veritas relinquatur, Textu expresso in cap. *Qui scandalizaverit* 3. *de Regul. Juris*, in cujus Summario sic habetur; *Propter Scandalum evitandum veritas non est omittenda.* 25

SCANDALOSA PROPOSITIO

VIDE VERB. *PROPOSITIONES DAMNATAE NUM.* 35.

SCHISMA SCHISMATICI

SUMMARIUM

1. Schisma generice, et large sumptum quid significet? — 2. Schisma multipliciter contigere potest, et accipi, tam in bonam, quam in malam partem, et emignatur. — 3. Schisme simpliciter prolatum, in malam partem usurpatur. — 4. Schisma io malam partem usurpatum definitor. — 5. Schisma sic definitum dividiter in purum, et mistum. — 6. Schisma purum quid sit? — 7. Schisma mixtum quid sit? — 8. Ordinarie, et practice loquendo vix unquam nostris hisce diebus datur amplius Schisma purum. — 9. Noo omnis recessus, seu separatio a Papa est schisma, sed solum recessus, at separatio ab ipso tamquam a Vicario Christi in terris, et Capite formaliter Ecclesiae Catholicae; Et sic aliter a Papa recedens non est proprie schismaticus. — 10. Item proprie schismaticus noo est, qui se a quolibet alio Episcopo, etiam quia talis est, separat, eique obedire detrectat. Vel se a solis membris alicujus particularis Dioecesis, et Ecclesiae disjungit. — 11. Schisma proprie dictum, et purum in quo differat ab Haeresi — 12. Schisma, et Haeresis differunt inter se, sicut genus, et species; Et sic omnis Haereticus est etiam schismaticus, sed non e contra. — 13. Schisma est error voluntatis, et non intellectus, ut est Haeresis — 14. Prima poena, cui subjacent schismatici proprie dicti, et puri, est Excommunicatio. — 15. Secunda poena est privatio Jurisdictionis Ecclesiasticae, et consequenter nullitas Actuum. — 16. Schismatici tamen valide ordinant, quamvis ordinati ab ipsis sint suspensi. — 17. Tertia poena est inhabilitas ad Beneficia, et Dignitates Ecclesiasticas, et praesertim Episcopalem. — 18. Non privantur tamen schismatici Beneficiis prius ante schisma rite obtentis. — 19. Quarta poena est confiscatio omnium bonorum. — 20. Quinta poena est ultimum etiam supplicium durante eorum contumacia. — 21. Schismatici mixti, seu habentem adjunctam Haeresim, quales hisce temporibus sunt fere omnes schismatici, subjacent omnibus poenis, quibus subjacent Haeretici. — 22. Si tempore schismatis sint duo, vel plures Pontifices, et unus sit certus, ei soli est adhaerendum; Unde qui aliter facerent, et alteri schismatico Pontifici, seu Antipapae adhaerent, essent et ipsi schismatici. — 23. Immo in tali casu schismatico Pontifici, seu Antipapae adhaerentes, de factoria Haeretici puniri deberent. — 24. Si tempore schismatis sint duo, vel plures Pontifices, et nesciatur quis sit vere legitimus Papa, tunc nulli est adhaerendum, donec Ecclesiae provisum sit de certo Pontifice. Et interim recte, et tute quisque se gereret, adhaerendo suis Episcopis, et Parochis cum animo parato adhaerendi illi, quem Ecclesia Christi ut verum Papam receperit — 25. Quamvis tamen alii censeant, posse pro tunc licite Fideles sequi, quem maluerint; Dummodo parati sint sequi illum, quem Concilium Generale, seu Ecclesia Christi ut verum Papam habuerit. — 26. Tempore schismatis, si commercia Civilia sine scandalo tolli nequeant, permittendum est, quod Catholici cum schismaticis communicent. — 27. Alia ad rem ad n. 34.

1 Schisma generice, et large sumptum, est nomen Graecum scissuram, et divisionem, seu disruptionem communionis significans. *Cap. Schisma* 34. *caus.* 24. *quaest.* 1. ibi: « Schisma siquidem ipsum, quod Graecum nomen est, scissuram sonat.

2 Schisma multipliciter contingere potest, et accipi tam in bonam, quam in malam partem. In bonam partem accipi potest, ut Joan. *cap.* 9. *num.* 16. ibi: *Schisma erat inter eos.* In malam autem partem, ut 1. *ad Corinth. cap.* 1. *num.* 10. ibi: *Et non sint in vobis schismata.* Schisma vero sim-
3 pliciter prolatum, in malam partem usurpatur.
Et Schisma in malam partem usurpatum sic defi-
4 nitur: « Schisma est subtractio ab obedientia Capitis Ecclesiae formaliter sumpti, vel ab unione universalis Ecclesiae; Est in re Communis ».

5 Schisma sic definitum dividitur in purum, et mixtum, seu conjunctum cum Haeresi; *Communis*, Schisma purum est malitiosus recessus a ve-
6 ra Ecclesia quo ad obedientiam solum, et fit, et est, cum quis omnes Fidei Articulos, ac etiam Supremam Pontificis potestatem, et Primatum in Ecclesia credens, ex mera malitia recusat subesse, et obedire Summo Pontifici formaliter sumpto qua tali, seu qua Capiti, et Christi in terris Vicario, Ecclesiae universali, vel ceteris dictae universalis Ecclesiae membris uniri, aut unitus, et conjunctus esse detrectat. Sic Schisma fit, et est, cum aliquis Principatus, seu aliquod Regnum negans obedientiam Summo Pontifici tamquam Capiti universalis Ecclesiae, constituit sibi proprium Patriarcham, aut Episcopum, eique in Spiritualibus obedit, spretis, seu neglectis, et non attentis Papae mandatis, licet de cetero Papatum, et Articulos Fidei credat, et hujusmodi Principatus, et Regni Princeps, Rex, et Incolae in tali casu sunt *puri*, et propriae dicti *Schismatici*: Sic in re Doctores communiter.

Schisma mixtum, seu conjunctum cum Haere- 7
si est « malitiosus recessus a vera Ecclesia quo ad obedientiam pariter, et credentiam; non quo ad omnes Articulos (quia tunc esset Apostata); sed quo ad unam, aut plures veritates Catholicas ab Ecclesia definitas, et propositas. Et fit, et est, cum quis praeter separationem ab unitate verae Ecclesiae negat unam, vel plures propositiones ab ipsa Ecclesia definitas, et propositas, v. g. negat

Romanum Pontificem esse in terris Vicarium Christi, et Caput Ecclesiae, negat Sanctorum Communionem, auricularem Confessionem, et hujusmodi. Hic in tali casu est Schismaticus mixtus, quamvis alios Fidei Articulos credat, et approbet. *Sic in re Communis Doctorum.*

8 Advertendum tamen hic est, quod ordinarie, et practice loquendo vix unquam nostris hisce diebus datur amplius Schisma *purum*, seu sine Haeresi; Quamvis enim in suo principio Schisma non habeat perversum Fidei dogma, sicut Haeresis; tamen in fine nullum Schisma est sine Haeresi, ut ex verbis S. Hieronymi recte notatur in *c. Inter Haeresim* 26. *caus.* 24. *q.* 3. ibi: « Inter haeresim, et Schisma hoc interesse arbitramur, quod haeresis perversum dogma habeat, Schisma propter Episcopalem dissensionem ab Ecclesia pariter separat. Quod quidem in principio aliqua ex parte intelligi potest: Ceterum nullum Schisma non aliquam sibi confingit Haeresim, ut recte ab Ecclesia recessisse videatur ». *Haec Hieronymi verba serio meditentur Ultrajectini Schismatici (*nempe Saec. exacti*), iiq. omnes, qui non solum iis adhaerent, sed *Catholicos* illos palam praedicare non erubescunt. Confer Praefat. in Tract. historicum piissimi Canonici Wenceslai Bachusii de Zegero Bernardo Van-Espen e Latino idiomate Italice versum, editumque Assisii *an.* 1787. *p.* 6. *seqq.**

9 Item est hic pariter advertendum, quod non omnis recessus, seu separatio a Papa est Schisma, sed solum recessus, et separatio ab ipso tamquam a Vicario Christi in terris, et Capite formaliter totius Ecclesiae; Unde Schismaticus non est, qui Romanum Pontificem tamquam Vicarium Christi in terris, et Caput formaliter Ecclesiae recognoscit, eique, qua formaliter Pontifici, obedientiam praestat, sed non vult illum recognoscere tamquam temporalem Dominum alicujus Provinciae, Civitatis, et hujusmodi, eique obedientiam denegat, dum jubet, ut arma deponat, bellum contra ipsum non gerat, invisum, et odiosum Ministrum recipiat, et hujusmodi: Similes enim obedientiae, et recessus adhuc bene compatiuntur cum debita recognitione, et obedientia erga eumdem tamquam Vicarium Christi in terris, et Caput formaliter totius Ecclesiae Catholicae, nec separant a vera Ecclesia, quatenus est Corpus Mysticum. *Sic Communis.*

10 Item proprie *Schismaticus* non est, qui se a quolibet alio Episcopo, etiam qua talis est, separat, eique obedire detrectat, vel se a solis membris alicujus particularis Dioecesis, et Ecclesiae disjungit. Schisma enim proprie dictum importat separationem, et recessum ab Ecclesia universali, et ejus formaliter Capite, non autem solam separationem, et recessum ab aliqua Ecclesia, et Dioecesi particulari, et ejus Dioecesano, seu Episcopo; Quamvis tamen talis separatio, et recessus possit dici aliquo modo Schisma large, et improprie: *Communis, arg. cap. Scire* 7. *caus.* 7. *q.* 1. *cap. Loquitur* 18. *caus.* 24. *q.* 1.

Schisma proprie dictum, et purum differt ab 11
Haeresi in hoc, quia Haeresis per se, ac directe opponitur Fidei, negando, seu non concedendo unum, aut plures Fidei Articulos; Schisma vero opponitur Caritati, Ecclesiae unitatem, quae in Caritate consistit, scindendo: *Communis* cum S. Thoma 2. 2. *quaest.* 39. *art.* 1 Reiffenstuel *lib.* 2. *Decretal. tit.* 8. *num.* 7. Pirhing *ibid. num.* 2. Unde Schisma, et Haeresis differunt inter se si- 12
cut genus, et species, ut docet Glossa communiter recepta *in cit. c. Inter Haeresim* 26. *caus.* 24. *quaest.* 3. *verb. et Schisma.* Nam omnis Haereticus est etiam Schismaticus, quia eo ipso, quod quis falsum dogma, et Ecclesiae doctrinae, et definitioni contrarium credit ut Haereticus, est etiam Schismaticus, quatenus ab Ecclesiae unitate recedit, et se separat, erroneam, et ei contrariam doctrinam sectando. Non tamen omnis Schismaticus, est etiam Haereticus, quia potest quis omnes Articulos Fidei ab Ecclesia definitos, et propositos credere, credendo etiam Romanum Pontificem esse verum, et unicum universalis Ecclesiae Caput, sed ex malitia, seu prava voluntate nolle ipso facto eum pro Capite Ecclesiae recognoscere, eique obedire, nec aliis membris Ecclesiae uniri, seu conjungi.

Hinc constat, Schisma esse errorem voluntatis, 13
et non intellectus, ut est Haeresis: Schismaticus enim constituitur per contemptum, contumaciam, et inobedientiam, qui actus sunt voluntatis: Ursaya *Inst. crim. lib.* 1. *tit.* 7. *n.* 4. et alii passim.

Schismatici proprie dicti, seu puri, et nullam 14
conjunctam habentes Haeresim, pluribus subjacent poenis. Prima talium Schismaticorum poena est Excommunicatio major: Colligitur *ex c. Nulli fas* 5. *dist.* 19. *c. De Liguribus* 43. *caus.* 23. *q.* 5. Et expresse habetur *in Bulla Caenae* §. 1. ibi: *Excommunicamus Schismaticos, et eos, qui se a nostra, et Romani Pontificis pro tempore existentis, obedientia pertinaciter subtrahunt.*

Secunda poena est privatio Jurisdictionis Eccle- 15
siasticae. Unde omnes collationes Beneficiorum, alienationes rerum Ecclesiasticarum, sententiae Censurarum, Absolutiones etc. a Schismaticis factae ipso Jure sunt irritae; *cap. Novatianus* 6. *caus.* 7. *q.* 1. *cap. Didicimus* 31. *caus.* 24. *quaest.* 1. ibi: *Didicimus Schismaticos nil habere Juris, et potestatis*, et expresse *cap. Quod a Praedecessore* 1. *de Schismaticis*, in cujus Summario sic dicitur: « Irritae sunt ordinationes, Beneficiorum collationes, et Ecclesiasticarum rerum alienationes per Schismaticos factae ».

Quoad Ordinationes autem *cit. cap. Quod a Prae-* 16
decessore 1. *de Schismaticis*, et *c. Ordinationes* 5. *caus.* 9. *qu.* 1. ubi disponitur, quod si factae fuerint a Schismaticis, sint nullae, et irritae, debet sic intelligi, nempe quod accipiens Ordines a Schismatico sit suspensus ipso facto ab executione eorum; Ordines tamen recepti valeant, et Characterem imprimant. *Sic Communis Doctorum* cum

Glossa in *cit. cap. Quod a Praedecessore verb. Irritas.*

17 Tertia poena est inhabilitas ad Beneficia, et Dignitates Ecclesiasticas, et praesertim Episcopalem; *cap. Quia diligentia* 5. *de electione*; et *cap. Ad succidendos, unic. de Schismaticis in* 6. Et quam-
18 vis in *cit. cap. Ad succidendos* varii Doctores teneant, Schismaticos privandos esse etiam Beneficiis omnibus ante Schisma obtentis; Quia tamen dicta Bonifacii VIII. Constitutio *cit. cap. Ad succidendos* fuit revocata a Benedicto XI. *Extravagant. unic. de Schismaticis, inter Communes*, sola excepta confiscatione bonorum ibidem statuta, ideo nos dicimus, tales Schismaticos non incurrere poenam privationis Beneficiorum ante Schisma rite obtentorum, Sic Garcias *de beneficiis par.* 11. *cap.* 10. *n.* 151. Sanchez *lib.* 2. *Moral. cap.* 36. *n.* 16. Pirhing *lib.* 5. *Decretal. tit.* 8. *n.* 7. Reiffenstuel *ib. n.* 11. et alii. V. Addit. Cas. v. *Vacatio benefic.*

19 Quarta poena est confiscatio omnium bonorum, *cit. cap. Ad succidendos, unic. de Schismaticis in* 6. cum aliis Juribus adductis a Card. de Albit. de *Inconstant. in Fide part.* 1. *cap.* 10. *n.* 41.

20 Quinta poena est ultimum etiam supplicium durante eorum contumacia; *cap. Non vos* 22. *et c. de Liguribus* 43. *caus.* 23. *q.* 5. cum aliis apud Farinac. *q.* 184. *n.* 51. *et* 52. Cardin. de Albit. *loc. cit. n.* 42.

21 Schismatici mixti, seu habentes adjunctam Haeresim, quales hisce temporibus sunt fere omnes Schismatici, uti jam dictum est *supra n.* 8. subjacent omnibus poenis, quibus subjacent Haeretici: Unde vide verb. *Haereticus.*

22 Si tempore Schismatis sint duo, aut plures Pontifices, et unus sit certus, ei soli est adhaerendum; Unde qui aliter facerent, et alteri Schismatico Pontifici, seu Antipapae adhaererent, essent et ipsi
23 Schismatici: *Communissima.* Immo in tali casu Schismatico Pontifici, seu Antipapae adhaerentes de fautoria Haeretici puniri deberent: Concil. Constant. *sess.* 12.

24 Si tempore Schismatis sint duo, vel plures Pontifices, et nesciatur, quis sit vere legitimus Papa, tunc nulli est adhaerendum, donec Ecclesiae provisum sit de certo Pontifice, et interim recte, et tute quisque se gereret adhaerendo suis Episcopis, et Parochis cum animo parato adhaerendi illi, quem Ecclesia Christi ut verum Papam receperit: *Sic Communior Doctorum* cum Suarez *disp.* 12. *de Schismate sect.* 1. *n.* 1. Reiffenstuel *lib.* 5. *Decret. tit.* 8. *n.* 17. et *seq.* et Bassaeo *tom.* 2. *vers. Schisma n.* 5. ubi insuper citat Cajetanum, Silve-
25 strum, et alios. Quamvis tamen Sayrus *in Thesauro lib.* 3. *cap.* 1. *n.* 22. et alii censeant, quod quando duobus, vel pluribus de Pontificatu contendentibus, vere nescitur, quis sit legitimus Pontifex, nec per Concilium Generale res adhuc sit terminata, tunc tam ipsi, quam eorum sequaces a peccato excusentur; Dummodo vero animo parati sint ipsi praetensi Pontifices ad determinationem Generalis Concilii a Papatu se abdicare, et ipsi eorumque sequaces illi statim adhaerere, quem Concilium Generale, seu Ecclesia Christi ut verum Papam habuerit.

Tempore Schismatis, si Commercia Civilia sine 26
scandalo tolli nequeant, permittendum est, quod Catholici cum Schismaticis communicent: Sic declarasse Sacram Congregationem de Propaganda Fide de anno 1626. refert ex Nicolio Ursaya *Instit. Crimin. lib.* 1. *tit.* 7. *n.* 24.

Schismatici Pastores ad Ecclesiam reversi, ani- 27
marum Cura non privantur, modo idonei sint, et conditiones praescriptas observent, nempe sint pietate, et castis moribus conspicui, bonorum exemplo praeluceant, et in reditu ad Ecclesiam nihil fictum, aut simulatum, sed certum sincerae conversionis indicium ostendant, et ab exercitio abstineant, quousque reportaverint necessariam in utroque Foro absolutionem, rehabilitationem, necnon dispensationem ab irregularitate, Censuris, et poenis, lapsis in Haeresim canonice inflictis; Ritu praeterea Catholico administrent Sacramenta, et nullum eisdem cum Schismaticis in Divinis sit consortium: Ben. XIV. tom. 1. Const. 129. incip. *Eo quamvis tempore* §. 12. *et* 13.

Schisma prout est distinctum ab Haeresi, quod 28
raro contingit, nihil aliud est, quam separatio ab unitate Ecclesiae: Idem *de Servorum Dei Beatificat. et Beatorum Canonizatione lib.* 3. *cap.* 20.
n. 5. Duobus ad Summum Pontificatum electis, 29
si ignoretur quis ex eis legitime electus sit, et aliquis adhaereat ei, quem putat legitimum Pontificem, sed cujus postmodum electio minime legiti-
ma judicata est, non est Shismaticus: Idem *ibid.* 30
n. 6. Schismaticus autem est, qui persistit in obedientia ejus, quem putavit verum Pontificem, postquam ejus electio nulla judicata est ab habente
potestatem: Idem *ibidem n.* 6. In primo casu pos- 31
sunt esse, et fuerunt Sancti; Secus autem in se-
cundo casu Idem *ibid. n.* 7. ubi affert pro primo 32
casu exempla Petri de Luxemburgo, et Ludovici 33
Alamanni inter Beatos a Clemente VII. legitimo Pontifice adscriptorum, propter eximias virtutes, et insignia miracula, quibus floruerunt, licet dictus Petrus Cardinalis fuerit creatus a Roberto Gebennensi Antipapa, cui adhaesit credens ipsum legitimum Pontificem, et dictus Ludovicus in Concilio Basileensi steterit adversus Eugenium IV. legitimum Pontificem, et Felicem V. Antipapam consecraverit, attamen facti poenitens ad Nicolai V. ipsius Eugenii legitimi successoris obedientiam rediit, et Ecclesiae unitatem resarcivit. Et aliud
exemplum celeberrimi Sancti Vincentii Ferrerii 34
heroicis virtutibus undequaque in vita conspicui, et maximis miraculis semper, et adhuc in dies coruscantis, mei particularis Advocati, meique etiam cognominis, ut tradit eruditissimus Tirinus *tom.* 2. *in Indice Auctorum litt. V.* ibi: « Vincentius Justinianus Aulistius ex Valentia Hispaniae Ordinis Praedicatorum scripsit vitam Confratris,

et Concivis sui B. Vincentii Ferrarii, vel Ferrerii Valentini ex eodem Ordine Praedicatorum », qui in teterrimo Schismate inter Petrum de Luna, dictum Benedictum XIII. et Angelum Corrarium, nuncupatum Gregorium XII. qui in Concilio Pisano, et subinde una cum Joanne XXIII. in Concilio Constantiensi depositi fuerunt, electo in Pontificem Martino V. ac magna parte Hispaniae Petrum de Luna, seu Bened. XIII. tamquam verum, et legitimum Pontificem colente, aliquibus vero Italiae Civitatibus Angelo Corrario, seu Gregorio XII. pariter tamquam vero, et legitimo Pontifici adhaerentibus, licet ipse in primis bona fide Petri de Luna, seu Bened. XIII. partes secutus, auctor etiam fuerit, ut Reges Aragoniae eidem adhaererent; attamen statim ac ejus obstinationem, et malas artes perspectas habere coepit, Ferdinando Regi Aragoniae persuasit, ut ab ejus obedientia se subduceret, edictumque publicaret, quo suis subditis inhiberet, quin ullam ad eum, tamquam ad Pontificem, adhaesionem, quocumque praetextu haberent; sicque ejus potissima opera Schisma extinctum penitus fuit.

Schismata, quae vexarunt Romanam Ecclesiam, vide Tomo 6. hujus Biblioth. in serie *Romanorum Pontificum*. 35

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

Communiter admittitur, Schisma adjunctam habens haeresim, crimen esse Ecclesiasticum, prout est ipsa haeresis, adeoque pertinere ad judicium solius Ecclesiastici Judicis. At non convenit, num idem obtinere debeat in Schismate mero sine haeresi; Confer *Van-espen Jur. Eccles. univ. parte* 3. *tit.* 4. *cap.* 2. §. 52. 36

SCHISMATICA PROPOSITIO

VIDE VERB. *PROPOSITIONES DAMNATAE NUM.* 26.

SCHOLASTICUS

Lubet, quod sequuntur, expendere.

1 Scholis *Scholares*, *et Scholastici* dicti, qui in eis exercebantur. Haec prima ejus vocis acceptio: Altera pro erudito. Hieronymus libro *de viris illustribus* cap. XCIII. *Serapion Thmueos Episcopus, qui ob elegantiam ingenii, cognomen Scholastici meruit.* Gennadius in Catalogo c. LXXXIV. *Prosper homo Aquitanicae regionis, sermone Scholasticus, et adsertionibus nervosus.* Dionysius Petavius illud Synesii ad epist. CV. *Cura, ut haec Scholastici sciant*, utrovis modo explicat, quum ait: « Scholasticos appellat eruditos, ac peritos homines, qui in Musaeo Alexandrino litteris vacabant, quive alias eleganti erant ingenio, ac bonis artibus exercitati ». Tertium hujus vocabuli usum suggerit inter alios Heribertus Rosweidius in *Onomastico ad vitas Patrum:* nempe pro Advocato, qui publice ex officio caussas ageret; probaturque in primis ex Canone XLI. Concilii *Sardicensis, ex Cod. Theod. l.* 2. *de Conuss. advocat.* et ex titulo XCVII. Collectionis Africanae. Quartam Scholastici significationem invexerunt, praesertim in *Gallias*, saecula recentiora: ex quo sancitum est a Carolo Magno, ut Scholae fierent *per singula monasteria, vel episcopia:* hinc enim in Ecclesis Cathedralibus institutae sunt Magistrales praebendae, quae in eorum subsidium cederent.

2 In Monasteriis igitur, Ecclesiisque, cum Cathedralibus, tum etiam Collegiatis, Scholasticus supremus studiorum simul ac disciplinae Eccles. fuerat praefectus, varios habebat coadjutores in docendo; plerumque Vicarium, qui etiam dicebatur *Magister secundarius*, saepius etiam Religiosos, qualis fuerat *Marianus Scotus*, et hinc est, quod varii Archiepiscopi Mog. in diplomatibus laudent percepta a prima juventute ab Ecclesia Mogunt. beneficia: prout ea extollebat *Christianus* in allegato supra §. 18. diplomate, ubi ait, « quod Ecclesia Mogunt. ipsum ab annis adoloscentiae tamquam Mater pia delicatis alimoniis enutriverit. » Varios autem circa alendos hosce domicellares in Ecclesia Mogunt. fuit desciplina: ab initio Scholasticus ex praebendis hisce domicellaribus assignatis victum, et amictum suppeditavit, id quod in aliis etiam Ecclesiis Collegiatis usu erat receptum, prout de Aschaffenbergensi probat diploma apud *Gudenum* loc. c. T. 1. p. 353.

3 Cum autem occasione hujus sustentationis circa annum 1146. dissidia orirentur Scholasticum inter ac Canonicos seniores domicellarium cognatos, hi effecerunt penes Henricum Archiepiscopum, ut ipsi curam eorum haberent, prout clare patet ex diplomate Henrici apud *Gud.* l. c. T. 1. p. 180. ubi ait: » Praeterea perpendimus, quod Fratres nostri (scilicet Canonici Metrop.) de jure Scholastico circa suorum Cognatorum-Scholarium, videlicet Canonicorum, domesticam provisionem cum Magistro Scholarum ad lites indebitas, et conten-

tiones frequentibus prorumpere consueverunt, ut ergo in his occasio litis penitus deficiat, et in Ecclesia Mogunt. pax, et concordia magis, ac magis proficiat, et convalescat, Praelatis Ecclesiae Moguntinae consentientibus, honorabili quoque viro, paci, ac fraternae Charitati omni modo intento Wilhelmo Scholarum Magistro, quam devote postulante x. libras in Studernheim Magistro Scholarum annuatim persolvendas stabili jure tali tenore donavimus, quatenus in hac parte salvo, et incorrupto jure omnium aliorum tam praesentium, quam succedentium Scholasticorum Moguntini Episcopatus memorati fratres nostri consanguineis suis Scholaribus Canonicis de stipendiis praebendalibus in domibus suis victum, et vestitum eo moderamine provideant, ut et ipsi ex hoc sui laboris consolationem percipiant, et Magistri Scholarum de praedictis redditibus sui juris debita compensatione non careant.

4 Hoc autem postea immutato, provisio, ac sustentatio domicellarium denuo concredita fuit Scholastico, prout patet ex Diplomate *Conradi* de a. 1190. apud *Gud.* l. c. T. *1.* p. 295., qui ait: » Volumus non latere, quod habito nostrae Ecclesiae Consilio, et consensu, ad petitionem dilecti filii nostri Petri Scholastici jus scholasticum sibi, et successoribus suis, ne de caetero in eo fiat defectus, plene integramus, ita videlicet, ut omnes de caetero scholares Canonici tam praesentes, quam futuri in Ecclesia Moguntina usque ad emancipationem cum suis praebendis in procuratione sint Magistri, nisi Magistri liberalitas alicui gratiam faciat omni cognatione sanguinis, et cognatorum pro eis intercedentium occasione remota: Nullo rescripto, nec etiam rescripto Archiepiscopi Henrici contra jus scholasticum per supreptionem obtento, contra hoc impetrato, vel impetrando, obstante, vel scholastico juri praejudicium faciente; Magister vero scholares ipsos secundum Ecclesiae honorem nutriat moribus, disciplina, scientia, victu, et vestiat in pelliciis Agninis, (*) et pannis (**) lineis et laneis (***) secundum Ecclesiae consuetudinem sufficientibus, et de quibus non vult habere curam vestiendi, dummodo sint adulti, denarios omnes de carne Magister recipiet, et de pisce refectiones (* Sciendum enim saepius ex fundatione vel consuetudine cibum particularem in carne, vel pisce mensae apponendum fuisse certis diebus: hic cibus redimebatur a Magistro coquinae denariis, dum quivis ex Canonicis pro sua portione conlationis loco accepit aliquos denarios*), porcos de nativitate (*Scilicet in Nativitate Domini cuivis dimidius porcus dandus erat, vel redimendus pecunia numerata. Conf. diploma seq.*) et denarios, qui dantur ad supplementum panis (*Certis equidem diebus, praeter consuetum panem accedere album ex siligine confectum, qui dicebatur *simila*, pro quo pane in natura etiam dabatur quandoque nummus, et sic patet, quales fuerint nummi ad supplementum panis *) Magister retineat. Alios vero denarios eleemosinares (* Tales distributiones etiam quandoque fiebant non habito respectu ad mensam, sed ex particulari fundatione *) et denarios de vestibus. (* Tales dabantur, ut meliores vestes sibi comparare possent fratres, quales adhuc hodie in variis Monasteriis distribuuntur *) scholares recipiant, et si Magister voluerint plus eis largiri, non sit ei, successoribusque suis praejudicium. »

Addere tandem juvat ex T. III. *Thesauri Juris Ecclesiatici*, a Cl. Viro Antonio Schmidt collecti p. 218. juramentum, quod praestare Scholasticus tenebatur. *Primo* « quod verbum Capituli in Capitulo, et extra per se, vel per alium proferet. Item quod literas Capituli eodem modo dictabit, et scribi faciet. Item quod secreta Capituli tenebit, et non revelabit. Item quod alia, ad quae tenetur ratione officii sui, adimplebit, videlicet, quod si absens fuerit ab Ecclesia, ipse loco sui instituet Canonicum idoneum ad proferendum dictum verbum, et dictandum, et scribi faciendum dictas literas Capituli, assignandum locum Canonicis, et audiendum lectiones in Choro, et caetera faciendum, ad quae ipse Scholasticus tenetur, et quod dicto Canonico de salario competenti arbitrio Capituli moderando, anno quolibet satisfaciet, de promptioribus fructibus ipsius Scholastriae. Et quod observabit pro posse suo fundum Scholastriae suae, ac jura solita solvi Ecclesiae per Praedecessores suos exsolvet. Item, quod anno quolibet tempore debito, videlicet Paschae, Capitulo praesentabit Magistrum Scholarum de idoneitate per ipsum Capitulum examinandum, et si idoneus inveniatur, admittendum. Adjicitur dein adhuc quaedam obligatio Scholastici de certa summa pecuniae solvenda Ecclesiae singulis annis, ex quibusdam bonis, quod huc non spectat. 5

(*) Scilicet pro caligis.
(**) Vulgo Beiis Zeug.
(***) Tunicae erant ex lana.

SCIENTIA CONFESSARII

VIDE VERB. *CONFESSARIUS ART*. 1. *A NUM*. 48. *AD* 51.

SCIENTIA IN BENEFICIARIIS

NOVUS ARTICULUS EDITORUM CASINENSIUM

Vid. Addit. Casioenses *sub v. Institutio.*

SUMMARIUM

1. Quae scientia requiratur pro obtinenda beneficio ecclesiastico in genere: *ad* n. 2. — 3. Quanta opus sit pro obtinende peosione: — 4. Item pro beneficio simplici: *ad* n. 5. — 6. Quanta requiratur pro dignitatibus, et Canonicatibus — 7. Ac valide sit collatio beneficii facta illitterato: *ad n.* 11. — 12. Scientia probanda venit per examen, *ad n.* 13. — 14. Que in materia examinis sunt attendenda: *ad n.* 23.

1 Operae pretium facturum esse ducimus, si hanc materiam accurate, pleneque evolvamus, hoc sane pacto.

2 Ac primum, in genere ioqnendo, ea scientia ad unumquodque beneficium requiritur, quae ad officium beneficio annexum rite obenndum, est necessaria, ut patet ex *cap. Cum in Cunctis* 7. *de elect.* Quare major, vel minor scientia reqniritur, pro qualitate, et conditione beneficii. Pirbing *ad tit. ex. de aetat. etc. n.* 21.

3 Hine quaeres, 1. Quanta scientia requiratur ad obtinendam pensionem?

℟. Cum ad primam tonsuram solum requiratur, quod quis sciat legere, et scribere, Conc. Trident. *sess.* 23, *cap.* 4. *de reformat.* « id videtur sufficere, et requiri ad obtinendam pensionem, ad quam reqniritur tonsura, ita ut possit, et sciat recitare officium parvum B. Mariae, ad quod pensionarii tenentur ex Constit. Pii V. ». Garcias *de benefic. part.* 7. *cap.* 7. *n.* 4.

4 Quaeres adhuc: quae scientia requiratur pro consecutione beneficii simplicis?

℟. Si non habet annexnm ordinem ullum, vel servitinm, requiritur item tanta scientia, quanta opus est pro prima tonsura, hoc est, ut sciat rudimenta fidei, ac legere, et scribere (ita pro prima Tonsura praescribitur a Concil. Trident. *cit. sess.* 23. *c.* 4.); Praeterea « requiritur aliqualis major notitia « Sacramentorum, et aliqualis intelligentia linguae « latinae (intellige respectu Ecclesiae Latinae), « ut aptus quis sit ad recitandum officium divi- « num, etsi non esset spes plus proficiendi: « Sic Leurenius *For. Benefic. par*. 1. *Cap*. 2. §. *qu.* 244. Castrop. *Tom.* 2. *tit.* 13. *disp.* 4. *p.* 6. *n.* 9. nec non Garcias *de benefic. cit. part.* 7. *cap.* 7. *n.* 5. *et* 8. nbi sic habet. « Videtur Navarr. velle sufficere, quod sciat legere, et construere, qnod videtur verum, et in praxi receptnm. . . Et accedit, quod docet Hojeda, nempe, quod ad beneficium simplex, qnod servitium aliqnod non requirit, nec ordinem aliquem habet annexum, sufficit prima tonsura, et sufficientia, quae ad eam reqniritur, nempe quod sciat fidei rudimenta, ac legere, et scribere, et quod aliqnantulum linguam latinam intelligat, ut possit esse aptus ad officium recitandum » ?

« Si vero beneficium habet annexum ordinem sacrum, requiritur major doctrina, majorisque scientiae spes, et in specie scientia illa, quae necessaria est ad Ordinem illum recipiendum. (Jam vero) reqnirit Trident. *sess.* 23. *cap.* 13. ad subdiaconatum, et Diaconatum, ut quis sit instructus in literis, et iis, quae ad exercendum Ordinem pertinent; *et cap.* 14. ad presbyteratum (requirit), nt quia idoneus sit ad docendum ea, quae omnibus necessaria sunt ad salutem, et ad ministranda Sacramenta. Quo Decreto stante, juxta Fagnanum, *cap. Cum in cunctis de elect. num.* 151. promoveri non possunt ad presbyteratum parum scientes, cum Episcopus in hoc Decreto Concilii dispensare nequeat, ne quidem ex magna causa (*) ». *Leuren. loc. cit. num.* 2. 5

Quaeres: quae scientia requiratur ad dignitates, et Canonicatus? 6

℟. Reqniri majorem quandam, quam praecise necessaria est ad ordinem dignitati, vel Canonicatui annexnm, eo quod munus, seu dignitas industriam deposcat, quippe eum a Canonico consilinm dandum sit; unde major requiritur scientia in Canonico Cathedralis, quam Collegiatae. Leuren. *l. cit. quaest.* 245.

(*) Unde Sacra Congregatio Concili, etiam in locis, obi maxima est Sacerdotum inopia, numquam censuit, ignaros posse promoveri ad Sacros (ordines), licet jam promotis ob presbyteratum censuerit conferri posse Parochiales Ecclesias, quando literatiores inveniri non possunt ». Fagn. *ad cap. Cum in cunctis, de elect.* n. 152.

Audiamus insuper Monacellum, qui sic habet: « Quamvis Canonicatus etiam Cathedralis, dicatur beneficium simplex, nihilominus ad illum obtinendum requiritur scientia major, quae non exigitur in Clericis minorum ordinum; et quod Canonicus non solum linguam latinam recte calleat, sed in literis ita profecerit, ut suo consilio possit aliquando Ecclesiam, et Episcopum juvare, ne contingat, ad Capitulum duci *oves, et boves*; jura etenim praesumunt, Canonicos Ecclesiae Cathedralis esse peritos, et consilio maturos, *cap. Statutum, de rescript. in 6.* » *Formul. pract. tom.* 1. *form. XI. n.* 2. *pag.* 116.

Profecto Concilium Tridentinum hortatur, ut in provinciis, ubi id commode fieri possit, « Dignitates omnes, et saltem dimidia pars Canonicatuum in Cathedralibus Ecclesiis, et Collegiatis insignibus conferantur tantum Magistris, vel Doctoribus, aut etiam licentiatis in Theologia, vel jure Canonico ». *Sess.* 24. *cap.* 12. *vere. Hortatur.*

Verum quidem est, Concilium *ibi* non *praecipere*, sed *hortari*, prout Sacr. Congregat. censuit, apud Garciam, *de benefic. part.* 7. *cap.* 7. *n.* 45. Sed ex illa Tridentini loquendi ratione utique planum est, mentem Patrum fuisse, ut in promovendis ad hujusmodi Canonicatus capacitas, seu scientia haud posthaberetur.

6 Quaeres: An valida sit collatio beneficii facta illitterato?

7 Distingue « Vel beneficium confertur penitus illitterato; vel illi, qui quidem non penitus illitteratus est, scientia tamen per Sacros Canones requisita caret ».

« Si primum: collatio beneficii est ipso jure nulla; et quidem ita ut, secundum aliquos, in defectu hoc nequidem Papa dispensare possit, quod existiment, literaturam jure naturali, ac Divino requiri ad beneficium obtinendum. Contrarium tamen defendit Azor . . . ubi vult defectum istum a Pontifice dispensabilem esse, ex ratione, quod Papa beneficiarium a functione, et administratione bene liberare, aut per Vicarii, vel administratoris constitutionem sublevare eumdem possit; et confirmat hoc etiam praxis, quia passim videmus, quod Papa interdum ex gravi causa cum pueris illitteratis dispenset, ut primam tonsuram accipiant, et beneficia Ecclesiastica consequantur ».

8 « Si *secundum*; et beneficiarius tantum non habeat scientiam ad beneficium requisitam, collatio quidem, vel promotio non est ipso jure irrita, est tamen a Superiore irritanda, tamquam contra Sacros Canones facta, *cap. Qualiter*, 17. *cap. Dudum* 22. *de elect.* quia *carene literis*, *Sacrie* non *potest esse aptus officiis*, ut dicitur can. *Illitteratoe*, 1. *dist.* 28. imo talem ad beneficium resignandum in conscientia obligari docet Layman. . Excipitur, nisi promotus speret, se scientiam ad munus suum necessariam non longo post tempore acquisiturum; tunc enim retinere beneficium, vel dignitatem, ad quam promotus est, potest, sed tenebitur addiscere, quod ignorat, quam primum commode potest ». Schmalzgrueber ad *tit. cit. de aetat. etc. n.* 25.

Quod quidem docet Garcias, dum habet: « Beneficiatus, qui non habet scientiam competentem beneficio, quamvis collatio valuerit, tenetur addiscere quam primum commode possit; et alias tenetur illud dimittere ». *De benefic. part.* 7. *cap.* 7. *n.* 21 9

Audiamus insuper Pirhing in hac verba. « Si quis non sit penitus illitteratus, tamen scientiam competentem, et requisitam ad beneficia non habeat, collatio quidem est illicita, sed valida; et tenetur beneficiatus addiscere quod ignorat, quam primum commode poterit, alias debet beneficium dimittere ». *Ad tit. ex. de aetat. etc. n.* 22. 10

« Porro, poterit Episcopus (quamvis id raro faciendum) ex justa causa conferre beneficium ei, qui parum scit, creditur tamen brevi tempore profecturus, cum possit pro aliquo tempore in obligatione annexa beneficio dispensare ». Leurenius *cit. For. benefic. p.* 1. *quaest.* 257. 11

Jam vero illud tene « scientiam literarum non aliter internosci, et probari, quam mediante examine . . . Potest tamen, cessante concursu, ad actum hujusmodi examinis procedi extrajudicialiter, ejusque commissio est potius confidentialis, quam judicialis, unde potest subdelegari; atque ita probatio a solo examinatore concludi: et sicut collatio, ita, et examen hoc tamquam illius accessorium, et non minus voluntariae jusisdictionis, potest fieri extra territorium ». Leuren. *ibid. quaest.* 251. *n.* 4. 12

Cumque hujusmodi examen, non sit exclusive necessarium » prout est illud, quod fit, et est pro, seu » de forma, (ut in provisione Eccl. Paroch.) *hinc est*, ut non obstante clausula: *si idoneum repereris* sufficiat, examinatorem, etiam non facto examine, eum habuisse pro idoneo, ut forma literarum observata censeatur ». Leuren. *l. et n. cit.* 13

(Amplius) « sciendum, quod eo ipso, quod aliquis sit admissus, et ordinatus in sacris ordinibus, praesumitur habilis, et idoneus ad beneficia simplicia, ita ut novo examine opus non sit, *cap. Accepimus.* 13. *de aetate etc.* ibi: *Quoe a te, vel praedecesoribus tuis ordinatoe fuisse constaret, eoe, praesertim quoad obtinendum beneficium, debes idoneos reputare, quoe ad ordines suscepisti.* Rota *Decis. ib. n.* 1. *part.* 2. *Divers.* et fuit Decisum *in una Gien. Capellaniae*, 8. *Jun.* 1605. coram R. P. D. Lancellotto ». Sic Hieron. Gonzalez *super Reg.* 8. *Cancell. Gloss.* 4. *n.* 74. Pirhing *ad tit. de aetat. etc. num* 4. 14

« Praeterea in Curia servari videmus, quod semel examinatus, et approbatus ad unum beneficium simplex, non amplius examinatur ad aliud simile; idem est, si semel sit approbatus ad Canonicatum, 15

vel Dignitatem in Collegiata, non amplius examinatur ad similem canonicatum, vel dignitatem in alia Collegiata: similiter semel approbatus ad Canonicatum, vel Dignitatem in Cathedrali, non ultra examinatur ad similem ». Idem Gonzalez *ibid. n.* 88. Pirhing *loc. et n. cit.* (*).

16 « Sicut etiam examinari non debet, qui est notorie litterarus, et habilis: Felinus . . Decius . . Lambertinus . . Greg. Lupus . . et in graduatis, quod excusentur ab examine, ex quo jam sunt examinati, et approbati ab Universitatibus, ne fiat injuria ipsis Universitatibus, tradit Rebuffus. . . ». Gonzalez *ib. n.* 86. 87.

17 « Limita tamen primo, ut semel approbatus amplius examinari non debeat, quando examen est pro forma assignatum; quia tunc nullatenus omitti potest, alias actus corruet; quamvis promotus sit persona nota pro valde literata, benemerita, et famosa (**) . . . Quo fit, ut in terminis Concil. Tridentini *sess.* 24. *cap.* 18. *de reformat.* de provisione Parochialium, cum ibi requiratur pro forma examen per concursum necessario fieri(debeat), ut saepe censuit Sacra Congregatio Concilii ». Gonzalez *l. c. n.* 89. 90.

18 Hinc porro est, quod Parochialem Ecclesiam assecutus, quam postea dimisit, non potest eamdem assequi sine novo examine; ut fuit dictum *in una Beneventana Parochialis*, apud Pyrrum Corradum, *Prax. benefic. lib.* 3. *cap.* 4. *n.* 5.

19 Sic etiam Rector unius Ecclesiae Parochialis, si ad aliam Paroch. adspiret, nequit ad hanc promoveri absque novo concursu, ut decrevit eadem Sacra Congregat. Concilii per haec verba: « Episcopus potest, occorrente vacatione beneficii curati, vocare, et admittere ad concursum, habentem aliud beneficium curatum, sed non potest *sine concursu*, licet obtinuerit beneficium, quod possidet, *per concursum* »: Apud eumdem Pyrr. Corradum *loc. cit. n.* 12. caeterum vid. amplius *v. Beneficium art.* 3. *n.* 21. *et seqq.*

« Secundo limitandum, quod supra diximus, ordinatum in sacris esse habilem absque novo examine ad beneficia simplicia, quando aliqua causa de novo supervenit, utpote, quia per bonum intervallum fecit intermissionem, seu diversionem a studiis, quia tunc etiam si pro forma non requireretur examen, deberet examinari ratione novae causae, ut insinuant declarationes Illustrissimorum Cardinalium nuper allatae (*in num. heic supra notatis*) ». Gonzalez *l. c. n.* 96. 20

« Tertio limita, quando constaret, quod talis promotus ad ordines sacros, fuit indigne promotus ». Idem *ibid n.* 99. 21

Ultimo « Limita, quando beneficium simplex esset qualificatum, veluti dignitas sine Cura, vel Canonicatus in Cathedrali, vel Collegiata, in quibus requiritur industria, et consilium: in hoc casu temperatur dispositio textus *in d. cap. Accepimus* (de quo Gonzalez supra, *nu.* 74). » Idem Gonzalez *ibid. n.* 102. 22

Cumque ex Tridentino *cap.* 9. *sess.* 25. *de Reformat.* liceat Episcopis praesentatos a Patronis si idonei non fuerint, repellere; adeoq. liceat iisdem Ordinariis praesentatos ad beneficia utcumque simplicia (ubi de eorum idoneitate, ad normam traditorum heic supra, non constet) examinare; Barbosa *in Trident. ad cap. cit. num.* 74. et consentiunt DD. hinc profecto est, quod si fundator « disponeret, quod praesentandus examini subjacere non debent, conditio hujusmodi est intelligenda, quatenus Episcopo constet, esse idoneum, ut respondit Sacra Congregatio Concilii *in Sarsinaten.* 27. *Novemb.* 1649. » Apud Monacell. *Form. pract. tom.* 2. *tit.* 15. *form.* 1. *n.* 13. *pag.* 199. 23

SCRIPTURA SACRA

Praestat sequentia adnotare.

1 Scriptura Sacra dicitur *Biblia* a voce Graeca *Biblos*, quae librum significat. Unde Antonomastice Sacra Scriptura vocatur *Liber*, eo quod sit omnium Librorum Liber tum sui origine, tum sanctitate, tum praesertim utilitate, jam figuratus in illo, quem vidit Joannes *in Apocalyps. c.* 5. ibi: *Et vidi in dextera Sedentis super Thronum Librum scriptum intus, et foris.*

Scriptura Sacra, quae breviter definitur. « Verbum Dei Scriptum, *fusius, et clarius definitur*, 2

(*) « Limitatur, quod is qui fuit ordinatus, vel obtinuit beneficium in una Dioecesi, si postea conferatur ei beneficium in alia Dioecesi, iterum examini subjici potest: rationem dat Fagnanus, quia forte in Dioecesi, in qua confertur ei aliud beneficium, sunt alii mores, quibus se promovendus conformari debet ». Pirhing ad *tit. ex. de aetate etc.* n. 4. *Vers. limitatur* 6.

(**) Unde « non excusatur ipsemet Vicarius Episcopi, nec Archidiaconus, vel Poenitentiarius, nec aliqua persona eminens, quantumcumque idonea, et in dignitate Ecclesiastica constituta, ut aliam declaravit eadem Sacra Congregatio Concilii »; apud Gonzalez *super Regul.* 8. *Cancell. Gloss.* 4. *n.* 92

quod sit » Volumen Sacrum dictante Spiritu Sancto ad salutem hominis conscriptum, et ut tale ab Ecclesia receptum ». Est in *re Communis*.

3 Dictum Sacrum Volumen est aggregatum quoddam ex septuaginta duobus Canonicis Libris particularibus, scilicet quadraginta quinque Veteris Testamenti, et viginti septem Testamenti Novi in unum Codicem redactum: *Communis*, *ac certa*.

4 Dicti autem septuaginta duo Libri Canonici sunt sequentes recensiti a Concilio Tridentino *sess.* 4. *in Decreto de Canonicis Scripturis;* nempe « Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium, Josue, Judicum, Ruth, quatuor Regum, duo Paralipomenon, Esdrae primus, et secundus, qui dicitur Neemias, Tobias, Judith, Esther, Job, Psalterium Davidicum, Parabolae, Ecclesiastes, Canticum Canticorum, Sapientia, Ecclesiasticus, Isaias, Jeremias cum Baruch, Ezechiel, Daniel, duodecim Prophetae Minores, *idest* Oseas, Joel, Amos, Abdias, Jonas, Michaeas, Nahum, Habacuc, Sophonias, Aggaeus, Zacharias, Malachias, duo Machabaeorum, primus, et secundus: Novi Testamenti, quatuor Evangelia, secundum Matthaeum, Marcum, Lucam, et Joannem, Actus Apostolorum a Luca Evangelista conscripti, quatuordecim Epistolae Pauli Apostoli, ad Romanos, duae ad Corinthios, ad Galatas, ad Ephesios, ad Philippenses, ad Colossenses, duae ad Thessalonicenses, duae ad Timotheum, ad Titum, ad Philemonem, ad Hebraeos, Petri Apostoli duae, Joannis Apostoli tres, Jacobi Apostoli una, Judae Apostoli una, et Apocalypsis Joannis Apostoli ».

5 Praedictus numerus Librorum Canonicorum Sacrae Scripturae non est novus, sed antiquissimus in Ecclesia Catholica, et receptissimus: Omnes enim praedicti Libri inter Canonicos recepti sunt *in Concilio Carthaginensi cap.* 47. celebrato anno 397. * Vide infra *n.* 6. Item in Concilio Romano 1. sub Gelasio Papa celebrato anno 496. Atque in aliis subsequentibus Conciliis, et praesertim *in*

6 *Concilio Florentino* in *Decreto Unionis*. Unde dicti *Canonici* dicti sunt, vel quia continent normam, et regulam, quam in Fide, et moribus sequi tenemur: *Canon enim Graece, Latine Regula nuncupatur*, textu expresso *in cap. Canon* 1. *distinct.* 3. vel quia in Catalogum Librorum Divinorum sunt ab Ecclesia in dictis Conciliis relati. * Adde testimonium Ecclesiae Graecae; haec enim cum a Protestantibus ad ineundam secum concordiam invitata esset, Synodum Hierosolymae sub Dositheo Patriarcha celebravit an. 1672. quae Protestantium errores damnavit, datoque ad ipsos responso, inter alia Catholicae doctrinae capita solemniter de sacris libris in Tridentino Concilio enumeratis professa est: « hos omnes judicamus esse Canonicos, et S. scripturam confitemur, quoniam eos tradidit antiqua consuetudo, seu magis Ecclesia Catholica ».

7 Libri spectantes ad Testamentum vetus dividuntur in quatuor Classes, scilicet in Legales, Historiales, Sapientiales, et Prophetales. *Legales* sunt quinque Libri Moysis, seu Pentateucus, idest Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium, *Historiales* sunt Josue, Judicum, Ruth, Regum, Paralipomenon, Machabaeorum, Job, Esdrae, Tobiae, Judith, Esther. *Sapientiales* sunt Proverbia, Ecclesiastes, Cantica, Sapientia, Ecclesiasticus. *Prophetales* sunt Psalmi, quatuor Majores Prophetae, Isaias, Jeremias, Ezechiel, Daniel, et duodecim Minores, Oseas, Joel, Amos, Michaeas, Abdias, Jonas, Nahum, Habacuc, Sophonias, Aggaeus, Zacharias, Malachias.

Libri spectantes ad Testamentum novum dividuntur et ipsi in quatuor Classes, scilicet Legales, Historiales, Sapientiales, et Prophetales. *Legales* sunt quatuor Evangelia Matthaei, Marci, Lucae, et Joannis. *Sapientiales* sunt Actus Apostolorum. *Historiales* sunt quatuordecim Epistolae Divi Pauli, una Divi Joannis, et una Divi Judae. *Prophetales* tandem Apocalypsis Beati Joannis Apostoli. 8

Recollectio dictorum omnium Librorum vocatur Testamentum vetus, et novum duplici ratione; Prima, quia sicuti Testamentum est charta scripta, in qua continetur ultima voluntas hominis, sic in illis Libris continetur ultima Dei voluntas, et Lex, quam Deus vult ab hominibus servari. Secunda, quia sicuti Testamentum est, quo bonorum temporalium defertur hereditas, intercedente Testatoris morte, qua contingente, cum esset antea clausum, et obsignatum, aperitur; ita per dictos Libros Sacros defertur nobis hereditas bonorum Coelestium, et Christi morte in ea confirmamur, iisque apertis, legimus nos esse Dei heredes, et Coheredes Christi. 9

Unum autem ex dictis duobus Testamentis vocatur *Vetus*, quia ipsum tamquam jam antiquatum, et inveteratum desiit obligare adveniente *Novo*, uti patet in Testamentis, quorum primum jam cessat valere, adveniente ejusdem Testatoris secundo. Et aliud vocatur *Novum* propter novitatem spiritus, quam affert Lex Christiana in eo contenta, quae novos affectus, novosque ardores erga Deum excitat in iis, qui illam amplectuntur, et vere observant; unde a veteri Testamento ad Testamentum novum proceditur tamquam a figura ad suum figuratum, a signo ad suum signatum, et a parabola ad suam veritatem, quia *Lex per Moysem data est, Gratia, et veritas per Jesum Christum facta est*, ut expresse habetur *Joannis cap.* 1 *v.* 17. 10

Omnes praedicti Libri, tum veteris, tum novi Testamenti sunt ab omnibus pro Sacris, et Canonicis, seu a Deo inspiratis habendi, et qui ipsos omnes ut tales non susceperit, aut alienam veritatem in ipsa contentam negaverit, erit Haereticus; Unde Concil. Trident. *cit. sess.* 4. in *Decreto de Canonicis Scripturis*, post enumeratos supradictos omnes Libros, sic expresse concludit: « Si quis autem Libros ipsos integros cum omnibus suis partibus, prout in Ecclesia Catholica legi consueverunt, et in veteri vulgata Editione habentur, 11

pro Sacris, et Canonicis non susceperit, anathema sit ».

12 Libri alii duo, scilicet tertius, et quartus Esdrae non sunt ab Ecclesia recepti pro Canonicis, quamvis sint magnae auctoritatis, et a Sixto V. in Sacris Bibliis post Libros Canonicos una cum Oratione Manasse fuerint appositi, ne penitus pereant, et ut a Patribus citati reperiantur.

13 Et tanto minus pro Canonicis habentur ab Ecclesia liber tertius, et quartus Machabaeorum, cum ipsi sint, et a Canone, et a Bibliis penitus exclusi, ut patet.

14 Item pro Canonicis non habentur ab Ecclesia plura Evangelia, quae sub nomine diversorum Apostolorum, ut Thomae, Andreae, Bartholomaei, Thaddaei, Barnabae etc. circumferuntur conscripta. Sicuti nec pro Canonicis habentur alii Libri, de quibus omnibus fit mentio *in c. Sancta Romana* 3. *dist.* 15. ibique a Gelasio Papa pro Apocryphis declarantur. * Apochryphos omnes hosce libros recensuit, illustravitque Joannes Albertus Fabricius cum in *Codice pseudepigrapho Veteris Testamenti*, Hamburgi 1713. tum in *Codice apocrypho Novi testamenti*, ibidem 1719.

15 Ex Libris Sacris plures, et plures perierunt. Ita S. Joannes Chrysostomus *Homil.* 7. *in primam ad Corinth.* Bellarmin. *tom.* 1 *de Verbo Dei lib.* 4. *cap.* 4. Abulensis *in Numer. cap.* 21 *quaest.* 3. et alii communiter: Et hoc clare constat ex pluribus locis ipsiusmet Sacrae Scripturae. *In primo enim Libro Paralipomenon cap. ult.* fit mentio Libri Samuelis videntis, et Libri Nathan Prophetae, atque libri Gad videntis, ibi: « Gesta autem David Regis propria, et novissima scripta sunt in Libro Samuel videntis, et in Libro Nathan Prophetae, atque in Volumine Gad videntis ». Et 2. *Paralipomenon cap.* 9. fit mentio Libri Nathan Prophetae, Libri Ahiae Silonitis, et Libri Addo videntis, ibi: « Reliqua opera Salomonis priorum, et novissimorum scripta sunt in libris Ahiae Silonitis, in visione quoque Addo videntis ». Et ibidem *cap.* 12. fit mentio Libri Addo videntis, ibi: « Opera vero Roboam prima, et novissima scripta sunt in Libris Semejae Prophetae, et Addo videntis ». Et ibidem *cap.* 20. fit mentio Libri Jehu filii Anani, ibi: « Reliqua gestorum Josaphat priorum, et novissimorum scripta sunt in verbis Jehu filii Anani ». Et 3. *Reg. cap.* 4. fit mentio de Libro trium millium Parabolarum, et Carminum quinque et mille Salamonis ibi: « Loquutus est quoque Salomon tria millia Parabolas, et fuerunt Carmina ejus quinque et mille ». Et ibidem *cap.* 11. fit mentio de Libro verborum dierum Salomonis ibi: *Ecce universa scripta sunt in Libro verborum dierum Salomonis.* Et ibidem *c.* 14. fit mentio Libri sermonum dierum Regum Juda, ibi: *Ecce scripta sunt in Libro sermonum dierum Regum Juda.* Et 2. *Machabaeorum cap.* 2 fit mentio Libri Jasonis Cirenaei, ibi: *Itemque ab Jasone Cirenaeo quinque Libris comprehensa. Et ad Colossenses cap.* 4. *fit mentio Epistolae B. Pauli Apostoli scriptae ab ipso ad Laodicenses*, ibi: *Et cum lecta fuerit Epistola haec, facite ut et in Laodicensium Ecclesiam legatur, et eam, quae Laodicensium est*, vos legatis. Et *in Epistola Catholica Judae Apostoli* fit mentio de Libro Enoch Prophetae, ibi: *Prophetavit autem et de his septimus ab Adam Enoch dicens: Ecce venit Dominus in Sanctis militibus suis etc.* Omnes autem praedicti Sacri Libri, et alii brevitatis gratia relicti, tum veteris, tum novi Testamenti, Deo permittente perierunt, vel quia homines desides eos non custodierunt, vel quia impii eos combusserunt, vel quia se illis indignos praebuerunt, vel ob alias causas ipsi soli Deo notas. V. Addit. Cas in fin. h. art.

16 Prima editio Sacrae Scripturae facta est *Hebraice* quoad fere totum Testamentum: *Sic communior, et fere omnium sententia.* Dicitur autem notanter: *Quoad fere totum*, quia Libri Esdrae, et Danielis, teste S. Hieronymo *Epist.* 120. *praefat. in Daniel.* scripti sunt lingua Chaldaica (*), sicuti nonnulli asserunt de Libro Judith. Librum autem Sapientiae vult Sanctus Hieronymus *Epist.* 115. *ad Chromatium* fuisse scriptum lingua Graeca, sicuti eadem lingua Graeca fuisse scriptum librum 2. Machabaeorum testatur idem Hieronymus *in Prologo Galeato* (1).

17 Quo vero ad fere totum Testamentum novum facta est *Graece: Sic fere Communis opinio.* Apostolorum enim tempore apud Judaeos valde familiare erat Idioma Graecum. Dicitur autem notanter: *Quoad fere totum*, quia Evangelium Matthaei fuit ab ipso scriptum lingua Hebraica, ut tenent fere communiter Doctores cum S. Hieronymo *lib. de Scriptoribus Ecclesiasticis n.* 5. ubi loquens de S. Matthaeo sic expresse dicit: *Evangelium Christi Hebraicis litteris, verbisque composuit* (**). Et Evangelium Marci secundum communiorem opinionem fuit ab ipso scriptum primo *Lingua Latina* in gratiam Romanorum, et secundo *Lingua Graeca* in gratiam Alexandrinorum (***). Et Epistola ad Hebraeos, ut tenet communis sententia cum Sancto Hieronymo *libro de Scriptoribus Ecclesiasticis n.* 15. fuit scripta *lingua Hebraea* (2) (****).

(*) Aliqua scilicet eorum capita, ut patet hebraicam veritatem consulenti.

(1) Confer P. Bonfrerii *praeloquia* in Tourneniana Menochii editione optimo consilio recusa, et P. Hermanni Goldhagen eruditissimam *introductionem in Sacram Scripturam* P. I sect. 2. quaest 1. §. 5 6 *et* 7.

(**) Vide eumdem Goldhagen *quaest.* 2. §. 2 *seqq.*

(***) Revera tamen communior sententia docet, Marcum Graece Evangelium scripsisse. Neque certe opus fuit, ut Marcus Romanis scribens, latina lingua uteretur. Nam et Paulus ex communiore doctorum interpretum sensu ad Romanos dialecto Graeca epistolam scripsit. Vide laudatum Goldhagen *cit. quaest.* 2 § 3. *seq.*

(2) Vid. tamen Prolegomen. eruditissimi Augustini Calmet, ubi contrarium adstruitur.

(****) Eamdem de epistola ad Hebraeos Hebraice scripta sententiam tuetur Goldhagen §. 9.

18 Secunda editio Sacrae Scripturae quoad totum Testamentum vetus est Paraphrasis Chaldaica; Tota enim Scriptura vetus translata est Paraphrastice ex Hebraeo in Chaldaeum, quam Paraphrasim ipsi Hebraei *Targum* vocant, ut recte notat
19 Cardin. Bellarmin. *tom. 1. de Verbo Dei lib. 2. cap. 3.* Haec Paraphrasis Chaldaica tres habet Auctores, scilicet R. Onkelum, R. Jonathan Urielis filium, et R. Joseph Caecum, qui omnes quilibet pro sua parte totam veterem Scripturam in Chaldaicum transtulerunt. Paraphrasis autem in hoc differt a Translatione, seu Versione, quod in translatione, seu versione verba Auctoris transferantur in aliam linguam sine additione, et mutatione, seu de verbo ad verbum: In Paraphrasi autem verba Auctoris transferuntur in aliam linguam cum additionibus, et mutationibus, et in ipsa magis sensus de sensu, quam verbum de verbo exprimitur; Unde Paraphrasis juxta communem intelligentiam, est *Explicatio rei per sermonem copiosiorem, et dilucidiorem.*

20 Tertia editio Sacrae Scripturae ex hebraico in Graecum quo ad totum Testamentum vetus, ut docet probabilior sententia, fuit septuaginta Interpretum, qui anno Ptolemaei Philadelphi 17. et ante Christum 272. inclusi in Cellulis separatis totum vetus Testamentum ex Hebraeo in Graecum transtulerunt 72. dierum spatio, non sine speciali Spiritus Sancti assistentia, cum separatim scribentes quisque in sua propria Cellula seorsum ab aliis non solum in eumdem sensum, in easdem sententias, sed etiam in eadem verba, in eamdem verborum seriem, immo et in eosdem apices coinciderint; Hinc S. Joannes Chrysostomus *homil. 3. in Genesim* hanc Translationem vocat *Rarum miraculum.* Sic Tenent S. Justinus *in Oratione exhortatoria ad Gentes,* ubi dicit, se apud Alexandriam vestigia harum Cellarum vidisse: S. Irenaeus *lib. 3. cap* 25. S. Cyrillus *Catechesi* 4. S. Clemens Alexandrinus *lib. 1. Stromat.* S. Augustinus *l. 18. de Civitate Dei cap. 32.* et alii Recentiores citantes pro hac sententia Philonem *lib. 2. de vita Moysis,* Tertullianum *in Apologetico cap.* 10 et S. Joan. Chrysostomum *homilia 5. in Matthaeum,* et sic plurimi alii contra alios, et signanter contra S. Hieronymum *Epist.* 104. *praefat.* in *Pentateuchum,* ubi expresse negat, et ridet Historiam hanc de tot Cellulis separatis: *Nescio* inquit, *quis primus Auctor septuaginta Cellulas Alexandriae mendacio suo extruxerit etc.*

21 Unde dictus S. Hieronymus tenet, quod Septuaginta duo interpretes, senes viri Hebraei ex qualibet Tribu filiorum Israel, utriusque linguae, scilicet Hebraicae, et Graecae peritissimi, spatio dierum septuaginta duorum in eadem Basilica sedentes, et inter se conferentes, Sacram Scripturam transtulerint: Et hoc probat Testimonio Aristeae in *historia de hac ipsa re,* qui Aristaeas negotio interfuit, et expresse dicit, quod ipsi simul conferendo singulis diebus usque ad horam nonam, hanc versionem tandem septuaginta duobus diebus absolverint. Idemque confirmat testimonio Josephi Hebraei, qui licet esset cupidissimus gloriae suae gentis, tamen *lib. 12. antiquitat. cap.* 2. referens hanc historiam, nequidem mentionem facit de dictis separatis Cellulis. Sic etiam Eusebius videtur fuisse ejusdem opinionis, quia *libro octavo de praeparat. Evangel. cap. 1.* narrat rem totam sine ulla mentione de dictis separatis Cellulis, referens ad verbum, quae habentur in libro Aristeae.

Sanctus Epiphanius autem *in libro d. mensuris, et ponderibus* contra fere omnium sententiam ponit solum triginta sex Cellulas, cum alii vel septuaginta duas, vel nullas ponant. Scribitque dictus Sanctus Epiphanius, quod hi interpretes bini, et bini fuerint inclusi in Cellulis triginta sex, ex Divino miraculo singula paria ipsorum iisdem verbis totam Scripturam transtulerint, ita ut simul confecerint triginta sex exempla ejusdem prorsus versionis. 22

Sanctus Augustinus vero, licet *lib. 18. de Civitate Dei cap.* 42. videatur consentire cum iis, qui affirmant dictas Cellulas, ut patet *supra n. 21.* Tamen *lib. 2. Doctr. Christian. cap.* 15. non audet absolute rem affirmare; Sed illud ab omnibus decantatum de istis Interpretibus, quod quasi uno ore Scripturam verterint, rectissime intelligi posse significat, tam secundum eos, qui Cellulas affirmant, quam secundum illos, qui ipsas negant. De Cellulis enim non habetur certa sententia, cum scriptores abierint in diversa (*). V. Add. Cas. in fin. 23

Supradictis versionibus Graecis successerunt Latinae, Testamentum vetus ex Hebraeo, et Testamentum novum ex graeco transferentes, et istae versiones Latinae sunt innumerae, ut patet ex S. Hieronymo *Epist.* 105. *Praefat. in Josue:* « cum apud Latinos tot sint exemplaria, quot Codices, et unusquisque pro arbitrio suo, vel addiderit, vel subtraxerit, quod ei visum est ». 24

Ex omnibus autem Latinis versionibus, et editionibus sola vetus, et vulgata Editio est vere authentica, et pro tali ab omnibus habenda. Sic expresse statuit Concil. Trid. *sess. 4. in Decreto de editione, et usu Sacrorum Librorum,* ibi: « Insuper eadem sacrosancta Synodus considerans, non parum utilitatis accedere posse Ecclesiae Dei, si ex omnibus Latinis editionibus, quae circumferuntur Sacrorum Librorum, quaenam pro authentica habenda sit, innotescat, statuit, et declarat, ut haec ipsa vetus, et vulgata editio, quae longo tot saeculorum usu in ipsa Ecclesia probata est, in publicis lectionibus, praedicationibus, et expositionibus, pro authentica habeatur, et ut nemo 25

(*) De LXXVIRALI versione nemo uberius egit Cl. P. de Magistris, qui apologiam sententiae Patrum de hac versione quinque eruditissimis dissertationibus comprehensam a 1772. *Danieli secundum* LXX. subjecit; ubi etiam Aristeae narrationem acerrime propugnavit.

illam rejicere quovis praetextu audeat, vel praesumat ».

26 Auctor hujus vulgatae editionis non est unus solus, ut recte advertit Bellarminus *tom.* 1. *lib.* 1. *de verbo Dei cap.* 11. *vers. Nam vulgata*, ubi sic expresse habet: « Nam vulgata editio non est unius Auctoris, sed quaedam habet ex Sancto Hieronymo, quaedam ex Luciano, quaedam ex Theodotione, quaedam ex alio quodam Interprete innominato »: Ita tamen ut fere tota sit a Sancto Hieronymo, aut versore, aut aliorum correctore, ut notant passim Doctores.

27 Sensus Sacrae Scripturae generatim, ac prima sui divisione est duplex, nempe unus *Litteralis*, et alter *Spiritualis*, seu *Mysticus*. *Communis inter Catholicos.*

28 *Litteralis sensus* est ille, quem verba ipsa immediate significant, ita ut sensus litteralis sit praecisus sensus litterae, seu verborum. Sensus autem *Spiritualis*, seu *Mysticus* est ille, quem non immediate verba ipsa significant, sed solum mediate, nempe mediis illis rebus, quas verba immediate significant, ita ut sensus spiritualis, seu Mysticus sit sensus rerum secundum Mysterium. Sic eadem verba, eodemque loco significant litteraliter, et spiritualiter, seu Mystice, ut patet *in Epistola Pauli Apostoli ad Galatas cap.* 4. ubi eadem verba, quae litteraliter indicant, quod *Abraham duos filios habuit, unum de Ancilla, et unum de Libera*, Spiritualiter, seu Mystice, significant vetus, et novum Testamentum, ut ibidem expresse dicit Apostolus: *Haec autem sunt duo Testamenta.* Item eadem Historia Agni Paschalis *Exodi cap.* 12. litteraliter significat Ritum Agni Paschalis a Judaeis olim immolandi, spiritualiter vero, seu Mystice, significat Christum pro salute totius mundi in Ara Crucis postmodum immolatum. Item eadem verba in uno loco Sacrae Scripturae significant Litteraliter, et in alio Spiritualiter, seu Mystice, ut patet de eodem hoc verbo *Aqua*, quae primo Genesis Litteraliter significat elementum: *Congregentur Aquae in locum unum*, *et in Psal.* 65. Spiritualiter significat Tribulationes, ibi: *Transivimus per ignem, et aquam.* Et *Joan. cap.* 4. Mystice significat Donum Gratiae, ibi: « Si scires donum Dei, et quis est, qui dicit tibi, da mihi bibere, tu forsitan petiisses ab eo, et dedisset tibi aquam vivam ». Et *Joann. cap.* 3. Mystice, seu spiritualiter, significat Baptismum, ibi: « Nisi quis renatus fuerit ex aqua, et Spiritu Sancto, non potest introire in Regnum Dei ». Et sic de aliis.

29 Sensus Litteralis subdividitur in *proprium*, et
in *improprium*, seu *translatum*, vel *figuratum*:
Communis. Proprius est ille, quem verba in pro-
pria, et primaria sua significatione capta imme-
30 diate significant. Sic *aqua* proprie significat ele-
mentum, terram abluens: *Ignis* proprie significat
elementum calefactivum, et combustivum, et sic
de aliis: *Improprius*, seu *translatus*, vel *figuratus*
est ille, quem verba impropria, seu figurate, et
tropice accepta significant. Sic Christus Dominus improrie, seu tropice, et figurate per Metaphoram, seu similitudinem, et non per proprietatem dicitur Leo, Petra, Vitis, et hujusmodi: *Sic Doctores communiter.*

Item sensus Spiritualis, seu Mysticus subdividitur in *Allegoricum* correspondentem Fidei, *Anagogicum* correspondentem Spei, et in *Tropologicum* seu *Moralem* correspondentem Caritati; Juxta enim numerum dictarum trium Virtutum Theologicarum assignantur tres dicti sensus Mystici Sacrae Scripturae ipsis correspondentes: *Communis.* 31

Sensus *Allegoricus* correspondens Fidei est, cum verba Sacrae Scripturae, ultra sensum Litteralem, significant, et ostendunt aliquid credendum. Dicitur enim *Allegoricus* a nomine Graeco *Allos*, quod est *alius*, et a *Logos*, quod est *sermo*, quasi sit alius sermo ab eo, quem verba litteraliter important *Communis.* 32

Sensus *Anagogicus* correspondens Spei est, cum verba, ultra sensum litteralem, significant, et ostendunt aliquid sperandum in aeterna Beatitudine; dicitur *Anagogicus* a nomine Graeco *Ana*, quod est *Sursum*, et *a Gode*, quod est *ductio*, quasi sit quid sursum ducens, seu locutio nos ducens a terrenis sursum ad Coelestis. *Communis.* 33

Sensus *Tropologicus* correspondens Caritati est, cum verba ultra sensum litteralem significant, et ostendunt aliquid moraliter agendum, seu aliquod opus Caritatis exercendum; Dicitur enim *Tropologicus*, a nomine Graeco *Tropos*, quod est *Conversio*, et a *Logos*, quod est *sermo*, quasi sit sermo conversus ad morum institutionem. *Communis.* 34

Unde juxta huc usque dicta clare infertur, quod sunt quatuor sensus Sacrae Scripturae, scilicet *Litteralis*, *Allegoricus*, *Tropologicus*, *et Anagogicus*, omnes breviter contenti in his duobus versiculis. 35

Littera gesta docet, quid credas Allegoria;
Moralis quid agas, quid speres Anagogia.

Omnes dicti quatuor sensus possunt reperiri in uno Sacrae Scripturae passu, ut clare patet *in Epistola Apostoli ad Galatas cap.* 4. ubi aperte exprimuntur omnes in Filiis Abrahae. Immo omnes dicti quatuor sensus reperiuntur in hac voce *Jerusalem*, quae *Litteraliter* significat Urbem Palaestinae, *Allegorice* significat Sanctam Ecclesiam militantem a nobis credendam juxta illud *Apocalyps.* 25. « Vidi Civitatem sanctam Jerusalem novam descendentem de coelo a Deo paratam sicut sponsam ornatam viro suo ». *Tropologice*, seu *Moraliter* significat animam nostram sanctis moribus, et virtutibus ornandam, juxta illud *Jeremias cap.* 2. *Jerusalem, Jerusalem convertere ad Dominum Deum tuum. Anagogice* significat Ecclesiam Triumphantem, scilicet Patriam Coelestem a nobis sperandam, juxta illud Apostoli *ad Galatas cap.* 4. 36

Illa, quae sursum est, Jerusalem, est libera, quae
37 *est Mater nostra.*

Non possunt tamen omnes dicti sensus reperiri in quolibet Sacrae Scripturae passu; multi enim allegari possunt Sacrae Scripturae passus, ubi nullus est sensus Mysticus, sed solummodo *Litteralis*, ut patet in illo *Matthaei c. 22. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo.* Et in illo *Marci ultimo: Euntes docete omnes gentes*, et sic in pluribus similibus. E contra multi possunt allegari passus, ubi nullus est sensus *Litteralis*, sed solummodo *Mysticus*, ut patet in *Judic. cap. 9 Ierunt ligna, ut ungerent supra se Regem.* Ibi enim nullus sanae mentis dicet, adesse sensum Litteralem, cum solummodo adsit sensus Mysticus, intelligendo per *ligna* habitatores Civitatis Sichem, qui, ut in eodem loco exponitur, constituerunt Abimelech in suum Regem. Et illo 1. *Reg. cap. 2. v. 35. Et suscitabo mihi Sacerdotem fidelem, qui juxta cor meum, et animam meam faciet*, ubi ly, *Cor*, et *Animam* non potest sumi in sensu Litterali, quia Deus non habet Cor, et Animam, sed solum in sensu Mystico per voluntatem, et sic de innumeris aliis similibus.

38 Quamvis Sacrae Scripturae interpretatio Doctrinalis, et Magisterialis secundum Sanctorum Patrum consensum possit fieri a viris doctis, et idoneis, ut patet de tot sacris Expositoribus, et tenet Communis Doctorum; Tamen interpretatio Canonica, et infallibilis veri illius tenendi sensus pertinet solummodo ad sanctam Matrem Ecclesiam: *Communis inter Catholicos*, et habetur expresse a Concilio Trid. *sess. 4. in Decreto de editione, et usu Sacrorum Librorum*, ibi: « Praeterea ad coercenda petulantia ingenia decernit, ut nemo suae prudentiae innixus, in rebus Fidei, et morum ad aedificationem Doctrinae Christianae pertinentium, Sacram Scripturam ad suos sensus contorquens, contra eum sensum, quem tenuit, et tenet Sancta Mater Ecclesia, cujus est judicare de vero sensu, et interpretatione Scripturarum Sanctarum, aut etiam contra unanimem consensum Patrum ipsam Scripturam Sacram interpretari audeat, etiamsi hujusmodi interpretationes nullo unquam tempore in lucem edendae forent: qui contravenerit, per Ordinarios declarentur, et poenis a Jure statutis puniantur ».

39 Sacra Scriptura legi nequit lingua vulgari omnibus alicujus Patriae communi, nisi ab habentibus ad id legitimam licentiam, seu facultatem. Habetur expresse in *Regula 3. Indicis Librorum prohibitorum*, ubi insuper redditur ratio, ibi: « Cum experimento manifestum sit, si Sacra Biblia vulgari lingua passim sine discrimine permittatur, plus inde ob hominum temeritatem detrimenti, quam utilitatis oriri »

40 Unde merito Clemens XI. die 8. Septembris 1713. in Constitut. incip. *Unigenitus Dei Filius* damnavit sequentes propositiones Paschasii Quesnelli contendentis, male ab Ecclesia prohiberi ulli homini fideli, etiam Laico, et Feminae lectionem Sacrae Scripturae, ac praesertim novi testamenti in vulgari lingua: Propositiones igitur sunt istae, scilicet 79. In ordine; « Utile, et necessarium est omni tempore, omni loco, et omni personarum generi studere, et cognoscere Spiritum, pietatem, et Mysteria Sacrae Scripturae. 81. *ibi*: Lectio Sacrae Scripturae est pro omnibus. 81. *ibi*: Obscuritas sancta Verbi Dei non est Laicis ratio dispensandi se ipsos ab ejus lectione. 82. *ibi*: Dies Dominicus a Christianis debet sanctificari lectionibus Pietatis, et super omnia Sanctarum Scripturarum; damnosum est velle Christianum ab hac lectione retrahere; 83 ibi: Est illusio sibi persuadere, quod notitia Mysteriorom Religionis non debeat communicari Feminis lectione Sacrorum Librorum. Non ex Feminarum simplicitate, sed ex superba Virorum scientia ortus est Scripturarum abusus, et natae sunt Haereses. 84. *ibi*: Abripere e Christianorum manibus novum Testamentum, seu eis illud clausum tenere, auferendo eis modum illud intelligendi, est illis Christi os obturare. 85. *ibi*: Interdicere Christianis lectionem Sacrae Scripturae, praesertim Evangelii, est interdicere usum luminis filiis lucis, et facere, ut patiantur speciem quamdam Excommunicationis. 86. *ibi*: Eripere simplici populo hoc solatium jungendi vocem suam voci totius Ecclesiae, est usus contrarius praxi Apostolicae, et intentioni Dei (*).

Sacra Scriptura abutentes in Sortilegiis, Incantationibus etc. Juris, et arbitrii poenis debent ab Episcopis puniri: Concil. Trident. *sess. 4. in Decreto de editione, et usu Sacrorum Librorum.* 41

Sacram Scripturam convertentes ad usus profanos, verba jocosa, scurrilia, fabulosa, vana, adulationes, detractiones, superstitiones, sortes, libellos etiam famosos, etc. eodem modo puniri debent: Concil. Trid. *loc. cit.* 42

Sacrae Scripturae Lector, seu Expositor tenendus est in Metropolitanis, Cathedralibus, et Collegiatis existentibus in aliquo insigni Oppido: Conc. Trident. *sess. 5. cap. 1. de reform.* Et talis Lector est examinandus ab Episcopo: Concil. Trid. *cit. cap.* 1. 43 44

Sacrae Scripturae Lector, seu expositor tenendus est etiam in Monasteriis Regularium, et Episcopus ut Papae delegatus potest ad hoc compellere Superiores: Conc. Trid. *cit. cap.* 1. At iste Lector pro Monasteriis Regularium non debet, nec potest examinari ab Episcopo: Concil. Trident. *cit. cap.* 1. 45 46

Sacrae Scripturae lectio in Conventibus Regularium debet fieri bis in hebdomada, et ea finita, debet fieri collatio de illa; Clemens VIII. Constitut. 50. incip. *Nullus* §. 1. 47

(*) Vide infra num. 63.

Appendix, seu De Sacra Scriptura Novus Articulus, ex aliena manu.

48 Addimus novum de Sacra Scriptura Articulum, ut ea quae brevitatis caussa ab Authore Bibliothecae praetermissa sunt, fusius Lectoribus nostris exhibeamus. Itaque Sacram Scripturam Libros illos vocamus ab hominibus scriptos, quos Deus selegit, ac veluti ministros adhibuit, ut Divino ejus verbo scripto hominibus manifestaret voluntatem suam. Librorum numerus is est, quem Auctor ex Decreto Concilii Tridentini descripsit. Nos vero paucis indicabimus controversiam, quae hac de re occurrit inter Orthodoxos, et Novatores. Primum vero agemus generatim de Sacrae Scripturae veritate, et integritate; et assistentia illa, qua Scriptores Sacri adjuti divinos libros conscripserunt. Deinde de Canone Sacrarum Scripturarum, et de eo, ad quem spectat Sacrarum Scripturarum Canonem decernere, et infallibili auctoritate Ecclesiae proponere. Praeterea de Sacrorum librorum versionibus, ubi etiam de lectione Sacrae Scripturae in lingua vernacula. Denique regulas nonnullas exponemus, quarum beneficio erui, investigari, ac cognosci possit verus Sacrae Scripturae sensus.

49 Duplici in sensu veram Sacram Scripturam affirmare possumus, scilicet, prout verum fictitio, et supposito opponitur, et prout falso adversatur. Hic in priori sensu Sacrae Scripturae veritatem tuemur: Nam si hac ratione vera, et integra statuatur, pro falsa haberi non potest; cum verbum Dei exhibeat, quod falso subesse nequit: Nam Deus, infinite sapiens cum sit, falli nequit, et cum sit infinite bonus, nequit fallere. Facile vero ostendimus, veros et genuinos esse, non vero suppositos Sacrae Scripturae libros. Tales enim habendi sunt, si quovis saeculo adscripti Authoribus fuerint, quorum nomen praeseferunt: Hoc enim argumento Viri docti, atque Critici, vera esse, et genuina antiquorum opera probant. Sed Mosi Synchroni, et Prophetarum coaetanei, ac subsequentium saeculorum homines, tamquam germanum illorum foetum tradidere libros ab illis exaratos; idemque Christiani Apostolorum auditores docuerunt de libris Novi Testamenti, atque ita ad nostram usque aetatem non interrupta serie factum est. Hoc argumento usus est Augustinus contra Manichaeos Sacrarum Scripturarum veritatem negantes *lib.* 28. contra Faustum *cap.* 6. Videantur Daniel Huetius in sua Demonstratione Evangelica, Natalis Alexander *Tom.* 1. *Histor. Eccles.* Alexand. Mazzinelli *de Locis Theol. dissert.* 1. aliique doctissimi Theologi, qui scripserunt adversus Hobbesium, Spinozam, et Isaacum Pereyrum, qui post Aben Esram temerarium Scriptorem Judaeum duodecimi saeculi, Pentateuchum Mosi abjudicare conati sunt: ii enim invictissimis argumentis demonstrant, Pentateuchum esse genuinum Mosis foetum; et aut singillatim ostendunt, singulos cum Veteris tum novi Testamenti libros genuinos esse, aut regulas praescribunt, quarum usu id quisque facile demonstrare possit.

50 Sacra Scriptura est etiam integra, saltem quoad partes essentiales. Primum id constat auctoritate simul, et rationibus Sancti Hieronymi, qui quamvis in Commentario *in c.* 3. Epistolae ad Galatas in oppositas opiniones versari videatur, re tamen diligentius considerata, haec scripsit *c.* 6. Commentarii in Isaiam: Si aliquis dixerit Hebraeorum libros postea a Judaeis esse falsatos, audiat Origenem quid in Octavo volumine explanationum Isaiae huic respondeat quaestiunculae, quod numquam Dominus, et Apostoli, qui caetera crimina arguunt in Scribis, et Pharisaeis, de hoc crimine, quod erat maximum, reticuissent: Sin autem dixerint, post adventum Redemptoris, et praedicationem Apostolorum libros hebraeos fuisse falsatos, cachinnum tenere non potero, ut Salvator, et Evangelistae, et Apostoli, ita testimonia protulerint, ut Judaei falsaturi erant; ergo nec ante, nec post Christi adventum corrupta est Sacra Scriptura veteris Testamenti. Deinde fieri non potuit, ut Judaei Sacros Codices adulterarent nemine advertente, ac reclamante nemine; 1. quia in singulis familiis, saltem Tribus Levi, utpote consecratis ministerio Altaris, Sacri libri reperiebantur, et Judaei ubique terrarum dispersi hos penes se religiose custodiebant. 2. quia in eam corruptionem consentire etiam debuissent Auctores Versionis Septuaginta Interpretum, quae in substantialibus ab hebraicis codicibus non dissidet. 3. quia credibile non est voluisse Judaeos sacros Codices depravare, in quos tanto studio, et reverentia ferebantur, ut parati essent mortem potius subire, quam vel apicem in illis immutare, ut scribunt Josephus lib. 1. contra Appionem, et Philo apud Eusebium lib. 8. cap. 6. et 8.

51 Quae autem argumenta Veteris Testamenti integritatem probant, ad libros quoque Novi Testamenti applicari possunt. Nam hujusmodi libri in rebus, quae ad fidem, moresque pertinent, iidem sunt, et eodem modo reperiuntur apud sectas, et Communiones alioquin sibi infensissimas, scilicet apud Nestorianos, Iacobitas, et Photianos in Oriente, et apud Catholicos tum Orientis, cum Occidentis, atque apud omnes Novatores. Et quidem si a Catholicis tentata fuisset depravatio, eam illis haeretici exprobrassent, et vicissim haereticis Catholici. Denique nec tempus, nec modus, nec Authores hujusmodi depravationis proferri possunt. Negari tamen non potest, errata plura levioris momenti in Sacros Codices irrepsisse, quae incuriae, et ignorantiae Scribarum potius, quam Judaeorum, aliorumque malitiae tribuenda sunt. Regulas praescribunt Auctores, praesertim ex Augustino libro 11. contra Faustum c. 2. quarum usu corrigi, et expurgari Sacri Codices possint. Una vero atque tutissima regula est, judicium, atque sententia Ecclesiae, cui concredita sunt eloquia Dei, cui in custodiendo Divinae revelationis de-

posito inerrantiae privilegium concessum a Deo fuit, cui deniquo praesto semper adest divinus ille Spiritus, qui ex infallibili Christi Domini promissione recturus est Ecclesiae Pastores usque ad consummationem saeculi.

52 Sacra Scriptura divinae, atque omnino infallibilis veritatis est: Etenim integros complectitur Veteris, ac Novi Testamenti libros, quos Moses, Prophetae, Evangelistae, et Apostoli conscripserunt: conscripti vero ab istis libri divinam, atque omnino infallibilem veritatem obtinent. Nam Sanctus Petrus Spiritu Sancto inspiratos, atque loquutos ait sanctos Dei homines; Paulus ad Timotheum 2. c. 3. omnem Scripturam divinitus inspiratam asserit; atque Isaias c. 6. Jonas, aliique Prophetae palam testati sunt, se verbum Dei litteris consignasse. Quis ergo dubitet Divinam, atque infallibilem praeseferre auctoritatem? Deinde in libris Mosis perspicui characteres occurrunt Divinae revelationis; Nam Moses se a Deo missum praedicat, ac missionem suam, legem, et doctrinam, quam Dei nomine promulgat, cum miraculis, tum prophetia eventu comprobata, tum doctrinae sanctitate comprobat. Similia occurrunt in aliis Prophetarum libris. Nec de Sapientialibus, et Historicis libris dubitatio occurrere potest ulla. Tum quia Sapientiales libri leges continent, et praecepta, quae homines dirigunt ad finem ultimum, qui alius non est, quam Deus ipse: leges enim, et praecepta tradunt bene vivendi, Deoque per cognitionem et amorem adhaerendi, cum separatione sui a creaturis non minus, quam a seipso. Doctrina haec, inquit Augustinus lib. 20. de Civitate Dei c. 25. si cum doctrina comparetur Philosophorum de fide, et hominis felicitate disputantium, facile comperietur inspirante Deo conscripta. Tum etiam quia sapientiales, ac historici libri, de quibus loquimur, primum ab Hebraeorum Synagoga, deinceps a Christi Ecclesia veluti Deo inspirante conscripti, suscepti fuere, atque in maxima veneratione habiti. Iis ergo characteribus muniti prodiere, quibus constaret divinitus revelatam doctrinam continere. Neque enim praesumere, aut suspicari licet, Synagogam Judaeorum, quae vera Dei Ecclesia erat, et quae Deo docente didicerat, inter Verbum Dei et hominum doctrinam distinguere, suscipere voluisse veluti divinos libros illos, quos perspicue non nosset exaratos fuisse ab hominibus a Deo missis, et Divino Spiritu inspiratis. Ac multo minus affirmari id poterit do Christi Ecclesia, cui peculiaris assistentia promissa, ac uberiora privilegia concessa fuerunt.

53 Eadem ratione infallibilis auctoritas tribuenda est libris Novi Testamenti, quos conscripsere viri a Deo missi ad praedicandum Evangelium, quales fuisse Apostolos, et Evangelistas nemo dubitat. In iis enim, characteres divinae revelationis omnino conspicui sunt, ut nos in c. 3. Articuli de Religione naturali, et revelata demonstravimus.

54 Venio nunc ad quaestionem expendendam de inspiratione illa, qua inspirati Sacri Authores divinos libros conscripserunt. Pro rei claritate duplicem distinguere placet inspirationem, specialem unam, directionis alteram. Prior illa est, qua Scriptor aliquis ita Dei spiritu agitur, ut ei per manifestationem, et revelationem ostendantur ea, quae scribit, et quae aliunde minime noverat. Posterior vero assistentia, et directio quaedam est, qua Spiritus Sanctus praesto scriptori fit, ne scribendo in errorem incidat; atque hac in directione, sive assistentia, duo Spiritus Sanctus praestat: Primo ingerit ei constantem voluntatem vera scribendi; secundo eumdem tanto lumine perfundit, ut errori obnoxius esse non possit in iis scribendis, quae noverat. Non dubito, quin utrumvis inspirationis genus satis sit, ut Sacris Scriptoribus infallibilis auctoritas concilietur. His praemissis.

Quaeritur, num Spiritus Sanctus Scriptoribus suis inspiravit tantum res, quam narrant, an etiam, voces singulas, terminos, expressiones, et stylum

Resp. Quamquam affirmans sententia non paucis Theologicis placuerit, negans tamen aliis videtur probabilior. 1. quoniam modus ille inspirationis non est necessarius ad conciliandam infallibilitatem libris Sacris. 2. quia styli diversitas inter Scriptores Sacros indicare videtur oppositum. 3. Quia nec sacrae litterae, nec traditio specialissimam illam inspirationem docent, sed tantum Sacros Scriptores ita Spiritu Sancto dirigente scripsisse, ut minime potuerint in errorem labi. Legatur Dissert. P. Calmet praefixa primae Epist. S. Petri, *et Dupin. in diss.* praeliminari *ad Sacram Script. lib.* 1. *c.* 2. §. 6. Pro prima opinione videri poterit Mazzinellus *Diss.* 1. *de Sacr. Scrip. cap,* 2. *art.* 2. ubi probat ex Sac. Script. et S. Thoma, voces quoque Sacris Scriptoribus divinitus suppeditatas esse, quia Isai. c. 50. *vers.* 4. ait: *Dominus dedit mihi linguam eruditam:* Quia Christus dum misit Apostolos, ut docerent omnes Gentes, dixit: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus,* vobiscum scilicet verba proferens; Et quia necessaria erat inspiratio verborum, ut unanimis esset Ecclesia doctrina, et ut unanimes uno ore Fideles honorificarent Deum, ut legitur *Rom.* 15.

55 Inquiri posset deinde de rebus, et veritatibus his litteris consignatis. Nulli dubium est, quin per immediatam, et specialem inspirationem cum Divina revelatione conjunctam ea scripta sint, quae Sacri Scriptores minime noverant. At si sermo habeatur de rebus, quas ipsimet viderant et audierant, ut plurimae in utroque Testamento occurrunt, non fuit necessaria primi generis inspiratio; sed satis fuit ea, quam secundi generis diximus. In hac opinione versantur Cornelius a Lapide, Comment. in secundam Epistolam ad Timotheum; *Bellarm. lib.* 2. de verbo Dei; Canus de Locis *Theol. lib.* 2. *c.* 18. *Simonius in Histor.*

Critic. N. T. capp. 23. *et* 24. *et Dupinus loc. cit.* (*).

56 Circa facta vero, ac res alias ad Religionem minime pertinentes, non desunt, qui asserant litteris consignata fuisse a Sacris Scriptoribus absque inspiratione, ac Sancti Spiritus directione, ut opinatus est Henricus Olden saeculi 17. Scriptor, et Doctor Facultatis Parisiensis in Analisi Fidei *lib.* 1. *cap.* 3. Sed nova haec opinio est, ac Patribus, et Theologis omnibus contraria, ideoque veluti suspecta, temeraria, perniciosa, rejicienda est. Etsi enim finis principalis Sacrae Scripturae est, ea nos docere, quae ad Religionem spectant, tamen vel ipse finis postulat, ut nihil falsi in sacris libris contineatur, ne illa falsitatis admixtio praejudicium afferat veritatibus. Facile enim increduli ex falsitate factorum ad historiam pertinentium dubitare possent de veritate eorum, quae ad Religionem pertinent. Praeterea quis certo discerneret, an factum aliquod ad Religionem pertineat, nec ne, an veritas aliqua moralem Christianam, et Religionem spectet, aut potius philosophiam, et oeconomiam? En igitur quam perniciosum aditum opposita sententia aperiat; Vide *Mazzinel. loc. cit.*

57 Superest alia quaestio, num Sacri Scriptores libere scripserint. Scio Authores esse, qui contendant voluntarie quidem, sed non libere scripsisse. At opposita sententia magis arridet, 1. quia Deus solet hominibus tamquam instrumentis uti, modo, qui eorum naturae congruat, in sacris ergo Scriptoribus libertatem, quae naturae hominis propria est, servavit: 2. quia facilitas tum loquendi, tum scribendi summam quidem, ac maxime perspicuam in eorum mente rerum cognitionem arguunt, sed scribendi necessitatem in voluntate non probant. 3. quia uberius, et efficax auxilium, quo Spiritus Sanctus adjuvit Sacros Scriptores, cum voluntatis libertate quam maxime cohaeret, ut docent Theologi in tract. de Divina gratia; *Vide Orig. lib.* 3. *de Princip. c.* 2. ubi variis argumentis hanc opinionem probat. Nec est alicujus momenti objectio Abulensis, qui ait, Mosem numquam scripturum fuisse hoc de semetipso elogium, si fuisset liber, *erat Moses vir mitissimus;* nam id scripsit Moses, tum peculiari Spiritus Sancti afflatu, tum speciali Dei praecepto; afflatus autem ille, praeceptum illud, cohaerent cum arbitrii libertate.

58 De Sacrorum librorum numero dictum est ab Auctore in suo articulo, ubi Tridentini Concilii decretum profert. Dicendum vero nobis superest de Canone, sive Catalogo Sacrorum librorum publica Ecclesiae auctoritate condito. Nota res est, libros sacros cum veteris, tum novi testamenti non fuisse omnes uno eodemque tempore conditos; Constat enim ex veteris testamenti libris primum Mosis Pentateuchum, deinceps libros Josue, Paralipomenon, Regum, ac sequentibus saeculis alios scriptos a Prophetis fuisse, et ex libris novi testamenti Evangelia, Apostolorum acta, Epistolae, et Apocalypsis diversis temporibus scripta fuere. Nec statim ac in lucem prodiere libri, publica Ecclesiae auctoritate in Canonem Sacrarum Scripturarum relati fuerunt. Nam Judaei ante Esdram nullum Canonem Sacrarum Scripturarum habuerunt, ac soli quinque Mosis libri paulo post istius mortem in unum collecti fuerunt. Nam primum solus Deuteronomii liber, qui praecedentium quatuor summa est, repositus fuit in latere Arcae foederis, prout praeceperat Moses Levitis *Deuteron. c.* 21. Deinde vero omnes quinque libri in unum collecti Canonem publica auctoritate confectum exhibuere. Alii autem libri adjecti Canoni non fuere, nisi post divisionem tribuum, quae post Salomonis mortem contigit, ut facile colligere est ex eo, quod Samaritani solos quinque Mosis libros pro Canonicis habuerint. Ita Dupinus, aliique viri eruditi conjiciunt. Neque in Ecclesia Christi fuere statim libri omnes testamenti collecti, et in Canonem relati; scimus enim a plerisque quatuor prioribus saeculis rejectos fuisse Apocalypsim, Epistolam S. Pauli ad Hebraeos, aliosque libros, et in Concilio Hipponensi an. 393. fuisse primum integrum sacrorum librorum novi Testamenti Catalogum concinnatum. Ex iis vero colligitur, Deum non praecepisse Synagogae, et Ecclesiae, ut sacros libros statim in Canonem referrent Scripturarum, sed earum curae, et diligentiae id commisisse; ac voluisse, ut nonnisi opportuno tempore hujusmodi Catalogus conficeretur. Atque hinc patet, injuria de auctoritate alicujus sacri libri dubitari, quia aliquibus saeculis in Canone Sacrarum Scripturarum non fuit.

Ad Judaeorum Canonem quod spectat; eruditi 59
omnes fatentur ab Esdra fuisse confectum. Sunt qui cum S. Basilio contendant in Hierosolymitanae Urbis excidio, et Templi incendio periisse omnes sacros Codices, ab Esdra vero post captivitatem per 20. dies iterum dictatos fuisse quinque viris, afflante Spiritu Sancto, omnes sacros libros; sed verisimilior habetur eorum opinio, qui ajunt non periisse omnia sacrorum librorum exemplaria, ac Esdram, cum esset scriba doctus, collatis invicem pluribus exemplaribus, errata correxisse, quae in Sacros Codices irrepserant, et postea canonem condidisse, qui magnae Synagogae auctoritate probatus fuit. In hujusmodi Canone ex libris veteris testamenti desiderantur Tobiae, Ju-

(*) Addo his P. Goldhagen *cit. T.* 1 *sect.* 1. *quaest.* 3. §. 3. *seqq.* Equidem Lovaniensis Academia a. 1587., et Duacena a. 1588. tres Lessii, et Hamelii propositiones hanc sententiam insinuantes censura notarunt. Verum nec ea censura legitima erat, ut quae a privatis affectibus nata videretur, at a plurinis rejecta fuit Quamobrem contra illam valida a patronis contrariae sententiae pugnatum est, aliis Universitatibus, ac praesertim Parisiensi, suffragantibus Controversia demum Romam sub Sixto V. iterumque sub Innocentio IX. delata neutram in partem decisa est; magno deinceps consensu Auctores recentiores sententiae Lessii subscripserunt.

dith, Sapientiae, Ecclesiastici, et duo Machabaeorum, et in libro Danielis apud Judaeos deest hymnus trium puerorum, ac historia Susannae, Beli, Draconisque, et in libro Esther septem postrema Capita.

60 Non desunt, qui alium quoque Canonem deinceps a Judaeis conditum fuisse autumant. Serarius duos apud Judaeos fuisse Canones ait, primum ab Esdra, et Synagoga, alterum vero, vel cum septuaginta Interpretes in Ægyptum missi sunt, ut graecam versionem perficerent, vel quando quaestio de Resurrectione Corporum Sadducaeos interatque Pharisaeos agitata fuit. Genebrandus vero tres fuisse ab Hebraeis confectos Canones asserit: primum ab Esdra, approbante Synagoga; alterum a Synagoga, quo tempore missi 70. Interpretes fuerunt, in quo repositi fuerunt libri Tobiae, Judith, Ecclesiastici, et Sapientiae; tertium denique fervente de resurrectione disputatione, in quem duo Machabeorum libri relati fuerant: Sed haec paucis probantur. Licet enim libri, quos diximus, magno in pretio essent apud Judaeos Ellenistas, graeco scilicet sermone utentes, nunquam tamen in Canone Judaeorum extitere; ut ex Judaeis, et Antiquis Ecclesiae Patribus novimus.

61 Etsi sex supra recensiti libri, ac Estheris capita septem, et nonnulla Danielis Capita in Hebraeorum Canone non fuerint, tamen jure atque merito Tridentina Synodus illos in Canonem retulit. Nam quod in Canone Judaeorum non fuerint, argumentum non est, non fuisse afflante Spiritu sancto conscriptos; tum quia longo tempore extra Canonem fuere plures ex iis, qui in Canone Judaeorum reperiuntur; ut supra ostendimus: tum etiam, quia nonnulli sacri libri perierunt, ut ostendit Ferraris in superiori articulo. Ergo si aliunde Ecclesiae constet divinitus hujusmodi libros fuisse conscriptos, jure atque merito in Canonem referuntur. Id vero constat, tum ex eo, quod apud Ellenistas Judaeos in maxima veneratione essent; tum ex divina, quam complectuntur doctrina; tum denique, quia Ecclesia Christiana per divinam traditionem accepit fuisse libros illos inspirante Sancto Spiritu exaratos. Nam semper in maxima veneratione habiti sunt in Ecclesia Christi, quae dum in Canone reposuit omnes novi testamenti libros, etiam libros hujusmodi in Canone collocavit. Scilicet in Canone Hipponensis Concilii an. 393. celebrati omnes ibi libri recensentur: Hipponensis Canon transcriptus fuit in Concilio Carthaginensi III. an 397. in quo Patres consulendam censuere transmarinam, hoc est, Romanam Ecclesiam, quae eosdem libros probavit; Nam Innocentius primus, in Epistola ad Exuperium Tolosanum Episcopum, numerat omnes libros sacros, qui in Canone ab Africanis Patribus recepti fuerant, et Africani PP. in altero an. 419. celebrato Concilio eumdem Canonem comprobant. Si alia cupis antiqua Monumenta, quibus divinos esse hujusmodi libros comprobatur, consule eruditam Dissertationem etiam a P. Joanno Chrysostomo a S. Joseph *de Canone Scripturarum divinarum*, ex quo constat, jure meritoque Eugenium IV. in Instructione pro Armenis, et Concilium Florentinum in Decreto edito pro Jacobitis, quod includit etiam decreta pro Armenis, et Graecis, §. *Firmissime* Syllabum exhibere sacrorum librorum, quem deinceps probavit Tridentina Synodus.

Neque alicuius momenti est Novatorum objectio ex eo deprompta, quod hujusmodi libros Judaei non retulerint in Canonem: Tum quia id Judaeorum negligentiae tribui potest, quorum incuria nonnulli sacri libri perierunt. Tum etiam quia rationes non desunt, ob quas extra Canonem hujusmodi libri essent. Nam libri Machabeorum, et Ecclesiastici scripti fuere post confectum ab Esdra Canonem: hujusmodi enim libri regnantibus Graecis conscripti fuere, ideoque clauso jam Canone. Quod vero spectat ad Libros Tobiae, et Judith, dici potest, vel hos Esdram ignorasse, vel in Canonem non collocasse, quia non erant scripti Hebraica lingua, qua Deus Judaeos allocutus fuerat, sed Chaldaica: Idem dicimus de libro Sapientiae, qui continet sententias Salomonis, graece tamen scriptas a Philone antiquiore, quem ferunt unum fuisse ex 70. Interpretibus. Et licet Ecclesiasticus, et primus Machabeorum perhibeantur hebraice scripti; tamen constat originales textus periisse, et graeca tantum exemplaria superesse. Vide Nat. Alex. Huet. Dupin. Mazzinel. aliosque. 62

Circa versiones Sacrae Scripturae, vide citatos Auctores; Nos enim hic de sola Scriptura in lingua vernacula nonnulla subjicienus, ac postea regulas subnectemus pro vero dignoscendo Scripturae sensu. Habes in Superiori articulo relatas ab Auctore regulas Indicis, et damnatas hac de re ab Apostolica Sede propositiones. Ut autem appareat quaenam mens sit Apostolicae Sedis, exhibeo decretum Sacrae Cong. Ind. 13. Junii 1757. prout legitur in nova editione Indicis Librorum prohibitorum pag. VI. in additionem ad Regulam IV. *Quod si hujusmodi Bibliorum versiones Vulgari lingua fuerint ab Apostolica Sede approbatae, aut editae cum Annotationibus desumptis ex Sanctis Ecclesiae Patribus, vel ex doctis, catholicisque viri, conceduntur* (*). Vides ergo, qua ratione legi non possit SacraScriptura in lingua vulgari: atque hinc intellige, quo in sensu damnatae sint Quesnelli propositiones. In illis enim statuit omnibus necessariam, et praeceptam esse lectionem Sac. Script, et Ecclesiam reprehendit, quae justis de causis promiscuam lectionem in lingua vulgari interdixit. Addi quoque potest, in Gallia, in Germania (**), in Britannia, ac in Polonia pluries prodiisse Bibliam in lingua vernacula, ac toleratam fuisse ab Apostolica Sede promiscuam eorum lectionem, 63

(*) Atque ad hanc regulam exacta est, quam Illustriss. Archiepiscopus Florentinus, Martinus edidit, Italica Bibliorum versio, Romae quoque recusa.

(**) In Hungaria quoque.

ex quo apparet, Apostolicam Sedem, remotis illis causis, ob quas juste interdixit lectionem Sacrae Scripturae in lingua vulgari, hujusmodi lectionem permittere (*).

64 Sed venio ad regulas, quarum usu investigari, erui, et dignosci possit verus Sacrae Scripturae sensus. 1 Ad Sacrae Scripturae lectionem nemo accedat animo curioso, critico, aut superbo, sed religioso, submisso, ac docili, qui unico veritatis detegendae, ac obtinendae salutis studio feratur. 2. intelligentia Scripturae, quantum fieri potest, ex ipsa Sacra Scriptura repetenda est, loca cum locis, vetus Testamentum cum novo, et obscura cum manifestis conferendo: ac praeterea recurrendum est ad antiquos Ecclesiae Patres, qui verum divinae revelationis sensum ab Apostolis, aliisque viris divino Spiritu afflatis per traditionem acceperunt. 3. Tradita ab Origene in Evang. Joannis per haec verba: « Qui accurate Scripturam legere voluerit, Diligentiam is adhibeat oportet: observare necessarium cum sit, quae dicuntur, a quibus, quo tempore, ut per totos sanctos libros inveniamus personis apte tributum sermonem 4. » A litterali Scripturae sensu non est recedendum, nisi ratio, et evidens causa moveat; alioquin actum esset de scripturis, et cuique fas esset a proprio, et naturali sensu ad figuratum, et allegoricum Scripturam detorquere. 5. « In allegoria, inquit S. Augustinus in Psal. 8. haec regula retinenda est, ut pro sententia praesentis loci, consideretur, quod per similitudinem dicitur ». 6. Ab eodem S. Doctore praescribitur *libr. 3. de Doct. Christ. cap.* 10. « Quidquid in sermone divino, neque ad morum honestatem, neque ad fidei veritatem proprie referri potest, figuratum esse cognoscas ». 7. Interpretandam esse ex communi Sanctorum Patrum sensu, ut inquit Tridentina Synodus, quae monet etiam, « reprimendam illorum temeritatem esse, qua ad profana quoque convertuntur, et torquentur verba, et sententiae Sacrae Scripturae, ad scurrilia scilicet, vana, fabulosa, adulationes, detractiones, divinationes, sortes, libellos etiam famosos. ». Ex sensu accommodatitio firmum desumi non potest argumentum ad probanda dogmata fidei, et morum, quia talis sensus non est Spiritus Sancti, sed hominis, nec Scripturae verbis immediate, vel mediate exprimitur: At ex consensu litterali, et Mystico desumi optime potest; cum hoc tamen discrimine, quod ex sensu litterali semper et in quolibet casu firmum argumentum sumitur, ex mystico vero sensu tunc tantum, cum talis sensus asseritur ab aliquo sacro Scriptore, et ab idoneo Interprete Sacrarum Scripturarum; Interpres vero, ac legitimus scripturarum Judex Ecclesia est, cui concredita sunt eloquia Dei; Suprema vero potestas cum inerrantiae privilegio est in Romano Pontifice Petri Successore, qui ut Christi Vicarius sustentat, et ita regit Ecclesiam, ut nunquam portae inferi adversus ipsam praevalere possint. Omisimus uberiorem disputationem de versionibus Sacrarum Scripturarum, quia de his satis a Lucio dictum est. Quod vero spectat ad Ecclesiae auctoritatem, cujus judicio interpretari Scriptura, et Scripturae Canon confici debet, vide quae diximus *in artic. de Ecclesia, de Rom. Pontif. et Relig. Nat. et revel.*

ADDITIONES CASINENSES.

Sacra Scriptura est verbum Dei scriptum, ipso inspirante singulas ejus partes, saltem quoad sensum: est dogma fidei. Dicimus autem *saltem quoad sensum*, quod sufficit, ut Scriptura Divinitus *dictata*, et *inspirata* dicatur in singulis ejus membris; sicut si quis Epistolam Amanuensi dictet quoad sensum, utique Epistolae Auctor est, licet scribenti permittat verborum delectum. 65

Jam vero inter Catholicos nonnulli docent, non solum sententias, verum etiam verba *Divinitus* fuisse inspirata: ita tenent Estius, Academia Lovaniensis, et Duacensis, aliique graves Theologi. Alii post Bellarminum censent, exceptis mysteriis fidei, quae rationem humanam superant, et in quibus verborum mutatio errori obnoxia esset, in reliquis sensum tantummodo divinitus esse inspiratum; verba vero delectui Sacri scriptoris fuisse permissa. 66

Porro necessum nobis non est ad inspirationem vindicandam, illorum opinioni subscribere, qui eam extendunt ad singula omnino verba: haud leves enim considerationes nos impediunt quominus in istorum sententiam eamus. Et primo, Styli varietas, quae in diversis scriptoribus Hagiographis pro diverso uniuscujusque cultu, ingenio, atque indole elucet: incongruum quippe videtur affirmare, Deum accomodasse verba vario singulorum scriptorum ingenio. 67

Amplius major, minorque difficultas, quam in opere suo concinnando expertos se esse hagiographi scriptores ipsi professi sunt, ut ex Machab. *lib. 2. cap. 2. v. 27. 30 31. ibi:* « Et nobis quidem ipsis, » qui hoc opus breviandi causa suscepimus, non fa» cilem laborem, imo vero negotium plenum vigi» liarum, et sudoris assumpsimus . . . Veritatem » quidem de singulis auctoribus concedentes: ipsi » autem secundum datam formam brevitati stu» dentes. Sicut enim novae domus Architecto de » universa structura curandum est .. ita aestiman» dum est et in nobis. Etenim intellectum collige» re, et ordinare sermonem, et curiosius partes sin» gulas quasque disquirere, historiae congruit auc- 68

(*) Verum quis legitimus fuerit Clementis XI. Quesnellianas illas propositiones damnantis sensus, ex Constitutionis *Unigen tus*, interpretibus, ac vindicibus discere quisque poterit, praesertim ex P. Germonio, cujus Gallicos de ea Constitutione commentarios celeberrimus Cardinalis de Bissy cooptavit, et ex P. La Fontaine in sua *Constitutione Unigenitus Theologice propugnata.*

» tori. Brevitatem vero dictionis sectari, et exe- » cutiones rerum vitare, brevianti concedendum » est ». Ex quibus verbis intelligimus, non solum vocabula, verum etiam hagiographis scriptoribus a Spiritu Sancto relictum esse negotium conquirendi, quae ad susceptum, inspiratumque a Deo institutum pertineret, quoties aggressi sunt mandare litteris historias, morales sententias, etc.

69 Gravis item est inter Theologus quaestio, utrum ex libris sacris aliqui, et quidem non apocryphi, sed vere Divini, hominum incuria, vel injuria hostium Religionis perierint. Bellarminus quidem, Serarius, Estius, aliique post Chrysostomum id affirmant, eo quod in Scriptura nonnulli laudantur libri, quos verisimile est fuisse sacros, ac Divinos, ut *liber Bellarum Domini*, *Numer. cap.* 21. *v.* 14. *aliiqus*, quos recenset Lucius noster heic supra *n.* 15.

70 At animadvertas licet, quod cum Sacri Scriptores aliquando laudent etiam sententias ex libris, qui certissime Sacri non sunt, ut *Actor.* 17. *v.* 28. ex *Arato*, et ad Titum 1. *v.* 12. ex *Epimenide*, non est adeo evidens, libros alios, qui in Scripturis laudantur, fuisse Divinos. Huic accedit, quod Divus Augustinus *lib.* 18. *de Civit. Dei cap.* 38. libros ut supra. nec sacros, nec Canonicos fuisse dicit; additque tales libros pertinuisse *ad ubertatem cognitionis, non ad Religionis authoritatem, in qua authoritate custoditur Canon*.

71 Caeterum si providentia Dei libros illos dictavit, ac postmodum intercidere permisit, putandum est, eos non ad perpetuum, sed temporaneum Ecclesiae usum fuisse divinitus inspiratos.

72 Etiam ex libris Novi Testamenti periisse putant aliam Pauli Epistolam ad Corinthios, cuius videtur meminisse 1. *Cor. cap. V. v.* 9. his verbis: *scripsi vobis in Epistola, ne commisceamini fornicariis:* Sed posset responderi, *Epistolam* illam non esse aliam prius missam, sed illam ipsam, in qua Paulus antea Corinthios reprehenderat, quod incestuosum ab Ecclesia non ejecerant. Quapropter in ambiguo res esse videtur.

73 Heic etiam nota, minus recte Lucium nostrum ex verbis Pauli in Epistola ad Colossenses *cap.*4.*v.*16. ibi: « Et cum lecta fuerit apud vos Epistola haec, » facite, ut et in Laodicensium Ecclesia legatur; et » eam, quae Laodicensium est, vos legatis »: minus recte, inquam, ex his verbis deducere voluisse, quod Apostolus et Epistolam pro Laodicensibus exararerit, quae postea perierit. Siquidem non vult ibi Paulus innuere, quod ipse scripserit ad Laodicenses, sed quod hi Epistolam ad Paulum miserint; ait enim textus, *ut eam, quae Laodicensium est, vos legatis;* sensus est, ut *vos legatis Epistolam a Laodicensibus conscriptam*. Unde Theodoretus: « Quidam (inquit) existimarunt Paulum etiam » scripsisse ad Laodicenses. Itaque fictam etiam » Epistolam proferunt. Divinus autem Apostolus » non dixit, *eam quae est ad Laodicenses*, sed eam, » *quae est ex Laodicea*. Illi enim de aliquibus re- » bus ad eum scripserant. Verisimile est autem, » eos vel ea accusasse, quae Colossis facta fuerant, » vel eodem cum his morbo laborasse. Et ideo di- » xit, hanc quoque Epistolam esse legendam »: *In Epist. ad Coloss. ad cap.* 4 Idem notat *Chrysost. ad cit. Epist.*

Amplius addimus, Epistolam ad Laodicenses S. Paulo adscriptam, supposititiam esse, et apocrypham. « Haec censura nititur 1. Ecclesiae aucto- » ritate, quae quatuordecim dumtaxat Epistolas » Pauli admittit. 2. Auctoritate SS. Patrum, qui » nunquam ejusmodi Epistolam citarunt. (Unde) » Hieronymus *in Catalog. Script. Ecclesiast.* re- » censitis Pauli Epistolis, subjungit; *legunt qui-* » *dam, et ad Laodicenses, sed ab omnibus explo-* » *ditur* ». Natal. Alexand. *Hist. Eccles. saec.* 1. *cap.* 12. §. 6. *art.* 6. 74

Verum quidem est, divum Thomam *lect.* 1. *in cap.* 4. *Epist. ad Coloss.* asserere S. Paulum » scripsisse alias Epistolas, nempe illam, de qua » fit mentio hic, scilicet Laodicensium, et unam » aliam ad Corinthios, praeter primam, et secun- » dam . . . Sed ratio est duplex, quare non sunt » in Canone: quia non constabat de earum auc- » toritate, quia forte erant depravatae, et perie- » rant in Ecclesiis, vel quia non continebant aliud, » quam ista ». 75

Sed salva erga tantum virum reverentia, verba ipsa memoratae Epistolae ad Coloss. perspicua sane sunt, quam ut eam significationem patiantur, prout D. Thomae visum est. Unde nequaquam putamus recedere a sententia Theodoreti, et Chrysost. qui quidem cum octo, et amplius saeculis ante laudat. D. Thom. vixerint. hujusmodi rem melius fortasse disquirere potis erant. His adde, quod Synodus Laodicena an. 357, vel 364, sive 367. habita, *canon.* 60. seu postremo, Catalogum Sacrorum librorum recensens, 14 tantum Pauli Epistolas numerat, nusquam hanc, de qua sermo est, commemorans, cujus certe meminisset, si revera Paulus ad Laodicenses Epistolam scripsisset. Profecto nulli veterum hujusmodi epistola cognita fuit, ut ait Calmetus *Comment. in Paul. Epist. ad Coloss. cap.* 4. *n.* 16.; qui ibidem subdit; « Nobis maxime » omnium probatur cum plerisque veteribus, re- » centioribusque, ex Graeci textus sententia, ab » Apostolo hic innui Epistolam ad se a Laodicen- » sibus datam, quam jubeat Colossensibus legi, » tamquam iis optime instituendis opportunam; » haec porro intercidit ». 76

» Sensit Angelicus Doctor datam esse a S. Paulo » ad Laodicenses Epistolam; at unde istud habue- » rit ignoro. Doceat me, qui noverit, amabo . . . » Nobis satis sit, quod Epistola ad Laodicenses

» Apocrypha sit, ac supposita, prout circumfer-» tur, vel prout extabat antiquitus ». Ita Natal. Alex. *loc. cit.*

Quantum ad id, quod subjungit D. Thomas de Epistola alia ad Corinth. vide animadversionem nostram heic supra n. 72.

72 Quaeres, an in Hierosolymitanae urbis excidio, et deportatione Babylonica, libri sacri perierint, eosq. ex integro reparaverit, vel dictaverit Esdras?

Praemitto, quod author quarti libri Esdrae fons est, et unicum momentum opinionis de sacrorum librorum interitu, eorumque, Esdra auctore, reparatione. Narrat ille *cap. XIV.* 19. se, cum forte coram Domino esset, vocem invitantis audisse, qua docere fratres suos jubebatur. Respondit ille: « Ecce ego abibo, sicut praecepisti mihi, et corri-» piam praesentem populum. Qui autem interim » nati fuerint, quis commonebit? Positum est er-» go Saeculum in tenebris, et qui inhabitant in » eo, sine lumine: quoniam lex tua incensa est, » propter quod nemo scit, quae a te facta sunt, » vel quae incipient opera. Si enim inveni in te » gratiam, immitte in me Spiritum Sanctum, et » scribam omne, quod factum est in saeculo ab » initio, quae erant in Lege tua scripta, ut pos-» sint homines invenire semitam, et qui voluerint » vivere, in novissimis vivant. Et respondit ad me, » et dixit: Vadens congrega populum, et dices » ad eos, ut non quaerant te diebus quadraginta. » Tu autem praepara tibi buxos multos, et accipe » tecum Saraan, Fabriam, Salemiam, Echanum » et Asiel, quinque hos, qui parati sunt ad scri-» bendum velociter. Et venias huc, et ego ac-» cendam in corde tuo lucernam intellectus, quae » non estinguetur quoadusque finiantur, quae in-» ciples scribere. Et tunc perfectis quaedam pa-» lam facies, quaedam sapientibus absconse tra-» des: in crastinum enim hac hora incipies scri-» bere ».

73 In frequenti ergo populi concione Esdras populo omnia exposuit, imperavitque, ne toto 40 dierum spatio quispiam ad se accedere auderet. Vocatis deinde viris in eam rem designatis, mane alterius diei vocem audivit imperantis, ut aperto ore, oblatum poculum hauriret. Ille ore statim diducto; aqueum liquorem colore igneo bibit; quo hausto, nimio veluti intelligentiae aestu illius pectus exundabat, sapientia mens redundabat, spiritum nunquam memoria destituit, apertumque loquendo os nunquam quievit. Eodem intelligentiae Spiritu quinque illi viri ab Altissimo donati fuere, qui dictantis verba ita excipiebant, ut ne obscuris quidem rebus scripto referendis deessent. Cibum ad noctem differebant, cum interim Esdras diu noctuque loqui nunquam desineret. Ita spatio 40. dierum res fuit absoluta: *ibid.*

74 Ex hujusmodi narratione utique cognoscas licet, derivatam esse opinionem de Sacrorum librorum interitu; in quam Clemens Alexandrinus *Stromat.* 1. Basilius, Leontius, S. Isidorus, aliique etiam recentiores concesserunt.

At scias oportet, quod Graecorum, et latinorum 75
omnium suffragio *liber 4. Esdrae* e Canone excluditur (*). Rejicit auctor Synopsis, rejiciunt Patres, et Concilia, in quorum Catalogo non nisi duo libri Esdrae commemorantur. Tandem Hieronymus stylo censorio duos postremos Esdrae configit *in Epist. ad Domnion. et Rogatian.* per haec verba: « nec Apocryphorum tertii, et quarti Esdrae som-» niis delectetur ». Item in *opere adversus Vigilantium*: « tu vigilans, *ait*, dormis, et dormiens » scribis, et proponis librum apocryphum, qui » sub nomine Esdrae, a te, et a tui similibus le-» gitur ».

Iam vero libros Sacros nusquam periisse, nec il- 76
los Esdram ex integro reparasse, vel dictasse, lucu-lentissimis argumentis demonstrare aggredimur.

Ac primum libri sacri tempore Babylonicae Cap- 77
tivitatis superstites erant; quippe de quibus apertam mentionem faciunt tres illius temporis illustres Daniel, Ezechiel, Baruch. Et quidem Danielis *cap.* 9. *v.* 11. *et* 13. haec habentur: « Et omnis Israel » praevaricati sunt legem tuam . . et stillavit su-» per nos maledictio, quae scripta est in libro Moy-» sis servi Dei . . . sicut scriptum est in lege Moy-» sis, omne malum hoc venit super nos ». Pariter Baruch. *cap.* 2. *v.* 2. inquit: « Mala magna . . . » facta sunt in Jerusalem, secundum quae scripta » sunt in lege Moysi ». Mosaica ergo lege Judaei exules, et captivi non caruerunt.

Amplius idem Daniel *ibid. vers.* 2. ait: » Intel- 78
» lexi in libris numerum annorum, de quo factus » est sermo domini ad Jeremiam prophetam. ut » complerentur desolutionis Jerusalem Septuagin-» ta anni ». Superstes igitur erat liber Jeremiae.

Insuper ejusdem *Danielis cap.* 13. *v.* 3. *et* 62. legimus, Susannam legum Mosaicarum praecepta edoctam fuisse, latamque in ejus accusatores ex praescripto ejusdem legis sententiam; quippo qui ex Moysis sanctione poena Talionis damnati sunt: ibi: « Parentes illius cum essent justi, erudierunt » Filiam suam secundum legem Moysi... Et fece-» runt secundum legem Moysi, et interfecerunt » eos (*Presbyteros*) ». Quae omnia satis confirmant, tempore Babylonicae Captivitatis libros sacros haud intercidisse.

« Praeterea credibile non est (inquit Natalis 79
Alex. *in hist. veter. Test. in* 6. *Mund. aetat. diss.* 4. *art.* 1.), Jeremiam prophetam, cui summa libertas concessa fuit a Naburdazan Magistro militiae Regis Babylonis, et qui Tabernaculum, et altare incensi abscondit, opportunitatem non habuisse vel unum Sacrorum librorum Codicem ab incendio vindicandi, vel id data opportunitate neglexisse ».

Amplius inter ea, quae a Chaldaeis concremata,

(*) Nec solum quartum, sed et tertium sub nomine Esdrae librum Ecclesiae latinae Auctoritas rejicit, apocryphum pronuncians. Calmetus *Diss in* 3. *lib. Esdrae.*

et dissipata sunt, vel ab iis Babylonem asportata, quorum accurata fit enumeratio 4. *Regum cap.* 25. *et Jeremiae* 52. altum est de Sacris Codicibus silentium (*).

80 Item Josephus *lib.* 11. *Antiq. Judaic. cap.* 1. refert, ostensum esse Cyro Persarum Regi Isajae vaticinium (*cap.* 45. *v.* 1), quo ipsius nomen indicabatur, eique amplissimum portendebatur imperium, quod Cyrum permovit, ut Hebraeos libertate donaret, Templique Hierosolymitani reparandi facultatem concederet. Igitur vindicatum fuerat ab incendio Isajae vaticinium; idemque de omnibus Sacrae Scripturae libris pronunciare par, aequum est.

81 « Tandem (ut Natal. Alex. *l. c.* concludit) nullus » Hebraeorum admirabilis hujus restitutionis Sa» crorum librorum per Esdram factae meminit ».

82 Ut vero quaedam attingamus de Sacrae Scripturae versionibus; sane, quantum attinet ad versionem Sacrae Scripturae Septuaginta interpretum, scias licet, quod « hanc plerique veteris Ecclesiae » Patres plurimum observarunt, tamquam Cano» nicam, et Divino spiritu afflatam suscipientes » . . . . . . Haec illi quidem autumarunt, ea o» pinione ducti, quod singulorum interpretum e» xemplaria seorsim adornata miro tamen consen» su inter se convenisse crediderint. Verum cum » ejus historiae fides prorsus nutet, nihil ex illa » certi, ratique deduci potuisse constat. Hinc *ni» hil de inspiratione illorum interpretum Eccle» siae sententia pronunciatum* est: et S. Hierony» mus acriter in primum fabellae 72. cellularum » fabricatorem invehitur, contendens simul, vi» ros illos omnia, quae meditati fuerant, simul » contulisse: uno verbo illos fuisse interpretes, non » prophetas: *in Basilica congregatos, contulisse » non prophetasse; aliud est enim esse vatem, aliud » interpreten: praefat. in Pentateuch. ad Desid.* » Ostendit insuper, plura irrepsisse in eorum ver» sionem menda ». (*Vide infra*). Sic Calmetus *Dictionar. Bibl. v. Septuaginta Interpretes.*

83 Quaeres: An versio 70. Interpretum fuerit olim, et sit modo authentica?

Ita equidem affirmandum: quippe Apostoli, Patres, et universa Ecclesia Graeca per quinque priora saecula ea versione usa est, tum in fidelibus edocendis, tum in revincendis haereticis, vel in privatis scriptis, vel in Conciliis. Hinc Augustinus: « Septuaginta *inquit*, interpretum, quod ad vetus Testamentum attinet, excellit Authoritas ».

Praeterea fieri non potuit, ut versio illa, quae 84
per quinque saecula in universa Ecclesia obtinuit, et cujus tot millia extabant exemplaria, in rebus gravibus ita corrumperetur, ut nemo errorem agnosceret, et corrigeret. Amplius Ecclesia Graeca, non solum Schismatica, verum etiam Catholica eadem versione hodie utitur; nec unquam Latini Graecis objecerunt, quod authenticas Scripturas non haberent. Deinde Sixtus V. versionem *Septuagintaviralem* Romae editam an. 1582. ex vetusto Codice Bibliothecae Vaticanae, auctoritate sua probavit, vetuitque, ne quis in posterum auderet eam immutare. En verba Diplomatis praelaud. Pontificis dictae versioni praefixi: Volu» mus, et sancimus ad Dei gloriam, et Ecclesiae » utilitatem, ut vetus Testamentum juxta 70 re» cognitum, et expositum, ab omnibus recipiatur, » ac teneatur, non autem *quomodocumque*, sed ut » *authentica* versio . . . probibentes, ne quis de » hac nova graeca editione audeat in posterum, » vel addendo, vel demendo, quidquam immu» tare » (**).

Quaeres: an septuaginta interpretes omnes li- 85
bros Sacrae Scripturae Hebraice conscriptos, vel solum Pentateuchum Moysis in Graecam linguam transtulerint?

℟. Veterum Patrum testimonia probant 70. interpretes, omnes Sacros libros hebraice conscriptos, non autem solum Pentateuchum vertisse. Ita S. Justinus *in cohortatione ad Graecos, et Apologia* 2. S. Irenaeus *lib.* 3. *adversus haereses. c.* 25. Tertullianus *apologet. cap.* 18. Clemens Alexandr. *Stromat. lib.* 1. Eusebius Caesariensis *Praeparat. Evangel. lib.* 8. *cap.* 1. S. August. lib. 2. *de doctrina Christ. cap.* 14.

Contra, Josephus Flavius in *proemio antiquit.* 86
Judaic. et lib. 12. *eod. cap.* 2. nec non *lib.* 2. contra Apionem, Legem solam a septuaginta interpretibus translatam asserit. Cuius testimonium Hieronymus affert per haec verba: « accedit ad hoc » quoque, quod Josephus, qui septuaginta inter» pretum proponit historiam, quinque tantum ab » eis libros Moysis translatos refert, quos nos con-

(*) Josephus Flavius *in libr.* 1. *num.* 8. contra Apionem de libris Sacris loquens, hanc habet « Quanta porro veneratione libros nostros prosequamur, reipsa apparet. Cum » enim tot jam saecula effluxerint, nemo adhuc nec adjiangere quicquam illis, nec demere, nec mutare aliquid est » ausus. Sed omnibus Judaeis statim ab ipso nascendi exor» dio, hoc insitum, atque innatum est, Dei ut haec esse prae» cepta credamus, iisdemque constanter adhaereamus, et » eorum causa, si opus fuerit, libentissime mortem perfe» ramus ». Ex hoc Josephi Testimonio judicent lector, quid evenire potuerit, ut Hebraei in Hierosolymitano excidio, et deportatione omnes omnino Sacros Codices interire passi fuerint.

(**) Hieronymus quidem saepe carpit 70. interpretes. Docet enim eos 1. quaedam testimonia omisisse, ut illc, *ex Aegypto vocari filium meum: Quoniam Nazaraeus vocabitur: Videbunt in quem transfixerunt* etc. 2. quaedam aliter transtulisse, sicut ea, quae favent mysterio SS. Trinitatis, ut arcanum fidei non vulgarent. 3. nonnulla addidisse. 4. in *aliis extenuasse sensum, et subvertisse fortissima testimonia contra Judaeos*. Sed ut ut id in rebus levioribus concedamus, nequaquam vero in rebus gravioribus fidei, et morum idem dici potest. Quae enim e septuaginta interpretibus mutata, aut addita, aut omissa notat Hieron. non ita sane corrupta esse ait, ut aliquid contineant fidei, et bonis moribus contrarium, licet utilius patet, ea corrigi juxta hebraicos fontes.

» fitemur plusquam caeteros cum Hebraeis conso- » nare » *In proem. quaest. hebraic. in Genes.*

87 At noscas oportet, eumdem Hieronymum, non pro solo Pentateucho, sed et pro aliis Sacrae Scripturae libris versionem 70. saepius memorare. Sic de Psalterio ait: » Psalterium, juxta 70. interpre- » tes, magna ex parte correxeram »: *in praefat. in Psalter: et in praefat. lib. Salomonis*: « Si cui » sane, *inquit*, 70. Interpretum magis editio pla- » cet, habet eam a nobis olim emendatam ». Pari » modo *in praefat. in Isajam.* de hujusmodi versione loquitur, et *lib.* 2. adversus Rufinum de 12. prophetis minoribus verba faciens, addit. » Commentarii in 12. prophetas meam, et septuaginta » editionem edisserunt ».

88 Denique « Hebraei plerique omnes, praeter Josephum, censent, septuaginta interpretes totam Scripturam vertisse, gentisque suae sapientes legis nomine vetus omne testamentum intellexisse »: Verba sunt Natal. Alexand. *Histor. Eccles. Veteris Testam* in 6. *Mund. aetat. Dissert.* 8. *proposit.* 3 (*).

89 Versiones autem latinas quod spectat, cognoscas oportet, ante tempora Divi Hieron. varias hujus generis extitisse; una tamen erat communior, quae tum *vetus*, tum *vulgata*, et Itala dicebatur: « In ipsis interpretationibus, Itala caeteris praeferatur, nam est ad verbum tenacior cum perspicuitate sententiae »; Verba sunt Augustini *lib.* 1. *de Doctr. Christ. cap.* 15.

90 At postquam D. Hieronymus suam ex Hebraeo latinam versionem absolvit, vetus illa aliquamdiu quidem retenta est cum hac nova, sic tamen ut nova pluris fieret, tandemque sola retineretur, velut Hebraeo fonti purius respondens, ut D. Gregorius testatur *in Epist. ad Leandrum*; atque haec, quae tempore D. Gregorii dicebatur *nova* editio, tot saeculorum exinde usu facta est vetus, et *Vulgata*, quae nunc in omnium manibus versatur, de qua B. Isidorus ait: « Sancti Hieron. editione omnes Ecclesiae usquequaque utuntur ». *lib.* 1. *in ethimolog. cap.* 5.

91 Unde nostrae Vulgatae author est D. Hieronymus, hoc sensu, quod *fere totum* vetus Testamentum ex Hebr. immediate transtulit in Latinum (**): et novum ad Graecum exemplar emendavit, ut ipse testatur, *epist.* 118. in haec verba: » Novum Testamentum Graecae fidei reddidi, vetus juxta hebraicum transtuli ».

92 Diximus *fere totum*, quia libros *Sapientiae*, *Ecclesiastici*, *Machabaeorum*, *Baruch cum adjuncta Jeremiae Epistola* nullatenus transtulit. Item Psalterium, quod extat in nostra vulgata, non est illud, quod idem Hieron. vertit ex Hebraeo, nec illud, quod vertit ex Graeco in latinum, cum illae versiones, quae extant inter ejusdem opera multum differant a Psalterio nostrae Vulgatae; sed est Psalterium antiquae versionis Italae, quod ipse Hier. ad hebraicos, et Graecos fontes emendavit semel, et iterum, ut patet *ex praefat. Psalter. ad Paulam, et Eustoch.*

Si vero quaeras, quare Ecclesia vulgatam vete- 93
rem Psalterii translationem retinuerit; haec profecto fuisse videtur, quia omnes Ecclesiae latinae jam assueverant quotidie canere Psalmos juxta veterem latinam versionem, et plerique ex memoria psalmos recitabant, adeoque arduum fuisset novam translationem inducere: cum *difficile sane senis sit linguam mutare, et canescentem jam mundum ad initia retrahere parvulorum*, ait idem Hieron. *praefat. in Daniel.*

Novum vero testamentum nusquam ipse Hier. 94
vertit, sed antiquam *Italam* versionem a mendis, quae vel per imprudentiam, vel per librariorum incuriam irrepserant, emendavit.

Quaeres, an D. Hier. illam versionem singulari 95
Spiritus Sancti afflatu condiderit?

Ita quidam volunt: adeo ut nec decipi potuerit, nec errorem aliquem, vel levissimum vertendo commiserit. » At huic assertioni repugnat ipse Hier. » qui in Isajae cap. 4. *Melius reor* (inquit) *pro- » prium errorem reprehendere, quam, dum erube- » sco imperitiam confiteri, in errore persistere, in » eo, quod transtuli.* Certe cum vulgata editio non » sit unius Auctoris, sed quaedam habeat ex Hie- » ronymo, quaedam ex Luciano, quaedam ex » Theodotione, dici non potest, ejus Auctores er- » rare non potuisse, nisi quis dicat, Theodotionem » Haereticum hominem in sua versione adornanda » fuisse a Spiritu Sancto afflatum, non secus ac » Scriptores Canonicos. Nec sane ita libere Hie- » ronymi inceptum in vertendo improbassent » Sanctus Augustinus, aliique celebres Episcopi; » si ipsum a Spiritu Sancto singulari modo in illa » versione adjutum existimassent . . . Certum ita- » que est, Sanctum Heronymum mediis ordina- » riis instructum, eruditione, et industria hu- » mana hoc opus confecisse, et ut alios interpre- » tes, errori obnoxium fuisse ». Ita Natalis Alexander, *Hist. Eccles. saec.* 4. *Dissertat.* 39. *art.* 3.

Audiatur etiam Bellarminus, qui haec habet: 96
« Vulgata editio non est unius auctoris, sed quae- » dam habet ex Hieronymo, quaedam ex Luciano, quaedam ex Theodotione, quaedam ex alio » quodam interprete innominato Stultum autem » videtur dicere, Theodotionem Haereticum non

(*) Ne quid vero de hac re lectorem lateat, lubet afferre, quae habet eruditiss. Calmet in haec verba: « Vetus illa versio, quae hodie sub nomine 70 circumfertur. . Vetustissimum plane opus esse nemo diffitetur, facile sub » Philadelpho, saltem quoad Pentateuchum, adornatum . . » Caeterorum librorum praeter Pentateuchum versio alios » praeseferre videtur interpretes, non minus ignotos, et » variae inter se aetatis Neque enim unius esse Auctoris » omnes videntur; uti ex styli varietate, sicuti ex varia ra- » tione unam, eamdemque vocem reddendi intelligimus ». *Dictionar Bibl v. Septua inta interpretes.*

(**) Libros Judiet, et Tobiae ex Origin. Chaldaico vertit.

» potuisse errare, et etiam Hieronymum nusquam » errasse, cum ipse *in cap.* 19. *Isajae*, dicat, se errasse, et Ecclesia correctionem ejus receperit. » Non igitur auctores illos canonizavit Ecclesia, » sed tantum hanc versionem approbavit: nec ita » tamen approbavit, ut asseruerit, nullos in ea » librariorum errores reperiri: sed certos nos reddere voluit, in iis praesertim, quae ad fidem, et » mores pertinent, nulla esse hac in versione interpretum errata ».

97 Quaeres: an Vulgata latina versio sit Anthentica. Ita quidem: quippe Universa Occidentalis Ecclesia hac versione per tot Saecula usa fuit. Quod si pro non Authentica haberetur, jam Ecclesia Catholica per tot Saecula veris caruisset Scripturis, et in rebus fidei, et morum, errorem pro veritate suscepisset: quo quid absurdius fingi potest?

Demum id declaravit Concilium Tridentinum celebri decreto *in sess.* 4. sic ut praedicta Vulgata nihil habeat fidei, moribusque adversum, et in rebus praecipuis a primario Scripturae sensu nequaquam discrepet. Ita sensum Tridentini explicant Vega (*lib.* 15. *in Trid. cap.* 9.), Canus (*de loc. Theol. l.* 2. *cap.* 13.), Salmeron, qui eid. Concilio interfuerunt: sic quoq. Bellarm. aliiq. communiter.

98 Confirmatur ex eo, quod per dua, et amplius saecula Novatores contra eam versionem disputantes, nullum adhuc invenire potuerint naevum, quo in rebus gravioribus ab originali textu discordet; imo ipsi protestantes in hac parte caeteris aequiores, Vulgatae excellentiam fateri coacti sint, nempe Causabonus, Ludovicus de Dieu, Fagius, Beza, Grotius, linquarum Orientalium periti. Audiamus Grotium in haec verba: « Vulgatum interpretem semper plurimi feci, non modo, quod *nulla dogmata insalubria* continet; sed etiam quod multum habet in se eruditionis. . . . . Tutissima omnium » iis, qui nec hebraice, nec Graece didicere, est » vulgata versio, quae nullum habet malum dogma, » sicut tot saeculorum, et gentium consensus ju» dicavit ». *Praefat. in annotat. Vet. Testam.*

99 Caeterum cum Trid. Patres Vulgatam Authenticam declararunt, non id significare voluerunt, ac si textui originali esset praeferenda, aut quod hebraicos, Graecosque fontes attingere nefas esset. Et revera Catholici interpretes, Ecclesia probante, et laudante, saepe ad Hebraicos, Graecosque fontes confugiunt in Sacris Scripturis interpretandis. Audiamus Bellarminum: « mendacium, *inquit*, (Calvini) est, decrevisse Tridantinos Patres, » minime esse audiendos eos, qui ex fonte ipso purum liquorem proferunt, et ex certa veritate falsum coarguunt. Hoc ideo mendacium voco, quod » nihil ejusmodi in Decreto Concilii legatur. Nec » enim Patres ullam fontium mentionem fecerunt; » sed solum ex tot latinis versionibus, quae circumferuntur, unam delegerunt, quam caeteris » anteponerent; et quod Ecclesiae gravitatem, et » coustantiam decebat, antiquam novis, probatam » longo usu, recentibus adhuc, ac, ut sic loquar, » crudis, denique unam multis inter se dissidentibus, et pugnantibus praetulerunt ». *De verb. Dei, lib.* 2 *cap.* X.

Audiatur item Cardin. Pallavicino *Istor. del Concil. di Trento lib.* 6. *cap.* 17. *n.* 6. qui ita loquitur: « Si nega forse, che nell'interpretazione Volgata non sieno molti passi equivoci, e molti oscuri, i quali ricevan luce dalla Bibbie dei primitivi idiomi? Non si vagliono tutto il giorno » di questo ajuto i Comentatori Cattolici? Noi facero essi, eziandio immediate dopo il Decreto » del Concilio, anzi mentre il Concilio durava, il » che dimostra, che non fu contrario a ciò il sentimento dei Padri Tridentini? Altro è dire, che » una traslazione sia autentica, cioè nè studiosamente falsata in veruna parte, quantunque accidentale, e minuta, nè mai pur inavvertentemente difforme dall'originale nella sostanza: altro è dire, che contenga tutta la chiarezza, tutta la forza, tutte le allusioni dell' originale. Il » primo si è diffinito in Trento della esposizione » Volgata, il secondo è affatto impossibile di qualunque esposizione, avendo ciascuna lingua le sue » perfezioni proprie, ed i suoi proprii mancamenti, onde a molte espressioni dell' una è inabile » di corrispondere l' altra ».

Denique praestat heic, nonnulla, exscribere ex duabus. Acroas. Clariss. viri Valsecihi, nempe, quoad auctoritatem Historiae Mosaicae, atque Evangelici Codicis veritatem, ac divinitatem.

ACROASIS

In qua Mosaicae Geneseos Auctoritas vindicatur.

« . . . . Ea Artis Criticae Doctoribus explorata lex est: in res a nobis remotissimas inquirenti Scriptores illos ceteris praeponendos, qui et propinquiores eventis fuere, et ea scire prae reliquis potuerunt, et internis, externisque omnibus veritatis characteribus insigniti sunt. Atqui porro haec omnia Mosi congruunt; reliquis (quae venditantur) monumentis desunt: Prae ceteris igitur, vel juxta Criticae leges, audiendus Moses; monumenta reliqua illi adversa flocci facienda ».

» Mosen in primis Scriptorum omnium vetustissimum esse, res apud eruditos sine controversia est. Hoc olim luculenter a Justino Martyre *in Paraenesi ad Graecos Num. IX.* demonstratum est praeclara sane ratione, quam his verbis innuit: « Non ex Divinis tantum Historiis nostris haec probare aggredior, quibus vos nondum . . . . fidem adhibere vultis; sed ex vestrarum etiam, nihil ad Religionem nostram pertinentium, litterarum monumentis: ut intelligatis, omnibus vestris, sive Sapientibus, sive Poetis, sive Historicis, sive Philosophis, sive Legislatoribus, mul-

to antiquiorem fuisse primum Religionis nostrae Doctorem Mosen; sicut nobis Graecae declarant historiae. Nam circa Ogygis, et Inachi tempora, quos etiam nonnulli vestrorum fuisse terrigenas putavere, Mosis illae meminerunt, tanquam Ducis, et Principis Judaicae Gentis ». Et in rem hanc testimonia Justinus promit Polemonis, Ptolomaei Mendesii, Hellanici, Philochori, Castoris, et Thalli, et Polyhistoris, sed praesertim Diodori Siculi, qui omnes de Mosis antiquitate fidem fecerunt. Eamdem injere viam alii, qui Religionis nostrae causam oravere, Tertullianus in Apologetico, Tatianus in Oratione adversus Gentes, Clemens Alexandrinus *lib. 1. Stromatum*, Julius Africanus; et qui ceteros ob rerum copiam, et ἀκρίβειαν superavit, Eusebius *lib. 10. Praeparationis Evangelicae*: cui adjugendus est Augustinus *lib. 18. de Civitate Dei* ».

Mosis ergo antiquitas in tuto est; quodque consequens inde fit, ipse his, quae enarrat, eventis, Scriptoribus, monumentisque cunctis propinquior fuit. Quod ubi semel des, et effatum alterum supra positum sponte fluit: scilicet eventa illa, rerumque origines potuisse Mosen prae ceteris rescissere, ac litteris certo mandare. Enimvero, ut a doctissimis Theologis jampridem animadversum est, vel sola accepta a Patribus orali, ut ajunt, traditione, Moses ea omnia, quae de universali Diluvio, quae de Patriarcharum aetate, gestisque narravit, didicisse potuit, et quidem brevi testium sibi invicem succedentium catena interposita. Speciem rei habetote. Noe Filios, Nepotesque Adami superstites viderat: ipse vero ad ortum circiter Abrahami vitam produxit. Abraham porro cum Sem filio Noe nondum vita functo consuetudinem habere potuit. Inter Abraham, et Mosen tres tantum fuere viri, Isaacus videlicet, Jacobus, Levi. Moses ergo servatas in Familiis Judaicis rerum gestarum memorias, Patrum genealogias, eventorum monumenta, et videre, et audire, et rescire plane potuit; eaque postea Spiritus Sancti afflatu litteris consignare ».

« At vero quemadmodum, inquam ego (quod summopere animadvertendum est), ea Mosi perspecta, ita hercle perspecta esse poterant, erantque reapse saltem primoribus Judaeorum, quibus Moses historiam enarrabat suam: Hi ergo et testes, et judices traditionum erant. Nonnisi igitur explorata, ac certissima referre poterat Hebraeus Scriptor. Qui enim eventa illa maxima, atque in gentia, Orbis videlicet creationem: Primi Parentis felicitatem, et lapsum; Cataclysmum, quo Mundus est obrutus universus; Dispersionem gentium ad Turrim Babel; Vocationem Abrahami: Reparatoris e caelo factam electae soboli promissionem: qui haec, inquam, a Mose conficta cum Physiotheis dicas, aut somnies; quin potius, juxta umnes sanae mentis, Criticaeque leges, certissima censeas, vigentibus adhuc per id temporis eorum, quae scribit ipse, et testibus, et monumentis, quibus detecta fuisset, siqua fuisset, fraus; essentque inaudita, confictaque monstra prorsus exsibilata? »

ACROASIS ALTERA

De Codicis Evangelici veritate, et Divinitate adversus Freretum.

» . . . .

» Apostoli post Servatoris in caelum conscensionem per orbem fusi, Gentesque ab idolorum cultu ad religionem veri Numinis traducentes, fundavere Ecclesiam *enunciatione Evangelii*: quod quidem implorata fide veterum oraculorum, admoto miraculorum splendore, ac demum cruore fuso confirmaverunt. Antequam tamen Sacri illi praecones ad Superos evolarent, enunciatam Evangelii Fidem litteris consignarunt (hebraice quidem Matthaeus scripsit, Marcus, et Lucas graece, graece tandem Joannes), descriptasque ab se tabulas, sive ipsi, sive ipsorum discipuli ad Ecclesias toto terrarum orbe diffusas, constitutasque transmiserunt. Non igitur Evangelicus Codex (alta hoc vobis mente reponite), non Evangelicus Codex fundavit Ecclesiam, sed ad Ecclesiam Evangelii praeconio fundatam Evangelicus Codex transmissus est: de cujus αὐθεντία, atque divinitate cognovit ipsa, et judicavit. Hinc celeberrima illa Augustini sententia « Ego Evangelio non crederem, nisi me Catholicae Ecclesiae commoveret auctoritas ».

» At quo criterio, inquies, seu qua via, et ratione in hoc judicio ferendo usa Ecclesia est? Omnino duplici: traditione scilicet, et collatione cum his quae ex ore Apostolorum exceperat. Speciem rei habetote. Origenes Adamantinus, qui iii. ineunte Ecclesiae saeculo floruit, haec apud Eusebium *Hist. Eccl. lib. VI.* pronunciat: « Sicut ex traditione accepi de quatuor Evangeliis, quae sola in universa Dei Ecclesia, quae sub Caelo est, sine controversia admittuntur ». Parvi ne momenti videtur vobis ad αὐθεντίαν Evangelicam confirmandam, uniformis Ecclesiae in omnem terram, terrarumque fines se protendentis consensio? Fac porro inquiras, undenam tot Gentium moribus, eloquio, imperio dissitarum, tam simplex, et uniusmodi orta consensio sit? Id unum singuli, et universi Ecclesiarum Pastores responsi dabunt, se Codicem illum, Evangelia scilicet recensita quatuor continentem, a decessoribus accepisse suis: Hos vero si interroges, majorum suorum fidem implorantes audies. institutaque veluti analysi successionis Episcoporum, devenies tandem ad Apostolorum discipulos, ipsosque θεοδιδάκτους Scriptores: e quorum manibus Sacra illa prodiisse Volumina intelliges; ac veluti e centro per Orbem sparsa, in varias quidem translata linguas, iisdem tamen sententiis, ac sententiarum apicibus custoditis, ad Origeniana tempora, atque hinc ad seros usque nepotes transmissa fuisse cognosces. Quid hoc testimonio firmius: quid hac tanta consensione ad rem.

qua de agimus, patefaciendam optari potest illustrius »?

» Verum quod ad veritatem, divinitatemque Evangelici Codicis mirifice confirmandam accedit, altera illa ratio est, ob quam Ecclesia universa ipsum sine controversia suscepit: omnimoda videlicet, atque arctissima hujus Codicis congruentia cum dogmatibus, rebusque gestis, quas ex ore Apostolorum exceptas fide summa Ecclesia ipsa servabat. *Insonabat* adhuc, ut Patrum phrasi utar, secundo, et tertio seculo in auribus Christianorum Apostolica praedicatio; exstabant ipsorum Cathedrae; litterae autographae legebantur *sonantes vocem* (ait Tertullianus, *et repraesentantes faciem uniuscujusque*. Tum vero quae Sacri illi praecones de Servatoris ortu, gestis, miris, resurrectione, atque Sacramentorum institutione tradiderant, haec docebantur a Pastoribus, discebantur a populo; festorumque celebratione, et actione mysteriorum, velut monumentis certissimis, recolebantur. Quoniam igitur his omnibus, singulisque respondebat adamussim vulgatus Codex, et quod ab initio enunciatum voce fuerat, hic repraesentatum litteris exhibebat: quidni Ecclesia universa pretiosum Volumen illud, tam constanti Patrum traditione transmissum, tanta Gentium consensione receptum, tanta dogmatum integritate, et congruentia suffultum, veluti genuinum Apostolorum foetum, ipsumque Dei Verbum susciperet, et adoraret? »

« Quod de Pseudo-evangeliis, apocryphisque Libris, queis primo, et altero Ecclesiae seculo Christianam Rempublicam obrutam fuisse praedicat (Freretus), hoc, paco illius dixerim, ineptissimum est, ac Evangelii fidem, quin elevet, mirum quantum confirmat. Ineptissimum, inquam, est: quis enim adeo desipiat, ut quia olim *falsarii* quidam, ut eos appellat Suetonius, aut publicas corrupere tabulas, aut falsa vulgavere numismata; idcirco de universa re diplomatica, aut Numismatica *actum prorsum esse*, nec veros nobis superesse nummos, aut diplomata certa contendat? Qui sic censerent, satisne sani forent, an delirarent? Plus audeo, et ajo, aliorum Librorum νοθείαν confirmare nostri Codicis fidem, ac veritatem. Enimvero ubi inter tot, quae vagabantur olim pseudo evangelica commentaria, quatuor illa tantum notissima, Ecclesia omni memoria, et sine controversia recepit: hoc plane demonstrat, ipsam non leviter, non temere, sed ἀκριβείᾳ, accuratissima scilicet diligentia Novi Foederis Canonem condidisse: eosque velut divinitus inspiratos excepisse Libros, quorum certa erat, ab Apostolorum aevo traditio, et explorata cum Apostolorum praedicatione consensio ».

«Instat nihilominus Censor Gallus, et urget, Plures ex his, qui Apostolorum aevo floruere Viros, Cerinthum, Ebionem, Basilidem, Alogos, Theodotianos, contraria prorsus Evangeliis nostris sive dogmata, sive rerum gestarum historias tradidisse. . . . . . At quid inde exsculpis? Num prae istis posthabendos Evangelistas? *Ob ratio humanae mentis quam caeca superbis!* Quibusnam argumentis, amabo te, Doctores isti, quos laudas, suam e Caelo missionem demonstraverunt? Quibus signis sententiis suis conciliavere fidem? Num, quemadmodum ab Apostolis factum novimus, edidere mira, fudere oracula, pertulere discrimina? Num Ethicae sanctitate, morum innocentia, sanguinis effusione Orbem plane universum in sui admirationem, doctrinaeque ab se enunciatae fidem pertraxere? Scilicet! nebulones, mendaces, intemperantes, impuri; quorum Deus venter erat, doctrina libido, sectatores scorta, Catecheses μυθολογίαι: Quos, ut vidit Mundus, exhorruit; ut audiere Patres, damnarunt; ut novit Ecclesia, diris devovit: quorum denique vix sola nomina cum aeterno conjuncta dedecore perennarunt ».

» Lubet mihi potius orationem iterum parumper convertere ad acerbissimam criminationem illam, quam Freretus noster in Christianae causae patronos conjicit universos, quos tam gravi torpuisse veterno dicit, ut nec de Evangeliorum αὐθεντίᾳ probanda, nec de argumentis, quae in eam ipse intorquet, retundendis hactenus cogitaverint. Ita ne vero censes, vir eruditissime? At ego te plane obruerem (absit invidia verbo), si Patrum, Theologorum, Scriptorumque omnium, qui hanc adornavere spartam, vel sola nomina recenserem. Tres hosce tantum habeto: Augustinum, qui IV. labente seculo floruit, Tertullianum, qui Severi Principis tempestate enituit; Irenaeum, qui Apostolica tempora vidit ».

» Augustinus contra Manichaeos quaestionem hanc diligentissime versat. Hoc tibi unum *ex lib.* 33. *cont. Faustum* specimen esto: « Infelices inimici animae vestrae, quae umquam Litterae ullum habebunt pondus actoritatis, si Evangelicae, si Apostolicae non habebunt? De quo Libro certum erit cujus sit; si Litterae, quas Apostolorum dicit, et tenet Ecclesia ab ipsis Apostolis propagata, et per omnes gentes tanta eminentia declarata, utrum Apostolorum sint, incertum est »? *Et paucis interjectis*: « Platonis, Aristotelis, Ciceronis, Varronis, aliorumque hujusmodi Auctorum Libros, unde noverunt homines quod ipsorum sint, nisi eadem temporum sibimet succedentium contestatione continua? Quis igitur tanto furore caecatur, qui dicat, hoc mereri non potuisse Apostolorum Ecclesiam, tam fidam, tam numerosam fratrum concordiam, ut eorum scripta fideliter ad posteros trajicerentur; cum eorum Cathedras usque ad praesentes Episcopos certissima successione servaverint; cum hoc qualiumcumque hominum Scriptis, sive extra Ecclesiam, sive in ipsa Ecclesia, tanta facilitate proveniat »? Videtur ne tibi Augustinus controversiam hanc praeteriisse, criminationemve neglexisse tuam? Ipsum adire quisque poterit loco a me notato, ubi eadem prorsus via, et ratione, qua γνώσεις Evangelici Codicis demonstratur, sophisma illud Frereti a pseudepigraphis petitum, et

a Manichaeis contortum plane retunditur, et evertitur ».

» Accedat magnum illud Africae oraculum, Tertullianus. Dies me deficeret, si percensere singula vellem, quae in rem hanc, sive in Libris *de Praescriptionibus*, sive in *Apologetico*, sive alibi tradit. Me ad *IV. contra Marcionem librum* converto, ubi Septimius Heterodoxum illum Evangelia tria repudiantem, unumque Lucae, sed foede a se turpatum, admittentem mire refellit. Principio sic thesin jacit: « Constituimus in primis, Evangelicum instrumentum Apostolos auctores habere, quibus hoc munus Evangelii praedicandi a Domino sit impositum ». Qui id probat? Nervose profecto, ut solet, et subtilissime hoc pacto: « Si constat, id verius, quod prius: id prius, quod et ab initio: id ab initio, quod et ab Apostolis; pariter utique constabit, id esse ab Apostolis traditum, quod apud Ecclesias Apostolorum fuerit sacrosanctum. Videamus, quod lac a Paulo Corinthii hauserint: ad quam regulam Galatae sint correcti: quid legant Philippenses, Thessalonicenses, Ephesii: quid Etiam Romani de proximo sonent, quibus Evangelium et Petrus, et Paulus sanguine quoque suo signatum reliquerunt. Dico itaque apud illas (*Ecclesias*), nec solas jam Apostolicas, sed apud universas, quae illis de societate sacramenti confoederantur, id Evangelium Lucae ab initio editionis suae stare, quod cum maxime tuemur... Marcionis vero Evangelium (gemina dicas de Pseudo evangeliis omnibus, quae obtrudit Freretus) plerisque nec totum: nullis autem notum, ut non eo damnatum . . . . Eadem auctoritas (*pergit Tertullianus*) Ecclesiarum Apostolicarum ceteris quoque patrocinatur Evangeliis; quae proinde per illas (*notate*), et secundum illas habemus, Joannis, dico, et Matthaei; licet et Marcus quod edidit, Petro assignetur, cujus interpres Marcus ». Haec Tertullianus, qui dum veterem funditbostem, et recentem profligat: ac iisdem, queis postea Augustinus, vestigiis haerens, Evangelici Codicis veritatem ex Apostolica repetit traditione; traditionis vero testes, et judices Apostolicas Ecclesias, ceterasque universas cum his foederatas, esse demonstrat ».

» Venio tandem ad Irenaeum discipulum Polycarpi, qui Evangelistae Joannis auditor fuit: quo perventum sit intelligitis, Auditores: Inclytus hic Lugdunensis Antistes, et Martyr, rei, qua de agimus, testis erat auritus, et oculatus. Libro igitur III. adversus *Haereses cap.* 1. postquam ostendit Evangelistas, jam *indutos supervenientis Spiritus Sancti virtute ex alto*, ad scribendum animum appulisse, haec enarrat: « Matthaeus in Hebraeis eorum lingua Scripturam edidit Evangelii, quum Petrus, et Paulus Romae evangelizarent, et fundarent Ecclesiam. Post vero horum excessum Marcus, discipulus, et interpres Petri, et ipse quae a Petro annunciata erant, per scripta tradidit. Lucas autem sectator Pauli, quod ab illo praedicabatur Evangelium, in Libro condidit. Postea et Joannes discipulus Domini, et qui supra pectus ejus recumbebat, et ipse edidit Evangelium, Ephesi Asiae commorans ».

» . . . . . . (Hinc sane) nil Evangelio sanctius dici, nil verius posse, ab Apostolorum aevo ad nostra usque tempora credidit Christiana gens: quae librum illum ipso Deo afflante conscriptum, martyrum cruore obsignatum, Patrum testimonio suffultum, gentium omnium praeconio susceptum, velut fidei suae basim, arcem, et munimentum venerata est ».

SCRIPTURÆ, SEU INSTRUMENTA

SUMMARIUM

1. Scripturae aliae sunt publicae, aliae privatae. — 2. Scripturae publicae quae sint? — 3. Scripturae privatae reducuntur ad tres species, quas assignantur. — 4. Apocha quid sit? — 5. Antapocha quid sit? — 6. Syngrapha quid sit? — 7. Liber rationum quid sit? — 8. Epistola quid sit? — 9. Scriptura privata alia est authentica, alia non authentica, et quae utraque sit? — 10. Scriptura privata redditur authentica pluribus modis, et signanter per subscriptionem propriae manus, ac trium Testium adhuc viventium probatae Fidei, ac bonae famae. — 11. Scriptura privata mortuis Testibus subscriptis non facit amplius plenam Fidem, nisi fuerit etiam subscripta per Notarium, aut sigillo authentico munita. — 12. Item scriptura privata redditur authentica per appositionem sigilli authentici majoris Magistratus. — 13. Item scriptura privata redditur authentica per subscriptionem factam manu publici Notarii. — 14. Item scriptura privata redditur authentica ratione Archivii publici. — 15. Item scriptura privata redditur authentica per ejus confectionem secundum morem, et consuetudinem Regionis. — 16. Scriptura privata, quando negatur esse illius, contra quem producitur, nihil probat, donec oppositum per producentem validis documentis ostendatur. — 17. Scripturam privatam manu cujuspiam fuisse scriptam, vel de ejus mandato fuisse ab alio conscriptam, vel subscriptam, potest probari per appositionem ipsius proprii sigilli. — 18. Dummodo tamen dolus in appositione sigilli non intervenerit. — 19. Item scripturam propria manu, vel de voluntate cujuspiam fuisse scriptam probari potest per testes, qui praesentes fuerint; quando pars negans suam scripturam, ipsam scribebat, vel de expressa sua voluntate, et mandato ab alio scribebatur. — 20. Item scripturam fuisse ab aliquo scriptam probari potest per comparationem aliarum scripturarum, seu litterarum ab eodem scriptarum. — 21. Verum comparatio litterarum est valde periculosa probatio, et adducitur pro exemplo comparatio Testamenti Cardinalis *Cevae*. — 22. Hinc comparatio litterarum de se sola non sufficit ad plene probandum scripturam manu cujuspiam fuisse factam, sed ad id requiruntur alia adminicula; quae assignantur. — 23. Scriptura privata confessata regulariter probat plane contra scribentem. — 24. Dantur tamen aliqui casus, in quibus scriptura privata confessata non probat plene. Et signanter in

scriptura privata; seu cautione, quae continet quidem debitum, sed non exprimit causam debiti. — 25. Item scriptura privata plane non probat contra scribentem, si ipse scribens in scriptura fateatur quidem, se accepisse pecuniam ab alio sibi mutuatam, et revera ipsam non receperit; Tunc enim si debitor intra biennium opposuerit, teneatur creditor ipse probare consignationem pecuniae revera fuisse factam dicto Debitori. — 26. Sic pariter de dote statutum est, ut Marito intra biennium concedatur exceptio non numeratae dotis. — 27. Scriptura privata non probat regulariter in commodum scribentis. — 28 Dantur tamen aliqui casus, in quibus scriptura privata probat etiam in commodum scribentis. Et singuater quando est subscripta a partibus, simulque a tribus Testibus. — 29 Et si Testes jam fuerint mortui, scriptura subscripta a partibus facit magnam praesumptionem in commodum scribentis, seu subscribentis contra alteram partem subscribentem, et si non negetur subscriptio ab altera parte, etiam plene probat. — 30. Item Scriptura privata plene probat in commodum scribentis, quando aliunde est authenticata. — 31. Libri rationum plene non probant in commodum scribentis, bene tamen in praejudicium ipsius, seu contra ipsum, *ad n.* 39. — 40. Instrumentum unde dicatur? — 41. Instrumentum proprie sumptum ut scripture quid sit? — 42. Instrumentum aliud est publicum, et aliud privatum. — 43. Instrumentum publicum quid sit? — Alia notanda *ad n.* 126.

1 Scripturae aliae sunt publicae, et aliae privatae. Scripturae publicae generatim dicuntur omnes illae, quae publicam habent auctoritatem: Scripturae privatae e contra dicuntur illae, quae a privatis personis fiunt, nec alias publicam obtinent auctoritatem: *Sic in re Communis Doctorum, arg. cap. Si Scripturam* 1. *cap. Scripta vero* 2. *c. Imputari* 13. *et cap. Si cautio* 14. *de Fide instrumentor.* cum similibus. *Authent. Ad haec de iis, Cod. de Fide Instrumentor. l. Plures. Cod. de Fide instrumentor.* cum similibus.

2 Scripturae publicae, pro quibus ordinarie intelliguntur *Instrumenta publica*, sunt illae, quae per manum publicam, seu a publico Notario legitime, et cum debitis solemnitatibus confectae sunt; *Authent. de Instrumentor. cautelis, et fide*, §. *Sed et si*, *Collat.* 6. *cap. Scripta vero* 2. *de Fide Instrumentor.* cum similibus. Sed de his infra.

3 Scripturae privatae reducuntur ad tres species, quarum prima vocatur *Apocha*, quae alio nomine appellatur *Chirographum*, et complectitur sub se *Antapocham*, et *Syngrapha n.* Secunda dicitur *Liber rationum*. Et Tertia *Epistola:* Sic Bartolus *in Authent. At si contractus* §. *Ut igitur*, *Cod. de fide Instrumentor.* Jason. *in Repetit. l. Admonendi n.* 87. *ff. de Jurejurand.* Mascard. *de probationib. q.* 6. *n.* 26. et alii passim.

4 *Apocha* proprie accepta, est scriptura, seu Chirographum Creditoris confitentis de recepta a Debitore re sibi debita. Et haec alio nomine vocatur *Quietantia*, de qua fit mentio *in l. Plures* 19. *Cod. de Fide Instrumentor.* Et Glossa *ibid. verb. Apochis*, sic expresse dicit: « Apocha est de receptis, puta, Confiteor, me recepisse tantum, et a Creditore fit, et datur Debitori ».

5 *Antapocha* e contra est de solutis, seu datis, et non de receptis uti *Apocha.* Et sic *Antapocha* est scriptura Debitoris confitentis se tantum, vel tantum solvisse nomine annui v. gr. census, seu pensionis, et de hac fit etiam mentio *in citat. leg. Plures* 19. *Cod. de Fide instrumentor.* juncta citat. Glossa *ibidem.*

6 *Syngrapha*, latine *Conscriptio*, est scriptura, seu schedula, quae in alicujus rei fidem a pluribus conscribitur, et utriusque partibus tradi solet: Calvinus *in suo magno Lexico Juridico tom.* 2. *verb. Syngrapha;* ubi insuper addidit, quod in hoc Syngraphae differunt a Tabulis, quod Tabulae ab una parte tantum servari consueverunt.

Liber rationum est scriptura privata, quam quilibet sua sponte de datis, et acceptis sibi conficit; *arg. Si quis ex argentariis* §. *Rationem*, *ff. de Edendo*, juncta Glossa *ibidem.* 7

Epistola est Scriptura privata, quam quis alicui absenti dirigit, seu mittit: *Communis.* 8

Scriptura privata alia est Authentica, et alia non Authentica. *Scriptura privata Authentica* est illa, quae licet originaliter sit privata, aliquibus tamen adminiculis, seu supplementis, ac modis roboratur, et auctorizatur, adeo ut plenam fidem faciat in Judicio. *Scriptura privata non Authentica* e contra est illa, quae caret omnibus adminiculis, supplementis, ac modis, sicque plenam fidem, ac perfectam Probationem non facit: *Sic in re Communis Doctorum.* 9

Scriptura privata auctorizatur, seu redditur authentica per subscriptionem propriae manus, ac trium Testium adhuc viventium probatae fidei, et bonae famae. Talis enim solemnitas dat vires publici, et authentici instrumenti; *l. Scripturas, Cod. qui potiores in pignore*, juncta Glossa *ibidem in fine*, tradente hos vulgares versiculos. 10

Cautio privata jam Trino teste notata
Hoc Jus est nacta quod cautio publice facta.

Dicitur autem notanter *Trium testium adhuc viventium*, quia scriptura privata, mortuis Testibus subscriptis, non facit amplius plenam fidem, nisi fuerit etiam subscripta per Notarium, aut sigillo authentico munita; *c. Scripta* 2. *de Fide instrumentor.* ibi: « Scripta authentica, si Testes inscripti decesserint (nisi per manum publicam facta fuerint, ita quod appareant publica, aut authenticum sigillum habuerint, per quod possint probari) non videntur nobis alicujus firmitatis robur habere »: Et ibi Glossa, et Summarium, ac Doctores communiter, et concordat *Authentic. seu Novella* 73. *titul.* 2. *cap. Si vero moriantur omnes Testes* 7. *Collat.* 6. 11

12 Item scriptura privata authenticatur per appositionem sigilli authentici majoris Magistratus, ut Episcopi, Capituli, Principis, Civitatis, Judicis, seu illius, cujus Officium est in illo ioco publicis sigillationibus praeesse, textu expresso in *cit. cap. Scrip.* 2. *de Fide instrumentor.* ibi: *Nisi . . . . . authenticum sigillum habuerit*, et Glossa *ibid. verb. Authentica*, et Doctores communiter.

13 Item Scriptura privata authenticatur per subscriptionem factam manu publici Notarii, textu expresso *in cit. cap. Scripta*, ibi: *Nisi per manum publicam facta fuerint*; secus autem si dictam scripturam confecit, aut subscripsit Notarius, non ut Tabellio, seu ut persona pnblica, sed ut aliqua alia persona privata; Tunc enim scriptura ilia non acquireret majorem auctoritatem, quam si fuisset confecta, aut subscripta a qualibet alia persona privata: Pax Jordan. *tom.* 3. *tit. de Fide instrumentor. n.* 6. allegans Rotam *decis.* 13. *num.* 4. *part.* 3. *novis.* Baldus *in cit. cap. Scripta, n.* 5. *vers. Sed pone*, Felin. *ibidem num.* 2. Mascard. *de probatio. conclus.* 131. *n.* 9. et alii passim.

14 Item Scriptura privata authenticatur ratiane Archivii pubiici: Pro Autbentica enim babetur scriptura illa, quae reperitur fideliter custodita in Archivio publico, seu in ioco, ubi solent reponi, et custodiri scripturae publicae, *arg. leg. Census, ff. de probat. Authent. Ad haec, Cod. de Fide instrum c. Ad audientiam* 13. §. *nos igitur, de praescr.* Pax Jordan. *l. c. n.* 11. Abbas *in cit. c. Scripta n.* 6. Reiffenst. *l. c. n.* 150. *et* 151. et alii.

15 Item Scriptura privata authenticatur per ejus confectionem secundum morem, et consuetudinem Regionis; Consuetudo enim habet vim reddendi Authenticam scripturam, quae alias non esset talis; *argum. c. Cum tanto* 11. *de consuetudine, cap. Cum dilectus* 9. *de fide instrumentorum*, ibi: « Respondemus, qnod si consuetudo iiiius Patriae » obtinet approbata, ut instrumentis illius Regio- » nis fides adhibeatur, vos ea secure poteritis ad- » mittere »: Juncto ejus Summario, in quo sic expresse dicitur: *consuetudo loci facit instrumentum Authenticum*, Glossa *ibidem verb. Approbata*, Feiinus *ibid. num.* 35. Abbas *num.* 5. *et* 6. cum Innocentio, et Hostiensi a se citatis, Pax Jordan. *l. c. n.* 8. Relff. *l. c. n.* 153. *et seq.* et alii passim.

16 Scriptura privata, v. gr. Apocha, Antapocha, Syngrapha, Epistola, quando negatur esse illius, contra quem producitur, nihii probat, donec oppositum per producentem validis documentis ostendatur: *Communis*, textu expresso *in l. Instrumenta* 5. *Cod. de probationib.* ibi: « Instrumenta domestica, sen privata testatio, seu adnotatio, si non aliis quoque adminicuiis adjuventnr, ad probationem sola non sufficiunt »; Et concordat textus *in cit. cap. Scripta* 2. *de Fide Instrumentor.* ubi Summus Pontifex Alexander III. de simiiibus scripturis privatis expresse dicit: *Non videtur nobis alicujus firmitatis robur habere.*

17 Scripturam autem privatam manu cujuspiam fuisse scriptam, vel de ejus voiuntate, scu mandato fuisse ab alio conscriptam, seu subscriptam potest probari per appositionem ipsius proprii sigilli. Appositio enim proprii sigilli denotat consensum, et ratihabitionem; *arg. l. Fidejussor* 26. §. 1. *ff. De pignoribus.* Mascard. *de probationib. concl.* 330. *nu.* 10. *et conclus.* 1301. *num.* 26. Romanus *consil.* 303. Reiff. *l. c. n.* 160. et alii.

18 Dummodo tamen doius in appositione sigilli non intervenerit, quia, eo ostenso, sigillum nihil probaret, cum fraus, et doius uemini debeaut patrocinium impartiri, *cap. Tuae* 12. *de Clericie non resident. cap. Ex litteris* 2. *de dolo, et contumac. cap. Sedes* 15. cum similibus. Et id habetur in variis secutis casibus, et signanter *in cap. Tertio loc.* 5. *de probationib.* ubi sigillum Capituli furtive apposit. duipiam instrum. nihilprobavit: item *ex l. Distraent. C. de reb. alien.* etc. ubi sigill. uxoris a marito fraudoienter aepos. nihil ipsi praejudicavit.

19 Item script. propr. manu, vei de voiuntate cujuspiam fuisse scriptam, probari potest per testes adessentes, quando is ipsam scribebat, vel de ejus expressa voiuntate, et mandato ab alio scribebatur, si postea suam esse neget: Bart. Jason. Masc. *de probat. concl.* 110. Reiff. *l. c. n.* 162. aliiq.

20 Item scripturam fuisse ab aiiquo scriptam, probari potest per comparationem aliarum scripturarum, seu litterarum ab eodem scriptarum; Et si tales scripturae, seu iitterae non habeantur, tunc negans scripturam sua manu scriptam, cogi potest ad scribendum, ut inde fieri possit comparatio iitterarum. Sic desumitur ex *l. Comparationes litter.* 20. *Cod. de Fide Instrum.* Et notat Menoch. *lib.* 2. *de Arbitr. Judic. cas.* 114. *n.* 11. *et* 12. cum aliis ibi a se citatis, Reiffenst. *l. c. n.* 165. et alii.

21 Verum comparatio litterarum est valde periculosa probatio: Non pauci enim reperiuntur, qui aiterius manum ita imitantur, ac fingunt, ut ipsissima aiterius scriptnra esse censeatur, et varios taies se vidisse referunt Marsilius *in Rubric. Cod. de probationib. n.* 318. Maschardus *de probationib. conclus.* 330. *n.* 1. Zapsius *lib.* 2. *sing. respons. cap.* 25. et alii, et de facto non semei adduc in dies taies similes reperiuntur. Imma Cardinaiis Caevae Testamentum ab ipsomet perito, qui illud exemplaverat, non fuit recognitum, dum accepit exemplatum, et imitatum pro vero Testamento, qnod notandum est ad effectum parum fidendi simiii modo recognoscendi, ut advertit Ansai. *in addit. ad decis.* 22. *n.* 33. et refert, ac notat Ursaya *in Miscell. Sacr. et prof. p.* 1. *litt. C. n.* 128.

22 Hinc comparatio litterarum de se sola non sufficit ad piene probandum Scripturam manu cujuspiam esse factam, sed ad id requiruntur una simui alia admiaicula, ut proprii scribentis sigilli appositio, subscriptio Testium, authorum attestatio, quod ipsimet viderint Scripturam illam a tali fuisse factam tali die, talique loco. *Authent. seu Novell.* 73. *cap. Si quis* 1. *de Instrumentor. caute-*

la, *et fide Collat.* 6. Glossa *in Authentic. At si contractus verb. Soli*, et ibi Bartolus *Cod. de Fide Instrumentor.* Mascard. *cit. conclus.* 330. *n.* 1. *et seq.* Menochius *cit. cas.* 114. *per totum*, Reiffenstuel *loc. cit. n.* 167. et alii. Unde cautissime debent qua ad hoc procedere Judices, rite, ac mature omnia examinando, et adhibendo alios in arte peritos: Ut enim advertitur *in Authent. seu Novella* 73. *in Praefatione de Instrumentor. cautela, et fide*, ejusdemmet hominis scriptura per vitae decursum solet mutari, cum non ita quis scribat juvenis, et robustus, ac senex, et forte tremens, et saepe etiam languor litterarum dissimilitudinem inducat, et calami, atque atramenti immutatio similitudinis litterarum per omnia auferat puritatem, ibi: « Litterarum dissimilitudinem saepe quidem facit, non enim ita quis scribit juvenis, et robustus, ac senex, et forte tremens, saepe autem, et languor hoc facit, et quidem hoc dicimus, quando calami, et atramenti immutatio, similitudinis per omnia aufert puritatem ». Posset nihilominus probatio ex Litterarum comparatione desumpta magni ponderis esse, si fieret modis, et formis praescriptis a Justiniano in *l.* 20. *Cod. de fide Instrument. et in Novell.* 49. *cap.* 2. Mandavit enim, ut fieri non possent, nisi ex forensibus, publicisque Instrumentis, cum aliae Scripturae non publice confectae « satis, abundeque occasionem criminis falsitatis dare, et in judiciis, et in contractibus manifestum sit. Ideoque sancimus, non licere comparationes litterarum ex chirographis fieri, nisi trium testium habuerint subscriptiones », quas duo saltem ex his testibus recognoscant. d. l. 20. Vel etiam ex his litteris, quibus adversarius usus est tamquam subscriptis ab eo, de cujus syngrapha agnoscenda quaeritur, denique vel ex privata quidem scriptura, sed ex archivio publico deprompta, ut in cit. Novell. Quid potest ultra desiderari nisi ut hujusmodi leges accurate observentur? *

23 Scriptura privata confessata regulariter probat plene contra scribentem, *l. Publia Maevia* 26. §. *fin. ff. Depositi*, *l. Vice Donatricis* 20. *Cod. de donationib. et l. Generaliter* 13. *Cod. de non numerat. pecun.* Nulla enim datur major probatio, quam ea, quae fit ex proprii oris confessione, ut tenet *Communis Doctorum* cum Rota *part.* 9. *tom.* 1. *decis.* 98. *n.* 4. per text. *in cap. Per tuas* 10 *de probationib. l. Cum te*, *Cod. de transact. l. Generaliter*, *Cod De n. pecun.*

24 Dicitur notanter *Regulariter*, quia Scriptura privata confessata in aliquibus casibus non probat plene, et signanter in scriptura privata, seu cautione, quae continet quidem debitum, sed non exprimit causam debiti. In tali enim casu, si Debitor neget, se revera debere id, quod in tali scriptura continetur, allegando, quod dicta cautio indebite exposita, seu data fuerit, nulla inde actio, seu obligatio oritur in Foro externo, tam Ecclesiastico, quam Civili, sed necesse est, quod Actor aliunde probet id, quod in dicta scriptura continetur, sibi revera deberi tali, vel tali causa: *Communis* per textum expressum *in l. Cum de indebito* 25. §. 4. *ff. de probationib. et cap. Si cautio* 14. *de Fide Instrumentor.* ibi: « Si cautio, quam a te indebite proponis expositam, indeterminate loquatur, adversarius tuus tenetur ostendere debitum, quod continetur in ea ».

Item scriptura privata plene non probat contra 25
scribentem, si ipse scribens in scriptura fateatur quidem, se accepisse pecuniam ab alio sibi mutuatam, at revera ipsam non receperit, prout saepe fieri solet, ut hae Apochae dentur, vel mittantur ante receptionem pecuniae, quam quis petit mutuam: tunc enim, si Debitor intra biennium a die datae Apochae, seu Chirographi opposuerit, tenetur Creditor ipse probare numerationem, et consignationem pecuniae revera factam dicto Debito-
ri: *Communis* per text. *in l. In contractibus, et tot.* 26
Titul. Cod. de non numerata pecunia. Sicuti pariter in dote statutum est, ut Marito intra biennium concedatur exceptio non numeratae dotis: *Cit. l. In contractibus* §. *final. Cod. de non numer. pecun.* ibi: « Quae etiam in exceptione non numeratae dotis locum habere certum est ».

Scriptura privata non probat regulariter in com- 27
modum scribentis, textu expresso in *leg. Exemplo* 7. *Cod. de probat. l. Inter Carthulas* 5. *Cod. de conveniendis Fisci Debitorib.*, et Glossa communiter recepta *in cap. Scripta* 2. *verb. Authentica, de Fide Instrumentor.*

* Ulterius etsi in chirographo, quod super aliqua pecunia mihi debita debitor meus confecerit, ego commemorationem fecerim alicujus alterius rei, ad probationem hujusce rei, cujus commemorationem feci, chirographum illud idoneum non erit, ut expresse Scevola *in l.* 31. *ff. de probat.* *

Dicitur autem notanter *Regulariter*, quia dan- 28
tur aliqui casus, in quibus scriptura privata probat etiam in commodum scribentis, et signanter, quando est subscripta a partibus, simulque a tribus Testibus; in tali enim casu, si Testes adhuc vivant, et scripturam recognoscant, habetur plena probatio in commodum scribentis. Colligitur clare argumento a sensu contrario desumpto, ex *cap. Scripta* 2. *de Fide instrumentor.* et tenet *Communis Doctorum*, per text. in *l. Scripturas* 11, *Cod. Qui potiores in pignore habeantur.*

Et si Testes jam fuerint mortui, scriptura sub- 29
scripta a partibus facit magnam praesumptionem in commodum scribentis, seu subscribentis contra alteram partem subscribentem Et si non negetur subscriptio ab altera parte, etiam plene probat, *arg. cit. l. Scriptura* 11. *Cod. Qui potiores in pignore habeantur.* Mascard. *De probationib. conclus.* 1301. Bartolus *in Authent. At si contractus*, *Cod. de Fide instrument.* Speculator *tit. de Instrument. edit.* §. *Nunc dicendum*, *n.* 7. Reiffenstuel *loc. cit. n.* 188. *et seq.* Et quod scriptura privata plene probet in commodum scribentis, seu

subscribentis contra alteram partem recognoscentem, et confitentem talem suam subscriptionem, habetur ex *l. Publia Maevia* 26. §. *final. ff. Depositi, l. Vice Donatricis* 20. *Cod. de donat. et l. Generaliter* 13. *Cod. de non numerata pecunia.*

30 Item scriptura privata plene probat in commodum scribentis, quando aliunde est authentica, vel per appositionem sigilli authentici majoris Magistratus, vel per subscriptionem publici Notarii, vel per asservationem in publico Archivio; vel per ejus confectionem secundum morem, et consuetudinem Regionis, ex dictis, et Juribus adductis *supra n.* 12. 13. 14. *et* 15.

31 Libri rationum usitati inter Mercatores, Tutores, Curatores, ac alios rerum alienarum Gestores, seu Administratores regulariter plene non probant in commodum scribentis, bene tamen in praejudicium ipsius, seu contra ipsum: Glossa communiter recepta in *Clement. unic.* §. *Ceterum verb. Rationum, de Usuris*, Et alia Glossa in *l. Quaedam* §. *Nummularios vers. Decernitur, ff. de Edendo*, Mascard. *de probationib. conclus.* 977. *n.* 1. et *Communis aliorum*, per text. in *l. Exemplo* 7. *Cod. de probationib. leg. Inter Chartulas* 5. *Cod. de conveniendis Fisci Debitoribus*; Libri enim rationum non sunt, nisi scripturae privatae, adeoque, sicuti scripturae privatae non probant regulariter in commodum scribentium, ex dictis *supra n.* 27. ita neque Libri rationum; Alias si Libri rationum plene probarent in commodum scribentium, daretur nimis facilis ansa delinquendi; Tum quia instrumenta quoque Notariorum, non obstante, quod eorum fides sit publica auctoritate comprobata, adhuc tamen non probant in commodum, seu favorem scribentis; *leg. Div. Claudius* 15. *ff. de Lege Cornelia de fals. leg. Quas in Testamento* 4. *et leg. Quod adhibitus* 5. *Cod. de his, qui sibi adscribunt in Testamento.*

32 Secunda autem pars conclusionis, scilicet quod Libri rationum probent in praejudicium scribentis, seu contra ipsum, colligitur ex *leg. Publia Maevia* 26. §. *final. ff. Depositi, leg. Vice Donatricis* 20. *Cod. de donationib. et l. Generaliter* 13. *Cod. de non numerata pecunia*: Libri enim rationum habentur tamquam scripturae privatae confessatae, adeoque de ipsis Libris discurrendum est, ac de dictis scripturis privatis confessatis, ut *supra n.* 23. Sive tales libri rationum sint scripti propria sua manu, sive manu alterius do ejus voluntate, et mandato, cum paria censeantur per se subscribere, vel alium subscribere vice ipsius; *l. Vice Donatricis* 20. *Cod. de donationib. et c. Qui facit per alium* 72. *de Regul. Juris in* 6. Cum enim Mercatores, aliique dicti *n. antecedenti* tales libros retineant ut suos, iisque utantur ut suis, quidquid reperitur in ipsis scriptum, praesumitur scriptum, vel manu sua, vel ab alio de ejus voluntate, et mandato, nisi evidenter contrarium probetur: Mascard. *de probationib. concl.* 978. *num.* 9. Jason *in Repetit. l. Admonendi n.* 11. *ff. de Jurejurando*. Alexander *consil.* 245. *n.* 1. *et seq. lib.* 6. concludens, quod libro Creditoris etiam privato, in quo continetur solutio debiti, danda est plena fides contra ipsum Creditorem; *l. Quaedam* 9. §. 2. *ff. de Edendo*; et *ibidem* Glossa magna, et Doctores passim.

Dicitur autem notanter *Regulariter*, quia dantur aliqui casus, in quibus libri rationum probant etiam in commodum, seu favorem scribentis, vel suorum heredum; Et signanter, quando adest statutum, seu Lex specialis, aut legitima specialis consuetudo, quod libris rationum, v. gr. Mercatorum detur plena fides in favorem scribentis, *arg. cit. leg. Quaedam* 9. §. 2. *de Edendo*; *cap. Cum dilectus* 8. *et cap. Cum tanto* 11. *de consuetudine*; Sic Jason *cit. Repet. l. Admonendi n.* 120. *ff. de Jurejurando* allegans Paulum de Castro *ibidem col. penult.* Baldum, et Alexandrum *in d. leg. Quaedam* §. 2. cum aliis, Cravetta *Tractatuum tom.* 17. *tract. de antiquitat. tempor.* §. *Vidimus et abunde n.* 2. *et seq.* Reiffenstuel. *loc. cit. n.* 202. et alii referentes, plurimis in locis vigere talem consuetudinem inter Mercatores, quod eorum libris detur fides etiam in suum favorem, nisi manifeste convincantur de falsitate. 33

Item Liber rationum defuncti optimae probitatis, et famae facit pro herede non solum praesumptionem, sed etiam semiplenam probationem; Non enim credibile est, quod vir talis probitatis, et famae in periculo mortis, aut scribat librum falsum, aut cum falsa continentem relinquat: Sic Jason. *cit. Repetit. l. Admonendi n.* 120 post Paulum de Castro *ibid. col. ult. ff. de Jurejurando*, Sigismund. Scaccia *lib.* 2. *de Judiciis cap.* 11. *num.* 261. Mascard. *de probationib. concl.* 977. *n.* 4. *et* 6. Reiffenstuel *loco cit. num.* 106. et alii. 34

De se solo tamen Liber rationum defuncti non facit plenam probationem, textu expresso *in l. Rationes* 6. *Cod. de probationib.* ibi: « Rationes defuncti, quae in bonis ejus inveniuntur ad probationem sibi debitae quantitatis solas sufficere non posse saepe rescriptum est ». Plenam autem probationem facit, si concurrant alia adminicula *arg. l. Istrumenta* 5. *et cit. leg. Rationes* 6. *Cod. de probationib.* in quarum prima Lege cum dicatur: *Ad probationem sola non sufficiunt*, et in secunda *solas sufficere non posse*, ponderando ly *sola, et solas* denotatur posse sufficere cum adminiculis. Sic Bartolus in *leg. Admonendi num.* 27. *ff. de Jurejurando* Abbas *in cap. Scripta* 2. *num.* 9. *de Fide Instrumentor.* Mascard. *cit conclus.* 977. *num.* 8. Genova *de scriptura privata l.* 4. *tit.* 1. *seu de libris rationum num.* 24. Reiffenstuel *loc. cit. num.* 107. et alii. 35 36

Item in favorem scribentis probat Liber rationum Tutoris, Curatoris, Mercatoris, seu alterius Administratoris viventis, talique libro, praevio dicti scribentis juramento, statur in parvis, ac verisimilibus summis; Dummodo ille sit vir Legalis, ac fide dignus. Ita Jasonus *loc. cit. num.* 126. An- 37

charanus *consil.* 44. *num.* 6. Abbas *in cap. Bonae memoriae* 4. *n.* 30. *de Postulat. Praelator.* Mascard. *cit. conclus.* 977. *num.* 13. *et* 58. Reiffenstuel *loc. cit. num.* 208. et alii; Cum enim sit communiter approbatum illorum Officium, debet esse etiam communiter approbatus liber suarum rationum ad probandum saltem in parvis, ac verisimilibus summis, tam pro se, quam contra se; alias negligerentur talia munia, et Officia cum non parvo Reipublicae detrimento, si solum contra se, et non pro se probaret liber suarum rationum.

38 Secus autem dicendum est in magnis summis grave praejudicium tertio inferentibus, nisi concurrant legitimae probationes, vel sufficientia adminicula, ut v. g. Legalitas conscribentis librum rationum, solemnis forma confectionis talis libri continentis simul data, et accepta, additio in eo causae, propter quam sit quid acceptum, et quid expensum, appositio in ipso anni, mensis, et diei prout solet fieri in Diariis, et hujusmodi: *Comm. arg. l. Instrumenta Domestica* 5. *l. Rationes* 6. *et l. Exemplo* 7. *Cod. de Probationibus* cum similibus.

39 Quae autem dicenda sit summa parva, aut magna, relinquitur arbitrio Judicis, qui istud debet dijudicare, attentis, et bene perpensis omnibus circumstantiis rerum, personarum, locorum, et temporum; *arg. l. sed et si* 52. §. 2. *ff. de Judiciis*, cum similibus.

40 Instrumentum, sic dictum *ab instruendo*, definitur a Paulo *in l.* 1. *ff. de fide instrum.* « Instrumentorum nomine ea omnia accipienda sunt, quibus causa instrui potest, et ideo tam testimonia, quam personae instrumentorum loco habentur ».

41 Apud forenses vero, uti secundum Abbatem ad *Rub. de Fide Instrumentorum*, et alios communiter propria sumptum, ut scriptura est, definitur: « Commentarius, sive Descriptio eorum, quae inter paciscentes, vel contrahentes placita sunt, ac conventa »: Calvinus *in suo magno Lexico tom.* 1.

42 *verb. Instrumentum.* Et Instrumentum hoc modo captum, aliud est publicum, et aliud privatum, uti patet *ex c. Scripta* 2. *c. Imperatoris* 13. *et cap. Si cautio* 14. *de Fide Instrumentorum.*

43 Instrumentum publicum est scriptura publica auctoritate, sive a publica persona legitime, ac cum debitis solemnitatibus confecta, sive in Judicio, sive extra Judicium: *Est in re Communis*,

44 patetque ex dictis *supra num.* 2. Pro persona publica venit hic Tabellio, sive Notarius juxta *l. Orphanotrophos* juncta Glossa verb. *Alia Tabulario, Cod. de Episcopis, et Clericis, et cap. Cum P. Tabellio* 15. *de Fide Instrumentor.* Qui et servus publicus appellatur, quia publicum Officium exercet, *leg. Si pupillus* 2. *ff. Rem pupilli salvam fore*, ibi: *Servus ejus stipulabitur, cap. Quamquam* 2. *de Usuris in* 6. ibi: « Servo publico de ipsius Ordinarii mandato idonee de restitutione facienda sit cautum ». Item *Scriniarius*, prout vocatur *c. Ad audientiam* 13. *de praescriptionibus*, et notat Glossa *ibidem verb. Scriniarius.*

Ad Instrumentum publicum manu Notarii con- 45
fectum reducuntur aliae quaedam scripturae, quae licet non sint a publica persona, seu Notario confectae, tamen quo ad effectum probandi dicuntur publicae, quia nempe perinde plene probant, ac si essent a publica persona confectae. Et tales sunt scripturae illae privatae, quae sunt auctorizatae, seu redditae authenticae aliquo ex modis assignatis *supra a num.* 10. *ad* 15.

Instrumentum privatum est scriptura, privata 46
auctoritate facta a privatis personis, non autem a Notario solemni forma confecta: *Est in re Communis*, patetque ex dictis *supra num.* 1.

Instrumentum publicum a Notario confectum 47
est duplex. Primum appellatur *Protocollum*, et est Summaria quaedam, at succincta, seu brevis actus gesti prima adnotatio memoriae causa facta, ut deinde Instrumentum extendi, et in solemnem formam redigi possit: *Est in re Communis.* Dici- 48
tur autem *Protocollum* a verbo Graeco *Protos*, quod est primum, at *Collum*, quod est *Collatio* litterarum, quasi diceretur; *Protocollum*, est prima Collatio litterarum in charta; Glossa *in Authentic. de Tabellionibus, verb. Protocollum collat.* 4. et alio nomine dicitur *Abbreviatura.* Mascard. *de probationibus conclus.* 4. *num.* 1. *et* 6. Cardin. Thusc *litt. P. conclus.* 945. *num.* 1. ubi illud appellat *Imbreviaturam*, sive instrumentum Notarii non extensum. Insuper *Protocollum* dicitur etiam 49
Liber, in quo prima Matrix, seu originalis scriptura instrumentorum rogatorum describitur, habens generalem subscriptionem, *Hic est Liber Protocollorum mei etc.* de quo fit mentio *in cit. Authentica, seu Novella* 44. *cap. Illud quoque* 2. *de Tabellionibus*; juncta Glossa *ibid. verb. Protocollum*; et notat Card. Thusc. *loco citat. num.* 3. 50
Alterum autem Instrumentum vocatur *Transumptum*, scilicet instrumentum authenticum, et Originale, quod ex Protocollo sumitur, et debita forma, sive cum requisitis solemnitatibus conficitur, et in ipso actus gesti non summarie, ac succincte, et breviter, ut in Protocollo, sed plene, et diffuse per extensum exponuntur: *Sic in re Communis.*

Instrumentum publicum dividitur etiam in *Ori-* 51
ginale, et in *Exemplum. Originale instrumentum* est illa prima, seu principalis scriptura solemnis, quae est veluti origo ipsius actus, de quo instrumentum conficitur. *Exemplum* vero est illud, quod ex originali instrumento describitur, et desumitur, quae et copia appellatur: *Sic in re Communis.*

Instrumentum adhuc dividitur in Authenticum, 52
et non authenticum. Instrumentum *Authenticum* est, quod per se fidem facit ad id auctoritatem habens, vel ex appositione sigilli authentici, vel ex interventu publici Tabellionis, seu alio modo a publica auctoritate statuto. Vocatur autem *Au-* 53
thenticum, quasi ex se auctoritatem habens, ut notat Abbas *in cap. Si scripturam Authenticam* 1.

54 *num.* 54. §. 2. *de Fide instrumentor.* Instrumentum *non Authenticum* dicitur, quod ex se, et seclusis aliis adminiculis, non facit fidem, nec plenam probationem: *Sic in re Communis.*

55 Quamvis inter instrumentum publicum, et Authenticum possit notari aliqua differentia, in effectu tamen parum interest, et passim instrumenta publica, et Authentica sumuntur pro Synonimis, cum solum se habeant ut superius, et inferius, in quantum omnia instrumenta publica possunt dici Authentica, sed non e contra; sic Abbas in *cit. cap. Si scripturam Authenticam* 1. *num.* 2. *de Fide instrumentor.* ubi expresse dicit, quod *omnis scriptura publica est Authentica, sed non omnis Authentica est publica; habent enim se ut superius, et inferius*, Speculator *Tit. de editione instrumentor.* §. *Nunc dicendum*, Innocent. *in cap. Scripta* 2. *num. de Fide instrumentor.* Bald. *ibid. n.* 8. Engel *lib.* 2. *Decretal. tit.* 22. *n.* 2. Pirhing *ibid. n.* 3. Reiffenstuel *ibid. n.* 14. *et seq.* Sanig. *ibid. cap.* 2. *num* 1. et alii.

56 Ad instrumentum publicum manu publici Notarii confectum plures solemnitates de Jure, vel
57 consuetudine requiruntur: *Communis.* Primo enim requiritur, quod in eo praeponatur Invocatio Divini nominis, quae solet fieri per ly *In nomine Domini Amen, In nomine Sanctissimae, et individuae Trinitatis*; colligitur *ex cap. In nomine Domini* 1. *dist.* 23. *cap. In nomine Patris* 1. *distinct.* 73. juncta *Authent. seu Novell.* 47. *Ut praeponatur nomen Imperatoris documentis, cap.* 1. §. 1. *collat.* 5. ibi: *Auctore Deo.*

58 Secundo, requiritur, quod in eo ponatur Annus Incarnationis, seu potius Nativitatis Domini currens tempore initi contractus, et confectionis dicti instrumenti: Ita Glossa *in cit. Authentic. seu Novella, ut praeponatur nomen Imperatoris, verb. Auctore*, et alia Glossa *in cap. Inter dilectos* 6. *verb. Indictionis, de Fide instrumentor.* Abbas *in cit. cap. Si scripturam Authenticam cap.* 1. *n.* 2. *de fide instrumentor.* Mascard. *de probationib. qu.* 6. *n.* 82. Pirhing *loc. cit. n.* 6. Reiffenst. *loc. citat. n.* 19. et alii passim; *arg. cit. cap. In nomine Domini, et citat. cap. In nomine Patris.*

59 Tertio, requiritur, quod in eo ponatur Mensis, ac Dies Anni Dominici currens tempore initi contractus, ac confectionis Instrumenti; *cit. Authent. seu Novella* 47. *Ut praeponatur nomen, cap.* 1. §. 1. Glossa *in cit. cap. Inter dilectos verb. Indictionis*, et alia Glossa in *l. Generali verb. servituti, Cod. de Tabulariis*, Speculator *loc. cit. n.* 7. Reiffenst. *loc. cit. n.* 20. et alii passim.

60 Quarto, requiritur, quod in eo ponatur *Indictio*; *cit. Authentic. seu Novella: Ut praeponatur nomen, cap.* 1. *collat.* 3. Glossa *in cit. cap. Inter dilectos verb. Indictionis*, juncto textu *ibidem* §. *Sed contra*, Felin. *ibid. n.* 12. Covarruv. *lib.* 1. *Variar. resolut. cap.* 1. *n.* 7. Reiffenst. *loc. cit. num.* 21.

61 Indictio autem (sic dicta ab *indicendo*, seu *jubendo* trinam exactionem tributi, quae tribus continuis Lustris fieri solebat a Caesare Augusto) est numerus annorum constans ex tribus Lustris, seu ex quindecim annis; Glossa *cit. cap. Inter dilectos verb. Indictionis.* Quibus tribus Lustris, seu quindecim annis peractis, reditur ad unitatem, et initium sumit quilibet annus hujus Cycli Indictionum a Januario in Bullis Pontificiis, prout notatur circa initium Breviarii Romani *Tit. de Indictione.* Originem autem hujus nominis *Indictionis* assignat Glossa *in cit. Authentic. Ut praeponatur nomen Imperatoris verb. Indictionis Collat.* 5. sequentibus verbis; Quia, inquit, antiquitus Romani singulis quindecim annis recipiebant Tributum de toto mundo, et erat in primo quinquennio ferrum, ut inde fierent arma militibus Romanis. Secundo quinquennio argentum, ut inde haberent stipendia milites. Tertio quinquennio aurum, quod in aerario reponebatur, ut tempore necessitatis pro Republica Romanorum expenderetur; Unde adhuc hodie servamus cursum illorum trium Lustrorum, scilicet horum quindecim annorum, et Indictionem appellamus. Haec Glossa *loc. cit.* subjungens modum facillimum inveniendi Indictionem cujuslibet anni. Accipe, inquit, annos Domini, et eis addas tres annos, quia tertius annus Indictionis erat tempore Nativitatis Christi: deinde numerum annorum divide per quindecim, et semper abjicias illa quindecim, et residuum, vel saltem ultimum quindecim dabit Indict. Et concordat alia Glossa *in cap. Inter dilectos* 6. *de Fide instrument. verb. Indict.* his praecisis verbis. Et haec est regula ad inveniendam Indict. Tres annos Dom. appone pro Indictionibus regulariter, et partire per quindenum numerum, et quotus numerus remanet infra quindecim, tanta est Indictio. Et si, facta divisione, remanent quindecim, quintadecima est Indictio. Haec Glossa *loc. cit.* ubi totam dictam regulam comprehendit, et exprimit tribus sequentibus versiculis.

Si per quindenos Domini diviseris annos,
His tribus adjunctis Indictio certa patebit.
Si nihil excedit, quindena Indictio currit.

Quinto, requiritur, ut in eo inseratur nomen 62
Papae, vel Imperatoris, aut regis in locis ipsius dominio subjectis, una cum anno Papatus, seu Imperii, vel Regni, textu expresso *in cit. Authent. seu Novella, Ut praeponatur nomen Imperatoris*, c. 1. ubi insuper additur, quod debeat inseri etiam nomen proconsulis illius anni; Quod tamen hisce temporibus non amplius inseritur, ut notat Glossa *in cap. Quoties cordis* 1. *qu.* 7. *verb Consulibus*, et servat praxis.

Sexto, requiritur, quod in eo exprimatur locus 63
Civitatis, vel Castri, et insuper locus particularis, v. gr. Domus, in qua actus, qui in instrumento continetur, factus est: Glossa *in cap. Abbate sane, verb. Censetur*, juncto textu *ibidem de sententia*,

et re judicata. in 6. Abbas *loco citato n.* 3. Mascard. *citata quaest.* 6. *num.* 89. *et seq.* Covarr. *Practic. quaest. cap.* 20. *n.* 3. Reiffenstuel *l. c. n.* 24. Pirhing *loc. c. n.* 7. Engel *loc. cit. n.* 13. et alii passim.

64 Septimo, requiritur, quod Testes tres, vel saltem duo, qui ordinarie sufficiunt, praesentes sint actui, et eorum nomina in instrumento inserantur; *Authentic. seu Novella* 73. *de instrumentorum cautela, et fide, cap. Sed et si instrumenta* 5. *Collat.* 6. Abbas *loc. cit. n.* 3. Speculator *loc. cit. n.* 10. Pirhing *loc. cit. n.* 7. Reiffenst. *loc. cit. n.* 25. addentes, solere addi per Tabellionem in instrumento, quod Testes illi fuerint ad hoc vocati, et rogati, quamvis de Jure id non sit necessarium,
65 nisi in certis casibus. Sicuti nec necessarium est de Jure, quod Testes in instrumento nomina sua subscribant, ut colligitur *ex cit. Authentica, seu Novella* 73. *de instrumentorum cautela etc.* juncta Glossa *ibid. verb. Compleantur*; ut notant Abbas *citat. loc. n.* 3. Covarruv. *loc cit. n* 4. Pirhing *loc. cit. n.* 7. Reiffenstuel *loc. cit. n.* 26. et alii; Quamvis tamen id esset valde expendiens, et servandum, ubi adesset consuetudo, eo vel maxime quod Glossa *cap. Post cessionem verb. Litteras, de probationibus* cum nonnullis aliis id absolute requiri contendit.

* Testium praesentia, quae initio inventa fuerat, ut unusquisque facilius occurreret fraudibus, hodie pro forma tantum adhibetur. Nihilominus Justinianus statuit, bonae opinionis esse oportere testes, et aut carentes hujusmodi derogatione per dignitatis, aut militiae, aut divitiarum, aut officii causam: aut si non tales consistant, ex utroque tamen, quia fide digni sunt, testimonium perhibere. Et non quosdam artifices ignobiles, neque vilissimos, neque nimis obscuros ad testimonium procedere, sed, ut si qua de eis dubitatio fuerit, possit facile demonstrari testium vita, quia inculpabilis, atque moderata est. Si vero ignoti quidam fuerint undique, et aliqui apparuerint circa testimonii veritatem corrumpere festinantes, posse eos etiam verberibus subjacere. Et judices, siquidem *administratores fuerint, hoc ipsi agant.* Novell. 90. *c.* 1. Si necessitatem testium non agnovisset Justinianus, non quidem tantas requisivisset qualitates in iisdem. Sed, quod magnopere plorandum est, hujusmodi qualitatibus destituti non modo ad testimonium perhibendum interdum admittuntur, sed etiam ad Tabellionis officium exercendum *.

66 Octavo, requiritur, quod Notarius in instrumento nihil aliud scribat, quam id, quod circa rem gestam vere scit, ac propriis oculis vidit, atque praesens audivit; Et inde instrumentum legat coram partibus, ut appareat, omnia rite percepta, et conscripta fuisse; *Authent seu Novella* 44. *de Tabellionibus cap.* 1. *Collat.* 4. Speculat. *l. cit. n.* 13. Engel. *l. cit. n.* 7. Reiffenst. *loc. cit. n.* 37. Menochius *lib.* 2. *de Arbitr. Judic. cas.* 1445. *n.* 9. et alii.

Nono, requiritur, quod Notarius exprimat in instrumento, quod fuerit rogatus ab eo, vel ab iis, ex quorum consensu actus dependet, *Authent. seu Novell.* 45. *de Tabellionibus c.* 1. *Collat.* 4. Reiffenstuel *loc. cit. n.* 30 Pirh. *loc. cit. n.* 7. *vers. Sexto*, Engel *loc. cit. n.* 7. et alii passim. 67

Decimo, requiritur, quod Notarius nomen suum inscribat propria manu, addendo qua authoritate, an Pontificia, vel Caesarea, seu Regia sit Notarius; *cit. Authent. seu Novella* 73. *de instrumentorum cautela, et fide, cap. Sed et si instrumenta* 5. *Collat.* 6. juncta Glossa *ibid. verb. adjicitur*; Speculator *loc. cit. n.* 11. Covarruv. *cit. cap.* 20. *n.* 5. Mascard. *loc. cit. n.* 91. Reiffenstuel *loc. cit. n.* 28. Engel *loc. cit. n.* 14. et alii communiter; Sufficit autem subscriptio Notarii, quamvis per alium etiam privatum instrumentum scriptum fuerit: prout innuitur *cap. Inter dilectos* 6. *verb. Instrumentum quoque, de fide instrumentor.* Abbas *ibidem n.* 7. et alii communiter, servatque praxis generalis. 68

Undecimo, requiritur, quod Notarius apponat in Instrumento signum solemne sui Notariatus, idest certam aliquam imaginem, vel figuram calamo depictam, aut per modum typi impressam: Glossa *in cit. Authentic. seu Novella* 75. *de instrumentor. cautela etc. verb. Oportet.* Reiffenst. *loc. cit. n.* 24. Engel *loc. cit. n.* 14. Pirhing *loc. cit. n.* 7. *vers. Deniq.* Covarr. *cit. cap.* 20. *n.* 6. Mascard. *loc. cit. n.* 92. post Bartolum in *Proem. ff. n.* 6. et alios. 69

Duodecimo, requiritur ad uberiorem cautelam, quod Notarius servet semper eamdem formam subscriptionis in uno instrumento, ac in aliis, ut, cum opus fuerit, possit fieri comparatio instrumentorum per ipsum confectorum; *arg. cit. Authentic. seu Novella* 73. *de instrumentor. cautela* 6. juncta Glossa *ibid. verb. Adjiciatur.* 70

* Postremo, ut instrumenta legitime facta dici possint, adeo ut fidem faciant, aliam requirunt solemnitatem: Paulus *recept. sent. lib.* 5. *tit.* 23. §. 6. Ita quippe laudatus Juris Ctus: « Amplissimus ordo decrevit, eas tabulas, quae publici, vel privati contractus scripturam continent, adhibitis testibus ita signari, ut in summa marginis ad mediam partem perforatae triplici lino constringantur, atque impositum supra linum cerae signa imprimantur, ut exteriores scripturae fidem interiori servent. Aliter tabulae prolatae nihil momenti habent ». Temporibus Neronis Imperatoris tantus erat falsariorum numerus, ut hac lege opus fuerit ipsorum fraudibus occurrere. Testem habemus Svetonium in *Neron. cap.* 17. qui de hoc Senatus consulto ita loquitur. « Adversus falsarios tunc primum repertum, ne tabulae nisi pertusae, ac ter lino per foramina trajecto obsignarentur *.

Supradictae Solemnitates, quamvis non omnes de rigore Juris requirantur ad essentiam, seu substantiam instrumenti publici, solent tamen omnes secundum receptam consuetudinem adhiberi, ita 71

ut, si aliqua omittatur, tale instrumentum de fraude, et falsitate suspectum reddatur; Unde servandae sunt secundum cujuslibet Provinciae probatam consuetudinem, *arg. cap. Cum Dilectus* 8. *et cap. Cum tanto* 11. *de consuetudine*, Mascard. *loc. cit. n.* 17. Pirhing *loc. cit. n.* 7. *in fine*, et alii passim.

72 Instrumentum publicum manu Notarii confectum cum dictis requisitis solemnitatibus, si Originale, seu Authenticum sit, plene probat, plenamque facit fidem, tam pro proferente, quam contra proferentem: *Communis*, per text. in *l. In exercendis* 15. *et tot Titul. Cod. de Fide instrumentor. cap. Si scripturam Authenticam* 1. *cap Scripta vera Authentica* 2. *et cap. Cum P. Tabellio* 15. *de Fide Instrumentorum*, cum similibus.

* Notandum tamen, quod instrumentum, ut fidem faciat apud judicem, apud quem producitur, debet agnosci per Tabellionem Amanuensem, cujus opera in eo conscribendo Tabellio usus est, et Adnumeratorem pecuniae, videlicet argumentarium, qui ei interfuit. Quo si nec Amanuensis, nec Adnumerator praesto sint, forte quia nullus fuerit Amanuensis, et Adnumerator, qui instrumento interfuerint, aut mortui sint, vel absint, solius Tabellionis testimonio credetur. Quod si Tabellio defunctus sit, habebit instrumentum fidem tam ex testimonio Amnensis, Adnumeratoris, et testium, quam ex collatione adimpletionis Instrumenti. Si autem nullus horum adsit, sola collatio adimpletionis non sufficiet, sed etiam examinandae sunt subscribentium contrahentium scripturae, ut etiam fusius *in Novell.* 73. *cap.* 7. *

73 Item plene probat, plenamque facit fidem etiam Protocollum, si habeat dictas solemnitates ad instrumentum publicum, et solemne requisitas: Immo Protocollo habenti dictas requisitas solemnitates adeo creditur, ut in dubio magis sit standum Protocollo, quam instrumento inde desumpto: Sic clare desumitur, ex *cap. Quoniam contra* 12. *de probationibus, et ex cit. Authentic. seu Novella* 44. *de Tabellionibus cap. Illud quoque* 2. *Collat.* 5. ubi Imperator fatetur, quod mediis Protocollis fuerint saepe detectae multae fraudes. ibi: *Novimus enim, multas falsitates ex talibus Chartis* (scilicet Protocollis) *ostensas, et prius, et nunc*; Et sic tenent Bartolus *in leg. Sempronius, ff. de Legat.* 2. istud probans ex *leg. Si quis ex argentariis* §. *penult. ff. de Edendo, et cit. Authentic. seu Novella* 44. *de Tabellionibus Collat.* 4. *per totum* Mascard. *de probationib. concl.* 1205. *n.* 2. Alexander *concilus.* 105. *n.* 1. *votum.* 2. Menoch. *de Arbitr. Judic. lib.* 2. *cap.* 87. *n.* 1. Zoesius *tit. de Fide instrumentor. n.* 6. Reiffenst. *loc. cit. n.* 37. Pirhing *loc. cit. n.* 17. et alii. Et ratio est, quia si ex Juribus cit. n. *antecedenti* instrumentis ex Protocollo extractis datur publica, et plena fides, multo magis debet dari ipsi Protocollo, juxta vulgatum commune Axioma. « Propter quod unumquodque tale, et illud magis tale ».

Mortuo ante perfectionem solemnis instrumenti Notario illo, qui ad partium petitionem Protocollum fecit, tunc accedente Judicis auctoritate, potest alius Notarius requisitus ab iis, quorum interest, mortui notas, seu Protocollum in publicum, et solemne Instrumentum redigere, et tale instrumentum plenam fidem facit, perinde ac si a priore Notario confectum, et absolutum fuisset: *Communis*, textu expresso *in cap. Cum P. Tabellio* 15. *de Fide instrumentor.* 74

Ad id tamen requiruntur plures conditiones. Et 75
Prima est, quod prior Notarius fuerit mortuus, sive naturaliter, sive Civiliter per diuturnum impedimentum, vel per perpetuam infirmitatem.
Nullus enim Notarius potest in instrumentum pu- 76
blicum redigere Protocollum alterius Notarii adhuc vivi: *Authentic. seu Novella* 33. *de Tabellionib. Collat.* 4. juncta Glossa *ibid. verb. Ipsi per se, cap. Cum P. Tabellio* 15. *de Fide Instrumentor.* et Glossa *ibid. verb. Perpetuam*; ubi expresse dicit, quod « Tabellio, dum vivit, non potest alteri committere completionem instrumenti, sed ipsemet debet complere Instrumentum, prout in protocollo reperitur ».

Secunda est, quod ad id interveniat auctoritas 77
Judicis, sive Ordinarii, sive Delegati, qui de morte, seu diuturno impedimento prioris Notarii, simulque de fide, et integritate illius, et Protocolli, seu notarum ab Ipso factarum summarie cognoscat: *c. Cum P. Tabellio* 15. *de Fide Instrumentorum*, Covarr. *Pract. q. c.* 21. *n.* 3. Pirhing *loc. cit. n.* 19. Reiffenstuel *loc. cit. n.* 51. *et* 54. et alii passim.

Tertia est, quod Notarius id faciat ad petitio- 78
nem eorum, quorum interest, sicque etiam pars adversa, cujus interest, debet citari, *cit. cap. Cum P. Tabellio* 15. *de Fide instrumentor.* Pirhing *loc. cit. n.* 10. Reiffenstuel *loc. cit. n.* 10. et alii communiter.

Quarta est, quod Notarius id praestet fideliter, 79
nihil ad substantiam pertinens addendo, diminuendo, vel mutando ex iis, quae in notis, seu Protocollo defuncti continentur: Glossa *in cit. cap. Cum P. Tabellio verb. Perpetuam*, ubi expresse dicit, « quod debet complere instrumentum prout in Protocollo continetur, nihil addendo, vel diminuendo, quam in Protocollo continetur »; *ut in Authentic. de Tabellionib. Collat.* 4. Abbas *ibid. n.* 5. et Joannes Andreas *n.* 8. Reiffenstuel *loc. cit. n.* 53. Pirhing *loc. cit. n.* 19. et alii passim.

Quinta est, quod Notarius notas, seu Protocol- 80
lum Notarii mortui redigat in publicam instrumenti formam. Et tale Protocollum semper penes se servet, *cap. Quoniam contra* 11. *de probationibus*, et *citat. Authentica de Tabellionibus Collat.* 4. ea addita ratione: « Ut habeat unde sciat negotium, et interrogatus a Judice possit, quae subsecuta sunt, cognoscere, et respondere »: Pirhing *loc. cit. n.* 29. Reiffenstuel *loc. n.* 52. et alii communiter.

* Instrumentum vero in publicam formam redactum plene probat, et quidem ipsum authenticum instrumentum fidem facit, non hujus Index aut exemplum, etiamsi fiscus agat. Nam, ut inquit Paulus, « Quicumque a fisco convenitur, non ex indice, et exemplo alicujus scripturae, sed ex authentico conveniendus est. Ita si contractus fides possit ostendi. Caeterum calumniosam scripturam vim in judicio obtinere non potest »: *l. 2. ff. de fid. Instrumentor* *.

81 Interdum tamen Exemplaria, seu Transumpta Originalium instrumentor. si fiant auctoritate Judicis Ordinarii, vel Delegati per publicam personam, ac servatis de Jure servandis, habent eam vim probandi ac Originalia, textu expresso *in cap. Si instrumenta* 16. *de Fide instrumentor.* ibi: « Si instrumenta propter vetustatem, vel propter aliam justam causam exemplari petantur, coram Ordinario Judice, vel Delegato, ab eo specialiter praesententur, qui si ea diligenter inspecta, in nulla sui parte vitiata repererit, per publicam personam illa praecipiat exemplari, eamdem auctoritatem per hoc cum Originalibus habitura ».

82 Immo in pluribus casibus Exemplaria habent eamdem vim probandi, ac Originalia, etiamsi sint facta sine auctoritate Judicis Et signanter quando in Litteris Pontificiis, ut fieri solet, habetur inserta hujusmodi clausula: « Quodque praesentium Transumptis, etiam impressis, manu alicujus personae in Dignitate Ecclesiastica constitutae munitis eadem prorsus fides adhibeatur, quae praesentibus adhiberetur, si forent exhibitae, vel ostensae »; Tunc enim, ut Exemplaria vim habeant probandi, ac Originalia, sufficit praedicta in tali Clausula observari: Reiffenstuel *loc. cit. n.* 65. et alii communiter.

83 Item quando Exemplar fuit factum, seu scriptum manu ejusdemmet Notarii, qui instrumentum Originale confecit. Cum enim idem Notarius de eodem negotio possit conficere plura ipsissima instrumenta, et in tali casu idem sit Auctor ejusdem Scripturae, eadem fides debet praestari utrique, *arg. c. Dudum* 20. *de convers. conjugat.* ubi tale publicum instrumentum post amissionem prioris ab eodem Notario confectum, fuit habitum pro legitimo, et valido: Pirhing *loc cit. n.* 23. Reiffenstuel *loc. cit.* n. 66. Mascard. *de prob. conclus.* 712. *n.* 25. testans de communi.

84 Item quando, et ubi contraria consuetudo derogavit citato Canoni *Si instrumenta* 16. *de Fide instrumentor.* uti in praxi non solet hodie Judex inspicere Originale, sed Notarius, qui instrumentum inscribit, testatur, quod illud omni cum diligentia inspexit, et nullum in eo vitium reperit, atque de verbo ad verbum cum Ipso concordat etc. Pirhing *loc. cit. n.* 22. Reiffenstuel *loc. cit. num.* 67. et alii, *arg. cap. Cum tanto* 11. *de consuetudine.*

85 Item quando Notarius Exemplum instrumenti conficit de consensu, et rogatu partium, quarum interest; Tunc enim illud fidem facit, et plene probat etiam sine Judicis auctoritate, saltem in praejudicium partium, earumque successorum, quia *in cit. c. Si instrumenta* 16. *de Fide Instrument.* est sermo, quando ex unius tantum partis voluntate instrumentum Originale per Notarium exemplatur, tunc enim necessario requiritur Judicis Auctoritas; Secus autem si id fiat ex consensu omnium partium, quarum interest.

Actor non potest regulariter petere, ut Scripturae, et Instrumenta propria Rei, sibi ab ipso tradantur ad probandam suam intentionem; Nec res suas, Scripturas, et instrumenta, quibus in Judicio non est usurus, tenetur tradere, seu consignare ipsi Actori: *Communis* per text. *in cap.* 1. *de Probationibus*, juncto ejus Summario, in quo expresse dicitur: « Reus Actori sua propria instrumenta dare non tenetur », *et l. Qui accusare* 4. *Cod. de Edendo*; Non enim Juris, aut aequitatis ratio permittit, ut quis invitus arma, quibus impugnatur, adversario suo tradere, eumque contra se adjuvare cogatur, l. *Nimis grave*, *Cod. de Testibus.* 86

* Sed haec regula suas patitur exceptiones. Nam quandoque reus rationes suas edere compellitur, licet contra se ipsum faciant. Sic enim rescribit Divus Pius *in l. 1. Cod. de edendo.* « Ipse dispice quemadmodum pecuniam, quam te deposuisse dicis, deberi tibi probes Nam quod desideras, ut rationes suas adversaria tua exhibeat, id ex causa ad judicis officium pertinere solet ». Fiscus etiam eum agit, hoc utitur privilegio, ut reum ad edenda sibi instrumenta cogere possit, per text. *in l. 2. §. 1. ff. de jure fisci.* Notandum tamen, quod non indistincte quaevis instrumenta edere reus tenetur, sed ea dumtaxat, quae ad causam pertinent, de qua agitur *l. 3. ff. de edendo.* Sciendum denique, distinctiones, quas statuimus inter reum, et actorem, quoad exhibitionem instrumentorum, privata dumtaxat spectare instrumenta. Nam quoad publica attinet, ab utraque parte exhibenda sunt. Etenim « Is, apud quem res agitur, acta publica tam civilia, quam criminalia exhiberi inspicienda ad investigandam veritatis fidem jubebit ». Ita rescripserunt Severus, et Antoninus *in l. 2. Cod. de Edendo* *

Tenetur tamen Reus tradere Actori petenti instrumenta communia, et si Judex parti petenti non facit tradi instrumenta communia, licite ab ipso appellatur, et quidquid post appellationem attentatum fuerit, non valet: *Communis*, text. expresso *in c. P. Perpetuus Vicarius* 12. *de Fide instrumentor.* juncta Glossa *ibid. verb. Instrumentorum communium*, cum pluribus Juribus ibi adductis. Et ratio est, quia instrumenta communia sunt quodammodo propria utrique parti; Nam quod commune est, meum est, *l. Servi electione*, juncta Glossa verb. *Communis*, *ff. de Legat.* 1. adeoque talia communia instrumenta a qualibet juste petuntur, et ab altera tradi debent, 87
88

et ad id compelli potest, et debet a Judice, alias fit ibi locus appellationi.

89 Instrumenta inter se contraria, si ab eadem parte contra adversarium suum producantur in judicio, nihil probant, sed fidem sibi adinvicem derogant, textu expresso *in cap. Imputari* 13. *de Fide instrumentor.* ubi insuper redditur ratio, ibi; « Imputari ei potest, quod contrarias inter se scripturas in judicio protulit Fidem sibi ad invicem derogantes, cum in ipsius fuerit potestate, quam voluerit, non proferre »; Et concordat *l. Scriptura, Cod. eodem.*

90 Si autem instrumenta contraria a diversis partibus producantur, tunc standum est instrumento digniori, ver. gr. publico, aut quod magis caret falsi suspicione, *arg. l. Scripturas, Cod. Qui potiores in pignore.* Sic Glossa *final.* in *cit. c. Imputari*, et Abbas *ibid. n.* 3. Reiffenstuel *loc. citat. n.* 324. et alii, et desumitur ex *cit. l. Scripturas, Cod. Qui potiores in pignore*, *et c. In nostro* 32. *de Testibus* cum similibus.

91 Si instrumenta hinc inde producta omnino sint aequalia, et paris auctoritatis, seu dignitatis, tunc Reus est absolvendus, praeterquam in causa liberali, seu favorabili, textu expresso *in cap. Ex litteris* 3 *de probationibus*, ibi: « Quod si ambarum partium testes sunt aeque idonei, possessoris testes praeferuntur, cum promptiora sint Jura ad absolvendum, quam ad condemnandum, praeterquam in liberali causa, in qua si utriusque partis testes aequales fuerint, pro libertate sententia proferetur »; juncto Summario *ibidem*, in quo sic praecise dicitur: « In communi judicio probant actor, et reus, et si pariter probant, reus absolvitur, nisi favorabilem causam foveat Actor ». Et Glossa *ibidem verb. In liberali*, ubi assignat quatuor causas liberales, in quibus si utriusque partis probationes fuerint aequales, sententiari debet favore ipsarum, scilicet pro favore Matrimonii, favore Testamenti, favore Dotis, favore Libertatis, adducitque ad id duos sequentes versiculos.

Stat Testamentum, Libertas, Conjugium, Dos,
Si sint aequales qui producuntur utrinque.

* Observandum superest, illud instrumentum pro eo fidem facere non posse, qui illo non usurum se contestatus est. Hinc « si adversarius tuus apud acta Praesidis provinciae, cum fides instrumenti, quod proferebat, in dubium revocaretur, non usurum se contestatus est, vereri non debes, ne ex ea scriptura, quam non esse veram etiam professione ejus constitit, negotium denuo repetatur » *l.* 3. *Cod. de fid. instrum.* *.

92 Instrumentum ob factam in parte substantiali rasuram redditur suspectum de falsitate, ac proinde reprobari potest: Secus si rasura facta sit in parte non substantiali, seu in loco non suspecto: *Communis*, et quoad primam partem colligitur clare ex *cap. Inter dilectos* 6. *de Fide Instrumentor.* juncto ejus summario, in quo praecise dicitur: « Instrumentum publica manu confectum habens sigillum, cujus litterae non sunt legibiles, vel scripturae deletae, vel enormem patitur fracturam, non probat ». Et clarius ex *capit. Cum venerabilis* 7. *de Religiosis domibus*, ubi statuitur: « Instrumento nullam fidem penitus adhibendam propter superlinearem scripturam, et rasuram loco suspecto factam, ubi videlicet annotatio temporis recensetur »; et infra subjungit Pontifex: « Instrumentum praedictum . . . . ad faciendam super hoc fidem invalidum esse cognovimus, utpote propter praedicta de Jure suspectum ». Quo ad secundam autem partem habetur clare *ex capit. ex litteris* 3. *de Fide instrumentorum*, ibi: « Dicimus, quod propter abrasionem illam judicari falsae non possunt, nec etiam haberi suspectae », juncto ejus Summario, in quo expresse dicitur: « Rescriptum Apostolicum propter rasuram in loco non suspecto non censetur vitiosum », *et capit. Ex conscientia* 9. *de crimine falsi*, in cujus Summario sic praecise habetur: « Propter paucam litterarum rasuram in loco non suspecto Rescriptum non probatur falsum ».

Amissio scripturae, seu instrumenti, non nocet, si possit fieri probatio ipsius negotii v. g. debiti per testes, vel alio legitimo modo: *Communis*, textu expresso in *l. Debitores* 1. *Cod. de fide instrumentor.* ibi: « Debitores tuos quibuscumque rationibus debere tibi pecuniam si probaveris, ad solutionem compellet aditus Praeses Provinciae. Nec oberit tibi amissio instrumentorum, si modo manifestis probationibus eos debitores esse apparuerit ». 93

Si instrumentum sit amissum casu fortuito, incendio, innodatione, praedatione, et hujusmodi, oportet, ut illud allegans probet casum fortuitum, et tenorem instrumenti; vel per Testes, qui praesentes fuerint contractui celebrato, et instrumento per Notarium legitime confecto, vel per Testes, qui licet tempore celebrati contractus, et confecti instrumenti non fuerint praesentes, postea tamen illud propriis oculis viderunt in nulla sui parte vitiatum, et attente legerunt ejus tenorem ita, vel ita sonantem; alias Debitores ad solutionem non possunt compelli, textu expresso *in l. Sicut iniquum est* 5. *C. de Fide instrumentor.* ibi: « Sicut iniquum est, instrumentis vi ignis consumptis, Debitores quantitatum debitarum renuere solutionem, ita non statim casum conquerentibus facile credendum est; intelligere itaque debetis, non existentibus instrumentis, vel aliis argumentis, probare debere fidem precibus vestris adesse »; juncto ejus Summario ex Saliceto, ibi: « Si creditor dicat, se perdidisse casu instrumentum debiti, non debent propterea, qui dicuntur Debitores, ad solutionem urgeri, nisi Creditor probet casum, et tenorem instrumenti », et ibi Bartolus *n.* 2. Abbas *in cap. Albericus n.* 4. *de Testamentis*, Alexander *consil.* 196. *n.* 11. *lib.* 2. Mascard. *de* 94

probationib. concl. **910.** *n.* **6. 10.** *et seq.* Reiffenstuel *loc. citat. n.* **333.** *et seq.* et alii.

95 Si instrumentem pereat facto adversarii, illud v. g. dilacerantis, vel anferentis, oportet, ut istud legitime probetur, et facta tali legitima probatione, tunc per solum juramentum spoliati probatur tenor instrumenti, et valor rerum in eo contentarum. Sic desumitur ex *l. Si de possessione* **20.** juncta Glossa marginali *Cod. de probationibus;* et notat Abbas *in c. Accepimus* **4.** *n.* **4.** *de Fide instrumentor.* Mascard. *loc. cit. conclus.* **911.** *n.* **3.** *et* **4.** Reiffenstuel *loc. cit. n.* **837.** Engel *loc. cit. n.* **54.** et alii passim; In similibus enim, probata fraude, seu violentia per testes, sufficit, quod res amissae, earumque valor probentur per juramentum spoliati, textu expresso *in cap. Super eo* **7.** *de his, quae vi, metusve causa fiunt*, juncto ejus Summario, ubi sic expresse habetur »: Probata violentia per testes, res amissae probantur per juramentum, et super valore rerum amissarum, taxatione Judicis praemissa, et secuto petentis juramento, fit condemnatio ».

96 Falsificantes scripturas, seu instrumenta quas poenas incurrant; Vide verb. *Falsum, Falsarium a n.* **39.** *ad* **73.**

97 Scripturae, et instrumenta, quae conficiuntur, et rogantur a Cancellario Episcopi tamquam Cancellario, servari debent in Episcopi Cancellaria, non autem transferri debent in Archivio Communitatis: *Sacr. Congreg. Conc.* **5.** *Novembr.* **1625.** apud Pignatell. *tom.* **4.** *consult.* **210.** *num.* **3.**

98 Immo potest Episcopus per Edictum praecipere aliis Notariis, quod exhibere debeant in Cancellaria Episcopali acta, seu rogitus, illorumque Exemplaria spectantia ad Monasteria Monialium, prout laudando Episcopum Eugubinum, qui tale mandatum dederat, respondit *Sacra Congreg. Episc.* **31.** *Jan.* **1596.** apud Monacell. *par.* **1.** *titul.* **1.** *formul.* **5** *num.* **3.**

99 Ecclesiastici non possunt cogi ad faciendam insinuationem in Cancellaria Laicali Instrumentorum dotalium Monialium, Patrimoniorum, et similium Scripturarum: *Sacra Congregat. Immunitat. in Nicen.* **28.** *Septembr.* **1677.** *lib.* **2.** *Decretor. Altovit. pag.* **1461.**

100 Episcopus requisitus a Laicis pro consignatione Scripturarum respondeat se non habere facultatem, sed adeundum esse Sanctissimum pro obtinenda facultate: *Sacra Congregat. Immun. in Neritonen.* **17.** *Novembr.* **1654.** *lib.* **3.** *Decret. Paul. pag.* **54.**

101 Omnes Scripturae pertinentes ad Abbatiam N. existentes in Archivio Archiepiscopali debent communicari Abbati pro tuitione jurium ei competentium: *Sacr. Congr. Immun. in Acerren.* **23.** *Maii* **1703.** *lib.* **3.** *Decr. Vallem. pag.* **490.**

102 Datur facultas extrahendi ser. ser. Protocolla, et Instrumenta Notarii demortui a loco immuni, et consignandi ser. serv. in Archivio publico Civitatis cum praevio inventario dictarum Scripturarum, ita tamen, ut nullum inferatur damnum, seu praejudicium heredi pro Jure sibi compente super dictis Scripturis. *Sacr. Congreg. Immun. in Forosempronien.* **13.** *Augusti* **1667.** *lib.* **1.** *Decr. Altrov. pag.* **141.** *in Marsicen.* **10.** *Decemb.* **1678.** *lib.* **2.** *Decret. Altov. pag.* **1685.**

Ad evitandas fraudes, quibus potest subjici Justitia ob falsificationem praetensam Scripturarum, quas apud se retinet Notarius confugitus in loco immuni, datur Episcopo facultas perquirendi dictas Scripturas ad effectum faciendi Inventarium, et consignandi in manu Iudicis competentis, ut de ipsis disponat prout de jure: *Sacr. Congr. Immun. in Reatina* **31.** *Decr.* **1677.** *lib.* **2.** *Decret. Altov.* **189.** 103

Praecipitur Archiepiscopo, ut auctoritate sua ordinaria cogat Secretarium Communitatis ad communicandas Scripturas pro lite cum Communitate pendente in Sacra Congr ratione aperitionis Macelli: *Sacr. Immun. in Beneventana* **22.** *Aprilis* **1673.** *ibi pag.* **792.** 104

Injungitur, mandante Sanctissimo, Episcopo Montis Regalis, et Nuncio, ut faciant abolere omnes Scripturas ab eorum Tribunalibus quomodolibet emanatas, et omnia facta inde secuta quoad solutionem oneris Laicalis contra Ecclesiasticos, et transmittant ad Sacr. Congreg. publicum documentum dictae abolitionis: *Sacr. Congreg. Immun. in Montis Regalis* **5.** *Maii* **1677.** *lib.* **2.** *Decretor. Altovit. pag.* **1384.** 105

Archiepiscopus curet restitui Ecclesiae Protocolla, seu Scripturas ab ipsa extractas de ejus ordine ad effectum consignandi, cui de jure, et homine ex defectu facultatis: *Sacr. Congregat. Immun. in Regien.* **4.** *Octobris* **1681.** *ibi pag.* **2266.** 106

Nisi Scripturae ab Ecclesia ablatae restituantur, non conceditur absolutio: *Sacra Congregat. Imm. in Oritana* **10.** *Septemb.* **1629.** *lib.* **2.** *Decret. Paul. pag.* **5.** 107

Aliam ad rem. Vide verb. *Falsarius*, verb. *Litterae*, verb. *Notarius*, verb. *Probatio.* 108

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

De hoc argumento quamvis late disseruit *Auctor*, libet tamen per compendium totam materiam complecti. Scripturae aut publicae sunt, aut privatae. Publicae scripturae sunt, quae auctoritate publica a Personis illa pollentibus confecta sunt. 109 110
Huc autem I. pertinent Instrumenta a Capitulis Ecclesiasticis confecta, ac sigillo eorum munita; *cap.* **2.** *de Fid. Instrumentorum.* 111

II. Libri Ecclesiastici, quibus consignantur Baptizati, et novi Conjuges copulati; *Carpzov. lib.* **12.** *Jurisprud. consistor. defin.* **315.** *n.* **2.** *et* **3.** *Philippi in us. practit. Instit. Eclog.* **47.** 112

Notandum vero, libros hosce de iis tantum fidem facere, quae coram Parochis acta sunt, non vero quae ex relatione aliorum habent. Vide quae diximus in *addit. ad verb. Ætas.* 113

114 III. Acta judicialia legitime confecta a publica Persona, seu Actuario Judicii ad illa judicia solemni juramento obstricti, quae tunc demum fidem publicam habent; *cap.* 11. *de Fid. Instrument.*

IV. Scripturae privatae testium subscriptione munitae, modo adhuc vivant, ut subscriptionem suam recognoscere valeant. Iis enim defunctis, vim probandi haud habent; *cap.* 2. *eod. tit.* Publica vero documenta ex se probant, ut ut mortui
116 sint Testes subscripti. Hoc intuitu *in L.* 11. *C. Qui potior. in pignor.* hypotheca publica censetur, quae constituta est in scriptura trium testium subscriptione roborata, quod tamen aliter intelligi nequit, quam si testes adhuc vivant, seu subscriptiones suas recognoscere queant, vel ad minimum duo supersint, qui recognitionem facere possint, quia inde fides publica scripturae privatae dependet. Consule *Brunemann. ad cit. L.* 11. *n.* 5. *C. Qui potior. in pignor.*
117 V. Notariorum instrumenta legitime confecta. Probant tamen si in originali, non item si in exemplo producantur; *cap.* 1. *dict. tit.* Nec sufficit
118 exemplum, quod fide Notarii ab Originali, vel quod
119 pro tali habetur, transumptum est. Exemplum vero transumptum secundum formam *in cap. finali d. tit.* praescriptam attendi debet. De hac autem forma plures incidere solent quaestiones. At vide
120 de iis *Bohemer. in decretal. lib.* 2. *tit.* 22. §. 5. *seq.* Extra ordinem vero fides etiam exemplo esse potest, non quidem, si in Archivio repertum sit, ut perperam nonnulli volunt, sed si agatur de causa antiqua, et insignia quaedam adminicula eidem accedant: *cap.* 13. *de Probat.*
121 Sunt qui in classe Scripturarum publicarum recensent VI. Et Regesta Monasteriorum, quibus dusignati sunt reditus, aliaeque obventiones ad Monasterium spectantes: Confer *Genua de Scriptur. privat. lib.* 5. *qu.* 1. *et* 2. Sed eos refutat *Bohemer. loco mox cit.* §. 3.

Scripturae privatae regulariter pro scribente non probant. Contra vero scribentem probant, dummodo debite recognoscantur, nec *indeterminate* loquantur, sed causam debendi adjectam habeant; *cap.* 14. *de Fid. instrument. L.* 25. §. *final. ff. de Probat.* 122

Extra ordinem vero scripturae hae indeterminate loquentes probant, I. Inter Mercatores, quippe qui stylo admodum laconico inter se utuntur, ut plurimum causam specialem debendi omittunt, et simpliciter fidei datae inhaerents: *Marquard. de Jur. Mercator. lib.* 1. *cap.* 14. *n.* 11. *Brunemann. Centur.* 2. *dec.* 99. *per tot.* II. Si juramentum accesserit; *Barbos ad cap.* 14. *n.* 2. *de Fide instrum. Seraphin. de Privileg. Juram privileg.* 94. *num.* 8. ubi tamen aliquas limitationes affert. III. Si statuto contrarium introductum. IV. Si Actor super causa debendi juramentum praestitit, licet generaliter tantum juraverit, ex justa causa Reum debere: Confer *Bohemer. ubi supra* §. 10. 123 124 125

Illud subnectendum, subtrahi posse vim probandi Scripturis variis de causis I. Si per testes, vel alio modo earum falsitas probetur. *cap.* 4. *et* 10. *de Fid. Instrum.* II. si non sint legibiles. Vide *Bohemer. in dissertat. de Script. non legit. cap.* 4. III. Si contradictoriae ab eodem producantur; *cap.* 13. *dict. tit.* IV. ex rasura, si in loco principali appareat; *cap.* 3. *dict. tit.* 126

SCRUPULUS

SUMMARIUM

1. Scrupulus unde sit dictus? — 2. Scrupulus quid sit? — 3. Scrupulosi alii sunt circa praesentia, et alii circa praeterita, et utrique qui sint? Item quae sint signa conscientiae scrupulosae? Item quae sint ejus causae? Item quae sint ejus remedia? Item quae sint ejus privilegia? et quando liceat, vel non operari contra conscientiam scrupulosam? *remissive.*

1 Scrupulus est sic dictus, eo quod instar scrupuli, seu lapilli calceis inclusi, pedemque vexantis, animo hominis insidens, eum vexet, et angat; Scrupuli enim sunt minuti lapilli, qui inter ambulandum insiliunt in calceos hominibus, ac pedem torquent; Inde injicere scrupulum dicitur, qui solicitudinem injicit animo cujuspiam; Et scrupulum eximit, qui solicitudinem eximit; Unde in *l. cum proponas* 3. *Cod. de Interdicto Matrimonio*, sic dicitur. « Ut autem omnis scrupulus auferatur, insistere pater tuus debet ». Sic expresse notat Joannes Kahl, alias Calvinus *in magno Lexico Juridico, verb. Scrupuli.*

Hinc Scrupulus definitur, quod sit inanis apprehensio, et hinc ortus timor, et anxietas mentis alicubi esse peccatum, ubi revera non est, nec fuit: *Est in re Communis.* Unde Scrupulus proprie fit, et tum conscientia scrupolosa proprie dicenda est, quando intellectus, neque determinate judicat, neque dubitat practice aliquid esse peccatum, sed potius habito, vel sufficienter proposito judicio non esse peccatum, sola apprehensione, vel suspicione mali ex inani, seu levi motivo titubat, fluctuat, anxie formidat esse, vel fuisse peccatum, v. g. forte se consensisse tali suggestioni, et hujusmodi. 2

Scrupulosi alii sunt circa praesentia, et alii cir- 3

ca praeterita, et utrique qui sint? Vide verb. *Conscientia a num.* 115. *ad num.* 126. ubi fuse agitur de conscientia scrupulosa, et assignantur signa conscientiae scrupulosae; Item remedia conscientiae scrupulosae; Item privilegia conscientiae scrupulosae. Et quando liceat, vel non, operari contra conscientiam scrupulosam.

SECRETARIUS SECRETUM

SUMMARIUM

1. Secretarius ad quid teneatur? — 2. Secretarius peccat in pluribus, quae assignantur? — 3. Quae sint conditiones ad justam compensationem? *remissive.* — 4. Quam mercedem possint exigere Secretarii, seu Cancellarii Curiae Episcopalis, *remissive.* — 5. Secretarius, qui multa scribit, probabilius non excusatur a jejunio. — 6. Secretum (praeter illud Confessionis Sacramentalis) potest aliquid dici quinque potissimum modis, qui assignantur. — 7. Revelare secretum in primo casu, seu modo, est peccatum mortale contra justitiam. — 8. Revelare secretum in secundo casu, seu modo; est etiam peccatum mortale contra Justitiam. — 9. Revelare secretum in tertio casu, seu modo, est peccatum mortale contra Justitiam, si promittens intenderit se obligare ad servandum tale Secretum ex Justitia, secus autem si solum ex fidelitate. — 10. Revelare secretum in quarto casu, seu modo, est peccatum mortale contra Justitiam — 11. Revelare secretum in quinto casu, est peccatum mortale contra Justitiam, licet non tam grave, sicut in quarto casu, seu modo. — 12. Justae causae revelandi secretum sunt potissimum quinque, quae annumerantur — 13. Per revelationem secreti potest aliquando fieri injuria gravis, aliquando injuria levis, et aliquando nulla. — 14. Assignatur, quando fiat injuria gravis, et peccetur mortaliter. — 15. Assignatur, quando fiat injuria levis, et peccetur solum venialiter. — 16. Assignatur, quando nulla fiat injuria, et nulliter peccetur. — 17. Generales, Provinciales, Visitatores, aliique Religiosorum, et Religiosarum Superiores graviter peccant contra Justitiam, si personas, a quibus aliorum defectus corrigendos susceperint, manifestent. — 18. Item graviter peccant juxta gravitatem materiae, et circumstantiarum Generales, Provinciales, Definitores, aliique Vocales, et Secretarii, qui acta, et dicta in Capitulis, Definitoriis, aliisque Congressibus, aperiant amicis cum magno Religionis, et Religiosorum dispendio; Sicuti et illi, qui personis particularibus significant, quos favorabiles, et quos contrarios habuerint in Ordine ad Dignitates, Gradus, et Officia, ad quae fuerunt propositi. — 19. Item graviter peccant Regulares omnes utriusque sexus quidquam in Religionis detrimentum patefacientes, seu aliquid in praejudicium famae Religionis, aut particularis Religiosi, vel Religiosi, vel Religiosae manifestantes. — 20. Alia ad rem, *remissive.*

1 Secretarius tenetur scire ea, quae ad suum Officium spectant, et juste, diligenter, fideliterque dictum Officium suum exercere: *Communis.*

2 Secretarius in pluribus peccat, et signanter si juramentum violet. Item si secreta revelet. Item si sententiam nondum publicatam manifestet. Item si processus, aut sententiam non recte custodiat, vel partibus sine praescripto judicis ostendat. Item si testimonia non fideliter transcribat, sive exaggerando, vel imminuendo, seu immutando, aut inventando: Item si surripiat aliquid ultra conventam mercedem, praesertim si non interveniant requisitae conditiones ad justum compensationem: *Communis.*

3 Quae autem sint conditiones requisitae ad justam compensationem? Vide verb. *Compensatio.*

4 Et quam mercedem possint exigere Secretarii, seu Cancellarii Curiae Episcopalis. Vide verb. *Cancellarius.*

5 Secretarius, qui multa scribit, probabilius non excusatur a jejunio. Potest enim Secretarius vires habere sufficientes ad multum scribendum, quamvis jejunet; Immo temperantia, et jejunium maxime conducit ad valetudinem sedentarii: Sanchez *in consil. lib.* 5. *cap.* 2. *dub.* 7. La Croix *lib.* 3. *par.* 2. *num.*1332. et alii passim; Quamvis tamen non desint, qui excusent a jejunio Secretarios multum scribentes ver. gr. Secretarios Regum, aliorumque Principum, ac praecipuorum Officialium, quia dicunt, tale Officium requirere constantes vires, quae multum debilitantur per jejunium; Sic Angles, aliique cum Burghaber *centur.* 3. *cas.* 5. et Diana *in Compend. verb. jejunium n.* 10. Vide verb. *Jejunium n.* 21.

Secretum (praeter illud Confessionis Sacramen- 6
talis, de quo infra sub verb. Sigillum Confessionis) potest aliquid dici quinque potissimum modis. Primo, quando aliquid ex natura rei petit esse, et teneri secretum, seu quando res uni, aut alteri revelata postulat ex se manere occulta. Secundo, quando res aliqua expresse, vel tacite sub secreto commissa est. Tertio, quando audiens, secretum promittit, licet non fuerit ipsi commissum. Quarto, quando res aliqua occulta cognoscitur per injuriam. Quinto, quando res aliqua occulta cognoscitur casu sine alia injuria etc.

Revelare secretum in primo casu, seu modo, 7
est peccatum mortale contra Justitiam, si materia sit gravis. *Communis.* Et ratio est, quia ex revelatione talis secreti in materia gravi causatur proximo grave, et notabile detrimentum in bonis vitae, vel famae, seu fortunae; Proximus autem habet verum Jus ad omnia dicta bona, adeoque revelare tale secretum, ratione cujus imminet proximo jactura dictorum bonorum, est gravis injustitia, et consequenter gravis culpa cum onere restitutionis.

8 Revelare secretum secundo casu, seu modo est etiam peccatum mortale contra Justitiam, si materia sit gravis: *Communis*. Et ratio est, quia Secretum revelatum sub expresso, vel tacito pacto tacendi, continet in materia gravi gravem obligationem Justitiae: Est enim contractus onerosus, cum subeat onus revelandi petens vicissim onus tacendi, adeoque etc.

9 Revelare secretum in tertio casu, seu modo, est peccatum mortale contra Justitiam in re gravi, si promittens intenderit, se obligare ad servandum tale secretum ex Justitia: Secus autem si solum ex fidelitate. An autem promittens intenderit se obligare ex Justitia, vel solum ex fidelitate, seu urbanitate, judicandum est ex circumstantiis materiae, personae, loci, temporis, et modi.

10 Revelare secretum in quarto casu, seu modo, est peccatum mortale contra Justitiam in materia gravi: *Communis*. Si quis enim per injuriam injuste aperit litteras alicujus, ex quibus cognoscit ipsum aliquod pingue beneficium certo medio consecuturum, certa negotiatione multum lucraturum, et hujusmodi, et postea revelat id amico, qui praevenit, impedit, et sibi tali medio, et negotiatione acquirit, peccat contra Justitiam, et tenetur ad restitutionem juxta proportionem certitudinis, probabilitatis, vel spei habitae illud bonum consequendi, quia talis injusta aperitio, et lectio litterarum, et revelatio secreti fuit impeditiva ipsius boni, et causa mali. Vide verb. *Litterae n.* 6.

11 Revelare secretum in quinto casu, seu modo, est peccatum mortale contra Justitiam in materia gravi, licet non tam grave, quam revelare secretum in quarto casu, seu cognitum per injuriam; *Communis*. Si enim quis sciens, seu cognoscens casu fortuito sine injuria ubi alter habeat thesaurum occultum, illum revelat, et inde surripiatur a Latronibus, peccat mortaliter, et tenetur ad restitutionem damnorum, cum ipse sit eorum causa, licet non tam graviter peccet, ac si cognovisset per injuriam, quia obligatio Justitiae circa secretum cognitum sine injuria est levior, quam circa secretum cognitum per injuriam.

12 Justae causae revelandi secretum sunt potissimum quinque. Prima est, quando res nullatenus secretum meretur, ex quo nulli prodesse, vel nocere possit. Secunda, quando res tradita sub secreto, est aliunde facta jam publica. Tertia, quando secretum cedit in damnum commune Reipublicae, aut alicujus innocentis. Quarta, quando secretum cessurum esset in grave nocumentum ipsiusmet secretum committentis. Quinta, quando ipsemet, cui secretum commissum est, grave damnum incurrere deberet, ni secretum revelet.

13 Ex supradictis colliges primo, per revelationem secreti posse aliquando fieri injuriam gravem, aliquando injuriam levem, et aliquando nullam: *Communis*.

14 Colliges secundo, tunc per revelationem secreti fieri injuriam gravem, et peccari mortaliter, quando quis in materia gravi secretum, expressa, vel tacita conventione tacendi sibi commissum, revelat: *Communis*. Et ratio est, quia servare fidem sibi commissam est de Jure naturali, ut tradunt communiter Doctores cum Sancto Thoma 2. 2. *q.* 70. *art.* 1. *ad* 2. Unde Proverb. *c.* 11. *n.* 13. sic habetur: « Qui ambulat fraudulenter, revelat arcana, qui autem fidelis est animi, celat amici commissum », Et quidem quoad expressam conventionem res de se clara est. Quoad tacitam autem conventionem manifeste patet in multis, et signanter in Consiliariis, belli Officialibus, Advocatis, Theologis, Medicis, Chirurgis, Obstetricibus; immo et probabiliter etiam in amicis, et propinquis, quibus consilii, remedii, vel auxilii capiendi causa certa secreta revelantur, quia supradicti omnes eo ipso, quod talia secreta suscipiunt, seclusa expressa conventione tacendi, tacite censentur vi officii, aut muneris, aut rei ex natura sua postulantis secretum ad silentium se obligare; et a fortiori injuriam gravem inferunt, et graviter peccant cum onere restitutionis, qui revelant secreta cognita per injuriam, ut dicebatur supra, de injuste, et fraudulenter aperientibus alienas litteras, et inde detecta secreta cum eorum notabili damno revelantibus; Et sic de similibus.

Colliges tertio, tunc per revelationem secreti fieri injuriam levem, et peccari solum venialiter, quando quis in materia levi modicum solum inde inferente damnum, aut ex imperfectione actus sine expressa gravi obligatione tacendi, secretum revelat: *Communis*; Et ratio est, quia res levis momenti obligat solum leviter ad secretum; Additur tamen *sine expressa gravi obligatione tacendi*, quia, si quis, praecedente tali expressa obligatione tacendi in aliqua speciali materia, etiam levi, secretum revelaret, injuriam gravem inferret, et consequenter graviter peccaret, non ratione materiae, quae de se esset levis, sed ratione violatae fidei contra expressam sibi impositam, et a se voluntarie assumptam obligationem tacendi, seu servandi fidem, etiam in dicta speciali materia levi. 15

Colliges quarto, tunc per revelationem secreti nullam fieri injuriam, et nulliter peccari, quando quis secretum revelat, aliqua ex quinque assignatis *supra n.* 12 interveniente justa causa ipsum revelandi. *Communis*; Et quidem interveniente prima, vel secunda ex assignatis causis res de se patet; Interveniente autem tertia, ut si Urbs esset prodenda, aut innocens injuste esset occidendus, licitum est etiam cum dispendio alterius, et malitia sua nocere volentis, revelare secretum ad avertendum simile malum, ut docet Communis Doctorum cum S. Th. 2. 2. *q.* 79. *art.* 1. Et ratio est, quia ex Lege, et ordine Caritatis quilibet licite potest, immo obligatur liberare innocentem ab injuria injuste nocentis, quamvis cum aliquo nocentis damno fieri debeat; Item interveniente quarta ex dictis causis, ut si committens secretum velit Matrimonium inire cum impedimento dirimente 16

alicui revelato, tunc si non possit aliter a tali matrimonio revocari, seu impediri, nisi Canonice denuncietur, licita, immo debita erit denunciatio, seu revelatio secreti, quia id exigit reverentia Sacramenti, et obligatio evitandi etiam proximi peccatum, ut tradit Communis Doctorum cum Sanchez *lib.* 3. *de Matr. disp.* 13. Laym. *lib.* 3. *tract.* 3. *cap.* 5. *n.* 1. Sporer *tom.* 2. *tract.* 5. *cap.* 4. *sect.* 3. *n.* 46. Sicuti etiam licitum est, immo debitum, pravam alicujus consuetudinem sub secreto commissam revelare Superiori, aut alteri, si non possit aliter ejus saluti consuli, quia bonum animae praeponderat bono famae; Item interveniente quinta ex dictis causis, ut si quis secretum sibi commissum non possit servare nisi cum dispendio vitae, et famae; tunc enim potest is licite tale secretum revelare, quia non censetur, se voluisse obligare ad servandum secretum in simili casu tanti sui detrimenti inde secuturi, cum praesumatur potius quemque ex ordine Caritatis propriam incolumitatem voluisse, et velle praeferre alienae, ut docent communiter Doctores cum Lessio *lib.* 2. *c.* 11. *dub.* 18. Layman *loc. citat. n.* 2. Sporer *loc. citat. n.* 46.

17 Generales, Provinciales, Visitators, aliique Religiosorum, et Religiosarum Superiores graviter peccant contra Justitiam, si personas, a quibus aliorum defectus corrigendos susceperint, manifestent: *Communis.* Et ratio est, quia certum est, ex conventione saltem tacita id sibi sub secreto strictissimo esse commissam; Tum quia talis revelatio apertissime retrahit subditos a declarandis defectibus necessario corrigendis, quod cedit in maximum, et gravissimum detrimentum disciplinae Regularis, et consequenter totius Provinciae, et Religionis.

Item graviter peccant juxta gravitatem materiae, et circumstantiarum Generales, Provinciales, Definitores, aliique Vocales, et Secretarii, qui acta, et dicta in Capitulis Definitoriis, aliisque Congressibus revelant, et aperiunt, et significant amicis cum magno Religionis, aut Religiosorum dispendio, sicuti et illi graviter peccant, qui personis particularibus significant, quos favorabiles, et quos adversarios habuerint in ordine ad Dignitates, Gradus, et Officia, ad quae fuerunt propositi: *Communis.* Et ratio est, quia similia sunt apertissima semina discordiarum, et divisionum; Et Proverb. *c.* 6. *n.* 19. Dominus detestatur *eum, qui seminat inter Fratres discordias.* 18

Item graviter peccant Regulares omnes utriusque sexus quidquam in Religionis detrimentum extra Religionem patefacientes, seu aliquid in praejudicium famae Religionis, seu particularis Religiosi, aut Religiosae manifestantes. Hinc in pluribus Religionibus tales manifestationes, et patefactiones ponuntur inter peculiares suos casus reservatos: *Communis.* 19

Alia ad rem. Vide verb. *Detractio*, et verb. *Literae.* 20

SECULARIZATIO

BONORUM ECCLESIASTICORUM.

1 Secularizationis nomen in Tractatibus Westphalicis primitus ortum habuit, illoque usus est Orator Gallicus Dux de Longueville 1646. 8. Aprilis in Collatione cum Protestantibus Monasterii habita. Magis latine *profanationem* eam dicendam volunt Protestantes, ut Mauritius in *Diss. de Sec. c.* 2. §. 1. Denotat autem translationem bonorum Ecclesiasticorum ad usus Civiles, vel seculares, de qua sola hic quaeritur; non enim dubium ullum est, bona Ecclesiastica ad alios usus pios aeque bonos, vel meliores, legitima authoritate interveniente, ex gravibus causis converti posse: hoc namque casu secularizatio non fit, et pia fundatorum intentio non tantum impletur, sed in melius adhuc commutatur,

2 Hanc autem cum Cl. Ludovico Philippo Behlen in *Diss. de Causis secularizationum illegitimis, et legitimis* §. 2. regulam ponimus: « secularizationem Bonorum Ecclesiasticorum injustam, et impiam esse ». Quam quidem regulam moratiores ipsi Protestantes Theologi, et Canonistae admisere. Satis sit Johannis Hornbek verba recitare in exam. Bullae Papalis Innocentii X. *p.* 110. ubi ait « Ut quis solo Magistratus arbitrio bona Ecclesiastica aliter vel accipiat, vel impendat, quam in usus, finesque Ecclesiasticos adversus donationum, et donatorum voluntatem, nemo hactenus docuit Reformatorum; uti nec, quod bona Ecclesiastica sunt juris publici, et quia proteguntur a Magistratu, ideo ad usus suos ab eodem ordinari possunt, et fisco suo addici. Quod si ita esset, profecto nec ego, nec alii Ecclesiis quippiam facile legaremus, quibus adhuc liceret securis esse, quod bona in pios usus a nobis data, iisdem serviant etc. ». Lutheranorum Theologorum conformem doctrinam adducit *Dedekennus vol.* 1. *Consil. f.* 990.

Sed quoniam Protestantes recentiores, quibuscum agendum nobis potissimum est, jure utroque Canonico, et Civili contempto, ad Sacram Scripturam provocant, divinis saltem revelationibus aurem praebeant. Exponit Deus per os Moysis effectus votorum sibi factorum, unum ex parte sui, scilicet quod rem sibi consecratam tamquam pro- 3

priam, et sanctam acceptare velit, alterum ex parte hominis, ne voto exsoluto homo in pristinos usus rem Deo traditam convertat. « Omne, quod Domino consecratur, sive homo, sive ager, non vendetur, nec redimi poterit. Quidquid semel fuerit consecratum, Sanctum Sanctorum erit Domino ». Levit. 27. v. 28. Majori energia de sacrorum bonorum raptoribus conqueritur Deus Malach. 3. v 8. ibi. « Si affliget homo Deum, quia vos configitis me? et dixistis: in quo configimus te? in Decimis, et in primitiis ». Quae verba ita vertunt Protestantium editiones: « numquid rapere debet homo, quae sunt Dei? quid vos rapitis mea, et dixistis, in quo rapimus tua? in decimis, et oblationibus, maledicti estis maledictione, eo quod vos me spolietis etc ». Qui ergo res Deo dicatas suis usibus insumit, Deum spoliat, Dei jus laedit, injuste prorsus, et impie. Duabus Divinis sententiis tragica duorum Sacrilegorum, et Divinae in illos vindictae exempla adjungamus, unum Balthasaris in ipso vasorum Sacrorum abusu, regno, vitaque privati: alterum Heliodori Sacrilegi Ministerii poenas luentis, Daniel 5. v. 11. Machab. c. 3. Utrumque notius est, quam ut hic narrari debeat: id unum advertimus, potuisse forte et Balthasarem, et Heliodorum, ejusque Regem praetextus illos diripiendorum sacrorum bonorum allegare, quos allegant recentiores quidam, et quos infra recensebimus, neque tamen illos divina, gravissimaque poena immunes mansisse. Innumera addere possemus divinae vindictae in direptores Sacrorum bonorum exempla ex Gentilium, et Christianorum historiis; sed tam late grassatur Pirrhonismus, ut vix verbo Divino aliqua, historiis fere nulla fides supersit. Interim, cum tamen eadem referant cujusvis populi, et religionis sapientes, conscientiae lectoris relinquimus, an justum timorem praedicta Divinae vindictae exempla incutere non debeant: An manus a bonis Sacris non cohibere illa veterum proverbia ab ipsis Protestantibus laudata, quibus docemur, bona ecclesiastica direpta non tantum non ditare, sed divinam benedictionem omnem impedire, ac consumere bona propria legitime quaesita. Confer Raynaudum in Tract. *Mala e bonis Ecclesiae male tractatis cap.* 3. *et* 6.

4 Adde jam ipsius Juris naturae principia. Profecto qui Ecclesiis bona sua tradiderunt, rerum suarum, sicut nos nostrarum, erant domini; Principes autem Ecclesiarum Fundatores supremo plane rerum donatarum dominio gaudebant; tam hi, quam privati liberam transferenti dominium potestatem habuerunt. Usi sunt isthac potestate in piis donationibus duplici modo, utroque valido, donando inter vivos, quales fuerunt fere omnes traditiones, et relinquendo mortis causa per ultimas voluntates, cujus rei rariora sunt exempla. Transtulerunt porro dominium in illos, qui acquisitionis, et juris capaces erant, et quidem voluntate maxime seria, quam junctis exsecrationibus perpetuo valituram esse voluerunt. Caventes solicite, ne bona sua ad haeredes etiam proprios, aliosve pervenirent, aut aliis quam sacris usibus cederent. Valida ergo, et legitima erat bonorum ecclesiasticorum traditio, et acquisitio, ac propterea. qui ea acquirebant, jus simul firmissimum in eadem bona acquirebant, tot postea seculorum possessione roboratum; uti ergo cuique suum dare, et multo magis relinquere primum omnis juris praeceptum est, ita ex eodem fluit Regula nostra: relinquenda esse Ecclesiasticis bona tanto tempore possessa, nec illa, nisi injuste secularizari posse.

Tandem finem, et naturam ipsorum bonorum 5
ecclesiasticorum consideremus. Data sunt Ecclesiis bona ad impensas cultui Divino necessarias, in alimoniam ministrorum, in levamen pauperum, et quidem non tantum praesentium, sed et omni aevo futurorum. Quantumcumque licet mutata sit exterior Ecclesiae disciplina, eamdem naturam adhuc hodiedum bona Ecclesiastica retinent. Ante omnia praecipiuntur ex bonis Ecclesiasticis, quae ad cultum Divinum, ad reparationem ecclesiarum etc. necessaria sunt. Licet Ministris Ecclesiae beneficia, ac praedia certa assignata sint, simul tamen illis inculcatur: patrimonium pauperum esse, quo vivunt; peccata populi, quae comedunt etc. ut proin ea, qua par est, moderatione hisce bonis utantur. Denique bona Ecclesiastica superflua pauperibus, aliisque causis piis uno omnium Theologorum, ac Jurisconsultorem ore addicuntur; adeo, ut Ministri Ecclesiae quocumque tempore futuri, ad fundos Ecclesiasticos suae sustentationi destinatos, et pauperes ad debitam sibi portionem, vel saltem Ecclesiae, et Communitates pro futuris suis Ministris, aut pauperibus jam jus quoddam habere videantur. His ergo sine injustitia, et impietate eripi bona illa per secularizationem non possunt, qua semel facta, praesentes, et futuri Ecclesise Ministri, ac pauperes perpetuo horum bonorum spe, et fruitione excidunt. Illustremus rem hanc comparatione cum aliquo Collegio in Republica existente. Ponamus, destinari a Collegio reditus certos pro sartis tectis conservandis aedibus Collegii, pro salario Ministrorum, pro pauperibus e Collegio; an sine injustitia bona huic fini dicata ab ipso etiam Principe auferri possunt? Nec ergo bona Ecclesiastica vel sacrae Fidelium Societati, qua tali propria, auferri, vel secularizari poterunt. Atque hoc ipsum publice expedit: quis enim usibus tam laudandis, et ipsi Reipublicae tam utilibus sua bona tanto labore parta, et liberis propriis adempta, consecraret, si praevideret, tam parum voluntati suae satisfacturos fore posteros ingratos? Num majores nostri, si praevidissent, quae suis bonis Ecclesiae dicatis fata immineant, tanta prodigalitate se, suosque illis privaturi fuissent? Expedire profecto visum est non Episcopis solis, sed a Constantino M. omnibus fere Christianis Principibus, varios favores, et privilegia talibus piis causis dari, ac quamcumque voluntatem etiam legum solemnitatibus non munitam hic valere. Maneant

ergo et inviolatae Majorum nostrorum voluntates piae, et legitimae, nec ab iis infringantur, qui proprias ultimas voluntates suas olim sancte servari cupiunt.

6 Praecipua, qua Protestantes, et Politici secularizationem bonorum ecclesiasticorum cohonestant, caussa est, Reipublicae necessitas, aut etiam utilitas. Verum modus huic necessitati ponendus est. Primus ergo, veluti ea non sit, Bona Ecclesiastica ad usus sacros, Deique cultum necessaria secularizari numquam posse. Secundus est: Bona Ecclesiastico licet tantum utilia, ex caussa utilitatis etiam verae, quam Respublica experiretur, secularizari non posse. Tertius Canon, Fieri potest hujusmodi secularizatio ex causa necessitatis Reipublicae, vel multorum etiam hominum, si conjuncta illa sit cum causa aut pietatis, ut si famis, pestis, aliisque iniquis temporibus non possint Respublica suos alere pauperes, infirmos etc., aut si conjuncta sit cum necessitato, vel utilitate Ecclesiae, ac Religionis.

7 Ut vero pressae necessitatibus Reipublicae legitime succurrat Ecclesia, sive parato peculio, sive bonis etiam alienatis, et secularizatis, conditiones aliquae requiruntur. Praescribit illas utrumque Lateranense Concilium, alterum a 1179. sub Alexandro III., alterum a 1215. sub Innocentio III. prohibens, ne ullo modo ex facultatibus Ecclesiasticis subveniatur Reipublicae, nisi Episcopus, et Clerus tantam necessitatem aspexerint, ut absque ulla exactione (*coactione*) ad relevandas communes utilitates, vel necessitates, ubi Laicorum non suppetunt facultates, subsidia per Ecclesias existiment conferenda, *addendo:* ut propter imprudentiam quorumdam Romanus Pontifex prius consulatur, cujus interest communibus utilitatibus providere: » Requiritur itaque *primo*, *ut laicorum non suppetant facultates*; si enim Respublica ex his nervum rerum gerendarum sibi comparare possit, bonis Ecclesiasticis nondum opus habet, adeoque casus necessitatis bonorum Ecclesiasticorum necdum adest. Habet nimirum Respublica suum aerarium ferendis communibus oneribus primario destinatum, sicut Ecclesia pariter communia onera Ecclesiastica sine concursu Reipublicae ferre debet, ac in hos Ecclesiasticos usus destinatum primario aerarium habet. Concedendum igitur Ecclesiae in nostro casu jure merito beneficium ordinis, ut ad communes necessitates concurrere non teneatur, quamdiu alia media supersunt, quamdiu scilicet aerarium Reipublicae adhuc est solvendo, et hoc etiam exinanito, quamdiu Cives onera communia ita ferre possunt, ut plene non exhauriantur. Profecto cum multis nobilium, Magistratuum, Militum, aliisque Collegiis privilegium illud competat, ut nonnisi in extraordinariis necessitatibus Reipublicae subvenire teneantur, cur Ecclesiae simile jus invidendum?

8 *Secundo* non sufficit necessitas, vel utilitas quaevis Reipublicae. Tanta scilicet requiritur, « ut Episcopus existimare possit, conferre Ecclesiam sua debere subsidia »; voluntque Interpretes, ut necessitas Ecclesiam aeque principaliter premat, uti Rempublicam; si enim secus contingeret, vera Reipublicae necessitas adesse non videretur, sed tantum quorumdam privatorum, nec ulla ratio, cur in bona Ecclesiastica involare liceat.

Potissimum verò *Tertio*, juxta cit. Concilium, Authoritas Ecclesiastica adesse debet. Cum enim rerum Ecclesiasticarum administratio a primis saeculis separatim Clero competierit, hoc jure spoliandus non est, cum insuper justissimum sit, ut in re, etiam minimi momenti, altera, cujus interest, pars audiatur. Quid aequius, quam ut audiatur Ecclesia, si illius bona in subsidium petantur? Quid iniquius, quam si Princeps subito bonis suis Ecclesiam privaret, ne auscultata quidem ejus exceptione, quod necessitas bona Ecclesiastica captandi necdum adsit etc.? Duo ergo hic vitanda sunt extrema; Primum: ne respublica dum aliae facultates adhuc suppetunt, vel dum vera non adest necessitas publica, subsidia Ecclesiastica requirat, multo minus sine consensu, et interventione, ac directione Ecclesiastica, vi extorqueat; sed, ut ait Concil. Later. « recipiat absque ulla coactione cum gratiarum actione », juxta quod constans, ac Juri non minus, quam aequitati, et praxi subnixa sententia est, in nullo plane casu Laicis competere, ut ipsi quantitatem subsidii ab Ecclesiis praestandi, determinent, aut huic, alterive Clerico, vel Ecclesiae, ejusque praediis suam ratam assignent, sed hanc partitionem ad Judicem Ecclesiasticum spectare: et sicut ejus solius est, videre, num necessitas sufficiens adsit ad praestanda subsidia sacra, ita et illius est, tam determinare quantitatem, quam illam a subjecto Clero colligere, et denique semper per modum doni gratuiti in Reip. subsidium conferre. Alterum: ne Ecclesiae Praesules, ut regibus placeant, assensum suum nimis facile per Indulta, ut vocant, pro levandis Decimis, aliisque Collectis de rebus Ecclesiasticis, praebeant; aut e contrario perspecta licet Reipublicae necessitate, qua in re Principis, cum hic Reipublicae negotia melius norit, judicium utique revereri debent, si, inquam, agnita Reipublicae necessitate nimium difficiles sint, ac suppetias differant, donec Respublica magis periclitetur, aut de illa plane actum sit. Itaque succurrere quidem Ecclesia potest, ac debet Reipublicae periclitanti; sed sicut rerum Ecclesiasticarum Administratores, non minori circumspectione, quam alii Administratores rerum Reip. aut etiam pupillarium solum, officium suum gerere debent, ita non solum in concedendis subsidiis Ecclesiasticis, sed multo magis in bonorum Ecclesiasticorum alienatione perpetua, et a regulis plane exorbitante, qualis est secularizatio, munus illorum est, summa, qua possunt, accuratione perpendere, num revera causae illae subsint, quae legitimae, ac sufficientes sunt.

Ceterum nec in Theoria, nec in Praxi satis con- 10

venit, qua ratione Authoritas Ecclesiastica accedere debeat, num solius Episcopi consensus sufficiat, vel praeter deliberationem, et consensum Episcopi ipsius, S. Pontificis consensus requiratur, si agatur de imponendis Ecclesiae Collectis, vel plane bonorum Ecclesiasticorum ad illas solvendas necessaria secularizatione. Putant equidem aliqui, si vera ipsiusmet Ecclesiae utilitas, vel necessitas juncta sit necessitati Reipublicae, sufficere Episcoporum consensum, quorum sententia tunc certo obtinet, quando periculum in mora foret, aut absque gravissimo incommodo recurri non posset ad Summum Pontificem. Sed cum verba legis jubeant, *Romanus Pontifex prius consulatur*, et quidem in casu concurrentis utilitatis Ecclesiae, deceatque Supremum Ecclesiae Caput, ac B. E. administratorem tunc informari, quando de Ecclesiastica Immunitate vel restringenda, vel violanda agitur, et multo magis, quando Bona quaedam sacris usibus in perpetuum eripienda sunt, ideo in regula manemus, ac Pontificis consensum requirimus, si periclitanti Reipublicae suis ex bonis succurrere debeat Ecclesia. Haec vero pro majori dilucidatione, et propter Catholicos quosdam Scriptores monuimus.

Legesis, integram Behleni dissertationem ab Antonio Schmidt in suo *Thesauro Juris Ecclesiastici* recusam *T. VI. p.* 78. *seqq.*, P. Ignatium Schwartz *Collegior. Historicor. P. VII. quaest.* 2. *Sect.* 6., et Benedictinum Zallwein *T. III. principior. Jur. Eccl. p.* 862. *seqq.*

SEDES VACANS

SUMMARIUM

1. Nòmine Sedis vacantis quid intelligatur? 2 — 2. Nomine Sedis vacantis intelligitur etiam quaelibet Abbatia, seu praelatura, aut Dignitas inferior, cui facultas conferendi Beneficia competit, et per obitum sui respectivi Praelati censetur viduata. — 3. Per vacationem intelligitur omnis vacatio Sedis, sive per mortem, sive per renunciationem, translationem, depositionem, et quemvis similem modum, per quem Titulus amittitur. — 4 Item Sedes vacat, si Praelatus, seu Episcopus sit notorie Haereticus: — 5. An Sedes vacet, et Capitulum possit procedere ad electionem Vicarii Capitularis, quando Episcopus est excommunicatus, vel suspensus, quando est factus captivus, quando est relegatus, quando Episcopo in remotis degente, Vicarius Generalis ab ipso relictus moritur, vel a Principe Saeculari ejicitur e Dioecesi: aut est excommunicatus, vel suspensus; *remissive.* — 6. — Sedes vacare incipit a die scientiae mortis certae, et non praesumptae Episcopi, seu Praelati Vel a die certae translationis, resignationis, et hujusmodi. — 7. Quando censeatur vacare Sedes per translationem Episcopi, *remissive.* — 8 Sedes semel vacans durat vacare tamdiu, donec Litterae Apostolicae novi Praelati in Curia promoti, vel confirmati fuerint expeditae, et Capitulo praesentatae. — 9. Ante Litterarum praesentationem non potest Episcopus, seu alius Praelatus promotus administrare Episcopatum, seu Praelaturam; Neque Capitulum, seu Conventus potest eumdem recipere. — 10. Sede Romana vacante, qui tenentur accedere, vel mittere ad Curiam, ad id tenentur ac si non vacaret. — 11. Sede Romana vacante, Collegium Cardinalium non habet auctoritatem Papalem, nisi eam, quam sibi concessit Papa. — 12. Sede Romana vacante, potest Collegium Cardinalium providere de Camerario, et Poenitentiario. — 13. Sede Romana vacante tempore Concilii Generalis legitime congregati electio Pontificis spectat ad Cardinales, et non ad Concilium. — 14. Sede Apostolica vacante Summus Poenitentiarius potest dispensare solummodo in Foro conscientiae — 15. Sede Apostolica vacante potest Vicarius Papae facere ordinari suos, aut eis etiam non arctatis dare Dimissorias. — 16. Sede Apostolica vacante omnes menses sunt Ordinariorum, et tunc Episcopi, et Ordinarii Collatores possunt providere de Beneficiis vacantibus in quolibet mense. — 17. Beneficia reservata Papae vacantia, Sede Romana vacante, a Papa successore sunt conferenda. — 18 Licet Beneficia Curata vacantia in Curia Papae sint reservata; Tamen si vacent Sede Romana vacante, vel si Sede plena vacaverint, et ante mortem Papae non fuerint collata, conferri possunt de jure communi ab Episcopo, vel ab aliis ad quos spectat; Dummodo non sint de reservatis Papae alia ratione, quam ob vacantiam in Curia. Vide tamen *infra* num. 24. — 19. Beneficia Ecclesiastica cum Cura, et sine Cura Saecularia, et Regularia qualitercumque qualificata, et ubicumque existentia vacantia, Sede Episcopali vacante, sunt Papae reservata. — 20. Haec reservatio Beneficiorum vacantium, Sede Episcopali vacante, procedit, quando ad Episcopum spectat electio, nominatio, seu praesentatio Personae, quamvis Collatio seu institutio ad alium pertineat, seu sit communis Episcopi, et aliorum. — 21. Secus autem quando electio, seu nominatio, vel praesentatio ad alium pertinet; Tunc enim quamvis collatio, et institutio spectet ad Episcopum, non intrat haec reservatio. — 22. Item non procedit haec reservatio, ubi simultanea ex concordia est divisa per turnos etc — 23. Item haec reservatio non procedit, ubi collatio Beneficiorum spectantium ellas ad Collationem Episcopi, Sede Episcopali vacante, ad aliquem spectet, nec reservatur futuro successori. — 24. Beneficia reservata Papae quomodolibet, et ex quavis caussa, si vacent Sede Apostolica vacante, et de iis per quoscumque Ordinarius Collatores tunc dispositum non fuerit, seu minus valide dispositum fuerit, sunt conferenda a Papa successore. — 25. Sede Episcopali vacante, nihil est innovandum, praesertim in praejudicium ipsius Ecclesiae, vel Praelati successoris — 26. Unde, Sede vacante, Judicium factum contra Ecclesiam est nullum. — 27. Sede Episcopali vacante, si mandetur Capitulo, ut Praebendam alicui conferat, et interim nondum a Capitulo executo mandato creatur Episcopus, cui spectet collatio Praebendae, ab ipso Episcopo debet conferri. — 28 Sede Episcopali vacante, quid possit facere Capitulum, et quid non? *remissive.* — 29. Alia ad rem *ad* num. 42.

1 Nomine Sedis vacantis intelligitur potissimum Sedes Papalis, seu Episcopalis, idest Ecclesia Episcopalis suo viduata Pastore: *Communis*.
2 Insuper nomine Sedis vacantis intelligitur etiam quaelibet Abbatia, seu Praelatura, aut Dignitas inferior, cui facultas conferendi Beneficia competit, et per obitum sui respectivi Praelati censetur viduata, juxta *c. Ne pro defectu* 4. *de election.* Sic Glossa *in cap.* 1. *verb. Ecclesia de rebus Eccles. non alienand. in* 6. Barbosa *lib.* 3. *decretal. tit.* 9. *nu.* 2. Pirhing *ibid nu.* 2. Abbas *in c. His quae, num.* 2. *de majoritat. et obedient.* et alii passim.
3 Per vacationem autem intelligitur omnis vacatio Sedis, sive per mortem, sive per renunciationem, translationem, depositionem, vel quemvis similem modum per quem Titulus amittitur: Sic expresse Glossa communiter recepta *in cap. unico, Ne Sede vacante, verb. Mortuo in* 6. ibi: « Mortuo idem est si quocumque alio modo vacet Sedes, renunciatione, et depositione, vel quovis modo », Pirhing *lo. cit. num.* 1. Barbosa *loc. citat. num.* 5. et alii communiter.
4 Item Sedes vacat, si Praelatus, seu Episcopus sit notorie Haereticus. Sic declarasse Sacram Congregationem Concilii refert Fagnan. *lib.* 3. *Decretal. in cap. Quia diversitatem* 5. *de concessione Praebend. num.* 24. Nam proposito dubio: « An Episcopo existente Haeretico facultas concedendi Dimissorias, juxta *cap.* 10. *sess.* 7. pertineat ad Capitulum Cathedralis Ecclesiae? Sacra Congregatio die 24. Januarii 1588. censuit, ad Capitulum pertinere, si Episcopus sit notorie Haereticus ». Ex qua declaratione Fagnan. *loco cit. nu.* 34. *et lib.* 5 *Decretal. cap. Ad Abolendum* 9. *de Haeret. num.* 36. *et* 37. concludit, quod quando Episcopus est notorie Haereticus, Sedes non vacat interpretative; sed vacat vere, et ideo Jurisdictio, et consequenter facultas concedendi Dimissorias transit in Capitulum Sede vacante, ut *cap. His quae, et cap. Cum olim, de majoritat. et obedient. c. Ut commissi* 12. *de Heretic.* in 6.
5 An autem Sedes vacet, et Capitulum possit procedere ad electionem Vicarii Capitularis, quando Episcopus est excommunicatus, vel suspensus, quando est factus captivus ab Hostibus Catholicae Fidei, quando est Relegatus, quando Episcopo in remotis degente. Vicarius Generalis ab ipso relictus moritur, vel a Principe Saeculari ejicitur a Dioecesi, aut est excommunicatus, vel suspensus; Vide verb *Capitulum art.* 3. *num.* 31. *et seqq.*
6 Sedes vacare incipit a die scientiae mortis certae, et non praesumptae Episcopi, seu Praelati: Vel a die certae translationis, resignationis, et hujusmodi: *Sacra Congr. Episc.* in *una Neritanen.* 24. *Maii* 1654. *ex cap. Bonae Memoriae* 36. *de election.* Vide dict. verb. *Capitulum art.* 3. *n.* 37.
7 Quando vero censeatur vacare Sedes per translationem Episcopi. Vide *d. verb. capitulum art.* 3. *num.* 31. *et verb. Episcopus art.* 3. *n.* 60. 61. *et* 62. ubi dantur ad id Decreta.

Sedes semel vacans durat vacare tamdiu, donec Litterae Apostolicae novi Praelati in Curia promoti, vel confirmati, fuerint expeditae, et Capitulo praesentatae, Gonzalez *ad Regul.* 8. *Cancellar. gloss.* 15. §. 2. *num.* 82. 83. *et seq.* Rebuffus *in praxi Titul. de Simonia in resignat. num.* 31. *et* 40. Barbosa *par.* 3. *de Offic. et potestat. Episcop. allegat.* 54. *n.* 160. Reiffenst. *lib.* 3. *Decretal. titul.* 6. *et seq.* et alii passim per text. *in Extravagant. Injunctae* 1. *de election. inter communes.* 8

Sola enim expeditio Litterarum Apostolicarum non sufficit ad cessationem vacationis Sedis Episcopalis, seu alterius Praelaturae, sed insuper requiritur earumdem Litterarum praesentatio facta Capitulo, sive Conventui. Nam ante hanc Litterarum praesentationem non potest Episcopus, seu alius Praelatus promotus administrare Episcopatum, seu Praelaturam, neque Capitulum, seu Conventus potest eumdem recipere, ut expresse statuitur *in cit. Extravagant. Injunctae.* Et tenent Azorius *Instit. moral. part.* 1. *lib.* 3. *cap.* 29. *q.* 9. *vers. Ceterum*, Barbos. *loco cit. nu.* 161. Reiffenstuel *loco cit. num.* 9. et alii passim. 9

Sede Romana vacante, qui tenentur accedere, vel mittere ad Curiam, ad id tenentur; ac si non vacaret, text. expresso *in Clementin. de election. c. Ne Romani §. final.* ibi: « Statuimus, ut electi; et alii, qui ex quacumque causa ad Sedem Apostolicam venire, vel mittere sunt adstricti, ad ipsam, cum vacet, ac si non vacaret, venire, vel mittere teneantur ». 10

Sede Romana vacante, Collegium Cardinalium non habet auctoritatem Papalem, nisi eam, quam sibi concedit Papa, juxta Constitutionem Greg X. *in Concil. Lugdunens. Clementin. de electione c. Ne Romani*, 11

Sede Romana vacante, potest Collegium Cardinalium providere de Camerario, et Poenitentiario: *cit. Clement. Ne Romani §. Eo tamen.* 12

Sede Romana vacante tempore Concilii Generalis legitime congregati electio Pontificis spectat ad Cardinales, et non ad Concilium. Vid. verb. *Papa art.* 1. *n.* 45. 13

Sede Apostolica vacante, Summus Poenitentiarius potest dispensare solummodo in Foro Conscientiae, Sic expresse statuit Inn. XII. Const. 20. inc. *Romanus Pontifex* §. 46. *ibi:* « Sede Apostolica vacante Major Poenitentiarius, ejusque Officiales ea tantum facere, et expedire valeant, quae ad Forum Conscientiae pertinent, in reliquis eorum Officium conquiescat, et a quibuscumque Matrimonialibus, et aliis dispensationibus, ac absolutionibus, et declarationibus, nec non quibusvis aliis expeditionibus Forum Fori mixtim, vel sepa- 14

ratim quomodolibet respicientibus omnino abstineant ».

15 Sede Apostolica vacante, potest Vicarius Papae facere ordinari suos, aut eis etiam non arctatis dare Dimissorias; Barbosa *de offic. et potest. Episcop. part.* 2. *alleg.* 7. *num.* 13. Majol. Henriq. Campanil. et alii ab ipso citati, La Croix *lib.* 6. *part.* 2 *n.* 2263. cum aliis ibi citatis; Concilium enim Trid. *sess.* 7. *cap.* 10. *et sess.* 23. *cap.* 10. *de reformat.* non restringit Jurisdictionem Sedis Apostolicae, quamvis vacantis.

16 Sede apostolica vacante omnes menses sunt Ordinariorum, et tunc Episcopi, et Ordinarii collatores possunt providere de Beneficiis vacantibus in quolibet mense. Anastasius German. *de Indult. Cardinal.* §. *Quod tamen num.* 99. *et* 109. Zerola in Praxi Episcop. *part.* 2. *verb. Beneficium* §. 2. Flores de Mena *var. lib.* 1. *q.* 4. *n.* 51. Gonzalez §. 5. *proem. a n.* 46. qui *n.* 53. ait, quod non solum erunt omnes menses Ordinarii ante assumptionem novi Papae, sed etiam antequam faciat Regulas Cancellariae: Barbosa *de Offic. et potestat. Episcop. part.* 3. *allegat.* 57. *nu.* 191. *et* 192. cum pluribus aliis ibi citatis. Et ratio est, quia cum Menses Januarii, Februarii, Aprilis, Maii, Junii, Augusti, Octobris, et Novembris reserventur in Regula nona Cancellariae solum ad beneplacitum Papae concedentis, talis reservatio non est perpetua, sed expirat, et extinguitur morte Papae illius conditoris. Cum enim talis Papa post ejus mortem non sit amplius in rerum natura, non potest amplius habere beneplacitum, nec dispositionem; *c. Unic.* §. *final. Ne Sede vacante in* 6. Unde gratiam ad beneplacitum Papae, vel Regis concessam, morte Pontificis, vel Regis expirare probat textus *in c. Si gratiose De rescriptis in* 6. Barbosa *l. c.* cum pluribus aliis ibi allegatis.

17 Beneficia reservata Papae vacantia Sede Romana vacante, a Papa Successore sunt conferenda: Urbanus VIII. Constitut. 6. incip. *Sanctissimus cap.* 68. *et Regul.* 68. *Cancellariae.*

18 Licet Beneficia Curata vacantia in Curia Papae sint reservata, tamen si vacent, Sede Romana vacante; Vel si Sede plena vacaverint, et ante mortem Papae non fuerint collata, conferri possunt de jure communi ab Episcopo, vel ab aliis, ad quos spectat, textu expresso in *cap. Si Apostolica* 35. *de Praebend. in* 6. Dummodo non sint de reservatis Papae alia ratione, quam ob vacantiam in Curia: Urban. VIII. cit. Constit. incip. *Sanctissimus cap.* 68. Barbosa in *cit. cap. si Apostolica n.* 4. cum aliis ibi citatis. Vide tamen *Regulam* 68. *Cancellariae, infra n.* 24. ubi refertur.

19 Beneficia Ecclesiastica cum Cura, et sine Cura, Saecularia, et Regularia qualitercumque qualificata, et ubicumque existentia, vacantia, Sede Episcopali, Archiepiscopali, Primatiali, et Patriarchali vacante, sunt Papae reservata: S. Pius V. Const. 55. Incip. *Sanctissimus in Christo.* Et *Regul.* 2. *Cancell.* V. in Append. Decret in fin h. Tomi: Haec autem reservatio Beneficiorum vacantium Sede Episcopali vacante procedit, quando ad Episcopum spectat electio, nominatio, seu praesentatio personae, quamvis Collatio, seu institutio ad alium pertineat, seu sit communis Episcopi, et aliorum, quia attendenda est prima dispositio Beneficii. 20

Secus autem, quando praesentatio, vel electio ad alium pertinet, quia tunc, quamvis collatio, seu institutio spectet ad Episcopum, non intrat haec reservatio. Nam Beneficia, quorum collatio non potest fieri ab Episcopo absque alterius electione, nominatione, praesentatione, seu interventu, non comprehenduntur sub hac reservatione: Sic *Regul.* 2. *Cancellariae*, Gonzalez *ad Regul.* 8. *Cancellariae*, Glossa 45. nu. 10. Barbos. *cit. alleg.* 57. *n.* 98. Garcias *de Benef. part.* 5. *cap.* 1. *n.* 230. *et seq.* et alii passim. 21

Item non procedit haec reservatio, ubi simultanea ex concordia est divisa per turnos, ita ut una vice provideat Episcopus, et altera Capitulum, non solum quando Beneficium vacat in turno Capituli, de quo non est difficultas, sed etiam quando Beneficium vacat in turno Episcopi, quia etiam tunc, mortuo Episcopo, seu alias vacante Sede, potest Capitulum jure proprio conferre Canonicatus, et alia Beneficia simultanea in quocumque turno vacent; Gonzalez *ad Regul.* 8. *Cancellariae*, Gloss. 45. §. 3. *n.* 39. *cum seq.* Garcias *cit. cap.* 1. *a n.* 237. Barbosa *cit. allegat.* 57. *n.* 90. et alii. 22

Item haec reservatio non procedit, ubi collatio Beneficiorum spectantium aliàs ad collationem Episcopi, Sede Episcopali vacante, ad aliquem spectat, nec reservatur futuro Successori, quia Regula Cancellariae non intendit tertio praejudicare. Sic decisum in Rota referunt, et tenent Nicol. Garcias *d. cap.* 1. *n.* 244. Castropal. *in oper. moral. tract.* 13. *disp.* 2. *punct.* 18. *n.* 4. et 5. Barbosa *cit. alleg.* 57. *n.* 90. et alii. 23

Beneficia reservata Papae quomodolibet, et ex quavis causa, si vacent Sede Apostolica vacante, et de ipsis per quoscumque Ordinarios Collatores tunc dispositum non fuerit, seu minus valide dispositum fuerint, sunt conferenda a Papa Successore. *Cit. Regula* 69. *Cancellariae* praecisis his verbis: « Item Sanctissimus Dominus noster provide considerans, consuevisse quandoque Romanos Pontifices Praedecessores suos Beneficia, quae vacante Sede Apostolica vacare contigerat, dispositioni suae reservare, intendens de Beneficiis hujusmodi tam Conclavistis, quam pauperibus Clericis, et aliis benemeritis personis providere, omnia, et singula Beneficia per Regulas Cancellariae Apostolicae, aut quaslibet alias Constitutiones Apostolicas temporales Romani Pontificis pro tempore existentis dispositioni quomodolibet, et ex quavis causa reservari solita, quae a die obitus felic. recordationis Innocenti XII. Praedecessoris sui usque ad diem vigesimam tertiam Novembris vacaverunt, et de quibus per quoscumque Ordinarios Collatores tunc dispositum non fuerat, suae provi- 24

sioni, ac dispositioni reservavit. Decernens irritum etc ». Hic adverte, quod haec Regula est desumpta ex illis felicis recordationis Clement. XI. et ideo ponitur tempus vacationis Sedis Apostolicae a die obitus Innocentii XII. sui immediati Praedecessoris usque ad tempus suae gloriosissimae assumptionis in Summum Pontificem; Quod tempus in tali Regula variatur a quolibet Summo Pontifice juxta differentiam temporis intercessi a die mortis sui immediati praedecessoris usque ad sui electionem.

25 Sede Episcopali vacante, nihil est innovandum, praesertim in praejudicium ipsius Ecclesiae, vel Praelati Successoris: *Communis*, textu expresso *in cap. Novit ille* 1. *N. Sede vacante aliquid innovetur*; ubi insuper redditur ratio ibi: « Cum non sit, qui Episcopale Jus tueatur ».

26 Unde Sede vacante Judicium factum contra Ecclesiam est nullum: *Communis*, textu expresso *in cap. Constitutus* 3. *Ne Sede vacante*, juncto Summario *ibidem* sic expresso dicente: « Sede vacante Judicium contra Ecclesiam non tenet ». Et Glossa *ibidem verb. Vacante*; sic expresso loquente: « Hic patet manifeste, quod Ecclesia, quae caret legitimo defensore, conveniri non potest, quia ea vacante, nihil est innovandum, quia non habet defensorem ».

27 Sede Episcopali vacante, si mandetur Capitulo, ut praebendam alicui conferat, et interim, nondum a Capitulo executo mandato, creetur Episcopus, cui spectet collatio praebendae, ab ipso Episcopo debet conferri, test. expresso *in cap. Eam te* 7. *de Rescriptis*, juncto ejus Summario, in quo sic praecise habetur: Si Sede vacante scribitur Capitulo gerenti vices Episcopi, ut Praebendam alicui conferat, si creatus Episcopus, nondum executo mandato, et ad eum spectet Collatio Praebendarum, illud adimplere tenetur ».

28 Sede Episcopali vacante, quid possit facere Capitulum, et quid non? Vide verb. *Beneficia art.* 4. verb. *Capitulum art.* 3. et verb. *Vicarius Capitularis per tot.*

29 Vacante Sede Apostolica Major Poenitentiarius, seu ejus Officiales facere, et expedire possunt quaecumque ad Forum conscientiae pertinent. Ideo absolvere, seu absolvi mandare in dicto conscientiae Foro possunt ab iis quoque Censuris, a quibus alias vivente Pontifice adempta etiam Majori Poenitentiario, et Poenitentiariae Officio absolven-
30 di facultas reperitur. Hac tamen lege, quod in hujusmodi Censuris, ad tempus duntaxat, et cum reincidentia in easdem, servatis aliis servandis, absolutio concedatur; Itaut qui fuerint absoluti, ad novum Pontificem intra terminum pro locorum distantia definiendum, recurrere pro eadem causa
31 teneantur: Neque liceat Poenitentiario Majori, ejusque Officialibus praefinitum terminum post Pontificis electionem ampliare, vel prorogare: Benedict. XIV. tom. 1. Constitut. 95. incip. *Pastor bonus !.* 51. qui §. 52. *ad* 55. prosequitur declarare facultates Sede Vacante Majori Poenitentiario competentes, ibi §. 52. « Praeterea concedimus, ut si quando aliquod gravius Animae periculum immineat, cui celeriter occurrendum videatur, re in Signatura diligenter examinata, et Majori quoque Poenitentiario, si in Conclavi degat pro materiae gravitate consulto, et approbante, dispensare, aut dispensari mandare pro eodem Foro conscientiae valeant, super quibus, alias vivente Pontifice, inhibita sit Majori Poenitentiario, et Poenitentiariae dispensandi facultas; Ita tamen, ut Oratores, sicuti superius dictum est, ad novum Pontificem post ejus electionem similiter debeant recurrere, aliisque appositis clausulis pro casus natura necessariis, et oportunis ».

« Pro foro vero externo, eadem Sede Apostolica 32
vacante, eorum Officium penitus conquiescat, itaut a quibuscumque matrimonialibus, et aliis dispensationibus, et absolutionibus, ac declarationibus, nec non quibusvis aliis expeditionibus forum fori mixtim, vel separatim quomodolibet respicientibus omnimo abstineant ».

« Attamen concedimus, ut dicta Sede vacante 33
pro Foro externo facere, et expedire valeant, quae ad Regularium, et praesertim Apostatarum, et fugitivorum remedium, in superioribus facultatibus concessa sunt. Nec non ut Monialibus Confessarios extra Ordinem valeant deputare, si eos ex aliqua rationabili causa petierint, pro eorum libitu inter approbatos ab Ordinario ad audiendas Monialium Confessiones, eligendos ».

« Et demum ut illos, qui in aliquam Censuram 34
Sedi Apostolicae reservatam, etiam ob violatam Ecclesiasticam Libertatem, vel Immunitatem publice incurrerint, vel incurrisse declarati fuerint, et vere, ac sincere poenitentes, et novi Pontificis, ad quem post electionem recurrere debebunt, mandatis obtemperare parati, beneficium absolutionis sibi ulterius non differri enixe deprecentur, absolvere cum reincidentia, quemadmodum in superioribus dictum est, vel absolvi mandare possint ».

Vacante Sede Apostolica, Processio Generalis 35
Corporis Christi celebrari debet apud Vaticanam Basilicam: Idem Constitut. 12. incip. *Pastoralis solicitudinis* §. 3. ubi §. *sequent.* praescribit etiam Ritum, quo ibi celebranda est dicta Processio.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

Magna olim quaestio fuit, an Parochiae per as- 36
sequutionem incompatibilium Beneficiorum vacatae, Pontificia Sede vacante, vel antea vacatae, sed ex sequuta interim ejusdem Pontificiae Sedis vacatione non collatae, possint ab Ordinariis conferri, *vigore cap. Si Apostolica, de Praebend. in* 6.

Ratio autem dubitandi inde oriebatur, quod *Bo-* 37
nifacius VIII. in dicto cap. Si Apostolica, potestatem tantum fecit Ordinariis conferendi Parochias, quae *vacabant in Curia*, et ex Sedis Pontificiae vacatione nequiarunt conferri.

38 Praevaluit nihilominus affirmativa opinio, ex
ratione illa, quod si Bonifacius VIII. facultatem
dedit Ordinariis conferendi mox dictas Parochias
obnoxias dictae reservationi in corpore Juris clausae,
multo sane magis facultatem dedit conferendi
Parochias obnoxias alteri huic reservationi inductae
ab Extravagantibus, et Regula I. Cancellariae,
quae utpote non clausa in corpore Juris, longe mi-
39 nor est. Accedit, quod Bonifacius VIII. provide-
re intellexit saluti animarum, ne ex diutina Sedis
Pontificiae vacatione proprio Pastore diu careant.
40 Haec autem ratio urget, quaecumque sit reservatio Parochiae. Vide celebrem decisionem *Rotae in Comen. Parochialis* 11. *Maii* 1731. *coram Feliciter regnante Summo Pontifice inter impressas dec.* 16.

Et quod hic non est silentio praetereundum, 41
Rota hanc affirmativam opinionem tenet, licet agatur
de Parochia habente decretum, quod de ea tali
pacto vacata, *per Sedem Apostolicam tantum
disponi possit:* propterea quod ex hoc decreto non 42
emergit nova reservatio, sed eadem per Extravagantes, et Regulam 1. Cancellariae inducta.

SEDES SCAMNA

SUMMARIUM

1. Sedes Episcopi in Choro existens debet esse quasi fixa, et immobilis — 2. Sedes Episcopi in Choro existens quomodo ornanda? — 3. Sedes Episcopi, et Chorus Canonicorum debent reduci ad formam Caeremonialis. — 4. Sedes Episcopi in Ecclesia exempta, in qua Abbas usum Mitrae habens, etiam habet Sedem, quomodo collocanda? — 5. Sedes Abbatis, seu Prioris habentis usum Mitrae, et Baculi quomodo locanda? — 6. Sedes Abbatis exempti etiam in Ecclesiis suae Jurisdictioni subjectis debet esse inferior Sede Episcopi. — 7. Sedes Dignitatum absentium non debent occupari ab aliis dignitatibus, sed unaquaeque debet in proprio Stallo permanere. — 8. Gubernatoris Civitatis Sedes qualis, quando audit ad Concionem? — 9. Sedes Laicorum etiam Praefectorum, non sunt locandae in Presbyterio apud Altare — 10. Sedes, Scamna, et loca in Ecclesiis saecularibus moderari debent arbitrio Episcopi. — 11. Sedes pro audienda Concione quomodo aptari debeat? — 12. Sedes esse non debent in Ecclesia extra tempus concionum. — 13. Maxime si sint occasio scandali. — 14. Nisi sint lapideae, vel etiam ligneae parietibus adhaerentes. — 15. In removendis, vel alterandis Sedibus non debent permitti novitates. — 16. Sedes possunt a Dominis ornari. — 17. Et eis etiam inscriptio, vel aliud signum apponi. — 18. Est removenda Sedes adeo Altari vicina, ut Celebrantem impediat. — 19. Regularium Superiores non possunt removere Sedes a loco solito, nisi cum circumspectione, maxime si spectent ad Magistratum. — 20. Debent tamen solicite attendere, ne in suis Ecclesiis occasione Sedilium, et Scamnorum rumores, et scandala oriantur. — 21. In Ecclesia de Jurepatronatus Laicorum non potest Episcopus concedere Jus retinendi Sedilia invito Patrono. — 22. Genuflectoria honorifica retineri possunt a Dominis loci in Ecclesia. — 23. Alia ad rem, *ad n.* 28. Subnectuntur addit. Casinenses *ibid.*

1 Sedes Episcopi in Choro existentis debet esse quasi fixa, et immobilis, juxta dispositionem *Libri Caeremonialis in Tit. de Sedibus Episcopi*: Ita *Sacra Congregat. Rit. in Colimbrien.* 23. *Maii* 1603.

2 Sedes Episcopi in Choro existentis ornanda est Serico, vel alia materia coloris congruentis tempori, juxta *Regulam Libri Caeremonialis d. Tit. de Sedibus Episcopi; In eadem Sacr. Congreg. Rit. in d. Colimbrien.*

3 Sedes Episcopi, et Chorus Canonicorum, si fieri potest, debent reduci ad formam Libri caeremonialis: *Sacra Congregatio Rit. in Granat.* 9. *Maii* 1609.

4 Sedes Episcopi in Ecclesia exempta, ubi Abbas usum Mitrae habens, etiam Sedem tenet, quando illuc accedit, est in cornu dextro Chori, sive Ecclesiae collocanda uno gradu eminentiori cum ornatu congruo, et situ aliquatenus superiori respectu Sedis Abbatis, quae in sinistro ponenda est uno gradu humilior absque ornatu, et loco aliquatenus inferiori, adeo ut non sit opposita Sedi Episcopali: *Sacr. Cong. Rit. in Alexandrina S. Petri in Bergolio*, 7. *Februar.* 1604.

Sedes Abbatis, seu Prioris habentis usum Mi- 5
trae, et Baculi debet collocari in cornu Evangelii in plano Presbyterii cum duobus tantum gradibus parvis, et sine ullo suppedaneo suggestu lapideo, vel ligneo, ac sine Baldachino desuper, sed cum postergali tantum ex aliquo panno, vel serico levi, sine auro, coloris convenientis Solemnitati: *Sacra Congregatio Rit. in Neapolitana* 18. *Martii* 1617.

Sedes Abbatis exempti etiam in Ecclesiis suae 6
Jurisdictioni subjectis debet esse inferior Sede Episcopi: *Sacra Cong. Rit. in Aquilana* 18. *Martii* 1617.

Sedes Dignitatum absentium non debent occu- 7
pari ab aliis Dignitatibus, seu Canonicis, sed unaquaeque Dignitas in proprio Stallo permanere debet: Sedes vero absentis vacua esse debet: *Sacra Congr. Rit. in Capuana* 12. *Martii* 1618 *et in Placentina* 25. *Maii* 1632.

Sedes Gubernatoris Civitatis, quando audit Con- 8
cionem simul cum Episcopo, debet esse apud Episcopum, quae non sit major, nec pulchrior Sede ipsius Episcopi, et neutra sit coloris rubri: *Sac. Congreg. Rit. in Perusina* 3. *Octobris* 1615.

9 Sedes Laicorum, veluti Praefecti, seu Locumtenentis non sunt locandae in presbyterio apud Altare: *Sacr. Congr. Rit. in Egitanien.* 10. *Junii* 1602. *in respons. ad* 6. *dub.*

10 Sedes, Scamna, et loca in Ecclesia Saeculari moderari debent arbitrio Episcopi *Sacr. Rit. Congr. in Ventimilien.* 10. *Decemb* 1604. *in respons. ad* 3. *dub.* Episcopus enim est absolutus Arbiter illa moderandi, et removendi, praesertim quando sunt causa rumoris, et impediunt functiones Ecclesiasticas, ut saepe saepius resolvit *Sac. Cong. Episcop.* apud Nicol. *in Floscul. verb. Ecclesia n.* 11. et nuper *in Narnien. Terrae Carbii* 8. *Maii* 1693. *in Fundana* 5. *Octobris* 1697. *et in Verulana* 6. *Septembris* 1698. apud Monacell. *part.* 1. *tit.* 5. *formul.* 8. *n.* 4.

11 Sedes pro audienda Concione ita debent aptari, ut aliis retro stantibus ad visum Praedicatoris non officiant: *Sacr. Cong. in Faventina* 11. *Aprilis* 1601.

12 Sedes non debent esse in Ecclesia extra tempus Concionum: *Sacr. Congreg. Episc. in Januen.* 7.
13 *Aprilis* 1583. Maxime si sint occasio Scandali. *Ead. Sacr. Cong. Episc. in Cirentina* 24. *Septemb.* 1585. Nisi sint lapideae, vel etiam ligneae
14 parietibus adhaerentes: *Eadem Sacra Congregatio Episcop. in Sarzan.* 21. *Novembris* 1600, *et* 28. *Febr.* 1601.

15 In removendis, et alternandis Sedibus non debent permitti novitates: *Sacr. Congreg. Episc. in Cirentina* 4. *Junii* 1602. *et in Ferentina* 8. *Decembris* 1645.

16 Sedes possunt a Dominis ornari: *Sacr. Congreg.*
17 *Episc. in Andrien.* 25. *Octobris* 1602. Et eis etiam inscriptio, vel aliud signum apponi: *Ead. Sacra Congreg. Episc.* 14. *Januar.* 1603.

18 Est removenda Sedes adeo Altari vicina, ut Celebrantem impediat: *Sacra Congreg. Episcop. in Nullius Castri Durantis* 10. *Novembris* 1623.

19 Regularium Superiores non possunt removere Sedes a loco solito, nisi cum circumspectione, maxime si spectent ad Magistratum: *Sacr. Congr.*
20 *Episcop. et Regul. in Assisien.* 22. *Martii* 1603. Debent tamen Superiores Regularium sollicite attendere, ne in suis Ecclesiis occasione Sedilium, et Scamnorum, rumores, et scandala oriantur, et in casibus procedere debent juxta occurrentes circumstantias, sicuti in similibus contingentiis procedere debent Episcopi pro ipsis impediendis in suis Ecclesiis saecularibus, ut recte advertit Matthaeucc. *Officialis Curiae cap.* 12. *num.* 18. *in fine.*

21 In Ecclesia de Jurepatronatus Laicorum non potest Episcopus concedere Jus retinendi Sedilia invito Patrono; Rota *in Taurin.* 26. *Februar.* 1666. *coram Decano* apud Panimol. *decis.* 1. *adnotat.* 15. *n.* 29. V. Addit. Cas. in fine h. articuli.

22 Genuflectoria honorifica retineri possunt a Dominis Loci in Ecclesia; Panimol. *loc. cit. n.* 34. cum aliis ibi citatis.

Alia ad rem. Vide verb. *Abbas n.* 31. §. 2. *et* 23
3. *et verb. Ecclesia art.* 5. *a n.* 7. *ad* 27.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

De scamnis in Ecclesiis frequentes sunt controversiae, latius propterea esset de iis agendum Sed limites Additionum cogunt, ut vix pauca haec adnotemus.

Scamna in Ecclesiis haud posse a Laicis retine- 24
ri ad sedendum, nisi cum licentia expressa, aut tacita Episcopi, vel ipsarum Rectoris, juris est indubii: *Frass. de jurepatron. Regul. tom.* 2. *cap.* 97. *n.* 12. *Romaguer. ad Constit. Synod. Gerund. lib.* 3. *tit.* 14. *cap.* 2. *n.* 1. *Pilaja dec. canon. lib.* 1. *dec.* 5. *n.* 22. *Corsind. dec.* 159. *n.* 9. *part.* 3.

Quaestionis vero est, an concesso usu scamno- 25
rum Laicis ab eo, qui hac potestate pollet, jus aliquod quaeratur ipsis Laicis pro tuitione hujus usus. Distinguendum est, num controversia sit cum altero Laico, an cum Episcopo, vel Rectore Ecclesiae. Priori casu convenit inter omnes, posse Laicos se tueri in usu illo, ut praeter mox allegatos traduut *Manfredl. in observ. ad decis.* 181. *Capyc. Latr. n.* 1. *Panimol. dec.* 1. *adnot.* 15. *n.* 1. *et* 12. *Sanfelic. dec.* 331. *n.* 14. *Calderin. dec. Criminal.* 38. *n.* 19. *et seq. tom.* 1.

Posteriori vero casu rursus distingui debet, num 26
Episcopus, vel Rector Ecclesiae amovere scamna intendat sine ulla causa, vel ut illorum usum aliis concedat, an ita exigente necessitate Ecclesiae: Amovere enim nequit scamna sine ulla causa, vel 27
ut aliis concedat usum eorum; potest vero amovere ex necessitate Ecclesiae, sed debet, si fieri possit, eorum usum alio in loco illis ipsis concedere; *Antonell. de Loc. legal. cap.* 3. *n.* 68. *lib.* 1. *Lagunez de fructib. part.* 1. *cap.* 30. §. 1. *n.* 38. *et sequent.* omnesque supra allegati.

De concessione usus scamnorum in Ecclesia, num 28
ea personalis sit, an transeat ad heredes, disquiri solet. Personalem vero esse tenent inter alios *Loiseau des Seigneuries cap.* 11. *num.* 60. *Marechal des Droits Honorifiques chap.* 2. At consule et hos de aliis, quae circa scamna emergere possunt, quaestionibus; quippe quia materiam funditus examinant.

ADDITIONES CASINENSES.

Ad uberiorem, de qua agimus, materiae expla- 29
nationem, praestat, quae sequuntur, exscribere ex clar. Panimolle, *decis. For. Eccles. tom.* 1. *decis.* 1. *annotat.* 15 *n.* 1. *et seqq.* in haec verba.

« Laici nullum jus, nullumque dominium habe- 30
re possunt in Ecclesiis, in *Sedibus*, vel *scamnis*, aut *stallis* ad sedendum, invito Episcopo, sed ejus gratia hoc ius permittitur »: *Host. in cap. Abolendas, Lambertin. de jurpatr. lib.* 1. *p.* 1. *q.* 11,

princ. art. 15. *n.* 2. Genuensis *in prax. Archiep.* c. 33. *n.* 27. aliique apud eumdem Panimolle *ib.*

31 « Lim. hoc verum esse, si a principio laicus vellet, Iovitn Episcopo, Ius Sedilium sibi vindicare, vel acquirere, ut egregie tradit Giovagn. . . Secus si ab initio Episcopus, vel Rector Ecclesiae concessit, vel tolleravit. aut passus fuit, laicum habere Sedile in Ecclesia, nam hoc casu, si servitium Ecclesiae incommodum non patiatur, non est privandus, sed manntenendus in sua quasi possessione, ita nt Rector Ecclesiae nequeat hujusmodi Sedile amovere; non tamen per hoc censetur, laicum ocquisivisse dominium, aut proprietatem in Ecclesia, sed tantum usum ». Paris. *cons.* 149. *n.* 12. Gratian. *Discept.* 110. *n.* 13. aliique, apud dict. Panimoll. *loc. cit. n.* 2.

32 « Siquidem etiam in Ecclesia datur laicis pro conservatione suae possessionis interdictum *uti possidetis*, et mandatum de manntenendo pro conservatione suae possessionis tenendi Scamna, stallum, vel Sedile, in Ecclesia, seu in ejus aliquo loco eminentiori, et prout quisque possidet ». *Gratian. l. c. n.* 16 *et seqq.* Ciarlin. *Controv. Forens. c.* 119. *n.* 9. Rota *decis.* 378. *n.* 1. *part* 2. *recent.* Apud eumdem *num.* 3.

33 « Ulterius non solum datur actio injuriarum contra amoventem Scamnum de loco, in quo laicus habet Ius sedendi in digniori parte Ecclesiae, Gratian. *discept.* 110. *n.* 14 verum etiam existens in quasi possessione sedendi in superiori loco, et praecedendi in sedendo, vel stando, potest etiam armata manu resistere ei, qui vult illum amovere, ejusque possessionem turbare ». Ciarlin. *loc. et n. cit.* Gratian. *cit. discept* 110. *n.* 16. *et seqq.* apud praelaud Panomoll. *ibid. n.* 4.

34 « Quae quidem sedendi, et Stalli, seu Sedis jus retinendi in Ecclesia acquiritur etiam per unicum actum ». Menoch. *Consil.* 226. *n.* 6. Abbas *in c. Cum Ecclesia Sutrina*, Gratian. et Ciarlin. *locis cit. ib. n.* 9. "Quod tamen intellige quoad ipsos laicos contendentes de loco eminentior. non quoad effectum acquirendi jus stalli in Eccles. V. infra *num.* 41."

35 « Dummodo tamen hujusmodi actus fuerit factus animo acquirendi hujusmodi possessionem, et per se talis sit, nt aptus, et sufficiens reddatur ad eamdem acquirendam, secus autem si jure familiaritatis emanasse dignoscatur ». *ib. n.* 6.

36 « Unde, quando agitur inter plures patronos de loco, stallo, et juris sedendi pertinentia contendentes, ad effectum manntentionis sufficit unicus actus, et ultimus status attenditur ». Ciarlin. *Controv. Forens. cap.* 119. *n.* 53. ». Apud dict. Panim. *n.* 7.

37 « Maxime si non agatur de dominio alicujus rei, sed tantum de jure sedendi, et usu stalli, cujus juris laici sunt capaces, et in tali usu, et jure sedendi in Ecclesia possunt manuteneri » Gratian. *Discept.* 110. *n.* 14. Ciarl. *l. c. n.* 54. *ib. n.* 8.

38 « Etenim, sicut ex gratia laicis conceditur jus habendi capellam, sepulturam, seu jus funerandi; et juspatronatus ad beneficia : . . . . Ita ex gratia laicis conceditur jus retinendi Scamna, Sedilia, Banchas, et Scabella in Ecclesia, ad similitudinem juris Patronatus, cujus quasi naturam obtinet, et ejusdem fere juris, et praerogativae censetur ». *n.* 7 *et* 10.

39 « Unde postquam gratia concessa fuit, licet quoad dominium nemo possit dicere, *iste locus est meus*, quantum tamen ad usum bene potest dicere . . ut eidem auferri nequeat dictum jus stalli, et sedis in eo (loco) ». *n.* 11.

40 « Neque ad effectum acquirendi hujusmodi jus requiritur expressus consensus Episcopi, sed sufficit etiam tacitus, qui resultat, vel ex tolleraotia ejusdem Episcopi, vel ex eo. quod scamnum retineatur in loco patenti, et Episcopus non contradixerit ». *n.* 12.

41 « Quinimo ex cursu 30. annorum retentinnis. Stalli in Ecclesia praesumitur consensus Superioris, et ejus beneplacitum ». *n.* 13.

42 « Ex hujusmodi tamen beneplacito, vel ex eadem expressa concessione retinendi Sedile in Ecclesia, et juris in eo sedendi, non acquiritur jus irrevocabile, ita ut liberum non sit Rectoribus tollere impedimenta Ecclesiarum, et amovere subsellia, quando Ecclesiae necessitas, seu servitium exigat; secus vero, si non tractatur de servitio Ecclesiae, nam hoc casu non potest Rector tollere locum uni, et dare alteri; quia jus uni concessum retinendi in Ecclesia sedilia ex gratia, quoad usum tribuit jus irrevocabile, et Rector non potest illud tollere ad libitum, et in iis terminis intelligi debent Constitutiones Synodales disponentes, quod nullum jus irrevocabile acquiratur per concessionem Sedilis in Ecclesia, cum regulari debeant secundum dispositionem juris communis, ut tradit etiam Gratianus *discept.* 947. *n.* 15. *et Discept.* 972. *n.* 11. ». *ib. n.* 14.

43 « Neque hoc jus morte dissolvitur, nisi constet, quod limitate concessum fuerit; sed transit ad quoscumque haeredes, etiam extraneos, sicut jus sepulchrorum. . . Et sicut jus Patronatus, ad cujus similitudinem praefatum jus regulatur, est transitorium ad quoscumque haeredes extraneos... etiam ad foeminas haeredes . . . ita etiam hoc jus Sedilium est transitorium, nedum ad quoscumque haeredes extraneos, sed etiam ad foeminas haeredes, in quarum praecipue commoditatem deserviunt ». Ciarlin. *Controv. Forens. cap.* 119. *n.* 4. *et cap.* 210. *n.* 26. idem n. 16. 17. 18. 19.

44 « Limita, si hoc jus esset Gentilitium, et familiare, et non haereditarium, nam tunc non est transitorium ad haeredes extraneos, sed solum ad eos de familia, etiamsi non sint haeredes defuncti ». *n.* 21.

45 « Praesumitur tamen gentilitium, vel familiare, si in ipsis Sedilibus reperiantur domus insignia impressa ». *n.* 22.

46 « Si vero non appareat, qualiter fuerit conces-

sum, praesumitur potius haereditarium, quam Gentilitium . . . Extincta tamen Familia, remanet transitorium ad haeredes quoque extraneos, sicut hoc casu juspatronatus gentilitium efficitur haereditarium, ejusque naturam assumit, et ad haeredes extraneos transire potest » *n.* 23. 24.

47 « Laicorum vero loca in Ecclesia esse debent distincta a locis Canonicorum, et ministrorum in divinis inservientium; Sacr. Congregat. Rit. in *Elboren.* 8. *Januar.* 1605. ». *n.* 26.

48 « Et dum Divina celebrantur, non debent laici inter Canonicos, vel alios Ecclesiae praebendatos in Choro stare, vel sedere: Sacr. Congregat. Rit. *in Compostellam* 4. *Febr.* 1600. et quod nec debeant occupare loca, seu stalla dignitatum, et Canonicorum, et praebendatuum in presbyterio; Sac. Congreg. Rit. in *Granaten.* 24. *Octob.* 1609. ». *n.* 27. 28.

49 Quaeres item; An Patronus habeat jus prohibendi, ne alius in Ecclesia Patronali apponat Scamnum?

50 Negativa sententia verior videtur, nempe Patronum non habere tale jus probibendi. Quoniam Patronus vigore juris Patronatus non habet in Ecclesia, nisi jus nominandi, aut praesentandi Rectorem, item jura honorifica, et praeeminentialia; ergo quoties per hujusmodi appositionem Scamni salvantur illaesa, et intacta omnia jura eidem Patrono competentia, non est, cur habere jus prohibendi praetendat, ne alteri in dicta Ecclesia jus habendi scamnum, et sedendi concedatur: Rota *Decis.* 474. *n.* 7. *part.* 19. *tom.* 2. *et decis.* 123. *n.* 6. coram Dunoz. *et Decis.* 145. *n.* 2. coram Greg. — Ita de Fargna *de jurepatronat. part.* 1. *can.* 4. *cas.* 7. *n.* 5.

51 Salvis enim juribus honorificis Patroni, et nullo hujus praejudicio existente, Episcopus, aut Rector Ecclesiae potest ibi aliis laicis non Patronis distribuere loca Ecclesiae pro apponendis in eis Scamnis. Nec huic assignationi, et distributioni locorum Ecclesiae factae per Episcopum, aut Rectorem se opponere posset patronus; quia si in hujusmodi assignatione salvantur jura Patronalia, quaecumque oppositio per Patronum adducta, est irrationabilis, nec attendenda, ut bene Rota in *Neapolitana constructionis Ecclesiae super secundo dubio* 26. *Jun.* 1711. §. *Quibusomnibus* coram R. P. D. Falconerio. — De Fargna ib. *n.* 7. 8. 9.

Nisi Patronus in limine fundationis sibi reservasset jus prohibendi, ne ab aliis apponantur Scamna; quo casu jus prohibendi competeret Patrono, non ex vi Patronatus, sed ex vi reservationis specialiter factae de consensu Episcopi in limine fundationis: Rota *Decis.* 475. *n.* 6. *part.* 19. *tom.* 4. *recentior.* de Fargna *loc. cit. n.* 10. 52

Bene verum, quod si apponeretur Scamnum in eminentiori loco, aut magis ornatum, et nobilitatum, quam illud Patroni « crederem, Patronum habere jus prohibendi, ne in sua Ecclesia « apponatur hujusmodi Scamnum a persona extranea in eminentiori loco Ecclesiae, aut magis ornatum, et nobilitatum, aut altum prae caeteris . . . quia appositio, et erectio Scamni in « eminentiori loco, aut magis ornati, nobilis, et « altioris illo Patroni detrahit praeeminentiae, et « honori ejusdem Patroni, qui primus in Ecclesia « Patronata sedere debet, et prae caeteris sede « nobiliori, et altiori honorandus, et consequenter tamquam praejudicialis juribus honorificis « Patroni poterit per ipsum prohiberi; Lotter. « *de re benefic. lib.* 2. *q.* 4. *num.* 2. *Paris Consil.* 149. *num.* 2. *lib.* 4. Gratian. *Discept. cap.* 220. *num.* 40. Rota *Decis.* 163. *nu.* 19. « *p.* 17. *recent. et decis.* 321. *n.* 2. coram Cavaler. ». Ita de Fargna *loc. cit. n.* 12. 13. 53

Atque haec in animadversionem eorum quae ab auctore heic supra *n.* 21. dicta sunt, notassè expediat; haud immorando decisioni Rotali, *ibid* allatae, quippe ob peculiares circumstantias editae, prout ex contextu praedictae Decisionis liquido patet. Siquidem agebatur de Ecclesia angusta, et in qua nunquam Scamna apponi consueverant (*). 54

Laicis sanguinis nobilitate praefulgentibus non solum permissa est retentio Sedilis in Ecclesia, sed illud expostulando denegari non valet, quemadmodum sane liquet ex Caeremoniali, Episcoporum *lib.* 1. *cap* 13. in quo conceduntur hujusmodi Sedes Nobilibus, atque illustribus viris, dummodo extra Chorum, vel Presbyterium collocentur, ibi: « Se« des autem pro Nobilibus, atque illustribus viris « laicis plus, minusve pro cujusque dignitate, et 55

(*) Pitonius *de controvers. Patronor. allegat.* 43. n. 9. *et allegat.* 55. *n.* 49. utique tenet, quod, invito Patrono, non possit Rector Ecclesiae, vel etiam Episcopus dare alteri licentiam apponendi et retinendi Scamnum in Ecclesia Patronata; atque ad id allegat *Decis.* Rotae, cujus Lucius noster *numer.* 21. meminit. Sed cum hujusmodi decisio ex circumstantiis particularibus, Pitonio ipso fatente, edita fuerit; et caeteroquin idem Tribunal Rotae luculenter firmaverit, nequaquam Patronum habere tale jus prohibendi, ut heic supra videre est, hinc porro non est, cur in praedicti Scriptoris sententiam descendere debeamus. Et revera, argumento ducto ab excavatione, et concessione juris sepulchri, si Patronus non habet jus prohibendi, ne in Ecclesia patronata excaventur Sepulchra favore aliorum, licitumque sit Ordinario, etiam absque ipsius consensu, ad beneplacito concedere alteri facultatem excavendi sepulchrum in ejusmodi Ecclesia: De Fargna *de jurepatronat. part* 1. *Can.* 4. *cas* 8. n. 5. idque quidem jure merito.

Et ut habet Morga, *de sepult. tract* 5 *Disquisit* 5. n. 2. « Nullum praejudicium Patrono infertur ex constructio« ne sepulchri in Ecclesia patronata; ergo absque illius « consensu, potest illud construi »; Firmatumque fuit per Rotam *in Burgen. juris sedendi decis.* 474. n. 4. *et seqq. part.* 19. *tom.* 2. recent. apud praed. Pitonium *cit. allegat.* 54. n. 49 nec ipse *ibidem* dissentit. Si haec quidem ita se habent quoad excavationem sepulchri non videmus, cur affirmative pronunciandum non sit quoad appositionem, et retentionem Sedilium in Ecclesia patronata, ut ut Patronus repugnare velit.

» gradu ornatas decet extra Chorum, et Presbyterium collocari, juxta Sacrorum Canonum praescriptum, laudabilisque antiquae disciplinae documenta, jam inde ab exordiis Christianae Religionis introductae, ac longe observata ». De Fargna *l. c. part.* 6. *cas.* 1. *n.* 4.

56 « Tolli (vero) debet abusus dandi in Ecclesia » Sedes altas ad sedendum, et cussinos ad genuflectendum vilibus personis, quibus non debentur, praesertim mulieribus, 1596. Castro. 16. » Sept. ». Nicolius. *in Floscul.* v. *Ecclesia*, *n.* 14.

57 Porro et illud notandum, quod « si inter laicos oriatur differentia super jure sedendi in potiori loco, vel alio in Ecclesia, hoc casu Episcopus tantum est Judex competens, et non Judex » saecularis, cum Ecclesia sit extra ejus jurisdictionem, et solius Episcopi territorium dicatur, » *ad notata per* Abbat. et Host. *in cap. penult.* » *de Sepulturis*, Roc. de curte *in tract. jurispatr.* » *vers. in Eccles. n.* 10. . . . . ». Sic Panimolle *Decis. For. Eccles. part.* 1. *decis.* 1. *annotat.* 1. *n.* 10. *in cit. oper.*

Tandem scias oportet, Sedilia adesse non posse 58
in Ecclesia ita collocata, ut sedentes vertant terga ad SS. Sacramentum, et alia indecora oriantur contra Constitutionem Pii V. editam an. 1556. Rota *Recent. decis.* 411. *num.* 2. *part.* 2. — Ita *In Compendio Decis. S. Rot. R.* v. *Sedere*, *Sedilia*, *Sedes*.

SEDITIO

VIDE VERB. *BELLUM ART.* 1. *NUM.* 1. ET VERB. *VIRTUS NUM.* 87.

SEDITIOSA PROPOSITIO

VIDE VERB. *PROPOSITIONES DAMNATAE*, *NUM.* 35.

SEMINARIUM

SUMMARIUM

1. Seminaria erigenda sunt in qualibet Ecclesia Metropolitana, Cathedrali, et Abbatiali habente proprium Territorium, et in eis tenendi sunt Clerici adolescentes. — 2. Si non possit erigi Seminarium in qualibet Cathedrali, debent erigi duo, vel unum saltem in Provincia per Synodum Provincialem, et debent aliae Ecclesiae concurrere ad expensas. — 3. Seminaria plura fieri possunt in Dioecesi ampla; Omnia tamen ab eo, quod est in Cathedrali dependere debent. — 4. Seminarium censetur vere, et formaliter erectum, quoties Alumni in aliqua etiam Domo conducta collegialiter vivunt, et juxta formam Concilii inibi erudiuntur. — 5. Seminarium erigi non potest in Ædibus Canonicalibus, nisi de consensu Canonicorum, et ita separatum, ut Presbyteri, vel Clerici nullam communicationem habeant cum Seminaristis. — 6. Pueri alendi in Seminario sumptibus illius, sunt filii pauperum bonae indolis. — 7. Possunt tamen in Seminario etiam teneri, et erudiri filii Divitum, sed sumptibus propriis. — 8. Pueri in Seminario recipiendi cujus aetatis, et qualitatis esse debeant? — 9. Pro administratione, et Regimine Seminarii faciendae sunt tres species Deputatorum, seu Consultorum, et assignantur. *ad num.* — 17. — 18. Pro expensis erectionis, et manutentionis Seminarii applicandi sunt eo ipso eidem Seminario redditus omnes, ac bona omnia, quae ad instituendos, vel alendos pueros sunt in aliquibus Ecclesiis, et locis piis destinata etc. — 19. Ubi supradicti redditus non habentur, seu non sufficiunt, debet Episcopus primo ex ejus Episcopali Mensa ratam fructuum Seminario contribuere, et postea suo exemplo Capitulum, et ceteros Beneficiatos ad id pro rata compellere *ad num.* — 59. — 60. Quamvis possit, immo teneatur Episcopus unire Seminario Beneficia aliquot simplicia, non potest tamen unire Beneficia simplicia Jurispatronatus, sive laicalis, sive Ecclesiastici, vel alia pertinentia ad inferiorem Collatorem, et Electorem sine consensu Patronorum. — 61. Neque Seminario uniri possunt Beneficia reservata post vacationem. — 62. Neque Seminario uniri possunt Canonicatus Collegiatarum Ecclesiarum, quamvis ex consuetudine non obligent ad residentiam — 63 Item neque Seminario uniri possunt Beneficia Curata nequidem habitu tantum. — 64. Neque Seminario uniri possunt Beneficia Regularia, sive dentur in Titulum, sive in Commendam; Secus tamen si statum mutaverint. — 65. Neque Seminario uniri possunt Abbatiae, Prioratus, et Monasteria Consistorialia, seu Beneficia quovis modo Auctoritate Apostolica commendata, et obtenta, seu obtinenda per S. R. E Cardinales, seu veros, et proprios Papae Familiares, Nuncios Apostolicos, et Secretarios Congregationum, quibus iidem S. R. E. Cardinales intersunt. — 66. Nec valet unio facta Seminario omnium Beneficiorum simplicium. — 67. Episcopus singulis annis, praesentibus quatuor Deputatis, tenetur exigere rationem reddituum Seminarii ab Administratoribus. — 68. Bona stabilia Seminarii non possunt ultra triennium locari; Nec eadem bona cum aliis bonis in evidentem Ecclesiae utilitatem permutari. Nec sterilia, et inculta in Emphiteusim ad tertiam generationem concedi sine Beneplacito Apostolico. — 69. Seminarium auctoritate Episcopi erectum gaudet Immunitate Ecclesiastica, ita ut Reus ad illud confugiens non possit extrahi. — 70. Seminarium est immune a tributis, et aliis saecularibus muneribus extraordinariis; Nec Gabellarii possunt diminuere Rectori, et Magistro Seminarii consuetam Franchitiam farinae. — 71. Seminarii Clerici debent in publicis Processionibus primi incedere ante Clerum Saecularem, ac relinquere locum digniorem Curatis. — 72. Seminarii Clerici non praecedunt Canonicis Collegiatae. — 73. Seminarium non est membrum Ecclesiae Cathedralis, licet in ea Clerici Se-

minarii officient. — 74 Pro erectione Seminarii cogitur quis vendere rem suam, sicuti etiam pro ampliatione Domus Seminarii. — 75. Adducuntur hic ad rem varia Decreta, prout ad litteram referuntur a Pignatello *usque ad n.*177.—178.Supradicta Decreta, et omnia supra exposita moderanda sunt, et intelligenda juxta novissimam Constitutionem Benedicti XIII. — 179. Affertur ad litteram dicta Constitutio. — 180. Insuper ad complementum afferuntur hic Instructiones, quae mandato dicti Benedicti XIII. emanarunt circa taxam Seminariorum, quae transmissa fuit ad Episcopos Italiae, et Insularum adjacentium, una cum hac Encylica Epistola, *ad num.* 181. — 182. Alia ad rem, *ad n.* 201.

1 Seminaria erigenda sunt in qualibet Ecclesia Metropolitana, vel Cathedrali, et in eis tenendi, et erudiendi sunt Clerici adolescentes: Concilium Trid. *sess.* 23. *de reform. c.* 18. Et etiam erigenda sunt in Ecclesiis Abbatialibus habentibus proprium Territorium privative quoad Episcopos: Sic declarasse *Sacram Congregat. Concilii* testatur ex aliis Ventriglia *part.* 2. *adnotat.* 29. *§. Unic. num.* 2.

2 Si non possit erigi Seminarium in omni Cathedrali, debent erigi duo, vel unum saltem in Provincia per Synodum Provincialem, et debent aliae Ecclesiae concurrere ad expensas: Concil. Trid. *cit. cap.* 18.

3 Seminaria plura fieri possunt in Dioecesi ampla, omnia tamen ab eo, quod est in Cathedrali, dependere debent: Conc. Trid. *cit. cap.* 18.

4 Seminarium censetur vere, et formaliter erectum, quoties Alumni in aliqua etiam domo conducta collegialiter vivunt, et juxta formam Concilii inibi erudiuntur: Rota *coram Coccino decis.* 1365. *n.* 1. Garcias *de Benefic. part.* 12. *cap.* 2. *n.* 194. *et* 196. Lotter. *de re Benefic. lib.* 2. *cap.* 29. Ventriglia *par.* 2. *adnot.* 29. *§ Unic. n.* 42. Monacell. *part.* 1. *tit.* 12. *n.* 2. et alii passim.

5 Seminarium erigi non potest in Ædibus Canonicalibus, nisi de consensu Canonicorum, et ita separatum, ut Presbyteri, vel Clerici nullam communicationem habeant cum Seminaristis: *Sacra Congreg. Episcop. in Mutinen.* 3. *Febr.* 1604.

6 Pueri alendi in Seminario sumptibus illius, sunt filii pauperum bonae indolis, qui spem bonae expectationis praeseferant: Concil. Tridentin. *cit. cap.* 18.

7 Possunt tamen in Seminario etiam teneri, et erudiri filii divitum, sed sumptibus propriis: Concil. Trident. *cit. cap.* 18.

8 Pueri in Seminario recipiendi debent esse ex legitimo Matrimonio nati, et ad minus aetatis annorum duodecim, qui sciant legere, et scribere competenter; Tonsura statim, atque Habitu Clericali semper utantur; Discant Grammaticam, Cantum, Ecclesiasticum computum, aliasque bonas artes, Sacram Scripturam, Doctrinam Confessionum audiendarum, Sacramentorum ministrandorum, Rituum, et Caeremoniarum, omni die Missae inserviant, omni mense confiteantur, et communicent, diebus Festis inserviant Cathedrali, vel alteri Ecclesiae: Concil. Trid. *cit. cap.* 18.

9 Pro administratione, et regimine Seminarii faciendae statuuntur tres species Deputatorum, seu Consultorum. Prima species est duorum Canonicorum seniorum, et graviorum ab Episcopo eligendorum, quorum consilium adhibere debet Episcopus circa ea, quae visitationem, correptionem, et gubernationem personarum Seminarii concernunt: Conc. Trid. *cit. cap.* 18. ibi: « Quae omnia, atque alia ad hanc rem opportuna, et necessaria Episcopi singuli cum consilio duorum Canonicorum seniorum, et graviorum, quos ipsi elegerint, prout Spiritus Sanctus suggesserit, constituent, eaque, ut semper observentur, saepius visitando, operam dabunt etc. ». Secunda species Deputatorum, seu Consultorum, est duorum etiam de Capitulo, quorum alter ab Episcopo, alter vero ab ipso Capitulo est eligendus: Concilium Tridentinum *cit. cap.* 18. ibi: « Iidem Episcopi cum consilio duorum de Capitulo, quorum alter ab Episcopo, alter ab ipso Capitulo eligatur »; Tertia species est duorum de Clero Civitatis, quorum unus similiter ab Episcopo, et alter a Clero est eligendus: Concilium Tridentinum *cit. cap.* 18. ibi; « Itemque duorum de Clero Civitatis, quorum quidem alterius electio similiter ad Episcopum, alterius vero ad Clerum pertineat »; Et horum Deputatorum, seu Consultorum secundae, et tertiae speciei consilium tenetur Episcopus requirere circa ea, quae concernunt portiones detrahendas ex singulis Beneficiis pro sustentatione Seminarii, et uniones Beneficiorum illi faciendas: Sic expresse Concil. Trident. *cit. cap.* 18.

10 Consilium dictorum Deputatorum adhibere debet Episcopus, tam in constituendis Regulis Seminarii, quam in electione, admissione, et expulsione puerorum, in deputatione Magistrorum, et librorum legendorum, in visitatione, et rerum temporalium administratione: Sic declaravit *Sacra Congr. Concil.* ut testantur Ventriglia *par.* 2. *adnot.* 29. *§. Unic. n.* 6. 9. et 10. Crispin. *de Visitat. par.* 1. *§.* 31. *n.* 6. Monacell. *par.* 1. *tit.* 12. *formul.* 1. *n.* 1. et alii, inter quos Eminentiss. Cardin. Cavalchinus alias Sacr. Congregat. Concil. Secretarius in expositione causae *in Tricaricensi Administrationis Seminarii sub die* 24. *Martii* 1736 ubi plura refert decreta ad rem, uti videri potest in tomo 7. Thesauri Resolution. Sacrae Congreg. Concilii.

11 Hinc Episcopus tenetur omnino requirere consilium praedictorum Deputatorum respective, alias actus non valet, cum tale consilium videatur requisitum a Concilio pro forma: Silvester verb. *Consilium n.* 9. *vers. Quarto quaeritur*; Pigna-

tell. *tom.* 1. *Consult.* 180. *n.* 7. ubi multa adverunt, Monacell. *loc. cit. formul.* 3. *n.* 1. ubi dicit, quod sic in terminis declaravit *Sac. Congreg. Concil. in Salernitana*, quam refert Crispin. *de visitatione part.* 2. §. 31. *n.* 6. Ventriglia *loco cit n.* 6.

12 Licet autem Episcopus teneatur Deputatorum consilium requirere, non tamen tenetur eorum consilium sequi, ut decisum referunt Barbosa *ad Concil. Trident. cit. sess.* 23. *de reform. cap.* 18. *n.* 7. Gonzal. *ad regul.* 8. *Cancellar.* Glossa 46. *n.* 74. Ventriglia *loco cit.* n. 6. et Card. Cavalchin. *loco cit.*

13 Seminarii Deputati, et alii Officiales habent votum consultivum, non autem decisivum: *Sacra Cong. Concil.* 1620. apud Barbosam *l. cit. n.* 6. et Aldan. *in Compend. Canonicar. resolut. lib.* 3. *tit.* 18. *n.* 2.

14 Canonici duo eligendi, postquam fuerint electi, erunt perpetui, nec sine legitima, et justa causa
15 amoveri possunt; Est autem causa legitima senectus, infirmitas, et similis alia: *Sacra Cong. Concil. in Cremon.* 5. *Septembr.* 1602. apud Pignatell. *tom.* 9 *consult.* 81. *n.* 56. et Card. Cavalchin. *l. cit.*

16 Dicti duo Canonici Deputati, si quandoque contingat ea de causa sine fraude ab Ecclesia abesse cum Episcopo, non sunt privandi quotidianis distributionibus, tamquam absentes propter Ecclesiae utilitatem ex Officio eis attributo: Barbosa *loco cit. n.* 8. Ventriglia *loco cit. n.* 9. Moneta *de distributionib. quotidian. part.* 2. *q.* 8. *n.* 7. et alii.

17 Consultorum praedictorum Deputatio, quamvis possit fieri extra Synodum, nihilominus regulariter fieri debet in Synodo, in qua jam totus Clerus congregatus reperitur: Corrad. *Prax Beneficior. lib.* 4. *cap.* 8. *n*, 28. Monacell. *loc. cit. formul.* 2. et alii.

18 Pro expensis erectionis, et manutentionis Seminarii applicandi sunt eo ipso eidem Seminario reditus omnes, ac bona omnia, quae ad instituendos, vel alendos pueros sunt in aliquibus Ecclesiis, et locis piis destinata; Dummodo in illis Ecclesiis, et locis piis actu erectum non sit Collegium puerorum, nec Seminarium actu habeatur: Secus enim est de tali Collegio, sive alio Seminario, quia illud non tollitur per Tridentinum in *d. sess.* 23. *cap.* 18. licet ex fructibus super excrescentibus portio detrahatur: *Sacr. Cong. Concil. in Vercellensi* 27. *Julii* 1570.

19 Ubi supradicti reditus non habentur, seu non sufficiunt pro erectione, et integra manutentione Seminarii, debet Episcopus primo ex ejus Episcopali mensa ratam fructum Seminario contribuere, et postea suo exemplo Capitulum, et ceteros Beneficiatos ad id pro rata compellere; Sic de mente Conc. Trid. declaravit *S. C. ejusdem Conc. in d. c.* 18. *sess.* 23. *de reform.* ut referunt Barbosa *de Offic. et potestat. Episcop allegat.* 77. *n.* 2. Pignatell. *tom.* 9. *consult.* 81. *n.* 96. Ventriglia *loco cit. n.* 14. Monacell. *loc. citat. formul.* 1. *n.* 3. et alii passim.

Unde ad contribuendum pro Seminario non solum tenetur Episcopus de sua Mensa Episcopali, Abbas de sua Mensa Abbatiali, et Capitulum de sua Mensa, seu Massa Capitulari, sed etiam omnes Beneficiati de suis respective Beneficiis, etiamsi sint de Jurepatronatus, ut expresse statuit: Concilium Trid. *cit. sess.* 23. *c.* 18. A Seminarii enim contributione nullus est exemptus, nisi qui nominatim a Concilio excipiuntur, ut declaravit *Sacra Congreg. ejusdem Concilii* 11. *Januarii* 1601. apud Sellium *in Select. Conon. cap.* 36. *n.* 3. Barbosa *in Summ. Apost. Decis. verb. Seminarium Collect.* 1768. *n.* 1. 20 21

Hinc etiam Cardinales tenentur contribuere Seminario de fructibus Abbatiarum, et Beneficiorum, quae habent in Dioecesi, in qua est Seminarium, et hanc contributionem solvere tenentur juxta taxam ab Episcopo, et Deputatis factam: *Sac. Congreg. Concil. in Adrien.* 3. *Decemb.* 1622. *et in Tudertina* 15. *April.* 1628 apud Barbos. ad Concil. Trid. *cit. sess.* 23. *cap.* 18. *n.* 23. et novissime Benedictus XIII. Constit. incip. *Creditae* §. 1. 22

Seminario contribuere tenentur omnia Monasteria Regularium, non tamen Mendicantium: Concilium Trid. *cit. cap.* 18. Etiamsi Monasteria illa contribuant Seminario sui Ordinis, tenentur adhuc contribuere Seminario Episcopi de eo, quod superest: *Sac. Cong. Concil. in Monasterien.* 7. *Septembris* 1630. apud Barbos. *loco citat. n.* 29. Sellium *in Select. Cononic. cap.* 10. *n.* 19. Ventriglia *loco cit. n.* 33. 23 24

Eximit autem Concilium *loco cit. n.* 19. ab hac contributione facienda Seminario omnia Monasteria Regularium Mendicantium, quorum nomine veniunt omnia Monasteria Dominicanorum, Franciscanorum, Augustinensium, Carmelitarum, et aliorum omnium, qui ex particularibus privilegiis Summorum Pontificum participant de privilegiis Mendicantium: *Communis.* 25

Regulares autem Mendicantes, si habeant beneficia unita suis Monasteriis, tunc habita ratione redituum eorumdem, solvere debent pro eorum rata: *Sacro Congreg. Concil.* apud Pignatell. *tom.* 9. *consult* 81. *n.* 56. Monacell. *loc. cit. formul.* 1. *n.* 4. Ventriglia *loco cit. n.* 28. 26

Unio tamen dictorum Beneficiorum ad hoc, ut Regulares compellantur contribuere, est probanda per Episcopum; Nam in Monasteriis Mendicantium, quae possident bona immobilia, onus probandi ea esse per uniones acquisita, in Episcopum transfertur, quo non probante, ea bona erunt exempta: Sic *Sacra Congreg. Conc. in una Potavina* apud Pignatell. *loc. cit. n.* 68. Et talis unio ad hoc, ut Mendicantes possint compelli ad contribuendum, est plene probanda, non per conjecturas, et praesumptiones, sed per Gratiae unionis expeditionem: *Sacra Congregat. Concilii in Cor-* 27 28

netana 28. *Julii* apud Monacell. *loc. citat. numer.* 5.

29 Regulares Mendicantes ex reditibus Beneficiorum suis Monasteriis unitorum debent contribuere Seminario, non obstante, quod praetendant se exemptos, quia videlicet in illis lectiones Grammaticae, et Conscientiae casuum pro audiendis Confessionibus quotidie habeantur, quia ex hoc non eximuntur, sed tantum deducitur impensa facienda pro habendis praedictis lectionibus a contributione, et ex reliquo solvant ad ratam: *Sacra Congreg. Concilii* apud Sellium *in Select. Canon. cap.* 10. *n.* 19. Barbosa *ad Trident. loco cit. numer.* 28.

30 Unde Sacra Congreg. praedicta 21. *Julii* 1629. declaravit, portionem debitam Seminario ratione Beneficiorum exigi posse post unionem ejusdem Beneficii factam Regularibus, qui Mendicantium privilegiis gaudent: Sic apud Barbosam *ad Trident. loc. cit. nu.* 27. Sellium *loco cit. n.* 18. Vide tamen infra Constitutionem novissime editam a Benedicto XIII. incip. *Creditae* §. 1. *in fine.*

31 Seminario contribuere tenentur etiam Beneficiati eorum Beneficiorum, quae ad Collationem, et institutionem Monachorum pertinent, si intra fines Dioecesis sint: *Sacra Congreg. Concil. in Caputaquen.* 4. *Februar.* 1593. apud Aldan. *in Compend. Canon. Resolut. lib.* 3. *tit.* 10. *n.* 22. Barbos. *ad Trid. loc. cit. n.* 26. *et in Summ. Apostolic. decis. Collect.* 1568. *n.* 8. *et* 13.

32 Moniales non tenentur contribuere Seminario, si Beneficia non habeant unita, et si habeant, non tenentur, nisi de reditibus Beneficiorum unitorum earum Monasteriis: *Sacr. Congreg. Concil. in una Hieracen. de anno* 1693. apud Sellium *loco citat. n.* 19. Barbosa *ad Trident. loco citat. n.* 3. Ventriglia *loco citat. n.* 36.

33 Confraternitates, Scholae, et Capellae etiam intra Regularium Ecclesias sitae, si habeant Beneficia annexa, vel reditus, seu proventus Ecclesiasticos, tenentur contribuere Seminario; *Sacra Congr. Concil. in Lucana* 5. *Julii* 1628. *et in Signina* 18. *Novemb.* 1628. et novissimo Benedictus XIII. cit Constit. incip. *Creditae* §. 1. ibi: « Nec non fructus, ac reditus Confraternitatum Laicorum ex certis fundis, et Capitalibus provenientes (non autem summas pecuniarias, quae a Confratribus quolibet mense, vel anno, vel per modum eleemosynae, vel in vim Statutorum contribuuntur) subjici, et ad illius solutionem perpetuo teneri decernimus, statuimus, et mandamus ».

34 Seminario contribuere tenentur Hospitalia, quae dantur in Titulum, vel Administrationem, et habent annexa Beneficia, vel reditus Ecclesiasticos: *Sacra Congregat. Concilii in Lucana* 5. *Julii* 1628. apud Ventrigl. *loc cit. nu.* 21 et alios ibi
35 adductos. Non tenentur tamen contribuere Hospitalia illa, quae administrantur a Laicis, et in quibus sunt bona Laicorum, quae non data sunt in Titulum, Commendam, seu Administrationem; Sic *Sacra Congreg. Concilii* apud Barbosam *in Summa Collect.* 1568. *num.* 16. Ventriglia *loc. cit. num.* 22.

Item Seminario contribuere tenentur omnia Beneficia saecularia, et Regularia per quoscumque, etiam per Cardinales, per Pontificis Familiares, per Camerae Apostolicae Clericos, ac Officiales quoscumque obtenta, et in posterum obtinenda: Sic novissime statuit Benedict. XIII. cit. Constitut. incip. *Creditae* §. 1. ibi: « Eidem vero taxae omnia, et singula Beneficia Saecularia, et Regularia per quoscumque etiam Venerabiles Fratres Nostros S. R. E. Cardinales, nec non Nostros, et pro tempore existentis Romani Pontificis Familiares, et Camerae Nostrae Apostolicae Clericos, Ministros, ac Officiales quoscumque praesentes, et futuros obtenta, et in posterum obtinenda ..... subjici, et ad illius solutionem perpetuo teneri decernimus, statuimus, et mandamus ». 36

Item contribuere tenentur omnia Beneficia Saecularia Prioratibus, Commendis, vel Bajulivatibus Ordinis Fratrum S. Joannis Hierosolymitani quomodocumque unita, aut de cetero unienda: Sic Benedict. XIII. in dict. Constitut. incip. *Creditae* §. 1. ibi: « Ac omnia insuper Beneficia Saecularia Prioratibus, Commendis, vel Bajulivatibus Ordinis Fratrum S. Joannis Hierosolymitani quomodocumque unita, aut de cetero unienda ..... subjici, et ad illius solutionem perpetuo teneri decernimus, statuimus, et mandamus ». 37

Non solum Beneficiarius Titularis, sed etiam Pensionarius tenetur ad contributionem Seminarii pro rata Pensionis, sive Seminarium erectum sit ante reservationem Pensionis, sive non: Sic declarasse *Sacr. Congregationem Concilii* refert ex aliis Barbosa *ad Concil. Trid. cit. sess.* 23. *cap.* 18. *num.* 48. 38

Dicta rata Pensionis licet possit exigi a Titulari, ille tamen praedictam ratam retinebit a Pensionario, nisi aliter inter partes cautum sit in constitutione Pensionis, Papa annuente, quam ratam potest Titularis retinere ad rationem, quam ipse solvit: Sic *Sacr. Congreg. Concil. in Lucana* 5. *Julii* 1628. apud Ventrig. *loc. cit. n.* 28. Barbosa *ad Concil. loco cit. n.* 49. *et* 50. 39

Seminarii contributio anticipate solvenda est de quadrimestri in quadrimestre: *Sac. Congreg. Episcop. et Regul.* 8. *Martii* 1788. apud Ventrigl. *loco cit. num.* 38. ubi addit, quod in praxi pluribus in locis videntur dictae contributiones solvi de semestri in semestre. 40

Capitulum non tenetur solvere taxam Seminarii de distributionibus quotidianis distinctis a Praebendis; *Sacra Congreg. Concilii in Lucana* 5. *Julii* 1682. apud Ventrigl. *loc. cit. nu.* 15. et alios ibi citatos. Ubi subjungit, quod hoc procedit, etiamsi omnes fructus Canonicatuum consistant in distributionibus quotidianis, quae dari solent dumtaxat Divinis personaliter interessentibus; Adhuc enim non tenentur Canonici ad Semi- 41 42

narii contributionem, et refert sic decisum fuisse per *Sacram Congreg. in Capuana* 20. *Decembr.* 1592.

43 Item non tenetur Capitulum, sive alius Beneficiatus solvere taxam Seminarii ex emolumentis, proventibus, et Legatis relictis pro celebratione Missarum; *Sac. Congreg. Concilii in Caven.* 17. *Novembr.* apud Ventrigl. *loco cit. n.* 16. Barbosa in *Summa Apostolic. Decision. Collect.* 1568. *num.* 18.

44 Item Seminario non est contribuendum ex iis, quae in incerto, et in eleemosynis priorum, et similibus consistunt: *Sacra Congregat. Concil.* apud Piasec. *in praxi Episcop. part.* 2. *cap.* 2. *num.* 5. Barbosa *loc. cit. n.* 20. Ventriglia *loc. cit. numer.* 17.

45 Seminario contribuere non tenetur Abbatia unita Capitulo Cathedralis ante Concilium; *Sac. Cong Concil. in Lucana* 17. *Febr.* 1629. apud Barbos. *loco cit. n.* 19. Ventriglia *loco cit. n.* 19. ubi subjungit, intelligendum hic esse, quod non teneatur solvere ipsa Abbatia principaliter, licet teneatur Capitulum habita ratione omnium redituum, etiam Abbatiarum.

46 Nec Seminario contribuere cogi potest Abbas, qui in suo Territorio, et Jurisdictione Seminarium proprium erectum habet, et provisum retinet: *Sac. Congreg Concil.* 30. *Martii* 1594. apud Barbos. *loc. cit. nu.* 15. et Aldan. in *Compend. Canonic. resolut. lib.* 3. *tit.* 11. *num.* 31.

47 Beneficia Saecularia, quae ob illorum fructuum tenuitatem Decimis Papalibus non contribuunt, neque contribuere tenentur Seminario: *Sac. Congregat. Concil.* 21. *Martii* 1602. *et* 23. *Martii* 1604. *et in Amalphitana* 18. *Julii* 1699. *in respons. ad* 11. *et* 6. *Februarii* 1700.

48 Quantitas taxae solvendae Seminario constitui debet ab Episcopo cum consilio duorum Deputatorum de Capitulo, et totidem de Clero: Concil. Trid. *cit. sess.* 23. *cap.* 18. et Benedictus XIII dict. Constitut. incip. *Creditae* §. 1.

49 In taxanda portione Beneficiorum habenda est ratio ad onera perpetua eorumdem, et ad alias expensas necessarias a Beneficiariis faciendas, quae prius deducendae sunt: *Sacr. Congregat. Concil. in Caven.* 17. *Novembr.* 1629. apud Barbos. *ad Concil. cit. cap.* 18. *nu.* 4. *et in Summa loc. cit. n.* 3. et apud Bonfadin. in *Thesauro Ecclesiastic. decis. resolut.* 32. *n.* 7.

50 Taxa instituenda est juxta Beneficii qualitatem, loci, et Dioecesis ubertatem, et caritatem. Alibi enim Summa duorum cum dimidio pro centinario sufficit, et alibi etiam quatuor approbatur, ut decisum refert Pignatell. *tom.* 1. *consult.* 416. *et tom* 9. *consult.* 81 *n.* 100. Et licet taxa regulariter non debeat excedere dimidiam Decimarum; Clemens tamen VIII. concessit Episcopis posse taxare Beneficia pro Seminario plus medietate Decimarum, non obstante Bulla Sancti Pii V. si expedire judicaverit. Sic refert, et tenet Ventriglia *loc. citat. n.* 39. Garcias *de Benefic. part.* 12. *cap.* 2. *n.* 107. *in fine.* Episcopus enim virtute potestatis sibi attributae a Concilio, nedum in dimidio Decimae potest taxare Beneficia, sed etiam in majori, prout expedire judicaverit, ut ex Decretis Sacrae Congregationis probat Gallemart. *supra d. cap* 18. *n.* 26. et sequitur Monacell. *loco citat. formul.* 2. *n.* 6. Novissime autem Benedict. XIII. Constit. incip. *Creditae* §. 2. statuit, quod Taxa nunquam minor sit scutis tribus, neque major scutis quinque pro qualibet centenario. Vide infra, ubi datur ipsa Constitutio ad litteram.

Taxa juxta temporum, et rerum exigentiam augeri potest, ut in casu, quo reditus Seminarii essent ita diminuti, ut ad victum Scholarium, aliaque onera subeunda non sufficerent. Corrad: *prax. Benefic. lib.* 4. *cap.* 8. *n.* 19. Pax Jordan. *Lucubrat. tom.* 2. *lib.* 7. *tit.* 4. *n.* 23. Monacell. *loco citat. n.* 7. et alii. 51

Ita e contra Taxa est reducenda, et moderanda, si reditus Beneficii taxati absque culpa Beneficiati notabiliter diminuantur. *Sacra Congregat. Concil. in Romana Taxae* 26. *Januarii* 1697. apud Monacell. *loco citat. formul.* 1. *n.* 7. 52

Si Seminarium in totum, vel in partem reperiatur dotatum, vel alias auctum reditibus, tunc quantum Seminarium lucratum fuerit, tantumdem demi debet de Taxa, textu expresso in Concil. Trid. *cit. cap.* 18. ibi: « Succedente vero casu, quo per uniones effectum suum sortientes, aliter Seminarium ipsum in totum, vel in partem dotatum reperiatur, tunc portio ex singulis Beneficiis, ut supra, detracta, et incorporata ab Episcopo, prout res ipsa exegerit, in totum, vel pro parte remittatur »; et sic declarasse etiam Sacram Congregationem refert Ventriglia *loco cit. n.* 41. 53

Episcopus potest compellere Debitores Taxae Seminarii ad solvendum etiam Censuris, aliisque Juris remediis: *Sacr. Congr. Concil. in Mexicana* apud Aldan. *in compend. Canonic. resolut. lib.* 3. *tit.* 16. *n.* 24. et Barbos. *in Summa loco cit. numer.* 4. 54

Quod si Episcopus denegaverit suam portionem, potest compelli, et acriter corripi ab Archiepiscopo, et Archiepiscopus a Concilio Provinciali, uti etiam si adesset negligentia in Seminarii erectione, ejusque conservatione. Sic expresse Concil. Tridentin. *citat. cap.* 18. ibi: « Quod si Cathedralium, aliarumque majorum Ecclesiarum Praelati in hac Seminarii erectione, ejusque conservatione negligentes fuerint, ac suam portionem solvere detrectaverint, Episcopum Archiepiscopus, Archiepiscopum, et Superiores, Synodus Provincialis acriter corripere, eosque ad omnia supradicta cogere debeat ». 55

Episcopus potest, immo tenetur unire Seminario Beneficia aliquot simplicia cujuscumque qualitatis, et dignitatis fuerint sine cultus Divini, et obtinentium praejudicio, etiamsi essent affecta, aut in Curia effectum sortirentur: Conc. Tridentin. 56

citat. c. 18. Barbosa *ibid. n.* 53. et alii communiter.

57 Pro hujus unionis forma tamen requiritur primo, quod Seminarium jam sit erectum, et formaliter institutum. Sic Auctoritate Rotae, et Sacrae Congregationis probat Garcias *de Beneficiis part.* 12. *cap.* 2. *nu.* 193. et Lotter. *de re benefic. lib.* 1. *qu.* 30. *n.* 47. *et seq.* Ricc. *in prax.* 3 *part. resolut.* 415. *n.* 3. Ventrigiia *loco cit. n.* 42. contra Gonzal. et Grat. Ad hoc autem, ut Seminarium ad hunc effectum censeatur jam erectum, sufficit, quod Domus sit jam conducta, seu empta, et pueri sint introducti, et sint duo de Capitulo, et totidem de Clero ad praescriptum Concilii *citat. cap.* 18. vere electi, et deputati. *Communis.*

58 Secundo, requiritur, quod concurrat vera, et praecisa necessitas Seminarii faciendi ei talem unionem cum consilio dictorum deputatorum; Nec sufficit pro facienda tali unione causa commodioris sustentationis, vel amoenitatis, et recreationis gratia: Sic *Rota in una Mediolanen. praetensae unionis* 16. *Novemb.* 1594. *coram D. Orano*, Lotter. *loco cit. n.* 60. Caesar. de Grass. *decis* 132. *per tot.* Ventrigiia *loco cit. n.* 42. et alii.

59 Tertio requiritur, quod praecesserit detractio fructuum de Mensa Episcopali, et de aliis Beneficiis juxta formam Concilii *in d. cap.* 18. Sic respondit *Sac. Cong.* et tenuit Rota, *in Aversana Beneficiorum* 3. *Julii* 1606. *coram D. Sacrato*, *et in recentioribus part.* 2. *decis.* 361. *n.* 7. Lott. *loco cit. n.* 61. Ventr. *loco cit. n.* 42. et alii.

60 Quamvis autem possit, immo teneatur Episcopus unire Seminario Beneficia aliquot simplicia, non potest tamen unire Beneficia simplicia Juris patronatus, sive Laicalis, sive Ecclesiastici, vel alia pertinentia ad inferiorem Collatorem, et Electorem, sine consensu Patronorum: *Clement. Unica de statu Monachor.* Conc. Trid. *sess.* 24. *de reform. cap.* 15. Et sic expresse decisum fuisse referunt Franciscus Leo in *Thesauro Fori Eccles. part.* 2. *cap.* 16. *num.* 23. Molfesius *in Summa Theolog. Moral. tract.* 6. *cap.* 14. *a n.* 62. et alii.

61 Neque Seminario uniri possunt Beneficia reservata post vacationem; Quamvis enim uniones Beneficiorum factae servata forma a Tridentino praescripta validae sint, si fiant ante vacationem; sunt tamen invalidae, et nullae, si fiant post vacationem, et provisi a Sede Apostolica mitti debent in possessionem: *Sacra Congr. Conc.* apud Garciam *de Benefic. part.* 12. *cap.* 1. *n.* 102. et Barbosam *in Summa Apostolic. decis. verb. Unio n.* 6. *et* 7.

* Beneficia, quae jam vacaverant in mense re-
» servato, vel quae alias sunt indubitanter reser-
» vata, non potest Episcopus unire Seminario vi-
» gore hujus decreti Conc. cum id fiat in praejudi-
» cium reservationum Apostolicarum, ut refert de
» cisum Gonzalez *Regul.* 8. *Cancell. Gloss.* 5. §.
» 7. *n.* 73. Barbosa *in Trident. sess.* 23. c. 18. *n.*
» 44. Vid. amplius addit. in fin. h. Articuli.

Neque Seminario uniri possunt Canonicatus 62
Collegiatarum Ecclesiarum, quamvis ex consuetudine non obligent ad residentiam, quia Conc. Trident. *cit. cap.* 18. non loquitur de his Beneficiis simplicibus: *Sac. Congr. Episcopor. in Aquilana* 27. *Martii* 1590. apud. Sell. *in Select. Canon. cit. cap.* 10. *n.* 21. Et Barbos. in *Trident. cit. cap.* 18. *n.* 36. Item neque Seminario uniri pos- 63
sunt Beneficia Curata nequidem habitu tantum: *Sac. Cong.* 12. *Febr.* 1622. apud Pignatell *tom.* 9. *conclus.* 81 *n.* 141. v. adnotation. heic infra.

Neque Seminario uniri possunt Beneficia Regu- 64
laria, sive dentur in Titulum, sive in Commendam, secus tamen si statum mutaverint: Sic *Sacr. Congr. in Caputaquen.* 26. *Julii* 1586. apud Sellium *loco cit. n.* 23. Barbos. *loco cit. n.* 39. Ventriglia *loco cit. n.* 45.

Neque Seminario uniri possunt Abbatiae, Prio- 65
ratus, et Monasteria Consistorialia, seu Beneficia quovis modo Apostolica Auctoritate commendata, et obtenta, seu obtinenda per S. R. E. Cardinales, seu veros, et proprios Papae Familiares, Nuncios Apostolicos, et Secretarios Congregationum, quibus iidem S. R. E. Cardinales intersunt: Sic expresse Benedict. XIII. in cit. Constit. incip. *Creditas* §. 5.

Nec valet unio facta Seminario omnium bene- 66
ficiorum Simplicium: Sic decisum fuisse referunt Molfes. *Summa Theol. moral. tract.* 6. *cap.* 14. *n.* 63. et Barbos. *ad Tridentin. cit. cap.* 18. *n.* 35. et alii.

Episcopus singulis annis praesentibus quatuor 67
Deputatis tenetur exigere rationem redituum Seminarii ab Administratoribus: Sic expresse statuit Concil. Trid. *cap.* 18. ibi: « Rationem autem redituum hujus Seminarii Episcopus annis singulis accipiat praesentibus duobus a Capitulo, et totidem a Clero Civitatis deputatis »

Bona stabilia Seminarii non possunt ultra trien- 68
nium locari; Nec eadem bona cum aliis bonis in evidentem Ecclesiae utilitatem permutari: Nec 69
sterilia, et inculta in Emphyteusim ad tertiam generationem concedi sine Beneplacito Apostolico: *Sacra Congr. Concil. in Vercellen.* 19 *Februar.* 1633. *et in Salutiarum* 20 *Septembr.* 1642. *in respons. ad* 2. ubi cum quaereretur; An bona stabilia Seminario in hereditate relicta, postquam fuerint ei incorporata, possint alienari, inconsulto Romano Pontifice pro solutione aeris alicui ab ipsa hereditate debiti absque incursu poenarum? *Censuit, non posse alienari.* Sic Cardin. Petra *Comment. ad Constitut.* 5. *Urbani II. sect.* 3. *n.* 28.

Hinc Seminarium auctoritate Episcopi erectum 70
gaudet immunitate Ecclesiastica, ita ut Reus ad illud confugiens non possit extrahi: *Communis.* Et ita Seminarium est immune a tributis, et aliis Saecularibus muneribus extraordinariis; Nec Gabellarii possunt diminuere Rectori, ac Magistro Seminarii consuetam Franchitiam farinae: *Sac.*

Congr. Immun. in Salernitana 1. *Novembr.* 1693. *lib.* 1. *Decretor. Vallem. pag.* 84.

71 Seminarii Clerici debent in publicis Processionibus primi incedere ante Clerum Saecularem, ac relinquere locum digniorem Curatis: *Sacr. Congregat. Rit. in Capuana* 1607. *et in Adrien. Rodigii* 22. *Mar.* 1620.

72 Seminarii Clerici non praecedunt Canonicis Collegiatae: *Sacr. Congr. Rit. in Fundana* 20 *Decembr.* 1601.

73 Seminarium non est membrum Ecclesiae Cathedralis, licet in ea Clerici Seminarii officient: *S. C. R. in Capuana* 1. *Sept.* 1607.

74 Pro erectione Seminarii cogitur quis vendere rem suam, sicuti etiam pro ampliatione Domus Seminarii. Sic pluries decisum fuisse refert Maranta 3. *par. controv. res.* 28. *n.* 7.

75 Hinc ad uberiorem notitiam juvat adducere varia Decreta, prout ad litteram referuntur a Pignatelli *tom.* 9. *consult.* 81. *a n.* 47. *ad* 148. *inclusive.* Quamvis tamen varia ex ipsis sint jam supra addocta.

76 *In Oscensi.* Curare debet Episcopus cum consilio duorum Canonicorum Seniorum, ut pueri Seminarii Cathedrali, et aliis locis Ecclesiasticis diebus Festis cum superpelliceis in gradibus inferioribus Chori deserviant.

77 *In Faventina.* Episcopus pro fabrica Seminarii, vel pro instauratione Domus Seminarii potest taxam exigere, licet adhuc juvenes non sint in illud introducti.

78 *In Aversana.* Ante erectionem Seminarii nihil eo nomine solvendum est.

79 *In Cremonensi.* Illi duo de Capitulo eligendi, postquam fuerint electi, erunt perpetui, nec sine legitima causa amoveri possunt; Est autem causa legitima Senectus, Infirmitas, et similis alia; 5. *Sept.* 1602.

80 *In Ravennatensi.* Episcopus, adhibito consilio Deputatorum, ad regimen Seminarii, potest circa illud statuere, quod sibi magis videbitur, etiam moderando statuta in hoc Decreto *cap.* 18. ut colligitur ex verbis ultimis dicti Capituli.

81 *In Oscensi.* Episcopus cum consilio Deputatorum tenetur providere, tam circa disciplinam, et mores Clericorum, quam circa administrationem rerum temporalium. Potest autem, eorum consilio adhibito, facere, quod sibi expediens videbitur; Exactio vero Taxae ad solum Episcopum spectat; Unde solus absque interventu Deputatorum compellere potest ad solvendam portionem Seminario debitam.

82 *In Uritana*, De distributionibus quotidianis, et incertis nihil Seminario solvendum est.

83 *In Ulyssiponensi.* Antequam fructus taxentur pro rata Seminario solvenda, deducendae sunt expensae, quae fiunt in Beneficiis.

84 *In Sorana.* Beneficium, quod non reperitur taxatum in libris Decimarum, non contribuit Seminario erecto post diem undecimum Julii anni 1567.

In Burgensi. Regulares ad Seminarium non tenentur, nisi habeant Beneficia unita suis Monasteriis, quo casu contribuere debent pro eorum rata. 85

In Ulyssiponensi. In solutione Taxae pro Seminario debent pro rata detrahi expensae, quae fiunt in colligendis fructibus, ac onera posita ante Collegium. 86

In Uritana. Quando fructus omnes consistunt in distributionibus quotidianis, quae dari solent Divinis interessentibus tantum, non tenetur Capitulum ad contributionem Seminarii. 87

In Melphitana. Quando Abbatia, sive aliud Beneficium, est nullius Dioecesis, solvitur Seminario illius Dioecesis, in qua alias dicta Abbatia, sive Beneficium, erat constituta; Si vero Ecclesia et in una Dioecesi, et bona ejus in altera, contributio fieri debet Episcopo loci, ubi est Ecclesia, nisi bona in altera Dioecesi existentia sint propinqua alicui Ecclesiae ibi constitutae, quae tamquam membrum subjecta esset Ecclesiae Parochiali, aut eidem unitae Quo casu contributio fieri debet, ubi sunt bona. Quod etiam declarandum est in Ecclesia unita, aut subjecta, si constructa fuerit ante acquisitionem ipsorum bonorum; Quod si constaret, bona fuisse prius applicata Ecclesiae Parochiali, licet postea ibi alia Ecclesia aedificata fuerit, contributio fit Episcopo Ecclesiae Parochialis. 88

In Tudertina. Hospitalia ad contributionem Seminarii non tenentur, neque etiam Confraternitates Laicorum, nisi habeant unita Beneficia, quo casu contribuere debent. 89

In Ulyssiponensi. Monasteria in quibus Seminarium actu non est, sed tamen contribuunt alteri Monasterio pro substentatione Scholarium, censentur ac si Scholares habeant; propterea non tenentur ad contributionem, nisi de reditibus, qui supersunt. 90

In Mediolanensi. Canonici electi ab Episcopo ad constituendam educationem puerorum mutari non debent, nisi ut supra, et eorum consilium Episcopi tenentur adhibere, sed non tenentur sequi; et adhibendum est in omnibus infrascriptis. 91

In constituendis regulis universalibus Seminarii. 92

In electione singulorum introducendorum.
In electione librorum legendorum.
In punitione discolorum.
In visitationibus.
In electione loci.
In electione Magistrorum.
In electione Confessoris.
In eorumdem expulsione.

Alii quatuor adhibendi sunt Deputati in consilio circa taxationem fructuum contributionis. 93
Circa unionem Beneficiorum.
In difficultatibus, ob quas Seminarii instructio, vel conservatio impeditur, aut perturbaretur.
In omni temporali administratione Seminarii.

In expulsione, et Deputatione Ministrorum Seminarii.
In expensis quotidianis.
In provisionibus bladarum.

94 In administratione bonorum quorumcumque, ac redituum ipsius. Non autem etiam in iis Episcopus tenetur sequi eorumdem consilium, sed ut supra, solummodo adhibere.

95 *In Antuerpiensi.* In Monasteriis, in quibus habentur Magistri salario conducti pro docendis Monachis, eadem ratio est habenda de istis expensis, quae de illis Scholarium, seu discentium Monachorum habentur.

96 *In Bracarensi.* Milites Hierosolymitani, qui habent beneficia sibi commendata alterius Ordinis, vel qualitatis, tenentur ad contributionem Seminarii ratione huiusmodi Beneficiorum cum exceptio non respiciat Personas, sed tantum beneficia Ordinis Hierosolymitani.

97 *In Patavina.* Si ignoratur cujus naturae sint beneficia Ecclesiastica Monasteriis unita, vel alias exempta, Seminario contribuere debent; et hoc procedit in Monasteriis, quae non sunt Mendicantium; nam in istis Monasteriis, quae possident bona immobilia, onus probandi ea esse per uniones acquisita, in Episcopum transfertur, quo non probante, ea bona erunt exempta.

98 *In Imolensi.* Simplicia Beneficia ad collationem inferioris Collatoris spectantia, Episcopus unire non potest, nec etiam Beneficia Regularia, nec Beneficia Juris patronatus Ecclesiastici, nec Canonicatus.

99 *In Gandavensi.* De Beneficiis unitis vigore hujus Decreti superfluum est petere confirmationem a Sede Apostolica.

100 *In Cameracensi.* Sicut Beneficia ante vacationem Seminario uniri possunt valide, ita nulla erit unio facta post vacationem de Beneficio reservato.

101 *In Aquilana.* Episcopus, qui in suis mensibus Beneficia vacantia non univit, in mensibus reservatis unire potest.

102 *In Marsicana.* Contra recusantes solvere taxam Seminario potest Episcopus procedere usque ad Interdictum, et alia graviora juris remedia.

103 *In Brundusina.* Si Episcopus duabus Civitatibus praeest, in utraque erigetur Seminarium, et si reditus non sufficiunt, conducantur Magistri.

104 *In Melphitana.* In Ecclesia, ubi sunt adeo tenues reditus, ut Seminarium erigi non possit, provideatur saltem expensis Beneficia obtinentium de duobus Magistris, altero Grammaticae, et altero Musicae, a quibus instruantur pauperes pueri Civitatis, et Dioecesis, in eorumque sumptus totus Clerus contribuat, perinde ac si contribueret ad Seminarum formatum.

105 Pars, quae ratione Seminarii est detrahenda, ad Decimam integram fuit taxata, si Seminarium fuit erectum ante diem undecimam Julii 1567. Nam in Seminariis postea erectis dicendum est, ut infra.

Quicumque vero Episcopus ante diem undecimam reipsa Seminarium erexit, et servata forma Concilii certam taxam stabilivit, eamque a majori parte taxatorum exigere coeperit, seu illi sponte, seu ex contentione, aut metu solverint, dummodo in hac quasi possessione sit exigendi, eaque taxa sic exacta in usum Seminarii versa sit, et quotidie vertatur, in exactione hujusmodi perseveret, et omnes, qui distulerint solvere, cogere poterit juris remediis. 106

Sacra Congregatio Concilii tum alias, tum *in Sabinensi* 26. *Maii*. 1640. declaravit, Archipresbyterum, et Canonicos Collegiatae Ecclesiae Montis Rotundi teneri contribuere Seminario, non tamen pro portione, quae cedit in usum quotidianarum distributionum, nec pro Legatis piis pro celebratione Missarum relictis, prout neque incertis, et eleemosynis Sacristiae elargitis, sed tantum ex illis reditibus certis constitutis, etiam si proveniant a legatis piis, ut legitur *lib.* 16. *Decret. fol.* 380. 107

In Lucana 19. *Novembris* 1616. Seminarii deputati, aliique Officiales habent votum consultivum, non autem decisivum. 108

In Fundana 20. *Decembris* 1601. Clerici Seminarii non praecedunt Canonicis Collegiatae: *Sacra Congreg. Rituum.* 109

In Adriensi 21. *Martii* 1620 Clerici Seminarii in processionibus praecedunt aliis Clericis: *Eadem Sacra Rit. Congr.* 110

In Capuana 1. *Sept.* 1620. Clerici Seminarii debent in publicis Processionibus primi incedere ante Clerum Saecularem, et relinquere locum digniorem Curatis: *Eadem Sacra Rit. Congr.* 111

In eadem, eademque die, et anno. Seminarium non est membrum Ecclesiae Cathedralis, licet in ea Clerici Seminarii officient: *Eadem Sacra Rit. Congr.* 112

In Vercellensi Seminarii bona stabilia non licet ad novennium locare, nec eadem bona cum aliis bonis in evidentem Ecclesiae utilitatem permutari, nec sterilia, et inculta in emphyteusim ad tertiam generationem concedere: *Sacr. Cong. Concil.* 19. *Febr.* 1633. *ad* 3. 4. *et* 5. 113

Seminarii a contributione nemo est exemptus, nisi qui nominatim a Concilio excipiuntur: *Sac. Cong. Concil.* 11. *Januar.* 1601. 114

Seminarii contributio anticipate solvenda est de quadrimestre in quadrimestre. *Sacr. Congr. super Episc.* 8. *Martii* 1688. 115

Seminario contribuere tenentur Ecclesiae Saeculares, quae non sunt de Mensa Monasteriorum, tametsi ad eorum institutionem, et collationem pertineant: *In Caputaquensi Sacra Congr. Conc.* 23. *Junii* 1589. *et* 4. *Februar.* 1594. 116

In Caputaquensi 5. *Februar.* 1593. Seminario contribuere tenentur Beneficiati Beneficiorum Collationis Monachorum, si intra fines Dioecesis sunt. *Sac. Cong. Conc.* 117

In Lucana 5. *Julii* 1628. Seminarii occasio- 118

ne potest taxa pro pensionibus detrahi, et exigi a Titularibus, dummodo specialiter non sint exemptae, qui Titulares retinebunt pro rata soluta.

119 Titularis, occasione contributionis per eundem factae Seminario, non potest detrahere ex pensione, quam solvit, nisi pro rata illius, et ad eam rationem, qua ipse Titularis contribuit: *Sac. Congr. Concil.*

120 A contributione Seminarii sunt exempti Clerici Camerae Apostolicae ratione Beneficiorum, quae obtinent: *Sac. Cong. super Episc.* in *Maceratensi* 12. *Maii.* 1604.

121 Seminario ad contribuendum cogi non debet Abbas, qui in suo Territorio, et Jurisdictione prius Seminarium erexerat, et provisum retinebat: *Sac. C. Conc.* 30. *Mart.* 1594.

122 *In Lucana*, 17. *Februar.* 1629. Seminario contribuere non tenetur Abbatia unita Capitulo Cathedralis ante Concilium. *Sacra Cong. Concilii.*

123 . *In Augustana* 14. *Decemb.* 1630. Ad contributionem Seminarii non tenentur, neque compelli possunt Fratres S. Joannis Hierosolymitani, sive eorum Vicarii in Ecclesiis Parochialibus Religioni praedictae unitis, vel ab ea dependentibus: *Sac. Cong. Concil.*

124 Legata, ut conducatur Grammaticus, qui pauperes instruat pueros, applicari possunt Seminario: *Sac. Cong. Conc.*

125 Episcopus debet, primum de sua, et Capituli mensa contribuere, et postea alios cogere: *Sacr. Cong. Concil.*

126 Cardinales debent contribuere de fructibus Beneficiorum in Dioecesi, ubi est Seminarium: *Sac. Congr. Conc.*

127 Non sunt magis gravanda Beneficia simplicia, et pensiones, quam Curata: *Sac. Cong. super Episc.* 27 *Octobris* 1603.

128 Uniones Beneficiorum factae Seminario non subsistunt nisi post illius erectionem, et actualem educationem puerorum: *Sac. Cong. Conc.* apud Gonzal. *Gloss.* 5. §. 7. *num.* 68.

129 . Emptio Domus, aut electio Deputatorum non est erectio Seminarii: Rota 15. *Aprilis.* 1622.

130 Uniones factae absque consilio quatuor Deputatorum non valent: *Sac. Cong. Concil.* 13. *Januar.* 1549.

131 Cogi possunt ad solvendum praedictos reditus per censuras Ecclesiasticas, et alia Juris remedia ab Episcopo, non obstantibus quibuscumque: Trident. *d. c.* 18.

132 Seminarium erigi non potest in Ædibus Canonicalibus, nisi de consensu Canonicorum, et ita separatum, ut Presbyteri, vel Clerici nullam communicationem habeant cum Seminaristis: *In Mutinensi* 3. *Februar.* 1604.

133 Recipi non possunt in Seminario Clerici sine licentia Ordinarii: *In Salernitana* 10. *Julii* 1590.

134 Licet Episcopus nihil contribueret pro manutentione Seminarii, non potest propterea Seminarium praetendere aliquam exemptionem ab ejus jurisdictione: *In Aquilejensi* 27. *Januarii* 1597.

Taxa quatuor pro centenario super Beneficiis approbatur: *In Agrigentina* 25. *Februarii* 1602. 135

Quae si non sufficiat pro tenendo saltem Magistro Grammaticae, et cantus Gregoriani, cum domo, et aliis necessariis, non debet augeri: *In Recanatensi* 25. *Jun.* 1597. 136

Capitulum, et Canonici licet exempti sint ab Episcopi jurisdictione, compelli tamen ab eo possunt ad solvendam eorum ratam: 39. *Novembr.* 1604. 137

Nisi reditus omnes consistant in distributionibus quotidianis: *In Tarentina* 24. *Jul.* 1595. 138

Nullius etiam loca contribuere debent, si proprium Seminarium non habent: *In Caputaquensi* 2. *Maii* 1601. 139

Quemadmodum subditis Abbatis Monasterii Cavensis Seminario Caputaquensi 3. *Aprilis* 1608. Nisi tamen Beneficia sint unita, vel de Mensa Monasterii per privilegium S. Pii V. donec autem hoc probetur, Seminarium manutenendum esse in quasi possessione exigendi. 140

Regulares etiam contribuere tenentur: *In Caesenatensi* 2. *Maii* 1601. 141

Nisi sint exempti per privilegium speciale, ut Carthusiani. 12. *Maii* 1587. 142

Et Prioratus. S. Spiritus. 6. *Sept.* 1603. Vel nisi vivant de eleemosynis. *ibid.* Provisi de beneficiis Seminario unitis, unione effectuanda, cum primum vacaverint, cogi non possunt ad contributionem: 1. *Octob.* 1599. 143

Neque Confraternitates, et alia loca pia, quae non habent beneficia annexa: 23. *Jan.* 1586. *et* 10. *Jan.* 1594. *et* 25. *Febr.* 1602. 144

Neque Hospitalia, quae non conferuntur in Titulum, *ut supra.* 145

Neque Monasteria Monialium, nisi ratione Beneficiorum unitorum, vel bonorum subjectorum aliis oneribus Episcopalibus: 22. *Decemb.* 1583. *et* 26. *Jul.* 1593. 146

Vel nisi essent solita; Quia tunc omnes supradicti cogi debent, licet vellent renunciare privilegio tenendi alumnum in eodem Seminario: 20. *Jul.* 1620. 147

Capitulum S. Petri in Vaticano non tenetur ad aliam contributionem pro beneficiis ipsi unitis in aliis Dioecesibus, quia contribuit pro omnibus Seminario Romano: *S. Congr. super Episcop. in Caputaquensi* 1594. 148

Uniri non possunt Seminario per Ordinarium Beneficia Curata, sed simplicia tantum, et eorum supportatis oneribus. 15. *Maii* 1580. 149

Neque Canonicatus etiam Collegiatae, licet non sint amplius de residentia: 27. *Mart.* 1590. 150

Scholasteria in locis, ubi non est Seminarium, non est necessario conferenda Doctoribus, vel Magistris, aut licentiatis in Sacra Scripturo, vel jure Canonico, quia Concilium *d. cap.* 18. §. *de cetero*, loquitur, ut cum minori impensa possint do- 151

cere in Seminario per se ipsos *In Calaguritana* 5. *Maii* 1610.

152 Ludimagistri Universitatis non tenentur docere pueros Seminarii, nisi ad publicas Scholas accedant: *Civitatis Plebis* 11. *Dec.* 1610.

153 Verba illa; « in quibus Seminaria discentium, vel docentium actu non habentur », intelliguntur de Clericis Saecularibus, ubi Seminarium erigitur, licet in loco adsit studium Regularium. Nec ratione hujus studii Conventus praetendere se potest exemptum a contributione.

154 Illegitimi non possunt ab Episcopo admitti in Seminarium, licet sint dispensati ad Canonicatus, et dignitates: 15. *Martii* 1599.

155 Circa Taxam adest Decretum S. Pii V. quod Episcopus, qui ante undecimam diem Julii 1567. Seminarium re ipsa non erexit, quandocumque illud erigere constituerit, ab ipsa reali erectione nihil ejus nomine ultra dimidiam decimam relatam ad antiquam taxam exigat, et si quid amplius exegerit, vel restituat, vel ab eo compensetur, quod in posterum post ipsam erectionem ad eam rationem exigendum erit, nisi tamen appareat, totum illud, quod amplius exactum erit, jam fuisse vere conversum in praeparamenta necessaria, aut aliam similem operam Seminarii.

156 Vel nisi Episcopus esset in quasi possessione exigendi majorem taxam impositam a Concilio Provinciali: *Sac. Congr. Conc. in Surrentina.* Quae *in Materannen.* concessit posse taxari in plus dimidia decima.

157 Alias, si non potest erigere Seminarium formale, debet erigere Scholam, in *Marsicana.* Et pro hujusmodi Schola permittitur dimidium taxae, quae solveretur Seminario: 18. *Nov.* 1587.

158 Simili modo potest Episcopus cogere Capitulum, et alios ad contributionem pro Magistro Musicae, dummodo et ipse contribuat pro rata; *in Adrianensi.*

159 Circa hujusmodi Scholam notandum, quod cum plures Episcopi, qui Seminarium erigere minime poterant, Scholam instituissent, ac certam portionem ex Beneficiis propterea detraxissent, animadversum fuit in Congregatione Concilii, quod hujusmodi facultas tributa erat Episcopis a Concilio, cum non posset institui lectio Theologiae, non autem cum non posset institui Seminarium, ut habetur *cap.* 1. *sess.* 5. *vers. Ecclesiae;* ideoque Congregatio jussit, ea de re agi cum Sanctissimo, ad quem cum D. Cardinalis Matthaeus die 16. *Februarii* 1598. in Consistorio retulisset, Sanctitas sua mandavit, has beneficiorum taxationes de cetero pro Schola in alio casu, quam in eo, de quo Concilium loquitur, non esse permittendas, sed hactenus institutas confirmavit.

160 Ex reditibus Parochiarum, quae apud Indos Doctrinae vocantur, fit contributio Seminario, deducta congrua Parochorum sustentatione: *Sac. Cong. Conc.* 7. *Septembr.* 1603. *cor. Clemente VIII.*

Pensionarii, etiam Regulares, tenentur contribuere Seminario. 17. *Aug.* 1652. 161

Et notandum, Pensionarios ante Concilium teneri contribuere indistincte: Si vero Pensio reservata fuerit post Concilium, ita demum Pensionarios ad contributionem teneri, si per sedem Apostolicam a tali contributione non fuerint exempti; Verum etiam in casu, quo Pensionarii contribuere tenentur, Beneficiorum possessores ab Episcopo debere compelli ad solvendam portionem taxatam non solum pro se, sed etiam pro pensionibus, quas solvunt. Licet tamen postea ita solvantibus retinere pro rata quidquid pro Pensionibus ipsis solverunt: *In Tridentina.* 162

Tenetur autem Pensionarius contribuere Episcopo Seminarii, ubi situm est beneficium, non ubi habitat ipse Pensionarius, licet sit perpetuus, et persona ficta, ut Capitulum, Sacrarium etc. 163

Seminarium non est erigendum super mendicitate: *Cong Propag.* 1627. 164

Beneficium unitum Seminario alterius Dioecesis tenetur nihilominus contribuere Seminario propriae, quod ante unionem contribuere consueverat; in *Cremonensi* 16. *Jul.* 1588. *Congr. Concil.* 165

Eadem tamen Congr. Conc. 2. *Feb.* 1606. declaravit, quod Beneficium fundatum a Patrono certa lege de consensu Episcopi apposita, ut ad nulla onera teneatur, dummodo fundatio post Concilium facta fuerit, non tenetur contribuere Seminario. Multo minus, si id etiam expresse caveatur in fundatione, ut neque ad Seminarium contribuere debeat. 166

Illa Beneficia, quae ob tenuitatem decimis Papalibus non contribuunt, neque Seminario contribuere teneri: *S. Cong. Conc.* 21. *Mart.* 1602. *et* 23. *Mart.* 1604. 167

Ex fabricarum reditibus, si Ecclesiasticae sunt, contribuendum est Seminario, quamvis a Laicis administrentur: *Cong. Conc.* 168

Beneficia Cameralium, licet simplicia, non possunt uniri Seminario: *In Murana.* 169

Ordinarius non potest unire Seminario Beneficia Curata, nequidem habita tantum: *Cong Conc.* 12. *Febr.* 1622. 170

Capellanias vero, quae celebrandi Missas onus habent, et in Titulum dantur, unire potest Seminario, modo oneri injuncto satisfat: *Eadem Sacr. Congr.* 171

Unio facta Seminario non erecto ad formam Conc. ut si pueri non vivant simul, nulla est: *In Pisaurensi arg. c. Ad audientiam* 2. *de Eccles. aedif.* 172

Unio. Beneficiorum alioqui legitime facta non impeditur, aut suspenditur per resignationem, etiamsi in Curia suum effectum sortita sit, et in favorem tertii; *in Bellunen.* Quod intelligendum est cum vacaverit. Quia per resignationem in favorem tertii non dicitur proprie vacare Beneficium; Et sic si Beneficium non vacans uniatur vigore Concilii *d. c.* 18. et postea resignetur in favorem 173

tertii, ac resignatio admittatur, unio pro illa vice suspenditur, ut *in Hostunensi superius adducta* 23. *Februar.* 1581. Maxime quia in Litteris resignationis inseri solet illa Clausula: *Cum suspensione omnium, et quarumcumque unionum*: 19. *Junii* 1608. *in Bellunen.*

174 Regula de triennali non impedit unionem Seminario legitime factam, *in eadem.*

175 Si Episcopus praedecessor Beneficium simplex, non servata forma Concilii, ac per consequens nulliter, Seminario univit, non potest successor illud eidem Seminario valide unire servata forma Concilii. Quia Concilium non videtur dare facultatem uniendi Beneficia devoluta. 16. Junii 1599.

176 Neque potest unire Beneficia Regularia: *In Hispalensi.*

177 Sac. Concilium d. *c.* 19. non prohibet transferri Pensiones super Beneficiis Seminario unitis: *Cong. Conc. in Æsina* 26. *Apr.* 1602.

178 Supradicta autem Decreta, et omnia supra exposita moderanda sunt, et intelligenda juxta novissimam Constitutionem Benedicti XIII. inc. *Cre-*

179 *ditae*. Quae Constitutio, cum sit modo attendenda tamquam regula in iis, quae ad Seminaria spectant, ad litteram hic pro omnium commodo subnectitur.

Constitutio, qua locorum Ordinariis Italiae, Insularumque adjacentium districte mandatur, ut Seminariorum erectionem sedulo promoveant, eorumque honestae sustentationi provideant Taxam, et subsidio respective unione Beneficiorum juxta modum a Sacro Tridentino Concilio praescriptum; ac insuper nova instituitur Congregatio Seminariorum nuncupanda, quae recto illorum regimini, et administrationi praesideat cum aliis ordinationibus, et clausulis, ac derogationibus opportunis.

BENEDICTUS EPISCOPUS etc.

« Creditae Nobis coelitus dispensationis Officium salubriter exequi, adjuvante Domino, satagentes, ad ea mentem, curasque Nostras libenter convertimus, per quae sedulae Clericorum institutioni opportune prospicitur. Ubi enim illi a teneris annis, seu plantae novellae benigniori cultura educentur, Litterarumque scientia in Seminariis accurate informentur, cum postea ad laboriosa Ecclesiastica Ministeria in viam Dominicam transplantantur, Ecclesiarum regimini populorumque saluti maxime fructuosos, ac utiles esse diuturna plurimorum annorum experientia satis compertum habemus ».

§. 1. Cum itaque Seminarii Ecclesiastici erectio a Sacra Tridentina Synodo *c.* 18. *sess.* 23. *de reformat.* Episcopis omnibus tantopere commendata, et ad Ecclesiasticam disciplinam conservandam adeo necessaria, in pluribus Cathedralibus Ecclesiis, quemadmodum non sine gravi animi nostri maerore accipimus, hucusque neglecta fuerit; Nos pro pastorali vigilantiae nostrae debito pium hoc, et sanctum opus strenue promovere cupientes; motu proprio, et certa scientia, ac matura deliberatione nostris, deque Apostolicae potestatis plenitudine, universis, et singulis Locorum Ordinariis Italiae, Insularumque adiacentium hac Nostra perpetuo valitura Constitutione districte injungimus, praecipimus, et mandamus, ut in Cathedralibus, in quibus Seminarium hactenus erectum non fuit, illud quamprimum erigi, ac omnino institui curent. Ubi vero jam reperitur erectum, sed congruis redditibus ad Alumnorum, Magistrorumque sustentationem necessariis instructum non est, de iis, ut infra, opportune provideant. Utroque igitur casu, nimirum tam pro erectione novi Seminarii, quam pro supplemento redituum Seminarii jam erecti, Taxam cum consilio duorum de Capitulo, et totidem de Clero conficiant a memorato Tridentino Concilio *cap.* 18. *sess.* 23. *de reformat.* praescriptam, incipiendo ab integris fructibus mensae Episcopalis, et absque ullo discrimine prosequendo juxta normam ibidem expressam, et provide constitutam. Eidem vero Taxae omnia, et singula Beneficia saecularia, et Regularia per quoscumque etiam Venerabiles Fratres Nostros S. R. E. Cardinales, nec non Nostros, et pro tempore existentis Romani Pontificis Familiares, et Camerae nostrae Apostolicae Clericos, Ministros, ac Officiales quoscumque praesentes, et futuros obtenta, et in posterum obtinenda, ac omnia insuper Beneficia saecularia Prioratibus, Commendis, vel Bajulivatibus Ordinis Fratrum Sancti Joannis Hierosolymitani quomodocumque unita, aut de cetero unienda, nec non fructus, ac reditus Confraternitatum Laicorum, ex certis fundis, et capitalibus provenientes (non autem summas pecuniarias, quae a Confratribus quolibet mense, vel anno vel per modum eleemosynae, vel in vim statutorum contribuuntur) subjici, et ad illius solutionem perpetuo teneri decernimus, statuimus, et mandamus. Declarantes ab ea exemptos esse debere Regulares pro iis tantum Beneficiis, vel fructibus, quorum ratione ipsis Apostolica Sedes diserte, ac expresse, et ex causa vere, ac propriae onerosa induisit, ut ab onere Taxae pro Seminario exempti sint ».

§. 2. « Porro ejusmodi Taxa juxta locorum qualitatem respondere debeat summae scutorum trium pro quolibet centenario proventuum Beneficii: et si necessitas urgeat, augeatur etiam usque ad summam quinque pro centenario. itaut numquam minor scutis tribus, neque major sit scutis quinque pro quolibet centenario, et anno, ac in illius confectione regula a Tridentino Concilio in praedicto *cap.* 18. sancita accurate, et ad amussim observetur. Donec autem nova haec Taxa confecta, et a Congregatione a Nobis deputata, ut infra dicetur, approbata fuerit, alia Taxa, quam Seminarium antea exigere consueverat, omnino persolvetur. Ceterum novae taxae exactio semper committatur Personae fide, et facultatibus idoneae ab Episcopo, et Cathedralis Ecclesiae Capitulo specia-

liter approbandae, ac deputandae, ita quidem, ut quoties Exactor hujusmodi negligens, aut minus idoneus repertus fuerit, illius culpam idem Episcopus, et Capitulum praestare debeant, et pro non exactis, atque deperditis respective de proprio teneantur, liceatque Seminario, tam contra Exactores, quam contra Deputantes, eorumque heredes quocumque tempore agere, nedum pro deperditis, sed etiam pro non exactis ad praecisam Taxae faciendae normam, et quantitatem.

§. 3. « Praeterea Episcopi, et Capitula portiones, seu quotas sibi obtingentes juxta praefatam Taxam quolibet anno realiter, et cum effectu deponere teneantur penes Exatorem deputatum, qui eas solvat, seu eroget in sumptus pro Seminarii manutentione necessarios, et tam hujus depositi, quam successive solutionis, seu erogationis, simulque cujuslibet alterius exactionis non factae, et qua de causa documentum per eosdem Episcopos, et Capitulo ad antedictae Congregationis Secretarium quotannis transmittatur ».

§. 4. « Quod si in aliqua Dioecesi, computatis propriis Seminarii redditibus, si qui sint, nec non Beneficiorum adeo cum effectu illi unitorum, ac fructibus parvorum Conventuum suppressorum praecedenter applicatis (quas quidem tum Beneficiorum uniones, tum applicationes fructuum parvorum Conventuum firmas esse volumus) per hujusmodi etiam Taxam erectioni, et sustentationi Seminarii ad necessitatem nimirum uniuscujusque Dioecesis, et Alumnorum, non autem ad pompam, et voluptatem sufficienter provideri nequiverit, tunc et eo casu, ac in subsidium tantum, Ordinarii Locorum eidem Seminario unire, et applicare possint, ac debeant Beneficia simplicia cujuscumque qualitatis, et dignitatis fuerint, etiam Jurispatronatus Ecclesiastici, vel quomodocumque affecta, et dispositioni Sedis Apostolicae reservata, sine tamen ullo Divini cultus, ac illa obtinentium praejudicio. Hooc porro unio fiat statim, et ante eorumdem Beneficiorum vacationem, nempe uniantur Beneficia primo loco vacatura usque ad certam annui reditus quantitatem in ipsa unione specificandam, quae computata Taxa insufficienti, satis esse possit sustentationi certi numeri Alumnorum pro unoquoque Seminario designatorum, ipsaque unio, statim ac Beneficia praedicta quomodocumque vacaverint, debitum, atque integrum, sortiatur effectum, fel. rec. Clementis VIII. ac Urbani pariter VIII. nec non aliorum quorumcumque Romanorum Pontificum praedecessorum nostorum Constitutionibus, vel Decretis in contrarium facientibus non obstantibus ».

§. 5. « Ceterum considerantes, Monasteria, Prioratus, et Beneficia Consistorialia, nec non aliqua alia indispensabiliter necessaria esse, ac fore pro congrua sustentatione S. R. E. Cardinalium, et Ministrorum Romano Pontifici, et Sedi Apostolicae actualiter inservientium, volumus, et declaramus, quod Abbatiae, Prioratus, et Monasteria Consistorialia, seu Beneficia quovis modo Apostolica auctoritate commendata, et ad praesens obtenta, ac in futurum obtinenda per antedictos Sacrae Romanae Ecclesiae Cardinales, seu veros, et proprios Papae familiares, Nuncios Apostolicos, et Praelatos Congregationum, quibus iidem S. R. E. Cardinales intersunt, Secretarios duntaxat, memoratis Seminariis et applicari nunquam possint, et uniones, quas forsan fieri contigerit, nullae, ac irritae prorsus sint, firma in reliquis remanente libertate, et facultate uniendi (servata tamen forma superius expressa, et non aliter) cetera omnia Beneficia, etiam, ut praefertur, affecta, et reservata, vel alias od provisionem, ac dispositionem Sedis Apostolicae quomodolibet pertinentia ».

§. 6. « Cum autem, sicut accepimus, Seminaria plerisque in locis ideo erecta minime reperiantur, vel quia Episcopi Taxam conficere detrectant, ne illam a semetipsis inchoare cogantur, vel quia Beneficia simplicia, quorum dispositio ad eos libere spectat, occurrente illorum vacatione, suis Familiaribus, aliisve personis sibi gratis, et benevisis conferre volunt: Hinc est, quod Nos omne scopulum, et obicem impeditivum boni spiritualis ab ejusmodi Seminariorum erectione provenientis e medio prorsus tollere, ac removere intendentes, motu, scientia, ac potestatis plenitudine paribus, Congregationem Seminariorum nuncupandam, in qua Venerabiles Fratres Nostri S. R. E. Cardinales Congregationi super negotiis, et Consultationibus Episcoporum, et Regularium, nec non Congregationi Interpretum Concilii Tridentini, praefati utriusque Congregationis Secretarii, Datarius, seu Prodatarius, ac Subdatarius, nunc, et pro tempore existentes esse debeant, tenore praesentium perpetuo erigimus, ac instituimus, ejusdemque Congregationis Secretarium illum ipsum, qui Congregationis Concilii praedicti Secretarius pro tempore fuerit, constituimus, ac deputamus: praedictaeque Congregationi, ac illius Secretario, omnium, et singulorum Seminariorum in locis, ubi adhuc erecta non sunt, erigendorum, et ubi erecta quidem sunt, sed sufficientes non habent reditus, iis pro modo indigentiae, ut praefertur augendorum, omnimodam curam committimus, ac demandamus, nec non ejusdem Congregationis Deputatis praedictis semel singulis mensibus, et quoties opus fuerit, se congregandi, dictorum Seminariorum erectionem promovendi, jam erectorum statum, et proventus recognoscendi, eorum necessitatibus opportune consulendi, Taxas approbandi, reformandi, et augendi, numerum Alumnorum in singulis Seminariis taxandi, et praefigendi, eumque pro modo redituum augendi, et minuendi, statuta pro recto, felicique eorumdem Seminariorum regimine, et administratione condendi, eaque mutandi, variandi, corrigendi, ac toties, quoties illis expedire videbitur, de novo faciendi, emergentes controversias summarie, solaque facti veritate inspecta, cognoscendi, et definiendi, Visitato

rds etiam, qui ejusmodi Seminaria diligenter perlustrent, et an recte, atque fideliter administrentur, ac in iis potissimum regulae a Trid.. Conc. praescriptae, sedulo adimpleantur, inspiciant, et recognoscant, ubi, quando, et quoties opus esse judicaverint, facto tamen prius verbo cum Rom. Pontifice pro tempore existente delegandi, ac deputandi; aliaque in praemissis necessaria, et opportuna pro data ipsis a Domino prudentia decernendi, et gerendi, et exequendi plenariam, atque omnimodam facultatem, potestatem et auctoritatem tribuimus, concedimus, ac impartimur ».

§. 7. « Universis itaque Episcopis, quorum in dioecesibus non adsunt, vel congruis reditibus instructa non sunt Seminaria, per praesentes injungimus, et mandamus, ut quam primum praefatam Taxam sedulo conficiant, eamque ad antedictae Congregationis Secretarium infra sex menses a die publicationis praesentis Constitutionis computandos omnino trasmittant, una cum distincta, et accurata relatione omnium Beneficiorum suarum Dioecesum, eorumque annui valoris, nec non locorumque, et Ecclesiarum in illis existentium cum suis qualitatibus, ad hoc ut eadem Congregatio, omnibus mature perpensis, statuere possit, an praedicta Taxa approbari nec ne debeat, similque numerum alumnorum in unoque Seminario retinendorum, et summam pro singulorum substentatione necessariam praescribere, et reliqua tandem omnia, quae pro recta eorumdem Seminariorum administratione, sedulaque Alumnorum institutione utilia, ac opportuna salubriter decernere valeat.

§. 8. « Omnibus insuper Episcopis praefatis, ne de cetero pro se, vel suis Vicariis, aut Familiaribus quibuscumque sub quovis colore, et praetextu, habitatione, coquina, famulis, Ministris, aut Officialibus Seminarii, vel Lectoribus, Magistris, Sacerdotibus, Clericis quoquomodo inservientibus eidem Seminario, et Alumnis, vel a Seminario salariatis, et substentatis, ac quomodocumque retentis uti audeant, districte sub poena interdicti ab ingressu Ecclesiae vetamus, ac inhibemus. Non tamen per hoc prohibere intendimus Episcopo Pontificalia exercenti, ne Caeremoniarum Magistro, vel Sacerdotibus a Seminario retentis uti possit, immo ut eorum opera, ac assistentia in hujusmodi sacris functionibus libere uti valeat, plenam ipsi Episcopo tribuimus facultatem ».

§. 9. « Potremo, saluberrimae praefati Concilii dispositioni inhaerentes, volumus, praecipimus, et sancimus, ut in omnibus Seminariis, tam hactenus erectis, quam imposterum erigendis, Alumni Grammatices, Cantus Gregoriani, computi, aliaque bonarum artium tantum disciplina erudiantur, et Sacrae Scripturae, Catechismi, aliorumque Ecclesiasticorum Librorum, praesertim vero de Sacramentis, Sacrisque Ritibus, et Caeremoniis tractantium, Lectioni diligenter incumbant, ut cum ad Vineam Domini excolendam vocati fuerint, dignos, peritos, utilesque Operiarios sese probare valeant, fructumque ei reddant uberrimum temporibus suis ».

§. 10. *Decernentes, praesentes Litteras etc.*

§. 11. *Non obstantibus, etc.*

§. 12. *Ut autem praesentes Litterae etc.*

§. 13. *Nulli ergo omnino hominum etc.*

Datum Romae apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicae millesimo septingentesimo vigesimo quinto, septimo idus Maii, Pontificatus Nostri Anno I.

Insuper ad complementum subnectuntur hic instructiones, quae de Mandato dicti Benedicti XIII. 180 emanarunt circa Taxam Seminariorum, quae transmissa fuit ad Episcopos Italiae, et insularum adjacentium cum sequenti Encyclica Epistola.

Rever. D. uti Fr. Cum in omni Republica experimento semper compertum fuerit, tales esse Cives, quales educatione informantur, nihil certe opportunius ad Ecclesiasticam disciplinam conservandam, vel restaurandam excogitari potuit, quam institutio Collegiorum, in quibus adolescentes Ecclesiasticis Ministeriis addicendi, Religione, et bonis artibus instruerentur, adeo, ut ejusmodi Collegia, quasi perpetua essent egregiorum Dei Ministrorum, et pro Animarum salute Operariorum Seminaria. Jure itaque ac merito in immortali laude versabitur hoc, quod a Patribus Sacrosancti Conc. Tridentini in eam rem providentissime fuit constitutum. Fidem quippe fecit eventus, quam vere tunc a nonnullis (ut habetur in historia a Cardinali Pallavicino perscripta) dictum fuerit, satis utiliter labores omnes impensos, omnemque operam positam, ubi etiam nihil aliud commodi in Christianam Rempublicam indo manasset, quam recta ubique ejusmodi Collegiorum institutio.

Primus porro, qui memorati Concilii sanctionem ad effectum perduxit, fuit Divus Carolus Borromaeus Archiepiscopus Mediolanensis, et adeo quidem apposita ad Clericos bonis moribus, ac disciplinis imbuendos ratione, adeoque sapientibus pro recta Seminariorum gubernatione legibus conditis, ut in hoc etiam de Universa Ecclesia optime meritus dicendus sit, cum plurimi inde sumpserint exemplum, quod publico, uberrimoque cum fructu imitarentur.

Inter ceteros vere Antistites, qui gloriosi illius Archiepiscopi vestigia sunt persecuti, maxime enituit Cardinalis Vincentius Maria Ursinus, quem modo summum Catholicae Ecclesiae moderatorem veneramur. Is enim Sypontinae Metropolitanae Ecclesiae gubernaculis admotus, cum ejus Seminarium invenisset jam pridem Turcarum incursione anno 1620. vastatum, funditusque eversum, nihil habuit antiquius, quam ut illud redintegraret, idoneisque proventibus instrueret, multo etiam aere suo in eam causam collato, id, quod honorificentissimis, ut par erat, verbis laudavit sub annum

1679. Sacra Congregatio Episcoporum, et Regularium negotiis praeposita. Deinde vero ad aliam Archiepiscopalem Sedem Beneventanam translatus, pari pietate, ac liberalite Seminarii aedes horribili terraemotu bis quassatas, prostratasque longe magnificentius restauravit, illudque saluberrimis Constitutionibus, et documentis firmavit, ac opimis largitionibus auxit, quarum monumenta extant in Synodorum Beneventanarum Volumine; Cumque Tusculanae quoque postmodum regimen Ecclesiae suscepisset, Seminarium numero, et loco perangustum, et amplificari jussit, et augeri, adjunctisque Collegio Patrum Societatis Jesu novis aedibus, Alumnos, Convictoresque sub eorum disciplina, bonis moribus, et litteris voluit informari.

Ex his sane, quae fecit Archiepiscopus de Seminariis Ecclesiarum, quibus praefuit, certam capere licuit conjecturam solicitudinis, et Curae, quam Pontifex Maximus de omnium Ecclesiarum Seminariis esset suscepturus. Et expectationi quidem cumulate respondit eventus. Nam in Romano Concilio superiore anno habito Sanctitas sua non solum plura edixit monita bene gerendae hujusmodi Collegiorum administrationi consentanea, verum etiam peculiarem Constitutionem promulgavit in ejusdem Concilii appendice relatam, qua omnibus Praesulibus Ecclesiarum in Italia, Insulisque adjacentibus existentium jussit, omni cunctatione abjecta, institui Seminaria, sicubi hactenus non essent, nec non sustentationi Collegiorum, sive institutorum, sive instituendorum congruentia subsidia comparari, facta quoque ad id facultate imponendi, augendique Taxam super omnibus Beneficiis, quibus etiam fruerentur personae exemptioni ante hac assuetae, itemque, ubi opus fuerit, et quatenus Taxa non sufficeret, uniendi iisdem Seminariis Beneficia simplicia, etiam quomodocumque affecta, et dispositioni Sedis Apostolicae reservata, quemadmodum fusius in memorata Constitutione habetur.

Cum vero ibidem quoque Sanctissimus D. N. peculiarem Congregationem instituerit, quam voluit praeesse istiusmodi Seminariorum negotio, haec, ut mandato sibi muneri satisfacere aggrediatur, Amplitudini Tuae, itemque aliis praedictorum Locorum Ordinariis per has Litteras, Sanctitate sua annuente, scriptas significandum duxit, quid facto opus esset.

Primum igitur renunciabit Amplitudo Tua, num in ista Dioecesi Seminarium Clericorum fuerit hactenus institutum: quod si non fuerit, commodiorem pro suo Judicio illius instituendi rationem indicabit, referetque etiam, tum quot sint annui proventus Mensae Episcopalis, Canonicatuum, aliorumque Beneficiorum totius Dioeceseos, tum vero an ulla sint Beneficia simplicia, quae Seminario fundando adscribi unione perpetua possint, vel etiam, an in aliqua Confraternitate, aut Loco pio reditus annui redundent, postquam oneribus, quae ipsis inhaerent, satisfactum fuerit, et demum an in Ecclesia Metropolitana, cui tamquam Suffraganeus subsit, commodum inveniatur Seminarium, ut cum Archiepiscopo agi possit, ut aliquos suae Dioecesis Alumnos ad illud admittat.

Si autem extat Seminarium, partes tuae erunt, memoratam Sac. Congregationem de iis, quae subjicientur, diligenter certiorem reddere. I. Videlicet, an ejusdem Seminarii aedes tales sint, ut in iis convenienter habitare Alumni, et praeceptores possint. II. Quot ibi commorentur Adolescentes, quotve Praeceptores, aliique Ministri. III. Quot sint Clerici, qui ob egestatem suam gratuito alantur, quotque alii, qui quotidiani victus pretium de suo respondeant. IV. An numerus Adolescentum, qui in Seminario non educantur, satis respondeat necessitati totius Dioeceseos, vel si impar sit, quot praeterea addendi videantur. V. An certae leges pro Seminarii gubernatione conditae jam fuerint, eaeque accurate serventur. VI. An Alumni pias illas exercitationes obeant, iisque bonis artibus ediscendis dent operam, quae praescriptae sunt a Sacro Concilio Tridentino *sess.* 23. *cap.* 18. *de reformat.* VII. An Seminarium idoneis proventibus sit instructum, et quaenam sit annua eorum quantitas. VIII. Num ab Amplitudine, vel a Praedecessoribus tuis unita Seminario fuerint ulla Beneficia simplicia, vel bona parvorum Coenobiorum suppressorum. IX. An Seminarii commodo imposita jam fuerit super Beneficiis, aliisque Ecclesiasticis reditibus istius Dioeceseos Taxa ulla, vel quanta, et ad quam normam constituta. X. An hujusmodi contributio re ipsa, diligenterque persolvatur a Mensa Episcopali, ceterisque omnibus huic oneri obnoxiis. XI. An in ista Dioecesi ulla sint Beneficia simplicia, quorum unione suppleri valeat id, quod forte necessariae sustentationi Seminarii desit, vel in ordinariis ejus proventibus, vel etiam in praedicta contributione. XII. An, quomodo exigatur quotannis a Seminarii Ministris ratio administrationis redituum ad illud pertinentium.

Quoniam, vero in citata Constitutione SS. D. N. praecipitur, exactionem Taxae, ubi haec imponenda fuerit, mandari idoneo Viro deligendo ab Amplitudine Tua, et a Capitulo Cathedralis Ecclesiae, communi quidem periculo, si ille Officii sui partes haud impleverit, recte significari quoque sibi optat Sacra Congreg. quisnam tali muneri idoneus istic existimetur.

Denique, ut uberior haberi sic possit notitia omnium, quae ad Seminaria Ecclesiastica spectant, Amplitudo Tua referre etiam non gravabitur, quonam anno, et a quonam Antistite Seminarium fuerit institutum, vel quinam alii Praesules institutionem ejus, vel amplificationem opere, aut aere suo juverint. Ad haec quinam liberalium artium Sacrarumque scientiarum Magistri, prae ceteris ibi floruerint, quive Alumni ex eodem Seminario prodierint doctrinae laude praestantes, vel obitis

subinde muneribus, partisque dignitatibus praeclari.

Una cum hac Epistola instructio super Taxa Seminario solvenda ad Amplitudinem tuam transmittitur, cui se conformare debebit, et interea fausta omnia a Deo Optimo Maximo precamur, Romae hac die 30 Martii 1726.

Amplitudinis Tuae etc.

Istruzione sopra la Tassa da imporsi, o pagarsi per l'istituzione, e mantenimento respettivamente de' Seminarj.

1. Oltre la Costituzione fatta dalla Santità di Nostro Signore Papa Benedetto XIII. sopra l'erezione, e sostentamento de'Seminarj per l'Italia, e l'Isole Adiacenti, ed oltre la Lettera circolare scritta sopra la medesima materie per ordine della Santità Sua a tutti gli Ordinarj dei Luoghi predetti, si è stimato necessario fare la presente instruzione da mandarsi unitamente colla Lettera poc' anzi accennata ai predetti Ordinarj, e di regolarla colle risoluzioni prese altre volte dalla Sacra Congregazione del Concilio, ad effetto d' imporre a dovere la Tassa, e di levare per quanto sarà possibile ogni occasione di lite, che potesse insorgere nella detta imposizione, coll' avvertenza, che quento si dirà nella presente Istruzione, dovrà avere luogo tanto nel caso, in cui non sia stato eretto nella Diocesi il Seminario, ma debba erigersi, quanto nel caso, in cui il medesimo già sia stato eretto, e debba mantenersi, avendo altre volte la Sacra Congregazione del Concilio (*Sac. Congreg. Conc. In Visitationis SS. Lim.* **10.** *Mart.* **1663.** *lib.* **23.** *Decr. pag.* **451.** *et seq.*) risoluto, che i rimedj prescritti dal Sacro Concilio di Trento alla *sess.* **23.** *cap.* **18.** *de reform.* per l' erezione de'Seminarj, debbano ancora adoprarsi per la loro conservazione in tal maniera, che chiunque è obbligato a contribuire per l'erezione del Seminario, resta altresì obbligato a contribuire per la conservazione del medesimo, dopo che è stato eretto.

2. E perchè il procedere con ordine, e distinzione sembra il metodo più adattato, tanto per la Teorica, quanto per la Pratica, quindi è, che nella presente Istruzione s' incomincierà a parlare dell'Obbligo dell'Ordinario circa la contribuzione, che deve fare al Seminario, per proseguire dopo tutto ciò, che risguarda l' obbligo degli altri inferiori.

§. I.

Della contribuzione, o sia tassa da pagarsi dall' Ordinario al suo Seminario.

3. Cosa certa si è, che la mensa, o patriarcale, o arcivescovile, o vescovile è obbligata a pagare la contribuzione, o sia la tassa al Seminario, derivando quest' obbligo della lettera del sagro Concilio di Trento alla *sess.* **23.** *cap.* **18.** *de reform.* qual disposizione Conciliare è rinnovata nella Costituzione di Nostro Signore Papa Benedetto XIII. al *§. Cum itaque Seminarii.*

4. In esecuzione dunque non meno del Sagro Concilio, che della Costituzione di Nostro Signore, dee ogni Ordinario attentamente riconoscere a qual somma ascendano l' annue entrate della sua mensa, ed istabilita la rendita, dee obbligarsi a pagare, e con effetto puntualmente pagar ogni anno al Seminario, quella quota, che ogn' altro Beneficiato, e qualunque altra persona obbligata a contribuire paga ogni anno al predetto Seminario, quale quota non deve esser meno del tre per cento, nè maggiore del cinque per cento dell' annua sopradetta entrata, secondo ciò che altrove si accennerà, essendo le contribuzione al Seminario un vero debito, a cui gli Ordinarj, e gli altri, che hanno il peso di pagare, sono obbligati tam in Foro Poli, quam in Foro Fori, ed al quale pagamento in caso di retinenza non si mancherà dalla Congregazione particolare deputata da Nostro Signore su queste materie d'astringere secondo i termini di giustizia.

5. Ed avvegnachè siano nate, e possino altresì nascere alcune controversie intorno alla liquidazione dell' annua entrata, o per le spese, che devono fersi per raccogliere i frutti, e l'entrate, o per altri obblighi fissi, che abbiano gli Ordinarj, o pure per le pensioni, che sono obbligati a pagare, si soggiugne, che l' annua entrata regolativa della contribuzione, o sia tassa del Seminario; (*Sac. Congr. Conc. in Ulyxiponen. anni* **1673.** *lib.* **1.** *Decr. pag.* **174.** *a tergo et pag.* **175.**) è quella, che sopravanza, detratte le sole spese necessarie per la percezione de'frutti, che parimente per fissare l' annua entrata, si deono dedurre quegli obblighi soli, che sono stati imposti avanti il Sagro Concilio di Trento, e finalmente in ciò, che risguarda le pensioni, o fisse, o vitalizie, dee l' Ordinario (*Conc. Trid. sess.* **23.** *c.* **18.** *de reform.*) pagare non solamente la quota corrispondente alla sua annua entrata, ma altresì la quota appartenente al pensionario, ritenendosi dal pagamento della pensione ciò, che avrà per esso pagato al Seminario, nel caso però, in cui il pensionario nell'imposizione della pensione non fosse stato con ampio, e litterale privilegio esentato dal Papa dal contribuire al Seminario. Imperocchè in questo caso l'Ordinario sarebbe obbligato (*Sac. Congr. in Foroliviens.* **16.** *Jul.* **1661.** *lib.* **22.** *Decr. pag.* **584.** *a tergo et p.* **585.**) a pagare per esso, e non potrebbe nel pagamento dell'annua pensione ritenersi ciò, che ha pagato per esso. Il che però, non può succedere, nè succederà oggidì non solo per ciò, che è stato istabilito dalla Santità di Nostro Signore nella sua Costituzione, come dirassi più a basso, ma ancora per avere con molta maturità la Sagra Congregatione del Concilio (*Sacr. Cong. Conc. in Romana Contributionis Seminarii* 3. *Fe-*

br. 1646. lib. 18. *Decr. fol.* 20. *a tergo, in Spoletana die* 30. *Sept.* 1710.) altre volte determinato, che sono esenti dalla tassa del Seminario per i benefizj, e le pensioni che hanno, se non quelle persone, che non sono eccettuate nel Sagro Concilio di Trento, e che però sono tenuti al pagamento gli Eminentissimi Signori Cardinali ancorchè Camerali, li Prelati, ed i familiari del Papa, nè suffragare a questi verun privilegio d'esenzione, se in esso non si fa una speciale, ed individua deroga al Sagro Concilio, ed un'espressa menzione del pagamento, che facevasi al Seminario da i predetti benefizj, e pensioni, avanti che i benefizj fossero stati conferiti, e le pensioni fossero state assegnate ai predetti personaggi.

6. Aggiungendo che il detto sin'ora rispetto alle spese per la collezione de'frutti, per gli obblighi e per i pagamenti per i pensionarj, procede non solo per gli Ordinari, ma ancora per i beneficiati, ed ogn'altra persona obbligata alla più volte nominata tassa del Seminario.

§. II.

Della Contribuzione, o sia Tassa da pagarsi da'Capitoli della Metropolitana, o Cattedrale, e Collegiata della Diocesi del Seminario della medesima.

7. Sono i predetti Capitoli, Dignità, e Canonici tenuti al pagamento della Contribuzione, o sia Tassa del Seminario, come si deduce dal Sagro Concilio di Trento alla *citat. sess.* 23. *cap.* 18. *de reform.* e nel liquidare l' annue entrate, ad effetto di regolare la Tassa, dovranno osservarsi. (*Sacr. Congreg. Concil. in Panormitana anni* 1585. *pag.* 73. *a tergo. in Salernitana anni* 1589. *in respons. ad* 4. *lib.* 6. *decret. p.* 22 *a tergo. in Avellinen.* 16. *Januar.* 1601. *lib.* 9. *Dec. p.* 120. *in Eugubina* 1. *Decembr.* 1605. *lib.* 10. *Dec. p.* 140. *in Sabin.* 23. *Jun.* 1640. *lib.* 16. *in respons. ad* 1. *p.* 394. *et* 395.) le regole poc' anzi accennate, ed inoltre la seguente, ed è di non valutare nell' annua entrata ciò, che si dà a chi interviene al Divini Offizj a titolo di distribuzione, essendo queste esenti dal pagamento al Seminario in tal maniera, che se i Canonicati non hanno Prebenda, e se tutta l' entrata consiste nelle distribuzioni, non si devono questi Canonici astringere al pagamento a proporzione di tutta l' entrata, ma di due delle tre parti della medesima, facendo in questo caso le dette due parti la figura di Prebenda, e la terza delle distribuzioni secondo la vera intelligenza delle risoluzioni della Sagra Congregazione del Concilio.

8. E nel caso, in cui fossero stati uniti al Capitolo, o alle Prebende alcuni Benefizj, acciò colle rendite di questi si costituissero le distribuzioni quotidiane, a proporzione dell' annue entrate de' Benefizj uniti, il Capitolo, o i Prebendati sarebbero obbligati al pagamento della Tassa al Seminario, come più volte è stato risoluto dalla Sagra Congregazione del Concilio. (*Sac. Congr. in Narnien. contributionis Seminarii* 2. *April. et* 30. *Maii* 1661. *pag.* 483. *et* 526. *lib.* 22. *Dec. et in Lucana* 29. *Januarii* 1686. *lib.* 35. *Dec. pag.* 13. *a tergo.*)

9. E per terminare ciò, che risguarda i Capitoli, si soggiugne, che per regolare la Tassa, non si doveranno calcolare i Legati Pii delle Messe, che ad essi siano stati lasciati, siccome nè meno l'elemosine, che si fanno alle loro Sagrestie, ma solamente le rendite fisse, e stabili d' esse, ancorchè le medesime provengano da Legati pii giusta la risoluzione della Sagra Congregazione del Concilio. (*Sacr. Conc. in cit. Sabinen.* 23. *Jun.* 1640. *lib.* 16. *Decr. pag.* 394. *et* 395. *in respons. ad primum.*)

§. III.

Della Contribuzione, o sia Tassa da pagarsi al Seminario della Diocesi da qualunque Benefiziato, o con cura d'Anime, o senza cura d'Anime.

10. Sono i benefizj curati obbligati alla contribuzione del Seminario (*Sacr. Congr. in Nicien.* 28. *Nov.* 1676. *lib.* 29. *Dec. pag.* 312. *et a tergo*) essendo generalissime le parole del Concilio di Trento nella più volte citata *sess.* 23. *cap.* 18. *de reform.* e dovendosi considerare, che sono stati principalmente istituiti i Seminarj per allevare i Chierici, ed abilitarli alla cura dell' Anime, nè possono i Parrochi pretendere esenzione per il motivo, che l' annua rendita della Parrocchia non eccede la congrua de i cento scudi, conforme ha altre volte risoluto la Sagra Congregazione del Concilio, e proseguendo il discorso de Benefizi curati, o siano Parrocchiali, fa di mestieri, che la Tassa dee cadere sopra l'annua fissa entrata delle medesime, e sopra ancora quei che si dicono *certi de incertis*, ma non sopra le rendite totalmente incerte secondo un' altra risoluzione della Sagra Congregazione del Concilio. (*Sac. Congreg. in Panorm. de mens Octob.* 1587. *lib.* 5. *Decr. p.* 23. *et a tergo.*)

11. Passando agli altri Benefizj, devono i medesimi contribuire al Seminario, ancorchè sieno di Juspadronato, come si legge nel Sagro Concil. di Trento, ed ancorchè la nomina loro appartenesse a qualunque persona, benchè degna di specialissima menzione, conforme è stato risoluto dalla Sagra Congregazione del Concilio (*Sac. Cong. in Civitatis Reg. mense Febr.* 1586. *lib.* 4. *Decr. pag.* 11. *et in Messan. mense Febr* 1588. *lib.* 5. *Dec. pag.* 96. *a tergo*) Nè possono i benefizi Secolari pretendere d' essere esenti dalla Tassa del Seminario, ancorchè la nomina, e l'istruzione appartenga a qualche Religione, o Monastero, come si deduce da una risoluzione della Sagra Congregazione del Concilio (*Sac. Congreg. Concil. in Caputaquen. de mense Jul.* 1587. *lib.* 4. *Dec. in in respons. ad* 1. *p.* 159. *et seq*) e ritrovandosi

alcuni Benefizj, che ricusano di pagare al Seminario per l'incertezza a qual Seminario debbano pagare, essendo il titolo del Benefizio in una Diocesi, ed i beni in un'altra, sembra a proposito il soggiungere, che la regola istabilita dalla Sagra Congregazione del Concilio (*Sac. Cong. in Lunen. Sarzan.* **19** *Febr.* **1604**. *lib.* **10**. *Decr. pag.* **74**. *a tergo*) si è, che il pagamento si faccia al Seminario di quel luogo, in cui è la Chiesa, o il titolo del benefizio, ancorchè i beni appartenenti al medesimo siano in un'altra Diocesi, eccettuando il caso, in cui in questa seconda Diocesi vi fosse una qualche Chiesa, che fosse come membro del titolo del benefizio, poichè in queste circostanze si dovrebbe a proporzione dell'annua entrata pagare al Seminario di quella Diocesi, in cui sono situati i beni, ed è situata la predetta Chiesa, purchè questa Chiesa fosse stata fabbricata avanti l'acquisto de'beni. (*Sac Congr. Concil. anno* 1573. *lib.* 1. *Decr. p.* 23. *a tergo, et in Melphiten. eodem anno lib.* 1. *Decret. pag.* 190. *et a tergo*) in tal maniera, che se prima fossero stati uniti i beni, ed applicati al titolo del benefizio situato nell'altra Diocesi, e dappoi fosse stata fabbricata la Chiesa, non dovrebbe il pagamento farsi al Seminario del Vescovo, in cui è situata la Chiesa, e sono situati i beni, ma al Seminario della Diocesi, in cui è situato il titolo del Benefizio.

12. Finalmente tutti, e singoli benefizi, o secolari, o Regolari generalmente parlando sono tenuti al pagamento della tassa, ancorchè siano posseduti o dagli Eminentissimi Signori Cardinali, e da i Famigliari dello stesso Romano Pontefice, e da i Chierici della Rev. Camera Apostolica, o da qualsivoglia altro ministro, o offiziale, e ciò, parlando de i benefizi, che hanno avuto fino ad ora, e degli altri, che possono avere in avvenire, o essi, o gli altri, che ne' tempi futuri saranno promossi alle sopraddette dignità, uffizj, ed impieghi, come chiaramente si stabilisce nella Costituzione di Nostro Signore §. *Cum itaque Seminarii*, e le Capelanie devono contribuire al Seminario, se sono perpetue, e si conferiscono in Titulum, ma non già quando sono amovibili. (*Sac. Congregat. Concil. in Sabinen.* **21**. *Jun.* **1640**. *in respons. ad* **2**. *lib.* **16**. *Decret. pag.* **394**. *a tergo et pag.* **395**.)

§. IV.

Della Contribuzione, o sia Tassa da pagarsi al Seminario da i Regolari, e dalle Monache.

13. La Tassa pel Seminario deve pagarsi da Regolari, e da essa secondo la Costituzione di Nostro Signore, sono esenti i Regolari per quei benefizj solamente, e frutti, sopra i quali fa Sede Apostolica ha ad essi conceduta l'esenzione dalla Tassa del Seminario chiaramente, ed espressamente, e per una causa veramente, e propriamente onerosa, e nel liquidar la Tassa s'osserverà quanto di sopra s'è detto.

14. Rispetto a i Religiosi di Malta, se qualcheduno di loro avesse qualche benefizio ecclesiastico, che non appartenesse alla Religione, dovrà questi pagare per il detto beneficio la Tassa al Seminario, come fu risoluto dalla Sagra Congregazione del Concilio. (*Sacr. Congreg. Conc. in Bracaren. anni* **1573**. *lib.* **1**. *Decr. p.* **41**. *a tergo, et p.* **42**.) e parimente se a'Priorati, Commende, e Ballaggi del predetto Ordine di Malta saranno stati uniti, o si uniranno Benefizj Secolari, dovranno i Religiosi di Malta contribuire ad ratam dell'annua entrata di questi al Seminerio, com'è stabilito da Nostro Signore nella sua Costituzione al luogo citato. E perchè il Sacro Concilio di Trento eccettua dalla contribuzione quei Collegi, ne'quali s'insegna e si promuovono gli studj per il comun bene della Chiesa, dal che è derivato, che qualche volta i Regolari hanno preteso di non dover contribuire a ai Seminarj enche per i benefizj uniti a qualche loro Collegio, in cui si promuovono detti studj, la Sacra Congregazione del Concilio; (*Sac. Congreg. Conc. in Velitern. Taxae Seminarii* **24**. *April. et* **31**. *Jul.* **1703**.) ha dichiarato, che la predetta esenzione ha luogo ne'Collegj de'Secolari, e non dei Regolari. e quando si è trattato di Religiosi, che hanno preteso d'essere esenti per il motivo d'insegnar la Grammatica, ed i casi di coscienza tanto ai suoi Religiosi, quanto ad altre persone, che andavano alle lor Scuole, la Sagra Congregazione (*Sac. Congr. Conc. in Bracaren. anni* **1573**. *lib.* **1**. *Decret. p.* **41**. *a tergo, et* **43**.) ha dichiarato doversi detrarre la spesa, che fanno per i Salarj de'Lettori, e che fatta la detta detrazione, paghino sopra il resto la tassa al Seminario.

15. Subentrano le Monache, che pure sono tenute alla contribuzione, o sia tassa per il Seminario a proporzione dell'entrate, che hanno, ed osservata nella liquidazione dell'entrate la regola pure esposta di sopra, dovendo esse riflettere, che se non vi fossero i Seminarj, non avrebbero confessori, e direttori idonei per l'anime loro, e però è regola generale, che i beni posseduti dalle monache, per i quali pagano gli altri pesi ecclesiastici, non siano immuni dalla contribuzione del Seminario (*Sacr. Congr. Conc. in Copulaquen.* **1589**. *in respons. ad* **6**. *lib.* **4**. *Decret. pag.* **159**. *et seq.*) se non hanno un titolo specialissimo d'esenzione dal detto pagamento, ed avvegnacchè più volte succeda, che dalle monache s'allega il titolo della povertà per esentarsi dal pagamento, sembra necessario l'avvertire, che il titolo della povertà suffraga a quelle monache (*Sac. Cong. in Catanien.* 20. *Martii* 1595. *lib.* 9. *Dec. p.* 9.), che non hanno entrate, e che vivono di pure elemosine, o pure a quelle Monache, che benchè possiedono alcuni beni descritti, e tassati nel libro delle Decime, ed altri pesi Ecclesiastici, sono però state esentate dal pagamento delle predette decime, e pesi per il titolo della loro povertà, come altre volte ha risoluto la Sagra Congregazione del Concilio. (*Sac.*

Congr. Conc. in Patavina 1573. *lib.* 1. *Decr. p.* 97. *a tergo, et Avenion.* 22. *Aug.* 1609. *lib.* 12. *Dec. pag.* 73. *a tergo et* 74.)

§. V.

Della contribuzione, o sia tassa da pagarsi dagli Ospedali, Confraternite, fabbriche delle Chiese, Monti di Pietà, e Legati Pii.

16. Secondo il Sagro Concilio di Trento alla più volte citata *sess.* 23. *cap.* 18. *de reform.* quegli Ospedali, che si danno in titolo, o amministrazione, devono pagar la tassa, o sia contribuzione al Seminario, dal che deriva, che sono esenti da questo pagamento gli ospedali puramente Laicali, (*Sac. Congreg. Concil. in Grovinen.* 23. *Jun.* 1594. *lib.* 8. *Decret. p.* 43.) che non si danno per conseguenza, nè in titolo, nè in amministrazione, come ha altre volte risoluto la Sagra Congregazione del Concilio, se per accidente non fossero stati uniti a questi Ospedali alcuni benefizj, mentre ad ratam de'frutti di questi dovrebbero li predetti Ospedali pagare al Seminario, (*Sac. Cong. Concil in Messonen.* 2. *August.* 1696. *in resp. ad* 5. *lib.* 8. *Decr. pag.* 183. *a tergo.*

17. Circa le confraternite di laici erette coll'autorità ordinaria anche nelle Chiese de' Regolari, sono esse obbligate (*Sac. Congreg. Conc. in Lucana* 13. *Maii* 1628. *in resp. ad* 4. *et* 5. *lib.* 13. *Decr. pag.* 452. *a tergo*) al pagamento della tassa, se han benefizj uniti, o non avendo, abbino fondi certi, capitali, e legati, devono pagar la tassa a proporzione ancora dei frutti, e delle rendite dei detti fondi, capitali, e legati con avvertenza, che nella tassa non si devono comprendere quell'altre rendite, che ricavano da certe quote pecuniarie, che si pagano da i confratelli ogni mese, o ogni anno, o per titolo d'elemosina, o in sequela degli statuti, come ha determinato Nostro Signore nella sua Costituzione §. *Cum itaque Seminarii.*

18. Le fabbriche delle Chiese, che hanno i loro assegnamenti, le decime, che per qualsisia capo sono venute in mano de'Laici, e delle quali si vogliono pagare gli altri sussidj ecclesiastici, giusta il Sagro Concilio di Trento al luogo più volte citato, non possono esentarsi dal pagamento a favor del Seminario, il che pure ha luogo rispetto a'monti di Pietà (*Sacr. Congreg. Conc. in Messanen.* 2. *Aug.* 1596. *lib.* 8. *Decr. pag.* 185. *a tergo*), se ad essi saranno uniti i benefizj, poichè questi monti di Pietà saranno obbligati a pagare in vigore dei benefizj uniti.

19. Resterebbe il dire qualche cosa circa la quantità della tassa, ma parlando di questa, altro non occorre soggiungere, se non che secondo la Costituzione di Nostro Signore, ella non può esser meno del tre, nè più dei cinque per cento, e che sin tanto, che dalla Congregazione deputata da sua Beatitudine non sarà approvata la nuova tassa, si paghi puntualmente la tassa, che si è per lo passato pagata al Seminario, il pagamento dalla qual tassa non può essere in veruna maniera ritardato da qualunque inibizione, che si spedisca da qualsisia Tribunale, come ha altre volte risposto la Sagra Congregazione del Concilio (*Sac. Congr. Conc. in Sabinen.* 2. *Jul.* 1650. *lib.* 19 *Decr. pag.* 63. *a tergo, et* 64. *et in Interamnen. Taxae Seminarii* 11. *Maii.* 1720.); ed acciò per bene imporre la tassa si cammini colla maggior possibile sicurezza, dovrà ciascun Ordinario imporre a tutti quelli, che sono obbligati al pagamento d'essa l'esibire nella sua Cancellaria dentro un termine conveniente la notula giurata dell'annue rendite, che detratte le spese, come si è detto di sopra, ricavano da' benefizj, o beni da loro posseduti, ed obbligati alla predetta tassa, come per appunto si tratta nell'esazione delle decime papali.

20. Aggiungendosi per compimento di questa Istruzione, che essa è stata letta, considerata, e corretta dalla Santità medesima di Nostro Signore, quale ha comandato, che si stampi, e si trasmetta, come si fa, ad ogni Ordinario.

Seminaria Clericorum debent institui, ubi adhuc non sunt, et augeri ubi opus fuerint, et ab Episcopis saepe visitari, singularum adolescentium vitam, indolem, et in studiis profectum explorando, Magistros idoneos, virosque Ecclesiastico spiritu praeditos ad eorum culturam destinando, litterarias ipsorum exercitationes, sive Ecclesiasticas functiones quandoque praesentia sua decorando, aliqua demum beneficia iis, qui virtutum suarum specimen clarius praestiterint, majoremque laudem retulerint, conferendo: Sic expresse Benedict. XIV. tom. 1. Constitut. 2. incip. *Ubi primum.* 182

Hinc juvat afferre aliqua ad rem edita a Sacra Congregatione Concilii Decreta erudite congesta ab Eminentissimo Cardinali Cavalchiuo, dum erat Secretarius ejusdem Congregationis, *in Tricarien. Administrationis Seminarii* apud tom. 7. Thesauri Resolutionum Sac. Congreg. Conc. ibi: *In Oscen.* proposita sub mense Octobris 1585. ita habetur: Alias Sacra Congregatio ad interpretationem Decreti *cap.* 18. *sess.* 23. censuit: Episcopum Oscen cum consilio Deputatorum teneri tam circa institutionem, disciplinam, et mores Clericorum, quam circa temporalium rerum administrationem providere; sufficere tamen, quod Episcopus hujusmodi di consilium requirat, eorumque consilio adhibito, posse Episcopum statuere, et deliberare, quae pro prudentia sua magis expedire judicaverit: exactionem vero, quae fit pro Seminario, ad solum Episcopum pertinere, Dubitatur modo, mortuo Episcopo, et in Sede vacante, ad quem pertineat erectio, et administratio dicti Seminarii, et videtur, quod pertineat ad Capitulum, quia, Sede vacante, Capitulum fungitur vice Episcopi, tam in spiritualibus, quae, in temporalibus *cap. penult. et ult. de supplen. neglig. Praelat. in* 6. *et cap. Is, cui de elect. in* 6: . . . . Sacra Con- 183 184

gregatio censuit, pertinere ad Capitulum . . . . . *ut in lib.* 4. *Decr. pag.* 84.

185 *In Curien.* anno 1594. editum fuit hoc Rescriptum : Sacra Congregatio censuit, omnes quatuor Deputatos adhibendos esse in consilio in tota temporali administratione Seminarii, praeterquam in exactione, quae ad solum Episcopum spectat, ut *in lib.* 8. *Decr. pag.* 65. et consonat Resolutio, quae prodiit *in Nullius*, sub annum 1595. hisce verbis..... Sacra Congregatio censuit, omnes quatuor Deputatos, de quibus agitur *in cap.* 18. *sess.* 23. *vers. Et quia*, adhibendos esse in consilio in administratione rerum ipsius Seminarii, praeterquam in compulsione ad portionem Seminario debitam, cujus facultas ad solum Episcopum spectat, *ut in lib.* 8. *Decr. pag.* 97.

186 *In Salernitana* propositis ad petitionem Capituli Cathedralis inter caetera hisce dubiis . . . I. An duo Canonici electi ab Archiepiscopo ad constituendam educationem puerorum Seminarii possint pro libito Archiepiscopi mutari. *II.* An eorum consilium adhibendum tam in constituendis regulis universalibus Seminarii, quam in electione singulorum puerorum introducendorum, electione Magistrorum, librorum legendorum, Confessoris provisione, discolorum expulsione, visitatione, et similibus. *III.* An alii quatuor sint deputandi, et deputati adhibendi sint in consilio, tantummodo in taxatione, contributione fructuum ex unione Beneficiorum, et in aliis difficultatibus, ob quas Seminarii instructio, vel conservatio impediretur, aut perturbaretur; an etiam, in exactione, et temporalium administratione tam d. Seminarii, ut puta, deputatione, vel expulsione ministrorum, et famulorum temporalium, expensis quotidianis provisionis bladarum, quam etiam bonorum quorumque, et redituum ipsius Seminarii ex beneficiis unitis, ut puta locationibus, cessionibus, aliisque contractibus, et litibus. IV. An hi quatuor deputati sint perpetui, vel etiam amovibiles, servata tamen ratione Concilii in eorum electione, et dicta electio spectet ad Capitulum . . . Responsum fuit . . . . Ad I. non posse amoveri, nisi ex legitima causa. Ad *II.* in omnibus his esse adhibendos. Ad *III.* teneri Episcopum adhibere Deputatorum consilium tam circa institutionem, disciplinam, et mores, quam temporalium rerum administrationem. Ad *IV.* esse perpetuos . . . . *ut in lib.* 6. *Decr. p.* 22. *et sequent.*

187 *In Papien.* 7. *Julii* 1591. eadem Sacra Congregatio censuit, Canonicos ab Episcopo electos ad Seminarii administrationem ad praescriptum *cap.* 18. *sess.* 23. *vers. Quae omnia*, esse perpetuos, nec posse amoveri, nisi ex justa, et legitima causa, *ut in lib.* 7. *Decr. pag.* 13. *et in Sarzan.* 25. *Junii* 1693. rescripsit. Oratorem ab Episcopo electum ad Seminarii administrationem juxta praescriptum Sacri Concilii *cap.* 18. *sess.* 23. *vers. Quae omnia*, non posse amoveri, nisi ex justa, et legitima causa, ... *ut in lib.* 16. *Decret. pag.* 221.

In Fundana denique deputationis Official. Seminarii, inter cetera fuerunt discussa duo haec dubia. I. An Episcopus potuerit, et possit deputare Rectorem, aliosque Officiales Seminarii absque consilio deputatorum a capitulo. II. An Episcopus in revisione, et solidatione computatorum dicti Rectoris debuerit sequi consilium eorumdem deputatorum; . . . . die vero 26. Martii 1689. responsum fuit: Ad I. negative: Ad II. teneri adhibere consilium, sed non sequi . . . . . *ut in lib.* 39. *Dec. p.* 129. *et sequent.*

Et in dicta Tricaricen. administrationis Seminarii 24. Martii 1736. ad sequentia dubia. 188

I. An administratio oeconomica Seminarii exerceri debeat per Episcopum, vel potius per Deputatos.

II. An constet de sufficienti redditione rationis administrationis exercitae per Deputatos Seminarii.

III. An sit locus remotioni Canonici Filiucci Deputati Seminarii in casu etc.

Eadem Sacra Congregat. Concil. Respondit: 189 « Ad primum administrationem competere Episcopo cum consilio Deputatorum; praeterquam in exactione, quae spectet ad solum Episcopum. Ad secundum negative, et Episcopus procedat prout de jure contra Debitores. Ad tertium affirmative ».

Seminarii Rectorem esse ab Episcopo consti- 190 tuendum, cum deputatorum consilio, juxta allata decreta, limitationem patitur, ut scite, et erudite tradit Benedictus XIV. *in Synodo Dioecesana lib.* 5. *cap.* 11. *n.* 9 quoad Seminaria, quae legitima auctoritate tradita sunt curae, et regimini alicujus Ordinis Regularis sub expressa conditione, ut ejusdem Ordinis Praelato integrum sit, quem maluerit, sui instituti Religiosi in Seminarii Rectorem eligere, et deputare, uti patet de Seminario Romano, quod Pius IV. commisit Curae, et Regimini PP. Societatis Jesu, ut legitur in Bulla 134. Urbani VIII. §. 4. *Bullar. tom.* 5. ibi. « Ipsumque Seminarium sic erectum, et institutum curae, et regimini, et administrationi Praepositi Generalis, et Presbyterorum Societatis Jesu, et sui, ac Romani Pontificis pro tempore existentis in dicta Urbe Vicarii in Spiritualibus Generalis tutelae, patrocinio, et protectioni commisit ». Et de Semi- 191 nario Civitatis Conceptionis in America Meridionali commisso pariter curae, et regimini Patrum ejusdem Societatis Jesu ex facultate Sacrae Congregationis Concilii concessa sub die 13. Junii 1722. in dicta Americana apud Thesaur. Resolutionum *tom.* 2. *pag.* 191. ibi: « Pro facultate, ita tamen, ut Alumni nominentur ab Episcopo, et Seminarium sit sub patrocinio, protectione, et subjectione Episcopi ». Insuper sub eisdem legibus 192 alia quoque Episcoporum Seminaria aliorum Regularium guberaio reperiuntur commissa; cura siquidem Seminariorum civitatis Albani, et Senogalliae tradita est Clericis Regularibus *Scholarum Piarum* nuncupatis; et ipsemet Benedictus Semi-

narii Bononiensis regimen dedit Clericis Regularibus Sancti Pauli vulgo *Barnabitis*, non amotis quidem deputatis, qui juxta Tridentini sanctiones Seminarii disciplinae, atque administrationi invigilant, sed eorumdem auctoritate intra certos limites coercita. Haec ille *loc. cit. n.* 9.

193 Quibus adde Seminarium Civitatis Viglevanensis legitima auctoritate commissum curae Patrum Congregationis Somaschae, ut videre est *in Thesauro Resolutionum Sacrae Congregationis Concilii tom.* 9. *fol.* 90. *et sequent.* ubi proposita, et resoluta fuerunt sequentia dubia.

I. An omnes Alumni sint eligendi per Episcopum. Et quatenus negative;

II. An illi octo nominandi per P. Rectorem ejusdem Seminarii indigeant examine, et approbatione Episcopi, ut admittantur in casu etc.

III. An exactio redituum assignatorum pro alimonia Alumnorum spectet privative ad Episcopum cum consilio Deputatorum Seminarii, excluso Rectore Seminarii? Et quatenus negative;

IV. An saltem administratio, et exactio facienda sit per dictum Rectorem, cum participatione tamen, consensu, et mandato Episcopi pro tempore in casu etc.

V. An PP. Somaschenses teneantur reddere rationem de administratis Episcopo cum assistentia Deputatorum Seminarii in casu etc.

VI. An liceat Episcopo cum assistentia, ut supra, toties quoties voluerit visitare Seminarium tam in spiritualibus, quam in temporalibus in casu etc.

VII. An idem, cum assistentia, ut supra, licitum sit Capitulo, seu Vicario Capitulari, Sede vacante in casu etc.

VIII. An Magistri missi a Congregatione Somaschensi ad servitium Seminarii pro Grammatica, Rethorica, et casibus conscientiae debeant examinari, et approbari ab Episcopo in casu etc.

IX. An hoc ipsum tempore Sedis Vacantis spectet ad Capitulum, ut supra in casu etc.

X. An PP. Somaschenses teneantur reddere rationem de annuis libris 3256. pro toto tempore, quo in Seminario non fuerunt Alumni, et cui, ac quibus remediis cogi possint in casu etc.

XI. An iidem teneantur restituere pro eodem tempore, quo Seminarium remansit clausum, proventus pro eorum manutentione, et salario assignato in casu etc.

XII. An PP. Somaschensibus, ultra praefixum numerum viginti Alumnorum, liceat in Seminario recipere alios Convictores de aliena Dioecesi in casu etc.

194 Sacra Congregatio die 14. Januarii 1714. distulit resolutionem, die vero 27. ejusdem mensis, et anni respondit, Ad I. negative. Ad II. indigere approbatione Episcopi. Ad III. negative. Ad IV. affirmative. Ad V. VI. VII affirmative. Ad VIII, negative. Ad IX. negative. Ad X. affirmative Episcopo, ac per eum cogi juris remidiis. Ad XI. negative. Ad XII. affirmative de licentia Episcopi, et amplius in omnibus.

* Tenetur Episcopus providere sibi consilium 195
duorum de Capitulo, quorum alter ab Episcopo, alter a Capitulo eligatur, item duorum de Clero Civitatis, quorum alterius erectio ad Clerum spectat, quae omnia sunt *ex cap.* 18. *sess.* 23. Tridentini. His omnibus deputatis uti debet in administratione rerum Seminarii; sicut etiam illi adhibendi sunt circa institutionem et disciplinam ejusdem Seminarii; quamquam Episcopus ita debet in his omnibus eorum consilium audire, ut sequi non teneatur; *de Synod. Dioec. lib.* 5. *cap.* 11. ex pluribus Sac. Congr. Decretis.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

De exordio, et progressu Seminariorum, tum 196
de optima eorum regiminis ratione, vide *Joannem de Joanne in Historia Seminariorum Clericalium.* Confer etiam *S. M. Benedictum XIV. de Synodo dioecesana lib.* 5. *cap.* 11. *per tot.*

Tria vero hic haud sunt omittenda. Primum 197
est, quod id quod dicitur, Seminarii Rectorem
esse constituendum ab Episcopo cum consilio de-
putatorum, limitationem recipit quoad Seminaria,
quae *legitima auctoritate* tradita sunt curae, et re-
gimini alicujus Ordinis Regularis, data Praelato
ejusdem Ordinis facultate eligendi quem maluerit
ex suis Religiosis in Rectorem; *S. M. Benedictus*
XIV. de Synodo Dioecesana lib. 3. *cap.* 11. §.
9. *Legitima* inquam *auctoritate*, scilicet Sacrae Con- 198
gregationis Concilii interpretis; nam ab Episcopo
propria auctoritate haud potest Seminarium tradi
curae, et regimini alicujus Ordinis Regularis. Hinc 199
Episcopus Civitatis Conceptionis in America Me-
ridionali die 13. Junii 1722. hanc facultatem im-
petravit a mox dicta Sac. Cong. Vide supra *nu-*
mer. 192.

Alterum est, quod necesse haud habet Episco- 200
pus rationes redituum Seminarii accipere ab Administratoribus in Synodo, ut sentiunt *Piasec. in Prax. Episcop. par.* 1. *cap.* 2. *art.* 1. *num.* 11. *Barbos. de offic. et potest. part.* 3. *alleg.* 93. nu. 2. sed potest etiam accipere extra Synodum, dummodo ad normam *Tridentini Concilii sess.* 23. *cap.* 18. *de Reform.* accipiat praesentibus duobus a Capitulo, ac totidem a Clero Civitatis deputatis; *S. M. Benedictus XIV. de Synod. Dioeces. lib.* 1. *cap.* 11. §. 4 ubi solum limitat si consuetudo Dioecesis ferat, ut rationes hae accipiantur in Synodo.

Tertium demum est, quod si duae Ecclesiae Ca- 201
thedrales neque principaliter unitae sint, non aliter Episcopus satisfaciat praecepto *Concilii Tridentini*, quam si in una, itemque altera Ecclesia Cathedrali erigat Seminariorum; idque quia verbum *Singulas*, quo *Concilio Tridentinum* utitur distributiva, refert dispositionem Decreti ad unamquamque Ecclesiam Cathedralem, ita ut tot esse debe-

ant Seminaria, quot sunt Ecclesiae Cathedrales; Consule *Lanfredin. Respons. Eccles.* 46. *fere per tot.* sibi etiam, et illud discutit, quando Seminarium dici queat erectum.

Addenda, et notanda ex Benedicto XIV. ex Synodo Dioeces.

(In hac editione Casinensi).

« Nihil est, quod magis conferat ad reipublicae felicitatem, quam quod puerilis aetas ad omnem informetur sapientiam: cum enim sit Spiritus Sancti effatum: « Adolescens juxta viam suam, etiam cum senuerit, non recedet ab ea » : *Proverb.* 22. inde poterit respublica optimos Rectores, et Administros sperare, ac jure sibi polliceri. Haec scite perpendentes majores nostri, ubi primum turbulentis priorum saeculorum temporibus successit tranquillitas, Episcopalia Seminaria institui curarunt, in quibus, sub Episcopi oculis instruerentur et perpolirentur juniores Clerici, qui ad majores Ordines crescerent. Nisi suspecta esset fides illorum Nicaenorum canonum, quos ex Arabico in Latinum sermonem versos, primo Franciscus Turrianus, deinde Abrahamus Ecchellensis evulgarunt, merito affirmari posset, ejusmodi Seminariorum vestigia fuisse a Concilio Nicaeno delineata : etenim in canone qui est 55. apud Turrianum, et 59. apud Ecchelensem, jubentur Chorepiscopi a instituere Ministros, eosque distribuere per Ecclesias, et monasteria, et providere, ut discant: ut reddantur apti, et idonei ad aedificationem monasteriorum, et Ecclesiarum, et aliorum locorum, quae horum opera indigebunt ». Quae quidem verba expendens qui notas huic canoni adjecit in Collectione Labbeana *tom.* 2. *pag.* 307. ait: « Cernitur in hoc canone ratio quaedam Seminarii Ministrorum Ecclesiae, seu vestigium quoddam Seminariorum, quae nuper, secundum decretum Synodi Tridentinae, instituta sunt ». Verum, quod jam nos animadvertimus in *nostra Instit. Eccles.* 59. ubi de Seminariis disserimus, cum allegatus canon Nicaenus non accenseatur numero illorum viginti, quos, tanquam indubios Concilii Nicaeni foetus, universa recipit Ecclesia, nihil certi ex eo colligere possumus. Aliud certissimum, et manifestum Seminarii Clericorum vestigium nobis suppeditat Concilium Toletanum II. habitum anno 531. cum *cap* 1. decernat: « De his, quos voluntas parentum a primis infantiae annis Clericatus officio manciparit, statuimus observandum, ut mox, cum detonsi, vel ministerio Lectorum contraditi fuerint, in domo Ecclesiae, sub Episcopali praesentia, a Praeposito sibi debeant erudiri » : *Collectionis Harduini tom.* 2. *col.* 1139. Idem, quod Toletanum II. constituit Toletanum IV. celebratum anno 633. *cap.* 24. et relatum a Gratiano *Can.* 1. 12. *quaest.* 1. praecipiens, ut in aedibus Ecclesiae proximis juniores Clerici educentur sub cura sanctissimi senis, cujus oculos nec ad momentum effugiant: « Prona est omnis aetas ab adolescentia in malum : nihil enim incertius, quam vita adolescentium. Ob hoc constituendum oportuit, ut si qui in Clero puberes, aut adolescentes existunt, omnes in uno conclavi atrii commorentur, ut lubricae aetatis annos non in luxuria, sed in disciplinis Ecclesiasticis agant, deputato probatissimo seniori, quem magistrum doctrinae, et testem vitae habeant ». Concilium vero Vasense II. anni 539. *cap.* 1. non unum tantum in qualibet dioecesi, sed in cujuslibet Parochi domo, Clericorum Seminarium esse jubet, asseritque idem in totius Italiae moribus positum: « Placuit, ut omnes Presbyteri, qui sunt in Parochiis constituti, secundum consuetudinem, quam per totam Italiam satis salubriter teneri cognovimus, juniores Lectores, quantoscumque sine uxore habuerint, secum in domo, ubi ipsi habitare videntur, recipiant: et eos quomodo boni patres spiritualiter nutrientes, Psalmos parare, Divinis lectionibus insistere, et in Lege Domini erudire, contendant: ut et sibi dignos successores provideant, et a Domino praemia aeterna recipiant »: *Collectionis Harduini tom.* 2. *col.* 1105. »

« Posterioribus tamen saeculis infrequens est mentio ejusmodi Episcopalium Seminariorum; quod ideo evenisse plerique arbitrantur, quod illorum loco, passim erecta fuerint Clericorum collegia intra Monasteriorum claustra. At licet Monachi scholas ubique aperuerint, in quibus pueri erudirentur, sicuti narrat Mabillonius in *praefat. ad secul.* III. *in Act. SS. Ord. S. Benedicti* §. 4. et colligitur ex Concilio Aquisgranensi anni 789. *cap.* 72. ubi adolescentes vel in Episcopiis, vel in Monasteriis, pro ipsorum, vel parentum libito, litteris, atque Ecclesiasticis disciplinis institui jussit: « Ut scholae legentium puerorum fiant, Psalmos, notas, cantus, computum, grammaticam, per singula Monasteria, vel Episcopia discant »: *tom.* 4. Collectionis Harduini *col.* 842. attamen, ut idem Mabillonius *ibidem n.* 40. probat, nunquam Saeculares Clerici, intra Monasterii septa educandi, bonisque artibus imbuendi, excepti fuere, sed duae diversae in quolibet Monasterio constitutae erant puerorum scholae: aliae *interiores*, *seu claustrales* pro Monachis, et pueris monasterio oblatis; aliae *exteriores, et canonicae* pro Clericis Saecularibus; Clerici enim vocabantur, quotquot litteris operam dabant, quod testatur Ordericus Vitalis *hist. lib.* 3. inquiens : « Rodulphus autem quintus frater, Clericus cognominatus est, quia peritia litterarum, aliarumque artium optime imbutus ». Ejusdem etiam discriminis inter Saecularium Clericorum, aliorumque, qui se Religioni devoverant, scholas, praeter Mabillonium, fidem facit Gerardus Dubois in *hist. Eccl. Paris. lib.* 11. *cap.* 7. ubi *pag.* 776. ait: « Scholae illae in primis coeptae sunt ad Clericorum institutionem: unde Scholares, Clerici vulgo dicebantur, et eam ob causam scholas erigi jubent, et Constitutiones Re-

giae, et decreta Conciliorum, locus, et Episcopium, et monasterium designatur, hoc Monachis, illud Clericis » : quin immo in Conventu ab Abbatibus Franciae habito Aquisgrani anno 817. *cap.* 42. expresse statutum legimus: « Ut nullus plebejus, seu Clericus saecularis in Monasterio ad habitandum recipiatur, nisi voluerit fieri Monachus »: et *cap.* 45. « Ut Schola in Monasterio non habeatur, nisi eorum, qui oblati sunt » : *tom.* 4. Collectionis Harduini *col.* 1231. ».

« Quamquam itaque verum sit, quod asserit Thomassinus *de vet. et nov. Eccles. discepl. part.* 2. *lib.* 1. *cap.* 102. *n.* 1. nimirum, circa annum Christi millesimum neglecta prorsus fuisse Episcopalia Clericorum Seminaria, id tamen non inde contigit, quod Clerici intra Monasteria educarentur, sed quia satius visum est Episcopis, ut Monachorum, aut Universitatum, quae jam ea tempestate auctae, et propagatae erant, scholas illi frequentarent. Sed cum postea, quod idem Thomassinus *ibidem. n.* 4. observat, in Universitatibus, litterarum fervore, et scholarum pompa pene oppressa languesceret pietas, Regulares vero Congregationes subalienatae essent ab illa strictissima cum Episcopis conjunctione, qua olim ab ipsis totae pendebant, et quam Clericis omnibus inspirari avebant Episcopi : idcirco de antiquis Seminariis restituendis cogitatum est. Reginaldus Cardinalis Polus, cum anno 1556. Anglicani Cleri reformationem meditaretur, inter caetera reformationis capita, quae extant in Collectione Conciliorum Harduini *tom.* 10. *col* 408. juniores Clericos educari jussit in Seminariis, quorum formam decreto 11. expressit; uti etiam a nobis fuit adnotatum in *citata nostra Instit. Eccl.* 59. Formae autem, quam Polus delineaverat, summam manum adjecere Patres Tridentini *sess.* 23. *cap.* 18. *de reform.* decernentes, ut a quolibet Episcopo prope suam Cathedralem Ecclesiam, aut alio convenienti loco, Collegium, seu Seminarium instituatur, ubi Clerici omnibus liberalibus artibus, et Ecclesiasticis excolantur institutis: cujus quidem decreti executionem urgere non omisimus in nostra Epistola commonitoria ad omnes Episcopos, quae est secunda §. 2. *Bullarii nostri tom* 1. Ne vero ejusmodi Seminaria ex reddituum defectu, ullo unquam tempore pereant, statuit ibidem Tridentinum, ut ex redditibus Mensae Episcopalis, et Capituli, et quorumlibet Beneficiorum dioecesis, certa pecuniae summa detrahatur, quotannis Seminario pensitanda, juxta mensuram, seu taxam, ab ipsomet Episcopo praescribendam cum consilio duorum de Capitulo, quorum alter ab ipsomet Episcopo, alter a Capitulo eligatur, ac duorum item de Clero Civitatis, quorum quidem alterius electio similiter ad Episcopum, alterius vero ad eumdem Clerum pertineat. Inter Apostolicas litteras S. Pii Papae V. typis impressas per Franciscum Gauban, complures leguntur, quae hujusmodi Seminariorum crectiones respiciunt, dum Sanctus Pontifex Episcopis per Germaniam constitutis Tridentinorum Decretorum executionem hac in re enixe commendat ».

(Quoad vero Seminarii Rectorem, nempe quod constituendus sit ab Episcopo cum deputatorum Consilio) « limitationem patitur, quoad Seminaria, quae legitima auctoritate, tradita sint curae, et regimini alicujus Ordinis Regularis, sub expressa conditione, ut ejusdem Ordinis Praelato integrum sit, quem maluerit, sui Instituti Religiosum in Seminarii Rectorem eligere, et deputare. Ita accidit Romae, ubi cum, juxta Tridentini statuta, Clericorum Seminarium a Pio IV. erectum fuerit, et suppositum jurisdictioni, ac tutelae Cardinalis in urbe Vicarii, ejus cura, et actualis administratio commissa est Praeposito Generali, et Presbyteris Societatis Jesu, quod legere est in Constit. 134. Urbani VIII. §. 4. *Bullar. tom.* 5. Dubitaverant nonnulli ex iisdem Religiosis, an sine violatione proprii Instituti, fas sibi esset, curam acceptare Seminarii, quod Episcopi subsit jurisdictioni : sed pervolutis S. Ignatii Regulis, perpensisque suarum Generalium Congregationum decretis, nihil inventum est, quod praedicto regimini suscipiendo adversaretur, modo tamen deputatio Rectoris, aliorumque Religiosorum, qui Seminarii praesint regimini, et disciplinae, ad Praepositum Generalem pertineat, quod a Congregationibus Generalibus, secunda scilicet sub S. Francisco Borgia, quarta sub P. Claudio Aquaviva, et duodecima sub P. Carolo de Novelle fuit declaratum. Cum nos munere fungebamur Secretarii Sacrae Congregationis Concilii, Episcopus Civitatis Conceptionis in America Meridionali, se plurimum adlaborasse retulit, ut Clericorum Seminarium, ad Tridentini normam, in sua erigeret dioecesi, sed vel nullum, vel exiguum sane fructum ex illius jam propediem absolvenda erectione, sperare, nisi ejus cura demandaretur Patribus Societatis Jesu; cum difficile esset, homines seculares inibi invenire, ad Clericos in doctrina, et pietate imbuendos, et Seminarium rite administrandum idoneos. Actum fuit de hac re in Congregatione habita die 13. Junii 1722. et deliberatum, dandam esse Episcopo, quam poscebat, facultatem, ita tamen, « ut Seminarium sit sub patrocinio, protectione, et subjectione Episcopi, ejusque alumni nominentur ab Episcopo » ; quemadmodum habetur *tom.* 2. *Thesaur Resolut. p.* 191. Sub iisdem legibus, alia quoque Episcoporum Seminaria, aliorum Regularium gubernio reperiuntur commissa: cura siquidem Seminariorum civitatis Albani, et Senogalliae tradita est Clericis Regularibus, *Scholarum Piarum* nuncupatis : et nos ipsi Seminarii nostri Bononiensis regimen dedimus Clericis Regularibus S. Pauli, vulgo *Barnabitis*, non amotis quidem Deputatis, qui juxta enunciatas Tridentini sanctiones, Seminarii disciplinae, atque administrationi invigilent, sed eorumdem auctoritate intra certos limites coercita.

De Synod. Dioeces. lib. 5. *cap.* 11. *num.* 1. *et seqq.*

Haec insuper ex eodem Benedicto XIV. ex oper. cit. notasse expediat.

« Sacrum Tridentinum Concilium inter alia adjumenta, quae Episcopis attulit, ut Clericorum Seminaria, prout vehementer optabat, sustentari possent, facultatem ipsis concessit uniendi Seminario « Beneficia aliquot simplicia, cujuscumque qualitatis, et dignitatis fuerint etc. etiam ante vacationem, sine cultus Divini, et illa obtinentium praejudicio etc. quod locum habeat, etiamsi Beneficia sint reservata, vel affecta » ; uti legitur *in cap.* 18. *sess.* 23. *de reform.* Siquidem compertum est omnibus, aliqua existere Beneficia Ecclesiastica, quorum collatio reservata semper est Romano Pontifici, aut in corpore Juris communis, uti videre est *in Cap. Licet*, et in *cap. Statutum*, *de praebend*, in 6., aut in Extravagantibus communibus, ut *in cap. Injunctae, tit. de electione*, in Extravaganti *Execrabilis*, *de praebendis*, *et dignitatibus*, in Extravaganti *Ad regimen*, *eod. tit.* aut in Bullis S. Pii V. Gregorii XIII. aliorumque Romanorum Pontificum, aut in Regulis Cancellariae, inter quas celebris est regula mensium reservatoria, in qua sibi reservat Pontifex collationem omnium Beneficiorum, quaecumque per octo anni menses vacare contigerit, quorum deinde mensium duos Episcopis in residentiae praemium remittit, quae omnia efficit in vim plenariae suae auctoritatis; ut videre est Auctores, qui materiam hanc plane, cumulateque pertractant ».

« Necessarium quidem non est, ut Beneficiorum Seminario uniones in Synodo fiant: quin immo satius videtur, ut, si facienda sint, extra Synodum expleantur cum consilio quatuor Seminarii deputatorum, de quibus alibi verba fecimus; quorum quidem consilium a Tridentina Synodo in unionibus hujusmodi *pro forma*, ut dici solet, requiritur, ut observat Lotterius *de re beneficiaria lib.* 1. *quaest.* 29. *n.* 60. et ut resolutum fuit a Congregatione ejusdem Concilii Interprete in causa *Giennen.* 14. Februarii 1554. *lib.* 8. *Decret. pag.* 14. « Sacra etc. censuit, uniones factas Seminario absque consilio eorum quatuor, quos jubet Concilium adhiberi, minime valere » : et in alia *Ferrarien.* 3. Martii ejusdem anni, *eod. lib.* 8. *Decretor. p.* 16. *a tergo:* « Sacra etc. censuit, in unionibus Beneficiorum faciendis Seminario, satis esse, servare formam traditam a Concilio *cap.* 17. *sess.* 23. *de refor.* nec requiri consilium Capituli. Verum, quia aliquando in Synodis actum vidimus de unionibus Beneficiorum Seminario factis, aut faciendis, ad hoc ut Clerus Episcopalem hac etiam in re solicitudinem agnosceret, ideo opportunum existimamus, aliquid hic de unionibus Beneficiorum Seminario factis, aut faciendis, attingere: ne eas invalide fieri contingat, neque Apostolicae Sedis jura ex unione Beneficiorum affectorum, aut ipsi reservatorum aliquid detrimenti capiat ».

« Porro, ut Seminarii sustentationi provideatur, initium minime ducendum est a Beneficiis Ecclesiasticis ipsi uniendis, sed dismembratio prius fieri debet, seu detractio aliqua portionis fructuum tum mensae Capitularis, ac Dignitatum, Canonicatuum, et Beneficiorum, etiamsi de jurepatronatus existant: « Ex fructibus integris mensae Episcopalis, et Capituli, et quarumcumque Dignitatum, Personatuum, Officiorum, Praebendarum etc. et Beneficiorum quorumcumque, etiamsi jurispatronatus cujuscumque fuerint » : verba sunt Concilii *loc. cit.* eaque dismembratio vulgo dicitur *Taxa*. Et quidem recitata Concilii verba satis indicant, Seminarium jam erectum praesupponi, scilicet paratam jam domum, Praeceptores conductos, Deputatos electos, designatosque Consultores ad Taxam statuendam: ex quo sequitur, unionem Beneficiorum, quae fieret Seminario, non adhuc, uti supra dictum est, erecto, sed erigendo, irritam fore, juxta resolutionem Congregationis Concilii in causa item *Giennen.* 1588. quae a Sixto V. Pontifice confirmata fuit per litteras in forma Brevis datas die 26. Octobris ejusdem anni, ut videre est apud Garciam *de Benefic. part.* 12. *cap.* 2. *num.* 193. Praeterea Concilium faciendam decernit Seminario unionem simplicium aliquot Beneficiorum: *necnon Beneficia aliquot simplicia.* Hinc est, quod Episcopi non omnia Beneficia, nec majorem ipsorum partem, Seminario unire possunt. Cumque aliquis id efficere praesumpserit, et ipse reprehensus est, et uniones abrogatae fuerunt; ut patet ex monumentis fideliter a Rigantio collectis, relatisque *in tom.* 2. *ad Regulas Cancellar.* et speciatim *regul.* 13. *n.* 88. *et seq.* (*).

« Sed jam ad jurium Apostolicorum laesio-

(*) Haec porro apud Rigantium, ubi alia insuper quoad beneficia, quae uniri non possunt, quaeque unionem ipsam spectant, adnotantur in haec sane verba.

« Ceterum permissum non est Episcopis omnia, aut majorem partem Beneficiorum Seminariis unire, dum Concilium utitur dictione *aliquot*. ibi. (*sess.* 23. *c.* 18.). *Nec non uniendo Beneficia aliquot* simplicia ».

« Hinc cum Episcopus *Aretinus* de anno 1638. 1639. et 1642 ex sexaginta Beneficiis liberae collationis, quae aderant in ejus Dioecesi, viginti quatuor univerit Seminario, contendere coeperunt Datariae Ministri occasione vacationis alterius ex unitis, supradictam tot Beneficiorum Unionem non rite expletam fuisse, ex quo Tridentinum non mandat fieri stragem Beneficiorum favore Seminarii, sed solum permittit *aliquot* ex illis posse ei uniri, unde examinato negocio in Congregatione Datariae, ea capta fuit resolutio, ut Unio praefata suum sortiri deberet effectum tantummodo quoad septem Beneficia, quae jam per obitum Possessorum incorporata reperiebantur Seminario, secus vero quoad reliqua, quae non adhuc vacaverant. Quam resolutionem approbavit *san. mem. Alexander* VII. eamque in Cancellaria Episcopali registrari mandavit, et ex litteris *clar. memor.* Cardinalis Corradi tunc temporis Pro-datarii ad Episcopum Aretinum scripta sub Datum 18 *Februarii*

nem gradum faciamus, quae aliquoties in hisce unionibus contingit, quaeque cuilibet Episcopo effugienda omnino est. Retroactis temporibus Episcoporum aliquis Beneficium affectum, aut Apo-

1661. Verum cum defencto *san. memor. Alexandro* VII. idem Episcopus anno 1669. supplicasset *san. mem. Clementi* IX. ut supradictam Unionem Beneficiorum a se factam favore Seminarii de annis 1638. 1641. et 1642. ratam beberot, et interee alie tria Beneficia eidem Seminario applicasset, recol. mem. Cardinalis Otthobonus, tunc Pro-daterius, Episcopo praefato de ordine Pontificis, in hunc, qoi sequitor modum *die* 57 *Martii* 1669. scripsit «.

« Non approva Nostro Signore, inorendo a quello, che » risolvè la san. mem. di Alesandro VII. che abbia effetto » l'unione de'Beneficii fatta da V. S Illustrissime al suo » Seminerio, come dalla lettere, cho ne le scrisse il Cardi » nel Corrado di buone memoria: e perchè s' intende, che » abbia esse anche unito al medesimo Seminario li tre se» quenti Benefizii nelle sua Diocesi *etc.* Sue Santità mi co» manda, di scrivere a V. S. Illustrissima, che si compiaccie » di disunire li suddetti benefiej, acciò possa aver effatto » la provista fattane dalla Santità Sua ec. » Et in praefatarum Literarum exequationem celebratum fuit publicum Instrumentum; in quo eisdem litteris insertis, R. P. D. Thomas Salviatus Episcopus Aretinus *separavit*, *dismembravit*, *et omnino levavit*, *ac a vinculo Unionum omnium separavit praefata Beneficia*, *revocans*, *cassans*, *annullans Uniones praefatas etc.* ut latius ex Instrumento praefato rogato *ab Angelo Lauro* Curiae Episcopalis Aretinae Cancellario, *die* 8 *Aprilis* 1669.

« Episcopo quoque *Feretrano*, qui sue abutebatur facultate uniendi ad libitum Beneficia Seminaria, laudatus Cardinalis *Corradus de anno* 1663. de Pontificis mandato Literas dedit, ut in posteram ab uniendo Beneficia se abstineret sine licentie ejusdem Pontificis. Eamdemque inhibitionem Episcopo successori renovavit clar mem. Cardinalis *Carpineus* de ordine *San. mem. Clementis IX.* ut ex illius epistole sub Datum XI. *Novembris* 1670. in qua ulterius demandetor ejusdem inhibitionis registratio in Cancellaria Episcopali ».

« Insuper non potest Episcopus Seminerio unire Canonicatus in Ecclesiis Cattredralibus, vel Collegiatis residentiam requirentes, *Clericat. de Benefic discord.* 76. n 9 nec Beneficie Parochialia, et Curata, cum facultas ei impertita a Tridentino *dict. cap* 18. *sess.* 23. sit retricta ad Beneficia simplicia *tantum*: unde Beneficie Curata immutare, et ad simplicia reducere omnino prohibetur, ut sancitur ab eodem Concilio *Sess.* 25. *cap* 16. *de Reformat.* et conferunt *Text. in cap Majoribus*, *et cap. Vacantibus*, *de Praeben.* ac decrevit Sacre Congregatio ejusdem Concilii in *Havellin.* 15 *Julii* 1615. Id quod locum sibi vindicet, etiam si Beneficie sint tantum habitu, et noo actu Curata, ut decrevit Sacra Congregatio Concilii in *Cothacen.* 23. *Februarii* 1616 per haec verbe: *Sacra etc. censuit*, *non potuisse Episcopum unire Seminario Parochialem*, *quamvis habita tantum*, *et non acta*, *unionis tempore existeret*.

« Verum si in Dioecesi non adsint Beneficia simplicia, potest ad Seminarii favorem expleri provisio, etiam respectu Parochialium, vel mediante erectione Vicariae in Ecclesia Parochiali, ut fieri mandavit Sacra Congregatio Concilii in *Burdicnlen. die ultima Julii* 1628.

« Vel mediante impositione Pensionis super eadem Ecclesia Seminaria solvenda, ut eadem Sacra Congregatio in *Eanubina* 24 *Maii* 1601. Quas Resolutiones habeo in Codice *M. S. Decretorum Sac. Congregationis tom.* 1 *pag.* 1548 ».

Haec in terminis apod praelaudatum Rigantium, *Comment. in Regul.* 13. *Cancell.* n. 88. *et seqq.*

« Insuper ut valide fieri possit beneficiorum unio favore Seminarii, requiritur, quod praecedat dismembratio, seu detractio partis fructaum ipsius Mansae Episcopalis, dignitatam, Canonicatuum, et beneficiorum omnium. . . eaque non expleta, unio beneficiorum nullo modo subsistit, *Lotter lib.* 1. *q.* 29. a. 61. *Gonzalez in Regul.* 8. *Gloss.* 5 §. 7, num. 41. Barbosa *allegat.* 77. a 2. Rota *decis.* 473. n. 23. e 24. *part* 4. *Tom.* 2. *Recent. decis.* 361. *n.* 7. *part.* 2. *decis.* 101. *et decis.* 833. n. 5 *part.* 15. *recent.* ».

« Quod si Episcopus portionem aliquam bonorum e Mensa Episcopali, vel a beneficiis dismembrando, eam Seminario applicaverit, non censetur satisfecisse dispositioni Concilii: quod mandat, portionem favore Seminarii detrahendam esse ex fructibus Mensae Episcopalis, et beneficiorum, non ex illorum bonis, cum dismembratio ista sit vera, et realis alienatio bonorum Ecclesiae Episcopis interdicta, et ita decrevit Sacra Congregatio Concilii *in Aversana* 6, *decemb.* 1703. *ad secundam*, *et in Lycien.* 16. *Maji* 1711. dum in utroque casu, Improbata simili bonorum applicatione favore Seminarii, mandavit fieri taxam prout de jure ». Ita ad litteram anted. Rigantius *ibid.* a. 61. *et seqq.*

« An autem Seminario jam ab initio proviso per taxam, » et unionem beneficiorum, possit Episcopus alia beneficia » unire ad solum effectum onus ejusdem Taxae omnino tol» lendi; indecisum reliquit Rota *in Tudertina benificii* 9. *Junii* 1721. coram bon. mem. Cerro, licet inclinare videa» tur in sententiam negativam, quam et ego probabiliorem » existimo, tum inspecta littera Concil. Trident. ejusque » spiritu, tum Constitutione San mem. Benedicti XIII; tum » demum praxi universali »

» Et quidem ad tramites Concilii, taxa super beneficiis » est prima provisio ab eo demandata in sustentationem Se» minarii, Unio vero beneficiorum est remedium vere subsi» diarium volitum, postquam taxa praecesserit, eaque in» sufficiens ad sustentationem praefatam detegatur. Porro » si episcopis permissum esset beneficia Seminerio unire » ad effectum tollendi taxam, haec dici non posset primo » concupita pro illius manutentione, seu potius e converso » dicenda esset subsidiarie contra literam Concilii, quae » priori loco illam demandavit, ut ponderat Rota *in dicta* » *Tudertina* §. *Praeterea* » Rigantius, od *Regul.* 13 *Con*» *cell.* a. 77.

Id ipsum suadet Constitutio Bened. XIII §. *Quod si compulntis* etc (Vide supra verba Constit.)

» Et demum concurrit praxis universalis; dum vigere adhuc » inspicimus taxam pro Seminariis in omnibus fere dioece» sibus, in quibus illa erecta reperiuntur: quando, si per» missum esset Episcopis beneficia unire ad effectum tol» lendi taxam, haec amplius non vigeret in illis saltem » dioecesibus, in quibus Seminaria ab antiquo tempore » erecta fuerunt, et beneficiorum simplicium copia non » deest: nam sublata fuisset, per eorumdem beneficiorum, » unionem, ut perpendit Rota. *in dicta Tudertina* §. *Insu*» *per.* ». Rigantius *l. c.* n. 84.

Et revera, si minus est taxam imponere, quam beneficium supprimere, profecto contra Regulas juris esse videretur supprimere beneficia ad hujusmodi taxam tollendam.

Postremo illud omittendum non est, quoties Ordinarius univit beneficia Seminerio, non servatis solemnitatibus prescriptis a Concil. Trident *sess.* 23. *cap.* 18. talia beneficia remanent reservationi Apostolicae obnoxia vigore Regul. 1. Cancelleriae Apostolicae. Haec enim generaliter reservat beneficia, de quibus Ordinarii Collatores *disposuerant*, *et disponent*, *et dispositum fuerit* contra formam decretorum Concilii. Verbum autem *disponere*, utpote generale, comprehendit etiam unionem; et qui prohibetur disponere, prohibetur etiam unire, *Lotter. de re benefic. lib.* 1. *q.* 29. n. 43· et magis in specie, quod beneficia nulliter unita contra formam decretorum Concilii, sint reservata, Rota *decis.* 307. n. 20. *et* 21. *part.* 13. *Recent.* Et ita resolutum fuit e Congregatione Dateriae *die* 22. *Decemb.* 1703. contra Episcopum Ferentinum, qui cum *die* 14. *Martii* 1704. adversus dictam resolutionem audiri supplicasset, responsum fuit, *Nihil de novo Audientia.* Rigantius *ad Regul.* 1. *Cancell.* §. 10. n. 41. 42.

stolicae Sedi reservatum, Seminario univit, postquam illud jam vacaverat, et qui de eo ab Apostolica Sedi provideri meruerat, jam expediverat Bullas, aut Beneficii possessionem nactus fuerat. Id quidem, ut par erat, minime tolerandum visum fuit: ac propterea Congregatio Concilii jure ac merito decrevit, ut ab Episcopis Beneficia hujusmodi ante aliorum vacationem Seminario unirentur. Ita ipsa respondit anno 1586. mense Augusto, ut videre est *lib.* 4. *Decretor. pag.* 169. *a terg. et seq.* in causa *Caputaquen.* sequentibus verbis proposita: « Seminarium Caputaquense humiliter petit, sibi declarari, postquam Episcopus auctoritate Concilii Tridentini potest unire Seminario Beneficia simplicia cujuscumque qualitatis, an Episcopus, vel ejus Vicarius, potuerit unire dicto Seminario Beneficia simplicia, quae vacarunt in mense Pontificis ». Responsum vero fuit: *Sacra etc. censuit, uniri posse, modo uniantur ante vacationem.* Huic alia concors est resolutio in causa *Palentina* 1588. mense Junio, *lib.* 5. *Decretor. pag.* 150. Sacra etc. censuit, uniones de Beneficiis vacantibus in mense reservato non esse validas, cum factae fuerint post eorum vacationem, et provisos a Sede Apostolica debere mitti in possessionem Beneficiorum »: cui sequens etiam addi potest edita in causa *Alboren.* 31. Augusti 1600. *lib.* 9. *Decretor. pag.* 102. *a terg.* Sacra etc. censuit, si hujusmodi Beneficia, quo tempore vacarunt, erant reservata, vel affecta, minime potuisse post vacationem ab Archiepiscopo Seminariis uniri, et provisos Apostolicos in eorumdem Beneficiorum possessionem esse mittendos ».

« Hoc itaque constituto, et satis ubique cognito, quod Beneficia affectioni, et reservationi subjecta, antequam vacarent, Seminario unienda essent, aliquid ulterius excogitari coepit, quod in Apostolicorum jurium detrimentum cedere inventum est. Quaedam existunt affectiones, quae beneficiatorum personas comitantur, quocumque loco decedant; uti est, exempli gratia, alicujus Cardinalis familiaritas. Nonnulli Episcopi in Beneficia sic affecta potissimum oculos injicientes, eaque, antequam vacarent, Seminario unientes, certum Datariae Apostolicae damnum inferebant, quae, eveniente eorum vacatione, de ipsis, utpote jam Seminario unitis, disponere non poterat. Hanc jurium Apostolicorum perturbationem recte animadvertit Congregatio Concilii; atque idcirco censuit, viam aliquam arcendis in posterum fraudibus excogitandam esse: uti legitur *lib.* 9. *Decretor. pag.* 117. *a terg.* die 26. Februarii 1601. Sacra etc. censuit, de caetero ad obviandum fraudibus, oportere decerni, ut non possint etiam ante vacationem uniri Seminario Beneficia, quae obtineant personae, quae vel ob familiaritatem Cardinalium, vel aliam rationem, tales sint, ut, quocumque mense decedant, certum sit, ea foro affecta Sedis Apostolicae. Caeterum in praeteritum nihil statuendum, sinendumque, ut causa suo marte decurrat ». Consilium hoc a Clemente VIII. Pontifice approbatum fuit, ut videre licet apud Fagnanum *in cap. Sicut unire n.* 37. *de excessibus Praelatorum.* Jamque id jus obtinet, ut Beneficii affecti unio, ne quidem ante illius vacationem, per Episcopum Seminario fieri valeat, quando affectio stabilis est, continua, atque immutabilis, cujusmodi est illa Familiarium Pontificis, et Cardinalium, Protonotariorum, aliorumque Apostolicae Sedis Officialium; relicta tamen ei facultate Beneficium affectum affectione non continua, sed fortuita, qualis est illa mensis, aut loci, ante vacationem uniendi; ignoratur enim, dum unio fit, ubi, aut quo mense beneficiatus obiturus sit ».

« Cujus legis ratio cum in eo posita sit, ut supra attigimus, ne fraus fiat Apostolicae Datariae juribus; consequens est, ut nec illa quidem unio sustineatur, quam Episcopus Seminario fecerit de Beneficio non ita constanter affecto, et nondum vacante, si appareat, expectatum ad id fuisse tempus, quo beneficiatus aegrotans proximus erat obeundae morti, quam re ipsa in mense reservato obiit; sicuti nec illae sustineantur, quas fecerit Episcopus aliquis, quem constet nullum umquam Beneficium ex his, quae in suo mense vacarunt, Seminario univisse, sed ad illa dumtaxat uniendа animum intendisse, quae in mense Apostolico vacare poterant. Haec omnia accuratissime exposita sunt a Rigantio *loc. cit. n.* 110. *et seq.* cujus quidem Scriptoris auctoritate libenter utimur, quod et ipse, dum vixit, nos omni amici hominis officio est prosequutus, et nos testes sumus incredibilis illius laboris, ac diligentiae in colligendis, et discutiendis iis omnibus, quae suis Operibus inseruit ».

« Refert praeterea idem Auctor *ad praedictam regulam* 13. *n.* 117. *et seq.* controversiam exortam post Clementis VIII. decretum; cum scilicet dubitatum fuit, utrum S. R. E. Cardinales, aliique, qui Indulta habent conferendi Beneficia Apostolicae Sedi reservata, et affecta, possent haec, licet non eventuali dumtaxat, et variabili reservationi obnoxia, sed fixa, et immutabili affectione reservata, Seminario unire. In favorem siquidem Cardinalium dicebatur, quod, eum ipsi in decreto Clementis VIII. expresse nominati non fuerint, illius lege minime tenebantur. Pro omnibus autem Indultariis illud in genere asserebatur, quod nempe, sublata per Indultum reservatione, libera in ipsis reviviscebat auctoritas ordinaria, qua poterant juxta Tridentini praescriptum, Beneficia quaecumque, licet antea Apostolicis reservationibus, et affectionibus subjecta, Seminario unire. De hac quaestione in Congregatione Concilii disputatum est; et quidem Cardinalis Ubaldinus prolixo suffragio edito, quod, suppresso illius nomine, refert Fagnanus *in cit. cap. Sicut unire a n.* 18. *ad* 46. *de excessibus Praelatorum*, intentioni Cardinalis Lantes tunc Episcopi Tudertini adstipulatus, reliquos Collegas, in ea causa judicantes in suam

sententiam pertraxit; ut colligitur ex resolutione ejusdem Congregationis in *Tudertina unionis* 20. Januarii 1522. *lib.* 12. *Decretor. pag.* 88. ubi sic legitur: « An Cardinalis Episcopus, habeus Indultum, possit, non obstante decreto san. mem. Clementis VIII. unire Seminario ante vacationem ea Beneficia, quae, si eodem Cardinali vivente vacarent, non obstantibus reservationibus, vel affectionibus Apostolicis, ad suam collationem pertinerent: *Sacra etc. censuit, posse.* Cum tamen non eadem semper fuerit dictae Congregationis opinio, ac etiam in tribunali Rotae aliqua fuerit super hoc sententiarum varietas, summus Pontifex Urbanus VIII. in sua Constitutione 165. quae incipit *Quamvis fel. rec. Clemens Papa VIII* confirmato prius Clementino decreto, declaravit, in illo non solum Patriarchas, Metropolitanos, Archiepiscopos, et Episcopos, verum etiam S. R. E. Cardinales comprehensos fuisse, et esse; neque illis in vim Indultorum Apostolicorum licuisse, aut licere Beneficia, tempore unionis affecta, et reservata, Seminario unire, nisi ad formam decretorum ejusdem Clementis VIII. uti copiosius legitur in dicta Constitutione, relata etiam per extensum ab eodem Fagnano *in cit. cap. Sicut unirs, n.* 49. *et* 50. *de excess. Praelator.* ».

« Haec itaque statuta, ac definita habentur, pro eo quod pertinet ad uniendo Seminariis Beneficia Ecclesiastica Apostolicae Sedi reservata, aut affecta: nec aliud quidquam hic addere necesse esset, nisi fel. rec. Pontifex Benedictus XIII. pro Episcopis Italiae, et Insularum adjacentium, Constitutionem edidisset, quae incipit *Creditae nobis*, quaeque ordine 27. extat in Appendice ad Concilium Romanum ab ipso habitum in Basilica Lateranensi anno 1725. Per eam siquidem Constitutionem praedictis Episcopis jus tribuit uniendi Seminario « Beneficia simplicia cujuscumque qualitatis, et dignitatis fuerint, etiam jurispatronatus Ecclesiastici, vel quomodocumque affecta, et dispositioni Sedis Apostolicae reservata etc. fel. rec. Clementis VIII. ac Urbani pariter VIII. necnon aliorum quorumcumque Romanorum Pontificum Praedecessorum nostrorum Constitutionibus, vel Decretis, in contrarium facientibus, non obstantibus etc. ». Quae verba nonnullis Italiae Episcopis ansam dederunt, ut sibi tributam putarent facultatem uniendi Seminario quaelibet Beneficia simplicia nondum vacantia, licet quocumque modo Sedi Apostolicae affecta, et reservata; sublatis nimirum de medio, per verba superius recitata, contrariis Clementis VIII. et Urbani VIII. decretis, in supra citatis eorum Constitutionibus contentis. Verum advertendum est, praefatum Benedictum Pontificem in eadem Constitutione *Creditae nobis*, decrevisse, ut, antequam ad Beneficiorum unionem procedatur, non solum statuta, et imposita esse debet Taxa a Concilio Tridentino praescripta, et quidem ad rationem saltem trium annorum scutorum pro quolibet centenario fructuum; verum etiam, si haec ad Seminarii, et Clericorum in eo alendorum sustentationem satis non sit, ut eadem taxa usque ad summam quinque scutorum augeatur; et quidem cum approbatione Congregationis ab ipso Pontifice super Seminariis institutae. Quod si in aliqua Dioecesi, computatis omnibus Seminarii proventibus, etiam illis, qui ex Beneficiis antea unitis, aliisque redditibus eidem applicatis obveniunt, necnon ipsa Taxa ad praedictam rationem aucta, non adhuc ejusdem Seminarii, et Alumnorum necessariae sustentationi sufficienter provisum esse constiterit; *tunc, et eo casu, ac in subsidium tantum*, praedicta Beneficia affecta, et Sedis Apostolicae dispositioni reservata, non tamen jam vacantia, Seminario uniantur. Ex quibus simul sumptis clare patet, Episcopos Italiae, et adjacentium Insularum, qui Benedictinam Constitutionem exequi, ac privilegio sibi per eam elargito uti velint, id agere minime posse, nisi caetera superius indicata praecesserint: quod et ex ipsa Constitutione colligitur, et clarius etiam ex Edicto ipsius Pontificis jussu publicato, et ad locorum Ordinarios transmisso per organum Cardinalis Corradini tunc Pro-Datario ». *de Synod. Dioeces. lib.* 9. *cap.* 7. *num.* 1. *et seqq.*

SENTENTIA

SUMMARIUM

1. Sententia unde dicatur? — 2 Sententia quid sit? — 3. Sententia est duplex, una definitiva, et altera interlocutoria. — 4. Sententia definitiva quae sit? — 5. Sententia interlocutoria quae sit? — 6. Quare dicatur interlocutoria? — 7. Sententia interlocutoria subdividitur in mere interlocutoriam, et in interlocutoriam habentem vim definitivae. — 8. Sententia mere interlocutoria quae sit? 9. — Sententia interlocutoria habens vim Definitivae quae sit? — 10. Exemplificatur sententia interlocutoria habens vim definitivae. — 11. Assignatur prima differentia inter sententiam definitivam, et mere interlocutoriam — 12. Assignatur secunda. — 13. Assignatur tertia. — 14. Assignatur quarta. — 15. Assignatur quinta. 16. Adducitur ratio hujus quintae differentiae — 17. Assignatur sexta differentia. — 18. Quibus autem in casibus, et quibus de causis possit appellari tum a sententia definitiva, tum ab interlocutoria, tam de Jure Civili, quam Canonico, et Conciliari? *remissive.* — 19. Antequam in Judicio Ordinario deveniatur a Judice ad sententiam, debet prius a partibus fieri conclusio in causa. — 20. Secus autem in Judicio Summario, sit ita videatur Judici expedire. — 21. Conclusio in causa potest fieri tam oretenus, quam scripto. — 22 Adducitur consueta, et vulgaris formula faciendi Conclusionem in causa. — 23. Respe-

cio Judicis nunquam concluditur in causa. — 24. Quid faciendum, si una parte concludente in causa, altera pars nondum concludat? — 25. Facta a partibus conclusione in causa, debet, servatis ad rectam sententiam requisitis, ad ipsam proferendam procedere; dicta autem requisita, alia sunt, quae respiciunt solemnitatem Judicialem, et alia, quae respiciunt ordinatam cognitionem causae. — 26. Requisita prioris sunt. Primo quod sententia definitiva debeat in scriptis concipi, et per ipsum Judicem, et non per alium recitari. — 27. Exceptis tamen Episcopis, et personis illustribus, quibus conceditur ob Dignitatis praerogativam, quod sententiam a se latam per alios recitare possint. — 28. Secundo, requiritur, quod sententia proferatur a Judice non stante, vel ambulante, sed sedente pro Tribunali in loco publico, et consueto. — 29. Episcopus autem potest in quolibet loco suae Dioecesis non exempto, per se, vel per alium pro Tribunali sedere, et sententiam ferre. — 30. Tertio, requiritur, quod sententia feratur de die, et non de nocte. — 31. Quarto, requiritur, quod sententia feratur die non feriato. — 32. Quinto, requiritur, quod Judex citari faciat pro certa die utramque partem litigantium ad audiendam sententiam, idque vel trina citatione, vel saltem una peremptoria. — 33. Requisita posterioris generis sunt. Primo, quod sententia debet esse Libello conformis. — 34. Secundo, requiritur, quod sententia sit certa. — 35. Tertio, requiritur, quod sententia non feratur sub conditione. — 36. Quarto, requiritur, quod sententia sit Juri conformis. — 37. Sententia ferenda est intra tempus a Jure praescriptum; Quod tempus de Jure Civili in causis Civilibus est triennium. — 38. In causis autem Criminalibus est biennium. — 39. Secus autem est de Jure Canonico. — 40. Quid de novissimo Jure Civili Tridentini? — 41. Sententia definitiva regulariter transit in Rem Judicatam, si post decendium a sua prolatione non appelletur ab ipsa. — 42. Item sententia definitiva transit in Rem judicatam, quando inter decendium ab ea quidem appellatum est, postea tamen appellatio fuit deserta. — 43. In aliquibus tamen causis sententia post decendium non transit in Rem judicatam, et signanter sententia lata in causis Matrimonialibus. — 44. Item Sententia non transit in Rem judicatam in causis Beneficialibus. — 45. Item Sententia non transit in Rem judicatam in iis causis, et casibus, in quibus ejus observantia nutrit peccatum de consensu partium non impedibile. — 46. Res judicata proprie sumpta quae sit? — 47. Quandonam incipiat currere, et quomodo debeat currere decendium, post quod Sententia transit in Rem judicatam? *remissive*. — 48. Sententia inter aliquos lata non praejudicat, nec prodest aliis. — 49. In variis tamen causis Sententia lata inter alios potest aliis nocere, aut prodesse. Et signanter in causis connexis. — 50. Item in re individua, et pluribus communi. — 51. Item in duobus casibus assignatis *in cap. Quamvis* 23. *de Sentent. et re judicata*. — 52. Item sententia lata contra unum nocet alteri, quando is actionem mandavit, vel ratam habuit. — 53. In Sententia victus victori in expensis est condemnandus. — 54. Et hoc procedit non dum in causis Civilibus, sed etiam in Criminalibus. — 55. Non est tamen victus condemnandus in expensis, quando habuit justam causam litigandi. — 56. Quando autem quis censeatur habere justam causam litigandi: relinquitur Arbitrio Judicis. — 57. Judex non condemnans victum victori in expensis, quando istae sive explicite, sive implicite fuerunt petitae, tenetur ipsas resarcire de suo. — 58. In eadem causa non potest ab eodem tertio appellari a Sententia, quae fuit bis confirmata. — 59. Et hoc procedit non solum in appellatione a Definitiva, sed etiam ab Interlocutoria. — 60. Immo hoc verificatur etiam in Sententiis, quae non transeunt in Rem judicatam. — 61. Et hoc adeo verum est, ut nec Papa, nec alius Princeps Supremus possit potestate ordinaria per viam Rescripti concedere, quod tertio appelletur ab eodem in eadem causa, quamvis possit per viam privilegii, et ex certa scientia hoc Princeps Supremus concedere. — 62. Posset tamen ab eodem appellari pluries, si pluries gravaretur super diversis articulis, licet in una, eademque causa. — 63. In eadem causa, et super eodem articulo licet utrique parti collitigantium bis appellare successive. — 54. Is, contra quem in aliqua causa, sive Civili, sive Criminali, sive Mixta, sive in petitorio, sive in possessorio tres sententiae conformes sunt latae, admitti non debet ad agendum de nullitate ipsarum, vel alicujus ex illis, vel ad excipiendum antequam hujusmodi sententiae plane fuerint executioni mandatae. — 65. Et hoc procedit de tribus sententiis conformibus, sive definitivis, sive interlocutoriis. — 66. Item procedit de tribus sententiis conformibus in quavis causa, sive Civili, sive Criminali, sive Mixta. — 67. Cum hoc tamen, quod in causis Criminalibus tres Sententiae conformes prius exequi debent, antequam agatur de nullitate Sententiarum, solum ubi agitur de poenis, quae post executionem retractari adhuc possunt; Secus autem ubi agitur de poenis, quae post executionem retractari amplius non possunt. — 68. Immo secundum multos hoc procedit etiam in causis Civilibus. — 69. Ad hoc, ut tres sententiae conformes debeant, et possint exequi, non obstante exceptione nullitatis, vel appellatione, debent esse latae super eodem articulo, et non super diversis. — 70. Potest tamen aliquis tertius pro suo interesse opponere exceptionem nullitatis sententiae, et impedire executionem trium conformium, dummodo ille tertius nondum bis appellaverit, sed adhuc appellare possit a Sententia, quae illi nocet. — 71. Quaenam Sententiae dicantur conformes? — 72. Non dicuntur tres sententiae conformes, si duae sententiae sint latae in principali, et tertia super desertione appellationis propositae a duabus praedictis sententiis. — 73. Executio Sententiae fieri debet regulariter ab Judice, qui eam tulit; Dummodo is sit Judex Ordinarius. — 74. Judex Delegatus Papae potest sententiam suam exequi, et quidem usque ad annum. — 75. Item Delegatus Principis Supremi potest suam sententiam exequi. — 76. Delegatus ab Inferiori Magistratu probabilius non potest exequi suam sententiam, sed debet executionem Delegenti remittere. — 77. Contrarium tamen docet Glossa cum aliis. — 78. Post latam a Judice Sententiam definitivam, non est statim ipsa executioni mandanda in actionibus, et Causis Civilibus, sed in actionibus realibus expectandum est saltem per decem dies, priusquam executio fiat, et in actionibus, et debitis personalibus expectandum est per quadrimestre. — 79. Secus autem in causis, et actionibus Criminalibus. — 80. Si condemnatus ad mortem nolit se disponere ad Christiane moriendum, sed mori velit dispositus, ut impoenitens, quid agendum? — 81. Alia ad rem, *remissive*. — 82. Affertur sententia Pilati condemnatoria D. N. J. C. — 83. Pro justa ferenda sententia debent Judices esse instructi utroque Jure Civili, et Canonico. — 84. Unde currit adagium; quod Legista sine Canonibus parum valet, Canonista sine Legibus nihil. — 85. Doctores minus in jure periti cadunt sub censura, quae affertur. — 86. Vocantur non juris Doctores, sed juris dolores; Doctores necessitatis; Doctores monetae tonsae; Doctores, seu Advocati Pilati, et quare? — 87. Sententia aqua sine diphthongo, quae dicatur? — 88. Affertur lepida responsio Bulgari Federico Imperatori? Unde origo adagii, quod quilibet pertinax in sua singulari sententia, seu opinione *Martinus* appelletur. — 89. Alia ad rem *ad n.* 128.

1 Sententia dicitur a *sentiendo*; eo quod Judex
per eam quid super re proposita sentiat, de-
2 claret. Unde Sententia est Judicialis decisio rei
controversae per pronunciationem Judicis rite
factam, liti finem imponens. *Est in re Communis.*
3 Sententia est duplex, una definitiva, et altera
interlocutoria. *Communis.*
4 Sententia definitiva est illa, quae principalem
causam, seu controversiam in judicium deductam
definit, eique finem imponit per absolutionem,
vel condemnationem. Sic desumitur ex *l.* 1. *ff.*
de re judicata, et eam ita definit Glossa *in Cle-
mentin. Unic. verb. Definita, de sequestr. possess.*
Abbas ad *Rubric. de Sentent. et re judicata n.* 4
Hostiens. *in Summa n.* 1. *de Sentent. et re judi-
cata*, et alii passim.
5 Sententia interlocutoria est illa, quae non super
principali causa, et controversia, sed super aliquo
emergente, vel incidente articulo inter princi-
pium, et finem causae fertur, ut v. gr. super dila-
tionibus dandis, vel testibus producendis, recitan-
dis, examinandis, repellendis, et similibus rebus
incidenter in judicio se offerrentibus: Sic Glossa
loc. cit. Abbas, *loc. cit.* Hostiens. *loc. cit.* et est
in re Communis, et dicitur *Interlocutoria*, vel
quia Judex in ista Sententia causam non definit,
sed interloquitur inter principium, et finem: Vel
quia inter partes loquendo sine solemnitate Scrip-
turae pronunciat; ut ex multis a se citatis tenet
6 Fagn. *in cap. Super, de appell. n.* 39. Unde quid-
quid Judex decernit, et statuit inter principium,
et finem litis contestatae ante Sententiam defini-
tivam pertinens ad ipsam litem contestatam, dici-
tur Sententia interlocutoria. *Sic in re Communis
Doctorum.*
7 Sententia interlocutoria subdividitur in mere
interlocutoriam, et in interlocutoriam habentem
8 vim definitivae: *Communis.* Sententia mere inter-
9 locutoria est illa mox definita: *Communis.* Sen-
tentia vero interlocutoria habens vim definitivae
est illa, quae quidem causam principalem non de-
finit, eam tamen ferme perimit, ut deducitur ex
l. Post Sententiam 6. *Codic. de Sententiis, et in-
terlocutionibus omnium Judic.* ubi dicitur: « Nec
causam ullam interlocutiones plerumque peri-
munt »: Dicitur enim notanter *plerumque*, quia
interlocutio aliquando rem firme perimit, ut ex
aliis notat Reiffenstuel *lib.* 2. *Decretal. tit.* 27. §.
10 *num.* 17. Et proinde talis sententia interlocutoria
dicitur habere vim Sententiae definitivae, ut est
omnis illa sententia, postquam non speratur alia
Sententia ferenda in eadem Instantia, eo quod ipsi
finem imponat, ut sententia absolutoria ab obser-
vatione Judicii. Sic etiam sententia per quam pro-
nunciatur appellationem esse desertam, quia per
talem quoque sententiam finitur instantia; Vel per
quam alicui mulcta imponitur; Vel praecipitur
aliquid esse dandum, aut faciendum; Vel per quam
finitur Officium Judicis, ut si Judex interloquendo
pronunciet, se non esse Judicem competentem;
Vel per quam definitur unus articulus substantia-
lis controversiae principalis; Vel per quam admit-
titur, seu rejicitur exceptio peremptoria, et aliae
similes, ut videri possunt apud Felinum *in Rubric.
de sentent. et re judicata*, Pirhing *lib.* 2. *Decre-
tal. tit.* 27. Reiffenstuel *ibidem*, et alios passim.
Inter sententiam definitivam, et mere interlo- 11
cutoriam plures dantur differentiae. Et prima est,
quod sententia definitiva non potest fieri nisi ser-
vato substantiali ordine Judiciario, aliter est nul-
la. Interlocutoria autem potest fieri sine ullo ser-
vato ordine Judiciario, cum de sua natura petat
ferri solum super aliquo emergente, seu contin-
gente articulo, circa quem interloquitur Judex,
dum conficit processum, servato ordine Judicia-
rio quo ad sententiam definitivam: Scaccia *tract.
de Sentent. et re judicata, gloss.* 14. *q.* 4. *n.* 20.
Maranta *par.* 6. *Speculi aurei tit. de Sententia n.*
31. Pirhing *lib.* 2. *Decret. tit.* 27. *num.* 1. *vers.
Porro.*
Secunda differentia est, quod Sententia defini- 12
tiva non valet, nisi feratur in scriptis, et ex scrip-
to recitetur, *l. Statutis*, 3. *Cod. de sententiis ex
periculo recitandis.* et *cap. Ultim. de sentent. et
re judic.* in 6. Interlocutoria autem potest ferri
sine scriptis, quamvis postea debeat redigi in scrip-
tis, ut appareat de ipsa ex Actis. Glossa *in cit.
cap. Ultim. verb. Definitiva, de sentent. et re ju-
dicat.* in 6. et alia Glossa *in c. Quoniam contra
verb. Interlocutiones, de probationib.* Maranta *loco
cit. n.* 1. *vers. Porro*, Reiffenstuel *loc. cit. num.*
29. et alii communiter.
Tertia differentia est, quod sententia definitiva 13
non potest ferri, nisi Judice pro Tribunali seden-
te; *l. Cum sententiam* 6. *Cod. de sententia et in-
terlocut. omn. Judic.* et nisi partibus praesentibus,
aut saltem legitime citatis, et contumaciter absen-
tibus; *l. Ea quae* 7. *et l. Consentaneum* 8. *Cod.
Quomodo, et quando Judex etc.* Secus autem est
dicendum de sententia interlocutoria: Ista enim
potest proferri etiam parte absente, ac per Nun-
cium. vel Epistolam; *l Diem proferre* 27. *ff. de
Receptis arbitr.* ubi Bartolus *in Summario*, Gloss.
in *l. Nec quidquam, verb. Decretum ff. de Offic.
Proconsul.* Maranta *loco cit. n.* 1. Reiffenstuel *loc.
cit. n.* 30. Franciscus de Acceptantibus *tract. de
Sententia definitiva, et interlocutoria num.* 8. *et*
10. et alii.
Quarta differentia est, quod sententia definiti- 14
va determinat controversiam principalem deduc-
tam in Judicium, ut patet ex ejus Definitione tra-
dita *supra n.* 4. Unde debet continere absolutio-
nem, vel condemnationem, aliter non valet; *l.
Res judicata* 1. *et l. Praeses* 27. *ff. de re judica-
ta;* Scaccia *loc. cit. n.* 1. Maranta *loc. cit. nu.* 3.
Reiffenstuel *loco cit. n.* 27. Speculator *tit. de Sen-*

tentia §. *Species*, n. 3. et alii; Interlocutoria autem non determinat, neque definit causam principalem, sed determinat solum articulos emergentes, et incidentes inter principium, et finem controversiae principalis, ut liquet ex ejus definitione tradita *supra num.* 5. et tenet Communis Doctorum.

15 Quinta differentia est, quod sententia definitiva semel a Judice prolata ordinarie non potest ab eodem revocari; *l. Hac lege* 2. *Cod. de sententiis ex periculo recitand. et leg. Judex* 55. *ff. de re judicata*; *et cap. Quod bene* 6. *quaest.* 4. *et cap. In litteris* 9. *de Offic. Delegat.* Interlocutoria autem potest a Judice revocari ante subsecutam sententiam definitivam, *leg. Quod jussit* 14. *ff. de re judicata*, ubi Summarium ex Bartolo sic ait: « Judex potest suam sententiam interlocutoriam revocare, sed non definitivam ». Et ratio hujus diffe-
16 rentiae est, quia *Judex posteaquam semel dixit sententiam* (definitivam), *Judex esse desinit*. « Et hoc Jure utimur, ut Judex, qui semel, vel pluris, vel minoris condemnavit, amplius corrigere sententiam suam non possit, semel enim male, seu bene officio functus est »; ut expresse dicitur *in citat. l. Judex*; Postquam autem dedit sententiam solum interlocutoriam, adhuc remanet Judex in eadem causa, donec eam totaliter terminet per sententiam definitivam, cum quo ad eum nondum transierit in rem judicatam, *cit. leg. Quod jussit* 14. *ff. de re judicata.*

17 Sexta differentia est, quod a sententia definitiva regulariter appellari potest; Secus autem ab interlocutoria, nisi habeat vim definitivae, aut contineat damnum irreparabile; *leg. Ante sententiae tempus* 7. *Cod. Quorum appellationes* non *recipiuntur*, juncta Glossa *verb. Discussores*. Et habetur expresse a Concilio Trident. *sess.* 24. *de reform. cap.* 20. ubi sic decernit: « Neque appellationes ab eisdem (*Ordinariis locorum*) interpositae per Superiores quoscumque recipiantur, nisi a definitiva, vel a difinitivae vim habente, et cujus gravamen per appellationem a definitiva reparari nequeat ». Et de hoc ipso adest *declaratio Sacrae Congr. Episcop. die* 16. *Octobris* 1600. *edita*, *et a Clemente VIII. approbata*, quae per extensum una cum aliis novissimis Decretis refert sub verb. *Appellatio art.* 3. *a n.* 27. *usque in finem*. Vide *ibidem.*

18 Quibus autem in casibus, et quibus de causis possit appellari, tum a sententia definitiva, tum ab interlocutoria, tam de Jure Civili, quam Canonico, et Conciliari? Vide verb. *Appellatio art.* 4. *per tot.* ubi fuse de omnibus.

19 Antequam in Judicio ordinario deveniatur a Judice ad sententiam, debet prius a partibus fieri *conclusio in causa*. Sic expresse habetur *in cap. Judicantem* 30. *quaest*, 5. ibi: « Judicantem oportet cuncta etc. Nec litigantibus Judex prius velit sua sententia obviare; nisi quando ipsi jam peractis omnibus, nihil habeant in quaestione, quod proponant ». Engel *lib.* 2. *Decretal. tit.* 27. *num.* 1. Reiffenstuel *ibid. n.* 46. Vallensis *ibidem* §. 3. *n.* 1. et alii passim.

Dicitur autem notanter *in judicio ordinario*, 20
quia in judicio summario, ubi simpliciter, et de plano proceditur, potest a Judice proferri sententia, etiam conclusione a partibus non facta, si ita ei videbitur expedire, textu expresso in *Clementina Saepe contingit*, §. *Sententiam*, *de verb. significat.* in 6. ibi: « Sententiam vero definitivam (citatis ad id, licet non peremptorie, partibus) stans, vel sedens proferat, etiam (si ei videbitur) conclusione non facta, prout ex petitione, et probatione, et aliis actitatis in causa fuerit faciendum ».

Conclusio in causa potest fieri tam oretenus, 21
quam scripto, cum nulla certa solemnitas sit ad id a Jure praescripta. Immo non solum expresse, sed etiam tacite potest fieri conclusio in causa, si videlicet partes nulla facta formali renunciatione ulteriorum probationum, simpliciter a probationibus desistant, et a Judice sententiam postulent. *Communis.*

Consueta autem, et vulgaris formula faciendi 22
Conclusionem in causa est, quod partes in ultima sua Scriptura adjungant, quod « hisce in causa concludere, et se ad sententiam submittere velint ». Et haec conclusio in causa solet interdum fieri *conditionate*, vel protestando, quod non aliter intendat quis in causa concludere, quam etiam adversarius concluserit, et in sua Scriptura nihil novi posuerit, vel conclusioni suae adjiciendo expresse hanc conditionem; « Nisi novae probationes, vel nova instrumenta reperiantur ». Et revera hanc adjicere conditionem satis expedit, cum alioquin postquam partibus in causa conclusum pure, et absolute fuit ante sententiam, nulla admittatur nova exceptio, vel probatio, *cap. Cum venisset* 25. *et cap. De Testibus* 29. *cap. Cum dilectus* 9. *de Fide instrumentor.* Unde Mascard. *de probationib. quaest.* 17. *proem. n.* 44. sic expresse dicit: « Conclusio in causa partibus os obstruit, et claudit, ut probationibus nullus amplius relinquatur locus ».

Respectu Judicis tamen nunquam concluditur 23
in causa: Unde ipse Judex, si sibi justum, et aequum visum fuerit, poterit etiam post conclusionem in causa factam a partibus novas probationes admittere, textu expresso *in cap. Pastoralis* 3. §. *penult. et ult. de causas possess.* Immo ipse Judex post conclusionem in causa potest ex suo officio partes examinare, Testes interrogare, ac recipere pro informatione, et ulteriorem probationem ipsis partibus injungere, *cit. cap. Cum Joannes* 10. §. *ad hoc autem*, *de Fide instrum.* Fagnan. *in cap. Qualiter leg.* 2. *n.* 67. *de accusat.* Gailus *lib.* 1. *Practic. Observat.* 106. n. 5. Jason in *Repetit. leg. Admonendi* nu. 62. *ff. de Jurejurand.* Farinac. *de Testibus q.* 75. *n.* 266. et alii apud ipsos.

Si una parte concludente in causa, altera pars 24

sese adhuc aliquid addendum habere asserat est ei statuendus a Judice competens terminus ad id addendum, et allegandum, et in causa concludendum, et ne lites malitiose nimis in longum protrahantur, concedendae ei sunt tres solum successivae dilationes, seu prorogationes, quarum singulae continent triginta dies, quibus elapsis, Judex non amplius expectare, sed sententiam Legibus, et moribus, seu consuetudini consonantem proferre debet, textu expresso in *Authent. Jubemus, Cod. de Judiciis*, ibi: « Jubemus, ut si quando una pars allegationibus suis renuntiaverit, alia vero pars se habere, quod proponat, dixerit, Judex negotii modis omnibus eam partem, quae utitur dilatione, compellat intra triginta dies, postquam altera pars allegationibus renunciaverit, quidquid velit sine aliqua intermissione proponere. Quod si non fecerit, tunc ad ejus malitiam superandam alius mensis indulgeatur a Judice. Si vero adhuc distulerit, alterius mensis dilatio ei praebeatur, ita ut, si usque ad praedictos tres menses suas non proposuerit allegationes, causae cognitor non amplius expectans, sententiam omnibus modis, Legibus, et moribus consonantem proferat, vel si voluerit, referat, ne litigatoribus male tractantibus liceat causarum exitus ultra protrahere »; Reiffenstuel *loc. cit. num.* 53. Vallensis *loc. cit.* §. 3 *num.* 1. Engel. *loc. cit. num.* 1. et alii passim.

25 Facta a partibus conclusione in causa, debet Judex, servatis ad rectam Sententiam requisitis, ad ipsam proferendam procedere; Requisita autem ad rectam Sententiam difinitivam, quae proprie, et absolute nomen sententiae meretur, et de qua hic est sermo, alia sunt, quae respiciunt solemnitatem Judicialem, seu modum, quo ipsa solemniter est promulganda, et alia, quae concernunt ipsam ordinatam cognitionem causae; Engel *loc. cit. n.* 6. Reiffenstuel *loc. cit. nu.* 57. et *Communis aliorum.*

26 Requisita prioris generis, nempe quae respiciunt solemnitatem Judicialem, sunt, quod sententia definitiva debeat in scriptis concipi, et per ipsum Judicem, et non per alium recitari: *leg. Arbitri* 1. *et leg. Haec Lege* 2. *Cod. de sententiis ex periculo recitandis*, et *cap. Etsi Sententia* 5. *de Sentent.*
27 *et re judicat. in* 6. Exceptis tamen Episcopis, et Personis illustribus, quibus conceditur ob Dignitatis praerogativam, quod Sententiam a se latam per alios recitare possint, *leg. Hac Lege* 2. *Cod. de Sentent. ex periculo recitand. et cit. cap. Etsi*
28 *Sententia.* Item, quod sententia proferatur a Judice non stante, vel ambulante, sed sedente pro Tribunali. *cit. cap. Etsi Sententia*, sive in loco publico, ubi Antecessores sui Jus reddere consueverunt; *leg. Cum sententia* 6. *Cod. de Sentent. et interloc. omn. Judic. et leg. penult. ff. de Justit. et*
29 *Jur.* Episcopus etiam potest in quolibet loco suae Dioecesis non exempto per se, vel per alium pro Tribunali sedere, et Sententiam ferre; *cap. Cum Episcopus* 7. *de Offic. Ordinar. in* 6. Sicuti, et Judex Delegatus ad aliquam causam particularem potest jurisdicendi causa eligere quemcumque sibi benevisum, honestum locum, cum ipse certam Sedem deputatam non habeat; *l. Si cum dies* §. *Si arbiter, ff. de Recept. Arb.*

* Id scilicet introductum est, quo major foret Judicii fides. Igitur, discusso utriuque negotio, judices deliberaturi secedebant post *Velum* in eum locum, qui *Secretarium* judiciis dicebatur, ubi formatam, emendatamque sententiam Actuario dictabant; mox statim in Auditorio partibus praesentibus recitabant ex libello. Hujus moris necessitatem confirmant Valens, Valentinianus, et Gratianus in *l.* 2. *Cod. de sent. ex peric. recit.* Jure Novellarum in litibus parvi momenti, maxime inter viles personas, judex potest absque scripto pronunciare. *Novell.* 17. *cap.* 3. Hoc quoque remittitur Episcopis, cum ipsi cognoscunt, ut praeter jura a nostro auctore allegata definivit Justinianus in *Novell.* 83 *in princ.* Rursus ad modum, quo sententia ferri debet, illud quoque pertinet, quod decreta a Praetoribus latine interponi debent. *l.* 48. *ff. de rejudic.* *

Item, quod Sententia feratur, de die, et non de nocte; *cap. Consuluit* 24. *de Offic. Delegat.* 30

Item quod Sententia feratur die non feriato; 31
cap. Omnes dies 1. *et cap. Conquestus* 5. *de Feriis* *, nisi partibus consentientibus eo die sententia feratur: *l.* 4. *Cod. Quommodo, et quando Judex.* Item si Judex sic datus est, ut certa die judicaret, sententia alia die lata injusta erit: l. 6. Cod. quando provocare. * Qui autem, et quot sint dies feriati? Vide verb. *Judicium.* Item quod Judex citari faciat pro certa die utramque partem litigantium ad audiendam Sententiam; idque vel trina citatione, vel saltem una peremptoria; *leg. Eo quae* 7. *leg. Consentaneum* 8. *Cod. Quomodo, et quando judex Sententiam proferre etc. et leg. De unoquoque* 47. *ff. de rejudicata;* Si autem
aliqua pars legitime citata fuerit contumax, et 32
cessante justo impedimento, noluerit comparere, poterit judex nihilominus procedere ad sententiam, cum legitime citati, et contumaciter absentes habeantur pro praesentibus, *leg. Properandum* 13. §. 3. *ff. de judiciis*, atque eorum contumacia litis damno coerceatur; *leg. Contumacia* 53. *ff. de re judicato*, ibi; « Contumacia eorum, qui Jus dicenti non obtemperant, litis damno coercetur: contumax est, qui tribus Edictis propositis, vel uno pro tribus, quod vulgo peremptorium appellatur, litteris evocatus, praesentiam sui facere contemnet ».

* Non modo ratione diei, verum etiam ratione loci injusta esse potest sententia si non publice, et in loco majorum feratur. *l.* 6. *Cod. de sent. et interlocut.* Item si certus locus ferendae sententiae designatus sit, alibi prolata nullius roboris est *l.* 5. *Cod. quomodo et quando judex* *.

Requisita posterioris generis, nempe quae con- 33

cernunt ipsam ordinatam causae cognitionem, sunt, quod Sententia debet esse *Libello conformis*, idest conformis Scripturae Actoris, petitionem, et ejus causa continenti, *l. Ut fundus* 18. *ff. Communi dividundo*, *c. Qualiter*, *et quando* 25. *circa finem*, *de Accusationibus*, *et Clementin. Saepe contingit. de verb. significat.* ibi: « Verum quia juxta petitionis formam pronuntiatio sequi debet ». Et Glossa *ibidem verb. Formam*, ubi allegat alia Jura.

* Quamvis nihil referat, qua verborum conceptione utatur judex in condemnando, vel absolvendo *l.* 59. *ff. de re judic.* debet tamen sententia, si definitiva sit, essentialiter continere vel condemnationem, vel absolutionem, *l.* 3. *l.* 11. *Cod. de sent. et interlocut.* Ea pariter irrita est Judicis pronunciatio, per quam mandetur partibus, ut ad invicem paciscantur. *l.* 7. *Cod. eod.* Judex respondere debet de jure, non jubere concordiam, quam si voluissent, non adivissent judicem. Non prohibetur tamen judici, quominus suadeat partibus, ut ineant concordiam, ut interdum contigisse apparet in Sacrae Rotae tribunali, a quo pluries rescriptum fuit in causis maxime dubiis, *placere de concordia*, quin tamen partes ad concordiam adigeret *.

34 Item, quod Sententia sit certa, idest per eam res, vel quantitas determinetur, Non enim sufficit dicere: *Solve quod debes*: Sed quantitas ipsa rei debitae est exprimenda, §. *Curare* 32. *Instit. de Actionibus*, ibi: « Curare autem debet Judex, ut omnino, quantum possibile ei sit, certae pecuniae, vel rei Sententiam ferat, etiamsi de incerta quantitate apud eum actum est ». Et Glossa *ibid. verb. Possibile; leg. Haec Sententia* 3. *et leg. Haec Sententia* 4. *Cod. de Sententia, quae sine certa quantitate profertur.*

* Nota tamen, quod incerta dici nequit, et proinde injusta dici nequit ea sententia, quae certam quantitatem, aut certam rem non contineat, dummodo tamen relationem habeat ad aliquid, quod determinat id, quod in sententia continetur. Hujus rei exempla habes in *l.* 5. §. 1. *l.* 59. §. 1. *ff. de re judic. l.* 1. *et* 2. *Cod. de sent. quae sine certa* *.

35 Item, quod Sententia non feratur sub conditione, dicendo, v. g. *condemno te, si Actor probaverit*, sed debet continere puram absolutionem, vel condemnationem; *leg.* 1. §. *Biduum. ff. Quando appellandum sit*, ibi: « Sane quidem non est dicenda sub conditione Sententia »; Et ratio est clara, quia ut expresse habetur *in leg. Praeses* 3. *Cod. de Sententiis, et interlocutionib. omn. Judic.* « Praeses Provinciae non ignorat, definitivam Sententiam, quae condemnationem, vel absolutionem non continet, pro justa non haberi ».

* Item pro injusta haberi debet ea sententia, quae aliquod impossibile praeceptum continet, a qua ideo etiam sine causa appellatur. *l.* 3. *in prin. et* §. 1. *ff. quae sent. sin. Appel.* *.

36 Item Sententia debet esse Juri conformis, *leg. Si cum inter te*, *Cod. Quando provocare non est necesse*, *leg. Si expressim*, *ff. De appellationibus*, cum similibus, et *cap. Sententiam* 1. *de Sententia, et re judicata*, ubi sic expresse habetur: « Sententia contra Leges, Canonesque prolata, licet non sit appellatione suspensa, non potest tamen subsistere ipso Jure.

* Multo magis injusta censenda est ea sententia, per quam definitur leges non esse observandas, per text. in l. 27. et l. 32. *ff. de re judic.* Possunt tamen contigere casus, in quibus videri queat per sentiam leges tolli, et tunc hujusmodi sententia in suspenso manere debet per appellationem. Hujusmodi sententiarum exemplum habes in l. 1. §. 4. *ff. quae sent. sine appell.* quae lex, cum aliquantisper obscura sit, non sine interprete videnda *.

Sententia ferenda est intra tempus a Jure praescriptum, quod tempus de Jure Civili in causis Civilibus (exceptis causis Fiscalibus, et publicarum Functionum) est triennium; Causae enim Civiles debent terminari intra triennium a tempore litis contestatae numerandum, ne lites fiant pene immortales, textu expresso *in leg. properandum* 12. 37

§. 1. *Cod. de Judiciis.* In causis autem Criminalibus est biennium; Causae Criminales intra duos annos pariter a contestatione litis computandos, terminandae sunt, textu expresso *in leg. Criminales causas* 3. *Cod. Ut intra certum tempus Criminalis quaestio terminetur*, ibi: « Criminales causas intra duos annos a contestatione litis connumerandos, finiri censemus. Nec ulla alia occasione ad ampliora produci tempora, sed post biennii excessum minime ulterius lite durante accusatum absolvi ». Unde ex citatis Juribus, aliisque consimilibus stat clarum; quod de Jure Civili perimitur instantia Judicii ex lapsu Triennii in Civilibus, si causa intra praefatum tempus a litis contestatione computandum, non finiatur, et a Judice non proferatur definitiva Sententia. 38

Secus autem est de Jure Canonico, ut clare patet ex *cap. Venerabilis* 20. *de Judiciis*; ubi Summus Pontifex Honorius III. expresse mandat Judici a se Delegato, ut lapsu triennii non obstante, procedat in causa sibi commissa. Et notat Glossa *ibid. verb. Non obstente*; Abbas *num.* 6. Barbosa *num.* 2. cum pluribus aliis ibi citatis. Et ratio est, quia, ut inquit Abbas *loco cit.* Jus Civile quo ad propositum, non fuit moribus receptum in Foro Ecclesiastico. Sic enim jam antea *in cap. Cum olim* 14. §. *Judiciis, de Privilegiis*, legitur factam esse condemnationem in expensis per quadriennium, quo Judicium duravit, *et in cap. Tum ex litteris* 5. *de in integrum restitut.*, lis duravit longe ultra triennium, prout declarat Glossa *ibid. verb. Sententia.* 39

Novissimo tamen Jure Concilii Tridentini *Sess.* 24. *cap.* 20. *de reformat.* statutum est, quod omnes causae ad Forum Ecclesiasticum spectantes, in prima instantia saltem infra biennium a die mo- 40

tae litis terminentur, alioquin vero liceat partibus competentes Judices Superiores adire.

41 * Hactenus de requisitis tum intrinsecis, tum extrinsecis sententiarum: sed de judicum, et litigantium personis nec quidem verbum factum est, ideo de his quoque nonnulla breviter indicanda. Quoad judicis personam generaliter statuendum est, ut is, « qui neque jurisdictioni praeest, neque ab eo, qui jus dandorum judicum habet, datus est, nec ex compromisso sumptus, vel ex aliqua lege confirmatus est, judex esse non potuit ». l. 81. *ff. de judiciis.* Sed nec cujusvis magistratus, qui alicui jurisdictioni praesit, aut judicis ab eo dati, sententia justa erit, sed ejus demum, qui inter litigatores, et de causa de qua litigatum est, fuerit competens. *l.* 4. *Cod. si a non compet. judic.* Sic exempli gratia cum magistratus militares, puta Magistri peditum, aut equitum, nullam in privatae conditionis homines jurisdictionem habeant. l. 1. *et* 2. *Cod. de offic. milit. judic.* ita nec in privatorum causis judices dare possunt. *l.* 2. *Cod. eod.* l. 23. §. 1. *ff. de appellat.* Qui vero judices competentes sint, jam alibi ostensum est. Judici incompenti similis est, qui in judicando fines suae jurisdictionis excessit, puta mulctam sua jurisdictione maiorem dixit. l. 5. Cod. *quando provoc. non est necesse.*

42 Cum a judice dato Sententia lata est, non solum hoc requiritur, ut Magistratus, qui eum dedit, fuerit competens, sed item requiritur, ut is judex datus fuerit, qui judex esse possit. Item ut delegationis suae fines non excesserit. *l.* 170., sive ut alii legunt. l. 130. *ff. de reg. jur.* Hinc *Judex ad certam rem datus*, si de aliis pronunciavit, quam quod ad eam rem pertinet, nihil egit. l. 1. Cod. *si a non compet. judic.* Caeterum quamvis formula, qua delegatur judex, condemnationis dumtaxat mentionem facere soleat, tamen et absolvendi, si ita videbitur, facultas ei delegata intelligitur. l. 3. *ff. de re judic.* l. 37. *ff. de reg. jur.* Similiter videntur fines delegationis suae excessisse illi judices, qui, dum plures dati sunt, absentibus aliis, judicium dixerunt. l. 4. *Cod. quando provocare.* l. 36. *l.* 37. l. 39. *ff. de re judicat.* Non tamen necesse est, ut omnes in eadem sententiam conveniant, dummodo omnes adsint, et major pars conveniant. Diximus, modo omnes judices adfuerint, quod ex majoris partis sententia statutum est, valere; quamvis quidam aut juraverint de causa sibi non liquere, aut etiam contra senserint. At inter pares numero judices, si dissonae sententiae proferantur, in liberalibus quidem causis, inter quas nunc recenseri possent causae fideicommissariae, et super legitimitate personarum, pro libertate statutum obtinet, in aliis autem causis pro eo, quod et in judiciis publicis obtinere oportet. l. 38. *ff. de re judic.* Enim vero favorabiliores rei, quam actores habentur. l. 125. *alias* 167. *ff. de reg. jur.* Hinc cum quis querela inofficiosi experitur, si pars judicantium de inofficioso testamento contra testamentum, pars vero secundum id sententiam dederit, quod interdum fieri solet, humanius erit sequi ejus partis sententiam, quae secundum testamentum spectavit, nisi aperte judices inique secundum scriptum haeredem pronunciasse appareat. l. 10. *ff. de inoffic. Test.* Si duo judices opposítas pronuncient sententias, utraque in pendenti est, donec judex competens suum ferat judicium. Sed si diversis summis condemnent; tunc minima pendenda est. l. 28. *et l.* 38. §. 1. *ff. de re judic.* et ratio est, quia minor summa in majori quoque continetur; et ideo in hanc omnes conveniunt. l. 27. §. 3. *ff. de receptis.*

Hactenus de personis Judicum, nunc videndum de personis litigantium, circa quas id maxime requiritur, ut fuerint in humanis tempore latae sententiae, vel judicis dati. Nam contra defunctos nullum valet judicium. l. 2. *ff. quae senten. sine appell. l.* 2. §. 1. *et* l. 59. §. *fin. ff. de re judic.* Illud quoque requiritur, ut inter eas personas sententia lata sit, quae rem in judicium deduxerint. l. 1. *Cod. de sentent. et interlocut.* Item oportet, ut inter eas personas lata sit, quae stare in judicio possunt, vel non, vidimus supra de Judiciis. Si minor condemnetur, requiritur, ut sit defensus, alias sine tutore, vel curatore illi dato nulla erit sententia l. 45. §. 2. *ff. de re jud.* Quod dicimus de minoribus, obtinet etiam de republica, et Civitatibus l. 1. *Cod. de jur. Reipubl. et de furiosis l.* 9. *ff. de re judic.* 43

Denique requiritur ut omnes, quorum interest, adsint, dum judicium profertur, ut supra notavit Auctor, et statuit. l. 47. *ff de re judic.* Sed si quis litem contestatus sit cum pluribus; quorum alii adsint, alii absint, et causa dividi possit, potest judex de causa praesentium judicare *l.* 45. *ff. de judit.* Ut vero etiam contra absentes judicium ferri possit, requiritur, ut si praecedant denunciationes, et denunciatus non responderit, tunc enim condemnatur per contumaciam, *l. Cod. quomodo, et quando judic.* Hoc excepto casu nunquam contra absentem lata sententia valet, at valet si ipsius favore prolata sit. l. 19. *ad Leg. Jul. de adult.* 44

Antequam ad res judicatas trauseamus, videndum primo, quae, et quorum judicum sententiae rem judicatam faciant. Non enim omnes sententiae in rem judicatam transeunt, sed « res judicatae videntur ab his, qui imperium, potestatemque habent, vel qui ex auctoritate eorum inter partes dantur, itemque a magistratibus municipalibus usque ad summam, de qua jus dicere possunt, itemque ab his, qui ab Imperatore extra ordinem petuntur ». Ita docet *Paulus recep. sent.* 5. §. 1. et prosequitur ad alias sententias, quae rem judicatam non faciunt ibidem. Ex compromisso autem judex sumptus rem judicatam non facit, sed si poena inter eos promissa sit, poena rei in judicium deductae ex stipulatu peti potest. Quidquid illi, quos enumeravimus, definitive pronunciaverunt, potuerint, quae autem sint personae, quae in judicio stare seu 45

statuerunt, si nullo formae vitio laboret, rem judicatam facit *.

46 Tunc vero demum Sententia definitiva regulariter transit in Rem judicatam, si post decemdium, seu infra decem dies a sua prolatione non appelletur ab ipsa, adeo ut postea retractari non possit, et contradicere volens amplius non audiatur: *Communis* textu expresso *in Authent. Hodie;* Juncta Glossa *ibidem*, *Cod. de Appellat.* et *cap. Anteriorum* 28. *caus.* 2. *qu.* 6. ubi revocato biduo, vel triduo antiquitus ad appellandum duntaxat concesso, sic expresse statuitur: « Sancimus, omnes appellationes, sive per Defensores, vel Curatores, et Tutores ventilentur, posse intra decem dierum spatium a recitatione Sententiae numerandum, Judicibus, ab his, quorum interest, afferri », et clarissime in ejus Summario: *Infra decem dies remedium appellationis conceditur;* et expresse habetur in *cap. Quod ad consultationem* 15. *de Senten. et re judicata*, ibi: « Cum post decem dierum spatium Sententia in auctoritatem rei transeat judicatae, qui ad provocationis subsidium infra id temporis non recurrit, appellandi sibi aditum denegavit, cum per hoc videatur per interpretationem Juris latae Sententiae paruisse.

47 Item Sententia definitiva transit in Rem judicatam, quando inter decendium ab ea quidem appellatum est; postea tamen appellatio fuit deserta, textu expresso *in Authent. Ei, qui appellat, Cod. de temporibus, et reparationibus appellationum*, ibi; « Ei, qui appellat, impertitur annus, intra quem secundum se, communiterve cum adversario litem exequatur, aut si justa causa intercesserit, alius annus indulgeatur, quo transacto, lite non completa, rata manet Sententia »; ac si non fuisset appellatum, subjungit Glossa *ib. vers. Manet.*

48 In aliquibus tamen causis Sententia post decendium non transit in rem judicatam, et signanter Sententia lata in causis Matrimonialibus, quae revocantur, quandocumque constat de errore: *Communis*, textu expresso *in cap. Lator* 7. *de Sententia, et re judicata.*

49 Item sententia non transit in rem judicatam in Beneficialibus, argumento a simili desumpto ex Matrimonio carnali ad spirituale, juxta *cap. Inter corporalia* 2. *de translation. Episcop.* et tenent Abbas *in cap. Cum dilectus n.* 3 *de Election.* Maranta *part.* 6. *Speculi aurei tit. de Sententia num.* 150. Reiffestuel *loc. cit. num.* 123. et alii. Qui tamen istud intelligunt quod praejudicium Superioris, per text. in *cap. Cum. Bertoldus* 18. *de sententia, et re judicata*, Secus quo ad praejudicium ipsarum partium, ut tenet etiam Glossa in *cap.* 1. *de concessione Praebendae.*

50 Item sententia non transit in rem judicatam in iis causis, et casibus, in quibus ejus observantia nutrit peccatum de consensu partium non impedibile, *arg. cap. cum tanto* 11. *de consuetudine, et cap. Quoniam omne* 20. *de praescription.* cum similibus, et docent Glossa *final. in cap. Inter Monasterium, de Sentent. et re judicata*, Innocent. *ib. in fine;* Maranta *loc. cit. num.* 147. Abbas in *cap. Lator* 7. *de Sentent. et re judicat. n.* 9. Hostiens. et Joannes Andreas *ib. nu.* 5. Pirhing *lib.* 2. *Decret. tit* 27. *num.* 49. Reiffenstuel. *ibid. n.* 125. et alii passim. V. addit. Cas. in fine.

Res autem judicata proprie sumpta dicitur Sententia, quae post lapsum decem dierum accepit auctoritatem, et vires rei judicatae; adeo ut pro veritate accipiatur, et postea retractari non possit, et quicumque velit contradicere, non audiatur. Unde in *l. Res judicata* 207. *de Reg. Juris.* sic expresse dicitur: *Res judicata pro veritate accipitur.* 51

Quandonam vero incipiat currere, et quomodo debeat currere dictum decendium, post quod Sententia transit in rem judicatam? Vide verb. *Appellatio art.* 8. *n.* 6. 7. 8. 52

Sententia inter aliquos lata nec praejudicat, nec prodest aliis: *Communis*, textu expresso in *l. Res inter alios judicatae* 2. *Cod. Quibus res judicata non nocet*, ibi: « Res inter alios judicatae neque emolumentum afferre his, qui in Judicio non interfuerunt, neque praejudicium solent irrogare ». Et concordant. *l. si neque* 1. *l. Juris manifestissimi* 3. *l. Nec in simili* 4. *Cod. eod. l. Inter alios res gestas* 1. *l. Inter alios factam* 2. *l. Si cum fratre* 3. *Cod. Inter alios acta, vel judicata aliis non nocere*, *l. Saepe constitutum est* 63. *ff. de re judicata, et de effectu Sententiar. et de interlocutionib. cap. inter dilectos* 6. §. *In omnibus, de Fide Instrumentor.* ibi: *Cum ipsa Sententia lata fuerit inter alios, et res inter alios acta aliis non praejudicet, cap. Cum super* 17. *de Sententia et re judicata. in fine*, ibi: *Cum res inter alios acta non noceat regulariter aliis juxta Constitutiones Canonicas, et Civiles. cap. Quamvis* 25. *eod. tit.* ibi: *Quamvis regulariter aliis non noceat res inter alios judicata.* 53

In variis tamen causis Sententia lata inter alios potest aliis nocere, aut prodesse. Et signanter in causis connexis, ut colligitur clare *ex cap. Tantis Daniel* 3. *dist.* 81. ubi sententia lata contra indigne Ordinatum praejudicat Ordinanti, ut recte notat Glossa *ibid. in fine.* Et concordat *cap. ad petitionem* 22. juncta Glossa *ibid. verb. Per consequentiam, de Accusationib. cap. Haec quippe* 10. *caus.* 3. *qu.* 6. juncta Glossa *ibid. verb. His amotis.* 54

Item in re individua, et pluribus communi; Tunc enim *victoria unius aliis proderit*, ut statuitur in *l. Loci* 4. §. 3. *ff. Si Servitus vindicetur*, ubi est sermo de servitute itineris, respectu cujus competit actio pluribus in solidum, et concordat *cap. Una sententia* 72. *de appellat.* ubi sic expresse habetur: « Una sententia pluribus condemnatis. si unus solus ad appellationis beneficium convolaverit, illius victoria Jure communi ceteris suffragatur, si communi Jure juventur, idemque negotium, et eadem causa defensionis existat ». 55

Item in duobus casibus assignatis in *cap. Quam-* 56

vis 25. *de sententia, et re Judicata*, ibi: « Quamvis regulariter alii non noceat res inter alios judicata. Ei tamen, cui cum sibi primum de ea re actio, vel defensio competebat, sustinuit sequentem agere: At illi atiam, qui passus est eum, a quo causam habuit, experiri, est praejudicium genera tum ». Ubi ut vides, statuit Pontifex, quod sententia contra alterum lata noceat atiam ei, qui cum sibi primum de re quapiam actio, vel defensio competeret, passus fuit litigare sequentem, id est illum, cui secundo loco competebat ejusmodi actio. Et sic etiam de illo, qui passus est alterum agere, a quo causam habuit. Et idem clare statuitur *in l. Saepe constitutum est* 63. *ff. de re judicata*, in cujus Summario Bartolus sic expresse habet; « Sententia lata contra unum non praejudicat alteri, qui eum prohibere non poterat, vel ab eo causam non habebat; Secus si poterat prohibere, et ab eo causam habebat, et sciens erat ».

57 Item sententia lata contra unum nocet alteri, quod is actionem mandavit, vel ratam habuit: *Communis*, et colligitur clare a sensu contrario ex *leg. Si neque* 1. *Cod. Quibus res judicata non nocet*, ibi; « Si neque mandasti fratri tuo defensionem rei tuae, neque quod gestum est, ratum habuisti, praescriptio rei judicatae tibi non oberit »; Ubi, ut vides, a sensu contrario videtur statui, quod tibi obsit, si mandasti, quod gestum est, vel ratum habuisti.

58 In sententia victus victori in expensis est condemnandus; *leg. Eum, quem temere* 79. *ff. de judiciis, leg. Properandum* 13. §. 6. *Cod. de judiciis, Institut. de poena temere litigantium* §. 2. *in fine*, ibi: « Improbus litigator, et damnum, et impensas litis inferre adversario suo cogatur », *cap. Finem litibus* 5. *de dolo, et contum. c. Contumac.* 4. *de poenis*.

59 Et hoc procedit nedum in causis Civilibus, sed etiam in Criminalibus, Glossa *final. in cap. Cum dilecti* 6. *de dolo, et contumac.* et Abbas *ibid. nu.* 17. Gailus *lib.* 1. *Pract. observ.* 152. *nu.* 1. cum aliis ibi citatis, Reiffenstuel *l. cit. n.* 177. Card. de Luca *disc.* 39. *de Judiciis n.* 7. ubi dicit, quod, refectio expensarum Judicialium est debita tamquam species poenae injunctae temere litigantibus ex dispositione Juris, adeoque debet habere locum in omni causa etiam Criminali, ubi talis temeritas litigatoris intervenit.

60 Non est tamen victus condemnandus in expensis, quando habuit justam causam litigandi; In tali enim casu expensae compensantur; *leg. Qui solitum* 78. §. 2. *de Legatis* 2. Glossa *ibidem verb. In litis sumptibus*. Inde inferens, quod *justa ignorantia excusat a litis sumptibus* Idem tradit Glossa *in cap. Finem litibus* 5. *de dolo, et contumac. verb. Expensas*, Abbas *ib.* n. 22. Barbosa *n.* 6. et Gailus *cit. Observ.* 152. *n* 3. testans de com.

61 Quanto autem quis censeatur habere justam causam litigandi? relinquitur arbitrio Judicis, qui ex qualitate facti, et conditione personarum id debet arbitrari: Ita Abbas *in cit. c. Finem n.* 25. *et* 26. Barbosa *ibid. n.* 7. Menochius *lib.* 2. *de Arbitr. Judic. caus.* 177. *n.* 2. *et seq.* Jason *in cit. l. Properandam* §. 6. *n.* 8. *C. de Judiciis*, Reiffenst. *loc. cit. n.* 179. ubi *a n.* 180. ex Menoch. et Jason affert pro exemplis plures casus, in quibus litigans censetur habere justam causam litigandi. Unde si succumbat, non est in expensis condemnandus. V. Addit. Cas. in fine h. articuli.

Judex non condemnans victum victori in ex- 62
pensis, quando istae sive explicite, sive implicite, fuerunt petitae, tenetur ipsas resarcire de suo, textu expresso in *cit. l. Properandum* 13. §. 6. *Cod. de Judiciis*, ibi: « Omnes judices, qui sub imperio constituti sunt, sciant victum in expensarum causa victori esse condemnandum quantum pro solitis expensis litium juraverit. Non ignorantes, quod si hoc praetermiserint, ipsi de proprio hujusmodi paenae subjacebunt, et reddere eam parti laesae coarctabuntur »; *leg. Constitutio* 5. *Cod. de fructibus, et litium expensis*, ibi: « Quod si judex hoc non fecerit, ipse parti victrici damnum illud compensare cogitur ». Et sic tenent Doctores commun.

In eadem causa non potest ab eodem tertio ap- 63
pellari a sententia, quae fuit bis confirmata, *leg. Unic. Cod. Ne liceat in una eademque causa ter provocare*, *cap. Sua nobis* 65. *de Appellation.* juncto ejus Summario, in quo praecise dicitur: « Ab eadem sententia ab eodem tertio appellare
non licet ». Et hoc verum est non solum in Ap- 64
pellatione a definitiva, sed etiam in Appellatione ab interlocutoria: Barbosa *in cap. cit. Sua nobis n.* 2. cum aliis multis ibi citatis, Scaccia *tract. de Appellat. qu.* 17. *limit.* 1. n. 3. Reiffenstuel *lib.* 2. *decretal. tit.* 28. *n.* 312. Pirhing *ibid. n.*
130. et alii passim. Immo hoc verificatur etiam 65
in sententiis, quae non transeunt in Rem judicatam. Licet enim in his possit causa de novo inchoari, non potest tamen tertio appellari: Abbas *in cit. cap. Sua nobis n.* 3. Barbosa *ib. n.* 2. Pirhing *lib.* 2. *Decretal. tit.* 28. *n.* 126. Reiffenstuel
ibid. n. 312. et alii. Et hoc adeo verum est, ut 66
nec Papa, nec alius Princeps Supremus possit potestate ordinaria per viam Rescripti concedere, quod tertio appelletur ab eodem in eadem causa, quamvis possit per viam privilegii, et ex certa scientia hoc Princeps supremus concedere; Pirhing *lib.* 2. *Decretal. tit.* 28. *num.* 126. Alexander de Naevo *ib. n.* 20 Reiffenstuel *l. c. n.* 315. Scaccia *l. c. n.* 2. Marchesanus *de Commis. part.* 2. *de Com. super nullit. cap.* 2. *num.* 1. *fol.* 140. et alii.

Potest tamen ab eodem appellari pluries, v. g. 67
centies, et millies, si centies, et millies gravaretur supra diversis articulis, licet in una eademque causa. *cap. Quoties Episcopi* 16. *caus.* 2. *quaest.* 6. ubi dicitur, quod quoties Episcopi putaverint se gravari a suo Metropolitano, possint ad Romanam Sedem appellare. Glossa *in cap. Directae* 39.

de Appellat. verb. Appellare, Abbas *in cap. Sua nobis* 65. *de Appell. n.* 7. Barbosa *ib. n.* 2. cum variis aliis. Scaccia *in tract. de appell. quaest.* 17. *n.* 18. *et* 40. Pirhing *lib.* 2. *Decr. tit.* 28. *n.* 127. et alii passim.

68 In eadem causa, et super eodem articulo licet utrique parti collitigantium bis appellare successive, et sic in eadem causa, et super eodem articulo possunt utrinque interponi quatuor appellationes. Detur casus, v. g. quod Petrus contra Paulum litigans appellet a sententia contra se lata, et succumbat, tunc Petrus potest adhuc secundo appellare, et si in secunda sua appellatione obtineat victoriam causae, tunc Paulus ejus adversarius poterit etiam ipse appellare, et erit tertia appellatio in eadem causa, et super eodem articulo; et si feratur sententia contra ipsum Paulum, poterit adhuc Paulus appellare, et erit quarta appellatio in eadem causa, et super eodem articulo, post quam quartam appellationem nec Petro, nec Paulo licebit amplius appellare, cum jam uterque bis appellaverit, et sic victoria causae remanebit illi, qui in quarta, et ultima appellatione sententiam favorabilem obtinendo tres conformes sententias in eadem causa, et super eodem articulo reportavit, *arg. Clementin. Ut calumniis litigantium, de Sententia, et re judicata*, Abbas *loc. cit. n.* 8. Barbosa *loc. cit. n.* 2. et alii passim.

69 Hinc is, contra quem in aliqua causa, sive Civili, sive Criminali, sive Mixta, sive in petitorio, sive in possessorio tres sententiae conformes sunt latae, admitti non debet ad agendum de nullitate ipsarum, vel alicujus ex illis, vel ad excipiendum antequam hujusmodi sententiae plene fuerint executioni mandatae, textu expresso *in cit. Clementin. Ut Calumniis litigantium* 1. *de sententia, et re judicata*, juncta Glossa *ib. verb. Quavis*. Rota recent. *part.* 9. *tom.* 2 *decis.* 488. *n.* 21. *part.* 17. *decis.* 86. *n.* 2. Pirhing *lib.* 2. *tit.* 27. *num.* 114. Ventrigl. *tom.* 1. *annot.* 35. *§. Unic. de sententiis conformibus, n.* 2. *et Comm. aliorum.*

70 Et hoc procedit de tribus sententiis conformibus, sive definitivis, sive interlocutoriis. Dicta enim Clementina loquitur simpliciter de tribus sententiis conformibus, non distinguens de definitivis, aut interlocutoriis; Ubi autem Lex non distinguit, neque nos distinguere debemus; *l. De pretio* 8. *ff. de Publiciana in rem actione*, *c. Quia circa* 22. *de privileg.* ideo debet intelligi tam de interlocutoriis, quam de definitivis: Glossa *in d. Clement. Ut calumniis verb. Sententias*, et Abbas *ibid. n.* 3. Covarruv. *Pract. quaest. c.* 25. *n.* 3. §. 5. Pirhing *loc. cit. n.* 116. et alii passim.

71 Item dicta Clementina procedit de tribus sententiis conformibus in quavis causa, sive Civili, sive Criminali, sive Mixta; id enim clare indicant verba ipsiusmet Clementinae, *in quavis causa*, ut expresse notat Glossa communiter recepta *ibid. verb. Quavis*, Covarruvias *loc. cit. n.* 115. Ventriglia *loc. cit. n.* 2. et alii passim.

Cum hoc tamen, quod in causis Criminalibus tres sententiae conformes prius exequi debent, antequam agatur de nullitate sententiarum, solum ubi agitur de poenis, quae post executionem retractari adhuc possunt, ac revocari; Ut si Reus condemnatus sit ad poenam pecuniariam, tunc equidem debet prius fieri executio dictae poenae pecuniariae, et postea agi de nullitate sententiarum. Secus autem ubi agitur de poenis, quae post executionem retractari, ac revocari amplius non possunt. Ut si Reus condemnatus sit ad triremes, ad mutilationem, vel ad mortem, tunc enim prius agi debet de nullitate Sententiarum, quam fiat executio, alias frustra postea ageretur de illa: Sic Abbas *in cit. Clementin. n.* 1. Covarruv. *loc. cit. n.* 3. cum multis aliis ibi relatis, Pirhing *loc. cit. n.* 115. Franch. *decis.* 139. Ventriglia *loc. cit. n.* 2. et alii. Immo, ut tenet Abbas *in cit. Clementin. n.* 5. Ricc. ad Franch. *dec.* 139. cum pluribus aliis ibi citatis, Ventriglia *loc. cit. n.* 2. et alii, hoc procedit etiam in causis Civilibus: In ipsis enim, quando executio est irretractabilis, non proceditur ad illam vigore trium conformium sententiarum, antequam agatur de earum nullitate. 72 73

Ad hoc, ut tres Sententiae conformes debeant, et possint exequi, non obstante exceptione nullitatis, vel appellatione, debent esse latae super eodem articulo, et non super diversis; habetur clare *ex dicta Clem.* et notant Glossa *ibid. verb. Tres*, et Abbas *n.* 2. Pirhing *loc. cit. n.* 115. *vers. Notandum tertio;* Ventriglia *loc. cit. n.* 3. et alii. Et ratio est, quia si sententiae essent latae super diversis articulis, cessaret ratio dispositionis dictae Clementinae, quae est praesumptio calumniae, in qua illa fundatur. 74

Potest tamen aliquis tertius pro suo interesse opponere exceptionem nullitatis sententiae, et impedire executionem trium sententiarum conformium, dummodo ille tertius nondum bis appellaverit (cum de Jure ex dictis *supra n.* 58. non possit nisi bis, et non tertio appellari), sed adhuc appellare possit a sententia, quae illi nocet Tunc enim poterit ille tertius per exceptionem nullitatis impedire executionem sententiae: Covarruv. *Practic. qu. cap.* 25. *n.* 9. Gabriel *commun. conclus.* 2. *tit. de execution. Sentent. conclus* 1. *n.* 10. Pirhing *loc. cit. num.* 116. *vers. Notandum quinto*, Ventrigl. *loc. cit. n.* 16. Marescot. *Var. resolut. lib.* 1. *cap.* 86. *n.* 55. et alii. 75

Sententiae illae dicuntur conformes, quarum una confirmat aliam. Ad hoc tamen non est necesse, quod una confirmet aliam expresse, sed sufficit, quod in substantia idem contineant, et non sint difformes quo ad substantiam, vel qualitatem principalem: Gabriel *loc. cit. n.* 33. *et* 34. Barbosa *in cit. Clementin. Ut calumniis n.* 11. Pirhing *loc. cit. vers. Notandum sexto*, et alii communiter. 76

Non dicuntur tamen tres sententiae conformes, si duae sententiae sint latae in principali, et ter- 77

tia super desertione appellationis propositae a duabus praedictis sententiis. Unde in hoc casu potest impediri executio per exceptionem nullitatis, et sic non habet locum dispositio dictae Clementinae. Sic Rota *in antiquis decis.* 427. Bald. *in leg.* 2. *Cod. de Episc. aud. et in leg. Eos*, *Cod. de Appellat. in princip.* Oldrad. *consil.* 106. Felin. *in rubr. de Re judicat. Col.* 8. Roman. *Singul.* 487. et alii.

78 Executio sententiae fieri debet regulariter ab illo Judice, qui eam tulit, dummodo is sit Judex Ordinarius: *leg. A Divo Pio* 15. *in princ.* juncta Glossa *verb. a se*, *ff. de re judicata*, *c. Si quis* 4. juncta Glossa *ib. verb. Ipsius solicitudine, de Foro competenti*, Maranta *de ordin. judic. part.* 6. *tit. de execut. sentent. in* 3. *actu n.* 2. Pirhing *lib.* 2. *Decretal. tit.* 27. *n.* 99. Reiffenst. *ib. n.* 167. et alii passim.

79 Judex Delegatus Papae potest sententiam suam exequi. et quidem usque ad annum, *cap. In litteris* 9. *cap. Quaerenti* 26. *et cap. Pastoralis* 28. §. *Praeterea, de Offic. Delegati.* Quam sententiam exequi potest sive per se, sive per alium, *cit. cap. In litteris.* Immo Delegatus Papae potest executionem suae sententiae committere Judici Ordinario, qui omnimode tenetur ejus mandato obedire, et ejus sententiam exequi, *cap. Significasti* 6. *et cit. cap. Pastoralis* 28. §. *Quia vero de Offic. Delegat.*

80 Item Delegatus Principis supremi potest suam sententiam exequi; *leg. Cum specialis Judex* 18. *Cod. de Judiciis*, Menoch. *lib.* 1. *de Arbitr. Judic. q.* 74. *n.* 48. cum aliis ibi citatis, Pirhing *l. cit. n.* 99. testans de communi.

81 Delegatus ab inferiori Magistratu, ut ab Episcopo. seu ab alio. quam a Principe supremo, probabilius non potest exequi suam sententiam, sed debet executionem Deleganti remittere; *leg. A Divo Pio* 15. §. 1. *ff. de re judicata*, ibi: « Judicum a se datorum, vel Arbitrorum sententiam exequantur ii, qui eos dederunt »: ac tradit Bartolus *ibidem* cum aliis. Et idem colligitur *ex cap. Si quis contra* 4. *de Foro competenti*, ubi Episcopus, qui ut suspectus legitime recusatur, potest dare Delegatum partibus non suspectum, cujus sententiam ipse exequatur. Sic tenet etiam Menoch. *loc. cit. n.* 52. Maranta *loc. cit. n.* 4. Reiffenstuel. *loc. cit. n.* 170. testans de communiori, Pirhing *l. c. n.* 99. dicens, id communiter teneri, quia lata sententia a delegato ab alio, quam a Principe supremo, statim omne ejus officium expirat; *l. Judex* 5. *ff. de re judicata*, adeoque non potest ipse exequi suam sententiam, sed debet ejus executionem remittere ad delegantem.

82 Contrarium tamen docet Glossa *in cit. cap. Si quis contra* 4. *de Foro competenti*, *verb. Ipsius solicitudine, et ibid.* Abbas *n.* 32. Imola *num.* 2. quia, inquit Glossa a supradictis secuta, eo ipso, quod Judici Delegato causa committitur, intelliguntur ei omnia illa commissa esse, quae ad causam ipsam spectant, et sine quibus causa ipsa expediri non potest, *ut cap. Praeterea* 5. *et cap. Suspicionis* 39. *de offic. Delegat.* Et *ibid.* Glossa respondet ad textus *num. praecedenti* allegatos, quia, dicit, quamvis in ipsis dicatur, quod Ordinarius exequitur sententiam a Delegato latam, non tamen ibi prohibetur quo, minus etiam id possit Delegatus, saltem si absens sit Judex Ordinarius.

Post latam a Judice sententiam definitivam, non 83
est statim ipsa executioni mandanda in actionibus, et causis Civilibus, sed in actionibus realibus expectandum est saltem per decem dies, priusquam executio fiat, et in actionibus, et debitis personalibus expectandum est per quadrimestre; quod condemnato ad solvendum conceditur; *cap. Quod ad consultationem* 15. *de sentent. et re judicata*, *l. Eos*, *qui* 1. *et l. Sancimus* 3. *Cod. de usuris rei judicatae.* Et quidem quod in actionibus realibus expectandum sit saltem per decem dies, clare patet; quia ante elapsum decendium sententia nec dum transiit in rem judicatam, immo ab eadem potest adhuc condemnatus appellare. *Authent. Hodie, Cod. de appellat. cap. Anteriorem* 28. *caus.* 2. *q.* 6. *c. Quod ad consultationem* 15. *de sentent. et re judicata*, adeoque ante elapsum decendium non potest fieri executio sententiae in actionibus realibus. Quod autem in actionibus, et debitis personalibus expectandum sit per quadrimestre, ratio est, quia alteri obligatus actione personali non detinet rem alterius, pro ut contingit in obligato alteri actione, seu debito reali. Unde jure merito pro executione sententiae in actionibus, et debitis personalibus Jura concesserunt quadrimestre ad solvendum, *cit. l. Eos*, *qui* 2. *et l. Sancimus* 3. *Cod. de usuris rei judicatae*, *c. Quod ad consultationem* 15. *de sent. et re judicata*, *c. Quaerenti* 26. juncta Glossa *verb. Quadrimestre*, *de Offic. Delegati.* Sic Pirhing *loc. cit. num.* 100. Reiffenst. *loc. cit. a nu.* 160. et alii passim.

Dicitur autem notanter *In actionibus, et causis* 84
Civilibus, quia secus dicendum est de causis, et actionibus Criminalibus. In istis enim, crimine liquidato, et prolata sententia, statim fieri potest executio; *l. Cum reis* 18. *Cod. de poenis*, et docent Bartol. *in l. Quod ultima* 29. *num.* 5. *ff. de poenis*, Pirhing *loc. cit. n.* 100. Reiffenst. *loc. cit. n.* 161. Layman *in c. Quaerenti* 26. *n.* 2. *de Offic. Delegati*, cum aliis ibi citatis, ubi insuper subjungit, quod in Imperio criminaliter condemnatis remedium appellationis non concedatur; Ursaya *Instit. Crimin. lib.* 4. *tit.* 9. *n.* 27. et alii contra alios.

Si condemnatus ad mortem nolit se disponere 85
ad Christiane moriendum, sed mori velit desperatus, et impoenitens, adhuc ducitur ad patibulum, et suspenditur: Muta *ad Pragmatic. Regni Sicil. tit.* 41. *ne condemnat. ad mortem nu.* 15. Rayn. *tom.* 1. *cap.* 4. *n.* 7. *vers. Dicit quarto*, cum Cassan. ibi cit. Ursaya *Instit. Criminal. lib.* 4. *tit.* 5.

n. 115. ubi nu 16. sic subjungit: Verum tamen est, quod omnes solent adhiberi diligentiae, antequam id ad praxim reducatur, quia raro id evenit, ex quo quando condemnati observant, quod eodem praetextu non obstante, ad executionem deveniunt Justitiae Ministri, ut plurimum ad bene moriendum se disponunt; Et *de Angel. ubi proxime*, ubi quod non debet fieri executio, nisi consulto Principe. Hactenus ille.

86 Alia ad rem; Vide verb. *Appellatio*, verb. *Judicium*.

87 Sententiam condemnatoriam D. N. J. C. sequentibus verbis fuisse conceptam refert P. Mazzolin. nella *Predic.* 39. *nu.* 13 « Jesum seducentem populum blasphemantem Deum, dicentem se Christum Judaeorum esse, Cruci affigendum condemno, et adjudico » . . . . Illius vero tenorem diversimode refert Nicolius *in Floscul. verb. Judicium ante finem.* « Ego Pontius Pilatus Judex in Jerusalem sub potentissimo Caesare Tiberio, cui felix, et faustum sit Imperium, cum sederem pro Tribunali, ac Jus omnibus etiam Synagogae Judaeorum dicerem, audita, et cognita causa Jesu Nazareni, quem Judaei vinctum adduxerunt, sic judico, quando ipse quidem arrogantibus verbis se fecit Filium Dei, et se Regem Judaeorum praedicavit, tametsi pauperrimis parentibus sit prognatus, et se Templum Salomonis destructurum dixit, cum duobus Latronibus ad Crucem damnetur ». Sic refert Ursaya iu *Miscellanea Sacro si Profano part.* 2. *litt. S. n.* 28.

88 Pro justa ferenda sententia debent judices prae oculis habere, et diligenter ponderare causae merita secundum utriusque juris dispositionem; *arg. cap. Intelleximus* 1. *de novi operis nunciat.* ibi: « Quia vero sicut Leges non dedignantur Sacros Canones imitari, ita et Sacrorum statuta Canonum Principum Constitutionibus adjuvantur, Fraternitati tuae mandamus, quatenus diligenter considerans . . . . negotium ipsum secundum Legum, et Canonum statuta non differas terminare ». Unde

89 Judices tum Jure Civili, tum Canonico satis instructi esse tenentur, quia, ut recte notarunt Ludovicus Romanus *Singulari* 654. et post ipsum Zoesius *in proemio Juris Canonici nu.* 5. Fagnan. *in cap. Super specula n.* 30. *Ne Clerici, vel Monachi*, Rota *dec.* 26. *nu.* 30. relata ab Antonell. *de jurib. Cleric. circa fin.* Reiffenstuel *lib.* 1. *Decretal. in proemio* §. 13. *n.* 226. et alii passim: « Legista sine Canonibus parum valet, Canonista sine Legibus nihil »; et Rebuff. cit. et secutus a Rota *in dict. dec.* 26. *nu.* 33. expresse habet: « Immo audacter dico, quod Jus Pontificium perfecte non potest intelligi sine Legibus, cum sit medulla Legum, et Jus Canonicum est practica Juris Civi-

90 lis ». Aliter illi subjacerent censurae, cui subjacere quosdam Doctores ex And. Mend. *lib.* 1. *select. quaest. de Acad. qu.* 15. refert Brancacc. *de Jur. Doctor. c.* 1. *in fine*, et Ursaya *Institut. Crimin. lib.* 3. *titul.* 10. *n.* 13. ibi:

In institutis comparo vos brutis.
In Digestis nihil potestis.
In Codice scitis modice.
In Novellis comparamini asellis.
Et tamen creamini Doctores.
O tempora, o mores!

Possentque vocari non *Juris Doctores*, sed *Juris dolores*, ut aliquos vocat eruditissimus de Rubeis *in discurs. ad scient. amat. in princ. par.* 4. *tom.* 3. *n.* 26. appellando etiam ipsos *Doctores necessitatis*, hoc est sine Lege, quia necessitas non habet Legem, *cap. Sicut* 11. *de consecrat. dist.* 4. *c. Consilium* 1. *de observat. jejun.* cum similibus; in quo sensu vocari etiam possent *Doctores monetae tonsae*, hoc est sine litteris, quia istae primae in monetae tonsione abraduntur. De quibus, ut advertit Ursaya *Instit. Crim. lib.* 2. *tit.* 10. *n.* 103. *et seq.* quando causas quaerunt, semper verificatur lepidum illud dictum communiter per ora Curialium volitans, quod sint *Advocati*, seu *Procuratores Pilati*, in quibus scilicet nullius reperiuntur causae defendendae, juxta id, quod legitur *Joan. cap.* 18. *n.* 38. *Nullam invenio in eo causam. Advocati de Repertorio* appellantur a Pacichel. *de distant. cap.* 4. *sub nu.* 1. *fol.* 7. Illosque *Doctores privilegio, non autem sapientia*, vocat Rota in *Romana, seu Spoletana Legati* 5. *Mart.* 1717. §. *A quo sane*, *in fine coram Cerro.* Leonard. vero *de Doctor. par.* 1. *q.* 13. *fol.* 9. vocat illos *Doctores honorarios;* Sic expresse refert Ursaya *cit. n.* 103. *et seq.* Unde caveant, si qui sint hujus furfuris Doctores, et Advocati, ne quaerant fieri Judices, juxta illud *Ecclesiastici cap.* 6. *n.* 6. « Noli quaerere fieri Judex, nisi valeas virtute irrumpere iniquitates, quia solum Judex sapiens judicat populum ». *Ecclesiastici cap.* 10. *n.* 1. 91

Advertant Judices, quod praetextu aequitatis non scriptae, in concursu Legis clarae, et contextus litteralis, non est locus sententiae innixae eidem aequitati, quae in hoc casu vocatur potius duplex iniquitas: Conciol. *alleg.* 50. *nu.* 38. *et* 39. Andreol. *controv.* 92. *num.* 17. *in fin.* Gobat *consult.* 97. *n.* 40. et sequut. ab Ursaya *Instit. Crim. lib* 5. *tit.* 8 *n.* 53. *et seq.* ubi, quod Judex sequi debet aequitatem legis, non proprii capitis, ne contra admittens talem aequitatem deprecari contingat id, quod de Parlamento, et Magno Consilio refert Franc. Marc. *dec.* 2. *in fine p.* 1. nempe: « Ab illius aequitate, et expedienti liberet nos Deus », et Grat. *discept. forens.* 669. *nu.* 55. *et seq.* ubi *n.* 27. quod quidam amicus blande redarguit Judicem illum, qui sententiam aequam voluit dare, prae oculis nimirum habendo aequitatem, asserendo fuisse equam, sed sine diphtongo. Hactenus Ursaya *loc. cit.* Qui *ib. nu.* 56. *et seq.* subjungit coincidere lepidam illam responsionem a Bulgaro datam Federico Imperatori, qui incidens medius inter eundem Bulgarum, et Martinum ejus aemulum, eosdem interrogavit, cujusnam esset me- 92 93

rum imperium? Martinus solius Caesaris respondit, Bulgarus vero non Caesaris tantum, sed et Praesidum Provinciarum; Cum autem gratior fuisset Imperatori assentatio Martini, eique proinde equum donasset, ille dicere solebat, « se aequum dixisse, equum vero adduxisse Martinum »; qui cum esset obstinatissimus in sustinendis suis opinionibus, quamvis erroneis, et singularibus, ex ejus cervicosa duritie ortum est vulgare adagium, quod *Martinus* appelletur quicumque in aliqua singulari seu sententia, seu opinione pertinaciter, ac contumaciter perseverat.

Nota Romani Theologi.

Quae Auctor a *n.* 87. ad *n.* 93. adducit, serio legenda sunt; quare, vos rogo, *risum teneatis*, *Amici.*

Responsio Auctoris.

Quae locis *cit.* a me tradita sunt, ridenda videntur Rom. Theologo; et tamen ab Auctoribus nedum non irridendis, sed et gravissimis, et celeberrimis illa desumpsi, qui longe ante me in suis respective operibus ea protulerunt. Etenim quae adducuntur sub *n.* 87. ea tradiderunt P. Mazzolin. Nicolius, et Ursaya celeberrimus Advocatus Romae caussarum Patronus. Quae sub *n.* 88. collecta sunt ex verbis praecisis *cap. Intelleximus* 1. *de novi operis nunciat.* Quae sub *n.* 89. tradiderunt Ludovicus Romanus, Zoesius, Fagnanus, Rota, Antonell. Reiffenstuel, Rebuffus citatus, et secutus a Sacra Romana Rota. Quae *n.* 90. Andr. Mend. Brancac. et cit. Ursaya, Quae *n.* 91, Eruditissimus jurisperitus de Rubeis, Rota Romana, et ex aliis multis allegatus Ursaya, et quae *ibi in fine* trado ego, habentur Ecclesiastici praecisis suis verbis non certe ridendis. Quae *nu.* 92. tradiderunt Conciol. Andreol. Gobat, Franciscus Marc. Gratian. citati, atque secuti a dicto Ursaya. Quae *n.* 93. typis tradidit Romae in celeberrimo suo opere dictus Ursaya. Hinc judicet prudens, et eruditus Lector, an juste poterit Theologus rogare, ut dicta legendo, *risum teneatis amici.*

94 Unica sententia pro nullitate Matrimonii prolata, nemini licet ad alia vota transire: Bened. XIV. tom. 1. Constit. 33. incip. *Dei miseratione* §. 9.
95 *et* 14. Appellatio a sententia lata super nullitate Matrimonii in quacumque instantia semper suspen-
96 dit executionem: Idem *ibid.* §. 11. Appellatio in causis Matrimonialibus impediri nequit per pacta poenalia: Idem Constit. 85. incip. *Nimiam* §. 4.
97 *et* 7. Sententia super nullitate Matrimonii numquam transit in rem judicatam, sed ex noviter detectis quandocumque revideri potest: Idem cit. Constit. *Dei miseratione* §. 11. Vide alia tom. 5. *ad verb. Matrimonium;* v. verb. *Rescissio Matrim.*
98 Sententia unica lata in prima instantia super nullitate Matrimonii, non licet ad secunda vota transire, sed duas conformes sententias ad hunc effectum prodiisse oportet: Idem tom. 3. Const. 47. incip. *Si Datam.* Idipsum a Pontifice statuitur 99
pro causis super nullitate Professionum Regularium, et reclamanti prohibetur a Claustris exire post unicam sententiam: Idem *ibid.* Nisi quis antea per duas conformes resolutiones obtinuerit re- 100
stitutionem in integrum adversus lapsum quinquennii: Idem *ibid.* Sententia super nullitate Pro- 101
fessionis expectanda est etiam post legitime obtentam restitutionem in integrum, ad hoc ut reclamans e Claustris migrare possit: Idem *ibid.* Sententiae, quae proferuntur in causis nullitatis Pro- 102
fessionis Regularis, postquam a Sancta Sede concessa fuit in integrum restitutio, ut plurimum sunt pro Professionis invaliditate: Idem *ibid.* Sententia super nullitate Professionis prolata absque proces- 103
su secundum juris ordinem confecto, nulla definitur: Idem *ibid.* Item si citati non fuerit omnes in- 104
teresse habentes in sustinenda illius validitate. Idem *ibid.* Vide alia tom. 6. ad verb. *Professio* 105
Regularis.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

Regulariter sententia habet effectus inter solos 106
Litigantes, aliis vero non nocet; *l.* 63. *ff. de re judicat. l.* 2. *C. quibus reis judicat. non noceat.* Idque tum naturali ratione, quod alter ex facto 107
alterius praegravari non debet, tum ratione civili, quod in judicio quasi contrahitur, atque adeo ob- 108
ligatio judicati inter eos tantum operari debet, inter quos quasi contractum, idest inter Litigantes.

Ad rectam vero hujus Regulae applicationem 109
inquirendum, quinam in sensu juris maxime in hac materia *alii* dicantur. *Alii* in hac Regula dicun- 110
tur, qui non eamdem cum Litigatore personam gerunt, quales sunt heredes, sed propriam principale, separatum, et diversum plane jus ab eo habent, quod non dependeat a jure ejus, contra quem judicatum est. Contra vero in effectu juris in hac 111
materia pro *aliis* non habentur, quorum jus dependeat a jure legitimi contradictoris, quo cum hactenus actum, et adversus quem judicatum; et sic facile aequissima ratione contingere potest, ut sententia prosit adversus Tertium, vel eum, qui non quidem fuit in lite, sed tamen idem jus habet cum legitimo contradictore. Sic enim sententia tota jus facit quoad omnes, tametsi nec litigaverint, nec ad judicium fuerint vocati, nec scientiam litis controversae habuerint.

Res exemplis illustrior redditur. Initium suma- 112
mus a statu personarum, qui triplex est, Libertatis, Civitatis, et Familiae. De statu libertatis *in l.* 113
15. *ff. de statu homin.* habetur: « Ingenuum etiam accipere debemus eum, de quo sententia lata est, quamvis fuerit libertinus, quia res judicata pro veritate accipitur ». Potest de ingenuitate duplici modo ferri sententia, ut probet is, qui aliquem ser,

114 sum esse asserit, aut qui se ingenuum ait. Si prius fiat, et hic in probando deficiat, tantum pronunciatur non probatum esse, quod probandum erat, et servum non videri; *l. 27. §. 1. ff. de Liberal. caus.* et haec sententia aliis non praejudicat, quia non de jure, et statu ipsius servi, sed tantum de
115 jure Actoris pronunciatum est. Si vero posterius contingat, quod contingere potest, si volens onus
116 probandi subierit; *leg. 14. ff. de Probat.* jam super ipsius statu directo pronunciatur; et ita si ingenuus pronunciatus fuit, haec sententia etiam prodest contra omnes, qui talem libertinum esse asserere contendunt. Sunt enim hic verba sententiae concepta in rem, sive de ipso statu, et ita semel status personae per rem judicatam adjudicandus est. Confer *Hartman. Pistor. part. 4. qu. 29. fer. per tot. Carpzov. Jurisprudent. Forens.*
117 *part. 1. Constit. 26. defin. 16. n. 1. et 2.* Necesse vero est in hoc casu, ut sententia de statu sit lata contra Dominum, vel Patronum, cumque praesentem, non vero ex contumacia absentem; *leg. 17. §. 1. ff. de inoffic. Testam.*

118 Eodem ex fundamento sententia pro filiatione lata contra omnes prodest; *l. 1. §. final. ff. de*
119 *agnoscend. liber.* Intellige tamen, si quaestio filiationis cum ipso Patre, qui est unicus contradictor legitimus, non cum aliquo de agnatis fuerit. Consule *Alexandr. in l. penult. n. 69. ff. de re judicat.*

120 Idem dicendum de sententia lata pro Uxore, modo Maritus fuerit contradictor.

121 Quatenus vero sententia in causa notabili lata jus faciat, vide *Tiraquell. de nobilit. cap. 37. n. 2. et plur. seq.* ubi etiam disserit de viribus contra tertium sententiae pro cive latae.

122 Gravior quaestio est, an sententia lata super Primogenitura, vel majoratu, et bonis inde dependentibus, noceat ei, qui post illum, qui hactenus in lite fuit, sed superatus est, ad illam Primogenituram aspirare potest. Affirmant per text. in *l. 44. ff. de Re judicat. Brunemann.* in *d. l. 44. n. 1. Hartmann. Pistor. part. 4. q. 29. Molin. de Primogen. Hispan. lib. 4. c. 8. n. 3. Carpzov. par. 3. dec 254. n. 13.*

123 De sententia contra Vassallum lata, an noceat domino, adi *Rosenthal. de Feud. c. 9. membr. 1. conclus. 23. n. 4. et plur. sequent.*

124 Et de sententia lata de statu subjectionis, an prosit contra omnes, consule *Zasium ad leg. 65. ff. de Re judic. Fail. lib. 1. observ. 70. n. final.*

Sed haec quidem de statu Personae sufficiunt. 125
Transeo nunc ad jura rerum, ubi itidem saepe contingit rem judicatam jus facere inter alios, quam qui in lite fuere, et quidem potissimum inter illos, qui ab eo, qui victus est, causam habent. Tales 126
sunt Legatarii; iis porro nocet sententia lata contra Heredem super testamento, dummodo tamen bona fide ab Herede actum sit, heres sit victus propterea quod testamentum valere non potuerit, et per incuriam Judicis victus non fuerit, et demum ab ipsis Legatariis non fuerit appellatum. Diversum autem est, si sententia contra unum ex Legatariis lata sit, nam aliis non nocet.

Tales etiam sunt substituti. Hinc sententia contra 127
heredem lata substitutis nocet. Aliter se res habet quoad sententiam latam contra coheredem. Haec enim alii coheredi, qui in judicio non fuit, non nocet. Confer *Zasium in l. 63. n. 17. ff. de Re judicat.*

Ex alio etiam fundamento sententia inter alios 128
jus facit. Hoc suppeditat Jurisconsultus *in citata l. 63. ff. de re judic.* scilicet: « Quum quis de ea re, cujus actio, vel defensio primum sibi competit, sequentem agere patitur ». Subjungit Jurisconsultus exemplum. « Veluti si Creditor experiri passus sit debitorem de proprietate pignoris ». Sed vide *Zasium in dict. l. 63.* qui *n. 24. et plur. sequent.* materiam illustrat.

Pariter contra alios etiam sententia prodest, si 129
per necessariam consequentiam sit etiam juris tertii exclusiva. Desumi exemplum potest *ex l. 1. §. final. ff. de Carbon. Edict.* quando scilicet Mater 130
subjecti partus arguitur, ubi primum quaeritur, an propter statum Pueri quaestio differenda sit? Quod negatur, quia principaliter hic Mater rea 131
postulatur, et sic recenti tempore, hoc est de praesenti potest cognitio fieri, et porro Jurisconsultus subjicit: « Et post eventum cognitionis si suppositum partum apparuerit, actiones hereditariae puero denegandae sunt, omniaque perinde habenda, atque si heres scriptus non fuisset ». Revera 132
enim ex errore scriptus est a Patre putativo heres, qui si partum suppositum esse cognovisset, nunquam eum scripsisset heredem. Neque obstat, quod sententia principaliter contra Matrem sit lata. Nam quum ipsa de crimine suppositi partus satis 133
convicta sit, necessario haec sententia est exclusiva juris ipsius pueri, quum nullum jus possit habere, ubi constat per sententiam eum esse suppositum:

Vide verb. *Transitus sententiae in rem judicatam.* Ubi etiam *de condemnatione in expensis. Ed. Cas.*

SEPULTURA

SUMMARIUM

1. Nomen Sepulturae sumi potest tribus modis, qui assignantur. — 2. Sepultura sumpta proprie pro loco, et situ in quo Cadavera sepeliuntur, quid sit? — 3. Locus Sepulturae regulariter olim erat atrium, aut porticus, vel aliud terrae spatium prope Ecclesiam, quod hodie Coemeterium communiter appellatur. — 4. Coemeterium quid significet, et importet? — 5. Quomvis olim in solis Coemeteriis, et nullus in Ecclesiis sepeliri posset; Te-

men hodie at Jure, et consuetudine omnes fideles in Ecclesiis sepeliuntur. — 6. Quilibet a Jure non impeditus potest sibi eligere sepulturam in qualibet Ecclesia ad id Jus habente. et ubi quisque sepeliri debeat, ubi etiam de Regularibus decedentibus extra Conventum, ad n. 55. — 57. Papa decedens Romae sine electione sepulturae sepelitur in Basilica Vaticana, in qua non possunt sepeliri, nisi Summi Pontifices, et Personae Regales. — 58. Si autem contingeret Pontificem sine electione sepulturae decedere extra Urbem, nec posset commode transferri ad ipsum, esset sepeliendus in Ecclesia Cathedrali loci, ubi decedit. — 59. Papa potest sibi eligere sepulturam in quacumque sibi benevisa Ecclesia, etiam Regularium. — 60. Cardinales decedentes in Urbe, si non habeant sepulcrum Majorum; nec sibi elegerint Sepulturam, sepeliendi sunt in Ecclesia proprii Tituli, et non in Parochia. — 61. Et hoc etiamsi Cardinales non resideant in Titulo. — 62. Et hoc procedit etiam in Cardinalibus Regularibus. — 63. Cardinales decedentes extra Urbem sine electione sepulturae, sepeliri debent in Ecclesia majori Loci, ubi decedunt. — 64. Hoc tamen intelligendum venit, nisi in vita se subjecerint specialiter alicui Parochiae. — 65. Debetur tamen semper Quarta Canonica Ecclesiae Parochiali. — 66. Episcopi ubi sint sepeliendi? — 67. Canonici Cathedralis ubi sint tumulandi? — 68. Clerici, et Presbyteri ubi sint sepeliendi? ad num. 70. — 71. Clerici Beneficiati cum onere residendi, tam simplices, quam Curati ubi sepeliri debeant? ad num. 72. — 73. Uxor licet sit sub potestate Viri, potest libere sine ejus licentia eligere sibi sepulturam. — 74. Si Uxor decedat, non electa sibi sepultura, ubi sit sepelienda, usque ad n. 80. — 81. Si Uxor moriatur praegnans, ubi sit sepeliendus foetus. — 82. An sicuti Uxor sepeliri debet in sepulcro Mariti, ita etiam Maritus decedens, non electa sibi sepultura, debeat sepeliri in sepulcro Uxoris? ad n. 83. — 84. Habitans in confinio duarum Parochialium, ubi sit sepeliendus. — 85. Si quis in Testamento disposuerit, ut sepeliatur in Parochia, in qua fuerit moriens, et casu moriatur in aliena Parochia, non debet sepeliri in aliena Parochia, sed in Parochia proprii sui domicilii. — 86. Eligere sepulturam sibi bene visam potest quilibet, sive masculus, sive foemina, dummodo habeat debitam aetatem, et a Jure non prohibeatur. — 87. Et potest quis libere sibi eligere sepulturam etiam extra propriam Patriam in diversa, et remota Provincia, etiam aliena. — 88. Si quis autem eligat sepeliri in sepultura aliena, non potest ibi sepeliri, nisi consentientibus Patronis sepulturae. — 89. Qui ad hunc effectum dicantur Patroni? — 90. Extinctis Patronis omnibus, tunc Rectores Ecclesiae, seu Regulares possunt non solum alios mortuos ibi sepelire, sed etiam sepulturam alteri concedere. — 91. Item possunt Rectores Ecclesiae, seu Regulares in patronatis sepulcris aliquem alium tumulare interveniente causa necessitatis. — 92. Si plures sint patroni, debent omnes consentire, nec sufficit consensus majoris partis. — 93. Decedens facta electione sepulturae alterius Patroni, si Patronus denegat consensum, dicitur decedere non facta electione. — 94. Filius familias, dummodo pubes sit, et sit sui Juris, potest etiam sine consensu Patris sibi libere eligere sepulturam. — 95. Sic etiam potest Servus. — 96. Item sepulturam sibi eligere possunt Novitii, etiam extra Monasterium, et in alia Ecclesia. — 97. Religiosi tamen professi in Claustris morientes non possunt sibi eligere sepulturam. — 98. Et hoc procedit etiam de Praelatis, et superioribus regularibus. — 99. Impuberes nequeunt sibi eligere sepulturam. — 100. Pro impubere nequeunte sibi eligere sepulturam, potest ipsi illam eligere Pater, ubi ad id adest legitima consuetudo. — 101. Secus autem, ubi non adest talis consuetudo. — 102. Non desunt tamen magni nominis Doctores defendentes, quod hodie generaliter, et nulla attenta consuetudine, permittitur parentibus eligere sepulturam filio impuberi in quacumque Ecclesia, etiam Regularium. — 103. Si adsit sepulcrum majorum in Ecclesia Regularium, tunc, praecisa consuetudine, debent Impuberes ibi sepeliri. — 104. Facultas permissa patri eligendi sepulturam filio impuberi non potest exerceri post mortem ipsius Filii, sed solum pendente ipsius vita. — 105. Deficiente Patre, potest Mater eligere sepulturam pro Filio Impubere, si ad id concurrat legitima consuetudo, secus non. — 106. Talis consuetudo pro eligenda sepultura Filiis Impuberibus debet esse generalis in loco, vel Civitate, alias consuetudo particularis alicujus Ecclesiae ceteris ejusdem Urbis Ecclesiis praejudicaret. — 107. Item talis consuetudo debet esse legitime praescripta, quae ad Patrem sufficit decennalis, et quo ad Matrem requiritur quadragenaria. — 108. Et haec quadragenaria consuetudo introduci potest etiam favore Avorum, Fratrum, Consanguineorum, Affinium, Tutorum, Administratorum, Maritorum, Uxorum, Dominorum, et Amicorum. — 109. Impuberes decedentes non sibi electa sepultura, a praedictis ad id facultatem habentibus ratione legitimae consuetudinis, sepeliendi sunt in sepulcro Majorum, si habeant, vel si non habeant, in propria Parochia. — 110. Electio sepulturae probari debet, et qualis probatio sufficiat. — 111. Electio sepulturae potest variari toties quoties eligenti videbitur usque ad finem vitae. — 112. Et haec revocatio, seu variatio potest fieri non solum expresse, sed etiam tacite per secundam electionem. — 113. Electio sepulturae semel legitime facta, si non revocetur, perseverat usque ad finem vitae. — 114. In materia electionis sepulturae valda notanda sunt responsa Sacrae Congregationis Concilii, quae hic afferuntur cum aliis notandis ad n. 218.

1 Nomen Sepulturae tribus modis sumi potest. Primo, pro Jure sepeliendi Corpora, seu Cadavera mortuorum, *arg. Clementin. Dudum* 2. *de Sepulturis* cum similibus. Secundo, pro actu, ritu, seu officio, quod in associandis ad Sepulturam, et sepeliendis Cadaveribus mortuorum impenditur, *c. Dictum* 105. *caus.* 1. *qu.* 1. *c. Praecipiendum* 5. *caus.* 113. *q.* 2. cum similibus. Tertio, pro ipso loco, et situ, in quo Cadavera mortuorum sepeliuntur, *c. Aurum* 69. *caus.* 12. *q.* 2. *c. Fraternitatem* 3. *de Sepulturis*, et de Sepultura hoc tertio modo sumpta erit sermo.

Sepultura igitur hoc tertio modo accepta, est 2
locus auctoritate Episcopi benedictus, in quo cadavera Catholicorum pie decedentium sepeliuntur. *Sic in re Communis.*

Locus Sepulturae regulariter olim erat atrium, 3
aut porticus, vel aliud terrae spatium prope Ecclesiam, quod hodie Coemeterium appellatur, textu expresso *in cit. c. Praecipiendum* 15. *caus.* 13. *qu.* 2. ibi: « Praecipiendum est etiam secundum Majorum Instituta, ut in Ecclesia nullatenus sepeliantur, sed in atrio, porticu, vel in Exedris Ecclesiae » (*).

(*) Concilium Nannetense *cap.* 6. ita edicit: *Prohibendum etiam, secundum majorum instituta, ut in Ecclesia nullatenus sepeliantur, sed in atrio, aut in porticu, aut exedra Ecclesiae. Infra Ecclesiam vero, aut prope alta-*

4 Coemeterium autem Graece significat idem ac latine *Dormitorium*, eo quia ibi requiescunt corpora Catholicorum, qui ratione Fidei infallibilis finaliter resurgendi, non tam mortui ibi jacere, quam dormire dicuntur, Joan. *cap.* 11. *n.* 11. ibi: « Lazarus amicus noster dormit, sed vado, ut a somno excitem eum ». Et Epist. 1. *Ad Thessalonicen. c.* 4. *num.* 12. ibi: « Nolumus autem vos ignorare fratres de dormientibus »; quem textum sic exponit S. Hieronymus dicens, « Eos dormientes appellari, quia certum est eos resurrecturos ».

5 Quamvis tamen olim in solis Coemeteriis, et nullus in Ecclesia sepeliri posset, ut patet *ex cit. cap. praecipiendum* 15. *caus.* 13. *q.* 2. *et cap. Nullus* 18. *ead. caus.* 13. *quaest.* 2. ibi: « Nullus mortuus intra Ecclesiam sepeliatur, nisi Episcopi, aut Abbates, aut digni Presbyteri, aut fideles Laici », idest fama Sanctitatis, et miraculis clari, ut explicat Glossa *ibid. verb. Fideles*, tamen hodie, et Jure, et consuetudine introductum est, ut omnes Catholici, sive Clerici, sive Laici in Ecclesiis sepeliantur, *cap. Fraternitatem* 3. *cap. Ex parte* 5. *et cap. Cum liberum* 6. *de Sepulturis*, juncto *c. Cum gravia* 17. *caus.* 13. *quaest.* 2. ubi additur ratio, ibi; « Prodest mortuis, si in Ecclesia sepeliantur, quod eorum proximi quoties ad eadem Sacra loca veniunt, suorum, quorum Sepulturam aspiciunt, recordantur, et pro eis Domino preces fundunt (*) ».

re, ubi corpus Domini, et Sanguis conficitur, nullatenus habeant licentiam sepeliendi Tria igitur, inquit Baluzius ad Reginon. lib. 1. cap 125., ubi adlatus Nannetensis Canon redditur, extra Ecclesiam loca erant, in quibus sepeliri poterant corpora mortuorum, atrium videlicet, porticus, et exedra. Honorificentior autem sepulturae locus per illas tempestates erat in atrio, ante portam Ecclesiae, idest, in nobilissima atrii parte Adnotat enim Gretserus in libro secundo *de funere Christiano cap.* VIII., Constantinum M sepeliri voluisse in vestibulo Ecclesiae CP. eodemque loco deinceps sepultos esse plurimos Imperatores, ac Pontifices. De Ottone secundo Imperatore testatur Leo Marsicanus in libro secundo *Chronici Casinensis* c. IX, eum sepultum esse in atrio Ecclesiae beati Petri Apostoli. Et *lib.* IV *cap.* VIII. agens de Elgaita Roberti Ducis uxore, ait, eam in Ecclesiae paradiso ante Basilicam Petri Apostoli tumulari voluisse. Sic antiquitus sepulcra Comitum Tolosanorum erant in atrio Ecclesiae Sancti Saturnini, prope portam, ubi hactenus videntur, donec Urbani Secundi auctoritate coemeterium eorum constitutum est in atrio basilicae deauratae. Sic etiam vestibulum Ecclesiae Tutelcosis erat olim locus destinatus sepeliendis Vicecomitum Turennensium corporibus, quorum ersol ampla, ac magnifica in Ecclesiem illam merita, ac beneficia, eorumque sepulcra etiamnum manent post tot saecula. Alicubi tamen porticus erat honorificentissimus sepulturae locus. Legimus enim apud Bedam *in lib.* 2 *Hist. Eccl. Angl.* c. III. Augustinum, et ceteros Cantuarienses Archiepiscopos in portica Cantuariensis Ecclesiae sepultos fuisse, donec necessarium fuit eos sepeliri intra Ecclesiam, quia porticus illa plures capere non poterat. Praeter atrium illud, quod erat ante principalem portam Ecclesiae, in quo viri Principes sepeliebantur, aliud atrium erat, in quo sepeliebantur omnis conditionis homines. Erat autem atrium illud proprie coemeterium. Vetus charta Archambaldi Vicecomitis Combornensis pro Monasterio Tutelensi: Hoc autem ipse Cancelinus de Petrabuferia postea devote adimplevit ad ostium cimiterii Sancti Martini, quod est ante portam Ecclesiae Sancti Martyris Juliani.

(*) Ambrosius, inquit Dungalus Diaconus contr. Claud. Taurin. suum fratrem Satyrum, quem nimium dilexerat, juxta sanctum martyrem *Victorem*, sepelivit, ... cujus epithaphium hoc ditatur Tetrastico

Urbanio Satyro supremum frater honorem
Martyris ad laevam detulit Ambrosius.
Haec meriti merces, ut sacris sanguinis humor
Finitimas penetrans adluat exuvias.

Sanctus vero Maximus in Nat. *SS. Mart. Taurin. Ideo*, inquit, *hoc a majoribus provisum est, ut Sanctorum ossibus nostra corpora sociemus, ut dum illos Tartarus metuit, nos poena non tangat; dum illos Christus illuminat, nobis tenebrarum caligo diffugiat. Cum Sanctis ergo martyribus quiescentes evadimus Inferi tenebras, eorum propriis meritis attamen socii sanctitatis: ait enim Dominus Petro:* Tu es Petrus etc. *Si ergo Apostolo, et Martyri Petro Inferni porta non praevalet, quisquis sociatur Martyri, Tartaro non tenetur; Martyres enim Inferni porta non possidet etc.* Disputat egregie de eodem more D. Augustinus hac occasione Quum quaedam Flora religiosissima femina *materna, et pio affectu* optaret, ut Cynegii filii sui corpus in beati Felicis Nolani Confessoris Basilica tumularetur, S. Paulinus Nolanus Episcopus consulit per litteras Augustinum, *utrum prosit alicui post mortem, quod corpus ejus apud Sancti alicujus memoriam sepeliatur?* Et adjunxit, *videri sibi non esse inanes motus animarum religiosorum, atque fidelium pro suis ista curantium*. S. Augustinus in hunc modum respondit: » Profecto etiam provisus sepeliendis corporibus apud memoriam Sanctorum locus, bonae affectionis humanae est erga funera suorum. Quoniam si nonnulla religio est, ut sepeliantur, non potest nulla esse quando, ubi sepeliantur, attenditur. Sed quum talia vivorum solatia requirantur, quibus eorum pius in suos animus appareat; non video quae sint adjumenta mortuorum; nisi ad hoc, ut dum recolunt, ubi sunt posita eorum, quos diligunt corpora, eisdem Sanctis illos tamquam Patronis susceptos apud Dominum adjuvandos, orando commendent. » Et quibusdam interjectis: » Quum itaque recolit animus, ubi sepultum sit carissimi corpus, et occurrit locus nomine Martyris venerabilis, eidem Martyri animam dilectam commendat recordantis, et precantis affectus. Qui cum defunctis a fidelibus carissimis exhibetur, eum prodesse non dubium est iis, qui cum in corpore viverent, talia sibi post haec vitam prodesse meruerunt. » Addit vero capite sequenti, illud ipsum matris desiderium, ex fide profectum, supplicationem quamdam fuisse filio profuturam. *Quum ergo*, inquit, *fidelis mater fidelis defuncti corpus desideravit in Basilicam martyris poni, si quidem credidit, ejus animam meritis martyris adjuvari; hoc quod ita credidit, supplicatio quaedam fuit, et haec profuit, si quid profuit.* Laudatam D. Augustini sententiam explanat, et amplat S. Julianus Archiepiscopus Toletanus (qui clarait anno 680.) his verbis: Plerique fidelium quum fidei praecedentis affectu, aut sua, aut suorum corpora apud memorias Martyrum praecipiunt tumulari; non puto infructuosum esse, quod creditur, aut inane, quod fideliter de divino auxilio speratur, tantum si non sint in hujusmodi, qui in Ecclesiis sepeliuntur, insolubiles culpae (hoc est lethales culpae in vita non expiatae per poenitentiam) quae eos non sinant, etiam oblatis Deo sacrificiis, adjuvari post mortem. Ac proinde si fides illa habere meritum creditur, qua quisquis ille impletus pro defuncto suo in locis martyrum tumulato deprecatus (ut Augustinus) quanto magis illa fides spei suae fructum consequetur, quae in vivente adhuc remediabilem sui cadaveris providet locum?

6 Quilibet a jure non impeditus potest sibi eligere Sepulturam in qualibet Ecclesia ad id jus habente: *Communis*, per claros textus in *cap. Nos instituta* 1. *cap. Fraternitatem* 3. *cap. Cum liberum* 6. *cap. Cum super* 8. *cap. In nostra* 10. *de Sepulturis*, *cap. Animarum* 1. *et c. Cum quis* 2. *de Sepulturis in* 6.

7 Et si Cadaver illius, qui elegit Sepulturam in aliqua Ecclesia, etiam Regulari, et per vim Parochi, aut alterius, non ibi sed alibi sepeliatur, est restituendum simul cum oblationibus Ecclesiae electae, textu expresso *in c. Ex parte* 5. *c. Cum liberum* 6. *de Sepulturis*, *c. Animarum* 2. *eod. in* 6. Et sic pluries decrevit *Sacr. Cong.* in facti contingentia, ut videri potest *verb. Cadaver n.* 11. ubi referuntur Decreta una cum confirmatione facta ab Alexandro VII. Constitut. incip. *Alias pro parte.*

8 Qui sibi Sepulturam non elegit, sepeliri debet in Sepulcro Majorum suorum, textu expresso *in c. Nos instituta* 1. *de sepulturis*, ibi: « Statuimus, unumquemque in Majorum suorum sepulcris jacere, ut Patriarcharum exitus docet », *c. Cum quis* 2. *et cap. Is qui* 3. *eod. in* 6. ibi: « Is qui.. non electa Sepultura decedit .... in ea, in qua Majorum ipsius ab antiquo sepultura extitit, sepeliri debebit, dummodo absque periculo ad ipsam valeat deportari ».

9 Majorum nomine ad hunc effectum veniunt Pater, Avus, Proavus, et alii ascendentes in linea recta, *l. Juris consultus* 10. *ff. De gradibus*, *l. Appellatione* 51. *ff. de verb. significat.* Panimol. *decis.* 5. *adnot.* 3. *n.* 15. Barbos. *de Offic. et potest. Parochi cap.* 26. *n.* 32. *Decretal. tit.* 28. *n.* 10. et alii passim.

10 Si majores non in uno, et eodem sepulcro sepulti fuerint, sed in diversis, verb. grat, Avus, Proavus, Abavus, aliique omnes Majores in uno, Pater vero in alio, tunc secundum Glossam *in cap. Is qui* 3. *verb. Antiquo*, *de sepulturis in* 6. Engel *l.* 3. *Decretal. tit.* 28. *n.* 6. Reiffenstuel *ibid. n.* 11. Silvester *verb. Sepultura q.* 8 et alios, filius decedens, non electa Sepultura, sepeliri debet in sepulcro majorum, et non Patris, nisi Pater pro se, et posteris aliam Sepulturam expresse elegisset. Et id tenent, et probant ex quo semper in Jure fiat locutio in plurali, ut patet *in cap. Nos instituta* 1. *de sepulturis*, ibi: *in Majorum suorum sepulcris*, *c. Fraternitatem* 3. *eod.* ibi: *Patrum, aliorumque Parentum Sepulturis*, quo nomine etiam Majores veniunt *cit. l. Jurisconsultus* 10. §. 8. *ff. de Gradibus affinit.* ibi: *Parentes usque ad Tritavum nominantur*, *et c. Cum quis* 2. *de Sepulturis in* 6. ibi: « Cujus Majores sunt soliti ab antiquo in aliqua Ecclesia sepeliri », *c. Is qui* 3. *eod. in* 6. ibi: « In qua majorum ipsius ab antiquo Sepultura extitit, sepeliri debebit ». Haec autem Jura magis verificantur, *si* in dicto casu Filius non in Sepulcro solius patris, sed in Sepulcro Majorum antecedentium sepeliatur, et ex verbis patet, adeoque etc.

Multi autem alii tenent contrarium, nempe 11
quod Filius decedens, non electa Sepultura, debeat in tali casu sepeliri, non in Sepulcro omnium Majorum, sed in sepulcro Patris; Dummodo Pater ex propria electione, et non casu, vel ex aliquo accidenti sepultus fuerit in Sepultura diversa ab antiqua majorum: Sic late Oldrad. *cons.* 25. *n.* 2. *vers. Contrarium usque ad fin.* Abbas *in cit. c. Nos instituta* 1. *n.* 5. *de Sepulturis*, Sperell. *tom.* 1. *dec.* 88. *n.* 9. cum aliis ibi relatis, Barbosa *de Offic. et potestat. Parochi c.* 27. *n.* 32. *et lib.* 2. *Jur. Eccles. univers. cap.* 10. *n.* 32. Medic. *de Sepultur. qu.* 7. *n.* 22. 1. *part.* Panimol. *decis.* 5. *adnot.* 3. *n.* 19. ubi dicit, quod haec est receptior sententia, Ventriglia *part.* 1. *Annot.* 52. §. *Unic.* 24. Matthaeucc. *Official. Cur. quoad Sepulturas cap.* 48. *n.* 23. Zechius *de Republic. Ecclesiast. lib.* 1. *cap.* 28. *de Parocho num.* 27. *vers. Fallit*, Cardin. Petra *tom.* 2. *Commentar. in Constit.* 2. *Honorii III. n.* 25. Pirhing *lib.* 3. *Decretal. tit.* 28. *n.* 4. et alii, quorum tamen varii, ut Card. Petra, Barbosa, Matthaeucc. et alii, ut eos legenti patet, id solum affirmant, quando Proavus, Abavus, et alii ascendentes majores sepulti sunt in uno Sepulcro, Avus vero, et Pater sepulti sunt in alio, et non quando omnes majores sepulti sunt in uno, et solus Pater in alio. Sicque non videntur dissentire a Doctoribus primae sententiae relatis *supra n.* 10.

Et revera si Abavus, et Proavus sepulti sint in 12
uno Sepulchro, Avus vero, et pater in alio, Filius decedens, non electa sepultura, sepeliendus est cum Patre, et Avo: Pirhing *loco cit. n.* 4. Reiffenstuel *loc. cit. n.* 11. Engel *loco cit. n.* 6. Petra *loco cit. n.* 25. Matthaeucc. *loc. cit. n.* 23. Oldrad. *cit. consil.* 25. Barbosa *de Offic. et potestate Parochi cap.* 26. *n.* 32. *et in cap. Nos instituta* 1. *n.* 2. *de Sepulturis*; Silvester *loco cit. q.* 8. et alii; Et ratio est, quia Sepultura inter mortuos comparatur domicilio inter vivos; Atqui Filius sequitur originem, et Domicilium proximiorum Parentum, seu majorum, Patris scilicet, et Avi, et non remotiorum ascendentium, *l. Assumptio* 6. §. *Filius*, *ff. ad municip. cap. Fraternitatem* 3. *de Sepulturis*, ergo etc. Tum quia, in dicto casu aeque satisfit Juris textibus, ac si in sepulcro remotiorum sepeliretur. Si autem Pater pro se, et 13
posteris aliam Sepulturam elegisset expresse, tunc utique Filius, ut dictum fuit *supra n.* 10. deberet repeliri in Sepultura Patris, *arg. cap. Unaquaeque* 3. §. *Item in novo, caus.* 13. *q.* 2. quia si posteri aliam Sepulturam non eligant, in similem Patris electionem consentire, sicque ipsis Sepulturam tacite elegisse censentur: Reiffenstuel *loc. cit. n.* 11. et a fortiori omnes citati Doctores *supra n.* 11.

Si adsit sepulcrum gentilitium, seu familiare, 14
et sepulcrum haereditarium, attendendum est primum, et postea secundum, cum etiam hoc dicatur aliquo modo sepulcrum majorum. Sic cum

aliis Card. Petra *cit. tom.* 2. *Commentar. in Constitut.* 2. *Honorii III. sect. unic. num.* 35. Matthaeucc. *loco cit. n.* 23. *vers. Sicut*, Passerin. *de statu homin. tom.* 2. *quaest.* 187. *art.* 4. *inspect.* 4. *cap.* 2. et alii.

15 Etiam infantes, quamvis juxta Rituale Romanum *tit. de Exequiis puer.* debeant sepeliri in sepulcro separato, adhuc tamen sepeliri possunt in Sepulcro Majorum. Sic expresse decrevit *Sacra Congreg. Episc. et Regul. in Asculana* 21. *Octobris* 1616. apud Barbosa *de Offic. et potest. Parochi c.* 26. *n.* 8. Card. Petram *loco cit. n.* 26. Panimol. *loc. cit. n.* 18. Sperell. *cit. decis.* 88. *in fine*, et novissime *Sacra Cong. Concil. in Novarien. Funerum* 15. *Mart.* 1704. *in respons. ad primum.* Vide verb. *Quarta Funeralis n.* 32. ubi una cum aliis datur ad litteram Decretum.

16 Filii illegitimi, et naturales sepeliendi sunt in sepulcro Patris, nisi is in Dignitate sit constitutus. Non item Filii Spurii, quia isti sepeliendi sunt in Sepulcro Matris, nisi sit femina illustris: Silvester verb. *Sepultura qu.* 8. *dict.* 4. Pirhing *loco cit. sub n.* 4. et alii.

17 Filii adoptivi, et arrogati, si moriantur vivente Patre, in cujus potestate erant, debent sepeliri in sepulcro ejusdem. Secus autem, si eo jam mortuo, decedant, quia tunc debent sepeliri in sepulcro Patris naturalis, cum jam expiraverit in tali casu adoptio: Silvester *loc. cit. dist.* 4. Pirbing *loc. cit. sub n.* 4. et alii.

18 Infantes expositi non in Sepultura Patris, seu Majorum, sed in Sepultura Hospitalium, in quibus exponuntur, sunt sepeliendi, *arg. cap. Si a Patre* unic. *de infantibus exposit.* Sebastianus Medices *p.* 1. *de Sepultur. quaest.* 7. *n.* 25. Ventrigl. *loco cit. num.* 25. et alii. Si autem tales infantes non essent expositi in Hospitalibus, nec Hospitalium expensis alerentur, essent sepeliendi in Parochia, in qua contingeret eos decedere, quia decedentes, non electa Sepultura, sepeliendi sunt in sua respectiva Ecclesia Parochiali; *cap. Ex parte* 5. *cap. Cum sit liberum, cap. in nostra* 10. *de Sepulturis*, cum similibus.

19 Supradicta regula, quod decedens sine electione Sepulturae sepeliendus sit in Sepulcro Majorum, non procedit e converso, taliter quod, si moriatur Pater, vel Avus, sepeliendus sit in sepulcro Filii, vel nepotis; Et ratio est, quia ascendentes non sequuntur sepulcrum descendentium, nec transversales sepulcrum transversalium, nisi sint heredes, et Sepultura sit hereditaria, nec sit ibi facta electio; Lavorius *variar. lucubrat. tit.* 2. *c.* 11. *n.* 121. Sebastianus Medices *loc. cit. n.* 24. Ventriglia *loco cit. n.* 24. et alii.

20 Si quis nullam habeat sepulturam Majorum, nec aliquam sibi elegerit, sepeliendus est in propria Parochia, ubi Sacramenta suscepit. *Communis*, per text. *in cap. Ex parte* 5. *et cap. In nostra* 10. *de sepultur. cap. Animarum* 1. *et cap. Is qui*

21 3. *eod. in* 6. Et nullam habere sepulturam Majorum censetur etiam Filius ille, cujus Majores singuli sepulti sunt in diversis Sepulcris, nempe Proavus in uno, Avus in alio, Pater in altero, cum ad hunc effectum requiratur concursus plurimorum, qui ab antiquo in eodem Sepulcro sepulti fuerint, quia ab uno solo denominari non potest sepulcrum Majorum; Unde, cessante hoc casu majorum Sepulcro, talis filius sepeliendus erit in sua Parochia: Sic Ancharanus *in cap. Is qui sub n.* 4. *de Sepultur. in* 6. Silvest. *verb. Sepultura sub n.* 8. Barbosa *in cap. Nos instituta* 1. *n.* 2. *de sepultur.* Reiffenstuel *loco cit. n.* 11. *in fin.* Engel *loco cit. n.* 6. et alii; Contrarium tamen, nempe quod hoc casu sit attendendum sepulcrum Patris, tenet Abbas *in cap.* 1. *n.* 6. *Extrav. de sepulturis*, et ita de consuetudine servari testatur Lavorius *variar. lucubration. tit.* 2. *cap.* 11. *n.* 113. Sperell. *tom.* 1. *dec.* 88. *n.* 10. At isti intelligendi sunt in casu, quo Pater pro se, et posteris Sepulturam elegisset, juxta dicta *supra n.* 13 Alias non esset, qui non haberet sepulcrum Majorum, cum quilibet habeat suum Patrem in aliquo sepulcro sepultum loquendo de Patribus jam suis filiis praemortuis.

Peregrini pertranseuntes, et viatores, nisi sepulturam elegerint, sepeliendi sunt in Cathedrali; Advenae autem, seu exteri, et peregini habentes per aliquod tempus habitationem in aliqua Parochia, sepeliendi sunt in ipsa. *Sic Sac. Cong. Episc. et Regular. in Fulginaten.* 3. *Julii* 1592. rescribens Episcopo: « Etiam circumscripta consuetudine, advenas, et pertranseuntes in Cathedralibus, et reliquos in Parochia, intra cujus fines obierint, si per aliquod tempus habitaverunt, esse sepeliendos », Sperell. *decis.* 87. *n.* 14. Lavorius *loc. cit. n.* 144. Card. Petra *tom.* 2. *Comment. in Constit.* 9. *Innocent. III. sect. unic. num.* 50. Matthaeucc. *loc. cit. n.* 12. et alii referentes dictam Sacrae Congregat. resolutionem; Si autem adesset alibi legitima aliqua consuetudo, tam favore Cathedralis, quam Parochi, esset servanda, ut concordant Doctores apud Sperell. *loc. cit. num.* 14. Panimol. *loco cit. n.* 43. Card. Petra *loc. cit. n.* 50. *arg. c. Cum dilectus* 8. *et c. Cum tanto* 11. *de consuetudine, l. Si de interpretatione* 37. *ff. de Legibus.* 22

Studiosi, famuli conducititii, milites, Officiales, aliique similes conducentes domos ad aliquod tempus, seu alicubi habitantes, si sepulturam non sibi elegerint, debent sepeliri in Parochia, ubi sic habitabant, et decesserunt. *Communis*, et servat recepta consuetudo, quae non solum est in dubiis optima Legum interpres, *cit. l. Si de interpretatione* 37. *ff. de Legibus, cap. Cum dilectus* 7. *de consuetudine.* Sed etiam clarae Legi derogat; *cap. Cum tanto* 11. *de consuetudine.* Miles tamen praesidiarius sepeliri debet in Parochia Arcis, ubi actualiter moratur, non autem in alia Parochia ubi retinet domum apertam cum uxore, et filiis. *Sac. Cong. Conc. in Romana* 17. *Aug. apud Ursayam in Miscellaneo Sacr. et profan. litt. M.* 23

24 Qui habet domicilium in Civitate, vel Castro, et ad Villam ruralem se transfert recreationis gratia, vel ut ruralia exerceat, et inibi, non electa sepultura, nec habens Sepulcrum Majorum decedat, debet sepeliri in propria Parochia Civitatis, vel Castri, si absque periculo ad ipsam possit deferri, textu expresso in *cap. Is, qui* 3. *de Sepulturis in* 6. ibi: « Is qui habet domicilium in Civitate, vel Castro, quando ad Villam ruralem se transfert recreationis causa, vel ut ruralia exerceat in eadem, si non electa sepultura decedat ibidem, non in Ecclesia dictae Villae, sed in sua Parochiali, vel in ea potius, in qua majorum ipsius ab antiquo Sepultura extitit, sepeliri debet, dummodo absque periculo ad ipsam valeat deportari ».

25 Qui autem habet Domum hyemalem, v. gr. in Civitate, et aestivam in rure, et sic aequali tempore, modo in una, modo in altera habitat, seu moratur, sepeliendus est in Parochia, in qua decedit. Et ratio est, quia parificatur cum eo, qui in duobus locis aeque principaio domicilium habet, et sic efficitur utriusque Parochiae Parochianus, adeoque sepeliendus est in Parochia, in qua decedit, cum ipsa sit pro tunc vera ipsius Parochia; *argument. cap. Ex parte* 5. *cap. In nostra* 10. *de Sepulturis, cap. Animarum* 1. *eod. in* 6.

26 Advenae, seu hospites, aliique casu decedentes in Regularium Conventibus, nisi eligant ibidem Sepulturam, sepeliendi sunt de jure communi in Parochiali, *cap. In nostra* 10. *de Sepulturis*, ubi expresse cavetur non posse Regulares sepelire nisi eos, qui vere in suis Ecclesiis Sepulturam elegerint. Et ita censuit *Sacra Congregatio Concilii in Ripana* 3. *Februarii* 1652. nempe non licere Regularibus commoranti per aliquot dies in eorum Conventu, ibique defuncto omnia Sacramenta ministrare, et in eorum Ecclesiis dare Sepulturam sine licentia Parochi, qui quarta Funeralis debetur. Sic referunt Pignatelli. *tom.* 1. *Consult.* 306. *n.* 1. Cardin. Petra *tom.* 1. *Comment. in Constitut.* 9. *Innocentii III. n.* 49. et alii. Idem *eadem Sacra Congregatio Concilii in Ravennaten.* 20. *Januar.* 1674. *censuit*: « Spectare ad Parochos sepelire, et ad proprias Parochias deferre Cadavera eorum, qui in Monasterio recepti, sepultura non electa, decesserant ». Item *eadem Sacra Congregatio Concilii in Gerunden.* 3. *Februar.* 1694. Expugnato enim a Gallis praesidio de Roses in eodem vulneratus est Didacus Fonseca, qui hospitii causa se recipiens ad Conventum S. P. Dominici Gerundae, ibi Parocho irrequisito, Sacramentis munitus decessit, et sepultus fuit. Qua de re proposito dubio: An dicto militi Fonsecae potuerint Religiosi, irrequisito Parocho, Sacramenta ministrare, et Corpus deponere », Sacra Congregatio respondit: *Detur Decretum in nullius* 19. *Septembr.* 1637. tenoris sequentis: « Quidam miles occasione infirmitatis divertit in Monasterium Regularium, ibique ab eisdem Sacramentum Eucharistiae pro Viatico, et extremam Unctionem recipit, et exinde obiit, Parocho intra cujus fines Monasterium existit, reluctante ». Quaeritur: *An Administratio hujusmodi Regularibus esset permissa?* Sacra Congregatio Concilii respondit: *Non esse permissam*; Card. Petra *tom.* 2. *Comment. ad Constitut.* 9. *Innocent. III. Sect. unic. n.* 49. Pignateli. *tom.* 1. *consult.* 306. Passerin. *de statib. hominum tom* 2. *pag.* 187. *art.* 2. *n.* 229. *et seq.* Bordon. *Oper. moral. tom.* 3. *resolut.* 51. *num.* 216. Matthaeuccius *Offic. Curiae quoad Sepulturam c.* 38. *num.* 14. Antoneli. *de Regimine Eccles. lib.* 1. *cap.* 12. *num.* 11. *vers. Infertur tertio*, ubi sic expresse dicit: « Infertur tertio, eos qui hospitii causa recipiuntur in Conventu Regularium, ibique infirmantur, et moriuntur, in Parochiali Ecclesia sepeliendos esse », et sic alii.

Oblati, Donati, seu Tertiarii, atque etiam saeculares, qui Regularibus deserviunt, et intra eorum Monasteriorum septa, ac domus resident, et sub eorum obedientia vivunt, licet non ratione voti, sed ratione servitutis, si inibi decedant, sunt ibi irrequisito Parocho tumulandi; isti namque eximuntur a subjectione Ordinariorum, et Parochorum, et gaudent Privilegiis Religiosorum, quibus inserviunt, quamvis salario sint stipendiati. Vide verb. *Approbatio pro Confessionibus expediendis art.* 1. *a num.* 64. ubi fuit jure, et ratione conclusum, posse Regulares supradictorum omnium Confessiones excipere cum sola approbatione sui Praelati Regularis sine approbatione Episcopi: Unde cum sepultura potissimum dependeat ab administratione Sacramentorum, ut ponderavit Rota recent. *part.* 11. *decis.* 384. *n.* 9. et notant Doctores communiter, si supradicti omnes recipiunt Sacramenta independenter ab Ordinario, et Parocho, ab ipsis Regularibus sepeliendi etiam sunt independenter ab Ordinario, et Parocho in Regularium Ecclesia; Et sic in terminis firmat Card. Petra *loco cit. n.* 42. Card. de Luca *de Regularibus disc.* 1. *n.* 50. Passerin. *cit. tom.* 2. *de statib. homin. quaest.* 187. *art.* 3. *a n.* 228. Matthaeucc. *loco cit. n.* 15. Reiffenstuel *loc. cit. n.* 21. Pirhing *loco cit. n.* 9. et alii communiter. 27

Secus autem saeculares illi, qui tantum ipsis Monasteriis deserviunt, sed in eis non sunt de familia, nec continui commensales, et cum saecularibus exteris extra Monasteria habitant, et vivunt; isti enim, si non habeant sepulcrum Majorum, vel sepulturam non elegerint, sepeliendi sunt in propria Parochia, juxta resoluta sub dict. verb. *Approbatio* n. 65. *et* 69. 28

Monialium famuli, et famulae habitantes in mansionibus intra atria Monasteriorum, ubi debeant sepeliri? Vide verb. *Moniales art.* 6. *n.* 41. 29

Puellae educandae, et mulieres saeculares in Monasteriis Monialium legitima facultate commorantes, et inibi decedentes ubi sint sepeliendae? Vide verb. *Moniales art.* 1. *n.* 61. *ad* 63. 30

31 Novitii, et Novitiae sepulturam sibi non eligentes, debent sepeliri in Monasterio, ubi decedunt, et absque ulla obligatione solvendi portionem Canonicam Parocho loci: Engel *lib.* 3. *Decretal. tit.* 18. *n.* 12. Reiffenstuel *ib.* n. 20. Cardinal. Petra *loco cit.* n. 38. et alii communiter; et ratio est, quia in favorabilibus Novitii, et Novitiae veniunt nemine Religiosorum, et religiosarum, *arg. cap. Religioso §. Quamvis* 21. *de sent. Excommunication.* in 6. Accedunt specialia circa hoc privilegia Religiosis concessa, de quibus testatur Donatus *tom.* 3. *tract.* 10. *quaest.* 4. *n.* 2. et etiam universalis consuetudo Religionum, quae derogaret Legi contrariae, si quao adesset, *cap. cum tanto* 11. *de consuetudine.* Insuper debent Novitii, et Novitiae sepeliri in Monasterio, ubi decedunt, etiamsi habuissent animum determinatum exeundi a Religione: Cardin. Petra *loco cit. n.* 38. cum Palao, et aliis ibi citatis, Silvester verb. *Sepultura quaest.* 8. Engel *loco cit. n.* 20. et alii: et ratio est, quia non voluntas, et affectus, sed factum mutat statum, et domicilium, *l. Domicilium* 20 *ff. Ad municipalem.*

32 Immo in Monasterio, ubi decedunt, sepeliri debent etiam Juvenes saeculares, et puellae nondum habitu Regulari induti, seu indutae, sed de brevi induendi, seu induendao, et jam in Novitiatum admissi, seu admissao, nt sic sub Obedientia Regulari per aliquos dies incipiant experiri Religionis austeritates. Vide verb. *Novitius*, *Novitia n.* 16. *et* 17.

33 Novitii, et Novitiae, et a fortiori dicti Juvenes, et puellae adhuc saeculares, si habeant patrimonium, debent sepeliri propriis expensis, nisi adesset consuetudo, ut expensis semper Monasterii sepelirentur. Si autem patrimonio careant, debent sepeliri oxpensis Monasterii: Card. Petra *loco cit. n.* 38. cum aliis ibi citatis, Ventriglia *loco cit. n.* 8. cum aliis ibi adductis, et plures alii apud Donat. *loco cit. quaest.* 4. *n.* 1. *et* 3.

34 Regulares Professi decedentes extra Conventum, si commode ad ipsum deferri possint, debent in eo sepeliri. *Communis*, textu espresso *in cap. Religiosi* 5. *de Sepulturis in* 6. ibi: « Religiosi, nisi a propriis Monasteriis adeo forsitan sint remoti, quod ad ea, cum moriuntur, commode portari non possint, nequeúnt (cum velle, vel nolle non habeant) sibi eligere sepulturam, sed sunt apud sua Monasteria tumulandi ».

35 In tali casu non tenentur Regulares solvere portionem Canonicam Parocho loci, in quo Regularis decessit, quamvis Religioso infirmo Viaticum, et extremam Unctionem ministraverit: *Sac. Congreg. Episcop. et Regul.* in *Puteolana* 22. *Maii* 1615. apud Barbos. *de Offic. et potest. Parochi*
36 *cap.* 26. *n.* 68. Possuntque Regulares dictos defunctos suos Religiosos deferre ad suum Monasterium: inconsulto Parocho; *Sacra Congreg. Concilii in Bononien.* 2. *Julii* 1620. *in responsione ad* 10. quod erat his verbis conceptum: « decimo, morendo Frati, come avviene alle volte, ed in particolare de'Canonici Lateranensi, fuori del Monastero in casa de'loro Parenti, ed avendo i Curati amministrato loro i Santissimi Sacramenti; se possono i loro Superiori farli portare di notte alla loro Chiesa, senza dirne cosa alcuna al Curato, e senza darli le ragioni Parocchiali »? *Ad decimum Sacra Congreg. Concilii* respondit: « Regulares oxtra claustra decedentes posse ad eorum Ecclesias deferri, etiam Parochis inconsultis ». Sic referunt Passerin. *tom.* 2. *quaest.* 187. *art.* 4. *n.* 211. Card. Petra *loco cit. n.* 7. Donat. *loco cit. qu.* 9. *n.* 1. et alii passim.

Talis autem delatio, inconsulto Parocho, est fa- 37
cienda modo privato sine pompa, sine Cruce, et Processione, ut affirmant Card. Petra *loco cit. n.* 9. Pignatell. *tom.* 4. *consult.* 199. *num.* 9. Matthaeucc. *loc. cit. n.* 16. referens sic in casu fuisse observatum Romae. Si autem quandoque ex quibusdam circumstantiis congrua videretur solemnis delatio defuncti Regularis cum Cruce, et processione ad Monasterium suae Religionis, deberet fieri cum assistentia, vel saltem de consensu Parochi, cum ratio, et consuetudo non patiatur, ut Regulares sine Parocho, aut ejus Delegato, qui posset in casu esse etiam aliquis Regularis causa exequiarum, procedant extra Monasterium processionaliter; Cardinal. Petra *loco c. n.* 11. Pignatel
loco cit. n. 6. Matthaeucc. *loco cit. n.* 16. et alii. 38
Attamen in hoc dicerem, servandam esse Locorum consuetudinem, cum ipsa non solum sit in dubiis optima Legum interpres; *leg. Si de interpretatione* 37. *ff. de Legibus*, *cap. cum dilectus* 8. *de consuetudine*, sed etiam clare Legi deroget; *cap. cum tanto* 11. *de consuetudine.*

In casu autem, quod Regulares decedant in lo- 39
cis a suis Monasteriis ita remotis, ut ad ea deferri commode non possint, sepeliri debent in Ecclesia ab ipsis electa, cum ad id in simili casu facultatem habeant a Jure sibi concessam per dictam limitationem *in cit. cap. Religiosi* 5. *de sepult. in* 6. ibi: « Nequeunt . . . . sibi eligere sepulturam . . . nisi a propriis Monasteriis adeo sint remoti, ut ad ea commode portari non possint ». Sic Glossa *ibid. verb. Nota.* Donat. *loco cit. q.* 2. n. 3. Engel *loco cit. n.* 11. Reiffenstuel *loco cit.*
n. 18. et alii passim. Si tamen in dictis locis re- 40
motis decedant Regulares, non electa sibi sepultura, sepeliendi sunt in Ecclesia Parochiali, in qua moriuntur, idque espensis proprii Monasterii, si bona in communi possideat: Donat. *loc. cit. qu.* 2. *n.* 4. cum aliis ibi citatis, Reiffenstuel *loco cit.* n. 18. Glossa in *cit. cap. Religiosi*, *verb. Nota*, ubi citat communem Doctorum his verbis: « Sed quid, si moriatur, non electa sepultura? Communis opinio Doctorum est, quod sepeliendus est in Ecclesia Parochiali, in cujus Parochia mortuus est ».

Tunc autem dicitur Religiosus mori in loco re- 41
moto, ut detur ei locus electioni sepulturae, quando ejus cadaver distat a suo Monasterio per iter

unius diei, idest ad quod per unicum diem Cadaver transferri nequit, ne forte putrescat, et inficiat aerem. Donat. *loc. cit. quaest.* 2. *n.* 5. Bord. *tom.* 2. *resol.* 41. *n.* 161. Pelliz. *in Mon. Regul. tom.* 2. *tr.* 8. *c.* 5. *n.* 29. et alii. Vel relinquitur arbitrio prudentis judicandum, ut notat Card. Petra *loco cit. n.* 31. Matthaeucc. *loco cit. n.* 16. *in fin.* et alii.

42 Quod dictum est de Professis decedentibus extra Claustra, dicendum est etiam de Novitiis, praesertim cum extra Claustra decedunt, quando ad exequendam Superiorum voluntatem exierunt, seu quando de consilio Medici, et licentia sui Superioris se transtulerunt ad domum suorum Parentum pro recuperanda inibi sanitate; Tunc enim sepeliendi sunt in Monasterio sine obligatione solvendi Canonicam portionem Parocho, quia gaudent Juribus, et privilegiis Ordinis, et in favorabilibus veniunt nomine Professorum: *arg. cap. Religioso* §. *Quamvis* 21. *de sent. Excomm. in* 6. Donat. *loco cit. q.* 8. n. 5. Pelliz. *tom.* 2. *Mon. tr.* 8. *c.* 5. *sect.* 4. *qu.* 10. *n.* 137. Mancin. *in brevi tract. de infirmitat. in ordine ad sepulturam dub.* 9. Dicastill. *de Justit. lib.* 2. *tract.* 19. *d.* 3. *n.* 209. La Croix *lib.* 6. *n.* 248. cum Sanch. *ibi cit.* et pluribus declarat Pignat. *tom.* 7. *consult.* 70.

43 Regularis Confessarius Monialium pro earum cura spirituali habitans in Domo prope Monasterium ad praescriptum Alexandri VII. Constitut. incip. *Felici* §. 11. si infirmetur ad mortem, recipit Viaticum, et extremam Unctionem a suis Religiosis, et non a Parocho: Quamvis enim Regulares, qui infirmantur ad mortem in Domibus Saecularium, talia Sacramenta recipere debeant a Parocho, ut declaravit *Sacra Congregatio sub anno* 1620. apud Donat. *tom.* 8. *tract.* 10. *qu.* 9. *n.* 6. Itemque *ead. Sacra Congregat. Concil in Collen.* 11. *Aprilis* 1609. *et Messanen.* 20. *Septembr.* 1598. Tamen haec declaratio non videtur comprehendere dictum Confessarium, quia ipse non infirmatur proprie in domo saeculari, sed potius in Domo quasi Religiosa, et exempta ad hunc effectum, et quidem a Summo Pontifice praescripta quasi Domo Parochiali, seu Conventuali ipsius Regularis Confessarii inibi habitantis tamquam Parochi ad Curam spiritualem Monialium. Unde non est censendum, quod Pontifex statuendo talem mansionem pro dicto Confessario Regulari, voluerit ipsum reddere inferioris conditionis, quam sint alii Religiosi commorantes in suo Conventu, adeoque exempti a Jurisdictione Parochiali, cum ipse ibi manendo censeatur quo ad hunc affectum manere in Conventu, et de facto ibi maneat sub Obedientia sui Superioris in sibi tamquam Conventuali mansione designata a Pontifice, alias non reperiretur, qui vellet hoc onus subire, sicque Moniales remanerent destitutae tam necessaria cura spirituali; Tum quia si infirmetur Parochus in propria sua Domo Parochiali recipit Sacramenta a sua Parochia independenter a quolibet, ergo etiam dictus Confessarius Regularis, qui velut Parochus habitat in dicta Domo sibi a Pontifice praescripta tamquam sua Domo Parochiali, potest independenter a quolibet recipere haec Sacramenta ab Ecclesia Monialium tamquam a sua exempta Parochia; Talis enim Regularis nedum gaudet exemptione personali, sed quo ad hunc effectum etiam exemptione locali: Tum etiam quia nemo potest rationabiliter asserere, quod ipse Confessarius infirmus non possit refici eodemmet Sacramento, quod ipsemet sanus in sua velut Parochiali Monialium Ecclesia confecit, *argum. Epist.* 1. *ad Corinth. cap.* 9. *n.* 7. ibi: « Quis plantat vineam, et de fructu ejus non edit »? Accedit etiam recepta consuetudo, quae non solum in dubiis est optima Legum interpres; *l. Si de interpretatione* 36. *ff. de Legibus*; *cap. Cum dilectus* 8. *de consuetudine*, sed etiam clarae Legi derogat; *c. Cum tanto* 11. *de consuetudine.*

Regularis viator, et hospes in Conventu alterius Religionis, v. gr. Dominicanus in Conventu Franciscanorum, si ibi decedat, non sibi electa sepultura, et valde remotus, et distans sit Conventus proprii Ordinis, sepeliendus est in Ecclesia Parochiali, intra cujus fines est Conventus, in quo decedit; De ipso enim discurrendum est, ac de Regularibus decedentibus in locis saecularibus, ita remotis a suis Monasteriis, ut ad ea deferri commode non possint, qui ut diximus *supra n.* 30. sepeliendi sunt in Parochiali. 44

Et inibi sepeliendus est expensis sui peculii, si habeat, vel, eo carente, expensis proprii Monasterii: Card. Petra *loc. cit. n.* 36. Sanchez *lib.* 6. *in decalog. c.* 14. *n.* 4. Castropal. *part.* 3. *tract.* 19. *disp.* 4. *punct.* 13. §. 8. *n.* 6. et alii Et ratio est, quia Monachus in vita acquirit Monasterio; *c. Statutum* 15. *caus.* 18. *qu.* 1. *cap. Quia ingredientibus* 7. *caus.* 19. *q.* 3. *c. In praesentia* 8. *de prob.* cum similibus, ergo Monasterium in ejus morte debet ipsius sepulturae onus sentire; Qui enim sentit commodum, sentire debet et onus; *leg. Si merces* 25. §. 6. *ff. Locati. cap. Qui sentit* 15. *de regul. Jur. in* 6. 45

Quod usque nunc dictum est de Regularibus, est dicendum etiam de Monialibus, ita ut in omnibus dispositio *cit. cap. Religiosi* 5. *de sepulturis in* 6. cum eisdem procedat. Hinc si contingat, quod aliqua Monialis moriatur extra suum Monasterium, idem est concludendum, quod ibi statuitur de viris Regularibus: Murga *disp. for. tom.* 1. *disp.* 8. *de electione sepulturae* §. 9. *et* 10. Card. Petra *loco cit. n.* 40. et alii passim. 46

Regularis expulsus, seu ejectus, si non eligat sepulturam, ad quod habet facultatem, cum statim ac ejicitur a Religione, censeatur relinqui, ac si Religiosus non esset, et videatur nolle ejus corpus cum illis Religiosorum sociari, ut docent Murga *loco cit. disp.* 8. §. 3. Molina *tract.* 2. *disp.* 276. Lessius *de Justit. et Jur. lib.* 2. *cap.* 41. *dub.* 13. *n.* 113. Cardin. Petra *loco citat. n.* 37. et alii pas- 47

sim, sepeliendus est in Parochia, in qua decedit, arg. c. *Nos instituta* 1. c. *Ex parte* 5. *cap. In nostra* 10. *de sepulturis, cap. Animarum* 1. *et cap. Is qui* 3. *eod.* in 6.

48 Et tunc expensae faciendae sunt de ejus peculio, si habeat, seu de peculio parentum, et in casu omnimodae paupertatis debet a Parocho tumulari gratis, sicut gratis tumulari debent cadavera aliorum pauperum, ut statuit *Sacr. Cangr. Episc. et Regul. in Cassanen.* 5. *Maii* 1617.

49 Tertiarii, et Tertiariae, habentes requisita a Leone X. in Constitutione incip. *Dum intra*, et alia incip. *Nuper*, ot in Decreto Sacrae Congregationis edito *die* 20. *Decembr.* 1616. si decedant non sibi electa sepultura, et in Ecclesiis Ordinis, cujus habitum assumpserunt, communis sepultura pro ipsis reperiatur, debent in ipsa sepeliri, alias sepeliri debent in Parochiali. Sic declaravit Sacra Congr. Concilii, ut ex Novario refert Card. Petra *laco cit. n.* 41. *vers. Si vera*, his verbis: « Praeterea si contingat aliquos ex predictis Tertiariis absque sepulturae electione decedere, eos sic decedentes ita demum in Ecclesiis Ordinis, cujus habitum assumpserunt, si in ipsis eorum sepultura communis reperiatur, sin minus, in Ecclesiis Parochialibus sepeliendos esse decrevit »; Nam ut prosequitur Eminentissimus Petra *laco cit.* uti gaudentes privilegiis Regularium pars dicuntur ipsius Religionis, ut dixit etiam *Sacra Congreg Episcop. et Regular. in Nepesina* 11. *Decembris*

50 1615. *ad quintum, et* 20. *Decembris* 1617. Verum Cadavera non possunt deferri a Domo, nisi cum praesentia Parochi, vel hoc requisito, ut *Sacra Cangreg. cit. in Mutinen.* 17. *Junii* 1636. apud Dian. *part.* 5. *tract.* 9. *Miscell. resolut.* 30. et Passerin. *de statib. tom.* 2. *n.* 246. *et seq.* qui *numer.* 248. adducit Epistolam per extensum. Sic Cardin. Petra *loco cit. n.* 41. *vers. Si vero*; Panimoll. *decis.* 5. *Adnot.* 3. *n.* 47. *et* 48. Sellius *in Select. Canon. cap.* 35. *n.* 20. Gavant. *in Manual. Episcop. verb. Tertiarii n.* 10. *et* 11. Tamb. *de Jure Abbatissar. disp.* 7. *qu.* 3. *vers. Tertiariae, et vers. Sacra Congr. Cardinal.* Barbosa *de Offic. et potest. Parochi cap.* 26. *n.* 69. Sperel. *tam.* 1. *decis.* 87. *n.* 17. Lavor. *var. lucubr. tit.* 2. *cap.* 11. *n.* 102. *et* 103. Matthaeucc. *Official. Cur. c.* 48. *n.* 31. *et cap.* 52. *n.* 3. §. 2. *et* 3. et alii. Vide verb. *Tertiarii*, ubi dantur citatae Constitutiones Leonis X. editae in Concilio Generali Lateranensi, et cit. Decret. Sacrae Congregationis:

51 Quo ad sepulturam Chordigerorum utriusque sexus, *Sacra Congr. Episcop. et Regul. in una Senogal.* 22. *Novembr.* 1580. sic observari mandavit: « Quod ubi adest sepultura communis pro Chordigeris in Ecclesia Fratrum Minorum, ubi est erecta Confraternitas, sepeliantur in ea, ubi vero non est talis sepultura, moderentur sicut ceteri saeculares, et sepeliantur in seculari Ecclesia, si non sibi elegerint aliunde sepulturam ». Lantusc. *Theatr. Regul. verb. Confraternitas n.* 12. Matthaeucc. *Offic. Curiae qua ad sepulturas cap.* 48. *n.* 21. sed quantum ad hoc attendenda est consuetudo, cum circa id habeantur posteriora Decreta contraria, ut apparet in *num. subseq.*

Confratres Confraternitatum existentium in Ecclesiis Regularium sepeliendi sunt in Parochia, nisi alibi elegerint sepulturam: Sic *Sacra Cangr. Concil.* prout in Constitutione Innocentii X. incip. *Ex injuncto* §. 6. ibi: « An liceat Regularibus sepelire in suis Ecclesiis Confratres Laicos, qui sepulturam non elegerunt? *Respondit:* Confratres Laicos, si non praecedat eorum electio sepulturae, sepeliendos esse in eorum propria Parochiali Ecclesia ». Et hoc procedit, etiamsi in Ecclesiis Regularium adesset communis sepultura pro dictis Confratribus, ut respondit *Sacr. Congr. Concilii in Neapolitana die* 12. *Februarii* 1666. *ad septimum dubium.* Vide verb. *Canfraternitas art.* 5. 52

Confratres, ut possint sibi eligere sepulturam in Oratorio Confraternitatis habente Jus sepulcri, requiritur, quod per sex menses ante obitum fuerint adscripti: Sic cavetur in Concilio V. Mediolanen. relato a Gavant. *in Manual. verb. Canfraternitas n.* 46. a Monacell. *part.* 4. *supplem ad* 1. *tom. n.* 131. 53

Volentes sepeliri in habitu Religiosorum, non est de necessitate, quod tumulentur in Ecclesiis eorum, quorum est Habitus, sed possunt sepeliri, ubi sepulturam elegerint, prout eorum relinquitur arbitrio a Leone X. Constitut. incip. *Dum intra*, ibi: « Volentes quoque sepeliri in Habitu eorumdem Fratrum in Claustro non degentes, sed in propriis domibus cohabitantes, in eorum ultima voluntate sepulturam sibi libere eligere possint ». Et sic statuit etiam *Sacra Cangr. Episcop. et Regular. in Novarien.* 23. *Novembr.* 1582. apud Pignatell. *tom.* 1. *consult.* 17. *n.* 20. rescribens illius Civitatis Episcopo in haec verba: « V. S. non permetta in modo alcuno, che i Terziarj si confessino, se non da quelle persone, che sono state ammesse alle Confessioni da lei, benchè siano Frati, perchè ninn deve confessare senza l' approvazione dell'Ordinario. Facendo intendere inoltre alli Terziarj, che abitano nelle case loro, che s'ingannano pensando, che tutti quelli, che hanno l'abito da Terziario, si debbano senz'altro, quando muojono, sepellire nelle Chiese de' Frati, se essi non si sono eletta quella sepoltura, e gli faccia capaci, che non hanno tanti privilegj, quanti forse si persuadono, come si può vedere nel Concilio Lateranense ultimo nella sess. 11. Nè meno è vero, che ognuno, che lascia morendo d'esser vestito con l'Abito di Terziario, o di Frate, perciò debba esser sepolto nella Chiesa de'Frati, se non hanno mostrato più che chiaramente la loro volontà circa l'elezione della sepoltura, ma doveranno esser portati, dove di ragione sarebbero andati senza quell'Abito ». Et idem censuit *Sac. Congr. Concilii in Neapolitana* 13. *Februarii* 1666. *in res-* 54

ponsione ad 9. dubium, quod erat conceptum his verbis, « Nono: An qui post mortem mandat suum Corpus indui Habitu Tertiariorum, sit sepeliendus in Ecclesia Regularium »? Ad 9. Sacra Congregat. censuit Negative.

55 Barbosa tamen lib. 2. Jur. Eccles. univ. cap. 10. n. 73. et de Offic. et potest. Parochi cap. 26. n. 73. refert sequens Decretum: « Suscipientes Habitum a Guardiano, vel ab alio, cui ille committendum duxerit, et cum eo decedentes, in Ecclesiis ejusdem Ordinis Ecclesiasticae sepulturae sunt tradendi, si Guardianus propter Habitus concessionem, et receptionem eos praemonuit, eorum Cadavera ibi sepelienda esse », ut censuit Sacra Congr. in d. Nepesina 11. Decembr. 11. Decembr. 1615. ad 2. et Samuel. de sepultur. tract. 1. controvers. 15. conclus. 12. allegat, ut sequitur, Bullam auream Sixti IV. ibi: « Cum autem nonnulli ad Ordines praedictos Praedicatorum, et Minorum specialiter gerentes devotionis affectum, eorum Cadavera cum Habitu FF. Praedic. et Minorum, seu Fratrum, vel Sororum de Poenitentia utriusque Ordinis Praedicatorum, et Minorum sepeliri mandent, et persaepe antequam moriantur, Habitum hujusmodi eis postulent exhiberi »;

« Decernimus, Habitum hujusmodi per Priorem Domus Ordinis Praedicatorum, aut Guardianum Domus Ordinis Minorum loci, in quo tales decedere continget, vel per Superiorem Praelatum ipsorum Ordinum, Domorum, seu prioris, et Guardiani, vel cui illi duxerint committendum duntaxat, et non per alium quavis auctoritate, vel Praelatione fungentem, exhiberi debere. Qui praedictum Habitum recipientibus declarare teneantur apud eorum Ordinum Ecclesias debere sepeliri in eorum Habitu, quorum Habitum suscipiunt, et illorum sic indutorum Cadavera discooperta, nullo pallio, seu tegumento superposito, deferri posse; Ordinariorum etiam sub censuris prohibitione locorum qualibet in contrarium edita non obstante, quas quoad hoc modificamus ».

56 Adest praeterea declaratio Sacrae Congr. Episc. et Regul. sub his verbis: « Praedicta Cadavera recto tramite sunt ad Ecclesias Regularium deferenda cum Parocho, quo requisito expresse, si venire recusaverit, licere tunc eisdem Regularibus, etiam ipso invito, portare ad suas Ecclesias ». Rota die 11. Dec. 1615. Antonius Maria Cardinalis Gallius.

Loco ✠ Sigilli.

V. Theatinus Secr.

« Eadem interrogata Sac. Congr. a Patribus Minoribus; An in eorum Ecclesiis sepelienda sint Cadavera illorum, qui dicti Ordinis Habitu Induti ex hac vita migrarunt? Respondit id fieri debere, si tamen a Guardiano Domus loci, in quo tales decedere contigerit, aut ab alio Superiore, vel altero, cui id Superior committendum duxit, Habitum receperint, ac praedicti Guardianus, vel alius Superior hujusmodi suscipientes praemonuerint, eorum Cadavera propter Habitus concessionem, ac receptionem penes ipsos Fratres, quorum Habitum gestant, esse sepelienda ». Hactenus apud Samuelium loc. cit. concl. 12.

Papa decedens Romae sine electione sepulturae sepelitur in Basilica Vaticana, in qua non possunt sepeliri, nisi Summi Pontifices, et Personae Regales prout patet de Principissa Metbilda tam bene merita Ecclesiae Romanae, et novissime de Christina Regina Suecorum ibi sepultis. Et ne quidem Eminentissimis Cardinalibus permissum est inibi sepeliri: Cohel. not. Card. privil. tit. 90. Passer. de statib. hom. tom. 2. q. 187. art. 4. n. 139. Cardin. Petra l. c. n. 27. referens dictam Basilicam amisisse Legatum cujusdam, qui mandaverat ibi sepeliri. Et de sepultura Pontificis Rota Romana Juris tumulandi n. 14. die 20. Febr. 1702. 57

Si autem contingeret Pontificem sine electione sepulturae decedere extra Urbem, nec posset commode transferri ad ipsam, esset sepeliendus in Ecclesia Cathedrali loci, ubi decedit, c. Is qui 3. de sepultur. in 6. Rota in Romana Juris tumulandi n. 16. die 20. Februarii 1702. coram D. Priolo; Lavorius tom. 1. variar. tit. 2. n. 45. Sebastianus Medices de sepultur. part. 1. cap. 11. qu. 7. n. 2. Card. Petra loc. cit. n. 29. referens id de facto evenisse in aliquibus Civitatibus, ut Neapoli, et Salerni etc. 58

Papa potest sibi eligere sepulturam in quacumque sibi benevisa Ecclesia, etiam Regularium, ut patet ex pluribus monumentis, quae videntur in diversis etiam Regularium Ecclesiis in Urbe: Corpus tamen solet deferri semper ad dictam Ecclesiam S. Petri pro functionibus exequiarum expiendis, et deinde defertur ad Ecclesiam electam: Card. Petra loco cit. n. 27. 59

Cardinales decedentes in Urbe, si non habeant sepulcrum Majorum, nec sibi elegerint sepulturam, sepeliendi sunt, non in Parochia, sed in Ecclesia proprii Tituli; sic articulo late discusso firmavit Rota in Romana Juris tumulandi 20. Febr. 1702. coram Priolo in causa sepulturae Eminentissimi Cardinalis Pallavicini, quae decisio refertur a Monac. tom. 4. in Appendic. decis. 18. et a Pitonio discept. Ecclesiastic. tom. 2. post discept. 51. eamque citant, et sequuntur ultra praedictos, etiam Card. Petra loc. cit. Comment. ad Constit. 2. Honorii III. n. 32. Matthaeucc. Official. Curiae quoad sepulturas cap. 48. n. 9. ubi citat etiam aliam decisionem de quinta die Mart. 1703. refertque tali anno ratione dictarum Decisionum Cadaver Cardinalis Radolovich Titularis S. Bartholomaei in Insula, qui suum Corpus reliquit esse tradendum Sepulturae in Ecclesia prout de Jure, redditum fuisse Ecclesiae Titulari, et in ejus solo tumulatum, cum prius pendente lite inter Parochiam, et Titulum, fuerit interim depositum in sua Parochia S. Marcelli. 60

61 Et hoc etiamsi Cardinales non resideant in Titulo, cum non omnes Ecclesiae Cardinalium Titulares habeant contiguas habitationes. Rota *cit. in Romana Juris tumulandi* 20. *Februarii* 1702. *n.* 28. *et* 31. Card. Petra *loc. cit.* n. 32. et alii.

62 Et hoc procedit etiam in Cardinalibus Regularibus; Non enim ipsi in tali casu sepeliendi sunt in Ecclesia Regulari, si specialiter eam non elegerint, quia magis stringit vinculum speciale proprii Tituli Cardinalitii, quam generale Religionis; Tum quia dum Regulares assumuntur ad Cardinalatum, eximuntur ab Obedientia Religionis, adeoque sicuti remanent soluti a Lege vetante electionem sepulturae, ita praesumptio oritur, ut electio debeat esse in eo loco, in quo uti Cardinales, et non uti Regulares sepeliri debuerant, etiamsi alibi Cardinales Sacramenta recipiant, ut prosequitur citata Rotae decisio *n.* 34. *et* 35. Card. Petra *loc. cit. n.* 31. et alii.

63 Cardinales autem decedentes extra Urbem sine electione sepulturae sepeliri debent in Ecclesia Majori loci, ubi decedunt, quia, ut dicit Rota *in cit. dec.* n. 16. ratione Dignitatis illa Ecclesia censetur Parochialis Cardinalis defuncti, sicuti censeretur in casu simili obitus Summi Pontificis: Sic Card. Petra *loco cit. n.* 34. Murga *de Sepulturis tract.* 8. *sect.* 2. *dub.* 7. *conclus.* 4. Matthaeucc.

64 *loc. c. n.* 9. et alii passim. Hoc tamen intelligendum venit, nisi in vita se subjecerint specialiter alicui Parochiae, ut notant Card. Petra *loc. cit. n.* 34. Matthaeucc. *loc. cit. n.* 9. et alii, *arg. cap. Instituta* 1. *cap. Ex parte* 5. *cap. In nostra* 10. *de sepultur. cap. Animarum* 1. *et cap. Is qui* 3. *eod. in* 6.

65 Debetur tamen semper Quarta Canonica Ecclesiae Parochiali ratione administrationis Sacramentorum, prout debetur, si quis decedat sine electione sepulturae, et sepeliatur in sepulcro Majorum, vel in Cathedrali. Sic Rota in *cit. decis. n.* 34. Card. Petra *loc. cit. n.* 35. Matthaeucc. *loc. cit. n.* 9. Antonell. *de Regim. Eccles. lib.* 1. *cap.* 12. *n.* 30. Pitonius *in addit. ad dictam disceptat.* 51. *in fine*, et alii.

66 Episcopi decedentes in propria Dioecesi, non electa Sepultura, nec habentes sepulcrum Majorum, sepeliri debent in propria Cathedrali tamquam sua sponsa; si vero decedant extra Dioecesim, et commode possint deferri ad propriam Cathedralem, sunt in ea tumulandi; Si autem ad ipsam commode deferri non possint, tumulandi sunt in Ecclesia digniori loci, in quo decedunt, quia de ea ratione dignitatis eorum praesumitur voluntas: Cardin. Petra *loco cit. n.* 36. Sperell. *decis.* 87. *n.* 42. Antonell. *loc. cit. n.* 28. Panimoll. *decis.* 5. *Adnot.* 3. *n.* 45. Matthaeucc. *loc. cit. n.* 11. et alii passim; Quod si habeant duas Ecclesias aequaliter unitas, sepeliendi sunt in ea, in qua decesserunt, at si non sunt aequaliter unitae, sed una alteri subjecta, sepeliri debent in principali: Card. Petra *loc. cit. n.* 23. et alii.

Canonici Cathedralis decedentes, non electa sepultura, ubi tumulari debeant? Vide verb. *Canonicus art.* 8. *a n.* 11. *ad* 14. 67

Clerici, et Presbyteri decedentes, non electa sepultura, sepeliendi sunt in Cathedrali, si ibi adsit sepultura propria separata pro Presbyteris, et Clericis, etiam non attento sepulcro Majorum: *Sacra Congreg. Episcop. in Forosempronien.* 1. *Septembris* 1690. Monacell. *tom.* 1. *tit.* 2. *formul.* 4. *n.* 17. Samuel. *de sepultur. disp.* 5. *tract* 1. *controv.* 9. *conclus.* 20 *n.* 30. Nicol. *lucubrat. Canonic. lib.* 4. *tit.* 15. *de sepultur. n.* 15. Matthaeucc. *loc. cit. n.* 11. *vers. Canonici*; Passerin. *loc. cit. num.* 325. *cum seq.* et alii. Vide tamen verb. *Canonicus art.* 8. *n.* 11. 12. *et* 13. 68

Si vero non adsit in Cathedrali sepultura propria separata pro Presbyteris, et Clericis, Clerici, et Presbyteri decedentes sine electione sepulturae, sepeliendi sunt in sepulcro Majorum, si habeant, et si non habeant, in propria Parochia: *Communis, arg. cap. Nos instituta* 1. *cap. Ex parte* 5. *cap. In nostra* 10. *de sepulturis, cap. Animarum* 1. *cap. Is qui* 3. *et cap. Licet* 4. *eod. in* 6. Et ratio est, quia Jura nihil speciale de eis statuunt, adeoque est discurrendum de eorum sepultura, ac de sepultura Catholicorum saecularium, cum ubi Jus non distinguit, neque nos distinguere debemus; *l. De pretio* 8. *ff. de Publiciana in rem action.* et verba generalia generaliter sint intelligenda, *c. Quia circa* 22. *de privil.* Unde cum quaesitum fuisset a Sacra Congr. Conc. *in una Fulginat. die* 10. *Julii* 1694. An liceret Capitulo Cathedralis privative quo ad omnes alias Ecclesias, tumulare Cadavera personarum in Sacris, vel in Minoribus Ordinibus constitutarum, etiam prima tonsura initiatarum, decedentium absque electione sepulturae, Sacra Congregat. noluit decidere; sed remisit causam ad Judices suos; Cum enim ageretur de consuetudine probanda, ideo forte noluit assumere cognitionem, ut dicit Card. Petra *loc. cit. n.* 40. subdens *ibid. n.* 41. bonum Jus favere Parochis, si non probetur legitima consuetudo; nam ipsi habent assistentiam Juris in tumulatione istorum carentium Sepulcro Majorum decedentium sine electione inter fines propriae Parochiae per Jura supra adducta: Card. de Luca *de Parochis disc.* 27. *n.* 2. Panimol. *decis.* 5. *n.* 1. *et* 5. Rota *part.* 11. *recent. decis.* 348. *n.* 9. et in his terminis Passerin. *loco cit. n.* 325. *cum sequent.* et alii. 69

Si autem adesset consuetudo quadragenaria cum titulo, tunc deberet attendi, prout etiam quando Ecclesia Cathedralis teneatur solvere quartam funeralem Parocho alterius Ecclesiae, si ibi sepulturam quis elegerit, ut declaravit *Sac. Congreg. Concilii in Mantuana die* 23. *Julii* 1694. et confirmavit *die* 30. *Aprilis* 1695. Et ita si sibi reservatum fuisset tale Jus in signum Superioritatis, quando Parochiae fuerunt distinctae, seu creatae: Sic. Card. Petra *loc. cit. n.* 41. Panimoll. *decis.* 70

5. *adnotat.* 4. *n.* 8. *et seq.* Barbosa *lib.* 3. *Jur. Eccles. cap.* 24. *n.* 16. Cavaler. *decis.* 649. *n.* 2. *et decis.* 295. *n.* 3. *coram Bichio;* Immo sufficeret etiam consuetudo immemorabilis sine titulo, cum ista quemcumque titulum praesumere faciat.

71 Clerici Beneficiati cum onere residendi, tam simplices, quam Curati decedentes sine electione sepulturae, et carentes sepulcro majorum, sepeliri debent in Ecclesia sui beneficii, et residentiae, et non in propria Parochia: Barbosa *in cap. Nos instituta* 1. *n.* 4. *de sepulturis*, Pirhing *lib.* 3. *Decretal. tit.* 28. *n.* 9. Sannig. *ibid. n.* 8. Vallensis *ibid. n.* 6. Reiffenstuel *ibid. n.* 24. Tusch. *litt. P. conclus.* 99. *n.* 5. Bursat. *Consil.* 226. *n.* 18. *et* 19. Beliet. *disquisit. Cleric. par.* 1. §. 3. *n.* 9. 10. 11. *et* 20. Joan. Asin. *in l. Familiaria, ff. de Rel. et sumpt. Funer.* Murga, et communis aliorum, teste Reiffenstuel *loco cit. arg. cap. Nos instituta* 1. *de sepult.* ibi: « In qua Coelesti pabulo refici consueverunt, ut justa Apostolum sint consolationum socii, ubi fuerunt passionum », *cap. De his* 5. *eod.* ibi: « A quibus receperunt salutis pabula »; *et cap. Cum quis* 2. *eod. in* 6. ibi: « In qua ille Officia consuevit audire Divina, et Ecclesiastica recipere Sacramenta ». Ubi, ut vides, statuitur, decedentes sine electione sepulturae, et carentes sepulcro Majorum, sepeliendos esse in Ecclesiis, in qua consueverunt audire Officia Divina, et Ecclesiastica recipere Sacramenta: Atqui Clerici beneficiati cum onere residendi, ibi Divina audiunt, et Sacramenta percipiunt; immo etiam Divina faciunt, et Sacramenta ministrant, ubi beneficium habentes servitium cum residentia praestant, ergo etc. Et ratio est, quia Clerici beneficiati cum onere residendi sunt potius Parochiani Ecclesiarum suorum respective beneficiorum, quam suorum domiciliorum, quia alias non in illis, sed in istis Sacramenta percipere, et Divina audire statutis a Jure temporibus deberent, *arg. cap. Omnis utriusque sexus* 12. *de Poenitent. et remissionib.* ubi statuitur, quod « Omnis utriusque sexus fidelis, postquam ad annos discretionis pervenerit, omnia sua solus peccata saltem semel in anno fideliter confiteatur proprio Sacerdoti, et injunctam sibi poenitentiam propriis viribus studeat adimplere, suscipiens reverenter ad minus in Pascha Eucharistiae Sacramentum »; adeoque cum Clericis beneficiatis cum onere residendi, non Parochus domicilii, sed Parochus beneficii residentialis divina administret, potius iste, quam ille censendus est eorum proprius Parochus cum Jure eos sepeliendi.

72 Nec valet objicere, quod Clericis Beneficiatis Viaticum, et extremam unctionem administret Parochus domicilii, et non Parochus beneficii, adeoque potius ille, quam iste censendus est eorum proprius Parochus cum Jure eos sepeliendi. Non valet, inquam, quia, concesso antecedente, negatur consequentia, cum in ordine ad Sepulturas Sacri Canones non attendant locum, ubi quis in extremis recipit Sacramenta, sed locum, ubi in vivis sanus Sacramenta recipere consuevit, et patet ex *cit. Jurib. n. anteced.* et clare denotant illi termini: *Consueverunt, consuevit*, adeoque cum Clerici beneficiati in vivis, et sani Sacramenta recipere consueverint in Ecclesiis suorum beneficiorum cum residentia, et non in illis suorum respective domiciliorum, sunt tumulandi in illis, non obstante, quod in extremis ab istis receperunt Viaticum, et extremam unctionem, quia hoc non evenit, quasi ipsi sint eorum proprii Parochi, sed quia proprii Parochi Ecclesiarum dictorum suorum beneficiorum fines, et territorium Parochorum suorum respective domiciliorum intrare, ibique ipsis invitis Sacramenta ministrare nequeunt, *arg. cap. Ecclesias* 1. *caus.* 13. *q.* 1. *cap. in Ecclesiis* 1. *de Capellis Monachor. cap. Cum singula* 32. *de Praebend. in* 6. cum similibus. Et de facto si quis recreationis, vel negotii causa in Villam extra suam Parochiam sitam se conferat, et ibi moriatur, non ibidem, sed si non habeat sepulcrum majorum, nec sibi elegerit sepulturam, in propria Parochia sepeliri debet, non obstante, quod in aliena Viaticum, et extremam unctionem receperit, text. expresso *in cap. Is qui* 3. *de sepulturis* in 6.

73 Uxor, licet sit sub potestate Viri, potest libere sine ejus licentia eligere sibi sepulturam, quia in hoc est sui Juris: *Communis*, textu espresso in *cap. De Uxore* 7. *de sepulturis*, juncto ejus Summario sic expresse dicente: « Mulier nupta libere potest sibi eligere sepulturam ».

74 Si autem uxor decedat, non electa sepultura, et adhuc superstite suo Marito, debet sepeliri in sepultura Mariti, si hic aliquam jam sibi elegit, et determinavit, aut jam determinavit sepeliri in sepulcro majorum: Abbas *in cit. c. De Uxore n.* 6. Barbosa *ib. n.* 3. Pirhing *loc. cit. n.* 12. Reiffeust. *loc. cit. n.* 14. Silvester verb. *Sepultura q.* 8. *dict.* 6. et alii: *arg. cap. Ebron* 2. *caus.* 13. *quaest.* 2. et sic censuit *Sacr. Congr. Rit. in Senogallien.* 15. *Januar.* 1633. apud Panimol. *dec.* 5. *adnotat.* 3. *n.* 32. Et ratio est, quia Maritus destinatione, et determinatione animi jam censetur esse sepultus in tali sibi electa, et destinata sepultura. Si autem maritus nondum sibi sepulturam elegerit, nec voluntatem suam circa ipsam adhuc declaraverit, uxor est sepelienda in sepulcro suorum majorum, si habeat, vel si non habeat, in Parochia, ubi decedit, *arg. cap. Nos instituta* 1. *cap. Ex parte* 5. *cap. In nostra* 10. *de sepultur. cap. Animarum* 1. *cap. is qui* 3. *et cap. Licet* 4. *eod. in* 6. Sic citat. Doctores et alii. 75

76 Si vero uxor remaneat vidua, et decedat, non sibi electa sepultura, quamvis habeat sepulcrum majorum, debet sepeliri in sepulcro mariti: *Communis* textu expresso *in c. Ebron. caus.* 13. *qu.* 2. ubi etiam redditur ratio his verbis: « Ut quos conjunxit unum conjugium, conjungat unum se-

pulcrum, quia una caro sunt, et quos Deus conjunxit, homo non separet »; Et concordat *cap. Unaquaeque* 3. *eadem caus. et qu.* ibi: « Unaquaeque mulier sequatur virum suum sive in vita, sive in morte ».

77 Et si talis uxor vidua plures habuerit maritos, sepeliri debet in sepulcro ultimi, textu expresso in *cap. Is qui* 3. *de sepulturis in* 6. §. *Mulier*, ibi. « Mulier autem, quae plures viros habuit successive, si sepulturam non eligat, est cum viro ultimo, cujus domicilium retinet, et honorem, tumulanda ».

78 Uxor vidua debet sepeliri in sepulcro mariti, etiamsi locum habitationis mutet, et redierit ad domum paternam, vel aliorsum se contulerit, *arg. cit. c. Ebron* 2. *caus.* 13. *qu.* 2. quio in tali vidua aliorsum se conferente militat ratio ibi allegata, nempe: « Ut quos conjunxit unum conjugium, conjungat unum sepulcrum »; Tale enim privilegium est datum personae, et non loco, et mulier vidua viduilem vitam servando, censetur durare in conjugio viri: Joannes Andreas *in cit. cap. Is qui* 3. *de sepultur.* in 6. Silvester verb. *Sepultura qu.* 8. *dict.* 5. Pirhing *lib.* 3. *decretal. tit.* 28. *n.* 12. Reiffenstuel ibid. *n.* 12. Donat. *tom.* 3. *tit.* 9. *qu.* 24. *n.* 9. cum aliis ibi allegatis, Sperell. *tom.* 1. *decis.* 88. *n.* 15. cum pluribus aliis ibi citatis, Panimol. *cit. decis.* 3. *adnotat.* 3. *n.* 36. et alii.

79 Non esset tamen uxor sepelienda in sepulcro mariti, si necdum ad ejus domum fuerit traducta, et ab ipso cognita, quia in tali casu non acquisivisset ejus domicilium, nec fuisset facta una caro cum ipso, quae sunt motiva, ob quae *ex cit. cap. Is qui* 3. *de sepulturis in* 6. *et cit. cap. Ebron.* 2.
80 *caus.* 13. *q.* 2. Uxor debet sepeliri in sepulcro mariti. Sic doctores citati, et alii passim. Item non est sepelienda uxor in sepulcro mariti in casu, quo ob ipsius adulterium factum sit divortium, et totalis separatio, quia tunc non est amplius de domo mariti, cum ejus domicilium juridice amiserit. Sic citati Doctores, et alii.

81 Si uxor moriatur praegnans, foetus in utero existens una cum matre mortuus, et non extractus, tamquam pars ventris sepelitur una cum matre in Ecclesia. Si autem extractus sit, ipse utpote non baptizatus, sepeliri debet extra locum sacrum, et mater in Ecclesia: *Communis* cum supracitatis Doctoribus.

82 An autem, sicuti ex supradictis uxor debet sepeliri in sepulcro mariti, ita etiam maritus decedens, non electa sibi Sepultura, debeat sepeliri in sepulcro uxoris? contendunt Doctores; Abbas enim *in cap. De uxore* 7. *de Sepulturis, n.* 7. tenet affirmativam sententiam, quam sequitur, et probabiliorem asserit Reiffenstuel *loc. cit. n.* 24. Et ratio istorum est, quia revera eadem prorsus militat Juris ratio in marito, quae in uxore, *cit. cap. Ebron* 2. *caus.* 13. *qu.* 2. adducta, nempe, « Ut quos conjunxit unum conjugium, conjungat unum sepulcrum, quia una caro sunt, et quos Deus conjunxit, homo non separet ». Ubi autem eadem est ratio, eadem quoque est Juris dispositio, *cap. Inter corporalia*, 2. *de translation. Episcop. l. Ideo* 27. *ff. de Legibus*, ibi: « Semper quasi hoc Legibus inesse credi oportet, ut ad eas quoque personas, et ad eas res pertinerent, quae quandoque similes erunt, quia ut expresse dicitur in l. *Non possunt* 12. *ff. eod.* ibi: « Non possunt omnes orticuli singillatim, aut Legibus, aut Senatus Consultis comprehendi, sed cum in aliquo casu sententia eorum manifesta est, is, qui Jurisdictioni praeest, ad ad similia procedere, atque ita Jus dicere debet ». Silvester vero *loco cit. dist.* 5. Pirhing *loc. cit. n.* 10. Donat. *loc. cit. tract.* 9. *qu.* 24. *n.* 11. Biccius 4. *part. Prax. resolut.* 293. *n.* 3. et alii partem negativam defendunt, *argum. cap. Unaquaeque* 3. *caus.* 13. *qu.* 2. ubi solum dicitur, quod « Unaquaeque mulier sequatur virum suum, sive in vita, sive in morte », non autem dicitur, e contra de viro; Tum quia absurdum est, quod maritus sequatur dispositionem uxoris, arg. *l. Si ita* 45. *ff. de Legat.* 2.

Ast hae rationes, et Jura per Auctores secundae 83
negativae sententiae adductae de facili, et recte solvuntur a Reiffenstuel *loco cit. n.* 25. quia dicit ipse, licet Maritus non teneatur sequi Uxorem, et in vita, et in morte, sicuti Uxor tenetur sequi Maritum, tenetur tamen Maritus sequi Uxorem post mortem, si non vigore citati Canonis *Unaquaeque mulier*, vigore tamen citati Canonis *Ebron*, ob rationis, et Juris omnimodam idemtitatem, nempe: « Ut quos conjunxit unum conjugium, conjungat unum sepulcrum, quia una caro sunt, et quos Deus conjunxit homo non separet »; Tum quia Canon *Ebron* majorem vim praeseferre videtur, utpote depromptus a Papa, nempe Gelasio, quam Canon *Unaquaeque mulier* depromptus a non Papa, nempe a S. Augustino, ut ibi patet. Nec est absurdum, quod vir sequatur dispositionem Uxoris, si aut Jura ita exigant, aut Uxor rationabiliter disponat. Immo est summe laudabile, et quandoque necessarium, quod Maritus sequatur dispositionem Mulieris, praesertim in piis operibus ad salutem aeternam tendentibus; Dicit enim Apostolus 1. *ad Corinth. cap.* 7. *num.* 14. quod sic faciendo « sanctificatus est Vir infidelis per Mulierem fidelem ». Nec in contrarium stat *cit. l. Si ita* 45. *ff. de Legat.* 2. ab Adversariis adducta; ibi enim non id, quod ipsi dicunt, sed solum dicitur quod vocabulo « feminco masculum non contineatur, *ibi*: Exemplum enim pessimum est feminino vocabulo etiam masculos contineri ».

Habitans in confinio duarum Parochiarum, scilicet in domo sita partioliter in fundo duarum Parochiarum, si decedat sine electione sepulturae, nec habeat sepulcrum majorum, sepeliri debet in illa Parochia, ex qua est ingressus in Domum: Si autem sint duae portae, sepeliri debet in illa Pa- 84

rochia, ex qua est porta principalis, sive anterior facies Domus, quia haec censetur nobilior: Sic Pignatell. tom. 8. *consult.* 5. *n.* 7. Barbosa *de Offic. et potest. Parochi par.* 2. *c.* 21. *n.* 43. *et de Offic. et potest. Episcop. alleg.* 32. *n* 71. Kugler. *de Matrim. n.* 298. De Justis *lib.* 1. *cap.* 19. *n.* 64. La Croix *lib.* 7. *n.* 241. cum Bartol. et Bald. ibi citatis.

85 Si quis in testamento disposuerit, ut sepeliatur in Parochia, in qua fuerit moriens, et casu moriatur in aliena Parochia, non debet sepeliri in hac aliena, sed in Parochia propril sui domicilii, quia per istum egressum, vel brevem absentiam non amisit propriam Parochiam, nec alteram acquisivit: Pignatell. *tom.* 4. *consult.* 151. La Croix *loco cit. n* 230. et alii.

86 Eligere sepulturam sibi benevisam potest quilibet, sive masculus, sive femina; Dummodo habeat debitam aetatem, et a Jure non prohibeatur: *Communis*, per text. *in c. Nos instituta* 1. *cap. Fraternitatem* 3. *cap. Cum super* 8. *cap. In nostra* 10. *de sepulturis*, *cap. Animarum* 1. *cap. Quis* 2. *eod.* in 6.

87 Et potest quis libere sibi eligere sepulturam, etiam extra propriam Patriam in diversa, et remota Provincia, etiam aliena: *Communis*, textu expresso *in cit. c. Nos instituta* 1. *de sepulturis*, ibi: « Nulli tamen negamus propriam eligere sepulturam, et aliam alienam; Dominus enim, et Magister alienam eligit ut propriam », juncta Glossa *ibidem verb. Alienam* id notante de Domino nostro Jesu Christo. « Qui natus in Bethlehem, nutritus in Nazareth, sepultus fuit in Hierusalem in sepulcro Joseph ».

88 Si quis autem eligat sepeliri in Sepultura aliena, non potest ibi sepeliri, nisi consentientibus Patronis sepulturae, quia, quod nostrum est, absque facto nostro auferri a nobis non potest, *l. Id quod nostrum* 11. *ff. de Regul. Juris*, ibi. « Id quod nostrum est, sine facto nostro ad alium transferri non potest ». Sebastianus Medices *de Sepultur. cap.* 9. *num.* 4. Barbosa *lib.* 2. *Juris Eccles. univers. c.* 10. *num.* 12. Ventriglia *tom.* 1. *Adnotat.* 52. §. *Unic. num.* 3. et alii passim.

89 Quoad hunc effectum autem non dicuntur Patroni Rectores Ecclesiarum, vel superiores Regulares, sed illi, quibus per dictos Rectores, seu Superiores Regulares, concessa est sepultura. Unde in similibus casibus est expresse petenda praedicta licentia a dictis Patronis, vel eorum successoribus, sine qua licentia Rectores, vel Superiores Regulares in praedictis sepulturis aliquem sepelire non possunt, quia de Jure in fundo, in quo quis habet usum, non potest Dominus inhabitare, invito usufructuario, *l. Heres* 12. *ff. de Usu, et Usufructu*, *et habitatione*. Patroni enim prohibere possunt, ne alii in suis sepulcris tumulentur, *l. Locum* 2. *l. Familia* 5. *l. Vel quod* 7. *l. Si plures* 41. *ff. de Religiosis, et sumptibus Funer.* *l. Jus sepulcri* 13. *Cod. eod.* Ventriglia *loc. cit. num.* 3. Barbosa *loc. cit. n.* 12. et alii. Extinctis autem Patronis omnibus, tunc Rectores Ecclesiae, seu Regulares possunt non solum alios mortuos ibi sepelire, sed etiam sepulturam alteri concedere, quia mortuo usufructuario, ille usus redit ad proprietatem libere; *l. Corruptionem ususfructus* 16. *Cod. de usufructu, et habitatione*, Sebastian. Medices *loc. c. q.* 8. *n.* 3. Ventriglia *loc. cit. n.* 3. et alii. 90

Item possent Rectores Ecclesiae, seu Regulares in patronatis sepulcris aliquem alium tumulare, interveniente causa necessitatis; Lavorius *variar. Lucubrat. titul.* 2. *c.* 11. *n.* 36. post Abbatem, et Roman, ibi citatos, Ventriglia *loc. cit. num.* 3. et alii. Quod enim non est licitum in Lege, necessitas facit licitum *cap. Quod non est* 4. *de Regulis Juris cap. Quoniam* 13. *caus.* 1. *quaest.* 7. cum necessitas non habeat Legem *cap. Sicut* 11. *de consecrat. dist.* 1. *cap. Omnes* 1. *de Feriis*, *cap. Consilium* 2. *de observ. jejunior. cap. Consiluisti* 3. *de celebrat. Missar.* In qualibet enim dispositione intelligitur excepta necessitas; *cap. Licet* 6. *de poenitent. et remissionibus*; Fagnan. *libr.* 1. *decretal. in cap. Nihil* 44. *de election. n.* 26. 91

Si plures sint Patroni, debent omnes consentire nec sufficit consensus majoris partis ad hoc, ut Cadaver illius, qui eligit sepulturam in alieno sepulcro, possit ibidem sepeliri, textu expresso *in l. Si plures* 41 *ff. de Religios. et sumptibus funer.* ibi: « Si plures sint Domini ejus loci, ubi mortuus infertur, omnes consentire debent, cum extranei inferantur »; Quod enim omnem tangit, ab omnibus approbari debet, textu expresso *in c. Ad haec* 6. *de Offic. Archidiacon.* ibi: « cum ab omnibus, quod omnes tangit, approbari debeat ». 92

Decedens facta electione sepulturae alterius Patroni, si patronus deneget consensum, nec intendat admittere Cadaver ad ejus sepulturam, dicitur decedere non facta electione; Nam idem est, aliquid non esse factum, quam nulliter factum, *l. Si se non obtulit.* 4. §. 6. *ff. de re judicata*, ibi: « Condemnatum accipere debemus eum, qui rite condemnatus est, ut sententia valeat; Caeterum si aliqua ratione sententia nullius momenti sit, dicendum est, condemnationis verbum non tenere ». Paria enim sunt non esse, et nullum esse, *arg. l. Duo sunt Titii*, *ff. de Testamentaria Tutela*. Et quod nullum est, nullum producit effectum, *cap. illud* 8. *de Jurepatronatus*, Ventriglia *loc. cit. num.* 5. Paris *consil.* 93. *num.* 11. *lib.* 1. et alii. Contrarium tamen dicendum esset, si accederet Episcopi, vel Rectoris Ecclesiae dispensatio, qui possunt illam concedere in casu necessitatis, etiam invito Patrono: Bonacina *tom.* 2. *de contract. disp.* 3. *quaest. de punct.* 3. *n.* 4. Ventriglia *loco cit. num.* 5. et alii, *arg. citatis Juribus supra n.* 91. 93

Filiusfamilias dummodo pubes sit, et sit sui juris, potest etiam sine consensu Patris sibi libere eligere Sepulturam. *Communis*, *cap. Unaquaeque* 94

4. §. *Exemplio caus.* 13 *q.* 2. *cap. Nos instituta* 1. *de Sepulturis, cap. Licet* 4. *eod. in* 6. cum similibus; Et ratio est quia quo ad jura spiritualia, quale est etiam Jus sepulturae, *cap. Quaesita* 12. *caus.* 13. *q.* 2. filiusfamilias patriae potestati subjectus non est.

95 Item servus, al pubes sit, potest ex eadem ratione sibi libere eligere sepulturam, quia servitus est de Jure temporali, et nequit extendi ad spiritualia: Card. Petra *tom.* 2. *Commentar. ad Constit.* 2. *Honorii III. num.* 18. Samuel. *de sepultur. tract.* 1. *disput.* 5. *controv.* 1. *conclus* 8. Lavorius. *loco cit. cap.* 11. *tit.* 2. *n.* 146. Ventriglia, Panimol. Murga, et alii passim.

96 Item sepulturam sibi eligere libere possunt Novitii etiam extra Monasterium, et in alia Ecclesia, quia cum hi possint vivi libere discedere a Monasterio, et ad saeculum redire, *cap. Consuluisti* 19. *cap. Statuimus* 23. *de Regularib.* cum similibus, id illis debet etiam permitti in morte, *arg. cap. Religiosi* 5. *de sepulturis in* 6. ubi ideo praecise prohibetur Religiosis professis eligere sepulturam, quia *velle, et nolle non habent*, ergo a sensu contrario, quia Novitii *velle et nolle* adhuc habent, cum obedientiam nondum promiserint, sine dubio possunt sibi libere eligere sepulturam: Pirhing *loco cit. num.* 25. Reiffenstuel *loco cit. n.* 43. Engel *loco cit. num.* 12. Donat. *tom.* 3. *tract.* 10. *q.* 4. Armilla verb. *Sepultura num.* 6. et alii passim.

97 Religiosi tamen Professi in Claustris morientes non possunt sibi eligere sepulturam: *Communissima*, textu expresso *in cit. cap. Religiosi* 5. *de sepulturis in* 6. ibi: « Religiosi, nisi a propriis Monasteriis adeo forsitan sint remoti, quod ad ea, cum moriuntur, commode portari non possint, nequeunt (cum velle, vel nolle non habeant) sibi eligere sepulturam, sed sunt apud sua Monasteria tumulandi ».

98 Et hoc procedit etiam de Praelatis, et Superioribus Regularibus; quia licet Praelati habeant aliquod velle, et nolle, non tamen proprium, et absolutum a Regula, et constitutionibus, sed commensuratus illis, et dependenter ab illis; adeoque si Regula, et Constitutiones hoc illis non concedant, standum est Juri canonico *in cit. c. Si Religiosi* 3. *de Sepulturis in* 6. quod loquitur de Religiosis indistincte, et universaliter; Ubi enim Jus non distinguit, nec nos distinguere debemus, *l. De pretio* 8. *de Publicana in rem action.* et verba generalia generaliter sunt intelligenda, *cap. Quia circa* 22. *de privileg.* Tum quia Regulares per Praelaturas, seu Superioritates, non desinunt esse Regulares, et in ipsis perseverat dispositio Juris Canonici *in dict. cap. Si Religiosi*, quia quamvis respectu suorum subditorum habeant *velle, et nolle*, secus autem respectu suorum superiorum, ut patet de Superioribus, seu Praelatis localibus respectu Provincialium, de Provincialibus respectu Generalium, et de Generalibus respectu Summi Pontificis. Sic expresse Donatus *tom.* 2. *resolut.* 51. *n.* 158. et alii contra multos alios.

99 Impuberes nequeunt sibi eligere sepulturam: *Communis*, textu expresso *in c*[illegible]*p. Licet* 4. *de sepultur. in* 6. ibi: « Nequeu[illegible], antequam ad annos pubertatis pervenerint, eligere sepulturam ». Nisi tamen malitia suppleat aetatem, quia tunc posse sibi eligere sepulturam, tenent Ventriglia *l. cit. num.* 11. Zerola *in praxi Episcop. part.* 1. *verb. Sepultura* §. 1. Sperell. *decis.* 89. *num.* 2. Lavorius *variar. Lucubrat. tit.* 2. *cap.* 11. *num.* 109. Sebastian. Medic. *de sepultu. qu.* 8. *num.* 3. Lapus *allegat.* 59. *num.* 2. Barbos. *lib.* 2. *Jur. Ecclesiastic. univers. cap.* 10. *sub* num. 27 Didacus Narbona *in tract. de aetat. ad omnes humanos actus requisit. ann.* 14. *q.* 4. *in princip.* Card. Petra *loc. cit. num.* 3. et alii.

100 Pro impubere nequeunte sibi eligere sepulturam, potest ipsi illam eligere Pater, ubi ad id adest legitima consuetudo: *Communis*, textu expresso *in cit. cap. Licet* 4. *de sepulturis* in 6. ibi: « Licet Pater minores filios, qui nequeunt, antequam ad annos pubertatis perveniant, eligere sepulturam, possit (si consuetudo terrae id habeat) quo voluerit sepelire, hoc tamen non potest, ubi consuetudo hujusmodi non habetur, sed sunt cum suis Majoribus, vel in Parochiali Ecclesia tumulandi ».

101 Nequit tamen Pater sepulturam eligere Filio impuberi, ubi non adest talis consuetudo, ut expresse loquitur citatus textus, ibi: « Hoc tamen non potest, ubi consuetudo hujusmodi non habetur ». Et sic tenent Barbosa *in cap. de sepultur. num.* 5. Gratian. *disceptat.* 94. *n. ultim.* Bellet. *disquisit. Cleric. part.* 1. *tit. de Cleric. debitor.* §. 3. *n.* 17. Sperell. *decis.* 89. *num.* 3. Pignatell. *tom.* 7. *consult.* 21. *n.* 1. Passerin. *de statib. homin. tom.* 2. *q.* 187. *art.* 4. *n.* 270. Matthaeucc. *loco cit. num.* 25. Genuens. *in prax. Cur. Episcop. Neapolit. cap.* 76. *num.* 4. *impress. Venet.* ubi tradit, hanc consuetudinem non esse Neapoli; Card. loco *cit. sub n.* 9. *Vers. Verum*, ubi refert, sic in terminis firmasse *Sacram Congregat. Concilii in Placentina* 27. *Novembris* 1619. in qua respondit « Ad primum: Patrem, si legitima consuetudo loci id non habeat, eligere non posse ». Et sic censuit novissime *Sacr. Congregat. Concil. in Alexanen. Funerum* 13. *Julii* 1743. *in responsione ad IV. et V. dubium.*

102 Non desunt tamen Doctores magni nominis defendentes, quod hodie generaliter, et nulla attenta consuetudine, permittitur parentibus eligere sepulturam Filio impuberi in quacumque Ecclesia etiam Regularium: Sic Ventriglia *in prax. Annotat.* 52. §. *Unic. num.* 13. Barb. *in Summ. Apostolic. decis. verb. Sepultura num.* 14. Laurent. de Peirin. *de privileg. Regul. tom.* 3. *in fine pag.* 570. Samuel. *de sepultur. tract.* 1. *disp.* 4. *controv.* 1. *conclus.* 4. Murga *disquisit.* 9. §. 1. *Conclus.* 2. *n.* 4. Nicolius *Lucubrat. utriusque Jur. tom.* 1. *lib.* 4. *tit.* 15. *de interdict. n.* 21. et videtur facere Ro-

ta dec. 16. n. 8. post Antonell. *de juribus Cleri- cor. in Casalen. Quartae Funerolium super bono jure* 16. *Januarii* 1697. *coram Eminentissimo Caprara*, ubi non requirit licentiam Parochi, aut Capituli, et alii, qui omnes se fundant in resolutione *Sacrae Congregationis* Regularium *sub die* 20. *Januarii* 1640. penes Peirin. *loco cit.* Barbosam *loco cit. n.* 14. Murgam *loco cit. num.* 7. quae sic habet: « Sacra Congregatio negotiis Regularium praeposita saepius censuit, licere Parentibus in quacumque Ecclesia voluerint, etiam Regularium, eorum Filiis Minoribus, qui ad annos pubertatis nondum pervenerunt, eligere sepulturam, nec a Parochis locorum impediri posse, aut debere; praesertim vero si in dictis Regularium Ecclesiis sepeliri consueverint, vel in eis habeant sepulcra Majorum ». Et ad id facit Decret. Sacrae Congreg. Concil. in Novariens. 15. Martii 1704. in respon. ad primum.

103 Si adsit sepulcrum Majorum in Ecclesia Regularium, tunc, praecisa consuetudine, debent impuberes ibi sepeliri, ut declaravit *Sac. Cong. Concilii in Firmana jurium Parochialium ad tertium, et in Novariens.* 15. *Martii* 1704. *ad Primum*, teste Card. Petra *loco cit. n.* 9. *in fine.*

104 Facultas permissa Patri eligendi sepulturam Filio impuberi non potest exerceri post mortem ipsius Filii, sed solum pendente ipsius vita: Sperel. *dec.* 89. *n.* 5. Card. Petra *loco cit. n.* 11. Nicolius *loc. cit. tit.* 15. *de interdict. n.* 21. Murga *loc. cit. tract.* 7. *sect.* 2. *disp.* 9. §. 9. *num.* 3. Lavorius *loc. cit. tit.* 2. *c.* 11. *sub n.* 18. Aidan. *in Compend. Canonic. resolut. lib.* 2. *tit.* 17. *n.* 5. Barbosa *cit. cap.* 20. *num* 28. *et in Summa Apostolic. dec. verb. Sepultura num.* 6. Ventriglia *loc. cit. num.* 18. Diana *tom.* 5. *tract.* 3. *de casib. occurrent. tempore mortis resol.* 107. *circa med.* et sic declarasse *Sacram Congr. Episcop. et Regul. in Fulginaten.* 27. *Octobris* 1587. nempe quod « sepulturam pro Filio minori in vita, non post ejus mortem, potest Pater eligere », testantur Barbosa *in Summa loc. cit. num.* 6. Ventriglia *l. cit.* Lavorius *loco cit.* Aidan. *loco cit.* et alii, et Pignatell. tom. 7. *consult.* 21. ubi plura adducit Decreta ad rem. Vide tamen Sperel. *loco cit. nu.* 5. subdentem etiam sic rescripsisse *in una Montis pelusii* 6. *Junii* 1659. *sub verb. Quarta funeralis n.* 32. *decret. Sacr. Congreg. Concilii in responsione ad* 1.

105 Deficiente Patre, potest Mater eligere sepulturam Filio impuberi, si ad id concurrat legitima consuetudo, secus non: Cardin. Petra *loco cit. n.* 6. Barbosa *cit. cap.* 10. *n.* 38. Panimol. *tom.* 1. *decis.* 5. *adnotat.* 3. *n.* 24. Lavorius *loco cit. c.* 11. *num.* 119. et alii passim. Et declaravit *Sacr. Congreg. Concilii in Majoricens.* quae refertur in *Constit.* 6. *Innocentii XI.* §. 6. *tom.* 5. *Bullarii*, et adducitur a Matthaeucci *loco cit. num.* 25. ibi: Ad dubium: « An Mater pro Filiis impuberibus possit eligere sepulturam? *Respondit*: Non licere Matribus eligere sepulturam pro filiis impuberibus, cessante legitima consuetudine ». In Avellinen. tamen 15. *Septembris* 1605. statuit sic: « Etiam Mater, cum Pater non adest, potest filio impuberi sepulturam eligere vivente tamen filio », apud Pignatel. *loc. cit.*

Talis consuetudo pro eligenda sepultura filiis impuberibus debet esse generalis in loco, vel Civitate; alias consuetudo particularis alicujus Ecclesiae ceteris ejusdem Urbis Ecclesiis praejudicaret, ut colligitur ex *cit. cap. Licet, de sepulturis in* 6. ibi: *Consuetudo Terrae*, et expresse *ibid.* notant Archidiacon. *ante num.* 1. Franch. *ante num.* 2. et Ancharan. *num.* 3. et alii, Sperel. *cit. decis.* 89. *num.* 34. *cum seq.* allegans ad id casus decisos, et alios Doctores. 106

Item talis consuetudo debet esse legitime praescripta, quae quo ad Patrem sufficit decennalis, cum ipsi assistat Jus *in cit. cap. Licet*, apponbante talem consuetudinem: Card. Petra *loco cit. n.* 7. cum Glossa, Barbosa, Ventriglia, Passerin. ibi allegatis, Matthaeucc. *loco cit. nu.* 25. Sperel. *loc. cit. n.* 20. cum aliis ibi adductis, et alii. Quo ad Matrem autem, cui Jus non assistit, requiritur consuetudo quadragenaria, nec sufficit decennalis: Card. Petra *loco cit. n.* 12. Sperell. *loco cit. num.* 20. cum aliis ibi allegatis, Matthaeuc. *loco cit. n.* 25. Bursat *consil.* 226. *n.* 218. *col.* 3. Sebastian. Medices *loco cit. q.* 8. *nu.* 23. Moronus *resolut.* 51. *num.* 43. et alii. 107

Et haec quadragenaria consuetudo introduci potest etiam favore Avorum, Fratrum, Consanguineorum, Affinium, Tutorum, Administratorum, Maritorum, Uxorum, Dominorum, et Amicorum, quia etiam in istis adest eadem ratio consuetudinis considerata in Patre, vel Matre, ut per Gloss. *in d. cap. Licet et* ibi Franch. *n.* 3. et Stephan. Gratian. *tom.* 1. *disp. forens. disputat.* 94. *num.* 80. apud Sperel. *loco cit. nu.* 16. et tenent Card. Petra *loco cit. nu.* 19. et alii apud Gratian. *loco cit*, aliique plures. Contrarium tamen tenuerunt Ioan. Asin. *l. Familiaria sepulcra, ff. de Religios. et sumptib. funer.* Bursat. *consil.* 226. *nu.* 118. *col.* 3. Bellet. *disquisit. Cleric. tit. de Cleric. debitor.* §. 3. *n.* 18. Barbosa *in Collect. ad cap.* 1. *n.* 6. *de sepultur.* 108

Impuberes decedentes non sibi electa sepultura a supradictis ad id facultatem habentibus ratione legitimae consuetudinis, sepeliendi sunt in sepulcro suorum majorum, si habeant, vel si non habeant, in propria Parochiali: *Communis*, textu expresso *in cit. cap. Licet* 4. *de sepultur. in* 6. ibi: « Sed sunt cum suis Majoribus, vel in Parochiali Ecclesia tumulandi. 109

Electio sepulturae probari debet, cum sit quid facti, et sufficit probatio, non solum per testamentum, et codicillum validum, sed etiam invalidum, per scripturam manu propria subscriptam, per duos testes, etiamsi sint singulares, et per solum dictum Confessarii: Riccius *in praxi* 1. *part. re-* 110

solut. 575. *per tot.* Mascard. *de probationibus* 3. *vol. concl.* 1297. Lavor. *loco cit. cap.* 11. nu. 18. Molfesius *in summa tom.* 2. *tract.* 13. *cap.* 8. *n.* 32. Ventriglia *loco cit. n.* 44. Cardin. Petra *loco citat. n.* 21. et alii passim. Et sic pluries declaravit Sacra Congregat. Concil. et signanter die 14. Februarii 1666. et Benedict. XIII. Constitut incip. *Pretiosus* §. 69.

111 Electio sepulturae potest variari toties quoties eligenti videbitur usque ad finem vitae, electio enim sepulturae est pars ultimae voluntatis; omnis autem actus ultimae voluntatis sua natura est
112 revocabilis, adeoque etc. *Communis*. Et haec revocatio potest fieri, non solum expresse, sed etiam tacite per secundam electionem; regulare enim est in actibus causa mortis, ut secunda voluntas revocet primam: *Communis*.

113 Electio sepulturae semel legitime facta, si non revocetur, perseverat usque ad mortem: Unde si infirmus eligens sepulturam convalescat, et postea moriatur ex alia infirmitate, etiam per longissimum tempus, censetur mori cum electione sepulturae, et est sepeliendus in ipsa sepultura semel ab ipso electa, nam illa electio facta non censetur revocata, nec infirmata, ex quo infirmus pro tunc non decesserit, sicuti testamentum factum in articulo mortis non infirmatur ex eo, quod testator convaluerit; *l. fin.* et *ibi* Bald. et alii *ff. de hered. instit. c. Licet, de Procuratoribus* in 6. cum similibus, et in terminis firmavit *Sac. Congreg. Concil.* 14 *Februarii* 1666. *in responsione ad tertium*, ut mox infra patebit.

114 In materia electionis sepulturae valde notanda sunt responsa Sacrae Congregation. Concilii ad infrascripta dubia.

I. « An sit valida electio sepulturae, quamvis sive sanus, sive infirmus coram Parocho elegerit »?

II. « An ad validitatem electionis sepulturae requiratur testamentum in ultima infirmitate, vel sufficiat, quod eligatur antea per alium actum publicum, qui testamentum non sit?

III. « An sit nulla electio sepulturae, quando ipsa eligitur per testamentum factum in vita, et non in morte »?

IV. « An qui habet Capellam suae familiae cum propria sepultura, aut Capellam erexerit cum sepultura propria, moriens absque sepulturae electione sepeliendus sit in Cathedrali »?

V. « An valide eligatur sepultura coram duobus testibus »?

VI « An electio sepulturae per nutus, et signa in casu, quo quis loqui non possit, sit valida »?

VII. « An confratres sodalitatum, non electa sepultura, possint sepeliri in sepulcro suae Ecclesiae »?

VIII. « An electiones sepulturae, quae jure praesumuntur, sicut uxoris respectu mariti, filii respectu patris, eorumque majorum, ac servorum respectu dominorum, sint validae »?

IX. « An qui post mortem mandat suum corpus indui habitu tertiariorum, sit sepeliendus in Ecclesia Regulari »?

Ad quae sub die 13. Februarii 1666. respondens declaravit, censuit, et decrevit, ut sequitur.

Ad I. « Censuit esse validam, dummodo Parochus non testetur ad proprium commodum ».

Ad II. « Censuit non requiri necessario testamentum ».

Ad III. « Censuit non esse nullam ».

Ad IV. « Non sepeliendum in Cathedrali ».

Ad V. « Esse validam ».

Ad VI. « Esse validam; dummodo sufficienter constet de voluntate eligentis ».

Ad VII. « Negative ».

Ad VIII. « Censuit quatenus electa non fuerit sepultura, uxorem in sepulcro ultimo viri sepeliendam, filios vero in sepulcro majorum, servus autem in Parochia ».

Ad IX. Censuit negative: Pignatell. *tom.* 1. *consult.* 17.

Clericis omnibus sive saecularibus, sive Regularibus est graviter prohibitum in virtute sanctae obedientiae, et sub interminatione maledictionis aeternae, ne aliquo medio voto, vel juramento, aut pacto, seu promissione inducant, ut apud eorum Ecclesias sepulturam eligant, vel jam electam ulterius non immutent, textu expresso in *c. Animarum* 1. *de sepulturis in* 6. ibi: « Universis Religiosis, et Saecularibus Clericis cujuscumque status, vel conditionis existant, in virtute sanctae obedientiae, et sub interminatione maledictionis aeternae districtissime prohibemus, ne aliquos ad movendum, jurandum, vel fide interposita, seu alias promittendum inducant, ut apud eorum Ecclesias sepulturam eligant, vel jam electam ulterius non immutent ». 115

Insuper Clerici saeculares, et Regulares quod ad hoc transgressores incurrunt, ultra gravissimam culpam, etiam ipso facto excommunicationem majorem Papae reservatam, textu expresso *in Clem. Cupientes* 3. §. *Sane, de poenis*, ibi: « Sane temerarios Violatores Constitutionis illius, quae Religiosis, et Clericis saecularibus prohibet, ne aliquos ad vovendum, jurandum, vel fide interposita, seu alias promittendum inducant, ut sepulturam apud eorum Ecclesias eligant, vel jam electam ulterius non immutent, similem sententiam (*scilicet excommunicationis*) poena in dicta Constitutionem contenta in suo perdurante robore, incurrere volumus ipso facto, ab alio, quam a Sede Apostolica, praeterquam in mortis articulo, nullatenus absolvendos, nullis privilegiis, aut statutis cujuscumque tenoris existant super his valituris ». 116

Dictam excommunicationem incurrunt Clerici, et Religiosi, etiamsi effectus sepulturae non sit subsequutus; dummodo subsequutus sit effectus immediatus inductionis, idest electio per juramentum, vel votum, vel pactum. Unde non sufficit promissio de eligendo, ut dicatur inductio facta: Sic Bonifac. in *dict. Clementina n. ult.* et Cardi- 117

nal. *in cit. cap. Animarum* 1. *de sepult. in* 6. Silvester verb. *Excommunicatio* 7. *nu.* 49. Rodor. *quaest. Regular.* 58. *art.* 7. *dub.* 5. Ventriglia *loc. cit. n.* 37. Matthaeucc. *loco cit. n.* 20. et alii contra Bonacinam *tom.* 3. *de Excommunic. in particul. disput.* 2. *qu.* 5. *punct.* 8. *nu.* 2. *vers. Secundo.*

118 Dictam Excommunicationem, aliasque poenas non incurrunt Clerici, et Religiosi inducentes aliquem ad eligendam sepulturam in Ecclesia aliena, sed necessario requiritur, ut inducant ad eligendam sepulturam in propria Ecclesia ad se pertinente, ut clare patet ex verbis *cit. cap. Animarum*, ibi: *Ut apud eorum Ecclesias sepulturam eligant*, *et cit. Clementina Cupientes*, §. *Sane*, ibi: *Ut sepulturam apud eorum Ecclesias eligant*; Ventrig. *loc. cit. n.* 39. Lavorius *loc. cit. cap.* 11. *n.* 10. Bonacina *loco cit. vers. Secunda conditio*, Matthaeucc. *loco cit. n.* 26. Monaceli. *tom.* 3. *titul.* 1. *formul.* 38. *nu.* 9. *et tom.* 4. *supplement. ad tom. n.* 417. Medices *loco citat. quaest.* 8. *n.* 17. alii passim.

119 Supradictam excommunicationem, aliasque poenas incurrunt solum Clerici, et Religiosi inducentes scienter, vel cum ingenti temeritate, quae scientiam Legis supponit, non autem ignorantes prohibitionem, nisi ignorantia sit affectata: Colligitur aperte ex verbis *cit. cap. Animarum*, ibi: *Praesumpserint sepelire*, *et citat. Clementina Cupientes*, §. *Sane*, ibi: *Sane temerarios violatores*; Praesumptio enim, et temeritas scientiam Legis, et prohibitionis supponunt, Ventriglia *loco cit nu.* 40. Matthaeucc. *loc. cit. n.* 26. et alii.

120 Ut Clerici, et Religiosi incurrant praedictam excommunicationem, aliasque poenas, requiritur, ut ad eligendam sepulturam in eorum Ecclesiis induxerint medio voto, aut juramento, vel pacto, seu promissione irrevocabili: Non tamen incurrunt, si ad id dederint solum simplex consilium, aut adhortationem: Colligitur clare ex verbis *cit. c. Animarum*, *et cit. Clementin. Cupientes* §. *Sane*, ibi: « No aliquos ad vovendum, jurandum, vel fide interposita, seu alias promittendum inducant ». Sic teste Monacell. *tom.* 3. *tit.* 1. *formul.* 38. *n.* 10. communiter tradunt Samuel. *de Sepulturis*, *tract.* 1. *disp.* 2. *controv.* 1. *concl.* 8. *n.* 16. Pasqualig. *ad Lauret. de Franch. controv. pag.* 2. *quaest.* 63. *n.* 2. Donat. *prax. rer. Regular. tom.* 3. *tract.* 9. *quaest.* 27. *nu.* 3. et etiam Card. Petra *loc. cit. n.* 45. cum pluribus aliis ibi citatis.

121 Immo ex Bonifac. *in dict. Clement. n.* 74. Roderic. *loc. cit. art.* 7. *in fine*, Tolet. *lib.* 1. *cap.* 36. §. *Quarta*, Suarez *disp.* 22. *de Censur. sect.* 5. *n.* 25. Sayr. *lib.* 5. *cap.* 12. *nu.* 9. Ventriglia *loc. cit. n.* 38. poenae appositae *in cit. cap. Animarum*, *et cit. Clementina Cupientes* non procedunt quando quis inducitur ad eligendam sepulturam in testamento, seu ultima voluntate.

122 An autem Parochi, ut supra, inducentes alienos Parochianos ad eligendam sepulturam in sua Parochia, vel ad non mutandam jam electam, seu impedientes proprios, ne ipsam eligant in Ecclesiis Regularium, incurrant praedictam excommunicationem, aliasque poenas? Controversia est inter Doctores. Bonacina enim *tom.* 3. *de Excomm. in particulari extra Bullam Coenae disput.* 2. *quaest.* 5. *punct.* 4. *nu.* 5. quem sequitur Ventriglia *loc. cit. n.* 43. defendit partem negativam, ex quo, ut ipse ait, dicta Constitutio *in cap. Animarum*, *et dicta Clementina Cupientes*, edita fuerit in favorem Parochorum, et quod inductum est in favorem alicujus, in ipsius odium retorqueri non debet; *leg. Nulla*, *ff. de Legibus*, *et c. Quod ob gratiam* 61. *de Reg. Juris* in 6. Monaceli. autem *tom.* 4. *supplement. ad* 3. *tom. n.* 60. docet mordicus sententiam affirmativam, dicens cavendum esse a tali sententia, et a doctrina Bonacinae, quia dicit ipse, Bonacina in hoc fallitur, cum non in favorem Parochorum, sed decedentium, ad hoc nempe, ut libere quandocumque, et ubicumque placuisset eis, sepulturam eligere possent, edita fuerit utraque citata Constitutio tam Bonifacii VIII. *in dict. cap. Animarum* 1. *de sepult.* quam Clementis V. *in d. Clementina Cupientes* 3. *de poenis.* Unde Parochi in his transgressores aeque ac alii Clerici Saeculares, et Religiosi incurrunt dictam excommunicationem, aliasque poenas, ut pro indubitato tenent Samuel. *de sepult. tract.* 1. *disp.* 2. *controvers.* 5. *per tot. et controv.* 8. *n.* 7. *et* 15. Passerin. *de statib. homin. tom.* 2. *q.* 187. *art.* 4. *n.* 319. quia directe violant legem, et morientes inducunt ad obligationem contra legis mentem, quae fuit, et est, ut electio sepulturae maneat libera, et ut adhibeatur remedium contra avaritiam, ut bene observat Passerin. *loc. cit. n.* 423. quae ratio aequo militat in Parochis respectu alienorum parochianorum, ac in Clericis saecularibus, et Regularibus respectu ceterorum, et ubi eadem est ratio, eadem est Legis dispositio; *l. Illud*, *ff. Ad Legem Aquiliam*, et *cap. Inter Corporalia* 2. *de translation. Episcop.* Tum quia, ubi Jus non distinguit, nec nos distinguere debemus; *leg. de Pretio* 8. *de Publiciana in rem action.* et verba generalia (ut sunt *in cit. Constitut.*) generaliter sunt intelligenda; *c. Quia circa* 22. *de privileg.* Et sic videtur supponere etiam Donatus *tom.* 3. *tract.* 9. *de Sepult. q.* 10. Congregatio Concilii in Laudensi Funerum die 2. Martii 1711: in respons. ad tertium, teste d. Ursaya *tom.* 1. *p.* 2. *discept.* 14. *n.* 137.

Hinc cum in dictis Constitutionibus fiat sermo generaliter, et indefinite de Religiosis, non distinguendo inter fratres, et moniales, nec inter fratres clericos, et conversos, praedictam excommunicationem, aliasque poenas incurrunt etiam moniales, et fratres conversi vere professi inducentes ad electionem Sepulturae voto, juramento, vel pacto, ut tradunt communiter Doctores cum Samuello *de Sepulturis tract.* 1. *disp.* 2. *controv.* 1. *conclus.* 5. *n.* 12. 123

Non incurrunt tamen dictam excommunicatio- 124

nem, aliasque poenas Saeculares, seu Laici, etiamsi voto, vel juramento, seu pacto, vel promissione irrevocabili inducerent aliquem ad Sepulturam oligendam in aliqua determinata Ecclesia, quia dictae Constitution. *in cit. cap. Animarum*, et *in cit. Clementin. Cupientes*, loquuntur solum de Religiosis, et Clericis saecularibus, et non de saecularibus, seu laicis. A diversis autem non fit illatio; *leg. Papinianus* 20. *de Minoribus*; *cap. Ad audientiam* 12. *de Decimis*. Nam ad incurrendam talem Juris poenam necesse est, ut sint Religiosi, vel Clerici Ecclesiastici: Monacell. *tom.* 3. *tit.* 1. *formul.* 38. *num.* 11. Medices *de Sepult. part.* 1. *qu.* 8. *n.* 18. Ventriglia *loc. cit. n.* 41. Samuel. *loco cit. concl.* 20. *num.* 46. *et* 47. et alii passim.

125 Aliae poenae, quibus ultra excommunicationem subjacent, ut supra, iuducentes voto, juramento, pacto, seu promissione irrevocabili ad eligendam sepulturam, vel jam electam non immutandam, sunt, quod tales Religiosi, seu Clerici Saeculares teneantur intra decendium, tam ad restitutionem sepultorum corporum, quam etiam omnium, quae occasione sepulturae illorum pervenerunt quomodolibet ad eosdem. Et si dictam restitutionem integraliter non fecerint, eorum Ecclesiae, et Caemeteria subjaceant interdicto, donec satisfecerint, textu expresso *in cit. cap. Animarum* 1. *de sepult. in* 6. §. *Si vero*, ibi: « Si vero iidem Religiosi, vel Clerici praedictos in suis Ecclesiis, vel Coemeteriis praesumpserint sepelire, ad restitutionem tam sepultorum corporum (si petantur) quam etiam omnium, quae occasione sepulturae illorum perveneriut quomodolibet ad eosdem infra decendium integraliter faciendam, ipsos obligatos esse censemus, quam nisi fecerint, Ecclesiae ipsae apud quos sepulti fuerint, nec non et coemeteria earumdem ex tunc eo ipso sint, et tamdiu maneant Ecclesiastico supposita interdicto, donec ab eis facta fuerit restitutio plenaria omnium praedictor. ».

126 Insuper *in cit. cap. Animarum* §. *Nos enim*, statuitur, quod electio ad hujusmodi inductionem facta ipso Jure sit nulla, debeantque ita eligentes ibi sepeliri, ubi nulla electione facta alias de jure debuissent; ibi: « Nos enim, si secus actum fuerit, electionem talem decernimus nullius penitus existere firmitatis, statuentes, ut hi, qui sic elegerint, nec apud sic electas Ecclesias nullatenus sepeliri, nec alibi (ne contra votum, juramentum, aut promissum hujusmodi a se factum, materiam habeant veniendi) possint eligere sepulturam, sed contradictione quacumque cessante, sepeliantur omnino apud illas Ecclesias, apud quas sepeliendi de jure fuissent, si alias sepultura non electa forsitan decessissent ».

127 Sepulturae infra terram, et deposita, seu cadaverum conditoria in tumbis profundis sunt collocanda, et eorum operimenta aequalia debent esse cum solo Ecclesiae: Concil Mediolanens. 1. *p.* 2. *tit. de sepulturis*. Et S. Pius V. Constitut. 5. incip. *Cum primum Apostulatus* §. 8. ibi: « Et ut in Ecclesiis nihil indecens relinquatur, iidem (*hoc est Ordinarii*) provideant, ut capsae omnes, et deposita, seu alia cadaverum conditoria super terram existentia omnino amoveantur, prout alias statutum fuit, et defunctorum corpora in tumbis profundis infra terram collocentur ».

Solis enim Summis Pontificibus competit praerogativa, ut eorum corpora sepeliantur in conditoriis elevatis a terra, ut videre est iu Basilica Vaticana. Ut ne quidem Personae Regales ea praeminentia gaudeant, ut novissime praxis docuit do cadavere Christinae reginae Svecorum sepulto in eadem Basilica subtus terram: Sic expresse Eminent. Card. Petra *tom.* 2. *Commentar. ad Constitut.* 3. *Coelestini III. sect.* 1. *n.* 13. 128

In dicta tamen S. Pii V. dispositione non comprehenduntur monumenta marmorea muris, seu columnis adhaerentia, praesertim amotis cadaveribus a locis altis, quia haec nullam indecentiam imo magnum ornamentum afferunt Ecclesiis: Sic *Sacra Congreg. Episcop. et Regul. rescripsit Episcopo Mantuano* 13. *Octobris* 1579. apud Nicol. *in Floscul. verb. Sepultura n.* 2. 129

Sepulturae debent esse remotae ab Altaribus, ita ut sepulturae ostium longe absit ab Altaris scabellis ligneis, seu Praedella cubitis ad minus tribus: Concil. Mediolanens. I. *part.* 2. *Decret. Visitat. Apostolic. verb. Sepultura*, ibi: « Sepulcrorum ipsorum in posterum aedificandorum ostium longe absit ab Altaris scabellis ligneis, vel Praedella cubitis ad minus tribus; Sepulcra vero ipsa ad scabellum ligneum non pertingant. 130

Hinc nemo sepeliendus est propre Altaria, seu sub Praedellis, et si quae inibi reperiantur constructae sepulturae, interdicuntur Altaria, donec amotis ossibus ibi sepultorum, sepulturae terra repleantur, et muro obstruantur. Sic pluries decrevit *Sacra Congreg.* ut videre est sub verb. *Altare*, ubi afferuntur Decreta, et sub verb. *Cadaver*. 131

Sepulturae construi possunt in quovis loco Religioso, idest ubi divina officia celebrantur: *Communis* per text. in *cap. Fraternitatem* 3. *de Sepulturis, cap. Animarum* 1. *et cap. Cum quis* 2. *eod. in* 6. Et quidem in loco etiam minus Religioso, idest ubi divina officia minus frequenter celebrantur: *Communis, argum. cap. Cum quis* 2. §. *Si quis, de Sepulturis in* 6. ibi: « Si quis antiqua dimissa, novam etiam in loco minus Religioso elegerit sepulturam, electionem hujusmodi (licet Jura super hoc videantur esse diversa) nequaquam volumus impugnari ». Pro loco autem minus religioso intelligitur talis locus, qui religiosus quidem est, sed tamen minus talis, utpote in quo minus frequenter officia divina, Missae, aut publicae orationes fiunt, ut explicat Glossa communiter recepta *in cit. cap. Cum quis, verb. Casus*. 132

Admonet tamen Glossa *ibid.* melius, et utilius esse sepulturam construere, et sibi eligere in magis Religioso loco, hoc est *in loco, ubi magis celebrantur divina*. Quod idem expressius docet ra- 133

tionem reddens alia Glossa *in cap. Fraternitatem* 3. *de Sepulturis verb. Frequentius*, ibi: « Haec est ratio, quare potius sepeliuntur homines in locis Religiosis, quia frequentius ibi Divina Officia celebrantur ». Ad quod aperte facit expressus textus *in cit. cap. Fraternitatem*, ibi: « Fraternitatem tuam non credimus ignorare, mortuorum sepulcra, et Caemeteria apud illas Ecclesias, et Monasteria ex antiquo esse disposita, in quibus Religiosorum Fratrum Conventus sunt constituti, et Orationes, atque Missarum solemnia, tam pro vivis, quam pro defunctis frequentius celebrantur ».

134 Hinc Bordonus *tom* 2. *resolut.* 51. *num.* 87. Pellizzarius *tom.* 2. sui *Manual. tract.* 8. *cap.* 5. *sect.* 4. *subsect.* 24. *sub n.* 144. Donatus *tom.* 3. *tract.* 10. *de sepultur. q.* 8. et alii expresse docent, melius, et utilius esse sepulturam sibi construere, et eligere in Ecclesiis Regularium, quam aliorum. Et ratio est clara, quia sepulti in Ecclesiis Regularium ex frequentiori divinorum officiorum celebratione plus de piis operibus participant, cum etiam ex majori frequentatione populi occurrentis ad divina officia in dictis Ecclesiis audienda frequentior de ipsis fiat memoria, sicque frequentius orationes, et suffragia pro ipsis Deo offerantur. Quod clare indicant verba ipsa *cit. cap. Fraternitatem*, ibi: « In quibus Religiosorum Fratrum Conventus sunt constituti, et orationes, atque missarum solemnia, tam pro vivis, quam pro defunctis frequentius celebrantur ». Tum quia in dictis Ecclesiis sepulti cum habitu Religioso lucrantur indulgentiam plenariam ex indulto Leonis X. ut patet ex dictis sub verb. *Habitus*.

135 Quamvis enim olim de Jure communi sepulturae construi, et eligi potuissent solum in Ecclesiis Parochialibus, earumque Coemeteriis, utpote solis habentibus fundatam pro se intentionem, ita omnes Parochiani ibidem sepeliri deberent, per text. *In cap. Nos instituta* 1. *cap. Fraternitatem* 3. *cap. In nostra* 10. *de sepulturis*, *cap. Cum quis* 2. *eod.* in 6. *Clementin. Dudum*, §. *Verum*,

136 *de sepulturis*, cum similibus; Tamen hodie possunt etiam construi, et eligi in Ecclesiis Regularium ex speciali privilegio Juri communi inserto, Fratribus Praedicatoribus, et Minoribus concesso *in Clementin. Dudum* 2. §. *Hujusmodi*, *de sepulturis*, et *Extravagant. Super Cathedra'es* 2. §. *Hujusmodi*, *de sepulturis*, quo privilegio gaudent omnes alii Regulares, tum per communicationem, tum per speciales sibi ad id factas a Sede Apostol. concessiones, ut videre est in compendiis privilegiorum Regularium, testaturque Communis Doctorum, et docet praxis universalis.

137 Excipiuntur tamen Ecclesiae monialium, in quibus non possunt construi, nec eligi sepulturae a Laicis, seu Saecularibus utriusque sexus absque speciali licentia Sacrae Congregationis, et copulativa Monialium: Sic pluries decrevit *Sacra Congreg. Episc. et Regul.* et signanter *in Montefelirin.* 21. *Novembr.* 1603. *in Gravinen.* 1. *Octobris* 1650. his verbis: « Nelle Chiesa anco esteriori delle Monache non si possono sepelire esteri, e forestieri, nè uomini, nè donne, nè anco Principi, ancorchè vi fossero sepolti i loro Maggiori ». Sic ex Pignatell. *tom.* 4. *consult.* 117. *n.* 1. refert, et tenet Card. Petra *loc. cit. nu.* 29. Idem decrevit *in Forosempronien.* 25. *Augusti* 1652. *et in Maceraten.* 8. *Novembris ejusdem anni*; Quae Decreta bene ponderata iterum probavit *ead. Sac. Congr. Episcop. et Regul. in Vercellen.* 18. *Maii* 1695. *non obstante solito*, *referente Eminentiss. Pamphil. et in Mantuana* 14. *Martii* 1697. *Ponente Eminentiss. Acciajolo*, *et in Camerinen.* 6. *Martii* 1713. *Ponente Eminentiss. Corsino* ex post Summo Pontifice sub nomine Clementis XII. et saepe alibi teste Ursaya *tom.* 1. *p.* 1. *discept.* 36. *num.* 18.

Solet tamen concedi licentia in Sacra Congregatione, tam pro construendo sepulcro, quam pro eligenda sepultura in Ecclesiis Monialium, ut declaravit requiri *in Ferrarien.* 13 *Julii* 1600. pro personis benemeritis, vel cum eleemosyna competenti: *Ead. Sac. Cong. Episcop. et Regul. in Messana* 6. *Augusti* 1601. *in d. Camerin.* 6. *Martii* 1713. *Ponente D. Eminentissimo Corsino.* Et 138 tunc officium facit Parochus usque ad portam Ecclesiae, et non ultra, Exequias complente ex post Confessario Monialium: *Ead. Sac. Cong Episcop. et Regular. in una Observantium* 9. *Junii* 1615. et Sac. Cong. Conc. 19. Martii 1639. teste d. Ursaya *tom.* 1. *part.* 1. *discept.* 8. *nu.* 13. 27. 28. 29. *et* 30. 139

In casu autem, quod quis electa sepultura in Ecclesia Monialium, non posset defectu licentiae in ea sepeliri, tunc si is non haberet sepulcrum Majorum, deberet sepeliri in Parochiali per dicta, et Jura adducta *supra n.* 93. et in terminis tenent Passerin. *de statib. hom. t.* 2. *q.* 187. *art.* 4. *nu.* 260. Card. Petra *l. cit. n.* 33. *in fine*, dicentes si impedimentum esset temporaneum, et speraretur obtinenda licentia, posset tunc expectari, deposito Cadavere in aliquo loco: Matthaeucci *loc. cit. n.* 4. et alii. 140

Sepulcra nova construi non possunt in Ecclesiis Saecularibus absque licentia in scriptis obtenta ab Episcopo, et in Ecclesiis Regularium saltem a Provinciali: Concilium Mediolanense I. *n.* 2. *tit. de sepultur. vers. Verum curet*, et S. Pius V. cit. Constit. *Cum primum Apostolatus*, Barbos. *lib.* 2. *Juris Eccles. univers. c.* 10. *n.* 9. cum pluribus ibi citatis, et alii passim. 141

Regulares nequeunt de se renunciare Juri sepeliendi Cadavera eligentium sepulturam in eorum Ecclesiis, si agatur de eorum Ecclesiis, seu Monasteriis jam fundatis, seu erectis, sed tunc requiritur Beneplacitum Apostolicum, et solemnitas copulativa requisita in allenatione, etiam Jurium Ecclesiae, ita ut nullus Superior, nec Localis, nec Provincialis, et nec Generalis possit per ullum pactum praejudicare Juri quaesito sepeliendi, 142

arg. Extravag. Ambitiosae Pauli II. de rebus Ecclesiae non alienand. inter Commun. Ipsa enim Extravagans procedit verbis amplissimis, et comprehendentibus Jura, nam utitur verbo, *rerum*, quo vocabulo intelliguntur etiam Jura, et actiones, textu expresso *in l. Rei appellatione* 23. *ff. de verbor. significatione*, ibi: « Rei appellatione, et causae, et Jura continentur », maxime stante dictione universali, *omnium*, quae est universalissima per Barbos. *dict.* 241. et nihil excipit: Qui enim dicit omnia, nihil excipit. c. *Solitae* 6. §. *Nobis, de Majorit. et Obedient.* cum similibus.

143 Nec obstant *c. Pactum* 1. *et c. Quia ex eo* 3. *de pactis in* 6. ubi statuitur, quod si Regulares cum Parochis specialiter paciscantur, quod privilegio sepulturae pro Ecclesiis, et locis suis concesso, ex toto, vel ex parte uti nolint, vel non, nisi cum certis circumstantiis, pacta hujusmodi servare debeant; « Quamquam sepultura libera sit Monasterio vestro ab Apostolica Sede indulta, et illi apud vos elegerint sepeliri », ut expresse dicitur *in cit. c. Pactum* 1. *de pactis in* 6. ubi etiam ratio subjungitur his verbis: « Cum per dictum pactum indulto hujusmodi derogetur »; Et si factum sit sine praescitu, consensu, et auctoritate Provincialis, et Generalis, quinimmo etiam Sedis Apostolicae, « Dummodo a Prioribus, aut Guardianis facta, vel approbata fuerint de suorum Conventuum consilio, et assensu (Dum tamen alias sint licita, et honesta) », ut expresse dicitur *in cit. c. Quia ex eo* 3. *de pactis in* 6.

144 Non obstant, inquam, quia *cit.* c. *Pactum* nihil dicit contra nos, sed solum statuit, posse per pactum privilegio derogari, quod verum est, si adsit legitima causa, et solemnitas requisita. Et aliud *cit. cap. Quia ex eo* 3. *de pactis* in 6. optime exprimit, ut pacta observanda sint *licita*, *et honesta*, quae nequeunt sic considerari post Jus quaesitum Monasteriis, et populis, qui in fundatione Monasteriorum acquisierunt Jus, et liberam facultatem sepulturas ibi eligendi, et respective tradendi. Unde praedicti textus non loquuntur, nec intelligendi sunt de pactis initis post fundationem Conventuum, et Jus quaesitum pro sepulturis, sed solum de pactis initis ante fundationem, et Jus quaesitum, et de quibusdam concordiis factis per viam transactionis, et compositionis, ad tollendas dissensiones; Et dato, et non concesso, quod intelligerentur de pactis initis post fundationem, et Jus quaesitum, ipsis quo ad hoc fuisset derogatum per dictam Extravagantem *Ambitiosae*, utpote posteriorem dictis textibus sexti Decretalium, cum posteriora derogent prioribus per text. *in c. Licet Romanus* 1. *de Constitut.* in 6 *l. Sed et posteriores, ff. de Legibus* cum similibus.

145 Si autem agatur de Regularium Ecclesiis, et Monasteriis nondum fundatis, sed fundandis, seu erigendis, tunc si in limine fundationis fiat pactum cum Parocho de non recipiendis ad sepulturam illius Parochianis sine expressa ipsius licentia, tale pactum erit omnino observandum, juxta *cit cap. Pactum* 1. *et cap Quia ex eo* 3. *de Pactis, in* 6. *et cap. Antigonus* 1. *de pactis*, ibi: « Inita pacta suam obtineant firmitatem ..... pacta custodiantur », *et cap. Qualiter* 3. *eod.* ibi: « Studiose agendum est, ut ea, quae promittuntur, opere compleantur »; Et concordat *l. Hujus Edicti* 1. *ff. de pactis in principio.* Ubi expresse dicitur: « Quid enim tam congruum fidei humanae, quam ea, quae inter eos placuerunt, servare »? Nec hic obstat *cit. Extravagans Ambitiosae*, quia in hoc casu agitur de solo Jure quaerendo; Unde non potest dici, quod alienetur Jus Ecclesiae: Sicut enim Parochus debet audiri, et non poterit impedire constructionem novi Monasterii ratione praejudicii sibi inferendi; ita potest pacto, hujusmodi praejudicio re integra ante erectionem occurrere, prout passim in limine fundationis possunt apponi conditiones etiam Juri communi non conformes, dummodo sint honestae, ut in genere tradunt communiter Doctores, et in specie in his terminis praecise Rota *part.* 19. *tom.* 2. *recent. decis.* 477. *n.* 7. *et* 8. *et decis.* 489. *n.* 7. *et seq.* expresse canonizando pactum cum Parocho in limine fundationis Monasterii circa hoc Jus sepeliendi; Tum quia similia pacta facta in limine fundationis Conventuum videntur transire sub approbatione Sedis Apostolicae, quae non solet concedere facultatem pro Conventibus de novo erigendis, nisi sint prius auditi Ordinarii, et constet de partium consensu: Sic pluribus adductis Card. Petra *in cit. Constitut.* 3. *Coelestini III. a n.* 22. Matthaeucc. *loc. cit. n.* 2. et alii. Rota tamen *cit. decis.* 489. *n.* 6. tenet, quod dictum pactum valeat, nedum pro Ecclesiis adhuc construendis, sed etiam pro jam constructis, per text. et Doctor. *in cit. cap. Pactum* 1. *et cap. Quia ex eo* 3. *de pactis in* 6.

An autem pacta, Conventiones, et concordiae 146
factae per viam transactionis a Superioribus Localibus, sine licentia Generalium, seu Provincialium cum Parochis quo ad sepulturas, et funeralia pro tollendis dissensionibus inter ipsos, valeant, et debeant de Jure sustineri? Vide verb. *Pactum art.* 2. *n.* 27. *et* 28.

Quamvis proprietas, et Dominium sepulturae 147
ab aliquo acquiri non possit, ex quo sit quid Religiosum, et in nullius bonis sit, et extra commercium hominum esse dicatur, et ob id nec acquiri ab aliquo, nec possideri possit, *leg. Quamquam, ff. de aqua pluvial. arcend. leg. Si sepulcrum, Cod. de Relig. et sumptib. funer.* Rota *part.* 3. *recent. decis.* 22. *n.* 2. et communis Doctorum; 148
Jus tamen, et usus sepulturae, sive sepeliendi acquisibile est, ita ut qui acquisivit, in eo sepeliri possit, ac ceteros, ne ibi sepeliantur, prohibere; *leg.* 2. §. *Usumfructum, l. Familioria, et l. Sequent. ff. de Religias. et sumptib. funer. l. Jus sepulcri, Cod. eod. titul.* Rota *loc. cit. n.* 2. citans alias decisiones, et Communem Doctorum.

149 Ad hoc autem Jus sepulturae acquirendum quo ad alios privative requiritur licentia aedificandi ab initio sepulturam una cum ipsa aedificatione subsequuta: Samuel. *de sepultur. tract.* 1. *disp.* 1. *controv.* 5. *conclus.* 6. Lambertin. *de Jurepatronat. part.* 1. *art. ultim. vers. Bene verum, et vers. Si de cetera*, Barbos. *de Offic. et potest. Parochi part.* 3. *cap.* 26. *n.* 12. *et lib.* 2. *Jur. Eccles. univers. cap.* 10. *n.* 12. Rota *in Burgensi sepultura* 19. *Decembris* 1605. *coram Oltembergo.*

150 Nec censetur tale Jus quaesitum ex solo cursu decennali, at Cadaverum illatione, ut *in dict. Burgensi, ac Calaguritana sepulturae* 21. *Maii* 1616. *coram Coccino Decano*, Barbos. *locis citatis n.* 13. Samuel. *de Sepultur. tract.* 1. *disp.* 1. *controv.* 4. *post conclus.* 6. et alii.

151 Nec etiam Jus sepulturae censetur acquisitum privative quo ad alios ex Jurepatronatus, quod quis habet in Ecclesia: Rota *in Toletana Capellaniae, et Sepulturae usus* 26. *Julii* 1616. *coram Ubaldo*: Samuel. *loc. cit. conclus.* 7. Barbosa *loc. cit. n.* 14. Lambertin. *loc. cit. qu.* 11. *in princip.* §. 13. Concessa enim simpliciter Capella, non dicitur concessum Jus sepulturae, prout fuit resolutum *in una Avenianensi concessionis Capellarum* 13. *Januarii* 1587. *coram D. Litta*; Sed si Patronus loco patenti dictae Capellae fodcret sepulturam, Episcopo, seu Rectore Ecclesiae non contradicente, praesumeretur licentia tacita: Sic Riccius *in prax. part.* 1. *resolut.* 39. *n.* 6. qui ad tollendas differentias dat cautelam Notariis, ut in similibus contractibus apponant Clausulam: *Cum Jure funerandi*, Ventriglia *tom.* 1. *Annot.* 1. §. 2. *n.* 25.

152 Censetur autem Jus sepulturae quaesitum, et pro tali probatur esse commune Familiae ex inspectione Litterarum, et Armorum in insculptiona, quae demonstrant rem esse da pertinentia ejus, cujus sunt Arma, cum imprimi non potuerint, nisi de voluntate Praelati Ecclesiae, cui spectat cura rerum hujusmodi: Rota *part.* 17. *recent. decis.* 139. *nu.* 4. 5. 6. *et* 7. Mascard. *de probationib. conclus.* 1297. Barbos. *loc. cit. n.* 15. cum aliis ibi allegatis.

153 Jus sepulturae familiaris transit ad omnes descendentes de Familia ejus, qui sepulcrum construxit, val alio legitimo modo sibi, et familiae suae acquisivit. Et in tali sepultura soli ipsi sepeliri possunt, *cit. l. Familiaria* 5. *ff. de Religios. et sumptib. funer.* Rota *part.* 3. *recent. decis.* 22. *n.* 3. Samuel *loc. cit. conclus.* 6. cum pluribus ibi citatis; unde tale Jus sepulturae familiaris retinent etiam feminae, quae in aliam familiam transeunt, sive proximiores, sive remotiores sint, *leg. Liberorum, ff. De verbor. signif.* Sicuti etiam omnes descendentes ex ipsis: Rota *part.* 2. *rec. decis.* 22. *n.* 3. cum ibi allegatis.

154 Jus sepulturae hereditariae transit ad heredes, et successores ejus, qui sepulcrum construxit, vel alio legitimo modo sibi, et heredibus, seu successoribus suis acquisivit. Et in tali sepultura soli ipsi sepeliri possunt, *cit. l. Familiaria* 5. *ff. de Relig. et sumptibus funer. et leg. Jus sepulcri, Cod. eod. tit.* Rota *cit. part.* 3. *decis.* 22. *nu.* 3. Molina *lib.* 1. *de Hispaniar. primogenit. cap.* 24. *n.* 5. Joan. Baptist. Asin. *in d. leg. Familiaria* 5. *ff. de Religios. et sumptib. funer.* et alii passim. Et tale Jus transit etiam ad heredes extraneos, *cit. leg. Familiaria* 5. *cum Leg. seq. ff. de Religios. et sumpt. fun.* Rota *part.* 2. *recent. decis.* 126. *n.* 3. Molina *loc. cit. n.* 9. et alii. 155

Pro Jure sepulturae, sive ut aliquis in certo loco Ecclesiae, aut Coemeterii sepeliri possit, aliquid tamquam pretium exigere, simoniacum est; Est enim rei spiritualis venditio pro re temporali. Et sepultura in tali sensu accepta nullatenus vendi potest, sed gratis est praestanda defunctis per eorum Parochos. *Communis*, text. expresso in *cap. Abolendae* 13. *de sep.* 156

Usus autem vendendi Capellas pro inibi construenda sepultura non est Simoniacus, quia id, quod datur, ast per modum eleemosynae ad reparationem Ecclesiae, vel ad sustentationem Ministrorum illius, et non pro pretio, sicuti datur stipendium pro Divinis, et Missis celebrandis; Barbos. *loc. cit. n.* 16. Portell. *in dub. Regular. verb. Sepulturam n.* 8. Suarez *tom.* 1. *tract.* 3. *cap.* 14. *num.* 22. Donat. *loc. cit. tract.* 9. *q.* 3. *n.* 2. cum aliis ibi allegatis, et alii passim. 157

Sic ratione honorabilioris situs, seu dignioris loci potest esse licita pretii receptio pro sepultura, cum hoc non videatur concernere spiritualia, sed tantum honorem, et praeeminentiam, quae potest pretio aestimari, et vendi; Hujusmodi enim situs honorabilior, et dignior locus non est ad sepulturam necessarius, ac idcirco non venditur sepultura, nec Sacrum; Et Ecclesia habet Coemeterium, ubi gratis fideles sepelluntur, adeoque etc. Sic Samuel. *de sepulturis, tract.* 2. *controv.* 13. *concl.* 8. cum innumeris aliis ibi citatis, Barbos. *loc. cit. n.* 16. cum plurimis ibi allegatis, et communissima aliorum. 158

Unde potest sine Beneplacito Apostolico concedi situs pro construenda Capella, ac sepultura, ut censuit *Sac. Congregatio Concilii in Melitensi Alienationis die* 6. *Septem.* 1659. In qua proposito dubio: « Archipresbyter, et Parochus Collegiatae Oppidi Seminariae reverenter exponit, Clerum loci ad procurandam fabricam antedictae Ecclesiae, illi donasse ad proximum futurum triennium Jus exigendi ab officialibus Laicis Assem unum pro quolibet Rotolo carnis pro certo numero Rotolorum competente Clericis illius loci ratione exemptionis ipsius debitae a Gabellis Laicalibus; Cui Donationi pactum additum fuit, ut Procurator ejusdem Ecclesiae sepulcrum pro Clero in ea constituere teneatur; Idem Archipresbyter, attenta dispositione Sacri Concilii Tridentini, et Sacrorum canonum, et praecise Extravagantis *Ambitiosae* prohibentis alienationes bonorum, et Jurium Ecclesiastico- 159

rum, reverenter supplicat declarari »: An praenarrata donatio absque Sedis Apostolicae Beneplacito facta, fuerit valida? *Sacra Congregatio respondit, Affirmative.*

160 Si autem concedatur usus privativus Capellae, seu sepulturae jam constructae, cum sit vera alienatio, requiritur Beneplacitum Apostolicum. Et revera solent Regulares recurrere ad Sacram Congregationem pro ejusmodi concessionibus Capellarum, et sepulturarum jam constructarum, ut actum fuit pro Patribus Augustianis discalceatis Sancti Nicolai Tolentini Urbis, pro concessione Capellae jam constructae Episcopo Terracinensi Monanno pro pretio Scutorum mille, et *sub die* 17. *Novemb.* 1708. Beneplacitum fuit concessum. Sic refert, et tenet Card. Petra *tom.* 6. *Commentar. ad Constitut.* 5. *Pauli II. sect.* 2. *num.* 19. Rota in *Bononiens. sepulturae* 13. *Maii* 1570. *coram Litta.* Navarr. *Consil.* 1. *de Sepultura*, Donatus *tom.* 1. *part.* 2. *quaest.* 79. Felix Potestas *tom.* 1. *part.* 2. *n.* 698. Mattbaeucc. *Official. Curiae c.* 44. *quo ad res Ecclesiarum, et Monasterior. non alienandas n.* 22. et plures alii loquentes indiscriminatim de omnibus.

161 Loquendo autem de Fratribus Minoribus, specialī Jure prohibentur sine Beneplacito Apostolico Capellas, et Sepulturas vendere, seu alienare, transferendo, in alios dominium, et proprietatem earum; Habetur expresse ex declaratione Sacrae Congregationis ab Urbano VIII. consultationibus Fratrum Minorum praepositae in Bullar. tom. 4. ad Constit. 49. incip. *Sacrosanctum*, praecipientis observantiam Ordinationum, pro ut in textu §. *Cum asseratis vers. Item statuitur*, ibi: « Item statuitur, ut deinceps nulla instrumenta publica fiant, a Fratribus capitulariter congregatis, nec quocumque alio modo se habentibus, in quibus transferatur Dominium, et proprietas alicujus Capellae, sive Sepulturae, cum hoc omnino sic contra Regulam, et repugnet nostro Instituto; nam quomodo aliquis dat, quod non habet? Si tamen occasio se obtulerit, in qua oporteat satisfacere devotae Fidelium voluntati, id fiat per modos nostrae Regulae, et Instituto congruentes ». Vid. verb. *Votum art.* 2. *num.* 93. *et* 95. *et sequent.* ubi refertur integra talis declaratio.

162 Modi autem nostrae Regulae, et Instituto congruentes sunt, quod in concessione Capellae, vel sepulturae non intercedat mercatus, vel venditio, nec deducatur in pactum aliqua solutio pro illis; neque aliqua civilis obligatio superveniat; sed solummodo concedatur titulus honorificus, et usus facti, fabricandi, ornandi, illuminandi paramentis decorandi Capellam, et in illa fodiendi sibi, et suis sepulturam, ac in illa se, suosque sepeliendi. Sic enim non contrafit Regulae, nec Capella, aut sepultura dicitur alienari, cum dominium, et proprietas non transferatur, nec Persona, cui conceditur, possit censeri Domina, ut notant Ameno *de poenis tit.* 3. *Alienatio bonorum num.* 12. Sanctorus *De poenis cap.* 7. *difficultat.* 6. *fol.* 618. Lantusca *Theatr. Regular. verb. Alienatio nu.* 4. Felix potestas *tom.* 1. *part.* 2. *n.* 696. Matthaeucc. *loc. cit. numer.* 26. *et* 27. ubi Sannig. *Schol. Canonic. tom* 2. *lib.* 3. *cap.* 4. *num.* 2. subjungit, quod Syndicus, tamquam Oeconomus Sedis Apostolicae posset per modum eleemosynae recipere quidquid libere daret Is, cui fuissent praedicta concessa.

Habens propriam sepulturam suis sumptibus pro se, ac suis successoribus constructam, non committit simoniam, si eam vendat quo ad materiale fundi, et respectu habito ad solas expensas factas in illa aedificanda; Ibi enim non venditur quid spirituale, cum non vendatur benedictio, seu consecratio sepulturae, sed solum illud materiale fundi, ad quod alia sequuntur, quia loca similia Jure hereditario de parentibus transferuntur in Filios ratione temporalitatis in eis remanentis, seu existentis: Sic Barbosa, Lambertin. Suarez, Lavorius, Sanchez, Lezana citati, et sequuti a Samuel. *loc. cit. conclus.* 16. ubi testatur de communi sententia. 163

Jus sepulturae amittitur per Simoniam, per Rectoris occisionem, per Haeresim, per crimen laesae Majestatis, aut si vivus in ea sepeliatur, et aliis modis de quibus Lambertin. *de Jurepatronat. lib.* 3. *q.* 9. *art.* 7. Samuel. *de sepulturis tract.* 1. *disput.* 1. *controv.* 8. *conclus.* 1. et aliis ibi allegatis, Barbosa *loc. cit. n.* 39. et alii. 164

Sepultura, vel Capella alicui concessa pro se, et suis descendentibus, Conventus, seu Monasterium eis illam auferre nequit, cum talis sepultura, vel Capella reputentur tamquam Hospitium, *cap. Ebron.* 2. *caus.* 13. *quaest.* 2. Extinctis vero Domino, et illius descendentibus, tunc potest Conventus libere sepulturam alteri concedere, nam mortuo Usuario, usus ille redit ad proprietarium libere, *leg. pen. Cod. de usufruct. et l. Si habitatio §. final. ff. de usu, et habitat.* Samuel. *de sepultur. tract.* 1. *controv.* 14. *concl.* 7. *et* 8. cum pluribus ibi allegatis. 165 166

Arma, seu Insignia in Ecclesia, vel Capella, aut sepultura posita a primo Fundatore nullo modo amoveri possunt, sed semper ibi remanere debent in ejus memoriam. Et nequidem ab ejus Herede mutari possunt, qui novus Heres, si sit alienae familiae a Fundatore, potest quidem etiam sua arma, et insignia ibi reponere, at semper remanentibus illis primis Fundatoris cum perpetua inscriptione fidem faciente de primo Fundatore; *l. Qui liberalitate §. Nec ejus nomine, ff. De operibus public.* ibi: « Nec ejus nomine, cujus liberalitate opus extructum est, eraso, alia nomina inscribantur ». Vide verb. *Arma, seu insignia a num.* 21. *usque in finem.* 167

Violatores sepulturae, seu sepulcri, pro quibus veniunt, qui sepulcrum non tamen violant, sed etiam qui inde monumenta, vel alia aufert, vel Cadavera effodit, et spoliat; *leg. Si sepulcrum* 2. *et* 168

l. Praetor ait 3. *ff. de sepulcro violato*, ultra infamiam, quam incurrunt, *leg.* 1. *ff. eodem*, puniuntur poena arbitraria, et subinde etiam capitali, praesertim si corpora, vel ossa eruantur; *l. Praetor ait* 3. *et l. final. ff. eod.* ibi: « Rei sepulcrorum violatorum, si corpora ipsa extraxerint, vel ossa eruerint, humiliores quidem fortuna ultimo supplicio afficiuntur, honestiores in insulam deportantur, alias autem relegantur, aut ad metallum damnantur ».

169 Sepultura Ecclesiastica non est a Parocho retardanda, seu differenda Cadaveribus sub praetextu compositionis Quartae Funeralis. *Sacra Congreg.*

170 *Episcop. et Regular. in Cassanensi* 5. *Maii* 1617. Nec etiam propter Jus sepulturae minime solutum, cum nulla ratio patiatur, Christianaeque pietati repugnans videatur, maxime vero ob pecuniarium interesse Cadavera insepulta remanere: *Sacra Congregat. Episcop. et Regul.* in *Crotoniensi* 17. *Septembris* 1617.

171 Cadavera enim pauperum Fidelium gratis omnino tumulari, et sepulturae tradi debent: *Sacra Congreg. Episcop. et Regul. in d. Cassanensi* 5. *Maii* 1617. Clemens IX. iu Constitut. 38. incipient. *In excelsa.*

172 Ecclesiastica sepultura carere debent omnes non baptizati, uti sunt Judaei, Turcae, seu Pagani, *c. Ecclesiam* 26. *cap. Ecclesiam* 27. *distinct.* 1. *de consecrat.* Huc pertinent etiam infantes Catholicorum certo decedentes sine Baptismo: si vero dubium sit, an sint, vel non valide baptizati, non sunt privandi Ecclesiastica sepultura: Engel *lib.* 3. *Decretal. tit.* 28. *num.* 17. Reiffenstuel *ibid. nu.* 77. Samuel. *de sepultur. tract.* 2. *controv.* 3. *conclus.* 13. cum aliis ibi allegatis, *arg. cap. In obscuris* 30. *de Regul. Jur.* in 6. Item huc reducuntur Catachumeni, quia et ipsi Baptismo carent: Paludan. *in* 4. *dist.* 4. *quaest,* 3. *art.* 1. Layman *lib.* 3. *tract.* 6. *cap.* 12. n. 10. La Croix *lib.* 17. *num.* 150. cum aliis ibi allegatis, Pirhing *lib.* 3. *Decretal. titul.* 28. *num.* 61. Reiffenst. *ibid num.* 77. ubi testatur etiam de communi. Quamvis tamen Samuel. *loco cit. conclus.* 13. dicat, Catechumenos esse sepeliendos in loco Sacro, quia jam pro Fidelibus habentur, uti etiam tenet Gobat *de Baptismo num.* 620. *vers. Cum ad Apostolicam, de Presbyt. non baptizata,*

173 Item Ecclesiastica sepultura carere debent Haeretici, et in puncto Haeresis eorum receptores, defensores, fautores etc. *cap. Sicut* 8. *cap. Excommunicamus* 13. §. *Credentes, de Haeretic. cap. Quicumque* 2. *eodem* in 6. Etiamsi Haeresis solum per mortem eorum fuerit detecta; *argum. cap. Sanè* 6. *caus.* 24. *quaest,* 2.

174 Item notorie Excommunicati; *cap. de Communione* 1. *caus* 24. *quaest.* 2. *cap. Sacris* 12. *de sepulturis,* nisi in articulo mortis signa poenitentiae dederint, ac per eos non steterit, quominus fuerint absoluti. In tali enim casu dicti excommunicati etiam post mortem ritu ab Ecclesiae praescripto absolvi, sicque absoluti in loco sacro sepeliri possunt, ac debent, *cap. A nobis* 28. *de sentent. Excommun. in* 6. Et sic expresse declaravit *Sac. Congregat. Episc. et Reg. in Nolana.* 19. *Julii* 1619. apud Barbos. *lib.* 2. *jur. Eccles. univers. cap.* 10. *num.* 40. *et de Offic. et potestat. Parochi part.* 3. *cap.* 26. *num.* 40.

Item interdicti notorii, et denunciati: *Clement.* 1. *de sepultur.* Generaliter enim per omne Interdictum, sive locale, sive personale usus Ecclesiasticae sepulturae prohibetur. *cap. cum et plantare* §. *Quod si Templarii, de privileg.* et idem de suspensis ab ingressu Ecclesiae deciditur, *c. Is cui* 20. §. *Talis quoque, de sentent. Excommun. in* 6. 175

Item publici, et manifesti usurarii, nisi alienum restituerint, vel idoneam dederint de restituendo cautionem, c. *Quia* 4. *de usuris, c. Quamquam* 2. *eod. in* 6. 176

Item manifesti raptores, et Ecclesiarum violatores, *cap. Super eo* 2. *de Raptorib.* Secus vero est dicendum, si occulti sint, et confessi, ac restitutionem fecerint per se, vel per alios. At tunc sunt in Coemeterio tumulandi absque Clero, *ex citat. cap. Super ea* 2. *de Raptoribus.* 177

Item decedentes in Torneamentis, *cap. Felicis* 1. *et cap. Ad audientiam* 2. *de Torneamentis.* 178

Item decedentes in duello, juxta dicta sub verb. *Duellum* Vide *ibi.* 179

Item qui per annum integrum non confitentur, et tempore Paschali sacram Synaxim sine justa causa non suscipiunt, nisi de consilio Sacerdotis prorogassent, *cap. Omnes utriusque* 12. *de poenit. et remissionibus.* 180

Item publice blasphemantes Deum, ac Sanctos, et praesertim Beat. M. V. et impoenitentes morientes, seu Poenitentiam eis injunctam non facientes, *c. Statuimus* 2. *de Maledicis.* 181

Item decimas recipientes, et Ecclesiae non restituentes, *cap. Prohibemus* 19. *de Decimis*, ibi: « Siquis vero recipit (*decimas*), et Ecclesiae non reddiderit, Christiana sepultura privetur ». 182

Item semetipsos voluntario ex impatientia, ira, et desperatione, et alia simili causa occidentes; *cap. Placuit* 12. *caus.* 23. *q.* 5. 183

Advertunt tamen Covarruv. *lib.* 2. *variar. resolut. cap.* 1. *num.* 11. Navarr. *lib.* 3. *consil.* 7. *de sepultur.* Socinus jun. *consil.* 51. *lib.* 1. Pirhing *lib.* 3. *Decretal. tit.* 28 *num.* 65. Reiffenstuel *loco cit.* n. 89. Barbosa *lib.* 2. *jur. Eccles. universal. cap.* 10 *num.* 49. *et de Offic. et potestat. Parochi part.* 3. *cap.* 26. n. 49. Burghab. *centur.* 3. *cas.* 20. La Croix *l.* 7. n. 256. Samuel. *de sepultur. tract.* 2. *controvers.* 5. *conclus.* 2. et plures alii, quod si quis reperiatur in puteo, vel in flumine submersus, aut laqueo suspensus, veneno, seu ferro interfectus, sepultura privari non debeat, nisi aliunde constet, quod se ipsum voluntarie, et sui compos occiderit; Quod tamen in dubio non est praesumendum, cum in dubio delictum 184

praesertim tam grave de nemine praesumatur, *argum.* l. *Merito* 52. *Pro socio.* Tum quia potuit talis per insidias, aut vi per alium in puteum, vel flumen praecipitari, aut laqueo suspendi, seu, quod satis probabile est, ex amentia, vel mentis alienatione se ipsum occidere, ut recte notant citati Doctores, et alii; Signum autem sufficiens suspicandi, quod adfuerit alienatio mentis, est, si antea animadversus est defigi in melancholia: Gobat *in Quinar. tract.* 5. *cap.* 5. *n.* 15. La Croix *loco cit. num.* 256 et alii. Item si mane sit confessus, communicarit, et postea inveniatur mortuus cum laqueo in collo, seu demersus in puteo, vel flumine: Gobat *loco cit. nu.* 54. La Croix *loc. citat. num.* 256. cum Navarr. et Rodriq. ibi allegatis; Ubi subjungit, quod Lohner putat, si commode fieri potest, et sit suspicio voluntariae caedis, quod melius expectetur Judicium Episcopi; Sic etiam si Reus non confessus, nec legitime convictus reperiatur mortuus in carcere, non ideo statim privandus est sepultura Ecclesiastica, quia talis non sufficienter probatur esse malus, aut a se ipso, vel Doemone occisus, quia praesumendum est semper pro Reo, et pro innocentia; Multa sunt enim mortis naturalis argumenta, uti tortura, carcer, vincula, tristitia, et hujusmodi, quia dicit S. Augustinus *de civitate Dei* l. 19. *c.* 6. Et si non morte puniantur, in ipsis, vel ex ipsis, plerumque tormentis moriuntur, La Croix *lib.* 4. *n.* 1477. cum aliis ibi citatis; Unde in similibus caute attendendae sunt omnes circumstantiae talis mortis, personae, loci, et temporis ad dignoscendum, an quis sit a seipso sibi bene praesente voluntarie occisus, vel ex amentia, seu mentis alienatione, aut ab alio, seu Daemone sit interfectus, aut ob aliquam ex assignatis causis obierit, et sic an privandus sit, nec ne, Ecclesiastica sepultura.

185 Item sepultura Ecclesiastica privantur suspensi,
186 impoenitentes; *cap. final. caus.* 13. *q.* 2. Et sic omnes, qui in notorio, ac certo peccato mortali absque poenitentia decedunt, ut qui in actuali furto, et rapina, fornicatione, adulterio, et hujusmodi occiduntur, ut habet communissima Doct. *arg. Quibus peccata* 6. *caus.* 13. *quaest.* 2. *cap. Non aestimamus* 19. *cap. Pro obeuntibus* 21. *cum seq. eadem caus.* 13. *quaest.* 2. *cap. Fures, de Furtis,* cum similibus.

187 Item Regulares utriusque sexus proprietarii, si moniti a Superiore absque emendatione, et poenitentia decesserint; *cap. Monachi* 2. *cap. Super quodam* 4. *c. ad Monasterium* 6. *de statu Monachor.* Vide verb. *Regulares art.* 1. a *n.* 16. *ad* 20. ubi adducuntur textus, et casus.

188 Recte tamen advertunt quo ad hoc Barbosa *loco cit. n.* 47. Samuel. *de sepulturis controv.* 6. *conclus.* 1. cum pluribus ibi allegatis, Roderic. *in Compend. quaest. Regular. resolut.* 188. *n.* 20. Portell. *in dub. Regul. verb. sepultura n.* 11. et alii plures, non esse ita praecipitanter privandum Ecclesiastica sepultura Religiosum inventum mortuum cum bursa denariorum; Praesumi enim debet, seu saltem potest, denarios non esse proprios, vel quod ex oblivione, aut negligentia alterius inibi remanserint, aut quod tales denarii essent sui Consanguinei, vel Amici, seu quod illos habuisset ad faciendam secretam restitutionem, seu eleemosynam, et hujusmodi; Unde in tali casu non esset Religiosus privandus Ecclesiastica sepultura, nisi certo constaret, quod esset mortuus vere proprietarius, et impoenitens; Eo vel maxime quod *citata* Jura loquantur solum de Religioso a suo Superiore prius admonito, et nihilominus proprietario, et impoenitente Defuncto.

Omnes quamvis exempti, et privilegiati, qui 189
scienter sepeliunt aliquem tempore Interdicti, vel aliquem nominatim excommunicatum, vel personaliter publice interdictum, vel manifestum usurarium, vel Haereticum, aut ejus defensorem, fautorem, vel receptatorem, et peccant mortaliter, et eo ipso excommunicationem incurrunt, *Clem.* 1. *de sepulturis*, *et cap. Quicumque* 2. *de Haeretic.* in 6.

Sepelientes autem alios sepultura indignos, ut 190
suicidas, decedentes in peccato mortali, infantes non baptizatos, Catechumenos, Religiosos proprietarios, etc. peccant quidem mortaliter, utpote in gravi causa agentes contra prohibitionem Ecclesiae, possuntque poena arbitraria ab Episcopo puniri, utpote qui potest transgressores Legum Ecclesiasticarum punire; At non incurrunt dictam Excommunicationem, quia talis Lex, utpote poenalis, non est extendenda ultra casus, et personas expressas; l. *Interpretatione* 42. *ff. de poenis*, ibi: « Interpretatione Legum poenae molliendae sunt, potius quam asperandae », *cap. In Poenis* 49. *de Regul. Juris in* 6. ibi: « In poenis benignior interpretatio est facienda, juncto *cap. Odia* 15. *eod.* ibi: *Odia restringi, et favores convenit ampliari,* Reiffenstuel *loco cit. num.* 95. Samuel. *loco cit. tract.* 2. *conclus.* 1. et alii passim.

A tali poena etiam ex praedictis aliquem sepe- 191
lientes excusantur, qui ex ignorantia, vel gravi metu coacti id faciunt, *argum. cit. Clement.* 1. *de sepulturis*, ibi: « Qui propriae temeritatis audacia non sine contemptu Clavium Ecclesiae... scienter sepelire praesumunt », *et cit. cap. Quicumque* 2. *de Haeretic. in* 6. ibi: « Quicumque Haereticos, credentes, receptatores, defensores, vel fautores eorum scienter praesumpserint Ecclesiasticae tradere sepulturae ». Sic Glossa *ib. verb. Scienter*, Pirhing *loc. cit. n.* 79. Reiffenstuel *loco cit. num.* 95. et alii passim. Item a tali poena excusantur, 192
qui tempore Interdicti sepeliunt in casibus a Jure, vel ab Apostolicis privilegiis concessis: Glossa in d. *Clement. verb. a Jure*, Reiffenstuel *loco cit. n.* 95. et alii passim.

Nomine sepelientium ad incurrendam dictam 193
Excommunicationem veniunt terram aperientes, in sepulturam mittentes, ipsam mandantes, aut concedentes, et procurantes: Anchar. *in cit. Cle-*

ment. 1. de sepulturis n. 10. Pirhing loco cit. n. 80. Reiffenstuel loco cit. nu. 79. Samuel loco cit. tract. 2. contrav. 10. conclus. 3. cum pluribus ibi allegatis. Item etiam cooperantes, associantes, seu Crucem portantes, et luminaria deferentes: Ancbar. loco cit. Samuel loco cit. cum aliis allegatis; Et ratio est, quia omnes isti participant in crimine criminoso, adeoque omnes isti subjacent dictae poenae, arg. c. Nuper. et cap. Cancubinae, de sentent. Excomm.

194 Cadavera excommunicatorum denunciatorum sepulta in loco Sacro debent iterum exhumari, si ossa discerni possunt. et Ecclesia propter talem sepulturam polluta reconciliari: Communis, textu expresso in cap. Sacris 12. de sepulturis, et cap.

195 Consuluisti 7. de consecration. Eccles. Idem procedit de infidelibus, et Paganis: Communis, textu expresso in cap. Ecclesiam 27. et cap. Ecclesiam 28. dist. 1. de consecrat. ibi: evulsis corporibus.

196 Donec autem praedicta Excommunicatorum, et Infidelium, seu Paganorum Cadavera exhumentur, et Ecclesia reconcilietur, nemo ibidem sepeliri potest: Communis, textu expresso in cap. Unic. de consecrat. Eccles. in 6.

197 An autem etiam per sepulturam aliorum indignorum ipsa polluatur Ecclesia, et sic debeat reconciliari. Vide verb. Ecclesia art. 4. 51. et seqq.

198 Circa sepulturam Excommunicatorum, seu absolutorum in articulo mortis. servanda est dispositio cap. final. de sepult. Sacra Congregat. Immun. in Mediolan. 15. Febr. 1633. lib. 1. Decret. Paulucci pag. 150.

199 Supposita absolutione, vel quoad excommunicatus dederit in mortis articulo signa poenitentiae, et praestita per heredes cautione de reficiendis damnis, quatenus refecta non fuerint, conceditur facultas tradandi sepulturae Ecclesiasticae: Sac. Congr. Immunit. in Meliten. 23. Septembris 1659. Decr. pag. 211. in Theanen. 6. Decemb. 1695. lib. 1. Decret. Vallem. pag. 234.

200 Ordinarius mandet Cadaver olim excommunicati, at in articulo mortis absoluti ab ejus simplici Confessario, sepeliri in loco Sacro: Sacra Congreg. Immunit. in Sipontina 3. Aprilis 1661. lib. Decret. Rocci pag. 329.

201 Cadaver Excommunicati, qui non tantum dedit signa poenitentiae, sed etiam decessit munitus Sacramentis, Episcopus tradat Ecclesiasticae sepulturae ad formam cap. A nobis, de sentent. Excommun. Sac. Congr. Immun. in Nicoteran 12. Novemb. 1668. lib. 1. Decret. Altovit. pag. 288.

202 Quando quis non fuit declaratus Excommunicatus, vel non fuit notorius, non potest impediri sepultura: Sacra Cangreg. Immun. in Catacen. 12. Nov. 1647. lib. 4. decret. Pauluc. pag. 30.

203 Cadaver correi homicidii in Personam Sacerdotis, mortui in Excommunicatione, non est tradendus Ecclesiasticae Sepulturae: Sacr. Cong. Immun. in Feretrana 31. Julii 1675. lib. 1. Decret. Alt. p. 974.

Nisi Curia Saecularis amoveat impedimentum appositum Sepulturae, ne Clerici Cadaver sepeliatur, cum hoc sit contra Christianam pietatem, et contra Jurisdictionem Ecclesiasticam, Episcopus procedat prout de Jure: Sacra Congr. Immun. in Sarana 12. Maii 1674. ibi pag. 939. 204

Quo ad Excommunicatum defunctum Sacra Cong. injungit Episcopo, ut praecise informet super denegatione sepulturae Ecclesiasticae: Sacra Congr. Imm. in Meliten. 12. Jan. 1694. libr. 1. decret. Vallem. pag. 98. 205

Alia ad rem. Vide verb. Cadaver. verb. Confraternitas, verb. Parochus, verb. Quarta Funeralis per tot. verb. Vestis n. 17. 206

Constructio, manutentio, ampliatio, et restauratio communis Sepulcri, seu Coemeterii, fieri debet expensis Parochianorum, et non Parochi, quamvis Parochus dives sit, quia cum id respiciat utilitatem, et commodum Parochianorum, qui sentiunt commodum, sentire debent et onus, cap. Qui sentit 55. de Regul. Juris in 6. l. Secundum naturam 10. de Regul. Jur. Sperell. decis. 68. n. 8. Panimoll. decis. 6. adnotat. 7. n. 31. et decis. 13. adnotat. 1. n. 44. Crispin. de Visitat. par. 2. §. 13. form. 1. n. 93. Jan. Baptista Bassi tract. de Sodalitiis quaest. 5. n. 13. impress. ad calcem Amostaz. de causis piis. Ad expurgationem autem communis sepulcri, seu Coemeterii tenetur is, qui habet Curam Animarum, et emolumenta ratione funeralium percipit (si dives), et in subsidium tenetur populus: Sic Sac. Congreg Concil. in Fassanen. 19. Septembr. 1637. in responsione ad quintum, super dubiis impressis in Synodo bonae m. Trotti ejusdem Episcopi pag. 1218. 207

Occisus, seu casu moriens in confinio duarum parochiorum, si prius non sibi elegerit Sepulturam, nec habeat sepulcrum majorum, sepeliendus est in Parochia, sub cujus finibus reperitur caput cadaveris, ubi enim est pars nobilior corporis, ut est caput, censetur esse totum; l. Cum in diversis 44. ff. de Relig. et sumptib. funer. Et sic servat praxis, et communis consuetudo, quae est optima Legum interpres; c. Cum dilectus 8. de consuet. l. Si de interpretatione 37. ff. de legib. 208

Jam enim dictum fuit supra num. 84. quod habitans in confinio duarum Parochiarum, est Parochianus illius Parochiae, ex qua domus aditum habet, quia ex aditu judicatur de domo, cui cedat; l. Si qui aedes 31. ff. de Legatis 111. Et si domus habeat duas portas, judicatur de ea Parochia, in qua est porta principalis, et aditus magis frequentatus. Et si aditus, sive ostium sit a parte anteriori domus, et a parte etiam posteriori, ac vicissim ingrediatur quandoque ab anteriori, et quandoque a posteriori, nihilominus censendus est Parochianus illius Parochiae, in qua est aditus a parte anteriori domus, cum illa pars censeatur nobilior, et ubi est pars nihilior, censeatur esse totum, per cit. leg. Cum in diversis, ut expresse docet Pignat. tom. 8. consult. 5. n. 7. cum pluri- 209

bus ibi allegatis; Ubi insuper recte addit, quod si tota domus sit in fundo Parochia *A*, et pro ipsa amplianda, illi adjungatur aliud aedificium fundatum in vicina Parochia *B*, istud edificium adjectum accedit ad principale, et est ejusdem Parochiae *A*, dummodo prius aedificium sit adhuc nobilius, amplius, et principalius, quia accessorium cedit principali; *c. Accessorium* 42. *de Regul. jur. in* 9. *l. Nihil dolo* 128. §. *Cum principalis* 178 *ff. de Regul. jur.* et sic decernitur in *statuto Cleri Romani cap* 3. §. 17. teste Pignat. *loco cit. in fine.*

210 Habens sepulcrum majorum, si decedat sine sibi specialiter electa alia sepultura, debet sepeliri in ipso majorum sepulcro, textu expresso in *cap. Nos instituta* 1. *de sepult. cap. Cum quis* 2. *et cap. Is qui* 3. *eod. in* 6. juxta dicta supra *n.* 8. Et si alibi sepeliatur per vim, aut fraudulenter, seu alias invitis, et insciis Rectoribus Ecclesiae, in qua adest dictum sepulcrum suorum, est ipsi Ecclesiae restituendum cadaver simul cum omnibus emolumentis, ut dictum est de eo, qui non sepelitur in a se electa. Vide *supra n.* 7. et sub verb *Cadaver num.* 11. ubi refertur, sic decisum fuisse in Alexandrina, et in Calaritana, et sic confirmatum fuisse ab Alexandro VII. Constitution. incip. *Alias pro parte.* Et sic respondit *Sac. Congreg Concil. in Lunsn. Sarzanen. Restitutionis cadaveris* 28. *Novembris* 1711. *et in Sorana Funerum* 24. *Aprilis* 1723. et saepius alibi. Electio enim sepulturae, et sepulcrum majorum in defectu electionis aequiparantur, et de similibus idem debet esse judicium, *leg. Non possunt* 12. *et leg. Nam ut ait Pedius* 13. *ff. de legibus.* Ne ad imparia judicentur adversus dispositionem textus *in leg. Non debet* 41. *ff. de Regul. Jur. cap. Non licet* 33. *de Reg. Jur. in* 6. cum concordantibus apud Rotam *P.* 19. *tom.* 1. *dec. n.* 11. Quamvis enim non expresse ipsum sepulcrum elegerit, tacite tamen, et implicite censetur elegisse per dicta supra *n.* 10. *et* 12. Facti autem, et expressi idem est judicium; *cap. Ex part.* 2. *de Rescript. leg. Cum quid* 3. *ff. de rebus credit.* et frustra exprimitur, quod jam intelligitur; *leg. Cornelius* 69. *ff. de heredib, instituend. leg. Haec verba* 3. *ff. de Legatis* 1. Habetur enim pro expresso, quod tacite subintelligitur, *leg. Fideicommissa* 11. §. *Si filio. ff. de Legatis* 111. cum similibus. Nec potest alibi sepeliri, neque de consensu heredum, et parentum, cum istis non competat facultas ipsi eligendi sepulturam, quam neque pater extra sepulcrum majorum potest eligere filio puberi, et adulto; immo neque filio impuberi post mortem, per allata Decreta, et dicta supra *n.* 104. Unde caveant qui sic usurpant aliena cadavera; Tenentur enim etiam in foro conscientiae ad integram restitutionem, aum sic usurpent jura, et bona aliena.

211 Moriens in carcere, in quo detinetur custodiae, et correctionis causa, si non sibi elegerit sepulturam, vel non habeat sepulcrum majorum, sepeliendus est in Parochia sui proprii domicilii: Si vero damnatus fuerit ad carcerem in perpetuum, vel ad certum tempus, sepeliendus est in Parochia, cui subest carcer. Sic expresse per viam Legis determinatum fuit in *Statuto Cleri Rom.* juxta ipsius novissimam compilationem, *c.* 3. *litt. F. fol.* 20. ibi: « Carceribus quoque ex quavis causa ad custodiam, vel correctionem mancipati, si in illis mori contingat non electa sepultura, sepeliendi in Ecclesia Parochiali, in cujus Parochia retinet domicilium, damnatos vero ad carceres in perpetuum, vel ad tempus, in Ecclesia Parochiali, cui subsunt carceres, tumulandos esse declaramus ». Et in effectu ita practicatum fuit de Mense Martii 1707. favore Eccles. S. Mariae trans Tyberim pro carcerato defuncto in carceribus Capitolinis. Atque demum in praecisis nostris terminis probatur id practicari in carceribus novis ex attestatione eorumdem Officialium in Secretaria exhibita. Sic refert D. Ursaya *tom.* 1. *part.* 2. *discept.* 30. *n.* 24. *et seq.* Et de facto *Sacra Congreg. Concilii in Farfen. Matrimonii* 26. *Martii* 1707. declaravit, quod Matrimonium contractum ab eo, qui erat carceratus ad custodiam, vel ad correctionem, coram Parocho carcerum, nullum est. Si vero contraheretur ab eo, qui esset damnatus ad carcerem in poenam perpetuo, vel ad tempus, tunc esset validum, quia in hoc secundo casu carceratus acquirit domicilium. Et hoc Decretum legitur impressum in statuto *Cleri Romani cap.* 3. *de jure eligendi sepult. n.* 4. *in addit.* et sic cum pluribus aliis juxta nostram conclusionem tenent Pignatell. *tom.* 7. *consult.* 86. ubi in fine adducit etiam ipse ad id statutum Cleri Romani, dicitque extare decretum pro Ecclesia Parochiali S. Mariae Transpontinae, et pro Ecclesia S. Blasii in via Julia pro captivis pariter in poenam in carceribus novis; ac concludit tenendum esse, quod mancipati carceribus in poenam per aliquod tempus si ibi moriantur, debeant sepeliri in Parochia carcerum, et si contingat alibi sepeliri, debeatur quarta funeralis eidem Parochiae; quia cum sint servi poenae, contrahunt habitationem, ubi iunnt poenam, uti dicitur de relegatis per text. in *l. Filii libertorum* 22. §. *Relegatus, ff. ad municipalia,* ibi: « Relegatus in eo loco, in quem relegatus est, interim necessarium domicilium habet »; quod Glossa in *l. Ejus qui* 27. § *final. vers. Unde arcetur eod. titul.* et cum multis aliis Samuel, *de sepulturis disp.* 5. *controv.* 9. *conclus.* 10. *n.* 14. intelligunt de relegatis in perpetuum; relegati autem, ac confinati ad tempus sunt sepeliendi in eo loco, et Civitate, ubi debuissent sepeliri, ac si non essent relegati, ut expresse concludit Samuel. *loco cit.* allegans ad id Bartolum, Abbatem, Felinum, Joan. Andream, Zabarellam, Lavorium, Florian. et alios.

In sepulcro servi Dei cum fama sanctitatis decessi non est vetitum apponi aliquod signum insolitum ad dignoscendum, quod ibi sit sepultus; cultus enim publicus prohibitus non infertur, ex 212

quo corpus servi Dei tumulatum sit in sepulcro separato cum simplici inscriptione in lapide, aut in capsa collocata in sepulcro communi cum inscriptione nominis, aut in sepulcro magnifico; Sic egregie, et erudite suo more plurimis adductis docet Card. de Lambertinis (fuit Summus Pontifex), *lib. 2. de Servor. Dei Beatific. et Beat. Canonizat. cap. 12. n. 12. et seq.* Et ratio est, quia si haec. et his similia libere fiunt erga illos, etiam, qui ex hac vita decedunt sine ulla sanctitatis fama, ut infinitis exemplis experientia demonstrat, multo magis fieri potuerunt erga eos, qui cum ipsa sanctitatis laude moriuntur: cum isti nedum deterioris, sed multo melioris, et excellentioris conditionis prae illis haberi debeant. Tum quia, absque eo quod, ob id quidpiam commissum dici queat, seu contra jus commune, seu contra Urbani VIII. Decreta, aliasque Apostolicas sanctiones, summe hoc juvat ad probandam identitatem, de qua tractu temporis posset exoriri dubitatio, sicque difficilius fieri probatio, ut contigisse in casu nostrae Beatae Hyacinthae de Marescottis testatur supralaudatus de Lambertinis *loc. cit. n.* 13. Unde ad avertendum dictum periculum, supradicta licere tradunt Pignatell. *tom. 4. consult.* 48. Castellin. *de certitudin. Glor. Sanctor. cap. 2. punct.* 32. *n.* 41. et Molphes. *cons.* 45. *n.* 14. ibi: « Si enim hujusmodi viris Sanctitate perspicuis locus ab aliis separatus non daretur, sed simul cum aliis humarentur, non possent suo tempore ab aliis segregari, et distingui, et sic Ecclesia careret Corporibus, et aliis Sanctorum Reliquiis, et Sanctorum cultus maximam pateretur jacturam ». Sic refert, et tenet cum plurimis aliis nunquam satis commendatus de Lambertinis *loco cit. n. 12. et sequent.* merito ibi, et per tot. attente, et fructuose legendus.

213 Patres Capuccini tenentur tradere, sicut alii, Parochis quartam cerae accensae in associatione Cadaverum, quae ad eorum Ecclesiam tumulanda deferuntur, et Intortitiorum, quae accendunt circa Cadaver in eorum Ecclesia expositum: *Sacra Congregat. Concilii in Aquensi, Oppidi Ovadae* 19. *Septembris* 1732. *et in Lunen. Sarzanen.* 18. *Martii* 1737. ad tenorem Constitutionis Benedicti XIII. incip. *Romanus Pontifex*, ac in *Oritana* 12. *Februarii* 1729.

214 Adduntur attendenda, quae sequuntur. Pro extractione, introductione, vel transitu Cadaveris delati ad sepulturam nequit exigi gabella, aut vectigal; Sic reprobatis contrarium sentientibus, nervose probat Cardin. de Luca *de Regularibus discurs.* 166. occasione praetensionis excitatae pro Cadavere Cardinalis Giberti Borromaei, qui obiit in Oppido Neptuni, et transportatus fuit ad urbem; et in fine testatur, ita vivae vocis oraculo decisum fuisse a S. M. Alexandro VII. occasione ejusdem praetensionis Dobaneriorum pro translatione Cadaveris Infantis Margaritae de Sabaudia, quae in Urbe pie decedens, Assisii sepulturam elegerat, quem aliis adductis, sequitur *Ald. ad Pamphil. Decis.* 323 *n.* 9. apud Ursajam *Institut. Crimin. lib. 3. titul.* 9. *n.* 48. *et* 49. Et sic expresse declaravit *Sacra Congregatio Immunitat. in Firmana* 10. *Junii* 1653.

»Nec Parochus occasione transitus per suam Pa- 215
rochiam Cadaveris alterius Parochiae, et Dioecesis potest praetendere aliquam partem cerae, aut Pecuniarum pro quarta funerali, aut alio titulo ab heredibus defuncti, ut expresse statuit *Sacra Congregatio Episcoporum, et Regular. in Placentina* 24. *Novembris* 1713. *in respons. ad* 2. *dub.* Vide verb. *Parochus art.* 2. *num.* 36. *ubi alia ad rem per tot.*

Ante solis ortum, aut post illius occasum, abs- 216
que licentia Ordinarii, non possunt Cadavera ad sepeliendum deferri: *Sacra Congregatio Concil. in Novarien.* 15. *Martii* 1740. *ad* 4. *dub.* Et sic statuunt fere omnes Synodi Dioecesanae, et signanter nostra Alexandrina celebrata anno 1734. *tit. de sepulturis vere. Ante solis ortum.* Non potest tamen Episcopus demandare sub poenae Excommunicationis latae sententiae, ut Cadavera ante lapsum 24. horarum ab emissione spiritus ad Ecclesiam non deferantur: *Sacra Congr. Concil. in Horton. Censurarum* 12. *Decembr.* 1705. Quamvis possit statuere, ut Cadavera non sepeliantur, nisi 12. saltem horis ab emissione spiritus; seu 24. si agatur de subitanea, aut repentina morte decessis, ut statuitur in dicta Alexandrina Synodo *loco cit.* et passim etiam in aliis.

Additur adhuc attendenda ad rem sequens re- 217
solutio particularis Congregationis a Clemente XI. deputatae, et adjecta Statuto Cleri Romani §. 7. et 8. ac relata a saepius laudato Cardinali de Lambertinis *Volumine* 5. *Notificatione* 17. his verbis: Infantes, qui Nutricibus alendi extra propriam Parochiam dantur, retinent Domicilium in Parochia Parentum, atque ad illam pertinent, licet in alia Parochia decedant. Patre vero orbatos quousque apud ipsam Matrem aluntur, licet in potestate Tutorum, non Matris, existant, de Parochia Matris, non Tutorum, esse declaramus. Si Nutricibus alendi extra propriam dentur a Matre, Domicilium in Parochia Matris, si vero utroque Parente caruerint, Domicilium in Parochia Tutorum, non vero Nutricum, retinere declaramus. Quod si nec Tutores habeant, in Parochia, in qua decedunt, tumulentur.

Attendenda sunt sequentia Decreta relata ab 218
eruditissimo P. Cavalieri *in Agenda Defunctorum*, et ibi doctissime commentata.

Episcopus impediat cum omni diligentia, ac pa- 219
storali solicitudine abusum gentilitatis, quod Feminae in funere suorum liberorum, parentum, aut maritorum capillos vellant; Poenas autem exigendas ipse non retineat, sed apud depositarium deponat: *Sacr. Cong. Episc. et Regular.* 20. *April.* 1587. Vide verb. *Cadaver. n.* 24.

In secundo triduo majoris hebdomadae non pos- 220

sunt celebrari exequiae defunctorum, et Officium, et preces recitentur privatim: *Sacra R. C.* 11. *Aug.* 1736. *in Placentina.*

221 Defunctorum corpora in Ecclesiis Regularium tumulanda, deferenda sunt recto tramite, et per viam a Parocho declarandam ad Ecclesias ipsorum Regularium, non autem prius ad Parochialem.

222 Quod servandum erit etiam heredibus Defunctorum contradicentibus, et ad dictam Parochialem prius deferri volentibus: *S. R. C.* 19. *Dicembr.* 1671. *in Savonen.*

223 Heredes non tenentur vocare, nisi Parochum, *Sacr. Congregat. Episcop. et Regular.* 28. *Septembris* 1646.

224 Si electio non fiat ab heredibus, Parochus ad funus vocare potest, quos voluerit, omissis etiam vicinioribus. *Sacr. R. C.* 6. *Septembris* 1613. *in Ferrar.*

225 Quoties electio sit a Parocho, Clerici Ecclesiae debent externis praeferri: *Sacr. Congregat. Episcop. et Regular.* 23. *April.* 1649.

226 Funus comitantes in Parochiali Ecclesia, vel in alia juxta loci consuetudinem omnino convenire debent. *S. R. C.* 8. *Febr.* 1641. *in Tropien.*

227 Nullo modo permittendum est a funus comitantibus Parochum expectari per vias, vel ad domum defuncti, non obstante contraria consuetudine expectandi per vias, vel ad domum defuncti: *S. R. C.* 12. *Febr.* 1633. *in Thelesina.*

228 An liceat Curatis, salvis eorum juribus Parochialibus, impedire contra voluntatem heredum defunctorum, ne Regulares vocati ad funus, corpora defunctorum, ad quosvis Ecclesias deferenda, una cum Parochia, et Clericis personaliter associent? *S. R. C.* respondit: *Regulares in casu proposito non posse impediri. Die* 3. *April.* 1633. approbante Urbano VIII. *die* 25. *Junii* 1633. in sua Constitut. *Nuper pro parte.*

229 Parochi, Capellani Confraternitatum, Sacerdotes, aliique Ecclesiastici, qui cotta induti interveniunt processionibus funeralibus, deferant, sicuti in aliis processionibus, hirretum Sacerdotale, non vero pileum, excepto tempore pluviae, et noctis, prout disponit Rituale Romanum *titul. de Process.*

230 et ut saepe resolvit S. Rit. C. Quae quidem pilei prohibitio non solum est pro Ecclesiastico Saeculari, sed etiam Regulari, licet sint Parochi cotta induti: Clemens XI. 9. Decemb. 1704. Constit. *La Santità di Nostro Signore.*

231 Nullo modo est tolerandus abusus, quod mortui curru clausi deferantur ad Ecclesiam: *Sacr. Cong. Episcop. et Regul.* 17. *Martii* 1650.

232 An Congregationi Sacerdotum saecularium sub Invocatione Sancti Philippi Nerii in associatione confratrum defunctorum competat praecedentia supra Regulares? 2. An eidem Congregationi occasione associationis eorumdem cadaverum liceat elevare propriam Crucem? *Ad primum, et secundum affirmative* respondit *Sacr. Rit. C.* 19. *Aug.* 1719. *in Imolen.*

In depositione defunctorum in verbis illis: « Non intres in judicium cum servo tuo Domine, quia nullus apud te justificabitur homo »; quando est muller, aut plures sunt defuncti, non possunt verba *servo tuo* immutari in *serva tua*, vel *servis tuis* absque Sacrae Rubricae laesione, et servandum est Rituale: *Sacra Rit. Congreg.* 41. *Aug.* 1697. *in Fanen.* 233

In exequiis parvulorum in feria V. et VI. et Sabbato Majoris hebdomadae potest omitti *Gloria Patri* in psalmis, qui dicuntur, pro conformitate temporis: *Sacr. Rit. Congreg.* 16. *Jun.* 1677. *in Hispal.* 234

Parvulorum sepulcrum ab aliis debet esse separatum: *Sac. Rit. Cong.* 10. *Decemb.* 1620. *in Civit. Castellan.* 235

Parvulorum corpora possunt sepeliri etiam in Ecclesiis Regularium, si ibi est sepulcrum majorum, vel concurrente consuetudine, si ibi Pater eligat sepulcrum: *S. R. C.* 12. *Decembr.* 1620. *in una Civit. Castellan.* 236

Sepulcrum eligere licet parentibus in quacumque Ecclesia voluerint, etiam Regularium, pro eorum filiis minoribus, qui ad annos pubertatis nondum pervenerint, nec a Parochis locorum impediri possunt, aut debent, praesertim si in dictis Regularium Ecclesiis sepeliri consueverint, vel in eis habeant sepulcrum majorum: *Sac. Congreg. Episc. et Regul.* 20. *Jan.* 1610. 137

Sacra Congreg. Regul. et Episcop. examinata prius diligenter relatione Episcopi, censuit licuisse, et licere parentibus in Ecclesia fratrum minorum Conventualium S. Francisci, eorum filiis minoribus, qui ad annos pubertatis nondum devenere, eligere sepulturam, ac propterea restituenda esse ipsorum fratrum Ecclesiae cadavera infantium jam deposita, praemissis, ceterisque quibuscumque non obstantibus. *Die* 20. *Martii* 1643. 238

Exhumetur puella, et sepeliatur in sepulcro majorum, in quo sepeliri debent, quicumque carent facultate sibi eligendi sepulturam: *Sac. Congreg. Episcop. et Regul.* 11. *Octob.* 1616., et praesertim si pater sic sepeliri intendat: *Ead. Cong.* 22. *Feb.* 1641. 239

Infantes, aliique quicumque, qui non habent facultatem sibi eligendi sepulturam, vel hac non electa decedunt, sunt tumulendi in sepulcro suorum majorum, vel in Parochiali Ecclesia: *Sacra Cong. Sacr. Episcopor. et Regul.* 16. *Novemb.* 1625. 240

Clerici non sepeliantur in sepulcro suorum majorum, ubi est consuetudo eosdem sepeliendi in sepulcris separatis a laicalibus: *Sac. Cong. Episc. et Regul.* 13. *Maii* 1610. 241

Clericus, qui sibi non electa sepultura decedit, sepeliri debet in sepulcro majorum, et non Clericorum, *Sac. Rit. Congregat.* 6. *Maii* 1705. *in Senogall.* 242

Sepultura non electa, si uxor praemoriatur, et maritus habeat proprium sepulcrum, in ipso tu- 243

mutari debet, quamvis extra limites Parochiae, ubi mortua est: *Sac. R. Cong.* 15. *Jan.* 1633. *in Senogallien.*

244 An cum fratres aliqui extra Monasterium moriuntur, et a Curatis Sacramenta receperunt, possint ab eorum Superioribus ad suas Ecclesias deferri, Parochis inconsultis? Resp. Regulares extra claustra decedentes posse ad eorum Ecclesias deferri, etiam Parochis inconsultis: *Sac. Cong. Conc.* 2. *Julii* 1620.

245 Clerus Secularis nihil potest praetendere propter exequias, aut Sepulturam Monachorum, aut fratrum morientium extra claustra: *Sac. Congr. Episcop. et Regul.* 24. *Nov.* 1634. *et* 24. *Septembris* 1636.

246 An in Ecclesiis Fratrum sepelienda sint cadavera eorum, qui ejusdem Ordinis habitu induti, ex hac vita migrarunt? Resp. si conditiones in Bulla aurea fel. rec. Sixti Papae IV. contentas, in ipsis adimpletas esse constiterit, videlicet quod a Guardiano domus loci, in quo tales decedere contigerit, aut ab alio Superiore, vel ab altero, cui id Superior committendum duxerit, habitum receperint, et praedictus Guardianus, vel alius Superior eosdem praemonuerit, eorum cadavera propter habitus concessionem, seu receptionem penes ipsos fratres, quorum habitum gestant, esse sepelienda; eo casu cum habitu Religionis decedentes, in Ecclesiis pariter ejusdem Religionis Ecclesiasticae sepulturae esse tradendos: *Sacra Congreg. Episcop. et Regul.* 11. *Decemb.* 1615.

247 Parochi Superiores Ecclesiarum Saecularium, et Regularium, Sacristae, et alii, ad quos spectat, non permittere debent, quod cadavera Ecclesiasticorum saecularium, praesertim Sacerdotum, sicut etiam Diaconorum, et Subdiaconorum transferantur ex propriis domibus ad Ecclesias, vel in istis exponantur quocumque alio habitu, sive Confraternitatum, sive Religionum, sed cum sacris vestibus eorum Ordini convenientibus, juxta dispositionem Ritualis Romani *tit. de exequiis. et Clementis XI.* 9. *Decemb.* 1705.

248 Canonici pluviali, planeta, dalmatica, vel tunicella parati non debent deferre almutias; Canonico vero defuncto induto planeta, seu dalmatica, vel tunicella imponi potest almutia super brachium: *Sac. Rit. Cong.* 4. *August.* 1663. *in una Dalmatiarum.*

249 Pileus Episcopi demortui debetur Ecclesiae tumulanti, non Cathedrali: *S. Cong. Episc. et Regul.* 26. *April.* 1653.

250 Ut in Ecclesiis nihil indecens relinquatur, iidem (scilicet Capitula, Parochi, Rectores, Vicarii, Sacristae, Ostiarii, et alii Custodes, etiam Regulares) provideant, ut capsae omnes, et deposita, seu alia cadaverum conditoria, super terram existentia, omnino amoveantur, prout alias statutum fuit, et defunctorum corpora in tumbis profundis infra terram collocentur: Pius V. Constitut. *Cum primum Apostolatus* 1. *April.* 1566.

Ecclesiae non debent fodi, neque excavari pro sepultura, sed in sepulturis, sive tumbis profundis intra terram Christianorum cadavera sepeliri: *Sac. Cong. Episc. et Regul.* 23. *Jul.* 1603. 251

Non licet Parochis majorem eleemosynam exigere pro defunctis in Ecclesiis Regularium sepeliendis, quam eis solveretur, si in propriis, vel aliis saecularium Ecclesiis sepeliri deberent: *Sac. Congr. Episcop. et Regular.* 27. *Octobr.* 1603. 2. *Octobris* 1643. 20. *Martii* 1547. 27 *Januarii* 1651. 252

Caeteris paribus non possunt Parochi majorem eleemosynam exigere pro Sepultura forensium, aut extraneorum, quam incolarum: *Sacra Cong. Episc., et Regul.* 25. *Maii* 1640. 31. *Martii* 1646. 10. *Junii* 1653. *et* 10. *Junii* 1654. *ac* 8. *Augusti* 1659. 253

In Ecclesiis Regularium sine horum consensu non potest quis sepeliri; nisi sit propria defuncti Parochialis, licet ibi sepulturam elegisset, aut ad rem donationem, vel legatum fecisset: *Sac. Cong. Episcop., et Regular.* 2. *Jun.* 1587. 254

Supra Sepulcri tabulam pro libito ornamenta plana quaelibet heredes efformare valent, dummodo e solo non emineant, et absint coronae, vulgo *Cornici: Sac. Cong. Episcop., et Regul.* 26. *Mart, et* 6. *Octob.* 1645. 255

Num illi, qui coram testibus dumtaxat, licet absque scriptura, in Regularium Ecclesiis sepulturam sibi elegerint, ibidem sint sepeliendi: *Sacra Cong. Episcop. et Regul.* respondit « in dictis Ecclesiis esse sepeliendos, sine praejudicio tamen jurium Parochialium », *die* 11. *Decemb.* 1615. 256

Consanguinei defunctorum, qui in Ecclesiis Regularium sepeliuntur, illis parentare in Parochialibus, et aliis Presbyterorum Ecclesiis, etiam Cathedralibus, compelli nullo modo possunt: *Sacr. Congreg. Episcop. et Regul.* 14. *Jun.* 1639. cujus decretum approbavit Alex. VII. in sua Const. *Alias pro parte*, sub datum 30. *April.* 1660. 257

Damnati ad mortem sepeliri non debent in Ecclesia magnae devotionis, si inde populus conciperit horrorem, et occasionem Ecclesiae minus frequentandae: *Sacra Congregat. Episcop. et Regul.* 18. *Martii* 1590. 258

In exequiis post absolutionem, quae fit supra cadaver in die obitus, vel supra tumulum in die anniversario, ℣. *Requiescant in pace*, subjungi debet: « Anima ejus, et animae omnium fidelium defunctorum per misericordiam Dei requiescant in pace », sed super lecticam, seu castrum doloris in commemoratione omnium fidelium defunctorum, nihil est superaddendum: *Sacr. Rit. Congreg.* 3. *Dec.* 1682. *in una Canon. Regul. Lateran.* 259

Inhiberi non potest, quod non sepeliantur cadavera absque interventu duorum Presbyterorum a capitulo deputatorum vice Parochi, etiam ubi Parochia spectat ad ipsum capitulum, quia unius assistentia sufficit: *Sac. Cong. Episcopor., et Regular,* 6. *Martii* 1593. 260

261 Regulares primi debent invitari, quando cadaver sepeliendum est in eorum Ecclesia: *Sac. Congregat. Episcop. et Regular.* 9. *Januarii* 1595.

262 Parochus minime excluditur, licet a defuncto accersiri tantum Regulares jubeantur: *Ead. Sacr. Cong. Episcop. et Regul.* 21. *Aprilis* 1594.

263 In Tudertina electionis sepulturae. Francisca quondam Rugerii de Gregoriis, de terra Massae Dioecesis Tudertinae, mortua est die 28. Maii 1721. et cum elegisset sepulturam coram duobus testibus in Ecclesia PP. Tertii Ordinis S. Francisci, et repugnaret Archipresbyter dictae terrae, examinatis duobus testibus deponentibus pro tali electione, et nolente Archipresbytero, suos, quos praetendebat contrarios, examinari, et facto sepelire cadavere in sua Parochiali Ecclesia; propositis in Sacra Congregatione Concil. dubiis: « I. An constet de electione sepulturae in casu etc. et quatenus affirmative. II. An sit locus exhumationi, et restitutioni cadaveris, de quo agitur; et quae emolumenta sint restituenda a Parocho in casu etc. » *Dicta Sacra Congregatio* 4. *Julii* 1722. Respondit. « *Ad I. affirmative. Ad II. affirmative*, « etiam quoad omnia emolumenta, *et amplius, et ad mentem*. Et mens est, quod cadaver exhumari non de-
264 beat ». Deinde obtenta ab Archipresbytero nova audientia, et contendente electionem sepulturae in Ecclesia Patrum non posse dici probatam, et quatenus esset probata, non relevare, utpote factam ad suggestionem Patrum adversus textum in *cap. Animam, de sepulturis in* 6. proposito dubio: *An sit standum, vel recedendum a decisis:* die 4. *Julii* 1722. *Eadem Sac. Cong. die* 21. *Nov.* 1722. Respondit: « Ad primum in decisis. Ad secundum in decisis, excepta exhumatione, et restitutione cadaveris ». Sic apud *Thesaur. Resolut. tom.* 2.

265 In Senogallien. funerum, proposito inter alia hoc secundo dubio: « An testes super electione sepulturae deponentes recipi debeant medio juramento per publicum Notarium, sive potius sufficiat eosdem testes deponere oretenus cum juramento coram ipsomet Parocho, vel Vicario Foraneo? » *Sacra Cong. Conc. die* 19. *Decemb.* 1739. Respondit: *Ad II. Negative ad primam partem, et affirmative ad secundam.* Apud *Thesaur. Resolutionum Sacrae Cong. Conc. tom.* 6.

266 Electio Sepulturae facta a confratribus, seu sodalibus alicujus Congregationis, seu confraternitatis in die receptionis, et professianis, etiamsi facta sit per publicum instrumentum, non sustinetur: Sic *Sac. Congregat. die* 3. *August.* 1743. quae in *Alexanen. Funerum*, ad septimum inter alia propositum dubium, « An electio sepulturae facta in eadem Ecclesia per publicum instrumentum, seu alium actum ab aliis sodalibus dicti Oratorii, in ipsorum respective receptione, et ante obitum non revocata sustineatur in casu ». Respondit *Ad VII. Negative, et amplius*. Sic apud *Thesaur. Resolutionum dicti anni. Vide tom.* 2. *verb. Confraternitas art.* 4. ubi varia ad rem.

Pro sepultura infantium nutricibus extra propriam Parochiam alendorum traditorum, a particulari Congregatione a Clemente XI. deputata, fuit resolutum ut sequitur. « Infantes, qui nutricibus alendi extra propriam Parochiam dantur, retinent domicilium in Parochia Parentum, atque ad illam pertinent, licet in aliena Parochia decedant. Patre vero orbatos, quo usque apud ipsam Matrem aluntur, licet in potestate Tutorum, non matris, existant, de Parochia Matris, non Tutorum esse declaramus. Si nutricibus alendi extra propriam Parochiam dentur a Matre, domicilium in Parochia Matris, si vero utroque Parente caruerint, domicilium in Parochia tutorum, non vero Nutricum, retinere declaramus. Quod si nec Tutores habeant, in Parochia, in qua decedunt, tumulentur ». Sic habetur in additione ad statutum Cleri Romani §. 7. et § 8., ut refert Cardin. Lambertin. deinde Summus Pontifex *volum* 5. *notificat.* 17. *pag.* 204. Et sic ubique observari convenit, cum Stylus Curiae Romanae attendi debeat. Glossa 2. *in cap. Ad haec summus, de Rescrip.* et cum ipso procedendum esse in aliis Curiis inferioribus, non autem cum praxi propriae Regionis, ut expresse tradit Cardin. de Luca *de judic. discurs.* 34. *n.* 22. *et discurs.* 37. *num.* 20. Stylus enim Curiae Romanae facit jus, et pro lege habetur, *cap. ex litteris* 11. *de constitut. cap. Quam gravi* 6. *de Crimine falsi*, cum Ecclesia Romana sit ordo, norma, et caput omnium Ecclesiarum, *cap. omnes, et cap. Sacrosancta* 2. *dist.* 22. cum similibus. 267

Quoad sepulturam educandarum. Vide verb. *Matrimonium art.* 2. *a nu.* 115. *ad nu.* 121. et verb. *Monialis art.* 1. *n.* 61. 62. 268

In Tusculana reparationis Ecclesiae, inter alia dubia, propositis his sequentibus: Tertio, An reparatio, et expurgatio respective quatuor sepulturarum existentium in d. Ven. Ecclesia, ac inservientium pro laicis adultis, fieri debeat sumptibus dictae Communitatis, sive potius dicti Capituli in casu? Quarto, an reparatio, et expurgatio aliarum duarum sepulturarum pariter in dicta Ecclesia existentium, et inservientium pro pueris, et Sacerdotibus, fieri debeat sumptibus Capituli, vel Archipresbyteri, sive potius Communitatis in casu? *Sacra Congr. Concil. die* 11. *Januar.* 1748. Respondit « An III. et IV. *affirmative* quod ad primam partem, et *negative* ad secundam ». Et proposita causa sub die 1. Martii 1738. sub dub. « An., et in quibus sit standum, vel recedendum a decisis in casu? » *Ead. Sacr. Congregat.* Respondit « Ad III. *in decisis* et ad IV. *in decisis* quoad sepulturam Sacerdotum, quo vero ad sepulturam puerorum, spectare ad Communitatem ». Sic apud *Thesaurum resolutionum dicti anni.* 269

Sepultura Sacra denegatur decedentibus ex vulnere in duello accepto, licet extra locum pugnae obierint: Bened. XIV. Constitut. incip. *Detestabilem* §. 9. Vide verb. *Duellum.* 270

271 * Sepulcrum in Ecclesiis Confraternitatum haberi potest, sed de licentia Episcopi, uti saepe decisum a Sacr. Congregatione: *Instit. Eccles.* 105. §. 124.

272 Si confrater obeat, non electa sepultura, mandari non potest sepulturae in Ecclesia ejusdem Confraternitatis, ut est decisum a Sacra Congregatione. *Ibid.*

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

273 De sepultura latissime licet egerit *Auctor*, multa tamen dicenda essent, si limites additionum permitterent. Sed vide qui de hac materia accuratius agit, Bohemer. *in tractatu de jure Parochiali sect.* 4. *cap.* 2. *per tot.*

274 Hic vero tria haec adnotanda censuimus. *Primum* est, quamdiu sit expectandum, ut sepulturae mandetur hominis cadaver? Nihil hac de re in jure definitum est. Caeterum Constitutionibus plurium Synodorum receptum est, ut post duodecim horas sepeliatur, si mors sit ex morbo sequuta, et si repentina, vel violenta, post viginti horas. Vide S. M. Benedictum XIV. *de Synod. Dioecesana lib.* 2. *c.* 6. §. 8. Adde etiam *adnotat. ad Synod. Fulginat. Episcopi Baptistelli cap.* 23. *n.* 6.

275 Num autem cadaver hominis violenta morte erepti inhumari possit, nisi prius Praefectus loci illud inspexerit; et si secus factum sit, an possit ipse loci praefectus demandare, ut exhumetur? Vide Mean *observ.* 604. *per tot.*

276 Secundum est, an liceat sepelire in loco sacro infantes sub dubiis reviviscentiae signis baptizatos? Tantum abest ut liceat, ut Congregatio S. Officii pluries decreverit, ne baptizandos quidem esse infantes hosce. Adi S. M. Benedict. XIV. *de Synod. Dioecesan. lib.* 7. *c.* 6. §. 11. *et duob. sequent.*

277 Tertium est, an Ecclesiastica sepultura carere debeant, qui decedunt ex vulnere in duello accepto, quamvis extra locum conflictus occubuerint, et obtinuerint a peccatis simul, et censuris absolutionem? Attenta autem Constitutione Benedicti

278 XIV. cui initium est: *Detestabilem*, et hi carere debent Ecclesiastica sepultura. Videtur enim Summus Pontifex imitatus sanctionem Concilii Lateranensis relatam in *c. Felicis*, *de Torneamentis*, qua cautum fuit, ne in loco sacro tumularentur ii, qui in torneamentis decedebant, tametsi antequam extremum vitae spiritum ederent, non incerta poenitentiae signa exhibentes, absolutionem retulissent? « Quod (sunt ipsissima verba) si quis eorum ibi mortuus fuerit, quamvis ei poscenti poenitentia non negetur, Ecclesiastica tamen careat sepultura ».

Responsio Auctoris.

279 Quoad tempus expectandum pro sepultura cadaverum, jam satis dixi ego verb. *Cadaver.* et in *Supplementis* ad idem verb. ex decretis Sacr. Congreg. nempe, quoad hoc servandam esse Synodum dioeces. Et insuper tradidi, quomodo, et qua facultate possunt exhumari cadavera morte violenta erepta, et sepulta, pro facienda recognitione a curia laicali. Item jam tradidi ego, quoad decedentes ex vulnere in duello accepto, quamvis extra locum conflictus occubuerint, et obtinuerint a peccatis simul, et censuris absolutionem etc. ut patet in meo *Supplemento*, verb. *Propositiones damnatae*, ubi refero nuper citatam Constitutionem Benedicti XIV. *Detestabilem*, in qua habentur ad rem quinque propositiones damnatae; vide verb. *Duellum art.* 2. *n.* 22.

APPENDIX,

Sies novus Articulus ex aliena manu de Sepultura.

Ferraris noster num. 172. hujusce articuli breviter se expedit a quaestione jam toties, et novissime etiam acriter disputata, utrum scilicet Catechumeni sine Baptismo decedentes ecclesiastica privandi sint sepultura? Ab ea, ne dicam exagitanda, sed etiam tangenda prorsus abstinuissem, nisi mandatum accessissem maximi viri, cujus nutibus resistere, mihi religio est. Ut autem ea, qua par est, claritate haec controversia discutiatur, nonnulla in antecessum adnotanda duxi de variis catechumenorum gradibus, et distinctionibus. 280

Plures jamdiu fuisse catechumenorum classes, et gradus, res est apertissima in veteribus Ecclesiae monumentis, quamquam tum auctores, qui Sacris Christianorum ritibus inlustrandis operam navarunt suam, tum ipsi Theologi inter se non conveniant in iis enumerandis, et distinguendis. 281

Duos dumtaxat recenset Menardus in notis ad Sacramentarium S. Gregorii (*T.* 3. *operum ejusdem S. Doctoris edit. Maur. colum.* 373.) nempe *Audientium*, *et Competentium*. Communiter tamen Catechumeni in tres distribuuntur classes, quarum prima *Audientium*, *Genuflectentium* altera, tertia *Competentium*, seu *Electorum*. In prima constituebantur illi, qui privata instructione exacta, publice in Ecclesia instruebantur per Episcopum. Ad secundam spectabant, qui participes, consortesque fiebant orationum, et exorcismorum, qui super Catechumenos fundebantur. In 3. collocabantur, qui idonei ab Baptismum judicati nomina sua dabant, ut nimirum inter illos recenserentur, qui jam proxime ad suscipiendum Baptismum erant destinati, iliisque Symbolum tradebatur reddendum, postea Baptismum suscepturi. Vide opus eruditi Josephi Vicecomitis *de antiquis Baptismi ritibus*, *lib.* 2. Van-Espen *J. E. V. par.* 11. *tit.* 2. *cap.* 3. per totum. Tournely *de Sacram. Baptismi qu.* 3. *art.* 3. Juven. *Comment. Hist. et dogm. de Sacramentis Dissert.* 2. *de Bapt. cap.* 2. *art.* 1. Du Cangli *Gloss. t.* 1. *pag.* 887. aliosque, 282

tametsi viri eruditissimi eandem non sequantur partitionem, quos inter Martene, qui *l. 1. de Antiq. Christianorum Rit. cap. 1. art. 6. Genuflectentes* Catechumenorum specialem classem constituisse negat, asseritque ita vocitari consuevisse Catechumenos ipsos, qui poenitentiae peragendae admittebantur, quapropter illos distinguit in *Audientes, Electos, et Competentes.* Eodem pacto Catechumenos partitur Berti *de Theologicis Disciplinis lib. 31. cap.* 20 nisi quod *Electis competentes* anteponat.

283 Non est hic disceptiendi locus, quaenam harum sententiarum alteri sit praeferenda. Illud tamen certe eruitur, non omnes catechumenos eodem in censu habitos fuisse, aut esse habendos, sed semper rationem habitam fuisse progressus, quoad instructionem, mores, Baptismi desiderium, aliaque id genus. Ab eadem regula recedendum non esse, si discedere eos ex hac vita contingat nondum baptizatos, pro certo habeo. Unde Catechumenos omnes ad tres etiam classes esse revocandos existimarem.

284 Ad primam pertinent illi, qui ignavia, et torpore arrepti, vel ut suis magis, magisque cupiditatibus indulgere possent, lavacro regenerationis sua mundare peccata negligebant, quales erant illi, qui primis Ecclesiae saeculis senectutem, vel mortis articulum expectabant, ut sacris undis regenerarentur. Eorum vanam fiduciam compescere, ac segnitiem maturare sancti Patres saepe suis in sermonibus tentarunt, ut S. Basil. *Hom. XIII. Exhortat. ad Sanctum Baptismo* (*tom.* 2. *Operum edit. Maur. pag.* 113. (S. Gregorius Nazianzenus, *Orat.* 40. (*tom.* 1. *Oper. pag.* 652.) S. August. *Serm.* 132. *n.* 1. (*tom.* 5. *Colum.* 450.) S. Jo. Chrysost. *Hom. prima in Act.*

285 In secunda constituuntur Catechumeni, qui cum sint praecipuis Christianae Religionis Mysteriis imbuti, Christianis moribus exornati, ac Baptismatis desiderio flagrantes, inopinata morte absque Baptismo corripiuntur.

286 In tertia denique collocantur qui desiderio Christianae Fidei suscipiendae manifestato, se se erudiendos tradidere. At nondum ejus capita praecipua callent, adeo ut de iis mysteriis, quae necessario credenda sunt, ut loquuntur Theologi *necessitate medii* ad salutem, actus elicere nullatenus valeant.

287 Praemissa hac enumeratione, dico primo, catechumenis sub priori specie contentis, si illis nondum regeneratis ultimum diem obire contingat, ecclesiasticam sepulturam nequaquam esse concedendam. Ratio evidens est. Nulli enim competit Ecclesiastica gaudere sepultura, nisi sit Ecclesiae membrum. Porro nemo inter Ecclesiae membra est recensendus, nisi Baptismate particeps fiat Regni coelestis, Baptismate, inquam, vel aquae, vel Sanguinis, vel saltem flaminis, et ut a Theologorum disserendi ratione non recedam, nisi Baptismate, vel *in re*, vel in *voto* suscepto. Catechumenus autem, qui saepius occasionem Baptismatis suscipiendi posthabuit, nulla rationabili ratione coactus; quinimmo Baptismum pessumdedit, ut gentilibus moribus, quo fieri posset, tardius valediceret, Baptismatis, neque *in re*, neque *in voto* factus est particeps; igitur neque consors factus dicendus est Regni coelestis, neque inter Ecclesiae membra adnumeratus, atque inde ecclesiastica prohibendus est sepultura.

Dico secundo, si Catechumenum in secunda collocatum classe sacris undis nondum ablutum ex hac vita migrare contingat, Ecclesiasticis caeremoniis esse sepeliendum. 288

Constat id luculenter Patrum, sacrorumque Canonum auctoritate. Sane Canon apertissimus est C *Apostolicam, de Presbytero non baptizato*, ubi Innocent. III. ab Episcopo Cremonensi consultus, quid sentiendum de Presbytero sine unda Baptismatis defuncto. Respondet: « quia in Sanctae Matris Ecclesiae fide, et Christi nominis confessione perseveravit, ab originali peccato solutum, et coelestis patriae gaudium esse adeptum asserimus incunctanter ». Mittit Episcopum ad legenda opera Sanctorum Augustini, et Ambrosii, ac tandem concludit: « Sopitis igitur quaestionibus Doctorum, Patrum sententias teneas: et in Ecclesia tua juges preces, hostiasque Deo offerri jubeas pro Presbytero memorato ». Decretorius est Innocentii textus. Pro illis enim offerri preces, et hostias publice in Ecclesia nequeunt, qui jure privantur ecclesiasticae sepulturae. Si igitur pro Presbytero non baptizato defuncto jubentur offerri publice in Ecclesia preces, et hostiae, illum ecclesiastica potitum fuisse sepultura, absolute est pronunciandum. Quod eadem ratio sit habenda de Catechumeno nostro, ac de Presbytero, de quo in Canone, nullum, puto, dubitare posse; cum rationes a Summo Pontifice pro Presbytero adductae, aeque militent pro Catechumeno. Uterque sine Baptismo decedit, uterque in Sanctae Matris Ecclesiae fide, et in Christi nominis confessione perseverasse creditur; uterque ab originali peccato solutus, ac coelestis patriae gaudium adeptus praesumitur. Ad de Innocentium pro sua stabilienda Patrum auctoritate sententia, Orationem S. Ambrosii *de obitu Valentiniani* adhuc Catechumeni vita functi adducere, scilicet, vult Pontifex ideo preces, hostiasque offerri debere pro anima illius Presbyteri, quia easdem jusserat offerri S. Ambrosius pro anima Valentiniani, adeo ut si pro Catechumeno offerri illae non possent, Innocentii sententia prorsus collaberetur.

Hinc est, quod idem Pontifex *Cap. Debitum de Baptismo*, loquens de quodam Judaeo, qui in mortis articulo constitutus semetipsum baptizarat, quamquam ejus Baptisma nullum sit, ut pronuntiat Papa ibi; tamen addit: « Quod si continuo decessisset, ad Patriam protinus evolasset, propter Sacramenti fidem, etsi non propter fidei Sacramentum ». Propter eandem rationem, *C. veniens*, 289

de *Presbytero* non *baptizato*, aeque pronuntiat: « Cum quis non solum per Sacramentum fidei, sed per fidem etiam Sacramenti, efficiatur procuidubio membrum Christi ».

290 Innocentii III. sententia nova non est in Ecclesia, sed antiquis Ecclesiae Canonibus, priscaque consuetudine fuita. Ea enim suom habet fundamentum in Can. 78. Concii. Carthaginen. IV. habiti ann. 398. (*tom.* 2. *Concil. Collect. Labb. Colum.* 1206.), et Can. 12. Conc. Areiat. 1t. habiti an. 452. (*tom.* 3. *colum.* 1012.). Quamquam hujusmodi duo Canones de Poenitentibus dumtaxat loquautur defunctis non completa poenitentia; cum tamen eadem sit hac de re ratio Poenitentium, et Catechumenorum; ideo in patrocinium hujusce sententiae praefati Canones citantur a Theologis. Quidquid tamen sit de eorum efficacia pro nostra constabilienda sententia, eo tempore, quo iidem Canones editi sunt, morem invaluisse fundendi in Ecclesia preces pro animabus Catechumenorum aperte constat ex S. Ambrosio jam supra laudato cujus praestat verba recitare. Is igitur in *Orat. de obitu Valentinioni*, postquam *numer.* 51., *et* 52. eum gratiam Baptismatis consequutum fuisse dixerat, quia baptizari optaverat, ac Baptismi desiderium in eo vices Baptismi suppleverat, *num.* 53. gregem suum hortatur, ut obiationibus Valentiniani animam prosequatur, ut sacriis mysteriis requiem ejus poscat: neque separanda esse nomina (sacris in dypticis) Gratiani, et Valeatiniani, quamvis illo baptizatus obierit. « Date manibus, *inquit*, Sancta Mysteria, pio requiem ejus poscamus affectu. Date Sacramenta coelestia, animam nepotis nostri obiationibus prosequamur. Extollite popuii mecum manus in Sancta, ut eo saltem munere vicem ejus meritis rependamus .... Numquam ego piorum fratrum separabo nomina, merita discernam ». (*tom.* 2. *Operum edit. Monach. S. Mauri Col.* 1189).

291 Haec eadem est S. Aug. sententia, ut constat ex *l.* 4. *de Baptismo contra Donotistos*, n. 30. *et* 32. (*tom.* 9. *Operum col.* 94. *et* 96.) nec non S. Bernardi, Epistola, seu Tractatu *ad Hugonem de S. Victore*, quam eorumdem SS. DD. Ambrosii, et Augustini auctoritate, ubi confirmavit, subdit: « Ab his duabus columnis (Augustinum loquor, et Ambrosium) credo mihi, difficile avellor. Cum his, inquam, me errare, aut sapere fateor ».

292 Celebriores Theoiogi, ot Canonistae id pro certo habent, *Passerinus*, *de stat. hom. tom.* 2. *q.* 187. *art.* 4. n. 63., et apud ipsum *Lezana*, v. *Sepultura n.* 13. *Bordon. resp.* 51. n. 119. Id etiam tenet Card. Petra. *Comment. od Const.* 2. *Honor.* 111. *sect. nuica*, n. 58. *Sayrus de Censur. l.* 5. *c.* 16. *n.* 24. *Barbosa*, *de Off. et Potest. Episcopi part.* 2. *Allegot.* 28. n. 73. *Bonac. de Matr. q.* 4. *punct. ult. n.* 26. *Thesaurus*, *de poenis*, *part.* 2. *ver. sepulcri violotio cap.* 6. §. *Limita quoad Catechumenos*, *Pax Jordanus*, *de re sacra*, *l.* 5. *tit.* 12. num. 120. *Murga tom.* 1. *tract.* 2. *disp.* 4. *dub.* 7. *Clericatus decis. sacram.* 86. *n.* 29. *et* 30. *Gonzalez in* c. *Ad Apostolicam*, *de Presbytero non baptizato*. *Gagliardus*, *Inst. Jur. Con. l.* 2. *tit. de Boptisma n.* 42. et alii plures, qui citari possent.

Non inficior, huic hucusque a nobis statutae doctrinae opponi posse Concilii Bracbar. 1. auctoritatem an. 563. celebrati: quod quidem Concilium, postquam *cap.* 16. statuerat nullam commemorationem in obiatione esse faciendam pro iis, qui sibimetipsis necem inferunt, vel pro sceleribus puniuntur, neque eorum cadavera cum Psalmis ad sepulturam esse deducenda, *cap.* 17. ita decernit: « item placuit, ut Catechumenis sine redemptione Baptismatis defunctis, simili modo, neque oblationis commemoratio, neque psallendi impendatur officium. (*tom. V. Concil. Edit. Labb. colum.* 841. *et* 842). 293

Enim vero hujusce Concilii decreto occurrimus 1. cum *Lavor. tit.* 12. *cap.* 15. *u.* 92. *et Bordon. Resp.* 51. *n.* 20. asserentibus praefatum Canonem intelligendum esse de Catechumeno illo, de quo constaret ex culpa, et negiigentia non fuisse baptizatum, quo quidem in casu eum non esse fidelium sepultura donandum, nos etiam tradidimus. 2. dicimus, Bracharensem Synodum loqui de eo, quod ut plurimum accidit, nullatenus vero do casu necessitatis. Raro enim contingit ut Catechumenus perfecte dispositus, et Baptismi desiderio flagrans absque regenerationis Sacramento decedat. 3. reponam cum Emiaentiss. Cardinali Orsi *Hist. Eccl. lib.* 42. *num.* 62. *tom.* 19. ubi relatis summatim praefatis duobus Canonibus, subjungit: « Quanto ai due uitimi casi ha prevaluto nella Chiesa l' uso contrario, fondato, quanto alle preghiere per le anime dei giustiziati, *nel cap.* 14. *del* 2. Sinodo Aureiianense, e quanto alle anime dei Catecumeni nell'esempio di S Ambrogio ». 294

His breviter enucleatis de secunda Catechumenorum specie, ad tertiam devenio. Dico igitur 3. Catechumenis nondum in Christianae Religionis capitalibus Mysteriis eruditis, atque ab hac vita migrantibus sine Baptismate, non esse ecclesiasticam sepulturam concedendam.

Palmare id est. Intantum enim Cathecumeni aliquando Fidelium more sepeliuntur, in quantum Fideles sunt, atque aeternae vitae assequendae capaces. Ille vero, qui praecipua Christianae Religionis capita ignorat, neque fidelis est, neque vitae aeternae assequendae capax. Sane absque cognitione, et fide Triuitatis, et Incarnationis, nemo Fidelis, et Christianus dici potest. « Quod enim est, (*inquit S. August. l. de dona perseverantiae n.* 2. *tom. X. Operum col.* 543.) initium verius Christiano, quam credere in Christum »? Fides autem in Christum, Fidem, cognitionemque Trinitatis, et Incarnationis praesupponit. Porro eorumdem Mysteriorum cognitionem necessariam esse ad salutem consequendam in confesso id est apud omnes veri nominis Theologos. Scio, aliquos laxio- 295

ris Doctrinae patronos nonnumquam arbitratos fuisse, eamdem cognitionem *implicitam*, ut dicunt, sufficere. Vid. Domin. Vivam in Prop. 1. damnatam ab Alex. VII. num. 9. Verum ego majoris facio mehercle auctoritatem Jesu Christi Domini mei, qui absque distinctionibus, et ambagibus, *Joan.* 17. declarat: « Haec est autem vita aeterna, ut cognoscant te, solum Deum verum, et quem misisti Jesum Christum », quam horum scriptorum tricas.

ADDITIONES CASINENSES, UBI ETIAM DE QUARTA FUNERALI.

296 Apud omnes ferme gentes etiam barbaras, recepta, probataque fuit mortuorum sepultura. Indignum quippe semper habitum est, corpus hominis, qui caeteris animantibus dignitate praestat, atque excellit, a feris dilaniari, et in cibum absumi, necnon vi elementorum huc illuc distrahi, atque disperdi. Subducenda quoque erant ab hominum adspectu cadavera visu, odoreque foeda; et alia hujus generis motiva vel ex ipsis mundi incunabilis ad id praesto fuisse colligas licet. Hinc profecto sepeliendi officium humanitati ipsi praestari creditum est, adeoque nec inimicis, nec hostibus denegata sepulchra: *nullum siquidem cum victis certamen, et aetere cassis.*

297 Et profecto Seneca Pater *lib.* 1. *controv.* inter jura non scripta, sed omnibus scriptis certiora, ponit *humum porrigere cadaveri*. Palinuri inhumati umbra apparuit Eneae apud inferos conquesta, corpus inhumatum jacere: Virg. *Aeneid. l.* 6. Athenienses, cum eorum Duces, magna victoria adepta, occisos insepultos reliquissent, eos capite damnarunt, bonis quoque publicatis: Diodor. Sicul. *lib.* 13. *cap.* 100. *et seq.* Antigone cum periculo vitae fratrem sepelivit, quem Creon Tyrannus sepeliri prohibuerat: Sophocl. in *Antigone*.

Isocrates in *Panathen.* Adrasti Argivorum Regis memorabilem recitat sententiam: humare mortuos esse morem antiquum, et jus Patrium, quo omnes inter se homines utuntur, quodque non ab humano proditum ingenio, sed a divina imperatum potentia videatur. Euripides jus hoc sepulcri *νομον βροτων*, *legem hominum*: Lucanus *hominum ritus*: Tacitus *sortis humanae commercium* vocant. Quique id juris aliis exolvere detrectant, eos *hominem exuere* Claudianus dixit.

298 Quod si quis in insepultum cadaver occurreret, saltem ei terram injicere debere ex veterum monumentis compertum habemus.

Varii porro apud gentes sepeliendi modi obtinuerunt. Condiebant Aegyptii mortuos, eosque domi servabant; alii cadavera, uti erant, *cremanda*, cineres sepeliebant. Humanior, et antiquior mos apud gentes *humatio* fuisse videtur, qua scilicet integra corpora humo tegebantur. Unde Cicero « Mihi quidem, *ait*, antiquissimum sepulturae genus fuisse videtur, quo apud Xenofontem Cyrus utitur. Redditur enim terrae corpus, et ita locatum, ac situm, quasi operimento matris obducitur ». *Lib.* 2. *de leg. n.* 22. Qui *ibid. n.* 25. de Atheniensibus addit: « Nam et Athenis jam illo more a Cecrope, ut ajunt permansit *hoc jus humandi* » Ita funeratus apud Thucididem *l.* 4. *Brasidas*; apud Homerum *Erato*, Periandri uxor. Et longe antiquissimum exemplum ex veteribus Patriarchis habemus, quibus humatio fuit usitata, uti ex *Genes. cap.* 23. *et* 46. cuiqu. est exploratum.

Profecto cremationem cadaverum militiae ratio, et putrescentium corporum multitudo videtur induxisse. Per plura saecula apud Romanos ustio hujusmodi stetit: tandem fortasse tempore Commodi Imperatoris sensim cadavera cremari desierunt; et Commodus ipse per humationem sepultus est. Certe aetate Ulpiani frequens erat humatio, quippe qui sepulcrum definit, *ubi corpus, assave hominis condita sunt* »: *l.* 2. §. 5. *ff. de Religios. et sumpt. funer. etc.* Adhuc tamen sub Theodosio Magno cremationis aliquis usus supererat, ut ex *l.* 6. C. *Theodos. de sepulchr. violat.* colligere fas est; sed omnino illa sublata, humatio retenta fuit. 299

Christianos vero quod attinet, ii omni tempore pium, ac religiosum habuerunt mortuos sepelire, omnique honorificentiae genere prosequi. Hinc Origenes *contra Celsum lib.* 8. ait, « Rationabilem animam honorare didicimus, et hujus organa sepulchro honorifice demandare ». Et quidem, rejecta crematione, humationem usurparunt, idque, quia humatio benignior, et humanior esset. « Nec, ut creditis, ullum damnum sepulturae timemus; sed et veterem, et meliorem consuetudinem humandi frequentamus »: ut ait Minutius Felix *in Dialog.* Idem habet Tertull. *de anim. c.* 51. 300

Porro saevientibus in primaeva Ecclesia persecutionibus, nihil antiquius Ethnicis fuit, quam humationem christianorum corporum impedire, cadavera immanibus belluis, vel rapacibus avibus objiciendo, vel ea cremando, cineresque in flumina, aut ventos spargendo in futurae resurrectionis (*) risum, atque contemptum ». Nos vero (sic Eusebius *Hist. Eccles. lib.* 5. *cap.* 1. ubi *de Martyribus Galliae sub Marco Aur. Antonino* agit) « gravissimo interim dolore premebamur, quod humare cadavera nobis non liceret. Nam neque noctis tenebrae nos juvare, neque auri vis flectere, neque preces ullae animos eorum (*nempe Paganorum in Christianos saevientium*) commovere potuerunt. Sed omni studio, atque industria (ethnici) cadavera (christianorum) custodiebant, quasi ingens lucrum facturi, si sepultura caruissent... Igitur martyrum corpora.. cremata, atque in cineres redacta in praeterfluentis Rhodani alveum sparsa sunt ab impiis (*scilicet a paganis*), ne ullae deinceps eorum reliquiae in terris superessent. Atque id agebant (ethnici), prorsus quasi Deo superiores esse, et resurrectionem illis adimere possent ». 301

(*) Quippe etiam velut ad enutriend. spem resurrectionis humationem christiani usurpasse videntur. Ex Prud. hym. X.

302 Loca vero quoad spectat, in quibus corpora sepulturae traderentur, id pro explorato haberi potest, generaliter antiquitus fuisse extra urbes, civiumque domicilium. Apud Judaeos mortui vulgo extra urbes, et in coemeteriis ad id destinatis sepeliebantur: accedit et ratio; siquidem « summa » apud Judaeos immunditia erat cadaverum, adeo» que tangentes sepulcra, essent immundi septem « diebus (*). Hinc ipsi sepulcra habebant non juxta « templum, nec in urbibus, ne in ea incurrendo « polluerentur, sed extra eas (ut patet *Luc.* 7. » *v.* 12. *et Joan.* 19 41. de sepulcro Christi) in » agris, et locis separatis «. Ita Cornel. Alapide *comment in Numer. cap.* 19, *vers.* 16 (**)

303 Apud Graecos idem moris obtinuisse utique compertum est. Hinc Plato *lib.* 2. *de legib.* haec habet: « Nullum in loco foecundo, et agro ad cul» turam apto sepulcrum fiat. Sed is locus corpora » defunctorum recipiat, qui ad caetera inutilis, et » ad id tantum commodus viventes minime laedit: » nec enim a vivis, neque a mortuis terrae matris » foecunditas impedienda est «.

304 Romanos quod attinet, utique liquet, eorum sepulcra, sive corpora ipsa, sive eorum cineres urnis clausi sepelirentur, extra urbes collocata fuisse. Satis antiqua profecto est lex XII. Tabularum, *hominem mortuum in urbe ne sepelito, neve urito.*

305 Tantum ob virtutem clariores viri, atque de patria optime meriti, ut etiam Vestales, in urbe sepeliebantur. Postea cum hic mos extra urbem mortuos sepeliendi intermitti caeptus esset, eadem lex Duillio Consule (an. ab Urb. cond. 454) relata est; deinde ab Hadriano, Antonino Pio, et Diocletiano (nempe secundo, et tertio aer. vulg. saeculo) confirmata, ad reliquas Romani Imperii urbes, seu municipia estensa est, uti constat *ex* l. 3. §. 5. *ff. de sepulcro violat.* ibi: « D. Ha» drianus Rescripto poenam statuit quadraginta » aureorum in eos, qui *in civitate sepeliunt*, quam » Fisco inferri jussit, et in Magistratus, eadem » qui passi sunt; et locum publicari jussit, et cor» pus transferri: quid tamen si *lex Municipalis* » permittat in *civitate* sepeliri? .. quia generalia » sunt rescripta. *et* oportet Imperialia statuta suam » vim obtinere, et in omni loco valere » et l. 12. » *Cod de Religiosis etc.* in haec verba: « Mortuo» rum reliquias, ne sanctum municipiorum jus » polluatur, intra civitatem condi jampridem ve» titum est 3. *Kalendas Octobris* . . . . *anno* » 290 » (***).

Extra urbes vero sepulcra plerumque ponebantur ad vias publicas, cujus instituti rationem hanc Varro *de Latin. ling. lib.* 5. assignat, ibi: *Sepulcra ideo secundum viam sunt, quo praetereuntes admonerent, se fuisse, et illos esse mortales.* Erant autem sepulcra ista plerumque privata, perpauca publica; haec tamen necessaria erant propter pauperes agris destitutos, quorum sepulturae locus publicus, quem *puticulorum* nomine designabant, erat destinatus. 306

Jam vere primis Ecclesiae saeculis Christiani suorum fratrum corpora etiam extra urbes sepeliebant, nec enim leges publicae, quod caeteris civibus denegabant, Christianis poterant permittere. Hinc veteres scriptores de sepulcris, et monumentis martyrum, tamquam extra urbes constitutis in agris, aut viis publicis loquuntur. 307

Pace Ecclesiae data, idem institutum perduravit, stantibus publicis legibus, quae urbanas sepulturas interdicebant. « Omnis civitas (*ait Scriptor quidam sub nom. Chrisost. homil.* 17 *de fide*) omne Castellum ante ingressum sepulcra habet «. 308

Et Theodosius M. invalescentem Constantinoli urbanam sepulturam, ann. 381. interdixit, et quae in urbe, sive supra terram urnis clausa, sive Sarcaphagis corpora detinebantur, extra urbem transferri jussit: en tenor legis: « Omnia, quae su« pra terram urnis clausa, vel sarcophagis corpo» ra detinentur, estra urbem delata ponantur, ut » et humanitatis instar exhibeant, et relinquant » incolarum domicilio sanctitatem. Quisquis au» tem hujus praecepti negligens fuerit, atque ali« quid tale ab hujus interminatione praecepti au» sus fuerit moliri, tertia in futurum patrimonii » parte multetur: officium quoque, quod sibi pa» ret, quinquaginta librarum auri affectum dispo« liatione merebitur . . . » *Cod. Theod. tit. de sepulcr. violat. l.* 6 309

Itaque incognita fuit antiquis Christianis in Ecclesiis sepultura: Nec nisi peculiari privilegio Imperatoribus Constantino, Theodosio M., Arcadio, et Theodosio Juniori datum est, ut in vestibulo Ecclesiae Apostolorum in urbe regia extructae eorum corpora quiescerent, ut ex Euseb *de vit. Constant. lib* 4. *cap.* 71. Chrysostomo *homil.* 25. *in* 2. *ad Corinth* et ex Nicephor. *lib.* 14. *cap.* 58. constat. Deinceps vero mos in Ecclesiis sepeliendi sensim coepit invalescere: quippe Christiani apud Martyres (quorum reliquiae in Ecclesiis condi 310

(*) « Si quis in agro tetigerit cadaver occisi hominis, » aut per se mortui, sive os illius, vel sepulcrum, immun» dus erit septem diebus ». *Numer. cap* 19. *vers.* 16

(**) « Illud autem animadvertas licet, quod nulla erat » constituta lex, certis sepulcris loca decernens: quare mo» do in *urbibus* spectabantur, *in hortis domorum*, in *agro*, » in *montibus*, *prope viam*, *sub arboribus*. Regum Judae » sepulcra constituta erant *Hierosolymae* (3. *Reg.* XI. 10. » 11) Regum Israelis *Samariae* (3. *Reg.* XVI 18) E Re» gibus Juda alii sepulturae mandati sunt in hortis Regiis, » 2. *Reg* XXI 18. 26. etc. Sic Calmet *Dissert. de fune» ribus, et sepultur. inserta in* 5. *vol. Com. in S. Script. in prooemio Ecclesiastic.* At vero negari non potest, generaliter sepulcra Judaeorum extra urbes fuisse posita, ut ipse Calmetus ait *in Dict. Bibl. v. Sepulcrum*

(***) Porro Romani extra urbes sepeliebant cadavera, ne funestarentur *Sacra Civitatis*, inquit Paulus Ictus *lib.* 1. *sentent. tit.* 21. § 2. Nimirum et ethnicis erat persuasum, Diis Superis Sacrata loca solo adspectu, vel contactu rei funestae contaminari, pollui que etiam Sacerdotes, si vel funus viderent, vel funeris domum ingrederentur.

jam inde coeptae erant) post mortem quiescere aptum et Religiosum, et ad eos sibi demerendos pium, arbitrabantur.

311 Atque hinc in aliquibus Ecclesiis, praesertim Nolae, et Mediolani Christiani in ipsis Ecclesiis, vel in earum exedris sepeliebantur: quod vero praecipue intelligendum est de Ecclesiis extra urbes positis, quae tunc plures erant; non item de urbanis Ecclesiis, ubi cadavera humari tum non licebat.

312 Et revera quod in Ecclesiis Urbanis sepeliri non deberent, ex indubiis monumentis utique habemus exploratum. Porro Conc. Bracharense primum, anno 563 habitum, id luculenter innuit *Can.* 18. per haec verba: « Item placuit, ut corpora defuncto» rum nullo modo in Basilica Sanctorum Sepe» liantur, *sed si necesse* est, deforis circa murum » Basilicae, usque adeo non abhorret. Nam si fir» missimum hoc privilegium usque nunc manet » civitatis (*nota*), ut nullo modo intra ambitus » murorum cuiuslibet defuncti corpus humetur, » quanto magis hoc venerabilium martyrum debet » reverentia obtinere » ?

313 Pari modo refertur apud Gratianum *caus.* 13. *quaest.* 2. *Can.* 15. decretum sub nomine Synodi *Vnurensis*, verius ex Concil. Nannetensi an. 850. ita statuens: « Prohibendum est etiam secundum » majorum instituta, ut in Ecclesia nullatenus se» peliantur, sed in atrio, aut in portieu, aut in » exedris Ecclesiae. Intra Ecclesiam vero . . nul» latenus sepeliantur ». — Et *in lib.* 1. *Capitul. Regis Francorum, Cap* 158. legitur; *ut nullus deinceps in Ecclesia mortuum sepelint.*

314 Proinde ex allegatis Conciliorum, et Capitulariorum auctoritatibus eruitur, saeculis sexto, et duobus sequentibus *fideles* laicos in Occidentis Ecclesiis in *atrio*, vel *porticu* earumdem Ecclesiarum, non vero intus, sepultos fuisse. Interim vero Reges, Episcopi, Abbates, presbyteri meritis praestantes, ac laici sanctitate conspicui, in templis condi primo coepti fuerunt, prout Concilium Moguntinum, seu Moguntiacum an. 813. aperte ostendit. *Can.* 52. ibi: « Nullus mortuus intra Ecclesiam sepe» liatur, nisi Episcopi, aut Abbates, aut digni » presbyteri, aut fideles laici ».

315 Saeculo VIII. S. Theodulphus Episc. Aurelianensis in Epistola ad suos presbyteros prohibens, ut nemo in Ecclesia sepeliatur, addit hanc clausulam; « nisi talis sit persona Sacerdotis, aut cu» juslibet justi hominis, quae per vitae meritum » talem vivendo, suo corpori defuncto locum ac» quisivit ». Apud Espenium *de sepultur, cap.* 2. *num.* 31.

316 Tandem Saeculo nono Episcoporum, et Parochorum judicio, et arbitrio datum est decernere, quosnam in Ecclesiis sepeliri dignos putarent, ut ex Concil. Meldensi an. 845. *Can.* 48. ubi quemlibet mortuum in Ecclesia *quasi haereditario jure* sepeliri prohibetur, *nisi quem Episcopus, aut presbyter pro qualitate conversationis, et vitae dignum duxerit.* Atque ita receptus mos cadavera in ipsis Ecclesiis humandi, adeo ut sepulcra etiam familiaria in iis extruerentur.

Quamvis autem a pluribus saeculis passim Christianis omnibus sepultura in Ecclesiis permissa sit; tamen etiam nunc fidelium dormitioni potius coemeteria, quam Ecclesia videntur destinata. Sane passim cavent Synodi recentiores, ut fideles in Coemeteriis sepeliantur, tantumque selectis Christianis, qui vel Deo sacrati sunt, vel dignitate, vel virtutibus, vel nobilitate eminent, dormitionem in Ecclesiis concedunt. 317

In Concil. Mediolanensi 1. sub S. Carol. Borrom. *p.* 2. *cap.* 61. monentur Episcopi, *ut morem multis locis intermissum mortuos in coemeteriis sepeliendi restituendum curent:* additque: *et si cui locus sepulturae deinceps dabitur in Ecclesia, humi tantum detur.*

Amplius Rituale Romanum edicit, quod: « Ubi » viget antiqua consuetudo sepeliendi mortuos in » Coemeterio, retineatur, et ubi fieri potest, re» stituatur ». *Titul.* 34. *de exequiis* §. 9. 318

Et revera « Cadaverum putredo semper est cum » foetore, et dedecet in illo sacro loco, venerando » thimiamate saepissime perfuso, et munditiam » redolente, graveolentia corpora condere, unde » etiam ratio haec vocatur Civilis a Lavorio *de » sepult. tom.* 2. *cap.* 6. *n.* 90. ne aer putrefieret, » et locus corrumperetur foetore cadaverum ».

Deinde « a frequenti cadaverum humatione tam » foetor, quam humiditas provenire solet, et ita » non omnino sanum habitaculum deveniret, prout » evidenter hodie quoque dignoscitur in Ecclesiis » praesertim Parochialibus, in quibus frequenter » sepeliuntur cadavera. Proh bone Deus! quam » differunt ab illis Ecclesiis in quibus nulla sepul» cra effodiuntur! ». Baruffaldus *in Rituale Romanum de exequiis. tit.* 34. §. 9. *n.* 92.

Quaeres, an in quocumque loco fideles sepeliri possint? ℟. Olim ex Regulis Jur. Romani sepeliri corpora humana poterant in quovis loco honesto, qui praeterea ex hoc ipso *Religiosus* fiebat, et consequenter extra commercium humanum positus, modo illud domino loci sciente, et non contradicente factum esset: §. *Nullius* 7. *et* §. *Religiosum* 9. *Instit. de rer. divis. l. invito* 2. *Cod. de Religios. et sumpt. funer.* 319

Id vero per jus Canonicum sublatum est, secundum quod, ut locus aliquis ob sepulturam corporis humani ibidem factam, jure, et privilegiis loci Sacri, ac Religiosi gaudeat, non sufficit, quod privata, sed requiritur, ut publica Episcopi authoritate ad fidelium sepulturam sit deputatus, ut colligitur *ex cap. ad haec* 4. *de Religios. domibus.* Talia de facto sunt Ecclesiae, et Coemeteria. Schmalzgrueber *ad Tit. de Sepult. n.* 1. 320

Jus vero istud sepulturae non cuilibet Ecclesiae competit, sed tantum Parochialibus, et iis, qui 321

jus illud, vel privilegio, vel consuetudine legitime praescripta obtinuerunt. Schmalzgrueber *l. et n. cit.*

322 Et primo id juris est Ecclesiae Parochiali quoad Parochianos omnes, aliosque, quos recenset Lucius noster heic supra *n.* 22. nisi forte alibi habeant sepulturam, in qua eorum majores sepeliri consueverint, vel ipsi eam sibi elegerint. » Hoc enim est » jus Parochiale, ut habetur in *Clement. Dudum* » *§. hujusmodi, de sepultur* . . . . Ita ut etiam Pa» rochus praeferatur, et ante omnia sit restituen» dus, si fuerit spoliatus corpore jam sepulto, cum » illud possit extrahi auctoritate superioris, tam» quam non justae sepulturae traditum, et resti» tui ei, qui jus praelationis habet ». Barbosa *de offic. Paroch. cap.* 26. *n.* 1.

323 Quod quidem *ex c.* 5. *et c.* 10. *de sepult.* manifeste colligitur. Unde ait Schmalzgrueber *cit. tit. de sepult. n.* 77. » Religiosi, vel Clerici saeculares, si in suis Ecclesiis sepelire praesumant aliquam, qui de jure in aliqua Parochia sepeliri debebat, debent restituere corpus, seu cadaver sepultum cum omnibus, quae ratione illius acceperunt ».

324 Ex privilegio autem jus sepeliendi fideles in templis, et coemeteriis suis habent *Ordo Praedicatorum, et Minorum S. Francisci: Clement. Dudum §. hujusmodi, et extravagant. super Cathedram §. hujusmodi quoque, de sepultur.* Quod privilegium aliis etiam Religiosis communicari tradunt Molin. Donatus, *prax. Regular. tom.* 4. *tract.* 9. *q.* 8. *n.* 2. Pirhing *de sepult. n.* 30. Sic Schmalzgrueber *ad cit. tit. de sepult. n.* 6.

325 Quaeres: quis dare jus, seu privilegium sepeliendi possit? ℟. Universim in tota Ecclesia dare potest Papa: praeter Pontificem, illud dare potest legatus a latere intra suam provinciam, Episcopus intra suam Dioecesim, Praelati alii jurisdictione quasi Episcopali praediti, intra suum territorium. Idem *ibid. n.* 7.

326 Ut tamen Episcopus, vel alius Praelatus inferior licite illud det, opus est justa causa, et consensu Capituli. Ratio est, quia ejusmodi privilegium, vel concessio reputatur inter causas arduas, et praejudiciosas: atqui Episcopus sine consensu Capituli res arduas expedire, et in praejudicium unius Ecclesiae jus illi competens dare alteri nequit, ergo etc (*) Ita in terminis d. Schmalzgrueber. *l. c. n.* 7. Quod idem notant Abbas *in cap.* 9. *de sepult. n.* 9. Pirhing *ad cit. tit. de Sepult. n.* 32. — « A qua tamen concessione crederem abstinen» dum esse ab Episcopo, cum agatur de praejudi» cio Parochorum, qui habent intentionem funda» tam in jure communi, ut ibi quis sepeliatur, ubi » recepit Sacramenta, et ceteroquin Episcopus vi» deretur derogare juri communi, quod spectat ad » solum Papam ». Haec habet Giraldi *in Barbos. de Offic. Paroch. cap.* 26. *sub n.* 14.

327 Quaeres: utrum eligi sepultura etiam possit in Ecclesiis Monialium? Affirmant Samuel, Murga, Gonzalez Tellez, Ventriglia; quod concedunt de Ecclesia exteriori, quamvis de interiori, scilicet intra septa Monasterii, negent. Sed dicendum, neque in Ecclesia exteriori Monialium eligi sepulturam, aut recipi corpora defunctorum posse absque licentia Sac. Congregationis. Et profecto « val» de contradicit Monialium sexui, ac statui talis » tumulatio mortuorum in earum Ecclesiis etiam » exterioribus, ne turbentur in earum quiete ab » officio in funeralibus ibi necessario faciendo, et » quidquid sit in puncto juris, videtur expresse » declaratum a Sacra Congregatione Episcoporum, » et Regularium in *Maceraten.* 8. *Novemb.* 1652. » scilicet, quod corpora laicorum, sive virorum » fuerint, sive mulierum, nequeant sepeliri in Ec» clesia exteriori Monialium, licet solvere vellent » poenam Synodalem; et ad talem effectum sal» tem requiritur licentia Sacrae Congregationis, » nec non consensus Monialium, ut in *Feretrana* » 21. *Novemb.* 1603. et eadem Sacra Congregat, » in *Forosempronien.* 23. *August.* 1652. scripsit » Episcopo: Essendo portata la notizia a questa » S. C. che si pensi di seppellire il cadavere di d. » Marchionne moglie del Cirusico di cotesta città » nella Chiesa delle Monache di S. Bernardo, do» ve si ha eletta la sepoltura, questi Eminentissi» mi miei signori mi hanno comandato di avver» tire a V. S. che essendo ciò contro i Decreti » della medesima Sac. Congregatione, non lo per» metta in verun modo senza expressa licenza del» l'Eminenze loro. — et in *Gravinen.* 1. *Octob.* » 1650. Nelle Chiese, anche esteriori delle Mona» che, non si possono seppellire esteri, a forestie» ri, nè uomini, nè donne, nè anco Prencipi, *an» corchè vi fossero sepolti i loro maggiori* . . . . » Quare cum dictae declarationes sint maximae » auctoritatis, omniaque Tribunalia eas recipiant, » praesertim Sacra Rota, ut est notum, tollunt » proinde omne dubium . . . (et) cum emanave» rint praefata decreta per viam peculiaris dispo» sitionis . . . videntur cessare omnia privilegia, » non obstante consuetudine, nisi sit immemora» bilis, vel quadragenaria cum titolo. Imo ex de» claratione Sac. Congregat. praedictae in *Sarzo» nen.* 29. *Novemb.* 1622. tenerentur Moniales » restituere corpora defunctorum in earum Eccle» siis tumulata, si petantur, et omnia, quae per» ceperunt, praesertim si non fuerint commixta » cum aliis ossibus, nec non annuum legatum Ec-

(*) Quod Episcopus concedere possit Ecclesiae non Parochiali privilegium sepeliendi, haesitare visus est Fagnanus *cap. Fraternitatem* 3. *de Sepult. n.* 7. quasi hoc privilegium privative spectet ad Romanum Pontificem, argumento ducto *ex Clementina Dudum*, in qua Clemens V. illud concessit Regularibus ibi expressis; verum affirmative concludit his verbis ibi: « Communiter tenetur opinio, » etiam Episcopum posse hoc privilegium concedere . . . » . . . dummodo id faciat de justa causa, et de Capituli » consensu, et dimissa Parochiali Ecclesiae canonica por» tione ».

a ciesiae tumulanti relictum, ut *in Mediolanen.* » *17. Februar.* 1583. 13. *Jul.* 1618. *et* 5. *Julii* » 1647.— Ita Cardinalis Petra *comment. ad Con-* » *stit. Apost. tom.* 2. *comment. ad Constitut.* 3. » *Coelestini* 111. *sect.* 1. *n.* 29.

328 Quod si quis decederet electa Sepultura in Ecclesia Monialium, sepeliendus erit in sepultura majorum, vel si talem non habeat, in Parochiali, ac si nullam elegisset sepulturam. « Nam cum electio » Sepulturae non possit sortiri effectum, perinde » se habet, ac si non elegisset, 1. *siquis sub con-* » *dit. ff. de test. tutor. et l. ex sensu* §. 1. *ff. de* » *appellat.* ac proinde subintrat dispositio legis, » cessante dispositione hominis ». Haec Pignateli. *tom.* 4. *Consultat.* 177. *n.* 11.

329 Solet tamen concedi licentia a Sacra Congregatione, tam pro construendo sepulcro, quam pro sepultura in Ecclesiis Monialium pro personis benemeritis. Petra *ibid. n.* 30.

330 Quaeres: quid sit *portio Canonica Parochialis*, vulgo *quarta* funeralis? ℣. *Est pars eorum*, quae occasione funeris, et sepulturae corporis extra Parochiam tumulati, obvenerunt Ecclesiae tumulanti. De jure fere est quarta, *cap. Cum super* 8. *de sepult.* de consuetudine aliquando tertia, et aliquando media, *cap. Nos instituta* 1. *et cap. Relatum* 2. *tit. cit.* vel potius secundum Gloss, *in cap. cit. Nos instituta* V. *tertiam*, *et text. cap. Certificari. tit. eod.* pro temporum, et locorum varietate varia. Schmalzgrueber *ad tit. cit. de sepult. n.* 83. Vide v. *Quarta funeralis per tot.*

331 Quarta vero funeralis solvenda venit Ecclesiae Parochiali, in qua defunctus alioquin sepeliri debuisset, sive in illa Parochia sit mortuus, sive in alia: *Cap. cit. Nos instituta* — Quod si defunctus duo domicilia habuit in duabus Parochiis, est distinguendum; nam si Sacramenta, aliaque divina, dum vivebat, in utraque percepit, portio canonica inter utramque dividenda est, *cap. Cum quis*, *vers. Cum ab eo*, *de Sepultur. in* 6. At si in una solum Sacramenta, aliaque divina percepit, vel in una quidem percepit Sacramenta, in altera officia divina audivit; communior sententia vult, totam attribuendam illi Ecclesiae, in qua defunctus Sacramenta percepit. Schmalzgrueber *cit. tit de sepult. n.* 86.

332 Solvi autem debet ista portio ab illa Ecclesia, in qua sepultura electa est, *cit. cap. Nos instituta*, *cap. Cum in nostra* 10. *praed. tit. de Sepult. et Clement. Dudum* 2. *de sepult.* Et hoc procedit, etsi Ecclesia illa haberet privilegium sepeliendi eos, qui apud ipsam sepulturam eligunt, prout constat *ex cit. cap. Cum in nostra*; quippe privilegium ejusmodi intelligendum venit conformiter juri communi, vi cujus quarta parochialis solvenda est Parocho absque exceptione. Et etiamsi talis Ecclesia sit exempta, *ex Clement. Dudum cit.* quippe portio canonica solvenda est Ecclesiae Parochiali, quod in ista defunctus Sacramenta, aliaq. divina perceperit. Schmalzgrueber *loc. et num. cit.*

Quod juris obtinet, sive quis sepultus sit in Cathedrali, vel in sepulcro majorum: Schmalzgrueber *ibidem. n.* 87. Vide v. *Quarta funeralis n.* 8. *et seqq.*

Quaeres quibus casibus portio Canonica non debeatur? ℟. Non debetur:

I. Ex iis, quae defunctus reliquit aliis Ecclesiis ab Ecclesia sepulturae suae distinctis: Glossa in *cap.* 1. *de sepult. vers. Judicii.* Schalzgrueber *loc. cit. n.* 88.

II. Si relictum sit aliquid Ecclesiae, in qua funus ad tempus solum depositum est, et alio transferendum ad sepulturam perpetuam; quia in tali Ecclesia sepulturam proprie non habet: Azor. apud Schmalzgrueber *ibid.*

III. Si relictum sit Ecclesiae, (in qua sepulturam defunctus accepit) pro ornamentis, fabrica, anniversario, et ad cultum divinum perpetuum, sine fraude tamen: Barbosa *de Officio Paroch. cap.* 25. *n.* 47. Schmalzgrueber *ib.*

IV. Si donatum, vel legatum sit aliquid testamento ante sepulturam electam condito, adeoque independenter a sepultura a defuncto electa in tali Ecclesia: Azor. Apud Schmalzgrueber *eod.*

V. Si Ecclesia Parochialis diu nimis vacavit, ut defunctus, in illa, Sacramenta, aliaque divina percipere non potuerit; quia tunc cessat ratio illius exigendae, et consequenter jus ad illam: Wiest. Apud Schmalzgrueber *ibid.*

VI. Si dum defunctus decessit, Ecclesia Parochialis culpa Rectoris fuit interdicta; quia tunc in ea defunctus sepeliri de jure non potuit, nec debuit. Idem *ibid.*

VII. Si defunctus sit novitius Religionis, et dum sanus erat, ingressus est Monasterium, atque in illo, vel alibi, quo sanitatis causa se recepit, moriatur: quia tunc jam desiit esse Parochianus alterius Eccles. *c. de his* 4. *de Sepulturis.* Schmalzgrueber *ibid. n.* 89.

VIII. Si Legatum Ecclesiae Parochiali a defuncto relictum sit ea quantitate, ut portionem Canonicam ipsi debitam aequet, et ea conditione, ut ultra illud quartae Parochialis nomine nihil amplius exigatur: Donatus *prax. Regular. tom.* 3. *tract.* 11. *q.* 22. Apud dict. Schmalzgrueber *l. c.*

IX. Si Monasterium, vel Ecclesia a portione Canonica praestanda, per privilegium Apostolicum specialiter exempta sit. Idem *ibid.* Sed vide v. *Quarta funeralis n.* 24.

XI. Si obligationi portionis istius praestandae Parocho per consuetudinem legitime praescriptam fuit derogatum: talis autem erit, si fuerit annorum 40 cum titulo, vel immemorialis sine titulo: Abbas apud d. Schmalzgrueber *l. c.*

SEQUESTRATIO, SEU SEQUESTRUM

SUMMARIUM

1. Sequestratio, seu sequestrum quid sit? — 2. Sequester quis sit, et unde dictus? — 3. Sequestratio, seu sequestrum differt a Deposito? — 4. Sequestratio, seu sequestrum est duplex, scilicet Sequestrum voluntarium, et necessarium. — 5. Sequestrum voluntarium, seu conventionale, quale sit? — 6. Sequestrum necessarium, seu Judiciale, quale sit? — 7. Sequestrari possunt res mobiles, et immobiles, res corporales, et incorporales, seu Jura, res profanae, et spirituales. — 8. Sequestratio, seu sequestrum voluntarium regulariter est permissum. — 9. Quamvis autem talis sequestratio ab initio sit voluntaria, tamen post factam conventionem inter partes non licet ipsis partibus contrahentibus ab ea recedere. — 10. Item neque ipsi sequestri recipienti rem in custodiam licet sua sponte a tali Officio recedere, nisi justa de caussa, et interveniente auctoritate Judicis. — 11. Sequestratio, seu sequestrum necessarium regulariter est prohibitum. — 12. Dantur tamen plures casus, in quibus licite potest fieri de Jure sequestratio necessaria. Primo enim fieri potest ad instantiam alterius partis, quando Reus dissipat fructus, quos conservare tenetur. — 13. Secundo, fieri potest sequestratio necessaria, nedum quando Reus tales fructus actu dissipat, sed etiam cum rationabiliter timetur, ne ipsos dissipet, vel dilapidet in futurum. — 14. Tertio, fieri potest, quando petitur res mobilis, et Reus est suspectus, quod cum ea fugiat. — 15. Quarto, fieri potest, quando quis obligatus ad aliquid praestandum, non praestat, quamvis ad id monitus. — 16. Quinto, fieri potest in causis Beneficialibus, quando duo de Beneficio contendunt, et neuter adhuc possidet. — 17. Sexto, fieri potest, quando reus convictus est contumax. — 18. Septimo, fieri potest, quando periculum est, ne partes contendentes ad arma deveniant. — 19. Octavo, fieri potest, quando Colonus neget locationem, et contra Dominum super Dominio Praedii litiget. — 20. Nono, fieri potest, quando Maritus vergit ad inopiam, vel periculum est, ne dotem dilapidet. — 21. Decimo, fieri potest, quando timetur de saevitia viri, et non potest securitati Uxoris sufficienter caveri. — 22. Undecimo, fieri potest, quando adest periculum, seu justus timor, ne sponsae, de cujus Matrimonio contrahendo lis agitur, aliqua violentia inferatur. — 23. Duodecimo, fieri potest, quando servi conqueruntur de tyrannide Dominorum suorum, et rationabiliter timetur, ne ob id Domini nimis saeviant in illos. — 24. Remedium Juris ad evitandam sequestrationem in supra allegatis, et aliis casibus est sufficiens cautio, seu satisdatio de restituenda re litigiosa, vel fructibus ejus in casu, quo pars adversa obtineat in caussa victoriam. — 25. Immo per sufficientem, idoneam cautionem, seu satisdationem tollitur etiam sequestratio jam facta, dummodo datus fuerit Fidejussor idoneus. — 26. Alia ad rem ad num. 48.

1 Sequestratio, seu sequestrum est rei controversae, seu fructuum ejus apud tertium securitatis gratia legitime facta depositio; *Sic in re communis.* Et colligitur *ex l. Licet* 17. *in princ. ff. Depositi*, et ex *leg. Sequester* 110. *de*
2 *verbor. signific.* Unde sequester dicitur is, apud quem plures nempe Actor, et Reus eamdem rem, de qua controversia est, deposuerunt, dictus ab eo quod ejus fidem partes contendentes, vel Judex sequantur, dum res litigiosa ejus custodiae committitur, *cit. l. Sequester* 110. *ff. de verbor. significat.* ibi: « Sequester dicitur, apud quem plures eamdem rem, de qua controversia est, deposuerunt ».

3 Sequestratio, seu sequestrum differt a Deposito. Primo, quia deponi possunt etiam res illae, de quibus nulla est controversia; sequestrari autem possunt dumtaxat res illae, de quibus est lis, seu controversia, *l. Licet* 17. §. 1. *ff. Depositi;* Secundo, quia non solum plures, sed etiam unus dumtaxat apud Depositarium deponere potest; Apud Sequestrem autem nonnisi plures, *l. Propriae* 6. *l. licet* 17. *in princip ff. Depositi*; Tertio, quia illi, qui rem communem depositam deponunt, non singuli eam in solidum, sed pro sua quisque parte, quam in re habet, deponere censetur, *leg.* 1. §. *Sed si duo, et sit. l. Licet, ff. Depositi;* Qui autem apud sequestrem rem litigiosam deponunt, singuli in solidum deponunt, non pro parte, *cit. l. Licet* 17. *ff. Depositi.* Quarto, quia in deposito, quoties libuerit, res repeti potest; in sequestro autem non nisi post decisam controversiam, *arg. cit. l, Sequester* 110. *ff. de verb. signific.*

Sequestratio, seu sequestrum est duplex, scili- 4
cet sequestrum voluntarium, seu conventionale, et sequestrum necessarium, sive Judiciale. *Communis.* Sequestrum *voluntarium*, seu *conventionale*, 5
est illud, quod fit mutuo consensu, cum videlicet partes de re aliqua litigantes, rem illam mutuo consensu deponunt apud tertium, sive sequestrem, ut eam interim custodiat, et postmodum tradat vincenti. Et dicitur *voluntarium*, seu *conventionale*, quia illud faciunt, non coacte, sed propria sua voluntate, et mutua conventione. Sequestrum *ne-* 6
cessarium, seu *Judiciale* est illud, quod fit auctoritate, sive mandato Judicis utraque parte invita, vel certe alterutra; Fit hoc dupliciter, vel motu proprio, et ex Officio, vel ad instantiam, ut plerumque fieri solet, unius partis litigantis, altera contradicente, ut quando Actor petit sequestrari Rem litigiosam, Reo contradicente. Et dicitur *necessarium*, sive *Judiciale*, quia fit auctoritate Judicis, invita utraque, vel saltem alterutra parte, et partes ipsae litigantes necesse habent stare tali sequestro, eidemque plene obtemperare. *Communis.*

Sequestrari possunt res mobiles, et immobiles, 7
res corporales, et incorporales, seu Jura, res profanae, et spirituales. Card. Tuschus verb. *Sequester conclus.* 101 n. 5. Barbosa *ad Rubris. tit.* 17. *de sequestrat. n.* 7. Pirhing *lib.* 2. *Decret. tit.* 17. *n.* 4. Reiff. *ibid. n.* 4. et alii passim.

8 Sequestratio, seu sequestrum voluntarium regulariter est permissum, quia est quaedam species Depositi, et consequenter est legitimum contractus, *cit. leg. Licet*, *ff. Depositi*. Unde Gailus *lib.* 1. *Practic. Observ.* 148. *n.* 7. expresse dicit, quod sequestratio, quae fit ex voluntate, et mutuo consensu partium, semper licita sit, *l. Si solutiurus* 39. *ff. de solutionibus*, *l. Proprie* 6. *ff. Depositi*, *l. interesse puto* 39. *ff. de acquir. possess.*

9 Quamvis autem talis sequestratio ab initio sit voluntaria, sicuti ceteri contractus approbati, *l. Sicut* 5. *Cod. de actionibus, et obligationibus*; Tamen post factam conventionem inter partes, non licet ipsis partibus contrahentibus ab ea recedere, juxta illud vulgatum: « Quod a principio est voluntatis, ex post facto fit necessitatis », per notabilem textum *in cit. leg. Sicut initio* 5. *Cod. de obligation. et actionibus*.

10 Item ob eamdem rationem neque ipsi sequestri recipienti rem in custodiam licet sua sponte a tali Officio recedere, nisi justa de causa, et interveniente auctoritate Judicis; *l. Et apud quem* 5. *§. si velit*, *ff. Depositi*, et ibi Bartolus *in Summario*, Joannes Monachus in *Regula Locupletari* n. 5. Jason in *l. Si fidejussor* 7. *§. Si satisdatum n.* 4, *ff. qui satisdare cogantur*, Pirhing *loco citat. n.* 9. Reiff. *loc. cit. n.* 7. et 8. et alii.

11 Sequestratio, seu sequestrum necessarium regulariter est prohibitum: *Communis* per text. *in l. Unic. Cod. de prohibita sequestratione pecuniae*, et concordat *cap. Ad hoc* 1. *de sequestratione*, juncta Glossa *ibid. verb. Arbitrio*; Rota *part.* 10. *recent. dec.* 277. *n.* 13. Et ratio est, quia non est Judicium ab executione inchoandum, sed requiritur, quod Actor de suo Jure doceat, et Reum super debito convincat, *cit. l. Unic. Cod. de prohibita sequestratione pecuniae*, Rota *part.* 1. *recent. dec.* 464. *n.* 2. *par.* 6. *dec.* 222. *n.* 2. Priusquam enim Actor doceat de suo Jure, stat praesumptio favorabilis pro Reo; *l. ult. Cod. de Rei vindicat. et cap. Ex litteris*, *de probationibus*, adeoque non est turbandus in sua possessione, seu ejus usu per sequestrationem auctoritate Judicis factam, cum lite pendente, nihil sit innovandum, *cap. A memoria nostra* 1. *et c. Laudabilem* 2. *Ut lite pendente nihil innovetur*, cum similibus, et expresso Glossa in *cap. Dilectus* 2. *de sequestratione, verb. Sequestrari*, citatis ad id variis Juribus.

12 Dicitur autem notanter, quod « sequestratio, seu sequestrum necessarium regulariter est prohibitum », quia sunt plures casus in Jure expressi, in quibus licite potest fieri sequestratio necessaria, seu auctoritate, vel mandato Judicis. Primo enim fieri potest ad instantiam alterius partis sequestratio auctoritate, seu mandato Judicis, quando Reus dissipat fructus, quos conservare tenetur, *c. Dilectus* 2. *et cap. Ab eo* 3. *de sequestratione*.

13 Secundo, fieri potest sequestratio necessaria, nedum quando Reus fructus, quos conservare tenetur, actu dissipat, sed etiam cum rationabiliter timetur, ne ipsos dissipet, aut dilapidet in futurum; *l. operatores*, *§. fin. ff. de appellat.* junctis *cit. cap. Dilectus* 2. *et cap. Ab eo* 3. *de sequestratione*.

Tertio, sequestratio necessaria fieri potest, quando petitur res mobilis, et Reus est suspectus, quod cum ea fugiat, *l. Si fidejussor*, *§. Si satisdatum*, *ff. Qui satisdare cogantur*, et concordat *lex Senatus consulto* 16. juncta Glossa *ibid. verb. Et deponatur*, *ff. de Offic. Praesidis*. 14

Quarto, sequestratio necessaria fieri potest, quando quis obligatus ad aliquid praestandum, non praestat, quamvis ad id monitus, ut si Canonicus, vel alius Beneficiatus non resideat, nec inserviat Ecclesiae prout deberet; Tunc enim possunt fructus Beneficii sequestrari, donec causa sit decisa, *arg. cap. Pervenit* 28. *de appellat.* 15

Quinto, sequestratio necessaria fieri potest in causis Beneficialibus, quando duo de Beneficio contendunt, et neuter adhuc possidet. Tunc enim, lite pendente, potest judex fructus Beneficii sequestrare, donec lis sit decisa, ne alioquin una pars cum alterius praejudicio in Beneficium se intrudat, *arg. l. Si quae* 5. *de Famil. erciscund. et Clem. unic. de sequestration.* 16

Sexto, sequestratio necessaria fieri potest, quando Reus conventus, est contumax; tunc enim res petita una cum fructibus potest interim sequestrari, cum Actor, Jure suo nondum ostenso, in possessionem mitti non possit, ne vitium intrusionis incurrat, *cap. Olim* 25. *de Rescrip. cap Ex litteris* 2. *de dolo, et contumac. cap. unic. De eo, qui mittitur in possess. in* 6. 17

Septimo, sequestratio necessaria fieri potest, quando periculum est, ne partes contendentes ad arma deveniant; Tunc enim potest Judex ex nobili suo Officio rem controversam apud tertium sequestrare, donec lis decidatur, cum Judicis sit impedire, ne ad arma, et rixas deveniant, quos Jurisdictione sua componere potest; *arg. l. Si cujus* 13. *§.* 3. *ff. ac Usufruct.* ibi: « Cur enim (inquit Julianus) ad arma, et rixam procedere patiatur Praetor, quos potest Jurisdictione sua componere? » Et concordat *cap. Cura* 1. *et cap. Significantibus* 2. *de purgatione vulgari*. 18

Octavo, sequestratio necessaria fieri potest, quando Colonus negat locationem, et contra Dominum super Dominio Praedii litigat; Tunc enim, nisi Colonus cautionem det de restituendis fructibus si succubuerit, possunt fructus illi sequestrari, donec lis fuerit decisa, *l. Litibus*, *Cod. de Agricolis, et Censibus*. 19

Nono, sequestratio necessaria fieri potest, quando maritus vergit ad inopiam, vel periculum est, ne dotem dilapidet; Tunc enim sequestrari potest ipsa dos, *l. Si cum dotem* 22. *§. Si vero*, *ff. Soluto Matrimonio*, *c. Per vestras* 7. *de donat. inter Vir. et Uxor.* 20

Decimo, sequestratio necessaria fieri potest, quando timetur de saevitia Viri, et non potest se- 21

curitati Uxoris sufficienter caveri, *cap. Literas* 13. *de restit. spoliator.*

22 Undecimo, sequestratio necessaria fieri potest, quando adest periculum, seu justus timor, ne sponsae, de cujus Matrimonio contrahendo lis agitur, aliqua violentia inferatur; Tunc enim debet quodammodo sequestrari, ut in loco tuto collocari; *cap. Cum olim* 14. *de Sponsalib. cap. Causam Matrimonii* 14. *de probationibus.*

23 Duodecimo, sequestratio necessaria fieri potest, quando servi conqueruntur de tyrannide Dominorum suorum, et rationabiliter timetur, quod ob id Domini nimis saeviant in illos; Tunc enim, lite pendente, potest, et debet Judex illaesos illos conservare, et si opus fuerit, sequestrare, *arg. Instit. De his, qui sui, vel alieni Jur. sunt*, §. *seu major, et l.* 1. §. *Quod autem, ff. de Offic. Praefecti Urbis;* Quod idem ampliandum est ad Religiosos, qui conqueruntur de suis Superioribus eos gravantibus, *arg. c. Olim* 26. *de accusationibus.*

24 Remedium Juris ad evitandam sequestrationem in supra allegatis, et aliis casibus regulariter est sufficiens cautio, seu satisdatio de restituenda re litigiosa, vel fructibus ejus in casu, quo pars adversa obtineat in causa victoriam, *l. Senatusconsulta* 16. *de Officio Praesidis*, et concordant *l. Satisdatio* 1. *l. Si Fidejussor* 7. *ff. Qui satisdare cogantur* cum similibus, Rota *par.* 3. *rec. dec.* 381. *num.* 2.

25 Immo per sufficientem, et idoneam cautionem, seu satisdationem tollitur etiam sequestratio jam facta, dummodo datus fuerit Fidejussor idoneus, *cit. l. Si Fidejussor* 7. §. *final. ff. Qui satisdare cogantur*, et notat Bartolus *ib. in Summario*, Rota *part.* 2. *recent. dec.* 654. *n.* 5.

26 Remedium apponendi sequestrum rebus asportatis in locis immunibus, quo usus fuit D Nuncius, improbatur a Sacr. Congregatione: *Sacr. Congr. Imm. in Taurinen.* 28. *Nov.* 1693. *lib.* 2. *Decr. Paul. pag.* 208.

27 Judex Laicus non potuit relaxare Sequestrum contra bona Ecclesiastici, et ideo Episcopus potuit procedere contra eum ad declarationem Excommunicationis: *Sacra Congr. Immunitat. in Casalen.* 25. *Aprilis* 1634. *ibi pag.* 188.

28 Solus Judex concedens, non autem Partes obtinentes Sequestrum contra fructus Bonorum Ecclesiasticorum, incidit in Censuras in Bulla Coenae Domini: *Sacra Congr. Immunitat. in Vercellen.* 25. *Nov.* 1636. *lib.* 3. *Decr. Paul. pag.* 18.

29 Non possunt per Regios ministros sequestrari, vel detineri fiscales reditus debiti Ecclesiis, et Ecclesiasticis: *Sacr. Congr. Immun. in Sulmon.* 6. *Jun.* 1637. *ibi pag.* 35.

30 Nuncius curet removeri Sequestrum appositum a Regiis Ministris super bonis Mensae Episcopalis, alias Civitas subjiciatur Interdicto: *Sacra Cong. Imm. in Meliten.* 19. *Nov.* 1675. *l.* 1. *Decr. Altov. pag.* 1172.

31 Judex Laicus, qui praevenit in seqnestrando frumentum Laici debitoris respectu Ecclesiastici, licet deneget restitutionem ipsius frumenti postea sequestrati a Curia Episcopali, et depositati penes ipsummet Judicem Laicum, non incurrit Excommunicationem: *Sac. Congr. Immun. in Pisauren.* 4. *April* 1702. *libr.* 3. *Decret. Vallem. pag.* 414.

Episcopus mandet sequestrari res furatas pro indemnitate viduae, in quolibet loco immuni reperiantur: *Sacr. Congr. Immun. in Viterbien.* 15. *Mart.* 1692. *lib. Decr. Grim. pag.* 101. 32

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

Possunt etiam liberae Personae aliquando sequestrari. Uxores sequestrantur ob Mariti insignem violentiam, quae impedit quominus Uxor; quae a Marito divertit, ipsi restituatur: *cap.* 8. *et cap.* 13. *infin. de Cstit. Spol.* Cognoscendum vero summatim de ipsa violentia, eaque incontinenti demonstranda, tanta esse debet, ut habitare cum Marito nequeat sine probabili periculo vitae; Confer Coccejum *in dissert. de sequestr. Femin. c.* 5. §. 4. Et quod hic notare oportet, haud attenditur, an ipsa Uxor causam violentiae praestiterit, dummodo periculum vitae ipsi immineat; *Nicolai de divort. part.* 2. *c.* 5. *n.* 75. 33 34 35

Quid autem, si Maritus offerat cautionem de non offendendo, an non tunc ipsa sit restituenda, et sequestrum relaxandum? Perpensis circumstantiis res decidi debet. Porro si insidiae vitae structae probabiliter ostensae fuerint, vix est ut lubrico cautionis Mulier se committere interim teneatur, quippe quae malevolum animum haud mutat; Coccejus *cit. loc.* §. 4. *Nicolai pariter eodem loc. n.* 58. Neque distinguitur utrum Uxor adhuc juvenis, an vero provectae aetatis fuerit. In tali vero loco sequestranda, ubi vir nullam Mulieri possit inferre violentiam; *c.* 8. *de Restit. Spoliat.* et Monasterium potissimum Locus sequestri esse solet, *cap.* 14. *de Probat.* et sumptibus Mariti alenda est. Coccei *cit. loc. in fine.* 36 37 38 39

De sequestratione Uxorum praegnantium, quae olim potissimum in usu erat, vide Bohemer, *in decretal. lib.* 2. *tit.* 17. §. 7. 40

Puellae quoque interdum sequestrari solent, si de sponsalibus agatur, et metuatur, ne vis ipsis inferatur, et impediatur quominus liberum possint edere consensum; quo casu juxta *cap.* 4. *de Sponsal.* in domo, in qua nihil eas timere oporteat, sequestrandae sunt, donec de principali causa cognitum fuerit. Neque enim Parentes Puellas cogere possunt ad matrimonium contrahendum, ad quod praecavendum sequestrum necessarium est. Coccei *loc. cit. c.* 2. §. 5. Cardinal. de Luca *ad Concil. Tridentin. discurs.* 26. *n.* 40. *et seq.* 41 42

Seqnestranda etiam est Puella, si sponsus eam injuste detinet, ut libere reclamare, et voluntatem suam declarare non possit, vel si a Consanguineis est circumsepta, ut libertas voluntatis deficere videatur; Cothmann. *vol.* 1. *Respons.* 1. *n.* 437. 43

Cludende *sequestr. cap.* 8. *caus.* 7. *et sequ.* Beusner. *lib.* 1. *dec.* 3. *fere per tot.*

44 Si duo contendunt de sponsa, quam uterque contendit sibi matrimonio jungi debere, lite pendente sequestranda itidem est Puella, ne forte in praejudicium ejus, qui potentius jus habet, alterum admittat: Gonzal. *ad cit. cap.* 14. *in fin. de*

45 *Sponsal.* Quod tunc potissimum obtinere debet, si Puella orbata est Parentibus, sub quorum custodia

46 vivere posset. Alioquin Parentibus potius relinquenda, sub gravissimo interdicto, ne alterutrum ex Procis ad Puellam accedere permittant; *c.* 4 *de Spon. duor.* Coccejus *citat. loc. cap.* 2. §. 2. Carpzov. *Jurispr. Consistor. lib.* 3. *defin.* 32. Multum tamen Judicis arbitrio relinquendum est. Quid 47 enim si Actor ostendat Parentes alteri Proco plus favere? Quid si monstret, ipsos Parentes, praesertim Matrem praepotentem in causa esse, quominus sponsalia legitime contracta consummentur?

Denique si agatur de statu Puellae, quae se Vir- 48 ginem esse adhuc asserit, quum jam ab altero cognita esse perhibetur, sequestrum decernitur, *cap.* 14. *de Testibus.*

SERVITUS

SUMMARIUM

1. Servitutis nomen dupliciter accipitur, scilicet pro subjectione, et pro Jure. — 2. Servitus ut sic quid sit? — 3. Servitus ut sic dividitur in personalem, realem, et mixtam; et quid sit servitus personalis — 4. Quid sit servitus realis? — 5. Quid sit servitus mixta? — 6. Servitus realis, alia est urbana, et alia rustica, et quae utraque sit? — 7. Nomine Praedii Urbani in Jure quid veniat? — 8 Praedium, cui servitus debetur, vocatur *Dominans*, alterum autem appellatur *serviens*. — 9. Servitus realis Urbana adhuc est duplex, nempe affirmativa, et negativa, et qualis utraque sit? — 10. Servitutes Urbanae, tum affirmativae, tum negativae plures sunt, et assignantur, *ad n.* 12. — 13. Servitus realis rustica etiam est duplex, scilicet nominata, et innominata: Servitus nominata est illa, quae nomen habet a Jure impositum, et hujus sunt quatuor species, nempe Iter, Actus, Via, et Aquaeductus. — 14. Quid sit Iter? — 15 Quid sit Actus? — 16. Quid sit Via? — 17. Quid sit Aquaeductus? — 18. Servitus rustica innominata quae sit, et quotuplex sit? — 19. Servitus realis dividitur insuper in continuam, quasi continuam, et discontinuam. — 20. Quae sit servitus realis continua? — 21. Quae sit quasi continua? — 22. Quae sit discontinua? — 23. Servitus mixta est triplex, nempe Ususfructus, Usus, et habitatio. — 24. Quid sit Ususfructus? — 25. Quid sit Usus? — 26. Minus Juris est in Usu, quam in Usufructu. — 27. Quid sit Habitatio? — 28. Servitutem allegans tenetur eam probare — 29. Quodnam tempus requiratur ad praescribendam servitutem, sive personalem, sive realem, tam affirmativam, quam negativam, tam rusticam, quam Urbanam, continuam, quasi continuam, et discontinuam, sive mistam *remissive*. — 30. In servitutibus affirmativis possessio acquiritur facto. — 31. In servitutibus autem negativis, per probationem, ne aliquid fiat, et acquiescentiam prohibiti. — 32. Hinc Dominus allegans praescriptionem in servitutibus negativis adversus subditos tenetur probare prohibitionem, et patientiam, et obedientiam. — 33. Unde in servitutibus negativis non incipit currere praescriptio, nisi a die prohibitionis — 34 In materia servitutum conventiones sunt observandae, quae tamen debent esse clarae, et expressae. — 35. Viae, seu transitus servitus, a partibus contrahentibus praestari debet. — 36. Praetendens servitutem transitus debet probare transitum Jure servitutis successive, cum potuerit esse Jure familiaritatis. — 37. Ubi aliunde transitus haberi non possit, tenetur quis dare transitum in suo fundo loquendo de transitu publico. — 38. Loquendo autem de transitu, seu usu privato, potest quidem quis transire per fundum vicini, si aliunde viam habere nequeat. At debet solvi pretii aestimatio, et est in electione vicini dare transitum in parte sibi benevisa. — 39. Cessat autem servitus hujusmodi, si constet fuisse antiquitus practicatam aliam viam. — 40 Et si id non constet, justificandum est, usum transitus fuisse Jure servitutis credendo uti Jure suo, sciente, et patiente Domino fundi, quod in dubio non praesumitur. — 41. Servitus aquaeducendae non solum ex capite, vel fonte, sed etiam ex quacumque parte fundi constitui potest. — 42. Et talis servitus aquaeducendae constitui potest, sive per continuum fluxum, sive per intervalla temporis, nempe pro certis diebus, et horis — 43. Item talis servitus constitui potest, ut aqua dividatur per mensuras, scilicet per uncias, et digitos. — 44. Circa aquae cursum, quae sint specialiter attendenda. — 45. In praejudicium alterius non licet antiquum aquae cursum alterare. — 46. Quamvis Dominus, per cujus fundum aqua ducitur, rivum, et canale mutare possit, hoc tamen solum permittitur ad effectum, ut aqua per rivum novum ducatur ratione commodioris usus sui praedii. — 47. Aquae servitus non acquiritur ex cursu naturali, ejusque usu, etiamsi per mille annos fluxerit in fundum inferiorem. — 48. Dominus fundi inferioris tenetur recipere aquam fundi superioris, si agatur de ejus naturali fluxu, vel decursu, quem situs qualitas causet absque industria, et opere manufacto — 49. Si autem agatur de aquae fluxu, seu decursu proveniente ex hominum industria, et opere manufacto, Dominus fundi inferioris non tenetur recipere sibi praejudicialem aquam fundi superioris. — 50. Servitus in Ecclesia cadit sub Extravagant. *Ambitiosae*. — 51. Hinc servitus criptae, et aditus subterranei, servitus fenestrae, seu prospectus, servitus portae, seu transitus a Domibus privatorum in Ecclesias haberi non potest sine speciali Indulto Apostolico. — 52 Subnectuntur additiones ex aliena manu *ad num.* 85.

1 Servitutis nomen dupliciter accipitur a Juristis. Primo nempe pro subjectione, seu obligatione, qua res, seu persona unius est obligata alteri, ut ipsi quodammodo serviat, et in hoc sensu Mancipia dicuntur premi servitute. Secundo autem modo accipitur pro jure illo, quod ex parte alterius correspondet dictae obligationi, et in hac posteriori acceptione Jurisperiti frequen-

tius sumunt servitutem uti nos in praesenti, nempe pro Jure fruendi, vei utendi aliquo modo re aliena, vei aliquid circa eam impediendi.

2 Servitus ut sic, est Jus, quo adimitur aliquid iibertati, quam Dominus in re sua habet, et id conceditur personae, vel rei alienae. *Est in re Communis*, et desumitur *ex l. Quoties*, *ff. de servitutibus.*

3 Servitus ut sic, dividitur in servitutem personalem, realem, et mixtam. Servitus personalis, quae debetur a persona personae, est constitutio Juris gentium, qua quis dominio alieno contra naturam subjicitur. Sic expresse *in* §. *Servitus, Inst. de Jur. personar.* ubi nota quod ponitur iy *contra naturam*, quia, ut docent communiter Doctores cum Scoto *in* 4. *dist.* 46. *quaest. unica*, quantum est de Jure naturae, omnes homines nascuntur iiberi (*).

* Non omnes servitutes personarum a personis debentur personis, sed quaedam sunt servitutes, quae personis quidem debentur, sed a rebus, vel propter res debentur. Ita recte distinguit Marcianus *in l.* 1. *ff, de servit.* « Servitutes aut personarum sunt, aut usus, et usufructus, aut rerum, ut servitutes rusticorum praediorum ». Servitutes autem praediorum aliae in solo, aliae in superficie consistunt. l. 3. *ff. eod.* *

4 Servitus realis, quae debetur a re rei, est quoddam Jus praedio inhaerens, et ipsius utilitatem respiciens, et alterius praedii Jus, sivo iibertatem diminuens: Sic expresse Bartol. *in l.* 1. *ff. de servit.* ubi nota, quod nomine *Praedii* intelliguntur etiam agri, vineae, domus, aliaeque res servituti obnoxiae-

5 Servitus mixta, quae debetur a re personae, est Jus quoddam, quod habet persona aliqua utendi, fruendique rebus alienis, et cum praedium alicujus servitutem debet alienis personis: Rota *par.* 1. *dec.* 199. *num.* 2. *par.* 3. *decis.* 236. *num.* 1.

6 Servitus realis, alia est urbana, et alia rustica. Servitus realis *urbana* est ilia, quae debetur praedio urbano, sivo ab urbano, sive a rustico praedio debeatur; dummodo urbano serviat. Pro dignoscenda enim qualitate servitutis realis inspiciendum est praedium, cui ea debeatur, ut ejusdem conditionis sit et servitus; Unde servitus realis erit semper urbana, si praedium, cui debetur servitus, sit urbanum, quamvis a praedio rustico debeatur: servitus autem realis *rustica* est illa, quae debetur praedio rustico. Patet id ex tot. *tit. Institut. et ff. de servitutib. Praedior. urbanorum, et rusticorum.*

Nomine praedii Urbani in Jure venit omne ae- 7
dificium habitandi gratia factum, sive ruri, sive in Urbe existat, una cum horto ipsi causa amoenitatis annexo, *l. Urbana* 198. *ff. de verb. signific.* ibi: « Urbana praedia omnia aedificia accipimus, non solum ea, quae sunt in Oppidis, sed et si forte stabula sunt, vel alia meritoria in villis, et in vicis, vel si praetoria voluptati tantum deservientia, quia urbanum praedium, non locus facit sed materia; proinde hortos quoque, si qui sunt in aedificiis constituti, dicendum sit urbanorum appellatione contineri ». Et concordat §. *Praedium, Instit. de servitutib.* Nomine autem praedii rustici venit id, quod colligendorum, vel percipiendorum causa fructuum factum est, ut stabulum, horreum, ager, et hujusmodi, quae non habitandi gratia erecta sunt, simulque ab aedificiis urbanorum praediorum separata: *l. Eo jure utimur* 4. *ff. in quibus causis pignus etc.* ibi: « Stabula, quae non sunt in continentibus aedificiis, quorum praediorum ea numero habenda sint, dubitari potest: Et quidem urbanorum sine dubio non sunt, cum a ceteris aedificiis separata sint ». Et concordat *cit. l. Urbana* 198. *ff. de verb. signif.* ibi: « Plane si plurimum horti in reditu sunt, vinearii forte, vel etiam, olitorii, magis haec non sunt urbana ».

Praedium, cui servitus debetur, vocatur *Domi-* 8
nans. Alterum autem praedium, quod patitur servitutem, appellatur *Serviens.* Sic communiter apud Juristas, et Rota *par.* 3. *rec. dec.* 239. *n.* 7. *et* 77.

Servitus realis urbana adhuc est duplex, nempe 9
affirmativa, et negativa. Servitus affirmativa est illa, quae exprimitur verbis affirmativis. Negativa e contra est illa, quae exprimitur verbis negativis. *Communis.*

Servitutes urbanae tum affirmative, tum nega- 10
tivae piures sunt, de quibus §. *Praediorum* 1. *Instit. de servitutibus*, *l. Si intercedat* 1. *l. Urbanorum* 2. *l. Est et haec* 3. *l. Luminum* 4. *l. Inter servitutes* 15. *l. Lumen* 16. *l. Si arborem* 17. *l. Fistulam* 19. *l. Servitutes* 20. *l. Si domus* 21. cum aliis similibus, *ff. de servitutibus Praediorum urbanorum*, *l. Altius* 8. *l. Si in Ædibus* 9. cum similibus, *Cod. de servitutibus, et aqua*, atque per ordinem referuntur *in Arbore servitutum, quae est praefixa leg.* 8. *ff. tit.* 2. *de servitutibus.*

Et inter servitutes urbanas affirmativas signan- 11
ter connumeratur *Servitus stillicidium avertendi*, idest Jus derivandi stillicidium Domus suae in Domum, vel aream vicini. Item *servitus projiciendi*, idest Jus, quo quis ex fundo suo urbano in solum

(*) Servitus personalis antiquo, et medio aevo in usu fuit apud Romanos, aliasque gentes. Exstat de omni servorum apud Romanos praesertim genere, eorumque officiis egregius Laurentii Pignorii Liber *de servis*, Patavii 1693. et saepe alibi. Aliqua tamen in eo reprehendit Cl. Muratorius in dissertatione de servis inter societatis Florentinae Columbariae Commentarios excusa. Legi quoque meretur Joannes Hermannus Stamm in tribus libris de servitute personali, Francofurti 1625. quorum primus veteris, et recentis aevi jura circa servos prosequitur, secundus de *famulis* agit, tertius *de hominibus propriis*. A cultioribus Europae Provinciis pene exulat hodie servitus personalis; sed nihil apud Indos communius. Non omittenda hic *servitus poenae*, ad quam non solum a Romanis idololatris damnatos Christianos novimus ex Tertulliano *Apolog. cap.* 29., sed etiam ipsum Apostolum Paulum Philippis discimus ex Apostolorum actis *c.* xvi. Gorius legendus in *Symbolis Litterariis Romanae decadis* vol. ix., ubi *pag.* 78. iterum dedit Jo. Conradi Stiglisii *de servitute poenae S. Pauli Apostoli* librum.

vicini aquam, aut fimum, aut quisquilias ei projicere licet. Item *servitus tignum immittendi*, et est Jus, quo quis tignum, idest trabem super parietem sui vicini immittere potest. Item *servitus protegendi*, et est Jus, quo alicui licet aedes suas protendere in solum vicinum, et sic in aream projicere, ac porrigere moenianis subgrundis, vel pensilibus ambulariis, ut tamen in vicino solo, vel pariete non insideant, nec conquiescant. *Protegere* enim est tectum projicere. *Maeniana* autem sunt quaedam exterius porrecta aedificia; et *subgrundia* pars tecti ultra structuram aedium projecta, et praeeminens. Item *servitus prospectus, servitus luminum, servitus altius tollendi*, et hujusmodi, de quibus late *in t. Institut. ff. et Cod. de servitutibus, etc.* et signanter in *Legibus supracitatis*, praecipue *in l. Urbanorum* 2. *ff. de servitutibus praediorum Urbanorum*, ibi: « Urbanorum praediorum Jura talia sunt: Altius tollendi, et officiendi luminibus, vicini.... Item stillicidium avertendi in tectum, vel aream vicini.... Item immittendi tigna in parietem vicini, et denique projiciendi, protegendive, ceteraque illis similia.

12 Inter servitutes urbanas negativas signanter connumeratur *Servitus Stillicidium non avertendi*, et est Jus, quod quis habet, ne vicinus stillicidium suum in domum, vel aream ipsius derivet, seu faciat cadere, *l. Urbanor.* 2. *ff. de servitutib. praedior. urbanor.* Item *servitus ne luminibus officiatur*, et est Jus, quod quis habet, ne alter lumina sua per aedificationem aedium, vel plantationem arborum auferat, aut obscuriora reddat, *l. Luminum* 3. *et l. Inter servitutes* 15. *ff. de servit. praedior. Urbanor.* Item *servitus, ne prospectui officiatur*, et est Jus, quod quis habet, ne quid ei officiatur ad gratiorem, et liberiorem prospectum, *l. Inter servitutes* 15. *ff. de servitut. praedior. Urbanor.* Item *servitus altius non tollendi*, et est Jus, quo quis potest inhibere vicino, ne altius aedificium extollat, *cit. l. Urbanor.* 2. *ff. de Servitut. praedior. Urbanor. l. Altius, de servitutibus, et aqua, l. Si aedibus* 9. *Cod. eod.*

13 Servitus realis rustica est duplex, scilicet nominata, et innominata Servitus *rustica nominata* est illa, quae nomen habet a Jure impositum, et hujus sunt quatuor species, nempe Iter, Actus, Via, et Aquaeductus, textu expresso *in l. Servitutes rusticorum praediorum sunt hae; Iter, Actus, Via, Aquaeductus*, et concordat *§. Rusticorum, Institut. de servitut.* ibi: « Rusticorum praediorum Jura sunt haec, Iter, actus, Via, Aquaeductus.

14 *Iter* est Jus eundi, ambulandi hominis, non etiam jumentum agendi, aut vehiculum, textu expresso *in cit. §. Rusticorum, Instit. de servitut. et cit. l. Servitutes rusticorum* 1. *ff. de servit. praedior. rusticor.* Id autem, quod dicitur de jumento, intelligendum est solum de jumento separato ab ipso homine; Nam qui habet Jus itineris, potest etiam super equum sedens, vel lectica portatus incedere; *l. Qui sella* 7. *et l. Inter actum* 12. *ff. de servitut. praediorum rusticorum.*

Actus est eundi, ambulandi hominis, agendi 15
jumentum, vel vehiculum. Itaque qui habet Iter, Actum non habet, qui autem habet Actum, habet etiam Iter, eoque uti potest etiam sine jumento, textu expresso in *cit. §. Rusticorum, et cit. leg. Servitutes rusticorum.*

Via est Jus eundi, et agendi, et ambulandi: 16
Via enim continet in se Iter, et Actum, et insuper Jus trahendi tignum, seu trabem, aut saxum, et rectam hastam ferendi; *cit. §. Rusticorum, et l. Servitutes Rusticorum*, juncta Glossa *ibid. verb. Continet*, et concordat lex *Qui sella* 7. *ff. eod.*

Aquaeductus est Jus ducendi aquam per fundum 17
alienum, textu expresso *in cit. §. Rusticorum, et cit. l. Servitutes rusticorum*, ibi: « Aquaeductus est Jus aquae ducendae per fundum alienum.

Servitus *rustica innominata* est illa, quae non 18
a Jure nomen habet impositum, sed ab actu denominatur, et haec etiam est multiplex. Prima dicitur *Aquae haustus*, et est Jus hauriendae aquae de puteo vicini; *§. Inter rusticorum* 2. *Instit. de servitutibus praediorum, l. Servitutes* 1. *§.* 1. *ff. de servitutibus praediorum rusticorum.* Item *pecoris ad aquam adpulsus*, et est Jus adpellendi ad aquam pecora per fundum vicini, *cit. §. Inter rusticorum, et cit. l. Servitutes.* Item *Jus pascendi*, et est Jus, quo in alieno pascuo licet pascere boves, pecus, et equos praedii proprii causa, *cit. §. Inter rusticorum, et cit. l. Servitutes* 1. *cum sequentibus, ff. de servitutibus praedior. rusticor.* Item *calcis coquendas*, et est Jus, quo quis in fundo vicini ad utilitatem proprii praedii rustici potest coquere calcem, *cit. §. Inter rusticorum, et cit. leg. Servitutes.* Item *Arenae fodiendas*. et est Jus, quo quis potest ex vicini fundo arenam, cretam, seu lapides effodere ad proprii rustici praedii utilitatem, *cit. §. Inter rusticorum, et cit. l. Servitutes*, et sic de similibus.

Servitus realis dividitur insuper in continuam, 19
quasi continuam, et discontinuam: *Communis.*

Servitus realis continua est illa, cujus et causa, 20
et usus perpetuo durat, vel actu, vel potentia cir-
ca continuam hominis operam, ut Servitus aquae-
ductus, tigni immittendi, lumen, et prospectum
habendi, et hujusmodi: *Communis. Servitus qua-* 21
si continua est illa, cujus usus perpetuo durat,
potestate quidem, sed non actu, ut servitus stilli-
cidii, servitus arenae fodiendae, calcis coquendae,
et hujusmodi: *Communis. Servitus discontinua* est 21
illa, cujus usus est in hominis actione, quae, cum
assidua non sit, nec esse possit, discontinua dici-
tur; ut Iter, Actus, Aquae haustus, et hujusmodi.
Communis.

Servitus mixta est triplex, nempe Ususfructus, 23
Usus, et Habitatio: *Communis. Ususfructus* est Jus 24
alienis rebus utendi-fruendi, salva earum substan-
tia: *Communis*, textu expresso *§. Ususfructus, Instit. de Usufructu*, ibi: « Ususfructus est jus

alienis rebus utendi-fruendi, salva rerum substantia».

25 *Usus* est Jus utendi tantum rebus alienis, salva earum substantia: *Communis* per test. *in* §. *Instit. de Usu*, *et Habitatione*, *et in* l. *Cui usus* 2. *ff. eod.*

26 Unde minus Juris est in Usu, quam in Usufructu, et cui usus alicujus rei legatus est, uti quidem potest, frui vero eadem non potest: *Communis*, textu expresso in *cit.* §. 2. *Instit. de usu*, *et habitat.* ibi: « Minus autem Juris est in usu, quam in Usufructu. Nam is, qui fundi nudum habet usum, nihil ulterius habere intelligitur, quam ut oleribus, pomis, floribus, faeno, stramentis, et lignis ad usum quotidianum utatur. In eoque fundo hactenus ei morari licet, ut neque Domino fundi molestus sit, neque iis, per quos opera rustica fiunt, impedimento, neque ulli alii Jus, quod habet, aut locare, aut vendere, aut gratis concedere potest. Cum is, qui Usumfructum habet, possit haec omnia facere »: et concordat l. *Planum* 12. *ff. de usu*, *et habitatione*, ubi varie istud exemplificatur, et signanter de illo, cui usus pecorum relictus est, qui potest quidem pecoribus uti ad stercorandum, et bujusmodi, At non potest pecorum faetus, ut lanam, aut lac, nisi in modica quantitate, et quatenus ad victum quotidianum opus habet, *ibi* §. 2 « Sed *si* pecoris ei usus relictus est, puta gregis ovilis, ad stercorandum usurum dumtaxat, Labeo ait: sed neque lana, neque agnis neque lacte usurum, haec enim magis in fructu esse. Hoc amplius etiam modico lacte usurum puto, neque enim tam stricte interpretandae sunt voluntates defunctorum ». Et sic de aliis consimilibus, ut *ibi in cit. l. Planum* videre est.

27 Habitatio est Jus alienas aedes inhabitandi, easque etiam commodandi, et locandi: *Communis*, per text. *in* §. *Sed si cui* 5. *Instit. de Usu*, *et Habitatione*, ibi: « Sed si cui habitatio legata, sive aliquo modo constituta sit, neque usus videtur, neque ususfructus, sed quasi proprium aliquod Jus, quamquam habitationem babentibus propter rerum utilitatem secundum Marcelli sententiam nostra decisione promulgatam permissimus non solum in ea degere, sed etiam aliis locare ».

28 Servitutem allegans tenetur eam probare: Rota *part.* 14. *recent. decis.* 416. *num.* 2. *part.* 18. *t.* 2. *decis.* 667. *num.* 3. Et quidem plene, et concludenter: Rota *part.* 5. *tom.* 2. *decis.* 588. *n.* 7. *decis.* 590. *num.* 1. *part.* 14. *decis.* 399. *num.* 1. Nec sufficit quasi possessio: Rota *part.* 4. *tom.* 2. *decis.* 101. *num.* 2. *part.* 17. *decis.* 31. *num.* 14. Et quidem probare debet eam acquisivisse, vel ex pacto, vel ex testamento, vel ex praescriptione: Rota *part.* 4. *to.* 2. *decis.* 101. *nu.* 3. *part.* 14. *decis.* 398. *num.* 3. *decis.* 316. *num.* 3.

29 Quodnam tempus requiratur ad praescribendam servitutem, sive personalem, sive realem, tam affirmativam, quam negativam, tam rusticam, quam urbanam continuam, quasi continuam, et discontinuam, sive mixtam? Vide verb. *Praescriptio* §. *V. a n.* 24. *ad* 29.

In servitutibus affirmativis possessio acquiritur facto; l. *Si quis* 1. l. *Si aquam* 2. *Cod. de servitut. et aqua;* Gratian. *tom.* 1. *disceptat.* 89. *n.* 19. Panimoll. *decis.* 24. *adnot.* 1. *n.* 1. et alii passim. 30

In servitutibus autem negativis acquiritur per prohibitionem, ne aliquid fiat, et acquiescentiam prohibiti, *l. Sequitur* §. *Si viam. ff. de usucap. l. Qui luminibus, ff. de servitutib. urban. praedior.* Bald. in l. 2. *n.* 54. *vers. Sed quaeritur: An per obedientiam ibi, et hoc verum, Cod. de servitut. et aqua*, Panimoll. *loc. cit. n.* 2. Gratian. *loco cit.* n. 18. 19. *et* 20. Burat. *decis.* 38. *n.* 4. 31

Hinc Dominus allegans praescriptionem in servitutibus negativis adversus subditos, tenetur probare prohibitionem, patientium, et obedientiam: Gratian. *disceptat.* 564. *n.* 44. Afflict. *decis.* 388. *n.* 10. Thesaur. *decis.* 16. *num.* 8. Aym. *consil.* 861. *n.* 6. Ferentill. *in addit. ad Burat. decis.* 38. *n.* 8. Panimoll. *loco cit. n.* 3. et alii. Unde in servitutibus negativis non incipit currere praescriptio, nisi a die prohibitionis: Glossa celebris communiter recepta *in* l. *Qui luminibus. ff. de servitutib. urbanor. praedior.* Rota *part.* 5. *tom.* 2. *recent. decis.* 265. *n.* 36. *par.* 7. *decis.* 253. *n.* 59. Ripa *in cap. Cum Ecclesia Sutrina n.* 50. *de caus. possess. et propriet.* Burat. *decis.* 38. *n.* 4. Panimoll. *loco cit. n.* 6. et alii passim. 32 33

In materia servitutum conventiones sunt servandae: Rota *part.* 4. *tom.* 1. *decis.* 250. *n.* 2. Quae tamen debent esse clarae, et expressae: Rota *part.* 17. *recent. decis.* 252. *n.* 1. 34

Viae, seu transitus servitus a partibus contrahentibus praestari debet: Rota *part.* 15. *recent. decis.* 402. *n.* 1. Praetendens servitutem transitus debet probare transitum Jure servitutis successisse, cum potuerit esse Jure familiaritatis: Rota *par.* 14. *recent. decis.* 398. *n.* 5. 35 36

Ubi aliunde transitus haberi non possit, tenetur quis dare transitum in suo fundo, loqnendo de publico, quia nempe via publica sit corrupta, seu perempta: Card. de Luca *de servitutib. disc.* 23. sub *n.* 8. *et disc.* 94. *n.* 4. Loqnendo autem de transitu, seu usu privato, potest quidem quis transire per fundum vicini, si aliunde viam habere nequeat; At debet solvi pretii aestimatio, et est in electione vicini dare transitum in parte sibi benevisa: Rota *part.* 5. *recent. tom.* 2. *decis.* 101. *n.* 25. *et* 26. *par.* 14. *decis.* 398. *n.* 11. *et* 12. Card. de Luca *de servitut. discur.* 23. *sub n.* 8. Cessat autem servitus hujusmodi, si constet fuisse antiquitus practicatam aliam viam. Rota *part.* 4. *tom.* 2. *decis.* 101. *n.* 27. Et si id non constet, justificandum est usum transitus fuisse Jure servitutis credendo uti Jure suo sciente, et patiente Domino fundi, quod in dubio non praesumitur: Card. de Luca *de Regalibus disc.* 136. *n.* 3. *de servitutibus disc.* 95. *n.* 3. 37 38 39 40

Servitus aquae ducendae, non solum ex capite, 41

vel fonte, sed etiam ex quacumque parte fundi constitui potest: *Communis*, textu expresso *in l. Servitus Aquae ducendae* 9. *ff. de servitutib. praedior. rusticor.* ibi: « Servitus aquae ducendae, vel hauriendae, nisi ex capite, vel ex fonte constitui non potest. Hodie tamen ex quocumque loco constitui solet ».

42 Et talis servitus aquae ducendae constitui potest, sive per continuum fluxum, sive per intervalla temporis, nempe pro certis diebus, et horis; *l. Rusticorum* 2. §. *Si aquae ductus*, *ff. de servitutib. praed. rusticor. l. Si constituta*, *l. Si is, cui in princip. ff. Quemadmodum servitus amittatur*,
43 cum aliis per Cepol. *de servitutib. n.* 52. Item talis servitus constitui potest, ut aqua dividatur per mensuras, scilicet per uncias, et digitos, *l. Cum essent* 33. *l. Cum Lucius* 37. *ff. de servitutib. praed. rust.*

44 Circa aquae cursum tria sunt specialiter attendenda, scilicet Lex, idest pactum, natura, et vetustas, adeout Lex, ac natura alterari non debeat, et quando apparet de vetustate, et antiqua consuetudine, illi omnino standum sit; *l. Si cui aqua* §. 1. §. 12. §. 22. *ff. de aqua*, *et aquae pluviae arcendae*, Bero *consil.* 144. *num.* 39. *circa med. volum.* 3. et alii passim.

45 Hinc in praejudicium alterius non licet antiquum aquae cursum alterare: *l. Unica*, *vers. Generaliter*, *ff. Ne quid in flumin. public. l.* 1. §. *Non autem*, *ff. de flumin.* Rota *part.* 4. *tom.* 2. *recentior. decis.* 61. *n.* 2. Menochius *consil.* 999. *n.* 12. et alii passim.

46 Quamvis enim Dominus, per cujus fundum aqua ducitur, rivum, et canale mutare possit, juxta Glossam communiter receptam *in l. Si cui*, *in ult. Gloss. ff. de servitut.* Hoc tamen solum permittitur ad effectum, ut aqua per rivum novum ducatur ratione commodioris usus sui praedii, non autem ad effectum faciendi novum opus, et dummodo hujusmodi mutatio non noceat habenti servitutem aquaeducendae, *l. Praetor ait* 1. *in princip. ff. de rivis.* Glossa *in l. Si cui*, *ff. de servit.* cum aliis cumulatis per Bero *consil.* 144. n. 20. *vol.* 3.

47 Aquae servitus non acquiritur ex cursu naturali, ejusque usu, etiamsi per mille annos fluxerit in fundum inferiorem propter libertatem ex eodem naturali cursu conservatam, cum res animae expers, prout est in aqua, nullum Jus tribuere possit, nisi concurrat actus hominis ad text. *in l. Proculus*, *ff. de damnis infectis*: Rota *part.* 4. *tom.* 2. *recent. decis.* 425. *n.* 3. *et seq.* et sacre alibi. Mascard. *de probationib. conclus.* 123. *n.* 14. Veronen. *de servit. aquaeduct. n.* 57. *controvers.* 310. *n.* 156. Marin. *Controvers.* 16. Cancer. *variar. resolut. part.* 3. *cap.* 5. *n.* 241. et alii passim.

48 Dominus fundi inferioris tenetur recipere aquam fundi superioris, si agatur de ejus naturali fluxu, vel decursu, quem situs qualitas causet, absque industria, et opere manufacto; In tali enim casu Dominus fundi inferioris prohibere non potest, ne aqua pluvialis, vel alia fundi superioris in eum decurrat; *l. Si cui* 1. §. 10. 13. 22. *ff. de aqua*, *et aquae pluviae arcendae*, *l. Si aquaeductus* 47. *ff. de contrahend. emption.* Rota *part.* 14. *recentior. decis.* 461. *n.* 10. Surd *consil.* 17. *n.* 14. *et* 27. *consil.* 23. *n.* 9. Cardinal. de Luca *de servitutibus decis.* 93. *n.* 3. cum aliis ibi citatis. Si autem agatur de aquae fluxu, seu decursu proveniente ex hominum industria, et opere manufacto, dominus fundi inferioris non tenetur recipere sibi praejudicialem aquam fundi superioris; *l. Si cui aqua* 1. §. 1. *et* 13. *ff. de aqua*, *et aquae pluviae arcendae.* Sic Cardin. de Luca *loco cit. n.* 3. cum pluribus aliis ibi citatis, ubi ut supra conciliat leges, quae in hoc videntur esse contrariae. 49

Servitus in Ecclesia cadit sub Extravagant. *Ambitiosae.* Card. de Luca *de servitutib. disc.* 17. *per tot. de Alien. disc.* 18. *n.* 8. *de Praeeminent. disc.* 26. *n.* 13. et alii communiter; adeoque neque ei servitus passiva imponi, nec activa alienari potest sine Beneplacito Apostolico: Quaranta *in Summa Bullar. verb. Alienatio n.* 22. Corrad. *prax. dispensation. l.* 9. *cap.* 4. *n.* 15. Monacell. *tom.* 1. *tit.* 5. *formul.* 15. *n.* 20. ubi refert, sic expresse declarasse *Sac. Cong. Concil. in Albanen.* 21. *Junii* 1698. in qua agebatur de impositione servitutis immittendi tigna, et appodiandi super muros Conventus PP. Minorum Conventualium. 50

Hinc servitus cryptae, et aditus subterranei, servitus fenestrae, seu prospectus, servitus portae, vel transitus a domibus privatorum in Ecclesias haberi non potest sine speciali indulto Apostolico. Vide verb. *Ecclesia art.* 5. verb. *Fenestrae*, verb. *Porta*, verb. *Prospectus*, ubi afferuntur ad id Decreta. 51

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

Sufficere hic arbitramur, si aliqua addamus de servitutibus realibus in genere.

Reales servitutes a Praediis dominantibus dicuntur vel urbanae, vel rusticae. Praedia autem dicuntur vel urbana, vel rustica, ratione usus, et destinationis. 52

Utilior est servitutum distinctio in affirmativas, quae in faciendo, et negativas, quae in non faciendo consistunt. Illae quasi traditione acquiruntur, hae nuda promissione. Illae praescribuntur ordinario modo, hae vero requirunt prohibitionem alterius cum servientis acquiescentia conjunctam. 53

Denique ex male intellecta *L.* 14. *ff. de servitutib.* Doctores distinxerunt continuas a discontinuis; illas dicentes, quarum usus continuo adest: has vero, quae non habent certum continuumque exercitium, et proinde has impraescriptibiles dicunt, non illas. 54

In omni vero servitute reali quatuor necessaria sunt, I. Legitima constitutio a parte concedentis, II. Legitima acquisitio respectu acquirentis. III. Duo, eaque vicina praedia, quorum alterum alteri 55

praestet utilitatem. His addunt IV. causam perpe-
tuam.
56 Quod ad primum attinet, constituitur aliquan-
do servitus a judice; *L.* 22. §. 3. *ff. Famil. erci-*
57 *scund.* ut plurimum vero a Privato. Hic, ut legiti-
me constituat servitutem, debet habere dominium
irrevocabile Praedii: Qui enim revocabile habet do-
minium, vix in sui praejudicium servitutem con-
stituere valet. Confer Stryk. *in usu modern. Pan-*
58 *dect. l.* 8. *tit.* 1. §. 10. Tum habere debet dominium
totius rei: Rei etenim communi nec pro parte sua
imponere dominus potest servitutem; *L.* 2. *ff. de*
servit. L. 6. §. 1. *ff. Commun. Praed.* Adi Do-
nell. *Comment. jur. civil. lib.* 11. *cap.* 9. *tit. C.*
59 *et sequent.* et liberam demum potestatem dispo-
nendi habere debet. Fit inde, quod Proprietarius
non aliter, quam cum consensu Usufructuarii im-
ponere servitutem potest Fundo usufructuarii, *per*
L. 15. *ff. de Usufruct.* ubi pro *Nequidem* legi de-
bet, *Equidem*, ut *L.* 6. *eod.* declarat Bynkershoek
lib. 1. *observ.* 11.
60 Quod vero concernit secundum, de jure Roma-
no tantum quilibet sibi servitutem acquirere po-
terat; *L.* 5. *C. Commun. Praed.* Sed aliter hodie.
Vide Stryk. *in usu modern. Pandect. tit. Com-*
mun. Praed. §. 5. Schilter. *exercit.* 18. §. 35.
61 Acquiritur ultima voluntate, adeoque statim a
morte Testatoris transit, *L.* 19. §. 1. *ff. Quem-*
62 *madmodum servitus amitt.* Inter vivos per expres-
sas conventiones accedente in affirmativis quasi
traditione, seu patientia, et usu, vel inductione in
63 praedium. Ipso facto, seu tacita voluntate non fa-
cile constituitur; *L.* 36. *ff. de Servit. Praed. Ur-*
ban. L. 1. *ff. de Servit. legat.* Consule Hertium
dissert. de Servit. fact. constitut. nisi usus rei le-
gatae foret inutilis; *L.* 30. *de Servitut. Praed.*
Urban. L. 7. *pr. L.* 10. *cap. Commun. Praed.*
64 Acquiritur itidem praescriptione; Si contra ip-
sum Dominum possidentem sine titulo Servitus
exerceretur, accedente scientia, et patientia ejus, *l.*
65 1. *pr. Si Servit. vindic. l.* 2. *C. de Servit.* Tem-
pus immemoriale olim vice tituli erat: *l.* 1. *in fin.*
l. 2. *princip.* §. 5. 6. *et* 7. *leg.* 23. *in fin. de Aqua,*
66 *et Aqua Pluv. Arcend.* Jure novo sufficit longissi-
67 mi temporis praescriptio. Si a non Domino alteri
constituta est bona fide accedente, et titulo etiam
10. vel 20. annis acquiritur; *l.* 2. *in fin. C. de*
68 *Praescript. longi tempor.* Sed in discontinuis, ut
plurimum immemoriale tempus hodie desiderant,
quod per errorem in quibusdam Locis introduc-
tum; Stryk. *in usu modern. Pandect. tit. de Ser-*
vit. §. 6. *Mulier. ad Struv. exerc.* 13. *thes.* 39.
litt. K
69 Quoad tertium inter duo praedia desideratur vi-
70 cinia; *l.* 39. *ff. de Serv. Praed. Rustic.* Ut non
semper immediata esse debeat, nisi quam natura
rei postulat; *l. ultim. ff. de Servit. praed. rustic.*
l. 1. *l.* 14. *ff. de Serv. praed. Urb.* Franzk. *ad*
tit. ff. de Servit. n. 28. *et seq.* Adde Donell. *Com-*
mentar. jur. civil. lib. 17. *cap.* 2.
Requiritur praeterea, ut alterum alteri praestet
utilitatem, quae non tantum ex commodo, sed 71
etiam, luxu Civitatum aucto, ex amoenitate aesti-
matur, ob quam etiam vicini saepe interesse po-
test; *l.* 15. *ff. de Servit. l.* 3. §. 1. *ff. de Aqu.*
quotid. et aestiv. Nood *lib.* 1. *Probabil. jur. cap.*
2. praesertim in locis, in quibus voluptas in pre- 72
tio est, in quibus meliorem praediorum causam
faciat; *l.* 6. *ff. de Serv. Praed. Rustic.* Id vero, ubi 73
non est servitus realis; *l.* 8. *princip. ff. de Servit.*
Praestat autem utilitatem ordinarie omnibus fun- 74
di partibus; *l.* 23. §. 3. *ff. de Serv. praed. Rustic.*
Similiter ubi indefinite concessa, totus fundus ser-
vit; *l.* 21. *eod.* Civiliter tamen alter servitute uti
debet; *l.* 9. *ff. de Servit.* Adeoque Legatarius au- 75
diendus, si heres per certam partem fundi velit
servitutem assignare; *l.* 26. *de Serv. praed. Rustic.* 76
Aliquando etiam per Arbitros haec res determina-
tur. Confer Mev. *part.* 3. *decis.* 372.
Notandum vero, quod ita utilitas est praestan- 77
da, ut alterum praedium aliquid patiatur, aut non
faciat; De jure enim Romano nulla in faciendo
consistit servitus, *l.* 15. *in fin. ff. de Servit.* Pro- 78
missio haec operatur obligationem mere persona-
lem, quae Tertium Possessorem non stringit; *l.*
final. in fin ff. de Contr. empt. Adi Stryk. *in usu*
modern. Pandect. tit. de Servit. §. 3. Num autem 79
hodiernis moribus servitus in faciendo consistere
queat. Vide Titium *de servit. in faciendo consist.*
Reliquum est, ut de quarto disseramus. Requi- 80
runt servitutes causam perpetuam, seu naturalem,
l. 28. *ff. de Serv. praed. Urb.* quia servitutes na-
tura sua sunt perpetuae. Admissae vero fuerunt 81
jure praetorio ex aequitate contra subtilem anti-
quorum Jurisconsultorum Philosophiam, seu con-
tra jus civiles servitutes temporales; *l.* 4. *ff. de*
Servit. Quia et hodiernis moribus non amplius hoc 82
quartum requisitum in usu est. Qua de causa ser-
vitus foraminis hodie datur; Stryk. *in usu modern.*
PP. tit. de Servit. Praed. Urban. §. 18.
Effectus constitutae servitutis est a parte ser- 83
vientis praedii, quod nihil possit facere in prae-
judicium dominantis; *l.* 14. *ff. de Servit. praed.*
Rustic. Omnia concedere debeat, sine quibus ser-
vitus exerceri nequit; *l.* 20. §. 1. *ff. de Servitut.*
praed. Urban. A parte Dominantis, quod perpetuo 84
possit servitute uti, nisi ad tempus fuerit consti-
tuta; *l.* 4. *ff. de Servit.* non vero aliis rursus con-
cedere; *l.* 44. *ff. Locati*, aut ultra Praedii neces-
sitatem eam extendere; *l.* 24. *ff. de Serv. praed.*
Rustic. quatenus Praedio servienti inde nocetur;
dict. l. 24. Pactis tamen plus concedi potest, quam 85
servitutis ratio permittit; *l.* 33. §. 1. *ff. de Serv.*
praed. Rustic. Noodt. *lib.* 1. *Probabil. cap.* 31.

SIGILLUM

SUMMARIUM.

1. Sigillum pro annulo, et annulus pro sigillo usurpabatur antiquitus. — 2. Sigillorum usus fuit antiquissimus penes Principes pro Jurisdictione communicanda subditis per annuli traditionem. — 3. Immo usque ab origine mundi hos annulos pro obsignando fuisse tradunt multi. — 4. Sigilli nomen unde deducatur? — 5. Sigillum quid sit? — 6. Sigillum debet esse tale, ut deducat in notitiam sigillantis. — 7. Et si contineat imaginem, debet imago esse conformis originali. — 8. Sigillum dividitur in Authenticum, in non Authenticum: et quale sit utrumque. — 9. Quatuor sunt, quibus redditur sigillum vacillans, ac detrahitur ejus fidei, et assignantur usque ad n. 12. — 13. Sigillum dividitur insuper in publicum, et privatum, et quale sit utrumque. — 14. Sigillum probabilius non plene probat, nec plenam facit fidem sine subscriptione sigillantis in Testamentis scriptis, sicut et in aliis casibus, ubi agitur de magno praejudicio, aut de Jure, vel consuetudine requiritur subscriptio. — 15. Opposita autem sententia est etiam probabilis. — 16. Scripturae, seu instrumenta, quae habent sigillum authenticum, seu publicum, plene probant. — 17. Scripta autem sigillo privato munita probant quidem, et valent in praejudicium illorum, qui ea scripserunt; Non vero ad commodum eorum, nisi ab adversario fuerint approbata. — 18. Testamenta, Privilegia, et hujusmodi, in quibus sigillum est de solemnitate, et substantia actus, absque dicto sigillo non habent vim probandi. — 19. Extra autem dictos casus, ac regulariter loquendo, sigillum in instrumentis ad substantiam actus non adhibetur, sed solum ad faciliorem ejusdem actus probationem. — 20. Sigillans scripturam videtur fateri omnia contenta in ipsa. — 21. Sigillum cum propriis insignibus habere debent omnia Collegia, Conventus, Praelati, Abbates, Archidiaconi, et Superiores omnes, ac Officiales, et eo uti debent pro scripturis authenticis. — 22. Sigillo aureo, vel argenteo uti non possunt Regulares. — 23. Minister Generalis O. S. P. N. Francisci de Observantia legitime usus fuit, et uti potest sigillo cum inscriptione *Minister Generalis totius Ordinis Fratrum Minorum*. — 24. Afferuntur ad id Decreta cum aliis ad rem *ad n.* 33.

1 Sigillum pro annulo, et annulum pro sigillo usurpatum fuisse antiquitus ex Tacito, et aliis probat Cironius *ad tit. de his, quae fiunt a majori parte Capituli*, et patet etiam ex utroque Jure, ut *in cap. In nomine Patris* 1. *distinct.* 73. *et in l. Signatorius* 74. *ff. de verbor. significat. et l. Argumento* 25. §. *Ornamenta, ff. de auro, et argento legata.* Idque etiam docent plures alii Doctores cum Cardinale Petra *Commentar. ad Constitut. Apostolic.* §. 3. *Prooemiolis n.* 48.

2 Sigillorum usus fuit antiquissimus penes Principes pro Jurisdictione communicanda subditis per annuli traditionem, ut patet *ex lib. Esther cap.* 3. ibi: « Tulit ergo Rex annulum, quo utebatur, de manu sua, et dedit eum Aman filio Amadathi de progenie Agag hosti Judaeorum, dixitque ad eum: argentum, quod tu polliceris, tuum sit, de populo age, quod tibi placet. *Et infra*: Litterae signatae ipsius annulo missae sunt per Cursores Regis ad universas Provincias ». Et *ibidem c.* 8. expresse habetuc: « Scribite ergo Judaeis, sicut vobis placet, ex Regis nomine, signantes litteras annulo meo ». Et 3. *Reg. cap.* 21. habetuc, quod Jezabel Achabi Samariae Regis uxor, litteras, quibus Naboth injustae morti tradi imperabat, Regio sigillo obsignavit, ibi: « Scripsit itaque litteras ex nomine Achab, et signavit eas annulo ejus, et misit ad majores natu, et optimates, qui erant in Civitate ejus ».

3 Immo usque ab origine mundi hos annulos pro obsignando fuisse constat ex *Genes. c.* 38. ubi habetuc, quod Judas Thamari annulum dedecit pignoris, et fidei loco. Nam si vocem hebraicam attendamus, qua fuit usus Moyses *ibidem*, quae fuit *Gotam*, sigillum significat, et ob hoc a Moyse fuit verbum illud usurpatum, ut tenet Polyd. Virgil. *de inventor. rerum lib.* 8. *c.* 2. relat. ab Emin. Card. Petra *loc. cit. n.* 51.

Sigilli nomen a parva statua derivari putat Thesaur. *lib. 2. q. forens.* 100. *n. 4. et seq.* ex eo 4
quod parvae statuae in ipsis sigillis adhibeantur; At vero alii diminutivum nomen *a signo* derivari praetendunt, nam in cognitionem alterius, scilicet cujus est sigillum, deducit ex Gl. in *l. Pediculis* 34. *ff. de auro, et argento legat.* Hoping *de Jure sigillorum c.* 1. §. 1. *n.* 6. Card. Petra *loc. cit. n.* 47. Unde sigillum impraesentiarum accipitur pro imagine, qua cerae impressa litteras obsignamus. Sicque in hac acceptione dicuntur *Litteras sigillatae*, idest sigillo apposito clausae, obsignatae, seu munitae. Calepinus verb. *Sigillum*.

Sigillum igituc est signum, seu signaculum cer- 5
tis notis impressum; *l. Ad testium* 22. §. *Signum, ff. Qui testamenta facere possunt*, *l. Omnibus* 1. §. 2. *l. Tabularum* 2. §. 4. *ff. Testamenta quemadmodum aperiantur*, Hoping. *citat. cap.* 1. §. 3. Card. Petra *loc. cit. n.* 75.

Et sigillum debet esse tale, ut deducat in noti- 6
tiam sigillantis, *argum. l.* 3. *Stigmata* 3. *Cod. de*
Fabricensibus. Et si contineat imaginem, debet 7
imago esse conformis originali; alias si sit valde difformis, redderetur scriptura suspecta de falso: Scaccia *de Judic. lib.* 1. *cap.* 64. *n.* 27. Qua ratione Pontifex Innocentius III. arguit falsitatem privilegii, quia sigillum non continebat figuram sigillantis, *c. Inter dilectos* 6. §. *Sed contra privilegium, de fide instrument.* Ibi: « Unde non Episcopi, sed Imperatoris videbatur fuisse sigillum, quod in una medietate Caesaris imaginem exprimebat, et in altera medietate praesumebatur, vel filii, vel conjugis imaginem habuisse ». Gonzalez *ibidem*. Hoping. *loc. cit. cap.* 8. §. 1. Borel. *lib.*

3. *de Magistrat. edict. cap.* 13. *n.* 13. Card. Petra *loc. cit. n.* 77.

8 Sigillum dividitur in authenticum, et non authent. *Sigillum Authenticum* est, quod multorum auctoritate comprobatum est, seu quod est certae fidei; Istud enim vocabulum *Authenticum* ponitur pro re certae fidei, seu quae multorum auctoritate comprobata est, ut notant Spigelius, et Joannes Calvinus *in Lexico Juris verb. Authenticon. Sigillum non Authenticum* e contra est illud, quod non est certae fidei, sed ejus fides vacillat: Colligitur ex *cit. c. Inter dilectas* 6. *de fide Instrumentor.* ubi Abbas *n.* 4. ex ipso textu notat, quod quatuor sunt, quibus redditur sigillum vacillans, ac detrahitur ejus fidei.

9 Primo scilicet, quando sigillum non congruit in sculpturis Dignitati sigillantis, non enim potest rationabiliter praesumi sigillum esse illius, cui adscribitur, si sibi in imagine insculpta non convenit, ut expresse declaratur in *c. cap. Inter dilectas.*

10 Secundo, quando litterae sigilli sunt ita corrosae, vel sculpturae ita consumptae, ut ex eis oriatur aequivocatio, nec aliter possit certificari sigillum illum esse illius, cui adscribitur, *cit. cap. Inter dilectos.*

11 Tertio, quando sigillum patitur ita enormem fracturam, ut ex residuo non possit clare cognosci, cujus sit: Sic colligitur *ex cit. cap. Inter dilectos.*

12 Quarto, quando sub sigillo charta reperitur perforata, et per glutinum novae cerae sigillum illud ipsi chartae connexum, ut expresse habetur *in cit. cap. Inter dilectos*, et notant ibi Doctores passim.

13 Sigillum dividitur insuper in publicum, et privatum. *Sigillum publicum* est illud, quod publica auctoritate nititur, quia nempe detinetur a personis publicis, v. g. Principe, Magistratu, Episcopo, Capitulo, Judice, et hujusmodi pro communicando robore scripturis ad suam jurisdictionem, seu officium pertinentibus, de quibus sigillis loquuntur Doctores ad *c. Scripta vero authentica* 2. *de fide instrum.* et Glossa *ib. verb. Sigillum Sigillum* autem *privatum* est illud, quod apponitur a persona privata ad secretum servandum, et notionem scribentis excitandam: *Sic in re Communis.*

14 Sigillum probabilius non plene probat, nec plenam fidem facit sine subscriptione sigillantis in testamentis scriptis, sicut et in aliis casibus, ubi agitur de magno praejudicio, ant de Jure, vel consuetudine specialiter requiritur subscriptio: Covarruvias *pract. quaest. c.* 22. *n.* 9. Mascardus *de probat. conclus.* 1309. *n.* 7. Reiffenstuel *lib.* 1. *Decret. tit.* 22. *n.* 94. Bartolus *in Prooemio, ff. n.* 8. *vers. Item quaera, si est solum sigillum etc.* allegans ad id *l. Ad testium* §. *Si quis ex testibus, ff. de Testament.* ubi dicitur: « Si quis ex testibus nomen suum non adscripserit, verumtamen signaverit, pro eo est atque si adhibitus non esset », juncto Summario *ibidem* ex eodem Bartolo desumpto expresse dicente: « Requiritur signatio, et subscriptio, et alterum sine altero non valet ». Speculator *tit. de instrum. editione* §. *Instrumentum ergo publicum n.* 19. *vers. Item quod non est signatum;* Engel *lib.* 2. *Decret. tit.* 21. *n.* 18. et alii apud Mascard. *loco citato n.* 6. Si enim solo sigillo plena fides praestanda esset, facile fraus, et dolus committi posset.

Opposita autem sententia, quod nempe sigillum, ubi de ipso constat, probet, et fidem faciat absque propria subscriptione sigillantis, nisi aliud Legibus, vel consuetudine institutum fuerit, est vere probabilis, et eam expresse tenent Innocentius *in cap. Scripto* 2. *in fide instrumentorum*, Menochius *lib.* 2. *de Arbitrar. Judic. caus.* 113. *n* 6. Decius *in cap. Post cessionem n.* 31. *de probation.* Covarruvias *loco citato n.* 9. *circa finem*, et alii apud Mascard. *cit. conclus.* 1309. *n.* 5. *arg. cit. cap. Scripto* 2. *de fide instrumentor.* ubi ista duo aequiparantur, et alternative sufficere dicuntur, nempe subscripta per manum publicam facta, et scripta habentia sigillum authenticum, ibi: « Nisi per manum publicam facta fuerint, ita quod appareant publica, aut authenticum sigillum habuerint, per quod possint probari ». in alternativis autem sufficit alterum adimpleri, textu expresso in *cap. In alternativis* 70. *de Regul. Juris, In alternativis...... sufficit alterum adimpleri.* Et concordat *l. In eo* 110. §. 3. *ff. de Regul. Juris*, ibi: « Ubi verba conjuncta non sunt, sufficit alterum esse factum ». 15

Scripturae, seu instrumenta, quae habent sigillum authenticum, seu publicum, plene probant, *cap. Scripto* 2. *de fide instrum.* ubi statuitur, quod alicujus firmitatis robur non habeant instrumenta, si testes inscripti decesserint, nisi per manum publicam facta fuerint, aut authenticum sigillum habuerint, et tenent Glossa *ibidem verbo Authentica*, Abbas *in Summario*, Barbos. *in Collectan. n.* 1. Reiffenst. *loc. cit. n.* 89. Mascard. *cit. concl.* 1309. *n.* 1. cum plurimis aliis ibi citatis. 16

Scripta autem sigillo privato munita probant quidem, et valent in praejudicium illorum, qui ea scripserunt; *l. Generaliter, Cod. de non numerat. pecun l. Publia* §. *fin. ff. Depositi.* Non vero ad commodum eorum, nisi ab adversario fuerint approbata, *citat. l. Publia* §. *fin. ff. Depositi, l. Instrumenta domestica, Cod. de probationib.* Glossa *in cit. cap. Scripta* 2. *de fide instrum. verb Authentica*, Bartolus *in Summario cit. l. Publia*, Reiffenstuel *loc. cit. n.* 90. Mascard. *cit. conclus.* 1309. *n.* 1. 4. *et* 40. *ac seq.* et alii plures. 17

Testamenta, privilegia, et hujusmodi, in quibus sigillum est de solemnitate, vel substantia actus; absque dicto sigillo non habent vim probandi: Menoch. *l.* 2. *de Arbitr. Judic. c.* 113. *n.* 13. Felin *in cap. Inter dilectos* 6. *n.* 5. *de fide instrumentor.* Reiffenstuel *loc. cit. n.* 97. et alii, per text. *in leg. Ad testium* §. *si quis ex testibus, ff. de testament.* et *cit. cap. Inter dilectas*, ubi recte advertunt, quod si ob enormem fracturam sigilli va- 18

cillat fides privilegii, tanto magis vacillabit, si sigillum penitus deficiat, seu nunquam appositum sit.

19 Extra autem dictos casus, ac regulariter loquendo, sigillum in instrumentis ad substantiam actus non adhibetur; sed solum ad faciliorem ejusdem actus probationem. Sic Innocentius *in cit. cap. Inter dilectos* 6. *verb. Sigillum, de fide Instrument.* Abbas *ibid. n.* 3. Felin. *ibid. n.* 5. Reiffenstuel *loc. cit. n.* 98. Menochius *loc. cit. caus.* 113. *n.* 13 *et* 14. cum Hostiens. et Cardin. ibi citatis, et alii plures, per text. *in l. Contractus* 17. *Cod. de fide Instrument.* ubi ad valorem instrumentorum plus non requiritur, quam quod « subscriptionibus partium confirmata, et si per tabellionem conscribantur, etiam ab ipso completa, et postremo a partibus absoluta sint », hoc est subscripta, ut explicat Glossa *ibidem verb. Absoluta.*

20 Dicitur autem: « sed solum ad faciliorem ejusdem actus probationem », quia sigillans scripturam, contenta in ea praesupponit vera, et videtur fateri omnia contenta in ipsa, cum sigillum sit confirmatio quaedam eorum, quae in scriptura continentur, et probet consensum: Rota *part.* 10. *recent. dec.* 200. *n.* 12. Alexander *consil.* 147. *n.* 6. *et* 7. *lib.* 2. Cardin. Tusch. *litt. Sacr. conclus.* 239. *n.* 1. cum Bald. et Romano ibi citatis, et alii passim.

21 Sigillum cum propriis insignibus habere debent omnia Collegia, Conventus, Praelati, Abbates, Archidiaconi, et Superiores omnes, ac Officiales, et eo uti debent pro Scripturis authenticis: Conc. Londin. II. c. 29.

22 Sigillo aureo, vel argenteo uti non possunt Regulares: Concil Nicaen. *ex Arabico cap.* 76.

23 Minister Generalis Ordinis S. P. N. Francisci de Observantia legitime usus fuit, et uti potest titulo, et Sigillo cum inscriptione: « Minister Generalis totius Ordinis Fratrum Minorum »: ut hoc titulo insigniri consuevit a Summis Pontificibus, ut notat Dominicus de Gubernatis *in Orbe Seraphico tom.* 1. *lib.* 3. *c.* 10. *circa finem*, et signanter a Leone X. Clemente VIII. Paulo III. Sixto V. Urbano VIII. Greg. XV. Innoc. IX. et aliis sequentibus, et novissime a Benedicto XIII. Constit. incip. *Universalis Ecclesiae regimini*, et alia incip. *Dilectis filiis*, ibi: « Dilectis Filiis Ministro Generali totius Ordinis Fratrum Minorum Sancti Francisci, nec non Generali Ministro Fratrum Conventualium ejusdem Ordinis ». Et hoc, utraque parte informante, jam fuerat repetitis vicibus declaratum a Sacra Congregatione Rituum, prout ad litteram referuntur Decreta a supradicto Dominico de Gubernatis *loc. citat.* tenoris sequentis.

Religionis S. Francisci.

24 « Cum Procurator Generalis Fratrum Minorum Conventualium S. Francisci, sex ab hinc annis aegre ferret, Ministrum Generalem de Observantia in praeteritum usum fuisse, et in praesentiarum uti Titulo, et Sigillo cum inscriptione: *Ministri Generalis totius Ordinis Fratrum Minorum*, recursum habuit ad Sanctissimum supplicans mandari reformari hujusmodi Titulum tamquam non legitime dicto Ministro Generali de Observantia competentem. Et supplicatione per Sanctissimum ad hanc Sacr. Rituum Congregationem remissa; Eadem Sacra Congregatio discussionem hujus negotii ad referendum usque de anno 1625. commisit Eminentissimo, et Reverendissimo Domino Cardinali Muto, coram quo formato dubio de consensu ambarum partium: An Titulus Ministri Generalis totius Ordinis Fratrum Minorum, quo insignitur Minister Generalis Observantium, sit reformandus? Utraque parte saepe saepius in facto, et Jure desuper informante, et audita; ad relationem ejusdem Eminentissimi Cardinalis Muti causa acerrime in plena Congregatione discussa, Sacra Rituum Congregatio respondit, nihil innovandum, et Ministrum Generalem de Observantia legitime usum fuisse, et uti posse Titulo, et Sigillo cum inscriptione *Ministri Generalis totius Ordinis Fratrum Minorum*, et ita servari mandavit die 22, Martii 1631 ».

Religionis S. Francisci.

« Religio Minorum Conventualium conquesta est apud Sanctissimum de Decreto ab hac Sacra Rituum Congregatione emanato ad favorem Ministri Generalis de observantia S. Francisci circa usum Tituli, et Sigilli Ministri Generalis totius Ordinis Fratrum Minorum, supplicans tamquam non audita in suis juribus audiri in signatura Gratiae, et mandari illustrissimo Datario, qui concedat ad hoc supersessoriam necessariam ».

« Ex adverso autem Frater Alphonsus de Prato Procurator Generalis Minor. Observantium adiens et ipse cum supplici Libello eumd. Sanctissimum, supplicavit, quod, stante jure suae Religioni quaesito tam ex Bullis Pontificiis, quam ex novissimo Decreto, parte adversa super usu d. Tituli, et Sigilli per quinquennium, et ultra saepius audita, et replicante, nemine ex Eminentissimis Patribus contradicente, ad sui favorem edito, et etiam impresso; Sanctitas sua dignaretur huic negotio perpetuum silentium, ut par est, imponere. Et utraque supplicatione per Sanctissimum ad hanc Sacram Congregationem remissa, eadem Sacra Congregatio unanimi Eminentissimorum Patrum consensu censuit, ex hactenus deductis non esse locum novae audientiae. Et mandavit Secretarium alloqui cum Sanctissimo juxta mentem ».

« Die 12. Aprilis 1631 ».

« Feria sexta die 21. Aprilis Ego Secretarius allocutus fui cum Sanctissimo justa mentem Sacrae Congregationis, et Sanctitas sua mandavit mihi, ut loquerer, prout feci ad R. P. D. Datarium pro imponendo perpetuo silentio ».

« Ita reperitur in Regestis Congregationis Sa-

crorum Rituum. In quorum fidem etc. Hac die 9. Junii 1682 ».

Loco ✠ Sigilli.

Bernardinus Casalius Secret.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

25 Sigillum est nota quaedam impressum habens nomen, et insigne, vel simul, vel alterutrum ad fidem rei conciliandam; Botticher. *de Jur. Sigillorum thesi* 8.

26 Dividitur autem Sigillum in publicum, ac pri-
27 vatum. Publicum, quod a Persona publica in negotio suam privatam rem non concernente ad pu-
28 blicam fidem faciendam adhibetur. Privatum, quod in negotiis privatis Sigillantium adhibetur; Nicol. Honthem. *de Art. Notar. cap.* 11. *n.* 29. Gilman. *decis.* 51. *n.* 43.

Ut autem omne Sigillum maxime privatum re- 29
ctam, et legitimam faciat probationem, roburque scripturae addat, in ejus appositione tria regulariter requiruntur a Doctoribus, quos allegat Hoping. *de Jur. Sigill. cap.* 11. *n.* 7. *Primum* requisitum 30
est, ut in Scriptura, seu subscriptione exprimatur, cujus sit sigillum. *Secundum* a quo sit appositum; 31
et *tertium* propter quod sit appositum, sive ex qua causa adjectum. Si enim haec non appareant, nec 32
ex circumstantiis possint colligi, sigillum nihil operatur.

An ad validitatem instrumenti a Notario confe- 33
cti requiratur sigillum ipsius? Praevaluit opinio affirmativa; ut videre est apud Covarruv. *practic. resol. tom.* 2. *cap.* 20. *n.* 5. Moller. *lib.* 4. *Semestr. cap.* 15.

SIGILLUM SACRAMENTALIS CONFESSIONIS

SUMMARIUM

1 Sigillum Sacramentalis Confessionis quid sit? — 2. Sigillum Sacramentalis Confessionis obligat Confessarium ad celanda peccata in Confessione detecta triplici Jure, scilicet Naturali, Divino, et Humano, seu Ecclesiastico. — 3. Ostenditur, quod obligat Jure naturali. — 4. Item, quod obliget jure Divino. — 5. Item, quod obliget jure humano, seu Ecclesiastico. — 6. Hinc obligatio servandi Sigillum Sacramentale, tam stricte ligat, et urget, ut in nullo excogitabili casu directe, vel indirecte revelari possit, quamvis salus propriae vitae, immo totius mundi inde penderet; Quinimmo licet per hoc omnium hominum damnatio impediri posset. — 7. Ad Sigillum Sacramentale qui teneantur ultra Confessarium, *ad n.* 8. — 9. An inveniens chartam, in qua sunt descripta peccata personae cognitae, teneatur ad sigillum Sacramentale? — 10. Talis inventor tenetur ad sigillum naturale sub mortali, si illa charta contineat gravia, et diffamantia peccata. — 11. Si aliquis mutus, vel alias impeditus confiteatur Confessario praesenti per scripturam, et tunc durante actione Sacramentali, aliquis legat illam scripturam, is omnino ad sigillum Sacramentale tenetur. — 12. Ad sigillum Sacramentale tenetur Praelatus, seu Superior, cui Poenitens, vel Confessarius manifestavit pro licentia absolutionis obtinenda peccatum reservatum, quamvis pro absolutione remittat ad alium. — 13. Superior, seu Confessarius, qui postea ad Superioritatis gradum fuerit assumptus, nullo modo uti potest ad exteriorem gubernationem ea notitia, quam de aliorum peccatis in Confessione habuit, et dantur ad id Decreta. — 14. Hinc Confessarius, qui ex Confessione socii conspirationis contra se, novit sibi parari insidias in itinere a se subeundo, sibi parari venenum in vino a se bibendo, et hujusmodi, si non arripiendo tale iter, non bibendo tale vinum, et hujusmodi, sequeretur aliqua suspicio apud alios socios dictae conspirationis de peccato confesso, aut periculum damni dicti poenitentis, tunc teneretur dictus Confessarius enixe se Deo commendare, et tale statutum iter arripere, tale vinum bibere, et hujusmodi. — 15. Secus autem si in similibus casibus tales concurrant circumstantiae, quod nulla directe, aut indirecte oriatur suspicio peccati conspirationis confessi. — 16. Unde post supra allata Decreta jam non videtur practice probabilis sententia docentium Confessarium ex sola Confessione cognoscentem poenitentem suum indignum esse Dignitate, et Officio, ad quod concurrit, posse ideo illi in electione gratuita, et secreta denegare suum suffragium. — 17. Affertur ad id notabile documentum Scoti. — 18. Confessarius ordinarie loquendo, neque de petita, et obtenta licentia Poenitentis potest uti scientia Confessionis, et revelare ipsam Sacramentalem Confessionem. — 19. Potest autem id ex gravi quadam causa, et ad bonum finem de expressa, et libera facultate ipsius Poenitentis. — 20. Sine expressa, et libera licentia Poenitentis neque licet Confessario loqui cum ipso Poenitente extra Confessionem Sacramentalem. — 21. Confessarius, qui in Confessione gravem errorem commisit, quid circa id debeat, et possit. — 22. Sub sigillo Sacramentali cadunt omnia peccata, tam mortalia, quam venialia, et circumstantiae, et defectus naturales non solum ipsius Poenitentis, sed etiam Complicis. — 23. Assignantur varii casus, in quibus Confessarius per suas locutiones sigillum fregit. — 24. Confessarius se exponit periculo frangendi sigillum, si dicat: prima mulier, quam audivi in Confessione, fuit adultera. — 25. Confessarii violantes sigillum Confessionis subjacent gravissimis poenis, quae assignantur. *ad n.* 26. — 27. Poenitentia pro fractione sigilli quoad Regulares quae sit? — 28. Dictae poenae impositae contra violantes sigillum Sacramentale non sunt latae sententiae, sed ferendae. — 29. Ut quis propter violationem sigilli incurrat praedictas poenas, plura requiruntur; Et primo requiritur, quod sit Sacerdos Confessarius. — 30. Alii autem revelantes non subjacent praefatis poenis, sed puniendi sunt per Judicem poena extraordinaria. — 31. Secundo requiritur, quod Confessarius revelet peccata in Confessione Sacramentali sibi a Poenitente exposita animo se accusandi, et absolutionem recipiendi; Secus autem non. — 32. Tertio requiritur, ut Confessarius revelet aliquod peccatum, vel mortale, quod sufficit, si revelet in genere, vel veniale, quod necesse est, ut revelet in specie. — 33. Quarto requiritur, ut Confessarius revelet peccatum *praesumptuose*. — 34. Quinto requiritur, ut Confessarius revelet peccatum alicui alteri, quam ipsi Poenitenti extra Confessionem, sive ipsi sine ipsius licentia objiciat. — 35. Judex in causa violati sigilli Sacramentalis est solus Ecclesiasticus, minime vero Laicus. — 36. Ex Judicibus Ecclesiasticis cuinam competat talis causa? An Episcopo, vel Inquisitori. — 37. Ut Judex Ecclesiasticus instruere possit processum contra Violatorem sigilli Sacramentalis, non requiritur licentia Poenitentis. — 38. Quando Con-

fessarius violator sigilli se reum fatetur, non est opus alia probatione, ad hoc ut possit puniri poena ordinaria. — 39. Quando Confessarius dicit, se peccatum non ex aliqua Confessione Sacramentali, sed tamquam aliunde sibi notum manifestasse, incumbit ei probare qua via, et modo illius notitiam acquisierit. — 40. Quando autem fatetur Confessarius, se quidem peccatum ex Confessione scivisse, sed cum licentia Poenitentis revelasse, tenetur id probare, si Penitens ipse sit accusator. — 41. Secus autem, si alius sit accusator. — 42. Immo etiamsi Poenitens sit accusator, creditur Confessario, si sit caeteroquin optimae famae, et integritatis; Secus autem si Poenitens sit melioris famae, et integritatis, quam ipse Confessarius. — 43 Si autem cetaris paribus dubium existat, creditur potius Confessario asserenti, quam Poenitenti neganti licentiam fuisse concessam — 44. Ad probationem violati sigilli Sacramentalis, sufficiunt etiam testes singulares. — 45 Afferuntur quae novissime ad debitam sigilli Sacramentalis custodiam disposuit Benedictus XIV. — 46. alia ad rem *ad n.* 83.

1 Sigillum Sacramentalis Confessionis est obligatio servandi secretum in omnibus, quae in ordine ad absolutionem Sacramentalem Confessario aperiuntur. *Est in re communis.*

2 Sigillum Sacramentalis Confessionis obligat Confessarium ad celanda peccata in confessione detecta triplici Jure, scilicet Naturali, Divino, et Humano, seu Ecclesiastico. Ita Scotus in 5. *dist.* 22.
3 *q.* 2. et *Communissima aliorum.* Et quidem quod obliget *Jure Naturali*, clare patet, quia natura dictante, non est aliis faciendum, quod quisque sibi fieri non vellet, juxta illud vulgatum: « Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris »: Nemo autem vellet, quod suum secretum, ex quo aliqua infamiae nota eidem posset inuri, manifestaretur, adeoque Sigillum Confessionis obligat Jure naturali; alioquin Lex naturae de servanda Fidelitate, et Secreto proximi celando violaretur.

4 Quod autem obliget *Jure Divino*, clare constat, quia dum Christus Dominus instituit Sacramentum Poenitentiae, praecepitque Confessionem, simul Confessariis arctissimam hanc Sigilli obligationem imposuit; Quamvis enim hoc ex nullo textu scripto comprobetur, evincitur tamen ex expressa, continuata, et constanti Traditione ab Apostolis ad haec usque tempora. Traditiones autem Divinae tantam vim habent obligandi, ac verbum Dei scriptum. Unde Apostolus 2. *Ad Thessalonicens. c.* 2. praecipit dicens: « Itaque Fratres state, et tenete traditiones, quas didicistis sive per sermonem, sive per Epistolam nostram ». In quem locum S. Joannes Chrysostomus sic scribit; « Hinc patet, quod non omnia per Epistolam tradiderit, sed multa etiam sine litteris, eadem vero Fide digna sunt tam illa, quam ista », et Conc. Trid. *sess.* 4. *Decreto de Canonicis scripturis* sic expresse habet: « Sacrosancta Oecumenica, et Generalis Tridentina Synodus . . . . . Traditiones ipsas, tum ad Fidem, tum ad mores pertinentes tamquam vel oretenus a Christo, vel a Spiritu S. dictatas, ac continua successione in Ecclesia Catholica conservatas pari pietatis affectu, ac reverentia suscipit, et veneratur ».

5 Quod vero obliget *Jure humano*, seu, *Ecclesiastico*, habetur expresse ex *cap. Sacerdos* 2. *dist.* 6. *de Poenitent.* ubi poena depositionis a Sacerdotali Officio, et perpetuae ignominiosae peregrinationis erat imposita Confessariis violantibus Sacramentale Sigillum, ibi: « Qui hoc fecerit deponatur, et omnibus diebus vitae suae ignominiosus peregrinando pergat », *et cap. Omnis utriusque sexus* 12. *de poenitentiis, et remissionib.* ubi violatoribus Sigilli Confessionis constituitur poena depositionis ab Officio Sacerdotali, ac perpetnae poenitentiae in arcto Monasterio peragendae, ibi: « Qui peccatum in Poenitentiali Judicio sibi detectum praesumpserit revelare, non solum a Sacerdotali Officio deponendum decernimus, verum etiam ad agendam perpetuam poenitentiam in arctum Monasterium detrudendum ».

Hinc obligatio servandi Sigillum Sacramentale 6
tam stricte ligat, et urget, ut in nullo excogitabili casu directe, vel indirecte revelari possit, quamvis solus propriae vitae, immo totius mundi inde penderet; Quinimmo licet per hoc omnium hominum damnatio impediri posset. *Communissima omnium Catholicorum.*

Ad Sigillum Sacramentale tenentur, ultra Con- 7
fessarium, etiam sequentes, nempe Interpres, per quem facta est Confessio. Item Laicus, qui Sacerdotem se fingens, Confessionem excepit. Item ille, cui Confessarius sacrilege revelavit peccatum. Item audientes tempore pestis, seu naufragii Confessionem publicam. Item audientes casu, vel malitiose peccata, dum confitentur: Scotus in 4. *dist.* 21. *quaest.* 2. Rosignol. *de Poenitentia part.* 1. *qu.* 7. *art.* 12. *Sect.* 2. cum aliis ibi citatis, Reiffenstuel *Theolog. mor. tract.* 14. *dist.* 9. *quaest.* 3. *n.* 36. ubi testatur de communi. Et ratio est, quia notitia ad eos pervenit ex Confessione Sacramentaliter facta, adeoque hujusmodi revelatio esset contra reverentiam Sacramenti, et redderet odiosam ipsam Sacramentalem Confessionem.

Item ad Sigillum probabilius tenetur, qui per 8
examen Poenitentem ad Confessionem disponit. Item ille, cui Poenitens se aperit hodie, ut illum dirigat pro Confessione crastina. Item Doctor consultus a Confessario super aliquo delicto, si ex illo noverit delinquentem. Item ille, cui Poenitens jam non potens scribere dictavit sua peccata, postea ex ipsius scripto confessurus. Item ille, cui Poenitens dicit, se velle confiteri, et propterea illum consulit, an, et quomodo hoc, vel illud peccatum teneatur confiteri, quamvis non illi, sed alteri confiteri velit: Gormaz *part.* 2. *n.* 391. La Croix. *lib.* 3. *part.* 2. *n.* 1052. cum pluribus aliis ibi citatis, Sporer *tom.* 3. *Theolog. Sacramental. par.* 3. *cap.* 7. *qu.* 3. *a n.* 848. *ad* 855. cum

aliis ibi allegatis contra alios. Et ratio est, quia licet illa notitia non habeatur in Confessione, nec ex Confessione, habetur tamen per ordinem ad illam, adeoque hujusmodi revelatio esset contra reverentiam Sacramenti, et redderet odiosam ipsam Sacramentalem Confessionem, unde, ne id eveniat, servandum est a supradictis Sigillum.

Nota Romani Theologi.

Non solum probabilius, sed certe tenetur quis servare Sigillum in casibus hic expositis.

Responsio Auctoris.

Sed quod teneatur ad sigillum certe fateor et ego; an autem ad Sigillum Sacramentale, vel naturale? non parva est inter Doctores controversia. Hinc ponderet prudens lector *ibi* tradita a me *n.* 10. *et* 11. et pro aequitate resolvat.

9 An autem inveniens chartam, in qua sunt descripta personae cognitae peccata, teneatur ad Sigillum Sacramentale? Variant Doctores. Affirmativam enim sententiam tuentur Rodriquez, Fagundez, Malderus, et alii plures apud Dian. *part.* 1. *tract.* 4. *resolut.* 112. Navarrus, Graff. Vega, Gormaz, Diana, Tamburin., apud La Croix *loco citat. n.* 1953. et probabilius Sporer *loc. cit. n.* 857. et alii; Et ratio est, quia talis peccatorum scriptio fit propter Confessionem, et reipsa videtur esse inchoata Confessio; sive Confessionem jam factam gerens. Negativam autem, scilicet inventorem talis chartae non teneri ad Sigillum Sacramentale, sed solum ad Sigillum naturale, defendunt, et quidem probabilius Bonacina *de Poenitentiae Sacrament. disput.* 5. *qu.* 6. *sect.* 4. *punct.* 3. *n.* 7. cum pluribus ibi allegatis, Castropal, Aversa, Illsung, Busemb. aliique multi apud La Croix *loc. cit. n.* 1953. Rosignol. *loc. cit. n.* 17. Reiffenstuel. *loc. cit. n.* 37. Layman, Suarez, Navarr. aliisque congestis, Lugo *disputat.* 23. *sect.* 2. *n.* 47. et valde probabilem hanc sententiam appellat etiam Sporer *loc. cit. n.* 858. et alii plures ipsam expresse tuentur: Et ratio est, quia illa charta, seu notitia illius non pervenit ad inventorem, nec in Confessione, nec ex Confessione, nec in ordine ad Confessionem, cum Poenitens illam chartam scripserit solum, ut sua peccata sibi manifestet, et memoriam eorum retineat.

10 Consentiunt tamen omnes utriusque sententiae Doctores, quod talis inventor teneatur ad Sigillum naturale sub peccato mortali, si illa charta contineat gravia, et diffamantia peccata; Quinimmo cognito, quod talia peccata contineat, debet sub gravi ab illius lectione abstinere.

11 Insuper consentiunt omnes, quod si aliquis mutus, vel alias impeditus confiteatur Confessario praesenti per scripturam, et tunc, durante actione Sacramentali, aliquis legat illam scripturam, is omnino ad Sigillum Sacramentale teneatur; Tunc enim illa scriptura lecta a Confessario est locutio, vel Confessio Poenitentis, cum non aliter confiteatur mutus ille, nisi scripturam.

Ad Sigillum Sacramentale tenetur Praelatus, 12
vel Superior, cui Poenitens, vel Confessarius manifestavit pro licentia absolutionis obtinenda, peccatum reservatum, quamvis pro absolutione remittat ad alium Confessarium: Sic pluribus allegatis Card. de Lugo *disp.* 22 *Sect.* 2. *n.* 34. *et* 35. Rosignol. *loc. cit. n.* 12. cum aliis ibi citatis, La Croix *loco cit. n.* 1951. cum Suarez, Fagundez, Stoz, Aversa, et aliis ibi citatis, Sporer *loco cit. n.* 853. Dicastill. *disp.* 11. *n.* 325. dicens id esse certum, quamvis alii contrarium doceant. Et ratio est, quia Praelatus, aut Superior, cui casus sunt reservati, in hac parte gerit vices Confessarii cum quodammodo exerceat Jurisdictionem in ordine ad Poenitentium absolutionem, adeoque etc.

Praelatus, seu Superior, vel Confessarius, qui 13
postea ad Superioritatis gradum fuerit assumptus, nullo modo uti potest ad exteriorem gubernationem ea notitia, quam de aliorum peccatis in Confessione habuit. Sic expresse statuit Clemens VIII. *in Decreto de casibus reservatis die* 16. *Maii* 1594. ibi: « Tam Superiores pro tempore existentes, quam Confessarii, qui postea ad Superioritatis gradum fuerint promoti, caveant diligentissime, ne ea notitia, quam de aliorum peccatis in Confessione habuerint, ad exteriorem gubernationem utantur, *etc.* Atque ita per quoscumque Regularium Superiores observari mandamus ». Haec Pontifex. Et deinde *die* 18. *Novembris* 1682. editum fuit in Congregatione Generali Universalis Inquisitionis Decretum prohibens. « Ne quis publico, aut privatim doceat, aut defendat licere uti scientia ex Confessione acquisita cum gravamino Poenitentis, quamvis secluderetur quaecumque ejus revelatio, et quamvis multo majus gravamen ejusdem Poenitentis ex non usu sequeretur, mandans etiam universis Poenitentiae Ministris, ut a tali doctrina in praxim deducenda prorsus abstineant ». Sic apud Arsdekin *tom.* 2. *pag.* 238. et alios passim id referentes.

Hinc Confessarius, qui, ex Confessione socii con- 14
spirationis contra se, novit sibi parari insidias in itinere a se subeundo, sibi parari venenum in vino a se bibendo, et hujusmodi; si non arripiendo tale iter, non bibendo tale vinum, et hujusmodi sequeretur aliqua suspicio apud alios socios dictae conspirationis de peccato confesso, aut periculum damni dicti Poenitentis, tunc teneretur dictus Confessarius enixe se Deo commendare, et tale statutum iter arripere, tale vinum bibere, et hujusmodi; quia Sigillum Sacramentale ob commune bonum Fidelium, et reverentiam Sacramenti fortius obligat, quam propria vita servanda, immo et quam salus totius mundi, justa dicta *supra n.* 6. In tali enim casu ex circumstantiis indirecte saltem revelatur Confessio, et frangeretur Sigillum, quia socii conspirationis videntes Confessarium post au-

ditam Confessionem non arripere certo statutum iter, seu divertere ab ipso jam arrepto, et non bibere tale vinum certo alias bibiturum, suspicaretur de delicto conspirationis confesso, et possent in Socium irruere, sicque cum gravamine Poenitentis redderetur odiosa Confessio, adeoque etc.

15 Si autem in similibus tales concurrant circumstantiae, quod ex non arrepto, seu non continuato itinere, et non bibito tali vino, et hujusmodi, nulla directe, aut indirecte oriatur suspicio peccati conspirationis confessi, quatenus nempe Socii conspirationis complicem confitentem non viderunt, et hujusmodi, tunc dictus Confessarius posset licite iter non arripere, seu jam arreptum divertere, vinum illud non bibere, et hujusmodi, quia tunc Confessarius uteretur Jure suo ad evitandam mortem sine ullo incommodo, seu gravamine Poenitentis, cum sic licite salvaret propriam vitam, et impediret Poenitentis, aliorumque peccatum, seu occasionem peccati, quod re ipsa non est gravamen, sed beneficium, nec ullam committeret irreverentiam in Sacramentum; cum, ut supponitur, ex dictis circumstantiis nulla directe, aut indirecte posset oriri suspicio peccati confessi. Sic recte cum distinctione, ut supra docent Diana *par.* 5. *tract.* 11. *resol.* 46 cum Richardo, Navar. Suario, et Soto, Felix Potestas *loco cit. n.* 3219. *et seq.* Rosignol. *loco cit. sect.* 3. *n.* 12. *et* 13. La Croix *loco cit. n.* 1976. *et seq.* cum pluribus ibi allegatis, et alii plurimi, et sub data distinctione nostra sententia jam deberet esse communis.

16 Unde post allata Decreta *sub n.* 13. jam non videtur practice probabilis sententia illorum Auctorum, quamvis plures quam quadraginta referantur a Sanchez *de Matrimonio lib.* 3. *d.* 16. *n.* 2. Mendo *d.* 10. *qu.* 8. Stoz *n.* 244. qui docent, Confessarium ex sola Confessione cognoscentem Poenitentem suum indignum esse Dignitate, seu Officio, ad quod concurrit, posse ideo in electione gratuita, et secreta denegare suum suffragium, quia nititur, ut dicunt ipsi, Jure, quod habet ad non promovendum indignum; Sic non potest Magister Novitiorum suo suffragio rejicere, aut directe cooperari, quod ab aliis rejiciatur a professione Novitius, quem propter vitia, vel alios defectus, ex sola Confessione novit esse ineptum, aut fore perniciosum Religioso Ordini. Item nequit Confessarius dimittere famulum, quem ex sola Confessione cognovit non esse fidelem, et hujusmodi. Item neque Confessarius, qui ex sola Confessione novit aliquem de communitate vitio carnis deditum esse, et pronum ad seducendos alios, nequidem indirecte facere, ut inde amoveatur. Item nequit Confessarius negare Eucharistiam, Matrimonium, et hujusmodi ei, quem ex sola Confessione novit essa indignum, impeditum, et hujusmodi. Item non potest Superior Religiosum, quem ex sola Confessione novit esse Concubinarium, e tali Conventu, aut Officio removere. Et sic de similibus. Et ratio omnium est quia, quidquid affert incommodum Poenitenti, quamvis absit periculum revelandi peccatum, et ita clam fiat, ut nemo advertat, merito reddit Confessionem odiosam, si Poenitentes cognoscant sibi talia incommoda fieri posse propter solam cognitionem in Confessione datam. Hinc Confessarius, vel Superior debet in similibus se talem gerere, tamquam si nihil sciret; Audita enim in sola Confessione *minus scit, quam quae nescit*, inquit S. Augustinus, et *ex Confessione scitum*, dicit S. Thomas *suppl. qu.* 11. *art.* 1. *ad* 1. Cum enim id sciat ut Dei locumtenens, non potest uti pro humano commercio, alias Divina confunderet cum humanis, adeoque de omnibus istis, et similibus silere debet, et totaliter se habere, ac si ea minime sciret, sicque se, et omnia Deo committere, cum hoc plurimum conducat ad reverentiam Sacramenti, et ad augendam apud omnes securitatem Sigilli: Sic Scotus in 4. *dist.* 21. *qu.* 2. *litt. N.* Suarez, Vasquez, Praepos. Bonacsp. Dicastill. Stephanus, Aversa, Stoz, et alii cum la Croix *loco cit. n.* 1976. *et seq.*

Unde Scotus *loco citato* de casu dicti Superioris respectu sui subditi Concubinarii in Confessione cogniti loquens dat hoc commendabile documen: « Si dicas non opponi remedium ad salutem ovis suae. Respondeo, consulat sibi in Foro Poenitentiae meliori modo, quo poterit, ut illum locum sibi periculosum dimittat, si noluerit, non attentet esse Deum, sed defectus occultos sibi secundum justitiam incorrigibiles Dei correctioni dimittat »; Hinc neque licet Superiori, seu Praelato ex sola tali notitia habita in Confessione magis advertere, et observare directe ipsum Poenitentem subditum, ut inde occasionem capiat ipsum ab Officio, seu loco removendi, quia sic redderetur odiosa Confessio: Sporer *l. c. n.* 869. *in fine*, et alii supracitati. 17

* Confer Rituale Tullense, quod, teste Antoine cap. cit. resp. 3. ad quaest. V. monet, « ne parochus deneget testimonium bonae vitae, et probitatis ei, cujus vita exterius est recte institute, » sed quem ex confessione scit esse improbum, vel » benedictionem nuptialem iis, quos ex sola confessione scit contraxisse impedimentum dirimens » ob crimen; ne moneat parentes, ut diligenter » invigilent filiae, cujus libidinem ex sola confessione novit; ne amoveat vicarium, ludimagistrum etc. a suo munere ob crimina ex sola confessione nota ». Hinc rejicienda regula, quam » Natalis Alexander de Sacram. Poenit. art. X. num. LVI. proponit his verbis: « Sacerdos, qui » ex sola Confessione novit aliquem indignum esse Ecclesiastica Dignitate, vel Praefectura, suffragium illi negare potest, et illius electioni contradicere ».

Confessarius, ordinarie loquendo, neque de petita, et obtenta licentia Poenitentis, potest uti scientia Confessionis, et revelare ipsam Sacramentalem Confessionem, quia si Poenitens non ultro, sed tantum ad petitionem Confessarii det ipsam licen- 18

tiam loquendi, communiter censeri debet data ex metu reverentiali, adeoque invalide; Tamburin. *de Confess. lib.* 3. *cap.* 3. n. 5. Dicastill. *d.* 12. *n.* 66. La Croix *loc. cit. n.* 1958. Vel certe cum periculo invaliditatis; La Croix *loco cit.* Diana *part.* 5. *tract.* 11. *resolut.* 10. Stoz. *lib.* 2. *num.* 197. ubi addit, quod quamvis Poenitentes dicant, se libenter eam dare, saepe tamen in animo refugiunt, et sic Sacramentum adhuc redditur odiosum, si Confessarius ea licentia utatur. Tum quia negant plerique ex antiquioribus, ac praesertim Alensis, Durandus, et alii, et ex parte Scot. in 4. *dist.* 20. *q.* 1. §. 5. *et dist.* 21. *q.* 2. *litt. L.* quia Jus Sigilli Sacramentalis non est tantum ipsius Confitentis, sed etiam totius Communitatis Fidelium, quae alias maxime perturbaretur, et ipsius Sacramenti, cui ipse Poenitens renunciare non potest, licet ipse Poenitens possit cedere Juri suo, *cap. si de terra* 6. *de privileg. et l. Si quis in conscribent.* 19. *Cod. de pactis;* Non potest tamen cedere Juri Sacramènti, et totius Communitatis Fidelium, *cap. Si diligenti* 12. *de Foro compet.*

19 Dicitur autem notanter *Ordinarie loquendo*, quia ex gravi causa, et ob aliquem bonum finem, verb. gr. ad malum aliquod avertendum, ad consilium a Doctiori petendum, et hujusmodi de expressa, libera, et plene voluntaria licentia Poenitentis loquendi cum eilo de suo peccato, aut alia re suae Confessionis potest Confessarius sine fractione Sigilli caute cum eo loqui. Sic teste Sporer *loco cit. n.* 819. jam *Communissima Doctorum* cum S. Thoma, S. Bonaventura, et pluribus congestis Suarez *disput.* 31. *sect.* 5. Sanchez. *lib.* 6. *moral. c.* 18. Layman. *cap.* 14. *n.* 14. Lugo, Tamburin. Diana, et alii passim Tunc enim cum Poenitens dat expressam, et liberam licentiam Confessario loquendi de peccatis in Confessione auditis, videtur cessare ratio Secreti naturalis, atque reverentiae Sacramenti, et odiositatis Confessionis, *argum. cap. Significasti* 5. *de adulteriis*, ubi legitur, quod de licentie mulieris Sacerdos, cui haec confessa fuit, dixerit eam sibi confessam esse adulterium, nec tamen in hoc casu vel minimum Sacerdos reprehenditur a Papa; Verum Barbosa in *citato cap. Significasti n.* 2. Navarrus in *cap. Sacerdos* 3. *distinct.* 6. *de Poenitent.* n. 126. et alii, censent illud capitulum loqui, non de Confessione Sacramentali, sed extra Sacramentum tam per adulterum, quam per adulteram facta. Unde in similibus est valde caute procedendum, cum non expediat, quod Poenitens ex qualibet levi causa det Confessario talem facultatem loquendi cum aliis de auditis in suis Confessione, nec quod confessarius de facili ea utatur.

20 Sine expressa, et libera Poenitentis licentia neque licet Confessario de auditis in Confessione loqui cum ipso Poenitente extra Confessionem Sacramentalem; Quamvis enim id proprie non sit fractio Sigilli, uti cum pluribus docet Sanchez *lib.* 3. *de Matrimonio d.* 16 omnes tamen Doctores tenent, hujusmodi locutionem cum eodem sine ejus licentia esse illicitam, quia vare cedit in odium Confessionis, et Sacramenti, et plerumque non sine rubore, et offensa Poenitentis Potest autem Confessarius licite loqui extra Confessionem cum Poenitente de auditis in sua Confessione, si ipse Poenitens prior de illis loqui incipiat, quia tunc censetur ipse voluntariam, et liberam ad id licentiam concedere.

Confessarius, qui in Confessione gravem errorem commisit, consulens v. g. bona fide tamquam licitum aliquem contractum, quem postea cognoscit certo esse illicitum, tenetur petere licentiam a Poenitente loquendi de materia Confessionis praeteritae ad salutem animae illius pertinente, et quamvis Poenitens deneget talem licentiam, probabilius adhuc potest de ea re loqui, ac errorem corrigere, seu emendare: Sic Suarez *disp.* 31. *sect.* 4. *nu.* 3. Arsdekin *tom.* 2. *pag.* 236 *n.* 13. Felix Potest. *loc. cit. num.* 3233. Sporer *loc. cit. n.* 722. Diana *loc. cit. resol.* 26. cum aliis ibi allegatis, La Croix *loc. cit. n.* 177. cum pluribus ibi citatis, Filliuc Fenech et alii; Et ratio est, quia tunc Confessarius proprie non loquitur extra Confessionem, sed supplet, at perficit eam, quae antea inchoata, et imperfecta remanserat; Tum quia in casu mali consilii nihil loquitur de Confessione praeterita, sed solum consilium male datum revocet. 21

Sub Sigillo Sacramentali cadunt omnia peccata, tam mortalia, quam venialia, non solum ipsius Poenitentis, sed etiam complicis. Item circumstantiae peccatorum, et defectus naturales, ob quorum revelationem potest Poenitenti evenire infamia, vel aliud incommodum, et sic reddi odiosa Confessio; Tales enim peccatorum circumstantiae, v. g. quod quis sit illegitimus, sit infamis, sit genere obscurus, et hujusmodi, a Confessario manifestari non possunt sine fractione Sacramentalis Sigilli: *Communis;* Et ratio est, quia Sigillum Sacramentale obligat ad celandum omne id, quod Confessionem odiosam reddere potest; per revelationem autem supradictorum, et similium redditur odiosa Confessio, cum sic inferatur gravamen, et praejudicium poenitentibus, adeoque etc. 22

Confessionis Sigillum violat, si in genere dicat se absolvisse Paulum a peccato mortali, e casu reservato. item si dicat, se Paulum non absolvisse, quia erat indispositus. Item si revelet aliquod peccatum veniale in specie v. g. mendacium; Secus autem si dicat solum in genere fuisse confessum veniale, cum certum sit debere poenitentem ad minus veniale peccatum confiteri, ut absolutionem obtineat Item Sigillum frangit, si revelet poenitentiam pro mortali imponi solitam, v. gr. Psalmos Poenitentiales, Rosarium B. M. V. jejunium, et hujusmodi; Non frangit tamen Sigillum, si revelet poenitentiam pro veniali imponi solitam, ver. gr. unum Pater, et Ave, Salve Regina, Alma Redemptoris, et hujusmodi *Sic Doctor. commun.* 23

24 Confessarius se exponit periculo frangendi Sigillum, si dicat: primo mulier, quam audivi in Confessione, fuit adultera; Unde cavere debent Confessarii a similibus locutionibus; quia ex ipsis saepissime oriuntur gravissima scandala, et casum referunt Ludovicus Bail *in examin. Confessorum* 1. *par. in fine*, Baptista Corrad. *Respons.* 1. *par. quaest.* 332. Bissus in *Hierurg. tom.* 2. *litt. S. n.* 146. §. 25. Pittonus *Constitut. Pontif. et decis. ad Confessarios n.* 345. de quodam marito, qui interfecit Uxorem, quia quidam Confessarius in Italia dixerat coram quibusdam, primam mulierem, eujus Confessionem exceperat, fuisse adulteram.

25 Confessarii violantes Sigillum Confessionis Sacramentalis subjacent gravissimis poenis; Et quidem in *cap. Sacerdos* 2. *distinct.* 6. *de Poenitent.* imposita erat eis depositio ab Officio Sacerdotali, et perpetua ignominiosa peregrinatio, ibi: « Qui haec fecerit (Sigillum nempe violaverit) deponatur, et omnibus diebus vitae suae ignominiosus peregrinando pergat ». Quae poena perpetuae ignominiosae peregrinationis, ob justissimos fines fuit postea conversa in perpetuam detrusionem in arctum Monasterium, poena depositionis ab Officio Sacerdotali adhuc permanente; *cap. Omnis utriusque sexus* 12. *de poenitentiis, et remissionibus*, ibi: « Caveat autem omnino, ne verbo, aut alio quovis modo aliquatenus prodat peccatorem; sed si prudentiori consilio indiguerit, illud absque ulla expressione personae caute requirat, quoniam qui peccatum in Poenitentiali Judicio detectum praesumpserit revelare, non solum a Sacerdotali Officio deponendum decernimus, verum etiam adagendum perpetuam poenitentiam in arctum Monasterium detrudendum ».

26 Impraesentiarum autem ex recepta consuetudine detrusio in arctum Monasterium mutata est in carceres perpetuos: Sic notant communiter moderni in hac materia scribentes, teste Rosignol. *loc. cit. sect.* 5. *num.* 7. Reiffenstuel *lib.* 5. *Dec. tit.* 38. *n.* 4.

27 Poenitentia pro fractione Sigilli quo ad Regulares consistit in jejunando ter in hebdomada, comedendo tantummodo panem, et bibendo aquam humi in publico Refectorio, in cujus postea porta pronus ab exeuntibus Fratribus conculcetur: *Sacr. Cong. Episcop. et Regular. in una Augustinianorum* 5. *Septembr.* 1659. apud Nicol. *in Lucubrat. tom.* 2. *Canon. lib.* 5. *tit.* 38. *n.* 17. *de poenit. et remission.* et Pittonum *loc. cit. n.* 963.

28 Dictae poenae impositae contra violantes Sigillum Sacramentale, non sunt latae sententiae, sed ferendae: Reiffenstuel *loc. cit. n.* 4. Rosignol. *loc. cit. n.* 6. Lugo *de Poenitent. disp.* 23. *n.* 247. Fagundez *de praecept. Ecclesiastic. lib.* 2. *c.* 17. *n.* 2. Onuphrius *de Sigillo sect.* 5. *qu.* 2. Coninch. *disp.* 9. *n.* 70. Homobonus *tract.* 5 *exam. ad Confession. de Sigill. cap.* 19. *qu.* 108. *vers. ad secundam qu.* et alli passim, per verba text. *Quibus hujusmodi poenae imponuntur*, ut patet *in cit. n. Sacerdos*, ibi: *Deponatur*, *et cit. cap. Omnis utriusque*, ibi: « Deponendum decernimus, et in arctum Monasterium ad agendam perpetuam poenitentiam detrudendum », quae verba, ut de se patet, important solum sententiam ferendam.

29 Ut quis propter violationem Sigilli incurrat praedictas poenas, plura requiruntur. Primo quidem requiritur, quod violans sit Sacerdos, quia *in cit. cap. Sacerdos, et in cit. cap. Omnis utriusque*, solis Sacerdotibus Confessariis talis poena imponi jubetur: Menochius *de Arbitrar. Judic. lib.* 2. *cont.* 6. *cas.* 414. Reginald. *lib.* 5. *num.* 27. Coninch. *disp.* 9. *dub.* 4. *ad fin.* Reiffenstuel *loc. cit. n.* 5. Rosignol. *loc. cit. n.* 4. et alii passim; Cum enim talis dispositio sit poenalis, et odiosa, ad alios, praeter expressos, non est extendenda, *cap. Odia* 15. *de Regul. Juris* in 6. cum similibus.

30 Alii autem revelantes assignati *supra a* n. 7. *ad* 12. non subjacent praefatis poenis, sed puniendi sunt per Judicem poena extraordinaria juxta majorem, vel minorem gravitatem patrati circa id delicti: *Sic Doctores citati*, et alii.

31 Secundo, requiritur, quod Confessarius revelet peccata in Confessione Sacramentali sibi a poenitente exposita animo se accusandi, et absolutionem recipiendi. Secus autem si essent sibi exposita, non in Confessione Sacramentali eum dicto animo, sed alio fine, etiamsi flexis genibus dixisset Poenitens: *Hoc tibi dico sub Sigillo Confessionis;* Tunc enim confessarius non violaret Sigillum Sacramentale, sed solum Sigillum naturale, adeoque etc. Felix Potestas *tom.* 1. *n.* 3207. *et tom.* 2. *n.* 39 et alii communiter.

32 Tertio, requiritur, ut Confessarius revelet aliquod peccatum, vel mortale, quod sufficit, si revelet in genere, dicendo v. gr. Paulus confessus est mihi peccatum mortale: vel veniale, quod necesse est, ut revelet in specie, dicendo v. gr. Paulus confessus est mihi mendacium, et hujusmodi: Suarez *de poenitentia disp.* 33. *sect.* 8. Diana *par.* 5. *tract.* 11. *resol.* 41. Reiffenstuel *loco cit. n.* 6. et alii communiter; *arg. cit. cap. Sacerdos, et cit. cap. Omnis utriusque*, ubi de solis peccatis fit mentio.

33 Quarto, requiritur, ut Confessarius revelet peccatum *praesumptuose*, idest graviter malitiose; *arg. cit. cap. Omnis utriusque* 12. §. *Caveat, de poenit. et remission.* ibi: *Praesumpserit revelare.* Reiffenstuel *loc. cit. n.* 7. et alii.

34 Quinto, requiritur, ut Confessarius peccatum revelet alicui alteri, quam ipsi Poenitenti extra Confessionem, sive ipsi sine ipsius licentia objiciat. Objiciens autem extra Confessionem peccatum ipsi soli Poenitenti, non subjacet poenae ordinariae, sed solum extraordinariae: Granad. *de Sacr. tract.* 11. *disp.* 8. *n.* 3. Reiffenstuel *loc. cit. n.* 8. et alii.

35 Judex in causa violati Sigilli Sacramentalis est solus Ecclesiasticus, minime vero Laicus; Cum enim talis causa ex annexo Sacramento sit ex na-

tura sua spiritualis, et Ecclesiastica, soli Judici Ecclesiastico competere debet; *cap. Decernimus* 2. *cap. Quando* 3. *de Judiciis*, *cap. Ut inquisitioni* §. *Prohibemus. de Haeret.*

36 Cui autem talis causa competat ex Judiciis Ecclesiasticis, an scilicet Episcopo, vel Inquisitori? Variant Doctores: Aliqui enim dicunt expedire, ut deferatur ad inquisitores, cum propter injuriam Sacramenti reddatur delinquens in Fide suspectus: Alii vero dicunt, quando est mera Confessionis revelatio, inquisitores non debere se ingerere, quam praxim testatur Diana in eo tribunali per multos annos versatus *tom.* 2. *de Offic. et potest. Inquisitor. resol.* 95. cum Molfesio in *Summa tom.* 1. *tract.* 7. *cap.* 23. n. 68. Unde quamvis ubi mera sit Confessionis revelatio, talis causa spectet ad Episcopum; si tamen habeat mixtum errorem, ut si Confessarius revelans dixisset, licitam esse revelationem Sigilli, vel aliter ostendisset, se male sentire de Sacramentis Ecclesiasticis, tunc talis causa spectaret ad inquisitorem: Card. de Lugo *de Poenit. disp.* 23. *n.* 148.

37 Ut judex ecclesiasticus instituere possit processum contra violatorem Sigilli Sacramentalis, non requiritur licentia Poenitentis, cujus peccatum fuit sacrilege revelatum; *arg. cit. cap. Sacerdos, et cit. c. Omnis utriusque sexus*, ubi, nulla prorsus facta mentione de habenda licentia Poenitentis, praecipitur, ut poenae ibidem statutae inferantur contra tales violatores: Sic cum aliis Stoz *Tribun. Poenitent. lib.* 3. *q.* 4. *n.* 284. Reiffenstuel *loco cit.* n. 11. et alii contra Gobat *in Quinario tract.* 5. *cap.* 42. *sect.* 7. Si enim requireretur ad id licentia poenitentis, sequeretur, quod, ipso poenitente mortuo, vel reddito amente, nunquam posset puniri talis Confessarius, cum nunquam posset peti talis licentia, adeoque frustra essent statuti Canones contra hujusmodi delicta Reipublicae Christianae perniciosissima, quod non est dicendum.

38 Quando Confessarius violator Sigilli se reum fatetur, non est opus alia probatione ad hoc, ut possit puniri poena ordinaria: *Communis*, *arg. cap. final. de cohabitat. Clericorum, et mulierum, leg. Generaliter* 13. *Cod. de non numerata pecunia*, cum nulla alia detur major probatio, quam ea, quae fit ex proprii oris confessione: Rota *par.* 9. *recent. tom.* 1. *decis.* 98. n. 4. per text. in *cap. Per tuas* 10. *de probationib. l. Cum te* 5. *Cod. de transact. et cit. l. Generaliter* 13. *Cod. de non numerata pecunia.*

39 Quando Confessarius dicit, se peccatum, non ex aliqua Confessione Sacramentali, sed tamquam aliunde sibi notum manifestasse, incumbit ei probare, qua via, et modo illius notitiam acquisierit. *arg. l. Ei incumbit* 2. *ff. de probationibus*, *l. Actor* 33. *Cod. eod. cap. Bonae memoriae* 22. *de election. cap. Accusator* 6. *qu.* 5. cum qui dicit, probare debeat. Si autem in tali probatione deficiat, et adhuc in negatione violati Sigilli perseveret, nec possit plene convinci, ex praesumptione violati Sigilli puniendus est poena extraordinaria: Abbas *in cit. cap. Omnis utriusque sexus* 12. *n.* 26. *de Poenitent. et remissionib.* Silvester *verb. Confessio* 7. *n.* 5. Lugo *loc. cit. n.* 151. Reiffenstuel *loc. cit. n.* 13. et alii.

40 Quando autem fatetur Confessarius, se quidem peccatum ex Confessione scivisse, sed cum licentia poenitentis revelasse, tenetur probare, sibi revera datam fuisse a poenitente talem licentiam revelandi, si Poenitens ipse sit accusator, seu delator, et alias neget se talem licentiam ei dedisse: Lugo *loco cit. n.* 171. Reiffenstuel *loc. cit. n.* 14. et alii; Et ratio est, quia cum talis licentia sit quid facti, non praesumitur, sed probari debet ab allegante; *cap. Cum in Jure* 31. *de Offic. deleg. l. in Bello* 12. *ff. de capt. et postlim.*

41 Secus autem, si alius sit accusator: In tali enim casu contrarium probare incumbit ipsi alteri accusatori ob praesumptionem stantem pro Confessario, qui bonus, et Sigillum servans praesumitur, donec probetur contrarium; *cap. Unic. de Scrutinio*, *cap. final. de praesumpt. et l. Merito* 51. *ff. pro socio.*

42 Immo, etiamsi Poenitens sit accusator, creditur Confessario, si sit ceteroquin optimae famae, et integritatis; Secus autem si poenitens sit melioris famae, et integritatis, quam ipse Confessarius: Sic cum aliis Diana *part.* 1. *tract.* 11. *resolut.* 52. Reiffenstuel *loc. cit. n.* 16. et alii.

43 Si autem, ceteris paribus, dubium existat, creditur potius Confessario asserenti, quam poenitenti neganti licentiam fuisse concessam: Sic cum aliis Mascard. *de probationib. conclus.* 951. n. 30. Reiffenstuel *loc. cit. n.* 27. et alii ex illa ratione, quod in factis, quae ad officium Judicis spectant, et aliter fieri non possunt, pro Judice praesumatur; *arg. cap. Hoc etiam* 38. *caus.* 2. *qu.* 6. *cap. Absit* 14. *caus.* 11. *quaest.* 3.

44 Ad probationem violati Sigilli Sacramentalis sufficiunt etiam testes singulares. Sic cum aliis Tanner. *tom* 4. *disp.* 6. *q.* 9. n. 122. Stoz *Tribunal. Poenitent. lib.* 2. *n.* 4. *a n.* 281. Reiffenstuel *loc. cit.* n. 18. et alii. Et ratio est, quia id exigit enormitas talis delicti Reipublicae Christianae summe praejudicialis: Tum quia tale delictum ordinarie difficilis est probationis, cum Sacrilegi violatores Sigilli non facile Sigillum violent plurimis simul praesentibus, adeoque etc.

45 Quoad debitam Sigilli Sacramentalis custodiam attendendae sunt novissimae Constitutiones editae a Benedicto XIV. adversus Confessarios exquirentes a poenitentibus complicum nomina; In quarum prima data die 2. *Junii* 1746. incip. *Ubi primum* insertis, et confirmatis suis Apostolicis Litteris datis ad Archiepiscopos, et Episcopos regnorum Portugalliae, et Algarbiorum, subjicit excommunicationi Summo Pontifici, praeterquam in articulo mortis, reservatae, omnes docentes oppositum, contradicentes, ac male interpretantes dictas Apostolicas litteras; Et decernit, Confessarios prae-

sumentes interrogare poenitentes de nomine socii, seu complicis, loco habitationis, et aliis similibus circumstantiis, et eisdem poenitentibus, si manifestare noluerint, Sacramentalem absolutionem denegantes, ultra peccati mortalis incursum, suspensioni ab Officio audiendarum Confessionum, aliisque gravioribus poenis fore subjiciendos. Tam docentes, licitam esse dictam reprobatam praxim, quam in ejusdem praxis defensionem scribentes, aut loquentes, et ejusdem reprobationem impugnantes, ac perverse interpretantes; Et ipsos Confessarios contrafacientes cum suspicione gravi dogmatis, judicari, ac puniri, mandat in Officio S. Inquisitionis; Cui Sancto Officio omnes scientes similes delinquentes denunciare teneantur intra terminum dierum ipsis edictis praefigi solitum, sub poenis non denunciantibus per eadem edicta infligi consuetis. Confessarios autem contrafacientes sine dicta gravi dogmatis suspicione judicandos, et puniendos esse ab Ordinariis, nec esse S. Officio denunciandos decernit.

46 In secunda autem data *sub* 28. *Septembris* 1746. incipiente, *Ad eradicandum*, confirmat, et ampliat suas jam ad id editas Apostolicas litteras, decernens, ipsas non solum pro Regnis Lusitaniae, et Algarbiorum, sed generalis definitionis, et legis vim, auctoritatemque habere, et declarans memoratam praxim in seipsa, et ubique locorum, ac temporum Apostolica auctoritate reprobatam, atque damnatam esse, et censeri deberi: Nec ulli licitum esse contra doctrinam in praefato suo brevi contentam docere, scribere, aut loqui, eamque impugnare, aut perverse interpretari, vel ipsi actu contraire, sub poenis adversus tuentes, asserentes, aut tradentes opiniones scandalosas, perniciosas, et uti tales a Sede Apostolica rejectas, et condemnatas, et respective adversus contrafacientes mandatis Apostolicis, et Ecclesiasticis sanctionibus, statutis, atque praescriptis.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

Esse suspectum de fide, et subjici judicio Inquisitorum eum, qui revelat Confessionem, et frangit sigillum, resolutum fuit a Congregatione S. Officii 4. *Decembris* 1603. tum 29. *Januarii* 1604. et demum die 17. *Junii* 1605. 47

Sequuta fortassis fuit Sacra Congregatio opinionem nonnullorum Doctorum tenentium, expedire hoc delictum Inquisitoribus deferri ex ratione illa, quod Confessarius redditur suspectus de fide ex injuria, quam irrogat Sacramento: *De Leon. de Offic. Confessor. tom.* 1. *recollect.* 22. *n.* 12. *Campanil. diversor. jur. Canon. rubric.* 11. *cap.* 32. *n.* 5. *Trasmier de Polygam. lib.* 3. *qu.* 2. *n.* 30. *in fine, et latius n.* 53. aliique plurimi. 48

Sed, ut refert *Albic. de Incostant. in fide cap.* 35. *n.* 88. 25. *Martii* 1619. ab eadem S. Congregatione fuit resolutum, causam hanc non spectare ad S. Officium, et ita semper fuit postmodum servatum. 49

Caeterum, ut subdit idem *Albic. ubi supra*, et convenit *Auctor n.* 36. prima opinio locum sibi vindicat, quando frangens sigillum Confessionis haberet aliquem errorem in intellectu, ut si diceret, licitam esse revelationem sigilli, vel aliter ostenderet, se male sentire de Ecclesiasticis Sacramentis. 50

Tum etiam procedit prima opinio, si ageretur de Confessario, qui pluries sigillum Confessionis fregit, idque quia ex hisce iteratis actibus insurgeret saltem levis aliqua suspicio Haeresis; *Albic. citato loco.* 51

Et demum amplectenda est prima opinio, si Confessarius frangens sigillum Confessionis esset homo malae famae, et alias de Haeresi suspectus; *Albic. eod. loco.* 52

An propter delictum Haeresis licita sit revelatio Confessionis, tum an aliis ex causis possit aliquando esse licita revelatio Confessionis, vide apud *Albic. loco pluries allegato.* 53

SIMONIA

ARTICULUS I.

SIMONIA QUOAD EA, QUAE CONCERNUNT EJUS ORIGINEM, NATURAM, DIVISIONEM, MATERIAM, ET PRETIUM.

SUMMARIUM

1. Simonia unde sit dicta, et originem traxerit? — 2. Simonia quid sit? — 3. Simonia ex sua natura est peccatum mortale Sacrilegii gravissimum. — 4. Simonia dividitur in Simoniam juris Divini, seu Naturalis, et in simoniam juris humani, seu Ecclesiastici. — 5. Simonia juris Divini, seu naturalis quae sit. — 6. Simonia juris humani, seu Ecclesiastici quae sit? — 7. Utraque dicta simonia dividitur in mentalem, conventionalem, et realem. — 8. Simonia mentalis quae sit? — 9. Haec Simonia mentalis, quamvis sit grave peccatum, nullam tamen inducit poenam Canonicam. — 10. Simonia conventionalis quae sit? — 11. Et haec Simonia conventionalis nullam adhuc inducit poenam Canonicam. — 12. Simonia conventionalis alia vocatur pure conventionalis, et alia mixta, et quae sit utraque. — 13 Simonia realis quae sit? — 14 Ultra supradictas, alia additur species simoniae confidentialis, et quae sit? — 15. Affertur ad id Constitutio S. Pii V. — 16 Materia Simoniae est res spiritualis, seu spirituali annexa. — 17. Per rem spiritualem quid intelligatur, *ad n.* 18. — 19. Per rem spirituali annexam quid intelligatur, et veniat, *ad n.* 20. — 21. Pretium simoniae juris Divini est omnia, et sola res temporalis — 22. Pretium vero Simoniae juris Ecclesiastici potest esse etiam aliquid spirituale. — 23. Ex-

tra materiam Beneficiorum nunquam committitur simonia, etiamsi propria auctoritate detur spirituale pro spirituali. — 24. Pretium Simoniacum in Jure vocari solet, *Munus*, et quid importet? — 25 Pretium, seu Munus Simoniacum dividitur in Munus a manu, Munus ab obsequio, et Munus a lingua. — 26. Per munus a manu quid intelligatur? — 27. Per munus ab obsequio quid intelligatur. — 28. Per munus a lingua quid intelligatur? — 29. Ad Simoniam requiritur Pactum aliquod expressum, vel tacitum saltem ex una parte inchoatum. — 30 Non requiritur tamen necessario pactum expressum, sed sufficit pactum tacitum, seu implicitum saltem ex una parte inchoatum. — 31. Pactum, etiamsi solum obliget ex benevolentia, gratitudine, ac fidelitate, et non ex justitia, adhuc continet simoniam. — 32. Qui dat aliquid temporale tamquam motivum alicujus spiritualis sibi reciproce dandi, committit simoniam, quam etiam committit recipiens tale temporale, si per hoc motus illi conferat dictum spirituale, quamvis nullum aliud pactum, ne implicitum quidem intervenerit. — 33. Non est simonia dare, seu praestare temporale sub spe consequendi spirituale, si spirituale non principaliter, et primario, sed solum secundario, et minus principaliter intendatur; Secus autem si spirituale intendatur principaliter, et primario. Et sic patet, quid sentiendum de Clerico famulatum praestante Episcopo ob consequendum Beneficium. — 34. Dare ex gratitudine temporale pro spirituali jam accepto, vel e contra est simonia, si fiat vi pacti, aut contractus taciti, vel expressi; Secus autem, si ex mera gratitudine sine ullo praecedenti pacto id fiat. — 35. Dantur tamen multa spiritualia, ob quae quamvis jam recepta, non licet etiam mere gratis oblata acceptare ob specialem Juris prohibitionem. — 36 Simoniam committit, qui temporale promittit, dat, vel praestat alteri hac sola, seu principali intentione, ut apud Episcopum, seu Praesentatorem, vel Patronum intercedat, roget, vel ipsum efficaciter commendet in ordine ad obtinendum Beneficium Ecclesiasticum. — 37. Simoniam committit, qui certat, seu spondet, cum Episcopo, seu Collatore Beneficii pro mille aureis, quod ipse Beneficium non sibi, sed alteri sit collaturus. — 38 Conferens Beneficium pecunia interveniente, si Arbitrium vendat, ipsum Beneficium vendit simoniace. — 39. Non est Simonia conferre alicui Beneficium Ecclesiasticum intuitu consanguinitatis, affinitatis, seu amicitiae spiritualis. — 40. Non est simonia conferre Beneficium propter preces armatas, sive gravem metum incussum; Dummodo tamen nullum interveniat pactum; Secus autem, si intervenerit pactum. — 41 Non est simonia, si quis det pecuniam Infideli, ut recipiat Baptismum, Haeretico, seu peccatori, ut convertatur, Juveni, ut fiat Clericus, Dotem Puellae, ut fiat Monialis, et hujusmodi. — 42. Alia ad rem, *ad n.* 49.

1 Simonia dicta est, et originem traxit a Simone Mago; Licet enim jam a pluribus ante ipsum Simonem Magum vitium istud commissum fuisset, ut a Balaam pretio conducto per Balac Regem, ut malediceret populo Israel, sicuti habetur *Num. c.* 22. a Giezi famulo Elisei Prophetae, ut habetur 4. *Reg. cap.* 5. a Jasone, qui pro Sacerdotio multa talenta Regi Antiocho obtulit, ut patet 2. *Machabaeor. c.* 5. et a Juda iniquo Mercatore, qui triginta argenteis vendidit infinitum bonum Christum Redemptorem nostrum, *cap. Qui studet* 11. *caus.* 1. *qu.* 1 Attamen non ab istis, sed a Simone Mago vitium istud nomen desumpsit. Cum enim hic vidisset, quod per manuum impositionem ab Apostolis daretur Spiritus Sanctus, talem mirabilem virtutem, remque maxime spiritualem vili pecuniarum pretio emere praesumebat, ut expresse habetur *Actor.* 8. ibi: « Obtulit eis pecuniam dicens: Date et mihi hanc potestatem, ut cuicumque imposuero manus, accipiat Spiritum Sanctum »: Cujus execrabilem malitiam illico increpans S. Petrus, dixit ad eum: « Pecunia tua tecum sit in perditionem, quoniam Donum Dei existimasti pecunia possideri ». Perfidus enim ille execrabili avaritia repletus intendebat pecunia virtutem illam consequi, ut eamdem cum quaestu, et majori temporali lucro exercere valeret, ut expresse habetur *in cap. Salvator* 8. *caus.* 1. *q.* 3. ibi: « Simon Magus, qui ad fidem ficte accessit, non Spiritum Sanctum propter Spiritum Sanctum, quo ipse erat indignus, (quoniam, ut scriptum est, Spiritus Sanctus disciplinae effugiet fictum) sed ideo, quantum in ipso erat, emere voluit, ut ex venditione signorum, quae per eumdem fierent, multiplicatam pecuniam lucraretur ».

Simonia « est studiosa voluntas emendi, vel vendendi aliquid spirituale, vel spirituali annexum pro re temporali ut pretio »; *Est in re Communis;* Quamvis tamen alii clarius cum Suarez *tom.* 1. *de Religion. tract.* 3. *lib.* 4. *cap.* 1. eam definiant sic: « Simonia est sacrilegium, quo per emptionem, et venditionem, vel similem contractum res spiritualis, ut talis, pro temporali commutatur ». Sic enim comprehenditur omnis contractus, etiam innominatus; *Do ut des, Do ut facias etc.* 2

Simonia ex sua natura est peccatum mortale Sacrilegii gravissimum: *Communis;* Et quod sit Sacrilegium, habetur expresse *ex capit. Audivimus* 1. *caus. q.* 3. Per eam enim indigne, ac irreverenter tractantur res Sacrae, seu Spirituales, quod semper est Sacrilegium: quod autem sit peccatum mortale gravissimum, clare habetur *ex Act.* 8. ubi Sanctus Petrus in Simonem Magum cum aeternae perditionis comminatione graviter invehendo dicit: « Pecunia tua tecum sit in perditionem, quoniam donum Dei existimasti pecunia possideri ». Unde Urbanus II. *in capit. Salvator* 8. *caus* 1. *quaest.* 3. ait: « Nec Apostolus emptionem Spiritus Sancti, quam bene fieri non posse noverat, sed ambitionem quaestus talis, et avaritiam, quae est idolorum servitus, exhorruit, et maledictionis jaculo perculit ». Item quod sit gravissimum peccatum, colligitur ex pluribus Sacris Canonibus, et signanter *ex cap. Quisquis* 5. *caus.* 1. *q.* 1. ubi Simonia vocatur *piaculare flagitium, capit. Reperiuntur* 8. *caus. et quaest. ead.* ubi appellatur *execrabile flagitium, cap. Eos, qui caus. et qu. ead.* ubi Simoniaci « Judae comparantur proditori, qui Judaeis Dei occisoribus Christum vendidit », *cap. Patet* 27. *caus.* 1. *quaest.* 7. ubi Paschalis Papa gravissimam hujus vitii malitiam, et 3

pravitatem paucis exprimere volens dixit expresse: « Omnia crimina ad comparationem simoniacae haeresis quasi pro nihilo reputantur » , et sic ex plurimis similibus.

4 Simonia dividitur in Simoniam Juris Divini, seu Naturalis, et in Simoniam Juris humani, seu Ecclesiastici. Sic Glossa communiter recepta *in cap Ex part.* 12. *verb. Dimittere* , *de Offic. Delegat.*
5 et Canonistae communiter. *Simonia Juris Divini*, *seu Naturalis* est, quae prohibetur, quia mala, et repugnans Juri Naturali ac Divino, ut pro re temporali dare, vel promittere rem vere spiritualem , aut annexam, ver. gr. Hostiam consecratam , Sacramenta, Reliquias, Calicem consecratum, et hujusmodi, Et dicitur *simonia Juris Divini* , *et Naturalis* , quia natura ipsa , seu lumen naturale dictat, nimis indecens malum, et rei Sacrae injuriosum esse, res vere spirituales a sola liberali Dei manu dependentes, et omnia temporalia sine comparatione superantes , non ut tales tractare , sed rebus temporalibus aequiparare , et hominum arbi-
6 trio, et aestimationi subjicere. *Simonia juris Humani* , *seu Ecclesiastici* est , quae mala est , quia prohibita solo Jure Humano, seu Ecclesiastico. et non ex natura rei , seu Jure Divino; et committitur, quando non quidem datur temporale pro spirituali, aut e contra, sed spirituale pro spirituali, vel temporale pro temporali contra Legem tamen Ecclesiasticam ex motivo Religionis positam sub poenis Simoniae *Juris Divini* ob periculum , et speciem ejusdem Simoniae; Et dicitur Simonia *Juris Humani* , *seu Ecclesiastici* , quia ortum habet a sola Lege Humana , seu Ecclesiastica ; Et talis *simonia juris Humani* , *seu Ecclesiastici* committitur in omni permutatione Beneficiorum facta sine auctoritate Superioris , quia licet per talem permutationis contractum non detur temporale pro spirituali , sed dumtaxat spirituale pro spirituali ; Nihilominus quia tamquam Simoniacum , et sub poenis Simoniae prohibitum est , ne id propria auctoritate fiat , *cap. Quaesitum* 5. *cap. Cum olim* 7. *de rerum permutat.* Iabem Simoniae Ecclesiasticae continet. Item Simonia Juris Humani , seu Ecclesiastici committitur, quando venduntur res, quae revera tantum sunt temporales, ut cum venditur materia rei spiritualis , quae secundum se est pretio aestimabilis, verb. grat. Sacrum oleum, vel Chrisma , quod prohibitum est solo Jure Ecclesiastico, *cap. Non satis* 8. *de simonia;* Vel cum venduntur quaedam Officia temporalia ordinata ad temporalium rerum Ecclesiae administrationem , ut Officium Thesaurarii, Oeconomi, Sacristae, et hujusmodi ; Quamvis enim haec Officia sint quid mere temporale, et consequenter in eorum venditione detur solummodo temporale pro temporali , tamen , quia ex quo talia Officia ab Ecclesiastica potestate , et Jurisdictione Praelatorum a Christo data instituantur , Ecclesia id tamquam Simoniacum prohibuit, *cap. si quis Episcopus* 8. *caus.* 1. *quaest.* 1. *cap. Salvator* 8. *caus.* 1. *quaest.* 3. *cap. Consulere* 38. *de simonia*, cum similibus , venditio hujusmodi labi , et poenis Simoniae subjacet: Sic *in re Doctores communiter.*

Utraque dicta Simonia , tam Juris Divini , seu 7
Naturalis , quam Juris Humani , seu Ecclesiastici dividitur in Simoniam mentalem, conventionalem, et realem: *Communis.* Simonia mentalis est volun 8
tas, seu propositum internum, quo quis dum dat, seu confert alteri rem spiritualem , intendit illum obligare ad reddendum aliquid temporale , aut e contra dum confert aliquid temporale, intendit illum obligare ad reddendum aliquid spirituale , ut si Episcopus conferat Beneficium Clerico, ut ideo in compensationem obligatus sit ei servire , aut Clericus serviat Episcopo ea intentione, ut in mercedem debitam conferat Beneficium , et tandem Beneficium conferatur nulla tamen exterius reali, vel signis facta conventione , seu pacto; Unde, ut vides, haec Simonia dicitur mentalis, non quia sit nudum propositum committendi simoniam, etiamsi in nullum actum exteriorem exeat , uti datur etiam mentalis fornicatio, homicidium, et hujusmodi, sed quia licet externum actum habeat, v. g. collationem rei spiritualis pro intenta re temporali , aut e contra ; malitia tamen illius Simoniacae intentionis se non prodit exterius, sed in sola
mente remanet. *Communis.* Et haec Simonia men- 9
talis, quamvis sine dubio sit grave peccatum a Deo cordium Scrutatore districte puniendum , nullam tamen in quacumque materia inducit poenam Canonicam ab Ecclesia infligendam, cum ipsa judicet solum de externis, et manifestis, et talis Simonia mentalis in foro externo probari non possit: Sic *Doctores communiter* per text. *in c. Tua nos* 34. *et cap. Mandato nostro* 46. *de Simonia.*

Simonia conventionalis , quae supra mentalem 10
addit conventionem, seu pactum, est illa, quae fit cum externo pacto, seu conventione expressa, vel tacita dandi, vel recipiendi quidpiam spirituale pro temporali , aut temporale pro spirituali , conventione tamen nondum impleta saltem ex utraque parte ; adeoque jam gravius peccatum , quam Simonia mentalis; Unde committitur Simonia conventionalis, non tantum, quando v. g. collato Beneficio, non est solutum pretium, aut quando soluto pretio, non est collatum Beneficium, sed etiam quando neutrum datum est, si de dando pactum, seu conventio praecesserit: *Sic communis Doctor.* per textum *in cap. Cum essent* 13. *de Simonia ;*
Et haec Simonia conventionalis nullam adhuc in- 11
ducit poenam Canonicam, non solum quando conventio ex neutra parte impleta est, ut tradit *Communissima Doctorum* , sed etiam quando est jam impleta ex una parte, et id non solum, si quis rem temporalem v. g. pretium dedisset, spirituale tamen v. g. Beneficium nondum recepisset, quia Jura imponentia poenam Simoniacis requirunt traditionem rei spiritualis : Verum etiam, si spirituale jam datum esset, sed temporale nondum receptum ; Sic ex Communi docent Sanch. *consil. Mo-*

ral. lib. 2. *cap.* 3. *dub.* 10. *num.* 106. Reiffenst. *loc. cit. num.* 229. Navarr. *in Manual. cap.* 23. *nu.* 104. Lessius *lib.* 2. *cap.* 35. *dub.* 27. et alii testantes, ita servare stylum Curiae, qui habetur pro Jure, et Lege juxta communem Doctorum. *arg. c. Ex litteris* 11. *de Constitutionibus et c. Quam gravi* 6. *de crimine falsi*; at de hoc fusius *infra art.* 3.

12 Simonia conventionalis alia vocatur *pure conventionalis*, et est illa, quae sistit in pura mutua conventione, et ex neutra parte traditione rei conventae impleta est; Et alia vocatur *conventionalis mixta*, et est illa, quae ultra mutuam conventionem jam saltem ex una parte traditione rei conventa; impleta, et consummata, est, et dicitur *mixta*, quia participat aliquid de pure conventionali, nempe mutuam conventionem, et aliquid de Simonia reali, nempe traditionem rei conventae saltem ex parte unius contrahentis. *Communis.*

13 Simonia realis, quae supra Mentalem, et Conventionalem importat executionem utrinque factam, est quando conventio de danda re spirituali pro temporali, aut e contra, ex utraque parte completa est, saltem inchoative, spirituali scilicet dato, et temporali saltem ex parte recepto, ut si conventa collatio Beneficii facta jam sit, et pretii saltem pars sit soluta. Et haec realis, et completa Simonia inducit gravissimas poenas Canonicas, de quibus fuse *infra art.* 3. *Communis.*

14 Ultra supradictas alia additur species Simoniae, quae dicitur *Confidentialis*, seu *Confidentia Beneficiorum*; et est, seu committitur, cum quis alicui dat, vel confert, aut resignat Beneficium Ecclesiasticum, vel ad illud praesentat, et eligit, seu electum, vel praesentatum instituit, et confirmat cum certa confidentia, et obligatione, idest cum expresso, vel tacito pacto, vel conditione, ut tamquam ex debito illud sibimet, vel alteri, ut Fratri, Nepoti, Amico certo tempore iterum cedat, seu resignet, aut ex eo pensionem, vel certam partem fructuum tribuat; *Communis*, at clare patet ex Constitutione 85. S. Pii IV. incip. *Romanum Pontificem*, et ex Constitutione 85. S. Pii V. incip. *Intolerabilis*, ubi declaratur, quando, et a quibus committatur dicta *Simonia Confidentialis*, quomodo ob eam incurrantur poenae, et quomodo in Foro externo probari possit; Unde ad uberiorem, et faciliorem notitiam hic ad litteram datur illa Sancti Pii V. incip. *Intolerabilis.*

15 *Declaratio casuum, ac praesumptionum in causis Confidentiae Beneficialis contra quoscumq. etiam S.R.E. Cardinales cum appositione poenarum.*

PIUS V. etc.

« Intolerabilis multorum perversitas, qui Sacrosanctas Constitutiones novis quotidie fraudibus eludere nituntur; saepe illarum auctores in necessitatem adducit, cautius providendi, quo pertinacium animi ab improbis conatibus, graviore sanctione proposita, reprimantur ».

§. 1. « Bene quidem, et provideuter fel. rec. Pius Papa IV. praedecessor noster ad tollendam fiduciariae mancipationis Beneficiorum Ecclesiasticorum corruptelam statuit, et decrevit ».

§. 2. « Verumtamen propter improbas multorum cupiditates praedictas, quae ad purgandam hac pernicie Ecclesiam, et animarum salutem ab ipso praedecessore edita sunt, in multis deprehendimus viam aperuisse gravius delinquendi. Siquidem cum frequentibus plurium querelis pridem concitati, quod judices in causis hujusmodi confidentiarum expediendis remissiores essent, omnes, et singulas causas ipsas ubicumque, inter quoscumque motas ad Nos advocavissemus, et omnimodam hujusmodi causarum praesentium, et futurarum, rerumque omnium ex ipsis resultantium cognitionem Nobis, et Successoribus nostris reservavissemus, et super quibusdam coram Nobis processum fuisset, variis inde, nec levibus conjecturis intelleximus, vitium quidem confidentiae occulte irrepsisse, sed plerisque causis praesumptiones, et conjecturas, quae ad illud probandum deducuntur, minime sufficere, ejusque rei causa plurimos, qui ante Litterarum praedictarum editionem hujusmodi confidentias exercebant, ubi cognoverunt obstructam veritatem propter difficultates probandi in Judiciis confidentias ipsas, contempta Constitutione praedicta, Ecclesias, Monasteria, et Beneficia sic recepta ut prius retinere, alios, fructus, pensiones, et alias res accipere; alios eorum exemplo ad similia, et graviora fidentius commoveri. Multi enim ipsa Beneficia jura retinere nequeuntes, alii ne cogantur ad Sacros Ordines, ad residentiam, ad incedendum in habitu Clericali, ut ad bellum proficiscantur, ut inimicos occidant, alii ut alieno nomine lites agant, aut defendant, alii propter crimina incapaces, quidam ut purgato delicto, vel absolutione consecuta, illa repetant, eadem in alios repetunt, et in plerisque fructus ipsorum aut eis ministrantur, aut quibus ipsi statuunt, saepe Laicis, et inhabilibus. Plerique vel senes, vel infirmi, ut Beneficia in domibus suis perpetuent, illa renunciarunt in alios, qui vel profanam familiam de fructibus Ecclesiasticis alant, vel illa etiamnum infantibus, aut nasciturís asservent, sacro interdum circuitu retrocessionis cum reservatione fructuum, et aliarum rerum, aut accessu, praesertim ab illis, qui praestandorum jurium Cam. Ap. sunt immunes, alii aut incapaces, aut aliis Beneficiis Ecclesiasticis onusti, seu Ecclesiastico Ordine sese mancipare refugientes, aut mere Laici Beneficia Ecclesiastica aliis conferenda procurant, ut de illis postmodum ad libitum suum disponatur, fructus etiam percipientes illorum; Ad haec plerique Ordinarii, et collatores, ac etiam Patroni Laici curant deponenda Beneficia, ut fructus, seu pensiones capiant eorumdem, aliisve faciant ministrari; Alia item

permaita hujuscemodi admittuntur, quibus immaculata rerum divinarum puritas impie violatur, disciplinae Ecclesiasticae nervus disrumpitur, et imminens paratur exitium animarum ».

§. 3. « Quare nos volentes periculosam talium audaciam novi juris subsidio cohibere, praesentium auctoritate statuimus ».

« Ut si quis quacumque auctoritate, Ecclesiam, vel Monasterium, aut aliud Beneficium Ecclesiasticum qualecumque, ex resignatione, vel cessione cujuscumque personae simpliciter, aut cum circuitu retrocessionis, cum regressu, vel accessu etiam sola dimittentis intentione receperit, ut illa, vel illud etiam in eventum regressus, vel accessus eidem dimittatur, vel alteri postea conferatur, aut illius fructus, vel eorum pars alii, vel aliis concedantur, vel pensiones solvantur, ex eisdem haec confidentia censeatur ».

« Itidem si Ordinarius, vel alius Collator contulerit antehac, aut conferat in futurum Beneficium Ecclesiasticum quovis modo vacans, ea conditione, tacita, vel expressa, ut postea in alterum pro arbitrio Collatoris, seu alterius cujuscumque contra juris communis ordinationem disponatur, sive ut eo provisus, fructus illius, vel partem, ad utilitatem, vel libitum Conferentis, vel cedentis, aut alterius relinquat, et remittat, seu pensionem illi, vel illis, quem, vel quos idem Collator, aut cedens, vel alius per se, vel per alium scripto, aut verbo jusserit, seu significaverit, persolvat, et pariter si a Patrono etiam Laico, vel alteri praesentatori, seu electori contigat id fieri ».

« Ad haec si Clericus praedictae Camerae, aut Cardinalis, aut alius a solutione jurium ipsius Camerae, vel etiam Cancellariae Apostolicae exemptus, post resignationem, vel cessionem alicujus extranei, de Ecclesia, Monasterio, vel alio Beneficio Ecclesiastico in se, Apostolica, vel alia auctoritate factam, et admissam, illam, vel illud etiam confectis Litteris Apostolicis, et possessione apprehensa, in eumdem resignantem, vel cedentem, modico spatio interjecto, veluti duorum, vel trium mensium retrocesserit, ant retrocedat in futurum, et ex illa retrocessione fructus Ecclesiae, seu Monasterii, aut Beneficii, vel eorum, seu pensio, seu quid aliud super his reservatum, aut regressus, seu accessus, et ingressus ad illam, vel illud ipsi Clerico, vel Cardinali, aut alii exempto sit, fueritve concessus ».

« Postremo si quis crimine aliquo absolutus, aut cum quo super Irregularitate dispensatum est, denuo receperit quacumque auctoritate Ecclesiam, Monasterium, vel aliud Beneficium, quod ante, vel post commissum delictum, aut contractam irregularitatem dimiserit, in quibus horum casuum confidentiae pravitas sit contracta, casusque hujusmodi Litteris praedictis comprehendantur, ac si illis speciatim expressi fuissent, licet ipsum confidentiae crimen alterius tantum partis conscientia sit admissum ».

§. 4. « Ad probandum vero plene Confidentiarum abusum inter alias etiam hae praesumptiones, et conjecturae habeantur legitimae. Videlicet ».

« Si quis post cessam ab se Ecclesiam, vel Monasterium, aut Beneficium, et publicatam resignationem, seu cessionem, captamque a Successore possessionem, sese in illa, vel illo, seu rebus illius per se, vel alium, seu alios de facto ingesserit, aut fructus perceperit, aut quicumque successor illi, vel ejus propinquis ipsos, aut partem aliquam remiserit eorumdem ».

« Si recipiens Beneficium constituerit dimittentem, vel ejus parentes, aut propinquos, procuratores ad percipiendum, vel locandum fructus Beneficii dimissi, et illi, vel illis de fructibus perceptis, aut percipiendis donationem fecerit ».

« Si vel sola Procuratoris depositione, vel libris rationalibus mensariorum ex parte dimittentis, expeditio, quae personam recipientis concernit, prosecuta sit, simulque expensae pro ea necessariae ab illo factae fuerint ».

§. 5. Denique si quis pro concessione alicui facta, quacumque auctoritate de Beneficio Ecclesiastico, per se, vel alium, seu alios intercesserit, vel alias in negotio concessionis sese immiscuerit quoquo modo, deinde aliquid de fructibus talis Beneficii de facto, etiam per manus possessoris, ac etiam simplicis donationis titulo perceperit, seu de illo postmodum ad voluntatem intercessoris fuerit dispositum quandocumque ».

§. 6. « Testes autem de quaque re singulares singulas probare valeant praesumptiones, et conjecturas, pluresque hujusmodi praesumptiones, et conjecturae plenam probationem faciant in praedictis ».

§. 7. « Ceterum criminosi, et ceteri omnes, qui ad perhibendum in casibus Simoniae testimonium, recipi possunt, ad praedicta omnia admittantur ».

§. 8. « Sed ne quisquam etiam vana fiducia fretus non intendendi contra se judicii, in crimine perseveret, utque hoc malum gravioris Censurae stimulo usquequaque prohibeatur, omnes, et singulos, qui hucusque Ecclesias, Monasteria, Beneficia, fructus, Pensiones, aliasve res intercedente hoc confidentiae vitio receperunt, ac retinent, nisi statim ad se reversi, et resipiscentes celeri dimissione sibi prospexerint, et qui quid tale admiserint in futurum, etiam omnibus, et singulis aliis Ecclesiis, Monasteriis, Dignitatibus, Administrationibus, Officiis, et Beneficiis obtentis, quae pariter sub dicta reservatione comprehendi volumus, nec non fructibus, Pensionibus, et aliis rebus Ecclesiasticis, ac etiam Romanae Curiae, et aliis Officiis temporalibus praesentium auctoritate privamus, et ad futura inhabiles decernimus, et in juris subsidium Excommunicationis sententia innodamus, a qua nullus, nisi in mortis articulo constitutus, ab alio, quam a Romano Pontifice absolutionis beneficium valeat obtinere. Nos enim adro-

catione causarum hujusmodi, et reservatione cognitionis illarum, rerumque omnium inde emergentium, Nobis, et praedictis Successoribus, ut praedictum est, facta, causis illis dumtaxat exceptis, quae jam coram Nobis pendere noscuntur, ac etiam iis, quas ratione Ecclesiarum, et Monasteriorum, quorum dispositio in Consistorio fieri consuevit, aut debet, Itemque contra Ordinarios Collatores, Episcopos, et alios Superiores Praelatos, etiam Cardinales haberi contigerit, uti jam aliis nostris Litteris statutum est, audiendis, decidendis, et terminandis, harum serie prorsus relaxata, decernimus, ita deinceps quoscumque Judices ordinarios, et delegatos, etiam causarum Palatii Apostolici Auditores, ac praedictae Romanae Ecclesiae Cardinales, sublata eis, et ipsorum cuicumque aliter judicandi, et interpretandi facultate, et auctoritate, ubique judicari, interpretari, et definiri debere, nec non irritum, et inane quidquid secus in praedictis per quoscumque quavis auctoritate scienter, vel ignoranter contigerit attentari ».

§. 9. « Quo circa omnibus Locorum Ordinariis districtius injungimus, ut in suis quisque Ecclesiis, Civitatibus, Dioecesibus, et locis etiam exemptis ad praedicta studiose attendant, et quatenus illis relaxavimus in delinquentes severe animadvertant, si Divinae Majestatis Judicium, dictaeque Sedis Censuram voluerint evitare. In ceteris vero causis, et negotiis (Nobis, et praedictis Successoribus exceptis) eosdem Locorum Ordinarios praesentium auctoritate delegamus, ut gratia, et favore postpositis, pro se quisque cum venerit usus, contra praedictos omnes sub ipsa exceptione comprehensos diligenter inquirant, suasque inquisitiones omnes Sigillo obsignatas ad praedictam Sedem quamprimum transferant; ut Nos, et praedicti Successores, in causis hujusmodi procedentes, quod justum fuerit, decernamus. Nos enim singulis Ordinariis ipsis praedictos omnes, et quoscumque alios etiam exemptos, etiam per Edictum publicum, constito prius summarie, et extrajudicialiter de non tuto ad illos accessu citandi, et monendi, eisque, ac Judicibus ordinariis, et delegatis, aliisque personis quibuscumque, ne praedictorum executionem quoquo modo impediant, vel alias in illis sese interponant, etiam per simile Edictum inhibendi, eosdem, ac alios contradictores, et rebelles quoscumque per Censuras, et poenas Ecclesiasticas, ac omnia alia juris, et facti remedia opportuna compellendi, auxilium brachii saecularis quandocumque opus erit, invocandi, ceteraque in praedictis omnibus, et singulis necessaria faciendi, et exequendi plenam, et liberam tenore praesentium concedimus facultatem ».

§. 10. « Non obstantibus fel. rec. Bonifacii VIII. Praedecessoris nostri de una, et in Concilio Generali edita de duabus dietis, aliisque Apostolicis Constitutionibus, et ordinationibus, quodque Episcopis, Collatoribus, et Praelatis praedictis, etiam Cardinalibus, vel quibusvis aliis communiter, vel divisim a praedicta sit Sede indultum, vel in posterum indulgeri contingat, quod interdici, suspendi, vel excommunicari, aut contra indulta hujusmodi ad judicium trahi non possint per Litteras Apostolicas non facientes plenam, et expressam, et ad verbum de indulto hujusmodi mentionem, et quibuslibet aliis privilegiis, Indulgentiis, et Litteris Apostolicis generalibus, vel specialibus quorumcumque tenorum existant per quae praesentibus non expressa, aut in totum non inserta, effectum praesentium, aut attributae praedictis Ordinariis jurisdictionis explicatio, seu exercitium, vel executio impediri valeat quomodocumque, vel differri, et de quibus quorumque totis tenoribus habenda sit in nostris Litteris mentio specialis, ceterisque contrariis quibuscumque ».

§. 11. « Litteris praedecessoris hujusmodi nihilominus in suo robore duraturis ».

§. 12. « Volumus autem, ut praesentium exempla etiam impressa edantur, eaque Notarii publici manu, et cujuscumque Curiae Ecclesiasticae, vel Praelati Sigillo obsignata eamdem illam prorsus fidem, in Judicio, et extra ubique locorum faciant, quam ipsae praesentes facerent, si essent exhibitae, vel ostensae ».

Nulli ergo omnino etc.

Datum Romae apud S. Petrum anno Incarnat. Domini 1569. *Kal. Junii, Pontific. nostri anno* 4.

Materia Simoniae est res spiritualis, seu spirituali annexa, *Communis*. 16

Per *rem autem spiritualem*, pro qua tanquam materia, seu merce datur temporale vi Simoniae, non intelligitur res incorporea, ut Angeli, seu anima rationalis, sed omne, et solum illud, quod aliquo modo donum supernaturale est, seu ad bonorum supernaturalium ordinem pertinet, et ad spiritualem animae salutem ex institutione Divina, vel humana est ordinatum: *Communis, arg. cap. Gratiae* 1. *cap. Qui studet* 11. *caus.* 1. *quaest.* 1. cum similibus. 17

Et hujusmodi *res spirituales* sunt omnes gratiae gratum facientes, et gratis datae. Omnia Sacramenta, et Sacramentalia. Omnia Divina Officia, et Orationes publicae, et privatae. Omnis actus Jurisdictionis Ecclesiasticae, ut absolutio a peccatis, et Censuris, collatio Indulgentiarum, dispensatio in votis, et juramentis, electio, postulatio, praesentatio, nominatio, institutio, collatio, Investitura cujuscumque Beneficii, Officii, ac Dignitatis Ecclesiasticae, et hujusmodi, quae ne Simoniace praestentur, seu efficiantur, passim prohibetur: Sic Doctores communiter per text. *Actor. Apostolor. cap.* 8. *n.* 20. ibi: *Pecunia tua tecum sit in perditionem, quoniam donum Dei existimasti pecunia possideri. Matth. cap.* 10. *n.* 8. ibi: *Gratis accepistis, gratis date, cap. Gratiae* 1. *cap.* 18

Quisquis 5. *cap. Reperiuntur* 7. *cap. Cui per pecuniam* 9. *cap. Qui studet* 11. *cap. Eos qui* 21. *et cap. Nullus Episcopus* 124. *caus.* 1. *quaest.* 1. *cap. Non satis* 8. *cap. Cum in Ecclesiae* 9. *cap. De hoc* 11. *cap. Nemo* 14. *cap. Veniens* 19. *cap. Ex tuae* 20. *cap. Ad nostram* 21. *cap. Matthaeus* 23. *cap. Ad aures* 24. *cap. De Regularibus* 25. *cap. Nobis fuit* 27. *cap. Suam* 29. *et cap. In tantum* 26. *de Simonia*, cum similibus.

19 Per *rem spirituali annexam* intelligitur illa, quae quidem in se, et intrinsece spiritualis non est, sibi tamen annexam, et conjunctam habet rem spiritualem, indeque *materia*, seu *merx* Simoniae ingreditur; *Communis, arg. cap. Si quis Dator* 2. *cap. Si quis Episcopus* 3. *cap. Quaesitum* 4. *cap. Si quis objecerit* 6. *caus.* 1. *qu.* 3.

20 Et hujusmodi *res spirituali annexae* sunt Jus patronatus, reditus Beneficiorum, Pensiones, Primitiae, Decimae, Oblationes, seu Jura has percipiendi, Labor actualis in administratione Sacramentorum, et celebratione Missarum, Templa, Altaria, Calices, Vasa, et Paramenta Sacra, Agnus Dei, et omnes aliae res consecratae, seu benedictae, quae omnes ratione, et intuitu talis connexionis cum consecratione, seu benedictione, vel cum Beneficio, seu Officio, aut Ministerio spirituali sunt *materia*, seu *merx* Simoniae; Unde qua tales vendi, et emi, et in commercium poni passim prohibetur in Jure, ut notant communiter Doctores per text. *in cit. cap. Si quis Dator* 2. *cap. Si quis Episcopus* 3. *cap. Quaesitum* 4. *cap. Si quis objecerit* 7. *cap. Salvator* 8. *cap. Ex multis* 9. *cap. Res Ecclesiae* 12. *cap. Pervenit* 13. *cap. Altare* 14. *et cap. Si quis Praebendas* 15. *caus.* 1. *quaest.* 3. cum similibus.

21 Pretium Simoniae Juris Divini est omnis, et sola res temporalis, quae datur, vel offertur pro re spirituali, vel spirituali annexa: *Communis*, per text. *Act. Apostolor. cap.* 8. *vers.* 20. *Matthaei cap.* 10. *num.* 8. *cap. Gratias* 1. *cap. Quisquis* 5. *cap. Reperiuntur* 7. *cap. Qui per pecuniam* 9. *cap. Qui studet* 11. *cap. Eos qui* 21. *c. Nullus Episcopus* 124. *caus.* 1. *q.* 1. *cap. Non satis* 8. *cap. Cum in Ecclesia* 9. *cap. De hoc* 11. *cap. Nemo* 14. *cap. Ad nostram* 21. *cap. Ad aures* 24. *cap. Nobis fuit* 27. *cap. Suam* 29. *de Simonia*, cum similibus.

22 Dicitur autem notanter *Pretium Simoniae Juris Divini*, quia pretium Simoniae *Juris Ecclesiastici* potest esse etiam aliquid spirituale, ut patet in materia Beneficiorum, quae licet sint quid spirituale, nihilominus si propria auctoritate fiat illorum commutatio, aut transactio in materia, committitur Simonia Juris Ecclesiastici, quamvis solum detur spirituale pro spirituali, *cap. Quaesitum* 5. *cap. Olim.* 7. *de rerum permut. cap. Cum pridem* 4. *de pactis*, *cap. Constitutio* 4. *de transact.*

23 Extra tamen materiam beneficiorum numquam committitur Simonia, etiamsi propria auctoritate detur spirituale pro spirituali, v. g. Reliquia pro Reliquia, Calix pro Calice, seu ciborio, et hujusmodi: *Communis*; Et ratio est, quia id nullo Jure, nec Divino, nec Humano reperitur prohibitum; immo id licere constat ex Sacra Scriptura, *Joann.* 1. ibi: *Gratiam pro Gratia.* Nulla enim irrogatur injuria rei Sacrae, cum datur non pro re temporali, sed solum pro spirituali.

Pretium simoniacum in Jure vocari solet *Munus*, non quidem prout *Munus* significat Donum gratuitum, sed prout importat onus, seu debitum ex obligatione. *Munus* enim accipitur tribus modis, quorum unus est prout importat dictum onus, ut expresse habetur *in l. Munus tribus modis* 18. *ff. de verb. signif.* 24

Pretium, seu Munus Simoniacum dividitur in munus a manu, Munus ab obsequio, et Munus a lingua: *Communis*, textu expresso *in cap. Sunt nonnulli* 24. *caus.* 1. *qu.* 1. ubi S. Gregorius Papa sic habet: « aliud est munus a lingua: Munus quippe ab obsequio est subjectio indebite impensa, Munus a manu pecunia est, Munus a lingua favor ». 25

Per *Munus igitur a manu* intelligitur pecunia, *cit. c. Sunt nonnulli*, ibi: *Munus a manu pecunia est;* Pro pecunia autem venit omnis res temporalis pretio aestimabilis, sive mobilis, sive immobilis, ut sunt equi, currus, vasa argentea, aurea, dolia vini, Jura, census, pensiones, mutuatio pecuniae, debiti remissio, seu dilatio, aut anticipata solutio debiti nondum finito termino, et hujusmodi: *Communis*, per text. *in c. Totum* 6. *caus.* 1. *qu.* 3. ibi: « Totum quidquid homines habent in Terra, omnia quorum domini sunt, pecunia vocatur, servus, vas, ager, arbor, pecus, quidquid horum est, pecunia dicitur; Ideo autem pecunia vocata est, quia antiquitus quod habebant, in pecoribus habebant ». 26

Per munus ab obsequio intelligitur quodcumque ministerium, servitium, seu obsequium temporale tacito, vel expresso pacto pro re spirituali praestitum, vel praestandum, et hoc praesertim pro Beneficio, ita nimirum ut Beneficium detur, et acceptetur in compensationem ejusmodi ministerii, servitii, seu obsequii, veluti in mercedem, et solutionem ex justitia loco alterius mercedis temporalis solvendae: *Communis, argum. cap. Cum essent* 12. *de Simonia, et cit. cap. Sunt nonnulli*, ibi: *Munus quippe ab obsequio est subjectio indebite impensa.* 27

Per munus a lingua intelligitur omnis laus, commendatio, patrocinium, advocatio, intercessio, et hujusmodi apud alium, v. g. apud Episcopum ex pacto convento, tamquam res ex justitia debita in compensationem pro re spirituali v. g. pro Beneficio: *Communis, arg. cit. cap. sunt nonnulli*, ibi: *Munus a lingua favor.* 28

Ad Simoniam requiritur pactum aliquod expressum, vel tacitum saltem ex una parte inchoatum, aut intentum dandi temporale pro spirituali, 29

30 aut e contra: *Communis.* Non requiritur tamen necessario pactum expressum, sed sufficit pactum tacitum, seu implicitum saltem ex una parte inchoatum, vel intentum, quo quis temporale dat animo, et intentione alterum obligandi, aut movendi ad reciproce dandum spirituale, aut e contra: *Communis* per textus in *cap. Et si quaestiones* 18. *et cap. Tua nos* 34. *de simonia* cum similibus. Unde Innocentius XI. *die* 1. *Martii* 1679. merito damnavit sequentem propositionem 45. in ordine: « Dare temporale pro spirituali non est simonia, quando temporale non datur tamquam pretium, sed dumtaxat tamquam motivum conferendi, vel efficiendi spirituale, vel etiam quando temporale sit solum gratuita compensatio pro spirituali, aut e contra »; Et insuper hanc aliam sequentem 46. in ordine: « Et id quoquo locum habet, etiamsi temporale sit principale motivum dandi spirituale. Immo etiamsi sit finis ipsius rei spiritualis, sic ut illud pluris aestimetur, quam res spiritualis »; In quibus propositionibus supponitur, quod temporale pro spirituali detur cum aliquo pacto saltem implicito, aut interpretativo, ut exponunt Viva *ad ipsas propositiones n.* 1. Sporer *loco cit. n.* 36. et alii.

31 Hinc colliges primo, quod pactum, etiamsi solum obliget ex benevolentia, gratitudine, ac fidelitate, et non ex justitia, adhuc continet Simoniam; superaddit enim novum gravamen pretio aestimabile, quia qui pactum hujusmodi non servat, esto alia via obligationi gratitudinis satisfaciat, notatur saltem ut infidelis; Tum quia gratitudo non obligat ad aliquod determinate praestandum, sicuti obligat pactum illud praevium, adeoque etc. Unde Simoniaca sunt omnia hujusmodi pacta expresse, vel tacite facta, verb. gr. « Si mihi contuleris Beneficium, obligo me ex gratitudine ad tibi praestandum famulatum sine ulla mercede. *Item:* Si mihi conferes Beneficium, dabo tibi vas argenteum, non tamquam pretium, sed veluti motivum compensationis. *Item:* Si des mihi liberaliter vestem, dabo tibi liberaliter Beneficium ». Et sic de aliis similibus, in quibus omnibus, committitur Simonia, quia quamvis dicatur signate id fieri ex gratitudine, ex liberalitate, in compensationem, et hujusmodi, exercitate tamen admittitur nova obligatio distincta a debito gratitudinis, liberalitatis, et compensationis, sicque revera non est gratitudo, liberalitas, seu compensatio, sed pretium saltem aequivalenter, et consequenter adest in his vera Simonia. *Sic jam Communis* post damnationem duarum allatarum propositionum, unde non sunt amplius attendendi Doctores, qui contrarium antea scripserant.

32 Colliges secundo, quod qui dat aliquid temporale, tamquam motivum alicujus spiritualis sibi reciproce dandi, ver. gr. ut alter moveatur ad conferendum sibi Beneficium, committit Simoniam, quam etiam committit recipiens tale temporale, si per hoc motus illi conferat Beneficium, quamvis nullum aliud pactum, ne implicitum quidem, interveniat. Sic tenent jam passim Doctores cum Carden. *dissertat.* 27. *cap.* 2. *ad dictas propositiones damnat.* Viva *ibidem*, Reiffenstuel *loco cit. a n.* 77. La Croix *lib.* 3. *part.* 1. *n.* 73. et clare patet ex citatis propositionibus damnatis, et insuper *ex cap. Tua nos* 33. *de Simonia*, ibi: « si tamen is, qui talem donationem facit, ea intentione ducatur, ut per temporalia bona, quae offert, spiritualia valeat adipisci, et Clerici, qui eum in Fratrem admittunt, non essent eum, nisi commoda temporalia perciperent, admissuri, sine dubio, tam ille, quam illi apud districtum Judicem, (qui est Scrutator cordium, et cognitor Secretorum) culpabiles judicantur ». Et concordat *capit. Et si quaestiones* 18. *de Simonia*, ibi: « Quod autem scriptum est (beatus qui excutit manus suas ab omni munere), de illis donis dictum est, quae accipientis animum allicere, et pervertere solent ». Et ratio est clara, quia dans taliter temporale, proxime parat sibi viam ab Beneficium; et ob id motus conferens illi Beneficium, dat spirituale pro temporali, quod vere est simoniacum.

33 Colliges tertio, quod non sit Simonia dare, seu praestare temporale sub spe consequendi spirituale, si spirituale non principaliter, et primario, sed solum secundario, et minus principaliter intendatur; Secus autem si spirituale intendatur principaliter, et primario; Undo Clericus, si suum famulatum praestet Episcopo intendens ob id principaliter, et primario consecutionem Beneficii, est Simoniacus; Secus autem si principaliter, et primario intendat gratiam Praelati, seu cognitionem suae habilitatis apud ipsum, et inde secundario speret consequi Beneficium; Sic expresse Glossa communiter recepta in *cap. Cum essent* 12. *de Simonia verb. Promiserat*, ibi: « Potest ergo licite quilibet servire Episcopo, vel alii spe futurae remunerationis, nec committitur Simonia in tali spe, cum sine omni pactione, vel conditione serviat. Dummodo principaliter hac intentione non serviat ». Et sic tenent Abbas *in cit. cap. Cum essent* n. 4. Barbosa *ib.* n. 4. Silvester *verb. Simonia quaest.* 16. *dict.* 4. Navarrus *in Manual. cap.* 23. *n.* 102. Suarez *de Relig. lib.* 4. *cap.* 45. *n.* 4. ubi dicit, hanc esse sententiam omnium; Pirhing *lib.* 1. *decret. tit.* 3. *n.* 86. Reiffenstuel *ibid. n.* 86. *et seq.* ubi dicit, esse in re communissimam Theologorum, et Canonistarum, per textus *in cit. cap. Tua nos* 34. *de Simonia;* Ubi postquam Summus Pontifex Innoc. III. de Clerico, qui bona sua offerens Ecclesiae rogavit, et speravit recipi in Canonicum, ita respondit: « Si pure, ac sine pacto, vel conditione qualibet rogans humiliter, in Canonicum admittatur, et bona sua sibi retinere liceat pro Praebenda, et Clerici ejusdem Ecclesiae pure consentiant, hujusmodi receptio fieri poterit absque scrupulo Simoniacae pravitatis »; statim subjungit: « Si tamen, qui talem donationem facit, ea intentione duca-

tur, ut per temporalia dona, quae offert, spiritualia valeat adipisci, et Clerici, qui cum in Fratrem admittunt, non essent eum, nisi commoda temporalia perciperent, admissuri; sine dubio tam ille, quam isti apud districtum Judicem (qui scrutator est cordium, et cognitor secretorum) culpabiles judicantur ». Quid clarius?

34 Colliges quarto, quod dare ex gratitudine temporale pro spirituali jam accepto, vel e contra, sit Simonia, si fiat vi pacti, aut contractus taciti, vel expressi ante collationem rei spiritualis jam facti; Secus autem si ex mera gratitudine sine ullo praecedenti pacto id fiat: *Sic fere communis Doctorum.* Et quidem quoad primam partem clare patet ex propositionibus damnatis ab Innocentio XI. et relatis *sub n.* 30. Et quoad secundam partem clare habetur *ex cap. Quidquid* 101. *caus.* 1. *quaest.* 1. ibi: *Nisi voluntorie oblata*, *cap. Dilectus* 30. *de Simonia*, ibi: *Illud tamen grataanter recipi poterit, quod fuerit sine taxatione oblatum*, *cap. Et si quaestiones* 18. *eod.* cum similibus; Et id patet ex communi recepta praxi, et universali consuetudine, qua, ut observat Navarr. *Manual. cap.* 23. *n.* 106. fere omnes Ecclesiarum Praelati, Jurium peritissimi, et conscientia timoratissimi beneficia Ecclesiastica conferunt iis, qui de se, vel Ecclesia per dono, et obsequia temporalia sunt benemeriti, ut sic obligationi *antidorali*, seu *gratitudinis*, qua illi sunt obligati, rependendo spirituale pro temporali satisfaciant. Item ubique terrarum viget praxis, et consuetudo, quod piissimi, doctissimique viri post acceptum jam spirituale, ver. gr. beneficium Ecclesiasticum ad satisfaciendum obligationi *antidorali*, seu *gratitudinis* sine ullo scrupulo offerant temporalia dona suis benefactoribus, istique ex gratitudine sine ullo praevio pacto tacito, vel expresso, data recipiant. Quinimmo, Sacra approbante, et commendante Scriptura, omnes Fideles obligationi *antidorali*, seu *gratitudinis*, qua aliis ob accepta beneficia temporalia adstringuntur, satisfacere conantur per spiritualia, fundendo videlicet preces, offerendo Sacrificia, et hujusmodi pro dictis suis benefactoribus. Et sic alii propter beneficia spiritualia a Religiosis v. gr. accepta, ex gratitudine temporalia reddunt, et subministrant, id expresse approbante Paulo Apostolo 1. *Ad Corinth. cap.* 9. *v.* 1. ibi: « Si nos vobis spiritualia seminavimus, magnum est, si nos carnalia vestra metamus »?

35 Dantur tamen multa spiritualia, ob quae, quomvis jam recepta, non licet etiam mere gratis oblata acceptare ob specialem Juris prohibitionem, ut patet de examinatoribus Synodalibus, qui nec ante, nec post concursum possunt aliquid etiam sponte, et gratuito oblatum a concurrentibus pro Parochis acceptare, id expresse prohibente Concilio Tridentino *sess.* 24. *de reformat. cap.* 18. Item pro collatione ordinum, nec etiam gratis oblata recipi possunt, id expresse vetante eod. Concil. Trid. *sess.* 21. *de reform. cap.* 1. Item neque ante, nec post possunt etiam gratis oblata recipi pro recognitione, aut expeditione indulgentiarum, reliquiarum, et hujusmodi, de quibus in suis propriis locis.

Colliges quinto, quod Simoniam committit, qui temporale promittit, dat, vel praestat alteri, v. g. ministro, vel familiari, aut amico Episcopi, seu praesentatoris, vel patroni beneficii, hac solo, seu principali intentione, seu hoc primario, vel solo motivo, ut apud Episcopum, seu praesentatorem, vel patronum intercedat, roget, vel ipsum efficaciter commendet in ordine ad obtinendum ipsum beneficium Ecclesiasticum. Talis enim per temporale parat sibi viam ad acquirendum spirituale, et revera illud temporale pro isto spirituali promittit, dat, seu praestat. Sic Borbosa *in cap. Nemo n.* 4. *de Simonia*, Silvester verb. *Simonia quaest.* 6. Layman *de Simonia* §. 6. *n.* 65. Navarr. *Manual. cap.* 33. *n.* Bonacina *de Simonia quaest.* 1. §. 1. *n.* 14. Reiffenstuel *loc. cit. n.* 122. *et seq.* cum communi, et certa aliorum, *arg. cap. Praesentium* 3. *caus.* 1. *quaest.* 5. ubi tamquam Simoniaca reputatur promotio ad Sacerdotium obtenta per pecuniam, non Episcopo, sed cuidam principali ejus, idest alicui familiari, vel principali ministro illius datam, et *cap. Statuimus* 107. *caus.* 1. *quaest.* 1. ubi Nicolaus Papa tres enumerat species Simoniae, quarum unam esse asserit, quando *Simoniaci Simoniace o non Simoniacis ordinantur;* idest quando ordinandi pecuniam, seu aliud temporale promittunt, dant, seu praestant non Episcopo, sed alicui ejus familiari, et amicu hac primaria, vel sola intentione, ut ipsis ab Episcopo hujus ignaro promotionem ad ordines impetrent, seu obtineant. 36

Colliges sexto, quod Simoniam committat, qui certat, et spondet cum Episcopo, seu collatore beneficii pro mille aureis, quod ipse beneficium non sibi, sed alteri sit collaturus. *Communis.* Et ratio clara est, quia illa astutia intendit movere Episcopum, seu collatorem ad sibi conferendum beneficium, cum aequivalenter faciat, ut ipse pro illa pecunia acquirenda sibi beneficium conferat lucrando mille aureos ex illa sponsione, quae est revera palliata Simonia, cum sic non sit sponsio, sed emptio. 37

Colliges septimo, quod conferens beneficium pecunia interveniente, si arbitrium vendat, ipsum beneficium vendit Simoniace. In tali enim casu Simoniace pretium accipit, et quamvis oretenus dicat, se vendere suum arbitrium, revera tamen beneficium vendit, et peccat tum contra Religionem, tum contra Justitiam; Colligitur aperte ex sequenti propositione 22. in ordine inter merito damnatas ab Alexandro VII. *die* 7. *Septemb.* 1665. ibi: « Non est contra Justitiam Beneficia Ecclesiastica non conferre gratis, quia Collator conferens illa beneficia Ecclesiastica interveniente pecunia, non exigit illa pro Collatione beneficii, sed veluti pro emolumento temporali, quod sibi con- 38

ferre non tenebatur ». Viva *ad d. propositionem n.* 5. Suarez *lib.* 3. *de Simonia cap.* 59. et alii.

39 Colliges octavo, quod non sit Simonia conferre alicui beneficium Ecclesiasticum, seu aliud spirituale intuitu consanguinitatis, affinitatis, seu amicitiae: Sic S. Thom. 2. 2. *quaest.* 100. *art.* 6. *ad* 2. Navarrus *Manual. cap.* 23. *num.* 107. Azorius *part.* 3. *lib.* 12. *cap.* 2. Pirhing *lib.* 5. *Decr. tit.* 3. *num.* 139. Reiffenstuel *ibid. num.* 132. et alii passim. Quamvis enim talis collator aliunde peccet, si intuitu consanguinitatis, affinitatis, seu amicitiae conferat beneficia, seu alia spiritualia indignis, vel minus dignis, dignioribus neglectis, Simoniam tamen ob id non incurrit, cum nullum interveniat pactum, nec detur aliquid temporale pro spirituali; Tum quia, si id esset Simonia, esset etiam Simonia fundere preces, offerre Sacrificia pro aliquo, intuitu consanguinitatis, affinitatis, seu amicitiae, quod non est dicendum.

* « At Simonia est si conferas, vel procures beneficium consanguineo, aut affini, ut inde honoratior, vel potentior, vel opulentior fias, aut tua familia. Item si beneficium procures extraneo, ut consulat tuis consanguineis, aut affinibus. Nam tunc datur spirituale intuitu commodi temporalis percipiendi: Ita S. Thomas in 4. *dist.* 25. *quaest.* 3. *ad* 7. ubi ait: « Qui dat ratione consanguinitatis praebendam, si intendit aliquod bonum in seipsum redundans sic, quod magnificetur per hoc, et nobilitetur domus sua; vel quod ipse in consanguineis sit fortior, et sic ipse aliquid accipere sperat, pro quo spiritualia dat, simoniam committit »: Antoine *in tract. de virtute Religionis cap.* 5. *art.* 3. *in resp. ad quaest.* 14. *

40 Colliges nono, quod non sit Simonia conferre beneficium, seu aliud spirituale propter preces armatas, seu gravem metum incussum; Dummodo tamen nullum interveniat pactum; Suarez *lib.* 4. *de Simonia cap.* 37. *num.* 10. Lessius *lib.* 2. *cap.* 53 *num.* 119. Reiffenstuel *loc. cit. num.* 66. La Croix *loc. cit. num.* 84. Pirhing *loc. cit. n.* 141. testans de communi; Et ratio est, quia cum ibi nullum interveniat pactum, talis collatio beneficii non fit tamquam pretium cum quo cessatio injuriae, seu metus incussi commutetur, sed solum tamquam medium spirituale offertur gratis ad tollendam injustam vexationem temporalem; Secus autem esset dicendum, si collatio beneficii fieret cum pacto, et conditione, quod alter in futurum nullum damnum inferret collatori, sed potius eum defenderet, quia tunc ratione talis pacti, et novae obligationis alteri impositae in commodum ipsius collatoris esset Simonia, quia talis obligatio est pretio aestimabilis, adeoque etc.

41 Colliges decimo, quod non sit Simonia, si quis dat pecuniam infideli, ut recipiat baptismum, haeretico, seu peccatori, ut convertatur, Juveni, ut fiat Clericus, dotem puellae, ut fiat monialis, et hujusmodi: *Communis.* Et ratio est, quia in dictis casibus nullus intervenit contractus onerosus, sed solum gratuita promissio, seu donatio, quamvis sub conditione, et justissimo fine, quae conditio, seu finis cedit non in commodum dantis, sed solum in spiritualem utilitatem recipientis, ut de se patet.

Alia ad rem. Vide verb. *Beneficia*, verb. *Juspatronatus* verb. *Resignatio Beneficiorum*, et signanter verb. *Electio, art.* 3. *num.* 26. ubi datur per extensum Constitutio Innocentii XII. de illicitis capitulationibus, et aliis multis ad rem. 42

* Commendae, prioratus, atque praeceptoriae Ordinis Hierosolymitani a Canonistis quidem tamquam beneficia habentur. In quibus si intercedant preces, pactiones, et munera, simonia committitur: id tamen negant communi consensu Theologi, animadvertentes, non esse illis adnexum spiritualis ministerii exercitium, neque necessario conferri Clericis; quae duo exigunt beneficia; quamquam negari non potest, gravem abusum ea in re intercedere, quem tollere adnisus est Clem. XI. in suo Brevi ad magnum Magistrum ejusdem Ordinis, in quo etiam declarat, collationes hasce nullas, et irritas esse, et fore. *De Synod. Dioeces. lib.* 12. *cap.* 5. §. 15. *nov. edit.* 43

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

Mercari Ecclesiam, vel officium Sacrum per ordinationem conferendum, esse idem flagitium censuerunt Patres, quod Simon magus commisit *Act. VIII. relatum cap.* 5. 6. 7. *C.* 1. *q.* 1. Hoc 44 quum omnium confessione constaret, illud inter gravissima scelera referendum, et primo quasi loco collocandum esse rati sunt, ita ut *Gratianus*, *et D. Raymundus de Pennafort* primum locum inter Ecclesiastica delicta ei dederint. 45

Conceptus vero Simoniae tam prolixum pedetentim ambitum accepit, ut quae definitio ei conveniat, et facinus idem, quod Simon commisit, exprimat, non constet evidenter. Ex mente D. Thomae definiri a plerisque solet: *Determinata voluntas ad emenda, et vendenda spiritualia, iisque adnexa* 46

Simonia in duas commode species dividi potest, primariam, et secundariam. Illa ambitum Ecclesiasticum, haec vero reliquas species, quae potissimum circa sacras actiones occupantur, complectitur. 47

Non conveniunt vero omnes circa ea, quae referenda sunt ad Simoniam secundariam. 48

Fata hujus criminis historice optimo illustravit, et insigni rerum copia exornavit Tomassinus *par.* 3. *vet. et nov. Eccl. disciplin. lib. cap.* 49. *et seq.* Feliciori vero conatu fata hujus criminis, tum latissimum ejus ambitum explicuit, tradiditque Perischius *in tract. de Simonia.* Succinctior est Haunius *de crimin. ambit. Eccles. seu Simonia.* 49

ARTICULUS II.

QUOAD EA QUAE CONCERNUNT SIMONIAS, QUÆ COMMITTUNTUR IN ELECTIONE, PRÆSENTATIONE, PERMUTATIONE, ET RESIGNATIONE BENEFICIORUM, IN INGRESSU, ET RECEPTIONE AD RELIGIONEM, ET IN ADMINISTRATIONE SACRAMENTORUM, ET SACRAMENTALIUM, ET PRAESTATIONE FUNCTIONUM, ET ACTUUM SPIRITUALIUM.

SUMMARIUM.

1. Electio evadit simoniaca, et consequenter nulla, cum pro consequenda alia Praelatura, seu Dignitate datur, seu praestatur aliquod temporale Munus, vel a manu, vel a lingua, vel ab obsequio. — 2. Et talis electio de Jure est nulla etiam ante Judicis sententiam. — 3. Talis Electio est nulla, etiamsi simonia sit occulta. — 4. Immo est nulla electio, etiamsi electus penitus ignoret simoniam commissam ab aliis in procurandis votis ad sui electionem, nisi in hujus praejudicium fraudolenter fiat ab aliquo inimico. — 5. Hinc simoniace electus tenetur in conscientia sub peccato mortali renunciare Episcopatum, Prioratum, Rectoratum, Guardianatum, Definitoriatum, Provincialatum, Generalatum; Nec absolvi potest, prius quam renunciet. Et hoc etiamsi simonia sit occulta, sive commissa sit ab eodem, qui Dignitatem obtinuit, sive ab aliis ipso quoque nesciente. — 6. Assignantur variae electiones Simoniacae, et nullae propter illicitas pactiones Electorum. — 7. Patroni a Praesentatis nihil possunt exigere temporale, nisi quod in ipsa fundatione constat fuisse impositum. — 8. Praesentatio est simoniaca, quando aliquid datur, vel promittitur pro habendis vocibus, seu Praesentationibus Patronorum. — 9. Quamvis id fiat etiam ipso praesentato ignorante. — 10. Resignatio Beneficii cum reservatione regressus, ingressus, vel accessus non potest fieri in manibus Ordinarii Papa inferioris. Et quid sit regressus, ingressus, vel accessus? — 11. Resignatio Beneficii facta cum pacto, ut Resignatarius solvat expensas factas olim a Resignante in assecutione illius Beneficii est simoniaca, unde non potest fieri in manibus Ordinarii Papa Inferioris. — 12. Resignatio facta cum pacto, ut Resignatarius solvat omnes expensas factas in admissione Resignationis, atque in expeditione Bullarum ab utraque parte caeteroquin faciendas, est simoniaca, nec potest admitti ab Ordinario Papa inferiore. — 13. Potest tamen fieri talis conventio, et pactio cum facultate, et approbatione summi Pontificis. — 14. Resignatio Beneficii facta cum certa confidentia, seu pacto inito, ut Resignatarius postea illud suo tempore cedat certo suo consanguineo, vel affini, aut amico, est omnino illicita, nulla, et simoniaca simonia confidentiali. — 15. Pro voto habendo promittere Officium, seu Beneficium Ecclesiasticum, est Simonia, et multo magis si fiat reciproce talis promissio, aut pactum. — 16. Simonia est dare temporale, ne eligatur dignus. — 17. Non est autem simonia dare temporale, ne eligatur indignus, aut minus dignus. — 18. Nisi tamen detur temporale, ut loco indigni aliquis certus eligatur. — 19. Dare temporale pro confirmatione obtinenda, seu ne impugnetur electio ab aliquo, qui justam impugnandi, seu contradicendi causam habet, est simonia. — 20. Dare, vel accipere temporale pro ingressu, et receptione ad Religionem est simonia. — 21. Alia dicta, et conclusa ad rem, *remissive*. — 22. Si Monasterium reperiretur inops, mediis, vel redditibus non sufficienter fundatum, licite consequenter absque simonia peti, et accipi possent temporalia ab ingredientibus illud; non quidem pro ipso ingressu, seu pro ipsa admissione ad Religionem, vel professionem, sed pro honesta sustentatione. — 23 Hodie autem circa id contrarium est sentiendum. — 24. An sit simonia, si gratis dentur aliqua munera Superioribus, vel aliis, ut facilius impetretur ingressus in Religionem? — 25. Pro administratione Sacramentorum, vel Sacramentalium, et pro functionibus Ecclesiasticis ex pacto tacito, vel expresso dari, seu accipi quid temporale per modum pretii, est simonia Juris Divini. — 26. Non est autem simonia pro administratione Sacramentorum, vel Sacramentalium, seu pro functionibus Ecclesiasticis, dare, et accipere temporale per modum stipendii ad honestam sustentationem Ministrorum ordinati. — 27. Clerici Ecclesiae Ministri habentes ad sui honestam, et congruam sustentationem sufficientes Ecclesiasticus redditus ipsis pro suis Ministeriis assignatos simoniam committunt, si pro functionibus Ecclesiasticis, ad quae ex Officio tenentur, temporalia etiam per modum stipendii exigant, quando illa nec Jus, nec publica auctoritas, nec consuetudo permittit. — 28. Pro actu, vel exercitio Jurisdictionis Ecclesiasticae temporale per modum pretii accipere est simonia. — 29. Assignantur in specie qui in hoc simoniam committant. — 30. Adducitur, et solvitur objectio. 31. — Adducitur, et solvitur instantia. — 32. An Episcopi, pro labore, quem habent in executione dispensationum Matrimonialium a Sede Apostolica sibi commissarum, possint exigere aliquid temporale, ubi ita exigendi viget consuetudo legitime praescripta. — 33 Non est simonia etiam ex pacto exigere, seu accipere, non per modum pretii, sed solum per modum stipendii ad honestam sustentationem aliquid temporale pro Missis, Orationibus, aliisque bonis operibus spiritualibus. — 34. Sunt tamen sub Excommunicatione prohibitae omnes ex pacto donationes, promissiones, et hujusmodi, quamvis istae non sint acceptatae, pro obtinenda pro se, vel pro alio Justitia, vel gratia aliqua apud Sedem Apostolicam, etiam apud mediatos intercessores. — 35. Affertur ad id Constitutio Alexandri VII. confirmata, et extensa ex post ab Innocentio XII. — 36. Additur attendenda notabilis resolutio Sacrae Cong. Concilii, — Alia ad rem *ad num.* 39.

1 Electio evadit Simoniaca, et consequenter nulla, cum pro consequenda aliqua Praelatura, seu dignitate datur, seu praestatur aliquod temporale munus, vel a manu, vel a lingua, vel ab obsequio, *cap. Quam pio* 2. *caus.* 1. *quaest.* 3. *cap. Nos satis* 8. *et cap. Mandato* 46. *de Simonia*, *cap. Monachi* 3. *de statu Monach.*

Et talis electio de Jure est nulla, etiam ante Judicis sententiam. Vide verb. *Electio art.* 4. *num.* 60. ubi dantur ad id Jura. 2

Talis electio est nulla, etiamsi Simonia sit occulta. Vide *ibid. num.* 61. 3

Immo est nulla electio, etiamsi electus penitus ignoret Simoniam commissam ab aliis in procu- 4

randis votis ad sui electionem, nisi in hujus praejudicium fraudulenter fiat ab aliquo inimico. Vide *ibid. num.* 62.

5 Hinc Simoniace electus tenetur in conscientia sub peccato mortali renunciare Episcopatum, Prioratum, rectoratum, guardianatum, definitoriatum provincialatum, generalatum, nec absolvi potest, priusquam renunciet. Et hoc etiamsi Simonia sit occulta, sive commissa sit ab eodem, qui dignitatem obtinuit, sive ab aliis ipso quoque nesciente. Vide *ibid. num.* 63.

6 Assignantur variae electiones Simoniacae, et nullae propter illicitas pactiones electorum. Vide *ibid. num.* 64.

7 Patroni a praesentatis nihil possunt exigere temporale, nisi quod in ipsa fundatione constat fuisse impositum; *cap. Sicut* 2. *de supplenda negligentia Praelator. cap. Praeterea* 23. *de Jurepatron.* Vide verb. *Juspatronatus art.* 4. *num.* 20.

8 Praesentatio est Simoniaca, quando aliquid datur, vel promittitur pro habendis vocibus, seu praesentationibus patronorum, *arg. cap. Veniens* 16. *de Simonia.* Vide *ibid. num.* 21.

9 Quamvis id fiat etiam ipso praesentato ignorante; *cap. Si alicujus* 59. *de electione cap. Nobis* 27. *de Simonia.* Vide *ibid. num.* 22.

10 Resignatio beneficii cum reservatione regressus, ingressus, vel accessus non potest fieri in manibus Summi Pontificis; Concil. Trident. *sess.* 25. *de reformat. cap.* 7. S. Pius V. Constitut. incip. *Romani Pontificis Providentia.* Vide verb. *Resignatio num.* 10.

11 Resignatio beneficii facta cum pacto, ut Resignatarius solvat expensas factas olim a resignante in assecutione illius beneficii, est Simoniaca. Unde non potest fieri in manibus ordinarii Papa inferioris. Vide *ibid. num.* 50.

12 Resignatio facta cum pacto, ut Resignatarius solvat omnes expensas factas in admissione resignationis, atque expeditione Bullarum ab utraque parte ceteroquin faciendas, est Simoniaca, nec potest admitti ab Ordinario Papa inferiore. Vide *ib. n.* 51.

13 Potest tamen fieri talis conventio, et pactio cum facultate, et approbatione Summi Pontificis. Vide *ibid. num.* 52.

14 Resignatio beneficii facta cum certa confidentia, seu pacto inito, ut resignatarius postea illud suo tempore cedat certo suo consanguineo, vel affini, aut amico, est omnino illicita, nulla, et Simoniaca Simonia confidentiali. Vide *ibid. nu.* 53. *et per tot.* ubi multa *de Resignatione, et permutatione beneficiorum.*

15 Pro voto habendo promittere beneficium, aut officium Ecclesiasticum, seu spirituale, est Simonia, et multo magis, si fiat reciproce talis promissio, aut pactum, verb. grat. « Dabo tibi tale beneficium, si dederis mihi tuum votum. Vel dabo tibi meum votum, si confers mihi tale Ecclesiasticum Officium, seu beneficium »: *Communis*, per text. *in cap. De hoc* 11. *de Simonia.*

Simonia est dare temporale, ne eligatur dignus, 16
Glossa communiter recepta *in cap. Nemo* 14. *de Simonia verb. celet*, et *ibi* Abbas *num.* 1. Pirhing *loco cit. num.* 87. Reiffenstuel *loc. cit. num.* 144. et alii passim, *argum. cap. Nullus Episcopus* 124. §. *Si qui autem caus.* 1. *nu.* 1. Et ratio est, quia Simonia committitur, non solum quando datur spirituale pro temporali, sed etiam quando quis spirituale, quod impendere tenetur pro temporali interesse, vel commodo, dare, vel praestare omittit.

Non est autem Simonia dare temporale, ne eligatur indignus, aut minus dignus: Sic Navarrus *in* 17
Manual. cap. 23. *num.* 102. § 8. Palao *de Simonia punct.* 20. *num.* 8. Azorius *par.* 3. *lib.* 12. *cap.* Lessius *lib.* 2. *cap.* 35. *dub.* 19. Pirhing *loc. cit. num.* 87. Reiffenstuel *loc. cit. num.* 145. cum Cajetan. Soto, Suarez, et alii ibi allegat. *arg. cap. Dilectus* 28. *de Simonia.* Et ratio est, quia in tali casu non datur temporale pro spirituali, sed ne spirituale indigne, et male conferatur.

Nisi tamen detur temporale, ut loco indigni ali- 18
quis certus eligatur, quia tunc committitur vera Simonia, etiamsi detur illud temporale, ut neglecto indigno, seu minus digno, eligatur aliquis determinatus, quamvis omnium dignissimus. In tali enim casu vere datur temporale pro spirituali, nempe pro electione certae, et determinatae personae, quod est Simoniacum, ut tenent supracitati Doctores, et alii communiter.

Dare temporale pro confirmatione obtinenda, 19
seu ne impugnetur electio ab aliquo, qui justam impugnandi, seu contradicendi causam habet, est Simonia: *Communis*, quoad utramque partem; Et quidem prima pars, scilicet *pro confirmatione obtinenda*, clare constat ex *cap. Sicut tuis* 33. *de Simonia*, ubi expresse declaratur, quod Simonia sit offerre, vel dare temporale pro confirmatione obtinenda, cum confirmatio sit revera quid spirituale. Secunda autem pars, scilicet, *ne impugnetur electio*, habetur clare definita *in cap. Matthaeus* 23. *de Simonia*, et concordat *cap. Cum pridem*, 4. *de pactis.*

Dare, vel accipere temporale pro ingressu, aut 20
receptione ad religionem est Simonia, et quidem Juris divini: *Communis ac certa*, textu expresso *in cap. Non satis* 8 *de Simonia*, ibi: « Tam ille, qui dederit, quam ille, qui receperit, vel consenserit, partem se cum Simone non dubitet habiturum », juncto ejus Summario, ubi sic expresse dicitur: « Simoniacum est pretium recipere pro ingressu Religionis », concordat *cap. Veniens* 19. *de Simonia*, ubi reprobatur etiam consuetudo contraria, et regulares transgressores, tam Superiores, quam Subditi ab Officio suspenduntur, et obligantur ad restituendam pecuniam taliter receptam, *et cap. Dilectus* 30. *de Simonia*, juncto ejus Summario, ubi sic expresse habetur: « Si per accusationem constat Monachum Simoniace fuisse receptum, receptus, et recipiens deponuntur; Si

vero per inquisitionem, receptus in arctius Monasterium detruditur, recipienti vero, et majoribus poena condigna imponitur. Et interim ab executione ordinum Sacrorum suspenduntur »: *et cap. Quoniam* 40. *de Simonia*, juncto ejus Summario sic expresse dicente : « Religiosi pretio recepti una cum recipientibus de Monasterio expelluntur, at in arctioribus monasteriis ad agendam poenitentiam detruduntur «; et expresse *Extravagant. Sane* 1. *de Simonia*, ibi : « Sane multorum fide dignorum relatione didicimus, quod in nonnullis Ecclesiis, monasteriis, prioratibus, et aliis locis Religiosis, tam virorum, quam mulierum, ordinum, religionum, et partium diversarum, detestabilis, et a Canonibus reprobata servatur abusio, quod eum personae aliquae recipiuntur ab eis ad observantiam regularem, ipsae temeritate praesumptuosa, pastus, seu prandia capitulis, et conventibus ipsarum ecclesiarum, monasteriorum, Prioratuum, et locorum, aut pecunias, aut jocalia, seu res aliquas ipsis Ecclesiis, monasteriis, prioratibus, et locis, seu praesidentibus, eis ex statuto, seu consuetudine, quae corruptela est potius dicenda, tribuere compelluntur ». Et infra, postquam damna hujus vitii allegavit Summus Pontifex, districtius inhibet omnibus Regularibus utriusque sexus: « Ne tam a maribus, quam a mulieribus volentibus ingredi eorum Religionem, Ecclesias, monasteria, prioratus, domos, seu loca, in earumdem personarum receptione, aut ante, vel post illam, quoscumque pastus, prandia, seu coenas, pecunias, jocalia, aut res alias etiam ad usum Ecclesiasticum, seu quemvis pium usum alium deputata, vel deputanda directe, vel indirecte petere, vel exigere quocumque modo praesumant . . . Illa dumtaxat, quae personae ipsae ingredientes, et sponte, et plena liberalitate, omnique pactione cessante, dare, vel offerre Ecclesiis, monasteriis, prioratibus, domibus, et locis hujusmodi voluerint cum gratiarum actione licite recepturi «. Quid clarius? Et ratio est etiam clarissima, quia religio omnino est quid spirituale, adeoque temporale dare, et recipere pro ingressu, et receptione ad ipsam est vera Simonia.

21 Unde vide dicta, et conclusa ad rem sub verb. *Novitius a num.* 56. *ad num.* 65. et sub verb. *Moniales art.* 2. *a num.* 52. *ad* 63.

22 Si Monasterium reperiretur inops, mediis, vel reditibus non sufficienter fundatum, licite consequenter absque Simonia peti, et accipi possent temporalia ab ingredientibus illud; non quidem pro ipso ingressu, seu pro ipsa admissione ad Religionem, vel professionem, sed pro honesta sustentatione. Sic expresse Sanctus Thomas *in* 4. *dist.* 25. *quaest.* 3. *art.* 2. *ad* 7. ibi : « Cum possessiones alicujus loci Religiosi non sufficiunt ad sustentandum plures, tunc potest exigi ab eo, qui in illo loco vult Deo servire, non quasi pretium Religionis, sed ut habeat Monasterium, unde ei possit providere, et ideo non committitur Simonia « : et idem habet 2. 2. *quaest.* 100. *art.* 3. *ad* 4. ibi : « Pro ingressu Monasterii non licet aliquid exigere, vel accipere quasi pretium; Licet tamen, si Monasterium sit tenue, quod non sufficiat ad tot personas nutriendas, gratis quidem ingressum Monasterii exhibere, sed accipere aliquid pro victu personae, quae in monasterio fuerit recipienda, si ad hoc non sufficiunt Monasterii opes ». Item Sanctus Bonaventura *Libello Apologetico in eos, qui Ordini Fratrum minorum adversantur*, qu. 18. ibi : « Ubi vero pecunia recipitur propter personam, quam alias libenter reciperent, si haberent, unde eam pascerent, non videtur esse Simonia, dummodo forma cum intentione concordet «. Item Sanctus Raymundus in *Summa lib.* 1. *titul.* 1. §. 22. ibi : « Credo, quod possunt dicere : Non sufficiunt nobis (*reditus*), libenter suscipimus te ad spiritualia, ad temporalia non possumus, nisi habeamus plures possessiones, et tunc ille offerat se, et sua ». Item Glossa *in cap. Quoniam* 40. *de Simonia verb. Paupertatis*, ibi: « Posset dici, quod si ita pauperes sunt, quod non possunt ibi alias aliquo modo aliquem recipere, quia non habent ibi victum, sub hac forma possent recipi: Non habemus, quid demus tibi pro victu, nisi tu portes tecum unde vivas. Dummodo tamen hoc non dicatur in fraudem, et sine aliquo pacto ». Et sic Silvester verb. *Simonia quaest.* 15. *dict.* 2. Navarrus *de Reditib. Eccles. quaest.* 1. *monit.* 61. Layman *de Simonia* n. 38. Lessius *lib.* 2. *cap.* 35. *dub.* 12. *assert.* 3. Tamburin. *de Jure Abbat. tom.* 3. *disp.* 6. *quaest.* 9. Marchant. *tom.* 3. *tract.* 10. *tit.* 9. *quaest.* 10. *concl.* 1. Pirhing *loco cit.* n. 59. Reiffenstuel *loco cit. n.* 163. testans de communi, tam Theologorum, quam Canonistarum per text. *in cap. Quam pio* 2. *caus.* 1. *qu.* 2. Et ratio est, quia tunc non daretur, nec exigeretur temporale pro spirituali, scilicet pro ingressu ad Religionem, seu admissione ad Professionem, sed ut quid necessarium pro victu, vestitu, ac honesta sustentatione ingredientis, seu profitentis, quod est etiam quid mere temporale

Hodie autem cum Regulares tot solum stare debeant, et possint in Monasteriis, quot ali commode possint per reditus, seu consuetas eleemosynas eorum : *cap. Periculoso unic.* §. *Sane*, *de statu Regular. in* 6. Concil. Trident. *sess.* 25. *de Regularibus cap.* 3. Clemens VIII. Constitut. 60. incip. *Nullus*; Paulus V. Constitut. 9. incip. *Sanctissimus*, Urbanus VIII. Constitut. 43. incip. *Cum saepe*; Innocentius X. Constitut. incip. *Inter caetera*, Innocent. XII. Constitut. incip. *Nuper a Congreg.*, stat, quod neque Monasterium praetensum inops possit aliquid per pactum exigere ab ingredientibus pro illorum sustentatione, quin ejus Religiosi labem Simoniae *Juris* saltem *Ecclesiastici* contrahant. Unde quod non liceat aliquid peti, seu exigi, neque titulo eleemosynae pro admittendis ad habitum, et professionem regularem, patet etiam ex declaratione Sacrae Congregationis 23

Concilii, quae *in una Leodien. pro P. P. Carmelitis Calceatis huic quaesito pro maribus facto* 9. *Februarii* 1697, respondit, *servetur dispositio Juris*. Sic refert Monacell. *par.* 1. *tit.* 11. *formul.* 7. *n.* 8. De jure autem est, quod Religiosi, et Religiosae non debent, nec possunt pretio recipi ad religionem, et professionem regularem, *cap. Non satis* 8. *cap. Veniens* 19. *cap. Dilectus* 30. *cap. Quoniam* 40. *de Simonia*; *et Extravagant. Sane*, 1. *de Simonia*; cujus extravagantis verba allata *supra n.* 20. sunt valde notanda, sicuti et sequentia verba *cit. cap. Quoniam* 40. *de Simonia*, ibi: « Paupertatis praetextu volentes hujusmodi vitium palliare ». Vide verb. *Moniales art.* 2. *n.* 12. *et a n.* 52. *ad* 63. verb. *Novitius a n.* 56. *ad* 65. verb. *Regulares n.* 86. *et* 87.

24 Non esse autem Simoniam, si gratis dentur munera Superiori, vel aliis, ut facilius impetretur ingressus in Religionem, cum id nullo Jure sit prohibitum, tenent cum aliis Diana *part.* 3. *tract.* 2. *resolut.* 64. La Croix *lib.* 3. *part.* 1. *n.* 188. At ego cum aliis dicerem, et quidem ratione, et Jure suffultus, quod si dicti Superiores, vel alii Religiosi tantae sint auctoritatis, et praepotentiae in sua Religione, ut unice, vel principaliter ab ipsis dependeat ingressus, seu admissio ad Religionem, et sine temporalibus muneribus numquam, seu vix acceptentur, et admittantur juvenes ad Religionem, tunc ab ipsis committitur vera Simonia, quia in tali casu munera temporalia sunt efficax causa, cur Juvenes acceptentur, et admittantur ad Religionem, cum sine ipsis non soleant acceptari, et admitti, vel tamdiu differantur, et procrastinentur, ut alio divertere cogantur, sicque Simoniaca praxi compellantur, non gratis, sed tamquam quid ab ipsis necessario velut pretium exactum talia munera temporalia tribuere, et consequenter committitur vera Simonia; cum revera in simili casu detur temporale propter spirituale, per text. *in cap. Non satis* 8. *cap. Veniens* 19. *cap. Dilectus* 30. *cap, Quoniam* 40. *de Simonia*, *et extravagant. Sane* 1. *de Simonia*. Et faciunt dicta *supra n.* 29. et sub verb. *Novitius a n.* 56. *ad* 65. et sub verb. *Moniales art.* 2. *a n.* 52. *ad* 63. Vide *ibi*.

25 Pro administratione Sacramentorum, vel Sacramentalium, et pro functionibus Ecclesiasticis v. g. Benedictionibus, Sepulturis, et hujusmodi ex pacto tacito, vel expresso dari, seu accipi quid temporale per modum pretii est Simonia Juris Divini: *Communis* textu expresso *in cap. Cum Ecclesiae* 9. *cap. ad Apostolicam* 42. *de Simonia*, *cap. placuit* 1. *cap. Quam pio* 3. *cap. Nullus* 4. *caus.* 1. *quaest.* 2. *cap. Si quis objecerit* 7. *caus.* 1. *quaest.* 3. cum similibus; Et ratio est clara, quia cum supradicta omnia sint quid spirituale, dare, aut accipere pro illis temporale per modum pretii est vera Simonia. Vide *infra art.* 3. *n.* 35. *et* 40. ubi probatur esse de Jure divino.

26 Non est autem Simonia pro administratione Sacramentorum, vel Sacramentalium, seu pro functionibus Ecclesiasticis dare, et accipere temporale per modum stipendii ad honestam sustentationem Ministrorum ordinati: *Communis*; per claros textus tum in variis Sacrae Scripturae locis, tum in Sacris Canonibus. *Lucae enim* 10. *v.* 7. expresse dicitur: *Dignus est enim Operarius mercede sua*, *Matthaei* 10. *v.* 10. *Dignus enim est Operarius cibo suo*, *Epist.* 1. *ad Corinth. cap.* 9. *v.* 7. « Quis militat suis stipendiis umquam? Quis plantat vineam, et de fructu ejus non edit? Quis pascit gregem, et de lacte gregis non manducat »? Et infra *v.* 11. « Si nos vobis spiritualia seminavimus, magnum est, si nos carnalia vestra metamus? Nescitis, quoniam qui in Sacrario operantur, quae de Sacrario sunt, edunt, et qui Altari deserviunt, de Altari participant? Ita et Dominus ordinavit iis', qui Evangelium annunciant, de Evangelio vivere », *et c. Ex his* 22. *caus.* 12. *qu.* 1. expresse dicitur: « Lex enim Dei praecipit, ut qui Altari deserviunt, pascantur de ipso », *et cap. Cum secundum* 16. *de Praebend.* praecise habetur: « Cum secundum Apostolum, qui altari servit, vivere debeat de Altari, et qui ad onus eligitur, repelli non debeat a mercede, patet a simili, ut Clerici vivere debeant de patrimonio Jesu Christi, cujus obsequio deputantur, ut ipsa nobis ratio persuadet ».

Clerici Ecclesiae Ministri habentes ad sui honestam. et congruam sustentationem sufficientes Ecclesiasticos reditus ipsis pro suis ministeriis assignatos Simoniam committunt, si pro functionibus Ecclesiasticis, ad quas ex Officio tenentur, temporalia etiam per modum stipendii exigant, quando illa exigere, nec Jus, nec publica auctoritas, nec consuetudo permittit; In tali enim casu deest omnis justus titulus exigendi illa temporalia, adeoque si nihilominus exigantur pro dictis functionibus Ecclesiasticis, seu spiritualibus, Simonia committitur: Ita S. Thomas 2. 2. *quaest.* 100. *art.* 3. *ad* 3. Reiffenstuel *loco cit. n.* 196. et ipso teste alii communiter. 27

Pro actu, vel exercitio Jurisdictionis Ecclesiasticae, seu spiritualis, temporale per modum pretii accipere est Simonia: *Communis*, textu expresso *in cap. Non satis* 8. *c. Cum in Ecclesia* 9. *cap. Cum sit Romana* 10. *cap. Nemo* 14. *cap. Ad nostrum* 21. *de Simonia*, cum similibus; Et ratio est clara, quia Jurisdictio, et potestas Ecclesiastica est quid spiritnale, adeoque vera Simonia est pro ejus exercitio, et administratione exigere temporale. 28

Hinc Simoniam committunt, qui pretium temporale exigunt pro dispensationibus super Votis, Juramentis, Impedimentis Matrimonii, Ætate Canonica, Interstitiis, Irregularitatibus. Item pro dispensationibus laborandi diebus Festivis, Nuptias celebrandi diebus vetitis, non jejunandi, et non abstinendi a carnibus diebus praeceptis, et hujusmodi. Item pretium temporale exigentes pro 29

absolutionibus a censuris Ecclesiasticis, sive pro Foro interno, sive pro externo. Item pro pretio temporali aliis concedentes etiam pro unica vice Jus eligendi, praesentandi, confirmandi, aut instituendi ad Beneficia Ecclesiastica. Item pro pretio temporali conferentes Officium, aut potestatem, seu Jurisdictionem spiritualem, v. g. constituendo pro dicto pretio Vicarios Generales, aut Officiales similes, quod Simoniacum specialiter etiam declaratur, *cap. Ad nostram* **21.** *et cap. Consulere* **38.** *de Simonia.*

30 Nec valet objicere, quod in Curia Pontificia, approbante Pontifice, passim in dies pro dispensationibus exigantur, et recipiantur Taxae temporales, adeoque quod id non sit Simonia. Non valet, inquam, quia praefatae Taxae non exiguntur tamquam pretium dispensationum, sed vel dantur ut stipendia, ad sustentationem Summi Pontificis, et suorum Officialium, et ad onera Pontificii status sustinenda, quod est conforme Juri Divino, et naturali per textus allegatos *supra n.* **26.** Vel Taxae pecuniariae exiguntur per modum *Mulctae*, ut per ejusmodi *Mulctam* aliqualiter compenselur recessus a Jure communi, cum equum, et rationabile sit, quod petentibus exemptionem a Lege communi imponatur in compensationem aliud onus particulare, praesertim mulcta pecuniaria in pias causas applicanda; et eo major pecuniae Mulcta, quo difficilior petitur dispensatio, ut sic tales dispensationes, utpote odiosae, et derogantes Juri communi, magis onerosae reddantur petentibus, ne si facile, et cum paucis, seu non multis sumptibus obtineri possint, nimia licentia praebeatur eas importune petendi. Sic Suarez *lib.* **4.** *de Simonia cap.* **21.** *num.* **11.** Lessius *lib.* **2.** *cap.* **35.** *n.* **58.** Pirhing *lib.* **5.** *Decretal. tit.* **3.** *num.* **49.** Reiffenstuel *ibid num.* **216.** Zoesius *ibid. num.* **24.** et alii passim.

31 Nec valet instare, quod, hoc admisso respectu Summi Pontificis, possent etiam Episcopi ex praedictis titulis, vel causis temporale exigere; Non valet, inquam, quia hoc est specialiter Episcopis prohibitum a Sacris Canonibus citatis *supra num.* **28.** et a Conc. Trident. *sess.* **22.** *de reform. cap.* **5.** *sess.* **24.** *de reformat. Matr sess.* **25.** *de reform. cap.* **18.** In quibus Episcopi, et Praelati Papa inferiores dispensare nequeunt; *argum. cap. Inferior* **4.** *dist.* **11.** *cap. Cum inferior* **16.** *de Majorit. et obedient. et Clement. Ne Romani, de election.* Bene autem potest in ipsis dispensare Summus Pontifex, cum ipse sit supra omne Jus Canonicum, textu expresso *in c. Proposuit* **4.** *de concessione Praebendae*, ibi: « Qui secundum plenitudinem potestatis de Jure possumus supra Jus dispensare ».

32 Unde Garcias *de Beneficiis part.* **8.** *cap.* **1.** *a num.* **102.** cum aliis ibi citatis. Reiffenstuel *loc. cit. num.* **217.** et alii plures defendunt, non posse, ne quidem Episcopos, pro labore, quem habent in executione dispensationum Matrimonialium a Sede Apostolica sibi commissarum exigere aliquid temporale, etiam ubi ita exigendi viget consuetudo legitime praescripta; et id probant ex Concil. Trident. *locis citatis*, et ex variis declarationibus Sac. Congregationis relatis ab ipso Garcia *loc. cit.* in quibus specialiter derogatur consuetudinibus quibuscumque etiam immemorabilibus. Quamvis tamen Sanch. de Matrimon. *lib.* **8.** *disp.* **35.** *n.* **11.** et alii sustineant expresse oppositum.

* Adeantur Declarationes S. Congregat. a Garcia relatae, quidve ipsis caveatur, Lectores inspiciant, easque privatorum quorumcumque Theologorum opinionibus longe praeferendas esse meminerint. * Vid. Addit. Casin. in fin. b. art.

Non est Simonia etiam ex pacto exigere, seu accipere aliquod temporale, non per modum pretii, sed solum per modum stipendii ad honestam sustentationem pro Missis, Orationibus, aliisque bonis operibus spiritualibus: *Communis*, ut patet ex praxi universali per textus allegatos *supra nu.* **26.** Unde merito in Concilio Constantiensi a Martino V. inter propositiones Wicleffi damnata est etiam sequens 25. in ordine: « Omnes sunt Simoniaci, qui se obligant orare pro aliis eis in temporalibus subvenientibus; idest pro illis, qui ipsis dant temporalia. 33

Sunt tamen sub Excommunicatione prohibitae omnes ex pacto donationes, promissiones, et hujusmodi, quamvis istae non sint acceptatae pro obtinenda pro se, vel pro alio Justitia, vel Gratia aliqua apud Sedem Apostolicam, etiam apud mediatos Intercessores, qui vel promovere, vel impedire possent tales causas, et talis obtentio declaratur irrita. Sic expresse Alexander VII. *in* Constitut. Incip. *Inter gravissimas* de datis, et promissis pro Justitia, vel Gratia apud Sedem Apostolicam obtinenda, confirmans, et amplians Constitutiones ad id editas a Bonifacio VIII. et Gregorio XIII. unde cum sit vere digna, ut ab omnibus sciatur, et adamussim observetur, hic ad litteram datur. 34

Confirmatio, innovatio, declaratio, et extensio Constitutionum Bonifacii VIII. et Gregorii XIII. de datis, et promissis pro Justitia, vel Gratia apud Sedem Apostolicam obtinenda. 35

ALEXANDER PAPA VII. etc.

« Inter gravissimas, multiplicesque curas, quae ex debito Pastoralis Officii humilitati nostrae divinitus commissi Nobis assidue incumbunt, illam peculiari studio amplectimur, ut Justitiae, et Gratiae expeditiones, quae apud Sedem Apostolicam in dies obtinentur, ea, qua par est, rectitudine peragantur, ne pernicioso cujusquam circa illas excessu Romanae Curiae existimatio ullatenus laedatur; sed ipsa Curia in omnibus praeclara semper splendeat laude integritatis, et abusus qualcumque ab illa procul arceantur. Quapropter operae pretium facturos Nos existimamus, si ea, quae a non-

nullis Romanis Pontificibus praedecessoribus nostris simili consilio provide sancita sunt, ut in posterum firmius observentur, innovemus, illaque declaremus, et extendamus, pro ut in Domino arbitramur rationi esse consentaneum.

§. 1. Dudum siquidem emanarunt a fel. record. Bonifacio VIII. et Gregorio XIII. Romanis Pontificibus praedecessoribus nostris Litterae tenoris qui sequitur. Videlicet: Excommunicamus, et anathematizamus, ex parte Dei Omnipotentis Patris, et Filii, et Spiritus Sancti, auctoritate quoque Beatorum Apostolor. Petri, et Pauli, et nostra omnes Clericos, Religiosos, et Laicos utriusque sexus, sive sint Familiares Curiae, sive alii undecumque, qui aliquod pactum fecerint, seu aliquod parvum, vel magnum promiserint, vel promissionem receperint, aut ex pacto, sive promissione occulta, vel manifesta facta sub generalibus, et plenarie non expressis, sive sit sub specialibus, et expressis aperte verbis, quicquam dederint, aut receperint magnum, vel parvum, vel promissionem de quacumque re, aut utilitate propter hoc consequenda fecerint, vel receperint pro aliqua justitia, sive gratia pro se, aut pro alio in causis, vel judiciis, sive alias per Litteras Apostolicas, et quibuscumque modis apud Sedem Apostolicam obtinenda.

§. 2. Et hanc sententiam ad promittentes, et acceptantes, dantes, et recipientes duximus extendendam.

Illos quoque, qui aliquem sciverint culpabilem in praedictis, et Nobis intra dierum trium spatium non retulerint, vel alicui, per quem ad Nos verbum fideliter perferatur, simili decernimus sententiae subiacere.

Decernimus etiam, ut nullus hanc incurrens excommunicationis sententiam pro praedictis, vel aliquo praedictorum (absque speciali mandato) nostrae absolutionis beneficium valeat obtinere, nisi forsan ad Nos habere accessum non posset in mortis articulo constitutus. Nec etiam ad absolutionis gratiam admittatur, nisi prius quantum dedit, vel recepit, integraliter pauperibus largiatur.

Justitiam vero, sive Gratiam sic obtentam nullius prorsus esse momenti volumus, omnique statuimus carere effectu, et robore firmitatis.

Sed et scienter utentes ipsis simili sententia excommunicationis adstringimus, et reservamus nobis absolutionem eorum cum praemissis in omnibus ad poenas similes obligamus.

§. 3. Gregorius Episcopus Servus Servorum Dei, Ad perpetuam rei memoriam. Ab ipso Pontificatus nostri principio, quam maxime possumus, enitimur, atque contendimus, ut Domus, et Curia nostra a sordibus expurgentur.

Cui salubri consilio incumbens fel. rec. Bonifacius Papa VIII. excommunicavit, et anathematizavit omnes Clericos, Religiosos, Laicos utriusque sexus, sive familiares Curiae, sivo undecumque alios, qui aliquod pactum facerent, seu quid parvum, vel magnum promitterent, vel promissionem reciperent, aut ex pacto, vel promissione occulta, vel manifesta, sive sub verbis generalibus, et aperte expressis facta quicquam darent, aut reciperent pro Justitia, sive Gratia, sive pro se, sive pro alio in causis, vel judiciis, seu alias per Litteras Apostolicas, et quibuscumque aliis modis apud Sedem Apostolicam obtinendam, et eam sententiam ad promittentes, et acceptantes, dantesque, et recipientes duxit extendendam. Illos etiam, qui sibi intra triduum non renunciarent eum, quem in culpa esse scirent, vel alicui, per quem ad se fideliter referretur, simili voluit sententiae subjacere, ac decrevit, ut nullus hanc incurrens excommunicationis sententiam absque speciali mandato suo absolutionis beneficium valeret obtinere, nisi in mortis articulo constitutus, sed nec quisquam admitteretur ad absolutionis gratiam, nisi prius erogatum esset pauperibus, quantum ille dedisset, vel etiam recepisset, Justitiae vero, seu Gratiae expeditiones sic obtentae nullius prorsus essent roboris, vel momenti, et scienter illis utentes simili sententia innodavit, ac reservavit sibi absolutionem eorum cum praedictis, et ad poenas similes in omnibus obligavit.

§. 4. Sed hoc scelus ita hodie in mores inductum est, ut plerique cupiditate improbi quaestus potentiorum suffragationibus adnixi, hujusmodi negotiorum expeditiones hac illac conquirentes turpissime nundinentur. Alii alios, quos gratia praestare arbitrantur, donis, et pollicitationibus ambiant. Quidam etiam se talium operam, atque industriam pretio, et muneribus quaesiisse affingant. Quae cum pessima sint, et Curiae praedictae existimationem gravissime offendant, in eos, qui talia agunt animadvertendum fore arbitrati, Constitutionem praedictam cum suis Censuris, et poenis omnibus innovamus, easdemque omnes extendimus ad audentes qualescumque horum facinorum, quae adscripsimus, dantesque illis, et aliis sopradictis auxilium, consilium, vel favorem.

§. 5. Quin etiam eos omnes omni Beneficio, et Officio Ecclesiastico, et saeculari, sive temporali, perpetuo ipso jure privamus, ac privatos esse declaramus, ut praeterea infamiae subjectos perpetuo, ac inhabiles ad illa, et alia esse volumus. A quibus etiam prout quaeque res erit, tales poenae exigantur, quae ceteris sint exemplo.

§. 6. Illis tamen, qui rem adhuc incognitam, complices, fautores, et socios detexerint, impunitas concedatur. Datum Romae apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicae millesimo quingentesimo septuagesimo quarto, Nonis Novembris, Pontificatus nostri anno tertio.

§. 7. Cum autem subinde variae vulgatae fuerint praedictarum Bonifac. et Gregorii praedecessorum Constitutionum interpretationes, quarum aliquae ipsarum Constitutionum rigorem non sine earum utilitatis diminutione, et boni publici detrimento contra eorumdem praedecessorum men-

tem nimium relaxant: Hinc est, quod Nos omnem, quae circa praemissa in posterum enasci posset, dubitationem tollere, et quamcumque speciam, suspicionem, et occasionem damnatae por Constitutiones hujusmodi labis a Curie praedicta; quantum Nobis ex alto conceditur, perpetuo excludere cupientes, Mutu proprio, ac ex certa scientia, et matura deliberatione, nostris, deque Apostolicae potestatis plenitudine easdem praeinsertas Bonifacii, et Gregorii praedecessorum Constitutiones cum omnibus, et singulis censuris, et poenis, ac aliis quomodolibet contentis in illis (sublata tamen revelandi obligatione) tenore praesentium perpetuo confirmamus, innovemus, et adversus quemcumque usum, seu contrarium usum, qui quoquomodo praetendi posset, restituimus, et plenarie reintegramus.

§. 8. Ac in eisdem Constitutionibus casus, in quibus aliquid promittitur, datur, accipitur, vel ponitur pro Justitia, vel Gratia, sive in spiritualibus, sive in temporalibus, et mixtis, apud Sedem praedictam, et non solum ab Ipso Romano Pontifice, verum etiam a quibuscumque ejus Ministris, Judicibus, et Officialibus, etiam Episcopis, et Sanctae Romanae Ecclesiae Cardinalibus, et alia qualibet Ecclesiastica, vel mundana dignitate, et auctoritate praeditis, et fungentibus, aut ab aliis gratia, vel favore pollentibus, etiam eidem Summo Pontifici consanguineitatis, vel affinitatis gradu quocumque conjunctis, seu attingentibus, etiam Laicis obtinenda in alma Urbe, aut in alio quocumque loco, in quo dictam Curiam esse contigerit, comprehendi decernimus, et declaramus.

Praeterea Constitutiones hujusmodi, non tantum in actionibus jure naturali, et Divino prohibitis, quia malae sunt, sed etiam in aliis, quae ideo malae sunt, quia jure humano, et praedictis Apostolicis Constitutionibus, ac praesenti nostra interdicuntur, locum habere.

Nec non mediatores, sive immediatos, sive mediatos, quotquot, et quicumque sint, et quavis dignitate, praeeminentia, auctoritate, favore, consanguinitate, atque affinitate, ut praemissum est, polleant, et praefulgeant.

Ac etiam promissiones, seu verba promissoria, dationes, et receptiones factas ob bonum finem comprehendere, nec earum dispositionem, ac poenas evitari in casibus, in quibus cessct suspicio mali.

Deinde illos etiam comprehendere, qui pro aliorum Justitia, vel Gratia quomodolibet impedienda, vel differenda aliquid dant, et recipiunt, vel deponunt, promittunt, seu pollicentur, unde aliis damnum, vexatio, vel molestia quomodocumque inferri, et resultare posset, et mediatores quoscumque immediatos, sive mediatos.

Insuper quaecumque verba, seu signa etiam aequivoca, quovis modo apta inducere quamcumque obligationem Justitiae, aut fidelitatis in principali, seu mediatore, etiam sub titulo remunerationis, vel gratitudinis, a Constitutionibus supradictis prohiberi.

Quinimmo non licere quicquam promittere, dare, vel accipere quibuscumque Judicibus, Ministris, Officialibus, et aliis auctoritatem, ant potestatem habentibus, nec quibuscumque mediatoribus pro defensione juris quaesiti, sive assecutione quaerendi etiam ad redimendam injustam vexationem, motu, scientia, deliberatione, potestatis plenitudine, et tenore praedictis decernimus pariter, et declaramus.

Ad hoc dationes, promissiones, et acceptiones pro guberniis, vel aliis quibuscumque Officiis, et muneribus, etiam minoribus obtinendis, sive pro unica vice, sive in singulos annos, aut menses, vel aliter quomodocumque a Constitutionibus praedictis interdici, neque Judicibus, Ministris, ac Officialibus pro Gratia, vel Justitia obtinenda, etiam in his, quae dependent eb eorum arbitrio, et ad quae obligatione justitiae non tenentur, quicquam dare, aut promittere, nec ipsis accipere licere.

Neque etiam permissum esse Officialibus, vel Ministris dictae Sedis in provisionibus, sive earum occasione quorumcumque Officiorum, etiam jurisdictionem, vel ejus exercitium annexum non habentium imponere pensionem ullam, responsionem, praestationem, vel onus, seu partem aliquam commodi, vel emolumenti ad sui, vel alicujus alterius cujuscumque favorem reservare absque expressa, et speciali in casibus nostra, et Romani Pontificis pro tempore existentis licentia in scriptis singulis casibus ab utraque parte obtinenda.

Insuper exigentes a partibus, vel aliis interesse habentibus, seu agentibus, ac mediatoribus quibuscumque pollicitationes, promissiones, pacta, vel recipientes aliquid sub assertione, quod Judicium, Ministrorum, Officialium, ant Magnatum, seu aliorum quorumcumque operam, auctoritatem, vel officia pretio, vel muneribus, aut promissionibus hujusmodi comparaverint, seu quaesiverint.

Nec non pollicitantes, promittentes, offerentes, ac tradere tentantes, licet pollicitatio, promissio, et oblatio non fuerint acceptatae, neque traditio secuta, nullumque habuerint effectum.

Ac etiam illos, qui ex eo, quod gratias, et favores ipsis ob familiaritatem, obsequia, ac servitia propriis Dominis, vel aliis praestita debitos, seu ab ipsis speratos in aliorum cum propria ejusmodi juris, vel spei jactura commodum, et beneficium transferunt, convertunt, et impendunt, vel pro gratia, seu justitia pro eis obtinende aliquid recipiunt, sub memoratis Constitutionibus contineri, illarumque poenis, et Censuris subjectos esse.

Pro actuali vero labore circa expeditionem impetratorum non licere Officialibus, Curialibus, et aliis quibuscumque recipere, nec illa polliceri, promittere, vel cum eis pacisci, nisi mercedem labori convenientem.

Judicibus autem, Officialibus, Ministris quibuscumque, quibus incumbit expeditio Gratiae, vel Justitiae, minime quidquam recipere, neque permitti illis polliceri, promittere, vel cum eis pacisci ultra taxas praescriptas, etiam ratione celerioris, aut facilioris expeditionis.

Quin etiam illicitum esse quidquam magnum, vel parvum Judicibus, Ministris quibuslibet offerre, promittere, pacisci, seu polliceri, dare, vel ab ipsis recipere mediate, vel immediate, etiam quod eorum animum movere non possit pro Gratia, vel Justitia obtinenda.

§. 9. Demum supradictarum Constitutionum dispositionem, Censuras, et poenas non censeri abolitas, vel sublatas ob scientiam, patientiam, seu tolerantiam Romani Pontificis, per quemcumque etiam longissimi temporis cursum, nisi speciali licentia, vel induito in unoquoque casu a singulis partibus in scriptis particulariter obtinenda, fuerint expresse remissae, motu, scientia, deliberatione, potestatis plenitudine, et tenore paribus decernimus, statuimus, et declaramus.

Praefatasque Constitutiones, ac Censuras, et poenas in eis contentas ad omnes, et singulos casus supra expressos, quatenus opus sit, extendimus, et ampliamus.

§. 10. Praeterea easdem Bonifacii, et Gregorii Praedecessorum Constitutiones per alteram piae memor. Clementis Papae VIII. praedecessoris pariter nostri, quae incipit: *Pro commissa*, anno Incarnationis Dominicae 1692. decimo octavo Kal. Septembris editam, ad ceteras Ditionis temporalis S. R. E. Civitates, et loca immediate subjecta (praeterquam quo ad bona Communitatum) minime extensas fuisse, neque per hanc nostram extendi, sed eos quidem omnimo comprehendere, qui in aliis locis ejusdem Status Ecclesiastici, et cujusvis alterius partis mundi existentes polliceantur, promittunt, paciscuntur, mittunt, vel dari faciunt per litteras, vel mediatores, vel aliter quomodocumque, et qui ab eis recipiunt contra dictarum Constitutionum dispositionem quidquam magnum, vel parvum pro justitia, vel gratia apud Sedem praedictam obtinenda declaramus pariter, et statuimus.

§. 11. Postremo tametsi credamus, et speremus in Domino nunquam eventurum, ut aliquis ex Venerabilibus Fratribus nostris Episcopis, Archiepiscopis, Metropolitanis, Primatibus, et Patriarchis, aut in quacumque alia etiam Superiori Ecclesiastica, quantumvis sublimi, et speciali nota digna constitutis Dignitate in praemissis quoquo modo delinquat; Quia tamen diligentiam nostram in removendis ab eadem Curia abusibus quibuslibet abundare potius, quam in aliquo deficere volumus, etiam Episcopos, Archiepiscopos, Metropolitanos, Primates, ac Patriarchas, ceterosque in quacumque alia etiam praedictis superiori, ac quantumvis sublimi, et speciali nota digna constitutos Dignitate, etiamsi per nostras, et Cancellariae nostrae Apostolicae regulas cautum sit, quod illi in Constitutionibus per Nos editis, et edendis, non comprehendantur, nec comprehensi censeantur, nisi in eisdem Constitutionibus facta fuerit ipsorum expressa mentio, in praedictis Constitutionibus, ut praemittitur, declaratis, et extensis, ac in praesenti nostra quo ad Censuras comprehendi, motu, scientia, deliberatione, potestatis plenitudine, et tenore similibus statuimus.

§. 12. Porro xenia solita, et esculenta, et poculenta, quae Judicibus, Ministris, et Officialibus Romanae Curiae exhiberi consueverunt, praefatis praedecessorum nostrorum litteris, ac praesentibus nostris minime prohibita fuisse, nec prohiberi decernimus.

§. 13. Declarantes per praesentem nostram Constitutionem similis record. Pii Papae V. etiam praedecessoris nostri contra ambientes dignitates, et Officia Jurisdictionis administrationem habentia, eaque pretio, seu promissione procurantes, quae incipit: *Etsi Romani etc.* Nonis Decembris anno sexto ejus Pontificatus emanatam, sed illam, ac ceteras ipsius Pii praedecessoris, et aliorum Roman. Pontificum praedecessorum nostrorum quorumcumque Constitutiones, Ordinationes, Canones, et Decreta in hac materia, vel circa eam hactenus edita, ac nostram, et Cancellariae regulam 67. qua statuimus, ut Officiales Apost. Romanae Curiae praedictae nihil exigant ultra debitum, in robore remanere.

§. 14. Ac decernentes praesentes Litteras, et in eis contenta quaecumque, etiam ex eo quod praedicti, et alii quilibet, etiam speciali nota, et expressione digni in praemissis interesse habentes, seu habere quomodolibet praetendentes illis non consenserint, nec ad ea vocati, et auditi, seu causae, propter quas eaedem praesentes emanarunt, adductae, verificatae, et justificatae nullatenus fuerint, vel ex alia quacumque, quantumvis justa, legitima, juridica, et privilegiata causa, colore, praetextu, occasione, et capite, etiam in corpore juris clauso, nullo unquam tempore de subreptionis, vel obreptionis, aut nullitatis vitio, vel intentionis nostrae, seu interesse habentium, et aliorum quorumcumque consensus defectu notari, impugnari, invalidari, restringi, limitari, ad viam, seu terminos juris reduci, in jus, vel controversiam revocari, aut adversus illas quodcumque juris, facti, vel gratiae remedium impetrari, seu etiam motu simili concesso quemquam in Judicio, vel extra illud uti, seu se juvare posse, neque ipsas praesentes sub quibusvis similium, vel dissimilium Constitutionum, ac declarationum, et extensionum revocationibus, limitationibus, suspensionibus, seu aliis contrariis dispositionibus unquam comprehendi, aut comprehensas censeri, sed semper ab illis exceptas, et quoties illae emanabunt, toties in pristinum, et validissimum statum restitutas, et plenarie reintegratas esse, et censeri, firmasque, validas, et efficaces existere,

et fore, ac ab omnibus, et singulis praedictis, et aliis, ad quos spectat, et pro tempore quandocumque spectabit, cujuscumque qualitatis, ordinis, gradus, et conditionis fuerint, perpetuo, inviolabiliter, et inconcusse observari.

§. 15. Sicque, et non aliter etc.

§. 16. Non obstantibus de jure quaesito non tollendo, et quod Cardinales non comprehendantur sub regulis, et Constitutionibus editis, et edendis, nisi in eisdem facta fuerit ipsorum expressa mentio, ac ceteris nostris, et Cancellariae praefatae regulis, aliisque Constitutionibus, etc.

§. 17. Ut autem eaedem praesentes Litterae etc.

§. 18. Quodque illarum transumptis etc.

Datum Romae apud S. Mariam Majorem sub annulo Piscatoris die 2. *Maii* 1656. *Pontificatus nostri anno secundo.*

Quae Const. fuit confirmata, innovata, et extensa ab Innoc. XII. Const. incip. *Sacerdotalem*, merito videnda in Bullario, et apud Ursayam *Instit. crimin. lib.* 2 *tit.* 2. *post n.* 117.

36 Additur attendenda sequens resolutio Sacr. Congregationis Concilii de anno 1686. relata a toties laudato Card. de Lambertinis *Volumine* 5. *Notification.* 7. ut sequitur.

Alexandrina Augmenti Dotis Canonicatus.

Vacante a pluribus mensibus Canonicatu in Ecclesia Collegiata Sanctae Mariae de Nive Juris-patronatus Fratrum de Manteliis, Sacerdos Thomas Maria Verrus proposuit dictis Patronis, se dicti Canonicatus Dotem aucturum fore mediante assignatione cujusdam Vineae, expressa tamen lege adjecta, ut ad eumdem Canonicatum debeat ab illis praesentari.

Timens nihilominus, id aliquam Simoniae labem involvere, pro conscientiae suae serenitate proposuit infrascriptum dubium, quo audito, et narratorum veritatem comprobante Episcopo, relatum fuit in proxima Congregatione per modum Summarii.

Cum autem Eminentissimi Patres mandaverint illud in folio describi, decernendum nunc superest.

An dicta Conventio sit Simoniaca?

Sacra Congregatio Concilii respondit:

Affirmative.

Vide cap. *Tuae nos* 34. *de Simonia, et Fagnan. ib. n.* 4.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

37 Tametsi statutum sit, ut refert *Auctor n.* 23. ne plures ad Religionem admittantur, quam possit Religio commode sustentare de suis proventibus, aut consuetis eleemosynis: nihilo tamen minus praxis in pluribus Monasteriis invaluit, ut ab Ingredientibus non solum pecuniam recipiant, et exigant, sed etiam de eadem praevie stipulentur Monasterii Superiores.

Soletque communiter ex hac ratione excusari praxis haec, quod id fieri liceat ratione sustentationis, ac juris ad eamdem, pro quo aliquid ab Ingredientibus recipi posse praetendunt Auctores; idque in Monasteriis non solum indigentibus, sed et opulentis. 38

At Vide qui materiam hanc funditus examinat, et pluribus distinctis casibus resolvit, et quidem rectissime, Cocq. *de Jur. Justit. et annex. cap.* 4. *sect.* 9. 39

ADDITIONES CASINENSES

ad tradita ab Auctore sub num. 32.

Praestat heic ad majorem illustrationem traditorum sub *num.* 32. hujus articuli, afferre Declarationes Sacr. Congregationis, prout extant apud Garciam, qui sic habet: « Adeo * gratis dispensationes concedendae sunt, quod Ordinarii, seu Vicarii, quibus committuntur dispensationes matrimoniales, et aliae, non possunt quicquam accipere pro labore, et receptione, et examinatione testium, vel alio quovis titulo, ut in sequentibus declarationibus Sanctae Congregationis ». « Gratis adeo dispensationes matrimoniales concedendae sunt, quod etiam Ordinarii, quibus istae dispensationes committuntur, suum officium gratis praestent, ita ut nec ipse Vicarius aliquid suscipiat pro mercede: notarius vero pro examinando testes, et sumendo caeteras informationes, quartam partem aurei, seu ducati accipere possit, pro literis vero absolutionum, et dispensationum in foro conscientiae tantum nihil à quoquam accipi possit, ut Romae fit, declaravit S. D. noster Gregorius XIII. *Alia.* Gratis adeo dispensationes matrimoniales sunt, quod ii quibus committuntur, suum officium gratis praestare debent, examinando testes, et sumendo caeteras informationes; et Vicarius Episcopi nihil prorsus potest accipere sive pro laboribus in studendo processu, sive pro decreto super dispensationibus matrimonialibus habitis à S. Sede Apostolica. »

« Et ita etiam declaratum fuit à S. Congregatione contra Vicarios Archiepiscopi Burg. ut per D. Joan. Vela supra quae declaratio Burg. sic ait: Officiales ordinariorum, nec ipsi Ordinarii pro dispensationibus matrimonialibus ad eos remissis, nihil possunt accipere, non obstante quacunque consuetudine, etiam immemoriali in contrarium ».

« Est etiam alia Hispalen. quae sic ait: Statutum concedens Episcopis, ut certum quid possint accipere in causis commissariis, non habet locum in dispensationibus matrimonialibus, etiam si factum sit in Synodo provinciali, notarius autem quartam partem unius ducati accipere potest »

« Et ideo in literis dispensationum matrimonialium ponitur decretum, quod pro illarum executione nihil muneris, aut praemii, etiam sponte

oblati, accipi possit, ut in clausula posita supra 6. *parte cap.* 2. *num.* 105 ».

« Unde miror de officialibus, seu Vicariis aliquorum Episcopatuum hujus Regni (Hisp.), et particulariter hujus Episcopatus Abulensi, qui contra dictum Decretum pro dispensationibus matrimonialibus, quae in vim literarum Apostolicarum conceduntur, certum stipendium, seu sportulas exigunt in magnum periculum animarum ».

« Et haud scio quomodo excusari possint ab excommunicatione contra eos lata in fine ipsarum dispensationum, his verbis: Volumus autem, quod si, spreta monitione nostra, hujusmodi aliquid muneris, aut praemii occasione praemissorum exigere, aut oblatum recipere temere praesumpseris, excommunicationis latae sententiae poena innodatus tandiu existas, donec per satisfactionem condignam à Sede praedicta absolutionis beneficium merueris obtinere.. Et in literis dispensationum pro pauperibus cum copula, quae propter infamiam concedi solent, additur, « Et nihilominus absolutio, et dispensatio per te faciendae praedictae nullius sint roboris, vel momenti », quae clausula annullativa inducit formam, ut per D. *in l.* 1. *de liber. et posthum.* et citatos *part. sequent. cap.* 2. *n.* 230. ».

« Nec possunt excusari dicendo, prout aliqui dicunt, quod per dictum decretum non prohibetur accipere stipendium, seu mercedem pro labore, sed donativum, et quod Hispane dicitur, *cohecho*, quia utrumque clare prohibetur per dicta verba, per verbum enim *muneris* prohibentur donativa, seu *cohecho*, et per verbum *praemii* prohibetur stipendium, seu merces pro labore ».

« Nec rursus possunt excusari aliqua consuetudine, etiam immemoriali, ut patet ex dicta declaratione Burgen. Tum quia est corruptela, et abusus, praesertim stante dicto decreto Papae. Tum quia est interrupta per dictum decretum apud Navarrum *consilio* 1. *de feriis* ».

« Tum etiam quia illa non potest juvare contra speciale decretum, et praeceptum Papae, qui omnino vult gratis fieri dispensationes, P. Ravenas *de consuet. sect.* 4. *num.* 18. ».

« Et ita fuit declaratum in illa Gerunden. *ad* 6. et juxta id in Concilio provinciali Mediolan. 5. *part.* 3. *titul. quae ad matrimonium pertinent*, sic statuitur: Pro dispensationum matrimonialium executione, nihil quicquam prorsus muneris praemitivè etiam spontè oblati, ac ne pro labore quidem, qui in testibus ea causa examinandis, aliisve testificationibus excipiendis ponitur. Episcopus, aut Vicarius eius capiat, notarii vero pro examine testium quartam duntaxat partem aurei ad summam capiant licet ».

« Unde plane convincitur contraria sententia Thomae Sanchez *de matrimonio, lib.* 8. *disp.* 35. *a num.* 9. et aliorum, quos sequitur novissime Salas *de legibus disp.* 20. *sect.* 10. *num.* 99. dicens, quod commissarii dispensationum possunt accipere stipendium non obstante clausula ».

Et in terminis ' ita tenent Navarr. *consilio ultimo de rescript.* et Zerola *in praxi Episcopali, secunda parte, verb. delegatus*, §. 2. *et verb. dispensatio* §. 2. ubi affert declarationes Sanctae Congregationis, Leo *in thesaur. Eccles. cap.* 17. *num.* 49. referens dictam declarationem Gerunden. et Sbroz. *de Vicario Episcopi in addit. ad quaest.* 36. *ad lib.* 2. referens etiam declarationem Gerunden. et alias, et novissime Marcus Antonius Genuen. *in praxi Archiepiscopali Curiae Neapolitanae cap.* 25. *num.* 13. »

« Qui ait, quod delegatus, cui commissa est dispensatio, nil potest percipere pro labore impenso in capienda informatione, et aliis actis dispensationis ex claris verbis Brevis ibi: « cujuscunque muneris, aut praemii etiam sponte oblati, neque esculenta, aut poculenta, Navarrus *cons. de rescript.* neque pro studendo processu, ut declaravit Sancta Congregatio, neque etiam pro accessu ad examinandos testes commorantes in aliis locis: si tamen esset pauper, quod crederet, quod ratione interesse, quod pateretur in accessu pro vecturis equorum, posset aliquid accipere, et pariter si post concessam dispensationem vellent impetrantes habere transumptum dispensationis, non videtur, cur aliquid a Vicario accipi non possit, sicut pro transumpto aliarum scripturarum, cum id non concernat dispensationem, notarius vero pro actis conficiendis, potest aliquid accipere, ut declaravit Sancta Congregatio. *Haec Genuen.* »

« Circa illud autem, quod ibi ait, quod pro accessu ad examinandos testes commorantes in aliis locis, non posset aliquid accipere, nisi esset pauper, videtur quod absolute posset recipere moderatas expensas, si expediret eum extra suum domicilium proficisci ad illos examinandos, (et non committere examen, nec cogere testes, ut ad se veniant) juxta declarationem Sanctae Congregationis Concilii in una Castri Durantis, quae sic ait: Episcopus potest, sed non cogitur concedere literas dimissorias ordinario inferiori, pro examinandis testibus in executione dispensationis matrimonialis, potest autem cogere testes, ut ad se veniant, *argum. cap. statutum*, §. *insuper de rescript. in* 6. »

« Praeterea, circa illud de transumpto videtur, quod sit intelligendum de transumpto ultra instrumentum dispensationis, pro quo instrumento dando cum literis originalibus, seu bulla dispensationis, aut earum transumpto, nihil potest delegatus accipere, etc. Ita in terminis Gargias *de benefic. part.* 8. *cap.* 1. *n*, 100. *et seqq.*

ARTICULUS III.

QUO AD EA, QUAE CONCERNUNT POENAS SIMONIAE, ET RESTITUTIONEM SIMONIACE ACCEPTORUM.

SUMMARIUM

1. Ob solam, et omnem Simoniam realem (confidentiali excepta) incurruntur ipso facto Juris poenae. — 2 Et quidem per *Simoniam mentalem* nulla incurritur Juris poena. — 3. Item nulla incurritur Juris poena per *Simoniam conventionalem*, sive pure conventionalem, sive conventionalem mixtam. — 4. Prima poena contra Simoniam realem in ingressu Religionis commissam, est, quod tam dantes, quam recipientes aliquid Simoniace, si sint personae singulares, Excommunicationem, si Conventus in communi, suspensionem ab Officio Capitulari ad Jurisdictionem, vel administrationem pertinente ipso facto incurrant. — 5. Secunda est, quod Religiosi *Simoniace* recepti expellantur de suo Monasterio, et in arctiori Monasterio ad agendum ibi poenitentiam detrudantur, et Superior, et majores personae Monasterio detrudentur. 6 Tertia est, quod Rei Simoniae pro ingressu Religionis incurrent infamiam Juris, et consequenter evadant Irregulares, saltem si crimen sit notorium notorietate *Juris*, aut *Facti*. — 7. Professio tamen illorum adhuc est valida. — 8. Et ante emissam dictam Professionem poenae ipso facto non incurruntur. — 9. Quamvis Moniales sufficientes, et abundantes redditus pro honesta sustentatione ingredientium habentes, si pro ingressu ad Religionem aliquid temporale exigant, aeque ac alii Regulares veram Simoniam committant, tamen poenas Juris non incurrunt — 10. Prima poena contra Simoniam realem in collatione, et susceptione Ordinum commissam, est, quod tam conferens, quam recipiens Ordines per Simoniam realem sit ipso facto excommunicatus — 11. Secunda est suspensio Ordinantis a Collatione Ordinum saltem per triennium, et Ordinati, donec ab ipsa suspensione fuerit per Sedem Apostolicam absolutus etc. — 12 Tertia est, quod Ordinatus scienter simoniace praeter Excommunicationem, quam ipso facto incurrit, sit suspensus ab executione omnium suorum Ordinum, non solum simoniace susceptorum, sed etiam aliorum, quamvis simonia sit occulta. — 13. Prima poena contra simoniam realem in Beneficiis Ecclesiasticis commissam, est, quod tam illi, qui aliquod Beneficium, seu Officium Ecclesiasticum, sive Saecalare, sive Regulare simoniace conferunt, aut directe, vel indirecte procurant, quam illi, qui ipsum sic acquirunt, incurrunt Excommunicat. Papae reservatam. — 14. Secunda est, quod collatio, provisio, et acquisitio hujusmodi Beneficii, aut Officii simoniace facta, sit ipso jure irrita, et nulla, ita ut provisus teneatur sub animae suae damnatione illud sponte dimittere, et ad restitutionem omnium fructuum, si quos inde percepit. — 15 Tertia est, quod qui simoniace hujusmodi Beneficium, seu Officium obtinuit, illud utpote nulliter obtentum ante omnem sententiam, non solum dimittere teneatur, sed ad alium obtinendum perpetuo inhabilis evadat, nisi Papa dispenset. — 16. Quarta est, quod qui simoniace aliquod hujusmodi Beneficium, aut Officium, obtinuit, sit etiam inhabilis ad quaecumque alia Beneficia Ecclesiastica obtinenda. — 17. Quinta est, quod, qui simoniace obtinet aliquod hujusmodi Beneficium, aut Officium, sit privandus per sententiam Judicis etiam aliis Beneficiis prius Canonice obtentis. — 18 Sexta est, quod qui simoniace obtinet aliquod hujusmodi Beneficium, sit per sententiam Judicis etiam ab Altaris Ministerio perpetuo deponendus. — 19. Supradictas poenas inducit etiam simonia Juris Ecclesiastici in Resignatione, et Permutatione Beneficiorum commissa. — 20. Qui beneficium per simoniam ab alio commissam obtinuit, tenetur illud etiam ante Judicis sententiam dimittere, quamprimum rescit simoniam esse commissam. — 21. Non tenetur autem Beneficium dimittere ille, in cujus odium, ipso ignorante, simonia ab alio commissa est. — 22. Item non tenetur Beneficium dimittere, qui contra simoniam ab alio pro Beneficio obtinendo committendam expresse protestatur, quamvis ipse alius, ignorante d. expresse contradicente, in *Simonia* pergat, eaque mediante, Beneficium revera obtineatur. — 23. Teneretur tamen Beneficium dimittere, si sciret, quod dictus alius, non obstante contradictione, et protestatione sua, nihilominus in simonia pergeret, eaque mediante, Beneficium obtineret. — 24. Et a fortiori teneretur tale Beneficium dimittere, si per *Simoniam* alterius fuisset obtentum, sciente, et non contradicente ipsomet, pro quo fuisset obtentum. — 25. Qui se ignorante, aut omnino nesciente per *Simoniam* alterius est ordinatus, de rigore Juris, donec dispensetur, tenetur ab executione Ordinis abstinere, postquam simoniacam Ordinationem resciverit. — 26. Prima poena simoniae Confidentialis est, quod praeter Excommunicationem ipso facto ratione ipsius incurrendam, privet non solum Beneficio, circa quod *Simonia confidentialis* commissa est, sed etiam aliis Beneficiis, et Pensionibus Canonice obtentis. — 27. Secunda est, quae inhabilem reddat totaliter Simoniacum ad idem, et alia quaecumque Beneficia obtinenda — 28. Tertia est, quod Beneficium per *Simoniam confidentialem* nulliter acquisitum reservetur Summo Pontifici, ita ut nullus alius illud conferre valeat. — 29. Quarta est, quod fructus ex tali Beneficio male percepti applicari debeant Camerae Apostolicae. — 30. Quinta est, quod praefatae poenae contrahantur, non solum per simoniam Realem, sed etiam per simoniam conventionalem mixtam. — 31. Quae sint poenae statutae contra Dantes, vel promittentes pecuniam, seu temporalia pro obtinenda Justitia, seu Gratia apud Sedem Apostolicam. — 32 Qui obtinuit simoniace Beneficium, aut Officium aliquod Ecclesiasticum, tenetur sub mortali sponte illud una cum omnibus fructibus perceptis ante omnem Judicis sententiam restituere, ac dimittere, etiamsi simonia sit occultissima. — 33. Qui temporale accepit sub conditione, seu pacto dandi, vel praestandi Spiritualia, et postea conditionem, seu pactum non implevit, tenetur jure Divino, seu naturali restituere totum acceptum. — 34. Qui pro electione, praesentatione nominatione etc. alicujus ad Beneficium, seu Officium Ecclesiasticum, aliquid temporale recepit, tenetur illud restituere ante omnem Judicis sententiam. — 35. Et quidem ad talem restitutionem tenetur de Jure Divino. — 36. Qui temporale accepit ratione Beneficii Ecclesiastici, tenetur illud restituere Ecclesiae, in qua est Beneficium, non ipsi danti, praesertim per sententiam Judicis. — 37. Vel pauperibus. — 38. Ante sententiam tamen Judicis posse, immo deberi simoniace accepta restitui illis, a quibus sunt accepta, defendunt plurimi. — 39. Simoniace accepta ob ingressum in Religionem an, et cui debeant restitui? — 40. Simoniace accepta pro collatione Ordinis, et administratione aliorum Sacramentorum, et Sacramentalium restitui debent de Jure Divino, et consequenter ante omnem Judicis sententiam. — 41. Et talis obligatio restituendi simoniace accepta oritur etiam ex simonia mentali. — 42. alia ad rem, *ad num* 47.

1 Ob solam, et omnem *Simoniam realem* (confidentiali excepta) incurruntur ipso facto Juris poenae: *Communis* per text. *in cap. Presbyter* 3. *cap. Quisquis* 5. *cap. Quos* 6. *cap. Reperiuntur* 7. *caus.* 1. *qu.* 1. *cap. Salvator* 9. *caus.* 1. *q.* 3. *Extrav. Sane* 1. *et cum detestabile* 2. *de Simonia*, cum similibus *in tot. tit. de Simonia*, et S. Pius V. Constitut. incip. *Cum primum*.

2 Et quidem per *Simoniam mentalem* nulla incurritur Juris poena: *Communis*, per text. *in cap. Tua nos* 32. *et cap. Mandato* 46. *de Simonia*, ubi Simonia mentalis non judicatur ab Ecclesia, cui datum est de manifestis tantummodo judicare, sed judicanda relinquitur a districtissimo Judice, qui scrutator est cordium, et cognitor secretorum.

3 Item nulla incurritur Juris poena per *Simoniam Conventionalem*, sive pure Conventionalem, sive Conventionalem mixtam: *Communis*, teste Reiffenstuel *loco cit. n.* 239. Et ratio est, quia nullibi in Jure reperitur aliqua poena clare expressa contra Simoniam Conventionalem, sive puram, sive mixtam. In dubio autem non est asserenda poena, *arg. c. Odia* 15. *de Reg. Juris in* 6. ibi: « Odia restringi, et favores convenit ampliari », *cap. In poenis* 49. *eod.* ibi: *In poenis benignior est interpretatio l. Interpretatione* 42. *ff. de poenis*, ibi: « Interpretatione Legum poenae molliendae sunt potius, quam asperandae », *et cap. In obscuris* 30. *de Regulis Juris in* 6. ibi: *In obscuris minimum est sequendum*; Tum quia ut testatur Navarrus *in Manual. cap.* 29. *n.* 104. Lessius *lib.* 2. *cap.* 35. *dub.* 27. Sanchez *Consil. moral. lib.* 2 *cap.* 3. *dub.* 10. *n.* 106. Reiffenstuel *loco cit. n.* 259. et alii, ita servare solet Stylus Curiae, qui habetur pro Jure, et Lege, juxta Communem Doctorum, *argum. cap. Ex litteris* 11. *de Constitut. et cap. Quam gravi* 6. *de crimine falsi*.

4 Poenae contra Simoniam realem in ingressu Religionis commissam sunt sequentes. Prima est, quod tam dantes, quam recipientes aliquid Simoniace pro ingressu Religionis, si sint personae singulares, Excommunicationem; Si vero omnes Religiosi capitulariter congregati, consentientes fuerint, Suspensionem ab Officio Capitulari ad Jurisdictionem, vel administrationem pertinente ipso facto incurrant, aliis etiam poenis in suo robore duraturis: Sic expresse *Extrav.* 1. *de Simonia*.

5 Secunda est, quod Religiosi Simoniace recepti expellantur de suo Monasterio, et in arctiori Monasterio ad agendum ibi poenitentiam detrudantur, et Superior, et majores personae Monasterii suspendantur, et etiam in arctiori Monasterio detrudantur; *cap. Veniens* 19. et *cap. Quoniam* 40. *de Simonia*.

6 Tertia est, quod Rei Simoniae pro ingressu Religionis incurrant Infamiam Juris, et consequenter evadant Irregulares, saltem si crimen sit notorium notorietate *Juris*, aut *Facti: Extravag. Sane* 1. *de Simonia* §. *Ceterum*, ibi: *Nota infamiae inde contracta*.

7 Professio tamen illorum adhuc est valida, cum nullibi in Jure ob id declaretur invalida: Sanchez *lib.* 2. *consil. c.* 3. *dub.* 104. *n.* 4. Lessius *lib.* 2. *cap.* 35. *n.* 132. Reiffenstuel *loco cit. n.* 354. et alii passim. Et ante emissam dictam Professionem poenae ipso facto non incurruntur; Unde si Regulares nihil Simoniace recipiant, vel receptum iterum ante Professionem restituant, aut ingressus ad Saeculum non Professus redeat, immunes sunt a dictis poenis; Castropal. *de Simonia punct.* 23. *n.* 3. Pirhing *loco cit. n.* 71. Reiffenstuel *loco cit. n.* 255. Suarez *lib.* 4. *de Simonia cap.* 56. *n.* 7. et alii. Et ratio est, quia licet committatur 8 Simonia statim post Simoniacum ingressum, praefatae tamen Juris poenae non incurruntur, nisi secuta Professione; cum pactio Simoniaca principaliter sit ordinata ad Professionem Religiosam; adeoque si ipsa Professio non sequatur, quia tunc pro admissione ad Professionem nulla recipitur pecunia, sed gratis fit, non censetur perfecte consummata illa Simonia, et consequenter nec sufficiens pro inducendis poenis a Jure statutis, cum Leges poenales intelligi debeant cum effectu, nec extendi ultra casum expressum, *arg. cap. Odia* 15. *cap. In poenis* 49. *de Reg. Jur. in* 6. *et l. Interpretatione* 42. *ff. de poenis*.

Quamvis Moniales Monasteriorum habentium 9 sufficientes, et abundantes reditus pro honesta sustentatione ingredientium, si pro ingressu, et admissione ad Religionem, et Professionem aliquid temporale exigant, aeque ac alii Regulares veram Simoniam committant; tamen poenas Juris non incurrunt, licet illud temporale se recipere dicant loco dotis ad honestam Ingressae sustentationem; Dictae enim poenae, seu Censurae respectu Monialium revocatae fuerunt per Bullas plurium Pontificum, ut referunt Doctores apud Suarez *disp.* 22. *de censur. sect.* 5. *n.* 14. et Pirhing *loco cit. n.* 71. § *Ceterum*.

* Hic subjiciendam duco adnotationem a P. Philippo a Carboneano appositam ad §. *Nec obstat* quaest. IV. art. III. cap. V. Tractatus de Virtute Religionis P. Antoine Theol. moral. tom. 1. pag. mihi 271. seqq. « Non adeo facile cum auctore pronunciandum est, simoniacum esse consuetum dotale subsidium, quod a coenobiis exigitur a puellis sese Deo devoventibus: nam quamvis eam dotis pensationem plerique doctores improbaverint, usus tamen ubique receptus illam approbat, quodque magis est, Sac. Congreg. Concilii die 18. Septembris 1683. a simonia immunem pronunclavit: eademque quaestione, in una Bononiensi iterum examinata die 14. Aprilis 1725. Sac. Congreg. in eadem perstitit sententia, ut ait Bene-

dictus XIV. lib. VII. de Synodo dioecesana cap. 58. Ubi subdit etiam, Sacram Congreg. Concilii adhaerendo doctrinae S. Thomae 2. 2. quaest. 100. art. 3. ad 3. saepius decrevisse, a singulis sanctimonialium coenobiis, ad normam decreti Concilii Tridentini *sess.* 25. *cap.* 3. *de regular.* tot esse moniales recipiendas, quot Episcopi judicio; ex communibus reditibus, aut consuetis eleemosynis sustentari possint: censuisse itidem a monialibus inter praefinitum numerum comprehensis, seu in demortuarum locum subrogandis, nihil esse monasterio pendendum, nisi interim monasterii reditus fuerint imminuti, nec amplius pares sint consueto sororum numero substentando: ab his vero, quae ultra praefinitum numerum recipiuntur, dotem persolvendam, dixisse, cujus fructibus ali queant, quemadmodum refert Fagnanos *in cap. non amplius de instit. n.* 14. ubi inquit: « Verum Sac. Congreg. super negotiis Episcoporum, et Regularium animadvertens sanctimonialium monasteria, sine dotium subsidio diu sustineri non posse, et propter ingruentes necessitates, et casus inopinatos, plerumque ad inopiam redigi, Summis Pontificibus approbantibus, prudenter sanxit, ut dotales eleemosynae a monialibus memoratis persolverentur, tametsi numerus esset taxatus ad mensuram redituum monasterii ». Deinde sacrorum Urbis congregationum decreta vindicat, et Van-Espenium refellit, qui *in suo tract. de simonia, circa ingressum in religionem cap.* 3. §. 3. absolute asserit, contra jus naturale, et divinum monasteria, « quorum proventus sunt sufficientes, ut numerum aliquem religiosorum sustentent, et tamen nullum gratis ad monasterium admittunt ». Nam licet sit juris naturalis, et divini simonia, quae committitur, dum quidpiam recipitur tamquam pretium ingressus in religionem, tamen si illud recipiatur pro onere, quod sibi assumit monasterium, substentandi religiosum, ad quod ceteroquin subeundum sufficiunt monasterii reditus, est simonia tantum juris ecclesiastici. Tunc enim pretium sumitur pro eo onere alendi personam religiosam, quod est temporale, et pretio aestimabile. Sed quod jus ad alimenta e monasterii proventibus percipienda profluat ex ipsa professione religiosa, et idcirco Ecclesia, ne ulla ratione pretium pro ea accipi videretur, districte vetuit, quidquam ab eo exigi, cui monasterium necessaria ad victum stipendia subministrare potest, atque hujus criminis reos in simoniacorum classem retulit. Id omnium primo constituit septima Synodus, quae est Nicaena secunda celebrata anno 787. cap. 19. antea enim ut observat Thomassinus *par.* 3. *de vet. et nov. Eccles. discipl. lib* 1. *cap.* 51. etsi plures leges latae fuissent ad compescendam monachorum avaritiam, alimentorum obtentu pecunias ab iis extorquentium, qui sese Dei, ac religionis obsequiis mancipabant, nulli tamen in mentem venerat potuisse in hoc negotio simoniam committi. Addit praeterea, cum versemur in simonia, quae ortum habuit a sola lege ecclesiastica, mirum non esse, hanc potuisse nunc severius accipi, nunc justis de causis aliquantulum emolliri, prout vel augetur, vel minuitur praesumptio venditionis rei spiritualis, seu verius animi illam nundinandi, in qua praesumptione fundatur. Et recensitis diversis hac de re particularium Ecclesiarum statutis, ita subnectit: « in hac opinionum varietate, diu anceps haeserat Sac. Congreg. Concilii; sed cum experientia didicerit, nullum reperiri adeo opulentum sanctimonialium coenobium, quod ad reparanda quotidiana suorum redituum detrimenta non egeat novarum dotium accessione, firmiter tandem amplexata est S. Caroli decreta, eaque religiose observari voluit, quod non solum constat ex allegatis ejusdem decisionibus, sed adhuc clarius ex alia, quae refertur in bibliotheca Pracmonstratensi *pag.* 356. cujus verba sunt: « Non vestiantur moniales, nec admittantur ad habitum, nisi prius parentes, vel illi, ad quos earum cura spectat, promptam habuerint pecuniam pro dote, vel eleemosyna consueta: et illam deposuerint solvendam monasterio post emissam professionem ». Concludit denique, si haec secum animo revolvat Episcopus, non statim illicitum, et simoniacum pronuntiabit dotale subsidium, quod a puellis sese in religionem recipientibus exigitur; neque faciles aures praebebit suasionibus hominum, qui qui ut propriae pareant pecuniae, suasque filias, sine ullo sumptu, religioni alendas tradant, monasteriorum opulentiam exaggerant, novamque pecuniam iliis collatam in inutiles, ac voluptuosos sumptus erogari clamitant. Non idcirco tamen negamus, interdum expedire, dotis quantitatem imminui, et quandoque etiam prorsus remitti; sed quod in peculiaribus circumstantiis, et consulta prius Sacra Congregatione Concilii, fieri decet, non poterit synodali Constitutione generatim, atque universim faciendum decerni: Illud autem curabit Episcopus, ne ultra praefinitam dotem monasterio pendendam, alia pecuniae summa a puellis extorqueatur, in monialium commodum, aliosve usus impendenda, qui ad puellae substentationem nequaquam pertinent: Id quippe, cum nulla ratione cohonestari valeat, adhuc remanet sub censura *extravag.* 1. *de simonia, inter comm.* ubi Urbanus V. utriusque sexus regularibus districte inhibuit, ne ante, aut post cujusquam in religionem ingressum, « quoscumque pastus, prandia, seu coenas, pecunias, jocalia, aut res alias, etiam ad usum ecclesiasticum, seu quamvis pium usum alium deputata, vel deputanda directe, vel indirecte, petere, vel exigere quoquo modo praesumant ». Modum quoque imponent sumptuosis apparatibus, musicis concentibus, commessationibus, aliisque ejusmodi, quae cum magno familiarum impendio, alicubi fieri solent in monialium ingressu, et professione, omnem siquidem mundanam pompam, omnem profanum luxum dedecere spirituales nup-

tias, quas eligit puella, quae Deo, et religioni se devovet, scite ponderat Navarrus *in tract. de reditibus ecclesiasticis, in fine quaestionis primae, pag.* **150.** *edit. Romanae anni* **1586.** ubi haec ad rem scripsit. « Quid quaeso dicemus ad prodigas illas expensas, et profanos apparatus fieri solitos, ex pacto tacito, vel expresso, dum puellae, vel ingrediuntur in monasterium, vel professionem emittunt? Quid aliud moderatius, quam ut haec vehementer interdicantur, et inculpentur, et puniantur illae, quae taliter faciunt? Et simul etiam doceantur, quam honestior apparet cunctis haec inspicientibus, modesta quaedam, humilisque temperantia, spirituali juncta contemplationi, quam pomposa profanitas, mundanae cuidam admixta voluptati, in funeralibus ejus, quae per professionem moritur mundo, et nascitur, vel excrescit Deo ».

10 Poenae contra Simoniam realem in collatione, et susceptione Ordinum commissam sunt sequentes. Prima est, quod tam Conferens, quam Recipiens Ordines per Simoniam realem sit ipso facto excommunicatus: *Extravagant. Cum detestabile* 2. *de Simonia ; cap. Reperiuntur* 7. *caus* 1. *quaest.* 1. Pirhing *loco sit. n.* 156. Roiffenstuel *loco cit. num.* 257. *et* 258. et alii passim.

11 Secunda est suspensio Ordinantis a collatione Ordinum saltem per triennium, et Ordinati, donec ab ipsa Suspensione per Sedem Apostolicam fuerit absolutus; *cap. Si quis ordinaverit*, 45. *de Simonia.* Item si Simoniae crimen sit manifestum tam Ordinans, quam Ordinatus deponendus est a suo gradu, et Officio Ecclesiastico, textu expresso *in c. Qui per pecuniam* 9. *caus.* 1. *q.* 1. *ibi*: « Qui per pecuniam quemque consecraverit, vel ab alio consecratus est, alienus a Sacerdotio fiat » Et ex Constit. 91. Sixti V. incip. *Sanctum et salutare ;* Ordinans Simoniace a Collatione quorumcumque Ordinum, et primae Tonsurae, et ab executione omnium munerum Pontificialium, eo ipso suspensus, et ab ingressu Ecclesiae interdictus existit, reservata harum Censurarum absolutione Summo Pontifici, quamvis Simonia esset occulta; Quas poenas in suo robore permanere voluit Clemens VIII. quamvis dictam Bullam Sixti V. quod aliqua puncta revocaverit ad terminos Juris communis in sua Constitut. 40. incip. *Romanum Pontificem* : Et si interdictum violat, praeter Irregularitatem, quam incurrit vigore *cap. Cum medicinalis* 1. *et cap. Is cui* 20. *de Sententia Excommun. in* 6. etiam suspensus est a regimine, et administratione suae Ecclesiae, et perceptione omnium fructuum a Beneficiis suis provenientium; Sic expresse cit. Const. Sixti V. inc. *Sanctum, et salutare*, non moderata, nec revocata quoad dictas poenas contra Simoniacos a Clemente VIII. in dicta Constitut. incip. *Romanum Pontificem*.

12 Tertia est, quod ordinatus Simoniace scienter, praeter excommunicationem, quam ipso facto incurrit; *arg. cap. Reperiuntur* 7. *caus.* 1. *quaest.* 1. *et Extrav. Cum detestabile* 2. *de Simonia*, sit suspensus ab executione omnium suorum ordinum, non solum Simoniace susceptorum, sed etiam aliorum, quamvis Simonia sit occulta, *cit. Extravag. Cum detestabile* 2. *de Simonia ;* quae a Doctoribus communiter intelligitur de suspensione omnium ordinum, etiam non Simoniace receptorum, ut notat Pirhing *loc. cit. num.* 160. Reiffenstuel *loco sit. num.* 262. Lessius *loc. cit. num.* 135. et alii passim. Et si postea in tali suspensione aliquem actum ordinis exerceat, incurrit etiam irregularitatem; *cap. Apostolicae* 9. *de Clerico excommunicat. cap. Is cui* 20. *de sententia excommunicat in* 6. Et insuper incurrit privationem officiorum, et beneficiorum omnium, atque inhabilitatem ad ea, si fuerit Saecularis; Si vero Regularis, privationem vocis activae, et passivae, atque inhabilitatem ad eam, reservata dictarum poenarum absolutione soli Summo Pontifici, etiamsi Simonia esset occulta; Sic expresse cit. Constitut. Sixti V. incip. *Sanctum, et salutare*, non moderata, nec revocata quo ad dictas poenas contra Simoniacos a Clemente VIII. Constitut. incip. *Romanum Pontificem*.

Poenae contra Simoniam realem in beneficiis Ecclesiasticis commissam sunt sequentes. Prima est, quod tam illi, qui aliquod beneficium, sive officium ecclesiasticum, sive saeculare, ut Episcopatum, Archipresbyteratum, Canonicatum, et hujusmodi; sive Regulare, ut Generalatum, Provincialatum, Prioratum, Guardianatum, Rectoratum, Definitoriatum, et hujusmodi Simoniace conferunt, aut directe, vel indirecte procurant, eligendo, postulando, praesentando, commendando, et hujusmodi; quam illi, qui aliquo ex praefatis modis Simoniace beneficium, aut officium hujusmodi acquirunt, ipso Jure, et facto incurrunt excommunicationem Papae reservatam, *cit. Extrav. Cum detestabile* 2. *de Simonia*, et S. Pius V. Constit. 5. incip. *Cum primum*. 13

Secunda est, quod collatio, provisio, et acquisitio hujusmodi beneficii, aut officii Simoniace facta, sit ipso jure irrita, et nulla, ita ut provisus teneatur sub animae suae damnatione illud sponte dimittere, et ad restitutionem omnium fructuum, si quos inde perceperit, *c. Si quis neque caus.* 1. *q.* 1. *c. Matthaeus* 23. *de Simonia, et sit. Extrav. Cum detestabile* 2. *de Simonia*, et S. Pius V. cit. Constit. incip. *Cum primum*. 14

Tertia est, quod qui Simoniace hujusmodi beneficium, aut Officium Ecclesiasticum obtinuit, illud, utpote nulliter obtentum, ante omnem sententiam non solum dimittere teneantur, sed ad illud obtinendum perpetuo inhabilis evadat, nisi Papa dispenset, *cap. Si alicujus* 59. *de sisct. cap. Nobis fuit* 27. *de Simonia*, et S. P. V. cit. Constit. incip. *Cum primum*. 15

Quarta est, quod qui Simoniace aliquod hujusmodi beneficium, seu officium ecclesiasticum ob- 16

tinuit, sit etiam inhabilis ad quaecumque alia beneficia ecclesiastica obtinenda. Sic expresse S. P. V. citat. Constitut. incip. *Cum primum*. Quam tamen poenam, vel non esse usu receptam, vel non obligare in conscientiae foro ante condemnatoriam, vel declaratoriam judicis sententiam, tenent Navarr. *consil.* 92. *de Simonia*, Castropalao *de Simonia punct.* 25. Pirhing *loc. cit. num.* **270.** Reiffenstuel *loc. citat. num.* 267. et alii.

17 Quinta est, quod qui Simoniace obtinet aliquod hujusmodi beneficium, aut officium ecclesiasticum, sit privandus per sententiam judicis etiam aliis beneficiis prius Canonice obtentis, text. expresso in *c. Cum supra* 2. *de confessis*, *cum similibus.*

18 Sexta est, quod qui Simoniace obtinet aliquod hujusmodi beneficium, aut officium ecclesiasticum, sit per sententiam judicis etiam ab altaris ministerio perpetuo deponendus, textu expresso in *cap. De hoc* 11. *de Simonia*, cum similibus.

19 Supradictas juris poenas inducit etiam Simonia juris ecclesiastici in resignatione, et permutatione beneficiorum commissa; sic contra paucos communior doctorum cum Abbato in *cap. Cum universorum*, *de rerum permutat. num.* 6. Pirhing *loco cit. num.* 155. Reiffenstuel *loc. cit. n.* 272. Laymau *de Simonia cap. ult. num.* 66. Suarez, et alii passim. Sacri enim Canones, et Constitutiones Pontificiae, dum poenas contra Simoniam statuunt ordinarie in genere, et indiscriminatim, de quavis Simonia reali loquuntur, adeoque etiam de Simonia Juris ecclesiastici, quia ubi lex non distinguit, neque nos distinguere debemus, *cap Quia circa* 22. *de privileg. et l. De pretio* 8. *ff. de Publiciana in rem action.* Tum quia plures sacri canones loquuntur de Simonia juris humani, seu ecclesiastici, eamque poenis juris subjiciunt, ut videre est in *cap. Quaesitum* 5. *et cap. Cum olim* 7. *de rerum permut. cap. De hoc* 11. *de Simonia*, *Extravag. Cum detestabile* 2. *de Simonia cum similibus.*

20 Qui beneficium per Simoniam realem ab alio commissam obtinuit, tenetur illud etiam ante Judicis sententiam dimittere, quam primum rescit Simoniam esse commissam, textu expresso *in cap. Eos qui* 2. *caus.* 1. *quaest.* 5. *c. Nobis fuit* 27. *et cap. Sicut tuis* 33. *de Simonia*, ibi: « Secundum Sacrorum Canonum instituta etiam parvuli, qui cupiditate parentum Ecclesias per pecuniam sunt adepti, eas dimittere tenentur ».

21 Non tenetur autem beneficium dimittere ille, in cujus odium ipso ignorante, Simonia ab alio commissa est, textu expresso *in cit. cap. Nobis fuit* 27. *de Simonia*, ibi: *Nisi constaret illos, qui promissum tale* (nempe Simoniacum) *fecerint per fraudem in dispendium illius, qui eligendus erat, id malitiose fecisse.*

22 Item non tenetur beneficium dimittere, qui contra Simoniam ab alio pro obtinendo beneficio committendam expresse protestatur, quamvis ipse alius, ignorante dicto expresso contradicente, *in Simonia* pergat, eaque mediante beneficium revera obtineatur, *in cit. cap. Sicut tuis* 33. *de Simonia*, ibi: *Quoniam ex eo quod contra prohibitionem, et voluntatem tuam* (a qua postmodum minime recessisti), *aliquis te penitus ignorante, promisit pecuniam, et exsolvit, nihil tibi debet ad culpam imputari.*

Teneretur tamen beneficium dimittere, si sciret, quod dictus alius, non obstante contradictione, et protestatione sua, nihilominus in Simonia pergeret, eaque mediante beneficium obtineret, quia sic acceptando videretur in re approbare *Simoniam*, et consentire in illam. Sic colligitur clare *ex citat. cap. Sicut tuis* 33. *de Simonia*, ubi excusatur a poena nullitatis solum ille, qui post contradictionem ignorat beneficium ab alio *Simoniace* pro se obtineri, adeoque ille, qui scit, non excusatur hoc ipso, quod sciat beneficium pro se Simoniace fuisse obtentum. Eo vel maxime quod per verba textus allegati *supra num.* **20** *Secundum Sacrorum Canonum instituta etiam parvuli, qui cupiditate parentum Ecclesias per pecuniam sunt adepti, eas dimittere tenentur:* Lessius *lib.* 2. *c.* 35. *num.* 143. Reiffenstuel *loc. cit. num.* 261. et alii passim. 23

Et a fortiori teneretur tale beneficium dimittere, si per *Simoniam* alterius fuisset obtentum, sciente, et non contradicente ipsomet, pro quo fuisset obtentum. In tali enim casu ipsemet plene consentire videretur, quia, ut recte advertit Glossa communiter recepta *in cit. cap. Sicut tuis, verb. Praebere: Saepe qui tacet, consentire videtur*, per textum in *l. Sicut proponis* 5. *Cod. de Nuptiis*, *l. Soluto Matrimonio* 2. *ff. Soluto Matrimonio*, *cap. Si Servus* 19. *dist.* 54. et expresse *cap. Qui tacet* 43. *de Regul. Juris in* 6. ibi: *Qui tacet, consentire videtur.* 24

Qui se ignorante, seu omnino nesciente, per Simoniam alterius est ordinatus, de rigore Juris, donec dispensetur, tenetur ab executione ordinis abstinere, postquam Simoniacam ordinationem resciverit, *argument. cap. Praesentium* 3. *caus.* 1. *q.* 5. *et cap. De Regularibus* 25. *de Simonia.* Poterit tamen cum taliter ordinato Episcopus dispensare, prout habetur *in cit. cap. Praesentium* 3. *caus.* 1. *qu.* 5. et tenet Glossa *ibidem*, quia talis, quamvis Simoniace fuisset ordinatus, tamen Simoniacus non esset, ut dicitur *in cap. De Simoniace ordinatis* 22. *de Simonia.* 25

Simoniae confidentialis poenae sunt sequentes. Prima scilicet, quod praeter excommunicationem ipso facto ratione ipsius incurrendam, privat non solum beneficio, circa quod Simonia confidentialis commissa fuit, sed etiam aliis beneficiis, et pensionibus canonice obtentis; Pius IV. Constit. 85. incipient. *Romanum Pontificem*, et S. Pius V. Constitut. 85. incip. *Intolerabilis.* 26

Secunda est, quod inhabilem reddat taliter Simoniacum ad idem, et alia quaecumque beneficia 27

obtinenda Pius IV. cit. Constitut. *Romanum Pontificem*; et S. Pius V. cit. Constitut. incip. *Intalerabilis*.

28 Tartia est, quod beneficium per Simoniam confidentialem nulliter acquisitum reservatur summo Pontifici, ita ut nullus alius illud conferre valeat: Pius IV. et S. Pius V. in citatis Constitutionibus.

29 Quarta est, quod fructus ex tali beneficio mala percepti applicari debent Camerae Apostolicae: Pius IV. et V. in *citat. Constitutionibus*.

30 Quinta est, quod praefatae poenao contrahantur non solum per *Simoniam realem*, sed etiam per *Simaniam Conventionalem mixtam*: Sanct. Pius V. cit. Constitut. incip. *Intalerabilis*: ubi S. Pantifex decernit, poenas cantra Simoniam confidentialem statutas incurri, licet « ipsa Simonia confidentialis alterius tantum partis conscientia sit cumpleta ». Vide ipsam Canstitutionem relatam *supra artic.* 1. *n.* 16.

31 Quae antem sint poenae statutae contra dantes, vel promittentes pecuniam, seu temporalia pro obtinenda Justitia, vel gratia apud Sedem Apostolicam? Vide *supra art.* 2. *n.* 35. ubi ad id affartur per extensum Constitutio Alexandri VII. de datis, et promissis pro Justitia, vel gratia apud Sedem Apastolicam obtinenda.

32 Quo ad restitutionem Simoniace acceptorum, tenendum est pro certo, quod qui obtinuit Simoniace beneficium, seu officium aliquod ecclesiasticum, tenetur sub mortali spante illud una cum omnibus fructibus perceptis anta omnem Judicis sententiam restituere, ac dimittere, etiamsi Simonia sit occultissima, *c. Si quis neque caus.* 1. *quaest.* 1. *cap. Matthaeus* 23. *de Simonia*; *Extravag. Cum detestabile* 2. *de Simonia*, S. Pius V. Constitut. 5. incip. *Cum primum*.

33 Qui temporale accepit sub conditione, seu pacto dandi, vel praestandi spirituale, et postea conditianam, sau pactum non implevit, tenetur Jure Divino, et naturali restituere totum acceptum: *Communis ac certa*. Et ratia est clara, quia sicuti dispensatar eleemosynam gratis dispensare jussus pauperi, facit ei injuriam, et ad restitutionem tenetur, si pro dicta eleemosyna ipsi pauperi tradenda, ab ea exigat, et accipiat pecuniam: Ita ad restitutionem tenetur, qui pro spiritualibus, quae tamquam dispensator gratis distribuere debet juxta praeceptum Domini: *Matthaei* 10. *Gratis accepistis, gratis date*, temporalia exigit. Eo magis in nostro casu urget obligatio restitutionis ratione pacti expressi, quod non implevit.

34 Qui pro electiona, collatiane, praesentatione, naminatione alicujus ad beneficium, seu officium ecclesiasticum aliquod temporale recepit, tenetur illud restituere anto omnem judicis sententiam: *Communis, et certa*, textu expresso *in cap. De hoc* 11. *de Simonia*, ibi: « Reges, et Principes ejus debet inducere, ut si quae receperint a praefato Episcopo, ut ejus electioni praestarent assensum, Ecclesiae Oxaniensi sine diminutione restituant, cum ea sine gravi salutis periculo retinere non possint ».

Et quidem ad talem restitutianem tenetur de Jure Divino: *Communis*. Cum enim talis non sit Dominus, sed dispensator solum hujusmodi rei spiritualis, et a Domino Deo jussus, ut *gratis* distribuat, *Matt.* 10. *Gratis accepistis, gratis date*, facit injuriam Damino Deo, et illi, a quo pro re spirituali temporale exigit; sicque peccat contra justitiam, et consequanter tenetur ad restitutionem de Jure divino. 35

Qui temporale accepit ratione beneficii Ecclesiastici, tenetur illud restituere Ecclesiae, in qua beneficium existit, et non ipsi danti, praesertim post sententiam judicis: *Communis*, et clare habetur ax cit. *cap. De hoc* 11. *De Simonia*, ubi expresse praecipitur, ut hujusmodi *Simoniace* accepta restituantur Ecclesiae Oxaniensi. 36

Advertunt tamen Doctores cum Sanct. Thama 2. 2. *quaest.* 100. *art.* 6. *ad tertium*, posse tale temporale acceptum restitui pauperibus Superioris arbitrio; immo multi asserunt jam legitime introductum esse, ut talia *Simoniace* accepta restituantur pauperibus, cum obligatio ea restituendi Ecclesiae, et non alii sit tantum lex humana, seu Ecclesiastica, cui potuit, et potest per legitimam consuetudinem derogari; *cap. Cum tanto* 11. *de consuetud.* 37

Anta sententiam tamen Judicis posse, immo deberi talia *Simoniace* accepta restitui illis, a quibus sunt accepta, defendunt absolute Sotus *lib.* 9. *q.* 9. *art.* 1. *de Simonia*, *et* §. *Ad textum*. Moya *tract.* 6. *Miscellan. disputat.* 4 *quaest.* 6. §. 2. *num.* 13. Bannes 2. 2. *quaest.* 32. *art.* 7. *dub.* 2. Reiffenstuel *loc. cit. num.* 296. *et* 296. Et probabiliter Paiao *de Simonia punct.* 26. *num.* 5. Lessius *lib.* 2. *cap.* 36. *dub.* 31. *num.* 171. et alii. 38

* His assentiri videtur Antoine art. cit. quaest. xx. resp. 4. ubi scribit ». Si Simonia non sit in beneficiali materia, juxta multos accepta restitui debent ei, qui dedit: quia jure naturali res reddi debet ei, qui habet ejus dominium, nisi lex in poenam ei reddi vetet. Sed qui dedit simaniaco, retinet daminium rei datae, cum pactio simoniaca sit nulla, nec prainde jus ullum transferat, et lex non prohibet reddi, quod simoniaca datum est, nisi simonia fuerit realis in beneficio. Nam in cap. citato, ubi pecunia accapta dicitur restituenda essa mandanti, seu Ecclesiae, agitur solum de simonia reali in beneficio, nec idem ulllbi statuitur in aliis casibus: unda haec poena cum sit quid odiosum, nan debet extendi ultra casus in lega expressos. Imo *cap.* 19. *de Siman.* praecipitur reddi pecuniam ei, qui religionem simoniace fuerat ingressus » *.

Simoniace accepta pro ingressu in Religionem possunt retineri a Monasterio in communi usu, at non ad specialem usum Superioris, seu superiarissimae, aut alterius singularis personae, id 39

enim, nempe quod talia Simoniaco accepta communi Monasterii usui, tamquam piae causae remanere, et applicari possunt, expresse concessum fuit in *Extravagant. Sane* 1. *de Simonia*, ibi: « Insuper erga personas illas, quae in praemissis recipiendo aliqua contra Canonicas sanctiones peccasse noscuntur, volentes nos reddere gratiosos omnia recepta hujusmodi, si ad communem usum Monasteriorum, seu locorum eorum sunt applicata, ea ad dictum usum concedimus retineri; Si vero ad specialem usum Abbatis, vel Abbatissae, Prioris, aut Priorissae, aut alterius singularis personae retineantur, illa venire praecipimus in communi ». Unde nullam esse obligationem ante Judicis sententiam restituendi Simoniaco accepta in ingressu Religionis, sed posse retineri, et applicari, ut supra, expresse tenent Pirhing. *loc. cit. n.* 183. Reiffenstuel *loc. cit. n.* 298. Palao *de Simonia punct.* 26. Lessius, *lib.* 2. *cap.* 35. *dub.* 30. et alii.

40 Simoniace accepta pro collatione ordinis, et administratione aliorum Sacramentorum, et Sacramentalium restitui debent de Jure divino, et consequenter ante omnem Judicis sententiam: *Communis*. Et ratio est clara, quia cum talia, et similia spiritualia ex mandato Domini Dei, *Matth.* 10. gratis conferri, et administrari debeant, si quod temporale pro eorum collatione, seu administratione exigatur, fit gravis injuria Domino Deo, et illis, a quibus exigitur, sicque peccatur contra Justitiam, et insurgit obligatio id restituendi de Jure Divino.

41 Et talis obligatio restituendi Simoniace accepta oritur ex *Simonia mentali;* licet enim ex ipsa nulla incurratur Juris poena per dicta, et jura adducta *supra n.* 2. oritur tamen onus restituendi temporalia Simoniace accepta: quod onus non est poena juris, sed obligatio ex justitia, et jure Divino procedens ob injuriam illatam tertio, quae obligatio etiam occultissima delicta afficit, propter quae tales mentales Simoniaci « apud districtum Judicem (qui Scrutator est cordium, et cognitor Secretorum) culpabiles judicantur », ut expresse cavetur, *in cap. Tuae nos* 34. *de Simonia*.

Alia ad rem. Vide verb. *Electio*, *Juspatronatus*, *Praesentatio*, *Resignatio*.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

Regulariter poenae contra Simoniacos haud incurruntur propter solam Simoniam conventionalem, ut recte notavit *Auctor n.* 3. et communiter tradunt Autonell. *de Regim. Eccles. lib.* 6. *cap.* 18. *n.* 13. Lotter. *de re benefic. lib.* 3. *quaest.* 19. *n.* 150. *et seq.* Novar. in *Summ. Bullar. Commentar.* 117. *n.* 19. Panimoll. *decis.* 91. *annot.* 1. *n.* 35. Rot. *in recent. decis.* 141. *n.* 16. *part.* 16. et cum aliis *in Marianen. Beneficii* 28. *Januar.* 1745. §. 8. *cor. clar. mem. Millin.* 42

At in aliquibus casibus ex sola conventionali Simonia incurritur poena nullitatis. Sic permutatio simoniaca, quamvis nihil adhuc datum, vel factum sit, irrita est, caretque suo effectu, Rota *coram Crisp. decis.* 102. *n.* 3. *cor. Falconer. decis.* 5. *n.* 10. *de benefic.* 43

Idem dicendum de resignatione Simoniaca labe infecta, ut respondit Rota in *Paderbonen. Beneficii* 10. *Martii* 1747. §. 2. *cor. Reverendiss. Molino*, ibi: « Dubitari namque non potest, quin detestabile scelus simoniacae pravitatis inducat omnino nullitatem resignationis, et beneficii privationem etc Quod procedit nedum in reali, verum in simonia etiam conventionali, etsi effectu conventio caruerit », et in confirmatoria 3. *Junii* 1747. §. 2. *cor. eodem.* 44

Et quod hic silentio praetereundum haud est, mox allegatae *Decisiones in Paderbonen. Beneficii* magistrales sunt circa probationem Simoniae, et fere singulares, nam ut plurimum simonia excludi solet ex defectu idonearum probationum. 45

Num etiam in electionibus ex sola simonia conventionali incurratur poena nullitatis electionis? Vide apud Mayr in *Decretal. lib.* 5. *tit.* 3. *n.* 138. 46

De peculiaribus poenis, quas incurrunt Simoniaci pro varietate actuum, in quibus Simonia committitur, vide eumdem Mayr in *Decretal. dict. lib.* 5. *dict. tit.* 3. *a n.* 133. *ad plur. seq.* 47

ARTICULUS IV.

QUOAD EA, QUAE CONCERNUNT CAUSAS, ET TITULOS EXCUSANTES A SIMONIA, VEL POENIS, AC RESTITUTIONE SIMONIACE ACCEPTORUM. ET QUO AD EA, QUAE CONCERNUNT DISPENSATIONEM IN POENIS SIMONIAE, ET ABSOLUTIONEM A CENSURIS OB EAM INCURSIS, ET JUDICEM, ET TESTES QUOAD EAM.

SUMMARIUM

1. Causae, et tituli excusantes a simonia recensentur. — 2. Ab incursu simoniae excusat dare temporale ad redimendam vexationem injustam, quam quis patitur in Jure spirituali jam plene quaesito, et quod habet in re. — 3. Item ab incursu simoniae excusat dare temporale ad redimendam injustam vexationem etiam in Jure spirituali nondum quaesito, sed adhuc acquirendo, si dicta injusta vexatio veniat ab eo, qui solum nocere, non autem prodesse potest, ad tale spirituale obtinendum. — 4. Non excusat tamen ab incursu simoniae dare temporale ad redimendam injustam vexationem, si ipsa veniat ab eo, qui de jure prodesse potest ad tale spirituale obtinendum. — 5. Item non excusat ab incursu simoniae dare alicui, sive de Jure ad Beneficium prodesse valenti, sive non, temporale, ne vexationem iustam incipiat, aut ab ea incoepta desistat in Beneficio, sive acquirendo, sive acquisita. — 6. Ab incursu simoniae excusat dare, et exigere temporale propter laborem functioni, aut ministerio spi-

rituali extrinsecum, et per accidens conjunctum; Secus autem propter laborem intrinsecum. — 7. Qualis sit, et dicatur labor extrinsecus, et intrinsecus. — 8. Ab incursu simoniae excusat etiam ignorantia vere invincibilis. — 9. Causae omnes, et Tituli excusantes a simoniae culpa, excusant etiam ab ejus poenis. — 10. Ignorantia tamen invincibilis poenarum, Censuris exceptis, non excusat ab eis ipsos simoniacos. — 11. Et de facto Transgressores Legis puniuntur etiam poenis, quas ignorant — 12. Ignorantia vero Censurarum excusat ab eis incurrendis, quamvis contra Legem agendo quis gravissime peccet. — 13. Temporalia simoniace accepta restituenda sunt, licet quis ea accipiendo ignoraverit se peccare — 14. Praescriptio tamen legitima excusat a dicta restitutione simoniace acceptorum; Dummodo tamen habeat omnes conditiones ad ipsam necessarias. — 15. Ab excommunicatione incursa ob simoniam commissam in ingressu Religionis, vel Beneficio Ecclesiastico solus Papa absolvere potest. — 16 Possunt tamen absolvere ab ipsa, si sit occulta, Episcopi, et Regulares privilegiati — 17. Solus autem Summus Pontifex absolvere potest a Censuris, aliisque poenis incursis ob commissam simoniam in susceptione, et collatione Ordinum, etiamsi simonia sit occulta. — 18. Si Beneficium simplex simoniace fuit obtentum, Beneficiario ignorante, potest Episcopus dispensare, quod illud retinere, seu de novo acquirere possit, dummodo illud prius libere resignet. — 19. Idem potest Episcopus, si est Praelatura, aut dignitas, seu Beneficium Curatum, dummodo electio, seu Collatio illius per sententiam reprobata, seu cassata non sit; Secus autem si per sententiam sit reprobata, seu cassata. — 20. In casu autem, quo talis simoniaca electio, seu collatio reprobata, seu cassata fuerit per sententiam, non potest Episcopus dispensare, ut talis Beneficium *illa vice* retinere, aut de novo acquirere possit, sed debet tale prius alteri conferre, et postea si iterum vacare contingerit, poterit rursus ei conferre. — 21. Poenam inhabilitatis ad Beneficium quodcumque Episcopus dispensando tollere non potest, quando simonia commissa est ab ipso Beneficiario, vel ab alio ipso sciente, et consentiente, etiamsi simonia sit occulta. — 22. Et id procedit nedum in Foro externo, sed etiam interno. — 23. Quando simonia est publica, dispensatio pro Foro externo obtineri debet a Dataria — 24. Quando autem est occulta, procuratur pro Foro interno in Sacra Poenitentiaria. — 25. In causis simoniae solus Judex Ecclesiasticus procedit, etiamsi Reus sit Laicus. — 26. Ad accusandos simoniacos quivis testis etiam criminosus admittitur. — 27. Alia ad rem *ad n.* 37.

1 Causae, et tituli excusantes a Simonia sunt potissimum sequentes. I. Si temporale pro spirituali, aut e contra detur omnino gratis sine ullo explicito, ut implicito pacto, patet ex dictis *art.* 1. *a n.* 29. *ad* 30. II. Si post acceptum spirituale detur temporale, aut e contra ex mera gratitudine ad satisfaciendum obligationi *antidorali*; Patet ex dictis citat. *art.* 1. *n.* 34. III. Si temporale detur, ne eligatur indignus, aut minus dignus; Patet ex dictis *art.* 2. *n.* 17. IV. Si Ministris Ecclesiae dentur temporalia non per modum pretii, sed solum per modum stipendii ad eorum honestam sustentationem pro administratione Sacramentorum, et Sacramentalium, pro missis, ut aliis functionibus spiritualibus; Patet ex dictis *art.* 2. *n.* 26. *et* 33. V. Si spirituale conferatur propter preces armatas, sive grave metum incussum sine tamen ullo pacto; Patet ex dictis *art.* 1. *num.* 40. VI. Si temporale detur ad redimendam vexationem injustam; Patet ex dicendis *infra n.* 2. *et* 3. VII. Si temporale detur propter laborem functioni, aut ministerio spirituali extrinsecum, et solum per accidens conjunctum; Patet ex dicendis, *infra num.* 6. VIII. Si interveniat ignorantia vera invincibilis; Patet ex dicendis *infra n.* 8.

2 Ab incursu Simoniae excusat dare temporale ad redimendam vexationem injustam, quam quis patitur in jure spirituali jam plene quaesito, ut quod habet in re; *Communis*, *arg. c. Quaesitum* 4. *caus.* 3. *quaest.* 3. *et cap. Dilectus* 28. *de Simonia*, ubi Simoniae non arguuntur, qui ad redimendam injustam vexationem, quam patiebantur in jure jam quaesito, temporalia dederunt. Hinc S. Gregorius Magnus (ut ex Baronio refert Fagnanus in *lib.* 6. *cap. Nobis, de Simonia n.* 105.) pecuniam dedit Imperatori Mauritio pro confirmatione sui Pontificatus sine labe Simoniae, quia cum jam haberet Jus quaesitum, seu in re ad Pontificatum per legitimam electionem, dictam pecuniam non dedit pro jure aliquo spirituali, seu pro Pontificatu emendo, utpote quem jam jure quaesito habebat, sed pro tollenda injusta, et violenta vexatione, qua a justo exercitio sui legitimi Pontificatus tyrannice impediebatur, quod est quid temporale.

Item ab incursu Simoniae excusat dare temporale ad redimendam injustam vexationem etiam in Jure spirituali nondum quaesito, sed adhuc acquirendo, si dicta injusta vexatio veniat ab eo, qui solum nocere, non autem prodesse potest ad tale spirituale verb. gr. Beneficium, seu officium ecclesiasticum obtinendum: *Communis*. Et ratio est, quia in tali casu non dat quis temporale pro acquirendo spirituali, cum conclusio supponat talem injuste vexantem nihil penitus prodesse posse ad tale spirituale acquirendum, se dat solum, et praecise, ut injustus vexans impedimenta non ponat per suas iniquas machinationes, infamando v. g. ut denigrando ipsum apud eligentem, praesentantem, conferentem, confirmantem; seu alias injuste agendo contra ipsum, ne eligatur, praesentetur, instituatur, confirmetur, vel alias a beneficio acquirendo injuste, et violente impediatur, uti injuste ipsum detinendo, aut quocumque modo impediendo, ne se conferat ad concursum, ad electorem, praesentatorem, collatorem, ut hujusmodi: quae omnia sunt quid mere temporale, et nihil positive influunt in beneficii, seu officii ecclesiastici collationem, et acquisitionem. 3

Non excusat tamen ab incursu Simoniae dare temporale ad redimendam injustam vexationem, 4

si ipsa veniat ab eo, qui de jure prodesse potest ad Spirituale v. g. beneficium, seu officium ecclesiasticum obtinendum: *Communis.* Et ratio est, quia in tali casu temporale datum, vel promissum alicui, ne in electione v. g. presentatione, et hujusmodi injuste deneget votum suum, vel alias injuste deneget debitam institutionem, confirmationem, collationem, et hujusmodi, positive influit in collatione, et acquisitione spiritualis, cum non aliter tollatur, seu redimatur dicta injusta negatio voti, institutionis, confirmationis, collationis etc. nisi per actualem dationem temporalis; Unde tunc datum temporale habet rationem pretii; Sic autem dare temporale, ut detur spirituale, est verissima Simonia: Habetur expresse *in cap. Matthaeus* 23. *de Simonia*: juncto ejus Summario sic praecise dicente: « Si contradicens electo, pro pecunia de voluntate electi tradita a contradictione cessat, electus postea confirmatus, est Simoniacus, et beneficio renunciare tenetur ». Et concordat *cap. Sicut tuis* 33. *eodem*, ubi tam Episcopus injuste negans confirmationem Canonice electo, quam illi, qui ad tollendam injustam Episcopi vexationem pro obtinenda debita confirmatione pecuniam dederunt, *Simoniaci* habentur.

5 Item non excusat ab incursu Simoniae dare alicui, sive de jure ad beneficium prodesse volenti, sive non, temporale, ne vexationem justam incipiat, aut ab ea incaepta desistat in beneficio, sive acquirendo, sive acquisito: *Communis*, *arg. cap. Cum pridem* 4. *de Pactis*, *cap. Matthaeus* 23. *et cap. Sicut tuis* 33. *de Simonia;* Et ratio est clara; quia quando quis in beneficio acquirendo, seu acquisito juste impugnatur, seu juste impugnari potest, vel nullum jus habet, vel saltem non firmum ad dictum beneficium, adeoque si mediante pecunia, vel temporali justam impugnationem, seu vexationem tollit, sibi parat viam ad spirituale per temporale, et medio temporali jus ipsum spirituale, vel saltem ejus firmitatem sibi comparat, quod vere est Simoniacum; Unde vera est Simonia dare pecuniam, aut aliud temporale alicui, ne electionem, praesentationem, collationem, seu possessionem beneficii juste, et de Jure impugnet, aut a justa impugnatione desistat, et hujusmodi.

6 Ab incursu Simoniae excusat dare, et exigere temporale propter laborem functioni, aut ministerio spirituali extrinsecum, et per accidens conjunctum; Secus autem propter laborem intrinsecum: *Communis.* Et ratio est clara, quia labor extrinsecus est distinctus ab ipsa actione sacra, et functione spirituali, licet per accidens sit ei conjunctus, adeoque retinet suum valorem, quem ex se tamquam quid temporale distinctum ab ipsa actione Sacra habet, sicque propter ipsum absque incursu Simoniae potest dari, et exigi temporale, cum non sit Simonia dari, et exigi temporale pro temporali. Econtra tamen, quia labor intrinsecus non distinguitur ab ipsa actione sacra, et functione spirituali, sed cum ipsa unum opus efficit, totusque est Sacer, dari, et exigi temporale pro ipso erit Simonia, per textum in *cap. Si quis objecerit* 7. *caus.* 1. *quaest.* 3. ibi: « Quisquis horum alterum vendit, sine quo nec alterum provenit, neutrum invenditum derelinquit ».

Ille autem labor est, et dicitur extrinsecus functioni Sacrae, seu ministerio spirituali, et ei per accidens conjunctus, sine quo functio sacra, seu ministerium spirituale, adhuc in se bene fieri potest. Sic v. gr. labor extrinsecus, et per accidens conjunctus celebrationi Missae est itineratio per unam, vel alteram horam ad locum distantem: Unde cum talis itineratio ad celebrandam Missam in dicto loco distanti sit quid temporale; non est Simonia pro ipsa dare, et exigere temporale. Labor intrinsecus e contra est, et dicitur ille, sine quo functio sacra, seu ministerium spirituale fieri nequit; Sic verb. gr. pronunciatio verborum, motus membrorum, et hujusmodi est labor Missae intrinsecus, eo quod sine isto, et simili labore Missa celebrari nequeat. *Sic Doctores Communiter;* Unde cum talis pronunciatio verborum, et motus corporis, utpote labor intrinsecus, et necessarius pro celebratione Missae, et consequenter ab ipsa indistinctus, sit unum totum Sacrum cum ipsa efficiens, ideo pro ipso solo nequit aliquid temporale pro pretio dari, et exigi sine labe Simoniae, cum sic esset vendere, et emere spirituale pro temporali. 7

Ab incursu Simoniae excusat etiam ignorantia vere invincibilis: *Communis.* Et ratio est clarissima, quia ad peccatum requiritur consensus; ignorantis autem nullus est consensus, *l. Si per errorem* 15. *ff. de Jurisdict. omnium Judicum*, *l. Non idcirco* 9. *Cod. de Jur. et Fact. ignorantia*; Unde si ignorantia invincibilis per communissimam doctorum excusat ab omni peccato, excusabit infallibiliter etiam a culpa Simoniae. 8

Causae omnes, et tituli excusantes a Simoniae culpa, excusant etiam ab ejus poenis: *Communis.* Ubi enim nulla est culpa, ibi nulla debet esse poena, *arg. leg. Si putatur* 31. *ff. Ad Legem Aquiliam*, *leg. Sancimus* 22. *Cod. de poenis*. *cap. Cognoscentes* 2. *de Constitutionibus*, ibi: *Rem, quae culpa caret, in damnum vocari non convenit*, *cap. Sine culpa* 23. *de Regul. Juris in* 6. ibi: *Sine culpa, nisi subsit causa, non est aliquis puniendus.* 9

Ignorantia tamen invincibilis poenarum ob culpam Simoniae ab Ecclesia statutarum, ab eis non excusat, censuris exceptis, ipsos Simoniacos: *Communis.* Ignorantia enim solius poenae non tollit causam poenae, idest culpam, adeoque nec effectum, seu ipsam poenam. Et de facto delinquentes contra alias leges sub certa poena aliquid prohibente, eadem poena justissime plectuntur, quamvis ignorent ipsam poenam, sub qua lex talia delicta prohibet; nec indiget hoc ulteriori probatione, cum quotidiana id demonstret experientia, et praxis omnium tribunalium ecclesiasticorum, et laicalium, qua constat, delinquentes, et legum 10 11

transgressores variis affici poenis rotae, combustionis, patibuli, decollationis, et hujusmodi, quamvis invincibiliter ignoraverint, delicta a se committenda, et commissa poenis hujusmodi subjacere.

12 Notanter autem dicitur *Censuris exceptis*, quia ignorantia censurarum excusat ab eis incurrendis, quamvis contra legem agendo quis gravissime peccet: *Communis*, textu expresso in *cap. Ut animarum periculis* 2. *de Constitutionibus* in 6. ibi: « Ut animarum periculis obvietur, sententiis per statuta quorumcumque Ordinariorum prolatis ligari nolumus ignorantes, dummodo eorum ignorantia crassa non fuerit, aut supina ». Et ratio manifesta est, quia ad incurrendam censuram requiritur contumacia, *cap. Qua fronte* 15. *de appellationibus*, ibi: « Sane si quis pro contumacia .... Interdicto, vel excommunicatione tenetur adstrictus », cum similibus. Contumacia autem non adest, ubi ignorantia censurae habetur, cum ignorantia excuset a contemptu, et contumacia, *leg Si ignorans* 50. *ff. Locati*.

13 Quamvis temporalia Simoniace accepta restituenda sint, licet quis ea accipiendo ignoraverit se peccare; cum obligatio talis restitutionis oriatur non tam a Jure humano, seu ecclesiastico, quam a Jure divino, seu naturali ex dictis *art.* 3. *n.* 32. *ad* 35. et consequenter, qui ea simoniace accepit, restituere teneatur statim, ac rescit illa tamquam aliena restitutioni esse obnoxia, etiamsi prius ipsa accipiendo id ignoraverit, ut tradunt
14 communiter doctores: Tamen praescriptio legitima excusat a dicta restitutione Simoniace acceptorum; Dummodo tamen ad ipsam praescriptionem vere concurrant omnes conditiones ad ipsam necessariae, de quibus abunde sub verb. *Praescriptio per tot.* Vide ibi, ubi plurima ad rem.

15 Ab excommunicatione incursa ob commissam Simoniam in ingressu Religionis, vel beneficio Ecclesiastico solus Papa absolvere potest: *Communis*; Papa enim sibi illam specialiter reservavit in *Extravag. Sane* 1. *et Cum detestabile* 2. *de Simonia*.

16 Ex privilegio tamen, quo regulares mendicantes absolvere possunt a casibus Papae reservatis (qua de re legenda Appendix ad verb. *Confessarius artic.* IV.), possunt etiam absolvere ab ista excommunicatione, dummodo non sit publica, et ad forum contentiosum deducta: Ita Suarez *l.* 4. *de Simonia c.* 61. *num.* 4. Castropal. *de Simonia punct. ult. n.* 2. Reiffenstuel *lib.* 5. *Decretal. tit.* 3. *n.* 334. et alii. Sicut et posse Episcopos absolvere a Simonia occulta declaravit Sacra Congregat. apud Castropal. *de simonia punct. ult. n.* 3. Reiffenst. *loc. cit. n.* 340. *in fine*.

17 Solus autem Summus Pontifex absolvere potest ab excommunicatione, suspensione, et interdicto, aliisque poenis incursis ob commissam Simoniam in subreptione, et collatione ordinum, etiamsi Simonia sit occulta; Sic enim sibi expresse reservavit Sixtus V. Constitut. 10. incip. *Sanctum et salutare* cum expressa derogatione omnium privilegiorum, ac etiam Concilii Tridentini *sess.* 24. *de reform. cap.* 6. Vi cujus Episcopi alias possunt « in omnibus irregularitatibus, et suspensionibus a delicto occulto provenientibus, excepta ea, quae oritur ex homicidio voluntario, et exceptis aliis deductis ad forum contentiosum, dispensare, et in quibuscumque casibus occultis etiam Sedi Apostolicae reservatis delinquentes quoscumque sibi subditos in Dioecesi sua per seipsos, aut Vicarium ad id specialiter deputatum in foro conscientiae gratis absolvere »; Sunt verba praecisa Concilii. Nec quoad hoc dicta Constitutio Sixti V. est moderata, aut revocata a Clemente VIII. Constit. 41. incip. *Romanum Pontificem*, ut patet ex dictis *supra art.* 3. *n.* 11. Quamvis tamen circa id non esse dictam Sixti V. Bullam ubique receptam putet Lessius *lib.* 2. *c.* 35. *dub.* 24. *n.* 134. apud Reiffenstuel *loco cit. n.* 335.

Si beneficium simplex Simoniace fuit obtentum 18
ab aliis, beneficiario invincibiliter ignorante, consequenter beneficium bona fide acceptante, potest Episcopus cum illo dispensare, ut tale beneficium de novo acquirere, et retinere possit, dummodo illud prius libere resignet. *Communis*, textu expresso in c. *Si alicujus* 59. *de electione*, ibi: « Quamvis circa eum, qui ignoranter recipit simplex beneficium per simoniacam pravitatem post liberam resignationem Episcopi dispensatio toleretur ».

Idem potest Episcopus, si est Praelatura, aut 19
dignitas, seu beneficium curatum, dummodo electio, seu collatio illius per sententiam reprobata, seu cassata non sit; secus autem, si per sententiam sit reprobata, seu cassata, *cit. cap. Si alicujus*, ibi: « Si alicujus electionem propter simoniam eo ignorante, ac ratum non habente commissam contigerit reprobari, eum eo super praelatione, ad quam taliter fuerat electus, illa vice non potest Episcopus dispensare », junctu Summario *ibid.* sic expresse sonante: « Cassata electione propter Simoniam etiam sine culpa electi, non dispensat Episcopus ea vice cum cassato; Secus, si electus libere resignavit »; Reiffenstuel *loco cit.* 337. et alii. In casu autem, quo talis Simoniaca 20
electio, seu collatio reprobata, seu cassata fuerit per sententiam, non potest Episcopus dispensare, ut talis beneficium *illa vice* retinere, vel de novo acquirere possit; sed debet tale prius alteri conferri, et postea si iterum vacare contigerit, potérit rursus conferri tali *Simoniam* ab alio commissam invincibiliter ignoranti, quia tunc dicta Simonia purgabitur per intermediam personam, ut notat Glossa communiter recepta *in cit. cap. Si alicujus*, verb. *Illa vice* per textum *in cap. Ex transmissa* 7. *de Filiis Presbyteror.* ibi: « Quo defuncto media intercessit persona, cui praedictum beneficium est collatum ». Et tenent Pirbing *loc. cit. n.* 173. Reiffenstuel *loc. cit. n.* 337. et alii communiter *argument. cit. cap. Si alicujus* 59. *de electione*.

21 **Poenam inhabilitatis ad beneficium quodcumque** qua Episcopus dispensando tollere non potest, quando Simonia commissa est ab ipso beneficiario, vel ab alio, ipso sciente, et consentiente, etiamsi Simonia sit occulta; Tunc enim talis Simoniacus redditur perpetuo inhabilis non solum ad beneficium simoniace obtentum iterum obtinendum, sed etiam ad quaecumque alia beneficia per jura, et Constitution. Pontific. *cit. supra art.* 3. *n.* 15. *et* 17. Super quibus Episcopus dispensare nequit, *cap. Inferior* 4. *dist.* 22. *cap. Nulli fas sit* 25. *qu.* 1. *cap. Institutionis* 25. *qu.* 2. *cap. Quod super his* 9. *et cap. Cum inferior* 16. *de Majorit. et Obed. Clement. Ne Romani* §. 1. *de election.* Ibi: *Lex superioris per inferiorem tolli non potest* ».

22 Et id procedit, nedum in foro externo, ut tenent Doctores communiter, sed etiam in foro interno, ut expresse declaravit *Sacr. Congreg.* apud Castropal. *de Simonia punct. ult. n.* 3. et Reiffenstuel *loc. cit. n.* 349. his verbis: « Episcopus, et si a Simonia occulta absolvere possit, non potest tamen Simoniacum rehabilitare ad beneficia in posterum obtinenda, neque ad ea retinenda, quae per Simoniam occultam retinet ». Et sic tenent Pirhing *loc. cit. n.* 173. Suarez *lib.* 4. *de Simonia cap.* 61. *n.* 10. *et* 11. et communissima aliorum, teste Reiffenstuel loc. *cit. n.* 140. dicente jam in praxi tutam minime esse contrariam sententiam Henriquez, et paucorum aliorum putantium probabile esse, quod Episcopus pro foro interno dispensare possit, si Simonia sit occulta.

23 Quando Simonia est publica, dispensatio pro foro externo obtineri debet a Dataria: Pyrr. Corrad. *in praxi dispensation. lib.* 5. *cap.* 9. *n.* 13.

24 *et* 14. Reiffenst. *loc. cit. n.* 343. et alii passim. Quando autem est occulta, procuratur pro foro interno in Sacra Poenitentiaria, Reiffenstuel *loc. cit. n.* 344.

25 In causis Simoniae solus Judex Ecclesiasticus cognoscere, et definitive pronunciare potest, etiamsi Reus sit Laicus: Jul. Clar. *lib.* 5. §. *Simonia num.* 7. Pirhing loc. *cit. n.* 142. Reiffenstuel *loc. cit. num.* 348. Abbas *in cap. Cum sit* 8. *de foro competen.* et *ibi* Glossa verb. *Malefactores*, et alii communiter: Simonia enim, cum versetur circa objecta spiritualia, est causa spiritualis; causarum autem spiritualium cognitio, et sententiae pronunciatio pertinet ad solos Judices Ecclesiasticos, privativa quoad Laicos, textu expresso *in cap. Decernimus* 2. *de Judiciis*, ibi: « Decernimus, ut Laici Ecclesiastica tractare negotia non praesumant »; Et concordat *cap. Lator* 5. *cap. Causam quae* 7. *Qui filii sint legitimi, cap. Contingit* 8. *de Arbitris* cum similibus.

26 Ad accusandos Simoniacos quivis testis etiam criminosus admittitur, textu expresso in *cap. Tanta* 7. *de Simonia, ibi:* « Tanta est labes hujus criminis, quod etiam servi adversus dominos, et quilibet criminosi admittuntur ad accusationem », et concordant *cap. Licet Heli* 31. *et c. Per tuas* 32. *eodem.*

In simonia reali scienter contracta pro beneficio acquirendo, Poenitentiaria non revalidat titulum ejusdem beneficii etiam in casibus occultis, et in foro conscientiae (in quo tamen dispensat ad exercitium ordinum), nisi forte agatur de simonia ignorantia facti, vel juris, commissa, et orator, quamprimum id rescivit, dispensationem petierit; quod valet et in pensionibus, in quibus simonia realis scienter contracta fuerit: Benedict. XIV. tom. 1. Constitutione 95. incipient. *Pastor bonus* §. 22. 27

* Abstinendum est illi etiam a condonatione pretii simoniaci, quando in Ecclesiam ipsam, vel pauperes debet erogari, nisi aliter suadeat paupertas deliquentium. *Ibid.* §. 23. 28

Qui simoniace intercessit pro alio ad impetrandum beneficium, tenetur in subsidium restituere Ecclesiae, vel pauperibus fructus a beneficiario male perceptos, ante omnem sententiam. *Instit. Eccles.* 12. §. 11. 29

Si quis poscat a S. Congregatione absolutionem a Simonia commissa in obtinendo beneficio, impetraro solet rescriptum, ut *dimittat, moneat, et restituat*, nempe dimittat beneficium, moneat pro restitutione pretii accepti Ecclesiae, vel pauperibus, restituat fructus perceptos, *ibid.* §. 12. 30

Si vero Simonia commissa est ab aliquo tertio, inscio beneficiario, tunc rescribitur pro convallidatione tituli, dummodo *ante possessionem;* quod valet ac si diceretur, modo id non rescierit ante acceptam beneficii possessionem. *Ibid.* §. 12. 31

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

Summus Pontifex tametsi ea, qua pollet amplissima potestate, dispensare valeat super poenis Simoniae in foro tum interno, tum externo, rarissime tamen hac potestate uti solet, teste *Corrado in Prax. Dispensat. lib.* 1. *cap.* 9. *n.* 13. 32

Quinimo nunquam Simoniace proviso concessit retentionem beneficii, super quo Simonia commissa est, si eo sciente commissa sit; *Idem Auctor ubi supra.* 33

Ceterum si ignorante proviso Simonia sit commissa, nec ei concedit retentionem illius beneficii, sed ipsum noviter ei confert. 34

Porro ubi Simonia sit publica, recursus haberi debet ad Datariam Apostolicam, ibique proponenda est supplicatio pro utroque foro, et exprimi debent fructus ex beneficio Simoniace acquisito percepti, quum debeantur il Camerae Apostolicae, licet nonnunquam pro ipsis fieri soleat transactio. 35

A proviso autem cum ignorantiae simoniae sufficit eos exprimi fructus, qui percepti sunt post habitam notitiam Simoniae, quum priores fu-cretur. 36

At si Simonia sit occulta, recursus habetur ad Sacram Poenitentiariam cum supplicatione dispensationis pro foro interno tantum. 37

SOCIETAS, SEU SOCIETATIS CONTRACTUS

SUMMARIUM

1. Societas quid sit? — 2. Ad societatem quaestuosam, ut sit licita, quatuor potissimum requiruntur conditiones, quae assignantur. — 3 Contractus valgo dictus trium Contractuum secundum multos est illicitus, et usurarius. — 4. Secundum tamen communiorem, et probabiliorem sententiam est licitus, et minime Usurarius. — 5. Ut justitia dicti Contractus triam Contractuum melias intelligatur, figuretur hic casus. — 6. Assignetur regula pro determinanda quantitate annui lucri ex hoc contractu societatis licite exigendi. — 7. Adducitur fundamentum hujus sententiae deductum ex Jure. — 8. Adducitur etiam ratio — 9. Affertur, et solvitur instantia. — 10. Affertur, et solvitur alia Instantia — 11. Hactenus dicta procedunt etiam de societate animalium adjecto pacto assecurationis. — 12. In contractu societatis, si quid pereat sine ulla culpa sociorum, damnum censetur Commune. — 13 Si autem quid pereat culpa lata, vel levi unius socii, tenetur solus talis socius ad dictum damnum — 15 Ex dictis infertur primo, quod si res tradita in societatem fuerit furto sublata defecta debitae Custodiae, teneatur ille, cui data fuerit, illam compensare, nec damnum sit commune utrique. — 15. Infertur secundo, quod non solum teneatur socius ex dolo, culpa lata, et levi in ordine ad damnum, ex ea secutum, sed etiam in ordine ad lucrum cessans, et damnum emergens. — 16. Infertur tertio, quod ex culpa etiam levi alicujus ex sociis, teneantur etiam haeredes ejusdem delinquentis ad compensationem alteri ex sociis faciendam. — 17. Expensae, quae fiunt causa necessitatis, debent esse communes, et solvendae sunt ex communi pecunia societatis — 18. Hinc si ex necessitate societatis quis ex sociis proficiscatur in alias Regiones, et sumptus majores faciat, quos non faceret domi se continens, debet ex bonis societatis quoad illos compensari. — 19 An autem deducendae sint expensae illae, quas dictus socius domi fecisset, si alio profectus non fuisset; Variant Doctores, quidam enim affirmant, et alii negant. — 20. Conveniunt tamen, quod non essent solvendae ex bonis societatis expensae illae, quae inutiliter, et irrationabiliter fierent in Conviviis, aliisque rebus non necessariis — 21. Si socius aliquis absque sua culpa etiam levi ex causa societatis damnum aliquid incurrit, est ei compensandum ex pecunia Societatis. — 22. Secus esset dicendum, si talis socius ex culpa in tale damnum incidisset. — 23 Sicuti etiam damna propria, quae socius non ex causa societatis incurrit, debent ipsi soli, et non societati imputari. — 24 Societas finitur, seu dissolvitur quatuor praecipuis modis, scilicet ex personis, ex rebus, ex voluntate, et ex actione — 25. *Ex personis* dissolvitur societas per mortem naturalem unius socii, quamvis societas cum pluribus contracta fuerit, et plures supersint. — 26. Item per mortem Civilem. — 27. Item per maximam, et mediam capitis diminutionem, et non per minimam. — 28. Quid, quotuplex sit Capitis diminutio, qualisque sit maxima, media, et minima — 29. *Ex rebus* dissolvitur societas, quando sors capitalis periit in totum, vel conditionem ita mutavit, ut non amplius sit in commercio hominum. — 30. Item societas dissolvitur publicatione bonorum. — 31. Item societas dissolvitur per cessionem bonorum. — 32. *Ex voluntate* dissolvitur societas per renunciationem. — 33, Item finita negotiatione. — 34. *Ex actione* dissolvitur societas Judicis Judicio, et Auctoritate. — 35. Item per stipulationem. — 36. Item quando socii non inscii separatim agere incipiunt, et unusquisque sibi negotiatur. — 37. Item quando ipsa actio perit. — 38. Perit autem actio temporis conventi lapsu, idest actione finitur societas, finito tempore ad societatem constituto. — 39. Item perit actio per sententiam judicis: Et per novationem, et delegationem. — 40. Finita, seu dissoluta societate, divisio bonorum, seu lucri provenientis debet fieri inter socios ad aequalitatem juxta proportionem illius, quod quisque contulit in societatem. — 41. Finita, seu dissoluta societate, attenta natura contractus, si alter ex sociis contulit rem seu pecuniam, et alter suam meram industriam, seu operam non majoris valoris dictae pecuniae, seu rei, capitale est restituendum ei, a quo datum est, et solum lucrum dividendum. — 42. Si finita, et dissoluta societate, nullum sit lucrum dividendum, adhuc totum Capitale est restituendum ei, qui illud contulit, et si Capitale perierit, totum ipsi conferenti periit. — 43. Finita, et dissoluta societate, si per ipsa nihil expresse determinet Jus, et nulla inter contrahentes praecesserit juste pactio, divisio est facienda juxta probatam consuetudinem loci. — 44. Alia ad rem *ad* num. 55.

1 Societas est contractus duorum, vel plurium aliquid pretio aestimabile (utpote suam pecuniam, mercem, operam, industriam, et hujusmodi) conferentium pro negotiatione aliqua honesta ad commune lucrum pro portione rerum contributarum inter Socios dividendum: Est in re *communis*, et desumitur *ex l. Societatem* 4. *l. Societates* 5. *l. si Societatem* 6. *ff. Pro socio, et Instit. tit.* 26. *de Societate.*

2 Ad Societatem quaestuosam, ut sit licita, quatuor potissimum requiruntur conditiones. Prima conditio est, ut Societas fundetur in negotiatione licita, et honesta. Unde iniqua, et invalida est Societas, quae instituitur, et initur ad illicitum, et inhonestum commercium, ut ad meretricium, lenocinium, usuram, furtum, fraudem, et quemcumque malum dolum, *l. Ea vero* 3. et *leg. Nec praetermittendum* 17. *ff. Pro socio.* " quibus adde *l.* 1. §. 14. *in fin. ff. de tut. et rat. distr. l.* 35. §. 2. *ff. de contra. empt.* ". Secunda, ut quilibet Socius aliquid pretio aestimabile conferat in communem Societatem, sive dein conferat pecuniam, aut mercem, sive operam, vel industriam suam: " et si actu non confert, saltem se collaturum polliceatur " Plerumque enim pauperiores supplent sua opera et industria, quod alii praestant suis mercibus, *l. Societates*, 5. et *l. Si societatem* 6. *ff. Pro socio.* " Ideo Diocletianus statuit, societatem uno pecuniam conferente, alio operam, posse contrahi *l.* 1. *Cod. pro socio* ". Tertia, ut servetur aequalitas inter socios, tam quoad damna, quam quoad lucra, ita ut alius prae alio non laedatur, et lucrum, jactura, impendia, et detrimenta communicentur inter omnes socios, pro rata cujusque

sortis, nisi aliter conventum sit, *l. Si societatem* 6. *et leg. Si non fuerint* 29. *ff. Pro socio, et* §. 1. *et* 2. *Instit. de societate.* Quarta. ut capitale collatum in communem Societatem subjaceat periculo conferentis, ita ut si pereat absque culpa Socii, pereat illi, qui illud in societatem communem contulit; cum talis conferens sit solus Dominus dicti Capitalis, et quaelibet res Domino suo pereat; Nisi tamen aliter conventum sit per pactum assecurationis, per infra dicenda de contractu vulgariter dicto trium contractuum, *arg.* c. *Contractus* 87. *de Regul. Juris in* 6. ibi: *Contractus ex conventione legem accipere dignoscuntur*, et §. 2. *Instit. de societate, et l. Si non fuerint* 29. *ff. Pro socio, et l. Depositum* 1. §. 6. *ff. Depositi.*

* Praecipuam conditionem omittit auctor, ut nempe bona fide contrahatur. Cum enim contractus sit, bona fides principaliter desideratur. Quapropter societas si dolo malo, aut fraudandi causa coita sit, ipso jure nullius momenti est; quia fides bona *contraria est fraudi, et dolo l.* 3. §. 3. *ff. pro socio.* Rursus requiritur, ut fiat animo lucri faciendi. Hinc donationis causa societas recte non contrahitur l. 5. §. 2. *ff. pro socio.* l. 25. §. *de mortis causa donat.* *

3 Contractus vulgo dictus trium contractuum, scilicet Societatis, Assecurationis Capitalis, et Venditionis lucri incerti pro certo, secundum multos est illicitus, et usurarius, si celebretur cum eadem persona, sive simul, sive successive: Sic Sotus *lib.* 6. *de Justit. qu.* 6. *art.* 2. Filliucius *de societat cap.* 19. *n.* 27. Arragonius 2. 2. *qu.* 78. *art.* 2. Bannez 2. 2. *qu.* 78. *art.* 4. *de societat. dub.* 1. Rebellus *lib.* 15. *qu.* 4. Azorius *Institut. moral. P.* 3. *lib.* 9. *cap.* 4. *quaest.* 5. *Vers. Ex his solvitur altera difficultas*, qui pro se citat Sanctum Thomam 2. 2. *quaest.* 70. *art.* 2. *ad quintum*, Sanctum Bernardinum Senens. *part.* 2. *serm.* 39. *art.* 1. *cap.* 1. *vers. Primus casus*, Sanctum Antoninum *part.* 2. *tit.* 1. *cap.* 7. §. 7. Glossam *in cap. Plerique* 14. *qu.* 3. Abbatem *in cap. Per vestras, de donationibus inter Virum, et Uxorem*, Rodulphum *in c. Consuluit, de Usuris part.* 2. *qu.* 19. Accursium *in leg. Si non fuerint* 39. *ff. Pro socio*, Baldum *in leg.* 1. *C. Pro socio*, innumerosque, tum Canonici, tum Civilis juris Interpretes; Et sic tenet etiam Henno *tom.* 2. *tract.* 2. *disp.* 9. *quaest.* 5. *conclus. unica.* Et novissime cum pluribus aliis Pontas verb. *Societas. cas.* 30. *per tot.* ubi mordicus hanc propugnat sententiam adducens ad id Constitutionem 45. Sixti V. incip. *Detestabilis avaritiae*, et multa alia ad rem, solvendo etiam contraria. V. infra *n.* 44.

Communior tamen, et probabilior sententia docet, talem Contractum trium Contractuum esse licitum, (*) et minime usurarium, quamvis cum eadem persona, sive simul, sive successive celebratum. Sic tenent Gabriel *in* 4. *dist.* 15. *quaest.* 11. *dub.* 10. Major *in* 4. *dist.* 15. *quaest.* 27. Valentia *disp.* 5. *tom.* 3. *quaest.* 24. *punct.* 2. Molina *de Justit. et Jur. lib.* 2. *cap.* 24. *dub.* 3. Covarruv. *l.* 2. *variar resolut. cap.* 2. *n.* 3. Tolet. *lib.* 5. *cap* 41. Bartholomaeus Medina *in Instruction.* §. 27. Garcias *de Contractib. part.* 2. *c.* 17. Ludovicus Lopez *de Contractibus lib.* 1. *cap.* 65. Navarr. *c.* 19. *n.* 225. Angelus verb. *Societas* 1. §. 17. Silvester verb. *Societas* 1. *q.* 2. Fumus verb. *Societas n.* 6. Layman. *lib.* 3. *sect.* 5. *tract.* 4. *cap.* 20. *n.* 2. Bonacina *tom.* 3. *disp.* 3. *de Contractib. q.* 5. *punct.* 1. *n.* 3. *vers. Dixi nisi*, Reginald. *lib.* 25. *cap.* 29. *n.* 396. Lugo *de Justit. et Jur. sect.* 2. *num.* 40. Reiffenstuel *Theol. Moral. Tract.* 8. *dist.* 4. *q.* 10. *n.* 134. Petrus Marchant. *Tribunal. tom.* 2. *tract.* 8. *tit.* 5. *sect.* 8. *dub.* 2. Diana *part.* 1. *tract.* 30. *de Contractib. resolut.* 8. Sporer *tom.* 2. *tract.* 6. *de Contractu societatis n.* 58. La Croix *lib.* 3. *part.* 2. *n.* 876. cum Busemb. et pluribus aliis ibi citatis. Felix Potestas *tom.* 1. *part.* 2. *n.* 2420. et alii innumeri. Et ex Jurisperitis Hostiensis *in summa tit. de Usuris* §. *In aliis autem, vers. Porro fieri potest*, Joan. Andreas *in cap. Per vestras de donation. inter Virum et Uxor.* et alii, et videtur colligi ex *l. Si non fuerint* 29. §. 1. *ff. Pro socio, l. Depositum* 1. §. 6. *ff. Depositi, c. Per vestras* 7. *de donationibus inter Vir. et Uxor. cap. Contractus* 85. *de Regul. Juris in* 6. 4

Ut justitia dicti contractus trium contractuum melius intelligatur, figuratur hic casus. Supponamus, quod Titius det Cajo mercatori mille Florenos ad negotiandum, et dicti mille Floreni Titii sint aequalis valoris cum industria Caji, et insuper quod spes lucri Judicio prudentum, et peritorum sit de 300. Florenis: In tali casu ex vi contractus Societatis debentur Titio una cum sorte 150. Floreni, qui sunt dimidium lucri prudenter sperati; At quia ad Titium spectare deberet sortis, seu capitalis periculum, ideo convenit cum Cajo, ut periculum illud, et onus omne in se suscipiat assecurando sortem, seu Capitale, pro cujus assecurationis et oneris suscepti compensatione relinquit ei majorem partem dicti lucri prudenter sperati, ita ut sola tertia pars, nempe 100. Floreni pertineant ad ipsum Titium, et aliae duae partes nempe 200. Floreni spectent ad Cajum; et quia adhuc in Titio manet incertitudo lucri spe- 5

Notae Rom. Theol.

(*) Contractum trium contractuum nullatenus esse privata auctoritate censura notandum, lubens admitterem, monitum in hoc sequens sapientissimi, ac circumspectissimi Pontificis Benedicti XIV. *lib.* 10. *de Syn. cap.* 7. Periculosum nihilominus, atque in praxi vix ab usura immunem illum pronuntiabo, ac proinde fideles deterrendos esse ab eo ineundo, ut plures praestitere Episcopi, et Synodi, optime advertit idem Pontifex *ibid.* nec diffitetur ipsemet Lucius *n.* 44 *hujus art.* His positis, divinare non valeo, cur sententiam, quae talem contractum licitum reddit, possit hic probabiliorem, et communiorem appellare. Verum hujusmodi, similesque voces non semper rectam suam praeseferunt significationem, cum a Casuistis usurpentur.

rati, ideo tertiam illam partem lucri sperati, scilicet 100. Florenos, in spe incerta vendit Cajo pro dimidio circiter, verb. gr. pro 50. vel 60. Florenis certis: Spem enim lucri capiendi, non minus quam jactum retis justo pretio vendi posse nemo dubitat, ut recte advertit Sporer *loc. cit. nu.* 59. Dicti autem tres contractus scilicet Societatis, Assecurationis, et Venditionis, sicuti secundum se sunt justi, et licite celebrati cum tribus diversis personis, ut omnes fatentur, ita etiam justi, et liciti sunt, si celebrentur simul cum eadem persona, quia nec unio, nec identitas personae, destruit substantiam Contractus. * Ceterum consentiunt omnes, *inquit Antoine in Tract. de Contractibus cap. VIII. quaest.* 3. *not.* 2. non licere hos contractus celebrare cum eo, qui non putetur ex ea negotiaturus v. gr. cum paupere, qui indiget ex illa pecunia ad suam substentationem, vel ad solvenda debita. Quia tunc non esset nisi ficta societas, quae usuram valeret, nec verus esset titulus aliquid supra sortem exigendi *.

6 Pro determinanda tamen quantitate annui lucri ex hoc contractu Societatis licite exigendi, attendenda est regula, quam ex Cardinali de Lugo tradit Sporer *loco cit. num.* 60. nempe quod lucrum certum, quod Socius conferens Capitale exigere potest, debet esse ita moderatum, ut attento Capitali, quod confert, et spe lucri, quod potest esse ex tali negotiatione, juste compensetur periculum, quod alter socius subit per assecurationem Capitalis, et certi annui lucri, quod dare promittit. Unde fit, quod aliquando vix quatuor, tria, aut duo certa exigi possint pro 100. collatis, quando scilicet secundum rectum judicium prudentum, et peritorum mercatorum negotiatio suscepta non valde lucrosa est; Econtra autem 6 7. immo et 8 certa juste exigi possunt pro 100 collatis, quando secundum dictum rectum judicium prudentum, et peritorum mercatorum negotiatio suscepta est adeo notabiliter lucrosa, ut alter socius ex remanente sibi lucro sufficienter satisfactus censeatur pro onere, et periculo, quod subit ratione praedictarum assecurationum, nempe Capitalis, et certi annui lucri: et ita Bonacina *disp.* 3. *de Contractibus qu.* 3. *proposit.* 13. cum supposuisset licite posse exigi 5 pro 100. *ibid. n.* 6. recte addit, in Societate trium contractuum plus posse exigi, quando negotiatio majus lucrum affert.

7 Unde, istis notatis, adducitur fundamentum hujus sententiae desumptum ex *l. Si non fuerint* 29. §. 1. *ff. Pro socio*; ubi praecise dicitur: « ita coiri societatem posse, ut nullius partem damni alter sentiat, lucrum vero commune sit. Hoc autem non potest fieri, nisi assecurando Capitale, et lucrum certum, ut explicat Glossa *ibid. vers. Damnum est*, ita ut nullum remaneat periculum damni subeundi. ' Huic legi videtur obstare eadem lex §. 2. ubi expresse prohibetur, quo minus contrahatur societas, in qua alter damnum, alter vero lucrum sentiat; sed respondetur casum esse longe diversum, nam casus de quo in §. 1. supponit, omne lucrum ad unum spectare, damnum vero ad alterum; sed §. 2. statuitur, ut quis deducto damno lucrum sentiat, sive deducatur pacto, sive consuetudine, sive arbitrio boni viri *.

Et favet etiam *cap. Ad vestras* 7. *donationibus inter virum, et uxorem*, ubi Innocentius III. praecepit, ut dos uxoris, cujus maritus prodigus vergebat ad inopiam, daretur mercatori ad lucrum, quod dictus Pontifex non praecepisset, nisi supposuisset fuisse licitum sortem dotis praecipuam salvam praestare apud Mercatorem suscepturum huius summae periculum, et intermedio tempore soluturum foenus aequum, et honestum compensando se quaestu, quem Societas pareret, ibi: « Mandamus quatenus dotem assignari faciatis eidem sub ea, quam potest, cautione praestare, vel saltem alicui Mercatori committi, ut de parte honesti lucri dictus vir onera possit Matrimonii sustentare ». 8

Accedit ratio, quia in illo contractu servatur justitia commutativa, cum, ut supponitur, assecuratio Capitalis, et venditio lucri incerti fiant justo pretio; ergo est justus, et licitus: Sicuti enim fit justo pretio cum diversis personis, ita etiam cum eadem; quandoquidem personarum diversitas non mutat pretia rerum, nec variat rationem contractus: adeoque si talis triplex contractus celebratus cum diversis personis licitus est, et non usurarius, ita etiam si celebretur cum eadem persona. 9

Nec valet dicere, quod si tale Capitale pereat, debeat perire ipsi conferenti, qui illius adhuc est verus Dominus cum quaelibet res Domino suo pereat. Non valet, inquam, quia hoc verum est regulariter loquendo, ac secluso speciali pacto, quo quis periculum rei alienae sponte in se suscipit: Alias secus. Quamvis enim in simili Commodatarius, vel Depositarius regulariter non teneatur de casu fortuito, quo res commodata, vel deposita absque sua culpa periit; Secus tamen si praecesserit pactum de praestando caso fortuito, textu expresso *in cap. Cum gratia* 1. *De Commodato, et cap. Bono fides* 2. *de Deposito*. Contractus enim ex conventione legem accipere dignoscuntur; *cap. Contractus* 85. *de Regul. Jur. et l. Depositum* 1. §. 6. *ff. Depositi*. 10

Nec valet instare, quod Sixtus V. in allegata Constitut. 44 incip. *Detestabilis avaritiae*, damnavorit omnes pactiones, quibus cavetur, ut Capitale salvum maneat, sive contrahatur ad certum, sive ad incertum lucrum. Non valet, inquam, quia, ut referunt Comitolus *lib.* 3. *Respons. Morol. quaest.* 12. *nu.* 3. et ex ipso Card. de Lugo idem Sixtus V. de sensu Bullae interrogatus, respondit, se in ea voluisse solom prohibere in Contractibus Societatis illas injustas pactiones, quas Classici Doctores condemnarent; Et sic etiam asseveraverunt Patri Tuccio eximiae praeclarissimae 11

Societatis Jesu Theologo, Cardinalis Sanctae Severinae, et Cardinalis Toletus, qui jussu Sixti V. dictam Bullam coadiderunt. Accedit Rota *in Romana Societatis* die 3. *Junii* 1602. *coram Coccino Decano*, ubi censuit, dictam Bullam comprehendere solum casus usurarios do jure communi, additis tamen majoribus poenis: quam decisionem refert Flavius Cherubinus *in Compendio Bullarii schol.* 1. *ad dictam Bullam* 43. *Sixti V.* Tum quia Lessius *loc. cit. num.* 33. apud la Croix *loc. cit. num.* 876. *vers. Has rationes*, et alii apud Card. de Lugo *loc. cit. num.* 37. dicunt Sixtum V. solum prohibuisse hujusmodi pactiones, quando apponuntur ex vi solius Societatis, non tamen quando Societati adjungitur alius contractus, quo socius propter pretium justum suscipit in se periculum Capitalis assecurando illud, vel emit spem incerti, offerendo pro illo partem minorem certam; Nec S. Thomas, S. Antonin. et Sanctus Bernardinus Senensis citati pro contraria Sententia, si bene perpendantur, habent aliquid in re contra istam sententiam, ut ponderando eorum verba recto advertit Doctissimus Rosignoius praestantissimae Religionis S. Pauli decollati, *de contractibus contract.* 3. *disquisit.* 6 §. 17. *num.* 8.

12 Hactenus dicta procedunt etiam de societate animalium adjecto pacto assecurationis, ita ut possit tradi Rustico, seu Pastori certus numerus pecorum, ovium, vaccarum, et hujusmodi eum communi participatione fructuum, sed cum hoc, quod periculum non ad dantem, sed ad accipientem spectet, ut scilicet teneantur pro pereuntibus totidem substituere, et adhuc annuam pensionem solvere, sed minorem, quam alias deberet, ut sic fiat justa, et aequalis compensatio pro illo onere imposito, et suscepto, diminuendo scilicet tantum de lucro respectu conferentis, quantum importat onus periculi, quod suscipit ille, cui conferuntur. Sic Lessius *lib.* 2. *cap.* 25. *dub.* 5. Molina *loc. cit. disp.* 503. Layman *loc. cit. num.* 4. Spurer *loc. cit. nu.* 60. et ipso teste Communis aliorum contra paucos: Et ratio est, quia in tali contractu Societatis nulla proprie intervenit usura, cum unica sedes usurae sit mutuum. In tali autem contractu cum tali pactu nullum proprie intervenit mutuum, nec formale, nec virtuale, cum non transferatur dominium rei collatae in recipientem, uti reperitur de ratione mutui, quandoquidem per mutuum proprie transfertur dominium rei mutuatae in mutuatarium, adeoque etc. Tum quia mutuum consistit in rebus non frugiferis, sed usu absumendis, ut pecunia, frumentum, vinum, et hujusmodi. In dicto autem contractu dantur res frugiferae, adeoque pars fructuum pro eis juste exigi potest, non obstante tali pacto; Dummodo tantum diminuatur de lucro, seu de ipsa parte fructuum respectu conferentis, quantum importat onus periculi, quod suscipit ille, cui conferuntur.

Antequam ulterius progrediamur, videndum quomodo contrahatur societas, et de variis societatis speciebus. Et quidem primo ad contrahendam societatem, nihil praeter consensum contrahentium requiri, exploratum est. Quare « societatem coire et re, et verbis, et per nuntium posse, dubium non est » *l.* 4. *ff. pro socio*. Saepius haec lex societatis contractui adjicitur; ut quis certam partem in societate ferat; quod si non fuerint partes societati adjectae aequas eas esse constat, quin rem mutet, ut quis duas, alter tres partes habeat. *l.* 29. *ff. eod.* Quod locrum si contrahentes noluerunt partem certam cuique socio competentem definire, possunt eam relinquere arbitrio boni viri, licet hic unus ex sociis sit, *l.* 6. *l.* 76. *l.* 78. *l.* 79. *l.* 80. *ff. eod.* Sed in societate hoc modo coita observandum est, quod « si societas coita sit ex his partibus, quas Titius arbitratus fuerit, si Titius antequam arbitraretur, decesserit, nihil agit, nam idipsum actum est, ne aliter societas sit, quam ut Titius arbitratus sit ». *l.* 75. *ff. eod.* Interdum etiam contractui societatis adjiciuntur leges circa tempus, quo duratura sit, incipiet, aut finietur. Nam « societas coiri potest vel in perpetuum, idest dum vivunt, vel ad tempus, vel ex tempore, vel sub conditione » *l.* 1. *ff. eod.* Quod si coiretur societas duratura in aeternum, nulla ipso jure esset societas *l.* 70. *ff. eod.* Diximus societatem sub conditione contrahi posse, quod nunc ita obtinuit, at vero antiquitus quaestio fuit vel maxime discussa. Hujus controversiae rationem affert *Cujacius*. Cum contractus societatis, saltem universorum bonorum singuli jure dominium rerum, quae conferuntur, transferant; fingebatur in ea intervenisse mancipatio: porro mancipatio nec diem, nec conditionem recipit, ideo ex istorum sententia non poterat societas sub conditione coiri. At Justinianus omnem penitus diremit quaestionem statuens « societatem contrahi posse non solum puro, sed etiam sub conditione: voluntates etenim legitime contrahentium omni modo conservandae sunt » *l.* 6. *Cod. pro socio*.

Quoad vero diversas societatis species, easdem enumerat Ulpianus *l.* 5. *ff.* pro *socio*. « Societas contrahitur sive universorum bonorum, sive negotiationis alicujus, sive vectigalis, sive etiam rei unius ». His alia etiam addi potest societas, nempe universorum, quae ex quaestu veniunt, quae longe differt a priori omnium bonorum societatis specie In omnium bonorum societate non requiritur necessario, ut omnes socii aequalem partem conferant, cum qui minus confert, opera sua supplere possit, *l.* 5. *ff. pro socio*. Contracta societate, omnia sociorum bona illico communicantur, licet specialiter non intervenerit traditio, quae semper praesumitur. *l.* 1. §. 1. *l.* 2. *ff. eod.* Ab universali communione unice excipiuntur nomine debitorum, quae cum cohaereant personae, non communicantur. *l.* 3. *ff. eod.* Quod attinet ad ea, quae socii post contractam societatem ac-

quirunt, ea quidem non ipso jure societati quaeruntur, sed ea socius, ex quacumque causa acquisiverit, conferre tenetur. *l.* 3. §. 1. *l.* 52. §. 16. *l.* 73. *et l.* 74. *ff. eod.* Quin etiam dos, quam uni ex sociis uxor ejus attulit, societati acquiritur, cum sua tamen causa, scilicet, ut ex ea sustineantur onera matrimonii. *l.* 65. §. 16. *l.* 66. *ff. eod.* Intellige tamen socium omnia bona, et lucra conferre debere, modo ex justa, et legitima causa procedant. Nam si ex illegitima, ut ex furto, rapina, maleficio, adulterio, et similibus, non tenetur conferre, sicuti nec alii socii tenentur damna pro his rependere, si tamen non permiserunt, ut communicarentur lucra illicita. *l.* 52. §. 17. 18. *l.* 53. *l.* 54. *l.* 55. *l.* 56. *l.* 57. *et l.* 59. *ff. eod.* Quoad onera vero, quae ferre cogitur societas, sciendum est, aes alienum cujusque socii ad societatem pertinere. Item ad hujus societatis onus spectabit quidquid ad suos, familiaeque suae necessarios usus unusquisque ex sociis erogabit. *l.* 73. §. 1. *ff. eod.* Idem dicendum etiam de dotibus filiarum, cum ex necessitate dentur, circa quas plures excitat, et resolvit quaestiones Papinianus *in l.* 81. *ff. eod.* tum circa constitutionem, tum circa solutionem, quae ideo videnda est, cum non modo locum habere possit in societate omnium bonorum, sed etiam in aliis societatibus, si in his conventum sit, ut dotes filiabus sociorum, sumptibus societatis constituantur.

Societas universorum, quae ex quaestu veniunt, contrahi intelligitur, cum societas simpliciter contrahitur: Ita docent Ulpianus et Saulus in *l.* 7. *l.* 8. *et l.* 13. *ff. pro socio.* Inter quaestus recensentur etiam, et in hanc societatem conferri debent stipendia militiae, et salaria. *l.* 52. §. 8. *ff. eod.* Verum in hac societate socius non tenetur conferre haereditates, donationes, cujusque generis sint, legata, et alia hujusmodi. Cum enim haec a merito personali, vel naturali debito alicujus procedant, in quaestu esse non videntur, ideo in hanc societatem non veniunt, *l.* 9. *l.* 10. *l.* 11. *l.* 71. §. 1. *ff. eod. l.* 45. §. 2. *ff. de acquir. hered.* E contra vero societas haec non tenetur pro aere alieno sociorum, nisi in communem arcam pecuniae versae sint. *l.* 82. *ff. pro socio.*

Tertia societatis species est cujuslibet honestae negotiationis. In hac societate si quae pecuniae, aut res ad exercendam negotiationem destinentur societati, non statim atque destinatae sunt, communes fiunt, sed tunc demum cum reipsa collatae fuerint. *l.* 8. in *princ. et* §. 1. *ff. eod.* Huic porro societati acquiritur omnis quaestus, qui ex illa negotiatione proficiscitur, non autem is, quem aliunde socii faciunt. *l.* 52. § 9. *ff. eod.*

Ab hac societate non valde dissimilis est societas vectigalium, quae a praecedente in hoc tantum differt, ut morte unius ex sociis non solvatur, quod proprium est hujus societatis tantum, sed duret inter superstites, quin etiam ut haeres defuncti in societatem succedat, si ita ab initio conventum fuit, quod infra de solutione societatis indicabimus.

Quinta societatis species est societas rerum certarum, vel unius rei, puta unius praedii. *l.* 2. *Cod. pro socio. l.* 3. §. 2. *ff. eod. tit.* In societate unius rei quemadmodum et in societate unius negotiationis, illud demum lucrum, vel damnum confertur, quod propter illam rem contingit. *l.* 52. §. 6. *ff. eod.* Insuper socius illud lucrum non confert, quod dumtaxat propter suam partem sentit. *l.* 63. §. 6. *ff. eod.*

Superest, ut aliquid attingamus de jure sociorum circa societatem. Socius portionem, quam in rebus communibus habet, in quemlibet transferre potest. *l.* 3. *et l.* 4. *Cod. de com. rer. alien.* Absit tamen quod quis ex sociis plus parte sua alienare possit, licet omnium bonorum societas sit. *l.* 68. *ff. pro socio.* Quinimmo socius non modo potest portionem suam tantum alienare, sed neque valet aliquid in re communi jure dominii agere invito altero, ut si quis aedificare velit invitis aliis, ei non permittitur. *l.* 28. *ff. de com. divid. l.* 27. §. 1. *ff. de servit. urb. praed. l.* 11. *ff. si servit. vindic.* Notandum tamen, quod licet quis ex sociis impediri possit, quo minus in fundo communi aedificet, non tamen cogi potest ad demoliendum opus jam factum, nisi, absente socio, ad laesionem ejus aedificaverit. *l.* 28. *ff. com. divid. vers. sed etsi.*

Socius non potest suis sociis alium socium adsciscere citra eorum consensum, et si quid damnum sentiat societas ob hunc socium adscititium, ipse tantum praestabit, nulla habito respectu utilitatis, quam socius hic attulerit societati, nisi demum caeteri etiam socii consenserint, ut hic socius adscititius in societate admitteretur. *l.* 19. *l.* 21. *l.* 23. in *princ. et* §. 1. *l.* 24. *l.* 25. *l.* 26. *ff. pro socio. Nam socii mei socius, meus socius non est. l.* 47. § *fin. de reg. jur.*

In contractu Societatis, si quid pereat sine ul- 13
la culpa Sociorum, damnum censetur commune: *Communis*, per text. in *l. Cum duobus* 52. §. 4. *ff. Pro socio.*

Si autem quid pereat culpa lata, vel levi unius 14
Socii, tenetur solus talis socius ad ipsum damnum, Socius enim tenetur versus Socios de dolo, culpa lata, et levi, non tamen levissima: *Communis.* Et quidem quod teneatur de dolo, evincitur aperte ex §. *Socius* 9. *Instit. de societate, leg. Cum duobus* 52. §. 2. *et* 3. *ff. Pro socio*, cum similibus. Quod teneatur Socius de culpa lata, habetur clare ex *cit.* §. *Socius* 9. *Instit. de societate, leg. Non ob eam* 25. *et. l. Socius* 72. *ff. Pro socio*, cum similibus. Quod teneatur Socius etiam de culpa levi, demonstrat manifesta ratio, quia Contractus Societatis est ex illis, qui conferunt ad utrisque contrahentis utilitatem; In istis autem contractibus contrahens tenetur, nedum de dolo, et culpa lata, sed etiam de levi, textu expresso *in l. Si ut certo* 5. §. 2. *ff. Commodati.*, *l. Contractus*

23. *ff. de Regul. Juris*, cum similibus, adeoque etc. Quod autem non teneatur Socius de culpa levissima, habetur clare ex cit. §. *Socius* 9. *institut. de societate*: ubi expresse sic dicitur: « Culpa autem non ad exactissimam diligentiam redigenda est », quod expresse habetur etiam *in cit. l. Socius* 72. *ff. Pro socio*, ibi: » Culpa autem non ad exactissimam diligentiam redigenda est ».

15 Ex dictis infertur primo, quod, si res tradita in Societatem, fuerit furto sublata defectu debitae custodiae, teneatur ille, cui data fuerat, illam compensare, nec damnum sit commune utrique: *Communis*, per text. in *l. Cum duobus* 52. §. 1. 2. *et* 3. *ff. Pro socio*.

16 Infertur secundo, quod non solum teneatur Socius ex dolo, culpa lata, et levi in ordine ad damnum ex ea secutum, sed etiam in ordine ad lucrum cessans, et damnum emergens: *Communis*, claris textibus *in leg. Cum duobus* 52. §. 11. *ff. Pro socio, et l. Socium* 60. *ff. eod.*

17 Infertur tertio, quod ex culpa etiam levi alicujus ex Sociis teneantur etiam heredes ejusdem delinquentis ad compensationem alteri ex Sociis faciendam: *Communis*, claris textibus *in l. Heres* 40. *ff. Pro socio, et leg. Verum* 63. §. 8. *ff. eod.* ubi expresse dicitur: « In heredem quoque socii pro socio, actio competit, quamvis heres socius non sit, licet enim socius non sit, attamen emolumenti successor est.

18 Expensae, quae fiunt causa Societatis, debent esse communes, et solvendae sunt ex communi pecunia Societatis: *Communis*, textu expresso in *l. Cum duobus* 52. §. 15. *ff. pro socio cum similibus*.

19 Hinc si ex necessitate Societatis aliquis ex Sociis proficiscatur in alias regiones, et sumptus longe majores faciat, quos non faceret domi se continens, debet ex bonis Societatis quo ad illos compensari: *Communis*, textu expresso in *cit. l. Cum duobus* 52. §. 15. *ff. Pro socio*, cum similibus.

20 An autem deducendae sint expensae illae, quas dictus Socius domi fecisset, si allo propter Societatem non fuisset profectus? Variant Doctores. Detrahendas enim esse defendunt Major *in* 4. *dist.* 15. *quaest.* 47. Angelus verb. *Societas n.* 12. Silvest. v. *Societas* 1. *quaest.* 12. Filliuclus *tractat.* 8 *cap.* 3. nu. 73. Gama *decis.* 213. Rosignol. *de Societate contract.* 7. *praenot.* 13. *num.* 5. *vers. Limita quarto*, et alii hac ducti non spernende ratione Jure suffulta, quod expensas, quas Socii in rebus suis privatis faciunt, vel facere deberent, ex suo solvere debent, *l. Cum duobus* 52. §. 15. *et* 16. *ff. Pro socio*. Non esse autem detrahendas sustinent Lessius *lib.* 2. *cap.* 25. *dub. ultim. nu.* 35. Azorius *lib.* 9. *cap.* 5. *quaest.* 8. Reginaldus *lib.* 25. *cap.* 27. *nu.* 395. Layman *loc. cit. n.* 5. Bonacina *loc. cit. punct.* 4. *num.* 3. Reiffenstuel *loc. cit. num.* 145. Navarr. *Manual. cap.* 17. *nu.* 285. et alii, hac ducti ratione, quod Jura praescribentia expensas hujusmodi faciendas esse de bonis Societatis, absolute loquuntur sine ulla restrictione, ut patet ex *cit. l. Cum duobus* 52. §. 15. *et* 16. *ff. Pro socio*, et similibus. Quod autem lex non distinguit, neque nos distinguere debemus, *cap. Quia circa* 22. *de Privileg. et l. de pretio* 8. *ff. De Publiciana in rem actione*; Accedit praxis, et consuetudo, quae est optima Legum interpres; *leg. Si de interpretatione* 37. *ff. de Legibus*; c. *Cum Dilectus* 8. *de Consuetudine*, quae ubi vere adsit, est servanda, *argum. cap. Cum tanto* 11. *de consuetudine*.

Conveniunt tamen omnes, quod non essent solvendae ex bonis Societatis expensae illae, quae inutiliter, et irrationabiliter fierent in conviviis, aliisque rebus non necessariis, istae enim cum non cederent in bonum Societatis, nec de bonis Societatis, sed de bonis propriis eas inutiliter, et irrationabiliter facientis essent solvendae. Cum justum non sit, ut quod pro se inutiliter consumitur, in aliorum perniciem transfundatur; Peccata enim suos debent tenere Auctores; *l. Sancimus* 22. *Cod. de Poenis*, c. *Quaesivit* 2. *De his quae fiunt a majori parte Capituli*. Nec debet alteri per alterum iniqua conditio inferri, *leg. Non debet* 7. *ff. de Regul. Jur. cap. Non debet* 22. *de Regul. Juris in* 6. 21

Si Socius aliquis absque sua culpa, etiam levi, ex causa, seu ratione Societatis damnum incurrit, quia v. g. ad merces comparandas profectus in latrones incidit, qui eum vestibus, et pecunia etiam propria spoliaverunt, vel se, aut servum ejus vulneraverunt, et proinde ad se, vel servum curandum multas fecit expensas, tales expensae solvendae sunt ex pecunia Societatis: *Communis*, textu expresso in *cit. l. Cum duobus* 52. §. 9. *ff. Pro socio*, cum similibus. 22

Dicitur autem notanter: *absque sua culpa etiam levi*, quia secus esset dicendum, si dictus socius ex sua culpa in tale damnum incidisset, v. g. pergendo contra expressam consociorum prohibitionem per viam periculosam, latronibus obsessam, provocando alium rixis, in quibus fuit vulneratus, et hujusmodi: *Communis, argum. cit.* l. *Cum duobus* 52. § 4. *in fine*, ibi: « Nam sicuti lucrum, ita damnum quoque commune esse oportet, quod non culpa socii contingit », ubi nota ly « quod non culpa socii contingit »: ex quibus verbis stat clarum, quod non debeat esse commune damnum, quod culpa Socii contingit ut *ibid.* 18. ibi: « Si ob maleficium suum, ipsum tantum damnum sentire debere ». Socius enim tenetur, ne dum de dolo, et culpa lata, sed etiam de culpa levi *per Jura adducta supra num.* 13. Tum quia justum non est, ut Societas damnum patiatur ex culpa alicujus Socii. Peccata enim suos debent tenere Auctores; l. *Sancimus* 22. *Cod. de poenis*, *cap. Quae sicut*, 2. *De his quae fiunt a majori parte Capitulis*; Et rem, quae culpa caret, in damnum vocari non convenit, ut expresse statuitur *in cap. Cognoscentes* 2. *de Constitutionib.* Nec debet ali- 23

quis alterius odio praegravari, textu expresso in *cap. Non debet* 22. *de Regul. Jur. in* 6. *leg. Non debet* 74. *ff. De Regul. Jur.*

24 Dicitur etiam notanter *Ex causa, seu ratione Societatis*, quia damna proprie, quae Socius aliunde incurrit, v. g. quia iter ad proprium commodum arripuit, et inde a Latronibus pecunia, et rebus fuit spoliatus, seu vulneratus fuit, vel ob privatas inimicitias, seu rixas fuit vulneratus, et hujusmodi, non debent Societati imputari, sed ipsi soli: *Communis*, textu expresso *in l. Socium qui* 60. §. 1. *ff. Pro socio*, *et* concordat *cit. l. Cum duobus* 52. §. 18. ibi: « Si ob maleficium suum, ipsum tantum damnum sentire debere ».

25 Societas finitur, seu dissolvitur quatuor praecipuis modis, scilicet ex Personis, ex Rebus, ex Voluntate, et ex Actione, textu expresso in *leg. Verum est* 63. §. 10. *ff. Pro socio*, ibi: « Societas solvitur ex Personis, ex rebus, ex voluntate, ex actione; ideoque sive homines, sive res, sive voluntas, sive actio interierit, distrahi videtur Societas ». Et concordant *l. Societatem* 4. *et leg. Actione* 65. *ff. eodem*, *et Institutione de Societate* §. 4. 5. 6. 7. 8.

26 *Ex personis* dissolvitur Societas per mortem naturalem unius Socii, quamvis Societas cum pluribus contracta fuerit, et plures supersint, *cit. leg. Societatem* 4. *l. Verum* 63. §. 10. *et leg. Actione* 65. §. 9 *ff. Pro Socio*, *et* §. *Solvitur* 5. *Institut. de Societate*. Nisi enim in coeunda Societate aliter convenerint Socii, heres socii defuncti non succedit, cum censeatur electa industria personae, textu expresso in *cit. leg. Actione* 65. §. 9. *ff. pro Socio*, et *cit.* §. *Solvitur* 5. *Institut. de Societate*; Immo Pomponius docet, « adeo morte unius socii dissolvi societatem, ut nec ab initio pacisci possimus, ut heres etiam succedat societati ». *l.* 59. *ff. Pro socio*, cui cohaeret etiam Ulpianus in *l.* 35. *ff. eod.* Unde heres socii defuncti non succedit in locum ejus, nisi novo consensu ineatur societas; *leg. Nemo potest* 35. *et l. Plane* 37. *ff. Pro socio.*

* Non ita accidit in societatibus vectigalium, quae, uno defuncto, manet inter superstites, « sed ita demum si pars defuncti ad personam heredis ejus adscripta sit, ut heredi quoque conferri oporteat. Quod ipsum ex causa aestimandum est. » *l.* 59. *vers haec ita. ff. pro socio.* Et quidem ipso jure citra ullam conventionem. In hoc consistit, ut inquit Janus a Costa *ad instit.* §. 5. *de societate*, prima differentia hujus societatis, a reliquis societatibus, quae, ut supra notavimus, morte unius socii solvuntur, nec durant inter superstites nisi ita convenerit post mortem ipsius socii. Quin etiam in societate vectigalium heres defuncti in societatem succedet, sed ita demum si haec lex societati dicta sit, ut pars defuncti ipsi adscriberetur, idest ut in societatem in parte defuncti succederet. Valet enim haec conventio in societate vectigalium, et haec est secunda differentia, in qua differt e ceteris societatibus, in quibus talis conventio non admittitur, ut supra monuimus. Vide Janum a Costa *loc. cit.* Ceterum, ut observat doctissimus Scultingius, quamvis ex speciali lege hujus societatis possit heres defuncti cogere socios, ut ipsum adsciscant in socium pro parte defuncti, et vicissim ipse ab eis cogi possit, non tamen fit ipso jure socius, sed dum fuerit adscitus. *l.* 63. §. 8. *ff. pro socio.* Est tamen casus, in quo haec etiam societas solvi poterit per mortem unius ex sociis, ut colligitur ex superius citata lege 59. per haec verba. « Quid enim si is mortuus sit, propter cujus operam maxime societas coita sit? aut sine quo societas administrari non possit ». Possunt enim esse justae causae, cur neutrum fieri debeat, et tunc nec durare debet societas inter superstites. Item possunt esse causae, cur, manente societate, pars defuncti non debeat adscribi haeredi, puta quia non est idonea persona, et tunc quidem non poterunt cogi alii socii ad hunc heredem adsciscendum.

Quod diximus, morte socii solvi societatem, hanc limitationem recipit, scilicet « si integris omnibus manentibus, alter decesserit, deinde tunc sequetur res, de qua societatem coierunt, tunc eadem distinctione utemur, qua in mandato, ut si quidem ignota fuerit mors alterius, valeat societas; si nota, non valeat. *l.* 65. §. 10 *vers. quod si ff. pro socio.* Puta duo coierunt societatem ad rem emendam, uno ex his mortuo, alter qui mortem ignorat, rem emit, valebit societas poteruntque socius, et heres socii mortui invicem egere pro socio, quasi emptio facta esset vivo socio.

Quamvis autem morte unius socii solvatur societas, heres nihilominus socii mortui in omnia hujus jure, quae ex ante gestis pendent, succedit: *l.* 40. *et l.* 65. §. 9. *vers. sed quod ff. pro socio.* illud denique observandum est, quod quamvis ad heredem socii non transeat, nihilominus si novus intercedat consensus, potest continuare societas. *l.* 37. *ff. eod.* *

Et istud extenditur etiam ad mortem Civilem 27
alicujus ex Sociis, qualis censetur incurri per exilium, et Professionem Religiosam; *argum. cit. Juribus*, *et* §. *Minor* 2. *Instit. de capitis diminutione*; Cum enim censeatur electa in Societate industria personae, et ignoretur qualis future sit industria heredis Exulis, seu Professi, non potest ipse heres in ejus locum succedere, nisi novo consensu ineatur societas, *cit. l. Nemo potest* 35. *et l. Plane* 37. *ff. Pro socio.*

Item dissolvitur societas per maximam, et me- 28
diam capitis deminutionem, non per minimam; textu expresso *in cit. l. Verum* 63. §. 10 *ff. Pro socio*, ibi: « Intereunt autem homines quidem maxima, aut media capitis deminutione, aut morte ».

Quid autem, et quotuplex sit capitis deminu- 29
tio, habetur in *Institut. de capitis deminutione in princip.* ibi: « Est autem capitis deminutio pro-

prii status mutaiio : Eaque tribus modis accidit: Nam aut maxima est capitis deminutio, aut minor (quam quidem mediam vocant), aut minima. Et §. 1. expresse dicitur : « Maxima capitis deminutio est, cum aliquis simul et Civitatem, et libertatem amittit, quod accidit in his, qui servi poenae efficiuntur atrocitate sententiae ; Vel libertis, ut ingratis erga Patronos condemnatis : Vel his, qui se ad pretium partecipandum venundari passi sunt ». Et §. 2 sic : « Minor, sive media capitis deminutio est, cum Civitas amittitur, libertas vero detinetur, quod accidit ei, cui aqua et igni interdictum fuerit. Vel ei qui in Insulam deportatus est ». Et §. 3. sic : « Minima capitis deminutio est, cum Civitas retinetur, et libertas, sed status hominis commutatur ; quod accidit in his, qui cum sui juris fuerint, coeperunt alieno Juri subjecti esse, vel contra : Veluti si filius familias a patre emancipatus fuerit, est capite deminutus ». Et §. 4. sic : « Servus autem manumissus capite non minuitur, quia nullum caput habuit ». Et § 5. sic : « Quibus autem Dignitas magis quam status permutatur, capite non minuuntur, et ideo a Senatu motos capite, non minui constat ». * Ceterum societatem permanere licet filius familias a patre emancipatus sit, vel qui sadrogatus sit, docent Ulpianus et Paulus *in l.* 58. §. 2. *et l.* 65 §. 11. *ff. Pro socio*. Notandum quoad adrogatum, quod licet post adrogationem in societate continuet, societas tamen ad adrogatorem non transit, ut habet idem Paulus *in cit. l.* 65. §. 11. *in princ.* *

30 *Ex rebus* dissolvitur Societas, quando sors capitalis periit in totum, vel conditionem ita mutavit, ut non amplius sit in commercio hominum, quia v. g. facta est Religiosa, et Deo consecrata, *cit. lege Verum* §. 10. ibi : « Res vero, cum aut nullae relinquantur, aut conditionem mutaverint ; Neque enim ejus, quee jam nulla sit, quisquam socius est, neque ejus, quae consecrata. . . sit ».

31 Item Societas dissolvitur publicatione bonorum, *cit. l. Verum* §. 10. ibi : *Publicatave sit* ; et *cit l. Actione* 65. §. 12. *ff. eod.* ibi : « Publicatione quoque distrahi societatem diximus : quod videtur spectare ed universorum bonorum publicationem, si socii bona publicentur, nam cum in ejus locum alius succedat, pro mortuo habetur, et §. *Publicatione* 7. *Instit. de Societate*, ubi habentur fere eadem verba.

32 Item Societas dissolvitur per cessionem bonorum, cum quis aere alieno, et aegestate oppressus bonis suis cedit, §. *Item si quis* 8. *Instit. de societate*, ibi: « Si quis ex sociis mole debiti praegravatus bonis suis cesserit, et ideo propter pubblica, aut privata debita substantia ejus veneat, solvitur societas », et *cit. l. Societatem* 4. *ff. pro socio*, juncta Glossa *ib. verb. Egestate* : ubi expresse dicit : « Ut si quis ex sociis bonis cesserit ». * His addi etiam potest l. 65. §. 1. *ff. eod.* quae sic habet: « bonis a creditoribus venditis, distrahi societatem Labeo ait ». *

Ex voluntate dissolvitur Societas per renunciationem, textu expresso *in cit. l. Verum* §. 10. ibi : « Voluntate distrahitur societas renunciatione »: Intellige tamen per renunciationem, seu consensum mutuum omnium Sociorum ; alias vero, si unus solummodo renunciat, ipse quidem a se liberabit socios suos, se vero non liberabit ab ipsis, quando Societatis interfuit, non dirimi tunc Societatem, textu expresso *in cit. l. Actione* 65. §. 3. *cum seq. ff. Pro socio*, et concordat §. *Manet* 4. *Instit. de societate.* 33

Item finitur Societas finita negotiatione, textu expresso *in cit. lege Actione* §. 10. ibi : « Item si alicujus rei societas sit, et finis negotio impositus, finitur societas » ; et §. *Item* 6. *Institut. de Societate*, ibi: « Item si alicujus rei contracta societas sit, et finis negotio impositus est, finitur societas ». 34

Ex actione dissolvitur Societas, Judicis Judicio, et auctoritate, idest quando, excitata inter socios controversia, per Judicem dirimitur per dissolutionem contractus ; *l. Actione* 65. *in principio ff. Pro socio*, ibi : « Hoc ipso, quod Judicium ideo dictatum est, ut Societas distrahatur, renunciatam societatem, sive totorum onerum, sive unius rei societas coita sit ». 35

Item actione dissolvitur Societas per stipulationem, idest per novationem, seu delegationem, quando unus Socius, non renuente, sed potius altero acceptante, obligationem suam, quam contraxit versus ipsum in celebratione contractus, in tertiam personam transfundit, quam delegat, vel unam in alteram obligationem commutat, *cit. leg. Actione in principio*, ibi : « Actione distrahitur, cum aut stipulatione, aut judicio mutata sit causa societatis ». 36

Item actione dissolvitur Societas, quando Socii non inscii separatim agere incipiant, et unusquisque eorum sibi negotiatur, textu expresso *in lege Itaque* 64. *ff. Pro socio*, ibi : « Itaque cum separatim socii agere coeperint, et unusquisque eorum sibi negotiatur, sine dubio Jus societatis dissolvitur ». 37

Item actione dissolvitur societas, quando ipsa actio perit, textu expresso in *cit. l. Verum* 65. §. 10. *ff. Pro socio*, ibi: « Ideoque sive homines, sive res, sive voluntas, sive actio interierit, distrahi videtur societas ». 38

Perit autem actio temporis conventi lapsu, id- 39
est actione finitur Societas, finito tempore ad So-
cietatem constituto, textu expresso *in cit. l. Actio-*
ne §. 6. ibi : « Quod si tempus finitum sit, libe- 40
rum est recedere, quia sine dolo id fit ». Item
perit actio per sententiam Judicis ; *arg. cit. Jur.*
supra num. 34. Item per novationem, seu dele-
gationem. *argum. cit. Jur. supra num.* 35.

Finita, seu dissoluta Societate, divisio bonorum, seu lucri provenientis debet fieri inter So- 41

cies ad aequalitatem juxta proportionem illius, quod quisque contulit in Societatem, ita ut, si aequalem pecuniam, vel industriam contulerint, aequale lucrum recipiant, et si inaequalem contulerint pecuniam, vel industriam, inaequale etiam ad proportionem lucrum reportent: *Communis*, per text. in l. *Si societatem* 6. *ff. Pro socio*, ibi: « Si societatem (mecum) coieris, ea conditione, ut partes societatis constitueres, ad boni viri arbitrium ea res redigenda est, et conveniens est viri boni arbitrio, ut non utique ex aequis partibus socii simus. Veluti si alter plus operae, industriae, pecuniae in societatem collaturus sit »: et in leg. *Si non fuerint* 29. *ff. eod.* ibi: « Si vero placuerit, ut duas partes, vel tres habeat, alius unam, an valeat? Placet valere, si modo aliquid plus tulit societati, vel pecuniae, vel operae, vel cujuscumque alterius rei.... Quod ita demum valebit (ut et Sabinus scribit), si tanti sit opera, quanti damnum est. Plerumque enim tanta est industria socii, ut plus societati conferat, quam pecunia. Item si solus naviget, si solus peregrinetur, pericula subeat solus ». Et concordat §. *De illa* 2. *Instit. de societate.*

42 Finita, seu dissoluta Societate attenta natura contractus, si alter ex sociis contulit rem, seu pecuniam, et alter suam meram industriam, et operam non majoris valoris dictae pecuniae, seu rei, capitale est restituendum ei, a quo datum est, et solum lucrum dividendum: Abbas *consil.* 77. *col.* 2. Bolognetus *in Apostil. ad cons.* 99. *Joan. de Anan.* Lapus *allegat.* 94. *num.* 3. S. Thomas 2. 2. *quaest.* 78. *art.* 2. *ad* 5. Silvester verb. *societas* 1. *qu.* 20. Angelus verb. *societas* §. 17. Sotus *lib.* 6. *de Justit. quaest.* 6. *art.* 1. *in fine*, Navarrus *in Enchirid. cap.* 17. *num* 353. Lessius *lib.* 25. *dub* 20. *a num.* 15. *ad* 20. Mantica *lib.* 6. *tract.* 14. *num.* 17. Rosignol. *de societat. Contract.* 7. *num.* 3. et alii, *argum. citatis Juribus num. antecedenti*, aliis *in toto Titul. Pro socio, et titul. Familiae erciscundae, et Titul. de communi dividundo*, ubi dicitur Sociis Capitale integre reddendum, et nullibi fit mentio de Capitali dividendo. Et ratio est, quia, si Capitale esset inter dictos contrahentes dividendum, non esset aequalis utriusque contrahentis conditio. Conferens enim Capitale, non posset habere nisi Jus ad lucrum proportionatum cum amissione partis Capitalis: Conferens autem operam, et industriam haberet Jus ad lucrum etiam proportionatum, et insuper ad determinatam partem Capitalis, quod non est dicendum, adeoque etc. Tum quia, si Capitale periit, perit ipsi Conferenti, ergo si remanet, eidem remanere debet. Unde Cabassutius *Juris Canonici Theor. et prax. lib.* 6. *cap.* 13. *num.* 7. sic concludit: « His adde, Sixtum V. in Extravagante: Detestabilis avaritiae, ita sentire, sortem, finita societate, tradendam esse illi, qui eam contulit, si extat ».

43 Si finita, et dissoluta Societate, nullum sit lucrum, adhuc totum Capitale est restituendum ei, qui illud contulit, Et si capitale periit, totum ipsi Conferenti periit. Sic contra paucos fere Communis Doctorum, et signanter Cabassutius *loco cit. num.* 3. ubi inter alia requisita ad justam Societatem, hoc quartum enumerat sic expresse dicens: « Quarto, ut singuli subeant damna, et expensas pro rata quoque eorum, quae ex parte sua contulerunt, atque seorsim totam incurrant jacturam eorum, quae in sortem contulerunt, ut qui pecuniam contulit, totum pecuniae suae periculum subeat, si absque socii culpa levi, aut lata pereat; Si vero salva pecunia nihil obveniat lucri, socius alter, qui suum laborem, vel industriam, contulit, subeat solus jacturam industriae, seu laboris; pecunia vero tota ad eos redeat, qui eam contulerunt ». Et infra *num.* 7. concludit: « Si pecunia pereat, perire illi debet, qui eam contulit, ergo si supersit, eidem tradenda est, ut qui sentit onus, sentiat quoque commodum: cap. Qui sentit onus 55. de Reg. Juris, et secundum naturam est, commodum cujusque rei eum sequi, quem sequuntur incommoda », *l. Secundum naturam* 10. *ff. de Regul. Juris.*

Finita, et dissoluta Societate, si pro ipsa nihil expresse determinet Jus, et nulla inter contrahentes praecesserit justa pactio, divisio est facienda juxta probatam consuetudinem cujusque Loci, seu Regionis, quia quando nihil conventum est in Contractibus, et Jura nihil determinate praescribunt, id actum praesumitur, quod consuetum est; l. *Quod si nolit* 31. §. 20. *ff. de Ædilitio Edicto*, l. *Si prius* 17. §. 1. *ff. de aqua, et aquae pluviae arcendae.* Et hoc cum omnimode fundamento, cum consuetudo sit Jus non scriptum, seu Jus quoddam moribus utentium comprobatum, quod pro Lege suscipitur, cum deficit Lex, textu expresse in *cap. Consuetudo* 6. *dist.* 1. ibi: « Consuetudo est Jus quoddam moribus institutum, quod pro Lege suscipitur, cum deficit Lex. 44

Advertendum est circa dicta de contractu vulgo trium contractuum, quod Benedictus XIV. *de Synodo Dioecesana lib.* 4. *cap.* 50. asserit, disputari adhuc, an revera fuerit a Sixto V. peculiari Constitutione super illo edita, prohibitos talis contractus, et erudite allatis, et scite suo more ponderatis utriusque sententiae rationibus, recte concludit, quod Episcopi in Synodo a definitionibus super eo abstinere debent, sed subditos suos ab illo, utpote periculoso, dehortari. Vide ipsum *ibi*, ubi plurima egregie tradit ad rem scitu dignissima, et Rosignolum *loco* a nobis *cit.* supra, sub *num.* 10. ubi sub *num.* 5. utramque sententiam recte conciliat. 45

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

Tria hic addere libet. Primum est, quod societas jus quodammodo fraternitatis complecti dicitur; *L.* 63. *prin. ff. Pro socio.* Hinc autem va- 46

47 ria deduxere Romani Jurisconsulti. Nam infamiam minantur socio illi, qui perfide agit; *L.* 6. *ff. de*
48 *de his, qui notantur infamia*: Beneficium competentiae inter socios locum habere statuunt, qualiscumque fuerit societas; *L.* 22. §. 1. *L.* 63. *ff.*
49 *Pro socio.* Nec obstat *Lex* 16. *ff. de re Judicat.* quam corruptam esse docet *Nood in Commentar.*
50 *ad digest. tit. cit. pro socio.* In rationibus reddendis multum fidei, et jurejurando ejus, qui administravit, relinquunt, ubi de majori quantitate non est sermo; Confer *Leyser. spec.* 184. *num.* 9.

51 Alterum est, quod non aliter socius ex contractu alterius acquirit, et obligatur, quam si nomine societatis tamquam institor, et secundum normam praescriptam, seu voluntatem sociorum contraxit; *L.* 4. §. 1. *ff. de exercit. act.* si in communem arcam pecuniae versae sint *L.* 8. *ff. Pro socio.* Alias si socius proprio nomine contraxit, reliquis jus agendi contra tertium non nascitur, nec reliqui obligantur; *L.* 13. *C. Si cert. petat.* Adi *Lauterbeck. de oblig. socior. quae oritur ex conventione cum extraneo inita.*

52 Tertium demum est, quod *contractus trinus* fuit approbatur a Rota in *Lucana Pecuniaria* 21. *Januarii* 1744. §. 3. *cor. Em. Bussio*, ibi: « Quum enim hujusmodi persolutio, et immissio pecuniarum in negotium, sit contractus in dicta Civitate usitatus, et nuncupetur depositum mercantile continens trinum contractum, nempe societatis, assecurationis Capitalis, et conventionis fructuum, ex quo honestum, et limitatum lucrum retrahi valet etc. utique fructus exacti a Canonico in dicta quantitate scutorum 537. 12. reputandi amplius non erunt illicitae usurae provenientes ex credito mere pecuniario, sed legitimae obventiones conventae in dicto novo contractu, innovativo praecedentis crediti fructiferi, quae justo titulo exigi non poterant absque ullo onere, et obligatione restitutionis ».

53 Quinimo tradit supremum Tribunal in mox allegata decisione, quando initus dici queat trinus hic contractus, ut *ex* §. 4. *et plur. seq.* * De societate videndus egregius tractatus nuper editus a doctissimo advocato Zanchio, qui fuse de hac re agit. *

* *Additiones novae.*

Contractum trinum cum socio, aut sociis initum damnant Antoine in tractatu de contractibus *cap.* 8. *quaest.* 2., Cuniliati *tract.* 10. *de* 7. Decal. Praecepto *cap.* 5. §. 2. Colet in continuatione Praelectionum Theologicarum, Honoratus Tournely in tract. de contractibus *part.* 2. *cap.* 4. *concl.* 1. et alii, quos recensere longum esset. Confer Petrum Ballerinium in Appendice ad Opus ab eodem editum hoc titulo: *De jure divino, et naturali circa usuram*, *Bononiae MDCCXLVIII. Opuscul. II. cap. III.* Prae omnibus autem legendus est Daniel Concina in Opere, quod inscribitur *Usura Contractus Trini Dissertationibus Historico-Theologicis demonstrata, Romae MDCCXLVI.* Hic enim non modo omni argumentorum genere contractum istum usurarium esse pugnat, sed etiam singula, quae ab ejus Patronis, atque adeo e Lucio nostro a *num.* 7. *ad* 11. pro eodem ob usurae labe purgando afferuntur, copiose, et accurate refellit, objectaque a Sacrae Romanae Rotae Decisionibus, praesertim in *Lucana Pecuniaria*, ad quam Decisionem Additionum Auctor *num.* 52. *et seq.* provocat, petita diluit. 54

De societate autem animalium, de qua Ferraris *num.* 11. juvat hic referre, quae S. Carolus Borromaeus in Concilio I. Mediolanensi Provinciali anno 1565. Actor. *part.* 2. *cap. de Usuris* decrevit. Sunt autem hujusmodi: In societate animalium, quae inaestimata alicui dantur ad custodiam, sive ut operas praestet, omnes casus, etiam fortuiti, semper sint periculo ejus qui dederit, nisi id alterius socii dolo, vel magna negligentia accidisse constiterit. Nec fiat pactum, ut sors sit semper salva, etiam ex primis foetibus. Neve quidpiam certum, praeter sortem, ex fructibus animalium quotannis solvatur. Et in locationibus animalium, quae fiunt certo pretio, si illa absque dolo, aut negligentia ejus, qui conduxit, deteriore fiant, id semper sit damno ejus qui locarit. Si autem animalia dentur aestimata, ita ut sors danti salva sit, nihil omnino percipi possit. 55

SOCIETAS INTER FRATRES

SUMMARIUM

1. Fratres, defunctis parentibus, possunt inire inter se contractum societatis. — 2. Per hoc tamen, quod fratres habeant hereditatem, seu patrimonium indivisum, et de communi mensa vivant, non censentur strictam, et rigorosam societatem omnium bonorum iniisse. — 3. Hinc frater habens haereditatem, et patrimonium indivisum cum aliis fratribus non tenetur per hoc communicare ipsis lucrum a se acquisitum ex publici alicujus officii administratione. — 4. Item non tenetur per hoc communicare aliis fratribus lucrum acquisitum per negotiationem nomine proprio factam, quamvis cum haereditaria communi pecunia; Dummodo ratione talis negotiationis non deficiat operibus debitis communioni, et indivisioni fraternae. — 5. Intellige tamen dummodo talis frater non fuerit Tutor, aut Curator aliorum fratrum. — 6. Lucrum autem acquisitum per negotiationem nomine communi factam, est aliis communicandum. — 7. Fratres viventes ex communi mensa post obitum patris, inita societate non repetent, quae contulerunt ad communem victum. — 8. Posset autem frater, qui plus contulit, illud repetere, si non fuit prius inita societas. — 9. Excipe tamen, nisi alii fratres fuerint papilli, amentes, aut furiosi. —

10. Frater, qui, inita societate, dotavit de propriis bonis sororem, potest ab aliis fratribus compensationem repetere. — 11. Frater non habens expressam societatem omnium bonorum cum aliis fratribus, si ex bonis communibus filiam suam dotet, debet in divisione eam dotem in suam partem computare. — 12. Secus autem si habuerit dictam expressam societatem omnium bonorum. — 13. Frater habens prae aliis filios laborantes in utilitatem communionis fraternae, si non inierit cum aliis dictam expressam societatem omnium bonorum, potest exigere compensationem proportionatam dictis laboribus. Et sic frater non habens filios potest exigere ab habente filios illud plus, quod in ipsis alendis fuit consumptum, nisi tamen aliter sit conventum, aut aliud ferat legitima consuetudo. — 14. Secus autem si dicti fratres inierint inter se expressam rigorosam societatem omnium bonorum. — 15. Frater habens uxorem lucra acquirentem ex aliqua peculiari arte, aut professione, si ipsa uxor tenebat lucrum separatum, aut conjectari possit, quod noluerit societatem contrahere, non tenetur illud in divisione aliis fratribus communicare, compensato tamen defectu uxoris in aliis operibus domesticis propter exercitium talis artis, aut professionis. — 16. Sic a fortiori non tenetur frater communicare lucra acquisita ex bonis paraphernalibus suae uxoris, si ipsa uxor sibi expresse reservaverit talia lucra, aut conjectari possit, quod noluerit communicare. — 17. Secus autem si ipsa uxor, et suus vir cum ejusdem fratribus iniissent expressam societatem omnium bonorum. — 18. Ratione enim hujusmodi rigorosae societatis communicari debent quaecumque ex qualibet causa acquisita. — 19. Non obstat, quod in tali societate bona unius fratris sint multo plura bonis alterius. — 20. Ast debet adverti, quod non intelligitur contracta haec rigorosa societas, nisi fratres, seu socii specialiter, aut expresse voluntarie convenerint, quod sit omnium quorumcumque bonorum societas. — 21. Nec dici potest societas omnium bonorum illa, quae vocatur simpliciter, et comprehendit sola lucra ex quaestu. — 22. Pro quaestu intelligitur id, quod ex opere, artificio, industria, vel cura, et diligentia cujusque provenit. — 23. Unde ratione societatis simpliciter contractae non communicatur haereditas, legatum, vel id, quod est donatum. — 24. Tenetur autem frater ratione societatis simpliciter contractae communicare thesaurum inventum, sive in suo communi fundo, sive in alieno. — 25. Socius vero non frater, sed extraneus, ratione talis societatis tenetur communicare aliis sociis solum thesaurum repertum in fundo alieno, et non repertum in suo. — 26. Semper autem esset communicandus cum aliis sociis sive fratribus, sive extraneis talis ubicumque repertus thesaurus, si inter ipsos fuisset inita rigorosa societas omnium bonorum. — 27. Debitum contractum ab uno fratrum post obitum patris, est de communi solvendum, si conversum fuerit in communem utilitatem. — 28. Secus autem si conversum fuerit in solum privatum commodum contrahentis. — 29. In contentione in quem usum fuerit debitum conversum, onus probandi spectat ad illum, qui tale debitum contraxit; qui si non probet fuisse conversum in communem utilitatem, debet solvere de proprio. — 30. Et mortuo fratre, qui debitum contraxit, onus probandi fuisse tale debitum conversum in communem utilitatem spectat ad Creditorem. — 31. Delictum, seu maleficium unius fratris socii omnium bonorum non nocet aliis fratribus. — 32. Praescindendo a societate, fratres in divisione haereditatis paternae, et maternae afferre debent ad partitionem communem, quae ab ipsis viventibus acceperunt: Dummodo ipsis expresse, vel tacite per conjecturas non praesumantur donata, seu condonata. — 33. Primo igitur debet frater adducere, et computare in suam partem, pecuniam, quam pater consumpsit pro studiis ipsius, si pater apud se habebat ipsius filii bona castrensia, aut quasi castrensia. Secus autem si non habebat. — 34. Secundo, debet frater adducere libros, quos pater vivens ipsi tradidit pro studio, si sint considerabilis quantitatis, et valoris; Secus autem si tales libri essent modicae quantitatis, et pauci valoris. — 35. Et sic est dicendum de pecunia ei tradita a patre pro emendis libris, quam si in magna quantitate insumpsit in ludos, aut meretrices, tenetur computare in suam partem; Secus autem si in modica quantitate. — 36. In omni tamen casu, quo libri adducendi sint, et computandi, computari debent secundum solum valorem praesentem tempore divisionis. — 37. Tertio, debet frater adducere, quae de bonis communibus post mortem patris insumpsit in prosecutione studii incepti ante mortem patris. — 38. Quarto, debet frater adducere expensas factas in assequenda post mortem patris laurea Doctoratus. — 39. Non sunt autem computandae expensae factae ab ipsomet patre pro obtinendo Doctoratu, Dignitate, vel Beneficio filio, nisi aliter constet tacite, vel expresse de sua voluntate. — 40. Sunt tamen computandae expensae factae a patre pro obtinendis filio aliis officiis, quae vendi, et transmitti possunt ad haeredes, et posteros. — 41. Quinto, conferre debet frater secundum valorem praesentem vestes, torques, et alia ornamenta a patre tradita ipsius uxori, si adhuc extent, et sint pretiosa, et non sint necessaria ad quotidianum usum. — 42. Secus autem si non amplius extent, nec sint pretiosa, et sint necessaria ad quotidianum usum. — 43. Nec tenetur ea conferre, quamvis sint pretiosa, quoties constet patrem ea uxori donasse. — 44. Sexto, conferre debet frater munera, arrhas, et alias sponsalitias donationes a patre factas propter suas nuptias. — 45. Filius volens succedere patri, licet non teneatur conferre, quae ab ipso valide accepit donatione simplici ei facta ex mera liberalitate, tenetur tamen conferre, quae ab ipso accepit donatione, non ex mera liberalitate, sed ob causam etc. — 46. Non sunt tamen computandae in divisione expensae factae a patre occasione convivii nuptialis, celebrationis primi Sacri, Ingressus, et professionis Religiosae, vel promotionis ad Doctoratum, aut ad aliquam dignitatem, si filius non habebat bona propria. — 47. Non tenetur frater computare, quae pater illi dedit prae aliis ad cibum, vestitum, et equitatum. — 48. Nec tenetur conferre, quae a patre vivente accepit ob merita extraordinariorum obsequiorum, dummodo accepta non excedant merita. — 49. Septimo, conferre debet frater, quae pater insumpsit in ipsius liberatione a captivitate, a carcere, aut a poena ipsi pro delicto debita, si pater declaraverit esse computanda in divisione; Si autem declaraverit non esse computanda, aut non expresserit, an vellet computari, non sunt computanda. — 50. Octavo, conferre debet bona profectitia. — 51. Non tamen bona castrensia, aut quasi castrensia. — 52. Nec bona adventitia. — 53. Nono, conferre debet frater, quae accepit a patre titulo patrimonii ad Sacros Ordines, vel ad nuptias contrahendas. — 54. Non tenetur tamen conferre, si nolit succedere patri in haereditate. — 55. Decimo, conferre debet frater expensas factas a patre ad ejus bona adventitia augenda ad perpetuam notabilem utilitatem, si constet, quod pater ea fecerit animo repetendi. Et quid si dubitetur de tali animo. — 56. Sic e contra si pater notabiliter dilapidaverit bona adventitia unius filii, tenentur alii in divisione compensare.

1 Fratres, defunctis parentibus, possunt inire inter se strictum, et rigorosum contractum societatis, ita ut omnia lucra, et damna fiant communia, *Communis. Contractus enim ex conventione legem accipere dignoscuntur*, texto expresso *in cap. Contractus* 85. *de Regulis Juris in* 6. *et in l. Contractus* 23. *ff. de Regul. Juris*, ibi: « Nam hoc servabitur, quod initio convenit: Legem enim contractus dedit.

2 Per hoc tamen, quod fratres habeant hereditatem, seu patrimonium indivisum, et de communi mensa vivant, non censentur talem strictam, et rigorosam societatem iniisse; *l. Cum duobus* 52. §. 6. *ff. Pro socio; l. Ex parte* 39. §. 3. *ff. Familiae erciscundae* cum similibus, Bartolus *in l. si patronus* 4. *Cod. Communia utriusque judicii*, Azorius *part.* 3. *lib.* 9. *cap.* 59. Filliucius *tract.* 38. *cap.* 6. *quaest.* 6. *num.* 145. Silvester verb. *Peculium* 2. *qu.* 4. Bonacin. *de contractibus disp.* 3. *quaest.* 6. *punct.* 7. *num.* 2. Rosignol. *de societate contract.* 7. *praenot.* 37. *num.* 1. et alii passim; Et ratio est, quia ad contrahendam strictam, et rigorosam societatem, qua omnia lucra, et damna communia fiant, requiruntur verba, aut signa aperte indicantia talem contractum societatis, cum de natura talis strictae, et rigorosae societatis requiratur, quod sit conventio duorum, vel plurium aliquid pretio aestimabile conferentium pro negotiatione aliqua bonesta ad commune lucrum pro portione rerum contributarum inter socios dividendum, *l. Societatem* 4. *l. Societate* 5. *l. si societatem* 6. *ff. Pro socio, et Institut. tit.* 26. *de societate*, adeoque etc.

3 Hinc frater habens hereditatem, seu patrimonium indivisum cum aliis fratribus non tenetur per hoc communicare aliis fratribus lucrum a se acquisitum ex publici alicujus officii administratione, quia, nisi aliter sit expresse conventum, indivisio hereditatis, seu patrimonii, et consequenter societas ex ipsa indivisione proveniens inter fratres se extendit solum ad bona hereditaria, et ad lucra ex illis provenientia. Non vero ad alia bona, et lucra aliunde fratribus obvenientia, uti sunt bona acquisita donatione, hereditate, dignitate, officio, seu industria non debita tali fraternae societati, seu divisioni; *l. Cum duobus* 52. §. 6. *ff. Pro socio, l. Cui muneris* 12. *ff. de muneribus, et honoribus*, cum similibus Azorius *cit. cap.* 19. *qu.* 4. Filliuc. *loc. cit. num.* 136. Silvester *loco cit. qu.* 20. Bonac. *loco cit. num.* 2. Rosignol. *loco cit. num.* 4. et alii.

4 Item frater habens hereditatem indivisam cum aliis fratribus, non tenetur per hoc communicare aliis fratribus lucrum acquisitum per negotiationem nomine proprio factam, quamvis cum hereditaria communi pecunia; Dummodo ratione talis negotiationis non deficiat operibus debitis communioni, et indivisioni fraternae, quia tunc esset communicandum aliis fratribus pro parte correspondente operibus debitis tali communioni, et indivisioni fraternae: *l. Qui aliena* 8. *Cod. si quis alteri, vel sibi, l. si patruus* 4. *Cod. communia utriusque judicii, l. Titium, et Maevium* 47. §. 6. *ff. de administrat. Tutor.* cum similibus Bald. *in l. si pecunia* 1. *Cod. si quis alteri, vel sibi*, Silvester *loco cit. qu.* 17. *et* 18. *Rosignol. loco cit. num.* 17. *et* 19. et alii.

Intellige tamen dummodo dictus frater non fuerit Tutor, aut Curator aliorum fratrum, quia tunc lucrum acquisitum per negotiationem cum communi hereditaria pecunia factam, licet nomine proprio, et non communi, est communicandum aliis fratribus; *l. Si Tutor, vel Curator* 2. *ff. Quando ex facto Tutoris, vel Curatoris*, Silvester *loco cit. quaest.* 18. Baldus in *l. si pecunia* 1. *Cod. si quis alteri vel sibi, et in l. Si ut proponis* 8. *Cod. de rei vindic.* et alii. 5

Lucrum acquisitum ab uno ex fratribus per negotiationem factam cum communi hereditaria pecunia nomine communi, debet etiam communicari aliis fratribus: *Communis.* Et ratio clara est, quia quod fit de communi, et nomine communi, est commune. 6

Commanentibus simul pluribus fratribus post obitum patris, si unus de suis bonis castrensibus, aut quasi castrensibus, aut aliunde suis aliquid in communem victum impenderit, non potest illud repetere, si inter ipsos fuerit prius inita societas ad communem victum: Baldus *in l. Cum duobus* 52. *ff. Pro socio;* Silvester *loco citat. quaest.* 22. Azorius *cit. cap.* 19. *vers. Sexto quid dicendum*, Rosignol. *loc. cit. num.* 4. et alii: Et ratio est quia, stante tali societate, non habetur consideratio ad illud plus ab ipso fratre in communi victu impensum, cum societatis jure intelligatur consumptum, *cap. Si duo fratres tit.* 12. *lib.* 2. *Feudorum.* Tum quia cum illud plus impenderit in illis usibus, ad quos inita est societas, praesumitur illud donasse, nisi aliter se expresserit, adeoque non potest illud repetere. 7

Posset autem dictus frater illud plus repetere, si non fuerit prius inita societas cum aliis fratribus; Sic citati Doctores, et alii. Et ratio est quia nullo jure, nec titulo naturalis pietatis obligatur unus frater ad alendos alios fratres de suo, quando isti, ut in hoc casu supponitur, habent ex bonis communibus quantum sufficit ad suam honestam sustentationem, adeoque potest illud plus impensum repetere; *l. Nesennius* 34. *ff. de negotiis gestis.* 8

Excipe tamen, nisi alii fratres fuerint pupilli, amentes, aut furiosi, quia in tali casu, quamvis non fuerit inter ipsos inita societas, non posset dictus frater illud plus impensum repetere, nisi ante impensionem protestatus fuerit, se nolle illud plus gratis impendere, seu donare. Sic doctores citati *supra num.* 7. et alii. Et ratio est, quia, seclusa tali protestatione, illud plus impensum per 9

dictum fratrem in communem victum fratrum pupillorum, amentium, aut furiosorum praesumitur gratis datum, seu condonatum, adeoque illud repetere nequit, *c. l. Nesennius* 34. *ff. de negotiis gestis.*

10 Frater, qui inita societate cum aliis fratribus, dotavit de propriis bonis castrensibus, vel quasi castrensibus sororem, quam etiam alii fratres dotare tenebantur, potest pro rata, ab aliis compensationem repetere: Bartolus *in lege Si patruus* 4. *Cod. Communia utriusque judicii*, Azorius *loc. cit. cap.* 19. *qu.* 5. Filliuc. *tract.* 38. *cap.* 7. *n.* 146. Bonacina *loc. cit. n.* 8. at alii. Et ratio est, quia talis frater utiliter gessit negotium aliorum fratrum, adeoque potest ab ipsis pro rata compensationem repetere.

11 Frater habens cum aliis fratribus hereditatem indivisam, et sic solum societatem simpliciter, et non expresse contractam societatem omnium bonorum, si ex bonis communibus filiam suam dotet, debet in divisione bonorum eam dotem in suam partem computare; Speculator in *tit. de Judic.* §. *Sequitur vers. Quid si unus*, Bart. in l. *Si patruus* 4. *Cod. Comm. utriusq. judicii*, Silvester *loc. cit. quaest.* 20. *cir. fin.* Azorius *loc. cit. cap.* 19. *vers. Quin*, Rosign. *loco cit. disquis.* 4. §. 9. *num.* 4. cum aliis ibi citatis. Et ratio est, quia, cum non est inita inter fratres expressa societas omnium bonorum, omnes expensae factae de haereditate communi, et indivisia in utilitatem unius dumtaxat, debent ipsi soli imputari. Unde cum talis dos fuerit arogata in utilitatem dumtaxat ilius fratris, qui tamquam pater tenebatur dotare suam filiam de bonis propriis, si eam dotavit de communibus, tenetur eam in suam partem computare; *arg. l. In hoc judicium* 14. *ff. Communi dividundo*, cum similibus

12 Si autem dictus frater nedum habuerit cum aliis fratribus hereditatem indivisam, at solum societatem simpliciter, sed etiam expresse contraxerit cum ipsis rigorosam societatem omnium bonorum, et debitorum, tunc talis dos est extrahenda ex bonis communibus absque eo quod teneatur postea ipsam in suam partem computare; Silvester *loc. c. q.* 28. cum Baldo ibi allegato, Azorius *loco cit. c.* 19. *vers. Nono quaeritur*, Rosignol. *loco cit. praenot.* 27. *num.* 6. et alii per text. *in* l. *Si socius pro filia* 81. *ff. Pro socio.* Et ratio est, quia ratione hujusmodi societatis omnia bona, lucra, commoda, debita, damna, et pericula fiunt communia fratribus sic sociatis; l. *Ea vero* 3. *et* l. *Cum duobus* 62. §. 8. *ff. Pro socio*, adeoque unius frater debet alteri contribuere, ut filiam dotet, sive pro contrahendo Matrimonio, sive pro ingredienda Religione, et sic de similibus aliis expensis faciandis. Tum quia in hujusmodi societate talis censetur intervenire conventio; Contractus autem ex conventione Legem accipere dignoscuntur, textu expresso *in cap. Contractus de Regulis juris* in 6. *et* l. *Contractus* 23. *de Regulis juris.*

13 Hinc frater habens prae aliis filios aptos ad laborem, et re ipsa laborantes in commodum, et utilitatem communionis, et indivisionis fraternae, si non inierit cum aliis fratribus expressam societatem omnium bonorum, potest in divisione (nisi aliter sit conventum, aut aliud postulet legitima consuetudo) exigere stipendium proportionatum labori praestito a suis filiis, cum labor sit pretio aestimabilis, et dignus sit operarius mercede sua, *Luc. cap.* 10. *num.* 7. *Matth. cap.* 10. *num.* 10. Et sic etiam frater non habens filios potest in divisione (nisi aliter sit conventum, aut aliud ferat legitima consuetudo) exigere a fatre habente filios illud plus, quod in ipsis alendis fuit consumptum: Navarrus *cap.* 17. *num.* 161. Bartolus, Baldus, et alii apud Felicium *cap.* 13. *num.* 91. *et cap.* 27. *num.* 64. *et* 71. Bonacina *loc. cit. punct.* 7. *num.* 7. cum aliis ibi allegatis. Et ratio clara est, quia sicuti habens filios laborantes in utilitatem communionis, et indivisionis fraternae potest in divisione exigere stipendium proportionatum eorum labori, ita alter non habens filios potest in divisione exigere ab habente filios illud plus, quod in ipsis alendis fuit consumptum juxta dicta *supra num.* 11.

14 Si vero dicti fratres inierint inter se expressam rigorosam societatem omnium bonorum, et debitorum, nec habans filios laborantes posset in divisione exigere stipendium pro tali labore, nec alter carens filiis posset exigere sumptus factos in alendis filiis alterius fratris per dicta, et jura adducta *supra num.* 12.

15 Frater habens uxorem lucra acquirentem exercitio alicujus artis, seu mercaturae, vel quia esset obstetrix, aut Chirurgica, etc. si ipsa uxor lucrum separatum tenebat, aut ex aliis conjectari posset, quod societatem contrahere nolebat, non tenetur in divisione illud lucrum aliis fratribus communicare, sed ipsa uxor teneatur solum arogare viro, et aliis ejusdem fratribus tantum lucri, quantum secundum judicium boni viri corresponderet operibus communibus, et obsequialibus a mulieribus suae conditionis in domo fieri solitis, quibus ipsa propter exercendam talem artem, aut professinnem defecisset, quia cum ipsa teneatur talia officia, et obsequia praestare ex vi sui status, et conditionis, si non praestet ob acquirendum aliud lucrum, debet ex illo lucro illa compensare: Silvester *loco citat. quaest.* 32. cum aliis ibi allegatis, Rosignol. *loco cit. disquisit.* 4. §. 10. *num.* 2. *et* 3. et alii.

16 Sic a fortiori non tenetur frater in divisione communicare aliis fratribus lucra acquisita ex bonis paraphernalibus, seu extradotalibus suae uxoris, si ipsa uxor sibi expresse reservaverit talia lucra, aut ex aliis conjecturis appareat voluisse ipsa sibi reservare, et nullatenus aliis communicare. Nec obstat, quod dictus frater habens ex commissione suae uxoris administrationem talium bonorum paraphernalium. lucra inde provenientia in

sumpserit in communem utilitatem, quia per hoc
non censetur, quod voluerit aliis fratribus com-
municare, sed donare, cum non sit verisimile,
quod voluerit talia lucra auferre sibi, et suis filiis,
et dare alienis; Unde si ipse insumpsit in utilita-
tem communionis fraternae, potest in divisione
ea ab aliis fratribus exigere, quia quidquid solus
expendit de suo in re communi (nisi aliud sit
conventum, aut ex conjecturis constet) potest in
ejus rei divisione repetere; *l. In hoc judicium* 14.
ff. Communi dividundo.
17 Secus autem esset dicendum, si ipsa uxor, ei
suus vir cum ejusdem fratribus iniissent expres-
sam rigorosam societatem omnium bonorum, et
dicta lucra acquisita ex suis artificiis, vel ex suis
bonis paraphernalibus fuissent insumpta in com-
18 munem utilitatem dictae societatis; Quia ratio-
ne hujusmodi rigorosae societatis communicari de-
bent quaecumque ex qualibet causa acquisita, vi-
delicet ex labore, opera, industria, negotiatione,
donatione, legato, hereditate; *l. Ea vero* 3. *ff.*
Pro socio. Item quaecumque obveniunt ex bonis
castrensibus, vel quasi castrensibus; *leg. Cum duo-
bus* 52. §. 8. *ff. Pro socio.* Et generatim omnia
acquisita ex quolibet jure, titulo, vel causa, ac
omnia debita contracta, damna, et impensae; *leg.
Cum duobus* 52. §. 19. *ff. Pro socio*, ibi: « So-
cium universa in societatem conferre debere, Ne-
ratius ait, si omnium bonorum socius sit »; et
concordat *lex Ea vero* 3. §. 1. *ff. eod.* ibi: « Cum
specialiter omnium bonorum societas coita est, et
tunc hereditas, et legatum, et quod donatum est,
aut quaque ratione adquisitum communioni ad-
quiretur », juncta *leg. Si societatem universarum*
19 *fortunarum* 73. *ff. eod.* Nec obstat, quod in tali so-
cietate bona unius fratris sint multo plura bonis al-
terius, quia ut patet ex adductis juribus, est pro-
prium, et peculiare hujus rigorosae societatis, quod
omnia cunctorum sociorum bona communicentur.
20 Ast debet adverti, quod non intelligitur contracta
haec rigorosa omnium bonorum societas, nisi fra-
tres, seu socii specialiter et expresse inter se volun-
tarie convenerint, quod sit omnium quorumcum-
que bonorum societas; *l. Ea vero* 3. *ff. Pro socio.*
21 Nec dici potest societas omnium bonorum illa,
quae vocatur societas simpliciter, quia societas
simpliciter, nisi inter fratres, seu socios fuerit
expresse conventum, quod sit omnium bonorum,
intelligitur solum contracta, ut sit universorum,
quae veniunt ex quaestu, hoc est si quid lucri ex
emptione, venditione, locatione, conductione
descendit, textu expresso in *l. Coiri societatem*
22 7. *ff. Pro socio.* Pro quaestu autem intelligitur
id, quod ex opera, artificio, industria, vel cura, et
diligentia cujusque provenit; *l. Quaestus* 8. *ff.*
23 *Pro socio.* Unde ratione societatis simpliciter con-
tractae non communicatur hereditas, legatum, vel
si quid donatum est, quia haec veniunt ex carita-
te, liberalitate, vel alia causa, et non ex quaestu,
l. Nec adjecit 9. *ff. Pro socio.*

Tenetur autem frater ratione societatis simpli- 24
citer contractae communicare cum aliis fratribus
thesaurum inventum, sive in suo communi fun-
do, sive in alieno, quia aliqua sua opera, indu-
stria, diligentia, vel labore illum quaesivit, sic-
que talis thesaurus ex quaestu venire videtur, *ar-
gument. citat. leg. Quaestus* 8. *Digest. Pro socio.*
Socius vero non frater, seu extraneus, tenetur 25
ratione talis societatis simpliciter contractae com-
municare cum alteris sociis solummodo thesaurum
repertum in fundo alieno propter adductam ratio-
nem; Non tamen thesaurum repertum in suo fun-
do, agro, vel domo, quia tunc periode esset, ac si
rem suam amissam invenisset, aut nesciens ubi
esset, postea reperisset: Sic expresse Azorius *loc.
cit. cap.* 17. *vers. Octava*, et alii. Semper autem 26
esset communicandus cum aliis sociis sive fratri-
bus, sive extraneis talis ubicumque repertus the-
saurus, si inter ipsos fuisset inita rigorosa socie-
tas omnium bonorum, per dicta, et jura adducta
supra num. 18. juncta l. *Si societatem universa-
rum fortunarum* 73. *ff. Pro socio.*

Notae Rom. Theologi.

Ut scias dominium, quod inventores in thesaurum acquirunt, hanc ex P. Gabriele Antoine *de Just. et Jure cap.* 2. exhibere placuit doctrinam: Jure naturali et gentium thesaurus totus est inventoris; nam quae nullius sunt, fiunt jure naturali et gentium primi occupantis. Thesaurus autem nullum habet dominum; nam definitur in jure: « Vetus quaedam depositio pecuniae, cujus non extat memoria, ut jam Dominum non habeat »: *L.* 31. *ff. De acquir. rer. Dom.* Ubi per pecuniam intelliguntur quaevis opes mobiles, ut vasa, gemmae, annuli, catenae aureae etc. Dicitur autem vetus depositio: nam si non sit vetus, non censetur thesaurus, sed res inventa, quae Domino, et in ejus defectum, ejus heredibus restitui debet: qui si cognosci nequeant, impendi debent in usus pios, quia sunt bona incerta; « Si quis autem vel lucri causa, vel metus, vel custodiae, condiderit sub terra, non est thesaurus, cujus etiam furtum fit »: *L. Nunquam ff. de acquir. rer. dom.*

Jure tamen civili communi obligante in conscientia, haec statuta sunt de thesauro. 1. Thesaurus totus est illius, qui eum in proprio fundo reperit; *Instit. de rer. dom.* Si tamen arte magica ibi inventus sit, totus pertinet ad fiscum, saltem post sententiam judicis. 2. Qui fortuito thesaurum in fundo alieno reperit, est dominus dimidii, alterum vero dimidium tenetur ante sententiam judicis tradere Domino speciali fundi, sive sit princeps, sive privatus, *ex Instit. de rer. divis.* quae dispositio non est poenalis, sed definitiva proprietatis rerum. 3. Thesaurus de industria quaesitus in fundo alieno sine consensu Domini, totus est Domini; l. *unica Cod. de Thes.* Varii tamen putant, inventorem non teneri, ante sen-

tentiam judicis tradere nisi dimidium, ob haec verba legis ex ea parte poenalis; *Totum locorum domino reddere compellatur.* 4. Si Thesaurus invenlatur in platea, foro vel via publica, juxta multos dividi debet cum fisco, juxta alios totus est inventoris. In his vero sicut in aliis spectandae sunt speciales locorum leges, vel consuetudines, et servandae. Sic in Gallia thesaurus in alieno fundo repertus, in tres partes aequales dividi debet, quarum una sit inventoris, altera Domini fundi, tertia Dynastae, seu alterius justitiarii, vel Regis, si solus in loco sit altus justitiarius. Thesauri vero a Domino fundi inventi media pars est inventoris, alia Dynastae, vel Regis. Immo circa hoc variae sunt in variis provinciis consuetudines.

Responsio Auctoris.

Circa dominium, quod inventores in thesaurum acquirunt, ultra ea, quae hic trado, Ego alia quamplura tradidi jam in verb. *Dominium art.* 3 *a n.* 26. *ad* 45. inclusive, ubi cum assistentia juris, et doctorum assignavi, quando, et quomodo ab inventoribus in thesaurum dominium acquiratur, et quando non. Vide ibi multa ad rem.

27 Debitum contractum ab uno fratrum post obitum patris, est de communi solvendum, si conversum fuerit in communem fratrum utilitatem: *Communis*, per textum in *l. Omne aes* 27. *ff. Pro socio*, *l. Si hi* 1. *l. Quod si* 3. *ff. De in rem*
28 *verso*, *cum similibus.* Si autem tale contractum debitum conversum fuerit in solum privatum commodum contrahentis, non esset de communi solvendum: *Communis*, textu expresso in *l. Jure societatis* 82. *ff. Pro socio* cum similibus, et facit *l. Non debet* 74. *ff. de Regul. juris*, *et cap. Non de-*
29 *bet* 22. *de Regul. juris in* 6. In contentione inter fratres in quem usum fuerit debitum conversum, onus probandi spectat ad illud, qui tale debitum contraxit: qui si non probet fuisse conversum in communem utilitatem, debet ex suo solvere, quia in tali contentione alii fratres sunt veluti rei in judicio, et qui debitum contraxit, est Actor: Actori autem incumbit probare, quod si non probet, reus absolvitur; *l. Qui accusare* 4. *Cod. de edendo; l. Actor* 23. *Cod. de probation. l. Ei* 2. *ff. de*
30 *probat.* Et mortuo fratre, qui contraxit debitum in contentione inter creditorem, et reliquos fratres debitores, onus probandi tale debitum fuisse conversum in communem ipsorum utilitatem spectat ad creditorem uti Actorem, propter dicta, et jura adducta numero antecedenti. Sic in universum Rosignol. *loco cit. disquisit.* 4. §. 7. cum aliis ibi allegatis.
31 Delictum, seu maleficium unius fratris socii omnium bonorum, non nocet aliis fratribus; *l. Cum duobus* 52. §. 2. *et* 28. *ff. Pro socio.* Unde si talis frater delinquens condemnetur propter delictum, seu maleficium ad poenam, solvere debet de suis, et non de bonis societatis, textu expresso *in cit.* § 18. ibi: « Si ob maleficium suum, ipsum tantum damnum sentire debere ». Et ratio est, quia sicuti societas non est inita de lucris provenientibus ex culpa, ut ex furto, homicidio, adulterio, perjurio, *cit. l. Cum duobus* 52. §. 17. *et l. Quod autem ex furto* 53. *ff. Pro socio*, ita neque censetur inita de damnis, quae frater delinquens sentire debet in poenam, *cit. l. Cum duobus* 52. §. 3. *et* §. 18. *ff. Pro socio.*

Praescindendo a societate inter fratres jure novo *in l. Ut liberis* 17. *Cod. de Collationib. Authent. Ex testamento*, *Cod. eod. titul. Auth. de Triente*, *et semisse* §. *Illud quoque collat.* 3. statutum est, quod ipsi in divisione hereditatis paternae, et maternae adducant ad partitionem communem, quae ab ipsis viventibus acceperunt, dummodo ipsis expresse, vel tacite per conjecturas non praesumantur donata, seu condonata. Et hic in specie assignantur ea, quae in partitione hereditatis adduci debent, vel non. 32

Primo igitur in divisione cum reliquis fratribus debet alter frater adducere, et computare in suam partem pecuniam, quam pater consumpsit pro studiis ipsius, si pater apud se habebat ipsius filii bona castrensia, vel quasi castrensia. Colligitur ex *l. Filius a parte* 18. *ff. de petitione hereditatis*, et ex *l. si parte* 7. *Cod. de dotis promissione.* In tali enim casu praesumendum est, quod pater administratorio nomine egerit de dictis bonis ipsius filii, et noluerit insumptam pecuniam condonare in praejudicium aliorum filiorum, cum ille haberet de propriis bonis sufficientia ad dicta studia; Secus autem si pater non haberet apud se ulla filii bona, quia in tali casu praesumendum est, quod pater eam pecuniam contulerit ut absolutus dominus, et liberaliter donaverit; *l. Quae pater* 32. *ff. Famil. ercisc.* Molina *tom.* 2. *disp.* 239. Lopez 2. *par. c.* 2. *concl.* 3. Silvester *loco cit. qu.* 8. cum Baldo ibi allegato, Rosign. *loc. cit. praenot.* 27. *n.* 7. *et* 13. Bonac. *loco cit. punct.* 7, §. *unic. n.* 7. Navarr. Vasquez, Sa, Zechio ibi citatis, et aliis passim. 33

Secundo, debet frater adducere in partitionem cum reliquis fratribus juxta dicta *num. antec.* libros, quos pater vivens ipsi tradidit pro studio, si sint considerabilis quantitatis, et valoris: Molina, Lopez, Zachius, Tuschus, et alii citati, et secuti a Bonacina *loc. cit. n.* 9. quia in tali casu non est praesumendum, quod pater voluerit illos ipsi donare, cum ex hac donatione magna consurgeret inaequalitas inter fratres; Secus autem si tales libri essent parvae quantitatis, et pauci valoris, quia in tali casu adesset praesumptio de liberali paterna donatione. Et sic dicendum est de pecunia ei tradita a patre pro emendis libris, quam si in magna quantitate insumpsit in ludos, aut meretrices, tenetur computare in suam partem; Secus autem si in exigua quantitate, quia circa hanc exiguam quantitatem, quamvis pater prae- 34 35

sumatur invitus quoad modum, non tamen quoad substantiam, sicque potius praesumitur, quod pater voluerit illam ei condonare, quam ut ipsam in suam partem computaret, Navarrus, Molina, Zechius, Vasquez, Lopez, et alii allegati, et se-
36 cuti a Bonacina *loc. cit. num.* 10. In omni tamen casu, quo libri adducendi, et computandi sint, computari debent secundum valorem, quem habent tempore divisionis, et non secundum valorem, quem habuerunt: Glossa *in l. Illud* 29. *Cod. de Collat. in V. Ponderat.* Rosignol. *loco cit. num.* 15. et omnes alii allegati *supra num.* 34.

37 Tertio, debet frater adducere in partitionem, quae de bonis communibus post mortem patris insumpsit in prosecutione studii incepti ante mortem patris, quia factum per patrem viventem inceptum in favorem alicujus ex filiis, non obligat heredem, nisi quatenus erat obligatus; *l. Et si filius* 15. *ff. de munerib. et honoribus*, *l. Si filia* 20. §. 6. *ff. Familiae erciscundae*, *l. Honores* 7. §. 2. *ff de decurionibus*. Pater autem non erat obligatus ad expensas in prosecutione studii dicti filii: Silvester *loco cit. qu.* 11. cum Bartolo ibi allegato, Rosignol. *loc. cit. n.* 8. et alii.

38 Quarto, computare debet frater expensas factas in assequenda post mortem patris laurea Doctoratus, quia Doctoratus est novus actus distinctus ab ipso studio, *l. Si servus legatus* 108. §. 5. *ff. de Legatis* 1. Nec alii fratres ad ipsas expensas tenentur: Silvester *loco cit. qu.* 11. *in fine*, cum
39 Baldo ibi citato, Rosignol. *loc. cit. n.* 9. Azorius *loc. cit. c.* 19. *vers. Octavo*, et alii. Non sunt autem conferendae expensae factae ab ipsomet patre pro obtinendo doctoratu, dignitate, vel beneficio, nisi aliter constet tacite, vel expresse de voluntate dicti patris, *l. Hic titulus* 1. §. 16. *ff. de Collat, bonorum*, Bartolus *ibid.* Silvester *loco cit. quaest.* 26. Bonacina *loco cit. num.* 15. et
40 alii. Sunt tamen conferendae expensae factae a patre pro obtinendis filio aliis officiis, quae vendi, et transmitti possunt ad posteros, et heredes, *l. Illud* 40. *Cod. de Collationib.* Covarruv. 3. *par. variar. cap.* 19. *num.* 4. Molina *loco cit. disp.* 241. cum Bartolo, et Gomezio *ibi cit.* Bonacina *loc. cit. num.* 17. cum aliis ibi allegatis, et alii apud Vasquez *in Opusc. de testamentis cap.* 7. *dub.* 9. Et ratio est, quia haec Officia censentur bona profectitia, adeoque in divisione sunt conferenda quoad pretium, seu aestimationem illorum.

41 Quinto, conferre debet frater secundum valorem praesentem vestes, torques, et alia ornamenta a patre tradita ipsius uxori, si adhuc extent, et sint pretiosa, et non sint necessaria ad quotidianum usum, *arg. l. Illud*, seu *Id vestimentum* 25. *ff. de peculio*. Et ratio est, quia illa non praesumuntur ei a patre donata, sed ad solum usum concessa, *l. Mortis suae causa* 53. *ff. de donatio-*
42 *nibus inter virum; et uxorem*. Non debet autem frater ea conferre, si non amplius extent, nec sint pretiosa, et sint necessaria ad quotidianum usum. Et ratio est, quia recipiens non tenetur compensare concessa ad usum, si post usum non remaneant, nec minus si remaneant, si non sint pretiosa, et sint necessaria ad quotidianum usum, tenetur ea conferre, quia in ordine ad ista currit justa praesumptio, quod pater ea donaverit uxori filii, et a principio tenuit donatio inter socrum, et nurum, *l. Ex anno* 15. *ff. de donationibus inter virum et uxorem*, *l. si dos* 85. *ff. Ad leg. Fal-*
cid. Item nec tenetur frater ea conferre, quamvis 43
sint pretiosa, quoties constat, patrem ea nurui, seu respectivo ejus uxori donasse, nam illa essent de libero dominio ipsius uxoris; cum a principio tenuerit donatio inter socrum, et nurum per jura mox adducta, juncta *l. Filius* 5. *ff. de dotis collatione*, Silvester *loc. cit. quaest.* 12. Sanchez *lib.* 6. *de Matrimon. disput.* 25. Rosignol. *loc. cit. n.* 12. Navarrus *cap.* 17. *n.* 116. Bonacina *loco cit. n.* 12. et alii passim.

Sexto, conferre debet frater munera, arrhas, 44
et alias sponsalitias donationes a patre factas propter suas nuptias, quia censentur donationes factae ob causam matrimonii, sicuti censetur facta dos;
l. Ut liberis 17. *Cod. de collationibus*. Filius enim 45
volens succedere patri, licet non teneatur conferre, quae ab ipso valide accepit donatione simplici ei facta ex mera liberalitate, ut patet ex *leg. Illud* 20. *circa finem Cod. de collationibus*, tenetur tamen conferre quae ab ipso accepit donatione non ex mera liberalitate, sed ob causam, verbi gratia ob nuptias, ob dotem, ob susceptionem ordinum, ob ingressum Religionis, et hujusmodi per *cit. leg. Illud*, cum similibus; cum donata ob causam de sua natura conferri debeant, ex quo praesumantur tradita in compensationem legitimae: Vasquez *l. cit. dub.* 6. Emmanuel Sa, verb. *Hereditas n.* 43. Bonacina *loc. cit. n.* 13. Sanchez *cit.*
disp. 25. cum pluribus aliis ibi allegatis. Non sunt 46
tamen computandae in divisione expensae factae a patre in convivio ob nuptias filii, seu occasione primi Sacri celebrati, aut ingressus, et professionis Religiosae, vel promotionis ad doctoratum, aut ad aliquam dignitatem, si filius non habeat bona propria, quia tales expensae pertinent ad rationabilem administrationem bonorum patris, et ad alimenta filiis debita, nec magis censentur factae ob filium, quam in honorem ipsius patris: Molina *tract.* 2. *disp.* 238. *vers. de expensis*, cum Bartolo, Gomezio, et aliis ibi allegatis, Tuscus *concl.* 417. Vasquez *loc. cit. dub.* 6. *n.* 46. Sa, *loc. cit. n.* 43. Bonacina *loco cit. n.* 11. cum aliis
ibi citatis. Nec tenetur frater in divisione com- 47
putare quae pater illi dedit prae aliis ad cibum, vestitum, et equitatum, quia stat rationabilis praesumptio, quod pater illa liberaliter ei donaverit, seu condonaverit: Navarr. *c.* 18. *n.* 160. Vasquez
loco cit. dub. 8. *n.* 155. Bonacina *loco cit. n.* 8. et 48
alii. Nec tenetur frater conferre quae a patre vi-

vente accepit ob merita extraordinariorum obse-
quiorum ; dummodo accepta non excedant meri-
ta; *l. Si pater* 34. *ff. de donationibus*, Molina *disp.*
223. Navarr. *cap.* 17. *n.* 144. *et* 145. Silvester
verb. *Donatio* 2. *qu.* 7. Vasquez *loc. cit. dub.* 10.
n. 163. Bonac. *loc. cit. n.* 18. cum aliis ibi alle-
gatis.
49 Septimo, conferre debet frater, quae pater in-
sumpsit in ipsius liberatione a captivitate, a car-
cere, aut a poena ipsi pro delicto debita, si pater
declaravit esse computanda in divisione : Pater
enim licet teneatur alere filium, non tamen tene
tur cum gravamine aliorum filiorum innocentum
ipsius delinquentis delicta solvere : si autem de-
claraverit non esse computanda , aut non expres-
serit, an vellet computari, non sunt computanda
in divisione, quia tunc praesumi debent ex pater-
na pietate condonata, cum non sit addenda afflic-
ctio afflicto , *cap. Cum percussio* 7. *qu.* 1. *cap.*
Ex par. 5. *de Clerico aegrotante ;* Dummodo ta-
men pater non habeat bona propria ipsius filii:
Tuscus *conclus.* 417. Vasquez *loc. cit. dub.* 8. *n.*
155. Navarrus *cap.* 17. *num.* 165. Bonacina *loco*
cit. n. 19. cum pluribus aliis ibi allegatis.
50 Octavo, conferre debet frater bona profectitia,
quia horum bonorum dominium pertinet ad pa-
trem ; §. 1. *Institut. Per quas personas cui ac-*
51 *quiritur*. Non debet tamen conferre bona eastren-
sia , aut quasi castrensia , quia horum dominium
absolute pertinet ad filium ; *leg. Castrensi* 11. *ff.*
de castrensi peculio, *leg. Hic titulus* 1. *Nes ca*
52 *strense*, *ff. de collatione bonorum*. Nec bona ad-
ventitia, *leg. Ut nemini* 21. *Cod. de collationibus.*
Adventitiorum enim bonorum dominium direc-
tum, seu proprietatem habet filius; *l. Cum opor-*
tet 6. *Cod. de bonis quae liberis.*
53 Nono, conferre debet frater quae accepit a pa-
tre titulo patrimonii ad Sacros Ordines, vel ad nup-
tias contrahendas , quia traditio horum bonorum
non est donatio omnino libera , sed ob causam :
Donata autem ob causam, et non ex mera libera-
litate, conferri debent in partitionem, *l. Illud* 20.
circa finem, Cod. de Collationibus. Ast tamen jus
fructus percipiendi dum vivit , spectat ad ipsum
solum , nec debet eos fructus afferre in partitio-
nem: Molina *disp.* §. *Hujusmodi autem* , Hugo
tom. 1. *disput.* 5. *sect.* 1. *n.* 37. Sporer *tom.* 2.
tract. 6. *in complement. septim. praecept. cap.* 1.
sect. 2. *n.* 51. Bonacina *loco citat. n.* 5. *vers Re-*
54 *spondeo secundo* , cum aliis ibi allegatis. Non te-
netur tamen conferre , si nolit succedere patri in
hereditate, sed contentus sit re sibi tradita, quia
is solum conferre tenetur , qui vult in hereditate
cum aliis succedere , *l. Fuit quaestionis* 7. *ff de*
dotis collatione, Molina *disp.* 237. *vers. Reditum:*
Emmanuel Sa, *loco cit. n.* 42. Bonacina *loco cit.*
n. 4. cum Gomezio, et Zechio ibi citatis, et alii.
55 Decimo , conferre debet frater in divisione ex-
pensas factas a patre ad ejus bona adventitia au-
genda ad perpetuum considerabilem utilitatem, si
constet, quod pater eas fecerit animo repetendi ;
Et si dubitetur de tali animo, attendenda est quan-
titas dictarum expensarum , et si parva sit, prae-
sumi debet, quod non habuerit animum repeten-
di , si vero magna sit , ita ut quantitas expensa-
rum factarum excedat quantitatem fructuum per-
ceptorum, est praesumendum , quod animum ha-
buerit repetendi dictas expensas, cum non sit cre-
dibile, quod voluerit pater unum filium ditare cum
magno detrimento aliorum : Navarr. *cap.* 17. *n.*
163. Bonacina *loco cit. n.* 15. et ipso teste alii 56
communiter. Sic e contra , si pater dilapidaverit
bona adventitia unius filii , alii fratres in divisio-
ne tenebuntur compensare , eum obligatio ex ju-
stitia transmittatur ad haeredes, et hereditas, seu
res transeat cum suo onere ; *l. Alienatio* , *ff. de*
contrahend. emptione. *l. Pomponius* §. *Cum quis*
ff. de acquir. poss. l. Via constituti, §. *Quicumque*,
ff. de servitut. l. Fiscus 6. *ff. de jure Fisci* , *Cle-*
mentin. 1. *de censibus*, cum similibus; Emmanuel
Sa, verb. *Hereditas n.* 45. Bonacina *loc. cit. num.*
13. *in fine*, et alii.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

Inter fratres potest esse communio tantum men- 57
sae, fructuumque bonorum patrimonialium , tum
potest esse Societas universalis. Ex hoc autem so- 58
lum , quod fratres concorditer vixerint , promis-
cue , ac pro indiviso bona possederint , vix habe-
tur communio mensae , et fructum bonorum pa-
trimonialium. Quinimmo id procedit, etiamsi ad- 59
sit pactum, ut omnia lucra, et damna sint com-
munia ; quippe quia potest pactum hoc verificari
in bonis tantummodo patrimonialibus , quorum
respectu inter ipsos erat communio ; confer Ro-
tam in *Romana* , *seu Spoletana Fideicommissi* 1.
Februarii 1754. §. 7. *et plur. sequent. cor. bon.*
mem. Vicecom. et 4. *Julii* 1765. §. 9. *et duob. se-*
quent. cor. Illustriss. Figueroa.
Societas vero universalis, per quam omnia tum 60
industriae, tum fortunae lucra communicantur, vel
requirit expressam conventionem , vel deducenda
est ex necessariis actibus, et argumentis, de qui-
bus vide Rotam in *Romana Hereditatis super Fi-*
dejussione 6. *Maii* 1751. §. 5. *coram Eminentis-*
simo Bussio. Adde etiam idem Supremum Tribu-
nal in *dict. Romana, seu Spoletana Fideicommissi*
1. *Februarii* 1734. §. 5. *et* 7. *cor. bon. mem. Vi-*
cecomit. et 4. *Julii* 1755. §. 9. *cor. Illustriss. Fi-*
gueroa.
Num acquisitio proprio nomine facta ab uno ex 61
fratribus excludat inter ipsos societatem univer-
salem? Quaestionis est. Obtinuit distinctio, quod 62
si certo constet, et quidem vel expresse, vel taci-
te, de societate universali, eam minime excludat
mox dicta acquisitio , quia tunc proprio nomine
acquirens, communi sociorum nomine acquisivis-
se videtur. At si de societate universali , nec ex 63
conventione expressa, nec ex argumentis indubiis

constet, praefata acquisitio urget in ejus exclusionem; Michalor. *de Fratrib. par.* 2. *cap.* 17. *n.* 16. *et sequent.* Constant. *ad Statut. Urb. annot.* 21. *n.* 41. Rot. *in Spoletana divisionis Bonorum* 5. *Februarii* 1745. §. 12. *et in Recineten. Communionis universalis* 25. *Junii* 1747. §. 6. *utraque cor. bon. mem. Vicecomite.*

Ex indole societatis universalis res communi 64 periculo ita pereunt, ut unus alteri ex sociis nonnisi de inexcusabili culpa, probatoque dolo teneatur; Rota in *Romana Hereditatis super Fidejussione* 5. *Maii* 1751. §. 6. *cor. Eminentissimo Bussio.*

SODOMIA

VIDE VERB. *LUXURIA A N.* 50. *AD* 63.

SOLEMNITATES PRO ALIENANDIS REBUS ECCLES.

VIDE VERB. *ALIENATIO ART.* 2.

SOLEMNITATES CONTRACTUUM

VIDE VERB. *CONTRACTUS PER TOT.*

SOLIDUS

VIDE VERB. *CATHEDRATICUM N.* 4. ET VERB. *DONATIO ART.* 1. *n.* 30.

SOLLICITATIO AD TURPIA

ADDITIONES CASINENSES

(ad tradita ab Auctore sub v. Confessarius art. 7.)

65 Ad Majorem illustrationem eorum, quae a Lucio nostro circa materiam Sollicitationis tradita sunt sub v. *Confessarius art.* 7. per tot. lubet heic afferre Constitutionem Benedicti XIV. incip. *Sacramentum Poenitentiae* cum Declaratione super eadem *Constit.* aliisque ad rem notandis, hoc sane pacto.

66 BENEDICTUS EPISCOPUS

Servus Servorum Dei.

« Sacramentum Poenitentiae, quam secundam » post naufragium deperditae gratiae tabulam San- » cti Patres apte nuncuparunt, Nos licet immeren- » tes ad universi Dominici Gregis curam Superna » dispositione vocati, omne studium, et Pastora- » lem sollicitudinem adhibere tenemur, ne, quod » post amissam Baptismi innocentiam datum est » Divina benignitate perfugium, per Daemonum » fraudem, et hominum Dei beneficiis perverse » utentium malitiam, naufragis, ac miseris pec- » catoribus luctuosum evadat exitium: et quod in » salutem, et curationem Animarum a Deo, qui » dives est in misericordia, institutum est, exe- » crabili scelestorum quorundam Sacerdotum im- » probitate in earum perniciem, atque interitum » vertatur ».

« §. 1. Dudum quidem a fel. rec. Gregorio Pa- » pa XV. Praedecessore Nostro per suas litteras » in forma Brevium sub datum Romae apud S. » Mariam Majorem die xxx. Augusti 1622. Pon- » tificatus sui anno secundo, sapienter provisum » fuit contra quoscumque Sacerdotes audiendis » confessionibus deputatos, ad turpia, et inhone- » sta sollicitantes: et deinceps successivis tempo- » ribus ad earum litterarum interpretationem, ac » declarationem plura subinde a Congregatione

» Vener. Fratrum Nostrorum S. R. E. Cardinalium adversus haereticam pravitatem generalium Inquisitorum sub die XI. mensis Februarii anno Domini 1661. prodierunt decreta, et a rec. mem. Alexandro Papa VII. pariter Praedecessore nostro in Congregatione Generali Sanctae Romanae Universalis Inquisitionis die 24. Septemb. 1675. coram eo habita, inter alias ab Evangelica veritate, et Sanctorum Patrum doctrina alienas, et dissonas propositiones, sexta videlicet, et septima, huc revocandae, damnatae, et prohibitae fuerunt. Nos itaque mature perpendentes quanti momenti sit ad aeternam animarum salutem ea ubique exacte observari, et quanti ad infirmas oves curandas, et decorem S. Ecclesiae Dei retinendum intersit, ne aliqui Sacerdotes Poenitentiae Sacramento nefarie abutentes Poenitentibus pro curatione vulnus, pro pane lapidem, pro pisce serpentem, pro medicina venenum porrigant; sed animo secum recolentes, se a Christo Domino Praesides, et Judices animarum constitutos, ea sanctitate, quae sublimitati, ac dignitati muneris convenit, tam venerandum Sacramentum administrent: Motu proprio, et ex certa scientia, ac matura deliberatione nostra praefatas litteras hujusmodi, ac omnia, et singula decreta praedicta ad illarum interpretationem, et declarationem emanata, Apostolica Auctoritate tenore praesentium approbamus, et confirmamus, illisque omnibus, et singulis inviolabilis Apostolicae firmitatis robur adjicimus: atque etiam, quatenus opus sit, denuo committimus, et mandamus omnibus haereticae pravitatis Inquisitoribus, et Locorum Ordinariis omnium Regnorum, Provinciarum, Civitatum, Dominiorum, et Locorum universi Orbis Christiani in suis respective Dioecesibus, ut diligenter, omnique humano respectu postposito, inquirant, et procedant contra omnes, et singulos Sacerdotes, tam Saeculares, quam Regulares quomodolibet exemptos, ac Sedi Apostolicae immediate subjectos, quorumcumque Ordinum, Institutorum, Societatum, et Congregationum, et cujuscumque Dignitatis, et Praeeminentiae, aut quovis Privilegio, et Indulto munitos, qui aliquem Poenitentem, quaecumque persona illa sit, vel in actu Sacramentalis confessionis, vel ante, vel immediate post confessionem, vel occasione, aut praetextu confessionis, vel extra occasionem confessionis in Confessionali, sive in alio loco ad confessiones audiendas destinato, aut electo cum simulatione audiendi ibidem confessionem, ad inhonesta, et turpia solicitare, vel provocare, sive verbis, sive signis, sive nutibus, sive tactu, sive per scripturam, aut tunc, aut post legendam tentaverint, aut cum eis illicitos, et inhonestos sermones, vel tractatus temerario ausu habuerint: et quos in aliquo ex hujusmodi nefariis excessibus culpabiles repererint, in eos pro criminum qualitate, et circumstantiis severe animadvertant per condignas poenas juxta memoratam Gregorii Praedecessoris nostri Constitutionem, quam hic de verbo ad verbum pro inserta haberi volumus: dantes etiam, si opus sit, et rursus concedentes facultatem, ne delictum tam enorme, et Ecclesiae Dei injuriosum remaneat ob probationum defectum, impunitum, jam alias in praefata Constitutione tributam procedendi cum testibus etiam singularibus, dummodo praesumptiones, indicia, et alia adminicula concurrant ».

« §. 2. Meminerint praeterea omnes, et singuli Sacerdotes ad confessiones audiendas constituti, teneri se, ac obligari suos Poenitentes, quos noverint fuisse ab aliis, ut supra, sollicitatos, sedulo monere juxta occurrentium casuum circumstantias de obligatione denunciandi Inquisitoribus, sive Locorum Ordinariis praedictis, Personam, quae sollicitationem commiserit, etiamsi Sacerdos sit, qui jurisdictione ad absolutionem valide impertiendam careat, aut sollicitatio inter Confessarium, et Poenitentem mutua fuerit, sive sollicitationi Poenitens consenserit, sive consensum minime praestiterit, vel longum tempus post ipsam sollicitationem jam effluxerit, aut sollicitatio a Confessario, non pro seipso, sed pro alia persona peracta fuerit. Caveant insuper diligenter Confessarii, ne Poenitentibus, quos noverint jam ab alio sollicitatos, sacramentalem absolutionem impertiant, nisi prius denunciationem praedictam ad effectum perducentes, delinquentem indicaverint competenti Judici, vel saltem se, cum primum poterunt, delaturos spondeant, ac promittant ».

« §. 3. Et quoniam improbi quidam homines reperiuntur, qui vel odio, vel ira, vel alia indigna causa commoti, vel aliorum impiis suasionibus, aut promissis, aut blanditiis, aut minis, aut alio quovis modo incitati, tremendo Dei judicio posthabito, et Ecclesiae auctoritate contempta, innoxios Sacerdotes apud Ecclesiasticos judices falso sollicitationis insimulant: ut igitur tam nefaria audacia, et tam detestabile facinus metu magnitudinis poenae coerceatur, quaecumque persona, quae execrabili hujusmodi flagitio se inquinaverit, vel per seipsam innocentes Confessarios impie calumniando, vel sceleste procurando, ut id ab aliis fiat, a quocumque Sacerdote, quovis privilegio, auctoritate, et dignitate munito, praeterquam a Nobis, nostrisque Successoribus, nisi in fine vitae, et excepto mortis articulo, spe absolutionis obtinendae, quam Nobis, et Successoribus praedictis reservamus, perpetuo careat ».

« §. 4. Demum magnopere cupientes a Sacerdotalis Judicii, et Sacri Tribunalis sanctitate omnem turpitudinis occasionem, et Sacramentorum contemptum, et Ecclesiae injuriam longe summovere, et tam exitiosa hujusmodi mala

» prorsus eliminare, et, quantum in Domino possumus, animarum periculis occurrere, quas sacrilegi quidam, Daemonis potius, quam Dei Ministri, loco eas per Sacramentum Creatori suo, » ac nostro reconciliandi, majori peccatorum mole » onerantes in profundum iniquitatis barathrum » nefarie submergunt, nonnullorum Venerabilium » Fratrum Nostrorum S. R. E. Cardinalium, et » aliquorum in Theologia Magistrorum consilio » desuper adhibito, accedentibus quoque iteratis » plurium Episcoporum supplicationibus, hac nostra in perpetuum valitura sanctione, quemadmodum a pluribus Episcopis per Synodales suas » Constitutiones jam factum esse novimus, omnibus, et singulis Sacerdotibus, tam Saecularibus, » quam Regularibus cujuscumque Ordinis, ac Dignitatis, tametsi alioquin ad Confessiones excipiendas approbatis, et quovis Privilegio, et indulto, etiam speciali expressione, et specialissima nota, et mentione digno suffultis, Auctoritate Apostolica, et nostrae Potestatis plenitudine interdicimus, et prohibemus, ne aliquis eorum extra casum extremae necessitatis, nimirum in ipsius mortis articulo, et deficiente tunc » quocumque alio Sacerdote, qui Confessarii munus obire possit, Confessionem Sacramentalem » personae complicis in peccato turpi, atque inhonesto contra sextum Decalogi Praeceptum commisso excipere audeat, sublata propterea illi » ipso jure quacumque auctoritate, et jurisdictione ad qualemcumque personam ab hujusmodi » culpa absolvendam, adeo quidem, ut absolutio, » si quam impertierit, nulla, atque irrita omnino sit, tamquam impertita a Sacerdote, qui jurisdictione, ac facultate ad valide absolvendum » necessaria privatus existit, quam ei, per praesentes has Nostras adimere intendimus: et nihilominus si quis Confessarius secus facere ausus fuerit, majoris quoque excommunicationis » poenam, a qua absolvendi potestatem Nobis solis, nostrisque Successoribus dumtaxat reservamus, ipso facto incurrat ».

« §. 5. Declarantes etiam, et decernentes, quod » nec etiam in vim cujuscumq. Jubilaei, aut etiam » Bullae, quae appellatur Cruciatae Sanctae, aut » alterius cujuslibet Indulti, Confessionem dicti » complicis hujusmodi quisquam valeat excipere, » eique sacramentalem absolutionem elargiri; cum » ad hunc effectum, et in hoc casu nullus Confessarius, utpote qui in hujusmodi peccati, et » Poenitentis genere, jurisdictione, ut praefertur, » careat, et absolvendi facultate a Nobis privatus » existat, habendus sit pro Confessario legitimo. » et approbato. Non obstantibus Constitutionibus, » et Ordinationibus Apostolicis, praesertim, quae » nuncupantur Cruciatae Sanctae, vel Jubilaei » Universalis, et plenarii, nec non quibusvis Ecclesiarum, et Monasteriorum, et Ordinum quorumlibet, quorum ipsi Sacerdotes fuerint, etiam » juramento, confirmatione Apostolica, vel quavis firmitate alia roboratis, Statutis, et Consuetudinibus, Privilegiis quoque, Indultis, et Litteris Apostolicis sub quibuscumque tenoribus, » et formis, ac cum quibusvis clausulis, et decretis, etiam motu proprio, aut alias quomodolibet concessis, etiam iteratis vicibus approbatis, » et innovatis; quibus omnibus eorum tenores » praesentibus pro expressis habentes hac vice » dumtaxat specialiter, et expresse derogamus, » caeterisque contrariis quibuscumque ».

« §. 6. Volumus demum, ac praecipimus, ut » omnes Locorum Ordinarii, tam praesentes, quam » futuri pro tempore existentes in approbatione » Confessariorum, tam praedictam Constitutionem Gregorii Praedecessoris, quam praesentem » hanc nostram ab omnibus Sacerdotibus approbandis attente legi, et accurate observari curent, moneantque eos in Domino, atque hortentur, ut Sacrum Ministerium ipsorum fidei » commissum summa animi innocentia, morum » puritate, judicii integritate peragant, exhibeantque semetipsos, ut Ministros Christi, et Dispensatores Mysteriorum Dei. Memores praeterea sint, se locum tenere, ac vices obire summi, » atque aeterni Sacerdotis, qui Sanctus, innocens, » impollutus, per Spiritum Sanctum semetipsum » obtulit immaculatum Deo, ut emundaret conscientiam nostram ab operibus mortuis ad serviendum Deo viventi. Sedulo igitur studeant, » diligenterque caveant, ne quaerentibus, et pulsantibus eorum culpa Coelum claudatur, ne deperditae Oves ad Ovile Dominicum redire properantes eorum manibus ferarum dentibus dilaniandae tradantur, ne Prodigi Filii egentes, » et saucii ad Coelestem Patrem revertentes nefaria eorum improbitate gravioribus peccatorum » vulneribus, dum adhuc in via sunt, confodiantur ».

« §. 7. Ut autem praesentes Litterae ad omnium » notitiam facilius deveniant, et nemo illarum » ignorantiam allegare valeat, volumus illas, seu » earum exempla ad valvas Ecclesiae Lateranensis, et Basilicae Principis Apostolorum, nec non » Cancellariae Apostolicae, Curiaeque Generalis » in Monte Citatorio, ac in Acie Campi Florae de » Urbe, ut moris est, affigi, et publicari, sicque » publicatas, et affixas, omnes, et singulos, quos » illae concernunt, perinde arctare, et afficere, ac » si unicuique eorum nominatim, et personaliter » intimatae fuissent: utque ipsarum praesentium » Litterarum transumptis, seu exemplis, etiam » impressis, manu alicujus Notarii publici subscriptis, et sigillo alicujus personae in Ecclesiastica » Dignitate constitutae munitis, eadem prorsus » fides tam in judicio, quam extra illud, ubique » adhibeatur, quae ipsis praesentibus adhiberetur, » si forent exhibitae, vel ostensae ».

« §. 8. Nulli ergo omnino hominum liceat paginam hanc Nostrae voluntatis, sanctionis, praecepti, mandati, et derogationis infringere, vel

» ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc » attentare praesumpserit, indignationem Omni» potentis Dei, ac beatorum Petri, et Pauli Apo» stolorum ejus se noverit incursurum. Datum Ro» mae apud Sanctam Mariam Majorem anno In» carnationis Dominicae millesimo septingentesi» mo quadragesimo primo Kal. Junii Pontifica» tus Nostri Anno Primo.

X. Sub-Datarius

Pro Domino Cardinali Passioneo

GAETANUS AMATUS.

67 DECLARATIO

Super Constitutione praecedenti contra sollicitantes.

BENEDICTUS PAPA XIV.

Ad futuram rei memoriam

Apostolici muneris partes in procuranda praecipue rerum sacrarum pura, illibataque penitus administratione versari debere intelligentes, non modo et assiduis hortationibus, et justa, ubi res postulat, legum severitate, ut ab Ecclesiasticis quibusque Ministris sancta sancte tractentur, quantum cum Domino possumus, providere studemus; verum etiam leges ipsas, ne forte sinistris interpretationibus in alterutram extremam partem, aut immoderati rigoris, aut detestabilis laxitatis perperam detorqueantur, opportune communire, ac roborare pro eorumdem tuendo vigore, quum occasio poposcerit, non praetermittimus.

§. 1. Sane quum Nos alias quamdam nostram Constitutionem, cujus initium est, *Sacramentum Poenitentiae*, anno Incarnationis Dominicae 1741. Kalendis Junii, Pontificatus Nostri Anno primo editam, omnibus, et singulis Sacerdotibus tam saecularibus, quam regularibus interdixerimus, et prohibuerimus, ne aliquis eorum, extra casum extremae necessitatis, nimirum in ipsius mortis articulo, et deficiente tunc quocumque alio Sacerdote, qui Confessarii munus obire possit, Confessionem Sacramentalem personae complicis in peccato turpi, atque inhonesto, contra sextum Decalogi praeceptum commisso, excipere auderet, ita ut absolutio, si quam impertivisset, nulla, atque irrita omnino esset tamquam impertita a Sacerdote, qui jurisdictione, et facultate ad valide absolvendum necessaria ipsi per Nos vigore ejusdem Constitutionis adempta privatus existeret, et alias prout in memorata Constitutione, cujus tenorem praesentibus pro plene et sufficienter expresso, et inserto haberi voluimus, uberius dicitur contineri. Quum Nos subinde super ea dictae Constitutionis parte, quae mortis articulum respicit, dubitationes quasdam exortas fuisse acceperimus, quarum resolutionem privato cujusque judicio relinquendam minime existimamus, ne lex incertis conjecturis, et opinionibus jactata in sensus a mente Nostra alienos forsitan distrahatur, ejusq. vigor paulatim langueat, atque enervetur.

§. 2. Hinc est, quod Nos omnem dubitandi rationem, quantum cum Domino possumus, de medio auferre cupientes, motu proprio, ac ex certa scientia, et matura deliberatione nostris, deque Apostolicae potestatis plenitudine, memoratam Constitutionem Nostram omnibus, et singulis in ea contentis tenore praesentium, quatenus opus sit, confirmamus, illamque integre penitus, et omnino, atque ab illis, ad quos spectat, et pro tempore quandocumque spectabit, inviolabiliter, et inconcusse observari praecipimus, et mandamus. Praeterea habita super his cum venerabili Fratre nostro Vincentio Episcopo Praenestino Sanctae Romanae Ecclesiae Cardinali Petra nuncupato, Poenitentiario Nostro Maiori, ac dilectis Filiis Officii Poenitentiariae Apostolicae Ministris, qui rem jussu nostro mature perpenderunt, deliberatione, motu, scientia, et potestatis plenitudine paribus edicimus, ac declaramus, eadem Constitutione singulis, ut supra, Sacerdotibus, quemadmodum interdictum non est in mortis articulo personam in praedicto turpi peccato complicem confitentem audire, atque ab hujusmodi quoque culpa rite contritam absolvere, deficiente tunc quocumque alio Sacerdote, qui confessarii munus obire possit, ita interdici reipsa, et prohiberi praedicto modo tunc audire, et absolvere, ut si alius aliquis Sacerdos non defuerit, etiam si forte iste alius simplex tantummodo Sacerdos fuerit, sive alias ad confessiones audiendas non approbatus, possit nihilominus ipse Sacerdos simplex Confessionem excipere, ac absolutionem impertire.

§. 3. Porro, si casus urgentis qualitas, et concurrentes circumstantiae, quae vitari non possint, ejusmodi fuerint, ut alius Sacerdos ad audiendam constitutae in dicto articulo personae confessionem vocari, aut accedere sine gravi aliqua exoritura infamia, vel scandalo nequeat, tunc alium Sacerdotem perinde haberi, censerique posse, ac si revera abesset, atque deficeret, ac proinde in eo rerum statu non prohiberi socio criminis Sacerdoti absolutionem poenitenti ab eo quoque crimine impertiri. Sciat autem complex ejusmodi Sacerdos, et serio animadvertat, fore reipsa coram Deo, qui irrideri non potest, reum gravis adversus praedictam nostram Constitutionem inobedientiae, latisque in ea poenis obnoxium, si praedictae infamiae, aut scandali pericula sibi ultro ipso confingat, ubi non sunt: immo intelligat, teneri se graviter hujusmodi pericula, quantum in se erit, antevertere, vel removere opportunis adhibitis mediis, unde fiat, ut alteri cuivis Sacerdoti locus pateat illius confessionis absque ullius infamia, vel scandalo audiendae. Ita enim ipsum teneri vigore memoratae nostrae Constitutionis declaramus,

et nunc quoque ita ipsi faciendum esse distincte mandamus, ut praecipimus.

§. 4. Quod si idem Sacerdos aut quovis modo sese nulla gravi necessitate compulsus ingesserit: aut ubi infamiae, vel scandali periculum timeatur, si alterius Sacerdotis opera requirenda sit, ipse ad id periculum avertendum congrua media adhibere de industria neglexerit, atque ita personae in dicto crimine complicis, eoque in articulo mortis, ut praefertur, constitutae, sacramentalem Confessionem excipere, ab eoque crimine absolutionem largiri, nulla, sicut praemittitur, necessaria caussa cogente praesumserit, quamvis hujusmodi absolutio valida futura sit, dummodo ex parte poenitentis dispositiones a Christo Domino ad Sacramenti Poenitentiae valorem requisitae non defuerint: (non intendimus autem pro formidando mortis articulo eidem Sacerdoti quantumvis indigno necessariam jurisdictionem auferre, ne hac ipsa occasione aliquis pereat), nihilominus Sacerdos ipse violatae ausu ejusmodi temerario Legis poenas nequaquam effugiet; ac propterea latam in dicta Constitutione majorem excommunicationem, eodemque plane modo, quo ibidem decernitur, Nobis, et huic Sanctae Sedi reservatam incurrat, prout illum eo ipso incurrere declaramus, volumus, atque statuimus. Non obstantibus omnibus, et singulis illis, quae in praefata nostra Constitutione volumus non obstare, ceterisque contrariis quibuscumque.

§. 5. Volumus autem ut earundem praesentium litterarum transumtis, seu exemplis etiam impressis manu alicujus Notarii publici, et sigillo personae in Ecclesiastica dignitate constitutae munitis eadem prorsus fides in judicio, ut extra illud ubique locorum habeatur, quae haberetur ipsis praesentibus, si forent exhibitae, vel ostensae. Datum Romae apud Sanctam Mariam Majorem sub Annulo Piscatoris die Octava Februarii millesimo septingentesimo quadragesimo quinto. Pontificatus nostri Anno Quinto.

D. CARDINALIS PASSIONEUS.

68 DECRETUM

Contra sollicitantes, et sacrificio Missae abutentes ad Sortilegia.

Feria 5. Die 5. Augusti 1745.

In Generali congregationis Sanctae Romanae, et Universalis Inquisitionis habita in Palatio Apostolico Quirinali coram D. N. D. Benedicto Divina Providentia Papa XIV. et Eminentissimis, ac Reverendissimis DD. S. R. E. Cardinalibus adversus haereticam pravitatem Inquisitoribus Generalibus, a Sancta Sede Apostolica specialiter deputatis.

Sanctissimus D. N. sollicite animadvertens, quam grave sit delictum illorum perditorum hominum, qui Sacrosancto Missae Sacrificio, ac Salutaris Poenitentiae Sacramento, ad Animarum reparationem a Christo Domino institutis, in illarum perniciem, et damnationem abutuntur, decrevit, quod imposterum Sacerdotes tam Saeculares, quam Regulares cujuscumque Ordinis, Instituti, Congregationis, et Societatis etiam de necessitate exprimendae, vel in actu Sacramentalis Confessionis, sive illius occasione, aut praetextu, ad turpia sollicitantes, vel Sacrificio Missae abutentes ad Sortilegia, praeter poenas a jure, et Apostolicis Constitutionibus, ac signantēr S. Mem. Sixti V. et Gregorii XV. contra eosdem inflictas, perpetuam etiam inhabilitationem incurrant ad praefati Sacrificii celebrationem, quodque ejusmodi Decretum significetur singulis cujuscumque Ordinis Superioribus, ac Praepositis, ad hoc ut de illo, sicuti et de praedictis, aliisque summorum Pontificum Constitutionibus, juxta praescriptum in generali Decreto Supremae Inquisitionis die 15. Decemb. 1733 semel saltem in Anno, idest Feria VI. post Octavam Assumtionis Beatae Mariae Virginis in publica Mensa, vel in Capitulo ad hoc specialiter convocato, ac insuper quocumque Generali, vel Provinciali Capitulo, vel alio quovis nomine nuncupato Capitulari Congressu suos subditos, ac Religiosos commonendos curent, ejusdemque commonitionis coram suprema Congregatione juratum testimonium exhibeant.

Aliqua Alia Supremae Inquisit. decreta quod attinet, P. Laurent. Cozza in dubiis selectis circa sollicitationem refert: Sunt porro hujusmodi *Pag.* 19. « *Paulum V. sub die* 29. *Novembris* 1612 *declarasse, quod etiam ex vi Constitutionis Pii IV. comprehenderentur sollicitantes masculos: et ita rescripsisse Cardinalem Mellinum an.* 1613 *sub die* 28. *Februarii ad Petrum Castillo Inquisitorem Generalem Lusitaniae* ». Pag. 62 in eadem Congregatione; « improbatam fuisse opinionem, quae ab onere denunciandi poenitentem eximit, *si cum Confessario convenerit in simulatione Confessionis, ut liberius de rebus inhonestis tractarent* ». Pag. 32. « die 21. Febr. 1661. improbatam fuisse opinionem illorum, qui contendebant, non esse denunciandos Sacerdotes, qui propter alterius sollicitationem abjuraverint ». Pagina 164. decisum fuisse 17. Novembris 1624. « *Confessarios sollicitantes non esse cogendos ad denunciandos seipsos* ». 69

Hae insuper sunt propositiones ab Alexand. VII. 24. Septembris 1665. damnatae: « 1. *Confessarius qui in Sacramentali Confessione tribuit poenitenti cartam postea legendam, in qua ad venerem incitat, non censetur sollicitasse in Confessione, ac proinde non est denunciandus* 2. *modus evadendae obligationis denunciandae sollicitationis est, si sollicitatus confiteatur cum sollicitante, hic potest ipsum absolvere absque onere denunciandi.* 70

71 « Quaeritur: An sit denunciandus Confessarius consentiens mulieri sollicitanti in Confessione? Affirmant Salmant... et ajunt, contrariam sententiam non esse probabilem post Bullam Gregorii XV. ubi expresse sunt denunciandi non solum Confessarii sollicitantes, sed etiam inhonestos tractatus habentes; et idem sentiunt Mazzot. . . Concina.. Potestas.. item Salmant... cum Dian. Leand. Sousa etc. — Negant vero Bonac... Palaus.. Escob... cum Acunna, Hurtad. Sousa, et Sanctarell. item Prado, Bordon. Homob. et Trull. apud Salmantic.. Ac Roncaglia.. ad hanc sententiam inclinare videtur, dicens cum Bordon. Sanctarell. etc. quod rationi a Salmant. allatae responderi possit, verba Bullae intelligenda esse de tractatibus turpibus, quorum Confessarius sit auctor. Atque Diana ... hanc probabilem, ac tutam dicit. At mihi pro dicta sententia alia ratio occurrit, quae habetur apud Bonacin. et quae potior videtur ».

« Ratio est, quia ex Bulla eadem Gregor. mandatur Confessariis, ut moneant de obligatione denunciationis, non jam quoscumque poenitentes, qui cum Confessariis inhonestos tractatus habuerint, sed illos, *quos noverint fuisse ab aliis, ut supra, sollicitatos*; quare infertur, quod poenitens licite, si vellet, posset Confessarium in dicto casu denunciare, juxta primam probabilem sententiam, sed videtur probabilius, ad hoc poenitens non obligari; quia, ut ipse obligationem subeat denunciandi confessarium, requiritur, ut fuerit ab illo sollicitatus. Etsi igitur Confessarius non eximitur e crimine ob inhonestum tractatum in Confessionario, eximitur tamen poenitens ab obligatione denunciationis, dum non reperitur sollicitatus. Et recte censetur, noluisse Pontificem obligare poenitentes ad denunciandum Confessarios, quos ipsi tentaverint, ob magnam difficultatem, quae deterreret poenitentes ad denunciandum in isto casu, quo peccatum ab ipsis causam habuerit; tum quia; si denunciarent, valde perclitaretur eorum fama; tum quia lex nimis ardua tunc eis redderetur ».

« Quidam Neotericus scripsit, praefatam opinionem fuisse proscriptam e Benedicto XIV. per Bullam. *Sacramentum*.. Sed perperam id asseruit; nam Pontifex ibi tantum dixit, denunciationem esse faciendam, etiamsi *inter Confessarium, et Poenitentem mutua fuerit.* Longe autem differt sollicitatio mutua, ab ea, quae fit a muliere, et cui Confessarius consentit, cum DD. valde distinguant primum casum ab altero.. ubi dicunt, sollicitationem mutuam tum evenire, cum Confessarius sollicitatus a poenitente ad unam turpitudinis speciem, ad aliam, mulierem sollicitat, aut etiam cum Confessarius a Poenitente sollicitatus prius dissentit, et sermonem divertit, et deinde post aliquod intervallum ipsam sollicitat; atque in his casibus mutuae quidem sollicitationis Auctores aliqui, ut Castrop. Peyrin. et Acunna senserunt, non adesse obligationem denunciandi; et haec est opinio, quae a Pontifice damnata fuit, et quidem juste: in hujusmodi enim casibus jam verificatur, quod poenitens vere manet sollicitata, et vere Confessarius sollicitat; at in nostro casu cum Confessarius simpliciter sollicitatus consentit, minime verificatur, nec dici potest, quod mulier sit sollicitata. Quando autem cooperatio Confessarii dicenda sit simplex consensio, aut etiam mutua sollicitatio, id pendet e circumstantiis sermonis, et tractatus, qui inter Confessarium, et poenitentem intercedunt ». Ita in terminis D. Alphonsus de Ligorio *Theolog. Moral. de Sacram. Poenitent. nu.* 681. Eademque habet in *opere Homo Apost. de Poenit. cap.* 8. *nu.* 173.

Amplius ex sententia Jac. Pignatelli: 72

« Non proceditur in S. Officio contra Confessarium, qui extra locum, et occasionem confessionis dicit mulieri sibi confiteri volenti, ut adeat domum suam, et adeuntem carnaliter cognoscit. Hujusmodi enim casus non est comprehensus in Constitut. contra sollicitantes (*) »;

« Confessarius, qui post requisitam mulierem, 73 an velit confiteri, et negative respondentem, sollicitat ad turpia, deposita prius stola, et extra Confessionarium, non punitur in S. Officio». *Consult. Canonic. t.* 1. *Consultat.* 104. *n.* 14.

« Quaeres: An crimen sollicitationis ad actus 74 inhonestos in Sacramentali confessione sufficienter probetur per testes singulares »?

« Tenendum est, non probari sufficienter per testes singulares, nisi etiam concurrerint adminicula, indicia, et praesumptiones. Ita Sancivit Gregorius XV. die 30. Augusti 1622. Constitutione sua, cujus initium *Universi Dominici gregis*, in haec verba: « Dantes etiam facultatem S. R. C. » Cardinalibus, et Generalibus Inquisitoribus, ne » delictum tam enorme, Ecclesiae Dei tam perniciosum remaneat ob defectum probationum » impunitum, cum difficilis sit probationis, te» stibus etiam singularibus, concurrentibus *prae» sumptionibus, indiciis, et aliis adminiculis*, de» lictum probatum esse, arbitrio suo iudicandi.

Ex quibus advertit Del bene *de Offic. S. Inquisit. p.* 2. *dub.* 235. *sect.* 14. *petit.* 1. *a n.* 2. (**). 75

(*) Alludit ad Constitutionem Greg. XV. incip. *Universi Dominici etc.* allatam a Lucio nostro sub v. *Confessarius*, art. 7.

(**) Haec porro apud Del bene. « Circa quam dispositionem Pontificiam (* *de qua haeic supra* *) adverte, quod hoc arbitrium (* *attenta dispositione Gregorianae Constitutionis* *) non conceditur omnibus, sed solum Sanctae Romanae Ecclesiae Cardinalibus Congregationis S. Officii, et Generalibus inquisitoribus, ut propterea caeteri inferiores processum compilantes non habeant hujusmodi arbitrium ».

« Adverte 2 quod non potest formari praedictum arbitrium, et judicium, nisi testes singulares sint talis qualita-

« Primo, quod hoc arbitrium non conceditur omnibus, sed solum S. R. E. Cardinalibus S. Officii Inquisitionis, et generalibus Inquisitoribus, ac propterea caeteri inferiores processum compilantes non habeant hujusmodi arbitrium. Deinde quod non potest formari praedictum arbitrium, ac judiciem, nisi testes singulares sint talis qualitatis, et adminicula, indicia, et presumptiones sint talis conditionis, ut conjuctim habeant tantam vim, quod moveant, et urgeant Judicem ad judicandum, delictum esse vere commissum, sicque reddant delictum moraliter evidens. Quia arbitrium, et judicium debet esse regulatum secundum rationem, et prout de jure, Bartol. *in Extravag. ad reprimendum num.* 8. *Paris. cons.* 8. *num.* 21. *lib.* 4. *Duran. decis.* 5. *num.* 3. *Merlin. decis.* 400. *num.* 5. *Ludovis. decis.* 165. *num.* 1. *Rot. decis.* 285. *num.* 1. *p.* 1. *rec.* et alii passim. Ut scilicet testes singulares cum adminiculis, indiciis, ac presumptionibus aequipolleant plene probationi testium contestium, quae de jure requiritur ad reum condemnandum. Postremo, quod licet Pontifex concedat, quod qualitas delicti, utpote difficilis probationis, sic exigat uti probationibus minus legitimis, non tamen vult, quod eae sint imperfectae in suo genere ». Ita Pignatell. *Consult. Canonic. Tom.* 1. *Consultat.* 104. *n.* 1. *et seqq.*

76 Liceat etiam ex eodem auctore, quae sequuntur, exscribere. « Confessarii non debent interrogare mulieres poenitentes, an fuerint unquam in Confessione Sacramentali ad inhonesta sollecitatae ». *loc. cit. n.* 10.

77 « Ordinarii approbando Confessores, tenentur injungere observationem Constitut. (Gregor.) *contra sollicitantes*, ne alias incidant in illius poenas, eamque facere illi legi, ac intimari, ita ut nedum sciant poenas in ea contra sollicitantes contentas, sed etiam puniendos fore, si poenitentes sollicitatas non hortabuntur juxta d. Constitutionem ad denunciandum sollicitantes; eorumque arbitrio remittitur id etiam facere cum jam aprobatis ». *ibid. n.* 11. Quod etiam in Benedicti XIV. Constitut. superius allata, fuit disertis verbis inculcatum.

78 « Mulier sollicitata, si non consenserit, tenetur denunciare Confessarium. Si vero consenserit, tenetur denunciare sollicitationem, ac verba, et actus turpes Confessarii, et tacere suum consensum, quam non tenetur propalare, neque respondere etiam ad interrogata ab Episcopo, vel Inquisitore. Quod si dubitat, consensum posse a Confessario propalari, monenda est, Confessarium de hoc non posse interrogari, sique id ex se fateatur, non esse scribendum » *loc. cit. n.* 12.

« Idem clarius habetur ex litteris S. Congreg. S. Officii ad Archiepiscopum Neapolitanum datis, et Vicario Salernitano, atque Archiepiscopo Mediolanensi apud Dian. *p.* 4. *tract.* 5. *res.* 31. et apud Episcopum Lyciensem *in* 2. *Syn. dioec.* tenoris sequentis ».

Archiepiscopo Neapolitano. « Doppo essersi avuto lunga, e matura considerazione sopra il dubio significato da più bande, se i penitenti siano obbligati a denunciare i Confessori, dai quali sono stati sollecitati nel luogo, o nell'atto della Confessione, quando hanno consentito alla sollecitazione, Nostro signore, e questi miei signori Illustrissimi nella Congregatione tenuta avanti sua Santità ai 25. di Luglio passato, doppo d'aver anche sentito il parere d' una particolar Congregatione deputata per questo effetto, hanno risoluto, che qual si voglia penitente è tenuto a denunciare il Confessore, ancorchè gli abbia consentito, e non è tenuto a propalare il proprio consenso, nè sopracciò s' interroghi dal Vescovo, e dall' Inquisitore, o dai loro Vicarii, avanti dei quali deporrà; nè meno il Confessore a denunciato, procedendosi poi contro di lui ne' constituti, che gli si faranno, s'interroghi sopra detto consenso, e in caso ch' egli volesse dirlo da se, non si scriva il suo detto, come in ordine alla persona sollecitata non spettante all' officio della S. Inquisizione. Le parti adunque di V. S. Illustrissima sono di significare la detta risolutione ai Confessori, e incaricargliene strettamente l' osservanza, acciocchè nel casi, che occorreno alla giornata, conforme al tenore della Constitutione pubblicata di Gregorio XV. di s. m. contro i Confessori sollecitanti, significhino a' penitenti l' obbligo, che hanno di denunciare i Confessori, da' quali saranno stati sollicitati, e havendoli consendito, e facendo difficoltà in iscoprire il proprio consenso, conforme alla risoluzione che si è fatta, dicano loro apertamente, che non sono tenuti a propalare il detto consenso, e che tanto essi penitenti, quanto i Confessori sollecitanti, procedendosi contro di essi, non saranno di ciò interro-

tis, et adminicula, indicia, et praesumptiones sint talis conditionis, et conjunctim habeant tantam vim, quod moveant, et urgeant judicem ad judicandum, delictum esse commissum, sicque reddant delictum moraliter evidens; quia arbitrium, et judicium debet esse regulatum secundum rationem ».

« Adverte 3. quod testes singulares, quotquot sint, non sufficiunt, nisi concurrant adminicula, indicia, et praesumptiones; quia Pontifex concedit facultatem judicandi, delictum esse probatum per testes singulares, concurrentibus indiciis, adminiculis, et aliis praesumptionibus, cum quibus vult conjungi testes singulares. Necessarium igitur erit, quod conjunctim concurrant adminicula, judicia, et aliae praesumptiones ».

« Adverte 4. quod licet Pontifex concedat, cum qualitas delicti, utpote difficilis probationis, sic exigat, uti probationibus minus legitimis; non tamen vult, quod eae sint imperfectae in suo genere ».

« Quapropter circa qualitatem testium pro hoc delicto sollicitationis probando, non sunt admittendae meretrices, nec aliae femellae viles, et fide non dignae, sed tantum honestae, quibus par est, ut habeatur fides ». Sic citat Del Bene *De Offic. S. Inquisit. part.* 2 *dub.* 237. *sect.* 14. *petitio* 1. *n.* 1. *et seqq.*

» gati, e dicendo da se, non si scriverà, nè riceverà il loro detto. E quando il penitente tuttavia persistesse nella medesima renitenza, Nostro signore si contenta, che dal Vescovo, o dall' Inquisitore si dia autorità al Confessore di ricever per scrittura, e con giuramento la denuncia per portarla subito a chi avrà data l' autorità di pigliarla. E se oltre le cose suddette occorrerà altro caso grave, per lo quale non si possa il penitente indurre a denunciare, vuole sua Santità, che se ne scriva qui, e s' aspetti la risposta, e intanto si soprasseda nell' assolutione, e tanto si contenterà V. S. Illustrissima di far osservare nella sua diocesi, facendo registrare la presente negli atti di cotesta Corte per informatione sua, e dei suoi successori, i quali dovranno aver mira, che la presente risolutione riguarda solo quei penitenti, che per avere acconsentito, fanno difficoltà di denunciare; ma quei, che non hanno acconsentito, o avendo acconsentito non sono in ciò renitenti, non dee il Confessore porre difficoltà alcuna, ma lasciere che indifferentemente, e liberamente sodisfacciano all' obbligo, che hanno di denunciare, conforme alla detta Constitutione, compiacendosi anche V. S. Illustrissima di mandar copie della presente a' Vescovi suoi suffraganei, acciocchè da essi ancora sia fatta osservare la sudetta risolutione. E per fine e V. S. Illustrissime umilissimamente bacio le mani. Di Roma li 27. di Settembre 1624. Il Cardin. Millino ». *ibid. n.* 14.

79 Lubet quoque et haec ex eodem scriptore referre.

80 « Al molto R. Sign. il Sign. Vicario Generale di Salerno.—Acciocchè più fondatamente si proceda contro i sollecitanti in confessione, questa Suprema Coogregatione ordina, che per lo detto d' una sola donna non venga a costituire il preteso reo, senza prima darne qui avviso con relatione delle qualità della donna, del denunziante, e dei denunciato, ed allora si scriverà a V. S. se debba, o no procedere a costituirlo, e carcererlo. Sarà anche V. S. contenta di significare questo medesimo ordine al Vescovi suoi Comprovinciali, acciocchè ancora da essi sia eseguito. Il Signor Iddio le conceda ogni bene. Di Rome a' 17. di Luglio del 1624. Il Cardinal Millino ». *ibid.*

81 » Instructio porro pro muliere denunciare recusante, quaeque est typis Romanis edita in dicta 2. *par. Synodi dioecesonoe* Lyciensis sub anno 1669. est tenoris sequentis ».

» Si fà un memoriale dalla denunciante, nel quale narra di aver de esporre cose pertinenti al Tribunal del S. Officio, che perciò priega sue Signoria Illustrissima commettere a persona religiosa, che con ogni segretezza vada a ricevere detta denuncia nel tal luogo, a fine di liberare da ogni scrupolo le conscientia di essa supplicante, sottoscrivendo a' piedi del memoriale il nome, e 'l cognome di essa esponente, potendo mandarsi detto memoriale pel Confessore al Prelato, il quale udendo dire, che gli si va a proporre negotio spettante alla Santa Inquisitione, dee riceverlo con grandissimo segreto, assomendo almeno due persone gravi, religiose, e zelanti, una delle quali se ne servirà per scrivere gli atti, che occorrono, come sarebbe ».

» Die 10. Mense Maii anni 1686 In Palatio Episcopali N. in aula interiori ejusdem solitae habitationis Illust. ac Rever. D. Episcopi N. coram eodem D. Illust. ac Rever., assistento R. D. Canonico Cathedralis N. et in presentia mei D. N. Sacerdotis Ecclesiae N. Actuarii assumpti ad hunc actum, comparet R. P. F. N. N. professus Sacerdos Theologus Ordinis N. exponens videlicet. Vengo avanti a V. S. Illustrissima a portarle questo memoriale contenente negotio del S. Officio consegnatomi da N. N. la quale con occasione, che io sono andato a Confessare aila Chiesa N. mi è stato dato da lei, a fine che io con ogni segreto lo presenti a V. S. Illustrissima, acciochè deputi una persona, che riceva la denuncia di questa supplicante, la quale mi ha detto, che se venisse di persona, darebbe da sospettare altri negotii a' suoi parenti, il che le potrebbe cagionar gran danno ».

» Ovvero se la supplicante non saprà scrivere, potrà inviare detto religioso a dire a bocca tutto ciò, che chi sa scrivere direbbe per memoriale, e si procederà nel modo come di sopra dal Prelato, *mutatis*, *mutandis* ».

» L' attuario noterà ogni cose per extensum ».

» Tunc Illustrissimus Dominus ex praedictis commisit eidem P. Fr. N. N. Professo Religionis etc. ut accedat ad locum N. ad finem accipiendi denunciationem faciendam ab N. N. juxta Instructionem Tribunalis S. Officii, quam praecepit sibi dari a me Notario assumpto, exacto prius juramento, tam a praedicto R. P. N. N. tangente, prout tetigit Sacra Evangelia, ut pro veritate omnium supradictorum, et pro bene ac fideliter recipienda denunciatione sibi danda, ac sub silentio omnia retinendi, quam a vobis Assistentibus, et a me de non praesentia propalando, nec in totum, nec in partem, prout iuravimus tactis praedictis Evangeliis, imponendo dicto Patri, et vobis de toto praesenti negotio silentium sub poena excommunicationis latae sententiae statim incurrendae in casu contraventionis eidem Illustr. respectu Assistentis, et mei ipsius, et Sanctissimi Dom. Papae respectu praedicti R. P. et fuit dimissus praesens tutus cum mandato, ut omnes subscribamus ».

» Ego Pater Fr. N. N. Professus S. T. P. Ord. N. praedicta omnia exposui ».

« Ego N. N. Canonicus Ecclesia N. Assistens deputatus interfui ».

» Ita est.

« N. N. Sacerdos Ecclesiae N. Actuarius es-

sumptus ad hunc actum ab Illustrissimo D. N. Episcopo N. ».

« Il Delegato del Vescovo anderà con carta, e calamaio, se non potrà accompagnarsi col Notaio predetto, o Assistente, almeno esso solo nel luogo, tempo, e giorno più opportuno per osservanza del segreto, e venendo la denunciante, ha da scrivere nel presente modo ».

« Die... Mense... anni, etc. in tali loco s' accerta, che sia fuori del Confessionario, e non potendosi, si noti il luogo, ubi solent Sacramentales Confessiones excipi, sed haec omnia extra Sacramentum Poenitentiae, comparet coram me N. N. Professus talis Religionis, qui de mandato Illustriss. et Reverendiss. D. Episcopi N. accessit ad finem, etc. talis de tali aetatis suae annorum... ut dixit, et ex aspectu apparet saecularis, vel monialis, Professa, vel Bizocca, vidua q. N. N. vel uxorata, etc. e ponendo il nome del Padre, della Madre, luogo dove habita, professione, che esercita, confini della Parochia, paese, o tempo, che ne manca, statura, pelo, segnali, e altre circostanze, che ponno descrivere la persona, quando non fusse ben nota alla Corte Vescovile, sponte, non citata, neque vocata, quae medio ejus juramento sibi per me dato, tactis Sanctis Evangeliis mei Breviarii, prout tetigit de veritate dicenda, prius monita de gravitate ejusdem, fuit interrogata ad quid venerit, quae respondit ».

« Sono venuta, come dissi, a V. Reverenza la settimana passata, che mi voleva lo sgravare la conscienzia, già che mi bavete detto, che sono obligata di denunciare il Confessore, che mi ha parlato di cose brutte, quando lo mi Confessava, desidero sapere, se avete parlato a Monsignor Illustrissimo, e che vi ha detto ».

« Cui a me fuit dictum habere in commissis recipiendi formiter suam denunciationem, ac proinde pro exoneratione suae conscientiae explicite fuit interrogata, ut dicat quicquid sibi occurrerit circa praedicta a se superius nominata. Respondit, e si pongano le sue proprie parole volgari, che dice, ben vero siano chiare, et esplicative il Confessore sollecitante per nome, cognome, Religione, e dignità, giorno, mese, anno, volte, che sollecitò, segni, contrasegni, abitatione, luogo, dove abita, o abitava il sollecitante, parole dette, espresse, segni, seu atti fatti, e tutte le circostanze, che conducono alla replicata chiarezza del sollecitante, o della sollecitatione ».

« Avvertendo, che se la persona non si sapesse esplicare, il Deputato con gl' interrogatorii, che anderà facendo, farà esplicare le cose predette necessariamente ».

« Gl' interrogatorii, benchè si diano in volgare, si scrivano in latino. Verbi gratiae ».

« Interrogata, quaenam verba specialia, vel quosnam actus inhonestos fecerit praedictus N. Confessarius ipsi testi exponenti, ei dicat explicite, et clare omnia ».

« Respondit, mi disse etc.

« Se la sollecitatione è di qualche tempo passato, e che dice ».

« Interrogata, quare prius non exoneravit suam conscientiam denunciando praedictum ».

« Respondit, etc.

Interrogata de contestibus.

« Respondit. Questo fatto è passato da solo à solo frà me, e'l detto N. N. mentre lo mi confessava nel confessionario, come ho detto di sopra, e perciò non v'è persona, che lo possa deporre ».

« Interrogata, an exerceat aliquam inimicitiam, vel aliquam exercuerit cum d. N. N. Confessario, vel cum suis consanguineis, aut amicis, vel è contra ».

« Respondit, etc.

« Interrogata, cujus famae sit praedictus N. N. Confessarius, et an audierit aliquando ab aliis similia praedictum N. N. patrasse ».

« Respondit, etc.

« Si avverta, che le risposte (non mi ricordo) non s'ammettano, ma si domanda doppo quelle, et fuit dictum à me, ut bene recordetur, etc. ».

« Se parlasse con ira, e con passion grande, che desse sospetto d'inimicitia, dal Notaro, o dal deputato si noti, videlicet locuta est nimis iracunde, etc. vel animose, aut temere ».

« Interrogata, an viderit ipsa comparens praedictum N. N. Confessarium fecisse aliqua opera spiritualia, videlicet orare, eleemosynas elargiri, Missas ascultare, et similia ».

« Respondit, etc.

« Quibus habitis, ego ipse mandavi, ut se subscribat, imponendo silentium, ut nullatenus alicui dicat, se revelasse, et denunciasse praedicta in totum, vel in partem contra praedictum N. N. Confessarium sub poena excommunicationis ipso facto incurrendae, reservatae ipsi D. Illustrissimo Episcopo; e se sarà necessario S. D. Papae. Et fuit dimissum examen, praestito denuo juramentu tactis, etc. prout tetigit de silentio observando super praedictis ».

« Io N. N. ho deposto come sopra ».

« Overo ✠ Et quia scribere nescit, fecit signum Crucis cum calamo a me dato ».

« Ita est, ego N. N. Professus Ordinis N. de mandato Illustr. etc. accessi, et interrogavi ».

« Le Scritture sopra questa materia non si confidino a'Ministri, ma o si consegnino al Tribunale supremo, ovvero si sugellino, scrivendovi sopra, *Scritture, che appartengono al Tribudale del S. Officio*, quali nissuno può aprire, lacerare, bruciare, o occupare sotto le pene imposte nella Bolla del B. Pio V. che comincia, *Si de protegendis*, cautelandosi, a fine che in vita detti negotii passino come quelli del sugello Sacramentale, e prevedere in caso di morte non vadino in potere dei Commissarii degli spogli, ministri della Sede vacante, o Cortegiani di Prelati Defonti, i quali per lo più, non avendo molto conscienza, o publicano

i negotii, o li consegneno in meno delle parti per mercede. E questo basti per una brieve, e facile instruzione ».

82 « Per maggior chiarezza si pone una formola di denuncia, cioè le parole della donna sollecitata ».

« Per disgravio della mia coscienza denuncio al Tribunale del S. Officio, e per esso a V. S. o a V. R. che viene in nome di Monsignor Illustriss. come averà da un mese, che essendo andata a confessarmi nella Chiesa N. N. nella festività N. 20. del mese di Settembre, m' inginocchiai nel Confessionario di mano destra dell'altare sotto il pulpito di detta Chiesa, dove stava ascoltando le Confessioni D. N. N. Prete secolare, o regolare, e mentre stava io in detto Confessionario Confessando Sagramentalmente i miei peccati, mi disse parole disoneste, e sensuali, e che averebbe voluto, et o fece il tal'etto, e dette queste parole. (e si narrà distintamente il fatto). Del che ne rimasi scandalizzata. E questo è quanto occorre ».

« Interrogata, etc. ut melius explicet illa verba (se pure fossero state dette ambigne, o dubie) e seguita come sopra ».

« Ricevuta la scritta rivelatione, il Prelato averta di conservarle con ogni segreto. Se il caso sarà grave, ovvero fossero più rivelazioni contro uno stesso Confessore, potrà detto Vescovo farne copia, avvertendo di dare il giuramento, quando assume persona grave per far detta copia, e inchiuder gli etti in una sua, che potrà scrivere alla S. Congr. del S. Officio di Roma, e fine che gli ordini, come si hà da portare in tal caso, e chiegga l'instruzione per non errare, avvertendo di più di non far alcuno motivo contro il denunciato, acciocchè non penetri esser reo nel Tribunale, nè communichi tal segreto al suo Superiore, o ad altro, che sia nel Mondo, perchè sarebbe error grave in materia di S. Officio ». Ita apud Pignatellum *loc. cit.*

Qui in partes Schismaticorum, Haereticorum, et Mahumetanorum degunt, licet subjecti sint Constitutionibus contra sollicitantes, tamen in iis locorum circumstantiis, in quibus nulla spes adsit punitionis denunciati, atque mulieres sine periculo, at infamia denuntiare nequeant, denunciatos vero facile poenam declinare posse credatur, recurrendo, vel ad Episcopos schismaticos, vel ad Laicos Judices Infideles, ex decreto Sacrae Congr. S. Offic. die 21. Febr. 1630. attentis supradictis caussis, absolvendi sunt, et liberandi ab hujusmodi onere denunciandi; moneri tamen debent, « ut cessantibus supranarratis periculis, et impedimentis, teneantur denunciare ». 83

Poenas contra sollicitantes quod attinet, in Constitutionibus Gregorii XV. et Bened. XV. nec non in Decreto SS. Inquisitionis, *de quo supra* contentas, eae ex consensu DD. non incurruntur, nisi post sententiam, cum privent jure acquisito. 84

SOLUTIO

SUMMARIUM

1. Solutio proprie sumpta quid sit? — 2. Ad solutionem tenetur quicumque est Debitor, seu obligatus. — 3. Debitor, qui solvendo amplius non est, si sit Laicus, debet cedere bonis, ac permittere, ut bona ejus subhastentur, ut ex eis Creditores, servato Juris ordine, percipiant quantum cuique eorum debetur, quandiu aliquid adest. — 4. Quis Juris Ordo servandus sit pro solvendis ipsis Creditoribus, cum non sufficiant Debitoris bona ad cuncta solvenda debita? *remissive?* — 5. Quomodo per cessionem bonorum liberatur debitor ab onere solutionis faciendae, et quae de ipsa in facti contingentia concludenda occurrant? *remissive.* — 6. Si Debitor, qui solvendo non est, sit Clericus, non tenetur cedere bonis, nec excommunicari, incarcerari, aut aliter molestari potest. — 7. Qui rerum suarum liberam administrationem non habent, non possunt sine auctoritate Tutoris, aut respective Curatoris valide solvere. — 9. Procurator tam specialis, quam universalis potest valide solvere pro Debitore, cujus est Procurator. — 9. Immo etiam quivis alius pro Debitore, etiam invito, et ignorante, solvere, ac satisfacere, eumque a debito liberare potest. — 10. Est tamen advertendum, quod solvens pro alio sciente, et volente habet contra illum actionem mandati; Solvens autem pro alio ignorante habet contra illum actionem negotiorum gestorum, Solvens tamen pro alio expresse nolente, et contradicente nullam habet actionem, vel Jus ad recipiendum ab eo, quod pro ipso solvit. — 11. Successor in Beneficio Ecclesiastico tenetur solvere debita facta ab antecessore pro vera utilitate, seu necessitate Ecclesiae, vel Beneficii. — 12. Immo Successor in Beneficio tenetur solvere debita contracta ab Antecessore pro sua necessaria, honesta, ac decenti sustentatione. — 13. Ut successor in Beneficio teneatur solvere debita Antecessoris, debet prius Creditor probare, quod pro vera utilitate, seu necessitate Ecclesiae, aut saltem pro necessaria Praelati sustentatione fuerint contracta. — 14. Sufficit tamen, quod Creditor probet tunc temporis verum casum utilitatis, vel necessitatis Ecclesiae, quamvis non probet in eam pecunias, vel aliam rem creditam fuisse conversam. — 15. Nullatenus vero teneatur successor in Beneficio solvere debita ab Antecessore contracta alio titulo. — 16. Solutio primum fieri debet ipsi Creditori etiam invito; et si Creditor accipere nolit solutionem, poterit Debitor pecuniam debitam Magistratui consignare, sicque se, et a debito principali, et ab usuris liberare. — 17. Nequit vero fieri solutio Creditori, qui liberam rerum suarum administrationem non habet. — 18. Potest tamen fieri solutio Tutori, aut Curatori ejusdem. — 19. Item recte fit solutio Creditoris Procuratori, tam generaliter, quam specialiter ad solutionem accipiendam deputato. — 20. Si Debitore penitus ignorante, seu nesciente, Procurator a Creditore tali Officio privetur, vel ei, ne solutionem accipiat, specialiter mandetur, adhuc Debitor recte ei solvit, et liberatur a sua obligatione; Secus autem si id sciat. — 21. Item recte fit solutio servis, ac filiis familias, si ad accipiendam solutionem specialiter, vel generaliter sint deputati. — 22. Item recte fit solutio Creditori Creditoris, nisi ab ipso Creditore expressa ad id habeatur contradictio. — 23. In qua specie, et qua valore monetae facienda sit solutio? *remissive.* — 24. Debitore existente in culpabili mora solvendi, si interim contingat mone-

tarum mutatio, ipse solus damnum sentire debet. — 25. Quando in conventione speciali certum tempus ad solvendum praefixum est, debet exacte a debitore observari; Et hoc etiamsi Creditor non urgeat solutionem. — 26. Unde si ex culpabili mora solvendi praefixo, et determinato tempore Creditor aliquod damnum patiatur, est ei resarciendum a debitore culpabiliter moroso — 27. Si certum tempus determinatum sit in favorem Debitoris, prout ordinarie fieri solet, potest Debitor ante finitum tempus conventum solvere, et Creditor tenetur solutionem acceptare. — 28. Si autem tempus determinatum sit in gratiam Creditoris, Debitor ante elapsum illud tempus solvere non potest; Nec Creditor solutionem accipere tenetur. — 29. Si vero nullum tempus pro solutione sit determinatum, potest Debitor eam differre, donec Creditor eam petat. — 30. Limitatur tamen primo conclusio in casu, quo solutio sit debita ex delicto. — 31. Et si creditor ex tali culpabili mora aliquod damnum patiatur, est ei a tali Debitore resarciendum. — 32. Limitatur secundo, in casu, quo Creditor ex timore etiam reverentiali debitum petere non audet, aut illud ignorat. — 33. Alia ad rem de tempore solutionis, seu restitutionis faciendae? *remissive.* — 34. Solutio, seu restitutio in quo loco, et cujus expensis, vel periculis fieri debeat? *remissive.* — 35. Quilibet debitor regulariter loquendo tenetur simul, et semel totum solvere debitum; Nec tenetur Creditor solutiones per partes accipere. — 36. Limitatur tamen conclusio primo in casu, quo specialiter conventum sit inter Debitorem, et Creditorem, quod solutio fiat per partes. — 37 Limitatur secundo, in casu, quo debitum per partes contractum sit. — 38. Limitatur tertio, in casu, quo debitor ex diversis causis, seu contractibus debita contraxerit. — 39. Unde cum quis ex pluribus causis est debitor, et aliquam solutionem facit, in ejus potestate est exprimere, quod potius debitum velit solutum: Si vero nihil exprimat, est in potestate Creditoris, pro quo voluerit debito talem solutionem accipere. — 40. Cum hoc tamen, quod si nihil exprimat, censetur semper solutum debitum magis onerosum. — 41. Quando debitor una cum Capitali simul usuras debet per partialem solutionem factam, censentur solutae usurae, quamvis debitor capitale se solvere exprimat. — 42. Debitum tollitur etiam sine solutione per acceptilationem. — 43. Acceptilatio quid sit? — 44. Unde ut acceptilatio valeat, debet sic fieri, ut appareat, cujus debiti ex pluribus remissio petatur. — 45. Si autem pluribus debitis ex pluribus stipulationibus factis gravatus non pro uno, vel altero determinato debito, sed pro omni indefinite roget, tunc per acceptilationem omnia debita, quamvis ex pluribus stipulationibus provenientia, censentur sublata, seu remissa. — 46. Debitum tollitur, et solutio fieri censetur etiam per justam compensationem. — 47. Quandonam justa, et licita compensatio fieri possit, et quaenam conditiones ad ipsam requirantur? *remissive.* — 48. Qui per errorem solvit, quod non Jure naturali, nec Civili debebat, solutum condicere, seu repetere potest — 49. Qui per errorem solvit indebitum Jure naturae, debitum vero Jure Civili, solutum pariter condicere, seu repetere potest, sive per errorem facti, sive Juris solverit. — 50. Qui indebitum Jure Civili, et debitum Jure naturali solvit per errorem, seu ignorantiam facti; modo ignorantia non sit crassa, vel supina, potest solutum repetere, seu condicere. — 51. Si autem id solvat per errorem, seu ignorantiam Juris, repetere, seu condicere non potest. — 52. Qui sciens, se non debere, et nihilominus solvit, non potest solutum condicere, seu repetere. — 53. Et procedit conclusio, etiamsi talis dederit hac mente, quod velit iterum repetere. — 54. Secus autem esset, si animo dubio, incerta, aut titubante solvisset. — 55. Asserens, se indebitum solvisse, et condictionem intentans, probare debet, quod fuerit indebitum. — 56. Secus autem esset, si adversarius negaret se a condicente solutionem accepisse. — 57. Pro faciliori captu supradictorum datur hic definitio *Condictionis* — 58 Datur definitio *Indebiti.* — 59. Subnect. Addit. ex al. man. ad num. 74.

1 Solutio proprie sumpta, est idonea, ac sufficiens debiti praestatio, seu satisfactio tempore, et loco convenienti legitime facta: *Sic in re communis.*

2 Ad solutionem tenetur quicumque est debitor, seu obligatus; Debitum enim, seu obligatio non tollitur, nisi solutione, et satisfactione: *Institut. Quibus modis tollitur obligatio, in principio*, ibi: « Tollitur autem omnis obligatio solutione ejus, quod debetur ».

3 Debitor, qui solvendo amplius non est, si sit Laicus, debet cedere bonis, ac permittere, ut bona ejus subhastentur, ut ex eis Creditores, servato Juris ordine, percipiant quantum cuique eorum debetur, quandiu aliquid adest: *l. Qui bonis cesserint* 1. *Cod. Qui bonis cedere possunt*, cum similibus.

4 Qui autem Juris ordo servandus sit pro solvendis ipsis Creditoribus, cum non sufficiunt debitoris bona ad cuncta solvenda debita? Vide verb. *Restitutio art.* 4. *a num.* 29. *ad* 73.

5 Quomodo vero per cessionem bonorum liberetur debitor ab onere solutionis faciendae, et quae de ipso in facti contingentia concludenda occurrant? Vide verb. *Restitutio art.* 5. *a numer.* 49. *ad* 59.

Si Debitor, qui solvendo non est, sit Clericus, 6
non tenetur cedere bonis, nec excommunicari, incarcerari, aut aliter molestari potest, si vere inops sit, et ad inopiam sine sua culpa devenerit, et juratam cautionem praestet de solvendo, cum ad pinguiorem fortunam venerit: *Communis*, per textum *In cap. Odoardus* 3. *de solutionibus*, juncto ejus Summario, sic expresse habente: « Si Clericus non habeat, unde satisfaciat suis creditoribus, non debet excommunicari, nec aliter molestari, praestabit tamen cautionem saltem juratoriam, de solvendo, cum venerit ad pinguiorem fortunam ». Assignantur tamen quo ad hoc a Doctoribus variae limitationes videndae apud Barbosam *in d. c. Odoardus a n.* 6. et alios Canonistas *ibi*. Vide Addit. Casin. in fin. h. Rubricae.

Qui rerum suarum liberam administrationem 7
non habent, uti sunt Pupilli habentes Tutorem, Minores, Furiosi, et Prodigi habentes Curatorem, sine auctoritate Tutorum, et respective Curatorum valide solvere non possunt: *Communis*, textu expresso *in l. Quod si* 14. §. 8. *ff. de solutionibus, et* §. *Nunc admonendi* 2. *in fine Institut. Quibus alienare licet, vel non.* * Sed si pupillus dederit nummos, non fient accipientis, vindicarique poterunt, ut in *cit. l.* 14. §. *fin.* Haec tamen regu-

la suam habet limitationem ex ead. lege ibid. Nam si is, cui fuit soluta pecunia, eam bona fide con sumpsit, convalescet solutio, nec amplius poteri vindicari. *Plane si fuerint consumpti, liberabitur.* Sed nec omnes, qui liberam rerum suarum administrationem non habent, prohibentur solvere creditoribus. Reus criminis inquisitus prohibetur in fraudem fisci alienare, nihilominus recte solvit, nec enim in fraudem alienat, qui solvit, quod debet. *l.* 42. *ff. de solut.* Filius pariter familias, qui peculii castrensis administrationem habet, solvere non prohibetur, argumento *leg.* 84. *ff. eod.* Multo magis convalescit solutio facta a filio familias, si eam ratam habeat pater, vel tacite, vel expresse, argumento pariter *leg.* 66. *de fidejus.* Quae leges quamvis de servis loquantur, nunc tamen recte accomodantur filiis familias. *

8 Procurator, tam specialis, quam universalis, potest valide solvere pro Debitore, cujus est Procurator: *Communis*, textu expresso in *l. Procurator* 58. *et l. Sed et id* 59. *ff. de Procuratoribus l. Quodlibet* 87. *ff. de solutionibus.*

9 Immo etiam quivis alius pro debitore etiam invito, ac ignorante solvere, ac satisfacere, eumque a debito liberare potest: *Communis*, text. express. *in leg. Solutionem* 23. *et leg. Solvere* 53. *ff. de solutionibus*, ibi: «Solvere pro ignorante, et invito cuique licet, *addita* ibidem *ratione* : Cum sit Jure Civili constitutum, licere etiam ignorantis, invitique meliorem conditionem facere ». Et concordat *lex Solvendo* 39. *ff. de negotiis gestis*, ubi redditur eadem ratio.

10 Est tamen hic advertendum, quod solvens pro alio sciente, et volente, habet contra illum actionem mandati, *arg. l. Si remunerandi* 6. §. 2. *ff. Mandati.* Solvens autem pro alio ignorante habet contra illum actionem negotiorum gestorum ad repetendum ab ipso, quod pro eo solvit, nisi debitoris interfuerit eam pecuniam non solvi, text. expresso *in l. Cum pecuniam* 43. *ff. de negotiis gestis.* Solvens tamen pro alio espresse nolente, et contradicente, nullam habet actionem, vel Jus ad repetendum ab eo, quod pro ipso solvit; *arg. l. si rem* 40. *ff. de negotiis gestis, et cit. l. si remunerandi* 6. §. 2. *ff. Mandati.*

* Verum observandum est, eum, qui pro alio solvit, nomine debitoris solvere debere, alioquin, nec se, nec debitorem liberat; non se, quia alienam pecuniam solvit; non debitorem, quia ipsius nomine non solvit, sed debitor se tueri tantummodo potest exceptione doli mali, ne si aliter observaretur, creditor in lucro versaretur: *l.* 7. *et l.* 25. *ff. de solut.*

Potest etiam creditor sibimet efficaciter solvere, ut mulier possit satis fieri de doto, si habeat administrationem bonorum mariti. *l.* 48. *ff. eod.* Item possessor pignorum, si pignus vendat, et quantum ei debebatur, accipiat, liberabitur debitor. *l.* 26. *ff. eod.* Vide etiam *l.* 8. §. *fin. ff. quib. mod. pign. solv.* *

Successor in Beneficio Ecclesiastico, ut in Episcopatu, Praelatura, et quocumq. Beneficio etiam simplici, tenetur solvere debita facta ab Antecessore pro vera utilitate, vel necessitate Ecclesiae, seu Beneficii : *Communis*, text. expres. *in c. Ad hoc* 1. *de solutionibus*, ibi : « Sicuti filius debita patris solvere tenetur, ita Praelatus, sui Predecessoris pro Ecclesiae utilitate contracta » : juncto ejus Summario sic expresse habente : « Successor in Beneficio tenetur solvere debita Praedecessoris pro necessitate Ecclesiae contracta. 11

Item Successor in Beneficio tenetur solvere debita contracta a suo Antecessore pro sua necessaria, honesta, ac decenti sustentatione: Sic Abbas *in d. cap. Ad hoc n.* 2. Barbosa *ib. n.* 3. Fagnan. *ib. n.* 10. citans ad id Rotae decisionem, Flaminius Paris. *de Resignation. lib.* 1. *q.* 16. *num.* 15. Engel. *lib.* 3. *decretal. tit.* 23. *nu.* 18. Reiffenst. *ib. nu.* 16. et alii; Et ratio est, quia etiam haec debita propter unionem, quam habet Rector cum Ecclesia, censentur contracta pro necessitate Ecclesiae, eo quod Ecclesia teneatur suum Rectorem alimentare, *c. Cum secundum* 16. *de Praebendis.* ibi: « Cum secundum Apostolum qui altari servit, vivere debeat de Altari, et qui ad onus eligitur, repelli non debeat a mercede, patet a simili, ut Clerici vivere debeant de patrimonio Jesu Christi, cujus obsequio deputantur, ut ipsa pro nobis ratio persuadet ». 12

Ut Successor autem in Beneficio teneatur solvere debita Antecessoris, debet prius Creditor probare, quod pro vera utilitate, seu necessitate Ecclesiae, aut saltem pro necessaria Praelati sustentatione fuerint contracta : *Communis*, per text. in c. *Ea etiam* §. 1. *caus.* 10. *quaest.* 2. ibi: « Is Creditor hic intelligatur, qui quod eredidit, probat in utilitatem Divinae Domus processisse ». Et concordat *c. Quod quibusdam* 4. *de Fidejussoribus*, ibi : « Nisi forte in utilitatem domus ipsius manifeste constiterit redundasse ». 13

Sufficit tamen, quod Creditor probet tunc temporis adfuisse verum casum utilitatis, vel necessitatis Ecclesiae, quamvis non probet, in eam pecunias, vel aliam rem creditam fuisse conversam; sic Glossa communiter recepta *in cit. c. Ea etiam* 21. *ad fin. caus.* 10. *q.* 2. *verb. Probat.*, Abbas *in cit. cap. Ad hoc* 1. *de solutio. n.* 7. Abbas *in cit. c. Quod quibusdam* 4. *de Fidejussorib. n.* 7. Reiffenst. *loco cit. n.* 19. et ipso teste communis aliorum, *arg. l. Utilitatem* 1. §. 9. *et l. Lucius* 7. *ff. de exercitoria actione.* 14

Nullatenus vero tenetur Successor in Beneficio solvere debita ab Antecessore contracta, non pro utilitate, aut necessitate Ecclesiae, nec pro necessaria sui sustentatione, sed alio titulo: *Communissima* per claros textus *in cap. Si quorumdam* 1. *de solutionibus*, *cap. Quod quibusdam* 4. *de Fidejussorib*, c. *Gravis*. 1. *de Deposito cap. Ea etiam* 2. *caus.* 10. *q.* 2. Et ratio est, quia Clerici debita contrahentis incuria, culpa, vel prodigali- 15

tas, non debet nocere Ecclesiae, textu expresso in *cap. Delictum* 76. *de Regul. Juris* in 6. ibi: *Delictum personae non debet in detrimentum Ecclesiae redundare.*" Peccata enim suos debent tenere Auctores, *l. Sancimus.* 22. *Cod. de poenis*, *cap. quaesivit.* 2. *de his, quae fiunt a majori parte Capituli.*

16 Solutio primum fieri debet, ac potest, ipsi Creditori, etiam invito, si ipse Creditor liberam rerum suarum habeat administrationem, et ipsa solutio fiat debito loco, et tempore; Et si creditor solutionem accipere nolit, poterit debitor pecuniam debitam Magistratui consignare, sicque se et a debito principali, et ab usuris liberare: *Communis*, text. exp. *in l. Oblatione* 9. *Cod. de solutionibus*, ibi: « Oblatione totius debitae pecuniae solemniter facta, liberationem contingere, manifestum est. Sed ita demum oblatio debiti liberationem parit, si eo loco, quo debetur, solutio fuerit celebrata »: cum similibus.

17 Nequit vero fieri solutio Creditori, qui liberam rerum suarum administrationem non habet; Unde si quis debitum solvat Pupillo sine auctoritate Tutoris, vel Minori, Prodigo, Amenti sine auctoritate curatoris, et pecunia soluta perdetur, seu male consumetur, denuo pro solutione debiti conveniri potest; *Communis*, per text. *in* §. *Nunc admonendi* 2. *Institut. Quibus alienare licet*, *vel non*, *l. Pupillo ff.* 15. *de solutionibus.*

18 Potest tamen fieri solutio Tutori, aut curatori ejusmodi creditoris non habentis liberam rerum suarum administrationem: *Communis;* textu exp. in *l. Quod si* 14. §. 7. *l. Solutam* 49. *ff. de solutionibus*, et cit. §. *Nunc admonendi* 2. *Instit. Quibus alienare licet*, *vel non*, cum similibus.

19 Item recte fit solutio creditoris procuratori tam generaliter, quam specialiter ad solutionem accipiendam deputato: *Communis*, textu expresso *in l. Vero* 12. *in principio ff. de solution. et l. Qui hominem* 34. §. 3. *ff. eodem.*

20 Si Debitore penitus ignorante, seu nesciente, Procurator a creditore tali Officio privetur, vel ei, ne solutionem accipiat, specialiter mandetur, adhuc ipse debitor recte ei solvit, et liberatur a sua obligatione; Secus autem, si id sciat: *Communis*, per claros textus in *l. Vero* 12. §. 2. *ff. de solutionib. et cit. l. Qui hominem* 34. §. 3. *et l. Dispensatori* 5. *ff. eodem.*

21 Item recte fit solutio servis, ac filiis familias, si ad accipiendam solutionem specialiter sint deputati, vel liberam, et universalem habeant administrationem: *Communis*, per claros textus in *l. Vero* 12. *l. si quis* 18. *l. Qui hominem* 34. *l. Solutam pecuniam* 49. *ff. de solutionibus*, cum similibus.

22 Item recte fit solutio creditori creditoris, nisi ab ipso creditore expressa ad id habeatur contradictio, *arg. leg. Si liber* 36. *ff. de negotiis gestis*, *l. solutum* 11. §. 5. *ff. de pignoratitia actione*; Unde casu, quo creditor a tali Debitore adhuc solutionem praetenderet, posset dictus debitor se liberare exceptione doli mali, dicendo: sine tua contradictione jam solvi tuo creditori, *l. si opera* 6. *ff. de doli mali, et metus exceptione*, et *ibi* Baldus, Perez *de solutionibus n.* 6. Silvester verb. *solutio q.* 14. Reiffenst. *loco cit. n.* 26. et alii.

23 In qua specie, et quo valore monetae facienda sit solutio? Vide verb. *Moneta a n.* 13. *ad* 25.

24 Debitore existente in culpabili mora solvendi, si interim contingat monetarum mutatio, ipse solus damnum sentire debet: *Communis*; Mora enim cuique sua, non alteri nocere debet, *c. Mora sua* 25. *de Reg. Jur.* in 6. ibi: *Mora sua cuilibet est nociva.*

25 Quando in conventione speciali certum tempus ad solvendum praefixum est, debet exacte a debitore observari: *Communis*, per textum *in l. solidum* 85. *ff. de solutionibus*, ibi: *Solidum solvitur*, *non minus quantitate*, *quam die*; Et hoc etiamsi Creditor non urgeat solutionem, quia dies statuta interpellat pro eo, textu expresso *in c. Potuit* 4. *de locato*, *et conducto*, ibi: « Non obstante, quod ei, ut Canonem solveret, non extitit nunciatum, cum in hoc casu dies statuta pro domino interpellet »; Et concordat *l. Magnam* 12. *Cod. de contrahenda stipulatione, et l. In Emphiteuticariis* 2. *Cod. de Jure Emphiteutico.*

26 Unde si ex culpabili mora solvendi praefixo, et determinato tempore creditor aliquod damnum patiatur, est ei resarciendum a Debitore culpabiliter moroso, quia tunc est causa, quod patietur illud grave interesse lucri cessantis, et damni emergentis; cum qui causam damni dat, damnum dedisse videatur, *c. Si culpa* 9 *de injuriis, et damno dato*, *l. Qui occidit* 30. §. 3. *ff. ad Legem Aquiliam*; adeoque etc.

27 Si certum tempus determinatum sit in favorem Debitoris, prout ordinarie fieri solet, *l. Cum tempus* 17. *ff. De Regul. Juris*, potest Debitor ante finitum tempus conventum solvere, et Creditor tenetur solutionem acceptare, textu expresso *in l. Quod certa* 70. *ff. de solutionib.* ibi: « Quod certa die promissum est, vel statim dari potest, totum enim medium tempus ad solvendum promissori liberum relinquitur »; Et concordat *l. Qui res* 98. §. 4. *ff. eodem* cum similibus; Et ratio clara est, quia omnes libere possunt his, quae pro se introducta sunt, renunciare, textu expresso in *l. Si quis in conscribendo* 29. *Cod. de pactis*, ibi: « Cum alia sit Regula Juris antiqui, omnes licentiam habere, his, quae pro se introducta sunt, renunciare », *et cap. Si de terra* 6. *de Privilegiis*, ibi: *Cum liberum sit unicuique Juri suo renunciare.*

28 Si autem tempus determinatum sit in gratiam Creditoris, prout fit, quando pro Summa Capitali mutuo accepta dari debet usura; debitor ante elapsum illud tempus solvere non potest, nec Creditor solutionem accipere tenetur; Et sic in aliis similibus casibus: *Communis*, per textum *in l. Javolenus* 15. *ff. de annuis legatis.*

29 Si vero nullum tempus pro solutione sit determinatum, potest debitor eam differre, donec Creditor eam petat: *Communis, arg. l. Debitores praesentes* 10. *Cod. de Pignor. l. In Fideicommissi* 3. *ff. De usuris;* quando enim Creditor non petit solutionem, tunc Debitor prudenter praesumere potest, Creditorem quod ad talem dilationem solutionis non esse invitum.

30 Limitatur tamen prima Conclusio in casu, quo solutio sit debita ex delicto, v. g. furto, tunc enim solutio, seu restitutio, facienda est statim moraliter, quam primum absque notabili incommodo fieri potest, etiamsi non petatur a Creditore, quia tunc talis debitor ex delicto, etiam sine petitione Creditoris, est in culpabili mora solvendi, seu restituendi: *Communis*, textu expresso *in l. in re furtiva* 8. §. 1. *ff. De condictione furtiva*, ibi:

31 *Semper enim moram fur facere videtur.* Et si Creditor ex tali culpabili mora aliquod damnum patiatur, resarciri debet a culpabiliter moroso debitore: *Communis*, per dicta, et Jura adducta *supra n.* 26. Vide verb. *Restitutio art.* 3. *n.* 87.

32 Limitatur secundo conclusio in casu, quo Creditor ex timore etiam reverentiali debitum petere non audet, aut illud ignorat, tunc enim debitor censetur esse in culpabili mora ex eo tempore, quo arbitrio prudentis viri solvere potest, ac debet; Et ita ad praesens intelligi debet id, quod expresse dicitur in l. *In omnibus* 14. *ff. de Regul. Juris*, ibi: « In omnibus obligationibus, in quibus dies non ponitur, praesenti die debetur ». Sic Reiffenstuel *loc. cit. n.* 48. Silvester verb. *Mora q.* 1. et alii passim.

33 Alia ad rem de tempore solutionis, seu restitutionis faciendae: Vide verb. *Restitutio art.* 3 *a num.* 83. *ad* 103.

34 Solutio, seu restitutio in quo loco, et cujus expensis, et periculis fieri debeat? Vide verb. *Restitutio art.* 4. *a n.* 1. *ad* 27.

35 Quilibet Debitor regulariter loquendo tenetur simul, et semel totum solvere debitum, nec tenetur Creditor solutiones per partes accipere: *Communis*, per text. *in l. Tutor* 41. *et Lucius, ff. De usuris, l. Plane* 3. *ff. Familiae erciscundae*, ubi etiam redditur ratio ibi: « Quia saepe et solutio, et exactio partium non minima incommoda habet ».

36 Limitatur tamen conclusio primo in casu, quo specialiter conventum sit inter debitorem, et creditorem, quod solutio fiat per partes: *Communis*, per textum in *l. Arbitraria* 2. §. 4. *ff. De eo, quod certo loco dari oportet;* Et ratio est, quia ut expresse dicitur *in cap. Contractus* 85. *de Reg. Jur. in* 6. *Contractus ex conventione Legem accipere dignoscuntur*, et justa pacta servanda sunt, *l. Antigonus* 1. *de pactis*, ibi: « Inita pacta suam obtineant firmitatem », *cap. Qualiter* 3. *eod.* ibi: « Studiose agendum est, ut ea, quae promittuntur, opere compleantur; *l. Si quis in conscribendo* 29. *Cod. de pactis*, ibi: « Pacta conventa, quae neque contra Leges, neque dolo malo inita sunt, omnimodo observanda sunt ».

Limitatur secundo, in casu, quo debitum per partes contractum sit, quia obligatio eo modo tolli potest, quo contracta est: *Communis*, per textum *in l. Nihil tam naturale* 35. *ff. de Regul. Juris*, ibi: « Nihil tam naturale est, quam eo genere quidque dissolvere, quo colligatum est ». 37

Limitatur tertio, in casu, quo debitor ex diversis causis, seu contractibus debita contraxerit, nempe unum debitum ex causa, seu contractu locationis, aliud ex contractu, seu causa emptionis, aliudve ex causa, seu contractu mutui, et sic de aliis; Tunc enim debitor potest, quod vult ex illis debitis solum solvere, et non tenetur omnia dicta debita simul solvere: *Communis*, textu expresso *in l. In potestate* 1. *Cod. de solutionibus*, ibi: « In potestate ejus est, qui ex pluribus contractibus pecuniam debet, tempore solutionis exprimere in quam causam reddat »; et concordat *l. Quoties* 1. *ff. de solutionibus*, ibi: « Quoties quis debitor ex pluribus causis unum debitum solvit, est in arbitrio solventis dicere, quod potius debitum voluerit solutum, et quod dixerit, id erit solutum ». 38

Unde cum quis ex pluribus causis est Debitor, et aliquam solutionem facit, in ejus potestate est exprimere, quod potius debitum velit solutum: Si vero nihil exprimat, est in potestate Creditoris, pro quo voluerit debito talem solutionem accipere; textu expresso *in c. l. Quoties* 1. *ff. et cit. l. In potestate* 1. *Cod. de solutionibus*. Cum hoc tamen, quod si nihil exprimat, censetur semper solutum debitum magis onerosum. Sic aperte additur *in c. l. Quoties* 1. *ff. de solutionibus*: « Dummodo (*creditor*) in id constituat solutum, in quod ipse, si deberet, esset soluturus, quoque debito se exoneratus esset, si deberet.... Æquissimum enim visum est, Creditorem ita agere rem debitoris, ut suam ageret »; et concordat *l. In his* 5. *et l. Cum ex pluribus* 97. *ff. eod.* 39 40

Quando Debitor una cum capitali simul usuras debet per partialem solutionem factam, censentur solutae usurae, quamvis Debitor Capitale se solvere exprimat, textu expresso *in l. In his vero* 5. §. 3. *ff. de solutionibus*, ibi: « Apud Marcellum *lib.* 20. *Digestorum*, quaeritur, si quis ita caverit Debitori in sortem, et usuras se accipere, utrum pro rata, et sorti, et usuris decedat; An vero prius in usuras, et si quid superest in sorte? Sed ego non dubito, quin haec cautio in sortem, et in usuras, prius usuras admittat, tunc deinde, si quid super fuerit, in sortem cedat ». 41

Debitum tollitur etiam sine solutione per acceptilationem: *Communis;* textu expresso *in* §. *Item* 1. *Institut. Quibus modis tollitur obligatio*, ibi: *Item per acceptilationem tollitur obligatio*, et *l. Pluribus* 6. *ff. acceptilatione*, ibi: *Id solum per acceptilationem sublatum est* ». 42

Acceptilatio autem est imaginaria solutio, seu 43

habitio rei pro recepta per interrograiionem De-
bitoris, et responsionem Crediloris facta. « Quod
enim Titio debetur, si id Titius velit remittere,
poterit sic fieri, ut patiatur haec verba Debitorem
dicere: Quod ego tibi promisi, habes ne acceptum?
Et Titius respondeat: habeo ». Sic expresse ha-
betur *in citat.* §. *Item* 1. *Institut. Quibus modis*
tollitur obligatio, et concordat *cit. l. Pluribus* 6.
ff. de acceptilatione, ibi: « Pluribus stipulationi-
bus factis, si promissor ita accepto rogasset: Quod
ego tibi promisi, habesne acceptum? Siquidem
apperet, quid actum est, id solum per acceptila-
tionem sublatum est; si non apparet, omnes sti-
pulationes solutae sunt ». Vide verb. *Juramentum*
art. 1. *n.* 20.

44 Unde ut acceptilatio valeat, debet sic fieri, ut
appareat cujus debiti ex pluribus remissio petatur.
Unde *in cit. l. Pluribus* subjungitur: « Si ego
aliud accepto tuli, aliud tu rogasti, nihil valere
45 acceptilationem ». Si autem pluribus debitis ex plu-
ribus stipulationibus factis gravatus, non pro uno,
vel altero determinato debito, sed pro omni inde-
finite roget, tunc per acceptilationem omnia de-
bita, quamvis ex pluribus stipulationibus prove-
nientia, censentur sublata, seu remissa, *citat. l.*
Pluribus, ibi: « Si quidem apparet, quid actum
est, id solum per acceptilationem sublatum est,
si non apparet, omnes stipulationes solutae sunt ».

46 Debitum tollitur, et solutio fieri censetur etiam
per justam compensationem: *Communis* per tex-
tum *in l. Dedisse* 76. *ff. de verbor. significat.* ibi:
Dedisse intelligendus est etiam is, qui compensavit,
et l. Si Debitor 4. *Qui potiores in pignore*, ubi di-
citur: *Nihil interesse, solverit ne aliquis, an com-*
pensaverit?

47 Quandonam autem licita, et justa compensatio
fieri possit, et quaenam conditiones ad ipsam re-
quirantur? Vide verb. *Compensatio per tot.*

48 Qui per errorem solvit; quod nec Jure natura-
li, nec Civili debebat, solutum condicere, seu re-
petere potest: *Communis* per text. *in l. Nunc vi-*
dendum 1. *et l. Si quis* 2. *ff. de condictione inde-*
biti, *l. Pecuniae indebitas* 1. *l. Cum et soluta* 3.
Cod. eod. cum similibus; Et ratio clara est, quia
Jure naturae aequum est neminem cum alterius
detrimento fieri locupletiorem, textu expresso in
l. Nam hoc 14. *ff. de Condictione indebiti*, ibi:
« Nam hoc natura aequum est, neminem cum al-
terius detrimento, et injuria fieri locupletiorem »
leg. Jure naturae 206. *ff. de Regul. Juris*, ibi:
« Jure naturae aequum est neminem cum alterius
detrimento, et injuria fieri locupletiorem »; *cap.*
Locupletari 17. *de Regul. Juris in* 6. ibi: « Lo-
cupletari non debet aliquis cum alterius injuria,
vel jactura ».

49 Qui per errorem solvit indebitum Jure naturae
debitum vero Jure Civili, solutum pariter condi-
cere, seu repetere potest sive per errorem facti,
sive Juris solverit; Glossa *in cap. Is qui* 4. *de so-*
lutionibus verb. Indebitum, Abbas *ib. num.* 14.
Pirhing *lib.* 3. *Decretal. tit.* 23. *num.* 2. Reiffen-
stuel *ib. num.* 70. *et alii arg l. Si non sortem* 26.
§. 3. *ff. de condictione indebiti.* Et ratio est, quia,
quando agitur de damno vitando, et non lucro
captando, ut in hoc casu, non solum non nocet
error, seu ignorantia facti, sed nec error, aut
ignorantia Juris, textu expresso *in l. Error* 8. *ff.*
de Juris, et facti ignorantia, ibi: « Ceterum om-
nibus Juris error in damnis amittendae rei suae
non nocet ».

Qui indebitum jure Civili, et debitum Jure na- 50
turali solvit per errorem, seu ignorantiam facti,
modo ignorantia non sit crassa, vel supina, potest
solutum repetere, seu condicere. *Gloss.* 2. *in cit.*
cap. Is qui 4. *de solutionibus verb. Indebitum*, Ab-
bas *ib. num.* 12. Pirhing *loc. cit. num.* 33. Reif-
fenstuel *loc. cit. num.* 71. et alii, *arg. leg. Nec* 51
supina 6. *et l. Error.* 8. *ff. de Juris, et facti igno-*
rantia. Si autem id solvat per errorem, seu igno-
rantiam Juris, repetere, seu condicere non potest,
quia talis ignorantia non excusat, Glossa *loc. cit.*
Abbas *loc. cit. num.* 12. Pirhing *loc. cit. num.* 33.
et alii per text. *in l. Ignorantia* 1. *l. In Omni*
parte 2. *leg. Plurimum* 3. *l. Juris ignorantiam* 4.
l. Error 8. *leg. Regula* 9. *ff. de Juris, et facti igno-*
rantia, et leg. Cum quis 10. *Cod. eod.* ubi expres-
se, ac repetitis vicibus habetur, quod Juris igno-
rantia non prosit. Immo *in cit. leg. Regula* 9. *ff.*
de Juris et facti ignorantia pro Regula traditur
expresse ut sequitur: « Regula est, Juris quidem
ignorantiam cuique nocere, facti vero ignoran-
tiam non nocere »: *et in citat. l. Cum quis* 10.
Cod. eod. sic praecise statuitur: « Cum quis Jus
ignorans indebitam pecuniam solverit, cessat re-
petitio. Per ignorantiam enim facti tantum repe-
titionem indebiti soluti competere tibi notum est ».

Quis sciens, se non debere, et nihilominus solvit, 52
non potest solutum condicere, seu repetere: *Com-*
munis, textu expresso *in l. Nunc videndum* 1. §.
1. *ff. de Condictione indebiti*, ibi: *Si sciens, se non*
debere solvit, cessat repetitio, cum similibus; Et
ratio est, quia talis praesumitur donare, nam ut
expresse dicitur *in l. Cujus* 53. *ff. de Reg Jur.*
Cujus per errorem dati repetitio est, ejus consulto
dati donatio est. Et procedit conclusio, etiamsi ta- 53
lis dederit hac mente, quod vellit iterum repetere,
textu expresso *in l. Quod quis* 50. *ff. de condictione*
indebiti: ibi: « Quod quis sciens indebitum dedit
hac mente, ut postea repeteret, repetere non po-
test ». Secus autem esset, si animo dubio, incer-
to, ac titubante solvisset, textu expresso in *l. Pro*
dubietate 11. *Cod. de condictione indebiti*, ibi:
« Quod nos decidentes sancimus, omnibus, qui in-
certo animo indebitam dederint pecuniam, vel
aliam quamdam speciem persolverint, repetitio-
nem non denegari ». Et ratio est, quia, ut expres- 54
se statuitur *in l. Non debet* 41. §. 1. *ff. de Regul.*
Juris; In re obscura melius est favere repetitioni,
quam adventitio lucro.

Asserens, se indebitum solvisse, et condictionem 55

infitians, probare debet, quod fuerit indebitum: *Communis*, textu expresso in *cap. Is qui* 4. *de solutionibus*, ibi : « Is, qui conqueritur, indebitam pecuniam se solvisse, probare tenetur, quod indebite sit soluta », *l. Cum indebito* 25. *ff. de probationib.* Praesumptio enim stat contra ipsum, quia ut expresse dicitur *in cit. l. Cum indebito, qui...., solvit, numquam ita resupinus est, ut facile suas pecunias jactet, et indebitas effundat.*

56 Secus autem esset, si adversarius negaret, se a condicente solutionem accepisse. Tunc enim si de solutione accepta convincatur, ipse probare debet, id, quod solutum accepit, sibi revera debitum fuisse; *Communis*, textu expresso *in cit. cap. Is qui* 4. *de solutionibus*, ibi : « Nisi adversarius solutionem inficians exinde convincatur, tunc enim diffitenti onus incumbit probandi, quod debitum recepisset », *et cit. l. Cum de indebito* 25. *de probationibus.*

57 Ad facilius capienda hactenus dicta observandum est, quod conditio indebiti est actio personalis, quam quis habet contra eum, cui indebitum, hoc est, aliquod, quod ei non debet, per errorem solvit: *Sic in re communis, arg. l. Nunc videndum* 1. *Quod indebitum* 7. l. *indebiti solutio* 15. *ff. de condictione indebiti, leg. Pecuniae indebitae* 1. l. *Cum et soluta* 3. l. *Si per ignorantiam* 6. *l. Fideicommissum* 7. *Cod. eod.* cum similibus.

58 Indebitum autem est quasi contractus re initus, quo is, qui rem indebitam per errorem solutam accepit, ad eamdem reddendam obligatur. Sic expresse Pirhing loc. *cit. num.* 30. et alii per textum *in l. Si quis* §. 4. *ff. de obligationibus, et actionibus et* §. *Item* 15. *Inst. de obligationibus, quae quasi ex contractu nascuntur.*

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

De praesumpta solutione, de qua frequenter in foro disseritur, paucis hic agendum.

59 Solutionem praesumptionibus probari posse non
ambigitur. At quaenam praesumptiones efficaces
60 sint, videndum. De existentia Chirographi penes
debitorem dubitatur, an ea praesumptionem inducat solutionis. In primis autem constare debet,
an Chirographum a debitore in medium productum, sit illud ipsum, quod antea in manibus Creditoris fuit, idque quia accidere potest, ut Debitor
sciens, Creditorem amisisse Chirographum, aliud
61 confecerit. Constito de identitate Chirographi, alia
deinde inspectio occurrit, num voluntate Creditoris Debitor Chirographum consequutus sit, an eo
62 inscio, et invito? Hic autem ita distinguunt Doctores. Si debitor suspectus sit, vel Creditoris domesticus, aut alias familiariter cum eo conversetur, Creditorem admittunt, ut juramento asserat
Chirographum se inscio ad debitorem pervenisse.
63 E contrario autem si debitor vir sit probatae vitae, et integritatis, ut suspicio subreptionis locum
sibi vindicare nequeat, ejus juramento creditur, si testetur creditorem sibi Chirographum reddidisse; Anton. Fab. in *Cod. lib.* 18. *tit.* 3. *defin.* 24. Carpzov. *Jurisprud. Forens. part.* 2. *Constit.* 29. *defin.* 12. Adde Freyer *de solut. c.* 11. *membr.* 1. *num.* 20. *et seq.*

Quid juris de Chirographo cancellato? Si chi- 64
rographum cancellatum reperiatur apud Debitorem, nec domesticum creditoris, nec alia de causa suspectum, ipse debitor vel ad juramentum admittitur, creditorem cancellasse, vel creditor onus
probandi contrarium in se suscipere tenetur; Carpzov. et Freyer *locis mox allegatis*. Quod si chi- 65
rographum apud creditorem cancellatum reperiatur, solutio praesumitur, nisi ipse Creditor manifestis probationibus contrarium ostendat; Brunemann. *ad L.* 24. *fer. per tot. de Solut.* Dubitatio 66
major est, si chirographum cancellatum penes tertium reperiatur. Sunt qui existimant, debitorem
eo ipso non esse liberatum, quum chirographum
illi tertio, saltem custodiae causa traditum fuerit,
et sic praesumptio cancellationis a creditore factae
cesset; Vide Freyer *ubi supra num.* 23. *et ab eo
allegatos.* Quod tamen ita intelligendum reor, nisi 67
aliae probationes concurrant. Denique si chirogra- 68
phum confecit, illudque in protocollo Notarii cancellatum reperiatur, solutionis praesumptio exinde non aliter oritur, quamsi cancellationem consensu creditoris factam esse probetur, confer Menoch. *de Praesumpt. lib.* 3. *Praesumpt.* 141. *n.* 19.

Succedit privata debitoris adnotatio. Pro regu- 69
la autem tenendum est, quod etsi debitor in libro quodam, in quo consignare soleat res quotidie gestas, aut rationes rerum suarum, scripserit, se alteri solvisse, hoc ipsi neutiquam proficiat, quum alias hac ratione quilibet debitor se a vinculo ob-
ligationis facile liberare posset. Interim tamen re- 70
gula haec exceptionem patitur, ut ex adnotatione debitoris praesumptio factae solutionis resultet, si simul aliae circumstantiae eidem adminiculen-
tur. De his autem circumstantiis, vide Mevium 71
part. 4. *decis.* 121. *per tot.*

Sunt et aliae praesumptiones factae solutionis. 72
Huc pertinet, quando creditor distulit multos per annos petere creditum, v. g. si non petit vivo debitore, sed defuncto eo, haeredes convenit, et tamen creditor est persona cauta, et diligens alias in exigendo, aut est pauper, aut non admodum
dives. Idem dicendum, si creditor a debitore mu- 73
tuum petiit, tum si creditor administravit bona debitoris, atque ita sibi solvere potuit, rationes tamen non reddidit; tum si quis per tres apochas
probet, se tribus annis proximis usuras solvisse; 74
tunc enim nisi creditor recipiens usuras ultimas protestando sibi consuluerit, easdem usuras ratione praeteriti temporis etiam solvisse censetur; Fachin. lib. 13. *controv.* 89. Finckelth. *observ.* 115. Mev. *part.* 4. *decis.* 345. *et* 355. utrobique *fer. per tot.* Sed consule prae ceteris Freyer *de solut. cap.* 12. *membr.* 6. *per tot.* qui de his omnibus fusius agit.

ADDITIONES CASINENSES

75 Quamvis utique Clerico adsit obligatio solvendi, quippe justitia ipsa dictante *jus suum* unicuique tribuere, attamen si ob inopiam solvendo non sit, non tenetur ob debita bonis cedere, neque potest excommunicari, incarcerari, aut aliter molestari, *c. Odoardus* 3. *de solution.* Neque tenetur creditori cedere bona omnia, quae de praesenti habet; sed potest de bonis, quae possidet, deducere, sibique reservare, quae pro honesta sustentatione necessaria quidem sunt; Glossa *ad cit. cap. Odoardus, vers. ad pinguiorem*, Menochius, Abbas, Engel, Covarruv. apud Reiffenstuel *ex. de solut. n.* 7. *cum Communi.*

76 Jam vero ut hujusmodi privilegio Clericus perfruatur, requiritur:

I. Quod omnino ob inopiam solvere nequeat; nam si ad solvendum sit potens, etiam quoad partem, et contumaciter recuset solvere, in carcerem conjici, et in subsidium excommunicari potest: Schalmzgrueber *ad cit. tit. de solution. n.* 33.

77 II. Ut de inopia, ob quam debitor non est solvendo, constet; et hinc illam probare debet saltem summarie, et praesumptive ex fama, vel communi hominum aestimatione, aut redituum suorum tenuitate. Idem *ibid.*

Audiamus insuper Fagnanum, qui haec habet: « Requiritur, ut de hujusmodi paupertate constet, ut patet in litera (*textus cit. cap. Odoardus*) ibi, *Quatenus si constiterit, quod praedictus Odoardus in totum, vel pro parte* non *possit solvere*, Rota *Decis.* 998. *part.* 3. *Divers.* ubi propterea decisum fuit, quemdam Abbatem, qui habebat beneficium valoris quinquaginta, non esse admittendum ad beneficium *h. capitis* (*Odoardus*), quia constabat, eum non esse pauperem, et ideo Rota assignavit Abbati Scuta triginta pro victu, et Scuta viginti assignavit pro creditoribus »: Ad *cit. cap. Odoardus de solut.* n. 31.

78 III. Ut ad inopiam, et impotentiam solvendi redactus non sit propria sua culpa, aut dolo: Schmalzgrueber *loc. et n. cit.* « Veruntamen (ita pariter docet Fagnanus) si Clericus debitor esset in dolo, hoc beneficio non gauderet, (eo) quod dolosus non est admittendus ad beneficium *cap. Odoardus* », *loc. cit. n.* 44.

79 IV. Ut Clericus conveniatur ratione debiti in causa Civili; quia super crimine criminaliter conventus, et ad poenam pecuniariam condemnatus, si solvendo non sit, non effugit carcerem, *sed quod in aere non habet, luere in cute debet*, Abbas *in cit. cap. Odoardus n.* 5. Schmalzgrueber *ibid. n.* 34.

80 V. Ut conveniatur actione personali, nam conventus actione reali, non potest uti hoc beneficio, quod personale dumtaxat est: Fagn. *num.* 52. Schmalzgrueber *ibidem.*

81 VI. Ut recognoscat, et fateatur debitum; nam si hoc neget pertinaciter, et postea de eo convictus fuerit, privilegium istud allegare non potest: Pirhing *ad cit. tit. de solut. n.* 23. Schmalzgrueber *l. c.*

VII. Ut praestet cautionem idoneam de solvendo, si ad pinguiorem Fortunam pervenerit *cit. cap. Odoardus;* nam inopia, et impotentie solvendi non extinguit, sed tantum suspendit obligationem solvendi in tempus melioris fortunae: *Idem* Schmalzgrueber *ib.* 82

Porro « illud in praesentiarum advertere oportet, Clericum semel ad beneficium *h. cap.* (*Odoardus*) admissum, non prohiberi iterum admitti, etiam post rem judicatam, et in executione sententiae, dummodo tamen beneficium *h. cap.* non se extendat extra Dioecesim petentis ». Barbos. *Collect. DD. in Decret.* ad *c. tit. de solut. c.* 3. *n.* 4. 83

« Ampliа privilegium *hujus textus* extendi ad » Moniales, cum in eis detur par ratio, quae in » Clericis, prout judicatum fuit in senatu Portugal- » liensi, et in supremo supplicationis Regni Lu- » sitaniae ». Barbos. *l. cit. n.* 5. 84

Verum privilegium, de quo hic, locum non habet:

I. « Ubi Clericus esset debitor alicujus, qui esset pauperior ipso Clerico ». Barbosa *l. c. n.* 7. 85

II. « Quando Clericus esset perjurus, et suspec- » tus de fuga, et debitum descenderet ex dolo; » tunc enim poterit carcerari ». Idem *ib. n.* 10. 86

III. « Limita (etiam) in Clerico debitore ratione » depositi penes se facti, quia adversus exactio- » nem talis debiti non poterit opponere de privi- » legio hujus cap. ». Barbosa *ib. n.* 13. 87

IV. « Limita (quoque) in Clerico, qui suscepit » terminum, postquam fuit condemnatus ad solu- » tionem debiti; namque ipse non poterit se lactari » de beneficio hujus capitis ». Id. *ib. n.* 14. 88

V. « Limita, quando Clericus convenitur pro » debito dependente ex delicto, vel quasi; nam » tunc et capi, et carcerari poterit ». Id. *ib. n.* 15.

VI. « Limita (pariter) in Clerico dolo versato cum creditore, veluti si tempore contractus se finxit non esse Clericum, altero contrahente id ignorante, aut abscondit de bonis, ne solveretur debitum creditori, vel pendente judicio super debito principali, bona in extraneos alienet gratia fraudandi creditorem.... (Unde) Marc. Ant. Genuensis... resolvit, quod Clericus, qui in fraudem Creditorum bona consumpsit, non debet gaudere privilegio b. textus, sicut nec occultans illa, aut debita contrahens sub spe gaudendi hujusmodi privilegio ». Praelaud. Barbosa *l. c. n.* 17. 89

VI. « Limita (etiam) in Clerico haerede, non confecto inventario, qui non potest uti beneficio hujus Cap. ». Idem *n.* 19. 90

VII. Pari modo « Limita in Clerico administrante bona aliena, ut quia fuisset tutor, vel curator, et malam rationem reddidisset de administratis ». Idem. *n.* 22. 91

Quaeres. Quinam Clerici gaudeant privilegio h. Cap.? 92

Certum est, gaudere hujusmodi privilegio Clericos in majoribus constitutos, item minoristas, 93

sed beneficium Ecclesiasticum habentes; aut si isto careant, habitum, et tonsuram Clericalem deferentes, alicui Ecclesiae ex Mandato Episcopi deserviant, vel in seminario, aut in stadio aliquo generali versentur. Schmalzgrueber *l. cit. n.* 35.

94 Dubium est de iis, qui in minoribus constituti, nulli Ecclesiae serviunt, nec in studiis ex Episcopi mandato versantur. Non conveniunt DD., quibusdam negantibus, affirmantibus aliis. Fagn. *cap. cit. n.* 24. 25. distinguit: nam si hujusmodi Clerici in minoribus constituti, imo prima solum tonsura initiati, conjugati non sint, et habitum, ac tonsuram deferant, affirmat iis competere dictum privilegium, propter generalitatem *cap. Odoardus.* At si abjectis Clericatus indiciis, publice se pro laicis gerant, aut conjugati sint, negat iis patrocinari privilegium allegatum; quia tales, licet Characterem Ordin. indelebilem habeant, et retineant, in omnibus tamen ut laici reputantur: Schmalzgrueber *ib. n.* 36.

Quaeres item: An Clericus possit dicto privilegio renuntiare? « Verius est, non posse renuntiare: Ita Communiter. Ratio est, quia privilegium hoc non est privatus singulorum, sed publicus favor totius Ordinis, seu status Clericalis, ne videlicet in opprobrium istius, Clerici cogantur mendicare, aut alias sordide vivere; publici autem favoris renuntiatio nulla est, *l. jus publicum* 38. *ff. de Pact.* Proceditque hoc, etsi renuntiationi adjectum sit juramentum; quia juramentum hoc bono publico praejudiciosum est, et consequenter jurantem non ligat ». Schmalzgrueber *ib. n.* 39. Vide Addit. Casinenses sub v. Irregularitas *vers. Inter Crimina* etc. 95

SOMNIUM

SUMMARIUM

1. Somnium quid sit. — 2. Assignantur secundum varios varia genera somniorum, *ad num.* 4. — 5. Secundum tamen posteriores Theologos somnia dividuntur in Divina, Daemoniaca, et Naturalia. — 6. Divina somnia quae sint. — 7. Assignantur varii fines Divinorum somniorum ex Sacra Scriptura. — 8. Et adducuntur multa alia Divina somnia ex historiis Sanctorum. — 9. Daemoniaca somnia quae sint. — 10. Assignatur inventum Daemoniacorum somniorum. — 11. Naturalia somnia quae sint. — 12. Somnia naturalia proficiscuntur, vel a causa intrinseca somniantis, vel a causa illi extrinseca: Intrinseca nascuntur quaedam potissimum ab anima, et dicitur *causa animalis*; et quaedam potissimum a corpore, et vocatur *causa corporalis*. — 13. Intrinseca causa animalis quae sit? et assignantur varia somnia ex ipsa procedentia. — 14. Bonorum hominum somnia meliora sunt, quam aliorum. — 15. Intrinseca causa corporalis quae sit? — 16. Extrinseca naturalis causa somniorum quae sit. — 17. Species imaginabiles in somnis causatae producunt in somniantibus varios effectus, qui assignantur, et praesertim patent in noctambulantibus, seu melius somnambulantibus. — 18. Traditur modus, seu regula pro discernendis somniis, an sint Divina, an Daemoniaca, an Naturalia? — 19. Quando constat non esse somnia naturalia, et dubitatur, an sint Divina, vel Daemoniaca, tutius est ea caveri, et contemni ut Daemoniaca. — 20. Divinorum somniorum observatio est licita, at interpretatio convenit solum illis, quibus a Deo facta est interpretationis revelatio. — 21. Daemoniacorum somniorum observatio, ut fraudes Daemonis caveantur, est licita, sed ad occultorum, vel eventuum futurorum scientiam, seu cognitionem habendam, est illicita. — 22. Observatio, et interpretatio somniorum naturalium habentium in suis effectibus connexionem, seu adaequationem cum suis causis, est licita, sive causa intrinseca animalis, sive intrinseca corporalis. — 23. Quid, si causa naturalis somniorum sit extrinseca? — 24. Peccat graviter, qui ex somniis tam procedentibus ex causis intrinsecis, quam extrinsecis divinat futura contingentia, aut quaecumque dependent ab humanae voluntatis arbitrio. — 25. Unde est graviter peccaminosa omnis illa Divinatio per somnia, qua ex ipsis praedicitur, seu creditur aliquid eventurum, quod nullam prorsus habet connexionem cum illis. — 26. Et multo gravius peccant, qui nedum somniis sibi fortuito obvenientibus firmiter credunt, sed et ipsa cum abusu rerum Sacrarum ex animo procurant. — 28. Non est tamen culpandus peccati saltem mortalis, qui sine alia superstitione, et sortilegio, sed ex mera curiositate perquirit thesaurum absconditum sibi in somniis manifestatum. — 28. Item non est condemnandus peccati mortalis, qui dubitans, an thesaurus fuerit sibi manifestatus per defunctum apparentem, an per somnium, ipsum perquirit, nulla adhibita fide somniis. — 29. Nec sic est culpandus, qui nulla adhibita fide, et habita superstitione, terram fodit ad inveniendum thesaurum ibi sibi a Daemone indicatum. — 30. Similiter non peccat mortaliter observans somnia non omnino eis credens, sed tantum propter talia somnia aliquod de se non malum operatur, ut evitet quaedam mala sibi in ipsis minata. — 31. Cavendum tamen semper est, ne firma praestetur similibus somniis fides, immo generaliter loquendo nulla est ipsis fides, et observatio praestanda.

1 Somnium est phantasma in somno factum, idest apparitio phantastica in somno facta; ex Aristotele *lib. de somno et vigilia*: sive visum, quod in somno apparet. Et ut ex Richelet habet Pontas *verb. somnium in princip.* Somnium est motus vis imaginandi, quae dormientis in sensibus exprimit formam rei effictae conformem.

Somnia ex Macrobio *lib.* 1. *de somn. Scipion.* 2 quem sequitur Salisber *lib.* 2. dividuntur in quinque genera, scilicet in insomnium, spectrum, somnium, visum, et oraculum; sed Artemidorus *lib.* 1. *cap.* 2. quinque ad duo revocavit, insomnium nempe, et somnium, sub insomnio spectrum, sub somnio comprehendit visum, et oraculum, quoniam haec illud consequuntur. Sic refert Delrius

disquis. to. 2. lib. 4. cap. 3. quaest. 5. vers. Macrobius.

3 Auctor libri *de spiritu, et anima* (sive is sit Hugo Victorinus, sive alius) *cap. 25. operis* quinque somniorum genera enarrat, videlicet oraculum, visionem, somnium, insomnium, phantasma. *Oraculum*, inquit, est cum in somnis aliqua sancta, gravisque persona, vel etiam Deus eventurum aliquid aperte, vel non eventurum, faciendum, vel evitandum nunciat. *Visum* est, cum id, quod viderat quis, eodem modo, quo apparuerat, evenit. *Somnium* est quid figuris tectum, quodque sine interpretatione intelligi non potest. *Insomnium* est, cum id quod fatigaverat vigilantem, ingerit se dormienti, ut cibi cura, vel studium. *Phantasma* est, quando quis dormire coepit, et adhuc se vigilare existimat, aspicereque videtur irruentes in se, vel passim vagantes formas, aut laetas, aut turbulentas. Sic habet Beyerlinch *Theatr. vitae humanae, verb. Somnium, fol.* 348. *litt. H.*

4 Sanctus Gregorius *lib. 8. moralium cap.* 13. et *l. 4. Dial. cap.* 48. sex genera somniorum ex totidem causis orta commemorat; aut enim, inquit, ex plenitudine, vel inanitate corporis somnia existunt, aut ex antecedentibus diurnis curis, aut ex illusione Daemonis, aut ex cogitatione hominis simul, et illusione Daemonis, aut ex revelatione Dei, aut denique ex cogitatione hominis simul, et revelatione Dei, sicque rectissime, ut Delrius observat *loc. cit. concl.* 2. somnia tribus auctoribus adscribit; Deo, Naturae, et Daemoni.

5 Unde posteriores Theologi ea diviserunt in Divina, daemoniaca, et naturalia, quam divisionem, variis aliis relictis, et nos amplectimur.

6 Somnia igitur divina, seu coelestia, sunt illa, quae a Deo inspirantur, sive id faciat immediate per se, sive ministerio Angelorum, ut plerumque accidit. Unde Sanctus Thomas 2. 2. *quaest.* 95. *art. 6. in corpore* sic ait: « Spiritualis autem est quandoque quidem a Deo, qui ministerio Angelorum aliqua hominibus revelat in somniis ».

7 Divinorum, seu coelestium somniorum varii fines reperiuntur in Sacra Scriptura. I. Ut quis a malo absterreatur, sicut factum Abimelech, *Gen.* 20. et Regi Merarae, et Labano, *Genes.* 31. Et id insinuat Job. *cap. 4. numer.* 13. *et* 14. ibi: « In horrore visionis nocturnae, quando solet sopor occupare homines, pavor tenuit me, et tremor, et omnia ossa mea perterrita sunt », et *cap.* 7. *num.* 14. ibi: « Terrebis me per somnia, et per visiones horrore concuties ». II. Ut adhortetur ad aliquod bonum, ut Gedeonem *Judic.* 7. et Judam, ejusque exercitum 2. *Machabaeorum* 15. III. Ut moneat, vel doceat quid agendum, ut B. Joseph *Matth.* 1. *et* 2. et tres Magos *Matth.* 2. Et hunc finem indicat Job. *cap. 33. num.* 15. *et seq.* ibi: « Per somnium in visione nocturna, quando irruit sopor super homines, et dormiunt in lectulo, tunc aperuit aures virorum, et erudiens eos instituit disciplina etc. ». IV. Ut spiritum Prophetiae, aut aliud spirituale donum simul largiatur, ut *Joelis cap. 2. num.* 28. ibi: « Effundam spiritum meum super omnem carnem, et prophetabunt filii vestri, et filiae vestrae; Senes vestri somnia somniabunt, et juvenes vestri visiones videbunt ». Et patet de dono sapientiae, et prudentiae in somniis dato Salomoni 3. *Reg.* 3. Et de promissione obventurae Dignitatis Joseph *Genes.* 37. et Mardochaeo, *Esther* 11. V. Ut revelet aliquod mysterium, ut *Genes.* 28. aut alicujus Reipublicae, vel Regni, seu Imperii vicissitudinem, ut Israelis *Genes.* 41. Ægypti et Nabuchodonosor *Daniel* 2. *et* 4.

8 Ad haec capita reduci possunt multa somnia divina, quorum in historiis Sanctorum fit mentio, ut illa Africana apud Victorem Uticen. *de persecut. Vandalic.* oblata Eusebio Episcopo Chartaginensi. Item somnium oblatum Monacho Cluniacensi Beatae Virginis, tempore S. Odonis apud Joann. Monachum *l. 3. vitae Odonis cap.* 9. Item aliud Bertae matri S. Suitberti apud B. Marcellinum *cap.* 1. *Vitae S. Suitberti.* Item aliud S. Abramio Confessori, *Metaphrast. in ejus vita.* Item aliud Henrico Imperatori, Rupert. *in vita S. Heriberti cap. 7. num.* 26. Item aliud S. Hugoni Gratianopolitano apud Guidonem *in ejus vita.* Item aliud Theodosio Imperatori, aliud Mauricio Imperatori, aliud Arnobio Rethori, aliud Bardae, aliud Eulogio apud Delrium *disquis. Magicar. to.* 3. *c. 3. q. 6. conc.* 4. et multa alia apud Fulgosium *l. 1. exemp. c.* 5. et apud Beyerlinck *l. c. fol.* 285. *§. Somnia Divina*, et alia innumera apud alios.

9 Daemoniaca somnia sunt illa, quae mali spiritus studiose dormientibus immittunt, vel ad perturbationes animi ciendas, ut libidinem, iram, odium, desperationem, vel ad occultorum, aut futurorum significationem. Sic expresse Delrius *loc. cit. post conclusionem 4. vers. Diabolica somnia*, et colligitur ex S. Gregorio *l. 8. moral. in cap.* 7. Job. *cap.* 13. *Epist.* 9. *alias* 115. S. Th. 2. 2. *qu.* 95. *art. 6. in corpore*, Blesensis *Epist.* 65. et alii passim.

10 His Daemoniacis somniis totum intentum malignorum, et fraudulentorum illorum spirituum est homines ad peccata deducere, eosque praesertim incautos, ac ignaros vanis superstitionibus imbuere, si eos aliquorum somniorum eventu ad habendam ipsis fidem reduxerint, sicque eos deceptos ad enormia, nefanda, ac sacrilega crimina pertrahere, ut communis Doctorum, ac quotidiana experientia etiamnum docet.

11 Naturalia somnia sunt illa, quae communiter ortum ducunt ab affectione, et dispositione animae, et corporis somniantis, Beyerlinck, et Pontas *loc. cit.* et alii passim. Et haec somnia naturalia proficiscuntur vel a causa intrinseca somnianti, vel a causa illi extrinseca. Intrinseca nascuntur quaedam potissimum ab anima, et tunc dicitur causa animalis, et quaedam potissimum a corpore, et vocatur causa corporalis.

12

13 Intrinseca causa animalis est, quando somnia obveniunt de rebus, quibus cogitatio vigilantis valde fuit intenta, et per diem ipse somnians circa illas multum occupatus fuit, juxta illud *Ecclesiastes cap.* 5. *num.* 2. ibi: *Multas curas sequuntur somnia.* Unde Lucretius *Poemat.* apud Beyerlinck loc. *cit. fol.* 286. §. *Animalia* sic habet,

In somnis eadem plerosque videmus obire,
Causidicos causas agere, et componere Leges
Induperatores pugnare, et praelia obire:
Nautas Contractum cum ventis degere bellum;
Et quo quisque fere studio defunctus adhaeret,
Aut quibus in rebus multum simus ante morati.

14 Et ad haec pertinent somnia de rebus, et personis, in quas odio, amore, timore, aut spe vehementer afficimur; Hinc liberales, et benefici somniant se aliis largiri, mendici petere, cantores canere, Philosophi disputare, avari pecuniam congerere, vindicativi de inimicis ulcisci, et alii alia similia. Unde Aristoteles 1. *Ethicor. cap.* 13. dicit bonorum hominum somnia meliora esse, quam malorum, propterea quod consilia, quae ad virtutum officia exercenda sollicite agitant, eadem eis in somno occurrunt.

15 Intrinseca causa corporalis nascitur a praesenti dispositione, ac temperamento corporis, quod vel inedia exhaustum, vel crapula repletum, vel humore aliquo nimis praedominante aegrescit, vel alio interiore vitio laborat; Unde ex variis his causis varia nascuntur somnia. Cholerici enim somniant colores flavos, rixas, jurgia, inimicitias, incendia, et hujusmodi. Sanguine redundantes rubentia, ignes, ustiones, hortos, convivia, et laeta omnia. Melancholici funera, caliginem, tenebras, solitaria loca, nocturnas oberrationes, tetra spectra, tristiaque cuncta; Phlegmatici mare, aquas, balnea, navigationes, submersiones, tardam, et impeditam a noxiis fugam. Qui viscido humore affectas, obstructasque habent partes cerebri posteriores, illi comprimi, ac suffocari videntur in somniis, et latini vocant hunc *incubum* morbum. Qui sinceris, purisque succis constant, somniant se volutari inter odoratos, suavesque flores, et e contra qui foetidis, putridisque sunt repleti humoribus, somniant se versari in cloacis, sepulcris, sordidis, ac caenosis locis.

16 Extrinseca naturalis causa somniorum est, quando dormientis imaginatio ab agente extrinseco movetur. Hujusmodi autem agens est duplex; Alterum est aer ambiens; Alterum impressio, sive influxus corporum coelestium; sicut enim corpora coelestia suo in materiam corpoream influxu varias formas lapidum, metallorum, plantarumque gignunt, sic influendo in phantasiam, quae organis corporeis est immersa, possunt a coelestibus corporibus produci species imaginabiles effectui e corporibus illis coelestibus promananti conformes, ut erudite suo more ratiocinatur doctissimus Delrius loc. *cit. post conclusionem secundam vers. Naturalis extrinseca.* Unde ut habetur in *Lexico Medico Castello-Brunoniano verb. Somnium;* Somnia sunt operationes, quae fiunt inter dormiendum ab Astris in homine.

Species imaginabiles in somniis causatae sunt quandoque in somniante adeo impressae, ut distincta afferat verba, recte ad interrogata respondeat, aut e lecto surgat aliquid exterius facturus, tute etiam in locis periculosis perambulet, et denuo adhuc dormiens lectum repetat, ut patet de noctambulantibus, seu melius somnambulantibus, cum nedum noctu, sed etiam interdiu id accidat, ut observat *Lexicon Medicum Castello-Brunonianum verb. Somnambulo* referens, quemdam celebrem olim somno meridiano indulgentem inter dormiendum surrexisse, deambulasse, cum conjuge locutum fuisse, a qua etiam rursus ad sellam, in qua dormiverat, reductus, paulum adhuc dormivit, evigilans deinde omnium plane fuit ignarus. Haec ibi; nec desunt alia consimilia exempla. 17

Pro discernendis somniis, an sint Divina, an Daemoniaca, an naturalia? habendus est recursus ad Patrem spiritualem, aliasque pios, et instructas personas, ut suis consiliis ea dilucident, et in subsidium suis orationibus lumen pro eorum vera discretione, et intelligentia a Deo exquirant. Sic communiter Doctores cum S. Thoma 2. 2. *q.* 95. *art.* 7. *in corpore*: Hac tamen teneatur pro certa regula, quod quando Deus somnium immittit, solet simul hominem lumine interiori certum reddere hoc somnium a se profectum, et coelitus immissum fuisse, ut recte docet Delrius *loc. cit. post conclusionem quintam vers. Discernere*: et relinquit ipsum hominem totum hilarem, humilem, devotum, ac pium. Quando autem daemon somnia immittit, talia somnia aut visiones habentes evadunt tristes, spiritu audaces, elati, et superbi, impuri, ac omni malitiae proclives, ut advertit Clericatus *nelle sue spiche verb. Sogni num.* 898. Tunc vero somnia sunt naturalia, quando mere procedunt a phantasmatibus in memoria motis ab operationibus diebus antecedentibus factis, aut intenta voluntate, et desiderio diebus sequentibus faciendis, aut ab humoribus a stomacho elevatis ad cerebrum, ubi generantur somnia rerum extravagantium, ridicularum, ac penitus infructuosarum, ut notat Clericat. loc. *cit. num.* 899. 18

In summa, concludit doctissimus Delrius *loc. cit. vers. Discernere* hoc est observandum, si constat neque ex animali, neque ex corporali causa somnium fuisse natum, sicque non esse naturale, dubitetur autem adhuc utrum sit a Deo, vel a daemone? tutissimum est, si ut a daemone immissum caveatur, et contemnatur juxta illud *Ecclesiastici cap.* 34. *num.* 6. *et* 7. ubi traditur esse contemnenda extrinseca somnia, quae non constat a Deo fuisse immissa, ibi: « Nisi ab altissimo fuerit emissa visitatio, ne dederis in illis cor tuum, multos 19

enim errare fecerunt somnia, et exciderunt sperantes in illis ».

20 Divinorum somniorum observatio licita est, at interpretatio solis convenit illis, quibus a Deo facta est interpretationis revelatio: Delrius *loc. cit. concl.* 5. et alii communiter. Prima pars de se patet, quia somnia divina nobis immittuntur a Deo, ut ea observemus, ac ab ipsis instruamur, moneamur, et corrigamur. Secunda pars habetur ex *Daniele cap.* 2. *num.* 27. ibi: « Mysterium, quod Rex interrogat sapientes, magri, arioli, et aruspices nequeunt indicare Regi, sed est Deus in Coelo revelans Mysteria, qui indicavit tibi »: *et ibid. num.* 30. subjungit: « Mihi quoque non in sapientia, quae est in me plusquam in cunctis viventibus, Sacramentum hoc revelatum est, sed ut interpretatio Regi manifesta fieret »: *et* 1. *ad Corinth.* c. 5. *num.* 11. ibi: « Quae Dei sunt, nemo cognovit, nisi Spiritus Dei ».

21 Daemoniacorum somniorum observatio, ut fraudes daemonis caveantur, est licita, sed ad occultorum, vel eventuum futurorum scientiam, seu cognitionem habendam, est illicita. Sic expresse Delrius *loc. cit. conclus.* 4. et alii passim. Prima pars de se patet, quia hoc est animae valde salutare, et aliquando necessarium, ut sic daemonis fraudulentae astutiae eludantur, et peccata, ad quae per ipsas nos intendit inducere, evitentur. Secunda pars probatur, quia hoc est Dei lege prohibitum *Levit. c.* 19. *num.* 26. *Non augurabimini, nec observabitis somnia, Deuteron. cap.* 18. *num.* 10. ibi: *Nec inveniatur in te qui . . . observet somnia: et Ecclesiastic. cap.* 34. *num.* 6. *et* 7. per verba adducta *supra num.* 19. Tum quia non potest horum interpretatio citra miraculum haberi, nisi ex pacto implicito, vel explicito, cum daemone, quod est omnino illicitum, dicente expresse Apostolo 1. *ad Corinth. cap.* 10. *num.* 20. *Nolo autem vos socios fieri daemoniorum.*

22 Observatio, et interpretatio somniorum naturalium habentium in suis effectibus connexionem, seu adaequationem cum suis causis, est licita, sive causa sit intrinseca animalis, sive intrinseca corporalis: Sic Delrius *loc. cit. concl.* 3. et communis aliorum cum S. Thoma 2. 2. *q.* 95. *art.* 6. *in corpore.* Prima pars, quando videlicet causa est intrinseca animalis, clare patet: Si enim quis sit lascivis somniis, foedisque illusionibus inquinatus, potest, immo debet causam talium somniorum inquirere, et cognoscens ipsa provenire ex quo obscenis lectionibus, libidinosis cogitationibus, aut turpibus colloquiis operam dederit, debet similes lectiones, cogitationes, et colloquia cavere, ac vitare, et sic de similibus. Secunda pars, quando scilicet causa est intrinseca corporalis, est etiam de se clara, nam ut docent Aristoteles *lib. de Divinatione per somnia cap.* 1. et Hippocrates *lib. de insomniis et* 6. *Epid.* et S. Thomas *cit. quaest.* 95. *art.* 6 *in corpore*, et alii passim admonent Medicis notanda, et expendenda esse aegrotantium insomnia, seu somnia, ad eorum morbos dijudicandos, et curandos. Ex ea namque observatione satis probabilem de qualitate morbi conjecturam eliciunt, et qui humores intus lateant, qui eorum defectus, vel exsuperantiae sint, dignoscunt; Si quis enim somniet de occupationibus igneis, signum est cholerae praedominantis, si de aereis, sanguinis abundantis, si de aqueis, multi phlegmatis, si de terreis, melancholiae, et sic de similibus, et ideo potes licite sibi per congruentes medicinas praecavere. Qua de re Galenus *lib. de praesagio ex somnis sumendo* refert, quod cum quidam somniasset alterum crus sibi factum lapideum, mox ea corporis parte paralyticus evasit.

Si causa naturalis somniorum sit extrinseca juxta dicta *supra n.* 16. et talis causa non sit tam a somniante remota, quin possit ab illa naturaliter affici, et pati, tunc dicta somnia includunt aliquid probabilitatis, adeoque observari, et interpretari licite possunt, ut patet de podagricis, et herniosis, qui possunt affici, et pati a causis futurae cras pluviae, sicque de illa aliquod suum somnium interpretari. Secus autem dicendum est, si causa extrinseca sit adeo a somniante remota, ut non possit ab illa naturaliter affici, et pati: Sic enim, cum non potest quis hic hodie affici et pati a causis futurae pluviae post triennium propter temporis distantiam, nec a causis futurae statim pluviae in Moscovia propter loci intercapedinem, non potest de tali pluvia aliquod suum somnium interpretari, cum causae hujusmodi nihil pertineant ad ipsius corporis temperamentum, et dispositionem, nihilque possint in ipso agere, seu operari, adeoque somniorum a similibus extrinsecis causis provenientium observatio est penitus incerta, et fallax. Et si aliquando respondeant eventui, id a casu fit vel ab intelligentia quapiam revelatur, ut recte observat Delrius l. *c. post concl.* 3. *vers. Quando naturalis causa est extrinseca.* 23

Peccat graviter, qui ex somniis, tam procedentibus ex causis intrinsecis, quam extrinsecis divinant futura contingentia, successus, fortuitosque casus, aut quaecumque dependent, seu manant ab humani arbitrii voluntate, sive somniantis, sive alterius: *Communis.* Et ratio est, quia haec non dependent a causis naturalibus, aut temperamento corporis, nec ab astris, cum nullam habeant naturalem connexionem cum illis; et omnis similis divinatio est expresse prohibita, tum ex Sacra Scriptura *Levitic.* 19. *Deuteronom.* 18. *Isajae* 47. *Ecclesiastici* 34. *et ex cap. Illud cap. Illos, cap. Sed et illud caus.* 26. *quaest.* 5. et praecipue in Constit. Sixti V. incip. *Inscrutabili judiciorum.* 24

Unde est graviter peccaminosa omnis illa divinatio per somnia, qua ex somniis praedicitur, aut creditur aliquid eventurum, quod nullam prorsus habet connexionem cum illis. Eodem enim modo est loquendum de divinatione per somnia, ac de divinatione per astra, quae est prohibita, etiamsi tales divinatores id non certo affirmare asserant, 25

et protestentur, ut expresse dicit Sixtus V. in cit. Constit. incip. *Caeli, et terrae creator*.

26 Hinc caveant illi, qui nedum somniis sibi fortuito obvenientibus firmiter credunt, sed et ipsa cum ebusu rerum Sacrarum, eas nocte capiti in lecto supponentes, vel alibi reponentes ex animo procurant, atque expectant, ut ex iis inde divinent nomina in ludis vulgo Seminariorum dictis sortitura. Proh dolor! quot in istis crimina, quot sacrilegia, quot diabolica sortilegia!

27 Non esset tamen culpandus peccati saltem mortalis, qui sine ulla superstitione, et sortilegio, sed ex mera curiositate pergeret ad locum thesauri absconditi sibi in somnis manifestati, ibique terram effoderet, quia videtur id tantum esse actus levitatis, et vanitatis: Sic Henno *tom.* **1.** *tract. in Decalogum disp.* **1.** *q.* **4.** *art.* **5.** *concl.* **4.** La Croix *lib.* **3.** *part.* **1.** *tract.* **1.** *cap.* **1.** *dub.* **2.** *n.* **10.** Tamburinus *lib.* **2.** *cap.* **6.** **§. 1.** *n.* **22.** ubi, ut etiam ex ipso refert La Croix *loc. cit.* dicit, hominem in somno saepius admonitum, ut certo loco terram effoderet, sicque reperiret ollam auro plenam, non peccasse graviter, quamvis deceptus sit, et invenerit ollam plenam nigris carbonibus.

28 Item non esset condemnandus peccati mortalis, qui dubitans, an thesaurus fuerit sibi manifestatus per defunctum apparentem, an per somnium, terram effodit, ut rei veritatem detegat, nulla tamen fide somniis adhibita. Sic expresse Henno

29 *loc. cit.* et alii. Nec sic esset culpandus, qui nulla adhibita fide, et habita superstitione, terram foderet ad inveniendum thesaurum ibi sibi a daemone indicatum, quia non videtur peccaminosum uti scientia a daemone accepta, ubi saltem non fuit ab eo explicite, aut implicite petita, nec ullus intercessit ad eam recursus. Sic expresse Henno *loc. citat.* Lessius in *Auct. verbo Magia cap.* **6.** La Croix *loc. cit. dub.* **3.** *num.* **25.** et alii.

30 Similiter non est mortale observare somnia, quando quis non omnino credit rem in somnio sibi ostensam esse veram, seu futuram, sed tantum propter tale somnium aliquod de se non malum operatur, ut evitet mala sibi in somnio minata. Sic Suarez *de Relig. tom.* **1.** *tract.* **3.** *lib.* **2.** *cap.* **13.** *num.* **25.** La Croix *loc. cit. dub.* **2.** *num.* **10.** Tamburinus *loc. cit.* et alii. Et ratio est, quia licet ibi sit aliqua levitas, vel simplicitas, aut nimia timiditas, tamen non apparet gravis malitia, quia, ut expresse dicit La Croix *loc. cit.* non tam credit illud esse a Deo, aut ideo esse verum, quam posse aliunde esse verum.

Cavendum tamen semper est, ne firma praestetur similibus fides: Immo generaliter loquendo nulla est ipsis fides, et observatio praestanda ex 31
Levit. c. **19.** *Deuter. c.* **18.** *Isa. c.* **47.** *Ecclesiast. c.* **34.** et ex dictis *supra* **n. 19. 21. 23.** *et* **24.** Unde monet Ecclesiastes *cap.* **5.** *num.* **6.** quod « ubi sunt somnia, plurimae sunt vanitates, et sermones innumeri, tu vero Deum time »: et Ecclesiasticus *cap.* **34.** *num.* **1.** *et seqq.* quod « Somnia extollunt imprudentes, quasi qui apprehendit umbram, et persequitur ventum, sic et qui attendit ad visa mendacia »; *et ibid. num.* **7.** subjungit, quod « multos errare fecerunt somnia, et exciderunt sperantes in illis ». Quod et revera docet experientia: nam eos, qui curiose ad somnia attenderunt, somniorum interpretatio subsecuta in gravissimas calamitates, et in interitum praecipites egit, ut Agamemnonem Homericum, Cyrum Persarum Regem, Xersem, Onomarcum, Antigonum, et Pompejum, teste Delrio *l. cit. post conclusionem quintam vers. Discernere in fine.* Nec desunt, et utinam deessent, recentiora exempla eorum, qui bona temporalia, corpus, et animam ex nimia, superstitiosa, ac sacrilega somniorum observantia misere perdiderunt.

Vide verb. *Pontius Pilatus*, ubi de somnio ab ejus uxore habito nocte Passionis D. N. J. C. 32

SOMNUS

SUMMARIUM

1. Somnus quid sit? — 2. Somnus quomodo causetur? — 3. Cibi, qui plurimum vaporem sursum efferunt, somniferi appellantur, et qui pluribus abundant humoribus, procliviores sunt ad somnum. — 4. Somnus alius diurnus, alius nocturnus. — 5. Somnus diurnus alius antemeridianus, qui tolerabilis est, nec omnino noxius. — 6. Et alius meridianus, seu pomeridianus, qui si sine debitis cautionibus capiatur, valetudini non parum nocet. — 7. Afferuntur mala, quae gignere solet somnus pomeridianus sine debitis cautionibus captus. — 8. Assignantur cautiones adhibendae in tali somno ad dicta mala evitanda. — 9. Aptissimum tempus pro somno capiendo est nocturnum. — 10. Arguuntur nocte vigilantes, et die dormientes. — 11. Somnus appellatur filius noctis. — 12. Suavior, et sanior evadit somnus nocturnus, si coena hominis fuerit sobria. — 13. Quamvis sanior sit somnus nocturnus, homines tamen nocte dediti studiis, et orationibus etiam diurnum somnum capere consuescunt exemplo ad id Jesu Christi. — 14. Quoties horis sit somnus capiendus. — 15. Somnus variis epitetis a Tertulliano laudatur. — 16. Somnus a Paulo IV. Summo Pontifice vocabatur donum Dei. — 17. Afferuntur quidam versiculi de somno. — 18. Solimanus Turcarum Tyrannus putavit se evitare perjurium occidendo dormientem Ibraimum, quem jurejurando promiserat non occisurum viventem.

1 Somnus, secundum Aristotelem *lib. de somno,*
et vigilia, est ligamentum omnium sensuum
ad animalis quietem, et salutem institutum.
2 Obstruentibus enim vaporibus e ventriculo a-
scendentibus ad caput sensus communis aditum,
iisdemque cerebri membranam opplentibus, sic-
que quasi ligatis internis, ac externis sensibus,
anima, et corpus sine ulla operatione quiescunt,
donec consumptis dictis vaporibus ipsi interiores,
et exteriores sensus soluti, pristinam suam ope-
3 rativam virtutem recuperent, seu reassumant. Un-
de cibi illi, qui plurimum vaporem sursum effe-
runt somniferi appellantur, et Phlegmatici, aliique
abundantioribus repleti vaporibus, seu humoribus
uti et infantes ad somnum procliviores redduntur.
Sic ex Aristotele Beyerlinck *Theatr. vitae huma-
nae verb. Somni causa efficiens.*

4 Somnus quo ad tempus ipsum sumendi, alius
5 est diurnus, et alius nocturnus. Diurnus rursus
duplex est, alius antemeridianus, qui fit jejuno
ventriculo, qui tolerabilis est, nec omnino noxius,
cum tunc vacuo ventre, et materia exhalationum
non suppetente, mala, seu morbi non obrepant.
6 Alter meridianus, seu pomeridianus qui, si sine
debitis cautionibus capiatur, valetudini non pa-
rum nocet. Unde apud Plautum in Mostell. *Non
bonus somnus est de prandio*, et Schola Salerni-
tana: *Si vis vivere sanum, fuge somnum meridia-
num.*

7 Somnus enim pomeridianus cibos in ventriculo
non concoquit, sed corrumpit, ructus, flatusque
parit, cerebrum multa crassa, mordacique humi-
ditate, atque fuligine replet, unde gravedines,
oscitationes, pendiculationes, vertigines, catharri,
capitis dolores, anginae, apoplexia, incubus, epi-
lepsia, paralysis, et alii morbi frigidi, atque mor-
8 tiferi promanant. Nonnulli tamen certis cautio-
nibus adhibitis mitiora, ac minime periculosa illa
sibi efficiunt, primum consuetudine, et longo usu,
deinde non protinus a cibo, neque capite demis-
so dormiendo. Praeterea vel somno plenius indul-
gendo, vel parum longo utendo, postremo non
subito, nec raptim, sed paulatim vigiliam revo-
cando. Sic ad litteram Beyerlinck *loc. cit.* §. *Tem-
9 pus.* Ubi subjungit, quod aptissimum somno tem-
pus est nocturnum, propterea quod ipsum noctis
silentium quietem advocat, et circumfusi aeris fri-
giditate innatus calor facilius sese colligit, et ad
interiora revocat, cum somnus, ut Aristot. *cap.
3. de somno et vig.* asserit, antiperistasis quaedam
10 sit naturae conveniens. Unde Seneca *lib. 22. Epist.*
123. eos reprehendit, qui ut quidam in eadem Ur-
be Antipodes, noctes vigilant, dies dormiunt, quos
appellat Lychnobios, idest lucernarios, aliqua ejus-
modi homines contra naturam vivere. Quod facti-
tasse Heliogabalum Imperatorem testatur Lampri-
dius *in ejus vita.*

Unde somnus appellatur filius noctis, et nox 11
somni datrix a Poetis, teste Serra in suis Syno-
nymis, et Beyerlinck *loco cit.* §. *Tempus vers.
Nec inscite.* Et suavior evadit nocturnus somnus, 12
si coena hominis fuerit sobria, et parcus homo in
esu, et potu, juxta illud Scholae Salernitanae. *Ut
sis nocte levis, sit tibi coena brevis*, et habetur ex-
presse ex Ecclesiastico *cap.* 31. *n.* 24. ibi: « Som-
nus sanitatis in homine parco, dormiet usque ma-
ne, et anima illius cum ipso delectabitur »,

Quamvis autem sanior sit somnus nocturnus, 13
homines tamen noctu dediti studiis, et orationi-
bus, etiam diurnum, seu pomeridianum somnum
capere consuescunt, uti solent Regulares utrins-
que sexus hora pomeridiana silentium indicere,
et aliquantulum somni, ac quietis capessere, ad
id habito exemplo a nostro Salvatore Jesu Chri-
sto, qui uti solitus nocte orare, quadam die navi-
culam suorum discipulorum ingressus ibi suavis-
simum somnum capiebat, a quo suscitatus ipsos a
maritima procella salvavit, *Matth. cap.* 8. *n.* 24.
et 25. ibi: « Et ecce motus magnus factus est in
mari, ita ut navicula operiretur fluctibus, ipse vero
dormiebat, et accesserunt ad eum discipuli ejus, et
suscitaverunt eum dicentes: salva nos, perimus ».

Quotis autem horis sit somnus capiendus? Va- 14
rii variant juxta variorum varias corporis disposi-
tiones, et animi applicationes. Medici ad horas
6. 7. aut 8. constituunt, tale enim temporis in-
tervallum sufficit concoctioni, et viribus naturae
reparandis: Clericat. *in suis spicis verb. sonno n.*
908. refert a suo satis docto, et erudito Gramma-
ticae Magistro sic didicisse; « Un buon Scolare
non deve dormire più di cinque ore, Un buon
Predicatore non più di 6. Un buon Padre di fa-
miglia ore 7. Un gran poltrone ore 8. ». Ursaya
in 2. *Miscellan. Sacro, et profano litt. S. n.* 51.
sic habet: « Quattro o cinque al Viandante, Al-
trettante al Mercatante, Cinque o sei allo studen-
te, Ed otto ad altra gente. Tutte sono al Vecchio
buone, Nove e dieci al Dormiglione, E chi più è
un gran poltrone ».

Somnus ex Tertulliano *c.* 44. *de Anim.* est re- 15
creatio corporum, redintegrator virium, probator
valetudinum, pacator operum, medicus laborum,
cui legitime fruendo dies cedit, nox legem fecit,
auferens rerum etiam colorem. Ex quo forsan mo- 16
tus fel. rec. Paulus IV. dicere solebat, posse ut
libet somnum capere, non in hominis situm fa-
cultate, sed esse Dei donum. Indeque cum nocte
aliqua obdormire non poterat, surgebat quidem e
lecto, sed neminem excitabat, neque omnino ali-
cui molestiam afferebat, ne somno, quem Dei do-
num appellabat, quempiam privaret, ut per haec
praecisa verba id advertit Ciacc. *in ejus vita* §.
Vita puritas, et Ursaya *Instit. Crim. lib.* 2. *tit.* 5.
n. 195.

17 Et idem Ursaya *in* 1. *Miscell. Sacro*, *et profano litt. S. numer.* 195. *et sequent. de somno*, sic habet.

Si somnus nihil est nisi mors, nil mors nisi somnus;
Quo plus in vita dormio, vivo minus.
Stulte, quid est somnus, gelidae nisi mortis imago?
Longa quiescendi tempora fata dabunt.

Unde Soiimanus Turcarum Tyrannus, qui jurejurando promiserat, numquam velle occidere Ibraimum ejus primarium ministrum, viventem, Die 15. Martii 1535. fecit iilum occidere, quando dormiebat, asserens hoc modo juramentum non fregisse. Sic ex aliis refert ipse Ursaya *in* 2. *Miscellaneo Sacro, et profano litt. S. n.* 50. 18

SORS

SUMMARIUM

1. Sors in genare varia accipitur. — 2. Sors specialiori, et usitatiori modo sumpta quid sit? — 3. Haec sors dividitur in divinatoriam, consultoriam, et divisoriam. — 4 Sors divinatoria quid sit? — 5. Sors consultoria quid sit? — 6. Sors divisoria quid sit? — 7. Sortes divinatoriea sunt omni jure illicitae. — 8. Sic est illicita versio Cribri ad divinandos fures, homicidas, sagas etc. — 9. Sortes consultoriae possunt ex circumstantiis esse licitae, vel illicitae, et assignatur, quando tales sint. — 10. Sanctus Augustinus, et Sanctus Pater noster Franciscus, aliique Sancti sanctissima his sortibus consultoriis usi sunt. — 11. Apud nostram, variasque alias Religiones adest pius usus sortiendi singulis annis, et mensibus Sanctum Tutelarem. — 12. Illicitae sunt sortes a Gentilibus vocatae Homericae, seu Virgilianae. — 13. Item illicitae sunt sortes a quibusdam Christianis vocatae sortes Sanctorum — 14. Sortes divisoriae extra casum electionis Ecclesiasticae sunt licitae; dummodo nihil superstitionis, aut injustitiae contineant. — 15. Hae sortes divisoriae sunt in praxi apud omnes. — 16. Per nullam sortem fieri possunt electiones Ecclesiasticae. — 17. Affertur, et solvitur objectio de exemplo S. Matthiae. — 18. Jure merito fuerunt prohibitae electiones Ecclesiasticae per sortem. — 19. Immo neque per sortem lis dirimi potest, etiamsi duo omnibus meritis, ac qualitatibus aequales aequalibus votis electi ad Beneficium Ecclesiasticum ambo consentiant in sortem. — 20. In tali discordia quid agendum. — 21. Alias lites, et discordiae in causis Beneficialibus extra casum electionis, licet non possint per sortes dirimi propria, ac privata auctoritate partium, possunt tamen per sortes dirimi interveniente Judicis auctoritate, *ad num.* 34.

1 Sors interdum sumitur promiscue pro fortuna, vel fato, juxta illud Virgilii *l.* 3. *Æneid... Hic exitus illum sorte tulit.* Aliquando sumitur pro statu, juxta illud Psalm. 30. *In manibus tuis sortes meae.* Saepe sumitur pro prima, et capitali pecunia in societatem, seu contractum collata, juxta illud Terentii in Adelph. *Heu mihi etiam de sorte nunc venio in dubium?* quo sensu sors etiam accipitur *leg. Acceptam* 19. *Codic. de*
2 *usuris. cap. Conquestus* 8. *de Usuris.* Specialiori autem, et usitatiori modo sumitur pro eo, quod praeciso hoc fine agitur, ut ejus eventu spectato, aliquid occultum, vel dubium innotescat v. g. quid cuique debeat competere; seu sors est inquisitio fortunae, aut Divinae Providentiae de aliquo contingenti, humanoque evento, vel signum datum, per quod distinguantur res confusae ab invicem.
3 Porro haec sors est triplicis generis, nempe divinatoria, consultoria, et divisoria, ut tradunt communiter Doctores cum S. Thoma 2. 2. *q.* 95.
4 *art.* 8. Sors divinatoria est superstitiosa inquisitio rerum occultarum, vel futurarum, quae natu-
5 raliter sciri non possunt. Sors consultoria est inquisitio Divini consilii circa res agendas, vel ca-
6 vendas. Sors divisoria est investigatio ex consensu partium, cui in dubio res aliqua tribuenda sit.
7 Sortes divinatoriae sunt illicitae, et damnatae a jure Divino, Canonico, et Civili. Jure Divino vetitae, et damnatae sunt *Exodi capit.* 12. *Levitici cap.* 19. *et* 20. *Numer. cap.* 23. *Deuteronom. cap.* 18. 2. *Regum cap.* 23. Jure Canonico prohibitae sunt in *cap. Illud* 6. *cap. Cui* 7. *cap. Illos* 8. *cap. Sed et illud* 9. *cap. Si de arca* 10. *cap. Licet* 11. *caus.* 26. *qu.* 2. *cap. In tabulis* 1. *cap. Ex tuarum* 2. *de Sortilegiis*, *et caus.* 26. *quaest.* 5. *per totum.* Jure Civili interdictae sunt *in l. Artem* 2. *l. Nullus* 3. *leg. Eorum* 4. *leg. Nemo* 5. *leg. Multis* 6. *leg. Et si* 7. *leg. Culpa* 8. *et leg. Quicumque* 9. *Cod. de Maleficis, et Mathematic.* Et quidem juremerito sunt sortes divinato- 8
riae damnatae, utpote involventes tacitam, vel expressam daemonis invocationem, quandoquidem nec ex natura rei, nec ex Dei, aut Ecclesiae ordinatione inserviunt rei manifestandae. Et huc reducitur versio cribri, qua impii quidam homines tentant divinare fures, homicidas, sagas, etc. et sic de similibus.

Sortes consultoriae possunt ex circumstantiis 9
esse licitae, vel illicitae. Illicitae sunt, si fiant sine gravi necessitate, sine debita reverentia ad Deum, et sine modo proportionato: Ubi enim sufficit consilium humanum, illicitum est exercitium sortis consultoriae pro habendo consilio Divino, cum haec, et similia praestentur solum divinitus, quando non potest humanitus provideri. Unde in tali casu omnis sors consultoria est irreverentia,

et Dei tentatio; adeoque illicita; Licitae autem sunt sortes consultoriae, si fiant urgente necessitate cum debita reverentia, et precibus devote ad Deum fusis, et non fiant pro officiis, seu Beneficiis Ecclesiasticis; Tales enim sortes consultoriae per se primo non ordinantur ad cognoscenda futura contingentia, sed solum ad tollendas dubietates circa res agendas, vel cavendas, quae dubietates solo humano consilio decerni non possunt, unde licite in tali casu implorare quis potest Divinum consilium per sortes consultorias, ut per eas dignetur Deus indicare, quid sibi agendum sit, aut cavendum, juxta illud *Proverbior.* 16. *Sortes mittuntur in sinum, sed a Domino temperantur.*

10 Et de facto religiosissime, et sanctissime secundum Deum his sortibus consultoriis usi sunt S. Augustinus, ut fatetur ipsemet *lib.* 8. *Confession. cap.* 13. et Seraphicus meus Parens Sanctus Franciscus, ut scribit Sanctus Bonaventura *in ejus vita cap.* 13. ibi: « Immissum est ejus menti per Divinum oraculum, quod in aperitione libri Evangelici aperiretur ei a Christo, quid Deo in ipso, et de ipso maxime foret acceptum. Oratione itaque cum multa devotione praemissa, sacrum Evangeliorum librum de ipso Altari sumptum in Sanctae Trinitatis nomine aperiri fecit per socium virum utique Deo devotum, et sanctum; sane cum in trina libri aperitione semper passio Domini occurreret, intellexit Vir Deo plenus, quod sicut Christum fuerat imitatus in actionibus vitae, sic conformis ei esse deberet in afflictionibus, et doloribus passionis, antequam ex mundo transiret ». Et sic etiam plures alii Sancti apud citatos Auctores a Beyerlinck *Theatr. vitae humanae verb. Sors* §.

11 *Apud Christianos.* Hinc apud meam, variasque alias Religiones invaluit pius usus sortiendi singulis annis, et singulis mensibus Sanctum Tutelarem, ut et consuescunt multae aliae saeculares piae Personae.

12 Sunt tamen illicitae sortes consultoriae a Gentilibus vocatae Homericae, seu Virgilianae, eo quia, aperto Homeri, seu Virgilii Codice, versus, qui primo visui occurrissent, assumebantur in oraculi omen; Livius *lib.* 22.

13 Item illicitae sunt sortes consultoriae a quibusdam Christianis vocatae sortes Sanctorum, eo quia ad libri Sacri aperitionem, vel ad Sacrae lectionis auditionem, putant aliqui vaticinium captare ex sententia inibi occurrente. Tales enim consultoriae sortes saltim vitio vanitatis laborant, cum nullo Spiritus Sancti instinctu, nulla gravi necessitate cogente, nulla ratione sufficienti ad ipsas honestandas fiant, adeoque juremerito prohibentur *cap. Aliquanti* 6. *cap. Si quis* 9. *caus.* 26. *q.* 5. et Sanctus Clemens *lib.* 7. *Constit. Apostolic. s.* 7. dictae prohibitionis rationem reddit, dicens hoc studium ducere ad Idololatriam.

Sortes divisoriae, per quas ex consensu partium 14
in dubio discernitur, cui res aliqua tribuenda sit, extra casum electionis Ecclesiasticae, sunt licitae, dummodo nihil superstitionis, aut injustitiae contineant: Has enim sortes divisorias approbavit ipsemet Deus *Num. cap.* 16. *et* 33. *Deuteronom. cap.* 1. *Paralip. cap.* 25. *et* 26. Sic terra per sortem divisa est: *Numer. cap.* 26. *vers.* 5 *et cap.* 33. *vers.* 54. *et cap.* 36. *vers* 2. *Deuteronom. cap.* 1. *vers.* 28. *et* 31. *vers.* 7. *Josue cap.* 14. Sic captus fuit Jonathas; 1. *Regum. caput.* 14. Sic deprehensus Jonas a Nautis cum a facie Domini fugeret; *Jon. cap.* 1. Sic detectus fuit Achan, *Josue cap.* 7. Sic sorte exiit Zacharias, ut incensum poneret in Altari; *Lucae cap.* 1.

Unde videmus in quotidianam praxim deduci 15
has divisorias sortes tum a Politicis, et Juristis, tum a Canonistis, et Theologis ad determinandas, seu declinandas lites, ad dividendas hereditates, et spolia, ad decernenda munera, et officia saecularia, et ad multa alia hujusmodi; quae sortes sunt revera licitae, si nihil superstitionis, aut injustitiae contineant. *Proverbiorum enim* 18. expresse dicitur: « Contradictiones comprimit sors, inter potentes quoque dijudicat ».

Per nullam autem sortem fieri possunt electio- 16
nes Ecclesiasticae, cum sic fieri sit expresse prohibitum in *capit. Ecclesia vestra* 3. *de sortilegiis*, ibi: « Sortis usum in electionibus perpetua prohibitione damnantes », *et in l. Sacris* 47. *Cod. de Episcop. et Clericis*, ibi: « Neque ex sortibus, neque ex fortuitis circumstantiis »; et concordat *c. Quia propter* 42. *de election.* ubi Innocentius III. praescribens modos in electionibus necessario servandos, methodum de mittendis sortibus omnino siluit, et omnes alias eligendi formas praeter res ibi assignatas, nempe Scrutinii, Compromissi, et Inspirationis, decrevit penitus irritas, ac nullas, ibi: *Aliter electio facta non valeat:* volens insuper quod attentantes eligere contra tres dictas formas ea vice priventur potestate eligendi, ibi: « Qui vero contra praescriptas formas eligere attentaverint, eligendi ea vice potestate priventur ». Pirhing *lib.* 5. *decret. tit.* 21. *num.* 8. *et seq.* Zoesius *ibidem num.* 5. Reiffenstuel *ibidem num.* 8. et alii passim.

Nec valet objicere exemplum de Sancto Matthia 17
Apostolo per sortem ad Apostolatum evecto, *Act. Apostolorum cap.* 2. *num.* 26. ibi: « Et dederunt sortes, et cecidit sors super Matthiam, et annumeratus est cum undecim Apostolis ». Non valet, inquam, quia *in c. Non exemplo* 4. *caus.* 26. *qu.* 2. expresse sic habetur: « Non exemplo Matthiae, vel quod Jonas Propheta sorte deprehensus sit, indifferenter sortibus est credendum, cum privilegia singulorum (ut Hieron. ait) communem Legem omnino facere non possint »: (*)

(*) Videtur scilicet id singulare fuisse S. Matthiae privilegium; quia enim caeteri Apostoli a Christo immediate vocati erant, voluit et Christus electionem Matthiae sibi vindicare, ne collegis suis inferior videretur. Ideo Apostolis internae inspirationis afflatu auctor fuit, ut sortem in electione adhiberent.

Tum quia etiam dato, quod electio Sancti Matthiae non fuerit facta ex speciali privilegio et manifestatione, seu revelatione Divinae voluntatis, uti factam fuisse docuerunt Sanctus Dionysius *de Ecclesiastica Hierarchia*, Sanctus Hieronymus *in c.* 1. *Jonae*, et Beda relat. *in citat. cap. Non exemplo Matthias*; Nec ex consueta sortitione, et simul aliquo signo caelesti visibili, ut voluerunt Origenes *Homil.* 1. *in Josue*, et Sanctus Augustinus *conc.* 2. *in Psalm.* 30. Nec facta fuerit partim consilio proprio, et judicio, et partim auxilio sortium, ut asserunt nonnulli; Nec mediate ab Apostolis, et immediate a Deo, ut sustinent alii volentes, quod duplex fuerit electio, mediata scilicet per suffragia, et immediata per sortem, seu voluntatem Dei: Sed facta fuerit talis electio per communem sortem ex usu, et more veteris Testamenti acceptam ab Apostolis, ut defendunt Sanctus Laurentius Justinianus *in sermon. de Sancto Matthia*, et Abulensis *in cap.* 7. *Josue q.* 41. adhuc tamen non valet hodie tale exemplum ad convalidandas electiones Ecclesiasticas factas per sortes, cum ad evitandas fallacias, fraudes, et astutias in electionibus per sortes oriri solitas, fuerint ex post reprobatae, et damnatae similes electiones per sortes *in citato cap. Ecclesia vestra* 3. *de sortilegiis, et in c. l. Sacris* 47. *Cod. de Episcop. et Clericis*, juncto *cap. Quia propter* 42. *de election.* ubi declaratur irrita, et nulla electio, quae non sit facta una ex tribus formis ibi assignatis, nempe Scrutinii, Compromissi, et Inspirationis.

18 Et quidem jure merito fuerunt damnatae, et reprobatae tales Ecclesiasticae electiones per sortem, cum sors sit meri casus, seu caecae fortunae et non liberi arbitrii electionis, et virtutis, et dum ignorationi, et fortuito casui adhaeret, saepe iis dimissis, qui sunt virtute praediti, eos in medium producit, qui indigni sunt, ut de illis nlla ratio habeatur, ut recte advertit Sanctus Joannes Chrysostomus *Homil.* 2. *cap.* 1. *ad Ephes.* et alii passim.

19 Immo neque per sortem lis dirimi potest, etiamsi duo omnibus meritis, qualitatibus, virtutibus, ac dotibus aequales aequalibus votis electi ad Beneficium Ecclesiasticum, ambo consentiant in sortem. Sic Glossa final. et Abbas *in cap. Ecclesia vestra* 3. *de sortilegiis*, Pirhing l. 5. *decretal. tit.* 21. *num.* 10. Zoesius *ibid. num.* 4. Reiffenstuel. *ibid. num.* 10. *et l.* 1. *Decretal. tit.* 6. §. 3. *num* 63. Miranda *tom.* 2. *Manual. Praelatorum cap.* 23. *num.* 18. Bedn. *Jus Canonic. politic. tom.* 1. *tit.* 6. *num.* 44. et alii. Et ratio est, quia stante aequalitate votorum (quidquid sit de aequalibus Candidatorum conditionibus) nondum adest ulla electio, cum electio debeat fieri per majorem partem votorum, et non per mediam, seu aequalem partem, uti esset in casu, adeoque talis electio diceretur absolute celebrata per sortem, quod est expresse prohibitum per cit. Jura *in c. Ecclesia vestra* 3. *de sortilegiis, leg. In Sacris* 47. *Cod. de Episcopis, et Clericis*. juncto c. *Quia propter* 42. *de election.* Unde in tali discordia res per compromissarios determinanda est, vel adeundus est Superior, qui Electores ad novam electionem, vel concordiam compellat intra certum praefixum tempus, quo sine nova electione, seu concordia elapso, poterit ipse Superior via devolutiva eligere, ut docet Glossa communiter recepta *in cap. Duobus* 14. *verb. Teneantur, de Rescriptis in* 6. Suarez *tom.* 4. *de Relig. lib.* 2. *de Superstit. cap.* 12. *num.* 7. Sanchez *lib.* 2. *moral. cap.* 3. *nu.* 74. Pirhing *loc. cit. num.* 10. Bedn. *loc. cit. num.* 44. et alii contra Glossam *in Rubric. verb. Sortes caus.* 26. *q.* 1. ubi tenet posse in tali casu litem per sortem dirimi, ibi: « Sed quae fiunt necessitatis causa, non sunt illicitae, ut si contentio esset de electione aliquorum, et esset paritas utriusque in omnibus, exemplo Matthiae possunt fieri sortes etc. » et Garciam *part.* 5. *de Beneficiis cap.* 1. *num.* 205. *et seq.* asserentem in certo casu, ac paritate votorum tandem esse deveniendum ad sortes. 20

Aliae autem lites, et controversiae in causis Beneficialibus extra casum electionis, licet non possint per sortes dirimi propria, ac privata auctoritate partium, possunt tamen per sortes dirimi interveniente Judicis auctoritate. Pirhing *loc. cit. num.* 14. Suarez *loc. cit. num.* 13. *et* 14. Sanchez *loco cit. num.* 79. et alii. 21

Et ratio primae partis est, quia si tales lites Beneficiales per sortes componerentur propria, ac privata auctoritate partium, posset fieri, ut per talem sortem Beneficium obtineret, qui nullum canonicum, et legitimum titulum haberet contra *cap. Beneficium* 1. *de Reg. juris in* 6. ubi expresse dicitur, quod *Beneficium Ecclesiasticum potest licite sine institutione Canonica obtineri*, et contra *cap. Cum qui unic. de eo, qui mittit in possessionem*, ubi prohibetur, ut ne litibus Beneficialibus aliquid fiat, per quod ad Beneficia ingressus vitiosus patere possit, ibi: « Ne propter hoc ad ea ingressus patere valeat vitiosus ». Nam cum neuter ex litigantibus possit privata sua auctoritate, aut pacto alteri dare legitimum titulum Beneficii, nec constet, uter litigantium habeat justum titulum, ideo stat grave periculum, ne is, super quem cadit sors, obtineat, et possideat Beneficium sine justo titulo. Tum quia talis litis, seu controversiae Beneficialis compositio per sortes nequit fieri, sine pacto, et conventione partium; Omne autem pactum propria, et privata auctoritate initum circa Beneficia litigiosa, est Simoniacum, *cap. ultim. de pactis, c. Quam pio* 2. *caus.* 1. *q.* 2. et concordat *cap. Super eo* 7. *de transactionibus, c. Quaesitum* 5. *de rer. permut. cap. Super hoc* 6. *de renunciat. cap. Matthaeus* 23. *de Simonia*, cum similibus. 22

Ratio autem secundae partis, quod nempe lites, et controversiae Beneficiales per sortes diri- 23

mi possint, interveniente Judicis auctoritate est; quia si partes litigantes super beneficio pactum aliquod, consentiente, et approbante Judice, ineant, et juxta illud Judex sententiam proferat, vigore talis sententiae is, cui a Judice beneficium litigiosum adjudicatum est, illud vere consequitur ex titulo sufficienti, nempe titulo, et auctoritate sententiae Judicialis, ac proinde cessat Simonia, et periculum vitiosi ingressus, quia, auctoritate Judicis interveniente, purgatur utrumque vitium, et Simoniae, et vitiosi ingressus, quod utrumque intervenit, non interveniente in tali pacto Judicis auctoritate: Sicque eadem ratione cessabit utrumque periculum, et Simoniae, et vitiosi ingressus, si pactum de lite Beneficiali per sortes componenda, interveniente Judicis auctoritate, et approbatione sit initum, adeoque, licet dictae lites, et controversiae Beneficiales non possint per sortes dirimi propria, ac privata auctoritate partium, possunt tamen per sortes dirimi interveniente Judicis auctoritate, et approbatione.

NOVAE ADDITIONES EX ALIENA MANU.

24 De usu sortis in electione Canonica aliqua tetigimus in *addit. ad verb. Electio artic.* 1. *num.* 9. *et duob. sequent.* Hic vero illud accuratius expendendum, an re vera Honorius III. *in cap.* 3. *de Sortileg.* in electione canonica omnino improbaverit usum sortis.

25 Verba hujus capituli sunt; « Ecclesia vestra nuper Episcopo destituta, circa modum electionis diversos incipientes tractatus unum tandem elegistis ex vobis per sortem. Is iterum tres elegit, qui Episcopum Ecclesiae nominarent. Nos, tali examinato processu, multa reprehensione dignum putamus, sortem in talibus perpetua prohibitione damnantes ».

26 Negari sane haud potest, Honorium III. in re-
citato capitulo uti verbis valde momentosis adver-
27 sus sortem. At enim vero plurima occurrunt, quae
interpretationem suadent, quod capitulum hoc
intelligi non debeat, nisi de sorte divinatoria, con-
juncta scilicet cum opinione, Deum sorte rectu-
rum esse electionem.

28 Primo enim, id vult, inscriptio totius tituli *de sortilegis*, quo verbo plerumque denotantur *Divinatores*.

29 Deinde quum alia decreta *in cap.* 4. *sequenti* conquirenda sint, quae sortis usum approbant, in dubio certe verba Honorii assumenda sunt de sortis abusu.

Tum ipsa decreti historia id fere dicit. Quia 30
Collegae Ecclesiae Lucanae, quum in electione Episcopi inquirere debuissent in merita candidatorum, omissa cura hac, fiduciam in judicio sortis posuerunt. Quod merito illis exprobrat Honorius. Si enim sors illorum fuerit lusoria, tum levitas, et incuria erant accusandae Electorum. Sin autem divinatoria, tum coargui poterat superstitio, et Religionis nimietas, qua in globulis fiduciam posuerant divinae voluntatis, quum illam quaerere debuissent in usu rationis meritorum, virtutumque utriusque candidati.

Neque est, quod dicat aliquis, Lucanos tamen 31
non elegisse ipsum Episcopum judicio sortis, sed tantum Electores, ut adeo pertinere videatur ad genus electionis per compromissum.

In promptu enim est responsio: « Qui sorte 32
decernit Electores, ille viam sortis facit Electo s; Neque inter hunc, et casus alios quidquam interest, quam quod sortis usus concurrere possit in electione vel *immediate*, vel *mediate*, vel *directe*, vel *indirecte*. Utrumque recte omnino prohibetur.
Alia vero est ratio compromissi facti cum judicio 33
et usu rationis, alia caecae, et superstitiosae sortis. Primum admittunt canones, alterum merito refellunt ».

Ex his non improbabiliter sustineri potest, Ca- 34
pitulum 3. loqui non *de sorte rationabili*, cui praecessit *examen Candidatorum*, non de lusoria, neque etiam de necessaria, sed *de genere sortis superstitiosae, divinatoriae, temerariae*.

Eo vel maxime, quod in casu hoc *sortis ratio-* 35
nabilis metui nequit, ut homo indignus eligatur, quae est ratio, cur communiter usus sortis improbatur. In eo enim Candidati jam fuerunt missi sub examen industriae, virtutis, litterarum. Breviter; aliud est eligere per sortem, aliud factam electionem judicio sortis definire: Vide *Natalem Alexandr.* virum antiquitatum Ecclesiae callentissimum, qui *Historiae Ecclesiasticae saeculo* 1. *dissert.* 6. hanc quaestionem ex instituto resolvit, idque his tandem verbis. « Probatur usus sortis, si modo Episcopatus Candidati sint digni, et ita pares, ut vix inter eos sit meritorum discrimen. Quia ubi humanae prudentiae judicium deficit, divina voluntas consulenda, et ejus omnia committenda providentiae. Sic inter Antistites, qui tempore pestis manere debeat, merito sortis usu indagatur, suasore Augustino (*).

(*) *Lib.* 1. *de doct. Christ. cap.* 28., et Epistola 180. ad Honoratum. Huc spectat Canon. tertius Concilii Barcinonensis habiti a. 599 sub Reccaredo Rege, et Gregorio M. Pontifice.

SORTILEGIUM

1 Sacerdotes abutentes Sacrificio Missae ad sortilegia, praeter alias poenas, incurrunt insuper perpetuam inhabilitatem ad celebrationem Missae ex Decreto Sanctae universalis Inquisitionis edito de mandato Benedicti XIV. *Die* 5. *Augusti* 1745.
Alia ad rem vide infra verb. *Superstitio a num.* 2
33. *ad* 44.

SPADONES

VIDE VERB. *MATRIMONIUM QUOAD IMPEDIMENTA ART.* 2. *N.* 38. 39. *ET VERB PATRIA POTESTAS N.* 7.

SPATULOMANTIA

VIDE VERB. *SUPERSTITIO NUM.* 24.

SPECTACULA

1 Spectacula inverecunda, uti sunt puerorum, et adolescentum nudorum cursus, et luctae, etiamsi longa consuetudine introductae, ne permittantur ab Episcopis, legibusque latis prohibeantur, mandat Benedictus XIV. in Encyclica ad Episcopos Campaniae incip. *Nihil profecto*; Bull. tom. 1. *n.* 60.

SPES

VIDE VERB. *VIRTUS A N.* 21. *AD* 35.

SPICÆ

1 Spicerum collectio post absolutam messem pauperibus permittenda indicitur a Benedicto XIV. tom. 1. Constit. 56. incip. *Acerbi plane doloris*, directa Archiepiscopis, et Episcopis Ditionis Ecclesiasticae, in qua adducit scripturas, quibus clarius, et luculentius constet agrorum dominos ad exercendam hanc in pauperes liberalitatem Dei ipsius oraculo edoceri. Videlicet *Levitici cap.* 19. ibi: « Cum messueris segetes terrae tuae, non tondebis usque ad solum superficiem terrae, nec remanentes spicas colliges: Neque in vinea tua racemos, et grana decidentia congregabis, sed pauperibus, et peregrinis carpenda dimittes, Ego Dominus Deus vester ». Et rursus *Deuteronom. cap.* 24. « Quando messueris segetem in agro tuo, et oblitus manipulum reliqueris, non reverteris, ut tollas illum: sed advenam, et pupillum, et viduam auferre patieris, ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni opere manuum tuarum. Si fruges collegeris olivarum, quidquid remanserit ab arboribus, non reverteris, ut colligas, sed relinques advenae, pupillo, et viduae. Si vindemiaveris vineam tuam, non colliges remanentes racemos, sed cedent in usus advenae, pupilli, et viduae ».

2 Adducit insuper illud *Ruth cap.* 2. ubi habetur, eam socrui suae Noemi dixisse; « Vadam in agrum, et colligam spicas, quae fugerint manus metentium, ubicumque clementis in me Patris familias reperero gratiam ». Et paulo post in agrum Booz ingressam, spicas collegisse, ibi: « Itaque, et colligebat spicas post terga metentium »; cum vero percontanti Booz, quaenam esset illa mulier, Moabitidem esse responderetur, nec deessent, qui testarentur, illam a primo mane ad eam usque horam spicas collegisse. « Audi, (*inquit*) filia, ne vades in alterum agrum ad colligendum, nec recedes ab hoc loco, sed jungere puellis meis, et ubi

messuerint, sequere; mandavi enim pueris meis, ut neme meiestus sit tibi »; Praeterea tantum pii viri animus a contumeliis abfuit, ut eam non colligere tantum relictas, sed integras spicas metere passus sit, jubens ea de causa Messeribus: « Etiamsi vobiscum metere voluerit, ne prohibeatis eam ». Quare cum sese domum Ruth recepisset, et tantam frumenti copiam socrui suae ostendisset acceptam; illa memori, ac grato animo collectas fruges Datori censuit referendas, inquiens: *Sit benedictus, qui misertus est tui*. Haec ille *loco cit.* qui *ibid.* §. 6. majeri, que potest paternae caritatis sensu hortatur, et obtestatur, ut Episcopi causam pauperum, quae causa Dei est, omni ope, et conatu tueantur, in suam veluti clientelam suscipientes pauperes, dignum pietate sua zelum exhibeant, suis primum vocibus, et exhortationibus, ac mandatis, etiam in singulis Dioecesum suarum Parochiis inter Missarum solemnia evulgandis commendetur egenorum causa, agnoscatque populus quam turpe, ac Christiano nemini indecorum sit, messe jam absoluta, pauperes ab agri finibus amoveri. Potissimum vero intelligant agrorum domini colligendarum spicarum morem immaturo consilio sublatum fuisse in iis locis, in quibus diuturno usu jam invaluerat, ibique restitui omnino oportere. Ubi vere haec consuetude recepta adhuc non sit, pro viribus inducatur in solatium egenorum, qui gravi saltem, si non extrema, laborant inopia, quique in difficilium temporum angustiis magis, magisque conficiuntur. Sic idem in laudata Constitutione *Acerbi plana doloris*.

Spicarum egenis collecteribus permittitur sine 3
alio libera extractie quocumque tempore in Ditione Ecclesiastica, etiam extra statum Ecclesiasticum. Idem tom. 2. Constitution. 53. incip. *Quo die*, *n. 11*.

SPIRITUS SANCTUS

1 Spiritus Sancti processio a Patre, et Filio est vere credenda. Benedict. XIV. constitut. 47. incip. *Etsi Pastoralis* §. 1. (*). Etsi autem Graeci teneantur credere etiam a Filio Spiritum Sanctum procedere, non tamen tenentur in symbolo pronunciare. Unde particula *Filioque* in symbolo omitti potest a Graecis. Idem *ibidem*. Non tamen ab Albanensibus, qui eam recitare consueverunt.
2 Idem *ib.* Nec ab Italo Graecis, si a locorum Ordinariis, vel ob suspicionem haeresis, vel eb scandalum vel ob aliam causam, requisiti fuerint: Tunc enim particulam illam *Filioque* in Symbolo pronunciare teneantur. Idem *ibid.*

Spiritus Sancti imagines sub humana juvenis 3
forma damnantur, et prohibentur. Idem constit. 145. incip. *Sollicitudini* §. 10. 23. 33. *ad* 37. Spiritus Sancti tamen Imagines in forma columbae approbantur, et permittuntur. Idem *ib.* §. 16. *ad* 20. *et* 36. Item in figura linguarum ignis uti repraesentatur mysterium Pentecostes. Idem *ib.* §. 21. *et* 36. Vide *verb. Imagines*.

SPOLIATOR, SPOLIATUS

SUMMARIUM

1. Spoliator qui dicatur? — 2. Spoliatus quis sit? — 3. Primum remedium, quod habet spoliatus ad recuperandam possessionem, est Interdictum *Unde vi*, et quid importet? — 4. Dictum remedium, seu Beneficium, vel Interdictum *Unde vi*, quibus, et adversus quos competat? — 5 Secundum remedium est Condictio ex cap. *Saepe* 18. *de restitutione spoliatorum* et quid importet? — 6. Tertium remedium est Condictio ex cap *Redintegranda*. 1. *caus*. 3. *q*. 1., et quid importet? — 7. Quartum remedium est Condictio *ex l. Invasor* 5. *Codic. Unde vi*, et quid importet? — 8 Quintum remedium est Condictio *ex l. Siquis in tantam* 7. *Cod. Unde vi*, et quid importet? — 9. Sextum remedium est Condictio *ex l. Cum quaerebatur* 11. *Cod. Unde vi*, et quid importet? — 10. Septimum remedium est Condictio *ex l. Extat ff. De iis*, *quae vi, metusve causa*, et quid importet? — 11. Octavum remedium habetur *ex Officio Judicis*, et quid importet? — 12. Ut spoliatus ante omnia sit restituendus, quid probare debeat. — 13. Dicta Regula *Spoliatus ante omnia est restituendus*, procedit, non solum quando quis vi, vel clam fuit spoliatus a privato, sed etiam quando quis est spoliatus a suo Praelato, seu Judice extrajudicialiter, seu non servato Juris ordine. — 14. Regula illa *Spoliatus ante omnia est restituendus*, fallit primo, quando spoliatus consentit, et spoliator ante restitutionem super proprietate rei sibi competente audiatur. — 15. Secundo, quando notorium est, quod proprietas rei spolio ablatae non pertineat ad ipsum spoliatum, sed ad spoliatorem.— 16. Tertio, quando spoliatus ante factam suam spoliationem libere renunciavit dominio rei spolia-

(*) Praeter Natalis Alexandri dissertationem, habes T. III. *Thesauri Theologici Zachariani* P. Michaelis le Quien dissertationem *p*. 302. *de Processione Spiritus Sancti*. Tomo autem II. ejusdem *Thesauri p*. 525. Petri Pithoei *historiam* habes *controversiae veteris de processione Spiritus Sancti* cum Petavii dogmatibus Theologicis conferendam. Eodem pertinet P. Ignatii Frantz dissertatio *super formulis Graecorum, et Latinorum de confitenda Spiritus Sancti processione*, seu quaestio Theologica, anne perinde sit cum Ecclesia catholica dicere, *Spiritum S. a Patre, Filioque procedere?* vel cum Graeca, *procedere ex Patre per Filium*. Vide indicatum Tomum III. Zachariani *Thesauri pag* 348.

tae. — 17. Quarto, quando spoliatus post spoliationem cum spoliatore pactum inivit, vel juravit sponte, quod nolit agere possessorio recuperandae. — 18. Simile autem pactum initum cum spoliatore ante spoliationem non valet. — 19. Mulier propria auctoritate sub praetextu impedimenti a Marito se separans, sicque eum possessione spolians, si non habet probationes incontinenti paratas ad probandum impedimentum dirimens Matrimonii, est plenarie restituenda marito, et quo ad cohabitationem, et quo ad thorum, donec ipsa probationes offeret praeparatas. — 20. Si vero tanta esset viri saevitia, ut mulieri trepidanti non posset sufficiens securitas provideri, tunc non solum non esset ei restituenda, sed ab eo potius removenda. Et e contra si possit dictae mulieri sufficiens securitas provideri, est ipsa ante causae cognitionem restituenda marito. — 21. Spoliator violentus restituere debet spoliato non solum rem ablatam, sed etiam cum ipsa omnes fructus, tum extantes, tum consumptos, immo etiam illos, quos non percepit, et prior possessor spoliatus percipere potuisset, si suam possessionem continuasset. — 22. Unde antequam dictus spoliator audiatur super praetensa rei ablatae proprietate, est restituendus spoliatus, non solum in pristinam possessionem liberam, ut antea; sed etiam ad omne id, quod sive ratione fructuum non perceptorum, sive ratione factarum expensarum amisit, et damnum passus est. — 23. Nec talis spoliator excipere potest contra spoliatum per objectionem criminis. — 24. Nisi tamen opponatur talis criminis exceptio, quae personam spoliati reddat inhabilem ad agendum, ut est Excommunicatio. — 25. In Civilibus non admittitur spoliationis exceptio facta ab alio, quam ab Actore. — 26. In Criminalibus autem admittitur spoliationis exceptio, etiam a quocumque tertio facta, dummodo fiat intra quindecim dies, et sit de tota substantia, vel majori parte. — 27. Spoliatus excipiens spoliationem factam a tertio intra certum tempus a Judice statuendum debet petere restitutionem, alias non juvat exceptio. — 28. Agenti super rebus Ecclesiasticis non obstat exceptio spoliationis privatarum rerum; Vel e converso. — 29. alia ad n. 32.

1 Spoliator hic dicitur quicumque, sive privatus, sive Judex alium vi, vel clam extrajudicialiter, et non servato Juris ordine, et possessione alicujus rei, seu Juris ejicit, aut alias injuste privat, seu spoliat. *Ita in re Communis: arg. c. Conquerente 7. de restitutione spoliatorum*, cum aliis similibus, *et tot. titul. ff. de vi, et de vi armata, et C. Unde vi.*

2 Spoliatus e contra dicitur, qui vi, vel clam a quocumque privato, sive Judice extrajudicialiter, et non servato Juris ordine de possessione alicujus rei, seu Juris est ejectus, aut alias injuste privatus, seu spoliatus. *Sic in re Comm.*, *arg. cit. c. Conquerente 7. de restit. spoliator.* cum aliis similibus, *tot. tit. ff. de vi armata, et Cod. Unde vi.*

3 Remedia Juris praecipua, quae habet spoliatus ad recuperandam possessionem, sunt sequentia. Primum remedium est interdictum *Unde vi*, sic dictum a primis verbis Praetoris illud proponentis *in l. Praetor ait 1. ff. De vi, et de vi armata*, ibi: *Unde tu illum vi dejecisti?* per quod interdictum duo statuuntur in favorem spoliati; Primo scilicet ut spoliatus ante omnia restituatur in pristinam possessionem, ita ut spoliator volens agere, aut probare proprietatem rei ablatae, non sit audiendus, nisi prius rem ablatam restituerit, etiam Praedoni; *cap. In litteris 5. de restitutione spoliator. et c. Super Spoliatione 4. de ordin. cognition.* Et secundo, ut spoliatus restituatur ad totam causam, idest non solum in pristinam possessionem liberam, ut antea *arg. c. Pisanis 19. §. Porro, de restitutione spoliator.* sed etiam ad omne id, quod ibi amisit, licet ad spoliationem nihil pervenerit, *l. Praetor ait 1. §. 1. ff. De vi, et de vi armata*, *l. Si de possessione 4. Cod. Unde vi*, *c. Redintegranda 3. caus. 3. q. 1. c. Gravis 11. de restitut. spoliator.* Et hoc jure merito in odium spoliationis; *Clement. unic. de causa possess. et proprietat.*

4 Dictum beneficium, seu interdictum *Unde vi* competit ei soli, et omni, qui vere dejectus est, sive sit dominus directus, sive utilis, sive non sit dominus, ut praedo: item heredibus, eorumque successoribus adversus omnes, qui per se, vel per alium spoliarunt, aut spoliationem demandarunt, aut spoliationem suo nomine factam ratificarunt; *c. Cum ad Sedem 15. de restitutione spoliatorum*, et Glossa communiter recepta *ib. verb. Interdictum Unde vi*, cum pluribus ibi citatis.

Secundum remedium recuperandae possessionis 5 est condictio, *ex cap. Saepe 18. de restitutione spoliatorum*, ratione cujus spoliatus potest agere contra quemcumque tertium possessorem, qui rem invasam scienter recipit, ita ut ille cogatur rem ablatam restituere, quamvis spoliatus non probaverit ejus proprietatem, sed dumtaxat spoliationem, textu expresso *in cit. c. Saepe §. Unde, de restitutione spoliatorum.*

Tertium remedium recuperandae possessionis 6 est condictio, *ex cap. Redintegranda 3. caus. 3. q. 1.* vi cujus spoliatis, et ejectis Episcopis, per quos veniunt omnes Ecclesiastici, et secundum probabiliorem, et communiorem sententiam etiam Laici, omnia bona, sive mobilia, sive immobilia in eodem loco, ubi sibi arepta fuerunt, redintegrari, seu restitui jubentur, et quidem ante accusationem, ita ut spoliatus ante factam restitutionem omnium sibi ablatorum accusari non possit, et accusatus respondere non teneatur, antequam omnia sibi fuerint restituta, textu expresso *in cit. c. Redintegranda 3. caus. 3. q. 1.*

Quartum remedium recuperandae possessionis 7 est condictio, *ex l. Invasor 5. Cod. Unde vi;* quod datur et contra eum, qui per vim loca aliqua invasisse probetur, et contra eum, qui per errorem at bonam fidem occupavit possessionem rei alienae, qui tenetur non obstante errore, ac bona fide, restituere possessionem occupatam, textu expresso *in cit. l. Invasor 5. Cod. Unde vi.*

8 Quintum remedium recuperandae possessionis est condictio, *ex l. Si quis in tantam* 7. *Cod. Unde vi*, per quod, qui propria auctoritate violenter ingreditur possessionem penes alium constitutam, cogitur in primis banc possessionem alteri restituere; Et deinde si Invasor fuit dominus dictae rei, ultra possessionem, amittit etiam ejus Dominium, et si non fuit Dominus, compellitur insuper ad dandam, seu restituendam aestimationem rei, textu expresso in *cit. l. Si quis in tantam* 7. *Cod. Unde vi*. Quae tamen poena amissionis dominii, aut reddendae aestimationis rei intelligitur solum habere locum post sententiam Judicis, ut notat Glossa communiter recepta, *ib. verb. Amittant*.

9 Sextum remedium recuperandae possessionis est condictio, *ex l. Cum quaerebatur* 11. *Cod. Unde vi*, quod datur adversus eum, qui dolose occupavit possessionem rei alienae vacantem, et sic tamquam praedo rem occupatam, ejusque possessionem restituere cogitur, textu espresso in *cit. l. Cum quaerebatur* 11. *Cod. Unde vi*.

10 Septimum remedium recuperandae possessionis est condictio, *ex l. Extat, ff. de iis, quae vi, metusve causa*, per quod Creditor, qui per vim, aut propria auctoritate rem, vel pecuniam sibi debitam accepit, aut vi illata solvi fecit, cogitur rem acceptam restituere, et insuper perdit Jus crediti, et actionem adversus debitorem, textu expresso in cit. *l. Extat, ff. de iis, quae vi, metusve causa, et l. Creditores* 7. *ff. ad Legem Juliam, de vi privata*.

11 Octavum remedium recuperandae possessionis habetur *ex officio Judicis*, et competit illi, qui non possidet, sed solum detinet rem, et postmodum ipsa spoliatur, ut *commodatarius*, *depositarius*, *conductor ad breve tempus*, et similes; Isti enim, cum non possideant, sed solum detineant, *l Officium* 9 *ff. de rei vindicatione*, si spolientur detentione talium rerum, non habent nihilum ex hucusque enumeratis ordinariis remediis possessoriis ex defectu possessionis, et ideo, sic suadente aequitate, est eis indultum remedium extraordinarium, ac subsidiarium, ut possint nempe implorare Officium Judicis ad recuperandam rerum praehabitarum detentionem, a qua ciciderunt, *arg. l. Aquilius* 27. *ff. de donationibus, l et non tantum* 19. *ff. de petition. hereditat. c. Quia* 11. *de Judiciis*, *cap. Bonae memoriae* 15. *de appellat.* cum similibus.

12 Ut spoliatus ante omnia sit restituendus, ut ente omnia esse restituendum, jam diximus *supra n.* 3. *per Jura ibi adducta*: si agat ex remedio *Interdicti Unde vi*, duo probare debet, scilicet se possedisse, et se fuisse spoliatum tali sua possessione; *cap. Consultationibus* 10. *de Officio Delegati*, juncta Glossa *ibid. verb. Possessionem*, *et dejectionem*, *l. Praetor ait* 1. §. *Interdictum autem*, *ff. De vi, et vi armata*, ibi: « Interdictum autem hoc nulli competit, nisi ei, qui tunc cum dejiceretur, possidebat ». Si autem agat ex remedio, *can. Redintegranda* 3. *caus.* 3. *q.* 1. sufficit; quod ipse spoliatus probet suam priorem possessionem, et novam alterius, seu spoliatoris conventi praetensam possessionem; Probata enim justa priore possessione, nova praesumitur clandestina, et vitiosa, cum duo insimul eamdem rem, et eodem modo possidere non possint; *l. Licet causam* 9. §. *Ex praemissis de probationibus*, cum similibus.

Dicta Regula: *Spoliatus ante omnia est restituendus*, procedit non solum, quando quis vi, vel clam fuit spoliatus a privato, ut est indubitatum apud omnes, sed etiam quando quis est spoliatus a suo Praelato, seu Judice extrajudicialiter, seu non servato Juris ordine, textu expresso *in cap. conquerente* 7. *de restitutione spoliatorum*. 13

Regula illa: *Spoliatus ante omnia est restituendus*, fallit in aliquibus casibus. Primo scilicet quando spoliatus consentit, ut spoliator ante restitutionem super proprietate rei sibi competente audiatur, textu expresso *in cap. Licet* 1. *de restitutione spoliator.* Et ratio clara est, quia Beneficium restitutionis est privilegium Juris, cui libere renunciare potest spoliatus; *cap. Si de terra* 6. *de privileg. et l. Si quis in conscribendo* 29. *Cod. de pactis*. 14

Secundo, quando notorium est, quod proprietas rei spolio ablatae non pertineat ad ipsum spoliatum, sed ad spoliatorem; Tunc enim spoliatus ob notorium defectum proprietatis, veluti dolosus Jure repellitur, testu espresso *in cap. dolo facit* 59. *de Regul. Juris* in 6. ibi: « Dolo facit, qui petit, quod restituere oportet eumdem »: et concordat *l. Dolo facit* 8. *ff de doli mali, et metus exceptione*. 15

Tertio, quando spoliatus ante factam suam spoliationem, libere renunciavit dominio rei spoliatae, textu claro *in cap. Accepta* 3. *de restitutione spoliator.* Nec obstat c. *Sollicite* 2. *cod. tit.* quia loquitur de renunciatione, nec ante spoliationem facta, quae non censetur libera, ut argumentatur ibi Pontifex: « Quia non est verisimile, quod sponte Juri suo renunciaverit, qui renunciavit spoliatus ». 15

Quarto, quando spoliatus post spoliationem cum spoliatore pactum inivit, vel juravit sponte, quod nolit agere possessorio recuperandae; Pacta enim inita sunt custodiende, et promissa, sunt opere complenda, *c. Antigonus* 1. *et c. Qualiter* 3. *de pactis, l. Juris gentium* 7. §. 7. *ff. De pactis*. 17

Dicitur autem notanter *Post spoliationem*, quia simile pactum initum cum spoliatore ante spoliationem non valet textu expresso *in l. Si unus* 27. §. 3. *et* §. 4. *ff. De pactis*; Et ratio est, quia tale pactum initum ante spoliationem praeberet ansam delinquendi, et animaret homines ad spoliandum, ac proinde veluti continens turpem causam merito reprobatur a Jure, et non valet; *l. Si unus* §. 3. *et* §. 4. ubi expresse dicitur: « Pacta, quae 18

turpem causam contineot, noo suot observando, velnti si paciscar, oe furti agam, vel injuriarum, si feceris; expedit enim timere furti, vel injuriarum poenam, sed post admissa haec, pacisci possumus ».

19 Mulier propria anctoritate sub praetextu impedimenti, v. gr. consanguinitatis, a marito se separans, sicque cnm possessione spolians, si oon haberet probationes incontinenti paratas ad probandum impedimentum dirimens Matrimonii, est plenarie restituenda marito, et quo ad cohabitationem, et quoad torum, donec ipsa probationes offerat praeparatas Sic expresse decisum habetnr in *cap. Litteras* 13. §. *Quod si non habeat, de restitutione spoliator.* Et ratio est, quia, ut ibidem subjungitur, praesumitur mela fides contra ipsam, eo quod propria temeritate, et absque Judicio Ecclesiae a viro suo recesserit; unde stante tali casu, viget regula generalis, quod *spoliatus ante omnia sit restituendus.*

20 Si vero tanta esset viri saevitia, ut mulieri trepidanti non posset sufficiens secnritas provideri, tunc non solum non esset ei restituenda, sed ab eo potius removenda. Et e contra, si possit dictae mulieri sufficiens securitas provideri, est ipsa ante causae cngnitionem restitnenda marito, textu expresso *in cit. c. Litteras in fine*, ibi: « Si vero tanta sit viri saevitia, ut mulieri trepidanti non possit sufficiens secnritas provideri, non solum non debet ei restitui, sed ab eo potius amoveri, alioqnin sufficienti (si fieri potest) securitate provisa, profectò videtur conjux ante causae cognitionem restituenda merito ». Et concordat *c. Ex transmissa* 3. *c. Ex conquaestione* 10. *c. Ex part.* 14. *de restitutione spoliator. et c. Intellleximus* 1. *De ordine cognitionum.*

21 Spoliator violentns restituere debet spoliato, non solum rem ablatam, sed etiam cum ipsa omnes fructus, tum extantes, tnm consumptos, immo etiam illos, quos noo percepit, et prior possessor spoliatus percipere potuisset, si suam possessionem cootinuasset: *Communis*, textu expresso *in cap. Gravis* 11. *de restitutione spoliator. et l. Si de possessione* 4. *Cod. Unde vi.*

22 Unde, anteqnam dictus spoliator audietur super praetensa rei ablatae proprietate, est restituendus spoliatus, oon solum in pristinam possessionem liberam ut antea, *arg. c. Pisanis* 19. §. *Porro, de restitutione spoliat.* sed etiem ad omne id, quod ibi, sive ratione fructuum non perceptorum, sive ratione facterum expensarum amisit, et damnum passus est, licet ad spoliatorem nihil pervenit; *l. Praetor. ait* 1. §. 1. *ff. De vi, et vi armata*, *l. Recte possidenti* 1. *l. Ut pulsos* 2. *l. Auctoritate* 3. *et l. Si de possessione* 4. *Cod. Unde vi*; *c. Redintegranda* 3. *caus.* 3. *q.* 1. *c. Gravis* 11. *de restitutione spoliatorum.* Et hoc jure merito in odium spoliationis, *Clem. unic. de causa possession. et propriet.* Et sic Rota in *Lavellen. seu Melphien. pecuniaria* 16. *Novemb.* 1610. *coram Ubaldo, et in Romana Silvae* 15. *Maii* 1628. *coram Derospio*, allegat. a Barbosa *in cit. cap. Gravis n.* 4. et sic Doctores communiter.

Nec talis spoliator excipere potest contra spoliatum per objectionem criminis; Prius enim, ut supra, restituendus est Actor spoliatus, anteqnam de crimioe objecto per exceptionem audiatur Reus spoliator, textu expresso *in cap. Item cum quis* 6. *de restitut. spoliator*, ibi: « Non occurrit oobis, quod illius objectio admitti debeat, vel principalis causae propter hoc executio retardari, quoniam criminaliter adversus eum ante restitutionem agere noo potest, cum praesumatur ejus existere inimicus ». 23

Nisi tamen opponatur talis criminis exceptio, quae personam spoliati reddat inhabilem ad agendum, nt est excommunicatio, cum excommunicatus in Judicio non sit nt Actor audiendus, nec ibi stare possit, nisi tamquam Reus; *cap Intelleximus* 7. *de Judiciis*, *c. Conspiratores* 5. *can. Nullus anathematizatorum* 6. *caus.* 3. *q.* 4. cum similibus. 24

In civilibus non admittitur spoliationis exceptio facta ab alio, quam ab actore, textu expresso *in cap. Frequens* 1. *de restitutione spoliator. in* 6. 25

In criminalibus autem admittitur spoliationis exceptio etiam a quocumqne tertio facta, dummodo fiat intra quindecim dies, et sit de tota substantia, vel majori parte, textu expresso *in cit. cap. Frequens.* 26

Spoliatus excipiens spoliationem factam a tertio intra certum tempus a Judice statuendum, debet petere restitntionem, alias non juvat exceptio, et accusabitnr, exceptione oon obstante, textu expresso *in cit. c. Frequens* §. *Solet.* 27

Agenti super rebus Ecclesiasticis non obstat exceptio spoliationis privatorum rerum. Vel e converso, textu expresso *in cit. cap. Frequens* §. *Ad hoc*, ibi: « Ad hoc sancimus, ut rerum privatorum spoliatio agenti super Ecclesiasticis, vel e contrario, nullatenus opponatur ». 28

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

Adversus violentos Spoliatores alia praeter Interdictum *Unde vi* sunt prodita remedia, puta accusatio ex Lege Julia de vi publica, et de vi privata; nec non Constitutiones variae recentiores, quibus vis coercetur, comprehensae *in L.* 7. *et seq. C. Unde vi.* 29

Pinguiora vero prae caeteris sunt remedia juris canonici moribus hodiernis passim comprobata *ex cap Saepe contingit, de Restitut. Spoliator. et Can. Redintegrandae* 3. *et* 4. *caus.* 3. *quaest.* 1. Interdictum enim *Unde vi* tantum locum habet in rebus immobilibus, et incorporalibus, quae immobilium jure censentur, et taotum competit contra deijcientem, non item contra tertios rei possessores, et quidem intra annum. 30

At remedium ex *Canone Redintegrandae* ad om- 31

nes omnino res extensum fuit, et adversus omnes vel possessores datum, sive bona, sive mala fide, sive cum, sive sine titulo possideant, et sive titulus, ex quo possident, sit onerosus, sive lucrativus sit, idque sine temporis distinctione.

Sed an haec, quae usu recepta sunt de remedio 32
ex Capite Redintegrandae, consona revera sint menti Auctoris ipsius, vide Bohemer. *ad titul. de Restit. Spoliat.*

SPOLIUM

SUMMARIUM

1. Spolia Ecclesiasticorum Beneficiatorum sine Testamento, aut facultate testandi decedentium spectant ad Cameram Apostolicam. — 2. Spolia Ecclesiasticorum Beneficiatorum morientium sine facultate testandi pertinent ad Cameram Apostolicam, eorumque dispositiones nullae sunt, etiamsi sint ad pias caussas. — 3. Spolia Beneficiatorum morientium extra residentiam, etiamsi habuerint facultatem testandi, pertinent ad Cameram Apostolicam. — 4. Spolia bonorum Clericorum ex illicita negotiatione acquisitorum pertinent ad Cameram Apostolicam. — 5. Spolia Regularium vagantium, et morientium extra Claustra pertinent ad Cameram Apostolicam, nisi habeant facultatem testandi. — 6. Non est tamen id intelligendum de omnibus bonis, sed de illis solum, quae acquisierunt extra Claustra degentes. — 7. Hinc a fortiori manent Religioni, et illi debentur bona illorum Religiosorum, qui per accidens extra Claustra decedunt. — 8. Spolium Regularium solet erogari per Praelatos Regulares in usum Conventus absque beneplacito Apostolico, etiamsi sit pecunia deposita absque vinculo in banco publico. — 9. Spolia Cardinalium ubicumque decedentium non pertinent ad Cameram Apostolicam. — 10. Spolia Curialium, et Praelatorum habentium facultatem testandi non pertinent ad Cameram Apostolicam. — 11. Conclavistae non subjacent spolio. — 12. Moriente Clerico, sive Romano, sive Curiali, sive Incola ab intestato, si Romae, vel intra spatium decem milliariorum moritur, succedunt haeredes. — 13. Spolia fieri non possunt a Collectoribus etc. de iis Beneficiatis, quorum Beneficia non excedunt fructus Ducatorum auri triginta de Camera; et si faciunt, tenentur restituere, et per Censuras ad hoc cogi possunt. — 14. Spoliorum caussae agitandae sunt cum citatione Commissarii Camerae. — 15. Spoliorum nomine, quae ad Cameram Apostolicam pertinent, non intelliguntur paramenta Ecclesiae, vasa, Libri Ecclesiae, Gradualia, Missalia, et hujusmodi. — 16. Vasa, Ornamenta, Vestimenta, et hujusmodi Clerici decedentis intestati, si jam fuerunt dicata Deo, Ecclesiae, vel Oratorio expresse, non spectant ad haeredes ab intestato. — 17. Item ad haeredes non spectant praedicta, si Deo, Ecclesiae, vel Oratorio fuerint dicata, etiam solum tacite. — 18. In dubio autem non concurrentibus supradictis, talia vasa, ornamenta, vestimenta, et hujusmodi spectant ad haeredes ab intestato. — 19. Donatio in dubio non praesumitur, sed probari debet. — 20. Constitutio S. Pii V. loquitur concurrente Ecclesia cum spolio, non autem concurrente Ecclesia cum haerede. — 21. Dicta Piana Constitutio disponit solum de acquisitis ex fructibus Beneficiorum, seu redditibus Ecclesiasticis, non autem ex patrimonialibus, aut Officiis lucrosis personalibus. — 22 Hinc haeredes Beneficiati habentis opulentum Patrimonium ante Beneficii consecutionem, non debent amoveri a possessione bonorum, donec discutiatur, an bona fuerint acquisita ante, vel post Beneficii consecutionem, et an ex fructibus Beneficii, vel ex fructibus Patrimonii, seu Officii lucrosi personalis. — 23 Ad cognoscendum ex quibus redditibus sint acquisita bona Beneficiati habentis Patrimonium, seu lucrosum Officium personale, quid sit attendendum. — 24 Si clare constet, Clericum non habuisse alia bona, quam illa Ecclesiae, nec etiam aliquod Officium personale lucrosum exercuisse, tunc sine dubio censenda sunt talia bona acquisita ex fructibus Ecclesiasticis, adeoque cadere sub spolio, et deberi Ecclesiae. — 25. Si autem dubium sit, an Clericus ultra bona Ecclesiae, habuerit etiam bona propria, vel aliquod lucrosum Officium personale, tunc praesumitur Clericum acquisivisse ex fructibus Ecclesiasticis; At si talia bona ab haeredibus Clerici possideantur, onus probandi, quod fuerint acquisita ex fructibus Ecclesiasticis, spectat ad Cameram, et respective ad Ecclesiam, ubi ipsa ad talia bona succedat. — 26. Quando constat Clericum simul habuisse bona Ecclesiae, et etiam patrimonialia, seu Officia personalia lucrosa, nec constare potest, ex quibus fructibus fuerint talia bona acquisita, quid? — 27. Omnia spolia Archiepiscoporum, et Episcoporum in Insula Sardiniae, et extra, non tamen in Italia decedentium, abdicantur ab eorum Successoribus, et applicantur respectivis Ecclesiis pro fabrica, et manutentione. — 28. Spolium Clericorum non est in usu in statu Mediolanensi, sed ex antiqua consuetudine transit ad eorum haeredes. — 29. Spolia Archiepiscoporum, et Episcoporum, in Regno Neapolis spectant ad Ecclesias Metropolitanas, et Cathedrales. — 30. Jus spolii ubi, et quomodo sit receptum? — 31. Spolia defunctorum Canonicorum S. Salvatoris Bononiae spectant ad eorum Religionem. — 32. Spolia Defunctorum Equitum Hierosolymitanorum non spectant ad Cameram Apostolicam, sed ad eorum Religionem. — 33. Nec eorum bona spectant ad haeredes sanguinis, sed Religioni acquiruntur; quod procedit etiam de bonis patrimonialibus, aut aliunde quaesitis. — 34. Advertitur, tamen Religionem Hierosolymitanam ex urbanitate dimittere suis Militibus, et eorum haeredibus, omnia sua bona immobilia, nec fieri spolia, nisi de mobilibus, et se moventibus. — 35. Spolium omnium eorum, quae ab Episcopo quaesita fuerunt a priori Ecclesia, a qua fuit translatus, debetur eidem Ecclesiae. — 36. Spolium omnium rerum ad usum, et cultum Divinum spectantium debetur Ecclesiis, quibus Episcopi praefuerunt. Et de his Episcopi nequeunt disponere per ultimam voluntatem, et contractum lucrativum donationis; sed solum per contractum onerosum ad satisfaciendum creditoribus, si alia bona non sufficiant. — 37. Etiam spolia Beneficiatorum sunt dividenda proportionabiliter inter Ecclesias, quibus praefuerunt. — 38. Spoliorum tamen nomine non veniunt distributiones Canonici defuncti. — 39. Alia ad rem ad eum. 61.

1 Spolia Ecclesiasticorum Beneficiatorum, qui decedunt sine testamento, vel sine facultate testandi disponunt, et illa, quae ultra facultatem remanent, pertinent ad cameram Apostolicam: Paulus III. 29. Constit. incip. *Romani.*
2 Spolia Ecclesiasticorum Beneficiatorum morientium sine facultate testandi pertinent ad Cameram Apostolicam, eorumque dispositiones nullae sunt, etiamsi sint ad pias causas: Pius IV. Constit. 8. Incip. *Grave nimis.*
3 Spolia Beneficiatorum morientium extra residentiam, etiamsi habuerint facultatem testandi, pertinent ad Cameram Apostolicam: Pius V. Constit. 91. incip. *In suprema.*
4 Spolia bonorum clericorum ex illicita negotiatione acquisitorum pertinent ad Cameram Apostolicam: Pius IV. Constitut. 19. incip. *Decens.*
5 Spolia Regularium vagantium, et morientium extra claustra pertinent ad cameram Apostolicam nisi habeant facultatem testandi; Gregorius XIII.
6 Constit. 43. incip. *Officii nostri.* Advertit tamen Passerinus *de statib. homin. tom.* 3. *pag.* 189. *artic.* 8. *num.* 529. talem Constitutionem non habere locum de omnibus bonis Religiosorum, sed de illis solum, quae acquisierunt extra claustra degentes; de his bonis loquitur Constitutio Pauli IV. 14. inc. *Postquam*, et patet etiam ex citat. Const. Greg. XIII. ubi dicitur tempore, quo extra claustra hujusmodi fuissent acquisita, et tandem §. 3. statuit, ut bona omnia per regulares degentes extra claustra acquisita spectent ad cameram Apostolicam, ideo quae Religiosus acquisivit, antequam egrederetur de claustro, concludit dictus Passerinus, Religioni manent, nam fuerunt jam illi acquisita. Vide infra *num.* 39.
7 Hinc a fortiori manent Religioni, et illi debentur bona illorum Religiosorum, qui cum legitima facultate suorum superiorum itinera arripientes, vel apud parentes, amicos, et benefactores, religiosas vacationes obeuntes per accidens ibi decedunt. Et ita censuit *Sacra Congregat Episcop. et Regul.* in *Vercellen.* 11. *Aprilis* 1650. *et* 30. *Junii* 1604. apud Pignateli. *tom.* 8. *cons.* 85. allegans ad rem alia decreta Sac. Congr. S. Officii.
8 Spolium regularium solet erogari per praelatos regulares in usum Conventus absque beneplacito apostolico, etiamsi sit pecunia deposita absque vinculo in banco publico, quia vere non est pecunia destinata ad emptionem: *Sacra Congr. Concilii dis* 28. *Februarii* 1654. *tom.* 19. *Decret. pag.* 319. proposito dubio: N. « Superior Regularis quaerit pro quiete suae conscientiae: An si ipse pecunias provenientes ex spolio Religiosi defuncti juxta consuetudinem Monasterii pure absque aliquo vinculo deposuerit in banco publico civitatis, illas postea juxta eamdem consuetudinem erogando in dictum usum, et necessitates urgentes ipsius Monasterii ob penuriam, et infirmitates supervenientes, ut ex partitis libri ejusdem Monasterii liquere asseritur, inciderit in poenas expressas in Decreto de rebus Regul. non alienand. inhaerente etiam Constitutione Pauli II. eo quod prius non obtinuerat licentiam. Sacr. Congreg. secundum ea, quae proponuntur, respondit non incidisse ». Sic refert Cardin. Petra *tom.* 5. *Comment. ad Constitut. V. Pauli II. sect. II.* n. 33.

Spolia Cardinalium ubicumque decedentium non pertinent ad Cameram Apostolicam: Pius IV. Constitut. 19. incip. *Decens.* 9

Spolia Curialium, et Praelatorum habentium facultatem testandi, non pertinent ad Cameram Apostolicam: Pius IV. Const. 19. Incip. *Decens.* 10

Conclavistae non subjacent spolio. Gregor. XIV. Constitution. incipieut. *Romanus* §. 10. 11

Moriente Clerico, sive Romano, sive curiali, sive incola, ab intestato, si Romae, vel intra spatium decem milliariorum moritur, succedunt heredes: Paulus V. Constit. 18. incip. *In eminenti* §. 4. Alexander VII. Constitut. incip. *Nos volentes.* 12

Spolia fieri non possunt a collectoribus etc. de iis beneficiatis, quorum beneficia non excedunt fructus ducatorum auri triginta de camera, et si faciunt, tenentur restituere, et per censuras ad hoc cogi possunt: S. Pius V. Constit. 42. incip. *Rom. Pontif.* 13

Spoliorum causae agitandae sunt cum citatione Commissarii Camerae: S. Pius V. Constit. 51. incip. *Attendentes.* 14

Spoliorum nomine, quae ad Cameram Apostolicam pertinent, non intelliguntur paramenta Ecclesiae, Vasa, Libri Ecclesiae, Gradualia, Missalia, et aliae res sacrae, etiam auri, et argenti, ac quaecumque alia bona, quae per quoscumque Episcopos ad usum, et cultum divinum, etiam in eorum privatis aedibus, et capellis, vel oratoriis destinata tempore eorum obitus reperiuntur; quae etiam sub quibusvis facultatibus testandi, et aliis disponendi minime comprehenduntur, sed ea omnia ad eorum Ecclesias, idque proportionaliter habita ratione fructuum, et temporis, quo beneficia, si plura fuerint, possederunt, nec ad heredes ex testamento, vel ab intestato deveniunt: S. Pius V. Constit. 42. incip. *Romani Pontificis.* 15

Vasa, ornamenta, vestimenta, et hujusmodi clerici decedentis intestati, si jam fuerunt dicata Deo, Ecclesiae, vel oratorio expresse, non spectant ad haeredes ab intestato: *Communis*; Quod enim semel Deo dedicatum est, ad humanos usus amplius redire non debet; *can. Nulli liceat* 3. *caus.* 12. *q.* 2. *can. Quod semel* 4. *caus.* 19. *qu.* 3. *can. Ligna* 36. *et can. Vestimenta* 40. *dist.* 1. *de consecrat. cap. Ad haec* 2. *de Religiosis domibus*, *cap. Mancipia* 3. *de rerum permut. cap. Semel* 51. *de Reg. Juris* in 6. *l. Si quis sepulcrum* 12. §. 1. *ff. de Religiosis, et sumptibus funerum.* 16

17 Item ad heredes non spectant praedicta, si Deo Ecclesiae, vel Oratorio fuerint dicata, etiam solum tacite, ut si haberent signum, vel Insignia Ecclesiae, vel essent ita apta tali Ecclesiae, ut viderentur fuisse a primaeva sua emptione, vel confectione ipsi dicata, vel aliae consimiles adessent conjecturae, quibus posset rationabiliter praesumi ipsa fuisse tacite dictae Ecclesiae dicata, seu donata: Rota divers. *part.* 3. *lib.* 3. *decis.* 582. *nu.* 7. *et* 9. Ventriglia *tom.* 2. *annot.* 16. §. 1. *num.* 11. et alii, *arg. citatis Juribus.* Unde ex Menochio *lib.* 2. *de arbitr. Judic. caus.* 88. *num.* 8. Judicis arbitrio est reliquendum, quaenam conjectura ad praesumendam donationem sufficiat, quia conjecturae in facto consistunt, *arg. l. Sed si quis* 14. §. 7. *ff. de religiosis, et sumptibus funerum.*

18 In dubio autem, non concurrentibus supradictis, talia vasa, ornamenta, vestimenta, et hujusmodi spectant ad heredes ab intestato; sic expresse pluribus adductis, defendit Ventriglia *loco cit. a num.* 12. *ad* 18. ubi testatur sic respondisse in facti contingentia, et secundum suum votum sic fuisse judicatum in quadam curia Episcopali quo ad sequentem casum. « Reverendus quondam N. N. dum viveret, emit ad suum proprium privatum usum, et commoditatem nonnulla vasa, ornamenta, seu vestimenta Ecclesiastica, et Sacerdotalia, et deinde creatus Canonicus Ecclesiae N. adhuc bona praedicta pro suo usu retinuit in eadem Ecclesia, successive ab hac vita decessit, nulla facta particulari dispositione praedictorum bonorum ».

19 Et ratio est, quia in tali casu bona praedicta non debent censeri donata Ecclesiae, quia donatio in dubio non praesumitur, sed probari debet per text. *in l. Cum de indebito* 25. *ff. de probationibus, et praesumptionibus.* Immo potius error, seu actus invalidus, quam donatio praesumitur: Mascardus *de probationibus conclus.* 554. *num.* 4. Menochius *lib.* 2. *de arbitr. Judic. casu* 88. *num.* 3. Barbosa *de Axiomat. usu frequent. verb. Donare,* Flaminius Parisius *de Resignat. benefic. lib.* 9. *q.* 19. *num.* 5. Aretin. *in l. A Titio num.* 3. *de verbor. obligat.* Ventriglia *loc. cit. num.* 15. et alii; Unde cum donans dicatur perdere per Glossam in *c.* 1. *de donationibus*, et nemo praesumatur suum jactare, et perdere, per *cit. l. Cum de indebito* 25. *ff. de probationibus et praesumptionibus*, et *l. Campanus* 47. *ff. de bonis libertorum*, merito damnatur praesumptio donationis, prout fuisse damnatam in simili casu asserit Riccius *in decis. cur. Archiepisc. Neapol. decis* 296. ubi quidam privatus fecerat argentea candelabra cum stigmatibus cujusdam Monasterii, illaque penes Monasterium reposuit, et adhuc contra Monasterium fuit judicatum non fuisse donata, ut ad litteram refert Ventriglia *loc. cit. n.* 15.

20 Qui insuper n. 16. subdit, quod non obstat *cit. supra n.* 15. Constitutio 42. S. Pii V. incipiens *Romani Pontificis*, ubi disponitur vasa, ornamenta, vestimenta, et hujusmodi in hereditate beneficiati inventa, non ad spolium, sed ad Ecclesiam beneficii spectare, quia praedicta Constitutio loquitur concurrente Ecclesia cum spolio, quod cum ficta persona sit, et odiosa, praesumendum est, defunctum Ecclesiam spolio praeferre voluisse; Non autem loquitur Constitutio concurrente Ecclesia cum herede, ut in casu nostro. Unde cum simus in diverso casu, non est facienda extensio, de uno ad alium casum, *cap. Quae a Jure* 28. *de Regul. Juris*, et ibi Glossa communiter recepta *verb. Quae a Jure*, ubi ad id plura Jura adducit, *l. Quod contra* 141. *ff. de Regul. Juris*, cum similibus, maxime cum non militat eadem ratio; A diversis enim non fit illatio; *l. Papinianus* 20. *ff. De Minoribus*, c. *Ad audientiam* 12. *de Decimis*, ad late tradita per Everardum *in sua Topica loco a ratione legis etc fol.* 57.

Tum quia dicta Piana constitutio disponit solum de acquisitis ex fructibus beneficiorum, seu reditibus Ecclesiasticis, non autem ex patrimonialibus, aut officiis lucrosis personalibus, ut quia Clericus habebat officium lucrosum in Curia, erat doctor, publicus lector, et hujusmodi, ut tradunt Navarr. *de Spoliis Cleric.* §. 1. *n.* 4. Bursat. *con.* 376. *n.* 28. *vers. Attamen cessat*, Barbosa *de Jure Ecclesiastic. lib* 3. *c.* 17. *n.* 62. Azor. *Instit. Moral. tom.* 2. *lib.* 8. *cap.* 2. *qu.* 11. Paoimol. *decis.* 20. *adnot.* 2. *n.* 11. Bellet. *disquisit. Cleric.* 1. *part. tit. de bonis Cleric.* §. 9. *n.* 5. Ventriglia *loco cit. n.* 17. Rota *in Forolivien. de Monsignoribus* 26. *Februarii* 1603. *coram Penia.* In nostro autem casu talia bona non fuerunt empta ex fructibus beneficii, cum supponantur empta ante beneficii consecutionem, adeoque non cadunt sub spolio, sed spectant ad heredes, ut cavetur *in cap.* 1. *de Testament. in cap. Manifesta, et in cap. Sicut manifesta* 12. *q.* 1. et tradunt Panimoll. *decis.* 20. *adnotat.* 2. *num.* 6. Navarr. *loco cit.* §. 5. Ventriglia *loc. cit. num.* 17. et alii per textum *in l. Edicto* 3. *Cod de Edicto divi Adriani tollendo*, ubi heredi tradendam esse possessionem omnium bonorum defuncti disponitur. 21

Hinc heredes beneficiati habentis pingue patrimonium ante beneficii consecutionem non debent amoveri a possessione bonorum, donec discutiatur, an bona fuerint acquisita ante, vel post beneficii consecutionem, et an ex fructibus beneficii, vel ex fructibus patrimonii, seu officii lucrosi personalis? per textum clarum in *cap. Nulli dubium* 1. *caus.* 12. *qu.* 5. *in fine*, ibi: « Nec el sine cognitione de his, quae possidet quidquam auferre ». Et tradunt Panormit. *in cap. Cum esses n.* 24. *vers. Sed possessor, de testament.* Bursat. *cons.* 376. *n.* 13. Zabar. *consil.* 79. *n.* 2. *vers. Unde in casu nostro*, Roman. *cons.* 159. *n.* 5. *vers. Tertio casu principali*, Redoan. *de spoliat. Clericor. q.* 9. *num.* 33. *in fine*, Aloysius Leo *in* 22

Thesaur. For. Eccles. par. 3. *c.* 3. *n.* 25. Filliuc. *opsr. moral. tract.* 43. *c.* 5. *in fine*, Panimol. *loc. cit. n.* 12. et alii passim.

23 Ad cognoscendum autem ex quibus reditibus sint acquisita bona beneficiati habentis patrimonium, seu officium personale lucrosum? attendenda est summa fructuum beneficii, ex qua summa, et non ex patrimoniali, seu personali lucro detrahenda sunt alimenta beneficiati, et suae familiae, ac omnes expensae necessariae, aliaeque factae pro eleemosynis, et piis operibus; Unde, si talis summa ex reditibus beneficii non sit tam ingens, et exuberans, ut ex ipsa, detractis supradictis omnibus, adhuc remaneant superflui reditus, ex quibus verisimiliter detegatur fuisse dicta bona acquisita, tunc censenda sunt acquisita ex fructibus patrimonii, et officii personalis lucrosi, quae in tali casu non cadunt sub spolio, sed spectant ad heredes; Sic Innocentius *in c. Cum in Officiis* 27. *de testamentis*, ibique communiter ceteri Canonistae, teste Panimol. *loc. cit. n.* 13. apud quem etiam *Communis aliorum*.

24 Si vero clare constet, Clericum non habuisse alia bona, quam illa Ecclesiae, nec etiam aliquod officium personale lucrosum exercuisse, tunc sine dubio censenda sunt talia bona acquisita ex fructibus Ecclesiasticis, adeoque cadere sub spolio, et deberi Ecclesiae; *Communis*, per text. *in cap. Cum unusquisque, de peculio Clericor. et c.* 1. *caus.* 2. *q.* 3. cum similibus.

25 Si autem dubium sit, an Clericus ultra bona Ecclesiae habuerit etiam bona propria, vel aliquod officium personale lucrosum; tunc praesumitur, clericum acquisivisse ex fructibus Ecclesiasticis: Sed si talia bona ab heredibus clerici possideantur, onus probandi, quod fuerint acquisita ex fructibus Ecclesiasticis, spectat ad cameram, et respective ad Ecclesiam, ut ipsa ad talia bona succedat: Menoch. *de arbitr. Judic. cas.* 165. *n.* 9. *et* 10. *et de praesumpt. lib.* 3. *praesumpt.* 13. *n.* 7. cum pluribus aliis ibi allegatis, Gratian. *disceptat. forens. c.* 331. *n.* 1. *tom.* 2. Panimol. *loc. cit. n.* 14. *et* 19. et alii passim.

26 Quando tamen constat, Clericum simul habuisse bona Ecclesiae, et etiam patrimonialia, seu officia personalia lucrosa, nec constare potest, ex quibus fructibus fuerint talia bona acquisita, tunc praesumitur fuisse acquisita ex utriusque, et dividi debent personaliter inter ipsius clerici heredem, et Ecclesiam, seu cameram arbitrio Judicis, bene attenta, et animadversa qualitate, et quantitate tum patrimonii, seu officii personalis lucrosi, tum fructuum Ecclesiae; et sic, an fructus Ecclesiae excedant, an vix sufficere possint ad commodam clerici sustentationem? quae integra prius sumi debet ex ipsis fructibus Ecclesiasticis, juxta dicta *supra n.* 23. *argum. cap. Cum secundum Apostolum* 16. *de praebend.* et similibus. Sic ex Abbat. Cardin. Zabarell. Bald. Alexandr. Socin. Roman. Menoch. *de arbitr. Judic. casu* 195. *n.* 7. *et* 8. *lib.* 3. *praesumpt.* 53. *n.* 5. Panimol. *loc. cit. n.* 18. et alii passim (*).

Omnia spolia Archiepiscoporum, et Episcoporum in insula Sardiniae, et extra, non tamen in Italia decedentium abdicantur ab eorum successoribus, et applicantur respectivis Ecclesiis pro fabrica, et manutentione: Et hoc vigore Brevis S. Pii V. ad instantiam Regis Catholici emanati: Rota *par.* 4. *rec. tom.* 3. *dec.* 560. *n.* 7. *et* 8. et dictum Breve confirmatum fuit etiam a Clemente VIII. Rota *ibid. c.* 9. *et seq.* 27

Spolium clericorum non est in usu in statu Mediolanensi, sed ex antiqua consuetudine transit ad eorum heredes, Rota *par.* 4. *recent. tom.* 3. *dec.* 529. *n.* 5. *et seq.* Card. de Luca *de Benefic. disc.* 10. *n.* 5. *et* 9. 28

Spolia Archiepiscoporum, et Episcoporum in Regno Neapolis spectant ad Ecclesias Cathedrales, et Metropolitanas: Innoc. XII. Constit. incip. *Inscrutabili*, et Benedict. XIII. Constit. incip. *Sacrosancti Apostolatus*, ubi ad id ampliat, etiamsi Episcopi moriantur extra residentiam. Vide infra n. 44. 29

Jus spolii non est receptum in Gallia, neque in Germania, neque in Belgio, neque in Lusitania. At in Regno Castellae sola Episcoporum, non autem aliorum beneficiatorum spolia, camerae Apostolicae acquiruntur. In Italia autem, tam beneficiatorum inferiorum, quam Episcoporum spolia Fisco cedunt Apostolico, ut testantur Martinus Navarra *tract. de spoliis* §. 14. Azorius *part.* 2. *lib.* 8. *c.* 5. et alii. 30

Spolia defunctorum canonicorum S. Salvatoris Bononiae spectant ad eorum Religionem, Rota *par.* 14. *dec.* 363. *n.* 14. 31

Spolia defunctorum Equitum Hierosolymitanorum non spectant ad Cameram Apostolicam, sed ad eorum Religionem, Rota *part.* 8. *rec. decis.* 51. *n.* 11. 32

Nec eorum bona spectant ad heredes sanguinis, sed religioni acquiruntur: Rota *par.* 4. *dec.* 76. *n.* 1. *et* 2. et *Annotat. ad decis.* 16. *n.* 9. *par.* 3. quod procedit, non solum de bonis, quae ad eos perveniunt intuitu suae Religionis, sed etiam de patrimonialibus, aut aliunde quaesitis, et non solum ex dispositione statutorum Religionis, sed etiam juxta juris communis dispositionem; Rota *par.* 2. *dec.* 76. *num.* 1. et Annot. *ad dec.* 16. *num.* 8. *part.* 3. Religio enim succedit ad exclusionem omnium in hereditatibus militum defunctorum, et in omnibus, et singulis eorum bonis: Rota *par.* 9. *tom.* 1. *dec.* 30. *num.* 43. et Annotat. *ad dec.* 10. *num.* 8. *par.* 3. Et eorum bona deferuntur in Thesauro Religionis ex Constitu- 33

(*) Quae a sequenti numero traduntur, conferantur cum iis, quae Thomassinus *P. III. lib. II. cap.* 57. postquam superioribus capitibus historiam exhibuit juris spoliorum a primis Ecclesiae saeculis ad saeculum XIV., de Pontificio jure spoliorum primum a Clemente VII. tempore schismatis Avenionensis, ut ipse existimat, inducto collegit.

tione Clementis VIII. et S. Pii V. Rota *par.* 4. *dec.* 76. *n.* 7.

Advertendum tamen est, Religionem Hieroso-
34 lymitanam ex urbanitate dimittere suis militibus, et eorum heredibus omnia sua bona immobilia, nec fieri spolia, nisi de mobilibus, et se moventibus: Rota *par.* 9. *tom.* 1. *dec.* 302. *n.* 17.

Spolium omnium eorum, quae ab Episcopo quae-
35 sita fuerunt ex priori Ecclesia, a qua fuit translatus, debetur eidem Ecclesiae. Sic pluries statuit *Sacr. Congr. Conc.* et signanter in *Cathacen. seu Suessana Spolii*, in qua ad dubium; « An bona mobilia, libri, pecuniae, ceteraque (praeter Sacra paramenta) inventa tempore obitus bon. mem. Francisci Gorii Episcopi Suessani, prius Episcopi Cathacen. apud ipsum, spectent ad Ecclesiam Cathacen. vel potius ad Ecclesiam Suessanam »? Ead. *Sacra Congreg. Conc. die* 28. *Sept.* 1709. Respondit, quod « bona quaesita ex fructibus Ecclesiae Cathacen. spectabant ad eamdem ». Et reproposito eodem dubio *die* 35. *Jan.* 1710. Sacra Congregatio *stetit in decisis*, uti habetur *lib.* 59. *Decret. pag.* 331. *et lib.* 60. *pag.* 27.

Et in *Trevicana, seu Tricaricen.* in qua propositis quatuor hisce dubiis.

« I. An mobilia, libri, pecuniae, argenta, aliaque bona, (praeter Sacra paramenta) bon. mem. Simonis Viglini prius Episcopi Trevicani, et postea Tricaricen. reperta tempore ejus obitus, spectent ad Ecclesiam Trivicanam, vel potius ad Ecclesiam Tricaricen. in casu etc. »,

« II. An paramenta, at vasa Sacra, aliaque argenta, et supellectilia ad usum Capellae, et cultum Divinum destinata, reperta, ut supra, debeantur Ecclesiae Trivicanae, vel potius dictae Ecclesiae Tricaricen. in casu etc. ».

« III. An argenta, et mobilia, aliaque bona ab Ecclesia Trivicana commodata d. bon. mem. Episcopo Viglino, tunc Episcopo Trivicano, debent eidem Ecclesiae Trivicanae restitui in casu etc. et quatenus affirmative ».

« IV. An, et a quo, et quibus bonis, illis non extantibus, debeat solvi illorum pretium in casu etc. ».

Sacra Congr. Conc. die 6. *Jul.* 1726. Respondit: « Ad I. et II. pertinere ad Ecclesiam Trivicanam. Ad III. Affirmative. Ad IV. solvenda esse ex hereditate Episcopi ». Sic apud *Thesaurum resolution. Sacrae Congregat. Concil. tom.* 3.

« Ac in Acerrarum, seu Matharanen. et Acheruntina Spolii », in qua ad dubium; « An Capitula Ecclesiarum Matheranensis, et Acheruntinae teneantur restituere Capitulo Ecclesiae Acerrarum bona descripta, et contenta in inventario facto per bon. memor. Episcopum Positanum 30. Septemb. 1723. Respondit *Affirmative*. Sic apud dict. *Thesaurum tom.* 6. *et* 7.

36 Spolium ornamentorum, paramentorum, aliarumque rerum ad usum, et cultum divinum spectantium, debetur Ecclesiis, quibus Episcopi praefuerunt; Et de his rebus Episcopi nequeunt disponere per ultimam voluntatem, et per contractum onerosum, ad satisfaciendum creditoribus, si alia bona non sufficiant. Proposito enim dubio in *Sacra Congreg. Conc.* « An creditoribus defuncti Episcopi in subsidium, si alia bona non sufficiant, satisfaciendum sit ex bonis etiam benedictis, seu Pontificalibus, non obstante Constitutione 24 B. Pii V. » *Sacra Congr. Conc. die* 29. *Maii* 1683. Respondit *Affirmative*. Praedicta enim Bulla 42. incip. *Romani Pontificis*, sustulit solum contrarias dispositiones de dictis bonis factas per ultimam voluntatem, et per contractum lucrativum donationis, secus autem per contractum onerosum, ut firmant Guttier. Roderic. Garcia, et Salgad. citati in expositione causae in *d. Trivicana, seu Tricaricen.* apud *Thesaurum Resolution. S. Cong. Conc. tom.* 3.

Item spolia Beneficiatorum, qui pluribus Ec- 37
clesiis praefuerunt, esse dividenda proportionaliter inter dictas Ecclesias, statuit S. Pius V. in d. Constitut. 42. incip. *Romani Pontificis*, et tenent Gavant. in *Manual. Episcop. verb. Spolium n.* 4.

Spoliorum tamen nomine non veniunt distri- 38
butiones Canonici defuncti: *Sacra Congreg. Episcop. et Regul.* 29. *Nov.* 1600. apud Gavant. *loco cit. n.* 1.

Numero 6. addendum est, quod sic in terminis 39
resolvit *Sacra Congregatio Spoliorum in Pistorien. die* 11. *Decemb.* 1731. quod nempe dicta Constitutio Gregorii XIII. loquatur, et intelligenda sit solum de bonis de novo acquisitis a Regularibus tempore, quo degebant extra claustra, et non de illis, quae jam acquisierant antequam e claustris egrederentur, sicuti nec de illis bonis patrimonialibus, quae Regulares ante ingressum in Religionem renunciassent cum pacto reversivo in casu reditus ad saeculum ex indulto Apostolico. Cum enim D. Sigismundus de Seisis Canonicus Regularis Lateranensis ex indulto Apostolico provisus de Canonicatu in Cathedrali Pistoriensi similem fecisset renunciationem ante ingressum in Religionem, articulo acriter discusso, prodiit resolutio dictae Sacrae Congregationis contra Reverendam Cameram sub hac formula, *Nihil constare pro camera*. Et sic etiam censuit *Rota dec.* 151. *n.* 18. 40
et sequ. par. 6. *recent.* et eadem *Sacra Congregat. Spoliorum in Bononien.* 15. *Septemb.* 1701. apud Scarfanton. *par.* 3. *addit.* 20. *n.* 17. 27. 28. ac per tot, ubi plura tradit ad rem scitu dignissima, et pluribus adductis, recte declarat, quod Camera Apostolica succedit Regulari extra claustra degenti, etiam de licentia suorum Superiorum in bonis quaesitis per eum extra eadem claustra, in bonis autem intra claustra quaesitis succedit Religio, quae pariformiter succedit in bonis acquisitis a Religioso vacante extra claustra, et postea ad Monasteria reverso, in eoque mortuo, quia Constitutio Gregorii loquitur solum de Religiosis extra claustra vagantibus, et extra ca de-

cedentibus, ut recte observant Navarr. in Summa Bullar. *part.* 2. *canon.* 9. *Ricc. part.* 4. *dec.* 179. *et decis.* 177. *Capon. discept.* 256. *n.* 8. cum aliis ab ipso allegatis *loc. cit. n.* 29. 30. *et* 31.

41 Spolio subjiciuntur bona a Clericis, etiam Curialibus, acquisita per negotiationem: Benedict. XIV. tom. 1. Constitut. 53. incip. *Apostolicae*
42 *Servitutis* §. 1. *et* 3. Spoliorum Commissarii tenentur quotannis rationem reddere in Computisteria Camerae Apostolicae: Idem tom. 2. Constitut. 6. incip. *Apostolicae Sedis n.* 26.

43 Spoliorum subcollectores eludi possunt a Clericis, si isti bona Ecclesiae, quae supersunt, pauperibus erogent, neque in commodum congregent cognatorum, ut recte advertit Card. Baronius *ad ann.* 379. *n.* 64. de his Collectoribus loquens inquit, « de quorum importuna exactione cum multi querantur, hos facile vitabunt, et prudenter arte deludent, qui bona Ecclesiae, quae supersunt, non congregarint, sed in pauperes erogarint ». Quem sequitur Thomassin. *de Beneficiis part.* 3. *lib.* 2. *cap.* 17. *sub n.* 9. prout adducit Benedict. XIV. *De Synodo Dioecesana lib.* 3. *c.* 8. *n.* 7.

44 Spolia Archiepiscoporum, Episcoporum, et reliquorum Praelatorum Regni Neapolitani ab Innocentio XII. Constitut. incip. *Inscrutabili*, addicta fuerunt Ecclesiis, quibus Antistites hujusmodi, dum viverent, praefuerunt. Benedict. XIV. Constitution. incip. *Pastoralis sollicitudo* §. 2. Innocentianam Constitutionem iteratis additis declarationibus Benedict. XIII. in Constitut. incip. *Sacrosancti Apostolatus officium*, et in Constitut. incip. *Romanum decet Pontificem*, defendit adversus cavillosas quorumdam interpretationes Idem *ibid.* §. 3. *et* 4. Qui subinde §. 8. *et sequent.* novam formam assecurandis, custodiendis, distribuendisque spoliis hujusmodi Praelatorum praescribit, prohibendo nempe, quod viventibus Praesulibus, Canonici, Capitula, quibus spoliorum applicandorum cura spectat, quidquam attentent: item Ecclesiarum indemnitatem Vicario Generali Praesulis aegrotantis demandando. Demortui inde Praesulis spolia esse diligenter custodienda, et ad id claves obsignatorum cubiculorum a Praefato Vicario Generali esse tradendas Vicario Capitulari, et Canonicis deputatis, per actum solemnem coram iisdem testibus, explendum, et notario, similiter literis consignandum; Ac praecipiendo, quod, his omnibus absolutis, nequaquam liceat rem ullam in defuncti spolio repertam, vendere, aut alia ratione alienare, nisi postquam Ecclesiae de novo Pastore, seu Rectore provisum fuerit, atque hic ejusdem Ecclesiae possessionem adeptus fuerit; quia possessione adepta, praescribit regulas servandas ab ipso circa res in defuncti spolio repertas. Quicumque interim Sede vacante, quocumque modo spolia illa administrarunt, vel administrationi praefuerunt, novo Praesuli rationem reddere tenentur. Idem *ibid.* §. 12.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

Beneficiariis nulla secundum Canones est potestas disponendi causa mortis de fructibus Beneficiorum tam collectis, quam colligendis, rebusque sibi obventis ab Ecclesia, vel pecunia Beneficii comparatis, sed ipsi post suum decessum omnia Ecclesiae suae restituere debent; *cap. final. de Pecul. Cleric.* 45

Nec de rebus patrimonialibus testari olim poterant Clerici viventes vitam communem; *Canon. Nolo* 12. *q.* 1. Post solutam vero Clericorum communitatem, de rebus patrimonialibus ad libitum testari eis concessum, sed nequaquam de Ecclesiasticis proventibus, *cap.* 2. *de Testam.* 46 47

Post constitutam rerum Ecclesiae partitionem in Episcopum, Clerum, Fabricam, et Pauperes, dubitatum fuit, an Episcopus nomine Ecclesiae intelligeretur ad effectum succedendi. At Alexander III. in Decretali ad Capitulum Cassanense in *cap.* 22. *de Testament.* definivit, quod nomine Ecclesiae non Episcopus, vel Successor Clerici morientis ubi est Collegium Clericorum, sed communis congregatio intelligatur, quae rerum in haereditate Clerici remansarum debet canonicam distributionem, et curam habere: ubi autem non est Collegium, sed in loco defuncti unus est ordinandus, ipsemet Successor eamdem, sicut et alia ipsius Ecclesiae in Dei timore dispenset. Et Bonifacius VIII. in *cap. Quia saepe* 50. *de elect.* in 6. cohaerenter sanxit, ut bona a Praelatis Cathedralium, et Collegiatarum dimissa, vel vacationis tempore obvenientia, in utilitatem dictarum Ecclesiarum expendantur, vel futuris successoribus debeant fideliter servari, comminando in particulares occupatores poenam suspensionis ab Officiis, et Beneficiis. 48 49

Nihilo tamen minus consueverant Episcopi bona Clericorum decedentium ab intestato usurpare, sibique vindicare, vel ex Privilegio Sedis Apostolicae, vel ex consuetudine. Privilegii monumentum habetur in *cap. Quum sibi* 28. *de verb. signif.* Consuetudinem vero probavit Bonifacius VIII. *in cap. Praesenti* 9. *de offic. Or in* 6. Et hanc Bonifacii Constitutionem probavit *Concilium Constantiense sess.* 39. *sub titul. de spol.* 50 51 52 53

Intereaque ortum suum saeculo XIII. habuisse videtur reservatio spolii decedentium Clericorum in favorem Camerae Apostolicae. Innocentius enim IV. primus omnium constituit anno 1246. ut si Clericus ex tunc decederet intestatus, ejusdem bona in usus Domini Papae converterentur, ut *Matthaeus Parisiensis refert ad dictum annum* 1246. Aliae postmodum ab aliis Summis Pontificibus puta a Clemente VI. anno 1346. et ab Innocentio VI. anno 1352. conformes editae fuerunt Constitutiones. 54

Quoniam vero aliqui in dubium revocabant, an bona, et spolia Praelatorum tempore obitus remanentia, ad Cameram Apostolicam generatim per- 55

tinerent ex aliqua generali Constitutione Apostolica, propterea quod Collectores in variis, sed non universis Provinciis Romani Pontifices destinassent; Paulus III. tandem anno 1541. Bullam edidit, quae incipit *Romani Pontificis providentiam*, declarantem bona hujusmodi Praelatorum sine facultate testandi decedentium ubicumque ad Cameram Apostolicam spectare, et per collectores Apostolicos exigi debere.

56 Hanc Constitutionem confirmavit, et declaravit Julius III. immediatus successor anno 1550. in Bulla, cui initium: *Dudum ex certis*, quibus praescripsit fructus Beneficiorum exactos, et cum reliquis Clericorum bonis profanis commixtos, ac incorporatos, ad liberam Beneficiatorum dispositionem, ubi a Sede Apostolica obtinuerint indultum disponendi, spectare; fructus vero tam inexactos, quam non commixtos ad Cameram Apostolicam reservari debere in locis, ubi Collectores adsint Apostolici. Ad Clericorum autem haeredes profanos, sive ab intestato, sive ex testamento vigore quarumcumque facultatum condito, aut Legatarios nequaquam pertinere fructus maturatos in ipsorum Clericorum vita, sed non exactos.

57 Idem summus Pontifex anno 1550. in Bulla, quae initium habet: *Cupientes*, quibusvis Praelatis, et Ecclesiasticis Urbem Romam incolentibus, vel Curiam sequentibus, liberam facultatem indulsit, si in dicta Curia, et districtu decesserint, disponendi, et testandi de quibuslibet rebus intuitu etiam Ecclesiae quaesitis in favorem quarumlibet Personarum, nec non transmittendi res easdem Ecclesiasticas ab intestato ad suos legitimos successores. Deinde anno 1553. ad se avo- 58
cavit causas spoliorum coram aliis quam Thesaurario Pontificio, ejusve Ministris pendentes, easque eidem Thesaurario commisit generali spoliorum in tota Italia collectori.

Fuerunt et aliae Constitutiones circa eamdem 59
materiam latae ab aliis summis Pontificibus, scilicet S. Pio V. anno 1560. 1564. et 1667. Gregorio XIII. anno 1577. Innocentio XII. anno 1693. et Benedicto XIII. anno 1726.

Hic vero praetereundum haud est, sub Sixto 60
V. ortum habuisse transactiones spoliorum inter Nuntium Pontificium nomine Curiae Apostolicae, singula fere Capitula Civitatum, et Dioecesum Regni Neapolitani, et pleraque Italiae, hoc pacto initas, ut solum quotannis convento pecuniae quantitate in favorem Camerae, Possessores Beneficiorum, eorumque profani haeredes exempti sint a spolio, praeter quam in casu illicitae negotiationis. Vigore igitur harum transactionum Beneficiarii fere omnes, qui annuam summam pro transacto spolio persolvuut subcollectori Camerae Apostolicae, bona intuitu Ecclesiae quaesita, et fructus beneficiorum jam collectos, et exactos ad haeredes profanos ab intestato transmittunt, et de iis pro libito disponunt, ac testantur.

In locis igitur, in quibus transactio spolii con- 61
fecta non sit, datur locus ipsi spolio.

SPONSALIA

SUMMARIUM

1. Sponsalia, et Sponsus unde dicantur? — 2. Sponsalia tripliciter potissimum sumuntur, et quomodo? — 3. Sponsalia proprie accepta definiuntur. — 4. Ad valorem sponsalium de futuro plura requiruntur. Primo, requiritur, quod promissio futuri Matrimonii sit vera, ac seria, et non ficta, seu simulata. — 5. Affertur, et solvitur instantia. — 6. Ficte, aut simulate, seu jocose, vel dolose tantum promittens alteri Matrimonium, quamvis in foro interno non teneatur servare tale promissum; peccat tamen sic promittendo, et tenetur resarcire totum damnum alteri inde secutum. — 7. In foro autem externo quivis praesumitur vere, et serio promisisse; Unde ad servandum promissum debet condemnari, nisi legitime fictionem, seu simulationem, aut jocum, seu dolum probet. — 8. Secundo, ad valorem sponsalium requiritur, quod promissio sit deliberata, et libera ab omni gravi metu, et errore circa personam. — 9. Tertio, requiritur, quod talis promissio sit verbis, aut aliis signis externis sufficienter manifestata. — 10. Quarto, requiritur, quod promissio sit mutua, et reciproca ab utraque parte facta. — 11. Quinto, requiritur, quod sponsalia contrahantur inter personas de jure habiles. — 12. Ætas legitima requisita, et sufficiens, tam in foemina, quam in masculo pro contrahendis sponsalibus, est septennium completum. — 13. Unde sponsalia ante completum septennium unius, aut utriusque ordinarie sunt invalida, et nulla, quamvis illa loco liberorum contraxerint parentes, nisi liberi facti septennio majores, ea ratificent. — 14. Adducitur, et solvitur instantia. — 15. Extraordinarie tamen possunt etiam talia sponsalia esse valida, si nempe in aliquibus malitia suppleat aetatem. — 16 Si duo impuberes septennio majores sponsalia contrahant neuter ab illis ante pubertatem resilire potest; Bene vero post illam. — 17. Nec in tali casu, qui primo sit pubes, tenetur alterum expectare, donec etiam ille pubescat, sed potest statim ac pubescit pro libito resilire. — 18. Si autem pubes cum impubere contrahat sponsalia, tunc pubes non amplius resilire potest; Bene vero impubes, cum ad pubertatem pervenerit. — 19. Impubes, quamvis possit, cum ad pubertatem pervenerit, a sponsalibus resilire, tamen debet statim pubertatem adeptus, id facere. — 20. Facultas resiliendi a sponsalibus impuberibus a Jure concessa post adeptam pubertatem, habet locum, tam in foro interno, quam in foro externo. — 21. Talis facultas resiliendi a Sponsalibus probabilius non est censenda concessa impuberibus, si ipsa Sponsalia juramento confirmaverint, quamvis tamen opposita sententia sit probabilis. — 22. Sponsalia de praesenti, seu Matrimonium ab impuberibus nulliter contractum, valet in vim sponsaliorum, seu transit, et resolvitur in Sponsalia de futuro. — 23. Matrimonium autem nullum ex aliquo essentiali defectu, ut celebratum sine proprio Parocho, non resolvitur in sponsalia de futuro, etiamsi secuta sit copula in figura Matrimonii. — 24. Ad valo-

rem sponsalium non requiritur praesentia Parochi, et testium. — 25. Item ad valorem sponsalium non requiritur consensus, aut consilium parentum, aut eorum, sub quorum cura existunt sponsalia contrahentes. — 26. Ut licita tamen contrahent filii sponsalia, requiritur saltem, ut prius desuper consulant parentes, quamvis eorum consilium non semper sequi teneantur. — 27. Parentes contrahere possunt sponsalia pro suis filiis puberibus, sive impuberibus, et si ipsi filii expresse, vel tacite consenserint, obligantur ad illa, et ex eis oritur justitia publicae honestatis. — 28. Parentes, nedum contrahere possunt sponsalia pro suis filiis praesentibus, sed etiam pro ipsis absentibus, et sponsalia ignorantibus; at si ipsi filii post scientiam dicta sponsalia ratificaverint expresse, vel tacite, ad illa obligantur. — 29. Sponsalia contracta a parentibus pro filiis, sive praesentibus, sive absentibus, aut ignorantibus, et nec expresse, aut tacite consentientibus, et a fortiori contradicentibus sunt invalida, et nulla. — 30. Item invalida, et nulla sunt sponsalia contracta a filiis per gravem metum eis a parentibus, seu ab aliis injuste incussum. — 31. Talia sponsalia ex gravi metu inita neque firmantur juramento. — 32. Nec tale juramentum obligat, nec ulla indiget relaxatione, aut absolutione. — 33. An sponsalia contracta per metum reverentialem sint invalida, et nulla. — 34. Sponsalia contracta per metum levem, etiamsi injuste incussum, sunt valida. — 35. In foro externo generaliter loquendo, nisi aliunde de intentione constet, censenda sunt contracta vere sponsalia per illa verba, quae juxta communem intelligentiam, et communem loci usum, aut consuetudinem loquendi, veram promissionem futuri Matrimonii significant. — 36. Assignantur in specie verba certo significantia, et importantia sponsalia. — 37. Assignantur verba certo non Sponsalia, sed Matrimonium significantia. — 38. Assignantur verba sub dubio constituentia Sponsalia, nisi major expressio addatur. — 39. Haec verba *Non ducam aliam*, seu *nullam aliam ducam, quam te*, *vel praeter te*, *aut nisi te*, probabilius non faciunt sponsalia, nisi aliqunde ex circumstantiis alia intentio constet. — 40. Non solum verbis, seu Epistolis similia verba continentibus, sed etiam signis, seu factis consensum internum exprimentibus sponsalia contrahuntur. — 41. In foro externo generaliter loquendo sponsalia contracta esse censentur, ac praesumuntur per illa signa, seu facta, per quae, concurrentibus circumstantiis juxta communem intelligentiam, ac usum, et consuetudinem loci voluntas, seu sensus internus contrahendi exprimi, et manifestari solet. — 42. Sic concurrente circumstantia praecedentis tractatus Matrimonii, seu verbis unius, censentur, et praesumuntur contracta sponsalia per immissionem, seu donationem, et receptionem annuli. — 43. Item concurrente circumstantia praecedentis tractatus Matrimonii per remissionem, seu donationem, et acceptationem aliorum munerum juxta morem sponsorum censentur, et praesumuntur contracta sponsalia. — 44. Item in simili circumstantia praecedentis tractatus Matrimonii per porrectionem manus ab uno factam, et ab altero sine renitentia, et contradictione acceptatam censentur, et praesumuntur contracta sponsalia. — 45. Per omnia autem supradicta, si non concurrat circumstantia praecedentis tractatus Matrimonii, nec ad hoc speciale quid habet consuetudo loci, non censentur, nec praesumuntur contracta sponsalia in foro externo. — 46. Quando verba, signa, aut facta, omnibus consideratis, adhuc remanent dubia, an induant vera sponsalia, vel non? et qui ea protulit, aut edidit, negat ea protulisse, aut edidisse intentione promittendi Matrimonium; Tunc Judex debet negantem absolvere, praesertim si ei delato juramento purgatorio, juret absolute non habuisse talem intentionem. — 47. Quando vero verba, signa, aut facta secundum communem usum, aut consuetudinem loci sunt clara, et sponsalia vere significant, tunc negans condemnari debet, nec debet admitti ad juramentum, quamvis dicat se ad obtinendum usum corporis, vel ob alium similem finem jocose, ficte, dolose, aut fraudulenter protulisse, seu edidisse, nisi jocum, fictionem, dolum, aut fraudem legitime probaverit. — 48. Quando verba, signa, aut facta clare significant sponsalia, et Reus absolute negat, se ea protulisse, aut edidisse, nec Actor id plene probare potest, quid in tali casu facere debeat Judex, et cui Juramentum sit deferendum? — 49. Sponsalia vera, quamvis occulta, obligant sub mortali. — 50. Sponsalia obligant tempore ad nubendum praefixo, nisi justa caussa excuset. — 51. Et procedit conclusio, quamvis in hoc casu pars altera non urgeat. — 52. Unde, si ratione culpabilis morae unius altera pars aliquod damnum patiatur, debet illud damnum ei penitus resarcire. 53. Si autem intervenerit aliqua rationabilis caussa, possunt licite sponsalia differri quo ad effectuationem Matrimonii. — 54. Si nullum certum tempus sit praefixum ad contrahendum Matrimonium, tenetur quisque contrahere, altero exigente, quamprimum commode potest. — 55. Recusans post legitima sponsalia contrahere Matrimonium, potest, et debet ad id compelli per competentia juris remedia, nisi rationabilis caussa obstiterit. — 56. Et conclusio procedit, sive sponsalia fuerint jurata, sive non. — 57. Pro compellendo tali renuente contrahere Matrimonium debet Judex Ecclesiasticus ante omnia ipsum renuentem debito modo monere, adjunctis etiam minis, ut suae obligationi satis faciat, promissum Matrimonium contrahendo. — 58. Deinde si monitione, et minis Judex Ecclesiasticus nihil proficiat cum tali renuente Matrimonium contrahere, potest etiam adhibere nedum poenam pecuniariam, sed et carceres, aut alias poenas corporis afflictivas, si eas adhibendi occasionem habeat. — 59. Et si nec etiam incarceratione, aut aliis poenis corporis afflictivis aliquid efficiat, tunc potest, et debet renuentem etiam Censura Excommunicationis ad nubendum compellere. — 60. Si autem Episcopus, non adhibita carceratione, aliisque poenis corporis afflictivis, statim Censuras adhibeat pro compellendo ad contrahendum Matrimonium talem renuentem, illicite quidem, sed tamen valide aget, et Censurae sic statim inflictae valebunt. — 61. Si tandem, adhibitis omnibus supradictis mediis, etiam Censuris, adhuc renuat cum tali nubere, non potest finaliter cogi ad nubendum, sed debet dimitti, et absolvi, praesertim si adverteretur magna animorum aversio, ita ut ex tali futuro Matrimonio forent timenda jurgia, scandala, verbera, mutilationes, perpetuae inimicitiae, aut alia similia gravia incommoda. — 62. Nec quid novi induxit circa id Concilium Tridentinum, sed in suo robore reliquit dispositionem juris Canonici de non cogendo finaliter ad nubendum talem renuentem nubere. — 63. Unde recusans Matrimonium contrahere post Sponsalia, potest quidem moneri, et juxta Sacrorum Canonum praescripta compelli comminatione Censurarum, non autem potest praecise cogi, et potissimum ubi adsit aliqua justa causa resiliendi a Sponsalibus; quo casu Judex potest quidem monere, ut ad effectuationem Matrimonii deveniat, non autem potest cogere, neque per Censuras, et praesertim si timeatur, quod Censurae sperni possint, vel quod per Matrimonium coacte initum, gravius malum oriri possit. — 64. In tali enim casu potest Judex omnino abstinere a Censuris, si prudenter praevidet, quod illae nihil efficient, uti praevidere potest, si animi aversio nimia dignoscitur. — 65. Et in casu, quo talis renuens Matrimonium effectuere, fuerit ob id excommunicatus, tunc Judex Ecclesiasticus, non solum Sponsum petentem absolutionem absolvere potest, postquam diu stetit Excommunicatione innodatus, sed eumdem etiam non petentem absolvere tenetur. — 66. Tempus autem, quod decurrere debet, antequam talis renuens Excommunicatus absolvatur, regulariter solet esse illud unius anni, quamvis Rota in particularibus facti circumstantiis censuerit esse 16. vel 17. Mensium. — 67. Nec in tali casu poterit licite Sponsa adhuc urgere negationem talis absolu-

tionis a Censura. — 68. Poterit tamen Sponsa licite jure exigere compensationem omnium damnorum emergentium ex hac dissolutione. — 69. An autem pars innocens, etiamsi nullum damnum patiatur, possit ab altera parte sine legitima caussa a Sponsalibus recedente exigere poenam conventam? seu an sit licitum, et validum in sponsalibus apponere poenam solvendam ab illo, qui ab eis injuste recedit? Negant multi — 70. At probabilius affirmant plures alii. — 71. Affertur ratio pro sententia affirmative, *ad n.* 74. — 75. An, et quando resilientes e sponsalibus amittant arrhas? — 76. Sponsalia rite contracta, variis justis de caussis, dissolvi possunt. Primo, sponsalia Puberum etiam jurata, valide, et licite dissolvi possunt mutuo consensu. — 77. Secundo, dissolvi possunt per recessum unius e sponsalibus, sive juste, sive injuste. — 78. Quando autem una pars injusta recedit, non tenetur altera pars recedere, sed potest in juste recedentem cogere ad sibi nubendum. — 79. Tertio, dissolvuntur, si unus Sponsorum sine licentia alterius longius discedit animo non redeundi, seu sine spe brevi redeundi. — 80. Affertur, et solvitur instantia, *ad n.* 81. — 82. Quarto, dissolvuntur per dilationem nimiam Matrimonii ultra tempus, vel terminum praefixum ad finiendam obligationem. — 83. Secus autem per dilationem ultra tempus, vel terminum praefixum non ad finiendam, sed tantum ad differendam, seu exequendam obligationem contrahendi Matrimonium. — 84. Quid si nullum tempus sit praefixum ad contrahendam Matrimonium? — 85. Quinto, dissolvuntur per ingressum in Religionem Professione sequuta. — 86. Per solum etiam ingressum in Religionem, licet Professione nondum sequuta, dissolvuntur sponsalia ex parte illius, qui in saeculo remanet. — 87. Per solum autem ingressum in Religionem, Professione non sequuta, non dissolvuntur sponsalia ex parte ingredientis. — 88. Sexto, dissolvuntur ex parte utriusque per susceptionem Sacrorum Ordinum. — 89. Non dissolvuntur tamen per susceptionem Ordinum Minorum saltem ex parte eos suscipientis. — 90. Per votum ingrediendae Religionis probabilius non dissolvuntur illico sponsalia, sed solum suspenduntur ex parte ipsius voventis. — 91. Per tale autem votum dissolvuntur illico ex parte non voventis — 92. Per votum suscipiendi Sacros Ordines probabilius non dissolvuntur Sponsalia ex parte sponsi voventis. — 93. Solvuntur tamen per tale votum ex parte Sponsae. — 94. Per votum simplex perpetuae continentiae non dissolvuntur Sponsalia ex parte voventis, bene vero ex parte alterius — 95. Septimo, dissolvuntur per Matrimonium valide postea, licet illicite, contractam cum alia Sponsa — 96. An autem per tale Matrimonium cum alia initam dissolvantur in perpetuum priora Sponsalia, vel non? affirmant multi — 97. At tamen probabilius negant alii plures. — 98. Affertur, et solvitur instantia. — 99. Sponsalia priora legitime contracta non dissolvuntur per alia Sponsalia posteriora cum alia persona celebrata, etiamsi haec posteriora sint juramento confirmata — 100. Prima Sponsalia legitime contracta non dissolvuntur per alia sponsalia posteriora, etiamsi posterioribus sponsalibus accesserit copula, si secunda sponsa conscia fuerit priorum Sponsalium. — 101. Immo priora sponsalia legitime contracta non dissolvuntur per alia Sponsalia posteriora, etiamsi posterioribus sponsalibus accesserit copula, et pars illa, cum qua posteriora sponsalia fuerunt contracta, ignara fuerit priorum sponsalium, et consequenter fuerit decepta. — 102. Octavo, dissolvuntur ex parte innocentis, non vero nocentis per fornicationem, sive a sponso, sive a sponsa post sponsalia commissam. — 103. Sponsalia dissolvuntur ex parte innocentis, non vero nocentis per fornicationem etiam ante sponsalia commissam, ab innocente tamen ignoratam. — 104. Adducitur, et solvitur instantia. — 105. Ob fornicationem sponsae, sive praecedentem, sive subsequentem sponsalia potest sponsus ipsa sponsalia dissolvere, etiamsi sponsa fuerit vi oppressa. — 106. Item sponsus sponsalia dissolvere potest etiam ob oscula, amplexus, aut tactus impudicos a sponsa libere, et voluntarie admissos, vel exercitos. — 107. An autem, si uterque sponsus fornicationem commiserit, seu similia oscula, similesque amplexus, aut tactus impudicos voluntarie admiserit, vel exercuerit, et in omnibus casibus supradictis, in quibus licet sponso sponsalia dissolvere, liceat etiam sponsae; Affirmant multi. — 108. At negant plures alii communius. — 109. Limitatur tamen recta haec negative sententia in casu, quo sponsus cum pluribus fornicationem commisisset, ita ut valde vitiosus in hoc censeretur. — 110. Item in casu, quo ex unica fornicatione prolem haberet. — 111. Item si oscula, tactus, et amplexus impudici exerciti a sponso sint valde frequentes. — 112. Non dissolvuntur per notabilem mutationem ex parte unius supervenientem post contracta sponsalia. — 113. Assignantur in specie mutationes notabiles, et ad id sufficientes in bonis animi, *ad num* 114. — 115. Assignantur in specie mutationes notabiles, et ad id sufficientes in bonis corporis — 116. Assignantur in specie mutationes notabiles, et ad id sufficientes in bonis fortunae. — 117. An una parte remanente in suo statu, si pars altera ex inopinato fiat notabiliter ditior, aut honoratior, possit propterea haec ab illa resilire? — 118. Decimo, dissolvuntur per subsequens impedimentum dirimens. — 119. Tenetur tamen, qui tale impedimentum sua culpa posuit, impetrare a Papa dispensationem suis sumptibus, si pars innocens velit. — 120. Quando caussa dissolvendi sponsalia est certa, per se loquendo jure communi non requiritur ad dissolvenda dicta sponsalia Auctoritas Judicis — 121. Potest tamen Auctoritas Judicis ad id requiri per accidens. — 122. Quando sponsalia sunt certa, caussa autem ea dissolvendi dubia de *Jure*, *vel facto*, tunc necessario requiritur Judicis Auctoritas pro utroque Foro — 123. Judex in causis sponsalium, et Matrimoniorum est solus Ecclesiasticus. — 124. Et jure ordinario est solus Episcopus. — 125. Nomine Episcopi hic intelligitur etiam Vicarius Generalis etiam absque speciali ad id mandato — 126. Item Vicarius Capitularis Sede vacante. — 127. Judex autem Laicus, seu saecularis nullimoda se ingerere potest in his caussis. — 128. Alia ad rem *ad num.* 139.

1 Sponsalia a spondendo sunt dicta, textu expresso *in l. Sponsalia 2. ff. de Sponsalibus*, ibi: *Sponsalia autem dicta sunt a spondendo;* Mos enim olim erat, et adhuc nunc est, ut cupiens uxorem ducere, eam peteret, ac petat prius ab illis, sub cujus cura, et potestate puella existebat, ac existit, et illi deinde ipsi petenti puellam in Matrimonium dare spondebant, seu promittebant, ac spondent, seu promittunt, *cit. l. Sponsalia 2. ff. de sponsalibus*, ibi: « Nam moris fuit veteribus stipulari, et spondere sibi uxores futuras ». * Addi potest testimonium quoque *Auli Gellii noct. Attic. lib. 4. cap. 4.* qui antiquos sponsalium ritus declarat, et addit consuevisse actionem dari *ex Sponsu*, si quis renuebat accipere in uxorem, vel si quae nubere recusabat, et judex aestimabat litem pecunia. Vid. etiam Gronov. ad Gellium. Brisson. *in lib. de rit. nupt. Plaut.* in

Cur. act. 2. scen. 2. *. Unde ille, cui petita puella in uxorem spondebatur, seu promittebatur, ac spondetur, seu promittitur, dictus est, et dicitur *Sponsus*, et ilia, quae spondebatur, seu promittebatur, ac spondetur, seu promittitur, dicta est, et dicitur *Sponsn*, id est promissa, textu expresso *in leg. Unde* 3. *ff. de sponsnlibus*; ibi: *Unde Sponsi, Sponsaeque nppellntio nota est.* Et iiii, qui petitam puellam sic promittebant, ac promittunt, dicti sunt, et dicuntur *Sponsores*, et dies, in quo sic spondebatur, ac spondetur, dictus est, ac dicitur *Sponsnlis*: Reiffenstuei *lib.* 4. *decret. tit.* 1. §. 1. n. 2. et aiii *arg. l. Sponsalin* 1. *et cit. l. Sponsalia* 2. *et l. Unde* 2. *ff. de Sponsalibus.*

2 Sponsaiia tripliciter potissimum sumuntur. Primo omnino improprie pro arrha sciiicet, et muneribus, quae a Sponso Sponsae dabautur, ac dantur, *Arg. l. Quidnm* 1. *C. si nuptine ex rescripto*: « Qui parentum sponsionem de nuptiis filiarum impiere desiderant, vel Sponsaiia, hoc est arrharum data nomine reddi praecepto Legum cum statuta poena deposcunt ». Secundo minus proprie, pro ipso sciiicet Matrimonio rato, et non consummato, *arg. c. Sicut* 22. *et* c. *Si inter* 31. *de Sponsalibus*; ubi sicut et passim in jure Matrimonium ratum *Sponsalia de praesenti* dicitur ad distinctionem *sponsalium* proprie talium, quae non sunt ipsum matrimonium jam rite contractum, sed sola sponsio, seu promissio de eodem in futurum contrahenda, et propterea *sponsalin de futuro* appeiiantur, ad distinctionem *Sponsalium de praesenti*. Tertio, proprie pro ipsa scilicet promissione futuri Matrimonii.

3 Unde sponsalia sic proprie accepta ita definiuntur. « Sponsaiia sunt mentio, et repromissio nuptiarum futurarum ». Sic expresse *in leg. Sponsalin* 1. *ff. de Sponsalibus*; et concordat *c. Nostrates* 3. *caus.* 30. *quaest.* 5. ibi: « Sponsalia futurarum sunt nuptiarum promissio ». Et conveniunt in re Doctores communiter sponsaiia sic definientes: « Sponsalia sunt futuri Matrimonii mutua deliberata promissio signo sensibiii expressa inter personas de Jure habiles ».

4 Hinc ad vaiorem Sponsalium de futuro plura requiruntur. Primo enim requiritur, quod promissio futuri matrimonii sit vera, ac seria, et non ficta, seu simulata: *Communis, arg. l. Obligationum* 3. *ff. de action. et oblig. et c. Ex sponsalibus unic. de sponsalibus in* 6. ubi sponsaiia dicuntur *nulla ex defectu consensus, et c. Ubi non est* 1. *caus.* 30. *q.* 2. ibi: « Ubi non est consensus utriusque, non est conjugium, ergo qui pueris dant pueiias in cunabulis, et e converso, nihil faciunt »; Consensus autem internus vere contrahendi, ac sese obiigandi deest in ficte, et simulate promittente, adeoque etc.

5 Nec valet, dicere, quod ficte, et simulate promittens exhibuerit consensum externum, adeoque etiam ficta, et simulata externa promissio sufficiat ad vaiorem sponsalium. Non valet, inquam, quia talis fictus, et simulatus externus consensus sine formali consensu interno non sufficit ad valorem sponsaiium, nec obiigationem contrahendi de futuro inducit: *Communis*, text. exp. *in c. Tua nos* 28. *de sponsnlibus*, hac addita ratione: « Cum in eo nec substantia conjugaiis contractus, nec forma contrahendi conjugium valeat inveniri, quoniam ex altera parte dolus solummodo affuit, et deficit omnino consensus, sine quo cetera nequeunt foedus perficere conjugale », *et l. Simulatae* 30. *ff. de ritu nuptinrum*, ibi: *Simulatae nuptiae nullius momenti sunt*. Et ratio clara desumitur ex *can. Humanae aures* 13. *caus.* 21. *qu.* 7. *quia*, ut ibi expresse dicitur: « quia non debet aliquis verba considerare, sed animum, et intentionem »; et ut cantat commune axioma, *Actus agentium* non operantur ultra voiuntatem eorum, *l. In Agris* 19. *ff. de acquir. rer. domin. l. Non omnis* 19. *ff. de rebus creditis, capite Cum olim* 38. *de Praebend.*

6 Ficte, seu simulate, aut jocose, vel dolose tantum promittens aiteri matrimonium, quamvis in foro interno, seu coram Deo, et in foro conscientiae non teneatur servare tale promissum per dicta, et jura adducta *numero antecedenti*; Peccat tamen sic promittendo, et tenetur resarcire totum damnum aiteri inde secutum. *Communis*, per text. *in cap. Si culpa* 9. *de injuriis, et damno dato*, ibi: « Si culpa tua datum est damnum, vel injuria irrogata . . . . Jure super his satisfacere te oportet. Nec ignorantia te excusat, si scire debuisti ex facto tuo injuriam verisimiiiter posse contingere, vei jacturam ». Et concordat *cap. Si rixati* 1. *cap. Si quis* 2. *cap. Si bos* 3. *cap. Si laeserit* 4. *cap. Si egressus* 5. *cap. Si quis domum* 6. *cap. Olim* 7. *cap. In nostra* 8. *eod. tit.* cum simiiibus.

7 In foro autem externo quivis praesumitur vere, et serio promisisse. Unde ad servandum promissum debet condemnari, nisi legitime fictionem, seu simuiationem, aut jocum, seu doium probet, quia, ut dicitur in *l. Labeo art.* 7. §. 2. *ff. de supellectili legata*, in foro externo: « Nemo existimandus est dixisse, quod non mente agitaverit »; Et ut habetur *in l. Generaliter* 13. *Cod. de non numerata pecunia*: Nimis enim indignum esse judicamus, quod sua quisque voce dilucide protestatus est, id in eundem casum infirmare, testimonioque proprio resistere ». Et ratio est, quia alias si ad id non condemnaretur, posset quivis facillime in foro externo sponsaiia eludere, et ex iis sibi incumbens onus nubendi pro libitu subterfugere, dicendo se tantum ficte, et simulate, aut jocose, seu frauduienter promisisse contra expressam dispositionem juris statuentis, quod fraus, et dolus nemini patrocinari debent, *cap. Sedes* 15. *et cap Ex tenore* 16. *de Rescriptis, cap. Ex litteris* 2. *de dolo, et contumacia, cap. Tua* 12. *de Clericis non residentib. l. In fundo, ff. de rei vindical, l. Cum hi, ff. de transactionib. l. Si Lega-*

tarius Cod. de Legatis, cum similibus. *Vide infra num.* 46.

8 Secundo, ad valorem sponsalinm requiritur, quod promissio sit deliberata, et libera ab omni gravi metu, et errore circa personam: *Communis, arg. cap. Dilectus* 24. *cap. Tua nos* 26. *de sponsalibus*, *l. Furor* 8. *de sponsalib.* cum similibus. Et ratio est, quia alias non potest intervenire legitimus requisitus voluntarius consensus.

9 Tertio, requiritur, quod talis promissio sit verbis, aut aliis signis externis sufficienter manifestata, quia promissio mera interna, seu mente retenta, nec sufficit, nec obligat, cum intentio mente retenta nihil operetur in humanis contractibus: *Communis, arg. l. Cum in plures* 60. *§. Locato, ff. Locati.*

10 Quarto, requiritur, quod promissio sit mutua, et reciproca ab utraque parte facta: *Communis. arg. l. Sponsalia* 1. *ff. de sponsalibus*, ubi ut patet textu allato *supra n.* 3. Sponsalia definiuntur, *mentio, et repromissio*, idest mutua, et reciproca partium promissio. * Neque de jure civili satis erat, ut haec promissio concurreret inter sponsum, et sponsam, sed ulterius requirebatur consensus parentum, in quorum potestate erant *l.* 35. *ff. de rit. nupt. l.* 12. *Cod. de nuptiis*, ideoque plena tunc libertate non gaudebat matrimonium prout nunc, utrum magis expediat, an non, nostrum non est perscrutari *.

11 Quinto, requiritur, quod sponsalia contrahantur inter personas de Jure habiles, idest nullo impedimento perpetuo sive dirimente, sive solum impediente affectas, habentes legitimam aetatem, ut docent doctores communiter.

12 Ætas autem legitima requisita, et sufficiens, tam in femina, quam in masculo pro contrahendis sponsalibus est septennium completum: *Communis*, per textum in *cap. Litteras* 4. *cap. Accessit* 5. *cap. Ad dissolvendum* 13. *de desponsatione impuberum in* 6. *c. Ubi unic. caus.* 30. *qu.* 2. *l. Sponsalibus* 14. *ff. de sponsalibus.* * Videri posset temporibus Augusti requisitum fuisse decennium, ut in Dione Cassio legimus lib. 4. Verum hoc sancivit Augustus, non ut sponsalia ante hanc aetatem contracta irrita essent, sed ut qui talia sponsalia contraheret, quae intra biennium non poterat exequi, praemiis, quae imperator per legem Juliam sponsis, ac maritis indulgebat, non gauderet, ac pro caelibe haberetur, ut ex ipsa lege Julia eruitur, in quam vide interpretes, praesertim eruditum Heinnecium *.

13 Unde sponsalia ante completum septennium unius, aut utriusque ordinarie sunt invalida, et nulla, quamvis illa loco liberorum contraxerint parentes, nisi liberi facti septennio majores ea ratificent. *Communis*, textu expresso *in c. Si infantes unic. de desponsatione impuberum in* 6. ibi: « Si infantes ad invicem, vel unus major septennio, et alter minor sponsalia contraxerint ipsi, vel parentes pro eis, nisi per cohabitationem eorum mutuam, seu alias verbo, vel facto ipsorum liquido appareat, eosdem in eadem voluntate factos majores septennio perdurare: Sponsalia hujusmodi, quae ab initio nulla erant, per lapsum dicti temporis minime convalescunt, et ideo cum sint nulla, ratione defectus consensus, publicae honestatis Justitiam non inducunt »: et concordat *can. Ubi unic. caus.* 30. *qu.* 2.

14 Nec valet objicere, quod ex *c. Tua nos, de desponsat. impuber.* filius postquam pervenerit ad perfectam aetatem, debeat adimplere, non solum sponsalia, sed et matrimonium a patre loco filius, usum rationis nondum habentis, contractum. Non valet, inquam, quia, ut *ibid. n.* 7. advertit Fagnan. et Communis Canonistarum, dictus textus est intelligendus, quod filius debeat ea adimplere ex debito honestatis, non autem necessitatis.

15 Dicitur autem notanter, quod sponsalia contracta ante completum septennium sunt invalida *ordinarie*, quia extraordinarie possunt etiam talia sponsalia esse valida, si nempe in aliquibus malitia, seu potius prudentia (*) suppleat, seu praeveniat talem aetatem. Sicut enim valet matrimonium contractum ante legitimam aetatem, si malitia, seu prudentia suppleat, seu praeveniat ipsam requisitam aetatem per dicta, et certa jura adducta sub verbo *Motrimonium art.* 2. *n.* 22. ita a fortiori sic valere debent sponsalia. Ita Joan. Andreas *in cap. Juvenis* 3. *de sponsalibus n.* 9. Covarruv. *p.* 1. *de sponsalibus cap.* 2. *n.* 1. Fagnan *lib.* 4. *decretal. in c. Ubi non est* 2. *de desponsat. impub. n.* 5. ubi ex Navarr. testatur de communi, Sanchez *lib.* 1. *disp.* 16. *n.* 9. Silvester verb. *Sponsalia q.* 2. *dist.* 2. Pontas verb. *Sponsalia cas.* 1. Reiffenstuel *lib.* 4. *decretal tit.* 2. *n.* 4. et communior aliorum contra paucos, *arg. cap. Juvenis* 3. *de Sponsalibus*, ubi habetur, ex sponsalibus ab impubere minore septennio contractis, ortum esse impedimentum *publicae honestatis*, adeoque fuisse valida, cum tale impedimentum non oriatur, nisi ex validis sponsalibus, tam de jure antiquo, *arg. cit. cap. Si infantes unic. de desponsatione impuberum in* 6. quam novo Concil. Trident. *sess.* 24. *de reformations Matrimonii c.* 3. Unde si valida fuerunt talia sponsalia, hoc solum fuit, quia in ipso malitia, seu prudentia sup-

(*) Phrasis haec, *malitia supplet aetatem*, aliter intelligitur in sponsalibus, aliter in Matrimonio. In ordine ad sponsalia, malitia, vel potius prudentia, dicitur aetatem supplere, quando ante tempus a jure ad illa praescriptum adest sufficiens rationis usus. In ordine vero ad matrimonium, malitia supplet aetatem, quando ante tempus matrimonio praefixum, quod est in maribus an. 14. et in puellis ann. 12. utrobique completorum, non solum adest sufficiens rationis usus, ac judicii discretio, sed etiam prodit se potentia ad coitum, et generationem; Potentia haec coeundi vocatur etiam pubertas naturalis, et haec in quibusdam praecedit pubertatem legalem, id est aetatem, quam leges ex praesumptione communiter contingentium determinaverunt

pleverat, seu praevenerat aetatem, uti recte notat Glossa *in cit. cap. Juvenis verb. dubia ad finem;* Tum quia jura generaliter requirunt ad valorem sponsalium septennium completum, quia ordinarie ante illud tempus non censetur adesse usus rationis, defectu cujus non potest praeberi necessario requisitus consensus, *arg. cit. cap. Si infantes unic. de despons. impuber. in* 6. ibi: « Cum sint nulla, ratione defectus consensus », ergo quando malitia, seu prudentia extraordinarie supplet, seu praevenit aetatem, habetur sufficiens usus rationis, et consequenter sufficiens consensus requisitus ad valorem sponsalium; Cum ratio legis sit anima legis; *l. Cum ratio* 7. *ff. de bonis damnatorum:* Et ubi eadem est ratio, eadem etiam debeat esse juris dispositio, *l. Illud, ff. Ad Legem Aquiliam, et cap. Inter corporalia* 2. *de translat. Episcop.*

* Patrus Colet in continuat. Praelectionum Honorati Tournely in tract. de matrimonio cap. III. sect. II. tom. VII. pag. mihi 103. « Huic postremae opinioni, *inquit*, facile adhaeserim in locis ubi contraria certo usu inducta non fuerit, quod propter casus infrequentiam difficilis est. Nihilominus auctor fuero, ut propter dubium, et Ecclesiae reverentiam ad Episcopum recurratur. Quamquam et satius fuerit, ut is pro virili obstet, ne sponsalia etiam a septennibus contrahantur. Parisiis tamen, Argentorati, et aliis pluribus in locis, cautum est dumtaxat, *ne affidentur impuberes, nisi saltem sint annorum* 7. *completorum* » *.

16 Si duo impuberes septennio majores sponsalia
contrahant, neuter ab illis ante pubertatem resilire potest, bene vero post illam: *Communis*, tex-
tu expresso *in c. de illis* 7. *et* c. *A nobis* 8. *de de-*
17 *sponsatione impuberum*. Nec in tali casu, qui pri-
mo fit pubes, tenetur alterum expectare, donec etiam ille pubescat, sed potest statim ac pubescit, pro libitu resilire, *cit. cap. De illis* 7. §. *Si vero*, Glossa *ibid. verb. Minoris*, licet contrarium dicat *ibid. verb. Cum sponsalia*, Sanchez *lib.* 1. *de sponsalibus disp.* 51. *n.* 9. Pirhing *lib.* 4. *decret. tit.* 2. *n.* 6. Reiffenst. *ibid. n.* 14. testans de communi. Et ratio est, quia frustra expectatur eventus, cujus nullus est effectus, *cap. Cum contingat* 36. *de officio judicis delegati*, adeoque si prius pubes
factus potest altero pubertatem adepto resilire,
18 poterit etiam statim. Si autem pubes cum impubere contrahat sponsalia, tunc pubes non amplius resilire potest, bene vero impubes, cum ad pubertatem pervenerit, textu expresso *in cit. cap. De illis* 7. §. *Mulier;* Et ratio differentiae est, quia cum contractus possit ex parte impuberis claudicare, ideo in favorem ipsius tantum potest retractari, sicut si minor sine tutoris auctoritate contractum cum majore ineat, propter dictam rationem illi soli resilire permissum est, *l. Non eo minus* 14. *de Procuratoribus.*

Impubes, quamvis ex dictis possit, cum ad pu- 19
bertatem pervenerit, a sponsalibus resilire, tamen debet statim pubertatem adeptus id facere, alioquin postea non poterit, quia ex quo non statim contradixit, censetur tacite sponsalia ratificare, praesertim si sponsi nomen adhuc patiatur, aut familiaritatem continuet, vel munera det, aut recipiat, Covarruv. *in lib.* 4. *Decretal. part.* 1. *cap.* 5. §. 1. *n.* 2. Engel. *lib.* 4. *Decretal. tit.* 2. *n.* 6. Reiffenstuel *ibid. n.* 15. Pirhing *ibid. n.* 7. *notabil.* 2. Sanchez *cit. disp.* 51. *n.* 15. et alii passim; Statim autem dicitur resilire, si circiter intra triduum resiliat, seu contradicat, quia in jure dicitur in continenti aliquid fieri, quod intra triduum, seu triduo proximo fit: *l. Sententiis* 3. *Cod. de errore Advocatorum*, ibi: « Ex continenti, idest triduo proximo contradixisse », *l. Cum specialis* 18. *de Judiciis*, ibi: « Illico autem, idest intra triduum proximum sine ulla dilatione ».

Facultas resiliendi a sponsalibus, impuberibus 20
a jure concessa post adeptam pubertatem, habet locum, tam in foro interno, quam in foro externo, ita ut ex solo impuberis dissensu post adeptam pubertatem absque alia causa in utroque foro licite dissolvi possint sponsalia; Jus enim consulere voluit immaturo, et mutabili puerorum judicio, ne tanto vinculo indissolubiliter, seu irrevocabiliter obligari possint, sicque tenendum est omnem obligationem sublatam esse etiam in foro conscientiae, *arg. cit. cap. De illis* 6. *cap. A. nobis* 8. *de desponsat. impuberum* cum similibus. Sic doctores supracitati (°).

Talis autem facultas resiliendi a sponsalibus 21
probabilius non est censenda concessa impuberibus, si ipsa sponsalia juramento confirmaverint: Glossa *in cit. cap. De illis*, *verb. Judicio Ecclesiae*, Ancharan. *in cap. Ex litteris* 10. *de Sponsalibus*, Covarruv. *in lib.* 4. *Decretal. part.* 1. *cap.* 5. §. 1. *n.* 3. Sanchez *lib.* 1. *de sponsalibus disp.* 51. *n.* 22. Becanus *tract. de Sacram. cap.* 43. *q.* 26. *n.* 7. Pirbing *loc. cit. num.* 8. et communior aliorum, teste Reiffenstuel *loc. cit. n.* 16. quamvis ipse *ibi* cum aliis sentiat oppositum; Et nostra conclusio clare desumitur *ex cap. Ex litteris* 10. *de sponsalibus*, ubi expresse statuitur, quod si impuberes sponsalia juramento confirmaverint, ea dissolvere non amplius possint, juncto ejus summario, in quo sic expresse habetur: « Qui juravit cum aliqua contrahere, si non subest impedimentum, per censuram Ecclesiasticam contrahere compellitur ». Quamvis tamen non sit improbabilis opposita sententia propugnata a Reiffenstuel *loc. cit.* et ab aliis ab ipso allegatis. * Confer Colet *loc. cit. pag.* 103. *.

(°) Negat id Colet loc. cit. pag. 106. Antoine autem de matrimonio cap. 1. in resp. ad quaest. V. de sponsalibus agens: Impubes, *inquit*, cum pervenerit ad pubertatem, potest pro libito illa dissolvere; nisi intercesserit copula, cap. 19. *de Sponsal.*

22 Sponsalia de praesenti, seu matrimonium ab impuberibus nulliter contractum valet in vim sponsalium; seu transit, et resolvitur in sponsalia de futuro. Vide verb. *Matrimonium art.* 2. *n.* 26.

23 Matrimonium autem nullum ex aliquo essentiali defectu, ut celebratum sine proprio Parocho, non resolvitur in sponsalia de futuro, etiamsi secuta sit copula in figura matrimonii. Vide dict. verb. *Matrimonium art.* 2. *n.* 2. *et* 3.

24 Ad valorem sponsalium non requiritur praesentia Parochi, et testium: *Communis*, *ac certa*, sic enim pluries declaravit *Sacra Congregat. Concilii*, ut testantur Sanchez *de Matrimonio lib.* 1. *disput.* 12. *n.* 2. Reiffenstuel *loc. cit. n.* 22. et alii. Vide infra *n.* 139.

25 Item ad valorem sponsalium non requiritur consensus, aut consilium parentum, aut eorum, sub quorum cura existunt sponsalia contrahentes: *Communis arg. cap. Sufficiat* 2. *caus.* 27. *qu.* 2. ibi: « Sufficiat eorum consensus, de quorum conjunctionibus agitur »: et concordat *cap. Veniens* 12. *de sponsalibus*: et Conc. Trid. *sess.* 24. *de reform. Matrimonii cap.* 1. Ut licite tamen contrahant filii sponsalia, requiritur saltem, ut prius desuper consulant Parentes, quamvis eorum consilium non semper sequi teneantur. *Communis*, *arg. c. Aliter* 1. *caus.* 30. *qu.* 5. *can. Honorantur parentes* 14. *caus.* 32. *qu.* 2. *cap. Tua nos* 1. *de desponsatian. impuber. l. In sponsalibus* 7. 7. 1. *ff. de sponsalibus*, cum similibus. Vide infra *n.* 140.

26

27 Parentes contrahere possunt sponsalia pro suis filiis puberibus, sive impuberibus; et si ipsi filii expresse, vel tacite consenserint, ut si praesentes fuerint, nec contradixerint, obligantur ad illa, et ex eis oritur Justitia *publicae honestatis*: *Communis* textu expresso *in cap. Si infantes unic. §. Porro, de desponsation. impuber. in* 6. ibi: « Porro ex sponsalibus, quae parentes pro filiis puberibus, vel impuberibus plerumque contrahunt, ipsi filii, si expresse consenserint, vel tacite, ut si praesentes fuerint, nec contradixerint, obligantur, et ex eis oritur Justitia publicae honestatis.

28 Parentes, nedum contrahere possunt sponsalia pro suis filiis praesentibus, sed etiam pro ipsis absentibus, et sponsalia ignorantibus, et si ipsi filii post scientiam dicta sponsalia ratificaverint expresse, vel tacite, obligantur ad illa: *Communis*, textu expresso *in cit. cap. Si infantes §. Porro*, ibi: « Et est idem, si filii tempore sponsalium absentes, et etiam ignorantes eadem sponsalia post scientiam ratificaverint tacite, vel expresse ».

29 Sponsalia contracta a parentibus pro filiis, sive praesentibus, sive absentibus, aut ignorantibus, et nec expresse, nec tacite consentientibus, et a fortiori contradicentibus, sunt invalida, et nulla, et nullatenus obligant ipsos filios, nec inde oritur Justitia publicae honestatis: *Communis*, textu expresso *in cit. cap. Si infantes §. Porro*, ibi: « Alias ex sponsalibus contracta a parentibus pro filiis, nec ipsi filii obligantur, nec publicae honestatis Justitia inde surgit ».

Item invalida, et nulla sunt etiam sponsalia 30
contracta a filiis per gravem metum eis a parentibus, seu aliis injuste incussum. Sic Abbas *in cap. Ex litteris* 11. *de desponsatione impuber. num.* 2. Reiffenst. *lib.* 1. *Decret.* tit. 40. n. 45. et *lib.* 4. *Decretal.* tit. 1. *n.* 13. Rosignol. *de sponsalib.* 1. *contract.* 14. *praenot.* 5. *sect.* 4. *n.* 21. *et* 22. cum pluribus ibi citatis, Sporer *tom.* 3. *part.* 4. *cap.* 1. *sect.* 2. *de sponsalibus n.* 170. cum aliis ibi citatis, Layman *lib.* 3. *Theolog. moral. tract.* 4. *cap.* 7. *n.* 3. Barbosa *lib.* 2. *Decretal. collectan. ad cap.* 2. *n.* 6. *de eo, qui duxit in Matrimonium*, Joannes Angelus Bossius *de Matrimon. contract. cap.* 12. *n.* 238. *et seq.* Basilius Pontius, *lib.* 12. *cap.* 8. *§. ultim. num.* 75. Pontas verb. *Sponsalia cas.* 8. et sic communior, et probabilior sententia Doctorum, quos citat, et sequitur Sanchez *lib.* 4. *de Matrimon. disp.* 19. *n.* 2. *et* 3. Diana *part.* 3. *tract.* 4. *resolut.* 378. contra alios. Sic etiam videtur statui in *c. Ex litteris* 11. *de desponsation. impuber.* et arguitur a pari de Matrimonio, quod ex gravi metu injusto incusso contractum ipso jure nullum est, atque invalidum textu expresso in *cap. Cum locum* 14. *cap. Veniens* 15. *cap. consultationis* 28. *de sponsalibus*, *et Matrimonio*, et patet ex dictis sub verb. *Matrim. quoad Imped. a n.* 103. *ad* 107. et sub verb. *Matrimonium art.* 2. *n.* 4 5. 6. 7. *et* 49. Id enim, quod Jure statutum est de metu irritante ipsum Matrimonium, est quoque intelligendum de metu respectu sponsalium, cum haec sint via ad illum, et connexorum idem sit Judicium; *arg. cap. Translato*, *de Constitutionibus*, cum similibus; Unde etiam *leg. Orator* 16. *ff. de sponsalibus* in simili habetur, quod prohibitis in persona Senatorum nuptiis, etiam sponsalia ipso jure prohibita censeantur; Tum quia fieri non potest, ut aliquis promissione sui obligetur ad actum, seu contractum invalidum, adeoque cum Matrimonium invalide contrahatur a persona gravi metu compulsa per jura supra adducta, et Communem Doctorum, etiam sponsalia, seu promissio Matrimonii talem personam non obligant, et sunt ipso jure nulla, et invalida. Tum etiam, quia omnia, quae fiunt metu, et vi, declarantur esse ipso jure nulla, textu expresso *in c. Abbas* 2. *de his, quae vi, metusve causa fiunt*, ibi: « Quae metu, et vi fiunt, de jure debent in irritum revocari ».

Talia sponsalia ex gravi metu inita neque fir- 31
mantur juramento. Sic desumitur *ex cap. Ex litteris* 11. *de desponsat. impuber.* et docent Sanchez *loco cit. disp.* 21. *num.* 3. cum pluribus aliis ibi allegatis, Diana *loco cit.* Sporer *loco cit.* testans ex aliis de communi, Rosignol. *loco cit. n.* 21. Natta *consil.* 451. *n.* 3. Seraphinus *de privileg. Jur. privileg.* 100. *n.* 11. Barbosa *lib.* 2. *decret. collectan. ad cap.* 2. *n.* 6. *de eo*, *qui duxit in Matrimon.* Coninck *de Matrimon. disp.* 28.

n. 47. Basilius Pontius lib. 12. *cap.* 8. §. *Ultim.* n. 55. Joan. Angelus Bossius *de Matrimon cap.* 12. *n.* 239. La Croix *lib.* 6. *part,* 3. n. 108. Dominicus Sotus in 4. *dist.* 2. *qu.* 1. *art.* 3. §. *Aliud deinde*, et alii plures contra alios. Et ratio est quia Juramentum ex genere suo non supplet defectum consensus substantialiter requisiti ad validitatem contractus, ut notant communiter Doctores *in c. fin. de procuratorib.* in 6. Sponsalia autem per metum gravem inita, sunt irrita ex defectu consensus substantialiter requisiti, ut patet ex dictis supra, adeoque per juramentum non possunt absolute revalidari; Et confirmatur per text. *in cap. Significavit* 2. *de eo, qui duxit in Matrimonium*, ubi expresse statuitur, quod ille, qui post Matrimonium metu contractum, et juratum aliam duxit, debeat permanere cum secunda, et prius Matrimonium sit invalidum: Tum quia juramentum sequitur naturam, et conditiones actus, et contractus, et obligationis, cui apponitur, *l. Fin. Cod. de non numerata pecun.* nisi aliud specialiter expressum habeatur in jure; ergo quia sponsalia gravi metu inita habent hanc naturam, quod sint invalida, et nulla ex dictis *supra n.* 30 eorum naturam non immutabit, sed sequetur, juramentum adjectum; Tum etiam quia votum solemne Religionis metu gravi emissum est nullum, textu espresso *in cap. Perlatum* 1. *de his, quae vi, metusve causa fiunt;* et concordat *cap. Cum dilectus* 6. *eod.* cum similibus, et patet ex dictis, et Juribus adductis sub verb. *Metus n.* 14. *et* 17. Votum autem solemne Religionis neque praestans est ac juramentum, adeoque etiam juramentum pari metu praestitum est nullum.

32 Nec tale juramentum obligat, nec ulla indiget relaxatione, aut absolutione, Rosignol. *l. c. n,* 22. et ipso teste Butrius, Panormitan. et Doctores communiter *in cit. cap. Ex litteris* 11. *de desponsat. impuber.* Joann. Angelus Bossius *de Matrimon. cap.* 12. *n.* 143. Rodriquez *tom.* 1. *Summae cap.* 231. *conclus.* 4. *et cap.* 244. *concl.* 4. Azorius *Instit. moral. part.* 1. *lib.* 1. *cap.* 29. *qu.* 6. Basilius Pontius *lib.* 4. *cap.* 6. *n.* 12. La Croix *loco cit. nu.* 108. Layman. *lib,* 3. *Theol. moral. tr.* 4. *c.* 6. *n.* 3. Sporer *loc. cit. n.* 170. et alii contra alios; Et ratio est, quia ut patet ex dictis *num. antecedenti*, juramentum adjectum contractui per metum gravem inito non ligat, et nullum est; vinculum autem, quod non est, neque indiget solutione, seu relaxatione; hocque clare patet *ex cit. cap. Ex litteris* 11. *de desponsat impuber.* ubi est sermo de sponsalibus juratis; Tum quia juramentum non potest esse vinculum iniquitatis; *cap. Quanto* 18. *de jurejurando, can. Inter cetera* 22. *caus.* 22. *quaest.* 4. cum similibus, adeoque non potest obligare ad servanda sponsalia de jure nulla, utpote per iniquum, et injustum gravem metum extorta, sicque nulla indiget relaxatione, aut absolutione, cum jus illud ab initio irritet, ut recte dicit la Croix *loco cit. n.* 108.

33 An sponsalia contracta per metum reverentialem sint invalida, et nulla; Vid. verb. *Metus a n.* 20. *ad n.* 24. et discurre proportionaliter, sicut *ib.*

34 Sponsalia contracta per metum levem, etiamsi injuste incussum, sunt valida. Vide verb. *Matrimon. quoad Impedimenta art.* 1. *n.* 193. et discurre proportionaliter sicut *ibi*, quia solus, et omnis metus sufficiens ad invalidandum Matrimonium, regula generali tradita a Sporer *loco cit. n.* 170. est sufficiens ad invalidanda sponsalia.

35 In foro externo generaliter loquendo, nisi aliunde de intentione constet, censenda sunt contracta vera sponsalia per illa verba, quae juxta communem intelligentiam, et communem loci usum, aut consuetudinem loquendi veram promissionem futuri Matrimonii significant: *Communis*, per clarum text. *in cap. Ex litteris* 6. *De Sponsalibus, l. Labeo* 7. *ff. De supellectili legata, l. Semper in stipulationibus* 35 *ff. de regulis juris.*

36 In specie verba certo significantia, et importantia sponsalia sunt sequentia, et similia v. g. « Promitto, me obligo, do tibi fidem meam, quod te ducam. *Vel* habeas me infidum, nisi te ducam; *Vel* accipiam te. *Vel* sub mea fide te ducam. *Vel* Promitto, me ducturum te in meam, vel in sponsam meam. *Vel* accipiam te in uxorem, *si altera respondeat*, Ego te accipiam in virum. *Vel* non alium, sed te ducam, *Vel* promitto tibi tecum contrahere Matrimonium, *Vel* in crastinum te ducam »; et hujusmodi, Sic expresse tradunt Tamburinus *lib.* 8. *tract.* 3. *cap.* 2. §. 5. *n.* 7. Sporer *loco cit. n.* 179. Gobat *tom.* 1. *tract,* 10. *n.* 48, testans cum Sanchez, et aliis de communi, Reiffenstuel *l.* 4. *Decret. tit.* 1. *n.* 30. ubi sequentia verba tamquam certo significantia sponsalia enumerat. « Promitto tibi matrimonium, et Ego tibi. *Vel* obligo me, quod velim tibi nubere. *Vel* te ducere. *Vel* tecum contrahere. *Vel* per fidem meam. *Vel* Quam vere viro. *Vel* Quam vere homo sum. *Vel* quam vere ita vocor. *Vel* quam vere honestus sum, ducam te, vel accipiam te, nubam tibi etc. *Vel* sim nequam. *Vel* sim infidelis, *Vel* Diabolus me rapiat, nisi ducam te; etc. *Vel* tu sis futura mea uxor. *Vel* volo te habere pro futura mea uxore ». Quamvis enim non in omnibus supradictis habeatur expresse terminus *Promitto*, *Juro*, *me obligo etc.* sed simpliciter dicatur *s* accipiam te, ducam te, volo te accipere, ducere etc. tamen cum per similia verba juxta communem intelligentiam, communemque usum, et consuetudinem loquendi vera futuri Matrimonii promissio intendatur, et significetur, ita sic loquentes, et promittentes, vera sponsalia intendisse, praesumi, et judicari debet; *arg. cit. cap. Ex litteris* 6. *de sponsalibus, l. Labeo ff. de suppellectili legat. l. Semper in stipulationibus, ff. de Reg. Juris:* Dummodo tamen semper accedat similis reciproca, et mutua utriusque partis promissio per dicta *supra n.* 10.

37 Verba certo non sponsalia, sed Matrimonium significantia sunt sequentia, et similia v. g « Accipio te in meam. *Vel* Habeo te in uxorem. *Vel* Jam ex nunc repulo te in uxorem. *Vel* jam ex nunc repuło posthac, ab hoc tempore providebo tibi ut meae uxori. *Vel* semper, seu post hac omnibus diebus vitae meae habebo, tenebo te pro mea uxore, *Vel* ex nunc, post hac eris mea uxor. *Vel* ex nunc accipio te in maritum », et hujusmodi verba mutuo, et reciproce prolata: Quamvis enim ea verba futuri temporis, « mea eris, habebo, tenebo, tractabo, providebo » ex se significent, et constituant tantum sponsalia, quatenus tamen additur ejusmodi particula: « Jam, ex nunc, semper, omnibus diebus vitae meae etc. »; jam important etiam verum consensum de praesenti, adeoque verum Matrimonium, etiam ubi receptum est Concilium Tridentin. si interveniat legitima Parochi, et testium praesentia. Sic Tamb. *l. cit. n.* 29 Sporer *loco cit. n.* 1 0. Gobat *loco cit. n.* 51, *et seq.* et alii passim *arg. c. Si inter virum* 31. *de sponsalibus.* v. Add. Cas. in fin. h. art.

38 Verba sub dubio constituentia sponsalia, nisi major expressio addatur, sunt sequentia, et similia; v. g. « Te desponsabo. *Vel* tecum sponsalia contraham. *Vel* Volo contrahere tecum. *Vel* Placet te ducere. *Vel* Propino tibi ad Matrimonium. *Vel* promitto tibi amorem, et fidelitatem », et alia hujusmodi; similia enim verba, nisi alia addantur, vel adsint aliae circumstantiae, non continent certo, sed tantum dubie promissionem Matrimonii, cum si loquamur de ultimis, amor, et fidelitas possint etiam in aliis rebus praestari; Vel si loquamur de primis, potest per illa intelligi tantum promissio sponsalium, non Matrimonii; Et si loquamur de ceteris aliis, per illa significatur tantum animus, seu propositum faciendi sponsalia, seu affectus ad Matrimonium; at per illa necdum admittitur obligatio, nisi major expressio addatur, aut tales interveniant circumstantiae, unde cognoscatur per similia verba sic loquentes vere promittere futurum Matrimonium, sicque vere, et certa contrahere sponsalia cum obligatione promissum Matrimonium realiter effectuandi: Sic Gobat *loc. cit. a n.* 43. Sporer *loco cit. a n.* 180 La Croix *lib.* 6. *part.* 6. *a n.* 126. Reiffenstuel *loco cit. a n.* 33, cum pluribus aliis apud ipsos.

39 Haec verba: *Non ducam aliam*, seu *Nullam aliam ducam quam te*. Vel, *Praeter te*, aut *Nisi te*, probabilius non faciunt sponsalia, nisi aliunde ex circumstantiis alia intentio constet, seu colligatur: Sanchez *lib.* 1. *de Matrim. disp.* 19. *n.* 5. cum pluribus ibi allegatis, Gutlierez *Canonicar. qq. lib.* 1. *q.* 21. *n.* 13. Layman. *Theol. moral. tract.* 10. *part.* 1. *cap.* 1. *n.* 2. Sporer *loc. cit. n.* 185. Alciat. *in leg. Actions*, *Cod. de transactions. Aversa q.* 8. *sect.* 3. La Croix *lib.* 6. *part.* 3. *n.* 427. cum aliis ibi citatis, Gobat *tom.* 1. *tract.* 17. *n.* 60. Reiff. *l. c. n.* 33. Tamburin. *loco cit. num.* 60. Rota *part.* 4. *decis.* 636. *tom.* 3. *recent. n.* 4. Pontas verb. *Sponsal. cas.* 24. et alii plures contra alios: ratio est, quia similia verba faciunt solummodo sensum exceptivum, seu exclusivum, et conditionatam promissionem, nempe, *Si aliquam sum ducturus*, *ducam te*. Unde quamvis vi talis promissionis eam ducere deberet, si nubere vellet; *arg. Si sterilis* 21. §. 5. *de Act. empt.* tamen omnino etiam abstinere potest a Matrimonio.

Et sic censuit *Sac. Congr. Concil. in Vintimilien. Sponsalium die* 1. *Junii* 1709. ubi de sponsalibus contractis sequentibus verbis; « Io infrascritto Antonio Levame dico, e prometto di non sposare altra Figlia, che la Signora Benedetta Gena, come anche promette lei di non sposare altro giovine che me, *discussis dubiis* 1. An constet de validitate sponsalium inter Antonium Levame, et Benedictam Genam, et quatenus affirmative, 2. An dictus Antonius Levame sit cogendus, vel potius possit ab eis recedere contrahendo cum altera in casu etc. » *fuit rescriptum* ad 1. Ex hactenus deductis non constare de sponsalibus absolutis. Ad 2. Negative quoad primam partem, et quoad secundum dilata ». Et reproposita causa sub consueto dubio, « an sit standum, vel recedendum a decisis, in casu etc. » *Die* 28. *Septemb. ejusdem anni* 1709. dictum Rescriptum fuit confirmatum, et additum fuit, « Antonium posse cum altera muliere Matrimonium contrahere ». Et sic etiam respondit *eod. Sacr. Cong. in Mediol. Sponsalium die* 13. *Julii* 1725.

Non solum verbis, seu Epistolis similia verba continentibus, sed etiam signis, seu factis consensum internum exprimentibus sponsalia contrahuntur: *Comm. arg. c. Cum apud* 23. *de sponsal.* ubi habetur, etiam mutum contrahere posse sponsalia, addita hac ratione; « Cum quod verbis non potest, signis valeat declarare »; et concordat *cap. Tuae* 25. *eod. et cap. Si infantes unic. de desponsat. impub. in* 6. 40

In foro externo, generaliter loquendo, sponsalia contracta esse censentur, ac praesumuntur per illa signa, seu facta, per quae concurrentibus circumstantiis juxta communem intelligentiam, ac usum, et consuetudinem loci, voluntas, seu sensus internus contrahendi esprimi, et manifestari solet: *Communis, arg. c. Ex litteris* 7. *de sponsalibus*, l. *Labeo* 6. *ff. de supellectili legat. et l. Semper* 34. *ff. de Regul. Juris*, ibi: « Semper in stipulationibus, et in ceteris contractibus id sequimur, quod actum est. Aut si non appareat quid actum est, erit consequens, ut id sequamur, quod in Regione, in qua actum est, frequentatur ». 41

Sic concurrente circumstantia praecedentis tractatus Matrimonii, seu verbi unius, censentur, et praesumuntur contracta sponsalia per immissionem, seu donationem, et receptionem annuli, *arg. cap. Si cuis* 15. *caus.* 26. *q.* 2. *cap. final. de desponsat. impuber.* Glossa communiter recepta *in* 42

cap. Si inter 32. *verb. dicente*, *de sponsalibus*, Reiffenstuel *loco cit.* n. 57. Sporer *loco cit. num.* 189. Mascard. *de probationibus concl.* 1024. n. 2. *et seq.* Sanchez *lib.* 1. *de Matrim. disp.* 22. n. 3. et alii passim; Et ratio est, quia praecedente contractu, aut verbo onius de futuro Matrimonio, traditio annuli facta a juvene, et acceptatio ejusdem facta a puella secundum communem usum, et aestimationem hominum habeatur pro certo signo consensus ad futurum Matrimonium, adeoque in foro externo per id censentur, et praesumuntur contracta vera sponsalia, *arg. cit. cap. Ex litteris, cit. l. Labeo*, et *l. Semper*.

43 Item concurrente circumstantia praecedentis tractatus Matrimonii per missionem, seu donationem, et acceptationem aliorum munerum juxta morem sponsorum, censentur, et praesumuntur contracta sponsalia, Sanchez *loc. cit. n.* 5. cum aliis ibi allegatis, Sporer *loc. cit.* n. 190. Gobat *loco cit.* n. 69. Reiffenstuel *loc. cit.* n. 59. et alii: Currit enim eadem ratio in simili circumstantia de donatione, et acceptatione aliorum munerum, ac de donatione, et acceptatione annuli; Ubi autem eadem est ratio, eadem est Legis dispositio, *l. Illud* 32. *ff Ad Legem Aquiliam*, *et cap. Inter corporalia* 2. *de translat. Episcop.* Cum ratio Legis sit anima Legis, *l. Cum ratio* 7. *ff. de bonis damnatorum*, adeoque etc.

44 Item in simili circumstantia praecedentis tractatus Matrimonii per porrectionem manus ab uno factam, et ab altera sine renitentia, et contradictione acceptatam censentur, et praesumuntur contracta sponsalia, Sanchez *loc. cit.* Sporer *loco cit.* n. 188. Gobat *loco cit.* n. 66. Reiffenstuel *loco cit.* n 60. et ipso teste, alii communiter per dicta, et Jura adducta *n.* 42. *et* 43.

45 Per omnia autem supradicta, si non concurrat circumstantia praecedentis tractatus Matrimonii, nec ad hoc speciale quid habeat consuetudo loci, non censentur, nec praesumuntur contracta sponsalia in foro externo: Abbas *in cap. final. de desponsat. impuber. n.* 7. Mascardus *loc. cit. n.* 2. *et seq.* Sanchez *loc. cit. disp.* 22. n. 1. Reiffenstuel loco *cit.* n. 66. et alii communiter. Et ratio est, quia donatio, et acceptatio annuli, aliorumque munerum, sicut porrectio, et acceptatio manus, sunt signa, et facta aequivoca, cum etiam ob alias causas fieri possint, et soleant, *arg. cap. Illud* 11. *de praesumptionibus*; Fieri enim possunt, ut interdum solent, ob turpem, vel etiam castum amorem, ob amicitiam, ob signum memoriae, ob mutuum affectum; aut ob spem futuri Matrimonii, adeoque etc.

46 Quando verba, signa, aut facta, omnibus consideratis, adhuc remanent dubia, an inducant vera sponsalia, vel non? et qui ea protulit, aut edidit, negat ea protulisse, aut edidisse intentione promittendi Matrimonium; Tunc Judex debet negantem absolvere, praesertim, si ei delato juramento purgatorio, juret absolute non habuisse talem intentionem; In dubio enim magis praesumitur pro libertate, quam pro obligatione *l. Adrianus* 47. *ff. de obligationibus*, *et actionibus*, ibi: « Ubi de obligando quaeritur, propensiores esse debemus nos, si habeamus occasionem ad negandum; Ubi de liberando ex adverso quaeritur, ut faciliores simus ad liberandum »; et concordat *cap. Ex litteris* 3. *de probationibus*, ubi expresse dicitur, quod « promptiora sint jura ad absolvendum, quam ad condemnandum », *et c. In obscuris* 30. *de Regulis Juris in* 6. ibi: *In obscuris minimum est sequendum*, idest quod minus obligat, et onerat: Tum quia in dubiis, ambiguis, et obscuris recurrendum est ad mentem proferentis, eique saltem jurato credendum, *arg. cap. Cum in tua* 6. §. *final, qui Matrimonium accusare possunt, et c. Pastoralis* 4. in *fine de exceptionibus*, *cap. Praesentium* 31. *de testibus*, *can. Si verum esset* 1. *caus.* 31. *quaest.* 2. cum similibus; Et sic in specie tenent Gailus *lib.* 2. *Observat.* 48. *n.* 24. *et seq.* Felinus *in cap. Quando*, *de praesumptionibus* n. 6. Reiffenst. *loco cit.* n. 45. et alii passim; Et universaliter quando de mente, et conscientia alicujus, agitur, statur Juramento illius, uti recte docet Glossa communiter recepta *in cap. Significasti* 16. *de homicid. voluntar. verb. Si ita est.*

Quando vero verba, signa, aut facta secundum communem usum, et consuetudinem loci sunt clara, et sponsalia vere significant, tunc negans condemnari debet, nec debet admitti ad juramentum, quamvis dicat, se ad obtinendum usum corporis, vel ob alium similem finem jocose, ficte, dolose, aut fraudolenter protulisse, aut edidisse, nisi jocum, fictionem, dolum, aut fraudem legitime probaverit: Turpitudinem enim suam allegans jam suspectum se facit, et indignum fide, sicque minus habilem, ut ei juramentum deferatur; Nam « allegans suam turpitudinem non est audiendus, nec fides est ei praestanda », maxime ubi id potest esse in praejudicium tertii; *arg. c. Inter dilectos* 8. *de donationibus* et Glossa *ibid verb. Turpitudinem*, adducens varia jura, et alia Glossa *in cap. Offici*, *de Poenitent. et remissionib.* Hocque satis evincit textus *in l. Mercedem*, *Cod. de condict. ob turpem causam*, *leg. Transactione Cod. de transactionib.* Sic expresse, pluribus adductis, defendit Reiffenstuel *loco cit n.* 7. 8. *et* 48. Vide *supra n.* 7. et verb. *Juramentum artic.* 2. *a numer.* 25. 47

Quando verba, signa, aut facta clare significant sponsalia, et Reus absolute negat se ea protulisse, aut edidisse, nec Actor id plene probare potest; quid in tali casu facere debeat Judex, et cui juramentum sit deferendum? Vide verb. *Juramentum art.* 2. *n.* 26. et discurre proportionaliter sicut *ibi*. 48

Sponsalia vera, quamvis occulta, obligant sub mortali. *Communissima*, *argum. cap. Praeterea* 2. *de sponsalibus*, ubi expresse statuitur, quod 49

« hi, qui Matrimonio contrahendo pure, et sine omni conditione fidem doderunt, commonendi sunt, et modis omnibus inducendi, ut praestitam fidem observent », *et cap. Ex litteris* 10. *eadem titulo*, ubi sub excommunicationis poena mandatur, ut qui sponsalia contraxit, praestitam fidem de nubendo observet, ibi: « Mandamus quatenus... eum moneas, ot si non acquieverit monitis, Ecclesiasticis Censuris compellas, ut ipsam (nisi rationabilis causa obstiterit) in uxorem recipiat, et maritali affectione pertractet »; Poena autem excommunicationis non debet infligi, nisi pro peccato mortali, *cap. Nemo* 41. *caus.* 11. *qu.* 3. ibi: « Non nisi pro mortali debet imponi crimine »; In Ecclesia enim non datur major poena ipsa Excommunicatione, *can. Corripiantur* 17. *caus.* 24. *qu.* 3. ibi: *Qua poena in Ecclesia nulla major est*, adeoque etc.

50 Sponsalia obligant tempore ad nubendum praefixo, nisi justa causa excuset: *Communis arg. l. Colutum* 85. *ff. de solutionibus*, ibi: « Solutum solvitur non minus quantitate, quam die »; Contractus enim ex conventione legem accipere dignoscuntur, ut expresse dicitur in *cap. Contractus* 85. *de Reg. Juris* in 6. et pacta justa servanda sunt, *leg. Si quis in conscribendo* 39. *Cod. de pactis, capit. Antigonus* 1. *et cap. Qualiter* 3. *de pactis*, cum similibus.

51 Et procedit conclusio, quamvis in hoc casu pars altera non urgeat, quia dies statuta interpellat pro homine, *arg. cap. Potuit* 5. *de Locato, et conducto*, ibi: « Non obstante quod ei, ut Canonem solveret, non extitit nunciatum, cum in hoc casu dies statuta pro domino interpellet ». Et concordat l. *Magnam* 12. *Cod. de contrahenda stipulatione, et* l. *In Emphyteuticariis* 2. *de Jure Emphyteutico*, ubi clare ad rem.

52 Unde si ratione culpabilis morae unius, altera pars aliquod damnum patiatur, debet illud damnum ei penitus resarcire, *arg. c. Mora sua* 25. *de Regul. Jur.* in 6. ibi: *Mora sua cuilibet est nociva:* Qui enim occasionem damni dat, damnum dedisse videtur, *cap. Si culpa* 9. *de injuriis, et damno*, *l. Qui occidit* 30. §. 3. *ff. Ad Legem Aquiliam*.

53 Si autem intervenerit aliqua rationabilis causa, possunt licite sponsalia differri quo ad effectuationem Matrimonii, *arg. c. Ex litteris* 10. *de sponsalibus*, ubi dicitur, quod ob rationabilem causam possint sponsalia omnino dissolvi, ibi: *Nisi rationabilis causa obstiterit*, unde a fortiori ob eam licite differri poterunt, et ideo *supra n.* 49. fuit notanter dictum: *Nisi justa causa excuset*, quia ut statuitur *cap. Imputari* 41. *de Regul. Jur.* in 6. « Imputari non debet ei, per quem non stat, si non faciat, quod per eum fuerat faciendum », *et ex capit. Cognoscentes* 2. *de Constitutionibus* ibi: « Rem, quae culpa caret, in damnum vocari non convenit ».

54 Si nullum certum tempus sit praefixum ad Matrimonium contrahendum, tenetur quisque contrahere altero exigente, quam primum commode potest, Sanchez l. 1. *de sponsalibus disp.* 28. *n.* 2. Tannerus *tom.* 4. *dis.* 8. *qu.* 1. *dub.* 3. *n.* 35. Pirhing *lib.* 4. *decretal. tit.* 1. *n.* 16. Diana *part.* 3. *tract.* 4. *resolut.* 245. ot alii plures. Et ratio est, quia id generale est in omni debito, cui dies certus praefixus non est. Non enim prius tenetur debitor solvere, quam Creditor postulaverit, *l. Debitoris* 10. *de pignoribus*. Reiffenstuel autem *loco cit. n.* 143. Pontius, Costropal. Coninch. Ledesma, ot alii ab ipso ibi allegati tenent, quod sponsalia in tali casu obligent ad contrahendum Matrimonium statim, quam primum commode, et humanitus fieri potest, etiamsi ab aliqua ex spondentibus parte monitio, aut requisitio non fiat. At recte Sporer *tom.* 3. *part.* 4. *cap.* 2. *n.* 420. dicit facile has sententias conciliari, si dicatur obligari quidem statim, quia natura promissionis est, ut servetur quam primum moraliter, et humano modo servari potest, at excusari hujusmodi sponsos, quoties alter non requirit, cum posset, quia tunc censetur remittere, et non curare de dilatione, quod et admittit Reiffenstuel ipse *loco cit. n.* 149. concedendo, quod altera pars censeatur remittere, si tales adsint circumstantiae aut signa, ex quibus prudenter colligi possit, dictam partem alteram dilationi consentire. Ceterum quo ad hoc servandum salutare monitum Sacrae Congregationis Concilii apud Sporer *loco cit. n.* 420. et Reiffenstuel *loco cit. n.* 151. referentes ex Gallemart. dictam Sacram Congregationem ad Trident. *sess.* 24. *capit.* 1. sic provide statuisse: « Monendi sunt Sponsi, ut, factis Sponsalibus, quam primum contrahant Matrimonium per verba de praesenti coram parocho, et testibus, ne Sponsae stupri periculum subeant ».

Recusans post legitima sponsalia contrahere Matrimonium: potest, et debet ad id compelli per competentia juris remedia, nisi rationabilis causa obstiterit: *Communis, ac certa* per textum in *cap. Praeterea* 2. *de Sponsalibus*, ubi expresse statuitur, quod « hi, qui de Matrimonio contrahendo pure, et sine omni conditione fidem dederunt, commonendi sunt, et modis omnibus inducendi, ut praestitam fidem observent », *et cap. Ex litteris* 10. *eod. titul.* ubi expresse mandatur: « Fraternitati tuae mandamus, quatenus, si hoc tibi constiterit, eum moneas, et si non acquieverit monitis, Ecclesiasticis Censuris compellas, ut ipsam (nisi rationabilis causa obstiterit) in uxorem recipiat, et maritali affectione pertractet ». 55

Et conclusio procedit, sive sponsalia fuerint jurata, sive non, ut tradunt communiter Doctores, et Rota *part.* 3. *recent. decis.* 742. *num.* 1. *part.* 4. *tom.* 1. *decis.* 451. *num.* 2. *decis.* 666. *sub num.* 2. *Annot. ad decis.* 431. *num.* 62. *part.* 4. *tom.* 2. *et decis.* 163. *num.* 4. *et seq. part.* 9. *tom.* 1. Et ratio est, quia Judex Ecclesiasticus potest, et non debet jurantem tantum, sed etiam 56

simpliciter promittentem, aut contrahentem debitis juris remediis ad observanda promissa, et pacta compellere, praesertim ad instantiam partis, *cap. Antigonus* 1. *de pactis*, ibi : « Aut inita pacta suam obtineant firmitatem, aut conventus (si se non cohibuerit) Ecclesiasticam sentiat disciplinam »; *et cap. Qualiter* 3. *eod.* ibi : « Studiose agendum est, ut ea, quae promittuntur, opere compleantur »; juncto ejus Summario, ubi expresso dicitur : « Judex debet studiose agere, ut promissa adimpleantur ».

57 Pro compellendo tali renuento contrahere Matrimonium, debet Judex Ecclesiasticus ante omnia ipsum renuentem debito modo monere, adjunctis etiam minis, ut suae obligationi satisfaciat, promissum Matrimonium contrahendo : *Communis*, textu expresso *in cit. cap. Ex litteris* 10. *de sponsalibus* ibi : « Moneas, et si non acquieverit monitis......., compellas »; et concordat *cap. Non inveniuntur* 41. *caus.* 23. *qu.* 4. ubi pro ratione, et modo praescribitur, ut monitio severitatem praecedat.

58 Deinde si monitione, et minis Judex Ecclesiasticus nihil proficiat cum tali renuento matrimonium contrahere, potest etiam adhibere nedum poenam pecuniariam, sed et carceres, aut alias poenas corporis afflictivas, si eas adhibendi occasionem habeat: Fagnan. *in capit. Pervenit.* 2. *de Adulteriis a num.* 10. Barbosa ad Concil. Triden. *sess.* 25. *cap.* 3. *de reformat. num.* 28. Castropal. *de sponsalibus disp.* 1. *punct.* 8. *num.* 2. Marc. Anton. Genuens. *in Practic. Eccles. quaest.* 780. *num.* 4. Antonell. *in prox. lib.* 5. *cap.* 2. *num.* 3. *et seq.* Reiffenstuel *loco cit. num.* 157. qui testatur, supradictos Doctores cum communi, et hodie certa asserere, Judicem Ecclesiasticum in causis tam civilibus, quam criminalibus ad se pertinentibus omnino posse carceribus, et aliis poenis corporis afflictivis Laicos compellere, quin et debere hoc facere, antequam ad censuras Excommunicationis, aut Interdicti contra eos in praefatis causis procedat.

59 Et si nec etiam carceratione, aut aliis poenis corporis afflictivis aliquid efficiat, tunc potest, et debet renuentem etiam censura Excommunicationis, ad nubendum compellere : *Communis*, textu expresso in *cit. cap. Ex litteris* 10. *de sponsalibus*, ibi : « Et si non acquieverit monitis, Ecclesiasticis Censuris compellas, ut ipsam (nisi rationabilis causa obstiterit) in uxorem recipiat, et maritali affectione pertractet »; et concordat Concil. Tridentin. *session.* 25. *de reformat. capit.* 3. §. *Quod si executio.*

60 Si autem Episcopus, non adhibita carceratione, aliisque poenis corporis afflictivis, statim Censuras adhibeat pro compellendo ad contrahendum Matrimonium talem renuentem, illicite quidem, sed tamen valide, aget, et Censurae sic statim inflictae valebunt. Sic Barbosa *de offic. et potest. Episcop. allegat.* 96. *num.* 39. et ad Concil. Tridentin. *sess.* 25. *de reform. capit.* 3. *num.* 21. cum Guttierez, Campan. Escobar Mascard. Ant. Genuens. et aliis ab ipso citatis *dict. allegat.* 96. *num.* 39. Reiffenstuel *loco citat. num* 162. et alii. Et ratio est; quia Concil. Triden. *loco citat.* non annullat Censuram latam contra modum ibi praescriptum, sed tantum declarat illicitam, cum non imponat formam necessario observandam, sed tantum tradat instructionem, ut docent supracitati Doctores *arg. leg. A. D. Pio* §. *In vindicatione*, *ff. de re judicata*; ubi statuitur modus observandus in quavis executione facienda, hanc pariter admittere interpretationem, ut executio aliter facta non subjaceat nullitati: Sic expresse Barbosa ad Concil. Trident. *loco citat. et cit. allegat.* 96. *n.* 39. cum plurimis ibi cit.

Si tandem, adhibitis omnibus supradictis me- 61
diis, etiam Censuris, adhuc renuat cum tali nubere, non potest finaliter cogi ad nubendum, sed debet dimitti, et absolvi, praesertim si advertatur magna animorum aversio, ita ut ex tali futuro Matrimonio forent timendae perpetuae inimicitiae, jurgia, scandala, verbera, mutilationes, et alia similia gravia incommoda. Sic Rota *par.* 4. *recentior. tom.* 3 *decis.* 651. *n.* 10. *et* 11. *part.* 15. *decis.* 145. *n.* 6. ubi *n* 7. subjungit, nec posse damnari ad poenam pecuniariam, seu conventionalem; ne quis poenarum metu cogatur ad Matrimonium, in quo omnimoda libertas consensus esse debet, ut prosequitur *ibidem num.* 8. Et sic Glossa *final. in cap. Pervenit* 2. *de adulteriis*, Joannes Andreas *in cap. Ex litteris* 10. *de Sponsalibus n.* 12. *et ibi* Ancharanus *n.* 5. Covarruvias *de Sponsalibus part.* 1. *cap.* 4. *n.* 3. *et seq.* Guttierez *de jurament. part.* 1. *cap.* 51. *num.* 4. Sanchez *lib.* 1. *de Sponsalibus disp.* 29. *n.* 7. *et* 8. Gobat *tom.* 1. *tract.* 10. *n.* 127. *et seq.* cum aliis ibi citatis, Sporer *loco cit. n.* 421. cum aliis ibi allegatis, Reiffenstuel *loco cit. n.* 163. et ipso teste, *Communis aliorum*, *arg. capit. Requisivit* 17. *de Sponsalibus*, ubi Lucius III. Papa sic expresse respondet : « Requisivit a Nobis tua Fraternitas, qua Censura mulier compelli debeat, quae juris jurandi religione neglecta, nubere renuit ei, cui se nupturam interposito juramento firmavit? Ad quod breviter respondemus, quod cum libera debeant esse Matrimonia, monenda est potius, quam cogenda, cum coactiones difficiles soleant exitus frequenter habere »; quod intelligi debet de finali, et nimia coactione, juxta dicta supra, *et cit. cap Ex litteris* 10. *de Sponsalibus*, ubi Censuris compelli jubetur renuens nubere, *Nisi rationabilis causa obstiterit.* Revera autem videtur obstare rationabilis causa non compellendi ipsum Censuris ad sic nubendum, cum Judex ex circumstantiis prudenter colligere possit praefatam animi aversionem, ex qua indubitanter oritura forent tot ingentia dicta mala, et gravia incommoda, *arg. can. Principatus* 23. *caus.* 1. *qu.* 1. ubi ex verbis S. Leonis Papae expresse dicitur: « Dif-

ficile est, ut bono peragantur exitu, quae malo sunt inchoata principio », adeoque etc.

62 Nec quid novi induxit circa id Concilium Tridentin. sed in robore reliquit dispositionem Juris Canonici *in cit. cap. Requisivit* 17. *de Sponsalibus*, de non cogendo finaliter ad nubendum talem renuentem nubere, ut habetur ex sequenti declaratione Sacr. Congregat. Concilii relata ab Ursaya *tom.* 3. *part.* 1. *decision.* 19. *num.* 216. his verbis:

« Hieracen. Praesupposito, quod Matrimonium sit factum absque Parochi praesentia, et duorum, vel trium testium, quo casu irritum declaratur a Tridentino Concilio » *sess.* 15 *de reformatione Matrimonii cap.* 1. *vers. Qui aliter;* Quaeritur.

« An dictum Matrimonium transeat in Sponsalia de futuro, ita ut cogi possit Vir per Censuras, aliaque Juris remedia ad servandam fidem Sponsae, quando maxime sequuta sit copula? »

Et an si fuerint sequutae promissiones, et datae fides de contrahendo Matrimonium per verba de futuro, possit cogi nolens contrahere, ad contrahendum per verba de praesenti cum solemnitatibus Sacri Concilii, cum jure Canonico videatur contrarium decisum *ex cap.* Requisivit, *de Sponsalibus* ».

« Die . . . . Novembris 1589. Quoad primum S. C. censuit non transire. Quoad secundum de cogendis contrahentibus ad observanda sponsalia, nihil novi induxisse Concilium Trident. A. Card. Caraffa » *lib.* 6. *decretor. fol.* 62.

Et abstinendum esse a coactione reluctantis sponsi, vel sponsae, et permittendas nuptias cum aliis, seu alio censuit *Sacr. Congregat. Concil. in Senogallien. Sponsalium* 1. *Septemb.* 1714. *in Majoricen. Sponsalium* 24. *Aprilis* 1724., in *Medialanen. Salernitanen. Sponsalium* 13. *Julii* 1725. *in Neapolitana* 17. *April.* 1728. *et in Gallipolitana Sponsalium* 28. Februarii 1773. apud Thesaurum Resolution. Sacrae Congreg. Concilii *in dict. Gallipolitana tom.* 6. Nec etiam cogenda sunt effectuari sponsalia inter consanguineos, seu affines inita sub conditione Apostolicae dispensationis obtinendae; ipsa enim declarata fuerunt irrita, et invalida a Sacra Congregatione Concilii *in Brugnaten. Sponsalium* 26. *Januar.* 1709. *et in Januen. Sponsalium* 12. *Decembr.* 1733, apud dict. *Thesaurum tom.* 6.

63 Unde recusantem Matrimonium contrahere post sponsalia, posse quidem moneri, et juxta Sacrorum Canonum praescripta compelli comminatione Censurarum, non autem posse praecise cogi, propugnat Rota *part.* 4. *recentior. tom.* 3. *dec.* 656. *n.* 10. *et* 11. *part.* 16. *dec.* 142. *n.* 6. et potissimum ubi adsit aliqua justa causa resiliendi a sponsalibus: quo casu Judex potest quidem monere, ut ad effectuationem Matrimonii deveniat, non autem potest cogere, neque per Censuras, et praesertim si timeatur, quod Censurae sperni possint; vel quod per Matrimonium coacte initum gravius malum oriri possit. Rota *part.* 10. *rec. decis.* 19. *n.* 3. *et* 44. *part.* 14. *decis.* 185. *n.* 5. In tali enim casu potest Judex omnino abstinere a Censuris, si prudenter praevideat, quod illae nihil efficient, ut praevidere potest, si animi aversio nimia dignoscatur. Sic Covarruv. *de sponsalibus part.* 1. *cap.* 4. §. 1. *n.* 5. Sanchez *loco cit. n.* 4. *et* 7. cum pluribus aliis ibi allegatis, Reiffenstuel *loco cit. n.* 164. Gobat *loco cit. nu.* 128. et plures alii. 64

Et in casu, quo talis renuens Matrimonium effectuare, fuerit ob id excommunicatus, tunc Judex Ecclesiasticus non solum sponsum petentem absolutionem absolvere potest, postquam diu stetit excommunicatione innodatus, sed eumdem etiam non petentem absolvere tenetur: In simili enim casu aequo pia, ac laudabilis praxis Ecclesiae, est talem excommunicatum etiam non petentem, immo invitum absolvere, « Sponsoque primaevam libertatem restituere », juxta praecisa verba Rotae, et ad terminos Auctoritatum allegatarum *in Comen. Sponsalium* 10. *Junii* 1705. §. *Concurrente, coram Molin.* Sic refert, et tenet expresse Ursaya *tom.* 2. *part.* 1. *discept.* 21. *n.* 244. *et tom.* 3. *part.* 1. *discept.* 19. *n.* 252. et sic tenet cum pluribus aliis Gobat *loco cit. num.* 128. *et* 129. * De hoc tamen vide distinctionem allatam infra *novae additiones ex aliena manu*, quae omnino necessaria est *. 65

Tempus autem, quod decurrere debet, antequam talis renuens excommunicatus absolvatur, regulariter solet esse illud unius anni, ne postea efficiatur de haeresi suspectus, juxta disposita in Concil. Tridentin. *sess.* 23. *cap.* 3. cum concordant. apud Menoch. *de Arbitrar. cas.* 416. *num.* 55. Verum tamen est, quod ex particularibus facti circumstantiis Rota *in decis.* 242. *num.* 13. *coram Duran.* censuit esse 16. mensium, et *in Majoricen. Censurarum* 15. *Januarii* 1515. §. *Langum, coram Card. Scotta*, censuit esse spatium 17. mensium. Sic Ursaya *tom.* 3. *part.* 1. *citat. discep.* 19. *numero* 254. 66

Nec in tali casu poterit licite sponsa adhuc urgere negationem talis absolutionis a censura, ut recte docet Gobat *loco cit. num.* 120. ubi insuper dicit cum Perez *disp.* 11. *sect.* 1. *num.* 4. quod quando est clarum periculum supradictarum gravium malorum emergens ex horrore, quem sponsus habet adversus sponsam, tunc sponsalium etiam juratorum obligatio hoc ipso cesset, *arg. cit. cap. Ex litteris* 40. *de sponsalibus*, ibi: *Nisi rationabilis causa obstiterit, et cit. cap. Requisivit* 17. *eod.* ibi: « Cum libera debeant esse Matrimonia, monenda est potius, quam cogenda, cum coactiones difficiles soleant exitus frequenter habere ». 67

Quamvis autem dicta sponsa non possit in tali casu licite adhuc negationem talis absolutionis urgere, potest tamen licite Jure exigere compensationem omnium damnorum emergentium ex hac dissolutione, ut tradunt communiter Doctores, 68

et expresse Rota in *Majoricen*, *Censurarum* 15. *Januarii* 1715. §. *final. coram Card. Scotta*, ubi eo tempore, quo demandavit absolutionem sponsi renuentis effectuare sponsalia, adjecit modum, qui fuit refectionis omnium expensarum, tam judicialium, quam extrajudicialium in causa fact. cum reservatione jurium respectu mulieris in congruo Judicio petendi dotem, quatenus illa de jure deberetur eidem mulieri.

69 An autem pars innocens, etiamsi nullum damnum patiatur, possit ab altera parte sine legitima causa a sponsalibus recedente, exigere poenam conventam; seu an sit licitum, et validum in sponsalibus apponere poenam solvendam ab illo, qui ab eis injusto resilit? Variant Doctores. Negant enim id fieri posse S. Thomas *in* 4. *dist*. 27. *qu*. 2. *art*. 3. *ad* 4. sic expresse dicens: « Quandoque autem apponitur conditio pecuniae per modum poenae, et tunc, quia Matrimonia debent esse libera, talis conditio non stat, nec potest exigi poena illa ab eo, qui non vult Matrimonium complere »: Rota *part*. 15. *recent. dec*. 142. *n*. 7, *et* 8. S. Antoninus 3. *part. summ. Theol. tit*. 1. *cap*. 18. Tamburin. *lib*. 8. *de Matrimon. tract*. 3. §. 3. Tannerus *tom*. 4. *disp*. 8. *qu*. 1. *n*. 44. Dicast. *disp*. 1. *dub*. 26. *n*. 36. Beja *part*. 1. *cas*. 1. Onnate *de contractibus disput*. 34. *n*. 15. Tancredus *lib*. 1. *dist*. 30. *n*. 1. Kugler *part*. 1. *n*. 42. Aversa *qu*. 8. *sect*. 9. Sanchez *lib*. 1. *disp*. 30. *n*. 2. asserens sic omnes sentire secum, Pontas verb. *Sponsalia n*. 56. asserens similes poenales conventiones, aut pactiones numquam tenere, nec in foro interiori, nec in exteriori, quamvis essent juramento firmatae, cum non liceat Jusjurandum servare praestitum ob rem Legibus Ecclesiasticis vetitam, nec efficiendam sine peccato saltem veniali, quod et tenet Sanchez, et Aversa *loco citato* cum multis aliis. Et quidem stando in rigore juris tum Civilis, tum Canonici, videtur haec sententia tenenda. Etenim in Jure civili. *l. Titia* 134. *ff. de verborum obligationibus*, sic expresse habetur: « Respondit ex stipulatione, quae proponeretur, cum non secundum bonos mores interposita sit, agenti exceptionem doli mali obstaturam, quia inhonestum visum est vinculo poenae Matrimonia obstringi, sive futura, sive jam contracta »: et *in l. Mulier* 5. *Cod. de sponsalibus in fine*, ita expresse statuitur: « Extra definitionem hujus Legis. si cautio poenam stipulationis continens fuerit interposita, ex utraque parte nullas vires habebit, cum in contrahendis nuptiis libera potestas esse debeat »; et *in l. Libera* 2. *Cod. de inutilibus stipulationibus*, sic reperitur praecise sancitum: « Libera Matrimonia esse antiquitus placuit, ideoque pacta, ne liceret divertere, non valere, et stipulationes, quibus poenae irrogantur ei, qui, quaeve divortium fecisset, ratas non haberi constat »; Et in jure Canonico *cap. Gemmas* 29. *de Sponsalibus*, *et Matrimonio* sic clare disponitur: « Cum itaque libera matrimonia esse debeant, et ideo talis stipulatio propter poenae interpositionem sit merito improbanda, mandamus, quatenus si ita est, eumdem B. ut ab extorsione praedictae poenae desistat, Ecclesiastica censura compellas ».

Nihilominus probabilius id fieri posse, nempe licite, et valide apponi posse in sponsalibus poenam solvendam ab eo, qui ab illis injuste recesserit, et talem conventam poenam obligare affirmant Gothofr. *in cit. l. Titia* 134. *ff. de verb. obligat. vers. Quin inhonestum*, Barb. *in citat. cap. Gemmas* 29, *de sponsal. n*. 89. Engel *lib*. 4. *Decret. tit*. 1. §. 2. *n*. 7. Reiffenstuel *ibid. a n*. 187. Layman *lib*. 5. *tract*. 10. *part*. 2. *cap*. 1. *n*. 9. Henno *tom*. 2. *tract. de Matrimon. disp*. 1. *quaest*. 9. *conclus*. 2. Bosco *in Theol. Sacramental. disp*. 11. *de Matriman. sect*. 1. *conclus*. 11. Basilius Pontius *de Matrimon. lib*. 12. *cap*. 19. *n*. 8. Coninch *disp*. 22. *dub*. 5. Diana *part*. 3. *tract*. 4. *resolut*. 211. Suarez *tom*. 2. *de Relig. lib*. 2. *de juram. cap*. 23. *n*. 5. Vasquez *Opuscul. de testament. c*. 3. *n*. 28. Castropal. *de Sponsalibus disp*. 1. *punct*. 9. *n*. 3. Gobat *tract*. 10. *cas*. 4. *a n*, 172. Perez *de Matrimon. disp*. 7. *sect*. 1. *n*. 6. Delbene *capit*. 8. *disp*. 19. *sect*. 4. Haunold. *de justitia tom*. 1. *tract*. 4. *a n*. 362. Molina, Lessius, La Croix *lib*. 6. *part*. 3. *n*. 148. cum pluribus aliis ibi citatis, et valde probabile censet Pirhing *lib*. 4. *tit. sect*. 1. *n*. 23. *vers. Extendunt*, et plures alii. 70

Et ratio est, quia tales poenales conventiones, nec sunt contra Jus naturale, nec contra Jus positivum, adeoque validae sunt, et licitae. Quod non sint contra jus naturale concedunt omnes, etiam ipsimet adversarii, cum ipsemet Deus injuste resilienti apponat poenam damnationis aeternae, ut patet *supra n*. 48. et Ecclesia poenam pecuniariam, carceris, et excommunicationis, ut patet *supra n*. 56. *et* 57. quod non facerent, si appositio poenae solvendae ab injuste resiliente esset contra Jus naturale. 71

Quod autem tales conventiones poenales non sint contra Jus positivum, tum Civile, tum Canonicum, clare patet, quia in tantum in allatis juribus reprobantur tales poenales conventiones, in quantum per ipsas laederetur libertas ad matrimonium requisita, prout fatentur etiam ipsimet adversarii, eo quod hanc rationem allegent omnia *supra citata jura*. Atqui tales conventiones poenales non laedunt libertatem ad matrimonium requisitam, ergo etc, Probatur minor: libertas ad matrimonium requisita non tollitur per graviores poenas, nempe per poenas corporis afflictivas, per carceres, per excommunicationem, per poenam damnationis aeternae, sub quibus a Deo, et Ecclesia compelluntur sponsi ad non resiliendum injuste, et sine legitima causa a promisso matrimonio; ergo neque libertas requisita ad matrimonium tollitur per dictam poenam conventionalem omnibus supradictis longe minorem, *arg. l*, 22, 72

ff. de adult. Quod autem poena aeterna gravior, et major sit poena temporali de se patet, ut quod corporalis gravior, et major sit pecuniaria, clare constat, *arg. leg. In servorum §. fin. de poenis* et quod excommunicatio sit gravior, et major poena, quae in Ecclesia dari possit, habetur expresse *in can. Corripiantur* 17. *caus.* 24. *qu.* 3. ibi: *Qua poena in Ecclesia nulla major est.*

73 Tum quia posset negari suppositum, quod per dictam conventionem poenalem tollatur libertas, cum, contractis rite sponsalibus, nulla pars libertatem amplius habeat resiliendi injuste, et sine legitima causa a dictis sponsalibus, *arg. cap. Ex litteris* 10. *de sponsalibus*, ibi: « Si non acquieverit monitis, Ecclesiasticis censuris compellas, ut ipsam (nisi rationabilis causa obstiterit) in uxorem recipiat ». Quia, ut omnes etiam ipsimet adversarii concedunt, sponsalia rite contracta obligant sub mortali, adeoque sub poena aeterna ad promissum matrimonium effectuandum, sicque libertatem adimunt sponsis injuste, et sine legitima causa resiliendi, eisque necessitatem moralem effectuandi dictum promissum matrimonium imponunt, et consequenter libertas moralis non datur ad resiliendum sine causa. Quod enim est inhonestum, hoc secundum leges est impossibile, quia de jure illud tantum possibile, et fieri posse censetur, quod licite fieri potest; *can. Fraternitatis* 15. *caus.* 22. *q.* 2. juncta Glossa *ibid. verb. Quod potest:* Hinc allegata Jura ab adversariis prohibent quidem poenales conventiones tollentes libertatem ad resiliendum juste, et cum legitima causa, quod et nos ultro concedimus. At non prohibent poenales conventiones ad non resiliendum injuste, et sine legitima causa, cum ad injuste resiliendum, contractis rite sponsalibus, moralem libertatem nulla pars amplius habeat: Sicque talia jura permittunt fieri conventiones poenales ad non resiliendum injuste, ut sine legitima causa, quae est nostra conclusio.

74 Tum etiam quia valide, et licite apponi posse poenam, ne quis injuste a sponsalibus resiliat, dictamque poenam ab injuste resiliente posse licite exigi a parte innocente, ut debere solvi a parte rea injuste resiliente, conceditur expresse, ut statuitur *in Constitut. seu Novella* 18. Leonis Imperatoris: *ut in sponsalibus constituta poena exigatur*, vere digna, ut integra legatur; unde cum ibi habeatur tam clare, et explicite dicta dispositio, cessat penitus ratio dubitandi de jure Civili. Immo etiam de jure Canonico, quia, ubi casus, vel materia in jure canonico obscure disponitur, uti in praesenti (cum in *cit. cap. Gemmas* 29. *de sponsalibus* sermo sit de sponsalibus inter pueros ante septennium contractis per parentes, uti patet ex textu, et fatentur omnes cum Sanchez *loc. cit. n.* 3. a quibus utpote invalidis non licet argumentari ad sponsalia ab adultis valide contracta); in jure autem civili habetur de tali casu, vel materia, clara dispositio (uti in praesenti, cum citata Constitutio, seu novella 18. Leonis Imperatoris contineat ad rem clarissimam, et expressissimam dispositionem), etiam in foro Canonico causa decidi debet juxta jus civile, *arg. cap. Intelleximus* 1. *de novi operis nunciatione*, ubi Summus Pontifex Lucius III. sic expresse pronunciat: « Sicut Leges non dedignantur Sacros Canones imitari, ita et Sacrorum statuta Canonum, Principum Constitutionibus adjuvantur ». Ubi Glossa verb. *Adjuvantur* notabiliter infert: « Et ita in causa Ecclesiastica leges possumus allegare, ut etiamsi Canones deficiant, possit judicari secundum leges », et Abbas *ibidem n.* 3. merito concludit, quod « causa Ecclesiae debet decidi per Jus civile in defectum canonum, omnes enim leges Principum non contradicentes canonibus sunt approbatae per Ecclesiam, ut patet hic ». * Confer Antoine de matrimonio cap. 1. quaest. v. n. 9. et addit. ad Cuniliati tract. xiv. de Sacram. in particul. cap. vii. §. 1. num. ix. *.

An, ut quando resilientes a sponsalibus amittant arrhas. Vide verb. *Arrha*. *. Olim renuente sponso, Arrha cedebat lucro sponsae; l. 3. *Cod. de spons.* sed si mulier renuebat, cogebatur restituere arrham cum quadrupli poena. *L. un. Cod. Theod. si nupt. ex rescript. pet.* l. 6. *Cod. eod. de sponsal.* l. *unic. Cod. eod.* si recte prov. spons. et cum pater sponsae arrhas suscipiebat, eidem poenae se obligabat l. 6. *Cod. eod. de spons.* Ex posterioribus vero Constitutionibus, justis concurrentibus causis renuendi, arrham tenetur sponsa restituere *l.* 5. §. 1. *Cod. de spons.* l. 16. *Cod. de Episc. aud. l.* 56. *Cod. de Episc. et cler.* * 75

Sponsalia rite contracta variis justis de causis dissolvi possunt. Primo sponsalia puberum, etiam jurata, valide, et licite dissolvi possunt mutuo consensu: *Communis*, per text. *in cap. Praeterea* 2. *de sponsalib.* juncto ejus Summario, in quo expresse sic habetur: « Sponsalia de futuro dissolvuntur, si Sponsi se dissolvunt, etiamsi fuerint jurata ». Et ratio est, quia ut dicitur *cap. Omnis res* 1. *de Reg. Juris in* 6. « Omnis res per quascumque causas nascitur, per easdem dissolvitur », et concordat *lex Nihil* 35. *ff. de Regul. Jur.* ibi: « Nihil tam naturale est, quam eo genere quidquam dissolvi, quo colligatum est », cum similibus. 76

Secundo, dissolvi possunt Sponsalia per recessum unius a sponsalibus; Recedente enim una parte a sponsalibus, sive juste, sive injuste, etiam altera pars recedere potest: *Communis*; Et quidem si una pars juste recedat, jam hoc ipso solvit sponsalia, et altera pars libera manet; si autem injuste recedat, procedit illud vulgatum: *Frangenti fidem, fides frangatur eidem*, *arg. l. Qui fidem* 16. *de transactionib. et cap. Frustra* 75. *de Regul. Juris in* 6. ibi: « Frustra sibi fidem quis postulat ab eo servari, qui fidem a se praestitam servare recusat ». 77

Quando tamen una pars injuste recedit, non 78

tenetur altera pars recedere, sed potest injuste recedentem tenere sibi obligatum, ita ut hic teneatur eidem volenti adhuc nubere: *Communis.* Et ratio est, quia peccata suos debent tenere auctores, *l. Sancimus* 22. *Cod. de poenis, cap. Quaesivit* 2. *de his, quae fiunt a majori parte capituli;* Et rem, quae culpa caret, in damnum vocari non convenit: *cap. Cognoscentes* 2. *de Constit.* Nec debet aliquis alterius odio praegravari, *cap. Non debet* 22. *de Regul. Jur. in* 6. *l. Non debet* 74. *ff. de Regul. Jur.* Et nemo ex suo delicto meliorem suam conditionem facere potest, *l. Non fraudatur* 134. §. 1. *ff. de Reg. Jur. Ne videatur de sua malitia commodum reportare, cap. Intelleximus* 7. *de Judiciis.*

79 Tertio, dissolvuntur sponsalia, si unus sponsorum sine licentia alterius longius discedit animo non redeundi, seu sine spe brevi redeundi, tunc enim altera pars ad alia vota transire libere potest: *Communis*, textu expresso *in cap. De illis* 5. *de sponsalibus*, ibi: « De illis autem, qui, praestito juramento, promittunt, se aliquas mulieres ducturos, et postea eis incognitis, dimittunt terram, se ad partes alias transferentes, hoc tibi volumus innotescere, quod liberum erit mulieribus ipsis, si non amplius in facto est processum, ad alia se vota transferre »; juncto ejus summario sic dicente: « Si sponsus de futuro ante copulam ad remota se transfert, sponsa libere cum alio contrahit ».

80 Nec obstant leges civiles, *ut l. Si is qui* 2. *Cod. de sponsalibus*, ubi statuitur, sponsum absentem intra eamdem provinciam biennio esse expectandum, *l. Liberum est* 2. *Cod. de repudiis*, ubi sancitur esse triennio expectandum, si extra Provinciam absit, *l. Saepe juste* 17. *ff. de Sponsalibus*, ubi decernitur triennio, quadriennio, et ulterius esse expectandum, si unus ex sponsis ob aliquam causam necessariam absit. Non obstant, inquam, quia praefatae leges correctae fuerunt a jure canonico *cit. cap. De illis* 5. *de sponsalibus*; cui juri canonico absolute standum esse in utroque foro, quando sponsus alio se confert ex voluntaria, justa quidem, sed non necessaria causa, docent Henriquez, Rodriquez, aliisque citatis, Sanchez *lib.* 1. *de Matrimon. disp.* 54. *num.* 5. Tamburin *loc. cit. c.* 1. *num.* 9. apud Sporer *loc. cit.* num. 244. et minime attendendas esse praedictas leges in nostro casu, quando scilicet unus sponsorum sine licentia alterius longius discedit animo non redeundi, seu sine spe brevi redeundi, docet cum

81 aliis Reiffenstuel *loc. cit. num.* 215. Quamvis tamen plures Doctores, ut Silvester, Canisius, Layman *loc. cit. num.* 14. Glossa, et alii apud ipsos dicant, praedictas leges non esse a jure canonico correctas in casu, quo sponsus ex causa necessaria, seu voluntaria, justa tamen, et utili, v. g. ob bellum justum, ob studia, ob negotiationem, et hujusmodi, diutius abest, deinceps reversurus, et in similibus casibus sponsam debere expectare saltem tantum temporis, quantum constituet judex ecclesiasticus illud moderando ad breviorem terminum, et significando sponso, intra quem teneatur redire, alioquin sponsam liberam fore; Quae opinio est probabilissima, et mihi videtur in praxi sequenda, cum sic concilietur jus Civile cum Canonico, nec sit contra nostram conclusionem *sub num.* 75. nam ipsa loquitur de casu, quo unus sponsorum sine licentia alterius longius discedit animo non redeundi, seu sine spe brevi redeundi; Hinc in casu, quo deinceps reversurus absit ob aliquam supradictam necessariam, seu voluntariam, justam tamen, et utilem causam; tunc sponsa revera expectare debere aliquanto tempore judicis arbitrio, consideratis occurrentibus circumstantiis significando interim sponso intra quod tempus redire teneatur, alioquin ipsam sponsam liberam fore, ut jam dictum est; Et sic in praxi observari asserit Sporer *loc. cit. num.* 244. Et si si Sponsus sit in loco propinquo, quod requiri, et admoneri debeat, ut intra certum tempus nubat, docet Sanchez *loc. cit. num* 11. Reiffenstuel *loc. cit. num.* 215. et alii passim.

Quarto, sponsalia dissolvuntur per dilationem nimiam matrimonii ultra tempus, vel terminum praefixum ad finiendam obligationem; Qui enim differt inire matrimonium ultra tempus, vel terminum in sponsalibus sic praefixum, censetur a sponsalibus resilire, sic, ut altera pars etiam juste resilire, et ad alia vota se transferre possit: *Communis* per text. *in cap. Sicut* 22. *de sponsalibus*, *et leg. Fidejussor* 29. §. *final. ff. mandati*; Et ratio clara est, quia, ut habetur *in cap. Contractus* 85. *de Regulis Juris in* 6. *Contractus ex conventione legem accipere dignoscuntur*, et concordat *l. Contractus* 23. *ff. de Regul. Juris.* 82

Si autem dilatio fiat ultra tempus, vel terminum praefixum, non ad definiendam, sed tantum ad differendam, seu ad exequendam obligationem contrahendi matrimonium, ita ut usque ad illud tempus verb. grat. usque ad Pascha, nulla pars obligetur, sed solum incipiat obligatio post illud tempus, tunc nequeunt dissolvi sponsalia ex eo, quod intra illum terminum matrimonium non sit effectuatum, sed manet adhuc obligatio illud effectuandi: *Communis*, *argum. leg. Continuus* 137. §. 2. *ff. de verbor. obligat. et l. Celsus* 23. *ff. de Recept. qui arbitrium receperunt*; Et ratio est, quia cum tempus est praefixum, non ad finiendam, sed tantum ad differendam, seu exequendam obligationem contrahendi matrimonium, duplex consurgit obligatio; prima matrimonium contrahendi; secunda tali tempore contrahendi: unde licet haec secunda obligatio violetur, et ob eam violationem altera pars juste resiliat, manet tamen prior obligatio absoluta, et principalis, scilicet matrimonium contrahendi si altera pars adhuc velit. 83

Si vero nullum certum tempus praefixum sit ad matrimonium contrahendum, discurrendum est sicuti *supra num.* 63. 84

85 Quinto, sponsalia dissolvuntur per ingressum in Religionem professione sequuta: *Communissima*; per professionem enim religiosam solvitur etiam ipsum matrimonium ratum, *cap. Ex publico* 7. *de convers. conjug.* adeoque multo magis sponsalia de futuro.

86 Per solum etiam ingressum in religionem, licet professione nondum sequuta, dissolvuntur sponsalia ex parte illius, qui in saeculo remanet, ita ut is a promissione sit liber, et si velit, ad alia vota se transferre possit; Sic Innocentius *in cap. Veniens, Qui Clerici, vel voventes*, et ibi Ancharan. *num.* 1 Joan. Andr. *num.* 2. Sanchez *lib.* 1. *disp.* 42. *num.* 2. Layman *lib.* 5. *tract.* 10. *part.* 1. *cap.* 2. *num.* 3 Sporer *loc. cit. num.* 247. cum Soto, Navarr. Henriquez, Rodriquez, Coninch. Tamburin. et aliis ibi citatis; Reiffenstuel *loco citat. num.* 226. testans de communi aliorum contra Durandum, et alios apud Sanchez *loc. cit.* Et ratio est, quia illa pars, quae Religionem ingreditur, ipso facto significat, se mutasse voluntatem, et sponsalibus, ac juri suo renunciasse, adeoque relinquit alteram partem liberam; Tum quia per ingressum in religionem fit notabilis mutatio ex parte ingredientis; per notabilem autem mutationem ex parte unius solvuntur sponsalia, et tollitur obligatio ex parte alterius; *arg. cap. Quemadmodum* 25. *de Jurejurando*, *et cap. Per vestras* 7. *de donation. inter virum, et uxorem.*

87 Per solum autem ingressum in religionem, professione non sequuta, non dissolvuntur sponsalia ex parte ingredientis, sed manet adhuc obligatio ex parte ipsius, ita ut si remanens in saeculo velit expectare, et adhuc eum habere velit, teneatur eam ducere, si, non secuta professione, a religione egrediatur: Engel *lib.* 4. *decretal. tit.* 1. §. 3. *num.* 7. Pirhing *ibid. num.* 50. Reiffenstuel *ibid. num.* 227. Sporer *loc. cit. num.* 248. Layman *loc. citat.* et alii communiter contra Sanchez *lib.* 1. *disp.* 42. *num.* 4. dicentem etiam ex parte ingredientis dissolvi sponsalia, saltem si bona fide ingrediatur; Et ratio nostra est, quia solus ingressus in Religionem, non sequuta professione, nec ex natura sua, nec ex jure aliquo positivo solvit sponsalia, adeoque etc. Quod enim ex natura sua non solvat sponsalia, clare patet, quia novitius egredi potest e religione, et sponsalia adimplere; Quod autem ea non solvat ex jure aliquo positivo, constat ex eo, quod nullum tale jus allegari possit; nam *cap. Verum* 2. *et cap. Ex publico* 7. *de conversione conjugatorum* cum similibus non loquuntur de ingressu, sed de sola professione, adeoque talis Juris positivi dispositio facta de sola professione, non debet extendi ad simplicem ingressum sine professione, quia cum sit odiosa, utpote in praejudicium alterius vertens, restringi potius, quam extendi debet, *argum. cap. Odia* 15. *de Regul. Juris in* 6. Ibi: « Odia restringi, et favores convenit ampliari.

88 Sexto, sponsalia dissolvuntur ex parte utriusque per susceptionem Sacrorum ordinum: *Communis* Et ratio est clara, quia per susceptionem sacrorum ordinum redditur impossibilis adimpletio sponsalium, eum ordines sacri ob solemne votum castitatis ipsis annexum reddant suscipientes incapaces matrimonii contrahendi, *cap. Presbyteris* 8. *dist.* 27. *cap. Ante* 1. *cap. Sacerdotibus* 2. *dist.* 31. *cap. Omnium* 1. *cap. Multorum* 2. *cap. De illo* 4. *cap. Si quis* 7. *cap. Subdiaconis* 9. *dist.* 30. *et c. Quod votum unic. de voto, et voti redempt. in* 6. *Extravag. Joan. XXII. Antiquae concertationi unic. de voto*, *et voti redempt.* Concil. Tridentin. *sess.* 24. *Canon.* 9. adeoque etc.

Non dissolvuntur tamen sponsalia per susceptionem ordinum minorum, saltem ex parte eos suscipientis: *Communis.* Et ratio est evidens, quia per susceptionem ordinum minorum non redditur impossibilis adimpletio sponsalium, cum ordines minores non repugnent cum matrimonio, sed promoti ad ipsos possint adhuc valide, et licite nubere, adeoque sponsalia contracta tenentur, quantum est ex parte sua, adimplere: dicitur autem notanter saltem *ex parte eos suscipientis*, quia si sponsus, inscia, vel invita sponsa, suscipiat ordines minores, probabilius solvuntur sponsalia ex parte ipsius sponsae, ita ut haec alteri pro libito nubere possit, ut contra Sanchez *lib.* 1. *disp.* 47. *nu.* 1. docent Gobat *tract.* 10. *cas.* 8. *n.* 321. Tannerus *de sponsalibus disp.* 8. *tract.* 4. *qu.* 1. *n.* 53. Sporer *loc. cit. n.* 256. Reiffenstuel *loc. cit. n.* 230. et alii. Et ratio est, quia tunc Sponsus revera videtur remittere Sponsae jus suum in illam, cum ascendere ad ordines majores, et sic statum assumere incompossibilem cum matrimonio, per jura adducta *num. anteced.* Tum quia videtur tunc fieri ex parte Sponsi notabilis mutatio, ob quam communiter nolient puellae contrahere cum illo, quem scirent in clericum ordinandum, adeoque ob similem sponsi notabilem mutationem solvuntur sponsalia ex parte sponsae; *argum, cap. Quemadmodum* 25. *de Jurejurando*, *et cap. Per vestras* 7. *de donation, inter virum, et uxorem.* 89

An autem etiam per votum ingrediendi Religionem, aut suscipiendi ordines sacros, vel etiam per simplex votum castitatis dissolvantur sponsalia? Variant Doctores, et quidem quoad votum ingrediendi religionem, Layman *loc. cit. num.* 4. Gobat *loc. cit. num.* 314. at alii volunt, ipsum dissolvere sponsalia ex parte utriusque, idest tam ex parte voventis, quam non voventis, quia, dicunt ipsi, promissio matrimonii tacite involvit conditionem, seu exceptionem, *Nisi elegero statum perfectiorem.* Castropal. autem *de Sponsalibus disp.* 1. *punct.* 20. *num.* 4. Tamburinus *lib.* 2. *num.* 7. Sporer *loc. citat. num.* 252. Reiffenstuel *loc. cit. num.* 234. La Croix lib. 6. *part.* 3. *num.* 190. et plures alii probabilius docent, quod per tale votum religionis non illico dissolvantur sponsalia, sed solum suspendantur ex parte ipsius 90

voventis ; Et ratio est, quia tale votum ante professionem sequutam non constituit statum, sed relinquit potestatem adhuc implendi sponsalia : cum fieri possit, ut talis vovens religionem, nullibi suscipiatur ; vel susceptus tempore novitiatus, iterum egrediatur : in quo casu, cum cesset obligatio voti, subintrat obligatio servandi sponsalia, si altera pars in saeculo remanens adhuc sic velit, ut in simili jam dictum est *supra num.* 83. de ingrediente religionem sine praecedente voto, Nec illa tacita conditio, seu exceptio asserta ab adversariis intellecta in promissione matrimonii quidquam probat contra nostram conclusionem, quia talis conditio, seu exceptio intelligitur solum in ordine ad ipsum statum perfectiorem religionis in effectu, et sequuta professione, non autem in ordine ad solum ejus votum, vel actualem ingressum sine effectuatione professionis : Tum quia tacita illa conditio, seu exceptio inest solum votis, seu promissionibus Deo factis, non autem factis homini, alias enim posset quis cuncta promissa etiam jurata homini facta ex illa tacita conditione, seu exceptione negligere, quod falsissimum est, ut late ostendit Castropalao *tract. de juramen*. Et hoc clare ostenditur exemplo ; si quis enim vellet dare, vel vovere Deo domum, seu vineam, aliamve rem, quam alteri jam serio promisit, et ad quam alter jus jam habet, id certo non liceret, nec valeret, utpote tertio injuriosum, quamvis alias Deo, aut piae causae dare talem rem sit perfectius, quam dare homini. Aliud autem est in votis, seu promissionibus Deo factis, utpote in quibus Deus ipse solus promissarius est, qui utique remittit, vel remittere censetur votum minus perfectum, si loco ipsius perfectius praestetur, *cap. Pervenit* 3. *de Jurejurando*; Ratio autem potissima cur liceat religionem ingredi, et profiteri cum praejudicio sponsae, non est, quia religio est status perfectior, sed quia a jure sic concessum est, *arg. Extravag. Joan. XXII. Antiquae concertationi unic. de voto, et voti redemptione* ; ubi quamvis ordines sacri constituant statum perfectionem, tamen cautum habetur, quod per ordines sacros matrimonium ratum non dirimatur, uti per professionem religiosam, addita hac ratione : « Cum nec jure divino, nec per Sacros Canones reperiamus hoc statutum ».

91 Conveniunt tamen doctores omnes, quod per simile votum dissolvantur illico sponsalia ex parte non voventis, seu remanentis in saeculo, quia hoc ipso, quod quis licite vovet assumere statum repugnantem matrimonio, censetur renunciare sponsalibus, et juri sibi ex ipsis acquisito, adeoque partem alteram relinquere liberam, ut cui vult, nubat ; Licet etiam possit, si velit expectare effectuationem professionis, et ea non effectuata, compartem suam ad matrimonium urgere per dicta *supra num.* 82. *et* 83.

92 Quoad votum suscipiendi sacros ordines, ipsum solvere sponsalia ex parte utriusque tenent Sotus *de justitia lib.* 5. *q.* 1. *art.* 3. Henriquez *lib.* 11. *cap.* 14. *num.* 4. Bonacina *q.* 1. *de matrimonio p.* 5. *n.* 20. Dicastill. *disp.* 478. Gobat *loc. cit. num.* 319. et alii quicumque tenentes, quod post contracta sponsalia possint suscipi sacri ordines. Et ratio istorum est, quia sponsalibus videtur inesse haec tacita conditio, seu exceptio : *Nisi voluero ad statum perfectiorem transire*, qualis revera est status clericalis respectu status conjugalis, adeoque etc. Sanchez autem *lib.* 1. *disp.* 47. *num.* 5. Coninch. *disp.* 23 *dub.* 3. *num.* 25 Castropal. *de sponsalibus disp.* 1. *punct.* 19. Rebell. *lib.* 4. *de matrimon. quaest.* 6. *sect.* 5. Engel *lib.* 4. *decret. tit.* 1. *num.* 8. Pirhing *ibid num.* 57. Reiffenstuel *ibid. num.* 236. Perez *d.* 9. *sect.* 6. La Croix *lib.* 6. *part.* 4. *num.* 196. *et* 200. cum Palud. Krim. et aliis ibi citatis, et plurimi alii, quotquot docent, non posse licite suscipi sacros ordines post contracta valida sponsalia, probabilius docent, per votum suscipiendi sacros ordines non dirimi sponsalia ex parte sponsi voventis ; Et ratio patet per dicta *supra num.* 86. ubi enervatur etiam illa praetensa ab adversariis tacita conditio, seu exceptio imbibita sponsalibus ; tum quia hoc ipso, quod sponsus in casu non possit licite suscipere sacros ordines, nec licite, nec valide potest emittere votum illos suscipiendi, cum votum de re illicita, nec licitum, nec validum sit, *arg. cap. Quando* 18. *de Jurejur*.

Per tale autem votum solvi sponsalia ex parte 93
sponsae tenent Sanchez *loc. cit. num.* 4. Reiffenstuel *loc. cit. num.* 235. et alii passim Doctores utriusque adductae sententiae ; Et ratio patet ex dictis *supra num.* 83. *et* 87. Quamvis enim tale votum sit nullum, ipse tamen sponsus, quantum est in se, revera intendit, et vult assumere statum cum matrimonio incompossibilem, adeoque censetur renunciare sponsalibus, et juri sibi ex ipsis acquisito, ita ut sponsa, cognito tali voto, possit pro libito, cui voluerit, nubere, *cap. Veniens* 5. *Qui Clerici, vel voventes* ; Vel ita nulliter voventem ad sibi nubendum per viam juris cogere.

Quo ad votum simplex perpetuae continentiae 94
idem dicendum est, ac de voto suscipiendi sacros ordines, quod videlicet non dissolvat sponsalia ex parte voventis, bene vero ex parte alterius : sic Barbosa *in cap. Veniens* 5. *Qui Clerici, vel voventes num* 2. Abbas *ibid. num.* 2. Jo. Andreas *num.* 3. et Canonistae communiter, ac omnes supracitati doctores, et alii *arg. cit. cap. Veniens* 5. *Qui Clerici, vel voventes* ; Et ratio est eadem, quae *num.* 88. *et* 89. est adducta de voto suscipiendi sacros ordines.

Septimo, dissolvuntur sponsalia per matrimo- 95
nium valide postea, licet illicite contractum cum alia persona : *Communis*, per textum *in c. Sicut* 23. *c. Si inter* 31. *de sponsalibus*, *et c. duobus modis* 1. *de sponsa duorum* ; Quamvis enim, qui jam valide contraxit sponsalia cum una persona, illicite postea contrahat matrimonium cum alia,

nihilominus tale matrimonium valet, et sponsalia solvit, etiamsi priora sponsalia fuerint juramento firmata, textu expresso *in cit. cap. Si inter*, ibi : *Sive sit juramentum interpositum, sive non*, cum similibus.

96 An autem per tale matrimonium cum alia initum dissolvantur in perpetuum priora sponsalia, ita ut, quamvis haec uxor moriatur, aut profiteatur in Religione, sponsus non amplius teneatur ducere primam sponsam, et e contra? Variant doctores, Paludanus enim, Gabriel, Henriqu. Bonac. Becanus, Filliuc. Villalob. Lessius, Laym. Sanch. *lib.* 1. *disp.* 48. apud la Croix *lib.* 6. *par.* 3. *nu.* 201. Tannerus *tom.* 2. *disp.* 8. *q.* 1. *dub.* 4. *num.* 56. *et* 57. Dicastill. *disp.* 1. *dub.* 37. Pirhing *lib.* 4. *decretal. tit.* 1. *num.* 59. Reiffenstuel *ibid. num.* 243. et alii affirmativam sententiam tuentur, et dicunt id satis colligi ex *cit. cap. Si inter* 31. *de sponsalibus, cap. Duobus modis* 1. *de sponsa duorum, et can. ult. caus.* 27. *quaest.* 2. ex quibus constat, quod sponsalia per matrimonium cum alia contractum solvuntur, adeoque omnino extinguuntur, et non tantum suspenduntur; Obligatio autem semel extincta non amplius reviviscit; *can. Quaeris* 129. *dist.* 4. *de consecrat. l. Qui res* 98. §. 8. *de solutionibus*, ibi : « In perpetuum enim sublata obligatio restitui non potest »; Tum quia superveniens fortior, et major obligatio matrimonii videtur extinxisse totaliter debiliorem, et minorem obligationem priorum sponsalium, sicuti votum strictioris religionis extinguitur per professionem secutam in religione laxiore, textu expresso *in cap. Qui post votum* 5. *de Regularibus in* 6.

97 Negativam autem, nempe non penitus per dictum matrimonium extinctam esse obligationem priorum sponsalium quoad sponsum, qui primam fidem violavit, sed solum suspensam fuisse, ita ut remanente libero, teneatur priora sponsalia adimplere ducendo primam sponsam, si ipsa velit, defendunt probabilius Adrian. Ledesm. Hurtad. Vega, Pontius, Aversa, Mastrius, Castropal Krimer, Kugler, et alii citati, et sequuti a la Croix *loc. cit. num.* 201. Coninch *disp.* 23. *dub.* 4. cum pluribus ibi allegatis, Henriqu *disp.* 4. *num.* 42. Tambur. *cap.* 5. §. 5. *num.* 3. Silvius *in supplem. S. Thomae q.* 43. *art.* 3. Pontas verb. *Sponsalia cas.* 18. Sporer *loc. cit. de sponsalibus num.* 263. et alii plures, *arg. cap. Quidem* 3. *de conversione Conjugatorum*, ubi statuitur, quod qui invita uxore professionem in religione emisit, et ob id postea de jure uxori restituitur, si talis uxor praemoriatur, non possit aliam uxorem ducere, sed teneatur votum continentiae observare, cum vivente uxore fuerit quidem tale votum ex parte suspensum, sed non totaliter extinctum. Et ratio est, quia licet verum sit secundum allegata jura ab adversariis, quod obligatio semel extincta non amplius reviviscat, tamen ex nullo jure constat, obligationem illam priorum sponsalium omnino extinctam esse, cum *cit. c. Sicut* 22. *c. Si inter* 31. *de sponsalib. c. duobus modis* 1. *de sponsa duorum, et c. ult. caus.* 27. *q.* 2. ut legenti patet, non definiat, an talis obligatio omnino extinguatur, vel solum interea suspendatur.

Nec valet paritas adducta de voto strictioris 98
religionis extincto penitus per professionem secutam in religione laxiore, quia in tantum id evenit, quia professio est vinculum, et impedimentum ex se perpetuum, quod sola morte tollitur. Vinculum autem, seu impedimentum matrimonii non est perpetuum, sed tantum durans ad vitam conjugis, nec aliter potens dissolvere priora sponsalia, quam quatenus cum illis erat incompatibile, qua proinde incompatibilitate sublata per mortem conjugis, omnino reviviscet prius vinculum, et obligatio : sicuti si quis post votum simplex castitatis emissum, matrimonium contraxit, post mortem conjugis statim votum integre reviviscit, cum tale votum pro tempore, quo duravit illud matrimonium, fuerit quidem suspensum, at non omnino extinctum. Tum quia non potest dici, quod sponsus per tale matrimonium illicite cum alia contractum post priora valida sponsalia, sit constitutus in meliori conditione, quam antea; quia, ut expresse dicitur *in l. Non fraudantur* 134. §. 1. *ff. de Regul. Jur. Nemo ex suo delicto meliorem suam conditionem facere potest. Ne*, ut habetur expresse in *c. Intelleximus* 7. *de Judiciis; Ne videatur de sua malitia commodum reportare*; adeoque sicuti ante tale illicitum matrimonium stricte obligatus erat dictis prioribus sponsalibus, ita etiam post solutum tale matrimonium per mortem conjugis, iisdem ligatur, teneturque ducere primam sponsam, si ipsa velit, cum illa per tale matrimonium remanserit penitus libera a dictis sponsalibus, ut omnes concedunt : Nam rem, quae culpa caret, in damnum vocari non convenit, textu expresso *in cap. Cognoscentes* 2. *de Constitutionibus*, *et peccata suos debent tenere auctores*, l. *Sancimus* 22. *Cod. de poenis, c. Quaesivit* 2. *de his, quae fiunt a majori parte Capituli*; Nec debet aliquis alterius odio praegravari textu expresso in l. *Non debet* 74. *ff. de Reg. Jur. c. Non debet* 22. *de Reg. Jur.* in 6.

Sponsalia priora legitime contracta non dissol- 99
vuntur per alia sponsalia posteriora cum alia persona celebrata, etiamsi haec posteriora sint juramento firmata. Unde standum est priori sponsae, seu sponso, si ipsa, seu ipse velit: *Communis*, *arg. c. Sicut* 21. *de sponsalibus et c. unic. de sponsalibus in* 6. Et ratio est, quia quod uni jam promissum est, ac vi promissi Jure debetur, non potest amplius alteri promitti; et si talis promissio alteri fiat, nihil valet, quamvis Juramento firmetur, quia cum tale juramentum, utpote in praejudicium tertii, sit illicitum, nullimode obligat, textu expresso in *c. Non est obligatorium* 18. *de Reg. Jur.* in 6. Ibi : « Non est obligatorium contra bonos mores praestitum juramentum ». Cum jura-

mentum non sit institutum, ut esset vinculum inlquitatis, c. *Quanto* 38. *de Jurejurando*, ibi: « Cum juramentum, non ut esset iniquitatis vinculum fuerit institutum ». Et concordat *can. In malis* 5. *caus.* 22. *q.* 4. ibi: « In malis promissis rescinde fidem . . . . . impia est enim promissio, quae scelera impletur ».

100 Priora sponsalia legitime contracta non dissolvuntur per alia sponsalia posteriora, etiamsi posterioribus sponsalibus accesserit copula, si secunda sponsa conscia fuerit priorum sponsalium: *Communis*. Et ratio est, quia cum ipsa secunda sponsa conscia fuerit priorum sponsalium, fit eo ipso particeps delicti iniquae promissionis, adeoque contra Jus prioris sponsae nihil praetendere potest, quia nemo ex delicto suo meliorem suam conditionem facere potest, ut expresse dicitur *in l. Non fraudantur* 134. §. *de Reg. Jur. Ne*, ut dicitur *in c. Intelleximus* 7. *de Judiciis*, *Ne videatur de sua malitia commodum reportare.*

101 Immo priora sponsalia legitime contracta non dissolvuntur per alia sponsalia posteriora, etiam si posterioribus sponsalibus accesserit copula, et pars illa, cum qua posteriora sponsalia fuerunt contracta, ignara fuerit priorum sponsalium, et consequenter fuerit decepta, unde adhuc subsistunt sponsalia priora, et nulla sunt posteriora; *arg. l. Non dubium* 5. *vers. Sed et si*, *Cod. de Legibus*, *et c. Illud* 8. *de Jurepatron.* sic Sanch. *l.* 1. *de sponsal. disp.* 49. *num.* 5. Guttier. *de Matrim. c.* 27. *num.* 7. *in fine*, Henriq. *lib.* 11. *de Matrim. cap.* 13. *num.* 3. Reiffenst. *loco cit. num.* 7. et alii contra alios: Et ratio nostra est, quia per injuriam posteriori illatam non debet, nec potest auferri Jus suum priori, cum rem, quae culpa caret, in damnum vocari non debeat, *cap. Cognoscentes* 2. *de Constitutionibus*. Nec debeat aliquis alterius odio praegravari, *leg. Non debet* 74. *ff. de Regulis Juris*, *cap. Non debet* 22. *de Regulis Juris in* 6. Tum quia maxima sic aperitur via dolis, et fraudibus, cum quivis ad se liberandum a propria sponsa, et cum alia conjungendum, posset quoties vellet, alteri spondere, et cum ipsa copulam habere, non sine ingenti animarum periculo, et gravi Reipublicae detrimento, contra omnia Jura clamantia, quod non debeat aperiri via malitiis, et fraus, et dolus nemini debeant patrocinium impertiri; *l. cum hi ff. de transactionib. l. Legatarius*, *Cod. de Legatis*, *cap. ex litteris* 2. *de dolo*, *et contumac. c. Sedes* 15. c. *Ex tenore* 16. *de Rescriptis*, *et c. Tuae* 12. *de Clericis non resid.* cum similibus. (*)

(*) Si quis, vel quae cum duabus, vel duobus Sponsalia de futuro contrahit, nec copulam habuit cum secunda sponsa, irrita, et nulla sunt Sponsalia posteriora, etiamsi juramento sint firmata; consequenter adhaerere tenetur priori sponsae, si haec velit: Sanchez *de Matrim lib.* 1. *de Sponsal. Disput.* 50 eoque teste, unanimis, et certa aliorum. Ratio est; quia quod uni jam promissum est, eo vi promissi jure debetur, alteri promitti amplius non potest.

Nec obstat, quod secunda sponsalia quis firmet juramento; quia cum tale juramentum sit in praejudicium tertii, illicitum, et vinculum iniquitatis est, ac propterea obligatoriam non censetur. Reiffenstuel *ad tit. de Spons. duor. num.* 5.

Amplius, etsi posterioribus Sponsalibus accedat copula, aut etiam impraegnatio, nulla haec sunt, et irrita, quando pariter cum prima Sponsa copula habita fuit, aut posterior Sponsa conscia fuit sponsalium ab ipso sponso cum alia ante initorum: *Communis*, *et certa*. Ratio primae partis est; quia si cum prima quoque Sponsa copula intercessit, ejus, utpote prioris, jus est potius, et majus, Reiffenstual *ibid. n.* 6. Schmalzgrueber *ad cit. tit. de Spons. duor. n.* 43.

Ratio secundae partis est, quia, si ea pars, cum qua contracta sunt posteriora Sponsalia, conscia fuit priorum Sponsalium, jam hoc ipso particeps fuit delicti iniquae promissionis, ac nullitatis ejusdem, consequenter contra jus prioris sponsae praetendere nihil potest, Reiffenst: *l. et n. cit.*

Dubium procedit solum casu, quo prioribus sponsalibus carnale commercium non accessit, accessit autem secundis, et Sponsa haec altera Sponsalium prius initorum fuit ignara. Major *in* 4 *Dist.* 27. *q.* 5. Coninch. *Dub.* 28. *de Sacram. dub* 4. *concl. n.* 34. Rebell. *lib.* 4. *de obligat. Just. q.* 8. *sect.* 8. *n.* 56. *Pont. lib.* 12. *cap.* 14. *n.* 4. *Palao tract.* 28. *D.* 1. *part.* 22. *n.* 6. *Honor. tit. de Spons. n.* 15. existimant, eo casu Sponsalia priora utrimque solvi, et posteriora adimpleri debere. Fundantur, quia per copulam fit anticipata quaedam traditio corporis, quae cum ante Tridentinam habuerit vim inducendi matrimonium, *C. Veniens* 15. *et C. is, qui fidem* 30. *de Spons.* hodie saltem inducet Sponsalia cum posteriore; at quae cum alia persona prius inita sunt, dissolvet: *Arg. l. quotiens Cod. de rei vindic.* ex cujus dispositione, si res, quae *uni* est vendita, *alteri* postea vendatur iterum, et tradatur, licet *primo* facta sit injuria, venditio tamen secunda tenet. 2. Cum duo inter se certant, *unus* de lucro captando, *alter* de damno vitando, *huic* potius favendum est, quam *illi*: Atqui in proposito casu *secunda sponsa* certat de damno vitando, *prima* solum de lucro captando: ergo *secundae* favendum est prae prima. 3. Qui post votum Religionis, vel castitatis emissum corrupit virginem, tenetur eamdem ducere, non obstante voto prius emisso; ergo etiam in proposito casu tenebitur ducere *secundam*, si eam corruperit, non obstantibus sponsalibus cum prima. Atque haec sunt rationum momenta a cit. Scriptoribus allata ad rem, de qua sermo est. Imo Melaguzzi in *Monaal. Paroch. Tom.* 1. *part. P. colloq.* 7. *vers. Dixisti, effectus inter Sponsalium etc.* hanc sententiam omnino tenendam asserit per haec verba: (*Discip.*) « Mihi » oritur dubium, an si quis videlicet post fidem futuri ma» trimonii datam uni, copulam habeat cum alia, spe ma» trimonii, atque actuali ejusdem sponsione allecta, te» neatur primam, non vero secundam ducere in uxorem? » *Magist.* Tantum abest, ejusmodi Sponsum teneri e prima » sponsione, quinimo haec rescissa statim evadit, et secun» dam ducere debet in uxorem. Enimvero obligatio ineun» di connubium cum ista ignorante priora Sponsalia, ori» tur ex contractu oneroso, ratione videlicet usus corporis » sui permissi sub tali conditione, quod scilicet in uxorem » assumat; ubi prior sponsio est omnino libera, atque gra» tuita, uti asserit Castropal. *p.* 22. *n.* 26. *Rebell. lib.* 4. » *de oblig. just. q.* 8. *sect.* 8. *n.* 56. *et alii* ».

Maschat, quamvis opinioni Lucii nostri faveat, limitat tamen sententiam suam hoc suo modo: « Excipe locum (sic » ille), ubi Tridentinum non viget: ibi enim si copula facta » est affectu maritali, sponsalia secunda transeunt in matrimonium » *ad Tit. de Spons. duor. n.* 3.

Addit insuper *ibid.* « In illo casu, quo sponsa secunda de» florata, ignora priorum Sponsalium, pateretur damnum a» liter non reparabile, nisi per matrimonium, sponsa prior, » saltem ex charitate, teneretur remittere jus suum, ut do» cet Sanchez; sed id tamen in rigore ab Episcopo cogi non

102 Octavo, sponsalia dissolvuntur ex parte innocentis, non vero nocentis, per fornicationem, sive a sponso, sive a sponsa post sponsalia commissam. *Communis.* Et quidem quod solvantur ex parte innocentis, expresse deciditur *c. Quemodmodum* 25. *de Jurejurando*; Et quod nonsolvantur ex parte nocentis, caret omni dubio, quia ut expresse dicitur *in l. Non fraudantur* 134. §. 1. *ff. de Regulis Juris*, nemo ex delicto suo meliorem suam conditionem facere potest. *Ne*, ut habetur *in cap. Intelleximus* 7. *de Judiciis*: *Ne videatur de malitia sua commodum reportare*. Peccata enim suos debent tenere auctores; *l. Sancimus* 22. *Cod. de poenis*, *cap. Quaesivit*, 2. *de his, quae fiunt a majori parte Capituli*. Unde pars nocens compelli potest ad nuptias, si pars innocens velit, quia ut expresse dicitur *in cap. Quod ob gratiam* 61 *de Regul. Jur. in* 6. « Quod ob gratiam alicujus conceditur, non est in ejus dispendium retorquendum »; et concordat *l. Quod favore* 6. *Cod. de Legibus*; Cum rem, quae culpa caret, in damnum vocari non conveniat, *cap. cognoscentes* 2. *de Constitutionibus*. Nec debeat aliquis alterius odio praegravari; *l. Non debet* 74. *ff. de Regul. Juris*; *et cap. Non debet* 23. *de Regulis juris in* 6. et ut dictum est, peccata suos debent tenere auctores, *cit. l. Sancimus* 22. *Cod. de poenis*, *cap. Quaesivit*. 2. *de his, quae fiunt a majori parte Capituli*.

103 Sponsalia dissolvuntur ex parte innocentis, non vero nocentis, per fornicationem etiam ante sponsalia commissam, ab innocente tamen ignoratam. In jure enim paria sunt aliquid supervenire, et praecedere ignoranter; Res enim dicitur fieri, quando innotescit: *cap. Pastoralis* 4. *de exceptionibus*. Item paria sunt in jure non esse, et non apparere; *leg. Duo sunt* 30. *ff. de testamentaria Tutela*; *leg. In Lege* 77. *ff. de contrahend. emptione*; adeoque a sensu contrario paria sunt esse, et apparere; Tum quia praecedens nocentis fornicatio ante sponsalia commissa, ignorata, et post illa primum cognita ab innocente, causat notabilem mutationem ex parte ipsius nocentis, adeoque sufficit ad dissolvenda sponsalia *arg. cap. Quemadmodum* 23. *de jurejurand.* Sanchez *lib.* 1. *disp.* 63. *n.* 3. Pirhing *loco cit. num.* 62. Reiffenstuel *loco cit. num.* 256. et alii plures ibi allegati: Qui tamen id tenent solum de fornicatione sponsae, et non sponsi.

Nec obstat, quod *in cit. cap. Quemadmodum* 25 *de Jurejurando* expresse dicitur: « Si quis juraverit, se ducturum aliquam in uxorem, non potest ei fornicationem opponere praecedentem, sed subsequentem, ut illam non ducat in conjugem. » Non obstat, inquam, quia talis textus est intelligendus de fornicatione praecedente a sponso prius jam cognita, quia ex quo probavit scienter, et voluntarie mores illius, censetur cessisse juri suo, et consequenter non potest amplius illos reprobare, nisi nova superveniente causa, *arg. can. Horrendus* 17. *caus.* 32. *q.* 5. Sic Glossa *in cit. ca. Quemadmodum*, *verb. Praecedentem*, et Doctores citati. 104

Ob fornicationem sponsae, sive praecedentem, sive subsequentem sponsalia, potest sponsus ipsa sponsalia dissolvere, etiamsi sponsa fuerit vi oppressa: Sic Pirbing *l. cit. n.* 61. Reiff. *l. c. n.* 252. Sanchez *l.* 1. *disp.* 55. *n.* 7. Silvester verb. *Sponsalia quaest.* 10. *caus.* 7. Navarrus *c.* 22. *n.* 27. Layman *l. c. n.* 11. Sporer *l. c. n.* 272. La Croix *lib.* 6. *p.* 2. *n.* 161. et alii passim; *arg. cap. Raptor* 33. *caus.* 27. *quaest.* 2. et ibi Glossa verb. *Noluerit*; Et ratio est, quia etiam per talem fornicationem sponsae fit notabilis mutatio ex parte ipsius, cum reddatur notabiliter vilior, et censeatur viro infamo talem ducere, praesertim quia exponeretur periculo habendi alienam prolem pro sua. 105

Item sponsus sponsalia dissolvere potest etiam ob oscula, amplexus, aut tactus impudicos a sponsa libere, et voluntarie admissos, vel exercitos: Pirhing *loco cit. num.* 61. Reiffenstuel *loco cit. n.* 253 Sporer *loco cit. n.* 273. Layman *loco cit. n.* 11. Sanchez *loco cit. disp.* 55. *n.* 5. et alii: et ratio est, quia talis sponsa censeretur impudice vi- 106

posset; quia non apparet jus aliquod, ratione cujus cogatur aliquis cedere jure suo, ut proximus a gravi damno liberetur. In praxi Parochus, vel Episcopus suadere potest amicabilem compositionem, si haec sit possibilis ».

Verum Sanchez, ubi ob damnum secundae sponsae defloratae obventum, priora Sponsalia cedere posterioribus adstruit, id etiam tenet, nempe judicis officium sese extare in hoc casu posse. En integer locus Sanchezii. « Ex quadam tamen aequitate aliquando servanda esset prior opinio (" *quae nempe favet posterioribus sponsalibus, secuta copula* "), quando deflorata grave damnum pateretur, magnamque honoris jacturam, prior vero leviter laederetur: nam tenetur modicum illud damnum sustinere, ad vitandum proximi malum. Sic Ludov. Lopez.... ait, posse in hoc casu judicem damnare, ut secundam ducat ». *de matrim. lib.* 1. *disp.* 49. *n.* 6. Haecque Sanchesii doctrina congruentior sane, quam illa Maschatii aliorumq. esse videtur.

Doctissimus Clericatus, proposito dubio, ut supra, nec pro affirmante, nec pro negante opinione se pronunciat, dicens: « Circa quod duae sunt opiniones. Una negat, assereus per hanc copulam nihil esse derogatum obligationi priorum Sponsalium; at sponsum, non obstante carnali copula habita cum secunda, teneri ducere primam; nam non potuit derogari primae obligationi: et licet secunda patiatur damnum in fama ob copulam, resarcienda est per dotem, aut alio opportuno remedio ».

« Altera (opinio) affirmat, priora sponsalia solvi ad effectum, ut sponsus possit cum secunda carnaliter cognita matrimonium contrahere ». Et post allatas rationes, et Auctoritates a nobis heic supra adductas, nempe Pontii. Rebell. Coninch. Pal. quibus addit Leandr. Mastr. et Salmanticenses, concludit per haec verba: « Ex quorum DD. sententia deducitur, haec secunda Sponsalia cum copula producere etiam impedimentum publicae honestatis ». *De Sacram, Matrim. Decis.* 17. *n.* 25.

Ex hactenus dictis, illud concludi posse videtur, *negantem* sententiam magis fortasse juri esse consentaneam; at *affirmantem* benignae cuidam aequitati plus esse conformem, atque in praxi, pensatis circumstantiis, applicabiliorem, Editores Casinenses.

vere; unde merito sponsus eam horrere potest, cum non possit eam sine gravi nota ducere.

107 An autem si uterque sponsus fornicationem commiserit, seu similia oscula, similesque amplexus, aut tactus impudicos voluntarie admiserit, vel exercuerit, et in omnibus casibus supradictis, in quibus licet sponsalia dissolvere, liceat etiam sponsae? Variant Doctores. Affirmativam enim sententiam docent Castropal. Aversa, Krimer, Kugler citati, et secuti a la Croix *lib.* 3. *num.* 162. dicendo, quod uterque possit a sponsalibus resilire, quia uterque violat fidem, et sic uterque dat alteri jus resiliendi, cum quo ad haec pares debeant esse sponsus, et sponsa; quamobrem in corporum conjunctione vir, et mulier ad paria judicantur, ut notat Abbas *in cit. cap. Quemadmodum* §. *Illud* n. 4. Et quod in pari casu fornicationis, et similis violatae fidei neuter resilire a sponsalibus possit, tenent etiam Bonacina *qu.* 1. *punct.* 8. Paludanus *in* 4. *dist.* 27. *qu.* 1. *art.* 3. *n.* 17. Pontas verb. *Sponsalia cas.* 45. et alii, quia delictum unius compensatur per delictum alterius, *cap. Intelleximus* 6. *de adulteriis, et stupro*, ibi: « Cum . . . . paria delicta mutua compensatione tollantur »; et concordat *cap. Frustra* 75. *de Regul. Juris in* 6. ibi: « Frustra sibi fidem quis postulat ab eo servari, cui fidem a se praestitam servare recusat ». Nec refert, quod delictum sponsae censeatur gravius delicto sponsi, quia adulterium uxoris etiam censetur gravius; et tamen si tam vir, quam uxor adulteraverint, delicta mutua compensatione tolluntur, et non fit divortium, cum maritus aeque adulter ac uxor nullum potius Jus ad id habeat, *cit. cap. Intelleximus* 6. *de adulteriis, et stupro*, addita ratione; « Cum Matrimonii Jus in utroque laesum consistat, et paria delicta mutua compensatione tollantur »; juncto ejus Summario sic expresse dicente: « Conjux Conjugem de adulterio impetere non potest, si et ipse adulterium commisisse convincatur »; adeoque etc.

108 Negativam vero sententiam tenent Sanchez *loco cit. disp.* 55. *a n.* 5. *ad* 9. Layman *loco cit. n.* 5. *et* 12. Sporer *loco cit. a n.* 271. *ad* 273. Bosco *Theolog. Sacramental. part.* 6. *disp.* 11. *sect.* 2. *n.* 122. *et seq.* Coninch *disp.* 23. *dub.* 7. *a* n. 56. Reiffenstuel *loco cit. a n.* 246. *ad* 254. Pirhing *loco cit. n.* 61. *et* 62. et communior aliorum, adeo ut Layman *loco cit. n.* 12. Pirhing *loco cit. n.* 62. Sporer *loco cit. n.* 271. et alii testentur de communi. Et ratio est, quia delicta non sunt paria, sed turpior est fornicatio, et quaelibet impudicitia admissa, seu exercita a femina, quam a viro, multoque ignominiosius est sponso talem ducere, quam sponsae tali nubere, *arg. l. Et si crimine* 12. *Cod. ad Legem Juliam, de adulteriis, et stupro*, juncta Glossa *ib. litt. C.* et *l. Palam* 43. *ff. de ritu nuptiar.* Tum quia ratione fornicationis sponsae, et non sponsi sit incertum, cujus sit futura proles. Nec refert, quod ex *cit. c. Intelleximus* 6. *de adulteriis, et stupro*, vir non possit repudiare adulteram, si adulter sit, quia longe difficilius permittitur divortium, seu separatio Matrimonii quoad torum, quam dissolutio sponsalium, quae ob quamvis notabilem rerum mutationem fieri potest, ut notant citati Doctores, et alii.

Limitant tamen recte citati Doctores dictam 109
sententiam in pluribus casibus, nempe in casu, quo sponsus cum pluribus fornicationem commisisset, ita ut valde vitiosus in hoc cognosceretur; Tunc enim etiam sponsa posset sponsalia dissolvere, quia merito timere posset, ne minus se esset amaturus, aut ei fidem non servaturus.

Item in casu, quo ex unica fornicatione pro- 110
lem haberet; quia tunc censeretur adesse in sponso notabilem mutationem sufficientem ad dissolutionem sponsalium, *c. Quemadmodum* 76. *de Jurejurando*; et praesertim quia inde etiam redditur Matrimonium difficilius ob debitam alimentationem prolis, et plurimas discordias oriri solitas; unde in tali casu sponsa posset sponsalia dissolvere.

Item si oscula, et tactus, et amplexus impudi- 111
ci exerciti a sponso sint valde frequentes, ita ut ex frequentia talium actuum post sponsalia a sponso cum alia exercitorum justum concipiat sponsa horrorem: tunc enim potest sponsa sponsalia dissolvere, *arg. cap. quemadmodum* 25. *de Jurejurando*, ubi habetur, quod in sponsalibus semper continetur haec tacita conditio, « Nisi contra Regulam desponsationis venerit »; contra quam regulam desponsationis clare veniret sponsus, frequenter cum alia, seu aliis oscula, tactus, et amplexus impudicos exercens.

Nono, dissolvuntur sponsalia per notabilem mu- 112
tationem ex parte unius supervenientem post contracta sponsalia, quam si pars altera scivisset, aut praevidisset, sponsalia non contraxisset, sicque, jam contracta dissolvere potest: *Communis*, per textum *in cit. cap. Quemadmodum* 14. *de Jurejurando*, ubi ob hujusmodi mutationem ex parte unius supervenientem conceditur expresse alteri facultas dissolvendi sponsalia.

In specie in bonis animi mutationes notabiles, 113
et sufficientes ad dissolutionem sponsalium sunt sequentes. I. Si alicui ex sponsis superveniat gravis infamia ob proditorium homicidium, ob adulterium, ob furtum, aut aliud grave crimen, tunc enim pars innocens, potest a sponsalibus resilire, *Communis*, *arg. cit. cap. Quemadmodum* 25. *de Jurejurando*. II. Si sponsus cognoscatur esse valde deditus ebrietatibus, ludis, scortationibus, aut similibus gravibus vitiis. *Communis*, *arg. cit. cap. Quemadmodum*. III. Si in sponso cognoscatur notabilis morum asperitas, et saevitia. *Communis*. Saevitia enim mariti est sufficiens causa instituendi divortium matrimonii, textu expresso *in cap. Litteras* 13. in *fine*, *de restitutione spoliatorum*, ergo multo magis erit sufficiens causa dissolvendi sponsalia. IV. Si capitales graves inimicitiae, odia, et extraordinariae animorum aversiones oriantur in-

ter ipsos sponsos. *Communis, arg. cap. Praeterea* 2. *et cap. Requisivit* 17. *de sponsalibus*. V. Si graves, et capitales, inimicitiae, vel scandala ob id oriantur, seu rationabiliter timeantur inter parentes, aut consanguineos sponsorum. *Communis argum. cap. Cum in tua* 28. *de sponsalibus*, ibi:
114 *de fama, vel scandalo*. Et a sponsalibus recedi posse propter indignationem parentum expresse censuit Rota *part*. 4. *recent. tom*. 1. *dec*. 669. *n*. 3. *part*. 10. *dec*. 15. *n*. 56. *Et Sacra Congr. Conc. in Majoricen. Sponsalium* 24. *Augusti* 1713. expresse declaravit, quod in sponsalibus non est locus coactioni, accedente indignatione parentum, quae reputatur justa causa dissolutionis. Sic refert Ursaya *in Miscellaneo* 1. *Sacro, et profano littera S. n*. 217. et apud eumdem *ibid. n*. 205. *Eadem Sacra Congr. Conc. in Mediolanen. sponsalium* 13. *Julii* 1724. expresse declaravit, quod dissolvuntur sponsalia per denegationem consensus Patris ex justa causa se declarantis nolle Filium Matrimonium cum certa muliere contrahere.

115 In bonis corporis, mutationes notabiles, et sufficientes ad dissolvenda sponsalia sunt sequentes. I. Si alteruter ex sponsis incidat in gravem morbum, paralysim, lepram, morbum epylepticum, morbum gallicum, aut alium contagiosum, et incurabilem morbum: *Communis*, per text. *in cit. cap. Quemadmodum* 23. *de Jurejurando*. II. Si oculum, aut nasum, manum, pedem amittat. *Communis*, per textum *in cit. cap. Quemadmodum;* et sponsalia dissolvi per claudicationem superventam sponsae declaravit *Sacra Congr. Concil. in Spoletana sponsalium* 22. *Februar*. 1698. III. Si unius os graviter male oleat, et medice curari non possit: Rota *part*. 4. *rec. tom*. 2. *dec*. 493. *n*. 74. et *Communis Doctorum. arg. cit. cap. Quemadmodum:* Gravem enim, et incurabilem oris foetorem tolerare in tam arcta corporum conjunctione nimis onerosum esset. IV. Si superveniat praesertim sponsae notabilis deformitas; Si sponsa enim tempore sponsalium pulcherrima, evadat inde notabiliter deformis, potest sponsus a sponsalibus resilire, cum in materia Matrimonii admodum aestimetur apud homines pulchritudo mulieris. *Communis. arg. cit. c. Quemadmodum*. In sponso tamen valde magna debet esse superveniens deformitas, ut sponsa propter illam possit a sponsalibus resilire, quia in viris non ita requiritur, nec tanti aestimatur pulchritudo, sicut in mulieribus, ut recte notant Pirhing *loco cit. num*. 64. Coninch. *de Sacrament. disp*. 28. *dub*. 7. *n*. 66. et alii passim. V. Si superveniat sponsae sterilitas, aut sponso impotentia, seu inhabilitas congrediendi. *Communis*, *arg. cit. cap. Quemadmodum*. Ipsa enim est maxima notabilis superventa mutatio, cum Matrimonium sit principaliter institutum ob generationem prolis, quae sperari non potest in casu superventae sponsae sterilitatis, aut sponso impotentiae, seu inhabilitatis congrediendi.

In bonis fortunae, mutationes notabiles, et suf- 116
ficientes pro dissolvendis sponsalibus sunt sequentes. I. Si sponsa, aut parentes ejus, vel qui promiserunt, vel non possint, aut nolint dare dotem promissam. *Communis*, textu expresso *in cap. De illis* 3. *de conditionibus oppositis*. II. Si uni ex sponsis superveniat gravis bonorum jactura, et ex honesto statu ad gravem inopiam decidat, etiam sine sua culpa, v. gr. ob bella, incendia, furta, et hujusmodi. *Communis*, *arg. citat. c. Quemadmodum;* In tali enim casu intervenit gravis, et notabilis mutatio III. etiamsi ambo sponsi post sponsalia ad gravem inopiam decidant ob dictas similes causas, nempe ob bella, incendia, furta, et hujusmodi; In tali enim casu potest quaelibet pars a sponsalibus resilire, quia dum ambo ex statu honestiori ad gravem inopiam incidunt, in ambobus contingit notabilis, et talis mutatio, ut ex ipsa minus apti sint ad onera Matrimonii sustinenda. Castrop. *de sponsal. disp*. 1. *punct*. 28. *n*. 4. Spor. *loc. cit. n*. 282. Reiffenstuel *loc. cit. n*. 263. Tamburin. Bonacina, et alii magis communiter, *arg. cit. cap. Quemadmodum* 25. *de Jurejurando, et cap. Per vestras* 7. *de donationibus inter virum, et uxorem*. IV. Si uni ex sponsis comminetur exheredatio, vel ea rationabiliter timeatur, Rota *part*. 4 *rec. tom*. 1. *dec*. 669. *n*. 57. et *Communior Doctorum:* Non enim solum malum praesens, sed etiam rationabilis timor mali futuri, ac imminentis causat notabilem rerum mutationem, *arg. c. Requisivit* 17. *de sponsalibus*, et consequenter sufficit ad dissolvenda sponsalia per text. *in citato cap. Quemadmodum*.

An autem una parte remanente in suo statu, si 117
pars altera ex inopinato fiat notabiliter ditior, aut honestior, possit propterea haec ab illa resilire? Variant Doctores. Affirmativam enim sententiam tenent Hurtad. *disp*. 2. *de Matrim. dist*. 25. Amicus, Ilisung, et alii apud Gobat *loco cit. n*. 340. dicentes absolute posse tamen resilire, quia mutatio illa in ipso facto causat inaequalitatem, qualis si fuisset ab initio, ipse utique non contraxisset; Negativam autem defendunt absolute Sanch. *lib*. 1. *disp*. 59. *n*. 6. Guttier. *de Sponsalibus, et Matrimon. cap*. 38. *n*. 4. Castrop. *de Sponsalibus, disp*. 1. *punct*. 28. *n*. 5. Coninch, *disp*. 23. *dub*. 8. *n*. 29. Reiffenstuel *loco cit. n*. 262. Pirhing *loco cit. n*. 64. Busembaum, Regional. Diana, Krimer, Kugler, et alii volentes, non posse talem ob id a sponsalibus resilire, quia altera pars per hoc non est facta deterior, sed mansit qualis erat, adeoque privari non potest Jure suo. Perez vero *disp*. 9. *sect*. 22. cum distinctione procedit, dicitque, quod resilire possit, si iniens sponsalia habuit reflexionem ad aequalitatem divitiarum, vel honorum; E contra resilire non posse, si sine reflexione ad dicta contraxit propter aliam causam, quae adhuc perseveret, v. g. ob specialem formositatem, seu pulchritudinem, et hujusmodi; quae opinio satis placet, quia promissio non obli-

gat ultra intentionem promittentis, aliquidem *Actus agentium non operantur ultra voluntatem eorum, arg. l. Nam omnis* 19. *ff. de rebus creditis, si certum petatur, et de condictione, cap. Cum olim* 37. *de praebendis*, in his videlicet, quae dependent ab intentione agentium, uti sponsalia; Et praesertim quia haec ex parte convenit cum secunda negativa sententia.

118 Decimo, dissolvuntur sponsalia per superveniens impedimentum dirimens, v. g. per affinitatem contractam ex copula carnali habita post sponsalia cum consanguinea in primo, vel secundo gradu alteri sponsorum juncta. *Communis*; stante enim impedimento dirimente, nec licite, nec valide contrahi potest Matrimonium; Conc. Trid. *sess.* 24. *de ref. Matrim. c.* 4. adeoque in tali casu sponsalia non obligant.

119 Tenetur tamen qui tale impedimentum sua culpa posuit, impetrare a Papa dispensationem suis sumptibus, si pars innocens velit; *Communis, arg. l. Non fraudantur* 134. §. 1. *ff. de Reg. Juris*, ubi expresse dicitur, quod nemo ex delicto suo meliorem suam conditionem facere potest. *Ne*, ut habetur in *c. Intelleximus* 7. *de Judiciis*, « Ne videatur de malitia sua commodum reportare ». Nec pars innocens ad aliquam tenetur expensam; quia ut expresse dicitur in *c. Cognoscentes* 2. *de Constitutionibus*: « Rem, quae culpa caret, in damnum vocari non convenit »; Nec debet aliquis alterius odio praegravari; *l. Non debet* 74. *ff. de Regulis Juris, et capit. Non debet, de Regulis Juris in* 6. cum peccata suos debeant tenere Auctores, *l. Sancimus* 22. *Cod. de poenis, cap. Quaesivit* 2. *de his, quae fiunt a majore parte Capituli.*

120 Quando causa dissolvendi sponsalia est certa, per se loquendo, nulla de Jure communi requiritur auctoritas Judicis ad dissolvenda dicta sponsalia, sive publica, sive occulta. *Communis.* Nullibi enim in Jure reperitur requisita ad id judicis auctoritas.

121 Potest tamen Judicis auctoritas ad id requiri interdum per accidens, ut si sponsalia sint publica, et causa ea dissolvendi sit occulta: ratione scandali evitandi requiritur tunc Judicis interventus, ut notant communiter Doctores.

122 Et quando sponsalia sunt certa, causa autem ea dissolvendi dubia, *de Jure*, vel *de facto*, tunc necessario requiritur Judicis auctoritas pro utroque foro. *Communis;* Et ratio est, quia cum unus sit in possessione sponsalium, non potest per alium ob causam dubiam privari: *In pari* enim *causa potior est conditio possidentis*, ut expresse habetur in *cap. In pari* 65. *de Regul. Juris in* 6. et concordat *c. Quod autem* 5. *de Jurepatronatus, c. Ad aures* 6. *de praescription. l. Nemo* 126. §. 3. *ff. de Regul. Jur. et l. In pari causa* 128. *ff. eod.* ubi expresse statuitur: Quod *in pari causa possessor potior haberi debet.* Unde cum nemo Judex sit in propria causa; textu expresso in *l. Generali. unic. Cod. Ne quis in sua causa judicet, vel Jus sibi di-*

cat, necessario in dicto casu requiritur auctoritas Judicis.
Judex in causis sponsalium, et Matrimoniorum 123
est solus Ecclesiasticus: *Communis*, et *certa*, utpote definita a Conc. Trid. *sess.* 14. *Canon* 12.
ibi: « Si quis dixerit, causas Matrimoniales non spectare ad Judices Ecclesiasticos, anathema sit ».
Et quidem Jure ordinario in causis Matrimo- 124
nialibus Judex competens est solus Episcopus: *c. Accedentibus* 12. *de excessibus Praelator.* et Conc. Trid. *sess.* 24. *de ref. Matr.* c. 20. verb. *Ad haec*, ibi: « Causae Matrimoniales non Decani, Archidiaconi, aut aliorum inferiorum Judicio, sed Episcopi tantum examini, et Jurisdictioni relinquantur.
Nomine autem Episcopi hic intelligitur etiam 125
Vicarius Generalis, etiam absque speciali ad id mandato: *Communis, arg. cap. final. de Cognat. Spiritual. et cap.* 1. *de frigid. et malefic.*
Item Vicarius Capitularis sede vacante. *Com-* 126
munis; Ad ipsum enim transit ordinaria Episcopi jurisdictio, *cap. Hi qui* 11, *et cap. Cum olim* 14. *de majorit. et Obedient.* cum similibus.
Judex autem Laicus, seu Saecularis nullimode 127
potest se ingerere in causis Matrimonialibus; *Communis:* Istae enim sunt causae Ecclesiasticae, et spirituales, in quibus Judex Laicus, seu Saecularis nullimode, nec principaliter, nec incidenter cognoscere potest, *c. Decernimus* 2. *Qualiter, et quando* 17. *de Judiciis, c. Nullus Judic.* 2. *de foro compet. c. Lator.* 5. *c. Causam, quae inter* 17. *Qui filii sint legitimi*, cum similibus.
Alia ad rem; Vide verb. *Matrimonium quoad* 128
impedimenta, verb. *Matrimonium*, verb. *Sponsi*, verb. *Stuprator.*
Sponsalia Judaeorum majorem tribuunt pote- 129
statem in sponsam, quam inter Christianos, itaut corruptor alterius sponsae pro adultero habeatur, et adulterii poena puniatur: Bened. XIV. tom.
2. Const. 28. incip. *Postremo mense* §. 19. Hinc 130
est, ut Sponsus a Judaismo ad Fidem Christianam conversus, hujusmodi potestatis jure ad Baptismum offerre possit sponsam, quae sic oblata retinenda est, et probanda. Idem *ibid.*
Sponsalia apud Hebraeos inter sponsum ex una 231
et sponsae parentes, aut proximiores agnatos ex altera parte contrahuntur; vocantur autem eorum
lingua *Tenaim.* Idem *ibid.* §. 63. Sponsalia He- 132
braeorum tunc valida, et rata censentur, quum in scriptis legaliter redacta sunt, addita testium subscriptione, vel juramento coram testibus praestito inter partes conventa. Idem *ibid.* §. 65. *et* 66.
Sponsalia ita contracta non obligant mulierem 133
desponsatam ad contrahendum Matrimonium, sed si ipsa recuset, inobedientiae erga parentes tantum-
modo arguitur. Idem *ibid.* §. 64. Si tamen copu- 134
la post sponsalia sequatur, utraque pars adigitur ad contrahendum Matrimonium, non tam vigore contractus, quam in poenam commissi (reatus).
Idem *ibid.* §. 67. Sponsalia etiam valide, ut prae- 135

fertur, contracta, facile inter Hebraeos dissolvuntur auctoritate Rabbini, qui contrahentes a juramento absolvit. Idem *ibid.* §. 66.

136 Sponsus a Judaismo ad Fidem conversus, si sponsam offerat ad Baptismum, contractorum sponsalium probationes exhibere tenetur. Idem *ibid.* §.
137 69. Si probetur sponsalia juxta nationis suae mores contraxisse, sponsa ad catechumenorum domum deferri debet, ibique quamdiu oportebit, non tamen ultra quadraginta dies retineri, et pro-
138 bari. Idem *ibid.* §. 70. Si autem probationes tales exhibeat, quae juxta Christianorum dumtaxat leges valida sponsalia evincerent, tum mulier extra vicum, seu *Ghettum*, evocari, et in Ecclesia, aliove idoneo loco de amplectenda fide interrogari debet, non tamen retineri, nisi conversionis spem ostendat. Idem *ibid.* §. 69.

139 Sponsalia coram Parocho, ac duobus testibus non celebrata, valida sunt, nec potest Episcopus irritare. Idem *de Synodo Dioecesana lib.* 7. *cap.* 68. *n.* 1. et *Instit. Eccles.* 46. §. 12. ubi affert ad id plura Decreta Sacrae Congregationis Concilii. Vide *superius num.* 24. ubi jam dixi, ad valorem sponsalium non requiri praesentiam Parochi, et testium.

140 * Sponsalia inita invitis parentibus, quanquam judicari possint valida, juxta dicta *supra n.* 23. illicita sunt tamen, et detecto dissensu parentum solvi possunt, etiamsi jurata sint, quod invicte probat Archiepiscopus Rossanensis D. Muscettola in Dissertatione legenda in Tom. 1. Operum Zaulli ad statuta Faventiae. *Cit. Inst. Eccl.* 46. §. 15.

141 Si alteruter ex sponsis se ad alias partes transferat inscio altero, admonendus est Superior Ecclesiasticus, qui tempus aptum assignet absenti, ut redeat, quo elapso, si non pareat, vinculum dissolvitur. *ibid.* §. 5.

142 Sponsalia absque interna voluntate exequendi promissa, dubium est, an obligent, est tamen grave peccatum sic promittere, *ibid.* §. 16.

143 Promissio de praesenti absque praesentia Parochi, et testium, neque valet ratione matrimonii, neque sponsalium, ut ex pluribus Decretis S. Congregationis, *ibid.* §. 24.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

144 Quoad ait Auctor *n.* 55. *et plur. sequentibus*, contractis scilicet Sponsalibus, renuentem inire Matrimonium, compelli posse ad illud ineundum etiam per censuras, id non est absolute verum. Distinguere oportet Virum inter et Mulierem. Si Vir renuat, potest utique etiam per censuras compelli ad Matrimonium ineundum. Et de eo loquuntur Textus *in cap. Praeterea*, *et in cap. Ex*
145 *litteris il secondo de Spons. et Matrim.* At si renuat Mulier, moneri ea debet, non item cogi etiam per censuras ad ineundum Matrimonium, et de ipsa loquitur Textus *in cap. Requisivit de. titul. de Sponsalib.*

Ut ita conciliande mox allegates textus processit Rota, et signanter *in Majoricen. Sponsalium* 24. *Aprilis* 1846 §. 10. *et in confirmatoria* 16. *Januarii* 1747. § 56. *et sequent. cor. Eminentiss. Bussio*, *et in Constantien. Sponsalium* 26. *Junii* 1748. § 7. *cor. Emin. Elephantutio*, *et* 17. *Januarii* 1749. §. 4. *cor. bon. mem. de Vais.* 146

« Non *deest* autem (ut recte inquit Rot. in *d.* 147 *Majoricen. Sponsalium* 16. *Januarii* 1747. §. 6. *cor. Emin.* Bussio) causa, propter quam mitius in Foeminam, et acrius in Masculum animadvertatur. Naturalis oppido imbecillitas, levitasque muliebris non longe est, ut despectum censurarum facile pariat, magisque suspicari potest, ne Foemina a fide, quam coacte spopondit facilius desciscat. Ceteroquin summum est inter Virum, et Mulierem in hoc materia discrimen, ut mulier si a Sponsalibus declinet, nullum irroget praejudicium Viro, cui altera ad nubendum nunquam deficiet Foemina. Si vero a Sponso Mulier relinquatur, gravissimam ipsa nominis subit diminutionem ».

Num post censuras possit Vir praecise cogi ad 148
Matrimonium ineundum? Negat absolute Auctor
n. 60. *et duob. sequent.* At possunt esse casus, in 149
quibus cogi praecise queat Vir ad ineundum matrimonium. Talis meo judicio est, si quis Puel- 150
lam impraegnavit, et condemnatus est, ut eam,
aut ducat, aut certa summa definita dotet. Quid
si nihil in bonis habeat, ut determinatam quanti- 151
tatem pecuniae solvere nequeat? Id sane videtur
superesse, ut praecise cogatur ad ineundum Matrimonium. Fluit hoc ex natura *obligationis alternativae*, in qua alterum absolute, et praecise 152
debetur, si alterum ex alternativis praestari haud
possit. Sine omni effectu foret sententia, si stuprater neutrum praestare vellet, nec satisfacere
Justitiae, Partique laesae. Hoc igitur casu admit- 153
ti potest, ut vel invitus ad Matrimonium ineundum cogi Vir possit, nec attendi debeat ejus reclamatio, quippe quae nullum producere effectum potest. Et ita usu servatum est a pluribus Tribunalibus.

Responsio Auctoris.

Ast sufficit mihi pro mea conclusione habere 154 textus Canonicos, et doctores *ibi* allegatos. Et quamvis textus in cap. *Requisivit* 17. *de Sponsalibus* loquatur de muliere, dicendo; « respondemus, quod cum libere debeant esse Matrimonia, monenda est potius, quam cogenda, cum coactiones difficiles soleant exitus frequenter habere »; ly *potius* tamen Glossa *ibi* secuta passim a Canonistis, et Doctoribus, tradit accipiendum esse pro *prius*, ibi: « Sed expone; potius monenda est, idest prius monenda est, et postea cogenda ». Accedit, quod textus cap. *Praeterea* 2. *de Sponsalibus* loquitur generice de Sponsis, sive viris, sive mulieribus, ibi: « Praeterea hi, qui de Matrimo- 155

nio contrahendo pure , et sine omni conditione
fidem dederunt, commonendi sunt, et modis om-
nibus inducendi, ut praestitam fidem observent».
Emineotiss. Card. Cavalchinus in *coussa Gollipo-*
litona Sponsalium , eam expooens decidendam a
S. Congreg. Concilii , cujus tunc erat eruditissi-
mus , et practicissimus Secretarius , de Lucretia
Maniera renuente matrimooium contrahere cum
Franco de Acugna , quocum prius sponsalia con-
traxerat, sic refert : « Cumque ibidem Aotistites
Gallipolitaous, et Neritonensis iterum sententiam
Lucretiac per seipsos iodagassent , eam invenere
tam obfirmato aoimo in hoc rejiciendo Conjugio ,
ut nec etiam denuotiata anathematis poena , di-
moveri ab ea sententia potuerit ». En *ibi* agebatur de renuente muliere, et tamen fuit ei denun-
156 tiata anathematis poena. Tum quia ratio a Pon-
tifice Lucio III. adducta in cit. *cap. Requisivit* 17.
de Sponsalibus, est ista: « Cum coactiones diffici-
157 les soleant exitus frequcoter habere ». Quae ratio
nedum militat, cum cogitur mulier invita ad du-
cendum iovisum virum, quam dum cogitur vir in-
158 vitus ad ducendam invisam mulierem. Immo a
fortiori, ex Sacra Scriptura, militat in coactu vi-
ro ad duceodam mulierem invisam; *Proverb. enim*
cop. 30. *num.* 21. *ad* 33. dicitur expresse; « Per
tria movetur terra... ioter quae per odiosam mu-
lierem, cum in Matrimonium fuerit assumpta ».
159 Terra autem non dicitur moveri per odiosum vi-
rum, cum in Matrimonium fuerit assumptus Hinc,
si adhibitis debitis munitioolbus, et comminatio-
nibus, adhuc Sponsus, vel sponsa renuat cum tali
nubere, non potest finaliter cogi ad nubendum ,
sed debet dimitti, et absolvi, praesertim si adver-
tatur magna animi aversio , ita ut ex tali futuro
Matrimooio forent timendae perpetuae inimici-
tiae , jurgia , scandala , et alia similia gravia in-
commoda. Sic Rota *part* 4. *recentior. tom.* 3. *dec.*
656. *num.* 10. *et* 11. *part.* 16. *decis.* 145. *num.*
6. et abstineodum esse a coactione reluctantis
Sponsi, vel Sponsae in similibus casibus, ac per-
mittendas nuptias cum alia, censuit *Sac. Congr.*
Conc. in Senogallien. Sponsolium 1. *Septembris*
1714. lib. 64. *Decretor. pag.* 345. et in *Mojori-*
cen. Sponsalium 24. *Aprilis* 1723. lib. 73. *decre-*
tor. pag. 369. *et* in *Gollipolitana Sponsalium* 28
Februarii 1733. *opud Thesaurum Resolution. S.*
Congregat. Concilii in dict. Gollipolitano tom. 5.
et Mediolanen. Sponsalium 13. *Julii* 1725. *lib.*
75. *decretor. pag.* 353 *et in Neopolitona* 17. *Apri-*
lis 1728. *lib.* 78. *decretor. pag.* 275. per quae
omnia patet responsio ad ea , quae subjungit d.
Additor *ibid. num.* 148. *et seq.* nempe num post
censuras possit vir praecise cogi ad Matrimonium
ineundum. Caeterum non negaverim Ego sequen-
dam esse Rotam in allegat. *Mojoricen. et Con-*
stontien. Sponsolium , ubi concurrant ipsissimae
circumstantiae ibi repertae.

ADDITIONES CASINENSES

Haud supervacaneum sit sequentia addere.
Quaeritur I. An ad valorem Sponsalium requira- 160
tur praesentia Parochi , et testium ? Ratio dubi-
tandi desumitur ex Concil. Trident. *sess.* 24. *de*
Reformat. Matr. cop. 1. ubi irritavit Matrimonia
clandestina ; ergo idem dicendum videretur de
Sponsalibus. Eo ipso enim , quod irritavit Matri-
monium clandestinum, censetur et sponsalia quo-
que irritasse : nam poenam impositam Clandesti-
no Matrimonio censendum esset aeque impositam
clandestinis sponsalibus.
« Diceodum tamen (respondet Sanchez) non
» esse necessarium sponsalia celebrari coram Pa-
» rocho, et testibus, sed clam contracta valida es-
» se. Probatur : lex Tridentina irritans matrimo-
» nium clandestinum , est correctoria juris com-
» munis, et proinde extendenda non est ultra ca-
» sum expressum : ergo cum solum irritet matri-
» monium clandestinum , non debet extendi ad
» sponsalia sed tamquam casus omissus relinquen-
» dus est in dispositione juris communis ». *De*
Matrim. lib. 1. *Disputat.* 12. *n.* 2.
Id ipsum variis Sac. Congr. Concil. decret. fuit 161
declaratum, ita ut sit communis, et certa inter DD.
sententia. Porro « paulio post Tridentinum Va-
leotiae populi de suo Archiepiscopo questi sunt ,
quod ipse valida existimaret sponsalia , quae sine
Parocho, ac testibus fiebant: Quare ad Sacr. Con-
gregationem Concilii confugerunt , exponentes ,
quemadmodum Parochi , ac testium praesentia
per Tridentinam Synodum in conficiendis matri-
mooiis requiritur, eadem modo de sponsalibus de-
cerneodum sibi videri , licet Archiepiscopus di-
versam opinionem sequeretur. *Istud durum* , in-
quiunt , *esse videtur ; et propterea credendum*
est , quod Sacra Congregatio declarabit , etiam
clandestinas istae promissiones , non minus ,
quam clandestina matrimonia , nullius esse ro-
boris, et effectus, quodque liberum est, ac licitum
alteri parti ab hujusmodi promissionibus resili-
re , lib. 1. *Decret. pag.* 99. — Attamen Sacra
Congregatio anno 1573. *censuit, Concilium Tri-*
dentinum sese. 24. *cap.* 1. *de Reformat. Matr.*
decrevisse tantum matrimonia per verba de prae-
senti clandestine contracta irrita, et nulla esse:
sponsalia outem per verba de futuro contracta
reliquisse in illis terminis juris, in quibus erant
ante Concilium ».
« Haec eadem sententia ipso anno his verbis con- 162
firmata fuit, (ut) *l.* 1. *Decret. p.* 126.—*Disputatum*
fuit , an sponsalia de futuro aliter , quam prae-
sente Parocho, inita suum antiquum robur, quod
ante Concil. Trident. habuerunt , obtineant: re-
sponsumque est, *obtinere.* Insuper die 19. Decem-
bris anno 1596. *lib.* 8. *Decret. pag.* 196. haec
sancita habentur : « *Sacra etc. saepius declara-*
vit, Sponsalibus per verba de futuro contrahendis
nullam formam praescripsisse Concilium , ideo-

que eo modo contrahi posse, quo poterant ante ipsum Concilium. Hinc sapienter docuit Juvenin, *de Sacram. Dissert.* 10. *quaest.* 5. *cap.* 1. *quaest.* 2. *Utrum valeant sponsalia, quibus nec Parochus, nec testes adfuerint: Respondetur affirmative. Ratio est, quia valebant, imo et licebant ante Concilium Tridentinum, ergo his etiam temporibus valent, cum Sancta Synodus, quae tum Parochi, tum testium praesentiam matrimonio apposuit tamquam clausulam irritantem, nihil simile circa Sponsalia statuerit* ». Ita in terminis Sapientiss. Benedictus XIV. *Instit. Eccles.* 46. *n.* 12. (*).

163 Quaeres II. Sponsalia quomodo probanda? Sponsalia mutuo consensu contracta, poterunt utique probari secundum juris communis regulas. Et quidem hujusmodi contractus sponsalium de futuro probari potest non solum per testes, et scripturam authenticam desuper confectam, sed etiam per epistolam confessatam, quia haec contra scribentem plene probat. Proceditque hoc, tametsi talis epistola careat die, loco, Consule, inscriptione, subscriptione, *Rota part.* 2. *Recent. Dec.* 772. *n.* 9. An eumdem contractum probent etiam litterae amatoriae, in quibus scribens puellam blanda oratione *sponsam* salutaverit, controversia est... Sed et si tales litterae praesumptionem aliquam gignant, si personae fuerint aequalis conditionis, et coadjuvent probationem Sponsalium, *Rot. decis.* 772. *cit. n.* 8. solae tamen leviores sunt, quam ut in re tam gravi plenam probationem inducant. Sic Schmalzgrueber *ad tit. de Spons.* nu. 77. Quid si unus dumtaxat testis producatur? Vid. *num. subseq.*

164 Quinimo si monumenta litterarum, et testium omnino desint, nempe si sponsalia clam ceteris omnibus intra compartes contracta fuerint, tunc etiam ad juramentum decisorium provocari posse ad illa probanda, non secus ac in omni alia causa, quae in judicio proponi potest, ex omnibus juris principiis exploratissimum cuique esse debet. Schmalzgrueber *ad tit. de jurejurando n.* 16.

165 Rursus si verba, aut signa, quae in causa sponsalium ad Tribunal externum judicanda veniunt, sint clara quidem, et juxta communem usum loquendi, communemque DD. sponsalia indubitato significent; pars adversa tamen absolute neget, se illa protulisse, vel edidisse, pars altera vero id semipleno, vel ita tantum probet, ut revera dubium existat, an pars adversa protulerit illa verba, aut signa, nec ne; causa decidi debet juramento suppletorio pro lite finienda. Tumq. ceteris paribus, regulariter Reo potius deferendum est, tale juramentum (quod *Purgatorium* communiter vocant, quia purgat, et liberat reum ab accusatione, et crimine, aut obligatione sibi objecta), quam Actori. Consequenter, si Reus est vir, seu persona aeque honesta, ac Actor; et Actor habet tantum semiplenam probationem pro se, Reus vero semiplenam pro sua defensione, vel alias probationem actoris infirmat, aut elidit, Reo erit juramentum purgatorium deferendum. Reiffenst. *ad tit. de Spons.* §. 2. *n.* 49.

Quod si caetera non sint paria, sed Reus v. g. sit vilis, infamis, et de perjurio suspecta, aut alias non legalis persona; Actor autem persona legalis, et multum honesta, tunc huic potius, quam Reo suspecto deferendum est juramentum suppletorium, dummodo Actor prius semiplene suam causam jam probaverit. Imo in causa Sponsalium universaliter loquendo, quotiescumque Actor suam positionem semipleno probet, v. g. per unum testem omni exceptione majorem, Reus vero nihil praestet, sed simpliciter neget, Actori (si sit legalis, et de perjurio non suspectus) deferendum est, etiamsi Reus sit legalis, ac honesta persona ac Actor, ut bene docet Reiffenst. cum aliis *l. cit. num.* 50. 166

Enimvero, Actore saltem semiplene probante, et Reo simpliciter negante, omnia jam non sunt paria, sed major praesumptio stat pro Actore, quam Reo. Proindeque ratio, et aequitas naturalis dictat, ut Judex illi magis faveat, pro quo major stat praesumptio; et hoc (addit Reiffenstuel) maxime procedit, quando actor est foemina, tunc enim locum habet Regula Sanchez, *lib* 1. *de Matr. Disput.* 18. *n.* 4. per haec verba: in *dubio favendum est foeminis, quia simplicius res tractare solent, faciliusque a viris decipiuntur;* videlicet, quando foemina Actrix semiplene probat, a Reo sibi promissum esse Matrimonium, Reus vero nihil praestet, sed simpliciter neget, foeminae potius credendum, et favendum, consequenter eidem, et non Reo simpliciter negaoti deferendum juramentum. Anted. Reiffenstuel l. *et n. cit.* 167

Ceterum si Actor non sit persona legalis, e contra talis se habeat Reus, tunc huic potius, quam Actori deferendum est juramentum; *etsi Actor semiplene probet, et Reus simpliciter neget.* Ratio est, quia personae, quae legalis non est, juramentum suppletorium a Judice deferri nequit, ut tenent DD. communiter. Reiffenstuel loc. *cit. n.* 51. Idem *ad tit. de jurejurando*, n. 180. 168

Quaeres III. An, et quando Copula carnalis, defloratio, aut impraegnatio habeatur pro signo consensus sponsal.? R. Copula carnalis absolute loquendo, et nisi alia concurrant, non praebet sufficiens si- 169

(*) « Jure particulari multarum Dioeceseon, praesertim Galliae, et Belgii, Sponsalia celebrari debent coram Parocho, et testibus. In quibus Dioecesibus, si coram Parocho non fuerint contracta, sunt nihilominus rata, et obligatoria, inducuntq. Impedimentum publicae honestatis, cum a Concil. Trid. sint relicta intacta, atque ita relicta in terminis, et dispositione juris communis ». Ita Antoine *Theol. Moral. de Matrimon. cap.* 1. *quaest.* 3.

gium sponsalitii consensus: *Communis*, *ac certa*. Ratio patet; quia copula fieri potest, et saepissime, imo a potiori fieri solet ex sola libidine absque ullo animo matrimonium ineundi; ergo ex illa sola consensus, seu mens sponsalium praesumi non potest, nec debet, per vulgaria juris principia de praesumptionibus. Reiffenstuel *ibid. n.* 67.

170 Si vero una cum Copula concurrant verba, aut signa dubia sponsalium contractorum, tunc Copula praesumitur, ac censetur facta animo sponsalitio, atque ita cum ceteris dubiis signis praebet in foro externo signum sufficiens praesumendi Sponsalia. Quippe honesta puella non censetur praebere usum corporis, nisi suo sponso, ac sub spe futuri matrimonii, sub qua facile puellae caeteroquin honestae persuadentur; ergo ubi signa, et copula concurrunt, de factis sponsalibus merito praesumi, ac judicari debet. Reiffenstuel *loc. cit. n.* 68. Atque ita docent Sporer, Perez, Menoch. Gobat apud eumdem Reiffenst. *ibid.* Secus vero se res habet, si puella honesta non fuerit, sed communis, et pluribus exposita, aut alias malae vitae, ac in hoc genere suspecta, aut diffamata. Reiffenst. *ib. n.* 69.

171 Quaeres IV. Cum Sponsalia sint futurarum nuptiarum mutua promissio, quid dicendum, si viri, et mulieres polliceantur non de futuro, sed de praesenti: v. g. si vir his verbis utatur: *Ego te in uxorem accipio*: Mulier quoque sic agat: *Ego te in maritum accipio*, additis etiam verbis, *coram Deo, B. Virgine, aliisque Sanctis*?

℟. Hujusmodi pactiones minime appellari posse sponsalia, vel ex eo evincitur, quod assensus *de futuro*, non autem *de praesenti*, *Sponsalia* ipsa constituat. Sic autem eam conventionem nuncupandum matrimonium quis existimet, vehementissime quidem fallitur, cum ex Tridentino nullum omnino, irritumque sit ejusmodi matrimonium coram Parocho, vel alio Sacerdote per Parochum designato, et coram duobus testibus non celebratum; Neque matrimonium hocce absolute irritum ob Parochi, et testium non interessentiam, in *Sponsalia* converti potest. « Siquidem certis» simum, ac tutissimum est, Matrimonia, quae ab» sente Parocho, ac sine testibus inita, per Tri» dentinum Concilium abrogantur, in *Sponsalia* » minime transire, quemadmodum Sacra Congre» gatio statim ac fuit instituta, nempe paullo post » absolutam ipsam Synodum, ad haec usque diem » constanter declaravit, quod etiam Theologi, et » Canonum interpretes unanimi consensu semper » probarunt ».

« *In Messanensi causa* anno 1573. *lib.* 1. *De» cret. pag.* 107. haec petita fuerunt a Sacra Con» gregatione: *Fuit contractum matrimonium in » civitate Messanae post publicationem Decreto» rum Concilii Tridentini per verba de praesen» ti, et mutuum consensum, non factis publica» tionibus, nec praesente Parocho, nisi tantum» modo Notario, et testibus etc. Humiliter ab Il» lustriss. DD. VV. petitur declarari, an su» pradictus contractus matrimonii, cum sit fac» tus contra formam traditam per Decretum ejus» dem Concilii. . . sit adeo nullus, quod neque » transeat in Sponsalia de futuro. Sacra etc. » censuit non transire* ».

« Eodem anno *lib.* 1. *pag.* 132. *et quid, quan» do promissio est de praesenti, id est, cum di» xit vir:* Ego te in uxorem: *et mulier;* ego te in » maritum accipio? *Sacra etc. censuit, promis» sionem hanc non valere, neque ut matrimo» nium, neque in vim Sponsalium de futuro* — » In causa Geracensi *anno* 1589. *pag.* 62. *lib.* » 6. *Decret. Praesupposito, quod matrimonium » sit factum absque Parochi praesentia, et duo» rum, vel trium testium, quo casu irritum decla» ratur a Tridentino, quaeritur, an dictum ma» trimonium transeat in Sponsalia de futuro, ita » ut cogi possit vir per censuras, aliaque juris » remedia ad servandam fidem Sponsae, quan» do maxime secuta est cum ea Copula? Sacra » etc. Censuit, non transire* ». Haec Benedictus XIV. *cit. Instit. Eccles.* 46. *num.* 23 (*).

Quaeres V. An si contingat, ut in solemni sponsalium contractu intersit etiam Parochus; et partes contrahentes in illius, et aliorum praesentia, nempe duorum, aut trium testium, utantur verbis de praesenti, dicentes, *ego te accipio in uxorem; et ego te in maritum*, censeri debeat matrimonium initum? « Resp. *negative:* quia praesumi » non debet, eos voluisse id cum peccato contrahe- 172

(*) Heic noto quod tradit Fagnanus per haec verba: « Quaero: An Matrimonium per verba de praesenti per » puberem, et impuberem contractum clandestine, non » servata forma a Concilio tradita, migret, et resolva» tur in Sponsalia? ... Congregatio publica, dissentienti» bus tantum Perusino, et Carafa, censuit, opinionem hanc » esse veram, et clandestinitas non obstet, quia matrimo» nium per verba de praesenti contractum inter puberem, » et impuberem valet in vim Sponsalium, secundum *cap.* 1. » §. 1 *de desponsat impuber in* 6. quia jus jam est inter» pretatum, tale matrimonium per verba de praesenti con» tractum, esse tantum Sponsalia per verba de futuro. Er» go sicut clandestinitas non obesset validitati sponsalium; » quae per puberes fuissent contracta, et jam Congr. decla» ravit, et nullum est dubium in hoc, ita nec obstabit validi» tati horum Spon. inter puberem, et impub. contractorum, » quia licet sint contracta per verba de praesenti in sche» mate Matrim. attamen lex voluit esse pura Sponsalia per » verba de futuro. (Id vero) procedit tantummodo in Matrimo» nio contracto inter puberem, et impuberem, vel inter duos » impuberes non proximos pubertati, et quorum malitia » non suppleat aetatem: cum enim talis contractus propter » aetatis defectum valere non possit ut Matrimonium de » praesenti, lex interpretatur valere eo modo, quo potest, » et sicut Sponsalia de futuro At secus est in Matrimonio » non servata forma Concilii per verba de praesenti inter » puberes contracto, quia illud non resolvitur in Sponsalia » de futuro, et alias Sac. Congregat. declaravit. . . . » Haec Fagnanus *ad cap. de illis, de desponsa Impuber. n.* 48. *et seqq.*

» re. (Imo) posito, quod habeant intentionem contrahendi, ea non sufficeret: quia hanc intentionem suam debuissent intimare Parocho, et testibus: elias isti testificabuntur solum de contractu sponsalium de futuro, ad quem celebrandum sunt convocati. Quod si autem intimatio sufficiens facta esset, esset matrimonium, sed illicite contractum, et contrahentes puniri possent, *cap. fin. de Clandest. desponsat.* (* *quippe non praecedentibus denunciationibus* * *etc.*)». Schmalzgrueber *ad tit. de spons. n.* 79.

173 Quaeritur, VI. si Sponsalia fuerint contracta in facie Ecclesiae, nempe coram Parocho, et testibus, juxta formam stabilitam in Matrimonio per Sac. Concil. Trident. et deinde secuta fuerit copula, utrum transeant in matrimonium? Movet hanc quaestionem Cardinal. Tolet. *lib. 7. Instruct. Sacerd. cap.* 17. per haec verba. «Crederem in hoc casu esse matrimonium, quia inveniuntur omnia, quae statuit Concilium; non nego rem esse dubiam, et non carere difficultate; si talis casus accideret, recurrendum esset ad Papam». Contrarium tamen constat fuisse resolutum per Sacram Congregationem Concilii, his verbis: «Etiam coram Parocho, et testibus contrahantur Sponsalia, licet postea sequatur copula, nihilominus matrimonium non censetur; possunt tamen denuo contrahere servatis servandis». Apud Pitonium *disceptat. Eccles.* 52. *n.* 8. et 9.

174 Neque adversatur, quod hic inveniantur omnia, quae statuit Concilium; namque Trident. statuit praesentiam Parochi, et testium in matrimonio per verba de praesenti, non autem in Sponsalibus de futuro, pro quibus nihil disposuit, sed ea reliquit determinanda secundum dispositionem juris communis, juxta latius dicta heic supra; et propterea cum hic non praesupponatur fuisse contractum matrimonium per verba de praesenti, non potest dici satisfactum Concilio, licet ejus solemnitas fuerit adhibita in Sponsalibus de futuro, quia solemnitas requisita per Concilium in *actu* celebrationis matrimonii, non sufficit, si adhibeatur tantum in actu praeparatorio, et praeambulo; et in specie ita decisum fuisse per Sac. Congreg. Concilii in contigentia facti refert Fagnan. *Cap. Is qui fidem* 36. *de spons. n.* 10. ibi: «An Sponsalia legitime contracta, carnali etiam copula subsecuta *transeant in matrimonium indissolubile?*... Sac. Congregat. Respondit... quomodocumque accipiatur illa dictio *legitime*, sive prout a jure communi disponitur, sive coram Parocho, et testibus, non posse dici subesse validum, et indissolubile matrimonium . . . quia Concilium voluit, nullum esse matrimonium non contractum coram Parocho; et intelligitur de matrimonio per verba de praesenti: si hic actus matrimonii coram Parocho per verba de praesenti non intervenit, non potest dici subesse validum matrimonium». Pitonius *l. cit. n.* 11.

An ad valorem Sponsalium requiratur consensus Parentum? *Vid. supra n.* 25. *et seq.* 175

Quaeritur VII. An, et quomodo constans contradictio parentum, sufficientem causam praebeat ad solvenda Sponsalia? 176

Respond. Absolute, ac simpliciter loquendo, sola contradictio parentum, non praebet sufficientem causam dissolvendi Sponsalia, etiam absque eorum praescitu, et consensu inita: Haec conclusio, communis est. Reiffenstuel *de Sponsal. n.* 270. Audiamus D. Alph. de Ligorio, qui ad dubium supradictum: An dissensus parentum sit causa solvendi Sponsalia? Haec habet: «Communiter id negant Croix... cum Gab. Sanchez... Laym.. Holzm... cum *Communi*, ut testatur Eibel.. etiam cum *Communi*. Spor.. et Buss. Hi dicunt quod Sponsalia Filiorum ex hoc solo capite, quod sint inita sine consensu parentum, nequeunt irritari, quia eorum consensus non de necessitate, sed tantum de honestate a jure Canonico requiritur». *Theol. Mor. de matrim n.* 877.

Respond. 2. Licet sponsi sine praescitu parentum sponsalia contrahentes ordinarie peccent; tamen si sunt inter se aequales, vel saltem non multum dispares, Sponsalia valent, et obligant, debentque executioni mandari, non obstante contradictione parentum; imo peccant parentes conando impedire tale matrimonium. Reiffenst. *ib.* 271. Idem habet D. Ligor. 1. *et n. cit.* 177

Respond. 3. Si futurum inter sponsos matrimonium vergat in opprobrium parentum, ac dedecus familiae, parentesque exinde multum indignentur, offendantur, contristentur, ut ordinario contigit in casu notabilis disparitatis sponsorum, tunc contradictio parentum non tantum juste fieri potest, sed etiam facta sufficientem praebet causam dissolvendi sponsalia; imo in tali casu Sponsalia ex se censentur nulla, ac invalida: Gutierez *lib.* 1. *Canon. qq. cap.* 20. Layman *lib.* 5. *tract.* 10. *part.* 1. *cap.* 1. *n.* 14. *Menoch. Cons.* 69. aliique. Ratio est; quia in tali casu Matrimonium esset contra pietatem, et charitatem parentibus, et consanguineis debitam; imo etiam contra justitiam, cum exinde familia maculam contrahat, minus aestimetur, et ab aliis horreatur. Reiffenstuel *ibid. n.* 272. Eadem tradit laud. D. de Ligor. *ib.* V. not. infra *sub n.* 182. 178

Hinc ordinario loquendo, in casu quo Sponsalia fiunt cum indigna parte, aut magna, vel notabili cum disparitate, ut si quis de nobili stemmate matrimonium promittit puellae plebejae, aut e contra, sponsalia aut nulla esse, aut contradictionem parentum, vel consanguineorum sufficientem praebere causam eadem dissolvendi. Proinde «infertur (sic Reiffenst.) cum Gutticrez, Menoch. et aliis, in casu, quo nobiles cum ignobilibus, aut alias notabiliter dispares, insciis, aut invitis parentibus Sponsalia faciunt, Episcopos non debere, imo, nec licite posse gratificare sponsis, dum remissionem ob disparitatem in 179

» denuntiationibus petunt, illam ordinarie allegando causam, quod parentes ex denuntiationibus in notitiam venientes, sint injuste impedituri matrimonium, ac libertatem status de jure eis debitam impedituri. Cum enim parentes in tali casu juste impedire, ac contradicere valeant, Ordinarius omittendo denunciationes, hoc jure eos non privare, sed potius, ut eodem pro libito utendi facultatem habeant, denuntiationes praefatas fieri curare debet, praesertim cum ipsis liberis exinde nulla irrogetur injuria, utpote quia in hoc parentibus obtemperare, et tale matrimonium omittere tenentur ». Reiffenstuel *ibid.* num. 273. *et seqq.*

180 Sic etiam si contradictio parentum conjuncta sit cum seriis quidem minis exhaeredandi aliquem Sponsorum, si huic, cum quo Sponsalia contraxit, nubat, habet pars altera justam causam dissolvendi Sponsalia. Reiffenst. *loc. cit.* nu. 277. « Posse etiam filium solvere Sponsalia, si Pater juste minetur exhaeredationem, et ego subdo etiam injuste; quia omnia Sponsalia intelliguntur contrahi, si non accedat talis mutatio, unde grave sit contrahere matrimonium »; ait D. de Ligorio *Theol. Mor. de Matrim. cit. n.* 877. (*).

Quaeritur. VIII. quid in casu gravium inimicitiarum etc. inter parentes, et Consanguineos sponsorum?

181 Respond. Solvi Sponsalia ob graves, aut capitales inimicitias, odia, aut scandala inter parentes, aut Consanguineos Sponsorum. Judex vero rarissime, et non nisi bene consideratis circumstantiis, causaque vere cognita, ex hoc capite Sponsalium dissolutionem judicare debet; cum ordinarie pericula, ut allegantur, non subsistant, nec quodvis scandali, aut discordiarum periculum sufficiat, ut altera pars jure suo privari possit. Reiffenst. *ead. n.* 268.

Audiamus Sanchez, qui etsi valida esse sponsalia etiam inter impares contracta affirmet, subdit vero in haec verba: « Hoc tamen limitandum est, nisi scandalum magnum ex eo matrimonio probabiliter timeatur. Quia virtus justitiae obligare nequit ad actum, qui sine peccato impleri non potest; sed contrahere matrimonium cum magno illo scandalo est aperte lethalis culpa, cum notabiliter caritas proximi laedatur, dissolvatur parentum pietas, et cognatorum amicitia, et colligitur *ex cap. cum Tua, de Spons. ibi, de* fama, *vel scandalo*, et ita docet *ibi* Gloss. v. *scandalo*, Panormus *ibi* Alex. de Nevo.. Praepos. ubi docent, quando vehementer scandalum timeatur ex matrimonii contractu inter contrahentium consanguineos, posse, et debere judicem interdicere matrimonium; idem Panorm... ait, Ecclesiam compulsuram non esse implere sponsalia, quoties rixae inter parentes contrahentium probabiliter timentur, et melius id exprese ducent Fel, Nav.,. Monoch.. Guttier... (etc.)... *quamvis secuta sit virginis defloratio*, (**) (*nota*) sub ea spe matrimonii futuri. Quod quidem verissimum est.. et idem dicendum est, licet *nulla sit inter contrahentes disparitas*.. 182

(*) Imo clarissimus Pitonius citans Rota addit.: « Sola causa indignationis, et dissensus Patris de per se sufficiens existimatur ad effectum, ut vir non teneatur implere promissionem, nec possit cogi: ex hac enim indignatione Patris imminere potest periculum exhaeredationis, maxime quando ille oriter legitime, et juste ob Sponsalia contracta, cum disparitate nobilitatis, et divitiarum: et hoc solum inducit justum metum in filio, illique praebet justam causam recedendi a Sponsalibus, Rota *Decis.* 19. *n.* 2. *part.* 10. *recent.* Quod procedit (prosequitur Pitonius), non obstante juramento in apocha promissionis apposito, Rota *cit. decis.* n. 28.— *Disceptat. Eccles.* 52. n. 81.

Et eadem Rota *coram Vicecomite in* CAESARAUGUSTANA *Sponsalium* 29. *Mart.* 1744. *a minori ad majus* sic argumentatur. *ibi*: « Si solum periculum, et comminatio exhaeredationis inducit justum metum in filium, et justam praebet causam recedendi a Sponsalibus.. fortius hanc eamdem justam, et rationabilem causam praebere debet effectiva exhaeredatio jam secuta, ubi tales nuptiae Patri invisae contrahantur, ut testantur Reminez ... Pont... Sarmien. ».

« Neque hic obstare videtur dispositio Trident. *in cap.* 1. *sess.* 24. *de matrim.* ubi dicitur consensum Patris non requiri ad validitatem Matrimonii Filiifamilias, quia simpliciter in eo textu Patres Concilii decreverunt, Matrimonia sine consensu Parentum esse valida... Non autem disposuerunt, patrem non posse impedire matrimonium, antequam contrahatur, ut in puncto respondet Menoch. *Cons* 69. *num.* 40. *ibi: nec Conciliaris Constitutio hic obest; nam etsi statuit Concilium, matrimonia sine consensu parentum esse valida, non tamen* disposuit, *quod Pater non posset impedire contrahendum.* Concordat Fagnanus *in cap. Tua n.* 11. *et seqq. de desponsat. impuber* ita Pitonius cit. *Disceptat. Eccles.* 52. n. 86.

(**) Et re quidem vera post Conc. Trident. copula ejusmodi post Sponsalia, tantum abest, ut faciat haec transire in matrimonium, ut ex opposito, (talis copula) non nisi *vere fornicaria* habenda omnino sit: *Communis, et certo* Adeoque, praedicta copula non obstante, utpote mere fornicaria, Sponsalia utique dissolvi, ubi legitima, et justa causa intervenerit, facile cognoscas licet.

Quippe, si Matrimonium contractum non servata forma Tridentini, ut et copula secuta fuerit, nec quidem in Sponsalia resolvitur, prout ex Sacr. Congregat. declaration. supra ellatis utique compertum est; ergo nec etiam Sponsalia quacumque publicitate inita, etiam si accesserit copula, ita consistere debent, ut non possint non rescindi, ubi causa adsit pro eorumdem dissolutione. Unde ait D. Virginius Valsecchius, Monachus Casinensis; « Sponsalia in suo esse spectata (ex) causis solvi posse jam probatum est. Itaque eadem Sponsalia etiam *post copulam subsecutam* iisdem de causis poterunt rescindi ». *In Respons. pro veritate addit. ad Calcem Dissertat. de Sponsal et Matrim.* Clariss. *Archiep. Muscettola*, *edit. Venet.* 1772. *Vere non solum.*

Facit huc, quod docet D. Alph. de Ligorio, per haec verba: « Si parentes juste vetant filio aliq. Matrimonium.. quia esset illud dedecori, aut scandalo Familiae, tunc Filius peccaret graviter, si illud contraheret. Et in casu, quo illud esset dedecori familiae, ille non tenetur sponsalibus contractis, *etiam juratis, licet sponsam deflorasset*, cum sufficiat tunc, si tantum illam dotet, si potest, cum justitia non possit obligare ad actum, qui sine peccato executioni mandari nequit ». *Homo Apostol. de Matrim.* n. 10.

» Caute tamen considerandum est hoc scandalum, » non enim quodcumque sufficiet ; saepe enim » vanae minae jactantur, terroresque opponuntur, » et discordiarum pericula intentantur, quae ta- » men, experientia teste, ubi deferbuit ille impe- » tus, et matrimonium celebratur, in nihilum » decidunt, facileque animi conciliantur, seda- » torque omnis tempestas ». *de Matrim. lib.* 1. *Disputat.* 14. *n.* 3.

183 « Idem dicerem (prosequitur Sanchez) *quoties » est timor probabilis pessimi exitus*, ut odii capi- » talis inter ipsos contrahentes ». *ibid*, *l. et nu. cit.* (*).

SPONSI

SUMMARIUM

1. Sponsus, et sponsa unde dicantur. — 2. Conversationes, et cohabitationes sponsorum sunt ab Episcopis omnino prohibendae sub mulcta. — 3. Sponsi divites invicem conversantes puniri non possunt, nisi mulcta infra duos ducatos, Pauperes vero solis Poenitentiis salutaribus — 4. Quamvis cohabitatio sponsorum sit punibilis, Visitationes tamen, et conversationes praesertim in praesentia consanguineorum non sunt punibiles. — 5. Sponsus an, et quomodo visitare possit sponsam in clausura Monialium existentem, *remissive.* — 6. Sponsi, vel sponsae fornicatio cum alia, vel cum alio commissa, an addat malitiam injustitiae distinctam, et in Confessione necessario aperiendam, *remissive.* — 7. Omnes tactus, oscula, amplexus, turpiloquia, aspectus lascivi, et hujusmodi, quae fiunt inter sponsos cum delectatione sensibili venerea, morosa, et directa voluntaria sunt peccata mortalia ; Alias non sunt, nisi venialia, et si pudice fiant ex recto fine secundum consuetudinem patriae sunt licita. — 8. Quando autem sponsi graviter peccent, vel non circa delectationem morosam de copula futura, et de dictis tactibus, osculis, amplexibus etc. *remissive.* — 9. Alia ad rem *ad num.* 12.

1 Sponsus, et sponsa unde dicantur? Vide verb. *Sponsalia n.* 1.

2 Conversationes, et commercia sponsorum ante contractum Matrimonium per verba de praesenti, Episcopus impediat omnino : Mulctas vero ob earum causam incursas applicet usibus piis, et interim deponat apud depositarium mulctarum: *Sacra Cong. Episc. in Hieracen.* 20. *Apr.* 1587. apud Nicol. *in Floscul. verb. Matrimonium n.* 8.

3 Sponsi divites invicem conversantes puniri non possunt, nisi mulcta infra duos ducatos. Pauperes vero solis poenitentiis salutaribus. *Ead. S. Cong. Episc. in Tarant.* 27. *Nov.* 1593. *et in Lyciensi* 5. Julii 1596. apud eumdem *ibidem*.

4 Quamvis autem cohabitatio sponsorum ante contractum Matrimonium per verba de praesenti punibilis sit; Visitationes tamen, et conversationes, praesertim in praesentia consanguineorum non sunt punibiles: *Ead. S. Congreg. Episc. in Tranen.* 26. *Oct.* 1588. *in Caven.* 28. *Aug.* 1589. *in Cosentina* 15. *Febr.* 1536. apud eumdem verb. *Sponsalia n.* 2.

5 Sponsus an, et quomodo visitare possit sponsam in Clausura Monialium existentem? Vide verb. *Moniales art.* 1. *a num.* 30. *ad* 36. ubi plura ad rem *de sponsalib. et Matrimonio educandarum.*

6 Sponsi, vel sponsae fornicatio cum alia, vel cum alio commissa constantibus validis sponsalibus, an addat malitiam injustitiae distinctam, et in Confessione necessario aperiendam? Vide verb. *Luxuria n.* 9.

7 Omnes tactus, oscula, amplexus, turpiloquia, aspectus lascivi, et hujusmodi, quae fiunt inter sponsos cum delectatione sensibili venerea, morosa, et directe voluntaria, sunt peccata mortalia, alias non sunt nisi venialia. Et si pudice fiant ex recto fine secundum consuetudinem patriae, sunt licita. *Communis.*

Nota Romani Theologi.

Id nimis periculosum est, ac vix casus esse poterit in quo sola venialis culpa insit; Tum quia raro, aut fere nunquam in iis abest delectatio venerea; Tum etiam, quia certum est periculo se exponere hujus delectationis, quod periculum a gravi excusari non potest.

Responsio Auctoris.

Ast si tactus, oscula, et hujusmodi fiant inter sponsos sine ulla delectatione sensibili, venerea, morosa, et directe voluntaria, ut loquor *ibi* ego, non sunt nisi venialia, ubi revera absit omnis de-

(*) Unde secundum quod hacic ultima docet Sanchez, si Capitales, et graves inimicitiae, et odia, et extraordinariae animorum aversiones, inter ipsos oriantur sponsos, inde motivum exurget, ut ad matrimonium ineundum non compellantur, ob rationem specialem, ne videlicet alias ex matrimonio infelices sequantur exitus, continue, aut frequentia jurgia, lites, scandala. Facit hoc Decisio Sac. Congregat. *Quod si unus Sponsorum ita incipiat abhorrere ab altero, ut serio dicat, se velle quidvis pati, quam huic conjungi, a coactione Judex desistere debet.* Apud Reiffenst. *loc. cit. n* 267.

Et ut ait Rota *in Caesaraugustana Sponsalium* 29. *Mart.* 1754. Coram R. P. D. Vicecomite : « Ex tali subsecuta » exacerbatione contrahentium, ac suborta totali animi » abalienatione, cum subsequens matrimonium prosperum, » et felicem exitum sortiri haud valeat, idcirco pia Mater » Ecclesia in hisce circumstantiis, ad majus vitandum ma- » lum, solet sponsos ad pristinam libertatem restituere ».

lectatio sensibilis venerea, morosa, et directe voluntaria; ubi autem ipsi ex sua personali conditione, et proclivitate cognoscant, sic se exponere periculo alicujus delectationis morosae venereae, certe tenentur sub gravi se abstinere ab ipsis. Conclusio autem mea procedit conditionata, in casu, quo fiant sine ulla venerea morosa delectatione. Conditionale vero nihil ponit in esse, nisi purificata conditione, *arg.* §. *sub conditione* 4. *Institut. de verbor. obligationibus*, *L. Hoc jure utimur* 8. *et ibi addit. marg. ff. de verborum obligation. L. Quia autem* 6. §. *final. ff. Si quis omissa causa testam. L. Unica* §. *Sin autem*, *Cod. de Caducitat. tollendis*, c. 1. § *final. de Sponsalibus in* 6. *Clementin.* 1. *de concession. praebendas.* Eo vel maxime, quod *n. seq.* remitto lectorem ad ea, quae habentur sub verb. *Delectatio morosa a n.* 27. *ad* 29. ubi expresse dico: Cavendum est tamen, ne in istis osculis, tactibus, et amplexibus habeatur illa delectatio carnalis, et sensibilis, quae merito fuit damnata ab Alexandro VII. 18. *Martii* 1666. in propos. 40. in ordine, *ibi:* « Est probabilis opinio, quae dicit, tantum esse venialo osculum ob delectationem carnalem, et sensibilem, quae ex osculo oritur, secluso periculo consensus ulterioris, et pollutionis.

8 Quando autem sponsi graviter peccent, vel non, circa delectationem morosam de copula futura, et de dictis tactibus, osculis, amplexibus etc. Vide verb. *Delectatio morosa a n.* 27. *ad* 29. *et n.* 32.

Alia ad rem. Vide verb. *Matrimonium quoad impedimenta* verb. *Matrimonium*, verb. *Sponsalia*, verb. *Stuprator*, et Novissimam Const. Bened. XIV. incip. *Redditae, sunt*, in qua Sponsis Catholicis, qui in Foederatis Belgii regionibus cor. Civili Magistratu, aut Haeretico Ministro dumtaxat, mutuum consensum in Matrimonium de praesenti declararunt, quaelibet conjugalis consuetudo interdicta decernitur, donec Matrimonium ad formam Concil. Trident. rite celebraverint. 9

Salutare quidem est Decretum, quo fere omnes, Episcopi prohibent, ne ante contractum Matrimonium sponsus in una eademque domo cum sponsa habitet, propter periculum evidens ne inter eosdem sponsos copula habeatur ante matrimonii celebrationem. Non tamen id prohiberi potest sub poena stupri, sed tantummodo sub poena arbitrio Ordinarii infligenda, ut respondisse *Sacr. Congr. Conc.* Episcopis Provinciae Mediolanen. refert Benedictus XIV. *de Synod. Dioec. lib.* 12. *cap.* 6. *n.* 3. ibi: « Non posse, sed ambos graviter arbitrio Ordinarii dumtaxat esse puniendos ». 10

Sponsus, qui sponsam seducit ad copulam, non potest puniri poena stupri ob aliquod jus, quod habet in corpus illius, ut ex Decretis Sacrae Congregat. apud Fagnan. *Instit. Eccl.* 46. §. 18. 11

Sponsus in nuptiis Canae Galileae, quibus interfuit Christus Dominus, quis fuerit? Vide verb. *Nuptiae n.* 31. 12

SPORTULAE

VIDE VERB. *JUDEX A N.* 12. *AD* 46.

STATIO

Praestat sequentia adnotare.

1 Statio saepe sumitur pro concursu populi ad Ecclesiam indictam, in qua statis diebus Processio Clericorum ad statas preces faciendas consistebat. Vetustus enim in Urbe ritus fuit, ut certis diebus Clerus in unam aliquam Ecclesiam supplicationis causa conveniret, ubi sacra fiebant, aliaque divina officia peragebantur. Hi porro dies jejuniorum erant; unde solvere stationem idem erat, quod solvere jejunium; Isidorus *lib.* 6. *c. ult. Etymol.* Discernunt autem quidam inter jejunium, et stationem: nam jejunium est indifferenter cujuslibet diei abstinentia non secundum legem, sed secundum propriam voluntatem: Statio autem est observatio statutorum dierum, vel temporum, ut quartae, et sextae feriae, vel Quadragesimae. Et S. Ambrosius *Serm.* 36. « Stationes vocantur jejunia, quod stantes, et commorantes in eis, inimicorum insidias repellimus ».

2 Porro Cleri Romani processio in illas Stationes duplex est, solemnis, aut privata. Haec fit, cum unusquisque privatim in locum indictum se recipit: Solemnis vero, cum solemni more, decantando litanias, aliasque preces, Pontifex, aliique omnes eo sese recipiunt. Processiones solemnes praecedit Collecta, id est coadunatio Clericorum in una Ecclesia, ut ex ea, quasi agmine facto, in locum Stationis procedatur: sic dicta, quod in eo loco Clerus cum populo colligatur ad faciendam processionem solemnem. Et quia in loco, ubi fit collecta, oratio super populum funditur ante processionem; inde fit, quod ejusmodi orationes etiam Collectae appellantur, quoniam « super collectam populi fiunt, dum colligitur, ut procedat de una Ecclesia in aliam ad Stationem faciendam », ut loquitur Micrologus in Cap. III. Sic in capite jejunii illa oratio Concede quaesumus, apud Sanctam Anastasiam super collectam populi dicitur, qui stationem apud Sanctam Sabinam celebratu-

rus est ». Sed ejusmodi Collectae fiebant praecipue in Quadragesima, et in singulis triduis quatuor temporum, propterea quod iilis diebus solemnis processio celebrabatur: at quia forte privata erat aliis temporibus processio, nulla collectae assignantur in veteri indice collectarum, et stationum, quem Mabillonius exhibuit Tom. II. Musei Italici p. 544.

3 Gregorius Magnus stationes antea vagas, vel certis ecclesiis scripto non addictas, in suo Sacramentario constituit, *ordinavitque per basilicas, vel beatorum Martyrum caemeteria*, testante Johanne Diacono in ejus Vitae lib. III. cap. XVIII. Primitus vero Stationes illae institutae fuerant vel ob Sanctorum Natalitia, vel ob dies publicae processionis, sive Missae sacratiori tempore celebrandae. Stationes ob Sanctorum natalitia fiebant in eorum memoriis, vel in Caemeteriis, idest in Ecclesiis super eorum tumulos constructis, quae ob id caemeteria quandoque appellantur. Hinc cum notissimae essent Sanctorum festivitates, et memoriae, non erat necessarium harum stationum diem, et locum assignare in Sacramentariis, in quibus quaecumque propriae Sanctorum Missae habebantur, publicas olim stationes exigebant. At vero Stationes aliorum dierum, puta Quadragesimae, quatuor temporum, Adventus, Natalis Domini, Paschatis, et similium, cum incertae essent, eas designari oportebat, ne qua oriretur dubitatio, ad quamnam Ecclesiam esset procedendum ad publicam Stationem. Unde Gregorius eas certis diebus in suo Sacramentario addixit, ut a cunctis cognosci possent. Eas porro constituit passim in basilicis praecipuis, scilicet Patriarchalibus, et Titulis, aliquando tamen in Diaconiis, et Oratoriis, ut in Oratorio Sancti Pancratii, in qua idem Sanctus Pontifex homiliam habuit. Gregorius secundus supplevit vacantes aliquot Quadragesimae dies, nempe in feriis quintis: quas Stationes, ne repeterentur in Titulis, in aliis ecclesiis statuit. Hoc est, quod significare voluit Scriptor libri de gestis Pontificum his verbis: « Hic quadragesimali tempore, ut in quinta feria jejunium, *idest Statio*, atque Missarum celebritas fieret, in Ecclesiis (quod non agebatur) instituit Attamen singulas Quadragesimae ferias quintas ante Gregorium II. festivas fuisse instar Dominicae, Micrologus auctor est in Cap. I.

Etsi autem fixae, ac ratae essent in Sacramentario Stationes, eas tamen populo denuntiari mos erat. Id fiebat ab Archidiacono in publica Missa praecedente. Postquam enim Pontifex communicaverat, veniebat « Archidiaconus cum calice ad cornu Altaris, et adnunciabat Stationem »; quae verba leguntur in primo libello Ordinis Romani *n.* 19. Olim igitur ex primaevis Romanis Ordinibus, post: *Pax Domini etc.* denunciabatur ab Archidiacono, stante cum calice ad cornu Altaris, statio futuri diei. Ita perhibet Ordo Romanus I. (*), et II. (**). Saeculo vero XII. haec denunciatio fiebat ante Communionem a Subdiacono Regionario; ita docet Ordo Romanus Benedicti Canonici, ubi de ritibus in Missa feriae IV. initii Quadragesimae, his verbis: « Ante communionem vero stat Subdiaconus regionarius juxta altare, dicens alta voce »: Crastina die veniente, Statio erit in Ecclesia S. Georgii Martyris ad velum aureum. *Respondet Schola*. Deo gratias. 4

Ad locum Stationum deferebantur ex Patriarchio Lateranensi vasa sacra, praeeunte cruce stationali, de qua extat V. Cl. Ciampinii pereruditu dissertatio, Pontificem in sella gestatoria eo portari mos erat. Aliquando tamen equo vehebatur Leo IV. instauravit « crucem auream, *quae* (ut mos antiquitus est, *ait Anastasius*) Subdiaconi manibus ferebatur, praedecessorum Pontificum ». Presbyteria etiam, idest erogationes fiebant, tum ob ministrorum obsequia, tum ob laudes, et acclamationes. Immo Pontifex quandoque in ipso itinere causas finiebat, aut certe ad ejus nutum nomenculator, et sacellarius, ut in primo ordine Romano num. 2. 5

Stationum aliquod vestigium Saeculis XIII. et XIV. perdurabat. Vide *Garampium in vita B. Clarae p.* 555. Nunc vero stationum nomine veniunt indulgentiae illae, quae certas ecclesias visitantibus conceduntur. Vide etiam V. *Litaniae etc.* 6

(*) Num. 20

(**) Num. XIV. Ord. Rom. XI. n. 34.

STELLIONATUS

VIDE VERB. *POENA ART.* 2. *N.* 204. 205.

STIPES

VIDE VERB. *MATRIMONIUM QUOAD IMPEDIMENTA ART.* 1. *N.* 28.

STOLA

SUMMARIUM

1. Stolae delatio an importet jurisdictionem, *ad num.* 2. — 3. Quoad ingressum Parochorum cum Stola, et Cruce elevata in Ecclesias Regularium, plures adducantur Sacrarum Congregationum hinc inde Resolutiones, et Pontificum Constitutiones, cum Auctoris opinione. — 4. Cappellani Confraternitatum nequeunt deferre Stolam in Processionibus, quae fiunt extra suarum Confraternitatum Ecclesias. — 5. Stolam deferre in Processionibus, et funeribus non competit Archipresbytero Collegiatae privative quo ad alios Parochos. — 6. Stolam, et Superpelliceum deferre sine licentia Parochi licet Archipresbytero Collegiatae in actu benedictionis dandae infirmis in articulo mortis. — 7. Parochi Civitatis possunt in publicis Processionibus, in quibus intervenit Capitulum Cathedralis Sacris Paramentis indutum, incedere cum Stola. — 8. Regulares non possunt benedicere agros, et maledicere locustas cum Stola sine licentia Parochi. — 9. Sacerdotes accedere debent ad communionem cum Stolis albis a collo pendentibus; Et Diaconi cum Stolis albis Diaconalibus. — 10. Stola Sacerdotalis quomodo gestanda a Sacerdotibus — 11. Stola Diaconalis quomodo gestanda a Diaconis. — 12. Stola cur ab Episcopo non ducatur ante pectus ad formam Crucis. — 13. Stola cur non utantur Romae Concionatores. — 14. Stola, et Cruce elevata potest deferri processionaliter cadaver ad Ecclesias Regularium per quascumque Dioeceses, et Parochias, etiam irrequisitis earumdem Parochis *ad n.* 15.

1 Stolae delationem esse signum proprie denotans jurisdictionem, et Officium Sacerdotale, tradit Glossa *in l. unica verb. Fibulis, Cod. Nulli licere*; et facit textus in *cap.* (*) *Cum sit* 6. *de auctorit. et usu Pallii*; ubi quod Archiepiscopus solum in Ecclesiis suae Provinciae Pallio uti potest; secus extra, *c. Ex tuarum* 8. *eod.* Quod enim operatur Pallium inter Episcopos, operatur Stola inter Sacerdotes; Theodosius Rubeus *Singularium part.* 3. *in tit. de praecedentiis n.* 64. Gratian. *disceptat.* 298. *n.* 75. Panimoli. *part.* 2. *dec.* 169. *n.* 31. *et seq.* Samuel. *de sepultur. tract.* 1. *disp.* 4. *controv.* 7. *n.* 9. *et disp.* 4. *controv.* 12. *n.* 12. Monaceli. *tom.* 12. *tit* 13. *formul.* 1. *n.* 77. ubi expresse dicit: *Nam Stolae delatio Jurisdictionem importat.*

2 Nullam autem importare Jurisdictionem, si simpliciter deferatur sine ullo illius actuali exercitio, docet Pignatellus *tom.* 3. *consultat.* 48. *n.* 40. expresse dicens, quod Stola sine suo exercitio non est signum praecipuum Jurisdictionis, sed vestis Sacerdotalis, *cap. Ecclesiastica* 9. *dist.* 23. et ut tradit S. Thomas 3. *part.* 9. *Supplement. art.* 7. *in corpor.* est habitus proprius Sacerdotis, et est veluti forma totius ornatus Sacerdotalis, et deducitur *ex Concil. Bracaren.* III. *cap.* 3. *et Toletan.* IV. *cap.* 39. Theodos. Rub. in ejus Respons. impress. apud Gratian. *cap.* 298. *n.* 61. Panimol. *part.* 3. *decis.* 270. *n.* 11. Rota *in Savonen. Aggregationis* 15. *Junii* 1699. §. *Non obstat. coram Pio*, ibi: « Non obstat, quod Stola sit signum jurisdictionis, ideoque non concedenda simplici Sacerdoti etc. Quapropter aliud Stola significat in Episcopo, aliud in simplici Sacerdote etc. Et propterea esse signum aequivocum, nec importare jurisdictionem, nisi illam deferens expleat Parentalia ». *Et in Bisinianen. Praeeminentiarum* 27. *Januar.* 1726. §. *final. coram. Calcagnino*; ubi quod delatio Stolae in actibus non funeralibus non est signum jurisdictionale, sed duntaxat distinctivum Parochorum a ceteris Presbyteris: et sic etiam alibi saepe saepius, ut refert probando Scarfantonus ad Ceccoper. ad *p.* 3. *addit.* 39. *sub. n.* 80. Et expresse declaravit Benedictus XIII. Constit.

(*) Stola *orarium* passim cum a Graecis, tum a Latinis vocatur; quamvis Graeci id nominis stolae diaconali non Sacerdotali tribuant, quae apud illos latior est Orario nostro, nec ullis litterarum notis, aut cruciculis intexta, ut Orarium Episcopale. Mos olim fuit, ut a recens ordinatis cum Presbyteris, tum diaconis stola passim gestaretur; immo diaconi per annum integrum post susceptum diaconatus ordinem jugiter stolam gestare debebant. Hinc cum in Bracarensi Provincia diaconi « absconsis infra tunicam uterentur orariis, ita ut nihil differre a subdiaconis viderentur »; Bracarense Concilium id vetuit *can.* 27. Vide Georgium de *Liturg. Rom. Pont. Tom.* 1. *lib.* 1 *cap.* 20. qui *n.* 4. mysticas quoque quasdam Stolae significationes in medium adfert.

incip. *Pretiosus* §. *Et ad tollendam*, ibi: « Declarantes, et quatenus opus sit decernentes, ac matura deliberatione mandantes Crucis erectiones, Stolae delationem, et ingressus in Ecclesias in omnibus, et singulis enumeratis, ac ceteris quibuscumque similibus casibus, nullam penitus jurisdictionem importare, aut minimum in aliquo praejudicium cuicumque irrogare, aut quomodocumque, et quandocumque irrogare, et inferre posse ».

3 De qua tamen vide dicta sub verb. *Parochus art.* 2. *n.* 67. ubi insuper adducuntur hinc inde plures Sacrarum Congregationum Resolutiones, et Pontificum Constitutiones quo ad ingressum Parochorum cum Stola, et Cruce elevata in Ecclesias Regularium, prout etiam plures hinc inde quo ad hoc referuntur a Pignateli. *tom.* 5. *consult.* 48. et ab Ursaya *tom.* 1. *part.* 2. *discept.* 14. *et tom.* 4. *part.* 1. *discept.* 11. ubi in fine circa hanc diversitatem Resolutionum adducit, quod habet doctissimus Faber in *Epist. ad Lector. sui Cod.* ibi: *Idem plane Senatus, sed non iidem Senatores*, quem sequuta est Rota, *decis.* 181. in *princip. coram Emerix jun.* et plures etiam alias hinc inde Resolutiones adducit ipse *citato tomo* 4. *part.* 3. *discept.* 6.

4 Capellani Confraternitatum nequeunt deferre Stolam in Processionibus, quae fiunt extra suarum Confraternitatum Ecclesias, ut probant decreta congesta a Pignateli. *tom.* 8. *consult.* 73. *n.* 21. et per viam Legis generalis decrevit *Sacra Congr. Rit. die* 10. *Decembr.* 1663. *in responsione ad* 23. *dub.* et *Sacra Congreg. Concil. in Cremonen. die* 24. *Januar.* 1706. *ad* X. *dub.* ubi, orta controversia inter Capellanos Confraternitatis Casalis Majoris aggregatae Archiconfraternitati Mortis, et Orationis Urbis, et Parochum dicti loci super delatione stolae deferendae per dictos Capellanos in functionibus, et Processionibus, partibus informantibus, declaravit eos extra Oratorium Confraternitatis stolam deferre non debere, nec posse, non obstantibus decisionibus Rotae *in Savonen. Aggregationis* 27 Junii 1598. *coram Pio, et* 15. *Junii* 1699. *coram eodem et* 15. *Jan.* 1700. *coram dell'Olmo, et* 13. *Junii* 1601. *coram Molinea decano*; quae afferebantur in Summario Confraternitatis; Sic refert Monaceil. *tom.* 2. *tit.* 13. *formul.* 1. *num.* 78. Et sic etiam ead. *Sacra Congr. Conc. in Novarien. Aggregationis* 24. *Septemb.* 1718. *ad* 6. *dub. apud Thesaurum Resolution. Sacrae Congr. Conc. tom.* 1.

5 Stolam deferre in Processionibus, et funeribus non competere Archipresbytero Collegiatae privative quo ad alios Parochos, respondit *Sacra Congregat. Concil. in Derthonen. oppidi Novarum, Jurium Parochialium* 3. *Decembr.* 1718 *ad XI. dub.*

6 Stolam, et superpelliceum deferre sine licentia Parochi licere Archipresbytero Collegiatae in actu benedictionis in articulo mortis dandae infirmis, ad quos accessit, respondit *Sac. Congr. Conc. in d. Derthonen. ad XIV. dub.*

Parochi civitatis possunt in publicis Processionibus, in quibus intervenit Capitulum Cathedralis, Sacris paramentis indutum, incedere cum Stola: *Sacr. Rit. Congr. in Ariminen.* 24. *Januar.* 1728. apud Scarfantonum ad Ceccoper. *part.* 3. *addit.* 23. *sub n.* 5. 7

Regulares non possunt benedicere agros, et maledicere locustas cum stola sine Parochi licentia; Supplicante enim in *Sacr. Congr. Concil.* Procuratore Generali Capuccinorum declarari; « Primo: An Regulares dicti Ordinis requisiti ab agrorum Dominis, possint absque licentia Parochi benedicere agros, et maledicere locustas, et brucos, et caeteros hujusmodi vermes, et quatenus affirmative. Secundo: An in hujusmodi functionibus peragendis uti possint Stola absque licentia Parochi ». *Sacr. Cong. die* 28. *Augusti* 1688. *respondit ad utrumque, Negative*: apud Monaceil. *loco citat. num.* 79. 8

Sacerdotes ad communionem generalem in Feria V. in Coena Domini accedere debent cum stolis albis super Cottam a collo pendentibus: Caeremonial. Episcop. *lib.* 2. *c.* 29. §. 3. Merati *tom.* 1. *part.* 4. *tit.* 8. *de Feria V. in Coena Domini n.* 7. Et Diaconi ad ipsam accedere debent cum stolis diaconalibus albis. Merati *loc. cit. n.* 8. et alii. 9

Stola Sacerdotalis cum Alba, est aptanda, et gestanda in modum Crucis: Soluta vero, et pendens a collo hinc inde, si cum superpelliceo, vel pluviali, aut sine eo adhibetur. Cum superpelliceo enim ligari in modum Crucis non potest: Gavant. et Merati *tom.* 1. *part.* 1. *tit.* 10. *Rubrica* 4. *vers. Stola*; et alii. 10

Stola autem diaconalis aptanda, et gestanda est a Diaconis ab humero sinistro pendens sub dextrum; quia ab ipsis fertur super uno tantum humero sinistro sub axillam dexteram connexe, ad distinctionem Sacerdotum, qui utroque humero eam portant, ut supra; Fertur autem a sinistro humero ad latum dextrum ex *Concil. Bracaren. I. cap.* 27. ut ab activa vita laboriosa, ad contemplativam suavem diaconus transeat: Honorius in *Gemma lib.* 1. *cap.* 240. Vel ut portet hic jugum domini in sinistra, idest in praesenti vita, cum spe quietis futurae in dextra: Durand. *lib.* 2. *cap.* 9. quae ratio valet etiam pro Sacerdote. Ceterum dexteram Diaconi partem vult esse liberam ob ministerium Altaris; *Concil. Toletan. IV. c.* 39. Sic Gavant. et Merati *loc. cit. Rubrica* 7. *vers. Diaconus cum Stola*. 11

Episcopus non ducit Stolam ante pectus in modum Crucis, sed sinit hinc inde utrasque extremitates pendere, et antequam accipiat Stolam, accipit parvam Crucem pectoralem: Sic Rubrica Missal. *part.* 2. *tit.* 1. *num.* 4. Et ideo non ducit Stolam in modum crucis, quia ante pectus gestat ejus loco crucem pectoralem, quam ante stolam 12

accipit, ut notat Innocentius III. *cap.* 53. apud Gavant. et Merati *tom.* 1. *part.* 2. *tit.* 1. *Rubrica* 4. ubi Merati notat, quod in recentibus missalis Romani rubricis, post illa verba, *Si celebrans sit Episcopus*, adducuntur haec alia, *vel Abbas, ut supra*, ex quibus deducitur, quod ducere stolam in modum crucis ante pectus, convenit etiam Abbatibus Pontificalium usum harentibus, praesertim quando pontificaliter celebrant.

13 Stola super cottam non utuntur Romae concionatores ob reverentiam Papae, qui extra Sacramenta Stola utitur. Gavant. et Merati *tom.* 1. *p.* 2. *tit.* 6. *Rubrica* 6. *vers. Orator Romae.*

14 Alia ad rem; Vide verb. *Parochus art.* 3. *nu.* 36. ubi, quod occasione funerationis cadaverum, alterius dioecesis, aut Parochiae in Ecclesiis Regularium, potest proprius Parochus defuncti ad effectum deferendi processionaliter cadaver ad dictas Ecclesias libere transire per quascumque Dioeceses, et Parochias cum Stola, et cruce elevata, etiam irrequisitis eorumdem Parochis. Sic expresse *Sacra Congregat. Episcopor. et Regular.* in *Placentina* 24. *Novembr.* 1713. *ad.* 1. *dub.*

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

Delatio Stolae non semper est signum jurisdictionis. Si actus, in quo Stola defertur, sit indifferens, etiam actus indifferens est actus delationis ipsius Stolae. Contra si jurisdictionalis sit actus, in quo defertur Stola, signum jurisdictionis est actus ipsius delationis. Vide Rotam *in Tranen. Praeeminentiarum super reservatis* 23. *Junii* 1723. *cor. bon. mem. Gamaches*, ubi et de usu hujus distinctionis in praxi. 15

STUPRATOR, STUPRUM

Haec adnotasse expediat.

1 Stuprum stricte, et proprie sumptum est violenta defloratio puellae Virginis, seu est concubitus cum puella virgine ipsa invita, seu per vim coacta. *Sic in re Communis Doctorum.* Ponitur autem ly *violenta*, seu *ipsa invita*, *seu per vim coacta*, ut excludatur copula, in quam consentit virgo, quia talis copula, in quam consentit virgo, pertinet potius ad simplicem fornicationem, quam ad stuprum stricte, et proprie sumptum. *Communis.*

2

3 Censetur vero virgo violenter, seu per vim coacta deflorari, sic, ut ejus defloratio dicatur stuprum stricte, et proprie sumptum, quando, vi, timore, dolo, fraude, aut facta promissione matrimonii, et hujusmodi decipitur, et inducitur ad copulam; *Communis.* Dicitur autem notanter in definitione puellae virginis, seu cum *puella virgine*, ut excludatur concubitus etiam violentus corruptae, seu illius, quae antea copulam habuerat, quia ille violentus concubitus non est stuprum, cum non sit violatio integritatis virginalis: *Communis.*

4

5 Stuprum igitur est gravissimum, et speciale luxuriae peccatum ob gravissimam injuriam, quam Stuprator infert puellae virgini, et ejus pareotibus: *Communis.* Unde Stuprator tenetur in foro conscientiae, aut illam ducere in uxorem, aut illam honeste dotare secundum sui possibilitatem, et viri prudentis arbitrio: *Communis; arg. cap. Pervenit* 2. *de ad ult. et stup.*

6

7 Alia ad rem; Vide verb. *Dos art.* 2. *num.* 14. *ad* 38. ubi late de omnibus.

ADDITIONES CASINENSES

8 Sub *v. Dos art.* 2. *n.* 14. rite tradidit Auctor cum *Communi*, quod deflorator, qui per vim, vel metum injuste incussum virginem violavit, non teneatur illam praecise ducere, sed possit sub alternativa *vel* accipere eamdem in uxorem, *vel* dotare.

Si vero deflorator hujusmodi, defectu mediorum, puellam dotare, aut damnum injuste illatum resarcire non potest, tenetur in utroque foro eam ducere, si puella eum velit, et *conditionis notabiliter inferioris* non sit. Prima pars conclusionis de externo foro videtur certa, eo quod licet *in alternativis debitoris sit electio*, *et sufficiat alterum impleri cap. in alternativis* 70. *de Reg. jur. in* 6. tamen si debitor unum ex his, non vult, aut potest praestare, ad alterum tenetur, hoc ipso, quod ad alterutrum obligetur; consequenter cum iniquus deflorator in foro externo in poenam delicti, aut ducere, aut dotare teneatur defloratam, si dotare sufficienter non potest, ducere tenebitur. Quod si deflorator ducere noluerit, debitis juris remediis, etiam excommunicatione, compelli debet, quamvis finaliter cogi non possit. Reiffenst. *de Sponsal. num.* 111. 9

Dixi, si *puella conditionis notabiliter inferioris non sit:* quippe neque violentus, aut injustus corruptor virginis sine promissione matrimonii obligatur ducere illam, quae longe inferioris conditionis est, etiamsi damnum ei illatum, pecunia, seu augmento dotis resarcire non possit; quia generatim loquendo, in omnibus debitis, etiam quae ex delicto descendunt, non tenetur debitor cum notabiliter majore suo damno restituere, sive solvere creditori, quam sit valor ipsius debiti, sive quando nequit solvere, seu reparare damnum, nisi cum longe majore suo damno, quam sit id, quod intulit alteri: sufficiet ergo hoc casu, ut si longe 10

majus damnum stupratori ex matrimonio cum foemina corrupta inito sequeretur, quam sit illud, quod ipsi per stuprum illatum fuit, aliis mediis, quibus poterit, data opportunitate, illud compensare procuret. Ita Pirhing *ad tit. de adulteriis, et stupro, num.* 46. Eademque in terminis habet Schmalzgrueber *ad tit. cit. n.* 34.

11 Qui vero defloravit virginem vero, et sincero animo ei promittendo matrimonium, si consenserit in copulam, tenetur stare promissis, et ducere defloratam, sive fuerit virgo, seu honesta vidua. Est certa, et communis sententia. Ratio est, quia ex contractu oneroso obligavit se ad rem, quam licite exequi potuit, videlicet, se ducturum illam in uxorem, etsi non absolute, sed conditionate; ergo postquam foemina implevit conditionem (quamvis illicite), et ex parte sua complevit contractum, etiam ipse tenetur illum complere, cum licite id possit, ac debeat, eamque ducere, alioquin enim illa injuste deciperetur. Ita in terminis *cit.* Pirhing *ad tit. ex. de adulteriis, et stupro, num.* 54.

12 Neque in hoc casu admittitur *alternativa*, nempe *ut vel ducat* hujusmodi defloratam, vel *dotet*; nam *alternativae* locus est in stupro sine promissione matrimonii secundum dicta heic supra, non autem in casu, de quo sermo est. Schmalzgrueber *cit. tit. de adulteriis etc. n.* 30. Unde talis in utroque foro tenetur eam ducere, nec satisfacit dotando. *Communis.* Idemque juris est ex sententia Reiffenstuel, aliorumq. *ab eo cit. ad tit. de Sponsal. num.* 115. etiamsi sub *ficta* spe, ac promissione matrimonii quis foeminam ad copulam induxerit. Audiamus insuper Divum Alphonsum de Ligorio in hac re ita disserentem:

« Cum promissio matrimonii inest, deflorator
» tenetur Puellam ducere, non solum cum pro-
» missio est vera, sed etiam cum est ficta, ut te-
» nendum est cum S. Thoma, quem communiter
» sequuntur S. Anton. Sanchez, Lugo, Tambur.
» Salmant. Croix, Viva etc. contra pauciores, qui
» obligant ad reparandam solum damnum. Ratio
» est . . . quia in contractibus non nominatis *do,*
» *ut des*, et hujusmodi, cum alter praestat suam
» partem, alter licet, ficte promiserit, pariter te-
» netur ex justitia praestare suam, non secus ac
» si vero ex animo promisisset, dum hoc necesse
» est, ut a contractibus fraudes, quae cum damno
» communi impedirent commercium humanum,
» removeantur. Et idem dicendum cum Lugo,
» et Salmant. contra Sanchez, si quis ficta matri-
» monii promissione viduam bonae famae cogno-
» sceret (*). Hoc (prosequitur de Ligorio) proce-
» dit quoad conscientiam; sed quoad forum ex-
» ternum hic obiter notamus, quod advertit *con-*
» *tinuator Tournely*, (quod) valde utile esset ad
» impedienda haec tam frequentia facinora, si
» Episcopi, et Magistratus irritas omnino decla-
» rarent omnes istas matrimonii promissiones
» etiam juramento firmatos, nisi plene testimo-
» niis, et scripturis validis hae constarent ». *Homo*
» *Apostolic. de Septimo praecept. Decal. Punct.* 6.
n. 93. (**).

Doctrina hactenus tradita, nempe quoad ducen- 13
dam defloratam, sequentes limitationes patitur.
Audiamus praelaudatum S. Alphonsum in haec
verba.

« Limitatur Sententia praefata circa obligatio- 14
» nem defloratoris cum ficta promissione I. Si mu-
» lier ex verbis, aut aliis circumstantiis de facili
» animadvertere poterat deceptionem; ut esset, si-
» cut dicunt communissime Lugo, S. Anton. Nav.
» Silvest. Salm. Busembaum cum S. Thoma, si
» vir esset longe nobilior, et ditior; quia tunc,
» ut dicit Angelicus, merito praesumi potest, quod
» mulier finxit, aut voluit decipi, sed revera de-
» cepta non est . . . Item dicunt probabiliter San-
» chez, Lugo, Less. Salm. Viva, et alii, hoc pro-
» cedere, etiam si puella disparitatem ignorave-
» rit; quia si adesset praecisa obligatio Matrimo-
» nii, tunc vir teneretur reddere aliquid excedens
» aequalitati debitae injuriae illatae: unde tunc
» sufficiet, ut curet reficiendum damnum eam do-
» tando ».

« Contra (prosequitur D. de Ligorio) si mulier
» poterat percipere disparitatem, probabilius est...
» non teneri tunc ne damnum quidem reparare,
» sicut etiam expresse docet S. Thomas (suppl.
» 46. *art.* 2. *ad* 4.) sic dicens: *et etiam quoad*
» *hoc* (nempe ad damni reparationem) *non tene-*
» *tur, quia praesumi probabiliter potest, quod spon-*
» *sa non fuerit decepta, sed decipi se finxerit* ».

» Limitatur II. (sic idem de Ligorio), si ex 15
» matrimonio pessimus timeretur exitus (***) Li-
» mitatur III. Si mulier remitteret defloratori obli- 16
» gationem se ducendi, cum haec remissio vali-
» da sit . . . Limitatur IV. Si matrimonium non 17

(*) Idipsum tradit idem D. de Ligor. in *Theol Mor. de sept. dec. praecept.* n. 642. *ibi.* « Ratio est, quia aliter si deflorator virginem deceptam non ducat, nunquam ei reddet aequale, nec damnum adaequate reficiet. « Ratio 2. quia in contractibus innominatis *do ut des*, *facio ut facias*, quando alter ex sua parte implevit, tenetur alter implere ex justitia, quamvis ficte contraxerit. Ut enim humanum commercium recte servetur, ipsum jus naturae exigit, ut omnis fraus a contractibus absit: et propterea obligat decipientes, ut in poenam suae fraudis teneantur ita reddere omnino indemnes proximos deceptos, ac si nulla fraus intercessisset. Unde sicut in aliis contractibus, tenetur ex. g. venditor tradere domum venditam, pro qua pretium jam accepit, quamvis ficte contraxerit, juxta communem sententiam, ita in casu praesenti deflorator, etiamsi aliunde posset damnum resarcire, tenetur omnino matrimonium promissum contrahere ».

(**) Caeterum si deflorator hujusmodi matrimonium cum alia ineat, etsi illicitum, validum utique erit, per manifesta juris principia, non secus ac in Sponsalibus in genere.

(***) « Item dicunt Sanchez cum S. Ant. et Salm. cum Dicast. si timeantur magna scandala, vel rixae inter consanguineos contrahentium ». Idem S. Alph. de *Ligor. Theol. Mor. lib.* 3. *de Sept. dec. Praecept* n. 644.

« posset perfici a viro sine familiae dedecore;
« nam tunc non tenetur ad Matrimonium, licet
« promissio esset vera, cum tunc sit invalida, sicut
18 » de re illicita. Limitatur V. Si vir adhibet tan-
» tum tactus cum Virgine, ut dicunt Sanchez,
» Nav. Lugo, et Croix, quia soli tactus non sunt
» tantae injuriae, ut inducant obligationem ineun-
» di matrimonium ficte promissum, nec tanti pon-
» deris, ut non ingerant mulieri suspicionem fic-
» tionis; modo (excipitur) mulier non esset no-
» bilis, aut honesta; aut modo vir non requisi-
» visset, nisi solos tactus cum nuptiarum promis-
» sione, et propter illos jam patefactos, aut sal-
« tem familiaritate divulgata, puella remaneret
19 » infamia notata. Limitatur VI. Si vir puellam
» censebat Virginem, sed corruptam inveniret:
» ita communiter; et eo casu dicitur juxta senten-
» tiam probabiliorem.. quod vir non tenetur ali-
» quid dare ratione copulae traditae, nisi adesset
» pactio expressa, aut nisi ex tali facto, mulier
20 « remaneret infamia notata. Limitatur VII. Si ip-
» samet Puella repugnaret nuptias contrahere, quia
» vir tunc non tenetur ad aliud » *ibid. num.* 94.
et seqq.
21 Dubitatur: An habens votum Castitatis, Virgi-
nem deflorando, teneatur eam ducere? Negant
Laym. Salm. et Conc. sed recte affirmant Lugo,
Sanchez, Vasquez, Tamb. Spor. et Croix, nec agno-
sco, utrum opposita sententia probabilis judicanda
sit, quia, ut servetur bona fides in contractibus,
ficte promittens tenetur praestare partem suam,
ac si vere promisisset, cum alter contrahentium partem suam adimplevit.. 2. Quod deflorator si promittere nequibat matrimonium, poterat saltem promittere impetrationem absolutionis a voto; et ad hoc jam se obligavit promittendo matrimonium, dum qui ad finem tenetur, tenetur etiam ad ponenda media, nempe ad impetrandum dispensationem, et casu, quo eam obtinere non posset, teneatur saltem ad compensandum damnum. Haec in terminis habet praelaudat. S Alphonsus, *cit. Homo Apost. n.* 97. quae eadem docet Sanchez *de matrim. lib.* 1. *Disputat.* 10. *n.* 3. *et seqq.*

« Dubitatur 2. Ad quid teneatur violans Virgi- 22
nem sibi conjunctam sub matrimonii promissione? Si promissio fuit vera, et intercessit pactum impetrandi dispensationem, Communis est sententia, promissionem esse validam, et obligare prius ad dispensationis impetrationem, et deinde ad matrimonium, quoties hujusmodi dispensationes solent concedi. Idem dicimus si promissio fuerit ficta, nec mulier potuisset fictionem animadvertere; nam promittens tenetur efficere omne id, quod facturus fuisset, si promissio fuisset vera. Si tamen ille inculpabiliter non advertisset ad impedimentum cognationis, quod aderat, et pro dispensatione opus esset magno incommodo, aut sumptu, ad tantum non tenetur, tenetur autem ad damni refectionem, sicut quilibet alius injustus defloratur ». Anted. D. de Ligorio *ibid. num.* 98.

SUBCOLLECTOR APOSTOLICUS

SUMMARIUM

1. Subcollectores Camerae Apostolicae in causis spoliorum et jurium praefatae camerae exempti sunt a Jurisdictione Ordinariorum — 2. Subcollectores Apostolici tamquam prorsus exempti non comprehenduntur sub Decreto Concilii *sess.* 6. *de refor. cap.* 4. *et sess.* 7 *cap.* 1. *et sess.* 25. *cap.* 6. *de reformat.* — 3 Subcollectores Apostolici non possunt visitari, nec corrigi ab Episcopo — 4. Subcollectores, et Commissarii Spoliorum non comprehenduntur sub dispositione Ordinariorum, sed Nuncii Apostolici juxta eorum privilegia — 5. Subcollectorum privilegia non suffragantur illis, qui non resident in Dioecesi, cujus sunt deputati Subcollectores. — 6. Immo Sacra Congregatio non probat, quod quis deputetur Subcollector in aliena Dioecesi. — 7. Et sic deputati non sunt exempti ab Ordinario loci, ubi Beneficium habent. — 8. Subcollectorum spoliorum causae ad Nuncium pertinent. — 9 Subcollectores si non serviunt amplius, subsunt Jurisdictioni Ordinarii — 10. Parochi, aliique Beneficiati residentiales non debent deputari Subcollectores; Et si deputantur, non sunt exempti quoad onera Beneficii — 11. Unde Episcopus potest eos cogere ad residentiam, et ad solvendum punctaturas — 12 Quod dictum est de Curatis, intelligitur, etiamsi sint Archidiaconi, vel Archipresbyteri, vel in alia Dignitate constituti. — 13 Potest Episcopus exequi suam sententiam latam contra suum Clericum, antequam esset Subcollector, vel etiam post, si antea inceptum fuerat Judicium — 14. Si Subcollectores administraverint redditus Capitulares, compelli possunt ab Ordinario ad reddendas rationes; sed si fuerint in fraude deprehensi, puniuntur a suo Judice — 15. Potest Episcopus cogere etiam Clericos subcollectores, ut Synodis intersint, et ad publicas Processiones accedant. — 16. Subcollector absque licentia Ordinarii alloquens Moniales potest excommunicari. — 17. Subcollectoris delictorum saltem notoriorum informationem potest capere Ordinarius, vel capi facere ad effectum transmittendi suis Superioribus. — 18 Subcollectores subjecti sunt Episcopo quoad celebrationem Missarum, et alias functiones Ecclesiasticas, et quoad onera ipsi ratione Beneficii incumbentia. — 19. Non potest tamen Episcopus illos a Divinis suspendere ob delicta occulta, sicut ceteros subditos. — 20. Subcollector spoliorum nequit percipere distributiones quotidianas, dum ratione Officii Subcollectoris Choro non assistit. — 21 Episcopus, si in sua Dioecesi omnes Canonici, vel eorum major pars praetextu officii Subcollectoris praetendant exemptionem a sua jurisdictione, debet facere verbum cum Sanctiss. — 22 Subcollectores, et Commissarii pro locis exemptis, sed habitantes in Civitate Episcopo subdita, non gaudent exemptione a jurisdictione Ordinarii. — 23. Alia ad rem *ad num.* 45.

1 Subcollectores Camerae Apostolicae, Advocati, Procuratores, Fiscales, et Notarii in causis spoliorum, et Jurium praefatae Camerae, eorum officio durante, sunt exempti a jurisdictione Ordinariorum. Ex litteris Pauli III. Pii IV. Gregorii XIII. et Sixti V. quarum meminit Joann. Anton. Novarr. *in Summ. Bullar. tit. de Subcollectoribus*, et Barbosa *in Summa Apostolic. decis. verb. Subcollector num.* 1.

2 Subcollectores Apostolici tamquam prorsus exempti non comprehenduntur sub decret. Concil. Tridentin. *sess.* 6. *de reformat. cap.* 4. *et sess.* 7. *cap.* 1. *et sess.* 25. *cap.* 6. *de reform. Sacra Congregat. Concil.* penes Gonzal. *ad Regul.* 8. *Cancellar.* Glossa 51. *num.* 81. *et* 82. et Barbosa *loco cit.*

3 Subcollectores Apostolici non possunt visitari, nec corrigi ab Episcopo: *Sacra Congreg. Concil. in Senogallien.* 11. *Julii* 1590. apud Barbosam *loc. cit. num.* 5.

4 Subcollectores, vel commissarii spoliorum non comprehenduntur sub dispositione Ordinariorum, sed Nuncii Apostolici juxta eorum privilegia: *Sacra Congreg. Concil.* apud Barbos. *loc. cit. n.* 6.

5 Subcollectorum privilegia non suffragantur illis, qui non resident in dioecesi, cujus sunt deputati Subcollectores: *Sacra Congregat. Episcop. in Pistorien.* 9. *Februarii* 1624. apud Nicol. *in Flosculis* verb. *Subcollector n.* 1.

6 Immo Sacra Congregatio non probat, quod quis deputetur Subcollector in aliena Dioecesi: *Eadem Sacra Congreg. in Pistorien.* 9. *Septembr.* 1625.

7 apud eumdem *loc. cit. n.* 1. Et sic deputati non sunt exempti ab Ordinario loci, ubi beneficium habent. *Eadem Sacra Congreg. in Venafren.* 9. *Decembr.* 1654. apud eumdem *ibid. sub n.* 1.

8 Subcollectorum spoliorum causae ad Nuncium pertinent. *Sacr. Congr. Episc.* 14. *Decemb.* 1619. apud Gavant *in Manual. Episc. verb. Spolia Clericor. num.* 14.

9 Subcollectores Camerae Apostolicae, si non serviunt amplius, sub Ordinario sunt: *Sacra Congreg. Episc.* 1. *Octobris* 1602. apud Gavant. *loco cit. verb. Exempti n.* 9. *et Sac. Congreg. Concil.* 14. *Aprilis* 1646. quae apud Nicol. *loc. cit. num.* 4. expresse censuit, quod Subcollectores amoti, vel amplius non servientes; non gaudent exemptione ab Ordinarii jurisdictione.

10 Curam animarum, vel aliud servitium Ecclesiasticum personalem residentiam requirens, obtinentes, non debent deputari Subcollectores, et si deputantur, non sunt exempti quo ad onera beneficii. *Sac. Congreg. Episc. in Asculana* 19. *Aprilis* 1606. *et in Acerren.* 23. *Maii* 1614. apud Nicol. *loc. cit. num.* 2. Et quod Subcollector non excusetur a residentia Parochiali, decrevit etiam *Sacr. Congreg. Concilii* apud Barbosam *loco cit. num.* 3.

Unde Episcopus cogere potest eos ad residentiam, et ad solvendum punctaturas: *Sacra Congr. Episc. in Morsican.* 20. *Junii* 1614. *et in Avellina* 12. *Maii* 1617. 11

Et quod dictum est de curatis, intelligitur etiam si sint Archidiaconi, vel Archipresbyteri, vel in alia dignitate constituti; *Eadem Sac. Congr. Episcop. in Neapolitana Nullius Motulae* 23. *Augusti* 1652. apud Nicol. *loco cit. n.* 3. 12

Potest Episcopus exequi suam sententiam latam contra suum Clericum, antequam esset Subcollector, vel etiam post, si antea fuerit inceptum Judicium: *Sacr. Congr. Episc. in Policastren.* 13. *Maii* 1617. *in Squillacen.* 30. *Maii* 1626. *in Hieracen.* 24. *Martii* 1628. apud Nicol. *loc. cit. n.* 7. 13

Si Subcollectores administraverunt reditus Capitulares, compelli possunt ab Ordinario ad reddendas rationes, sed si fuerint in fraude deprehensi, puniuntur a sua Judice. *Eadem Sacr. Congr. Episcop.* 8. *Junii.* 1646. apud eumdem *loco cit. n.* 6. 14

Potest Episcopus cogere etiam Clericos Subcollectores, ut Synodis intersint, et ad publicas Processiones accedant: *Sacra Congr. Concil. in Cajacensi* 31. *Martii* 1654. apud Pignatell. *tom.* 1. *consult.* 479. 15

Subcollector absque Ordinarii licentia alloquens Moniales potest excommunicari: *Sacra Congreg. Concil. in Hipporegien.* 13. *Maii* 1628. apud Barbosam *loc. cit. n.* 7. et Tamburin. *de Jure Abbatissar. disp.* 25. *qu.* 4 *n.* 6. 16

Subcollectoris delictorum saltem notiorum informationem potest capere Ordinarius, vel capi facere ad effectum transmittendi suis superioribus. *Eadem Sacr. Congr. Concil. in dicta Hipporegien.* 13. *Maii* 1628. 17

Subcollectores subjecti sunt Episcopo quoad celebrationem missarum, et alias functiones Ecclesiasticas, et quoad onera ipsis ratione beneficii incumbentia: *Sacra Congr. Conc.* 24. *Maii* 1664. apud Monacell. *tom.* 4. *supplem. ad III. tom. n.* 87. 18

Non potest tamen Episcopus illos a Divinis suspendere ob delicta occulta, sicut ceteros subditos. *Sacr. Congr. Concil. in Vercellen.* 24. *Novembr.* 1671. apud Monacell. *loc. cit. n.* 88. 19

Subcollector spoliorum nequit percipere distributiones quotidianas, dum ratione Officii Subcollectoris choro non assistit: *Sacr. Congr. Concil. in Cassanen.* 9. *Febr.* 1647. *ad cap.* 12. *sess.* 14. *de reform.* et plures alii teste Pignatell. *tom.* 1. *consult.* 327. 20

Episcopus, si in sua dioecesi omnes canonici, vel eorum major pars praetextu officii Subcollectoris praetendant exemptionem a sua jurisdictione, debet facere verbum cum Sanctissimo. *Sacr. Congr. Concil. in Anagnina* 16. *Novemb.* 1652. *ad cap.* 10. *sess.* 24. *de reform.* apud Pignatell. *consult.* 389. 21

22 Subcollectores, et commissarii pro locis exemptis, sed habitentes in civitate Episcopo subdita, non gaudent exemptione a jurisdictione Ordinarii: *Sacr. Congr. Conc. in Caputaquen.* 11. *Martii* 1722. sic refert Ursaya in *Miscellaneo* 1. *Sacro, et profano tit. S. n.* 246.

23 Subcollectores Apostolici sunt quidem exempti a jurisdictione Ordinarii, ut liquet ex Constitut. 40. Gregorii XIII. *t.* 4. *part.* 3. *Bullar. nov. p.* 293. et Constitut. 47. Urban. VIII. *tom.* et ex jam allatis hucusque, sed cum multis limitationibus, nempe quod non obstantibus suis privilegiis adhuc subdantur jurisdictioni Ordinarii in rebus respicientibus aut curam animarum, si quam exerceant, aut servitium Ecclesiae, si canonicatum aliudve beneficium possideant, et in pluribus aliis ut patet in sequenti decreto Sacrae Congregationis Concilii approbante san. mem. Innocentio XI. edito, quod ad uberiorem notitiam hic ad litteram datur una cum suis declarationibus, seu additionibus emanatis a Benedicto XIII. 23 Maii 1725.

Decretum Sacrae Congregationis Concilii circa Subcollectores latum die 27. Februarii 1677.

24 Die 27. Februarii 1577. Sac. Congr. EE. S. R. E. Cardinalium Concilii Tridentini Interpretum ad occurrendum controversiis, ac querimoniis circa Subcollectores Spoliorum, aliosque commissarios Cam. Apostolicae, praesertim Regni Neapolitani ad eamdem Saer. Congreg. delatis salubriter intenta, authoritate etiam a S. mem. Clemente IX. et Sanctissimo D. N. Innocentio XI. tributa, praevia matura consultatione, statuit, ac decrevit, ut in posterum in singulis infrascriptis dioecesibus, videlicet, Aquinaten. Acerrarum, Aliphana, Avellina, Asculana in Piceno, Asculana in Apulia, Atrien. Bisacciarum, Bitecten. Bituntina, Brundusina, Bellicastren., Boven. Carinolen. Calven. Cajacen. Casertan. Campanien. Capritan. Conversan. Cotronen. Castren. Castellaneten. Civitatis ducalis, Campien. Cariaten. Fundana, Frigentin. Guardien. Gravinen. Gallipolitan. Isclan. Insulan. Juvenacen. Literen. Lavellen. Laquedonien. Motulen. Massulubren. Marturanen. Minerbinen. Monopolitan. Melphiten. Minoren. Marsicen. Montis Marani, Montis Pelusii, Melphien, Murana, Nuscana, Nicoteren. Nucerina, Ostunen. Oritan. Ortonen. Pennen. Puteolan. Polignanen. Ravellen. Rubcn. Rossanen. Rapollen. Reatina, Surrentina, Suessana, S. Agathae, Satrianen. Stabien. seu Castri Maris, Sarnen. S. Severi, S. Angeli Lombardorum, Trojan. Theanen. Thelesina, Trivicana, Tranen. Ugentin. Umbriaticen. Vican. Vulturarien. Vestan. Venusina, Valven. Vigilien. Venafrana.

25 Et in singulis pariter infrascriptis locis exemptis, seu nullius dioecesis, videlicet Canusii, Cerignolae, Casalis novi, Cetrani, Centolae, Castri S. Laurentii, Castellan. Carbonarien, Brolli, Frasan. Montis Virginis, Montis Casini, Marubii, Putignani, Rutiliani, S. Stephani de Nemore, Sanctissimae Trinitatis Caven. S. Angeli ad Fasanellen. S. Vincentii de Vulturno, Teriitii, et aliis, in quibus fortasse hactenus Subcollectores deputari solitum fuit, unicus Subcollector.

26 In sequentibus vero, scilicet, Aprutina, Aversana, Arianen. Amalphitan. Alexanen. Aquilana, Baren. Bojanen. Bovinen. Bisinen. Canaven. Capuana, Compsan. Cathacen. Hieracen. Hidruntina, Isernien. Latinen. Lycien. Marsorum, Nolan. Neritonen. Neocastren, Oppiden. Policastren Potentin. Rheginen. Surana, Sypontina, Sulmonen. Squillacen. S. Severinae, S. Marci, Theatina, Termularum, Triventin. Tarentin. Tricaricen., et Tropien. duo tantum.

27 In sequentibus, nimirum: Acherntin. et Materanen. unicus, in Angionen. Beneventan. Cosentin. Caputaquen. Cassanen. Mileten. et Salernitan. non plures, quam tres, et in Neapolitana decem Subcollectores, et non ultra, respective deputentur, et exerceant.

28 Ad evitandam autem confusionem remisit arbitrio Nuncii dividere, et assignare cuilibet subcollectori partem dioecesis, seu loca, intra quorum limites debeant in exercitio se continere.

29 Et ne semel in Subcollectores deputati necessitatem inducant multiplicandi alios Subcollectores renunciando officium, licet possint in eo continuare, et idonei sint, declaravit, nullum Subcollectorem post renunciatum officium gaudere exemptione ab Ordinario, nisi laudabiliter exercuerit, saltem per duodecim annos.

30 Eos vero, qui in officio, aut alias ita deliquisse comperti fuerint, ut a Nuntio amoveantur, et alii eorum loco deputentur, nullatenus exemptione hujusmodi gaudere; Et e contra illos, qui probe, ac fideliter se gesserint, velintque in Officio continuare, confirmandos esse a Nuntio, nec alios eorum loco deputari posse.

31 Praeterea, attenta Subcollectorum hujusmodi multitudine, et causa a san. mem. Urbano VIII. in sua Constitutione 35. considerata concedendi illis exemptionem censuit expedire, ut Sanctissimus declaret, ita esse intelligendam dictam Constitutionem, ut Subcollectores, terminato officio non gaudeant amplius exemptione, defuncto, vel alias deficiente Ordinario, in cujus tempore exercuerunt. Sicuti etiam declaravit, illos, qui, licet in Subcollectores deputati fuerint, nunquam exercuerunt, minime gaudere; Nec pariter illos, qui non resident in dioecesi, pro qua sunt deputati, et Ordinarium certiorare debere Sac. Congregationem de dicta non residentia, ejusque provisionem expectare.

32 Generaliter vero Subcollectoribus exemptionem ab Ordinario in civilibus non suffragari, nisi adesset in dioecesi judex a Nuntio deputatus, qui habeat tantummodo facultatem in causis passivis, et nullo privilegio, aut exemptione gaudeat.

33 Quod vero attinet ad Substitutos, et Officiales Subcollectorum, declaravit, dd. Substitutos non gaudere exemptione, illam tantum concedendam esse uni tantum Notario pro quolibet Subcollectore in actu exercitii, et quoad commissarios super illicitis negotiationibus, aut ad alias causas particulares deputatos non gaudere exemptione, nisi in actu exercitii, et tam commissarios hujusmodi, quam Subcollectores, quando procedunt contra denunciatos, vel alios inquisitos de illicitis negotiationibus, si ex processu informativo constet de eorum innocentia, non posse illos cogere ad expensas ejusdem processus, et decreti absolutorii.

34 Et quod majoris momenti est, ne praetextu hujusmodi officii cura animarum, servitium Ecclesiae, ac divini cultus, morumque honestas detrimentum patiatur, declaravit, Parochos in Subcollectores, aut commissarios ad quascumque causas particulares non esse deputandos, sicuti nec poenitentiarium, nec theologum. Quod si post deputationem de aliqua parochiali, aut poenitentiali, vel theologali praebenda fuerint fortasse provisi, tunc minime gaudere exemptione in concernentibus curam animarum, et respective adimplementum onerum ipsarum praebendarum, et eadem ratione non gaudere canonicos, et alios beneficiatos Subcollectores in concernentibus servitium Ecclesiae, et adimplementum onerum ipsorum canonicatuum, et beneficiorum, nec lucrari distributiones quotidianas, si non inserviant; Insuper teneri ratione beneficiorum, quae obtinent, ad publicas processiones accedere, solvere cathedraticum, et subsidium caritativum, et interesse synodo, ac visitationi, non tamen pluries, quam semel in anno. Posse vero solummodo cogi ab Ordinario ad exequendam visitationem in iis, quae respiciunt cultum divinum; ipsumque Ordinarium posse procedere contra Subcollectores accedentes sine ejus licentia ad monasteria monialium, aut non servantes praeceptum communionis paschalis, et contra percutientes Presbyterum, vel Clericum posse procedere ad declaratoriam excommunicationis *ex can. si quis suadente*: et si quando repererit aliquem Subcollectorem in publico concubinatu vivere, certiorare debere eamdem Sacram Congregationem, ac ipsum Nuntium, cujus partes erunt severe eos punire, ac privare officio. Posse tamen eumdem Ordinarium carceribus mancipare ad superiorum dispositionem retinendos, subcollectores deprehensos in fragranti crimine, quod mereatur poenam corporalem, non tamen minorem carceratione, dummodo statim de carceratione Nuntium certioret.

35 Item administratores locorum priorum in subcollectores deputatos subesse Ordinario quoad redditionem rationum administrationis; nec posse subcollectores a casibus Episcopo reservatis absolvi absque illius licentia, et nullum inquisitum posse a Nuntio in subcollectorem deputari, nisi de ejus absolutione constiterit.

Ut autem sciant Ordinarii, quos in subcollectores, aut commissarios debeant recognoscere, declaravit, subcollectores teneri ostendere Ordinario suas commissiones, antequam illas exequantur; commissarios vero particulares teneri, vel per litteras patentes, vel privatas sui superioris, aut alio modo certiorare Ordinarium de demandata jurisdictione. 36

Demum quatenus supradictae declarationes, vel aliquae illarum futuris temporibus non observentur, Sacra Congregatio voluit, incumbere locorum Ordinariis, ut pro eorum zelo, ac pastorali sollicitudine, quaecumque secus audiverint, huic S. Sedi fideliter referant pro opportuna provisione obtinenda. 37

Et die 15. ejusdem, facta de praemissis omnibus relatione eidem Sanctissimo D. N. Innocentio XI. Sanctitas sua declaravit, praecitatam Constitutionem fel. recordat. Urbani VIII. esse intelligendam juxta praedictam Sacrae Congregationis sententiam, et praesens decretum, omniaque, et singula in eo contenta approbavit, et confirmavit, et inconcusse, ac inviolabiliter observari, et exequi mandavit, salva tamen semper ejusdem Sacrae Congregationis auctoritate, omniaque, et singula praefata declarandi, moderandi, et ampliandi, et in totum, vel in parte annullandi, et interpretandi. 38

Voluit tamen Sanctitas sua, quod praesenti decreto, restricto ad Collectores, et Subcollectores spoliorum regni Neapolitani, per Nuntium Apostolicum deputatos, sive deputandos, derogatum, sive praejudicatum minime censeatur reservationibus, et affectionibus beneficiorum eorumdem collectorum, et subcollectorum resultantibus ex regulis Cancellariae Apostolicae. 39

Ita reperitur in registro S. C. C. et in fidem etc.

Prosper Archiep. Theodosiae Secr.

Sequuntur aliquae supra relati decreti declarationes, seu additiones, emanatae a Congregatione particulari, deputata in Concilio Romano a SS. D. Nostro sub die 13. Maii 1725. 40

Primo: quod in hac parte, scilicet in §. *Et quod majoris momenti*, in quo decretum ejusdem Congregationis Concilii loquitur de subcollectoribus, qui obtinuerunt postmodum parochias, vel praebendam theologalem, seu poenitentialem, amplietur decretum ipsum, et eidem addatur, prout nova hac declaratione additur, quod tunc subcollectorum officia illico cessent, et thesaurarius, vel Nuntius Apostolicus alium deputare teneatur.

Secundo: Non posse *Thesaurarium generalem*, et Nuntios in quacumque dioecesi, etiam extra statum Ecclesiasticum, litteras patentales subcollectoribus in futurum concedere, nisi eis attestatio exhibeatur curiae Episcopalis, in qua de ipsorum bona vita, et moribus, ac eosdem nec inquisitos, nec processatos esse, testimonium feratur, 41

quam attestationem et thesaurarius, et Nuntius conservare teneantur; alias patentales litterae quorumcumque alio modo concessae, et expeditae, nullae sint, et invalidae, itaut contra istos procedere possit Episcopus ordinarius.

F. A. Archiep. Episc. Abellinen. et Frequentin. Concil. Secr.

42 Subcollector nonnisi unus pro qualibet dioecesi deputari potest, et si plures deputentur, quamvis unus dicatur deputatus pro dioecesi, alter pro loco exempto intra dioecesim existente, hic postremus nulla gaudet exemptione. Cum enim in dioecesi Bituntina tres olim reperirentur subcollectores; unus videlicet pro ipsa civitate, et dioecesi Bituntina, alter pro Abbatia *Nullius* Fasani, et tertius pro loco *Nullius* Rutiliani, et Episcopus Bituntinus *die* 14. *Maii* 1587. a Sacra Congregat. Concil. quaesivisset: « An Subcollectores deputati pro jurisdictione Fasani, et Rutiliani, et commorantes Bitunti, aliqua in dicto loco gauderent exemptione »? Responsum fuit, « Non gaudere, et Episcopum procedere posse in futurum »; uti habetur *lib.* 47. *decret. fol.* 285. Atque Episcopo Caputaquensi similem quaestionem proponenti in Congregatione habita *die* 14. *Mart.* 1729. rescriptum fuit, ut servaretur praedictum decretum editum in Bituntina. Sic Benedictus XIV. qui tunc temporis erat Secretarius ejusdem Congregationis, *de Synodo Dioecesana lib.* 3. *cap.* 8. *n.* 7. et reperitur *in tom.* 2. *Thesaur.* resolution. dicti anni.

43 Subcollectores tenentur interesse Synodo dioecesanae, processionibus, et visitationi, solvere cathedraticum, et subsidium caritativum: *Sacra Congr. Concil.* 21. *Mart.* 1614. *et* 27. *Februar.* 1677. in supra allato decreto approbato ab Innocentio XI. Non adnumerantur Sedis Apostolicae Officialibus, de quibus loquitur textus *in cap. Matthaeus, de haereticis, et in c. Divina in eminenti, de privilegiis, inter Extravagant. Commun.* Sic expresse declaravit *Sacra Congr. Concil. die* 26. *Martii* 1682. quae ad dubium: « An Subcollectores spoliorum pro R. Camera Apostolica recenseri debeant inter officiales, de quibus loquuntur ipsae Extravagantes ad effectum praemissum »? Respondit *Negative*, et *die* 20. *Junii ejusdem anni*, persistit *in decisis*, sicuti etiam respondit de Protonotariis non participantibus. Veri enim officiales Sedis Apostolicae, de quibus loquuntur citati textus, altioris sunt gradus, atque ad graviora procuranda negotia destinati, ut scite d. Benedict. XIV. aliis allegatis *loc. cit. n.* 8.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

Deputantur Subcollectores spoliorum, vel a Nunciis Apostolicis, ut ex Constitutione *Gregorii XIII. in ordine* 26. *tom.* 2. *et Urbani VIII.* 147. *tom.* 4. vel a Cardinali camerario, et a thesaurario generali, juxta *Constit. ejusdem Urbani* 190. §. 5. *et Alexandri VIII.* 190. §. 11. *tom.* 6. 44

In subcollectores autem non possunt deputari, nisi ii, qui de legitimo matrimonio nati sunt, ut rescripsit *Sac. Congr. Concilii interpres in Bituntina* 4. *Maii* 1697. 45

SUBDIACONUS

VIDE VERB. *ORDO ART.* 1. *A N.* 40. *AD* 42.

SUBORNATIO

VIDE VERB. *POENA ART.* 1. *N.* 208. 209.

SUBREPTIO

VIDE VERB. *RESCRIPTUM A N.* 27. *AD* 33.

SUBSIDIUM CARITATIVUM

SUMMARIUM

1. Subsidium charitativum quare sic appelletur? — 2 Subsidium charitativum quid sit? — 3. Subsidium charitativum ex manifesta, et rationabili causa, praeter Papam, possunt in suis Dioecesibus exigere Episcopi, Archiepiscopi, Primates, Patriarchae, etc. — 4. Subsidium charitativum exigere potest Episcopus electus, et confirmatus licet nondum consecratus. — 5. Administrator, seu Coadjutor datus Episcopo per Papam, vel Ecclesiae Cathedrali vacanti, potest a subditis illius Ecclesiae exigere Charitativum subsidium. — 6. Capitulum, Sede Epis-

copali vacante, potest exigere charitativum subsidium. — 7. Cardinales illud exigere possunt in Ecclesiis suorum Titulorum. — 8. Legatus Papae illud exigere potest ab Ecclesiis Provinciae sibi delegatae. — 9. Generalis totius Ordinis Regularis potest illud exigere a Monasteriis sui Ordinis pro sumptibus necessariis ad gubernationem Ordinis, si aliunde non habeat bona sufficientia ad id destinata. — 10. Commendatarius perpetuus Ecclesiae Cathedralis potest illud exigere ab Ecclesiis subjectis. — 11. Praelati Episcopo inferiores an illud exigere possint? — 12. Vicarius Generalis Episcopi illud exigere nequit, nisi de speciali mandato Episcopi. — 13. Patriarchae, Primates, et Archiepiscopi nequeunt illud exigere in Dioecesibus suorum suffraganeorum, nisi id eis alicubi competeret ex legitima consuetudine. — 14. Episcopi, aliique supradicti possunt etiam per Censuras compellere ad illud sibi praestandum Clericos renuentes. — 15. Ad hoc ut Episcopus, vel alius possit illud exigere, debet intervenire manifesta, et rationabilis causa necessitatis. — 16. Quae dicatur manifesta, et rationabilis causa necessitatis, relinquitur arbitrio Episcopi una cum consensu, vel saltem consilio Capituli, quod Episcopus tenetur requirere. — 17. Quid agendum? Si dubium, et controversia sit inter Capitulum, et Episcopum, an adsit sufficiens causa illud exigendi, vel quantitas petita sit nimia, et excessiva. — 18. Assignantur in specie rationabiles, et manifestae causae sufficientes ad illud exigendum. — 19. Praedictae tamen causae sunt solummodo sufficientes in casu, quo Episcopi redditus ad satisfaciendum eis non sufficiant. — 20. Episcopus enim, qui habet congruam pinguem, quae excedat taxam a Concilio praescriptam, non potest illud exigere. — 21. Quantitas subsidii Charitativi, cum non sit a jure definita, determinari potest, et debet ab Episcopo cum consilio Capituli juxta exigentiam circumstantiarum necessitatis, expensarum, redditunm, et hujusmodi. — 22. Debet tamen ab Episcopo semper taxari, et exigi subsidium moderatum. — 23. Hodie tamen debet servari taxa solita exigi a quadraginta annis retro. — 24. Et ad Subsidii contributionem majorem solita nullus cogi debet. — 25. Nec subsidium charitativum debet excedere expensas factas in Bullis expediendis. — 26. De Jure communi non tantum semel, sed etiam pluries potest illud exigi. — 27. Jure tamen novo Taxae Innocentianae exigi potest solum unica vice in primo ingressu Episcopi. — 28. Nec potest exigi, ubi id non est solitum. — 29. Ad solvendum subsidium charitativum tenentur soli Clerici Beneficiati, et minime Clerici Beneficio carentes, et Laici. — 30. Affertur, et solvitur instantia. — 31. Ad illud solvendum tenentur non solum simplices Clerici Beneficiati, sed etiam Canonici omnes etiam Cathedralis. — 32. Non tenentur tamen Canonici solvere tale subsidium de distributionibus quotidianis, et de oblationibus, et mortuoriis. — 33. Hospitalia, si titulum Beneficii habeant, aut fundata sint auctoritate Ordinarii, quamvis non habeant titulum Beneficii, tenentur illud solvere. — 34. Monasteria, et eorum Ecclesiae Regulares non tenentur solvere Subsidium charitativum. — 35. A Monialibus non potest Episcopus aliquid subsidii charitativi nomine exigere, aut recipere. — 36. Tenentur tamen Monasteria Regularia illud solvere ratione Saecularium, si quas tales habent. — 37. Clerici Beneficiati pauperes non tenentur illud solvere. — 38. Fratres S. Joannis Hierosolymitani, sive eorum Vicarii non tenentur illud solvere. — 39. Cardinales non tenentur illud solvere pro suis Beneficiis. — 40. Tenentur tamen illud solvere eorum Familiares, et alii Curiales, etiam Papae Familiares, nisi aliter sit legitima consuetudine introductum. — 41. Successor in Beneficiis compelli potest ad solvendum illud, quod ejus Antecessor non solvit. — 42. Clericus Beneficiatus habitans in una Dioecesi, et habens Beneficium in alia, tenetur illud solvere soli illi Episcopo, in cujus Dioecesi habet Beneficium. — 43. Et si beneficium, seu Ecclesia Beneficialis, sita sit in una Dioecesi et habeat praedia, seu redditus in alia, tenetur illud solvere Episcopo Dioecesis suae Ecclesiae. — 44. Quid, si Ecclesia sit in confinio duarum Dioecesum, et dubium sit, cui Episcopo competant jura Episcopalia, et collatio in dicta Ecclesia? — 45. Pensionarius, et Rector Beneficii quomodo, quando, et ubi illud solvere debeant? — 46. Ecclesiae pleno jure exemptae non tenentur illud solvere; Limitatur tamen conclusio in duobus casibus, qui assignantur. — 47. Alia ad rem ad n. 52.

1 Subsidium caritativum, idest caritatis auxilium, sic appellatur, quia a principio ex caritate peti debet, et non violenter extorqueri, *arg. cap. Conquerente* 16. *de Offic. Ordinarii, et cap. Cum Apostolus* 6. *et cap. Cum part.* 18. *de censib.* Et dicitur subsidium, quia in subsidium peti debet, nempe quando facultates Episcopi non sufficiunt ad satisfacienda onera, ad exemplum subsidiariae actionis, ideo sic dictae, quia datur, quando deficit propria, et specialis actio, ut in §. *final. Instit. Ad Legem Aquil.* et in §. *final.* ubi Glossa *Institut. de interdict.* Bellencinus *tractat. de caritativo subsidio qu.* 14. Barbosa *de Offic. et potest. Episcop. part.* 3. *allegat.* 87. *n.* 2. Ventrigl. *prax. rer. notabil. part.* 2. *annotat.* 25. §. 1. 2. et alii passim.

2 Subsidium caritativum igitur est exactio, seu pensio extraordinaria; quam praelati Ecclesiastici, et praesertim Episcopi, ex manifesta, ac rationabili causa a suis subditis in subsidium exigunt. *Sic in re Communis*; atque desumitur *ex cap. Cum Apostolus* 6. *de censibus* §. *Prohibemus*: ibi: « Sustinemus autem pro multis necessitatibus, quae aliquoties superveniunt, ut si manifesta, ac rationabilis causa extiterit cum caritate moderatum ab eis valeat auxilium postulare ».

Caritativum subsidium ex manifesta, et rationabili causa, praeter summum Pontificem, de quo nemo dubitat, possunt in suis dioecesibus exigere Episcopi, ac iis superiores, ut archiepiscopi, primates, patriarchae etc. *Communis, arg. c. Conquerente* 16. *ad fidem de Offic. ordinar. cap. Cum Apostolus* 6. §. *Prohibemus, de censibus.* 3

Caritativum subsidium exigere potest Episcopus electus, et confirmatus, licet non consecratus, *arg. cit. cap. Conquerente* 1 . *de Offic. ordinarii*; Hoc enim est jurisdictionis, et non ordinis: Bellencinus *loc. cit. q.* 9. Barbosa *loc. cit. n.* 8. Azorius *Institut. moral. part.* 2. *l.* 12. *cap.* 14. *q.* 5. alii. 4

Administrator, seu coadjutor datus Episcopo per Papam, vel Ecclesiae cathedrali vacanti, potest a subditis illius Ecclesiae exigere caritativum subsidium, per text. *cap. Is cui, de election. in* 6. *et cap. Ultimo in fine, de supplenda negligentia* 5

Praelator. Bellencin. *loc. cit* *qu.* 8. Barbosa *loc. cit. n.* 10. Ventriglia *loc. cit, q.* 8.

6 Capitulum, sede Episcopali vacante, potest caritativum subsidium exigere: Glossa verb. *Aliunde in c. Puniente l. Ad haec, de election.* in 6. ubi Joann. Monachus, et Archidiaconus, Bellencin. *loc. cit, q.* 7. Azorius *loc. cit. q.* 12. Bellet. *disquisit. Cleric. part.* 1. *tit. de Clerico debitore* §. 12. *n.* 33. Ventriglia *loc. c. n.* 31.

7 Cardinales in Ecclesiis suorum titulorum caritativum subsidium exigere possunt; Ipsi enim in Ecclesiis suorum titulorum jurisdictionem habent de jure communi, et Episcopalia jura obtinent, *cap. Querelam. de electione.* Et sic tenent Joan. Monachus *in cap.* 1. *de majoritat. et obedient.* Diana *part.* 5. *tract.* 2. *de potest. et privileg. S. R. E. Cardinal. resolut.* 55. Bellencin. *loc. cit. q.* 3. Ventriglia *loc. cit. n.* 20. Azorius *loc. cit. qu.* 5. *vers. Quaeres*, Barbosa *loc. cit. n.* 15. et alii ibi allegati.

8 Legatus Papae habet Jus exigendi caritativum subsidium ab Ecclesiis provinciae sibi delegatae; Ipse enim in provincia sibi delegata omnia libere, et immediate potest, quae quilibet Ordinarius jure, seu consuetudine potest in sua dioecesi, adeoque sicuti Episcopus in sua dioecesi, potest ipse in sua provincia caritativum subsidium exigere. Bellencin. *loc. cit. qu.* 12. Azorius *loc. cit. qu.* 5. §. *Sed quid dicendum*, Barbosa *loc. cit. n.* 16.

9 Generalis totius ordinis Regularis potest exigere subsidium caritativum a monasteriis sui ordinis pro sumptibus necessariis ad gubernationem ordinis, si aliunde non habeat bona sufficientia ad hoc destinata: Barbosa *l. cit. n.* 19. Tamburin. *de Jur. Abbat. tom.* 3 *disp.* 10. *qu.* 2. *num.* 2. Ventrigl. *loc. cit. n.* 25. et *alii*.

10 Commendatarius perpetuus Ecclesiae cathedralis potest exigere caritativum subsidium ab Ecclesiis sibi subjectis: Sic Bellencin. *loc. cit. qu.* 6. Azorius *loc. cit. qu.* 5. *verb. Commendatarius*, Barbosa *loc. cit. n.* 21. et alii. Et ratio est, quia ipse habet legitimam administrationem, et potest exercere jurisdictionem, quae competeret Episcopo titulato, ut tenent Archidiaconus *in cap. Nemo deinceps, de election.* in 6. Innocentius *in cap. Si constiterit, de accusat.* Cardinalis *in Clementin. ult. de Procuratorib. q.* 12.

11 Praelati Episcopo inferiores, quamvis habeant territorium separatum, et jura Episcopalia, de jure non debent, nec possunt exigere caritativum subsidium. Sic censuisse *Sacram Congreg. Episcop. in una Nullius Altamurae* 14. *Maii* 1697. refert Monacell. *par.* 1. *tit.* 1. *formul.* 1. *n.* 42. Quoad autem Praelatos, seu Abbates habentes territorium, et dioecesim, et quibus subsunt Ecclesiae pleno jure, affirm. tenent Ventriglia *l. cit. n.* 24. Meroll. *Theol. moral. par.* 3. *disp.* 7. *cap.* 5. *dub.* 21. *n.* 400. *et seq.* et videtur id tenere Barbosa *loc. cit. n.* 10. Monacell. *loc. cit.* dicens in indice: « Nisi habeant territorium separatum, et Jura Episcopalia », et alii: Quia, ut dicunt, ipsi habent vere proprium territorium, et dioecesim, et jura episcopalia, adeoque possunt ab ecclesiis sibi pleno jure subjectis aeque ac Episcopi, et alii supradicti, caritativum subsidium exigere.

Vicarius generalis Episcopi *non* potest caritativum subsidium exigere, nisi de speciali mandato ipsius Episcopi. Hoc enim nullo jure reperitur illi concessum, adeoque in generali commissione, et mandato sibi ab Episcopo tradito non continetur: Bellencin. *loc. cit. q.* 21. Azorius *l. c. cap.* 15. *qu.* 5. *verb. Vicarius*, Barbosa *loco cit. num.* 12. Ventriglia *loco cit. n.* 13. et alii passim. 12

Patriarchae, Primates, et Archiepiscopi sine dubio exigere possunt caritativum subsidium in suis respective dioecesibus, ex dictis *supra n.* 2. Illud tamen exigere non possunt in dioecesibus suffraganeorum, nisi alicubi id eis competeret ex legitima consuetudine: Nullibi enim in jure reperitur id eis concessum: Barbosa *loc cit. num.* 9. Bellenc. *loc.* c. *q.* 2. Azorius *loc. cit. q.* 5. *vers. Sed dubiae quaestionis*, Pirhing *lib.* 3. *decret. tit.* 39 *n.* 14. Reiffenstuel *ibid. n.* 20. et alii passim. 13

Episcopi, aliique supradicti, quibus competit jus exigendi caritativum subsidium, possunt ad illud solvendum compellere, et cogere etiam per censuras clericos id dare nolentes, seu recusantes: Sic. Joann. Andreas *in c. Cum Apostolus* 6. *de censibus n.* 7. et *ib.* Innocentius, Hostiensis, Butrius, Abbas, et alii, Bellencio. *loc. cit. q.* 15. Layman *lib.* 3. *tract.* 3. *part.* 1. *t.* 3. §. *Unic. de subsidio caritativo n.* 9. Azorius *loco cit. num* 3. Reiffenstuel *loc. cit. n.* 21. Bellet. *Disquisit. Cleric. part.* 1. *tit.* de *Clerico debitore* §. 12. *n.* 25. Alexander de Nevo *cons.* 59 *n.* 5. Barbosa *l. c. num.* 5. allegans alios, et Rotam in *noviss. decis.* 425. alias 23. quae incipit: « Item extra Rotam petebatur consilium »: et sic tenent etiam alii plures, *arg. cap. Cum Apostolus* 6. *de censibus, cap. Conquerente* 16. *de Offic. Ordinarii*, *Clementin. Frequens, de excessib Praelator.* 14

Ad hoc autem, ut Episcopus, vel alius possit subsidium caritativum exigere, debet intervenire manifesta, et rationabilis causa necessitatis: *Communis*, textu expresso *in cit. cap. Conquerente* 16. *de Offic. Ordinarii*, ibi: *Si manifesta*, *et rationabilis causa extiterit*, *et* c. *cap. Cum Apostolus* 6. §. *Prohibemus, de censibus*, ibi: « Sustinemus autem pro multis necessitatibus, quae aliquoties superveniunt, ut si manifesta, et rationabilis causa extiterit ». 15

Quaenam vero dicatur manifesta, et rationabilis causa necessitatis, ut Episcopus possit exigere subsidium caritativum, relinquitur arbitrio ipsius Episcopi una cum consensu, *vel* saltem consilio capituli, quod Episcopus requirere tenetur, ut docent Joann. Andreas *in cit. cap. Cum Apostolus* 6. *de censibus n.* 8. et *ibidem*, Butrius, Innocent. Hostiens. Bellet. *loc. cit. n.* 8 Bellencin. *loc. cit.* 5. 10. Ventriglia *loc. cit. n.* 6. Barbosa *loc. cit.* 16

n. 26. Reiffenstuel loc. cit. n. 34. Pignateil. tom.
9. consult. 142. n. 6. et aiii per text. in cap. Novit 4. et cap. Quanto 5. ds his, quas fiunt a Praelat.

17 Si autem dubium, et controversia sit inter capitnium, et Episcopum, an subsit snfficiens causa subsidium caritativum exigendi, vei quantitas petita, sit nimia, et excessiva; tunc vel de consensu partium eligendi sunt arbitri, vei recurrendum est ad superiorem: Sic Beilencin. loc. cit. quaest. 17. Azorius loco cit. q. 4. §. in dubium vocatur: Layman loc. cit. n. 9. Pirhing loc. cit. n. 53. Barbosa loc. cit. n. 28. Reiffenstuei loc. cit. n. 36. et alii eum Giossa in c. Cum Apostolus 6. ds censibus, verb. Rationabilis, arg. can. Si clericus 46. caus. 11. qu. 2. Et ratio est, quia tunc snium potest Episcopus ipse compeiiere, et cogere clericos noientes, ct recusantes dare subsidium caritativum, quando causa manifesta est, arg. cit. cap. Conquerents 16. de Offic Ordinarii, et cit. cop. Cum Apostolus 6. §. Prohibemus, de censibus. Non autem quando causa est dubia, vei controversa, ut recte notant eitati doctores, et alii.

18 In specie tamen sufficienter rationabiles, et manifestae pro exigendo subsidio caritativo censentur a doctoribus potissimum causae seqnentes. I. Expensae necessariae pro promotiono, confirmatione, et consecratione ipsius Episcopi. II. Expensae necessarise pro soivendis debitis ab ipso, vei suo antecessore contractis pro bono communi, aut necessitate Ecclesiao. III. Expensae necessariae ad visitanda limina Apostolorum. IV. Expensae necessariae pro itinere ad Concilium generaie, vel provinciale, ad Papam, imperatorem, vel regem ob bonum commune dioecesis, vei Ecclesiae universaiis. V. Expensae necessariae pro adventu imperatoris, regis, aut magni principis, praesertim si Episcopus ab eo habeat regaiia. VI. Expensae necessariae pro tuendis, seu recuperandis juribus, actionibus, ac bonis Ecciesiae cathedraiis, sen pro bono communi totius dioecesis: Sic Reiffenstuoi loco citato n. 30. Ventrigiia loco cit. a n. 9. Barbosa loco citato a n. 29. eum muitis apud ipsos, et aiii passim.

19 Qui tamen commnniter notant, praedictas causas esso soiummodo sufficientes in casn, quo Episcopi reditns ad satisfaciendnm eis non sufficiant, quia si Episcopi reditus in casibus praedictis sufficiunt absqno subsidio caritativo, iiiud exigere aeqnaquam potest, cum deficiat necessitatis ratio, utpote conditio necessario requisita, cit. cap. Cum
20 Apostolus 6. §. Prohibemus, de censibus. Et quod
Episcopus, qui habet congruam pinguem, quae excedat taxam a Conciiio praescriptam, iiiud non possit exigere, expresse respondit Sacra Congr. Concilii in Gerunden. 17. Februarii 1663. et Sacra Congregat. Episcop. in Policastren. 16. April. 1697. referente clar. mem. Card. Petrucci apud Monaceii. tom. 1. tit. 1. for. 1. n. 37.

21 Quantitas subsidii caritativi cum non sit in jure definita, determinari potest, et debet ab Episcopo cum consilio capituli ex dictis supra n. 16. juxta exigentlam circumstantiarum, necessitatis, expensarum, redditunm, et hujusmodi: Menoch. ds arbitr. judic. c. 169. n. 4. Pignateii. loc. cit. n. 12. Barbosa loco citato n. 37. Beiiet. loc. cit. n. 14. Reiffenstuel loc. cit. n. 32. et aiii commu-
niter. arg. l. In fundo 30. ff. de rei vindicat. De- 22
bet tamen ab Episcopo semper taxari, et exigi
subsidium moderatum, ut tradunt communiter
doctores, per text. in cit. cap. Conquerents 16.
de offic. Ordinarii, ibi: « Non ampiius ab eis exigas praeter moderatum auxiiium » : et cit. capit. Cum Apostolus 6. §. Prohibemus, de censibus, ibi: « Cum caritate moderatum vaieant auxilium postuiare »; ubi insuper haec subjungitur ratio: « Cum enim dicat Apostoius; Non debent fiiii thesaurizare parentibus, sed parentes fiiiis, muitnm iongo a paterna pietato videtur, si Praepositi subditis suis graves existant, quos in cunctis necessitati-
bus Pastoris debent more fovere ». Hodie tamen 23
debet servari taxa soiita exigi a quadraginta annis retro, ex dispositiono taxae Innocentianae per
ejus verba reiata infra n. 27. Et quod nec possit 24
exigi major solito, jam deciaraverat Sacra Congr. Episcop. 27. Jan. 1589. apud Barbos. in Summ.
Apostolic. decis. verb. Subsidium n. 2. Et etiam 25
quod non debet excedere expensas factas in Buliis oxpediendis: Sacra Congr. Episcopor. 25. Maii 1583. apud eumdem ibid. n. 1.

De jure communi non tantum semel, sed etiam 26
piuries, et quidem quoties juxta praedicta existit rationabiiis, et manifesta causa, et reditus non sufficiunt, potest Episcopus subsidium caritativum exigere: Communis, textu oxpresso in c. cap. Cum Apostolus 6. §. Prohibemus, de censibus, ibi: « Sustinemus autem pro multis necessitatibus, quao aiiquoties superveniunt ».

Jure tamen novo Taxao Innocentianae per viam 27
Legis universaiia saitem in Italia promuigatae, exigi potest soium unica vice in primo ingressu Episcopi, ut expresse ipsa Taxa disponit, ibi: « Il sussidio caritativo in quello Diocesi, nelio quali sia soiito d'esigersi, o non altrimenti, si esiga solamente per una sol volta nel primo ingresso del Vescovn secondo la Tassa soiita antica di 40. an-
ni indietro ». Undo Caritativum Subsidium non 28
potest exigi ab Episcopo, ubi non est solitum exigi, ut patet ex dictis Taxao Ionocentianao expressis verbis: « In queiie Diocesi, nollo quali sia soiito di esigersi, o non altrimenti ». Monaceii. loco cit. n. 39. et aiii passim.

Ad solvendum subsidium caritativum tenentur 29
soli Clerici Beneficiati, et minime Ciorici Beneficio carentes, ot Laiei: Communis, arg. cap. Conquerents 16. ds Offic. Ordinarii; Et ratio est ciara, quia taie subsidium est onus mixtum adhaerens personis Ecciesiasticis in ordine ad Ecciesias, et Beneficia, ex quibus reditus percipiunt.

Nec obstat, quod in cap. Cum Apostolus 6. de 30
censibus, concedatur Episcopis exigere tale subsi-

dium universaliter *a subditis*, quorum nomine veniunt etiam Laici, et Clerici Beneficio carentes, Non obstat, inquam, quia *ibi* per subditos intelliguntur soli Clerici Beneficiati, prout communiter advertunt Doctores, ne dictum *cap. Cum Apostolus*, discordet cum *cit. cap. Conquerente* 16. *de Offic. Ordinarii, et can. Quia cognovimus* 6. *caus.* 10. *q.* 3. In quibus a solis Clericis Beneficiatis, seu ab Ecclesiis ratione Beneficiorum conceditur posse tale subsidium exigi.

31 Ad solvendum Subsidium caritativum tenentur non solum simplices Clerici Beneficiati, sed etiam Canonici omnes, etiam Cathedralis: *Communis*, *arg. cit. cap. Conquerente*; *et Extravagant.* 1. §. *Praemiss. de censibus*, ibi: *Eorumque Capitulis.*

32 Non tenentur tamen Canonici solvere tale subsidium de distributionibus quotidianis, et de oblationibus, et mortuoriis, quia haec non veniunt nomine fructuum Beneficiorum, de quibus solis fructibus solvitur Subsidium caritativum: Bellencin. *loco cit. q.* 76. Guttierez ad *Regul.* 8. *Cancellar.* §. 7. *Prooem. n.* 114. Riccius *in prax. part.* 3. *resolut.* 90. *per tot.* Barbosa *loco cit. n.* 44. Ventriglia *loco cit. n.* 32. et alii passim.

33 Hospitalia causa communis pietatis fundata, si titulum Beneficii habeant, aut si fundata sint Episcopi auctoritate, quamvis titulum Beneficii non habeant, tenentur solvere Subsidium caritativum, quia cum sint loca Religiosa, et Sacra, sicuti aliae Ecclesiae, uti ab istis, ita ab illis potest Episcopus caritativum subsidium exigere: Barbosa *loc. cit.* n. 55. Azorius *loco cit. q.* 6. *vers. Si roges*, Bellencin. *l. c. q.* 37. Meroll. *loco cit. cap.* 5. *n.* 477. Ventriglia *l. c. n.* 33. et alii.

34 Monasteria, et eorum Ecclesiae Regulares non tenentur solvere Subsidium caritativum: Joan. Andreas, Butrius, et Imola in *cap. Dilectus*, *de Offic. Ordinarii*, Bellencin. *loc. cit. q.* 20. Pirhing *lib.* 3. *Decretal. tit.* 39. *n.* 56. Engel. *ibid. n.* 10. Reiffenstuel *ibid. num.* 27. Sannig *ibid. cap.* 2. *num.* 3. Barbosa *loc. cit.* num. 45. et plurimi alii contra alios. Et ratio est, quia subsidium caritativum debetur lege dioecesana; Monasteria autem, et Ecclesiae Regulares sunt exemptae a lege dioecesana, *arg. can. Cum pro utilitate* 34. *caus.* 16. *q.* 1. *c. Quam sit* 5. *caus.* 18. *q.* 2. *et cap.* 1. *de statu Monachorum*, adeoque etc.

35 Et quod Episcopus Caritativi subsidii nomine non possit a Monialibus, quidquam, nedum exigere, sed nec recipere a sponte dantibus sub poenis tam dantibus, quam accipientibus, arbitrio Sacrae Congregationis, expresse decrevit *Sacr. Congr. Episcopor.* 9. *Martii* 1635. adud Pitton. *Constit. Pontific. et decis. ad Episcopos num.* 984.

36 Tenentur tamen Monasteria Regularia Subsidium caritativum solvere ratione Ecclesiarum saecularium sibi subjectarum, si quas tales habent: *Communis*: Et ratio est, quia tales Ecclesiae saeculares, antequam subjicerentur Monasterio Regulari, solvere consueverant Episcopo tale Subsidium caritativum, adeoque censentur unita Monasterio cum suo onere, cum quo transivit res; *c. Pastoralis, de Decimis. c. Quia Monasterium, de Religiosis domibus;* Nisi Monasterium ad id obtinuisset expressum speciale Apostolicum privilegium.

37 Subsidium Caritativum solvere non tanentur Clerici Beneficiati pauperes: Sic Hostiensis, Imola, Butrius *in cit. c. Conquerente* 16. *de Offic. Ordinarii*, Reiffenstuel *loco cit. n.* 26. Barbosa *loco cit. n.* 49. Bellencin. *loco cit. q.* 10. Ballet. *loco cit. n.* 19. *et seq.* Azorius *loco cit. cap.* 14. *q.* 6. Ventriglia *loco cit. n.* 39. et alii, *arg. c. Licet* 4. *de Censibus*; Illi autem, juxta citatos Doctores, censentur Clerici Beneficiati pauperes, qui vix necessariam sustentationem, et nil ultra habent ex reditibus Beneficii.

38 Fratres S. Joannis Hierosolymitani, sive eorum Vicarii in Parochialibus Religioni praedictae unitis non tenentur solvere subsidium caritativum: *Sac. Cong. Conc. in una Augustana* 4. *Decembris* 1630. sic ex Bonfadin. et Barbosa refert Ventriglia *loco cit. n.* 36.

39 Cardinales non tanentur solvere Subsidium caritativum pro Beneficiis, quae possident: Ballet. *l. cit. n.* 25. Ventriglia *loco cit. n.* 37. Roman. *consil.* 498. *n.* 1. *et seq.* Caephal. *consil.* 2. *n.* 10. *volum.* 1.

40 Familiares autem Cardinalium, nec non alii Curiales, etiam Papae Familiares, quamvis multas habeant immunitates, et exemptiones, tamen non reperiuntur specialiter exempti a solutione Subsidii Caritativi, adeoque, nisi aliter sit legitima consuetudine introductum, ad illud tenentur: Ballet. *l. c. n.* 26. *et seq.* Ventriglia *l. c. n.* 38. et alii.

41 Successor in Beneficio compelli potest ad solvendum Subsidium caritativum, quod ejus praedecessor non solvit, Barbosa *loco cit. n.* 38. Meroll. *loco cit. n.* 495. Ventriglia *loco cit. n.* 31. et alii advertentes, quod licet possit Episcopus agere contra quem velit, sive successorem, sive antecessorem, *si* adhuc vivus sit, vel ejus heredem, si jam sit mortuus, ad hanc solutionem; tamen ex aequitate debet illud exigere ab utroque pro rata fructuum perceptorum.

42 Clericus Beneficiatus habitans in una dioecesi, et habens Beneficium in alia, tenetur solvere subsidium caritativum soli illi Episcopo, in cujus dioecesi habet Beneficium: *Sacr. Congr. Concil.* 2. *Decembr.* 1673. apud Pittonum *Constitut. et decis. ad Episcopos n.* 1598.

43 Etsi Beneficium, seu Ecclesia Beneficialis sit sita in una dioecesi, et habeat praedia, et reditus in alia, Beneficiatus tenetur solvere subsidium Episcopo Dioecesis suae Ecclesiae, quae attendi debet tamquam caput; *arg. l. Cum in diversis, ff. de Relig. et sumpt. funer.* non autem attendenda sunt praedia, quae sunt accessoria Ecclesiae, ut *in cap. Unic. de Consecrat. Eccles. vel altar.* in

6. Ventriglia *loco cit. n.* 51. Bellencin. *loco cit. qu.* 35. et alii passim.

44 Si Ecclesia Beneficialis sita sit in confinio duarum dioecesum, et dubium sit, cui Episcopo competant jura Episcopalia, et collatio in dicta Ecclesia, tunc ambo Episcopi se concordare debent, ut alternis vicibus subsidium exigant, *argum. Clementin. Plures, de Jurepatr.* Et si inter se convenire renuant, tunc Jure Metropolitanus poterit eis praecipere, ut conveniant, eo quod talis eorum discordia sit Ecclesiae damnosa: Bellencin. *loc. cit. qu.* 52. Azorius *loc. cit. qu.* 6. *vers. Quid. dicendum*: Barbosa *loco cit. n.* 52. Ventriglia *loc. cit. n.* 26. et alii.

45 Pensionarius, et Rector Beneficii tenentur ad solvendum subsidium pro rata portione; Nisi tamen Pensio sit ei concessa libera ab omni onere, etiam Subsidii Caritativi, quia tunc Pensionarius nihil deberet solvere. Et in casu, quo pensio non sit ei concessa libera a tali onere, debet subsidium solvere Episcopo illius Dioecesis, in qua est Beneficium, seu Ecclesia, super cujus fructus est imposita Pensio, licet ipse Pensionarius sit alterius Dioecesis: Gigas *de pensionibus q.* 28. *n.* 18: Bellencin. *l. cit. qu.* 37. Bellet *l. cit. n.* 32. Barbosa *loco cit. n.* 52. Ventriglia *loco cit. n.* 31. et alii.

46 Ecclesiae pleno jure exemptae non tenentur praestare Episcopo Subsidium Caritativum: Bellencin. *loco cit. q.* 42. Azorius *loco cit. q.* 6. *vers. Item non potest*, Cochier *de Jurisd. Ordin. in exemptos part.* 4. *q.* 9. *per tot.* Barbosa *loc. c. n.* 57. Ventriglia *loco cit. n.* 34. et alii recte limitantes conclusionem in duobus casibus: Primo, quando Ecclesia exempta habet populum non exemptum, quia tunc eo respectu exigi posset tale subsidium. Secundo, quando in concessione privilegii exemptionis apposita est clausula, quod Ecclesia exempta remaneat adhuc cum caritate priori cum suo Episcopo, quia tunc tenetur adhuc ipsi praestare dictum Subsidium Caritativum.

47 Addenda sunt sequentia Decreta relata cum eruditissima doctrina suo more ab Eminentissimo Cardinali Cavalchino in causa *Algaren. Subsidii Caritativi*, apud Thesaurum Resolutionum S. C. C. anni 1738. ibi in *Gerund. Subsidii Caritativi*, ubi disceptatis hisce dubiis. I. An Episcopi pingues reditus habentes, qui videlicet nedum congruam ipsis juxta formam Sacri Concilii Tridentini assignatam, verum etiam duplicatam, ac longe majorem habent, possint exigere caritativum subsidium a suis Dioecesanis? II. An Episcopi, quibus pro exigendo caritativo subsidio non obstat sufficientia, sive exuberantia redituum, possint illud exigere, nulla urgente causa, et inconsultis eorum Capitulis? III. An possint illud exigere a Clericis Beneficiatis, qui licet aliquos reditus habeant non consistentes in distributionibus quotidianis, nihil tamen eis soperest ultra honestum victum; immo tales reditus vix sunt sufficientes ad praedictum eorum victum? IV. Supposito, quod consultis eorum Capitulis, dictum caritativum subsidium exigere valeant, possint illud exigere a suis Clericis Beneficiatis non habentibus alios reditus, quam distributiones quotidianas: die 17. Februarii 1663. Rescriptum fuit *Ad I. II. III. Negative. Ad IV. Explicandam naturam harum distributionum*; ut in lib. Decr. p. 433.

48 In qua Algaren. subsidii caritativi propositis sequentibus dubiis. I. An Episcopus Algarensis potuerit a Canonicis Praebendatis Cathedralis Ecclesiae exigere subsidium caritativum, et in qua summa, et quatenus negative; II. An teneatur illud restituere? III. An Episcopus potuerit dictum subsidium caritativum exigere non solum a Parochis, sed etiam a Vicariis perpetuis, et in qua summa? IV. An licuerit praelaudato Episcopo exigere dictum subsidium, tam ab Ecclesiis, et Confraternitatibus habentibus Beneficium unitum, aut alios reditus, quam a Confraternitatibus nullum Beneficium unitum possidentibus, aut nullos, aut ad summum tenues reditus piis oneribus gravatos habentibus? V. An potuerit ab Episcopo confici taxa controversi subsidii caritativi post requisitum, sed non obtentum Capituli consensum, illudque exigi in summa taxata in casu etc. *Sacra Congr. Concil.* 2. *Augusti* 1738. Respondit: « Omnia ad Eminentissimum Rezzonicum, qui dignetur rem perpendere, auditis Partibus, etiam cum facultate agendi pro concordia, et Sacrae Congregationi referre ».

49 In Marianen. subsidii caritativi proposito dubio. « An Episcopo Marianen. debeatur subsidium caritativum ex Rectoriis di Belgodere, e di Russino, ut praetenditur spectans ad Monachos Olivetanos, vel potius obstet praetensa exemptio DD. PP. in casu etc. » *Sacra Congreg. Concil. die* 8. *Febr.* 1718. distulit propositionem: *die vero* 11. *Martii* 1713. Respondit: « Negative quoad primam, et Affirmative quoad secundam partem, et amplius ». Sic apud Thesaurum *tom.* 9. *circa finem in dict. Marianen. subsidii Caritativi.*

Alia vide infra, *ad verb. Visitatio.*

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

50 Quod ait *Auctor n.* 14. posse Clericos compelli ad caritativum subsidium, id controversia haud caret. Sunt enim, qui post *Innocentium in cap. Cum Apostolus, de Censib.* tenent, nunquam Clericos ad subsidium caritativum cogi valere. Non

51 ignoramus vero praevaluisse opinionem affirmativam, sed eam amplectendam vellem ea cum moderatione, quam affert *Ziegler. de Episcop. lib.* 3. *c.* 27. §. 16. quod scilicet et justae sint causae ipsum exigendi, et Episcopus redditibus haud abundet.

52 Qui autem plenius de Caritativo subsidio instrui cupit, is adeat *Gonny in tractatu de Caritat. Subsid.* qui quaestiones omnes ad materiam hanc pertinentes examinat.

SUCCESSIO AB INTESTATO

SUMMARIUM

1. Quis dicatur decedere intestatus? — 2. Qui tali succedit, dicitur ab intestato succedere, et haeres ab intestato vocatur. — 3. Quamvis, qui testari non potuit, proprie non sit dicendus intestatus, tamen hic quoque in Jure pro intestato accipitur. — 4. Et sic etiam, qui tali succedit, dicitur ab intestato succedere, et haeres ab intestato appellatur. — 5. Successio ab intestato quid sit? — 6. Successio ab intesto est duplex, scilicet in capita, et in stirpes. — 7. Successio in capita quae sit? — 8. Successio in stirpes quae sit? — 9. Succedentium ab intestato quinque Ordines assignantur. — 10. Filii naturales simul, et legitimi quomodo succedant? — 11. Filii legitimati per subsequens Matrimonium succedunt eodem modo, quo legitimi. — 12. Filii legitimi tantum, idest adoptivi, etiam eodem modo, quo legitime nati, aequaliter in capita succedunt adoptanti, vel arroganti. — 13. Filii naturales legitimati per Rescriptum supremi Principis aequali Jure, ac si fuissent legitime nati, succedunt ab intestato suis parentibus, si tres concurrant conditiones, quae assignantur. — 14. Legitimatio filii naturalis facta per Rescriptum supremi Principis tempore, quo nulli existebant filii naturales simul, et legitimi, probabilius non expirat quoad successionem ab intestato, etiamsi postea nascantur patri filii legitimi. — 15. Filii naturales, non extantibus aliis ex legitimo Matrimonio natis, neque uxore legitima, succedunt ab intestato patri una cum sua matre in sextante, seu duabus unciis aequaliter inter eos dividendis. — 16. Si autem extent filii, aut nepotes legitimi, vel legitima uxor; tunc non succedunt filii naturales patri ab intestato, nec Avo paterno; sed solum debentur illis alimenta ex bonis paternis arbitrio boni viri. — 17. Succedunt tamen dicti filii naturales matri etiam illustri, et omnibus ascendentibus per lineam maternam nec cum legitime natis. — 18. Filii spurii, vulgo *Quaesiti*, nullatenus succedunt patri ab intestato. — 19. Succedunt tamen matri non illustri aeque ac filii naturales. — 20. Matri autem illustri, et habenti filios legitimos non succedunt ab intestato; Secus vero si legitimis filiis careat. — 21. Filii ex damnato coitu nec patri, nec matri ab intestato succedunt, quamvis nulli legitimi filii extent. — 22. Filiis ex damnato coitu aequiparantur quo ad successionem filii, quorum parentes ob crimen laesae Majestatis sunt condemnati. 23. Qui sint, et dicantur filii legitimi, illegitimi, naturales, spurii, quaesiti, filii ex damnato coitu, *remissive*. — 24. Nepotes, et Pronepotes succedunt ab intestato Avo, et Aviae in stirpes, sive adhuc extent filii dicti Avi, et dictae Aviae, sive non. — 25. Deficientibus descendentibus, et fratribus, seu sororibus germanis, succedunt ab intestato soli ascendentes, servata tamen graduum praerogativa, ita ut proximiores gradu excludant remotiores. — 26. Moriente filio sine liberis, relicto superstite patre, et avo materno, matre jam mortua, solus pater succedit excluso penitus avo materno, etiam quoad bona materna, et sic vice versa. — 27. Si defunctis patre, et matre, extent plures ascendentes sine fratribus, vel sororibus defuncti, v. gr. extent avus, et avia in linea paterna, et simul avus, et avia in linea materna, aut ex parte patris extent solus avus, et ex parte matris avus, et avia, vel vice versa, tunc succedunt defuncto nepoti, aut pronepoti omnes aequaliter, non in capita, sed in stirpes. — 28. Quando cum ascendentibus aequalis gradus extant etiam germani fratres, et sorores defuncti, tunc succedunt omnes aequaliter, et in capita. — 29. Sorores autem, et fratres solum uterini, vel solum consanguinei excluduntur per ascendentes, nec possunt cum illis succedere haereditati fratris uterini defuncti. — 30. Germanorum filii succedunt cum ascendentibus, et fratribus, seu sororibus germanis haereditati alterius praedefuncti germani fratris, aut sororis, non nisi tamen in stirpem. — 31. Nepotes autem, seu pronepotes non gaudent hoc privilegio. — 32. In iis casibus, in quibus filii naturales, et illegitimi succedunt parentibus, parentes etiam succedunt illis. — 33. Deficientibus descendentibus, et ascendentibus succedunt ab intestato defuncto ejus sanguine juncti collaterales, et quidem aequaliter, et in capita, cum hoc tamen, quod collateralis proximior semper totaliter excludat remotiorem. — 34. Quando cum defuncti fratribus, et sororibus germanis extant etiam filii alterius fratris, aut sororis germanae praedefunctae, tunc etiam isti cum illis succedunt, ita tamen, ut fratres, et sorores succedant in capita, et dicti filii solum in stirpem. — 35. Sicuti fratres germani, ita etiam et filii fratrum germanorum excludunt fratres solum uterinos, et solum consanguineos, sublata omni differentia sexus, et emancipationis. — 36. Si soli filii diversorum fratrum, vel sororum extent, et nullus frater defuncti, nec germanus, neque solum consanguineus, aut solum uterinus, tunc filii, et filiae fratrum germanorum, non in stirpes, sed in capita succedunt defuncto patruo. — 37. Si autem nullis extantibus fratribus germanis defuncti, extent ejusdem fratres consanguinei, vel uterini, tunc succedunt quidem soli filii, et filiae fratrum germanorum, exclusis fratribus solum consanguineis, vel solum uterinis; At vero in stirpes, et non in capita. — 38. Quando nulli extant liberi legitimi, nec germani fratres, aut sorores defuncti, de cujus haereditate agitur, tunc ab intestato succedunt ejus consanguinei, seu uterini fratres, et sorores, exclusis omnibus aliis collateralibus. — 39. Quando defunctus relinquit quosdam fratres consanguineos, et quosdam etiam uterinos, tunc probabilius fratres consanguinei succedunt in bonis paternis, et uterini in maternis, in aliis vero bonis aequaliter, et indistincte succedunt. — 40. Sententia tamen opposita est vera probabilis. — 41. Deficientibus omnibus fratribus, et sororibus, tam germanis, quam consanguineis, et uterinis, eorumque omnibus filiis, succedunt ab intestato reliqui collaterales sanguine juncti gradu propinquiores, et quidem non in stirpes, sed in capita. — 42. Ab intestato succedere possunt omnes cognati gradu propinquiores probabilius usque ad decimum gradum tantum secundum computationem civilem. — 43. Plures tamen alii satis probabiliter censent, hodie agnatos, et cognatos etiam ultra decimum gradum admitti ad successionem in infinitum. — 44. Filii adoptivi non succedunt filiis legitimis patris adoptantis, nec aliis agnatis, et cognatis, nec isti succedunt filio adoptivo. — 45. Fratres naturales spurii, ac ceteri hujusmodi naturales ex uno patre, et diversis matribus provenientes, sibi invicem ab intestato nullatenus succedunt. — 46. Neque dicti fratres naturales, et spurii, ac ceteri hujusmodi naturales ex uno patre, et diversis matribus provenientes, sibi invicem ab intestato nullatenus succedunt. — 46. Neque dicti fratres naturales, et spurii succedunt fratri legitime procreato, seu legitimato; Nec isti illi. — 47. Fratres naturales, ac spurii, et ceteri hujusmodi collaterales uterini succedunt et sibi invicem, et collateralibus legitime natis, et si legitime nati essent etiam ipsi. — 48. Collaterales ex damnato coitu, nec sibi invicem, nec legitimis, nec hi illis ab intestato succedere possunt, sive ex parte patris, sive ex parte matris sint conjuncti. — 49. Deficientibus omnibus consanguineis defuncti, sive descendentibus, sive ascendentibus, sive Collateralibus, tunc nisi adsint in contrarium pacta dotalia, aut statuta, seu consuetudines locorum, succedit superstes conjux excluso Fisco. — 50. Dummodo tamen tempore mortis unios nullum inter eos reperiatur divortium, etiam quo ad thorum, vel cohabitationem. — 51. Uxor pauper an, quomodo, et quan-

do succedat defuncto marito diviti, etiam extantibus liberis, vel aliis consanguineis? *ad num.* 54. — 55. An, et quomodo etiam maritus pauper succedat reciproce cum liberis, aut sanguine junctis uxoris. — 56. Deficientibus consanguineis ultra decimum gradum, et uxore, aut viro, succedit ultimo loco Fiscus in omnibus bonis vacantibus defuncti, seu defunctae. — 57. Ut Fiscus legitime succedat dictis bonis, quid prius agere debeat? — 58. Limitatur tamen conclusio quo ad bona peregrinorum in remotis locis a sua patria decedentium ab intestato. — 59. In bona Clericorum patrimonialia, quasi patrimonialia, industrialia, et parsimonialia succedunt ab intestato eorum legitimi consanguinei. — 60. Si Clericus consanguineos successionis capaces non habeat, in dicta bona succedit Ecclesia, cui servivit, seu in qua Beneficium habuit, excluso Fisco Episcopali. — 61. Si autem Clericus intestatus decedens, nec habeat consanguineos successionis capaces, aut Beneficium habuerit, in dicta sua bona succedit Fiscus Episcopalis. — 62. Episcopus tamen in dicto casu non potest sibi ipsi talia bona appropriare, sed debet ipse erogare in pias causas. — 63. In bona vero mere Ecclesiastica Clericorum succedit Collegium ipsorum, vel Successor in Beneficio, si Clericus defunctus bona separata possidebat, ab eodem tamen in pios usus fideliter distribuenda. — 64. In omnia bona Religiosorum Professorum, qui de ipsis ante Professionem nihil disposuerunt, succedit, velut ab intestato mortuorum morte civili, Monasterium, seu Ordo Religiosus, si successionis sit capax. — 65. Si autem Monasterium, seu Ordo Religiosus, non sit successionis capax, tunc succedunt haeredes illorum ab intestato, perinde ac si morte naturali abiissent. — 66. Alia ad rem, *ad n.* 78.

1 Ille dicitur decedere intestatus, seu « Intestatus decedit, qui aut omnino testamentum non fecit, aut non Jure fecit, aut id, quod fecerat, ruptum, irritumque factum est, aut si ex eo nemo heres extiterit ». Sic expresse habetur in princip. *Instit. de hereditatibus, quae ab intestato deferuntur*, et concordat *l. Intestati* 1. *ff. de suis, et legitimis heredibus*, ibi: « Intestati propria appellantur, qui cum possent Testamentum facere, testati non sunt; Sed et is, qui Testamentum fecit, si ejus hereditas adita non est, vel ruptum, vel irritum est Testamentum, intestatus non im-
2 proprie dicitur decessisse ». Unde qui tali succedit, dicitur intestato, seu ab intestato succedere,
3 et heres ab intestato vocatur. *Communis.* Immo quamvis qui testari non potuit, proprie non sit dicendus intestatus, tamen hic quoque in Jure pro intestato accipitur, textu expresso *in cit. l. Intestati* 1. *ff. de suis, et legitimis heredibus*, ibi: « Plane qui testari non potuit, propria non est intestatus, puta impubes, furiosus, vel cui bonis interdictum est, sed hos quoque pro intestatis accipere debemus ». Et sic etiam qui tali succedit, dicitur intestato succedere, et heres ab intestato appellatur. *Communis.*

4 Successio ab intestato est acquisitio hereditatis legibus debita absque testamento, vel dispositione hominis; *Est in re communis, arg. tot. Titul. ff.* « Si quis, omissa causa Testamenti, ab intestato, vel alio modo possideat hereditatem ».

5 * Porro locus est intestatae successioni, *si certum est, tabulas non extare l.* 3. *ff. si tab. test. non ext.* Quamdiu autem ambigitur, an extent nec ne, huic possessioni locus non est. *l.* 1. *Cod. de poss. bon. sec. tab.* Neque solum cum nullae testamenti tabulae extant, huic possessioni locus est, sed cum etiam injustae extant, ut si quis filius praeteritus fuerit, item si haeres scriptus recuset adire, vel probetur testatorem post factum testamentum ab intestato decedere voluisse. *l.* 1. *§.* 9. *et l.* 13. *ff. si tab. test. null. ext.* Rursus ad hoc, ut locus sit intestatae possessioni, requiritur, ut nemo antea hanc possessionem adeptus sit, sive secundum tabulas, sive contra tabulas, vel requiritur, ut haeres repudiaverit. *l.* 1. *§.* 2. *et* 3. *ff. eod. l.* 1. *§.* 1. *quis ordo in possess.* Capta vero possessio in vim Carboniani Edicti non impedit, quominus etiam ab intestato peti possit. *l.* 1. *§.* 4. *ff. si tab. test. nul. ext.* Haec enim non est vera, et definitiva possessio. Carboniano siquidem Edicto locus est, « si cui controversia fiet, an inter liberos sit, at impubes sit, causa cognita, perinde possessio datur, ac si nulla de ea re controversia esset, et judicium in tempus pubertatis, causa cognita differtur » *l.* 1. *ff. de Carbon. Edict.* Sed videnda etiam *lex* 7. *§.* 8. *et l.* 12. *ff. eod.* quae rem clarius explicat. Notandum denique intestatam possessionem tunc demum concedi, nisi quis jure civili ex testamento hereditatem adiverit. Exemplum habes in *l.* 2. *ff. si tab. nul. ext.* *.

Successio ab intestato est duplex, seu duplici- 6
ter fit, scilicet in capita, et in stirpes; *communis.*
Successio *in capita* fit, et est, quando hereditas 7
secundum numerum personarum succedentium, quibus defertur, in portiones, seu partes viriles, sive aequales dividitur, ita ut tot fiant partes, seu portiones hereditatis aequales, quot sunt capita, seu personae ejusdem gradus, et ob id appellatur *successio in capita*, textu expresso *in Novella* 118. *c.* 3. *in fine*, ibi: « Quod in capita nostrae leges appellant ». Successio in Stirpes fit, et est, quan- 8
do plures succedunt in locum alienjus, non secundum numerum personarum, sed secundum portionem, quam de Jure accepisset ille, in cujus locum succedunt, ita ut omnes simul sive multi, sive pauci sint, tantam solum portionem hereditatis accipiant, quantam suus Principalis, cujus loco succedunt, reciperet, si adhuc viveret. Sic si pater intestatus decedens, unum filium, et decem nepotes ex alio filio praedefuncto relinquat, isti decem nepotes succedunt *in stirpem*, idest in locum sui patris, a quo tamquam stirpe proveniunt, et omnes decem simul tantam solam portionem hereditatis recipiunt, quantam reciperet suus pater, si adhuc viveret, idest solummodo tantam inter omnes, quantam accipit de se solo ipse

adhuc vivens frater eorum praedefuncti patris, §. *cum filius* 6. *et* §. *Sed nos* 16. *Instit. de hereditatibus, quae ab intestato deferuntur*, ibi: « Quemadmodum inter filios, et nepotes ex filio antiquitas statuit, non in capita, sed in stirpes dividi hereditatem ». Et concordant *Anthentic. In successionem, Cod. de suis, et legitimis*, et *Authent. De heredibus ab intestato venientibus cap.* 1. *collat.* 9. ibi: « Tantam de hereditate morientis accipientes partem quanticumque sint, quantam eorum parens, si viveret, habuisset, quam successionem in stirpes vocavit antiquitas ».

* Jure antiquo, quod ex ipso Praetoris edicto obtinebat, octo erant bonorum intestati possessionis gradus, quos fuse describit *Theophil. instit. lib.* 3. *tit.* 9. §. 1. Ulpianus profecto septem dumtaxat enumerat gradus, ut videre est in ipsius *frag. tit.* 28. §. 7. licet hunc eundem textum mutilaverit Tribonianus, ut hanc legem legibus accommodaret Justitiani, qui, omnibus sublatis gradibus, quatuor tantum constituit: ideo ita legitur Uipiani *textus in l.* 1. §. 1. *ff. si tab. nul. ext.* Sed cur Theophilus octo enumerat gradus, septem vero tantum Uipianus. Ex edicto quidem Praetoris octo erant gradus, octavus nempe *unde decem personae*, quae dabatur manumissori post vocatas ad hanc posssessionem novem personas, videlicet filium, nepotem, neptem, patrem, matrem, avum, aviam, fratrem, et sororem, et decimo loco vocavit manumissorem ad successionem manumissi intestati decedentis. Sed vide Theophil. loc. cit. Postea autem mancipationes, et manumissiones in mancipationibus in usu esse desierunt; nullus proinde bonorum possessioni *unde decem personae* jam super fuit locus, ideoque Uipianus omisit *.

9 Nunc vero ex constitutionibus Justiniani succedentium ab intestato quinque ordines assignantur. Primus est *descendentium*, liberorum nempe, nepotum, ac pronepotum etc. Secundus est *Ascendentium*, Parentum nempe, Avorum, ac Proavorum etc. Tertius *Collateralium*, fratrum nempe, et aliorum consanguineorum. Quartus *conjugum* inter se. Quintus denique *Fisci*, *Authent. de heredibus ab intestato venientibus*, *seu Novella* 118. *cap.* 1. 2. *et* 3. *Collat.* 8. *ac tot. Tit. ff. et Cod. Unde vir, et tot. Tit. Cod. de bonis vacantibus.*

10 Liberi naturales, et legitimi simul, idest filii ex legitimo Matrimonio nati, si adhuc omnes sint superstites, sine ulla status differentia, sive feminae, sive mares, sive sui sint, hoc est in patris potestate, sive emancipati, sive saeculares, sive Clerici, aut Ecclesiasticae personae, succedunt in capita, et aequaliter ab intestato suis parentibus, tam patri, quam matri, exclusis omnibus aliis, non solum collateralibus, sed etiam ascendentibus, et descendentibus; Si autem aliquis ex dictis liberis fuerit praemortuus, succedunt pro ipso ejus filii, aut nepotes non in capita, sed in stirpes. *Communis*, textu expresso *in cit. Authent. de heredibus ab intestato venientibus*, seu *Novella* 118. *cap.* 1. *Collat.* 9. *et cit. Authent. In successionem, Cod. de suis, et legitimis.*

11 Etiam filii legitimati per subsequens Matrimonium succedunt ab intestato parentibus, si soli sint, vel una cum naturalibus, et legitimis liberis jam natis, seu nascituris aequaliter, cum habeantur per omnia, ac si ab initio legitime nati fuissent. *Communis.*, textu expresso in §. *Sui autem* 2. *Institut. de hereditatibus, quae ab intestato*, *et cap. Tanta* 6. *Qui filii sint legitimi.*

12 Item filii legitimi tantum, idest adoptivi, etiam eodem modo, quo legitime nati, aequaliter in capita succedunt adoptanti, vel arroganti. *Communis*, claris Juribus in §. 14. *Institut. de hereditatibus, quae ab intestato, leg. Cum in adoptivis* 10. §. 1. *Cod. de adoptionibus*, *leg. Si te parens* 5. *Cod. de suis, et legitimis liberis*, ibi: « Si te parens, in cujus fuisti potestate, solemniter in adoptionem dedit cum filiis naturalibus adoptivi patris ante, vel post quaesitis, defuncto intestato succedere potes *. Dummodo tamen fuerint in potestate adoptantis, dum hic mortuus est: Emancipatione enim omnia adoptionis jura dissolvuntur. *l.* 1. §. 6. *ff. unde liberi* *.

13 Filii naturales legitimati per Rescriptum Supremi Principis aequali Jure, ac si fuissent legitimo nati, succedunt ab intestato suis parentibus, si tres concurrant conditiones, scilicet; Primo, si nulli extent filii legitimi: Secundo, si pater naturalis, peracta generatione, ex aliqua justa causa matrem ducere non potuit, sicque per subsequens Matrimonium prolem legitimare nequivit; Tertio, si proles in legitimationem consenserit; Sic expresse *Novella* 74. *cap.* 1. *et Novella* 89. *cap.* 9. Si autem Supremus princeps in rescripto legitimationis insereret clausulam: « Non obstante, quod adsint legitimi, *seu:* Etiam in praejudicium legitimorum », procederet conclusio, etiam non concurrente prima conditione, quia Supremus Priuceps potest antiquas Leges abrogare, et novas condere, *arg. leg. Disputare* 3. *Cod. de crimine sacrilegii*, cum similibus, et in tali casu standum esset dispositioni posterioris Legis, quia posteriora derogant prioribus, *c. Licet Romanus Pontifex* 1. *de Constitutionibus in* 6. *leg. Sed et posteriores, ff. de Legibus*, cum similibus. Et sic tenet *Communis Doctorum*, teste Gailo *lib.* 2. *Observ.* 142. *n.* 8.

14 Legitimatio filii naturalis facta per Rescriptum Supremi Principis tempore, quo nulli existebant filii naturales simul, et legitimi, probabilius non expirat quo ad successionem ab intestato, etiamsi postea nascantur Patri filii legitimi: Sic Gailus *l. cit. n.* 5. Reiffenstuel *lib.* 3. *Decr. tit.* 27. *n.* 4. Bartolus *in l. Ex facto* n. 3. *ff. de vulgari et pupillari substitutione*. Baldus *ib. n.* 1. ac etiam Jason *n.* 15. citans communem; Et ratio est, quia semel perfecta, et consummata non irritantur, quamvis ad eum casum perveniant, a quo incipe-

re non potuissent, *l. In ambiguis* 82. §. 1. *De Regul. Juris*, ibi: « Non est novum, ut quae semel utiliter constitute sunt, durent, licet ille casus extiterit, a quo initium capere non potuerunt », *et cap Factum* 73. *de Regul. Jur. in* 6. ibi: « Factum legitime retractari non debet, licet causa postea eveniat, a qua non potuit inchoari »; contrarium tamen sentiunt multi citati a Tiraquell. *in leg. si unquam n.* 275. *Cod. de revocat. donat. arg. l. Existimo* 98. *princip. ff. de verb. obl.*

15 Filii naturales, non extantibus aliis ex legiti-
mo Matrimonio natis, neque uxore legitima, suc-
cedunt ab intestato patri una cum sua matre in
sextante, seu duabus unciis (idest duabus parti-
bus, si hereditas in duodecim dividatur) aequali-
ter inter eos dividendis; ita ut una prolibus natu-
16 ralibus; altera vero matri remaneat; *Novella* 18.
cap. 5. *Novella* 89. c. 12. Si autem extent filii,
aut nepotes legitimi, vel legitima uxor, tunc non
succedunt filii natureles patri ab intestato, nec
avo paterno, sed solum debentur illis alimenta ex
bonis paternis arbitrio boni viri *cit. Nov.* 18. c.
17 5. *et Nov.* 87. c. 12. Succedunt tamen matri dicti
filii naturales etiam illustri, et omnibus ascenden-
tibus per lineam maternam una cum legitime na-
tis, *l. Si qua illustris* 5. *Cod. Ad S. C. Orfitia-
num*, et §. *Novissime* 5. *Instit. eod.* cum similibus.
18 Filii Spurii, *vulgo quaesiti*, nullatenus succedunt
patri ab intestato, *arg. §. 4. Instit. de successione*
19 *Cognat.* Istorum enim certus pater nescitur, adeo-
que etc. Succedunt tamen matri non illustri aeque
ac filii naturales; *cit. l. Novissim. Instit. ad S.
Consul. Orficianum, et leg.* 2. *ff. Unde Cognati.*
20 Matri autem illustri, et habenti filios legitimos
non succedunt ab intestato; Secus vero si legiti-
mis filiis careat, *l. Si qua illustris* 55. *Cod. ad S.
C. Orfician.*

21 Filii ex damnato coitu, nec patri, nec matri ab intesteto succedunt, quamvis nulli legitimi extent. *Novella* 89. c. *final. et Authent. Ex complexu, Cod. de incest. nupt.* v. verb. *Filius n.* 127.

22 Filiis ex damnato coitu aequiparantur, ita ut nec patri, nec matri, nec aliis ascendentibus succedant ab intestato, filii, quorum parentes ob crimen laesae Majestatis sunt condemnati, *l. Quique* 3. §. 1. *Cod. Ad Leg. Jul. Majest.* Idem filii eorum, qui propter haeresim condemnati sunt, *cap. Excommunicamus* 3. §. *Damnati, de Haereticis.*

23 Qui autem sint, et dicantur filii legitimi, illegitimi, naturales, spurii, quaesiti, ex damnato coitu? Vide verb. *Filius*, ubi late de omnibus.

24 Nepotes, et pronepotes succedunt ab intestato Avo, vel Aviae in stirpes, sive adhuc extent filii dicti Avi, et dictae Aviae, sive non, §. *Cum filius* 6. *et* §. *Sed nos* 16. *Instit. de heredit. quae ab intestato*, *Novella* 118. *et Authent. In successionem, Cod. de suis, et legitimis, et l. Nepotes* 2. *Cod. eod.* cum similibus.

25 Deficientibus descendentibus, et fratribus, seu sororibus germanis, succedunt ab intestato soli ascendentes, servata tamen graduum praerogativa, ita ut proximiores gradu excludant remotiores; Unde Pater, et Mater succedunt filiis decedentibus sine liberis, et fratribus, vel sororibus germanis, idest utrinque conjunctis, exclusis a tali successione Avo, et Avia. *Novell.* 118. *cap.* 2, *Authent. defuncto, Cod. Ad S. Consult. Tertullianum.*

Sic etiam si Paulus v. g. defunctus sine liberis 26
relinquat superstitem Patrem, et Avum maternum, Matre mortua, solus Pater succedit Paulo, excluso penitus avo materno, etiam quo ad bona materna, et viceversa, Patre mortuo, Mater superstes excludit penitus Avum paternum a successione filii etiam quo ad bona paterna, *arg. l. Si plures* 10. §. *Filio, ff. De vulgari, et pupillari substitutione, et cit. Nov.* 118. *c.* 2. juncta Glossa *ib. verb. Proximi*, et Gloss. *in cit. Authent. defuncto: verb. Gradus*; Pirhing *l.* 3. *Decret. tit.* 27. *n.* 13. Reiffenst. *ibid. n.* 30. testans de communi contra paucos.

Si defunctis Patre, et Matre, extent plures ascen- 27
dentes sine fratribus, vel sororibus defuncti, v. g. extent Avus, et Avia in linea paterna, et simul Avius, et Avia in linee materna, aut ex parte Patris extet solus Avus, et ex parte Matris Avus, et Avia, vel viceversa, tunc succedunt defuncto Nepoti, aut Pronepoti omnes aequaliter, non in capita, sed in stirpes, ita ut hereditas ex aequo inter illos ascendentes, qui eumdem gradum obtinent, dividatur, et unam medietatem accipiant ascendentes a Patre, alteram ascendentes a Matre, sive plures fuerint, sive unus solus ex una parte. *Communis*, text. claro *in cit. Novella* 118. *cap.* 2.

Quando cum ascendentibus aequalis gradus ex- 28
tant etiam germani fratres, et sorores defuncti, tunc succedunt omnes aequaliter, et in capita, ita ut ascendentes, et fratres, et sorores defuncti accipiant aequales partes hereditatis, tot faciendo aequales portiones, quot sunt capita, seu personae: *Communis*, text. aperto *n. cit. Novella* 118. *cap.* 2. §. *Si vero. et cit. Authent. Defuncto, Cod. Ad S. C. Tertullianum* ».

Sorores autem, et fratres solum uterini, idest 29
ex sola Matre, vel solum consanguinei, idest ex solo Patre, excluduntur per ascendentes, nec possunt cum illis succedere hereditati fratris uterini defuncti. *Communis* per text. *in cit. Novella* 118. *cap.* 2. ibi: « Si vero cum ascendentibus inveniantur fratres, aut sorores ex utrisque parentibus conjuncti defuncto »; ubi, ut vides, textus ad id admittit solos fratres, aut sorores germanos, et non solum uterinos, aut solum consanguineos.

Germanorum filii succedunt cum ascendentibus, 30
seu sororibus germanis hereditati alterius praedefuncti germani fratris, aut sororis, non nisi tamen in stirpem, text. expresso *in Novella* 127. *cap.* 1.

Nepotes autem, seu pronepotes praemortui fra- 31
tris non gaudent hoc privilegio, sed excluduntur a dicta hereditate per ascendentes, et germanos

fratres, aut sorores ipsius praemortui fratris, ut constat clare ex Rubrica *cit. Novella* 127. ibi: « Ut fratrum filii succedant pariter ad imitationem fratrum etiam ascendentibus extantibus », ubi, ut vides, Rubrica ad dictam successionem admittit solum fratrum filios, non autem nepotes, et pronepotes. Tum quia Jus repraesentationis ultra fratrum filios locum non habet in linea collaterali: *Authentic. Post fratres, fratrumque filios. Cod. de legitimis heredibus.*

32 In iis casibus, in quibus filii naturales, et illegitimi succedunt parentibus, parentes etiam succedunt illis, textu expresso in *Nov.* 89. c. 13.

33 Deficientibus descendentibus, et ascendentibus, succedunt ab intestato defuncto ejus sanguine juncti collaterales, et quidem aequaliter, et in capita, cum hoc tamen, quod collateralis gradu proximior semper totaliter excludat remotiorem, sicque omnium primo succedunt germani fratres, et sorores, penitus exclusis fratribus, et sororibus solum uterinis, vel solum consanguineis, text. expr. *in Novella* 118. *cap.* 3. et *Authent. Itaque*, *Cod. Communis, de successionibus.*

34 Quando cum defunctis fratribus, et sororibus germanis extant etiam filii alterius fratris, aut sororis germanae praedefunctae, tunc etiam isti cum illis ab intestato succedunt, ita tamen ut fratres, et sorores succedant in capita, et dicti filii solum in stirpem omnes simul pro unica tantum portione loco sui patris praedefuncti, text. expr. *in Nov.* 118. *cap.* 3. §. *Si autem, et in Authent. cessante, Cod. de legitimis heredibus.*

35 Sicuti fratres germani, ita etiam filii fratrum germanorum excludunt fratres solum uterinos, vel solum consanguineos, sublata omni differentia sexus, et emancipationis, textu claro *in cit. Novella* 118. *cap.* 3. §. *Si autem defuncto*, *et cit. Authent. Cessante, Cod. de legitimis heredibus.*

36 Si soli filii diversorum fratrum, vel sororum extent, et nullus frater defuncti, neque germanus, neque solum consanguineus, aut solum uterinus, tunc filii, et filiae fratrum germanorum, non in stirpes, sed in capita succedunt defuncto patruo. Affertur exemplum. Demus, quod Petrus habens duos fratres Paulum, et Joannem, iis praemortuis, intestatus decedat, et ex fratre Paulo extent quatuor filii, seu filiae, et ex altero fratre Joanne sex. Hi decem filii, seu filiae duorum fratrum succedunt Petro patruo suo, non in stirpes, sed in capita, sicque hereditas Petri non est dividenda in duas partes pro numero duorum fratrum praemortuorum, sed in decem partes secundum numerum decem filiorum, seu filiarum dictorum duorum fratrum. Sic clare deducitur ex *l. Post consanguineos* §. 2. *ff. de suis, et legitimis heredibus*, ibi: « Si plures sint ejusdem gradus, omnibus (*omnibus defertur hereditas*) in capita scilicet, ut puta duos fratres habui, vel duos patruos, unus ex his unum filium, alius duos relinquit, hereditas mea in tres partes dividetur », *et l. Leg. duodecim* 14. *ad finem, Cod. de legitimis heredibus*, ubi de liberis fratrum, et sororum sic statuitur; « illo procul dubio observando, ut successio non in stirpes, sed in capita dividatur ». Sic Fachin. *lib.* 6. *controv. cap.* 3. Molina *tract.* 2. *disp.* 164. *n.* 12. Covarruvias in *Epitom. success. n.* 12. Reiffenstuel *lib.* 3. *decret. tit.* 27. *n.* 39. Pirhing *ibid. n.* 21. testans de communi contra aliquos, et ferens, hanc sententiam fuisse approbatam a Carolo V. in comitiis imperialibus Spirae habitis anno 1529.

Si autem nullis extantibus fratribus germanis defuncti, extent ejusdem fratres consanguinei, vel uterini, tunc succedunt quidem soli filii, et filiae fratrum germanorum, exclusis fratribus solum consanguineis, vel solum uterinis, ut expresse habetur *in Novella* 118. *cap.* 3. §. *Si autem vers. Unde consequens est*; At vero in stirpes, et non in capita, quia quando praedicti filii, et filiae fratrum germanorum defuncti concurrunt cum ejusdem defuncti fratribus consanguineis, vel uterinis, tunc succedunt solum jure repraesentationis sui patris fratris germani dicti defuncti, alioquin non possunt excludere ab ejusdem hereditate ipsius defuncti fratres consanguineos et uterinos, cum essent uno gradu ipsis remotiores: adeoque cum eos solummodo excludant, quatenus repraesentant patrem suum defunctum, qui utpote frater germanus eos excluderet, et succedentes jure repraesentationis, succedunt in stirpes, et non in capita, *ex cit. Nov.* 118. *c.* 2. §. *Si autem*, *et Authentic. Cessante, Cod. de legitimis heredibus*, in tali casu dicti filii, et filiae succedunt in stirpes, et non in capita. Sic Fachin. *loc. cit.* Pirhing *loc. cit. n.* 21. Reiffenstuel *loc. cit. num.* 41. et alii communius. 37

Quando nulli extant liberi legitimi, nec germani fratres, vel sorores defuncti, de cujus hereditate agitur, tunc ab intestato succedunt ejus consanguinei, seu uterini fratres, et sorores, exclusis omnibus collateralibus, textu expresso *in cit. Novella* 118. *cap* 3. *vers. His autem non existentibus: Et Authent. Post fratres autem, Cod. de legitimis heredibus.* 38

Quando defunctus relinquit quosdam fratres consanguineos, et etiam quosdam fratres uterinos, tunc probabilius fratres consanguinei succedunt in bonis paternis, nempe quae a patre defuncto ad eum pervenerunt, et fratres uterini in bonis maternis, nempe quae a matre defuncta obtinuit, in aliis vero bonis aequaliter, et indistincte succedunt: Sic colligitur ex *leg. de emancipatis* 13. §. *Exceptis maternis rebus*, *Cod. de legitimis heredibus*, ibi: « Exceptis maternis rebus, in quibus, si de eadem matre, fratres, vel sorores sunt, eos solos vocari oportet ». Et sic tenent Glossa in *Authent. Post Fratres* 1. *verb. Filii eorum, Cod. de legitimis heredibus*, et Gloss. in *Authent. Itaque verb. Utroque parente*, *Cod. Communia, de successionibus*, et ibi Bartolus, Covarruv. *in citat. Epitome de* 39

successionibus ab intestato n. 8. §. *Tertio est ad-*
vertendum, Jason *in leg. Post Dotem*, *ff. soluto*
matrimonio, Molina *cit. disp.* 164. *n.* 7. Pirhing
loc. cit. n. 22. ot, Ipso teste, alii communiter, et
hancsententiam vocat etiam communissimam Reif-
fenstuel *loc. cit. n.* 43. quamvis Ipse *n.* 44. 45.
40 *et* 46. cum variis aliis defendat oppositum. Quae
sententia est vere probabilis, ut fatetur etiam Ipse
Pirhing *loc. cit.* eamque propugnant Fachin. Ful-
gosus, Corneus, Haunold, Bald. Salicet. et alii
cum Reiffenstuel *loc. cit.*

41 Deficientibus omnibus fratribus, et sororibus,
tam germanis, quam consanguineis, et uterinis,
eorumque omnibus filiis, succedunt ab intestato
reliqui collaterales sanguine juncti gradu propin-
quiores, exclusis remotioribus, et quidem non in
stirpes, sed in capita, si plures existant ejusdem
gradus, nulla habita distinctione, aut differentia
sexus masculini, aut feminini, agnationis, et co-
gnationis, vel bonorum paternorum, aut materno-
rum, sive utrum ex utroque, an ex uno tantum
latere sint conjuncti, quia in istis sola cognatio
spectatur, textu expresso in *Authent. Post Fratres*
2. *Cod. de legitimis heredibus*, *et c. Nov.* 118. *c.*
3. *in fine*, *et cap.* 4. *per tot.*

42 Ab Intestato succedere possunt omnes cognati
gradu proximiores probabilius usque ad decimum
gradum tantum secundum computationem civilem.
Sic Glossa fin. communiter recepta *in Authent. in*
successione; *Cod. de suis*, *et legitimis heredib. et*
cit. Novella 118. *cap.* 3. §. *final. verb. Cognatos*;
et debet heres hereditatem probare, se defuncto
intra decimum gradum conjunctum fuisse, Schnei-
dew *Comm. in Institut. de heredit. quae ab inte-*
stato §. *De tertio ordine succedentium n.* 40. Pi-
rhing *loc. cit. n.* 23. *vers. Porro hodie*, et alii,
arg. §. *Hoc loco* 5. *Instit. de successione cognato-*
43 *rum*. Plures tamen alii satis probabiliter censent,
hodie agnatos, et cognatos etiam ultra decimum
gradum, admitti ad successionem in infinitum, ex-
cluso fisco, dummodo suam genealogiam probare
possint: *leg. Post consanguineos* 2. §. 1. *ff. de*
suis, et legitimis heredibus, ibi: « Deincepsque ce-
teri, si qui sunt hinc orti in infinitum »; et con-
cordat §. *Ceterum* 3, *Instit. de legitima Agnato-*
rum successione; Tum quia *in cit. Novella* 118.
cap. 2. §. *final. et cap.* 4. omnes agnati, et cogna-
ti ad hereditatem vocantur juxta gradus praeroga-
tivam, nulla facta restrictione ad certum gradum,
quod idem colligitur ex *leg. Vacantia* 4. *Cod. de*
bonis vacantibus. Ceterum recte notat Reiffenstuel
loc. cit. n. 47. quod inutilis videtur quaestio, an
talis successio extendatur usque in infinitum, an
vero solum usque ad decimum gradum? quia ultra
decimum gradum casus successionis ab intestato
vix contingit.

* Mihi quidam hac in re non videtur locus quae-
stioni; Extat lex non obscura, quae septem nume-
rat cognatorum gradus, quae est *l.* 1. §. 3. *ff. un-*
de cognati. Idem statutum legimus in Institut. lib.
3. tit. 5. §. 5. vers. proximitatis. Ergo ultra sep-
timum gradum non esse locum cognatorum suc-
cessioni pro certo habendum est. *

Filii adoptivi non succedunt filiis legitimis pa- 44
tris adoptantis, nec aliis agnatis, et cognatis, nec
isti succedunt filio adoptivo, textu claro in *leg.*
Cum in adoptivis 10. §. 1. *vers. Et ideo, Cod. de*
adoptionibus.

Fratres naturales, spurii, ac ceteri hujusmodi 45
naturales ex uno patre, et diversis matribus pro-
venientibus sibi invicem ab intestato nullatenus
succedunt; *Si Spurius*, *ff. Unde cognati*. Et sic
communis receptissima doctorum teste Covarruv.
de matrimon. part. 2. *cap.* 8. §. 5. *num.* 26. et
Reiffenstuel *loco cit. num.* 10.

Neque dicti fratres naturales, et spurii succe- 46
dunt fratri legitime procreato, vel legitimato. Et
nec isti illis, *arg. Novella* 89. *c.* 4. Cum enim ex
dicta Novella filii naturales, etiam legitimati, solum
patri, non autem ceteris collateralibus succedant,
sequitur evidenter, quod nec isti illis succedere
possint, quia haec successio est reciproca, ut cum
aliis recte docet Covarruv. *in Epitome de succes-*
sionibus ab intestato ad finem; Reiffenstuel *loc.*
citat. num. 50. et alii.

Fratres naturales, ac spurii, et ceteri hujusmo- 47
di collaterales uterini, seu ex eadem matre, suc-
cedunt et sibi invicem, et collateralibus legitime
natis, ac si legitimi nati essent etiam ipsi: *Com-*
munis, textu expresso *in l. Hac parte* 2. *et l. Si*
Spurius 4. *ff. Unde Cognati*.

Collaterales nati ex damnato coitu, nec sibi in- 48
vicem, nec legitimis, nec hi illis ab intestato suc-
cedere possunt, sive ex parte patris, sive ex parte
matris sint conjuncti. *Sic Communis Doctorum* te-
ste Schneidew *lib.* 3. *t.* 1. *de tertio ordine succe-*
dentium num. 37. et Reiffenstuel *loc. cit. sub n.*
51. *arg. Authent. Ex complexu*, *Cod. de incestis*,
et inutilibus nuptiis, ibi: « Ex complexu nefario,
aut incesto, seu damnato, liberi nec naturales sunt
nominandi, omni paternae substantiae indigni be-
neficio, ut nec alantur a patre »: ubi, ut vides, a-
deo odibiles reputantur taliter nati, ut non solum
ab omni successione, sed etiam alimentatione pa-
rentum excludantur, adeoque multo magis a suc-
cessione collateralium. V. supra sub. n. 21.

Deficientibus omnibus consanguineis defuncti, 49
sive descendentibus, sive ascendentibus, sive colla-
teralibus, tunc nisi adsint in contrarium pacta do-
talia, aut statuta, seu consuetudines locorum, suc-
cedit superstes conjux, excluso fisco: *Communis*,
textu expresso *in leg. Unic. ff. et Cod. Unde vir,*
et uxor.

Dummodo tamen tempore mortis unius nullum 50
inter eos reperiatur divortium, textu expresso *in*
cit. l. Unic. ff. Unde vir, et uxor, ibi: « Ut autem
haec bonorum successio locum habeat, uxorem es-
se oportet mortis tempore, sed si divortium secu-
tum sit,...... haec successio locum non habet ».

Uxor pauper succedit ab intestato defuncto ma- 51

rito diviti etiam extantibus liberis, vel aliis consanguinèis, non quidem in omnibus bonis, sicuti quaodo deficiunt omnes consanguinei, sed in quartam partem hereditatis, si non sint plures, quam tres liberi, seu consanguinei, vel si quatuor, aut plures extent liberi, seu consanguinei, in portionem virilem, idest in tantam portionem, quanta uni ex liberis, vel consanguineis obtingit, computato tamen in hac portione illo, quod eidem a marito legatum, seu relictum est. *Authent Praeterea, Cod. Unde vir, et uxor*, *Novella* 57. *c.* 6. *et Nov.* 117. *cap.* 5.

52 Cum hac tamen advertentia, quod si uxor pauper succedat marito una cum liberis, succedit tantum quoad usum fructum sua vita durente, asservata proprietate filiis; Si vero succedat marito cum consanguineis collateralibus, succedit etiam quo ad proprietatem. *Sic citata jura.*

53 Et ad hoc, ut uxor pauper sic succedat bonis mariti, debet esse vere pauper, ita ut nec habeat sufficientem dotem, nec alia media, unde honeste vivere possit, alias nihil ei deberetur de bonis mariti, *cit. Authent. Praeterea, Cod. Unde vir, et uxor*, ibi : *Si superstes laboret inopia*, *et cit. Nov.* 53. *cap.* 6. §. 2. ibi : « Nam si aliunde habeat..... non erit justum gravare filios per successionem ».

54 Insuper ad hoc, ut uxor pauper possit sic marito succedere, requiritur, quod tempore mortis mariti nullum fuerit inter eos justum divortium, juxta dicta *supra num.* 50. *per cit. l. Unic. ff. Unde vir et uxor:* Et quod nulla in contrarium adsint pacta dotalia, aut statuta, seu consuetudines locorum, utpote quae juri communi derogant, *arg. c. Cum tanto* 11. *de consuetudine, et l. De quibus* 32. *ff. de Legibus.*

55 Maritum etiam pauperem succedere reciproce cum liberis, aut sanguine junctis uxoris in quartam, vel virilem partem in bonis ipsius praemortuae divitis uxoris, tenent Schneidew *loc. cit. n.* 16. Engel *loc. cit. n.* 16. Glossa *prim. in Authent. Praeterea*, et ibi, teste Reiffenstuel *loc. cit. num.* 58. Doctores communiter, *arg. in cit. Authent. Praeterea, Cod. Unde vir, et uxor*, ubi indistincte id statuitur de conjuge superstite, *et Novella* 53. *cap.* 6. ubi id expresse sancitur praecisis his verbis: Si *inops, aut vir, aut mulier invenitur*, *et moriens quidem aut vir, aut mulier locuples sit, ille vero, vel illa superstes pauper existat*: et id etiam inferre videtur identitatis ratio, quia ubi eadem est ratio, eadem est legis dispositio, *leg. Illud* 32. *ff. Ad Legem Aquiliam, et c. Inter corporalia, de translat. Episcopi*; Cum ratio Legis sit anima Legis, *l. Cum ratio* 7. *ff. de bonis damnatorum.* Nihilominus dubium movent. ut recte advertit Reiffenstuel *loc. cit. num.* 68. novissimae Constitutiones *Novell.* 117. c. 5. *in fine*, ibi: « Virum enim in talibus casibus quartam secundum priorem nostram Legem ex substantia mulieris accipere modis omnibus prohibemus »; quae verba, ut subjungit dict. Reiffenstuel considerationi legentium, praesertim Legistarum, relinquuntur.

56 Deficientibus consanguineis ultra decimum gradum, et uxore, aut viro, succedit ultimo loco fiscus in omnibus bonis vacantibus defuncti, seu defunctae, *leg. Scire debet* 1. *et* l. *Vacantia* 4. *Cod. de bonis vacantibus*, Pirhing *loc. cit. num.* 25. Reiffenstuel loc. *cit. num.* 59. Engel *loco cit. num.* 17. et alii passim.

57 Ut autem Fiscus legitime succedet dictis bonis, debet prius per publicum proclama, seu patentes litteras publico in loco affixas vocare omnes, qui in talem hereditatem jus aliquod se habere existimant, et si intra certum praefixum tempus nullus heres, seu actor comparuerit, tunc omnia dicta bona hereditaria, tamquem bona vere vacantia Fisco deferuntur; l*eg. Si vacantia* 5. *Cod. de bonis vacantibus.* * Multe hic addi possent circa tempus, quo quis petere potest possessionem intestatam, sed plus aequo procederet haec nostra elucubratio; ideo lector haec videat in titulo *ff. de possessorio edicto*, cui locus semper est, ubi consuetudo in contrarium non observetur. *

58 Limitatur tamen conclusio, quoad bona peregrinorum in remotis locis a sua patria decedentium ab intestato, tunc enim, si adhibita sufficienti diligentia pro recipiendis eorum heredibus, nullus heres ob distantiam locorum reperiri possit, tunc bona apud ipsos reperta non deferuntur fisco, nec hospiti, in cujus hospitio peregrini decesserunt, sed ab Episcopo loci in pias causas erogari debent, textu expresso *in Authent. Omnes peregrini, Cod. Communia, de successionibus*, et tenent Pirhing loc. *cit. num.* 25. Reiffenstuel l*oc. cit. num.* 56. Engel lo*c. cit. num.* 8. et alii communiter.

59 In bona clericorum patrimonialia, quasi patrimonialia, industrialia, et parsimonialia succedunt ab intestato eorum legitimi consanguinei: Glossa in *cap. Sed hoc* 1. *ad successionibus ab intestato, verb. Tradant*, Abbas *ibid. num.* 1. Barbosa *ibid. num.* 5. Engel lo*c. cit. num.* 21. Reiffenstuel l*oc. cit. num.* 61. et alii communiter, *arg. can. Quicumque* 7. *caus.* 12. *q.* 4. cum similibus.

60 Si clericus consanguineos successionis capaces non habeat, in dicta bona patrimonialia, quasi patrimonialia, industrialia, et parsimonialia succedit Ecclesia, cui servivit; seu in qua beneficium habuit, excluso fisco Episcopali: Abbas *loc. citat. num.* 2. *et* 3. Barbose *loc. cit. num.* 2. Engel *l. cit. num.* 22. Pirhing lo*co cit. num.* 26 Reiffenstuel l*oc. cit. num.* 62. et communis aliorum, per tex. expr. in *cap. Quicumque* 2. *caus.* 12. *q.* 3. *c. Quicumque* 7. *can. caus.* 12. *q.* 5. juncto *c. Sed hoc* 1. *de successionibus ab intestato*, in cujus summario sic expresse habetur: *Clericus bona propria dare potest cui vult, sed si decedat intestatus, et non habeat consanguineos, succedit Ecclesia.*

61 Si autem clericus intestatus decedens, nec habeat consanguineos successionis capaces, nec be-

neficium habuerit; in dicta sua bona patrimonialia, quasi patrimonialia, industrialia, et parsimonialia succedit fiscus Episcopalis; Abbas in *cap. Sed hoc* 1. *num.* 1. *et cap. Sancto Concilio* 2. *n.* 2. *de successionibus ab intestato*, Engel *loc. cit. n.* 22. Pirhing. *loc. cit. num.* 27. Reiffenstuel *loc. cit. n.* 63. cum communi aliorum. Et ratio clare liquet a pari; Sicuti enim deficientibus consanguineis, et uxore laici decedentis intestati, succedit fiscus saecularis juxta dicta *supra num.* 60. Ita etiam deficientibus consanguineis, et Ecclesie clerici sponsa, succedit fiscus ecclesiasticus, cum etiam Episcopus suum fiscum, ac jura episcopalia habeat, ut tradunt Abbas *loc. cit.* Engel *loc. cit. num.* 22, Reiffenstuel *loc. cit. num.* 63. et alii communiter cum Barbosa *de Offic. et potest. Episcop. n.* 16. per text. *in c. Si quis contumax* 20. *et c. si quis*
62 *deinceps* 22. *caus.* 17. *q.* 4. cum similibus. Episcopus tamen in tali casu non potest sibi ipsi dicta bona appropriare, sed debet ipsa erogare in pias causas: Abbas *in cit. c. Sed hoc* 1. *in fine de successionibus ab intestato*, Reiffenstuel *loc. cit. n.* 27. et alii passim, *argument. cap. Relatum* 12. *de Testament.*

63 In bona vero mere ecclesiastica clericorum, seu acquisita ex beneficiis ecclesiasticis, vel intuitu Ecclesiae, succedit collegium clericorum, vel successor in beneficio, si clericus defunctus bona separata possidebat, ab eodem tamen in pios usus fideliter distribuenda: Pirhing *loc. cit. n.* 27. Reiffenstuel *loc. cit. n.* 64. Abbas *in cap. Relatum* 12. *de testament. n.* 1. et ibi doctores communiter, per text. express. *in cit. c. relatum*, ibi: « Respondemus, quod generaliter bona quaelibet per Ecclesiam acquisita, eis Ecclesiis debent juxta Lateranense Concilium post acquirentis obitum remanere: Nomine autem Ecclesiae, non Episcopus, vel Successor Clerici morientis, ubi est collegium clericorum, sed communis congregatio intelligitur, quae illarum rerum debet canonicam distributionem, et curam habere. Ubi autem in loco defuncti tantum unus est ordinandus, is ea bona, sicut et alia ipsius Ecclesiae in Dei timore dispenset ».

64 In omnia bona religiosorum professorum, qui de ipsis ante professionem nihil disposuerunt, succedit, velut ab intestato mortuorum morte civili, monasterium, seu ordo religiosus, si successionis, et possessionis in communi sit capax; Et ratio est, quia quidquid acquirit monachus, acquirit suo monasterio. *Authent. Ingressi, et Authent. Si qua mulier*, *Cod. de Sacrosanct. Ecclesiis*, *Authent. De sanctissimis Episcopis* §. *Si qua mulier*, *cap.* 38. *Collat.* 9. *Novella* 123. *et Authent. de Monachis* §. *Illud quoque cap.* 5. *Novella* 5. *c. Statutum* 1. *caus.* 13. *qu.* 1. *can. Abbates* 16. *caus.* 18. *q.* 2. *can. Quia ingredientibus* 7. *caus.* 19. *q.* 3. *cap. In praesentia* 8. *de probationibus* cum similibus.

65 Si autem monasterium, seu ordo religiosus non sit successionis, et possessionis in communi capax, tunc in talia bona succedunt heredes illorum ab intestato, perinde, ac si morte naturali obiissent; Cum enim monasterium, seu ordo religiosus non sit successionis capax, sequitur quod illa bona immediate devolvantur ad proximos cognatos, et heredes ab intestato, cum nemo alius jus ad illa habeat. *Communis.*

Alia ad rem. Vide verb. *Beneficiatus*, verb. *Heres*, verb. *Filii*, verb. *Parentes*, verb. *Regulares*, verb. *Testamentum*. 66

ADDITIONES EX ALIENA MANU

Accidere nonnunquam solet simul mori eos, 67
qui possunt invicem sibi ab intestato succedere, ex. gr. Parentes, et filios. Interest vero determinare, quis prius mortuus habendus sit, idque ut reguletur successio. Ita autem pro diversitate per- 68
sonarum dijudicandum reor quoad ascendentes, et descendentes.

Si Pater cum filio impubere simul mortuus sit, 69
creditur pater supervixisse; *L.* 9. *in fin. ff. de Reb. dub.* Frinckelthaus. *observ.* 52. *num.* 9. *et seq.* Zach. *quaest. medic. legal. l.* 5. *tit.* 12. *n.* 14.

Sunt qui tenent, id obtinere etiamsi filius pau- 70
lulum impubertatem excesserit, quum novissima pubertatis aetas nondum omni imbecillitate exempta sit. Tutius vero est subsistere in terminis a ju- 71
re praescriptis; Fusar. *de fideicommiss. substit. quaest.* 416. *num.* 5.

Num idem procedat si pater, et filius impubes 72
in diversis locis perierint, et incertum sit, quis prior decesserit? Affirmant Menoch. *Praesumpt. lib.* 6. *praesum.* 50. *num.* 33. Negat vero Doneil. *in commentar. ad L.* 9. §. 1. *ff. de Reb. dub.* Meo 73
judicio admitti potest *Menochii* opinio in his, aut similibus casibus: quando ambo eidem quidem periculo expositi, sed separati sunt, ut puta si ambo in eodem mari, et eodem tempore naufragium patientur, sed tamen diversis navibus vehantur, vel etiam si urbe universim incensa in diversis aedibus degant, aut diversis quidem periculis, sed eodem tempore affligantur. Alias ubi ambobus in 74
diversis locis constitutis, talia pericula non concurrant, prius dicendum erit patrem juxte ordinem mortalitatis naturalem citius esse mortuum; Confer Mascard. *de Probat. conclus.* 1344. *n.* 8. *et* 16.

Contra vero si cum filio pubere pariter decedat 75
pater, supervixisse filius credetur; *L.* 9. §. 4. *ff. de Reb. dub.* idque etiam si in bello pereant; Charond. *lib.* 1. *verisimil. c.* 31. *n.* 4.

Quod dictum est de patre, et filio simul mo- 76
rientibus, locum etiam sibi vindicat quoad patrem, et filiam pariter simul morientes; Ecked. *in commentar. ad titul. ff. de Reb. dub. n.* 4. tum quoad matrem cum filiis, aut filialibus decedentem.

Quid autem si foemina parturiens una cum par- 77
tu moriatur, num foemina, an partus prior mortuus censebitur? Vide distinctiones Barry *de suc-*

cess. lib. **17.** *tit.* **12.** *n.* **24.** Peregrin. *de fideicommiss. art.* **43.** *n.* **26.**

78 Hactenus de ascendentibus, et descendentibus simul morientibus. Quod attinet ad collaterales simul obeuntes, distinguendi pariter essent plures casus. At de fratre, et sorore simul morientibus, vide Carpzov. *part.* **1.** *decis.* 19. *n.* **2.** *et sequent.* De fratribus *L.* **18.** *ff. de Reb. dub.* De pupillo cum fratre substitoto, Mejer *in Colleg. Argentoraten. ad lib.* **34.** *tit.* 5. *thes.* 5. *n.* **7.** *ab Esbach. ad* Carpzov. *par.* 3. *c.* 17. *defin.* **13.** De duabus sororibus *Fulgos. consil.* **22.** *n.* **54.** *et sequent.* Grat. *lib.* **2.** *Respons.* **6.** *n.* **26.**

SUCCESSOR IN BENEFICIO ECCLESIASTICO

An, et quando teneatur stare locationi factae ab antecessore. Vide verb. *Locatio nu.* 8. *et* 9.

An, et quando teneatur solvere debita antecessoris. Vide verb. *Solutio a num.* **11.** *ad num.* **15.** Vide etiam verb. *Melioramenta num.* **32. 33.**

SUFFRAGIA

SUMMARIUM

1. Suffragium unde dicatur. — 2. Suffragium dupliciter accipitur, et assignatur. 3. — Suffragium, de quo hic est sermo, quid sit? — 4. Suffragium sic sumptum tripliciter contingere potest, et assignatur. — 5. Suffragium ex opere operantis duobus modis contingere potest, et assignatur. — 6. Personae fideles, quibus haec suffragia applicari possunt, sunt duplicis tantum generis, nempe fideles vivi, et fideles defuncti in Purgatorio existentes. — 7. De fide est, dari inter fideles suffragiorum communicationem. — 8. Unde possunt fideles justi se invicem vivos juvare per suffragia ad satisfaciendam pro poenis temporalibus debitis pro peccatis qua ad culpam jam dimissis. — 9. Fideles possunt suffragari, et juvare suis bonis operibus etiam defunctos quo ad remissionem poenae temporalis in Purgatorio exsolvendae. — 10. Hinc pium est, nec Divinae Justitiae, aut perfectioni contrarium satisfactiones a nobis offerri pro Animabus Purgatorii? — 11. An laudabilius sit satisfactiones omnium suorum operum totius secuturae vitae suae transferre in Animas Purgatorii, vel sibi retinere? — 12. Si quis vivens applicet Animabus Purgatorii omnes Missas, preces, et satisfactiones pro se defuncto offerendas, probabilius invalide applicat. — 13. Contraria tamen opinio est vere probabilis. — 14. Suffragia necdum exhibita, etiamsi certo sint exhibenda, nunc non prosunt Animabus in Purgatorio. — 15. Per se loquendo utilius est Animabus, si statim magna copia suffragiorum pro illis offeratur. — 16. Communio oblata pro Animabus Purgatorii de se non prodest ipsis, nisi in quantum actus adjuncti sunt ex opere operantis impetratorii, vel satisfactorii. — 17. Restitutio eorum, quae defunctus abstulerat, aut adimpletio votorum, quae non expleverat, quamvis per accidens prodesse possint ratione piorum actuum, quos haeredes nunc eliciunt pro defuncto, tamen de se nihil conferunt. — 18. Negligentia haeredum in tali restitutione, et adimpletione votorum facienda non obest ejus Animae in Purgatorio existenti. — 19. Multi tamen alii sentiunt contrarium. — 20. An, et quomodo prosit defunctis usus Cereorum ardentium? — 21. An, et quomodo eis prosit aspersio aquae benedictae? — 22. An, et quomodo eis prosit incensatio Thuris? — 23. An, et quomodo eis prosit Campanarum pulsus? — 24. An, et quomodo eis prosit sepultura in loco sacro? — 25. Ut suffragium habeat suum effectum, tres conditiones requiruntur in eo, pro quo suffragium offertur; et assignantur. — 26. Item ut suffragium suum sortiatur effectum, tres conditiones requiruntur etiam ex parte illud offerentis; et assignantur. — 27. Generales, et Provinciales Ordinum Regularium possunt extra Religionem specialibus suis Benefactoribus communicare, et applicare omnia bona spiritualia, seu suffragia sui Ordinis, sive omnium Religiosorum sibi subditorum. — 28. Dicta communicatio omnium bonorum operum, seu suffragiorum prodest ipsis primo per modum cujusdam meriti de congruo. — 29. Item per modum impetrationis. — 30. Item per modum satisfactionis. — 31. Et tandem prodest illis, quia Regulares possunt unica Missa per modum suffragii eorum animam liberare a poenis Purgatorii.

1 Suffragium dicitur a suffragando, seu auxiliando. Sic ex S. Thoma *in* **4.** *dist.* 45. notat Silvester *in Summa verb. Suffragium* n. 1.
2 Suffragium dupliciter accipitur. Primo, pro voto, quod in electionibus ad officia, et dignitates dari solet, et de suffragio sic accepto satis constat ex dictis sub verb. *Electio:* Secundo, pro auxilio, seu adjutorio spirituali, quo unus fidelis alterum adjuvat ad obtinendam a Deo remissionem poenae temporalis, vel aliud simile, de quo
3 suffragio sic sumpto hic sermo. Unde suffragium sic acceptum, est auxilium, seu adjutorium spirituale, quod unus fidelis alteri praebet ad consequendam a Deo poenae temporalis remissionem.

Suffragium sic sumptum tripliciter contingere 4
potest: Primo, ex opere operato per Sacrificium Missae. Secundo, per indulgentias; Tertio, ex opere operantis, nempe per proprias operationes bonas, ac satisfactorias, ut orationes, jejunia, eleemosynae et hujusmodi. De suffragio primo modo satis constat sub verb. *Missa;* De suffragio secundo modo satis patet sub verb. *Indulgentia*, *et Jubileum*: et de suffragio tertio modo instituitur his discursus.

5 Unde hujusmodi suffragium ex opere operantis duobus modis contingere potest; Primo per modum satisfactionis, prout unus offert pro alio valorem satisfactionis, qui est in operibus bonis, ad satisfaciendum pro poena temporali; secundo per modum impetrationis, aut meriti de congruo, prout unus suis precibus, aut orationibus impetrat a Deo, ut alteri concedat auxilium ad resurgendum a culpa, et ad obtinendam remissionem debitae temporalis poenae. *Sic in re Doctores communiter* post S. Thomam *in* 4. *distinct.* 45. *qu.* 2. *art.* 1.

6 Personae fideles, quibus haec suffragia applicari possunt, sunt duplicis tantum generis, nempe fideles vivi, et fideles defuncti in Purgatorio existentes; beati enim in Paradiso nullis indigent suffragiis; damnati autem in inferno horum sunt penitus incapaces.

7 Certum igitur de fide est, dari inter fideles suffragiorum communicationem, idest communicationem bonorum operum, quibus ipsi fideles se mutuo juvare, ac sibi invicem suffragari possunt: id enim habetur clarissime in Symbolo Apostolorum per illa verba *Credo Sanctorum Communionem;* cujus articuli verus sensus juxta communem catholicorum theologorum est, quod detur in Ecclesia communio bonorum operum inter homines justos, quibus sibi invicem suffragari possunt: Homines enim justi sunt membra unius mystici corporis Ecclesiae sub uno capite Christo; unde ad *Ephesios* 4. comparat Apostolus Ecclesiam corpori humano, in quo sicuti unum membrum sanum alteri praebet auxilium, ita etiam in mystico corpore ecclesiae unus homo justus alteri auxilium praestare potest per bona opera; Et hoc etiam expresse colligitur ex illo Psalmistae *Ps.* 18. ibi: « Particeps ego sum omnium timentium te, et custodientium mandata tua », et ex illo *Ad Romanos* 15. ibi: « Obsecro vos fratres per Dominum Jesum Christum, et caritatem Spiritus Sancti, ut adjuvetis me in orationibus vestris pro me ad Deum », et ex illo *Jacobi* 5. « Orate pro invicem, ut salvemini: multum enim valet oratio justi assidua ».

8 Unde possunt fideles justi se invicem vivos juvare per suffragia ad satisfaciendum pro poenis temporalibus debitis pro peccatis, quo ad culpam jam dimissis. *Communis, ac certa* inter catholicos, contra haereticos; idque expresse docet catechismus S. Pii V. *in fine de Sacramento Poenitentiae*, ubi sic expresse dicit: « In eo summa Dei bonitas, et clementia maximis laudibus, et gratiarum actionibus praedicanda est; qui humanae imbecillitati hoc condonavit, ut unus pro alio satisfacere possit ».

9 Fideles possunt suffragari, et juvare suis bonis operibus etiam defunctos quo ad remissionem poenae temporalis in Purgatorio exsolvendae. *Est de fide*, et expresse ex 2. *Machab. cap* 12. ibi: Sancta ergo et salubris est cogitatio pro defunctis exorare, ut a peccatis solvantur ». Et haec veritas definita est in pluribus Conciliis, quae refert Mastrius *Theol. moral. disp.* 23. 1. 5. *art.* 1. *n.* 7. et expresse in Concil. Trid. *sess.* 25. *in Decreto de Purgatorio*, ibi: « Cum Ecclesia Catholica Spiritu Sancto edocta ex sacris litteris, et antiqua patrum traditione in Sacris Conciliis, et novissime in hac Oecumenica synodo docuerit, Purgatorium esse, animasque ibi detentas fidelium suffragiis, potissimum vero acceptabili Altaris Sacrificio juvari ».

Hinc omnino pium esse, nec divinae justitiae, 10 aut perfectioni contrarium satisfactiones a nobis offerri pro animabus Purgatorii recte ex Scriptura, et PP. et sensu universalis ecclesiae ostendit contra aliquos Raynaudus in *Heter. tract.* 15. *part.* 2. *sect.* 1. *punct.* 1. *et seq.* et iterum *punct.* 10. *et* 11. ubi contraria argumenta solvit, et sic tenent etiam La Croix *lib.* 6. *part.* 2. *num.* 1336. Kazenberger *in Supplement. Theol. Sacramental. Patris Sporer, Append. de Suffragiis* §. 2. *n.* 246. et alii.

An autem laudabilius sit satisfactiones omnium 11 suorum operum totius secuturae vitae suae transferre in animas Purgatorii, vel sibi retinere? Variant doctores, Raynaudus enim *loc. cit. sect.* 2. *punct.* 2. Arriaga *d.* 40. *sect.* 2 cum quibus inclinat La Croix *loc. cit. n.* 1336. et alii docent, id esse minus laudabile, et fore prodigalitatem venialiter malam contra caritatem propriam, et amorem Deo debitum, quia est velle Deum prius, et potius laudari ab alio, quam a se; quod videtur esse hominis minus amantis Deum. Econtra autem Hautinus *in Patr. defunct. a n.* 627. citans pro se S. Thomam, Suarez, et Lugo, fuse contendit, id esse laudabilius, quia per illum actum caritatis pius meretur gratiae, et consequenter gloriae, sibi, et Deo per totam aeternitatem: Quod et admittuut, ut revera admittendum est, etiam Auctores primae sententiae de eo, qui multo reatu onustus morti proximus applicat alteri, seu animabus purgatorii omnes satisfactiones suas, advertens se per id facere actum, qui merito, et dignitate sua damnum illud compenset, nam ex caritate transferens, auget suam gratiam, qui est fructus aeternus longe pretiosior.

Si quis vivens applicet animabus Purgatorii 12 omnes missas, preces, et satisfactiones pro se defuncto offerendas, probabilius invalide applicat. Raynaudus *loc. cit.* La Croix *loc. cit. n.* 1334. Kazenberger *loc. cit. n.* 246. et alii; Et ratio est, quia applicatio operis non est in potestate illius, pro quo offertur, sed pendet ab intentione operantis: Offerens autem, qui suo tempore offeret pro tali defuncto, non offerret ad dictam talis defuncti intentionem, sed offerret, ut ei prosit; Ideoque si ei prodesse poterit, proderit, si autem prodesse non poterit, et offerens non substituat aliam intentionem, a Deo distribuetur secundum interpretativam intentionem, et voluntatem fa-

cientis, et offerentis opus, ut in similibus cum S. Thoma tenent Pasqualig. *q.* 86. Raynaodus *loco cit. p.* 1. *n.* 32. et alii. Quamvis Kazenberger *loc. cit.* et alii apud La Croix *loc. cit. n.* 1330. dicant, quod tunc vel proderunt ipsi operanti, vel reponentur in communem thesaurum ecclesiae; Hautinos autem in *Patr. defunct. a* n. 627. citans pro se S. Thomam, Suarez, et Lugo, ut refert La Croix *lib.* 2 *n.* 179. fuse contendit, nedum id valide fieri, sed etiam laudabilius esse, quia per actum illum caritatis plus meretur gratiae, et consequen-
13 ter gloriae sibi, et Deo per totam aeternitatem.
Quod tamen Arriaga *d.* 40. *sect.* 2. concludit minus esse laudabile, quia est velle Deum potius laudari ab alio quam a se, quod videtur esse hominis minus amantis Deum.

14 Suffragia necdum exhibita, etiamsi certo sint exhibenda, nunc non prosunt Animabus in Purgatorio. *Sic communis, et certa Doctorum* cum Raynaodo *loco citato part.* 3. *n.* 43. La Croix *loc. cit. n.* 1330. et Kazenberger *loc. cit. n.* 247. Nec hoc indiget probatione.

15 Per se loquendo utilius est Animabus, si statim magna copia suffragiorum pro illis offeratur, quia solum illis suffragia prosunt, si sint actu exhibita, non autem, si sint, quamvis certo, exhibenda. Per accidens tamen potest esse laudabilius fundare Missam perpetuam, cum possit esse magis ad Dei gloriam, ut populus in perpetuum certo die, et loco Missam pro commoditate habeat, Raynaud. *loco cit. a n.* 47. La Croix *loco cit. a n.* 1341. et alii passim.

16 Communio oblata pro Animabus Purgatorii de se non prodest ipsis, nisi in quantum actus adjuncti sunt ex opere operantis impetratorii, vel satisfactorii. Sic fuse demonstrat Rainaud. *tom.* 6. *opuscul.* 6. *de communione pro mortuis*, et sequitur La Croix *loco cit. n.* 1344. et alii.

17 Restitutio eorum, quae defunctus abstulerat, aut adimpletio votorum, quae non expleverat, quamvis per accidens prodesse possint ratione piorum actuum, quos heredes nunc eliciunt pro defuncto, tamen de se nihil conferunt ad liberationem Animae. Sic S. Thomas, Navarr. Sotus, Bellarminus, Suarez, Molina, Valentia, Rainaudus citati, et secuti a La Croix *loco cit. num.* 1345. ubi dicit, hanc conclusionem esse contra paucos; Et ratio est, quia vel defunctus ante mortem fecit, quod potuit, et non ideo diutius patietur; vel id neglexit, et ideo patietur, quantum promerita est ipsius negligentia, non obstante, quod ejus heredes suis dictis omissis obligationibus satisfaciant, *arg. c. Mora sua* 25. *de Regul. Juris* in 6. *et l. in condemnatione* 173. §. 2. *ff. de Regul. Jur.*

18 Sic econtra negligentia heredum in tali restitutione, et adimpletione votorum facienda non obest ejus Animae in Purgatorio existenti, quia heredum negligentia non est culpa ad ipsum pertinens. Et rem, quae culpa caret, in damnum vocari non convenit, texto expresso in *cap. cognoscentes* 2. *de Constitutionibus;* Cum peccata suos debeant teoere Auctores. *cap. Quaesivit* 2. *de his, quae fiunt a majori parte capituli, l. Sancimus* 22. *cod. de poenis;* Nec debeat aliquis alterius odio praegravari. *cap. Non debet* 28. *de Regulis Juris* in 6. *et l. Non debet* 74. *ff. de Regulis Juris.* Sic Doc-
ctores citati *n. antecedent.* Quamvis tamen varii 19
alii apud Mastrium in *Theologia moral. disputat.* 24. *quaest.* 3. *articul.* 3. *num.* 69. affirment, dilationem restitutionis a Testatore relictae obesse ejus Animae in Purgatorio existenti, et esse causam longioris dilationis in illis poenis; Undo S. Birgitta *lib.* 6. *Revelationum capit.* 66. affirmat, tandiu Animam cruciari in Purgatorio, donec restituatur ablatum, et huic opinioni favent revelationes quaedam Animarum defunctorum, quae visis apparuerunt, et ab heredibus suorum debitorum restitutionem fieri petierunt, ut a Purgatorio liberarentur.

Usus Cereorum ardentium prodest defunctis in quantum conjuncti, et amici nomine defuncti protestantur, se confiteri Christum esse verum lumen, et ex ejus meritis sperare misericordiam. Raynaud. *loco cit. sect.* 3. *punct.* 11. *qu.* 7. La Croix *loco cit. n.* 1347. Kazenberger *loco cit. num.* 270. et alii. 20

Aspersio Aquae benedictae prodest defunctis propter preces Ecclesiae, quia benedicendo petit prodesse etiam ad condonationem poenarum. Raynaud. *loco cit. qu.* 5. La Croix *loc. cit. n.* 1347. Kazenber. *loco cit. n.* 250. et alii. 21

Incensatio Thuris prodest, in quantum orat Ecclesia, ut anima pascatur odore coelesti. La Croix *loco cit. n.* 1347. Kazenber. *loco cit. n.* 250. Raynaudus *loco cit.* et alii. 22

Campanarum pulsus non juvat defunctis, nisi indirecte, quatenus movet audientes ad orandum, seu suffragia offerendum pro defuncto. Raynaudus *loco cit. punct.* 7. La Croix *loc. cit. n.* 1346. Kazenberger *loc. cit. n.* 249. et alii. 23

Sepultura in loco sacro prodest defunctis, partim quia preces publicae Ecclesiae, quae in tali loco funduntur, extenduntur etiam ad inibi sepultos, et partim quia cum fideles frequentius illuc conveniant, frequentius excitantur ad orandum pro ipsis. Rayn. *loco cit. punct.* 12. *q.* 3. Kazenberger *loc. cit. n.* 250. La Croix *loco cit. n.* 2347. et alii; *argum cap. Fraternitatem* 3. *de sepult.* 24

Ut suffragium habeat suum effectum, tres conditiones requiruntur in eo, pro quo suffragium offertur; Prima, quod indigeat suffragio, idest sit debitor alicujus poenae temporalis, quia ubi nulla restat talis poena solvenda, nullum etiam requiritur suffragium pro ejus exsolutione. Secunda, quod sit in statu gratiae, quia qui est in peccato mortali, utpote membrum mortuum, non potest recipere subsidium, seu suffragium ab aliis membris vivis. Tertia, quod peccata, pro quibus satisfatio, seu suffragium exhibetur, jam sint deleta quoad culpam, quia non remittitur poena ante- 25

quam sit remissa culpa, pro qua est poena promerita. *Communis.*

26 Item, ut suffragium suum sortiatur effectum, tres conditiones requiruntur etiam ex parte illud offerentis. Prima, quod sit in statu gratiae, quia existens in peccato mortali indignus est remissione culpae, et poenae, adeoque impotens est ad obtinendam aliis remissionem poenae temporalis per suffragia ex opere operantis, ac nomine proprio exhibita; Licet tamen id possit per suffragia ex opere operato, ac nomine, et in persona Ecclesiae oblata, ut Missarum sacrificia, indulgentiae, et Divina Officia in persona Ecclesiae a Sacerdote oblata, quae suum sortiuntur suffragandi effectum, non obstante Offerentis peccato. Secunda, quod Offerens habeat intentionem offerendi, et applicandi suffragium pro eo, cui prodesse intendit, et talis intentio, seu applicatio opus bonum praecedat, et non subsequatur. Tertia, quod suffragium sit opus, quod ex se vim habeat satisfaciendi, idest habeat valorem, et pretium ad solvendum debitum illius, pro quo offertur, ut sunt Oratio, Jejunium, et Eleemosyna, sub quibus omnes aliae operationes poenales, et satisfactoriae comprehenduntur. *Sic Doctores Communiter.*

27 Generales, et Provinciales Ordinum Regularium possunt extra Religionem specialibus suis Benefactoribus, sive saecularibus, sive Ecclesiasticis communicare, et applicare omnia bona spiritualia, seu suffragia sui Ordinis, sive omnium Religiosorum sibi subditorum, ex speciali privilegio ab Urbano V. concesso Generalibus, et Provincialibus Ordinis Minorum, prout habetur *in Monumentis Ordinis secundae impressionis fol.* 261. et *in Compendio Privilegiorum verb. Indulgentiae quoad saeculares quarto n.* 6. nempe: « Ut Generales, et Provinciales totius Ordinis Minorum possint communicare suffragia, Indulgentias, Orationes, et bona spiritualia Benefactoribus Ordinis ». Et id communiter fieri solet concedendo eis Litteras, quae vocant *Filiantias*, seu *Litteras Filiationis*, vel *Fraternitatis*, aut *Suffragia Ordinis.*

28 Dicta communicatio omnium bonorum operum, seu suffragiorum Ordinis per hujusmodi *Filiantias*, seu *Litteras filiationis*, vel *Fraternitatis* a Regularibus Praelatis specialibus suae Religionis Benefactoribus concessas multipliciter ipsis prodest; In primis quidem per modum cujusdam meriti de congruo, cum omnino congruum sit, quod ob multiplicia merita Religionis, in cujus *Filiationem*, seu *Fraternitatem* dicti ejusdem speciales Benefactores sunt assumpti, Deus peculiari auxilio, et protectione eos foveat, defendat, atque custodiat; Ratio enim amicitiae postulat, ut Deus propter amicos suos specialia Beneficia conferat etiam aliis, qui amicitia, et fraternitate illis conjuncti sunt: Propter enim decem justos, si ibi inventi fuissent, pepercisset Dominus Sodomae, et Gomorrhae, ac finitimis Civitatibus; *Genes* 18.

Item talis communicatio prodest illis per modum impetrationis, in quantum assiduae orationes, pia, et religiosa exercitia, Divinaque Officia, quae diu, noctuque in Religione peraguntur, possunt de congruo mereri, et impetrare, ut Deus 29
confoederatis illis specialia gratiae auxilia conferat, quibus a peccatis praeserventur, et si in ipsis sint, ab eis avocentur, atque ab omnibus animae, et corporis malis liberentur.

Item talis communicatio prodest illis per modum satisfactionis, quia in Religiosis ordinibus 30
ultra plurimas Missas, multiplicesque preces, et continua Divina Officia, peraguntur propemodum infinita opera poenalia, atque satisfactoria, ut jejuniorum, vigiliarum, abstinentiarum, poenitentiarum, disciplinarum, mortificationum, peregrinationum, praedicationum, lectionum, meditationum, observantiarum, laborum, devotionum, et hujusmodi, quae applicantur pro Fratribus, Benefactoribus, ipsisque confoederatis, tam vivis, quam defunctis.

Tandem talis communicatio prodest illis, quia 31
Regulares in casu mortis alicujus sui specialis Benefactoris habentis dictam *Filiantiam*, seu Suffragia ordinis, possunt unica Missa per modum Suffragii ipsius Animam liberare a poenis Purgatorii ex concessione Clementis VIII. facta Minimis, et consequenter omnibus aliis communicantibus cum eis, quae habetur *Tom.* 2. *Privilegiorum ejusdem Ordinis Constit.* 10. *dicti Clementis VIII.* Et referunt Peyrinus *ad dictam Constitutionem n.* 2. Bassaeus verb. *Suffragium n.* 2. Reiffenstuel *Theolog. moral. tractat.* 12. *qu.* 7. n. 88. et alii passim.

SUPERBIA

SUMMARIUM

1. Superbia unde dicatur? — 2. Superbia quid sit? — 3. Superbia completa, et consummata, sive in suo genere perfecta, est peccatum mortale. — 4. Item peccatum mortale est superbia, cum quis existimat habere ex se, et non a Deo bona gratiae, naturae, et fortunae. — 5 Item peccatum mortale est superbia, cum quis cognoscit quidem se a Deo talia bona habere, sed ex suo merito, et justitia, et non ex liberalitate ipsius Dei. — 6 Item peccatum mortale est superbia, quoties est conjuncta cum gravi contemptu, et notabili damno proximi. — 7. Inter alias solitas assignari filias superbiae, tres sunt praecipuae, nempe Vanagloria, Praesumptio, et Ambitio. — 8 Quid sit Vanagloria, an, et quando sit peccatum veniale, vel mortale? — 9. Quid sit Praesumptio, et an, et quando sit peccatum veniale, vel mortale? — 10. Quid sit Ambitio, et an, et quando sit peccatum veniale, vel mortale? — 11. Superbia imperfecta, et late accepta, quae proprio nomine dicitur *Philautia*, per se, et ex suo genere est tantum peccatum veniale.

1 Superbia ut sic, dicitur ex eo, quod quis in donis naturalibus, vel supernaturalibus inordinate appetat ipse excellere, vel eminere *super alios*, ac velut *alios superare*; superbia enim sic dicitur a *super*, et *ire*, quia superbus super
2 alios, et supra suam mensuram ire vult: Unde Superbia est appetitus inordinatus propriae excellentiae super alios. *Ita in re Communis.*

3 Superbia completa, et consummata, seu in suo genere perfecta, est, qua quis inordinate ita excellere, seu eminere appetit super omnes, ut nec ipsi Deo, nec Superioribus, eorumque Legibus subjici velit, et est peccatum mortale, et diabolicum poena aeterna inferni meritissimum; Unde de sic superbo Lucifero *Isaiae cap.* **14.** habetur: « Detracta est ad inferos superbia tua . . . . . qui dicebas in corde tuo: In Coelum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum . . . ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo ».

4 Item peccatum mortale est superbia, cum quis existimat habere ex se, et non a Deo bona gratiae, naturae, et fortunae, juxta illud superborum relatorum *Deuteronomii cap.* **32.** *n.* **27.** ibi: « Ne forte superbirent, et dicerent: manus nostra excelsa, et non Dominus fecit haec omnia »; Unde Apostolus **2.** *ad Cor. c.* **4.** contra similem superbum sic invehit; « Quid habes, quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis »?

5 Item peccatum mortale est Superbia, cum quis cognoscit quidem, se a Deo talia bona habere; sed ex suo merito, et justitia, et non ex liberalitate Dei. *Communis.*

6 Item peccatum mortale est superbia, quoties est conjuncta cum gravi contemptu, et notabili damno proximi, ut si quis superbiendo de sua excellentia, valde aspernetur, et reprobet tamquam vilem proximi statum, et conditionem, et se extollendo super alios in aliqua professione, ut Legistae, Medici, Concionatoris, et hujusmodi, injustum, et grave damnum aliis causet. *Communis.*

7 Quamvis plures soleant assignari filiae superbiae, ut jactantia, ostentatio, hypocrisis, inobedientia, pertinacia, discordia, curiositas; tres tamen sunt ejus filiae, praecipuae, nempe Vanagloria, Praesumptio, et Ambitio. *Sic Doctores communiter.*

8 *Vanagloria* est appetitus inordinatus manifestationis propriae excellentiae, seu humanae laudis, et gloriae. Et haec ex genere suo, et per se est solum peccatum veniale; quamvis possit fieri peccatum mortale per accidens ratione materiae, si nimirum gloriatio fiat de re mortaliter mala, vel ratione notabilis damni proximo illati. *Communis.*

Praesumptio est appetitus inordinatus aggrediendi aliquid supra proprias vires; Unde ille dicitur praesumptuosus, qui tentat dicere, vel facere aliquid supra id, quod potest. Per se, et ex genere suo est tantum peccatum veniale; Potest tamen fieri mortale per accidens, si inde immineat periculum gravis injuriae Dei, notabilis damni proximi, aut salutis propriae; Sicque graviter peccat, qui praesumit quaerere, et exercere Officium Judicis, Consiliarii, Medici, Confessarii, Lectoris, Magistri, et hujusmodi sine sufficienti scientia. 9

Ambitio est appetitus inordinatus propriae excellentiae in honoribus, vel Dignitatibus non debitis, vel debito majoribus; Per se, et ex genere suo est solum peccatum veniale; At vero potest fieri peccatum mortale per accidens, vel ratione materiae, ut si quis ambiat dignitatem, qua notabiliter sit indignus; Vel ratione circumstantiarum, ut si modo, vel medio mortaliter malo, puta per subornationem, per simoniam, et hujusmodi quaerat quis fieri Superior, seu Praelatus; Vel ratione damni proximo illati, ut cum quis cum alterius notabili damno, et gravi injuria vult Officium, seu Beneficium obtinere. *Communis.* 10

Unde de primo ad ultimum, quamvis superbia completa, et consummata, seu in suo genere perfecta, et proprie capta, sit peccatum mortale, ut patet ex dictis *supra n.* **2.** *et sed.* Tamen superbia imperfecta, et late accepta, qua quis non renuens subjici quibus debet, in suo dumtaxat interno affectu se se magnificat, est tantum veniale peccatum, quia sine Dei contemptu, et proximi notabili despectu, aut damno se plus justo efferre non est adeo gravis inordinatio; adeoque per se, et ex suo genere non excedit peccatum veniale, ut tradunt passim Doctores; Et talis superbia late dicta, quae proprio nomine dicitur *Philantia*, quamque Scotus *in* **2.** *dist.* **6.** *qu.* **2.** vocat Luxuriam quamdam spiritualem, consistit in immoderata propriae perfectionis complacentia nullo habito ad alios respectu. 11

SUPERIOR

An valeat consuetudo tribuens locum digniorem inferiori prae Superiore?

Novus articulus editorum Casinensium.

1 Illud in confesso est, apud DD. non valere consuetudinem tribuentem locum digniorem inferiori, quippe perverteretur ordo Ecclesiasticae Hierarchiae, si inferior Superiori praecederet; adeoque consuetudo ejusmodi tanquam *corruptela* minime attendenda venit, etsi per antiquissimum temporis spatium invaluisse jactaretur.

2 Unde ait Riccius: « Respondetur, cum praefata » consuetudo (*tribuens locum digniorem inferiori*) sit contra jus, quia inferior praecedit Superiorem, propterea censenda est corruptela, » ideo rejicienda ». *Prax. Resolut. For. Eccles. part.* 1. *Resolut.* 563.

3 Pari modo Ventrigila haec habet: « Observa, » quod consuetudo, quae minus dignum praefert, » non est ferenda, tanquam invalida, et irrationabilis, cum omni juri, et rationi repugnet » *Prax. For. Eccles. part.* 1. *annotat.* 11. §. *unic. n.* 12.

4 Idipsum Panimolle tradit in haec verba: « Consuetudo, ut minus dignus digniori praeferatur, » tamquam irrationabilis, et corruptela non tenet, » non obstante, quod *ab immemorabili tempore* observata fuerit ». *For. Eccles. Decis.* 1. *annotat.* 2. *n.* 4

5 Hinc prono alveo fluit, Canonicos, non modo Cathedralis, sed etiam Collegiatae, quacumque consuetudine non obstante, Parochis, etiam matricis Ecclesiae praecedere debere(*): « Perverteretur (verba sunt clar. Antonelli) ordo Ecclesiasticae Hierarchiae, si inferior praecederet Superiori, et ideo hujusmodi consuetudo potius corruptela censenda est..... Ex quo infertur, » quod .... Canonici Ecclesiae Collegiatae Parocho praecedunt, quia Ecclesiae Collegiata est » dignior quacumque alia inferiori Ecclesia, etiam » Parochiali ». *De Regim. Eccles. Episcop. lib.* 3. *cap.* 18. §. 2. *n.* 12. *et* 19.

6 Audiamus quoque celeb. Ceccoperium ita in hac re disserentem: « Primum gradum (in ordine » Hierarchico) constituunt Canonici Cathedralis: » Secundum gradum faciunt Collegiatarum insignium Canonici .... Tertii, et infimi gradus » sunt curati, capellani, et ceteri inferiores de » Clero ». *lib.* 1. *lucubrat. canonic. tit.* 13. *n.* 4. Additque *ibidem n.* 14. « In functionibus Ecclesiasticis, si jam ab omnibus Canonicis concessa » fuisset praecedentia Capellanis, et Rectoribus » Parochialium, *possunt moderni Canonici recuperare jus suum*, quod assignat honorabiliorem » locum Canonicis, uti *majoribus, non attenta consuetudine* in contrarium deducta, quia caret ratione, et non potest induci, nisi ex quadam ambitione .... Ratio rationis videtur esse, quia » tali consuetudine perverteretur Ordo Ecclesiasticae Hierarchiae, quam Canonici de per se faciunt .... et consuetudo attenditur, ubi non » datur diversitas in ordine Hierarchico ».

(*) Quippe Collegiata Ecclesia dignior est Ecclesie Parochiali; Riccius *Collect. Decis. p.* 6. *collect.* 2350. Barbosa *de Canonic. cap.* 18. *n.* 65.

Hucusque tradita firmantur ex Decreto S. Rit. Congregat. edito pro Canonicis Presbyteris, et aliis in diaconatu, vel subdiaconatu constitutis, quo (decreto) postremos hosce prioribus, nempe Canonicis presbyteris locum digniorem cedere debere, *consuetudine non obstante*, statutum est, hoc sane pacto: « Sacra Congregatio Rituum declaravit, Canonicos, qui in ordine presbyterali constituti, Canonicatum presbyteralem obtinuerint, » in Choro, Capitulo, processionibus, et sessionibus praecedere debere Canonicos in Diaconatu, » vel subdiaconatu constitutos, Canonicatus diaconales, aut subdiaconales obtinentes, non *obstante* » *consuetudine* Ecclesiae, quae tamquam *abusiva*, » *atque improbata*, non debet admitti ». Apud Riccium *cit. prax. Resolut. part.* 1. *Resolut.* 564. *n.* 3. 7

Neque his adversantur, quae sub verb. *Praecedentia ad Calcem tom.* 6. *in serie Decretorum*, adnotavimus, nempe in materia praecedentiae attendendam esse consuetudinem, licet esset contra jus. Siquidem ibi dicta intelligenda sunt, quando agitur *inter aequales*, ita ut tunc, ceteris paribus, militet consuetudo talis qualis contra jus; non vero in casu, de quo nunc sermo est, *de inferiori scilicet relate ad digniorem, superioremque*, quippe cum in hac specie ordo Hierarchicus pessundetur, consuetudo nequaquam attendi debet. 8

Heic non praetermittendam, sub *v. Praecedentia* in additionibus ex aliena manu, *num.* 90. *et* 91. adnotatum fuisse prout sequitur: « Gravis » est quaestio, an sit servanda consuetudo, per » quam minus dignus praefertur magis digno? ... » Rota processit hac cum distinctione, ut si agatur de praeferendo minus digno in omnibus » actibus, stari minime debeat huic consuetudini; sin vero res sit de praelatione minus digni magis digno *in aliquibus tantummodo actibus*, recedi haud possit ab hac consuetudine ».

Sed, salva erga tantum Tribunal reverentia, nos haud scimus cum hujusmodi Rotae decisione rectae rationis monumenta conciliare. Enimvero, *eum* non *possit idem simul esse*, *et* non *esse*, absonum sane videtur, quod eodem tempore, quo quis est dignior, et praeeminet, simul subsit, et vincatur *ut ut* in *aliquibus actibus*; adeoque sit eodem tempore *dignior*, et *simul minus dignus*; *superior*, *pariterque inferior*, *praeminentior*, *et minus praeminens*. Unde si ordo ipse Hierarchicus diversos utique constituit praecedentiae gradus; simul ac quis (in ordine Hierarchiae) alteri praestat, *in omnibus utique*, ac semper praeeminere debere recta ratio, sensusque communis, decisione Rotae aliisque auctoritatibus posthabitis, reclamant.

SUPERIORES

Vid. Append. Editorum Cassinensium V. *Regularis Professio.*

1 Superiores Regulares exacte observare debent
Sancita in Decretis Clementis VIII. et in suis
peculiaribus Constitutionibus in Tyronum ad-
2 missione, Bened. XIV. tom. 2. Constitut. 47.
incip. *Si datam*. Superiorum consensus requiritur
a S. Sede, in concedendis dispensationibus pro
Regularibus. Idem *ibid*.
3 Superiores Regulares non possunt suis subditis
concedere Litteras Dimissorias ad recipiendos Or-
dines ab alio, quam ab Episcopo Dioecesano, nisi
hic a Dioecesi absit, vel ordinationes in tempori-
4 bus non sit habiturus. Idem const. 16. incip. *Im-
positi Nobis*. Eorum Dimissoriae nullae declaran-
tur, nisi adjuncta habeant documenta subscripta
a Vicario generali, vel Cancellario, aut Secreta-
rio ejusdem Episcopi de ejus absentia a Dioecesi,
sive quod Ordinationes non sit habiturus. Idem
ibid.
5 Superiores Regulares Monasteriorum Monia-
lium, bis, aut ter in anno Confessarium extraor-
dinarium offerre tenentur universae Communita-
6 ti. Idem Constitut. 56. incip. *Pastoralis curae*.
Et quidem semel saltem in anno hujusmodi Con-
fessarium deputare debent e Clero saeculari, vel
7 ex alio Ordine Regulari. Idem *ibid*. Singulis au-
tem Monialibus peculiarem Confessarium extra
Ordinem in pluribus casibus denegare non debent.
Idem *ibid*. Vide *verb*. *Confessarius*.
8 Superiores Regulares non se opponentes Regu-
laribus petentibus Professionis nullitatem, officio
suo deesse censentur. Idem Constitut. 47. incip.
9 *Si datam*. Superior Regularis una cum Ordina-
rio Loci, cognoscere debet causas super nullitate
Professionis Regularis inter quinquennium pro-
motas, sive actio sit a Religione intentata, sive
a Professo. Idem *ibid*. Idem statuitur si causa in- 10
tra quinquennium legitime introducta post quin-
quennium denuo instauretur. Idem *ibid*.
Superior Regularis similiter cum Ordinario co- 11
gnoscere debet causas nullitatum Professionum
Monialium sibi subjectarum Idem *ibid*. Superior
Regularis ad effectum cognoscendi causas super 12
tali nullitate Professionis, est Praelatus Monaste-
rii, cui concreditum est universum Monasterii re-
gimen, non autem Confessarius Monialium. Idem
ibid. Superior Regularis conjudex in hujusmodi 13
causis existens, juri suo cedere nequit, sed alium
potest subdelegare.
Superiore Regulari dissentiente a judicio Epi- 14
scopi in causa nullitatis Professionis, causa devol-
vitur ad S. Sedem. Idem *ibid*. Superior Regularis 15
alius a primo, una cum Judice secundae, aut ul-
terioris instantiae semper in causis hujusmodi ju-
dicare debet. Idem *ibid*. Si in Judicio secundae, 16
aut ulterioris instantiae non adsit Superior Regu-
laris ejusdem Ordinis, assumendus erit Superior
Monasterii vicinioris ipsius Ordinis, vel alius Ju-
dex Ecclesiasticus deputandus ab eo, ad quem per-
tinet, nempe a Superiore, ad quem pertinet, suas
vices ad hunc effectum ei delegare. Idem *ibid*.
Superior Regularis in causis nullitatis Profes- 17
sionis non admittitur ad judicium ferendum, quum
causa apud S. Sedem judicatur quacumque de cau-
sa. Idem *ibid*. 18
Superiores Regulares, et non Parochi, debent 19
exquirere a suis familiaribus, et continuis com-
mensalibus, eisque actu inservientibus, an prae-
cepto Paschalis Communionis satisfecerint. Sic
Sac. Cong. Concil. ex Bullario Ord. Praedicato-
rum *tom.* 7. *pag.* 822. *Constit.* 69.

SUPERSTITIO

SUMMARIUM

1. Superstitio unde dicta, et quid sit? — 2. Superstitio est duplex, una *ratione rei cultae*, et alia *ratione cultus*, ut quae utraque sit? — 3. Superstitio ratione cultus dividitur in tres species, scilicet in superstitionem *cultus falsi*, in superstitionem *cultus superflui*, et in Superstitionem *cultus indecentis*. — 4. Superstitio *cultus falsi* quae sit? — 5. Superstitio *cultus superflui* quae sit? — 6. Superstitio *cultus indecentis* quae sit? — 7. Superstitio ratione *rei cultae* dividitur in quinque species, nempe in Idololatriam, Magiam, Divinationem, Vanam observantiam, et maleficium. — 8. Idololatria quid sit? — 8. Idololatria est triplex, et assignatur. — 10. Magia est du-

plex, nempe naturalis, et superstitiosa, seu diabolica, et quid sit magia naturalis? — 11. Quid sit Magia Superstitiosa, et diabolica? — 12. Divinatio superstitiosa fit semper per pactum expressum, vel implicitum cum Daemone, pluresque continet species, quae hic assignantur. — 14. Prima Divinationis species est *Praestigium*, et quid sit? — 15. Secunda est *Necromantia*. et quid sit? — 16. Tertia est *Geomantia*, et quid sit? — 17. Quarta est *Hydromantia*, et quid sit? — 18. Quinta est *Aeromantia*, et quid sit? — 19. Sexta est *Pyromantia*, et quid sit? — 20. Septima est *Chiromantia*, et quid sit? — 21. Octava est *Spatulomantia*, et quid sit? — 22. Nona est *Metoposcopia*, et quid sit? — 23. Decima est *Pedomantia*, et quid sit? — 24. Undecima est *Phisiognomia*, et quid sit? — 25. Duodecima est *Onyromantia*, et quid sit? — 26. Tertiadecima est *Astrologia judiciaria*, et quid sit? — 27. Quartadecima est *Pythonia*, et quid sit? — 28. Quintadecima est *Augurium*, et quid sit? — 29. Sextadecima est *Auspicium*, et quid sit? — 30. Decimaseptima est *Omen*, et quid sit? — 31. Decimaoctava est *Aruspicium*, et quid sit? — 32. Decimanona est *Oraculum*, et quid sit? — 33. Vigesima est *Sortilegium*, et quid sit? — 34. Sortes sunt triplices, nempe Divinatoriae, Consultoriae, et Divisoriae — 35. Sortes divinatoriae quae sint? — 36. Tales sortes graviter prohibentur, et inter alia affertur ad id Constit. Sixti V. — 37. Sortes Consultoriae quae sint, et an sint prohibitae? — 38. Sortes Divisoriae quae sint, et an sint prohibitae? — 39. Dictarum sortium usus est omnino prohibitus in electionibus ad Praelaturas, et Officia Ecclesiastica; seu electio per sortes ad Praelaturas, et Officia Ecclesiastica est illicita, et omnino prohibita. — 40. Sortilegiorum poenae de Jure Canonico, si Clerici sint, quae sint? — 41. Si Laici, quae sint? — 42. Sortilegi tam Clerici, quam Laici sunt infames; et quas poenas incurrant, si exerceant Sortilegia, quae Haeresim sapiant? — 43. Sortilegorum poenae de Jure Civili quae sint? — 44. Quis sit Judex competens Sortilegiorum, seu Divinatorum? — 45 Vana observantia quid sit? — 46. Vana observantia quomodo differat a Divinatione. — 47 Species praecipuae vanae observantiae sunt tres, nempe Ars notoria, Observantia sanitatum, et Observantia eventuum — 48. Ars notoria quid sit? — 49. Observantia sanitatum quid sit? — 50. Assignantur in specie Rei hujus Superstitionis ad n. 51. — 52 Refertur Ecclesia dedicata septem Archangelis proprio nomine nuncupatis, licet non omnia talia nomina in Sacra Scriptura reperiantur. — 53. Observantia eventuum quid sit. — 54. Assignantur in specie Rei hujus superstitionis. — 55. Regula prima ad cognoscendas veras superstitiones culpabiles. — 56. Regula secunda. — 57. Regula tertia. — 58. Regula quarta. — 59. Regula quinta. — 60. Regula sexta — 61. Regula septima. — 62. Regula octava. — 63. Regula nona. — 64. Regula decima — 65. Maleficium unde dictum, et quid sit? — 66 Maleficium est duplex, nempe Veneficum, et Amatorium. — 67. Maleficium Veneficum quid sit? — 68. Maleficium Amatorium quid sit? — 69. Nunquam licet solvere Maleficium novo Maleficio, sicque qui id petit, vel jubet, graviter peccat — 70. Item graviter peccat, qui petit a Mago, seu Saga, aut ab alio, ut Maleficium solvat, si sciat non nisi per aliud Maleficium dissolvi posse. — 71. Item graviter peccat, qui petit, seu jubet dissolutionem Maleficii, si dubitet, an solvi possit sine novo Maleficio. — 72. Immo neque id licet permittere, quamvis Maleficus se se offerat non rogatus ad Maleficium dissolvendum alio Maleficio. — 73. Quando constat, quod Maleficus potest licito modo absque novo Maleficio. prius Maleficium dissolvere, licitum est petere, immo jubere, ut solvat, quamvis suspicetur, aut credatur, eum id facturum per novum Maleficium. — 74. Licitum est ad dissolvendum Maleficium adhibere aliquod signum positum contrarium Maleficio ex pacto conditionato Diaboli; Dummodo illud signum de se sit honestum, vel indifferens. — 75. Vere licitum est sine novo Maleficio tollere signa Magica — 76. Vere superstitiosi sunt denunciandi, si sua superstitio sit cum expressa, vel tacita Daemonis invocatione, et sit mortaliter peccaminosa. — 77. Assignantur praecipua remedia spiritualia adversus Maleficia adhibenda. — 78. Assignantur poenae statutae contra Maleficos, divinatores, aliosque similes Superstitiosos. — 79. Quis sit Judex competens Maleficorum, Divinatorum, Sortilegorum, aliorumque Superstitiosorum. — 80 Confessarii de quibus interrogare debeant suos Poenitentes Maleficos, Divinatores, Sortilegos, Superstitiosos — 81. Confessarii de quibus tales suos Poenitentes monere debeant; et quando eos absolvere possint, vel non. — 82. Quoad ea, quae concernunt Astrologiam Judiciariam, *remissive*.

1 Superstitio, sic dicta, eo quod homines nimirum timerent iram Deorum superne imminentem, quasi superstantem, ut ex aliis observat Gobat *tom. 3. part. 4. de Superstitionibus n.* 896. definitur, quod sit vitium Religioni oppositum secundum excessum, quo quis Divinum exhibet cultum, vel quem non debet, seu modo indebito, vel illi, cui non debet. *Ita in re Communis*

2 Unde superstitio est duplex, una *ratione rei cultae*, quae coli non deberet, cum scilicet cultus Deo debitus, falso deo, seu creaturae tribuitur; et alia *ratione cultus*, indebiti scilicet, seu incongrui, vel inconvenientis, quo verus Deus quidem colitur, sed cultu, et modo indebito, tribuendo ei cultum falsum, vel superfluum, aut indecentem contra, vel praeter Ecclesiae consuetudinem, ac praescriptum. *Sic in re Doctores communiter.*

3 Hinc superstitio *ratione cultus* dividitur in tres species, scilicet in Superstitionem *cultus falsi*, in Superstitionem *cultus superflui*, et in Superstitionem *cultus indecentis.*

4 Superstitio *cultus falsi* est Deum colere Judaicis, aut Mahumeticis caeremoniis, ut per circumcisionem, immolationem Agni, et hujusmodi, quae significant Christum adhuc venturum, et nondum venisse; item falsas Reliquias intrudere adorandas, falsa miracula praedicare, aut imprimere, falsas revelationes fingere, et hujusmodi; Et haec superstitio ex genere suo est peccatum mortale, quia gravem injuriam, et irreverentiam irrogat Deo primae veritati, et religionem fundat in falsitatibus; Quamvis tamen interdum possit in aliquibus excusare ignorantia, et simplicitas. *Sic Doctores passim.*

5 Superstitio *superflui cultus* est Deum colere ritibus, seu Caeremoniis ad ipsius Dei gloriam, et ad spiritus devotionem excitandam non inservientibus, uti in Missa plures formare Cruces, pluries repetere *Alleluja*, dicere *Gloria*, vel *Credo* con-

tra Rubricas, aliasque non praescriptas addere Caeremonias; Item Missam audire cum certo numero, et ordine cereorum, in tali situ, et dispositione corporis, et alia hujusmodi praeter, vel contra consuetudinem, et praescriptum Ecclesiae. Et haec Superstitio, secluso scandalo, et Ecclesiae contemptu, ac mala intentione agentis, ordinarie est tantum peccatum veniale, quia est materia levis, et actio ex se non mala, et multa excusat simplicitas. *Ita Communis Doctorum.*

* Non discrepat Antoine, modo haec sententia certis quibusdam limitibus circumscribatur. Sic enim habet in Tract. de virtute Religionis cap. V. art. I. quaest. II. resp. I. « Haec superstitio, juxta communem sententiam, est solum venialis, modo actio aliunde nulla lege sit prohibita, et absit scandalum, et contemptus caeremoniarum Ecclesiae, ac communis fidelium usus: quia et materia levis, et irreverentia non censetur gravis ob simplicitatem. Secus, si fiat post prohibitionem Superioris. Si tamen in Missa, vel in administratione Sacramentorum, relictis rubricis, aliae caeremoniae etiam pro sub devotione, et secluso contemptu adhiberentur, videtur non posse excusari a mortali, ob Materiae gravitatem, et periculum grave, et gravem praesumptionem » *.

6 Superstitio *cultus indecentis* est Deum colere verbis, factis, et rebus potius ad ejus offensam, quam ad ejus gloriam, et laudem inservientibus, uti in Divinis Officiis adhibere Musicam, cantum, tonum, vocem, verba, gestus, instrumenta, et alia hujusmodi, quae potius ad lasciviam, seu impuritatem provocent, quam Dei laudem, et populi devotionem excitent; et haec superstitio, seclusa magna indecentia, gravi scandalo, prava intentione agentium, et periculo animarum, non est peccatum mortale (*); Secus autem si talia intervenirent. *Sic doctores communiter.*

7 Superstitio ratione *rei cultae* dividitur in quinque species nempe in Idololatriam, Magiam, Divinationem, Vanam observantiam, et Maleficium.

8 *Idololatria* est Superstitio, qua cultus soli Deo, seu Creatori debitus tribuitur Creaturae; Unde Apostolus *ad Romanos* 1. scribit: « Servierunt Creaturae potius, quam Creatori ».

9 Idololatria est triplex, *Prima* est Idololatria externa simul et interna, quoad existimationem, et affectum; Et est, cum quis, et intellectu existimat erronee creaturae aliquid inesse Divinitatis, et voluntate intendit eam colere, et haec est Idololatria perfecta, et semper conjuncta cum infidelitate, sicque duplex peccatum mortale includit, infidelitatis contra fidem, et superstitionis contra Religionem: Nec absolvi potest a Confessario non habente specialem facultatem absolvendi ab Haeresi. *Secunda* est Idololatria externa simul, et interna quoad affectum tantum, non quoad existimationem; Et est, cum quis cognoscit quidem Idolis nihil inesse Divinitatis, et unicum tantum ac verum Deum agnoscit, et confitetur, sed tamen ex pravo affectu, cupiditate nempe aliquid a diabolo impetrandi, Idolis, vel ipsi daemoni voluntarium cultum externum tanquam Deo, defert, qualis ordinarie est Idololatria, seu potius daemonolatria Sagarum, et Magorum: Et ob hanc Idololatriam non incurritur Excommunicatio in Bulla Coenae, sed solum Excommunicatio lata a Joanne XXII. non reservata Pontifici, ut habetur in Directorio Inquisitorum: adeoque a quovis legitimo Confessario absolvi potest, ut notat Sporer *tom.* 1. *tract.* 2. *in Praecept. Decalog. cap.* 9. *sess.* 1. *n.* 4. *Tertia* est Idololatria externa, et simulata tantum; Et est, cum quis absque existimatione Divinitatis, et sine ullo affectu interno colendi aliquid pro Deo; ex timore tormentorum, et mortis, idolo, seu daemoni exterius tantum exhibet cultum Deo debitum, v. g. Sacrificium Thuris, ut fuit Idololatria S. Marcellini Papae, et aliorum (**); et haec Idololatria, quamvis sit tantum materialis, cum careat affectu interno colendi aliquid pro Deo, est tamen gravissimum peccatum mortale contra debitam professionem externam Fidei, et contra virtutem Religionis: Potest vero absolvi a quolibet legitimo Confessario.

Magia est duplex, nempe naturalis, at superstitiosa, seu diabolica. Magia *naturalis* est ratio quaedam, seu facultas operandi mira per vires rerum naturalium occultas absque ope daemonis; Et haec non est superstitionis species, quamvis tamen ut periculosam ex eo, quod diabolus facile se illi immisceat, adeoque sensim ad superstitionem manuducentem diligenter cavendam esse, merito censeant graviores, sanioresque Doctores. 10

Magia *Superstitiosa*, seu *diabolica* est ratio quaedam, seu facultas operandi mira, ope, et ministerio daemonum per signa ab ipsis instituta. *Communis.* Magia superstitiosa est ex genere suo peccatum mortale gravissimum, quia continet expressam, vel tacitam daemonis invocationem, ac proinde benevolentiam erga ipsum, et confoederationem, ac societatem cum ipso: Est autem Deo summe injuriosum, quod, ipso relicto, ad daemonem perpetuum ejus hostem recurratur, et cum eo societas ineatur. *Communis.* 11

Divinatio est superstitiosa Inquisitio, aut praedictio alicujus occulti per invocationem, et disciplinam daemonis. *Est in re communis.* 12

Divinatio superstitiosa fit semper per pactum 13

(*) E. R. Deum colere verbis, factis, et rebus potius ad ejus offensam, quam ad ejus gloriam, et laudem inservientibus, atque ad lasciviam, seu impuritatem potius provocantibus, quam Dei laudem, et populi devotionem excitantibus, peccatum mortale minime esse, affirmari neutiquam potest, nisi vera Religionis notio penitus subvertatur. Hinc corrigenda est Auctoris Sententia sub hoc numero tradita, nec absque aliqua limitatione suscipienda videntur ea, quae statuuntur sub n. 4. et 5.

(**) Tota illa narratio de thure a S. Marcellino Idolis incenso commenticia est. Vide Scriptores a Sandinio citatos not. 2 ad Vitam S. Marcellini.

expressam, vel implicitum cum daemone, plures-que continet species, quae hic assignantur.

14 Prima divinationis species est *Praestigium*, cum daemon nempe quibusdam apparitionibus praestigiosis in imaginibus, aut corporibus aliundo asportatis, vel compactis ex aere se oculis, aut sensibus hominum ingerit ad occulta pronunciando.

15 Secunda est *Necromantia*, quae est divinatio facta per fictas mortuorum suscitationes, vel locutiones, adhibitis certis verbis, aut signis, quibus mortui videntur resurgere, loqui, et docere occulta.

16 Tertia est *Geomantia*, quae est divinatio facta per certa signa, et puncta in corporibus terrestribus, ut lapide, ligno, carta, et hujusmodi.

17 Quarta est *Hydromantia*, quae est divinatio facta per signa apparentia in acqua.

18 Quinta est *Aeromantia*, quae est divinatio facta per signa apparentia in aere.

19 Sexta est *Pyromantia*, quae est divinatio facta per signa apparentia in igne.

20 Septima est *Chyromantia*, quae est divinatio facta ex manuum lineis.

21 Octava est *Spatulomantia*, quae est divinatio facta ex spatulae signis, quibus occulta de statu hominis praesenti, vel futuro divinantur.

22 Nona est *Metoposcopia*, quae est divinatio facta per signa frontis.

23 Decima est *Pedomantia*, quae est divinatio facta per inspectionem pedum.

24 Undecima est *Physiognomia*, quae est divinatio facta ex totius hominis signis.

25 Duodecima est *Onyromantia*, seu *Onyrocritica* quae est divinatio facta ex somniis habitis.

26 Tertiadecima est *Astrologia Judiciaria*, quae est divinatia facta ex situ, motu, ac positione Astrorum, et Planetarum de venturis ex libera hominis voluntate pendentibus.

27 Quartadecima est *Pythonia*, et est, cum diabolus ex pacto docet occulta per homines arreptitios.

28 Quintadecima est *Augurium*, et est, cum homines, animalium, et avium vocibus, cantu, garritu, sternutatione, et hujusmodi divinantur occulta.

29 Sextadecima est *Auspicium*, et est, cum ex volatu avium occulta divinantur.

30 Decimaseptima est *Omen*, et est divinatio facta ex hominum vocibus, casu, et praeter intentionem prolatis.

31 Decimaoctava est *Haruspicium*, et est, cum per signa apparentia in arteriis, seu intestinis sacrificatorum animalium daemon responsa dat, ut fiebat apud Gentiles, qui ipsum daemonem consulebant per sacrificia animalium.

32 Decimanona est *Oraculum*, et est, cum daemon consultus per preces coram idolis perfusas responsa dat per ipsa idola, ut frequentissimum erat apud Gentiles, qui per idola daemonis *Oracula* recipiebant.

33 Vigesima est *Sortilegium*, nomine cujus, quamvis generalius loquendo veniant omnes *superstitiones, divinationes, et magiae*, ut recte advertunt Engel *lib. 5. Decretal. tit.* 21. n. 1. Reiffenstuel *ibid. n.* 2. et alii, proprio tamen, et specialius loquendo, *Sortilegium* est divinatio, qua per *sortes divinatorias*, et falsa signa, ope daemonis futura, vel occulta manifestantur. *Ita in re Communis.*

Notanter autem dicitur per *sortes divinatorias*, 34
quia triplices sunt sortes, nempe divinatoriae, consultoriae, et divisoriae. *Sic doctores communiter.*

Sortes divinatoriae sunt illae, quibus occulto- 35
rum, seu futurorum manifestatio, vel consilii alicujus directio petitur per media vana, et impertinentia minime ad Deum relata, et consequenter ad daemonem pacto expresso, vel tacito; Et hae sortes passim sumuntur pro divinationibus, sortilegiis, aut maleficiis, indeque ut vero superstitiosae, et illicitae graviter prohibentur tum Jure divino *Exodi cap.* 22. *n.* 8. *Levit. cap.* 19. *n.* 31. *et cap.* 20. *n.* 6. *et* 27. *Deuteron. cap.* 18. *n.* 10. *cum seq.* et saepe alibi; Tum Jure Canonico, *in can. Illud* 9. *caus.* 26. *q.* 2. *can. Qui divinationes* 2. *can. Non licet* 3. *can. non oportet* 4. *can. Si quis Episcopus* 5. *can. Aliquanti* 6. *can. Sortes* 7. *can. Pervenit* 8. *can. Si quis Clericus* 9. *can. Contra* 10. *can. Auguriis* 11. *can. Episcopi* 12. *caus.* 26. *q.* 5. *cap. In tabulis* 1. *et cap. Ex tuarum tenore* 2. *de sortilegiis*, et Const. Sixti V. incip. *Coeli, et terrae*, quae ut ad rem multum faciens, hic ad litteram datur.

SIXTUS EPISCOPUS etc.

« §. 1. Coeli, et Terrae Creator Deus, quem unum omnipotentem corde credimus ad justitiam, et ore confitemur ad salutem, etsi homini, quem ad imaginem, et similitudinem suam creavit, mentem dederit, quae non solum divino fidei lumine illustrata mysteria illa cognosceret, quae humanam intelligentiam superant, sed etiam naturae suae vi magno licet cum labore, praeclara multa investigaret, atque intelligeret; tamen ut superbum animal homo non altum saperet, sed timeret, et immensam conditoris sui majestatem humi stratus veneraretur, sibi soli eorum, quae eventura sunt, scientiam, et futurarum rerum cognitionem reservavit. Solus enim ipse, cujus oculis omnia nuda, et aperta sunt, et ad internas hominum cogitationes penetrat, et consequentes eorum actiones intuetur, solus ipse, qui vocat ea, quae non sunt tamquam ea, quae sunt, omnia praesentia, et ante oculos posita habet, solus denique omnia, et singula quaecumque totius temporis decursu, et saeculorum aetatibus futura sunt, ab omni aeternitate novit, et admirabili providentia disposuit, quae non modo humanae mentis imbecillitas ignorat, sed nec daemones ipsi praesentire possunt. Quare idolorum in futuris annunciandis falsitatem, et imbecillitatem, et eorum, qui eis cultum adhibe-

bant, vanitatem irridet Spiritus Sanctus apud Isaiam illis verbis: Annunciate quae ventura sunt in futurum, et sciemus, quia dii estis vos; et in novo testamento Christus Dominus discipulorum suorum de futuris eventibus paulo cupidius inquirentium, interrogationem gravi illa responsione retundit, qua etiam omnium fidelium suorum curiositatem coercuit: non est vestrum scire tempora, vel momenta, quae pater posuit in sua potestate. Nec vero ad futuros eventus, et fortuitos casus praenoscendos (futuris eventibus, ex naturalibus causis necessario, vel frequenter provenientibus, quae ad divinationem non pertinent, dumtaxat exceptis) nllae sunt verae artes, aut disciplinae, sed fallaces, et vanae improborum hominum astutia, et doemonum fraudibus introductae, ex quorum operatione, consilio, vel auxilio omnis divinatio manat, sive quod expresse ad futura manifestanda invocentur, sive quod ipsi pravitate sua, et odio in genus humanum occulte etiam praeter hominis intentionem se ingerant, et intrudant vanis inquisitionibus futurorum, et mentes hominum perniciosis vanitatibus, et fallaci contingentium praenunciatione implicentur, et omni impietatis genere depraventur. Quae quidem ipsis cognita sunt, non divinitate aliqua, nec vera futurarum rerum scientia, sed naturae subtilioris acumine, et aliis quibusdam modis, quos hominum obtusior intelligentia ignorat. Quamobrem dubitandum non est in hujusmodi futurorum contingentium, et fortuitorum eventuum inquisitione, et praecognitione, diaboli operationem se fallaciter immiscere, ut sua fraude, ac dolis miseros homines a via salutis avertat, et laqueo damnationis involvat. Quae cum ita sint, nonnulli haec fideliter, et religiose, ut debent, non attendentes, sed curiosa sectantes, graviter Deum offendunt, errantes ipsi, et alios in errorem mittentes: Tales in primis sunt astrologi, olim mathematici, Genethliaci vocati, qui vanam, falsamque syderum, et astrorum scientiam profitentes, divinaeque dispositionis ordinationem suo tempore revelandam praevenire audacissime satagentes, hominum nativitates, seu genituras, ex motu syderum, et astrorum cursu metiuntur, ac judicant futura, sive etiam praesentia, et praeterita occulta, atque ex puerorum ortu, et natali die, sive quavis alia temporum, et momentorum vanissima observatione, et notatione, de uniuscujusque hominis statu, conditione, vitae cursu, honoribus, divitiis, sobole, salute, morte, itineribus, certaminibus, inimicitiis, carceribus, caedibus, variis discriminibus, aliisque prosperis, et adversis casibus, et eventibus praecognoscere, judicare, et affirmare temere praesumunt, non sine magno periculo erroris, et infidelitatis, cum S. Augustinus praecipuum Ecclesiae lumen, cum, qui haec observat, qui attendit, qui in domum recipit, qui interrogat, christianam fidem, et baptismum praevaricasse affirmet, ut illos merito Apostolus arguat, atque increpet illis verbis: Dies observatis, et menses, et tempora, et annos, timeo vos, ne forte sine causa laboraverim in vobis. Hi igitur levissimi, et temerarii homines in miserandam animarum suarum ruinam, grave fidelium scandalum, et christianae fidei detrimentum, futuros rerum eventus, et quaecumque prospere, vel adverse obventura sunt, ac actus humanos, ea denique, quae cum ex libera hominum voluntate proficiscantur, astris, syderibusque adscribunt, eisque facultatem, vim, seu virtutem, et efficaciam tribuunt futura significandi, et ad praecognita ita inclinandi, ut sic omnino, nec aliter eventura sint, atque ob eam causam de iis rebus omnibus judicia facere, prognostica, praedictiones, et praecognitiones sibi assumere, et palam venditare non dubitant, quibus pauci rudes, et imperiti, aliique nimis creduli, et imprudentes tantam fidem praestant, ut ex hujusmodi judiciorum, et praedictionum praescripto aliquid certo esse credant, aut sperent, quorum sane, et mendacium magistrorum temeritas, et infelicium discipulorum credulitas magnopere deploranda est, qui vel divinis litteris admoniti non intelligunt hominis praestantiam, cui Coeli, et stellae, et clarissima coeli sydera, sol, et luna, Deo ita disponente, non imperant, sed inserviunt, sic enim Moyses populum Dei, ut hunc errorem caveret, praemonebat. Ne forte elevatis oculis ad coelum, videns solem, et lunam, et omnia astra coeli, et errore deceptus adores ea, et colas, quae creavit Dominus Deus tuus in ministerium cunctis gentibus, quae sub Coelo sunt. Sed quid sydera miramdum est homini servire? nonne nobilissimae intelligentiae angeli ipsi omnes sunt administratorii spiritus in ministerium missi propter eos, qui hereditatem capiunt salutis? nam rationabiles oves ita diligit Deus ut non solum Episcopos, quemadmodum a S. Ambrosio scriptum est, ad tuendum gregem ordinaverit, sed etiam angelos destinaverit. Praeclare etiam S. Hieronymus: Magna dignitas animarum, ut unaquaeque habeat ab ortu nativitatis in custodiam sui angelum delegatum. Quod si angeli homines custodiunt, quid adversus angelorum custodiam, et tutelam astra moliri, aut efficere poterunt, quae cum ipsis angelis nullo modo sint comparanda? Nec sane hoc loco praetereunda eximii Ecclesiae doctoris, et beatissimi Pontificis magni Gregorii sententia, qui Priscillianistas haereticos unumquemque hominem sub constitutionibus stellarum nasci putantes, magno rerum, et verborum pondere confutat. Absit, inquit, a fidelium cordibus, ut aliquid esse fatum dicant; vitam quippe hominum solus hanc conditor, qui creavit, administrat; neque enim propter stellas homo, sed stellae propter hominem factae sunt, et si stella fatum hominis esse dicitur, ipsis suis ministeriis subesse homo perhibetur: utinam insani homines haec saperent, et intelligerent, ac Dei monitis obtemperarent in Levitico dicentis: Non declinetis ad magos, nec ab ariolis aliquid

sciscitemini, ut polluamini per eos. Neque enim quae christiana, et vera pietas repellit, ac damnat, tanto studio investigarent, iisdemque misere se decipi, atque irretiri paterentur. Sunt etiam inanes quidam homines, et irreligiosi, qui futurarum, et occultarum aliarum rerum notitiam adeo anxie habere student, ut ob eadem praenoscenda, et investiganda in divinae legis offensionem multipliciter incurrant. Alii enim geomantiae, chiromantiae, necromantiae, aliisque sortilegiis, et superstitionibus non sine daemonum saltem occulta societate, aut tacita pactione operam dare, seu illis. ac sortibus illicitis taxillorum, granorum triticeorum, vel fabarum jactu uti non verentur. Alii vero aliquas pristinae, et antiquatae, ac per crucis victoriam prostratae idololatriae reliquias retinentes quibusdam auguriis, auspiciis, similibus signis, et vanis observationibus ad futurorum divinationem intendunt. Alii autem sunt, qui cum morte foedus ineunt, et pactum faciunt cum inferno, qui similiter ad occultorum divinationem, et inveniendos thesauros, vel ad alia facinora perpetranda, etiam expressa cum diabolo pactione facta, in manifestam suarum perniciem animarum, nefarias magicae artis incantationes, instrumenta, et veneficia adhibent, circulos, et diabolicos characteres describunt, daemones invocant, aut consulunt, ab eis responsa petunt. aut accipiunt, eis preces, et thuris, aut aliarum rerum suffimenta, seu fumigationes, aliave sacrificia offerunt, candelas accendunt, aut rebus sacris, vel sacramentis, aut sacramentalibus sacrilege abutuntur, adorationis, genuflexionis, aut quaevis alia impietatis obsequia praestant, cultum, venerationemve tribuunt, aut annulum, seu speculum, aut parvas phyalas sibi fabricant, aut fabricari curant ad daemones in eis alligandos, seu includendos, ut putant, ad responsa ab ipsis inde petenda, aut habenda. Alii praeterea etiam in corporibus obsessis, vel sympaticis, et phantasticis mulieribus daemones de futuris occultis rebus, aut factis exquirunt, ut merito ab his, quos Dominus in Evangelio tacere imperavit, vanas, mendacesque referant responsiones. Alii quoque praestigiatores, frequentius vero mulierculae quaedam superstitionibus deditae in phyalis, seu vasculis vitreis aqua plenis, vel in speculo accensis candelis etiam benedictis sub nomine *angeli sancti*, *et albi* diabolum omnium malorum satorem supplices adorantes, vel in unguibus, aut palma manus, quandoque etiam oleo perunctis eumdem omnium fallaciarum architectum orant, ut similiter futura, vel occulta quaevis per spectra, at apparentes imagines, phantasticas visiones sibi ostendat, aut ab eodem patre mendacii diabolo aliis incantationibus futurorum, et occultorum hujusmodi veritatem quaerunt, et hominibus praedicere contendunt. Quorum omnium, quos supra enumeravimus, consimilis impietas parem exitum habet, nimirum daemonis praestigiis, et dolis, tum qui divinant, tum qui divinationem expetunt illusi, ac delusi miserrime reperiuntur. Itaque cum futuros eventus in se ipsis considerare, antequam fiant, sit Dei proprium, illud necessario consequitur, ut astrologi, et alii praedicti, qui hujusmodi futura praenunciare, aut praenoscere quocumque modo, nisi Deo revelante, audent, injuste, atque imprudenter, quod Dei est, sibi assumant, et usurpent. Sic fit, ut dum ab eis, quod solius est creatoris, perperam creaturis tribuitur, divina majestas graviter laedatur, fidei integritas violetur, et animabus pretioso Christi sanguine redemtis pestis, atque exitium importetur.

§. 2. Et licet jam pridem regulis indicis librorum prohibitorum ex decreto Sacri generalis Trident. Conc. confecti, illud inter cetera constitutum fuerit, ut Episcopi diligenter providerent, ne hujusmodi astrologiae judiciariae libri, tractatus, et indices legerentur, vel haberentur, qui de futuris contingentibus, successibus, fortuitisve casibus, aut iis actionibus, quae ab humana voluntate pendent, certo aliquid eventurum affirmare audent, permissis tamen judiciis, et naturalibus observationis, quae navigationis, agriculturae, sive medicae artis juvandae gratia conscripta fuissent: libros vero omnes, et scripta Geomantiae, Necromantiae, sive in quibus continentur sortilegia, veneficia, augnria, auspicia, incantationes artis magicae, prorsus rejici, et aboleri curarent: Non tamen errorum, corruptelarum, delictorum, et abusuum praedictorum extirpationi usque adeo provisum est, quin etiam adhuc in nonnullis locis, et apud plurimos curiosius vigeant, cum valde frequenter, detectis diaboli insidiis, divinationum, sortilegiorum, et variarum superstitionum omnia plena esse in dies detegantur.

§. 3. Nos igitur, qui pro nostro pastoralis Officii munere fidei integritatem inviolatam conservare debemus, et animarum saluti prospicere, quantum divina gratia adjutrice possumus, ex paternae caritatis visceribus optamus, damnantes, et reprobantes omne genus divinationum, quae diabolo auctore ad fidelium deceptionem a praedictis curiosis, vel perditis hominibus fieri solent; Cupientes praeterea sanctam illam christianae religionis simplicitatem, praesertim ubi agitur de summa creatoris Dei potestate, sapientia, et providentia ab omni erroris labe integram, atque incorruptam, ut par est, retineri; Volentes quoque praedictae falsae credulitati, ac hujusmodi illicitarum divinationum, et superstitionum detestabili studio, et execrandis flagitiis, atque impuritatibus occurrere, ut de christiano populo merito dici possit, quod de antiquo Dei populo scriptum est, non est augurium in Jacob, neque divinatio in Israel: Hac perpetuo valitura Constitutione Apostolica auctoritate statuimus, et mandamus, ut tam contra astrologos, mathematicos, et alios quoscumque dictae astrologiae artem praeterquam circa agriculturam, navigationem, et rem nauticam, in posterum exercentes, aut facientes judicia, et

nativitates hominum, quibus de futuris contingentibus successibus, fortuitisve casibus, aut actionibus ex humana voluntate pendentibus aliquid eventurum affirmare audent, etiamsi id se non certo affirmare asserant, aut protestentur, quam contra alios utriusque sexus, qui supradictas damnatas, vanas, fallaces, et perniciosas divinandi artes, sive scientias exercent, profitentur, docent, aut discunt, quive hujusmodi illicitas divinationes, sortilegia, superstitiones, veneficia, incantationes, ac praemissa detestanda scelera, et delicta, ut praefertur, faciunt, aut in eis se quomodolibet intromittunt, cujuscumque dignitatis, gradus, et conditionis existant, tam Episcopi, et Praelati superiores, et alii Ordinarii locorum, quam inquisitores haereticae pravitatis ubique gentium deputati, etiam qui in plerisque ex his casibus antea non procedebant, aut procedere non valebant, diligentius inquirant, et procedant, atque in eos severius canonicis poenis, et aliis eorum arbitrio animadvertant.

§. 4. Prohibentes omnes, et singulos libros, opera, et tractatus hujusmodi judiciariae, astrologiae, Geomantiae, Hydromantiae, Pyromantiae, Onyromantiae, Chiromantiae, Necromantiae, artis magicae, aut in quibus sortilegia, veneficia, auguria, auspicia, execrabiles incantationes, ac superstitiones continentur, ac ut supra in memorato Indice interdictos sub censuris, et poenis in eo contentis a quibuscumque Christifidelibus legi, aut quomodolibet retineri, sed illos Episcopis, et Ordinariis locorum, et inquisitoribus praedictis praesentari, et consignari debere; nihilominus eadem authoritate statuimus, et mandamus, ut contra scienter legentes, aut retinentes libros, et scripta hujusmodi, seu in quibus talia continentur, similiter iidem inquisitores libere, et licite procedant, ac procedere, et poenis condignis punire, et coercere possint.

§. 5. Non obstantibus Constitutionibus, et Ordinationibus Apostolicis, ceterisque contrariis quibuscumpue.

§. 6. Ut autem praesentes nostrae litterae ad communem omnium notitiam facilius deducantur, jubemus illas in Valvis basilicarum S. Jo. Lateranen. et Principis Apostolorum de urbe, ac in acie campi Florae affigi, seu appendi, eisque detractis ipsarum exempla etiam impressa eisdem in locis affixa relinqui.

§. 7. Et insuper universis, et singulis venerabilibus fratribus nostris Patriarchis, Primatibus, Archiepiscopis, Episcopis, locorum Ordinariis, et Praelatis, nec non inquisitoribus hereticae pravitatis ubilibet constitutis, per haec committimus, et in virtute sanctae obedientiae districte praecipiendo mandamus, ut per se, vel alium, seu alios easdem praesentes litteras, postquam eas receperint, seu earum notitiam habuerint in suis, et singulis Parochialibus Ecclesiis, dum in eis populi multitudo ad divina convenerit, deinde vero semel in anno, et quoties eis expedire videbitur, vulgari sermone publicent, aut publicari faciant.

§. 8. Quia vero difficile foret praesentes litteras ad singula quaeque loca, in quibus de eis fides facienda erit, deferri, volumus, ut earum transumptis, etiam impressis, manu notarii publici subscriptis, ac parvo sigillo Sanctae Romanae, et universalis inquisitionis, aut alicujus praelati, vel curiae ecclesiasticae munitis, eadem prorsus fides in judicio, et extra ubique locorum adhibeatur, quae eisdem originalibus litteris adhiberetur, si essent exhibitae, vel ostensae.

Nulli ergo etc.

Dat. Romae apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicae 1566. Nonis Jan. Pontificatus Nostri anno *I*. ».

37 Sortes consultoriae sunt illae, quibus a Deo postulatur occultae veritatis manifestatio, aut ancipitis consilii alicujus directio: Et hae sortes non sunt illicitae, nec prohibitae, si Dei jussu, aut instinctu fiant, de quibus *Proverb*. 16. expresse dicitur: « Sortes mittuntur in sinum, sed a Domino temperantur ». Tales enim sortes consultivae saepe factae leguntur in sacris litteris, ut in investigatione furis *Achan*, *Josue* 7. in electione Matthiae *Actor*. 2. cujus electionem signo visibili a Deo demonstratam fuisse testatur S. Dionysius (*) *lib. de Coelesti Hierarch. cap*. 5. *n*. 2.

38 Sortes divisoriae sunt illae, quae adhibentur ad dividendas res, seu hereditates inter plures, vel ad dirimendas lites, et controversias, et hujusmodi; Et istae sortes per se malae, et illicitae non sunt, sed saepe sunt bonae, ac utiles, juxta illud *Proverb*. 18. « Contradictiones comprimit sors, et inter potentes quoque dijudicat ». Unde de jure communi in judiciis, et sententiis proferendis locus datur sorti, *l. Sed cum ambo* 14. *ff. de judiciis*; Sicque si plures, quibus optio alicujus rei fuit relicta, discordant in eligendo, sorte dirimitur lis: *l. Si duobus* 3. *Cod. Communia, de Legatis*, et concordant *l. Judaei* 8. *Cod. de Judaeis*, *l. Quotiens* 4. *Cod de privileg. scholar. l. Meminimus* 2. *Cod. Quando, et quibus pars, l. Denunciasse* 17. §. 6. *ff. Ad Leg. Iul. de adult. l. Si quae sunt* 1. *ff. Familiae erciscundae*, *leg. Generaliter* 24. §. 17. *ff. de Fideicommiss. Libert. leg. Ait Praetor* 10. §. 1. *ff. Quae in fraudem creditor. Novella* 162. *c*. 3. *et* § *Optionis* 23. *Instit. de Legatis*.

39 Dictarum autem sortium usus est omnino prohibitus in electionibus ad Praelaturas, et officia ecclesiastica, seu electio per sortes ad Praelaturas, et officia ecclesiastica est illicita, et absolute prohibita. *Communis*, textu expresso in *c. Ecclesia vestra* 2. *de sortilegiis*, ibi: « Sortis usum in electionibus perpetua prohibitione damnantes »; et concordat *c. Quia propter* 42. *de electione*, ubi omnis electio aliter facta, quam per formam scrutinii, compromissi, vel inspirationis, declaratur nulla.

(*) Sive Auctor Operum S. Dionysio Areopagitae suppositorum.

40 Sortilegi, seu divinatores, et magi de jure Canonico, si Clerici sint, ab officio, et beneficio deponi, et in arctum monasterium (hodie in perpetuos carceres) detrudi debent, *c. Non oportet* 4. *c. Si quis Episcopus* 5. *et c. Aliquanti* 6. *caus.* 26. *q.* 5. Et insuper magi degradari, et curiae saeculari tradi debent, *c. Admoneant* 15. *caus.* 26. *q.* 7. et ad id speciales Pontificiae Constitutiones habentur, et signanter Const. Innocent. VIII. incip. *Summis*; Leonis X. incip. *Honestis*; Greg. XIII. incip. *Omnipotentis*, et Sixti V. incip. *Coeli, et Terrae*.

41 Sortilegi vero, seu divinatores, et magi Laici de jure Canonico, si servi, seu viles existunt, verberibus, et cruciatibus castigandi sunt; liberi autem, ac honestiores in perpetuum carcerem sunt redigendi, *c. Contra Idolorum cultores* 10. *caus.* 26. *q.* 5. immo si contumaces fuerint, debent etiam excommunicari, *c. Admonet* 15. *caus.* 26. *q.* 6. Et ratione magiae tradi possunt curiae saecülari severius juxta suas leges puniendi per cit. Pontific. Constitut. Innocent. VIII. Leonis X. Gregor. XIII. et Sixti V.

42 Sortilegi, seu divinatores, et magi, tam clerici, quam laici, sunt infames, ideoque a testimonio, et accusatione repelluntur; *c. Constituimus* 9. *caus.* 3. *q.* 5. Et si exerceant sortilegia, seu divinationes, ac magias, quae haeresim sapiant, ut invocando doemonem per preces, et sacrificia, eique tribuendo, quae soli Deo competunt, ex Constitut. 13. Joan. XXII. incip. *Supra*, sunt puniendi iisdem poenis, quibus puniendos esse haereticos diximus sub verb. *Haereticus*. Vide *ibi*, et citatas Pontificias Constitutiones.

43 Sortilegi, seu divinatores, et magi de jure civili puniuntur poena publicationis omnium bonorum, et ultimi supplicii, etiam aliquando per ignem inferendi, *leg. Nullus* 3. *et l. Nemo* 5. *de Maleficis*. Ex Constitutionibus autem Caroli V. qui per magiam aliis damna inferunt, igne cremari; qui autem sine damno magiam exercent; poena arbitraria etiam ultimi supplicii pro diversitate circumstantiarum puniri jubentur, Engel *lib.* 6. *Decret tit.* 21. Reiffenstuel *ibidem n.* 16. Vide infra *n.* 78.

44 Judex Ecclesiasticus punire potest Sortilegos, seu divinatores, et magos etiam laicos, Abbas in *cit. cap. In tabulis* 1. *n.* 3. *de sortilegiis*, Pirhing *lib.* 5. *Decretal. tit.* 21. *n.* 19. Reiffenstuel *ibid. n.* 19. Julius Clarus §. *Haeresis n.* 26. et ipso teste, Communis aliorum, *arg. can. contra Idolorum cultores* 10. *caus.* 26. *q.* 5. et expresse judicibus ecclesiasticis hanc facultatem etiam in laicos tribuerunt Adrianus VI. Constitut. 2. incip. *Dudum*, et Sixtus V. Constit. 17. incip. *Coeli, et Terrae*, statuentes tales Sortilegos, seu divinatores, et magos, aliosque similes etiam laicos posse puniri ab inquisitoribus. Vide infra *n.* 76.

45 *Vana observantia* est superstitio, qua adhibentur media inutilia, et improportionata ad aliquem effectum obtinendum, vel impediendum, ad quem nec a Deo, nec a natura ullam vim habent, nec sunt ab Ecclesia ad id ordinata. *Est in re Communis*.

46 Vana observantia differt a divinatione per hoc, quod divinatio primario, et per se ordinetur ad speculativam alicujus occulti, seu futuri cognitionem; Vana observantia autem totaliter ad cognitionem practicam aliquid agendo, vel omittendo. *Sic Doctores Communiter*.

47 Species praecipuae vanae observantiae sunt tres, scilicet ars notoria, observantia sanitatum, et observantia eventuum; Ad has nempe reducuntur omnes aliae species vanae observantiae, sive fiant cum expressa, sive cum tacita, aut implicita daemonis invocatione. *Sic in re Doctores Communiter*.

48 *Ars notoria* est superstitio, qua per quasdam ignotorum verborum precationes, per certa alique jejunia, per certa aliqua signa, et alia hujusmodi prorsus inutilia media, expectatur scientiae infusitio, seu acquisitio absque aliquo studio; Hac arte utuntur potissimum Anabaptistae, qui profanae coenae suae sumpto poculo, statim in instanti aliquando scientiarum, et scripturarum antea penitus ignoratarum notitiam consequuntur, ipsas memoriter recitant, sacras etiam Scripturas se intelligere existimantes, de ipsis tamquam periti discurrunt, daemone semper verba suggerente, vel per os ipsorum loquente, ipsosque sic dementante; Unde saepe evenit, quod catholici per exorcismos scientiam illam cum magna eorum confusione ipsis adimant; Et si, abjecta sua secta, ad veram catholicam fidem convertantur, statim ad pristinam ignorantiam redeunt, ut de multiplici experientia testantur passim Doctores (*).

49 *Observantia sanitatum*, est superstitio, qua media inania, et inutilia adhibentur ad sanitatem hominum, aut brutorum conservandam, vel recuperandam. *Sic in re Communis*. Sic hujus superstitionis rei evadunt, qui certa ignota nomina, certa determinata verba, certos characteres, certas scripturas, certa involucra, certa signa, certum numerum crucium, et orationum, et alia hujusmodi inutilia adhibent, et applicant ad sanendas infirmitates, ad curanda vulnera, ad mitigandos dolores, ad sistendum sanguinem, ad se, vel alios reddendos impenetrabiles, seu invulnerabiles telis, ensibus, globorum ictibus, ut sint immunes ab hostium laesionibus, et ab omni infortunio, et qualibet infirmitate liberi, quia supradicta omnia, et similia, nec a Deo, nec a nature, nec ab Ecclesia sunt ad id ordinata, et consequenter si id interdum eveniat, non nisi a daemone per tacitam ejus invocationem evenire censetur. Immo hujus superstitionis rei sunt etiam illi, qui res sa-

(*) E. R. Quae de Anabaptistis, secundum Auctorem nostrum, testantur passim Doctores, taceat historici, veluti Bossuetius, Dupinius, Etearias, immo inter fanaticos recensent Anabaptistas.

cras gestant, v. gr. reliquias, cruces benedictas, agnos Dei, Evangelium S. Joannis, et hujusmodi, seu pias preces, aut Sacrae Scripturae versus recitant, si ab illis sanitatem, aut alium hujusmodi effectum infallibiliter expectent, quia cum praeter Sacramenta, et Sacramentalia nihil sit ex sacris rebus, et verbis, quod effectum habeat infallibiliter, qui illum sic expectant, nonnisi a daemone per tacitam ejus invocationem expectare censendi sunt.

51 Aliud autem esset, si per verba sacra, per reliquias, per cruces benedictas, per agnos Dei, et hujusmodi supradictos effectus cum fiducia, et non cum infallibilitate exposcerent: tunc enim esset res pia, et non superstitiosa; Et de facto leguntur in libris asceticis exempla plurima illorum, qui a similibus verbis, et rebus sacris fuerunt praeservati a lethalibus vulneribus, liberati a doloribus, et sanati ab infirmitatibus. Unde si quis ex talibus exemplis animatus per similia verba sacra, per reliquias, per Agnos Dei, et hujusmodi, pia invocatione Sanctorum speret a Deo consimiles effectus obtinere, dummodo non credat infallibiliter a Deo sibi deberi, ac sic concedi, non est peccati damnandus, ut notant passim Doctores.

52 Hic juvat adducere quod refert Felix Potestas *tom.* 2. *part.* 2. *n.* 257. quod nempe Panormi est dedicata Ecclesia septem praecipuis Archangelis, qui adstant ante Deum beato Amadeo revelatis, quorum nomina ibi, et in Cathedrali in sacello Archiepiscopi Hajedi sculpta sunt: « Michael Victoriosus, Gabriel Nuncius, Raphael Medicus, Uriel Fortis Socius, Jehudiel Remunerator, Barachiel Adjutor, Sealtiel Orator ». Ceterum sola priora tria sunt de fide, quia habentur in Sacra Scriptura; Quartum nempe *Uriel* non est de fide, sed magnae auctoritatis, quia habetur *in lib.* 4. *Esdrae c.* 4. ibi: « Et respondit ad me Angelus, qui missus est ad me; cui nomen Uriel ». Qui liber licet sit extra Canonicos; fuit tamen ipsis libris Sacris, et Canonicis jussu Sixti V. annexus, ut de facto reperitur impressus in fine Sacrae Bibliae vulgatae editionis Sixti V. jussu recognitae, et Clementis VIII. auctoritate editae (*).

53 *Observantia eventuum* est Superstitio, qua quis ex cujusdam rei impertinentis occursu, bona, vel mala sibi, aut aliis eventura ominatur, et inde actiones suas dirigit observans facta, verba, loca, dies, tempora, occursum hominis, cadaveris, animalis, garritum aviculae, et hujusmodi. *Ita in re communis.*

54 Unde hujus superstitionis rei evadunt, qui in ludo mutant locum, aut chartas ad evitandam malam ludi fortunam: Qui ferunt lignum particulare ad lucrandum in ludo: Qui nolunt adire convivium, in quo cum suo interventu sint tresdecim, eo quod unus certo credatur brevi moriturus, uti e tredecim convivis in ultima coena unus mortuus est, Christus scilicet, aut Judas. Qui in nocte S. Joannis orant, ut in somno appareant illi, quibus nubere debeant. Qui credunt, se non ducturos uxorem eo anno, quo coram se ignis fuit coopertus cineribus. Qui scopas invertunt, ut mulier de qua suspicantur, quod sit Saga, si talis sit, abire non possit, nisi gressu averso, seu cancrino. Aut certam schedam affigunt januae, ut ad eam cogatur venire fur. Qui, cum gallina instar galli cantat, credunt malum imminere. Qui credunt praenunciari alicui mortem, vel infortunium, dum avis moestum canit, corvus crocitat, lepus occurrit. Qui aliquid infaustum metuunt, si videant duos Sacerdotes simul elevantes hostiam in Missa. Qui credunt gallinas fore liberas ab accipitre, si primum suum ovum detur pauperi. Qui conservant ova die Parasceves a gallinis exclusa, ad extinguendum incendium, et sic de aliis fere infinitis similibus Superstitionibus, quae ad longum adducuntur a doctissimo Patre Gobat *tom.* 3. *part.* 4. *de Superstitionibus per tot.* et ibi brevitatis gratia videndae relinquuntur: Unde sufficiat hic tradere ex communi doctorum quasdam regulas generales, ex quibus facile cognosci potest, quaenam sint verae Superstitiones, et quandonam sint mortales, vel veniales.

Regula prima. « Quoties tribuitur, seu creditur inesse vis aliqua rebus, verbis, factis, signis, figuris, characteribus, et hujusmodi ad aliquem effectum, ad quem talem vim, nec a natura sua, nec a Dei, vel Ecclesiae institutione habent, semper est Superstitio ». 55

Regula secunda. « Quoties preces, characteres signa, aut ignota sunt, aut vana, vel frivola, vel falsa: Aut si nota, bona, et sancta sint, sunt tamen eis admixtae circumstantiae certi modi, numeri, temporis, loci, personae, et aliae vanae, inutiles, et omnino impertinentes ad talem effectum, qui intenditur, semper est Superstitio ». 56

Regula tertia. « Quoties ex rebus, verbis, factis, scriptis, signis etiam de se bonis, et sanctis promittitur, et creditur infallibiliter obtinendus effectus intentus, et aliunde neque ex Dei, neque ex Ecclesiae institutione inest ipsis dicta virtus infallibiliter praestandi talem effectum, semper est superstitio ». 57

Regula quarta. « Quoties res Sacrae adhibentur ad effectus vanos, et inutiles, aut signa, seu 58

(*) Cur Oratio Manasse, ac libri tertius, ac quartus Esdrae nomine praenotati ad calcem Sacrorum Bibliorum Vulgatae Editionis Clementis VIII. auctoritate publicatae recusi fuerint, exponitur in admonitione iisdem praemissa his verbis: « Oratio Manasse, necnon libri duo, qui sub libri tertii, et quarti Esdrae nomine circumferuntur, hoc in loco, extra scilicet seriem canonicorum librorum, quos sancta Tridentina Synodus suscepit, et pro Canonicis suscipiendos decrevit, sepositi sunt, ne prorsus interirent, quippe qui a nonnullis sanctis Patribus interdum citantur, et in aliquibus Bibliis Latinis tam manuscriptis, quam impressis reperiuntur ». Vide Calmeti Dissertationes in lib. III. et IV. Esdrae. Verba porro relata ab Auctore, ex quibus Angelus Uriel nominatur ex vers. 1. cap. IV. lib. IV. sumpta sunt, qui liber et anilibus fabulis, et erroribus scatet. Vid. Add. Casin. V. *Scriptura* Sacra.

res vanae, vel inutiles adhibentur ad effectum qualemcumque obtinendum, est semper Superstitio ». Deus enim non immiscet se rebus vanis, et ridiculis, adeoque effectus non potest expectari, nisi a daemone.

59 Regula quinta. « Quando prudenter dubitatur an effectus productus proveniat a naturali occulta vi rei, vel an a vi superstitiosa, et diabolica? potius judicandum est, esse a vi naturali occulta rei, adeoque non esse Superstitionem » ; Mirae enim sunt naturalium causarum virtutes, praesertim herbarum, lapidum et hujusmodi, etiam viris doctissimis incognitae, adeoque licet nobis sit virtus illa ignota, vel dubia, non est a nobis statim censenda superstitiosa, donec resciatur non esse a virtute naturali occulta, cum in tali dubio simus in possessione Juris ad utendum hujusmodi rebus: Consulunt tamen doctores cuilibet, qui ejusmodi re dubia uti velict ad aliquem effectum, ut expresse protestetur, si ulla vis diabolica inibi insit, nolle se effectum consequi. ' Praeterea dubium deponendum antea est. Neque enim nobis fas est uti medio, de quo, utrum licitum sit, an non, dubitamus '.

60 Regula Sexta. « Quando certo probabiliter constat, rem applicatam ad effectum aliquem non habere ullam vim naturalem ad illum causandum ; Dubitatur tamen, an habeat vim a Deo, vel a daemone, censenda est Superstitio saltem ex pacto implicito cum daemone ». Nec in tali casu, ubi constat certo de inefficacia rei, seu mediorum, prodest protestatio, cum sit contraria facto.

61 Regula septima. « Quanto ab aliquo homine bonae famae, magnique ingenii, aliquid mirum efficitur, potius censeri debet fieri naturaliter, vel supernaturaliter, quam Superstitiose, et diabolice » ; Nemo enim praesumendus est malus, nisi probetur talis, *can. In cunctis* 52. *caus.* 11. *qu.* 3. *cap. Mandata* 6. *et cap. Dudum* 17. *de praesumptionibus.* Tum quia quandoque etiam maxima sanctitas operantis, vel alia urgentissima indicia suadent aliquid fieri supernaturaliter, et per miraculum, Deo per sanctos suos operante.

62 Regula octava. « Pro vere Superstitiosis, aut saltem valde suspectis mediis ad aliquid obtinendum, vel impediendum, habenda sunt omnia illa, quibus tamquam necessariae adhibendae sunt, seu admiscentur circumstantiae vanae, ineptae, et ridiculae a.

63 Regula nona. « Omnis Superstitio, quae fit cum pacto expresso cum daemone, seu cum expressa invocatione ejusdem, aut voce, aut signo, aut ipso facto, adhibendo scilicet signa, quae quis scit a daemone esse instituta, ac ipsum per illa operari, sive deinde secum ipso, sive cum alio conventa sint, est semper peccatum a.

64 Regula decima. « Superstitio, quae fit cum pacto implicito tantum cum daemone, seu cum implicita tantum, et tacita invocatione ejusdem, quamvis ex genere suo sit peccatum mortale, ex simplicitate tamen, vel ignorantia culpabili, sed tamen levi, et non crassa, seu affectata, et simplici curiositate, ex levitate actus, ex defectu integrae credulitatis, seu certae fidei, frequentissime redditur solum veniale ». Si enim fiant actiones de se superstitiosae ex simplicitate, vel ignorantia etiam vincibili, non crassa, nec affectata, sunt quidem ex defectu requisitionis debitae, culpabiles venialiter, at non mortaliter. Item non mortaliter peccat, qui in re levi, ut signo, vel medio superstitioso habito ex sola curiositate experiendi causa, verbi gratia semel, vel iterum faciendo annulum moveri super filum, aut alibi ad latera vasis. Item non peccat mortaliter, qui utitur similibus signis, rebus, seu verbis, aut characteribus solum ex levitate joci, vel risus causa, nullo expectato eventu, qualia multa jocosa fieri solent in certis vigiliis; Tunc enim non est vera Superstitio, quia licet supradicta instituta sint a daemone, si tamen joco, et non serio expectando eventum, usurpentur, irrisio potius est, quam invocatio daemonis ; Item non peccat mortaliter, qui absque integra credulitate, seu certa fide, et vana solum formidine in agendis, vel cavendis observat hujusmodi vana signa, et alia similia, cum non videatur gravis ordinatio aliquid operari, vel cavere ob metum vanum conceptum ex somniis, ex sternutatione, auris tinnitu, cantu corvi, vel noctuae, occursu vulturis, seu leporis, et hujusmodi absque certa fide. ' Consulatur Antoine in tractatu de virtute Religionis cap. v. art. 1. quaest. vii. ubi docet 2. mortaliter peccare illos « qui ad aliquid obtinendum media inepta, et improportionata adhibeant, etiam joci caussa, sed ex quadam curiositate, ut experiantur, quid casu accidat, quamvis putent totum esse vanum, et futile; nam ii tentant experiri, an daemon de facto se illis mediis immisceat : ergo tentant cum daemone societatem habere, quod mortale est, etsi joco fiat a '.

Maleficium (quod a *male*, et *facio* dictum est) 65
est superstitio, qua per certa signa, et media, opera, et potestate daemonis proximo, vel in se, vel in suis nocumentum infertur. *Ita in re Communis.*

Maleficium est duplex, nempe veneficum, et 66
amatorium. *Communis.*

Maleficium *veneficum* est illud, quo per certa 67
hujusmodi signa, vel media ope daemonis hominibus in ipso corpore, vel rebus suis nocumentum infertur, et hoc utuntur malefici, ut reddant homines infirmos, proles languidas, pecora morbida, feminas steriles, et conjuges impotentes ad inter se coeundum, quod communiter maleficium ligaminis appellatur. Item ad afferendas non semel mortes pueris, et hominibus, et animalibus; Item ad causandas tempestates, pluvias immodicas, ad destructionem fructuum, et ad alia gravissima hominum damna. Maleficium *amatorium* est illud, 68
quo per certa hujusmodi signa, vel media, ope daemonis immutatio in affectibus causatur ; Et

hoc utantur malefici ad excessivos, vel impotentes amores carnales excitandos, seu econtra ad capitalia odia, praesertim inter conjuges, causanda, daemone hominum phantasiam commovente, nihil tamen agente in voluntatem. Dicitur autem maleficium simpliciter amatorium a potiori parte, seu principaliori animae, videlicet amore, et casu frequentius contingente.

69 Numquam licet maleficium solvere novo maleficio, nempe applicando novum signum magicum, quo daemon moveatur ad novum aliquod operandum, ad prius maleficium tollendum. Sic non licet petere, vel jubere magum, aut sagam, ut maleficium novo maleficio solvat; Hoc enim est intrinsece malum, adeoque etc. *Communis*.

70 Item graviter peccat, qui petit a mago, seu saga, aut ab alio, ut maleficium solvat, si sciat nonnisi per aliud maleficium dissolvi posse. *Communis* per rationem mox adducendam.

71 Item graviter peccat, qui petit, seu jubet dissolutionem maleficii, si dubitet, an solvi possit sine novo maleficio. *Communis*. Et ratio clara est, quia numquam licet petere, jubere, vel quomodolibet alterum inducere ad id, quod ab eo sine peccato fieri non potest, uti est maleficium alio maleficio solvere.

72 Immo neque id licet permittere, quamvis maleficus se se offerat non rogatus ad maleficium alio maleficio dissolvendum. *Communis*. Sic enim consentiendo esset concurrere ad intrinsece malum; Unde Apostolus *Ad Romanos* 1. sic habet: « Qui talia agunt, digni sunt morte, non solum qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus ».

73 Quando constat, quod maleficus potest licito modo, absque novo maleficio prius maleficium dissolvere, licitum est petere, immo jubere, ut solvat, quamvis suspicetur, seu credatur id facturum per novum maleficium: *Communis*, contra paucos (*). Et ratio est, quia cum habeam jus in tali casu petendi quod ab alio recte praestari potest, et est indifferens, imputabitur illius malitiae, si id cum peccato faciat.

74 Licitum est ad dissolvendum maleficium adhibere aliquod signum positivum contrarium maleficio ex pacto conditionato diaboli: dummodo illud signum de se sit honestum, vel indifferens, verbi gratia, si daemon sit pactus cum malefico, ut tandiu duret maleficium, quandiu maleficiatus se Cruce non signet, non confiteatur, non communicet, non lavet manus, et hujusmodi, licet non tantum se cruce signare, confiteri, communicare, sed etiam manus lavare, et hujusmodi non quidem intentione, eo modo, vel signo aliquid efficiendi ope daemonis in se, vel in alio, sed praecisa intentione dissolvendi pactum diabolicum, ac impediendi signum magicum noxium, sicque solvendi maleficium, quod vere licitum est, cum talis intentio sit bona, et medium, ac signum sit licitum. Sic, pluribus congestis, Suarez *tom.* 1. *de Relig. lib.* 2. *c.* 17. *num.* 19. Sanchez *lib.* 2. *moral. cap.* 41. *num.* 5. Lessius *de Justit. et Jur. lib.* 2. *c.* 144. *dub.* 6. *num.* 45. Martinus Delrius *disquisit. magic. lib.* 2. *cap.* 2. *sect.* 1. *quaest.* 2. Laym. *lib.* 4. *tract.* 10. *cap.* 4. *n.* 9. Castropal. *tract.* 17. d. 1. *p.* 11. La Croix *lib.* 3. *part.* 1t. *n.* 42. cum Busemb. et aliis ibi citatis, Sporer *loc. cit. sect.* 4. *n.* 41. Tamburin. *lib.* 2. *cap.* 6. §. 2. *n.* 13. et alii recentiores passim. Unde Tamburinus *loc. cit. n.* 17. Sporer *loc. cit. n.* 42. La Croix *loc. cit. n.* 42. et alii recte docent, non peccasse peccato superstitionis quemdam lepidum rusticum, qui cum audisset, daemonem pactum fecisse cum quodam sene avaro, ut nemo suum thesaurum terra defossum invenire, et auferre posset, nisi qui supra locum bona pulte se reficeret, vinumque hilariter biberet, ibidem pultem comedit, vinumque bibit, et thesaurum invenit, ac abstulit.

Hinc docet communis opinio, ut testatur praxis universalis, quod vere licitum sit sine novo maleficio tollere signa magica, verb. gr. ligaturas, nodos, volumina capillorum, et alia hujusmodi eo fine, ut diabolus nocere desinat: Et hoc tum in contemptum diaboli, atque magicae superstitionis, tum in odium facinoris, quo maleficus eo posuit, veluti tesseram sui pacti cum daemone: Immo non tantum id licitum est, sed et meritorium, ut recte docet Scotus in 4. *dist.* 32. *q. unica*, dicens, quod ridiculum sit quaerere: « An liceat tollere maleficium intentione curandi maleficiatum; Non enim (*inquit*) solum licet, sed est meritorium destruere opera diaboli ». 75

Vere superstitiosi sunt denunciandi; Ut tamen eorum Superstitio pariat onus denunciationis, duo requirit: Prima, ut adsit expressa vel tacita daemonis invocatio. Secunda, quod sit mortaliter peccaminosa. Lupus *part.* 3. *lib.* 15. *art.* 3. *differ.* 2. *pag.* 257. Felix Potestas *tom.* 2. *p.* 2. *n.* 234. 76

Praecipua remedia spiritualia adversus maleficia adhibenda decem passim a doctoribus assignari solent. I. Magna fides, et plena fiducia in Deum, ejusque divinam protectionem. II. Oratio, praesertim conjuncta cum jejunio, ut patet ex verbis Christi *Matt.* 17. v. 20. ibi: « Hoc autem daemoniorum genus non ejicitur, nisi per orationem, et jejunium ». III. Susceptio baptismi, si quis nondum sit baptizatus. IV. Confessio Sacramentalis peccatorum, loquendo de baptizatis. V. Sumptio Sanctissimi Eucharistiae Sacramenti. VI. Devota invocatio Sanctissimi nominis Jesu, Beatae Mariae Virginis, Sancti Angeli Custodis, aliorumque Sanctorum. VII. Signum Sanctae Crucis. VIII. Reliquiae Sanctorum, Agnus Dei, Cerei Sacri, Panis, Sal, aliaeque res rite ab Ecclesia benedic- 77

Nota Rom. Theol.

(*) Si constet, maleficium posse licito modo tolli absque novo maleficio: ergo non suspicatur, nec credit quis id tolli per aliud maleficium: at si ita suspicatur, et credit, peccat, ut habetur n. 71.

tae. IX. Aqua benedicta. X. Exorcismi ab Ecclesia ad id instituti, et approbati.

78 Poenae statutae contra maleficos, divinatores, aliosque similes superstitiosos, sunt illae assignatae *supra a n.* 39. *ad* 42. contra Sortilegos, servata proportione secundum majorem, vel minorem gravitatem delicti; Et advertendo, quod Deus *Exodi* 22. *v.* 8. Sic expresse decrevit: *Maleficos non patieris vivere*, per maleficos intelligens omnes habentes pactum (etiam tacitum) cum daemone, ut recte notat Suarez *de Religion. tom.* 1. *tract.* 9. *lib.* 2. *cap.* 19. Gobat *tom.* 3. *part.* 4. *de superstitionibus n.* 1040. et alii. Et *Deut. cap.* 13. *v.* 10. *cum seq.* statuit gentes integre delendas esse propter Superstitiones expressas *ibid. v.* 10. *et* 11. inter quas sunt observatores somniorum, augures, aliique similes superstitiosi. Item multae sunt poenae decretae contra ipsos in Sacris Canonibus apud Gratianum *tota causa* 26. et in Codice Justiniani *lib.* 19. *tit. de Maleficis*, et *Mathematicis, et ceteris similibus*.

79 Judex competens maleficorum, divinatorum, sortilegorum, aliorumque superstitiosorum, si rei sunt Ecclesiastici, aut laici quidem, sed qui Superstitioni addiderint haeresim, est solus Ecclesiasticus, ut per se clarum est: Si autem laici superstitioni haeresim non addiderint, tunc etiam laicus est Judex competens, at datur locus praeventioni cum crimen maleficii, seu superstitionis sit mixti fori, ex quo contra ipsum, non tantum in Jure Canonico, sed etiam in Civili statutae sint poenae, ut patet in *Codice toto titulo de Maleficis et Mathematicis, et ceteris similibus*: Sic Abbas *in cap.* 2. *de sortil.* Gregorius de Valentia *tom.* 3 *disp.* 6. *q.* 3. *p.* 4. Gobat *loc. cit. num.* 1048. Delrius *lib.* 5. *disquisit. Magic*, et alii passim *supra n.* 43. *et* 44.

80 Confessarii suos poenitentes reos de aliqua Superstitione, divinatione, magia, incantatione, maleficio, et hujusmodi, debent specialiter interrogare de sequentibus. I. Quo fine tali Superstitioni se addixerint, v. g. an ratione vehementis passionis, tristitiae, vindictae, luxuriae, avaritiae, aut sanctitatis nomen conciliandi, quae esset sacrilega hypocrisis. II. De Idolatria, an daemonem loco Dei habuerint, atque obtulerint sacrificia, aut preces fuderint. III. de apostasia, an Deo, et B. Mariae Virgini, Sanctis, vel Fidei Sacramentis renunciaverint. IV. De haeresi, an crediderint daemonem esse Deum, esse adorandum, non esse damnatum, eique adhaerentes non esse damnandos; seu alios articulos nostrae verae Fidei abnegaverint. V. De blasphemiis in Deum, Christi humanitatem, B. Mariam Virginem, et Sanctos. VI. De sacrilegiis, an sacra, et praesertim Eucharistiam profanaverint, aut iis indigne usi fuerint. VII. De luxuria, et nefandissima commixtione cum daemonibus incubis, vel succubis, ut solent lamiae, et striges. VIII. De damnis proximo illatis in segetibus, animalibus, hominibus, et praesertim infantibus, et sponsis, si nocuerint per maleficia, ligamina, incantationes, et hujusmodi.

Insuper Confessarii debent eos monere de infrascriptis suis obligationibus. I. Quod ipsi tenentur pactum expressum, si quod habent cum daemone, aut commercium penitus statim dissolvere. II. Comburere, aut Confessario consignare chirographum, seu signum, si quod habent. Non est tamen necesse, ut malefici poenitentes curent sibi a daemone restitui tale chirographum, vel signum, si ipsa habeat, quia per veram poenitentiam sufficienter recedunt a pacto, illudque totaliter dissolvunt. III. Libros suos, schedas, ligaturas, aliaque instrumenta superstitiosa magicae artis comburere, seu consignare Confessario. IV. Omnia damna illata resarcire omni modo possibili juxta regulas generales restitutionis ex damno dato; ad quod proinde etiam tenetur Fiscus (ubi veneficorum bona confiscantur) uti et heredes, si ad eos bona deveniant. V. Excommunicationem in Bulla Coenae incurrisse, si suis superstitionibus formaliem haeresim addiderint, ideoque non posse absolvi a Confessario non habente facultatem specialem absolvendi ad haeresi. Secus vero, si non fuerunt formales haeretici, vel apostatae, aut idololatrae, juxta dicta *supra n.* 9. 81

Quoad ea, quae concernunt astrologiam Judiciariam. Vide verb. *Astrologia*, *Astrologus per tot.* ubi late de omnibus. 82

SURRIPIENTES

1 Surripientes, asportantes, aut apud se retinentes Hostias, vel particulas consecratas, curiae saeculari tradi debent puniendi: Bened. XIV. tom. 1. Constit. 93. incip. *Ab Augustissimo*

2 §. 1. Et si Ecclesiastici sint, sunt degradandi, et

3 curiae saeculari tradendi. Idem *ibid.* Etiam pro prima vice; etiam minores 25. annis dummodo vigesimum attigerint. Idem *ibid.* Rejectis exceptionibus de non consecratione, aut de honeste intentione, nisi ab ipsis reis probentur. Idem *ibid.* §. 4. *et* 5. 4

Insuper attendenda est sanctio Clem. XIII. in 5

Const. incip. *Gravissimum*, in qua confirmatis Apostolicis Constitutionibus contra surripientes, vel asportantes, aut apud se retinentes Sacras Hostias, vel Particulas consecratas, editis ab Innocentio XI. anno 1677. quarto Idus Martii, Pontificatus sui anno I. et ab Alexandro VIII. Anno 1690. undecimo Calendas Februarii, Pontificatus sui Anno II. et a Benedicto XIV. Anno 1743. tertio Nonas Martii Pontificatus sui Anno IV. decernitur, ut hujusmodi criminis reis constitutis, sincera delicti Confessio facta in primo generali interrogatorio, nil suffragetur ad minnendam poenam traditionis brachio saeculari, in dictis Constitutionibus inflictam.

SUSPECTA DE HÆRESI PROPOSITIO

VIDE VERB. *PROPOSITIONES DAMNATAE N.* 24.

SUSPENSIO

QUOAD EJUS ESSE, ET DIVISIONEM.

ARTICULUS I.

1. Suspensio quid sit? — 2. Sepensio dividitur in suspensionem ab Officio, in Suspensionem a Beneficio, et in Suspensionem ab Officio, et Beneficio simul. — 3. Suspensio ab Officio quae sit? — 4. Suspensio a Beneficio quae sit? — 5. Suspensio ab Officio, et Beneficio simul quae sit? — 6. Suspensio ab Officio, et Beneficio dividitur in totalem, et partialem. — 7. Quae sit dicta suspensio totalis? — 8. Quae sit partialis ab Officio, et partialis a Beneficio? — 9. Suspensio absolute, et sine ulla limitatione imposita, si ex adjunctis colligi nequeat, an sit ab Officio, vel Beneficio, est censenda totalis, et ab utroque simul. — 10. Suspensio alia est a Jure, et alia ab homine. — 11. Suspensiones ab homine quae sint? — 12. Suspens. a Jure quae sint? — 13. Alia ad rem ad n. 23.

1 Suspensio est Censura Ecclesiastica, qua Clericus prohibetur exercere aliquos actus Eccle-
2 siasticos, alias sibi competentes. *Est com.* Suspensio dividitur in Suspensionem ab Officio, in Suspensionem a Beneficio, et in Suspensionem
3 ab Officio, et Beneficio simul. Suspensio ab Officio est, que Clerico prohibetur exercitium suorum Ordinum, vel aliarum functionum ipsi ratione Or-
4 dinis competentium. Suspensio a Beneficio est, qua Clericus prohibetur percipere fructus sui Be-
5 neficii Ecclesiastici. Suspensio ab Officio, et Beneficio simul est, qua Clerico prohibentur Jura utriusque, Officii scilicet, et Beneficii.
6 Suspensio ab Officio, et Beneficio dividitur in totalem, et partialem.
7 Totalis est, qua Clericus ab omni prorsus Officio Ecclesiastico, vel a perceptione omnium omnino fructuum beneficialium suspenditur; sic colli-
8 gitur ex *cap. Tuarum, de privileg. et Clement.* 1. *de Decimis.* Partialis ab Officio est, qua Clerico prohibetur aliquis tantum sui Officii actus, ut cum Sacerdos suspenditur solum ab exceptione Confessionum, vel Episcopus solum a Collatione Ordinum; isti enim possunt omnes alios actus sibi competentes ratione Ordinis exercere. Et partialis a Beneficio est, qua Clericus ab aliqua tantum parte fructuum Beneficialium suspenditur, ut a tertia, vel quarta parte illorum. Nec in una includitur alia, et propter hoc suspensus ab Officio determinate, non intelligitur suspensus a Beneficio, ut colligitur *ex cap. Tam Litteris* 33. *de testibus, et cap. Tuarum* 22. *de privil.*

Suspensio absolute, et sine ulla limitatione im- 9
posita, si ex adjunctis colligi nequeat, an sit ab Officio, vel Beneficio, est censenda totalis, et ab utroque simul, quia propositio indefinita aequivalet universali, nec apparet fundamentum, cur potius de Officio, quam de Beneficio debeat intelligi, sic enim est intelligenda dispositio, *cap. Cum bonae* 3. *de aetat. et qualitat. et Clementin* 1. *§. Quibus, de privileg.*

Suspensio alia est a Jure, et alia ab homine. 10
Suspensiones ab homine sunt, quae imponun- 11
tur a Superiore Ecclesiastico pro aliqua actione particulari, ut fiat, vel non fiat. Suspensiones a 12
Jure sunt, quae variis personis propter varia in Jure communi, et Constitutionibus Apostolicis sunt impositae, et sunt praecipue quae infra sequuntur distincte ad majorem commoditatem in diversos articulos notatae.

ADDITIONES EX ALIENA MANU

De suspensione ex informata conscientia agen- 13
dum hic paucis est.

Suspensio haec infligitur, nullis praemissis mo- 14
nitionibus, adeoque non censura, sed poena est. Suspensio enim, ubi est censura, requirit omnino monitiones, et ubi est poena, eas minime requirit; *Schmalzgrueb. in Decretal. lib.* 5. *tit.* 39. *n.*

39. *Mayr. pariter in Decretal. lib.* 5. *tit.* 39. *et n.* 122. *Hurtad. de censur. difficult.* 18. *n.* 80. *et seq. Blund. eod. tractat. disput.* 6. *articul.* 2.

15 Potestas haec suspendendi ex informata conscientia concessa est Episcopo a *Concilio Tridentino sess.* 14. *cap.* 1. *de reformat.*

16 Quaestionis vero est, an Episcopus ex informata conscientia suspendere valeat, tum ab ordine, tum a beneficio?

17 Fuerunt, qui tenuere, Episcopum ex informata conscientia suspendere dumtaxat posse ab ascensu ad Ordines, idque quia *Concilium Tridentinum* ubi potestatem facit suspendendi ex informata conscientia, loquitur de suspensione ab ascensu ad Ordines.

18 Nihilo tamen minus Secr. Congreg. Concilii interpres, referente S. M. Benedicto XIV. *de Synod. Dioeces. lib.* 12. *cap.* 8. §. 3. sensit, posse Episcopum suspendere et ab exercitio Ordinis jam suscepti, ea de ratione, quod verba illa, quibus facultas Episcopo data est suspendi ex informata conscientia, repetita intelligantur, ubi sermo est de suspensione ab exercitio Ordinis suscepti.

19 Innixi autem huic sententiae dictae Sacrae Congregationis plures etiam existimarunt, posse Episcopum ex informata conscientia suspendere a Beneficio; idque quia ubi agitur de suspensione ab exercitio Ordinis suscepti, videtur simul egi de suspensione a beneficio, ut praeseferunt verba illa: « Aut qui a suis Ordinibus, seu gradibus, vel dignitatibus Ecclesiasticis fuerit suspensus ».

20 Contra alii in ea sunt opinione, ut Episcopus ex informata conscientia suspendere nec valeat ab exercitio Beneficii. Confer *Vanespen. de censur. cap.* 10. *Alter. eod. tractat. tom.* 2. *disp.* 12. *c.* 1.

21 At dicta Sacra Congregatio sustinuit suspensionem, quam Episcopus ex informata conscientia inflixerat ab exercitio curae in *Sagonen.* 21. *Junii* 1625. Episcopus Sagonensis (sunt ipsissima verba) ex facultate sibi attributa Decreto Concilii *cap.* 1. *sess.* 14. ex causis sibi notis suspendit Parochum ab exercitio curae, sed ille appellavit, et praecepto Episcopi contempto celebravit, et curam exercuit. Quaeritur, an a dicta suspensione detur appellatio, itaut Parochus, non obstante appellatione interposita, per exercitium curae effectus fuerit irregularis? Sacra Congregatio Concilii censuit ab hujusmodi suspensione non dari appellationem, et Parochum, qui Sacramenta ut supra administravit, irregularitatem contraxisse ».

22 Haec vero resolutio aliquam difficultatem in eo pati videtur, quod contrahat irregularitatem, qui violat suspensionem hanc ex informata conscientia. Contrahitur enim irregularitas ex violatione 23 suspensionis, quae sit censura, non item ex violatione suspensionis, quae sit poena, uti est suspensio ex informata conscientia.

Quidquid autem hujus rei sit, adhuc decisum 24 haud est, an Episcopus suspendere queat ex informata conscientia a Beneficio, sed solum decisum est, posse suspendere ex informata conscientia ab exercitio Beneficii, quae suspensio partialis est, nec fructibus privat.

Ad pleniorem vero hujus suspensionis ex infor- 25 mata conscientia notitiam, congruum est hic subnectere epistolam a dicta Sacra Congregatione datam ad Venetum Nuntium.

« Quandoquidem (*sunt propria verba*) experientia compertum est, reos criminum plerumque ad evitandas poenas, et Episcoporum correctiones, querelas, et gravamine simulare. Hujusmodi itaque appellationes imposterum Amplitudo tua omnino rejici mandabit, nec ullam inhibitionem vigore appellationis relaxari permittet. Sed quoniam disciplina Ecclesiastica, ac stylo inductum est, ut Judex Superior, quamvis appellationes proprie dictas eorum, qui ab Ordinario suo extrajudicialiter, et ex informata conscientia suspensi fuerint, recipere non possit, recursibus tamen aditum non praecludat, quo, salva jurisdictione Episcopali, ac disciplinae rigore caveatur, ne quis forte Episcopus potestate sua in subditos sibi Ecclesiasticos abutatur; Posthaec Amplitudini Tuae, ec Successoribus ejusmodi recursus excipere dumtaxat licebit, servatis infrascriptis conditionibus, atque cautelis ».

Primo: « namque, non ita facile locum illis dabit, sed congrua adhibita ratione, et circumspectione, nec sane alias, quam cum vehemens suspicio subsit, quod Ordinarius auctoritate sua abusus sit, procedendo videlicet modo praedicto ad poenam suspensionis, sine gravi causa adversus Sacrorum Canonum praescripta, et in animae propriae perniciem ».

Secundo; « Recursu quamvis admisso, suspensi in statu, quo erant, permaneant; illoque pendente, Ordines, a quibus suspensi fuerint, exercere nullatenus valeant ».

Tertio; « Recursu ita admisso, requiratur per litteras ejusdem suspensi Ordinarius, ut irrogatae suspensionis causas, aperire non gravetur, addita etiam promissione de servando secreto, quatenus illud justitia exigat, aut Christiana Charitas suadeat ».

ARTICULUS II.

Suspensiones contra Episcopos.

1 Ordinantes ad Sacros Ordines Religiosos non Professos. S. P. V. Constit. incip. *Romanus Pontifex.*
2 Ordinantes Monachum sine licentia Abbatis; *cap. fin. dist.* 58. ubi Barbosa, et alii.
3 Ordinantes non subditum absque licentia proprii Ordinarii: Concil. Trid. *cap.* 8. *sess.* 23. *de reform.*
4 Conferentes Ordines Simoniace; *cap. penult. de Simonia, et Extravag. Paul. II. de Simon.*
5 Conferentes Clericalem Tonsuram infanti, aut illiterato, vel conjugato per annum a Clericalis Tonsurae collatione suspenduntur, *cap. Nullus, de temp. Ord. in* 6.
6 Conferentes Ordines suspenso propter malam promotionem; *cap. fin. de temp. Ord.* in 6. *c. Si quis Episcop.* 1. *q.* 1.
7 Privantes Beneficiis eos, qui in Romana Curia commorantur. Eugen. IV. *Extrav. incip. Divina, de privileg.*
8 In proprium usum convertentes bona beneficiorum vacantium pertinentium ad eorum provisionem, *cap. fin. de officio Ordinarii in* 6.
9 Submittentes Laicis bona, et jura Ecclesiae absque consensu Capituli, et Sedis Apostolicae licentia; *cap. Hoc consultissime, de rebus Eccles. non alienand. in* 6.
10 Alienantes bona Ecclesiae ultra triennium: *Extravagant. Ambitiosae, de rebus Eccles. non alienand.*
11 Admittentes Resignationes Beneficiorum contra formam praescriptam *in Constit. Pii V. incip. Quanta.*
12 In causa alienationis bonorum Ecclesiae male utentes delegata potestate: Paul. II. Constit. incip. *Cum Omnibus.*
13 Intromittentes se in causis spectantibus ad electionem Episcoporum, postquam appellatum est ad Papam, *cap. Quamvis, et cap. Provida, de elect.* in 6.
Negligentes procedere contra Simoniacos, *cap. Quidquid* 101. *q.* 1. 14
Foventes usuras, et Usurariis locantes suas domus, *cap.* 1. *de Usuris* in 6. 15
Delinquentes contra Clericorum immunitatem. 16
Accedentes ad Ecclesias, ad quas fuerunt promoti, nondum expeditis Litteris Apostolicis suae promotionis. *Extravagant.* 1. *de electione.* 17
Abutentes munere Inquisitorum in causis Fidei. *Clem.* §. 1. *Verum, de haereticis.* 18
Non servantes Extravagant. 2. de elect. quo ad perceptionem fructuum 1. vel 2. anni; *Extrav. Joan.* XXII. *de elect.* 19
Relaxantes incendiariis poenam contentam in jure, *c. Pessimam* 23. *q.* 8. 20
Publicantes Simoniace populo indicem Casuum, Gratiarum, et Indulgentiarum, Pii V. Constit. incip. *Quamprimum.* 21
Concubinarios a Synodo Provinciali admonitos, et non se emendantes: Conc. Trid. *sess.* 25. *de reform. cap.* 14. 22
Non visitantes Limina Apostolorum statutis temporibus: Sixt. V. Constit. incip. *Romanus Pontifex.* 23
Ingredientes Monasteria Monialium sine necessitate, et non cum paucis, iisque senioribus, ac religiosis personis, uti expresse praescribit Gregorius XIII. Constit. incip. *Dubiis*, in qua transgressores pro secunda vice, munere Pontificali, et a Divinis suspendit. 24
Publicantes Indulgentias, et facultatem eligendi Confessarios solventibus aliquid. Pii V. Constit. 99. 25

ARTICULUS III.

Suspensiones contra Capitula, seu Capitulares.

1 Recipientes Praelatos, eisque obedientes absque Litteris Pontificiis: *Extravagant.* 1. *de election.*
2 Recipientes ex pacto in ingressu ad Religionem ab admisso prandia, pecunias, aut jocalia: *Extravagant. Sane, de Simonia.*
3 Occupantes bona a Praelato dimissa, vel vacationis tempore obvenientia, *cap. Quia saepe, de elect. in* 6.
4 Recipientes ad Professionem ante annum probationis; *cap. Non solum de Regularibus in* 6.
Non facientes conscientiam poenitentibus de solvendis decimis. *Clementin. Cupientes, de poenis.* 5
Recipientes ad Ordines Sacros non professos. Sanct. Pii V. Constitut. incip. *Romanus Pontifex.* 6
Introducentes mulieres in Monasteria. S. Pii V. Const. incip. *Regularium.* 7
Non observantes in Resignatione Beneficiorum contenta in Constitut. S. Pii V. incip. *Quanta.* 8
Usurpantes decimas sibi non convenientes. *Clem.* 1. *de Decimis.* 9

ARTICULUS IV.

Suspensiones contra Clericos.

1 Recipientes Ordines Sacros ante legitimam aetatem; *cap. vel non est compos, de temp. Ordin.*

2 Recipientes tales Ordines extra tempora absque dispensatione. Pii V. Constit. incip. *Cum ex sacrorum.*

3 Recipientes ipsos Ordines, non servatis Interstitiis sine dispensatione, *c. Cum quidam ; et c. Literis, de tempor. Ordinat.*

4 Recipientes Ordines ab alieno Episcopo sine licentia proprii, *c. 1. et 3. dist. 71*, Conc. Trid. *sess. 23. cap. 8. de reform.*

5 Recipientes Ordines ab eo, qui renunciavit Episcopatui, *cap. 1. de Ordinato ab Episcopo, qui renunciavit Episcop.*

6 Recipientes Ordines a proprio Episcopo in aliena Dioecesi sine licentia Episcopi loci: Conc. Trid. *sess. 6. de reformat. c. 5.*

7 Recipientes Ordines ab Episcopo Titulari absque licentia proprii Episcopi, etiam praetextu familiaritatis: Conc. Trid. *sess. 14. de reform. cap. 2.*

8 Recipientes Ordines a Schismaticis, *cap. 1. et 2. de Schismatic.*

9 Recipientes scienter Ordines ab Excommunicato, vel Suspenso, *arg, cit. cap. 1. et 2. de Schismaticis.*

10 Recipientes Sacrum Ordinem post Matrimonium ratum, etiam non consummatum: *Extrav. Antiquae, de voto.*

11 Recipientes Ordines, dum sunt excommunicati, suspensi, aut interdicti, *cap. Cum illorum, de sent. Excom.*

12 Ordinatos sine, vel ficto Titulo, *cap. Neminem, et c. Sanctorum dist. 70.*

13 Promotos per saltum: Conc. Trid. *sess. 23. cap. 14. de reform.*

14 Objicientes in personam electi, et postea deficientes in probatione, *c. 1. de elect. §. Adjicientes in 6.*

15 Ordinatos in Majoribus cum litteris Dimissoriis Capituli, sive ejus Vicarii Sede vacante infra annum: Concil. Trid. *sess. 7. de reform. c. 10.*

16 Celebrantes coram Excommunicato, vel Interdicto, *c. Episcoporum, de Privilegiis.*

17 Parochos non prohibentes Matrimonia Clandestina, vel contra Interdictum Ecclesiae, *c. Cum inhibiti §. fin. de Clandestin. desponsat.*

18 Tradentes sepulturae publicos usurarios, *cap. Quia in omnibus, de usuris.*

19 Parochos jungentes sponsos alterius Parochiae sine licentia: Concil. Trid. *cap. 1. sess. 24. de reform. Matrimon.*

20 Abutentes vestibus contra statuta a jure. *Clem. 2. de vita, et honestate Clericor.*

Occupantes bona Ecclesiarum vacantium, vel 21
a Praelatis ipsarum defunctis relicta, *c. Quia saepe, de elect.* in 6.

Gravantes alienis debitis Ecclesias sibi commis- 22
sas, *c. 2. de solutionib.*

Electores Episcoporum non praesentantes ele- 23
ctionem electi infra 8. dies, *c. Cupientes de elect.* in 6.

Eligentes indignum ad Episcopatum, vel Curam 24
animarum, c. *Cum in cunctis, de elect. in 6.*

Postulantes in Praelatos Cathedralium Minores 25
28. annis *Extrav. unic. de Postulat. Praelator.*

Compromissarios scienter eligentes indignum, 26
cap. Compromissarium, de elect. in 6.

Celebrantes electionem per abusum saecularis 27
potestatis, *c. Quisquis 23. de elect.*

Inferiores Episcopis recipientes in Visitationi- 28
bus procurationem in pecunia, vel in victualibus Visitationis Officio non impenso, *c. Exigit, de Censibus in 6.*

Facientes in Judicio per sordes aliquid contra 29
justitiam, et conscientiam in gravamen partis, *c. 1. de sentent. et re judicata in 6.*

Conferentes Beneficia eorum, qui serviunt in 30
Curia, vel eadem recipientes: *Extravag. 3. de Privileg.*

Conservatores Regularium se intromittentes in 31
aliis, quam manifestis injuriis, *cap. fin. de Offic. et potestate Judicis delegat. in 6.*

Concubinarios notorios; *cap. fin. de cohabit. Cleric. et mulier.* 32

Occupantes bona, Census etc. Ecclesiae, Bene- 33
ficii, vel alterius pii loci, et occupantibus consentientes: Concil. Trid. c. *11. sess. 22. de reform.*

Sodomiam exercentes. S. Pii V. *Constit. 5. et* 34
72. in ordine.

Consequentes ordines simoniace, et Simoniam 35
aliter committentes: S. Pii V. Constit. incip. *Cum primum, et Extravag. Pauli II. de Simonia.*

Provocantes ad duellum, vel illud acceptantes, 36
c. *1. de Cleric. pugnant. in duello.*

Sponte jurantes de tenendo Schismate, *c. 1. de* 37
Schismatic.

Raptores mulierum, et ad raptum auxilium 38
praebentes: Concil. Trident. *c. 6. sess. 24. de reform. Matrim.*

Disputantes de Immaculata Conceptione B. M. 39
V. S. Pii V. Constit. incip. *Super specula*, aut impugnantes illam, Gregor. XV. Const. 29. inc. *Sanctissimus.*

Recipientes, et admittentes Praelatos promotos 40
a Sede Apost. eisque obedientes sine Litteris Papae. *Extrav. 1. de elect.*

41 Superiores Ecclesiarum non exigentes singulis annis rationes de adimplemento onerum Missarum: Innocent. XII Constit. Incip. *Nuper a Congregatione.*

Celebrantes Missam, et in ea non communicantes, *c. Relatum, de consecrat. dist.* 2. 42

Non perficientes sine gravi causa Missam jam inchoatam, c. *Nullus Episcop.* 58. *de consecr. dist.* 1. 43

ARTICULUS V.

Suspensiones contra Religiosos.

1 Recipientes Alumnos ad Professionem ante annum probationis, *cap. Non solum de Regular. in* 6.

2 Non deferentes Habitum a Regula statutum. *Clem.* 1. §. *Si quis, de statu Monachor.*

3 Apostatas in Apostasia Ordines suscipientes, *cap. fin. de Apostat.*

4 Non Professos recipientes Ordines Sacros S. Pii V. *Constit.* 75.

5 Ejectos a Religione. *Urb. VIII. Const.* 26. §. 10.

6 Introducentes mulieres intra Clausuram Conventuum. *S. Pii V. Constit.* 20.

7 Appropriantes sibi, et usurpantes Decimas ipsis non convenientes. *Clem.* 1. *de Decimis.*

Superiores concedentes reditus, aut possessiones Monasteriorum alicui ad vitam, seu aliud certum tempus, nisi necessitas exposcat; *Clem. de rebus Eccl.* 8

Superiores non exigentes singulis annis a Deputatis pro Libris Missarum rationem de adimplemento totali onerum earumdem: Innocent. XII. Constit. incip. *Nuper a Congregatione.* 9

Superiores, ad quos occasione excessuum suorum Religiosorum bona aliqua pervenerint, non satisfacientes personis damnificatis. *Clem.* 1. §. *Quibus de privileg.* 10

ARTICULUS VI.

SUSPENSIO QUOAD EOS, QUI POSSUNT SUSPENDERE, VEL SUSPENDI.

SUMMARIUM

1. Suspensio potest infligi in primis a Summo Pontifice, et Episcopis. — 2. Et ab omnibus, et solis illis, a quibus potest infligi Excommunicatio. — 3. Et suspensio pariter, sicut Excommunicatio regulariter est scripto ferenda. — 4 Omnes, et soli Clerici praeter Papam possunt Suspensionem incurrere. — 5. Episcopi vero hanc Censuram non incurrunt, nisi eorum fiat expressa mentio. — 6. Non solum personae singulares, sed etiam tota Communitas, seu Collegium Clericorum potest suspendi. — 7. Suspensio in Communitatem, seu Capitulum potest dupliciter ferri, vel collective, vel distributive. — 8. Et interdum hi duo modi suspendendi collective, et distributive conjunguntur.

1 Suspensio potest infligi in primis a Summo
Pontifice, et Episcopis, c. 1. *et cap. Conque-*
2 *rente* 16. *de Officio Ordinarii.* Et ab omnibus, et solis illis, a quibus potest infligi excommunicatio; Eadem enim est potestas jurisdictionis ad ferendas omnes Censuras, cum omnes ordinentur ad eundem finem, scilicet ad coercendam contumaciam, et inobedientiam subditorum
3 rebellium. Et suspensio pariter, sicut Excommunicatio regulariter est scripto ferenda, *c.* 1. *de sentent. Excomm. in* 6.
4 Omnes, et soli Clerici praeter Papam possunt Suspensionem incurrere. Haec enim est Censura propria Clericorum, ad differentiam Excommunicationis, et Interdicti, quae sunt Censurae com-
5 munes Clericis, et Laicis: Episcopi vero hanc Censuram non incurrunt, nisi eorum fiat expressa mentio ex privilegio eis concesso, *cap. Qui periculosum* 4. *de sentent. Excomm. in* 6.

Non solum personae singulares, sed etiam tota 6
Communitas, seu Collegium Clericorum potest suspendi, ut constat ex *cap. saepe de elect. in* 6. Sus- 7
pensio autem in communitatem, seu Capitulum dupliciter ferri potest, vel collective, ut si totum Corpus Capituli habens jus alicujus Beneficii Jurisdictionis, et administrationis, ab eo suspendatur. Vel distributive, ut singuli e corpore Capituli, dummodo noxii sint, eamdem poenam Suspensionis incurrant. Et interdum hi duo modi sus- 8
pendendi, collective, et distributive conjunguntur, uti patet *in cap. Ne sede vacante, et cap. Quia saepe* 40. *de elect. in* 6. ubi tam totum corpus capituli, quam singuli e corpore ipsius bona Praelati defuncti occupantes, vel diripientes ab Officiis, et Beneficiis suspenduntur, donec restituant.

ARTICULUS VII.

SUSPENSIO QUO AD EJUS EFFECTUS

SUMMARIUM

1. Si suspensus aliquem actum, a quo est suspensus, exerceat, graviter peccat, si materia est gravis, et si durante suspensione actus Ordinis exerceat, ipso facto incurrit Irregularitatem. — 2. Suspensus ab Officio, et Beneficio non potest eligere, et est incapax Beneficii Ecclesiastici, et provisio ei facta est nulla. — 3. Suspensus ab Ordine, et Beneficio voluntarie, et scienter violans suspensionem, praesertim celebrando, in perpetuum ab Officio, et Beneficio est deponendus. — 4. Si suspensus a Beneficio audeat se ingerere usurpando fructus ejusdem Beneficii, graviter peccat, et tenetur ad restitutionem. — 5. Et praeter hoc onus restitutionis, et grave peccatum, usurpans hos fructus contrahit perpetuam privationem Beneficiorum. — 6. Si quis suspensus ob vitium incontinentiae, quo fuerit cognitus laborare, scienter ausus fuerit celebrare Divina, est deponendus non solum ab Officio, sed etiam a Beneficio. — 7. Suspensus a Minori Ordine non potest ad Majores ascendere, nisi prius absolvatur. — 8. Suspensus ab ingressu Ecclesiae, si celebrat in ea, fit Irregularis, et si moritur impoenitens, durante suspensione, caret Ecclesiastica sepultura. — 9. Suspensus ab Officio, Ordine, et Jurisdictione in uno loco, ubique est suspensus. — 10. Ordines, et alii actus per suspensionem prohibiti, sunt validi, exceptis electionibus. — 11. Et exceptis actibus Jurisdictionis, et per hoc absolute suspensus invalide absolvit, nisi ob suspensionem occultam sit error communis, ob quem Ecclesia Jurisdictionem supplet. — 12. Suspensio a divinis tempore appellationis est nulla.

1 Si suspensus aliquem actum, a quo est suspensus, exerceat, graviter peccat, si materia est gravis, et si, durante Suspensione, actus Ordinis exerceat, ipso facto incurrit irregularitatem, ut habetur *in cap.* 1. *de sentent. et re judicat, et cap.* 1. *de sentent. Excommun. in* 6.

2 Suspensus ab Officio, et Beneficio non potest eligere, et est incapax Beneficii Ecclesiastici, et provisio ei facta est nulla, sicuti constat *ex cap. Cum dilectus*, *de Consuetud.* Cum enim Beneficium detur propter Officium, non recte confertur ei, qui Officium praestare non potest, *cap. ult. de Clerico excomm. ministrant.*

3 Suspensus ab Ordine, et beneficio, voluntarie, et scienter violans Suspensionem, praesertim celebrando, in perpetuum ab Officio, et Beneficio est deponendus, ut colligitur *ex cap. Clerici, et cap. Latores, de Clerico excomm.*

4 Si Suspensus a Beneficio audeat se ingerere usurpando fructus ejusdem Beneficii, graviter peccat, et tenetur ad illorum restitutionem; cum hac distinctione, quod si sint fructus Praebendae, sunt restituendi Ecclesiae, vel pauperibus; si vero sint fructus quotidianarum distributionum ob assistentiam Divinis Officiis, sunt restituendi iis, qui adstiterunt Divinis Officiis, juxta textum *in c. Si quis deinceps* 17. *q.* 4. Et praeter hoc onus
5 restitutionis, et grave peccatum usurpans hos fructus, contrahit perpetuam privationem Beneficiorum, ex textu *in cap.* 1. §. *ultim. et cap. Cupientes vers. Ceterum, de elect. in* 6.

6 Si quis Suspensus ob vitium incontinentiae, quo fuerit cognitus laborare, scienter ausus fuerit celebrare Divina, est deponendus, non solum ab Officio, sed etiam a Beneficio; sic expresse habetur *in cap. Ut Clericorum. verb. Si quis, de vito, et honestate Clericor.*

7 Suspensus a Minori Ordine non potest ad Majores ascendere, nisi prius absolvatur, quia suspensus ab Ordine inferiore censetur etiam suspensus a Superiore, non vice versa; nam cui non licet quod minus est, non debet licere quod est majus, *arg. l. Legatorum* §. *Ultim. ff. de interdictis*, ubi expresse habetur: « Est enim perquam ridiculum, cum qui Minoribus honoribus poenae causa prohibitus est, ad Majores aspirare; Majoribus tamen prohibitus, minores petere non prohibetur ».

Suspensus ab ingressu Ecclesiae, si celebrat in 8
ea, fit Irregularis, et si moritur Impoenitens durante Suspensione, caret Ecclesiastica sepultura, *cap. Is cui, de sentent. excomm. in* 6.

Suspensus ab Officio, Ordine, et Jurisdictione 9
in uno loco, ubique est suspensus; ita ut nullibi possit exercere actus illius potestatis, a qua fuit suspensus, donec absolvatur: quia Censura afficit immediate personam, ideoque eam comitatur etiam extra territorium ferentis, uti notant Doctores cum Glossa in *cap. Pastoralis* §. *Verum, de appellat.*

Sciendum tamen est, quod ordines, et alii ac- 10
tus per suspensionem prohibiti, sunt validi, exceptis electionibus, *cap. Cum dilectus, de consuetud. cap. Cum inter* 16. *de election.* Et exceptis actibus Jurisdictionis, et per hoc absolute suspensus invalide absolvit; Absolutio enim a sic suspenso data est nulla, nisi ob suspensionem occultam sit error communis, ob quem Ecclesia Jurisdictionem supplet, *arg. can. Infirmis* 1. *caus.* 3. *q.* 8. *l. Barbarius* 3. *ff. de Officio Praetor.*

Notae Rom. Theol.

Non sufficit error communis, sed requiritur etiam titulus coloratus, ut alias diximus.

Responsio Auctoris.

Quamvis non parva sit controversia inter doctores, an sufficiat error communis sine titulo colorato, ut videre est in verb. *Confessarius art.* 1. *num.* 38. *ad* 42. inclusive; conclusio tamen mea apertissime indicat, adesse in Confessario absolute suspenso dictum titulum coloratum, cum expresse dicat: Absolutio enim a sic suspenso data, est nulla, nisi ob suspensionem occultam sit error communis, ob quem Ecclesia jurisdictionem supplet. Cum enim hic Confessarius ante suspensionem occultam vere et realiter omnibus innotuerit, ut a legitimo Superiore titulo requisito ad actum absolutionis munitus se continue, et publice exponens ad confessiones excipiendas, et superventa suspensio fuerit communiter occulta, certe sine alio expresso addito, ob hunc errorem communem Ecclesia supplet in hoc casu jurisdictionem. Frustra enim exprimitur, quod jam intelligitur, *leg. Cornelius* 69. *ff. de haeredibus instituendis.* Habetur etenim pro expresso, quod tacite subintelligitur, *l. Fideicommissa* 11. *§. si filio, ff. de legatis* 111. cum similibus.

Suspensio a divinis inflicta pendente appellatio- 11
ne declarata fuit invalida a *Sac. Congr. Concil. in Amolphitana* 19. Augusti 1724. apud *Thes. Resol. Sacr. Congr. Concil. tom.* 3.

ARTICULUS VIII.

SUSPENSIO QUOAD MODOS, QUIBUS TOLLITUR.

SUMMARIUM

1. Suspensio inflicta propter contumaciam cum hac lege tacita, vel expresse, ut suspensus non possit prius absolvi, quam a contumacia, seu inobedientia recedat, tollitur per absolutionem. — 2 Dicta absolutio a tali suspensione Juris potest dari ab Episcopo, vel alio quasi Episcopali Jurisdictione praedito, si non sit specialiter reservata Pontifici. — 3. Suspensio imposita ad determinatum tempus, vel sub conditione, elapso tempore, vel conditione adimpleta, eo ipso cessat per se ipsam sine alia superioris declaratione. — 4. Suspensio lata praecise ut poena alicujus patrati delicti, tollitur per dispensationem, quae dispensatio dari solum potest ab Auctore Canonis, aut ejus successore, delegato, vel superiore, non autem ab inferiore. — 5. Pro suspensionis absolutione nulla sunt praescripta determinata verba; Unde sufficiunt quaecumque verba apta ad illam exprimendam, quocumque idiomate proferantur. — 6. Datur tamen forma adhiberi solita ex usu Ecclesiae. — 7. Prius autem quam detur haec absolutio, exigendum est ab absolvendo, ultra promissionem de caetero non committendi tale crimen, juramentum de stando mandatis Ecclesiae. — 8. Et si crimen, propter quod incursa est suspensio, tangat tertiam personam, quod satisfaciat parti offensae.

1 Suspensio inflicta propter contumaciam, cum hac lege tacita, vel expressa, ut suspensus non possit prius absolvi, quam a contumacia, seu inobedientia recedat, tollitur per absolutionem.
2 Quae absolutio a tali Suspensione Juris potest dari ab Episcopo, vel alio quasi Episcopali Jurisdictione praedito, si non sit specialiter reservata Pontifici, *arg. cap. Nuper, de sentent. Excomm. et cap. Ex litteris, de constitut.*

3 Suspensio imposita ad determinatum tempus, v. gr. ad annum, vel sub conditione: *Donec resipuerit*, elapso tempore, vel conditione adimpleta, eo ipso cessat per se ipsam sine alia Superioris declaratione. Sic Glossa recepta *in Clem.* 1. *De Decimis verb. Donec, et in cap. Quia saepe, de elect. in* 6. *verb. Donec.*

4 Suspensio lata praecise ut poena alicujus patrati delicti tollitur per dispensationem, quae dispensatio dari solum potest ab auctore canonis, aut ejus successore, delegato, vel superiore, non autem ab inferiore, sive suspensio lata sit a Jure, sive lata ab homine, sive lata sit ad determinatum tempus, sive sine temporis limitatione, quia sicut legem superioris, ita et annexam ei poenam inferior solvere non potest: Glossa *in cap. Cupientes §. Ceterum verb. Suspensus, de elect. in* 6.

Pro suspensionis absolutione nulla sunt praescri- 5
pta determinata verba, unde sufficiunt quaecumque verba apta ad illam exprimendam, quocumque idiomate proferantur. Ex usu tamen Eccle- 6
siae consueto haec, vel similis forma adhiberi solet: « Absolvo te a vinculo suspensionis, quod incurristi ob talem, vel talem causam, et restituo te pristinae executioni tuorum ordinum, vel officiorum ».

Prius autem, quam detur haec absolutio, exi- 7
gendum est ab absolvendo, ultra promissionem de cetero non committendi tale crimen, juramentum de stando mandatis Ecclesiae, ut habetur *in cap. Super eo* 1. *cap. Venerabili* 52. *de sent. excomm.* Et si crimen, propter quod incursa est Suspensio, 8
tangat tertiam personam, quod satisfaciat parti offensae, ut habetur *in cap. Porro, et in cap. Parochianus, de sent. Excommunicat.*

SUSPICIO

VIDE VERB. *JUDICIUM TEMERARIUM A N.* 13. *AD* 14.

SUSURRATIO

VIDE VERB. *DETRACTIO ARTIC.* 1. *N.* 10.

SYMBOLUM

SUMMARIUM

1. Symbolum unde sit dictum. — 2. Symbolum quid sit? — 3. Symbola priocipaliora sunt quatuor, nempe Apostolicum, Nicaenum, Constantioopolitanum, et Sancti Athanasii. — 4. Symbolum Apostolicum est sic dictum, quia ab Apostolis fuit confectum singulis suum Articulum apponentibus. — 5. Quo ordine quisque Apostolus suum apposuit Articulum? — 6. Symbolum Nicaenum quare sic dictum, et confectum? — 7. Affertur ipsum symbolum Nicaenum. — 8. Symbolum Constantinopolitanum quare sic dictum, et confectum? — 9. Affertur ipsum symbolum Constantinopolitanum. — 10. Ipsis symbolis fuit facta haec additio *Filioque*, primum in Concilio Toletano, et deinde confirmata ab aliis. — 11. Affertur symbolum cum tali additione *Filioque*, prout traditur a Concilio Tridentino, et recitatur, seu canitur in Missa. — 12. Symbolum Apostolicum coepit recitari in Missa a tempore ipsorum Apostolorum. — 13. Et idem Apostolicum symbolum recitatum fuit in Missa apud Romanos, seu in Ecclesia Romana plusquam mille annis, hoc est usque ad tempora Bened. VII. dicti VIII. — 14. In aliis autem Ecclesiis loco symboli Apostolorum jam antea in Missa coeperat recitari, et cani symbolum Nicaenum juxta Decretum Sancti Marci Papae, et deinde Symbolum Constantinopolitanum juxta Decret. S. Damasi Papae I. — 15. Consuetudo recitandi in Missa symbolum prius Apostolicum, deinde Nicaenum, et demum Constantinopolitanum asseritur a plurimis. — 16. Symbolum Sancti Athanasii ab ipso compositum fuisse traditur tempore, quo Romam a Julio Papa vocatus fuit, ut calumniis adversariorum responderet. — 17. Symbolum Sancti Athanasii laudabilius in Choro recitatur stando. — 18. Plures magni nominis Doctores negant tale symbolum esse genuinum foetum Sancti Athanasii. — 19. Symbolum in quibus Festis, et Missis sit dicendum, vel non, et cur, ac quomodo? *ad n.* 31. — 32. Alia ad rem *ad n.* 34.

1 Symbolum dictum est a *Syn*, quod est simul, et *Bolus*, quod est morsellus, quia nempe Symbolum Apostolorum, quod est primum, et a quo cetera appellantur Symbola, confectum est ab omnibus simul Apostolis, singulis eorum aliquem morsillum, seu particulam quamdam apponentibus: Sic Glossa in *Rubr. titul. de summa Trinitate circa finem*, et alia Glossa *in cap. Canones* 1. *verb. Apostolo distinct.* 15. et Canonistae passim: non desunt tamen, qui dicant, quod Symbolum graece, sonet latine indicium. Et sic Symbolum fidei sit quoddam indicium, sive signum, vel tessera, aut nota Christianorum, quo veri fideles discernuntur ab infidelibus, nempe paganis, judaeis, et haereticis, sicut a simili tessera illa, quem milites assumere consueverunt ad discernendum socios ab hostibus, et exploratoribus, Symbolum militare appellatur, ut docet Rufinus Presbyter Aquilejens. *fol.* 169. *in symboli Apostolici Commentariis paulo post initium*, *ibi:* « Symbola distincte unusquisque dux suis militibus tradit, quae latine signa, vel indicia nuncupantur, ut si forte occurrerit quis, de quo dubitetur, interrogatus symbolum prodet, si sit hostis, vel socius »: Cardinal. Petra *tom.* 1. *comment.* in *Constit.* 2. *Divi Leonis Magni*, *n.* 6. Card. Bellarm. *praefat. ad explicat. Symboli Apostolici*, Calepinus verb. *Symbolum*, et alii.

Symbolum in proposito est regula fidei, brevis, 2
ac perfecta confessio, breve praedicationis indicium, brevis credendorum collectio: *Ita in re Communis.* Unde Sanctus Augustinus *in lib.* 1. *de symbolo cap.* 1. *ait*: « Est autem Catholica fides in Symbolo nota fidelibus, memoriaeque mandate, quantum res passa est, brevitate sermonis, utque incipientibus atque lectentibus .... paucis verbis credendum constitueretur, quod multis verbis exponendum esset proficientibus, et ad divinam doctrinam ..... surgentibus ».

Symbola principaliora, in quibus substantiali- 3
ter omnia alia continentur, quatuor sunt, nempe Symbolum Apostolicum, Symbolum Nicaenum, Symbolum Constantinopolitanum, et Symbolum Sancti Athanasii, cujus tamen an ipse S. Athanasius fuerit Auctor, multi dubitant, uti dicetur infra.

Symbolum Apostolicum sic dicitur, quia con- 4
fectum fuit ab Apostolis, qui magistri orbis terrarum a Christo constituti, antequam separarentur ab invicem ad praedicanda cunctis gentibus mysteria fidei ab omnibus credenda, Spiritus Sancto afflati singillatim conferendo suas sententias,

illas in unam brevem summam duodecim articulorum collegerunt, ut sic quorum una erat fides, unum baptisma, una eademque esset Evangelicae veritatis praedicatio per universum orbem diffusa, juxta illud Propheticum *Psalm.* 118. *In omnem terram exivit sonus eorum, et in fines orbis terrae verba eorum.*

5 In dicto igitur Symbolo singuli Apostoli posuerunt suum articulum, et quamvis varient doctores in assignando ordine, quo quisque Apostolus suum articulum posuit, inter omnes tamen verisimilior videtur ordo, quem tradit doctor Subtilis *in* 3. *dist.* 25. *quaest. unica* §. *Horum articulorum.* Sic S. Petrus posuit primum articulum, scilicet: « Credo in Deum Patrem Omnipotentem Creatorem Coeli, et Terrae »; Sanctus Joannes posuit secundum, scilicet: « Et in Jesum Christum Filium ejus unicum Dominum nostrum ». S. Jacobus Zebedaei posuit tertium, scilicet: « Qui conceptus est de Spiritu Sancto, natus ex Maria Virgine »; Sanctus Andreas posuit quartum, scilicet: « Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, et sepultus »; Sanctus Philippus posuit quintum, scilicet: « Descendit ad Inferos »: S. Thomas posuit sextum, scilicet: « Tertia die resurrexit a mortuis »: Sanctus Bartholomaeus posuit septimum scilicet: « Ascendit ad Coelos, sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis », S. Matthaeus posuit octavum, scilicet: « Inde venturus est judicare vivos, et mortuos »; S. Jacobus Alphaei posuit nonum, scilicet: « Credo in Spiritum Sanctum »; S. Simon Zelotes posuit decimum, scilicet, « Sanctam Ecclesiam Catholicam Sanctorum Communionem »; S. Judas Jacobi undecimum, scilicet: « Remissionem peccatorum »: Sanct. Matthias posuit duodecimum, scilicet. « Carnis resurrectionem, et Vitam aeternam ». Et sic Scoti ordo fundatur in Sacra Scriptura, nam *Actorum cap.* 1. *vers.* 13. hoc eodem ordine referuntur Apostoli post Christi in Coelos ascensionem, ibi: « Et cum introissent in Coenaculum, ascenderunt, ubi manebat Petrus, et Joannes, Jacobus, et Andreas, Philippus, et Thomas, Bartholomaeus, et Matthaeus, Jacobus Alphaei, et Simon Zelothes, et Judas Jacobi, Et exinde cecidit sors super Matthiam, et annumeratus est cum undecim Apostolis », ibi: *vers.* 26. Unde verosimilius est, quod singuli Apostoli posuerint suos articulos in symbolo ab ipsis confecto juxta ordinem post Christi Ascensionem inter se observatum, et a S. Luca hic *Actorum cap.* 1. *n.* 13. relatum (*).

6 Symbolum Nicaenum sic dicitur, quia conditum fuit anno 325. sub Sancto Silvestro Papa a trecentis decem, et octo Patribus in primo Concilio Nicaeno, ad Majorem, et expressiorem fidei explicationem, atque expresse ad confutandas haereses de novo insurgentes, ad quarum explicatam reprobationem Patres Sanctae generalis Nicoenae Synodi nonnulla in suo Symbolo addiderunt verba ad Symbolum Apostolorum, ut patet inductione. Unde hic datur ad litteram, prout refertur a Ludovico Bail *in summa Conciliorum tom.* 2. *part.* 1. *Concilii Nicaeni pag.* 164.

Symbolum Nicaeni Concilii.

« Credimus in unum Deum, Patrem Omnipotentem, omnium visibilium, et invisibilium factorem. Et in unum Dominum Jesum Christum, Filium Dei ex Patre natum unigenitum, idest ex substantia Patris, Deum ex Deo, lumen ex lumine, Deum verum ex Deo vero; natum, non factum, consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt, et quae in Coelo, et quae in terra. Qui propter nos homines, et propter nostram salutem descendit, et incarnatus est, et homo factus, passus est, et resurrexit tertia die, et ascendit in Coelos: iterum et venturus est judicare vivos, et mortuos. Et in Spiritum Sanctum. Eos autem, qui dicunt; Erat aliquando, quando non erat, et antequam nasceretur, non erat, et quia ex iis, quae non sunt, factus est, aut ex alia substantia, vel essentia dicunt esse, vel creatum, vel mutabilem, vel convertibilem Filium Dei; anathematizat Catholica, et Apostolica Ecclesia. 7

Symbolum Constantinopolitanum sic dicitur, quia confectum fuit anno 381. sub Damaso Papa a centum quinquaginta Patribus in primo Concilio Constantinopolitano, et dicto Symbolo Nicaeno ad uberiorem adhuc, et clariorem fidei explanationem, et novarum haeresum confutationem, quaedam per primum generale Concilium Constantinopolitanum denuo apposita fuerunt, prout clare patet intuenti, tum supra allatum Symbolum Nicaenum, tum sequens Symbolum Constantinopolitanum, quod ad hunc finem hic etiam ad litteram datur, prout refertur ab eodem Bail *loco cit. prima parte Concilii Constantinopolitani primi pag.* 197. 8

Symbolum Concilii Constantinopolitani. 9

« Credimus in unum Deum, Patrem Omnipo-
» tentem, factorem Coeli, et Terrae, visibilium
» omnium, et invisibilium conditorem. Et in unum
» Dominum Jesum Christum, filium Dei unigeni-

(*) Apostolos, antequam Evangelii gentibus annunciandi causa ab invicem disjungerentur, veluti in Concilium coactos de cudendo Symbolo, quod omnibus fidei Christianae tessera esset, cogitasse, certissima est Irenaei, Tertulliani, Ambrosii, ceterorumque veterum Patrum traditio, quam Laurentius Valla, Gerardus Vossius, Erasmus, idque genus hypercritici in dubium vocare frustra conati sunt. Vide Bollandianos mense Julio ad d. xvi., ubi de Apostolorum divisione agunt. Caetera, quae de singulis Apostolis singulos articulos promentibus, deque ordine, quo quisque illos edidit, Auctor narrat, incerta sunt, atque antiquiora, gravioraque, quibus confirmari jure possint, monumenta desiderant.

» tum, ex Patre natum ante omnia saecula; Deum » ex Deo, lumen ex lumine, Deum verum ex Deo » vero, natum, non factum, homousion Patri, » hoc est ejusdem cum Patre substantiae, per » quem omnia facta sunt, quae in Coelo, et in » Terra. Qui propter nos homines, et propter no- » stram salutem descendit de Coelis, et incarna- » tus est de Spiritu sancto, ex Maria Virgine, et » homo factus est: Crucifixus etiam pro nobis » sub Pontio Pilato passus, ac sepultus: tertia die » resurrexit secundum scripturas: ascendit in Coe- » los; sedet ad dexteram Patris, inde venturus est » cum gloria judicare vivos et mortuos, cujus re- » gni non erit finis. Credimus in Spiritum Sanc- » tum Dominum, et vivificantem, ex Patre pro- » cedentem, et cum Patre, et filio adorandum, » et conglorificandum, qui locutus est per Pro- » phetas: et unam Sanctam Catholicam, et Apo- » stolicam Ecclesiam. Confitemur unum Baptisma » in remissionem peccatorum. Et expectamus re- » surrectionem mortuorum, et vitam futuri sae- » culi. Amen ».

10 Quibus Symbolis ad confutandum errorem Graecorum negantium Processionem Spiritus Sancti a Patre, et Filio, facta fuit additio *Filioque* primum in Concilio Toletano 1. *anno* 405. celebrato sub Innocentio Papa I. ubi dictum Concilium in Symbolo (ut refertur *in Tomo primo Conciliorum*) sic profitetur: «Credimus Spiritum quoque esse Paraclitum, qui nec Pater sit ipse, nec Filius, sed a Patre, Filioque procedit. Est ergo ingenitus Pater, genitus Filius, non genitus Paraclitus, sed a Patre, Filioque procedens ». Idemque statutum fuit in Concilio Ephesino 1. celebrato contra Nestorium *anno* 431. sub Coelestino Papa, et relato *in can. De Spiritu* 38. *distinct.* 5. *de consecratione*, ibi: » Nam Spiritus appellatus est veritatis, et veritas Christus est, unde et ab isto similiter sicut ex Patre procedit ». Et idipsum praeter alia etiam in Concilio generali Lateranensi sub Innocentio III. *anno* 1215. celebrato, fuit definitum, ac refertur *in cap. Firmiter* 1. *§.* 1. *de summa Trinitate, et fide Catholica*, ibi: » At Spiritus Sanctus pariter ab utroque . . . . . procedens »; *et cap. Damnamus* 2. *§. Nos autem*, *eodem titulo*, ibi: « Et sic eadem res est Pater, et Filius, nec non et Spiritus Sanctus ab utroque procedens », Et idem iterumque definitum fuit in Concilio Florentino sub Eugenio IV. celebrato *anno* 1438. *et* 1439. et his verbis in *decreto Unionis* expressis; » Definimus insuper explicationem verborum illorum *Filioque* veritatis declarandae gratia, et imminente tunc necessitate, licite, ac rationabiliter symbolo fuisse appositam ». Et idem denique definitum, confirmatumque fuit in Concilio Tridentino sub Paulo III. Julio III. ac Pio IV. contra Lutheri, ac aliorum haereticorum errores, nec non pro pace inter Principes, ac reformatione Ecclesiae, inchoato anno 1545. ac cum aliquandiu fuisset interruptum, finito tandem anno 1563. In cujus *sessione* 3. *in decreto de symbolo fidei* sic expresse habetur: « symbolum fidei, quo Sancta Romana Ecclesia utitur, tamquam principium illud, in quo omnes, qui fidem Christi profitentur, necessario conveniunt, ac fundamentum firmum, et unicum, contra quod Portae inferi numquam praevalebunt, totidem verbis, in omnibus Ecclesiis legitur, exprimendum esse censuit, quod quidem ejusmodi est.

» Credo in unum Deum, Patrem omnipoten- 11
» tem, factorem coeli, et terrae, visibilium om- » nium, et invisibilium. Et in unum Dominum » Jesum Christum, Filium Dei unigenitum; Et » ex Patre natum ante omnia saecula: Deum de » Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo ve- » ro. Genitum non factum, consubstantialem Pa- » tri, per quem omnia facta sunt. Qui propter » nos homines, et propter nostram salutem de- » scendit de Coelis. Et incarnatus est de Spiritu » Sancto ex Maria Virgine, et homo factus est. » Crucifixus etiam pro nobis sub Pontio Pilato, » passus, et sepultus est; et resurrexit tertia die » secundum scripturas. Et ascendit in Coelum, » sedet ad dexteram Patris. Et iterum venturus » est cum gloria judicare vivos, et mortuos, cu- » jus regni non erit finis. Et in Spiritum San- » ctum Dominum, et vivificantem, qui ex Patre, » Filioque procedit. Qui cum Patre, et Filio si- » mul adoratur, et conglorificatur, qui locutus » est per Prophetas. Et unam, Sanctam, Catholi- » cam, et Apostolicam Ecclesiam. Confiteor unum » baptisma in remissionem peccatorum; Et expe- » cto resurrectionem mortuorum, et vitam ven- » turi saeculi. Amen ».

Symbolum Apostolicum coepit recitari in Mis- 12
sa a tempore ipsorum Apostolorum, ut tradunt Dionysius Areopagita *de Ecclesiast. Hierarch. cap.* 3. Durand. *de Ritibus Ecclesiastic. lib.* 2. *cap.* 24. *n.* 14. Barbosa *ad Concilium Trid. sect.* 3. *n.* 3.
et alii (*). Et idem Apostolicum Symbolum reci- 13
tatum fuit in Missa apud Romanos, seu in Ecclesia Romana plusquam mille annis, hoc est usque

(*) In Romana Ecclesia, atque adeo in universo orbe Christiano Apostolorum Symbolum non modo catechumenis traditum, postea ab iis ipsis reddendum, sed etiam ex veterum fidelium more recitari quotidie consuevisse, non dubitaverim. Non tamen Auctori assentior, hocce symbolum ab ipso Apostolorum tempore Romae in Missa recitari coepisse, affirmanti. Certe Amalarius *lib.* III. *de Eccl. offic.* fuse singulas Romanae Missae partes exponit, de symboli vero cujuscumque, nedum Apostolici recitatione tacet. Ordines quoque Romani genuini III. et IV. Hittorpii, uti et vetustissimus ille, quem Cl. Blanchinius in Prolegomenis ad Anastasium *T.* III. vulgavit, licet olim ad usum Basilicarum Urbis exarati, non solum de omni symbolo silent, sed nullum symbolo recitando in Missa vacuum locum relinquunt. De usu Apostolici symboli in officio nonnulla attingunt Emmanuel de Azevedo Exercitationum liturgicarum decade IV. *Exercit.* 31, et Zaccaria in Onomastico Rituali *T. II. pag.* 161.

ad tempora Benedicti VII. dicti VIII. qui metu divisionis, aut schismatis, et precibus Sancti Imperatoris Henrici II. jussit ad majorem Ecclesiarum conformitatem, ut Romana Ecclesia in Missa, omisso Apostolorum Symbolo, caneret Symbolum, quod Ecclesiae Hispaniarum, et Galliae canebant, idest Symbolum Constantinopolitanum cum illa additione *Filioque* in supradicto Concilio Toletano contra errorem Graecorum facta. Sic Berno *de rebus ad Missam pertinentibus cap.* 2. Baronius *ad ann.* 447. *num.* 19. Sever. Binius *in notis ad Concil. I. Constantinopolitan.* Barbosa *loc. cit. num.* 3. Lupus *tom.* 2. *Schol. ad synod. Nicaen. cap.* 4. *fol.* 13. *n.* 14. Ciaccon. *in vitis Pontific. tom.* 1. *fol.* 759. et alii notantes, quod Ecclesia Romana in Missa per totum illud tempus retinuit, ac recitavit Symbolum Apostolorum, quia nunquam a fide Apostolica aberraverat, et deinde ob supradictum motivum Symbolum Constantinopolitanum recitare incepit.

14 In aliis autem Ecclesiis loco Symboli Apostolorum jam antea in Missa coeperat recitari, et cani Symbolum Nicaenum juxta Decretum Sancti Marci Papae, ut referunt Platina *in vita ejusdem Pontificis*, Ciacconius *in vita Pontif. tom.* 1. *fol.* 229. et alii id extendentes etiam ad Ecclesiam Romanam, et deinde Symbolum Constantinopolitanum ex Decreto S. Damasi Papae I. et mandato ejusdem Concilii Constantinopolitani, ut notant Glossa Marginalis in *cap Canones* 1. *distinct.* 15. Archidiaconus *ibid. num.* 3. Pinell. *lib.* 2. *de Missa cap.* 19. *et* 49. et alii id pariter extendentes ad Ecclesiam Romanam, quamvis tamen probabilius ex dictis *supra num.* 13. ipsa Ecclesia Romana retinuerit, et recitaverit in Missa Symbolum Apostolorum usque ad tempus Benedicti VII. dicti VIII.

15 Consuetudo autem recitandi in Missa Symbolum prius Apostolorum, deinde Nicaenum, et demum Constantinopolitanum asseritur a Durand. *de Ritibus Eccles. lib.* 2. *cap.* 24. *num.* 14. Anton. Possevin. *in Apparatu Sacro verb. Symbolum*, Card. Petra *tom.* 1. *Commentar. ad Constitut.* 2. *Leonis Magni num.* 13. et ab aliis plurimis.

16 Symbolum Sancti Athanasii, quod incipit *Quicumque vult salvus esse*, ab ipso compositum fuisse traditur tempore, quo Romam a Julio Papa vocatus fuit, ut judicaretur; cum enim ibi Eusebianorum adventum per sesquiannum expectaret, hoc fidei symbolum scripsit, ac tamquam catholicae fidei suae professionem publice edidit, quod deinde una cum actis Nicaenae Synodi, cui ipse Athanasius praesens interfuit, in Archivio Romano diu asservatum fuit, donec tandem post multos annos Ecclesiae recitandum tradi meruerit, Baronius *ad annum Christi* 340. et *ad notas*, *in Concil. Roman. II. tom.* 1. *part.* 1. *Conciliorum*, Fagnanus *in cap. Firmiter* 1. *n.* 33. *de Summa Trinitate, et fide Catholica*, Reiffenstuel *lib.* 1. *Decret. titul.* 1. *n.* 77. Ciaccon. *in Vitis Pontif. tom.* 1. *fol.* 233. *litt. A.* Card. Petra *loc. cit. n.* 16. *et aliis*. Et quod tale symbolum fuerit compositum ab ipso Sancto Athanasio, testatur, ultra supradictos, Bellarminus *lib. de Scriptoribus Ecclesiasticis §. de Sancto Athanasio circa finem*, Hincmarus Rhemensis, qui *anno Christi* 848. floruit, ita de ipso statuit; « Sermonem Athanasii de Fide, cujus initium est: *Quicumque vult salvus esse* etc. memoriae quisque commendet, et sensum illius intelligat ». Ayton Episcopus Basileensis tempore Ludovici Pii *in suo Capitulari cap.* 4. sic decernit: « Quarto, ut Fides Sancti Athanasii a sacerdotibus discatur, et ex corde die Dominico ad horam primam recitetur » : Concilium Augustodunense editum *anno Christi* 670. ita sancivit: « Si quis Presbyter, vel Diaconus, vel Clericus symbolum, quod inspirante Sancto Spiritu Apostoli tradiderunt, et Fidem Sancti Athanasii Praesulis irreprehensibiliter non recensuerit, ab Episcopo condemnetur ». Et ipsa Catholica Ecclesia testimonium perhibet, praedictum Symbolum sub nomine Sancti Athanasii in divino officio recitandum proponens, et mandans. Et Sacra Congregatio Rituum ipsum Symbolum Sancti Athanasii appellat, dum expressis his verbis de ipso sic censet: « Symbolum S. Athanasii, quod dicitur ad Primam, laudabilius in choro recitatur stando ». Dicta *Sac. Congreg. Rituum* 23. *Decemb.* 1624. apud La Croix *lib.* 6. *part.* 2. *n.* 2055. *Decret.* 168. 17

Nihilominus Cabassutius *Notit. Ecclesiast. saeculi* 2. *dissert.* 19. pluribus probat, Sanctum Athanasium non esse illius Symboli auctorem. Et Graveson *tom.* 1. *Histor. Ecclesiast. colloq.* 4. *pag.* 367. *et* 368. primae impressionis Romanae hoc Symbolum inter opera dubia S. Athanasii reponit, plurimasque rationes adducit variorum auctorum, qui hoc Symbolum S. Athanasio abjudicant, diciique, quod aliqui illud tribuunt Eusebio Vercellensi, alii Vincentio Lirinensi, nonnulli Athanasio Sinaitae, alii Anonymo Theologo Gallo, qui Pipini, vel Caroli Magni temporibus floruit. Et alii denique longe plures hoc Symbolum tribuunt Vigilio Tapsensi in Africa Episcopo acerrimo sub finem quinti saeculi fidei catholicae defensori, qui multa opera scripsit, et non suo, sed sub antiquorum patrum, praesertim sub nomine S. Athanasii evulgavit; Unde dicit ipse Graveson, quod difficile creditu non est, hoc Symbolum fuisse editum a Vigilio Tapsensi sub nomine S. Athanasii, et postea *tom.* 3. *coll.* 4. *fol.* 157. sic expresse habet: « Sed nunc convenit inter omnes viros eruditos, hoc symbolum S. Athanasii nomine inscriptum non esse genuinum illius foetum (*). 18

(*) Nemo uberius hanc de vero Athanasiani Symboli auctore quaestionem pertractavit, quam Cl. Emmanuel de Azevedo in nuper citata *Exercitatione* 31. praesertim vero Exercitationum Ecclesiasticarum secundae partis exer-

19 Symbolum in Missa dicendum est diebus praescriptis in Rubricis Missalis *cap. XI. de symbolo* Unde *Sac. Rit. Congreg. in Curien. die* 19. *Junii* 1700. expresse statuit, ut sequitur: « In Festis Sanctorum Martyrum, Confessorum, et Virginum, quae celebrantur sub Ritu duplici majori, non est dicendum symbolum in Missa, sed serventur Rubricae generales Missalis Romani capite XI. de symbolo ».

20 Item in Festo translationis Patroni principalis cathedralis sub ritu duplici majori, non potest in Missa dici Symbolum, nec in ipsa Ecclesia Cathedrali, neque per totam dioecesim: *Ead. S. R. Cong. in d. Curien.* 19. *Jan.* 1700.

21 Quamvis cit. Rubrica Missalis *cap. XI. de symbolo*, ubi declarat in Festo Patroni alicujus loci, vel tituli Ecclesiae dicendum esse *Credo*, excipiat Festum tituli alicujus capellae, vel altaris; talis tamen Rubricae exceptio intelligenda est de Missis privatis, non vero de Missa solemni, ut recte explicat eruditissimus P. Merati *ibid. n.* 12. afferens ad id sequens decretum: « Symbolum in Missa solemni potest decantari in illa Ecclesia, ubi est Altare erectum sub invocatione alicujus Sancti ratione concursus ad praescriptum Rubricar. licet de eo fiat Officium sub Ritu semiduplici »; ut pro Festo S. Antonii de Padua declaravit *Sacra Rit. Congregat.* 1. *Aprilis* 1651. *in una Burgi S. Domnini.* Festum enim Sancti Antonii tunc erat semiduplex, cum elevatum sit ad ritum duplicem pro Ecclesia universali a Clemente X. anno 1670. 18. Junii.

22 Nomine festorum principalium ordinum, in quorum Missis a supradicta Rubrica de Symbolo, conceditur *Credo*, venire solent festa, quae sub Ritu primae classis celebrantur, nempe fundatoris ordinis, seu principalis tituli, aut patroni. An autem sub eodem nomine principalium festorum ordinum comprehendantur etiam insigniores Sancti cujusque respective ordinis, controvertitur inter doctores; Guyetus enim, et Bissus apud Merati *loc. cit. n.* 13. censent, servandum esse in hoc casu legitimum cujuslibet ordinis usum, saltem quoad festa duplicia secundae classis, hoc comprobante praxi fere omnium ordinum Regularium, qui in festis suorum Sanctorum secundae classis Symbolum recitant; Ipse autem Merati *loc. citat.* videtur sentire contrarium, etiamsi talia festa secundae classis celebrentur cum octava, id probans exemplo S. Laurentii, quod licet celebretur sub Ritu secundae classis, et cum octava ab Ecclesia universali, nihilominus quia Sanctis martyribus non convenit *Credo*, idcirco in tali festo non dicitur *Credo*, nisi in Ecclesia ejusdem titularis, ut patet ex communi praxi, ex Decreto *Sacrae Rituum Congregationis, in Perusino* 23. *Martii* 1709. ibi: « In die S. Laurentii titularis alicujus Ecclesiae Cathedralis, vel Matricis nullius dioecesis non est recitandum Symbolum Apostolicum in aliis Ecclesiis ejusdem loci, sed tantum in Ecclesia propria »; adeoque a fortiori, concludit ipse, concedi non debet *Credo* in festis Sanctorum confessorum alicujus ordinis particularis, quamvis ab eodem celebrentur sub ritu secundae classis, et cum octava; At vero donec aliter a Sede Apostolica, seu Sacra Congregatione definiatur, non videtur recedendum a priori Guyeti, et Bissi, aliorumque opinione fundata in communi praxi, et consuetudine omnium fere ordinum regularium; cum consuetudo sit optima legum interpres; *cap. Cum dilectus* 8. *de consuetud. leg. Si de interpretatione* 37. *ff. de Legibus.* Immo consuetudo inveterata, et legitime praescripta pro lege est observanda; *L. De quibus* 137. *ff. de Legibus*, *cap. Cum tanto* 11. *de consuet. cap. Non est* 3. *eod.* in 6. cum similibus.

Fatemur tamen, quod, praecisa dicta communi praxi, et consuetudine, in festis SS. Martyrum, Confessorum, et Virginum, seu Viduarum, aliarumque non Virginum, non debet dici *Credo* juxta illud vulgare dictum *Muc non credit*, per cujus primam litteram *M* indicatur, non debere dici *Credo* in Festis Sanctorum Martyrum: per secundam *V* non debere dici in Festis Sanctarum Virginum, et Viduarum; et per tertiam *C* non deberc dici in Festis Sanctorum Confessorum, nisi sint Doctores Ecclesiae, et nisi praedicti omnes Sancti, et Sanctae sint Fundatores Ordinis, Patroni, aut Titulares Ecclesiae, seu in ipsa Ecclesia habeatur eorum insignis Reliquia, aut nisi talia Festa venerint in Dominicis, et infra octavas Festorum Symbolum habentium, ut recte ex aliis notat Merati *loc. c. n.* 8. *in fine.* Et ratio est, quia ut docent Aiexander Aiensis *q.* 10. *de Sacrament. Eucharistiae* §. 9. Quarti *p.* 1. *titul. XI. de Symbolo vers Ex quibus*, et alii, de ipsis nulla fit mentio in Symbolo, neque in ipsis locum habent motiva, quae de aliis in *dicta Rubrica de Symbolo* exceptis occurrunt. 23

Prima enim ratio, seu motivum, cur dicatur *Credo* in variis ex ibi assignatis Festivitatibus, est, quia de ipsis fit aliqua mentio in dicto Symbolo, ut tradunt Innocentius III. *de Mysteriis Missae lib.* 2. *c.* 51. Sanctus Thomas 3. *p. qu.* 83. *art.* 4. Durand lib. 4. *cap.* 25. Quarti *loco cit. vers. Prima ratio*, Gavant. et Merati *loco cit. Rubrica de Symbolo*, et alii passim. Et ob id dicitur in omnibus Dominicis, quia dies Dominici dedicati sunt in memoriam Resurrectionis Christi, et cultum Sanctissimae Trinitatis, de quibus Mysteriis fit mentio in Symbolo; quae ratio militat de omnibus Festivitatibus Domini, de quo principaliter fit mentio in ipso Symbolo; sicuti fit de B. V. Maria, ac etiam de Angelis indicatis per ly *Invisibilium*. 24

citatione xx. cum Liturgicis ex Veneto Zattae typographio a. 1783. in lucem emissarum *p.* 779. *seqq.* Quod ad hujus symboli celebritatem maxime facit, nominum, quibus passim donatur, dignitas est, dicitur enim *Fides Catholica*, et *textus fidei*, ut Zaccaria ostendit in Onomastico Rituali *T. I. p.* 144. et *II. pag.* 166.

25 Secunda ratio, seu motivum, cur dicatur *Credo* in aliquibus aliis ibi enumeratis, est, ut docent S. Thomas *loc. cit.* Quarti loco *cit. v. Secunda ratio*, et, ipso teste, alii communiter, quia ipsi Sancti vel primo Symbolum composuerunt, vel egregie Fidem in eo contentam propagarunt praedicatione, et doctrina; Et ideo dicitur in Festis Apostolorum, et Evangelistarum; Item in Festo S. Mariae Magdalenae, quae ex Innocentio III. *loc. cit.* fuit Apostolorum Apostola. Item in solemnitatibus Creationis, et Consecrationis Summi Pontificis, et consecrationis Episcoporum, quia ipsi sunt Successores Apostolorum; Et in Festis insigniorum Doctorum, quia singulari sua praedicatione, et doctrina plurimum Fidem in Symbolo contentam propagarunt.

26 Tertia ratio, seu motivum tandem cur dicatur in reliquis aliis est, ut volunt Alexander Alensis loc. *cit.* Quarti *ver. Tertia ratio*, Guttierez *lib.* 3. *cap.* 28. *quaest.* 3. Merati *loc. cit. nu.* 4. et alii, quia tales Sancti ob excellentiam auctoritatis, seu ratione solemnitatis, vel ob jus speciale in aliquam Ecclesiam, aut locum hoc bonore dignantur, ut eorum Missae votivae solemniter pro re gravi, aut pro publica Ecclesiae causa celebrentur; Et ob id dicitur *Credo* in Festo Patroni, et Titularis Ecclesiae, Dedicationis, seu Consecrationis ejusdem, in Festis Fundatorum Ordinum, ac in Festis illorum, de quibus in Ecclesia habentur Insignes Reliquiae.

27 In festo S. Joannis Baptistae, quamvis sit primae classis, et cum octava, non dicitur *Credo*, quia Sanct. Joannes Baptista figurat Legem veterem, et consummavit cursum ante promulgationem Evangelii, et Institutionem Symboli, ut tradit Quarti *loc. cit. vers. Opponi posset;* et in simili Durandus *lib.* 7. *cap.* 14. *n.* 8. et alii. Quae ratio militat etiam pro Festo S. Joseph, et aliis similibus. In Festo autem S. Laurentii Martyris, quamvis sit secundae classis, et cum octava, non dicitur *Credo*, quia in ipso non habent locum supra assignatae rationes, et motive dicendi Symbolum, nec adest ad id praxis, ac legitima consuetudo, cum potius universalis Ecclesia in ejus Festo illud omittat, sicut illud omitteret in Festis S. Stephani, et Sanctorum Innocentium, si caderent extra octavam Nativitatis Domini, sicuti de facto omittitur in die octavae Innocentium currentis extra dictam Octavam.

28 In Missa Patroni minus principalis non debet dici *Credo*: *Sacr. Rit. Congr. in Beneventan.* 2. *Decembris* 1634. *et in Lycien.* 15. *Septemb.* 1691.

Sola ratione SS. Sacramenti expositi non est dicendum Symbolum in Missis privatis: *Sac. Rit. Congr. in una Canonicor. Regul. Lateran.* 2. *Decemb.* 1684. Et idem statuitur in Instructione Clementis XI. et XII. pro expositione SS. Sacramenti occasione 40. horarum §. 10. 29

Dum in Missa solemni canitur *Credo*, non debent pulsari Organa: Concil. Provincial. Mediolanens. tert. apud Gavant. in *Manual. Episc. verb. Missa Conventualis sub n.* 22. ibi: « Symbolum totum canatur a Choro, non alternatim cum Organo ». *Sic* etiam *Caeremonial. Episcopor. lib.* 1. *cap.* 28. ac Caeremonial. Ordinis Minor. *part.* 4. *c.* 9. quod tamen *ib. n.* 7. subjungit: Quod si numerus Cantorum, seu Fratrum sit modicus, poterit alternatim cantari a Choro, et Organo sonante, duo Cantores legant alta, et intelligibili voce, quae a Choro non cantantur, ut sequitur, ac docet etiam Simon Buongiovanni in *Sacrarum Caeremoniarum Silva lib.* 2. *cap.* 10. *vers. Quod si.* In hoc enim casu subintrat necessitas, quae facit licitum, quod alias est illicitum, *cap. Quod non est illicitum* 4. *de Regul. Jur. cap. Omnes* 1. *de Fer. cap. Consuluisti* 3. *de celebr. Missar.* cum non subjaceat Legi necessitas, *cap. Consilium* 2. *de observat. jeiun. cap. Sicut* 11. *de consecration. dist.* 1. cum multis similibus. Celebrans autem, dum canitur *Credo*, non potest prosequi Missam: *Sac. Rit. Congr. in Beneventana* 13. *Septembr.* 1670. *et in Januen.* 17. *Decemb.* 1695. 30

Symbolum in qualibet Missa, etiam pro defunctis, recitatur a Graecis, eumque morem servari a Monachis Ordinis S. Basilii jubet Benedict. XIV. Constitutione incip. *Quem Religioni : sensum* §. 6. Symboli recitatio in Missa a Graeca ad Latinam Ecclesiam traducta est. Idem Constitut. incip. *Allatae sunt* §. 28. Symbolum idem sine additamento *Filioque* a Graecis, et Orientalibus quandoque recitari permisit Apostolica Sedes, quandoque vero bene facultatem denegavit, prout diversae facti circumstantiae exegerunt. Idem *ibi.* §. 10. Symbolo autem Nicaeno non solum licuit, sed et decuit superaddere particulam *Filioque*. Hinc non modo Patres Concilii Zamosch. *tit.* 1. *de Fide Catholica*, sed etiam Patres Concilii Libanensis *par.* 1. *cod. tit.* 11. provide, ac recte statuerunt, ut Sacerdotes omnes eorum legibus subjecti Symbolum juxta consuetudinem Romanae Ecclesiae, cum particula *Filioque* usurpent. Idem *ibid.* §. 60. 31 32 33

Alia ad rem. Vide verb. *Missa art.* 12. *et* 13. 34

SYNDICUS

SUMMARIUM

1. Syndicus graece idem est, ac latine *Defensor*. — 2. Syndicus proprie acceptus, quid sit? — 3. Syndicus, quem vis generaliter acceptus conveniat cum Procuratore generaliter accepto; Tamen proprie, et stricte acceptus distinguitur a Procuratore proprie, dicto, et accepto, et quare? — 6. Syndicus proprie captus distinguitur etiam ab Actore, et quare? — 5. Syndicus proprie captus distinguitur etiam ab Administratore, seu OEconomo, et quare? — 6. Syndicus quomodo sit constituendus? — 7. Consultius est, ut Religiosi pro causis sui Monasterii non sint ipsi syndici, sed potius aliquem extraneum Procuratorem generaliter, seu syndicum constituant. — 8 Attamen, exigente utilitate sui Monasterii, possent Religiosi Ipsi esse syndici. — 8. In Ordine Minorum ex concessione plurimorum Pontificum pro unoquoque conventu constituitur unus Syndicus Apostolicus. — 10. Sed prius concesserunt Nicolaus III. et Clemens V. et quomodo. — 11. Deinde ad facilius, et commodius esse, specialem pro unoquoque Conventu concesserunt Martinus IV. et V. ac Paulus IV. — 12. Haec secunda concessio non est contraria primae; at hi speciales syndici parificantur cum substitutis dantium, seu donantium. — 13. Horum syndicorum usus nullatenus repugnat observantiae puritatis Regulae, nec est dispensatio in ipsa — 14. Modus utendi syndico ad praescriptam Martinianae, et Paolinae est facilior, et tutior pro unoquoque Conventu; Immo non habens hujusmodi syndicum ponit se in periculo transgrediendi Regulam. — 15. Syndici Apostolici deputantur pro toto Ordine a Generali; pro Provinciis, et Custodiis, ac Conventibus sibi subjectis a Provincialibus, et respective Custodibus; Vel etiam a Guardianis de expressa Praelatorum licentia. — 16. Etiam Procurator, et Commissarius Generalis Curiae Romanae possunt syndicos pro ipsorum respective Officio deputare. — 17. Non possunt a dictis Superioribus deputari plures syndici, sed unus dumtaxat pro unoquoque Conventu. — 18. Unus Syndicus potest deputari etiam pro Hospitio habente suam Praesidem, et unus a Superiore Generali pro Religione, et a Provinciali pro Provincia. Quod idem currit pro infirmariis rectis distincto regimine ab illo Conventus. — 19 Non possunt autem dicti Superiores deputare alios syndicos pro Religiosis particularibus — 20. Immo Fratres privati nec de licentia Superiorum possunt habere apud syndicum Conventus pecunias a massa communi separatas. — 21. Nec Frater particularis sine vera necessitate, et licentia Superioris, potest uti pecunia sponte deposita pro ipsius indigentiis ab Amico spirituali apud syndicum tamquam suum substitutum, et retenta sibi dominio. — 22. Posita tamen vera necessitate, et negligentia Superioris, in ministrando necessaria, potest Frater subditus, nedum in tale depositum sponte oblatum consentire, sed suis indigentiis providere, etiam per recursum ad Amicos spirituales, dummodo servet modificationes per declarationes Pontificias praefinitas. — 23. Quaenam autem sint dictae Pontificiae modificationes observandae, et pro quibus necessitatibus possit a Fratribus pro pecunia haberi recursus ad Amicos spirituales? *remissive*. — 24. Bona Syndici sunt tacite hypothecata pro securitate eleemosynarum, et ex ejus bonis debet damnum a se causatum reparari. — 25. Habet ad id novus Syndicus actionem contra Ex-syndicum, et ejus haeredes. — 26. Coram quo Judice possit, et debeat ad id conveniri? — 27. Syndicus Apostolicus debet admitti in concursu creditorum adversus Ex-syndicum decoctum, vel ejus haeredes, et adversus alios veros debitores. — 28. Possunt Conventus praeter Syndicum habere etiam Substitutum, et etiam plures, prout opus fuerit: Substituti autem, seu substitutorum deputatio fieri debet a Syndico, et non a Fratribus, *ad n.* 29. — 30. Non possunt Fratres a syndicis computus juridicos exigere. — 31. Possunt tamen Generales, et Provinciales, quoties eis opportunum videbitur, dictos Syndicos removere, aliosque subrogare, seu constituere. — 32. Sine dicto Procuratore, vel Substituto nihil emi, aut vendi potest; Nec Guardianus eleemosynas pecuniarias tenere potest in manu alterius, nisi in manu Syndici, vel Substituti de ejus licentia. — 33. Syndici Apostolici, seu Procuratores Fratrum Minorum amplissimam habent facultatem, quae assignatur. — 34. Non possunt tamen alienare mobilia pretiosa Ecclesiae incorporata sine Beneplacito Apostolico; Nec alias res vendere sine praevia affixione Edictorum, ut venditio fiat majori oblatori. — 35. Syndici Apostolici gaudent privilegio Fori in causis Civilibus, Criminalibus, et mixtis, motis, et movendis. Et affertur ad id Constitutio Clementis VII. — 36. Affertur etiam Constitutio Innocentii XI. qua confirmantur in forma specifica Decreta variarum Sacrarum Congregationum emanata super exemptione praefatorum syndicorum. — 37. Dicti syndici Apostolici non possunt compelli ad exercenda munia publica Communitatis, nec conveniri, nisi coram Judice Conservatore. — 38. Tales syndici gaudentes privilegio Fori sunt exempti a Repraesaliis. — 39. Subnectuntur hic varia Decreta Sacrae Congreg. Immun. ad rem facientia, *usque ad n* 60. — 61. Unus tantummodo syndicus pro unoquoque Conventu gaudet praedictis Apostolicis privilegiis. — 62. Syndici Apostolici in praesenti tenentur ad onera communitativa. — 63. Ecclesiastici assumpti in syndicos Apostolicos non sunt exempti a Jurisdictione Ordinarii. — 64. Syndici Apostolici non comprehenduntur in Decreto, quod Saeculares non pernoctent in Conventibus Fratrum Minorum. — 65. Soli Syndico Apostolico, et non Fratribus Minoribus de Observantia, seu Reformatis, licet exigere in judicio Legata. — 66. Syndicus Apostolicus nequit habere dominium, et possessionem Census relicti dictis Fratribus. Nec dicti Fratres nomine syndici possunt retinere bona stabilia, census, aliosque annuos redditus. — 67. Dictus Syndicus in concernentibus correctionem morum, non est exemptus a jurisdictione Ordinarii.

1 Syndicus graece idem est, ac latine *Defensor*.
Sic notant communiter Doctores *in c. Sicut*
2 *studii unic. de Syndico*. Unde Syndicus pro-
prie acceptus, est ille, qui constituitur ab ali-
qua Universitate, seu Collegio; vel Capitulo ad
negotia illius pertractanda, ac potissimum ad cau-
sas, et lites illius in Judicio persequendas: *Sic in*
re Communis, per text. et Gloss. *in cit. c. Sicut*
studii, verb. Generaliter, et *l. Neque societas* 1. §.
1. *ff. Quod cujuscumque Universitatis nomine, vel*
contra eam agatur.

Syndicus, quamvis generaliter acceptus, conve- 3

oiat cum Procuratore generaliter accepto, cum nomen Procuratoris generaliter acceptum etiam Syndicum sub se complectatur, *arg. c. Salvator* 8. *vers. In nomine caus.* 1. *qu.* 2. *c. Quia in causis* 7. *et.* c. *Petitio* 9. de *Procuratoribus*, tamen proprie, et stricte acceptus distinguitur a Procuratore proprie dicto, quia hic constituitur a quocumque privato domino, et in causis privatis, Syndicus vero ab Universitate, Collegio, Capitulo, et in causis publicis, et communibus, ut colligitur ex *c. Petitio* 9. *de Procuratoribus*, et notant Abbas *in cit. cap. Sicut studii unic. de Syndic. n.* 2. Engel *lib. 1. Decretal. tit.* 39. *n.* 1. Pirhing *ibid. n.* 1. Reiffenstuel *ibid. n.* 3. et alii passim.

4 Syndicus proprie captus differt etiam ab Actore, quia Actor constituitur specialiter ad unam causam, vel ad plures, sed tantum praesentes; Syndicus vero constituitur generaliter ad omnes causas tractandas, tam praesentes, quam futuras: Glossa in *cit. l. Neque Societas* 1. *verb. Syndicum, ff. Quod cujuscumque Universitatis etc.* et citati Doctores. Quamvis etiam Actor Universitatis quandoque pro Syndico sumatur, et econtra, ut patet ex *cit l. Neque societas* §. 1. ibi: *Actorem, sive Syndicum.*

5 Syndicus proprie captus differt etiam ab Administratore, seu Oeconomo, quia hic praecipue in administratione pecuniae, aliorumque negotiorum extrajudicialium; Syndicus vero potissimum in litibus prosequendis versatur: Engel *loc. cit. n.* 2. Reiffenst. *loc. cit. n.* 3. Pirhing *loc. cit. n.* 1. et alii.

6 Ad constituendum Syndicum omnes de Communitate, seu Collegio, vel Capitulo, qui jus suffragii habent, citandi, seu convocandi sunt, quia quod omnes tangit, ab omnibus approbari debet, textu expresso in *cap. Ad haec* 7. *de Offic. Archidiaconi*, ibi: « Cum ab omnibus, quod omnes tangit, approbari debeat »; Si autem aliqui vocati nolint intervenire, aut recedant, possunt praesentes eum constituere; Dummodo duae partes ex tribus de Communitate, Collegio, seu Capitulo eorum, qui volunt, possunt, ac debent interesse, sint praesentes, et major pars praesentium consentiat; *leg. Nulli* 3. juncta Glossa verb. *Duae partes, ff. Quod cujuscumque Universitatis; et ibi* Bartolus *n.* 8. *l. Quod major* 19. *ff. Ad municip.* Hostiens. *in Summa de Syndico n.* 10. Pirhing *loc. cit. n.* 2. et alii passim.

7 Quamvis consultius sit, ut Religiosi pro causis sui Monasterii non sint ipsi Syndici, sed potius aliquem extraneum Procuratorem Generalem, seu Syndicum constituant, cui causas in Judicio tractandas demandent, assignato ipsi convenienti salario, ut disponitur *in citat. cap. Sicut studii unic. de Syndico*, cum, ut ibi dicitur, praestet, ut servi Dei modicum aliquid expendant in salarium Syndici, quam ut ipsi forensi causarum strepitu involvantur, ibi; « Expedit pro parvo incommodo
a strepitu causarum servos Dei esse quietos ». Ni- 8
hilominus loquendo de necessitate, non possunt Religiosi compelli ad constituendum Syndicum extraneum, sed exigente sui Monasterii utilitate, v. gr. si Monasterium sit inops, ut extraneo Syndico Salarium dare non possit, aut si alius idoneus, et fidelis vir haberi nequeat, potest Religiosus in causis sui Monasterii Syndicus constitui, *arg. cap. Monachi* 16. *qu.* 1. *cap. Insuper* 16. *de testibus, et cap. Cum deputatis* 16. *de Judic.* Et sic notant Abbas *in a. cap. Sicut studii n.* 4. Layman *ibid. n.* 1. Pirhing *loc. cit. n.* 16. Reiffenst. *loc. cit. n.* 6. et alii.

Pro ordine FF. Minorum plures Summi Ponti- 9
fices concesserunt, ut unusquisque Conventus unum Syndicum, seu Procuratorem Apostolicum extra Religionem habere posset, qui nomine Romanae Sedis eleemosynas Fratribus Minoribus a fidelibus elargitas, recipiat, et administret, eorum providendo necessitatibus. Sic concessit Martinus IV. Const. incip. *Exultantes in Domino*, qua concessione licite utuntur, non obstante quod id prohibuerit Joann. XXII. Extravag. *Ad Conditorem, de verbor. signific.* Nam prohibitio fuit modificata: *nisi de speciali Sedis Apostolicae licentia*, quae subinde emanavit a Martino V. Const. incip. *Amabiles fructus*, et a Paulo IV. Constitut. incipient. *Ex Clementi*, in qua Paulus Litteras concessivas Praedecessorum confirmavit; et innovavit, dictamque facultatem iterum expressa concessit; insuper declarando, quod id non sit dispensatio in Regula, sed modus a Romanis Pontificibus praedecessoribus suis provisus pro puriori illius observantia, ut et declaravit novissime etiam Innocentius XI. Constit. incip. *Sollicitudo Pastoralis Officii* confirmata ab Innocentio XII. Constitut. incip. *Alias.*

Concesserant prius Nicolaus III. in *cap. Exiit* 10
qui seminat 3. *de verbor. signific. in* 6. et Clemens V. in *cap. Exivi de Paradiso* 1. *inter Clementinas, de verb. significat.* quod Fratres Minores pro pura suae Regulae observantia possent in suis indigentiis, et necessitatibus recurrere ad amicos, seu benefactores spirituales, qui vel per se immediate, vel per alias personas substitutas, ac depositarias, sibi benevisas, aut etiam sibi a praedictis Fratribus nominatas, seu praesentatas, pecunia, aliisque rebus necessariis ipsis succurrerent, remanente tamen (si secus non expresserint, aut declaraverint) apud ipsos donantes benefactores pecuniae, donec fuerit expensa, dominio; Vel ipso in Sedem Apostolicam assumpto, si donantes, aut legentes intelligerentur omnimode a sa'illud abdicasse, seu e vivis decessisse; et in tali casu possunt Fratres ad personam deputatam, seu substitutam, aut depositariam (non obstante concedentis, seu donantis morte, vel heredis contradictione) pro ipsa pecunia expendenda recurrere, sicut poterant ad ipsum dominum concedentem, seu do-
nantem. Cum autem advertissent, et experimento 11

didicissent Fratres, sibi grave, onerosum, molestumve esse ad plures personas, pro diversitate benefactorum recurrere, sibique facilius, commodiusque esse informare unam, quam plures, de modo debito expendendi pecunias in suas necessitates, ac indigentias, de qualitate necessitatum, aliisque conducentibus ad puram Regulae observantiam, pro securitate, ac serenitate conscientiae, et ad removendos scrupulos, recursum habuerunt ad Sedem Apostolicam sub Martino IV. et V. ac Paulo IV. qui per suas peculiares supra allegatas Constitutiones concesserunt, ut ad id unusquisque Conventus unum Syndicum, seu Procuratorem Apostolicum extra Religionem tute habere posset.

12 Qui Syndici, seu Procuratores in omnibus parificantur cum substitutis dantium, seu donantium: Sicut enim donantes ex concessione Nicolai III. et Clementis V. dum nolunt per seipsos pecunias in necessitates Fratrum expendere, possunt substitutos nominare, qui eorum vice, et nomine id agant; et si nolint ipsi eos nominare, possunt tales substituti ipsis praesentari, et nominari a Fratribus, talesque sic nominati substituti auctoritate donantium tenentur modo Fratribus licito pecunias expendere; Ita etiam Syndici, seu Procuratores Apostolici ex concessione, et declaratione Martini IV. et V. ac Pauli IV. per Superiores Fratrum electi, ac nominati, tamquam substituti Papae nolentis, seu non potentis per seipsum expendere, et administrare, de ejusdem nomine, et auctoritate possunt, ac debent modis Ordini congruis, Fratribusque licitis pecunias administrare. Tum quia Syndici Apostolici duplicem gerunt personam, idest *substitutorum* donantium quoad pecunias, quorum dominium dantes, seu donantes sibi reservassent; et *substitutorum* Papae quoad pecunias, quae sunt de dominio Papae, (cum illud dantes, seu donantes a se ablegasse censeantur). Hinc sicut substituti donantium nihil Regulae puritati praejudicant ex declarationibus Nicolai III. et Clementis V. ita a pari nihil Regulae puritati officiunt Syndici Apostolici ex declarationibus Martini IV. et Innoc. XI. Constit. incip. *Sollicitudo Pastoralis officii* §. 1. ubi sic expresso habet: « declarantes tamen pariter, quod per praemissa non prohibentur in dicto Ordine Syndici Apostolici; cum eorum usus non sit Dispensatio in Regula, sed modus a Romanis Pontificibus praedecessoribus nostris provisus pro puriori illius conservatione; sive ejusmodi Syndici assumantur ad praescriptum Constitut. Nicolai III. et Clementis V. praedecessorum praedictorum, sive secundum dispositionem Constitutionum recol. memor. Martini IV. et V. ac Pauli IV. praedecessorum pariter nostrorum, prout illorum usus in singulis Familiis, Congregationibus, Reformationibus, aut Provinciis Ordinis praedicti respective fuerit receptus ».

13 Ex quibus clare, et expresse constat, quod Syndicorum, seu Procuratorum Apostolicorum usus sit omnimode licitus Fratribus Minoribus, nec sit dispensatio in Regula, sed modus a Romanis Pontificibus provisus pro puriori illius observantia, sive ejusmodi Syndici assumantur ad praescriptum Constitutionum Nicolai III. et Clementis V. sive secundum dispositionem Constitutionum Martini IV. et V. ac Pauli IV. prout illorum usus in singulis Familiis, Congregationibus, Reformationibus, aut Provinciis Ordinis Fratrum Minorum respective fuerit receptus ex supra allata litterali declaratione Innocentii XI. Et quod dispositio Martiniana, et Paulina nominandi, et deputandi Syndicos non sit in re contraria declarationibus Nicolai III. et Clementis V.

Modus tamen utendi Syndico Apostolico assumpto ad praescriptum Martinianae, et Paulinae videtur facilior, commodior, et tutior pro unoquoque Conventu. Immo Portelius *dub. Regul. verb. Syndicus n.* 4. et Matthaeuc. *Schola paupertatis tit.* 4. *cons.* 1. n. 44. volunt, quod Conventus non habens hujusmodi Syndicum, ponat se in periculo trasgrediendi Regulam, cum, ut dicunt ipsi, vix inveniendus sit Conventus quantumcumque reformatus, qui tali Syndico non indigeat ad recipiendas, ac retinendas nomine Sedis Apostolicae pecunias adventitias, oblatas, ac traditas, praesertim ab advenis, transeuntibus, in longinqua abeuntibus, pro Fratrum necessitatibus subveniendis. Quod non tam facile, aut tute semper fieri potest per amicos spirituales, qui velint per seipsos, vel alios deputatos, seu substitutos suas pecunias in Fratrum necessitates expendere; Ultraquam quod cum nimiis incomodis, ac periculis, tot deberent esse substituti, quot essent donantes: Quotidiana enim experientia magistra similes amici spirituales, ac benefactores, aliique eleemosynas pro Missis, aliasque adventitias Fratribus offerentes, atque donantes rogati, vel quod ipsi eas in Fratrum indigentias expendant, vel quod id alteri personae committant, respondere solent, *Habetis Syndicum, mittat ad Syndicum, nec possum, nec volo ulteriorem curam suscipere.* Immo plures, ac piures praesertim a Conventibus distantes, advenae, et peregrini, ac alii aliud nolentes incommodum, solent sine ulla intentione retinendi in se dominium, mittere ad Conventus pecunias, aliasque eleemosynas, quae certo sine tali Syndico non possunt tute recipi, retineri, et expendi; cum ad id per tales dantes non censeatur nominata, et substituta alia persona, nec ipsis per Fratres praesentata, aut nominata, nec alia in tali casu reperiatur auctoritate Pontificis nominata, et deputata, quae tute possit ipsas pecunias recipere, retinere, et expendere in Fratrum necessitates contra dispositionem, ac declarationem respective tum Nicolai III. et Clem. V. tum Martini IV. et V. ac Pauli IV. 14

Syndici Apostolici deputantur pro toto Ordine a Generali, pro Provinciis, et Custodiis, ac Conventibus sibi subjectis a Provincialibus, et respec- 15

tive Custodibus, vel etiam a Guardianis de expressa Praelatorum licentia juxta dispositionem Pauli IV. in d. Const. Incip. *Ex Clementi*, ut recte notat Matthaeuc. *Schola paupertatis tit.* 4. *cons.* 1.
16 *n.* 1. *et Official. Curiae cap.* 61. *n.* 1. Qui insuper addit, quod etiam Procurator, et Commissarius Generalis Romanae Curiae possunt Syndicos pro ipsorum respective officio constituere, ut probat Sanctorua *Comment. c.* 8. *Statut.* 37. *in fine.* Et ad id *cap.* 4. *statut.* 4. *in princip.* refert concessionem Eugenii IV. *Kalend. Maii* 1432. ibi: « Quod possint etiam facere Provinciales in Provinciis, et Procuratores Ordinis in Romana Curia ».

17 Non possunt tamen dictis Superioribus deputari plures Syndici, sed unus dumtaxat pro unoquoque Conventu; Colligitur ex infra afferenda Constitutione Clementis VII. incip. *Dum consideramus*, in qua *uni tantum Syndico* Conventus quaedam privilegia conceduntur. Et ex infra etiam afferendis Litteris Innocentii XI. incip. *Alias*, in quibus ipse Pontifex decreta Sacrae Congregationis memorata privilegia concernentia confirmat, habetur, « Ut unicuique Conventui dicti Ordinis assignetur unus Procurator, sive Syndicus Apostolicus, qui omnes eleemosynas (nota ly *omnes* poni adversative ad alium, qui aliquas recipiat) tam pecuniarias, quam aliarum rerum colligere, illasque solus (nota ly *Solus* poni exclusive, seu privative ad alios) in necessitate Fratrum applicare debeat ». De qua re nefas est dubitare, ut expresse eruditissimus Matthaeuc. in *Schola paupertatis tit.* 4. *consil.* 2. *n.* 5. cum omnia decreta Apostolica uniformiter procedant, et pro unico semper disponant, et supponant, ut patet in Decretis approbatis, et confirmatis in dict. Constitutione Innocent. XI. et in aliis editis a Congregatione particulari ab Urbano VIII. praepositae consultationibus Fratrum Minorum de observantia, et a nobis allatis sub verb. *Legatum.* Ac in provisione Apostolica Martini V. in Constitutionibus, et declarationibus suis a S. Joanne de Capistrano ad annum 1430. impetratis sic expresse habetur; « Quoad quartum capitulum Regulae, quod Fratres non recipiant pecuniam; Statuimus, et ordinamus juxta declarationem Nicolai III. et Clementis V. et Martini IV. quod quilibet Conventus, et locus habeat Procuratorem, Oeconomum, Syndicum, et Actorem, cui omnis eleemosyna pecuniaria, et alia, quae ad pecuniam reduci possunt, integraliter assignetur; Qui easdem dispensare legaliter, et fideliter pro reparatione Conventuum, et locorum et ad alias necessitates pro tempore occurrentes debent, sic quod Fratres nullo modo denarios, vel pecuniam recipiant ». Haec Martinus V. ut refert doctissimus P. Petrus Marchant. *in Relatione Theologica difficultat.* 3. §. *Provisio Apostolica Martini V.* Et sin in statutis Generalibus in Compilatione Sambucana *cap.* 4. § 1. *n.* 4. ubi sic praescribitur, « Ut quilibet Conventus habeat Syndicum, et Procuratorem, ac etiam substitutum, si opus fuerit, et non alios ». Nota Syndicum in singulari, et ly *non alios.* Quocirca recte infert Matthaeuc. in *Schola paupertatis tit.* 4. *consil.* 2. *n.* 5. *in fine*, non est recipienda doctrina Cordubae in *cap.* 4. *Regulae qu.* 16. *vers. Tertio notandum*, ubi tradit, plures Syndicos posse esse pro uno Conventu, ad effectum recipiendi eleemosynas pecuniarias, licet duo tantum privilegiis fruerentur: Cum enim adversus ipsum stent jura superius allegata; non est ejus opinio in praxim deducenda, ne quis velit in Regulam offendere, et pro Syndico uti persona interposita; Haec ille.

Qui tamen *loc. cit. tit.* 4. *cons.* 3. *n.* 26. *et sequent.* recte probat, quod potest nominari, et deputari, unus etiam Syndicus pro quocumque hospitio habente suum Praesidem, et Religiosos ibi degentes, et unus a Superiore Generali pro Religione, et a Provinciali pro Provincia, qui gaudeat omnibus privilegiis, quibus gaudet Syndicus cujusque Conventus. Accedente ad id etiam inveterata praxi, et consuetudine, quae est optima Legum interpres, *cap. Cum dilectus* 8. *de consuetudine, et l. Si de interpretatione* 37. *ff. de Legibus* Quod idem dicendum videtur de Infirmariis, quae reguntur diverso, ac distincto regimine ab illo Conventus. Cum, ubi eadem est ratio, eadem debeat esse juris dispositio; *L. Ideo* 27. *ff. de Legibus, L. Illud* 32. *ff ad Leg. Aquil. cap. Inter corporalia* 2. *de translat. Episcop.* 18

Non possunt autem dicti Superiores deputare alios Syndicos pro Religiosis particularibus, ut colligitur ex Constitut. Urbani VIII. incip. *Militantis*, et Constit. Innocent. XI. incip. *Exponi Nobis*: ubi statuitur quamcumque eleemosynarum oblationem ipsis Fratribus factam, etiam ratione concionum, « Syndicis Conventuum dumtaxat libere, et integre transmittendam, et consignandam fore »: Immo Fratres privati neque de licentia Superioris possunt habere apud Syndicum Conventus pecunias a massa communi separatas; Sicut enim nec pro se potest Superior apud Syndicum denarios habere nomine, et auctoritate sua expendendos, alias censeretur reus proprietatis, utpote disponens de re non sua, ac si sui juris esset: ita nec potest id subdito concedere, sive agatur de pecunia, quae obvenit Fratri titulo concionis, vel etiam ratione donationis, aut mercedis oblatae: nam quovis titulo non est Fratris, nec sub dominio Superioris, sed Pontificis juxta citatas Constitutiones Martini IV. et V. ac Pauli IV. ideoque neque est in potestate Superioris disponere, ut a Syndico ab alio sequestrata retineatur in commodum Fratris particularis ad ejus occurrentes necessitates relevandas, alias de alieno disponeret, et particeps, vel causa esset proprietatis, qua Frater contra Regulam delinqueret. Sic expresse Matthaeuc. *in cit. Schola paupertatis tit.* 2. *consil.* 3. *n.* 45. Quinimmo Innocent. XI. Con- 19 20

stitut. incipient. *Sollicitudo Pastoralis Officii* confirmata ab Innocent. XII. Constitut. incipient. *Alias*, sic expresse statuit; « Demum, ut omnis occasio transgrediendi praeceptum de non contrectandis denariis, seu pecuniis auferatur, omnibus, et singulis dicti Ordinis Praelatis, sive superioribus in virtute Sanctae Obedientiae, ac sub poena privationis suorum officiorum injungimus, ut nulli Religioso ejusdem Ordinis permittant administrationem fundorum, redituum, aut quarumcumque aliarum rerum, et bonorum mobilium, vel immobilium, cujuscumque domini illa sint, et signanter, ut nulli Religiosorum Ordinis hujusmodi permittatur administratio bonorum temporalium alicujus Monasterii Monialium sub quovis praetextu, aut nomine, nempe Administratoris, Syndici, Factoris, Coloni, Superintendentis, Villici, aut alio quovis imaginabili ».

21 Insuper d. P. Matthaeuc. in *citat. Schola paupertatis tit.* 2. *consil.* 3. *sub n.* 45. proposito hoc dubio: Quid, si quis sibi reservato dominio, sponte deponat apud Syndicum, non velut Syndicum, sed tamquam suum substitutum, vel Depositarium summam pecuniae expendendam in necessitates talis Fratris, eique significet: Tradidi Syndico centum aureos, ut illis tuis necessitatibus provideas? Respondet, quod in casu talis Frater non potest consentire in depositum, et debet protestari, ac informare Syndicum, se non posse in pecunias depositas consentire, ad quas sic depositas recurrere nequit, nisi posita vera necessitate, et accedente licentia Superioris: Haec ille.

22 Posita tamen vera necessitate, et negligentia Superioris in ministrando necessaria, potest Frater subditus, nedum in tale depositum sponte oblatum, et factum consentire: sed sine peccato suis indigentiis providere per recursum ad amicos spirituales, dummodo servet modificationes per declarationes Pontificias in citat. Constitutionibus praefinitas; Necessitas enim non habet Legem; *cap. Sicut* 11. *de consecrat. dist.* 1. *cap. Consilium* 2. *de observation. jejunior. capit. Omnes* 1. *de fer. capit. Consuluisti* 3. *de celebrat. Missar.*, *et citato capit. Exiit* 3. *de verborum significat. in* 6. quia ut expresse habetur *in capit. Quod non est licitum* 3. *de Regul. juris*: « Quod non est licitum in Lege, necessitas facit licitum »: Cavere tamen debet subditus, ne proprium commodum pro necessitate sumat, et judicet: nec facile sibi ipsi credere debet, cum regulariter quis in re propria soleat caecutire; Unde Superiorum, aliorumque prudentum expertorum judicium, et consilium exquirere debet; Quinimmo nunquam recurrere debet ad amicos spirituales, ut isti suis necessitatibus pecunia provideant, nisi prius requisita explicita Superiorum licentia, quamvis possit in aliquo casu sufficere tacita, et praesumpta.

23 Quaenam autem sint dictae Pontificiae modificationes observandae, et pro quibus necessitatibus possit a Fratribus Minoribus haberi recursus pro pecunia ad amicos spirituales, brevitatis gratia, utpote extra titulum, videndae relinquuntur in citatis Decretalibus Nicolai III. et Clementis V. et in allegatis Constitutionibus, et declarationibus Martini IV. et V. ac Pauli IV. a Religione acceptatis, et novissime ab Innoc. XI. confirmatis; et abunde apud Regulae Expositores, et signanter apud Marchant. in *expositione c.* 4. *et in Relectione Theologica per tot.* et Matthaeuc. *in schola paupertatis tit.* 2. *cons.* 3. *et* 4. *et tit.* 4. *per tot.* ac Felic. Potest. *tom.* 1. *part.* 2. *a num.* 1149. ubi *a n.* 1161. duos tradit modos, quibus Fratres uti possunt in suis subveniendis necessitatibus cum omnimoda observantia Paupertatis a S. P. Francisco praeceptae. Vide omnino, et serva.

Bona Syndici sunt tacite hypothecata pro securitate eleemosynarum: Unde ex bonis ex-Syndici debet damnum reparari, si ipse indebite, ac injuste administraverit, ne pia Benefactorum destituatur intentio, et ipsi Fratres opportunis auxiliis fraudentur, textu expresso in *citat. cap. Exiit* 3. §. *Ad haec quia, de verbor. signific. in* 6. Matthaeuc. *loc. cit. tit.* 4. *cons.* 4. *n.* 16. et alii passim: Sicque novus Syndicus instare debet pro recuperatione pecuniae, habetque actionem contra ex-Syndicum, et ejus heredes; Matthaeuc. *loc. cit. tit.* 4. *cons.* 4. *n.* 7. *et* 13. *et tit.* 5. *cons.* 3. *n.* 6. *et* 26. ubi refert ad id causas sic Romae decisas. Cum enim eleemosynae non conferantur Syndico, ut eas suo arbitrio ludis, ac negotiationibus exponat, vel alias dissipet, sed taxative pro solis Fratrum necessitatibus; sibi imputari debet, si ex propriis supplere teneatur, quae in alios usus illicite, et male consumpsit contra donantium intentionem, et mentem Pontificia, sciens in Clementina: *Quia contingit* 2. *de Religiosis domibus*, expresse esse statutum; « quod ea quae ad certum usum largitione sunt destinata Fidelium, ad illum debeant, non ad alium (salva Sedis Apostolicae auctoritate) converti »; Et ob id Syndicus conveniri debet coram Judice Conservatore ex infra afferenda Constitutione Clementis VII. incipient. *Cum consideramus* §. 2. Et Ex-syndicus, si sit Laicus, conveniri potest etiam coram Judice Laico, et si sit Ecclesiasticus conveniri debet coram Judice Ecclesiastico, *c. Si quis Clericus* 1. *et c. Nullus* 2. *de Foro competenti*, cum similibus; Et etiam conveniri potest coram Judice Ecclesiastico ex-Sindicus Laicus: si Judex Laicus fuerit negligens in administrando Syndico debitam de jure justitiam, *c. Licet* 10. *et c. Ex tenore* 11. *de Foro competenti*, Matthaeuc. *loc. cit. tit.* 4. *consil.* 4. *n.* 3. *et tit.* 4. *consil.* 4. *n.* 23. *et* 24. et alii passim. 24 25 26

Syndicus Apostolicus debet admitti in concursu creditorum adversus ex-Syndicum decoctum, vel ejus heredes, et sic etiam adversus substitutos dantium, seu donantium, et alios veros debitores. Cum enim pecuniae pro necessitatibus Fratrum a Syndico, seu substituto consignatae, sint sub do- 27

minio Papae, et Syndicus Apostolicus a Fratribus nominatus, sit ipsius Papae Minister, Oeconomus, et Procurator, debet cum ceteris creditoribus in concursu admitti, ut judicialem petitionem intentet, et hec forme pecunies male ab infideli administratore alienates, seu dissipatas, aut aliis justo titulo vere debitas, Papae suo Principali recuperet; Et quidem suo ordine anterioritatis juxta ordinem faciendi restitutionem assignatam sub *verb. Restitutio artic.* 4. *a n.* 29. Cum hac tamen advertentia, quod si pecunie pro indigentiis Fratrum Syndico, seu Substituto tradita, in individuo ab aliis distincta, et separeta reperiatur (de quo vel syngrapha appareret, vel esset in capsule deputata ad esservandas solas dictas eleemosynas pro Fratrum necessitetibus oblatas), esset novo Syndico integre tradende, quamvis nihil omnino superesset, quo aliis creditoribus satisfieri posset, per jura a simili allate sub dict. *verb. Restitutio art.* 4. *n.* 31. Hinc pro obviandis litigiis, quae possent suboriri circa dictas pecunias pro Fratribus a Benefactoribus donatas, instruendi, et serio admonendi sunt Syndici, ut supradictam omnino fideliter servent praxim in illarum asservationo, et custodia.

28 Possunt conventus praeter Syndicum, habere etiam substitutum nominandum a dicto Syndico: *Communis*, per text. in *cit. e. Exiit* 3. §. *In ea vero de verbor. signicatione in* 6. ubi dicitur Substitutum principalis Domini posse alium substitutum nominare; Syndicus autem est substitutus, seu Delegatus Domini principalis, nempe Papae, de cujus dominio sunt res pro Fratribus relictae, et per ipsum in eorum necessitates applicandae: Et id habetur in statutis capituli Generalis anni 1676. confirmatis in forma specifica ab Innocentio XI. constitut. incip. *Militantis:* ibi: « Capitulum Generale praecipit sub poena privetionis suffragii, quod Minister, seu Pro-Minister, et Custos cujuscumque Provinciae simul ad Capitul. iter faciat cum unico tantum socio Religioso pro utroque, at si expensae aliquee in itinero ex necessitate faciendee sint, adducant secum Tertiarium, qui Syndici Apostolici substitutus sit, et ipsius nomine expensas praedictas inevitabiles faciat ».

29 Talis igitur Substitutus non est deputandus a Fratribus, cum Generales, Provinciales, et custodes privilegiati non sint ad deputandos hujusmodi substitutos, sed Syndicos dumtaxat, prout clare patet in d. Constitutione Pauli IV. incipient. *Ex Clementi*. Unde talis substitutus nominandus, et deputandus est ab ipsomet Syndico, ubi prospiciat, se non posse in totum per seipsum munus implere; arg. cit. statut. General. confirmat. in d. constitut. *Militantis*, et *c. Si pro debilitate* 3. *et c. Praeterea* 5. de *Offic. et potestat. Judicis delegat. e. Cum causam* 62. *de appellationib. L. Adjudic.* 5. *de judiciis*, ubi disponitur, quod Delegatus a Papa, vel Principe (uti est Syndicus Apostolicus) potest subdelegare, immo Syndicus Apostolicus, nedum unum, sed et plures substitutos, prout opus fuerit, potest deputare: Sic expresse Felix Potestas *tom.* 1. *part.* 2. *num.* 1148. *verb. Syndicus*, et alii, *arg c. Cum te consulente* 18. de *Offic. et potestat. Judic. delegat.* ubi statuitur quod Delegatus a Papa potest unum, vel plures subdelegare, et tenet Glossa 1. *ibidem*, et alii passim; Et id videtur expresse concessum etiam in cit. cap. *Exiit* 3. *§. Articulum istum, et §. In ea vero*, de *verb. significat.* in 6. Hinc Substitutus, seu Substituti non dicitur, seu non dicuntur, Substitutus, seu Substituti Fratrum, sed Syndici Apostolici; Et ideo debet substitutus, vel debent substituti pecunias recipere, nomine Syndici in Fratrum necessitates expendere, et ei rationem reddere, non autem Fratribus, ut recte advertit Matthaeuc. *Official. Curiae e.* 51. *n.* 8. et in *Shola paupertat. tit.* 4. *consil.* 2. *n.* 8. dicens posse solum Fratres Syndicum monere de assumenda persona apte, et idonea, seu de assumendis personis aptis, et idoneis, eamque, seu eas proponere, ut eam, seu eas assumat, si sibi placuerit, ad text. in *d. cap. Exiit §. Articulum istum.*

30 Nec possunt Fratres a Syndicis computus Juridicos tamquam Domini exigere, sed solum ad experiendam fidelitatem ipsorum, ad quam exhortandi sunt, possunt cum eis computus naturales facere. Sic Constit. Generales Ordinis *c.* 4. §. 2. *pag.* 83. Lentuscha *Theatr. Reg. verb. Syndicus in fine Matthaeuc. Official. Cur. e.* 17. *n.* 44. et alii.

31 Possunt tamen Generales, et Provinciales, quoties eis opportunum videbitur, dictos Syndicos removere, aliosque subrogare, seu nominare, vel deputare. Sic concessisse Innocentium IV. refert Casarub. in *Compend. Privilegiorum*, *verb. procuratores Fratrum, seu Syndici n.* 1. ibi: « Concessit etiam, quod liceat praedictis Ministris praefatos viros sic constitutos removere, aliosque ad praedicta exequenda sine difficultate aliqua subrogare, quoties videbitur opportunum »; Et idem concessit Paulus IV. in d. Constit. incip. *Ex Clementi*; Et concordant statuta Generalia Ordinis *cap.* 4. §. 1. *n.* 3. ibi: « Declaramus, *quod* Generalis, vel Provinciales Ministri, non autem Guardiani, possint nominare aliquos extra Ordinem, sicuti nominatos privare, qui sint veri, et legitimi Administratores, Oeconomi, Syndici, Actores, et Procuratores etc. ».

31 Quae Generalia statuta Ordinis *ibid. n.* 5. expresse ordinent, quod « sine dicto Procuratore, vel substituto nihil emi, aut vendi, vel de eleemosynis praedictis sub quocumque practextu disponi possit, sub poena proprietatis, sub qua etiam poena prohibemus, ne Guardianus, nisi in manu Syndici, vel substituti de ejusdem licentia eleemosynas teneat, vel per manus aliorum expendat ».

33 Syndici Apostolici, seu Procuratores Fratrum Minorum amplissimam habet facultatem ex concessione plurium Summorum Pontificum, et si-

gnanter ex concessione Pauli IV. Constitut. 1. incipient. *Ex Clementi*, in qua inter alias confirmat, et innovat concessionem eis factam a Martino IV. circa eleemosynas omnes quomodocumque ad dictos Religiosos provenientes, seu spectantes nimirum illas, « per se petendi, recipiendi, exigendi, alienandi, transigendi, paciscendi, agendi, conveniendi, promittendi, remittendi, quietationem faciendi, agendi, defendendi etc. cum illis, et contra illos, qui hujusmodi res mobiles, et immobiles, aut pretium earum, seu relictas eleemosynas Fratribus in Testamento occuparent etc. ac generaliter in omnibus causis pro rebus, et locis hujusmodi ad ipsam Ecclesiam spectantibus etc. in Judicio, et extra etc. »; ut fuse in dict. Constitution. Pauli IV. incip. *Ex Clementi*, et de quibus late P. De Gubernatis *in Orbe Seraphico lib.* 3. *tom.* 1. *cap.* 17. ac Rota *in Romana, et Mexicana* 22. *Junii* 1699. §. *Quamobrem, coram Cardin. de la Tremville.*

34 Ad impediendo autem multa inconvenientia ex parte dictorum Syndicorum, seu Procuratorum oriri solita in alienationibus rerum relictarum ipsis Religiosis, seu Conventibus, congruum existimatum fuit *in Sacra Congregat. Concilii die* 18. *Martii* 1719. exquirere aliquod remedium, narrando quod Syndicis Apostolicis res, et bona Conventibus, et Religiosis relictae aliquando vilissimo pretio venduntur, vel quia Syndici eas vendunt favore propinquorum, vel quia contrahunt cum personis, quibus resistere non possunt, vel nolunt. Fuit propterea in Congregatione habita dicta die quaesitum : *An, et quale temperamentum sit capiendum*? Fuitque Rescriptum : « Quoad mobilia pretiosa Ecclesiae incorporata, esse necessarium Beneplacitum Apostolicum : Quo vero ad omnes alias res, in futurum non posse Syndicos procedere ad venditionem, nisi praevia affixione Edictorum, ut venditio fiat majori Oblatori ». Sic refert Urseyn *tom.* 3. *part.* 1. *discep.* 30. *in fine*, et Card. Petra *tom.* 5. *Commentar. in Const.* 5. *Pauli II. sect.* 5. *n.* 5. Vide Matthaeue. *Official. Cur. c.* 30. *n.* 28. ubi et ipse dicit : magnifica ornamenta Ecclesiastica non posse alienari sine licentia Sedis Apostolicae.

35 Syndici Apostolici gaudent privilegio Fori in causis Civilibus, Criminalibus, et mixtis, motis, et movendis: Sic expresse concessit Clemens VII. constit. 19. incip. *Dum Consideramus*, ut infra.

« Dum consideramus assiduos labores, et vigilias, quos dilecti Filii Syndici, et Procuratores » Domorum, et Monasteriorum Fratrum Minorum » Sancti Francisci Regularis Observantiae, et Monialium Sanctae Clarae, Conceptionis, et Annunciationis Ordinum, et Sororum Tertiae Regulae Sancti Francisci sustinere non cessant, » merito Nos obligant, ut animarum suarum saluti consulamus, ipsosque a quibusvis molestiis, » et injuriis sibi pro tempore illatis, quantum com » Deo possumus, relevemus.

« Idcirco uni Syndico, et Procuratori hujusmodi cum illius Uxore, et liberis praesenti, et futuro singulae Domui, et Monasterio praedictis » pro tempore servientibus, quod de cetero perpetuis futuris temporibus, ipsi, et eorum quilibet omnibus, et singulis Indulgentiis, et peccatorum remissionibus, favoribus, et gratiis, quibus Fratres Ordinis Observantiae praedictorum » utuntur, potiuntur, et gaudent, seu uti, potiri, » et gaudere possint, et valeant ».

« Insuper in quibusvis causis, et rebus ipsos » Syndicum, et Procuratorem concernentibus, Civilibus, Criminalibus, et mixtis, non nisi coram » Judicibus Conservatoribus Domorum illarum, » quarum ipse Syndicus, et Procurator fuerit de » justitia respondere teneator, auctoritate Apostolica concedimus, et indulgemus.

» Inhibendo sub Excommunicationis latae sententiae poena universis, et singulis Judicibus, » Commissariis Ecclesiasticis, et saecularibus, » quacumque auctoritate fulgentibus, ne de causis contra dictos Syndicos, et Procuratores motis, et movendis, directe vel indirecte quovis » quaesito colore, seu praetextu se intromittere » quomodolibet de cetero audeant, vel praesumant. Decernentes quoscumque processus contra dictos Syndicos, et Procuratores per alios, » quam dictos conservatores, in causis dumtaxat » contra eos motis, et movendis, habendos, et » sententias ferendas, nullos, et invalidos, nulliusque roboris, vel momenti fuisse, et esse: ac » irritum, et inane, si secus soper his a quoquam » quavis auctoritate, scienter, vel ignoranter contigerit attentari. Non obstantibus etc. Romae » 16. Aprilis 1526.

Ad hoc ab Innocentio XI. confirmantur in forma specifica Decreta variarum Sacr. Congr. emanata super exemptione praefatorum Syndicorum. 36

» Alias pro parte dilecti Filii Francisci Mariae » Taglinferri Procuratoris Generalis Ordinis Fratrum Minorum Sancti Francisci de Observantia » nuncupatorum, Congregationi Venerabilium Fratrum Nostrorum S. Romanae Ecclesiae Cardinalium negotiis, et consultationibus Episcop. et » Regul. praepositae, exposito, quod dudum nonnulli Romani Pontifices, et praesertim fel. record. Nicolaus III. et Nicolaus IV. Martinus V. » et Eugenius IV. Praedecessores nostri, ut vera » observantia, Regulaeque puritas in Ordine praedicto vigeret, et magis augeretur, Fratresque » ipsius Ordinis ab omni dominio, et proprietate » alieni conservarentur, statuerant, et ordinaverant, ut unicuique Conventui dicti Ord. assignaretur unus Procurator, sive Syndicus Apostolicus, qui omnes eleemosynas, tam pecuniarias, quam aliarum rerum colligere, illasque » solus in necessitates FF. praefatorum applicare » deberet.

» §. 1. Et subinde recol. mem. Clem. Papa » VII. etiam Praedecessor Noster, intuitu labo-

» rum, quos ejusmodi Syndici in Beneficio dicto» rum FF. quocumque tempore, et quavis occa» sione assidue sustinebat, eosdem Syndicos a Fo» ro saeculari exemerat, volens, ut in causis tam » Civilibus, quam Criminalibus, et mixtis, nonni» si coram Judicibus Conservatoribus eorumdem » Minorum de Observantia de justitia respondere » tenerentur, et alia prout in ipsius Clementis » Praedecessoris Litteris, desuper in similibus for» me Brevis die 15. Apr. 1526. expeditis plenius » dicitur contineri.

» §. 2. Ac in eadem expositione subjuncto, quod » nonnulli dicerent, privilegium hujusmodi in » aliqua sui parte amplius in usu non esse, alii » vero praetenderent, illud Syndicis praedictis, » ratione eorum officii tantum, non autem uti » talibus personis, competere, unde fiebat, ut » fratres praedicti non sine paupertatis, et regu» lae, quam profitentur, ac suarum conscientia» rum detrimento, neminem amplius reperire » possent, qui eorum syndici, sive procuratoris » munus in se suscipere, eumque laborem assu» mere vellet ».

» §. 3. Ideoque pro parte praefati Francisci » Mariae procuratoris generalis d. Congr. Cardi» nalium supplicato, ut non solum auctoritate » Apostolica confirmaretur dictum privilegium, » sed etiam illud Syndicis, sive procuratoribus » hujusmodi, ut talibus personis competere decla» raretur.

» §. 4. Emanavit ab eadem Congregat. Cardi» nalium decretum tenoris sequentis, videlicet: » Sacra Congregatio EE. S R. E. Cardinalium » negotiis, et consultationibus Episcoporum, et » Regularium praeposita, atque attenta remissio» ne libelli per S. D. Nostrum facta, referente » Emin. Norsfolch, censuit danda esse oratori de» creta alias edita: nempe super praemissis ser» vandam esse praefatam Constitutionem san. mem. » Clem. VII. prout praesentis decreti tenore om» nino servari mandat, et praecipit. Romae 28. » Martii 1686.

» §. 5. Porro cum dictus Franciscus Maria pro» curat. general. praenarrata pariter exposuisset » congregationi etiam Venerabilium FF. nostro» rum ejusdem S. R. E. Cardinalium super im» munitate Ecclesiastica, et controversiis Jurisdic» tionalibus deputatorum: haec Congregatio cen» suit danda esse decreta anteriora tenoris, qui » sequitur, videlicet: Sac. Congregatio super im» munitate Ecclesiastica, et controversiis juris» dictionalibus, habita sub hac die 28. Martii » 1686. circa exposita in praesenti supplici li» bello, dixit, danda esse decreta, ut infra. Die » 31. Maii 1639. Fanen. Provincialis fratrum mi» norum observantiae Sancti Francisci, Sacra etc. » censuit respondendum Episcopo, ut quoad exem» ptionem Syndici fratrum min. de observ. loci de » Carloceto faciat bullam Clem. VII. observari, » si in eo concurrunt requisita ejusdem bullae.

» §. 6. Die 17. Nov. 1642. In Perusina. Fratres » Sancti Francisci minor. observ. Sacra etc. cen» suit, servandam esse bullam Clem. VII. circa pri» vilegium fori, et exemptionis syndicorum, et » procuratorum ordinis FF. minorum S. Francisci » de observantia.

» §. 7. Die 4. Aug. 1654. Fanen. Episcopus: » An Syndicus FF. Minorum de observantia S. » Francisci gaudere debeat privilegio fori? Sacra » etc. censuit, hujusmodi syndicum gaudere pri» vilegio fori juxta Constitutionem Clem. VII.

» §. 8. Die 23. Maii 1643. Romana P. Com» missarius generalis curiae quaerit: An syndici, » et procuratores Apostolici conventuum suae Re» ligionis gaudeant privilegio fori etiam in cau» sis, tam civilibus, quam criminalibus, et mixtis » motis ante institutionem officiorum virtute bul» lae Clement. fel. rec. Papae VII.? Sacra Congr. » respondit syndicos conventuum ordinis FF. mi» norum de observ. Sancti Francisci ex bulla fel. » rec. Clementis VII. gaudere privilegio fori, tam » in causis civilibus, quam in criminalibus, et » mixtis etiam motis ante eorum deputationem, » seu institutionem in officium syndicatus.

» §. 9. Die 23. Maii 1643. Recinaten. An syn» dicus monialium S. Clarae gaudeat privilegio » fori, pro ut gaudent syndici fratrum minorum » de observantia? Sacra etc. censuit hujusmodi » syndicum gaudere debere privilegio fori, in quo» rum fidem etc. Dat. Romae sub hac die 20. » Aprilis 1686.

» §. 10. Cum autem etc. Nos etc. Decreta prae» inserta a memoratis Congregationibus Cardina» lium respective emanata auctoritate Apostol. » tenore praesentium approbamus, et confirma» mus, illisque inviolabilis Apostolicae firmitatis » robur adjicimus, salva tamen in praemissis auc» toritate earumdem respective Congregationum » Cardinalium. Decernentes etc. sicque in prae» missis etc. irritum, et inane, etc. non obstan» tibus etc. Romae 19. Junii 1686 ».

Dicti syndici Apostolici non possunt compelli 37 ad exercenda munia publica Communitatis, nec conveniri, nisi coram judice conservatore. Ita reperitur in libro decretorum Sac. Congregationis super immunitate Ecclesiastica, et controversiis jurisdictionalibus *sub die* 10. *Maii* 1669. videlicet: « Sacra Congregatio inhaerendo declarationibus alias factis, censuit, procuratorem, et syndicum FF. Minorum de observantia ex bulla fel. rec. Clement. VII. gaudere privilegio fori, tam in causis civilibus, quam in criminalibus, et mixtis, et insuper non posse compelli ad exercenda munia publica Communitatis, neque a quoquam posse molestari, nisi coram legitimo conservatore ». *Romae hac die* 1. *Januar.* 1699.

Et sub die 9. Augusti 1701. Sacra Cong. consulta in favorem syndici conventus terrae Fabriani, extracti ad effectum, ut exerceret munus Communitatis, rescripsit: *extrahi alium*, et iterum pro-

posita causa, et instante loci gubernatore sub die 19. ejusdem mensis, et anni respondit: *In decisis*.

38 Tales syndici gaudentes privilegio fori sunt exempti a Repraesaliis.

Spoletana.

« Instantibus monialibus monasteriorum Sanctissimae Trinitatis, Sancti Pontiani, et Sanctae Catharinae pro declaratione, agentes dictorum Monasteriorum esse exemptos a Repraesaliis: Sacra Congregatio super Immunitate Ecclesiastica, et controversiis jurisdictionalibus habita sub die 14. Januarii 1698. censuit syndicos tantum gaudentes privilegio fori esse exemptos a Repraesaliis ». *Romae* die 7 *Januarii* 1699.

39 Hic juvat subnectere varia decreta Sacrae Congregat. immunitatis ad rem facientia, prout referuntur a D. Riccio *in sua Synopsi verb. Syndicus* nempe.

40 Bulla fel. mem. Clementis VII. circa privilegium fori, et exemptionis syndicorum, et procuratorum ordinis fratrum minorum observ. S. Francisci est observanda: *Sacr. Congreg. Immun. in Perusina* 17. *Novembr.* 1642. *lib. Decret. Paulucc. pag.* 190. *in Maceraten.* 8. *Martii* 1644. *ibid. pag.* 221. *in Fanen.* 4. *Augusti* 1654. *lib.* 5. *Decret. Paulucc. pag.* 48.

41 Syndici conventuum ordinis FF. Min. observ. ex Bulla supracitata gaudent privilegio fori, tam in causis civilibus, quam in criminalibus, et mixtis, etiam motis ante eorum deputationem, seu institutionem ad officium syndicatus: *Sac. Congr. Immun. in Rom.* 23. *Maii* 1655. *lib.* 3. *Decret. Paul. p.* 251.

42 Syndicus legitimus, et unicus fratrum minorum strictioris observantiae ex laudata bulla gaudere debet privilegio fori, tam in causis civilibus, quam in criminalibus, et mixtis, nec a quoquam potest molestari, nisi coram legitimo conservatore: *Sacra Cong. Immun. in Terracinen.* 6. *Septembr.* 1666. *lib.* 1. *Decret. Altoviti pag.* 32.

43 Non potest compelli ad exercenda munia publica communitatis: *Sacr. Congreg. Immun. in Sabin.* 10. *Maii* 1667. *ibi pag.* 124.

44 Nec ad solvendas collectas pro oneribus communitativis super propria ipsius bona: Dummodo sit unicus Syndicus Conventus: *Sacr. Congr. Immun. in Feretrana* 19. *Maii* 1703. *lib.* 3. *Decr. Val. pag.* 488. *et in Martiran.* 28. *Martii* 1704. *dict. lib. pag.* 566.

45 Syndicus conventus FF. S. Francisci Min. observ. est subjectus jurisdictioni Episcoporum, non existente legitimo conservatore religionis: *Sacr. Congreg. in Assisiens.* 21. *Aprilis* 1643. *lib.* 3. *Decretor. Paulucc. pag.* 198.

46 Syndicus conventus S. Francisci de Alvernia habitans in civitate Æsina non gaudet privilegio syndicorum vigore Bullae Clementis VII. *Sacr. Congreg. Immun. in Æsina* 24. *Maii* 1701. *lib.* 3. *Decr. Val. pag.* 535.

Episcopus potest procedere contra syndicum fratrum min. observ. S. Francisci ob contraventionem diei festi: *Sacr. Congreg. Immun. in Forosempronien.* 25. *Januarii* 1650. *lib.* 4. *Decret. Paul. pag.* 98. 47

Sacra Congregatio declarat bene processum fuisse per curiam Episcopalem contra syndicum hujusmodi, attento consensu ejusdem syndici in jurisdictionem: *Sacra Congreg. Immun. in Auximana* 10. *Septembris* 1647. *ibi pag.* 26. 48

Episcopus insinuat syndico FF. minor. observ. ut vel abstineat a syndicatu, vel ab officiis publicis: *Sacr. Congr. Immun. in Asculana* 4. *Aprilis* 1656. *lib.* 5. *Decret. Paul. p.* 9. 49

Immo syndicus FF. min. observ. et simul appaltator ovorum in loco montis Falchi quoad pertinentia ad appaltum non gaudet privilegio fori. *Sacr. Congreg. Immun. in Spoletana* 21. *Novembr.* 1702. *lib.* 6. *Decr. Vallem. pag.* 220. 50

Syndici FF. minor. observ. S. Francisci tenentur parere mandatis Ædilium quoad merces, et earum emptionem, et venditionem, sive etiam translationem ad loca nundinarum: *Sacr. Congr. Immun. in Ariminen.* 15. *Decemb.* 1671. *lib.* 1. *Decret. Altov. pag.* 671. 51

Pro Syndicis FF. Capuccinorum dantur Decreta emanata pro exemptione syndicorum fratrum min. *Sacr. Congr. Immun. in Rom.* 15. *Decemb.* 1671. *ibi pag.* 633. 52

Syndicus fabricae conventus FF. Capuccinorum gaudet privilegio fori ad tenorem Constit. fel. mem. Clement. VII. *Sacr. Congreg. Immun. in Recinaten.* 17. *Martii* 1674. *ibi pag.* 911. 53

Syndicus monialium S. Clarae allegare potest privilegium fori coram conservatore, eoque gaudere: *Sacr. Congreg. Immunit. in Urbanien.* 8. *Apr.* 1642. *lib.* 3. *Decr. Paul. pag.* 174. *et* 5. *Septemb.* 1668. *lib.* 1. *Decretor. Altoviti p.* 263. 54

Syndici monialium S. Clarae gaudent privilegio fori, prout gaudent syndici fratrum min. observ. S. Francisci: *Sacr. Congreg. Immunit. in Recinaten.* 15. *Februarii* 1656. *lib.* 5. *Decr. Paul. pag.* 89. 55

Et sunt exempti a Repraesaliis: *S. C. Immun. in Spoletana* 14. *Jan.* 1698. *lib.* 2. *Decr. Val. p.* 133. 56

Syndicus monialium S. Clarae gaudet exemptione quoad onera personalia tantum: *S. C. Imm. in Ariminen.* 15. *Martii* 2672. *lib.* 1. *Decr. Alt. pag.* 682. *et in Forosempronien. dictis die, Ann. et lib. pag.* 664. *et in Feretrana* 27. *Februar.* 1674. *ibi pag.* 93. 57

Syndicus monialium S. Clarae, licet teneatur ad collectas communitati impositas pro solutione salarii inservientium communitati, cum non sint onera personalia, attamen, quia fuit in bona fide, et actus executionis factus a Judice laico non potest ipsum constituere in mala fide, non tenetur ad solutionem dictarum collectarum, nisi post decretum Sacr. Congr. quo declaratum fuit dictum 58

Syndicum gaudere privilegio fori, et exemptione ab oneribus personalibus tantum: *S. C. Imm. in Peretrana* 31. *Junii* 1674. *lib.* 1. *Decr. All. pag.* 974.

59 Syndicus monialium S. Clarae quoad privilegium personale non gaudet, nisi in loco, ubi exercet officium: *Sac. Congreg. Immun. in Feretrana* 31. *Augusti* 1671. *lib.* 1. *Decret. Alt. pag.* 1445.

60 Syndici terrae Sancti Petri gaudent privilegio quoad forum, et personam: *Sac. Congr. Immun. in Catacen.* 14. *Sept.* 1626. *lib.* 1. *Decret. Paulucci p.* 25.

61 Unus autem tantummodo Syndicus Apostolicus pro unoquoque conventu gaudet praedictis Apostolicis privilegiis, prout plurica rescripsit *Sac. Congreg. Boni Regiminis*, et signanter in *Pisaurien.* 24. *Januarii* 1699. et patet ex allato Constitutione Clementis VII. §. 2. ibi: « Idcirco uni syndico, et procuratori hujusmodi »; et ex allata etiam Constitutione Innocentii XII. ante §. 1. ibi: « Unus Procurator, sive syndicus Apostolicus ».

62 Insuper eadem Sacra Congreg. Boni Regiminis die 19. Julii 1654. proposite causa ad instantiam quarumdem communitatum, partibus auditis, censuit « syndicos Apostolicos teneri ad onera Communitativa ». Sic referunt Mattheucc. *Official. cur. c.* 51. *n.* 6. et Ursaya *tom.* 3. *part.* 1. *discept.* 30. *n.* 58.

63 Ecclesiastici assumpti in Syndicos Apostolicos non sunt exempti a Jurisdictione Ordinarii: *Sacr. Congr. Concilii die* 5. *Julii* 1710. *in Insulana Exemptionis*, in qua pro Syndico Apostolico, qui erat Sacerdos, proposito dubio: « An sacerdos Felix de Sola syndicus unicus PP. Minorum Sancti Francisci de Observantia Civitatis Insulae sit exemptus a Jurisdictione Episcopi; tam extra Visitationem, quam in acto Sanctae Visitationis » fuit rescriptum, *Negative in casu*, *de quo agitur*, in quo concurrebant multae circumstantiae exclusivae talis exemptionis, propter quas Sacra Congregatio addidit illa verba. *In casu*, *de quo agitur*. Sic refert Ursaya *tom.* 3. *p.* 1. *discept.* 30. *n.* 59.

64 Syndici Apostolici non comprehenduntur in Decreto, quod saeculares non pernoctent in conventibus fratrum Minorum. Sic Sacra Congregatio Episcoporum, et Regularium, expresse respondit ad dubium eidem super ea re per Patrem Fratrem Joannem Baptistam ab Atina Procuratorem Generalem Ordinis propositum: « An scilicet dicti syndici comprehendantur in Decreto emanato die 1. *Decemb.* 1679. Audito enim Patre Ministro Generali Ordinis, et attentis narratis, dicta Sacra Congregatio censuit, et declaravit, praefatos Syndicos Conventuum ejusdem Ordinis non comprehendi in enunciato Decreto ». *Romae* 4. *Decembr.* 1699. *G. Cardinalis Carpineus.*

Syndico Apostolico dumtaxat licitum est, non Fratribus Minoribus de Observantia, seu Reformatis exigere in judicio Legata facta Sacristiae, vel Fabricae Ecclesiae, aut Conventus. Cum enim in Congregatione ad id specialiter ab Urbano VIII. deputate, fuissent proposita haec duo dubia: « I. An valeat Legatum annui redditus factum fabricae sacristiae, vel Ecclesiae Fratrum Minorum tam de Familia, quam ex Reformatione. II. An liceat Fratribus hujusmodi Legata in judicio exigere per eorum Procuratores, vel syndicos Apostolicos »; Responsum fuit: « Ad I. Valere Legatum annui redditus factum Sacristiae, vel Fabricae Ecclesiae, vel Conventus Fratrum Minorum, tam de Familia, quam de Reformatione, nisi adsit excessus in quantitate. Ad II. Nec per seipsos, nec per alios licere Fratribus in judicio exigere hujusmodi Legata, sed syndico Apostolico dumtaxat ». Sic apud Fagnanum dictae Congregationis Secretarium *in cap. Nimis prava n.* 49. *et* 12. *de excessibus Praelat.* et apud *tom.* 2. *Thesauri Resolutionum Sacrae Congregation. Concilii in expositione causae in Firmana Legatorum* §. *Haec sunt.* 65

Syndicus Apostolicus nequit habere dominium, et possessionem census relicti Fratribus Observ. et Reformatis. Et dicti Syndici nomine nequeunt praefati Fratres retinere bona stabilia, census, aliosque annuos redditus. Sic apud *d. tom.* 2. *Thesauri Resolut. Sacrae Congr. Conc. in expositione causae in Firmana legatorum* §. *Tum quia*, ubi refertur ad id Resolutio cit. specialis Congregationis, et Congregationis R. Fabricae *in Æsina Legati* 26. *Novembris* 1692. *et Sac. Congregatio Concil.* 2. *Octobr.* 1721. ubi ad id dubium; « An Religiosis S. Francisci Min. Observant. Murri Vallium liceat retinere Legatum relictum a quondam Ludovico Moretti in caso etc. Responsum fuit: Negative, et syndicum teneri censum dimittere, sed Patres posse recipere fructus ab heredibus per modum eleemosynae ». 66

Syndicus Minorum de observantia, et reformatorum in concernentibus correctionem, non est exemptus a jurisdictione Ordinarii: *Sacr. Congr. Conc. in Nullius Altamurae Exemptionis* 8. *Augusti* 1715. *ad V.* apud d. Thesaurum *tom.* 9. *circa fin.* 67

SYNODUS DIOECESANA

VIDE VERB. *CONCILIUM EPISCOPALE, SEU SYNODUS DIOECESANA.*

TABACCUM

SUMMARIUM

1. Tabaccum in quibusvis Civitatis, et Dioecesis Hispalensis Ecclesiis, Atriis, et Ambitu sumi non potest, sub poena Excommunicationis imposita ab Urbano VIII. — 2. Item sub eadem Excommunicationis poena Tabaccum sumere in Basilica Vaticana, ejusque Choro, Capellis, Sacraria, et Atriis sumere prohibuerat Innocentius X. — 3 Ast istam Excommunicationem sustulit Benedictus XIII. — 4. Adducitur ad id notificatio facta ab Eminentissimo Archipresbytero illius Basilicae. — 5. Tabacci cujuscumque usus ante Missam, et Communionem indecens est, et multo magis dedeceret, si masticaretur. — 6 Qui fumum, vel pulverem Tabacci naribus sumunt, non frangunt jejunium naturale. — 7. An illud frangant, qui folia Tabacci ore sumunt, et dentibus conterunt ad sputa, et phlegmata ex ore projicienda? — 8. Tabacci excessivus usus, seu abusus non parva affert incommoda, quae assignantur, *ad n.* 9. — 10 Tabaccum Jacobus VI. Britanorum Rex interdixit in suo Regno, bene persuasus ex ejus usu corpora hominum enervari: Et Amurathes IV. Turcarum Imperator sub poena Capitali ipsum prohibuit, ne subditi vel inebriarentur, vel infoecundi redderentur. — 11. Adducitur de Tabacco lepidum scriptum. — 12. Adducuntur varia Decreta Sacrae Congregationis Immunitatis in ordine ad faciendam perquisitionem Tabacci in locis immunibus, usque *ad nu.* 17. — 18. Alia ad rem *ad n.* 20.

1 Tabaccum sive solidum, sive in frusta concisum, aut in pulverem redactum, ore, vel naribus, in fumo per tubolos, et alias quomodolibet sumere prohibetur, sub poena Excommunicationis latae sententiae eo ipso absque aliqua alia declaratione incurrenda omnibus, et singulis utriusque sexus Personis tam Saecularibus, quam Ecclesiasticis, etiam cujusvis Ordinis, ac Instituti Regularibus quomodolibet qualificatis in quibusvis Civitatis, et Dioecesis Hispalensis Ecclesiis, earumque Atriis, et Ambitu: Urban. VIII. Constitut. incip. *Cum Ecclesiae* emanat. *die* 30. *Januarii* 1642.

1 Item sub eadem Excommunicationis poena Tabaccum sumere in Basilica Vaticana, ejusque Choro, Capellis, Sacrario, Porticu, et Atriis sumere prohibuerat Innocentius X. sub die 8. *Jan.* 1650.

3 Const. Incip. *Cum sicut.* Ast istam sustulit Benedictus XIII. sub die 10. *Jan.* 1725. ut patet in sequenti Notificatione.

4 » Annibal miseratione Divina Tit. S. Clementis presbyter Cardinalis Albanus S. R. E. Camerarius, et hujus Sacro-Sanctae Basilicae Archipresbyter ».

« Omnibus, et singulis nostras hasce litteras inspecturis compertum esse volumus a Ss. D. N. Benedicto Divina Providentia PP. XIII. per ejus speciale Chirographum, seu motum proprium ad nos directum, et datum sub die X. mensis hujus Januarii anni 1725. nobis a Sanctitate sua demandatum fuisse, ut cunctis Christifidelibus utriusque sexus, ac praesertim Reverendiss. Capitulo, et Clero Sacrosanctae Basilicae Vaticanae significamus, et notum faciamus, prout praesentibus exequimur, ab eadem Sanctitate sua, justis, prudentibusque de causis in eodem motu proprio indicatis, certa scientia, deque Apostolicae potestatis plenitudine, abolitam fuisse, ac penitus abrogatam prohibitionem, alias a fel. rec. Innocentio PP. X factam, qua sub poena Excommunicationis ipso facto incurrenda, omnibus, et singulis vetuerat, ne in Basilica praefata, ejusdemque Sacrario, Choro, Capellis, Porticu, et Atrio Herbam Nicosianam, vulgo Tabaccum nuncupatam, sive in solidum, sive in frusta concisum, sive in pulverem redactum, fumum ex eo elicitum ore, naribus, aut alias quomodolibet sumere auderent, vel praesumerent: et virtute memorati Chirographi quibuscumque a Sanctitate sua factam fuisse potestatem dicto Tabacco in recensitis sacris locis pro libito utendi, illumque sumendi, cujusvis Ecclesiasticae censurae commiratione omnina sublata »:

« Quia tamen in laudato Motu proprio eadem Sanctitas sua expresse declaravit, ejusdem mentem non esse, aut unquam fuisse, ut ex narrata permissione, reverentia, et honor dictae Sacrosanctae Basilicae debitus ullatenus minuatur, et ideo nobis, qui praefatae Basilicae immeriti quamvis Archipraesbyteri munere fungimur, districte praecepit, ut ejusdem Reverendiss. Capitulo, et Clero qui ceteris aliis exemplo praeire debet, ea servanda mandaremus, quae ad augendam Domus Domini Sanctitudinem, et cultum huic toto Orbe celeberrimae Basilicae praestandum, cujus incrementum Sanctitas sua quam maxime in votis habet, facere, et conducere judicaremus ».

« Hinc piissimis hisce Sanctitatis suae mandatis morem ex animo gerentes, praesenti Edicto Rev. Capitulo, totique Clero soprad. Basilicae districte in Domino praecipimus, non modo, ut in ipsa Basilica, vel ejus Choro, aut Sacrario Tabaccum ita circumspecte sumant, ut nemini eorum,

qui aderunt, scandali, et offensionis ingerant occasionem, verum etiam, quod illorum nullius, praesertim dum Choro interest, et Divinis operatur Officiis, Arculam, seu Thecam, in qua Nicosianam pulverem servat, ad alios in orbem, seu gyrum mittere palam, et publice audeat; sub poenis arbitrio nostro juxta modum inobedientiae infligendis. Volumus autem, ut haec voluntatis nostrae significatio praesentibus Litteris consignata in Sacrario memoratae Basilicae, ac in loco conspicuo, qui ab omnibus cerni possit, semper affixa remaneat in perpetuum omnium supra dictorum, praeceptorumque monumentum ».

Dat. Romae ex nostro Palatio ad quatuor fontes 15. *Januarii* 1725.

Loco ✠ Sigilli.

A. Card. S. Clem. Arch.

5 Tabacci cujuscumque usus ante Missam, et Communionem indecens est, ut notant passim Doctores, et signanter La Croix *lib.* 6. *part.* 2. n. 560. ubi dicit, quod Urbanus VIII. Constit. 161. et Synodus Coloniensis *pag.* 88. prohibent, ne ullus Clericus, vel Laicus ante Missam, vel Communionem sumat Tabaccum nasale; Si autem Tabaccum traheret fumo, adhuc magis dedeceret, uti notant Doctores cum Busemb. *lib.* 6. *part.* 1. *tr.* 3. *cap.* 2. *dub.* 2. *art.* 2. *vers. Et si parvitas*, et multo magis dedeceret, si masticaretur.

6 An vero sumptio Tabacci frangat jejunium naturale? Variant Doctores. Antonius enim de Leone *in quaestionibus moralibus de Chocolata part.* 1. §. 4. *n.* 10. *et seq.* Lezana *tom.* 2. *verb. Eucharistia n.* 16. et alii, dicunt violari jejunium naturale ad Communionem requisitum, quando aliquis fumum, vel pulverem Tabacci naribus sumit. At vero rectius hanc sententiam rejiciunt Diana *par.* 5. *tract.* 13. *resolut.* 1. *et part.* 8 *tract.* 7. *resolut.* 3. Pasqualig. *in praxi jejunii decis.* 438. Lugo in *respons. moral. lib.* 1. *dub.* 9. La Croix *lib.* 6. *part.* 1. *n.* 570. cum aliis ibi citatis, et alii passim; Et ratio est, quia illa non est vera comestio, vel potatio, quibus solis jejunium solvitur; sed vel est trajectio salivae, vel respiratio, vel attractio, seu efflatio narium.

7 Difficultas major est de his, qui folia Tabacci ore sumunt, et dentibus conterunt ad sputa, et phlegmata ex ore projicienda; De istis enim Antonius de Leone *loc. cit.* dicit non esse dubium, quod violent jejunium, quia semper aliquid ex succo in stomachum trajicitur; et ipsum sequuntur alii, et praesertim Lezana *l. c.* dicens frangi jejunium, nisi moraliter certum sit, nihil in stomachum pervenisse Et Alphonsus de Leone, et Joannes Praepositus, quos affert, et sequitur Diana *loc. cit.* Raynaud. *in Hetor. tom.* 16. *sect. p.* 3. *n.* 23. et alii dicunt, non violari jejunium, si nihil in stomachum trajiciatur; Violari tamen si aliquid trajiciatur: Gobat autem *t.* 1. *tr.* 4. *n.* 265. Burg. et Mercant. cum La Croix *lib.* 6. *part.* 1. *n.* 569. et alii plures, et ex professo Lugo in *Respons. moral. lib.* 1. *dub.* 6. *n.* 5. dicunt, per id minime frangi jejunium, fateturque *ibi* Lugo, quod talis sit praxis Doctorum, et piorum virorum, qui absque ullo scrupulo Tabacco utuntur, et ejus folia primo mane ore versant, et dentibus conterunt, et postea ad Communionem, et Missam celebrandam accedunt, sicque sibi respondisse omnes a se consultos viros doctos, et Theologiae Professores volentes, quod ad hoc, ut Tabaccum ore sumptum, et dentibus contritum sputa, et phlegmata, aliosque superfluos humores attrahat, non sit necesse ut aliquis succus foliorum Tabacci descendat in stomachum, quia fieri potest per vim attractivam, ex consensu linguae, et palati cum stomacho, cerebro, aliisque partibus continentibus; Ceterum tenendum est, quod si aliquis Tabacci succus in stomachum trajicitur, tunc frangatur jejunium naturale; Secus autem non, ut praeter supracitatos cum aliis docet etiam Pontas verb. *Missa cap.* 6.

Tabacci, praesertim excessivus usus, ni dicam abusus, non parva affert incommoda, si expertibus in arte medica fidem habere volimus. Simeon Paulus enim Medicus Regius Tarbusiensis *pag.* 8. *terg. litt. D.* sic expresse habet: « Quotus quisque ergo est, nisi ipse sit Architabaccarius, atque adeo animo occupato, qui non intelligat, quod meatibus, aut foraminulis ossis ethmoidis a pulvere Tabaci obturatis, cum cerebrum per os ethmoidis neque aerem, ut eo ventilotur, neque rerum odorabilium species admittere possit, quin necessario olfactu intercidat ». Et paulo post: « Cum ergo ad nasi radices usque pulvis Tabaci narcoticus magna copia violenter attrahatur, et punctum temporis natura otiosa non sit, ac in vivo corpore ex Decretis Hyppocratis nostri, omnia sint permeabilia, ac transpirabilia, utique aliter fieri non potest, ut innui, quin partes olfactui destinatae a narcotica Tabaci facultate affligantur ». 8

Et Jo. Chrysostomus Magnenus, Professor Medicus in Universitate Ticinensi, *Exercit.* 8. §. 4. sequentia Tabacci incommoda recenset: « Primum incommodum est Odoratus abolitio, membranarumque, nervique odoratorii exsiccatio, processuum mamillarium tabes, ut probavimus » §. 15. *Exerc.* 6. *Secund.* « Inducta cerebro intemperies, quae memoriam labefactat. Tertio operantur in Medicina isti, quando quiescere licet, quod furoris genus appellat Celsus. Quarto attrahunt a ventriculo ad cerebrum humores pravos immoderataque exsiccatione aliqui vix sibi satis constant. Quinto senium, mortemque accelerant adventitia siccitate humido radicali infesta. Sexto febribus acutis magis obnoxii redduntur, itemque deliriis, et phrenetidi. Septimo, vidi non neminem, cui insanus hujus pulveris usus crystallinum corrugaverat humorem, unde et fluitantia cernebat objec- 9

ta. Octavo durior auditus fit iis, qui parvum capnt surtiti sunt, tinnitusque aurium cuipiam contingit effrenato hujus pulveris usu ».

10 Tabaccum Jacobus VI. Britannorum Rex interdixit suo in Regno, bene persuasus ex ejus usu corpora hominum enervari. Et Amurates IV. Turcarum Imperator sub poena capitali ipsum prohibuit, testo dicto Magneno *Exerc.* 6. §. 10. *et* 11. ne subditi, vai inebriarentur, vei infaecundi redderentur.

11 His de Tabacco ad eruditorum curiositatem addere lubet, quae ex Anton. Abbata *in suis lepidissimis Frascherie*, *Fascio* 2. *tit. la Pazzia*, *Satira circa medium* refert Ursaya *instit. Crim. lib.* 3. *tit.* 8. *n.* 68. ibi.

Una certa pazzia nasi innamora,
Che nome ha di Tabacco, e a mio giudizio
Già dall'urna dei mai trasse Pandora.
E' mediciua, e non fa mai servizio,
Non fa servizio, e a chi la piglia è grata,
Grata è per uso, ed usasi per vizio,
A lordar nasi, e fazzoletti è nata,
Però scerner non sò, se più conviene
Ai nasi, o a'fazzoletti una buccata.
Come in suol polveroso ondose vene
Piovon dai Ciel, così dai naso esciusa
Su la polvere sua la pioggia viene.
S' a sgravare il cervello un Uomo l'usa,
Ragione non avrà, mentre si lagna,
Che leggier di Cervell' altri l' accusa.
Sempre cola un umor, ch' il labbro bagna,
Ond' io non so, sa magni, o cachi il naso,
O faccia collazion naso, che magna.

12 Adducuntur varia Decreta Sacrae Congreg. Immunitatis in ordine ad faciendam perquisitionem Tabacci in locis immunibus, prout referuntur a D. Riccio *in sua Synopsi verb. Tabaccum, ibi*:

13 Sac. Cong. ultra facultates in Decreto sub 21. Dec. 1617. ex speciali commissione Sanctissimi concessas Reverendissimo Nuncio Apostolico, et Ordinariis Locorum in Regnis Lusitaniae, et Algarbiorum, sequentes de ejusdem Sanctissimi permissione addendas esse censuit: firma in reliquis remanente dispositione ejusdem Decreti, videlicet.

Quod Reverendissimus Dominus Nuncius, retenta sibi potestate procedendi, et inquirendi contra Reguiares, et exemptos in Civitate, et Dioecesi Ulixiponen. pro aliis locis cognitionem causarum contra cujusvis Ordinis, Congregationis, et Instituti de necessitate etiam exprimendi Regulares mercimonii causa Tabaccum contrahentes, seu confundentes, vel etiam ad effectum praefatum retinentes, propriis Episcopis in Civitatibus, et locis intra fines cujuslibet illorum Dioecesis, et quoad loca, quae Nullius, vel extra Dioecesim existunt, aliis Episcopis vicinioribus committere possit, et valeat, communicando eidem nomine Sedis Apostolicae facultatem inquirendi, et procedendi contra dictos Regulares, et exemptos privativa quo ad omnes etiam ipsorum Praelatos, et Regulares; insuper tam idem Nuncius, Sanctissimo pariter annuente, in dioecesi, et Civitate Ulixiponen. quam dicti Episcopi, et Ordinarii locorum, sive procedentes contra Ecclesiasticas Personas ex propria facultate, sive delegata contra Regulares, aliosque exemptos possint pariter, et valeant in casibus praefatis perquirere toties, quoties opus fuerit in locis immunibus, ac intra Claustra, et Domos Regularium, seu Monasteria, quamvis exempta. *Sac. Cong. Immun. in Lusitana* 21. *Junii* 1678. *lib.* 2. *Decret. Altovit. pag.* 1599.

Ad instantiam Proregis Neapolis editum fuit simile Decretum quoad Tabaccum cum iisdem facultatibus Nuncio, et Episcopis Regni Neapolitani, ac in supraposito pro Regnis pro Lusitaniae: *Sac. Cong. Immun. in Neapolitana* 29. *Jun.* 1678. *lib.* 2. *Decr. Alt. pag.* 1603. 14

Ad instantiam Appaltatorum Tabacci R. Camerae Apostolicae conceditur eadem facultas Episcopis Status Ecclesiastici perquirendi in quocumque loco, et procedendi, et inquirendi contra quoscumque quomodolibet exemptos eodem modo, et forma, ac in Neapolitana suprascripta circa Tabaccum: *Sac. Cong. Immunit. in Romana* 17. *Martii* 1682. *lib.* 3. *Decr. Alt. pag.* 23. 15

Edicta, at Banna publicata a D. Nuncio, et controversa ab Eminentissimo Archiepiscopo super Tabacco sustinentur: *Sacr. Congr. Immun. in Neapolitana* 13. *Novemb.* 1668. *lib.* 1. *Decret. Alt. pag.* 286. 16

Tabaccum extractum ab Executoribus Curiae Episcopalis sine interventu Personae Ecclesiasticae a loco immuni, debet restitui loco immuni: *Sacr. Cong. Immun. in Tudertina* 30. *Augusti* 1679. *lib.* 2. *Decret. Altovit. pag.* 1826. 17

Quamvis Tabaccum cujuscumque generis ante, et paulo post celebrationem Missae, et sumptionem Eucharistiae, quaedam Synodi etiam sub Censuris interdixerint: Qua propter his suffulti auctoritatibus Clericatus *de Sacrament. Eucharist. decis.* 54. *num.* 12. *cas.* 2. Natalis Alexander. *Theolog. Dogm. et moral. t.* 1. *in append.* 1. *variar. Epistol.* 45. Sarnelius Episcopus *tom.* 6. *Epistol. Ecclesiastic. Epist.* 30. Hurtad. *resolut. moral. tom.* 2. *tract.* 11. *cap. ult.* docuerunt, oportere, ac decere, ut Episcopi in suis Synodis edicant, ut a nemine ante Missae celebrationem, aut Sanctissimae Eucharistiae perceptionem, tabacci folium manducatur; Benedictus XIV. *De Synodo Dioecesana lib.* 7. *cap.* 63. *num.* 3. relicta in medio, seu indecisa quaestione de tabacci folii masticatione, tradit nequaquam hodie expedire, ut usus tabacci fumi, aut pulveris naribus attracti sub Censurarum poena interdicatur; Cum hodie a communi consuetudine sit adeo talis usus cohonestatus, ut nulli prorsus scandalum praebeat, aut admirationem causet. Unde nimium se- 18 19 20

verus notaretur Episcopus, qui dictis antiquis Synodis insistens dicti Tabacci usum, aut omnibus ante Sacrae Eucharistiae perceptionem, aut solis Sacerdotibus ante Missae celebrationem interdiceret, adjecta praesertim in transgressores Censurarum poena.

TABERNACULUM

SUMMARIUM

1. Claves Tabernaculi nec relinqui debent in sacristia, nec a Laico servari, sed e solo sacerdote. — 2. Immo ipsas retinere debet Parochus privative ad sacristam, et Capellanum. — 3. In Tabernaculo, ubi asservatur Sanctissimum Sacramentum, non sunt retinendae Reliquiae, nec Vasa sacrorum Oleorum, nec aliud. — 4. Clavis Tabernaculi, ubi reponitur Hostia consecrata in Feria quinta Coenae Dominicae, non est danda Laico quantumvis Nobili. — 5. Monialibus non committitur Clavis Tabernaculi Sanctissimi Sacramenti, sed penes eum sacerdotem semper esse debet, ad quem spectat cura illud administrandi. — 6. Nec etiam in Monasteriis Monialium asservari debent Reliquiae, sed in exterioribus Ecclesiis. — 7. Tabernaculum Sanctissimi Sacramenti in Cathedralibus non debet esse in Altari Majori propter functiones Pontificales, quae fiunt versis renibus ad Altare. — 8. Capuccini retinere possunt Tabernaculum ligneum affabre laboratum. — 9. Ante ostiolum Tabernaculi SS. Eucharistiae, in quo depicta, vel insculpta est Imago Salvatoris, non est retinendum vas florum, vel quid simile, sed collocandum in humiliori, et decentiori loco.

1 Claves Tabernaculi (*) nec relinqui debent in
Sacristia, nec a Laico servari, sed e solo Sa-
2 cerdote: *Sac. Cong. Rit.* 22. *Feb.* 1593. Im-
mo ipsas retinere debet Parochus privative
ad Sacristam, et Capellanum: *Sac. Cong. Concil. in Neapolitana* 14. *Novemb.* 1693.

3 In Tabernaculo, ubi asservatur Sanctissimum Sacramentum, non sunt retinendae Reliquiae, nec Vasa Sacrorum Oleorum, nec aliud: *Ead. Sac. Cong. Rit. die* 22. *Feb.* 1593.

4 Clavis Tabernaculi, ubi reponitur Hostia consecrata in feria 5. Coenae Dominicae, non est danda Laico, quantumvis nobili: *Sac. Cong. Rit.* 30. *Jun.* 1616.

5 Monialibus non committitur Clavis Tabernaculi SS. Sacramenti, sed penes eum Sacerdotem semper esse debet, ad quem spectat cura illud administrandi: *Sac. Cong. Concilii in Vallisoletana* 12. *Januar.* 1604.

Nec etiam in Monasteriis Monialium asservari 6
debent Reliquiae, sed in exterioribus Ecclesiis: *Sac. Cong. Conc. in Faventino* 7. *Martii* 1617.

Tabernaculum Sanctissimi Sacramenti in Ca- 7
thedralibus non debet esse in Altari majori propter functiones Pontificales, quae fiunt versis renibus ad Altare: *Sac. Cong. Rit.* 24. *Novemb.* 1598.

Capuccini retinere possunt Tabernaculum li- 8
gneum affabre laboratum: *Sac. Congr. Episcop. et Regul.* 13. *Julii* 1649.

Ante ostiolum Tabernaculi SS. Eucharistiae, 9
in quo depicta, vel insculpta est Imago Salvatoris, non est retinendum vas florum, vel quid simile, sed collocendum in humiliori, et decentiori loco: *Sac. Congreg. Rit.* 22. *Jan.* 1701.

TABERNA, TABERNARII, SEU CAUPONES

SUMMARIUM

1. Tabernae nomine quid veniat? — 2. Tabernas ingredi non possunt Clerici ad comedendum, et bibendum, nisi in itinere, aut causa necessitatis. — 3. Tabernas habere nullimode licet Clericis, alias deponendi sunt. — 4. Tabernarii, seu Caupones mortaliter peccant, si inebriandos, plura vendendi, aut lucrandi praetextu, ad potum continuandum provocent. — 5 Item mortaliter peccant Tabernarii, seu caupones, qui potum ministrant iis, quos inde praevident inebriandos, si ex denegatione non timeantur gravia incommoda. — 6. Idem dicendum est cum proportione de Tabernariis, qui carnes, aut secundam refectionem ministrant in die jejunii, ac de illis, qui potum ministrant se inebriaturis. — 7. Tabernarii, seu caupones, si ut plures habeant hospites, permittant seu curent ad aedes suas venire meretrices, et inservire mensis, peccant mortaliter. — 8. Tabernarii graviter peccant, si admoniti, ut desistant, adhuc diebus festis tempore divinarum Officiorum, in suas Tabernas incolas, seu Parrocianos ad potandum, ludendum, aut aliud non necessarium agendum permittant, praesertim cum scandalo aliorum. — 9. De Tabernariis vendentibus pro puro vinum aquae commixtum, aliasque res majori pretio, quam valeant, *remissive*. — 10. Episcopus potest prohibere aperiri tabernas pro ludis alearum, et taxillorum. — 11. Magistratus non potest prohibere Tabernariis appendere ces venales in columnis porticus, quas Ecclesia habet Jus locandi.

(*) Quod *Tabernaculum* dicimus, olim *peristerium*, *conditorium*, *repositorium* vocabant; de quibus vocibus Cangius in Glossario, et Georgius in disquisitionibus *de Sacro ministerio T.* 1. *de Liturg. Rom. Pont.* praemissis cap. 16. *p.* xcu. *seqq.*

1 Tabernae nomine intelligitur Domus, in qua panis, vinum, carnes coctae, et alia hujusmodi venduntur: Sic Glossa communiter recepta *in Clem.* 1. *de vita, et honestate Clericorum.*

2 Tabernas ingredi non possunt clerici ad comedendum, et bibendum, nisi in itinere, aut causa necessitatis, *cap. Non oportet* 2. *cap. Clerici* 4. *dist.* 43.

3 Tabernas habere nullimodo licet clericis, alias deponendi sunt, textu expresso *in cap. Nulli Clerico* 3. *dist.* 44. ibi: « Nulli clerico liceat Tabernam, aut ergasterium habere; Si enim hujusmodi Tabernam ingredi prohibetur, quanto magis aliis ministrare in ea? Si quis vero tale quid fecerit, aut cesset, aut deponatur. »

4 Tabernarii, seu caupones mortaliter peccant, si inebriandos, plura vendendi, aut lucrandi praetextu, ad potum continuandum provocent: *Comm.* Et ratio est, quia si ex Apostolo *ad Rom.* 1. *n.* 31. « Digni sunt morte, et non solum qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus »; a fortiori qui alios ad male agendum provocant, et inducunt.

5 Item mortaliter peccant Tabernarii, seu caupones, qui potum ministrant iis, quos inde praevident inebriandos, si ex denegatione non timeantur gravia incommoda: *Communis.* Et ratio est, quia licet ipsi vendant, et ministrent rem de se indifferentem, quia tamen hic, et nunc est materia ebrietatis, et consequenter etiam peccati gravis, tenentur illam denegare, sicuti tenentur peccatum proximi impedire; quia, ut habetur *Ecclesiast.* 17. *v.* 12. *Mandavit (Deus)... unicui-*
6 *que de proximo suo.* Idem dicendum est cum proportione de Tabernariis, qui carnes, aut secundam refectionem ministrant in die jejunii, ac de illis, qui potum ministrant se inebriaturis, cum sit omnino par ratio.

7 Tabernarii, seu caupones, si, ut plures habeant hospites, permittant, seu curent ad aedes suas venire meretrices, et inservire mensis, peccant mortaliter, quia dant occasionem proximam peccatis, tum meretricum, tum hospitum; Beja *p.* 1. *cas.* 48. Le Croix *lib.* 2. *n.* 26, et alii passim.

8 Tabernarii graviter peccant, si admoniti ut desistant, adhuc diebus Festis, tempore Divinorum Officiorum in suas Tabernas incolas, seu Paroecianos ad potandum, ludendum, aut aliud non necessarium agendum permittant, praesertim cum scandalo aliorum. Colligitur ex pluribus Conciliis, et signanter ex Concilio Rothomagensi *de Curatorum, et aliorum Presbyterorum, et Paraecianorum Officiis*, ubi statuit, ut in Parochi in Pronao pro excommunicatis denuncient, qui post admonitionem ausi fuerint Dominicis, et festivis diebus, tempore Divini servitii Paroecianos in Domum suam ad potandum, ludendum, aut aliud non necessarium agendum recipere ». Item ex Concilio Turonensi *tit. de Festorum cultu*, ibi: « in Hospitiis, seu Canponis, aliis, quam peregrinis cibaria, et vinum ministrari.... sub anathematis poena prohibet haec Sancta Synodus ». Quae duo Concilia, ut testatur Pontas verb. *Caupo*, *cas.* 2. confirmata fuerunt a Gregorio XIII. Anathematis autem poena non nisi pro peccato mortali infligi potest, ut declarat Concilium Meldense *cap.* 56. relat. in c. *Nemo* 41. *caus.* 11. *quaest.* 3. ibi: « Quia anathema aeternae est mortis damnatio, et non nisi pro mortali debet imponi crimine »; et concordant *cau. Corripiantur* 17. *caus.* 24. *qu.* 3. ubi dicitur, quod in Ecclesia nulla major dari potest poena, quam Excommunicatio, ibi: *Qua poena in Ecclesia nulla major esse potest.*

De Tabernariis vendentibus pro puro vinum 9
aquae commixtum, aliasque res majori pretio, quam valeant, discurrendum est cum proportione, sicuti dictum est sub verb: *Contractus Emptionis Venditionis art.* 3. Vide *ibi.*

Episcopus potest prohibere aperiri Tabernas 10
pro ludis alearum, et Taxillorum: *Sacr. Congregat. Immunit. in una S. Severini* 8. *Juliis* 1687. *lib.* 1. *Marislli pag.* 131. *et* 16. *Nov.* 1688. *ibi pag.* 388.

Magistratus non potest prohibere Tabernariis 11
appendere res venales in columnis porticus de jure Ecclesiae, seu quas Ecclesia habet Jus locandi: *Sac. Cong. Immun. in Imolen.* 5. *Maii* 1699. *lib. Decr. Vali. p.* 218.

*Circa caupones omittendum non est: eos teneri pro omnibus iis rebus, quae a viatoribus in caupona deepositae furto auferuntur, excepto tamen casu, quo quis vector, vel viator furtum commiserit. *l.* 2. *ff. nautae caupones l.* 6. §. 3. *ff. eod. l. unic.* §. 6. *ff. furti adversus Nautas caupones etc.* *.

TACTUS IMPUDICI

SUMMARIUM

1. Omnes tactus impudici animo deliberate libidinoso facti in personis solutis in quacumque corporis parte sive in alio, sive in seipso, sunt semper peccatum mortale. — 2. Tactus facti in se ipso in partibus verendis praecise ex joco, seu levitate, ordinarie non sunt peccatum mortale. — 3. Tactus facti in alia cujusque sexus in parte corporis honesta ex joco, levitate, aut propter delectationem mere sensualem, ordinarie excusantur a peccato mortali. — 4. Mortales autem ordinarie sunt dicti tactus, si fiant in partibus verendis. — 5. Si tamen dicti

tactus fiant quidem in partibus verendis, sed supra vestes, ordinarie excusantur a peccato gravi. — 6. Foeminae permittentes se tangi impudice, praesertim in partibus libidinosis, peccant graviter. — 7. Ancillae, nutrices, pueros vestientes, lavantes, eorum pudenda tangentes, etsi motus sensualis exurgat, secluso consensu, aut complacentia turpi, aut non peccant, si ita suum officium exigat; aut solum peccant venialiter, si leviter ex joco, aut curiositate faciant; Si autem id facerent cum notabili mora, ordinarie peccarent mortaliter. — 8. Tactus venerei, seu impudici inter personas ejusdem sexus sunt graviora peccata mortalia, quam inter personas solutas diversi sexus. — 9. Tactus in quacumque parte corporis, sive proprii, sive alieni, facti a Medicis, Chirurgis, Infirmariis, aut aliis causa medendi, aut alterius necessitatis, quamvis inde interdum suboriantur motus inordinati, quamdiu abest pravus affectus, et consensus, aut ejusdem periculum, nullimodo sunt peccaminosi, Immo de se sunt meritorii. — 10. Item nequidem erit peccatum veniale tangere verenda proprii corporis ex naturali aliquo, at non malo fine. — 11. Tangere, seu complecti pueros ex affectu teneras infantilis aetatis, captando delectationem sensibilem ex mollitie carnis tenerae, per se loquendo, secluso consensu, aut complacentia turpi, vel nullum est peccatum, vel tantum veniale. — 12. Tactus etiam in partibus verendis facti inter conjuges, si ordinentur ad copulam conjugalem, sunt per se liciti. — 13 Si autem similes tactus inter conjuges fiant causa solius voluptatis, et delectationis absque ordinatione ad copulam conjugalem, sunt quidem culpabiles, sed non mortaliter. — 14. Dummodo tamen in dictis tactibus absit periculum pollutionis. — 15. Tactus, qui fiunt inter sponsos de futuro cum delectatione sensibili, venerea, morosa, et directe voluntaria, sunt peccata mortalia. Alias non sunt nisi venialia; et si pudice fiant ex recto, et honesto fine secundum consuetudinem patriae, sunt licita. — 16. Bruta, et animalia, minora praesertim, molliter tractare, demulcere, etiam eorum pudenda contrectare ex sola jocositate, vel levitate, sine ulla impura delectatione, ordinarie est tantum peccatum veniale. — 17. Esset autem mortale ita bruti, seu animalis alicujus pudenda fricare, ut semen expelleret ex curiositate illud videndi, et ob delectationem sensibilem. — 18. Alia ad rem, *remissive*. — 19. Affertur ad complementum dictum poeticum.

1 Omnes tactus impudici animo determinate libidinoso facti in quacumque corporis parte, sive in alio, sive in se ipso, sunt semper peccatum mortale.

2 Tactus facti in seipso in partibus verendis praecise ex joco, seu levitate, ordinarie non sunt peccatum mortale, quia tactus in corpore proprio non ita excitant ad libidinem, ac tactus in corpore alieno. *Communis.*

3 Tactus facti in alio cujuscumque sexus in parte corporis honesta ex joco, levitate, aut propter delectationem mere sensibilem, ordinarie excusantur a peccato mortali, *Communis*; Et ratio est, quia tactus illi, cum sint de se indifferentes, non plus habent malitiae, quam communicet ipsis affectus tangentis, adeoque, cum in dicto casu affectus tangentis non sit mortalis, neque mortales
4 erunt dicti tactus. Mortales autem ordinarie sunt dicti tactus, si fiant in partibus verendis: *Communis*; Et ratio est, quia licet tactus illi procedant absque affectu vere libidinoso, quia tamen sunt in partibus libidinosis, seu libidinem ex natura sua (ubi non adest justa dictorum tactuum necessitas) valde excitantibus, et ad delectationem veneream, et pollutionem proxime disponentibus, sunt ordinarie mortiferi, juxta illud *Eccl.* 3. *v.* 27. *Qui*
5 *amat periculum, peribit in illo.* Si tamen dicti tactus fiant quidem in partibus verendis, sed supra vestes, ordinarie excusantur a peccato gravi, quia non videtur in ipsis adesse tantum periculum, ut notant communiter Doctores, quamvis serio moneant, esse id vitandum, praesertim in personis alterius sexus.

6 Feminae permittentes se tangi impudice, praesertim in partibus libidinosis, peccant graviter, non solum ratione cooperationis alterius peccato, sed etiam ratione tactus passivi. *Communis*; Et ratio est, quia non minus ad libidinem excitat tactus passivus, quam activus, adeoque etc.

Ancillae, nutrices, teneros pueros vestientes, lavantes, eorumque pudenda tangentes, etsi motus sensualis exurgat, secluso consensu, aut complacentia turpi, aut non peccant, si ita suum officium exigat, aut solum peccant venialiter, si leviter ex joco, aut curiositate faciant; Si autem id facerent cum notabili mora, ordinarie peccarent mortaliter ob mortale periculum consensus libidinosi, et a fortiori, si in his faciendis intermisceretur delectatio venerea. *Communis.* 7

Tactus venerei, seu impudici inter personas ejusdem sexus sunt graviora peccata mortalia, quam inter personas solutas diversi sexus. *Communis*; Et ratio est, quia tales tactus venerei ex natura sua tendunt ad peccatum mollitiei, vel etiam Sodomiae, quod est peccatum gravius simplici fornicatione. 8

Tactus in quacumque parte corporis, sive proprii, sive alieni, facti a medicis, chirurgis, infirmariis, aut aliis causa medendi, aut alterius necessitatis, quamvis inde interdum suboriantur motus inordinati, quamdiu abest pravus affectus, et consensus, aut ejusdem periculum, nullimode sunt peccaminosi; immo de se meritorii. *Communis.* 9

Item ne quidem erit peccatum veniale tangere verenda proprii corporis ex naturali aliquo, et non malo fine, ut si quis verb. gr. fricatione velit extinguere pruritum non venereum in illis partibus quandoque vehementius consurgentem. Vide verb. *Luxuria n.* 84. 10

Tangere, seu complecti pueros ex affectu tenerae infantilis aetatis, captando delectationem sensibilem ex mollitie carnis tenerae, per se loquendo, secluso consensu, aut complacentia turpi, vel 11

nullum est peccatum, vel tantum veniale. Vide d. verb. *Luxuria n.* 77.

12 Tactus etiam in partibus verendis facti inter conjuges, si ordinentur ad copulam conjugalem, sunt per se liciti: *Communis;* conjuges enim licite se possunt simili modo ad copulam conjugalem
13 excitare. Si autem similes tactus inter conjuges fiant causa solius voluptatis, et delectationis absque ordinatione ad copulam conjugalem, sunt quidem culpabiles, sed non mortaliter. *Communis*. Et ratio est, quia matrimonium eos cohonestat, et defectus debiti finis non est mortalis.

14 Dummodo tamen in dictis tactibus absit periculum pollutionis, quia alioqnin essent mortales, cum voluntaria pollutio extra debitum vas, etiam inter conjuges sit mortalis. *Sic Doctores communiter.*

15 Tactus, qui fiunt inter sponsos de futuro cum delectatione sensibili venerea, morosa, et directe voluntaria, sunt peccata mortalia; alias non sunt nisi venialia: Et si pudice fiant ex recto, et honesto fine secundum consuetudinem patriae in signum mutuae benevolentiae, et debiti obsequii, sunt licita. *Communis* (*).

Bruta, seu animalia, minora praesertim, ut ca- 16
tellos, catos, et hujusmodi, molliter tractare, demulcere, etiam eorum pudenda contrectare ex sola jocositate, vel levitate, sine alia impura delectatione, ordinarie est tantum peccatum veniale; Vi-
de verb. *Luxuria n.* 80. Esset autem mortale ita 17
bruti, seu animalis alicujus pudenda fricare, ut semen expelleret ex curiositate illud videndi, et ob delectationem sensibilem. Vide *ib. n.* 81.

Ad complementum affertur Poeticum dictum 18
relatum ab Ursaya *in Miscellaneo* 1. *Sacro, et prof. litt. T. n.* 11.

Ni fugias tactus, vix evitabitur actus.
Hos ergo vita, ne moriaris ita.

Alia ad rem, Vide verb. *Femina*, verb. *Luxu-* 19
ria verb. *Sponsi.*

TALIONIS POENA

VIDE VERB. *FALSARIUS N.* 69. ET VERB. *POENA, ART.* 2. *N.* 24.
AC VERB. *ACCUSATOR N.* 3. *et* 4.

TARRACONENSE CONCILIUM

1 Tarraconense Concilium Provinciale Festorum dierum imminuendorum methodum excogitat, quae a Benedicto XIII. approbatur; Nimirum, ut omnibus diebus dominicis, aliisque solemnioribus Festis, Fideles Missae intersint, et ab operibus servilibus abstineant. In aliis vero Missam audiant, sed operibus servilibus navare possint; Sic Benedictus XIV. tom. 2. Bullar. Constitut. 63. incip. *Non multi menses.* Qui eamdem methodum sequitur in concedendis hujusmodi imminutionum indultis, *ibid.* et Constitut. 65. incip. *Cum sicut.*

Not. Rom. Theol.

(*) Non adeo facile e gravi culpa excusari debent tactus illi deliberati, qui aut in honestis partibus fiant, ob delectationem tamen sensualem percipiendam, vel in partibus pudendis supra vestes, aut in signum mutuae benevolentiae inter sponsos de futuro etc. Nam ubi ordinarie lethalis culpae periculum adest, ibi peccatum mortale sit necesse est: Hue enim spectat illud Ecclesiastici a Lucio citatum: *Qui amat periculum, peribit in illo:* ordinario vero, qui deliberate tactus illos exercet, periculo graviter peccandi se exponit: Nam delectatio venerea, fatentibus omnibus, peccatum mortale est; inhonestae quoque hac de re cogitationes, et desideria inde sequentia, mortalia quoque peccata sunt. Quis vero dicat, tangentes ex. gr. faciem captandae delectationis sensibilis causa ex ipsius mollitie, tangentes ex joco, et levitate propria pudenda, atque tangentes et osculantes futuram sponsam, in mutuae benevolentiae significationem, periculo non se se exponere delectationis venereae, inhonestae cogitationis, turpisque desiderii? Nam ex tactibus illis delectatio ordinarie consurgit, quae ad venerem incitat, et motus inde nascentes nonnisi venerei sunt, atque ad veneris usum provocantes. Itidem tactus illi rei inhonestae ideam suggerunt; ex idea, inhonesta cogitatio oritur; ex inhonesta cogitatione turpe desiderium enascitur, ut rem consideranti liquet. Quamobrem ordinarie loquendo tactus hujusmodi a gravi culpa excusari non debent, ac rari admodum casus esse possunt, in quibus tactus hujusmodi, si deliberati sint, et non ex necessitate fiant, gravi culpa careant.

TAXA

TASSA INNOCENZIANA DEL FORO ECCLESIASTICO NELLE MATERIE SPIRITUALI;

OVVERO

Dichiarazioni sopra quelle cause, e materie Ecclesiastiche , e spirituali, nelle quali nel Foro Ecclesiastico, ed Episcopale non si può , nè si deve esigere amolumento alcuno, eccetto quello, che si dichiara per il solo Cancelliero con la riforma degli abusi contrarj.

SUMMARIUM

1. Affertur Taxa Innocentiana Fori Ecclesiastici in materiis spiritualibus — 2. Taxta Innocentiana non est, nisi reassumptum Ordinationum Sacrarum Canonum, et Sacrarum Congregationum, at ejus Executrix est Sacra Congregatio Concilii privativa quoad alios. — 3. Affertur Taxa pro Advocatis, et Procuratoribus patrocinantibus causas Beatificationum, et Canonizationum. — 4. Affertur Taxa observanda a Notario Sacrae Congregationis cum aliquibus ejusdam Ordinis. — 5. Taxa facta a Laicis non afficit Ecclesiasticos. — 6. Adducuntur plures Resolutiones Sacrae Congregationis quoad Tax am tum pro funeribus, tum pro Seminario, tum pro Cathedratico, tum pro observantia Taxae Innocentianae, *ad num.* 14.

1 Essendosi avuto ricorso alla Santità di Nostro Signore Innocenzio XI. per molti Vescovi, ed Arcivescovi, ed altri Prelati zelanti, acciò per sicurezza della loro coscienza, e per togliere ogni occasione di dubbio, che potesse nascere dalle diverse consuetudini delle Diocesi, ed anche acciò non siano ingannati da' loro Vicarj, Cancellieri, ed altri Ministri, e famiiliari, si stabilisca una Tassa generale, ed uniforme per il Foro Episcopale, ovvero Ecclesiastico, nè mancando i Ricorsi de'Cleri, e de'Popoli, ha perciò la Santità sua deputato una Congregazione particolare di due Signori Cardinali Prefetti delle Congregazioni del Concilio, e de' Vescovi, e di quattro altri Signori delle medesime Congregazioni, e di due Monsignori loro Segretari, e delli Monsignori Datario, ed Auditore della Santità sua, e da questa si è risoluto, non potersi nelle cause contenziose, civili, criminali, e miste venire alla suddetta Tassa generale senza la precedente notizia delle Tasse particolari di ciascheduna Diocesi, o Provincia, potendo giuridicamente quella esser varia secondo la diversa consuetudine regolata dalla diversità de'Paesi, e de' luoghi. Bensì doversi con qualche maggior chiarezza per togliere tutti i dubbj, e gli equivoci, dar fuori le dichiarazioni, che in più tempi, e diverse occasioni si son fatte dalle Sacre Congregazioni del Concilio, e de'Vescovi nelle materie Ecclesiastiche, ovvero meramente spirituali; acciò in tal modo sappia ciascuno quel che sia illecito, e si tolga ogni scusa, o pretesto d' ignoranza, o di consuetudine, dovendo in sì fatte materie l' osservanza essere da per tutto uniforme per la generalità de'Canoni, e Concilj, e particolarmente del Tridentino in modo, che deve dirsi reproba, ed illecita ogni contraria consuetudine, e Tassa diversa in qualunque modo per l'addietro fatta, conforme dalla medesima Congregazione si è stabilito, in modo che le seguenti dichiarazioni debbano osservarsi da per tutto senza eccettuazione alcuna, sotto le pene contenute ne' Sacri Canoni, e Concilj, ed altre ad arbitrio del Sommo Pontefice, che sarà pro tempore, e nascendo qualche dubbio in contrario, se ne debba consultare la suddetta Sacra Congregazione del Concilio, e non altrimente.

Nella materia delli Ordini Sacri, e Minori, e prima Tonsura, così per la Collazione, come per la facoltà, che ad altro si dia di conferirli, ed anche per il loro esercizio, e per la facoltà di esercitarli in qualunque luogo, e qualunque tempo si stabilisce la regola generale, da non ricevere altra eccettuazione, che quella si dirà di sotto, e che nè il Vescovo, o altro Prelato, nè il suo Vicario Generale, o Foraneo, Cancelliero, od altro Offiziale qualsivoglia, nè Parenti, e Famigliari, o Servitori possano esigere, e ricevere emolumento, e cosa alcuna sotto qualsivoglia colore, o pretesto di atti per la giustificazione de'requisiti, ovvero di Tovaglia, Forbici, Pettine, ed altro, nè sotto titolo di regalo, o di mancia, anche se spontaneamente si offerisse, e desse, eccetto che l'Ordinante possa ricevere l' Oblazione della Candela, secondo dispone il Pontificale a libero arbitrio dell'Ordinario circa la qualità, e peso. Ed il Cancelliero, secondo la disposizione del Sagro Concilio di Trento per le lettere testimoniali della collazione dell' Ordine già dato, ovvero per le lettere dimissoriali per la collazione da farsi per un altro Vescovo, possa ricevere solamente la decima parte d' uno scudo di moneta Romana, cioè un giulio: ovvero l' equivalente nella moneta del Paese, e non più, da persone, le quali abbino l'uso del denaro, non già da quei Religiosi, i quali non ne hanno l'uso, come sono i Cappuccini, ed i Minori osservanti, eccetto che nella collazione del Suddiaconato per gli atti, che si devono fare per la giustificazione della verità, e sufficienza del Patri-

monio, ovvero del Benefizio, a titolo del quale si deve promovere, possa esigere quell'emolumento, che sia proporzionato alla mera fatica personale per la scrittura, e carta, senza che il Vescovo, o Vicario, o altr'Offiziale, direttamente, nè indirettamente ne possa partecipare in modo alcuno, purchè detto emolumento non possa, nè debba eccedere uno scudo d'oro, ma se la fatica richiede minor mercede, si debba esigere solamente quel meno. Ma rispetto agli altri Ordini, ed alla prima Tonsura non possa esigere cosa alcuna sotto pretesto di registratura de'Brevi, e dispense, e di altre Scritture, o di presentata, e di qualunque altra giustificazione, e solennità, o remozione d'impedimento.

Con dichiarazione, che se le suddette Lettere testimoniali, ovvero dimissoriali contengono più Ordini, tuttavia non si possa esigere altra mercede, che la suddetta di un giulio, sicchè non si possa moltiplicare a ragione di ciascun Ordine. Non sia però tenuto il Cancelliero a far una sola scrittura per più Ordini, quando questi siano stati conferiti in diversi tempi, e diverse Ordinazioni, ma volendo, possa farle separate, non già rispetto a quegli Ordini, che si conferiscono in uno istesso giorno, come segue ne' Minori, ne' quali dovrà farsi una sola scrittura, e nelle lettere dimissoriali, che si diano per l'Ordinazione da farsi per un altro Vescovo a più Ordini, parimente non si possano moltiplicare scritture, nè possa esigere cosa alcuna per il rogito della collazione degli Ordini, ovvero per l'accesso al luogo dell' Ordinazione con altro pretesto anche di mancia, e di regalo.

Nella materia de' Beneficj Ecclesiastici, quando si tratta di quelli, che come di libera collazione, ovvero come devoluti, si conferiscono dal Vescovo, o altro Ordinario Collatore, parimente si stabilisce la regola generale, che nè il Vescovo, o altro Collatore, nè il suo Vicario, nè il Cancelliero, o Parenti, famigliari, servitori possano esigere, e ricevere emolumento alcuno, od altra cosa sotto qualsivoglia altro colore, e pretesto, anche di mancia, o regalo, volontario donativo, così se siano Curati, e residenziali, come se semplici, o non residenziali, ed anche se siano Cappellanie manuali, ma solamente il Cancelliero per le lettere della collazione, compresa carta, sigillo, corde, ed ogni altra cosa, possa essere la mercede proporzionata alla scrittura, e materia, purchè non ecceda la somma di giulj dieci di moneta Romana, ovvero l'equivalente nella moneta del Paese, nè si possa pretendere altra mercede, sotto qualsivoglia pretesto, e particolarmente per l'approvazione, e preelezione nel concorso alle Chiese Parrochiali. E per il possesso il Vescovo, o Vicario, o altr'Offiziale non possa esigere cosa alcuna, ed il Cancelliero, se sarà dentro la Città, possa per il rogito, ed ogn'altro atto esigere giulj tre, se ne' Borghi, ovvero Suburbj, giulj quattro, e se in altro luogo i medesimi giulj quattro il giorno, e le spese di vitto, e viatico; Bensì che se nel luogo del Benefizio vi sarà il Cancelliero del Vicario Foraneo, o altro Notaro, si dovrà il possesso commettere al Foraneo, e suo Cancelliero senza la necessità del viaggio del Cancelliere Episcopale.

Quanto a' Beneficj di Provisione Apostolica, perchè siano riservati, ovvero affetti avanti la loro provvisione, così ne' Beneficj Curati, ne' quali per l'ordinario si danno le lettere testimoniali alla Dataria dell'approvazione, e preelezione nel Concorso secondo la forma del Concilio di Trento, come anche negli altri Beneficj non curati, e particolarmente ne' residenziali, per i quali si sogliono dare le attestazioni alla Dataria sopra la vita, costumi, ed idoneità de'concorrenti per le dette lettere, non si possa esigere, o ricevere mercede, ed emolumento alcuno in denaro, o in altre cose sotto qualsivoglia pretesto, o colore, anche di volontario donativo, ma si debbano dare affatto gratis.

E dopo la provisione per l'esecuzione delle lettere Apostoliche, quando siano nella forma graziosa, non possano il Vescovo, o altro Prelato ordinario del luogo, o suo Vicario, e cancelliere, ed altr'offiziale pretendere di doverne essere per necessità esecutori; ma sia in arbitrio de' provisti l'eleggersi l'esecutore, ed il notaro per il possesso, ma se il provisto eleggesse l'ordinario officiale, ed il suo cancelliere, o veramente se le lettere fossero nella forma, che si dice dignum indirizzate all'Ordinario, ovvero al suo vicario, il quale per ciò ne fosse necessariamente l'esecutore, così nell'uno, come nell'altro caso, non essendovi legittimo contraddittore, in modo che l'esecutore sia mero, parimente il vescovo, o altro prelato, ed il suo vicario, o altr'officiale, e suoi famigliari, servitori, ed attinenti, non possano, nè debbano esigere, e ricevere emolumento alcuno, in quell'istesso modo, che di sopra si è detto ne' beneficj d'ordinaria collazione; ma il cancelliero possa per la copia, o registro delle lettere Apostoliche ed altri atti ricevere la mercede proporzionata alla fatica per la scrittura, purchè non ecceda in tutto uno scudo d'oro. Ed essendovi contradittore, sicchè convenga di far processo giudiziale, la mercede del cancelliero per la sua fatica si possa stendere a due scudi d'oro, e non più, senza che il vescovo, o vicario, o altro offiziale non possa esigere, e ricevere emolumento alcuno, mentre nelle cause ecclesiastiche, e spirituali, ordinano i sacri canoni, che non ostante qualsivoglia consuetudine, il giudizio si debba interporre gratis. E per il possesso si osservi quell'istesso, che si è detto di sopra ne' beneficj conferiti dall'ordinario collatore.

Nelli beneficj del padronato, nascendo dubbio sopra l'esistenza del padronato con il procurator fiscale, ovvero col provisto, che ne pretenda la libertà, si debba in tutto, e per tutto osservar quell'istesso, che di sopra si è detto ne' beneficj di

libera collazione col contradittore. Ma se convertendosi l'esistenza, sia la controversia tra compatroni, ovvero presentati da essi sopra la pertinenza, in tal caso si reputi come causa civile profana, e per conseguenza si osservi la solita tassa di ciascuna curia, sino a tanto che si faccia l'altra tassa delle cause profane civili, criminali, e miste.

Generalmente così nelle capellanie manuali, come nelle nuove fondazioni, ed erezione de'beneficj, capellanie, confraternità, congregazioni; ovvero fondazioni, benedizioni, consecrazioni, e respettivamente visite, ed approvazioni di Chiese, e di Oratorj, così con l'autorità apostolica, come con l'ordinaria, il vescovo, o altro prelato, e suo vicario, e qualunque officiale non possa esigere, e ricevere emolumento alcuno, ma solamente il Cancelliero possa esigere quella mercede, che sia proporzionata alla sua fatica per la scrittura, purchè non possa eccedere in tutto uno scudo d'oro, ma sia meno, se minore sarà la fatica.

Nelle cause, e materie, che riguardano il matrimonio, ed i sponsali, così per l'esecuzione delle dispense apostoliche matrimoniali, come per la giustificazione dello stato libero, o che non vi sia canonico impedimento, ed anche per la dispensa dalle pubblicazioni, o per la licenza di potersi contrarre in casa, o in altro luogo, o tempo insolito, e proibito, o che si possa contrarre in presenza d'altri, che del parroco, ed ogni altro atto, che occoresse fare, il vescovo, e il suo vicario, ed ogni altro offiziale, o ministro, o famigliare, non possa sotto qualsivoglia pretesto, o colore, anche di mancia, e di volontario donativo esigere, o ricevere emolumento alcuno, nè in denaro, nè in altre cose, ma solamente il cancelliero possa esigere la mercede proporzionata alla fatica dalla scrittura, cioè nell'esecuzione delle dispense giulj tre, e per i testimonj sopra lo stato libero, o che non vi sia impedimento, un giulio per testimonio, purchè in tutto non si ecceda uno Scudo di moneta Romana, cioè dieci giulj, ovvero il loro equivalente nella moneta del paese. Non comprendendosi le cause contenziose tra i conjugi sopra la validità del matrimonio, ovvero sopra la separazione del toro, stimandosi questa causa giudiziale profana, nella quale si osserverà la tassa di ciascun tribunale, sinchè si provveda.

Generalmente in tutto quello, che riguarda i monasterj delle monache, ed i conservatorj delle donne, le quali a guisa de'monasterj, e monache rispettivamente vivono ritirate, il vescovo, o altro prelato, il vicario così generale, come particolare, e qualunque altro officiale, o deputato, ed il cancelliero, ed anche i parenti, e i famigliari del vescovo, o prelato, e de'suoi officiali non possano esigere, e ricevere emolumento alcuno in danaro, e in altre cose, eccetto che quelle commestibili, che sieno proporzionate all'uso, e consumo proprio dentro tre giorni, anche con titolo di donativo per l'ammissione all'abito monastico, per l'approvazione del deposito della dote per la professione, per l'ammissione dell'educande, ed altre donne secolari, per le rinunzie, che si fanno dalle novizie, per l'elezione dell'abbadessa, o altra superiora, o per le licenze de' medici, chirurgi, ed altri operai, per le licenze di parlare alle monache, ed altre, che sono nel monastero, per la deputazione de' confessori, capellani, procuratori, esattori, ed altri ministri, e generalmente per ogni atto, che riguarda al governo, ma solamente il cancelliero per il rogito delle rinunzie, e per gli atti, che convenga fare sopra la giustificazione del deposito della dote, possa esigere la mercede proporzionata alla fatica della scrittura, purchè non ecceda in tutto giulj cinque moneta Romana, l'equivalente moneta del paese.

Parimente per una regola generale da non soggiacere a limitazione alcuna, il vescovo, o altro prelato suo vicario generale, o particolare, cancelliere, e qualunque altro officiale, ministro, e famigliare, sotto nome di mancia, o volontario donativo, non potrà esigere, e ricevere emolumento alcuno, così in denaro, come qualunque altra cosa in tutto quello che riguarda l'amministrazione de'Sacramenti, del Battesimo, della Cresima, della Penitenza, dell'Eucaristia, dell'Estrema Unzione, anche per l'esame, ed approvazione, o licenza d'amministrarli. Anzi s'incarica a'vescovi, e prelati, e loro vicarj, che non lo permettano a'curati, e a'confessori, ed altri ministri, e particolarmente nel prendere il piatto, e altro vase, nel quale sia riposto il vase dell'Olio Santo per l'Estrema Unzione, o del Crisma nel Battesimo, ovvero tovaglie, fazzoletti, ed altre cose, dichiarandosi tutto ciò illecito. Come anche a non chiedere, nè esigere cosa alcuna per la benedizione delle donne infantate, quando dopo il parto secondo il rito ecclesiastico per la prima volta entrano in Chiesa.

In quelle diocesi, nelle quali regna l'antica consuetudine, che il vescovo, o altro prelato, ed officiale faccia il testamento per l'anima di quelli, i quali muojono ab intestato di quella somma moderata, nella quale secondo i decreti della Sacra Congregazione può esercitare tal facoltà, non possano esso, e suoi officiali, ministri, parenti, e famigliari partecipare in modo alcuno sotto qualsivoglia colore, o pretesto, anche di povertà, ma il tutto si debba effettivamente applicare ad usi, ed opere pie, nè per l'adempimento di tal disposizione si possano in modo alcuno impedire, e ritardare la sepultura, e l'esequie, o funerale al defonto, dovendosi esercitare giuridicamente azioni sopra i beni ereditarj, e si debba osservare la lettera circolare della Sag. Congregazione de'vescovi sotto li 19. Agosto 1678.

Come anche in modo alcuno non si possano impedire, o ritardare la sepultura, e l'esequie, o funerali a defonti, così cittadini, come forestieri per

il pagamento di quegli emolumenti che dal vescovo, o dal capitolo, o dal curato, e qualunque altro per la consuetudine del paese si pretendono, ma parimente rimangano illese le azioni giuridiche ne'beni, sopra i quali si dovranno esercitare, senza che in modo alcuno si faccia represaglia al cadavere, ovvero che si diano molestie personali a'figli, e moglie, e parenti. E ancora non si possa esigere cosa alcuna per la licenza di trasportare i cadaveri, ovvero di sepelirli più in un luogo, che nell'altro.

Si dichiara ancora illecito ogni emolumento diretto, ed indiretto, e per conseguenza se ne proibisce al vescovo, o prelato, suo vicario, e cancelliero, e ogni altro ministro, e famigliare, ogni esazione sotto qualsivoglia pretesto, anche di mancia, o donativo nell'infrascritte cose, cioè:

Per la licenza, o patente di predicare, così nella quaresima, nell'avvento, come in tutti gli altri tempi, e in qualsivoglia luogo.

Per la licenza di lavorare nelle feste, anche per applicarsi ad usi pii, sicchè si dia onninamente gratis, e quanto alle contravenzioni d'aver lavorato, le pene tutte si applichino effettivamente ad opere, o luoghi pii, senza partecipazione alcuna benchè minima, eccetto che alli esecutori, e ministri inferiori, volgarmente sbirri, per la cattura si dia la mercede proporzionata alla diligenza, e fatica, purchè non ecceda tre giulj in tutto.

Per la revisione de'conti de' luoghi pii.

Per la recognizione, ed approvazione, e pubblicazione delle reliquie, delle indulgenze, ed altari privilegiati.

Per le licenze di questuare.

Per l'attestazione della povertà, o altro requisito, eccetto che il cancelliero possa esigere in tutto, e per tutto un giulio di moneta romana, o l'equivalente.

Per la licenza d'esser assente dalla residenza, e generalmente per le dimissorie, che si sogliono concedere a quelli, li quali partono di casa per andar in altro paese.

Per le monitoriali: Per le revelazioni di scomuniche, così quando si diano da essa curia, ed ordinario, come quando si pubblicano le lettere Apostoliche, eccetto che il cancelliero possa per la mercede della scrittura esigere un giulio solamente.

Per la dichiarazione dell' incorso nelle censure per la percussione de'cherici, ed altre somiglianti cause, e per la loro assoluzione, eccetto che il cancelliero per la fatica della scrittura possa esigere giulj due, eccetto che nell'esecuzione de'brevi della penitenziaria, nel qual caso per quel che appartiene all' assoluzione, nè anche il cancelliero possa esigere cosa alcuna.

Per la facoltà d'esercitare i Pontificali.

Per l'esecuzione de'brevi Apostolici, ovvero licenza della Sagra Congregazione nell' alienazione de'beni di chiesa, e luoghi pii, ovvero imposizione de'censi, solamente il cancelliero possa esigere la mercede proporzionata alla fatica della scrittura, purchè non ecceda in tutto giulj dieci di moneta Romana, o suo equivalente, come anche per tutto quello, che appartiene alla difesa dell' immunità ecclesiastica, così personale, come reale, e locale, e particolarmente di quest'ultima non si possa in modo alcuno sotto qualsivoglia pretesto ricevere, ed esigere mercede, ovvero emolumento, ma il tutto si debba far gratis.

Le pene, le multe e le composizioni si applichino per intiero ad uso de' luoghi pii, senza che il vescovo, o vicario, o suoi officiali direttamente, nè indirettamente ne abbiano partecipazione alcuna.

Il sussidio caritativo in quelle diocesi, nelle quali sia solito esigersi, e non altrimenti, si esiga solamente per una volta nel primo ingresso del vescovo secondo la tassa solita antica d'anni 40. in dietro, sicchè non s' attenda il solito più moderno da detto tempo in giù, nè si possa più esigere sotto qualsivoglia pretesto, anche di volontario donativo.

Quanto alla visita si osservino inviolabilmente il decreto del Sagro Concilio di Trento, e le dichiarazioni della Sagra Congregazione, e particolarmente da quelli, i quali concorrono alle spese de'cibarj, nè mediatamente, nè immediatamente si possino ricevere regali, e donativi, anche di cose comestibili. Ed ancora non si possa esigere emolumento alcuno per gli atti della visita, e decrati, e presentare di scritture, ovvero per le revisioni de'decreti delle visite antecedenti, e della loro osservanza, mentre da quelli, i quali sono visitati si ricevono le spese del vitto.

« Die prima Octobris 1678. facta per me infrascriptum istarum resolutionum, seu declarationum relatione D. N. Innocentio XI. mediante illarum lectura de verbo ad verbum, Sanctitas Sua laudavit, approbavit, ac servare mandavit, eorumque observantiam, et publicationem injunxit Sacrae Congregationi Concilii ».

Jo. Baptista de Luca praefati SS. D. N. Innocentii Papae XI. Auditor, et Secretarius memorialium.

Die 8. Octobris 1178. Sacra Congregatio Eminentissimorum S. R. E. Cardinalium Concilii Tridentini Interpretum, inhaerendo mandatis Sanctitatis suae censuit, praemissam taxam, seu declarationes typis dandas esse, et per litteras circulares ad quoscumque locorum Ordinarios transmittendas, ut eas in Cancellaria in loco omnibus patenti retineri faciant, easdem adamussim observent, ac faciant observari.

F. Card. Columna Praefect.

Loco ✠ Sigilli.

S. Archiepisc. Brancaccius Episcop. Viterbiensis Secret.

Taxa Innocentiana non est nisi reassumptum ordinationum Sacrorum Canonum, et Sacrarum Congregationum. Et ejus executrix est Sacra Congregatio Concilii privative quoad omnes. Sic ex ejusdem taxae verbis Cardinal. Petra *tom.* 1. §. 3. *pag.* 8. *n.* 22.

TASSA

Per li Avvocati, e procuratori, che patrocinano la causa di beatificazione, e canonizzazione nello Sagro Congregazione de' Riti rinnovato, e stabilita dalla medesima Sacro Congregazione.

1. Per lo spoglio universale, che si fa pro una vice tantum, si osservi la tassa del 1658. al §. 3. ove si dica, che non si possi dare più di Scudi 4. per ogni centinajo di fogli di esso processo ridotto, cioè che il foglio sia di due facciate, e ciascheduna facciata sia di linee 24. e la linea di sillabe 16.

2. Per le scritture ne'due soli dubbj principali, cioè super virtutibus, et miraculis, si possino dare scudi 20. per ciascheduna, e non più.

3. Per le risposte ne'medesimi dubbj si possino dare Scndi 10. e per tutte le altre scritture, che risguardano fatica considerabile in tutti gli altri dubbj, si possano dare scudi 15. per ciascheduna scrittura e non più.

4. Per le scritture d' introduzione delle cause nuove, e di reassunzione di quelle introdotte avanti gli decreti del 1642. ad effetto di segnarsi nell'une, e nell' altre la commissione, si possano dare Scudi 15. e non più.

5. Per le copie originali di tutte le scritture si paghino bajocchi 15. il foglio ridotti come sopra.

6. Per il sommario, che si farà sopra ciascun dubbio, si diano cinque bajocchi per carta dell' istesso sommario, che sarà fatto, ridotte le carte come sopra.

7. Per li memoriali di qualsivoglia sorte, o grandi, o piccoli che siano, non si diano più di giuli 12. per ciascheduno, eccettuate le scritture di reassunzione, o introduzione delle cause, quali sogliono andare sotto nome di memoriali, per li quali s' osservi ciò, che s' è disposto di sopra al n. 4.

8. Per la prima copia originale tanto delli sopradetti sommarj, quanto de' memoriali si diano solo bajocchi sei la carta ridotta come sopra.

9. Per l'informazione in voce, quando s' informa tutta la Congregazione con l'intervento de'Consultori non si diano più di scudi 30. tra il Procuratore, e gli Avvocati, quando s' informa la sola Congregazione ordinaria si dia la metà.

10. L' emolumento degli avvocati sia di scudi 10. per scrittura, e per l'informazione in voce sia il medesimo, che si dà a'procuratori.

11. Per la minuta di qualsivoglia commissione non si paghi più di giulj 16. e per le due copie da darsi al sig. Card. Ponente, ed al Segretario, si paghi a ragione di bajocchi sei il foglio ridotto come sopra.

12. Per l'accesso del procuratore al Sig. Card. Ponente, ed al promotore, e per la minuta, o copia originale del fatto concordato non si paghi più di giulj 12.

13. Per l'informazione in voce di Nostro Signore, e dell'auditore di S. Santità si diano al procuratore scudi 3. moneta, ed altrettanti all'avvocato, se informerà anch'esso.

14. Per le citazioni, ed intimazioni non si paghi cosa alcuna, e per l'esecuzione di esse si paghi a ragione dalle tasse de'cursori.

15. Le copie delle opposizioni del promotore, eccetto la prima originale, si faccino fare dalle parti, le quali fatte che saranno, doveranno portarle al promotore, che sigillate le darà alle medesime parti per distribuirle alli Signori Cardinali, Protonotario, Segretario, e Consultori.

16. Per qualsivoglia fatica, o scrittura non espresse di sopra, s'intenda l'arbitrio de'Signori Cardinali Prefetto della Sacra Congregazione, o ponente della causa, nè possino i curiali arbitrar da sè medesimi.

17. E li suddetti ordini si debbano registrare ne'registri della Sacra Congregazione, e si debbano fare stampare, e pubblicare, e puntualmente osservare sotto pena di perpetua privazione del patrocinio, e sollecitazione delle cause vertenti nella detta Congregazione, e sotto altre pene ad arbitrio della medesima Sag. Congregazione.

A' 15. *Ottobre 1678. Avendo io infrascritto fatto relazione della presente tassa o Nostro Signore Innocenzio XI. lo Santità Sua l'ha lodata, ed approvato, ed ha comandato, che si osservi, e si pubblichi.*

Gio. Battisto de Luco Auditore, e Segretorio de'memoriali.

Luogo ✠ del Sigillo.

Bernardino Casali Segret. della Sagra Congregazione de' Riti.

ORDINI, E TASSA

Da osservarsi dal Notaro della Sacra Congregazione de' Riti rinnovati, e stabiliti dalla medesima Sagra Congregazione.

1. S'ordina, che il notaro non faccia registri, se non degli atti giudiziarj, non dell'esame de'testimonj, o altro, e quelli siano senza estensione de'termini, o repetizioni de'titoli, eccetto che nel primo atto, quali registri debbansi onninamente fare in tutte le cause.

2. Che per ogni centinaio di fogli di registro

ben fatto, e secondo la riforma della fel. mem. di Paolo V. sotto il titolo de' registri, non pigli più di quattro scudi, nè per collazionatura, nè per rubricatura, nè per qualsivoglia altro pretesto.

3. L'istanze de' principi, religioni, università, ed altri nelle cause di beatificazioni, e canonizazioni dal segretario si consegnino al notaro, il quale le registri negli atti, non altrimenti per extensum, ma indicando solamente il nome del principe, o altri, che fa l'istanza, e la data della lettera, cioè *pro introductione causae instant talis rex suis litteris datis die tali etc. talis rex etc.* in altra separata, o susseguente carta dopo gli atti fatti per l'introduzione della causa scriva: *Pro causae prosequutione ad effectum obtinendi litteras remissionales in genere instant N. Rex etc.* e gli originali si conservino nell'archivio, nè se ne dia l'estratto da verbo ad verbum, ma ogni volta, che sarà richiesto il notaro, ne dovrà dare un ristretto da cavarsi dal detto registro, o manuale come sopra, e per esse copie paghi a ragione di copia, come si dirà al seguente numero 4. e per la fede di esse si dieno due giulj per ciascuna copia, delle quali una data all'eminentissimo Signor Cardinal Ponente, l'altra a monsignor Secretario, e l'altra a monsignor promotore della fede.

4. Per la copia degli atti fatti in curia, o fuori di essa in forma di buon originale non si paghi più di bajocchi 7. e mezzo per foglio da tutte le due bande, la facciata sia di linee ventiquattro, e la linea di sillabe sedici, ed essendo scritta in forma di registro, si paghi a ragione di registro come sopra.

5. Per la copia pubblica di qualsivoglia Processo, tanto fatto auctoritate ordinaria, quanto Apostolica, si paghino al notaro bajocchi sette, e mezzo per foglio solamente senz' alcun' altro emolumento, o mercede per detta copia, o scrittura, ed il foglio sia di facciate, linee, e sillabe come al detto num. 4.

6. Tutte li registri, copie, e scritture si debbano fare in carta buona, e lettera intelligibile, e secondo la riforma, e ordini sopradetti, altrimenti il notaro sia tenuto farlo copiare di nuovo senz'altra spesa.

7. Che li Processi che vengono de partibus, tanto fatti auctoritate ordinaria, quanto auctoritate Apostolica, non si registrino per conto alcuno, secondo la detta Riforma, ancorchè non passassero 20. fogli, ma solo si possano rubricare, se non saranno rubricati, e non intieramente, nel qual caso si possa solo rubricare quello, che manca, e non altro.

8. Per la rubricazione di qualsivoglia cosa, che n'abbia bisogno ridotto li Processo a carte buone, conforme alla detta Riforma, oltre detti bajocchi sette, e mezzo per foglio per la scrittura, si paghino Giulj dieci per cento, e tale rubricazione debba in sostanza contenere tutto quello, che contiene il corpo della scrittura, e venendo Processo, o altra scrittura, rubricata de partibus, non essendo intiaramente rubricata, si paghi solamente quello, che manca, come si è detto.

9. Per l' ascoltazione, o collazione de' Processi ogni volta, che sia continuata a ragione di sei ore il giorno, non si paghi al Nataro più di uno scudo il giorno, oltre li emolumenti suddetti, e li Ajutanti siano deputati dalle parti, dalle quali, se li paghi quel tanto, che sarà convenuto, e per la fede dell'ascoltazione di tutto il Processo si paghino Giulj cinque per la prima copia solamente; e quando le parti volessero altre copie autentiche di detti Processi, oltre la prima, non possa il Notaro pretendere più di bajocchi cinque per foglio ridotto come sopra, campresovi la Rubricatura, ma oltre detti bajocchi cinque per foglio se gli debba la mercede della collazionatura, ed ascoltazione come sopra, e per la fede di detta ascoltazione bajocchi venticinque per ciascuna di dette copie duplicate.

10. Per le compulsorie si paghino Giulj dodeci conforme prescrive la Riforma suddetta di Paolo V. al Tribunale dell'A. C.

11. Per le remissorie in genere anco super non cultu, super casu excepto, o altre, in osservanza, ed esecuzione de' Decreti della Santissima Inquisizione, non si paghi più di scudi sei per quelle in specie, di scudi dieci in tutto, compresavi la scrittura, ed ogni altra cosa spettante alle medesime spedizioni. Nè per la scrittura degl'Interrogatorj, che si mandano chiusi, prenda il Notaro mercede alcuna, ma per gli Articoli l'eccessività della scrittura sopra a quindici fogli se gli paghi a ragione di bajocchi sette, e mezzo il foglio, come al n. 5. ed occorrendo di dette lettere darne duplicati, non debba il Notaro per essi esigere altro, che la metà della mercede stabilita per la prima spedizione, ed essendovi eccessività di scrittura degli Articoli come sopra, dabba la detta eccessività pagarsi a ragione di bajocchi cinque il foglio.

12. Per compulsa di qualsivoglia scrittura fuori di Officio, per l' accesso, e sessione di tre ore non possa pigliar più d' otto giulj. Per la fede in fin del Processo compulsato cinque giulj, e per la Scrittura a ragione di bajocchi sette, e mezzu per foglio, come al num. 3. Dentro l' Officio per ciascuna sessione di tre ore giulj cinque per la Fede, e Scrittura come sopra.

13. Dovendosi compulsare Libri stampati dandosi dalle Parti un sunto, sia tenuto li Notaro inserirlo in fine del Processo senza farne copia, o registro di sorte veruna.

14. Per ogni esame dell' Officio, se finisce in una sessione, si paghino giulj tre, se vi vogliono più sessioni, finchè si finisce l'esame di detto Testimonio, non possa il Notaro pretendere più di giulj due per sessione, e fuori dall'officio il doppio.

15. Per le surrogazioni de'Giudici, o nuovi termini nelle cause di Beatificazioni, e Canonizzazioni non se gli paghi più di quindici giulj in tutto,

per ciascuna spedizione di lettere remissoriali, compulsoriali, proroghe di termini, e Surrogazioni di Giudici da farsi solamente per comandamento degli Eminentissimi Sig. Cardinali, Prefetto della Sag. Congregazione, o Ponente nelle cause controverse, non si paghi più di quello, che prescrive la Riforma suddetta al Tribunale dell'A. C.

16. Per qualsivoglia citazione semplice da spedirsi solamente, come sopra, e da eseguirsi fuori di Roma, non si paghi più di giulj tre, e per quelle, che si spediscono con le inibizioni in virtù delle commissioni, giulj dieci.

17. Per il duplicato di qualsivoglia Scrittura pubblica, o privata con sottoscrizione, sigillo ec. o senza, non si debba pagare più di cinque bajocchi per foglio.

18. Occorrendo dar altra Scrittura, o far altre fatiche non espresse nella presente Tassa, l'emolumento si stabilisca dall'Eminentissimo Sig. Card. Prefetto, nè possa il Notaro prendere alcun'altro emolumento, ancorchè concorra la medesima, o maggior ragione delle mercedi espresse.

19. Che nelli Processi delle Beatificazioni, e Canonizzazioni s'osservi puntualmente per le Commissioni remissorie, compulsorie, Articoli Interrogatorj, ed altro, la forma prescritta nelli Decreti, e norma di fare detti Processi pubblicati d'ordine della san. mem. d'Urbano VIII. l'anno 1631. ed ora confermati da nostro Signore coll'aggiunte, che si sono fatte.

20. Che il Notaro debba ritenere il Libro receptorum, e fedelmente in esso notare quanto gli entra in mano de'suoi emolumenti sotto pena della privazione dell'officio.

21. Che si faccino due Manuali, cioè uno degli atti delle cause di Beatificazioni, e Canonizzazioni, e l'altro degli Atti delle cause controverse, nelle quali si registrino tutte le comparse, proteste, citazioni, ed intimazioni con le sue intitolazioni, quali restino sempre nell'Officio, nè per queste si paghi cosa alcuna, e possano sempre da tutti gli interessati esser veduti, e letti gratis, ed il Notaro sia sempre obbligato mostrarli.

22. Non possa il Notaro estrarre fuori d'officio li Processi originali, o qualsivoglia altra Scrittura prodotta, ma debba darne copia pubblica, o semplice, secondo che le parti chiederanno.

23. Per la restituzione di qualsivoglia Scrittura prodotta, dimissa copia, si diano tre giulj, e debba il Notaro far buoni due fogli, e dalle due in su gli si paghi a ragione di sette bajocchi, e mezzo come sopra al n. 4. ma se si restituiscono in una volta più Scritture prodotte in un sol atto, si debbano solamente tre giulj, e di più l'eccessività della copia come sopra.

24. Che volendo le Parti veder Processi, o qualsivoglia altra Scrittura originale dentro l'Officio, sia il Notaro tenuto lasciarli vedere senza mercede alcuna.

25. Sappino le Parti, che nella Segretaria della Sacra Congregazione tutto si spedisce gratis, nè perciò debbano al Notaro per sigillo, scrittura, sottoscrizione, o qualunque altra cosa, che si faccia in Segretaria, emolumento, o merceda alcuna.

26. Che non possa pretendere il Notaro per il Viatico cosa alcuna nell'andare a leggere citazioni.

27. Che il Notaro debba dare il giuramento in Sacra Congregazione d'osservare la presente Tassa, ed Ordini nella forma seguente:

« Ego N. Notarius a Sacra Congregat. specialiter deputatus in causis ejusdem Sacrae Congregationis, tactis Sacrosanctis Dei Evangeliis juro, et promitto fideliter exercere Officium mihi concessum, et ad unguem observare supradictam Taxam sub poena perjurii, privationis officii ipso facto incurren. et restitutionis contra dictam Taxam habitorum, et acceptorum, aliisque poenis arbitrio ipsius Sac. Congregationis ».

28. Che si faccino stampare li presenti Ordini, e Tassa, ed il Notaro debba tenerli pubblicamente affissi nell'Officio, affinchè a ciascuno possano apparire, ed il tutto sia obbligato ad osservare tanto nelle Cause di Beatificazioni, e Canonizzazioni, quanto respettivamente in quelle de' Sagri Riti sotto le pene contenute nel detto giuramento, dandosi facoltà di ricorrere ad ognuno, che si sentisse gravato, e vedesse non osservarsi quanto è espresso di sopra, perchè vi si prenderà la debita provisione.

Dato in Roma li 6. Agosto 1678.

A' 15. Ottobre 1678. *Avendo io infrascritto fatta relazione della suddetta Tassa a N. S. Innocenzo XI. con la sua intiera lettura, la Santità sua l'ha lodata, ed approvata; ed ha comandato, che si osservi, e si pubblichi.*

Gio: Battista de Luca Auditore, e Segretario de' Memoriali.

Luogo ✠ del Sigillo.

Bernardino Casali Segret. della Sac. Congr. de' Riti

Taxa facta a Laicis non afficit Ecclesiasticos: 5
Sic pluries decrevit *Sac. Cong. Immun.* et signanter *in Melevitana* 1. *Dec.* 1648. *lib.* 4. *Decr. Paul. pag.* 18. ibi: « Edictum taxae super pretio frumenti editum a Curia Magni Magistri afficere non potest Ecclesiasticos, sed si concurrat publicum bonum, injungi potest Episcopo, ut pro Ecclesiasticis publicet edictum simile, non tamen relative ad Edictum Laicum ». Et *in Aprutina* 1. *Aprilis* 1695. *lib.* 1. *Decret. Vallem. pag.* 180. ibi: « Taxae Edicto Regis impositae ex causa Monetae novae non comprehendunt Ecclesiasticos, et injungit D. Nuncio, ut tueatur Immunitatem Ecclesiasticam ».

6 Capitulum Cathedralis non potest ad suum libitum pro ratione personarum taxare emolumenta funerum, neque funeri interesse non vocatum. *Sacra Congr. Concilii in Materanen. loco Grottulae*, in qua propositis dubiis, « I. An attenta consuetudine, cujus vigore Capitulum expensas funerum pro ratione personarum defunctorum taxare solet, sit locus certam, ac perpetuam taxam pro funeribus quibuscumque praescribendi. II. An Capitulum, quamvis non vocatum, possit invitis heredibus, lucrandi stipendii causa, funeribus interesse? *Dicta Sacra Congregatio die* 13. *Novemb.* 1660. *secundum ea, quae narrantur*, Respondit; Ad I. Non licere Capitulo taxam ad suum libitum facere, et Archiepiscopo injungendum, ut ipse, auditis partibus, taxam conficiat, eamque Sacrae Congregationi probandam transmittat. Ad II. Non posse ». Et id confirmatum fuit *in Lavellen.* in qua, *die* 16. *Junii* 1668. *ead. Sacra Congregatio Concil. Audita relatione Episcopi Lavellen. inhaerendo declarationi ejusd. Sacrae Congregat. sub die* 13. *Novemb.* 1660. *emanatae*, censuit non posse funeralibus, invitis haeredibus, interesse, nec licite taxam ad suum libitum facere, sed eidem Episcopo injungendum, prout injungit, ut, auditis partibus, taxam conficiat, eamque Sac. Congr. probandam transmittat ».

7 Taxam ab Episcopo statutam in scutis sex pro constructione sepulcri in Ecclesia esse augendam arbitrio Eminentissimi Praefecti, respondit *Sacra Congregatio Concil. in Spoletana Sepulcrorum* 24. *Augusti* 1709.

8 Taxam Seminarii solvere tenentur Parochi, Beneficiati, Confraternitates, ceterique omnes in taxa facta de anno 1653. per clar. mem. Cardinalem Rapaccielum Episcopum, et cogendi sunt pro terminis decursis, et decurrendis, quacumque appellatione suspensiva, et quibuscumque inhibitionibus Urbis non obstantibus: *Sac. C. Conc. in Interamn. Taxae Seminarii* 11. *Maii* 1720.

9 Taxa Innocentiana prohibet Parochis, Confessoribus, aliisque Ministris accipere discum, aut aliud vas, in quo Oleum Sanctum fuit repositum pro extrema unctione ministranda: *Sacra Congr. Concil. in Senogallien.* 23. *Maii* 1710. *ad* 2. ubi quod neque a sponte dantibus accipi potest, *et in Albanen.* 20. *Januarii* 1723.

10 Taxae Seminarii est subjectum Beneficium B. M. V. erectum in Cathedrali Veliterna, ac per Sixtum V. unitum Collegio S. Bonaventurae Urbis: *Sac. Cong. Concil. in Veliterna, Taxae Seminarii* 12. *Apr.* 1723.

11 Taxa Cerae adhibendae ab heredibus circa cadavera defunctorum statuenda, et ab Ordinario, auditis interesse habentibus, transmittenda est ad Sacram Congregationem: *Sac. Congreg. Concil. in Nullius, seu Montis Cassini*, 26. *Januar.* 1726. *ad VIII.*

12 Taxa Innocentiana servanda est in omnibus Curiis, etiam extra Italiam. Unde *Sac. Congreg. Concil. in Vasienen. Taxarum Synodalium*, quae praescripta erant contra dictam Taxam Innocentianam ad dubium: *An Taxae praescriptae in synodo Dioecesana Vasionen. sint observandae, et executioni mandandae in casu etc.* sub die 6. *Februar.* 1734. Respondit *Negative, et amplius.*

Taxa Cathedratici quae, et a quibus sit observanda, ac solvenda, ostenditur in sequentibus Sacr. Congregationis Resolutionibus. In Congregatione particulari supra Cathedraticis pridem a Sanctissime D. N. deputata, quatuor ad instantiam Fiscalis Curiae Archiepiscopalis Firmanae *die* 29. *Apr.* 1731. contra Collegiatam Murri Vallis, propositis dubiis, nempe: « I. An Beneficia, quae sunt ad collationem Capituli Firmani, praeter solutionem Census, quam ei facere solent, teneantur etiam solvere Cathedraticum Reverendissimo Archiepiscopo? II. An Capella, et Confraternitates laicales teneantur solvere Cathedraticum? III. An Cathedraticum jam in certa summa taxatum, et solvi consuetum potuerit augeri? IV. An augmentum hactenus exactum veniat restituendum? *Responsum fuit*: Ad I. Affirmative. Ad II. Capellanias, et Confraternitates laicales non teneri. Ad III. Negative. Ad IV. Affirmative ». Quatuor etiam aliis propositis contra Collegiatam S. Elpidii; nimirum: « I. An capitulares, et Beneficiati S. Elpidii, quatenus habeant Praebendas distinctas a Massa communi, teneantur solvere Cathedraticum pro qualibet eorum Praebenda ultra Cathedraticum in communi? II. An antiquo, seu potius nova taxa Cathedratici etiam quoad Beneficia extra gremium dictae Collegiatae, et Loca Pia dictae Terrae sit exequenda? III. An Beneficia, et Loca Pia de praeterito non taxata pro Cathedratico teneantur in posterum illud solvere: et ad cujus taxae rationem? IV. An constet de attentatis? *Responsum fuit*: Ad I. Negative. Ad II. Antiquam Taxam esse servandam. Ad III. Ad mentem, *quae fuit*, ut servetur dispositio Concilii Romani. Ad IV. Negative ». Ac deinde reproposita causa *die* 5. *Octobris ejusdem anni* 1731. rescriptum fuit: *In Decisis in omnibus, et amplius.* Et tandem *in dicta Cathedratici*, die 24. *Julii* 1734. propositis bisce tribus dubiis; « I. An Beneficia, quorum reditus non excedunt annua scuta 15. deductis oneribus, teneantur solvere Cathedraticum, et in qua summa in casu? II. An confraternitates erectae aucteritate ordinaria, et habentes propriam Ecclesiam teneantur solvere Cathedraticum in casu? III. An ad solutionem Cathedratici teneantur etiam Confraternitates non habentes propriam Ecclesiam, sed simplicem tantum Capellam in honorem Sanctorum, sub quorum titulo sunt erectae in casu? *Responsum fuit*: Ad I. et II. Affirmative. Ad III. Negative, et amplius ». 13

Taxa Innocentiana est omnino servanda. Propositis enim inter alia duobus sequentibus dubiis: « XII. An constet de inobservantia Taxae Inno- 14

centianae in Curia Episcopali Alexani quoad collationem Beneficiorum, Ordinum, et executionem dispensationum Matrimonialium et quatenus affirmative : XIII. An, et quas poenas incurrerint Episcopus, ejusque Officiales in casu etc. Sacra Congregatio Concilii in Alexanen. *die* 1. *Septembr*. 1742. Respondit ; ad XII. et XIII. Episcopus sedulo invigilet, ut Taxa Innocentiana omnino servetur; et quo ad praeteritum consulat conscientiae suae ».

ADDITIONES EX ALIENA MANU

15 Possunt Episcopi taxare stipendium, pro Missis tum in Synodo, tum extra Synodum ; *Amostaz. de Causis piis lib.* 2. *cap.* 4. *num.* 6. *et seq. Romaguer. ad Constit. Synod. Gerund. lib.* 3. *tit.* 17. *cap.* 18. *n.* 6. *et plur. seq.*

16 Nota tamen, quod non possunt Episcopi stipendium taxare negative, ut nec sit majus, nec minus, et ita ut libere non dari possit in quacumque quantitate, et libere in quacumque quantitate recipi; *Passerin. de stat. Homin. quaest.* 187. *art.* 4. *a n.* 394. *et maxime n.* 397. *Giballin. de Simon. qu.* 17. *consect.* 7. *n.* 5.

17 In taxando vero hoc stipendio attendendae sunt circumstantiae loci, et temporis, et qualitatis Missarum, quum majus stipendium sit taxandum pro una Missa, quam pro alia, nempe pro solemni, ac cantata, quam pro non solemni. Confer praeter allegatos *Cortiad. dec.* 244. *n.* 13. *part.* 4.

18 Taxato ab Episcopo stipendio, tenentur ad illud etiam Laici, ita ut in foro possint conveniri, *Tancredin. consult.* 59. *n.* 24. *Romaguer. ad Constit. Synod. Gerund. lib.* 3. *tit.* 17. *c.* 18. *n.* 10.

A potestate seculari taxari minime potest hoc 19
stipendium: *Amostaz. de causiis piis lib.* 2. *cap.* 4. *n.* 13. *Cortiad. decis.* 244. *n.* 13. *part.* 4.

Num pro exequiis, et sepulturis sint debita ali- 20
qua emolumenta, possintque ea taxari ab Episcopo, vide *Romaguer. ad Synod. Gerund. lib.* 3. *tit.* 19. *cap.* 4. *n.* 48. ubi an taxae huic stare teneantur Laici, ac Clerici, pariterque Regulares exempti.

Responsia Auctoris.

Circa ea, quae hic adducuntur praesertim n. 21
16. recolenda sunt, quae jam tradidi ego in verb. *Eleemosyna n.* 65. nempe: Eleemosyna pro unaquaque Missa manuali non potest tradi minor uno julio. Sic expresse statutum est de mandato Clementis XI die 23. *Decembris* 1706. ut patet in ejus speciali Bullario, Edicto XII. Et sic etiam statuit *Sac. Congreg. Concil.* 18. *Aprilis* 1726. Unde Episcopus statuere potest, ne Sacerdotes recipiant quid minus eleemosyna taxata; *S. Congr. Concil. in S. Severini eleemosynae Missarum,* 16. *Julii* 1697. et in *Alexanen.* 26. *Januarii* 1743. Et ita habetur etiam in Notificatione super eleemosyna Missae edita a Card. Lambertino, deinde Benedicto XIV. qui insuper plurima tradit ad rem in suo egregio Opere de *Synodo dioeces. lib.* 5. *cap.* 8. 9. *et lib.* 13. *cap.* 25. merito ibi videnda, et observanda.

CANTICUM

TE DEUM LAUDAMUS

1 Magna de hujus Cantici Auctore controversia est. Plerique, qui ad saeculum XVI. scripsere, Canticum hocce a S. Ambrosio cum Augustino, in hujus Baptismo decantatum fuisse statuerunt. Verum id deinde magnae auctoritatis Scriptores negarunt. Ita Gavantus in recentiori Merati editione *Tom.* 2. *parte* 1. *ad Rubricas Brev. sect.* 5. *cap.* 19. *ad rubric.* 31. *p.* 362. *in Tex.* Gavanti *n.* 1. ubi censet esse solius Ambrosii, qui plurimos Hymnos composuit. Accedit Merati in novis Dissertationibus, Observationibus, inquam, *p.* 363. *a n.* 1. *qui n.* 3 *p.* 374. suspicatur potius esse vel S. Hilarii Arelatensis, vel alicujus Monachi Lirinensis. Petrus Puricellius in dissertatione Nazariana *cap.* 69. *n.* 7. *et* 8. putat esse solius S. Ambrosii, quod etiam vult Martene *ad cap.* 2. Regulae S. Benedicti, et ad eamdem Regulam ibi Petrus Boerius, et Thobias Lhoner in Instruct. practica de Officio Divino *part.* 2. *Tit.* 1. §. 11. Hugo Menardus in notis ad unctionem Regum Francorum *Tom.* 3. Operum S. Gregorii *edit. Paris. pag.* 585. *nota* 1083. negat compositum, et decantatum in Baptismo S. Augustini; de Auctore nil definit, quod idem faciunt Paulus Bosca in Martyrologio Ecclesiastico Mediolan. ad *diem* 14. *Januarii* in S. Datio. Mabillonius *Tom.* 1. Analector, et in Dissertatione de Azymo *cap.* 6. asserit rem esse dubiam, nec constare, an sit illorum SS. Doctorum. Grancolas Comment. in Breviar. *lib.* 1. *cap.* 33. Muratorius Tom. IV. in Praefatione *ad Histor. Landulphi Senioris*, De Scriptoribus rerum Italicarum, Raynaudus Tom. XI. Tract. de Bonis, ac malis libris, partitione 1. Erotemete X. n. 189. *pag.* 270. et Cangius in Glossario verbo *Hymnus Te Deum*, cum plurimis aliis negant referendum ad Ambrosium, et Augustinum ; sed cujus sit non statuunt. Card. Bona lib. de Divina Psalmodia *cap.* 16. §. 12 *n.* 3. innuit, ab aliquibus tributum cuidam Sisebuto Monacho, sed ipse id rejicit; at hanc opinionem se-

catus est Natalis Alexander *Tom.* 4. *Histor. ad saecul.* 4. *cap.* 6. *art.* 27. *n.* 12. *pag.* 161. *edit.* Lucensis, sed illud rejicit Merati loco supracitato *n.* 3. *p.* 373.

2 Luculentam de hac controversia Disputationem a doctissimo P. Fabio Davretta conscriptam edidit Romae 1751. Cl. Emmanuel Azevedo in Dec. suarum *exercitationum Liturgicarum p.* 190. *seqq.* Aliqua ex ea promemus.

3 Ac primum in hujus cantici antiquitatem §. 11. inquirit auctor (*). Nullus, inquit, quod sciam, ante S. Caesarium Arelatensem, hujus cantici mentionem fecit. Hic sectator institutorum monachorum Lirinensium, ut tradit Cyprianus scriptor ejus vitae *lib.* 1. *cap.* 4. *et* 5. Episcopatum suscepit circa annum 600. et obiisse creditur 643. ex Labbeo ad Bellarminum *de scriptor. ecclesiast.* Ejus nepos Tetradius; vel Tetridius (seu Teridius apud Caesareum) ex ore ejusdem regulam suscepit monachorum circa initium vi. seculi, de qua Hugo Menardus in concordia regularum S. Benedicti Ananiae Abb. *pag.* 59. In hac regula, quae habetur in codice Holsteniano regularum SS. PP. *part.* 2. *pag.* 93. *n.* 21. praescribitur quolibet Dominica ad matutinas preces recitandum canticum Te Deum; Eadem regula habetur n. 2. *tom.* 15. Bibilioth. edit. Paris.

4 S. Benedictus post S. Caesarium (**), idem canticum inseruit officio monastico ad finem matutini, ut patet ex ejus regula *cap.* 11. ut in Cod. Regul. Holstenii, et etiam in concordia S. Benedicti Ananiae Abbatis *cap.* 23. *in Append.* 3. *pag.* 348. S. Benedictus pater monachorum Occidentis natus creditur anno 480. defunctus circa 543. Lege Praefationem Mabillonii ad 1. tom. *Acta SS. Ordinis* Benedictini num. III. XXVI. XLI. LIX. suam regulam tradidit S. Mauro proficiscenti in Gallias circa annum 541. unde credimus eam scriptam anno 540.

5 *Officium Mozarabum* laudatum fuit (***), et tradium recitandum toti Hispaniae in Concilio Toletano IV. cui praefuit anno 633. S. Isidorus Hispalensis, ut tradit Roblesius in vita Card. Thomasii *pag.* 117. At in eo officio praescribitur dicendum canticum *Te Deum* ad primam, ut ex eodem Roblesio *cap.* 25. *loc. cit.* apud Bianchinum *pag.* 119. Cumque S. Isidorus non credatur auctor, sed instaurator illius officii, patet canticum istud fuisse in usu apud Hispanos initio saeculi VII.

6 Sed ejusdem mentio est apud *Scriptorem Anonymum* (****) monachum quemdam monasterii S. Germani Parisiensis Episcopi sub Duce Pipino, qui deinde anno 752. regnum Galliae suscepit. Scriptor hic tamquam sibi narratam a Carolo Magno scribit eam translationis historiam, facta utique ante annum 762. Et sic loquitur apud Surium in vil. tomo ad diem 25. *Julii pag.* 596. paulo post medium: « Viso autem tanto miraculo: tam Episcopi, quam reliqui Clerici, quam magna poterant voce, Te Deum laudamus; Te Dominum confitemur: *praecedentes Sanctum Feretrum jubilare coeperunt* »: Eadem leguntur apud Bollandianos tom. vi. Maii *pag.* 789. in *fine n.* 5.

Amolarius Fortunatus Episc. Trevirensis (*****), qui floruit circa annum 810. in sua Praefat. seu Prologo ad Antiphonarium *pag.* 223. *col* 1. apud Hittorpium de divinis Officiis testatur in Ecclesia Romana decantatum fuisse hymnum hunc ad matutinas preces. 7

Smoragdus Abbas in celeberrimo commentario in regulas S. Benedicti ad c. 11. (******) vocat *Hymnum hunc Ambrosianum.* Et hic primus est ex scriptoribus, qui indicium aliquod dederit auctoris, cui referatur hic hymnus: quod profecto non est contemnendum. 8

Verum, caeteris omissis, audiamus Landulphum Seniorem, qui saeculo x. Historiam scripsit a Muratorio vulgatam *tom. IV. Scriptor. rer. Ital.* Is ergo *lib.* 1. *cap.* 9. ait: « Eodem tempore contigit, ut quidam sapiens, tamen errore Manichaeorum seductus, nomine Augustinus, argumentis dialecticae armatus, et postea Dei fidelis, et Catholicus vivens Episcopus, cum in Ecclesia Hyemali non orationis curiositate, neque secundum causam utilem vivendi, et audiendi Domini mysteria, sed reprehendendi gratia B. Ambrosium de incarnatione Domini ad populum invenisset tractantem, et praedicantem: oblitus sui, et suorum omnium cogitationum, paliens, et tremens omnibus, qui erant, et videntibus obriguit. Quin etiam, finita admonitione, quam ad populum B. Ambrosius ministrabat, privatim ad eum Augustinus pervenit. At B. Ambrosius cogitans ejus scientiam, patefactaque ejus disciplina, quid in arte valeret, qualiter in fide catholica dissentiret, et per Spiritum Sanctum cognoscens, qualiter fidelis, et Catholicus futurus esset, placidissime, et multum caritative suscepit etc. Tandem nutu divino non post multos dies, sicut multis videntibus, et sibi consentientibus palam observaverat, sic in fontibus, qui beati Joanni adscribuntur, Deo opitulante a beato Ambrosio, cunctis fidelibus hujus Urbis adstantibus, et videntibus in nomine S. et individuae Trinitatis baptizatus, et confirmatus est. In quibus fontibus, prout Spiritus Sanctus dabat eloqui illis: Te Deum laudamus: decantantes, cunctis, qui aderant, audientibus, et videntibus, simulque mirantibus, in posteris ediderunt, quod ab universa Ecclesia catholica usque hodie tenetur, et religiose decantatur etc. 9

Scriptoribus, qui cantici meminerunt, addimus MSS. Codices, qui illud exhibent cum adscripto auctoris nomine. *Hymnus ad Matut. diebus Dominicis, quem S. Ambrosius, et Augustinus condide-* 10

(*) An. 501.
(**) Ann 540.
(***) Ann. 600.
(****) Ann. 752.
(*****) Ann. 810
(******) Ann. 816.

runt. Ita alter Vaticanus *n.* 98. *Hymnus quem S. Ambrosius, et S. Augustinus invicem condiderunt.* Ite Codex Psalterii Palatinus *n.* 39. quem Carolus Magnus anno 772. Hadriano I. Summo Pontifici dono misit, qui postea ab Hadriano eodem S. Willebedo primo Ecclesiae Bremensis Episcopo de anno 778. donatus, in eadem Ecclesia per octo, et amplius saecula asservatus, nunc custoditur in Bibliotheca Caesarea, teste Lambeccio ad eamdem Bibliothecam *lib.* 2. *cap.* 5. *pag.* 294. *post numerum* 130. et notavit Merati ad Gavantum *tom.* 2. *part. I. pag.* 396 *Column.* 2. et Mabillonius in dissert. de Azymo *cap.* 6.

11 *Hymnus S. Ambrosii.* Ita duo Codices Bibliothecae Casinensis nu. 430. 555. quod Merati ad Gavantum *tom.* 2. *part. I. pag.* 371. *n.* 11.

12 *Hymnus S. Abundii.* Ita in breviario antiquissimo Collegii Aniciani de urbe, de quo meminit Gavantus ad Rubricas breviarii *sect.* 5. *cap.* 19. *n.* 1. Putet Thomasius citatus, legendum *S. Ambrosii.*

13 *Hymnus S. Hilarii Pictaviensis :* Ita epistole Abbonis Floriacensis Monachi, qui floruit circa annum 970. Fragmentum hujus epistolae, in quo id pro comperto asseritur, dant Maurini Patres in Praefatione ad opera S. Hilarii §. 3. *n.* 21. Meminit etiam Vezzosi *in nota* 6. *pag.* 345. *tom.* II. operum Card. Thomasii, et Natalis Alexander *tom.* 4. *Histor. pag.* 161.

14 *Hymnus S. Sisebuti.* Ita Codex Basilicae Vaticanae *n.* 11. apud Thomasium, et Bonam *de Divina Psalmodia cap.* XVI. §. 12. *n.* 3. *Hymnus Sisebuti Monachi.* Ita in Breviario Casinensi scripto sub Paschali II. (idest intra annos 1099. et 1118.) asservato in Bibliotheca Oratorii Domini Jesu Parisiis ex Cangio verbo *Hymnus Te Deum*, et apud Natalem Alexandrum *tom.* 4. *ad saeculum* 4. *cap.* 6. *art.* 27. *n.* 12. *pag.* 161. et Meratum in Commentario ad Gavantum *tom.* 2. *part.* 1. *pag.* 373. *n.* 3.

15 *Hymnus Nicetas :* Ita Psalterium Gallicanum apud Jacobum Usserium Armecanum in tractatu de Symbol. Com. Ecclesiae; et Meratum *pag.* 373. Columna 2. in fine.

16 Quod ad me attinet, statuo, hymnum hunc non esse tribuendum *Nicetae*, vel *Sisibuto Monacho*, ut fecit Natalis Alexander supracit. §. 1. Nam do his auctoribus altum silentium omnibus antiquis, et fides unius, vel alterius Codicis tanti non est, praecipue si nullo alio fulciatur adminiculo, ut movere nos debeat ad statuendum de re adeo incerta. Praeterea si Sisibutus iste sit Monachus Benedictinus, assertum hujusmodi, quo Auctor hujus Hymni propugnatur, sine manifesto anachronismo sustineri non potest, cum ante exortum Benedictini Ordinis hymnus iste legatur apud S. Caesarium Arelatensem.

17 Statuo secundo, ex nullo positivo fundamento constare, esse S. Hilarii Arelatensis, vel alicujus Monachi Lirinensis; contra opinionem, quam suspicando proponit Meratus ad Gavantum *tom.* 2. *part. I. pag.* 374. *n.* 3. Nam ubi mentio in Codicibus, vel apud Scriptores hujus Hilarii, dum agitur de hoc hymno? Circa Monachos Lirinenses, quamvis non ebnuerim, apud eos in divina Psalmodia usum fuisse hujus hymni tempore S. Caesarii Arelatensis, qui eorumdem instituta sectabatur, quique illius hymni meminit in sua regula data Tetridio, undenam colligere licet hymnum hunc exordium habuisse inter septa hujus monasterii, et non potius alibi jam usurpatum transiisse in consuetudinem etiam illius monasterii? In Codicibus etiam saepe vocatur hymnus *Sanctorum Patrum*, quod nomen non facile dixerim convenire hymno, cujus auctor fuerit unus, vel alter privatus monachus, cum praecipue sciamus, antiquis temporibus non quaecumque privati Scriptoris, sed selecta tantum vel ex Sacris Scripturis, vel ex celeberrimis Sanctorum virorum scriptis divinae Psalmodiae inserta fuisse.

Statuo tertio, multo minus illum tribuendum 18
esse *Nicetae :* cum hujus asserti nulla sit probabilis, imo nec levissima conjectura: testimonium autem unius Codicis nihil probat, cui perspecta sit Amanuensium licentia, qua etiam dissimulata, potuit contingere, quod Ecclesiae alicui, in qua forte moris non fuerat praedictum hymnum decantere, primum Nicetas ille decantandum attulerit aliunde, vel praescripserit, ex quo, Nicetae eidem in Codicibus deinde illius Ecclesiae attributus fuerit.

Statuo quarto, Hymnum hunc primo non fuis- 19
se exaratum, nec alterno Divino quodam aestro ex tempore decantatum, occasione Baptismatis, a SS. Ambrosio, et Augustino; ut asserit communis recentiorum sententia: At redditum ab Augustino, qui illi jam Catechumenus assueverat, modulante etiam Ambrosio solemniter cum toto Populo, facile, et libenter credo. Primae negativae hujus asserti parti suffragantur graves Scriptores, quos dedimus in §. 1. et id solum nobis hic superest, nostram fundamentalem rationem afferre, cur eisdem subscribamus. Cum res ista, contrariis hinc inde rationibus, in contrarias partes a scriptoribus trahatur; facto proprio standum potius est testi omni exceptione majori de se scribenti, quam aliis monumentis incertis, si praesertim deprompta sint ex Scriptoribus longe posterioribus : Regulae huic aequissimae Critices, nemo, puto, refragabitur, cum ea etiam decantata sit in omnibus Tribunalibus. At de suo Baptismo ita scribit Augustinus ubique, ut nullo modo credibile sit intervenisse eas circumstantias, quas assumit praedicta sententia pro eo Hymno improviso instinctu decantato ab eodem Augustino, et Ambrosio, igitur prudenter ab ea recendendum est.

Patroni igitur vulgaris sententiae credunt Au- 20
gustinum crebris, et captiosis quaestionibus defatigantem Ambrosium; dum eum primo audivit sermocinantem de incarnatione Domini, ita subito

ejus oratione perculsum, ut tremens, et paliens vidente populo obriguerit, admissum deinde in Ambrosii familiaritatem, post paucos dies solemniter baptizatum, ac subito impetu una cum Ambrosio alternatim praedictum Hymnum cecinisse; ex quo deinde ille in morem Universae Ecclesiae transierit. Ita rem narrat sermo 92. Ambrosio tributus, quique inscribitur *de Augustini Baptismo*: Et Landulphus Senior, sub nomine Datii Mediolanensis, cujus verba dedimus supra §. 2. sub anno 1090. At narrationem istam fabulis scatere redarguit ipsemet Augustinus testis omni exceptione major in facto proprio. Et Primo Augustinum defatigasse Ambrosium salebrosis quaestionibus, cum primum Mediolanum advenit, omnino opponitur ei, quod ipse narrat *lib. Confessionum* 5. *cap.* 13. ubi et privata affabilitate Ambrosii, et ejus in dicendo dulcedine se captum asserit, et sensim per ejus verba, quibus in principio solum attendebat, illapsas ejus animo sententias in favorem Christianae religionis diserte confirmat *cap.* 11. Igitur ad Fidem paulatim traductus est, non contentiose disputando, sed magna cum voluptate audiendo disserentem Ambrosium; et solventem aenigmata Scripturarum. Nullibi autem est illi mentio de Sermone illo Incarnationis, quo audito, subito obriguerit, spectante populo, et fidem susceperit. Amorem Ambrosii erga Augustinum, et ejus matrem Monicam, habes *lib.* 6. *Confess. cap.* 1. *et* 2. *Ex cap. vero* 3. discimus Augustinum nullas privatas disputationes adeo cum Ambrosio, habuisse, ut vix rarissime potuerit ejus colloquio perfrui, illique animi sui fluctuationes exponere; ibi enim sic scribit»: Non enim quaerere ab Ambrosio poteram, quod volebam, sicut volebam, secludentibus me ab ejus aure, atque ore catervis negotiosorum hominum, quorum infirmitatibus serviebat: Et paulo inferius *n.* 3.: Sed certe mihi nulla dabatur copia sciscitandi, quae cupiebam, de tam sancto oraculo Doctoris illius, nisi cum aliquid breviter esset audiendum: aestus autem illi mei otiosum eum valde, cui refunderentur, requirebant; Nec unquam inveniebant. Et cum quidem in populo verbum veritatis recte tractantem omni die Dominico audiebam; et magis, magisque mihi confirmabat omnes versutarum calumniarum modos, quos illi deceptores nostri adversus Divinos libros innectebant, posse dissolvi ». Ubi hic privatae disputationes cum Ambrosio locum habere possunt, juxta supposititium sermonem ejusdem? Ubi primus (juxta relationem Landulphi sub Datii nomine) ab Augustino sermo de Incarnatione auditus in Ecclesia, in eoque subita animi mutatione, et corporis rigore ad fidem statim traductus? Si post toties auditum Ambrosium, emersit ex erroribus Manichaeorum, et ut ipse fessus est Matri suae interea advenienti Mediolanum, ita illos respuit, ut nec Manichaeus, nec Christianus esset, sicuti expresse narrat *lib.* 6. *cap.* 1. sed aliam sectam declinaret accademicorum dubitando de omnibus, *ut in lib.* 5. *cap. ultim.*

21 At secundo Landulphiana narratio fallitur, ut eo, quod asserit statim conversum ad Fidem Augustinum audito eo sermone. Per quot ambages, et circuitus S. Doctor Christianam Fidem susceperit, eodem resistente Divinae Gratiae, ipsemet testatur, et deflet in libris confessionum. Hoc didicisse sufficiat; cum anno 385. Bantone consule (cui Kalendis Januarii aperienti annum novum Augustinus Panegyrim Mediolani dixit, ut constat *ex lib.* 3. *contra epist. Petilioni cap.* 25.) ipse jam a paucis mensibus in eam Civitatem Professor rethoricae conductus fuisset; statimque Ambrosii concionibus declarari coepisset, adhuc perpetuo aestu fluens, et refluens, nonnisi anno 386. plene de fide suscipienda deliberavit; idque, non occasione sermonis Ambrosiani, aut prodigiosi illius stuporis; sed lectione epistolarum Pauli, praevia illa divinitus delapsa ad aures voce, *Tolle, Lege*, ut fusius narrat *lib.* 9. *cap.* 2. atque haec omnia contigisse anno 386. (idest fere uno integro ab auditis Ambrosii concionibus) invictè ostendunt accuratiores Scriptores vitae S. Augustini, et Card. Norisius in somniis Fr. Macedo *Som.* 32. *pag.* 1228. *To.* 3. *Oper. edit. Veronen.* Ex quibus etiam tertio falsitatis arguitur ea narratio Landulphiana, dum asserit *paucos post dies* ab audito Ambrosio, aquis Baptismatis ablutum Augustinum; melius dixisset *paucos post annos.* Nam baptizatus est anno 387. mense Aprilis in Sabbato Sancto una cum Filio Adeodato ex concubina suscepto, atque amicissimo suo Alipio, ut constat *ex* 9. *lib. cap.* 6. *Confessionum.* Cum igitur in quaestione involvente factum proprium S. Augustini, habeamus rem totam aliter ab eo narratam, ac tradunt monumenta, quibus Adversarii omnes nituntur, nemo, nisi decipior, illis fidem adjungere poterit, quin aut erroris, aut mendacii Sanctum Doctorem coarguat.

22 Quisnam igitur Auctor? Nullus certe potiore jure Canticum hocce sibi vindicare potest, quam S. Ambrosius, cui passim adscribitur; modo statuam, jam illud fuisse ab Ambrosio compositum, atque in Mediolanensi Ecclesia jam decantatum fuisse, antequam de Augustini baptismate cogitaretur. Hanc sententiam, quae Cavanti est, Petri Puricelli in Dissertatione Nazariana *cap.* 39. *num.* 7. *et* 8. atque Edmundi Martene *ad caput II.* Regulae S. Benedicti, eo libentius amplectimur, quia aptissima est conciliare discrepantes Auctorum opiniones, et si non in totum, magna ex parte tuetur communem persuasionem, quae Hymnum hunc Ambrosii, et Augustini vult. Dato enim, quod ille, auctore Ambrosio, jam fuerit in usu apud ejus Ecclesiam, non difficile creditur decantatus potissimum fuisse occasione Baptismatis celeberrimi illius, ex quo deinde profluxerit nomenclatura illa, quod alio nomine apud populum

non audiret, quam Hymni *SS. Ambrosii, et Augustini*.

22 Ad hanc confirmandam sententiam praesto est Ambrosius ipse in Oratione *de Basilicis non tradendis*, ubi ait: « Hymnorum quoque meorum carminibus deceptum populum ferunt Ariani. Plane ne hoc abnuo. Grande carmen istud est, quo nihil potentius, quam confessio Trinitatis, quae quotidie totius populi ore celebratur. Certatim omnes student Fidem fateri, Patrem, et Filium, et Spiritum Sanctum norunt versibus praedicare ». Fateor, hic Ambrosium universim loqui de suis Hymnis; at si potissimum dixero intendisse digitum in Hymnum hunc *Te Deum*, praeter auctoritatem doctissimi Puricelli, me non absurda loqui suadent 1. quod hic loquitur de expressa Confessione Trinitatis, 2. de Confessione, qua praecipue armarentur Fideles contra Arianorum dolos, Filii divinitatem, et perfectam aequalitatem cum Patre impugnantes; et 3. de confessione, quae quotidie a populo decantaretur. Concedo, plerosque alios Ambrosii Hymnos in ultima stropha habere breviter confessionem Trinitatis: fateor etiam, eamdem confessionem contineri in Ambrosii Hymnis: *Jesu redemptor gentium, et deus Creator omnium, et splendor Paternae gloriae*; at nullus ex his inscribitur *Confessio Trinitatis*. Canticum vero *Te Deum* expressa est confessio; incipit enim « Te Deum Laudamus, te Dominum confitemur. Te per orbem terrarum sancta confitetur Ecclesia. Patrem immensae majestatis. Venerandum tuum verum, et unicum Filium (vide quam apta sint contra negatam ab Arianis omousian Filii). Sanctum quoque Paraclitum Spiritum. Tu Patris sempiternus es Filius »: contra eosdem Arianos, Filium factum in tempore docentes. *Tu ad dexteram Dei sedes in Gloria Patris*: En gloriae aequalitatem in Filio, quem Ariani Patre minorem praedicabant. Item alios Ambrosii Hymnos, qui offeruntur ad explicanda ejus verba, difficile suaderi potest quotidie a Populo decantatos. At noster Hymnus quotidianae modulationi deputatus apparet. *Per singulos dies benedicimus te. Dignare Domine die isto sine peccato nos custodire*. Igitur si quis verba Ambrosii perpendat, negare non potest, illis exprimi fusiorem aliquam Trinitatis, et Fidei confessionem quotidie a Fidelibus recitatam: aut igitur haec fuit symbolum Fidei; et hoc non patiuntur verba Ambrosii; aut Hymnus iste, in quo summa quaedam, verba, inquam, Ambrosii; Nam istud non objecissent Ariani tamquam canticum ipsius Ambrosii; aut Hymnus iste, in quo summa quaedam deprehenditur confessionis Fidei, praesertim circa Trinitatem, et Incarnationis mysterium. Atque hinc factum, ut in Codicibus Vaticanis 52. et 85. apud Thomasium To. III. Oper. p. 64. inscriberetur hoc canticum: *Hymnus in honorem S. Trinitatis*; et in aliis: *Hymnus SS. PP. in honorem S. Trinitatis*. aut *Confessio Fidei*.

At inquies cum Raynaudo, et Merato: Ambrosius hic loquitur de Hymnis constantibus versibus, carmine etc. adeoque metricis: at hujusmodi non est canticum istud, igitur ad illud ejus verba referri non possunt. At prudenti cuique in verbis Ambrosii facienda magis vis est in eo, quod scribit de *Confessione Trinitatis*, *et quotidie decantata*, quam in vocibus *Hymni*, *versus*, *Carminis etc*. Nemo enim est, qui ignoret his nominibus saepe vocari Psalmos ipsos, sequentias, symbolum ipsum Fidei, quae omnia metro non constant, atque hic idem noster canticus et in plerisque codicibus, et ab auctoribus vocatur *Hymnus*. Quidquid igitur alternatim canendo dicebatur in Divina Psalmodia, *Hymnus*, *Canticum*, *Carmen*, vocatum reperitur: *Gloria in excelsis Deo* Doxologia *Gloria Patri etc*. Trisagion *Sanctus Deus*, passim dicuntur: *Hymnus Angelicus*: *Glorificationis Hymnus etc*. S. Augustinus in Psalmum 148. *Hymnus scitis quid est? Cantus est cum laude Dei. Si laudas Deum, et non cantas, non dicis Hymnum*. 23

TEMERARIA PROPOSITIO

VIDE VERB. *PROPOSITIONES DAMNATAE NUM.* 36.

TEMPERANTIA

VIDE VERB. *VIRTUS NUM.* 120.

TEMPLA GENTILIUM

1 In Templis, Festivitatibus, et Sacrificiis Gentilium, seu Infidelium prohibeantur Christiani tibicinibus, musicis instrumentis, aliisque modis operam ipsis praestare, seu inservire: Benedict. XIV. tom. 1. Constitut. 107. incip. *Omnium solicitudinum*, ubi plurima alia ad rem merito observanda.

TERRITORIUM SEPARATUM

1 Territorium separatum importat jurisdictionem in Clerum, et populum, in Ecclesias, et loca: Benedict. XIV. tom. 1. Constit.
2 76. incip. *Apostolicae servitutis* §. 6. Territorium autem separatum Praelato inferiori competere non censetur in loco intra certam Dioecesim existente, nisi constet de privilegio Apostolico, aut de immemorabili consuetudine: Idem tom. 2. Const. 33. incip. *Inter multa*. Territorii separati jura ex mera denominatione *Nullius Dioecesis* non probatur: Idem *ibidem*.

TERTIARII, TERTIARIÆ

SUMMARIUM

1. Tertiarii, et Tertiariae habentes requisita Constit. Leonis X et Decreti generalis Sacr. Congreg. Episcop. et Regul. innovantis, et confirmantis ad id Decreta Sacrae Congreg. Concilii, gaudent privilegiis, quibus gaudent Fratres Ordinis, cujus Tertiae Regulae Habitum gestant. — 3. Assignantur requisita ex Constit. Leonis X. — 4. Ex supra assignatis requisitis soli illi Tertiarii viri gaudent privilegiis sui Ordinis, et exemptione ab Ordinarii Jurisdictione, qui Collegialiter vivunt, aut cum Claustralibus habitant. — 5. Item solae illae Tertiariae mulieres gaudent dictis privilegiis, et exemptione, quae virginalem, seu caelibem, aut castam vidualem vitam ducunt in Domibus suis, aut suorum consanguineorum, vel affinium, facto prius voto simplici in manu sui superioris de servando vitam caelibem, aut castitatem vidualem sub Habitu, et Regula proprii Ordinis; Non autem ad id requiritur, quod dictae Tertiariae *Collegialiter*, ut Tertiarii, vivant, aut cum Claustralibus habitent. — 6. Ut praedictae Tertiariae gaudeant omnibus privilegiis sui Ordinis, et exemptione ab Ordinarii Jurisdictione, requiritur etiam, quod a Superioribus Regularibus admittantur ad Habitum de expressa licentia Ordinarii, et sint in aetate 40. annorum, probatae vitae, ac bonis moribus praeditae, et habeant de proprio, unde sufficienter vivere possint, at non cum aliis viris, quam cum consanguineis, vel affinibus in primo tantum gradu sibi conjunctis cohabitent. — 7. An autem praedictae qualitates in hujusmodi Tertiariis concurrant? spectat ad Ordinarium loci id declarare. — 8. Affertur ad id propria formula. — 9. An si omnia supradicta requisita in allato Decreto non serventur, Professio sit nulla? — 10. Tertiariae habentes praedicta requisita gaudent privilegio Fori, et Exemptionis a Gabellis. — 11. Unde ipsae conveniri debent coram Conservatore illius Ordinis, cujus Habitum deferunt. — 12. Item Tertiariae habentes dicta requisita gaudent privilegio Canonis. — 13. Tertiariae habentes requisita Const. Leonis X non sunt molestandae pro solutione oneris, ut dicitur *Delle Bocche*. — 14. Item sunt immunes a Gabellis etiam quo ad animalia. — 15. Tertiariae, quae vivunt in Congregatione absque Clausura, non gaudent dictis Privilegiis. — 16. Tales Tertiariae possunt prohiberi, ne in Communitate maneant, nisi Professionem cum quarto voto de perpetua clausura emittant ad formam Constitutionis S. Pii V. — 17. Consimiles Tertiariorum, seu mulierum Congregationis, vel penitus dissolvuntur, vel si tolerentur, remanent sub omnimoda Jurisdictione Ordinarii. — 18. Tertiarii, et Tertiariae habentes requisita Constitutionis Leonis X. et dicti Decreti generalis, si decedant, non sibi electa sepultura, et in Ecclesiis Ordinis, cujus Habitum assumpserunt, communis sepultura pro ipsis reperiatur, debent in ipsa sepeliri, alias sepeliri debent in Parochiali. — 19. Si Tertiariae post votum castitatis, et professionem emissam, aliaque requisita servantes contrahant Matrimonium, est quidem illicitum, sed tamen validum. — 20. Tertiariae, quamvis dicta requisita habeant, acquirere non possunt Legatum relictum pro puellis Monachandis — 21. Tertiarii utriusque sexus in claustro non viventes subjicien-

tur Parochis quoad Sacramentorum administrationem, nec possunt alteri peccata sua confiteri, quam Confessario ab Episcopo approbato. — 22. Tertiarii utriusque sexus non habentes dd. requisita, habitantes in propriis domibus, sicut alii Laici, non gaudent privilegio Fori, nec Canonis, nec exemptionis ab oneribus publicis aliorum Laicorum. — 23. Si tamen adsit alicubi consuetudo, ut fruantur privilegiis exemptionum, etiam non habentes dicta requisita, talis consuetudo debet servari. — 24. Tertiarios utriusque sexus ad Habitum propriae Religionis admittere possunt omnes Regulares ad id facultatem a Sede Apostolica obtinentes, et juxta legitimam consuetudinem cujusvis Ordinis. — 25. Quo ad Tertiarios utriusque sexus Ordinis Minorum varia pro diversitate temporum, locorum, et personarum emanarunt Apostolica Decreta; At hic juvat adducere solum novissimas Constitutiones ad id editas a Benedicto XIII. — 26. Et primo refertur Constitutio incip. *Paterna Sedis Apostolicae providentia*, edita pro Minoribus de Observantia, in qua varia ad eorum favorem disponuntur, et hic adducuntur. — 27. Deinde refertur Constitutio incip. *Ratio Apostolici ministerii* edita pro FF. Capuccinis, in qua disponitur, quod eorum Tertiarii fruantur gratis, et Indulgentiis concessis Tertiariis Fratrum Minorum. — 28. Et successive refertur Constitutio in cap. *Singularis Devotio*, edita pro PP. Conventualibus, in qua statuitur, quod eorum Tertiarii gaudeant privilegiis, et gratiis spiritualibus ceteris aliis Tertiariis concessis. — 29. Ast vero postremo idem Benedictus aliam edidit Constit. incip. *Dilecti filii*, in que denuo confirmavit quae pro Tertiariis Minorum de Observantia in d. Constit. *Paterna Sedis Apostolicae* etc. sancita sunt — 30. Unde ex verbis istius ultimae Constitutionis expresse patet, quod in quibuscumque Civitatibus, et locis, ubi erectus est, seu fundatus Ordo, seu Congregatio Tertiariorum utriusque sexus a Minoribus de Observantia, non potest amplius erigi, nec fundari a PP. Conventualibus, et Capuccinis. Nec ab ipsis possunt ad Habitum Tertii Ordinis admitti; alias nullis gauderent Indulgentiis, et Privilegiis. — 31. Tertiarii utriusque sexus Ordinis Minorum, etiamsi in propriis Domibus saecularibus habitent, nec habeant requisita Leonis X et alleti Decreti generalis Sacrae Congreg. gaudent omnibus Indulgentiis quibus gaudent ipsimet Fratres Minores, ac Moniales Sanctae Clarae. — 32. Dicti tamen Tertiarii, quamvis gaudeant Indulgentiis, si non habeant praefata requisita, non gaudent, nec privilegio Fori, nec Canonis, nec exemptione aliqua ab oneribus, et muneribus publicis aliorum Laicorum. — 33. Nisi tamen alicubi adesset consuetudo, ut fruerentur privilegiis exemptionum, etiam non habentes dicta requisita. — 34. Ad hoc ut Tertiarii utriusque sexus in propriis Domibus Saecularibus degentes gaudeant omnibus Indulgentiis, quibus gaudent ipsimet Fratres Minores, et Moniales S. Clarae, sufficit, ut recipiant, et deferant Habitum juxta morem, et formam, quae pro diversitate regionum hactenus ab eisdem Tertiariis servata est. — 35. Etiamsi sit parvus Habitus, seu parvum scapulare, *ad* n. 36. — 37. Habitus Tertii Ordinis non potest conferri nisi a Superioribus Religionis, aut ab aliis delegatis ab ipsis, et nullatenus conferri potest ab aliis Tertiariis. — 38. Tertiarii utriusque sexus post integrum annum Probationis, seu Novitiatus a die recepti Habitus, Professionem emittant sub forma, quae hic datur. — 39. Et haec formula Professionis est ad tenorem praescripti in cap. secundo ejusdem Regulae Tertii Ordinis. — 40. Ex hac formula Professionis clare stat, dictam Regulam fuisse a S. P. Francisco concinnatam — 41. Assignantur quando, et quomodo hic tertius Ordo fuerit a Seraphico P. Sancto Francisco institutus, et sua Regula corroboratus. — 43. Tertius Ordo S. P. F. est omnium aliorum origine primus. — 43. In Coronatione Summi Pontificis post Orationem Spiritus S. et B. M. Virg. sola illa S. P. N. Francisci canitur, et quare? — 44. Affertur mysteriosa, et miraculosa Christi apparitio, ac revelatio S. P. N. Francisco facta ad comprobationem, et commendationem hujus tertii Ordinis ab ipso instituti. — 45. Tertiarii utriusque sexus, non obstante hac sic emissa Professione, per transgressionem praescriptorum in sua Regula, nisi alias ad ea sint obligati ex Divinis, vel Ecclesiasticis praeceptis, nullum committunt peccatum, nec mortale, nec veniale. — 46. Affertur monitum de instructione ad id dande ipsis Tertiariis, antequam Professionem emittant. — 47. Tertiarii nostri Ordinis in saeculo degentes possunt uti nostro Breviario Franciscano. — 48. Alia ad rem, *remissive* — 49. Tertiarii, qui nondum compleverint an. 20. nequeunt retineri in Conventibus. — 50. Additur attendenda specialis Constitutio Benedicti XIII. — 51. Alia ad rem, *ad* n. 60.

1 Tertiarii, et Tertiariae habentes requisita Constitutionis Leonis X. et Decreti generalis infra ponendi Sacrae Congregationis Episcop. et Regular. innovantis, et confirmantis ad id Decreta Sacrae Congregat. Concilii, gaudent privilegiis, quibus gaudent Fratres Ordinis, cujus tertiae Regulae Habitum gestant: *Communis*, ex repetitis Declarationibus *Sac. Congregationum, tum Immunitatis*, ut abunde in decursu patebit.

2 Requisita autem ex Constitut. Leonis X. incip. *Dum intra*, edita *in Concilio Lateranensi sess.* 21. pro Tertiariis viris sunt, quod collegialiter vivant: seu cum Claustralibus habitent, ibi: *Collegialiter autem viventes, seu cum Claustralibus habitantes*, et pro Tertiariis mulieribus, ut ibi sequitur: « At mulieres virginalem, seu caelibem, aut castam vidualem expresso voto, et sub dicto habitu vitam ducentes, privilegiis, quibus Fratres Ordinis, cujus Tertiae Regulae Habitum gestant, gaudere debeant ». Et in alia Constitutione incip. *Nuper in Concilio Lateranensi* edita *die* 1. *Martii* 1518. sic declarat: « Nos ad tollendum omne dubium, motu proprio, et ex certa scientia, et de Apostolicae potestatis plenitudine, harum serie decernimus, et declaramus, quod in praemissis de voto solemni Religionis minime intelligi debeat, ita ut mulieres virginalem, seu caelibem vitam simpliciter voventes etiam in consanguineorum, et affinium suorum, aut propriis Domibus, vel seorsim habitantes, et privilegiis, et immunitatibus praedictis in omnibus, et per omnia frui, et gaudere debeant.

Supradictae Pontificiae dispositioni inhaerendo *Sacra Congr. Episcop. et Regul. sub die* 20. *Decemb.* 1616 innovans, et confirmans Decreta Sacrae Congr. Concilii ad id edita statuit, ut sequitur. 3

« Sacra Congregatio Cardinalium negotiis Episcop. et Regul. praeposita ad tollendas omnes con-

tentiones inter Episcopos, et Superiores Regulares super immunitates, et exemptiones Tertiariarum, quae in privatis Domibus degunt, vulgo *Bizzoche*, seu alio quovis nomine nuncupatarum, in primis, et ante omnia in memoriam revocat ea, quae Sacra Congregatio Concilii in eadem sententia respondit, videlicet.

§. 1. Sacra Congregatio Cardinalium Concilii Tridentini Interpretum saepius respondit, minime posse Sacerdotes Regulares Mulierum Tertii Ordinis, quas de poenitentia, vel Bizzochas vocant, Confessiones Sacramentales audire, nisi fuerint ab Ordinario approbati ad Confessiones personarum saecularium audiendas, quemadmodum nec posse illis Sacrosanctum Eucharistiae Sacramentum administrare in die Paschalis Resurrectionis SS. D. Nostri Jesu Christi.

§. 2. Verum quo ad sepulturam, atque alia Privilegia, Fratres Tertiarios, Mantellatos, Corrigiatos, aliosque similes, ita demum Ordinis, cujus Tertiae Regulae Habitum assumpserunt, privilegiis potiri, et ab Ordinarii jurisdictione exemptos esse, si viri collegialiter vivant, aut cum claustralibus habitent, Mulieres virginalem, seu caelibem, aut castam vidualem expresso voto, et sub habitu vitam traduxerint quemadmodum cavetur Constitut. Concil. Lateranen. sub Leone X: quae habetur *sess. 11.* in fine.

§. 3. Hoc autem voto mulierum alia duo scilicet Paupertatis, et Obedientiae nequaquam includi; quinimo hujusmodi mulieres, si virginatem, aut caelibem vitam simpliciter, et expresso voverint, etiam in consanguinearum, et affinium suorum, aut propriis domibus, vel seorsim habitantes, supradictis Privilegiis Ordinis, cujus Tertiae Regulae habitum deferunt, exemptioneque ab Ordinarii jurisdictione frui debere, ut idem Leo postea declaravit Constitut. edita 1. Martii 151·.

§. 4. An autem praedictae qualitates in hujusmodi Tertiariis concurrant? Ordinarii loci esse judicium.

§. 5. Praeterea si contingat, aliquas ex praedictis Tertiariis sine sepulturae electione decedere, eas sic decedentes, ita demum in Ecclesiis Ordinis, cujus habitum assumpserunt, si in ipsis earum communis sepultura reperiatur, sin minus in Ecclesiis Parochialibus sepeliendas esse decernit.

Superioribus autem Regularibus sufficienti facultate ad id a Sancta Sede Apostolica suffultis (Capuccinis exceptis) libere Mulieres ad hujusmodi habitum recipere, atque ad ipsos vestiendi eas officium pertinere; non autem ad habitum admittendas, et recipiendas esse, nisi probatae vitae, ac bonis moribus praeditas, ac in aetate saltem quadraginta annorum constitutas, quae de proprio habeant, unde sufficienter vivere possint, et non cum aliis viris, quam cum consanguineis, vel affinibus in primo tantum gradu sibi conjunctis cohabitent, et ab Ordinario loci licentia prius impetrata, qui non aliter eam concedat, nisi de praedictis, praevio examine diligenti, sibi constiterit.

§. 6. Verum in hujusmodi habitu concedendo, et respective deferendo, omnino velo supra caput, quod Superjectum vocant, et a pectorali, quod vulgo dicitur *Sottogola*, et a patientia abstinendum esse; quinimo eas, quae supradicta tria, vel aliquod ipsorum deferre comprehensae fuerint, illa dimittere etiam per censuras Ecclesiasticas ab Ordinariis locorum compellendas esse decernit.

§. 7. Supradictis vero Decretis Mulieres Tertii Ordinis, quae collegialiter vivunt, non comprehendi, quinimo eas dispositioni Constitutionis Pii V. editae Romae anno 1566. 4. Kalend. Julii, quae incipit *Cura Pastoralis* etc. penitus subjacere expresse declarat. Non obstantibus quibuscumque in contrarium facientibus. Dat. Romae 20. Decembr. 1616.

4 Ex quibus clare patet, quod soli illi Tertiarii viri gaudent privilegiis sui Ordinis, et exemptione ab Ordinarii jurisdictione, qui *Collegialiter vivunt*, idest qui vivunt in aliqua communi Domo in Saeculo, aut Collegio sub Habitu, et Regula Tertiariorum approbata a Sancta Sede, *aut cum Claustralibus habitant*, idest qui dicto Habitu, et Regula Tertiariorum morantur intra septa sub Obedientia Superioris suae Religionis, ut recte explicat Donatus *prax. Rer. Regular. tom.* 2. *tract.* 17. *quaest.* 3. *n.* 2. *et* 3. et alii passim, id aperte colligentes ex verbis citatae Constitut. Leonis X. incip. *Dum intra*, et ex verbis adducti Decreti §. 2.

5 Item ex suprapositis clare patet, quod solae illae Tertiariae mulieres gaudent dictis privilegiis, et exemptione, quae virginalem, seu caelibem, aut castam vidualem vitam ducunt in domibus suis, aut suorum consanguineorum, vel affinium, facto tamen prius voto simplici in manu sui Superioris de servando vitam caelibem, aut castitatem vidualem sub Habitu, et Regula proprii Ordinis: Non autem ad id requiritur, quod dictae Tertiariae, Bizzochae, seu Pizzochae, seu Pizzocherae, Mantellatae, Corrigietae, aliaeque similes *Collegialiter*, ut Tertiarii viri, *vivant, aut cum Claustralibus habitent*, ut recte notat Donatus *loc. cit. n.* 4. et alii passim id clare desumentes ex verbis expressis citatae Constitut. Leonis X. incip. *Dum intra*, et citat. alterius Constitutionis ejusdem Pontificis incip. *Nuper in Concil. Lateranensi*, et ex verbis adducti Decreti §. 2. et 3.

6 Ut praedictae Tertiariae gaudeant omnino privilegiis sui Ordinis, et exemptione ab Ordinarii jurisdictione, requiritur etiam, quod a Superioribus Regularibus recipiantur, et admittantur ad Habitum de expressa licentia Ordinarii loci, et sint in aetate quadraginta annorum probatae vitae, ac bonis moribus praeditae, et habeant de proprio, unde sufficienter vivere possint, et non cum aliis viris, quam cum consanguineis, vel af-

finibus in primo tantum gradu sibi conjunctis cohabitent. Sic expresse statuitur in adducto decreto §. 5. *verb. Superioribus autem*.

7 An autem praedictae qualitates in hujusmodi Tertiariis concurrant? spectat ad Ordinarium loci id declarare. Sic expresse cit. Decrnt. §. 4. vide supra.

8 Unde ad id Monacell. *tom.* 1. *tit.* 6. *formul.* 15. *n.* 1. Card. Petra *tom.* 4. *Comm. ad Const.* 14. *Martini V. n.* 21. tradunt sequentem formulam,

Dilecta Nobis in Christo N. Salutem, et benedictionem in Domino.

» Ut tu, quan bonis moribus imbuta, bonaeque frugis, ac laudabilis vitae existis, in aetate annorum quadraginta constituta, propria bona, ex quorum fructibus boneste vivere vales, possides, et non cum aliis variis, quam cum tuis consanguineis, vel affinibus in primo tantum gradu conjunctis habitas, prout haec omnia nobis praevia informatione constare fecisti, Habitum tertii Ordinis S. P. N. quem postulasti, induere possis, per R. P. N. Ordinis Provincialem illum tibi conferendi licentiam, et facultatem concedimus, et impartimur. In quorum etc. Dat. etc. »

N. Episcopus N.

9 An autem si omnia praedicta requisita in allato Decreto non serventur, Professio sit nulla? Variant Doctores. Lezana enim *Regular. seu de casibus conscientiae ad personas Religiosas utriusque sexus titul. de Tertiariis Regul. eorumque privil. cap.* 4. *n.* 4. et alii, dicunt, Professionem adhuc esse validam, ex eo quod in dicto Decreto non adsit Clausula irritans, nec Sacra Congregatio usa fuerit verbis *Non possunt admitti nisi etc.* sed verbo *Non admittantur*, et proinde actus admissionis dicendus est illicitus, non autem nullus. De Angelis vero *Opusc. de Tertiariis post tract. de expens. et melioram. n.* 14. *et seq.* et alii docent oppositum, ex eo quod requisita sint de forma Professionis, ibi: *et ab Ordinario loci licentia prius impetrata*, sicque adimit Superioribus Regularibus aliter habitum ipsis conferendi facultatem, et proinde fecit, ut Tertiariae a non habente facultatem Habitum obtinerent. At placet sententia, quam docent Cardinal. Petra *loc. cit. n.* 23. dicens, quod dictum Decretum duas babet partes; Unam scilicet de contentis in Bulla Leonis X. quoad Habitus assumptionem, et votum, quae cum essentialiter requirantur ad dictam Professionem, certum est, quod si unum ex istis deficiat, Professio sit nulla: *Sacra Congregat. Immunit. in Asculana* 8. *Augusti* 1702. de quadam Tertiaria, quae receperat quidem Habitum, sed non emiserat explicite votum Castitatis, licet crederet teneri ad ejus observantiam ex dicto Religiosi tradentis Habitum, accusata de Infaticidio, censuit non gaudere privilegio Fori; verum dicta Sacra Congregat. supplicavit Sanctissimum pro aliquali commiseratione, ne devineratur ad poenam ultimi supplicii. Sic Cardin. Petra *loco citato* ex Riccio *Synopsi verb. Tertiariae n.* 9. Et aliam habet partem de aliis contentis in allato Decreto Generali §. *V. verb. Superioribus*, quae non important nullitatem Professionis; Unde si aliquod ipsis deficiat, adhuc Tertiaria gaudet privilegiis; Hinc *Sacra Congreg. Immun. in Spoletana* 12. *Septembr.* 1684. de quadam Tertiaria, quae emiserat quidem Professionem, sed solum in anno vigesimo octavo contra allatum Decretum requirens aetatem quadraginta annorum, censuit, hoc non obstante, adhuc ipsam gaudere privilegio Fori. Card. Petra *loc. cit.* ex Riccio *loc. cit. n.* 8.

Tertiariae habentes dicta requisita gaudent pri- 10
vilegio Fori, et exemptionis a Gabellis; Sic saepius respondit *Sacra Congregat. Immunit.* et signanter in *Neocastren.* 16. *Julii* 1626. in *Salernit.* 29. *Maii* 1629. *et in Interamnen.* 10. *Novemb.* 1638. apud Monacell. *tom.* 1. *tit.* 6. *formul.* 14. *n.* 1. Etiamsi votum emiserint post motam litem, ut censuit *eadem Sacra Congregat. Immunit.* in *dicta Interamnensi* apud Riccium in *Synopsi verb.*
Tertiariae n. 3. Unde ipsae, uti exemptae, etiam a 11
jurisdictione Ordinarii, ut patet expresse ex §. 3. allati Decreti generalis, conveniri debent coram conservatore illius Ordinis, cujus Habitum deferunt, ut recte observat Matthaeuc. *Offic. Curiae c.* 53. *sub n.* 4. *vers. Exemplo.* Ubi *n.* 5. ex Fa-
gnan. *in cap. Nullus. de Foro competent. n.* 65. 12
recte subjungit, gaudere etiam privilegio canonis, et cum multis censet cardin. Petra *loc. cit. n.* 10.

Tertiariae, si habent requisita necessaria Con- 13
stitutionis Leonis X. non sunt molestandae pro solutione oneris, ut dicitur *delle Bocche*: Sic *Sacr. Congreg. Immun. in Firmana* 21. *Februar.* 1699. *lib.* 2. *Decret. Vallem. pag.* 204. apud *Riccium loc. cit. n.* 4.

Item sunt immunes a Gabellis etiam quo ad 14
animalia, quare injungitur Episcopo, ut publicet cedulones contra Datarios ob executata earumdem animalia: *Sacr. Congregat. Immunitat.* in *Tarentina* 27. *Martii* 1703. *lib.* 3. *Decret. Vallem pag.* 482. apud Ricc. *loc. cit. n.* 5.

Tertiariae, quae vivunt in congregatione absque 15
clausura non gaudent dictis privilegiis: Card. Petra *loc. cit. n.* 19. Piasec. *in praxi part.* 2. *cap.* 3. *art.* 7. *n.* 13. Matthaeuc. *loc. cit. n.* 6. Nicol. *in Flosculis, verb. Clausura n.* 38. et alii passim. Et ratio est, quia ipsae *in allato Decreto generali* §. 7. ut clare ibi patet, relinquuntur sub dispositione Constitutionis S. Pii V. incip. *Circa Pastoralis Officii*; ubi Pontifex receptiones, et Professiones talium Tertiariarum in congregatione absque clausura viventium omnino irritat, et annullat, ibi: « Mulieres quoque, quae Tertiariae, seu de Poenitentia dicuntur, cujuscumque fuerint Ordinis in Congregatione viventes, si et ipsae professae fuerint, ita ut solemne votum emiserint, ad

Clausuram praecise, ut praemittitur, et ipsae teneantur. Quod si votum solemne non emiserint, Ordinarii, una cum superioribus earum hortentur, et persuadere studeant, ut illud emittant, et profiteantur, ac post emissionem, et Professionem eidem Clausurae se subiiciant. Quod si recusaverint, et aliquae ex eis inventae fuerint scandalose vivere, severissime puniantur. Ceteris autem omnibus sic absque emissione Professionis, et clausura vivere omnino volentibus, interdicimus, et perpetuo prohibemus, ne in futurum ullam aliam prorsus in suum Ordinem, Religionem, Congregationemve recipiant; Quod si contra hujusmodi hanc nostram prohibitionem, et Decretum aliquas receperint, eas ad sic vivendum omnino inhabiles reddimus, ac illarum quaslibet Professiones, et receptiones irritas facimus, et annullamus »; Quod et confirmavit Gregorius XIII. constitution. incipiente: *Deo Sacris Virginibus.*

16 Et tales Tertiarias posse hoc tempore prohiberi, ne in communitate maneant, nisi Professionem cum quarto voto de perpetua clausura emittant ad formam dictae Pianae constitutionis, rescripsit *Sacra Congr. Episc. et Regul.* in *Lucen.* 22. *Januar.* 1596. apud Piasec. *loco cit.* Matthaeucc. *loc. c. n.* 6. Card. Petra *loc. cit. n.* 19. Et de facto Urbanus VIII. constitut. incip. *Pastoralis Romani Pontificis*, edita sub anno 1630. *die* 13. *Januarii* suppressit, et annullavit quamdam congregationem Mulierum, quae in nonnullis Italiae, et ultramontanis partibus sine ulla Sedis Apostolicae approbatione ab aliquot annis in unum conveniebant vitae religiosae ducendae praetextu, peculiarem, et distinctum Habitum deferentes, et
17 multa pia opera peragentes; Unde consimiles Tertiariarum, seu Mulierum congregationes, vel penitus dissolvuntur, vel si tolerentur, remanent sub omnimoda Jurisdictione Ordinarii, ut censuit *Sac Congregat. Concil.* 27. *Maii* 1677. in qua quidem agebatur de congregatione duodecim mulierum Tertiariarum in Oppido Cottanei emittentium quaedam vota castitatis, Paupertatis, et Obedientiae, sed non solemnia, et sine clausura; Ideoque proposito dubio: « An mulieres hujusmodi subsint Visitationi, et correctioni Episcopi? Sacra Congregatio ». audito Procuratore Generali PP. Reformatorum S. Francisci, censuit *Affirmative.* Et *Sacra Congreg. Episcop. et Regular*, confirmavit Decreta Episcopi facta circa dictas mulieres *in Laudensi* 27. *Junii* 1704. Et *Sacr. Congreg. Concilii in eadem* 15. *Junii* 1709. mandavit, ut Episcopus procederet ad Visitationem, et correctionem earum. Sic expresse refert Card. Petr. *loco c. n.* 20. Vide infra *n.* 52.

18 Tertiarii, et Tertiariae habentes requisita Constitut. Leonis X. et allati decreti Sacrae Congregat. si decedant non sibi electa sepultura, et in Ecclesiis ordinis, cujus habitum assumpserunt, communis sepultura pro ipsis reperiatur, debent in ipsa sepeliri, alias sepeliri debent in Parochiali. Sic expresse statuitur in *allato Decreto* §. 5. Vide *supra sub n.* 3.

Si Tertiariae post votum castitatis, et Profes- 19
sionem emissam, aliaque requisita servantes, contrahant matrimonium, quamvis peccent, ex quo violent suum simplex votum castitatis, tamen matrimonium est validum. *Sacra Congregat. Concilii in Marsicana validitatis matrimonii* 10. *Aprilis* 1660. et jam prius etiam in *Tudertina seu Balneoregien.* 8. *Julii* 1648.

Tertiariae, quamvis dicta requisita habeant, 20
acquirere non possunt legatum relictum pro puellis professuris, quia debet dari illis, quae profitentur tria vota substantialia, et solemnia, *Sacra Congregat. Concil.* in *Æsina* 8. *Junii* 1696. apud Monacell. *tom.* 1. *tit.* 10. *formul.* 19. *n.* 7. Et in terminis Monialium, quae sunt in Conservatoriis, ut non valeant habere dotes relictas pro monialibus censuit *Sacra Congreg. Concilii* in *Spoletana* 20. *Sept.* 1710. denegando hujusmodi indultum conservatorio pueri Jesu.

Tertiarii utriusque sexus in claustro non viven- 21
tes subjiciuntur Parochis quoad Sacramentorum administrationem, nec possunt alteri peccata sua confiteri, quam confessario ab Episcopo approbato. *Communis*, Sic enim saepe saepius declaravit *Sacra Congreg. Conc.* et signanter in *Aquilana* 5. *Febr.* 1604. in *Stagnen.* 19. *Decembr.* 1620. *et in* una *Civitatis Castelli* 2. *Decembr.* 1623. *et Sacr. Congregat. Episcop. et Regul.* in *citato Decreto generali* §. 1. et saepe alibi.

Tertiarii utriusque sexus non habentes dicta 22
requisita Constitut. Leonis X. et allati decreti generalis Sacrae Congreg. habitantes in propriis domibus, sicut alii Laici, non gaudent privilegio fori, nec canonis, nec exemptionis ab oneribus publicis aliorum laicorum. Sic statuit Leo X. in cit. Constit. incip. *Inter cetera*, ibi: « Fratres autem, et Sorores Tertii Ordinis, nec non Mantellati, Corrigiati, Pizzocharae, Cordeliati, et alii quocumque nomine nuncupati in propriis domibus habitantes, sepulturam, ubi voluerint, eligere valeant. Sed die Paschatis tantum Eucharistiam, nec non Extremam Unctionem, ceteraque Ecclesiastica Sacramenta (Poenitentiae Sacramento duntaxat excepto) a proprio Sacerdote recipere, et ad onera, quae Laicis incumbunt, perferenda teneantur, ac in foro saeculari coram Judicibus saecularibus conveniri possint ». Et saepe saepius decrevit *Sacr. Congregat. Immunitat.* et signanter in *Eugubina* 26. *Julii* 1633. in *Forolivien.* 22. *Novembris* 1633. *in Policastr.* 19. *Julii* 1635. in *Tricaric.* 7. *Septemb.* 7638. *et* in *Tudertina* 20. *Decemb.* 1667. *et novissime in Faventina* 13. *Maii* 1727: et pluries etiam *Sacr. Congreg. Concilii*, *et Episcop. ac Regul.* ut refert Ursaya *tom.* 4. *part.* 1. *discept.* 3. *a n.* 8. cum aliis ibi cit.

Si tamen adsit alicubi consuetudo, ut fruantur 23
privilegiis exemptionum etiam non habentes dicta requisita, talis consuetudo debet servari, ut

declaravit *Sacr. Congreg. Immun.* in *Policastren.* 23. *Decembr.* 1636. *lib.* 3. *Decretal. Paul. pag.* 20. apud Riccium *in synopsi verb. Tertiarii n.* 3. ubi *sub n.* 6. subjungit; Et ubi asseratur contraria consuetudo, nihil innovetur, tam per curiam Ecclesiasticam, quam laicam, donec cogeitum sit de tali consuetudine. *Sacra Congregat. Immunitat. in Saonen.* 9. *Maii* 1695. lib. 1. *Decret. Valiem. pag.* 188. quem citat, et sequitur Card. Petra *loc. cit. n.* 16.

24 Tertiarios utriusque sexus ad habitum propriae religionis admittere, et recipere possunt omnes reguisres ad id facultatem a Sede Apostolica obtinentes, et juxte legitimam consuetudinem cujusvis ordinis, sive superiores immediate per se, sive per alios ab ipsis delegatos, *Communis.*

25 Deveniendo autem specialiter ad Tertiarios utriusque sexus ordinis minorum, varia pro diversitate temporum, locorum, et personarum emanarunt Apostolica decreta, quibus brevitatis gratie relictis videndis, tum apud Orbem Seraphicum P. de Gubernetis, tum apud Lantuschem in Theatro regularium, tum apud Metthaeuccium *Official. Curiae capit.* 52. tum apud Card. Petram *tom.* 3. *Commentar. ad Constitution.* 4. *Nicolai IV. et tom.* 4. *Commentar. ad Constitut.* 15. *Martini V.* tum apud Bullarium Clementis XI. *in Decretis memorabilibus Sacrae Congregationis.* Hic solum juvat referre novissimas Constitutiones ed id editas a Benedicto XIII.

26 Et primo refertur ejusdem Beeedicti XIII. Constitut. 6. incip. *Paterna Sedis Apostolicae providentia;* edita die 10. *Decembris* 1725. in qua sub §. 4. omnia privilegia a summis Pontificibus tertio ordini Sancti Patris Francisci concessa approbaetur, et renovantur. Et *sub* §. 5. declaratur juxta alies antecessorum Pontificum declarationes, quod triplex Tertiariorum status unum et eumdem tertium ordinem, sanctum, meritorium, et verum, non Confraternitatem componit, et denuo eorum Regula confirmetur. Et *sub* §. 6. Minister generalis totius ordinis minorum, et secundarii Superiores confirmantur in auctoritate supra omnes tertiarios utriusque sexus. Et *sub* §. 9. Ministro generali totius ordinis injungitur propagatio tertiariorum utriusque sexus per universum orbem, eidemque ministro facultas conceditur statuendi quae bonum eorum respiciunt. Et *sub* §. 10. declaratur, quod solis superioribus minorum de observantia privative ad alios competit quoscumque recipere ad tertium ordinem, ejusque confessarium, et visitatorem, qui praesideat, et rationes examinet, adsignare. Et *sub* §. 11. decisrantur omnia irrita, et mera attentata quaecumque ab aliis praeter voluntatem dictorum Superiorum de observantia circa tertios ordines istos, aut innoveri, aut mandari contigerit. Et insuper declaretur, quod ubi jam est institutus, et fundatus dictus tertius ordo, alii fundari minime possint, nec a Conventu, ubi jam fundatus est, possint transferri ad alium dicto generali ministro totius ordinis non subjectum, et quod alias inter tertios ordines approbatos ab Apostolica Sede habendi non sint, nec gaudeant indulgentiis, et privilegiis tertio huic ordini per eamdem Sedem Apostolicam impertitis.

Deinde nono Kalendas Junii 1726. idem Benedictus XIII. Constitut. 17. incip. *Ratio Apostolici ministerii,* statuit, quod tertiarii PP. Capuccinorum ubicumque existentes, ab eorum ministro generali, et non ab alio dependeant, et fruantur omnibus indulgentiis, et gratiis tertiariis fratrum minorum concessis. 27

Et postea die 6. julii 1726. idem Pontifex Benedictus XIII. Constit. 29. incip. *Singularis devotio* decrevit, quod tertiarii PP. minorum Conventualium fruantur privilegiis, et gratiis spiritualibus, quae ceteris tertiariis concessae fuerunt. Quae tres tamen Constitutiones fuerunt una cum aliis moderatae, et redactae ad terminos juris a Clemente XII. Constit. incip. *Romanus Pontifex.* 28

At vero postremo die 21. Junii 1728. idem Benedictus XIII. Constit. 47. incip. *Dilecti Filii*, denuo confirmavit quae pro tertiariis minorum de observantia in cit. Constit. 6. incip. *Paterna Sedis Apostolicae providentia* sancita sunt. Et hic ad uberiorem, et clariorem notitiam dantur praecisa hujus Constitutionis verba *sub* §. *Praeterea* contenta, ibi: « Praeterea quascumque Indulgentias, Indulta, Privilegia, Praerogativas, Favores, exemptiones, Libertates, Extensiones, et Concessiones, tam in genere, quam in specie in memorata Constitutione, quae incipit *Paterna*, Tertiariis fratrum minorum de Observantia tributas, et per alias superius indicatas ad tertiarios fratrum minorum Conventualium, et Capuccinorum, eorumque superiores extenses, et ampliatas tenore praesentium confirmamus, et approbamus, et quatenus opus sit, ipsis fratribus Conventualibus, et Capuccinis, eorumque Tertiariis, in iis tamen, quae praefatae nostrae Constitutioni pro observantium Tertiariis editae non adversantur, et non alias de novo concedimus, mandantes potissimum, ut quae in ipsa circa erectionem unius dumtaxat Congregationis Tertiariorum pro unaquaque Civitate, aut loco, deque eorum transitu praescripta, et sancita sunt, aliis posterioribus nostris non obstantibus inviolabiliter observentur ». Et haec postrema Constitutio, cum non sit hactenus revocata, nec moderata, est simpliciter attendenda, et per extensum est adducta sub verb. *Religiones Regulares art.* 5. *n.* 55. 29

Unde expresse patet, quod in quibuscumque civitatibus, aut locis, ubi erectus est, seu fundatus ordo, seu Congregatio Tertiariorum utriusque sexus a Minoribus de observantia, non potest amplius erigi, nec fundari a PP. Conventualibus, et PP. Capuccinis. Nec ab ipsis possunt alii ad habitum tertii ordinis recipi, et admitti, alias nullis gauderent indulgentiis, et privilegiis, ut expresse 30

sancitum est in dicta Constitutione *Paterna*. Nota. Attamen quidquid sit de hoc, nunc vide quae in tom. 2. sub verb. *Capuccini n.* 1. novissima adducta sunt, et conclude sicut ibi.

31 Tertiarii utriusque sexus ordinis minorum, etiamsi in propriis domibus saecularibus habitent, nec habeant requisita Constitut. Leonis X. et decreti generalis Sacr. Congreg allati supra *sub n.* 3. gaudent omnibus indulgentiis, quibus gaudent ipsimet fratres minores, ac moniales S Clarae. Vide verb. *Indulgentia art.* 5. *a n.* 23. *ad* 27. ubi multa de plurimis indulgentiis, quibus fruuntur dicti tertiarii utriusque sexus, etiamsi in propriis domibus saecularibus habitent.

32 Dicti tamen tertiarii ordinis minorum, sicuti et ceteri alii, si non habeant praefata requisita Constitut. Leonis X. et decreti generalis Sacrae Congregationis non gaudent, nec privilegio fori, nec canonis, nec exemptione aliqua ab oneribus, et muneribus publicis aliorum laicorum, et patet ex adductis supra *n.* 22.

33 Nisi tamen alicubi adesset consuetudo, ut fruerentur privilegiis exemptionum etiam non habentes dicta requisita, ut per allata decreta *sub* n. 23.

34 Ad hoc, ut tertiarii utriusque sexus, in propriis domibus saecularibus degentes gaudeant omnibus indulgentiis, quibus gaudent ipsimet fratres minores, et moniales S. Clarae, sufficit, ut recipiant, et deferant habitum juxta morem, et formam, quae pro diversitate regionum hactenus ab eisdem tertiariis servata est; Sic colligitur ex cit. Constit. Benedicti XIII. incip. *Paterna Sedis Apostolicae providentia* §. 10. ubi expresse conceditur superioribus nostri ordinis « Utriusque sexus Christifideles juxta morem dicti ordinis recipere », quae Constitutio confirmata est in citata alia ejusdem Pontificis incip. *Dilecti Filii*, quae hactenus nec est revocata, nec moderata. Item ex ejusdem Benedicti XIII. Constitut. incip. *Pretiosus* §. 54. ibi: « Retineri tamen posse habitus formam, quae pro regionum diversitate hactenus ab eisdem Tertiariis servata est ». Etiamsi sit parvus habitus,

35 seu parvum scapulare, ut saepe saepius ipsum sic appellatur a Sacra Congregatione, tum a Summis Pontificibus, et signanter in causa vertente inter Capuccinos, et minores de observantia regni Sardiniae, ubi quaerebatur: An patribus capuccinis regni Sardiniae liceat dispensare, seu distribuere *Habitum*, seu *Scapulare parvum* cum cinguio S. Francisci? Et *Sacra Congregatio Episcop. et Regul. die* 16. *Novembr.* 1703. respondendo ad quaesitum vocat ipsum *Scapulare*, seu *habitum parvum*. Quod et confirmarunt Clemens XI. Constitut. incip. *Emanarunt nuper*, et Benedictus XIII. Constit. incip. *Ratio Apostolici ministerii* ipsum appellando, uti ipsa Sacra Congregatio, *Scapulare*, seu *habitum parvum*; sub quo nomine, et modo, sive forma ipsum non vocassent, nec permisissent, si non sufficeret pro lucrandis indulgentiis ipsum recipientibus, et deferentibus concessis. Vide dictam Constitut. incip. *Ratio Apostolici ministerii*, in qua continetur dicta Constitutio Clementis, et Decretum Sacr. Congregationis: Et revera Pater Michael Angelus a Bugliasco in regula tertii ordinis Poenitentium Seraphici P. Sancti Francisci Typis edita Januae, *cap. Dell'utilità di quest'ordine de' Penitenti pag.* 81. sic habet expresse: « Portano i fratelli, e Sorelle di quest'ordine lo Scapulario sotto le vesti cinto coi cordone, il quale se sarà solo un terzo di palmo, come concede Giulio II. averà le cordicelle per poterio cingere ».

Tum quia, ut habetur « in Compendio privilegiorum fratrum minorum, et aliorum mendicantium, et non mendicantium ab Alphonso Casarubios secundo edito, et a P. Hieronymo a Sorbo quibusdam additionibus locupletato sub verb. Tertiarii fratres, et Sorores §. 29. » Innocentius VIII. concessit ut « suscipientes habitus mantellatorum, sive mantellatarum ordinis S. Augustini, licet habitum illum cum licentia Prioris loci non retineant, nec continue deferant, corrigiam tamen retinentes, ac deferentes, eisdem privilegiis, gratiis, immunitatibus, et indulgentiis gaudeant, quibus ipsi mantellati, et mantellatae gaudere possunt ». Unde dicendum est, quod simili modo per viam communicationis gaudeant iisdem indulgentiis Tertiarii ordinis minorum deferentes cingulum, et insuper ipsum *Scapulare*, seu *parvum habitum*, ut appellant citati Pontifices, et Sac. Cong. Eo vel maxime, quod chordigeri lucrari possunt etiam illas indulgentias, quas Paulus V. concessit omnibus regularibus, et indulgentias omnes fratribus minoribus directe, et in specie concessas, ut patet ex dictis sub verb. *Indulgentia art.* 5. *n.* 30. *et* 31. 36

Habitus tertii ordinis S. P. N. Francisci non potest conferri nisi à Superioribus ordinis, aut ab aliis ab ipsis delegatis; Et nullatenus conferri potest ab aliis tertiariis, ut referente Ursaya *tom.* 8. *p.* 1. *discept.* 1. decisum fuit *a Sacra Congreg. Episcop. et Regul.* in *Faventina Superioritatis*, inter PP. reformatos Sancti Francisci Faventiae, et Tertiarios Sancti Antonii ejusdem civitatis, in qua *die* 18. *Junii* 1717. proposita causa in Congregatione Episcop. et Regul. per Card. Corsinum sub sequentibus quatuor dubiis. 37

I. An donatio facta Patribus sustineatur in casu etc.

II. An Tertiarii sint subjecti gubernio spirituali PP. Reformatorum in casu etc.

III. An Tertiarii possint alios admittere ad habitum, eorumque Professiones recipere: Et quatenus Affirmative;

IV. An admissiones ad habitum, et Professiones hactenus sequutae in manibus Tertiariorum sustineantur?

A I. Responsum fuit Affirmative.

Ad II. Affirmative in concernentibus spiritualia in Ecclesia S. Antonii.

Ad III. Negative.
Ad IV. Pro sanatione.

38 Tertiarii utriusque sexus post annum integrum probationis, seu novitiatus a die recepti, seu suscepti habitus professionem emittunt in manibus Superioris ordinis, seu visitatoris sub hac forma:

« Io fratello N. o Sorella N. prometto a Dio Onnipotente, ed alla B. Maria sempre Vergine, ed al beato S. Francesco, ed a tutti i Santi del Cielo, ed a Voi Padre, d' osservar tutto il tempo di mia vita la regola de' frati di Penitenza instituita dal P. S. Francesco, e per Papa Niccolò IV. confermata, ed i comandamenti di Dio, e soddisfare come conviene per la trasgressioni, che commetterò contro questo modo di vivere, ogni volta che sarò dimandato dal mio visitatore.

39 Et haec formula Professionis est ad tenorem praescriptae in capite secundo ejusdem regulae tertii ordinis approbatae a Nicolao IV. Constitut. incip. *Supra montem*, ut etiam recte observat Matthaeucc. loc. cit. n. 9.

40 Ex qua formula Professionis et praesertim ex illis verbis, *instituita dal Padre S. Francesco*, clare stat dictam regulam fratrum, et sororum de Poenitentia fuisse a Seraphico nostro P. S. Francisco, Deo inspirante primo concinnatam, et non a Nicolao IV. ut aliqui non satis de hac re conscii existimarunt; Et id expresse asserit Leo X. Constitut. incip. *Inter cetera*; ubi pluries ait dictam tertiariorum regulam fuisse a S. P. Francisco editam, et a Nicolao IV. confirmatam, et approbatam; Quod et asserit Laertius Cherubin. ad Constitut. 2. Nicolai IV. et 42. Leonis X. Idem ceteris clarius saepius affirmat Clemens VII. Constitut. incip. *Ad uberes fructus*; Et jam ab sua origine fuit hic tertius ordo communiter S. Francisci a Summis Pontificibus appellatus, et uti talis recognitus, plurimis privilegiis ornatus, ac omnibus Archiepiscopis, et Episcopis, aliisque praelatis summe commendatus, ut apparet ex brevi Gregorii IX. incip. *Detestanda humani hostis*; Quod et fecit Innocentius IV. Brevi incipien. *Debemus Nos*, aliique Summi Pontifices Nicolao IV. anteriores. Unde Minoritica Religio in officio ejusdem Seraphici P. Sancti Francisci a Sancto Bonaventura praecipue composito, et a S. Romana Ecclesia comprobato, Antiphona tertia ad laudes solemniter canit: « Tres ordines hic ordinat; primumque fratrum nominat minorum, pauperumque fit domioarum medius, sed poenitentium tertius sexum capit utrumque ». Facile tamen crediderim Nicolaum IV. ejusdem Sancti Patris Francisci filium; quaedam ex suis inseruisse, aliquidque pro temporis, et ipsius ordinis ratione immutasse; Quorum utrumque ipse Nicolaus IV. non obscura insinuavit Constitut. incip. *Unigenitus*, quam refert Antonius de Sillis *lib. de Origine, et profectu tertii ordinis tom. 2. pag. 7.* et sequitur eruditissimus P. Waddingus *tom. 2. Opusculorum B. Franc. in Argumento regulae Tertiariorum, sive Fratrum de Poenitentia*; ubi ante haec habet.

41 Quam (Poenitentiam) dum coelesti fervore, et cumulato fructu in multis Italiae locis beatus hic legislator noster praedicaret, sed praecipue in oppido Canarii, quod in Umbria in valle Spoletana per quatuor millia passuum ab Assisio distat, oppidani omnes, et ex aliis Pagis, et civitatibus turmatim ad virum Dei ejus praedicationis igne succensi, undique confluebant, nullo pavore suspensi, nulla cura distracti, at se novis poenitentiae legibus vincire velle significabant. Qui ne imbecilles mulieres, et periculis facile expositas, consortium praesidio orbaret, nec homines uxorum licita, et optata societate privaret, et ioca, urbesque penitus depopulari videretur, nec has in religiosorum sodalium recipere, nec illas in sanctimonialium claustra recludere, consultum judicavit. Unde communem utriusque hoc institutum praescripsit ad 14. plenae conversionis annum, et Virginei partus 1221. in quo utriusque sexus omne genus, tam saecularium, quam ecclesiasticorum facillime, et sub suavi jugo, sub propriis tectis, propria gaudens hereditate, Deo inserviret, ordinem suis statutis firmavit, legibus munivit, at propria regula corroboravit. Haec ille ».

Unde S. P. N. Franciscus inter omnes religionum regularium fundatores primus, ni dicam unicus, fuit, qui tertium ordinem de poenitentia instituit, cujus exemplum deinde aliquae aliae praesertim mendicantes sequutae sunt religiones, ut tradit P. Antonius de Venetiis, in *Viridario Seraphico italice impresso tom. 1. p. 1. cap.* 12. et alii de hac re scribentes. Eumque S. Pater *de Poenitentia* nuncupavit, fortasse, ut placet S. Bonaventurae, quia sicut poenitentia est via communis ad coelum, sic ordo iste cujuscumque status et sexus viros, feminas, clericos, at laicos solutos, et ligatos, seu conjugatos amplectitur, ac neminem excludit, omnesque hunc ordinem Ingredi, illumque profiteri possunt; Sicque per omnium poenitentiam in hoc mirifico ordine omnibus commodam, omnibusque ab ipso paratam, verificetur universalis prolabentis Ecclesiae reparatio sibi a Jesu Christo, e Cruce pendente miraculose indicta, juxta primam laudum Antiphonam in festo ejusdem Sacrorum Stigmatum a minoritica religione a Sede Apostolica comprobatam quotannis cani consuetam; « Crucis vox hunc alloquitur, ter dicens; Tu te praepara; Vade Francisce, repara domum meam, quae labitur »; Quapropter de eo grata Sancta Catholica Romana Ecclesia tanto pro beneficio recepto medio Seraphici S. P. N. Francisci, ac trinm sacrorum ordinum ab ipso institutorum, in coronatione Summi Pontificis, nullius alterius Sancti canit collectam praeter illam ipsius, tres dumtaxat canendo, primam nempe de Spiritu Sancto, ut eum illuminet, secundam de B. M. V. ut eam protegat, tertiam de S. P. N. Francisco, ut sicut eam a casu reparavit, eamdem continue 42 43

sustentat, uti jam adnotavimus sub verb. *Papa art.* 1. n. 73. et notant passim de hac coronatione scribentes.

44 Et fuisse vere hunc tertium ordinem a S. P. N. Francisco institutum, Christus, ipse testari voluit mysteriose iiia, ac miraculosa revelatione in Monte Alverniae ei facta ipsi apparens in forme Seraphim, terque ei dicens, ut aliqoid donaret, ac omnibus nudus Seraphicus Pater, suo in sinu tres aureas monetas miraculose reperiens, easdemque statim ipsi Christo summa cum laetitia elargiens, meruit haec ab ipso audire: Scies Francisce, tres has pretiosissimas monetas mihi elargitas, tres illos esse ordines a te tanto caritatis, ac pietatis favore institutos, quorum praemio, ac remuneratione mox te faciam mearum plsgerum participem; ut sic te ducem, ac signiferum meae passionis, et crucis constituam. Inde, ut ostenderet Christus Dominus, aeque sibi gratam fore pretiosam illam auream monetam hujus tertii ordinis, ac alias duas aliorum duorum ordinum, sicut hos duos, ita et istum amplissimis fevoribus insignire voluit, tum in ordine naturae, tum in ordine gratiae, et gloriae, ipsum ditando innumerabilibus potentatibus, imperatoribus, imperatricibus, regibus, reginis, utriusque sexus ducibus, ec principibus, marchionibus, marchionissis, comitibus, ac comitissis, aliisquo conspicuis undequaque personis, etiam ecclesiasticis, Episcopis nempe, Archiepiscopis, Patriarchis, Cardinalibus, et insuper etiam pluribus Summis Pontificibus, qui teste Miranda in *Regula tertii ordinis pag.* 340. huic Seraphico ordini se adscripserunt, et sub pontificiis vestibus suum sacrum habitum gestaverunt, ut vere, ac jure gloriari possent se esse filios Seraphici patriarchae institutoris. E quibus omnibus supradictis plurimi virtutum leude, miraculorum gratie, et Sanctitatis gloria conspicui evasero, ac in dies continue evadunt, ut videre est apud Antonium de Sillis, Waddingum, Mirendam, Petrum Antonium de Venetiis, Cbronices fratrum minorum, omnesque de hoc mirifico tertio ordine S. P. N. Francisci Scriptores, et regulae expositores, de qua merito potest dici illud Apostoli *ad Galatas cap.* 6. *n.* 16. *Quicumque hanc regulam sequuti fuerint, pax super illos, et misericordia* ».

45 Tertiarii utriusque sexus hujus tertii ordinis non obstante supradicta formula emissae Professionis, per transgressionem praescriptorum, in sua regula, nisi alias ad eas sint obligati ex divinis, vel Ecclesiasticis praeceptis, nullum committunt peccatum, nec mortale, nec veniale; Et quod nullum incurrant peccatum mortale, habetur expresse decisum a Nicolao IV.; in cit. Constitut. *Supra montem cap.* 20. *ipsiusmet regulas*, ibi: « Ceterum in praemissis omnibus, ad quae fratres vestri ordinis, non ex divinis praeceptis, vel statutis tenentur Ecclesiae, nullum ipsorum ad culpam mortalem volumus obligare, sed impositam sibi poenitentiam pro transgressionis excessu prompta humilitate recipiant, et efficaciter studeant adimplere ». Item a Leone X. Constitut. 42. incip. *Inter cetera cap.* 10. « ejusdem regulae contenta sunt consilia ad facilius salvandas aeimas viatorum, et nulla sunt obligatoria ad peccatum mortale, vel veniale, nisi humano, vel divino jure aliquis alius esset obligatus. Obligantur tamen fratres, et sorores facere poenitentias sibi a Superioribus impositas, quando super hoc requiruntur ». Ubi, ut clare vides, hic Pontifex expresse declarat, quod nulla contenta lo dicta regule sint obligatoria ad peccatum nequidem veniale, ibi: « Nella sunt obligatoria ad peccatum mortale, vel veniale ».

Hinc, ut recte moeent passim doctores, debent 46 Tertiarii utriusque sexus, antequam professionem emittant, plene instrui a Superioribus, seu visitatoribus, aut commisseriis specialiter deputatis, quod praefati Pontifices nolunt eos ex vi professionis, et regulae, obligari, nec ad peccatum mortale nec veniale, nisi propter igeorantiam, et errorem existiment se ad promissa in vim promissionis sub culpa obligari.

Tertiarii nostri ordinis in saeculo degentes possunt uti nostro Breviario Franciscaeo. Vide verb. *Officium Divinum art.* 3. *n.* 57. *et seq.*

Alia ad rem. Vide verb. *Eremita a n.* 18. et 47 verb. *Religiones Regulares art.* 5. *n.* 14. verb. *Vestis n.* 17.

Tertiarii qui nondum compleverint annum 20, 48 nequeunt retineri in conventibus. Vide verb. *Habitus a n.* 33. *ad* 35.

Additur attendende peculiaris Constitutio Be- 49 nedicti XIII. incip. *Exponi nobis*, edite 30. Septembris 1729. anno sexto sui Pontificatus, in qua ad instantiam P. F. Bonaventurae Gervasi Procuratoris generalis fratrum tertii ordinis S. Francisci ad tollendas quascumque molestias, et vexationes, quas non minus tertierii saeculares hujusmodi, quam minister generalis, aliique superiores subalterni sibi inferri posse verentur ab iis locorum Ordinariis, qui dictos tertierios saeculeres suae obedientiae subjecere vellent litteras sues anni 1725. 10. Dec. editas anno secundo, per quas inter alia tertiarii de poenitentia nuncupati, directioni, curae et regimini ministri generalis, ac superioribus ordinis Sancti Francisci de observantie subjiciuntur, seu subjecti declarantur, confirmat ad tenorem Constitutionis Clementis VII. incip. *Dum uberes fructus*, et Pauli III. incip. *Ad uberes fructus*: In quibus praedictus tertius ordo admissus fuit ad participationem privilegiorum quatuor ordinibus mendicentibus, et nominatim ordini fratrum mieurom S. Francisci ab S. Sede concessorum, et hanc participationem in suis litteris confirmatam, ad majorem cantelam denno concedit: et dictas sues litteras, quibus praefati tertiarii curae, et regimini ministri generalis, ac superiorum fratrum minorum S. Francisci de ob-

servantia subjiciantur, seu subjecti declarentur, ad tertiarios etiam saeculares tertii ordinis, ut ejusdem superiorum directioni, curae, et regimini pariter subjaceant, auctoritate Apostolica perpetuo extendit, et ampliat.

51 Alia ad rem edita, et observenda: Vide Constitutionem Clementis XII. incip. *Apostolicae Servitutis*; Constitutionem Benedicti XIV. incip. *Emanavit nuper*; etiam ejusdem incip. *Ad Romanum Pontificem*; et adhuc aliam ejusdem incip. *Inexhausti Ecclesiae Thesauri*: Et attendenda est seqnens resolutio Sacr. Congr. Episcop. et Reg. nempe.

In causa Narniensi Juris admittendi, et vestiendi tertiarios vertente inter Episcopum Narniensem, illiusque promotorem fiscalem ex una, et conventum et patres minorum Sancti Francisci Stronconii, illorumque patrem procuratorem generalem ex altera, partibus, propositum fuit infrascriptum dubium, videlicet.

An liceat regularibus observantiae admittere tertiarias ad habitum sine votis, irrequisito Ordinario, et an illarum admissio facta irrequisito Episcopo sustineatur in casu?

Sacra Congregatio Eminentissimorum, et Reverendissimorum S. R. E. Cardinalium negotiis et consultationibus Episc. et Regularium praeposita, referente Eminentissimo D. Card. Bichi Ponente, partibus auditis, ac re mature discusse ad suprascriptum dubium Respondit: *Affirmative, absque tamen ulla exemptione.*

Romae 5. Septembris 1738.

52 Huic articulo sub num. 17. eddendum est, quod excitata controversia inter Episcopum Lunen. Sarzanen, et Tertiarias Ord. S. Francisci de observantia collegialiter in conservatorio Massae viventes sub cura dictorum patrum; *Sacra Congregatio Concilii die 30. Januarii* 1723. respondit « Conservatorium esse subjectum omnimodae jurisdictioni Episcopi, citra tamen approbationem Sacrae Congregationis quoad dictum Conservatorium. » Sic apud Thesaurum Resolutionum Sacrae Congregationis Concil. *tom.* 2. *in dict. Lunen. Sarzanen. Visitationis Sacrorum Liminum.* Nec obstat

53 Constit. Bened. XIII. incip. *Paterna sedis Apostolicae Providentia* edita pro omnimoda exemptione Tertiariarum Ordinis Minorum de Observantia a jurisdictione Ordinariorum, et Parochorum; nec alia ejusdem Constit. incip. *Pretiosus* edita pro simili omnimoda exemptione Tertiariarum praeclarissimi Ordinis S. P. Dominici in qua §. 55. ita sancivit: « Attendentes insuper per annos, ut accepimus, centum et sexaginta ab edita dicta Constitutione S. Pii V. et per saeculum et ultra post Decretum Congregationis Episcoporum, et Regularium emanatum 20. Decemb. 1626. ejuscemodi Tertiarias collegialiter viventes pluribus in locis, scientibus, ac tacentibus Ordinariis floruisse, et etiam nunc florere sine clausura, declaramus, volumus, et mandamus, eosdem ad neutram absolute teneri, aut esse compellendas; non obstantibus contrariis ordinationibus, etiam Apostolicis, quibus expresse per praesentes derogamus ».

Non obstat inquam dicta utraque Constitutio 54
Benedicti XIII. quia cum aliis ad favorem Regularium editis ab eodem Pontifice, fuit utraque moderata, et reducta ad terminos juris Communis, Concilii Tridentini, et Constitutionum Apostolicarum, a Clemente VII. tertio Kalendas Aprilis 1732. Constitution. incip. *Romanus Pontifex* jam a me ad litteram adducta *tom.* 5. *verb. Privilegium art.* 3. *num.* 64. in qua sic expresse habetur: « Statuimus et decernimus, de omnibus et singulis praedictis Litteris, et Constitutionibus, quae ab eodem Antecessore nostro Benedicto prodierunt, nec non de omnibus Privilegiis, Gratiis, Favoribus, Indultis, exemptionibus, Facultatibus, et Declarationibus in iisdem contentis eem deinceps decisionem, ad judicium etiam in foro conscientiae habendum quod sive jure communi, sive ex Concilio, sive ex Decretis, et Constitutionibus Apostolicis, sive ex aliis legitime habebatur, antequam eaedem Litterae, et Declarationes ab eodem Benedicto concessae fuissent, perinde aciiicet ac si illae non emanassent, ad quam dispositionem, ejusque pristinum statum, ac terminum omnia superius enunciata, omnino reducimus et reducta esse volumus, itaut in posterum supradicti Ordines Regulares earumdem Litterarum et Constitutionum usu, commodo, et effectu penitus carere debere intelligantur. » Unde, ut vides, et recte tradit Bened. XIV. *volum.* 5. *notificat.* 17. §. 2. redit in pristinum jurisdictio Ordinariorum supra Tertiarias collegialiter viventes, ac si minime emanassent dictae Benedictinae Constitutiones, eas a tali jurisdictione eximentes, qua dicta pristina jurisdictione utens ipse, ceu vigilantissimus, et zelantissimus Archiepiscopus Bononiensis, uti sibi omnino subjectas eas libere visitavit. Vide *ipsum volum* 2. *notificat.* 9. *cit. notificat.* 17. §. 2. ubi plurima scite et erudite suo more adducit ad rem.

Saeculares Tertii Ordinis gaudent praecedentia 55
supra quascumque laicales Confraternitates. Sic expresse statuit Benedictus XIII. Constitution. incip. *Ad nostram audientiam.* Et novissime Benedictus XIV. Constitution. incip. *Emanavit nuper*, in qua confirmat etiam Decretum Sacrae Congregat. Episcopor., et Regularium ad id editum. Et talis praecedentia eis competit, sive sub propria Cruce, sive sub illa FF. incedant. Idem *ibidem.* Eorum habitum esse non solum vestem totalem, sed etiam particularem, scilicet scapulare, et cingulum, expresse declarat. Idem *ibidem.*
Nova concessio, et praefinitio Indulgentiarum pro 56
Fratribus. et Sororibus Tertii Ordinis saecularis S. P. N. Francisci Assisiensis facta est novissime

ab eodem Benedicto XIV. Constit. incip. *Ad Romanum Pontificem*. Item nova Indulgentiarum concessio pro personis saecularibus utriusqne sexus, tam Tertio Ord. S. P. Francisci de Paula adscriptis, quam Chordigeris ejusdem Sancti Funiculum benedictum deferentibus facta est ab eodem Con-
57 stitut. incip. *Inexhausti*. Tertiarias subjectas esse jurisdictioni Parochorum, in quorum Parochiis sine clausura convivunt, censuit *Sacra Congregat. Concil. die* 26. *Aprilis* 1749. *in Januen.* pro Tertiariis inclyti Ordinis S. P. Dominici, et confirmavit idem Bened. XIV. Const. incip. *Emanavit nuper*. Quae omnes Constitutiones attendendae nunc sunt, non attentis amplius aliis, quae in contrarium jam in Opere his de rebus tradidimus.

58 *Mulieribus Tertiariis non collegialiter viventibus non possunt Regulares dare habitum sui Ordinis sine licentia Episcopi Dioecesani, cui debent rite probare, habere se hoc privilegium Sedis Apostolicae, feminas illas esse moribus probatas, ha**bere illas ultra annum decimum quartum, tantum possidere de annuls reditibus, ut babeant satis ad alimenta; ac denique non cum aliis eas cohabitare, quam cum necessariis in primo tantum gradu consanguinitatis,** vel affinitatis sibi conjunctis, **ut ex Decret.** Sacr. Congr. in causa Mazariensi die 10. Maii 1727. *De Synodo Dioeces. lib.* 7. *cap.* 41. §. 8.

Tertiariae non collegialiter viventes ex recepta 59
Sacr. Congregationis immunitatis opinione gaudent immunitate fori. Vicissim autem Tertiariae 60
in domibus privatis habitantes eodem privilegio non gaudent, ut ex Doctoribus definitur *Instit. Eccl.* 103. §. 68.

De argumento hujus artic. plura ad rem disse- 61
rit P. Gaudentius de Janua in suo opere *de Visitatione tom.* 3. *cap.* 7. *dub.* 27 *sect.* 3. Eum igitur consule, ubi necessitas exigat; nec non quae ex Theologo Romano desumpta subijcientur ad calcem hujus Tomi.

TESTAMENTUM

ARTICULUS I.

TESTAMENTUM QUOAD EJUS NATURAM, DIVISIONEM, ET SOLEMNITATES AD IPSUM REQUISITAS.

SUMMARIUM

1. Testamentum unde sit dictum? — 2. Testamentum quid sit? — 3. Nullum Testamentum quantumvis privilegiatum valet sine Haeredis directa institutione — 4. Testamentum dividitur in solemne, et non solemne, seu privilegiatum, et quale sit utrumque. — 5. Testamentum solemne subdividitur in Scriptum, et Nuncupativum. — 6. Testamentum solemne scriptum quale sit? — 7. Testamentum solemne Nuncupativum quale sit? — 8. Quamvis etiam hoc Testamentum soleat hodie redigi in Scripturam, non cessat esse Nuncupativum. — 9. Ad valorem Testamenti solemnis Scripti praeter Haeredis directam institutionem, requiritur primo, ut sit in Scripturam redactum, vel manu ipsius Testatoris, vel manu alterius de expresso ejus mandato. — 10. Si manu alterius sit scriptum, debet ei Testator propria manu subscribere coram testibus, vel octavum testem adhibere, qui nomine, et loco ipsius subscribat. — 11. Si autem ipsemet testator propria manu testamentum scripserit, non requiritur amplius propria, vel alterius octavi testis subscriptio. — 12. Nec refert, an isto, vel alio tempore scriptum, dictatumque sit Testamentum. — 13. Nec requiritur, quod Testator Testamentum scriptum praelegat, sed sufficit, quod scripturam clausam, aut convolutam exhibeat testibus dicendo in illa suum contineri Testamentum. — 14. Secundo ad valorem Testamenti solemnis scripti requiritur, quod in illo adhibeantur septem testes idonei. — 15. Testes, ut sint ad id idonei, debent esse masculi. — 16. Item debent esse liberi, et non servi. — 17. Item debent esse puberes — 18. Testes ad id idonei non sunt furiosi, muti, surdi. — 19. Item nec caeci. — 20. Item testes ad id idonei non sunt personae suspectae, ut ipse Haeres in testamento institutus. — 21. Item neque is, qui in potestate Testatoris, seu Haeredis est, neque pater ejus, qui eum habet in potestate, neque fratres, qui in ejusdem patris potestate sunt. — 22. Ceteri consanguinei, et affines Testatoris, sed Haeredis, nec non famuli, Officiales, Ministri, ac Domestici ejus testes ad id esse possunt. Immo etiam fratres jam emancipati, pater in Testamento filii Testatoris jam emancipati, item maritus in testamento uxoris. — 23. Possunt etiam plures ex eadem domo, quamvis consanguinei, ut pater, et filius, duo, vel plures fratres testes esse in eodem testamento, dummodo non sint sub patria potestate Testatoris. — 24. De vigore juris Canonici non possunt saltem licite extra casum necessitatis testes esse in testamentis, et instrumentis, aliisque contractibus Laicorum, non Clerici sine licentia Episcopi, nec Religiosi sine facultate sui Praelati. — 25. Quamvis tamen id ipsis sit illicitum, validum tamen est eorum Testimonium; etiamsi sine praescitu, et licentia Superiorum testes in Supradictis agant. — 26. Tertio ad valorem testamenti solemnis scripti requiritur, ut omnes testes ita sint praesentes, ut Testatorem non tantum audire, sed et videre possint. — 27. Quarto requiritur, non solum quod testes sint praesentes, sed insuper quod ad testificandum sint rogati, seu invitati, ac moniti. — 28. Quinto requiritur, quod Testator testibus, ut supra, praesentibus Scripturam clausam, aut convolutam exhibeat, dicendo in illa suum contineri Testamentum. — 29. Sexto requiritur, quod Testamentum sic exhibitum, vel propria manu subscribat, si ipsomet totum non scripsit; vel si subscribere nequeat, aut nesciat, octavum testem, qui nomine ipsius subscribat, adhibeat. — 30. Septimo requiritur, ut omnes, et singuli testes nomen suum propria manu subscribant, et illud subsignent annulo, seu sigillo suo, aut alieno, etiam a Testatore accepto. — 31. Octavo requiritur, ut totum negotium Testamenti solemnis scripti peragatur uno eodemque loco, et tempore unoque contextu. — 32. Ad valorem Testamenti solemnis *Nuncupativi*

requiritur, quod Testator coram septem testibus idoneis, ut supra, et ad id specialiter rogatis, simul uno, eodemque tempore ultimam suam voluntatem, tam circa Haeredis institutionem, quam circa Legata pronunciet, seu alias sufficienter manifestet, ita ut intelligi possit. — 33. Unde pauciores solemnitates requiruntur ad Testamentum *Nuncupativum*, quam ad *Scriptum*. — 34. Testamentum *Nuncupativum*, et Testamentum *Scriptum* in quo inter se differant? — 35. Supradictae solemnitates requisitae ad valorem Testamenti de Jure Civili, non requiruntur omnes de Jure Canonico. — 36. De Jure Canonico ad valorem Testamenti sive ad causas pias, sive profanas non plus requiritur, quam adsint duo Testes idonei, et Parochus — 37. Testes requisiti de Jure Canonico debent esse idonei, ac testes requisiti de jure Civili. — 38 Item tales testes, sicuti de Jure Civili, ita etiam de Jure Canonico, debent esse rogati. — 39. In defectu Parochi proprii de Jure Canonico sufficit, si quatuor testes sint adhibiti. — 40. In Ditionibus Romano Imperio subjectis, tam in Foro Ecclesiastico, quam Laicali fieri, et judicari debent Testamenta secundum solemnitates de Jure Civili requisitas. In Ditionibus autem temporali Jurisdictioni Romani Pontificis subjectis secundum solemnitates de Jure Canonico requisitas. — 41. Quamvis tamen gravissimi Doctores teneant, quod Clerici etiam in Terris Imperii, aliorumque Regnorum, possint condere Testamenta juxta dispositionem, et formam Juris Canonici. — 42 Unde in praxi est attendenda consuetudo locorum. — 43. Testamentum ad causas profanas carens una, vel pluribus solemnitatibus a Jure positivo requisitis, nullum, et invalidum est in foro externo. — 44. An autem tale Testamentum sit nullum, et invalidum etiam in foro interno, seu conscientiae, tres sunt Doctorum sententiae. — 45. Prima sententia tenet tale Testamentum in Foro interno, seu conscientiae esse validum. — 46. Afferuntur hujus sententiae fundamenta ex Jure Canonico. — 47. Item ex Jure Civili. — 48 Item ex ratione. — 49. Secunda sententia opposita tenet dictum Testamentum esse invalidum etiam in Foro interno, seu conscientiae. — 50. Afferuntur hujus sententiae fundamenta ex pluribus Legibus. — 51. Item ex ratione. — 52. Tertia sententia est media, per quam fere conciliantur inter se supradictae duae sententiae oppositae. Et docet, quod dictum Testamentum imperfectum, et minus solemne non sit quidem irritum, et invalidum ipso jure in Foro conscientiae; At tamen possit tale declarari per sententiam Judicis. — 53. Juxta hanc sententiam concludimus, quod tale Testamentum ad causas profanas validum est, et obligat in conscientia ante sententiam Judicis; Secus autem post Judicis sententiam — 54. Adducitur probatio primae partis. — 55. Adducitur probatio secundae partis. — 56. Affertur ad id probatio a simili variis exemplis ex Jure desumptis. — 57. Adducitur ad id brevis, et clara resolutio. — 58. Item adducitur alia ad id similia resolutio. — 59. Subnectuntur Supplementa, *ad n.* 62.

1 Testamentum ex eo appellatur, quod testatio mentis sit. Textu expresso *in princip. Institut. de Testamentis ordinandis*. Et sic *Communis Doctorum*.

2 Testamentum est ultima nostrae voluntatis dispositio seu ordinatio cum directa Heredis institutione. *Ita in re Communis, arg. leg. Testamentum* 1. *ff. Qui testamenta facere possunt*, ubi Testamentum e Modesto sic definitur: *Testamentum est voluntatis nostrae juxta sententia de eo, quod quis post mortem suam fieri vult*. Quae definitio, quamvis a multis ut legitima recipiatur, a pluribus tamen ob omissam particulam *cum Heredis institutione*, ut manca, et imperfecta rejicitur, eo quod
3 Haeredis institutio sit de essentia testamenti. Nullum enim Testamentum, quantumvis privilegiatum valet, vel subsistit sine Heredis directa institutione, ut tenet Communissima Doctorum ob textus expressos §. *Ante Heredis* 34. *Instit. de Legatis*, ibi: « Testamenta vim ex institutione Heredis accipiunt, et ob id veluti caput, atque fundamentum intelligitur totius Testamenti Haeredis institutio, §. In primis 1. Institut. de Fideicommissariis hereditatibus, *ibi*: In primis sciendum est opus esse, ut aliquis recto Jure Testamento Heres instituatur . . . alioquin inutile est Testamentum, in quo nemo Heres instituatur; *leg. Proxime* 3. *ff. De his*, quae in testamento delentur, inducuntur, vel inscribuntur, *ibi*: Non potest ullum Testamentum valere, quod Heredem non habet, *leg. Quod per manus* 10. *ff. de Jure Codicillorum*, *ibi*: Testamentum, quod vires per institutionem Heredum accipit; *leg. Jubemus* 29. *ff. Quod si, Cod de Testamentis ibi*: Quod si non fuerit observatum et nomen Heredis, vel Heredum non fuerit manu Testatoris scriptum, vel voce coram testibus nuncupatum, hoc Testamentum stare minime patimur, *cum similibus* ».

* Antequam ad varias testamenti species deveniamus, non abs re erit eas primo recensere, quae antiquitus obtinebant, quae licet obsoleverint, plurimum tamen conferunt, ut intelligantur ea, quae nunc in testamentis observantur. De his ita Ulpianus *fragm. tit.* 20. §. 2. *Testamentorum genera fuerunt tria, unum quod CALATIS COMITIIS, alterum quod IN PROCINCTU, tertium quod PER ÆS ET LIBRAM appellatum est*. Ut intelligatur quidnam esset testamentum factum *CALATIS COMITIIS* praemittendum est *COMITIA a CŒUNDO* dicta esse, et nihil aliud in se continere nisi conventum populi Romani ad suffragium de aliqua re ferendum. Varia eorum genera erant, nimirum *Curiata*, *Centuriata*, *et Tributa*. Nam Romulus Urbem ac populum in tres partes, ac regiones distribuit, quas *Tribus* vocavit, singulas autem *TRIBUS* in decem *CURIAS*, divisit, adeo ut Romae triginta essent *CURIÆ*, quibus singulis singulos praefecit *Curiones*, et propria cuique *CURIÆ* sacra assignavit. His *CURIIS* similes nunc sunt Parochiae, quibus loco *Curionum* praesunt Parochi, de quibus etiam alibi disseruimus titulo de *Decanis*. Harum triginta *CURIARUM* numerus permansit, *Tribuum* vero numerus crevit usque ad triginta quinque: quatuor Urbanae, caeterae Rusticae erant; et hae quidem Urbanis longe praestantiores, in quas scilicet opti-

mi quique ac praestantissimi cives referri se ac censeri curabant, cum Urbanae opificibus, praeconibus, scribis, caeteraque turba forensi potissimum constarent. Fuit et alie popoli Romani divisio ex instituto Regis Servii Tullii in Classes, et Centurias, in quas quisque pro modo census, quem professus erat, distribuebatur. Prima Classis quae ditiorum erat, continebat decem et octo equitum, et triginta peditum Centurias. Secunda Classis duas supra viginti. Tertia viginti. Quarta duas supra viginti. Quinta triginta Centurias habebat. Sexta Classis, quae egenorum erat pro una Centuria habebatur. Erant igitur omnes Centuriae centum nonaginta tres.

Ex his intelligere est quid sint *Curiata Comitia*, quid *Centuriata*, quid *Tributa*; nimirum ea in quibus per singulas *Curias* suffragium ferebatur, ut quod major pars *Curiarum* jussisset, a Populo jussum videretur, Curiata Comitia dicebantur. Quod si per Centurias suffragium ferretur, *Centuriata*, si per Tribus, tributa Comitia erent. *Calata* autem *Comitia* non sunt proprium Comitiorum genus, et ita initio dicta sunt omnia Comitia a Graeco verbo ΚΑΛΕΙΝ, quod est *Vocare* quasi convocata. Cum autem in usu baec vox esse desiisset nomen *Calatorum Comitiorum* his tantum Comitiis remansit, quae pro collegio Pontificum, et his, quae Testamentorum condendorum gratia habebantur, idque religionis cujusdam, et antiquitatis ratione. Haec Comitia condendorum Testamentorum gratia bis in anno pacis tempore babita fuisse refert Theophilus *Instit. tit. qui testam. fac. pos.* ibi: Quicumque Testamentum facere volebat, illud in concione Populi condebat per modum legis rogando, ut quis sibi haeres esset, qnae rogatio popoli suffragio confirmabatur. Scilicet existimabant Romani Legem ex qua haeredes ab intestato habebant, nonnisi alia lege in Comitiis lata tolli posse. His Comitiis interveniebant Pontifices, nimirum ut sacra privata testatoria ad haeredem transirent, et ita Testamenta fiebant *CALATIS COMITIIS*.

Quod spectat ad testamentum *IN PROCINCTU* illud in rebus trepidis Cives Romani cincti, et ad bellum proficiscentes, et quasi devoti Diis Menibus faciebant. Haec enim devotorum ultima voluntas pro lege erat, tacito populi suffragio rata. Hujus testamenti meminit Plutarcus in Vita Corioiani, ubi moris fuisse refert apud Romanos, ut « Milites in acie jam jam profecturi ad pugnam testamentum facerent nuncupando viva voce coram tribus, aut quatuor testibus quem sibi haeredem vellent ». Extra tale periculum milites testabantur jure ordinario.

Exoleverunt autem testamenta *IN PROCINCTU*, ex quo bella auspicato geri desierunt, quod jam Ciceronis aevo usurpatum fuisse, ipse testatur *de natur. deor. lib. 2. cap. 3.* Comitia autem condendorum testamentorum causa minus frequentari, et sensim exolevisse dudum ante debuerant, ex quo scilicet, latissima testandi facultate per legem duodecim Tabularum unicuique concessa, Jurisconsulti qui legis actiones componebant, varias ex lege, et legis interpretatione agendi formulas et modos solemnes invenerunt ipsi, et ritum testandi solemnem, cujus ope non amplius necesse haberent cives expectare tempus Comitiorum. Hic modus dictus est *PER ÆS ET LIBRAM*, de quo ita pergit Ulpianus, « Illis duobus testamentis abolitis hodie solum in usu est quod PER ÆS, ET LIBRAM fit, idest per mancipationem imaginariam. In quo Testamento libripens adhibetur, et familiae emptor, et non minus quam quinque testes cum quibus testamenti factio est ». Ulpian. *cit. frag. tit.* 20. §. 2. Raro autem eum, quem quis sibi haeredem vellet, adhibebat familiae suae emptorem, sed interponebat aliquem qui bis, quos sibi heeredes vellet, familiam esset remencipaturus. Sed de antiquo testementorum jure haec attigisse sufficiat, nunc ed ea transeamus, quae jure praesertim Justinianeo introducta expeditiora sunt. *

4 Nunc videlicet Testamentum dividitur in solemne, et non solemne, seu privilegiatum. Testamentum *solemne* est, quod habet omnes solemnitates a Jure requisitas, quae infra assignabuntur. Testamentum non *solemne*, seu *privilegiatum* est, quod licet careat solemnitatibus alias de jure communi requisitis; ex speciali tamen privilegio valet, ac si ipsas haberet, cujusmodi est Testamentum ad pias causas, Testamentum parentum inter liberos conditum, Testamentum militis in expeditione bellica factum, Testamentum conditum tempore pestis, Testamentum factum coram Principe, seu ipsi oblatum, vel ad Acta Judicis traditum. *Communis.*

5 Testamentum solemne subdividitur in scriptum et Nuncupativum; §. *Sed haec* 14. *Instit. de Testamentis ordinandis.* Testamentum solemne *Scriptum*, seu *in scriptis* (quod etiam *clausum* vulgo appellatur, eo quia plerumque Testator latere vult Tabellionem, et testes quid in eo contineatur) est illud quod fit in scripturam redactum, scriptum, et subsignatum, servata juris forma praescripta, *leg. Hac consultissima* 21. *Cod. de Testamentis.* 6

7 Testamentum solemne *Nuncupativum* est illud, quod sine scriptura, ac etiam sine subscriptione et subsignatione testium fit, cum testator coram requisitis testibus Heredem oretenus nominat, seu nuncupat, simulque declarat, quid de bonis suis post mortem fieri velit; §. *Sed haec* 14. *Institution. de Testamentis ordinandis.* Hodie tamen talis nuncupatio, seu declaratio ultimae voluntatis in scripturam a Notario publico redigi solet; Non quod ad illam requiratur scriptura tanquam forma ad substantiam actus, sed ne memoria excidat, et ut facilius probari possit voluntas Testatoria, si fortasse testes interim mori, vel inhabiles reddi contingeret, antequam coram Judice vo- 8

luntatem defuncti declararent ; quorum defectus
suppletur per publicum Notarii Instrumentum ,
ut insinuatio alia apud Judicem non sit necessa-
ria; nec per hoc cessat esse Testamentum Nuncu-
petivum, quia talis scriptura non adhibetur , nec
fit necesserio , sed ut dictum est , adhibetur , et
fit solum pro commodiori , et faciliori probatio-
ne, prout in simili dicitur, *leg. in rs 4. de Fide
instrument.* ibi : « Fiunt enim de his scripturae,
ut quod actum est per eas facilius probari possit,
sine his autem valet quod actum est , si habeat
probationem ».

9 Ad valorem Testamenti solemnis *Scripti* , seu
in scriptis (praeter Heredis directam institutio-
nem , quae ex Juribus adductis *supra n.* 3. ne-
cessaria est ad valorem cujuscumque Testamenti
quantumvis privilegiati) requiritur primo, ut sit
in Scripturam redactum, vel manu ipsius testato-
ris, vel manu alterius de expresso ejus mandato,
l. Hac consultissima 21. *Cod. de Testamentis*, ibi:
Vel ipsius Testatoris, vel cujuslibet manu conscri-
10 *ptum.* Cum hac tamen, quod, si manu alterius sit
scriptum , debet ei Testator propria manu sub-
scribere coram testibus, vel octavum testem adhi-
bere, qui nomine, et loco ipsius subscribat ; *cit.
l. Hac consultissima* 21. *et l. Cum antiquitas* 28.
11 *Cod. de Test.* Si autem ipsemet Testator manu
propria Testamentum scripserit , non requiritur
amplius propria , vel alterius octavi testis sub-
scriptio, text. expr. *in cit. l. Cum antiquitas* 28.
§. *Cum autem* , *Cod. de testamentis*, ibi: « Sanci-
mus , si quis sua manu totum testamentum , vel
Codicillum conscripserit , et hoc specialiter in
scriptura reposuerit , quod haec sua manu confe-
cerit , sufficiet ei totius testamenti scriptura , et
non alia subscriptio requiretur, neque ab eo, ne-
12 que pro eo ab alio ». Nec refert, an isto, vel alio
tempore scriptum, dictatumque sit testamentum,
textu expresso *in cit. l. Hac consultissimo* 21.
Cod. de Testamentis , ibi : « Licet alio tempore
dictatum , scriptumve proferatur testamentum ,
13 sufficiet ». Nec requiritur , quod Testator Testa-
mentum scriptum praelegat , vel tenorem illius
manifestet, sed sufficit, quod scripturam clausam,
aut convolutam exhibeat testibus, dicendo in illa
suum contineri testamentum , *cit. l. hac consul-
tissima*, ibi: « Dummodo tamen testibus praesen-
tibus testator suum esse Testamentum dixerit ,
quod offertur ».

14 Secundo ad valorem Testamenti solemnis Scri-
pti , seu in scriptis requiritur quod in illo adhi-
beantur septem testes idonei , *l. Hac consultissi-
ma* 21. *Cod. de Testamentis*, *et l. Heredes* 21. §.
in Testamentis , *ff. Qui Testamento facere pos-
sunt.*

15 Testes autem, ut sint ad id idonei , debent es-
se masculi; Mulieres enim ad id non admittuntur,
§. *Testes autem* 6. *Institut. de testamentis ordi-
nandis* , *l. Qui testamento* 20. *ff. Qui testamento*
16 *facere possunt.* Item debent esse liberi , et non
servi: servi enim excluduntur, *citat. leg. Hac con-
sultissima* ; *et citat.* §. *testes autem.* Item debent 17
esse puberes, quia impuberes ad id inhabiles de-
clarantur , *cit.* §. *testes autem* , *et cit. l. Hac con-
sultissima* Item testes, ut sint idonei, non debent 18
esse furiosi, neque muti, nec surdi , omnes enim
isti excluduntur, *cit.* §. *testes autem* 6. *Instit. de
testamentis ordinandis.* Ad quos reducuntur etiam 19
caeci , ex eo quod Testamentum videre non pos-
sunt, quod tamen requiritur , *arg. l. Si non spe-
ciali* 9. *Cod. de testamentis.* Item debent esse te- 20
stes extra omnem suspicionem ; Unde testis esse
non potest in Testamento ipse Heres institutus ;
l. Qui testamento 20. *ff. qui testamenta facere pos-
sunt;* §. *Sed neque Heres, Instit. de testam. ordi-* 21
nand. Neque is, qui in potestate Testatoris , seu
Heredis est , neque pater ejus, qui eum habet in
potestate , neque fratres , qui in ejusdem patris
potestate sunt ; §. *in testibus* 9. *et cit.* §. *Sed ne-
que Heres* 10. *Institut. de testament. ordinand.*

Ceteri autem consanguinei , et affines Testato- 22
ris, seu Heredis, nec non famuli , Officiales, Mi-
nistri , ac Domestici ejus testes ad id esse pos-
sunt; immo etiam fratres jam emancipati, et pa-
ter in Testamento filii Testatoris jam emancipa-
ti ; Item maritus in Testamento uxoris ; In istis
enim omnibus cessat ratio Legis , vinculum scili-
cet unitatis ex patria potestate proveniens. Nec
obstat *cit.* §. *In testibus* 9. *Instit. de testam. ordi-
nandis*, ubi ad id excluditur *testimonium domesti-
cum* , et *cit.* §. *Neque Heres* 10. *Instit. eod.* ubi
declaratur inhabilis *is, qui in potestate ejus*, (idest
Heredis) est ; Quia uterque textus intelligendus
est de iis , quos vinculum patriae potestatis unit
cum Herede, vel Testatore , ita ut qui sub Here-
dis vel Testatoris patria potestate est, filius vide-
licet , et qui hac ratione domesticus reperitur ,
testis esse non possit , ut communiter interpre-
tantur Doctores.

Possunt etiam plures ex eadem domo , quam- 23
vis consanguinei, ut pater, et filius, duo, vel plu-
res fratres, testes esse in eodem Testamento; Dum-
modo non sint sub patria potestate Testatoris, *l.
Ad testium* 22. *ff. Qui testamenta facere possunt,
et* §. *Pater* 8. *Institut. de testament. ordin. can.
Si testes* 3. *caus.* 4. *qu.* 2.

De rigore Juris canonici non possunt saltem li- 24
cite extra casum necessitatis clerici sine licentia
Episcopi, et Religiosi, seu Monachi sine Praelati
sui facultate, et consensu testes esse, seu testimo-
nium ferre in Testamentis, seu Instrumentis Sae-
cularium conficiendis, aliisque causis, sive contra-
ctibus civilibus Locorum. Glossa in *Authentic. de
Monachis* §. *Cogitandum vers. testes Collation.* 1.
juncta Glossa Marginal. *ibidem* Abbas *in cap. cum
Nuncius n.* 3. *de testibus* , Farinacius *qu* 61. *de
testibus n.* 64. et plurimi alii per textum *in can.
Quamquam* 2. *caus.* 14. *qu.* 2. ubi in Synodo ha-
bita Romae ab Eugenio Papa II. *cap.* 13. sic sta-
tutum legitur : « Quamquam Sacerdotum testi-

monium credibilius habeatur, tamen ipsis in saecularibus negotiis pro testimonio, aut in conficiendis Instrumentis non rogentur, quia eos in talibus rebus esse non convenit; Si autem eventu aliquo causae interfuerint, et aliquid viderint, vel audierint, ubi nullae idoneae saecularium inveniantur personae, ne veritas occultetur, aut malus ut bonus aestimetur, in providentia proprii Episcopi sit, ut, aut coram se, et competentibus Judicibus, aut aliter honorifice veritatem attollant »; Et in Summario expresse dicitur: « In conficiendis Instrumentis Sacerdotes ad testimonium non vocentur »; Tum quia clerici subsunt suo Episcopo, et strictius Religiosi, seu Monachi suo Praelato Regulari, cum sub ejus omnimoda Obedientia sint positi, nec habeant velle nec nolle, *cap. si Religiosus* 27. *de electión. in* 6. *cap. Religiosus* 2. *de Testament. in* 6. *cap. Religiosi* 5. *de sepulturis in* 6. ergo hoc ipso non possunt esse testes sine licentia ejus, cui subsunt; *arg. can. Monachi vagantes* 33. *et can. Monachi a Monasterio* 34. *caus.* 16. *qu.* 1. cum similibus; Tum etiam quia clericis, vel Monachis, seu Religiosis illicitum est negotiis saecularibus se immiscere. *Tot. tit. Ne Clerici, vel Monachi Saecularibus negotiis se immisceant*, juncto illo Apostoli 2. ad *Timoth. cap.* 2. ibi: « Nemo militans Deo, implicet se negotiis saecularibus »; Et quod clericus absque licentia Episcopi non possit testimonium ferre etiam in causa civili coram Judice Laico, expresse declaravit *Sacra Congreg. Immun. in Aquilana* 5. *Maii* 1637. *lib.* 3. *Decr. Paul. pag.* 30. apud Riccium *in Synopsi verb. Testis n.* 1. et saepe saepius alibi: Et hoc a fortiori dicendum est de Religioso, seu Monacho sine licentia sui Praelati per supra adducta: In casibus enim, in quibus necessarium est eorum testimonium, solet a Sacra congregat. concedi facultas Episcopo loci eos examinandi, sicuti alios exemptos, ut videre est apud d. Riccium *in Synopsi verb. Facultas examinandi Ecclesiasticos, et exemptos.*

25 Quamvis tamen de rigore Juris canonici id sit illicitum clericis, et Religiosis; nihilominus validum est eorum testimonium, etiamsi sine licentia, et praescitu Superiorum testes in supradictis agant. Abbas *in cap. Cum nuncius n.* 3. *et* 4. et Felinus *ibid. n.* 3. *de testibus*, Mascardus *de probationis conclus.* 260. *n.* 12. *et* 13. Farinacius *de testibus quaest.* 61. *n.* 84. *et* 134. allegans plures alios, Reiffenstuel *lib.* 3. *tit.* 26. *n.* 13. Pirhing. *ibidem n.* 3. Lezana *tom.* 1. *cap.* 9. *n.* 13. *et tom.* 4. *verb. Testis Regularis, n.* 1. testans ex Notario sic decisum fuisse a Sacr. Congreg. et alii passim. Et ratio est, quia licentia Superioris est quodam accidentale, non autem de substantia actus testimonii, *argum. cap.* 1. *de testibus*; Tum quia multa fieri prohibentur, quae si facta fuerint, obtinent roboris firmitatem, *cap. Ad Apostolicam* 16. *de Regularibus*; Tum etiam quia nullibi reperitur tale testimonium a Jure declarari irritum, ac invalidum; Immo, ut experientia docet, solent Clerici Saeculares passim in Testamentis, aliisque contractibus Laicorum ex generali consuetudine in testes adhiberi etiam sine alia licentia Superioris Ecclesiastici, prout observant Farinacius *loc. cit. n.* 64. Azorius *consil.* 590. *n.* 20. Pirhing *lib.* 2. *Decret. tit.* 20. *n.* 60. Reiffenstuel *ibid. n.* 184. et alii. Quinimmo etiam Religiosi non semel sine alia suorum Superiorum expressa licentia in testes assumuntur pro conficiendis Testamentis, praesertim in eorum conventibus, ad quos Testatores pro majori celatione in dies accedunt: Nec desunt auctores dicentes citatum Canonem *Quamquam* 2. *caus.* 24. *qu.* 2. procedere potius de honestate, quam de necessitate, prout videtur innuere ly *Eos in talibus rebus esse non convenit.* Vel non ipsum Canonem esse usu receptum. Vel si receptus, denuo fuisse per contrariam consuetudinem abrogatum. Consultius tamen, et tutius est, ut monent supra citati Doctores, et alii passim, ad effugiendas omnes dubietates, Superiorum ad id petere, et obtinere facultatem; Nam quod possit impugnari testamentum, in quo Religiosus absque sui Superioris licentia est testis eo quod pro mortuo habeatur, tradit Joan. Faber §. *Testes n.* 3. *inst. de testamentis*, junctis nonnullis aliis, quos in oppositum citat Mascard. *de Prob. concl.* 260. *n.* 1. *et* 2.

Tertio ad valorem Testamenti solemnis scripti, seu in scriptis, requiritur, ut omnes testes ita sint praesentes, ut Testatorem, non tantum audire, sed et videre possint. *Communis*, *arg. l. Si non speciali* 9. *Cod. de testamentis*, ibi: « Si testes non in conspectu Testatoris testium Officio functi sunt, nullo jure testamentum valet. 26

Quarto requiritur non solum, quod testes sint praesentes, sed insuper quod ad testificandum sint rogati, seu invitati, ac moniti, *l. Hac consultissima* 21. *Cod. De testamentis*, ibi: *Rogatis testibus.* 27

Quinto requiritur, quod Testator, Testibus, ut supra, praesentibus, scripturam clausam, aut convolutam exhibeat; dicendo in ille suum contineri Testamentum, *l. Hac consultissima* 21. *Cod. de testamentis*, ibi: « Dummodo testibus praesentibus Testator suum esse testamentum dixerit quod offertur ». 28

Sexto sequitur, quod Testamentum sic exhibitum, vel propria manu subscribat, si ipsemet totum non scripsit, vel si subscribere nequeat, aut nesciat, octavum testem, qui nomine ipsius subscribat, adhibeat, *cit. l. Hac consultissima* 21. *et l. Cum antiquitas* 28. *Cod. de testamentis.* 29

Septimo requiritur, ut omnes et singuli testes nomen suum propria manu subscribant, et illud subsignent annulo, seu sigillo suo, aut alieno, etiam a Testatore accepto, §. *Sed cum* 3. *et* §. *Possunt* 5. *Instit. de Testamentis ordinandis*, *l. Ad testium* 22. §. 4. *ff. Qui testamenta facere pos-* 30

sunt, *l. Singulos testes* **30.** *ff. eod. l. Hac consultissima* **21.** *Cod. de testamentis.*

31 Octavo requiritur, ut totum negotium Testamenti solemnis scripti peragatur uno, eodemque loco, et tempore, unoque contextu, idest nullo actu alieno, sive extraneo (qui ad Testamenti factionem non pertineat) interveniente, nisi ad modicum intervallum ex necessitate, interruptio aliqua facta sit, quae in tali caso non obest; *§. Sed cum* **3.** *Inst. de testamentis ordinandis*, ibi: « Constitutum est, ut uno eodemque tempore septem testibus adhibitis, et subscriptione testium signacula testamentis apponerentur ». Et concordant *lex Heres* **21.** *§. final. ff. Qui testamenta facere possunt. lex Hac consultissima* 21. *et l. Cum antiquitas* **28.** *Cod. de Testamentis.*

32 Ad valorem Testamenti solemnis *Nuncupativi* requiritur, quod Testator coram septem Testibus idoneis ut supra, et ad id specialiter rogatis, simul uno, eodemque tempore ultimam suam voluntatem, tam circa Heredis institutionem, quam circa Legatum palam pronunciet, seu alias sufficienter manifestet, ita ut intelligi possit. *Communis*, per textus expressos *in §. Sed haec.* **14.** *Instit. de testamentis ordinandis*, ibi: « Si quis autem sine scriptis voluerit ordinare jure civili Testamentum, septem testibus adhibitis, et sua voluntate coram eis nuncupata sciat hoc perfectissimum testamentum Jure Civili, firmumque constitutum ». *Authentic. Hoc inter §.* **2.** *Cod. de testamentis*, ibi: « Per Nuncupationem quoque, hoc est, sine scriptura, testamenta non alias valere sancimus, quam si septem testes, ut supra dictum est, simul uno, eodemque tempore collecti, Testatoris voluntatem, ut testamentum sine scriptura facientis audierint »; *et leg. In testamentis* **26.** *Cod. eod.* ibi: « In testamentis sine scriptis faciendis omnem formalem observationem penitus amputamus, ut postquam septem testes convenerint, satis voluntatem Testatoris, vel Testatricis simul omnibus manifestari significantis, ad quos substantiam suam pervenire velit, vel quibus legata dare, vel fideicommissa, vel libertates disponere ».

33 Ex quibus clare patet, quod pauciores solemnitates requiruntur ad Testamentum *Nuncupativum* quam ad Testamentum *scriptum*; cum ad *Nuncupativum* non requiratur testium subscriptio, nec sigillatio eorumdem, nec Testatoris, uti requiritur ad Testamentum *Scriptum* ex supradictis. *Communis.*

34 Unde Testamentum *nuncupativum*, et Testamentum *scriptum*, seu in scriptis inter se differunt. Primo, quia in Testamento *Scripto* plerumque celatur ultima voluntas Testatoris, et heres institutus. In *nuncupativo* autem debet ultima voluntas testatoris manifestari, et palam nuncupari heres, ut sciant testes, quinam sit institutus. *Authent. Hoc inter §.* **2.** *Cod. de Testamentis, l. Jubemus* **29.** *Cod. eod.* Secundo, quia ad testamentum *scriptum* necessario requiritur Scriptura, sine qua testamentum est nullum. *Nuncupativum* autem potest fieri sine ulla scriptura, sola nuda voce coram testibus; Et quamvis hodie redigi soleat in scripturam, non cessat tamen per hoc esse testamentum nuncupativum, cum scriptura adhibeatur, et fiat solum pro commodiori, et faciliori probatione, *argum. l. In re* **4.** *ff. de fide instrumentorum*, ut patet ex dictis *supra num.* **8.** ubi adducitur textus. Tertio, quia in testamento *nuncupativo* testes nec subscribunt, nec subsignant sicuti nec testator; Totum autem id requiritur ad testamentum *Scriptum*, *l. Hac consultissima* **21.** *et l. Cum antiquitas* **28.** *Cod. de Testamentis §. Sed haec* **3.** *et §. Possunt* **5.** *Institut. de Testamentis ordinandis*, cum similibus. Vide *supra n.* **10. 11. 29. 30.**

* Inter nuncupativa testamenta recenseri etiam possunt testamenta caecorum, quibus specialem formam constituit Justinianus, ut scilicet coram Tabulario, et septem testibus ad hoc convocatis suprema sua elogia nuncupet, quae Tabularius uno contextu, aut octavus testis, si tabularii copia desit, in scripturam redigat. Hanc scripturam tam Tabularius, quam testes signabunt, et subscribent. Quod si memoriter sua elogia promere non possit, ea scribi mandabit, hancque scripturam, convocatis tabulario, et testibus, a tabulario coram testibus recitari curabit, profitebiturque, lecta a tabulario suam esse voluntatem, et haec scriptura a tabulario, et testibus subscribetur, et signabitur *l.* **8.** *Cod. de Testamentis.*

Supradictae solemnitates requisitae ad valorem testamenti de jure civili non requiruntur omnes de jure canonico. *Communis*, textu expresso in *cap. Cum esses* **10.** *de Testamentis.* 35

De jure enim canonico ad valorem testamenti, sive ad causas pias, sive profanas non plus requiritur, quam ut adsint duo testes idonei, et Parochus loci. *Communis*, per expressum textum *in cit. cap. Cum esses* **10.** *de testamentis*, ibi: « Proposuisti talem in tuo Episcopatu consuetudinem obtinere, quod testamenta, quae fiunt in ultima voluntate, penitus rescindantur, nisi cum subscriptione septem, vel quinque testium fiant, secundum quod leges humanae decernunt; Quia vero a divina lege et SS. Patrum institutis, et a generali Ecclesiae consuetudine, id esse noscitur alienum, cum scriptum sit (Deuteronom. *cap.* 17. *num.* 6. *et cap.* 19. *num.* 15. *et Matth. cap.* 18. *num.* 16.) In ore duorum, vel trium testium stat omne verbum, praescriptam consuetudinem improbamus, et testamenta, quae Parochiani coram Presbytero suo, et tribus, vel duabus aliis personis idoneis in extrema fecerint voluntate, firma decernimus permanere, sub interminatione anathematis prohibentes, ne quis hujusmodi audeat rescindere testamenta ». 36

Testes requisiti de jure canonico debent esse idonei, ac testes requisiti de jure civili, et assi- 37

gnati *supra num.* 15. Fagnanus *in cit. cap. Cum esses n.* 36. Covarruv. *ibidem n.* 14. Clarus §. *Testamentum quaest.* 55. *n.* 3. Reiffenstuel *lib.* 3. *tit.* 26. *n.* 133. Pirhing *ibidem n.* 12. et ratio est, quia in *citat. cap. Cum esses*, immutata est forma testandi juris civilis quoad numerum tantum, non autem quoad qualitatem testium, cum sicuti in jure civili etiam in *dict. capit. Cum esses*, exigatur, quod testamenta fiant coram personis idoneis, ubicumque autem dispositio Juris civilis non reperitur expresse immutata, vel correcta a jure canonico, debet jus civile etiam in foro canonico, et Ecclesiastico servari, ut tradunt Doctores communiter per textum *in cap. Intelleximus* 1. *de novi operis nunciatione*, ibi: « Sicut leges non dedignantur Sacros Canones imitari, ita et Sacrorum statuta Canonum Principum Constitutionibus adjuvantur ».

38 Item per eamdem rationem dicendum est, quod tales testes sicuti de jure civili, ita etiam de jure canonico debeant esse rogati, cum dispositio juris civilis id requirens non sit expresse correcta per Jus canonicum, quia potius videtur approbata *in cap. Relatum* 11. *de Testamentis*, ibi: *Tribus, aut duobus testibus requisitis*, idest rogatis; Reiffenstuel *loc. citat. n.* 133. Pirhing *loc. cit. n.* 12. Fagnanus *loc. cit. a n.* 17. ubi sub n. 19. dicit, quod haec est communis opinio.

39 In defectu Parochi proprii de jure canonico sufficit, si quatuor testes sint adhibiti, quia duo testes aequivalent Parocho, et vices supplent ejus, quamvis maximae sint auctoritatis, ut patet ex *c. Cum a nobis* 28. *et cap. Licet* 47. *de testibus.* Sic docent Abbas *in cit. cap. Cum esses n.* 7. Covarruv. *ibid. n.* 12. *et* 13. Clarus *loc. cit. qu.* 53. *n.* 3. Molina *tract.* 2. *de Justitia dist.* 133. *n.* 4. *et* 5. Pirhing *loc. cit. num.* 10. et ipso teste alii communiter.

40 In ditionibus Romano Imperio subjectis, tam in foro ecclesiastico, quam laicali fieri, et judicari debent testamenta secundum solemnitates de jure civili requisitas; in ditionibus autem temporali jurisdictioni Romani Pontificis subjectis secundum solemnitates de jure canonico requisites, et praescriptas in *cit. cap. Cum esses* 10. *de testamentis.* Sic Glossa *ibid. verb. Improbamus*, Laymen *lib.* 1. *tract.* 4. *cap.* 13. *n.* 1. et *in cap. Ecclesia* 10. *n.* 15. *de Constitutionibus*, Alexander *consil.* 146. *n.* 6. *lib.* 2. *et cons.* 177. *n.* 2. *lib.* 2. dicens hanc esse communem, Parisius *consil.* 51. *n.* 1. *lib.* 3. testans sic affirmare scribentes omnes, nullo excepto, dicentes hanc conclusionem esse communem, et sequendam in judicando, et consulendo, et *n.* 15. asserit eam esse firmissimam, et indubitabilem, Pirhing *l. c. n.* 11. Reiffenst. *l. c. n.* 135. dicens opinionem hanc esse consuetudine receptam, sicque confirmatam, et consequenter tenendam, sicque tenere communem aliorum apud Fagnanum *in cit. cap. Cum esses n.* 46. Et ratio est, quia cum clerici sint cives, ac membra Reipublicae, ubi degunt, aequum est, et rectae rationi consonum, ut in rebus mere politicis, legibus saecularibus locorum se conforment. Eo vel ma- 41
xime quod *cit. cap. Cum esses* 10. *de testamentis*, inscribatur ab Alexandro III. Hostiensi Episcopo, quae civitas Hostiensis est de temporali jurisdictione Romani Pontificis.

Quamvis tamen gravissimi doctores teneant, quod Clerici etiam in terris Imperii, aliorumque regnorum, possint condere testamente juxta dispositionem, et formem juris canonici, traditam in *cit. c. Cum esses* 10. *de testamentis*, ita ut ubique servande sit in foro ecclesiastico. Sic Joan. Andreas *in cit. cap. Cum esses n.* 6. *vers. Communiter.* Cardinal. *ibid. n.* 5. *vers. Joannes Andreas dicit*, ubi asserit hanc opinionem esse veriorem; Imola *ibid. n.* 13. dicens hanc opinionem videri consuetudine roboratam, et per consequens servandam, Calderin. *cons.* 8. *circa finem de Testamentis*, dicens hanc servari de facto, Clarus in §. *Testamentum q.* 57. *vers Quae quidem*, dicens 42
non esse ab ea in consulendo, et judicando recedendum, et paulo infra subdens: « A qua non recedas in practica, quia quantum ego vidi, apud omnes ita servatur sine controversia », et sic tenent alii apud Fag. *in cit. cap. Cum esses n.* 41. Unde in praxi est attendendum ad consuetudinem locorum, ut recte monent Molina *loc. cit n.* 7. *et* 8. Pirhing *loc. cit. n.* 11. ubi ex Layman *lib.* 43
1. *tract.* 4. *cap.* 13. *n.* 2. *et in cap. Ecclesia* 10. *n.* 15. *de Constitutionibus* dicit, quod in imperio Romano est usu receptum, quod Testamenta a clericis fiant secundum jus civile, et Caesareum, et si aliter fiant, non valeant.

Testamentum ad causas profanas carens una, vel pluribus solemnitatibus a jure positivo requisitis nullum, et invalidum est in foro externo. *Communis*, per text. in *l. Si non speciali* 9. *l. Si unus* 12. *et l. Hac consultissima* 21. *Cod. de testamentis*, ibi: *ex imperfecto autem testamento* (idest solemnitatibus requisitis destituto) *voluntatem defuncti tenere non volumus*, et §. *Ex ea* 7. *institut. Quibus modis testamenta infirmentur*, ibi: *Imperfectum testamentum nullum est*, cum similibus. Et sic semper censuit Rota, et signanter *par.* 4. *tom.* 3. *dec.* 544. *n.* 1. *par.* 8. *dec.* 97. *n.* 9. *par.* 10. *dec.* 289. *n.* 3. *par.* 14. *dec.* 467. *n.* 1. *par.* 15. *dec.* 328. *n.* 2. *part.* 16. *dec.* 316. *num.* 4.

* Notandum tamen quod licet testamentum solemne nullum et invalidum sit, in quo desideratur aliqua ex supra enunciatis solemnitatibus, nihilominus convalidari poterit si adjecta comperietur clausula codicillaris, cujus clausulae formam refert Paulus in *l.* 29. §. 1. *ff. qui testamenta facere possunt. Ex his verbis, quae scriptura paterfamilias addidit: HOC TESTAMENTUM VOLO ESSE RATUM QUACUMQUE RATIONE POTERIT; videri eum voluisse omnimodo valere ea quae reliquit, etiamsi intestatus decessisset.* Testa-

mentum iie imperfectum vigore clausulee codicillaris vim obtlnere fideicommissi ab intestato inter iiberos relicti senxerunt Diocletianus, et Maximianus in i. 16. *Cod. famil. ercisc.* Quod idem volult Constantinus circa testamentum nondum perfectum in *l.* 26. *Cod. sod.* Verum quod favore imperfecti testamenti patris inier iiberos sanxerunt iaudati imperatores ita eccipiendum est juxta declaratiouem, quam pro lege nbservari voiuerunt Theodosius, et Valentinianus, ut uempe id quidem lnter filios, et eorum favore valeet, nnn autem favore extranei, adeo ut si hoc testamento quid alicui rciictum sit, qui filius non sit testatoris, id pro non scripto habebitur, ct eisdcm filiis accrescet, ut in i. 21. *Cod. de Testam.*

Novella eutem constitutione deciaravit Justinienus, quaenam saitem nbservanda forent, ut testamentum ite imperfectum inter liberos valeret, nimlrum ut testator sua subscriptione declaret tempus, quo testatus ost, filiorum nomina, et uncias ex quibus scripsit eos haeredes, nou signis numerorum, scd pcr totas litteres. Simiiiter si de certis singularibus speciebus disponere velit, earum inscribat significationes. Sed ct quae icgeta, aut fideicommissa, aut iibertates extraneis reiiquerit, si haec propria scripte manu sint, dictaque coram testibus, quemvis contineantur in scriptura reliquam observationem testamentorum non suscipiente, velebunt *Noveli.* 107. *cap.* 1. Hujus novellae capito tertio constituitur etiam ut scripture divisionem bonnrum suorum inter iiberos a patre factam continens sit ctiam rate si eam a liberis subscribi pater cureverit. Hinc arbitcr a fratribus pro divisinne constitutus hanc patris divisionem servare tenetur, si aut parcns, eut omnes liberi ei subscripserint, ut antea statuerat ldem Justinianus *Novella* 18. Cum autem edsunt ea quae modo diximus, haec divisio, quam pater inter liberos fecit ita rata est, ut non possit rumpi, nisi per posterius testamentum perfectum *dict. Novsii.* 107. *cap.* 2. *Plura de his vide artic. seq.* *.

44 An autem, sicut testamentum ad causas profanas carens nna, vel pluribus snlemnitatibus a jure positivo requisitis invalidum, et nulium est in foro externo, ita etiam sit invalldum, et nullum in foro interno, seu conscientiae? celebris, et gravis controversia est, in qua tres extant doctorum sententiae.

45 Prima sententia docet, quod testamentum ad causas prnfanas carens nna, vel piuribus solemnitatibus a jure positivo requlsitis sit validum in foro interno, seu conscientiae, ac proinde quod heres, vel iegatarius scriptus iicite retinere possit hereditatem, vel legatum ex teii testamento imperfecto adquisitum, nec reddere debeat heredi ah intesteto, dummodo aiiunde sufficienter constet hanc fuisse voiuntatem testatoris, et quod heres ab intestato in conscientia teneatur ipsi tradere hereditatem, et soivere iegata ex tali testamento imperfecto relicta. Ita Fagnanus *in cap. Cum esses* 10. *de Testamentis.* Abbas *ibidem*, Jason *in* i. *Cum quis* 10. *Cod. de Juris, et facti ignorant.* Clerus, §. *Testam. q.* 90. Zoesius in *Comment. ad Decret. n.* 19 *de testam. et ff. eod. n.* 43. Fachineus *libr.* 4. *controv. c.* 5. Molina *tract.* 2. *de Institut. disp.* 81. *n.* 2. Lessius de *Jure et Justit.* i. 2. *c.* 19. *dub.* 3. Mestrius *disp.* 4. *Theol. moral. num.* 52. Sannig *disp.* 12. *de Justitia quaest.* 3. *num.* 9. Malder. *tract.* 1. *de Justitia cap.* 11. *dub.* 5. Felix Potestas *n.* 1. *part.* 2. *sub n.* 2518. Matthaeucc. *Official. Curiae cap.* 52. *n.* 9. S. Antoninus *part.* 3. *tit.* 10. *cap.* 3. §. 14. Silvester *in Summa verb. Legatum* 4. §. 10. Sotus *lib.* 4. *de Just. et Jur. quaest.* 5. Petrus de Aragonia *in* 2. 2. *de Justitia quaest.* 62. Reginald. *prax. fori Poenit. lib.* 25. *n.* 105. Petrus Ancharanus *in Regul. Possessor, de Regul. Jur. in* 6. Bartolus *tract. de Minorit. cap.* 3. Plinius secundus *lib.* 2. *Epistol. ad Anianum*, his verbis: « Ego propriam Legem mihi dixi, ut defunctorum voiuntates, etiamsi deficerent, quasi perfectas tuerer », *et lib.* 5. *Epistol. ad Calvisium*, his clarioribus verbis. « Hoc enim si jus adspicias, irritum, si defunctos, ratum et firmum est, mihi autem defuncti voluntas (vereor, quam in partem Jurisconsulti, quod dicturus sum, accipiant) antiquior Jure est ». La Croix *lib.* 3. *part.* 2. *num.* 717. Eamdem sententiam tenent etiam Innocent. Imola, Alexander, Alciat. Albert. Brun. Alber. Florianus, Guido, Corneus, Tiraqueli, Falin. Orosius, Angelus, Adrian. Joann. Medina, Armilla, Navar. Caidar. Sarmiento, Perez, Tebiena, Segura, Comitolus, Filiiucius, Molfesius, Homobonus, Mentica, et alii quos affert Card. de Lugo *tom.* 1. *disp.* 22. *sect.* 9. *n.* 249. ubi observat, quod supradicti inferunt heredem ab intestato conscium voluntatis defuncti, qui hereditatem, vel legatum alicui reliquit, teneri in conscientia ea solvere, vel si dubius fuerit, componere cum illo pro ratione dubii; Item si heres, aut legatarius ab intestato possideat, posse heredem, aut legatarium ex testamento minus solemni, servatis debitis conditionibus, sibi occulte compensare.

Et fundamenta hujus sententiae desumuntur, 46
tum ex iure canonico, tum ex iure civili. Ex iure enim canonico *can. ultima voluntas* 4. *caus.* 13. *quaest.* 2. ex verbis S. Gregorii Papae expresse habetur: « Ultima voluntas defuncti modis omnibus servari debet » *et cap. Indicante* 4. *de Testamentis*, ubi statuitur deberi legatum quamvis nudis verbis relictum, ibi: « In quibus voluntatem ejus per omnia volumus adimpleri », et in ejus summario praecise dicitur: « Debetur legatum, quamvis nudis verbis a Testatore relictum » *et cap. Cum esses* 10. *eod.* decernitur, quod quamvis desit solemnitas septem, vel quinque testium, sit validum testamentum, si constet de voluntate testatoris, verb. gr. per Parochum, et tres, vel duos testes.

47 Ex jure autem civili habetur *l. Non dubium* 16. *Cod. de Testamentis*, ubi sic expresse statuitur: « Illud etiam adjiciendum est, ut qui ex testamento, vel ab intestato heres extiterit, etsi voluntas defuncti circa legata, seu fideicommissa, seu libertates legibus non sit subnixa, tamen si sua sponte agnoverit, impiendi eam, necessitatem habeat »; Et *l. Et si* 2. *Cod. de fideicommissis*, ubi decernitur, quod si quis alicui fideicommissum in testamento minus solemni, et consequenter invalido in foro externo relictum, solvat, et tradat, revocari, seu repeti postea non amplius possit, quia illud solvit, et tradidit urgente conscientia, cum scivorit talem revera fuisse testatoris voluntatem, quamvis ejus testamentum ex defectu solemnitatum fuerit invalidum in foro externo, ibi: *Et si inutiliter*, (idest absque requisitis e jure solemnitatibus) « Fideicommissum relictum sit, tamen si heredes, comperta voluntate defuncti, praedia ex causa fideicommissi Avo tuo praestiterunt, frustra ab heredibus ejus de ea re quaestio tibi movetur, cum non ex ea sola scriptura (*solemnitatibus destituta*), sed ex conscientia relicti fideicommissi defuncti voluntati satisfactum esse videatur »: Item §. *Et quia* 12. *Instit. de fideicommissariis hereditatibus*, ubi statuitur, quod si quis testator testamento minus solemni mandaverit suo heredi, ut vel hereditatem, vel speciale fideicommissum restituat, et talis heres perfidia tentus, negot hoc sibi impositum fuisse, nec quidquam de hoc a testatore audivisse; tunc « Necesse eum habere, vel jusjurandum subire, quod nihil tale a testatore audiverit, vel recusantem ad fideicommissi, vel universalis, vel specialis solutionem coarctari, ne depereat ultima voluntas testatoris fidei heredis commissa »: Et infra subjungitur, quod si is, postquam negaverit, confiteatur quidem, sed excipiat dicendo testamentum non valere, ex quo careat debitis solemnitatibus, sic hoc non obstante, ad solutionem compellendus. Item §. *Per traditionem* 20. *Instit. de rerum divisione* », ubi sic expresse habetur: « Nihil enim tam conveniens est naturali aequitati, quam voluntatem domini volentis rem suam in alium transferre, ratam haberi ».

48 Insuper haec sententia ostenditur etiam ratione, quia ex testamento minus solemni oritur obligatio naturalis, ut ex communi sententia docet Clarus §. *Testamentum q.* 90. *n.* 1. Atqui hoc nihil aliud est, quam tale testamentum in foro conscientiae esse validum; ita ut heres ab intestato teneatur ei satisfacere, et institutus possit tuta conscientia sibi relictum retinere, quamvis jus civile nullam actionem concedat ex tali testamento, ergo etc. Tum quia leges praescribentes dictas solemnitates ad testamenta, fundantur in praesumptione fraudis; conditae enim sunt, ut sic omnis fraus in testamentis evitetur, *l. Quaestiones* 32. *Cod. de Fideicommissis*, ibi: « Lex enim, ne quid falsitatis incurrat, per duos forte testes compositum testamentum, majorem numerum testium expostulat, ut per ampliores homines perfectissima veritas reveletur ». Praesumptio autem cedit veritati, *argum. cap. Super hoc* 5. *de renunciatione*, *l. Continuus* 137. *ff. de verbor. significat. leg. Ultim. ff. quod metus causa, leg. Imperatores* 29. *ff. de probationibus*, adeoque si aliunde constet de vera voluntate testatoris, sicque cesset praesumptio fraudis, cessant etiam ipsae leges, nec amplius obligant saltem in conscientia, cum cessante ratione, et causa legis, vel obligatione, cesset lex, seu obligatio ipsa, *l. Adigere* 6. §. 2. *ff. de Jurepatronat.* Card. de Luca tamen *disc.* 21. *de donat.* dicit, quod licet ista opinio apud morales sit magis communis, et recepta, reputatur per canonistas minus vera, et in foro nullatenus recepta, ita ut numquam practicari visa fuerit.

Secunda sententia opposita expresse tenet, quod testamentum ad causas profanas carens una vel pluribus solemnitatibus a jure civili requisitis, sit invalidum, et nullum, non solum in foro externo, sed etiam in foro interno, seu conscientiae, adeo ut heredes, et legatarii vi talis testamenti, nec possint aliquid accipere, nec, si jam acceperint, illud tuta conscientia retinere valeant, seu heredibus ab intestato teneantur sub gravi cuncta relinquere, aut restituere, quantumcumque de voluntate testatoris certo constet. Sic Coverruvias *de testamentis cap.* 10. *n.* 12. Card. Petra *tom.* 2. *comment. ad Const.* X. *Innocent. III. sect.* 5. *n.* 4. Vasquez *in Opusc. de Testament. cap.* 3. *dub.* 1. Suarez *lib.* 5. *de legibus cap.* 24. *n.* 4. Valentia *tom.* 2. *disp.* 5. *q.* 6. *part.* 5. §. 1. *quaestiuncul.* 1. Sains *de Legibus disp.* 16. *sect.* 12. *n.* 52. Bonacina *de contract. disp.* 3. *q.* 1. *punct.* 3. Diana *tom.* 1. *tract. de contractibus resol.* 75. Henrincx *disp.* 2. *q.* 4. *de testam.* Hannold. *tract.* 6. *c.* 1. *controv.* 3. Henno *tom.* 2. *tract.* 2. *de Jur. et Just. disp.* 6. *q.* 7. *art.* 4. *concl.* 1. Beja *part.* 1. *cas.* 53. Dicastill *lib.* 2. *tract.* 2. *dub.* 8. Baldus, Fulgosius, Paulus de Castro, Fortunius, Matienzo, Padilla, Gregorius Lopez, Antonius Gomez, Victoria, Ledesma, Valerus, Veja, Aragonius, Salonius, Naldus, Bannes, Becanus, et alii, quos affert Card. de Lugo *loc. cit. n.* 250. et hanc fateatur probabilem, Lessius, Sanchez, Maiderus, Joan. de la Crux apud ipsum *loc. cit.* et plures alii. 49

Et fundamentum praecipuum hujus sententiae petitur e pluribus legibus, quae aperte declarant testamentum censendum esse ut non factum, cui deest aliqua solemnitas requisita, et signanter. *l. Si non special.* 9. *Cod. de testamentis*, ibi: « Si testes non in conspectu testatoris testimoniorum officio functi fuerint, nullo jure testamentum valet », *l. Si unus* 12. *Cod. eod.* ibi: « Si unus de septem testibus defuerit, vel coram testatore omnes eodem loco testes, suo, vel alieno annulo non signaverint, Jure deficit testamentum », *l.* 50

Hac consultissima 21. *Cod. eod.* ibi : « Non subscriptum autem a testibus, ac non signatum testamentum pro infecto haberi convenit ». Et *ib. infra*: « Ex imperfecto autem testamento voluntatem tenere defuncti » . . . . *non volumus* §. *Ex eo* 7. *Instit. Quibus modis testamenta infirmentur*, ibi : « Imperfectum testamentum sine dubio nullum est » ; Et concordant l. *Si quaeramus* 5. *ff. Qui testamenta facere possunt*; l. *Et ab antiquis* 31. *Cod. de testamentis*, ac plures aliae.

51 Ex quibus juribus patroni hujus sententiae sic arguunt: Testamentum solemnitatibus destitutum declaratur imperfectum, nullum, irritum, ac invalidum, ut patet ex allatis textibus ; Atqui ubi jus positivum declarat certos actus esse nullos, et invalidos, ipsi non obligant in conscientia, ut patet in donationibus pupillorum, et similibus, in matrimonio sine praesentia testium, et Parochi, et hujusmodi, ergo etc. Tum quia ad valorem cujuscumque actus requiritur voluntas, et potentia, *arg. c. Cum super* 23. *de Offic. et potest. deleg.* Atqui nemo testari potest sine solemnitatibus a jure civili requisitis, ut clare patet ex citatis juribus, et ut expresse dicitur *in c. Quas contra* 64. de *regul. Juris in* 6. *Quas contra Jus fiunt, debent utique pro infectis haberi*, ergo etc. Unde Card. de Luca *loc. cit.* de *donationibus disc.* 21. *num.* 9. videtur asserere, hanc secundam sententiam esse in praxi tenendam, cum dicat, quod licet prima opinio sit apud morales magis communis, et recepta, reputatur tamen per Canonistas minus vera, atque in foro nullatenus recepta, ita ut nunquam practicari visa fuerit.

52 Tertia sententia est media, per quam, ut recte notat Pirhing lib. 3. *Decretal. tit.* 26. *num.* 13. *in fine*, fere conciliantur inter se praedictae duae sententiae oppositae, et docet, quod dictum testamentum minus solemne, seu imperfectum, non sit quidem irritum, et invalidum ipso jure, in foro conscientiae, at tamen possit tale declarari per sententiam judicis, apud quem, tam heres ab intestato, quam heres scriptus possunt licite agere, ut jus suum pro sua bona fide in diversis legibus, et rationibus fundata defendant, quamvis sint de voluntate testatoris omnino certi ; Unde tale testamentum quadam ratione est validum, idest antequam per sententiam judicis irritetur, seu irritum declaretur, et quadam alia ratione est invalidum, idest quatenus potest, immo etiam debet per sententiam judicis invalidum declari, si super eo in judicio lis fuerit mota. Ita Cabassutius *Juris canonici Theoria, et praxi lib.* 6. *c.* 3. Pontas *verb. Testamentum cap.* 20. *in fin.* Menochius *de praesumptionibus lib.* 1. *praesumpt.* 80. *num.* 7. Layman lib. 1. *tract.* 4. *cap.* 17. *n.* 2. Sotus *de Justitia l.* 4. *quaest.* 5. *art.* 3. Bannes *disp.* 3. *ad q.* 62. Thomas Sanchez *lib.* 4. *consil. c.* 1. Beja *puncto de furto, et damno dato casu* 2. Sa *verb. Hereditas num.* 32. *verb. Testamentum num.* 3. Tanner. *tom.* 3. *Theol. disp.* 4. *q.* 6. *dub.* 13. *num.* 332. Pirhing *lib.* 3. *tit.* 26. *num.* 13. Reiffenstuel *ibid. nu.* 118. *et in Theologia moral. tract.* 8. *dist.* 3. *qu.* 2. *num.* 15. *et seq.* et alii.

53 Unde juxta hanc sententiam praedictarum duarum fere conciliativam concludimus, quod tale testamentum minus solemne, seu imperfectum ad causas profanas validum est, et obligat in conscientia ante sententiam judicis. Secus autem postquam, uti debet, judex sententiam tulerit pro ejus invaliditate, et hanc in primis videntur inferre praemissa fundamenta utriusque praedictae inter se oppositae sententiae, cum prior locum habeat ante sententiam judicis, et posterior solum post judicis sententiam.

54 Probatur tamen ulterius quoad primam partem, quia ex tali testamento oritur obligatio naturalis, cujus praecipuus effectus est tribuere creditori jus accipiendi, ac retinendi in conscientia id., quod sibi naturaliter debitum est, donec exceptione legis civilis, et per sententiam judicis elidatur. Obligatio enim naturalis sufficit ad transferendum dominium, adeoque testamentum illud validum est, et obligat in conscientia ante sententiam judicis, seu donec per sententiam judicis irritetur, vel irritum declaretur.

55 Probatur etiam ulterius quoad secundam partem, quia, cum judex secundum leges judicare debeat, *c. In istis* 3. *dist.* 4. et testamentum imperfectum, seu minus solemne secundum leges citatas *supra n.* 50. sit invalidum, et nullum, et pro infecto haberi debeat, sententia sic prolata, et justa in foro externo, erit etiam justa in foro interno, adeoque obligans in conscientia ad habendum tale testamentum sic declaratum pro invalido, et nullius roboris; Cum judex auctoritate divina sententiam ferat, eique juste secundum leges judicanti, ut obediatur, praecipiunt leges divinae, ac humanae, *arg. c. Quo Jure* 1. *dist.* 8. *c. Omnis anima* 2. *de censibus*, ibi : *Omnis anima sublimioribus potestatibus subjecta sit, cap. Si quis* 2. *de Majori, et Obed.* ibi : *In libro Regum legitur, qui non obedierit Principi morte moriatur*, *Deuteronom. cap.* 17. *num.* 9. *et seq.* praecipit Deus: « Veniesque ad Sacerdotes Levitici generis, et ad Judicem, qui fuerit illo tempore . . . . sequerisque sententiam eorum, nec declinabis ad dexteram, neque ad sinistram,

56 Et quod post Judicis sententiam etiam in foro conscientiae pro irrito sit habendum tale testamentum, quamvis ante judicis sententiam pro valido haberetur, patet a simili variis exemplis ex jure desumptis ; Sic enim sine essentialibus solemnitatibus a jure requisitis electus, quamvis tuta conscientia beneficium retinere possit, si nemo se opponat, vel electionem impugnet, *cap. Quod sicut, de election.* tamen post sententiam judicis illam electionem irritam, et nullam declarantis ; etiam in foro conscientiae obedire, ac beneficium dimittere tenetur, ut tradunt communiter docto-

res. Item quamvis contrahens cum pupillo sine auctoritate tutoris, naturaliter, et in foro interno valide agat, de tuta conscientia retinere possit, quod vi talis contractus accepit, *arg. leg. Stichum* 95. *de solutionibus*, tamen postquam judex contractum nullum, et irritum declaraverit, acceptum restituere tenetur, ut fatentur omnes. Idem dicendum est in casu alienationis rerum Ecclesiasticarum, non servatis debitis solemnitatibus, et de multis aliis similibus.

57 Hinc resolves, quod testamentum sine debitis solemnitatibus conditum, ante sententiam Judicis, et quando nemo se opponit, ita validum est in foro interno, seu conscientiae, ut heredes, et legatarii in eo constituti, tuta conscientia accipere, et retinere possint hereditatem, et legata sibi in tali testamento relicta: Post sententiam vero Judicis etiam in foro interno est ita nullum, ut ipsi tuta conscientia nihil accipere possint. et si quid acceperint, id totum restituere teneantur.

58 Item resolves, quod quando heres ab intestato testamentum sine debitis solemnitatibus factum, beneficio legis utens impugnat, et judex, pro ut debet, illud irritum, et nullum declarat, tunc etiam in foro interno, seu conscientiae, erit invalidum, ita ut nec naturaliter amplius obliget, et consequenter heres ab intestato, vi illius, heredibus, vel legatariis institutis, hereditatem, et legata tradere non in conscientia teneatur.

59 * Quoad dispositionem capitis *Cum esses*, non sufficit, si sint duo, vel tres testes, et absit Parochus, cum in Canone dictum sit *coram Presbytero suo*: Nec sufficit, si defectum Parochi suppleat Capellanus. Demum testes masculi requiruntur, nec feminae valent. Tandem valet testamentum ita conditum etiamsi testator non sit in extremo vitae periculo: *Institut. Eccles.* 105. §. 8. 9. 10.

60 Scribenda sunt testamenta a Parocho coram testibus, et a testatore subscribenda, sicut etiam a Parocho, et testibus. Si tamen scribere ignorent, sufficit scriptura Parochi, et signum Crucis impressum in charta a testibus, *ibid.* §. 14.

61 Ita scriptum testamentum saltem intra octo dies Parochus cum testibus deferre debet tabellioni; et si adsit subscriptio testatoris, et testium, non requiritur, ut singula contenta in testamento referant notario. Si nulla sit testatoris subscriptio, tunc Parochus, seu Sacerdos viva voce exprimere debet, quidquid in eo testamento continetur; quod, et a singulis testibus seorsim praestandum est. Denique, et singuli illi subscriptionem suam agnoscant: *Ibidem* §. 16. Has vero omnes depositiones scribat tabellio, et jungat testamento.

Ad servanda vero quae in testamento mandantur, discussio Parochi, et testium agenda est a Judice competente, citata parte, cujus interest, excepta tamen consuetudine, ut valeant testamenta, nulla facta publicatione, si illa reposita sint in archivio: *Ibidem* §. 16. 62

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

Gravissima est quaestio, de qua hic agit *Auctor*, an scilicet testamentum minus solemne obliget in conscientia. Ad rectam autem hujus quaestionis resolutionem prius videndum, utrum testamentum sit juris naturalis, an juris positivi. 63

Jus autem naturale pro pace generis humani exposcere, ut introducto dominio, aliqua statuatur successio, non est, quod dubitari possit. Assiduis enim discordiis, a quibus abhorret jus naturale, expositi essent homines, si in obitu cujuscumque, quae ab eo relinquuntur bona, ea fierent primi occupantis, minimeque ex ordine successionis stabilito ad vocatos pertinerent. At quod successio haec sit potius testamentaris, quam legitima, non determinat jus naturale. Nec jus proprietatis eo extendendum, ut quis etiam post mortem de rebus suis disponere valeat, Convenit propterea hodie fere inter omnes, testamentum non esse juris naturalis, sed juris positivi. Confer *Bynkersboeck Observ. lib.* 2. *cap.* 7. 64 65 66

Posito autem, quod testamentum sit non juris naturalis, sed juris positivi, facile est dignoscere, ut ad propositam quaestionem veniamus, testamentum minus solemne non obligare in conscientia. Obligatio enim in conscientia descendere debet, vel a jure naturali, vel a jure positivo. At testamentum minus solemne nec obbligat de jure naturali, quia, ut mox recognitum est, testamentum, tametsi solemne, non est juris naturalis, nec obligat de jure positivo, quia jus positivum non aliter vim obligandi tribuit testamento, quam concurrentibus solemnitatibus ab ipso praescriptis. Patet igitur quidem ad evidentiam usque, testamentum minus solemne obligare in conscientia haud posse. Habes resolutionem gravissimae quaestionis ex genuinis principiis petitam. 67 68

ARTICULUS II.

QUOAD EA, QUAE CONCERNUNT OMNIA TESTAMENTA PRIVILEGIATA.

SUMMARIUM

1. Testamenta privilegiata quid sint? — 2. Assignantur testamenta privilegiata — 3. Testamentum ad pias causas quale sit? — 4. Nomine causae piae quae veniant? — 5. Testamentum ad pias causas perfecte, et pro utroque Foro est privilegiatum. — 6. Dicti duo testes non sunt necessarii ad substantiam, et valorem testamenti ad pias causas, sed tantum ad probationem. — 8. Unde si eliunde sufficienter constet de voluntate Testatoris, testamentum ad pias causas est validum in utroque Foro etiam sine testibus. — 9. Sic validum est testamentum ad pias

censes etiam sine ullis testibus, si manu propria testatoris nota, et indubitata sit scriptum, vel subscriptum; Siculi etiam valet, et sufficit cedula scripta, vel subscripta ab ipso testatore, etiam nullo teste in ea subscripto, vel praesente — 10 Item valida est dispositio Testatoris ad pias causas, si ipse Haeres ab intestato sine omni teste audivit Defuncti voluntatem — 11. Testamentum inchoatum, sed non perfectum valet quo ad Legata pie in eo relicta. — 12. Item quamvis testamentum ad causam profanum factum ob defectum solemnitatis Civilis corruat, valet nihilominus quo ad Legata pia in eo relicta. — 13. Testamentum sine solemnitatibus a Jure Civili requisitis conditum ad causas pias, valet etiam quo ad Legata profana in eo contenta. — 14 Quamvis testamentum ad interrogationem alterius, et solis nutibus, seu signis factum non valeat de Jure Civili, valet nihilominus ad pias causas. — 15. Item quamvis non valeat testamentum sine institutione Haeredis, valent tamen Legata pia in eodem testamento adiecta. — 16. Item quamvis non valeat testamentum cum Haerede incerto, valet tamen favore causae piae. — 17. Item quamvis non valeat testamentum, quo quis Haereditatem, vel Legata alterius arbitrio distribuenda committit, valet tamen si id fiat ad pias causas — 18. Si aliunde de voluntate testatoris sufficienter non constet, tunc in testamento ad pias causas necessario requiruntur duo testes legitimi. — 19. Affertur ad id doctrina practica pro Testatoribus, pro Parochis, et Confessariis. — 20. Testes in his testamentis ad pias causas, non est necesse, quod sint rogati. — 21. Ad id possunt esse testes etiam foeminae, et aliae personae, quae a Jure civili non solent admitti. — 22. Item in testamento ad pias causas testis esse potest Parochus, Confessarius, Beneficiatus, et Religiosus, quamvis legata sint ad favorem propriae Ecclesiae, seu Monasterii. — 23 An ex bonis relictis in testamento ad pias causas, seu ex legatis piis detrahi possit Falcidia? *remissive*. — 24. Testamentum inter liberos quale sit. — 25. Testamentum inter liberos est pro utroque Foro privilegiatum. — 26. Ad valorem testamenti inter liberos quid de jure specialiter requiratur. — 27. Si parens manu propria Testamentum inter liberos totum scripsit, valet, etiamsi ipsemet nomen suum non subscribat. — 28 Secus autem si non ab ipso parente, sed ab alio scriptum sit testamentum. — 29. Etiam Nuncupativum testamentum inter liberos valet, quamvis careat omni alia solemnitate, Dummodo per duos testes de voluntate constet testatoris — 30. Nec tales testes in testamento nuncupativo debent necessario esse rogati. Et in tali testamento possunt esse testes etiam foeminae — 31. Testamentum inter liberos est validum, quamvis parens eos inaequaliter instituat, dummodo cuivis Legitimam relinquat. — 32. Testamentum inter liberos non valet quoad extraneas personas haeredes institutas. — 34. Si autem in testamento minus solemni inter liberos extraneae personae relinquitur aliquid per modum Legati, aut Fideicommissi, valet — 34. Testamentum minus solemne patris inter liberos naturales, et spurios, non est privilegiatum, adeoque non valet. — 37. Valet tamen testamentum minus solemne Matris inter liberos naturales, et spurios. — 38. Testamentum militis in actuali expeditione bellica factum nullam penitus Juris Civilis solemnitatem requirit. — 39. Qui Urbem obsident, vel obsessam actualiter defendunt, censentur quo ad hoc esse in actuali expeditione bellica — 40 Ad testamentum militis in Castris quidem, sed absque actuali expeditione bellica, seu actuali conflictu secure degentis, requiruntur duo saltem testes. — 41. Ad valorem testamenti militis, nec in Castris, nec in aliqua actuali expeditione bellica, sed vel in hybernis, vel fortalitiis obsidionem actualem non patientibus praesidiarii existentis, seu alibi secure degentis requiruntur ordinariae juris solemnitates. — 41 Quamvis testamentum militis in actuali expeditione bellica quomodocumque valide fieri possit, si tamen ejus voluntas non aliter, quam per testes probari possit, duo saltem testes ad id requiruntur. — 42 Testamenta militum in actuali expeditione bellica facta gaudent adhuc aliis privilegiis, quae assignantur. — 43. Testamentum rustici potest ruri fieri coram quinque testibus casu, quo septem testes commode haberi nequeant. — 44. Dicti testes pro testamento rustici debent esse litterati, si haberi possint, et omnes se subscribere debent. — 45. Si autem non omnes septem, vel respective quinque, unus tamen, vel plures scribere scientes facile inveniri possunt, debent illi loco aliorum litteras ignorantium, ipsis praesentibus, testamentum subscribere. — 46. Si vero nullus litteratus haberi possit, potest rusticus etiam oretenus coram septem testibus, si haberi possent, vel coram quinque, si septem commode haberi nequeant, valide testari per verba. — 47. Testamentum rustici coram paucioribus, quam quinque testibus, nullo modo valet, etiamsi fiat in loco, ubi quinque testes haberi non possunt. — 48. Testes in testamento rustici eodem modo debent esse idonei, et qualificati, sicuti in aliis testamentis non privilegiatis. — 49. Rustici habitantes in pagis, ubi septem testes facile haberi possunt, sicuti si in Urbe, vel Oppido testamentum faciant, licet alias ordinario ruri habitent, nullo gaudent ad id privilegio. — 50. An tali privilegio rusticorum gaudeant etiam Cives, et Nobiles ruri recreationis gratia, vel alia de causa degentes, et ibi aegrotantes, ac ideo ibidem testantes? — 51. Ad testamentum factum tempore pestis ita saevientis, ut septem testes haberi nequeant, sufficiunt quinque, vel etiam duo soli testes. — 52 Imo varii volunt, quod ad tale testamentum tempore pestis adeo saevientis, ea sola sufficiant, quae de jure naturae et gentium requiruntur, et consequenter hujusmodi testamentum coram duobus testibus factum in utroque Foro subsistat. — 53. Stando tamen in praeciso rigore Juris communis, ad testamentum tempore pestis non ita saevientis, quin haberi possint septem testes et observari aliae solemnitates de Jure requisitae, debent omnes tales solemnitates observari, et omnes dicti septem testes adhiberi, quamvis alioquin non omnes septem simul, et semel congregati esse debeant, sed successive venire possint. — 54. Testamentum Principi oblatum quale sit? — 55. Testamentum coram Principe factum quale sit? — 56 Non solum Testamentum in scriptis jam factum Principi offerri, sed etiam oretenus coram eodem potest fieri testamentum validissimum absque omni Juris solemnitate. — 57. Testamentum Principi oblatum, vel coram eo factum, est validissimum absque omni Juris solemnitate. — 58. Item privilegiatum est testamentum *ad Acta datum*, et quodnam illud sit? — 59. Item privilegiatum est testamentum *apud Acta factum*, seu *coram Actis factum*, et quodnam illud sit? — 60. Ad valorem testamenti *ad Acta dati, seu apud Acta, vel coram Actis facti*, sive in loco Judicii, sive extra illud, nulla alia requiritur Juris solemnitas, dummodo legitime constet, et probari possit Testamentum revera *ad Acta datum*, seu *apud Acta*, vel *coram Actis factum* fuisse — 61. Testamenta Cardinalium sunt aeque privilegiata, ac testamenta Militum. — 62. Et in illis attenditur sola veritas naturalis. — 63 Atque sufficit sola schedula scripta, vel subscripta manu Cardinalium absque testibus. — 64. Alia ad rem ad n. 69.

1 Testamenta privilegiata sunt Testamenta, quae licet careant solemnitatibua alias de Jure communl requisitis, ex speciali tamen privilegio valent, ac si ipsas haberent: *Com-*
2 *munis.* Et Testamenta privilegiata sunt : Testamentum ad pias causas ; Testamentnm parentum inter liberos ; Testamentum Militum in expeditione bellica conditum : Testamentum Rusticorum ; Testamentum tempore pestis factnm ; Testamentum publicum , idest fide , et Auctoritate publica , Principis nempe, vel Judicis: *Communis.*

3 Testamentum ad pias causas est illud , in quo pro Herede instituta est causa pia: *Communis.*
4 Nomine cansae piae veniunt hic omnia loca , et Institnta pia, ut Ecclesiee, Conventus , seu Monasteria, Hospitalia , Nosocomia , Confraternitates, et panperes omnes, non solum qui cerent necessariis vitae , et naturae , sed etiam qui carent necessariis ad decentem sustentationem juxta qualitatem, et conditionem sui status , quales interdum possunt esse atiam Nobiles, Barones, Comites , immo et Principes , qni non ob excessivam pompam , et luxnm , nec ob malam dilapidationem , neç ob aliam culpam propriam , sed ex infortunio , vel casu aliqno , ut incendio , ruina , bello, latrociniis, multitudine prolium, et hujusmodi, valde egent necessariis statui, ac conditioni suae; Dummodo tamen eisdem principaliter ob honorem, et amorem Dei, et animae salutem Hereditas , vel legata relinquantur: *Communis* per text. *in cap. Consideranda* 17. *dist.* 86. ubi expresse fit mentio etiam de iis , qui divites , vel nobiles ad egestatem absque proprio vitio pervenerunt.

5 Testamentum ad pias causas perfecte , et pro ntroque Foro est privilegiatum, ita ut non solum in Foro interno , sed etiam in Foro externo valeat , qnamvis careat solemnitatibus a Jure Civili alias ad Testameutum requisitis; Dummodo aliunde sufficienter constet de Testatoris ultima voluntate ; *Communis ;* textn expresso in c. *Relatum* 11. *de Testamentis* , ibi: « Mandamus, quatenus cum aliqna causa talis ad vestrum fuerit examen deducta; eam non secundum Leges, sed secundum Decretorum statuta tractetis , tribus aut duobus legitimis testibus requisitis ». Et tale Testamentum esse privilegiatum etiam de Jure civili, non obscure desumitur *ex l. Si sum servum* 28. *ff. De Fedeicommissariis libertatibus*, ubi licet pater imperfecto Testamento libertatem cuidam reliquisset, eum nihilominns manumittere debuerunt filii, et *ex l. Habeat* 1. *Cod. De Sacrosanctis Ecclesiis ;* Et dato , quod tale Testamentum non esset privilegiatum de Jure Civili, adhuc debet dici privilegiatum pro Foro Civili e Jure Canonico in *cit. cap. Relatum;* nbi, nt fatentur Doctores communiter, sunt correctae Leges Civiles solemnitatem requirentes in Testamento ad pias causas; Et ratio est, quia in causa , et materia spirituali , qnalis est Testementum ad pias causas , servandum est Jus Canonicum in utroque Foro , tam Civili, seu Laiceli, quam Ecclesiestico, ac in quovia Loco , seu Territorio ; *arg. enp. Quae in Ecclesiarum* 7. *et cap. Ecclesia S. Marine* 10. *de Constitutionibus;* Sicque servat praxis, et consuetndo universalis , quae est optima Legum interpres; *l. Si de interpretatione* 37. *et l. Nam Imperator* 38. *ff. de Legibus* , c. *Cum dilectus* 8. *de consuetudine.*

In Testamento ad pias causas sufficiunt duo te- 6
stes: *Communis*, textu expresso in *citat. cap. Relatum* 11. *de Testamentis*. Dicti duo testes non 7
sunt necessarii ad snbstantiam, et valorem Testamenti ad pias causas, sed tantum ad probationem in Foru externo , in casu , quo aliunde non constet, nec probari possit voluntas Testatoris, nisi per testes, Fagnan. in *c. cum esses* 10. *de Testament.* n. 8. Covarru. *de Testament. cap.* 11. *n.* 12. Menochius *lib.* 3. *consil.* 224. *a n.* 58. Engel *lib.* 3. *Decretal. titul.* 26. *n.* 18. Pirhing *ib. n.* 20. Reiffenstuel *ibid. n.* 143. Card. Petra *tom.* 2. *Commentar. ad Constitut. X. Innocent. III. sect.* 3. n. 15. Card. de Luca *de Testamentis disc.* 14 *n.* 5. *et* 7. et alii passim , ee Rota *dec.* 374. *n.* 6. *pari.* 1. *divers. decis.* 311. *n.* 16. *et* 17. *coram Card. Cerro, decis.* 665. num. 3. *coram Emerix jun.* , *et in Barchinonen. Hereditatis* 11. *Martii* 1689. §. *Cumque, coram D. Molines, et in Coloniensi testamenti* 23. *Junii* 1704. §. *Quoniam, coram D Lancetta.* Unde, si aliunde sufficienter con- 8
stet de voluntate Testatoris, Testamentum ad pias causas in utroque Foro , tam externo , quem interno Civili, et Canonico, etiam sine testibus validnm existit: *Communis* cum omnibus supracitatis, et aliis: Modus enim probatorius per duos testes inductus *in cit. cap. Relatum* non importat necessitatem testium, sed exemplificative fuit dictum de iis, nt naturalis probatio resultet, et sufficienter constet de voluntate Testatoris , de qua aliunde sufficienter constente, non est curandum, an testes intervenerint, nec ne. Cum non sit opus alia probatione, quando de veritate constat.

Sic validum est Testamentum ad pias causas 9
etiam sine ullis testibus , si manu propria Testatoris nota , et indubitata sit scriptum , vel subscriptnm. Sicuti etiam valet, et sufficit ad id cedula scripta , vel subscripta ab ipso Testatore , etiam nullo teste in ea subscripto, vel praesento , quidqnid dicant aliqui apud Mantic. *de Conject. lib.* 6. *tit.* 3. *n.* 4. Tiraquell. *de privileg. piae causae privil.* 1. Nam sic communiter sustinent Doctores citati , et Velasc. *cons.* 67. *n.* 8. Barbosa *in cit. cap. Relatum n.* 4. Card. de Lnce *discurs.* 26. *n.* 8. *de testamentis :* Gratian. *discept.* 705. *n.* 20. *et seq.* Cabed. *decis. Lusitan.* 129. *n.* 12.

lib. 2. Rota *p.* 19. *tom.* 2. *recent. decis.* 449. *n.* 3. et saepe alibi.

10 Item valida est dispositio Testatoris ad pias causas, si ipse Heres ab intestato sine omni teste audivit defuncti voluntatem; in hoc enim casu omnino tenetur in Foro interno adimplere defuncti voluntatem: immo etiam in Foro externo, si fateatur, se revera eam audivisse; *arg.* a fortiori, *l. Non dubium* 16. *Cod. de Testament.* ubi de Testamentaria voluntate Defuncti etiam ad causas profanas, quamvis carente debitis solemnitatibus, sic statuitur: « tamen si sua sponte agnoverit, implendi eam, necessitatem habeat ». Et concordat *l. Etsi* 2. *Cod. de Fideicommissis*, ibi: *Si Heredes, comperta voluntate defuncti etc.* et alias adductae *art. antecedenti sub n.* 47. Vide *ibi*.

11 Testamentum inchoatum, sed non perfectum, quia testator morte praeventus non potuit illud absolvere, licet alios invalidum sit, *l. Si is, qui ff. Qui Testamenta facere possunt*, valet tamen quoad legata pia in eo relicta, quae in illa imperfecta dispositione jam expressa erant; Covarruv. *de testamentis cap.* 11. *num.* 14. Layman *lib.* 3. *tract.* 5. *cap.* 2. *n.* 6. Molina *disp.* 133. *n.* 9. Abbas *in cap.* 1. *de successión. ab intestato n.* 2. Pirhing *loco cit. n.* 22. Reiffenstuel *loco cit. n.* 173. Tiraquell. *loco cit. privileg.* 7. Decius *cons.* 150 testans de communi, Bartolus, Jason, Alexander, et *Communis aliorum* contra Clarum §. *testamentum quaest* 7. n. 4. Et ratio est, quia in Testamento ad pias causas non attenditur rigor Juris Civilis; *argum. cap. Relatum* 11. *de Testamentis*; sed sufficit, quod vere constet de voluntate Testatoris, uti revera constet in hoc casu quoad legata pia in tali Testamento jam expressa.

12 Item quamvis testamentum ad causam profanam factum ab defectum solemnitatis civilis corruat, valet nihilominus quoad legata pia in eo relicta; Pirhing *loco citato num* 22. Reiffenstuel *loco citato num.* 194. Engel *loco citato num.* 20. Covarruv. *in cap. Relatum* 11. *n.* 2. *et* 3. *de Testamentis*; Molina *loco citato de Justitia tr.* 3. *disput* 134 *nu.* 2. Thuscus verb *Legatum conclus.* 109 *num* 7. Layman *loco citato* Cardin. Petra *loco cit. num.* 62. et ipso teste, *Communis aliorum*; Et ratio est, quia in relictis ad causam piam non attenditur Ius civile; *argum. cit. cap. Relatum* 11. *de Testament.* adeoque, quamvis tale Testamentum corrant quoad profana, valet tamen quoad legata pia in eo relicta.

13 Testamentum sine solemnitatibus a Jure civili requisitis conditum ad causas pias, valet etiam quoad legata profana in eo contenta: Covarruv. *de Testamentis cap.* 11. *num.* 2. Molina *cit. disp.* 133. Tiraquell. *loco citato privileg* 80. Pirhing *loco cit. nu.* 22. Engel *loco citato nu.* 19. Reiffenstuel *loco citato num.* 161. Layman *loco citato num.* 10. et alii passim contra paucos alios. Et ratio est, quia, cum tale Testamentum valeat tamquam principale, debent valere etiam legata tamquam accessorium: *argum. cap. Accessorium* 42. *de Regul. Juris in* 6. ibi; *Accessorium naturam sequi congruit principalis.*

Quamvis Testamentum ad interrogationem alterius, et solis nutibus, seu signis factum non valeat de jure civili, per text. *in l. Jubemus* 29. *Cod. de Testamentis*, valet nihilominus ad pias causas: Tiraquell. *loco citato privileg.* 8. Barbosa *in cap. cum tibi* 13. *n.* 3. *de Testamentis*, Menoch. *loco cit. n.* 24. Card. Petra *loco cit. n.* 40. Jul. Clar, §. *Testamentum quaest.* 6. *n.* 7. et alii communiter. Testari enim ad interrogationem alterius, et solis nutibus, ac signis non est prohibitum Jure naturae, et gentium, sed Jure civili, quod in testamentis ad pias causas non attenditur, *argum. cit. cap. Relatum* 11. *de Testamentis.* 14

Item quamvis non valeat testamentum sine institutione heredis, valent tamen legata pia in eodem testamento adjecta: Rota *part.* 19. *tom.* 2. *rec. decis.* 484. Card. de Luca *de Testamentis disc.* 16. *n.* 4. Card. Petra *loco citato n.* 45. et alii passim. 15

Item quamvis non valeat Testamentum cum herede incerto, valet tamen favore piae causae, ut si Testator dicat: Instituo heredes pauperes, animas Purgatorii, Ecclesiam, et hujusmodi: Barbosa *in citato cap cum tibi* 13. *n.* 4. *de Testament.* Tiraquell. *loco citato privileg.* 55. *et* 56. Card. de Luca *de Testam. disc.* 22. *n.* 5 Card. Petra *loco citato n.* 42. Reiffenstuel. *loco citato n.* 151. et *Communis aliorum.* 16

Item quamvis non valeat Testamentum, quo quis hereditatem, vel legata alterius arbitrio distribuenda committit, per text. *in l. Illa* 32. *l. Si quis* 68. *ff. de hered. instit.* tamen valet, si id fiat ad pias causas, v. g. dicendo: Instituo heredes bonorum meorum pauperes, quos Franciscus elegerit, vel lego mille aureos decem puellis, centum pro unaquaque, si heres meus voluerit, et hujusmodi: Ita Jul. Clar. §. *Testamentum q.* 6. *n.* 5. Covarru. *de Testament. in cap. cum tibi n.* 12. Layman. *loco citato n.* 7. Pirhing *loco citato n.* 23. Reiffenstuel *loco citato n.* 151. et alii communiter; *argum. cap cum tibi* 13. *de Testamentis*, juncto ejus Summario sic expresse dicente: « Tenet Testamentum, si quis extremam voluntatem suam alterius dispositioni committit, et dicitur testatus ad pias causas ». 17

Si aliunde de voluntate Testatoris sufficienter non constet, tunc in Testamento ad pias causas necessaria requiruntur duo testes legitimi, adeo ut nec in Foro interno heres ab intestato credere teneatur uni soli testi, licet omni exceptione majori testimonium suum etiam juramento confirmanti; Layman *lib.* 3. *tract.* 5. *cap.* 2. *num.* 4. Reiffenstuel *loco citato n.* 152. et, ipso teste, *communis aliorum*, *argum. citato cap. Relatum* 11. *de Testamentis:* ubi ad valorem Testamenti ad pias causas duo saltem, vel tres testes requiruntur, *et cap. licet universis* 23. *de testibus*, ubi tamquam 18

Regula juris traditur, quod unus testis ad probandum non sufficiat cum alterius praejudicio; Alioquin enim plurimae fraudes, et injuriae contingerent.

19 Hinc recte advertunt Reiffenstuel, et Layman *loco citato*, et alii, quod improvide, ac periculose agunt, tam Testator, qui uni soli, v. g. soli Parocho, aut soli Confessario manifestat, quam ipse Parochus, seu Confessarius, qui suscipit voluntatem ultimam referendam heredibus ab intestato: quia hoc ipso, quod uni soli, quisquis ille sit, credere non teneantur heredes ab intestato, dispositio talis ultima periculo nullitatis semper exponitur. Quamvis ipsemet Parochus, seu confessarius Legata in scheda adnotaverit, non creditur illi sine alio teste, ut expresse dicit *ibid.* Layman. Quare, subjungit, monendi sunt Parochi, aliique confessarii, ut ultimas ejusmodi dispositiones ad causas pias non excipiant, nisi advocatis duobus testibus masculis, aut feminis, vel saltem uno, qui simul cum Parocho, vel confessario sufficere poterit. Et in tali casu, si Testator coram testibus dicat, quod velit quaedam ad pias causas erogari, sicuti Parocho, aut confessario suo mandavit, tunc Parochus, seu Confessarius audiri debet, et secundum ejus relationem executio fieri, modo talia indicia afferat, ut, spectatis circumstantiis, verisimile esse possit, defunctum ea ipsi mandasse: Sic Covarruvias *in cap. cum tibi* 13. *n.* 23. *de Testamentis*, Navarr. *lib.* 3. *consil.* 16. *de Testamentis edit.* 2. Layman *loco citato* Reiffenstuel *loco citato n.* 153. recte addens, quod vel Testator communicet ipsi heredi ab intestato suam dispositionem ad piam causam, vel quod melius est, manu propria scribat, aut duos testes adhibeat.

20 Tales testes in his Testamentis ad pias causas non est necesse, quod sint rogati: Abbas *in c. Relatum* 11. *n.* 3. *de Testamentis*, Fagnan. *ibid. n.* 12. Barbos. *ibid. in fine*, Covarruv. *ibid. num.* 5. Card. Petra *loco citato n.* 28 Jul. Clarus *loco ci-*

21 *tato n.* 154. et alii communiter. Ad id possunt esse testes etiam Feminae, et aliae personae, quae a jure civili non solent admitti, dummodo non sint infames, mentis impotes, vel aliss reprobatae ratione delicti: Fagnan. *in cit. cap. Relatum n.* 14. et *cit. cap. cum esses n.* 34. *et seq* Reiffenstuel *lib* 2. *Decretal. tit.* 20. *n.* 88. Card. Petra *loco citato n.* 29. Ancharanus *in cit. cap. cum esses n.* 6. et plurimi alii, volentes, quod in testamento ad pias causas testis esse possit quicumque de jure naturae, et gentium a ferendo testimonio non repellitur.

22 Item in Testamento ad pias causas testis esse potest Parochus, confessarius, Beneficiatus, et Religiosus, quamvis legata sint ad favorem propriae Ecclesiae, seu Monasterii: Layman *cit lib.* 3. *tract.* 5. *cap.* 2. *sub n.* 5. Tiraquel *de privileg. causae piae. privileg.* 93. Card. de Luca *de Testament. disc.* 8. *n.* 20. Farinacius qu. 60. *de testibus n.* 463. *et seq.* Mascard. *conclus.* 3. *n.* 11. *et* 12. Pirhing *lib.* 2. *Decretal. tit.* 29. *num.* 101. Reiffenstuel. *ibid. n.* 197. *et* 198. *cum seq.* et *comm. Aliorum* per clar. text. *in c. Insuper* 6. *et c. cum nuncius* 12. *de testibus.*

An ex bonis relictis in testamento ad pias causas, seu ex legatis piis detrahi possit Falcidia? Vide verb. *Falcidia*, et verb. *Legatum* n. 137. 23

Testamentum inter liberos est illud, quod parentes, Pater nempe, vel Mater, vel ascendentes in linea recta faciunt, et in eo liberos, vel Nepotes instituunt: *Communis*, per text. in *l. Inter omnes* 26. *cap. Familiae Erciscundae*; *l. Hac consultissima* 21. §. *Ex imperfecto*, *Cod. de Testamentis*, ibi: « Ex imperfecto autem testamento voluntatem tenere defuncti, nisi inter solos liberos a parentibus utriusque sexus habeatur, non volumus »: Et quia, ut expresse habetur in *leg. Appellatione* 51. *ff. de verb. appellat.* « Appellatione parentis, non tantum pater, sed etiam Avus, et Proavus, et deinceps omnes Superiores continentur, sed et Mater, et Avia, et Proavia: ideo etiam illud Testamentum, quod ascendentes pro heredibus instituunt, Testamentum inter liberos, ac consequenter privilegiatum erit: Layman *lib.* 3. *de Justitia tract.* 5. *cap.* 2. *num.* 11. Reiffenstuel *lib.* 3. *decretal. tit.* 26. num. 180. et alii per text. *in Novell.* 107. in *Praefatione*, ibi: « Insuper et Theodosius decrevit, non in Patribus solum hoc disponens, sed etiam in Matribus, et ascendentibus utriusque naturae ». 24

Testamentum inter liberos est pro utroque Foro privilegiatum, unde valet in utroque Foro, quamvis careat solemnitatibus de jure Civili ad testamentum ut sic requisitis; Dummodo ad illud concurrant ea, quae pro eodem a jure specialiter requiruntur: *Communis*, textu expresso in *cit. leg. Inter omnes* 26. *Cod. Familiae erciscundae; et cit. leg. Hac consultissima* 21. §. *Ex imperfecto, Cod. de Testamentis.* 25

Ad valorem Testamenti inter liberos de jure specialiter requiritur, et sufficit, quod si fiat in scriptis, parens testans « primum ejus subscriptione tempus, quo Testamentum fecit, declaret; deinde quoque filiorum nomina propria manu; ad hoc uncias, in quibus scripsit eos heredes (idest id, quod cuivis ex liberis relinquere intendit) non signis numerorum significandas, sed per totas litteras declarandas, ut undique clarae, et indubitatae consistant ». Sic expresse habetur in *Novella* 107. *cap.* 1. Et concordat. *cit. l. Inter omnes* 26. *Cod. Familiae erciscundae*, ibi: « Sive coeptum, neque impletum testamentum, vel Codicillus, seu epistola parentis esse memoretur, sive quocumque alio modo scripturae quibuscumque verbis, vel indiciis inveniatur relictae..... defuncti dispositio custodiatur, etiamsi solemnitate Legum hujusmodi dispositio fuerit destituta ». Et *Authent. Quod sine, Cod. de Testamentis*, ibi: « Quod sine subscriptione ita pro- 26

cedit, si parens litteras edoctus, manu propria, non signis, sed litterarum consequentia declaret, et tempus, et liberorum nomina, item et unciarum numerum, seu signa rerum specialium ».

27 Si supradicto modo parens manu propria testamentum inter liberos totum scripsit, valet etiamsi ipsemet nomen suum non subscribat: *Communis, argum. cit. l. Hac consultissima* 21.
28 *et cit. Authentic. Quod sine, cod. de Testamentis,* Si autem non ab ipso parente, sed ab alio scriptum sit Testamentum, ad hoc ut sit validum absque omni alia solemnitate, debet parens propria manu ipsum subscribere: *communis, arg. cit. l. Hac consultissima* 21. *Cod. de Testamentis.*

29 Etiam Nuncupativum Testamentum inter liberos valet, quamvis careat omni alia solemnitate, dummodo per duos testes constet de voluntate Testatoris: *Communis, cit. leg. Hac consultissima* 21. §. *Ex imperfecto Cod. de Testamentis*, ubi sine ulla distinctione Testamenti scripti, et Nuncupativi absolute dicitur, Testamentum imperfectum valere, si sit inter liberos.

30 Nec tales testes in Testamento Nuncupativo inter liberos debent necessario esse rogati. Et in tali Testamento possunt esse testes etiam feminae: *Communis*. Quod enim testes debeant esse rogati, et masculi, est solemnitas juris civilis requisita ad Testamentum non privilegiatum, quae in testamento privilegiato, uti est testamentum inter liberos, non attenditur textu expresso in *cit. l. Inter omnes* 36. *Cod. Familiae erciscundae*, ibi; « Etiamsi solemnitate Legum hujusmodi dispositio fuerit destituta ».

31 Testamentum inter liberos est validum, quamvis parens eos inaequaliter instituat, uni majorem, et pinguiorem partem hereditatis assignando, quam alteri; Dummodo cuivis Legitimam relinquat. Sic fere communis doctorum contra paucos per textum *in l. Parentibus* 8. *Cod. de inofficioso Testamento*, ibi: « Parentibus arbitrium dividendae hereditatis inter liberos adimendum non est: Dummodo non minus is, qui pietatis sibi conscius est, partis, quae intestato defuncto potuit ad eum pertinere, quartam ex judicio parentis obtineat »; et concordat *lex cum pater* 77. §. 8. *ff. de legatis* 2.

32 Testamentum inter liberos non valet, si nullus in eo institutus sit heres: *Communis*. Nullum enim testamentum, quantumvis privilegiatum, valet, seu subsistit sine heredis directa institutione, per jura adducta *artic. antecedenti num.* 3. Vide *ibi*.

33 Testamentum minus solemne inter liberos non valet quoad extraneas personas heredes institutas: *Communis*. textu expresso in *cit. l. Hac consultissima* 21. §. *Ex imperfecto, Cod. de Testamentis*, ibi: « Ex imperfecto autem Testamento voluntatem tenere defuncti, nisi inter solos liberos a parentibus utriusque sexus habeatur, non volumus; Si vero in hujusmodi voluntate liberis alia sit extranea mixta persona, certum est eam voluntatem defuncti quantum ad illam dumtaxat permixtam personam pro nulla haberi, sed liberis adcrescere ».

Si autem in Testamento minus solemni inter liberos extraneae personae relinquatur aliquid per modum legati, aut Fideicommissi, valet: Covarr. *de Testament. cap.* 11. *num.* 2. Molina *disp.* 128. *num.* 2. citans communem, Alexander *consil.* 41. *et consil.* 103. testans de communi, Reiffenstuel *loco citato num.* 204. et plurimi alii contra Jasonem, et alios per textum *in Authent. Quod sine, Cod. de Testamentis*, ibi: *In quo* (scilicet testamento minus solemni inter liberos) *et aliis legari, et fideicommitti, et libertas relinqui potest*. Et ratio est quia, cum tale testamentum valeat tamquam principale, debet valere etiam legatum, aut fideicommissum tamquam accessorium, *argum. cap. Accessorium* 24. *de Regulis Juris in* 6. ibi: « Accessorium naturam sequi congruit principalis ». 34

Testamentum minus solemne patris inter liberos naturales, et spurios non est privilegiatum, adeoque non valet: *Communis*. Et ratio est, quia dum Lex mentionem facit de liberis, ac filiis, ordinarie soli legitimi intelliguntur, *leg. Filium* 6. *ff. De his, qui sunt sui etc.*; Tum quia non est credibile, quod Jura speciale privilegium concedere velint filiis illegitimis ob inordinatam patris libidinem alias suspectis. 35

Valet tamen testamentum minus solemne matris inter liberos naturales, et spurios: *Communis*. Et ratio est, quia respectu matris filii naturales reputantur pro legitimis in ordine ad capiendam hereditatem; *leg. Novissime* 3. *Instit. de Senatus consulto Orphitiano, leg. Hac part.* 2. *ff. Unde cognati*. 36

Testamentum militis factum ab ipso in expeditione bellica, praelio, vel conflictu actuali, consequenter in periculo, ac discrimine belli constituto, nullam penitus Juris Civilis solemnitatem, ad ejus valorem requirit, sed sufficit, si de voluntate ipsius militis satis constet, quomodocumque dein innotescat; *Communissima* textu expresso *in leg. Milites* 15 *Cod. De Testamento militis*, ibi: « Milites in expeditione degentes, si uxores, aut amicos, aut commilitones, postremo cujuslibet generis homines amplecti voluerint supremae voluntatis affectu, quomodo possint, ac velint, testentur: nec uxorum, aut filiorum eorum, cum voluntatem patris reportaverint, meritum, aut libertas, dignitasve quaeratur. Proinde sicut Juris rationibus licuit, ac semper licebit, si quid in vagina, aut clypeo litteris sanguine suo rutilantibus annotaverint, aut in pulvere inscripserint gladio suo ipso tempore, quo in praelio vitae sortem dereliquunt, hujusmodi voluntatem stabilem esse oportet. » Et concordat *lex Militibus* 1. *ff. de testamento Militis*, ibi: « Simplicitati eorum consulendum existimavi, ut quoquo 37

modo testati fuissent, rara esset eorum voluntas. Faciant igitur Testamenta, quomodo volent, quomodo poterint. Sufficiatque ad bonorum suorum divisionem faciendam nude voluntes Testatoris.» Item concordat *Instit. de militari Testamento, in principio*, ibi: « Quamvis ii neque legitimum numerum testium adhibuerint, neque etiam Testamentorum solemnitatem observaverint, recte nihilominus testantur, videlicet cum in expeditionibus occupati sunt.

38 Qui Urbem obsident, vel obsessam actualiter defendunt, in expeditione bellica, quo ad hoc, esse censentur, ideoque eodem privilegio, quo ad Testamentum gaudere debent: Omnes enim isti in manifestis periculis ob machinationes reciprocas versantur, et quasi in continuo conflictu, et prae aliis potissimum in expeditione bellica existunt. Unde cum de istis militet eadem ratio, debet de istis militare eadem Legis dispositio, *leg. Illud* 32. *ff. Ad Legem Aquil. et cap. Inter corporalia* 2. *de translation. Episcop.* Cum ratio Legis sit anima Legis, *leg. Cum ratio* 7. *ff. de bonis damnatorum.* Ita Andlerus *in Medulla Juris, de Testamento Milit. n.* 1. Schmidt *Ad statuta Bavarica tit.* 32. *art.* 7. *num.* 4. Reiffenst. *loc. cit. num.* 213. et alii.

39 Ad Testamentum militis in castris quidem, sed absque actuali expeditione bellica, seu actuali conflictu secure degentis requiruntur duo saltem testes: *Communis hodie, ac certa* per recessum Imperii 1512. teste Reiffenstuel *loc. citat. nu.* 214. cum aliis ibi allegatis.

40 Ad valorem Testamenti Militis nec in castris, nec in aliqua actuali expeditione bellica, sed vel in hybernis, vel in fortalitiis obsidionem actualem non patientibus praesidiarii existentis, seu alibi secure degentis, requiruntur ordinariae Juris solemnitates, simile enim testamentum non est ad id a Jure privilegiatum: *Communis*, textu expresso *in principio Institut. de Militari testamento*, ibi: « illis autem temporibus, per quae citra expeditionum necessitatem in aliis locis, vel suis aedibus degunt, minime ad vindicendum tale privilegium adjuvantur, sed testari quidem et si filii familiarum sint, propter militiam conceduntur, Jure tamen communi eadem observatione, et in eorum Testamentis adhibenda, quam in Testamentis paganorum proxime exposuimus »

41 Quamvis Testamentum militis in actuali expeditione bellica quomodocumque valide fieri possit, si tamen ejus voluntas non aliter, quam per testes probari possit, duo saltem testes ad id requiruntur: *Communis*, per text. *in §. Plane* 1. *Institut. de militari Testamento*. Et ratio est, quia Regula generalis est, quod unus testis ad probandum non sufficiat cum alterius praejudicio, *argum. cap. Licet universis* 23 *de testibus*. Unde militis heredes ab intestato cum suo, vel alterius praejudicio uni soli testi, quamvis omni exceptione majori, credere in tali casu non tenerentur.

Testamenta Militum in actuali expeditione bellica facta gaudent adhuc aliis privilegiis. Primo, quod Testamentum factum in actuali expeditione bellica per integrum adhuc annum validum subsistat, postquam miles a militia jam dimissus, vel a castris rediens in alio securo loco degit: *Communis*, textu expresso in §. *Sed hactenus* 3. *Institut. de Militari Testamento*, ibi: « Et quod in castris fecerint Testamentum non comuni Jure, sed quomodo voluerint, post missionem intra annum valebit. Quid ergo si intra annum quis decesserit, conditio autem heredi adscripta post annum extiterit? An quasi militis Testamentum valeat? et placeat valere quasi militis». Unde heres institutus posset vi talis testamenti haereditatem capere, si miles intra annum in sua domo decederet: et concordat *lex Quod dicitur* 38. *ff. de Testamento Militis*, ibi: « Quod dicitur, si miles intra annum, quem missus est, decesserit, valere ejus Testamentum, quod Jure militari fecerat, verum est, etiam si post annum conditio institutionis extiterit, mortuo eo intra annum. Et ideo si heredi filio substituerit, nihil interest, quando filius morietur, sufficit enim patrem intra annum obiisse». Secundo; si quis ante militiam non Jure fecit Testamentum, et miles factus in actuali expeditione bellica degens resignavit illud, et quaedam adjecit, sivo detraxit, vel alies manifesta est militis voluntas hoc valere volentis, tunc valet tale Testamentum, ac si haberet omnes solemnitates: *Communis*, textu expresso in §. *Sed et is quis* 4. *Instit. de militari Testamento*. Tertio: Testamentum in actuali expeditione bellica factum non subjacet Legi Falcidiae: *Communis*, textu espresso *in l. Si certarum* 16. §. 4. *ff. de testamento Militis.* Quarto: nec subjacet querelae inofficiosi testamenti: *Communis* per text. *in l. Cum antiquis* 37 *Cod. de inofficioso testamento.* Quinto: possunt in eis institui heredes etiam deportati, et fere omnes, qui Testamenta facere non possunt: *Communis*, textu expresso *in leg. Idem est* 13. §. 2. *ff de testamento Militis.* 42

Testamentum Rustici potest Ruri fieri corem quinque testibus, casu, quo Rusticus in loco, ubi testetur, septem testes alias de jure requisitos, habere commode nequeat: *Communis*, textu expresso in *leg. Et ab antiquis* 31. *Cod. de Testamentis*, ibi: « in illis vero locis, in quibus raro inveniuntur homines litterati, per praesentem Legem rusticanis concedimus antiquam eorum consuetudinem Legis vicem obtinere, ita tamen ut ubi scientes litteras inventi fuerint, septem testes, quos ad testimonium convocari necesse est, adhibeantur, ut unusquisque pro sua persona subscribat. Ubi autem non inveniuntur litterati septem testes, etiam sine scriptura testimonium adhibentes admittit; sin autem in illo loco minime inventi fuerint septem testes, usque ad quinque modis omnibus testes adhiberi jubemus, minus autem nullo modo concedimus; Si vero unus, aut 43

duo, vel plures fueriot litterati, liceat eis pro ignorantibus litteras, praesentibus tamen, subscriptionem suam interponere. Sic tamen ut ipsi testes cognoscant testatoris voluntatem, et maxime quem, vel quos heredes sibi relinquere voluerit, et hoc post mortem Testatoris jurati deponant: Quod igitur quisque rusticorum, sicut praedictum est, pro suis rebus disposuerit, hoc omnimodo Legum subtilitate remissa firmum, validumque consistat ».

44 Dicti testes pro Testamento rustici debent esse litterati, si haberi possint, et omnes se subscribere debent, ut clare patet ex expressis verbis textus adducti, ibi: « Ita tamen, ut ubi scientes litteras inventi fuerint, septem testes, quos ad testimonium convocari necesse est, adhibeantur, ut unusquisque pro sua persona subscribat ».

45 Si autem non omnes septam, vel respactive quinque, unus tamen, vel plures scribere scientes facile inveniri possunt, debent illi loco aliorum litteras ignorantiom, ipsis praesentibus, Testamentum subscribere, ut expresse habetur ex adductis illis verbis: « Si vero unus, aut duo, vel plures fuerint litterati, liceat eis pro ignorantibus litteras, praesentibus tamen, subscriptionem suam interponere ».

46 Si vero nullus litteratus haberi possit, potest rusticus etiam oretenus coram septem testibus, si haberi possint, vel coram quinque, si septem commode haberi nequeant, valide testari per verba. Sic expresse ex illis verbis: « Ubi autem non inveniontur litterati septem testes, etiam sine scriptura testimonium adhibentes admittit; Sin autem in illo loco minime inventi fuerint septem testes, usque ad quinque modis omnibus testes adhiberi jubemus ».

47 Testamentum rustici coram paucioribus, quam quinque testibus, nullo modo valet, etiamsi fiat in loco, ubi quinque testes haberi non possunt. Sic expresse habetur ex illis verbis: « Usque ad quinque modis omnibus testes adhiberi jubemus, minus autem nullo modo concedimus ».

48 Testes in Testamento rustici eodem modo debent esse idonei, et qualificati, sicuti in aliis Testamentis non privilegiatis: Reiffenstuel *loc. cit. n.* 121. cum variis aliis ibi citatis. Et ratio est, quia eo ipso, quod Jura pro testamento rustici dispensant solummodo in quantitate testium, videntur velle, quod dicti testes habeant etiam pro ipso easdem qualitates, quas habere debent pro aliis non privilegiatis, cum exceptio unius firmet Regulam in contrarium, *leg. In iis*, *ff. de Legibus*, *et leg. Quaesitum* 12. §. 43. *ff. de Instrumento legato*, et dispensationes sint odiosae, at ideo restringendae, nec extendendae de uno ad aliud, *arg. cap. Si is* 2. *de filiis Presbyterorum in* 6.

49 Rustici habitantes in Pagis ubi septem testes facile haberi possunt, sicut si in Urbe, vel oppido Testamentum faciant, licet alias ordinarie rurí habitent, nullo gaudent ad id privilegio: *Communis*, testibus Julio Claro *loc. cit. q.* 56. *n.* 6. et Reiffenstuel *loc. cit. n.* 219. Et ratio est, quia tunc non sunt in loco, ubi testes haberi nequeunt, ut ad tale privilegium requiri *cit. l. Et ab antiquis* 31. *Cod. de Testamentis*: Cessante autem ratione, et causa legis, cessat ipsa Lex, *leg. Adigere* 6. §. 2. *ff. de Jure Patron.* Cum ratio Legis sit anima Legis; *l. Cum ratio* 7. *de bonis damnatorum.*

An autem tali privilegio rusticorum gaudeant etiam Cives, et Nobiles ruri recreationis gratia, vel alia de de causa degentes, et ibi aegrotantes, ac ideo ibidem testantes? Controversia est inter Doctores. Varii enim apud Reiffenstuel *loc. cit. n.* 222. tenent absolute affirmativam sententiam, quia, dicunt, in his eadem militat ratio, defectus nempe testium, et consequenter eadem debet militare juris dispositio, *l. Illud* 42. *ff. Ad Legem Aquil. l. Ideo* 27. *ff. De Legibus*, *cap. inter corporalia* 2. *de translatione Episcopi.* Cum ratio Legis sit anima Legis, *cit. leg. Cum ratio* 7. *ff. de bonis damnatorum.* Clarus autem §. *Testamentum quaest.* 56. *n.* 6. Bartolus in *cit. leg. Et ab antiquis* 31. *n.* 2. *Cod. de Testamentis*: et Reiffenstuel *loc. cit.* ubi testatur de communi, tenent probabilius negativam sententiam; et ratio est, quia in *citat. leg. Et ab antiquis* tale privilegium est concessum rusticis, non solum ob defectum testium, sed etiam, et primario ob simplicitatem, et imperitiam rusticorum, ut patet ex verbis ipsiusmet Legis: ibi: « et ab antiquis Legibus, et a diversis retro Principibus semper rusticitati consultum est, et in multis Legum subtilitatibus stricta observatio eis remissa..... homines rustici, et quibus non est litterarum peritia, quomodo possunt tantam Legum subtilitatem custodire in ultimis suis voluntatibus? Ideoque ad Dei humanitatem respicientes, necessarium duximus per hanc Legem eorum simplicitati subvenire »: Tum quia ibidem subjungitur: « In illis vero locis, in quibus raro inveniuntur homines litterati, per praesentem Legem rusticanis concedimus... ». Unde hoc ipso, quod *solis rusticanis* id concedatur, ceteris implicite negatur, quamvis per accidens existant etiam in loco, ubi litterati non reperiuntur; Cum dispensationes Legis sint odiosae, ac ideo restringendae, nec extendendae de uno ad aliud, *argum. cap. Si is* 2. *de filiis Presbyteror. in* 6. *cap. Odia* 15. *de Regul. Juris in* 6. 50

Ad Testamentum factum tempore pestis ita saevientis, ut septem testes haberi nequeant, sufficiunt quinque, vel etiam duo soli testes: Gailus *lib.* 2. *observ.* 118. *n.* 18. dicens ita practicari in Camera Imperiali; ita etiam Mynsing. *Cent.* 1. *Observ.* 96. Clarus *loc. cit. quaest.* 56. *n.* 6. Jason. in *cit. l. Et ab antiquis* 21. *n.* 3. 4. et 5. *C. de Testamentis*, Reiffenstuel *loc. cit. n.* 229. et plures alii. Et ratio est, quia, ubi clarus non habetur textus, *optima Legum interpres est consuetudo*, *leg. Si de interpretatione* 37. *ff. de Legibus*, 51

et cap. Cum dilectus 8. *de consuetudine*. Unde cum consuetudo, et praxis recepta in Camera Imperiali ex supracitatis Doctoribus habeat, quod ad tale testamentum duo testes sufficiant, stat firma nostra conclusio.

52 Immo varii volont, quod ad tale testamentum tempore pestis adeo saevientis ea sola sufficiant, quae de jure naturae et gentium requiruntur, et consequenter hujusmodi Testamentum coram duobus testibus factum in utroque Foro subsistat. Sic Florianus *in leg. Milites* 15. *Cod. de testament. milit.* Portius §. *final. Institut. de Testamen. Milit.* Paulus Comitolus *lib.* 7. *respons. moral. qu.* 1. *conclus.* 2. et alii. Et ratio est, quia in casu necessitatis receditur a jure communi, cum ipsi illa non subjaceat, *l. Ubi adsunt* 19. *ff. de Tutoribus, et Curatoribus* : *l. Caesar* 16. *ff. de Publicanis, et vectigalibus, et cap. Consilium* 2. *de observat. jejunior.* ibi : *Cum non subjaceat Legi necessitas, c. Sicut* 11. *dist.* 1. *de consecrat.* ibi. *Necessitas non habet legem*, cum similibus.

53 Stando tamen in praeciso rigore juris communis, ad Testamentum tempore pestis non ita saevientis, quin haberi possint septem testes, et observari aliae solemnitates alias requisitae, debent omnes tales solemnitates observari, et omnes dicti septem testes adhiberi, quamvis alioquin non omnes septem simul, et semel congregati esse debeant, sed successive venire possint, textu expresso in *leg. Casus majoris* 8. *de Testamentis*, ibi : « Casus majoris, ac novi contigentis ratione adversus timorem contagionis, quae testes deterret, licet aliquid de Jure laxatum est, non tamen prorsus reliqua testamentorum solemnitas perempta est ; Testes enim hujusmodi morbo oppressos eo tempore jungi, atque sociari remissum est ; Non etiam conveniendi numeri eorum observatio sublata est ».

54 Testamentum Principi oblatum inter omnia privilegiatissimum, est illud, quod Testator prius absque ulla juris solemnitate in Scripturam redigit, et postea Supremo Principi, vel ejus nomine Deputatis offert rogans, ut illud auctoritate Principis sustineatur. *Sic in re Communis*, per text. *in l. Omnium* 19. *Cod. de Testamentis*.

55 Testamentum coram Principe factum aeque privilegiatum, est illud, quod Testator coram Principe, vel ejus Deputatis oretenus absque ulla juris solemnitate facit, ultimam suam voluntatem declarando, seu manifestando, at rogando, ut Principis auctoritate sustineatur: *Sic in re Communis*, per text. *in cit. l. Omnium* 19. *Cod. de*

56 *Testamentis*. Unde, ut vides, non solum Testamentum in criptis jam factum Principi offerri, sed etiam oretenus coram eodem potest fieri Testamentum validissimum absque omni juris solemnitate, ut tradit Communissima Doctorum.

57 Testamentum Principi oblatum, vel coram eo factum est validissimum absque omni juris solemnitate: *Communis*, per expressum textum *in cit. l. Omnium* 19. *Cod. de Testamentis*, ubi dicitur, quod aeque securus sit Testator, sive auribus privatorum adhibita solemnitate ordinaria, sive sine solemnitate ordinaria coram Principe testetur, ibi: « Aut auribus privatorum mentis suae postremum publicavit judicium, ita nec de ejus unquam successione tractabitur, qui Nobis mediis, et toto Jure (quod in nostris est scriniis constitutum) teste succedit ». Et ratio potissima est, quia ut ibi dicitur, Principis auctoritas omnem solemnitatem superat : Eo vel maxime quod Princeps numquam solus, sed semper Nobilibus, aliisque omni exceptione majoribus personis stipatus existat, ibi: « Omnium Testamentorum solemnitatem superare videtur, quod insertum mera fida precibus inter tot nobiles, probatasque personas, etiam conscientiam Principis tenet ».

Item privilegiatum est Testamentum *ad acta datum*, et est illud, quod Testator prius jam absquo solemnitate factum, et in Scripturam redactum, judici, vel Deputatis ab eo, offert: *Sic in re Communis*, per text. *in cit. l. Omnium* 19. *Cod. de Testamentis*. 58

Item privilegiatum est Testamentum *apud acta*, seu *coram actis factum*, et est illud, quod Testator facit oretenus suam ultimam voluntatem coram judice, vel Deputatis ab eo declarando, et manifestando: *Sic in re Communis* per textum *in cit. l. Omnium*. 59

Ad valorem Testamenti *ad acta dati*, seu *apud Acta*, vel *coram actis facti*, sive in loco judicii, sive extra illud, nulla alia requiritur juris solemnitas; Dummodo alias legitime constet, et probari possit Testamentum revera *ad acta datum*, seu *apud acta, vel coram actis factum* fuisse: *Communis*, per text. *in citat. leg. Omnium* 19. *et leg. Omnium* 19. *et leg. Sancimus* 27. *Cod. de Testamentis*. Et ratio est, quia in tali Testamento auctoritas judicis requisitas solemnitates supplet ; immo superat, ut expresse dicitur *in cit. leg. Omnium*, ibi: *Omnium testamentorum solemnitatem superare videtur* etc. Unde *leg. In donationibus* 31. *Cod. de donationibus* sic expresse statuitur : « In donationibus, quae actis insinuantur, non necessarium judicamus vicinos, vel alios testes adhibere. Nam superfluum est privatum testimonium, cum publica monumenta sufficiant ». 60

Testamenta Cardinalium sunt aeque privilegiata, ac Testamenta militum: Card. de Luca *de testamentis disc.* 7. *n.* 7. Alban. *de Cardinalibus q.* 42. §. 2. Germon. *de Sacror. Immunit. lib.* 3. *cap.* 6. *n.* 66. Gratian *disceptat.* 312. *num.* 11. Diana *part.* 5. *tract.* 2. *de Cardinalibus cap.* 41. Barbos. *lib.* 1. *Juris Ecclesiastic. univers. cap.* 5. *n.* 101. cum aliis ibi citatis. Et in ipsis attenditur sola veritas naturalis: Rota *in Romana Legati* 14. *Aprilis* 1660. *coram Priolo*, Card. de Luca loc. *cit. n.* 8. Jacob. Gall. *cons.* 60. et alii. Atque sufficit sola schedula scripta, vel subscripta manu Cardinalium absque testibus: Card. de Luca *de testamentis disc.* 13. *n.* 9. Card. Petra *tom.* 2. 61 62 63

Commentar. ad Constit. X. Innocent. III. Sect. 2. *n.* 18. Abb. *consil.* 32. *num.* 2. *et seq. lib.* 2. Achill. de Grass. *decis.* 1. *de Testamentis*, et alii.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

64 Agit hic *Auctor* de Testamentis, In quibus remissus est rigor solemnitatum juris Civilis. Libet vero aliqua addere de testamento ad pias causas.

65 Quod attinet ad Testamentum ad pias causas, quaestionis est, an testamentum, in quo pia causa per fideicommissum vocata est, dici queat ad pias causas.

66 De hac autem quaestione hic fuit sensus Rotae *in Majoricen. Immissionis* 21. *Januarii* 1735. *cor. eminentiss. Crescentio:* Frustra (sunt ejus verba §. 5. et seq.) ad evitandam praedicti textus censuram impugnatur in hypothesi favor piae causae, ex quo Collegium nec directe institutum legeretur, neque substitutum sub aliqua conditione certo extitura, sed vocatum tantummodo sub duplici conditione, quod nempe Antonius primus heres obiret sine filiis, quod isti sine liberis, ac descendentibus decederent, quod nunquam evenire quum posset, non erat proinde, cur in his terminis dispositio diceretur ad pias causas ad effectum gaudendi illius privilegiis etc. Assumptum namque procederet, et contrariae auctoritates locum haberent, ubi jus, et vocatio piae causae adhuc sub incerta conditione maneret, ita ut privilegium respiceret prius commodum intermediae privatae Personae illud allegantis. Secus autem ubi, prout in casu, purificata jam conditione, praesens ac certum est jus causae piae, factusque jam locus illius substitutioni. In his quippe terminis nihil refert, an directa, vel obliqua, an proxima, vel remota fuerit ab initio vocatio ejusdem causae piae ad hoc, ut testamentum non subjaceat censurae juris civilis, ejusque solemnitatibus etc. » Confer etiam *confirmatoriam* 13. *Aprilis* 1736. §. *Neque, et plur. sequent. cor. eodem.*

Num privilegium testamenti ad causas pias ad legata profana in eo contenta etiam extendatur: acerrima quaestio est. Affirmativam opinionem pluribus cumulatis tenet Lanfredin. *Respons. Eccles.* 4. *n.* 11. ea de ratione; « quod propter individuitatem testamenti, et mutuae rationem justitiae, cujus Ecclesia cultrix esse debet, validitas ex piae causae ratione inducta legatis etiam profanis communicetur, et quaecumque disposita in testamento, ubi pia causa sit instituta, exequutioni demandanda sint. » 67 68

In concernentibus vero voluntatem, nullum est privilegium piae causae. Utile propterea est nosse, quando schedula ad pias causas contineat perfectam dispositionem, et quando praeparationem, ad disponendum. Vide tamen Lanfredin. *Respons. Eccles.* 29. *n.* 16. *et plur. seq. Rota in Anconitana Legati pii* 18. *Junii* 1742. *cor. Reverendiss. Molin.* 69

ARTICULUS III.

TESTAMENTUM QUO AD EA, QUAE CONCERNUNT ILLOS, QUI POSSUNT, VEL NON IPSUM FACERE, HEREDES IN IPSO INSTITUI, ET EJUSDEM EXECUTORES ESSE, EORUMQUE OBLIGATIONEM.

SUMMARIUM

1. Quilibet Testamentum facere potest, qui nec Jure naturali, nec positivo prohibetur. — 2. Jure naturae Testamentum facere non possunt infantes ante septennium. — 3. Item Testamentum facere non possunt furiosi, amentes, mente capti, ac omnes, qui usu rationis carent, eo tempore, quo usu rationis actualiter privati existunt. — 4. Valet tamen Testamentum ab ipsis factum, antequam essent furiosi, amentes, seu usu rationis privati. — 5. Valet etiam Testamentum ab ipsis factum tempore, quo habent lucida intervalla — 6. Dummodo tamen durante lucido intervallo totum absolvant, alias si durante actu testandi in furorem, amentiam, vel insaniam, seu usus rationis privationem incidant, totum testamentum quo ad causas profanas est nullum. — 7. Item Testamentum facere non potest mutus, et surdus simul a nativitate; Secus autem si ex accidenti, modo scribere sciat vel si mutus, aut surdus tantum sit, et voluntatem suam scripto declarare possit. — 8 Item testari non potest caecus, nisi nuncupative, et observatis solemnitatibus praescriptis. — 9. Item testamentum facere non potest prodigus, cui a Judice interdicta est bonorum administratio. — 10. Item Testamentum facere non potest servus, sive mancipium. — 11. Item testari non potest captivus, vel obses apud hostes detentus. — 12. Item testari non potest damnatus ad mortem naturalem, vel Civilem. — 13. Item testamentum facere non possunt impuberes. — 14. Item filius familias, qui sub patris potestate est, non potest testari nisi de bonis castrensibus Jure militari, et quasi castrensibus, servatis solemnitatibus Juris Communis — 15. De bonis vero adventitiis testari non potest, ne quidem patre consentiente. — 16. Item damnati ob libellum famosum testari non possunt. — 17. Item testari non possunt Rei criminis laesae Majestatis.— 18. Item testari prohibentur Haeretici, eorumque receptores, fautores, et defensores. — 19. Item testari prohibentur usurarii publici, nisi prius usuras restituant, aut de restitutione facienda idoneam cautionem praestent. — 20. Item testari prohibentur omnes hostiliter insequentes, percutientes, aut offendentes S. R. E. Cardinalem. — 21. Item non desunt Doctores volentes, quod omnes excommunicati notorii, et vitandi testari non possint. At communis sententia tenet contrarium. — 22. Qui sunt inhabiles a natura ad testandum, testamentum facere nequeunt, neque ad causas pias. — 23. Qui autem ad testandum sunt inhabiles solum de Jure Civili, possunt valide testari quo ad causas pias de iis bonis, quorum perfectum dominium adhuc habent. — 24. De bonis vero jam propter delicta amissis, et Fisco addictis, neque ad causas pias testari possunt. — 25. Prodigi, et impuberes judicium naturale sufficiens ad peccatum mor-

tale jam habentes, et damnati ad mortem, quorum bona non confiscantur, testari possunt ad causas pias — 26. Clerici Saecolares omnes, tam majores, quam minores, aeque ac Laici facere possunt Testamentum de bonis suis patrimonialibus, et quasi patrimonialibus, seu industrialibus. — 27. Item etiam de bonis parsimonialibus. — 28. Clerici de bonis Ecclesiasticis superfluis, seu de fructibus Beneficii de Jure nullum penitus testamentum, nec ad causas pias, facere possunt. — 29. De legitima tamen consuetudine introduci potest, ut Clerici Saeculares de bonis Ecclesiasticis superfluis ad causas pias testari possint. — 30. Non possunt autem Clerici Saeculares, sive majores, sive inferiores, neque vi consuetudinis, licita, vel valida testari de bonis Ecclesiasticis superfluis in notabili quantitate ad causas profanas Nec haeres profanus potest tuta conscientia talem haereditatem recipere, et retinere, sed si eam acciplat, tenetur ex Justitia eam iterum restituere. — 31. Clerici autem incolae, et Cives Urbis Romanae, qui in ea, vel ejus districtu decesserint, possunt libere, ac licite, tam inter vivos, quam mortis causa de bonis Ecclesiasticis superfluis disponere etiam ad causas profanas. — 32. Regulares omnes professi, tam Superiores, quam subditi nequeunt ullam facere Testamentum. — 33. Neque Regulares testari possunt ad pias causas. — 34. Immo neque de licentia Praelati, seu Superioris. — 35. Neque possunt Regulares testari, etiamsi ante Professionem sibi aliquam summam suorum bonorum reservassent cum facultate testandi. — 36. Quinimo Regularibus professis neque licet testamentum a se conditum ante emissam Professionem moderare per viam declarationis. — 37. Possunt autem Regulares professi testamentum a se factum ante Professionem interpretari, et declarare, si declaratione, aut interpretatione egeat. — 38. Novitius potest revocare testamentum a se factum, sive ante, sive post ingressum Religionis, et durante Novitiatu aliud condere. — 39. Novitius in Testamento nihil potest sibi reservare ad effectum testandi de illo post Professionem. — 40. Potest tamen Novitius in suo Testamento praecipere, ut aliquid ex ejus bonis etiam post suam Professionem quotannis expendatur in pios usus, seu quod alicui solvatur annuum legatum, vel ne quid de eis alienetur, et hujusmodi. — 41. Si Novitius ante Professionem testari omittat, succedit in ejus bona, Jura, et actiones Monasterium, si sit capax bonorum, Si autem Monasterium sit incapax, succedunt consanguinei ab intestato. — 42. Post Professionem emissam non potest Religiosus Testamentum ante Professionem factum revocare, quamvis possit ipsum declarare. — 43. Novitii possunt, sive ante ingressum, sive etiam tempore Novitiatus, Testamentum condere etiam ante duos menses proxime praecedentes Professionem, et sine licentia Episcopi, vel ejus Vicarii Generalis. — 44. Qui possint, vel non haeredes institui Testamento? *remissive.* — 45. Executores Testamentorum qui sint, et dicantur. — 46. Executores Testamentorum alii sunt *Legitimi*, alii *Testamentarii*, alii *Dativi*, et qui sint omnes? — 47. Si nullus a Testatore sit deputatus Executor, ipso Jure Executor est ejus haeres, qui de Jure debet integram defuncti voluntatem, etiam quo ad Legata exequi. — 48. Quo ad ea autem, quae pro redemptione captivorum, vel pauperum alimentis, aut aliis causis piis relicta sunt, Executor est Episcopus loci. — 49. Immo Episcopus potest compellere Executores Testamentarios ad exequendas pias voluntates defunctorum, etiamsi testator hoc interdixisset. — 50. Executores testamenti deputari possunt a Testatore unus, vel plures, sive ex haeredibus, sive ex extraneis, sive Clericis, sive Laicis. — 51. Etiam foeminae esse possunt Executrices Testamentorum. — 52. — Item etiam minores 25. annis, dummodo 17 excesserint. — 53. Executores testamenti possunt esse etiam Religiosi omnes (exceptis Fratribus Minoribus) dummodo ad id licentiam habeant a suo Superiore. — 54. Per talem Superiorem quis intelligatur? — 55. Si Religiosus absque licentia Superioris munus Executoris Testamentarii, sive ad causas profanas, sive ad causas pias suscipiat, et peraget, adhuc per eum gesta, sunt valida. — 56. Opposita tamen sententia est etiam probabilis. — 57. Fratres Minores nullatenus possunt esse Executores Testamentorum, neque ad causas profanas, neque ad causas pias, neque a Superioribus potest eis ad id licentia concedi — 58. Possunt tamen Fratres Minores dare ad id consilium Executoribus a Testatore deputatis. — 59. Insuper potest Testator committere alicui Fratri Minori, ut ipse denominet unum, vel plures Executores, et etiam praecipere potest Executoribus ut non nisi illis pauperibus, et causis piis designatis a d. Fratre Minore haereditatem, vel legata distribuant; Et in tali casu id licite Frater Minor perageret. — 60. Regulares Executores Testamentarii tenentur reddere rationem administrationis, seu Executionis Episcopo, et si in hoc deliquerint, possunt ab ipso puniri. — 61. Immo Regularis Executor ultimae voluntatis defuncti, quamvis ei secreto communicatae, tenetur adhuc Episcopo requirenti aperire summam, et circa quae sit distribuenda, ac rationem administrationis reddere. — 62. Executor deputatus a Testatore non potest ordinarie compelli ad acceptandum, et exequendum tale munus, sive dispositio sit ad causam profanam, sive piam; postquam tamen expresse, vel tacite acceptavit omnino etiam invitus cogi potest, ut defuncti voluntatem exequatur. — 63. Aliquando tamen ob rationabilem causam potest ad id compelli. — 64. Executores tenentur, quamprimum possunt, exequi ultimam voluntatem, nisi certum tempus ab ipso Testatore sit designatum. — 65. Tam Judex Ecclesiasticus, quam Laicus potest compellere Executores Laicos ad exequendam voluntatem defuncti, sive dispositio sit ad causam profanam, sive ad causam piam, ita ut haec causa sit mixti fori, et detur locus praeventioni. — 66. Judex Laicus nullimode ad id compellere potest Executores Clericos — 67. Judex, praesertim Ecclesiasticus, statim post aditam ab Haerede haereditatem compellere potest Executores, et voluntatem defuncti executioni mandent; Quamvis Testator id expresse ei inhibuerit. — 68. Si plures sint a Testatore deputati Executores, et unus eorum sit mortuus, vel in remotis existat, seu exequi forte nolit, potest alius etiam unicus ex deputatis, nisi Testator aliud disposuerit, Officium executionis libere adimplere. — 69 Nulli Executores, praeter Summum Pontificem, nec Episcopi quidem, relicta ad certas causas in alios usus, vel causas, quamvis evidenter meliores essent, possunt ordinarie commutare, si voluntas determinata testatoris commode, ac juste adimpleri possit. — 70 An autem, quando, et ob quas causas possit mutari ultima voluntas testatoris, praesertim quo ad Legata, aliasque pias causas, a Papa et ab aliis? *remissive.* — 71. Executores, et haeredes intra quod tempus teneantur adimplere voluntatem Testatoris, et quas poenas incurrant, si negligentes fuerint? *remissive.* — 72. Executores, et haeredes, quibus, et quo ordine distribuere possint, et debeant legata pia a Testatore relicta; *remissive.* — 73. Alia ad n. 74.

1 Quilibet Testamentum facere potest, qui nec jure naturali, nec positivo prohibetur: *Communis*, per text. expressum in *l. Habeat unusquisque* 1. *Cod. de Sacrosanctis Ecclesiis. et leg. ex facto* 43. *in principio ff. de vulgari*, *et pupillari substitut.* ubi dicitur, iniquum esse auferre Testamenti factionem homini sanae mentis, ibi: « Etenim iniquum incipit fieri Beneficium Principis, si adhuc id valere dicamus, anferret enim testamenti factionem homini sanae mentis »

2 Jure naturae Testamentum facere non possunt infantes ante septennium, utpote usu rationis carentes, qui usus rationis de jure naturae requiritur, ut actus humanus valeat: *Communis arg. §. praeterea* 1. *Instit. Quibus non est permissum facere testamentum*, ibi: *Item furiosis*, *quia mente carent*, et concordat *l. In eo* 2. *et l. in adversa* 17. *ff. Qui Testamenta facere possunt.*

3 Item Testamentum facere non possunt furiosi, amentes, mente capti, ac omnes, qui usu rationis carent, tempore, quo usu rationis actualiter privati existunt: *Communis*, per textus expressos *in citat.* §. *Praeterea* 1. *Instit. Quibus* non *est permissum facere testamentum*, ibi: *Item furiosi quia mente carent*, *l. In eo* 2. *ff. Qui testamenta facere possunt.* ibi: « In eo qui testatur ejus temporis, quo Testamentum facit, integritas mentis, non corporis sanitas, exigenda est »; *l. In adversa* 17. *ff. eodem* ibi: « In adversa corporis valetudine mente captus eo tempore Testamentum facere non potest ». Et concordat *lex Furiosi* 40. *ff. de Regulis Juris.*

4 Valet tamen Testamentum ab ipsis factum, antequam essent furiosi, amentes, mente capti, seu usu rationis privati: *Communis*, textu expresso *in cit.* §. *Praeterea* 1. *Inst.* Quibus non est permissum facere Testamentum, *ibi:* Certe eo, quod ante furorem fecerint, valente testamento: *leg. Qui testamenta* 20. §. 4. *ff. Qui testamenta facere possunt*, ibi: « testamentum quoque, quod ante furorem consummavit, valebit ».

5 Valet etiam Testamentum ab ipsis factum tempore, quo habent lucida intervalla: *Communis*, textu expresso *in cit.* §. *Praeterea*, ibi: « Furiosi autem, si per id tempus fecerint Testamentum, quo furor eorum intermissus est, Jure testati esse videntur »: *leg. Furiosum* 6. *Cod. Qui testamenta facere possunt*, ibi: « Si vero voluerit in dilucidis intervallis aliquod condere Testamentum, vel ultimam voluntatem, et hoc sana mente inceperit facere, et consummavit, nullo tali morbo interveniente, stare Testamentum, sive quamcumque ultimam voluntatem censemus, si et alia omnia accesserint, quae in hujusmodi actibus legitima observantia requirit ».

6 Dummodo tamen durante lucido intervallo totum absolvant; alias, si durante actu testandi, in furorem, amentiam, vel insaniam, seu usus rationis privationem incidant, totum testamentum quo ad causas profanas est nullum: *Communis*, textu expresso *in cit. l. Furiosum*, ibi: « Si coepto testamento furor eum invasit, sancimus tale testamentum hominis, qui in ipso actu testamenti adversa valetudine tentus est, pro nihilo esse ».

Item Testamentum facere non potest mutus, et surdus simul a nativitate; Secus autem si ex accidenti, modo scribere sciat, vel si mutus, aut surdus tantum sit, et voluntatem suam scripto declarare possit: Communis textu claro in §. *Item* 3. *Institut. Quibus non est permissum facere Testamentum*, *l. Qui in potestate* 6. *ff. Qui testamenta facere possunt*, *l. Discretis* 10. *Cod. eod.* 7

Item testari non potest caecus, nisi nuncupative, et observatis solemnitatibus, quae describuntur in *leg. Hac consultissima* 8. *Cod. Qui Testamenta facere possunt: Communis*, per textum expressum *in dicta leg. Hac consultissima.* 8

Item Testamentum facere non potest prodigus, cui a judice interdicta est bonorum administratio: *Communis*, textu expresso *in §. Item prodigus* 2. *Inst. Quibus non est permissum facere Testamentum*, *et l. Is cui* 18. *ff. Qui testamenta facere possunt.* 9

Item Testamentum facere non potest servus, sive mancipium: *Communis*, textu claro *in l. Filius familias* 16. *et l. Si Filius familias* 19. *ff. Qui testamenta facere possunt*, *et c. illud* 5. *caus.* 14. *q.* 2. 10

* Quamvis servus testamenti factionem non habeat, ex privilegio tamen speciali, quod jure Pandectarum obtinebat; « Servus publicus Populi Romani parte dimidia testamenti faciendi habet jus: *Ulpian. frag. tit.* 20. *§. fin.*

Item testari non potest captivus, vel obses apud hostes detentus: *Communis*, textu expresso *in §. Ejus qui* 5. *Institut. Quibus non est permissum facere Testamentum*; *l. Ejus qui* 8. *et l. Obsides* 11. *ff. Qui Testamentum*; *l. Ejus qui* 8. *et l. Obsides* 11. *ff. Qui Testamenta facere possunt.* 11

* Testamentum tum servi, tum captivi valet si confectum sit ante servitutem, vel captivitatem, licet captivus decesserit. Nam lex Cornelia fingit, eum tunc decessisse ultimo momento, quo liber, ac civis fuit, *l.* 12. *ff. qui test. fac. poss.* Idem dicas de accusatis crimine, qui pendente judicio licet in custodia publica detenti decedant, tamen ipsorum testamentum valet. *l.* 9. *ff. eod.* et per condemnationem tantum servi poenae fiunt *et l.* 13. §. 2. *ff.* eod. *.

Item testari non potest damnatus ad mortem, naturalem, vel civilem: *Communis*, textu expresso *in l. Ejus qui* 9. *§.* 1. *et* 2. *ff. Qui Testamenta facere possunt*, *et l. Si quis* 6. *§.* 6. *ff. De injusto, rupto, irrito facto Testamento.* 12

Item testamentum facere non possunt impuberes, masculi ante annum 24. et feminae ante 13

annum duodecimum completum: *Communis*, textu claro *in l. Si frater* 4. *Cod. Qui testamenta facere possunt*. *l. A qua aetate* 5. *ff. Qui Testamenta facere possunt*. *et* §. *Praeterea* 1. *Instit. Quibus non est permissum facere Testamentum*, ibi: « Praeterea Testamentum facere non possunt impuberes, quia nullum est eorum animi judicium ».

14 Item filius familias, qui sub patris potestate est, non potest testari, nisi de bonis castrensibus jure militari, et quasi castrensibus, servatis solemnitatibus juris communis, si pubes sit: *Communis*, per textus *in l. Nemo* 11. juncta Glossa *ibid. verb. certis*, *et leg. Omnes* 12. *Cod. Qui testamen-*
15 *ta facere possunt*. De bonis vero adventitiis testamentum facere non potest, ne quidem patre consentiente, textu expresso *in l. Qui in potestate* 6. *ff. Qui testamenta facere possunt*, *et princip. Institut. Quibus non est permissum facere testamentum*.

*Olim feminae quoque prohibebantur testamentum condere, donec testamenta in comitiis condi consueverunt. Cum enim comitiorum non essent participes, nec ideo poterant testari, hodie vero, ut ait Ulpianus, « Feminae post duodecimum annum aetatis testamentum facere possunt, tutore auctore, donec in tutela sunt »: *Ulp. frag. tit.* 10. §. 15. Id tamen non de omnibus indistincte feminis accipiendum est, sed de iis tantum, quae nec in parentum, nec in viri potestate erant, ut recte ad hunc Ulpiani locum observat Scultingius, quamvis Cujacius *observat.* VII, putaverit feminas quae in manum viri convenerant, testandi jus habuisse, sed id non satis firmis certat probare argumentis. Subdit Ulpianus, Tutore auctore: olim siquidem feminae licet puberes, adhuc tamen ob fragile consilium in tutela remanebant. Sed si jus liberorum quaesiverant tutela liberabantur, adeoque jam poterant sine ullo tutore testari.

Olim quoque prohibebatur testamentum condere: « Mutus, quoniam verba nuncupationis loqui non potest: surdus quoniam verba familiae emptoris exaudire non potest »: *Ulp. frag. tit.* 20. §. §. 13. Quod si surdus, aut mutus, ut liceret sibi testamentum facere, a principe impetravit, valet testamentum *l.* 7. *ff. qui test. fac. poss.* Ex constitutione autem Justiniani, qui simul surdus, et mutus est, si quidem ab ipsa natura talis est, testari non potest; si ex superveniente morbo talis effectus est, ita demum testari potest si litteras sciat. Quod si dumtaxat surdus est, indistincte testari potest, si mutus dumtaxat, ita demum si litteras sciat *l.* 10. *Cod. qui test. fac. poss.*

Cum puberes testamentum facere non possint, quia ad hoc requiritur consilii maturitas, dubitatum etiam fuit, an liceret spadonibus condere testamentum, et eunuchis cum numquam pubescant. Hinc legimus, consulam Mamercum ea de causa bonorum possessionem secundum tabulas denegasse cuidam Genuclo, ut refert *Val. Max. lib.* 3. *tit.* 7. Invaluit tamen, ut possent testari, sed tardius quam caeteri. Hinc Paulus: « Spadones eo tempore testamentum facere possunt, quo plerique pubescunt, idest anno decimo octavo ». *Paul. recept. sent. lib.* 3. *tit.* 5. §. 2. Constantinus vero hos caeteris omnino exaequavit *l.* 5. *Cod. qui test. fac. poss.*

Item damnati ob libellum famosum testari non 16
possunt: *Communis*, textu expresso in l. *Is cui* 16. §. 1. *ff. Qui testamenta facere possunt* ibi: « Si quis ob carmen famosum damnetur, Senatus consulto expressum est, ut intestabilis sit, ergo Testamentum facere poterit », *l. Ob carmen* 21. §. *de testibus*, ibi: « Ob carmen famosum damnatus intestabilis sit ».

Item testari non possunt rei criminis laesae 17
majestatis, idest qui hostile quid contra supremum Principem, vel ejus consiliarios moliuntur: *Communis*; text. expresso *in l. Quisquis* 5. *Cod. ad Leg. Juliam majestatis*.

*Quaesitum est de eo, qui sibi mortem consciverit: de quo sic sanxerunt Imperatores Diocletianus, et Maximianus. hoc modo distinguentes: aut compos mentis condidit testamentum, deinde furore captus sibi mortem conscivit, aut futurae poenae voluntaria morte supplicium anteverlit. Primo casu testantis judicium convelli non debet; secundo autem casu ratam voluntatem ejus conservari leges vetant *l.* 2. *Cod. qui test. fac.* *

Item testari prohibentur haeretici: *Communis*, 18
textu expresso *in leg. Manichaeos* 4. *et l. Ariani* 5. *Cod. de haereticis*. Et idem est dicendum de receptoribus, defensoribus, et fautoribus ipsorum haereticorum: *Authent. Credentes*, *Cod. eod.* ibi: « Praeterea receptatores, et defensores, et fautores haereticorum. . . . quilibet talium. . . . fit etiam intestabilis, ut nec testandi liberam habeat facultatem, nec ad hereditatis successionem accedat »: *cap. Excommunicamus* 15. §. *Credentes, de haereticis*. Advertendum tamen est, quod vi pacis Westphalicae, Lutherani, et Calvinistae in imperio tolerati sint testandi, et aliorum jurium civilium capaces.

Item testari prohibentur usurarii publici, et 19
manifesti, nisi prius usuras restituant, aut de restitutione facienda idoneam cautionem praestent: *Communis*, textu expresso *in cap. Quamquam usurarii* 3. *de usuris in* 6.

Item testari prohibentur omnes hostiliter insequentes, percutientes, aut offendentes S. R. E. C. *Communis*, textu expresso *in c. Felicis* 5. *de poenis in* 6.

Item non desunt doctores volentes, quod omnes 20
excommunicati notorii, et vitandi testari non possint. At communis sententia tenet contrarium, quia nullibi id reperitur in jure expressum, cum eorum actus privati non sint irriti, iis tamen exceptis, qui excommunicati sunt propter haeresim ob dicta *supra n.* 18. Sic de communi testentur

Pirhing loc. *citat. num.* 24. *in fine*, et Reiffenstuel loc. *citat. num.* 319.

22 Qui sunt inhabiles ex natura ad testandum, ut infantes, amentes, insani, furiosi, muti, et surdi simul a nativitate, testamenta facere nequeunt neque ad causas pias: *Communis*, teste Reiffenst. loc. *cit. num.* 320.

23 Qui autem ad testandum sunt inhabiles solum de jure civili, possunt valide testari quoad causas pias de iis bonis, quorum perfectum dominium adhuc habent: Riccius *in praxi aurea part.* 5. *resolution.* 88. Bartolus *in l.* 1. *Cod. de Sacrosanctis Ecclesiis*, Engel *lib.* 3. *Decretal. titul.* 26. *n.* 4. Reiffenstuel *ibidem* num. 321. cum Molina, Lessio, Sanchez ibi citatis, et alii; *arg. l. Habeat* 1. *Cod. De Sacrosanctis Ecclesiis*, ubi Constantinus imperator unicuique absque limitatione, consequenter etiam alias inhabilibus de jure civili, concedit licentiam testandi ad piam causam;

24 Natura enim hujus dictionis *unusquisque* est neminem excludere, *l. Hoc art.* 29. *ff. de heredibus instituendis*, ibi. *Hoc articulo* quisque *omnes significantur*; tum quia testamentum ad pias causas nullo modo subjacet dispositioni juris civilis, sed secundum canones, juraque naturae, et gentium judicandum est, textu expresso *in cap. Relatum* 11. *de Testamentis.*

25 Fuit autem notanter dictum: *De iis bonis, quorum perfectum dominium adhuc habent*, quia de bonis jam propter delicta amissis, et fisco addictis neque ad causas pias testari possunt, ut praesertim patet de reis criminis laesae majestatis, de haereticis, eorumque fautoribus, qui cum illico bona sua emittant, eaque fisco cedere debeant, neque ad causas pias de ipsis, utpote non amplius suis, testari possunt, ut notat Reiffenstuel *loc. cit. n.* 324. Ubi *n.* 325. subdit, quod prodigi, impuberes judicium naturale sufficiens ad peccatum mortale jam habentes, et damnati ad mortem, quorum bona non confiscantur, testari possint ad causas pias.

26 Clerici saeculares omnes, tam majores, quam minores aeque ac laici facere possunt testamentum de bonis suis patrimonialibus, et quasi patrimonialibus, seu industrialibus: *Communis*, textu expresso *in cap. Quia nos* 9. *de Testamentis*, ibi: « Considerationi tuae respondemus, quod Clerici de his, quae paternae successionis, vel cognationis intuitu, aut de artificio sunt adepti, seu dono consanguineorum, aut amicorum, non habito respectu ad Ecclesiam, pervenerunt ad ipsos, libere disponere valeant; De his tamen, quae consideratione Ecclesiae perceperunt, nullum de jure facere possunt testamentum ». Et concordant *c. Episcopi* 19. *caus.* 12. *q.* 1. *et can. Placuit* 1. *et* 6. *Quicumque* 2. *ead. caus.* 12. *q.* 3.

27 Clerici saeculares testamentum facere possunt etiam de bonis parsimonialibus, S. Thomas 2. 2. *quaest.* 185. *art.* 7. *in respons. ad* 2. Covarruv. *de Testam. cap.* 7. *num.* 9. Navar. *de Redditibus Eccles. q.* 1. *num.* 26. *et* 44. Pirhing *loc. cit. n.* 327. Barbos. *in cap. Cum in Officiis* 7, *de testamentis*, et ipso teste, *Communis aliorum*, *arg. cit. c. Episcopi* 19. *caus.* 12. *q.* 1.

Clerici de bonis Ecclesiasticis superfluis, seu de fructibus beneficii de jure nullum penitus testamentum, nec ad causas pias facere possunt: *Communis*, textu expresso *in cit.* c. *Quia nos* 9. *de Testamentis*, ibi: « De his tamen, quae consideratione Ecclesiae perceperunt, nullum de jure facere possunt testamentum ». Et concordant *c. Quorumdam* 1. *c. Cum in Officiis q. c. Ad haec* 8. *c. Relatum* 12. *de Testamentis.* Vide verb. *Beneficiatus art.* 3. *num.* 1. 28

Notanter autem dicitur, Clericum de bonis Ecclesiasticis nec ad causam piam testari posse *de Jure*, quia de consuetudine legitima potest introduci, ut clerici saeculares de bonis Ecclesiasticis superfluis ad causas pias valide testari possint: *Communis.* Vide d. verb. *Beneficiatus art.* 3. n. 2. 29

Non possunt tamen Clerici saeculares, sive majores, sive inferiores, neque vi consuetudinis, licite, vel valide testari de bonis Ecclesiasticis superfluis in notabili quantitate ad causas profanas. Nec heres profanus potest tuta conscientia talem hereditatem recipere, et retinere, sed si eam acceptat, tenetur ex justitia eam iterum restituere: Vide d. verb. *Beneficiatus art.* 3. *a n.* 3. *ad n.* 7. *et art.* 1. *a n.* 36. *ad* 62. 30

Clerici autem incolae, et cives Urbis Romanae, qui in ea, vel ejus districtu decesserint, possunt libere, et licite, tam inter vivos, quam mortis causa de bonis Ecclesiasticis superfluis disponere etiam ad causas profanas. Vide dict. verb. *Beneficiatus art.* 2. *num.* 8. *et* 9. 31

Regulares omnes professi, tam superiores, quam subditi nequeunt ullum facere testamentum: *Communis, ac certa.* Vide verb. *Regulares art.* 1. n. 62. 32

Neque regulares testari possunt ad pias causas: *Communis.* Vide *ibid. num.* 64. 33

Immo neque de licentia praelati, seu superioris. *Communis.* Vide *ibid. n.* 64. 34

Nec possunt regulares testari, etiamsi ante professionem sibi aliquam summam suorum bonorum reservassent cum facultate testandi: *Communis.* Vide *ibid. n.* 65. 35

Quinimo regularibus professis neque licet testamentum a se conditum ante emissam professionem moderari per viam declarationis. Vide *ibid. n.* 66. 36

Possunt autem regulares professi testamentum a se factum ante professionem interpretari, et declarare, si declaratione, aut interpretatione egeat, quia hoc non est disponere de aliquibus bonis, sed declarare, et explicare dispositionem a se factam, quando poterant illam facere: Novarius *in Lucerna Regularium verb. Testamentum num.* 7. Portellus *in dubiis Regularium verb. Testamentum num.* 2. Lezana *in Summa qq. Regular. verb. Testamentum num.* 2. Rodriquez *tom,* 37

3. q. 69. art. 3. Sanchez lib. 7. moral. c. 11. n. 16. Gozzadin. consil. 41. n. 15. 16. 17. Reginald. lib. 17. cap. 27. n. 297. Moneta de commutat. ult. volunt. cap. 5. q. 1. num. 14. Barbosa ad Concil. Trident. sess. 25. de Regularibus cap. 16. n. 21. cum aliis ibi citatis, Vide verb. Novitius num. 55.

38 Novitius potest revocare testamentum a se factum, sive ante, sive post ingressum religionis, et durante novitiatu aliud condere. Vide d. verb. Novitius num. 50.

39 Novitius in testamento nihil potest sibi reservare ad effectum testandi de illo post professionem. Vide ibid. n. 51.

40 Potest tamen novitius in suo testamento praecipere, ut aliquid ex ejus bonis etiam post professionem suam quotannis expendatur in pios usus, seu quod alicui solvatur annuum legatum, vel ne quid de eis alienetur, et hujusmodi. Vide ibid. num. 52.

41 Si novitius ante professionem testari omittat, succedit in ejus bona, actiones, et jura monasterium, si sit capax bonorum: Si autem Monasterium sit incapax, succedunt consanguinei ab intestato. Vide ibid n. 53.

42 Post professionem emissam non potest religiosus testamentum ante professionem factum revocare, quemvis, ut supra dictum est, possit ipsum declarare. Vide ibid. n. 54. et 55.

43 Novitii possunt, sive ante ingressum religionis, sive etiam tempore novitiatus testamentum condere, etiam ante duos menses proxime praecedentes professionem, et sine licentia Episcopi, vel ejus vicarii generalis, non obstante decreto Conc. Trid. sess. 25. c. 16. de Regularibus, quia ibi non adimitur illis facultas testandi, sed solum disponendi inter vivos, non servatis iis, quae ibi praescribuntur. Vide verb. Novitius num. 35.

44 Qui possint, vel non, heredes institui in testamento? Vide verb. Heres per tot.

45 Executores testamentorum sunt, et dicuntur illi, qui vel ex dispositione legis, vel testatoris, vel judicis exequuntur defuncti voluntatem: Sic in re Communis.

46 Executores testamentorum alii sunt Legitimi, alii Testamentarii, alii Dativi. Executores Legitimi sunt, et dicuntur illi, qui ab ipsa lege, seu jure dantur, sive quibus munus exequendi a lege competit. Executores Testamentarii sunt, qui ab ipso testatore in testamento designantur, seu deputantur. Executores Dativi sunt, qui a judice, vel magistratu dantur casu, quo heres institutus executor esse nequit, aut designatus in testamento munus exequendi accipere nolit, vel non possit. Ita in re Doctores communiter; argum. tot. titul. ff. de Testament. tut. et titul. ff. de Tutoribus, et curatoribus, ubi tutores alii sunt legitimi, alii testamentarii, alii dativi.

47 Si nullus e testatore sit designatus, seu deputatus in testamento executor, ipso jure executor est ejus heres, qui de jure debet integram defuncti voluntatem etiam quoad legata exequi: Communis, arg. cap. Nos quidem 3. et cap. Si heredes 6. de testament. l. Nulli 28. Cod. de Episc. et Cleric. et Novell. 131. cap. 11.

Excipiuntur tamen ea, quae pro redemptione captivorum, vel pauperum alimentis, aut aliis causis piis relicta sunt. Horum enim exequutio, non ad heredes, sed ad Episcopum loci, tamquam Patrem pauperum, et miserabilium personarum, ac piarum defunctorum voluntatum executorem de jure pertinet, si nullus alius sit executor designatus. Sicuti etiam, si heres, aut executor designatus voluntatem defuncti exequi negligit, Abbas in citat. cap. Nos quidem num. 4. Covarruv. ibid. n. 8. Silvester verb. Testamentum 2. q. 8. Molina de Justitia disp. 247. num. 4. Leymen. lib. 3. tract. 6. cap. 11. num. 4. Pirhing. loc. cit. num. 101. Reiffenstuel loc. cit. num. 774. et 775. et alii passim, per text. in c. Nos quidem 3. cap. Si Heredes 6. et c. Tua nobis 17. de testamentis; l. Hereditas 50. ad finem, ff. de Petit. Heredit. l. Nulli 28. Cod. de Episc. et Clericis, et Novella 131. c. 10. et 11. Et Conc. Trid. sess. 22. c. 8. de reform. ibi: « Episcopi etiam tamquam Sedis Apostolicae delegati in casibus a jure concessis omnium piarum dispositionum, tam in ultima voluntate, quam inter vivos, sint executores ». 48

Immo Episcopus potest compellere executores testamentarios ad exequendas pias voluntates defunctorum, etiamsi testator hoc interdixisset: Communis, textu expresso in cap. Tua nobis 17. de Testamentis, ibi: « Cum igitur in omnibus piis voluntatibus sit per locorum Episcopos providendum, ut secundum defuncti voluntatem universa procedant, licet etiam a testatoribus id contingeret interdici; Mandamus quatenus executores testamentorum hujusmodi, ut bona fideliter, et plenarie in usus praedictos expendant, monitione praemissa compellas »: juncto ejus Summario sic expresse dicente, ibi: « Episcopus compellit Fideicommissarios, seu executores testamenti ad exequendas pias voluntates defunctorum, etiamsi testator hoc interdixisset ». Et sic pluries decrevit Sac. Cong. Conc. Vide verb. Administrator a n. 3. ubi referuntur decreta. 49

Executores testamenti deputari possunt a testatore unus, vel plures, sive ex heredibus, sive ex extraneis, sive clericis, sive laicis: Molina loc. cit. n. 6. Layman loc. cit. n. 2. Pirhing loc. cit. n. 102. Reiffenstuel loc. cit. n. 776. et alii communiter, per textus in cap. Joannes 19. de Testamentis, ibi: « Joannes Clericus, et P. Laicus Executores ultimae voluntatis »; et concordent c. Tua nobis 17. eodem. 50

Etiam feminae esse possunt executrices testamentorum: Communis, cum supracitatis doctoribus, per text. in cap. Nos quidem 3. de Testamentis, et l. A filio 15. de Aliment. legat. 51

52 Item etiam minores 25. annis possunt esse executores, dummodo septemdecim annos excesserint. Haec enim aetas sufficit, ut quis sit procurator ad negotia; *c. Qui generaliter* 5. §. *fin. de Procuratoribus in* 6. Sic Covarruv. *loc. cit. n.* 4. Molina *loc. cit. n.* 14. Pirhing *loc. cit. n.* 102. Reiffenstuel *loc. cit. n.* 776. et alii passim.

53 Executores testamentarii possunt esse etiam religiosi omnes (exceptis Fratribus minoribus); dummodo ad id licentiam habeant a legitimo suo Superiore: *Communis*, per clarum text. *in c. Religiosus Executor* 2. *de Testamentis in* 6. et *Cle-*
54 *mentina Religiosis*, *de Testamentis*. Per superiorem autem, qui talem licentiam dare potest, intelligitur superior localis, seu praelatus conventus, monasterii, aut domus religiosae, nisi speciales constitutiones alicujus religionis aliud ordinent: Pirhing *loc. cit. n.* 108. Reiffenstuel *loc. cit. n.* 777. Sanchez *lib.* 6. *moral. cap.* 11. *n.* 15. *et* 16. Franc. *in cit. cap. Religiosus Executor n.* 1. Laym. *loco cit.* et alii passim.

55 Si religiosus absque licentia superioris munus executoris testamentarii, sive ad causas profanas, sive ad causas pias suscipiat, et peragat, adhuc per eum gesta, sunt valida: Felin. *in cap.* 2. *de Judiciis*, Layman *loc. cit. c.* 11. *n.* 5. Pirhing *loc. cit. c.* 11. *n.* 5. Pirhing *loc. cit. n.* 109. Sanchez *loc. cit. cap.* 11. *n.* 44. Barbosa *lib.* 1. *Jur. Eccles. univers. cap.* 42. *n.* 65. Azor. *tom.* 1. *Instit. moral. lib.* 12. *cap.* 11. *q.* 1 Lezana *in summa quaest. Regular. verb. Testamentum quoad Regulares n* 4. et alii plures; Et ratio est, quia licet Sacri Canones prohibeant, tamen non annullant executionem a religioso absque licentia superioris factam, adeoque talis executio est quidem illicita, et peccaminosa, sed non est irrita, et invalida. Tum quia quamvis religiosus *velle, et nolle* non habeat; *cap. Si religiosus* 27. *de election. in* 6. *et cap. Religiosus* 2. *de Testamentis in* 6. *cap. Religiosi* 5. *de sepulturis in* 6. habet tamen consensum naturalem, qui una cum consensu testatoris sufficiens esse videtur ad hoc officium; *arg. l. Filius Familias §. Veterani, ff. de Procuratoribus*, ubi deciditur, quod licet miles esse nequeat procurator in judicio, tamen, si non repellatur, actus ab eo gestus valeat.

56 Oppositum tamen non improbabiliter tenent Covarruv. *de testament. cap.* 17. *n.* 2. Molina *loc. cit. n.* 9. Silvester *loc. cit. q.* 2. *dict.* 3. Franc. *in cit. cap. Religiosus* 2. *n.* 2. *de testamentis in* 6. et alii, cum quibus videtur inclinare Reiffenstuel *loc. cit. n.* 279. quamvis *n.* 278. dicat, quod aliam sententiam affirmativam cum communi aliorum tenet Felinus *in cap.* 2. *de Judiciis*, Layman *loc. cit. num.* 5. Pirhing *loc. cit. num.* 109. Sanchez *loc. cit.*

57 Fratres minores nullatenus possunt esse executores testamentorum, neque ad causas profanas, neque ad causas pias, neque a superioribus potest eis ad id licentia concedi: *Communis*, text. expresso in *Clementina Exivi* 1. §. *Verum etiam*, *de verb. signif.* ibi: « Praedictis fratribus non licet, nec competit, quia potius (considerata sui puritate status) debent sibi scire interdictum quod hujusmodi executionibus, et dispositionibus se exponant, cum haec saepius absque litigio, et contradictione, vel administratione pecuniae nequeant expediri ».

Possunt tamen Fratres minores dare ad id consilium executoribus a testatore deputatis: *Communis*, textu expresso in *citat. Clementina Exivi* §. *Verum etiam*, ibi: « Verumtamen in his exequendis dare consilium ipsorum statui non obsistit, cum in hoc ipsis circa bona temporalia nulla Jurisdictio, sive actio in Judicio, sive dispensatio tribuatur ». 58

Insuper potest testator committere alicui Fratri minori, ut ipse denominet unum, vel plures executores. Et etiam praecipere potest executoribus, ut non nisi illis pauperibus, vel causis piis hereditatem, vel legata distribuant, quos dictus Frater minor elegerit, designaverit, vel denominaverit. Et in tali casu id licite Frater minor perageret: Sic Barbosa *in cit. Clementina Exivi n.* 26. Covarruv. *de testamentis c.* 17. *n.* 1. Abbas in *Clementin. Religiosus n. penult. de Relig.* Sanchez *lib.* 6. *moral. c.* 11. *n.* 32. *et* 41. Rodriquez *quaest. Regular. tom.* 3. *q.* 70. *art.* 2. Reiffenstuel *loc. cit. n.* 783. Bartolus ibi citat. et alii contra Molinam, et alios a Sanchez citatos: et ratio est, quia in tali casu cessat motivum, et ratio prohibitionis, cum hoc munus sine ullo litigio, et contradictione, vel administratione pecuniae omnino exequi valeat Frater minor, ut de se patet: cessante autem ratione, et causa legis, vel obligationis, cessat lex, seu obligatio ipsa, *l. Adigere* 6. §. 2. *ff. de Jure Patronat.* Cum ratio legis sit anima legis, *l. Cum ratio* 7. *de bonis damnatorum*, adeoque etc. 59

Hinc conclude, quod testatorum voluntates Fratres capuccini, et alii minoritae exequi possunt, nominando, vel eligendo ad subsidia dotalia, et ad beneficia, ac juvenes ad seminaria. Sic Sacra Congregatio Concilii in Papien. *Subsidii dotalis die* 18. *Augusti* 1731. ex Bullario Capuccinorum *tom.* 1. *pag.* 187. ubi refertur integra haec causa cum sua resolutione, et egregiis notis. Vide decreta ad rem in appendice h. Tomi.

Regulares Executores Testamentarii, seu ultimarum voluntatum, tenentur reddere rationem administrationis, seu executionis Episcopo; et si in hoc deliquerint, possunt ab ipso puniri: *Communis*, textu expresso in *Clementin. Religiosis*, *de testamentis*, ibi: « Religiosis etiam exemptis deputatis ad executionem cujuslibet ultimae voluntatis circa ipsius executionis Officium (quod utique non possunt, nisi a superiore suo petita super hoc licentia, et obtenta, suscipere) volentes praescindere materiam delinquendi, Pontificiae constitutionis auctoritate statuimus, quod tales 60

(etiamsi Praelationis fungantur Officio) locorum Ordinariis debitam reddere, ipsique Ordinarii absque dolo, fraude, seu negligentia de susceptae executionis officio teneantur exigere rationem; illos, quos circa id deliquisse repererint, in aliorum exemplum poena debita (quocumque non obstante privilegio) puniturі ».

61 Immo Regularis executor ultimae voluntatis defuncti, quamvis ei secreto communicatae, tenetur adhuc Episcopo requirenti aperire summam, et circa quae sit distribuenda, ac rationem administrationis reddere, et tunc est eidem fides adhibenda, si juratus deponat, et concurrant probabiliter conjecturae de verisimili voluntate testatoris. Sic expresse Fagnan. *in c. Tua nobis* 17. *de Testam. nu.* 61. testans, hunc casum suo tempore contigisse Mediolani, et in hanc sententiam a Sac. Congregat. Conc. scriptas fuisse litteras ad Card. Borromaeum Archiep.

62 Executor designatus, seu deputatus a Testatore non potest ordinarie compelli ad acceptandum, et exequendum tale munus, sive dispositio sit ad causam profanam, sive ad causam piam. Postquam tamen acceptavit expresse, vel tacite, omnino etiam invitus cogi potest, ut defuncti voluntatem exequatur: Abbas *in cap. Joannes* 19. *n.* 3. *de Testamentis*, Covarruv. *ib. n.* 3. Molina *disp.* 248. *n.* 3. Pirhing *loco citato n.* 113. Reiffenstuel *loco citato n.* 748. et alii communiter, *arg. cit. c. Joannes* 19. *de Testam.* ibi: *Post susceptum mandatum cogi debent.* Et ratio est, quia universaliter loquendo, ut expresse habetur §. *Mandatum* 11. *Inst. de mandato*: « Mandatum non suscipere cuilibet liberum est; susceptum autem consummandum est ».

63 Dicitur autem notanter *ordinarie*, quia aliquando ob rationabilem causam potest Episcopus Clericum in Testamento Executorem designatum compellere, ut tale munus suscipiat, praesertim ad exequenda pia legata, si non ut Executorem Testamentarium, saltem ut delegatum, seu Commissarium suum, *arg. cap. Pastoralis* 28. *de Offic. delegat.* Et ratio est, quia universaliter potest Episcopus, quando ipsi aliqua executio competit, munus suum alteri delegare, et delegatum, ut obediat, si sit suus subditus, compellere. Sic Abbas *loco citato*, Silvester verb. *Testamentum* 2. *q.* 3. *dict.* 1. et alii supracitati, *arg. l. In causarum delegationibus*, *Cod. Qui pro sua Jurisdictione.* Et ita Judex Laicus ob rationabilem causam poterit interdum Laicum suum subditum cogere ad munus Executoris suscipiendum, et exequendum. Sic citati Doctores, *arg. cit. l. In causarum Delegationibus.*

64 Executores tenentur, quamprimum possunt, exequi ultimam voluntatem, nisi certum tempus ab ipso testatore sit designatum: *Comm., arg. c. Si heredes* 6. *de Testamentis, et l. Cum res* 47. *ff. de legat.* 1. ubi expresse praecipitur, ut legata sine mora praestentur. Vide verb. *Legatum n.* 41. *et* 42. *a*

Tam Judex Ecclesiasticus, quam laicus potest compellere Executores Laicos ad exequendam voluntatem defuncti, sive dispositio sit ad causam profanam, sive ad causam piam, ita ut haec causa sit mixti Fori, et detur locus praeventioni: *Communis.* Et quidem quod id possit Episcopus seu Judex Ecclesiasticus, si dispositio sit ad causam piam, etiam si Testator sit Laicus, habetur decisum *in c. Tua nobis* 17. *de Testamentis.* Et concordat *c. Nos quidem* 3. *et cap. si heredes* 6. *eodem.* Et quod id possit etiam Judex Laicus, quamvis dispositio sit ad causam piam, patet ex *Novella* 131. *cap.* 10. ibi: « Si quis aedificationem Venerabilis Oratorii, aut Xenodochii, aut Ptochii, aut Orphanotrophii, aut Nosocomii, aut alterius venerandae Domus in novissima voluntate fieri disposuerit . . . . compleri jubemus providentia locorum Episcopi, et Civilis Judicis ». Quod autem id possit Judex Laicus in casu, quo dispositio sit ad causam profanam, et Testator, et Executor sit Laicus, est extra controversiam indubitatum apud omnes. Quod vero in tali casu id possit etiam Episcopus, quamvis Testator, et Executor ipsius dispositionis ad causam profanam sit Laicus, tenet (teste Covarruv. *loco citato n.* 3. et Reiffenstuel *loco citato n.* 789) *Communis Doctorum*, *arg. cit. cap. Si heredes* 6. *de Testamentis;* ubi sine ulla distinctione, an dispositio Testatoris sit ad causam piam, vel profanam, et heres, seu Executor sit laicus, vel Ecclesiasticus, tribuitur Episcopo facultas compellendi haeredes, seu Executores ad exequendam defuncti voluntatem, ibi: « Si heredes jussa Testatoris non adimpleverint, ab Episcopo loci illius omnis res, quae eis relicta est, Canonico interdicatur cum fructibus, et ceteris emolumentis, ut vota defuncti adimpleantur ».

Judex autem Laicus nullimodo compellere ad id potest Executorem Clericum, cum Judici laico nulla competat jurisdictio in personas Ecclesiasticas: *Communis*, per text. in c. *Bene quidem* 1. *dist.* 96. *c. Ecclesia S. Mariae* 10. *de Constitutionib. c. Cum Laicis* 12. *de rebus Eccles. alienand. vel non*, *c. Decernimus* 2. *de Judiciis*, cum similibus. 66

Judex, praesertim Ecclesiasticus, statim post aditam ab Herede hereditatem, compellere potest Executores, ut voluntatem defuncti executioni mandent, quamvis Testator id expresse ei inhibuerit; *Comm.* et quidem quoad primam partem patet ex juribus adductis *sup. n.* 63. juncta *l. Si domus* 71. *§.* 2. *ff. De Legatis* 1. ubi cum Executores jubeantur voluntatem defuncti statim adimplere, sequitur clare, quod possint statim ad id compelli. Quoad secundam autem partem, nempe quod Executores possint ad id compelli, quamvis Testator id expresse inhibuerit, patet ex Juribus, et decretis adductis *sup. n.* 48. Et ratio est, quia privata persona non potest generalem Constitutionem publici juris Ecclesiastici, vel civilis im- 67

mutare, aut impedire, *l. Nemo* 55. *ff. de legatis* 1. ibi: « Nemo potest in Testamento suo cavere, ne Leges in suo testamento locum habeant »; *et c. Requisivisti* 15. *de Testamentis*, ibi : « quia privata dispositio testatoris non potest generalem Constitutionem Canonis immutare ».

68 Si plures sint a Testatore deputati Executores, et unus eorum sit mortuus, vel in remotis existat, seu exequi forte nolit; potest alius, etiam unicus ex deputatis, nisi Testator aliud disposuerit, officium Executionis libere adimplere: *Communis*, textu expresso *in c. Religiosus Executor* 2. *de Testamentis in* 6 §. *Sane*, ibi : « Sane pluribus a Testatore simpliciter Executoribus deputatis, uno eorum mortuo, vel in remotis agente, aut id exequi forte nolente, ne voluntatem Testatoris impediri, vel nimium differri contingat, poterit alius, nisi testator aliud expresserit, officium executionis injunctum libere adimplere ».

69 Nulli Executores, praeter Summum Pontificem, ne Episcopi quidem, relicta ad certas pias causas in alios usus, vel causas, quamvis evidenter meliores essent, possunt ordinarie commutare, si voluntas determinata Testatoris commode, ac juste adimpleri possit: *Communis*, per text. *in c. Nos quidem* 3. *de Testamentis*, *c. Ultima voluntas* 4. *caus.* 13. *q.* 2. *Clementin. Quia contingit* 2. *de Religiosis domibus*, cum similibus.

70 An autem, quando, ut ob quas causas possit mutari ultime voluntas Testatoris, praesertim quoad legata, aliasque pias causas a Papa, et ab aliis; Vide verb. *Legatum a n.* 143. *ad* 165.

71 Executores, et Heredes intra quod tempus teneantur adimplere voluntatem Testatoris, et quas poenas incurrent, si negligentes fuerint? Vide d. verb. *Legatum a n.* 41. *ad* 46. et verb. *Heres a n.* 44. *ad* 52.

72 Executores, et Heredes quibus, et quo ordine distribuere possint, et debeant legata pia a Testatore relicta. Vide d. verb. *Legatum a n.* 47. *ad* 95. *et a n.* 125. *ad* 132.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

De exequutoribus testamentariis, de quibus et hic disserit *Auctor*, gravis est quaestio illa, utrum ipsi, ubi sunt plures, conveniri in solidum queant de gesta administratione, tametsi non omnes administraverint. 73

Hanc autem quaestionem sibi proposuit Rota *in Posnanien. Legatorum* 6. *Decembris* 1748. *cor. bon. mem. Vicecomit.* et ita §. 7. *et seq.* resolvit: 74
« Constito ex hisce de acceptatione exequutoriae, et administratione hereditatis per Guglielmum exercita, inutiliter opponebatur, quod eidem saltem suffragari debeat beneficium ordinis, et excussionis, ut nempe ceteri quoque Administratores, qui administrant, conveniri debeant, quodque ipse pro illis dumtaxat rebus hereditariis, quae ad ejus manus pervenisse constet, remansurit obligatus. Objectum namque plenissime confutet ex eo, quod quum agatur de exequutore, et Administratore voluntario, cum eo rigidius procedi solet, quia quum potuisset injunctum munus respuere, sibi debet imputare, si administrationem, prout debebat, non exercuit, ideoque nec beneficio ordinis, et excussionis juvari debet, sed etiamsi non administraverit, in solidum conveniri potest etc. vel saltem exuberat, ut quid modicum, vel minimum de eadem administratione participaverit. Praecipue quia nulla habetur divisio hujusce administrationis, vel a Judice, vel a Testatore facta; adeoque quemadmodum apud omnes individua fuit administratio hereditatis, ita quoque individue, et solidalis resultat eorum obligatio erga Legatarios. Nec unusquisque amplius excipere valet, se rationem redditurum de bonis ad ejus manus perventis; quippe id procederet, ubi ageretur de administratione particulari, et adesset divisio administrationis, vel a Judice, vel a Testatore facta: secus autem ubi administratio fuit omnibus generalis, et solidaliter attributa, et ab omnibus unitim acceptata ».

ARTICULUS IV.

QUOAD EA, QUAE CONCERNUNT CODICILLUM, SEU CLAUSULAM CODICILLAREM.

SUMMARIUM

1. Codicillus sic dictus quasi parvus Codex. — 2. Codicillus quid sit? — 3. Codicillus debet esse sine Haeredis institutione. — 4. Potest tamen esse cum Haeredis institutione indirecta. — 5. Ad Codicillum requiruntur solum quinque testes. — 6. Ad Codicillum sufficiunt testes, sive foeminae, sive masculi, sive rogati, sive non. — 7. In Codicillis parentum inter liberos, et ad pias causas sufficiunt duo testes. — 8. Codicillum facere potest omnis, et solus, qui testari valet. — 9. Codicillus fieri potest, tam in scriptis, quam sine scriptis, seu oretenus. — 10. Codicillus fieri potest absque testamento. — 11 Item Codicillus fieri potest cum testamento, et post illud jam factum. — 12. Item Codicillus fieri potest ante Testamentum — 13. Ad hoc tamen, ut valeat Codicillus factus ante testamentum, requiritur, quod Testator in testamento subsequenti illum confirmet. — 14. Quamvis non possit quis duo testamenta facere, ita ut ambo valeant; — 15. Potest tamen quis duos, vel plures validos Codicillos facere. — 16. Nec revocatur prior per posteriorem. — 17. Dispositio dicentis, se velle Testamentum facere, si ex defectu solemnitatis non valet ut testamentum, neque valebit ut Codicillus, quamvis omnes solemnitates ad Codicillum requisitae concurrant, nisi talis dispositio clausulam habeat Codicillarem. — 18. Et idem est sentiendum, quamvis expresse quidem non dicat, quod testari velit, sed tamen Haeredem instituat, vel exhaeredationem faciat. — 19. Si Testamentum habeat clausulam Codicillarem, quamvis ex defectu solemnitatis non valeat ut Testamentum, valebit tamen ut Codicillus. — 20. Clausula Codicillaris quae sit? — 21. Duplex est

clausula Codicillaris, expressa scilicet, et tacite, et quae utraque sit? — 22. Assignatur primus effectus Clausulae Codicillaris. — 23. Assignatur secundus effectus ejusdem *ad* n. 24. — 25. Assignatur tertius ejusdem effectus. — 26. Testamentum minus solemne non potest vi dictae Clausulae Codicillaris valere ut Codicillus, nisi habeat saltem solemnitates ad Codicillum requisitas. — 27. Excipe tamen, nisi dispositio esset ad pias causas, seu inter liberos. — 28. Assignantur ad quid sint introducti; et ad quid inserviant Codicilli. — 29. Primus, qui Codicillos introduxit, fuit Lucius Lentulus. — 30. Alia ad rem ad num. 33.

1 Codicillus sic dicitur, quasi parvus Codex, seu parva Scriptura: Sic Laym. *lib.* 3. *de Justitia tract.* 5. *c.* 8. *n.* 1. Pirhing *lib.* 3. *Decretal. tit.* 26. *n.* 7. et alii passim. Unde « Codicillus est ultimae voluntatis testificatio sine Heredis directa institutione, et solemnitate Testamentaria ». Est *in re Communis*, et desumitur *ex tot. tit. Instit. et Cod. de Codicill. et ex tit. ff. de Jure Codicill.*

* Si quaeras quae sit Codicillorum origo, quis primus codicillos disposuerit, quis jusserit, ut executioni demandarentur, consule *Instit. tit. de Codicillis;* et aureum, eruditumque tractatum *Duni de Codicillis*. Quatuor codicillorum species designat Paulus in *l.* 8. *ff. de jur. Codicill.* « aut enim in futurum confirmantur, aut in praeteritum, aut per fidei commissum testamento facto, aut sine testamento ». Sed cum hae quatuor species apte possint ad duos tantum referri, ideo bipartitam Codicillorum divisionem dumtaxat faciemus, ut nempe alii sint codicilli ejus, qui testamentum fecit, alii vero illius, qui intestatus decessit. Codicilli hoc modo facti valde differunt inter se; et quidem primo, codicilli ejus, qui intestatus decedit, nulla indigent confirmatione, contra vero si ante testamentum facti sint, sine confirmatione subsequente non valent, ut monet Papinianus in *l.* 5. *ff. de jur. codicill.* Verum cum haec sententia aliquantis perdurior probis viris videretur, hinc nonnulli voluntatem defunctorum hoc modo expositam adimplebant. Ad hanc rem confert locus *Plinii Epist.* 16. *lib.* 2. « Tu pro tua diligentia admones, me codicillos Aciliani, qui me haeredem instituit, pro non scriptis habendos, quia non sunt confirmati testamento. Quod jus ne mihi quidem ignotum est, cum sit iis etiam notum, qui nihil aliud sciunt. Sed ego propriam quandam legem mihi dixi, ut defunctorum voluntates, etiam si jure deficerentur, quasi perfectas tuerer ». Deinde vero Severus, et Antoninus Imperatores jusserunt, ut hujusmodi codicilli pro lege haberentur, si mode expresse revocati non sint, ut contra Auctorem nostrum infra *n.* 13. notabimus. Generaliter vero confirmati intelliguntur per hanc clausulam, quae interdum testamentis apponi solet, scilicet: « si quid tabulis, aliove quo genere ad hoc testamentum pertinens reliquero, ita valere volo »; sive hoc alio mode: « si quid ad hoc testamentum pertinens reliquero valere volo », *L.* 18 *ff. de jur. Codicill.* Nihil enim refert utrum confirmatio praecedat, an sequatur Codicillos *l.* 6. *Cod. de Codicill.* Notandum tamen, quod si ita in testamento scripserit, volo ut Codicilli exequantur, *quos novissimos fecero*, tunc non omnes confirmati intelliguntur, sed tantum qui postremo facti sunt. *l.* 8. *fin. ff. de jur. Codicill.*

Differunt secundo, ut codicilli ejus qui intestatus decedit, per se efficaces sint, contra vero *testamento facto*, etiamsi codicilli in eo confirmati non essent, vires *tamen ex eo capient*. « Hinc » si ex testamento haereditas adita non fuisset, fideicommissum ex hujusmodi codicillis nullius momenti erit ». *L.* 5. §. *fin. ff. de jur. codicill.* Sequitur secundo, quod per nativitatem posthumi codicilli ab intestato defuncti non rumpantur. *l.* 3. *in princ. et* §. 1. *l.* 16. *ff. eod.* Quod si Codicillis ab intestato factis non quisque haeres erit, gravatus est, sed filius qui jam natus erat, gravatus fuit, codicilli quidem, nato posthumo, non rumpuntur, sed is solus, qui jam natus erat, et ad quem Codicilli scripti sunt, gravatus intelligetur pro sua portione, et posthumus partem suam liberam consequitur. *l.* 11. *l.* 13. *ff. eod.* quibus adde etiam *l.* 19. *ff eod.* Diximus, codicillos illius qui testamentum fecit, a testamento vires accipere, adeo ut si testamentum revocatum sit, codicilli quoque censeantur revocati. nihilominus si post ruptum testamentum codicillos defunctus confirmavit, valebunt quasi ex nova voluntate. *l.* 1. *Cod. de jur. codicilli.*

Tertio differunt, quod Codicilli ab Intestato facti aestimantur eo tempore, quo facti sunt, contra vero codicilli illius, qui testamentum fecit, aestimantur eo tempore, quo testamentum factum est. *l.* 2. §. 2. *ff. de codicill.* Sic recte codicillis relictum intelligitur ei, qui tempore testamenti in ea causa erat, ut ipsi relinqui posset, quamvis tempore codicillorum jam desiisset in ea causa esse, multo magis hoc obtinebit, si desiit quidem causa, quae testamenti tempore existebat, verum nova causa emerserit, ex qua possit sustineri, quod ipsi relictum est. *L.* 91. §. 5. *ff. de legat.* 1. Cum tempus codicillorum, non testamenti inspiciatur, hinc si testator tempore testamenti jus testandi habuerit, non quaeritur, an illud habuerit, dum Codicillos fecit. *l.* 8. §. 3. *ff. de jur. codicill.* Hoc tamen intelligendum, si testamenti factionem ante mortem recuperaverit. Nam si quis ante captivitatem Codicillos confirmaverit, et in captivitate decesserit, non valent codicilli, quia desiit habere jus testandi, secus si civitatem recuperaverit. *L.* 7. *ff. de jur. Codicill.* *l.* 12. §. 5. *ff. de Captiv. et postlim. revers.* Quod hactenus diximus tempus

testamenti non codicillorum inspici, ita demum obtinet circa ea, quae juris sunt, non quae a facto dependent. Nam si quis alicui leget vestem *quae mea est*, inspici debet tempus conditi codicilli. Harum rerum, quae a facto dependent, plura habes exempla in *d.* l. 7. §. 1. *l.* 2. *in prin. et* §. l. l. 6. §. *fin. l.* 14. §. 1. l. 15. *ff. de jur. Codicill.* l. 7. *ff. Qui, et a quibus manum. L.* 1. *Cod. de test. manum.* *.

3 Codicillus potissimum differt a Testamento per illa verba: *Sine Heredis directa institutione:* Testamentum enim non subsistit sine heredis directa institutione, *ut supra probavi art.* 1. *n.* 3. per expressa jura ibi adducta. Et e contra Codicillus debet esse sine heredis directa institutione, quia in codicillo neque hereditas directe dari, neque anferri alicui potest, textu expresso in §. *codicillis autem* 2. *Institut. de codicillis;* l. *Hereditatem* 7. *et leg. Si idem* 7. *cod. de codicillis*, *et l. Quod per manus* 10. *ff. de Jure Codicillorum*. Et hoc; « Ne confundatur Jus Testamentorum, et Codicillorum », ut expresse dicitur *in cit.* §. *codicillis*.

4 Dicitur autem notanter: *Sine directa heredis institutione*, quia licet in codicillo, nequeat heres Institui directe, potest tamen institui indirecte, quatenus nempe in codicillo potest relinqui Fideicommissum, et sic heres institui indirecte, et prout contingit, si quis sine Testamento decedens faciat Codicillum, et in re roget Heredem ab Intestato, ut hereditatem, vel totam, vel partem restituat alteri: In hoc enim casu heres parere tenetur, quamvis Trebellianicam deducere possit: *Communis*, textu expresso in *cit.* §. *Codicillis* 2. *Instit. de codicillis*, ibi: « Nam per Fideicommissum Hereditas Codicilli Jure relinquitur ». Et concordat l. *Hereditatem* 2. *cod. de codicillis*.

5 Item codicillus speciatim differt a Testamento per illa verba: *Et sine solemnitate Testamentaria*, quia, ubi ad Testamentum non privilegiatum requiruntur septem testes, ut patet ex dictis, et adductis Juribus *supra artic.* 1. *n.* 14. *et* 32. ad
6 codicillum requiruntur solum quinque testes. Et ubi ad dictum Testamentum requiritur, quod testes sint masculi, et rogati, ut patet ex dictis, et adductis Juribus *ib. n.* 15. 27. *et* 28. ad codicillum sufficiunt testes, sive masculi, sive feminae, sive rogati, sive non: *Sic communis Doctorum*. per text. *in* l *Si quis* 8. §. 3. *Cod. de Codicillis;* ibi: « in omni autem ultima voluntate, excepto Testamento, quinque testes, vel rogati, vel qui furtuito venerint, in uno eodemque tempore debent adhiberi, sive in scripturis, sive sine scriptis voluntas conficiatur, testibus videlicet, quando in scriptis voluntas componitur, subnotationem suam accommodantibus ». Et licet in allato textu, quod possint in codicillo testes esse etiam feminae, non habeatur explicite, habetur tamen implicite, quia in requisito numero testium non requiruntur soli masculi, nec feminae excluduntur: Sicut in numero testium requisitorum ad Testamentum, ut patet ex dictis, et adductis juribus *supra art.* 1. *n.* 15. Ubi autem Lex non distinguit, neque nos distinguere debemus; *cap. Quia circa* 22. *de privileg. et leg. De pretio* 7. *ff. De Publiciana in rem actione*. Et si id voluisset etiam pro codicillo, expressisset, uti expressit pro Testamento; *arg. cap. Inter corporalia* 2. *de translatione Episcop.* §. *Sed neque istud*, *cap. Ad audientiam* 12. *de Decimis*. Ita Glossa *in cit. l. Si quis* 8. *cod. de Codicillis*, Tuscus, *litt.* c. *conclus.* 405. *n.* 1. Baldus *consil.* 283. *circa finem lib.* 3. Reiffenstuel *lib.* 3. *Decretal. tit.* 26. *n.* 711. ubi testatur de communi. Vide verb. *Testis artic.* 1. *n.* 47.

In codicillis parentum inter liberos, et ad pias causas sufficiunt duo testes: Ita Tuscus *litt.* c. *conclus.* 405. *n.* 11. Molina *disput.* 131. *n.* 8. Reiffenstuel *loco citato* n. 712. et alii; Et ratio est clara, quia cum duo testes sufficiant ex dictis, et adductis juribus *supra n.* 6. *et* 29. ad Testamentum Inter liberos, et ad pias causas; a fortiori sufficient ad codicillum, utpote ad sui formam minorem requirens solemnitatem, quam Testamentum. 7

Codicillum facere potest omnis, et solus, qui testari valet: *Communis*, textu expresso *in* l. *Divi* 6. *ff. De Jure Codicillorum*, ibi: « Codicillos is demum facere potest, qui et Testamentum facere potest ». 8

Codicillus fieri potest, tam in scriptis, quam sine scriptis, seu oretenus: *Communis*, textu expresso in l. *Si quis* 8. §. 3. *Cod. de Codicillis*, ibi: « Sive in scriptis, sive sine scriptis voluntas conficiatur ». 9

Codicillus fieri potest absque Testamento: *Communis*, per text. *in l. Non idcirco* 4. *Cod. de codicillis*, *et* §. *Non tantum* 1. *Institut. de codicillis*. 10

Item codicillus fieri non potest cum Testamento, et post illum jam factum: *Communis*, per textus *in citato* § *Non tantum* 1. *Instit. de codicillis*, et *l. Si quis* 3. *ff. De Jure codicillorum*. 11

Item codicillus fieri potest etiam ante Testamentum factum: *Communis*, per textum *in cit.* 12
§. *Non tantum* 1. *Inst. de Codicill*. Ad hoc tamen, ut valeat Codicillus factus ante Testamentum, requiritur, quod Testator in Testamento subsequenti expresse illum confirmet: *Communis*, textu expresso *in cit.* §. *Non tantum*, ibi: « Sed cum ante Testamentum factum codicilli facti erant, Papinianus ait, non aliter vires habere, quam si speciali postea voluntate confirmentur ». 13

* Si Auctor prosecutus fuisset lectionem textus a semetipso allegati, jam compertum habuisset, Papiniani opinionem in desuetudinem abiisse. Nam post verba ab Auctore allata, illico subdit Justinianus. « Sed Divi Severus, et Antoninus rescripserunt, ex iis codicillis, qui testamentum praecedunt, posse fideicommissum peti, si appareat, eum, qui testamentum fecit, a voluntate, quam in codicillis expresserat, non recessisse ». Ex his constat, hujusmodi codicillos intelligi confirmatos, modo non sint revocati *.

14 Quamvis non possit quis duo Testamenta face-
re, ita ut ambo valeant, cum per posterius rum-
patur prius, textu expresso in §. *Posteriora* 2. *In-
stitut.* « Quibus modis Testamenta infirmentur,
ibi: Posteriore quoque Testamento, quod jure per-
15 fectum est, superius rumpitur »; cum similibus;
potest tamen quis duos, vel plures validos Codi-
cillos facere, textu expresso *in* §. *Codicillos au-
tem* 3. *Cod. De codicillis*, ibi: « codicillos antem
etiam plures quis facere potest »; *et* l. *Divi* §. 1.
ff. de Jure codicillorum, ibi: *codicillos et plures*
16 *quis facere potest*. Non revocatur prior per poste-
riorem, nisi quatenus sibi contrarii sunt: *Com-
munis*, per textum expressum *in l. cum proponas-
tis* 3 *cod. de codicillis*. Et ratio disparitatis est,
quia in Codicillis res singulares tantum relinquun-
tur, et ideo possunt quaedam res relinqui in uno
codicillo, et quaedam aliae in altero, et sic uter-
que potest subsistere absque contrarietate. In Te-
stamentis autem relinquitur necessario Heredi-
tas, quae est successio in universum Jus defuncti;
l. *Hereditas* 52. *ff. de Reg. Juris*, ibi: « Hereditas
nihil aliud est, quam successio in universum jus,
quod defunctus habuerit »: et ideo prius Testa-
mentum rumpitur per posterius, cum non possit
utrumque subsistere cum tali contrarietate reli-
ctae integrae Hereditatis.
17 Dispositio dicentis, se velle Testamentum face-
re, si ex defectu solemnitatis non valet ut Testa-
mentum, neque valebit ut Codicillus, quamvis
omnes solemnitates requisitae ad codicillum con-
currant, nisi talis dispositio Clausulam habeat co-
dicillarem: *Comm.* text. expresso *in l. Saepissi-
me* 1. *ff. de Jure Codicillorum*, ibi. « Saepissime
rescriptum, et constitutum est, eum, qui Testa-
mentum facere opinatus est, nec voluit quasi codi-
cillos id valere, videri nec codicillos fecisse; ideo-
que quod in illo Testamento scriptum est, licet
quasi in codicillis poterit valere, tamen non de-
betur ».
18 Et idem est sentiendum, quamvis quis expres-
se quidem non dicat, quod testari velit, sed tan-
tum Heredem instituat, vel exheredationem fa-
ciat, quia sic faciendo praesumitur, quod testari
voluerit, per textum in *leg. Non codicillum* 14.
cod. Testamentis, ibi: « Non codicillum, sed Te-
stamentum aviam vestram facere voluisse, insti-
tutio, et exheredatio facta probant evidenter ».
19 Dicitur autem notanter in conclusione: « Nisi
talis dispositio clausulam habeat codicillarem »:
quia si testamentum habeat talem clausulam co-
dicillarem, quamvis ex defectu solemnitatis non
valeat ut testamentum, valebit tamen ut codicil-
lus: *Communis*, per textum in l. *Si quis* 8. §. 1.
Cod. de codicillis, *et l. Ex ea scriptura* 29. *ff. Qui
testamenta facere possunt*.
20 Unde clausula codicillaris est, quam testator
testamento apponit, et per eam expresse, vel ta-
cite declarat, quod si sua ultima dispositio ex de-
fectu alicujus solemnitatis non valeret ut testa-
mentum, valeat tamen ut codicillus. *Ita in re
Communis*.
Duplex igitur est clausula codicillaris, expressa 21
scilicet, et tacita. *Expressa* est, dum testator ex-
presse dicit, v. g. « Si haec mea dispositio non
valet vi testamenti, volo, ut valeat vi codicilli »:
Tacita est, dum testator id non expresse, sed ta-
cite, vel virtualiter innuit, dicendo, v. g. « Si
haec mea dispositio non valeat ut testamentum,
volo, ut valeat omni meliori modo, quo potest ».
Sic *Communis Doctorum, argum. l. Si quis* 8. *Cod.
de codicillis*, *l. Saepissime* 1. *ff. de jure codicillo-
rum*, *et l. Ex ea Scriptura* 29. *ff. Qui testamenta
facere possunt*. l. *Si jure* 11. *cod. de testamentaria
manumissione*.
Effectus clausulae codicillaris, sive expressae, 22
sive tacitae sunt plures, et praecipui sunt sequen-
tes. Primus est, quod in casu, quo testamentum
ex defectu alicujus solemnitatis ad ipsum requi-
sitae est nullum vigore testamenti, valet nihilo-
minus vigore codicilli, seu ut codicillus; Unde
quamvis heredis institutio omnino irrita sit, ta-
men heres ab intestato succedens tenetur solvere
omnia legata, ac fideicommissa particularia in tali
nullo testamento recepta; et hoc propter adjec-
tam illam clausulam codicillarem: *Communis*, per
text. in *cit. l. Si quis* 8. §. 1. *C. de Codicillis*, *cit.
l. Si Jure* 11. *C. de Testamentaria manumissione*,
et cit. l. Ex ea scriptura 29. *ff. Qui Testamento fa-
cere possunt*.
Secundus effectus est, quod, si testator carens 23
heredibus necessariis in hujusmodi irrito, et in-
valido testamento instituat heredem extraneum,
virtute dictae clausulae codicillaris institutio di-
recta vertitur in fideicommissariam, et proximi
heredes ab intestato tenentur restituere heredi
extraneo in tali irrito testamento per modum fi-
deicommissi instituto totam hereditatem, sola
pro se retenta Trebellianica: Jason. in *Authent.
Ex causa* 22 *Cod. De liber. praeter*. Tuscus *loc.
cit conclus*. 404. *et seq*. Layman *l*. 3. *tr*. 5. *c*. 8.
n. 4. Gailus *lib*. 2. *Observ*. 114. Reiffenstuel *loc.
cit. n*. 720. et alii communiter, per text. in *l.
Ex ea scriptura* 29. *ff. Qui Testamento facere
possunt*, l. *Scaevola* 76. *ff. Ad Senatus consult.
Trebellian*. l. *Si Frater* 5. *Cod. De Fideicommis-
sis*; *et l. Si quis* 8. *Cod. de Codicillis*.
Item si testator, herede necessario scienter prae- 24
terito, vel injuste exheredato in tali testamento
nullo instituat heredem extraneum, virtute dic-
tae clausulae codicillaris tenetur heres necessa-
rius restituere dicto instituto heredi extraneo to-
tam hereditatem, sola retenta pro se legitima, et
Trebellianica simul: Ita Clarus §. *Testamentum
q*. 16. Tuschus *lib*. 6. *conclus*. 292. *n*. 1. Gailus
loc. cit. n. 3. dicens hanc conclusionem esse in-
dubitabilem. Layman *loc. cit.* cum Molina *disp*.
132. Reiffenstuel l. *c. n*. 721. et ipso teste *Com-
munis aliorum, arg. citatis Juribus*.
Tertius effectus est, quod heres institutus in 25

tali testamento possit pro libito agere, vel ex testamento, vel in vim codicilli, idest possit, vel vi testamenti petere totam hereditatem in ipso sibi relictam, vel timens testamentum non subsistere, agere in vim codicilli, et vi illius petere, ut hereditas per modum fideicommissi sibi restituatur, cum hac tamen advertentia, quod si heres institutus incaepit agere ex testamento, non possit amplius variare, et hereditatem petere in vim codicilli, nisi esset ex agnatis usque ad quartum gradum, vel ex cognatis usque ad tertium gradum: *Communis*, textu expresso in l. *Si quis* 8. §. 1. *et* 2. *Cod. de Codicillis*, ibi: « Ille electionis videlicet jus perdurante, ut, qui ex Testamento agere voluerit, ad Fideicommissum migrare non possit. Si quis vero ex parentibus utriusque sexus, ac liberis usque ad quartum gradum agnationis vinculis alligatus, vel cognationis nexu constrictus usque ad tertium scriptus heres fuerit, vel nuncupatus, in eo videlicet Testamento, quod Testator Vicem quoque Codicillorum voluit obtinere, licebit ei, si de hereditate ex Testamento secundum mortui voluntatem agens fuerit superatus, vel certe ipse sponte voluerit, ad Fideicomm. subsidium convolare ».

26 Testamentum autem minus solemne non potest vi dictae clausulae Codicillaris valere ut Codicillus, nisi habeat saltem solemnitates ad Codicillum requisitas, nempe quod interfuerint quinque testes, et adhibiti fuerint uno eodemque tempore, et si in scriptis conficiatur Codicillus, dicti testes suam subnotationem interposuerint, ut patet ex *l. Si quis* 8. §. 3. *Cod. de Codicillis*, et ex dictis
27 *supra n.* 6. Excipe tamen, nisi dispositio esset ad pias causas, seu inter liberos, quia tunc sufficerent duo testes, ut patet ex dictis *supra n.* 7.

28 Ad complementum de Codicillis advertendum est, quod Codicilli introducti fuerunt, et praecipue inserviunt ad Fideicommissa, et legata relinquenda. Item ad Testamentum declarandum, immutandum, minuendum, augendum, et addendum, vel demendum, et hujusmodi, salva semper tamen Heredis institutione, cum hereditas per Codicillum, nec dari, nec adimi possit, ut patet ex §. *Codicillis autem* 2. *Instit. de Codicillis, et l. Hereditatem* 2. *Cod. de Codicillis*. Et primus, qui 29
Codicillos introduxit, fuit *Lucius Lentulus*, ut expresse habetur *in princip. Institut. de Codicillis*, ibi: « Ante Augusti tempora constat Codicillorum Jus in usu non fuisse, sed primus Lucius Lentulus (ex cujus persona etiam Fideicommissa esse coeperunt) Codicillos introduxit etc. ».

Alia ad rem praeter supra notata *artic.* 1. Vide verb. *Fideicommissum*, verb. *Legatum*.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

Solet clausula codicillaris apponi testamentis 30
Rusticorum, Mulierum, et aliorum, qui ejus vim haud intelligunt. Quaestionis propterea est, an ea in hisce testamentis expressa effectus suos pariat?

Sunt qui negant, idque quia quum Personae 31
hae clausulam, ejusque effectum ignorent, hinc non praesumentur rogasse heredem ab intestato, ut iis vi clausulae illius praestanda praestet. Vide quos pro hac sententia citat doctores *Turrett. de effect. et defect. clausul. Codicill. q.* 9. *n.* 3.

Affirmativa tamen praevaluit sententia. Mox 32
dictae enim personae adhibendo Notarium, censentur eum rogasse, ut ita condat testamentum, ut omni meliori modo subsistere possit. Jam ergo non commodius sustinetur, quam per clausulam Codicillarem. Ergo ut hanc quoque addat, voluisse videntur. Qui enim vult finem, censetur etiam voluisse media ad finem conducentia. Qua- 33
propter clausulam Codicillarem semper voluntate Testatoris adjectam praesumi, tradunt post alios *Carpzov. lib.* 6. *Respons.* 7. *per tot. Castill. lib.* 4. *de conjectur. ultim. volunt. cap.* 49. *n.* 27.

ARTICULUS V.

QUO AD EA, QUAE CONCERNUNT REVOCATIONEM, SEU MUTATIONEM, IRRITATIONEM, RUPTIONEM, ET DESTITUTIONEM TESTAMENTI, ET CODICILLI.

SUMMARIUM

1. Quilibet Testator potest usque ad mortem semper, at pro libitu suum Testamentum, et Codicillum penitus revocare, aut mutare. — 2. Etiamsi promiserit, seu pacto se obligaverit de non revocando, aut mutando. — 3. Et etiamsi fuerit a Principe confirmatum. — 4. Dummodo tamen in posteriori testamento mentionem faciat, quod non obstante tali promissione, et pacto velit revocatum testamentum prius. — 5. Quae tamen mentio non est necessaria, si testator secundum testamentum juramento confirmet. — 6. An revocari possit testamentum, quod testator juravit se non revocaturum? *ad num.* 7. — 8. Etiam testamentum reciprocum inter conjuges, et alias personas potest a quovis conjugum, seu a quovis ex illis personis pro sua parte libere revocari etiam inscia, vel invita altera. — 9 Et id valet, sive unus ex illis jam obierit, sive ambo adhuc vivant, sive alter revocationem sciat, et consentiat, sive nesciat, aut contradicat. — 10. Item id etiam valet quamvis in una, et eadem charta fuerit scriptum tale reciprocum testamentum — 11 Quando una pars clandestine suum revocat testamentum reciprocum, censetur etiam ab altera tacite revocatum et suum. — 12. Testamentum reciprocum potest fieri oretenus, et in scriptis, eodem, vel diverso tempore, et quomodo? *ad n.* 13. — 14. Affertur specialis advertentia pro testamentis reciprocis conjugum — 15 Testamentum revocari potest et verbis, et factis. — 16 Revocatio testamenti facta nudis verbis, ut sit valida, duo copulative requirit, quae assignantur. — 17. Testamen-

tum censetur vere revocatum factis, eodum per validam ulterius posterioris testamenti confectionem, sed etiam per ipsius cancellationem, deletionem, incisionem, lacerationem, inductionem, corruptionem, exustionem, vel alio simili modo a testatore, vel ejus mandato ab alio consulto factam. — 18. Non censetur autem revocatum factis, si praedictae additiones, et aliae similes fiant in consulte, seu fortuito, dummodo haeres institutus adhuc legi possit. — 19. In dubio an fuerit consulto, vel inconsulto cancellatum, praesumendum est fuisse cancellatum consulto, si testamentum apud testatorem servabatur; Secus vero, si alibi. — 20, Si testator omnem scripturam testamenti cancellavit, etiam quo ad legata censetur revocatum. — 21. Immo etiamsi testator non totam scripturam cancellet, sed solam aliquid substantiale, sine quo ultima voluntas consistere nequit, totum testamentum etiam quo ad legata censendum est revocatum. — 22. Si testator consulto cancellaverit in testamento solum nomen unius ex pluribus haeredibus, testamentum non censetur revocatum quo ad alios, sed ille solus erit exclusus, et tota haereditas debebitur haeredibus non deletis. — 23. Si autem testator consulto deleverit nomina omnium haeredum, tunc testamentum corruit, quo ad institutionem respectu omnium, sicuti corruit, si deleatur nomen haeredis solius instituti, et tunc datur successio ab intestato. — 24. Deletis consulto nominibus omnium haeredum, nedum corruit testamentum quo ad institutionem, sed probabilius corruit etiam quo ad legata profana. — 25. Alii tamen non improbabiliter sentiant contrariam. — 26 Testamentum facto revocatur per posterius legitime conditum, quamvis hoc posterius non sortiatur suum effectum. — 27. Et id etiam currit, quamvis in primo testamento haeres fuisset ex Asse institutus, in secundo autem in re certa. — 28. Item etiamsi prius testamentum clausulam derogatoriam contineat; dummodo talis derogatoriae clausulae fiat mentio in testamento posteriori revocatorio. — 29. Ad id autem requiritur, quod testamentum posterius sit rite, et legitime factum. — 30. Vel si non sit legitime factum, necesse est, ut in ipso institutus sit, qui alias ab intestato succederet. — 31 Testamentum prius legitime factum rumpitur per posterius privilegiatum. — 32. Item testamentum prius ad Acta, seu coram Principe factum revocari potest per aliud posterius sine Actis, seu in absentia Actorum ordinaria, vel privilegiata solemnitate factum. — 33. Testamentum parentum inter liberos non aliter revocari potest, quam per aliud testamentum coram septem testibus legitime factum. — 34. Testamentum eodem potest revocari, sed etiam potest irritari, rumpi, et destitui. — 35 Testamentum irritari quid sit? et quomodo, ac quando fiat? — 36 Testamentum rumpi quid sit? et quomodo, ac quando fiet? — 37. Testamentum destitui quid sit? et quomodo, ac quando fiat? — 38. Revocari possunt non solum testamenta, sed etiam aliae ultimae voluntates, videlicet legata, Codicilli, et donationes mortis causa — 39. Et quidem legata revocari possunt facto, verbis, et signis intra, et extra testamentum, expresse, et tacite, dummodo concurrant eaedem solemnitates, quae ad eorum confectionem requiruntur. — 40. Facto revocentur legata, quando ipsa serio, ac consulto deleantur, cancellantur, aut calamo inducuntur. — 41. Confectione tamen posterioris legati, aut Codicilli, legatum, aut Codicillus antecedens non revocatur in quantum eidem contrarius existit. — 42 Legata revocari possunt etiam verbis, signis, et nutu, et quomodo? — 43. Tacita revocantur, vel potius revocata ipso jure censentur legata, si testator in vivis rem legatam alteri donaverit, etiamsi talis donatio fuerit invalida. — 44. Item tacite ipso jure revocata censentur legata, si testator nulla urgente necessitate titulo oneroso illa alienet, vendet, seu commutet. — 45. Si vero rem legatam testator ex necessitate urgente alienaverit, seu hypothecaverit, non censetur revocatum legatum, nisi haeres probet voluisse per id testatorem legatum revocare. — 46. Item tacite ipso jure censetur revocatum legatum, si capitales, et graves inimicitiae oriantur inter testatorem, et legatarium; Non autem si solum levet; Et idem est dicendum, si legatarius gravem irroget injuriam testatori. — 47. Si autem ante mortem in amicitiam redeant, reviviscit iterum legatum. — 48. Item ipso jure revocatum, seu potius expiratum censetur legatum, si legatarius ante testatorem moriatur. — 49. Alia ad rem ad n. 52.

1 Omnilibet Testator potest usque ad mortem semper, et pro libitu suum Testamentum, et Codicillum penitus revocare, aut mutare. Sic Doctores communiter per cisrum textum ex *l. Quod si* 4. *ff. de adimendis legatis*: « Ambulatoria enim est voluntas defuncti usque ad vitae supremum exitum »: et novissima ipsius voluntas est servanda, textu expresso in *l. Translatio* 6. *ff. de adimendis legatis*, ibi: *Novissima enim voluntas servatur*. Et sic Rota rec. *part.* 4. *tom.* 2. *decis.* 456. *n.* 16. *part.* 10. *decis.* 103 *n.* 33. et 34. et saepe alibi.

2 Etiamsi promiserit, seu pacto se obligaverit de non revocando, aut mutando: *Communis*, per text. *in cit. l. Si quis* 24. *ff. de legatis* 3. *Nemo enim*, ut expresse ibi dicitur, *eam sibi potest legem dicere, ut a priori* (voluntate) *ei recedere non liceat*; sic expresse Glossa in *cap. Cum Marthae* 9 *verb. Non valet*, *de celebrat. Missar.* ibi: » Unde potest mutari testamentum, etiamsi pactum intervenerit, ne possit mutari », per text. in *leg. Pactum quod dotali* 15. *Cod. de pactis.*

Et etiamsi fuerit a Principe confirmatum: Sic 3
expresse Glossa in *cap. Martha verb. Non valet*, per text. in *l. Omnium testamentorum* 19. *Cod. de testamentis*, quia dicit Glossa *ibid.* « Nemo hanc legem sibi dicere potest, ut a priori testamento sibi recedere non liceat », per citat. *leg. Si quis* 22. *ff. de legat.* 3.

Dummodo tamen in posteriori testamento men- 4
tionem faciat, quod, non obstante tali obligatione, seu promissione de non revocando, velit revocatum testamentum prius, *l. Si mihi*, *et tibi* 12. *§. final. et ibi Glossa verb. Non valebit*, *ff. de legatis* 1. *et cit. l. Si quis* 22. *ff. de legatis* 3. ubi postquam dictum est: « Nemo enim eam sibi potest legem dicere, ut a priori testamento ei recedere non liceat »; statim subjungitur: « Sed hoc ita locum habebit, si specialiter dixerit, prioris voluntatis sibi poenituisse ». Sic Fachineus *lib.* 4. *cap.* 29. Reiffenstuel *lib.* 3. *Decretal. tit.* 26. *n.* 730. Monachus *lib.* 4. *praesumpt.* 166. *n.* 25. *et* 26. ubi plurimos alios citat, vereque asserit, hanc esse receptam, et communem sententiam contra

Bartol. in *leg. Si quis* 11. *n.* 9. *ff. de legat.* 3. Fabrum, Moraudum, et alios volentes etiam, ut sine mentione prioris clausulae derogatoriae possit revocari, vel censeatur revocatum per posterius testamentum.

5 Non est tamen necessaria talis mentio, si Testator posterius testamentum juramento confirmet: Covarruvias *de testament. part.* 2. *Rubric. n.* 59. Molina *disp.* 143. *n.* 26. Reiffenstuel *loc. c. n.* 740. et ipso teste, communis aliorum, quia tunc merito praesumitur poenitere prioris voluntatis, quamvis nullam penitus mentionem faciat prioris testamenti, aut clausulae derogatoriae prioris voluntatis eidem insertae.

6 An autem revocari possit testamentum, quod Testator juramento confirmavit, se nullatenus revocaturum? Variant Doctores. Communior, et probabilior Canonistarum tenet, quod tale testamentum saltem licite revocari nequeat: Glossa in *can. Ultima voluntas* 4. *caus.* 13. *quaest.* 1. quia, ut dicit ipsa, « hoc juramentum non vergit in interitum salutis aeternae, ergo est servandum », ut extra. *de jurejurando, Si vero*, Molina *loco cit. n.* 741. Albert. in *l.* 1. *Cod. de Sacrosanct. Eccles.* et ipso teste apud Clarum §. *Testamentum qu.* 94. *n.* 3. communior Canonistarum *argum. capit. Si vero* 8. *et cap. Cum contingat* 28. *de jurejurando*, ubi universaliter deceruitur, quod omne juramentum, quod non vergit in praejudicium tertii, nec in interitum salutis aeternae, sit omnino servandum, et adimplendum, quamvis caderet super actu Legibus infirmato, ut expresse habetur in Summario dicti *cap. Cum contingat*, ibi: « Juramentum praestitum super actu a Lege infirmato ». Legistae autem defendunt communiter, quod tale testamentum adhuc revocari possit, uti asserunt, et teneat Clarus §. *Testamentum qu.* 94. *n.* 3. Alexander in *l. Stipulatio hoc modo n.* 1. *ff. de verbor. obligat* Dauth. *de mutat. testam. n.* 89. *et seq. argum. cit. leg. Si quis* 22. *ff. de Legat.* 3. Et id expresse statuitur in jure Bavarico teste
7 Land. Recht. *t.* 34. *art.* 15. Quae Legistarum opinio admittenda revera est in casu, quo gravis prius non praevisa emergeret mutatio circumstantiarum, ut si graves inter Testatorem, et heredem ortae essent non praevisae inimicitiae, et hujusmodi: Juramentum enim, sicut et ceteri actus, tacitam includit conditionem, *rebus sic stantibus*, prout tenet communis Doctorum, *argum. cap. Quemadmodum* 25. *de jurejurando*. Ubi expresse deciditur, quod licet quis juraverit certam ducere uxorem, eam ducere non teneatur, si post juramentum mulier illa meretrix, vel leprosa, aut paralytica fieret, aut oculos, vel nasum amitteret, seu quidquam ei turpius eveniret, ibi: « Quoniam in eo talis erat subintelligenda conditio, si videlicet illa in legem conjugii non peccaret.... Quia in illo juramento talis debet conditio subintelligi, si videlicet contra regulam desponsationis non venerit etc. » Et sic expresse tenet ibi Glossa *verb. conditio* plurimas adducens similes conditiones in juramentis tacite subintellectas, et in utroque Jure tum Canonico, tum Civili admissas.

8 Etiam Testamentum reciprocum, seu mutuum factum inter conjuges, seu inter duas, aut plures alias personas nulla ratione conjunctas, potest a quovis conjugum, seu quavis ex illis personis pro sua parte libere revocari, etiam inscio, vel invito altero conjuge, seu inscia, vel invita altera persona: Sic Gailus *lib.* 2. *observ.* 117. *n.* 2. Peck *de Testam. conjug. lib.* 1. *c.* 43. Berlik. *in aureis decisian. dec.* 92. Mynsinger. *centur.* 1. *observ.* 8. *n.* 5. Reiffenstuel *loco cit. n.* 381. et ipso teste communissima aliorum, per text. *in cit. leg. Si quis* 22. *de Legat.* 3. ubi expresse dicitur: « Nemo enim eam sibi potest legem dicere, ut a priori (voluntate, seu Testamento) ei recedere non liceat ». Et ratio est, quia « ambulatoria est voluntas defuncti usque ad vitae supremum exitum », textu expresso in *l. Quod si* 4. *ff. de adimendis legatis:* Testamentum enim non est firmum, nec effectum aliquem habet, seu nihil valet ante mortem Testatoris, ut expresse habetur in *Epistola ad Hebraeos cap.* 9. *n.* 16. et 18. ibi: « Ubi enim testamentum est, mors necesse est intercedat Testatoris; Testamentum enim in mortuis confirmatum est, alioquin nondum valet, dum vivit, qui testatus est »; *cap. Cum Marthae* 6. *de celebrat. Missarum*, *l. cum hic status* 32. *ff. de donationibus inter virum et uxor.* cum similibus.

Et id valet, non solum in casu, quo unus conjux, seu ex illis personis jam obiit, sed etiam si ambo, vel ambae adhuc vivant, sive dein alter conjux, seu altera persona revocationem sciat, et consentiat, sive nesciat, et contradicat: Valor enim Testamenti nequaquam dependere potest a voluntate, seu arbitrio alterius, textu expresso in *l. Illa institutio* 32. *ff. de Heredibus instituendis*, ibi: « Nam satis constanter veteres decreverunt, Testamentorum jura ipsa per se firma esse oportere, non ex alieno arbitrio pendere ». Sic suprac. Doctores cum communi aliorum. 9

Item id etiam valet, quamvis in una, et eadem charta reciprocum, seu mutuum Testamentum conscripserint, seu scribi fecerint. Licet enim una sola sit charta, nihilominus duplex distinctum, ac separabile censetur esse, et est Testamentum, ita ut quivis de suis bonis praesumatur testamentum fecisse, et consequenter pro sua parte potest denuo libere revocare, per omnia allegata, et similia jura. Sic cum communi supralaudati Doctores. 10

Quando una pars clandestine suum revocat Testamentum reciprocum, censetur etiam ab altera tacite revocatum et suum, seu prius statim illud expirasse censetur: Sic Menochius *de praesumptionibus lib.* 4. *praesumpt.* 56. *n.* 20. Peck *loc. cit.* Reiffenstuel *loc. cit. n.* 382. et alii; Et ratio est, quia hujusmodi reciproca, et mutua Testamenta censentur, et praesumuntur ordinarie facta sub spe, et tacita conditione, quod nullus ante mor- 11

tem alterios Teslamentum revocare, sed potius unus alteri in eventum mortis tali Testamento favere veiit. Actus autem agentium oon operatur ultra intentionem, et voluntatem aorum; *leg. Nnn omnis* 19. *ff. de rebus creditis si certum petatur*, *cap. Cum olim* 37. *de praebend.* et actus sub conditione celebratus, cnnditione non impleta, oullum operatur effectum, *argum.* §. *Sub condiione* 4. *Institut. de verbor. obligat.*, *et l. Unic.* §. *Sin autem*, *Codic. de caducitat. tollend.* cum similibus. Idem habetur in statutis Bavariae *tit.* 3. *art.* 3. ubi universaliter statuitur, quod si unus conjugum Testamentum inter eos reciproce factum clandestine revocet, etiam alterius Testameotum revocatum censetur, et quidem merito, quia frustra sibi fidem quis postulat ab eo servari, qui fidem a se praestitam servari recusat, textu expresso *in cap. Frustra* 75. *de reg. jur.* in 6. et concordant *cap. Cum pridem* 4. §. *Ille igitur, de pactis, cap. Pervenit* 3. et ibi Glossa 2. *de jurejurando, c. Innocens* 23. *caus.* 22. *q.* 4. cum similibus. Tum quia sic clandestine revocans suum reciprocum Testamantum, censetur dolose, et fraudulenter agere; fraus autem, et dolus nemini patrocinari debent, *c. Sedes* 15. *et cap. Ex tenore* 16 *de Rescriptis, c. Tuae* 12. *de Clericis non residentibus, c. Intelleximus* 7. *de judiciis*, ibi: « Ne videatur de sua malitia commodum reportare »; *l. In fundo* 38. *ff. de rei vindicat. leg. Cum his* 8 *ff. de transact l. Non fraudantur* 134. *ff. de Regul. jur. l. Si Legatarius* 25. *Cod. de Legatis.* Si vero, ut prosequuntur statuta Bavarica *loco citato*, unus non clandestine, sed sciente altero, Testamentum revocavit, remanet conjugis alterum Testameotum in suo valore, si post revocationem ab altero factam tamdiu adhuc vixit, quod etiam ipse suum Testamentum facile revocare, vel mutare expresse potuisset, et tamen oon fecit. Ipse enim in tali casu videretur cessisse juri suo, ut quilibet potest, textu expresso *in c. Si de terra* 6. *de privilegiis*, ibi: « Cum liberum sit unicuique juri suo renunciare »; et concordant *cap. Si diligenti* 22. *de foro competenti*, *leg. Si Judex* 41. *ff. de minoribus*, *leg. Si quis in conscribendo* 29. *Cod. de pactis.*

12 Testamentom reciprocum, seu mutuum inter conjuges, seu alias personas fieri potest oretenus, et in scriptis in uoa, vel diversa charta, eodem vel diverso tempore, coram iisdem, vel diversis testibus; Ita tamen quod si io eadem charta, et coram iisdem testibus fiat, uterque coojux, seu utraque persona illud signare, et subscribere, ac testes, ad ferendum Testimonium rogare, seu requirere debeat; Et ipsi testes in subscriptione, non tootum proprium nomen, sed etiam illud utriusque conjugis, vel personae separatim, ac specifice exprimere debeaot. Et sic uterque conjux, seu utraqoe persona oecessario debeat rogare, seu requirere testes casu, quo coram iisdem testibus eodem tempore simul Testamentum reciprocum, seu mutuum oretenus ab ipsis fiat: Gailus *lib.* 2. *observat.* 117. *n.* 1. Schmidt *ad tit.* 34. *art.* 12. *n.* 1. *seq.* Jul. Clar, §. *Testamentum n.* 1. *et seq.* Molina *disp.* 152. *n.* 1. *et seq.* Reiffenstuel *loc. cit. n.* 371. et, ipso teste, communis aliorum, *arg. leg. Licet*, 19. *Cod. de pactis*, *l. Eo quod*, *Cod. Si certum petatur*, *l. Hac consultissima* 21. *Cod. de Testament. leg. Singulos testes* 30. *ff. Qui testamenta facere possint* ». Et ratio est, quia licet uterque conjux, seu utraque persooa coram iisdem testibus eodem tempore simul testamentum reciprocum oretenus condat, seu in una, et eadem charta suam testamentariam voluntatem exprimat, duplex tamen Testamentum est, cum quivis tantum de sua substantia testetur: Beriick *in aureis decisionib. decis.* 92. *num.* 4. Gallus *loc. cit.* Mynsinger. *centur.* 1. *observat.* 8. *n.* 6. Reiffenstuel *l. cit. n.* 371. et alii communiter, *arg. l. Servi electione* 5. §. 2. *ff. de Legatis* 1. cum similibus.

13 Testamenta reciproca, seu mutua inter conjuges, vel alias personas possunt confici his, vel aliis similibus formulis. Si ambo conjuges simul v. g. in eadem charta suam reciprocam testamentariam voluntatem scribant, vel scribi faciant, poterunt hujusmodi verbis uti: « Nos infrascripti conjuges hisce testamur, quod unus alterum post mortem suam heredem suum instituat, et institutum velit, vel unus altari omnium bonorum relinquat usufructum cum hoc onere, quod etc. » Si vero quivis conjux distincte, separatim, ac in singulari in eadem charta suam dictam testamentariam voluntatem scribat, vel scribi faciat, poterit uti hujusmodi verbis: « Ego N. maritus hisce testor. quod post mortem meam volo pro herede mea habere, seu heredem meam instituo dilectissimam uxorem meam N. vel lego eidem bonorum omnium, vel certorum usufructum etc. ». Et sic vicissim uxor voluntate mariti integre expressa, ac scripta subjungit. « Et ego N. uxor reciproce post mortem meam volo pro herede habere, seu heredem meum instituo dilectissimum maritum meum N. vel lego eidem usufructum etc. vel hoc, vel illud etc. ». Hac etiam alia forma, vel simili uti poteruot duo conjuges, seu duae alia persooae mutuo conseosu volentes se reciproce heredes instituere, seu reciproce sibi aliquid legare. « Si ego N. ante te N. decessero, heredem omnium bonorum ad dies tuae vitae tibi N. lego etc. ». Et alter reciproce. « Si ego N. aote te N. obiero, te N. quoque heredem omnium bonorum meorum instituo, aut hoc, vel illud tibi N. lego etc. ». Idem etiam in separatis duabus chartis, vel etiam oretenus praestare poterunt, dummodo semper illud signent, et subscribant, ac testes ad ferendum testimonium rogent, seu requirant, ut dictum est supra *n.* 12. *arg. leg. Licet* 19. *Cod. de pactis*, *leg. Eo quod* 10. *Cod. Si certum petatur*, *leg. Hac consultissima* 21. *Cod. de Testamentis*, *leg. Singulos testes* 30. *ff. Qui testamenta facere*

poseunt. Et est hic advertendum, quod non refert, an conjuges, sen aliao personae aequaliter, vel inaequaliter se invicem instituant, uti cum aliis ex jure, et praxi ostendit, ac probat Berlick *in aureis decisionibus decis*. 92. et sequitur Reiffenstuel *loc. cit. n*. 371.

14 Quoad reciproca testamenta conjugum est specialiter notandum, quod tunc maxime fieri solent, et possunt, quoad hereditatem, seu usumfructum omnium bonorum, quando conjuges filiis carentes heredem necessarium non habent. Si vero filios, seu heredes necessarios habeant, possunt quidem se reciproce heredes, seu usufructuarios instituere: sed tamen in hoc casu, ut eorum reciprocum testamentum subsistat, debet necessario relinqui filiis, seu heredibus necessariis legitima sine omni onere, et quidem ex titulo heredis tradenda statim post mortem patris, seu matris, et quoad proprietatem, et quoad usumfructum, ut docent communiter doctores per text. *in Authentic. Novissima Lege, et l. Quoniam* 32. *ac l. Scimus* 36. *C. de inofficioso testamento, et Novella* 18. *c*. 3. *ac cap. Rainucius* 16. *de Testamentis*. Undo si unus conjugum caeco ductus amore alteri usumfructum omnium bonorum ad dies vitae suae in testamento universaliter legaret, vel relinqueret, adhuc censendus esset exceptus ususfructus legitimae, ita ut extantes post mortem testatoris filii possent a patre, vel matre, cui ususfructus omnium bonorum relictus esset, petere statim, secuta dicta morte, legitimam una cum usufructu, ut tradunt communiter doctores per citata jura. et signanter per dict *Novellam* 15. *cap*. 3. ubi id expresse statuitur. Legitima enim debita filiis non dependet a voluntate parentum, sed procedit a jure naturae, canonico, et civili, *l. Cum ratio* 8. *de bonis damnator. cap. Rainucius* 16. *de testamentis*, ibi: *Legitima portio jure naturae debita*, juncto ejus summario, in quo sic expresse habetur: « In bonis, patris, matris, et Aviae habet quis debitam jure naturae legitimam, in qua gravari nequit ».

15 Testamentum revocari potest, et verbis, et factis: Communis, *arg. l. Sancimus* 27. *et l. Nostram* 20. *Cod. de Testamentis, l. Quae in testamentis* 1. *et l. Cancellaverat* 2. *ff. de his, quae in testamento delentur, l. Posteaquam* 1. §. 8. *ff. Si tabulae testamenti nullae extabunt*, cum similibus:

16 Revocatio testamenti facta nullis verbis, ut sit valida, duo copulative requirit, nempe 1. Ut coram tribus testibus, aut coram actis, seu apud acta fiat. 2. Ut elapsum jam sit decennium a tempore conditi testamenti; Si enim una ex his duabus conditionibus deficiat, revocatio verbalis est nulla. Sic contra Martinum, Covarruviam, et alios, Alexander *in l. Sancimus* 29. *Cod. de testamentis n*. 8. Jul. Clar. §. *Testamentum qu*. 91. Fulgosus *in cit. l. Sancimus*, Fachin. *lib*. 4. *controvers*. 8. Reiffenstuel *loc. cit*. n. 743. *et* 745. testans quod haec sententia sit communior, et juri conformior, per expressum, et clarum textum *in l. Sancimus* 27. *Cod. de Testamentis*, et concordant *l. Militis* 36. §. 3. *ff. de Testamento militis, et* §. *Ex eo* 7. *Instit. Quibus modis Testamenta infirmentur*.

17 Testamentum censetur vere revocatum factis, nedum per validam alterius posterioris testamenti confectionem, sed etiam per ipsius cancellationem, deletionem, incisionem, lacerationem, inductionem, corruptionem, exustionem, vel alio simili modo a testatore, vel ejus mandato ab alio serio, seu consulto factam: *Communis*, per claros, et expressos textus in *l. Quae in Testamento* 1. *l. Cancellaverat* 2. *l. Proxime* 3. *et l. Pluribus tabulis* 4. *ff. de his*, « quae in testamento delentur, inducuntur, vel inscribuntur », *l. Posteaquam* 1. §. 8. *ff. Si tabulae testamenti nullae extabunt, l. Nostram provisionem* 38. *Cod. de testamentis*, cum similibus. Et ratio est, quia ex hujusmodi actionibus, seu factis sufficiens habetur signum mutatae voluntatis testatoris, *argum. cit. l. Posteaquam* 1. §. 8. *ff. Si tabulae testamenti nullae extabunt*, ibi: *quia voluntatem testator mutavit, et cit. leg. Nostram propositionem* 30. *C. de testamentis*, ibi: *Utpote ejus voluntate mutata*.

17 Non censetur autem testamentum revocatum factis, si supradictae actiones, et aliae similes fiant inconsulto, fortuito, aut praeter voluntatem testatoris, dummodo heres institutus adhuc legi possit: *Communis*, textu expresso *in cit. leg. Quae in testamento* 1. *ff. de his quae in testamento delentur*.

19 In dubio, an testamentum consulto, aut inconsulto fuerit cancellatum, seu deletum? Praesumendum est deletum consulto, si testamentum servabatur apud testatorem; Secus vero si alibi: Mantica *de conjectur. ultim. volunt. lib*. 12. *tit*. 1. *n*. 28. Bruneman. *ad leg*. 12. *Cod, de testament*. Zoesius *l*. 1. *caus*. 2. *n*. 1. Reiffenstuel *loc. cit. n*. 754. cum aliis ibi allegatis.

20 Si testator omnem scripturam testamenti cancellavit, etiam quoad legata censetur revocatum; *leg. Proxime* 3. *ff. De his, quae in testamento delentur leg. Posteaquam* 1. §. 8. *ff. Si tabulae testament. nullae extabunt, l. Nostram provisionem* 30. *Cod. de testamentis*, et doctores passim.

21 Immo etiamsi testator non totam scripturam testamenti cancellet, sed solum aliquid substantiale, sine quo ultima voluntas consistere nequit, ut si consulto debeat nomina testium, aut infringat, aut auferat sigilla, totum testamentum etiam quo ad legata censendum est revocatum, quia in tali casu merito praesumitur totam mutasse voluntatem, ac intestatum decedere voluisse, *arg. ex citatis juribus*, Dauth. *l*. 21. *Cod. de testamentis* n. 17. Roc. *disp*. 37. Struv. *Syntagma jur. civil. exercit*. 33. Reiffenstuel *loco cit. n*. 749. et alii.

22 Si testator consulto cancellaverit in testamento solum nomen unius ex pluribus heredibus, testamentum non censetur revocatum quoad alios, sed ille solus erit exclusus, alii vero non, et tota he-

reditas debebitur heredibus non deletis, *l. Cancellaverat* 2. *ff. de his, quae in testamento delentur*, Castrensis *in l. Proxime* 3. *ff. de his, quae in testamento delentur*, Gilken. *in leg. Nostram* 30. *n.* 6. *Cod. de testamentis*, Mentica *de conjectur. ultim. voluntat. lib.* 12. *tit.* 1. *n.* 21. Reiffenstuel *loco citato n.* 750. et ipso teste, *communis* aliorum; Et ratio est, quia nemo partim testatus, partim intestatus decedere potest; *l. Jus nostrum* 7. *ff. de Regul. juris.*

23 Si autem testator consulto deleverit nomina omnium heredum, tunc testamentum corruit quoad institutionem respectu omnium, sicuti corruit, si deleatur nomen heredis solius instituti, et tunc detur successio ab intestato, quia in tali casu merito est praesumendum, quod ipse voluerit decedere intestatus: *Communis*, cum doctoribus num. antecedenti allegatis, *arg. l. Proxime* 3. *ff. De his, quae in testamento delentur; l. Posteaquam* 1. §. 8. *ff. Si tabulae testamenti nullae extabunt*, *l. Nostram* 3. *Cod. de testamentis*, cum similibus.

24 Deletis consulto nominibus omnium heredum, nedum corruit testamentum quoad institutionem, sed probabilius corruit etiam quoad legata profana non deleta, ita ut non debeantur legatariis; sic cum pluribus aliis Cujacius *in l. Proxime* 9. *ff. de his, quae in testamento delentur*, per textum *in citat. l. Proxime*, ibi: « Non potest ullum testamentum valere, quod heredem non habet », *arg. l. Ex testamento* 29. *Cod. de Fideicommissis*, ibi: *Ex testamento, quod jure non valet, nec fideicommissum quidem:* et faciunt dicta et adducta supra *n.* 20. 21.

25 Alii tamen, ut Ludwell. *part.* 1. *cap.* 10. *fol.* 173. Castrensis *in cit. l. Proxime* 3. *ff. de his, quae in testamento delentur*, Gilken. *in cit. l. Nostram* 30. *Cod. de testamentis*, et *ibidem* Bruneman. cum aliis, quibus adhaerere videtur Reiffenstuel *loc. cit. n.* 771. tenent contrarium, nempe, quod deleto nomine omnium heredum, valent legata non deleta, *arg. cit. leg. Proxime in fine*, ubi rupto propter deletionem heredis testamento, legatum deberi deciditur, quod nempe est tenendum in speciali casu, quo, ut ibi libertas est legata: Quamvis alioqnin non sine rationabili fundamento supra allegati doctores dictam legis decisionem extendant ad quodlibet aliud legatum propter rationem universaliter ibi allegatam, nempe, « Sed in re dubia benigniorem interpretationem sequi non minus justius est quam tutius ».

26 Testamentum facto revocatur per posterius legitime conditum, quamvis hoc posterius non sortiatur suum effectum, ex quo heres v. g. in illo institutus repudiavit hereditatem, vel ante testatorem decesserit, et hujusmodi: *Communis*, per clarum textum in §. *Posteriore quoque* 2. *Institut. Quibus modis testamenta infirmentur*, et *in l. Testamentum* 1. *ff. de injusto, rupto, irrito facto te-*
27 *stamento*. Et idem etiam currit, quamvis in primo testamento heres fuisset ex Asse institutus, in secundo autem in re certa: *Communis*, textu expresso in §. *Sed et si* 3. *Institut. Quibus modis te-*
stamenta infirmentur. Item etiamsi prius testa- 28
mentum clausulam testamenti derogatoriam contineat, dummodo talis derogatoriae clausulae fiet mentio in testamento posteriori revocatorio juxta dicta, et adducta supra *n.* 4.

Ad hoc autem, ut testamentum prius revocetur 29
per posterius, necesse est, quod posterius sit rite, et legitime cum requisitis juris solemnitatibus factum; Si enim ex defectu alicujus solemnitatis posterius esset nullum, prius remaneret validum: *Communis*, *arg. cit.* §. *Posteriore quoque* 2. *Institut. Quibus modis testamenta infirmentur et l. Tunc autem* 2. *ff. de injusto, rupto etc.*

Vel si testamentum posterius non sit rite, et 30
legitime factum, necesse est, ad hoc ut rumpat prius, ut in ipso institutus sit, qui alias ab intestato succederet. « Tunc enim et posteriore non perfecto, superius rumpitur » textu expresso *in cit. leg. Tunc autem* 2. *ff. de injusto, rupto, irrito facto testamento.* Dummodo tamen posterius testamentum coram saltem quinque testibus fuerit factum, textu expresso in *Authentic. Hoc inter* §. 3. *Cod. de testamentis*, ibi: « In qua voluntate quinque testium juratorum depositiones sufficiant, quo non facto, valebit primum testamentum, licet in eo scripti videantur extranei ».

Testamentum prius solemniter, ut legitime fac- 31
tum rumpitur per posterius privilegiatum verb. gr. datum ad Acta, vel factum ad causas pias, aut tempore pestis, et hujusmodi. Sic communior, jurique conformior, ac usu recepta sententia cum Arprect in §. 2. *Institut. Quibus modis testamenta infirmentur*, Salicet. *in l. Sancimus* 27. *Cod. de testamentis n.* 3. Covarruv. *de testamentis part.* 2. *rubr. n.* 2. *et seq.* Carp. *part.* 3. *Constit.* 3. *defin.* 42. Reiffenstuel *loc. cit. n.* 759. cum Mantica, et aliis. Et ratio clara est, quia, ut prius testamentum revocetur per posterius, sufficit quod, posterius sit factum secundum dispositionem juris, *arg. cit. leg. Posteriore quoque* 2. *Institut. Quibus modis testamenta infirmentur*, *cit. leg. Tunc autem* 2. *ff. de injusto, rupto, etc.* et *cit. Authent. Hoc inter*, *Cod. de testamentis*, atqui testamentum privilegiatum quamvis careat solemnitatibus ordinariis ad aliud non privilegiatum requisitis, est factum secundum veram dispositionem specialis juris per expressos textus *in l. Inter omnes* 26. *Cod. Familiae erciscundae. l. Hac consultissima* 21. §. *Ex imperfecto*, *Cod. de testamentis* pro testamentis inter liberos: *leg. Si milites* 15. *Cod. de testamentis militis* pro testamentis militum, *l. Et ab antiquis* 31. *Cod. de testamentis* pro testamentis rusticorum, *l. omnium* 19. *Cod. de testamentis*, pro testamentis principi oblatis, et ad acta factis, seu datis, *cap. Relatum* 11. *de testamentis*, pro testamentis ad pias causas, et sic de aliis similibus, ergo etc. Tum quia testamentum privilegiatum habet eamdem vim, ac solemne: *argum. leg.*

militibus 1. *et leg. Divus Trajanus*, *ff. de testamentis militis*, immo majorem, *arg. l. Omnium* 19. *Cod. de testamentis*, ibi: « Omnium testamentorum solemnitatem superare videtur ».

32 Item testamentum prius ad acta, seu coram principe factum, revocari potest per aliud posterius sine actis, seu in absentia actorum, ordinaria, vel privilegiata solemnitate factum: *Communis*, per textum *in cit. l. Omnium* 19. *verb. Nec sane*, *Cod. de testamentis*, et faciunt rationes, et jura numero *antecedenti* adducta.

33 Testamentum autem parentum inter liberos non aliter revocari potest, quam per aliud testamentum coram septem testibus legitime factum: quamvis prius coram duobus solum esset factum: *Communis* textu expresso *in Authent. Hoc inter*, *Cod. de testamentis*, et *in Novella* 107. *cap.* 2.

34 Testamentum nedum, ut ex hucusque dictis, potest revocari, seu mutari, sed etiam potest irritari, rumpi et destitui: *Communis, tot tit. Instit. Quibus modis testamenta infirmentur* §. 3. *n.* 4. *Institut. de capitis deminut. et* l. 1. *ff. eod. l. In quantitate* 73. *ff. de Falcidia*, l. *Posthumi* 8. §. 4. *ff. de injusto, rupto, irrito facto testamento* §. 2. *Institut. de adopt. Novella* 89. *cap.* 12. cum similibus.

35 Testamentum irritari dicitur, quando non ex parte ipsius testamenti, sed ex parte testatoris accidens, defectus, vel vitium aliquod emergit, vi cujus testamentum prius validum infirmatur, et redditur nullum, §. *Alio autem modo* 4. §. *Hoc autem casu* 3. *et* §. *Non tamen* 6. *Instit. Quibus modis testamenta infirmentur.* Praecipue tamen irritatur testamentum, quando testator patitur capitis deminutionem, seu status mutationem: capitis enim deminutio est status mutatio, *Princip. Institut. de capitis deminutione*, ibi: « Est autem capitis deminutio prioris status mutatio », *leg.* 1. *ff. de capite minutis* ibi: « Capitis minutio est status permutatio ». Et haec capitis deminutio est triplex, scilicet maxima, quae fit cum quis libertatem amittit, et servus efficitur, § *Maxima* 1. *Institut. de capitis deminutione*; Minor, seu media, quae fit, cum quis civitatem amittit, sed adhuc libertatem retinet, §. *Minor, seu media* 2. *Institut. eod.* Minima, quae fit, cum quis prius sui juris, alterius juri subjicitur, sed adhuc retinet civitatem, et libertatem, ut fit, si testator alteri ad regendum se tradit; §. *Minima* 3 *Instit. eod.* et totum id habetur expresse *in l. capitis deminutionis* 11. *ff. de capite minutis*, ibi: « Capitis deminutionis tria genera sunt, maxima media, minima. Tria enim sunt, quae habemus, libertatem, civitatem, familiam. Igitur cum omnia haec amittimus, hoc est libertatem, civitatem et familiam, maximam esse capitis deminutionem. Cum vero amittimus civitatem, et libertatem retinemus, mediam esse capitis deminutionem Cum et libertas, et civitas retinetur, familia tantum mutatur, minimam esse capitis deminutionem constat. » Qualibet autem ex dictis tribus capitis deminutionibus irritatur testamentum; §. *Alio autem modo* 4. *Institut. Quibus modis testamenta infirmentur*, l. *Si quis* 6. §. 5. *et* 6. *ff. de injusto, rupto, irrito facto testamento*, *l. Conficiuntur* 8. §. 3. *ff. de jure codicillos*, cum similibus.

36 Testamentum rumpi dicitur, cum in eodem statu manente testatore, ipsius testamenti jus vitiatur, textu expresso in §. *Rumpitur* 1. *Instit. Quibus modis testamenta infirmentur.* Tripliciter autem de jure rumpitur testamentum: Primo scilicet, si post conditum testamentum nascatur suus heres legitimus, proles nempe legitima; *leg. Posthumi* 3. §. 4. *ff. de injusto, rupto etc.* dummodo tamen vivus, et verus homo in monstrum, vel prodigium non declinans veniat in lucem, nam si vel mortuus editus sit, vel vivus quidem, sed declinans in monstrum, vel prodigium, per ipsum non rumpitur testamentum, sicuti per ipsum rumpitur, si vivus perfecte natus sit, licet statim moriatur, textu expresso *in leg. Quod certum* 3. *Cod. de posthumis heredibus instituendis.* Secundo, rumpitur, si post testamentum conditum aliquis testatori suus heres efficiatur, ut si filius naturalis post testamentum legitimetur; *Novella* 80. *c.* 12. vel si quis in filium a testatore adoptetur, vel adrogetur, §. *Institut. Quibus modis testamenta infirmentur.* Tertio, rumpitur per revocationem, et mutationem, quae pluribus potest fieri modis juxta dicta, et jura allegata supra *a num.* 1 *ad* 33.

37 Testamentum destitui dicitur, quando nullus ex eo heres existit, *arg. leg In quantitate* 73. *ff. ad leg. Falcidiam*, ibi in principio: *Ne destituto testamento nihil consequatur*, *et* §. *Posteriore quoque* 2. *Institut. Quibus modis testamenta infirmentur.* Et id tripliciter contingere potest. Primo, si institutus heres noluerit esse heres. Secundo, si institutus heres, aut vivo testatore, aut post mortem ejus, antequam hereditatem adiret, decesserit. Tertio, si conditio sub qua heres institutus est, defecta sit. In his enim casibus paterfamilias intestatus moritur. Sic expresse habetur *in cit.* §. *Posteriore quoque*, ubi ratio subjungitur: « Nam et prius testamentum non valet ruptum a posteriore, et posterius aeque nullas habet vires, cum ex eo nemo heres extiterit.

38 Revocari possunt non solum testamenta, sed etiam aliae ultimae voluntates, videlicet legata, codicilli, et donationes mortis causa· *Communis*, per text in *leg. Si quis* 22. *ff. de Legatis* 3. in *leg. Quod si* 4. *in l. Translatio* 6. *ff. de adimendis Legatis*, cum similibus.

39 Et quidem legata revocari possunt facto, verbis, et signis intra, et extra testamentum, tacite et expresse: dummodo concurrant eadem solemnitates, quae ad eorum confectionem requiruntur, videlicet quinque testes: *Communis*, per claros textus *in toto tit. ff. de adimendis Legatis*, l. *Nutu*

21. *ff. de Legatis* 6. *et* §. *unic. Institut. de ademptione Legatorum*, et quod requirantur, et sufficient quinque testes, habetur in *l. Si quis* 8. §. 4. *cod. de codicillis;* Omnis enim res per quascumque causas nascitur, per easdem dissolvitur, texto expresso *in cap. Omnis res* 1. *de Regul. Iuris in antiquis.*

40 Facto revocantur legata, quando ipsa serio, ac consulto delentur, cancellantur, aut calamo inducuntur: *Communis*, per expressos textus *in l. Quae in Testamento* 1. *et l. Proxime* 3. *ff. De his, quae in testamento delentur.* Sic etiam facto revocantur legata, quando totum testamentum per legitimam confectionem alterius, aut per totalem cancellationem, vel destructionem, aut revocationem verbalem rumpitur, aut revocatur: *Communis, arg.* §. *Posteriore quoque* 2. *Instit. Quibus modis Testamenta infirmentur, l. Quae in Testamento* 1. *et leg. Proxime* 3. *ff. De his, quae in testamento delentur, l. Posteaquam* 1. §. 8. *ff. Si tabulas testamenti nullae extabunt, l Nostram provisionem* 30. *Cod. de testamentis*, cum similibus. Rupto enim, seu invalido existente testamento, legata profana non debentur, *l. Saepissime* 1. *ff. de jure Codicillorum, l. Ex testamento* 29. *Cod. de fideicommissis.*

41 Confessione tamen posterioris legati, vel codicilli legatum, aut codicillus antecedens non revocator, nisi in quantum eidem contrarius existit: *Communis*, textu expresso *in leg. Cum proponatis* 8. *Cod. de Codicillis.* Vide supra *art.* 4. *n.* 16. ubi assignatur circa hoc ratio disparitatis inter codicillum, seu legatum, et testamentum.

42 Legata sola nuda voluntate, signis, nutu, vel litteris etiam ad interrogationem alterius manifestata revocari posse, clare habetur *in leg. Si quis* 3. §. 11. *ff. de adimendis legatis.* Dummodo tamen legans loqui possit, nisi superveniens morbus ei impediat, textu expresso *in l. Nutu etiam* 21. *ff. de legatis* 3. ibi: « Nutu etiam relinquitur fideicommissum, dummodo is nutu relinquat, qui et loqui potest, nisi superveniens morbus ei impedimento sit ». Propter quae ultima verba probabilius etiam infirmus morti proximus, et non amplius loqui potens solo nutu ad interrogationem alterius legata facere, et revocare potest; Covarruvias *in cap. Cum tibi* 13. *n* 3. *de testamentis*, Molina *disp.* 128. *n.* 6. *et disput.* 212. *n.* 1. et multi alii, Glossa *in leg. Si quis* 4. *verb. Vocabula, ff. de legatis* 3. *et l. Cum proponebatur* 64. *ff. de legatis* 2. Reiffenstuel tamen *loc. cit. n.* 766. quamvis dicat, hanc sententiam non esse improbabilem, sequitur tamen ut probabilem opinionem contrariam.

43 Tacite revocantur, vel potius revocata ipso jure censentur legata, si testator vivus rem legatam alteri donaverit, textu expresso *in leg. Rem legatam* 18. *ff. de adimendis legatis.* Etiamsi talis donatio fuerit invalida, textu claro in *l. legatum* 24 *ff. de adimendis legatis*

Item tacite ipso jure revocata censentur lega- 44
ta, si testator nulla urgente necessitate, sed ex mera voluntate titulo oneroso illa alienet, vendat, seu commutet, *argum. cit. leg. Rem legatum*, Glossa *in leg. Lucius* 22. *verb. reliqui*, *ff. de Legatis* 2. Glossa *in leg. Qui* 3. *verb. Dedit*, *Cod. de Legatis.* Per talem enim mere voluntariam alienationem rei legatae clare patet, quod testator mutaverit circa id suam voluntatem, et voluerit revocare legatum. Unde nec reviviscit legatum per donationem, vel alienationem revocatum, quamvis illud postea testator emptione, vel alia ratione iterum recuperet: *leg. Cum servus* 15. *ff. de adimendis legatis*, *leg. Qui res* 98. §.
8. *ff. de solutionibus.* Si vero rem legatam testa- 45
tor ex necessitate urgente alienaverit, seu hypothecaverit, non censetur revocatum legatum, nisi heres sufficienter probet intentionem, et voluntatem testatoris fuisse tali alienatione, seu oppignoratione legatum adimere, seu revocare; §. *Si rem suam* 12. *Institut. de legatis*, *leg. Fideicommisso* 11. §. *Si rem* 12. *ff. de Legatis* 3. Glossa *l. in cit.* §. *Si rem suam : Institut. de Legatis*, Glosse *in leg. Lucius* 22. *verbo reliqui*, *ff. de legatis* 2.

* De imperfectis alienationibus, quales sunt fiducie, et pignus tradit *Paulus recept. senten. lib.* 3. *tit.* 6. §. 16. Quoad alias alienationes insuper videndus est textus *in l.* 18. *ff. de adimend. vel transfer. legat.*

Aliam haec regula de necessariis alienationibus patitur exceptionem, scilicet si ea res relicta fuerit, in qua magis pretii quantitas, quam corpus spectetur, et pretium in corpus patrimonii testatoris versum sit. Sed ut haec intelligatur exceptio, legendus omnino Papinianus, ut Ulpianus *in l.* 23. *ff. de adim. vel transfer. legat. in l.* 11. §. 13. *ff. de legat.* 3. Quod si testator pretium legatario donaverit, tunc procul dubio extinguitur legatum *l.* 22. *ff. de legat.* 2.

Colligitur pariter voluntas in testatore adimen- 46
dae haereditatis, vel legati ex gravibus inimicitiis inter testatorem, et haeredem, et ex conviciis, quibus defunctus haeredem impetiit *l.* 4. *l.* 13. *l.* 22. *l.* 29. *l.* 31. §. 2. *ff. de adimen. vel transfer. legat.*

Similiter ademptum praesumitur legatum, si 47
illud testator induxerit *l.* 16. *ff. eod.* Idem dicendum erit, si codicillis alicui adscribatur pars ejus, quod ei testamentum relictum erat, hinc colligitur superflui adimendi voluntas, ut in spe-
cie *l.* 20. *ff. de instruct. vel instrum. leg.* Simili 48
ratione praesumitur ademptum sortis legatum debitori relictum, si postea codicillis remittantur ei hujus sortis usurae quoad vivet *l.* 27. §. 5. *ff.*
de libertat. leg. Eruitur denique voluntas adimen- 49
di legati, vel fideicommissi ex eo, quod defunctus cessare fecerit causam, propter quam videbatur reliquisse. Hujus conjecturae habes exempla in *l.* 25. *et in l.* 30. §. 2. *de adimendis, vel transfer. legat.* *.

50 Item tacito ipso jure censetur revocatum legatum, si capitales, ot graves inimicitiae oriantur inter testatorem, et legatarium, non autem si solum leves; textu expresso *in leg. Si quis* 3. §. 11. *ff. de adimendis legatis, leg. Si inimicitiae* 9. *ff. de his, quae ut indignis*. Et idem dicendum est, si legatarius testatori verbo. aut facto gravem irroget injuriam, aut gravem accusationem, vel damnum attentet, textu expresso in citat. *leg. Si inimicitiae* 9. *ff. de his; quae ut indignis*, et *leg. Filio* 31. §. 2. *ff. de adimendis legatis*.

51 Si vero ante mortem in amicitiam redeant, reviviscit iterum legatum, textu expresso *in l. Quid si* 4. *de adimendis legatis*.

52 Item ipso jure revocatum, vel potius expiratum censetur legatum, si legatarius ante testatorem, vel ante completam conditionem moriatur, aut si hereditas non adeatur; §. *Si peculium* 20. *Institut. de legatis*, §. *Posteriore quoque* 2. *Institut. Quibus modis testamenta infirmentur, leg. Si habitatio* 9. *ff. Quando dies legati cedat, leg. In quantitate* 73. *ff. Ad legem Falcidiam*, c. *Raynaldus* 18. *de testamentis*, cum similibus.

53 Quoad revocationem codicillorum, ea proportionaliter dicenda sunt, quae de legatis, cum legata extra testamentum non nisi per codicillos fiant; de revocatione autem donationis mortis causa, vide verb. *Donatio art.* 3. *a n.* 28. *ad* 31.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

54 Potissimum prius testamentum rumpitur per
55 posterius perfectum. De eo vero saepissimo disputari in foro solet, an posterius testamentum rumpat prius testamentum, si priori testamento adjecta sit clausula derogatoria; illa tamen haud revocata fuit in posteriori testamento. Affirmare videntur *Carpzov. Jurisprud. Forens. part.* 3. *constit.* 5. *defin.* 19. *n.* 5. *Ludwell. de ultim. volunt. cap.* 1. *thes.* 4. Adde *Bachov. ad* §. *Instit. quot mod. testament. infirmetur*. At negant *Bruneman. ad L.* 22. *fer. per tot. ff. de Legat.* 3. *Vult. consil. Marpurg. vol.* 2. *consil.* 21. *n.* 23. *Hilliger. in tuo Donell. enucleat. lib.* 8. *c.* 4. *litt. E. Sana. decis. Frisic. lib.* 4. *tit.* 1. *decis.* 10.

Alii vario distinguere hic solent, ut videre est 56
apud. *Mantic. de conjectur. ultim. volunt. lib.* 2. *tit.* 3. Confer etiam *Coccei dissert. de claus. testament. cap.* 2. Recte *Strick. in usu moder. Pandect. lib.* 28. *tit.* 3. §. 9. « Scilicet (*ait*) hic non tamen quaestio juris, quam facti vertitur, quid testator re vera voluerit, et inde ex circumstantiis judicandum, an ea posterior voluntas suspicione quadam laboret, necne: de jure sane non praecise requiritur, ut expresse revocatio prioris fiat, nec hoc probari potest *ex L.* 22. *ff. de Legat.* 3. ubi agitur de casu si quis in testamento sibi legem praescripsit, et in eodem in fine ab ea recedere velit, quod non aliter factum esse dici possit, quam si expresserit se prioris voluntatis poenitere. At hic quaestio est de testamento posteriori diverso tempore condito, ubi ex ipsa nova ordinatione mutatio voluntatis inducitur ». Consentit etiam *Philipp. in usu practic. Instit. lib.* 2. *Eclog.* 66. *Rot. in Barchinonen. Hereditatis* 26. *Januarii* 1733. *fer. per tot. cor. Eminen. Crescentio inter impressas decis.* 203. *quae in materia haec magistralis est*.

TESTIMONIALES, ET COMMENDATITIÆ LITERÆ, UBI ETIAM DE TRANSITU DE UNA AD ALIAM DIOECESIM

NOVUS ARTICULUS EDITORUM CASINENSIUM.

SUMMARIUM

1. Litterae Testimoniales, et commendatitiae quae? *ad n.* 6. —7 An Episcopus litteras commendatitiae Sacerdotibus, et Clericis proficisci volentibus e Dioecesi nullum residentiale beneficium etc. possidentibus denegare possit? *ad n.* 15. —16. Quid requiritur pro transitu ab una in aliam Dioecesim, seu ut quis efficiatur subditus in aliena dioecesi?

1 Litterae *commendatitiae*, et *testimoniales* nonnihil habent discriminis: siquidem hae fidem faciunt de susceptis ordinibus, et carentia impedimenti Canonici, quod Clericos a celebratione divinorum removeat; non vero de probitate vitae, et morum integritate. E contra *commendatitias litteras* sunt, quae Clericis peregrinantibus conceduntur, sine quibus in aliena Dioecesi non sunt admittendi ad Sacra peragenda: *cap. Extraneo*, *Dist.* 71. *cap. Tua ex. de cler. peregr.* et *Trident. sess.* 23. *c.* 16. *de Reformat.* (*) Quaeque non tantum de legitima ordinatione, et carentia impedi-

(*) Haec porro apud Trident. *cit. sess.* 23. *c* 16. « Nullus Clericus peregrinus absque commendatitiis sui Ordinarii Litteris ab ullo Episcopo ad divina celebranda, et sacramenta administranda admittatur ».

menti celebrationi obstantis; sed etiam de moribus, et doctrina testimonium locorum Ordinariis praebent. Unde litterae Commendatitiae per se plus sane important, quam simpliciter testimoniales.

2 Quaeritur: quinam veniant nomine *peregrini*? Resp. ex mente ejusdem Tridentini intelliguntur ii, qui vagi, et ignoti sunt: « nam ii, qui noti » sunt, et fere etiam, qui ex vicinis Dioecesibus ad» veniunt, ad Sacrificium Missae celebrandum pas» sim solent admitti, quin hujusmodi probatio» nes, aut commendatitiae, vel testimoniales lit» terae ab ipsis exhibeantur, aut exigantur, ut » docet praxis quotidiana, et observat Zipaeus in » analysi ». Ita Schmalzgrueber *ad Tit. de cleric. peregr. n.* 3.

3 Heic nota, quod » si commendatitias litteras » Clericus peregrinus non haberet, nec fidem fece» rit, nullo jure est suspensus, sed potest, secluso » scandalo, celebrare, prout resolvunt Navar... Hen» riq... Reginald... Sayr... Sanchez *opusc. Moral.* » *l.* 7. c. 1. *dub.* 47. *n.* 2. *ubi n.* 3. resolvit, talem » Clericum, si fuerit notus, non indigere com» mendatiis sui Episcopi, prout nec etiam indige» re ait, si literae dimissoriae ad presbyteratum » suscipiendum fuerunt paulo ante datae; quia » Episcopus approbans ad presbyteratum, satis vi» detur approbare mores etc. secus si magnum » intervallum interfuit, quia eae dimissoriae non » approbant mores praesentes, ut si per decem » annos antea fuissent datae (1) ». Haec habet Barbosa *de offic. et potest. Episc. part.* 2. *allegat.* 21. *nu.* 3. Vide Lucium nostrum *v. Sacerdotium Sacerdos n.* 150.

4 Quaeritur II.: quid dicendum de Clerico peregrino, qui ordinationis suae literas amisit, aut illas, barbaris Patriam occupantibus, obtinere non potest? De his certum est, eos ad celebrationem Missarum admitti posse, si legitimarum literarum amissionem, earumque tenorem, et sic etiam susceptos ordines rite probaverint per testes idoneos, famam, communem reputationem, et alia indicia his similia. Schmalzgrueber *loc. et n. cit.*

5 An vero admittendus sit ad celebranda divina, qui neque indiciis probare clericatum potest, paratus tamen est jurare, se hos, vel illos ordines a suo Episcopo legitime accepisse? Respondetur negative: patet *ex cap Inter*, 2. *cit. tit. de cler. peregr.* Ratio est, quia juramentum in supplementum probationis deferri non facile debet, nisi quando semiplena probatio, vel praesumptio quaedam stat pro aliquo; *arg. cap. fin. de jurejur.* sic Schmalzgrueber *ibidem*. Ceterum Devoti *in Jur. Eccles. Univ. cit. tit. de Cleric. peregr.* §. 3. *in nota ad n.* 7. tenet cum Giraldi, quod si testes desint, probari possit per juramentum, quod tamen a Sacerdote non sponte offeratur, sed ab Episcopo exigatur.

Quaeres III.: « An Episcopus sine causa possit expellere alienum Clericum commorantem in ejus Dioecesi, sine litteris sui Episcopi, qui non vult exercere ordines, sed tamquam advena ibi commorari, vel possit ei ingressum prohibere in ejus Dioecesim? . . . Dicendum, ut sine causa non possit etiam denegare aditum ad ejus Dioecesim; et haec est verior opinio, quae probatur, primo ex jure gentium ... (quippe) apud omnes nationes habetur inhumanum sine aliqua speciali causa hospites, et peregrinos non recipere; e contrario autem humanum, et officiosum bene se habere erga peregrinos, nisi male facerent ». Ita in terminis M. Ant. Genuensis, *Prax. Archiep. Cur. Neapol. cap.* 48. *n.* 5. Hanc eamdem sententiam sequitur Barbosa per haec verba: » Potest dubitari, an Episcopus sine causa possit expellere alienum clericum commorantem in ejus Dioecesi sine literis sui Episcopi, qui non vult exercere Ordines, sed tamquam advena ibi commorari, vel posse ei ingressum prohibere in ejus Dioecesim? in qua quaestione, *negative*, non data justa causa, respondet Marc. Ant. Genuens. ». *De offic. et potest. Episc. allegat.* 21. *n.* 3. 6

Quaeritur IV.: An Episcopus Sacerdotibus, aliisque Clericis Dioecesis suae litteras commendatitias negare possit, si istas peregrinaturi, vel alio discessuri petant? Satis certum est apud DD. quod istas denegare possit Clericis, qui beneficia residentiam exigentia obtinent, si ultra tempus a jure indultum peregre abire velint, et justa causa non subsit, nec idoneum Vicarium sibi substituant. Schmalzgrueber *cit. tit. de Cleric. peregr. n.* 2. 7

(De ceteris vero Clericis) « cum Communi dicendum, quod Episcopi teneantur per se loquendo hujusmodi Clericis dare litteras commendatitias, si has ex peregrinationis, aut etiam domicilii, vel Dioecesis mutandae causa petant. Excipit Layman illos Clericos, qui ob criminis conscientiam, vel suspicionem, aut aliam similem causam volunt discedere; nam his, non commendatitias, sed testimoniales dumtaxat debet concedere, quibus quidem testetur de susceptis Ordinibus, et carentia impedimenti canonici, quoad divinorum celebrationem; non vero de probitate vitae, et morum integritate ». Sic dictus Schmalzgrueber *loc. cit.* 8

(*) Haec porro apud Sanchez *Consil Moral. cit. lib.* 7. *cap* 1. *dub.* 47. n. 3. et 4. « Tertio dico, quod si Clericus » est notus, non indiget literis commendatitiis sui Episco» pi. . . . Item non indiget illis, si litterae dimissoriae ad » presbyteratum suscipiendum fuerunt paulo ante datae; » quia Episcopus approbans ad presbyterium, satis videtur » approbare mores etc. secus si magnum intervallum inter» fuit, quia eae dimissoriae non approbant mores praesen» tes, ut si per decem annos antea fuissent datae. Ultimo » dico, talis non eget dictis literis ad hoc, ut secrete pos» sit admitti ad celebrandum. . . quia tunc nullum est pe» riculum, nisi ipsimet celebranti ».

9 Praestat heic etiam exscribere, quae Barbosa habet hoc sano pacto: « Commendatitiae literae ... » nec sunt denegandae ab Episcopo Sacerdotibus, » et Clericis, qui non habent beneficia in titulum » residentiam requirentia, prout decisum refert » Armendar. n. 36. et iterum in Sacr. Congregat. » Cardinalium negotiis Episcoporum, et Regularium praeposita, decretum fuit, illos non posse » revocare subditos Ecclesiasticos alibi degentes, » nec eos cogere, sed teneri literas eis dare extra » volentibus morari, si ratione beneficii non adstringerentur in sua Dioecesi residere: dicit ita » in causa propria obtinuisse Campanil... Sic etiam » in facti contingentia respondisse asserit Aloys. » Ricc. in *prax. for. Eccles. p.* 1. *resolut.* 524. ubi » ampliat ad Clericum obtinentem simplex beneficium, qui etiam non poterit cogi residere in » dioecesi, ubi illud habet, sed poterit ire quo » vellet, et ita dicit in Rota decisum *in una nullius, beneficii* 28. *Martii* 1604. coram Illustrissimo Domino Ludovisio, nunc S. D. N. Gregorio XV. inter ejus impressas *Decis.* 175. » Haec Barbosa *de offic. et potest. Episcop cit. Allegat.* » 21. n. 5. *et seqq.*

10 Audiamus insuper Monacelium ita scribentem: « De honestate requiritur licentia (pro discendendo e Dioecesi), non autem de necessitate. Nam literae hujusmodi commendatitiae pro discessu a Dioecesi, iis, qui non habent officium, beneficium, aut aliam obligationem personalem, servitium, et residentiam exigentia, numquam sunt denegandae ... Nisi tamen ageretur de Ordinatis ob necessitatem Ecclesiae, nam isti locum inconsulto Episcopo deserere non possunt, *Concil. Trid. sess.* 23. *cap.* 16. *de* reformat. ». *Formul. legal. practic. tom.* 1. *t.* 4. *Formul.* 6. *n.* 1. *pag.* 109.

11 Atque ita censuit Sac. Congregatio Concilii die 21. Januarii 1574. cum hac tamen limitatione, nisi talis Clericus sit adscriptus alicui Ecclesiae, in qua se exerceat, vel habeat beneficium requirens personale servitium, aut aliter statuto loci ab immemorabili tempore prohibeatur. Idem censuit, et Sac. Congregatio Episcoporum *in Senogallien.* 19. Augusti 1579. *in Civitate Ducali* 6. Septembris 1593. In Ostun. 20. Januarii 1616. et eadem Sac. Congregatio Concilii in Terracinen. 19. Februarii 1628. et in Ariminen. cujus verba sunt ista: *Clericus, qui certo loco non est adscriptus, ab episcopo suo invitus retineri non potest, ne a sua Dioecesi recedat, et alibi Parochialem accipiat; adscriptus vero retineri potest invitus*, die 5. Decembris 1574. Itaque, si sint adscripti servitio alicujus Ecclesiae, non poterunt discedere absque licentia sui Episcopi, juxta Concil. Trident. *dict. sess.* 23. *cap.* 16. ubi decernitur, quod tales non debent locum deserere, inconsulto Episcopo, id est sine consensu Episcopi, prout haec verba exponuntur in *cap. admonet. de renunc. in cap. Cum et plantare.* §. *in Ecclesiis. de privil.* Quod si deseruerint, sacrorum exercitium est eis interdicendum ad praescriptum sexti Canonis Concilii Calcedonensis, qui refertur *in cap. neminem de*, et a Tridentina Synodo innovatur *dict. cap.* 16. Sic in terminis Pignatellus *Consult. Canon. Tom.* 3. *Consultat.* 56. *n.* 3.

Limita etiam, quando necessaria esset persona Clerici absentis ad utilitatem alicujus Ecclesiae in Dioecesi. Quo casu assignari debet illi congrua sustentatio. Et ita Sacra Congregatio Episcoporum respondit Episcopo Cotronensi die 19. Octobris 1592. et saepe alibi. Tunc enim non solum potest Episcopus ei denegare dimissorias, sed etiam illum cogere ad redeundum per sequestrationem patrimonii, ex eadem Sacra Congregatione Episcoporum locis allegatis. Pignatell. *ibid n. cit.* 12

Hinc, hujusmodi limitationibus salvis, licet Clerici habeant beneficium simplex, possunt tamen Ordinarii eos hortari, non cogere ad frequentandam Ecclesiam, et Chorum, nisi aliunde essent obligati, puta ex fundatione, vel consuetudine. Quam ob rem Sacra Congregatio Episcoporum edictum Episcopi, quod Clerici deservirent omnibus Missis Cathedralis, suspendit in una Fundanae die 18. Septembris 1648. Multoque minus prohibere potest eis sub poena suspensionis ipso facto incurrenda, ne exeant e loco sine licentia: eadem S. Congregatio 28. Novembris 1603. Idem Pignatell. *l. c. n.* 6. 13

Quod etiam rescripsit eadem Sacra Congregatio Episcopo Puteolano his verbis: « Si è trattato » nella Sacra Congregatione dell' Instanze, che » fanno molti Sacerdoti di Pozzuolo, per non esser astretti da V. S. a servir nella chiesa Cattedrale, nella quale dicono di non aver beneficio alcuno, e di potere anco partirsi da Pozzuolo, e dalla diocesi, ove non hanno beneficio » Curato, nè di residenza: essendosi anche considerate le risposte di V. S. si è risoluto di scrivere, che ella non può sforzara questi Sacerdoti a servire contro a lor voglia in detta chiesa, e molto meno a portargli la coda, nè anche » conviene di negar loro indistintamente la licenza di uscire dalla diocesi, quando non hanno » obbligo alla residenza. E però sarà bene, che » ella veda con buono modo di riacquistargli, e » dar loro qualche soddisfazione, acciocchè non » abbiamo occasione di volersi partire, e procurando loro qualche emolumento, affinchè servano in detta Cattedrale, come ella desidera. » E Iddio la conservi. Di Roma à 2. Ottobre del » 1606. 14

Et iterum Vicario Capitulari Puteolano per haec verba: « Si duole cotesto Clero, che non » ostante l'ordine di questa Sacra Congregatione » dato infin dell' anno 1606. sotto à 2. di Ottobre, che cotesto Ordinario non abbia da sforzare quei Sacerdoti, o Chierici, che non hanno alcun beneficio a servire alla Chiesa Cattedrale, nè » convenga di negar loro la licenza di andar fuori 15

» di Diocesi, quando non tengono obblige di residenza; era si pretende da voi di far l'uno, e l'altro. Onde questi Eminentissimi miei Signori mi hanno comandato di scrivervi, che senza innovar cosa alcuna in questo proposito, vi contentiate omninamente dell' esecutione della lettera sudetta. Eseguite, e state sano. Di Roma à 2. di Ottobre del 1606. — Apud Pignatellum *c. dict. n.* 6. *l.*

16 Quaeres denique: quid requiratur pro sic dicta *excardinatione* ex propria dioecesi, et *incardinatione* in aliam, sicque primum domicilium deserende? Resp. Quantum ad laicum spectat: « esse » (quidem) in sua potestate de uno in alium Episcopatum transferre domicilium, etiam non habita prioris Episcopi licentia . . . . Et hinc » colligitur differentia inter clericum, et laicum; » nam clericus non potest ad aliam Ecclesiam, » vel Dioecesim transire, neque ab alieno est recipiendus sine litteris dimissoriis, seu formatis » Episcopi proprii: quod si locum, inconsulto Episcopo deseruerit, ei sacrorum exercitium interdicitur ». Ita Fagnanus *ad cap. Significavit de Parochiis etc. n.* 2. *et seqq.*

Audiamus etiam Reiffenstuel ita disserentem: « An quis pro libito domicilium, consequenter etiam Parochiam, mutare valeat? ℟. Quamvis laici id liberrime possint, ita ut absque ulla licentia, non tantum ab una Parochia, sed etiam ab una Dioecesi ad aliam migrare possint . . . Clerici tamen ab una Dioecesi ad aliam absque licentia, et Dimissoriis proprii Ordinarii transire, vel ab aliene recipi non possunt. . . Quod si, inconsulto Episcopo proprio, dioecesim deserant, eisdem Sacrorum exercitium interdici debet, juxta Concil. Trident. *sess.* 23. *de Reformat. cap.* 16. » *Ad Titul. cit. de Parochiis etc. num.* 21. Et sic communiter DD.

TESTIS

ARTICULUS I.

QUOAD EA, QUAE CONCERNUNT ILLOS, QUI POSSUNT, VEL NON, ESSE TESTES, TUM GENERALITER QUOAD OMNIA, TUM SPECIALITER QUOAD CERTAS PERSONAS, ET CAUSAS.

SUMMARIUM

1. Testes unde sint dicti? — 2. Testes generatim loquendo qui sint? — 3. In testibus sex praecipue sunt attendenda, nempe conditio, sexus, vita, aetas, dignitas, atque fortuna, et ad id dantur versus Glossae. — 4. Testes ad hoc, ut ad testificandum possint admitti, debent esse idonei, seu habiles, legitimi, et integri. — 5. Testes sunt, et habentur idonei, ac legitimi quicumque a testimonio dicendo per Canones, vel Leges non repelluntur. — 6. Et e contra testes inidonei, ac inhabiles ad testificandum sunt omnes illi, qui Jure prohibentur, sive arcentur a testimonio ferendo. — 7. Ex istis aliqui in totum, sive omnino, et generaliter prohibentur esse testes, et alii limitate tantum, scilicet vel pro certis personis, vel contra certas personas, vel in certis causis tantum. — 8. Generaliter, et absolute inhabiles ad testificandum, tam in causis Civilibus, quam Criminalibus sunt infantes, et impuberes. — 9. Item inhabiles ad ferendum testimonium sunt dementes, et furiosi. — 10. Item inhabiles ad id sunt surdi, et muti simul a nativitate — 11. Excipiuntur tamen, qui ex accidenti surdi, et muti scribere, aut certis, et indubitatis signis, seu nutibus cogitationes suas explicare possunt. — 12. Item inhabiles regulariter sunt Caeci. — 13. Item inhabiles sunt servi, seu mancipia. — 14. Possunt tamen servi, seu mancipia esse testes, quando non habetur alia probatio ad eruendam veritatem. — 15. Insuper possunt servi, seu mancipia esse testes etiam in exceptis criminibus. — 16 Item inhabiles sunt ad testificandum, qui pretio ad id sunt conducti. — 17. Item inhabiles ad testificandum, tam in causis Civilibus, quam Criminalibus sunt infames infamia Juris. — 18. Item inhabiles sunt ad testificandum in causis Criminalibus criminaliter motis etiam infames infamia facti. — 19. In causis autem Criminalibus civiliter agitatis, et in causis Civilibus non gravioribus regulariter admittuntur ad testificandum tales infames infamia facti. — 20. Etiam infames infamia Juris admittuntur ad testificandum in criminibus exceptis. — 21. Item quando veritas aliter haberi non potest, quam per tales infames. — 22. Item quando tales infames rogati fuerunt ab utraque parte, ut essent testes. — 23. Item valet testimonium infamis, quando tempore dati dicti testimonii communi opinione reputabantur bonae famae; sicut valet testimonium servi communi opinione habiti ut liberi. — 24. Item inhabiles ad testificandum sunt criminosi, etiam non infames. — 25. In causis Civilibus admittuntur ad testimonium tales criminosi, si jam sint emendati; Secus vero, si nondum sint emendati. — 26. Et hoc procedit de Jure Canonico, quamvis tales criminosi de crimine nondum fuerint condemnati; Dummodo crimen ipsis objectum legitime probetur. — 27. De Jure Civili tamen requiritur, ut de crimine illo fuerint antea judicialiter condemnati — 28. Criminosi jam emendati admittuntur pro testibus etiam in causis criminaliter motis in variis casibus, qui assignantur. — 29. Perjuri non possunt esse testes, neque in causis Civilibus, neque Criminalibus. — 30. Et hoc procedit, etiamsi jam fuerint emendati. — 31. Valet tamen testimonium perjuri in crimine Haeresis. — 32. Excommunicati vitandi nequeunt ad testimonium ferendum in Judicio admitti. — 33. Imo Excommunicati neque possunt admitti ad testificandum contra alios Excommunicatos. 34. Possunt tamen tales Excommunicati admitti ad testificandum in crimine Haeresis. — 35. Et generaliter tales Excommunicati possunt esse testes in omni casu, in quo testes infames ad testificandum admittuntur. — 36. Item tales Excommunicati possunt esse testes instrumentarii, testamentarii, praesertim in casu, in quo non possunt haberi alii testes idonei non Excommunicati. — 37 Pauperes, et viles personae nequeunt esse testes in causis Criminalibus. — 38. Item in causis Civilibus arduis, et magni momenti. — 39. In causis autem Civilibus non adeo arduis, et magnis, pauperes, et viles personae, nisi aliunde suspectae sint, non repel-

luntur a ferendo testimonio in Judicio. — 40. Imo et in ceteris quoque casibus admittuntur pauperes ad testimonium, si ceteroquin sint personae honestae, et neutiquam suspectae propter suam paupertatem. — 41. Foeminae regulariter possunt esse testes in causis Civilibus de Jure Canonico, quam Civili. — 42 Et hoc procedit etiam in causa Matrimoniali. — 43. Nequeant tamen Foeminae esse Testes in causis Feudalibus. — 44. Nisi sint foeminae Illustres, et habentes Feudum sub se. — 45. Neque foeminae possunt esse testes in causis Civilibus arduis, et magni momenti. — 46. Item neque in Testamentis. — 47. Possunt tamen esse testes in Codicillis. — 48. Insuper possunt esse testes etiam in Testamentis ad pias causas. — 49. Feminae de Jure Canonico nequeunt esse testes in causis Criminalibus criminaliter motis. — 50. Possunt tamen etiam de Jure Canonico esse testes in causis criminalibus solum civiliter motis. — 51. Item de Jure Canonico possunt foeminae esse testes, si agatur de crimine per modum denunciationis, exceptionis, vel inquisitionis. — 52. Item etiam in crimine Haeresis, et aliis exceptis. — 53. Item etiam in causis criminalibus, quando non possunt haberi aliae probationes, vel quando agitur ad defensionem alicujus. Et generaliter in omnibus illis casibus, in quibus de Jure Canonico possunt esse testes etiam personae infames. — 74 De Jure Civili possunt foeminae, dummodo non sint criminosae, aut infames, esse testes etiam in causis Criminalibus criminaliter motis — 55. Si autem sint criminosae, aut infames, neque de Jure Civili possunt esse testes in causis criminalibus criminaliter motis. — 56. Item neque de Jure Civili possunt foeminae esse testes in causis criminalibus valde gravibus, et arduis. — 57. Pupilli, seu impuberes regulariter in nulla causa sive Civili, sive Criminali possunt esse testes. — 58. Unde impuberes neque possunt esse testes in Testamentis. — 59. Possunt tamen impuberes esse testes pro Matrimonio contrahendo in locis receptis Concilii Tridentini. — 60 Item impubes factus Pubes testificari potest de iis, quae vidit in impubertate sua. — 61. Item impuberes pubertati proximi possunt esse testes in revelanda occisione sui Domini, et similibus. — 62. Item tales impuberes possunt esse testes in crimine laesae Majestatis. — 63. Item in crimine Haeresis. — 64. Item quando veritas aliter haberi non potest, quam per tales impuberes. — 65. Puberes minores viginti annis regulariter non possunt esse testes in causis criminalibus — 66. Possunt tamen tales puberes esse testes in criminibus exceptis, et quando veritas aliter haberi non potest. — 67. Puberes majores viginti annis, quamvis adhuc sint minores viginti quinque annis, possunt esse testes in causis criminalibus. — 68. Puberes minores viginti annis possunt ordinarie esse testes in causis Civilibus. — 69. Nequeunt tamen esse testes in causis Civilibus arduis, et magni momenti. — 70. Parentes regulariter prohibentur ferre testimonium pro filiis, et e contra filii pro parentibus. — 71 Et hoc extenditur etiam ad omnes ascendentes, et descendentes tam in linea paterna, quam materna usque in infinitum. — 72. Valet tamen testimonium patris, et matris pro probanda filii aetate. — 73. Talis autem testificatio parentum de aetate filiorum non facit semiplenam probationem, sicut alterius testis extranei, si redundet in commodum filii cum alterius praejudicio — 74. Item quando causa agitatur inter duos filios. — 75. Item possunt parentes, aliique consanguinei testes esse in causa Matrimoniali filiorum, ubi agitur super consanguinitate, vel affinitate aliorum. — 76. Item parentes, aliique consanguinei, ac affines utriusque sexus possunt esse testes, ubi agitur de Matrimonio inter aequales contrahendo. — 77. Secus autem si magna adsit disparitas inter contrahentes. — 78. Maritus pro Uxore, et e contra Uxor pro marito regulariter testis esse non potest. — 79. Et hoc extenditur etiam ad sponsam de futuro, et ad concubinam, atque amasiam. — 80. Consanguinei, et affines illius, qui ipsos produxit ut testes pro se adversus extraneos, non sunt testes idonei. — 81. Domestici ipsius producentis non sunt testes idonei. — 82. Supradictae conclusiones de Marito, et Uxore, de Consanguineis, et affinibus, et de Domesticis limitantur, quando pars adversa sponte eos ad ferendum contra se testimonium, expresse, vel tacite admittit — 83. Item Consanguinei, affines, et Domestici possunt esse testes in casibus, ubi veritas aliter, quam per ipsos haberi non potest. — 84. Item Domestici possunt esse testes, quando sunt Domestici utriusque partis. — 85. Item Domestici possunt esse testes instrumentarii, et testamentarii. — 86. Inimici nec possunt esse testes contra eos, cum quibus gerunt inimicitiam. — 87. Immo inimici contra suos inimicos nequeunt esse testes, neque in criminibus exceptis. — 88 Parentes contra suos filios, et vicissim filii contra suos parentes in Judicio testificari non possunt. — 89. Possunt tamen in criminibus exceptis — 90. Liberti contra Patronos non possunt esse testes, nec volentes, nec inviti — 91. Exceptis tamen criminibus Haeresis, laesae Majestatis, et aliis similibus atrocissimis. — 92. Judaei nequeunt in Judicio esse testes contra Christianos. — 93. Idem dicendum est de Paganis, Haereticis, et quibuscumque aliis infidelibus. — 94 Praedictae duae conclusiones limitantur in criminibus exceptis, ac in casibus, in quibus veritas aliter, quam per ipsos haberi non potest. — 95. Possunt insuper Judaei, aliique infideles in instrumentis, contractibus, et testamentis esse testes, saltem si alii commode haberi non possint. — 96. Laici ordinarie non possunt esse testes contra Clericos, et Religiosos in causa criminali criminaliter mota. — 97. Adducitur, et solvitur instantia. — 98. Possunt tamen Laici esse testes contra Clericos, et Religiosos in criminibus exceptis — 99. Item in causa criminali civiliter mota, et in causis Civilibus. — 300 Insuper possunt Laici esse testes contra Clericos, et Religiosos in defectu testium Ecclesiasticorum. — 101. Clerici, et Religiosi non possunt esse testes contra Laicos in causa criminali criminaliter mota. — 102. Et ubi agitur de imponenda Laico criminoso poena sanguinis, non possunt Clerici esse testes, nequidem in criminibus exceptis — 103 Possunt tamen Clerici esse testes contra Laicos in causis Criminalibus civiliter motis, et in causis Civilibus. — 104. Insuper Clerici possunt esse testes contra Laicos, ubi veritas aliter haberi non potest, non solum in Civilibus, et Criminalibus Civiliter motis, sed etiam in criminalibus criminaliter agitatis, dummodo non agatur de imponenda poena sanguinis. — 105. In dictis tamen, et similibus casibus Clerici, et Religiosi ad testificandum cogi non possunt per judicem Laicum. — 106. Unde si in defectu testium Laicorum oportuerit Clericum ferre testimonium, Episcopus ejus, ad requisitionem Judicis saecularis, debet per se, aut per alium examinare Clericum, et ejus Judicialem depositionem sub sigillo suo transmittere ad Judicem Laicum. — 107. Immo plures volunt, quod in simili casu examen Clerici contra Laicum de licentia, et assensu Episcopi, si ita expedire judicaverit, possit etiam fieri per judicem saecularem. — 108. Afferuntur ad rem varia Decreta Sacrae Congregationis Immunitatis. — 109. An Clerici, et Religiosi possint sine licentia suorum respective Superiorum valide, et licite esse testes in Testamentis, Instrumentis, et contractibus Laicorum? *remissive*. — 110. Nemo potest esse idoneus testis in propria causa. — 111. Advocati, et Procuratores nequeunt esse testes in causa, cui patrocinium praestiterunt. — 112. Neque Judices possunt esse testes in causis, quas judicarunt. — 113. Dicta de Judicibus, Advocatis, et Procuratoribus dicenda sunt etiam de Tutoribus, vel Curatoribus in causis suorum Pupillorum, vel Minorum. Item de Administratoribus, Syndicis, et Actoribus. — 114. Causa propria quae dicatur. — 115. Proxeneta, seu mediator inter contrahentes regulariter testis esse non potest in actu, seu negotio, in quo operam suam impendit, praesertim si salarium, aut emolumentum aliquod receperit. — 116. Potest tamen proxene-

ta, seū mediator testis esse de consensu ambarum partium litigantium. — 117. Item potest esse testis, quando aliter sine ipso veritas haberi non potest. — 118. Praelatos, aliique Clerici possunt esse testes in causa Civili suae Ecclesiae; Dummodo non subsit alia rationabilis causa illos impediens a testificando. — 120. Et idem dicendum est a fortiori de Regularibus, qui sine dubio testes idonei pro suo Monasterio reputantur. — 121. Canonici testes esse possunt eorum, quae gesta sunt in Capitulo. — 122. Clerici tam saeculares, tum Regulares ex antiqua rationabili causa, et Excommunicatione, perjurio, infamia, aut alio gravi crimine impediuntur a testificando etiam in causa suae Ecclesiae. — 123. Item nequeunt esse testes in causa suae Ecclesiae, quando in eadem causa constituti sunt Actores, Procuratores, ac Responsales. — 124. Item Clerici nequeunt esse testes in causa suae Ecclesiae, quando commodum, seu utilitas inde proveniens est singulorum. — 123. Unde Canonicus nequit esse testis idoneus in causa suae particularis Praebendae. — 126. Sic etiam Episcopus, Abbas, Praelatus, seu Rector Ecclesiae non Collegiatae nequeunt esse testes in rebus spectantibus ad solam suam Mensam, seu Praebendam. — 127. Item in causa Universalis Saecularis, vel cujuslibet alterius possunt regulariter esse illi, qui sunt de Universitate, vel Communitate. — 128. Hinc quando agitur de probatione Confinium, admittuntur testes de Civitate, Oppido, seu Communitate. — 129. Possunt autem testes de Universitate repelli in causis illis, ubi commodum inde resultans tangit singulos eorum, et signanter in lite super nemore, vel pascuis, ubi singuli de Communitate possunt ligna caedere, vel animalia sua pascere. — 130. Item repelli possunt testes de Universitate, quando agitur de praedio, aut vinea, cujus proprietas est quidem Universitatis, sed ususfructus, et utilitas pertinet ad singulos. — 131. Item repelli possunt dicti testes, quando, lite perdita, in singulos de Universitate imponenda est certa Collecta. — 132. Alia ad rem ad n. 140.

1 Testes dicti sunt, quasi superstites, textu expresso in *cap. Forus* 10. *de verborum significatione*, ibi: « Testes antiquitus superstites dicebantur, eo quod super causae statu proferebantur, nunc (parte ablata nominis)
2 « testes vocantur. ». Unde testes generatim loquendo sunt personae, quae ad fidem alicujus rei faciendam adhibentur. *Ita in re Communis Doctorum.*
3 In testibus sex praecipue sunt attendenda, nempe conditio, sexus, vita, aetas, dignitas, atque fortuna, sic Glossa communiter recepta, *in cap. In nomine Domini* 2. *de testibus, verb. utilissimi*, ubi ad id dat sequentes versus.

Conditio, sexus, aetas, discretio, fama,
Et fortuna, fides, in testibus ista requires.

4 Testes igitur ad hoc, ut ad testificandum possint admitti, debent esse idonei, seu habiles, legitimi, et integri, seu integrae opinionis, ac fa-
5 mae: *Communis*. Tales autem sunt, et habentur idonei, et legitimi, quicumque a testimonio dicendo per Canones, vel leges non repelluntur: *Communis*, per textum *in l. Testimonium* 1. *de testibus*, ubi omnes illi pro testibus idoneis, habilibus, legitimis, aut integris agnoscuntur, *quibus non interdicitur testimonium*: Unde qui nulla legitima exceptione a testimonio repelli possunt, idonei testes dicuntur, et omni exceptione majores, *capit. Ex litteris* 1. *de consanguinitate, et affinitate*, juncta Glossa *ibidem verb. majores*, sic expresse dicente: « Illi dicuntur omni exceptione majores, qui repelli non possunt aliqua exceptione. »
6 E contra autem testes inidonei, seu inhabiles ad testificandum sunt omnes illi, qui jure prohi-
7 bentur, sive arcentur a testimonio ferendo: *Ita in re communis*. Et ex istis aliqui in totum, sive omnino, et generaliter prohibentur esse testes, et alii limitate tantum, scilicet, vel pro certis personis, vel contra certas personas, vel in certis causis tantum, ut infra singuli distincte assignabuntur.

Et in primis generaliter, et absolute inhabiles 8
ad testificandum, tam in causis civilibus, quam criminalibus sunt infantes, et impuberes, idest masculi minores 14. annis, et feminae minores annis 12. *l. testium fides* 3. §. 5. *et* l. *Inviti* 19. *ff. de testibus*, juncta Glossa communiter recepta *ibidem verb. Sed nec pupillis*. Et hoc propter defectum, et infirmitatem judicii, ut expresse dicitur in *can. Infamis* 1. *caus.* 3. *q.* 7. *Et impubes, quia judicio caret*. Vide tamen *infra a n.* 59.

[*] Primis quidem reipublicae temporibus feminas fuisse a ferendo testimonio prohibitas, in dubium nequit revocari, ut monet *Aul. Gell. noct. attic. lib.* 6. *cap.* 7. qui refert, cuidam Taratiae Vestali insigne privilegium lege Horatia induitum fuisse, ut testabilis esset, Verum posterioribus temporibus contrarium usu obtinuit, ut testatur *Tacit. Annal. lib.* 2. qui affirmet, tunc faeminas in judiciis audiri consuevisse. Profecto si quoti sunt, evolvantur textus civiles ab auctore nostro allegati, manifestum erit, jure Romano concessam foeminis facultatem dicendi testimonii, cum in ipsis nec verbum quidem de foeminis faciant. Si a priore textu lectionem suam incepisset, in contrariam procul dubio abiisset sententiam. Legimus siquidem in *l.* 18. *ff. de testibus*. « Ex eo quod prohibet lex Julia de adulteriis testimonium dicere condemnatam mulierem, colligitur, etiam mulieres testimonii in judicio dicendi jus habere. » Neque sola haec lex est, sed clarissimis pariter verbis confirmatur in alia *lege* 20. §. 6. *ff. qui testamentum facere poss.* « Mulier testimonium dicere in testamento quidem non poterit, alias autem posse testem esse mulierem, argumento est lex Julia de adulteriis, quae adulterii damnatam mulierem testem produci, vel dicere testimonium vetet »; nec est, quod sciam, ulla lex praecedentium derogatoria in toto corpore juris [*]

9 Item inhabiles ad ferendum testimonium sunt amentes, et furiosi: Isti enim, sicut non possunt esse judices, per text. *in cit. cap. Infamis*, ita etiam nequeunt esse testes, quia mente carent, §. *testes autem* 6. *institut. de testamentis ordinandis*, §. *Praeterea* 1. *Institut. Quibus non est permissum facere testamentum*, ibi: « Item furiosi quia mente carent. » Et concordant *l. In negotiis* 5. *et l. Furiosi* 40. *ff. de Regul. Juris, et cit. can. Infamis* 1. *caus.* 3. *q.* 7. cum similibus.

10 Item inhabiles ad id sunt surdi, et muti simul a nativitate: Isti enim animi sui sensus exprimere nequeunt, et ideo etiam testamenta facere non possunt; §. *Item surdus* 3. *Institut. Quibus non est permissum facere testamentum l. Qui in potestate* 6. *ff. Qui testamenta facere possunt, et l. Discretis* 10. *Cod. eod.* Tum quia testes viva voce deponere, eorumque dicta a judice audiri debent; *l. is Cum ab initio* 4. *et l. Vel ne-*
11 *gare* 5. *ff. testamenta quemadmodum aperiantur, leg. testim.* 2. §. 1. *de testibus.* Excipiuntur tamen qui ex accidenti surdi, et muti, scribere, aut certis, et indubitatis signis, seu nutibus cogitationes suas explicare possunt, *l. Sermo* 65. §. *Si pupillo, ff. Ad Senatus consult. Trebellian.*

12 Item inhabiles regulariter sunt caeci, quia solus auditus in testibus non sufficit, sed praesentia, et visus requiritur, *can. Testes* 15. *caus.* 3. *quaest.* 9. *cap. Cum caus.* 32. *de testibus*, ibi: *Visu, Auditu etc. leg. Testium* 18. *de testibus.* Qui autem non vident, praesentes non dicuntur, *leg. coram Titio* 209. *ff. De verbor. significat. leg.* 1. *in fine*, et ibi Bartolus, *ff. de auctorit. et consens. Tutor.* adeoque qui non vident, testes esse non possunt.

13 Item inhabiles sunt servi, seu mancipia, *leg. Quoniam liberi* 1. *Cod. de testib. Authentic. de testibus* §. *Si vero titul.* 2. *collat.* 7. et *cap. Forus* 10. *de verb. significat.* ubi etiam ratio redditur, quia nempe servus saepe metu dominantis testi-
14 monium supprimit veritatis. Possunt tamen servi, seu mancipia esse testes, quando non habetur alia probatio ad eruendam veritatem, *l. serv. ff. de testibus*, ibi: « Servi responso credendum est, « cum alia probatio ad eruendam veritatem non est ». Et concordat *lex Cum probatio, ff. de probationibus* (*Sed vide ulterius, leg.* 8. *alias* 7. *Cod. de testibus.* l. 7. *ff. de probat.* l. 58. §. 2. *ff. de edilit. Edict.*), *et cap. Si testes* §. *Servi* 4 *q.* 3.
15 Insuper possunt servi, seu mancipia esse testes etiam in exceptis criminibus, quia in ipsis admittuntur testes etiam inhabiles, *cap. In fidei* 5. *c. Accusatus* 8. §. *licet, de Haereticis* in 6. Vide etiam *infra n.* 23.

16 Item inhabiles sunt ad testificandum, qui pretio ad id sunt conducti, cum eo ipso corrupti censeantur, ac proinde eorum testimonium non valet, sed a parte adversa, immo etiam officio Judicis rejici potest, *cap. Placuit* 1. *de testibus*, ibi: « Placuit Sancto Conventui, ut testes non condu-» cantur pretio »; *cap. Sicut nobis* 9. *eodem cap. licet* 9. *de probationib.* ibi: « Objecit in testes praedictos, quod corrupti falsa dixissent », *can. Non sane* 15. *caus.* 14. *q.* 2. *l. testim.* 3. §. 5. *ff. de testibus* cum similibus.

Item inhabiles ad testificandum tam in causis 17
Criminalibus, quam Civilibus sunt infames infamia Juris: *Communis*, per text. in *cap. testes* 2. *q.* 7. *cap. Nulli* 3. *q.* 4. *cap. Constituimus* 3. *q.* 5. *cap. Praeterea* 7. *de testibus cogendis, l. testium* 3. §. 5. *ff. de testibus*, ibi: « Alii vero propter » notam, et infamiam vitae suae admittendi non » sunt ad Testimonii fidem »,

Item inhabiles sunt ad testificandum in causis 18
criminalibus criminaliter motis etiam infames infamia facti: In istis enim causis requiruntur probationes indubitatae, et omni exceptione majores; *cap. Denique* 1. *de exceptionibus, cap. testes* 2. *qu.* 7. *leg. Sciant cuncti* 27. *cod. de probationibus*, adeoque ad id non sufficiunt testes infames infamia facti, quorum fama, et existimatio, et consequenter fides apud viros prudentes, et honestos
graviter laesa est: *Communis.* In causis autem 19
criminalibus civiliter agitatis, et in causis civilibus non gravioribus regulariter admittuntur ad testificandum tales infames infamia facti, quamvis eisdem de fide non parum diminuatur: Glossa *in cap. testimonium* 54. *vers. Emendatus, de testibus*; Abbas *ibidem n.* 6. Mascard. *de probationib. conclus*, 1363. *n.* 59. *et* 65. Farinac. *de testibus q.* 56. *n.* 100. *et* 115. *ac sequent.* allegans alios, Engel *lib.* 2. *Decret. t.* 40. *n.* 16. Reiffen. *ib. n.* 49. et alii.

Etiam infames infamia Juris admittuntur ad te- 20
stificandum in variis casibus, et signanter in criminibus exceptis, ut Haeresis, Lesae Majestatis, et hujusmodi, quia in ipsis propter eorum enormitatem, ac maximam, quam Reipublicae afferunt, perniciem, admittuntur etiam testes inhabiles, *cap. in fidei* 5. *et cap. accusatus* 8. §. *licet, de Haereticis* in 6.

Item quando veritas aliter haberi non potest, 21
quam per tales infames, *argument. l. Servi* 7. *ff. de testibus*, Abbas *in cap. testimonium* 54. *in* 6. *de testibus*, Felinus *ibidem n.* 11. Mascard. *loco cit. n.* 52. Farinac. *loco cit. q.* 56. *n.* 50. *et* 55. cum aliis ibi allegatis.

Item quando infames rogati fuerunt ab utraque 22
parte, ut essent testes: Tunc enim praesumitur ejus fides mutuo partium consensu approbata. Sic Glossa in *Authent. de testibus* § *Et licet collat.* 7. Jason *in leg. Cunctos populos* n. 67. *Cod. de Summa Trinitat.* Baldus in *cap.* 2. *n.* 3. *de Testibus*, Farinac. *loco cit. q.* 56. *n.* 92. Mascard. *loco cit. conclus.* 1363. *n.* 53. et alii.

Item valet testimonium infamis, quando tem- 23
pore dati dicti testimonii communi opinione reputabatur bonae famae, sicut valet testimonium Servi communi opinione habiti ut liberi: *Comm.* per text. *in l. testes* 1. *C. de testam.*

24 Item inhabiles ad testificandum sunt criminosi, etiam non infames, idest qui commiserunt crimen grave, seu peccatum mortale non habens annexam infamiam Juris: isti enim criminosi, sive perseverent in crimine, sive jam fuerint emendati, repelluntur omnino a testimonio ferendo in causis criminalibus criminaliter motis; *cap. testimonium* 54. *de testibus* et Glossa *ibid. verb. Confessus, verb. Emendatus, et verb. Opinio.* Hostiens. verb. *eodem*, Abbas *n.* 8. *et* 12. Felin. *n.* 24. *et* 31. Barbosa *n.* 1. Farinac. *loco cit. qu.* 56. *n.* 135. Pirbing *loco cit. n.* 22. Reiffenstuel *loco cit. n.* 61. *et* alii plures, et concordat *cap. Super eo, de testibus.* Et ratio est, quia in istis causis requiruntur probationes indubitatae, et omni exceptione majores, *l. Sciant cuncti* 25. *Cod. de probationibus*, *cap. testes* 2. *qu.* 7. *cap. Denique* 1. *de exceptionibus, cap. Super eo* 13. *de testibus*, adeoque ad id non sufficiunt tales criminosi, cum ratione commissi gravis criminis eorum fides reddatur suspecta.

25 In causis autem civilibus admittuntur ad testimonium tales criminosi, si jam sint emendati; secus vero, si nondum sint emendati, *cap. testimonium* 54. *de testibus*, et ibi Glossa verb. *Emendatus*, Abbas *n.* 6. Barbosa *n.* 1. Farinacius *loc. cit. qu.* 56. *n.* 126. *et* 134. *ac sequent.* Maschard. *de probationibus conclus.* 465. *n.* 2. *et* 6. Reiffenstuel *loc. cit. n.* 58. Pirbing *loc. cit. n.* 20. *et* 21. et alii. Et ratio est, quia, licet digni sint fide tales criminosi jam emendati, ex quo criminosi post poenitentiam non censentur amplius mali, *cap. Ferrum* 18. *dist.* 50. indigni tamen fide sunt criminosi nondum emendati, cum non sit iis credendum contra alios, qui criminibus implicantur; *can. Neganda* 1. *caus.* 3. *q.* 11.

26 Et hoc procedit de Jure Canonico quamvis tales criminosi de crimine nondum fuerint condemnati: Dummodo crimen ipsis objectum legitime probetur, textu expresso *in cap. Super eo* 13. *de testibus*, ibi; « Respondemus, quod si etiam ante non sint confessi de criminibus illis: Dummodo inde convincantur, in testimonium non debent admitti ». Et in ejus Summario sic expresse dicitur: « Crimen nunc probatum repellit testem alias de illo crimine damnatum ».

27 De jure civili tamen requiritur, ut de crimine illo fuerint antea judicialiter condemnati, *leg. testium* 3. §. 5. *ff. de testibus*, ibi; Quique Judicio publico damnatus erit, *leg. Athletas* 4. §. 4. *ff. De his, qui notantur infamia*; ibi: « Calumniator ita demum notatur (*infamia*) si fuerit calumniae causa damnatus, neque enim sufficit calumniatum ». Ita Glossa *final. in cit. c. Super eo*, et ibi Abbas *num.* 3. Felinus *num.* 3. Farinac. Pirbing *l. c. n.* 19. Reiffen. *l. c. n.* 60. et alii.

28 Criminosi jam emendati admittuntur pro testibus in causis etiam criminaliter motis in variis casibus, et signanter in criminibus exceptis, ut de infamibus infamia juris dictum est *supra num.* 20. Item quando veritas aliter haberi non potest, quam per tales criminosos, ut dictum est *supra num.* 21. Item quando tales criminosi rogati fuerunt ab utraque parte, ut essent testes, ut dictum est *supra num.* 22. Item quando pars adversa nihil opposuit contra testes criminosos, quos sciebat esse tales; Tunc enim censetur tacite consensisse in tales criminosos, eosque approbasse; adeoque postea, seu post factam eorum examinationem, nihil amplius opponere potest; *argument. leg. Si quis testibus* 17. *Cod. de testibus*; juncta Glossa *ibid. verb. Excipere*, Mascard. *de probationibus conclus.* 465. *num.* 22. Felin. *in cap. testimonium* 54. *num.* 3. *de testibus*, Pirhing *l. c. n.* 25. Reiffenstuel *l. c. n.* 65. et alii.

Perjuri, idest qui falsum juramento confirmarunt, non possunt esse testes, neque in Criminalibus, *can. Quicumque* 18. *caus.* 6. *q.* 1. *can. Parvuli* 14. *caus.* 22. *quaest.* 5. *cap. Ex parte* 7. juncta Glossa *ibid. verb. De perjurio, de testibus; et cap. testimonium* 54. *eod.* Et hoc procedit, etiamsi jam fuerint emendati, et de perjurio poenitentiam egerint, *cit. cap. testimonium* 54. *de testibus*, et ibi Glossa verb. *Perjuri*, et Abbas *ibidem num.* 7. Glossa *in cit. cap. Quicumque verb. testimonium*, et ratio est, quia qui semel pejeraverunt, praesumuntur iterum pejeraturi, Glossa *in cit. cap. Parvuli, verb. Causa; argument. c. Non potest* 24. *caus.* 2. *quaestion.* 7. ibi; « Non potest erga homines esse fidelis, qui Deo extiterit infidus. 29 30

Valet tamen testimonium perjuri in crimine Haeresis. Ad hujus enim pestiferi criminis probationem in Fidei favorem potest perjurus esse testis, deponendo tam contra se, quam contra complices, quod prius celaverat; Dummodo ex manifestis indiciis appareat, quod ipse perjurus, non ex animi levitate, aut odio, sed zelo Fidei Ortodoxae id faciat, textu expresso *in cap. Accusatus de Haeresi* 8. §. *licet, de Haereticis in* 6. juncto ejus Summario sic dicente: « Testis in causa Haeresis falsum deponens, licet perjurus sit, probat dicendo contrarium; Dummodo tamen ex indiciis constet, dictum non corruptionem, sed veritatem continere ». 31

Excommunicati vitandi nequeunt ad testimonium ferendum in judicio admitti, quia ipsi inter infames reputantur, *can. Illi qui* 3. *can. Infames* 17. *caus.* 6. *quaest.* 1. Et concordat textus *in cap. Veniens* 38. *in fine de testibus*, ubi decernitur, quod testes, de quorum Excommunicatione dubitatur, quia excommunicati dicuntur, prius ad cautelam absolvantur, quam ad judiciale testimonium admittantur; *cap. Decernimus* 8. *de sententia Excomm. in* 6. *et cap. Excommunicamus* 13. §. *Credentes, de Haereticis*, ubi excommunicati non solum non admittuntur ad testificandum, sed etiam judex laicus ab Ecclesiastico compellitur per Censuras ad eos repellendos. Immo excom- 32 33

municati, neque possunt admitti ad testificandum contra alios excommunicatos: Sic Mascardus *de probationib. vol.* 2. *conclus.* 705. *n.* 4. Farinac. *q.* 56. *n.* 257. Pirhing *l. c. n.* 31. Reiffenstuel *l.* c. *n.* 43. *et sequent.*

34 Possunt tamen dicti Excommunicati admitti ad testimonium in crimine Haeresis, textu expresso *in cap. in Fidei favorem* 5. *de Haereticis in* 6. ibi; « In Fidei favorem concedimus, ut in negotio » Inquisitionis haereticae pravitatis excommuni- » cati, et participes, vel socii criminis ad testi-
35 » monium admittantur ». Et generaliter possunt tales excommunicati esse testes in omni casu, in quo testes infames ad testificandum admittuntur: Mascard. *loc. cit. n.* 15. Farinac. *loc. cit. n.* 281.
36 Pirhing *loc. cit. n.* 31. *in fine*, et alii. Item tales excommunicati possunt esse testes instrumentarii, scilicet in contractibus, et Testamentis, praesertim in casu, quo haberi non possint alii testes idonei non excommunicati: Mascard. *l. cit. num.* 12. *et* 13. Pirhing *l.* c. *n.* 31. *in fine*, et alii.

37 Pauperes, et viles personae nequeunt esse testes in causis criminalibus, *arg. l. Nonnulli* 10. *ff. de Accusationibus*, ibi: « Nonnulli prohibentur accusare propter paupertatem, ut sunt, qui minus quam quinquaginta aureos habent ». Et ratio est, quia in criminalibus causis requiruntur probationes indubitatae, et testes omni suspicione, et macula carentes, *l. Sciant cuncti* 25. *Cod. de probationibus*, *cap. Denique* 1. *de exceptionibus*, *cap. Testes* 2. *q.* 7. Id autem non reperitur in testibus pauperibus, et vilibus, cum semper eis possit opponi exceptio paupertatis, et vilitatis, seu plebeitatis, per text. *in l. Testium* 3. *in princip. ff. de testibus*, ibi: « Testium fides diligenter exa- » minanda est, ideoque in persona eorum explo- » randa erit in primis conditio cujusque. Utrum » quis Decurio, an Plebejus sit, et an honestae, » et inculpatae vitae . . . an locuples, vel egens » sit, ut lucri cause quid facile admittat ». Quae Lex est canonizata in *cap. Si testes* §. *Testium fides* 4. *q.* 2. Et concordat *cap. in primis* §. *Sed et de personis* 2. *qu.* 1. ibi: *Aut ne inopes sint*, cum similibus: Sic Farinac. *l.* c. *q.* 57. *n.* 15. *et* 16. Mascard. *de probationibus conclus.* 1161. *n.* 11. *et seq.* Reiffenstuel *loc. cit. n.* 97. Pirhing *loc. c. n.* 77. et alii.

38 Item pauperes, et viles personae non admittuntur tamquam testes idonei in causis Civilibus arduis, et magni momenti: Sic Farinacius *cit. q.* 57. *num.* 26. *et* 27. istud exemplificans in causa unius hereditatis, vel majoris partis bonorum, *arg. l. Propter litem* §. 1. *ff. De Excusat. tutor.* Pirhing *loc. cit. n.* 77. Reiffenstuel *l. cit. n.* 98. Mascard. *l.* c. *n.* 16. Parisius *consil.* 188. *n.* 27. vol. 5. et alii. Et ratio est, quia causae Civiles arduae, et magni momenti aequiparantur causis Criminalibus, *arg. leg. Advocati ; Cod. de Advocat. divers. Judic. ubi* Advocati patrimonia hominum defendentes dicuntur « laborantium spem, vitam, et posteros defendere »: unde sicut dictae pauperes, et viles personae nequeunt esse testes in causis Criminalibus, neque in Civilibus arduis, et magni momenti.

In causis autem Civilibus, non adeo arduis, et 39
magnis, pauperes, et viles personae, nisi aliunde suspectae sint, non repelluntur a ferendo testimonio in judiciis, prout colligitur *ex cap. Si quis testium* 8. *de Testibus*, juncta Glossa *ib. verb. Paupertate*, ubi statuitur, quod judex admittere debeat personas idoneas ad recipiendum testimonium eorum, qui *paupertate depressi* personaliter ad ipsum judicem accedere nequeunt, adeoque pauperes, et viles non repelluntur a testificando. Et ratio est, quia non tam ex facultatibus, quam ex fide, et moribus testis idoneus aestimatur, *arg.* §. *Suspectum* 13. *Instit. de suspectis Tutoribus*, *et Curatoribus*, Glossa *in leg. testium* 3. *in princip.*, *verb. Egens. ff. de testibus*. Tum quia si aliter teneretur, nimis coarctaretur facultas probandi contra *l. Quoniam*, *Cod. de hered.* cum multo plures sint pauperes, quam divites, prout arguunt Farinac. *l. c. q.* 57. *n.* 13. Pirhing *l. c. n.* 76. Reiffenst. *l. c. n.* 99. et alii.

Immo et in cetaris quoque casibus admittun- 40
tur pauperes ad testimonium, si caeteroquin sint personae honestae, et nautiquam suspectae propter suam paupertatem, prout clare desumitur *ex cit. cap. Si quis testium* 8. *de testibus*, et tenet Glossa *ib. verb. Paupertate*, et DD. *ib.* teste Reiffenst. *loc.* c. *n.* 100. ac tenuit Rota apud Rubeum *p.* 12. *dec.* 57. *n.* 12. Auctoritate Baldi *in cit. c. Si quis testium n.* 5. intelligens etiam in causa ardua, qualis de facto erat illa, in qua Rotalis decisio emanavit. Et hoc idem procedit, quamvis pauper sit vilis, si tantum sit vilis, quia pauper: Rota *l. c.* Menochius *l.* 3. *de Arbitr. Jud. caus.* 96. *n.* 5. et cum pluribus aliis ibi allegatis Reiffenstuel *l. c. n.* 100. et alii.

Feminae regulariter possunt esse testes in causis Civilibus, tam de jure Canonico, quam Civili: *Sic Communis Doctorum*, teste Pirhing *l. c. n.* 66. Et quidem loquendo de jure Civili, habetur in *l. Ex eo* 18. *ff. de testibus*, *l. Qui Testamento* 20. §. *Mulier*, *ff. Qui testamenta facere possunt*. Et loquendo de jure Canonico, habetur in *cap. Mulieres* 2. *de Judiciis in* 6. *et c. Ex eo* 2. et ibi Glossa verb. *testimonium caus.* 15. *q.* 3.

Et hoc procedit etiam in causa Matrimoniali, 42
quamvis inter causas Civiles gravissima, et valde ardua censeatur: *Communis et* colligitur aperte *ex l. Super eo* 22. *de testibus, et a. Videtur* 3. *Qui testimonium accusare possunt.*

Dicitur autem notanter *Regulariter*, quia femi- 43
nae in aliquibus causis Civilibus nequeunt esse testes. et signanter in causis Feudalibus, textu claro *l.* 2. *Feud. tit.* 32. *Qui testes sunt necessarii*, Mascard. *conclus.* 754. *n.* 2. Farinac. *q.* 59. *n.* 35 Pirhing *l. c. n.* 67. Reiffenst. *l. c. n.* 89. et alii. Excipiuntur tamen Feminae illustres, et ho- 44

bentes Feudum sub se, quia tales possunt esse te-
stes etiam in causis Feudalibus: Mascard. *l. c. n.*
3. Farinac. *l. c. n.* 40. Pirhing *loc. cit. n.* 67.
Reiffenstuel *loc. cit. n.* 89. et alii.
45 Neque feminae possunt esse testes in Causis Ci-
vilibus arduis, et magni momenti; In istis enim
requiruntur testes magis idonei, quibus nihil pror-
sus vitii objici possit, quales non sunt feminae;
Nam, ut expresse dicitur in *c. Forus* 10. *de verb.
signif. in fine: Nam varium, et mutabile testimo-
nium semper femina producit*: Ita Farinac. *c. qu.*
59. *n.* 37. *et* 38. Pirhing *l. c. n.* 66. Reiff. *l. c.
n.* 90. et alii.
46 Item nequeunt feminae esse testes in testa-
mentis, textu expresso in §. *testes autem* 6. *In-
stit. de testamentis ordinandis, et l. Qui testamen-*
47 *ta* 20. *ff. Qui testamenta facere possunt.* Possunt
tamen feminae esse testes in Codicillis: Glossa *in
l. Si qui* 8. *Cod. de Codicillis*, Tuschus *litt. C.
conclus.* 405. *n.* 1. Baldus *cons.* 283. *circa finem
l.* 3. Molina *disp.* 131. n. 6. Pirhing *l.* c. n. 74.
ubi ex aliis dicit, id esse verum, etiamsi omnes te-
stes essent feminae; Reiffen. *l. c. n.* 8. *et l.* 3.
decr. tit. 26. *n.* 711. ubi testatur de communi
48 aliorum. Vide verb. *testam. art.* 1. n. 6. Insuper
possunt feminae esse testes etiam in testamentis
ad pias causas. Et id favore piae causae, et ani-
mae testatoris; Ancharanus in *cap. Cum esses* 10.
n. 6. *de testam.*, Fagnan. *ib. n.* 34. *et seq.* Card.
Petra *t.* 2. *Comment. ad Const.* X. *Innocen. III.
sect.* 3. *n.* 29. Reiffenst. *l.* 2. *decr. titul.* 20. *n.*
88. et alii. Vide verb. *testam. art.* 2. *n.* 21.
49 Feminae de jure Cannnico nequeunt esse testes
in causis criminalibus criminaliter motis *c. Mu-
lierem* 17. juncta Glossa verb. *Ne testis caus.* 33.
qu. 5. c. *Forus* 10. juncta Glossa verb. *Mulier*,
de verb. signif. Et ita Mascard. *concl.* 762. n. 1.
Farin. *q.* 59. *n.* 1. *et plur. seq.* Pirhing *l. c. n.*
69. ubi testatur de communi. Et ratio est, quia
feminae de sua natura sunt mutabiles, et incon-
stantes, et ideo minus idoneae reputantur a Sa-
cris Canonibus, ut sint testes in causis crimina-
libus criminaliter motis, in quibus agitur de gra-
vissimo praejudicio Reorum.
50 Notanter autem dicitur *in causis criminalibus
criminaliter motis*, quia in causis Criminalibus so-
lum Civiliter motis, v. g. ad compensationem
damni illati, vel ad privationem Beneficii alicujus
inhabilis, seu non Canonice electi, vel promoti,
etiam de jure Cannnico possunt feminae esse te-
stes, c. *Tam litteris* 33. *de testibus* et ibi Glossa
verb. *Feminas*, Pirhing *l. c. n.* 70. Reiffenstuel
loc. cit. n. 91. et alii.
51 Item de jure Canonico possunt feminae esse te-
stes, si agatur de crimine per modum denuncia-
tionis, exceptionis, vel inquisitionis, ut clare con-
stat *ex cap. Quoniam* 3. *de testibus*, ubi cum quae-
dam crimina Epiphanii Presbyteri denunciata fuis-
sent Papae Gregorio, is mandavit Sabino Defen-
sori Sardiniae, ut tam Mulieres, cum quibus ille
commisisse asserebatur, quam alios de ea re con-
scios Romam adduci curaret, seu ut ibi notant
Hostiensis, et alii Canonistae, eorum examen eo
mitteret, ut sic veritas aperiri posset. Sic Glossa
in cit. cap. Quoniam in principio, Pirhing *l. c.*
n. 70. Reiffenstuel *l.* c. *n.* 92. Farin. *cit. q.* 59.
n. 9. allegans plurimos alios.
Item de Jure Cannnico possunt feminae esse 52
testes etiam in crimine Haeresis, Laesae Majesta-
tis, Simoniae, et aliis exceptis criminibus; *Com-
munis*, per text. in *c. In Fidei favorem* 5. *de hae-
reticis in* 6. *cap. tanta* 7. *et c. Per tuas* 32. *de
Simonia*, cum similibus.
Item de Jure Canonico possunt feminae esse 53
etiam in causis criminalibus testes, quando non
possunt haberi aliae probationes; Vel quando a-
gitur ad defensionem alicujus, seu ad probandam
ejus innocentiam; et generaliter in omnibus illis
causis, in quibus de Jure Canonico possunt esse
testes etiam personae infames; in ipsis possunt
etiam, ac multo magis feminae esse testes; Glos-
sa *in cit. can. Mulierem* 17. *verb. Nec testis caus.*
33. *qu.* 6. Reiffenstuel *l. c. n.* 62. Pirhing *l. c.
n.* 77. Farin. *cit. q.* 59. *n.* 8. *et* 10. *et seq.* et alii
passim. Unde vide dicta *supra a n.* 20.
De Jure Civili possunt feminae, dummodo non 54
sint criminosae, aut infames, esse testes etiam in
Causis Criminalibus criminaliter motis, *l. Ex eo*
18. *ff. de testibus, et l. Qui testamento* 20. §. *Mu-
lier*, *ff. Qui testamenta facere possunt.* Ita Abbas
in cit. c. Quoniam 3. *n.* 2. *de testibus*, Clarus *in
Practic.* §. *fin. q.* 24. *n* 2. Mascard. *l.* c. *concl.*
762. *n.* 11. Farinac. *cit. q.* 59. *n.* 17. Pirhing.
loc. c. *n.* 68. testans de communi.
Dicitur autem notanter, *Dummodo non sint* 55
criminosae, aut infames, quia istae, ut quae cor-
pore palam, ac sine delectu quaestum fecerunt,
nec de Jure Civili possunt in causis Criminalibus
criminaliter motis esse testes; *l. Testium* 3. §.
5. et ibi Glossa verb. *Quae palam, ff. de Testibus.*
Item neque de Jure Civili possunt feminae es- 56
se testes in causis criminalibus valde gravibus, et
arduis, ut cum agitur de poena mortis inferendae,
tunc enim etiam tres feminae contestes Reum
non convincunt, et id propter exceptiones ex ea-
rum sexu resultantes, cum feminae suapte natura
sint nimis mutabiles, fragiles, ac inconstantes:
Mascard. *l. c. num.* 14. Farinacius *l.* c. n. 21.
23, *et* 26. Pirhing *l. cit. n.* 68. et alii.
Pupilli, seu impuberes regulariter in nulla cau- 57
sa, sive Civili, sive Criminali possunt esse testes,
et hoc ob defectum, seu infirmitatem sui judicii,
aut consilii, textu clare in *l. Testium* 3. §. 5.
et ibi Glossa verb. *Impubes*, et verb. *Lubricum*,
ff. de Testibus, l. Inviti 19. *ff. eod. can. Infamis*
1. *causa* 3. *q.* 7. ibi: *Et impubes, quia judicio
careat.* Unde impuberes neque possunt esse testes 58
in Testamentis, textu expresso in §. *Testes au-
tem* §. 6. *Institut. de Testamentis ordinandis*; *l.
Hac consultissima* 21. *Cod. de Testamentis.*

59 Dicitur autem notanter *Regulariter*, quia in variis casibus possunt impuberes esse testes. Et signanter pro Matrimonio contrahendo in locis recepti Concilii Tridentini *sess.* 14. *cap.* 1. *de reform. Matrimonii*; Duo enim testes praeter Parochum ibi a Concilio requisiti possunt etiam esse impuberes; Dummodo sint rationis compotes, et bene percipiant, quid agatur; Concilium enim Tridentinum *loc. cit.* duos, vel tres testes simpliciter, et sine ullius peculiaris qualitatis mentione ad valorem matrimonii requirit. Ubi autem Lex non distinguit inter puberes, et impuberes, neque non distinguere debemus, *cap. Quia circa* 22. *de privil. et l. De pretio* 8. *De Publiciana in rem actione*: Si enim illos voluisset puberes, expressisset, quia, quod voluit expressit, *arg. cap. Inter corporalia* 2. *de translatione Episcop.* §. *Sed neque istud, cap. Ad audientiam* 12. *de Decimis*, adeoque etc. Et sic expresse tenent Barbosa *part.* 2. *de Offic. et potest. Episcop. allegat.* 32. *n.* 138. Sanchez *lib.* 3. *de Matrimonio disp.* 41. *num.* 4. *et* 5. Layman *lib.* 5. *Theolog. moral. tract.* 10. *part.* 2. *cap.* 4. *n.* 6. Reiffenstuel *lib.* 2. *Decretal. tit.* 20. *num.* 74. et lib. 4. *tit.* 3. *num.* 103. et alii passim.

60 Item impubes factus pubes testificari potest de iis, quae vidit in impubertate sua, Glossa *in l. Testium* 3. *verb. Impubes, ff. de testibus*, Farin. *q.* 58. *n.* 53. allegans alios; Speculator *tit. de teste* §. 1. *n.* 35. asserens ita tenere omnes, Reiffenstuel *loc. cit. n.* 77. Et ratio est, quia pubes factus non prohibetur ullo jure testificari de iis, quae vidit tempore suae impubertatis, adeoque debet admitti, *l. Testimoniorum usus* 1. §. 1. *ff. de Testibus*, ibi: « Adhiberi quoque testes possunt non solum in criminalibus causis, sed etiam in pecuniariis litibus, sicubi res postulat, et hi, quibus non interdicitur testimonium, nec ulla lege a dicendo testimonio excusantur. » Concessum enim intelligitur, quod expresse non prohibetur, uti habet Glossa marginal. communiter recepta in *cap. Inter corporalia* 2. *de translatione Episcop. verb. Non invenitur, arg. l. Mutus* 45. §. 1. *ff. De procuratoribus, et cit. l. Testimoniorum usus* 1. *de Testibus*.

61 Item impuberes pubertati proximi possunt esse testes in revelanda occisione sui Domini, et similibus, textu expresso *in l. Excipiuntur* 14. *ff. de S. C. Syllaniano*, Farinac. *d. q.* 58. *n.* 15. 16. *et* 18. cum aliis ibi citatis, Speculator *loco cit. n.* 34. Reiffenstuel *loco citato num.* 76. et alii.

62 Item tales impuberes possunt esse testes in crimine laesae Majestatis: *Communis arg. l. Nullus.*

63 *Cod. Ad Legem Juliam Majestatis.* Item in crimine Haeresis: *Communis*, per text. *in cap. In Fidei* 5. *et cap. Accusatus* 8. §. *Licet, de Haereticis*

64 *in* 6. Item quando aliae probationes haberi non possunt, seu veritas aliter haberi non potest, quam per tales impuberes, per dicta a simili de infamibus *supra a n.* 20. Vide ibi.

65 Puberes minores viginti annis non possunt regulariter esse testes in causis criminalibus: Farinacius *q.* 57. *n.* 10. *et* 23. Speculator *tit. de Teste* §. 1. *num.* 34. Pirbing *loc. cit. n.* 75. Reiffenstuel *loco citato num.* 70. et alii passim per clarum textum *in l. In testimonium* 10. *ff. de testibus, et in can. Testes* 3. §. *In testimonium, caus.* 4. *q.* 2. quo utroque in loco sic praecise statuitur: « In testimonium accusator citare non debet eum, qui in Judicio publico reus erit, aut qui minor viginti annis erit »: ubi Glossa *final.* istud recte intelligit in causa criminali, uti etiam non obscure indicat ly *Accusator*.

66 Dicitur autem notanter *Regulariter*, quia tales puberes minores viginti annis possunt esse testes in criminibus exceptis, et quando aliter veritas haberi non potest, cum in similibus, ut dictum est *supra n.* 62. possint esse testes etiam impuberes, adeoque a fortiori puberes, licet minores viginti annis: Farinacius *q.* 57. *n.* 29. cum pluribus aliis ibi citatis, Alexander *con.* 64. *n.* 5. *et* 6. *l.* 1. Mascard. *de probationibus conclus.* 1253. *n.* 7. Reiffenstuel *loco cit. n.* 84. et alii passim.

67 Puberes majores viginti annis, quamvis adhuc sint minorennes, seu minores viginti quinque annis, possunt esse testes in causis criminalibus, prout colligitur clare a sensu contrario *ex cit. l. In testimonium* 20. *ff. de testibus, et c. can. Testes* 3. §. *In testimonium caus.* 4. *q.* 2. Reiffenstuel *l. c. n.* 83. Farinac. *q.* 58. *n.* 19. *et* 21. citans plurimos alios, et appellans hanc sententiam verissimam, et magis communiter receptam, quamvis nonnulli sentiant contrarium.

68 Puberes minores viginti annis possunt ordinarie esse testes in causis Civilibus: *Communis.* Et ratio est, quia tales puberes nullibi prohibentur esse testes in dictis causis Civilibus; adeoque debent admitti per dicta, et Jura adducta *supra n.* 60.

69 Dicitur tamen notanter *Ordinarie*, quia tales puberes minores viginti annis nequeunt esse testes in causis Civilibus valde arduis, et magni momenti per dicta, et jura adducta *supra n.* 38.

70 Parentes regulariter prohibentur ferre testimonium pro filiis, et e contra filii pro parentibus: *Communis*, textu expresso *in l. Testis* 9. *ff. De testibus*, ibi: « Testis idoneus pater filio, aut filius patri non est », *l. Parentes* 6. *Cod. de testibus*, ibi: « Parentes, et liberi invicem adversus se nec volentes ad testimonium admittendi sunt ». Et concordat *can. Si testes* 5. §. *Testis idoneus*; *et* §. *Parentes caus.* 4. *q.* 2. Et id propter naturalem affectionem, quam inter se gerunt, ob quam eorum testimonium redditur suspectum.

71 Et hoc extenditur etiam ad omnes ascendentes, et descendentes, tam in linea paterna, quam materna usque in infinitum, quia dicti omnes quantum ad propositum veniunt appellatione parentis: *Communis*, textu expresso *in l. appellatione* 61. *de verborum signific.* ibi: « Appellatione parentis non tantum pater, sed etiam avus, et

proavus, et deinceps omnes superiores continentur, sed et mater, et avia, et proavia. »

72 Dicitur autem notanter *Regulariter*, quia plures sunt casus, in quibus valet testimonium patris, vel matris pro filio, et signanter in probanda filii aetate, quia parentes de aetate filiorum meliorem prae ceteris notitiam habent: *Communis*, per textum in *l. Etiam* 16. *ff. de probationi-*
73 *bus*, ibi: « Etiam matris professio filiorum recipitur: sed et Avi recipienda est». Talis autem testificatio parentum de aetate filiorum non facit semiplenam probationem, sicut alterius testis extranei, si redundet in commodum filii cum alterius praejudicio, sed solum praesumptionem aliquam, et leve indicium affert, nisi adminiculis adjuvetur, ut est v. gr. liber patris, in quo scripta est aetas filii, et hujusmodi, Mascard. *de probationibus conclus.* 668. *n.* 12. *et seq.* Farinac. *q.* 54. *n.* 178. *et seq.* Pirbing *loco cit. n.* 34. Reiffenstuel *loco cit. n.* 103. et alii.

74 Item quando causa agitatur inter duos filios; tunc enim parens potest esse testis pro uno contra alium, quia aequalis affectio, quam praesumitur habere erga omnes filios, tollit omnem suspicionem, *arg. l. Non solum* 67. §. 1. *ff. De ritu nuptiarum*, ibi: « Quia par affectionis causa suspicionem fraudis amovet »: Mascard. *conclus.* 1148. *n.* 29. Farin. *q.* 54. *n.* 205. Pirhing *loc. cit. n.* 34. Reiffenstuel *loc. cit. n.* 107. et alii.

75 Item possunt parentes, aliique consanguinei testes esse in causa Matrimoniali filiorum, ubi agitur super consanguinitate, vel affinitate aliquorum, quia isti melius prae ceteris id scire praesumuntur, *c. Videtur* 3. *Qui Matrimonium accusare possunt, cap. Licet ex quadam* 47. *de Testibus, can. De parentela* 8. *caus.* 35. *q.* 6.

76 Item parentes, aliique consanguinei, aut affines utriusque sexus possunt esse testes, ubi agitur de Matrimonio inter aequales contrahendo, et dubitatur, an vir, et mulier sibi invicem promiserint, *cit. cap. Videtur* 3. *Qui Matrimonium accusare possunt, et cap. Super eo* 22. juncta Glossa verb. *Cum mater*, et Abbate *num.* 8. ac Barbosa *ibid. num.* 4. *de Testibus*, Farinacius *de Testibus q.* 54. *num.* 191. Mascardus *de probationibus concl.* 1024. *nu.* 23. cum pluribus aliis ibi citatis, Pirhing *loc. cit. num.* 36. Reiffenstuel *loco cit. num.* 110. et alii.

77 Dicitur autem notanter *Inter aequales*, quia si magna adsit disparitas inter contrahentes, ut si mulier longe superet, et excedat virum nobilitate, honore, potentia, divitiis, et hujusmodi, vel vir mulierem; Tunc parentes, aliique consanguinei, aut affines non censentur testes idonei, eum ob eorum affectionem, et conjunctionem sanguinis, seu parentelae semper praestantiores, aut locupletiores nuptias isti praecipiant, adeoque reddantur suspecti, ut expresse deciditur in *cit. c. Super eo* 22. *de Testibus*, et tenet ibi Glossa verb. *Cum Mater*, et Abbas *n.* 8. ac Barbosa *n.* 4. *et* 5. Pirhing *loc. cit. n.* 36. Reiffenstuel *loco cit. n.* 111. Menoch. *de Arbitrar. Judic. lib.* 2. *cas.* 102. *n.* 6. *et* 7. et alii. Qui tamen recte concludunt, tale testimonium esse relinquendum Judicis arbitrio, ut inspecta qualitate personae, et affectionis, dijudicet, qualis fides sit ipsi praestanda, ut cum aliis etiam advertit Ventrigilia *tom.* 1. *Annotat.* 3. §. *n.* 2. *et seq.*

Maritus pro uxore, et contra Uxor pro Marito 78
regulariter testis esse non potest: *Communis*, per text. *in can. Si testes* 3. §. *Idonei caus.* 4. *q.* 2. juncta Glossa *ibid. verb. Imperari*, *l. Etiam Jure* 3. *Cod. de testibus*, juncta Glossa *ibid. verb. Etiam Jure vers. quod in Viro, et Uxore:* Et id merito est statutum propter magnam affectionem, quae est, vel praesumitur inter conjuges, aliis relictis non inferioribus motivis. Et propter eamdem ra- 79
tionem extenditur etiam ad Sponsam de futuro, et ad concubinam, atque Amasiam: Mascard. *concl.* 1428. *n.* 4. *et* 5. Farinac. *qu.* 54. *n.* 215. Pirhing *loco citato n.* 37. Reiffenstuel *loco citato n.* 114. *et* 115. et alii:

Consanguinei, et affines illius, qui ipsos produ- 80
cit ut testes pro se adversus extraneos, non sunt testes idonei: Ipsi enim ob naturalem affectionem erga suos consanguineos, et affines redduntur nimis suspecti: *Communis*, per text. *in l. Testium Fides* 3. *in princip. ff. De testibus, et canone Si testes* 3. §. *Testium fides caus.* 4. *qu.* 2. *can. Consanguinei* 1. *can. Accusatores* 2. *can. Accusatoribus* 3. *et can. Suspectus* 4. *caus.* 3. *q.* 5. *c. Absens per alium* 18. *caus.* 3. *q.* 9. cum similibus.

Domestici ipsius producentis non sunt testes 81
idonei: *Communis*, per textum expressum *in cit. l. Etiam Jure* 3. *Cod. de testibus*, ibi: « Etiam Jure Civili domestici testimonii fides improbatur », et concordat *cit. can. Si testes* 3. §. *Etiam caus.* 3. *q.* 2. ubi ipsissima tradita verba adducuntur, *leg. Testes eos* 24. *ff. De testibus*, ibi: « Testes eos, quos accusator de domo produxerit, interrogari non placuit ». Et concordat *cit. can. Si testes* §. *Testes*, ubi eademmet praecisa verba habentur, et *cap. In litteris* 24. *de testibus* juncto ejus Summario sic praecisae dicente: « Non sunt idonei testes quos Actor de familia sua produxit ».

Supradictae autem conclusiones de marito, et 82
uxore, de consanguineis, et affinibus, et de Domesticis, limitantur in variis casibus, et signanter quando pars adversa, contra quam supradicti testificantur, sponte eos ad ferendum contra se testimonium admittit; sive expresse, sive tacite nihil contra eorum testimonium opponendo; Quisquis enim potest renunciare favori pro se introducto, *l. Si quis in conscribendo* 29. *Cod. de pactis, cap. Si diligenti* 12. *de Foro competenti, cap. Si de terra* 6. *de privilegiis;* adeoque etc.

Item consanguinei, affines, et domestici pos- 83
sunt esse testes in casibus, ubi veritas aliter, quam per ipsos haberi non potest, ut si agatur de commissis in domo, nemore, aut alio loco secreto,

cap. Veniens 38. §. *final. de Testibus*, *cap. Execrabilis* 11. juncta Glossa *verb. Juramento*, *de Testibus cogendis*, *cap. Si testes* 3. §. *Servi responsio* 4. *qu*. 3. *l. Consensu* 8. §. 6. *vers. Super plagis*, *Cod. de repudiis*, cum similibus.

84 Item domestici possunt esse testes, quando sunt domestici utriusque partis, idest tam ejus pro quo, quam ejus, contra quem producuntur; Tunc enim cessat ratio suspicionis ob parem affectionem erga utrumque: Gabriel *com. conclus. lib.* 1. *de testibus conclus*. 10. *n*. 68. Mascard. *de probationibus conclus*. 533. *n*. 36. Farinac. *qu*. 55. *n*. 92. Pirhing *loc. cit. n*. 44. *vers. Limitatur quinto*, et alii passim.

85 Item domestici possunt esse testes Instrumentarii, et testamentarii; cum enim ipsi ad id sint ab utraque parte rogati, censentur etiam ab utraque approbati, adeoque nequeunt amplius reprobari, sub praetextu quod sint domestici, *arg. l. Si quis* 17. *Cod. de testibus*, Mascard. *conclus*. 534. *n*. 29. *et* 30. cum aliis ibi citatis, Farinac. *q*. 55. *n*. 83. Pirhing *loc. cit. n*. 45. *vers. Denique*; Reiffenstuel *loc. cit. n*. 139. et alii.

86 Inimici testes esse non possunt contra eos, cum quibus gerunt inimicitiam: *Communis*, per claros textus *in* l. *Testium fides* 3. *in princip. ff. De testibus*, *Authent. de Testibus* §. *Si vero dicatur*, *Collat*. 7. *can. Accusatores* 2. *et can. Accusatoribus* 3. *caus*. 3. *qu*. 5. *can. Si testes* 4. §. *Testium fides*, *caus*. 4. *qu*. 2. *cap. Cum oporteat* 19. *de accusationibus*, cum similibus.

87 Immo inimici contra suos inimicos nequeunt esse testes, neque in criminibus exceptis, ut haeresis, Simoniae, Laesae majestatis, et hujusmodi, *cap. Per tuas* 32. §. *Nos vero*, *de Simonia*, juncta Glossa *ibid. verb. Inimici tui capitales*, Menoch. *de Arbitr. Judic. lib*. 1. *q*. 29. *n*. 2. et 3. Mascard. *conclus*. 901. *n*. 2. Farinac. *q*. 53. *n*. 5. *et seq*. Pirhing *loc. cit. n*. 53. Reiffenstuel *loc. cit. n*. 133. et alii passim.

88 Parentes contra suos filios, et vicissim filii contra suos parentes in judicio testificari non possunt, *Communis*, textu expresso *in* l. *Parentes* 6. *Cod. de testibus*, ibi: « Parentes, et liberi invicem adversus se nec volentes ad testimonium admittendi sunt »; et concordat per expressa eadem verba *can. Si testes* 3. *caus*. 4. *qu*. 1.

89 Parentum autem testimonium contra filios, et filiorum contra parentes admittitur in crimine laesae majestatis, haeresis, et aliis atrocissimis exceptis criminibus: Clarus *in Practic. crimin*. §. *final*. *q*. 24. *n*. 22. Farinac. *de Testibus qu*. 55. *n*. 183. *et* 174. Mascard. *concl*. 463. *n*. 65. Reiffenstuel *loc. cit. n*. 149. Glossa *in cap. Laudabilem* 1. *de conv. Infidelium*, *verb. Et Christiani*. Quod pugnantes pro patria, et fide pater in filium, et filius in patrem insurgere debeat, *argum*. l. *Minime* 35. *ff. de Religiosis*, *et sumptibus funerum*; Tum quia filii nascuntur patriae, seu reipublicae, *l. Sicuti liberorum* 1. §. 15. *De ventre in possessionem mittendo*. Et quidem magis quam parentibus, ut inquit Glossa *in cit. l. Sicuti liberorum* §. 15. *vers. reipublicae* id probans *ex* l. *Postliminium* 19. §. 7. *de captivis, et Postliminio*; et sic Doctores passim, *arg. c. In fidei* 4. *de Haeret. in* 6.

Liberti contra patronos, et e contra patroni 90
contra libertos non possunt esse testes, nec volen-
tes, nec inviti: *Communis*, *can. Episcopus* 58.
caus. 4. *quaest*. 2. *can. Si testes* 3. §. *Ne patroni*
caus. 5. *q*. 2. *et* 3. *l. Libertorum* 12. *Cod. de te-*
stibus, ibi: « Libertorum adversus patronos illici-
tas. atque improbas voces poenae objectione prae-
cludimus, atque ita, ut non solummodo sponte pro-
dire non audeant, sed ne vocati quidem in judi-
cium venire cogantur ». Exceptis tamen crimini- 91
bus haeresis, laesae majestatis, et aliis similibus
atrocissimis per dicta, et adducta jura *n. antec*.

Judaei nequeunt in judicio esse testes contra Christianos: *Communis*, textu expresso *in c. Non potest* 24. *caus*. 2. *quaest*. 7. *et leg. Quoniam* 21. *Cod. de Haereticis*, cum similibus. 92

Item dicendum est de paganis, haereticis, et quibuscumque aliis infidelibus: *Communis*, per text. *in can. Paganis* 23. *et can. Si haereticus* 20. *caus*. 2. *q*. 7. *cit. l. Quoniam* 21. *Cod. de Haereticis*, cum similibus. 93

Praedictae tamen duae conclusiones limitantur in criminibus exceptis, ut haeresis, laesae majestatis, et similibus; ac in casibus, in quibus veritas aliter, quam per ipsos haberi non potest: *Communis*, per textum *in cap. In fidei* 5. *et cap. contra Christianos* 13. *de haereticis in* 6. 94

Possunt insuper Judaei, aliique infideles in instrumentis, contractibus, et testamentis esse testes saltem si alii commode haberi non possint: *Communis*, textu expresso *in cit.* l. *Quoniam* 21. *in fine Cod. de hereticis*. ibi: « Caeterum testamentaria testimonia eorum, et quae in ultimis elogiis, vel in contractibus consistunt propter utilitatem necessariis, usus eis sine ulla distinctione permittimus, ne probationum facultas angustetur ». 95

Laici ordinarie non possunt esse testes contra Clericos, et Religiosos in causa criminaliter mota: *Communis*, per claros textus *in can. Nullus laicus* 2. *caus*. 2 *q*. 7. *can. Beatus Petrus* 5. *caus*. 7. *q*. 1. *cap. De cetero* 14. *de testibus*, cum similibus. 96

Nec valet objicere, quod laici possunt clericos, et religiosos accusare, et contra eos agere etiam in causa criminali, saltem si suam, vel suorum injuriam prosequantur, ut expresse dicitur *in citat. cap. De cetero* 14. *de Testibus*, adeoque possunt etiam contra eos esse testes. Non valet, inquam, quia ultra quam quod *in cit. cap. De cetero*, statim additur: « Nec tunc etiam ad testimonium, sed ad accusationem possunt admitti »: Stat adhuc evidens disparitas, quia testimonium dicere est majoris praejudicii, quam accusare, quia judex 97

tenetur ferre sententiam secundum allegata, et per testes, non autem secundum propositam accusationem, *can judices* 4. *caus.* 3. *q.* 7. l. *Rem novam* 14. *cod. de judiciis*, cum similibus.

98 Dicitur autem in conclusione notanter *Ordinarie*, quia secus est in criminibus exceptis, ut haeresis, laesae majestatis, Simoniae, et hujusmodi, quia in istis, possunt laici testificari etiam contra clericos, et religiosos, si zelo justitiae, et non odii procedant: *Communis*, per text. *in cap. Tanto* 7. *de Simonia*, *cap. In fidei* 5. *de hereticis in* 6. cum similibus.

99 Item notanter dicitur; *In causa criminaliter mota*, quia in causa criminali civiliter mota, sicuti in causis civilibus possunt laici esse testes contra clericos, et religiosos, *argum. cap. Quoniam* 3. *cap. Ex part.* 7. *et cap. De cetero* 14. *de testibus*: Sic Abbas *in d. cap. De cetero n.* 7. Barbosa *ibidem n.* 3. argumento, a senso contrario desumpto, Mascard. *conclus.* 1364. *n.* 44. Farinacius *q.* 61. *de Testibus n.* 120. cum pluribus aliis ibi allegatis, Pirhing *loc. cit. n.* 58. Reiffenstuel *loc. cit. n.* 164. et alii.

100 Insuper possunt laici esse testes contra clericos, et religiosos ob defectum testium ecclesiasticorum, quia v. g. crimen a clerico inter solos laicos commissum est, ut in villa, ubi nulli reperiebantur ecclesiastici. Et hoc ne alioquin crimina clericorum, et religiosorum remaneant impunita, et ipsis praebeatur ansa impune delinquendi; *arg. cap. Venerabilis XI. de testibus cogendis* ibi: *Ne pro defectu testium pereat sua justitia:* Abbas *in cit. cap. de cetero n.* 3. Barbosa *ibid. n.* 3. Mascard. *loc. cit. n.* 45. Farinac. *loc. cit. n.* 107. Pirhing *loc. cit. n.* 58. Reiffenstuel *loco cit. num.* 167. et alii.

101 Clerici, et Religiosi non possunt esse testes contra laicos in causa criminaliter mota, *c. Testimonium* 9. *caus.* 11. *q.* 1. juncta Glossa *ibid. verb. Recipiat*, et Archidiacon. *ibidem n.* 3. *argum. cit. cap. De cetero* 14. *de testibus*, Mascard. *conclus.* 1338. *n.* 62. Pirhing *loc. cit. n.* 59. Reiffenstuel *loc. cit. n.* 168 et alii passim.

102 Et ubi agitur de imponenda laico criminoso poena sanguinis, non possunt clerici esse testes, nequidem in criminibus exceptis: Glossa *in cap. Aliquantos* 1. *dist.* 50. *verb. ad Sacerdotium*, Covarruv. *in Clementin. Si furiosus part.* 2. §. 6. *n.* 5. Farinac. *cit. q.* 61. *n.* 66. *et* 67. Felin. *in cit. c. De cetero n.* 1. Mascard. *conclus.* 1357. *n.* 62. Pirhing *loc. cit. n.* 59. Reiffenstuel *loco cit. n.* 150. et alii.

103 Possunt tamen clerici esse testes contra laicos in causis criminalibus civiliter motis, et in causis civilibus: Archidiaconus *in cit. c. Testimonium n.* 1. Abbas *in cit. cap. De cetero* 14 *de testibus n.* 1. Felin. *ibid. n.* 1. Farinac. *cit. qu.* 61. *n.* 68. *et seq.* Pirhing *loco cit. n.* 60. Reiffenstuel *loc. c. n.* 179. et ipso teste, alii passim, *arg. can. Quamquam* 7. *caus.* 14. *q.* 2.

Insuper clerici possunt esse testes contra laicos, ubi veritas aliter haberi non potest, non solum in civilibus, et criminalibus civiliter motis, sed etiam in criminalibus criminaliter agitatis, dummodo non agatur de imponenda poena sanguinis, Farinac. *cit. q.* 61. *n.* 71. *et* 72. cum aliis ibi allegatis, Felinus *in cit. cap. De cetero n.* 1. *vers. Folii secundo*, Alexander *consil.* 65. *n.* 7. *lib.* 7. Pirhing *loc. cit. n.* 60. Reiffenstuel *loco c. n.* 175. et alii per textum *in cit. can. Quamquam* 2. *caus.* 14. *q.* 2. Et hoc ut ibi dicitur: « Ne veritas occultetur, et malus ut bonus aestimetur ». 104

In dictis tamen, et similibus casibus clerici, et religiosi ad testificandum cogi non possunt per Judicem laicum; clerici enim, et religiosi sunt omnino exempti a jurisdictione fori laicalis. *Communis* textu expresso *in cap. nullus judicum* 2. *de foro competenti* cum similibus. Vide verb. *Juramentum art.* 2. *n.* 43. 105

Unde si in defectu testium laicorum oportuerit clericum ferre testimonium, Episcopus ejus ad requisitionem judicis saecularis debet per se, aut per alium examinare clericum, et ejus judicialem depositionem sub sigillo suo trasmittere ad judicem laicum, textu expresso *in can. Quamquam* 2. *caus.* 14. *qu.* 2. ubi ex Concilio Romano sub Eugenio Papa statuitur, quod in similibus casibus: « Ne veritas occultetur, et malus ut bonus aestimetur, in providentia proprii Episcopi sit, ut aut coram se, et competentibus judicibus, aut aliter honorifice veritatem testificentur ». Ita Archidiaconus *in cit. can. Quamquam n.* 2. Abbas *in cit. cap. Cum nuncius n.* 3. et Felinus *ibid. n.* 3. *de Testibus*, Mascard. *conclus* 364. *n.* 51. Farinac. *qu.* 61. *n.* 84. Pirhing *loco cit. num.* 60. Reiffenstuel *loc. cit. n.* 177. et alii passim. 106

Immo plures praefatorum doctorum volunt, quod in simili casu examen clerici contra laicum de licentia, et assensu Episcopi, si ita expedire judicaverit, possit etiam fieri per judicem saecularem, quia, ut dicunt, de licentia Episcopi potest clericus coram judice saeculari testimonium ferre: Abbas, Mascard. Farinac. Pirhing locis cit., et alii. Ac favet textus *in can. Super prudentia* 1. *in fine caus.* 14. *qu.* 2. ibi: « Sed si casu contractui eos interfuisse contigerit, jubente Episcopo testimonium dicant »; et *cit. can. Quamquam* 2. *ead. causa, et qu.* ibi: « Aut aliter honorifice veritatem testificentur ». Et ad id facit sequens Decretum Sacrae Congregationis Immunitatis relatum a D. Petro Andrea Riccio *in suo Synopsi verb. Testis n.* 1. his praecisis verbis: Clericus absque licentia Episcopi non potest testimonium ferre etiam in causa civili coram judice laico, sed pro licentia nihil est solvendum: *In Aquilana* 5. *Maii* 1637. *lib.* 3. *Decretor. Poni. pag.* 30. 107

Qui tamen Riccius *in dicta sua Synopsi verb.* «Facultas examinandi Ecclesiasticos, et exemptos» adducit sequentia decem, et octo Decreta ejusdem Sacrae Congregationis Immunitatis, ibi. 108

1. Attentis circumstantiis particularibus temporum, de ordine Sanctissimi datur Emin. Legato facultas examinandi pro quinque casibus, qui possunt occurri etiam per alium (modo sit Clericus) omnes personas Ecclesiasticas utcumque privilegiatas, et speciali nota dignas cum praeservatione ab irregularitate pro hac vice tantum, et non transeat in exemplum, modo crimina sint gravia, et enormia, scilicet contra quietem publicam: *Bononien*. 8. *Maii* 1697. *lib*. 2. *Decretor. Vallem. p*. 90.

2. Si veritas pro defensione Rei aliunde haberi non potest, datur Episcopo facultas, ut Clerici possint in Tribunali Laico examinari in causa Criminali pro defensione, praestito tamen prius juramento coram d. Episcopo de servandis expressis in praxi Genuensi *cap*. 35. *n*. 6. scilicet ut articuli, super quibus deponent, non contineant Criminalitatem, infamiam, negativam, aut repulsam: Et cum dispensatione ab incursu irregularitatis. Et detur salvus conductus Clericis examinandis. *Mediolan*. 24. *April*. 1646. *lib*. 3. *Decret. Paul. pag*. 379.

3. Supplicante Carcerato a Curia Laica pro examine Sacerdotis in ejus defensam, injungitur Vicario Generali, ut eum examinet, et postea communicet examen Curiae saeculari: *Firmana* 19. *Julii* 1673. *lib*. 1. *Decretor. Altoviti p*. 822.

4. Ad hoc ut Immunitas possit reintegrari, et justitia adimpleatur, quando aliter, et aliunde non potest justificari, an carceratio sit facta in loco Immuni? Conceditur facultas examinandi Fratres Ordinis Capuccinorum, *Praenestina* 7. *Julii* 1668. *lib*. 1. *Decret. Altov. pag*. 239.

5. Sanctissimus concedit facultatem Ordinario examinandi Regulares, et Seculares exemptos in causa processus contra Gubernatorem ob obsidionem positam Ecclesiis pro capiendis confugitis cum solita praeservatione: *Narnien*. 26. *Julii* 1672. *lib*. 1. *Decret. Altov. pagin*. 719.

6. Episcopo conceditur facultas examinandi Potentatos Sanctae Domus in causa extractionis. *Lauretana* 2. *Aprilis* 1679. *lib*. 1. *Decret. Altov. pag*. 332.

7. Archiepiscopo conceditur facultas, ut mandet per suos judices examinari Equitem Christi super interesse cujusdam Laici, et deinde tradat parti copiam authenticam examinis: *Neapolitana* 16. *Septembris* 1625. *lib. Script. Vet. p*. 71.

8. In causa mortis ex veneno secutae Sanctissimus tribuit facultatem examinandi coram Episcopo Medicum Sacerdotem, et consignandi examen Curiae Saeculari. *Tropien*. 30. *Martii* 1694. *lib*. 1. *Decretor. Valleman. pag*. 114.

9. Ut deveniatur in cognitionem furti, quatenus alii testes haberi non possint, conceditur Vicario Generali facultas examinandi Sacerdotem. *Mediolanen*. 30. *Julii* 1678. *lib*. 2. *Decret. Altoviti pagin*. 4621.

10. Episcopus cum facultate S. Congr. praevio juramento coram se praestando ab Ecclesiasticis, concedit facultatem judici saeculari examinandi, et iisdem Ecclesiasticis sese subjiciendi examini coram eodem judice, praevia declaratione facienda per Fiscum utendi depositione citra poenam sanguinis. *Ostunen*. 31. *Maii* 1704. *lib*. 3. *Decret. Valleman. pag*. 584. *Eugubina* 9. *Septemb*. 1673. *lib*. 1. *Decret. Alt. pag* 837.

11. Ex Secretaria status jussu Sanctissimi pro indaganda veritate quoad rapinas, et furta patrata in Legationibus Ferrariae etc. Datur Vicario Generali facultas examinandi mulierem existentem in Conservatorio, ac etiam perquirendi in Hospitali: *Faventina* 6. *Decemb*. 1692. *lib*. 1. *Decret. Vallem. pag*. 9.

12. Datur Eminentiss. Legato facultas examinandi, annuente Sanctissimo, etiam per alium (modo sit Clericus) in causa furti sacrilegi Vasorum Sacrorum facti a Fratre Laico, Regulares Capuccinos, et cogendi etiam per censuras cum praeservatione ab irregularitate: *Ravennaten*. 1. *Octobr*. 1678. *lib*. 2. *Dec. Alt. p*. 165. Similis facultas conceditur etiam quoad Monachos Casinenses. *Bonon*. 14. *Januari* 1679. *lib*. 2. *Decr. Alt. pag*. 1699.

13. Ad hoc, ut dilucidari possit delictum resistentiae, seu oppositionis armis factae contra curiam Laicam, Eminentissim. Legatus Urbini ex mandato Sanctissimi potest examinare Clericum, eumque cogere in casu renitentiae cum solita praeservatione ab irregularitate: *Urbinaten*. 27. *Januarii* 1694. *lib*. 1. *Decret. Vallem. p*. 101.

14. Datur Eminent. Archiepiscopo facultas cogendi Monachos Caelestinos, non obstantibus eorum privilegiis, ad se subjiciendum examini in Tribunali Legationis, praestito prius juramento in curia Eccles. de dicenda veritate, dummodo agatur tantum judicio Civili. *Bononiens*. 30. *Nov*. 1697. *lib*. 2 *Dec. Vallem. pag*. 122.

15. Conceditur Gubernatori facultas examinandi Ecclesiasticos in causa furti lampadae secuti in Sacra Æde Lauretana cum solita praeservatione ab irregularitate: *Lauretana* 23. *Augusti* 1667. *lib*. 1. *Decret. Alt. pag*. 147.

16. Jubente Sanctissimo datur Gubernatori facultas in causa homicidii cujusdam Canonici, ut possit examinare etiam per alium (dummodo sit Clericus) Personas Ecclesiasticas, ac Notarium Vicarii Foranei, et in casu renitentiae, eos cogendi, ac procedendi contra easdem, si culpabiles reperiantur, praemissa solita protestatione ad formam, *cap. Praelatis, de homicid*. in 6. sicque Sanctissimus eos praeservat ab omni Irregularitate. *Reatina* 27. *Decemb*. 1682. *lib*. 1. *Decret. Vallem. p*. 14. *Verrulana* 5. *Decembr*. 1693. *d. lib. pag*. 91. *Maceraten*. 16. *Decembr*. 1693. *et* 25. *Aprilis* 1694. *dict. lib. pag*. 11. *et alibi*.

17. Annuente Sanctissimo, in causa grassationis datur Gubernatori facultas examinandi etiam aliam (dummodo sit Clericus) Fratrem Religiosum, qui parum distabat a loco commissae grassationis.

Spoletana 22. *Nov.* 1693. *lib.* 1. *Decret. Vallem. pag.* 87.

18. Conceditur Episcopo facultas impertiendi licentiam examinandi Ecclesiasticos in causa homicidii, quando ex aliorum depositione nequeunt haberi probationes sufficientes ad justitiam subministrandam cum solita praeservatione, facta protestatione ad tenorem *c. Praelatis*, *de homicid. in* 6. *Eugubina* 9. *Septembris* 1673. *lib.* 1. *Alt pag.* 837.

109 An Clerici, et Religiosi possint sine licentia suorum respective Superiorum valide, et licite esse testes in Testamentis, Instrumentis, et contractibus Laicorum; Vide verb. *Testamentum artic.* 1. *n.* 24. *et* 25.

110 Nemo potest esse idoneus testis in propria causa: *Communis*, textu expresso *in l. Nullus* 10. *ff. de Testibus*, *ibi: Nullus idoneus testis in re sua intelligitur*, l. *Omnibus* 10. *C. eod.* ibi: « Omnibus in re propria dicendi Testimonii facultatem Jura submoveruot » *can. Si testes* 3. §. *Nullus*, *et* §. *Omnibus caus.* 4. *q.* 2. *et* 3. ubi ambae dictae Leges canonizantur.

* Cum Gratiani Decretum, quantumvis pluries Romanorum Pontificum cura emendatum fuisse non ignoretur, vim, ac pondus legis non habeat, quin immo inter omnes receptum sit, quidquid in ipso contineatur, tantum auctoritatis habere, quantum ex se habuisset, si nunquam in Gratiani collectione insertum foret, ut prae caeteris testatur SS. D. N. Benedictus XIV. *lib.* 7. *de Synodo*, *c.* 15. *n.* 6.; hinc sequitur, quod praedictae Leges nequeant dici canonizatae, quae tantum ex corpore Juris Civilis desumptae sunt, *

111 Advocati, et Procuratores nequeunt esse testes in causa, cui patrocinium praestiterunt: *Communis*, textu expresso *in l. Mandari* 25. *ff. de testibus*, ibi: « Mandari cavetur, ut Praesides attendant, ne patroni in causa, cui patrocinium praestiterunt, testimonium dicant», *cap. Romanae* 3. *de Testibus in* 6. ibi: « In appellationis causa is, qui appellantis Procurator, vel Advocatus in priori judicio fuerat, non recipiatur in testem ». Et concordant *can. Si testes* 3. §. *Patroni caus.* 4. *qu.* 2. *et* 3. *et cap. Insuper* 6. *in fine de Testibus*. Et id propter praesumptam affectionem in illam causam, cui patrocinium praestiterunt.

112 Neque Judices possunt esse testes in causis, quas judicarunt: *Communis*, per textum *in c. Dilecto* 40. *de testibus*. Et ratio est eadem, quae *n. antecedenti*. Tum quia Judex, Actor, Reus, Testis, distinctae in Judicio personae esse debent; *can. Nullus unquam* 1. *et can. Nullus introducatur* 2. *caus.* 4. *qu.* 4. *cap. Forus* 10. §. *In omni*, *de verbor. significat.* cum similibus.

113 Dicta de Judicibus, Advocatis, et Procuratoribus dicenda sunt etiam de Tutoribus, vel Curatoribus in causis suorum Pupillorum, vel Minorum; item de Administratoribus, Syndicis, et Actoribus, cum eadem sit ratio eos repellendi a Testimonio propter praesumptam affectionem ad negotium, quod gesserunt, quandoquidem commodum inde, vel honorem saltem, aut gratiam consequi possunt: *Communis*, per textum *in cit. l. Mandari* 25. *ff. de Testibus*, ibi: « Quod et in executoribus negotiorum observandum ». Tum quia supradicti omnes censerentur quodammodo esse testes in propria causa, *argum. leg. Si quidem* 1. §. *In propria causa* 11. *ff. Quando appellandum sit*, ubi sic expresse habetur: « Propriam causam ab 114 aliena quemadmodum discernimus? et palam est, eam esse propriam causam, cujus emolumentum, vel damnum ad aliquem suo nomine pertinet ». Quae ipsissima expressa verba habentur canonizata (*Vide supra *n.* 110.*) *in can. Biduum* 29. *caus.* 2. *q.* 6. §. *Palam est*, ibi: « Palam est eam esse propriam causam, cujus emolumentum, vel damnum ad aliquem suo nomine pertinet ».

Proxeneta, seu Mediator inter contrahentes re- 115 gulariter testis esse non potest in actu, seu negotio, in quo operam suam impendit, praesertim si propter hujusmodi officium aliquod salarium, seu emolumentum receperit, ut colligitur *ex cap. Mediatores* 1. et ibi Glossa verb. *Civiliter de testibus in* 6. et *Authentic. de Testibus* §. *Quoniam vero collat.* 8. *et cit. leg. Mandari* 25. *ff. de testibus*. Et ratio est, quia propensus, et affectus praesumitur ad negotium illud, cujus fuit mediator, perficiendum, confirmandum, et approbandum, tum ne salarium, aut emolumentum amittat, tum ne ei objiciatur (etiamsi salarium non receperit), quod non bene in eo negotio se gesserit: Gloss. *in cit. Authent. De testibus* §. *Quoniam verb. Prohibitione*. Farinac. *qu.* 60. *n.* 206. *cum seq.* et alii ab ipso ibi allegati, Pirhing *loc. cit. num.* 95. et alii passim.

Dicitur autem notanter *Regulariter*, quia in 116 aliquibus casibus Mediator, seu Proxeneta testis esse potest, et signanter quando ambae partes litigantes consentiunt, et Mediator ad testificandum admittatur, tunc enim etiam invitus compellitur esse testis: *Communis*, text. expresso *in cit. Authent. De Testibus* §. *Quoniam vero*, et ibi Glossa *verb. Legem*, et Glossa *in cit. capit. Mediatores* 1. *verb. Civiliter de testibus in* 6.

Item Mediator, seu Proxeneta potest esse te- 117 stis, quando aliter absque ipso veritas haberi non potest, tunc enim etiam invitus cogi potest ad testificandum in causis civilibus: Franc. *in cit. cap. Mediatores* 1. *n.* 5. *de Testibus in* 6. Farinac. *loco cit. n.* 117. *et seq.* Mascard. *de probationib. concl.* 1039. *n.* 16. Pirhing *loco cit. n.* 96. *vers. Excipitur secundo*, et alii passim.

Item Mediator potest esse testis favore Matri- 118 monii: Mascard. *loco cit. n.* 21. Farinacius *loco cit. n.* 442. Pirhing *loco cit. n.* 96. *vers. Quinto*, et alii.

Praelatus, aliique Clerici possunt esse testes in 119 Causa Civili suae Ecclesiae: Dummodo non subsit alia rationabilis causa illos impediens a testifican-

do. *Communis*, textu expresso *in cap. Cum Nuncius* 12. *de Testibus*, ibi: « Non lateat prudentiam vestram, quod Clerici non sunt a ferendo testimonio super negotio Ecclesiae suae (nisi alia rationabilis causa impediat) repellendi »: Et concordat *can. Super prudentia* 1. *caus.* 15. *q.* 2. Et ratio est, quia Jura Ecclesiae non sunt jura propria Clericorum, cum bona Ecclesiae sint bona Dei, et patrimonium Christi, *can. Quia tua* 8. *et can. Res Ecclesiae* 26. *et can. Nulli* 27. *caus.* 12. *qu.* 1. cum similibus. Et quod bona Ecclesiae non sint bona propria Clericorum, et consequenter ipsi testificando de iis non sint testes in propria causa, colligitur a simili de bonis Universitatis, quae non sunt singulorum, sed Universitatis, ut expresse dicitur in *leg. In tantum* §. 1. *ff. De Divisione rerum*, ibi; « Universitatis sunt, non singulorum . . . . si qua alia sunt communia Civitatum »; *et leg. Sicut* 7. §. 1. *ff. Quod cujuscumque Universitatis nomine*, ibi: « Si quid Universitati debetur, singulis non debetur, nec quod debet Universitas, singuli debent »; et concordat *lex Sed si* 10. §. 4. *ff. De in jus vocando.*

120 Et idem a fortiori dicendum est de Regularibus, qui sine dubio testes idonei pro suo Monasterio reputantur, cum in ipsis magis cesset praesumptio affectionis, ac suspicio proprii interesse: *Communis*, per clarum textum in *cap. Insuper* 6. *de Testibus*, ubi Summus Pontifex Eugenius III. expresse concedit Priori, et Fratribus SS. Trinitatis, ut liceat ipsis in causis propriae Ecclesiae testimonium ferre, ibi: « Insuper statuimus, ut liceat vobis in causis Ecclesiae vestrae ferre Testimonium ».

121 Canonici testes esse possunt eorum, quae gesta sunt in Capitulo, ut in electionibus, et hujusmodi, quae secreto inter ipsos fieri solent, textu expresso *in cap. Veniens* 38. §. *final. de Testibus*, ubi id expresse ipsi conceditur; addita hac ratione: « Quia quae in Capitulo agnntur, non possunt facile, nisi per Canonicos ipsos probari: » Et concordat *capit. Cum dilectus* 32. §. *Nos attendentes, de electione*, cum similibus.

122 Notanter autem in conclusione sub num. 119. fuit dictum: « Dummodo non subsit alia rationabilis causa illos impediens a testificando »: quia in aliquibus casibus Clerici tum Saeculares, tum Regulares impediuntur a testificando etiam in causa suae Ecclesiae ex aliqua rationabili causa, ut ex Excommunicatione, perjurio, infamia, aut alio gravi crimine, ut patet ex dictis supra de infamibus *a num.* 17. de criminosis *a n.* 24. de perjuris *a n.* 29. de excommunicatis *a n.* 32.

123 Item Clerici tum Saeculares, tum Regulares nequeunt esse testes in causae suae Ecclesiae, quando in eodem causa constituti sunt Actores, Procuratores, seu Responsales, qui nomine ipsius Ecclesiae, seu Monasterii causam exerceant, textu expresso *in cit. cap. Insuper* 6. *de Testibus*. Et ratio est, quia nemo potest simul esse Actor, et testis in eadem causa, *c. Nullius unquam* 1. *et c. Nullus introducatur* 2. *caus.* 4. *q.* 4. *cap. Forus* 10. §. *In omni, de verb. significat.* cum similibus.

Item Clerici nequeunt esse testes in causa suae Ecclesiae, quando commodum, seu utilitas inde proveniens est singulorum; tunc enim censerentur esse testes in re, et causa propria, in qua nemo testis idoneus reputatur, per jura adducta *supra n.* 110. et Doct. citatos *infra num.* 117. 124

Unde Canonicus nequit esse testis idoneus in causa suae particularis Praebendae, cum redditus ipsius, non ad Capitulum, sed ad seipsum solum spectent, sicque in tali casu esset testis in propria causa, quod est omnino prohibitum per dicta adducta jura *supra num.* 110. et Doctores allegandos *n. sequenti.* 125

Sic etiam ob eamdem rationem Episcopus. Abbas, Praelatus, seu Rector Ecclesiae non Collegiatae nequeunt esse testes in rebus spectantibus ad solam suam Mensam, seu Praebendam; Nam tales redditus immediate, et totaliter ipsis, et non Ecclesiae proveniunt, sicque censerentur esse testes, praesertim quoad fructus, in propria causa, quod penitus vetitum est per citata jura: Mascard. *de probationibus conclus.* 1364 *n.* 29. Socinus in *Fallentiis Regul.* 408. *fall.* 4. Joann. Andr. *in addition. ad Speculatorem tit. de Teste num.* 24. *vers. Dominicalis*, Farinac. *q.* 60. *num.* 462. Reiffenstuel *loco cit. n.* 206. 207. *et* 208. cum pluribus aliis ibi allegatis, Pirbing *loco cit. n.* 102. et alii. 126

Item in causa Universitatis Saecularis, vel alterius cujuslibet possunt regulariter esse testes illi, qui sunt de Universitate, vel Communitate, ut Cives pro sua Civitate, Oppidani pro suo Oppido: *Communis*. Et ratio est, quia tales revera non sunt testes in propria causa per jura adducta *supra n.* 119. 127

Hinc quando agitur de probatione confinium admittuntur testes de Civitate, Oppido, seu Communitate, quia non testificantur in re propria, sed in ea, quae est Universitatis, seu Communitatis, *cit. l. In tantum* §. 1. *ff. de divisione rerum*, *l. Sicut* 7. §. 1. *ff. Quod cujuscumque Universitatis nomine*, *l. Sed si* 10. §. 4. *ff. De in jus vocando*. Et sic Communis Doctorum teste Mascardo *de probationibus conclus.* 395. *numer.* 9. et Reiffenstuel *loc. cit. n.* 315. 128

Dicitur autem notanter in Conclusione *Regulariter*, quia testes de Universitate possunt repelli in causis illis, ubi commodum inde resultans tangit singulos eorum. Et signanter in lite super nemore, vel pascuis, ubi singuli de Communitate possunt ligna caedere, vel animalia sua pascere, quia tunc censerentur testificari singuli in sua propria causa: *Ita Jason in l. Sed si* 10. §. *Patronum n.* 7. *ff. De in jus vocando*. Felinus in *cap. Insuper* 6. *num.* 5. *de testibus*, Menoch. *cap.* 106. *num.* 13. Farinac. *q.* 60. *num.* 405. *et seq.* Pirbing 129

loco cit. *n.* 102 Reiffenst. *loco cit. num.* 219. Covarruv. *Practic. Quaest. cap.* 18. *num.* 4. testans de commuoi.

130 Item quando agitur de praedio, aot vinea, cujus proprietas est quidem Universitatis, nsusfructus, et utiiitas pertinet ad singulos; Tunc enim testes de Universitate repelli possuot, quia censerentur testificari iu propria causa: Felinus *in cit. cap. Insuper n.* 4. Baldus *in cap. Cum unicus* 12. *num.* 1. *de testibus, cit. q.* 60. *n.* 499. *et* 504 Pirhing. *loco cit. n.* 102. Reiffenst. *loc. cit. n.* 220. et alii.

131 Item propter eamdem ratiouem repelli possunt testes de Universitate, quando, lite perdita, in siogulos de Universitate imponenda est certa collecta: Felinus *in cit cap. Insuper num.* 6. Baldus *ibid. n.* 3. Menochius *cap.* 106. *num.* 15. Farinac. *c. q.* 60. *num.* 505. *et* 507. Mascard. *concl.* 1422. *num.* 5. *et* 6. Reiffenstuel *loco cit. n.* 221. et alii.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

132 De infamibus quaestio apud DD. vertitur, num absolute, et in genere repeilantur, ao admittantur salvis exceptionibus.

133 De jure civill *infamia juris notati* Indistincte a testimonio non repeiluntur, sed quidem tanium specialiter enumerati *in L.* 3. *ff. de Testib.* quaies sunt judicio publico damnati, qui pugnant cum bestiis iucri causa, quaestum corpore facientes, ad testimonium falsum dicendum pecunia corrupti; Sic etiam *in L.* 25. *princ. ff. eod.* repelluotur speciatim damnati repetundarum; porro damnati ob aduiterium *L.* 18. *ff. eod.* et ob carmen famosum *L.* 21. *ff. eod.* Praeterea Senatu moti ob turpitudinem, nec restituti *L.* 2. *de senat.* quae specialis enumeratio argumento est, non omnes in genera infames excludi. sed caeteros quidem admitti, non tamen esse testes omni exceptione majores; *Umm. in process.* 16. *num.* 9. *Menoch. de Arbitr. Jud. quaest. lib.* 1. *q.* 27.

At de jure canonico Indistincte repeiluntur *c.* 134
54. *dict. titulo C.* 15. *C.* 6. *q.* 1. adeo ut etiam Judex Testes iofames, nemine oppooente, repellere debeat.

Infamia vero facti notati nec jure civili, nec 135
jure Canonico absolute repelluntur; *Carpzov. Jurisprud. Forens. Const.* 16 *defin.* 71. *n.* 7. *Han. ad Wssembec. tit. de test. num.* 3.

Postulat tamen aliquaodo rei conditio, ut In- 136
fames admittantur, si alii Testes deficiant, et per infames tantum veritas haberi queat. Sed quao- 137
ium tunc fides ipsis haberi queat exponit Jurisconsultus *in L.* 21. §. 2. *ff. dict. tit.* his verbis: « Si ea rei conditio sit, ubi arcnarium testem, vel similem Personam admittere cogimur, sine tormento testimonio ejus credendum non est. »

Ex qua lege generaliter Doctores inferunt: 138
« Quibus casibus testis infamis, jure permittente, ad testimonium admittitur, fides ei sine tormentis non habetur ». Faciunt etiam *L.* 13. *C. dict. tit. et Novell.* 90. *cap.* 1.

Provocat huc etiam Pontifex *in can.* 7. *c.* 2. 139
q. 1. *in fine*, inquiens: « Multae leges sanciuot, uti viiissimis Testibus sine corporali discussiooe credi non debeat. »

Hi autem textus conjunctim considerati osten- 140
dunt, non absolute Testes vilissimos, et infames torturae esse subjiciendos, sed ubi gravitas causae hoc postulat, ut veritas absque eis aliter haberi non possit, et tamen suspicio falsi, vel corruptionis adsit, quod veritatem fateri nolit; ut adeoque tormenta non fidem per se faciant, sed tantum operentur, ut a suspecto fides eo facilius erui possit; *Tabor. de Tortur. c.* 5. *n.* 18. *et sequent.* Quorsum potissimum pertinet, si Testes vacillent, aut varient, de quibus tamen constat, quod facti notitiam habeant; *Carpzov. Process. crimin. q.* 119. *n.* 46. *et seq.*

ARTICULUS II.

QUOAD EA, QUAE CONCERNUNT TESTIUM NUMERUM, TESTES, CONTESTES, TESTES SINGULARES, TESTES DE SCIENTIA, TESTES DE CREDULITATE, TESTES DE AUDITU, TESTIUM PRODUCTIONEM, JURAMENTUM, ET EXAMEN, AC INTERROGATORIA SUGGESTIVA.

SUMMARIUM

1. Regulariter in qualibet causa, sive profana, vel Saeculari, sive Ecclesiastica, sive criminali, sive Civili, ad legitimam probationem requiruntur, et sufficient duo testes idonei, et omni exceptione majores, Nisi expresse per Legem, aut Canonem plures in aliqua causa requirantur. — 2 Assignantur variae causae, in quibus tum de Jure Civili, tum de Jure Canonico requiruntur plures, quam duo testes, *ad nu.* 4. — 5. Unus solus testis, cujuscumque sit dignitatis, non sufficit ad legitimam probationem. — 6. Afferuntur tamen varii casus, in quibus sufficit unicus testis. — 7. Testes quoad probationem alii vocantur testes contestes, et alii singulares, et qui sint utrique? — 8. Singularitas testium est triplex, nempe Obstativa, Adminiculativa, et Diversificativa. — 9. Singularitas Obstativa quae sit? — 10. Singularitas Adminiculativa quae sit? — 11. Singularitas Diversificativa quae sit? — 12. Testes singulares *singularitate obstativa* nihil probant. — 13. Testes singulares *singularitate Diversificativa*, quamvis plene non probent, singuli tamen probant tantum, quantum unus. — 14. Testes singulares *singularitate Adminiculativa* probant in causis Civilibus idem factum genericum continuum successivum. — 15. Quinimo etiam in causis Criminalibus, si testes plures testentur de diversis actibus, seu indiciis ad eamdem omnino finem, et effectum tendentibus. — 16. Quamvis tamen in causis Criminalibus cauts sit pro-

cedendum ad Reos poenae ordinariae condemnandos per solas attestationes similium testium. — 17. Testes quoad probationem, alii dicuntur Testes de scientia, alii testes de credulitate, et alii testes de auditu, et qui sint omnes? — 18. Ordinarie loquendo, ad legitimam facti probationem requiruntur testes de scientia. — 19. Hinc ordinarie loquendo, ad legitimam facti probationem non sufficiunt testes de credulitate, et testes de auditu alieno. — 20. Assignantur tamen aliqui casus, in quibus admittuntur ad probationem etiam testes de credulitate, et testes de auditu alieno. — 21 Testes regulariter producendi sunt post litem contestatam; Et citata parte adversa. — 22. Dantur tamen plures casus, in quibus testes produci possunt etiam ante litem contestatam. Et signanter in causis Civilibus, cum adest periculum, ne testimonii facultas pereat. — 23. Item si reus legitime citatus comparere noluerit, sicque contumax fuerit, simulque periculum sit in mora. — 24. Item etiam lite non contestata, possunt produci, et recipi testes *ad perpetuam rei memoriam*, ne videlicet in posterum probationis copia pereat. — 25. Item quando agitur per viam inquisitionis super aliquibus excessibus: Vel testium publicatio immineat facienda. — 26. Item in Judiciis Summariis. — 27. In Causis autem Criminalibus criminaliter motis non possunt unquam produci, et recipi testes lite non contestata pro instituenda futura accusatione. — 28. Secus autem est dicendum in causis criminalibus solum civiliter motis. — 29. Ordinarie tres solum testium productiones fieri, et admitti possunt, quarta vero nonnisi ex gravi causa, et cum solemnitate Legali admitti potest. — 30. Dicta requisita solemnitas Legalis in quarta productione testium importat juramentum super tribus punctis judicialiter praestandum, quae tria puncta assignantur. — 31. Qui testificata, seu depositiones testium nondum didicit, neque testibus producendis renunciavit, potest in eodem etiam Judicio, et super eisdem articulis iterum eosdem, vel alios testes producere. — 32. Post didicita autem testificata, seu didicitas testium depositiones, aut post factam publicationem attestationum non potest pars super eisdem articulis, vel directe contrariis reproducere priores testes, neque alios novos producere. — 33. Dantur tamen varii casus, in quibus etiam post publicationem attestationum, aut didicita attestata, et insuper etiam post conclusionem in causa possunt adhuc produci novi testes, aut reproduci priores, etiam super eisdem articulis, et admitti novae probationes. — 34. Testes e longinquo producendi sunt sumptibus ipsius producentis. — 35. Insuper producens testes de longinquo debet eis compensare emolumenta, quibus testes ob absentiam carere debent, seu operas ob id ab eis omissas. — 36. Pars adversa, seu quicumque alius testium productionem injuste impediens peccat graviter, et potest ob id excommunicari. — 37. Testes antequam deponant, debent jurare, alioquin eorum testimonium non valet, et nihil probat in Judicio. — 38. Testium juramentum non est calumniae, sed veritatis, idest de tota veritate dicenda, quam noverint circa rem illam, super qua deposituri jurant. — 39. Juramentum testium debet esse personale, ac praestari tactis Sacrosanctis Evangeliis. — 40. Episcopi non jurant tactis corporaliter Sacris Evangeliis, sed tantummodo iis coram se positis, et inspectis, tacto suo pectore jurent. Quod extenditur etiam ad alios Sacerdotes, et alios in Sacris constitutos. — 41. Testes possunt interdum testificari de consensu partium etiam sine juramento. — 42. Testes examinandi sunt ab ipsomet Judice. — 43. Ob justam tamen causam potest Judex alteri personae idoneae eorum examen committere. — 44. Testes secreto, et singillatim seorsim ab aliis sunt examinandi, et non plures simul. — 45. Potest tamen, immo debet Judex adhibere Notarium, aut duos viros idoneos, qui testium depositiones conscribant. — 46. Et insuper in examine testium super crimine Haeresis, praeter Notarium adhiberi debent aliae duae Religiosae, et discretae personae. — 47. Examinatio testium ordinarie fit in loco Judicii, et ante prandium, dum testes adhuc sunt jejuni. — 48. Si autem expediens videatur, potest examinatio testium fieri etiam post prandium, ipsis testibus non jejunis, et etiam extra locum Judicii. — 49. Personae egregiae, quando producuntur in testes, domi suae examinari possunt, ac debent. — 50. Assignantur qui comprehenduntur inter personas egregias. — 51. Eodem privilegio gaudent etiam testes valetudinarii, et senes, vel debilitate confecti, aut paupertate depressi, et foeminae — 52. Quod dictum est de personis egregiis, locum non habet in causis criminalibus. — 53. Nec in causis Civilibus valde arduis. — 54. In examinatione testium ultra interrogatoria generalia, sunt eis facienda interrogatoria specialia, quae generatim ad decem reducuntur, et hic assignantur. — 55. In testibus examinandis sunt omnino, utpote a Jure prohibita, evitanda interrogatoria suggestiva. — 56. Assignantur interrogatoria suggestiva. — 57. Duplex potest esse suggestio, una scilicet aperta, et alia palliata, et quae sit utraque? — 58. Confessio Rei per interrogationem suggestivam extorta, non praecedentibus signis, non sufficit ad ipsum condemnandum, et omnia inde secuta, sunt penitus nulla, et invalida. — Alia ad rem ad num. 66.

1 Regulariter in qualibet causa sive profana, vel saeculari, sive Ecclesiastica, sive Criminali, sive civili ad legitimam probationem requiruntur, et sufficiunt duo testes idonei, et omni exceptione majores; Nisi expresse per legem, aut Canonem plures in aliqua causa requirantur: *Communis*, per expressos textus *c.* 17. *v.* 6. *Deuteronomii*, ibi: « In ore duorum, aut trium testium peribit, qui interficietur », *c.* 19. *v.* 15. *ejusdem Deuteron.* ibi: « In ore duorum, aut trium testium stabit omne verbum »; *Matth. c.* 18. *v.* 16. ibi: « Ut in ore duorum, vel trium testium stet omne verbum »; *cap. In omni* 4. *de Testibus*, ibi: « Ut in ore duorum, vel trium testium stet omne verbum »; *cap. Licet* 23. *eod.* ibi: « Juxta illud Dominicum: In ore duorum, vel trium testium stat omne verbum », *can. Si Testes* 3. §. *Ubi numerus, caus.* 4. *qu.* 2. *et* 3. ibi: « Ubi numerus testium non adjicitur, etiam duo sufficiunt, pluralis enim locutio duorum numero contenta est », *leg. Ubi n.* 12. *ff. De testibus*, ibi: « Ubi numerus testium non adjicitur, etiam duo sufficient: pluralis enim locutio duorum numero contenta est ».

2 Dicitur autem notanter: « Nisi expresso per Legem, seu Canonem plures in aliqua causa requirantur »; quia in variis causis plures, quam duo testes requiruntur, tum de jure civili, tum de jure canonico. Et quidem de jure civili in Testamentis requiruntur septem testes, *leg. Hac consultissima* 21. *Cod. de Testamentis*; *leg. Heredes* 21. §. *In testamentis*, *ff. Qui testamenta facere possunt* Et quinque testes in codicillis; *leg. Si quis* 8. §. 3. *Cod. de Codicillis*. Item quinque testes 3

requiruntur in donatione facta causa mortis; *leg. cum de mortis causa* 4. *Cod. de donationibus causa mortis*. Item aliae plures sunt causae, in quibus plures, quam duo testes requiruntur, quae brevitatis gratia relinquuntur videndae apud Speculatorem *titul. de Teste*, §. *De numero testium* n. 1. Farinac. *tract. de testibus* 9. 63. *n.* 253. qui plures hujusmodi causas enumerant.

4 De jure canonico etiam In variis causis plures quam duo requiruntur testes. Et signanter In purgatione Canonica Episcopi requiruntur testes duodecim; *can. Omnibus* 19. *caus.* 2. *q.* 4. et concordat *c. Nobilis* 1. *de purgatione Canonica*. Et in purgatione Presbyteri septem, et in purgatione Diaconi tres requiruntur, *can. Si legitimi* 12. *ead. caus.* 2. *et q.* 4. Item in causa divortii ob impotentiam viri septem requiruntur testes ex parte utriusque conjugis, qui jurent, quod Invicem cohabitaverint, et nunquam copulam habere potuerint, c. *Requisivisti* 2. *caus.* 33. *q. cap. Laudabilem* 5. *et c. Litterae* 7. *de Frigidis et Maleficiatis*. Item ad condemnandum Episcopum testes 72. Presbyterum 44. Diaconum 27. et subdiaconum, vel inferiorem Clericum Ecclesiae Romanae 7. requiruntur, *in c. Praesul* 2. *caus.* 2. *quaest.* 5. Unde *in cap. Licet* 23. *de testibus*, expresse dicitur, quod « quaedam sint causae, quae plures quam duos exigant testes ». Quamvis tamen de consuetudine hodie ad convicendam quamcumque personam in quacumque Dignitate constitutam sufficiant duo testes idonei, et omni exceptione majores, Gratianus *in cit. can. Praesul*. 2. *caus.* 2. *qu.* 4. §. *Ex praemissis, et can. Nullam* 3. §. *Sed hoc, ead. caus. et quaest.* Clarus *in Practic. criminal lib.* 5. §. *final q.* 6 . *n.* 5. Pirhing *l. c. n* 8. Reiffenstuel *loc. cit. num.* 244. Farinac. *q.* 63. *de testibus num.* 224. citans alios, et communem.

5 Unus solus testis, cujuscumque sit dignitatis, non sufficit ad legitimam probationem, ita ut nulla Judicialis controversia testimonio unius hominis, quamvis legitimo, terminari possit: *Communis*, et habetur expresse tum de Jure Divino ex adductis testibus *supra num.* 1. *et ex c.* 17. *v.* 6. *Deuteronomii*, ibi: « Nemo occidatur uno contra se dicente testimonium »: et ex ejusdem *cap.* 19. *vers.* 15. ibi: « Non stabit testis unus contra aliquem ». Tum de jure Canonico *cap. Veniens* 10. *de Testibus*, ibi: « Nec unius testimonium ad condemnationem sufficiat alicujus »; *cap. Licet* 23. *eod.* ibi: « Nulla est tamen causa, quae unius testimonio, quamvis legitimo, terminetur »; *can. Si testes* 3. §. *Jurisjurandi caus.* 4. *quaest.* 2. *et* 3. ibi: « Unius testis responsio omnino non audiatur, etiamsi praeclarae curiae honore praefulgeat »; *can. Admonere* 8. *caus.* 33. *qu.* 2. ibi: « Nec Evangelium, nec ulla divina, humanaque Lex solius testimonio etiam idoneo quempiam condemnat, vel justificat ». Tum de jure Civili, L. *Jurisjurandi* 9. *Cod. de Testibus*, ibi; « Manifeste sancimus, ut unius omnino testis responsio non audiatur, etiamsi praeclarae curiae honore praefulgeat »; juncto ejus Summario *ibidem*, ubi refert illud vulgatum, *vox unius, vox nullius*.

Dantur tamen plures casus, In quibus etiam 6
unius testimonium ad plenam fidem, et probationem faciendam sufficit. Et signanter in quibusdam causis non judicialibus, nec alteri praejudicialibus, ut quod talis Infans sit baptizatus, talis Clericus sit ordinatus, talis poenitens sit confessus, talis moribundus signa poenitentiae dederit, talis excommunicatus sit ab excommunicatione absolutus, talis Ecclesia sit consecrata, et hujusmodi, *arg.* c. *cum itaque* 112. juncta Glossa *ibid. verb. Qui testimonio dist.* 4. *de consecrat.* Mascard. *de probationibus* vol. 1. *q.* 11. *n.* 14. *et conclus.* 103. Farinac. *q.* 63. *n.* 26. *et* 27. Pirhing. loco *cit. num.* 112. et alii passim. Item in causis Judicialibus levioribus, in quibus non agitur de gravi praejudicio tertii, et in causis Summariis, in quibus de plano proceditur sola facti veritate inspecta, Mascard. *cit. q.* 11. *num.* 19. Farinac. *cit. q.* 63. *num.* 30. Maranta *de ordin. Judic. part.* 4. *dist.* 9. *n.* 75. Gabriel *commun. conclus. lib.* 1. *de testibus concl.* 1. *n.* 22. *et* 41. Reiffenstuel loco *cit. n.* 280. et alii communiter. Item quando agitur de vitando peccato, dummodo parti Jus non sit acquisitum, ut si ante contractum Matrimonium dubitetur de impedimento dirimente, tunc enim sufficit testis unicus id affirmans, ut patet ex *cap. super eo* 22. *de testibus, et cap.* 2. *de Sponsalibus*, Abbas *in cit. cap. Super eo num.* 7. Farinac. *cit. qu.* 63. *num.* 48. Sanchez *lib.* 1. *de Matrim. disp.* 71. *num.* 1. testans de communi. Item creditur publico Officiali jurato in his, quae pertinent ad suum Officium, ut Nuncio, seu Apparitori asserenti citationem a se factam esse, Ponderatori publico circa mensurationem, seu ponderationem justam rerum ad se delatarum, Medico, Architecto, Agrimensori, et hujusmodi: *Communis*.

Testes quo ad probationem alii vocantur Te- 7
stes contestes, et alii Testes singulares. *Testes contestes* sunt illi, qui unum et idem ipsum factum testantur, ut quod viderint Petrum furantem talem rem, tali loco, et tempore, v. gr. Candelabrum argenteum tali die, in tali Ecclesia. *Testes singulares* e contra sunt illi, qui testantur super diversis factis, ita ut quilibet sit singularis in suo dicto, et non concordet cum alio: *Sic in re Doctores communiter*.

Singularitas testium est triplex, nempe obsta- 8
tiva, adminiculativa, et diversificativa: Sic Baldus *in cap. Licet causam n.* 11. *de probationibus*, Farinac. *de testibus q.* 6. *n.* 4. cum aliis ibi citatis, Pirhing *loco citato n.* 142. Reiffenstuel *loco cit. n.* 285. et alii passim.

Singularitas obstativa, seu *adversativa* est ea, 9
quae continet contrariam, seu repugnantem te-

stium depositionem, ut si unus deponat tale homicidium, seu adulterium commissum esse in tali loco, et tali tempore; alter vero asserat commissum esse in alio loco, et alio tempore, ut patet de singularitate obstative, seu adversativa duorum illorum impudicorum testium senum, *Daniel. cap.* 13. quorum unus testabatur, castam Susannam commisisse adulterium sub Schino, et alter sub Prino; repugnat enim, quod idem numero adulterium committatur eodem tempore, in diversis locis, seu sub diversis, et distinctis arboribus.

10 *Singularitas adminiculativa*, seu *cumulativa* est ea, quae continet testium depositionem de actibus quidem diversis, sed tamen mutuo sese adjuvantibus ad probandum id, de quo est quaestio; ut si ad probandam controversam possessionem agri, unus testis asserat, se vidisse illum arari a Paulo, alter dicat, se vidisse illum ab eodem Paulo seminari, et alter deponat se vidisse messem ab eodem Paulo ex eo colligi: isti enim testes, quamvis sint singulares, quia deponunt de diversis actibus possessoriis, uti sunt arare, seminare, et messem colligere, tamen cum tendant ad eumdem finem, probandi nempe possessionem illius agri habitam a Paulo, dictum unius testis coadjuvat dictum alterius, et sic de aliis similibus, ut cum ad probandum idem factum concurrunt diversae quidem testium depositiones mutuo tamen sese adjuvantes, ut si unus testis deponat de facto a se viso, alter de eodem a se audito, alter de fama ejusdem, et hujusmodi.

11 *Singularitas diversificativa* est ea, quae continet testium depositionem de actibus diversis, quorum unus neque repugnat alteri, neque ipsius probationem coadjuvet, ut si unus testis asserat, quod Petrus ludens cum Paulo amisit scuta centum tali die, et tali loco, et alter dicat, quod amisit octoginta alio loco, et alio tempore; Tales enim testes non contrarii, sed diversi, deponentes de diversis actibus reputantur; cum non repugnet, quod Petrus ludens cum Paulo bis, et ter, et adhuc pluries, diversas summas diverso loco, et tempore amiserit. Unde neque una depositio repugnat alteri, neque eamdem adjuvat, sed quaelibet manet singularis in substantia objecti, et effectus, ac si altera depositio non fuisset facta.

12 Testes singulares singularitate *obstativa*, seu *adversativa* nihil probant: *Communis*, et patet expresse *ex cap.* 13. *Danielis* de adductis *supra n.* 9. duobus impudicis testibus Senibus accusantibus castam Susannam de adulterio, qui, ex quo essent testes singulares singularitate *obstativa*, seu *adversativa*, succubuerunt in probatione, et falsitatis convicti fuerunt. Unde melius est habere pro se unum solum testem alioquin idoneum, quam mille testes singulares singularitate obstativa, cum isti omnes nihil probent, et ille solus probet saltem semiplene.

13 Testes singulares *singularitate diversificativa*, quamvis plene non probent, singuli tamen probant tantum, quantum unus; adeoque ex eorum depositione oritur saltem semiplena probatio. Prima pars, scilicet quod plene non probent, habetur clare ex *cap. Bonae memoriae* 23. §. *contra, de Electione*, ibi: « cum etsi quilibet de se posset asserere, quod ad eum citatio minime pervenisset, singuli tamen vestrum essent in suo testimonio singulares ». Et sic, ut explicat Glossa *ibid. verb. Singulares, Et sic esset insufficiens testimonium illorum*. Et concordat *cap. cum Dilectus* 32. §. *Nos vero, de Election.* ibi: « cum contra hoc eorum esset probatio insufficiens, eo quod singuli essent in suis testimoniis singulares », juncta Glossa *ibidem verb. Probatio*, et c. *Licet causam* 9. §. *quamquam, de probationibus*, ibi: « Et quidam alii sint in dicto sui Testimonii singulares ». Secunda autem pars, scilicet, quod singuli probent tantum, quantum unus, adeoque ex eorum depositione oriatur saltem semiplena probatio, suadetur clara ratione, quia, cum eorum depositiones in nihilo sint contrariae, et repugnantes, ut patet ex dictis *sup. n.* 11. quaelibet de se habere debet totum illum valorem, quem habet depositio unius testis ceteroquin idonei, et omni exceptione majoris, uti esse supponitur quilibet istorum in hoc casu, adeoque semiplenam facit probationem, uti facit depositio unius testis legitimi, et omni exceptione majoris: Farinac. *cit. q.* 64. *n.* 42. *et* 47. Reiffenstuel *loc. cit. n.* 294. *et seq.* Jason. *in l. Admonendi nu.* 178. *ff. de Jurejurand.* Caccialupus *ib. n.* 91. 92. 93. testans de communi.

Testes singulares *singularitate adminiculativa*, seu *cumulativa* probant in causis Civilibus idem factum genericum, continuum, seu successivum: ita Glossa *final. in l. Ob carmen, ff. de testibus*, Mascard. *de probationibus conclus*, 1205. *n.* 24. *et seq.* Card. de Luca *tract. de dote disp.* 144. *nu.* 9. Farin. *cit. q.* 64. *nu.* 112. 130. 160. *et* 164. Pirhing *loco citato n.* 174. Reiff. *loco citato num.* 297. *et seq.* Felin. *in c. Licet ex quadam num.* 2. Baldus *ib. n.* 9. *de testibus*, Tuschus *litt. T. concl.* 265. et alii passim. Et ratio est, quia, ut patet ex dictis *supra n* 10. tales testes quoad rem, et substantiam quaestionis non censentur esse testes singulares, sed potius contestes per notabilem textum *in l. Qui sententiam* 16. *Cod. de poenis*. Tum quia licet adhuc possent dici tales testes singulares, et quod deponant de alio, et alio actu specifico, nihilominus tales testes etiam singulares conjunguntur in dicto casu ad plene probandum, cum tendant ad eumdem finem, quamvis per diversa media, *arg. cap. cum dilectus* 3. juncta ejus Summario et Abbat. *ibid. num.* 8. *de successionibus ab intestato*. 14

Quinimmo etiam in causis criminalibus, si testes plures testentur de diversis actibus, seu indiciis ad eumdem omnino finem, et effectum tendentibus, ut si aliqui jurati deponant se vidisse 15

Paulum egredientem e domo occisi, alii testentur
de fuga ipsius, et alii de fama publica, poterunt
conjungi ad faciendam plenam probationem; Myn-
sing. cent. 3. *observ*. 106. Pirhing *loco citato n.*
144. *vers. etiam*, Layman. *lib.* 3. *de Iustitia tract.*
5. *cap.* 4. *n.* 5. *vers. Interim verum est, in fine,*
16 *ex l.* 3. *ff. de Testibus*. Quamvis tamen in causis
criminalibus criminaliter motis caute sit proce-
dendum ad Reos poena ordinaria condemnandos
per solas attestationes similium testium, cum ad
id requirantur probationes indubitatae; *l. Sciant
cuncti, cod. de probationib. cap. Testes* 2 *q.* 7. *et
cap.* 1. *de exceptionibus*, et notant passim Do-
ctores.

17 Testes quo ad probationem alii dicuntur Testes de scientia, alii Testes de credulitate, et alii Testes de auditu. *Testes de scientia* dicuntur, et sunt illi, qui deponunt, se scire aliquid ita esse gestum, eo quod proprio sensu corporeo, v. g. visu, vel auditu id perceperint, nempe viderint tale furtum fieri a Petro, audierint talem blasphemiam proferri a Paulo, et hujusmodi. *Testes de credulitate* dicuntur, et sunt illi, qui jurati deponunt, se credere rem ita se habere. *Testes de auditu auditus*, seu *ex auditu alieno* dicuntur, et sunt illi, qui jurati deponunt, se ita audivisse narrari a viris fide dignis. *Sic in re Doctores communiter.*

18 Ordinarie loquendo ad legitimam facti probationem requiruntur *Testes de scientia: Communis.* Et ratio est, quia de factis externis, et sensu perceptibilibus nequeunt testes esse certi, nisi per aliquem proprium sensum corporeum; Certitudo autem de eo, quod testantur, est omnino necessaria ad legitimam probationem, cum teneantur reddere causam suae scientiae, seu testimonii sui, quando desuper interrogantur, pro ut a judice interrogari debent; *cap. Cum causam* 37. juncta Glossa *ibidem verb. de causis, de Testibus*, quam causam suae scientiae, seu sui testimonii, si non reddiderint, non valebit eorum dictum, seu testimonium, ut pluribus juribus adductis notat Glossa *in cit. verb. De causis*, et tenet *Communis Doctorum* per textum *in cap. Sicut nobis* 16. *de Sententia, et re judicata*, ibi: « Verum testimonium ipsorum quasi nude prolatum fuerat, cum de causis, quae Judicem movere solent ad sententiam proferendam, nihil dixerint. »

19 Hinc ordinarie loquendo ad legitimam facti probationem non sufficiunt *Testes de credulitate*, *et Testes de auditu alieno*, cum tales, ut notant passim Doctores, non dicantur vere, et proprie testes, sed solum improprie.

20 Dicitur autem notanter *ordinarie loquendo*, quia in quibusdam casibus admittuntur ad probationem etiam *Testes de credulitate*, et *Testes de auditu alieno*. Et signanter *Testes de credulitate*, admittuntur contra producentem. Item ad probandam rei innocentiam, ut quod hominem occiderit ad necessariam sui defensionem. Item in iis, quae difficilis probationis sunt. Item quando concurrunt alia adminicula praesumptionis, vel indicia. Sic pariter admittuntur testes de auditu alieno, si deponatur super factis antiquis aetatem, et memoriam hominum actu viventium excedentibus. Item in iis, quae facta sunt tempore pestis, cum in iis difficile reperiantur testes, qui de visu, aut auditu proprio deponere possint. Item quando testimonium de auditu alieno est adminiculatum, seu conjunctum cum aliis conjecturis, aut praesumptionibus, vel probationibus. Item in aliis casibus, in quibus admittuntur testes de credulitate: *Sic in re Doctores communiter.*

Testes regulariter producendi sunt post litem 21
contestatam, et citate parte adversa: *Communis.* Et quidem quo ad primam partem, textu expresso *in cap. Quoniam* 5. §. 1. *Ut lite non contestata non procedatur ad testium receptionem ibi:* « Quoniam frequenter in dubium revocatur a multis: An lite non contestata testes recipi valeant? Auctoritate praesentium duximus declarandum, regulariter verum esse, quod lite non contestata, non est ad receptionem testium procedendum ». Et quo ad secundam partem, textu expresso *in cap. In nomine Domini* 2. *de Testibus, et in Authent. de Testibus* §. *Et hic vero, collat.* 7.

Dicitur tamen notanter *Regulariter*, quia dan- 22
tur speciales casus, in quibus testes produci possunt etiam ante litem contestatam. Et signanter in causis civilibus, cum adest periculum, ne testimonii facultas pereat, si timeatur de testium morte, vel absentia diurna, textu expresso *in cit. cap. Quoniam*, statim post verba *num. antecedenti* adducta, ibi: « Nisi forte de morte testium timeatur, vel absentia diuturna, in quibus casibus, cum civiliter est agendum, ne veritas occultetur, et probationis copia fortuitis casibus subtrahatur, senes, et valetudinarii, et alii testes, de quibus ex aliqua rationabili causa timetur, etiam lite non contestata, sunt procuidubio admittendi ».

Item si reus legitime citatus comparere noluе- 23
rit, sicque contumax fuerit, simulque periculum sit in mora, tunc contra contumacem, etiam lite non contestata, possunt testes produci, et recipi, ac insuper si de causa liquido constet, etiam sententia definitiva ferri, textu expresso *in cit. capite Quoniam* §. *Porro.*

Item etiam lite non contestata, possunt produ- 24
ci, et recipi testes *ad perpetuam rei memoriam*, ne videlicet in posterum probationis copia pereat, textu expresso *in cit. cap. Quoniam* §. *Sunt et alii*, juncto ejus Summario, et Glossa *ibid. verb. Publicatio, et cap. Significavit* 41. *de Testibus, et Authent. de Testibus* §. *Et hic vero collat.* 6.

Item etiam lite non contestata possunt produ- 25
ci, et recipi testes, quando agitur per viam inquisitionis super aliquibus excessibus; Vel testium publicatio imminet facienda, textu expresso *in cit. cap. Quoniam* §. *Sunt et alii.*

Item etiam lite non contestata possunt produ- 26
ci, et recipi testes in judiciis summariis; Cum

enim in istis procedatur simpliciter, summarie, ac de plano, non est necessario praemittenda litis contestatio: *Clementin. Saepe contingit. de verbor. significat.* Glossa communiter recepta *in cit. cap. Quoniam* §. 1. *verb. Regulariter*, ubi plures enumerat speciales casus, in quibus summarie procedi potest, et lite non contestata, possunt testes produci, et recipi.

27 In causis autem criminalibus criminaliter motis non possunt unquam produci, et recipi testes, lite non contestata, pro instituenda futura accusatione: Sic Glossa communiter recepta *in cit. cap. Quoniam* §. 1. *verb. civiliter*, ubi sic expresse habet: « Civiliter hoc ideo dicit, quia in criminalibus numquam recipiuntur Testes, lite non contestata ». Et id desumitur aperte *ex cit. cap. Quoniam* §. 1. ibi: *In quibus casibus, cum civiliter est agendum etc.* ergo secus, quando criminaliter est agendum: Exceptio enim unius firmat regulam in contrarium in casu non excepto, *l. Quaesitum* §. *Denique*, *ff. De fundo instructo*, *cap. Dominus* 32. *quaest.* 7. *et cap.* 2. *De conjug. leprosorum.* Et ratio efficax est, quia, cum in criminalibus causis criminaliter motis non agatur de solo interesse pecuniario, ut in civilibus, sed de gravissimo praejudicio vitae hominis, requiruntur in ipsis probationes strictissimae, et apertissimae, ut dicit Glossa *in cit. cap. Quoniam* §. 1. *verb. civiliter*, per textum *in cit. cap. Epiphanium* 5. *q.* 6. *et leg. Ultim. Cod. de probationibus*.

28 Dicitur autem notanter *criminaliter motis*, quia secus est dicendum in causis criminalibus solum *civiliter motis*, cum de ipsis sit discurrendum ac de causis mere civilibus: Paria enim censentur, quod agatur mere civiliter, vel quod de crimine agatur civiliter, *arg. l. Ultim. ff. de privatis delictis*, et concordat *in cit. cap. Quoniam* §. 1. ubi dicit indistincte, *Cum civiliter est agendum*, non distinguens de causis mere civilibus, ac de criminalibus civiliter agitatis: *Sic Doctores communiter.*

29 Ordinarie tres solum testium productiones fieri, et admitti possunt, quarta vero nonnisi ex gravi causa, et cum solemnitate legali admitti potest: *Communis*, textu expresso *in c. In causis* 15. *de Testibus*, ibi: « In causis Ecclesiasticis, vel civilibus ultra tertiam productionem non debent testes produci, nisi adhibita quadam solemnitate, quae in legibus invenitur expressa ». Et concordat *Authent. de Testibus* §. *Quia vero, collat.* 7. *et cap. Ultra tertiam* 55. *de Testibus*, ubi insuper determinatur solemnitas legalis observanda in quarta testium productione, ibi: « Ultra tertiam productionem non debent Testes produci in causa: Nisi praestito ab eo, qui hoc postulat, juramento, quod neque per se, neque per alium testificata subtraxerit, vel fuerit percunctatus, neque per dolum, aut artem aliquam, quartam productionem exposcat, sed quia, quos desiderat de novo producere, prius habere nequivit ».

30 Ubi, ut vides, dicta requisita solemnitas legalis in quarta productione testium importat juramentum super tribus punctis judicialiter praestandum. Primo quod *testificata*, idest factas, sive pro sua, sive pro contraria parte (ut explicat Glossa in *cit. cap. Ultra tertiam verb. Testificata*) testium depositiones, *neque per se*, *neque per alium subtraxerit*, idest suppresserit, vel occultaverit, forsan advertens, quod sibi non faveant. Secundo, quod nec dicta testificata *fuerit percunctatus*, idest non didicerit, aut exploraverit; cum de facili posset tunc oriri periculum, et praesumptio subornationis testium, si isti post jam percunctata, seu didicite testificata produci possent, *cap. Fraternitatis* 17. juncta Glossa *ibid. verb. Noviss. de Testibus*. Tertio, quod « neque per dolum, aut artem aliquam, quartam productionem exposcat »; idest quod non ad malitiose protrahendam litem, donec *aliquis interim moriatur*, *vel se absentet* (ut explicat Glossa *ibidem verb. Per dolum*) « sed quia, quos desideret de novo producere, prius habere nequivit » ut expresse habet textus *in cit. cap. Ultra tertiam, et cit. Authent. de Testibus*, §. *Quia vero, Collat.* 7. *tit.* 2. *cap.* 4.

31 Qui testificata, seu depositiones testium nondum didicit, neque testibus producendis renunciavit, potest in eodem etiam Judicio, et super eisdem articulis iterum eosdem, vel alios testes producere, *Communis*, textu expresso *in c. Constitutis* 46. *de Testibus*, juncto ejus Summario, in quo sic praecise habetur: « Qui testificata non didicit, nec renunciavit testibus producendis super antiquis articulis, seu Capitulis, testes etiam alias productos producere potest ». Et ratio est clara, quia in tali casu cessat periculum subornationis testium.

32 Post didicita autem testificata, seu didicitas testium productiones, aut post factam publicationem attestationum non potest pars super eisdem articulis, vel directe contrariis reproducere priores testes, neque alios novos producere: *Communis*, textu expresso *in cit. Authent. de Testibus*, §. *Quia vero cap.* 4. *Collat.* 7. *tit.* 2. ibi: « Illud tamen indubium est, quia et si semel producens testes, aut bis, aut testificationes tractaverit (idest descripserit, ut explicat Glossa) aut adversario hoc faciente, ipse disputationem acceperit, et ex hoc didicerit testificata, non habebit omnino licentiam ullam ulterius uti testium productione ». Et concordat *citat. cap. Constitutis* 46. de *testibus*, ibi: *Cum nondum testificata didicerint*, sumpto argumento a sensu contrario, et *cap. Ex tenore* 36. *de Testibus*, ibi: « Cum attestationes jam essent hinc inde solemniter publicatae, locus productioni testium jam non erat »; juncta Glossa *Final. ibidem cap. Veniens* 38. §. *Pars autem*, *de Testibus*, ibi: « Non licebat eidem, postquam testificata didicerat, super eisdem articulis alios testes producere ». Et ratio est manifestas quia tunc subest praesumptum pe-

riculum subornationis testium, idest ne pars, quae testes produxit, eos subornet, ac instruat, ut aliquid addant, vel demant, seu corrigant de priore sua facta testificatione: *Clement. Testibus* 2. *de Testibus*, ibi : « Testibus rite receptis , et eorum attestationibus publicatis , sicuti non licet super eisdem, vel directe contrariis articulis, alios, vel eosdem testes in principali causa producere ; sic non debet in appellationis causa licere: Cum non minus in principali causa subornatio sit timenda».

33 Dantur tamen varii casus, in quibus etiam post publicationem attestationum , aut didicita attestata, et insuper etiam post conclusionem in causa possunt adhuc produci novi testes , aut reproduci priores, etiam super eisdem articulis, et admitti novae probationes. Vide verb. *Probatio a n.* 66. *usque in fin.* ubi id clare ostenditur.

34 . Testes e longinquo producendi sunt sumptibus ipsius producentis, seu ipsorum testimonium desiderantis, qui tenetur proinde eis subministrare competentes expensas in veniendo, stando, et redeundo factas juxta conditionem , et qualitatem ipsorum: *Communis*, textu expresso *in cap. Statutum* 11. §. *Pro ferendo, de Rescriptis in* 6. ibi ; « Sed nec tunc , nisi a producente competentes, vocato pro testimonio veniendo, stando, et redeundo, faciat ministrari expensas »; *et leg. quoniam libri* 11. *Cod. de Testibus* , ibi: « Talis debet esse cautio judicantis, ut eis (*scilicet testibus*) venturis ad Judicium per accusatorem , vel ab his, per quos fuerunt postulati, sumptus competentes dari praecipiat » ; quae ipsissima verba repetuntur *in can. Si testes* 3. §. *Venturis caus.* 4. *qu.* 2. *et* 3.

35 Insuper producens testes de longinquo debet eis compensare emolumenta, quibus testes ob absentiam carere debent, seu operas ob id ab eis omissas. Et hoc ad servandos testes indemnes, ne videlicet testimonium sit testificantibus damnosum ex jactura talium emolumentorum, quia licet testimonium non debeat testibus esse lucro , non tamen debet ipsis esse nocumento: Farinac. *de testibus q.* 76. *n.* 271. *et* 272. Reiffenst. *loc. cit. n.* 443. testans de veriori , et magis communi contra Gailum, et alios.

36 Pars adversa, seu quicumque alius testium productionem injuste impediens, peccat graviter, et potest ob id excommunicari: *Communis* , textu expresso *in cap. Constitutis* 46. *de Testibus.* ibi : « Cum quosdam induxerint ad jurandum, ne adversus Archiepiscopum aliquid dicerent , et alios minis, et terroribus a testimonio perhibendo arcere nitantur. Nos ex Officio nostro super hoc providere volentes, mandamus , ut generalem feras excommunicationis sententiam in omnes, qui impedimentum aliquod ipsi M. praestare praesumpserint in testibus producendis »; juncto ejus Summario sic dicente: « Excommunicari possunt, qui partem impediunt in testibus producendis ».

37 Testes, antequam deponant suum testimonium, debent jurare ; alioquin eorum testimonium non valet, et nihil probat in Judicio: *Communis*, textu expresso *in c. super bonis* 51. *de Testibus* , ibi ; « Nullius testimonio , quantumcumque Religiosus existat , nisi juratus deposuerit , in alterius praejudicium debet credi ». Et concordant *cap. Fraternitatis* 17. *cap. De Testibus* 29. *cap. Tuis* 39. *de Testibus, can. Si Testes* 3. §. *Jurisjurandi caus.* 4. *q.* 2. *et* 3. *c. Hortamur* 20. *caus.* 3. *q.* 9. *Item l. Jurisjurandi* 9. *Cod. de testibus*, ibi; « Jurisjurandi religione testes, priusquam perhibeant testimonium, jam dudum arctari praecipimus»: *et l. testium* 19. *Cod. eod.* ibi; *Hique cum Sacramenti religione deposuerint* ».

38 Testium juramentum non est calumniae , sed *veritatis, idest de tota veritate* dicenda, quam noverunt circa rem illam, super qua depositiuri jurant : *Communis* per text. *in c. Nullam domnationem* 3. *caus.* 2. *q.* 5. *c. Hortamur* 23. *caus.* 3. *q.* 9. *can. Non sane* 15. *caus.* 15. *q.* 6. cum similibus.

39 Juramentum testium debet esse personale , ac praestari tactis Sacrosanctis Evangeliis: *Communis*, per text. *in cit. can. Nullam domnationem* , ibi; « Et prius ad Sacra Christi quatuor Evangelia Sacramenta praestent » ; *cit. can. Hortamur*, ibi : *Tactis Sacrosanctis Evangeliis, et Clem.* 1. §. *Porro* , *de Haereticis*, ibi: « Jurabunt ad Sancta Dei Evangelia corporaliter a se tacta. »

40 Episcopi autem non jurant tactis corporaliter Sacris Evangeliis , sed tantummodo iis coram se positis, et inspectis, tacto suo pectore, jurant; *Authent. Sed Judex, Cod. de Episcop. et Cleric. et c. Ultim.* juncta Glossa *ibidem verb. Per te ipsum, de juramento calumniae* , Vestrius *in practic. lib.* 6. c. 2. *n.* 7. Farinac. *quaest.* 74. *num.* 81. *et* 82. Pirhing *loc. cit n.* 121. et alii , id extendentes etiam ad alios Sacerdotes, aliasque personas in sacris constitutas juxta praxim , et consuetudinem fere generalem.

41 Testes possunt interdum testificari de consensu partium etiam sine juramento : Potest enim a partibus tale juramentum ipsis remitti: *Communis*, per textum *in c. Tuis quaestionibus* 39. *de Testibus*, ibi: « Testes producere absque juramenti depositione non possunt, nisi forte a parte remittatur adversa. »

42 · Testes examinandi sunt ab ipsomet Judice: *Auth. Ut defuncti* , *seu funere cap.* 2. *collat.* 5. *Novella* 60. et concordat *l. Testium* 3. *ff. de Legibus.* Et id ut possint a Judice terreri, et cogi Justum testimonium ferre, ut dicitur *in cit. Authent.* seu *Novella*, et notat Glossa communiter recepta *ibid. verb. testibus.*

43 Ob justam tamen causam, ut si Judex fuerit legitime impeditus, aut testes fuerint remote absentes, ita ut difficulter ad judicem accedere possint, potest judex alteri personae idoneae eorum examen committere, *cit. Novella* 60. *cap.* 2. *l. Judices* 18. *Cod. de Fide instrument. c. Constitutus* 3. §. *Praeterea, de Fidejussor. c. Mulieres* 2. *de Judiciis in* 6.

44 Testes secreto, et singillatim seorsim ab aliis sunt examinandi, et non plures simul; *c. Venerabilis* 52. *de Testibus*, juncta Glossa communiter recepta *ibid. verb. Examinare*; *c. Inquisitionis* 21. §. *Tertiae dubitationis. de accusationib.* ibi: « Qui post juramentum interrogati secreto »; *l. Nullum* 15. *Cod. de testibus*.

45 Potest tamen, immo debet judex adhibere Notarium, seu duos viros idoneos, qui testium depositiones conscribant, *c. Quoniam* 11. *de probationib.*

46 Et insuper in examine testium super crimine Haeresis, praeter Notarium, adhiberi debent aliae duae religiosae, et discretae personae, textu expresso *in cap. Ut Officium* 11. §. *Verum quia, de Haereticis in* 6.

47 Examinatio testium ordinarie fit in loco judicii, et ante prandium, dum testes adhuc sunt jejuni, et melius sibi praesentes existunt, *c. Placuit* 1. *de testibus*, ibi: *Ac nullus testimonium dicat, nisi jejunus*, quod tamen, ut notat Glossa communiter recepta, *ib. verb. Jejunus*: « Hoc de honestate dictum est, non de necessitate »; per text. in c. *Honestum* 16. *caus.* 22. *q.* 6. ibi: « Honestum etiam videtur, ut qui in sanctis audet jurare, hoc jejunus faciat cum omni honestate, et timore Dei ».

48 Unde si opus sit, aut expediens videatur, potest examinatio testium fieri etiam post prandium ipsis testibus non jejunis, ut constat de communi consuetudine, et etiam extra locum Judicii, ubicumque expediens visum fuerit: Glossa communiter recepta in *cit. c. Quoniam* 11. *verb. Tempora, de probationibus*. ibi: *in quo loco facto sint*, Abbas *ibid. n.* 31. et alii passim id desumentes ex ipsomet Textu dicti Canonis, dum ibi jubetur Notarius in actis Judicii scribere depositiones Testium, *loca designando*, *et temporo*, *et personas*.

49 Personae egregiae, quando producuntur in testes, domi suae examinari possunt, ac debent, text. expresso *in l. Ad personas* 15. *ff. de Jurejurondo*, ibi: « Ad personas egregias, eosque qui valetudine impediuntur, domum mitti oportet ad jurandum ».

50 Inter *personas egregios* comprehenduntur Episcopi: *Authent. Sed Judex, Cod. de Episcop. et Clerie*. Immo etiam Presbyteri, et Diaconi, vel etiam alii Clerici: Abbas *in c. Si qui testium* 8, *n.* 5. *et* 6. *de Testibus*, Pirhing *loc. cit. n.* 189. Reiffenst. *loc. cit. n.* 505. Farinac. *de Testibus qu.* 77. *n.* 213. cum aliis ibi citatis: Item Personae illustres, et in dignitate constitutae: Felin. *in d. cap. Si qui testium n.* 6. Farinac. *loc. cit. n.* 210. Pirhing *l. c. n.* 189. Reiffenst. *loc. c. n.* 105. Item Doctores *l. Medicos* 6. *Cod. de Professoribus*, Glossa *in c. l. Ad Personas*, 15. *verb. Ad personas*, *ff. de Jurejurondo*, Abbas *l. c. n.* 5. Farinac. *l. c. n.* 214. Pirhing *cit. n.* 189. Reiffenst. *cit. n.* 505. Item Milites, seu Equestris ordinis personae, Pirhing *loc. cit. n* 189. Reiffenst. *loc. c. n.* 223. cum aliis ibi allegatis.

51 Eodem privilegio gaudent etiam testes valetudinarii, et senes, vel debilitate confecti, aut paupertate depressi, ita ut coram Judice commode comparere nequeant propter virium imbecillitatem, vel quia, cum honestae personae sint, non sine dedecore suo ad locum Judicii venire possunt; Unde etiam ad horum testimonium recipiendum debet judex mittere personas idoneas, et discretas, textu expresso *in cap. Si qui testium* 8. *de Testibus, ibi:* « Si qui testium valetudinarii sunt, et senes, vel debilitate confecti, ac paupertate depressi, ita quod non possint ad vestram praesentiam adduci, ad ipsos recipiendos mittatis personas idoneas, et discretas »; juncto ejus Summario sic dicente: « Judex mittere debet examinatorem discretum ad testes recipiendos, qui ad eum commode venire non possunt »; *cap. Mulieres* 2. *de Judiciis*, ubi idem de feminis statuitur.

52 Quod autem dictum est *supra num.* 50. de personis egregiis, v. gr. Personis Illustribus, Doctoribus, Militibus etc. locum non habet in causis Criminalibus, quia in his magis decet, ut Personae etiam egregiae ad judicem se conferant, quam judex ad ipsas: Abbas *l. c. n.* 1. Felin. *l. c. n.* 2. Farinac. *l. c. n.* 235. *et* 238. Pirhing *l. c. n.* 190. et alii per text. in *Authent. Apud eloquentissimum*, *Cod. de Fide instrumentor.* ibi: « Sed hoc in Civilibus tantummodo causis, nam in Criminalibus testes apud Judices repraesentandi sunt, et cum rea exegerit, tormentis subjiciendi »; juncta Glossa *in citat. cap. Mulieres*, *verb. Jure prohibente*, ibi: « Jure prohibente, ut in Criminali criminaliter intentata ». Et id 53
supracitati Doctores extendunt etiam ad causas Civiles valde arduas, quia causae Civiles valde arduae, et magni momenti aequiparantur causis criminalibus, *arg. l. Advocati*, *Cod. de Advocat. diversor. Judicior.*

54 In examinatione testium, ultra interrogatoria generalia, quae eis fieri solent, nempe cujus sint aetatis, et conditionis, an sint conjuncti producenti, an inimici parti adversae, an subornati, an in causa controversa interesse habeant, et hujusmodi, sunt eis facienda interrogatoria specialia circa causam controversam, et ejus peculiares circumstantias, quae generatim ad decem reducuntur, prout habentur expressae *in cap. Cum causam* 37. *de Testibus*, ibi: « De singulis circumstantiis prudenter inquires, de causis videlicet, personis, loco, tempore, visu, auditu, scientia, credulitate, fama, et certitudine », Quae decem particularia interrogatoria breviter a Glossa *ibidem verb. Tempore*, sequentibus versiculis perstringuntur.

Auditus, visus, persona, scientia, causa.
Fama, locus, tempus, ac certum, credulitasque;
Dum testes recipit, Judex haec cuncta notabit.

55 In testibus examinandis sunt omnino evitanda interrogatoria suggestiva, utpote in jure expresse prohibita: Unde tenetur judex ab ipsis abstinere, non solum quando tendunt in damnum Rei, sed etiam quando tendunt in damnum Fisci. Ita Farinac. *de Testibus q.* 79. *n.* 78. Scaccia *lib.* 1. *de Judiciis q.* 86. *n.* 8. *et* 40. Reiffenstuel *loc. c. n.* 319. et ipso teste, Communis aliorum, per clarum textum in *l. In criminibus* 1. §. 21. *ff. de Quaestionibus*, ibi: « Qui quaestionem habiturus est, non debet specialiter interrogare, an Lucius Titius homicidium fecerit, sed generaliter quis id fecerit, alterum enim magis suggerentis, quam requirentis videtur ».

56 Unde, ut vides, interrogatoria suggestiva dicuntur, et sunt ea, quae fiunt de aliquibus in specie, sive exprimendo speciales personas, circumstantias, et qualitates alicujus causae Civilis, vel Criminalis, seu rei gestae, aut criminis commissi, ut si judex interroget testem, an viderit, quod Paulus occiderit Petrum tali die, in tali loco, percutiendo ipsum baculo, vulnerando in capite etc. seu, an viderit Cajum tali die furari Calicem in tali Sacello, furari equum in tali domo, die etc. hoc enim modo dicitur testis interrogari per suggestionem, suggerendo nempe, seu ipsi indicando quid respondeat, scilicet: « Ita vidi, quod Paulus occiderit Petrum tali die, et loco, percutiendo ipsum baculo, et vulnerando in capite *etc. seu*, vere vidi Cajum tali die furari Calicem in tali Sacello, furari equum in tali Domo, tali die » etc. Farinac. *tom.* 3. *Praxis Criminalis q.* 84. *n.* 91. *et* 92. Scaccia *lib.* 1. *de Judiciis cap.* 86. Reiff. *loc. cit. n.* 516. et alii.

57 Duplex autem potest esse suggestio, scilicet aperta, et palliata. *Suggestio aperta* dicitur, quando de ea aperte, seu clare constat ex ipsamet facta interrogatione, uti liquet in allatis exemplis, *Suggestio palliata* dicitur, quando tecto aliquo modo aperitur via respondendi, sed de ea ex interrogatione non apparet; Et hoc dupliciter accidit: Primo, quando nullo modo apparet, de qua re testis fuerit interrogatus, ut si in Actis scribatur: *ad opportunam interrogationem respondit* etc. Sic enim libera datur via respondendi; Secundo, quando interrogans praevenit testem in responsione, quasi subtiliter ei indicando modum respondendi; seu quando interrogans praevenit Reum in responsione, si ipsemet Reus interrogetur, quasi subtiliter ei indicando modum evadendi: Farinac. *loc. c. num.* 91. 92. Scaccia *cit. cap.* 86. *n.* 8. *et* 40. cum aliis ibi citatis, et litteraliter Reiffenstuel *loc. cit. n.* 517.

58 Confessio Rei per interrogationem suggestivam extorta, non praecedentibus signis, non sufficit ad ipsum condemnandum, et omnia inde secuta sunt penitus nulla, et invalida: Scaccia *lib.* 1. *de Judiciis c.* 86. *nu.* 7. *et* 40. Farinac. *tom.* 3. *Prax. Crim. q.* 93. *num.* 84. cum pluribus aliis ibi allegatis; Reiffenstuel *loc. cit. num.* 521. Ludovicus de Ameno *in Pract. Crim. tit.* 19. §. 4. *num.* 17. et ipso teste, alii communiter. Et ratio est, quia interrogationes suggestivae sunt omnino in jure prohibitae, *cit. l. in Criminibus* 1. §. 21. *ff. de Quaestionibus. Quae autem contra jus fiunt, debent utique pro infectis haberi* textu expresso *in cap. Quae contra Jus* 64. *de Regul. jur. in* 6. et concordat *can. Imperiali* 13. *caus.* 25. *q.* 2. *et l. Non dubium* 5. *Cod. de Legibus.*

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

« Nunc (ait Imperator Constantinus *in L.* 9. §. 1. *Cod. de Testib.*) manifeste sancimus, ut unius omnino Testis responsio non audiatur etiamsi praeclarae Curiae honore fulgeat »: Quod adeo Doctores extendunt, ut ne consuetudine quidem, aut per summum Principem introduci possit, ut uni Testi plene credatur. Confer *Umm. ad Process. disput.* 17. *num.* 42. 59

Justa vero ratione evenire interdum potest, ut unico Testi credatur; *Horn. dissert. de Probat. per unic. Test.* Ita in praxi practicari solet, quando Persona in officio publico constituta de illis testificatur, quae egit ratione officii, vel coram ipso gesta sunt. Et ita credendum est judici, si asserat, testamentum coram se conditum fuisse, licet vel maxime juramentum non praestet; *Carpzov. Jurisprud. Forens. part.* 1. *Const.* 16. *definit.* 27. *Philipp. decis.* 44. *observ.* 3. *n.* 18. 60

Sic etiam Nuncio publico in iis, quae ad officium ejus spectant, creditur, non item in illis, quae extra officium sunt. Adi *Mev. ad jus Lubecens. lib.* 1. *tit.* 1. *art.* 3. *num.* 17. veluti si testificetur de exequutione eorum, quae ipsi sunt commissa; *L.* 5. *Cod. de Exact. Tribut.* nequaquam vero de facto Tertii. Idem quoque hodie locum habet quoad Actuarios, Secretarios, etc. quum aeque juratae personae sint, ut fidem publicam in iis, quae ad officia eorum spectant, habere debeant; *Philipp. ad decis.* 38. *observ.* 3. 61 62

Natura quoque negotii admittit aliquando probationem per unum Testem, veluti si in summarissimo de praesentanea possessione agatur; *Brunemann. in L.* 91. *Cod. de Testib. Horn. dissert. cap.* 3. *num.* 5. 63

Pro rei vero gravitate quandoque ne duo quidem Testes sufficiunt, ut patet *ex L.* 18. *Cod. de Testib.* Disponit hic Imperator, quod contra debitum in scriptis contractum Testes non facile audiendi sint, qui solutionem probare velint. Quin potius qui exceptionem solutionis recte docere vult, producere debet vel quinque Testes idoneos, et summae, integraeque opinionis, qui solutioni praesentes fuerint, vel per apocham. Caeterum moribus non quinque amplius Testes requiruntur, sed duo sufficiunt; *Ant. Faber in Cod. lib.* 4. *tit.* 15. *defin.* 23. *num.* 12. *et sequent. Gudelin. de Jur. noviss. lib.* 4. *cap.* 11. *Gronovvegen. de* 64 65

Leg. Abrog. ad dict. L. 18. *n.* 4. *Sande lib.* 1. *tit.* 10. *defin.* 1.

66 Simile quid est in *L. ultim. Cod. Si certum petatur*, ubi cavetur, ut si debitum excedat 10. libras auri tunc Chirographum, et quitantia alias robur non habeant, nisi trium testium subscriptione munita sit. Sed maribus nec requiritur haec trina testium subscriptio; *Gudelin. loco mox citato, Gronowegen. ad dict. L. ult. Christin. vol.* 5. *decis.* 5. *num.* 8.

ARTICULUS III.

QUOAD TESTIUM EXCEPTIONEM, SEU REPROBATIONEM, COACTIONEM, ET OBLIGATIONEM.

SUMMARIUM

1. Exceptiones, quae testibus possunt objici, sunt triplicis generis. — 2. Exceptio contra *personas testium* quomodo fiat? — 3. Exceptio contra *eorum examen* quomodo fiat? — 4. Exceptio contra *eorum depositiones, seu dicta*, quomodo fiat? — 5. Exceptiones contra personas testium sunt opponendae ante publicationem attestationum, alioquin non valent, nisi in tribus casibus, qui assignantur. — 6. Exceptiones contra depositiones, et dicta testium opponendae sunt post publicationem attestationum. — 7 Et idem servata proportione dicendum venit de exceptionibus contra examen testium. — 8 Nemo potest excipere contra, seu reprobare testes, quos induxit pro se, sed tenetur eos admittere contra se, etiam in alio Judicio, nisi nova causa superveniat. — 9. Item potest quis excipere contra, et reprobare testem antea a se productum, non solum ex inimicitia postea inter se orta, sed etiam ex quacumque nova causa de Jure sufficiente ad aliquos testes repellendos. — 10. Testes probatorii possunt reprobari per alios testes reprobatorios reprobatoriorum: Ultra vero non est permissum alios testes reprobatorios producere. — 11. Qui sint testes probatorii, qui reprobatorii, et qui reprobatorii reprobatoriorum. — 12. Testes legitime citati testificari recusantes in causa Civili cogi possunt a Judice ad testificandum. — 13. De Jure Civili etiam in causis Criminalibus cogi possunt testes Laici ad testificandum. — 14. De Jure Canonico in causis Criminalibus criminaliter motis etiam testes Laici ordinarie cogi non possunt ad testificandum — 15. Et a fortiori dicendum est, quod testes etiam Laici cogi non possunt ad testificandum de crimine occulto, et non notorio, quamvis forte duobus, vel tribus cognitum sit. — 16. Item nec cogi possunt testes etiam Laici ad testificandum in causis criminalibus, quando ex tali testificatione immineat ipsis testibus grave periculum, v. g. inimicitiae capitalis — 17 Dantur tamen varii casus, in quibus etiam de Jure Canonico cogi possunt testes ad testificandum etiam in causis criminalibus motis, et signanter quando veritas aliter haberi non potest — 18. Item sic compelli possunt testes, quando malitiose se subtrahunt a ferendo Testimonio timore adversae partis, aut gratia, vel odio aliquo. — 19. Item sic cogi possunt, quando pars adversa malitiose impedit eorum productionem. — 20. Item testes cogi possunt ad testificandum in crimine Haeresis, Laesae Majestatis, Conjurationis, Simoniae, et aliis similibus atrocioribus delictis. — 21. Ad testificandum regulariter in nulla causa cogi possunt parentes, et liberi contra se invicem; Immo illi neque volentes admittuntur. — 22. Item regulariter in nulla causa cogi possunt ad testificandum agnati, et cognati contra suos consanguineos usque ad tertium gradum inclusive — 23 Item regulariter in nulla causa cogi possunt ad testificandum contra se invicem Socer, et Socrus, Gener, et Nurus, Vitricus, et Noverca, Privignus, et Privigna, Patruus, et Amita, Avunculus, et Matertera, Maritus, et Uxor, et hujusmodi Affines — 24 Item regulariter in nulla causa cogi possunt Liberti ad testificandum contra Patronos, nec Patroni contra suos Libertos. — 25. Item regulariter in nulla causa cogi possunt ad testificandum senes majores 70. annis, valetudinarii, milites, et illi, qui cum Magistratu Reipublicae causa absunt, vel quibus venire non licet. — 26. Supradicti tamen privilegiati cogi possunt ad testificandum in aliquibus casibus; Et signanter quando veritas aliter, quam per ipsos, haberi non potest. — 27. Item dicti privilegiati cogi possunt ad testificandum in crimine Laesae Majestatis, Haeresis, et aliis atrocissimis exceptis criminibus. — 28. Clerici autem, et Religiosi, ubi agitur de imponenda poena sanguinis, nequidem cogi possunt ad testificandum in dictis criminibus exceptis propter periculum irregularitatis — 29. Clerici, si non adsunt alii testes, cogi possunt ad perhibendum testimonium veritatis, etiamsi cederet in aliquod damnum Ecclesiae — 30. Non obstante juramento, quo testis juravit, se nihil dicturum, neque depositurum in Judicio, potest is ad testificandum compelli. — 31. Immo talis potest testificari nulla praevia dicti sui juramenti absolutione. — 32. Consultius tamen est absolutionem ejusdem ad cautelam petere; Vel saltem quod Judex prius declaret nullitatem ipsius. — 33. Testes an, et quando possint, vel non in praestando juramento uti restrictione mentali, seu amphibologia, aut aequivocatione? *remissive*. — 34. Obligatur testis sub gravi peccato ex charitate, et sponte sua Testimonium dicere, quando proximus in gravi necessitate de vita, fama, vel bonis fortunae periclitatur, et malum, testando, impediri potest. — 35. Ex justitia autem Legali, seu ex obedientia tenetur sub gravi Testimonium ferre solum, quando a competente Judice legitime est citatus, et interrogatus. — 36. Judex quando censetur juste, et Juridice exigere a testibus Testimonium. — 37. Assignantur aliqui casus, in quibus testis sub mortali tenetur Testimonium ferre in legitimo Judicio. — 38. Assignantur aliqui casus, in quibus testis non obligatur Testimonium ferre etiam interrogante, et praecipiente Judice. — 39 Unde in dictis casibus, et quoties Judex non legitime interrogat, licitum est Testimonium recusare, subterfugere, tergiversari Aut si necessario sit respondendum, veritatem dissimulare, aut aliqua licita amphibologia, vel restrictione mentali eludere. — 40. Testis in pluribus peccat, et assignatur quando. — 41. Testis, qui ex malitia scienter falsum deponit, praeter poenas perjurii, quas incurrit, tenetur etiam ad restitutionem totius damni inde secuti propter injustitiam commissam. — 42. Item tenetur talis malitiosus, et falsus testis revocare suum falsum Testimonium cum pari suo damno, et periculo etiam vitae, si Reus a se injuste pro tali testificatus, de ea periclitatur, et putetur revocando aliquid effecturus — 43 Si autem testis ex ignorantia invincibili, inadvertentia, aut oblivione inculpabili falsum deposuit, quamvis teneatur retractare id, quod dixit, et damnum impedire eo modo, quo potest, non tenetur tamen ex Justitia ad restitutionem damni illati. — 44. Item ad restitutionem non teneatur talis testis in casu, quo a parte rei per dictum suum falsum

Testimonium nihil effecerit, seu nullum damnum culsaverit, ex quo per falsa Testimonia aliorum jam tota caussa damni fuerit posita, ita ut Judex ex hoc testimonio nihil penitus fuerit motus. — 45. Testis autem, qui falsum deposuit non scienter, et nec ex notabili negligentia, seu non ex culpa lata, sed tantum ex culpa levi, licet non teneatur ad restitutionem totalis damni, tenetur tamen ad restitutionem partis juxta proportionem culpae.—46. Alia ad rem cum additionibus ex aliena manu, *ad n.* 72.

1 Exceptiones, quae testibus objici possunt, sunt triplicis generis, scilicet contra personas testium, contra examen testium, et contra depositiones, seu dicta testium, Hiltropius *in Process. Judicial. tit.* 9 *cap.* 6. Pirhing *loc. citato num.* 239. Reiffenstuel *loc. cit. n.* 334. et alii.

2 Exceptio *contra Personas testium* fit opponendo ipsis, quod vel omnino, vel saltem respectu talis causae inhabiles sint ad ferendum testimonium; Et qui sint tales sic inhabiles, abunde patet ex supradictis *art.* 1.

3 Exceptio *contra examen testium* fit opponendo, quod non sit legitime factum, vel ex defectu jurisdictionis, si nempe a judice incompetente testes fuerint examinati, v. gr. Clerici a judice saeculari sine consensu proprii superioris, vel quia testes producti, et recepti sunt ante litem contestatam, aut parte adversa non citata, aut post tertiam productionem, non observata requisita solemnitate legali, aut post didicita testificata, seu cognitas depositiones eorum, aut post conclusionem in causa, sive renunciationem a partibus factam productioni testium, vel quia non jurati sunt recepti, et examinati, aut non singillatim, et seorsim in secreto, sed simul plures admissi, et hujusmodi, de quibus exceptionibus satis constat ex supradictis *art.* 1.

4 Exceptio *contra depositiones, seu dicta testium* fit opponendo, quod deposuerint contraria, sive unus testis sibi ipsi, sive unus alteri contradicat. Vel quod deposuerint singularia, vel sine certa scientia deposuerint inverisimilia, aut penitus falsa. Vel etiam quod deposuerint per interrogatoria suggestiva sibi facta, et hujusmodi, de quibus plene constat ex dictis *supra art.* 2.

5 Exceptiones contra personas testium sunt opponendae ante publicationem attestationum, alioquin non valent, nisi in tribus casibus: *Communis*, textu expresso *in cap. Praesentium* 31. *de Testibus*, ubi assignantur dicti tres casus. Primo scilicet: « Si quis cum juramento firmarit, quod ad hoc ex malitia non procedat. *Secundo*, si forsan ante publicationem id fuerit protestatus. *Tertio*, *quando quis* ostendere poterit, quod post publicationem didicerit, quod objicit in personas. »

6 Exceptiones contra depositiones, seu dicta testium opponendae sunt post publicationem attestationum: *Communis*. Et ratio est clara, quia partes ante publicationem attestationum ignorant penitus, quid testes deposuerint, sicque nesciant quid in eorum dictis, seu depositionibus sit reprobandum, adeoque etc.

Et idem, servata proportione, dicendum venit 7
de exceptionibus contra examen testium, tales enim exceptiones, ut de se patet, nequeunt opponi, nisi quando, examine illo testium producto, altera pars cognoscere potuit, istud, se non citato, aut alias illegitime fuisse attentatum, et factum. Sic praecisis verbis Reiffenstuel *loc. citat. num.* 693. et alii passim.

Nemo potest excipere contra, seu reprobare 8
testes, quos induxit pro se, sed tenetur eos admittere contra se, etiam in alio judicio, nisi nova causa supervenerit: *Communis*, textu expresso *in l. Si quis testibus* 17. *Cod. de Testibus*, ibi: « Si quis testibus usus fuerit, iidemque testes adversus eum in alia lite producantur, non licebit ei personas eorum excipere, nisi ostenderit, inimicitias inter se, et illos postea emersisse, ex quibus testes repelli leges praecipiunt »; et concordat *can. Si testes* 3. §. *Si quis testibus caus.* 4. *q.* 2. *et* 3. ubi repetuntur ipsissima praecisa verba.

Item potest quis excipere contra, et reprobare 9
testem antea a se productum, non solum ex inimicitia postea inter se orta, sed etiam ex quacumque nova causa de jure sufficiente ad aliquos testes repellendos, ut si postea testis ille factus sit infamis, perjurus, et hujusmodi: *Communis*, *arg. cit. l. Si quis testibus* 17. *Cod. de testibus*, *et citat. can. Si testes* 3. §. *Si quis testibus caus.* 4. *q.* 2. *et* 3. Ubi enim eadem est ratio, ibi etiam eadem est legis dispositio; *l. loco* 27. *ff. de Legibus*, *l. Illud* 32. *ff. Ad Legem Aquiliam*, *et c. Inter corporalia* 2. *de translatione Episcopi*; Cum ratio legis sit anima legis, *leg. Cum ratio* 7. *De bonis damnatorum.*

Testes probatorii possunt reprobari per alios 10
testes reprobatorios a parte adversa productos, et etiam hi ipsi reprobatorii possunt reprobari per testes reprobatorios reprobatoriorum; Ultra vero, idest contra testes suos reprobatorios reprobatoriorum non est permissum alios testes reprobatorios producere: *Communis*, textu expresso *in c. Licet dilectus* 49. *de Testibus*, juncto ejus summario sic expresse dicente: « Testes probatorios, et reprobatorios probatoriorum reprobare licet, sed reprobatorios reprobatoriorum non licet ». Unde, ut vides, ad aequalitatem servandam in judiciis, et ne veritas succumbat, ac per falsos testes opprimatur, jure merito tam actori, quam reo permittitur reprobare, tum testes probatorios super principali negotio ab altera parte productos, tum etiam horum reprobatorios; et ne detur processus in infinitum, statuitur, quod in tertia productione

testium priores testes reprobantium utrobique detur status, nec ultra ad quartam testium productionem contra tertios productos possit procedi, textu expresso in *cit. c. Licet dilectus*, ibi: « Ne si producendi quartos contra tertios, et sic deinceps partibus licentia tribuatur, negotium diutius protelari contingat ».

11 Testes autem *probatorii* dicuntur, et sunt illi, qui super causa, seu negotio principali producuntur ad probationem illius; Testes reprobatorii vero dicuntur, et sunt illi, qui ab altera parte producuntur ad reprobandum, seu refutandum personas, aut dicta illorum testium probatoriorum, probando scilicet per eos, quod testes illi probatorii sint a jure inhabiles, utpote servi, infames, et hujusmodi, aut quod eorum depositio sit contradictoria, falsa etc. et sic ipsi nihil probent. *Testes reprobatorii reprobatoriorum* tandem dicuntur, et sunt illi, qui vicissim producuntur ad reprobandum personas, aut dicta testium reprobatoriorum. *Sic in re Doctores communiter*, id desumentes *ex cit. cap. Licet Dilectus* 49. *de Testibus*, et ejus Summario, *et cap. Praesentium* 4. *de Testibus* in 6. juncto pariter ejus summario.

12 Quando testes legitime citati venire, aut testificari in causa civili recusant, tunc per judicem sive ordinarium, sive delegatum ad testificandum compelli possunt: *Communis*, textu expresso *in c. Causam* 1. *de testibus cogendis*, ibi: « Mandamus quatenus testes ab alterutra partium in suae assertionis testimonium invocatos, ne veritatem occultent, diligentius moneas, et inducas; Si autem odio, vel gratia, vel timore se subtrahant, eos ad ferendum testimonium coram praefatis judicibus, vel eorum nuncio, quem ad hoc miserint, Ecclesiastica districtione compellas »; juncto ejus summario sic dicente. « In causa civili monendi, et inducendi testes sunt ad testificandum. Et si se subtrahant odio, gratia etc. compelluntur »: et concordant *c. Cum super* 2. *cap. Super eo* 3. *cap. Pervenit ad audientiam* 4. *cap. Pervenit ad nos* 5. *cap. Ceterum* 6. *eod. l. Temporibus* 1. §. 3. *ff. de inspiciendo ventre*, cum similibus.

13 De jure civili etiam in causis criminalibus cogi possunt testes laici ad testificandum: Pirbing. *lib.* 2. *decretal. tit.* 21. *num.* 15. *in fin.* Reiffenstuel *ibid. n.* 18. Sigismund. Scaccia *lib.* 2 *de Judiciis cap.* 10. *num.* 13. Julius Clarus *in Praxi criminal. l.* 5. §. *final. q.* 24. num. 21. testans sic servari in jure civili de communi consuetudine. *arg. l. Si quando* 19. *Cod. de Testibus*, juncta Glossa *ibid. verb. causis*, cum similibus, *et cap. Super eo* 3. *in fine, de testibus cogendis*.

14 De jure canonico in causis criminalibus criminaliter motis testes etiam laici ordinarie cogi non possunt ad testificandum: Sic Glossa *in cap. Super eo, verb. Passim; in cap. Pervenit ad nos, verb. Recusant, in cap. Dilectorum, verb. Super criminibus, de testibus cogendis*, Pirbing *loc. cit. num.* 11. cum Innocent. Abbate, Imola, et aliis ibi citatis, testans insuper sic sentire alios canonistas communiter, Reiffenstuel *l. c. n.* 20. Farinac. *Tract. de Testibus qu.* 78. *nu.* 115. dicens, hanc esse communem sententiam canonistarum per text. in *cap. Dilectorum* 10. *n.* 11. vers. *in occultis, de testibus cogendis*, ibi: « Testes, qui fuerint nominati, praeterquam super criminibus (si se gratia, odio, vel timore subtraxerint) per censuram Ecclesiasticam cogatis veritati testimonium perhibere »; ubi, ut vides, expresse excipiuntur causae criminales per verba: *Praeterquam super criminibus*.

Et a fortiori dicendum est, quod testes etiam laici cogi non possunt ad testificandum de crimine occulto, et non notorio, quamvis forte duobus, vel tribus cognitum sit, textu expresso *in cap. Super eo* 3. *de testibus cogendis*, ibi: « Verum si non est notorium, et is, qui convenitur, factum negaverit, testes, qui interfuerunt facto, monendi sunt, non cogendi, ad ferendum testimonium veritati »; et sic tenent Jo. Andr. *in cit. cap. Dilectorum* 10. *num.* 41. *vers. In occultis, de Testibus cogendis*, Laym. *lib.* 3. *Theolog. moral. tract.* 6. *cap.* 4. *n.* 9. Farin. *q.* 78. *num.* 121. cum aliis ibi allegatis, Reiffenstuel *loc. cit. n.* 12. ubi allegat S. Thomam, et alios. 15

Item nec cogi possunt testes etiam Laici ad testificandum in causis criminalibus, quando ex tali depositione, seu testificatione imminet ipsis testibus grave periculum v. g. capitalis inimicitiae: Baldus *in cit. cap. Dilectorum nu.* 6. et Felinus *ibid. n.* 3. Layman. *l. c.* Pirbing *loco citato* Reiffenstuel *loco cit. num.* 23. Lessius *lib.* 2 *de Instit. cap.* 30. *dub.* 6. *nu.* 50. Menochius *de Arbitrar. Judic. lib.* 2 *casu* 487. *n.* 3. *et seq.* et alii passim. Et ratio est, quia nemo potest cogi testificari in praejudicium suorum consanguineorum, vel affinium, textu expresso in *l. Lege Julia* 4. *ff. De testibus*, quae est canonizata (* Vide supra *art.* 1. *n.* 110. *) *in cap. Si testes caus:* 4. *q.* 2. *et* 3. §. *Lege Julia*; Et concordat *l. Parentes. et liberi* 6. *Cod. de testibus*, cum similibus, ergo multo minus cogitur quis testificari in tam grave proprium praejudicium, ut est inimicitia capitalis. 16

Dantur tamen varii casus, in quibus etiam de jure Canonico cogi possunt testes ad testificandum etiam in causis criminalibus criminaliter motis. Et signanter quando veritas aliter haberi non potest, textu espresso *in cap. Pervenit ad nos* 5. *de Testibus cogendis*, ibi: « Qui . . . testificari recusant, si aliter veritas nequiverit elici, ad illud sunt per censuram Ecclesiasticam compellendi »; juncto ejus Summario sic habente: « Si res aliter probari non potest, et in causa criminali compellendi sunt testes »: Et sic Glossa *ibid. verb. Ecclesiasticis*; Abbas in *cit. cap. Dilectorum n.* 6. Socinus in *Fallentiis Regul.* 417. *fallen.* 2. Farinac. d *q.* 78. *n.* 121. cum pluribus aliis ibi citatis, Pirbing. *l. cit. nu.* 13. Reiffenstuel *l. cit. n.* 25. et alii. 17

18 Item compelli possunt testes ad testificandum etiam in criminalibus, quando malitiosè se subtrahunt a ferendo testimonio timore adversae partis, aut gratia, vel odio aliquo, c. *Super eo* 3. *de Testibus cogendis*, juncto ejus Summario, in quo dicitur: « Testis, qui timore adversae partis se subtrahit, testificari compellitur: » Adde etiam in criminali secundum communem intellectum, *cap. Cum contra* 9. *eod.* ibi: « Nos igitur respondemus, quod testes praedicti, si se gratia, odio, vel timore subtraxerint, per Censuram Ecclesiasticam, debes, appellatione remota, compellere veritati testimonium perhibere »; juncto ejus Summario sic dicente: « Testes, qui se subtrahunt, etiam in criminali cogendi sunt »; Farinac. *qu* 78. *nu.* 127. cum pluribus aliis ibi citatis, Pirhing *l. c. n.* 14. Reiffenstuel *loc. cit. num.* 26. et alii passim.

19 Item Testes etiam in Criminalibus cogi possunt ad testificandum, quando pars adversa malitiose impedit eorum productionem, c. *Pervenit ad audientiam* 4. *de testibus cogendis*, juncto ejus Summario sic habente: « Compelluntur testes etiam in criminali, quos accusatus malitiose accusatori subtrahit »; Pirhing *l. c. n.* 14. cum aliis ibi allegatis, Reiff. *l. c. n.* 226. Farin. *l. c.* et alii passim.

20 Item testes cogi possunt ad testificandum in crimine Haeresis, Laesae Majestatis, Conjurationis, Simoniae, et aliis similiter atrocioribus delictis: *Communis*, per claros textus *in c. Si qui per capillum* 10. *caus.* 22. *q.* 1. *c. Venerabilis* 11. *de testibus cogendis*, juncto ejus Summario sic habente: « Ad detegendam veritatem conjurationis coguntur socii, etiam jurati »; cum similibus aliis.

21 Ad testificandum regulariter in nulla causa cogi possunt parentes, et liberi contra se invicem, immo isti neque volentes admittuntur: *Communis*, textu expresso *in l. Parentes*, 6. *cod. de testibus*, ibi: « Parentes, et liberi invicem adversus se, nec volentes, ad testimonium admittendi sunt ». Et concordat *c. Si Testes* 3. §. *Parentes caus.* 4. *q.* 2. *et* 3. ubi ipsissima verba repetuntur.

22 Item regulariter in nulla causa cogi possunt ad testificandum agnati, et cognati contra suos consanguineos usque ad tertium gradum inclusivo. Colligitur aperte ex *l. Lege Julia* 4. *ff. de testibus, et c. Si testes* 3. §. *Lege Julia caus.* 4. *q.* 2. *et* 3. in quo utroque loco expresse cavetur, ne consanguinei inviti cogantur adversus se dicere testimonium usque *ad Sobrinam, Sobrinove natum*, qui tertio gradu ab invicem distant, ut patet ex Arbore Consanguinitatis.

23 Item regulariter in nulla causa cogi possunt ad testificandum contra se invicem Socer, et Socrus; Gener, et Nurus; Vitricus, et Noverca; Privignus et Privigna, Patruus, et Amita; Avunculus, et Matertera, Maritus, et Uxor, et hujusmodi affines, *cit. l. Lege Julia, et cit. c. Si testes* 3. §. *Lege Julia caus.* 4. *q.* 2. *et* juncta Glossa *ibid. verb Imperari*, cum similibus, Pirhing *loc. cit. n.* 23. et alii communiter.

Item regulariter in nulla causa cogi possunt Liberti ad testificandum contra patronos, nec Patroni contra suos Libertos, textu expresso *in cit. l. Lege Julia, et cit. cap. Si testes* §. *Ne Liberto, et* §. *Ne patroni*. Et concordat *l. Libertorum* 12. *Cod. de testibus*. cum similibus. 24

Item regulariter in nulla causa cogi possunt ad testificandum senes majores 70. annis, valetudinarii, milites, et illi, qui cum Magistratu Reipublicae causa absunt, vel quibus venire non licet, textu expresso *in cit. can. Testes* 3. §. *Inviti caus.* 4. *qu.* 1. *et* 3. et *l. Inviti, ff. de Testibus*, cum similibus. 25

Notanter autem in conclusionibus *a num.* 20. dicitur *Regulariter*, quia supradicti privilegiati cogi possunt ad testificandum in aliquibus casibus. Et signanter, quando veritas aliter, quam per ipsos haberi non potest: *Communis*, per textum *in cap. Pervenit ad nos* 5. *de Testibus cogendis*. ibi: *Si aliter veritas nequiverit elici, cap. Venerabilis* 11. *eod.* ibi: *Ne pro defectu testium pereat sua Justitia*, *can. Quamquam* 2. *caus.* 14. *q.* 2. ibi: *Ne veritas occultetur*, cum similibus. Et ratio est clara, quia tunc favore eruendae veritatis eorum privilegium cessat, cum publica utilitas, quae in perhibendo testimonio veritati versatur, merito praeponderare debeat. 26

Item dicti privilegiati cogi possunt ad testificandum in crimine Laesae Majestatis, Haeresis, et aliis attrocissimis exceptis criminibus: Farinac. *tract. de testibus qu.* 55. *n.* 160. *et seq.* Pirhing *loc. cit. n.* 23. et alii communiter. Vide dicta *art.* 1. *a n.* 79. 27

Clerici autem, et Religiosi, ubi agitur de imponenda poena sanguinis, ne quidem cogi possunt ad testificandum in dictis criminibus exceptis propter periculum Irregularitatis, ut notat Reiffenstuel *loco cit. n.* 37. et fusius id probat *lib.* 2. *decretal. tit.* 20. *a n.* 170. solvens contraria. Vide *art.* 1. *n.* 102. 28

Clerici, si non adsint alii testes, cogi possunt ad perhibendum testimonium veritatis, etiamsi cederet in aliquod damnum Ecclesiae: Glossa unica *in cap. Cum nuncius* 12. *de testibus*. Abbas *ibid n.* 4. Reiffenstuel *loc. cit. tit.* 21. *n.* 41. et alii passim. Et ratio est, quia in defectu probationum cessat omne privilegium, ne veritas occultetur, et injustitia foveatur, per Jura adducta *supra n.* 25. Iniquum enim esset, Ecclesiam contra alium injuste locupletari, aut manuteneri, atque etiam gravi alterius laesione veritatem opprimi. 29

Non obstante juramento, quo tertio juravit, se nihil dicturum, neque depositurum in judicio, potest is ad testificandum compelli: *Communis* textu expresso *in cap. Pervenit ad audientiam* 4. *de testibus cogendis*, juncta Glossa *ib. verb Jura-* 30

mento adstrinxit, *cap. Venerabilis* 11. *eod.* juncto ejus Summario sic dicente: « Ad detegendam veritatem conjurationis coguntur socii etiam jurati ». Et concordat *cap. Intimavit* 18. *de testibus*, ibi: « Injungimus ut . . . eos, qui sunt juramento adstricti . . . . in testimonium recipere non postponas ». Item *cap. Constitutis* 45. *de Testibus*, ibi: « Illos autem, quos, ut dictum est, jurasse constiterit, quod contra Archiepiscopum nihil dicerent, denuncies, juramento hujusmodi non teneri ». Item *cap. Olim* 26. *de accusationibus*, ibi: « Juramentis, si qua de tacenda veritate Abbas extorserit, relaxatis ».

31 Immo talis potest testificari nulla praevia dicta sui juramenti absolutione: Glossa *in cit. cap. Venerabilis* 11. *verb. Absolvant*, *de Testibus cogendis*, Abbas *ibid. n.* 5. Pirhing *lib.* 2. *Dec. t.* 32. *n.* 29. Reiffenstuel *ibid. n.* 45. Vallens. *ibid. n.* 3. Mascard, *de probationibus*, *q.* 5. *prooemial. n.* 48. *et* 54. Farinac. *d. q.* 78. *n.* 150. *et* 151. Et ratio est, quia cum tale juramentum sit temerarium, et contra bonos mores praestitum, ne scilicet veritas manifestetur, et justa sententia sequatur, non est obligatorium, textu expresso in *cap.* « Non est obligatorium contra bonos mores praestitum juramentum ». Unde absque ullo periculo perjurii potest quis ipsi contravenire, *cap. Quanto* 18. *de Jurejurando*, juncto ejus Summario, in quo sic habetur: « Jurans scienter illicitum non indiget absolutione, sed tenetur illud non observare ». *Cum*, ut dicitur *ibidem* in textu « Cum juramentum, non ut esset iniquitatis vinculum, fuerit institutum ». Et concordant *cit. cap. Constitutis* 45. *de Testibus*, per textum adductum numero antecedenti, ubi, ut vides, posteriora illa verba: « Denuncies, juramento hujusmodi non teneri »; aperte indicant, tale juramentum ipso jure fuisse invalidum, veluti contra bonos mores praestitum, quia ibi Pontifex non mandat suo Delegato, ut illos, qui sic jurarunt, a suo juramento prius absolvat, sed solum ut denunciet,
32 illos tali suo facto juramento non teneri. Recte tamen monent supracitati Doctores, et alii, quod consultius sit absolutionem ejusdem ad cautelam petere, vel saltem quod judex prius declaret nullitatem ejus, *arg. cap. Veniens ad Apostolicam* 38. *in fine*, *de Testibus*, ibi: « Ad cautelam absolvatis eosdem, ut vocati ad testimonium libere valeant pro utraque parte testari ».

33 Testes an, et quando possint, vel non in praestando juramento uti restrictione mentali, seu amphibologia, aut aequivocatione, Vide verb. *Juramentum art.* 1. *a num.* 13. et verb. *Restrictio mentalis per tot. et* vide etiam aliqua ad rem sub verb. *Reus.* V. Add. Cass. *V. Juramentum.*

34 Obligatur testis sub gravi peccato, et caritate, et sponte sua testimonium dicere, quando proximus in gravi necessitate de vita, fama, vel bonis fortunae periclitatur, et malum, testando, impediri potest: *Communissima Doctorum* in materia de Caritate: Tunc enim urget Caritas, ut innocenti, et sic indigenti succurramus.

Ex justitia autem legali, seu ex obedientia te- 35
netur sub gravi testimonium ferre solum, quando a competente judice legitime est citatus, et interrogatus: *Sic Doctores communiter* cum S. Thoma 2. 2. *q.* 70. *art.* 1. *n.* 2. et Scoto in 4. *dist.* 15. *q.* 3. Et ratio est manifesta, quia justo legitimi Superioris praecepto in re gravi, ut est praeceptum legitimi judicis juridice interrogantis, et testimonium exigentis, parendum est sub mortali.

Tunc vero judex juste, sive juridice exigit a 36
testibus testimonium, quando hominis infamia, justa accusatio, vel denunciatio criminis cum semiplena probatione, vel aliis indiciis sufficientibus ad testes examinandos praecesserunt: Sic ex communi Lessius *lib.* 2. *c.* 30. *dub.* 6. Layman *Theol. moral. l.* 3. *tract.* 6. *cap.* 4. *n.* 8. Sporer *tom.* 2. *tract.* 5. *in VIII. praecept. Decalog. cap.* 4. *sect.* 3. *n.* 51. et alii passim.

Unde testis sub mortali tenetur testimonium 37
ferre in legitimo judicio in sequentibus casibus. I. Si de Auctore delicti sit saltem semiplene probatum, aut sufficientia de hoc habeantur indicia: II. Si procedatur via accusationis, et possit crimen sufficienter probari. III. Si Auctor laboret infamia criminis patrati. *Communis;* Et ratio est clara, quia nisi in his casibus obligetur quis testimonium ferre, nihil prodessent Tribunalia justitiae cum maximo Reipublicae, et Particularium detrimento.

Non obligatur autem testis, etiam Interrogan- 38
te, et praecipiente judice, testimonium ferre in sequentibus casibus. I. Si rem solum ex Confessione Sacramentali noverit, ut patet ex dictis sub verb. *Juramentum art.* 1. *n.* 15. II. Si criminis notitiam accepit sub secreto naturali ad honestum finem, utpote Advocatus, Medicus, Chirurgus, Obstetrix, Vir doctus, aut valde amicus etc. ad consilium, auxilium, vel remedium adhibendum misero criminoso, alias secluderetur miseris subsidium necessarium. Excipe tamen, si defectu testimonii immineret Communitati, aut privato aliquod grave, et notabile damnum, quia in tali casu obligaretur ad testificandum, cum tunc non obligaret naturale secretum. III. si crimen est occultum, ita ut nulla publica de eo adsint indicia, quamvis fere duobus, vel tribus privatim cognitum esset: Nisi tamen crimen valde perniciosum esset Reipublicae, quia tunc teneretur illud testificari, cum bonum commune praevalere debeat particulari. IV. Si rem noverit a personis dubiae, aut modicae fidei, quia tunc potest se habere, ac si nihil sciret. V. Si Auctor non laboret infamia, nec damnum timeatur postea. VI. Si notitiam delicti, alteriusve secreti per injuriam accepit, v. g. litteras aperiendo, vel hominem per vim cogendo, aut per ebrietatem ad id inducendo, tunc enim id testari non tenetur: nec juste potest, cum injuria semel illata non sit extenden-

da. VII. Si sciat factum hominis, de quo interrogatur, a peccato, et poena alienum esse, ut si ex ignorantia hominem pro fera occidit, si rem alienam abstulit ob justam compensationem, vel gravissima necessitate coactus; tunc enim non tenetur de eo testari, immo factum simpliciter negare potest, sicuti et ipse Reus etiam addito juramento, quia interrogatio judicis procedit ex praesumptione commissae culpae, seu de facto criminoso, quale factum recte negat etiam juratus. Sicuti ex communi docent Lessius *l. c. cap.* 31. *dub.* 3. *n.* 14. Layman *loco cit. num.* 9. *verb. Si scias*, Sporer *loc. cit. n.* 52. et alii passim VIII. Si ex testificatione sibi, vel suis notabile damnum immineat, non tenetur testari, nisi crimen Reipublicae perniciosum sit, ut proditio, et hujusmodi, et alia ratione impediri non possit. Sic docent Navar. 1. *Manual. cap.* 25. *et in Canon. Inter* 11. *q.* 3. Petrus Navarra *lib.* 2. *cap.* 4. Lessius *lib.* 2. *c.* 30. *et* 31. Layman *lib.* 3. *tract.* 6. *cap.* 4. *et lib.* 4. *tract.* 3. *cap.* 14. Busemb. *lib.* 4. *c.* 3. *art.* 4. *dub.* 6. secutus a la Croix *lib.* 4. *n.* 1514. Sporer *loc. cit. n.* 52. Henno *tom.* 2. *tract.* 2. *disp. accessoria qu.* 4. *conclus.* 2. Pontas verb. *Testis*, Merbesius *t.* 1. *Summ. Christ. part.* 2. *qu.* 192. et alii passim.

39 Unde in dictis casibus, et quoties judex non legitime interrogat, licitum est testimonium recusare, subterfugere, tergiversari. Aut, si necessario sit respondendum, veritatem dissimulare, aut aliqua licita amphibologia, vel restrictione mentali eludere, juxta notata, et dicta sub verb. *Juramentum art.* 1. *a n.* 13. verb. *Restrictio mentalis per tot.* et partim sub verb. *Judex*, ac verb. *Reus*. Vide *ibi*. *

40 Testis in pluribus peccat. Et signanter si affirmet, quod ignorat. Item si veritatem, quam debebat celare, aperiat. Item si se occultet, ne interrogetur, casu quo tenetur testari. Item si judici, juste, et legitime interroganti ad rem non respondeat. Item si pretium pro dicenda veritate accipiat, sicuti peccat judex, si pretium accipiat pro ferenda sententia justa, cum nemo possit aliquid accipere pro eo, ad quod tenetur ex officio. Vide verb. *Judex a num.* 33.

41 Testis, qui ex malitia scienter falsum deposuit, praeter poenas perjurii, quas incurrit, tenetur etiam ad restitutionem totius damni inde sequuti propter injustitiam commissam. *Communis*

42 Item tenetur talis malitiosus, et falsus testis revocare suum falsum testimonium cum pari suo damno, et periculo, etiam vitae, si Reus a se injuste pro tali testificatus, de ea periclitetur, et putetur revocando aliquid effecturus: *Communis*. In damno enim aequali potius habenda est ratio innocentis.

Si autem testis ex ignorantia invincibili, inad- 43
vertentia, aut oblivione inculpabili falsum deposuit; quamvis teneatur retractare id quod dixit, et damnum impedire eo modo, quo potest, non tenetur tamen ex justitia ad restitutionem damni illati; cum neque teneatur ex re accepta, neque ex injusta acceptione, seu ex delicto, et vere injustitiam non commiserit, Cajetanus 2. 2. *qu.* 70. *art.* 4. Navarrus in *Manuali cap.* 25. *n.* 40. Sanchez *tom.* 2. *Consil. moral. l.* 6. *cap.* 5. *dub.* 7. Busemb. *loc. cit.* Lezana *in Summa qq. Regular. verb. Testis Regular. n.* 4. Diana, Fagundez, Corduba, et alii passim.

Item ad restitutionem non tenetur talis testis 44
in casu quo a parte rei per suum falsum testimonium nihil effecerit, seu nullum damnum causaverit, ex quo per falsa testimonia aliorum jam tota causa damni fuerit posita, ita ut judex ex hoc testimonio nihil penitus fuerit motus: Lessius *lib.* 2. *cap.* 30. *dub.* 7. Diana *part.* 3. *resolut.* 105. Fagundez *in VIII. praecept. Decalog. lib.* 8. *cap.* 42. *n.* 3. Busemb. *loc. c. circa finem*, et alii.

Testis autem, qui falsum deposuit, non scien- 45
ter, nec ex notabili negligentia, seu non ex culpa late, sed tantum ex culpa levi, licet non teneatur ad restitutionem totalis damni, tenetur tamen ad restitutionem partis juxta proportionem culpae: Navarr. *loco cit. n.* 49. Sanch. *loco cit. dub.* 27. Fagundez *loco cit. n.* 1. Lezana *loco cit. n.* 4. Sotus *lib.* 5. *de Justitia q.* 7. *art.* 4.

Alia ad rem: Vide verb. *Judex*, verb. *Jura*- 46
mentum, verb. *Restitutio*, verb. *Restrictio mentalis*, verb. *Reus*.

Testes plures, sed singulares quoad varios actus 47
successivos, ex quibus unicum delictum conflatur,
si non ad poenam, sufficientes decernuntur ad
torturam pro eruenda veritate: Benedict. XIV.
tom. 1. Constitut. 97. incip. *Sacerdos in aeter*-
num §. 4. Testimonium Judicis omni exceptio- 48
ne majoris in antiquis attendi debet: Idem Con-
stit. 75. Incip. *Apostolicae servitutis* §. 15.

Testis unicus non probat de jure: Idem tom. 49
2. Constitut. 28. incip. *Postremo mense* §. 55.
Limita quando testis unicus legitimis praesum- 50
ptionibus, et validis conjecturis adminiculatus est:
Idem *ibid.* §. 53. Item limita, ut collatio Baptis- 51
mi per unicum testem fide dignum probari possit:
Idem *ibid.* §. 31. Testes in judiciis Civilibus, et 52
Canonicis admittuntur etiam mulieres, Idem *ibid.*
§. 55.

Testes *habentes notam manum*, identitatem 53
scripturae autographae non probant, nisi validis adminiculis fulciantur, id est comparentur cum aliis ejusdem scriptis per peritos, qui de identitate characteris juxta eorum artis regulas judicium faciant, et hujusmodi: Idem Constitut. 46.

Not. Rom. Theol.

(*) Circa testes in ordine ad dicendam veritatem Judici legitime interroganti, absque ulla mentali restrictione, vide, quae adnotavimus supra in verb. *Accusatus*, post numer. 43. Vid Addit Casin. *V. Juramentum*.

54 incip. *Postulatum*, Testes examinati *turmatim* in-
validam probationem in causis Beatificationis,
seu Canonizationis constituunt, sed de substantia
examinis formalis est, ut singuli seorsim audian-
tur: Idem *ibid.*
55 Testes pro electione sepulturae sufficiunt duo:
Sic expresse resolvit *Sacra Congreg. Concil.* in
Neapolitana Electionis sepulturae 13. *Febr.* 1666.
lib. 25. *Decretor. pag.* 29. *apud. Thesaur. Re-
solut. tom.* 2. *pag.* 304. *in causa Sorana Fune-*
56 *rum*, §. Redacta, et saepe alibi. Nec requiritur
quod tales testes deponentes super electione se-
pulturae recipiantur medio juramento per publi-
cum Notarium, ut expresse statuit, *eadem Sac.
Congr.* in *Senogallien. Funerum die* 18. *Decembr.*
1739. ubi ad secundum sic propositum dubium;
« An testes super electione sepulturae deponen-
tes, recipi debeant medio juramento per publi-
cum notarium: sive potius sufficiat, eosdem te-
stes deponere oretenus cum juramento coram ipso-
met Parocho, vel Vicario Foraneo? *Respondit:* Ad
II. Negative ad primam partem, et affirmative ad
secundam ». Ita apud Thesaurum Resolutionum
tom. 9. *pag.* 156. in dicta *Senogallien. Funerum.*
57 Testes Synodales tum in Synodis Provinciali-
bus, tum Dioecesanis eligebantur viri probatae fi-
dei, ut Dioecesim perlustrarent, explorarent an
Synodalia statuta custodirentur, et omnia in fu-
tura Synodo fideliter referrent, quae emendanda
58 deprehendissent. Differebant a *Periodeutis*, seu
Visitatoribus, quia jurisdictione carebant. Valde
59 utiles erant, et adhuc essent; Difficulter tamen
idonei inveniuntur, qui velint tale munus suscipe-
re, adeoque fere ubique in desuetudinem abie-
runt, et in eorum locum suffecti sunt Fiscales E-
piscoporum, et Decani, hoc est Vicarii Foranei,
qui utique si doctrina, pietate, prudentia, et zelo
praestarent, ac munus suum diligenter obirent,
Synodalium Testium defectum supplerent, et com-
pensarent. Sic pluribus ad rem erudite suo more
deductis, tradit Benedict. XIV. *de Synodo Dioe-
cesana lib.* 4. *cap.* 3. *per tot.*
60 In testes assistentes Matrimonio contracto non
praemissis debitis denunciationibus, excommuni-
catio latae sententiae decerni potest: Idem *ibid.*
lib. 7. *cap.* 69. *n.* 2. Vide *tom.* 5. *verb. Matri-
monium art.* 2. *sub n.* 1.
Testes de auditu auditus, allati, in Processu 61
Apostolico, conjungi non possunt in linea aequa-
lis probationis, cum testibus de visu extantibus
in Processu ordinario in causis Beatificationis, et
Canonizationis Sanctorum: Benedict. XIV. in
Appendice ad Tomum 4. sui Bullarii pag. 2. Con-
stitut. incip. *Cum ex relatione* §. 2. Vim tamen 62
adminiculativam habere possunt, modo majorem,
modo minorem, pro varia circumstantiarum con-
ditione: Idem *ibidem* §. 3.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

Debent Testes produci coram Judice, cui fides 63
est facienda, et quidem in loco Judicii, quum ma-
jor dicatur auctoritas praesentium Testium, quam
Testimoniorum, *L.* 3. §. 4. *ff. de Testib.*
Nihilo tamen minus potest Judex interdum 64
examen testium delegare, praesertim in civilibus;
Nov. 20. *c.* 8. *Auth. apud C. de fide Instrum.*
Hinc sponte sua fluit, Notarios non aliter pos- 65
se Testes per se examinare, quam si examen hoc
a judice delegatum sit. Et ita hoc examen priva-
tum a Notario factum nullum est, Beust. *ad L.*
31. *n.* 212. *ff. de Jurejurand.* Carpzov. *lib.* 3.
Respons. 87. *n.* 3. Grev. *Conclus.* 103. *n.* 1. *et*
9. atque adeo nihilominus modo probatio adhuc
salva sit, denuo a Judice juramento adstringendi
et examinandi sunt.
De cetero ubi non requiritur solemnis proba- 66
tio, sed sufficit nuda demonstratio, facilius depo-
sitio Testium coram Notario admittitur, uti com-
muniter hodie in possessorio summariissimo fieri
solet, ubi praesentes, vel quasi, demonstrasse
sufficit.
Pariter in processu exequtivo ad probandam 67
exceptionem incontinenti admitti posse examen
Testium coram Notario citra delegationem, tenet
Carpzov. *Jurisprud. Forens. p.* 1. *Const. p.* 1.
Const. 3. *defin.* 30. quum judicium summarie pe-
ragatur.

TESTIUM PRÆSENTIA QUO AD MATRIMONIA

VIDE VERB. *MATRIMONIUM QUOAD IMPEDIMENTA ART.* 1. *N.* 19. *AD* 113.

THALMUD HEBRÆORUM

SUMMARIUM

1. Judaei, et Hebraei unde sint dicti? — 2. Thalmud Hebraeorum, seu Judaeorum quid sit, et importet. — 3. Quando, a quibus fuerit compilatum? — 4. Thalmud aliud est Hierosolymitanum, et aliud Babylonicum. — 5. Thalmud secundum Pignatell. quando fuerit incoeptum, et completum, et a quo in compendium redactum, quod secundo loco habetur post Bibliam. — 6. Thalmud sive Hierosolymitanum, sive Babylonicum quid contineat. — 7. Thalmud jussu Greg. IX. fuit per totam Galliam combustum. — 8. Idemque fieri statuerunt Inno-

centius IV. Clemens IV. Honorius IV. et Joann. XXII. — 9. Referuntur plures ejusdem libri combustiones ordinatae a diversis Pontificibus in Urbe, et per Italiam. — 10. Demum Clemens VIII. prohibitionem confirmavit, nulloque pacto retineri, vendi, aut iterum excudi mandavit, quodque infra duos menses Ordinariis, seu Inquisitoribus deferretur. — 11. Et contra omnes transgressores tum Hebraeos, tùm Christianos gravissimas poenas imposuit. — 12. Addita contra transgressores Christianos Excommunicatione latae sententiae. — 13. Haec Excommunicatio licet per dictam Constitutionem non sit explicite, et expresse reservata quo ad omnes, asseritur tamen implicite reservata quo ad aliquos, qui assignantur cum causa reservationis.

1 Judaei dicti sunt a Juda, quarto Jacobi Patriarchae filio. Unde Palaestina Syriae Regio, utpote ab eis inhabitata, Judaeae nomen obtinuit: Joann. Bohem *de natien. mund.* in *Reipublic. Hebraeor. cap.* 3. Card. Petra tom. 3. *Commentar. in Constit.* 2. *Innocentii IV. n.* 1. Et Hebraei dicti sunt ab Heber abnepote Semi filii Noe, ut notant Tertull. in *Apol. c.* 18. et post plures Gonzal. in *cap. Judaei* 5. n. 1. *de Judaeis*, Petra *loco cit. n.* 1. recte advertens, quod Sacri Canones tum antiqui, cum recentiores eos utroque nomine promiscue appellant, et Josephus *lib.* 1. *Antiquit. Judaicarum*. Alii tamen autumant, Hebraicam Gentem, et linguam fuisse cognominatam ex eo quod cum ipsi Abraham de terra, et cognatione sua egredi, et terram Chanaam ingredi a Deo jusso, ut in eam terram iret, superandus fuisset Euphrates, dictus sit *Hebraeus*, idest *Transiter*, et inde ejusdem Posteri Hebraei fuerint appellati.

2 Thalmud Hebraeorum, seu Judaeorum hebraice idem importat, quod latine sonat disciplina, seu doctrina: Sic Decian. lib. 5. *tract. criminal. cap.* 12. Cardin. Petra *tom.* 3. *Commentar.* in *Constitut.* 2. *Innocentii IV. n.* 3. et alii. Sixtus autem Senensis *lib.* 4. *Bibliothec. Sacr.* dicit nomine Thalmud significari ingens, ac vastum opus Judaicarum Traditionum. In quo collecta sunt Decreta omnia Rabbinorum, Sammai, Hillel, Akiba, Joseph, et filiorum Asamonaei, una cum aliis innumeris aliorum Magistrorum Statutis, sententiis, et tam Divinarum, quam humanarum Legum expositionibus, quibus nunc tota Judaeorum natio regitur. Ab aliis vero vocatur jus Judaicum, tam civile quam sacrum, doctrinale etiam, ac Pandectae, et Digesta. Sic Pignatell. *tom.* 5. *consult.* 15, *n.* 14.

3 Thalmud compilare coepit quidam Judas Simonis filius circa annum Christi 150. post ultimam Hierosolymae desolationem, inde circa annum 300. auctum, et Thalmud Hierosolymitanum appellatum a quodam R. Johanna Postremo iterum compilatum fuit cum aliis additionibus circa annum 479. a RR. Ase, Jesse, et Hemai, quae compilatio cum Babyloniae contigerit, exinde Thalmud Babylonicum appellatum est, ut referunt Decianus *loc. cit. n.* 3. Cherubin. junior *ad Constitut. Clementis VIII. schol.* 2. Voisin. *in prooem. pugion. Fidei pag* 57. Rota *loc. cit. n.* 4.

4 Unde Thalmud aliud est Hierosolymitanum, et aliud Babylonicum.

Pignatell. autem *loc. cit. n.* 10. habet, quod il- 5
ber Thalmud coeptus est anno a Domino Jesu 100.
ad umbilicum productus anno ejusdem 400. sed
Ben-Majemon in compendium redegit Thalmud,
et scripsit anno 1150. et habetur secundo loco
post Bibliam; et tantae est auctoritatis ut Thalmud.

Thalmud, sive Hierosolymitanum, sive Babylo- 6
nicum, ultra infinitas ineptias, abusiones, erroneas, et stultitias inauditas, continet tacite, vel expresse innumerabiles haereses, seu errores contra veteris, ac novae legis Scripturas, nec non contumeliosas impietates, et blasphemias contra Deum, Sanctissimam Trininitatem, Salvatorem nostrum, Beatissimam Virginem, beatos Angelos, Patriarchas, Prophetas, Apostolos, aliosque Sanctos Dei, Sanctissimam Crucem, Sacramenta novae legis, sacras Imagines, sanctam Catholicam Ecclesiam, Sedem Apostolicam, christianam religionem, ac christianos, ac plurima alia deliramenta, quae videri possunt apud Sixtum Senensem *lib.* 2. *tom.* 1. *Bibliothecae Sacrae*, Isidor. Episcop. Hispal. *lib. contra Judaeos n.* 49. Marquard. *de Judaeis p.* 3. *cap.* 1. *n.* 49. *inter tract. magn. tom.* 14. et plura ejusdem libri capita affert Pignatell. *cit. tom.* 5. *consult.* 14. n. 11. quae referuntur sub verb. *Hebraeus a n.* 38.

Hujus impii, nefandique Thalmud fere infinita 7
volumina in tota Gallia reperta, fuerunt Parisiis
jussu Gregorii IX. Summi Pontificis, et auxilio
regis Galliae, tunc Sancti Ludovici, anno circiter
1239. igne combusta. Hoc idem quo ad combu- 8
stionem Thalmudicorum voluminum statuerunt
Innocentius IV. Clemens IV Honorius IV. et Joannes XXII In Italia quoque Julius III. anno 1553. 9
cum festa tabernaculorum a Judaeis mense Septembris celebrarentur, per omnes urbes Thalmudica volumina inquiri, et comburi jussit. Deinde Paulus IV. per decretum supremae Inquisitionis anno 1559. eorumdem Thalmudicorum voluminum perquisitionem, et combustionem fieri mandavit, sicque fecere Sanctus Pius V. anno 1566. et Gregorius XIII. statuentes ut ab inquisitoribus procedatur contra Judaeos hujusmodi volumina
retinentes. Et postremo Clemens VIII. Constitut. 10
20. incip. *Cum Hebraeorum*, omnes praecedentes circa Thalmudicos libros prohibitiones approbans, omnibus tum Judaeis, tum Christianis eos retinere, aut quovis modo uti vetuit, etiam sub praetextu expurgationis factae, aut faciendae, revocans quascumque licentias ad id obtentas a

quibuscumque, etiam a Nunciis Apostolicis, aut
de latere Legatis, ac prohibens in futurum qui-
buscumque concedere facultates eos retinendi,
legendi, deferendi, emendi, vendendi, aut de no-
11 vo excudendi. Iterum jubendo, ut infra duos men-
ses a die publicationis eos retinentes, locorum Or-
dinariis, sive inquisitoribus deferrent, ab his sta-
tim comburendos, indicta contra transgressores
hebraeos poena amissionis librorum, publicatio-
nis bonorum, aliisque gravioribus, etiam corporis
afflictivis arbitrio Ordinariorum, aut inquisito-
12 rum. Et contra Christianos, ultra praefatas poe-
nas, Excommunicatione latae sententiae etiam
imposita.

13 An autem excommunicatio lata contra Christianos legentes, aut retinentes libros Thalmudicos sit reservata Summo Pontifici, dubitant doctores. Quo ad excommunicationem enim appositam per bullam Pii IV. *In Indice librorum prohibitorum*, possunt absolvi a proprio Confessario, ut recensendo tenorem ipsius excommunicationis ab altera imposita in bulla Coenae Domini, docent Suarez *de Fide disp.* 20. *sect.* 3. *num.* 39. Becanus *de Fide cap.* 15. *q.* 8. Delbene *de offic. inquisit. part.* 1. *dubit.* 46. *n.* 5. *et seq.* Bonacina *tom.* 3. *de censur. in Bulla Coenae disp.* 1. *q.* 2. *punct.* 4. *n.* 2. Card. Petra *loco cit. n.* 13. ubi subjungit quod nec etiam potest dici, quod incurratur excommunicatio lata in Bulla Coenae, quia procedit contra legentes libros haereticorum, et sic non comprehendit istos Judaeorum, ut firmat idem Delbene *dubit.* 36. *in Corol. n.* 1. 2. *et* 6. Bonacina *cit. disp.* 1. *q.* 2. *punct.* 4. *num.* 21. Unde idem Petra recte concludit, quod cum in Constitutione Clementis VIII. nulla adsit reservatio censurae, non videtur, quare possit dici reservata, sicque solum elicitur talis reservatio quo ad ferentes, vel auxilium praestantes Hebraeis, ut dictos libros habeant, quia, cum ex eadem Constitutione isti incurrant poenas fautorum haereticorum, proinde incurrunt etiam excommunicationem contentam in bulla Coenae. Hactenus erudite suo more eminentissimus Petra *loc. cit. n.* 13. *et* 14. Vide verb. *Libri prohibiti num.* 18.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

14 Longe a veritate aberrat Ferraris noster in taxanda Thalmudis Epoca, praeterquam quod Misna cum Thalmud, itemque Thalmud utrumque Hierosolymitanum cum Babylonico confundit. Quoniam vero meum non est nunc chronologum, aut historicum litterarium agere, lectores remitto ad *Rabbinicas Bibliothecas* Bartolocci, et Wolfii. Illud autem, de quo lectorem eumdem admonendum esse censeo, est, quod etsi corpus Thalmudicum multis, ac fere innumeris refertum sit fabellis, nugis, contradictionibus, erroribus, vel etiam blasphemiis, quarum amplissimum catalogum elaboravit praedictus Bartolocci *tom.* 3. a *pag.* 359. *ad pag.* 663. ac propterea jure in illud animadversum sit, dirisque flammis devorandum traditum: negari tamen nequit, quin multa adhuc in eodem reserventur divinarum scripturarum explanationi, rectaeque earumdem intelligentiae, perquam utilia, necnon antiquae, genuinaeque traditiones Israeliticae gentis, tum argumenta adversus Judaeorum pervicaciam, ut quod maxime est notandum, Catholicae Ecclesiae apologia adversus hujus temporis haereticos. Abstinere omnino nequeo ab adducendo nonnullorum clarissimorum virorum testimonia, et judicia de eodem Thalmud. Illustrissimus Bossuetius in admirabili suo opere, cui titulus; *Discours sur l'histoire universelle*; *part.* 2. haec scripta reliquit; « Habent (*Judaei*) opus ab iis appellatum Thalmud, idest, *doctrina*, quod aequali cum sacra scriptura veneratione prosequuntur. Antiquorum eorum magistrorum tractatus, atque sententias in unum collectas complectitur; ut quamvis partes singulae, quibus magnum hujusmodi opus constat, eadem minime potiantur antiquitate; posteriores tamen, qui inibi referuntur, auctores, priora Ecclesiae saecula attigere. Hac autem in collectione, inter innumeras, indecentesque fabellas, quarum pleraeque evulgatae conspiciuntur post Christi adventum, quaedam occurrunt vetustissimarum traditionum lipsana haebraicae gentis, probationesque, quibus facile redarguatur ». Idem est judicium, quod de eodem Thalmud novissime efformavit clar. Abbas Houtteville in egregio opere adversus incredulos edito, *tom.* 1. *discours critique p.* 148. « Generatim (inquit, de Thalmud loquendo) magnum hoc opus residua quaedam pretiosa continet veterum Judaicarum traditionum, a quibus adjutorium postulari posse recognosco ad Sacrarum Scripturarum intellectum ..... Neque asserere vereor, quin in ea tractatuum, sententiarumve caterva, quibus compactum est, talia reperiantur, ut si quis ea seligere apprime norit, invictissima ex iis elaborare possit argumenta pro Ecclesia cum judaeis disceptaturus. » Praeiverat Claudius Fleury; *Discours sur l'histoire Ecclesiastique*, V. *discours* §. V.

Hinc mirum non est, si Raymundus Martini 15
Dominicanae familiae sec. XIII. splendidissimum ornamentum, in prooemio eximii, singularisque operis *Pugionis fidei*, *num. V.* profiteatur; « Secundario vero (materia hujus Pugionis) erunt quaedam traditiones, quas in Thalmud, et Midraschim, idest Glossis, et traditionibus antiquorum judaeorum reperi, et tamquam margaritas, quasi de quodam maximo fimario sustuli non modice laetabundus. » Quod ut fideliter praestitit pius, doctusque vir maximo cum ecclesiae emolumento, adeo ut, omnes quotquot in posterum christianam religionem adversus Judaicam perfidiam vindicare aggressi sunt, a Raymundo arma commodarint. Eamdem et ipse Spartam secutus quantocius, nedum adversus Judaeos, verum et-

iam adversus heterodoxos hujus temporis, Ecclesiae Catholicae dogmata propugnabit thalmudicis, caeterisque Judaicis traditionibus in caeno Rabbinicorum voluminum involutis V. C. Abbas D. Bernardus Poch. * Opus, in quo elaborando annos plures contriverat, morte interceptus, absolvere D. Bernardus Poch minime potuit. Obiit autem Romae an. 1782. die 3. Martii. *.

THEOLOGIA, THEOLOGUS

SUMMARIUM

1. Theologia quid sit. — 2. Theologia est quintuplex, scilicet Positiva, Ascetica, Polemica, Scholastica, et Moralis. — 3 Quae sit Theologia Positiva. — 4. Quae sit Ascetica. — 5. Quae sit Polemica. — 6. Quae sit Scholastica. — 7. Quae sit Moralis — 8. Theologia ratione subjecti, in quo recipitur, dividitur in Theologiam Dei, in Theologiam Beatorum, et in Theologiam Viatorum, et quae sint hae tres Theologiae. — 9. Theologia ratione objecti, circa quod versatur, dividitur in Theologiam necessariorum, et in Theologiam contingentium, et quae utraque sit. — 10. Theologiae Objectum quodnam sit — 11. Theologia Dei non est proprie scientia. — 12. Theologia Beatorum de necessariis est scientia. — 13. Theologia Viatorum non est proprie scientia. — 14. Theologia in se, et in quocumque intellectu est sapientia, deposita tamen evidentia in intellecto Viatorum. — 15. Quid sit Sapientia — 16. Theologia Dei non est practica, sed speculativa. — 17. Theologia autem Beatorum, et Viatorum est practica. — 18. Auctor origo Cathedrae Scholasticae Religiosis Seraphicae. — 19. Quoad ea, quae concernunt Theologum, *remissive*.

1 Theologia est divinarum rerum ex iis, quae revelata sunt, Sacra Doctrina. *Est in re communis.*

2 Theologia est quintuplex, scilicet Positiva, Ascetica, Polemica, Scholastica, Moralis. *Sic Doctores communiter.* (*).

3 Theologia *Positiva* est, quae in sensu Scripturae, traditionum, decretorum pontificiorum, et definitionum Conciliorum explicando occupatur, uti est Theologia Sanctorum Patrum, et aliorum Sacrae Scripturae, ac sacrorum canonum interpretum, et ideo dicitur *Positiva*, quia ponit fundamenta pro construendis argumentationibus Theologicis: ejus praecipua functio est interpretari Sacras Scripturas, traditiones, ac sacros canones.

4 Theologia *Ascetica*, seu *Mystica*, aut *Affectiva* est, quae non tam rationis discursu, quam simplici mentis intuitu affectuose res divinas contemplatur, et sapit, et ideo, non solum intellectum illuminat, sed praesertim voluntatem inflammat, et dicitur *Ascetica*, quia potissimum docetur in Asceteriis religiosorum: ac ejus praecipua functio est tradere doctrinas ad perfectae virtutes consequendas necessarias, et docere veram perfectionem Christianam.

5 Theologia *Polemica*, seu *Dogmatica*, aut *Theoretica* est, quae fidei dogmata, et Mysteria fidelibus exponit, et contra infideles defendit, et dicitur *Polemica* a quodam verbo graeco, quod bellum significat, quia tractat controversias, et docet modum defendendi veram fidem, et expugnandi haereses. Et ejus praecipua functio est ponere vera fidei mysteria fidelibus, ut confirmentur, et infideles convincere de erroribus, ut convertantur.

6 Theologia *Scholastica* est, quae artificiosa methodo, et syllogistice de rebus divinis disserit ad differentiam positivae, quae privata sacrarum scripturarum lectione, et exercitatione SS. P. P. comparatur. Et dicitur *Scholastica*, quia in scholis traditur, et a doctoribus scholasticis est inducta. Et ejus praecipua functio est deducere conclusiones certas ex principiis partim fidei, et partim luminis naturalis.

7 Theologia *Moralis* est, quae de rebus ad mores pertinentibus in ordine ad salutem conclusiones proponit, easque argumentis facilioribus declarat, et confirmat. Et dicitur *Moralis*, quia mores ad fidei christianae regulam ordinat; Et ejus praecipua functio est actus humanos, seu morales hominum dirigere, et ad id explicare, et resolvere casus conscientiae.

8 Theologia ratione subjecti, in quo recipitur, dividitur in Theologiam Dei, in Theologiam beatorum, et in Theologiam Viatorum. *Theologia Dei* est, quae immediate innititur lumini supernaturali increato, nempe intellectui divino. *Theologia beatorum* est, quae innititur lumini supernaturali creato clare, et evidenter manifestativo, nempe visioni beatificae. *Theologia Viatorum* est,

(*) Mirum est, quot extremis hisce temporibus, in Germania praesertim, ortae sint Theologiae divisiones, ut Theologia *Patristica*, Theologia *Pastoralis*, Theologia *Scripturistica*. Sed hae non tam Theologiae divisiones sunt, quam aut fontium, ex quibus Theologia hauriri potissimum debet, ut sacrae Scripturae, ac Patrum, aut usuum quorumdam, ad quos accomodari posset, indicatio. Quae si tandem Theologiae nomine pervulgetur, quidni Theologiam partiemur in Pontificiam, synodicam, catechisticam, concionatoriam etc? Communem, qui sapit, partitionem sequetur, vel potius Theologiam dividat in positivam, et scholasticam, positivam vero in dogmaticam, et Polemicam, scholasticam in speculativam, et practicam, ad quam moralis Theologia, et ascetica revocari poterit. Confer T. 1 Theses-l Theologini Zaccariani Prodromam P. Joseph. Gautier ad Theologiam Dogmatico-Scholasticam *dissertat I.*

quae innititur lumini supernaturali creato, sed obscuro, nempe fidei. Theologia Dei est comprehensiva, Theologia beatorum est intuitiva, Theologia Viatorum est discursiva.

9 Theologiam ratione objecti, circa quod versatur, dividitur in Theologiam necessariorum, et in Theologiam contingentium. *Theologia necessariorum*, est, quae respicit veritates necessarias, ut Unitatem Dei in essentia, Trinitatem in personis, infinitatem in suis attributis, seu unico verbo, est, quae respicit Deum ad intra. *Theologia contingentium* est, quae respicit veritates contingentes, ut creationem mundi, incarnationem divini verbi, creaturas, quas Deus libere vel creat, et moderatur in ordine naturae; vel vocat, et justificat in ordine gratiae; vel beatificat, et coronat in ordine gloriae, seu unico verbo est, quae respicit Deum ad extra.

10 Theologiae objectum est omnis veritas aliquo modo ad Deum pertinens, et deducibilis ex revelatis; reductive autem, et ultimate est ipse Deus; et hoc clare patet tum ex ipsius nomine: vocatur enim Theologia ex quo sit scientia, vel sermo de Deo, et tum ex hoc, quod omnia, de quibus agitur in Theologia, directe, vel indirecte ipsum Deum respiciant.

11 Theologia Dei non est proprie scientia: Ad rationem enim scientiae requiritur discursus, seu progressus a minus notis ad notoria, Deus autem omnia unico actu clarissime intelligit. Theologia

12 beatorum de necessariis est scientia. Habet enim omnes conditiones ad scientiam requisitas, et etiam discursum, de quo majus est dubium, quia beati ex Scoto prius saltem natura intelligunt

13 quidditatem rei, quam proprietates. Theologia Viatorum non est proprie scientia: Deficit enim ipsi evidentia, cum nitatur in fide, quae est obscura; Potest tamen dici scientia lato modo, sumendo scientiam pro cognitione ita certa, ut ipsius certitudo aequipolleat evidentiae, ut habetur ex Scoto *q.* 3. *Prolog.*

14 Theologia in se, et in quocumque intellectu est sapientia; seposita tamen evidentia in intellectu Viatorum; Est enim cognitio rerum altissimarum, nempe Dei, et divinorum, quae habetur per rationes altissimas, scilicet per fidem in intellectu Viatorum, per lumen gloriae in intellectu beatorum, et per essentiam Divinam in intel-

15 lectu Dei. Quod est proprium sapientiae, quae definitur, quod sit notitia rerum divinarum per altissimas causas.

16 Theologia Dei non est practica, sed speculativa. Ipsa enim non est regulativa, cum intellectus Dei nequeat regulare Divinam voluntatem, ex quo ipsa sit summe recta, et regula omnium, nec possit habere malos actus, adeoque non est regulabilis, et consequenter Dei Theologia nec est regulativa, nec practica. Theologia autem beato-

rum, et Viatorum est practica: Operatur enim 17 circa objectum ipsum diligendo, nec manet in sola contemplatione Dei, sed excitat voluntatem ad Deum amandum, et sic dirigit praxim: Et haec aliqualis breviter de Theologia perstricta notitia sufficiat. Reliqua de ea, tum positiva, tum Ascetica, tum Polemica, tum Scholastica, tum morali relinquendo videnda apud suos respective auctores, qui fuse ad rem integra volumina ediderunt.

Hic juvat addere, quod in nostro Minoritico 18 Ordine primus omnium legitime Sacram Theologiam interpretatus est S. Antonius de Padua cum facultate, ut sequitur, S. P. nostri Francisci.

Carissimo meo Fratri Antonio

Frater Franciscus in Christo salutem.

Placet mihi, quod Sanctae Theologiae Litteras Fratribus interpreteris; ita tamen, ut neque in te, neque in ceteris (quod vehementer cupio) extinguatur sanctae orationis spiritus juxta Regulam, quam profitemur. Vale.

Recepta hac Seraphici S. Patris Patentali facultate, primam Cathedram Scholasticae Doctrinae aperuit S. noster Antonius in nostro Fratrum Minorum Ordine, eamque docuit in Alma studiorum Matre Civitate Bononiae, et in aliis Galliae, et Italiae Civitatibus, et postremo in Civitate Paduae, ubi gloriosum, ac miraculosum vitae suae cursum complevit; et prae innumerabili miraculorum multitudine, nondum a suae gloriosae mortis transacto anno (quod mirum est) a Gregorio IX. plaudente Urbe, et Orbe in Civitate Spoleti (ubi tunc aderat Romana Curia) Sanctorum Fastis omni cum solemnitate fuit adscriptus. Sic P. Petrus Antonius de Venetiis in Viridario Seraphico italice conscripto *tom.* 2. *cap.* 2. *pag.* 9. aliique apud Wadingum ad *ann.* 1222. et habetur in Opusculis ejusdem S. P. Francisci *tom.* 1. *Epistola tertia.*

Quo ad ea, quae concernunt Theologum. Vide 19 verb. *Canonicus art.* 2. *an.* 1. *usque ad n.* 44. ubi abunde de omnibus.

THESAURUS S. M. ECCLESIÆ

VIDE VERB. *INDULGENTIA ART.* 1. *A N.* 4.

THESAURUS

VIDE VERB. *DOMINIUM ART.* 3. *A N.* 26. *AD N.* 45.

THURIFICATIO

SUMMARIUM

1. Thurificatio juxta formam Caeremonialis cum unico tantum thuribulo est facienda. — 2 Usus duorum thuribulorum non probatur. — 3. Thurificatio est munus Diaconi. — 4 Thurificatio debetur Canonicis paratis ante Vicarium Generalem. — 5. Thurificatio debetur prius Canonicis Cathedralis, et Collegiatae, quam Gubernatori. Vide tamen infra, *a num.* 32. *ad* 39. — 6. Finito Evangelio Missae Solemnis, cui cum Cappa assistat Episcopus, thurificandus est Celebrans, et non Episcopus. — 7. Thurificatio in Ecclesia Collegiata exempta praesente Episcopo, et Abbate, quomodo facienda. — 8. Canonicis Collegiatae debetur Thurificatio ante Rectores, et Beneficiatos Parochialium. — 9. Thurificatio debetur duplici ductu Canonicis, Clericis vero Parochialium Ecclesiarum unico ductu. — 10. Portionariis, et aliis Beneficiatis quando debeatur thurificatio duplici ductu. — 11. Dignitatibus, et Canonicis hinc inde distributis in choro quomodo fieri debeat thurificatio. — 12. Assistentes Episcopo thurificantur, et recipiunt pacem ante Dignitates. — 13. Archidiaconus, qui tenet Baculum Episcopi, thurificandus est immediate post Diaconos assistentes. — 14. Assistens Presbyter, et duo Diaconae Evangelii, thurificare debet Episcopum. — 15. Canonici stantes, et non genuflexi thurificare debent Episcopum. — 16 Thurificatio cum triplici ductu thuribuli unico tantum, et Digniori, idest Episcopo convenit. — 17. In absentia Episcopi thurificatio fieri debet Celebranti triplici ductu. — 18. Dignitatibus, et Canonicis Cathedralium debetur thurificatio duplici ductu, caeteris vero de choro unico ductu. — 19. Dignitatibus Cathedralium debetur thurificatio solum duplici ductu, quando firmiter non probatur immemorabilis, quod triplici ductu incensentur, absente Episcopo. — 20. Thurificatio non debetur Canonicis ab Episcopo celebrante. — 21. Thurificatio duplici solum ductu debetur Vicario Generali sedenti in choro, licet sit Praelatus. — 22. Thurificatio debetur Magistratui post Canonicos aequis ductibus. — 23. Dominus loci, et quivis alius non est thurificandus a Presbytero celebrante. — 24. Est tamen servanda consuetudo circa thurificationem Baronis Domini loci. — 25. Curatus, sive Rector Ecclesiae thurificandus est ante Dominum Loci. — 26. Diaconus Evangelii debet thurificare chorum, non obstante praetensa contraria consuetudine. — 27. Diaconus debet incensare Canonicos, et alios, non tamen Mansionarios. — 28. Diaconus non debet dare pacem Laicis, nec Domino Loci. — 29. Consuetudo, ut Vicarius Generalis thurificetur ante Canonicos, est servanda. — 30. Consuetudo Loci, vel Ecclesiae servanda est, ut Vicarius Generalis sit thurificandus ante, vel post Capitulum — 31. Consuetudo, ut Mansionarii ab una parte thurificentur immediate post Canonicos ejusdem partis antequam thurificentur Dignitates, et Canonici alterius partis, non est servanda. — 32. Consuetudo, ut Gubernator thurificetur immediate post Episcopum, est servanda. — 33. Consuetudo incensandi Gubernatores Civitatum Sedis Apostolicae, qui sunt Referendarii, et utuntur Rochetto ante Canonicos, est servanda. — 34. Consuetudo, quod Gubernator Status thurificetur, et habeat pacem ante Rectores, et Curatos Ecclesiarum, servanda est. — 35. Consuetudo laudabilis, quod Gubernator non thurificetur, nec osculetur librum Evangelii, nec habeat pacem immediate post Episcopum, servanda est. — 36. Gubernator Protonotarius cum habitu Praelatitio Divinis assistens thurificandus est ante Canonicos immediate post Episcopum. — 37. Gubernator dignissimus, et perpetuus thurificandus est immediate post Episcopum, et ante Canonicos etiam paratos — 38. Gubernator Civitatis etiam non Praelatus thurificandus est immediate post Canonicos; assistens ante alios Canonicos, et absente Episcopo immediate post Vicarium Generalem. — 39. Etiamsi Gubernator sit Uxoratus. — 40. Gubernator Civitatis thurificandus est duplici, et non triplici ductu. — 41. Si adsit autem consuetudo, quod ipse Gubernator, seu alii thurificentur triplici ductu, est servanda. — 42. Dignitatibus in choro, quamvis cum Rochetto, et habitu Protonotarii existentibus, non debetur thurificatio triplici, sed solum duplici ductu. — 43. Thurificatio cum triplici ductu non debetur Vicario Apostolico. — 44. Neque primae Dignitati Sanctae Mariae in Cosmedin Urbis. — 45. Thus, et pax Domino Loci debet dari juxta formam Libri Caeremonialis. — 46. Mulieribus non datur thus, et pax inter Missarum Solemnia. Et an aliquando dari debeat? remittitur arbitrio Episcopi. Non deberi autem nisi Reginis, et magnis Principissis est novissime statutum. — 47. Canonici, et Beneficiati, ac Magistratus in Vesperis, quando assistunt Beneficiati cum Pluvialibus, thurificandi sunt per aliquem ex dictis Beneficiatis assistentibus Pluviali indutis. — 48. Canonicus Locumtenens Episcopi non est thurificandus ante Dignitates. — 49. Prior Collegiatae, si in Cathedrali praesens fuerit cum illius Dignitatibus, et Canonicis, thurificandus est duplici ductu. — 50. Tam dignitates, quam Canonici lateris dignioris chori incensandi sunt prius quam Dignitates, et Canonici alterius lateris. — 51. In Feria VI. Parasceve post thurificationem Oblatorum, non est iterum thurificandum SS. Sacramentum, nec ob ejus praesentiam est omittenda incensatio Crucis. — 52. Reliquia SS Crucis non est thurificanda a Celebrante genuflexo. — 53. Thurificatio non debetur Laicis a Diacono parato, sed a solo Clerico Cotta induto. — 54. Diaconus ministrans Thus Canonico celebranti debet dicere *Benedicite Pater Reverende*, et non *Pater Reverendissime*; quod dicitur solum si celebret Episcopus, et *Pater Eminentissime*, si Cardinalis. — 55. Traditur modus, et ordo servandus a Diacono in thurificatione, *ad* num. 57. — 58. Si Altare, in quo canitur Missa, longe distet a Choro, Thuriferarius, et non Diaconus ipsum incensabit. — 59. Imperator, Reges, aliique Supremi Principes, et Proreges, quando, et quomodo thurificandi? —

60. Quomodo incensandi Domini locorum minorum. *ad num.* 61. — 62. Omnibus de more incensatis thurificandus est populus ter. — 63 Quando Chorum incensat Thuriferarius, potest illum incensare, vel in communi transeundo ante sedilia, vel singillatim omnes — 64. Si in Presbyterio, vel in choro, ubi benedicendum est incensum, adsit Episcopus Dioecesanus, vel aliquis eo major, tunc ipse illud benedicit. — 65 Quando ad Vesperas praeter Altare majus est incensandum aliud Altare, quomodo facienda incensatio? — 66 Incensatio chori ad Vesperas quando cessare debeat? — 67. Quando duo sunt Thuriferarii, quomodo facienda incensatio? — 68. Qui thurificat, semper stare debet; solus Papa a genuflexo incensatur. — 69. Adducitur responsio Sacrae Congr Rit ad varia dubia. — 70 In choro thurificandi sunt omnes singillatim. — 71 Alia ad rem, *ad num.* 74.

1 Thurificatio (*) juxta formam Caeremonialis cum unico tantum Thuribulo (**) est facienda: *Sacra Congr. Rit. in Lucerina* 21. *Julii* 1618. apud Aldan. in *Compendio Canonicarum resolutionum lib.* 1. *tit.* 9. *num.* 34. et Barbos. *in Summ. Apostolic. decis. verb. Thurificatio n.* 1. Usus enim duorum Thuribulorum non probatur: *Sacr. Congr. Rit. in Alexandrina* 15. *Martii* 1608. *in respons. ad* 2. *dub. et in dict. Lucerina* apud Aldan. *loco cit. n.* 36. et Barbosa *l. cit. n.* 2.

3 Thurificationis munus est Diaconi, qui etiamsi sit ex Dignitatibus, vel Canonicis, post incensatum Episcopum, debet alios Praelatos, si adsint, Magistratum Saecularem, Dignitates, et Canonicos incensare; Mansionarios vero, et alios Capellanos, alius Capellanus, seu Magister Caeremoniarum pro Ecclesiae consuetudine incensare debet: *Sacra Congr. in Lucen.* 10. *Julii* 1600. apud Aldanum *loc. c. n.* 37. Barbos. *loco c. n.* 3.

4 Thurificatio debetur Canonicis paratis ante Vicarium Generalem: *Sacra Congregat. Rit. in Egitanien.* 3. *Augusti* 1602. *et in Tiburtina* 6. *Martii* 1610. apud Barbos. *loco cit. n.* 10. *et tract. de Canonicis c.* 18. *n.* 29.

5 Thurificatio debetur prius Canonicis Cathedralis, et Collegiatae, quam Gubernatori, et Officialibus: *Sacra Congregat. Rit. in Complen.* 28. *Januar.* 1612. apud Sellium *in Selectis Canonicis cap.* 16. *n.* 23. et Barbosam *loco cit. n.* 11. Vide tamen *infra a n.* 32. *ad* 39.

6 Finito Evangelio Missae solemnis, cui assistit Episcopus cum Cappa, thurificandus est celebrans, non vero Episcopus: *Sacra Congr. Rit.* 4. *August.* 1663. apud Pittonum *Constit. ad Canonicos nu.* 720.

7 Thurificatio in Ecclesia Collegiata exempta, praesente Episcopo cum Canonico Ecclesiae Cathedralis, et Abbate cum Canonicis dictae Ecclesiae Collegiatae, debetur primum Episcopo triplici ductu Thuribuli, et post Episcopum immediate Canonico Cathedralis Ecclesiae duplici ductu, deinde Abbati etiam duplici ductu: *Sacra Congregat. Rit. in Alexandrina S. Petri in Bergolio* 7. *Februarii* 1604. apud Barbosam *loco cit. n.* 12. *et tract. de Canonicis cap.* 34. *n.* 32. Et iterum in Decretis Generalibus 22. *Septembr.* 1659. §. 15. ibi: « Episcopus praeterea trino ductu, et immediate canonici Cathedralis duplici, moxque Abbas (nisi celebret) pariter duplici, ac subinde Canonici, vel Monachi Abbatialis Ecclesiae uno tantum ductu thurificentur ». Vide verb. *Abbas*, ubi dantur Decreta per extensum.

8 Canonicis Collegiatae thurificatio debetur ante Rectores, et Beneficiatos aliarum Ecclesiarum Parochialium, etiam quando in eorum propriis Ecclesiis simul Divinis intersunt, nec est hujusmodi Caeremonia aliquo praetextu omittenda, si ex consuetudine fieri solet: *Sacra Congregat. Rituum in Calagurilana* 1. *Junii* 1601. apud Aldan. *loc. cit. n.* 40. Barbosa *loc. cit. n.* 23.

9 Thurificatio debetur duplici ductu Thuribuli Canonicis Collegiatae; Clericis vero Parochialium Ecclesiarum unico ductu: *Sacra Congreg. Rit. in Caesaraugustana de Daroca* 19. *Januarii* 1613. apud Barbosam *loco citato n.* 14. *et tract. de Canonicis capit.* 18. *n.* 66.

10 Thurificatio debetur duplici ductu Portionariis, et aliis Beneficiatis, sicut et Canonicis, quando tales Portionarii, et Beneficiati in reliquis omnibus, et per omnia aequiparantur Canonicis, et aequaliter incedunt in Processionibus, et sedent in aequalibus scamnis, non obstante Caeremoniali Libro, qui intelligitur, quando non adsunt Presbyteri, qui sunt omnino aequales Canonicis: *Sacra Congregatio Rit. in dicta Caesaraugustana de Daroca* 21. *Martii* 1615. apud Barbosa *loco cit. n.* 25 *et tract. de Canonicis cap.* 34. *n.* 34.

11 Dignitatibus hinc inde distributis in choro debent incensari eae cum Canonicis ab una parte, deinde aliae cum aliis Canonicis ab altera parte; Non vero omnes Dignitates simul ante omnes Ca-

(*) Ab Hebraeorum Ecclesia ad nostram Thurificationis usus profluxit ab antiquissimis usque temporibus Vide quae T. III. Bibl. Ritual. ad Maldonati disputationem II. §. 5. Zaccaria adnotavit p. XL. Multiplex autem hujus fuit cum in Christianorum funeribus (licet non ubique, certe si quid video, in Africa usum fuisse saltem in sepeliendis mortuis, indicat Tertullianus *Apolog.* cap. XLII.); tum praesertim in Liturgia, ut pluribus ostendunt Scortia *lib.* 3. *cap.* 13. et Georgius *de Liturg. R. P. lib.* 3. *cap.* 2. Porro quotiescumque incensum thuribulo imponeret Sacerdos, illud prius benedicebat; atque hujusmodi benedictionum formulas plures suppeditat Martenius *de ant. Eccl. ritib. T.* 1. *lib.* 1. *cap.* 4. *art.* 12.

(**) Variis Thuribulum nominibus apud veteres vocatum invenio, *thymiamaterium* Graeca voce, incensarium, incensorium, immo et *fumigatorium*. Confer Georgii disquisitiones *de sacro ministerio cap.* 7.

nonicos. *Sacra Congreg. Rit.* apud Gavant. *in Manual. Episcop. verb. Missa Conventualis in addit. n.* 3. apud Pitton. *Constit. ad Canonicos* n. 123.

12 Assistentes Episcopo, licet sint minus digni, ratione assistentiae ante Dignitates thurificantur, et recipiunt pacem: *Sacra Congreg. Rit. in Bracharen.* 19. *Junii* 1608. apud Barbos. *tract. de Canonicis cap.* 33. *n.* 15. *et* 16. et Pitton. *loc. cit. n.* 140.

13 Archidiaconus, qui sustinet baculum Episcopi, dum celebrat solemniter, thurificandus est immediate post Diaconos assistentes: *Sac. Congr. in d. Bracharen.* 19. *Junii* 1608. apud Barbos. *tract. de Canonicis cap.* 5. *n.* 52. *et cap.* 33. *n.* 22.

14 Assistens Presbyter, sive Dignitas sit, sive Canonicus, thurificare debet Episcopum, et non Diaconus Evangelii: *Sac. Rit. Congreg. in Placentina* 19. *Maii* 1607. apud Barbos. *tract. de Canonicis cap.* 23. *n.* 17. *et* Pittonum *loc. c. n.* 207.

15 Thurificatio non debetur Episcopo a Canonico, vel dignitate assistente genibus flexis, sed stante: *Sac. Congregat. Rit. in Oscensi* apud Barbos. *in Summ. loc. c. n.* 4. *et tract. de Canonicis cap.* 33. *n.* 29. et Aldan. *loc. cit. n.* 38.

16 Thurificatio cum triplici ductu Thuribuli, uni eo tantum, et digniori, idest Episcopo convenit: *Sac. Congreg. Rit. in Vintimilien.* 11. *Decemb.* 1604. *et in Civitat. Ducal.* 11. *Novemb.* 1614. apud Barbos. *loc. c. n.* 5. *et tract. de Canonicis cap.* 34. *n.* 26. Pitton. *loc. c. n.* 281.

17 In absentia vero Episcopi thurificatio fieri de-
bet Celebranti triplici ductu juxta Regulas Caere-
monialis: *Sac. Congreg. Rit. in Patavina Plebis*
Sacci 9. *Maii* 1606. *et in Comen. Valutiae* 30. *Ja-*
nuarii 1616. apud Pitton. *loc. cit. n.* 281. et Bar-
18 bos. *loc. cit. n.* 6. Dignitatibus autem, et Canoni-
cis Cathedralium in suis Ecclesiis duplici, ceteris
vero de choro unico ductu thurificatio debetur:
Ead. Sacr. Cong. Rit. in d. Patavina, et Comen-
si apud Pitton. *loc. cit.* et Barbos. *loc.* c. *n.* 7.

19 Unde thurificatio duplici solum ductu debetur Dignitatibus Cathedralium, nisi firmiter probetur immemorabilis, quod triplici ductu thurificentur, absente Episcopo: *Sac. Congr. Rit. in Casertana* 16. *Septembr.* 1623. apud Barbos. *loc. c.* n. 8. *tract. de Canonicis c.* 34. *n.* 31

20 Thurificatio non debetur Canonicis ab Episcopo celebrante: *Sacr. Congreg. Rit. in Uladislavien.* 2. *Martii* 1613. apud Sellium *in Selectis Canon. cap.* 16. *n.* 22. Barbos. *loc. cit. n.* 9.

21 Thurificatio duplici, non autem triplici ductu debetur Vicario Generali sedenti in choro, licet supra Canonicos, et sit Praelatus: *Sac. Congreg. Rit. in Nepesina* 14. *Januarii* 1617. apud Barbos. *loc. cit. num.* 16. *et tract. de Canonicis cap.* 34. *n.* 29.

22 Thurificatio debetur Magistratui post Canonicos aequis ductibus: *Sacr. Congr. Rit. in Interamnen.* 20. *Junii* 1600. *et in Faventina eadem die et Anno* apud Aldan. *loc. cit. n.* 41. Barbos. *l. cit. n.* 17. Nam Canonici ante Magistratum thurificandi sunt, tam in Cathedrali, quam in aliis, in quibus simul convenerint; ubi talis est consuetudo: *Sacr. Rit. Congr. in Narnien.* 15. *Junii* 1605. apud Barbos. *l. cit. n.* 17. *et tract. de Canonicis cap.* 18. *n.* 75.

Thurificatio a Presbytero celebrante non est praestanda Domino loci, nec aliis, *Sacr. Congreg. Rit. in Calagurilana* 5. *Julii* 1614. apud Aldan. *loc. cit. num.* 42. et Barbos. *l. c. n.* 18. 23

Circa thurificationem autem Baronis Domini loci servanda est consuetudo, *Sacr. Rit. Congr. in S. Agathae* 17. *Novemb.* 1607. apud Sellium *in Selectis Canonicis cap.* 55. *num.* 58. et Barbos. *in Summ. Apostolic. decis. verb. Consuetudo circa thurificationem n.* 5. 24

Curatus, sive Rector Ecclesiae Parochialis tamquam caput Ecclesiae thurificandus est ante Dominum Loci: *Sacra Congr. Rit. in Turritana* 7. *Augusti* 1601. apud Sellium *loc. cit. cap.* 71. n. 20. et Barbos. *loc. cit. verb. Curatus* n. 12. 25

Diaconus Evangelii debet thurificare Chorum, nec ab eo munere excusatur sub praetexto contrariae consuetudinis: *Sacra Congreg. Rit. in Alexandrina* 15. *Martii* 1608. *in respons. ad dub.* 10 apud Aldan. *loc. cit. tit.* 9. *num.* 35. et Barbos, *loc. c. verb. Diaconus n.* 4. 26

Diaconus debet incensare Canonicos, et alios, non tamen Mansionarios: *Sacr. Congr. Rit. in Lucerina* 29. *Aprilis* 1530. apud. Aldan. *loc. cit. num.* 84. et Barbos, *loc. cit.* n. 3. 27

Diaconus non debet dare pacem Laicis, nec Domino loci: *Sacr. Congr. Rit.* 5. *Julii* 1614. apud Gavant. *in Rubricis Missalis part.* 2. *tit.* 10. *numero* 8. *vers. Ordo*, et Barbos. *l. c. n.* 6. 28

Consuetudo, ut Vicarius Generalis thurificetur ante Canonicos, servanda est, sive qui thurificat sit Canonicus, sive Acolythus: *Sacr. Congr. Rit. in Alexandrina* 15 *Martii* 1609. apud Sellium *l. c. cap.* 56. *n.* 53. et Barbos. l. c. *verb. Consuetudo circa thurificationem n.* 1. 29

Consuetudo loci, vel Ecclesiae servanda est, ut Vicarius Generalis sit thurificandus, et debeat accipere Candelam, Cinerem, Palmam, et adorare Crucem ante, vel post Capitulum: *Sacr. Cong. Rit. in Neocast.* 19. *Januarii* 1607. apud Sellium *loc. c. cap.* 56. *n.* 54. Barbos. *l. c. n.* 2. 30

Consuetudo, ut Mansionarii ab una parte thurificentur immediate post Canonicos ejusdem partis, antequam thurificentur Dignitates, et Canonici, qui sedent ab alia parte Chori, non est servanda: *Sac. Cong. Rit. in Placentina* 19. *Maii* 1607. *in respons. ad dub.* 3. apud Sell. *loc. cit. cap.* 56. *num.* 57. et Barbos. *l. c. n.* 4. 31

Consuetudo ut Gubernator thurificetur immediate post Episcopum, servanda est: *Sacr. Congreg. Rit. in Alexandrina* 15. *Martii* 1608. *respons. ad dub.* 4. apud Sell. *loc. cit. cap.* 56. *n.* 59. Barbos. *l. c. n.* 6. 32

33 Consuetudo incensandi Gubernatores Civitatum Sedis Apostolicae, qui sunt Referendarii, et Praelati, et utantur Rochetto ante Canonicos post Episcopum, servanda est: *Sac. Cong. Rit. in Caesenaten.* 7. *Decemb.* 1601. apud Sell. *loc. c. cap.* 56. *n.* 60. et Barbos. *l. c. n.* 7.

34 Consuetudo, quod Gubernator Status thurificetur, et habeat pacem ante Rectores, et Curatos Ecclesiarum, servanda est: *Sacr. Cong. Rit. in Gotian. in Sardinia* 5. *Julii* 1615. apud Sell. *l. c. cap.* 56. *num.* 61. Barbos. *l. c. n.* 8.

35 Consuetudo laudabilis, quod Gubernator non thurificetur, nec osculetur librum Evangelii, nec habeat pacem immediate post Episcopum, servanda est: *Sacr. Congr. Rit. in Tullen.* 2. *Augusti* 1603 apud Sellium *l. cit. num.* 62. Barbosam *l. c. n* 9.

36 Gubernator Protonotarius cum habitu Praelatitio, idest Rochetto, et Mantello Divinis assistens thurificandus est ante Canonicos immediate post Episcopum: *Sac. Congreg. Rit. in Faventina* 5. *Julii* 1603. apud Aidan. *l. c. tit. num.* 64. et Barbos. *l. c. verb. Gubernator n.* 10.

37 Gubernator dignissimus, et perpetuus thurificandus est immediate post Episcopum, et ante Canonicos, etiam paratos: *Sacr. Congr. Rit. in Alexandrina* 15. *Martii* 1698. *in respons. ad dub.* 4. apud Sellium *loc. cit. cap.* 27. *nu.* 34. Barbosam *l. c. verb. Gubernator num.* 11.

38 Gubernator Civitatis etiam non Praelatus thurificandus est immediate post Canonicos assistentes ante alios Canonicos; absente vero Episcopo, immediate post Vicarium Generalem: *Sac. Cong. Rit. in Faventina* 9. *Maii* 1606. *et in Fanen.* 1. *Septemb.* 1607. apud Sell. *l. c. cap.* 27. *nu.* 75.

39 Barbos. *l. c. n.* 12. Etiamsi Gubernator sit uxoratus: *Ead. Sacr. Congr. in Faventina* 17. *Nov.* 1607. apud Sell. *l. c. cap.* 27. *n.* 36. Barbos. *l. c. n.* 12.

40 Gubernator Civitatis thurificandus est duplici, non triplici ductu Thuribuli: *Sacr. Rit. Congr. in Civitatis Ducalis* 11. *Novembr.* 1614. apud Sellium *cit. cap.* 27. *num.* 38. Barbos. *loco citato num.* 15.

41 Quoad thurificationem triplicis ductus, licet per Regulas Caeremonialis debeatur soli Episcopo, vel celebranti; Nihilominus si adest immemorabilis consuetudo, quod alii pariter thurificentur triplici ductu, ea omnino servari debet: *Sacr. Con. Rit. in Casertana* 18. *Septemb.* 1632. apud Pittoo. *Const. ad Canonicos num.* 957.

42 Dignitatibus in choro non debetur thurificatio triplici, sed duplici tantum ductu, non obstante quod ibi amissis distributionibus, persona, quae habet Dignitatem, incederet cum Rochetto, et habitu protonotarii, ut respondit *Sac. Cong. Rit. contra Praepositum Ecclesiae Insulanae* 21. *Martii* 1699. apud Monacell. *tom.* 4. *supplement. ad* 2. *tom. num.* 18.

43 Thurificatio cum triplici ductu nec debetur Vicario Apostolico: *Sacr. Congr. Episcop. in Melphien.* 28. *Augusti* 1689. apud eumdem *n.* 19.

Neque primae Dignitati Ecclesiae Collegiatae Sanctae Mariae in Cosmedin Urbis: *Congregatio deputata trium Cardinalium die* 4. *Septemb.* 1705. *in respons. ad dub.* 31. apud eumdem Monacell. *l. c. n.* 20. 44

Thus, et Pax Domino Loci debet dari juxta formam libri Caeremonialis: *Sac. Congr. Rit. in Strongolen.* 4. *Mart.* 1606. apud Sellium *in Selectis Canonicis cap.* 17. *n.* 29. et Barb. *loc. cit. verb. Pax n.* 6. 45

Mulieribus non datur thus, et pax inter Missarum solemnia: *Sac. Cong. Rit in Pacen.* 28. *Januar.* 1612. *et in Lucerina* 3. *Junii* 1617. Et an aliquando debeat dari; remittitur arbitrio Episcopi: *Eadem Sacr. Congr. in d. Pacen.* 28. *Januarii* 1612. apud Sell. *l. c. n.* 11. *c.* 51. *num.* 17. Barbos. *l. cit. verb. Mulier num.* 5. *et verb. Pax num* 8. Non debere autem dari, nisi Reginis, et magnis Principissis, non obstante consuetudine contraria, decrevit eadem Congr. *in Larinen.* 6. *Decemb.* 1702. apud Monacell. *suppl. ad* 3. *tom. num.* 4. 46

Canonici, et Beneficiati, ac Magistratus in Vesperis, quando assistunt Beneficiati cum Pluvialibus, thurificandi sunt per aliquem ex dictis Beneficiatis assistentibus Pluviali indutis: *Sac. Congr. Rit. in Turritana* 5. *Jul.* 1671. apud Pitton. *Constitution. ad Canonicos num.* 514. 47

Canonicus Locumtenens Episcopi debet in Choro sedere in loco suae receptionis in habitu Canonicali, nec ei competit Pacis, et Thuris honor ante Dignitates, et non lucratur distributiones, nisi sedeat in suo Stallo cum habitu Canonicali: *Sacr. Cong. Rit. in Hidruntina* 10. *Nov.* 1612. apud Pittuo. *l. c. n.* 264. et Barbosam *tractat. de Canonicis c.* 33. *num.* 40. 48

Prior Collegiatae, si in Cathedrali praesens fuerit, simul cum illius Dignitatibus, et Canonicis duplici ducto thurificandus est, quamvis nullam habeat praecedentiam supra Canonicos Cathedralis: *Sacr. Congregat. Rit. in Tuscanensi* 19. *August.* 1619. apud Pitton. *l. c. n.* 356. et Barbosam *tract. De Canonicis c.* 11. *num.* 3. *et* 9. 49

Tam Dignitates, quam Canonici a latere digniori Chori sedentes prius thurificandi sunt, quam Dignitates, et Canonici qui sedent a latere Chori minus digno: *Sac. Rit. Cong. in Benevent.* 5. *Dec.* 1648. 50

In Feria VI. Parasceves thurificanda sunt Oblata; sed post thurificationem Oblatorum non est iterum thurificandum SS. Sacramentum, ob cujus tamen praesentiam non est omittenda thurificatio Crucis; sed Crux, et Altare thurificanda sunt eo prorsus modo, quo fit in aliis Missis, non omissis debitis genuflexionibus, transeundo ante SS. Sacramentum: *Sac. Rit. Congr. in Panormit.* 5. *Jul.* 1638. 51

Reliquia SS. Crucis non est incensanda a cele- 52

brante genuflexo, *Sac. Rit. Congr*, *in Brixien*. 15. *Septemb*. 1636. ubi etiam statuit, quod non est genuflectendum a Capitulo, et Ciero processionaliter transeuntibus ante Altare, in quo recondita est ipsa Reliquia SS. Crucis; Et quod post expositionem dictae Reliquiae SS. Crucis, vel post ejus delationem in Processione, benedicendus est populus eum ipsa.

53 Thurificatio non debetur Laicis a Diacono Parato, vel Beneficiato, sed a solo Clerico cotta indnto; ut saepe resolvit *Sacr. Congr. Rit*. et signanter *in Pacen*. 21. *Mart*. 1609. *et in Calagurit*, 5. *Jul*. 1614. teste Pignateil. *tom*. 1. *Consult*. 7. *num*. 30. et Ursaya *tom*. 2. *disceptat*. 7. *numero* 12.

54 Diaconus ministrans thus Canonico celebranti, ut benedicat, debet dicere *Benedicite Pater Reverende*, et non *Pater Reverendissime: Sac. Congr. Rit*. 4. *Apr*. 1699. Si autem celebrans sit Episcopus, debet dicere *Pater Reverendissime*, ex Caerem. Episcop. *lib*. 1. *cap*. 23. Et nonnulla Caeremonialia Regularium relata a Francisco Maggio *in lib. de Offic. Chori opusc*. 4. *disquisit*. 23. praescribunt etiam Abbatibus, Generalibus, seu Praepositis pariter Generalibus, in tali circumstantia debere dici a Diacono *Benedicite Pater Reverendissime*. Sic eruditissimus P. Merati *tom*. 1. *part*. 2. *tit*. 4. *num*. 19. Si vero celebrans sit Cardinalis, dicit *Benedicite Pater Eminentissime*, ut tradit dict. Merati *loc. cit. tit*. 14. *n*. 26. Sicut celebrante Summo Pontifice, *Pater Beatissime*.

55 Facta de more a celebrante incensatione Altaris, Diaconus incensat ipsum celebrantem triplici ductu. Si autem in Presbyterio adsit Episcopus Dioecesanus, Diaconus ipsum incensabit triplici ductu, et celebrantem duplici; Et si adsit Legatus, vel alii Cardinales, ipsi triplici ductu, et Episcopus, ac celebrans duplici thurificantur; Caeremon. Episcop. *lib*. 1. *cap*. 23. Caeremon. Ordinis Minor. *par*. 3. *cap*. 2. Bongiovanni in Silva Sacrar. Ceremoniar. *lib*. 3. *cap*. 11. *et lib*. 9. *cap*. 2. Merati *tom*. 1. *part*. 2. *tit*. 7. *num*. 73. post Gavant. *ibid. litt*. *C*. et alii passim. Et si adsint Episcopi exteri, vel alii Praelati, honoris gratia thurificantur immediate post celebrantem triplici ductu, sicuti et triplici ductu incensabitur ipse celebrans; Caerem. Ord. Min. *l. cit*. Merati *loc. cit*. Bongiovanni *loc. cit*. et alii; Quod tamen intelligendum est in absentia supradictorum Digniorum.

56 Cum Diaconus accesserit ad incensandum Chorum, si ibi existat aliquis ex praedictis, incensabit modo dict. *num. antec*. Et si nullus dignior ibi existat, et adsit P. Generalis, thurificabit eum triplici ductu. At sic etiam si absente Generali, adsit Provincialis, et ita absentibus Generali, et Provinciali Praelatus localis, qui, sive eiius Praelatus, praesente Praesule majori, duplici tantum ductu thurificabitur: Caeremon. Ord. Minor. *part*. 3. *c*. 2. Bongiovanni *lib*. 3. *cap*. 11. et alii. Incensato Praelato, Diaconus incensabit Cantores paratos duplici ductu, deinde incensabit Patres singillatim in prima, et secunda parte Chori duplici ductu, sicuti ex supra allatis Decretis singillatim sunt duplici ductu incensandi omnes Canonici; Alios autem Fratres unico tantum ductu incensabit; Et omnes in Choro incensandi, stantes extra Stallum se mutuo invitare debent modesta capitis inclinatione ad thurificationem prius recipiendam, itaut quilibet alium sibi immediate subsequentem sic reverenter praemoneat. Caeremon. Episcop. *lib*. 1. c. 23. Gavant *tom*. 1. *par*. 2. *titul*. 7. *Rub*. 10. *litt*. *C*. Merati *ibid. nu*. 71. Bissus *litt*. *l*. *n*. 18. §. 3. Bauldry *part*. 3. *cap*. 11. *n*. 18. Caeremon. Ord. Minor. *part*. 3. *cap*. 2. *part*. 4. *c*. 6. *et* 7. Bongiovanni *lib*. 3. c. 11. *et lib*. 9. c. 2 et alii.

57 Diaconus procedens ad incensandum Chorum debet incedere manibus junctis, et capite detecto ex parte Epistolae; Caeremon. Ord. Minor. *par* 1. *cap*. 4. *par*. 2. *cap*. 9. *et parte* 5. cap. 2. Bongiovanni *lib*. 3. *cap*. 11. et alii. Ac debet incensationem absolvere antequam Praefatio incipiatur, quia Celebranti debet assistere, vel stare retro post eum; Caeremon. Ordin. Minor. *part* 2. c. 9. *n*. 7. *et part*. 3. *cap*. 2. *num*. 10. Bongiovanni *lib*. 3. *cap*. 11. et alii, ac Rubrica Missalis 7. *n*. 11. ubi expresse habetur; « Cum dicitur Praefatio, Diaconus, et Subdiaconus stant retro Celebrantem, et paulo ante priusquam dicatur Sanctus, accedunt ad Altare etc. » Et in eadem Rubrica 7. *num*. 10. statuitur sic: « Cum redditur thuribulum Diacono, dicit, Accendat in nobis etc. et incensatur ab eo; Deinde Diaconus incensat Chorum ». Unde stat clarum, quod incensatio Chori facienda est immediate post incensationem Altaris, et Celebrentis, antequam incipiatur Praefatio, et non tempore. Quo canitur ipsa Praefatio; Et si tanta sit multitudo Clericorum, et Religiosorum, ut incensatio finiri non possit, antequam Praefatio incipiatur, tunc sufficit incensare separatim Praelatum, et omnes paratos, ac illos, qui sunt in sedibus superioribus: Reliqui autem inferiores brevitatis gratia poterunt incensari sine mora, itaut incensatio finita sit, antequam incipiatur Praefatio, ut salvetur dispositio Rubricarum, ut docet Bongiovanni *l*. c. ex Caeremon. Ord. Minor. *loc. cit*. et alii, et non paulo ante priusquam dicatur *Sanctus*, ut tradunt Corsettus *tract*. 1. *can*. 11. *n*. 22. Merati *loc. cit. num*. 71. Bissus *loc. cit*. §. 7. Baldus *loc. cit*. *n*. 18.

58 Si altare, in quo canitur Missa, longius distet a Choro, thuriferarius pro Diacono ad ipsum incensandum se conferet. Nisi in Choro superior aliquis praecipuus adesset, aut Magnus Praesul; quia tunc convenientius id praestare debebit Caeremoniarius comitatus a Thuriferario: Caeremonial. Ord. Min. *part*. 2. *c*. 9. *n*. 4. Bongiovanni *l*. *c*. Alcozer, et Bauldry *par*. 1. *c*. 9. *art*. 1. et alii.

59 Imperetor, et reges ante Episcopum triplici
ductu thurificantur, Caeremon. Episcop. *lib.* 1.
c. 23. Bongiovanni *lib.* 9. *c.* 2. et alii passim.
Princeps Magnus non recognoscens Superiorem,
Proreges, et Gubernatores Regnorum, et Provin-
ciarum thurificantur a primo assistente immedia-
te post Episcopum triplici ductu: Caeremon. Epis-
cop. ioc. *cit.* Bongiovanni loc. *cit.* Merati *loc. cit.*
n. 73. Flumara *part.* 2. *cap.* 3. et alii.

60 Domini locorum minorum, et Magistratus in-
censari poterunt a Thuriferario duplici, vel unico
ductu pro qualitate personarum; illi videlicet, qui-
bus proprium scamnum, seu sedes ab aliis distin-
cte parari solet, distincte incensandi sunt juxta
laudabilem consuetudinem in toto incensationis
ordine, et ritu ad pacem tam Laicorum, quam
Clericorum conservandam: Caerem. Episcop. *lib.*
1. c. 23. Caeremon. Ord. Minor. *part.* 2. *c.* 9.
et part. 3. *c.* 2. Bongiovanni *lib.* 3. *cap.* 11. Ca-
staid. in *Epitome part.* 2. *tract.* 1. *tit.* 7. Pollac.
Aphorism. part. 2. *Cer.* 3. *pag.* 128. Gavant. *loc.*
cit. lit. C. et alii passim.

61 Et quod in similibus incensationibus servanda
sit laudabilis, et legitime consuetudo, pluries de-
crevit *Sacr. Rit. Congregat.* ut refert Capon. *di-
scept.* 329. *a* n. 17. et signanter in *Casertana* 18.
Septembris 1632. quam referunt etiam, et se-
quuntur Barbosa in *Summa Apostolicar. decision.
collect.* 705. *n.* 8 *et de Canonicis cap.* 34. *n.* 31.
vers. Supradicta, Panimol. decis. 1. *annotat.* 13.
n. 29. et Pignateli. *tom.* 4. *consult.* 4. *n.* 4. ubi
sequentem adducit congruam rationem: « quia
quod non thurificetur triplici ductu, nisi Episco-
pus, et Celebrans, est solum ex regulis Caeremo-
nialis, atque adeo de puro, atque mero jure Ec-
clesiastico, ergo consuetudo thurificandi alios,
etiam triplici ductu, potest illis praevalere ». Quod
confirmat etiam Matthaeuc. in *official. Cur. cap.*
28. *verb. Officialis quoad Juspatronatus* n. 3. Et
statuit ead. *Sacra Congregatio* in *Aprutina* 6.
Octobr. 1696. *ad sextum dubium*, ubi cum quae-
situm fuisset; « An Magistratui Terami debea-
tur thurificatio duplici, vel unico ductu, et a quo
sit thurificandus? *Respondit:* servetur solitum ».

62 Omnibus de more incensatis, incensandus est
a Thuriferario populus ter, primo in medio, de-
inde versus latus Epistolae, quod est dextrum Po-
puli, tertio versus latus aliud cum honoris signi-
ficatione, et debitis reverentiis ante, et post: Cae-
remon. Ord. Minor. *part.* 2. *c.* 9. *n.* 5. Bongio-
vanni *iib.* 3. *cap.* 11. Gavant. *loc. cit. litt. D.* et
alii passim juxta Missalis Rubricam *tit.* 7. *n.* 10.

63 Quando Chorum incensat Thuriferarius, potest
illum incensare, vel in communi transeundo ante
sedilia, vel singillatim Patres, et alios suo ordine
facie ad faciem, juxta laudabilem cujusque Pro-
vinciae consuetudinem: Caerem. Ord Minor *part.*
3. *cap.* 2. *n.* 2. Bongiovanni *lib.* 9. *cap.* 2. et
alii.

64 Si in Presbyterio, vel in Choro, ubi benedicen-
dum est incensum, adsit Episcopus Dioecesanus;
vel aliquis eo major; tunc spectat ad ipsum incen-
sum imponere, et benedicere, ministrante thuri-
bulum primo ex Assistentibus cum debitis oscu-
lis, et dicente *Benedicite Pater Reverendissime;* et
si erit Cardinalis, *Pater Eminentissime;* et thuri-
ficetur triplici ductu, Celebrans vero duplici: Cae-
remon. Episcopor. *lib.* 1. *cap.* 23. Caeremon.
Ordin. Minor. *part.* 3. *cap.* 2. *n.* 5. *et p.* 4. *cap.*
7. *n.* 11. Bongiovanni *iib.* 3. *cap.* 11. *et iib.* 9.
cap. 2. Gavant. et Merati *tom.* 2. *sect.* 10. *cap.*
3. *n* 15. et alii passim. Si autem ad Vesperas
est praesens Generalis, aut Provincialis in sua Pro-
vincia, seu Episcopus Dioecesanus, vel alius eo
major, tunc expedit quod Celebrans incensetur
apud Altare, sicut in Missa, triplici ductu in cor-
nu Epistolae, et inde revertatur ad Chorum, ubi
fiet incensatio de more secundum dignitatem, et
ordinem omnium ibi existentium: Caeremon. Ord.
Minor. *part.* 3. *cap.* 3. *n.* 6. *et part.* 4. *cap.* 7.
n. 11. Bongiovanni *lib.* 9. *cap.* 2. et alii.

Quando ad Vesperas praeter Altare majus aliud 65
Altare, seu alia Altaria incensanda sunt, tunc, fac-
ta incensatione Altaris majoris, vel illius, ubi SS.
Sacramentum asservetur (quod prius est incen-
sandum, quam Altare, ad quod Vesperae fiunt;
ut docent Gavant. *tom.* 2. *sect.* 10. *cap.* 3. *n.* 18.
et Merati *ibid.* *n.* 15. ac alii) incensantur alia
Altaria; et peracta incensatione Altarium omnium,
quae incensanda sunt, revertuntur omnes parati
ad Chorum, et fit ibi de more incensatio secun-
dum modum, et ordinem praedictum; Pergendo
autem de Choro ad Altaria, et redeundo de Alta-
ribus ad Chorum, Celebrans cum Ministris ince-
dere debet detecto capite ob reverentiam Canti-
ci Evangelici *Magnificat;* Caeremon. Ord. Minor.
part. 3. c. 3. *n.* 5. Bongiovanni *lib.* 9. *cap.* 3.
Bauldry *part.* 2. *cap.* 11. Merati *loc. cit.* *n.* 12.
Castaldus *in Caeremon. Cleric. Regularium* iib.
2. *cap.* 20 Flumara in eod. Caeremon. *part.* 2.
cap. 4. et alii plures.

Incensatio (quae omnibus dari debet, quia 66
Christus communicat omnibus odorem suum,
Sanct. Thomas 3. *part.* *q.* 83. *art.* 5. et quia quae
facit Sacerdos, pertinent ad omnes, Durand. *cap.*
31. Item quia Thurificatio repraesentat diffusio-
nem gratiarum spiritualium in capita et ab eo ad
membra, idem *l.* 4. *c.* 5. Gavant. *tom.* 1. *part.*
2. *titul.* 7. *litt. C.*) cessare debet ad Vesperas an-
tequam Celebrans dicat vers. *Dominus vobiscum*,
ex Caeremoniali Episcopor. *lib.* 2. *cap.* 3. et Cae-
remonial. Ordin. Minor. *part.* 3. *cap.* 2. Gavant.
tom. 2. *sect.* 10 *cap.* 3. *n.* 20. Unde qui in Cho-
ro sunt Cantores, vel musici, majori pausa, ac
graviori modulatione Canticum *Magnificat* prae-
cinere debent, et Organista sonum solemnius in
longum protrahere, ut ante vers. *Dominus vobi-
scum*, et Orationem, incensatio compleatur: Me-
rati *tom.* 2. *sect.* 10. *cap.* 3. *n.* 16. Bongiovanni
loc. cit. et alii passim.

67 Quando duo sunt Thuriferarii, quisque a parte sua incensat unum ex assistentibus, et postea cantores per ordinem duplici ductu; Sicque etiam quisque suo thuribulo incensat suam partem chori, vel singillatim patres, et alios suo ordine facie ad faciem cum debitis reverentiis ante. et post, vel in communi transeundo ante sedilia, una simul egredientes ad planum chori, ubi ceroferarios per ordinem incensabunt; Tactum ter populum, unusquisque a sua parte, incipiendo in medio: et ultime scipsos, peractis simul actu, et post incensationem reverentiis, et genuflexionibus debitis; Caeremon. Ord. Minor. *part.* 3. *cap.* 2. *n.* 1. Bongiovanni *lib.* 9. *cap.* 2. Gavant. in Epitom. *tract.* 1. *part.* 2. *tit.* 7. *n.* 23. *et tractat.* 2. *part.* 2. *tit.* 3. et alii.

68 Qui thurificat, semper stare debet; solus Summus Pontifex a genuflexo incensatur: Caeremon. Episcopor. *lib.* 1. *cap.* 23. Bongiovanni *lib.* 9. *cap.* 2. et alii passim.

69 Hic juvat adducere responsionem S. Rit. Congregat. in *Ostunen.* 24. *Novembris* 1703. ad sequentia dubia.

« I. An Duci Ostuni liceat retinere Sedem Cameralem coopertam serico villoso rubeo, cum Genuflexorio, tam in Cathedrali, quam in aliis Ecclesiis saecularibus, et regularibus civitatis extra Presbyterium, sive absente, sive praesente Episcopo? Et quatenus affirmative ». Nihil de Sede fixa, et dentur Decreta ».

« II. An idem liceat etiam ejus fratribus ». Negative.

« III. An dicto duci debeatur Thurificatio triplici ductu per aliquem magistrum caeremoniarum, sive alium Presbyterum Cotta indutum »? Duplici ductu per alium Capellanum, sive Acolythum.

« An eadem debeatur etiam ejusdem fratribus »? Negative.

« V. An dicto Duci debeatur pax cum Instrumento per aliquem magistrum caeremoniarum, sive alium Presbyterum Cotta indutum »? Affirmative.

« VI. An eadem debeatur etiam fratribus »? Affirmative.

« VII. An dicto Duci accedenti ad Ecclesiam Cathedralem, debeat obviam ire procurator capituli, sive alius canonicus ejusdem nomine in habitu canonicali, eidemque in janua Ecclesiae porrigere aspersorium aquae benedictae ».

« VIII. An idem debeatur etiam fratribus ». Ad VII. et VIII. Negative prout jacent?

Reproposita vero causa die 12. Julii 1704. per Card. Coloredum sub sequentibus duobus dubiis ».

« An fratribus Ducis Ostuni instantibus liceat retinere sedem cameralem non fixam cum genuflexorio inferioris ornatus, ac est illa, quae juxta antiqua decreta conceditur dicto Duci, tam in Cathedrali, quam in aliis Ecclesiis secularibus, et regularibus ejusdem civitatis, extra tamen Presbyterium, sive praesente, sive absente Episcopo? Et quatenus affirmative ».

« II. An dictis fratribus Ducis Ostuni debeatur Thurificatio unico ductu per capellanum, sive Acolythum Cotta indutum »?

Sac. Congregatio tam in voce, quam in scriptis, partibus informantibus auditis; Ad utrumque: *Nihil* respondendum censuit.

Iterum, et tertio reproposita eadem causa die 4. Aprilis 1705. ad instantiam Episcopi praetendentis denegare dictum genuflexorium; Responsum fuit; « In decisis; *videlicet:* Nihil de Sede fixa, et dentur Decreta »; quibus alias declaratum fuit, Domino loci permitti posse sedem cum genuflexorio, et tapete, non tamen gradatam neque fixam, sed amovibilem, et extra Presbyterium. Sic refert D. Ursaya *tom.* 4. *part.* 1. *discept.* 4. *n.* 1. qui *ibid.* *n.* 90. alias ejusdem Sacrae Congregationis resolutiones adducit praecisis his verbis.

Mileten. 26. *Aprilis* 1704. « Obtento ab A. C. adversus Promotorem fiscalem curiae Episcopalis Mileten. per Alphonsum Toralbo Baronem Calimerae etc. monitorio super manutentione in possessione etc. detinendi in Parochiali dicti castri sedem, stratum, et genuflexorium, et recipiendi aquam benedictam etc. remissa etc. causa etc. ad Sac. Rit. Congreg. super infrascriptis dubiis ».

« Primo: An liceat Alphonso Toralba Baroni Calimerae retinere in Ecclesia matrici, seu parochiali dicti loci pro audiendis divinis, sedem fixam extra Presbyterium, absente, et non residente Episcopo? Vel potius amovibilem cum Scabello, Tapeto, Suppedaneis, et Postergalibus in casu ».

« Secundo: An eidem liceat retinere genuflexorium cum Tapeto, et Pulvinaribus? et quatenus affirmative »;

« Tertio: An eaedem praerogativae, in utroque dubio recensitae, competant etiam Baronissae ejus matri in casu, etc. ».

« Ad primum: Quoad Sedem fixam, Negative. Quoad amovibilem, et cameralem tantum, affirmative. in reliquis vero, Negative ».

« Ad secundum: Affirmative, juxta decreta in Larinen. » 12. *Septembr.* 1699. in *Ostunen.* 24. *Nov.* 1703. ».

« Ad tertium, Negative. »

« Toletana. Capitulum, et Canonici Metropolitanae Ecclesiae ad evitandos abusus pomparum, et fastus nobilium ad dictam Ecclesiam confluentium, qui sellas, strata, et pulvinaria praemittebant, decreverunt, alias nemini licere in posterum supradictis commoditatibus, seu vanitatibus in d. Ecclesia uti. exceptis dumtaxat regalibus personis, et magnatibus. Quod decretum fuit litteris S. Pii V. confirmatum anno 1571. ex quo decreto cum effectum esset, ut nobiles retraxerint se a dicta Ecclesia, tandem dictum Capitulum, et canonici ad revocandos nobiles decreverunt ampliare, et

extendere dictum decretum ad omnes titulares, et magistratus, et officiales, eorumque uxores, filios, et alios narratos in libello supplici ipsius capituli, quod cum per se facere nequirent, ex quo decretum illud erat auctoritate Apostolica confirmatum, ad Sacram Congregationem recursum habuerunt, quae respondit Nihil, die 28. Martii 1626.

70 In Choro thurificari debent omnes singillatim. Quod si tanta sit multitudo clericorum, ut incensatio finiri non possit ante finem Praefationis, tunc sufficit incensare separatim illos, qui sunt in sedibus superioribus, et reliqui inferiores poterunt incensari sine mora, ita ut finita sit incensatio paulo antequam dicatur *Sanctus:* Merati *t.* 1. *part.* 2. *tit.* 7. *num.* 70. *et* 71. Bissus *litt.* 1. §. 7. Bauldry *part.* 2. *art.* 7. *num.* 18. Corset. *tract.* 1. *cap.* 11. *n.* 21. Gavant. *tom.* 1. *part.* 2. *tit.* 7. *litt.* *C.* cum aliis ibi citatis. Et ad hoc facit decretum *Sac. Rit. Congr.* in *Placentina ad tertium dubium sub die* 10. *Maii* 1607. Vide *resolutiones Sac. Congreg*, in Append. h. Tom. et verb. *Aspersorium num.* 8.

71 Alia ad rem. Vide verb. *Ecclesia art.* 5. *a nu.* 33. verb. *Gubernator a num.* 8. *ad* 16. et verb. *Magistratus num.* 8. *et* 9. doctissimum P. Cajetanum Mariam Merati in *tom.* 1. *part.* 3. *tit.* 7. *n.* 72. *et* 73. ubi ait, quod ex caeremoniali Episc. *l.* *cap.* 23. *num.* 32. inter alia habetur: Quod si adsit dominus loci laicus, vel alius princeps major, debeat incensari ter, sicut incensatur Episcopus, celebrans, dignitates, et canonici bis etc.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

Sanctissimum Sacramentum Eucharistiae in 72
tabernaculo Altaris reconditum thurificari non
debet, sed solum unicum genu tum in transitu
tum in reditu flectendum est ante illud, dum thurificatur Altare. At vero si fuerit ibidem expositum, 73
incensatio illius debet a celebrante fieri genuflexo
utroque poplite super gradu superiori suppedanei
Altaris; Gavant. in *Rubric. Missal. part.* 2. *tit.*
8. *num.* 10. §. *Incensat.* Et tunc non incensatur
crux, quae immo adesse haud deberet in Altari;
Bauldry *in Manual. Sacr. Caerem. part.* 2. *tit.* 8.
num. 9. *art.* 3. *num.* 2. *et rursus part.* 3. *cap.* 20.
num. 5. Et celebrans in primo gradu suppedanei 74
stans thurificatur; *Synod. Dioeces. Benev. part.*
1. *tit.* 29. *sect.* 4. §. 2. *num.* 11,

TITULUS

SUMMARIUM

1. Titulus Crucis Domini quando Romae inventus? — 2. Titulus *Servus Servorum Dei*, quo utitur Papa in Bullis, a quo fuerit primo inventus. — 3. Papa quare se vocet tali Titulo. — 4. Titulus *Eminentissimi*, *et Vestrae Eminentiae* quando coeperit dari Cardinalibus etc. — 5. Tali titulo contenti esse debent Cardinales, quamvis sint magni Principes. — 6. Tituli Cardinales in aliis Civitatibus extra Romam olim erant, qui erant Tituli Parochiales, et sub Episcopi Jurisdictione erant. — 7. Tituli Cardinalitii Romae erant olim Parochiae. — 8. Tituli Cardinalitii Ecclesiarum Romae a Sixto V. fuerunt praescripti, et numerati, et postea designati a Clemente VIII. et a Sacr. Congr. Rit. approbati, ac a Paulo V. confirmati. — 9 Cardinales in suis Titulis circa suos Clericos uti possunt Censuris. — 10. Cardinales tenentur residere in suis Titulis. — 11 Titulus *Messere* anno 1564. tribui solebat Nobilibus Personis. — 12. Titulum honorificum sibimetipsi attribuere nimis absonum est. — 13. Titulo *de Suor*, non *de Donne* vocari debent Moniales. — 14. Titulum, Characterem, et Ordinem semper retinet Episcopus, licet dimittat Ecclesiam. — 15. Episcopus ordinans aliquem sine legitimo Titulo, tenetur sustentare Ordinatum. — 16. Quis, et quotuplex sit legitimus Titulus pro Sacris Ordinibus recipiendis? *remissive.* — 17. Ut quis possit ordinari Titulo Familiaritatis quid requiratur? *remissive.* — 18. Titulus coloratus an, et quando sufficiat ad inducendum valorem iis, quae publici Ministri faciant, praesertim in administratione Sacramentorum, et signanter Sacramenti Poenitentiae, *remissive* — 19. Titulus potest esse, vel verus, vel coloratus, vel apparens, vel praesumptus, et qui sint omnes praesertim respectu Praescriptionis? — 20. Titulus verus non requiritur ad praescribendum. — 21. Titulus coloratus sufficit ad praescribendum. — 22 Titulus etiam existimatus, dummodo non sit Titulus pro Emptore, sufficit ad praescribendum. — 23. Cetera autem, quae concernunt justum Titulum ad praescriptionem requisitum, *remissive.* — 24. Titulus coloratus Beneficii qui sit, et quando habeatur? — 25. Titulus Beneficii quando amittatur, et quando non? *remissive.* — 26. Titulus antiquus Ecclesiae mutari non potest a Confraternitate. — 27. Titulus alienus non potest assumi cum alterius praejudicio, alias punitur assumens. — 28. Capitulum Cathedralis non est salutandum a Concionatore cum Titulo Reverendissimi, atque in absentia Episcopi. — 29. Alia ad rem *ad* eum. 36.

1 Titulus Crucis D. N. Jesu Christi inventus fuit Romae in Ecclesia Sanctae Crucis in Hierusalem die ultima mensis Januarii 1492, Graecis, Hebraicis, et Latinis characteribus conscriptus. Alexander VI. Constit. 4. incip. *Admirabile.* (*).

2 Titulus *Servus Servorum Dei*, quo utitur Papa in Bullis, fuit primo inventus a S. Damaso Papa.

3 Quidquid dicant alii id attribuentes Sancto Gregorio Magno. Vide verb. *Papa art.* 2. *numer.* 35. Papa quare se vocet tali titulo? Vide *ibidem numero* 34. (**).

(*) Vol. IX. Symbolarum Gorianarum decadis Florentinae praeclara extat Dominici M. Mannii *de titulo Dominicae Crucis archetypo* dissertatio.

(**) Confer Raynaudum in *Onomastico Pontificio V. Servus Servorum Dei.*

4 Titulus *Eminentissimi*, et *Vestrae Eminentiae* coepit dari Cardinalibus anno 1630. ex Decreto Sacrae Congregationis Rituum, confirmato ab Urbano VIII. die 10. Junii 1630. quo statuit, quod talis titulus a nemine, praeter quam ab Ecclesiasticis Romani Imperii Electoribus, ac magno Magistro hospitalis Hierosolymitani usurpari possit, aut aliis attribui. Vide verb. *Cardinales art.* 2. *num.* 13. ubi affertur ad litteram tale decretum.

5 Quod postea Innocentius X sanctione firmavit, jubens, omnes tali titulo contentos esse, quamvis sint magni principes: 24. *Apr.* 1645.

6 Tituli Cardinales in aliis civitatibus extra Romam olim erant, qui erant tituli parochiales, et sub Episcopi jurisdictione erant: *Concil. Meldense cap.* 54. *et Concil. Roman. sub Leone IV.* (*).

7 Tituli cardinalitii Romae erant olim Parochiae. *Concil. Roman. sub Leone IV.*

8 Tituli cardinalitii Ecclesiarum Romae a Sixto V. fuerunt praescripti, et numerati Constitut. 55. incip. *Religiosa*. Quae affertur ad litteram sub verbo *Cardinales art.* 5. *num.* 23. Vide *ibi*, ubi insuper *sub num.* 54. afferuntur, prout postea fuerunt designati a Clemente VIII. et a Sacra Congreg. Rit. approbati, ac a Paulo V. confirmati.

9 Cardinales in suis titulis circa suos clericos uti possunt censuris, ut excommunicatione, suspensione, et interdicto; *c. His quae, de Majoritat. et Obedient.*

10 Cardinales tenentur residere in suis titulis, alias si Romae non resideant, et sine Papae dispensatione alibi degant, deponendi sunt, ut fuit depositus Cardinalis Anastasius, quia per quinque annos non resederat in titulo Sancti Marcelli Romae, *cap. Ex gestis, de Clericis non residentibus.*

11 Titulus *Messere* anno 1564. tribui solebat nobilibus personis: Rota in *Melevitana* 20. *Januarii* 1706. §. *Nec ex alio, coram Caffarel*, Ursaya *Miscellan.* 1. *litt. T. num.* 81.

12 Titulum honorificum sibimet ipsi attribuere nimis absonum est: Rota in *Salisburgen. Primogeniturae de Lodrono* 20. *Feb.* 1713. §. *Certius, coram Ansaldo*, Ursaya *Miscellaneo* 2. *litt. T. num.* 34.

13 Titulo *de Suor*, non *de Donne*, vocari debent Moniales: *S. Congr. Episc. et Regul. in Toletana* 9. *Januar.* 1595. apud Joan. Mariam Novarr. verb. *Monialis num.* 5. et Barbos. in *Summ. Ap. decis. eod. verb. Monialis num.* 10.

14 Titulum, characterem, et ordinem semper retinet Episcopus, licet dimittat Ecclesiam: *Sacra Congr. Rit. in Minerb.* 4. *Martii* 1601 apud Sell. in *Selectis Canonic. cap.* 3. *num.* 64. et Barbosa *loc cit. verb. Episcopus num.* 6.

15 Episcopus ordinens aliquem sine legitimo titulo tenetur sustentare ordinatum, textu expresso in *capit. Si Episcopus* 37. *de Praebend.* in 6.

(*) Vide Andreucci dissertationem *de Cardinalibus in genere P, I.*

Quis, et quotuplex sit legitimus titulus pro Sacris ordinibus recipiendis; Vide verb. *Ord. art.* 2. *a num.* 47. 16

Ut quis possit ordinari titulo familiaritatis, quid requiratur; Vide d. verb. *Ordo art.* 3. *a n.* 29. Vid. in append. Decret. in fin. h. Tom. 17

Titulus coloratus, an, et quando sufficiat ad inducendum valorem iis, quae publici ministri faciunt, praesertim in administratione Sacramentorum, et signanter Sacramenti poenitentiae; Vide verb. *Confessarius art.* 1. *a numero* 31. *ad* 42. 18

Quo ad ea, quae concernunt titulum ad praescriptionem requisitum, advertendum est, quod titulus potest esse, vel verus, vel coloratus, vel apparens, vel praesumptus. Titulus *verus* est cum re ipsa existit, uti si res sit reipsa legitima hereditate acquisita. Titulus *coloratus* est, cum intervenit talis titulus, sed ob ignoratam causam fuit invalidus, ut si hereditas sit acquisita a non potente propter aliquem occultum juris, vel facti defectum talem hereditatem relinquere. Titulus *apparens*, seu existimatus est, cum talis titulus re ipsa non existit, attamen bona fide putatur existere, ut si quis prudenter existimet talem hereditatem legitime a Patre suo relictam fuisse, cum tamen contra dispositionem legis ei obvenerit. Titulus *praesumptus* est, cum non scitur de ullo certo titulo, quo res incepta sit possideri, nihilominus prudenter praesumitur aliquis adfuisse ratione possessionis longissimi temporis, et hic etiam titulus sufficit ad praescriptionem; *leg.* 4. *Cod. de praescriptione* 30. *vel* 40. *annorum*, *et cap. Ad aures, de praescriptionibus.* 19

Titulus verus non requiritur ad praescribendum: *Communis.* Et ratio est evidens, quia ubi adest verus titulus rem possidendi, jam antecedenter ad praescriptionem habetur dominium, cum nullus possit rem suam praescribere. 20

Titulus coloratus sufficit ad praescribendum: *Communissima* per clara Jura *in tot. titul. ff. et Cod. de Usucapionib. titul. pro Emptore, titul. pro Herede, titul. pro donato, titul. pro derelicto, titul. pro legato, titul. pro dote, et Instit. de usucapionibus.* 21

Titulus etiam apparens, seu existimatus, dummodo non sit titulus pro emptore, sufficit ad praescribendum, *leg. si existimans* 48. *ff. de Usurpationibus, et Usucapionibus*, cum similibus. 22

Cetera autem, quae concernunt justum titulum ad praescriptionem requisitum: Vide verb. *Usucapio* §. 3. *et per tot.* ubi abunde de omnibus. 23

Titulus coloratus beneficii dicitur, qui apparet, seu probabiliter videri potest esse justus, ut si collatio habetur ab eo, qui habet potestatem ordinariam conferendi, quamvis tunc adfuerit impedimentum legitimum validae provisionis. Unde si Petro v. g. conferatur beneficium Pauli adhuc viventis, mortuo Paulo, Petrus habebit titulum coloratum. Item si beneficium prius conferatur Pe- 2

tro, et postea Paulo, Paulus habebit titulum coloratum, quamvis de jure titulus verus sit penes Petrum. Item si impetratum sit beneficium non expresso ejus valore, quando id pro validitate impetrationis requiritur; tunc ad talem impetrationem, et collationem requiritur titulus coloratus, et sic de similibus, ut notant passim Doctores.

25 Titulus beneficii quando amittatur, et quando non. Vide verb. *Resignatio beneficii.*

26 Titulus antiquus Ecclesiae mutari non potest a Confraternitate: *Sacr. Rituum. Congreg.* 26. *Octob.* 1604.

27 Titulus alienus non potest assumi cum alterius praejudicio, alias punitur assumens, ut, pluribus adductis, egregie suo more probat Eminentissimus Card. Petra *tom.* 2. *Commentar. ad Constitut.* 1. *Coelestini III.*

28 Capitulum cathedralis non est salutandum a concionatore cum titulo Reverendissimi, neque in absentia Episcopi: *Sac. Congreg. Rit. in Capuana* 23. *Januar.* 1700. *in respons. ad III.* apud Monacell. *tom.* 4. *supplement. ad* 1. *tom. n.* 20.

29 Titulares Episcopi nequeunt cogere Synodum Dioecesanam, nisi qui a suis Ecclesiis expulsi sunt, aut in terris Christianorum jurisdictionem exercent in determinatis locis: Benedict. XIV. *de Synodo Dioecesana lib.* 2. *c.* 4. *a num.* 2. *ad* 6. Episcopi titulares non fuerunt admissi ad Concilium Romanum sub Benedicto XIII. celebratum anno 1725. Idem *ibid. lib.* 5. *cap.* 10. *num.* 3. (*).

30

31 Fraudibus, quae contingere possunt in assignatione tituli pro sacris ordinibus suscipiendis, sive in beneficiis, et patrimoniis fictitiis, sive in patrimoniis conditionaliter constitutis, cum pacto ut clerici ad sacros ordines promoti, si aliunde acquirant, unde honeste vivere possint, bona sibi assignata in patrimonium, eorumque usumfructum domino restituant, et relinquant, variis decretis occurrit Sacra Congregatio Concilii, ut patet ex jam adductis *tom.* 5. *verb. Ordo art.* 2. *a n.* 90. *ad* 100. *et tom.* 6. *verb. Patrimonium a n.* 3. *ad* 44. quibus expresse definivit, non solum non licere clericis patrimonium distrahere, ad cujus titulum fuerunt ordinati, sed neque cum aliis bonis cujuscumque generis, sine expresse Episcopi licentia illud permutare, ut declaravit eadem *Sacr. Congr.* 20. *Julii* 1619. *lib.* 17. *Decretor. pag.* 17. *ibi:* « Patrimonium, ad cujus titulum aliquis est promotus, posse utique de licentia Episcopi permutari cum aliis bonis non minoris reditus, aut valoris, sed debere Episcopum declarare, bona ex permutatione acquisita, esse subrogata in locum prioris patrimonii, itaut deinceps alienari nequeant, nisi servata forma a Concilio praescripta ». Et die 6. *Martii* 1638. *lib.* 15. *Decretor. pag.* 667. Sacra etc. « censuit eum, qui de facto alienavit patrimonium, ad cujus titulum fuerat ordinatus, nulla facta mentione, quod ad illius titulum promotus fuisset, in censuras non incidisse, sed alienationem, ut proponitur, factam, esse ipso jure nullam ». Sic refert Benedict. XIV. *tom.* 2. *notific.* 6. ubi plurima erudite suo more ad rem tradit merito observanda, et alia similia *de Synodo Dioecesana lib.* 7. *cap.* 7. *n.* 1. *et sequent.*

Si quis ordinandus sit ad titulum beneficii in aliena dioecesi obtenti, et hoc perpetuam exigat residentiam, proventus respondere debent taxae dioecesis, in qua beneficium erectum reperitur. Aliter respondere debent taxae Dioecesis, in qua clericus habet domicilium: Idem *ibid. num.* 2. ex Decret. Sacrae Congregationis Concil. *in Alatrina* 9. *Julii* 1708. *et in Romana, seu Sanctae Agatae Gothorum* 27. *Maij* 1713. et ex Constitutione Innocentii XIII. incip. *Apostolici Ministerii*, ubi expresse habetur: « Cum etiam juxta memoratam Innocentii XII. Praedecessoris Constitutionem, ratione, ac titulo beneficii in aliena Dioecesi obtenti, non aliter liceat ordines ab Episcopo ejusdem Dioecesis suscipere, quem si beneficium sit ejus reditus, ut ad congruam vitae sustentationem, detractis oneribus, per se sufficiat, declaramus sufficientiam hujusmodi praefiniendam esse, non juxta taxam Synodalem, sive morem pro promovendis ad Sacros ordines, vigentem in loco praedicti beneficii (nisi tamen illud continuam, et praecisam residentiam requirat) sed juxta taxam, vel ea deficiente, juxta morem, in alio loco domicilii vigentem ». 32

Si beneficium habeat annexum onus missarum a beneficiato per se, vel per alium celebrandarum, poterit Episcopus determinare, an inter proventus sit numeranda, vel detrahenda stipes respondens numero missarum, ad quas celebrandas clericus, sive per se, sive per alium tenetur ex lege beneficii. Idem *ibidem a n.* 3. *ad* 7. Vide *tom.* 5. *verb. Ordo, art.* 2. *a n.* 105. *ad n.* 110. 33

Titulus beneficii, aut patrimonii est necessarius etiam pro Ordinatione Graecorum; Nec loco patrimonii potest clericus Graecus assignare dotem suae uxoris; Nec ordinarius eam admittere: Idem tom. 1. Bullar. Constitut. 57. incip. *Etsi Pastoralis* §. 7. 34

Benedictus XIV. Constitut. incip. *Maxima*, Portugalliae, et Algarbiorum Regi, ejusque successoribus in perpetuum *Fidelissimi* titulum assignavit. 35

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

Titulus *insignis* cuinam Ecclesiae competat? Et 36

(*) An vero Episcopi titulares possint, ac debeant vocari ad Concilia generalia, in iisque votum habeant decisivum, gravior quaestio est, de qua Andreuccius de *Episcopo Titulari P. II. num.* 118. *seqq.* Nullus certe titularium Episcoporum, qui plures erant, vocatus fuit ad Lateranense, et Tridentinum Concilium. Vide Cardinalem de Lugo *lib. V. Responsor. Moral. dub.* 15.

quibus competat titulus capitulariam? Vide unam in *ilna deletionis titulorum* **18.** *Martii* **1782.** *cor.* itemque alteram rem examinatam a Rota in *Thea-* *bon. mem. Nunez.*

TOLERANTIA

Diversarum Religionum.

Lubet sequentia expendere.

1 Tolerentiae Religiosae pertractatio, ut recte monet D. Zallwein T. III. *princip. Jur. Eccl. p.* 387. non ad Theologiam dumtaxat, sed ad omnes ferme disciplinas Jurisprudentiae spectat. Pertinet inprimis ad « Theologiam, et Jurisprudentiam naturalem publicam », ut inde doceamur, an, et qualis religio secundum principia juris naturae, et divini tolerari possit, et debeat. Pertinet deinde ad *Jurisprudentiam Ecclesiasticam civilem* tam publicam, quam privatam, ut sciamus, quid leges Ecclesiasticae, et Civiles publicae, et privatae circa *tolerantiam religionum* statuerint, quarum tolerantiam permiserint, reprobaverint, approbaverint, et lege publica communierint. Pertinet demum ad *Politicam*, ex cujus regulis sanioribus dicendum, quid sanior *politia*, quid ratio boni publici, quid *ratio status* circa *tolerantiam*, et maxime pluralitatem religionum in Republica exigat. Esto enim ; sanior *politia* pluralitatem religionum in Republica non facile debeat, aut possit admittere, sed omni studio ante omnia conandum sit, ut vera, eaque unica Religio, et unanimis recte Deum colendi formula sarta tectaque servetur, quo dissensionibus, et motibus civilibus omnis ansa praecludatur; quas nulla magis fax accendere solet, quam religionis diversitas, unde Civitates concuti, et lacerari regna necesse est, dum quisque pro religione sua movet, et movetur : nihilominus tamen dantur quoque rationum momenta, quae plurium religionum in una civitate permissionem, et receptionem exigant: cujusmodi foret, si plus mali ex eliminatione, quam ex earum tolerantia sequuturum praevideretur ; tunc enim verae politicae regulis consentaneum foret ex duobus malis, minus eligere, ut in Germania, ubi Catholici tolerant religionem Protestantium, et Reformatorum, seu Calvinianorum.

2 Tolerantia in genere describi potest « affectio animi, indeque fluens declaratio, qua ex justis causis, et approbatis illa, quae nobis adversa sunt, vel a nobis non probantur, prohibere, aut declinare non possumus, vel non debemus, patienter ferimus, illis non repugnamus, aut resistimus, imo aliquando boni publici causa, aut majoris mali evitandi causa expresse admittere cogimur ». Quomobrem tolerantia supponit et *scientiam*, et *voluntatem*, quatenus ea, quae toleramus, et sentimus, et intelligimus, et nos intelligere declaramus, etiam per *voluntatem* amplectimur, et ea, quae non possumus, vel non debemus avertere, patienter ferimus. Hoc modo *tolerantia* differt a *dissimulatione*: ea enim, quae dissimulamus, ignorare videmur, et videri volumus; ea vero, quae toleramus, nos scire, et patienter ferre videri volumus, et quandoque publice declaramus, et ostendimus. Hinc datur *tolerantia expressa, et tacita*, cum tamen *dissimulatio expressa* dari nequeat. Differt quoque a *connivenția*, quae ferme cum dissimulatione coincidere videtur.

Deinde omnis tolerantia fundari debet in justis, et probatis rationibus, quae ad tria reduci capita possunt : aut enim ea, quae toleramus, et non impedimus, vel *non debemus*, vel *non possumus* impedire; aut ea impedire *non expedit*. Prima ratio impedimentum *legis*; altera impedimentum *naturae*; tertia impedimentum *utilitatis* designat. Ex impedimento *juris* tenemur tolerare religionem Protestantium : ex impedimento *naturae* calamitates subito emergentes, maxime naturales e. g. grandinem, imbres etc.; ex impedimento *utilitatis* e. g. inveteratos mores, esto bono publico, non adeo proficui videantur, quos majoris mali evitandi gratia patienter ferimus. 3

Sequitur tertio, *tolerantiam*, et *permissionem* aliquoties ab invicem differre, aliquoties convenire : nam aliquoties *permissio* est pure *negativa*, quae consistit in mera negatione praecepti, et prohibitionis, quando actus nec praecipitur, nec prohibetur, nec praecipi, aut prohiberi potest ex eo, quod sit nec bonus, sed prorsus indifferens. Aliquoties *permissio* est *positiva*, quae dat jus positivum aliquid agendi citra culpam, et poenam e. g. si Princeps det facultatem venandi in sylva sibi propria, id quod posset impedire ; aut debitor creditori concedit jus alienandi fundum sibi oppignoratum, quo in casu id, quod permittitur, rectae rationi, et juri naturae debet esse conforme. Aliquoties est *permissio pure talis*, quae est circa actus illicitos, et solummodo impunitatem, non vero licititatem tribuit, et hinc a quibusdam vocari solet *permissio impunitatis*, veluti quando lex **12.** tabularum permisit occisionem furis nocturni, lex Romana concubinatum, et hinc inde permittuntur lupanaria. Et hujusmodi *permissiones* fiunt vel ob evitationem majoris mali, vel ob impossibilem extirpationem, uti in datis exemplis, vel ob spem majoris boni, quomodo Ecclesia permittit vivere Judaeos suis ritibus, quia sperantur eo facilius ad religionem Christianam reducendi. 4

Sequitur 4. *tolerantiam* esse multiplicis gene- 5

TONSURA

1 Tonsura sit, nec ne, Ordo, non est definitum: Benedictus XIV. Constitut. incip. *Ad audientiam* §. 22.

Alia ad rem, vide verb. *Ordo art.* **1.** *a num.* 2
8. *ad* **15.** *et art.* **2.** *n.* **1.**

TRADITIONES

SUMMARIUM

1, Traditio generatim sumpta quid sit? — 2. Traditio specialim, et prout moris est magis stricte sumpta, quid sit? — 3. Traditio dividitur in Divinam, Apostolicam, et Ecclesiasticam, et quae sit istarum quaelibet? — 4. Praeter sacram Scripturam, seu Verbum Dei scriptum, admittendae, et observandae sunt Traditiones Apostolico-Divinae, seu verbum Dei non scriptum. — 5. Traditiones Divinae sunt infallibiles Fidei Regulae, ac Verbum Dei scriptum. — 6. Traditiones pure Apostolicae, et pure Ecclesiasticae, quamvis non habeant parem cum Traditionibus Divinis, seu Apostolico-Divinis auctoritatem, nihilominus sunt ab omnibus observandae, si sint universales. — 7. Immo tales Traditiones violans est anathema.

1 Traditio generatim sumpta, est doctrina successive per tempora ab uno in alterum transmissa, sive interim scripta sit, sive non:
2 *Sic in re communis Doctorum.* Traditio autem specialim, et prout moris est, magis stricte sumpta, est doctrina non scripta a primo suo Auctore, seu ab exordio, licet postea ab aliis fuerit conscripta, et per Codices ad nos transmissa: *Sic Doctores communiter.*

3 Traditio dividitur in Divinam, Apostolicam, et Ecclesiasticam. Traditio *Divina*, seu *Verbum Dei non scriptum* est doctrina Fidei, et morum, non scripta in libris Canonicis, sed ex ore Christi docentis immediate Apostolos procedens, vel a Spiritu Sancto iisdem dictata, et ab eis viva voce Ecclesiae tradita, et continua successione in posteros ad nos usque transmissa, et in Ecclesia Catholica pro revelata a Deo semper habita, qualis traditio potissimum habetur circa materiam, et formam Sacramentorum, circa perpetuam Virginitatem B. M. Virginis, et hujusmodi in Ecclesia Catholica perpetuo conservata, licet in sacra Scriptura expresse non habeantur. Traditio *Apostolica*, licet interdum soleat confundi cum Divina, eo quod per Apostolos, ut Christi Praecones, seu nomine Christi loquentes, viva voce fuerit Ecclesiae tradita, seu promulgata, proprie tamen est illa, quae ab Apostolis ex instinctu Spiritus Sancti primo viva voce profecta est, et ab ipsis ad nos usque per Majores intermedios transmissa; Quamvis in eorum Libris, et Epistolis non reperiatur expressa, uti est Jejunium Quadragesimae, Observatio diei Dominicae loco Sabbati, et alia hujusmodi. Traditio *Ecclesiastica* proprie est illa, quae nec a Christo, neque ab Apostolis, sed post Christi Ascensionem, et Apostolorum mortem, est ab Ecclesiae auctoritate, aut praxi, aut Praelatis inchoata, et in populum fidelem introducta, uti est Consecratio Ecclesiarum, et Altarium, abstinentia a carnibus, ovis, et lacticiniis certis diebus, aliquorum jejuniorum, et Festorum observantia, et alia hujusmodi.

Praeter Sacram Scripturam, seu Verbum Dei 4
Scriptum, admittendae, et observandae sunt Traditiones Apostolico Divinae, seu Verbum Dei non scriptum: *Communis Catholicorum* contra modernos Haereticos, et habetur expresse ex **2.** *ad Thessalonicenses* **2.** ibi: « Tenete Traditiones, quas didicistis, sive per sermonem, sive per Epistolam nostram ». Estque definitum in Concil. Trid. *Sess.* 4. *de Canonicis Scripturis.*

Traditiones Divinae sunt infallibiles Fidei Re- 5
gulae, ac Verbum Dei scriptum: *Communis inter Catholicos* contra dictos modernos Haereticos. Et ratio est, quia Verbum Dei scriptum non habet, quod sit infallibilis Fidei Regula ex eo, quod scriptum sit, sed ex eo, quod a Deo procedat; sed aeque procedit a Deo verbum Dei non scriptum, ac scriptum, ergo etc. Scriptura enim confert ad memoriae commoditatem, non vero ad rei veritatem: Unde Concilium Tridentinum *cit sess.* 4. sic expresse habet: « Sacrosancta Synodus Traditiones, tum ad Fidem, tum ad mores pertinentes, tamquam vel oretenus a Christo, vel a Spiritu Sancto dictatas, et continua successione in Ecclesia Catholica conservatas, pari pietatis affectu, ac reverentia suscipit, et veneratur ». Et S. Joannes Chrysostomus *in cit. Epist. ad Thessalonicenses* 2. sic dicit: « Hinc patet, quod non omnia per Epistolam tradiderit, sed multa etiam sine litteris; eadem vero Fide digna sunt tam illa, quam ista », quo pari sensu loquuntur ceteri Sancti Patres.

Traditiones pure Apostolicae, et pure Eccle- 6
siasticae, quamvis, ut de se patet, non habeant parem cum Traditionibus Divinis, seu Apostolico

Divinis aoctoritatem, nihilominus sunt ab omnibus observandae, si sint universales: Ita Catholici communiter, Concil. Coloniens. II. *part.* 9. *cap.* 1. *can. Si quis omnem*, 2. *caus.* 1. *qu.* 7. Unde S. Augustinus *Epist.* 118. *cap.* 5. ioquens de his traditionibus sic expresse dicit: « Si quid horum tota per Orbem frequentat Ecclesia . . . quin ita faciendum sit, disputare, losoleotissimae lnsaoiae est ». Immo tales Traditiones violans est anathe- 7
ma, textu expresso *in cit. can. Si quis omnem* 2. *caus.* 1. *q.* 7. ibi: « Si quis omoem Traditinoem Ecclesiasticam scriptam, vel non scriptam violet, anathema sit » (*).

TRANSACTIO

SUMMARIUM

1. Transactio dupliciter sumitor, scilicet late, seu minus proprie, et stricte, seo magis proprie — 2. Transactin late, seu mioes proprie sumpla quid sit? — 3 Transactio stricte, seu magis proprie sumpta quid sit? — 4. Tria ad transactinoem stricte, et magis proprie sumptam requiruntar; Primo quod fiat de re dubia. — 5. Hine si tempore transactionis pars trensigens certo cognoscat, sibi nollum in re, de qua transigitur, Jos competere, tunc non valet transactio inde secuta, et teoatur in foro conscientiae restituere totam id, quod ob talem transactionem ab altera parte recepit, seu ei debitum non dedit. — 6. Immu nedum in Foro interoo, sed etiam in Foro externo invalida est talis traosactia — 7 Secundo requiritor ad strictam, et propriam transactionem, quod fiat super lite incerta, et oondum finita — 8. Tertio requiritur, quod non fiet gratis, sed onerose, aliquo hinc inde dato, et retento, promisso, vel remisso. — 9 Generatim, et universim loquendo, transigere possunt omnes, qui liberam rerum suarum administrationem habeot, easque altis donare, seu qoovis modo alienare possunt — 10. Item generatim, et universim loquendo potest fieri transactio de omnibus rebus dubiis, et litibus incertis, de quibus id nullo Jure prohibitum reperitor. — 11. Hinc super Matrimonio nequit fieri transactio, nec amicabilis compositio. — 12. Quamvis tamen fieri possit transactio, seo amicabilis compositio saper sponsalibus. — 13 Item fieri nequit traosactio super relictis in Testamento, vel Codicillo, nisi prius inspectis, cogoitisque verbis illius. — 14 Item noo valet transactio super alimentis in ultima voluntate relictis, oisi fiat causa cognita, et auctoritate Judicis interveniente. — 15. De quolibet Crimine capitali (excepto adulterio) licitam est transigere — 16. De aliis autem criminibus, quae poenam sanguinis non irrogact, non est licitam transigere, praeterquam de crimine falsi. — 17. Transactio saper Beneficio Ecclesiastico, vel alia re spirituali cum interventu rei temporalis vicissim datae, remissae, vel promissae, neque privato partium consensu, neque auctoritate Judicis Ordinaris fieri potest absque labe Simoniae, bene tamen gratuita, et amicabilis compositio. — 18. Potest tamen soper spiritualibus fieri transactio absque labe Simoniae, si detur spirituale pro spirituali, — 19. Transactio soper spirituali subjectione est simoniaca, et consequenter illicita, et nulla, si fiat dato, vel remisso aliquo temporali. — 20 Neque potest absque labe Simoniae fieri trensactio soper Jurepatronatus interventu rei temporalis, ac pretio aestimabilis. — 21. Praelatus, seu Rector Ecclesiae nequit transigere de rebus Ecclesiae immobilibus, vel pretiosis absque solemnitatibus a Jure requisitis. — 22. Potest tamen Praelatus, seu Rector Ecclesiae transigere soper Juribus Ecclesiae in praejudiciam sui ipsius, ita ut talis transactio sit mere personalis, et non transeat ad Successores. — 23. Talis autem transactio personalis super rebus, seu Juribus Ecclesiae fit realis, et obligat Successores, si fuerit a Papa ex certa scientia confirmata. — 24. Transactio semel bona fide, ac legitime celebrata, invita altera parte transigentium, revocari, aut rescindi non potest. — 25 Immo talis transactio, nequidem interveniente Rescripto Principis, revocari valet. — 26. Item nec talis transactio rescindi potest praetextu instrumentorum de nova postea repertorum ad litem sopitam pertinentium. — 27, Dummodo tamen in supradictis nulla intervenerit fraus, aut dolus. — 28. Unde si quis graviter laedat alterum in transactione, tenetur in Foro conscientiae ad restitutionem rei injuste acceptae, seu retentae. Et insuper contra eum in Foro externo datur actio de dolo malo, et rescinditur transactio, si dolus vere intervenisse probatur. — 29. Probabilius est, quod traosactio bona fide hic inde celebrata rescindi possit ob laesionem ultra dimidium. — 30. Est tamen vere probabilis etiam contraria sententia. — 31. Afferuntur varia Decreta Sacr. Cong. Immunitatis concernentia Transactionem inter Ecclesiasticos, et Laicos, *ad* n. 37. — 38. Transactio super rebus Ecclesiasticis nequit fieri sine Beneplacito Apostolico; et si fiat cum reservatione ipsius, ante hujus impetrationem revocari potest. — 39. Alia ad rem *ad n.* 49.

1 Transactio dupliciter sumitor, scilicet late, seu mious proprie, et stricte, seo magis
2 proprie. *Communis.* Transactio late, seu mious proprie sumitur pro omni actu, quo ab obligatione receditur, et quasi transitur, ac negotium aliquod inter quosdam compooitur, sive id fiat litis componendae causa, sive ono. Et juxta hanc acceptionem omnis distractus, et etiam res judicata, jusjurandum, ac quodlibet pactum nomine transactionis comprehenditor, *l. Hujus Edicti* 1. §. 3. *et l. Tres Fratres* 35. *ff. De pactis*, *l. Jusjurandum* 2. *ff. de Jurejurando*, *l. Transacta* 229. *ff. de verbor. Significatione.* 3
Transactio stricte, seu magis proprie sumpta est, « de re dubia, et controversa, sive lite incerta, et nec dum finita, non gratuita, sed onerosa inter partes conventio, seu pactio, vel compositio ». Desumitur clare ex *l. Qui transigit* 1. *ff. de transactionibus*, ibi: « Qui transigit, quasi de re dubia, et lite incerta, neque finita transigit. »

(*) Praeter Canum, Bellarminum, caeterosque Polemicos disputatores vide de traditionibus Prodromum P. Gautier *diss.* III, *art.* 2. T. I. *Thesauri Theologici Zaccariani p.* 204.

Et concordant *l. Praeses* 12. *l. Transactio* 38. *et l. Jubemus* 43. *Cod. eod.*

4 Unde ex data definitione colligitur tria requiri ad strictam, et propriam Transactionem. Primo requiritur, ut dicta Transactio fiat de re dubia, ut sic distinguatur a pacto, quod est de re certa, et indubitata, quae per pactum subinde remittitur; per text. *in l.* 1. *ff. de transact.* Ad quod Glossa *in Rubrica de Transactionibus* ante *cap. Sicut grave* 1. *eod.* hos duos affert vulgares versiculos?

Incerta de re transactio dicitur esse,
Sed fiunt certae pacta favore rei,

5 Hinc si tempore transactionis pars transigens certo cognoscat, sibi nullum in re, de qua transigitur, Jus competere, tunc non valet transactio inde sequuta, et tenetur in foro conscientiae restituere totum id, quod ob talem transactionem ab altera parte recepit, seu ei debitum non dedit, cum talis sic transigens nullum habeat justum titulum, vi cujus possit aliquid accipere, ut recedat ab actione, vel retineat id, de quo agitur, ut de se patet, et docet communissima Doctorum.

6 Immo nedum in Foro interno, seu in Foro conscientiae, sed etiam in Foro externo invalida est talis transactio; Vel ipso Jure, si sit Actor, qui sic transigat, sciens certo rem ad alteram partem spectare, ut constat ex *l. in Summa* 65. *ff. de condiction. indebit.* Vel per exceptionem, seu replicationem doli, instante Actore, rescindenda erit, si sit Reus, qui sic transegerit, sciens certo rem ad Actorem pertinere, uti habetur ex *leg. sub. praetextu* 19. *Cod. de Transactionibus*, et docet Glossa *in. Super eo* 6. *verb. Dato de Transact.* Abbas *ibid. in fine* Molina *tract.* 2. *de Justitia disp.* 555. *num.* 1. Pirhing. *lib.* 1. *Decretal. tit.* 36. *n.* 3. Reiffenstuel. *ibid. num.* 4. Engel *ibid. n.* 3. et alii passim.

7 Secundo requiritur ad strictam, et propriam transactionem, quod fiat super lite incerta, et nec dum finita, quia si lis jam sit per latam a Judice sententiam finita, et nulla fuerit super ipsa interposita appellatio, jam transit in rem judicatam, sicque non amplius locus est transactioni super ea, cum non amplius lis sit incerta, nam res judicata pro veritate accipitur, textu expresso *in leg. Res judicata* 206. *ff. de Reg. Juris*, ibi: *Res judicata pro veritate accipitur.* Unde *in l. Eleganter* 23. §. 1. *ff. De condictione indebiti*, recte statuitur: « Si post rem judicatam quis transegerit, et solverit, repetere poterit, idcirco quia placuit Transactionem nullius esse momenti ». Et concordat textus expressus in *leg. Si causa* 32. *Cod. de Transactionibus.* Nec transactio est de qualibet re dubia, sed de re dubia propter litem jam motam, et nec dum finitam, vel saltem movendam, utpote quia controversia, seu dubium inter partes ortum est, timetur quod lis possit in Judicio moveri, quamvis nondum sit mota; tunc enim inter partes ad eam controversiam dirimendam, et litem impediendam valide, et licite possunt antea inter se transigere, textu expresso *in leg. Cum te* 2. *Cod. de Transactionibus.*

Tertio requiritur ad strictam, et propriam Transactionem, quod non fiat gratis, sed onerose, aliquo hinc inde dato, et retento, promisso, vel remisso, textu expresso *in leg. Transactio* 36. *Cod. de Transactionibus*, ubi dicitur quod *Transactio nullo dato* (pro eo quod remittitur), *retento, seu promisso, minime procedit.* Et in hoc differt a compositione amicabili, quae gratis fit, nullo dato, aut retento, seu promisso, sed per ipsam pars debiti gratis remittitur, et condonatur, *c. Super ea* 7. *de Transactionibus:* Quamvis tamen compositio amicabilis in largiori significatione interdum pro Transactione sumatur, et e contra transactio pro amicabili compositione, ut colligitur ex *cap. Ex litteris* 6. et *cap. Veniens* 8. *de Transactionib.* 8

Generatim, et universim loquendo transigere possunt omnes, qui liberam rerum suarum administrationem habent, easque aliis donare, seu quovis alio modo alienare possunt, *arg. l. In re* 11. *Cod. Mandati.* Qui autem non possunt res alienare, neque circa illas transigere possunt. Transactio enim est species alienationis: *Extravagant. Ambitiosae, de rebus Ecclesiast. non alienand.* Et sic tenent *Doctores communiter.* 9

Item, generatim, et universim loquendo, potest fieri Transactio de omnibus rebus dubiis, et litibus incertis, de quibus id nullo Jure prohibitum reperitur; Concessum enim intelligitur quidquid expresse prohibitum non reperitur, *leg. Nec non* 28. §. 2. *ff. Ex quibus causis; l. Testimonium* 1. §. 1. *ff. De testibus*, *l. Mutus* 43. §. 1. *ff. De Procuratoribus*, Glossa marginal. communiter recepta *in cap. Inter corporalia* 2. *de Translatione Episcop. verb. Non invenitur.* E contra autem transactio fieri non potest super lis, de quibus aliquo Jure prohibitum reperitur: Juri enim publico nequit derogari pacto privatorum, textu expresso *in l. Jus publicum* 38. *ff. de Pactis cap. Si diligenti* 11. *de foro competenti.* Unde immerito *in cap. Quae contra* 64. *de Reg. Jur. in* 6. dicitur expresse: « Quae contra Jus fiunt, debent utique pro infectis haberi ». 10

Hinc super Matrimonium nequit fieri transactio, nec amicabilis compositio, utpote expresse prohibita *in c. Ex parte sua* 11. *de transact.* juncta Glossa communiter recepta *ibidem verb. Sacramentum*, ibi: « Sic patet, quod in Matrimonio Transactio, seu compositio non habet locum ». 11
Quamvis tamen fieri possit transactio, seu amicabilis compositio super Sponsalibus de futuro, cum ea dependeant ex libero contrahentium assensu, vel dissensu, nec ad id habeatur resistentia Juris. *Communis.* 12

Item fieri nequit Transactio super relictis in Testamento, vel Codicillo, nisi prius inspectis co- 13

gnitisque verbis illius, texta expresso *in leg. De his* 6. *ff. de Transactionibus*, ibi: « De his controversiis, quae ex testamento proficiscuntur, aeque transigi, nec exquiri veritas aliter potest, quam inspectis, cognitisque verbis testamenti ». Et concordat *lex Cum hi* 8. §. 2. *ff. eod. et lex Omnibus* 1. §. 1. *ff. Testamenta quemadmodum aperiantur*, ubi ad id requiritur insuper auctoritas Judicis. Et ratio est, quia tales transactiones sunt captiosae, cum possint heredes testamenta occultare, et facile Legatarios inducere, ut modico statim sibi dato contenti, magna relicta, sive legata, inexpectato eveniente, et necdum certo scita, repudient, ut cavetur *in cit. l. Cum hi* 8. *ff. de Transactionibus*, et sic depereant cum non parvo boni publici praejudicio ultimae defunctorum voluntates contra praescriptum l. *Habeat unusquisque* 1. *Cod. de Sacrosanctis Ecclesiis*, l. *Vel negare* 6. *ff. Testamenta quemadmodum aperiantur*, *can. Ultima voluntate* 4. *caus.* 13. *q.* 2. cum similibus, ubi statuitur « quod ultima voluntas, seu dispositio defuncti modis omnibus servari debeat ».

14 Item propter eandem rationem non valet transactio super alimentis in ultima voluntate relictis, nisi fiat causa cognita, et auctoritate Judicis interveniente: *Communis*, textu expresso *in citat. l. Cum hi* 8. *ff. de transactionibus*, ibi: « Cum hi, quibus alimenta relicta erant, facile transigerent, contenti modico praesenti, divus Marcus oratione in Senatu recitata effecit, ne aliter alimentorum transactio rata esset, quam si auctore Praetore facta; Solet igitur Praetor intervenire, et inter consentientes arbitrari, an transactio, vel quae admitti debeat, ejusdem Praetoris notio ob transactionem erit, sive habitatio, sive vestiarium, sive de praediis alimentum legabitur ».

15 De quolibet crimine capitali (excepto adulterio) licitum est transigere, textu expresso *in leg. Transigere* 18. *C. de Transactionibus*: ibi: « Transigere, vel pacisci de crimine capitali, excepto, adulterio, prohibitum non est ». Et ratio est, quia licitum est unicuique sanguinem suum quovis modo redimere, corrumpendo etiam adversarium, ut ab accusatione desistat, textu expresso *in leg. In capitalibus* 1. *de bonis eorum, qui sententiam*: ibi: « In capitalibus criminibus a Principibus decretum est non nocere ei, qui adversarium corrupit, sed in his demum, quae poenam mortis continent, nam ignoscendum censuerunt ei, qui sanguinem suum qualitercumque redemptum voluerit ».

16 De aliis autem criminibus, quae poenam sanguinis non irrogant, non est licitum transigere, praeterquam de crimine falsi, textu expresso *in cit. l. Transigere* 18. *Cod. de Transactionibus*, ibi: « In aliis autem publicis criminibus, quae sanguinis poenam non ingerunt, transigere non licet citra falsi accusationem ». Et ratio est, quia hic cessat periculum capitis, et sanguinis, et ideo transigentes excusationem non merentur; Tum quia id exigit bonum commune Reipublicae, ne crimina maneant impunita. Unde merito *l. In omnibus causis* 7. *ff. de praevaricatione*, statuitur, quod in omnibus causis, praeterquam in causa capitali, et sanguinis, qui delatorem, seu accusatorem corrupit, pro victo habeatur, ibi: « In omnibus causis, praeterquam, in sanguine, qui delatorem corrupit, ex Senatus consulto pro victo habetur ».

Transactio super Beneficio Ecclesiastico, vel 17
alia re spirituali, de qua litigatur, neque privato partium consensu, neque auctoritate Judicis Ordinarii fieri potest absque labe Simoniae, interventu rei temporalis vicissim datae, raemissae, vel promissae; Bene tamen gratuita, et amicabilis compositio: *Communis*, textu expresso *in c. Super eo* 7. *de Transationibus*, ibi: « Transigi super re Sacra, et litigiosa non potest, etenim res Sacrae, ut possideantur aliquo dato, vel remisso; sive promisso, speciem credimus habere Simoniae. Alias si gratis, et amicabiliter inter se litigantes componant, sacris Canonibus nequaquam dicimus obviare ». Et concordat *cap. Constitutus* 4. *eod. et cap. Exhibita* 9. *de rerum permutat. cap. Cum pridem* 4. *de pactis*. Pitonius *de controvers. Patronor. allegat.* 100. *n.* 669. *et sequ.* cum aliis ibi allegatis.

Potest tamen super spiritualibus fieri transac- 18
tio absque labe Simoniae, si detur spirituale pro spirituali, ut si decimae litigiosae pro parte per transactionem dividantur, aut Clerici pro Jure decimandi controverso sese obligent ad administranda Sacramenta, et hujusmodi: *Communis*, *arg. cap. Ad quaestiones* 6. *juncto ejus Summario*, *de rerum permutat.* ubi habetur expresse. quod spiritualia possunt adinvicem permutari, adeoque potest etiam super eisdem transigi

Transactio super spirituali subjectione est Si- 19
moniaca, et consequenter illicita, et nulla, si fiat dato, vel remisso aliquo temporali: *Communis*, textu expresso *in cap. Praeterea* 10. juncto ejus Summario *de Transactionibus*.

Neque potest absque labe Simoniae fieri tran- 20
sactio super Jurepatronatus, seu praesentandi ad Beneficia, interventu rei temporalis, ac praetio aestimabilis, *Communis*, textu expresso *in cap. Praeterea quando* 9. *de Transactionibus*. Et ratio est, quia res spiritualis non potest absque Simonia dari, aut promitti pro re temporali, *citat. cap. Super eo* 7. *de Transactionibus*. Juspatronatus autem, vel secundum se, et intrinsece est spirituale, ut tradit Glossa *in d. cap. Praeterea quando, verb. Simoniaca. ibi: Quia Juspatronatus est spirituale*, vel saltem spirituali annexum, *cap. Quanto* 3. *de Judiciis*, juncta Glossa *ibid. verb. Connexa; Unde* ut ibi dicit Glossa, *Spirituale censetur propter connexitatem*, et ideo non potest super ipso transigi interventu rei temporalis, sine labe Simoniae, cum ipsa non solum

committiatur in spiritualibus, sed etiam in spiritualibus annexis, *c. Si quis objecerit* 7. *caus.* 1. *q.* 3. quia de connexis idem est Judicium, *c. Translato* 3. *de Constitutionibus*. Unde ob id Juspatronatus per se vendi non potest, *c. De Jure* 16. *de Jurepatronat.* cum similibus.

* « Dubitatur: an possit admitti ab Episcopo » transactio cum pensione super beneficio, si par» tes prius de illa convenerint, sed dependenter » ab Episcopi consensu? Negant Laym. et Reg. » sed probabilius affirmant Salm. . . cum Bon. » et Torre ». Ita S. Alph. de Ligorio *Theol. Moral. lib.* 3. *cap.* 2. *de Irrelig. dub.* 3. *art.* 1. *n.* 80. *.

21 Praelatus, seu Rector Ecclesiae nequit transigere de rebus Ecclesiae immobilibus, vel pretiosis absque solemnitatibus a Jure requisitis. Cum enim transactio sit species alienationis, qua vel rem nobis competentem, aut quam credimus competere, dimittimus, *arg. l. Si quid* 1. §. 6. *et* 9. *ff. Si quid in fraudem*, nequit fieri super dictis rebus, sicut nequit fieri alienatio sine solemnitatibus a Jure requisitis, *Extravagant. Ambitiosae, de rebus Eccles. non alienandis.*

22 Potest tamen Praelatus, seu Rector Ecclesiae transigere super Juribus Ecclesiae in praejudicium sui ipsius, ita ut transactio teneat pro toto tempore, quo Ecclesiam possidebit. Sic desumitur ex *cap. Veniens* 7. §. *Mandamus*, *de Transactionibus*, et notat Abbas *ibid. n.* 1. et Fagnan. *n.* 2. *et communis aliorum*, teste Reiffenstuel *lib.* 1. *Decretal. tit.* 36. *n.* 63. Et ratio est, quia talis transactio est potius inter personas, quam inter Ecclesias, sicque non realis, sed mere personalis, quae non transit ad successores, ut *ibi* innuit Pontifex: « Cum alias transactio inter personas facta potius, quam inter Ecclesias videatur, ne pacta inter alios acta, aliis obesse patiamur etc. » et habet Glossa *ibid. verb. Inter alios.*

23 Talis autem Transactio personalis super rebus, seu juribus Ecclesiae fit realis, et obligat successores, si fuerit a Papa ex certa scientia confirmata. Sic colligitur ex *cit. cap. Veniens* 7. *de Transactionibus*, et habet expresse Glossa *ibid. verb. Confirmata* ex pluribus juribus ibi adductis, et sequitur Fagnan. *ibid. num.* 3. cum aliis ibi citatis, Reiffenstuel *loc. cit. num.* 64. et alii passim; ac Rota *part.* 4. *Recent. decis.* 31. *num.* 2. Et ratio est, quia, ut argumentatur citata Glossa *ibid. verb. Confirmata*, Papa potest facere, ut Transactio, quae nulla est, sit aliqua *arg. can. ultim. caus.* 16. *qu.* 1. *et cap. cum Apostolicae* 7. *De his, quae fiunt a Praelato sine consensu Capituli*, adeoque prosequitur dicta Glossa, multo magis potest efficere, ut sit alia, nempe ut ex personali fiat realis, cum plus sit de nihilo aliquid facere, quam de aliquo aliud, *arg. can. Revera de consecrat. dist.* 2. *et l. Rem in praesenti* 1. *in princip. Cod. De rei uxoriae actione.*

Transactio semel bona fide, ac legitime celebrata, invita altera parte transigentium revocari, aut rescindi non potest, *l. Cum te* 5. *Cod. de Transactionib. l. Postquam liti* 4. *Cod. de Pactis.* 24

* Cum nullus esset litium finis, si a transactionibus bona fide interpositis posset quis facile discedere, ut in *l.* 10. *Cod. de transact.* *

Immo talis Transactio, ne quidem interveniente Rescripto Principis, revocari valet, textu expresso in *l. Causas* 16. *Cod. de Transactionibus*, ibi: « Causas, vel lites transactionibus legitimis finitas Imperiali Rescripto resuscitari non oportet ». 25

Item nec talis Transactio rescindi potest praetextu instrumentorum de novo postea repertorum ad litem sopitam pertinentium, textu expresso *in l. Sub praetextu* 19. *Cod. de Transactionibus*, ibi: « Sub praetextu Instrumenti post reperti transactionem bona fide finitam rescindi Jura non patiuntur ». Et concordat *l. Sub praetextu* 29. *Cod. eod.* ibi: « Sub praetextu specierum post repertarum generali transactione finita rescindi prohibent Jura », *et c. Sicut graves* 1. *de transactionibus.* 26

* Nec sub praetextu evictionis rerum traditarum rescindi valet transactio *l. sub praetextu ff. de transact.* Dummodo tamen inita sit transactio super ipsa re, de qua lis erat, et apud eum qui transegit, jam constituta, et retenta, cum videatur periculum in se suscepisse is, qui rem retinere voluit, et de ea ipsa transactionem peregit *leg.* 33. *Cod. de Transact.* *.

Dummodo tamen in supradictis nullo intervenerit fraus, aut dolus, quia si adversarius per se, vel per alium alteri parti transigenti Instrumenta, quibus veritas cognosci potuisset, dolo subtraxisset, sicque defectu talium instrumentorum cum sui praejudicio ad transigendum coegisset, transactio posset rescindi actione doli mali competente parti innocenti, et deceptae: *Communis*, textu expresso *in cit. l. Sub praetextu* 19. *Cod. de transactionib.* Fraus enim, et dolus nemini patrocinari debent, *cap. Ex litteris* 2. *de dolo, et contumac. cap. Sedes* 15. *cap. Ex tenore* 16. *de Rescriptis*, *cap. Tuae* 12. *de Clericis non resident. l. In fundo*, *ff. de rei vindicat. l. Cum hi*, *ff. de Transactionib. l. Legatarius, Cod. de Legatis.* 27

Unde, si quis graviter laedat alterum in transactione, tenetur in Foro conscientiae ad restitutionem rei injuste acceptae, seu retentae, ut certum est apud omnes, et insuper contra eum in Foro externo datur actio de dolo malo, et rescinditur transactio, si dolus vere intervenisse probetur: *Communis*, per taxt. *in l. De dolo* 2. *et Non possunt* 3. *Cod. de Dolo malo*, *l. Qui cum Tutoribus* 9. §. 2. *ff. de transactionibus*, cum similibus, et juribus *num. antecedenti* allegatis (*). 28

(*) Rescinditur etiam Transactio, si ex falsis Instrumentis facta sit *l.* 42. *Cod. de Transact.* Item si metus causa confecta sit Transactio. Verum non quilibet metus sufficit, sed talem metum probari oportet, qui salutis periculum, vel cruciatum contineat *l.* 13. *Cod. de Transact.*

29 Probabilius est, quod Transactio, etiam bona fide hinc indecelebrata, rescindi possit ob laesionem ultra dimidium; Bartolus in *l. Si quis cum aliter* 36, *num.* 4. *ff. De verbor. significat. et l. Rem majoris* 2. *num.* 9. *Cod. de rescindend. vendit.* Abbas *in cap. cum causa* 6. *num.* 7. *et* 8. *de empt. et vendit.* Engel. *lib.* 1. *decretal. tit.* 36. *num.* 14. *et* Reiffenstuel *ibid. nu.* 56. Fachineus *lib.* 2. *controvers. cap.* 6. allegans Rotam Romanam in 1. *part. novissimar. decis.* 102. *num.* 2. et plures alios contra plures alios; et conclusio desumitur *ex l. In summa* 65. §. 1. *ff. de condictione indebiti*, ubi propter immodicam laesionem, aut evidentem calumniam permittitur quis adversus transactionem venire. Item *ex l. Si superstite* 5. *Cod. De dolo malo*, ubi expresse statuitur, quod filia emancipata, et cum patre bona fide transigens, si laesa est immodice, habeat actionem in factum contra patrem. Item *ex l. Rem majoris* 2. *Cod. de rescindenda venditione*, ubi rescinditur venditio, in qua intervenit laesio ultra dimidium, et de hoc datur ratio, quia istud *humanum est:* cum autem non sit hoc minus humanum in transactione ob laesionem ultra dimidium, idem de ipsa concludendum est. Et concordat *cap. Cum causa* 6. *de emption. et vendition.* cum similibus. Tum quia in jure dolus ex proposito, et dolus re ipsa aequiparantur, *arg. l. Si quis cum aliter* 36. *ff. de verbor. significat.* ibi: « idem est, etsi nullus dolus intercesserit stipulantis, sed ipsa res in se dolum habeat »; et tradunt Covarr. *in capit. Quamvis part.* 3. §. 4. *num.* 5. *de Pactis in* 6. Gailus *lib.* 2. *Practic. observat.* 147. *num.* 11. Fachineus *lib.* 12 *Controvers. cap.* 6. §. *Movet secundo*, citans alios, Reiffenstuel *loc. cit. num.* 58. et alii. Atqui ex laesione ultra dimidium dolus re ipsa apparet, atque praesumitur, *l. Omnes* 17. §. *Lucius*, *ff. Quae in fraudem Creditor.* et notant citati Auctores cum communi: ergo sicuti ob dolum ex proposito rescindi debet transactio ex dictis *supra num.* 27. *et* 28. ita etiam rescindi debet ob dolum re ipsa, sive ob laesionem ultra dimidium; Est enim hoc conformius aequitati naturali, ne quis cum alterius jactura locupletetur; et Justitiae commutativae, quae aequalitatem inter contrahentes desiderat.

30 Est tamen vere probabilis etiam contraria sententia, quam tenet Glossa *final. in cit. cap. Cum causa* 6. *de emption. et vendition.* Jason in *l. Si quis cum aliter* 36 *num.* 33. *et seq. de verbor. significat.* et plures alii variis muniti Juribus, et signanter *l. Lucius* 78. §. *Ultim. ff. Ad S. C. Trebellianum*, ubi negatur rescissio Transactionis super Fidei commisso factae, quamvis ex Instrumentis postea appareat quadrupio plus in haereditate fuisse, et favent *l. Sub praetexta* 19. *et l. Sub praetexta* 29. *Cod. de transactionibus*, *l. A Divo Pio* 15. §. *Pignora* 3. *ff. De re judicata*, et plures aliae, quas affert, et tamen solvit Fachineus *lib.* 2. *Controvers. Juris cap.* 6.

Afferuntur varia Decreta Sacrae Congregationis Immunitatis concernentia Transactionem inter Ecclesiasticos, et Laicos, prout referuntur a D. Riccio *in sua Sinopsi verb. Transactio*, ut infra. Transactio, seu concordia inter utrumque Clerum, et Ducem, ac Consiliarios Reipublicae Sancti Marini pro Collectis certis contribuendis ab Ecclesiasticis Reipublicae in perpetuum pro rebus acquisitis ab Ecclesiasticis, et locis piis, non tamen primae erectionis, nec pro patrimoniis ad Ordines recipiendos assignatis, confirmatur, dummodo exactio dd. Collectarum ab Ecclesiasticis fiat per Deputatos Ecclesiasticos: *Sacr. Cong. Imm. in Feretrana* 22. *Sept.* 1693. *lib.* 1. *Decret. Vallem. pag.* 76. 31

Confirmatur, annuente Sanctissimo, concordia super Gabella carnis Civitatis Oscen. facta inter Clerum, et civitatem, modo accedat consensus cleri Regularis, qui in concordia non interfuit. In hac concordia Ecclesiastici se obligabant ad emendas carnes in macellis Civitatis cum certis limitationibus, et reservationibus, et Civitas se obligabat ad solutionem certae summae quolibet anno augendae, vel minuendae juxta augmentum, vel diminutionem Ecclesiasticorum in Civitate, secundum Fidem Episcopi: *Sacr. Cong. Immun. in Oscen.* 22. *April.* 1692. *lib. decret. Crimin. pag.* 122. 32

Regularibus repugnantibus suprascriptae concordiae civitatis Oscen. Episcopus praefigat terminum ad deducendum eorum difficultates in Sacra Congregatione: *Sacra Congr. Immunit. in Oscen.* 2. *Junii* 1693. *lib.* 1. *Decret. Vallem. pag.* 50. 33

Tandem concordia praefata approbatur juxta declarationem faciendam a D. Secretario, quae praecipue tendebat ad explicanda aliqua loca dictae Transactionis pro manutentione Jurisdictionis Ecclesiasticae, et exequi permittitur, etiam dissentientibus aliquibus ex Regularibus: *Sacra Congr. Immun. in Oscen.* 25. *Maii* 1694. *lib.* 1. *Decret. Vallem. pag.* 124. 34

Non obstante Transactione, et aliis contractibus factis per Superiorem, et Regulares cum communitate pro solvendis oneribus laicis pro bonis acquisitis, Archiepiscopus tueatur Libertatem Ecclesiasticam: *Sacra Congregat. Immun. in Taurinen.* 14. *Januarii* 1698. *lib.* 4. *Decretor. Vallem. pag.* 133. 35

Transactio facta ab Ecclesiastico de solvendis collectis Regiis, est cassanda: *Sacra Cong. Immun. in Reatina* 8 *August.* 1702. *lib.* 3. *Decretor. Vallem, pag.* 435. 36

Quo ad Transactionem inter Communitatem, et Monasterium Sanctimonialium, Sacra Congr. decrevit, servandam esse primam transactionem anni 1671. approbatam a Clemente X. quae eximit Monasteria a Collectis super bonis acquisitis usque ad illum annum: *Sacra Congr. Immun. in Nullius S. Angeli in Vado* 14. *Januar.* 1698. *lib.* 2. *Decretor. Valleman. pag.* 133. 37

38 Transactio super rebus Ecclesiasticis nequit fieri sine Beneplacito Apostolico: *Communis*. Vide verb. *alienatio art.* 4. *num.* 12. Et si fiat cum reservatione dicti Beneplaciti, revocari potest, adestque locus poenitentiae ante ipsius impetrationem: Rota *part.* 1. *recent. dec.* 624. *num.* 12. Card. de Luca de *Benefic. disc.* 51. *n.* 5. *et* 6. cum aliis Pignatell. *tom.* 1. *consult.* 136. *num.* 4. et alii plures.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

39 Jure Romano transactio super relictis in testamento non inspectis tabulis facta, vitiosa est, *l.* 6. *ff. de Transact.* Disquiri vero solet, an transactio haec moribus sustineatur, si inspectioni huic fuerit renunciatum, vel juramento ipsa transactio confirmata fuerit?

40 Simplicem renunciationem non sufficere existimant Montic. *de Tacit. et Ambigu. lib.* 1. *tit.* 2. *num.* 2. *et seq.* Sande *decis. Frisic. lib.* 4. *tit.* 5. *defin.* 15. ex ratione illa, quod juri prohibitivo renunciari haud potest.

41 At si accesserit juramentum, valere transactionem ex dispositione juris canonici, tenet Vinnius *de Transact. cap.* 5. *nu.* 8. eo quia potest juramentum hoc sine peccato servari.

42 Caeterum pactum remissorium, seu gratuitum, quo renuntiat quis omni illi, quod sibi in testamento relictum est, subsistere, firmant Lauterbach in *compend. jur. lib.* 2. *tit.* 15. Borcholten *de Transact. c.* 4. *n.* 20, ea adducta ratione, quod cessat hic ratio illa prohibitiva transactionis, quod Homines modico incontinenti dato, inexpectato obvenientia facile repudiare solent; *L.* 8. *prin-*
43 *cip. ff. de Transact.* Contrarius vero est Strych. *in usu modern. Pandect. lib.* 2. *tit* 15. § 10. « Verum (inquit) et hic forte existimabit paciscens, parum sibi relictum esse; unde ad liberalem repudiationem exigui lucri facile induci potuit; non idem forte facturus, si quantitatem relicti in testamento scivisset. Nec quidquam stringit Huonii ratio, quod illa, quae in testamento relicta, aut integra acceptanda, aut integra repudianda. Hoc enim in ipsa Hereditate concedo, in Legato nego. Immo nec legatum pro parte sic accepto, sed integrum: partem vero vi transactionis alteri cedo. Vix ergo sine juramento tale subsistet pactum. »

Pariter Jure Romano de alimentis in testamen- 44
to relictis transigi haud potest, nisi auctore Praetore. *L.* 8. *princ. ff. de Transact. et L.* 3. *Cod. eod.* nisi melior reddatur conditio alimentorum,
dict. Leg. 8. §. 6. At prohibitum haud esse pac- 45
ctum, quo alimenta futura gratis remittantur, tenet Hunnius *de Transact. c.* 3. *exercit.* 22. *Vinn. eod. tract. cap.* 6. *numer. final.*

Sed et contradicit Stryk. *in usu modern. Pan-* 46
dect. lib. 2. *tit.* 15. §. 11. Adde Coler. *de Aliment. lib.* 1. *cap.* 8. *nu.* 48. *et sequent.* Accedente vero juramento sustineri transactionem, sentiunt Bachov. *hoc titul. de Transact. cap.* 2. *num.* 8. Vinn. *eod. tractat. cap.* 6. *num.* 16.

An et Decretum Judicis requiratur in cessione 47
alimentorum ex contractu debitorum, vide apud Rot. in *Romana Cessionis* 11. *Junii* 1713. et in confirmatoria 8. *Decembris ejusdem anni cor.* clar. *mem. Aldrov.*

Reliquum est, ut dispiciatur, an transactio ho- 48
die involvat novationem. Affirmat Anton. Faber in *Cod. hoc titul. defin.* 2. At negat, et quidem rectius innixus in *L. final. Cod. de Noval.* Strykius *in us. modern. Pandect. dict. lib.* 2. *dict. tit.* 15. §. 4.

Utilis vero est haec observatio; nam si transac- 49
tioni haud inest novatio, non liberantur pignora, et fidejussores prioris obligationis. Immo, et pristina actione agi potest, recusante altero implere transactionem; Stryk. *ubi supra.*

TRANSITUS

SUMMARIUM

1. Regulares professi non possunt ad aliam Religionem etiam strictiorem transire sine licentia Sedis Apostolicae. — 2. Regulares professi transeuntes de licentia Sedis Apostolicae ad laxiorem Religionem etiam ejusdem Ordinis, tenentur in secunda Religione novum annum probationis peragere, et ibi Professionem emittere. — 3. Regularis professus habens Indultum Apostolicum transeundi ad aliam Religionem, non potest transire ad laxiorem. — 4. Si tamen indultum sit concessum transeundi ad quamcumque Religionem, in qua Regularis, et Claustralis Observantia vigeat, tunc potest transire etiam ad laxiorem, dummodo sit Religio Claustralis, et Regularis. — 5. Transitus Regularium conversorum ad statum Clericalem etiam in anno Novitiatus est prohibitus; Unde non potest concedi, nisi a Sede Apostolica. — 6. Et a fortiori, si jam Professionem emiserint in statu Laicorum, et Conversorum, non possunt de sola licentia Praelati Regularis, et Definitorii transire ad statum Clericorum, sed talis licentia obtineri debet a Sede Apostolica, *ad n.* 7 — 8. Conversi transeuntis ex Indulto Apostolico ad statum Clericalem praecedentia initium sumere debet a die Clericatus, non autem a die susceptionis Habitus. — 9. Transitus de statu Clericali ad illum Conversorum, justa causa concurrente, potest fieri cum sola licentia Praelati Regularis cum consensu Discretorum, vel alias, prout cujusque statuta praescribunt. Dummodo transiens in Ordinibus Sacris non sit Constitutus. — 10. Quo ad ea, quae concernunt Affiliationes Regularium in aliis Conventibus, et transitus eorum ad alienas Provincias, *remissive.* — 11 Transitus de Ritu Graeco ad Latinum, et e contra, non permittitur absque licentia Papae. — 12. Facilius tamen permittitur transitus a Graeco ad Latinum, et numquam regulariter de Latino ad Graecum. — 13. Ratione tran-

situs cadaveris per alias Parochias nequeunt ipsi Parochi aliquid exigere. — 14. Talis transitus potest fieri per quascumque Dioeceses, et Parochias, Stola, et Cruce elevata, etiam irrequisitis earumdem Parochis. — 15. Alia ad rem *ad n.* 33.

1 Regulares professi non possunt ad aliam Religionem etiam strictiorem transire sine licentia Sedis Apostolicae: Monacell. *tom.* 2. *tit.* 16. *formul.* 3. *numero* 18. Donatus *Prax. rerum Regular. tom.* 2. *part.* 2. *tract.* 5. *q.* 22. 11. et *Communis aliorum* ex praxi, et stylo Curiae, et quoad transitum ad alias Religiones edita est novissime a Bened. XIII. Const. incip. *Licet Sacra*. Vide verb. *Regulares art.* 1. 61. ubi affertur ad litteram.

2 Regulares professi transeuntes de licentia Sedis Apostolicae ad laxiorem Religionem etiam ejusdem Ordinis, tenentur in secunda Religione novum annum probationis peragere, et ibi Professionem emittere. Sic *Sac. Congr. Conc.* quae apud Fagnan. *lib.* 3. *Decretal. in cap. Ad Apostolicam* 17. *de Regularibus num.* 67. expresse respondit, « Transeuntem de licentia Sedis Apostolicae ad laxiorem Religionem etiam ejusdem Ordinis, teneri in secunda Religione novum annum probationis peragere. »

3 Regularis professus, qui habet Indultum Apostolicum transeundi ad aliam Religionem, non potest transire ad laxiorem: Conc. Trid. *cap.* 19. *sess.* 25. *de Regularibus*, et *Sac. Cong. Conc. in Cajetan. Transitus* 4. *Mart.* 1743. in qua rescriptum fuit, « Transitum ad laxiorem fuisse nullum, et Orator omnino intra mensem redeat ad suam Religionem ». Sic apud Monacell. *tom.* 4. *Supplem. ad* 2. *tom. n.* 435.

4 Si tamen indultum sit concessum transeundi ad quamcumque Religionem, in qua Regularis, et Claustralis Observantia vigeat, tunc potest transire etiam ad laxiorem, dummodo sit Religio Claustralis, et Regularis, quia, cum Apostolicum Indultum limitaverit Religionem Claustralem, et Regularem, videtur noluisse limitare qualitatem Religionis circa arctitudinem majorem, vel minorem, alias id expressisset, *arg. cap. Inter corporalia* 2. *de translation. Episcop.* §. *Sed neque istud, cap. Ad audientiam* 12. *de Decimis, et cap. Quia circa* 22. *de Privilegiis*. Sic recte notat Eminent. Petra *t.* 5. *Commentar. ad Const.* 3. *Calixti III. num.* 9. referens, quod cum hujusmodi Breve obtinuisset quidam Monachus Camaldulensis generaliter ad aliam Religionem, ubi Regularis, et Claustralis Observantia vigeret; et inde transiisset ad laxiorem Canonicorum Regularium S. Augustini Congregationis Ultiensis: et disputato dubio in Sacra Congregatione Concilii ex remissione facta per Sacram Paenitentiariam: *Sac. Cong. in Taurinensi Transitus* 6. *Aug.* 1712. *rescripsit, Constare de validitate Transitus*, nulla facta difficultate circa laxiorem qualitatem Canonicorum Regularium. Haec ipse.

Transitus regularium conversorum ad statum clericalem etiam in anno novitiatus est prohibitus, unde non potest concedi, nisi a Sede Apostolica: Habetur ex Decretis Clementis VIII. editis pro institutione novitiorum in monasteriis designatis, vel designandis, Constit. incip. *Cum ad Regularem n.* 43. ubi sic expresse statuitur: « Sed qui ad conversorum habitum recepti fuerint, ad clericorum statum transire, etiam durante tempore probationis, non possunt ». Quae Decreta Clementis VIII. confirmata fuerunt jussu Urbani VIII. a Sacra Congreg. Conc. *in Decretis de Apostatis, et Ejectis*, et ita Card. Petra *tom.* 4. *Commentar. ad Const.* 8. *Eugenii IV. n.* 6. ubi expresse dicit, quod proinde hic transitus fieri non potest, nisi cum licentia Papae, quamvis jure antiquo id fieri potuerit cum licentia superiorum regularium; Passerin. *de statib. homin. tom.* 3. *qu.* 189. *art.* 8. *n.* 227. Donatus *Prax. rer. Regul. tom.* 2. *tr.* 14. *qu.* 14. recte dicens, quod optima ratione id factum est, ut juxta praeceptum Apostoli *1. ad Corinth. cap.* 7. « Unusquisque permaneat in ea vocatione, in qua vocatus est »; ut auferatur ansa, et occasio ambitionis, qua solent homines altiora appetere non sine murmure, et praelatorum molestia. 5

Et a fortiori, si jam professionem emiserint in statu laicorum, seu conversorum, non possunt de sola licentia Praelati regularis, et definitorii transire ad statum clericorum, sed talis licentia obtineri debet a Sede Apostolica, quae ad id solet expedire Brevia cum clausula, *De licentia tamen suorum Superiorum*, quae debet intelligi copulative de illis Generalis, et Provincialis simul, prout expresse declaravit *Sacra Congreg. Episcop. et Regular. de mandato Urbani VIII. die* 2. *Aug.* 1630. apud Peyrin. *de Praelat. qu.* 3. *cap.* 1. §. 6. *n.* 149. nempe « clausulam; De licentia Superiorum in Brevibus praedictis appositam, esse intelligendam de Generali ordinis, et Provinciali obtinendam hujusmodi, ita ut pro eorumdem brevium executione requiratur utriusque licentia, et consensus ». 6

Et quod laici, seu conversi professi non possint transire ad statum clericalem de sola licentia praelati regularis, clare habetur ex cit. Decr. Clem. VIII. per illa adducta verba: « Etiam durante tempore probationis, non possint »; quae manifeste indicant a fortiori sic transire non posse post jam emissam professionem. Et id expresse decrevit Sac. Congreg. Episcop. et Regular. sub poena suspensionis ab officio superioribus talem facultatem concedentibus, ut refert Nicolius *in Flosculis verb. Conversus n.* 3. his verbis: Superiores, qui contra Decretum Clementis VIII. super receptione, et institutione novitiorum 19. *Mart.* 1603, 7

sub Constit. 82. *incip. Cum ad Regularem*, §. 23. tenoris subsequentis: « Qui ad conversorum habitum recepti fuerint, ad clericorum statum transire etiam, durante tempore probationis, non possint » dant eisdem conversis licentiam transeundi ad statum clericalem, suspendi debent ab officio ad tempus; Transeuntes vero reducendi sunt ad laicalem cum perpetua suspensione a susceptis ordinibus. Haec ille, adducens ad id Decretum *Sacr. Congreg. Episcop. et Regular. in una Minimorum* 14. *Februar.* 1620. *et* 25. *Jan.* 1646. Et sic etiam *Eadem Sacr. Congreg. Episcop. et Regular. decrevit in una Augustinianorum* 23. *Jan.* 1631. apud D. Nicolium *loco cit.* Item pro Congregatione Hispaniae, fratrum Discalceatorum de ordine SS. Trinitatis Redemptionis Captivor. id statuit Alexander VII. Constit. 138. incip. *Pastoralis Officii.* Item pro ordine Eremitarum S. Augustini Clemens X. Const. incip. *Exponi*, teste Lantusca in *Theatr. regular. verb. Laici, seu conversi, in supplement. sub num.* 2. Et hoc probat praxis, et stylus curiae: et signanter Sacr. Congreg. Concilii, quae dignis de causis hanc licentiam concedit; ut concessit in una ordinis S. Mariae de Mercede *die* 16. *Januarii* 1700. cuidam laico, seu converso, attento, quod in religione studiis vacasset, ac se ad clericorum munus idoneum reddidisset; Et aliis dignis de causis hanc licentiam denegat, ut denegavit in una Ordinis Praedicatorum Provinciae Boeticae *die* 16. *Martii* 1701. cuidam alteri religioso laico vix idoneo ad divina peragenda, quamvis ipse transitum exoptaret ob nimiam devotionem erga SS. Eucharistiae Sacramentum, essetque vitae exemplaris, ac de religione optime meritus. Sic refert Emin. Petra *cit. tom.* 4. *comment. ad Constit.* 8. *Eugenii IV.* num. 16.

8 Conversi, seu laici ex induito Apostolico transeuntis ad statum Clericalem praecedentis initium sumere debet a die clericatus, non autem a die susceptionis habitus conversorum: *Sacra Congregat. Episcop. et Regul. in una Minorum de Observantia* 26. *Februarii* 1649. apud Lantusc. in *Theatr. Regul. verb. Praecedentia num.* 3. *et Sac. Congreg. Concil.* in una *Minimorum S. Francisci de Paula* 15. *Aprilis* 1684. apud Card. Petram *tom.* 4. *Comment. ad Constitut.* 8. *Eugenii IV. sub num.* 17.

9 Transitus de statu clericali ad illum conversorum, justa causa concurrente, potest fieri cum sola licentia praelati regularis, scilicet Provincialis, aut Generalis cum consensu discretorum, vel alias prout cujusque ordinis statuta praescribunt; Dummodo transiens in ordinibus Sacris non sit constitutus: Donatus *loc. cit. quaest.* 19. cum pluribus ibi citatis, Pellizzarius *in Manual. Regul. tom.* 1. *tract.* 3. *cap.* 5. *sect.* 3. *num.* 136. Lezana in *summa q. Regular. par.* 1. *cap.* 22. *nu.* 25. Murga *ad Constit.* 7. *Alexandri IV. num.* 133. Card. Petra *loco cit. num.* 16. ubi cum Sanchez *lib.* 6. *Moral. c.* 7. *num.* 80. dicit, praelatum regularem hunc transitum non solum permittere, sed etiam jubere posse ob punitionem delicti; Quamvis tamen consultius censeam in similibus casibus recurrendum esse pro providentia ad Sedem Apostolicam.

* Immo ad Sedem Apostolicam semper in his casibus confugiendum est, cum alias ob causas, tum maxime, quia religiosus, qui a statu clericali ad statum conversorum dejicitur, etiamsi ordinibus sacris non sit initiatus, onere divini officii recitandi tenetur.*

10 Quo ad ea, quae concernunt affiliationes regularium in aliis conventibus, et transitus ad alienas provincias. Vide verb. *Affiliatio per tot.*

11 Transitus de ritu graeco ad latinum, vel e contra, non permittitur absque licentia Papae: Card. Petra *tom.* 4. *Comment. ad Constit.* 17. *Eugenii IV. sect.* 2. *num.* 12. *Communia aliorum* per Constitutionem 12. S. Pii V. Incip. *Providentia.*

12 Facilius tamen permittitur transitus a graeco ad latinum, et nunquam regulariter de latino ad graecum: Card. Petra *loc. cit. num.* 13. cum Vericell. et Dandino ibi citatis, testans de usu Sacrae Congregationis supremae inquisitionis.

13 Capitulo, canonicis, et parochis licitum non est aliquid exigere ratione transitus per eorum parochiam, quando funus ducitur ab una Parochia ad Ecclesiam funeris sitam in alia Parochia; *Sacr. Congr. Concil.* in *Trojana Funerum* 7. *et* 21. *Maii* 1701. *ad* 4. *dub. et Sacr. Congreg. Episcopor. et Regular.* in *Placentina* 13. *Novembr.* 1713. *ad* 2. *dub.* 14 Ubi etiam statuit, quod occasione funerationis cadaverum alterius Dioecesis, aut Parochiae in Ecclesiis regularium, potest proprius parochus defuncti ad effectum deferendi processionaliter cadaver ad dictas Ecclesias, libere transire per quascumque dioeceses, et parochias stola, et cruce elevata, etiam irrequisitis earumdem parochis. Vide Verb. *Parochus art.* 3. *num.* 36. *et seq.*

15 Transitus regularium de uno ad alium ordinem concedi potest a Cardinali summo poenitentiario, nedum a laxiore ad arctiorem, verum etiam ad aequalem; et ab arctiori ad laxiorem ob justas tamen, et graves respective causas ab eodem probandas, audito prius Superiore Ordinis a quo, et cum consensu Superioris Ordinis ad quem. 16 Et pro majori transitus firmitate, potest in his omnibus idem major poenitentiarius statutis, et privilegiis Apostolicis quomodolibet obstantibus opportune derogare: Benedict. XIV. tom. 2. Constitut. 95. incip. *Pastor bonus* §. 34.

17 Non potest tamen ipsum transitum concedere summus poenitentiarius a religione claustrali ad ordines hospitalarios, aut militares, excepto ordine S. Joannis de Deo, nec ad ordinem S. Benedicti antiquioris observantiae, aliasque similes Congregationes: Idem *ibid.* §. 18. 18 Transitus autem ad ordinem hospitalarium S. Spiritus in Saxia

specialiter, et omnimode prohibetur: Idem Con-
stit. 15. incip. *Saepe Romanorum* §. 6. confir-
mans ad id Constitutionem Benedicti XIII. in-
cip. *Sacra*.
19 Concedere etiam potest major poenitentiarius
transitum ab uno monasterio ad aliud monialli-
bus tantum ultra montes existentibus, legitima
concurrente causa, in Signatura discutienda, et
20 approbanda; Committendo tamen facultatem hu-
jusmodi transitus admittendi, et exequendi, ar-
bitrio Ordinarii clausulis opportunis pro casuum
varietate: Idem in cit. Constit. *Pastor Bonus* §. 36.
21 Transitus regularium ab ordine laxiore ad stri-
ctiorem impediri non debet sine causa: Idem tom.
22 2. Constit. 25. incip. *Ex quo*. Si Superiores duo-
rum ordinum dissentiant, judicium ad Sedem Apo-
stolicam devolvitur, quae concedere solet dictum
transitum cum derogatione super consensu Su-
perioris Ordinis laxioris: Idem *ibid*.
23 A regularibus se praetendentibus Apostolica fa-
cultate translatos ad statum clericalem saecula-
rem, vel ad Ordines, in quibus non vigeat clau-
stralis observantia, vel ad Ordines militares,
aut hospitalarios (ad quos non nisi perraro, et
gravissimis, rationabilibusque de causis solet tran-
situs concedi), et acto degentibus extra claustra,
debent Episcopi exquirere de veritate talis indul-
ti, et eos compellere adhibita etiam vi, ad sibi
hujusmodi indultum ostendendum, atque insimul,
postquam illud perlegerint, diligenter expendere
causas in ipso indulto contentas, et expressas, ve-
rae ne, an falsae sint. Quod si illud indultum com-
monstrare, et tradere detrectaverint, adversus ip-
sos, juris ordine servato, statim procedere juxta
facultatem sibi attributam a Concilio Tridentino
24 *c. 3. sess. 6. de reform.* Et si indulti causas mini-
me veras esse compererint, non debent dubitare
super ejus subreptione, seu obreptione pronuncia-
re, et adversus religiosum procedere extra claustra
sine facultate degentem: Idem tom. 2. Constit.
incip. *Pontificia commendatione*.
25 Transitus a ritu latino ad graecum est omnino
interdictus: Benedict. XIV. tom. 1. Constit. 57.
26 incip. *Etsi Pastoralis* §. 2. Transitus vero a ritu
graeco ad latinum permittitur pueris de consensu
27 patris graeci, et licentia Episcopi latini: Idem
ibid. Adultis autem laicis de licentia Episcopi dioe-
cesani. Idem *ibid*.
28 Transitus a ritu graeco ad Latinum prohibetur
communitatibus italo graecorum, sive Albanen-
sium absque licentia Sedis Apostolicae: Idem *ibid*. 29
Item ecclesiasticis quibuscumque absque simili li-
centia S. Sedis: Idem *ibid*. Transitus a ritu grae- 30
corum Melchitarum ad Latinum, aut Maroniti-
cum ritum interdicitur: Idem Constit. 87. incip.
Demandatum.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

Gravis hic se offert quaestio, an transeunte Ab- 31
bate alicujus monasterii ad religionem strictioris
observantiae, procedi statim valeat ad electionem
successoris in praelaturam?
In eam itum est sententiam, non posse duran- 32
te novitiatu, et ante professionem novae religio-
nis, idque quia ad electionem successoris deveni-
ri haud potest, priusquam vacet Abbatia, *cap.
Nulla, de concess. Praebend.* Haec autem minime
vacat ante emissam ab Abbate professionem in
nova religione. Durante enim novitiatu non desi-
nit ille esse Abbas Monasterii, a quo transiit, et
ita quidem, ut si a novitiatu egrederetur, fortas-
se quod perferre nequiret rigorem novae Religio-
nis, rediret ad monasterium, et ipsam etiam Ab-
batiam; Wiestner *in Decretal. lib. 3. tit* 31. *n.*
133 Donat. *Prax. Regular. tom. 1. part. 2. tract.
5. qu. 52. n. 1. et plur. sequent.* et rursus *qu.
55. n. 1. et 4.* ubi, quod, durante novitiatu, in
suspenso remanent jura omnia a priori religione
dependentia.
Non ignoro, esse, qui tenent, in ipso ingressu 33
in novitiatum strictioris religionis, Abbatiam va-
care per tacitam renunciationem. At opinio haec
aperte contradicit *cap. 4. de Regular. in 6.* ibi:
« Beneficium illius, qui religionem ingreditur,
non est intra probationis annum alicui conferen-
dum, nisi ipsius accedat assensus ». Hinc enim
manifestum redditur, solo ingressu in novitiatum
non induci renunciationem beneficii, quum alias
citra assensum fas esset conferre beneficium illud.
Confer Wiestner *in Decretal. lib. 3. tit. 31. n.*
135. qui et aliam reddit rationem, quod ex dis-
positione Concilii Trident. *sess.* 25. *cap.* 16. *de
Regul.* non aliter teneat quaelibet renunciatio
emissa a novitio, nisi facta sit intra duos menses
ante professionem. Sed dubito, an dispositio haec
locum sibi vindicare queat quoad regulares tran-
seuntes ad aliam religionem.

TRANSITUS SENTENTIÆ IN REM JUDICATAM, UBI ETIAM DE CONDEMNATIONE IN EXPENSIS

APPENDIX EDITORUM CASINENSIUM

Ad Verb. Sententia n. 48. et seqq. n. 60. et seq.

1 Rem bene ut rite explanemus, illud habe; quod dentur casus nonnulli, in quibus *Sententia* (licet ab ea intra terminos juris non fuerit appellatum) non transit in rem judicatam, prout advertit cum *Communi* Lucius noster *verb. Sententia n. sup. cit.* quosve praestat heic enucleatius, ac fusius evolvere.

2 *Ac primum:* Non transit in rem judicatam Sententia, quae est irrita ipso jure; ut si a Judice incompetente (*), vel in falsum procuratorem mandato carentem, aut contra jus commune sit lata: nam talis Sententia nequidem decennio, multo minus decendio elapso, auctoritatem rei judicatae consequitur, cum de nullitate agi, et Sententia hujusmodi retractari secundum communem doctrinam usque ad annos triginta possit. Neque appellatio eo casu est necessaria, quia appellatio tantum interponitur, quando Sententia valet. Schmalzgrueber *de Sentent. etc. n.* 64.

3 *Secundo:* Sententia lata in causa matrimoniali, sive quidem lata sit contra matrimonium, quod revera contractum est valide, sive pro matrimonio, si illud ob impedimentum consanguinitatis etc. contractum sit invalide; quia nec contractum valide authoritate sententiae Judicialis dissolvi, nec contractum invalide eadem auctoritate convalescere potest. Ita *DD. comm. ex c. Lator. Tit. c.*

4 *Tertio:* « Sententia Censurae, ut excommunicationis, Suspensionis, et Interdicti, etiam post elapsum decendium ad appellandum jure concessum, non transit in rem judicatam, quominus excommunicatus v. g. quandoque petere possit absolutionem, et per simplicem querelam de injusta excommunicatione conqueri, quamvis non audiatur per viam appellationis, ut tradit Gl. *in C. ad reprimendum* 8. *de offic. Jud. Ordin. verb. Suspendatur*, Abbas *in c. Consanguinei* 1. *n.* 9. (*de sentent. etc.*) . . idque sumitur *ex c. Cum contingat* 36. *de offic. Jud. Deleg. C. fin. de poenit.*, *c. Sacro* 48. *de sentent. excomm.* ex quibus constat, quod petens absolutionem, et probare volens Sententiam esse injustam, semper auditur (**) Ratio est, quia in his Sententiis censurarum eadem militat ratio, quae in Sententia lata in causa matrimoniali, adeoque etiam locum habet eadem juris dispositio ».

« Similiter (*nota*), si semel per Sententiam fuit pronunciatum, aliquem non esse ligatum excommunicatione, potest etiam post decendium adhuc probari esse ligatum; quia pronunciatio Judicis, quod quis non sit excommunicatus, non mutat rei veritatem, si vere sit excommunicatus. Veruntamen post terminum appellationis elapsum, praesumitur pro justitia excommunicationis, ita ut excommunicato incumbat onus probandi, quod excommunicatio sit injusta ». Haec Pirhing *ad tit. de sentent. etc. n.* 58. Idem docet Schmalzgrueber *ad tit. cit. n.* 69. 5

Quarto: « A Sententia lata in causa beneficiali, a qua intra decem dies non est appellatum, non transit in rem judicatam in praejudicium Ecclesiae, vel in praejudicium animae, si periculum peccati immineat . . . Quare si quis non Canonice, et legitime promotus sit ad Praelaturam, vel beneficium, vel intrusus, potest quis, etiam post decem dies, eum denunciare Judici, vel proponere querelam ad impediendum peccatum, et Ecclesiae damnum, ut colligitur *ex C. Constitutio* 48. *in fine de appellat.* Quinimo etiam Judex potest ex officio in tali casu, si a Sententia non sit appellatum intra decem dies, inquirere de titulo legitime, et procedere contra non canonice electum, vel institutum, ut a Praelatura, vel beneficio amoveatur ». 6

« Verumtamen Sententia lata in causa beneficiali per lapsum decendii transit in rem judicatam in proprium praejudicium beneficiati contradicentis, ita ut opponere volens postea, non sit audiendus, *c. Quod ad Consultationem* 15. (*de Sentent.* etc.) et habetur *in c. cum Dilectus* 32. *in fin.* (*de elect.*) ubi Abb. ait, quod in praejudicium beneficiati transeat Sententia in rem judicatam, quia ipse sine peccato potest non contradicere, seu non se opponere ». Unde cum semel acquieverit Sententiae, non appellando, non potest amplius contradicere, Marent. *de Ord. judic. p. in Actu* 1. *De sentent. n.* 150. ubi ait, quod Sententia lata in causa beneficii Ecclesiastici non 7

(*) Vel si Sententia lata sit a judice competente quidem, sed contra jus expressum, *l.* 1 *ff. Quae sententiae sine appellat.* etc. Aut contra priorem rem judicatam *L.* 1. *Cod. Quando provocatio etc.* Idem dicas, si lata sit a Judice excommunicato, *Cap.* 24. *de sentent. etc. Cap.* 13. *de haeret.* vel a judice pecunia corrupto *l.* 7. *Cod; cit. tit quando provocatio etc.* — Devoti *Jus Canonic. Univers. ad Tit. de sentent etc* §. 8.

(**) Adeoque in causis censurarum semper est audiendus, qui se immerito excommunicatum queritur, *Cap* 36. *de Offic. et potest. Jud. delegat. Cap.* 48. *de sentent. excommunicat.* — Devoti *Ius Canon. Univ. de sentent. etc.* §. 8.

transit in rem judicatam in praejudicium Superioris, sed bene transit in praejudicium ipsarum partium ». Pirbing *loc. cit. n.* 59.

Audiamus pariter Schmalzgruberium in haec verba: « Sententia lata in causa beneficiali (non transit in rem judicatam), argumento ducto a matrimonio carnali ad spirituale; nam etsi vi istius, ille, qui per eam in causa succubuit, et intra decendium a sententia non appellavit, eo elapso, opponere volens, non audiatur, et sic quoad ipsum eatenus Sententia transeat in rem judicatam, non tamen decendii lapsus victorem ita securum efficit, ut non, eo elapso, de nullitate tituli adversus illum opponi a quocumque, vel inquiri ex officio possit a judice ». *Ad cit. tit. de sentent. etc. n.* 65.

8 *Deinde:* « (Non transit in rem judicatam) Sententia lata ex falsis instrumentis, vel testimoniis, praesertim si testes pecunia corrupti fuerint. Nam haec etiam post decendium retractatur, si ea condemnatus probet, adversarium hujusmodi instrumentis, vel testamentis usum, et judicem in pronuntiando eorum fidem secutum esse, *cap. Cum J. et A.* 22. (*cit. tit. de sentent.*) *l. Divus* 38. *ff. eod.* 1. *et qui* 2. *et l. Falsam Cod. Si ex falsis etc.* Addidi, *et Judicem eorum fidem secutum esse:* nam ut recte advertit Abb... si judex, prolatis instrumentis pluribus, quibusdam falsis, quibusdam veris, aut plurium testium, quorumdam corruptorum, aliorum idoneorum attestationibus receptis, vera secutus Sententiam tulit, haec in rem judicatam transit, et confirmanda est, per textum, *Cap. Cum J. et, A. cit.* quod utile per inutile vitiari non debeat, ut habet *Reg.* 36. *de R. J. in* 6. ». Ita anted. Schmalzgrueber *ibid.* n. 66.

9 *Amplius:* « (Non transit in rem judicatam) Sententia lata ex juramento necessario, quod in supplementum probationum a Judice delatum est parti: haec enim ex repertis postea instrumentis, etiam lapso decendio, impugnari, et postquam falsitas, et injustitia juramenti sufficienter probata fuerit, retractari potest, ac debet, ut habetur *l. Admonendi* 31. *ff. de jurejur.* ». Idem *ibid.*

10 *Pari modo* non transit in rem judicatam Sententia lata ex probationibus a jure reprobatis, v. g. per Duellum, aut experientiam ferri candentis, aquae frigidae, aut ferventis; nam tali casu Sententia est ipso jure nulla. — Schmalzgrueber *l. cit. n.* 68.

Denique quaevis Sententia, quando causa, ex qua aliquis condemnatus est, ad non causam transit: hinc revocanda, et pretium restituendum sartori, vel fulloni est, quod solvere per Sententiam debuit ob pannum, aut vestimentum sua culpa amissum, si hoc, soluto pretio, repertum fuit, *l. si fullo* 2. *de condict. sine caus* — Idem *ibid.* 11

Expensas porro judicii quod attinet, illud atique exploratum est, quod victus victori in hujusmodi expensis sit condemnandus, Textu expresso *in l. properandum*, et DD. communiter. Quae regula procedit non solum in causis civilibus, sed etiam in criminalibus, sive procedatur per viam accusationis, sive denunciationis, aut inquisitionis. *Communis.* 12

Fallit nihilominus dicta Regula, quando victus justam causam litigandi habuit, quo casu expensae compensantur. Etsi vero non possit dari regula certa, quando quis censeatur habere justam causam litigandi, nihilominus attamen quaedam causae, et circumstantiae vulgo assignantur ad rem a DD. inter quas, et hanc habeto (*), nempe ubi quis litigat *ob suum pudorem servandum;* siquidem parcitur verecundiae, et pro servando pudore multa permittuntur, alias prohibita. *Ventriglia Prax. rerum notabil. etc. part.* 1. *annotat.* 21. *n.* 26. 13

« Nota (vero) in hac materia notabilem decis. « Gram... ubi habetur, quod ea, quae diximus « de justa causa excusante victum ab expensis, de » plano procedunt in reo, non autem in actore; « qui non ita simpliciter excusatur ab expensis; » quia cum sit in ejus potestate venire ad judi« cium, debet venire instructus, et provisus, alias « sibi imputandum est, et proinde tamquam suc« cumbens in facto proprio, in quo error praeten« di non potest, debet condemnari in expensis, si« ve simus in causa principali, sive appellatio« nis... quia non investigavit omnia, quae de« buit, antequam perveniret ad judicium ». Ventriglia *loc. cit. n.* 29. 14

(*) Aliae causae a DD. ad rem enumeratae, sunt istiusmodi. Nempe; 1. si victus intentionem, vel exceptionem suam semiplene probavit, et spectare potuit, se admittendum ad juramentum suppletorium: 2. si eamdem probavit testibus, qui praeter spem ejus fuerunt reprobati, vel aliter deposuerunt in judicio, quam extra hoc rem se habere jactarunt: 3. si pro se habuit sententiam plurium jurisperitorum facultatis cujusdam juridicae, aut saltem unius celebris doctoris: 4. si jura pro, et contra litigatorem militantia ambiguos, et varios intellectus habeant, ita ut quis a frequentiori, et meliori DD. calculo approbatus sit, non facile cognoscatur: 5. si actor plus debito sibi petiit: 6. si victus suscepit causam jussu Superioris, Papae, vel alterius Principis: 7. si actor debitorem de solutione non interpellatum in jus vocari potiit, et reus comparens debitum confiteatur, eque ad solutionem paratam offerat; debuisset enim actor eumdem extrajudicialiter pro solutione interpellare, quam deferre causam in judicium. Schmalzgrueber *de sentent. etc.* n. 118.

TRANSLATIO

SUMMARIUM

1. Translato Festo, ordinarie non trasfertur Indulgentia. — 2 Festum duplex occurrens ante Octavam non privilegiatam, non est transferendum post octavam, sed infra eamdem celebrandum est prima die non impedita. — 3. Festum semiduplex occurrens in Festo duplici infra Octavam non privilegiatam, non est transferendum post illam, quando dies immediate sequens impedita non fuerit. — 4. Officium semiduplex occurrens in Dominica infra Octavam non privilegiatam olim non erat celebrandum in feria secunda sequenti, licet non impedita, si adesset reponendum aliud Festum altioris ritus: Secus tamen hodie propter posterius Decretum relatum infra, *sub n.* 19. *et* 20. — 5 Non est transferendum in diem immediate sequentem Festum illud, ante cujus translationem habentur reponenda alia Officia prius translata ejusdem ritus, excepto Festo Semiduplici in Dominica infra Octavam non privilegiatam occurrente. Adest tamen posterius contrar. Decret. — 6. In repositione duorum, vel plurium Festorum ritum habentium eumdem, et die occurrentium diversa, debet attendi prioritas translationis, nisi attendenda sit major Dignitas — 7. Si plura sint transferenda Festa eadem die occurrentia, quibus non convenit ratio majoris dignitatis, debet attendi in eorum repositione major apparatus, vel populi concursus. — 8. Officium particulare alicujus Dioecesis, vel Religionis occurrens die 25. Februarii est transferendum in anno Bissextili ad primam diem non impeditam; Dummodo non sit duplex primae Classis. — 9 Si occurrerint, vel fuerint trasferenda duo Festa ejusdem ritus unica die occurrentia, quorum unum sit universale, et alterum particulare alicujus Dioecesis, vel Religionis, debet fieri prius de universali, et deinde de particulari, nisi obstet ratio majoris Dignitatis. — 10. Si simul sint transferenda Festa S. Marci Evangelistae, et SS. Apostolorum Philippi, et Jacobi, debet prius reponi Festum S. Marci, deinde Festum Apostolorum. — 11. Si simul transferenda sint Festa S. Josephi, et Annunciationis B. Mariae Virginis, debet prius fieri Officium Annunciationis, et deinde de S. Josepho — 12. Si Festum Annunciationis B. M. V. occurrerit in Feria sexta in Parasceve, vel Sabbato Sancto, transferri debet ejus Officium una cum praecepto audiendi Missam; et vacandi ab operibus servilibus ad feriam secundam post Dominicam in Albis, protracto ad aliam diem Festo in ea occurrente, nisi fuerit duplex primae Classis. — 13. Si Festum S. Confessoris transferatur in proxime sequentem diem, in Hymno *Iste Confessor* nulla fit mutatio versiculi, sed debet dici *Meruit beatas* — 14. Translato autem Festo S. Confessoris ultra sequentem diem, in Hymno *Iste Confessor* facienda est mutatio versiculi dicendo *Meruit Supremos*. — 15. Officium Nominis B. M. V. occurrens in Festo Exaltationis S. Crucis, vel in alio altioris ritus, aut dignitatis, debet transferri, non vero omitti. — 16. Si in die Commemorationis omnium Fidelium Defunctorum occurrerit Dominica, vel aliquod Festum de praecepto, Officium cum Missa Defunctorum transfertur in sequentem diem, etiam Festo duplici impeditam. — 17. Festa duplicia, et semiduplicia translata praeferenda sunt officiis semel in hebdomada concessis. — 18. Officia Sanctorum, quae alicubi supersunt de mense Decembri, licet alias transferri possent in annum sequentem, secus nunc. — 19. Officium semiduplex in Dominica infra Octavam non privilegiatam occurrens tantum habet Juris in feria 2. immediate sequenti non impedita, ut non cedat duplici 1. Classis translato. — 20. Pluribus Festis ejusdem ritus translatis, Officium de primo translato recitandum est, etiamsi ultimo translatum posset in diem immediate sequentem transferri, semiduplici tamen occurrente in Dominica infra octavam non privilegiatam excepto. — 21. Alia ad rem, *remissive* — 22 Monialis translata ad aliud Monasterium, nisi aliud disponat Sacra Congregatio, relinquit Dotem primo, solvitque novam secundo. — 23. An Monialis translata, vel Regularis translatus possit secum deferre ad Monasterium *ad quod*, vel debeat relinquere Monasterio *a quo* bona, quae habet, *remissive*. — 24. Quo ad ea, quae concernunt translationem Episcopi de una ad aliam Ecclesiam, *remissive* — 25. Quo ad ea, quae concernunt translationem Conventuum, *remissive*. — 26. Quo ad ea, quae concernunt translationem Imaginum, et Reliquiarum, *remissive*.

1 Translato festo, in cujus die conceditur indulgentia, non transfertur etiam indulgentia, nisi ex concessione speciali: *Sacr. Congreg. Rit.* 10. *Junii* 1690.

2 Festum duplex occurrens ante octavam non privilegiatam non est transferendum post octavam, sed infra eamdem celebrandum prima die non impedita: *Sacr. Congr. Rit.* 30. *Sept.* 1579.

3 Festum semiduplex occurrens in festo duplici infra octavam non privilegiatam non est transferendum post illam, quando dies immediate sequens alio festo duplici, vel semiduplici impedita non fuerit, sed faciendum tunc est officium die immediate sequenti: *Sacra Rit. Congr.* 30. *Septemb.* 1679.

4 Officium semiduplex occurrens in Dominica infra octavam non privilegiatam non erat olim celebrandum in feria secunda sequenti, licet non impedita, si adesset reponendum aliud festum altioris ritus: *Sacra Rituum Congregat.* 1. *Martii* 1681. Secus tamen hodie propter posterius decretum relatum infra *sub num.* 10. *et* 20.

Non est transferendum in diem immediate sequentem festum illud, ante cujus translationem habentur reponenda alia officia prius translata ejusdem ritus, non obstante decreto edito *die* 30. *Septembris* 1679. Quoad vero festum semiduplex in Dominica infra octavam occurrens, omnino servanda est rubrica generalis breviarii de translatione festorum *n.* 5. *Sacra Congregat. Rit.* 22. *Decembr.* 1696. Vide tamen resolutiones Sacrae Congr. in fin. h. Tom. ubi afferuntur contraria recentiora decreta, et serva ut ibi. 5

In repositione duorum, vel plurium festorum ritum habentium eumdem, et die occurrentium diversa, attendatur prioritas translationis, nisi attendenda sit major dignitas: *Sacr. Rit. Congr.* 13. *Junii* 1682. 6

7 Si plura sit transferenda festa, quae eadem die occurrunt, et quibus non convenit ratio majoris dignitatis, attendatur in eorum repositione major apparatus, vel populi concursus, ex quo vocatur etiam major solemnitas, supposito tamen, quod sint ejusdem ritus: *Sac. Rit. Congr.* 20. *Julii* 1686.

8 Officium perticulare alicujus dioecesis, vel religionis, quod occurrit die 25. Februarii, est transferendum in anno bissextili ad primam diem non impeditam, dummodo sit duplex primae classis: *Sacr. Rit. Congreg.* 7. *Septemb.* 1680.

9 Si occurrerint, vel fuerint transferenda duo festa ejusdem ritus, quae unica die occurrebant, quorum unum sit universale, et alterum particulare alicujus Dioecesis, vel religionis, prius fiat de universali, deinde de particulari, nisi obstet ratio majoris dignitatis: *Sac. Rit. Congregat.* 27. *Septem.* 1698.

10 Si simul sint transferenda festa S. Marci Evangelistae, et SS. Apostolorum Philippi, et Jacobi, prius reponatur festum S. Marci, deinde festum Apostolorum: *Sac. Rit. Congreg.* 18. *Septembr.* 1666.

11 Si simul transferenda sint festa S. Josephi, et Annunciationis B. M. V. prius reponatur Annunciationis festum, deinde S. Josephi, non obstante decreto edito in contrarium *sub die* 12. *Junii* 1602. *Sacra Congreg. Rit.* 14. *Junii* 1692.

12 Si festum Annunciationis B. M. V occurrerit in feria sexta in Parasceve, vel Sabbato Sancto, transfertur ejus officium una cum praecepto audiendi Missam, et vacandi ab operibus servilibus ad feriam secundam post Dominicam in Albis, protracto ad aliam diem festo in ea occurrente, nisi fuerit duplex primae classis: *Sacra Rituum Congr.* 11. *Martii* 1690. Vide tamen verb. *Resolutiones Sacr. Congregat. in fine hujus Tom.*

13 Si festum S. Confessoris transferatur in proxime sequentem diem, in Hymno *Iste Confessor etc.* nulla fit mutatio versiculi, sed dicitur *Meruit beatas*, dummodo primae Vesperae non sint im-
14 peditae: *Sac. Rit. Congreg.* 13. *Januarii* 1683. Translato autem festo S. Confessoris ultra sequentem diem, in Hymno *Iste Confessor* facienda est mutatio versiculi, dicendo *Meruit supremos: Sacra Rit. Congregat.* 14. *Junii* 1692.

15 Officium nominis B. M. Virginis occurrens in festo exaltationis Sanctae Crucis, vel in alio altioris ritus, aut dignitatis, transferatur, non vero omittatur: *Sacra Rit. Congreg.* 20. *Julii* 1686.

16 Si in die commemorationis omnium fidelium defunctorum occurrerit Dominica, vel alicubi festum de praecepto diei Dominico aequale, officium cum Missa defunctorum transferatur in sequentem diem etiam festo duplici impeditam: *Sacra Rit. Congr.* 5 *Octobr.* 1688.

Festa duplicia, et semiduplicia translata praeferenda sunt officiis semel hebdomada concessis, ita ut festum duplex, seu semiduplex etiam translatum, nec non dies octavae sit dies impeditus respectu talium officiorum: *Sacr. Cong. Rit.* 8. *Feb.* 1699. *et* 26. *Martii* 1706. Vide *Resolutiones Sacr. Congregat. in fin. h. Tom.* ubi affertur Decr. ad litteram. 17

Officia sanctorum, quae alicubi supersunt de mense Decembris, alias transferri poterant in annum sequentem ex Decreto *S. Rit. Cong.* 7. *Decemb.* 1680. At nunc id vetitum est ex Decreto ejusdem *Sacrae Rit. Cong. die* 26. *Nov.* 1735. *et* 8. *Martii* 1738. 18

Officium semiduplex in Dominica infra octavam non privilegiatam occurrens tantum habet juris in feria secunda immediate sequenti non impedita, ut non cedat duplici primae classis translato: *Sac. Rit. Cong.* 16. *Septembris* 1702. 19

Pluribus festis ejusdem ritus translatis, officium de primo translato recitandum est, etiamsi ultimo translatum posset in diem immediate sequentem transferri, non obstante quocumque alio decreto in contrarium. Semiduplex tamen occurrens in Dominica infra octavam non privilegiatam celebrandum est ante quodcumque prius translatum etiam 1. classis feria 2. immediate sequenti, alio festo occurrente non impedita: *Sac. Rit. Cong.* 16. *Septembris* 1702 20

Alia ad rem. Vide verb. *Festum Octavae*, verb. Officium Divinum, et Resolutiones Sacrarum Congregationum, *Rubr.* De Translatione Festorum ». 21

Monialis translata ad aliud monasterium, nisi aliud disponat Sacra Congregatio, relinquit dotem primo, solvitque novam secundo. Sic pluries decrevit *S. Episcoporum Cong.* Vide verb. *Monialis art.* 2. *n.* 50. ubi dantur Decreta. 22

An monialis translata, vel regularis translatus possit secum deferre ad monasterium *ad quod*, vel debeat relinquere monasterio *a quo* bona, quae habet; Vide d. verb. *Monialis art.* 2. *n.* 50. et verb. *Affiliatio religiosorum.* 23

Quoad ea, quae concernunt translationem Episcopi de una ad aliam Ecclesiam. Vide verb. *Episcopus art.* 3. *a n.* 40. *ad* 46. 24

Quoad ea, quae concernunt translationem Conventuum. Vide verb. *Conventus artic.* 1. *n.* 12. *et* 12. 25

Quoad ea, quae concernunt translationem imaginum, et reliquiarum. Vide verb. *Imagines*, et verb. *Cultus Sanctorum.* 26

TREBELLIANICA

VIDE VERB. *FALCIDIA A N.* 4.

TREGUA

SUMMARIUM

1. Tregua quid sit? — 2. Treguae in Jure Civili alio nomine vocaetur *Induciae*, vulgo *Armistitium*. — 3. Pax quid sit? — 4. Tregua est duplex, scilicet Conventionalis, et Canonica, seu Legalis. — 5. Tregua *Conventionalis* quae sit? — 6. Tregua *Canonica*, seu *Legalis* quae sit? — 7. Treguae Canonicae quibus diebus sint servandae? — 8 Quae poenae sint statutae contra eas violantes? — 9. Quae personae gaudeant Tregua, seu securitate perpetua. — 10. Supradicti duo Canones de Tregua non sunt usu recepti, nec proinde hodie tenent. — 11. An, et quando, et quibus de causis inita Pax, et Tregua cum hostibus frangi possit, eisque bellum indici vel non? *remissive*.

1 Tregua est securitas personis, et rebus ad tempus praestita, bello, vel discordia, seu lite nondum finita. *Sic in ra Communis.*

2 Unde Treguae in jure civili vocantur alio nomine *Induciae* (vulgo Armistitium), quia Tregua proprie dicta nihil aliud est, quam induciae belli, cum scilicet inter hostes ad breve tempus convenit, ne se invicem armis lacessant, textu expresso *in l. Postliminium* 29. §. 1. *ff. de captivis, et postliminio reversis*, ibi: « Induciae sunt, cum in breve, et in praesens tempus convenit, ne

3 invicem se lacessant ». Pax autem ad differentiam Treguae est totalis, et perpetua discordiae, seu litis, aut belli peremptio voluntarie inter litigantes facta: Non enim Pax quaeritur, ut bellum excitetur, sed bellum geritur, ut pax acquiratur, *c. Noli* 3. *caus.* 13. *q.* 1.

4 Tregua est duplex, scilicet conventionalis, et canonica, seu legalis. Sic Glossa communiter recepta *in c. Treguas* 1. *verb. Frangere, de Tregua, et Pace.*

5 Tregua *Conventionalis* est illa, quae ex libera litigantium voluntate initur, et ex conventione formam, et modum recipit, sicuti quilibet alius contractus; *l. Depositum*, 1. §. 6. *ff. Depositi, c. Contractus* 86. *de Reg. Jur. in* 6. Unde hae Treguae, seu induciae conventionales inter gentium jura numerantur, *c. Jus gentium* 9. *dist.* 1. Omnium enim gentium usu, et consensu secundum naturalem aequitatem constitutum est, ut etiam hosti fides data servanda sit, *c. Noli* 3. *caus.* 23. *q.* 1. Dummodo is quoque ex sua parte fidem servet, *c. Pervenit* 2. *de Jurejurando* a. 2. *caus.* 28. *q.* 2. (*).

6 Tregua *Canonica*, seu *Legalis* est illa, quae per canonem, seu legem constituta est, de qua fit mentio *in c. Tregua* 1. *et c. Innovamus* 2. *de Tregua, et pace.*

Unde *in cit. c. Treguas* assignantur dies, in quibus servandae sunt Treguae praecisis his verbis: « Treguas a quarta feria post occasum Solis, usque ad secundam feriam in ortu Solis, ab adventu Domini usque ad octavas Epiphaniae, et a Septuagesima usque ad octavas Paschae ab omnibus inviolabiliter observari praecipimus ». Et insuper statuuntur gravissimae poenae contra eas violantes, ibi: « Si quis autem Treguas frangere praesumpserit, post tertiam admonitionem (si non satisfecerit) suus Episcopus sententiam excommunicationis dictet in eum, et scriptam vicinis Episcopis annuntiet, quorum nullus excommunicatum in communione recipiat; immo scriptam sententiam quisque confirmet. 7 8

Et in *cit. cap. Innovamus* 2. *de Tregua*, assignantur personae, quae gaudent Tregua, seu securitate perpetua, ita ut belli Duces, et milites eas molestare non possint, ibi: « Innovamus, ut Presbyteri, Monachi, Conversi, Peregrini, Rustici euntes, vel redeuntes, vel in agricultura existentes, et animalia, quibus arant, et semina portant ad agrum, congrua securitate laetentur ». 9

At vero isti duo canones non sunt usu recepti, nec proinde hodie tenent, ut notant Glossa *in cit. c. Treguas, verb. Frangere;* Abbas, Innoc. et alii expositores communiter. 10

An autem, et quando, et quibus de causis inita Pax, et Tregua cum hostibus frangi possit, eique bellum indici, vel non? Vide verb. *Bellum per tot.* ubi cuncta, quae bellum concernunt in quinque distinctis articulis fuse discutiuntur. 11

(*) Hinc hujusmodi induciae, facta conventione, ligant primario paciscentes, secundario subditos, sive per modum contractus publici, ut contendit Textor in *synops. Jur. Gent. c.* 19. sive per modum legis post factam promulgationem, ut vult Grotius *lib.* 3. *c.* 22. sive demum utroque modo, quod P. Schwarz probabilius videtur *Instit. Iur. universal. P. II. tit. V. Instruct.* 3. §. 2. Terminus porro, a quo induciarum initium sumendum est, non est dies pactas inducias subsequens, ut ait Grotius *loc. c. cap.* 21. *n.* 5. sed dies e momento perfectae conventionis fluens, ut recte Puffendorfius, et Schwarsius l. c. statuunt.

TRIBUTUM

VIDE VERB. *GABELLA.*

TRIDENTINI CONCILII DECRETA

1 Tridentini Concilii decreta (*) enunciantur,
et impleri jubentur circa jurisdictionem E-
piscoporum in omnes animarum curam ge-
rentes, et in Ecclesias, quibus adnexa est
hujusmodi cura: Benedictus XIV. tom. 2. Con-
stitut. 1. incip. *Quamvis*, et Constit. 33. incip.
2 *Inter multa*. Item super electione dignioris inter
approbatos ad animarum curam. Idem Constit. 4.
incip. *Redditas Nobis*.
3 Item super jurisdictione Episcoporum in Re-
gulares extra claustra degentes. Idem Constit. 7.
4 incip. *Pontificia Commendatione*. Item super or-
dinationibus regularium, et super abolitione pri-
vilegiorum recipiendi ordines a quocumque, vel
extra tempora. Idem Constit. 27. incip. *Imposi-*
5 *ti Nobis*. Item de non recipiendis regularium re-
cursibus adversus Professionis validitatem post e-
lapsum a die Professionis quinquennium; vel si
reclamantes extra claustra degant, aut habitum
6 dimiserint. Et de forma servanda in hujusmodi
judiciis: Idem Constitut. 47. incip. *Si datam*. Vi-
de supra ad verb. *Regularis Professio*. Item de 7
Confessariis extraordinariis bis, aut ter in anno
exhibendis religiosarum mulierum communitati-
bus. Idem Constit. incip. *Pastoralis Curae*.
Item de abstinentia clericorum a luxu, convi- 8
viis, choreis, aleis. Idem Constit. 45. incip. *Inter*
cetera. Item de coercendis iis, qui mulieres co- 9
gunt ad ingrediendam Religionem. Idem Constit.
47. incip. *Si datam*. Item super facultatibus Epi- 10
scoporum circa ea, quae observari debeant, aut
evitari in celebratione Missae. Idem Constit. in-
cip. *Accepimus*. Item super residentia Episcopo- 11
rum, et super eorum absentiae causis. Idem Con-
stit. 18. incip. *Ad universae*.
Item de non ordinandis sine causa Episcopis 12
titularibus, et de his, quae hujusmodi Episcopis
permittuntur. Idem Constit. 36 incip. *Cum a*
nobis. Item de reservatione causarum criminalium 13
judicio Episcopi, seu Ordinarii, exclusis Archi-
diaconis, Decanis, aliisque inferioribus. Idem
Constit. 40. incip. *Causarum* (**).

TRISAGIUM

1 Trisagium, quo tres personae Divinae lau-
dantur his verbis « Sanctus Deus, Sanctus
Fortis, Sanctus et Immortalis miserere no-
stri »; e Coelo adductum est, cum puer e
Terra elevatus Constantinopoli, et in Caelum rap-
tus per unam horam, descendit postea illud re-
citans.
2 Cum enim Orbis pene universus ita horribili et
longo Terraemotu quateretur, ut anno 446. in
sola Constantinopolitana Urbe subversa fuerint
omnia magnificentiora aedificia, at quingentae
septem Turres, ut ex Marcellino refert Berninus
tom. 1. *Histor. omnium Haeresum cap.* 6. *de ge-*
stis tempore Felicis III. afferens quae scribit Ni-
cephorus *lib.* 14. *cap.* 46. nempe: « Theodosius
imperabat, et Terraemotus magnus, et admiran-
dus extitit, qui priores magnitudine, celeritate,
et temporis diuturnitate facile superavit, et non
ex intervallo, sed motu continuo omnia concus-
sit, idque per Orbem fere universum ». Hac de 3
causa, ne vivi sepelirentur, antequam interirent,
Imperator Theodosius cum suis Magnatibus, Pro-
clus Episcopus cum suo Clero, Civesque omnes
extra Urbem se receperunt, et brachiis extensis
ad Coelum versus, ut scribit Nicephorus, *loco*
cit. « obtestabantur Deum, ut propitius eis es-
set, et ab imminenti calamitate Orbem liberaret »:
Tuncque Infantulus toto, populo spectante, in Coe- 4
lum per unam horam raptus est, indeque rever-
sus nuntiavit Episcopo, ac Imperatori, aliisque
inibi existentibus, audisse Angelos ante Thronum
Dei hoc Divinum canentes Trisagium: « Sanctus
Deus, Sanctus Fortis, Sanctus et Immortalis mi-
serere nostri, sibique mandatum fuisse, ut eam
laudationem populo indicaret: Quae ubi Proclus 5
intellexit, subjungit Nicephorus *loc. cit.* « statim

(*) Ubi Tridentina Synodus non est recepta, facultati-
bus ab illa concessis Episcopi uti non possunt. Benedictus
XIV. *de Syn. Dioeces. lib. IX. cap. V.* n. 2.

(**) In dispensationibus Pontificiis, quae alicui Tridenti-
nae sanctioni derogant, necesse non est, ut expresse i-
sthaec derogatio indicetur, ac sine illa dispensationes vim
suam habent. Idem Bened. XIV. *l. c. lib.* XIII. *cap.* 23.

ad eum modum psallere jussit, et Terraemotus statim etiam constitit, omninoque quievit »; et 9
ut scribit Felix III. Summus Pontifex *Epist.* 3.
6 Quam laudationem ubi populi incaeperant, Civitatem receperunt, Deoque per hujusmodi laudem propitio facto, et ab imminenti ira sunt liberati, et exinde, ut prosequitur *loc. cit.* Nicephorus, « Imperator Theodosius, et Pulcheria tanto miraculo perculsi, Constitutione Imperiali confestim, ut per Orbem omnem Hymnus Divinus iste concineretur, decreverunt; et eo tempore Ecclesia Christi eum acceptum, non quolibet tantum die usurpat, sed etiam cujuslibet carminis, et laudis Dei initio ante omnia pleno ore praemittit (*).

TUTELA, TUTOR, CURA, CURATOR,

SUMMARIUM

1. Tutela quid sit? — 2. Tutores qui sint? — 3 Tutela dividitur potissimum in Testamentariam, Legitimam, et Dativam. — 4. Tutela Testamentaria quae sit? — 5. Tutela Legitima quae sit? — 6. Tutela Dativa quae sit? — 7. Sic Tutores alii sunt Testamentarii, alii Legitimi, et alii Dativi — 8. Tutela finitur, post quam impuberes consequenti sunt Pubertatem. — 9. Pubertas quando habeatur. — 10 Tutela finita, incipit Cura, seu Curatio, aut Curatela, quae de Jure communi Caesareo durat usque ad annos 25. completos, tam in masculis, quam in foeminis. — 11. Si autem per municipale statutum, seu Principis alicujus Supremi sit taxata minor aetas, V. G. ad annum 20. in masculis, et ad annum 18 in foeminis, tunc, eo elapso, Minor liberatur a Cura. — 12. Sic etiam finitur Cura ante dictum tempus, si Minor veniam aetatis a Principe impetraverit. — 13. Curator quis sit? — 14 Tutores, et Curatores, in quibus differant inter se ad n. 16. — 17. Stante consuetudine omnium fere Regionum, finita Tutela, Tutor tamquam Curator, perseverat usque ad 21. annum. — 18. Non potest tamen, qui fuit Tutor, compelli, ordinarie loquendo, ad perseverandum, si noluerit, in Curatione, et administratione bonorum ejusdem puberi. — 19. Item nec pupillus tenetur stare ejusdem Tutoris Curae, nisi forte Testator aliter disposuerit. — 20. Tutor Dativus perveniente altero ex Fratribus ad Majoritatem, cessat quo ad omnes fratres, et factus Major fit Tutor aliorum Fratrum impuberum. — 21. Non sic autem Tutor Testamentarius. — 22. Judex pro dando Tutore debet habere Jurisdictionem in pupillum, cui dandus est, et in eum, qui dari debet. — 23. Tutor proprie, et in rigore constituendus est per Judicem habitationis pupilli, quamvis ejus bona alibi extent. — 24. Si autem administratio dictorum bonorum impugnetur a Judice loci, in quo sita sunt bona, tunc equidem, ne bona pupilli in deterius abeant, constitui potest a Judice loci bonorum Curator. — 25. Si pupillus sit Clericus, Tutor est per Judicem Ecclesiasticum constituendus. — 26. Neque per Judicem Laicum potest dari Tutor Clericus, seu Ecclesiasticus. — 27. Potest tamen a Judice Ecclesiastico dari pupillo Clerico Tutor Laicus. — 28. Extantibus ex eodem patre pluribus pupillis, quorum alii sint Laici, et alii Ecclesiastici, a quo dandus sit Tutor — 29. Curator, si aeque principaliter dandus sit personae, tunc dandus est a Judice, sub cujus Jurisdictione est persona. — 30. Si persona ratione status sit sub uno Judice, scilicet Clericus sub potestate Ecclesiastica, et bona ejus sint sub potestate Laicali, et Curator dandus sit tantum bonis, tunc dari debet a Judice Laico, sub cujus Jurisdictione sunt eadem bona. — 31. Si Curator dandus sit, non solum rebus, sed rebus simul, et personae, licet principaliter rebus, et nonnisi secundario personae, tunc probabilius dandus est a Judice, sub cujus potestate est persona. — 32. Parentes possunt Testamento filiis suis impuberibus, sive masculini, sive foeminini sexus Tutores constituere, si modo in potestate sua sint. — 33. Pater, etiamsi fuerit minor 25. annis, potest filiis suis dare Testamento Tutorem, si perpenso consilio id praestet. — 34. Si autem pater fuerit adhuc ipse sub patria potestate, quamvis fuerit major 25. annis, non potest filii suis Tutorem dare. — 35. Potest pater, superstite matre, filiis suis impuberibus testamento Tutorem dare, ipsa matre exclusa. — 36. Mater, qua mater est, non potest filiis Testamento Tutorem constituere. — 37. Si autem mater in Testamento filium haeredem instituat, et simul Tutorem ei constituat, erit recte constitutus Tutor. — 38. Item quilibet extraneus, si impuberem Haeredem instituat, Tutorem ei constituere potest a Judice cum inquisitione confirmandum — 39. Item Patronus, si libertum Haeredem instituat, potest ei Tutorem constituere a Judice probabilius cum inquisitione confirmandum. — 40. Pater potest in Testamento dare Tutorem filiis suis quamcumque benevisum, et etiam foeminam. 41. Si Pater in suo Testamento constituit Tutores filiis, et filiabus, Tutela extenditur etiam ad posthumos, et posthumas. — 42. Si Pater in Testamento constituit Tutorem pro filiis, Tutela extenditur etiam ad filias. — 43. Si Pater in Testamento constituit Tutorem pro filio, tutela extenditur ad omnes ejusdem filios. — 44. Si Pater liberis suis Testamento Tutores dederit, censetur et nepotibus consuluisse, modo illi in potestate patris non sint relapsuri: Secus si filiis, retento proprio nomine filiorum. — 45. Pater filiis suis sub patria potestate non existentibus, sed emancipatis, non potest constituere Tutorem simpliciter, sed solum potest ipsis Tutorem constituere a Judice confirmandum. — 46. Pater nequit filio suo naturali, et illegitimo dare Tutorem Testamento, nisi vel illum Haeredem instituat, vel aliquid eidem relinquat. — 47. Regulariter in Testamento dari nequit Tutor quoad exercitium Tutelae, qui non attigerit 25. annum suae aetatis. — 48. Filius familias non obstante, quod sit sub patria potestate, si habeat ceteras conditiones ad hoc requisitas, non interdicitur a munere Tutelae. 49. Servus, durante servili sua conditione, nequit Testamento Tutor constitui. — 50. Si autem Servus constituatur Tutor a proprio Domino cum scientia servitutis, tunc intelligitur actu praevio liberari a servitute, et sic recte Tutor constitutus — 51. Si vero sit Servus alienus, solum cum liber erit, habebitur verus Tutor. — 52. Episcopi, et Monachi nequeunt esse Tutores Testamentarii. — 53. Imo neque Sacerdotes, aliique Clerici in Sacris constituti possunt esse Tutores Testamentarii. — 54. Sacerdotes, aliique Clerici saeculares, licet non possint esse tutores Testamentarii, possunt tamen esse Tutores Legitimi. — 55. Episcopi autem, et Mona-

(*) Verum non multo post Petrus Cnapheus in Antiochenam Sedem, ejecto Calendione, intrusus salutare Trisagium corrupit, addita ad finem clausula *qui passus es pro nobis, miserere nobis*, totam Trinitatem passam fuisse blasphemans, initiumque dans Theopaschitarum sectae. Damnatus est Cnapheus a Felice III. in Romana Synodo a. 483.

chi aeque possunt esse Tutores Legitimi. — 56. Qui habet bona indivisa cum pupillis, potest eorumdem esse Tutor Testamentarius, si Testator noverit talem indivisionem. — 57. Item Creditor, et Debitor potest Testamento Tutor constitui, si Testator plenam cognitionem habuerit de tali Credito, et Debito. — 58. Civis alterius Civit. potest constitui Tutor Testamentarius pupillorum alibi degentium. — 59. Mutus nequit esse Tutor — 60. Item nec surdus. — 61 Item nec furiosus, durante furore, et amens, durante amentia. — 62. Item nec prodigus. — 63. Foeminae, quamvis de Jure nequeant ordinarie esse tutrices, possunt tamen ex voluntate testatoris tutelam exercere. — 64. Si maritus in testamento Uxorem tutricem filiorum constituerit etiam in casu secundarum nuptiarum, non est necesse, quod eadem uxor renunciet secundis nuptiis. — 65. Secus autem est dicendum, si maritus simpliciter eam constituerit tutricem testamentariam — 66. Tutela Legitima competit proximiori pupilli. — 67 Et si plures fuerint in eodem gradu, omnes debent admitti ad ipsam Tutelam. — 68. Mater in Tutela filiorum impuberum non praefertur Avo paterno. — 69. Praefertur tamen Mater in Tutela filiorum Avo materno. — 70 Item mater praefertur Aviae, sive paternae, sive maternae — 71. Affertur, et solvitur instantia. — 72 Avia paterna, praesertim in Italia, praeferenda est maternae. — 73. Non existente Avia paterna, nec materna, admittenda est ad Tutelam Proavia. — 74 In concursu Avi materni cum Avia materna, praefertur Avus — 75 Mater etiam tantum naturalis praefertur in omnibus casibus, in quibus praefertur mater legitima. — 76 In concursu Patris, et Matris naturalis praefertur mater. — 77. Excipe tamen in casu, quo filii naturales essent a Patre legitimati. — 78 In concursu Matris, et Aviae cum Fratre majori filiorum, et Nepotum, ordine successivo praeferuntur Mater, et Avia. — 79. Item Mater, et Avia praeferuntur etiam Patruis — 80. Comparando Fratres utrinque conjunctos cum Paternis, etiam ex parte Patris, praeferuntur Fratres, si fuerint majores — 81. Frater utrinque conjunctus in Tutela Fratrum suorum impuberum praefertur Fratri ex uno tantum latere conjuncto. — 82 Concurrentibus duobus Fratribus utrinque conjunctis, et habilibus, uterque aeque primo admittendus est ad Tutelam, etiamsi unus respectu alterius sit minoris aetatis. — 83 Concurrentibus Agnatis, et Cognatis secundum modernam dispositionem Juris communis admittuntur ad Tutelam proximiores in gradu, nulla habita ratione cognationis, et agnationis. — 84. Secundum autem consuetudinem, et Jura municipalia totius fere Italiae praeferuntur Agnati Cognatis. — 85. Tutor, sicuti et Curator, cum primum, Judicis auctoritate interveniente, bonorum administrationem suscepit, inventarium conficere debet. — 86. Talis Inventarii confectio debet praecedere administrationem, exceptis tamen aliquibus casibus necessitatis, et signanter excepto casu, quo res aliqua non admitteret dilationem, ex quo posset statim periclitari. — 87. Non tenetur tamen Tutor inventarium conficere casu, quo Testator id ei remiserit, aut vetuerit. — 88 Curatores iis omnibus dari possunt, qui suis rebus superesse non possunt. — 89. Generaliter loquendo Curatores dantur Minoribus, qui excesserunt annum 24, nec pervenerunt ad an. 25. — 90. Curatores dari possunt furiosis, et mente captis etiamsi excesserint 25. aetatis suae annum. — 91 Si filius familias inciderit in amentiam, et furorem, licet fuerit emancipatus, Pater erit legitimus Curator — 92. Si Pater factus fuerit furiosus, et amens, constituendus est ejus Tutor Filius aetate major. — 93. Item si Mater facta fuerit furiosa, et amens, est ei dandus Filius Curator — 94. Curatores dari possunt prodigis. — 95. Et ad dandos tales Curatores sufficit, quod prodigorum conjuncti habentes notitiam de eorum prodigalitate, eos petant. — 96. Imo etiam, nemine petente, potest Judex ex Officio, si notorie constet de prodigalitate, Curatorem dare tali prodigo. — 97. Curator dari potest assiduo Lusori. — 98 Item Curator dari potest foeminae prodigae, et luxuriose viventi. — 99. Masculo tamen luxuriose viventi non interdicitur administratio. — 100. Si autem masculus, nedum luxuriose, sed et prodige viveret, posset ei dari Curator uti prodigo. — 101 Maritus non potest dari Curator Uxori suae. — 102. Curatores dari possunt captivis, quantumvis majoribus. — 103. Item dari possunt Curatores absentibus. — 104. Item Curatores dari possunt mutis, et surdis. — 105. Curatores, et Tutores regulariter tenentur satisdare. — 106. Excipiuntur tamen Tutores Testamentarii. — 107. Item excipiuntur etiam Tutores, et Curatores dati ex inquisitione. — 108. Tutores, et Curatores tenentur administrare bona pupillorum, et Minorum tali cura, et diligentia, qualem providus Paterfamilias propriis bonis adhibere solet. — 109. Tutores, et Curatores tenentur operam dare, ut ex bonis immobilibus fructus proveniant, bona mobilia minus utilia vendere, pecuniam non otiosam relinquere, sed eam in utilem praediorum emptionem, et in annuos redditus convertere, quibus culpabili eorum incuria neglectis, obligatur ad restitutionem totius interesse. — 110. Ad nullum tamen interesse tenentur Tutores, et Curatores, si, factis debitis diligentiis, pro implicanda in praediis, et annuis redditibus tali pecunia, nulla eis certa, et tuta occasio affulgeat. — 111. Salarium pro Tutela accipere interdictum est Tutoribus, praeterquam si eis a judice sit constitutum. — 112. Nihilominus tamen non interdicitur Judici, quin, interveniente causa, possit Tutoribus congruum salarium assignare; imo in variis Regionibus ex dispositione jurium municipalium assignantur Tutoribus, et Curatoribus certae portiones. — 113 Quinimo Curator haereditatis jacentis habet Jus hypothecae in bonis ejusdem haereditatis pro suo salario cum praelatione quoad omnes alios Creditores haereditatis, licet anteriores — 114. Si Tutores, et Curatores ab initio assumptae Tutelae, et Curae salarium non petierint, nec de illo protestati fuerint, et postea illud petant, non est decernendum a Judice pro praeterito, sed tantum pro futuro — 115. Non possunt autem Tutores, et Curatores sibi ipsis salarium constituere. — 116. An, et quando Pupilli, et Minores possint sine auctoritate Tutorum, et Curatorum contractus celebrare? et an, si aliquos sic celebraverint, obligentur ad illos, tam Civiliter, tam naturaliter, nec tam in Foro externo, quam in Foro interno, seu conscientiae? *remissive.* — 117. Alia ad rem *ad num.* 122.

1 Tutela est vis, ac potestas in capite libero ad tuendum eum, qui propter aetatem suam sponte se defendere nequit, Jure Civili data, ac permissa. Sic textus expressus *in l. Tutela 1. de tutelis, et in §. Est autem tutela 1. Instit. de tutelis.*

2 Tutores autem sunt, qui eam vim, ac potestatem habent, exque re ipsa nomen acceperunt. Itaque appellantur Tutores, quasi *Tuitores*, atque Defensores; Sicuti Æditui dicuntur, qui Ædes tuentur Si textus expressus *in cit. l. Tutela §. 1. et in §. Tutores autem sunt 2. Instit. de tutelis.*

Tutela dividitur potissimum in Testamentariam, Legitimam, et Dativam: *Sic Communis Doctorum.* Tutela *testamentaria* est, quae constituitur 3 4

a parentibus in Testamento, vel in Codicillis Te-
stamento confirmatis, liberis suis impuberibus in
sua potestate existentibus; §. *Permissum est* 3.
Instit. de tutelis; leg. *Lege duodecim* 1. *ff. de te-*
5 *stamentar. Tutela*, l. *testamento* 3. *ff. eod.* Tute-
la *Legitima* est, quae a Lege inducitur in favo-
rem Pupillorum, non extantibus Tutoribus Testa-
mentariis; Quando etenim non adsint Tutores ex
Testamento relicti, adsunt tamen consanguinei;
tunc Jure statutum est, ut qui proximior con-
sanguineus est pupillo, ille sit illius Tutor Legi-
timus; *l. Legitimae Tutelae* 1. *ff. de Legitimis tu-*
toribus, *leg. intestato* 6. leg. *Si plures* 9. *ff. eod.*
et concordat *Instit. de Legitima Agnatorum tute-*
la, et §. *Cum autem* 7. *Institut. de capitis demi-*
6 *nutione.* Tutela *Dativa* est actus legitimus, per
quem non extantibus Testamentariis, neque Le-
gitimis Tutoribus, ad petitionem Matris, vel alio-
rum proximiorum consanguineorum ejusdem Pu-
pilli, datur eidem Tutor a Judice, vel Magistratu,
l. Dativus 7. *ff. Rem Pupilli salvam fore*, l. *Ge-*
neraliter 52. *Cod. de Episcop. et Clericis*, l. *Ne-*
mo 5. *Cod. de Legitima tutela*, l. *Sive Procon-*
sul 1. *cum similibus*, *ff. de Tutoribus, et Curato-*
ribus Datis, l. *Matris* 1. *ff. Qui petant tutores*,
cum similibus.

7 Unde juxta dictam Tutelae divisionem Tutores alii sunt Testamentarii, alii Legitimi, et alii Dativi, *arg. citatis juribus*, cum similibus.

8 Tutela finitur, postquam impuberes consecuti sunt pubertatem; seu Pupilli, et Pupillae remanent sub tutela, donec impuberes existant; Facti autem puberes a tutela liberantur, textu expresso in *Institut. Quibus modis tutela finitur*, *in principio*, *ibi:* Pupilli, Pupillaeque, cum puberes esse coeperint, a tutela liberantur ». Et concordat *lex Nisi* 4. *in princ. ff. de tutela*, *et rationib. distrahend. l. Si Curatores* 1. *Cod. quando Tutores, et Curatores esse desinant*, cum similibus; Rota *part.* 4. *recent. t.* 1. *decis.* 588. *n.* 6. *part.* 15. *decis.* 255. *n.* 1. *decis.* 377. *n.* 43.

9 Pubertas autem habetur in masculis anno 14. completo, et 12. in feminis, textu expresso *in cit. Institut. Quibus modis tutela finitur*, *in princip.* ibi: « Pubertatem in masculis post decimum quartum annum completum illico initium accipere disposuimus, antiquitatis normam in feminis bene positam in suo ordine relinquentes, ut post duodecim annos completos viri potentes esse credantur ». Et concordat lex *A qua aetate* 5. *ff. Qui testamenta facere possunt*, *lex Minoribus* 2. *ff. de vulgari, et pupillari substitut. lex Indecorum* 3. *Cod. Quando Tutores, et Curatores esse desinant*; Rota *part.* 4. *recent. t.* 1. *decis.* 588. *n.* 5. *part.* 15. *decis.* 155. *n.* 9.

10 Tutela finita, incipit cura, seu curatio, aut curatela, quae de Jure communi Caesareo durat usque ad annos 25. completos, tam in masculis, quam in feminis, textu expresso *in Institut. de Curatoribus in principio*, ibi: « Masculi quidem puberes, et feminae viri potentes, usque ad vigesimum quintum annum completum Curatores accipiunt, quia licet puberes sint, adhuc tamen ejus aetatis sunt, ut sua negotia tueri non possint »; *l. Hoc Edictum* 1. *ff. de Minoribus* §. 2. *et* 3. ibi: « Apparet Minoribus annis viginti quinque eam opem polliceri, nam post hoc tempus compleri virilem vigorem constat. Et ideo hodie in hanc usque aetatem adolescentes Curatorum auxilio reguntur, nec ante rei suae administratio eis committi debebit, quamvis bene rem suam gerentibus ».

Dicitur autem notanter *De Jure communi Cae-* 11
sareo, quia, si per municipale statutum, seu Principis alicujus supremi, sit taxata minor aetas, v. g. ad annum vigesimum in masculis, et ad annum decimum octavum in feminis, tunc eo elapso, Minor liberatur a cura, ut tradunt communiter Doctores. Sicuti etiam finitur cura ante dictum tempus, si Minor veniam aetatis a Principe impetravit, textu expresso in l. *Omnes adolescentes* 2. *Cod. De his, qui veniam aetatis impetraverint.*

Curator vero is est, qui praepositus est alicui, 12
quique potestatem habet administrandi bona ejus, qui, vel ob aetatem, vel ob mentis, corporisque vitium suis rebus superesse non potest. *Ita in re communis* per claros textus in §. *Sed et mente captis* 4. *Instit. de Curatoribus*, *l. His, qui* 12. *ff. de Tutoribus, et Curatoribus datis ab his etc. l. Sed et aliis* 2. *ff. de Curatoribus furioso, et aliis.*

Tutores, et Curatores differunt inter se. Pri- 13
mo, quia Tutores dantur principaliter personae, secondario, rebus, ut patet per Jura adducta *supra n.* 1. *et* 2. juncta *l. quia personas* 14. *ff. de Testamentaria Tutela*, *et* §. *Certae autem*, *Institut. Qui Testamento Tutores dari*: Curatores autem vel rebus tantum, vel principaliter rebus, et non nisi secundario personae, saltem regulariter loquendo per textum *in l. In copulandis* 8. *Cod. de nuptiis*, ibi: « Nec curatori, qui solam rei familiaris sustinet administrationem »; Marianus Socinus *consil.* 97. *n.* 6. *lib.* 1. Rosignol. *de Tutor. et Curator. contract.* 17. *praenotion.* 28. *n.* 1. et alii. Dicitur autem notanter *Saltem regulariter loquendo*, quia Curatores amentibus, et furiosis neque principaliter dantur personis, sicut Tutores Pupillis, et Impuberibus, textu expresso *in l. Consilio* 6. *ff. De curatoribus furioso, et aliis extra Minores dandis*, ibi: « Consilio, et opera curatoris tueri debet non solum patrimonium, sed et corpus, ac salus furiosi »: Isti enim quamvis fuerint aetate adulti, in dirigendis tamen se ipsis, rebusque suis sunt tamquam Pupilli, ipsisque in judicio aequales, ac insuper inferiores saltem illis, qui septennium excesserint, adeoque etiam quo ad personam indigent Tutore, sicuti Pupilli; Montanus *de Tutor. et Curator. cap.* 29. *n.* 9. Decius in *l. Quo tutela* §. *nemo n.* 4. *ff. de Regul. Juris*, Rosignol. *loc. cit. n.* 2. et alii.

15 Secundo, differunt, quia Tutores regulariter dantur impuberibus per Jure adducta supra *n.* 8. *et* 9. et iis ad summum, qui impuberibus comparantur per *cit. l. Consilio*, et dicta *num. antecedenti*; Curatores vero dantur puberibus usque ad 25. annum, secundum Jus commune Caesareum per Jura adducta *supra n.* 10. vel usque ad 20. in mascuiis, et 18. in feminis, secundum alique statuta municipalia, seu ad minorem aetatem, secundum veniam impetratam a Principe, per dicta *supra n.* 11. *et* 12. Decius *in cit. l. Quo tutela §. Nemo, ff. de Regul. Jur. et l. Curator, ff. de tutoribus et curator. datis ab his etc.* Rosignol. *loc. cit. n.* 8. et alii passim.

16 Tertio, differunt, quia Tutores certae rei, et causae dari non possunt, per text. *in §. Certae autem rei* 4. *Institut Qui Testamento Tutores dari possunt, l. Certarum rerum* 12. *et l. seq. ff. de Testamentaria tutela*: Curatores autem et certis rebus, et determinatis causis dari possunt, per text. *in §. Item inviti* 2. *de Tutoribus*, ibi: « Curator enim et ad certam causam dari potest »; Portius *in Tit. de curatoribus n.* 4. Angelus *in §. Certas autem rei* 4. *Instit. Qui testamento Tutores dari possunt*, Rosignol. *loc. cit. n.* 12. et alii alias enumerantes differentias, quae tamquam minus scitu necessariae, brevitatis gratia apud ipsos, aliosque Legistas, videndae relinquuntur.

17 Stante consuetudine omnium fere Regionum, finite tutela, tutor tamquam curator perseverat usque ad 25. annum, Montanus *de tutor. et curator. cap.* 37. *num.* 86. Antonius Gelius *lib.* 2. *practic. Observat.* 96. *n.* 1. Rosignol. *loc. cit. part.* 2. *contract.* 17. *praenot.* 1. *n.* 18. *et praenot.* 2. *n.* 1. et alii.

18 Non potest tamen, qui fuit Tutor, compelli ordinarie loquendo, ad perseverandum, si noluerit, in curatione, et administratione bonorum ejusdem puberis, per text. *in l. a Tutoribus* 33. *§.* 1. *ff. De administrat. Tutor. Æquitas* enim non postulat, ut qui diu in onere tutelae permanserit, ulteriori onere praegravetur.

19 Item nec pupillus tenetur stare ejusdem tutoris curae, nisi forte Testator aliter disposuerit, quod nempe perseveret sub cura tutoris, donec pervenerit ad 25. annum, per text. *in l. Si Tutor* 9. *ff. de Tutel. et rationib. distrahend. leg. Tutor* 28. *et leg. Maximeque* 29. *ff. de administrat. tutor. et curator.*

20 Tutor Dativus perveniente altero ex fratribus ad Majoritatem, cessat quo ad omnes fratres, et factus Major fit tutor aliorum fratrum impuberum. Existente enim tutore legitimo, cessat Tutor Dativus, cum hic detur solum non extantibus testamentariis, nec legitimis tutoribus, per Jure adducta *supra n.* 6. Rota *part.* 2. *recent. decis.* 306. *n.* 2. *et part.* 3. *decis.* 60. *n.* 4. Rosignol. *loc. cit. praenot.* 3. *n.* 3. cum pluribus ibi ad id adductis.

21 Non sic autem tutor testamentarius, quia hic altero ex Fratribus perveniente ad majoritatem, non cessat esse tutor quo ad alios fratres impuberes. Existente enim tutore testamentario, non est locus legitimo tutori, cum tutor testamentarius cuicumque alteri praeferatur, et tutor legitimus subintret solum in defectum tutoris testamentarii, per Jura adducta *supra n.* 5. Rota *part.* 5. *tom.* 2. *decis.* 435. *n.* 4. *part.* 13. *decis.* 34. *n.* 4. Montanus *de tutoribus et curatoribus cap.* 27. *n.* 97. Rosignol. *loc. cit. n.* 4. et alii.

Judex pro dando tutore debet habere Jurisdictionem in pupillum, cui dandus est, et in eum, qui dari debet, textu expresso *in l. Neque a Praeside* 5. *Cod. Qui dare tutores, vel curatores possunt.* 22

Tutor proprie, et in rigore constituendus est per Judicem habitationis pupilli, quamvis ejus bona alibi extent. Tutor enim datur principaliter pro persona pupilli, per Jura adducta *supra n.* 1. 2. *et* 14. quae persona, utpote principalior, trahit ad se etiam bona, quamvis alibi existentia, cum tutela legitime collata extendatur ad omnia bona ubicumque existentia, per text. *in §. Datus* 17. *Instit. de excusationibus tutorum*, *. *Propter litem* 21. *§.* 2. *ff. De Excusationibus l. Magis puto* 5. *§.* 12. *ff. de rebus eorum, qui sub tutela, vel cura sunt*; Rota *part.* 5. *recent. tom.* 1. *dec.* 177. *n.* 27. *et* 29 *et part.* 9. *tom.* 1. *decis.* 13. *n.* 26. 27. *et* 28. Angelus Aretin. *Instit. de Legitim. Agnat. Tut. n.* 3. *vers. Quaero, si tale.* Marianus Socinus *consil.* 97. *n.* 6. et *consil.* 248. *n.* 2. *lib.* 1. Alexander *consil.* 44. *n.* 17. *lib.* 5. Rosignol. *loc. cit. part.* 1. *contract.* 17. *praenot.* 17. *num.* 11. et alii. Si autem administratio dictorum bonorum impugnetur a Judice loci, in quo sita sunt bona, tunc equidem, ne bona pupilli in deterius abeant, constitui potest a dicto Judice loci bonorum Curator: Et ratio est, quia quotiescumque tutor legitime datus, est impeditus, seu absens, potest alius substitui, ut docet Rota *part.* 2. *diversar. decis.* 89. *n.* 6. *et part.* 13. *recent. decis.* 108. *n.* 3. *et part.* 15. *recent. decis.* 107. Montanus *de tutorib. cap.* 24. *per tot* Paulus Christin. *decis.* 150. *per tot. volum.* 3. *et alii.* Atqui, extante impugnatore, seu contradictore quo ad tutorem datum a Judice habitationis pro administratione bonorum alibi existentium, talis tutor in ordine ad dictam administrationem talium bonorum intelligitur impeditus, et est absens; ergo saltem in ordine ad eadem poterit constitui curator, et quidem per Judicem talis loci, ne etiam alius, si fuerit datus a Judice habitationis pupilli, per similem impugnationem, seu contradictionem, impediatur, et interim bona pupilli in tali loco existentia in deterius abeant. Et quamvis talis in *l. pupillo* 27. *ff. De tutorib. et Curatorib. datis ab his, et leg. Unica, Cod. Ubi petantur Tutores, et Curatores*, exprimatur communi nomine Tutoris, proprie tamen non est nisi Curator, cum non detur personae, sed rebus; *arg. citatis Juri-*

23 and 24 appear in the right margin beside the paragraphs beginning "Tutor proprie" and "norum impugnetur".

bus supra n. 14. ut recte notat Rosignolus *loc. cit.* *n.* 10. et alii. Vide Rotam *part.* 9. *recent. tom.* 1. *decis.* 12. *n.* 44 *et* 45. ubi declarat textum in *cit. leg. Unica*, *Codic. Ubi petantur Tutores.*

25 Si pupillus sit Clericus, Tutor per Judicem Ecclesiasticum constituendus, Joannes Fabr. *Institut. De Atiliana Tutore n.* 4 *in fine*, Sperelius *decis.* 1. *n.* 4. Franciscus Ripa *in cap.* 2. *n.* 10. *de Judiciis*, Marianus Socinus *in leg. Si quis Clericus n.* 23. *in fine ff. de Fore competent.* Montanus *de Tutoribus cap.* 4. *n.* 25. *et* 28. Diana *part.* 1. *tract.* 2. *resolut.* 95. Reilettus *Disquisit. Cleric. part.* 1. *Tit. de favore Cleric. personali* §. 6. *n.* 15. Anguianus *de Legibus part.* 1. *lib.* 2. *controvers.* 23 *n.* 69. Rosignol. *loc. cit. n.* 12. et alii passim. Et ratio est clara, quia Tutor datur principaliter personae, et non nisi secundario rebus, per Jura citata *supra n* 14. Atqui persona Clerici non est subdita Judici Laico, c. *Bene quidem* 1. *dist.* 96. *cap. Ecclesia S. Mariae* 10. *de Constitutienib. cap. Cum Laicis* 12. *de rebus Ecclesiae alienandis, vel non*, cum similibus, ergo non potest per Judicem Laicum constitui Tutor pupillo Clerico.

26 Neque per Judicem Laicum potest dari Clerico Tutor Clericus, seu Ecclesiasticus; Adhuc enim Laicus diceretur exercere Jurisdictionem, quam nec habet, nec habere potest in pupillum Clericum: Decius *Consil.* 150. *n.* 9. Montanus *de tutor. et curator. cap* 7. *n.* 27. Rosignol. *loc. cit. n.* 26. et alii.

27 Potest tamen a Judice Ecclesiastico dari pupillo Clerico tutor Laicus: Sic in similibus Glossa in c. *Bene quidem* 1. *distin.* 96. *verb. Praeter*: Archidiaconus *in cap. Clericum cujuslibet* 11. *qu.* 1. Federicum de Senis *consil.* 126. et alii tenentes, quod Episcopus causas Civiles Clericor. possit delegare Laicis, uti ex Gloss. in c. *Decernimus* 2. *de Judiciis verb. Non praesumant*, *arg. cit. cap. Delegat. n.* 38. et in terminis docent Montanus *de tutor. et curat. cap.* 4. *n.* 31. Rosignol. *loc. cit. n.* 28. et alii; Et ratio est, quia Tutor Laicus sic deputatus a Judice Ecclesiastico exercet munus Tutelae non ex propria, sed ex Judicis Ecclesiastici constituentis auctoritate, sicque fundamentaliter ex Officio Ecclesiastico, adeoque sine repugnantia dari potest a Judice Ecclesiastico pupillo Clerico Tutor Laicus, sicuti Laicus potest esse Procurator Clerici, et Syndicus Ecclesiae, per textum *in cap.* 1. *de Procurator. et cap.* 1. *De Syndic.*

28 Extantibus ex eodem patre pluribus pupillis, quorum alii sint Laici, et alii Ecclesiastici, quamvis una Doctorum sententia velit in tali casu dandum esse Tutorem pro omnibus a judice Ecclesiastico, et altera teneat dandum esse pro omnibus a judice Laico; Placet tamen sententia media docens, unum Tutorem pro Clericis dandum esse a judice Ecclesiastico, et alterum pro Laicis dandum esse a judice Laico; Nisi forte uterque Judex concurrat ad unum, et eumdem constituendum, qui utraque auctoritate respective regat. Et ratio est, quia, sicut Judex Laicus nullam habet Jurisdictionem in personam Ecclesiasticam, *cap. Bene quidem* 1. *dist.* 96 c. *Ecclesia S. Mariae* 10. *de Constitutienibus. cap. cum Laicis* 12. *de rebus Ecclesiae alienandis, vel non*, cum similibus: Ita nec Judex Ecclesiasticus in personam, et causam mere Laicalem, *cap. Licet* 10. *et cap. Ex tenore* 11. *de Fore competente*, cum similibus.

29 Curator, si aeque principaliter dandus sit personae, puta furiosi, amentis, sicuti Tutores pupilli principaliter quo ad personam, tunc dandus est a Judice, sub cujus Jurisdictione est persona, et sic, si fuerit Clericus, a Judice Ecclesiastico per dicta *supra n.* 25. Vel si persona fuerit Laicalis sub uno Territorio, et bona ejus sub alio, Tutor dandus erit a Judice Territorii, seu habitationis, sub cujus potestate est persona per dicta *supra n.* 23. cum limitatione adducta *ibid.* n. 24.

30 Si persona ratione status sit sub uno Judice, scilicet Clericus sub potestate Ecclesiastica, et bona ejus sint sub potestate Laicali, et Curator dandus sit tantum bonis, tunc dari debet a Judice Laico, sub cujus Jurisdictione sunt eadem bona. Et ratio patet a contrario sensu ex dictis *supra n.* 25. quod nempe pupillo Clerico dandus sit Tutor a Judice Ecclesiastico, quia principaliter datur personae, et non nisi secundario rebus, adeoque a contrario sensu, cum in nostro casu Curator dandus sit rebus tantum, et nullo modo personae, utique dandus erit a Laico Judice, sub cujus Jurisdictione sunt bona; Decius *consil.* 150. *n.* 3. *et* 7. Ripa *in cap.* 2. *n.* 10. *de Judiciis*, Marianus Socinus *in cap. Si quis Clericus num.* 23. *de foro competent.* Alexander *consil*, 41. *num.* 17. *lib.* 5. Rosignol. *loc. cit. praenot.* 28. num. 5. et alii.

31 Si curator dandus sit, non solum rebus, sed rebus simul, et personae, licet principaliter rebus, et non nisi secundario personae, tunc probabilius dandus est a Judice sub cujus potestate est persona: Et ratio est, quia licet persona sub illo munere non veniat, nisi secundario, ipsa tamen non potest cadere sub potestate Laicali, si fuerit Ecclesiastica, per Jura adducta *supra sub n.* 25. Nec sub alio Judice Laico, in cujus Territorio non degit, quamvis fuerit persona Laicalis, cum Judex non habeat Jurisdictionem in personam degentem extra suum Territorium, seu Provinciam, *cap. Romano* 5. *de sentent. Excommunicationis, cap. ut animarum* 2. *de Constitutienibus in* 6. *l. Neque a Praeside* 5. *Cod. Qui dare Tutores, vel Curatores possunt*, *l. Unica*, *Cod. Ubi petantur Tutores, et curatores*, cum similibus, adeoque in tali casu dandus erit Curator ab illo Judice, sub cujus Jurisdictione est persona, cui dandus est. Sic expresse Rosignolus *loc. c. n.* 7. et alii.

32 Parentes possunt Testamento filiis suis impuberibus, sive mascuiini, sive feminini sexus Tutores constituere, si modo in potestate sua sint, textu expresso in *l. Lege duodecim* 1. *ff. De Testamentaria tutela*, ibi: « Lege duodecim tabuiarum permissum est parentibus iiberis suis, sive feminini, sive mascuiini sexus, si modo in potestate sint, totores testamento *dare* »; et concordat §. *Permissum est* 3. *Institut. de tutelis*, cum similibus.

33 Pater, etiamsi fuerit Minor 25. annis, potest filiis suis dare Testamento Tutorem, si perpenso consilio id praestet; Et ratio est, quia tales fiiii ita sunt sub ejus patria potestate, ac si ipse esset major 25. annis, unde sicuti pater major 25. annis potest Tutorem *dare* filiis sub sua patria potestate existentibus per Jura mox adducta, ita etiam pater minor 25. annis, *dummodo* perpenso consilio id praestet; Angeius Aretinus *in* §. *Furiosus n.* 2. *Instit. Qui testamento Tutores dari possunt*, Montanus *de Tutoribus et Curatorib. cap.* 8. *n.* 5. Romanus *singul.* 70. *incip. Adultus*, Joan. Guttierez. *de Tutor.* et *Curator. part.* 1. *cap.* 3. *n.* 11. Rosignoi. *loc. cit. praenot.* 5. *n.* 2. et aiii.

34 Si autem pater fuerit adhuc ipse sub patria potestate, quamvis fuerit major 25. annis, non potest filiis suis Tutorem *dare*. Existente enim patre sub patria potestate, sunt sub eadem etiam ipsius filii, et sic nepotes ex fiiio respectu Avi, per text. *in* i. *Nam Civium, ff. Qui sunt sui, vel alieni Juris*, ieg. *Si maritus, Cod. de patria potestate*, cum simiiibus, Pater autem potest solum Tutorem dare fiiiis existentibus sub sua potestate ex *cit.* i. *Lege duodecim* 1. *ff. de testamentaria tutela*, ibi: *Si modo in potestate sunt*, cum simiiibus, adeoque pater adhuc existens sub patria potestate, cum sui filii non sint sub ejus potestate, sed sub potestate Avi, non potest ejus Testamento Tutorem constituere; Montanus *de tutor. et curator. cap.* 3. *n.* 47. Caroius Phiiippus Corneus *consil.* 129. *n.* 9. *et* 10. *vol.* 1. Rosignoi *loc. cit. praenot.* 5. *n.* 6. et aiii.

35 Potest pater, superstite matre, fiiiis suis impuberibus Testamento Tutorem dare, ipsa matre exclusa. Habetur ciare *ex Authent. Matri, et Aviae, cod. Quando mulier tutelae Officio fungi possit*, ibi: « Matri, et Aviae secundum ordinem tuteiam etiam ante agnatos subire permittimus . . . soiis testamentariis tutoribus eas praecedentibus, Legitimis, et Dativis postpositis: Defuncti namque voluntatem praeponi volumus »; Rot. *par.* 4. *recen. tom.* 2. *decis.* 435. n. 10.

36 Mater, qua Mater est, non potest fiiiis Testamento Tutorem constituere, *leg. Mater* 4. *Cod. de testamentaria Tutela*, ieg. *Pater* 4. *ff. eod. l. Mulier* 2. *ff. de confirmando Tutore*, Montanus *de tutor. et Curator. cap.* 8. *n.* 38. *et cap.* 24. *n.* 18. Marianus Socinus *consil.* 59. *nu.* 29. *lib.* 3. Angeius Aretinus in *tract. de testament. verb. tutores autem*, Sanfelicius *decis.* 206. *n.* 3. Decius in *leg. Quo tutela n.* 2. *ff. de Regul. Jur.* et alii: Et ratio est, quia Jura permittunt parentibus Testamento constituere Tutores fiiiis, et nepotibus, si iilos habeant in potestate, textu expresso *in l. Lege duodecim* 1. *ff. de testamentaria tutela, l. Ut ne* 1. §. 1. *ff. de confirmando tutore* §. *Permissum* 3. *Instit. de tutelis.* Mater autem, qua taiis est, non habet iiberos in potestate §. *Ceteri* 3. *Instit. de heredum qualitate, et differentia*, *et* §. *Feminae* 10. *Institut. de Adoptionib.* adeoque mater, qua mater est, non potest fiiiis Testamento Tutorem constituere.

37 Dicitur autem notanter *Mater, qua Mater est*, quia si Mater in Testamento filium Heredem instituat, et simui Tutorem ei constituat, erit recte constitutus Tutor, et a Judice cum inquisitione confirmandus, *l. Mater* 4. *Cod. de testamentaria tuteia*, ibi: « Mater testamento filiis Tutores dare non potest, nisi eos heredes instituerit, *leg. Pater* 4. *ff. de Testamentaria tutela*, ibi: Pater herede instituto fiiio, vei exheredato, Tutorem dare potest, Mater autem non nisi instituto quasi in rem potius, quam in personam Tutorem dare videatur, sed et inquiri in eum, qui matri testamento datus est Tutor, oportebit ».

38 Item quilibet extraneus, si impuberem Heredem instituat, Tutorem ei constituere potest, a Judice cum inquisitione confirmandum, *leg. Si patronus* 4. *et* l. *Tutores* 5. *ff. de confirmando Tutore.*

39 Item Patronus, si Libertum Heredem instituat, potest ei Tutorem constituere, a Judice probabilius cum inquisitione confirmandum, *leg. Si Patronus* 4. *ff. de confirmando Tutore;* Quinimmo piurimi Doctores citati, et secuti a Doctissimo Rosignolo i. *c. contract.* 16. *disq.* 2. §. 6. *n.* 5. docent, posse Patronum Tutorem constituere suo Liberto, sive ipsum Heredem instituerit, sive non instituerit.

40 Pater potest in Testamento dare tutorem filiis suis quemcumque sibi benevisum; Unde iicet femina sit incapax a Jure per textum in i. *Feminae* 18. *ff. de Tutelis*, i. *Tuteiam* 1. *Cod. Quando mulier tuteiae Officio*, tamen ex voluntate Testatoris potest Tutelam exercere per text. *in* i. *Liberto* 31. §. 6. *ff. de negotiis gestis*, ibi: « Quamquam Mater filii negotia secundum patris voluntatem pietatis fiducia geret »; et ibi Doctores, quos allegat, et sequitur Rota *part.* 2. *recent. tom.* 2. *dec.* 435. *n.* 6. *ubi n.* 17. *et* 18. subjungit, quod iicet femina non possit esse Tutrix ob imminentiam iitium; Hoc tamen non procedit in Tutrice data a Testatore, cum ejus fides videatur approbata a Testatore, verisimiliter non ignorante iitium occasionem.

41 Si pater in suo Testamento constituit Tutorem fiiiis, et fiiiabus, Tutela extenditur etiam ad posthumos, et posthumas, textu expresso in §. *Si quis filiabus* 5. *Inst. Qui testamento Tutores dari*

possunt, *l. Si quis filiabus* 5. *ff. de testamentaria tutela*, cum similibus.

42 Si pater in Testamento constituit Tutorem pro filiis, Tutela extenditur etiam ad filias; textu expresso *in l. Si quis ita* 16. *ff. de testamentaria tutela*, aum similibus.

43 Si pater in Testamanto constituit Tutorem filio, et plures habuerit, Tutela extenditur ad omnes ejusdem filios, taxtu expresso *in c. l. Si quis ita* 16. §. 1. cum similibus.

44 Si pater filiis suis Testamento Tutores dederit, censetur et nepotibus consuluisse, modo isti in potestate patris non sint relapsuri; Secus si filiis, retento proprio nomina filiorum, textu expresso in §. *filiabus* 5. *inst. Qui testamento Tutores* dari *possunt*, ibi: « Quod si nepotes sint; an appellatione filiorum, et ipsi Tutores dati sint? dicendum est, ut et ipsis quoque dati videantur, si modo *liberos*, dixerit, ceterum si *filios*, non continebuntur, aliter enim filii, aliter nepotes appellantur »; et sic expresse concordat etiam *l. Quid si* 6. *ff. de testamentaria tutela*.

45 Pater filiis sub patria potestate non existentibus, sed emancipatis, non potest constituere Tutorem simpliciter, cum ad id requiratur patria potestas ex §. *Permissum* 3. *Inst. de Tutelis*, *l. Lege duodecim* 1. *ff. de testamentaria tutela*, *l. Ut ne* 1. §. *ff. de confirmando Tutore*, sed solum potest ipsis Tutorem constitucre a Judice confirmandum, et quidam sine inquisitiona, textu expresso *in* §. *Sed et si* 5. *ff. de tutelis*, ibi: « Sed et si emancipato filio Tutor a patre datus fuerit testamento, confirmandus est ex sententia Praesidis omnimodo, idest sine inquisitione ».

46 Pater nequit filio suo naturali, et illegitimo dare Tutorem Testamento, nisi vel illum heredem instituat, vel aliquid eidem relinquat, textu expresso *in l. Naturali filio* 7. *ff. de confirmando Tutore*, ibi: « Naturali filio, cui nihil relictum est, Tutor frustra datur a patre, nec sine inquisitione confirmator ». Et ratio inter alias est, quia ad constituendum Tutorem Testamento filiis requiritur patria potestas, ax citatis Juribus *supra n.* 43. Filius autem naturalis, et illegitimus non est in potestate patris, textu expresso *in* §. *Si adversus* 12. *et* §. *Aliquando* 13. *Inst. de Nuptiis*.

47 Regulariter in Testamento dari nequit Tutor quoad exercitium Tutelae, qui non attigerit 25. annum suae aetatis, textu expresso in §. *Item major* 13. *Inst. de excusat. Tutorum*, ibi: « Minores autem 25. anuis olim quidem excusabantur, nostra autem constitutione prohibentur ad Tutelam, vel Curam adspirare, adeo ut nec excusationa opus sit », *et* §. *Furiosus* 2. *Inst. Qui testamento Tutores*, ibi: « Furiosus, vel minor 25. annis Tutor testamento datus, Tutor tunc erit, cum compos mentis, aut major 25. annis Tutor fuerit factus ».

48 Filius familias, non obstante, quod sit sub patria potestate, si habeat ceteras conditiones ad hoc requisitas, non interdicitur a munere Tutelae, textu expresso in *princ. Instit. Qui testamento Tutores dari possunt*, ibi: « Dari autem Tutor potest testamento, non solum pater familias, sed etiam filius familias ». Et concordat *l. Filius familias* 9. *ff. de his, qui sui, vel alieni Juris sunt*. ibi: « Filius familias in publicis causis loco patris familias habetur, veluti si Magistratum gerat, vel Tutor datur »

Servus, durante servili sua conditione, nequit 49
Testamento Tutor constitui, textu expresso *in l. In servili* 7. *Cod. Qui dari Tutores, vel Curatores possunt*. Et concordat *l. Qui tutelam* 38. §. 1. *ff. de Testamentaria tutela*, *et* §. *Sed et servus*
1. *Inst. Qui testamento Tutores dari possunt*. Si 50
autem servus constituatur Tutor a proprio Domino cum scientia servitutis, intelligitur actu praevio liberari a servitute, et sic recte Tutor constituitur, textu expresso *in cit.* §. *Sed et servus* 1.
Inst. Qui testamento Tutores etc. Si vero sit Ser- 51
vus alienus, solum cum liber erit, habebitur verus Tutor, textu expresso in *cit.* §. *Sed et Servus*, *et in cit. l. Qui tutelam* 38. §. 1. *ff. de testamentaria tutela*.

Episcopi, et Monachi nequeunt esse Tutores 52
Testamentarii, textu expresso *in Authent. de Sanctissimis Episcopis*, *seu Novella* 123. *c.* 5. ibi: « Deo autem amabiles Episcopos, et Monachos ex nulla Lege Tutores, aut Curatores cujuscumque personae fieri permittimus ». Rota *part.* 4. *rec. tom.* 2. *dec.* 116. *num.* 16. *et p.* 16. *decis.* 252. *n.* 19.

Immo neque Sacerdotes, aliique Clerici in Sa- 53
cris constituti possunt esse Tutores Testamentarii, Bartolus *Authent. cit. cap.* 5. *n.* 1. Abbas in *cap. Non eo minus n.* 15. *de Immun. Eccles.* Bertrandus *cons.* 716. *part.* 2. *lib.* 2. Alciatus *praesumpt.* 18. *Reg.* 3. Guttierez de *Tutor. part.* 1. *cap.* 1. *num.* 39. Carolus de Grassis *de effectibus Cleric. cap.* 15. *a n. usque ad* 16. Rosign. *loc. cit. praenot.* 6. *n* 14. cum plurimis aliis ibi allegatis, et colligitur etiam *ex cit. Authent. cap.* 5. ubi licet Sacerdotibus, Diaconis, et Subdiaconis videatur concedi facultas ad Tutelam, haec tamen facultas restringitur ad Tutelam Legitimam, ut ipsiusmet verba indicant, et Interpetres passim intelligunt.

Sacerdos igitur, aliique Clerici saeculares, licet 54
non possint esse Tutores Testamentarii, possunt tamen esse Tutores Legitimi, *cit. Authent. seu Novella* 123. *c.* 5. ibi: « Presbyteros autem, et Diaconus, at Subdiaconos Jure, et Lege cognationis tutelam, aut Curam suscipere hereditatis permittimus proprio, et solo gradu cognationis ad tutelam, et Curam vocatis, hujusmodi suscipere administrationem permittimus ». Et concordat *cap. Pervenit ultim. dist.* 86. et tenent passim Doctores; Et ratio cur Clericis saecularibus permittitur Tutela legitima, non autem Testamen-

tarie, est siricta Lex agoationis, cognationis, et sanguinis, quae adeo indita est humenis cordibus, ut vix videatur posse evelli, et ideo ex benigna Jurium Indalgentia permittitur eis tutela Legitima, et non Testamentarie, in qua non viget sic strictum vinculum sanguinis.

55 Episcopi autem, et Monachi neque possunt esse Tutores Legitimi, ut petet *ex cit. Authent. seu Novella* 123. *cap.* 5. per verba ndducta *suprn n.* 52 Et ratio est, quia Episcopalis cura adeo gravis, et urgens est, et stricta erga Deum, ut excludat omnimodam curam temporelem, et cum sit in ordine ad Deum, et ad bona spiritualia, preevalere debet cuicumque temporeli. Et Monachi ex vi proprii Instituti intelliguntur saeculo mortui, et soli Deo vivere, unde nullatenus decet eos externis publicis curis implicari, *can. Monachis* 35. *caus.* 16. *q.* 1.

56 Qui hsbet bona indivisa cum pupillis, potest eorumdem esse Tutor Testamentarius, si Testetor enim ipsum eligens cum plena cugnitione talis indivisionis, videtur ebsolute fidere ejus personae, ipsiusque fidem totaliter approbare per text. in *leg. Tres Tutores* 55. §. *finnl. ff. de administrntione Tutor.* Unde Testamentarii Tutores satisdere non coguntur. *Institut. De satisdatione Tutorum in principio*, ibi: « Nam Tutoros testamento dati satisdare non coguntur, quie fides eorum, et diligentia ab ipso testetore approbata est ».

57 Item Creditor, et debitor potest Testamento Tutor constitui, si Testetor plenam cognitionem habuerit de tali Credito, et debito, *arg. dict. et allegatis Juribus num. antecedenti.*

58 Civis alterius Civitatis potest constitui Tutor Testamentarius pupillorum alibi degentium, textu espresso *in l. Quaero* 32. *ff. De Testamentaria tutela*, ibi: « Quaero an, non ejusdem civitatis cives testamento quis Tutores dare possit: Paulus respoodit posse ».

* Licet ex Sen. Cons. Liboniano Tutor esse non possit, qui se testamento tutorem pupillo scripsit, nihilominus si Testatoris voluntas non ambigua sit, et tutor mediante Judicis decreto idoneus reputetur, admittendus est. Nec ulla ejus excusatio valet, quia consensisse videtur voluntati testatoris *l.* 29 *ff. de testam. Tut. l.* 18. §. 1. *ad leg. Corn. de fals. Paul. lib.* 3. *sentent.* *.

59 Mutus nequit esse Tutor, textu espresso *in leg. Tutela* 1. §. 22. *ff. De tutelis*, ibi: « Mutus tutor dari non potest, quoniam Auctoritatem praebere non potest », *leg. Agnato* 10. *ff. De Legitimis tutoribus*, ibi: « Surdus, at mutus nec legitimi tutores esse possunt, cum nec Testamento, nec alio modo utiliter dari possint.

60 Item nec surdus potest esse Tutor, textu expresso *in citat. leg. Tutela* 1. §. 3. *De tutelis*, ibi: « Surdum non posse dari tutorem plerique, et Pomponius *lib.* 69. ad Edictum probant, quia non tantum loqui, sed audire tutor debet; *et cit. l. Agnato*, per verba *n. antecedenti* adducta.

61 Furiosus, durante furore, et amens durante amentia, nequit esse Tutor, textu expresso *in §. Furiosus* 2. *Institut. Qui testamento tutores dari possunt, et leg. Furiosus* 11. *ff. De tutelis.*

62 Item Prodigus Tutor esse non potest, *leg. His qui* 12. §. 2. *ff. De tutoribus, et Curatoribus datis ab his, et arg. l. Nemo* 5. *Cod. De Legitima tutela.*

63 Feminae, quamvis de Jure nequeant ordinarie esse Tutrices, possunt tamen ex voluntate testatoris Tutelam exercere per dicta, et Jura adducta *supra num.* 40.

64 Si maritus in Testamento Uxorem Tutricem filiorum constituerit etiam in casu secundarum nuptiarum, non est necesse, quod eadem uxor renunciet secundis nuptiis: Quamvis enim Mater transiens ad secundas nuptias, ipso Jure privetur Tutela filiorum prioris Matrimonii, per text. in *Authent. Sacramentum, Cod. Quando mulier tutelae, Officio, l. Si pater* 3. *Cod. eod. l. Lex, quae tutores*, §. *Lex enim, Cod. de administr. tutor. et Authent. Ut sine prohibitione vers. propterea igitur, Collat.* 7. tamen dicta Jura procedunt solummodo, vel quo ad Tutelam Legitimam, vel quando aliter non est dispositum a testatore, qui potest quamcumque legem Juri non repugnantem pupillis, et rebus suis statuere, cum provisio hominis cessare faciat provisionem Legis, *l final. Cod. de pact. convent. l. Et habes*, §. *Cum quis ff. De Precario.* Ubi patet de Tutore, qui ex dispositione Legis satisdare tenetur rem pupilli salvam fore finita tutela, per text. in *princip. Inst. de satisdatione tutorum, et l. Sciendum* 1. *l. In dubium* 3. *Cod. de tutore, qui satis non dedit*, cum similibus; tamen ad hoc onus tenetur, quando a Testatore fuit liberatus, ut communiter tradunt Doctores per textus *in cit. Juribus*, cum similibus,

65 Secus autem est dicendum, si maritus simpliciter eam constituerit Tutricem testamentariam, quia talis simplex dispositio sine ullo adjecto intelligitur facta secundum dispositionem Juris; Jus autem disponit; quod mulier, ut valide suscipiat Tutelam, teneatur renunciare secundis nuptiis, et Senatus consulto Vellejano, textu expresso *in l. si pater* 3. *Cod. quando mulier tutelae Officio*, et quod si transeat ad secundas Nuptias, ipso Jure privetur Tutela filiorum prioris Matrimonii, ut *ex cit. Juribus in principio nu. Antecedentism.* * Si Mater vero nullo Testamentario Tutore dato, vel illo excusato, aut rejecto, tutorem filio suo impuberi non petierit, et ad secundas convolaverit nuptias, a successione filii privatur *l.* 23. §. 2. *ff. ad Sen. Cons. Tertyll. l.* 6. *C. ad Sen. Cons. Tertyll.* *.

66 Tutela legitime competit proximiori pupilli, text. expresso in §. *Cum autem* 7. *Institut. de capitis deminutione, l. Legitime tutelae* 1. *ff. de Legitimis tutoribus*, cum similibus. Et si plures

67 fuerint in eodem gradu, omnes debent admitti

ad ipsam tutelam, textu expresso in *leg. Si plures* 9. *ff. de Legitimis tutoribus.*

68 Mater in Tutela filiorum impuberum non praefertur Avo paterno: Colligitur aperte *ex §. Permissum est* 3. *Institut. de tutelis, ex leg. Lege duodecim* 1. *leg. Si haereditas* 10. §. 2. *ff. De testamentaria tutela*, ubi habetur, quod Avus paternus, mortuo filio, et adhuc superstite Nuru, potest testamento dare nepotibus ex eodem filio, et Nuru Tutorem, etiam ad exclusionem ejusdem Nurus; adeoque, existente Avo paterno simul cum Nuru Matre filiorum impuberum, Avus ipse paternus erit praeferendus; Cum enim hic possit dare alium Tutorem ad exclusionem ejusdem Nurus a tali Tutela, a fortiori poterit ipsemet dictam Tutelam exercere ipsa Nuru exclusa.

69 Praefertur tamen mater in tutela filiorum Avo materno. Sic tacite videtur sentire Glossa in *Authent. Matri, et Aviae vers. Item quid sit, Cod. quando mulier tutelae Officio*, ubi dicit, quod *si fuerit Mater, et Avus, praeponitur Avus paternus*: Unde cum in suppositionem talis propositionis indefinitae, quod *si fuerit Mater, et Avus*, limitet praelationem solum in favorem Avi paterni, videtur ipsam praelationem denegare Avo materno. Et hoc suadet aperta ratio, quia in tantum conceditur praelatio Avo paterno, et denegatur materno, quia majora substant onera illi quam, isti. Ille enim per prius in concursu cum matre tenetur nepotes alere, et neptes dotare, iste vero, scilicet maternus, nisi per posterius ad matrem; Et insuper in illo salvatur ratio agnationis, respectu cujus major solicitudo, et cura praesumitur, in isto vero nequaquam, cum sit alterius agnationis. Unde Jura videntur magis fidere ascendentibus per virilem sexum, quam Ascendentibus per femineum. Sic expresse Rosignolus *loc. cit. praenot.* 10. n. 15. et alii.

70 Item Mater praefertur Aviae sive paternae, sive maternae; Et ratio est clara, quia, ceteris paribus, ille praeferendus est in munere Tutelae, qui proximior est in gradu ascendentis, et linea. *arg.* §. *Cum autem* 7. *Institut. de capitis deminutione, leg. Legitimae tutelae* 1. *ff. De legitimis tutoribus*, cum similibus, ubi statuitur, quod Tutela legitima competat proximiori pupilli: Atqui Mater comparative ad Aviam, sive paternam, sive maternam proximior est in linea, et gradu ascendentis: ergo est ipsa praeferenda. Nec valet dicere, quod sicuti Matri praefertur Avus paternus, ita etiam debeat ipsi praeferri Avia paterna. Non valet, inquam, quia in ordine ad Tutelam diversa est omnino ratio de Avia, ac de Avo paterno in ordine ad Matrem: perpensius enim consilium, et salubrius judicium consideratur in Avo paterno comparative ad Matrem, ac consideretur in Avia paterna comparative ad eamdem Matrem in ordine ad administrationem pupillorum, ac eorumdem substantiae; Tum quia feminae non admittuntur ad Tutelam, *leg. Femina* 18. *ff. De tutelis, l. tutelam* 1. *Cod. Quando mulier tutelae Officio*, cum similibus. Et solum ex speciali privilegio est id concessum Matri, et Aviae, *Authent.* « Ut liceat Matri, et Aviae, et Authent. Matri, et Aviae; *Cod. Quando mulier tutelae Officio etc.*
Privilegium autem in ordine ad 71
easdem intelligendum est cum ordine successivo ad normam aliorum Tutorum Legitimorum, inter quos praeferuntur semper proximiores in gradu, §. *Cum autem* 7. *Institut. de capitis deminutione, leg. Legitimae tutelae* 1. *ff. De Legitimis tutoribus*, cum similibus, adeoque cum Mater comparative ad Aviam, sive paternam, sive maternam, proximior sit in linea, et gradu ascendentis, debet omnino praeferri. Sic docent Montanus *de tutoribus, et Curatorib. cap.* 15. *n.* 6. Menochius *de Arbitrar. Judic. lib.* 2. *cent.* 3. *casu* 150. *n.* 3. Marcus Antonius Sabellius *in Summ. divers. tract. in verb. tutelae* n. 8. *vers. Quod tutela Legitima*, Corneus *consil.* 274. *n.* 1. *l.* 3. Rosignolus *loc. cit. n.* 9. *et* 10. et alii.

72 Avia paterna, praesertim in Italia, praeferenda est maternae. Sicut enim Avus paternus, non obstante identitate gradus, et sexus, praefertur materno in munere Tutelae, ita etiam Avia paterna praeferenda est maternae, ut servetur ordo; Quamvis enim *in Novella* 118. *Justiniani Imperatoris*, sit sublatum antiquum Jus Agnatorum, et sit novum Jus conditum, quod nempe tam agnati, quam cognati, qui proximi sunt, et idonei ad Tutelam, ut heredes, ita et Tutores esse debeant: Tamen per universam fere Italiam ex Juribus municipalibus, et consuetudinariis agnati etiam quo ad successionem praeferuntur cognatis, quibus stantibus, videtur ibi adhuc vigere Jus antiquum, quo scilicet praelatio detur agnatis. Sic testantur, et tenet Minsyngerius *Instit. de Legitim. agnator. succession.* Montanus *de Tutorib. et Curator. cap.* 15. *n.* 46. Rosignol. *loc. cit. n.* 13. 19. et 28. ac alii plures.

73 Non existente Avia paterna, nec materna, admittenda est ad Tutelam Proavia, *arg. Authent.* « Ut liceat Matri, et Aviae, et authent. Ut matri, et Aviae, *Cod. Quando mulier tutelae Officio etc.* Proavia enim proprie venit nomine Aviae, per text. *in l. Appellatione* 51. *ff. de verbor. significat.* ibi: « Appellatione parentis non tantum Pater, sed etiam Avus, et proavus, et deinceps omnes superiores continentur, sed et Mater, et Avia, et Proavia ». Sic Bartolus *in l. Si quis sub conditione* n. 16. *ff. de Testamentaria tutel.* Joannes Guttierez *de tutor. part.* 1. *cap.* 8. *n.* 17. Rosignol. *loc. cit. n.* 14. et alii passim.

74 Item in concursu Avi materni cum Avia materna praefertur Avus; in omnibus enim aliis, ceteris paribus, masculi praeferuntur feminis, ut patet in concursu patris, et matris, in concursu Avi paterni, et Aviae maternae, in concursu fratrum, et sororum, quia in masculis consideratur perpensius consilium, et salubrius judicium, quam in fe-

minis, quo ad administrationem pupillorum, eorumque substantiae: Bartolus *in l. Si quis sub conditione n.* 6. *ff. de Testamentaria tutela*, Montanus *de tutoribus*, *et Curator. cap.* 15. *n.* 47. Decius *consil.* 188. *n.* 1. *et* 2. Rosignol. *loc. cit. n.* 16. et alii.

75 Mater etiam tantum naturalis praefertur in omnibus casibus, in quibus praefertur mater legitima: Sic Glossa communiter recepta *in Authen. Matri et Aviae verb. Matri*, *cod. Quando mulier Tutelae Officio*, per clarum text. *in Novella* 94. *cap.* 1. *in fine*, *et l. Si pater* 3. *cod. Quando mulier tutelae Officio*.

76 In concursu patris, et matris naturalis praefertur mater; mater enim naturalis semper est certa, et jura cognationis semper cum filiis retinet, ut sicut filii naturales, et etiam spurii succedunt matri, per text. *in l. Modestinus*, *l. Hac parte*, *l. Spurius*, *ff. Unde cognati*, ita etiam mater eisdem filiis succedit, per text. *in cit. l. Hac parte*, *et l. Spurius*, *ff. Unde cognati*. Unde quoad matrem pro legitimis habentur, *l. Si suspecta* 29. §. 1. *ff. de Inofficioso Testamento*. Adeoque, cum haec non verificentur respectu patris naturalis, stat, quod ipsi sit praeferenda naturalis mater: Bartolus *in Authentic. matri, et Aviae n.* 3. *Cod. Quando mulier tutelae officio*; Montanus *de tutor. et curator. cap.* 15. *n.* 26. *et seq.* Angelus *de legitima patron. tutela n.* 6. Rosignol.. *loc. cit. n.* 20. et alii.

77 Excipe tamen in casu, quo filii naturales essent a patre legitimati, quia tunc debet praeferri pater, cum filii legitimati, necdum per subsequens matrimonium, sed etiam per rescriptum principis habeantur tamquam veri legitimi, adeoque sicuti pater praefertur respectu filiorum legitimorum, ita etiam respectu legitimatorum. *Communis*.

78 In concursu matris, et Aviae cum fratre majori filiorum, et nepotum ordine successivo praeferuntur mater, et Avia, textu expresso *in cit. Authent. Matri, et Aviae, Cod. Quando mulier tutelae officio*, ibi: « Matri, et Aviae secundum ordinem tutelam etiam ante agnatos subire permittimus ».

79 Item mater, et Avia praeferuntur etiam patruis: Decius *in cap. Ex parte, de appellatione*, *et consil.* 16. Gualdus *de cautel. ultim. volunt. tit. de tutorib. cautel.* 1. Rosignol. *loc. cit. n.* 23. et alii per text. *in cit. Authent. matri, et Aviae*.

80 Comparando fratres utrinque conjunctos cum patruis etiam ex parte patris, praeferuntur fratres, si fuerint majores: *Communis*. Consanguinei enim proximiores praeferuntur remotioribus, textu expresso in §. *Cum autem* 7. *institut. de capitis deminutione*; *l. legitimae tutelae* 1. *ff. de legitimis tutoribus*, cum similibus.

81 Frater utrinque conjunctus in tutela fratrum suorum impuberum praefertur fratri ex uno tantum latere conjuncto: in fratre enim utrinque conjuncto praesumitur major propensio, et affectio intensior erga fratres, et sic etiam major sollicitudo, ac cura, quam sit in alio fratre ex uno tantum latere conjuncto, adeoque est praeferendus; Baldus *in l. de emancipatis*, *cod. de legitim. heredib.* Stephanus Gratianus *disceptat. Forens. cap.* 671. *num.* 19. Rosignol. *loc. cit. num.* 25. et alii.

Concurrentibus duobus fratribus utrinque conjunctis, et habilibus, uterque aeque primo admittendus est ad tutelam, etiamsi unus respectu alterius sit minoris aetatis; cum enim omnes sint in eodem gradu, et capaces administrationis tutelae respectu impuberum, et aequale jus habeant succedendi, sic etiam aequaliter debent ad dictam tutelam admitti, per text. *in l. Si plures*, *ff. de legitimis tutoribus*, ibi: « Et si eodem gradu plures sint, omnes tutelam nanciscuntur ». 82

Concurrentibus agnatis, et cognatis secundum modernam dispositionem juris communis admittuntur ad tutelam proximiores in gradu, nulla habita ratione cognationis, et agnationis, textu expresso *in Novella* 118. *cap.* 5. Secundum autem consuetudinem, et jura municipalia totius fere Italiae praeferuntur agnati cognatis: Mynsingerius *Institut. de legitimae agnatorum successione*, Montanus *de tutor. et curatorib. cap.* 15. *num.* 48. Rosignol. *loc. cit. n.* 28. et alii. Vide *supra num.* 72. 83 84

Tutor, sicuti et curator, cum primum judicis auctoritate interveniente, bonorum administrationem suscepit; inventarium conficere debet, textu expresso *in l. Tutor* 7. *ff. de administratione tutorum, et curatorum*, *et l. tutores, vel curatores* 24. *Cod. eodem*. 85

Talis inventarii confectio debet praecedere administrationem, exceptis tamen aliquibus casibus necessitatis, et signanter casu, quo res aliqua non admitteret dilationem, ex quo posset statim periclitari, cujusmodi sunt fructus, et alii similia, quae sunt obnoxia corruptioni, *cit. leg. Tutor* 7. *ff. de administrat. tutor. et curator. in princip.* ibi: « Nihil itaque gerere ante inventarium factum eum oportet, nisi id, quod dilationem nec modicam expectare possit »; et concordat *l. Veteris juris* 13. §. 1. *cod. arbitrium tutelae*. 86

Non tenetur tamen tutor inventarium conficere casu, quo testator id ei remiserit, aut vetuerit; Montanus *de tutor. et curator. cap.* 32. *regul.* 5. *num.* 26. Julius Clarus in §. *Testamentum q.* 66. Baldus *in l. Cum tale* §. *Titius*. *ff. de condit. et demonstrat.* Jason. in *l. Nemo potest num.* 65. *et seq. ff. de legatis* 1. Sebastianus Mentic. *de inventar. cap.* 1. *num.* 44. Practic. Papiens. *in forma reddit. ration. tutor. gloss. num.* 15. Rosignol. *l. cit. part.* 2. *contract.* 17. *praenot.* 5. *num.* 22. et alii per text. *in l. Veteris Juris* 13. §. 1. *cod. arbitrium tutelae*, ibi: « Nisi testatores, qui substantiam transmittunt, specialiter inventarium conscribi vetuerint; » Tunc enim praesumenda est 87

regulata testatoris dispositio; vel quia per hoc praesumitur consulere utilitati pupillorum, per text. in *l. Nec in ea in fin. ff. de Adult.* Vel ne forte secreta patrimonii sui pandantur, *leg. Quod plerumque* 2 *Cod. de alimentis pupillo praestandis.*

88 Curatores iis omnibus dari possunt, qui suis rebus superesse non possunt, textu expresso in *§. Sed et mente captis* 4. *Institut. de curatoribus, l. His qui* 12. *ff. de Tutoribus, et curatoribus datis ab his*, *l. Sed et aliis* 2. *ff. de curatoribus furioso, et aliis.*

89 Generaliter loquendo curatores dantur minoribus, qui excesserunt annum 13. nec pervenerunt ad 25. *Instit. de Cur. in princip. Instit. Quibus modis tutela finitur in princip. l. Nisi* 4. *in princip. ff. de tutel. et rationib. distrahend. l. Si Curatores* 1. *Cod. Quando tutores, et curatores esse desinont.*

90 Curatores dari possunt furiosis, et mente captis, etiam si excesserint 25. suae aetatis annum; *§. Furiosi* 3. *et §. Sed et mente captis* 4. *Instit. de Curatorib. l. Lege duodecim* 1. *ff. de Curatorib. furioso, et aliis, l. de creationibus* 27. *Cod. de Episcopali audientia.*

91 Si filius familias inciderit in amentiam, et furorem, licet fuerit emancipatus, pater erit legitimus Curator, *l. Cum furiosus* 7. *Cod. de curatore furiosi*, ibi: « Quis enim talis affectus extraneus inveniatur, ut vincat paternum? Vel cui alii credendum est res liberorum gubernandas, parentibus dereilictis » ?

92 Si pater factus fuerit furiosus, et amens, constituendus est ejus tutor filius aetate major, *l. Lege duodecim* 1. *ff. de Curatoribus furioso, et aliis, leg. His, qui* 12. *ff. de tutoribus et curatoribus datis*, et concordat *lex Furiosae* 4. *ff. de Curatoribus furioso*, et aliis.

93 Item si mater facta fuerit furiosa, et amens, est ei dandus filius Curator, textu expresso in *cit. l. Furiosae* 4. *de Curatoribus furioso, et aliis*, ibi: « Furiosae matris curatio ad filium pertinet. Pietas enim parentibus, etsi inaequalis est eorum potestas, aequa (*seu aequalis*) debebitur ».

94 Curatores dari possunt prodigis, *l. Lege duodecim* 1. *ff. de curatoribus furioso, et aliis, leg. Dabimusque §. Sed nequissimus, ff. de privileg.*

95 *credit.* Et ad duodos tales curatores sufficit, quod prodigorum coojuncti habeotes ootitiam de eorum prodigalitate, eos petant; *leg. De tutela* 7.

96 *cod. de in integrum restitut. minor.* Immo etiam nemine petente, potest judex ex officio, si notorie constet de prodigalitate, curatorem dare tali prodigo; quia prodigus acquiparatur furioso, *cit. l. Lege duodecim* 1. *ff. de Curatoribus furioso, et aliis, l. Fulcinius* 7. §. 9. 10. 11. *et* 12. *ff. Quibus ex causis in possessionem eatur*, cum similibus.

97 Curator dari potest assiduo lusori; Ipse enim aequiparatur prodigo, cum bona sua inordinate exponat fortunae alearum, aliorumque ludorum periculis. Unde jura adducta de prodigo faciunt etiam pro assiduo lusore: Decius *in cap. ultim. in fine; de judiciis.* Pinellus *ad l.* 4. *et ultim. Cod. de bonis matern.* Montanus *de Tutor. et Curator. cap.* 28. *n.* 49. *cum seq.* Rosignol. *loc. cit. part.* 1. *contract.* 17. *praenot.* 27. *n.* 67. et alii.

Item Curator dari potest feminae prodigae, et luxuriose viventi; *l. Et mulieri* 15 *ff. de curatoribus furioso, et aliis*, et faciunt jura adducta de prodigis. 98

Masculo tamen luxuriose viventi non interdicitur administratio: Speculator *in tit. de Actore §.* 1. Albericus, et Cumanus *in l. Is cui bonis, ff. de verbor. signif.* Felinus, et Decius *in cap. Personalis, de Judiciis*, Jason *in l.* 4. *§. Sed eo quod meretrici, ff. de condict. ob turpem causam.* Rosignol. *loc. cit. n.* 71. et alii; jura enim plus deferunt feminae luxuriosae, quam masculo, *l. Lucius* 9. *ff. de Jure Fisci*, ubi fiscus aufert a femina fornicaria id, quod ab Amasio recepit ob copiam factam sui corporis, nec tamen in aliquo damnat masculum cum ipsa congredientem, et facit textus Evangelicus *Joan.* 8. *n.* 4. ubi fit a Scribis, et Pharisaeis fortis instantia pro condemnatione, et punitione feminae adulterae, et nulla penitus de viro adultero, ibi: « Magister, haec mulier modo deprehensa est in adulterio. In lege autem Moyses mandavit nobis hujusmodi lapidare ». Si autem masculus, nedum luxuriose, sed et prodige viveret, posset ei dari curator uti prodigo per jura adducta *supra n.* 94. *et seq.* 99

100

Maritus non potest dari curator uxori suae, textu expresso *in l. Virum* 14. *ff. de curatorib. furioso, et aliis*, ibi: « Virum uxori mente captae curatorem dari non oportet », *l. Maritus* 2. *Cod. Qui dare tutores, vel curatores possunt*, ibi: « Maritus, etsi rebus uxoris suae debeat affectionem, tamen curator ei creari non potest ». 101

Curatores dari possunt captivis quantumvis majoribus, textu expresso, *in l. Muto* 6. *ff. de tutelis, §.* 4. *in fine*, ibi: « Immo curator substantiae dari debet, ne in medio pereat ». 102

Item propter eamdem rationem possunt dari curatores absentibus, *arg. cit. l. Muto §.* 4. Alexander *consil.* 4. *n.* 4. *lib.* 2. *et consil.* 221. *n.* 5. *lib.* 6. Decius *consil.* 275. *n.* 4. Angelus *consil.* 193. *Mortuo debitore*, Rosignol. *loc. cit. n.* 73. et alii. 103

Item curatores dari possunt mutis, et surdis, textu expresso in *§. Sed et mente captis* 4. *Institut. de curatoribus*, *l. Nec mandante* 8. §. 3. *ff. de tutoribus, et curatoribus datis*; *l. Cui eorum §. In curatoribus*, *ff. de postulando*, *l. Vel Surdo, ff. de privileg. credit.* 104

Curatores, et tutores regulariter tenentur satisdare, seu idoneam fide jussionem praestare, res minorum, et pupillorum salvas fore, textu expresso *in princip. Institut. de satisdatione tutorum, et curatorum, l. et de die* 8. *ff. Qui satisdare cogantur*, §. 4. et concordat *tot. titul. ff.* 105

Rem Pupilli, *vel adolescentis salvam fore*, cum similibus.

106 Excipiontur tamen tutores testamentarii, textu expresso in *cit. Institut. de satisdatione tutorum*, *et curatorum in princip.* ibi: « Nam tutores testamento dati satisdare non coguntur, quia fides eorum, et diligentia ab ipso testatore approbata est ».

107 Item, variis aliis relictis apud juristas videndis, excipiuntur etiam tutores, et curatores dati ex inquisitione, textu expresso *in cit. Instit. de satisdatione tutor. et curator. in princip.* ibi: « Item ex inquisitione tutores, vel curatores dati satisdatione non onerantur, quia idonei electi sunt ».

108 Tutores, et curatores tenentur administrare bona pupillorum, et minorum tali cura, et diligentia, qualem providus paterfamilias suis bonis adhibere solet, textu espresso *in l. A tutoribus* 33. *ff. de administratione tutor. et curator.* ibi: « A tutoribus, et curatoribus pupillorum eadem diligentia exigenda est circa administrationem rerum pupillarium, quam Paterfamilias rebus suis ex bona fide praebere debet ».

109 Tutores, et curatores tenentur operam dare, ut ex bonis immobilibus ab ipsis administratis fructus consueti proveniant, bona mobilia minus utilia vendere, pecuniam non otiosam relinquere, sed eam in utilem, et tutam praediorum emptionem, et in annuos reditus ad pupillorum, et minorum emolumentum convertere; Quibus culpabili eorum incuria neglectis, obligantur ad restitutionem totius interesse, textu espresso in *l. Tutor* 7. §. 1. *ff. de administratione, et periculo tutor. et curator.* ibi: « Si Tutor cessaverit in distractione earum rerum, quae tempore depereunt, suum periculum facit; Debuit enim confestim Officio suo fungi ». Et *ibidem* §. 3. espresse habetur: « Si post depositionem pecuniae comparare praedia tutores neglexerunt, incipient in usuras conveniri: Quamquam enim a Praetore cogi eos oportet ad comparandum, tamen si cessent, etiam usuris plectendi sunt, tarditatis gratia, nisi (si) per eos factum non est, quominus compararent ». Et concordat *l. Tutor* 13. *l. Si Tutor* 15. *l. Si minoris* 25. *l. Ob foenus* 49. *ff. eod. l. Tutores, vel Curatores* 24. *Cod. De administratione tutor. vel curator.* cum similibus.

110 Ad nullum tamen interesse tenentur tutores, et curatores, si factis debitis diligentiis pro implicanda in praediis, seu annuis reditibus pupillorum, seu minorum pecunia, nulla eis certa, et tuta occasio affulgeat, textu expresso in *l. Si pecuniam* 3. *Cod. de usuris pupillaribus*, ibi: « Si pecuniam pupillarem neque idoneis hominibus credere, neque in emptionem possessionum convertere potuisti, non ignorabit Judex usuras ejus a te exigi non oportere », *leg. Cum plures* 12. §. *final. ff. de administrat. et pericul. Tutor.* ibi: « Si Tutor pecuniam pupillarem credere non potuit, quod nonerat, cui crederet, pupillo vacabit ».

Salarium pro tutela accipere interdictum est tutoribus, praeterquam si eis a judice constitutum sit, *l. A tutoribus* 33. §. 3. *ff. de administrat. tutor. l. Qui negotiationem* 58. §. 4. *ff. eod.* et docet Glossa *in l. In eos* 9. *ff. de tutelis*. Layman *lib.* 3. *tract.* 4. *cap.* 9. *n.* 2. *vers. Tutor sicuti*, et alii passim dicentes, quod officium tutoris de jure debeat esse gratuitum. 111

Nihilominus tamen non interdicitur judici, quin interveniente causa possit tutoribus congruum salarium, juxta qualitatem causae, laboris, et negotiorum gerendorum, et hujusmodi assignare, *arg. cit. l. A tutoribus* 33. §. 3. *ff. de administrat. tutor.* ibi: « Nisi ab eo, qui eum dat, certum salarium ei constitutum est »; Et ibi Glossa, et Doctores, Bartolus *in l. In eis* 9. *ff. de Tutelis*, *et in l. Athletae* §. *Tutela*, *ff. de excusat. Tutor.* Cavalcan. *de Tutore*, *et Curatore n.* 310. Corduba a Lara *in l. Si quis a liberis* §. *Si mater n.* 73. *ff. de liberis agnoscend.* Surdus *de aliment. tit.* 6. *qu.* 14. *n.* 7. Rosignol. *loco cit. part.* 2. *contract.* 17. *praenot.* 20 *n.* 2. et alii passim: Immo in variis regionibus ex dispositione jurium municipalium ibidem vigentium assignantur tutoribus certae portiones. Quinimmo curator haereditatis jacentis habet jus hypothecae in bonis ejusdem hereditatis pro suo salario cum praelatione quo ad omnes alios creditores haereditatis, licet anteriores: Matt. Medic. *decis.* 19. *per tot.* Merlinus *de pignorib. lib.* 3. *qu.* 5. *n.* 30. Rosignol. *loc. cit. part.* 1. *contract.* 17. *praenot.* 27. *n.* 28. et alii. 112

113

Si tutores, et curatores ab initio assumptae tutelae, et curae salarium non petierint, nec de illo protestati fuerint, et postea illud petant, non est decernendum a judice pro praeterito, sed tantum pro futuro: Socinus *consil.* 196. *col. ultim. lib.* 2. Joann. Guttierez *de Tutor. et curator. part.* 3. *cap.* 2. *n.* 4. Federic. de Senis *consil.* 118. *n.* 2. Alexander *consil.* 109. *n.* 1. *et seq. lib.* 6. Castrensis *consil.* 316. *lib.* 2. Rosignol. *loc. cit. part.* 2. *contract.* 17. *praenot.* 20. *n.* 13 et alii. 114

Non possunt autem tutores, et curatores sibi ipsis salarium constituere, cum solum sit ipsis permissum illud petere auctoritate, et arbitrio judicis, *arg. cit. l. A tutoribus* 33 §. 3. *ff. de Administrat. tutor. et curator.* ibi: « Nisi ab eo, qui eum dat, certum salarium ei constitutum est ». Rosignol. *loc. cit. part.* 2. *contract.* 17. *praenot.* 20. *n.* 10. cum aliis ibi citatis, et alii passim. 115

An, et quando pupilli, et minores possint sine auctoritate tutorum, et curatorum contractus celebrare? Et an si aliquos sic celebraverint, obligentur ad illos, tum civiliter, tum naturaliter, seu tam in foro externo, quam in foro interno, seu conscientiae? Vide verb. *Contractus*, *a num.* 27. *ad* 35. et verb. *Mutuum num.* 20. 116

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

117 Plura tametsi hic habeat *Auctor*, plura nihilominus essent addenda. Sed prae angustiis limitibus additionum vix tria adnotabimus. Primum est. quod tempus tutelae a lege praefinitum, ad ultimum usque momentum durat, ideoque non admittitur anticipata terminatio, quamvis ad breve tempus praetensa. Confer Rot. in *Imolen. Tutelae super* 1. *dub.* 13. *Junii* 1735. et in confirmatoria 3. *Junii* 1736 *coram Eminentissimo Bussio.*

118 Alterum est, quod tutor cogi haud potest a pupillo ad rationes administratae tutelae reddendas, si ipse pupillus effectus major, eum ab hac ratio-
119 num redditione liberaverit. Idque procedit etiamsi liberatio haec facta fuerit absque exhibitione computorum, dispunctione partitarum, et reliquatus, quia liberatio hoc modo facienda respicit ipsam redditionem rationis, non item locum sibi vindicat in casu, in quo tutor liberatur ab ipsa redditione rationis. Consule pariter *Rot.* in *Ferentina redditionis rationis* 23. *Junii* 1728 *cor. clar. mem. Millino*, ubi quod Tutor, seu quivis 120
alius administrator non potest liberari hoc modo quoad futuram administrationem, ne detur occasio peccandi, potest vero quoad administrationem praeteritam, secluso praesertim dolo.

Tertium demum est, quod tutor haud potest 121
reportare cessiones contra pupillum, et ita quidem, ut si quas reportaverit, eae cedant beneficio ipsius pupilli. Intellige vero, si agatur de cessio- 122
nibus a tutore reportatis mala fide, eo scilicet animo, ut lucrum faceret contra pupillum, ut sunt cessiones concernentes jura litigiosa, vel minori pretio comparata. Confer idem supremum Tribunal in *Romana censuum* 27. *Junii* 1738. §. *Nec obstat*, *cor. clar. mem. Tanar.* inter impressas *decis.* 120. *num.* 6.

VACANS SEDES

VIDE VERB. *SEDES VACANS.*

VACATIO, VACARE

1 Vacatio per mortem, ut per renunciationem non sunt easdem, nec eosdem effectus causant, *cap. Susceptum, de Rescriptis in* 6.

2 Vacant Ecclesiae beneficia etc. per promotionem alicujus ad cardinalatum, nisi a Papa concedatur retentio: Sixtus V. constit. 79. incip. *Sanctissimus.*

3 Vacant praeceptoriae militiae S. Joannis Hierosolymitani, quando milites, seu equites fiunt Episcopi: Gregorius XIII. Constit. incip. *Controversia.*

4 Vacare censentur loca montium vacabilia per assumptionem ad cardinalatum; Urbanus VIII. in Appendic. Constit. 38. incip. *Decet.*

5 Vacare non intelliguntur officia Romanae Curiae per mortem vacabilia ob assumptionem ad Episcopatum, commendam etc. sed per assumptionem solum ad cardinalatum: Urbanus VIII. in cit. Constit. incip. *Decet*, revocans quoad hoc Constit. Sixti V. incip. *Sanctissimus.*

6 Quoad beneficiorum vacationem ipso jure. Vide verb. *Beneficia art.* 7. *per tot.*

7 Quo ad collationem, et provisionem beneficiorum vacantium. Vide verb. *Beneficia art.* 3. 4. *et* 5. *per tot.*

8 Vacatio beneficiorum inducitur per solemnem professionis emissionem: Benedict. XIV. tom. 2. Constitut. 25. incip. *Ex quo*, ubi sic expresse declarat: « Denique de beneficiorum vacatione, in jure statutum habemus, ea non induci per solum ingressum in religionem, sed per professionem regularem dumtaxat, quemadmodum videre est in *cap. Beneficium, de Regular. in* 6. Et quidem 9
pro eo tempore, quod inter ingressum in ordinem regularem, et professionem solemnem intercedit, debet Episcopus quoad beneficia curata id ipsum agere, quod alius praestare consuevit, quum parochus aliquo impedimento detinetur, ne animarum curam exercere valeat; quoad beneficia vero Choralia, relictis tyroni religioso, qui Choro interesse nequit, ipsius beneficii fructibus, de distributionibus ita statuet, ut jura praescribunt, juxta opinionem in praxi receptam, de qua agit Suarez *de Religione tom.* 3. *lib.* 5. *cap.* 16. *num.* 12. Quinimmo si quis forte religionem ingressu- 10
rus, beneficium suum dimitteret (quo casu potest Episcopus *per Constitutionem LVIII. S. Pii V.* hujusmodi renunciationem admittere), vel etiam si tempore novitiatus hujusmodi dimissionem expleret, servatis omnibus, quae ex praescripto Sacri Tridentini Concilii *cap.* 16. *session.* 25. *de Regularibus*, tam in bonorum temporalium, quam in beneficiorum Ecclesiasticorum renunciationibus servari debent, nihilominus omnia in suspen-

so remanere deberent, neque posset Episcopus ad beneficii sic dimissi collationem devenire, nisi post factam a dimittente solemnem professionem, uti late ostendit doctus, et in hoc toto rerum genere expertissimus scriptor, bon. mem. Joannes Baptista Riganti in suo *Commentario ad regulas Cancellariae tom.* 3. *Regul.* 46. *a nu.* 11.
11 *ad finem.* « Non vero inducitur dicta beneficiorum vacatio per votorum simplicium emissionem in Societate Jesu, transacto probationis biennio: Id.
12 *ibid.* Decretum est autem in Congregatione generali quinta ipsius Societatis, ut quilibet, expleto biennio, beneficia ecclesiastica dimittat: Id.
13 *ibid.* Sic expresse prosequens: « Quia in re olim dubitatum est, an vota simplicia, quae a clericis regularibus societatis Jesu, post biennium probationis emittuntur, hujusmodi beneficiorum vacationem inducerent? Sed negativa sententia communiter recepta fuit, ut observat laudatus Riganti *loc. cit. num.* 30. *et sequent. et monet* Pi-
14 tonius *discept.* 126. *num.* 11. *et seq.:* Quamvis in Congregatione quinta generali ipsius societatis *can.* 19. statutum fuerit, ut qui Societati nomen dederit, expleto biennio, antequam vota simplicia emittat, ecclesiastica beneficia dimittere debeat, quo casu hujusmodi beneficia, si minus propter professionem, at propter renunciationem, vacare intelliguntur, ut notant Sanchez ad *praecepta Decalogi lib.* 7. *cap.* 4. *num.* 7. Pellizarius *in Manuali tom.* 1. *tract.* 3. *cap.* 4. *num.* 52. cum aliis, quos citant praefati Rigant. *loc. cit. n.* 32. et Piton. *nu.* 12. ». Haec ille.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

In addit. ad verb. *Beneficium art.* 7. disserui- 15
mus de vacationibus beneficiorum ipso jure. Res modo postulat, ut agamus de casibus, in quibus beneficia haud vacant ipso jure, sed per Judicis sententiam.

Ex simplici homicidio beneficia non vacant 16
ipso jure. Quin nec ex fratricidio vacant ipso jure beneficia; Rousseaud de la Combe in *sua Jurisprudentia Canonica verb. Vacatio sect.* 2. *n.* 1.

Nec ex concubinatu vacant ipso jure beneficia, 17
sed privationem praecedere debet trina canonica monitio, ex *Concilio Tridentino sess.* 26. *cap.* 14. *de reform.* de quo Rota *in Ratisbonen. Parochialis* 13. *Junii* 1718. §. *Et demum*, *cor. bon. mem. Foscar. et in Placen. Parochiae* 9. *Decembris* 1743. §. 9. *cor. bon. mem. Lan. et* 15. *Junii* 1744. §. 8. *cor. clar. mem. Millin.*

Idemque tradit de adulterio Rousseaud de la 18
Combe in *sua Jurisprudentia canonic. verb. Vacatio sect.* 2. *num.* 2.

Vide et alios casus apud eumdem *loc. cit. nu.* 19
5. *et plur. sequent.* Hic vero non est praetereundum, quod in quibus casibus vacatio beneficiorum inducitur ipso jure, collator, qui ejus notitiam habuit, tenetur illa intra sex menses conferre, alias devolvitur ipsa collatio ad immediatum superiorem. At in casibus, in quibus sententia re- 20
quiritur pro vacatione beneficiorum, currit collatori sub poena devolutionis idem tempus sex mensium a die, quo sententia illa nacta est auctoritatem rei judicatae. Interim non prohibetur beneficiarius resignare beneficium; *Idem Auctor ubi supra n.* 8.

VAGUS VAGABUNDUS

SUMMARIUM

1. Quis proprie dicatur vagus, seu vagabundus. — 2 Vagi, seu vagabundi, qui certum domicilium, vel habitationem non habent, sortiuntur Forum, ubi reperiuntur. — 3. Parochus proprius vagorum in ordine ad Matrimonium est Parochus illius loci, ubi vagi actu versantur. — 4. An vagi inire possint Matrimonium apud quamcumque Parochum, etiamsi alteruter tantum sit vagus. — 5. An vagi obligentur Legibus, et consuetudinibus locorum, per quae transeunt, vel in quibus hospitantur, *remissive.* — 6 Vagi ubi sint sepeliendi, *remissive.* — 7. Vagi possunt absolvi a commissis alibi, etiamsi in loco patratorum criminum essent reservata, si hic non sint reservata.

1 Vagus, seu Vagabundus proprie dicitur ille, qui certam, et constantem sedem habitationis nullibi habet. Item, qui post relictum corpore, et animo pristinum domicilium, iter facit, quaerens ubi domicilium figat. *Sic in re Doctores communiter.* per text. *in l. Ejus, qui manumisit*, §. *Celsa*, *ff. Ad municipalem.*

2 Vagi, seu vagabundi, qui certum domicilium, vel habitationem non habent, sortiuntur forum, ubi reperiuntur: Alias enim nullibi pro delicto, aut contractu possent conveniri contra ea, quae notantur in *l. Heres absens*, ubi Bartolus *num.* 5. *ff. de Judiciis.* Sic Fagnanus *lib.* 2. *Decretal. in cap. Licet* 20. *de Foro competenti num.* 26. cum pluribus aliis ibi citatis, Raiffenstuel *lib.* 2. *Decretal. tit.* 2. *nu.* 46. cum aliis ibi allegatis, per text. *in leg.* 1. *cod. Ubi quis de curiali*, *et l.* 1. *Cod. Ubi de criminibus etc.*

Unde Parochus proprius vagorum in ordine ad 3
matrimonium est parochus illius loci, ubi Vagi

actu versantur. Vide verb. *Matrimonium quoad Impedimenta art.* 2. *nu.* 86. ad 89. et verb. *Lex art.* 3. a *num.* 46. *ad* 48.

4 Posse vagos inire matrimonium apud quemcumque parochum, etiamsi alteruter tantum sit vagus, docent Sanchez *l.* 3. od 25. *num.* 14. Pontius *lib.* 5. *cap.* 14. §. 1. Layman *lib.* 5. *tract.* 9. *part.* 2. *cap.* 4. Guttierez, Leander, Tambur. Bossius, Dicastil. Gobat, Barbos. Kugler, Krimer citati, et secuti la Croix *lib.* 6. *p.* 3. *num.* 750. ubi testatur hanc esse communem sententiam, et sic decrevit *Sacra Congr. Conc. die* 28. *August.* 1607. apud Aldan. in *compendio Canon. resolut. lib.* 1. *tit.* 78. *num.* 1. et Barb. *in Summ. Apostolic. decis. verb. Vagus num.* 1. his verbis: « Vagus ducens uxorem in aliquo loco, ubi est vere domicilium mulieris, potest contrahere in alio loco, ubi voluerit, cum omnes possint esse Parochi vagi, quamvis adsit parochus mulieris, quia tunc est vere Parochus vagi alius in alio loco, ubi reperitur vagus ».

* De vagorum matrimoniis haec Bened. XIV. institut. XXVIII. *num.* 10. « Primum evenit aliquando, quod vagi matrimonium inire contendant: Ipsorum autem Parochus is dicitur, in quorum ditione versantur (Sanchez de Matrimon. *lib.* 3. *disp.* 25. *num.* 11. Barbosa de *offic. et potest.* Parochi *part.* 2. *cap.* 21. *num.* 89. Cabassut. in Theor. *et prax. Jur. canon. lib.* 3. cap. 26. *num.* 4. Pirhing *ad lib.* 4. *Decret. tit.* de *Clandest. desponsat. num.* 19. Sanchez *loc. cit. num.* 14. *et* 15.), quod pariter asserendum est, licet alter solum ex illis, qui conjugium petunt, vagantium numero adscribatur (Barbosa *ad Concil. sess.* 24. *de reformatione Matrim. cap.* 7.). Attamen peregrinus, et vagus sine ullo discrimine non semel confunduntur: vagus ille appellandus est, qui, relicto suo domicilio, sedem in exteris terris inquirit, ut ex jure deprehenditur (*L. ejus* §. *Celsus ff.* od *municipalem*): Puto autem, et hoc procedere posse, si quis, domicilio relicto, naviget, vel iter faciens quaerat, quo se conferat, atque ubi consistat; nam hunc puto sine domicilio esse. Peregrinus autem is nuncupatur, qui ea voluntate iter facit, ut ad pristinum domicilium, exacta peregrinatione, revertatur (Rosignol. *de matrim. part.* 1. *tom.* 7. *contract.* 15. *praenot.* 22. *num.* 4.) Ob has potissimum causas, ob gravia quoque dissidia, quae ex matrimoniis errantium Ægyptiorum, ac militum plerumque dimanant, Parochis omnibus indicimus, quod a Tridentina Synodo his verbis sancitum fuit (*sess.* 24. de *reform. Matrim.* cop. 7.) « Parochis autem praecipit, ne illorum matrimoniis intersint, nisi prius diligentem inquisitionem fecerint, et, re ad Ordinarium delata, ab eo licentiam id faciendi obtinuerint * ».

An vagi, seu vagabundi obligentur legibus, et consuetudinibus locorum, per quae transeunt, vel in quibus hospitantur: Vide verb. *Lex art.* 3. *a n.* 46. *ad* 48. 5

Vagi, seu vagabundi ubi sint sepeliendi; Vide verb. *Sepultura n.* 22. 6

Vagi possunt absolvi a commissis alibi, etiamsi in loco patratorum criminum essent reservata, si hic non sint reservata, quia cum isti nullum habeant domicilium, adstringuntur solum legibus Episcopi, ubi confitentur: Barbosa *part.* 3. *de offic. et potest. Episcop. allegat.* 52. *n.* 16. et alii communiter. 7

VANAGLORIA

VIDE VERB. *SUPERBIA NUM.* 8.

VANA OBSERVANTIA

VIDE VERB. *SUPERSTITIO NUM.* 45.

VASA SAGRA

SUMMARIUM

1. Vasa sacra benedicendi facultatem habent Abbates Pontificalia exercentes, etiam Regulares, non tamen pro Ecclesiis extraneis. — 2 Praelati Regulares, quamvis non possint benedicere sacra vasa, in quibus intervenit unctio Sacri Chrismatis, possunt tamen benedicere alia Sacra vasa, et ornamenta, seu paramenta, pro usu suarum tantummodo Ecclesiarum. — 3. Unde caute sunt legendi Doctores asserentes posse Praelatos Regulares dicta Sacra Vasa, ornamenta, seu paramenta benedicere etiam pro alienis Ecclesiis. — 4. Episcopi non possunt absque speciali licentia Sedis Apostolicae hanc Sacrorum paramentorum benedictionem aliis delegare.— 5. Neque Benedictio sacrorum paramentorum, et vasorum Ecclesiasticorum potest fieri ab inferioribus Praelatis Jure proprio, licet habeant Territorium separatum, nisi habeant ea, quae sunt Ordinis. — 6. Benedictis pa-

ramentorum, et vasorum Ecclesiasticorum, in quibus non adhibetur Sacra unctio, diversis Abbatibus, Decanis, aliisque personis Ecclesiasticis concessa fuit a Sacra Rit. Congregatione. — 7. Protonotarii sine speciali Sedis Apostolicae, seu Sacrae Congregationis licentia, nulla possunt benedicere vasa, paramenta, seu ornamenta Ecclesiastica. — 8. Alia ad rem ad n. 19.

1 Vasa Sacra benedicendi facultatem habent Abbates Pontificalia exercentes, etiam regulares; non tamen pro Ecclesiis extraneis. Vide verb. *Abbas num.* 31 §. 18. *et in declaratione Sacrae Congreg. Rit. data ad* §. *Decimum octavum. et verb. Benedictio, ar.* 1. *n.* 20. *et* 21.

2 Praelati regulares, nempe Generales, Provinciales, priores, rectores, praepositi, guardiani, aliique omnes Superiores locales quocumque nomine nuncupentur, quamvis non possint benedicere sacra vasa, in quibus intervenit unctio sacri chrismatis, possunt tamen benedicere alia sacra vasa, et ornamenta, seu paramenta pro usu suarum tantummodo Ecclesiarum. Vide dict. verb. *Benedictio a num.* 19. *ad* 21. ubi dantur ad id varia Decreta.

3 Unde caute legendi sunt doctores, qui apud La Croix *lib.* 6. *par.* 2. *num.* 553. et apud alios, dicunt, Superiores ordinum Mendicantium adhuc id posse etiam pro extraneis, ubi est usus, quamvis asserant bona fide id facere passim, permittenti-
4 bus, et saepe ad eos remittentibus Episcopis. Episcopi enim non possunt absque speciali licentia Sacrorum paramentorum benedictionem aliis delegare, ut saepius decrevit *Sac. Rit. Cong.* et signanter *die* 14. *Novembris* 1615. apud Gavant. *in Manuali Episcop. verb. Benedictio num.* 5. et testantur Aversa *q.* 11. *sect.* 13. §. *Sexto*, La Croix *loco cit. num.* 253. et alii passim.

5 Neque Benedictio Sacrorum paramentor. et vasorum Ecclesiasticorum potest fieri ab inferioribus Praelatis Jure proprio, licet habeant Territorium separatum, et Jurisdictionem, nisi habeant ea, quae sunt ordinis, ut decrevit *Sacra Congr. Rit. in Nullius* 21. *Augusti* 1601. apud Barbosam *lib.* 3. *Juris Eccles. univers. cap.* 3. *num.* 31. *et in Summ. Apostol. decis. verb. Benedicere, Bene-*
6 *dictio num.* 9. Ubi *num.* 15. refert, quod benedictio paramentorum, et vasorum ecclesiasticorum, in quibus non adhibetur sacra unctio, diversis abbatibus, decanis, aliisque personis ecclesiasticis concessa fuit per Sacram Rit. Congreg. et signanter *in Aquilejen.* 20. *Aprilis* 1599. in *Elven.* 17. *Maii* 1600. in *Lameron.* 29. *Januar.* 1605. *in Aquilejensi* 24. *Aprilis* 1610. *in Agustana* 12. *Aprilis* 1614. *in Lucion. et Gnesnen.* 4. *Septembris* 1621.

7 Protonotarii sine speciali Sedis Apostolicae, seu Sacrae Congregationis licentia, nulla possunt benedicere vasa, paramenta, seu ornamenta ecclesiastica: *Sacr. Congreg. Rit.* 17. *Jul.* 1627. apud Gavant. *in Manual. Episc. verb. Benedictio num.* 7. et Barbos. *in Summ. Apostolic. dec. verb. Protonotarius Titularis num.* 14.

Vasa sacra, scilicet Calix, Patena, Ciborium, 8
corporale, dum in iis actu continetur Corpus, vel Sanguis Christi, a nemine praeter sacerdotem, et Diaconum sine gravi culpa tangi possunt: Colligitur *ex cap. Non oportet* 26. *et cap. Non oportet* 38. *dist.* 23. et docent Paludanus *in* 4. *dist.* 13. *quaest.* 1. *art.* 4. Suarez *tom.* 3. *in* 3. *part. disp.* 81. *sec.* 6. Layman *lib.* 5. *tract.* 5. *cap.* 6. *n.* 18. Tambur. *lib.* 1. *de Sacrific. cap.* 2. §. 1. Quarti *Comment. in Rubric. Missalis p.* 2. *tit.* 1. *dub.* 6. *vers. Certum est;* La Croix *lib.* 6. *part.* 2. *n.* 360. Sporer *tom.* 3. *part.* 2. *cap.* 6. *sect.* 2. *n.* 403. ubi testatur de communi contra Ochsgaviam, et Gobat negantes id esse mortale.

Vasa Sacra vacua extra sacrificium licite pos- 9
sunt tangi ab omnibus clericis, etiam sola prima tonsura initiatis; Suarez, Tamburin. Quarti. Sporer *loc. cit.* La Croix *loc. cit. n.* 357. et alii apud Gobat *tract.* 3. *a n.* 329. contra Filliucium, et alios id negantes de clericis sola prima tonsura
initiatis. Acolythi ministrantes licite etiam in sa- 10
crificio tangere possunt vasa sacra vacua per expressam concessionem Martini Papae *in cap. Non liceat penult. dist.* 23.

Omnes religiosi etiam laici ordinum mendican- 11
tium, et communicantium in eorum privilegiis, ac praesertim deputati ad servitium Missarum, et Sacristiae, possunt licite tangere vasa sacra, et lavare corporalia ob expressum privilegium concessum minoribus a Calisto III. et Sixto IV. ut refert Casarub « in Compendio privileg. Fratrum minorum, et aliorum mendicantium, et non mendicantium »; *verb. Corporalia num.* 1. *et* 2. *verb. Ornamenta Ecclesiastica num.* 3. *et* 6.

Laici, et feminae, etiam moniales, absque ne- 12
cessitate, vel rationabili causa nuda manu tangentes vasa sacra, peccant venialiter, ut cum Suarez, Coninch. Azorio, Sanchez tradit Layman *loc. cit. num.* 19. et tenet Quarti *loc. cit. vers. Secunda sententia.* Pasqual. *q.* 328. *num.* 4. La Croix *loco citat. num.* 558. et de communissima testatur Sporer *loc. cit. num.* 405. per text. in *can. Sacratas* 25. *dist.* 23. *et can. In Sancta* 40.
dist. 1. *de consecr.* Immo Tamburinus *Opusc. de* 13
Sacrificio lib. 1. *cap.* 2. §. 1. *n.* 7. Sotus in 4. *dist.* 13. *q.* 3. *art.* 3. *ad* 3. Fagundez *Praecepto* 1. *lib.* 3. *cap.* 21. Bartholomaeus ab Angelo *Dialogo* 5. § 321. et multi alii recentiores, quos citat Sanchez *lib.* 2. *Decalogi cap.* 43. *num.* 27. sustinent laicos, et feminas tangendo vasa sacra, secluso contemptu, nequidem peccare venialiter,

quia canones id prohibentes possunt intelligi de consilio, et ob majorem decentiam, nec videntur continere praeceptum: Et si ad id accedat aliqua rationabilis causa, nullo modo peccare laicos, et feminas tangendo vasa sacra, corporalia, et alia hujusmodi, tenent etiam Quarti *loco citato vers. Colligitur quinto*, cum aliis ibi citatis; Layman *loc. cit. num.* 19. Sanchez *loco cit.* Henriq. et plurimi alii,

14 Hinc moniales sacristanae possunt licite tangere calices, corporalia, et hujusmodi. In ipsis enim adest rationabilis causa supradicta tangendi, cum ratione sui officii debeant calices, patenas, corporalia, et similia praeparare, ministrare, mutare, et hujusmodi, quae sine tactu praestare non possunt: Pasqualig. *de Sacrific. novae Leg. q.* 839. *n.* 9. cum Quintanadven. et Suarez ibi citatis, D. Cajetanus de Alexandris *in Confessario monialium*, c. 11. §. 5. *q.* 12. et alii passim, docetque praxis; Cum enim moniales gaudeant privilegiis regularium, et laici regulares, praesertim deputati ad servitium Missarum, et sacristiae ex privilegio concesso laicis Fratrum Minorum a Calisto III. et Sixto IV. ut dictum est *supra num.* 11. possint tangere vasa sacra, corporalia, et purificatoria lavare, poterunt id etiam moniales sacristanae, cum in ipsis adsit etiam per rationabilis ratio.

15 Adhibere sacra vasa, corporalia, purificatoria, et hujusmodi ad usum profanum, verb. gr. in communi mensa ad convivium, ad nares purgandas, et hujesmodi, est peccatum mortale; Id enim praesefert gravem contemptum, et irreverentiam; Unde jure ipso naturali prohibitum est, ac etiam jure ecclesiastico in c. *In sancta* 40. *c. Vestimenta* 41. *dist.* 1. *de consecrat.* et c. 26. 27. 29. 31. *et seq. dist.* 23. et docent Layman *loco cit. num.* 19. *vers. Dico quarto*, Quarti *loc. cit. vers. Certum est primum*, Suarez *loco cit. disp.* 81. *sect.* 8. §. *Quarto addendum*, et alii communiter.

Immo sacra vasa convertens ad usus profanos, si est laicus, excommunicatur, et si sit ecclesiasticus, etiam ab officio deponitur: Concil. Bracharen. 3. *cap.* 2. et facit ad hoc etiam Concilium, quod dicitur Apostolor. *cap.* 12. *et cap. Ad haec* 4. *de Religiosis domibus*, Concil. Mediolanens. 1. *part.* 2. *titul.* 2. *de Ecclesiis.* 16

Vasa sacra convertens ad proprios usus, vel alienans, officio privatur, infamis fit, excommunicatur, et tenetur ad restitutionem, Concil. Toletan. 17. *cap.* 4. 17

Vasa sacra, vel alia ecclesiastica Judaeis vendens, est in poenitentia relegandus, et judaei ipsa ementes conveniendi sunt a Judice, et ad restitutionem eorum statim compellendi: Gregorius I. *lib.* 1. *Epistol.* 66. apud Paravicinum *Polyanthea Sacror. Canonum verb. Vasa n.* 8. 18

Alia ad rem; Vide verb. *Calix*, verb. *Paramenta Sacra*, verb. *Vestis.* 19

VATICANA BASILICA

de Vaticana Basilica haec habe.

1 Vaticanae Basilicae (*) praerogativa est, ut in ea benedicantur pallia, quae a Romano Pontifice Patriarchis, et Archiepiscopis mittuntur, Bened. XIV. tom. 2. Constit. 60.
2 incip. *Rerum Ecclesiasticarum.* Et in eadem as-
3 servantur prope corpus B. Petri. Idem *ibid.* Ipsius basilicae altaristae injungitur cura arculae ab eodem pontifice donatae, et in qua ipsa Pallia as-
4 servantur. Idem *ibid.* Vaticanae Basilicae Archipresbyter dimissorias litteras clericis suae basilicae addictis dare, et Sacramentum confirmationis administrare potest. Idem Constit. 36. incip. *Cum a nobis.*
5 Fontis baptismalis benedictioni in basilica Vaticana peragendae, debent per se, vel per alios interesse rectores Ecclesiarum illi subjectarum. Idem Constit. incip. *Ad honorandum* §. 9.
6 Vaticanae Basilicae Clero concessum est a Clem. XI. ut de singulis Sanctis Pontificibus Romanis officia propria recitent. Idem Const. 54. incip.
7 *Postquam intelleximus* §. 50. In Vaticana Basilica celebrari debent beatificationes, et canonizationes. Idem tom. 1. Constit. 36. incip. *Ad Sepulcra Apostolorum* §. 4. Et ipsius Vaticanae Basilicae Sacrario certae praestationes asseruntur occasione beatificationum, et canonizationum juxta decretum Alexandri VII. confirmatum in d. Constitutione *Ad sepulcra* §. 5. Quod decretum hic ad litteram subnectitur, prout traditur ab eodem Benedicto XIV. *de Servorum Dei Beatificatione, et Beatorum Canonizatione lib.* 1. *cap.* 46. §. 5. *n.* 31. ibi: Sanctissimus Dominus Noster Alexander divina providentia Papa VII. prout summum tum dignitate, tum pietate Pontificem decet, ob singularem suam decoris domus Dei dilectionem prae caeteris solicitus, ut Basilica Vaticana, quo par est tantae molis, sacrae etiam supellectilis ultore resplendeat, Sacristiae ejusdem Basilicae Sacras vestes, et sane ornatissimas, in canonizatione Sancti Tomae de Villanova adhibitas praecipua sua munificentia, et in Basilicam ipsam Vaticanam religiose elargitus fuit: 8 9

(*) Brevem Vaticanae Basilicae descriptionem, sed ac curatam, debemus praeclaro, eruditoque viro Francisco Cancellerio T. I. nuperrimi operis, quod de capellis, ut ajunt, Pontificiis, et Cardinalitiis inchoavit.

Volensque praeterea in futuro Sacristiae ejusdem indigentiis identidem religiose consulere, mandavit, ne in posterum Secretarius pro tempore Congregationis Sacr. Rituum Decreta Beatificationum, et Canonizationum, quae ab ipsa Congregatione in fine Causarum eduntur, in Acta Sacrae Congregationis referat, neque evulget, aut sub quovis praetextu Procuratoribus, et Postulatoribus Causarum, vel aliis quibuscomque consignet, nisi docto, se Sacristia Majoribus praefatae Basilicae consignasse Sacram Supellectilem veri Valoris Aureorum mille pro Canonizando, quingentorum vero similium pro Beatificando; nempe in tot Planetis, Stolis, Manipulis, ac Bursis Corporalium, vel Albis, et Amictibus ad usum Missarum privatarum, quae dietim in dicta Basilica celebrantur, aut in tot Paliis, et Altarium Linteaminibus pariter ad similem usum adhibendis. Et praedictis quidem arbitrio Sacristarum Majorum praestandis; quorum proinde curae Sanctitas sua demandavit, quae magis pro tempore Ecclesiae servitium exiget, Procuratoribus Causarum indicare, Secretarium vero Sacrae Congregationis, et Sacristas praedictos admonere, et et quod eadem festine impleantur, invigilare. Ne autem hujusmodi Decreti ignorantia praesumi possit, idem in Acta Sacrae Congregationis referri jussit; prout Chirographum, seu verius supplicem Libellum manu Sanctitatis Suae firmatum ibidem inferri voluit.

Die 27. Septembris 1659.

Quia vero magna erat Postulatorum molestia in comparandis Supellectilibus ad normam Decreti Alexandri VII. eodem annuente Pontifice, praedicto facilior modus est subrogatus; solvendi videlicet Aureos quingentos in Beatificatione, et Aureos mille in Canonizatione Canonicis Basilicae Æditui, qui eos fideliter erogant in comparandum Supellectilem necessariam, nec non capitulo reddunt rationes expensarum. Ideo in ejusdem Basilicae Sacrario ad perpetuam rei memoriam erectus est Lapis, in quo haec verba leguntur (*). 10

ALEXANDRO VII. Pont. Max.

Quod singulari ejus munificentia Vatic. Basil.
Sacra Supellectile abundanter sit instructa ad illamque conservandam, et augendam Apostolico Decreto.
Perpetuo duraturum subsidium sit attributum;
Beneficii magnitudinem referentes, Ac posteritati testantes
Post anniversaria Sacra Solemni Ritu instituta
Grati animi Monimentum Canonici Posuere.

VECTIGAL

VIDE VERB. *GABELLA*.

VENATIO, VENATOR

SUMMARIUM

1. Venatio qualis, et quando sit Clericis, et Religiosis specialiter interdicta, et aliquando sit eis concessa. — 2 Venatio, seu piscatio potest ex justa causa a Principe, vel Republica sub poena prohiberi, etiam in locis publicis. — 3. Immo prudentissime faciunt Principes, et Respublicae in variis casibus, qui assignantur. *Ad n.* 12. — 13. Licitum est quaelibet animalia ferina, et silvestria nondum ab aliquo comprehensa prosequi, et capere, ita ut statim fiant capientis, ubicumque capiantur, idem est de illis, quae ex Domini potestate elapsa, in pristinam libertatem redierunt. — 14. Capientes animalia in leporariis, vivariis, stagnis, sylvis non amplis, et circumdatis, tenentur ad restitutionem. — 15. Item etiam animalia domestica, seu naturaliter mansueta, sicut ac ferinae mansuefacta, quamdiu redire solent, non sunt primo occupantis, sed sunt Domino comparenti restituenda. *ad num.* 26.

1 Venatio qualis, et quando sit Clericis, et Religiosis specialiter interdicta, et qualis aliquando sit eis concessa? Vide verb. *Clericus art.* 6. *a n.* 6. *ad* 38. Et adde, quod cum Episcopus Sarnen. suo Clero venationem prohibuisset sub poena suspensionis latae sententiae; Recurrente autem eodem Clero ad Sacram Congregationem Concilii, ipsa 21. *Aprilis* 1703. rescripsit, poenam suspensionis latae sententiae mutari in pecuniariam; idemque resolvit circa ludum. Sic refert Ursaya *Institut. lib.* 2. *titul.* 10. §. 4. *n.* 113.

(*) Urbis Basilicae Vicarium habent, de quibus cum P. Andreucci opusculum ederet, Elenchum (T. I. *Hierarch. Eccl. p.* 268.) exhibuit ab anno 1507. ad ann. 1743, & omnium, qui reperiantur descripti, Vaticanae Basilicae Vicariorum.

2 Venatio, seu piscatio potest ex justa causa a Principe, vel Republica sub poena prohiberi etiam in locis publicis: *Communis*, patetque ex fere omnium Regionum praxi, quidquid in contrarium scripserint aliqui dicentes, hujusmodi venationem, aut piscationem, utpote Jure naturae, aut Jure gentium licitam, non posse a Principe, vel Republica prohiberi; Et ratio nostrae conclusionis est clara, quia cum ex justa causa possit Princeps, vel Respublica aliquid ex bonis particularium exigere, a fortiori poterit loca publica eorum usibus deputata aliis elocare, aut etiam interdicere, ubi id exigat justa causa, aut bonum commune.

3 Immo prudentissime agunt Principes, vel Respublicae, si ne majoribus tributis gravetur populus, elocent fluvios communes: aut certa loca venationi idonea. Idem si prohibeant venationem tempore, quo animalia sunt gravida, ne extirpentur: aut tempore, quo nives sunt copiosae, ne quasi omnia capiantur cum publico detrimento. Item si prohibeant, ne fiat piscatio cum lumine nocte, aut cum certis quibusdam instrumentis, quibus etiam minutissimi pisces concluduntur, aut ne fiat piscatio per infectionem fluminis, aut escis venenatis cum fere omnium piscium extinctione in maximum boni communis detrimentum. *Sic Doctores communiter.*

4 Item potest Princeps venationem prohibere in certis locis, et certorum animalium ad solam ipsius, vel alicujus personae benemeritae recreationem; Cum enim ipse pro publico bono communi vigilet, ac laboret, justum est, ut populus ex publico ei honestas recreationes, et convenientem suo fastidio apparatum concedat, et insuper Princeps habeat, onde compenset personas, quae pro Reipublicae defensione, ac conservatione strenue laborarunt, aut fortiter dimicarunt: *Communis.*

5 Venantes, et piscantes contra Jus, et prohibitionem Principis peccant graviter, vel leviter, juxta magis, vel minus notebilem contraventionem, et demnificationem: Si enim Jus, et facultas certa venandi, seu piscandi notabiliter laedatur, impediatur, aut diminuatur, et grave nocumentum Communitati, seu alicui tertio, qui Jus venandi, aut piscandi conduxit, inferatur, tunc peccatur mortaliter: At vero si venatio, aut piscatio prohibita, non sit graviter injuriosa Reipublicae, nec alicui tertio, qui eam conduxerit, tunc nisi concurrant aliae circumstantiae rem aggravantes, erit solum peccatum veniale, ut notant passim Doctores.

6 Tales venantes, et piscantes contra Jus, et prohibitionem Principis, ultra peccatum, quod incurrunt, tenentur ad compensandum damnum inde secutum: *Communis Doctorum* uno ore asserentium, quod si quis sobolem ferarum notabiliter extinxit, si ut pisces caperet, fluvium cum gravi detrimento Reipublicae, aut Conductoris venenatis escis infecit, is omnino teneatur damnum illatum compensare, et lucrum inde speratum resarcire.

7 Idem pariter est dicendum, quando aliquis privatus Jus privativum quo ad alios hebet ad venationem, aut piscationem in aliquo loco: Cum enim de Jure civili possit quilibet Jus venandi, aucupandi, aut piscandi in loco ad se spectante, praesertim speciali sepe, aut muro clauso sibi reservere, aliisque interdicere, textu expresso in l. *Item si eundi* 9. §. 5. *ff. De usufructu*, ibi: « Aucupiorum quoque, et venationum reditum Cajus ait *lib.* 8. Juris Civilis ad fructuarium pertinere, ergo et piscationum; Et §. *Fere* 12. *Institut. de rerum divisione, ibi:* « Plane qui alienum fundum ingreditur, venandi, aut aucupandi gratia, potest a Domino, si is praeviderit, prohiberi, ne ingrediatur »; sequitur, quod peccet contra Justitiam, et teneatur damnum illatum compensare, seu lucrum inde speratum resercire, qui Domino notabiliter invito ibi venatur, aucupatur, aut piscatur.

8 Quamvis tamen, spectato solo Jure naturali, talis venatio videatur licita, praesertim in praediis apertis, omnibusque patentibus, ubi fieri potest sine detrimento ipsorum praediorum Domini, cum ferae non sint fructus fundi, nec ad fundum, aut fundi Dominum pertineant, nam fere passim vagantes nullius sunt; et *l. Possessio* 1. §. 2. *ff. de acquirend. possession. et* §. *Fere* 12. *Institut. de rerum divisione*, dicuntur fieri primi occupantis, adeoque de Jure naturae videtur, quod non possit aliquis privatus venationem prohibere in suis praediis apertis, omnibusque patentibus, nullumque ob id detrimentum patientibus, ut recte La Croix *lib.* 3. *part.* 2. *n.* 236. et cum aliis, Card. de Lugo *tom.* 1. *disputat.* 6. *sect.* 6. *n.* 54. dicens, quod Jura numero antecedenti addacta intelligenda sunt, quod possit privatus venationem sibi reservere, et aliis interdicere in suo fundo, quando is est sepe, vel muro circumdatus, vel talis propter aliquas circumstantias, ut Domino liceat ingressum aliis impedire, ut si sit vinea, vel hortus, in quem ob fructuum custodiam possit Dominus prohibere aliis ingressum, vel propter damnum, quod ex libero aliorum transitu imminere possit segeti, vel arboribus; Non autem quando fundus apertus est, omnibusque quo ad transitum, et alia patens sine ullo Domini detrimento.

9 Immo si in fundo aliquo etiam sepe clauso, sibi a Domino quo ad venationem reservato, aliisque interdicto ita multiplicarentur animalia, ut vicinis gravia afferrent nocumenta, posset ibidem neglecta tamquam irrationabili, et injusta ejus prohibitione, venatio licite exerceri; Quinimo teneretur ipsemet fundi Dominus ad damnorum inde aliis obvenientium reparationem, cum esset vere causa illorum. Qui enim occasionem damni dat, damnum dedisse videtur, *cap. Si culpa* 9. *de injuriis, et damno*, *l. Qui occidit*, 30. §. 3. *ff. Ad Legem Aquiliam.*

10 Sic etiam Principes tenentur ad restitutionem, si vel prohibendo, ne subditi feras arceant, seu abigant a frugibus, vel nimis multiplicando animalia, gravia afferant ipsis subditis nocumenta.

11 Item si Principes venando notabiliter proterant sata, grana excutiant, vineas, et sepes laedant, aliaque similia gravia nocumenta subditis afferant, tenentur ad hujusmodi damnorum compensationem. *Communis.*

12 Et a fortiori tenentur ad restitutionem privati venatores cum notabili detrimento proximi, v. g. destruendo semina, conculcando segetes, excutiendo grana, devastando vineas, sepes, et hujusmodi gravia nocumenta proximo afferendo. *Communis.*

13 Licitum est quaelibet animalia ferina, et silvestria nondum ab aliquo comprehensa prosequi, et capere, ita ut statim fiant capientis, ubicumque capiantur. Idem est de illis, quae ex Domini potestate elapsa, in pristinam libertatem redierunt. *Communis*, textu expresso in §. *Fere* 12. *Institut. de rerum divisione*, *et l. Possessio* 1. *ff. De adquirenda possessione.*

14 Capientes autem animalia in Leporariis, vivariis, stagnis, silvis non amplis, et circumdatis, non acquirunt eorum dominium, sed tenentur ea restituere, cum adhuc habeant Dominum. *Communis.*

15 Ita etiam animalia domestica, seu naturaliter mansueta, sicut ferina mansuefacta, quandiu redire solent, non sunt primi occupantis, etiamsi longe aberraverint, sed sunt Domino comparenti restituenda. *Communis*, per text. *in* §. *Pavonum* 15. *et* §. *Gallinarum* 16. *Instit. de rer. division.*

16 Feram, aut avem lethaliter vulnerans, at eam insequens moraliter certo capturus acquirit ipsius dominium, et consequenter, si ab aliquo capiatur, est restituenda, quia tali vulnera lethali jam censetur ipsam caepisse. *Communis.*

17 Si vero fera, aut avis sit ita leviter vulnerata, ut adhuc fugere possit, tunc si alius eam fugientem capiat, est ipsius capientis, quia naturalem libertatem non amisit. *Communis.*

18 Si autem dubium foret, an qui vulneravit, ratione talis vulneris esset capturus, nec desiisset prosequi feram vulneratam, tunc de aequitate esset dividenda inter vulnerantem, et capientem tanquam duas concausas aequisitionis ferae secundum proportionem concausalitatis; Layman *lib.* 3. *de Justitia tract.* 1. *c.* 5. *n.* 12. Hennn *tom.* 2. *de Justitia*, *et Jure tract.* 2. *disp.* 4. *qu.* 1. *concl.* 1. *resolut.* 2. Sporer, et alii passim.

19 Eadem ratione si quis animal vagum insequatur, et illud in retia alterius incidat, tunc uterque habet jus illud capiendi, unus, quia retibus suis deprehensum est, alius quia opera, et industria incidit: Unde de aequitate est inter ipsos dividendum secundum proportionem concausalitatis.

Si piscis reperiatur ita inextricabiliter implexus in retibus alicujus piscatoris, ut nullatenus possit evadere; acquiritur statim ejus dominium; Unde si alter ex ejus retibus ipsum eripiat, tenetur ad restitutionem. Secus autem est dicendum, si piscis adhuc poterat se eripere ex illis retibus, quia tunc fiet prius apprehendentis, eo quod defectu sufficientis apprehensionis nondum piscator censebatur illius dominus. De aequitate tamen est piscatori aliquid dandum justa proportionem industriae, et probabilitatis praedae capiendae. *Communis.* 20

Venatio, et piscatio, si fiant solum recreationis gratia, non censentur ex se prohibita die Festo, nisi addantur opera servilia; ipsa enim non sunt de se servilia, sed potius liberalia, et communia servis, et Dominis: Bonacina *tom.* 2. *disp.* 5. *qu. unica. punct.* 2. *n.* 23. Reiffenstuel *Theologiae moral. tract.* X. *dist.* 1. *qu.* 2. *n.* 16. et alii. Dicitur autem notanter *Nisi addantur opera servilia*, quia revera venatio, et piscatio non licent, si in ipsis concurrant alia opera servilia, pro ut accidere solet in venationibus clamorosis cum canibus, et apparatu institutis, ac in piscationibus operosis, et multi laboris, non recreationis, sed lucri gratia exercitis, *arg. can. Quid prodest* 12. *et can. An putatis* 13. *dist.* 86. ubi ex verbis Sancti Ambrosii (*) damnatur venatio diebus poenitentiae, et jejunii exercita, ibi: « Quid prodest jejunare visceribus, et luxuriari venatibus »? et in *citat. can. An putatis, sic expresse:* « An putatis illum jejunare fratres, qui primo diluculo non ad Ecclesiam vigilat, non beatorum Martyrum loca sancta perquirit, sed surgens congregat servulos, disponit retia, canes producit, saltus, silvasque perlustrat, servulos, inquam, secum pertrahit, fortasse magis ad Ecclesiam festinantes, et voluptatibus peccata accumulat aliena, nesciens se reum futurum, tam de suo delicto, quam de perditione servorum »? Unde si Sanctus Ambrosius tanta dicit de venantibus diebus jejunii, quid diceret de profanantibus dies Festos tali exercitio? 21 22

Permittitur tamen tanquam licita die Festo piscatio certorum piscium raro, et certis solum anni temporibus occurrere, et apparere solitorum, ut Halecia, et hujusmodi. textu expresso *in cap. Licet Feriis*, 3. ibi: « Indulgemus, ut liceat Parochianis vestris diebus Dominicis, et aliis Festis, praeterquam in Majoribus solemnitatibus, si Halecia terrae se inclinaverint, eorum captioni, ingruente necessitate, intendere, ita quod post factam capturam Ecclesiis circumpositis, et Christi pauperibus congruam faciant portionem ». 23

(*) Sermo ille, ex quo testimonia indicatis capitibus relata Gratianus sumpsit, non est S. Ambrosii, sed Caesario Arelatensi potius est adscribendus. Vide Carolum Sebastianum Berardi in Opere, cui titulus *Gratiani Canones etc.* part. III, cap. XL, pag. 123.

* Ex hoc ipso capite Theologi plurimi inferunt, venationem, piscationemque opera servilia esse, Festis diebus interdicta: « Venatio, et piscatio sunt opera servilia. Nam sunt actiones corporales, per se, et primario ordinatae ad utilitatem corporis, et ad aliquod opus corporeum, scilicet ad captionem, et occisionem ferarum, et piscium. Idem dic de opere pingendi, cum sit opus corporale immediate ordinatum ad artefactum sensibile assimilandum rei verae, soleatque a mercenariis, seu iis, qui lucrum ex arte quaerunt, fieri. Et in Concil. Meldensi anno 845. expresse prohibentur pictura, et venatio. De piscatione constat *ex cap. de feriis*, ubi specialiter sub certo onere conceditur facultas halecia piscandi ob necessitatem ». Ita Antoine in Tractatu de Virtute Religionis cap. vii. quaest. ii. Ceterum Cuniliati Tract. vi. de iii. Decalogi Praecepto cap. 1. § iii. num. xiii. etsi Venationem, Piscationem, Aucupationem de se esse servilia, et mechanica fateatur, atque adeo ea exercere festis diebus, nisi excuset materiae parvitas, mortale peccatum esse statuat, tamen deinde Suaresium citat, qui haec, si quiete, ac sine magno apparatu unius recreationis caussa fiant, non videri die festo prohibita scribit. Nam subdit »: At inquies: Durus sermo; non licebit igitur recreationis gratia, et solius relaxandi animi motivo, in illis se exercere? Respondet communis, quod profecto, si magnus apparatus, et labor impendendus sit in delatione, et praeparatione instrumentorum, si intervenire debeat venatorum tumultus, ut contingit in venatione ferarum, et piscatione maritima, omnia recensita praeceptum graviter violent, idque sentiunt etiam benigniores Theologi. Si autem fiant quiete, sine tumultu, aut magno apparatu, ut fieri solet in aucupio, aut piscatione homo facta solius recreationis gratia, non videntur prohibita, dicit Suarez *c.* 28. *n.* 5. Ut consolaris, afferam, tibi hujus pii, et docti Theologi verba: Si aliqua venatio recreationis gratia excipienda est, per modum excusationis eximenda est; non quia per se servilis non sit, et prohibita; erit autem excusatio prima, ob levitatem materiae, et ex quadam morali necessitate ad evitandum vel otium vel pejora opera: et quidem si venatio esset moderata, et quidem solum a prandio per duas, aut tres horas, mihi non displiceret excusatio. Tamen quia difficile est damnare illos omnes, qui majorem sumunt licentiam; ideo potest addi alia excusatio ex consuetudine, quae potest legem remittere, quae videtur in hac parte praevaluisse, scientibus, et tolerantibus Pastoribus Ecclesiae, quamvis forte introducta fuerit ex apprehensione, et vulgi aestimatione, quod venatio nobili modo exercita non putetur opus servile, neque inde scandalum sumant, etiamsi in die festo fiat ». Haec ille *.

24 Rigorose loquendo non est venandum tempore Quadragesimae. Sic expresse respondit Nicolaus I. *Ad consulta Bulgarorum cap.* 34. et concordat *citat. can. Quid prodest* 12. *et can. An putatis* 13. *dist.* 86. Hic tamen rigor videtur abiisse in desuetudinem. Unde la Croix *lib.* 2. *n.* 238. insuper dicit, quod si absit scandalum, potest venator, vel auceps in Quadragesima capere feras, vel aves, et vendere in Terris Haereticorum.

Nota Romani Theologi.

Caveat vero, ne ita errorem haereticorum probare videatur, et ne contemptui orthodoxae Ecclesiae disciplinam exponat.

Responsio Auctoris.

Quae refero loc. cit. verba sunt La-Croixii, qui dicit, quod si absit scandalum (Intellige tam activum, quam passivum), potest venator, vel auceps in Quadragesima capere feras, vel aves, et vendere in terris haereticorum; quod faciendo, si vere absit scandalum omne tam activum, quam passivum, nec errorem hereticorum probare videretur, nec contemptui orthodoxae Ecclesiae disciplinam exponeret.

25 Venatores solent se induere communiter veste viridi, ad hoc ut propter aspectum viroris, quem bestiae naturaliter diligunt, minus venatorum insidias expavescant.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

26 Duo novissime de hac materia edidit opuscula *Iskstatt*. Alterum *de eo, quod jure naturali circa venationem juris est;* Alterum *de eo, quod jure publico universali, et particulari imperii Romani circa venationes juris est. Quinque hoc constat capitibus.* Primum *est de majestatico, et territoriali circa venationes jure.* Secundum *de regali venationis jure, et quidem in Fundis civitatis publicis.* Tertium *de regali venationis jure in Fundis privatis.* Quartum *de regali venationis jure in territorio alieno.* Quintum *de regali venationis jure subordinato, sive landsassico.* Meo judicio in duobus hisce opusculis pro dignitate Auctor hic de hac materia egit. Eum igitur consule, ubi res ita postulet.

VENDITIO

Vide verb. emptio

1 Clerici beneficiati prohibentur unico ectu vendere commodum, seu utilitatem percipiendi fructus Beneficii quoad vixerint, vel per longum tempus, recepta pecunia in ea summa, de qua conventum est inter contrahentes, sive pecunia illa tota simul solvatur, sive per plures
2 solutiones. Id vero vetitum sub excommunicatione, et aliis poenis contra alienantes bona Ecclesiastica inflictis; et contractus omnes ita celebrandos in futurum irritat, et annullat Benedictus XIV. Constit. 29. Tom. I. Bullar. incip. *Universalis Ecclesiae.*

In contractu emptionis, et venditionis, si fiat 3 pactum, quo venditor, quandocumque voluerit rem venditam redimere, obligetur in vim ejusdem pacti plus dare, quam receperit in venditione, contractus est injustus. *De Synodo Dioec. lib. 7. c. 51. §. 4.*

Si venditio fiat cum pacto redimendi intra cer- 4 tum tempus, quo elapso, non sit amplius locus retroventitioni, tale contractus sapit usuram, ex eo, quia videtur inducere naturam pignoris. *Ibid.*

Alia vide verb. *Emptio.*

VENENUM

Liceat haec adnotare

1 Componens venenum hominis necandi gratia, reus est homicidii, morte sequuta: l. *Capitalium* 28. §. 2. *ff. de poenis*, Corrad. *in praxi dispensat. lib.* 1. *cap.* 1. *n.* 20. Ursaya *Institut. Criminal. lib.* 2. *tit.* 5. *nu.* 77. et alii communiter.

2 Item reus est homicidii venenum vendens, vel apud se retinens, hominis necandi gratia, morte sequuta: Ursaya *loco cit.* et alii per textum *in cit. l. Capitalium.*

3 Et a fortiori homicidii reus est ipsum venenum propinans, et mandans propinari ad dictum malum finem: *Communissima*, per text. *in cit.*
4 *Capitalium.* Plus est enim homines veneno, quam gladio, et sica occidere, textu expresso in *l. Plus est C. de maleficis:* ubi: « Plus est hominem extinguere veneno, quam occidere gladio ».

5 Homicidium veneno commissum punitur poena ultimi supplicii, per text. *in cit. leg. Capitalium* 28. §. 9. *ff. de poenis;* Immo reus tamquam assassinus trucidari debet malleo in capite: Cavalcant, *de Brach. Reg. part.* 4. *n.* 57. Guazzin. *ad defens.* 43. *cap.* 4. *n.* 8. Ursaya *loc. cit. n.* 86. et alii.

6 Venenum porrigens conjugatae, vel conjugato ad facilitandum Matrimonium cum conjuge superstite, puniendus est poena mortis; Censat. *dec. Januens.* 10. *n.* 36. *et seq.* ubi refert, quod fuit suspensus Juvenis, qui placentam venenatam tradi fecerat Patri Amasiae, ad hoc, ut post necem patris eamdem Amasiam duceret; et Rainald *tom.* 3. *cap.* 31. §. 4. *n.* 10. *et seq.* ubi quod ita practicatum fuit in Urbe *de anno* 1768. *in Firmana Uxoricidii*, Quodque ita practicari deberet, etiamsi non sequatur mors, refert, et tenet etiam Ursaya *loc. cit. n.* 93. 94. *et* 95.

Homicidium committens veneno, non gaudet 7 immunitate Ecclesiastica. *Sac. Cong. Concilii sub die* 3. *Decemb.* 1632. apud Barbosam *in Summ. Apostol. dec. verb. Homicida n.* 7. et saepius *Sacra Cong. Immunitatis*; et colligitur ex novissima Constitutione Benedicti XIII. incip. *Ex quo* §. 6. ubi immunitate Ecclesiastica privantur interficientes proximum suum animo praemeditato, ac deliberato; Qualitas enim veneni semper praesupponit praemeditationem, ut ex aliis recte docet Ursaya *l. cit. n.* 6. vide ipsum *loc. cit. lib.* 2. *tit.* 5. *a n.* 74. ubi multa habet ad rem.

Alia ad rem Vide verb. *Homicidium*, verb. 8 *Immunitas*, verb. *Maritus*, verb. *Mater*, verb. *Uxor.*

VENERABILE SACRAMENTUM

VIDE VERB. *EUCHARISTIA*, VERB. *MISSA*, VERB. *PROCESSIO*, VERB. *SACRAMENTUM*, VERB. *SACRIFICIUM*, VERB. *TABERNACULUM*.

VENERATIO SANCTORUM

VIDE VERB. *CULTUS SACRORUM*.

VESTIS

SUMMARIUM

1. Femina non potest uti veste virili, nec vir veste feminea, et hoc si fiat sine prave intentione etc. erit tantum peccatum veniale; alias mortale. — 2. Quomodo peccent Saeculares utentes vestibus Religiosis ignominiose in ludis etc. *ad n.* 5. — 6. Vestes Sacrae non possunt amplius converti in usus profanos. — 7. Quid faciendum de vestibus sacris vetustate consumptis? — 8. De vestibus Clericorum *ad n.* 10. — 11. De vestibus necessariis pro celebratione Missae, *ad n.* 12. — 13. Alia multa ad rem *ad n.* 47.

1 Femina non potest uti veste virili, nec vir veste feminea, et hoc si fiat sine prava intentione, periculo scandali, et libidinis, erit tantum peccatum veniale; alias mortale. Vid. verb. *Habitus nu.* 50. (Vide etiam notam ibidem appositam.)

2 Saeculares utentes vestibus Religiosis ignominiose in ludis, vel in lasciviis, peccant mortaliter, et incurrunt graves poenas, et possunt puniri per Judices Saeculares. Vid. d. verb. *Habitus n.*
3 47. Unde Concilium Mediolanense 1. *p.* 2. *tit. de Clericorum vestitu* expresse statuit, quod induentes vestes Religiosorum ad Mascheras gravi poena puniantur, et etiam illi, qui eas commo-
4 dant. Et Ursaya *Inst. Crim. lib.* 2. *tit.* 6. *nu.* 112. cum aliis ibi citatis observat, quod verbum *Maschera* derivat a dictione *Mascha*, quae apud Longobardos significat Lacodaemones, et Lamias, exinde inferendo solum nomen Mascherae horridum, et perniciosum esse.

5 Hinc locorum Ordinarii, aliique Praelati regulares non debent dare licentiam, nec permittere, quod Moniales tempore Bacchanalium, recreationis gratia, proprias religiosas vestes dimittant, et assumant alienas Mascheras, *Sac. Congreg. Episcop. et Regul, in Ferrar.* 27. *April.* 1664.

6 Vestes Sacrae non possunt amplius converti in usus profanos, quia semel Deo dicatum non est ad usus humanos ulterius transferendum, textu expresso *in cap. Semel* 51. *de Reg. Juris in* 6. et
concordat *can. Quae semel* 4. *caus.* 29. *q.* 3. Nec 7
ad alios usus, quam quibus dedicatae sunt, transferri debent, *can. vestimenta* 42. *et can. Ad nuptiarum* 43. *de consecr. dist.* 1.

8 Vestes Sacrae, cum fuerint vetustate consumptae, incendio dandae sunt, et Cineres in Baptisterio, vel alio loco abdito, et honesto condi debent, *can. Altaris palla* 37. *de consecr. distin.* 1.

9 Clerici quibus vestibus uti debeant? Vide verb. *Clericus art.* 1. *a n.* 13. *usque in finem.*

10 Vestis Clericorum usque ad annum 500. nullatenus distincta erat a vestibus Laicorum. Ursaya *in Miscellaneo* 2. *litt.* V. *num.* 24. ex Thomassino *de veteri, et nova Ecclesiae disciplina.*

11 Quae sint vestes necessariae pro celebratione Missae? Vide verb. *Missa art.* 10.

12 Quis possit illas benedicere? Vide verb. *Benedictio art.* 1. *a n.* 17. *ad* 21. et verb. *Vasa Sacra num.* 2. *et* 3.

13 Illicitum est uti vestibus infidelium, quae alium usum non habent, quam quod sint signa falsae religionis, seu falsi cultus. At vero licitum est uti infidelium vestibus, quae alium aliquem usum habent, quam profitendae falsae Religionis, aut falsi Cultus, praesertim si subsit justa causa, v. g. ad evitandum aliquod grave periculum, ad eludendos hostes, ad obtinendam victoriam, vel propter defectum alterius vestimenti, et hujusmodi (*). *Com-*

Nota Rom. Theologi.

(*) Vestes infidelium, aut nationales sunt, vel Religionis distinctivae, vel denique falsae Religionis protestativae. Nulli dubium, quin primi generis vestes adhiberi queant, semota quacumque culpa, quemadmodum inconcussum est apud Theologos omnes, si unum, vel alterum excipias, numquam licere uti vestibus tertii generis, cum in se falsae Religionis professionem includant. Moveri dumtaxat posset controversia de vestibus ad secundum genus spectantibus. Disceptarunt olim Theologi, uti videre licet apud Cardinalem de Lugo in *Tractatu de fide q.* 14. *sect.* 5. Verum hodie extra controversiae aleam est positum, illicitum prorsus esse talibus vestibus uti, quacumque ex causa, nisi forte in Theatris, aliisque spectaculis.

munis, cum S. Thoma 2. 2. *qu.* 169. *art.* 2. *ad* 3. ubi sic expresse dicit : « Potest tamen quandoque hoc fieri sine peccato propter aliquam necessitatem, vel causa se occultandi ab hostibus, vel propter defectum alterius vestimenti, vel propter aliquid aliud hujusmodi » (*). Et ob id faciunt duo sequentes versiculi relati a Glossa *in cap. Clericus* 5. *de vita, et honestate Clericor. verb. Relaxoverint*, ibi:

Tutius ut peterem Laici sub imagine Romam,
Fas fuit, ut sinerem luxuriare comam.

14 Afferuntur alii notabiles versiculi quoad vestem, relati ex aliis ab Ursaya *in Miscellaneo* 2. *litt. V. n.* 26. ibi.

Vir bene vestitus pro vestibus esse peritus
Creditur a mille, quamvis idiota sit ille,
Si careas veste, nec sis vestitus honeste,
Nullius es laudis, quamvis scias omne, quod audis.

15 Quidam Theologus, qui prius humiliter indutus, male fuerat receptus in suo Monasterio, rediens deinde cum pretiosa Cappa, splendide receptus, et honorifice tractatus fuit, qui postea in Capitulo multas gratias agit Cappae suae: Fagnan. in *c. Episcopalia n.* 32. *de privileg.* Ursaya *Miscellan.* 2. *litt. C. num.* 33.

16 Alia ad rem. Vide verb. *Benedictio*, verb. *Clericus*, verb. *Femina*, verb. *Missa*, et verb. *Paramenta.*

17 Affertur novissimum Edictum, quo sub certis poenis praecipitur, Cadavera Ecclesiasticorum in funeralibus Officiis exponi induta Sacris vestibus eorum Ordini congruentibus, et cadavera quorumcumque etiam Nobilium, et Magnatum deferri ad Ecclesiam cum feretro praecedente Cruce; non autem cum rhedis, aliisve vehiculis.

Gaspero per la Misericordia di Dio Vescovo di Sabina della S. R. C. Card. di Carpegna, della Santità di nostro Signore Vicario generale ec.

Avendo la Santità di nostro Signore sotto li 9 del prossimo passato mese fatto alcune provisioni circa le Processioni de' Funerali, e l' esposizioni di Cadaveri nelle Chiese, quali di nuovo confermo, e volendo, che in tutta la Funzione delli detti Funerali, ed Esequie si osservi puntualmente il Rito di questa Santa Romana Chiesa, ordino a tutti i R. R. Parochi, Superiori delle Chiese Secolari, e Regolari, ed in qualsivoglia modo privilegiati, Sagrestani, ed altri a chi spetta, di non permettere, che li Cadaveri degli Ecclesiastici Secolari, particolarmente de'Sacerdoti, come anche de' Diaconi, e Suddiaconi si trasportino dalle proprie Case alle Chiese, ovvero in queste si espongbino vestiti di qualunque altro abito, sia di compagnie, o Religioni, ma con le vesti Sacre secondo il loro Ordine in conformità della disposizione del Rituale Romano *tit. de Exequiis* sotto pena alli suddetti della perdita di tutti gli emolumenti funerali, ed altre a nostro arbitrio.

Di più ordina la Santità sua, che nel trasportare dalle Case alle Chiese li Cadaveri di tutte le persone di qualsivoglia stato, grado, e condizione, anche titolate, o sia di giorno, o di notte con la dovuta licenza, si osservi parimente la disposizione del detto Rituale Romano *nel tit. suddetto* §. *Constituto tempore* : che si portino processionalmente con la Croce avanti *Parocho praecedente feretrum cum luminibus*, e però proibisce di trasportarli in qualsivoglia altra maniera, particolarmente dentro li cocchj, o carrozze, sotto pena alli Eredi in caso di contravenzione di Scudi 500. da applicarsi in opere pie, ed al Parrocho, se ciò permetterà, della perdita delli emolumenti, che se li devono, ed altre a nostro arbitrio. Dato questo dì 4. Febbraro 1705.

Catechumeni non ante, sed post Baptismum veste candida sunt induendi, *c. Post Baptismum* 91. *et c. Accepisti* 92. *dist.* 4. *de Consecr.* Et sic expresse statuit Bened. XIII. in Conc. Rom. *tit.* 26. *de Baptismo c.* 2. 18

Vestis talaris usus an, quibus, et sub qua poena praecipi valeat ab Episcopis? Quamvis enim Sacrum Concil. Tridentinum *sess.* 14. *cap.* 6. *de Reformat*, verbis expressis non injunxerit Ecclesiasticis personis usum vestis talaris, sed solum jusserit deferri habitum « eorum Ordini, et Dignitati congruentem, et juxta Episcopi ordinationem, ac mandatum »; Nihilominus *Sac. Cong. Concil.* rata semper habere consuevit Episcoporum Decreta de usu Vestis talaris; Et praesertim in *Hortana* 8. *Julii* 1690. ubi proposito dubio, *An Edictum, seu praeceptum Episcopi sustineatur?* Rescriptum fuit, *Secretario*, « Ad mentem, quae sic explicata fuit; sustineri Edictum, Sacerdotes teneri semper incedere in habitu talari, et Clericos, maxime in functionibus Ecclesiasticis; et quoad poenas Episcopus moderate procedat »: in *lib.* 40. *Decretor.* pag. 435. Rursus in *Ostunen. Synodi* 6. *Jul.* 1697. *ad VII. dub.* Respondit, *servandum esse Decretum proxime relatum in Hortana*, ut in *lib.* 47. *Decret. post pag.* 294. Sic quoque in *Melevitana Synodi* 4. *Junii* 1707. *ad XXVII. dub.* prodiit Rescriptum, « Constitutionem Synodalem sustineri cum licentia tamen gratis danda »; ut in lib. 57. *Decretor. pag.* 205. 19

(*) Ita concludit Bened. XIV. *De Syn. Dioec.* L XIII. Cap. 20 num. 25. *Si quod adsit*, inquit, *indumenti genus, quod ex forma, usu, aliisve adhaerentibus, habeatur veluti tessera, sive nota, quae Religionem a Religione secernat, numquam eo uti licebit.* Ratio intrinseca est, quia haec important simulationem Religionis, quae mendacium includit. Mendacium porro semper est malum, nec unquam cohonestari potest, et a fortiori cum de Fide agitur. Hac doctrina corrigenda est Ferraris sententia sub hoc numero explicata, ubi perperam adducitur S. Thomas patrocinium, qui in loco citato loquitur de vestibus mulierum.

Itidemque in *Ruben. Habitus talaris*, dubium hoc, « An Edictum super delatione habitus talaris in Ecclesiis, illarumque ingressu sustineatur? *Ita resolutum fuit:* sustineri moderatis poenis arbitrio Eminentissimi Praefecti, *qui sic declaravit*; Nos ad mentem ejusdem Sacrae Congreg. Nobis expressam, declaramus a supradicto Edicto Episcopi delendas esse contra inobedientes, videlicet quoad Sacerdotes, poenam suspensionis ipso facto incurrendae; Quoad Clericos, poenam quod non possent promoveri ad Ordines Sacros, nec admitti ad Beneficia, quamvis de jurepatronatus; et quoad Sacristas, poenam suspensionis; et respective quoad Clericos, poenam interdicti ab ingressu Ecclesiae. Et loco praedictarum poenarum mulctandos esse in quinque libris cerae albae laboratae, et in subsidium suspensionis, et interdicti, ferendae sententiae respective »; ut in *lib.* 58. *Decret. pag.* 238. Recentius vero in *Sorana Edicti* 20. *Maji* 1719. rescriptum fuit, *Servandum esse Edictum* ut in *lib.* 69. *Decret. pag.* 291. Et denique in *Marsicen.* cum Episcopus simile promulgasset Edictum; sed dum Clerici ad Sacrum Subdiaconatus Ordinem essent promovendi, exigeret ab eis jusjurandum de Edicto observando, *Sacra Congregat. die* 15. *Decembr.* 1631. Rescripsit: « Servetur Edictum Episcopi, sed non exigatur praestatio Juramenti ». Et in *Salernitana Edictorum* 27. *Septembris* 1732. *ad* 3. *dub.* « An Dignitates, et Canonici Cathedralis cogi possint ad incedendum in habitu talari usque ad occasum Solis, excepta tamen occasione eundi ad loca ruralia; et quatenus affirmative »? Respondit: *Affirmative.* Et consimiliter respondit *Sacra Cong. Episcopor. et Regular. die* 1. *Octob.* 1728. *in Monopolitana* approbando hujusmodi Edictum ab Episcopo latum. Sic expresse apud *Tomum quintum Thesauri Resolutionum Sac. Cong. Concilii in Salernitana Edictorum.*

20 Et apud Ursayam *tom.* 5. *part.* 2. *disceptat.* 16. num. 68. habetur haec celebris resolutio *Sacrae Cong. Episcop. et Regular.* in *Callien. Synodi* 20. *Januar.* 1720. in qua multa fuerunt resoluta dubia; et ad rem dicta die 20. Januarii 1720. fuit Episcopo Galliensi scripta Epistolà vulgari idiomate inter alia continens, ut sequitur. « Che precetti a tutti gli Ecclesiastici di dover vestire con abiti lunghi fino a'piedi, quando celebrano la S. Messa, o intervengono nelle Sag. funzioni solamente, tanto d'està come d'inverno, sotto pena di sei giorni di carcere formale per ciascheduna volta, che si contravenga, e quando vi fossero recidivi, possa estendere detta pena anche fino a dieci giorni; Tollerando però, che quando non intervengano a dette Funzioni Ecclesiastiche, possano usare Abiti più corti, purchè siano decenti e modesti, e che proibisca a' Clerici poter usare Abiti secolareschi, con Manicone, e Saccocce alla moda, sotto pena di due libre di cera bianca lavorata per ciascheduna volta. »

Affertur lepida observatio de veste talari, ratione cujus multi sine Abbatia passim vocantur Abbates, teste Lubin. *de Abbat. Ita.. in Monit. ad Lectorem*, §. *de Abbatum numero*, sequentibus verbis: « His vero novissimis temporibus, tum curialium vanitate, tum adulatione amicorum, et plebis ignorantia infinitus evasit, ut stultorum, sic Abbatum numerus, adeo ut homo talari veste indutus, ab omnibus Abbas aestimetur, et appelletur, qui fatuorum more sibi blandiens, de vano titulo gloriatur, et ex solius familiae nomine nova, sed chimerica creditur Abbatia ». Indeque in Urbe lepide distinguuntur Abbates in duas species, quarum una creatur a Dataria, alia vero a Sartoribus, qui eo ipso, quod alicui habitum Ecclesiasticum faciunt, dicuntur ei dare titulum, se faciendi vocare Abbatem: Quapropter S. M. Innocentius XI. cuidam nobili Romano petenti Ecclesiasticum Beneficium, eo praetextu, ut posset denominari Abbas, serio respondit, non esse opus ad dictum effectum obtinere aliquod Beneficium, ex quo satis erit, habitum deferre Ecclesiasticum; Sic expresse refert, et sequitur Ursaya *lib.* 3. *Instit. Crim. tit.* 4. *num.* 5. *et* 6. improbans cum aliis, quod jam omnes Presbyteri ratione solius vestis vocentur Abbates. 21

Sacrae vestes cujusque dignitatis, seu Ordinis 22
gestandae sunt a Clericis Synodo interessentibus,
ut ex antiquis Synodorum Constitutionibus, et
more moderno erudite tradit Benedictus XIV.
De Synodo Dioecesana lib. 3. *cap.* 11. *n.* 1. 2.
et 3. Et in primis Episcopus in Congregationibus 23
antesynodalibus in aedibus Episcopalibus fieri solitis praesidet indutus habitu Praelatitio, Rocchetto scilicet, et Mozzetta; Cum ad Ecclesiam accedit Synodum incaepturus, aut prosecuturus incedit indutus Cappa; priusquam preces recitet, quae cujusque Sessionis initio dicendae sunt, praeter superpelliceum, amictum, et stolam, induit Pluviale rubeum. In solemni supplicatione, seu Processione, quae cum universo Clero in Synodi initio, et fine per Urbem institui solet, pergit indutus alba stola, pluviali rubeo, Mitram pretiosam, et Pastoralem baculum deferens, et has easdem vestes in Sessionibus synodalibus retinet: Idem *loco citato* num. 3. *ex caeremoniali Episcop. lib.* 1. *cap.* 31. et Gavant. in *praxi Sy-*
nodi Dioecesanae cap. 13. Secunda autem die Sy- 24
nodi recitat consuetas preces Defunctorum in Pluviali nigro; et tertia die assistit Missae cum stola, et Pluviali albo: Idem *libr.* 6. *cap.* 1. *nu.* 4.

Pallium vero nec Archiepiscopus, nec Episcopus jus Pallii habens, gestare possunt extra Ecclesiam, et extra Missarum solemnia: Idem *lib.* 3. *cap.* 11. *num.* 4. Vide tradita in *tom.* 1. *verb. Archiepiscopus art.* 3. *num.* 23. *ad* 25. 25

Nec in omnibus Missis; sed Archiepiscopus eo uti potest, dum solemnem Missam celebrat in Synodo Provinciali: Idem *ib. num.* 6. et expresso *Caeremonial. Episcop. lib.* 1. *c.* 31. ibi: « Canta- 26

bitur Missa de Spiritu Sancto solemniter per Archiepiscopum, qui in ea utetur Pallio ». Et de facto in conciliis provincialibus pallio usos fuisse
27 S. Carolum Borromaeum Mediolani, et Benedictum XIII. dum erat Archiepiscopus Beneventi, tradit Card. Petra *tom.* 5. in *Const.* 3. *Pii II. sect. unica num.* 32. Vide d. *tom.* 1. *verb. Archiepiscopus art.* 3. *num.* 27. In Missa autem solemniter celebranda in Synodo Dioecesana, nec
28 Archiepiscopus, nec Episcopus Pallii usum habens, potest ipso uti, ut indubitanter asserit idem Benedict. XIV. *cit. lib.* 4. *c.* 11. *nu.* 6. dicens expresse, quod Pallii usus pro die synodi Dioecesana nusquam reperitur Archiepiscopo, aut Epi-
29 scopo usum Pallii habenti concessus. Unde Gavant. in *praxi Dioecesanae Synodi c.* 13. satis apposite scripsit: « Habitus Episcopi in Missa Synodali erit Pontificalis, et coloris rubei. Si celebrat solemniter, assumit omnia paramenta usque ad Pallium exclusive. » Quod etiam notavit Pax Jordan. *tom.* 2. *lib.* 8. *tit.* 2. *n.* 92. Episcopus, etsi Missam in Synodo non celebret, omnia habere debet Pontificialia ornamenta, eique assistunt Diaconus, et Subdiaconus cum Dalmaticis; Idem *ibid. num.* 9. Qui tamen *lib.* 5. *cap.* 1 *num.* 3.
30 vult, quod Episcopus per seipsum Missam celebret, ut illi imponit recens Pontificale, quod prodiit auctoritate Clementis VIII. ubi Episcopo, et non alteri dicitur: « Paretur in Sede celebrat Missam de Spiritu Sancto ». Nec satis est, ut Episcopus Missam privatam faciat, sed omnino de-
31 cet, ut solemni, et Pontificali ritu celebret. Sic quidem S. Carolus Borromaeus in Concilio Provinciali Mediolanensi IV. *part.* 2. *titul. Quae pertinent ad Sanctissimum Missae Sacrificium pag.* 152. dies enumerans, quibus Episcopus « Patrum monimentis, et veteri, eoque comprobato rituum, caeremoniarumque Romanarum Codice » Sacra Mysteria solemni celebritate, et Pontificio apparatu perficere debet, primam quoque Dioecesanae
32 Synodi diem inter illas recenset. Sic ille expressis verbis.
33 Vicarius Generalis in Synodo Dioecesana, si protonotarius sit Apostolicus, utitur vestibus hujus muneris, Rochetto scilicet, et Mantelletta. Et si ea careat praerogativa, utitur vestibus, quibus per Urbem incedere solet. Si autem sit de gremio capituli, in Missa, et solemni supplicatione utitur vestibus Canonicalibus; In sessionibus vero Synodalibus, illis depositis, proprias assumit. Idem *ibid. numero* 7. ex Gavanto *cit. c.* 13. *num.* 11. *et* 12.
34 Dignitates Cathedralis, Episcopo solemniter celebranti assistunt indutae Pluviali; Canonici Presbyteri Casula, Diaconi, et Subdiaconi Dalmaticis, ubi juxta Tridentini Decretum *sess.* 24. *c.* 12. *de reformat.* sit facta Praebendarum divisio. Ubi autem ea divisio nondum est facta, omnes Canonici uti solent Pluviali. Idem *ib. n.* 8. ex
35 Gavant. *l. c. n.* 2. Coadjutores Canonicorum Ecclesiae Cathedralis utuntur vestibus, quibus in choro uti consueverunt. Vicarii Foranei, et Archipres- 36
byteri, seu Praepositi rurales in aliquibus Dioecesibus, aut Pluviale, aut aliud ornamentum assumunt, quo a caeteris distinguantur; In aliis au- 37
tem nullum obtinent speciale Insigne. Parochi quoque alicubi praeter superpelliceum, seu Cottam, gestent capuccium, alibi stolam. Caeteri de 38
Clero utuntur dumtaxat superpelliceo. Idem *ibid. num.* 8. ex Gavant. *cit. cap.* 13. Recte tamen cum ipso concludens, standum esse in his omnibus locorum consuetudini.

Si Episcopus in Synodo Missam privatim, vel 39
nullatenus celebret (quod tamen juxta supra tradita, improbatur), Canonici Cathedralis utuntur dumtaxat vestibus Chorialibus. Et ei interessenti, ut debet, Synodo omnibus ornato Pontificiis insignibus, assistunt Diaconus, et Subdiaconus cum Dalmaticis, perinde ac si Missam celebranti inservirent, ut praescribitur in Pontificali Romano; Idem *ib. num.* 9. Gavant. et Pax Jordan. *loco citato* Dignitates, et Canonici Cathedralium habentes per Apostolicum privilegium usum Pontificalium, in Synodo, dum Episcopus Missam celebrat, Processio peragitur, et Synodales sessiones habentur, possunt uti sola Mitra cum Vestibus aliorum Canonicorum propriis, non vero cum aliis indumentis Pontificalibus; Cum enim Praepositus Collegiatae Sanctae Agathae civitatis Cremonae vellet Cremonensi Synodo interesse indutus Pontificalibus ornamentis, quorum usum illi caeteroquin competere nullus dubitabat, eique opponeret Episcopus, proposito dubio in Sacra Congregatione Concilii: « An praepositus S. Agathae possit ultra usum Mitrae in Cathedrali, et actionibus Synodalibus uti baculo, aliisque Pontificalibus ex laminis aureis cum separato genuflexorio, et Sede occasione celebrationis Missae in Synodo »? Sacra Congregatio die 5. Aprilis 1720. Respondit, « Negative, excepto usu Mitrae simplicis in actibus Synodalibus tantum ». Iterumque causa proposita die 4. Augusti 1733. *Sacra Congregatio stetit in decisis*, excepta qualitate Mitrae, quam dixit posse a Praeposito gestari aurifrisiatam, Idem *ibid. num.* 11. *et* 12. ubi subjungit, quod credere fas est, ideo quoad hoc Sacram Congregationem sententiam mutasse, quia deprehensum fuit, Praepositum exemptum esse ab Episcopi jurisdictione. Caeteri quippe Mitrae usum sibi a Sede Apostolica concessum habentes, si Episcopi jurisdictioni subjaceant, in Episcopali Synodo Mitram simplicem dumtaxat, et non aurifrisiatam gestare permittuntur, juxta apertam decisionem Clementis IV. in cap. *Ut Apostolicae, de privileg. in* 6. ibi: « De Fratrum nostrorum consilio praesenti Decreto statuimus, ut Abbates, et alii, quibus Mitrae usus est ab eadem Sede concessus, exempti quidem in Provincialibus Conciliis, et Episcopalibus Synodis (quibus nonnulli eorum interesse tenentur) Mitris tantum-

modo aurifrisiatis, non tamen aureas, vel argenteas laminas, aut gemmam habentibus, uti possint; Non exempti vero simplicibus, et albis, ac planis utantur. In aliis vero locis exemptis, et non exemptis, Mitris liceat illis uti, prout concessa eis ab eadem Sede indulta permittunt. » Unde Cannnici, et alii, qui nobiliori Mitra in aliis actibus, et functionibus Ecclesiasticis ex privilegio utuntur, si eamdem in Synodo deferre gestiant, concludenter probare debent, id etiam honoris sibi specialiter, et expresse, et quidem post Clementem IV. fuisse a Sede Apostolica concessum.

43 Vestis Clericorum statui conveniens est talaris. Hinc fere omnia celebrata Concilia post Tridentinum clericos coegerunt ad gestandam vestem talarem, et quidem nigri coloris; In Concilio Provinciali Mediolanensi 1. *part.* 2. Sanctus Carolus Borromaeus de Clericorum Vestitu loquens ait (*Part.* 1. *Act. Ecclesiae Mediolanens. pag.* 18.): « In omni vestitu color tantum niger adhibeatur . . . externa vestis simplex, et talaris est ». In Concilio Mediolanensi anni 1570. *tit. de vita, et honestat. Clericor. cap.* 3. (*tom.* 10. *collect. Hard. col.* 1195.) jubentur Clerici majorum Ordinum, cum in publicum prodeunt, gestare *vestem talarem*. Concilium Remense anni 1583. *tit. de Clericis in genere* n. 8. (*ibid. col.* 1292.) « Veste Ecclesiastica, eaque talari, ac decenti utantur omnes Clerici ». Concilium Burdigalense ejusdem anni *tit.* 1. *sess.* 21. (*ibid. col.* 1359.) *cap.* 2. *Vestes eorum sint talares*: Quodque notabilius est, Concilium Provinciale Narbonense *anni* 1602. *cap.* 41. (*tom.* 11. *collect. Hard. col.* 44.) Clericos etiam noctu incedentes ad deferendam vestem talarem coegit: « Noctu incedentes ex rationabili causa, togas talares deferent. » Conciliis Provincialibus concinunt innumerae Synodi Dioecesanae congestae a Genetto *Theolog. moral. tom.* 1. *tract.* 1. *cap.* 9. *et in Appendic. ad Synodum Fulginatensem Episcopi Baptistelli pag.* 171. *et sequent.* Unde Sacrorum Canonum rigorem non augent, sed emolliunt Synodales Constitutiones, quae obligationem deferendi vestem talarem a pluribus Conciliis omnibus Clericis generatim impositam, ad solos limitant Clericos majorum Ordinum, aut Ecclesiasticum Beneficium possidentes. Et majori adhuc indulgentia lenitum reputari debet Episcopale Edictum, solos compellens Sacerdotes ad eam saltem induendam, cum Ecclesiam ingrediuntur Sacris operaturi, cujusmodi est illud, quod promulgavit Benedict. XIV. uti Archiepiscopus in Dioecesi Bononiensi. Sic idem expressis verbis *loco. cit. lib.* 7. *cap.* 19. *n.* 3. *et* 4. Qui *ibid. num.* 1. testatur quod Ecclesiastici omnes, qui adversus consimiles sanctiones uti nimio rigore conspersas dictitantes provocarunt ad Sacram Congregationem Concilii, semper succubuerunt, uti videre est in Notificatione 81. et in Epistola Pastorali bon: mem. Cardinalis Lanfredini *edit. in Civitate Æsina* 1740. *pag.* 187. *et sequent.*

Et quidem merito succubuerunt reclamantes 44
contra tam justas sanctiones; immo severe puniri deberent, qui vestes proprio non congruentes Ordini deferunt, contra expressum Decretum Concilii Trident. *sess.* 14. *cap.* 6. *de reformat.* ibi: « Quia vero, etsi non Habitus faciat Monachum, oportet tamen Clericos vestes proprio congruentes Ordini semper deferre, ut per decentiam Habitus extrinseci, morum honestatem intrinsecum ostendant etc. ». Unde contra Ecclesiasticos in hoc delinquentes jam dixerat S. Bernardus *de consideration. ad Eugenium III. lib.* 3. *cap.* 4. « At forma haec vestium deformitatis mentium, et morum indicium est. Quid sibi vult, quod Clerici aliud esse, aliud videri volunt? Id quidem minus castum, minusque sincerum. Nempe Habitu milites, quaestu Clericos, actu neutrum exhibent, nam neque pugnant ut milites, neque ut Clerici evangelizant », et contra alios magis adhuc in forma vestium delinquentes S. Hieronymus scripsit ad Eustochium *Epistola* 22. « Tales cum videris, sponsos magis existimato, quam Clericos » (*).

VIATICUM

SUMMARIUM

1. Viatici nomine quid veniat? — 2. Viatici nomen unde veniat? — 3 Eucharistia danda infirmis nuncupatur viaticum. — 4. Tenetur aegrotus in mortis periculo constitutus sumere Sacrum Viaticum, quamvis non sit jejunus. — 5. Sumere Eucharistiam per modum Viatici quid sit. — 6. Licet aegrotus sit jejunus, recte adhibetur ad hue formula: *Accipe Viaticum*. — 7. Qui mane communicavit ex devotione, si superveniat periculum mortis, an teneatur eodem die per modum Viatici communicare, *remissive*. — 8. In eadem infirmitate, etsi non teneatur, potest tamen aegrotus post 6 7. vel 8 dies repetere Viaticum non jejunus, dummodo nequeat jejunus sumere, et periculum mortis recurrat. Immo secundum aliquos duobus diebus continuis. — 9. Viaticum dari debet etiam in die Parasceves. — 10. Alia ad rem *ad* n. 18.

(*) Porro licet Sirmondo, Thomassino, aliisque ultro concedatur, quinque prioribus Ecclesiae saeculis civiles Clericorum vestes modestia tantum, non forma, a communibus Laicorum vestibus discrepasse, ne suspicari quidem possumus, unquam licuisse Christianae Religionis ministris divina celebrare mysteria sine specialibus, atque ad eum tantummodo usum destinatis sacris indumentis. Vide praeter Bocem, Honoratum a S. Maria in suis animadversionibus in regulas, et usum criticus T. II. diss. v. ubi disputat *de usu sanctarum vestium in mysteriorum divinorum administratione*, et Benedictum XIV. de *Sacr. Missae lib.* 1. *cap.* 7. *seqq.*

1 Viatici nomine apud Profanos scriptores in-
telligitur cibus, et pecunia , quae in viam,
seu iter peragendum praeparantur. Unde
apud Plantum, teste eruditissimo Patre Go
bat *tom.* 1. *tract.* 4. *n.* 180. dicitur Viaticus is,
qui sibi prospexit de rebus necessariis profectio
2 ni. Viatici enim nomen venit a voce *Via*, et su-
mit annominationem a Cibariis , quae a Viatori-
3 bus ad iter agendum praeparantur. Hinc a Sacris
Scriptoribus Divina Eucharistia identidem nun-
cupatur *Viaticum:* S. Thomas 3. *p. q.* 73. *art.*
4. *in corpore*, ibi: « In quantum scilicet hoc Sa-
cramentum est praefigurativum fruitionis Dei,
quae erit in Patria, secundum hoc dicitur Viati-
cum, quia hic praebet nobis viam illuc pervenien-
di »; Et sic expresse vocat ipsum Concilium Car-
thaginense relat. *in can. Is qui* 8. *caus.* 26. *q.*
6. et Concilium Nicaenum relat. *in can. De his
ead. causa, et quaestione*, ubi statuit: « Ut si for-
te quis recedat ex corpore , necessario vitae non
defraudetur Viatico » (*).

4 Tenetur aegrotus in mortis periculo constitu-
tus, tum Jure Ecclesiastico, tum Divino, Sacrum
Viaticum sumere, quamvis non sit jejunus: *Com-
5 munis.* Sumere Eucharistiam per *modum Viatici*
est ipsam sumere eo tempore, quo pro mortis pe-
riculo obligat praeceptum : Vasqu. *tom.* 3. *in* 3.
p. disp. 214. *n.* 17. Hurtad. *de Euchar. disp.* 10.
diff. 2. Gob. *l. c. n.* 181. et alii.

6 Et licet aegrotus sit jejunus , recte adhibetur adhuc formula *Accipe Viaticum etc.* cum non minus sumat Eucharistiam per *modum Viatici* aegrotus jejunus, ac non jejunus , ex quo Viaticum sit praeparatio pro via ad coelestem patriam brevi aggredienda , tam a jejuno , quam a non jejuno; Viatici enim nomen ex dictis *supra n.* 2. *et* 3. venit a voce *Via*, et sumit annominationem a cibariis, quae a Viatoribus ad iter agendum praeparantur.

7 Qui mane communicaverit ex devotione, si superveniat periculum mortis , an teneatur eadem die per modum Viatici communicare? Vide verb. *Eucharistia n.* 36.

8 In eadem infirmitate , etsi non teneatur , potest tamen aegrotus post 6. 7. vel 8. dies repetere Viaticum non jejunus ; Dummodo nequeat jejunus sumere, et periculum mortis recurrat. Vide *ibid. n.* 37. Immo; ut habet Ursaya in *Miscellaneo* 1. *litt. V. nu.* 28. Viaticum potest dari infirmo duobus diebus continuis: Card. Brancat. « de Sacro Viatico in extremo vitae periculo extantibus exhibendo » sequutus a Coronelio *in Bibliotheca universali litt. B. n.* 2807. *fol.* 1037. ubi quod ita practicavit Philippus IV. Hispaniarum Rex.

Viaticum dari debet etiam in die Parasceves , 9
sed nullatenus ipsa potest sanis praeberi Eucharistia: *Sacra Rituum Congregatio* 19. *Februarii* 1622.

Viaticum Corporis Christi non est ad infirmos 10
deferendum , qui cum illud sumere impediantur, adorationis, vel deosculationis causa ad se deferri expostulant: Benedict. XIV. Constitut incip. *Cum, ut recte.* §. 12. *et* 13. Et id jam nos tradidimus in Tomo 3. verb. *Eucharistia, n.* 50.

Morituro impotenti Eucharistiam sub specie panis deglutire , non potest Sacramentum administrari sub specie vini , neque sub specie panis intincti in vino consecrato , sed omnino relinquendus est non refectus sacra Communione, cum praeceptum Viatici non obliget , nisi cum ministrari potest ritu ab Ecclesia non prohibito ; iste vero ritus ab Ecclesia Latina omnino prohibetur. Vicissim autem licite administratur sub specie panis vino, vel aqua non consecrata madefacti, ut facilius deglutiatur: Bened. XIV. *de Sacrif. Miss. lib.* 3. *cap.* 19. §. 6.

Constitutio *Unigenitus* tantam sibi vindicat 11
auctoritatem, et obsequium, ut eidem publice refragantibus, veluti notoriis , ac publicis peccatoribus , denegandum sit sanctissimum Viaticum. Bened. XIV Const. incip. *Ex omnibus.* §. 3. Publici autem, atque notorii sunt refractarii in casu , de quo agitur , quicumque per sententiam a Judice competente prolatam , rei declarati sunt, eo nomine, quod debitam praedictae Constitutioni *Unigenitus* venerationem , obsequium, et obedientiam contumaciter denegaverint: Quicumque etiam se hujusmodi contumaciae reos in judicio confessi sunt: Ac praeterea illi qui , quamvis nec a Judice condemnati , neque reatum suum in judicio confessi fuerint , nihilominus , vel eo tempore, quo sacrum ipsum Viaticum suscepturi sunt, propriam inobedientiam, et contumaciam adversus Constitutionem *Unigenitus* sponte profitentur, vel in anteactae vitae decursu aliquid evidenter commisisse noscuntur , manifeste oppositum venerationi, obsequio, et obedientiae, eidem Constitutioni debitae , in eoque facto moraliter perseverare, quod ita vulgo cognitum est , ut publicum scandalum inde exurtum , non adhuc cessaverit. Sunt verba praecisa dictae Constitutionis *sub* §. 4.

In re autem dubia, quam regulam sequi debe- 12

(*) Non sine tintinnabuli pulsatione a scholastico , seu campanario facienda, deferendum esse Viaticum statuunt plura Concilia Apud Albericum in Chronico ad ann 1200 extat ea de re peculiare statutum Guidonis Cardinalis, et Apostolicae Sedis in Germania Legati. Sed de varia in deferendo ad aegrotos Viatico disciplina consule praeter Baronium *in Martyrol. ad d.* XVIII. *Kal. Sept.* Bonam *Rerum Liturgic. lib.* II. *cap.* 17. § 5. Martenium, aliosque, Eminentissimum Garampium in vita B. Clarae Ariminensis p. 187. et 509. et T. III. Bibl. Ritual. Zaccarian. Maldonatum *disp.* 3. *p.* 164. *seq.*

aut Sacramentorum Ministri, tradit Pontifex *ibid.* §. 8. *et* 9. his verbis. Hoc itaque primum advertere debent, an scilicet ei, qui extremum Viaticum postulat, quum antea ad sacram mensam accederet, Paschali praesertim tempore, a loci illius Parocho, ubi degebat, Eucharistica communio administrata fuerit; si enim haec illi in vita non fuerit denegata, argumento id erit, aut hominem illum ab omni labe immunem, aut saltem non vere notorium peccatorem reputatum fuisse, indeque sequetur, Sacrum Viaticum eidem in exitu vitae publice postulanti denegari non posse; Nisi forte, postquam olim ad Eucharisticam mensam admissus fuit, et ante id tempus, quo postrema Sacramenta requirit, aliquid commisisse noscatur, quo publici, et notorii peccatoris notam, juxta praemissa, coetraxerit.

13 Ubi autem ex hac facti specie certum ipsis non suppetat fundamentum, cui insistere valeant, aliunde vero valide adversus aegrotum praesumptiones, et indicia gravia, et urgentia militant, ob quae obortum sibi scrupulum rationabiliter deponere nequeant; in his rerum circumstantiis, oportet eos, remotis arbitris, aegrotum alloqui, eique cum omni lenitate, et mansuetudine, non tamquam disputantes, eamque convincere volentes, ostendere, quae, et qualia sint indicia, quae suspectum reddunt ipsius vitae tenorem; rogantes eum, et obsecrantes, ut resipiscat, in eo saltem temporis articulo, a quo aeterna ipsius salutis sors pendet; eidem praeterea demonstrantes, quod quamvis ipsi parati sint Sanctissimum Corporis Christi Viaticum ei ministrare, non ideo tamen tutus ipse erit ante tribunal Christi, sed potius novi, et horrendi criminis reum se constituet, ex quo judicium sibi manducavit, et bibit: caeterum se non alia de causa Sacramentum Corporis Christi eidem ministraturos, nisi, ut Ecclesiae jubenti obtemperent, quae praeter eam, quam habet, curam, ut scandala publica antevertat, pro sua etiam pietate, aegroti ipsius infamiam praecavere studet, licet peccatorem in conspectu Domini reputet, non tamen in proprio Tribunali publicum, atque notorium peccaturem agnoscit. Haec ille §. 8. *et* 9. citatae Constitutionis merito integraliter perlegendae, et observandae, quam idcirco ad litteram hic subnectimus.

BENEDICTUS PAPA XIV.

Venerabilibus fratribus nostris S. R. E. Cardinal., ac Archiep., et Episcopis Regni Galliarum in novissimis Comitiis Cleri Gallicani congregatis, salutem, et Apostolicam benedictionem

Ex omnibus Christianis orbis regionibus, ad quas imposita imbecillitati nostrae pastoralis cura protenditur, quum multa saepe ad Nos deferanter, quae animum nostrum pro omnium, singularumque Ecclesiarum statu solicitum, et anxium habeant, vix tamen aliunde Nobis majores perturbationes, atque doloris causae acciderunt, quam ex gravissimis controversiarum, et dissensionum incommodis, quibus florentissimum istud regnum, et catholicam Gallorum nationem aliquot ab hinc annis jactari cognovimus. Neque sane destitimus hoc toto perturbationum vestrarum tempore Deum optimum maximum enixe rogare, ac interpositis etiam aliorum precibus orare, atque obsecrare, ut ipse, qui Deus pacis est, veram, solidamque tranquillitatem turbatis Ecclesiis vestris reddere dignaretur. Saepe etiam, datis ad carissimum in Christo filium nostrum Ludovicum Galliarum regem christianissimum Apostolicis litteris, illius opem, et brachium ad Ecclesiasticae pacis tutelam, atque praesidium imploravimus. Iis autem, qui ad Nos, et ad Sedem Apostolicam de rebus istis recursum habuerunt, ea semper responsa dedimus, quibus Nos promptos, paratosque declaravimus, pro pace Ecclesiae Gallicanae, quam sincera, et constanti dilectione prosequimur, quidquid Nobis vitae superesse posset, libenter impendere, atque omnia quae Nobis agenda proponerentur, et aggredi, et urgere, dummodo ejusmodi consilia essent, quae ad repellendum malorum germen apta, et idonea dignoscerentur, et quorum executio cum spe prosperi eventus suscipienda, et ad intentem finem utiliter processura videretur.

Gravem, atque diuturnam de rebus vestris sollicitudinem, qua hactenus affecti fuimus, non parum sublevarunt litterae e Gallicani Cleri Comitiis die 21. Octobris elapsi anni ad Nos scriptae, quas quidem legentes, vestram, venerabiles fratres, firmitatem, atque constantiam, vestram perspeximus perfectam consensionem in custodiendo verae, sanaeque doctrinae deposito, et in retinenda, quam semper majores vestri professi sunt, erga Apostolicam B. Petri Sedem, Catholicae unitatis centrum, observantia, et veneratione. Neque enim ullam inter vos dissensionem vigere comperimus quoad canonicas regulas, et principia, sed scissuras tantummodo esse inter vos in deligendis, statuendisque mediis, quibus utendum necessario est, ut eadem communia principia in usum deducantur. Quod quamvis optandum fuisset longe abesse a conventu vestro, haud tamen mirùm videri debet, scientibus, id alias inter sacros antistites, et doctrina, et morum sanctitate conspicuos, in gravissimarum rerum tractatione evenisse. In magnam autem praeconceptae consolationis nostrae accessionem sese obtulit eximia christianissimi regis pietas, et religio, cum hereditario ipsius in hanc Apostolicam Sedem obsequio conjuncta, quae non in recentioribus tantummodo illius litteris, quas die 19. Decembris ejusdem elapsi anni, praedictam cleri epistolam hoc mittens, ad Nos dedit, sed in caeteris quoque omnibus ab eo conscriptis praeclare enituit: in quibus testari possumus, atque debemus, Nos sem-

per illius regii animi sensus eos plane deprehendisse, qui maxime decebant orthodoxum principem, et vera in Deum religione, et sincera erga Romanam Sedem pietate praeditum, eumdemque pacis, atque concordiae in suis regnis restituendae, et conservandae amantissimum.

Tanta est profecto in Ecclesia Dei auctoritas Apostolicae Constitutionis, quae incipit *Unigenitus*, eademque sibi tam sinceram venerationem, obsequium, et obedientiam ubique vindicat, ut nemo fidelium possit, ebsque salutis aeternae discrimine, a debita erga ipsam subjectione sese subducere, aut eidem ullo modo refragari. Hinc porro consequitur, ut in ea, quae exorta est, controversia, utrum hujusmodi refractariis Sanctissimum Corporis Christi Viaticum expetentibus denegari debeat, sine ulla baesitatione respondendum sit, quoties praedictae Constitutioni publice, et notorie refracterii sint, denegandum eis esse, ex generali nimirum regula, quae vetat publicum, atque notorium peccatorem ad Eucharisticae communionis participationem admitti, sive eam publice, sive privatim requirat.

Publici autem, atque notorii sunt refractarii, in casu, de quo agitur, quicumque per sententiam a judice competente prolatam rei declarati sunt, eo nomine, quod debitam praedictae Constitutioni *Unigenitus* venerationem, obsequium, et obedientiam contumaciter denegaverint: quicumque etiam hujusmodi contumaciae reos se in judicio confessi sunt; ac praeterea illi, qui quamvis nec a Judice condemnati, neque reatum suum in judicio confessi fuerint, nihilominus, vel eo tempore, quo sacrum ipsum Viaticum suscepturi sunt, propriam inobedientiam, et contumaciam adversus Constitutionem *Unigenitus* sponte profitentur, vel in anteactae vitae decursu aliquid evidenter commisisse noscuntur, manifeste oppositum venerationi, obsequio, et obedientiae eidem Constitutioni debitae, in eoque facto moraliter perseverare, quod ita vulgo cognitum est, ut publicum scandalum inde exortum, non adhuc cessaverit: in bis enim casibus eadem omnino adest moralis certitudo, quae babetur de iis factis, super quibus judex sententiam tulit, vel saltem alias suppetit moralis certitudo praedictae similis, et aequipollens.

In quo tamen prae oculis bebenda est differentia, quae intercedit inter notorium illud, quo merum aliquod factum deprehenditur, cujus facti reatus in ipsa sola externa actione consistit, ut est notorietas usurarii, aut concubinarii; et aliud notorii genus, quo externa illa facta notari contingit, quorum reatus ab interna etiam animi dispositione plurimum pendet; de quo quidem notorii genere nunc agitur. Alterum enim illud gravibus sane probationibus evinci debet; sed alterum gravioribus, certioribusque argumentis probari oportebit.

Ea vero, quam supra innuimus, certitudo minime adesse dicenda est in aliis casibus, in quibus crimen innititur conjecturis, praesumptionibus, incertisque vocibus, quae originem suam plerumque debent hominibus, aut malo animo affectis, aut qui praejudicatis opinionibus, vel partium studiis ducuntur, quibus dum fides habetur, satis compertum est, tum praeteritorum temporum, tum aetatis nostrae experientia, quot modis homines errare, et falli, ac in transversum agi contingat.

Quia vero nonnulli animarum pastores, Ecclesiaeque ministri, pietate, et zelo commendati, hujusmodi conjecturis, et praesumptionibus deferentes, dum ad Sacrum Viaticum aliquibus ministrandum advocantur, animo anxii haerent, verentes, ne id sine propriae conscientiae periculo administrare non possint, certam subnectimus agendi regulam, quam sequantur.

Hoc itaque primum animadvertere debent, an scilicet ei, qui extremum Viaticum postulat, quum antea ad sacram mensam accederet, Paschali praesertim tempore, a loci illius Parocho ubi degebat, Eucharistica Communio administrata fuerit: si enim haec illi in vita non fuerit denegata, argumento id erit, aut hominem illum ab omni labe immunem, aut saltem non vere notorium peccatorem reputatum fuisse, indeque sequetur, sacrum Viaticum eidem in exitu vitae publice postulanti denegari non posse, nisi forte, postquam olim ad Eucharisticam mensam admissus fuit, et ante id tempus, quo postrema Sacramenta requirit, aliquid commisisse noscatur, quo publici, et notorii peccatoris notam, juxta praemissa contraxerit.

Ubi autem ex hac facti specie certum ipsis non suppetat fundamentum, cui insistere valeant; aliunde vero validae adversus aegrotum praesumptiones, et indicia gravia, et urgentia militent, ob quae oborturn sibi scrupulum rationabiliter deponere nequeant, in his rerum circumstantiis, oportet, eos, remotis arbitris, aegrotantem alloqui, eique cum omni lenitate, et mansuetudine, non tamquam disputantes, eumque convincere volentes, ostendere, quae, et qualia sint indicia, quae suspectum reddunt ipsius vitae tenorem, rogantes eum, et obsecrantes, ut resipiscat, in eo saltem temporis articulo, a quo aeterna ipsius salutis sors pendet: eidemque praeterea demonstrantes quod, quamvis ipsi parati sint Sanctissimum Corporis Christi Viaticum ei ministrare, ac etiam reipsa illud ei ministrent, non ideo tamen tutus ipse erit ante tribunal Christi, sed potius novi, et horrendi criminis reum se constituet, ex quo judicium sibi manducavit, et bibit; caeterum se non alia de causa Sacramentum Corporis Christi eidem ministraturos, nisi ut Ecclesiae jubenti obtemperent, quae practer eam, quam habet, curam, ut scandala publica antevertat, pro sua etiam pietate, aegroti ipsius infamiam praecavere stu-

det, et idcirco eum a sacrâ mensa non repellit, dum ipsum, licet peccatorem in conspectu Domini reputet, non tamen in proprio tribunali publicum, atque notorium peccatorem agnoscit.

Hanc itaque judicandi, agendique normam oportet vos, venerabiles fratres, utpote Nostro, et Apostolicae sedis judicio prolatam, inferioribus animarum pastoribus, caeterisque Presbyteris per civitates, et dioeceses vestras Sacramenta legitime administrantibus, sequendam, et observandam proponere. Quod quidem judicium super vigentibus controversiis a Nobis interpositum, et Ecclesiasticis regulis nititur, et Conciliorum olim in ipsis Galliarum regionibus habitorum decretis, et gravium ipsius nationis vestrae Theologorum sententiis fulcitur. Ut igitur vobis laudi fuit, illustrium praedecessorum vestrorum exempla sequendo, promotas isthic controversias, subortaque dubia ad Nos, et Apostolicam sedem deferre, certamque hinc regulam ad revocandam, tuendamq. Ecclesiarum vestrarum pacem exposcere, ita nunc officii vestri partes, vestraque simul apud Deum, et Ecclesiam merita cumulabitis, si suprascriptam agendi methodum ab iis, ad quos pertinet, in occurrentibus casibus omnino servari curabitis. Quod Nos a fraternitatibus vestris eo fidentius expectamus, Nobisque pollicemur, quo magis nobis ipsi conscii sumus, nihil diligentiae, aut studii a Nobis praetermissum fuisse, sive in perpendendis, ac discutiendis articulis, quos Episcopi in praefati Clerici Comitiis adunati, licet non unanimi sententia, proposuerunt, desumendisque ex ipsa eorum discrepantia notionibus, ad rem penitus percipiendam, rectoque judicio definiendam opportunis, sive in legendis, ponderandisque sententiis scripto exaratis a venerabilibus fratribus nostris hujus S. R. E. Cardinalibus, quorum hac de re consilia exquisivimus; sive in ceteris omnibus exequendis, atque praestandis, per quae divini luminis adjutorium, quod interim flagrantissimis votis implorare non praetermisimus, Nobis promereri possemus.

Neque vero dubitamus, quin carissimus quoque in Christo filius noster rex christianissimus, postquam susceptum a vobis consilium non solum probavit, sed etiam, ut supra innuimus, suis ad Nos datis litteris fovere, et adjuvare non recusavit: pro suâ perspecta in Deum, et Ecclesiam religione, ac pietate validam fraternitatibus vestris opem praebere studeat, quo tam vobis, quam inferioribus Ecclesiae ministris, liberum, et integrum sit, ad superius descriptam agendi normam sacrorum mysteriorum administrationem moderari. Qua quidem fiducia freti, Nos hic sermonem minime habendum existimavimus de reliquis fratrum vestrorum articulis respicientibus Episcopalia jura circa eorumdem Sacramentorum participationem concedendam, vel denegandam, et varias super hac re obortas controversias, sed potius cum ipso Christianissimo rege per alias litteras nostras agendum duximus, ut is sacra Episcopatus jura, sua animi magnitudine, ac praestanti virtute, tueatur. Quod ipsum, et proprio, et majorum suorum more, facturum certo confidimus: ut nobilissimae Galliarum Ecclesiae, illius regio favore nostris, vestrisque studiis obsecundante, suum pristinum decorem retinuisse, et perturbatam ad tempus tranquillitatem cito recuperasse laetentur. In cujus optatissimi eventus auspicium fraternitatibus vestris, cunctisque populis pastorali curae vestrae concreditis Apostolicam benedictionem peramanter impertimur.

Datum Romae apud Sanctam Maria Majorem die decima sexta Octobris MDCCLVI. Pontificatus nostri anno decimo septimo.

15 Alia ad rem: Vide verb. *Eucharistia*, verb. *Infirmus*, verb. *Moribundus*.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

16 Juxta Rituale Romanum Pauli V. tit. *de Commun. Infirm.* non potest Viaticum ministrari de novo, etsi infirmus per *aliquot* dies supervivat.

17 Quaestionis propterea est, quot dies debeant intercedere? Sunt, qui tenent sufficere, quod intercedant duo dies, ea adducta ratione, quod numerus pluralis contentus est duobus. 18 At dictionem *aliquot* importare majorem numerum dierum, et saltem quatuor. tenet *Romaguer. ad Synod. Gerund. lib.* 3. *tit.* 27. *cap.* 28. n. 38.

VICARIUS APOSTOLICUS

De Vicario Apostolico haec specialim adnotanda.

1 Pro Vicario Apostolico non intelligitur hic Eminentissimus Cardinalis Vicarius Urbis, cui competunt amplissimae facultates ex concessione variorum Summorum Pontificum, et signanter Pauli II. Constit. incip. *Licet Ecclesiarum*, Julii II. Constit. incip. *Decet*, Pauli III. Constitut. incip. *Licet*, Clementis X. Constit. incip. *Supremo*, Innocentii XIII. Constitut incip. *Quamvis Ecclesiarum*; et novissime Benedicti XIII. « in suo motu proprio expedito sextodecimo Kalendas Septembris anno 1724. Pontificatus anno primo »; ubi, ut observat, et refert

Eminentissimus Cardin. Petra *tom.* 5. *Comment. in Constitut.* 1. *Pauli II. n.* 61. amplas facultates a Clemente X. Eminentissimo Urbis Vicario concessas, et ab Innocentio XII. restrictas ampliavit ad terminos primaevae concessionis Clementis X. Unde de isto non est hic sermo, sed de illo Vicar. Apostolico, qui interdum mittitur a Summo Pontifice cum brevi, vel a Sacra Congregatione Episcop. et Regularium ex aliqua legitima causa cum litteris ejusdem, cum facultate administrandi totam jurisdictionem Episcopalem, aliquibus tamen exceptis casibus in particulari; Et hic Vicarius Apostolicus mitti solet aliquando Sede Episcopali plena, et aliquando Sede vacante.

2 Talis Vicarius Apostolicus potest ibi ea omnia facere, quae potest Episcopus, exceptis Pontificalibus; sicque Jurisdictio Vicarii Apostolici est eadem, ac Episcopi, *can. Quoniam* 19. *dist.* 61. *cap. Is cui, de election.* in 6.

3 Vicario Apostolico, ultra potestatem ordinariae jurisdictionis sibi traditae, concedi solent multae aliae facultates pro temporum, ac personarum diversa exigentia; Unde diligenter attendendum est Breve Pontificium, et animadvertendae litterae Sacrae Congregationis, si ab ipsa sit missus, ac deputatus; signanter autem solet ei concedi, ut possit exequi litteras Apostolicas Episcopo, vel ejus Vicario directas, aeque, ac si dirigerentur ipsimet Vicario Apostolico; Sic declaravit etiam in casu dubio *Sac. Cong Episcop. in una Assisien.* 10. *Maii* 1593. *et in una Bisinianen.* 18. *Maii* 1632.

4 Vicarius Apostolicus potest visitare Dioecesim, et si cum ipso visitet etiam Episcopus, non potest Episcopus se ingerere in visitatione, sed solum in exercitio Pontificalium, si non sit ei interdictum; nec possunt Episcopus, et Vicarius Apostolicus simul ducere secum plus quam quinque personas, ut, ne Clerus eo casu duplicibus expensis gravetur, statuit *Sac. Congreg. Episcop.* in una *Cajacen.* 20. *Aprilis* 1601. *in Consentinen.* 19. *Novembr.* 1652. *et* in *Bisinianen.* 23. *Augusti* 1652.

5 Ad Vicarium Apostolicum solum sine interventu Episcopi spectat facere concursum, sicut et Synodum, et declarare magis idoneum, quia Episcopus non habet, nisi administrationem ordinis; nisi sit ipsi interdicta etiam ista administratio: *Sacr. Congreg Episc* in *Licien.* 9. *Junii* 1653.

6 Potest, immo debet Vicarius Apostolicus invigilare super manutentione introituum mensae Episcopalis, cum ad ipsam hoc spectet: *Sac. Congreg. Episcopor.* in una *Trunen.* 7. *Junii* 1652.

7 Non tamen potest se intromittere in reditibus mensae, nisi in quantum sibi debetur pro suis provisionibus, et interesse, et non in aliis: *Sac. Congreg. Episcop* in *Caputaquen.* 8. *Octob.* 1585. *et* in *Lancianen.* 17. *Novemb.* 1646.

8 Neque potest dimissorias ad ordines concedere, cum haec facultas illi in specie auferri soleat in brevi, ut pluries censuit *Sac. Congregat. Episcop.*
et signanter in *Tranen.* 9. *Junii* 1745. *et in Ugen-*
tin. 3. *Octob.* 1655. Neque potest Vicarius Apo- 9
stolicus concedere dimissorias subditis nullius,
sed ipsis concedendae sunt ab Episcopo viciniori:
Sac. Congreg. Episcop. in *una Nullius* 9. *Aug.*
1694. et antea saepissime, ut refert Nicolius in
Floscul. verb. Dimissoriae num. 4.

Neque potest beneficia conferre, nisi specialiter 10
sibi in brevi fuerit concessum, sed hoc spectat ad
Episcopum in suis mensibus de jure ordinario.
Sac. Congreg. Episcop. in *Tarentina* 3. *Decemb.*
1686. Si autem Episcopus reperiretur suspensus 11
a jurisdictione, et haberet praeservatum jus conferendi
beneficia, non posset ex approbatis in concursu
Parochialis digniorem praeligere, sed hoc
pertineret ad Vicarium Apostolicum, ut praeter
decreta, quae referuntur a Fagnano in *cap. Illa*,
ne Sede vacante num. 30. *et seq.* declaravit *Sacra*
Congreg. Concilii in *Sorana* 12. *Decembr.* 1699.
apud Monacell. *part.* 1. *tit* 4 *formul.* 16. *nu.* 3.
Neque potest processare, et punire Vicarium Epi- 12
scopi sine speciali licentia, et concessione Sacrae
Congregationis, ut declaravit *Sacr. Congr. Epi-*
scop. in *Larinens.* 15. *Decembris* 1587. *et in As-*
sisien. 21. *Junii* 1588. Neque a fortiori potest se 13
intromittere Vicarius Apostolicus in causis per-
sonam Episcopi concernentibus, sive in civilibus,
sive in criminalibus, sive in mixtis, nisi super his
specialiter illi concedatur a summo Pontifice, vel
a Sacra Congregatione. Sic censuit *Sacra Congr.*
Episcop. in *una Cajacen.* 20. *Aprilis* 1640.

Et a contrario neque Episcopus ullam habet jurisdictionem, et auctoritatem in Vicarium Apostolicum, ita ut, si ipse delinquit, nec informationes capere possit contra ipsum, nequidem officio finito; Et multo minus poterit edicto aliquo ipsius honorem deturpare, ut declaravit *Sac. Congreg. Episcop.* in *una Theanen.* 20. *Martii* 1612. *et in Monopolitana* 16. *Octob.* 1627. 14

Item neque potest Episcopus tenere Vicarium generalem tempore, quo adest Vicarius Apostolicus, nec aliquo modo se intromittere valet in negotiis jurisdictionem tangentibus. Immo neque potest exequi litteras Apostolicas sibi directas sub nomine dignitatis, ut declaravit *Ead. Sac. Congreg. Episcop.* in *Nolana* 27. *Septembris* 1641. 15

Vicarius Apostolicus non potest compellere canonicos ad deducendum illum a Palatio ad Ecclesiam, et ab Ecclesia ad Palatium, quia hoc est proprium privilegium Episcopi: *Eadem Sacra Congreg. Episcop, sub die* 28. *Augusti* 1589. *fol.* 268. §. 10. 16

Neque potest praetendere, ut sibi ter detur incensum inter Missarum solemnia, nempe in principio Missae, post Evangelium, et in offertorio, sed semel tantum dari debet in offertorio, et non amplius. Et tunc si Episcopus est praesens, bis ducto thuribulo, si absens, ter ducto: *Sac. Cong. Episc.* in *Cajetana* 14. *Januar.* 1595. 17

Neque potest praetendere, ut sibi deferatur os- 18

culandus liber Evangelii, nisi sit Episcopus, quia hoc est privilegium solis Episcopis concessum: *Sac. Cong. Episc.* 28. *Augusti* 1589.

19 Neque potest habere duos Clericos cum cottis, quando celebrat, ut ipsi inserviant, etiamsi sit Protonotarius Apostolicus: et nec quatuor candelas accensas in Altari tenere, nisi hoc fieret propter ibi festivitatem currentem. *Sac. Rit. Congreg.* 7. *Augusti* 1627.

20 Neque potest facere functiones Episcopales absente, vel impedito Episcopo, sed hoc spectare ad primam dignitatem, et successive ad alios seniores de capitulo, declaravit *Sacra Rit. Congreg. in Brundu.* 5. *Februar.* 1614. *in Alatrina* 22. *Jan.* 1618. *in Algaren. et in alia Brundu.* 20. *Dec.* 1625.

21 Neque potest Missas solemnes cantare, SS. Sacramentum, aut sacras reliquias peratus deferre, nec aliis functionibus Ecclesiasticis se immiscere, sed tantum praeesse, ut omnia suo ordine recte fiant: *Sac. Cong. Episcop. in Sassaren.* 14. *Aprilis* 1592. *in Bisinianen.* 16. *Maii* 1600. *in Spoletana* 22. *Dec.* 1611. *in Ortonen.* 19. *Sept.* 1627.

22 Vicarius Apostolicus deputatus a Papa durare solet absque controversia etiam Sede Apostolica vacante: *Sac. Cong. Episc. in Licien.* 17. *Nov.* 1590. *eodem anno in Castillanetana.*

23 Immo si Vicarius Episcopi mortui fuerat missus a Papa, vel a Sacra Congregatione, non potest per Capitulum, Sede vacante, expelli, et novus Vicarius Capitularis eligi: *Sac. Cong. Episc. in Aquilana* 4. *Augusti* 1578.

24 Solet tamen ex abundantia Sacra Congregatio, occurrente casu vacationis, prohibere Capitulis, ut non procedant ad electionem Vicarii Capitularis: *Sac. Cong. Episc. in Spoletana* 2. *Aprilis* 1591. *in Licien.* 22. *Decemb.* 1638. *in Bisinianen.* 2. *Augusti* 1647.

ADDITIONES CASINENSES.

Quoties, vivo Episcopo, Vicarius Apostolicus datus sit, is, adhuc mortuo Episcopo, in eodem munere continuat. Quippe ob reverentiam Supremae Sedis non dari in hoc casu locum electioni Vicarii Capitularis Doctores consentiunt, fuitq. non semel resolutum per Sacra Congregatio Conc. Hinc ait Cardinalis Petra: « Si eligatur Vicarius Apostolicus, et deinde moriatur Episcopus, « tunc Capitulum non potest eligere novum Vicarium Capitularem, et proinde solet Sacra Congregatio Concilii prohibere ». *Comment. ad Constitut. Apostolic. Tom.* 1. *Constit.* 2. *Leonis IX. Sect.* 5. *n.* 42.

Item, ut habet Pellegrinus: « Capitulum non potest devenire ad electionem Vicarii Capitularis post habitam notitiam mortis, vel translationis Episcopi, quando Vicarius Episcopi defuncti, vel translati missus fuerit a S. Sede Apostolica, vel a Sac. Congregatione Episcoporum, sic declaravit ead. Congregat. *in Aquilana* 4. *Augusti* 1578. quia durat etiam Sede vacante: Eadem Congreg. « *in una Licien.* 17. *Novem* 1590 ». *Prax. Vicar. Part.* 1. *Sect.* 4. *Subsect.* 1. *n.* 21.

« Et revera (prosequitur is idem scriptor, *cit. part.* 1. *Sect.* 2. *subsect. V. n.* 9.) talis Vicarius missus ab Urbe, est vere Vicarius Apostolicus, et jurisdictionem habet privative quoad Episcopum, nec Episcopus illum removere potest, Sac. Congregat. Episcop. *in una Savonen.* 17. *Sept.* 1605; *et in una Motulen.* 5. *Augusti* 1650, *et in una Civitatis Castellanae* 5. *Aprilis* 1591. *et Mediolanen.* 8. *Febr.* 1594. *et Bisinianen.* 18. *Martii* 1632. *et in una Castren* 16. *Martii eod.* anno. Cui sententiae (sic idem Pellegrin.) adhaereo, quia hodie in praxi servatur, et de facto accidit mihi (prosequitur Pellegr.) anno 1646. dum essem Vicarius Apostolicus in Calabria cum literis Sacrae Congregationis ».

Eademque in terminis habentur apud Nicolium *in Floscul. verb. Vicarius Generalis num.* 39. ubi ait: « Revera talis Vicarius missus ab Urbe, est Vicarius Apostolicus, et jurisdictionem habet privative quoad Episcopum, nec Episcopus illum removere potest ». Atque ad rem allegat resolutiones adductas heic supra a Pellegrino.

Vicarius Apostolicus missus, Sede vacante, potest expedire Litteras, quae Vicariis Episcopalibus dirigi solent, ac dare Dimissorias post annum, et infra annum arctatis, si esset Vicarius Capitularis, nisi hoc ei specialiter sit prohibitum. *Sacr. Cong. Episc. in Aquil.* 22. *Sept.* 1628. 25

Vicarius Apostolicus tenetur residere in Dioecesi, ad quam regendam missus fuit, nec potest ab ea ad longum tempus discedere, et alium substituere absque praevia licentia Sacrae Congregationis Episc. ut *ead. Sac. Cong. declaravit in Spoletana* 19. *Jun.* 1607. 23

Quod habet locum, etiamsi sit vocatus ab aliquo Principe, nam neque tunc potest: *Sac. Cong. Episcop. in Messanen.* 27. *Maii* 1603. Neque potest absque dicta licentia discedere, etiam si sit accessurus ad Urbem: *Sac. Cong. Episc. in Reatina* 22. *Decembris* 1600. 27 28

Vicarius Apostolicus debet habere in Choro, si non sit Canonicus, praecedentiam supra omnes, et ideo sedere debet in digniori sede, non tamen in solio Episcopali: *Sac. Cong. Episc. in Cajetana* 22. *Januar.* 1596. Quod si dignior Sedes Chori esset occupata, tunc Dignitates, et Canonici descendere debent inferius uno gradu, relinquendo majorem ipsi Vicario: *Sac. Cong. Episcop. in Licien.* 14. *Aug.* 1590. 29 30

Vicarius Apostolicus debet habere salarium scutorum ducentorum monetae Romanae pro singulis annis ab Episcopo, vel a Mensa Episcopali Sede vacante, nisi in Brevi Pontificio aliter exprimeretur, et insuper Scuta quinquaginta ejusdem monetae pro accessu, et totidem pro recessu; Aliquando tamen taxatur minus, vel plus secundum locorum distantiam: *Sac. Cong. Episcop. in* 31

Caputaquen. 20. *Septembr*. 1580. *in Cojacen*.
32 27. *Februar*. 1603. et pluries alibi. Quod sala-
rium non incipit currere a data Brevis, sed a die
possessionis, et ingressus in Civitatem, quando
coepit Jurisdictionem exercere; Et ratio est, quia
pro Viatico dantur sibi expensae accessus, ut di-
xit *Ead. Sac. Cong. Episc. in Brundusina* 10.
Jun. 1611. *in Cojacen*. 93. *Novembr*. 1640.

33 Si autem deputaretur Vicarius Apostolicus ali-
quis in eadem Civitate residens, non posset iste
praetendere expensas accessus, neque recessus, si
ab ea revera non recederet: *Sac. Congregat. Epi-
scop. in Bisinianen*. 14. *Junii* 1645. *in Triven-
34 tino* 2. *Martii* 1646. Neque potest, usquequo di-
scedat, Summam taxatam pro recessu praetende-
re, *Sac. Congreg. Episcop. in Cojacen*. 23. *No-
vemb*. 1640.

35 Si vero Episcopatus habet tenues reditus, et,
detracta provisione praedicta, non posset Episco-
pus cum residuo decenter sustentari, deberet fieri
nova taxatio, et diminui praedicta provisio, habi-
ta ratione paupertatis Episcopi, *Sacr. Congreg.
Episcop. in una nullius, Altamurae* 7. *Decembr*,
36 1604. *et in alia* 2. *Augusti* 1647. Quae modera-
tio potest, immo debet fieri ad scuta centum quin-
quaginta, et aliquando ad centum pro praedicta
ratione paupertatis, et tenuitatis redituum Epi-
scopalium: *Sac. Cong. Episc. in Ferentina* 1653.
in Cotronen. 3. *Octobris ejusdem anni*.

37 Si assignata provisio ipsi retardatur, potest
ipse Vicarius auctoritate Apostolica fructus men-
sae Episcopalis sequestrare, quousque satisfactio-
nem recipiat: *Sacr. Congreg. Episcop. in Caja-
cen*. 29. *Novembr*. 1600. *in Theanen*. 17. *Sep-
tembr*. 1602.

38 Vicarius Apostolicus, ultra provisionem praedi-
ctam una cum accessu, et recessu debet habere
solita emolumenta Vicariatus, et honoraria pro
decretis; non tamen habere debet, nec recipere
potest emolumenta, quae proveniunt ex sigillo:
Illa enim spectant ad Episcopum, sive ad men-
sam: *Sac. Cong. Episc. in Aquilana* 24. *Octobr*.
1585. *in Theanen*. 21. *Augusti* 1615.

39 A sententiis Vicarii Apostolici appellatur ad
Metropolitanum, non ad Papam, ut declaravit
*Sacra Congreg. Episcop. facto verbo cum Sanctis-
simo Papa Gregorio XIII. in una Salernitana* 7.
Julii 1580. *et in Caputaquen*. 22. *April*. 1686.

40 Vicarius Apostolicus non potest absolvere a
censuris Sedi Apostolicae reservatis sub quocum-
que praetextu, et causa: *Sacr. Congregat. Immu-
nitat. in Consentina* 10. *Maii* 1633. lib. 2. *De-
cretor. Paul. pag*. 156.

41 Non habet auctoritatem extrahendi confugi-
tos, nec res a loco immuni; et homicidam a se
extractum tenetur restituere Ecclesiae: *Sac. Con-
gregat. Immun. in Nolana* 2. *Apr*. 1695. *lib*. 1.
Decret. Vall. pag. 180.

42 Vicario Apostolico prohibetur concedere termi-
num, et recursum in causis violatae Immunitatis.
Sacr. Congreg. Immun. in Licien. 26. *Junii* 1629.
l. 1. *Decret. Paul. p*. 143.

Acriter monetur Vicarius Apostolicus Reatinus 43
ob commissionem causae violatae Immunitatis,
et libertatem datam Archipresbytero N. commo-
ranti in regno sub motivo, quod in regno ne-
queant exequi decreta emanata a judicibus in sta-
tu Ecclesiastico existentibus absque *Exequatur*
Regio: *Sac. Congr. Immunit. in Reatina* 8. *Au-
gusti* 1702. lib. 3. *Decret. Vallem. pag*. 435.

Reprehenditur, quia permisit curiae laicali 44
extrahere cadaver ab Ecclesia pro recognitione
corporis delicti: *Sac. Congreg. Immun. in Sorana*
13. *Januarii* 1699. *lib*. 1. *Dec. Vallem. p*. 197.

Item, quia requisitus renuit procedere contra 45
violatores Immunitatis Ecclesiasticae: *Sac. Con-
greg. Immun. in S. Agathae Gothorum* 10. *Fe-
bruarii dicti anni, et lib. pag*. 203.

Eidem praecipitur, ut incumbat carcerationi 46
complicis homicidii facti in Ecclesia: *Sac. Cong.
Immunitat. in Eadem* 5. *Maii dicti anni, et lib.
pag* 219.

Eidem datur facultas extrahendi, et assecuran- 47
di res ad mensam Episcopalem pertinentes exi-
stentes in locis immunibus: *Sac. Cong. Immun.
in Hyeracen*. 19. *Februar*. 1694. *lib*. 1. *Decret.
Vallem. pag*. 172.

Item datur facultas perquirendi, et extrahendi 48
ex Palatio Episcopi res spectantes ad Episcopum,
exceptis sacris supellectilibus. *Sac. Cong. Immun.
in Nolana eadem die ibid*.

Cum facultate Apostolica potest consignare cu- 49
riae laicali res, et acta corporis delicti cum soli-
ta praeservatione: *Sac. Cong. Immunit. in Imo-
len*. 30. *Novembris* 1695. *lib* 1. *Decret. Vallem.
pag*. 23.

Vicarius Apostolicus, sicuti solet mitti propter 50
plures, et diversas justas causas, ita propter plu-
res, et diversas justas causas solet removeri. Cau- 51
sae autem praecipuae, propter quas solet mitti,
seu deputari, sunt sequentes. Primo, si Episcopus
male gubernet. Secundo, si sit sordidus. Tertio, si
sit senex. Quarto, si sit suspensus a Jurisdictione.
Quinto, si non expedivit Bullas per multos annos.
Sexto, si sit morosus in pensione solvenda. Septi-
mo, si sit processandus. Octavo, si sit vocatus ad
Urbem. Nono, si non resideat. Decimo, si non vult
recipere Vicarium missum ab Urbe. Undecimo, si
moriatur morte violenta. Duodecimo, si Capitu-
lum in electione Vicarii Capitularis non concor-
davit. Tertiodecimo, si Capitulum eligit indoctum.
Quartodecimo, si Vicarius Capitularis vocetur ad
Urbem. Quintodecimo, si Ecclesia diu vacavit.
Sextodecimo, si interesse Camerae Apostolicae ita
requirit. Decimoseptimo, si negligit Episcopus
exequi Decreta Visitationis Apostolicae. Decimo-
octavo, propter utilitatem Ecclesiae. Decimonono,
propter aliquos gravissimos respectus. Vigesimo,
propter inhabilitatem, vel impedimentum Epi-
scopi.

52 Causae vero, propter quas Vicarius Apostolicus
solet removeri, sunt praesertim sequontes. Primo,
si Episcopus non sit solvendo. Secundo, si Eccle-
sia fuit provisa de Pastore. Tertio, si Episcopo
restituatur Jurisdictio. Quarto, si Ipso Vicarius
pecuniam indebite extorqueat. Quinto, quando
non defendit Immunitatom. Sexto, quando in ipso
detegitur aliqua infamia prius ignorata. Septimo,
si damnatus sit, ox quo conversetur cum bannitis.
Octavo, si filios bastardos habeat prius ignoratos.
Nono, si illicite negotietur. Decimo, si sit exosus
populo, et Clero. Uudecimo, si contra prohibitio-
nem expressam Sacrae Congregationis practicam
cum Monialibus habeat: Sic doctissimus Pellegri-
nus *in praxi Vicariorum p.* 1. *sect.* 6. ubi omnes
supradictas causas tum deputationis, cum remo-
tionis assignat, afferens pro omnibus Decreta Sa-
crae Congregationis, et insuper formulam depu-
tationis per extensum.
53 Vicario Apostolico in omnibus Ecclesiis, et Ec-
clesiasticis functionibus debentur tantum illae
praerogativae, quibus gaudent Vicarii Generales
Episcopi, et titulus Illustrissimi vicario Aposto-
lico non debetur: *Sac. Rit. Cong. in Spoletana*
12. *August.* 1684. *et in Imolen. eod.* dis *et anno.*
54 Vicarius Apostolicus a Pontifice per se immo-
diate, vel per Sacram Congregationem Episcop.
et Regular. Ecclesiae vacanti, vel plenae praefici-
tur triplici de causa; nempe, vel quia timetur
de nimium diuturna Sedis vacatione; vel quia E-
piscopus ob senectutem, aut adversam valetudi-
nem inhabilis effectus est ad Ecclesiam regen-
dam; vel quia ab ejusdem Ecclesiae administra-
tione suspensus, vel remotus fuit; Bened. XIV. *de*
55 *Synodo Dioecesana lib.* 2. *cap.* 9. *n.* 7. Ejus fa-
cultas modo amplior, modo strictior est; cum pro
Sacrae Congregationis libito aliquando ampliatur,
et aliquando limitetur, prout exigunt rerum cir-
56 cumstantiae, in quibus constituitur; unde ne er-
ret in ministerio, debet facultates sibi concessas
accurate perpendere; Idem *ib. n.* 7. Potest, et de-
57 bet sine Episcopo Ecclesiae, cui praefectus est,
celebrare Synodum dioecesanam: Idem *ib.* Vide
supra nu. 5. ubi quod ad Vicarium Apostolicum
solum sine interventu Episcopi spectat facere con-
cursum, sicut et Synodum, et declarare magis
idaneum; ut declaravit *S. C. Episc. et Regular.*
in Licien. 9. *Junii* 1608. *et in Bisinianen.* 16.
58 *Maii* 1635. Et *n.* 51. *et* 52. ubi viginti assignan-
tur diversae justae causae, propter quas solet mit-
ti Vicarius Apostolicus, et duodecim, propter quas
solet removeri.
59 Vicarii Apostolici Indiarum Orientalium non
habentes Episcopum cum futura successione, te-
nentur assumere Vicarium Generalem: Benedict.
60 XIV. Constitut. incip. *Ex sublimi* §. 1. Et eidem
assumpto Vicario Generali conceduntur omnes,
et singulae facultates competentes Vicariis Capi-
tularibus Cathedralium Sede vacante: Eidemque
61 post Apostolici Vicarii obitum conceditur usus,
et exercitium earum facultatum, quibus gaude-
bat, dum viveret, defunctus Apostolicus Vica-
rius Episcopi, iis dumtaxat exceptis, quae requi-
runt Ordinem, et Characterem Episcopalem, vel
non sine unctione Sacrorum Oleorum exercen-
tur, et quandocumque necessitas urgeat, eidem
conceditur facultas consecrandi Calices, Patenas,
et altaria portatilia, cum Sacris Oleis omnino ab
Episcopo benedictis: Idem *ibid.* §. 3.
Vicarii Apostolici per quascumque regiones 62
constituti, qui Episcopi non sunt, tenentur sibi
Pro Vicarium eligere; Idem Constit. *Quam ex*
Sublimi, § 2.
Alia de Vicariis Apostolicis in Anglia consti- 63
tutis; Vide verb. *Missionarii.*

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

Mitti solet Vicarius Apostolicus, tum Sede E- 64
piscopali vacante, tum Sede Episcopali plena.
Priori casu exequi potest litteras, quae dirigi so- 65
lent Vicariis Episcoporum, concedere dimissorias
post annum, et intra annum arctatis, ac si esset
Vicarius Capitularis, nisi ei specialiter prohibea-
tur; *Vulp. in Prax. For. Eccles. cap.* 7. *n.* 15.
Marchet. in Prax. Vicar. cap. part. 2. *tit.* 15. *n.*
64. *Bass. de Vicar. Apostol. tit.* 2. *n.* 1. *Pani-*
moll. dec. 1. *adnot.* 5. *n.* 9. Tum conferre bene- 66
ficia liberae collationis, *Marchett. in Prax. Vi-*
car. capitul. part. 2. *tit.* 32. *n.* 15. *Bass. de Vi-*
car. Apostol. tit. 2. *n.* 1. Solet vero, ut pluri- 67
mum in Brevi, vel literis facultas haec conceden-
di literas dimissorias, et conferendi beneficia li-
mitari; *Monacell. part.* 2. *titul.* 16. *formul.* 8. *in*
princip. et rursus in adnot. sub n. 8. *in fin. et*
praeterea formul. 9.
Item potest concedere monitoria pro revelatio- 68
ne, et contra non revelantes devenire ad excom-
municationem; *Marchett. in Prax. Vicar. Capi-*
tul. part. 2. *tit.* 22. *n.* 7. *Bass. de Vicar. Apo-*
stol. tit. 2. *n.* 5.
Potest praeterea eligere concionatores; *Bassi* 69
de Vicar. Apostol. tit. 7. *n.* 6.
De eo vero est dissensio, an possit erigere be- 70
neficia cum reservatione juris patronatus. Vide
DD. apud *Bass. de Vicar. Apostol. tit.* 2. *n.* 10.
Convenit vero inter omnes, quod possit alieno 71
Episcopo ad formam Concilii Trident. *sess.* 7.
cap. 5. impertiri licentiam exercendi Pontifica-
lia, tum conferendi ordines non solum subditis
dioecesis necessariis requisitis suffultis, sed etiam
subjectis eidem Episcopo ordinanti, immo etiam
aliis aliunde cum dimissoriis suorum Ordinario-
rum confluentibus; *Priviter. in Manual. Antist.*
p. 86. *per tot. Bass. de Vicar. Apostol. tit.* 2.
n. 11
Ad differentiam Vicarii Episcopi, tum Capitu- 72
li, Vicarius Apostolicus utitur proprio sigillo, ac
titulo Vicarii Apostolici, et aliis decoratur hono-
ribus hujusmodi Vicariis concedi solitis ad instar

Praesulum ; *Pignatell. consult. canon. tom.* 9. *consult.* 159. *n.* 10. *et seq. Leuren. de Vicar. cap.* 5. *qu.* 599. *n.* 2.

73 De Vicario Apostolico Sede plena disserit Auctor, sed vide etiam de eo *Bass. dict. tract. tit.* 3. *et per tot.*

Viaculum esset, si hic haud moneremus, quod ubi res postulat, consulendus prae ceteris *de Vicario Apostolico est*, sanctae at immortalis memoriae *Benedictus XIV. de Synodo Dioecesan.* lib. 2. *cap.* 10. *per tot.* (*).

VICARIUS CAPITULARIS

ARTICULUS I.

QUOAD EA, QUAE CONCERNUNT EJUS ELECTIONEM, QUALITATEM, INITIUM, ET FINEM SUAE JURISDICTIONIS.

SUMMARIUM

1. Vicarius Capitularis est eligendus a Capitulo infra octo dies post mortem Episcopi, alias electio devolvitur ad Metropolitanum. — ad n. 40. — 41. Quis possit eligi in Vicarium Capitularem; ad n. 48. — 49. Alia ad rem ad n. 68.

1 Vicarius Capitularis est eligendus a Capitulo infra octo dies post mortem Episcopi, alias electio devolvitur ad Metropolitanum: *Communis*, textu expresso in Concilio Tridentino *sess.* 24. *de reform. cap.* 16. ibi: « Item Officialem, seu Vicarium infra octo dies post mortem Episcopi constituere, vel existentem confirmare omnino teneatur, qui saltem in jure canonico sit doctor, vel licentiatus, vel alias quantum fieri poterit, idoneus; Si secus factum fuerit, ad Metropolitanum deputatio hujusmodi devolvatur ».

2 Et si Ecclesia ipsa fuerit metropolitana, aut exempta, et Capitulum intra octo dies Vicarium Capitularem non elegerit, tunc electio Vicarii Capitularis pro metropolitana devolvitur ad antiquiorem ex Episcopis suffraganeis, et pro Ecclesia exempta devolvitur ad Episcopum propinquiorem: *Communis*, textu expresso in ipso Concilio Tridentino *loco citato*, ibi : « Et si Ecclesia ipsa Metropolitana fuerit, aut exempta, Capitulumque, ut praefertur, negligens fuerit, tunc antiquior Episcopus ex suffraganeis in Metropolitana, et propinquior Episcopus in exempta Oeconomum, et Vicarium idoneos possit constituere ».

3 Ante Concil. Tridentinum tamen de Jure communi non tenebatur Capitulum Vicarium constituere, Sede vacante, sed poterat per se ipsum Jurisdictionem exercere: Abbas *in cap. Irrefragabili n.* 2. *de Officio ordinarii*, Felin. *in cap. Cum olim n.* 9. *de majorit. et obedient.* Fagnan. *in cap. His, quae, eod. tit. n.* 16. Pellegrin. *in praxi Vicariorum part.* 1. *sect.* 4. *subsect.* 2. *n.* 5. et alii passim.

4 Capitulum non potest cogi ad creandum Vicarium intra pauciores dies quam octo, sed potest gaudere termino a Sacro Concilio sibi dato. Vide verb. *Capitulum art.* 3. *n.* 29.

Et infra illos dies, antequam Vicarium consti- 5
tuat, exercitium jurisdictionis spectat ad totum capitulum in solidum, non autem ad primam dignitatem. Vide *ibid. n.* 30.

Capitulum nedum potest eligere Vicarium Ca- 6
pitularem post mortem Episcopi, sed etiam quando Ecclesia vacat per translationem Episcopi ad aliam Ecclesiam. Vide *ibid. n.* 31.

Et Ecclesia vacat per translationem Episcopi 7
statim, ac habita fuit notitia, etiam ex testimonio, seu documento secretarii Sacri Collegii, quod Episcopus a suae Ecclesiae vinculo absolutus fuit in Consistorio Sanctitatis suae, etiam ante expeditionem litterarum Apostolicarum, vel adeptam possessionem secundae Ecclesiae; tunc enim Capitulum potest, et debet Sedem vacantem publicare, et Vicarium juxta Concilii Tridentini praescriptum eligere. Vide *ibid. n.* 31.

Sic etiam Capitulum potest constituere Vica- 8
rium in casu, quo Episcopus efficietur captivus ab hostibus catholicae fidei. Vide *ibid. n.* 32.

Item Sedes vacat, si Episcopus ingrediatur ali- 9
quam religionem, et tunc Capitulum potest eligere Vicarium capitularem. Vide *ibid. n.* 33.

Item vacat Sedes per renunciationem. Vide 10
ibid. n. 34. Similiter vacat Sedes per depositio- 11
nem, vel relegationem. Vide *ibid. n.* 35.

Non potest tamen Capitulum constituere Vica- 12
rium in casu, quo Episcopus sit excommunicatus, vel suspensus, vel in casu, quo Episcopo in remotis degente, Vicarius generalis ab ipso relictus moriatur, vel a Principe saeculari ejiciatur a dioe-

(*) Et P. Andreas Hieronymus Andreuccius in egregio de Vicariis commentario P. 1, quae tota est de Vicario Apostolico, et extat lib. 1. Hierarchiae Ecclesiasticae a *pag.* 235.

cesi, quia tunc recurrendum esset ad Sedem Apostolicam pro provisione. Vide *ibid. n.* 36.

13 Capitulum non potest devenire ad electionem Vicarii capitularis ante certam notitiem vacationis. Vide *ibid. n.* 37.

14 Capitulum neque potest devenire ad electionem Vicarii capitularis post habitam notitiam mortis, vel translationis Episcopi, quando Vicarius Episcopi defuncti, vel translati missus fuerat a Papa, vel a Sacra Congregatione Episcoporum. Vide *ibid. n.* 38.

15 Electio Vicarii Capitularis debet fieri, Capitulo more solito capitulariter congregato, et per secrete suffragio, alioquin nulla est. Vide *ibi. n.* 39

16 Capitulum non potest eligere in Vicarium Capitularem, nisi unum tantum; et si eligat plures, electio devolvitur ad Metropolitanum; Si tamen plures successive eligit, primo electus debet continuare; Dummodo habeat requisita. Vide *num.* 40.

17 Potest tamen Capitulum duos Vicarios constituere, ut alternis mensibus Vicarii munere fungantur, si legitimam habeat ad id consuetudinem ab immemorabili servatam sine interruptione, et electi sint praediti omnibus qualitatibus, quas Tridentinum requirit. Vide *ibid. n.* 41.

18 Facta semel per Capitulum electione Vicarii Capitularis, non potest illum ad libitum revocare, et novum constituere. Vide *ibid. n.* 42.

19 Si tamen adesset justa causa illum revocandi, debet prius habere licentiam a Sacra Congreg. Episcopor. Vide *ibid. n.* 43.

20 Immo non potest per Capitulum revocari Vicarius Capitularis, etiamsi sit electus cum clausula, quod possit revocari ex causis sibi benevisis. Vide *ibid. n.* 44.

21 Plures sunt causae, propter quas solet Sacra Congregatio Episcoporum facultatem concedere removendi Vicarium Capitularem, ut indignum, et tales causae assignantur *ibid. num.* 42.

22 A Capitulo pro electione Vicarii Capitularis non debent vocari canonici absentes, nisi commode fieri possit. Nec ita absentes possunt mittere, aut constituere procuratorem ad ferendum in electionem suffragium. Vide *ibid. n.* 46.

23 Si tamen adsit consuetudo legitime praescripta admittendi in electione canonicos absentes per procuratorem, talis consuetudo esset intelligenda et restringenda ad absentes solummodo intra provinciam, et ibidem detentos aliquo legitimo impedimento de tempore actualis electionis Vicarii. Vide *ibid. n.* 47.

24 Et si e contra adesset consuetudo non vocandi quoquomodo absentes a civitate, servanda esset. Et tanta est vis consuetudinis, quod a Capitulo pro electione Vicarii, praeter canonicos, vocandi sunt etiam illi, qui de jure non sunt de Capitulo, ut portionarii, aliique beneficiati Ecclesiae, si adsit consuetudo legitime praescripta illos vocandi. Vide *ibid. n.* 48.

Si autem consuetudo non sit pacifica, et legitime praescripta, sed solum pauci actus efferentur, in quibus ii, qui non sunt de corpore Capituli, fuerint admissi ad suffragium ferendum, tunc capitulum potest illos excludere. Vide *ibid. n.* 49. 25

Capitulum debet pro Vicario capitulari eligere unum, qui sit de gremio Capituli, si adsit idoneus. Vide *ibid. num.* 52. 26

Et qui sit doctor, alias electio esset nulla Vide *ibid. num.* 51. 27

Nec sufficit, quod sit magister in Sacra Theologia, sed debet esse saltem doctor in jure canonico. Vide *ibid. num.* 52. 28

Nec etiam sufficit, quod sit doctoratus a persona privata, sed in aliqua Universitate. Vide *ibid. num.* 53. 29

Habilis tamen non doctor tolerari potest, si doctor haberi non possit. Vide *ibid. num.* 54. 30

Debet tamen Vicarius non doctor eligere sibi consultorem benevisum, qui sit doctor, et in rebus legalibus, et arduis peritus, a quo possit dirigi. Vide *ibid. num.* 55. 31

Si Capitulum eligat aliquem non doctorem, quando adest doctor, ex quo talis electio sit nulla, tunc electio devolvitur ad Metropolitanum. Vide *ibid. num.* 56. 32

In casu tamen, quo Vicarius deputatus per Metropolitanum ob malam electionem Capituli, vel ob ejus negligentiam, decederet, tunc posset Capitulum novum eligere Vicarium infra octo dies, ut prius. Vide *ibidem num.* 57. 33

Capitulum non potest in electione, seu deputatione apponere restrictivam, ut Vicarius Capitularis non possit procedere contra aliquem capitularem absque consensu Capituli. Vide *ibid. num.* 58. 34

Vel sine adjunctis; *Ibid. num.* 59. 35

Nec potest apponere in electione conditionem, ut participet Capitulum de emolumentis ex officio Vicariatus provenientibus. Vide *ibid. num.* 60. 36

Nec potest Capitulum reservare sibi facultatem signandi supplicationes, distribuendi conciones, vel habendi superintendentiam Seminarii. Vide *ibid. num.* 61. 37

Vel faciendi gratiam condemnatis ab ipso Vicario, vel cognoscendi de causis suspicionis ipsius Vicarii, ac Judicem non suspectum partibus deputandi, vel cum alia quacumque restrictione insolita. Quod si Vicarius capitularis electus fuerit cum hujusmodi restrictionibus, poterit nihilominus libere uti sua jurisdictione absque ullo respectu supradictarum conditionum. Vide *ibid. n.* 62. verb. *Ordo art.* 3. *num.* 43. 38

Capitulum enim post electionem Vicarii nullam exercere potest jurisdictionem, quia post electionem tota jurisdictio Episcopalis transit ad Vicarium Capitularem privative quo ad Capitulum, non cumulative Vide *ibid. num.* 63. verb. *Ordo art.* 3. *num.* 42. 39

Unde substitutio facienda propter absentiam 40

Vicarii spectat ad ipsum Vicarium, et non ad Capitulum. Vide *ibid. num.* 64.

41 Vicarius capitularis potest esse canonicus ejusdem Ecclesiae, qui in eadem civitate, et Ecclesia curam quoque gerit animarum: *Sacr. Congregat. Episcop.* in *Ortonen.* 19. *Martii* 1619. *et* 19.
42 *Julii ejusdem anni.* Ubi etiam fuit declaratum, quod contrariae decisiones, nempe quod parochus nequeat eligi in Vicarium Capitularem, intelliguntur de parocho rurali. Sic refert decisionem ad litteram Barbosa *de Canonicis, et Dignitatibus c.* 42. *num.* 38.

43 Vicarius capitularis eligi debet aetatis saltem 25. annorum, si haberi possit, alias permittitur posse eligi in aetate 23. annorum, si sit idoneus, sed non semper expedit: *Sacra Congr. Concil. die* 11. *Augusti* 1618. apud Barbos. in *Conc. Trident. sess.* 23. *de reform. cap.* 16. *num.* 19. *et in Summa Apostolic. decis. verb. Vicarius Capitularis Sede vacante num.* 8. et Sellium *in select. canonic. cap.* 19. *num.* 44.

44 In electione Vicarii capitularis sunt praeferendae dignitates, et canonici, quatenus sint idonei, canonico coadjutori, ut respondit *Sacra Congregat. Concil.* 14. *Aprilis* 1685. *lib.* 35. *fol.* 37. apud Monacell. *tom.* 2. *tit.* 16. *formul.* 10. *sub num.* 13.

45 Si electio non concludatur in tempore a Concilio Tridentino praescripto *cap.* 16. *sess.* 24. *de reform.* fit devolutio ad formam Conciliaris decreti, tam in casu negligentiae, quam in casu dissensionis: *Sacra Congreg. Concil. in Aquilana* 10. *Octob.* 1605. *lib.* 28. *fol.* 195. apud Monacell. *loc. cit.*

46 Si in electione duo canonici doctores habuerint vota paria, neuter est Vicarius legitimus, et electio propterea, transacto octiduo, devolvitur ad Metropolitanum, juxta dispositionem Concilii ut respondit *Sacra Congregat. Concil.* in *Vercell.* 12. *Marti* 1611. *lib.* 17. *fol.* 769. apud Monacell. *loc. cit.*

47 Si Ecclesia suffraganea vacans careat Capitulo electio, seu deputatio Vicarii pro illius administratione spectat ad Capitulum Metropolitanae pastore carentis, non autem ad antiquiorem Episcopum suffraganeum, non obstante Synodo provinciali, ut declaravit *Sacra Congreg. Concil.* 28. *Augusti* 1683. *confirmata* 14. *April.* 1685. *lib.* 35. *fol.* 195. apud Monacell. *loco cit.*

48 Si autem Ecclesia Cathedralis carens Capitulo, non sit suffraganea, sed exempta, et Sanctae Sedi immediate subjecta, uti est Ecclesia, seu Episcopatus Portuensis prope Almam Urbem, tunc videtur, quod deputatio Vicarii Capitularis in casu vacationis Sedis non pertineat ad propinquiorem Episcopum, juxta dispositionem Concilii Tridentini *sess.* 24. *de reform. cap.* 16. sed consulenda sit Sancta Sedes, quia Episcopo viciniori devolvitur electio secundum dispositionem Concilii in casu negligentiae Capituli; at quando Ecclesia Capitulo caret, casus est omissus a concilio. Sic praecisis verbis Monacell. *loc. cit. n.* 13. *in fine*, testans insuper, quod quoties occurrit vacatio in dicta Cathedrali, seu Episcopatu Portuensi, Episcopus vicinior non se ingerit in deputatione Vicarii, sed Ecclesia remanet sub regimine Eminentissimi Urbis Vicarii, quia est in districtu Urbis, usque dum novus Episcopus Ecclesiae possessionem capiat.

Vicarius Capitularis debet provideri de competenti Salario: *Sacra Congr. Concilii in una Ventimilien.* 15. *Octobris* 1601. apud Barbos. *in Summa loco cit. num.* 13. *et de Canonic. et Dignitatibus cap.* 42. *num.* 35. et apud Pellegrinum *loc. cit. subsect.* 1. *num.* 30. Quod potest esse ad rationem Scutorum quatuor pro singulis mensibus, ut declaravit *ead. Sacra Congreg. in una Casalen.* 21. *Aug.* 1654. Non tamen debet esse majus eo, quod habebat Vicarius Episcopi defuncti: *Ead. Sacra Congreg. in Ventimilien.* 15. *Januarii* 1602. apud Pellegrin. *loco cit.* Attendenda tamen est circa supradicta omnia legitime locorum consuetudo, *arg. cap. Cum tanto* 11. *de consuetudine.* 49

An Vicarius Capitularis lucretur distributiones quotidianas, si Choro propter suum munus non intersit? Variant Doctores. Affirmativam enim sententiam defendunt Pellegrinus *loco cit. num.* 21. Garcias, Gonzalez, Pavin. Covarruv. et alii ab ipso citati dicentes, non currere paritatem de Vicario Episcopi, quia ideo ipse non interessendo choro, non lucratur distributiones, quia servit Episcopo, et non Ecclesiae, ut servit Vicarius Capitularis, sicut notat Rota *dec.* 222. *num.* 5. *p.* 2. *diversar* Negativam autem sustinent Monacell. *tom.* 3. *tit.* 1. *formul.* 41. *num.* 5 Moneta *de distributionibus part.* 2. *q.* 11. *nu.* 83. *et seq.* Barbosa *de Offic. et potest. Episcop part.* 3. *alleg.* 54. *num.* 165. *vers. Qui dum a Choro absens est, et de Canonicis, et dignitatibus cap.* 42. *n.* 39. et alii plures Ut autem concilientur Doctores, dicendum est, standum esse legitimis locorum consuetudinibus, ut ibi Vicarius Capitularis absens a choro lucretur distributiones, ubi adest legitima consuetudo eas lucrandi; et ibi non lucretur, ubi adest legitime consuetudo eas non lucrandi, *arg. cit. cap. Cum tanto* 11. *de consuetudine*; Et sic tenent Rota *cit. decis.* 222. *num.* 6. *part.* 2. *divers.* Barbosa *loco cit.* Quaranta in *Summa Bullar. verb. Capitulum Sede vacante, vers Octavo dubitatur*, Prosper August. *in addit. ad d. Quarant. loco cit. num.* 8. *in fine*, Rebuff. *titul. de Vicario Episcop. num.* 5. et ipse Pellegrinus *loco citat. num.* 31. *in fine*, cum aliis ibi allegatis. 50

Si Vicarius Capitularis, ubi adest consuetudo interessendi choro pro lucrandis distributionibus, voluerit ipsas lucrari, debet interesse cum solita veste Canonicali, et sedere in loco proprio sui canonicatus, neminem antiquiorem praece- 51

dendo: Rota in *Lucerna Beneficii* 18. *Decembris* 1579. *coram Seraphino*, et eadem Rota *decis.* 288. *num.* 2. *part.* 2. *recent.* apud Barbos. *cit. allegat.* 54. *num.* 166. et Pellegrin. *loco cit. nu.* 34. et sic tenent cum ipsis plures alii Doctores.

52 Si vero noluerit distributiones lucrari, debet praecedere omnes, excepta prima Dignitate post Pontificalem: Sic rescriptum fuisse a *Sacra Congregatione in una Assisiensi de mense Augusti* 1630. dum ipse esset Assisii, testantur Nicolius in *Floscul. verb. Vicarius capitularis num.* 67. et refert etiam Pellegrin. *loc. cit. num.* 34. et alii.

53 Vicarius Capitularis non potest occupare Sedem Archidiaconi in Ecclesia, sed sedere debet in alia Sede portatili: *Sacr. Congr. Rit. in Nucerina* 10. *Aprilis* 1601. apud Pellegrin. *loco cit. num.* 34. et Barbosa *de canonicis*, *et Dignitatibus cap.* 42. *num.* 42.

54 Archidiaconus, seu alia Dignitas major post Pontificalem praefertur Vicario Capitulari, etiamsi dictus Vicarius non sit Canonicus, Barbos. *cit. cap.* 42. *num.* 41. *et cit. alleg.* 54. *num.* 167. cum aliis ibi citatis.

55 Vicarius semel ac canonice est electus, durat toto tempore vacationis Ecclesiae. Quamvis enim Barbosa in *Summo Apostol. decis. loco cit. num.* 7. *et tract. de Canonicis loco cit. num.* 44. *et in Trid. cit. sess.* 24. *cap.* 16. *num.* 14. referat *Sacram Congreg. sub die* 17. *Junii* 1617. decrevisse, posse Capitulum eligere Vicarium cum clausula, quod non duret nisi per annum: Tamen Nicolius in *Flosculis verb. Vicarius capitularis sub num.* 59 refert saepius a Sacra Congreg. Episcop. decisum fuisse, non posse Capitulum eligere Vicarium Capitularem ad certum tempus, sed pro toto tempore vacationis Ecclesiae: Sic dicta *Sacra Congregat.* in *Potentina* 7. *Maii.* 2604. 30. *Augusti* 1641. 3. *Martii* 1607. 14. *Februarii* 1648. *et in Sutrina* 21. *Novembris* 1653. Quod et melius esse testatur etiam ipse Barbosa in *cit. cap.* 44. *num.* 44. *et cit. sess.* 24. *cap.* 16. *num.* 14. referens ita rescripsisse *Sacram Congregat. Episcopor. Episcopo Cajetano sub die* 28. *Octobris* 1587. Et sic expresse tenet Monacell. *tom.* 1. *tit.* 1. *formul.* 2. *num.* 14. cum Fagnano, et aliis ibi citatis, adductis insuper aliis decretis.

56 Unde Vicarii Capitularis jurisdictio cessat solum post possessionem realem captam a novo Episcopo. Sedes enim Episcopalis intelligitur semper vacare usquequo Litterae Apostolicae Praelati provisi de illa Ecclesia, cujus Sedes vacabat, non fuerint praesentatae Capitulo, nec interim potest Episcopus noviter provisus Episcopatum ministrare. *Extravagant. Injunctae* 2. *de electione*; Unde Vicarius Capitularis potest continuare exercitium suae Jurisdictionis, donec novus Episcopus adeptus fuerit realem Episcopatus possessionem: Quaranta in *Summa Bullar. verb. Capitulum Sede vacante num.* 13. *vers.* 13. *Dubitatur*; Flaminius Parisius *de Resignat. lib.* 8. *quaest.* 5. *num.* 33. Rebuffus in *Praxi Benefic. tit. de Simonia in Resignat. num.* 11. Henriq. *cons.* 29. *nu.* 4. Aloysius Riccius in *Praxi Fori Eccles. decis.* 376. *in prima edition. resolution.* 509. *in secunda edition.* Stephanus Gratian. *disceptat. forens. c.* 27. Pellegrin. *loco cit. subsect.* 6. *num.* 1. *et* 2. cum pluribus ibi citatis, Barbosa *cit. alleg.* 54. *nu.* 161. Gonzalez *ad Regul.* 9. *Cancellar. glossa* 15. §. 2. *num.* 88. ubi refert, fuisse conclusum, validam esse quamdam collationem canonicatus in mense Ordinario vacantis factam a Capitulo Burgensi, spreto Episcopo jam promoto, et habente expeditas Litteras suae provisionis, qui tamen nondum illas ostenderat, nec praesentaverat.

Terminatur autem Vicarii Capitularis Jurisdictio cum mittitur Vicarius Apostolicus a Papa, vel a Sacra congregatione Episcoporum, quod fit, si Ecclesia diu vacaverit, ut censuit *Sac. Cong. Ep. in una Alotriona* 28. *Junii* 1649. praesertim si subditi in administratione Justitiae aliquod inconveniens experiantur: *Eod. Sacra Congreg. in Ungentinen.* 17. *Septemb.* 1665. 57

Item cessat Jurisdictio Vicarii Capitularis, quando removetur a Sacra congregatione, vel vocatur ad Urbem pro justificandis rebus, de quibus fuit inculpatus: *Sacra Congreg. Episcop. in Spoletana* 12. *Novembris* 1600. *in Asten.* 30. *Septembris* 1650. *et in Monopolitana* 2. *Maii* 1653. 58

Quod hactenus dictum est de Vicario Capitulari Cathedralis, locum habet, servata proportione, in Vicario Capitulari collegiatae exemptae, et nullius dioecesis; Capitulum enim collegiatae, quae nullius Dioecesis est, et subditur proprio Praelato, ordinariam, et quasi Episcopalem Jurisdictionem habenti, vacante Sede dicti sui Praelati, debet eligere Vicarium Capitularem eodem modo, et eisdem Legibus, Capitulis cathedralium praescriptis a Sacro Concilio Tridentino. *sess.* 24. *de reform. cap.* 16. *Communis.* Cum hac tamen differentia, quod Vicarius Capitularis dictae Collegiatae exemptae, et Nullius, non debet necessario esse Doctor, aut Licentiatus in Jure canonico, sicuti tenetur esse Vicarius Capitularis cathedralis; Sic expresse declaravit Sacra Congregatio Concilii ad dict. *cap.* 16. *die* 12. *Septemb.* 1585. apud Garciam *de Beneficiis tom.* 1. *part.* 5. *cap.* 7. *n.* 20. et apud Pellegrinum *loco cit. sect.* 5. *n* 5. Non posse autem eligi Vicarium Capitularem per Clerum Ecclesiae exemptae Abbatia vacante, decrevit *Sacr. Congreg. Concil. in Anglonen.* 30. *Januarii* 1717. ut refert Card. Petra *tom.* 5. *comment. ad consiii. IV.* Calisti III. *sect.* 3. *n.* 10. 59 60 61

Affertur novissima resolutio sacrae Congregationis Concilii quoad varia dubia de Vicario Capitulari in ipsa proposita, ut sequitur. 62

I. An possit Capitulum Sede vacante, post electum Vicarium in spiritualibus, et temporalibus deputare alium toties quoties sibi placuerit ad

aliquid faciendum in exercitio Jurisdictionis translatae, ipsam Jurisdictionem reassumendo?

II. An possit Capitulum per seipsum dare subditis chartas testimoniales, vel reverendas ad ordines suscipiendos, vel debeant dari per Vicarium generalem Capitularem?

III. An possit Capitulum in deputatione Vicarii Capitularis dare jurisdictionem limitatam; et possit in hoc casu attendi consuetudo regni Lusitaniae? et quatenus affirmative.

IV. An possit reservetam jurisdictionem alicui alteri committere, vel illam debeat per seipsum exercere?

V. An possit Capitulum dare subditis attestationes de vita, et moribus per seipsum, vel debeant dari a Vicario Capitulari?

VI. An possit capitulum jubere Vicario Capitulari, ut det tales attestationes, vel debeat pendere ab arbitrio Vicarii capitularis?

VII. An in concursu Parochialium debeat intervenire arbitrium Vicarii Capitularis, vel debeat pendere ab arbitrio capituli, facto concursu in praesentia Capituli, vel in absentia, et an debeat attendi consuetudo Regni in casu etc.

Sacra congreg. concil. In Elven. Jurisdictionis 1. Decembr. 1736. Respondit: « Ad I. Negative. Ad II. Negative qood primam partem, et affirmative quoad secundam. Ad III. Negative. Ad IV. Provisum in tertio. Ad V. Negative quoad primam partem, et affirmative quoad secundam. Ad VI. Negative. Ad VII. Affirmative quoad primam partem ad formam juris; in reliquis negativa.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

63 Pacifica haud est opinio *Auctoris n.* 60. nempe quod et Capitulum Collegiatae Ecclesiae, defuncto Praelato *Nullius*, debeat constituere Vicarium capitularem; Jurisdictionem enim remanere penes Capitulum, nec teneri ipsum constituere Vicarium capitularem, sentiunt *Fagnan. in cap. His quae n. 77. de Major. et obed.* ubi quod ita resolvit S. Congreg. Concilii interpres, *Leuren. de Vicar. tract.* 3. *c.* 4. *quaest.* 541. *per tot.*

64 Capitulum vero Cathedralis, vel Metropolitanae Ecclesiae non teneri in electione Vicarii Capitularis servare formam *c. Quia propter*, *de elect.* communis sententia est; ut rejecto *Fresc. de Visitat. l.* 1. *c.* 24. *n.* 32. firmant *Pirhing ad t. Decret. de Offic. Vicar. n.* 77. *Pignatell. consult. canonic. tom.* 8. *consul.* 34. *n.* 9. *et* 11. *Garc. de Benefic. part.* 5. *c.* 7. *n.* 21. *Leuren. de Vicar. tract.* 3. *c.* 4. *q.* 550. *n.* 1.

65 Hinc fit, quod necesse haud sit, ut haec Vicarii Capitularis electio fiat per suffragia secreta; *Leuren. de Vicar tract.* 3. *cap.* 4. *qu.* 55. *n.* 2.

Debet vero concurrere major pars suffragiorum, et quidem collegialiter praestitorum, ut valida sit electio Vicarii capitularis facta a minori parte capituli: minime valida evadit per subscriptionem Litterarum patentium factam a majori parte ejusdem capituli, quum non sufficiat consensus postea datus a singulis; *Pignatell. consult. canon. tom.* 1. *consult.* 23. *n.* 7. *Leuren. de Vicar, tract.* 3. *c.* 4. *q.* 552. *per tot.* 66

Coram quo, et quomodo proponenda sit nullitas electionis Vicarii capitularis, vide apud *Leuren de Vicar trat.* 3. *cap.* 4. *q.* 554. *per tot.* 67

Responsio Auctoris.

Pacificam non esse opinionem meam *l. c.* expositam, quod et Capitulum collegiatae Ecclesiae, defuncto Praelato *Nullius*, debeat constituere Vicarium Capitularem, in his *additionibus* adstruitur: at mihi Auctori sufficit pro mea opinione habere expressam declarationem *Sacr. Congreg. Concil.* et Doctores *ibi* allegatos. Immo ex resolutione Sac. Congreg. Concil. adducta hic sub *n.* 1. ex Fagnano secuto a Leurenio locis ibid. *cit.* eruitur quidem, quod Capitulum collegiatae exemutae, et *nullius* non teneatur eligere Vicarium, qui sit doctor, vel Licentiatus in Jure canonico; et non quod non teneatur eligere Vicarium capitularem. Dubium enim propositum in Sacr. Congreg. Concil. relatum a Fagnano ut *supra*, erat sic praecise: *An decretum concilii in cap.* 16. *sess.* 24. « Quod Capitulum Sede vacante, constituere debeat Vicarium, qui saltem in Jure canonico sit doctor, vel Licentiatus, locum habeat etiam in collegiata, defuncto ejus Praelato. Et S. congregatio censuit, non habere locum ». Ex quo decreto deducitur, Sacram congregationem censuisse, Tridentinum non habere locum quoad necessitatem eligendi doctorem, at non quoad necessitatem eligendi Vicarium, ut tradunt Barbosa in dict. *sess.* 24. *cap.* 16. *num.* 30. Pellegrin. de *Vicario capitulari Eccles. nullius dioeces. sect.* 5. *n.* 5. *ex Garcia de benefic. tom.* 1. *part.* 5. *cap.* 7. *n.* 20. ubi refert sic fuisse decisum a dicta Sac. Congregat. Et ratio est, quia, ut dicunt, si non est necesse, ut hic Praelatus mortuus sit doctor, ergo nec etiam Vicarius, ut censuit ead. *Sac. congr. ibid.* et notant Sbroz. in *addition. ad qu.* 36. §. 1. Aloysius Ricc. in *collectan.* 1607. Ragucc. de *voce canonic. in Eccles. qu.* 36. *num.* 6. apud Pellegrin. locis citatis. 68

ARTICULUS II.

QUOAD EA, QUAE VICARIUS CAPITULARIS FACERE POTEST, VEL NON:

Sequentia expende.

1 Vicarius Capitularis, sicuti Capitulum Sede vacante, succedit Episcopo in his, quao illi competunt de Jure communi, non vero in his, quae sunt de Jure speciali, sive Delegato: *Communis*, per text. *in cap. Eam te* 7. *de Rescriptis*, *cap. Cum olim* 14. *de Mojoritat. et Obedient.* cum similibus: in Vicarium onim Capitularem canonice electum transfertur tota Jurisdictio Capituli, et Jurisdictio Vicarii Capitularis in supradictis eadem est, quao fuit Episcopi: *Sacra Congreg. Episcopor. in Reotina* 21. *Novemb.* 1303. apud Nicolium *in Flosculis verb. Vicarius Copitularis n.* 68.

2 Vicarius Capitularis potest concedere Dimissorias ad Ordines infra annum a die vacationis Sedis arctatis ratione Beneficii recepti, vel recipiendi, ut colligitur clare ex Conc. Trid. *sess.* 7. *c.* 10. *de reform.* et pluries declaravit expresse *Sacr. cong.* et signanter in *Neapolitona* 11. *Jan.* 1604. *et in Aleriana* 24. *Januar.* 1653.

3 Et aliquando conceditur facultas Vicario Capitulari, ut etiam infra annum a die vacationis Sedis Episcopalis possit concedere Dimissorias ad Ordines, cum voto tamen pleni Capituli, ubi pro servitio Ecclesiae id necessarium esse fuerit judicatum, prout *a Sac. cong. Episcop.* concessa fuit *Vicorio copitulari Antuerpiensis Ecclesiae* 15. *Mart.* 1598.

4 Arctati ratione *Beneficii recepti* dicuntur illi, qui obtinent aliquod Beneficium requirens servitium personalo, ratione cujus de jure, consuetudine, privilegio, statuto Ecclesiae, vel fundatione infra annum toneatur se promovori facere ad illum Ordinem, quem requirit talo Boneficium, Barbosa *ad Trid. citat. sess.* 7. *cap.* 10. *n.* cum pluribus ibi citatis Monacell. *tom.* 3. *tit.* 2. *formul.* 3. *n.* 2. et alii passim.

5 Arctati autem ratione *Beneficii recipiendi* dicuntur illi, qui habent Jus, seu sunt vocati, aut praesentati ad aliquod Boneficium vacans, seu Capellaniam, quae requirit actu certum Ordinem, quo illi carent: Barbosa loco *cit. n.* 17. cum aliis ibi allegatis, Monacell. loco *cit. n.* 2. et quod praesentati ad beneficia dicantur arctati, expresse declaravit *Sacr. Congreg. Episcopor. in Squillacen.* 3. *Jonuar.* 1594. apud Nicolium *loco cit. n.* 70. *vers. Praesentati*, et Monacell. *tom.* 1. *titul.* 1. *formul.* 2. *n.* 21.

6 Post annum vero a die vacationis Sedis Episcopalis potest Vicarius Dimissorias ad ordines quibuscumque suis subditis etiam non arctatis concedere. Colligitur clare ex Conc. Trid. *cit. sess.* 7. *cap.* 10. et expresse declaravit *Sac. Congreg. ejusd. Conc.* apud Garciam *de Beneficiis par.* 5. *cap.* 7. *n.* 93. et Pellegrinum l. c. *subsection.* 2. *n.* 5. *et Sacr. Cong. Episcop. in Neapolitana* 12. *Jan.* 1604. *et in Aleriana* 24. *Jan.* 1653. apud Nicolium *loc. cit. n.* 70. ubi declaravit; concedere Dimissorias post annum spectare ad Vicarium Capitularem, et non ad Capitulum.

7 Potest Vicarius Capitularis etiam ante lapsum anni concedere licentiam extero Episcopo exercendi Pontificalia in Ecclesiis Dioecesis, et Ordines conferendi Clericis exteris habentibus Litteras suorum Episcoporum, non tamen clericis subditis vacantis Sedis: *Sac. Congr. Conc. in Brixien.* 16. *Moii* 1705. Barbosa *de Cononicis, et Dignitat.* c. 42. *n.* 124. Quaranta *in Summa Bullar. verb. Capitulum Sede vocante q.* 11. Navarr. *consil.* 27. *de tempor. Ordinat.* Molfesius *in Summa tract.* 2. c. *n.* 28. Piasec. *part.* 1. c. *n.* 13. *pag.* 39. Marcus Anton. Genuens. *in praxi Archiep. Neopolitan. c.* 87. *n.* 33. Marcian. *part.* 6. c. 3. *n.* 16. Fornar. *de Ordine* c. 5. *n.* 8. *vers. Quarto nota*, et alii.

8 Potest Vicarius ante lapsum anni obtinenti facultatem a Sedo Apostolica do suscipiendo Ordines cum licentia sui Ordinarii, hanc licentiam subordinatam concedere: Navarr. *consil.* 20. *de temporibus Ordinat* Piasec. *loc. cit.* Barbosa *loc. cit. num.* 123. et alii.

9 Potest Vicarius Capitularis daro licentiam Episcopo externo confirmandi, Ecclesias consecrandi, reconciliandi, et alia ad usum Pontificalium spectantia exercendi in sua Jurisdictione: *Sacr. Congregat. Episcop. in Nepesina* 15. *Decembris* 1603. apud Nicol. *loc. cit. num.* 3 et Pellegrinum *loc. citat. subsection.* 1. *n.* 6.

10 Et ipsemet Vicarius potest Ecclesiam non consecratam reconciliare: *Sac. Cong. Rit.* in *Hidruntina* 15. *Dec.* 1632. apud Bonfadin. *in Thesaur. Eccles. dec. resol.* 51. *num.* 23. et Barbos. *in Summo Collectan.* 712. *n.* 4.

11 Potest Vicarius Capitularis Dioecesim visitare per se, vel per alium, et in Visitatione Decreta facere, dummodo sit lapsus annus a postrema Visitatione, nec faciat novitates: *Sac. Cong. Episc. in Lancianen.* 10. *Jun.* 1629. *et Pampilonen.* 3. *Februar. eodem* anno in *Moteran.* 10. *Dec.* 1604. cum famulatu, et comitatu solito a Conc. Trid. *sess.* 24. *c.* 3. *de reform.* praescripto: *Sac. Congr. Conc. in Limana* 10. *Maii* 1629.

12 Item potest Dioecesanam Synodum congregare elapso anno ab altera Synodo ultimo celebrata: Sic decisum fuissa a *Sacr. Congr. Conc.* referunt Garcias *de Benefic. part.* 9. *cap.* 2 *n.* 8. Card. Petra *tom.* 5. *comment. ad constitut.* 4. *Calisti III. sect.* 2. *n.* 113. et alii plures. Vide verb. *Synodus n.* 11.

13 Et eo tempore, quo Synodum celebrat, potest eligere examinatores Synodales, extra vero illam non potest, sed uti debet electis antea: *Sac. Congreg. Episcop. in Neapolitana* 12. *Jan.* 1604.

14 Item concursum ad parochiales vacantes, tempore sedis vacantis facere potest, ut poterat Episcopus, servata forma Concil. Trident. *sess.* 24. *c.* 18. *de reform.* msgis idoneum eligere, et approbationem ad Sanctiss. Dominum, ejusque Eminentiss Dstarium mittere pro confirmatione electionis: *Sacra Congregat. Episc. in Ravennaten.* 3. *Februarii* 1604.

15 Potest executioni demandare litteras Episcopo per Sacram Congregationem directas, et ab illo non executas: *Sacr. Congreg. Episc. et regul. die* 10. *Apr.* 1615.

16 Vicarius Capitularis potest absolvere a censuris, et dispensare *in irregularitatibus* ex delictis occultis Sedi Apostolicae reservstis provenientibus, in quibus est id concessum Episcopis a Concilio Tridentino *sess.* 24. *de reform. cap.* 6. Sic *Sacra Congregat. Concil.* 3. *Dec.* 1632. apud Bsrbosam *de Canonicis, et dignitatibus cap.* 24. *n.* 62. *in fine, et in Summa Apostolic. dec. collectan.* 717. *n.* 5. et Pellegrinum *loc. cit. subsection* 2. *n.* 22.

17 Item potest Vicarios idoneos parochialibus vacantibus deputare, donec de rectore provisum sit, et proponere edicta ad concursum: *Sac. Congreg. Concil.* apud Aldan. *in compendio canonic. resolut. lib.* 1. *tit.* 43. *n.* 46. et Barbos. *in Summa loc. cit. n.* 25. Vide *supra n.* 14.

18 Item potest sibi substituere Vicarium ad modicum tempus propter ejus absentiam, vel infirmitatem; Hoc enim spectat ad ipsum, et non ad Capitulum: *Sacr. Congr. Concil.* apud Pellegrin. *loc. cit. n.* 26. et apud Barbosam *in Summa loc. cit. n.* 9. Vide verb. *Capitulum art.* 3. *n.* 64.

19 Item potest sine Adjunctis procedere, si Episcopus, dum vivebat, auctoritatem habebat procedendi sine illis; Si vero Episcopus hoc privilegio non gaudebat, ita nec Vicarius Capitularis: *Sacr. Congr. Conc.* apud Barbos. *in Sum. l. c. n.* 7. Garciam *de Benefic. part.* 5. *cap.* 7. *n.* 32. *et* Pellegrin. *loc. cit. n.* 27.

20 Item potest cognoscere causas Matrimoniales. *Sacr. Congr. Conc.* 30. *Maii* 1602.

21 Item potest visitare Moniales non exemptas, exemptas vero non potest; Barbos. *l.* 1. *Juris Eccl. univers. c.* 32. *n.* 71. Garcias *loc. cit. c.* 7. *n.* 45. Pellegrin. *loc. n.* 23. et alii passim.

22 Moniales tamen exemptas potest visitare in iis, in quibus datur Episcopis facultss perpetua visitandi tanquam Sedis Apostolicae Delegatis. Talis enim delegatio cum sit facta Episcopis in perpetuum, est psrs Jurisdictionis ordinariae, et sic transit ad Vicarios Capitulares; Barbosa *de Canonic. et Dignitatibus cap.* 42. *n.* 107. *et lib.* 1. *Jur. Eccles. univers. cap.* 32. *n.* 31. *in fine*, Molina *de Justitia tract.* 5. *dip.* 11. *n.* 8. *loc. cit. n.* 24. et alii passim.

23 Vicsrius Capitularis potest conferre illa Beneficia, quorum collatio spectsbat ad Episcopum per devolutionem ob negligentiam inferioris: Abbas *in c.* 2. *n.* 1. *Ne Sede vacante*, Quaranta *in Summa Bullar. q.* 1. Pellegrin. *loc. cit.* n. 30. et alii.

24 Item potest *in* Beneficiorum permutationibus auctoritatem interponere, et consensum praestare, quando collatio partim spectat ad Capitulum, et partim ad Episcopum; non autem in aliis casibus: Garcias *de Beneficiis part.* 11. *cap.* 4. a *n.* 75. Bsrbosa *libr.* 1. *Jur. Ecclesiastic. cap.* 32. *n.* 97. Quaranta *loc. cit. qu.* 10. Diana *part.* 8. *tract.* 5. *resol.* 19. Pellegrin. *loc. cit. n.* 31. et alii.

25 Item potest unire Beneficia in omnibus casibus, quibus potest Episcopus: Dummodo nihil praejudicetur Juri Episcopali: Gsrcias *de benefic. part.* 12. *cap.* 2. *n.* 67 *et* 68. Zerola *prax Episcop. par.* 1. *verb. Unio* §. 11. *et par.* 2. *verb. capitulum* §. 4. Quarsnta *loc. cit. q.* 9. *vers. Quas conclusio*, Pellegrin. *loc. cit. n.* 32. et alii.

26 Item potest commendare Ecclesias ad tempus donec provideantur: Barbosa *cit. lib.* 1. *cap.* 32. *nu.* 94. Molina *de Justitia, tract.* 3. *disp.* 11. *n.* 11. *vers. Licet*, Zerola *loc. cit. part.* 1. *verb. capitulum* §. *Ad quintum*, Rebuff. *in praxi Benefic. cit. de devolut. n.* 77. *et* 80. Pellegrin. *loc. cit. n.* 34. et alii.

27 Item potest dare licentiam aedificandi Ecclesiam, et ut acquiratur Juspatronatus: Pellegrin. *loc. cit. num.* 35. Lambertin. *de Jure patronat. lib.* 1. *p.* 1. *q.* 5. *art.* 9. Pavinus *de potestat. capit. Sede vacante part.* 5. *qu.* 1. *num.* 5. Barbosa *de Offic. et potest. Episcopi part.* 3. *allegat.* 70. *num.* 32. Garcias *de Benefic. part.* 5. *cap.* 9. *num.* 79. et alii.

28 Item potest dispensare cum illegitimis, etiam ex damnato coitu, ad Minores Ordines, et ad Beneficium simplex cum causa: Barbos. *lib.* 1. *Juris Eccl. cap.* 32. *num.* 81. *et part.* 2. *de Offic. et potest. Episcop. allegat.* 45. *num.* 25. Quaranta *in summa Bullar. verb. capitulum Sede vacante q.* 9 *vers. Secundo quaero*; Nsvarr. *consil.* 31. quod incipit: *An capitulum, de temporibus Ordinat. in antiq. et consil.* 7. *de filiis Presbyter.* et alii.

29 Item potest suspendere, excommunicare, interdicere, privare, et absolvere, *cap. His quae in fine, de Majorit. et Obedient. cap. Unic. sod. in* 6. Pellegrin. *loco cit. num.* 40. Rebuff. *loco cit. tit. de devolut. num.* 63. et alii apud Dianam. *part.* 8. *tract.* 4. *resol.* 11. Vide *supra num.* 16. ubi fuit conclusum, posse Vicarium Capitularem absolvere ab omnibus censuris, et dispensare in om-

nibus Irregularitatibus ex delicto occulto provenientibus, a quibus potest Episcopus vigore facultatis Concil. Tridentini *sess.* 24. *cap.* 6. *de reformat.*

30 Unde potest Monitoria ad finem revelationis concedere, quia est actus Jurisdictionis necessariae, ut est excommunicationis promulgandae facultas. Sic declaravit *Sac. Cong. Concil.* 26. *Octobris* 1590. apud Pellegrin. *loc. cit. num.* 56. et tenent Doctores communiter.

31 Item potest gratiam facere subditis, ipsisque remittere poenas per Episcopum mortuum impositas, cum hoc sit de Jurisdictione ordinaria, Riccius *tom.* 1. *prax. Fori Ecclesiastic. resolut*, 302. Novarius *in Summa Bullar. tit. de capitul. Sede vacante nu.* 12. Marcell. Vulp. *in Prax. Eccles. cap.* 44. *num.* 17. Pellegrin. *loco cit. num.* 64 Alii tamen apud ipsum *loc. cit. nu.* 64. sentiunt contrarium. Unde vide verb. *Poena art.* 1. *n.* 64. ubi affertur decretum S. Cong. Concil. et tene sicut ibi.

32 Item dispensare potest in Interstitiis, sicuti potest Episcopus, virtute Concilii Trid. *sess.* 23. *de reform. cap.* 11. 13. 14. ex causis ibi expressis. Sic declarasse *Sacram Congregationem Concilii* testantur Marcell. Vulp. *loco cit. cap.* 44. *nu.* 27. Pellegrin. *loco cit. nu.* 47. et alii. Vide verb. *Interstitia num.* 12.

33 Item potest statuta facere, quae totam Dioecesim obligent etiam tempore Episcoporum Successorum, donec revocentur: Pavinus *de Potestate capitul. Sede vacante part.* 1. *q.* 6. Marcell. Vulp. *cit. cap.* 44. *num.* 16. Zerola *loc. cit. verb. capitulum* §. 15. Quaranta *loc. cit. vers. Quaero secundo*, Pellegrin. *loco cit. num.* 42. et alii.

34 Potest compellere Religiosos, qui fuerunt executores Testamentarii, ad reddendas rationes administrationis: Pavinus *loco cit. qu.* 7. *num.* 6. Azorius *Institut. moral. part.* 2. *lib.* 3. *cap.* 39. *sub q.* 6. Barbosa *part.* 3. *de Offic. et potest. Episcop. allegat.* 82. *num* 25. Pellegrin. *loco cit. nu.* 44. et alii.

35 Item potest exigere rationes ab administratoribus piorum locorum; Quaranta *loc. cit. vers. Septimo*, Pellegrin. *loco cit. nu.* 45. Zerola *loco cit. part.* 2. *verb. capitulum* §. 9. et alii passim.

36 Item potest approbare confessarios pro Sacramentalibus confessionibus excipiendis: *Communis.*

37 Item potest Matrimonio celebrando assistere, et alteri Sacerdoti assistendi licentiam concedere: *Communis.*

38 Item potest licentiam concedere, ut Novitii per duos menses ante Professionem possint disponere de suis bonis, et donationem, vel cessionem facere cuicumque voluerint secundum formam Concilii Tridentini *sess.* 25. *de Regularibus cap.* 16. *Communis.*

39 Tandem Vicarius capitularis potest exercere omnem Jurisdictionem competentem Episcopo de Jure communi ordinario, non autem de Jure speciali, sive delegato; Succedit enim vice Capituli in totam Jurisdictionem Episcopi, et potest omnia facere, quae sunt Jurisdictionis ordinariae, nisi expresse prohibita reperiantur, *cap. His quas* 11. *cap. Cum olim* 14. *de Majoritat. et Obedient. cap. Unic. eod. in* 6. *cap. Ad abolendam*, *de Haereticis cap. Penultim*, *et cap. Ultim. de supplenda negligentia Praelator.* cum similibus. Et sic tenent Doctores passim.

40 An autem Vicarius Capitularis possit totam dictam Jurisdictionem exercere etiam in illis casibus, in quibus Vicarius Episcopi non posset sine speciali mandato: seu an totam praedictam Jurisdictionem Episcopi transeuntem Sede vacante in Capitulum possit Vicarius Capitularis exercere sine speciali mandato ipsius Capituli; etiam in iis, quae speciale mandatum requirunt? Variant Doctores. Affirmativam enim sententiam tenent Gutticrez *Canonic. qu. lib.* 1. *cap.* 11. *num.* 10. *vers. Id quod hodie*, Genuens. *in praxi Archiepiscop. Neapolitan. cap.* 86. *num.* 5. Molina *de Justitia tract.* 5. *disp.* 11. *num.* 4. Nicolaus Garcias *de Benefic. part.* 5. *cap.* 7. *num.* 28. Diana *part.* 6. *tract.* 7. *resol.* 41. *in princip: vers. Secundo videtur.* Et ratio est, quia cum Concil. Trid. *sess.* 24. *de reformat. cap.* 16. arctet Capitulum ad eligendum infra octo dies Vicarium, qui totam Jurisdictionem exerceat, non videtur necessaria alia specialis commissio, et impartitio specialis mandati; Maxime quia per declarationes Sacrae congregationis Capitulum post electionem Vicarii nullam exercere potest Jurisdictionem, cum post electionem tota Jurisdictio Episcopalis transeat in Vicarium Capitularem privative quo ad Capitulum, non cumulative: *Sacr. Congreg. Episcop. in Hydruntina* 1. *Octobris* 1655. *et in alia Neritonen.* 17. *Septemb. ejusdem anni.* Et Jurisdictio Vicarii Capitularis eadem sit in his, quae sunt Juris communis, quae fuit Episcopi, *Sac. Congreg. Episcop. in Realina* 21. *Novemb.* 1603. Negativam autem sententiam, nempe non posse Vicarium Capitularem facere omnia ea, quae speciale mandatum requirunt, si illud non habeat, nec veniunt vigore Mandati generalis; seu in Vicarium Capitularem non transire ea, quae requirunt speciale mandatum, docent Pellegrinus *loco cit. subsection.* 2. *num.* 67. et alii apud ipsum, Barbosa *in Summa collectan.* 707. *num.* 13. ubi ex Decreto *Sacr. Congr. Concilii* dicit, quod Vicarius Capitularis deputatus cum generali commissione, non habet facultatem faciendi illa, quae indigent speciali delegatione, Fagnanus *in cap. A nobis* 21. *num.* 49. *de sententia excommunicat.* dicens, sic saepius respondisse Sacram Congregationem Concilii, Piasec. *in praxi Episcop. part.* 2. *cap.* 1. *num.* 18. referens sic declarasse *Sacram Congregat. Concilii die* 5. *decembr.* 1632. *in una Camenecen.* in qua dubitatum fuerat pro parte dicti Episcopi Camenecen. *An facultas competens Episcopis vigore concilii Tridentini cap.* 5.

sess. 24. *de reform. transferatur in Vicarium capitularem Sede vacante*? Et *Sacr. Congr. Cardinal. Concilii Tridentini interpretum* inhaerendo declarationibus aliis factis, respondit, eam facultatem transferri in Vicarium Capitularem Sede Episcopali vacante; Dummodo talis facultas specialiter per Capitulum eidem Vicario tributa fuerit ». Et ita etiam tenuit Rota in *Maurianensi Pensionis* 25. *Junii* 1626. *coram D. Pirovano in fine*, et *in Burgen. canonicatus coram D. Gypsio Addit. ad Garciam de Benef. part.* 5. *cap.* 7. *n.* 10. *vers. Sed postea*. Et ratio est, quia Concilium Tridentinum nihil disposuit de hoc, sed solum arctavit Capitulum ad constituendum Vicarium infra octo dies, et nihil aliud sancivit; Unde casus omissus remanet in dispositione Juris communis, quando Lex nova nihil disponit; Ante autem concilium Tridentinum in Vicarium Capitularem non transibat major potestas, quam in Vicarium Episcopi, ut tradunt Pavinus *de potestate capituli Sede vacante q.* 10. 2. *part. n.* 17. Mandos. *in Regul.*. 24. *Cancellar. q.* 6. *n.* 10. Sbroa *de Vicar. Episcop. lib.* 2. *q.* 4. *n.* 5. Quaranta *in Summa Bullar. verb. capitulum Sede Vacante q.* 2. *n.* 15. *vers circa quam commissionem*: ergo ut concludit Pellegrin. *loco cit. n.* 47. cessat omnis dubietas, cum etiam accedant praedictae declarationes Sacrae congregationis Concilii, et Rotae Romanae decisiones; Unde nisi praxis sit in contrarium, non est ab hac opinione recedendum, in praxi autem servari, quod quotiescumque eligitur Vicarius Capitularis, a capitulo detur illi omnis facultas, quam Capitulum habere, et dare potest, etiam in his, quae specialie mandatum requirunt, fatentur non pauci; adeoque in hoc servanda est praxis, et legitima consuetudo cujusque Dioecesis, ac Provinciae, *arg. c. Cum tanto* 11. *de consuetudine*. Vide verb. *Jurisdictio n.* 18. ubi conclusum fuit, Jurisdictionem Vicarii Capitularis esse ordinariam.

41 Non potest Vicarius Capitularis infra annum a die vacationis Sedis Episcopalis concedere Dimissorias ad Ordines non arctatis, textu expresso in concilio Trident. *sess.* 7. *cap.* 10. *de reform.*

42 Immo neque potest infra dictum annum Dimissorias concedere non arctatis ad primam Tonsuram: Barbosa *ad concil. Trid. cit. sess.* 7. *cap.* 10. *n.* 2. Quaranta *loco cit. verb. Capitulum Sede vacante vers. Decimo quaero*, Garcias *de Beneficiis p.* 5. *c.* 7. *n.* 95. Moneta *de commutat. ult. volunt. c.* 10. *n.* 173. Biccius *decis.* 175. *n.* 2. *part.* 4. Card. de Luca *supra concil. discurs.* 31. *n.* 32. Ventriglia *in praxi part.* 2. *adnot.* 15. §. 1. *n.* 32. Pellegrin. *loc. cit. subsection.* 3. *n.* 4. Majol. *de Irregular. lib.* 4. *c.* 2. *n.* 3. Monac. *tom.* 3. *tit.* 2. *formul.* 3. *n.* 3. *seq.* ubi recedendo a contraria sententia quam tenuerat *t.* 1. *tit.* 1. *formul.* 2. *n.* 23. solide probat hanc nostram

43 sententiam, et sic tenent plures alii. Potest tamen dimissorias ad primam Tonsuram concedere iis, qui sunt praesentati a Patronis Laicis ad Beneficia Jurispatronatus ipsorum, ut sic illa obtinere valeant, qui tales praesentati ad dicta Beneficia dicuntur arctati, ut declaravit *Sac. Cong. Concilii in Squillacen.* 3. *Januarii* 1694. et tenent supracitati Doctores, et alii passim.

Neque potest Vicarius Capitularis infra dictum annum concedere Dimissorias ad Ordines, etiamsi Capitulum habeat Territorium distinctum, et exemptum, et pacifice possideat ab immemorabili, et in eo Jurisdictionem ordinariam habeat: Riccius *in Decis. Curiae Episcopal. decis.* 184. *part.* 4. Quaranta *loco cit. vers. Decimo quaero*, Barbos. *supra concil. cit. sess.* 7. *cap.* 10. *n.* 14. Pelleg. *loco cit. n.* 6. et alii. 44

Vicarius Capitularis concedens infra dictum annum Dimissorias non arctatis incidit in poenam Interdicti, juxta dispositionem Concilii Trid. *cit. sess.* 7. *cap.* 10. et non in poenam Suspensionis per annum juxta *cap.* 10. *sess.* 23. Barbosa *supra concil. cit. sess.* 7. *cap.* 10. *n.* 18. Molina *de Justitia tract.* 5. *disp.* 11. *n.* 4. Francisc. Leo in *Thesauro Fori Eccles. part.* 3. *cap.* 8. *n.* 48. et alii. Ita quod non prohibeatur concedere alias Dimissorias: Rota *in Burgensi Canonicatus* 17. *Octobris, et* 28. *Novembris* 1586. *coram Gypnio.* 45

Et dicta poena incurritur a Vicario Capitulari, quamvis is, cui concessit Dimissorias usus non fuerit; quia actus jam fuit consummatus quo ad Vicarium concedentem, cum per ipsum non steterit: sic decisum fuisse *a Sacr. Congr. Concilii* referunt Garcias *de Benefic. part.* 5. *cap.* 7. *n.* 92. *in addition.* Barbosa *supra Concil. cit. sess.* 7. *cap.* 10. *n.* 19. Marchin. *de Sacrament. Ordinis tract.* 1. *port.* 6. *cap.* 3. *n.* 15. *loco cit. n.* 4. 46

Sic ordinati cum Dimissoriis Vicarii Capitularis infra annum a die vacationis Sedis Episcopalis, si in Minoribus Ordinibus constituti fuerint, nullo privilegio Clericali, praesertim in criminalibus, gaudent; Et si in Majoribus, remanent suspensi ab Executione Ordinum ad beneplacitum futuri Episcopi, textu expresso *in cit. sess.* 7. *cap.* 10. *n.* 20. *Barb. l.* 1. *Juris Ecclesiastic. Univers. cap.* 32. *n.* 131. ubi ex Marchin. *cit. part.* 6. *cap.* 3. *n.* 13. subdit, dictam poenam privationis privilegii Clericalis hodie non incurri, nisi post Judicis declarationem, juxta Constitutionem SS. D. N. Urbani VIII. contra male promotos. 47

Non posse Vicarium Capitularem infra annum dictae vacationis concedere licentiam Episcopo externo commoranti in Dioecesi, ut ordinet Regulares etiam praevio examine per ipsum Vicarium facto, tenent Barbosa *supra Concil. cit. sess.* 7. *cap.* 10. *n.* 3. *et tractat. de Canonicis, et dignitatib. cap.* 42. *n.* 121. *et lib.* 1. *Juris Eccles. cap.* 32. *n.* 121. Raguc. *de voce canon. part.* 39. *n.* 4. At rectius contrarium docent Navarr. *consil.* 27. *de Temporibus Ordinat* Quaranta *loco cit. verb. capitulum Sede vacante q.* 11. Genuens. *in prax. Archiepiscop. Neapolitan. c.* 87. *num.* 33. 48

Piasec. *in Prax. Episcopor. part.* 1. *cap.* 1. *num.* 13.

49 Licet non possit nunc Vicarius Capitularis Dimissorias ad Ordines concedere infra annum non arctatis, ex nova dispositione Concilii Trid. *sess.* 7. *cap.* 10. *et sess.* 23. *cap* 10. *de reform.* Poterat tamen ante Concilium de Jure communi illas concedere indistincte arctatis, et non arctatis, *cap. Cum nullus* 3. *de temporibus Ordinat. in* 6.

50 Dimissoriae a Vicario Capitulari, sive post annum, sive intra annum a die vacationis in casu permisso rite, et recte concessae non expirant per ingressum novi Episcopi, quia gratia semel obtenta, non expirat morte concedentis, *cap. Si super gratia* 9. *de Officio Delegati in* 6. *cap. Si cui* 35. *de praebend. in* 6. Et sic tenent passim Doctores recte notantes, quod licet de Jure tales Dimissoriae non expirent, potest tamen novus Episcopus illas per Edictum revocare, sicuti et omnes alias ab Episcopo praecedessore concessas similiter annullare.

51 Quamvis Vicarius Capitularis nequeat infra dictum annum Dimissorias ad Ordines concedere non arctatis, potest tamen expedire intra dictum annum illas Dimissorias, quas Episcopus defunctus nominatim concesserat ante obitum, et morte praeveniente non expedierat. *Sac. Congr. Conc. in Mexicana Litterarum Dimissorialium* 24. *Aprilis* 1700. apud Monaceil. *tom.* 1. *titul.* 4. *for-*

52 *mul.* 5. *n.* 2. Talis enim concessio Dimissorialium est gratia, quae non expirat morte concedentis per Jura adducta *num. antecedenti.*

53 Vicarius Capitularis non potest concedere Indulgentias. Card. Petra *tom.* 3. *commentar. ad constitut.* 16. *Alexandri IV. n.* 28. ubi dicit, quod in hanc sententiam videtur fuisse *Sacr. Congr. Conc. sub die* 13. *Novembris* 1688. ibi: « Dubium indulgentiarum. Quaeritur. An Vicarius capitularis, Sede Episcopali vacante, facultatem habeat concedendi Indulgentias, quas ceteroquin concedere potest Episcopus vivens »? *Sacra Cong.* Respondit; *Vicarius se abstineat.* Et sic tenent Archidiaconus *in cap.* 1. *de Poenit. et remissionibus in* 6. Cardinal. *in cap. Accedentibus* 12. *de excessibus Praelator.* Fagnan. *ibid. n.* 17. Sotus *in* 4. *dist.* 21. *q.* 1. *art.* 4. Lavorius *de indulgentiis part.* 2. *cap.* 11. *n.* 52. Pax Jordan. *tom.* 1. *lib.* 5. *tit.* 16. *n.* 27. Bonacina *tom.* 1. *disp.* 6. *de Indulgent. q.* 1. *punct.* 3. *n.* 23. Monaceil. *tom.* 4. *supplement. ad* 3. *tom. n.* 64. ubi dicit, quod posset Vicarius Capituli accusari tempore Sedis vacantis ipsum concessisse Indulgentias, quas Episcopus vivens concedere consuevit; nam talem potestatem Vicarium Sedis vacantis non habere constat ex declaratione *Sacr. Cong. Conc.* 13. *Novembris* 1688. quae, dubio proposito, respondit: *Abstineat;* Barbosa *part.* 3. *de Offic. et potestat. Episcopi allegat.* 88. *n.* 21. cum Navarr. Sein. Cordub. Ledesma, Torreblanca, Henriq Suarez, Reginald. Sanciarell. Rhodo, et aliis, contra Silvestrum, Lazarium, Zerolam, Aloysium Riccium, Azorium, et alios, et etiam contra ipsum Barbosam *lib.* 1. *Juris Ecclesiastic. cap.* 32. *n* 91. *et tractat. de Canonicis, et Dignitatibus cap.* 42. *n.* 91. Et ratio nostra est, quia licet concedere Indulgentias sit actus Jurisdictionis, est tamen actus reservatus Dignitati Episcopali, cum sit de Majoribus; *cap. Accedentibus* 12. *de excessibus Praelatorum;* ubi Fagnan. *n.* 17. cum pluribus ibi citatis, adeo ut etiam Auctores contrarii fateantur tutius esse, quod Capitulum, seu Vicarius committat alicui Episcopo, ut indulgentias concedat nomine ipsius Capituli.

Vicarius Capitularis Sede vacante nequit quidpiam innovare in praejudicium Ecclesiae; aut Episcopi. *Communis*, textu expresso *in c. Novit ille* 1. *Ne sede vacante.* 54

Neque potest consumere, aut aliquo modo in proprios, vel alienos usus convertere bona. Sede vacante, Ecclesiae relicta, aut eo tempore collecta; Et si secus fecerit, tam ipse, quam quilibet alius id faciens, remanet suspensus ab Officio, et beneficio, non obstantibus quibuscumque privilegiis, statutis, consuetudinibus, textu expresso *in cap. Quia saepe* 45. *de election. in* 6. 55

Neque potest conferre Beneficia spectantia ad solam collationem Episcopi, textu expresso *in cap. Illa* 2. *Ne Sede vacante.* 56

Et hoc etiamsi collatio spectaret ad Episcopum cum consensu, vel consilio capituli, quia adhuc capitulum Sede vacante, conferre non potest, *c. Unico* §. *cum vero, Ne Sede vacante in* 6. 57

Potest tamen conferre beneficia illa, quorum collatio spectat ad Episcopum, et Capitulum simul, textu expresso *in c. Unico* §. *Ne Sede Vac. in* 6. 58

Neque potest supprimere beneficium, et unire Capitulo. Sic declarasse *Sac. Congr. Concilii super cap.* 15. *de reformat. sess.* 24. refert Pellegrinus *loc. cit. subsect.* 3. *n.* 21. 59

Neque potest donationem Jurispatronatus confirmare, nam in illa debet necessario intervenire Episcopi consensus. Rota apud Farinac. *dec.* 257. *num.* 1. *part.* 2. *recent. decis.* 586. *p.* 1. *recent.* Gratian. *discept. forens. cap.* 303. *n.* 10. *cum seq.* Lambertin. *de Jurepatronat. lib.* 1. *part.* 2. q. 1. *art.* 2. *n.* 3. *et art.* 4. *per tot.* Pellegrin. *loc. cit. n.* 22. et alii. * Verius contrarium, cum nullibi id sit prohibit Vicar. Cap. ut rectius docent Garcias, Quaranta, et Ventriglia apud Gagliard. *de jur. Patron. cap.* 6. *n.* 56. *. 60

Neque potest substituere novos examinatores in locum examinatorum absentium, aut defunctorum; sed curare debet, ut elapso anno, alii in locum demortuorum eligantur in Synodo, alioquin pro legitimis non habebuntur, qui supererunt: *Sac. Cong. Conc.* apud Garciam *de benefic. in addit. part.* 5. *c.* 2. *n.* 78. et Barbos. *in Sum. Apostol. dec. collectan.* 717. *n.* 14. et Pellegrin. *l. cit. n.* 24. 61

Neque potest exequi commissiones Apostolicas in *forma dignum*, et alias directas Episcopo, vel 62

ejus Vicario generali intuitu officii, vel sub nomine dignitatis; *Sac. Cong. Concil.* 2. *Aug.* 1631. apud Barbos. loc. *cit. n.* 11.

63 Neque potest expedire dispensationes matrimoniales directas Episcopo, et ejus Vicario generali. *Sac. Cong. Concilii* 24. *Maii* 1721. apud Barbos. loc. *cit. n.* 12.

64 Neque potest cognoscere causas confugientium ad Ecclesiam, vel ab illa extractorum: *Sac. Cong. Immunit.* 15. *Feb.* 1633. apud Barbosam *l. c. n.* 15.

65 Neque prohibere potest, ne quis, Sede vacante, promoveatur ad ordines: *Sac. Cong. Episcop. in Siracusana* 13. *Martii* 1604.

66 Neque potest licentiam concedere erigendi nova Monasteria, et Conventus: *Sac. Cong. Episc.* 19. *Feb.* 1633.

67 Neque potest suspendere, et iterum examinare confessarios regulares ab Episcopo defuncto examinatos, et simpliciter approbatos absque praefixione temporis, vel ad tempus nondum elapsum, propter privilegium, quod habent a Clemente IV. ut saepius declaravit *Sac. Cong. Conc.* Pellegrin. *l. c. n.* 31. et alii passim. Vide verb. *Approbatio art.* 1. *a n.* 54. *ad* 58. ubi affertur dictum privilegium, et dantur citata decreta.

68 Neque potest, neque debet expedire causas, quae patiuntur dilationem, imminente provisione Ecclesiae, nisi fuerint sibi specialiter delegatae, sed relinquere expeditionem novo Episcopo. Sic declaravit *Sac. Cong. Episcopor.* in *Neapolitana* 17. *Maii* 1594. *et in Narnien.* 15. *Maii* 1601. *et* 21. *Maii ejusdem anni*. Sic pariter debet tali tempore imminentiae novi Episcopi abstinere a dandis dimissoriis, seu testimonialibus ad ordines: *S. Cong. Episcopor. in Brixien.* 20. *Novemb.* 1654.

69 Adducitur novissima resolutio Sacrae Congregationis Concilii quoad aliqua dubia de Vicario Capitulari in ipsa proposita, ut sequitur.

I. « An Vicario Capitulari Turritano liceat procedere in causis canonicorum Ecclesiae Metropolitanae, tam in communi, quam in particulari, non obstante illius suspicione, seu recusatione per eosdem canonicos, seu Capitulum allegata in casu etc.

II. « An competat Capitulo metropolitano Turritano facultas recipiendi recusationes Vicarii Capitularis per Dioecesanos Turritanos propositas, seu proponendas, et respective deputandi arbitros pro admittendis, seu rejiciendis causis earumdem recusationum in casu.

III. « An praefato Capitulo Ecclesiae Metropolitanae licitum fuerit recipere suspiciones, seu recusationes ejusdem Vicarii coram ipso propositas per Rev. D. Antonium Murgiam rectorem Ecclesiae Parochialis de Ossi; et Rev. P. Antonium Franciscum Serram Plebanum Ecclesiae Parochialis de Osilo in casu etc.

IV. « An censurae relaxatae per eumdem d. Vicarium Capitularem adversus Archipresbyterum, Decanum, et canonicum antiquiorem praedictae Ecclesiae, sustineantur in casu etc.

Sacr. Cong. Conc. *in Turritana* 16. *Decembr.* 1724. Respondit.

Ad I. Affirmative. Ad II. et III. Affirmative. Ad IV. Negative.

Et reproposita causa sub dubio. *An: et in qua parte sit standum, vel recedendum a decisis,* 15. *Decembris* 1724. *Ead Sac. Cong. die* 13. *Januarii* 1725. Respondit, *Ad I. et II. in decisis. Ad III. recedendum a decisis. Ad IV. in decisis.*

70 Vicarius Capitularis, Sede vacante, tueri debet jura Ecclesiae pro exemptione fructuum spectantium ad mensam Episcopalem: *Sacra Congregat. Immunitat. in Liparitana* 8 *Junii* 1626. *lib.* 1. *Decr. Paul. pag.* 2.

71 Potest, et debet procedere pro defensione immunitatis, et jurisdictionis Ecclesiasticae: *Sacr. Congreg. Immunit. in Regien.* 8. *April.* 1624. *lib.* 3. *Decret. Paul. pag.* 173. *in Mediolanen.* 27. *Aprilis* 1632. *lib.* 2. *Decret. Paul. pag.* 124.

72 Non habet tamen facultatem, quam habet Episcopus in casibus bullae Gregorii XIV. super immunitate, ideoque cognitio spectat ad Episcopum viciniorem: *Sacra Congregat. Immunit. in Vercellen.* 9. *Novembr.* 1650. *lib.* 4. *Decret. Paulucc. pag.* 125.

73 Vicarius Capitularis non habet facultatem, quae competit Episcopo quo ad casus bullae Greg. Unde jubetur restituere Ecclesiae reum homicidii praetensi exceptuati a se extractum, ut datur ei facultas denuo extrahendi ad formam bullae, et subjungitur, ut denuo conficiat processum, ec transmittat: *Sac. Congreg. Immun. in Calaritana* 30. *Sep.* 1698. *lib.* 2. *Decret. Vallem pag.* 178.

74 Nec potest cognoscere super extractione, et violatione immunitatis Ecclesiasticae, sed hoc spectat ad Episcupum viciniorem: *Sacr. Congr. Immunit. in Regien.* 19. *Novembr.* 1641. *lib.* 3. *Decr. Paul. pag.* 161.

75 Et in praedictis delinquens jubetur accedere ad Urbem: *Sacra Congregat. Immunitat. in una S. Severini* 29. *Aprilis* 1704. *lib.* 3. *Decretor: Vallemani pag.* 577.

76 Etiam jubetur restituere reum praetensi homicidii exceptuati, quem extraxerat vigore litterarum ejectionis: *Sacra Congreg. Immunit in Firmana* 10. *Maii* 1693. *lib.* 1. *Decret. Valleman. pag.* 45.

77 Vicario capitulari non licet dare licentiam visitandi loca immunia: *Sacr. Congreg. Immunitat. in Bobien.* 2. *Martii* 1700. *lib.* 2. *Decretor. Valleman. pag.* 275.

78 Quare Vicarius Capitularis monetur, quia dederit curiae laicae licentiam exhumandi cadaver e loco immuni pro facienda recognitione; *Sacra Congregat. Immun. in Spoletana* 11. *Maii* 1683. *lib.* 3. *Decretor. Alt. pag.* 176.

79 Cum Vicarius capitularis, et Pro-Vicarius erdinaverint extractionem praetensi rei assassinii, qui postea per d. Vicarium Capitularem, praevia declaratione, qnod deberet frui immunitate Ecclesiastica, traditus fuerat curiae saeculari, a qua damnatur in poenam ultimi supplicii: Sac. Congreg. censuit, tam Vicarium, quam Pro-Vicarium, et alios cooperatores esse incursos in censuras, et cencedi facultatem Episcepo absolvendi omnes ceram capitule in forma consueta, facta Ecclesiae laesae competenti eleemosyna arbitrie Episcopi, et inhabilitatis ab officio Vicariatus, et Pro-Vicariatus arbitrie Sacr. Congreg., nec nen monitis de irregularitate incursa: *Sacr. Congr. Immunit. in Mantuana* 18. *Martii* 1689. *lib. Decret. Mart. pag.* 62.

80 Vicarius Capitularis, qui cum curia laica perquisivit, et extraxit confugitos ab Ecclesia, nen solum non est executus suas partes hujusmodi violationes impediende, sed etiam animum dedit violatoribus, vocatnr ad Urbem, et agitur cum Secretarie Sacr. Congreg. Episc. pro previsione alterius Vicarii: *Sacra Congr. Immun. in Acerren.* 31. *Julii* 1674. *lib.* 1. *Decret. Altov. pag.* 974.

81 Vicarius Capitularis extrahere faciens ab Ecclesia cursorem curiae Archiepiscopalis, mandet restitui, et acriter meneatur, reficiat carcerato damna passa, et consulat conscientiae suae: *Sac. Congreg. Immunit. in Salernitana* 22. *Januarii* 1692. *lib. Decret. Grim. pag.* 80.

82 Idem Vicarius absolvens censuratnm talem a se declaratum ob violatam immunitatem, reintegret censuras, et consulat conscientiae suae: *Sac. Congreg. Immun. in Squiliacen.* 9. *Maii* 1676. *lib.* 1. *Decret. Altov. pag.* 1243.

83 Injungitur Vicario Capitulari, ut declaret absolutienem a se datam esse nullam, et agitur cum Secretarie Sac. Congreg. Episc. ut deputet alium Vicarium: *Sacr. Congreg. Immun. in Aquilana* 14. *Novembr.* 1644. *lib. Decret. Rocci pag.* 434.

84 Cnm facultate tamen Sacrae Congreg. potest absolvere a censuris ob vielatam immunitatem: *Sacr. Congreg. Immun. in Vercellen.* 30. *Julii* 1695. *lib.* 1. *Decr. Vallem. pag.* 206.

85 Nen debet impedire confugium: *Sac. Congreg. Immun. in Terracinen.* 18. *Novemb.* 1664. *lib. Decret. Rocci pag.* 599.

86 Aliquando jubetur restituere pecuniam sibi erogatam pro excarceratione Sacerdotis: *Sacr. Congreg. Immun. in Oritana* 22. *Aprilis* 1698. *lib.* 2. *Decretor. Vallem. pag.* 149.

87 Aliquando ei injungitur, ut mandet nulliter extractum restitui, et deinde extrahat ad fermam bullae, conficiat processum, et transmittat. *Sacr. Congreg. Immun. in Tropien.* 27. *Januar.* 1665. *lib. Decr. Rocci p.* 117.

88 Vicarius capitularis Acherontiae contra ordines Sanctissimi, et Sacrae Congreg. obediens litteris regiis de accedendo Neapolim, declaratur suspensus a divinis, privatur Vicariatu, et inhabilitatur ad hujusmodi efficia, et ei praecipitur, ut discedat ab Urbe, et decretum praefatum notificatur tam Nuncio, quam capitule per litteras, quae ad futuram rei memeriam retineantur in actis Nunciaturae, et curiae ecclesiasticae Acherontinae, et si non justificaverit allatam legitimam excusationem, inhabilitandus est etiam ad beneficia: *Sac. Cengreg. Immun. in Acherontina* 5. *et* 13. *Julii* 1633. *lib.* 2. *Dec. Paul. pag.* 160.

Vicarius Capitularis, seu Capitulum Sede vacan- 89
te non potest conferre beneficia de Jurepatrena-
tus, quande ex lege fundatienis censerri debent
uni ex consanguineis, affinibus, concivibus, seu
personis ex certa familia, loco, seu cellegio, quia
tunc sicut nen potest Sede vacante se ingerere in
cellatiene beneficiorum liberae collationis etiam
develuta, cum cellatie beneficierom in tali casu,
etsi jure devolute, sit semper liberalitas, et gra-
tia, seu gratificatio erga personam arbitrie con-
ferentis eligendam; sicque non necessaria, sed
libero, dum potius uni qoam alteri beneficium
conferre potest, quae est una ex ratienibus, ob
quas Vicarius Capitularis, seu Capitulum sede va-
cante nen potest cenferre beneficia ad ordinariam
Episcopi cellatienem spectantia *ex cap. Ilias* 2.
Ne Sede vacante; Ita sequitur, qued data hujus-
medi beneficiorum devolutione, collatio ex tali
jure nen spectat ad Vicarium Capitularem, sed
ad Sedem Apostelicam vigore regulae secundae
Cancellariae. Sic Reta *in Cremon. Praepositurae*
5. *Apr.* 1683. §. *Hoc posito, coram Ursino*, ac
ita *in una Calaritana beneficii* fuit in curia indi-
catum per binas sententias conformes *de anne*
1687. n *R. P. De Aste, et* 16 8. n *R. P. D. de
Effectibus*, apud Rigant. *tom.* 1. in *regul.* 2. *Can-
cellariae* §. 3. *nu.* 154. *et* 155. ubi ad id secum
adducit Wames *consil.* 260. *num.* 3. Fermosin,
de capitul. sede vacante quaest. 33. *nu.* 5. *et seq.*
Lotter. *de re beneficiar. lib.* 2. *quaest.* 1. *nu.* 21.
Genzal. *ad regul.* 8. *gloss.* 8. §. 1. *num.* 75. *et*
77. Marchett. *de Vicar. capitul. tit.* 32. *nu.* 43.
et sequent ac alios. Sic etiam quando testater in 90
fundatione beneficii jus illud conferendi reliquit
Episcope pre tempere existenti, cum in tali casu
agatur de jure speciali, et accidentali. et non de
jure provenientc, vel ab ordinaria Episcopi po-
testate, vel a juris dispositiene, nen potest tale
jus transire in Vicarinm Capitularem, ut distin-
gnunt Felin. et caeteri Interpretes, in *cap. Cum
olim, de majoritat. et obedient.* Roman. *consil.*
506. *num.* 14. Sbroz *de offic. Vicar. lib.* 2. *qu.*
30. *num.* 3. *et qu.* 188. *num.* 6. Garcias *de be-
nefic. part.* 5. *cap.* 7. *num.* 39. et alii. Et ad id
facit reselutio Sacrae Congreg. Concil. in *Clusin.
die* 20. *Martii* 1756. Hinc beneficii collatie a Vi- 91
carie Capitulari expleta titulum coloratum non
tribuit. Rigant. *tom.* 3. *in regul.* 36. *cancellar.
num.* 122. ubi ad id varies adducit Docteres, et
Rot. *in Segobien. Canonicat.* 11. *April.* 1704. §.

Altera. coram Scot. confirmat. 9. *Maii* 1805. *coram Ansald.*

92 Vicarius Capitularis jurisdictionem Episcopalem ad Capitulum devolutam, independenter ab ipso Capitulo exercet: Benedict. XIV. *de Synodo Dioeces. lib.* 2. *num.* 1. Vide *tom.* 2. verb. *Capitulum art.* 3. *num.* 63. *et sequent.* et supra *art* 1.
93 *num.* 39. Vicarius Capitularis potest sua auctoritate ordinaria conficere processus super fama virtutum, et miraculorum Servorum Dei, quos con-
94 ficere potuisset Episcopus: idem *ibid. num.* 2. *et de canonizat. Sanctor. lib.* 2. *cap.* 2. *num.* 2. Immo ab ipsamet sede Apostolica ad Vicarium Capitularem quandoque diriguntur litterae remissoriales pro conficiendis processibus Apostolicis super virtutibus, et miraculis tum eorumdem servorum Dei, tum etiam eorum, qui jam in beatorum Album sunt relati: Idem *ibid. num.* 2. *et*
95 *cit. lib.* 2. *cap.* 45. *num.* 17. Quamobrem *cit. num* 2. ingenue fatetur nondum hactenus percipere potuisse, cur dataria Apostolica dispensationes, quae ex mente Tridentin. *sess.* 22. *de reformat. cap.* 5. extra curiam committendae sunt Ordinariis locorum, in quibus degunt illas impetrantes, numquam consueverit committere Vicariis Capitularibus, quamvis easdem committere soleat Vicariis generalibus. Plura alia de Vicario Capitulari, vide *tom.* 2. *verb. Capitulum art.* 2. et supra, ubi abunde de omnibus, et insuper in d. *tom.* 2. *verb. Concilium art.* 2. *a num.* 7. *ad*
96 9. Ubi quod Synodus Provincialis non a Vicario capitulari metropolitanae vacantis, sed ab antiquiori Episcopo suffraganeo est indicenda ex decreto *Sacrae Congregationis Concilii in Tarraco-*
97 *nensi* 13. *Maii* 1604. Et quod absente, vel impedito, seu mortuo Archiepiscopo, convocanda
98 est Synodus provincialis ab antiquiore Episcopo ex suffraganeis, non autem ab Episcopo exempto quamvis antiquiore, ex decreto *ejusdem congregat. in Burgen.* die 17. *Aprilis* 1649.
99 Alia de Vicario capitulari, vide verb *Capitulum*, et verb. *Ordo*.
100 Vicarius capitularis, loco defuncti Episcopi, in Missa nominari non debet; Benedict. XIV.
101 Constitut. incip. *Ex quo primum* §. 20. Vicarius capitularis in locis missionum, ubi resident Episcopi, a capitulo, vel parochis, juxta veterem consuetudinem, eligi debet statim ab obitu Episcopi; Idem Constitut. incip. *Quam ex sublimi* §. 3. Si vero nullum adsit Capitulum, nec parochorum numerus, a quibus electio perficiatur, Vicarius generalis defuncti Episcopi, Pontificis auctoritate constituitur Vicarius capitularis; Idem *ibid.* §. 4. Et Doctoratus necessitas tollitur, dummodo alia requisita in eligendo concurrant.
102 Vicariis capitularibus per regnum Neapolitanum, et Vicariis generalibus aegrotantium praelatorum ejusdem regni quae cura circa spolia sit commissa, et demandata? Vide supra verb. *Spolia*.

Vicariis capitularibus in regno Neapolitano prohibetur concessio litterarum dimissorialium pro 103
prima clericali tonsura, aliisque ordinibus, etiamsi annus a die vacationis Ecclesiarum elapsus sit, absque speciali facultate Sac. Congregationis: Clemens XI. *part.* 3. *Bull. Epist.* 2. *et* 3. *Sac. Cong. Episcop. et regul.*

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

Num Capitulum eligendo Vicarium Capitularem 104
possit aliqua reservare a se ipso exercenda? Affirmant Pirhing *ad tit. de offic. Vicar. n.* 78. Pignatell. *consult. canon. tom.* 9. *consult.* 59. *n.* 4. Ventrigl. *in Prax. for. Eccles. tom.* 2. *adnot.* 15. §. 2. *n.* 18. Ragucc. *de Voc. canon. q.* 40. *n.* 14.

Tradunt vero auctores hujus affirmativae sen- 105
tentiae, quod si reservatio concernat ea, quae sunt voluntariae jurisdictionis, minime repugnat, ut ipsa exerceantur ab ipso capitulo; contra vero si reservata sint illa, quae spectant ad Jurisdictionem contentiosam, debeant haec a Capitulo alteri delegari.

Negativam vero sententiam tenent *Fagnan.* in 106
cap. His, quae num. 72. *de majorit. et obed. Leuren. de Vicar. tract.* 3. *cap.* 5 *qu.* 565, *num.* 2.

Quod si capitulum haud potest aliqua sibi re- 107
servare, Vicarium capitularem eligendo, multo minus potest quidquam ad se avocare postquam jam Vicarium capitularem elegit; *Leuren. ubi supra q.* 567. *n.* 2.

Ex his etiam patet vera resolutio ad quaestio- 108
nem, de qua agit Auctor *n.* 40. an scilicet possit Vicarius capitularis vigore suae electionis exercere ea quae speciale mandatum Episcopi requirerent respectu Vicarii generalis. Si enim Capi- 109
tulum nil sibi potest reservare eligendo Vicarium Capitularem, non est, quod Vicarius Capitularis opus habeat ullo speciali mandato, sed ut primum electus est, potest ea etiam exercere, quae Vicarius generalis nonnisi speciali mandato exercere valet; *Leuren. loco citato qu.* 568. *n.* 2. ubi rationem differentiae tradit.

Responsio Auctoris.

Circa ea, quae hic adstruuntur, praesertim sub 110
n. 108. videatur quaeso, quae ego adduxi in *hoc art.* sub e. *n.* 40. ubi post adductas duas opiniones contrarias cum suis respectiva rationibus; An possit Vicarius Capitularis vigore suae electionis exercere ea, quae speciale mandatum Episcopi requirerent respectu Vicarii generalis, conclusi sibi in hoc servandum esse praxim, et legitimam consuetudinem cujusque dioecesis, ac provinciae; cum consuetudo sit optima legum interpres; *L. si de interpretatione* 58. *ff. de legibus; et cap. Cum dilectus* 8 *de consuetudine*, addendo, videndum es-

se verb. *Jurisdictio n.* 18. ubi conclusi, Jurisdictionem Vicarii Capitularis esse ordinariam: sicque etiam conclusi in verb. *Vicarius generalis art.* 4. *n.* 6.

VICARIUS FORANEUS

Habet sequentia adnotare.

1 Vicarius foraneus dicitur ille, qui in certa parte Dioecesis extra civitatem Sedis Episcopalis, vel in Oppidis per Episcopum constituitur, ut ibi jurisdictionem quamdam exerceat; *cap. Romana* 1. *de Officio ordinarii in* 6. et ibi Glossa verb: *Foraneus;* et alia Glossa *in Clement. Et si principalis* 2. *de rescriptis verb.*
2 *Foraneo.* Et dicitur *Foraneus,* quia foris, seu extra locum, in quo Sedes Episcopalis reperitur, Episcopi vices agit juxta traditam sibi potestatem: Glossa *in cit. cap. Romana* 1. *de officio ordinarii in* 6 *verb. Foraneus;* et alia Glossa *in cit. Clement. Et si principalis* 2. *de Rescriptis in casu verb. Nota.*
3 Episcopus tenetur Vicarios Foraneos in Dioecesi constituere, *Concil. Mediolan.* 1. *part.* 2. *tit. de Vicariis Foraneis, Sac. Cong. Episcop. in*
4 *Trojana* 27. *Martii* 1590. *et* 10. *Martii* 1567. Et ad hoc munus Vicarii foranei eligi, et constitui debent Archipresbyteri, et praepositi locorum, vel alii in dignitate Ecclesiastica constituti; Sin minus eligi debent rectores ecclesiarum parochialium dioecesis, quantum possibile erit: *Concil. Mediolan.* 1. *loco citato.*
5 Vicarii foranei amoveri possunt arbitrio Episcopi, quotiescumque voluerit, et puniri possunt, si male se gesserint in officio sibi demandato: *Conc. Mediolan.* 1. *loc. cit.*
6 Jurisdictio Vicariorum foraneorum est omnino limitata, cum concedatur solum pro certe parte dioecesis, et limitatis locis, ac solum pro certis, et limitatis causis civilibus ibidem occurrentibus usque ad certam, et limitatam summam, v. g. quinque scutorum plus minusve, prout libuerit, ne partes pro qualibet levi re cogentur semper se conferre ad civitatem, et comparere coram Vicario generali: *Sac. Cong. Episc. in Trojanen.* 27. *Martii* 1590.
7 In criminalibus autem non possunt ordinarie se intromittere, nisi informationes capiendo, et formando processum informativum ad effectum illum trasmittendi ad Vicarium generalem cum relatione totius facti: *Sac. Cong. Episcop. in Mutulensi* 9. *Junii* 1592.
8 Potest tamen ab Episcopo eis concedi, ut se intromittant in omnes causas cleri alicujus oppidi, seu sui limitati Vicariatus, tam civiles, quam criminales, et mixtas, exceptis iis, pro quibus poena corporis afflictiva est imponenda. *Sacr. C. Episcop. in Tarentina pro oppido Martinae* 7. *Julii* 1567.

Ad Vicarium foraneum, et non ad Archipres- 9
byterum, sive curatum, nisi ipso Vicario absente, spectat dare licentiam laborandi die festo, et contravenientes mulctare: *Sac. Cong. Episcop. in Cerentina* 2. *Augusti* 1594. *et in Materanen.* 18. *Nov.* 1597. Et talis licentia in scriptis concedi 10
debet, et non oretenus: *Ead. Sac. Cong.* 21. *Augusti* 1615.

Poena pro transgressione festorum debet esse 11
moderata; et si fuerit exorbitans, reduci debet ad arbitrium Ordinarii, et reliquum, si fuerit exactum, restitui: *Sac. Cong. Episcop. in Ravennatensi* 16. *Januarii* 1601. *in Bellicastrensi* 1. *Septembr.* 1603. *et in Cornetana* 11. *Decemb.* 1624.
Neque debet excedere 5. vel 6. Julios in loca pia 12
distribuendos, deducta tertia parte executoribus, licet quis deprehensus fuerit in fragranti post publicatum edictum. *Sac. Cong. Episc. in Terracinensi* 14. *Dec.* 1595. Et tertiam partem poenae, 13
seu mulctae, quae a violatoribus festorum exigitur, deberi Vicariis Foraneis, tenet Pellegrinus *part.* 1. *sect.* 7. *de Vicario Foraneo subsection. unica n.* 6. dicens, quod ubique servatur, quod poenae praedictae applicentur vicariis foraneis, et eorum executoribus, et quod sic censuit *Sac. Cong Episcop. in Theanen.* 5. *Februar.* 1591. At hodie attendenda est taxa Innocentiana §. *Le pene, e multe,* ubi statuitur; quod applicentur usui locorum piorum.

Vicarius foraneus ratione sui Vicariatus nul- 14
lam habet praecedentiem in choro, sessionibus, et processionibus, et aliis actibus, et functionibus Ecclesiasticis supra alios parochos, canonicos, et presbyteros ipso antiquiores, et digniores, sed debet ipse Vicarius stare, sedere, et incedere in loco suae receptionis, et dignitatis, ac si non esset Vicarius foraneus, tam cum cotta, quam sine ille, non obstante quacumque ordinatione Episcopi in contrarium, praeterquam in congregationibus, quae de mandato Episcopi singulis mensibus fiunt, in quibus tamquam Episcopi delegatus praecedere debet omnibus, non tamen in processionibus, Missa, et aliis, quae fiunt ante Congregationem: *Sac. Cong. Rit. in Brundusina* 17. *Novembris* 1600. *in Oritana, et Catan. ead. die, et anno; in Marsicen. Spoletana, et Bononien.* 11. *Aprilis* 1601. *in Regien.* 2. *Martii* 1602. *in Tro-*

pien. 25 *Januarii* 1603. *in Neocastren.* 12. *Aprilis* 1607. *in Comen. Valevatiae* 19. *Martii* 1611. *in Nucerina* 24. *Junii* 1611. *in Siracusana* 7. *Julii* 1612. *in Hydruntina Soleti* 2. *Martii* 1613. *in Mediolanen. Cerbettae* 3. *Dec.* 1616. *in Campana terrae Auletta* 12. *Martii* 1618. *in Messanen. Terrae Castri* 7. *Sept.* 1618. *in Spoletana Terrae Casciae* 23. *Martii* 1619. *in Salernitana* 27. *Martii* 1638. *in Neritonen.* 22. *Dec.* 1629. *et in Tranen.* 9. *Ap.* 1633. et saepissime

15 alibi. Etiam quacumque consuetudine contraria non obstante: *Ead. Sac. Rit. Cong. in Siracusana* 3. *Junii* 1630.

16 Vicarius foraneus debet in processionibus, et choro uti cotta, sicut alii Presbyteri, nec ratione sui officii debet ante alios habere thuris, et pacis honorem: *Eadem Sacra Cong. Rit. in Tranen.* 24. *Sept.* 1605.

17 Vicarii foranei residere debent in locis, ubi constituti fuerint, vel in alio non multum distanti: *Sac. Cong. in Trojanen.* 12. *Dec.* 1646. Locus autem debet esse equidem numerosus.

18 Vicariis foraneis non licet mulctare clericos, vel Presbyteros, qui non veniunt ad horas canonicas ultra solitum punctum amissionis distributionum quotidianarum: *Sacra Cong. Rit. in Brundusina* 4. *Martii* 1606.

19 Neque possunt Vicarii Foranei contra usum, et consuetudinem Ecclesiae prohibere Canonicis, ne Capitulum faciant sine sua licentia: *Sac. Cong. Rit. in Orien. Caeliae* 16. *Dec.* 1605. *et ead. Sac. Cong.* 16. *Dec.* 1616.

20 Vicarius Foraneus, si sit Canonicus, non debet habere majorem portionem ex funeralibus, quam si esset simplex Canonicus: *Sac. Cong. Rit. in Bononien. Castri Joannis* 7. *Octob.* 1617.

21 Vicarii Foranei, vel alii Rectores non tenentur quidquam solvere, aut dare Cursoribus, aut aliis Episcopi Ministris per Dioecesim discurrentibus, sed tantum ministrare debent cubile, et lumen, et si victum eis praebeant, ab Episcopo repetere possunt: *Sac. Cong. Episcoporum in Licien.* 5. *Feb.* 1501. *et in Balneoregien.* 6. *Augusti* 1602.

22 Episcopus in sua Dioecesi concedere debet facultatem etiam Vicariis Foraneis, et Archipresbyteris, ut de consilio Medicorum impertiri possint indigentibus licentiam vescendi cibis vetitis, quae detur omnino gratis, ita ut nec pro scriptura quidquam accipere liceat: *Sac. Cong. Episcoporum* 20. *Augusti* 1691.

23 Non debet Episcopus prohibere Parocho, ne celebret Officium Mortuorum sine interventu Vicarii Foranei: *Sac. Cong. Episcoporum in Cremen.* 10. *Junii* 1603.

24 Attenta dispositione Tridentini *cap.* 3. *sess.* 25. *de reform.* non potest Episcopus delegare facultatem Vicariis Foraneis, sed tantum Vicariis Generalibus, concedendi Litteras Monitoriales pro rebus deperditis, seu subtractis: *Sac. Cong. Conc.* 24. *Junii* 1653. Et antea *eadem Sac. Cong.* 8. *Februarii* 1590. declaravit, non licere Episcopo hanc facultatem alteri, quam Vicario Generali delegare, neque specialiter, apud Pascue. *tit. de Vicario*, et Pittonum *Constitut. ad Episcopos n.* 1206.

Episcopus praeter Vicarium Foraneum non debet retinere in locis Dioecesis alios Patentatos: *Sacra Cong. Episcoporum in Ferentina* 4. *Aug.* 1690. apud Monacell. *part.* 1. *tit.* 1. *formul.* 6. *n.* 2. 25

Vicariis Foraneis obedire debent omnes Curati, et alii Clerici, cujuscumque dignitatis sunt, alias per Episcopum puniri possunt: *Conc. Mediolanens.* 1. *par.* 2. *tit. de Vicariis Foraneis.* 26

Vicarii Foranei habent facultatem in unum congregandi semel in mense Presbyteros suae Regionis, seu loci, ut conferant inter se super difficultatibus Parochiarum, et curis Animarum: *Concil. Mediolanens. loco cit.* 27

Eorum Officium est inquirere de vita, et moribus Clericorum, an Parochi, et Presbyteri sui Vicariatus habeant libros, quos habere debent, an observent Decreta Synodalia, an eorum incuria Divinus Cultus aliquid detrimenti patiatur? et de his omnibus ad Episcopum relationem facere: *Conc. Mediolanen. loco cit.* 28

Tenentur significare Episcopo Curatos non residentes in sua Regione: *Concil. Mediolan.* 1. *par.* 2. *tit. de Residentia.* 29

Vicarius Foraneus dependet a Vicario Generali, nisi specialiter ab Episcopo justa de causa aliquando ab ejus Jurisdictione eximatur. *Communis.* 30

Non permittat Episcopus Vicarium Foraneum retinere nonnisi unum Notarium: *Sacra Congregatio Immunitatis in Spoletana* 16. *Aprilis* 1652. *lib.* 4. *Decr. Paul. pag.* 181. 31

Vicarii Foranei non habent facultatem extrahendi confugitos: *Sac. Congreg. Immun. in Spoletana* 29. *Maii* 1629. *lib.* 1. *Dec. Paul. p.* 139. 32

Quare quoad extractionem Sacerdotis, et Clerici factam a Vicario Foraneo, Sacra Congregatio injungit Episcopo reintegrari Ecclesiam, et dictus Vicarius consulat conscientiae suae *Sac. Cong. Immunitatis in Theanen.* 19. *Februarii* 1704. *lib.* 2. *Decret. Vallem pag.* 558. 33

Vicarius Foraneus ob datam licentiam extrahendi cadaver ab Ecclesia pro facienda recognitione corporis delicti, contrahit excommunicationem: *Sac. Cong. Immunitatis in Urbevetana* 21. *Augusti* 1695. *lib.* 1. *Decr. Vallem. pag.* 213. 34

Idem contrahit irregularitatem, et pro dispensatione remittitur ad Sacram Congregationem Concilii: *Sac. Cong. Immunitatis ibidem.* 35

Aliquando tamen conceditur eidem facultas extrahendi a locis immunibus ad sex menses, et pro arbitrio Episcopi, *ita tamen ut extracti ducantur ad carceres Curiae Ecclesiasticae: Sacra Cong. Immunitatis in Camerinen.* 19. *Nov.* 1630. *lib.* 2. *Decr. Paul. pag.* 64. 36

37 Vicarii Foranei dicuntur illi, qui in certa par-
te Dioecesis extra Civitatem Sedis Episcopalis,
vel in Oppidis per Episcopum constituuntur, ut
ibi jurisdictionem quamdam exerceant; *cap. Ro-*
38 *mana* 1. *de Offic. Ordinarii in* 6. Et ab ipsis ap-
pellari potest ad Episcopum: Bened. XIV. *de Syn.*
39 *D. lib.* 3. *cap.* 3. *n.* 5. Antiquissimi sunt, et ori-
go eorum ad Chorepiscopos est referenda: Idem
40 *ibidem n.* 6. Chorepiscopis enim suffecti sunt Ar-
chipresbyteri, Archidiaconi, et Decani rurales:
Idem *ibid. n.* 7. Vide *de Chorepiscopis tom.* 3,
verb. Episcopus art. 1. *n.* 36, *ad* 41. ubi qui ipsi
41 fuerint, quod eorum Officium, et quare ab Eccle-
42 sia sublati? Vicarii Foranei in Italia etiam ante
S. Carolum Borromaeum esse coeperunt, ut in
aliis locis: Idem *ibidem n.* 8. contra aliquos ali-
ter sentientes; Sed minorem in Italia obtinent
43 jurisdictionem: Idem *ibidem n.* 9. Si Parochi sint,
44 Synodo Dioecesanae intervenire debent. Si non
sint, tenentur, si Episcopus eos vocet, idque ex-
pediat, quoniam ab istis tamquam oculatis testi-
bus melius, quam a Vicario Generali certior fieri
poterit de iis, quae in remotis Dioecesis partibus
occurrunt, et aliquam fortasse sanctionem expo-
scunt: Idem *ibidem n.* 10.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

A Vicario Foraneo distingui debet is, qui ex- 45
tra Urbem cum aliqua delegatione universitatis
causarum ab Episcopo constituitur. Ille enim nec 46
in Personatu, nec in dignitate constitutus cense-
tur, nec praecedentiam ratione officii supra alios
Presbyteros obtinet; *Monacell. in Formul. Legal.
practic. part.* 1. *tit.* 1. *n.* 2. *et sequent. Schmier.
Jurisprud. Canon. Civil. lib.* 1. *tract.* 3. *cap.* 5.
sect. 4 *in supplement. qu.* 1. *n.* 3. ubi quod solat
deputari pro levibus dumtaxat, et modicis causis.
Hic vero majorem dicitur habere praerogati- 47
vam, et jurisdictionem. Quinimmo si deputatus
sit ad universitatem causarum perinde ac ille, qui
residet in Urbe, dici poterit Vicarius Generalis,
et sic in dignitate constitutus, capaxque delega-
tionis Apostolicae; et id, quia Vicarium Genera-
lem non facit qualitas loci, sed generalitas causa-
rum; *Sbroz de Vicar. Episcop. lib.* 1. *qu.* 20. *n.*
11. *Schmier, loco mox citato*, ubi quod; « Si re-
scriptum aliquod Pontificium ad Vicarium Gene-
ralem dirigatur in materia gratiosa, erit in arbi-
trio Impetrantis cuinam illud praesentare velit,
poteritque electus ab impetrante Vicarius ad exe-
quutionem privative procedere ».

VICARIUS GENERALIS EPISCOPI

ARTICULUS I.

QUOAD EA, QUAE CONCERNUNT EJUS ESSE, CONSTITUTIONEM, ET JURISDICTIONEM.

Haec porro ad rem notanda.

1 Vicarii Generalis nomine intelligitur ille, qui constitutus est ab Episcopo cum generali potestate, ut ejus vices gerat in eodem loco, in quo ipse Sedem habet, ac Jus dicere solet, ita ut censeatur idem esse Auditorium utriusque, *cap. Non putamus* 2. *de consuetudine in* 6 Barbosa *de Offic. et potest. Episcop. part.* 3. *allegat.* 54. *n.* 127. cum plurimis ibi citatis, Reiffenstuel *lib.* 1. *Decretal. tit.* 28. *n.* 16. et alii plures. *Vide infra n.* 9.

2 Vicarius Generalis Episcopi in Jure appellatur etiam Officialis, *cap. Cum in generali* 3. *de Officio Vicarii in* 6. ibi: *Officialis, aut Vicarius Generalis Episcopi*, et concordat *cap. Cum nullus* 3. *de temporibus ordinat. in* 6. ubi ille ipse, qui antea dicebatur *officialis Episcopi*, paucis interjectis lineis vocatur ipse in spiritualibus *Vicarius Generalis.*

3 Episcopus potest constituere Vicarium generalem absque consensu, vel consilio Capituli: *Communis.* Sic approbante praxi, et consuetudine universali, quae in talibus est servanda; *cap. Cognoscitur* 6. *de his, quae fiunt a Praelatis sine consensu Capituli.*

Immo Episcopus non tantum potest, sed etiam 4
ordinarie tenetur Vicarium Generalem constituere: Abbas in *cap. Quoniam* 14. *n.* 3. *de officio Ordinarii*, Reiffenstuel *lib.* 1. *Decretal. tit.* 28. *n.* 65. Bald. in *l. Aliquando n.* 1. *in quarta oppositione, ff. de offic. Procons.* Lancellot. *Instit. Canonic. lib.* 1. *tit. de offic. Vicar. in Glossa verb. Non potest*, Covarruv. *lib.* 3. *variar. resolut. cap.* 20. *n.* 4. et plures alii, quos allegat Barbosa *de offic. et potest. Episcopor. part.* 3. *allegat.* 54. *n.* 125. et Pellegrin. *part.* 1. *sect.* 2. *de Vicario Generali Episcop. subsect.* 5. *n.* 1. per text. *in cap. Volumus* 2. *et cap. Quia in quibusdam* 4. *dist.* 89. *cap. In nova* 16. *qu.* 1. *cap. Quoniam* 14. *cap. Inter cetera* 15. *de Officio Judicis Ordinarii.*

Dicitur autem notanter *Ordinarie*, quia si E- 5
piscopus velit causas per se tractare, sitque peritus Jurista, et per se sufficiens ad eas ex solo expediendas, praesertim si Episcopatus non sit amplus, cogi non potest ad constituendum Vicarium

Generalem, ut pluries tenuit Rota; et signanter in *Calaguritana Fructuum* 18. *Martii coram Cavalerio, in Valven. et Sulmonen. Praeeminentiarum* 18 *Junii* 1649. *coram Emerix Decano, et in eadem Valven. coram eodem Emerix* 11. *Martii* 1695. et quod Episcopus non possit coarctari ad retinendum Vicarium, expresse declaravit *Sac. Cong. Concilii* 11. *Feb.* 1696. approbando dictum votum Rotae editum 18. *Junii* 1694. *et* 11. *Martii* 1695. *coram dicto Emerix in Valven. Praeeminentiarum* apud Monacell. *part.* 1. *tit.* 1. *formul.* 1. *n.* 6. et apud Pitton. *Constitut. ad Episcopos n.* 1954. et tenent Doctores plurimi allegati a Barbosa *loco cit. n.* 125. a Pellegrino *l. cit. n.* 5. Reiffenstuel *l. c. n.* 66. aliique passim.

6 Secus vero foret, si Episcopus non esset peritus Jurista, vel ob vastitatem Episcopatus, et ingentem causarum molem, aut ob aliam causam non esset sufficiens per se ipsum solum ad omnia commode expedienda, quia tunc, ut dictat ipsamet ratio naturalis, tenetur Episcopus Vicarium Generalem constituere, ut saepe Sacra Congregatio diversis temporibus praecipere consuevit, alioquin mittitur illi ab Urbe, vel aliunde Vicarius pro tali Officio exercendo, vel cum Brevi Apostolico, vel cum Litteris Sacrae Congregationis, vel cum Patente Episcopi, quia fuit ad hoc compulsus, ut referunt Nicolius in *Flosculis verb. Vicarius Generalis sub n.* 39. Pellegrin. *l. cit. n.* 8. et alii.

7 Qui insuper notant, quod talis Vicarius missus ab Urbe supradictis modis, est vere Vicarius Apostolicus, et Jurisdictionem habet privative quoad Episcopum, nec Episcopus illum removere potest: *Sac. Cong. Episcoporum in una Civitatis Castellanae* 2. *Aprilis* 1392. *in Mediolanen.* 8. *Februarii* 1594. *in Savonen.* 17. *Sept.* 1605. *in Bisinianen.* 18. *Martii* 1632. *in Motulen.* 5. *Augusti* 1656.

8 Episcopus potest etiam binos Vicarios Generales aeque principales, seu in solidum constituere, maxime si Dioecesis sit multum ampla, ut sic expeditioni causarum facilius consulatur, cum facilius expediantur causae per plures, quam per unum, *cap. Quoniam, de officio Ordinarii*, *cap. Ad haec, de officio Archidiaconi, cap.* 1. *De celebratione Missarum*, *Clementin. Et si principalis, et ibi Glossa verb. Principalis*, ac Cardinalis, et Imola *de Rescriptis, cap. Prudentiam;* ubi Abbas *n.* 10. *de Officio Delegati*, Ugolin. *de Offic. et potest. Episcopi cap.* 4. §. 6. *n.* 4. Barbosa *cit. allegat.* 54. *n.* 126. Rebuffus *in prax. Benefic. titul. Forma Vicariatus n.* 203. Zerola *in prax. Episcop. part.* 1. *verb. Vicarius n.* 1. Sbroz. *lib.* 1. *qu.* 50. *n.* 4. Reiffenstuel *l. cit. n.* 67. Pelle-

9 grin. l. c. *n.* 10. et alii, notantes tamen, quod eos constituere debet in eodem loco, ubi Sedem habet; Nam Generalis Vicarius dicitur ille, qui constitutus est ab Episcopo cum generali potestate, ut ejus vices gerat in eodem loco, in quo ipse Sedem habet, ac Jus dicere solet, ita ut censeatur idem esse Auditorium utriusque, *cap. Non putamus* 2. *de consuetudine in* 6. Bartolus *in l.* 1. *in fine, ff Qui et a quo appelletur*, Maranta *de Ordine Jud. part.* 1. *disput.* 5. *n.* 8. Sbroz *lib.* 1. *qu.* 28. *n.* 7. *et qu.* 69. *n.* 2. Pellegrin. *loc. cit n.* 11. Reiffenstuel *l. c. n.* 16. Barbosa *cit. alleg.* 54. *n.* 127. cum pluribus ibi allegatis.

Ampliatur praedicta conclusio, ut possit Episcopus plures habere Vicarios Generales, si ita servetur de consuetudine: *Sac. Cong. in Lancianen.* 24. *Martii* 1599. *et* 21. *Februarii* 1614. apud Quaranta *verb. Capitulum Sede vacante*, Nicol. *in Flosculis verb. Vicarius Generalis n.* 40. et Pellegrinum *l. c. n.* 12. 10

Et a fortiori si habeat plures Civitates, seu Dioeceses unitas; nam tunc debet in unaquaque tenere suum Vicarium Generalem: *Sac. Cong. Episcopor. in Sutrina* 7 *Junii* 1594. apud Nicolium *l. cit. sub n.* 40. Pellegrinum *l. cit. n.* 13. Pitton. *Constitut. ad Episcopos n.* 1619. quamvis ipse fortasse inadvertenter ex Pascuc. referat dictum Decretum *de anno* 1694. 7. *Jun.* 11

Et praesertim si dictae Ecclesiae, seu Dioeceses unitae inter se multum distent, quia si una ab altera notabiliter distet, debet Episcopus Vicarium Generalem in Dioecesi, in qua non residet, deputare, ut respondit *Sac. Cong. Concilii in Gerunden. et Cariaten* 2 *Octobris* 1706. in qua distantia triginta milliarium notabilis ad hunc effectum reputata fuit, ut habetur apud Monacell. *in Appendic. ad par.* 2. *decis.* 4 *in fine*, et apud Pittonum *l. c. n.* 2135. 12

Quamvis tamen Rota *die* 5. *Maii* 1660. *in Valven. Praeeminentiarum coram Taja dec.* 1. *n.* 2. inter impressas apud Monacell. *in Append. ad par.* 2. et refert etiam Pitton. *l. c. n.* 1325. expresse tenuerit, quod possit Episcopus duarum Ecclesiarum unitarum in uno tantum Episcopatu Vicarium Generalem constituere, ad quem accedere tenentur subditi utriusque Dioecesis, quod et confirmat eadem Rota *in eadem Valven.* 18. *Junii* 1694. *coram Emerix dec.* 3. *n.* 1. apud Monacell. *loco citato* ubi dicit, quod id tradit Cardinal. *in Clementin.* 2. *qu.* 2. *de Rescriptis*, Sbroz *de Offic. Vicar. lib.* 1. *part.* 1. §. 2. *sect.* 2. *subsect.* 5. *n.* 5. Melphiten. *ad Gratian. discept.* 653. *n.* 4. Card. de Luca *de Jurisd. disc.* 22. *n.* 10. *et de Praeeminent. disc.* 7. *n.* 21. Posth. *de manutent. Observat.* 53. *n.* 9. Barbosa *de Offic. et Potest. Episcop. part.* 3. *allegat* 54. *num.* 129 *et seq.* Frances *de Ecclesiis Cathedralibus cap.* 8. *n.* 378 *et* 384. Rota *dec.* 418. *n.* 3. *coram Cavalerio, et decis.* 2138. *n.* 12. *et seq.* et signanter *num.* 16. *coram Coccino*. Et ratio est, quia licet duae sint materiales Ecclesiae, formaliter tamen ratione unionis habentur pro unica, *cap. Primo, Ne Sede vacante, cap. Sicut unire, de excessibus Praelator.* Innocent. *in cap. Novit in fine, de Offic. Legat.* Gonzalez *ad Regul.* 8. 13

Cancellar. gloss. 5. §. 7. *n.* 29. Rota *decis.* 477. *n.* 2. *coram Remboldo.* Haec Rota *l. c. n.* 1. ubi *n.* 2. sic subjungit: « Immo quod plus est, potest etiam nullum habere Vicarium, et negotia explere per semetipsum »; ut *in dicta decis.* 418. *n.* 19. *coram Cavalerio.* Et *ibidem n.* 3. sic addit: « Potest enim Episcopus in quacumque parte suae Dioecesis Tribunal erigere, et subditorum causas cognoscere »; *cap. cum Episcopus, ibique Doctores de Officio Ordinarii* in 6. Mandos. *consil.* 27. *n.* Bertachin. *de Episcop. part.* 5. *lib.* 4. *qu.* 38. *n.* 6. « Nec sic per indirectum cogi debet alibi, quam in loco suae residentiae, vel consueto Vicarium retinere, vel mittere contra mentem Sacri Concilii Tridentini *sess.* 25. *de reformat. cap.* 6. ibi: *In ejus domo, aut consueto Tribunali procedere teneatur*; Nec applicantur auctoritates, et Decreta Sacrae Congregationis Concilii in contrarium allata, quia intelligenda, ac recipienda sunt, prout etiam pleraque loquuntur, in casu, quo subsit consuetudo retinendi distinctum Tribunal, ac Vicarium in utraque Dioecesi, aut maxima sit inter unam, et alteram distantia locorum ».

14 Et idem iterum confirmavit eadem Rota *in eadem Valven.* 11. *Martii* 1695. *coram eodem Emerix Decano dec.* 4. *n.* 1. 2. 3. apud Monacell. *l. cit.* ibi: « Quo enim ad secundum certum est, quod duae Ecclesiae vigore unionis etiam aeque principalis existentes sub uno Episcopo (quidquid sit respectu ipsarum Ecclesiarum, quae conservant singula suam essentiam, praeeminentias, ac privilegia secundum auctoritates in contrarium allegatas) respectu Episcopi habentur pro unica » *cap.* 1. *Ne Sede vacante, cap. Sicut unire de excessib. Praelator* Rota in *Ampurien. seu Civitaten. Unionis* 10. *Junii* 1686. §. *Quoniam vers. quoad Episcopum, coram Reverendissimo Domino Archiepiscopo Mediolanen*, et ideo sufficit, quod Episcopus unum tantum Vicarium Generalem deputet pro ambabus Dioecesibus, ut praeter vetustiores auctoritates in decis. relatas ex modernioribus tradunt Pellegrin. *in prax. Vicar. part.* 1. *sect.* 2. *subsect.* 5. *n.* 5. Merol. *in Theolog. moral. part.* 3. *disput.* 6. *cap.* 5. *dub* 9. *n.* 73. Ventrigl. *part.* 2. *in praxi Eccles. annot.* 14. §. 1. *n.* 4. Idque procedit, nedum quando Episcopus residet in Dioecesi, verum etiam, quando abesse cogitur ab illa; nam in utroque casu militat eadem ratio unicitatis Ecclesiarum, seu Dioecesum quoad semetipsum; Immo sicuti, ubi residet, nec arctatur ullum retinere Vicarium Generalem, sed potest per se solum causas cognoscere, ceteraque explere negotia suae Dioecesis, ut dixit Rota *dec.* 418. *sub n.* 10. *coram Cavaler.* ita etiam absens unum dumtaxat Vicarium Generalem relinquere valet, qui vices suppleat sui ipsius. Nec subsistit peculiaris consuetudo Episcoporum Valven. seu Sulmonen. retinendi duos Vicarios Generales in utraque Dioecesi, ex Ughell. in *Ital. Sacr. tom.* 1. *fol.* 250. *tit. Valven. et Sulmonen. Episcopi*, quia hic non loquitur nominatim de Vicario Generali, sed de Vicario Vicesgerente, et sic etiam intelligi valet de Vicario Foraneo. Ultra quod quatenus etiam constaret, quod quandoque Episcopus pro unaquaque Dioecesi deputasset Vicarium Generalem, ex deputationibus hisce, tamquam mere facultativis, nulla adversus ipsos allegabilis est consuetudo, sive praescriptio, ut per Rotam *dec.* 306. *n.* 3. *coram Caputaquen. et dec.* 4t8. *n.* 9. *coram Cavalerio.*

15 Episcopus non debet habere plura Tribunalia, vel plures Vicarios juxta numerum Dominiorum, ad quae Dioecesis se extendit: *Sacra Cong. Episcoporum in Aquensi* 16 *Feb.* 1604. apud Nicolium *in Flosculis verb. Vicarius Generalis n.* 40. *in fin.* apud Pellegrin. *l. c. n.* 14. Nisi tamen alicubi ob justas, et graves causas haberetur ad id specialis concessio, seu provisio Apostolica, aut consuetudo legitime praescripta.

16 Vicarius constitutus in aliquo loco, vel parte Dioecesis cum facultate generali pro omnibus causis ejusdem loci, vel partis, est solum delegatus, non autem Vicarius Episcopi Generalis; ideoque Litteras Apostolicas exequi non potest: Sic *Sac. Cong. in una Nullius* 22. *Dec.* 1628. apud Nicol. *l. c. n.* 48.

17 Episcopus nequit creare Vicarium Generalem, antequam possessionem Episcopatus apprehendat, quamvis fuerit per Papam pronunciatus Episcopus: Barbosa *cit. allegat.* 54. *n.* 3. Azorius *par.* 2. *lib.* 3. *cap.* 43. *q.* 2. Nicolius *l. c. n.* 39. et alii passim.

18 Episcopus debet in Vicarium eligere Clericum saltem primae Tonsurae, non vero Laicum; Nam Laicis non licet Ecclesiastica tractare negotia, *cap. Dscernimus* 2. *de Judiciis*, cum similibus Barbosa *cit. allegat.* 54. *n.* 4. cum communi aliorum.

19 Clericus conjugatus licet cum unica, et virgine, non potest esse Vicarius Generalis Episcopi: *Sac. Cong. Episcoporum in Traguriensi* 11. *Septembris* 1612.

20 Et multo minus Bigamus, *cap. Unic. de Cleric. conjugato in* 6.

21 Nec Regularis potest esse Vicarius Generalis Episcopi, *Sac. Cong. Episcoporum, et Regularium in Asculana* 15. *Januarii* 1597. in *Motulana* 8. *Maii* 1615. in *Spalatensi* 12. *Aprilis* 1619. et saepe alibi.
22 Nisi cum aliis requisitis habeat etiam licentiam Apostolicam degendi extra Claustra, *Sac. Cong. Episcoporum in Caputaquen.* 18. *Novembris* 1593.

23 Vel nisi sit Abbas, qui habeat Jurisdictionem quasi Episcopalem in personas saeculares; Nam hic potest deputare Vicarium Monachum Jurisperitum. Quod si talem non habeat, debet tenere Vicarium Clericum Saecularem Doctorem; Et si id minus fieri possit, poterit facere Vicarium Monachum non Doctorem assignando ei Doctorem

pro Assessore, sine cujus consilio nihil facere possit, quod requirat altiorem indaginem: *Sac. Cong. Episcoporum in Galaguritana* 23. *Decemb.* 1603. *et* 21. *Novembris* 1605. apud Nicolium *l. c. sub n.* 34. Vide *infra n.* 40.

24 Et Sacra Congregatio Episcoporum aliquando concessit licentiam assumendi Regulares in Vicarios Episcopales Caelestinos, et etiam Dominicanos, ut *in Puteolana* 3. *Februarii* 1593. *in Traguriensi* 15. *Julii* 1606. *et in Vestana* 16. *Novembris ejusdem anni* apud Nicol. *loco cit.*

25 Vicarius quoque Patriarchae Latini Constantinopolitani solet esse de Minoribus de Observantia: *Sac. Cong. Episcoporum, et Regularium* 22. *Dec.* 1619. apud Nicol. *loco cit.*

26 Vicarius Generalis in Regnis Hispaniarum non potest esse, nisi qui in Ordine Sacerd. est constitutus. Urb. VIII. Const. incip. *Decet Romanum.*

27 Vicarius Episcopi, vel Sede vacante, non potest esse Parochus habens Curam Animarum: Sac. *Cong. Concilii sub die* 12. *Maii* 1629. apud Barbosam *in Summa Apostol. Decis. verb. Vicarius*

28 *Generalis Episcopi n.* 3. Et maxime si curam animarum habeat extra Civitatem, et multo magis, si extra Dioecesim, non potest esse Vicarius, ut decrevit saepe saepius *Sac. Cong. Episcoporum* apud Nicol. *loco citato n.* 37. *et in compendio Episcop. verb. Vicario n.* 7. ubi dicta decreta congerit; Generaliter enim esse Parochum, et Vicarium sunt Officia male compatibilia in eadem persona: *Sacra Congregatio Episcoporum in Messana* 19. *Januarii* 1603. Ex eo quod ut quis bene exerceat alterum ex dictis Officiis, alteri necessario deesse cogitur: *Sacra Congregatio Episcoporum in Sutrina* 16. *Novembris* 1640. Neque potest Vicariatum retinere ex eo quod habeat Coadjutorem in Parochia: *Sac. Congr. Episcop. in Albingan.* 8. *Jun.* 1521. apud Nicol. *in Flosculis loc. cit. sub n.* 37. * An Parochus possit esse Vicarius Episc. Vid. v. Parochus *art.* 2. *n.* 46. *

29 Vicarius Generalis esse non potest nepos, vel filius fratris Episcopi: *Sacra Congregatio Episcoporum in Ostunen.* 19. *Septembris* 1577. *in Murana* 4. *Februarii* 1611. *in Tranen.* 17. *Junii* 1662. *in Meliten.* 18. *Junii* 1624 et saepe alibi.

30 Nec frater, praesertim si non est Doctor: *Sacra Congregatio Episcoporum in Comensi* 2. *Decembris* 1578. *in Messana* 11. *Januarii* 1600.

31 Immo laudatur, qui nec patruelem vult habere Vicarium: *Sacra Congreg. Episc. in Tarentina* 6.

32 *Aprilis* 1611. Nec consanguineum: *Sac. Congr. Episcoporum in Arianen. de anno* 1636. apud Nicol. in *Flosculis loc. cit. sub n.* 35.

33 Nisi hoc Sacra Congregatio ad aliquod tempus concedat propter bonas qualitates subjecti, ac aliorum idoneorum penuriam: *Sac. Cong. Episcop.* in *Nullius Pisciae* 1. *Octobris* 1635.

34 Originarius Civitatis, vel Dioecesis non potest esse Vicarius, nam propter consanguinitates, affinitates, familiaritates, et alias attinentias potest deviare a recta Justitia, et se reddere partibus suspectum: *Sacra Congreg. Episcop. in Ostunen.* 29. *Julii* 1587. in *Spalaten.* 9. *Martii* 1593. in *Senogallien.* 10. *Februarii* 1598. *in Sutrina* 16. *Novembris* 1640. *in Melphiten.* 11. *Augusti* 1645. *in Fundana* 25. *Maii* 1646. et pluribus aliis omissis, in *Monopolitana* 21. *Augusti* 1741. Ponente Cardin. Grimaldo, et saepissime alibi, ut adducit Ursaya *tom.* 3. *decis.* 8. *n.* 11. et sequentibus. Et novissime statutum fuit in Concilio Romano celebrato sub Benedicto XIII. anno 1725. ubi *tit.* 8. *cap.* 2. sic expresse habetur: « Episcopi praeterea in Vicarios generales suos Fratres, aut Nepotes, aut propriae Episcopalis Urbis Cives non eligant ».

Solet tamen Sacra Congregatio saepe dispensare, ut Episcop. praesertim residens, tenere possit Vicarium Dioecesanum: Dummodo non det occasionem querelarum, et hoc multis de causis, et signanter si Episcopus adhuc extraneum idoneum invenire nequiverit. *Sac. Congreg. Episc. in Melphiten.* 11. *Augusti* 1645. *in Fundana* 25. *Maii* 1644. *in Tropien.* 25. *Januarii* 1650. Item si Vicarius exterus non tam cito possit accedere, *Sacr. Congreg. Episcop. in Melphiten.* 9. *Octobris* 1645. Item propter tenuitatem fructuum Ecclesiae. *Sacr. Congreg. Episcop. in Sutrina* 7. *Decembris* 1640. Item propter aeris intemperiem. *Sacra Congregat. Episcop.* in *Fundana* 29. *Septembris* 1645. Item propter notitiam bonarum qualitatum talis Vicarii Dioecesani, qui sit eximius in regimine. *Sac. Congreg. Episcop. in una Montis Falisci* 4. *Septembris* 1684. *et in una Civitatis Plebis* 4. *Martii* 1649. 35

Poenitentiarius non potest esse Vicarius Generalis, ne suspicionem ingerat, quod in administratione Justitiae utatur scientia Confessionis, nisi tantae sit apud omnes bonae famae, et opinionis, ut excludatur hujusmodi suspicio: *Sacra Cong. Episcop. in Ariminen.* 28. *Jan.* 1611. 36

Ut quis possit constitui Vicarius Generalis, debet esse aetatis saltem 25. annorum. Azorius *Instit. moral. par.* 2. *lib.* 3. *cap.* 43. *quaest.* 10. Alzed. *de praecellent. Episc. Dignit. par.* 2. *quaest.* 2. *n.* 3. Nicol. *in Flosculis* loc. *cit. n.* 29. Barbosa *cit. alleg.* 54. *sub n.* 3. Homobon. *de humanae vitae statibus cap.* 7. *vers. Aetas*, ubi etiam addit nec posse Episcopum dispensare super minori aetate sui Vicarii Generalis. 37

Item debet esse Doctor, vel Licentiatus in Jure Canonico: *Sacr. Congreg. Episc. in Polignanen.* 28. *Aug.* 1582. *in Tricentina* 6. *Octob.* 1645. et saepissime alibi; Unde si ad Sacram Cong. Episc. habeatur recursus contra Episcopum non retinentem Vicarium Jurisperitum, solet ipsa demandare, ut retineat Vicarium Generalem Doctorem, ut testatur Monacell. *part.* 2. *tit.* 16. *formul.* 2. *n.* 3. Et hoc praecipue locum habet, quando Episcopus ipse Theologus est, et non Jurista. *Sacr. Cong. Episcop. in Arben.* 23. *April.* 1691. Ne 38

semper indigeat Assessore: *Sacr. Cong. Episcop. in Cajacen.* 11. *Maii* 1594. *et in una Montis Falisci* 12. *Aug.* 1650. Nec sufficit esse Theologum: *Sac. Congr. Epic. in Surrentina* 15. *Nov.* 1605. Et interim donec provideatur, datur Doctor pro consultore, *ibidem*.

39 Aliquando tamen Sacra Congreg. Episcop. concessit posse Episcopum tenere Vicarium non Doctorem, alias tamen idoneum, praesertim dum Episcopus Jurista residet: *Ead. Sacr. Congr. in Traguriensi.* 15. *Jun.* 1590. *et in Orien. seu Oritana* 29. *Mart.* 1593.

40 Item Vicarii Abbatum debent esse idonei Doctores si jurisdictionem exerceant extra Monasterium: *Sac. Cong. Episcop. et Reg. in Galaritana* 23. *Dec.* 1603. Vide *supra n.* 23.

41 Vicarius Generalis Episcopi habet Jurisdictionem ordinariam, et non delegatam: Sic colligitur *ex cap. Non putamus* 2. *de consuetudine in* 6. *et cap. Romana* 3. §. 1. *de Appellat. in* 6. ac tenet expresse Glossa *in cap. Romana, verb. Generaliter*, et alia Glossa *in cap. Licet verb. Officialem, de Officio Vicarii in* 6. Nicolius *in Flosculis verb. Vicarius Generalis n.* 45. Pellegrin. *in Praxi Vicar. part.* 1. *sect.* 2. *subsect.* 3. *a n.* 1. *ad* 6. ubi, pluribus adductis, id solide probat, et solvit contraria. Statim enim ac ab Episcopo constituitur, eo ipso a Lege, seu canone Jurisdictionem accipit, *arg. cap.* 2. *de Officio Vicarii in* 6. Et notat Barbosa *part.* 3. *de officio et potest. Episcopi allegat.* 54. *n.* 34. Sanchez *lib.* 3. *de Matrimonio disp.* 29. *n.* 13. Fagnan. *in cap. Quod nobis n.* 41. *de Clandestina desponsat.* et alii plures. Vide verb. *Jurisdictio a n.* 15. *ad* 17. ubi late de hac Vicar. Generat. Jurisdictione.

42 Idem est Tribunal, seu Auditorium, eademque Jurisdictio Episcopi, et Vicarii sui Generalis, textu expresso *in cap. Non putamus* 2. *de consuetudine in* 6. ibi: *Cum sit idem Auditorium utriusque, et in cap. Romana* 3. *de Appellationibus in* 6. ibi: *Cum unum, et idem Concistorium*, sive *Auditorium sit censendum.*

Hinc a Vicario Generali regulariter non datur appellatio ad Episcoporum, textu expresso *in cit. cap. Non putamus* 2. *de consuetudine in* 6 addita ratione; « Ne ab eodem ad seipsum (cum sit idem Auditorium utriusque) appellatio interposita videatur »; *et in c. cap. Romana* 3. §. 1. *de appellationibus in* 6. ibi: « Ne ab eisdem ad seipsos interponi videatur ». Unde a Vicario Generali Episcopi appellatur, omisso Episcopo, immediate ad Archiepiscopum: Rota *p.* 13. *rec. dec.* 192. *n.* 5. *et part.* 14. *decis.* 115. *n.* 210. et communis Doctorum. 43

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

Nonnunquam duo constitui solent Vicarii Generales aeque principales. Dubitari propterea contingit, utri delegationes Apostolicae censeantur commissae. 44

Porro si agatur de Rescripto gratioso, ille ex duobus Vicariis erit delegatus Apostolicus, cui ab Impetrante fuerit illud praesentatum. Rescriptum vero licet gratiosum uni Vicario jam praesentatum haud potest alteri Vicario praesentari; Layman *in c.* 1. *n.* 7. *de Offic. Vicar.* Lauren. *de Vicar. cap.* 1. §. 2. *q.* 34. *n.* 2. 45 46

Quod si res sit de Rescripto contentioso consentientibus Partibus, aut nil opponente eo, contra quem ipsum impetratum est, potest etiam quilibet eorum eligi; Partibus vero dissentientibus adeundus est Papa, qui debet declarare, utrum eorum delegaverit; Barbos. *in c. Quoniam num.* 10. *de Offic. delegat.* Wiestner *in Decret. lib.* 1. *tit.* 28. *n.* 27. 47

ARTICULUS II.

QUOAD EA, QUAE POSSIT, VEL NON VICARIUS GENERALIS,

Sequentibus num. evolvitur.

1 Vicarius Generalis, ad hoc ut suum munus plene, et libere exercere possit, debet ab Episcopo constitui in spiritualibus, et temporalibus, nec sufficit, si constituatur in spiritualibus tantum, vel temporalibus, quia sub tali forma verborum non esset rigorose Vicarius Generalis, *arg. cap. Si Episcopus* 3. *et cap. Ecclesias Cathedrali* 4. *de supplenda negligent. Praelatorum in* 6. ibi: *In spiritualibus, et temporalibus*, Barbosa *part.* 3. *de Offic. et potest Episcop. allegat.* 54. *num.* 57. Rebuffus *Prox. Benefic. par.* 1. *tit. de Vicar. Episc.* num. 16. *et in forma Vicarior.* Sbroz *de Officio Vicarii lib.* 1. *qu.* 25. *nu.* 1. *cum seq.* Pavinus *de Offic. et potest. capituli Sede vacante c.* 2. *qu.* 12. *n.* 6. Pellegr. *in Praxi Vicarior. par.* 1. *sect.* 1. *subsect.* 1. *n.* 1. et alii contra alios. Et ratio est, quia Ecclesia habet et spiritualia, et temporalia, *can. Si quis* 1. *q.* 3. adeoque debent in forma Vicariatus ambo exprimi, *cap. Licet* 2. *de Officio Vicarii in* 6. *cap. Romana* 1. *de Officio Ordinarii in* 6. *cap. Romana* 3. *de appellationibus in* 6. *c. Statutum* 9. *et c. Statuta* 20. *de Haereticis in* 6. Sic per haec Jura docet Pellegr. *Prax. Vicar.*

part. 1. *sect.* 2. *subsect.* 1. *num.* 1. cum aliis ibi citatis.

2 In generali Vicarii constitutione conceduntur tantum, quae in generali mandato continentur, etiamsi adesset clausula: « Dantes, et concedentes ei plenam, et liberam potestatem, arg. text. in *leg. Procurator cui*, *ff. de Procuratoribus*, cum similibus, Barbos *loc. cit. n.* 59. Rebuff. *loc. cit. num.* 36. Pellegrin. *loc. cit. num.* 3. et alii.

3 Vicarius Generalis vi Officii sibi generaliter commissi ordinarie potest ea omnia, quae Episcopus; Rebuffus in *Praxi Benefic. tit. forma Vicariatus n.* 30. *et seq.* Garcias *de Benefic. part.* 5. *cap.* 8. *n.* 65. *et seq.* Pirhing. *lib.* 1. *Decretal. tit.* 25. *n.* 41. Reiffenstuel. *ibid. n.* 76. et alii plures: et ratio est, quia Vicarius generalis constituit unum tribunal cum Episcopo; *cap. Non putamus* 2. *de consuetudine in* 6. ejusque personam repraesentat; *cap. Romana* 3. *de appellationibus in* 6. adeoque quod potest Episcopus, censetur et ejus Vicarius posse. Nisi tamen aliquid fuerit specialiter in Jure exceptum, ut de se clare patet, et omnes fatentur; aut res sit ita gravis, et ardua, ut eam Episcopus non esset illi in specie verisimiliter concessurus, *arg. cap. Cum in generali* 3. *de Officio Vicarii in* 6. ibi: « Cum in generali concessione nequaquam illa veniant, quae non esset quia verisimiliter concessurus », et concordat *cap. In generali* 81. *de Regul. Juris in* 6. ibi: « In generali concessione non veniunt ea, quae quis non esset verisimiliter in specie concessurus »; Seu res sit talis, ut exigat speciale mandatum, *arg. Cap. Qui generaliter* 5. *de Procuratoribus in* 6. ibi: « Qui generaliter constituitur ob negotia Procurator, agere, ac experiri potest, exceptis iis casibus, qui mandatum exigunt speciale ».

5 Vicarius Generalis etiam sine speciali mandato potest confirmare electos, et instituere praesentatos ad Juspatronatus, *cap. Ex frequentibus* 3. *de Institutionibus*, Glossa verb. *Non possunt in cap. final. de Officio Vicar. in* 6. Roch. *de Jurepatronat. verb. Competens qu.* 31. *num.* 66. *et* 67. Lambertin. *eod. tract. part.* 3. *lib.* 2. *art.* 5. *qu.* 1. *in princip.* Covarruv. *lib.* 3. *variar. c.* 20. *num.* 7. Gonzalez *ad Regul.* 8. *Cancellar. glossa* 9. §. *a num.* 78. Pellegrin. *loco cit. num.* 4. Barbos. *cit. allegat.* 54. *num.* 70. cum Rota, et Sacra Congr. *ibi cit.* testans de communi Doctorum contra Rolandum, et Rebuffum.

6 Vicarius Generalis sine speciali mandato potest Monitoria sub poena excommunicationis ad finem revelationis pro rebus deperditis, seu subtractis concedere: Sic pluries declarasse Sacra Congreg. Conc. refert Garcias *de Beneficiis part.* 5. *cap.* 8. *num.* 98. Pellegrin. *loco cit. num.* 9.

7 Vicarius Generalis, absente Episcopo, Processiones indicere, et dirigere potest cum consensu capituli: Sacra Congr. Concil. apud Barbos. in *Sum. Apostol. dec. verb. Vicarius Generalis Episcopi quam habeat auctoritatem, n.* 2.

Potest Vicarius Generalis cognoscere de causis Mensae Episcopalis, et judicare, prout justum fuerit: *Sacr. Congregat. Episcopor. in Lesinen.* 3. *Octobr.* 1586. 8

Item potest exequi commissiones, et Litteras Apostolicas, quae prius directae fuerant Vicario capitulari, non adhuc executae: *Sacr. Cong. Episc in Parmen.* 6. *Aug.* 1614. 9

Item potest esse delegatus Papae, et executor Gratiarum Apostolicarum, quia est in Dignitate constitutus: *Clementin. Etsi Principalis* 2. *de Rescriptis.* 10

Item potest ex vi mandati generalis Confessiones Sacramentales audire, aliisque eas audiendi facultatem concedere: Barbosa *supra Conc. Trid. sess.* 23. *de reform. cap.* 15. *num.* 25. cum Sanchez. Campanil. Narbona, Novar. Moneta, et aliis ibi citatis, Pellegrin. *loco cit. num.* 17. Ventrigl. *prax. rerum notabilium tom.* 2. *annotat.* 25. §. 1. *num.* 28. Merol. *Theol. moral.* 3. *part. disput.* 7. *cap.* 6. *dub.* 21. *num.* 176. qui testatur de magis communi, et verissima sententia contra Barbosam *de Offic. et potest. Episc. part.* 3. *allegat.* 54. *num.* 91. et alios apud ipsum tenentes Vicarium Episcopi non posse sine speciali mandato facultatem concedere aliis Sacerdotibus audiendi Confessiones Sacramentales. 11

Item potest ex proprio officio absque speciali commissione interesse matrimoniis, et aliis Sacerdotibus assistendi licentiam concedere; Vicarius enim generalis venit appellatione Ordinarii: *Communis* cum Barbosa *de offic. et potest. Episcop. par.* 2. *alleg.* 32. *num.* 127. Ventriglia *loc. cit. num.* 27. 12

Et id potest Vicarius generalis, etiamsi sit tantum clericus, et non Sacerdos: Basilius Pontius *tract. de Sacram. Matrimon. lib.* 5. *cap.* 11. *num.* 11. Barbosa *cit. alleg.* 32. *num.* 120. et alii contra multos alios ibi citatos, et Pellegrinum *loc. cit. num.* 27. et alios ab ipso allegatos. Et ratio nostra est, quia adversarii, ut notat Barbosa *loc. cit.* defendunt contrarium ex eo tantum fundamento, quod non sufficit in contrahendo matrimonio praesentia parochi, qui non sit sacerdos: Hoc autem est falsum, cum Sacr. Conc. Conc. in Abulensi 12. *Mart.* 1593. *lib.* 7. *Decretor. fol.* 193. apud Monacell. *tom.* 2. *tit.* 16. *formul.* 2. *num.* 34. et apud Pitton. *Constitut. ad Parochos nu.* 160. expresse declaraverit, quod Parochus valide, et licite assistit matrimonio, etiam si nondum sit Sacerdos, adeoque etc. Tum quia Eadem Sac. Congreg. Conc. 4. *Jul.* 1602. *lib.* 10. *Decr. fol.* 47. apud Monacell. *loc. cit.* declaravit, quod matrimonium contrahi potest valide, non solum coram Sacerdote habente facultatem a Vicario generali, sed coram Vicario generali met perinde ac coram Parocho. Unde cum ex alio adducto decreto parochus valide, et lici- 13

te assistat matrimonio, etiamsi nondum sit Sacerdos, id etiam dicendum venit de Vicario generali nondum Sacerdote.

14 Licentia tamen assistendi matrimonio non potest ab ipso Vicario generali, sicuti nec a Parocho concedi alicui, qui non sit Sacerdos; *arg. Concil. Trid. sess.* 24. *de reform. matrimon.* c. ubi expresse requirit, ut delegandus sit sacerdos, ibi: *Vel alio Sacerdote.* Vide verb. *Matrimon. quoad Impedimenta art.* 1. *num.* 68.

15 Vicarius generalis potest petere salarium ab Episcopo, quod salarium non potest esse minus quinquaginta aureis pro quolibet anno: Sic declaravit Sac. Congr. Episc. in Ventimilien. 8. *Martii* 1606. Vel centenis monetae. Ead. Sacr. Congreg. Episc. *in Cajetana* 5. *Februarii* 1616. apud Nicolium *loc. cit. num.* 52. et Pellegrin. *loc. cit. num.* 21.

16 Non potest tamen loco salarii, seu provisionis Episcopus assignare Vicario emolumenta Cancellariae, ut evitentur fraudes: *Eadem Sacr. Congr. Episc. in Senegallien.* 16. *Octobris* 1604. apud Nicol. *loc. cit. n.* 52. et Pellegrin. *loc. cit. n.* 21.

17 Vicarius generalis potest petere a Judice laico auxilium brachii saecularis in causis, in quibus potest Episcopus *cap.* 1. ubi canonistae *de Offic. Ordinarii*, *cap. Dilecto*, *de sentent. excomm. in* 6. Conc. Trid. *sess.* 24. *cap* 8. *sess.* 15. *de Regularibus c.* 5. *et sess.* 25. *de reform. cap* 3. Pellegrin. *loc. cit. n.* 23. cum Gratian. Genuens. Menoch. Molina, Ridolphin. Barbos. Covarruv. et aliis passim.

18 Vicarius generalis Archiepiscopi, ipso Archiepiscope absente, et a sua Provincia distante, potest interveniente justa aliqua, et gravi causa, Episcopos soffraganeos suspendere, interdicere, et excommunicare, textu claro *in cap. Romana Ecclesia* 1. §. *Officiales autem*, *de officio ordinar.* in 6. Vide verb *Archiepiscopus art.* 1. *n.* 20.

19 Non potest Vicarius generalis, etiamsi fuerit Episcopus ex generali commissione sine speciali mandato Episcopi exercere ea, quae sunt ordinis Episcopalis, ut consecrare Ecclesias, et Altaria, Chrisma, et Oleum Sanctum conficere, Sacramentum confirmationis, et ordinis conferre, calices consecrare, et alia hujusmodi: Rebuff. *in Praxi Benefic. tit. de Vicario n.* 33. *et n.* 168 *cum seq.* Sbroz *de Vicario Episc. lib.* 2. *quaest.* 5. *n.* 10. *et q.* 6. *cum seq.* Azorius *part.* 2. *lib.* 3. *cap.* 45. *q.* 9. *et cap* 46. *vers. Confirmationes*, Ugolinus *de Offic. et potest. Episc. cap.* 4. §. 7. *n.* 2. *vers.* 8. Franciscus Leo *in Thesaur. Fori Eccles. part.* 1. *cap* 12. Barbosa *part.* 8. *de offic. et potest. Episc. allegat.* 54. *n.* 83. cum aliis ibi citatis Pellegrin. *loc. cit. subsect.* 2. *a nu.* 1. *ad* 5. et alii passim.

20 Item non potest sine speciali mandato Synodum congregare: Glossa *in cap. Tua nos verb. Vicarii*, *de Officio Vicarii*, *et in cap. Quod ad translationem*, *verb. Item Congregatio*, *de Officio Legati*, Pellegrin. *loc. cit. n.* 47. Rebuff. *in Praxi benefic. de Forma Vicarii n.* 151. Sbroz *lib.* 2. *quaest.* 46. *n.* 1. Barbosa *cit. allegat.* 54. *n.* 103. cum aliis ibi citatis, *et super Trid. sess.* 24. *de reform. cap.* 2 *n.* 21. cum aliis ibi allegatis, insuper refert ex Seilio sic fuisse resolutum a Sac. Congregat. Concilii 11. *August.* 1618. Quamvis enim ipse in *Summ. Apostolic. verb. Vicarius generalis collectan.* 715. *n.* 3. dictam Sacrae Congreg. decisionem referat in contrarium, nihilominus ut recte notat ex aliis Ventriglia *tom.* 2. *annotat.* 14. §. 1. *n.* 37. ipsa Sacrae Congreg. decisio cantat pro nostra opinione, quod nempe Vicarius generalis absque speciali mandato non possit Synodum congregare, et fortasse Barbosa in *dicta summa* inadvertenter omisit dictionem *Non.*

Item non potest suo arbitrio Constitutiones Sy- 21
nodales mutare: Sac. Congr. Rit. 25. Febr. 1606.

Item non potest sine speciali mandato Dioece- 22
sim visitare, quia visitatio videtur Episcopis tantum reservata, quia per se ipsos visitare tenentur singulis annis, et ipsis legitime impeditis, per suos Vicarios, *can. Decernimus* 10. *caus.* 10. *qu.* 1. *can. Episc.* 11. *ead. caus. et quaest. c. Inter cetera*, *de Offic. Ordinarii*, *cap. si Episcop.* 6. *eod.* in 6. Concil. Trident. *sess.* 7. *de reform. cap.* 8. *et sess.* 24. *de reformat.* c. 3. Rebuff. *loc. cit. n.* 100. Sbroz *lib.* 2. *q.* 120. *n.* 2. Pellegrin. *loc. cit. n.* 46. Barbosa *cit. allegat.* 54. *n.* 102. et alii passim.

Item non potest sine speciali mandato exigere 23
Cathedraticum, seu Synodaticum, quod Episcopis debetur ratione subjectionis: Sbroz *lib.* 2. *q.* 38. *n.* 6. Barbosa *cit. alleg.* 54. *n.* 123. Pelleg. *loc. cit. n.* 40. et alii.

Item nequit sine speciali mandato imponere, 24
et exigere caritativum subsidium: Barbosa *cit. alleg.* 64. *n.* 122. Bellencin. *in tract. de caritativo subsidio qu.* 11. *per tot.* Azorius *Instit. moral. par.* 2. *lib.* 9. *t.* 14. *q.* 5. *vers. Vicarius*, Sbrooz *lib.* 2. *q.* 48 *num.* 6. Pellegrin *loc. cit. n.* 48. et alii.

Item sine speciali mandato nequit se intromit- 25
tere in causis criminalibus, quae enumerantur inter negotia ardua, cum in eis tractatur de vita hominis, et de poena graviter infligenda, *arg. c. Veniens* 15. *et c. Qualiter* 24. *de accusationibus.* Unde pro ipsis causis debet habere specialem commissionem, textu expresso *in c. Licet*, *de Offic. Vicarii in* 6 ibi: « Potestatem tamen inquirendi, corrigendi, aut puniendi aliquorum excessus, seu aliquos a suis beneficiis, Officiis, vel administrationibus amovendi transferri nolumus in eumdem, nisi sibi specialiter haec committantur ».

Item sine speciali commissione nequit benefi- 26
cia conferre; *cap. Ult. de Offic. Vicarii in* 6. *et Communis doctorum* cum Barbosa *cit. alleg.* 54. *n.* 6. Pellegrin. *l. c. n.* 13. Ventriglia *l. c. n.* 8. et alii. Neque potest sine speciali mandato resi-

gustiones, et permutationes beneficiorum admittere, et approbare, *cap. Quaesitum, de rer. permut.* Barbosa *l. c.* n. 66. cum pluribus ibi allegatis, Pellegrin. *l. c. n.* 14. Ventriglia *l. c. n.* 9. et alii passim.

27 Immo etiamsi Vicarius habeat speciale mandatum ad recipiendas resignationes beneficiorum, adhuc non potest conferre beneficia coram ipso resignata sine speciali mandato ad conferendum: Rota *dec.* 5. *alias* 487. *n.* 2. *et* 3. *in novis*, quam affert Sbroz *lib.* 2. *q.* 71. *n.* 9. Pellegrin. *loc. c. n.* 14. Rebuff. *loc. cit. n.* 104. *et* 106. Ventriglia *loc. cit. n.* 10. cum aliis ibi allegatis, Barbosa *cit. alleg.* 54. *n.* 67. ed alii.

28 Neque potest sine speciali mandato beneficia unire, neque uniones revocare, aut Ecclesias dividere: Lotter. in *tract. de re beneficiaria lib.* 1. *q.* 28. *a n.* 118 Gargias *de benefic. part.* 14. c. 2. *n.* 69. Sbroz *lib.* 1. *q.* 115. Barbos. *cit. alleg.* 54. *n.* 72. Ventrigl. *loc. cit. n.* 12. Pellegr. *loc. cit. n.* 15.

29 Neque potest absque speciali mandato beneficia erigere, aut jurispatronatus fundationi consensum praestare: Barbos. *loc. cit. n.* 71. Pellegrin. *loc. cit. n.* 17. *et* 22. Riccius in *dec. cur. Archiepisc. Neapolit. part.* 1. *dec.* 140. et alii.

30 Item neque potest absque speciali mandato beneficia supprimere: Barbosa *loc. cit. n.* 71. Sbroz *lib.* 2. *q.* 17. *n.* 5. Moneta *de commutat. ult. volunt. cap.* 12. *n.* 129. *cum seq.* Pellegr. *loc. cit. n.* 16. et alii.

31 Neque potest absque speciali commissione juspatronatus reservare alicui ex causa donationis, fundationis, vel costructionis: Garcias *de benefic. part.* 5. *c.* 9. *n.* 43. Vivian. *in praxi Jurispatronat. part.* 1. *lib.* 1. n. 24. in *prima edition.* alias *lib.* 2. *c.* 1. *n.* 10. Sbroz *lib.* 2. *q.* 31. *n.* 4. Gratian. *discept. forens. c.* 303. *n.* 12. Pellegrin. *l. cit. n.* 19. Barbosa *l. c. n.* 74. adducens ultra alios Doctores etiam ad id plures Rotae decisiones.

32 Neque sine speciali mandato donationi Jurispatronatus decretum interponere; vel auctoritatem, seu assensum praestare valet, quia hoc est de jurisdictiona gratiosa, et non necessaria, ut in *cap. Unic. de jure patronat.* in 6. Riccius in *praxi aurea resol.* 469. Zerola in *praxi Episcop. verb. Vicarius* §. 11. *et* 13. Pellegr. *loc. cit. n.* 20. Barbos. *loc. cit. n.* 75. cum pluribus ibi allegatis adducens insuper ad id varias Rotae decisiones.

33 Neque sine speciali commissione praesentare potest ad beneficium jurispatronatus ad Episcopi praesentationem pertinens: Lambertin. *de jurepatron. par.* 3. *lib.* 2. *qu.* 110. *n.* 2. Sbroz *lib.* 2. *q.* 110. *n.* 2. Garcias *de benefic. part.* 5. *cap.* 8. *n.* 82. Pellegrin. *loc cit. n.* 21. Barbosa *loc. cit. n.* 82. at alii apud ipsos.

34 Neque novas parochias erigere, nec alia beneficia creare; in creatione novae dignitatis auctoritatem praestare; *can. Nemo* ubi Glossa verb. *Veniat per se, vel per alium dist.* 1. *de consecrat.* Rota *in Segobien capellaniae* 28. *April.* 1625. *coram Ubaldo*, Garcias *de benefic. par.* 5. *cap.* 9. *n.* 65. Pellegrin. *loc. cit. n.* 22. Barbosa *loc. cit. n.* 76. cum aliis ibi allegatis.

35 Neque potest sine speciali mandato imponere pensionem super beneficiis, ubi Episcopus ob aliquam justam causam, ver. gr. pro bono pacis, et concordiae possat, Sbroz *lib.* 2. *qu.* 71. *n.* 14. Moneta *de commut. ult. voluntat. cap.* 5. *n.* 496. Pellegrin. *loc. cit. n.* 24. Barbosa *loc. cit. n.* 77. Ventrigl. *loc. cit. n.* 13. et alii.

36 Neque potest absque speciali commissione coadjutorem Vicarium rectori imperito deputare secundum formam: *Sac. Cong. Trident. sess.* 21. *de reformat. cap.* 6. Sbroz *de Offic. Vicarii lib.* 2. *q.* 112. *a n.* 2. Puteus *decis.* 239. *n* 2. Ventriglia *l.* c. *n.* 13. Barbosa *l.* c. *n.* 73. et alii.

37 Neque absque speciali concessiona potest Oeconomum Ecclesiae constituere: Sbroz *lib.* 3. *q.* 53. *n.* 2. Felin. in *cap. Quoniam in fine, de Offic. ordinarii*, Barbosa *l. c. n.* 78. Pellegr. *l. c. n.* 24. Ventriglia *l. c. n.* 13. et alii.

38 Neque potest absque speciali commissione aliquem ab ordine deponere, aut amovere a suo beneficio, officio, vel administratione, textu expresso in *cap. Licet, de offic. Vicar.* in 6. Vide verba adducta *supra n.* 15. Barbosa *l. c. n.* 79. Ventrig. *l. c. n.* 13. Pelleg. *l. c. n.* 25. et ipso teste alii communiter.

39 Neque sine speciali mandato potest clericum exilio condemnare, aut ab exilio revocare: Abbas *in c.* 1. *n.* 3. *de calumn. et in c. Cum non ab homine nu.* 4. *de Judiciis*, Sbroz *lib.* 2. *q.* 155. *nu.* 2. *et q.* 156. *n.* 4. Barbosa *l.* c. *n.* 79. Pellegrin. *l.* c. *n.* 26. et alii apud ipsos.

40 Neque potest sine speciali concessiona Ecclesias dirutas, et vetustate collapsas, quae ob illarum, et parochianorum inopiam nequeunt restaurari, in matrices erigere, vel in alias viciniores Ecclesias transferre: Francisc. Leo in *Thesaur. fori Ecclesiast. part.* 2. *cap.* 16. *n.* 16. Barbosa *l. c. n.* 81. Sbroz *lib.* 2. *qu.* 117. *n.* 3. Pellegrin. *l. c. n.* 27. et alii.

41 Neque sine speciali mandato potest mutare statum alicujus Ecclesiae etiam in casibus, in quibus potest Episcopus: Moneta *de commut. ult. volunt.* a. 11. *n.* 358. *et* 360. Barb. *l. c. num.* 81. Pellegr. *l. c. n.* 28. et alii.

42 Neque sine speciali mandato alienare potest res Ecclesiae, aut in alienationibus, seu transactionibus earumdem rerum decretum interponere: Sbroz *lib.* 2. *q.* 118. *n.* 2. Pellegr. *l. c. n.* 29. *et* 55. Barbosa *l. c. n.* 106. et alii plures apud ipsos.

43 Neque sine speciali commissione potest concedere licentiam aedificandi nova monasteria, et conventus in loco suae dioecesis, ex eo quia est de majoribus: *Sac. Cong. Conc.* 11. *Jul.* 1620. apud Barbosam in *Summa Apostol. decis collectan.* 715. *n.* 10.

44 Neque potest, quando celebrat, habere duos cappellanos, sive clericos, qui illi cum cottis inserviant: *Sac. Cong. Rit.* 7. *Aug.* 1627.

45 Neque in altari quatuor candelas accensas tenere, nisi hoc fieret in illo Altari propter solemnitatem diei festi: *Ead. Sac. Rit. Cong.* 7. *Augusti* 1627.

46 Neque potest facere circulum in missa solemni ante Episcopum cum canonicis ad Gloria, Credo, et Sanctus etc. *Sac. Cong. Rit.* in *Macerat.* 28. *Sept.* 1630. apud Pellegrin. l. *c. n.* 10.

47 Neque potest baldachinum erigere, absente Episcopo, in Ecclesiis exemptis invitis monachis; *Sac. Rit. Cong.* in *causa Congregationis Casinensis* 10. *Jul.* 1621 apud Pellegrin. *l. c. sub n.* 11.

48 Neque potest, absente, vel impedito Episcopo, facere functiones Episcopales, sed spectat facere ad primam dignitatem capituli, et successive ad alios: *Sac. Rit. Cong.* in *Algaren. et Brundusina* 20. *Dec.* 1661. *et* in *alia Brundusina* 5. *Febr.* 1614. *et in Alatrina* 22. *Januar.* 1618.

49 Neque potest sumere paramenta de Altari, quia hoc facere solis Episcopis permittitur: *Eadem Sacra Rituum Cong.* 7. *Jul.* 1612. apud Pellegrio. *loc. cit. n.* 11. Nisi propter necessitatem ob loci angustiam id faciat; uti alii Sacerdotes in simili casu faciunt, et tunc ipsa paramenta, non in medio Altari, sed in cornu Evangelii sumere debet, ut declaravit *Eodem Sac. Rituum Cong. d. die* 7. *Jul.* 1612.

50 Neque potest uti Vicarius generalis missas conventuales, aut pontificales celebrare, nec SS. Sacramentum, aut sacras reliquias paratus deferre, nec aliis se immiscere functionibus Ecclesiasticis, sed tantum praeesse, ut omnia suo ordine fiant: *Sac. Cong. Episcop.* 19. *Sept.* 1627. apud Barbosam in *Summa loc. cit. n.* 12.

51 Neque potest Vicarius uti annulo tempore, quo celebrat, licet sit protonotarius Apostolicus non participans: *Sac. Rit. Cong* 11. *Feb.* 1623. apud Gavant. in *Manual. Episcop. verb. Missae ritus n.* 12. et Pellegrin. *loc. cit. n.* 12. et multo minus, si sit canonicus cathedralis: *Ead. Sac. Rit. Cong.* 29. *Nov.* 1629. apud Gavant. *loc. cit. n.* 13. et Pellegrin. *loc. cit. n.* 12 sed vide verb. *Annulus n.* 8. ubi ex posteriori decreto *Sac. Rit. Cong.* 4. *Aug.* 1663. dicitur, quod possunt canonici cathedralis missam celebrare cum annulo aureo, et de rigore uti, sed sine gemma, et sine aliqua effigie.

52 Nec potest prohibere canonicis, ne officium inchoetur, donec ipse veniat, quia statim dato signo est inchoandum: *Sac. Rit. Cong.* 25. *Febr.* 1606.

53 Neque praetendere, ut ipsi missam solemnem cantanti assistant canonici, et faciant circulum ante ipsum: *Sac. Rit. Cong.* 8. *Mart.* 1595.

54 Neque potest dare benedictionem Diacono, antequam cantet Evangelium, neque benedicere praedicatori, antequam pulpitum ascendat: *Sac. Congreg. Rit. in Pacen.* 17. *Martii* 1607. apud Pellegrin. *l. cit. sub n.* 13. et Barbosam in *Summa loc. cit. n.* 9.

Neque potest impedire, quod parochi denunciationes faciant absque sua licentia: *Sac. Congreg. Concil.* 27. *Martii* 1617. apud Barbosam *loc. cit. n.* 11. 55

Neque potest intervenire capitulo, si sit exemptum: *Sac. Cong. Concilii* apud Barbosam *loc. cit. n.* 13 Vel si nolint canonici: *Eodem Sac. Cong. Concil.* in *Amerien.* 24. *Aprilis* 1632. 56

Immo neque absente Episcopo, potest in capitulo intervenire: *Eadem Sac. Cong. Concilii* apud 57
Barbosam *loc. cit. n.* 15. Et si sit de capitulo, 58
debet inde exire, ubi tractandum fuerit de rebus ad suum, vel Episcopi commodum pertinentibus: *Sacr. Cong. Episcop. et Regul.* 17. *Jun.* 1584. apud Barbosam *loc. cit. n.* 15.

Neque potest concedere licentiam alteri Episcopo exercendi Pontificalia in sua Dioecesi, nisi habeat ad id speciale mandatum: *Sac. Cong. Concilii* apud Barbosam *loco cit. n.* 16. 59

Neque potest sine speciali commissione remittere denunciationes Matrimoniales: *Sac. Cong. Concilii* apud Barbosam *loc. cit. n.* 19. Contrarium tamen cum pluribus defendit Ventriglia *l. c. n.* 26. asserens, quod verior, et magis communis opinio sit, quod id possit sine speciali mandato, et sic cum aliis etiam Pellegrio. *loc. cit. n.* 38. et alii plures. 60

Neque pro Matrimonialium dispensatione potest quidquam quamvis minimum, et sponte datum recipere, *Sac. Cong. Episcop. et Regul.* in *Surrentina* 22. *April.* 1616. apud Barbosam *loco cit. n.* 17. et Taxa Innocentiana §. *Nelle cause, e materie.* 61

Neque de Jure potest sine speciali mandato Indulgentias concedere; *arg. cap. Antecedentibus* 12. *de excessibus Praelat.* et *ibi* Fagnan. *n.* 17. cum pluribus aliis, Card. Petra *tom.* 3. *Comment. ad Const.* 16. *Alexandri IV. n.* 26. Barbosa *loco c. n.* 90. cum pluribus *ibi* allegatis. Vide verb. *Indulgentia art.* 2. *n.* 29. 62

Neque potest sine speciali commissione Interdicta relaxare, sive ab homine, sive a Jure sint, Barbosa *cit. alleg.* 54. *num.* 96. Sbroz *lib.* 2. *q.* 185 *n.* 2. *cum seq.* Pellegrin. *loco cit. n.* 39. et alii. 63

Neque potest sine speciali mandato Dimissorias, seu Commendatitias Litteras pro recipiendis Ordinibus subditis concedere, nisi Episcopo ita absente, et in remotis agente, ut nonnisi post longum tempus adventus ejus speretur; *c. Cum nullus vers. Officialis, et §. Episcopo*, ubi Glossa verb. *In remotis, de tempor. Ordinat. in* 6. Pellegrin. *loco citato n.* 41. Ventriglia *loco cit. n.* 32. Barbosa *part.* 2. *de Offic. et potest. Episc. alleg.* 7. *n.* 9. *et cit. alleg.* 54. *n.* 97. *et de Jur. Eccles. univers. lib.* 1. *c.* 15. *n.* 21. et plures alii apud ipsos. 64

65 Neque potest sine speciali concessione alium Vicarium substituere. Immo et cum speciali facultate substituendi, nec potest substituere, nisi concurrente legitima causa, et ad modicum tempus, *cap. Clericos*, *de Officio Vicarii*, Giessa *in c. Romano* 1. *verb. ipsiue*, *de Officio Vicarii in* 6 Pellegrin. *loc. cit. n.* 45. Ventrigiia *loc. c. n.* 39. Barbosa *cit. alleg.* 54. *n.* 9. *et* 10. cem Rota, et aliis pierimis ibi citatis.

66 Neque petest sine speciali concessieee absoivere a casibus Episcopo reservatis, cum id nen veeiat in Geeeraii commissione: *cap. Penultim. de Peenitent. et remissionibus in* 6. Peiiegrin. *loco cit. n.* 43. Veetrigl. *loco cit. n.* 30. Sbroz *lib.* 2. *qu.* 19. *n.* 5. Barbosa *cit. alleg.* 54. *n.* 116. et aiii apud ipsos notaetes, quod quande datur haec potestas, concedi selet, ut et aiteri delegari possit.

67 Neque potest sine particelari concessiene dispensare in Irregularitatibus, et absolvere a Suspensieeibus ex delicto occulto prevenieetibus, ac ab aiiis casibus eccuitis Sedi Apostelicae reservatis, sicut potest Episcopes in vim Conciiii Trid. *sess.* 24 *de reform. cap.* 6. quia Conciiium hanc facultatem eoo tribuit Vicarie Geeerali, nisi specialem commissieeem ad hoc habenti, ibi: « per seipsos, aut Vicarium ad id speciaiiter deputandum »; Peliegrin. *loc. cit. n.* 41. Ventrigiia *leco cit. n.* 29. Rebuff. *in proxi Bencfic. de Formo Vicorii n.* 179. *cum seq.* Ugelin. *de potestote Episcop. cap* 3. §. 7. *n.* 2. *vers. postreme*, Suarez. *de Censuris disp.* 41. *sect.* 2. *n.* 8. Barbosa *Juris Ecclesiostic, univers. lib.* 1. *cap.* 15. *n.* 24. *et de Offic. et potestot. Episcop. port.* 2. *ollegat.* 39. *n.* 10. Reiffenstuel *lib.* 1. *Decretol. tit.* 32. *n.* 85. et aiii apud ipsos.

68 Neque sine speciali mandato potest absolvere ab Escommunicatione canonis: *Si quis suadente diobolo* 17. *qu.* 4. in casibus Episcopo permissis, de quibus in *cap. De cetero* 11. *et c. Ea noscitur* 18. *de sent. excomm.* et *cap. Hie quibus* 20. *de Officio Ordinarii*, ebi Doctores commueiter teste Pellegrin. *loco cit* n. 42.

69 Neque sine speciali mandato cognescere potest de crimine Haeresis: Decian. *troct. criminal. tom.* 1. *lib.* 5 *cop.* 21. *n.* 7. Sbroz *lib.* 2. *pag.* 161. *n.* 4. *et* 5. Covarruv. *lib.* 3. *variar. rssol. cap.* 20 *n.* 3. Barbosa *cit. olleg.* 54. *n.* 85. Pellegrin. 70 *loco cit. n.* 30. Immo neque de licentia Episcopi potest absolvere subdites in Fero conscientiae a crimine haeresis, quia hoc competit solis Episcopis vigore concessioeis Coeciiii Trid. *sess.* 24. *de reform. cop.* 6. ibi: *Eis tontum*, *nen eorum Vicoriis sit permissum*, Cuccus *Instit. Jur. canon. de Episcop. n.* 191. Sbroz *lib.* 2. *qu.* 20. Barbosa *loco cit. n.* 86. Pellegrin. *loc. cit. n.* 30. et alii.

71 Neque reiuntatem pueliae Habitum Regularem suscipere, aut Professionis vetum emittere voientis esplorare potest, ut experiatur an coacta, an seducta sit, et an sciat, quid agat, et cetera juxta dispositionem Coeciiii Trid. *sess.* 25. *de Regularibus cap.* 17. Nisi ad haec specialiter sit deputatus, vei Episcopus sit absens, aet legitime impeditus: Sbroz *lib.* 2. *qu.* 208. Barbosa *loco cit. n.* 8, Pellegrin. *loco cit. n.* 32. et alii.

Neque potest causas restitutienis ie integrum cognescere, sec de eis disceptare, nisi ei specialiter committatur: Ita per text. *in l. Illud* 25. §. 1. *ff. de Minoribus* tenent Sbroz *l.* 2. *q.* 35. *n.* 5. Saechez *de Matr. l.* 2. *disp.* 40. *n.* 12. *in fine*, Barbosa *loco cit. n.* 103. Ventrigl. *loco cit. n.* 40. Pellegr. *loco cit. n.* 56. et alii. 72

Neque siee speciali mandato deferre potest juramentum purgationis Caenonicae: Speculator *de Jurisdict. emnium Judicum vers. Secundum Canones*, Bertachie. *de Episcop. tit. de Vicar. Episc. n.* 12. *in fine*, Barbos. *loco cit. n.* 109. Sbroz *lib.* 2. *qu.* 167. *n.* 2. Peiieg. *loco cit. n.* 57. Veetrigl. *loc. cit. n.* 40. et alii. 73

Neque conseetire potest, et Metropolitanus, sive aiius cogeoscat causas Clericorum in prima iestantia, omisso medio appellationis; Barbosa *loco cit. n.* 110. Ventrig. *loco citato n.* 40. Pellegr. *loco cit. n.* 59. Ferrett. *cons.* 307. *n.* 1. Sbroz *lib.* 2. *q.* 204. 74

Neque cognoscere potest de caesa delegata Episcopo, nisi ie Rescripte addita siet verba: *Sive ejus Generoli Vicario*, Barbosa *loco cit. n.* 111. Zerela *in Proxi Episcop part.* 1. *verb. Vicarius* §. 21. *dub.* 5. Campanii. *in divers. Jur. canonic. Rubric.* 1. *cop.* 23. *n.* 148. Pellegr. *loco cit. n.* 60. Veetrig. *loco* cit. *n.* 41. et aiii. 75

Neque sine speciali mandato causas Feudales cogeoscere, et tractare potest: Card. *in Clement.* 1. *n.* 19. *de Officio Vicarii*, Sbroz *lib.* 2. *qu.* 125. *n.* 3. Barbosa *leco cit. n* 112. Veetrigiia *loco cit. n.* 40. Pellegr. *lece cit. n.* 62. et aiii. 76

Neqee sine speciali maedato potest aectorare exemplum ex origieali sumptum, ut eamdem vim, et auctoritatem cum originali habeat, *cap. final. de Fide instrumentor.* ibi: « Coram Ordinarie Judice, vel Deiegate ab eo speciaiiter praesententur »; per quem test. ita ibi tenent Goffred. et Hostiens. Decian. *resp.* 24. *num.* 44. *volum.* 1. Barbosa *loco cit. n.* 113. Ventrigl. *loco cit. n.* 40. Peliegr. *leco cit. n* 63. et aiii. 77

Neqee sine speciali commissione represaiias concedere potest: Barbosa *loc. cit. n.* 114. Ventrigiia *loco cit. n.* 40. Peilegrin. *loc. cit. n.* 16. Sbroz *lib.* 2. *qu. n.* 1. et alii. 78

Neque sine speciali maedato bona Clericorum confiscare potest: Baldus *in l. Imperatores in fine*, *ff. de Officie Praefecti Vigilum*, Sbroz *lib.* 2. *q.* 158. *n.* 3. Veetrigl. *loc. cit. n.* 40. Pelleg. *loc. cit. n.* 66. et alii. 79

Neque sine speciali cemmissione poenas corporales in pecueiarias coevertere potest; *cap. Licet*; ubi Giossa, et DD. *de poenis*, et *capit. In Archiepiscopatu*, *de Reptor.* Pellegrie. *loc. cit. n.* 67. Ventrigl. *loc. cit. n.* 46. Barbosa *loc. cit. n.* 80

120. Rebuff. *loc. cit. tit. De Forma Vicar. n.* 44. *cum sequentibus*, et alii.

81 Neque sine speciali mandato potest condemnatum Reum absolvere: Ripa *in leg. Qui condemnare n.* 9. *vers. Sed certe*, *ff.* de *Re Judic.* Menoch. *de Arbitrar. Judic. lib.* 1. *q.* 49. *num.* 28. Sbroz *lib.* 2. *q.* 38. *n* 1. *et qu.* 156. *n.* 4. Barbosa *l. c. n.* 118. Pellegrin. *l. c. n.* 63. Sive, ut dicitur, non potest gratiam facere, et indulgere delinquentibus, nam id sapit liberalitatem, et non venit in generali mandato: Card. *in Clement.* 1. *n.* 19. *de Officio Vicarii*, Rebuff. *in Praxi Benef. tit. de Forma Vicariat. Archiepisc. n.* 167. Sbroz *lib.* 2. *q.* 38. *n.* 4. Ventriglia *l. c. n.* 46. Pellegr. *l. c. n.* 65. et alii.

82 Neque sine speciali concessione potest exercere potestatem doctorandi, quam habet Episcopus ex privilegio; Secus si illi competeret Jure communi: Sbroz *de Vicar. Episcop. lib.* 2. *qu.* 29. *n.* 8. Meroi. *Opuscul Moral.* 3. *part. disp.* 7. *cap.* 6. *dub.* 16. *n.* 164. *et seq.* Ventriglia *loc. cit. n.* 46. et alii.

83 Neque sine speciali commissione potest exequi pias defunctorum voluntates. Bald. *in l. Nulli n.* 8. *cod. de probat. et in c. cum causis, de election*, Tiraqueil: *de privileg. pios causae privileg.* 31. *in fine*, Sbroz *lib.* 2. *q.* 49. *n.* 12. *et q.* 50. *n.* 1. *et q.* 51. *n.* 1. Barbosa *loc. cit. n.* 104. Pellegrin. *loc. cit. n.* 54. et alii.

84 Ad dignoscendum autem pro quibusnam causis habeat, vel non speciale mandatum, debet diligenter inspici, et attendi forma Vicariatus, seu instrumentum commissionis, quo quis institutus fuit Vicarius generalis, ubi si habeatur solita apponi clausula generalis: « ad omnia, et singula faciendi, et omittendi, etiam si majora fuerint, et quae mandatum exigant speciale, pro ut ad ipsius Vicariatus, et Officiatus Officium noscitur quomodolibet pertinere » etc. tunc si Episcopus antea concessit, vel expressit aliquos casus speciale mandatum requirentes, adjecta postmodum dicta Clausula, poterit Vicarius etiam alia facere, quae requirunt speciale mandatum. Dummodo non sint graviora, vel majora expressis, prout in simili habetur decisum quoad Procuratores *in cap. Qui ad agendum* 4. *de Procuratoribus* in 6. et *Clementin.* 2. *de Procuratoribus*, ac notat Glossa pluribus adductis *in capit. Licet.* 2. *verb. Committantur, de Officio Vicarii* in 6. et tenent Hostiensis *in capit. Significasti, de Officio Archidiaconi*, Covarruvias *l.* 1. *variar. resolut. capit.* 1. *n.* 2. *et lib.* 2. *cap.* 5. *n.* 8. Sbroz *lib.* 1. *qu.* 65. *n.* 5. *et qu.* 67. *n.* 3. Garcias *de Benefic. art.* 5. *cap.* 8. *n.* 68. Sanchez *de Matrim. lib.* 3. *disput*, 29. *n.* 8. Moneta *de commutat. ultim. volunt. cap.* 5. *n.* 679. Engel *lib.* 1. *Decretal. titul.* 28. *n.* 10. Reiffenstuel *ibid. n.* 89. Barbosa *loc. cit. n.* 124. Pellegrin. *l. c. n.* 71. et alii notantes non esse necesse, quod omnes supradicti casus exprimantur in forma Vicariatus, seu instrumento commissionis, sed sufficere, quod aliqui tantum exprimantur cum praedicta clausula generali: *Ad omnia, et singula* etc. seu cum alia simili, verb. grat. « Et omnia alia, licet mandatum exigant speciale, seu: Et omnia alia, quae ego possum, quamvis mandatum exigant speciale »: Dummodo tamen, ut supra dictum est, ipsa alia non sint graviora, vel majora expressis.

85 Vicarius Generalis non potest lucrari distributiones: nisi Choro intersit, quia servit Episcopo, et non Ecclesiae, ut Vicarius capitularis: Rota *decis.* 222. *n.* 5. *par.* 2. *diversorum*, etiamsi ab immemorabili tempore servatum fuerit, ut debeantur, ut decisum refert Garcias *addit. ad cap.* 2. *n.* 359. *cum seq. part.* 3. *de Benefic.* et Pellegrin. *loco citato sect.* 4. *subsect.* 4. *n.* 9. Vide verb. *Distributiones art.* 2. *n.* 2.

86 Vicarius Generalis non potest absolvere etiam cum reincidentia occasione infirmitatis, seu similis causae, a censuris incursis ob violatam Immunitatem, et libertatem, ac Jurisdictionem Ecclesiasticam, et acriter reprehenditur ob absolutionem datam Ministris Audientiae Regiae censuratis simili de causa: *Sac. Cong. Immun. in una S. Marc.* 13. *Decembris* 1633. *lib.* 2. *Decret. Paul. pag.* 180. *et in Squillac.* 20. *Novemb.* 1640. *lib. Decret. Pauluc. pag.* 135.

87 Attamen eidem datur aliquando facultas absolvendi violatores praefatos: *Sac. Cong. Immun. in Aprutina* 25. *Maii* 1694. *lib.* 1. *Decretor. Valtrman. pag.* 125.

88 Et etiam aliquando datur facultas eidem subdelegandi pro conferenda absolutione: *Sac. Congr. Immun. in Viterbien.* 9. *Junii dicto anno et lib. pag.* 128.

89 Emolumenta Vicariatus debentur Vicario pro tempore suae absentiae ex causa defensionis Immunitatis Ecclesiasticae, dempta parte debita substituto pro rata laboris taxanda ab Episcopo: *Sac. Cong. Immun. in Mojoricen.* 27. *Septembris* 1616. *lib. Decret. Rocci pag.* 361.

90 Vicarius Generalis, si non adest justa causa, et demeritum, non est removendus per Archiepiscopum ab Officio: *Sac. Cong. Immunitatis in Brundusina* 7. *Junii* 1633. *lib.* 2. *Decretor. Paul. pag.* 158.

91 Quando vero Vicarius Generalis est scandalosus, injungitur Episcopo, ut ipsum removeat: *Sac. Cong. Immun. in Acerenen.* 1. *Octobris* 1659. *lib.* 1. *Dec. Altov. pag.* 406.

92 In loco Vicarii suspecti in causa detentorum pro praetenso homicidio, Episcopus deputet personam idoneam non suspectam: *Sac. Cong. Immunitatis in Aversana* 8. *Octobris* 1637. *lib. Decret. Rocci pag.* 37.

93 Procedere debet auctoritate sua ordinaria ser. ser. contra Violatores Immunitatis. *Sac. Congr. Immunitatis in Aversana* 4. *Septembris* 1658. d. *lib. pag.* 53.

94 Vicarius Collegii Graeci potest procedere pro

defensione immunitatis, et Jurisdictionis Ecclesiasticae, licet non possit se ingerere in concernentibus extractionem, vel absolutionem; *Sacra Cong. Immun. in Meliten.* 23. *Martii* 1638. *lib.* 3. *Decret. Paul. p.* 57.

95 Vicarius data praeventione Curiae Ecclesiasticae procedere potest ser. ser. contra Judicem Laicum, si in dicta causa procedat ad descriptionem bonorum. *Sac. Cong. Imm. in Dertonen.* 10. *Sept.* 1652. *lib.* 5. *Decr. Paul. pag.* 197.

96 Eidem injungitur, ut procedat contra Executores Curiae Laicalis, qui tentarunt violenter extrahere ab Ecclesia confugitos, eosque percusserunt: *Sac. Cong. Immun. in Sutrina* 29. *Augusti* 1695. *lib. Dec. Valleman. p.* 210.

97 Injungitur Vicario, ut se abstineat a permissione examinandi testes in loco immuni in causis criminalibus: *Sac. Cong. Imm. in Lauden.* 26. *Maii* 1632. *lib.* 2. *Decr. Paul. pag.* 127.

98 Vicarius tamen Generalis cum facultate Sanctissimi examinat mulierem existentem in Conservatorio: *Sac Cong. Imm. in Faventina* 6. *Dec.* 1692. *lib.* 1. *Decr. Vallem. pag.* 9.

99 Vicario Generali injungitur, ut attenta absentia Episcopi, redeat quamprimum ad suam residentiam; *Sac. Cong. Imm. in Bitecten.* 27. *Febr.* 1693. *lib. Decret. Vallem. pag.* 475.

100 Vicarius bene agit non parendo Litteris ad audiendum verbum Regium: *Sac. Cong. Imm. in Catacen.* 21. *Septembris* 1633. *lib.* 2. *Decret. Paul. pag.* 171.

101 Idem respondeat Litteris Regiis se procedere auctoritate sua ordinaria ad defensionem Immunitatis Ecclesiasticae sibi a Sacra Congregatione demandatam, *Sac. Cong. Imm. in Bovinen.* 26. *Febr.* 1658. *lib. Decr. Rocci pag.* 63.

102 Idem ob inobedientiam, et transgressionem mandatorum Sanctissimi de non discedendo ab Urbe Neapolis, et de non relinquendo exercitio sui Vicariatus ex quacumque causa, etiam positis quibuscumque minis, et praeceptis Ministrorum Laicorum in contrarium, de Ordine Sanctissimi a Nuncio auctoritate sua ordinaria condemnatur in poenam suspensionis ab exercitio Ordinum, et inhabilitatis ad Dignitates, Beneficia, et Officia Ecclesiastica cujusvis generis, quocumque loco, a quibuscumque, et quomodocumque in posterum obtinenda, sub poena Excommunicationis Summo Pontifici reservatae, et quousque Sanctitati Suae placuerit: *Sac. Cong. Immunitatis in Neapolitana* 26. *Maii, et* 19. *ac* 30. *Junii* 1660. *lib. Decret. Rocci pag* 257. *et* 259

103 Injungitur Vicario Generali ordinanti, et scandalose assistenti extractioni Canonicorum a loco immuni, ut accedat ad Urbem, et se justificet, quatenus vero non se justificet, inhabilitatur ad Officia. *Sac. Cong. Imm. in Motulen.* 2. *Sept.* 1681. *lib.* 2. *Decret. Altov. pag.* 2250.

104 Vicarius Nullius Orbetelli, nequit extrahere confugitum ab Ecclesia, cum non possint hoc praestare Ordinarii Episcopis inferiores: *Sacra Congr. Immunitatis in Nullius Orbetelli* 1669. *lib.* 1. *Decret. Altov. pag.* 315.

Vicarius Generalis ob extractionem a se ordinatam furum a loco immuni incidit in Censuras, et praevia abolitione actorum suae Curiae conceditur, ut absolvatur privatim, *Sac. Cong. Immun. in Recinaten. seu Lauretana* 20. *Maii* 1596. *lib.* 2. *Decret. Vallem. pag.* 25. 105

Vicarius Generalis ordinans carcerationem Parochi in loco immuni suspenditur ab Officio arbitrio Sacrae Congregationis: *Eadem Sacra Congregatio Immun. in Albanen.* 12. *Septembris* 1684. *lib.* 3. *Decr. Alton. pag.* 363. 106

Verum si habeat facultatem a Sanctissimo extrahendi ab Ecclesia, potest ad simplicem correctionem extrahere militem delinquentem, et in carceribus retinere pro aliquo modico tempore: *Sac. Cong. Imm. in una Nullius Orbetelli* 21. *Jun.* 1644. *lib.* 3. *Decr. Paul. pag.* 230. 107

Aliquando etiam de mandato Sanctissimi datur Vicario Generali facultas extrahendi ad annum. *Sac. Cong. Imm. in Neapolitana* 19. *Maii* 1703. *lib.* 3. *Decret. Vallem. p.* 409. 108

Vicarius Generalis Canonicus ob datam Gubernatori Regni Corsicae facultatem extrahendi confugitos a quocumque Ecclesia, et etiam Ecclesiasticos, eosque nomine Ecclesiae custodiendi, et cogendi ad solutionem condemnationum ipsius factarum ab ipso Vicario acriter punitur de mandato Sacrae Congregat. ut sequitur. 109

I. Praevia Suspensione a Divinis, et a perceptione fructuum Canonicatus: *Sac. Cong. Martelli pag.* 567.

II. Deinde in honorem Festivitatis D. N. Sacra Congregatio permittit Episcopo illum reintegrare ad exercitium Ordinum per duos Menses, et informet, an fructus ejus Canonicatus fuerint sequestrati? Item si, et quae damna passi fuerint estracti vigore dictae facultatis ab eo concessae: *Sac. Cong. Immunitatis in eadem* 19. *Decembris dicti anni, et lib. pag.* 701.

III. Et cum postea idem supplicasset reintegrari, Sacra Congregatio respondit: Satisfacta Parte de damnis coram Episcopo liquidandis, eumdem reintegret ad Ordines cum inhabilitate exercendi munus Vicarii in quacumque Dioecesi; *Sac. Cong. Immunitatis in eadem* 11. *Decembris* 1691. *lib. Decret. Grimaldi pag.* 58.

IV. Tandem habito novo recursu pro gratia, allegata, praesertim ejus decrepita aetate, Sacra Congregatio pronunciavit; facto deposito arbitrio, et praestita cautione in Urbe de reficiendis damnis liquidandis coram Domino Ponente, reintegretur ad Ordines, et fructus Praebendae, firma remanente inhabilitate ad Officium Vicariatus; *Sac. Congr. Imm. in eadem* 24. *Decembris* 1682. *lib.* 1. *Decr. Dollem. pag.* 14.

Contra Vicarium Generalem, qui habuit recursum ad Proregem pro delegatione Judicis Laici 110

contra Clericos, a quo carcerati fuere, Episcopus Neocastren. tamquam Delegatus, et uti vicinior procedat ad ulteriora, et transmittat: *Sac. Cong. Immunitatis in una Nullius S. Euphemiae* 2. *Junii* 1698. *ibi pag.* 40.

111 Vicarius Generalis Episcopi uxoratus mandans carcerationem Ecclesiastici consulat conscientiae suae, et carceratio non sustinetur: *Sac. Cong. Imm. in una Civitatis Castelli* 29. *Novembris* 1680. *lib.* 2. *Decret. Altov. p.* 289.

112 Vicarius Generalis, satisfacta Parte, absolvit, juxta suas ordinarias facultates committentes homicidium in loco immuni auctoritate privata: *Sac. Cong. Imm. in Carioten.* 1. *Octobris* 1669. *lib.* 1. *Decr. Altov. pag.* 406.

113 Eidem datur facultas perquirendi, et extrahendi ab Ecclesia, et a domo Plebani, et a quocumque alio loco immuni (exceptis Monasteriis Sanctimonialium) libros, ac mobilia ibi transfugata in aliorum praejudicium, ac res furto sublatas: *Sac. Cong. Imm. in Faventina* 6. *Decembris* 1692. *lib.* 1. *Decret. Vall. p.* 9. *et in Camerinen.* 17. *Decembris dicto ann. et lib. pag.* 11.

Injungitur eidem, ut abstineat a cognitione causae contra Filium Cancellarii Episcopalis: *Sac. Cong. Immun. in Ariminen.* 6. *Junii* 1662. *lib. Decret. Rocci pag.* 403. 114

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

Amplissima est materia hujus articuli, de ea pro dignitate agere haud patiuntur angusti limites Additionum. Satis sit indicare, qui de ipsa accurate prae caeteris disserit; Vide clarissimum Ducasse *in Prax. Jurisdiction. Ecclesiast. voluntar. et contentios.* In priori tomo agit doctissimus hic Auctor de voluntaria jurisdictione Vicarii Generalis, et in posteriori tomo de contentiosa ejusdem jurisdictione, et quidem meo judicio doctissime. 115

ARTICULUS III.

QUO AD EA, QUAE CONCERNUNT LOCUM, PRAECEDENTIAM, ET MODUM QUO EXPIRAT VICARII GENERALIS JURISDICTIO,

Haec speciatim habeto.

1 Locus Vicarii Generalis debet esse secundum consuetudinem Ecclesiae, quae non est mutanda: *Sacra Cong. Rituum in Alexandrina* 15. *Martii* 1668. *in respons. ad* 3. *dub* apud Barbosam *in Summa Apostolicar. decision. Collectan.* 714. *n.* 1.

2 Vicarius Generalis non potest Sedem arbitrio suo sibi parare, sed debet sedere in Sede solita pro Vicario assignata: *Sac. Cong. Rit. in Neritonen.* 4. *Maii* 1606. apud Barbosam *loc. cit. n.* 2. et Ventrigliam *tom.* 2. *annot.* 14. §. 2. *n.* 7.

3 Vicarius Generalis, licet sedeat in primo stallo Chori, in quo sedere debet prima Dignitas, et habeat Thuris, et Pacis honorem ante omnes Dignitates, et Canonicos, non propterea dicitur occupare Stallum, sive locum Dignitatum, et Canonicorum. *Sac. Cong. Rituum in Placentina* 19. *Maii* 1607. *in responsione ad dub.* apud Barbosam *loc. cit. num.* 3.

4 Vicario Generali occupante primum locum Chori, et Stallum Archidiaconi, quomodo sedere debeant Dignitates in Choro, ne Archidiacono praejudicium inferatur? Vide *supra verb. Vicarius Apostolicus n.* 30.

5 Vicario Generali non licet occupare locum Episcopi absentis, nec parare sibi sedem cum tapetis, et pulvino, sed idem debet esse ejus locus, absente Episcopo, quem illo praesente habere consuevit: *Sacra Congr. Rituum in Brundusina* 16. *Julii* 1605. apud Barbosam *loc. cit. num.* 5. et Ventriglia *loc. cit. n.* 7.

Vicarius Generalis praecedit Capitulo, et Clero, *Sac. Cong. Rit. in Meliten.* 15. *Julii* 1619. apud Barb. *loc. cit. n.* 6. 6

Vicarius Generalis, absente Episcopo, debet habere primum locum super omnes Dignitates, et Canonicos, non obstantibus consuetudinibus, aliisque in contrarium: *Sac. Cong. Rituum in Adrien.* 7. *Augusti* 1610. *et in Ferrarien.* 20. *Decembris* 1614. apud Barbosam *loc. cit. n.* 7. 7

Vicariu Generali habitu Vicarii in Processionibus incedenti danda est praecedentia super omnes Dignitates, et Canonicos, et etiam super illas Dignitates, et Canonicos, qui habitu Protonotarii incedunt: *S. Cong. Rit. in Brudusina* 16. *Julii* 1605 apud Barbos. *loc. cit. n.* 8. 8

Vicarius Generalis debet praecedere omnibus Canonicis, tam in Processionibus, quam in sessionibus; Dummodo Canonici non incedant parati: *Sac. Cong. Rituum in Egitanien.* 3. *Augusti* 1602. *in responsione ad* 3. *dub. et Civitatis Pennae* 12. *Aprilis* 1603. *et in Tiburtina* 6. *Martii* 1615. apud Barbosam *loc. cit. n.* 9. 9

Vicarius Generalis Canonicus, cum sedet uti Canonicus, debet sedere in loco suae receptionis, et in habitu Canonicali: Si vero velit praecedere uti Vicarius, debet habitum Canonicalem dimittere: *Sac. Cong. Rit. in Compostellana* 4. *Febr.* 10

1600. *et in Vulturarien.* 11. *Aprilis* 1601. apud Barbosam *loco cit. n.* 10.

11 Vicarius Generalis in habitu suo ordinario non debet incedere inter Canonicos paratos, nec eis praecedere: *Sac. Rit. Cong. in Camerinen.* 14. *Junii* 1608. *et in Casalen.* 5. *Julii* 1614. apud Barbosam *loc. cit. n* 11.

12 Vicarius Generalis debet habere primum locum ante Capitulum, Canonicos, et Dignitates, tam praesente, quam absente Episcopo; Si autem sit Canonicus, debet sedere in proprio stallo, et cum habitu Canonicali, alias non lucratur distributiones quotidianas: *Sac. Cong. Rit. in Egitanien.* 10. *Dec.* 1601. *et in Sutrina* 1. *Octobr.* 1616. *et in Oritana* 5. *Aprilis* 1620. *et in Gallipolen.* 21. *Decembris* 1613. apud Barbosam.

13 Vicarius Generalis praefertur Archidiacono, et omnibus Canonicis, nisi ipse simul sit Canonicus, qui tunc sedere debet in suo stallo Canonicali, si distributiones quotidianas lucrari velit. *Sac. Cong. Rit.* in *Nolana* 8. *Julii* 1602. *et in Civitatis Pinnae* 12. *Aprilis* 1503. *et in Compostellana* 14. *Februarii* 1604. *et in causa Caudiae* 7. *Augusti* 1610. apud Barbosam *loc. cit. n.* 13.

14 Vicarius Generalis Canonicus, praesente Praeposito suo Principali, et in omnibus actibus Capitularibus, et quandocumque distributiones quotidianas lucratur, debet stare, vel sedere, et incedere in suo loco Canonicali: absente vero Praeposito, tanquam Vicarius Generalis in primo, et digniori loco: *Sac. Cong. Rit. in Altinen. Nullius* 4. *Martii* 1606 apud Barbos. *loc. cit. n.* 14.

15 Vicarius Generalis Canonicus, sive Beneficiatus debet sedere in loco suae receptionis, et cum habitu Canonicali, sive Beneficiati, ut lucretur distributiones, et quando vult praecedere Canonicis, seu Beneficiatis, debet habitum Canonicalem, seu Beneficiati dimittere, et non potest percipere distributiones: *Sac. Cong. Rit. in Calagu-ritana* 2. *Aug.* 1603. Nec lucratur distributiones, quae dantur interessentibus Processionibus, nisi incedat in habitu Canonicali: *Sac. Congreg. Rit. in Compostellana* 21. *Februarii* 1604. *et in Brudusina* 15. *Julii* 1607. apud Barbosam *loc. cit. n.* 15.

16 Vicarius Generalis, licet etiam ipso Episcopo praesente, in Ecclesia, Choro, Processionibus, Synodo, et aliis pubblicis, et privatis actibus, Canonicis, et Dignitatibus praecedere debeat, tamen hoc intelligitur, quoties Canonici, et Dignitates hujusmodi in habitu Canonicali, etiamsi Cappa, et Rochetto utantur, stare, aut incedere consueverunt, non autem si Pluviali, Pianetis, aut aliis sacris paramentis juxta cujusquam Ordinis gradum sint induti, prout in distributione Candelarum in die Purificationis, et in receptione Cinerum feria quarta cinerum, et similibus diebus, quibus Episcopus solemniter celebrare ex ritu Ecclesiastico tenetur: tunc enim non decet, ut Vicarius, praesertim si in suo quotidiano habitu existat eisdem sacris vestibus paratus, sive stando, sive incedendo praecedat: *Sacra Congregatio Rituum in Lauretana, et Nolana* 23. *Martii* 1602. *et* 6. *Septembris in* 1603 *et in Tiburtina* 6. *Martii* 1610. *et in Metropolitana* 7. *Augusti* 1628. apud Barbosam *loc. cit. n.* 16.

Vicarius Generalis licet praecedat omnibus Dignitatibus, et Canonicis, tamen ratione Paramentorum in distributione Candelarum, et Palmarum non debet habere locum digniorem, quam Canonici parati; in adoratione vero Crucis, et quandocumque Canonici non sunt parati, digniorem locum habet immediate post Celebrantem, et similiter thurificandus est ante Canonicos, nisi sint parati, quia tunc post Canonicos est thurificandus: *Sacra Congregatio Rituum in Placentina* 19. *Maii* 1067. *in resp. ad* 6. *dub. et in Alexandrina* 25. *Martii* 1608. *in resp. ad* 1 *dub.* Et quod in adoratione Crucis praeferendus sit Vicarius Generalis ante Dignitates, et Canonicos, censuit *ead. Sac. Cong. Rit. in causa S. Marci* 4. *Martii* 1633. apud Barbos. *loc. cit. n.* 17. 17

Vicarius Generalis non praecedit Dignitatibus, et Canonicis paratis, consuetudine in contrarium non obstante: *Sacra Congregatio Rituum in Lauretana* 6. *Septembris* 1603. *et in Casalen.* 2. *Julii* 1614. *et in Castellaneten.* 25. *Septembris* 1621. apud Barbosam *loc. cit. n.* 18. 18

Vicario Generali praecedunt Canonici sacris vestibus induti, qui assistunt Episcopo celebranti: *Sac. Congr. Rit. in Nepesina* 27. *febbr.* 1610. apud Barbosam *loc. cit. n.* 19. 19

Vicarius Generalis Canonicos in funeralibus debet cum Canonicis in suo loco incedere, alias non lucratur ceram, nec distributiones: *Sac. Cong. Rit. in Nicien.* 20. *Maii* 1604. apud Barbosam *loc. cit. n.* 20. 20

Vicarius generalis praesente Episcopo, in die Purificationis non debet accipere candelam ante canonicum, vel dignitatem, qui Episcopo ministravit: *Sacra Congreg. Rituum in Lucerina* 14. *Maii* 1600. *in resp. ad* 3. *dub.* apud Barbosam *loc. cit. n.* 21. 21

Vicarius generalis non est Praelatus, licet absente Episcopo, cum in suo habitu ordinario cum subtana, et Mantelletto nigro sedeat in choro in primo loco supra canonicos, thurificandus est duplici, non autem triplici ductu thuribuli: *Sacra Congr. Rit. in Nepesina* 15. *Januar.* 1627. apud Barbosam *loc. cit. num.* 22. 22

Vicarius generalis thurificandus est, et debet accipere candelam, palmam, et cineres, et adorare crucem ante, vel post capitulum juxta Ecclesiae consuetudinem: *Sac. Cong. Rit. in Neocastren* 16. *Januarii* 1607. *et in Alexandrina* 15. *Martii* 1608. apud Barbosam *loc. cit. n.* 23. 23

Vicarius generalis in spiritualibus juxta Ecclesiae laudabilem consuetudinem debet semper in omni loco praecedere gubernatori civitatis in temporalibus, tam praesente, quam absente Episcopo. 24

Sacr. Rit. Congreg. in Ravennaten. 28 *april.* 1667. apud Barbosam *loc. cit. num* 24.

25 - Vicarius generalis debet praecedere omnibus potestatibus, commissariis, sive judicibus temporalibus in sua dioecesi existentibus: *Sacra Congreg. Rit. in Nucerina Saxoferroti* 15 *Maii* 1610. apud Barbosam *loc. cit. n.* 25.

26 Vicarius generalis Episcopi debet praecedere commissario ubique, et in omni loco, tam praesente, quam absente Episcopo, non obstante consuetudine; Dummodo non sit de gremio capituli, et incedat in habitu canonicali: *Sacra Congreg. Rit. in Reatina* 18 *Maii* 1616 *et die* 19. *Januarii* 1619. *et in Terracin.* 10. *Aug.* 1617 apud Barbosam *loc. cit. n.* 16.

27 Vicarii generalis jurisdictio expirat: Primo, per propriam ipsius renunciationem expressam, vel saltem tacitam, *at si* Vicarius dioecesim sui Vicariatus egrediatur, et in longinqua abeat animo non amplius revertendi, tunc enim tacite renunciasse censetur. *Communis.*

28 Secundo, expirat ejus jurisdictio per remotionem, seu revocationem ipsius ab Episcopo factam; Episcopus enim potest ad sui libitum, quotiescumque voluerit, Vicarium generalem amovere; *arg. cap. Omnis res, de Regul. Juris,* ibi: *Omnis res per quascumque causas nascitur, per easdem dissolvitur.* Et sic Glossa communiter recepta *in Clementin. Et si principalis* 2. *verb. Per electionem, de Rescriptis,* ibi: *De officiali, quem Episcopus ad nutum amovere potest.*

29 In tali tamen remotione est semper habenda ratio honoris ipsius; Unde facienda est cum magna circumspectione, et cum gravi, et justa causa, alias reintegrari potest per sacram Congregationem Episcoporum: Sic declaravit *eadem Sacra Congregatio Episcoporum in Spalaten.* 3. *Julii* 1619. *et in Traguricn.* 7. *Septembris, et* 8. *octobris* 1619.

30 Causae autem justae, pro quibus removeri potest Vicarius generalis, sunt praesertim sequentes: Prima est, si de Vicario audiantur multae querelae: *Sacra Congreg. Episc. in Spalaten.* 5. *febbr.* 1601.

31 Secunda est, quando non bene regit, et gubernat, nec certiorem facit Sacram Congregationem de causis magni momenti in defectu, vel absentia Episcopi: *Sacr. Congreg. Episc. in Agrigentinen. et in Tranen.* 3. *Decembris ejusdem anni.*

32 Tertia, si scribat irreverenter ad Sacram Congregationem, ejusque DD. Officiales: *Sacra Congreg. Episcoporum in Reatina,* 3. *Septembr.* 1601.

33 Quarta, si aliquem ex S. R. E. Cardinalibus ea, qua decet, reverentia non tractet: *Sacr. Congreg. Episcop. in Savon.* 19. *Novembr.* 1655.

34 Quinta, si careat circumspectione, et prudentia, licet in reliquis idoneus esset: *Sac. Congreg. Episc. in Placentina* 11. *Septembr.* 1601.

35 Sexta, si excommunicatus existat, *Sacra Congreg. Episcop. in Placentina* 18. *Jun.* 1619.

Septima, si mandatis Sacrae Congreg. obedire renuat: *Sacra Congregatio Episcoporum in Parmen.* 17. *Aug.* 1649. 36

Octava, si oriundus fuerit ex eadem civitate, vel Dioecesi: *Sac. Cong. Episcoporum in Ostunen.* 28. *Julii* 1587. *in Spalaten.* 9. *Martii* 1593. *in Senogallien.* 10. *Feb.* 10. 1598. *in Pistarien.* 19. *Octobris* 1625. *et in Sutrina* 16 *novembris* 1640. 37

Nona, si sit regularis: *Sac. Cong. Episc. in Justinopolitana* 16. *Octobris* 1616. *et in Spalaten.* 12 *Aprilis* 1619. 38

Tertio, expirat Vicarii generalis jurisdictio per mortem naturalem Episcopi: Vicarius enim eamdem habet jurisdictionem cum Episcopo, idemque Tribunal, *cap. Non putamus* 2. *de consuetudine in* 6. *cap. Romanae* 3. *de appellationibus in* 6. cum similibus, adeoque, cessante per mortem naturalem jurisdictione Episcopi, cessat etiam illa Vicarii generalis, quia, ut habetur *in cap. Accessorium* 42. *de regul. juris in* 6. *Accessorium naturam sequi congruit principalis.* 39

Valent tamen gesta a Vicario ignorante mortem Episcopi longe distantis; si etiam talis mors ignoretur communiter ab aliis, quia error communis dat jurisdictionem, *l. Barbarius, ff. de Officio praetoris;* Et sic tenet Sperell. *decis.* 30. *fori Ecclesiastic. num.* 3. citans Rotam *decis.* 1. *alias* 46. *de Officio Vicarii in nov.* Sanchez *lib.* 3. *de Matrimon. disp.* 22. *nu.* 29. Gratian. *discept. forens. cap.* 18. *num.* 50. Barbosa *cit. alleg.* 54. *num.* 152. Reiffenstuel *lib.* 1. *decretal. tit.* 28. *num.* 104. Pellegr. *de Vicario Gener. Episcopor. part.* 1. *sect.* 2. *subsect.* 6. *num.* 10. et alii passim. 40

Quarto, expirat jurisdictio Vicarii Generalis per translationem Episcopi ad alium Episcopatum; Cum enim per translationem ad alium Episcopatum cesset Episcopi jurisdictio in primo Episcopatu, ita etiam cessat jurisdictio ipsius Vicarii generalis: Glossa in *cap. Si propter* 10 *verb. Vocabunt, de rescriptis in* 6. *et Communis Doctorum,* per text. *in cap. Inter corporalia* 2. *et cap. Licet* 4. *de translatione Episcopi.* Vide verb. *Capitulum. artic.* 3. *n.* 31. 41

Quinto, expirat per depositionem, vel relegationem Episcopi. Tunc enim vacat Ecclesia, et eligi debet Vicarius capitularis, adeoque cessat jurisdictio Vicarii generalis. Vide d. verb *Capitulum art.* 3. *n.* 35. 42

Sexto, expirat jurisdictio Vicarii generalis per renunciationem Episcopatus factam ab Episcopo, et a Papa admissam, quia etiam in tali casu eligi debet Vicarius capitularis. Vide *ibid. n.* 54. 43

Septimo, expirat per legitimum ingressum Episcopi in aliquam religionem. Vide *ibid. n.* 33. 44

Octavo, expirat per captivitatem Episcopi. Vide *ibid n.* 32. 45

Nono, expirat jurisdictio Vicarii generalis, sus- 46

pensa Episcopi jurisdictione per excommunicationem, suspensionem, aut interdictum; Cum enim eadem sit jurisdictio, idemque tribunal Vicarii, et Episcopi; cap. *Non putamus* 2 *de consuetudine in* 6. *et cap. Romana* 3. *de appellationibus in* 6. cum similibus, cessante, seu suspensa jurisdictione Episcopi, cessat, et remanet suspensa etiam jurisdictio ipsius Vicarii generalis; Siquidem, ut habetur *in cap. Accessorium* 42. *de regulis juris in* 6. *Accessorium naturam sequi congruit principalis.* Sic Glossa communiter recepta *in cap. Romana* 1. *verb. Ipsius, de Officio Vicarii in* 6. recte subjungens, quod tunc adeundus sit Papa, ut provideat

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

47 De praecedentia Vicarii generalis non conveniunt Doctores. Vide *Manrique Ferr. de Praecedent. et Praelat. Ecclesiast. quaest.* 52. *n.* 2. *et*
48 3. Et quod notandum est, quisque pro sua opinione resolutiones allegat sacrarum Congregatio-
49 num. Id ex eo evenit, quod in obscuro est, an quae allegatur resolutio, ea innixa sit nudae juris dispositioni, an peculiari illius Ecclesiae consuetudini.
50 Mihi autem ea semper arrisit sententia, quod Vicarius generalis in iis actibus praecedentiam obtinere debeat super ipsas Ecclesiasticas digni-
51 tates, in quibus uti Vicarius generalis intervenit. Caeterum si res sit in actibus, in quibus ita non intervenit, nulla ipsi praecedentia debetur. At-
52 que hinc quod si Vicarius generalis sit canonicus, et divinis officiis uti canonicus interveniat, nullam obtinet praecedentiam ratione muneris Vicarii generalis. Confer *Du Casse in prax. jurisdict. voluntar. et contentios. tom.* 1. *sect.* 2 *numero* 1.
53 Dubitari vero contingit, an Vicarius generalis in illis actibus, in quibus intervenit uti Vicarius generalis, praecedentiam debeat obtinere prae-
45 sente etiam Episcopo? Magis vero in hoc quaestione variant doctores. Affirmant Pignatell. *consult. canon. tom.* 3. *consult.* 64. *n.* 3. *Robustelrius* Rotae olim Auditor *in quodam suo voto* apud *Gratianum discept. forens. cap.* 3. *num.* 23. Anton. de Pret. *de jurisdict. Episcop. cap.* 6. *fer. per tot.* Lotter. *de re benefic. lib.* 1. *q.* 16. *n.* 65. Sbroz *de Offic. Vicar. lib.* 2. *quaest* 24. *fere per tot.* Carol. Anton. de Luca *ad Ventrigl. tom.* 2. *adnot.* 14. §. 2. *num.* 1. Negant vero Menoch. *consil.* 51. *et* 217. *utrobique fere per tot.* Mare- 55
scot. *variar. resolut. lib.* 3. *cap.* 69. *pariter fer. per tot.* Adde etiam Ventriglia *tom.* 2. *adnotat.* 14. §. 2. *num.* 19. *et plur. sequent.* Manrique Ferr. *de praecedent. et praelat. Ecclesiastic. quaest.* 52. *n.* 6.

Responsio Auctoris.

56 His, quae hic adducuntur circa praecedentiam Vicarii generalis; consonant omnino, quae ego ipse jam tradidi in hoc *articulo n.* 10. *et seq. et n.* 12. ubi ex variis decretis asserui, quod Vicarius generalis debet habere primum locum ante capitulum, canonicos, et dignitates, tam praesente, quam absente Episcopo, si interveniat uti Vicarius generalis, non autem si uti canonicus, et in habitu canonicali; at quia etiam circa hoc variant Doctores diversas afferentes hinc inde Sacrarum Congregationum resolutiones, ad ipsas conciliandas servanda est cujusque Ecclesiae inveterata legitima consuetudo, *argument. Leg. De quibus* 32. *ff. de legibus*, ibi: « Inveterata consuetudo pro lege non immerito custoditur ». *Et L. sed et ea* 35. *ff. eodem* ibi: « Sed et ea, quae longa consuetudine comprobata sunt, ac per annos plurimos observata, velut tacita civium conventio, non minus, quam ea, quae scripta sunt, jura, servantur »; cum similibus. Sicque etiam censuit *Sac. Cong. Rit. in Alexandrina* 15. *Martii* 1607. *in respons. ad* 3. *dubium;* ut jam tradidi ego *in hoc art. n.* 1. ibi: « Locus Vicarii generalis debet esse secundum consuetudinem Ecclesiae, quae non est mutanda ».

ARTICULUS IV.

QUO AD DIFFERENTIAS VERTENTES INTER VICARIUM GENERALEM, CAPITULAREM, ET FORANEUM,

Praestat haec adnotare.

1 Prima differentia inter Vicarium generalem, et capitularem est, quod Vicarius capitularis debet esse doctor, si adsit, alias electio est nulla, ut dictum est sub verb. *Capitulum artic.* 5. *n.* 51. Vicarius vero generalis potest aliquando esse non doctor, maxime quando Episc. est jurista, ut dictum est *supra art.* 1. *n.* 39.

Secunda differentia est, quod Vicarius capitu- 2
laris post electionem legitime factam non potest a capitulo ad libitum removeri, ut patet ex dictis sub verb. *Vicarius Capitularis art.* 1. *n.* 55. Vicarius autem generalis potest ad nutum, et arbitrium amoveri, quandocumque illi placuerit, ut conclusum est *articulo antecedenti n.* 28.

Tertia differentia est, quod Vicarius capitula- 3

ris non potest esse nisi unus tantum, ex dictis sub verbo *Capitulum art.* 3. *n.* 40. Vicarius autem generalis potest esse non solum unus, sed et plures deputari possunt ex dictis *sup. art.* 1. *a n.* 8.

4 Quarta differentia est, quod Vicarius generalis potest constitui ab Episcopo cum limitatione, et sine limitatione, dando illi majorem, vel minorem facultatem, prout sibi placuerit, ut tenet *Communis Doctorum*, et docet praxis, pateque ex dictis *supra tot. art.* 2. Vicarius vero capitularis non, ut patet ex dictis sub verb. *Vicarius capitularis art.* 1. n. 34. *cum seq.*

5 Quinta differentia est, quod Vicarius generalis possit esse quilibet exterus ad libitum Episcopi: Immo tenetur Episcopus exterum eligere, ex dictis *supra art.* 1. *n.* 34. *et* 35. Vicarius autem capitularis debet esse de gremio capituli, si adsit idoneus, ex dictis sub verb. *Vicarius Capitularis art.* 1. *n.* 6. et verb. *Capitulum art.* 3. *n.* 50.

6 Sexta differentia est, quod Vicarius generalis nequit exercere totam jurisdictionem Episcopi absque speciali ejus mandato, ut patet ex *supradictis art* 2. *a n.* 16. *ad* 84. ut habetur expresse *in cap. Licet* 2. *et cap. Cum in generali* 3. *de officio Vicarii in* 6. Vicarius autem capitularis statim ac est legitime electus, totam jurisdictionem capituli exercere potest absque speciali ejus mandato, praesertim ubi talis vigat praxis, et consuetudo, ut patet ex dictis sub verb *Vicarius capitularis art.* 2. *n.* 40.

7 Septima differentia est, quod Vicarii capitularis jurisdictio incipit post mortem naturalem, aut civilem Episcopi, ut patet ex dictis sub verb. *Vicarius capitularis art.* 1. *a n.* 1. *ad* 11. Econtra autem Vicarii generalis jurisdictio per mortem naturalem, aut civilem Episcopi finitur, ut patet ex dictis *art. anteced. a n.* 39. *usque in fin.*

8 Octava differentia est, quod Vicarius capitularis continuat suam jurisdictionem usquedum novus Episcopus capiat realem possessionem Episcopatus, ex dictis sub verb. *Vicarius capitularis art.* 1. *n.* 56. Vicarius vero generalis non continuat eam usque dum novus Episcopus capiat dictam realem possessionem Episcopatus, sed solum usquedum translatio Episcopi ad aliam Ecclesiam admissa est in consistorio etiam ante captam a novo Episcopo realem Episcopatus possessionem, ut patet ex dictis sub verb. *Vicarius capitularis art.* 1. *n.* 7. et sub verb. *Capitulum n.* 31.

9 Nona differentia est, quod Vicarius capitularis, si sit canonicus, lucratur fructus, et distributiones, etiamsi choro non intersit, si ad id adsit consuetudo; ut patet ex dictis sub verb. *Vicarius capitularis art.* 1. *n.* 50. Vicarius autem generalis, si sit canonicus, non lucratur distributiones, nisi choro intersit, etiamsi adsit ad id consuetudo, ut patet ex dictis *supra art.* 2. *n.* 85.

10 Decima differentia est, quod Vicarius capitularis nequit concedere licentiam erigendi nova monasteria, et conventus, ex dictis sub verb. *Vicarius capitularis art.* 2. *n.* 66. Vicarius autem generalis cum speciali mandato Episcopi id potest ex supradictis *art.* 2. *n.* 43. Quo ad hoc tamen sunt hodie observandae ultimae dispositiones Apostolicae, allatae sub v. *Conventus art.* 1. *per tot.*

Undecima differentia est, quod Vicarius generalis, finito officio Vicariatus, non tenetur stare Syndicatui, ut expresse declaratum fuit a Gregorio XIII. in quadam Constitutione directa claro, et communitati Tarentin. cujus praecisa verba refert Barbosa *allegat.* 54. *n.* 183. ibi: « Statuimus, et mandamus, quod Vicarii, et officiales, sive generales, sive particulares etiam Foranei nuncupati, per eumdem Archiepiscopum, sive ejus pro tempore successores in dicta Ecclesia Tarentina, sive ejus dioecesi deputati, vel deputandi, ad aliquem syndicatum nullo modo teneantur, aut eidem sub quovis praetextu sint obnoxii ». Et ratio est, quia, si ipsi erraverint, Episcopi statim providebunt, prout justum fuerit, ut declaravit *Sac. Cong. Episc. in Tarentina* 20. *Aug.* 1601. et prius *in Brundusina* 13. *Octobris* 1592. apud Pellegr. *loc. cit. part.* 1. *sect.* 2. *subsect.* 6. n. 21. *et sect.* 4. *subsect.* 4. *n.* 14 Vicarius autem capitularis, finito officio Vicariatus, tenetur stare syndicatui, et reddere rationem Episcopo successori, etiamsi reddidisset illam capitulo, et ab eo, seu a deputatis, vel syndicatoribus ipsius obtinuisset liberationem, juxta dispositionem Concilii Tridentini *section.* 24. *de reformat. cap.* 16. ibi: *Rationem exigat. Et* sic declaravit *Sacra Cong. Concil.* 8. *Aprilis* 1595. *ad d. caput* 16. *section.* 24. *de reformat. Et* sic etiam censuit *Sacra Cong. Episcop. in Catanensi* 13. *Januar.* 1600. *et in Hydruntina* 19. *Maii* 1623. Vide verb. *Episcopus artic.* 6. *n.* 13. *et* 14. 11

* Duodec. different. est, quod Vicar. Gener. non potest absque speciali mandato cognoscere causas criminal. privare beneficio etc.; bene vero Vicarius Capitularis, quippe Capitulum succedit in Ordinar. Jurisdict. Episcopi. DD. *Com.* * 12

Alias differentias affert Pellegrin. *cit. sect.* 4. *subsect.* 4. *n.* 10. 11. *et* 13. nempe quod Vicarius capitularis salarium non conventum petere possit, non vero Vicarius generalis. Quod Vicarius generalis possit exequi litteras Apostolicas directas suo praedecessori, sive Episcopo praedecessori Episcopi, qui illum constituit; Vicarius vero capitularis non possit illas exequi. Quod Vicarius capitularis non possit ex levi causa recusari ut suspectus; Vicarius autem generalis possit; Sed vide apud ipsum. 13

Vicarius generalis differt a Vicario foraneo: Primo, quia a Vicario generali non datur appellatio ad Episcopum, ex dictis *supra art.* 1. *num.* 43. Bene tamen a Vicario foraneo: Rota *decis.* 297. *n.* 3. *part.* 2. *divers.* Garcias *part.* 5. *de benefic. cap.* 8. *n.* 29. Barbos. *cit. allegat.* 54. *n.* 22. cum plurimis ibi citatis, et alii passim, teste Reiffenst. *lib.* 1. *Decretal. tit.* 28 *n.* 18. 14

14 Secundo, quia Vicarius generalis potest esse delegatus Papae, et executor litterarum Apostolicarum, ut patet ex dictis *supra art.* 2. *n.* 10. non sic autem Vicarius foraneus, textu expresso in *Clement. Et si principalis* 2. *de Rescriptis*, ibi: « In Officiali autem foraneo ..... nequaquam hoc volumus observari»; juncto ejus sommario, et Glossa communiter recepta ibidem verb. *Foraneo*.

15 Tertio, quia Vicarius generalis est in dignitate constitutus: Glossa *in cit. Clementin. Et si principalis, verb. Episcopi*, *et verb. Foraneo*, *et Communis Doctorum*; Secus vero Vicarius foraneus, nisi dignitas aliunde ipsi competat: Glossa *loco cit. verb. Foraneo*, et doctores commun.

16 Quarto, quia Vicarius generalis habet jurisdictionem ordinariam, ut patet ex dictis *supra art.* 1. *n.* 41. Vicarius autem foraneus solum delegatam: Glossa *in citat. Clement. Et si principalis verb. Foraneo*; Rota *decis.* 3. *de officio Vicarii*, Garcias *de beneficiis par.* 5. *cap.* 8. *n.* 29. *et* 34. Barbosa *cit. alleg.* 54. *n.* 22. cum pluribus ibi citatis, Reiffenstuel *loc. cit. n.* 21. Sanchez *lib.* 3. *de Matrimon. disp.* 29. *n.* 10. testans de communi.

17 Quinto, quia, ut alia taceantur, Vicarius foraneus, nisi specialiter eximatur, dependet a Vicario generali, et non e contra, ut docet communis doctorum, et patet in praxi.

18 Vicarius capitularis differt a Vicario foraneo: Primo, quia Vicarius capitularis habet jurisdictionem ordinariam, et quidem ampliorem, quam Vicarius generalis, cum succedat in omnem jurisdictionem competentem Episcopo de jure communi, ut patet ex dictis sub verb. *Vicarius capitularis art.* 1. *n.* 1. Vicarius autem foraneus solum delegatam, ut ex dictis *supra n.* 6.

19 Secundo, quia a Vicario foraneo appellatur ad Vicarium capitularem, et non e contra: *Communis, et certa*.

20 Tertio, quia Vicarius foraneus potest constitui, et removeri a Vicario capitulari, et non e contra: *Communis, ac certa*.

21 Quarto, quia Vicarius capitularis tenetur stare syndicatui, et reddere rationem Episcopo successori, non sic autem Vicarius foraneus, cum ipse Vicarius foraneus, si erraverit, possit statim puniri, ac removeri a Vicario capitulari, ut patet ex suprascriptis *n.* 11.

22 Quinto, quia, ut alia taceantur, plurima potest Vicarius capitularis, quae non potest Vicarius foraneus, ut patet ex dictis sub verb. *Vicarius capitularis art.* 2. *per tot.* et verb. *Vicarius foraneus*.

23 Vicarius generalis in jurisdictione idem habet cum Episcopo tribunal, itaut ab uno ad alterum non detur appellatio: Benedictus XIV. *de Synodo Dioecesana lib.* 2. *cap.* 8. *n.* 2. ex sacris canonibus jam adductis supra *art.* 1. *n.* 41. *ad* 44.
24 tamen nequit sine speciali mandato Episcopi; adeoque sine tali speciali mandato, nec potest Synodum Dioecesanam convocare: Idem *ibid. n.* 2. 3. *et* 4. Vide *art.* 2. supra *per tot.* ubi fuse enumerantur ea, quae potest, vel non potest Vicarius
generalis. Debet, jubente Episcopo, interesse Sy- 25
nodo Dioecesanae; Et expedit, ut Episcopus id ve- 26
lit; idem *ibidem lib.* 3. *cap.* 3. *n.* 2. 3. *et* 4. Non 27
potest synodalis examinatoris munus exercere sub nomine appellativo Vicariatus; idem *ibid. lib.* 4. *cap.* 7. *n.* 5. et Decreto Sacrae Congreg. Concil. *in Polycastren. Parochialis die* 19. *Septembris* 1743. quamvis in Thesauro resolut. referatur sub die 18. ejusdem anni; Vide *tom.* 3. *verb. Examen, Examinatores n.* 25. ubi afferuntur alia
ad rem. Vicarius generalis in synodo sedet im- 28
mediate post Episcopum; idem *ibidem lib.* 3. *n.*
2. Nisi legitima consuetudo alteri faveat; Idem 29
ibid. n. 3. Aut dignitates, et canonici sacris ve- 30
stibus induti assistant Secus si Vicario consue- 31
tudo faveat, aut ipse etiam habitu praelatitio sit indutus. Idem *ibid. n* 4. ubi ad id plura scite, et erudite suo more adducit.

Vicarius Metropolitani in synodis provincia- 32
libus antefertur Episcopis suffraganeis, ob auctoritatem, quam obtinet, et ratione personae, quam repraesentat; Benedict. XIV. tom 2. Constitut. 36. incip. *Cum a nobis*.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

Si in capitulo non sit, nisi unus doctor, posse 33
eligi Vicarium capitularem non doctorem, ne coarctetur libertas electionis, tradit Cardinal. de Luca *ad Conc. Trid. discurs.* 31. *n.* 10. *et* 12.

At doctrina haec Cardinalis de Luca improba- 34
ta fuit, et quidem pluries a Sacra Congregatione Concilii interprete, rescribendo pro nullitate electionis in Vicarium capitularem expletae de persona, quae gradum doctoris in publica universitate haud fuerat assequuta, quando in capitulo aderat unicus doctor, ut *in Venusina Vicarii capitularis* 6. *Augusti* 1702. *in Acernen. Vicarii capitularis* 23. *Februarii* 1709. *et in Alexanen. Vicarii Capitularis* 17. *Decembr.* 1712.

« Et merito (inquit Episcopus Riganti *de Pro-* 35
tonot. Apostol. dissertat. 20. *n.* 31. *et seq.*), siquidem in jure prohibita solum est coarctatio illa, quae fit ob inferiori a Papa arctante electores ad eligendas certas personas in individuo. At quando lex praescribit, ut eligantur personae habentes certas qualitates ad bonum publicum, et majorem Ecclesiae utilitatem tendentes, hinc non est proprie coarctatio, nec infringitur libertas electionis, si unus tantummodo adsit inter eligendos, qui sit iis qualitatibus praeditus, ut bene perpendit Passerinus etc. Immo etiam Superiores, qui sint o Papa inferiores, posse in his terminis limitare electiones ad personas hujusmodi qualitatibus munitas, cum per eas haud laedatur jus sive eligentium, sive electorum, ut tradit idem Passerinus etc. exemplumque habemus in

Provinciis Regularium, in quibus viget alternativa quoad Praelaturas, et Officia: Si enim in Provincia, quae est in turno, unus tantum habilis existat ad consequendam Praelaturam, aut aliud Officium, is necessario eligi debet, ut in Ordine Praedicatorum servatum fuisse sub magistro generali Rodulpho homine doctissimo, referunt Passerinus etc. ».

DE VICARIO GENERALI ARCHIEPISCOPI,

SEU METROPOLITANI, E DE VICARIO CAPITULI

SEDE METROPOLITANA VACANTE

APPENDIX EDITORUM CASINENSIUM

1 Hac in re notandum, quod eamdem jurisdictionem, et auctoritatem retineant Vicarii Archiepiscoporum, ac habent ipsi Archiepiscopi, si mandatum generale, et speciale habeant, ut omnia, et singula facere possint in his, quae jurisdictionis sunt, ut ipsismet facere permittitur, ubi de consuetudine non prohiberentur, ut docent DD. *in cap. Pastoralis, de offic. Ordinar. et in cap. Romana, de foro comp. in* 6. — Pellegrin. *Prax. Vicar. part.* 1. *sect.* 3. *subsect.* 2. *n.* 49.

2 Hinc porro causae appellationum a sententiis Vicariorum Episcopalium ad Tribunal Archiepiscopi per ipsius Vicarium cognoscuntur, *cap. Pastoralis de offic. ordin. Cap. Dilectus, cap. Cum causam, cap. Sollicitudinem de appellat.* Ac in genere « omnia, quae referuntur ad Archiepiscopi jurisdictionem, ea similiter, quibusdam tantum Ordinis Episcopalis exceptis, ad ipsius Vicarium Generalem mandatum speciale habentem spectant ». Pellegrin. *cit. Part.* 1. *sect.* 3. *subsect.* 1. *n.* 5.

3 Limita vero, quod non possit Vicarius Archiepiscopi suspendere, interdicere, et excommunicare suffraganeos praesente Archiepiscopo, idest existente in Provincia, idque propter reverentiam Episcopalis Dignitatis, *cap.* 2. *de offic. Delegat. in* 6. Sbroz *de Vicar. Episc. lib.* 2. *q.* 58. *n.* 3. *Pellegrin. ibid. sect.* 3. *subsect.* 2. *n.* 32. Ventriglia *part.* 2. *Annotat.* 14. §. 1. *n.* 39. ubi haec habet: « Vicarius Generalis Archiepiscopi non habet jurisdictionem in Episcopos suffraganeos sine speciali commissione, *cap. Romana* §. *Officiales, de offic. ordinar. in* 6. nisi quando Archiepiscopus est absens, tunc enim Vicarius habebit in dictos suffraganeos jurisdictionem, cum facultate proferendi sententias excommunicationis, interdicti, et suspensionis ». Eadem habentur apud Pellegrinum *loc. et n. cit.* qui ibidem addit: « Quod si Episcopus non fuerit consecratus, etiam praesente Archiepiscopo, illum excommunicare poterit, Cucch. *Inst. can. lib.* 4. *tit. de consacrat. Episc. n.* 6. *et tit. de Vicar. Episc. n.* 123. Sbroz uti supra *n.* 3 ».

Quaeritur hic, an liceat Vicario Generali Archiepiscopi inhibere Suffraganeis sub poena excommunicationis? 4

« Respondetur negative, *cap.* 2. *de offic. Delegat.* ubi Glossa . . . Quod est valde notandum ab omnibus Ordinariis, et Delegatis Apostolicis, quando inhibent Episcopis, ne in errorem incidant. Ratio est, quia Vicarius Archiepiscopi non potest ferre sententiam, vel exercere jurisdictionem, vel promulgare censuras Ecclesiasticas in suffraganeos existente in Provincia Archiepiscopo . . . . quod procedit propter reverentiam dignitatis Episcopalis. Sed intelligitur de Sententia definitiva censurarum, et non quando Vicarius Generalis Metropolitanus inhiberet sub poena suspensionis, seu Interdicti ». Sic Pellegr. *cit. part.* 1. *sect.* 3. *subsect.* 1. *n.* 21. Atque ad rem citat Bertach. et Zerol.

Quoad vero Vicarium Capituli Sede Metropolitana vacante, illud utique praemittendum, quod « Capitulum Ecclesiae Metropolitanae una cum Archiepiscopo, non solum efformat corpus Cathedraticum propriae Ecclesiae, propriaeque Dioecesis, in qua Praelatus gerit personam Episcopi, et Ordinarii loci, sed etiam efformat Corpus Metropoliticum cum jurisdictione in suffraganeos, totaque Provincia, in qua pariter Capitulum Sede Vacante succedit ». De Luca *Relat. Rom. Curiae disc.* 3. *n.* 30. 5

Hinc porro est, quod si Episcopo suffraganeo decedente, vel deposito etc. Ecclesia illa Capitulo careat, vel aliis illius Capitulum infra octo dies ad normam Tridentini *sess.* 24. *cap.* 16. *de reformat.* ad Vicarium constituendum non deveniat, tunc Vicarii hujusm. deputatio non ad antiquiorem suffraganeum, sed ad Capitulum Metropolitanum, Metropolitana sede vacante, omnimode spectat, ut declaravit quoad primum casum Sacr. Cong. Concil. *die* 28. *Augusti* 1673. *Secundo:* « An vacante suffraganea Ecclesia, quae Capitulo careat, illius administratio, et Vicarii deputatio pertineat ad Metropolitanum? Et quatenus Metropolitana Ecclesia Pastore careat, *Tertio*, an pertineat ad Capitulum Ecclesiae Metropolitanae, vel potius ad antiquiorem suffraganeum Episcopum? . . . *Sacra Cong. dis praedicta respondit: Ad primum affirmative: ad secundum, ad Capitulum Metropolitanum* ». Apud Cardinal. Petra *comment. ad Constitut. Apost. tom.* 1. *Const.* 2. *Leon. IX. sect. V. n.* 36. — Quod idem est tenendum, ubi Capitulum Ecclesiae suffraganeae ad electionem Vicarii ad formam Concil. Trident. non procederet. 6

Quippe « Capitulum Metropolitanae (ut docet idem clariss. Petra *ibid. n.* 37.) habet Superioritatem in Ecclesias suffraganeas, ut bene in *extravag. Salvator de praebend. et dignitat. ubi in vers. Et quia*, eximit Ecclesiam Tholosanam ab omni jurisdictione, et subjectione Archiepisco- 7

pl, et Capituli Ecclesiae Narbonensis, et sic supponit Subjectionem Ecclesiae suffraganeae Capitulo Metropolitano . . . . Unde (prosequitur Petra) etsi Concilium non exprimat casum Capituli Metropolitani, ut supplere possit negligentiam Ecclesiae suffraganeae in constitutione Vicarii Capitularis, non est dubitandum, quin intelligi debeat venire sub nomine Archiepiscopi, quia devolvitur totum jus istius ad Capitulum ».

8 Limita quantum ad convocationem Conc. Provincialis, quae per Capitul. Eccles. Metropolitanae. Sede Vacante, fieri non potest, quo casu ad Antiquiorem Episc. suffraganeum illam cogere spectat: Quippe Concil. Trid. *Sess.* 24. *cap.* 2. edixit, quod *Metropolitani per se ipsos, seu illis impeditis, Coepipus antiquior non praetermittat Synodum cogere etc.* Et profecto ante Concilium id juris competebat Capitulo Metropolitano, ut Quaranta *in sum. Bull. v. Concil. Provinciale ante n.* 3. habet in haec verba: « Ex verbis Trident. colligitur, hodie cessare potestatem Capituli Metropolitani Sede vacante illud celebrandi, ac suffraganeos convocandi, licet ante ipsum Concil. Trid. id potarat ». Quod idem tenet Petra *cit. tom.* 1. *ad Const.* 2. *Leon. IX.* §. *V. n.* 38. *ibi* « Ante Concilium competebat hoc jus Capitulo ».

Hinc Sac. Congregatio Concil. *in Torracon.* 9
10. *febr.* 1624. ad dubium: « An Capitulum Tarracon, possit, sede Archiepiscopali vacante, indicere, ac celebrare Concilium Provinciale; An vero haec facultas spectet ad antiquiorem Episcopum ejus Provinciae: *respondit*, jus Provinciale Concilium indicendi, ac celebrandi Sede vacante, non ad Capitulum Metropolitanum, sed ad antiquiorem Provinciae Episcopum spectare ». Apud Bened. XIV. *de Synod. Dioeces. lib.* 2. *cap. IX. n.* 8. Vid. V. *Concil. art.* 2.

VICARIUS PAROCHIALIS

De Vicario Parochiali haec speciatim adnotanda

1 Vicarius Parochialis alius est perpetuus, et alius temporalis, seu amovibilis: Abbas *in cap. Extirpandae*, § *Qui vero* num. 5. *de praebend.* Azorius *Institut. moral. part.* 3. *lib.* 3. *cap.* 6. Barbosa *Juris Ecclesiast. univers. lib.* 3. *cap.* 9. *n.* 2. Layman *Theol. moral. lib.* 4. *tract.* 2 *cap.* 5. *num.* 8. Pellegr. *Prax. Vicariorum part.* 1. *sect.* 8. *n.* 1. *et* alii passim.

2 Vicarius parpetuus est, et dicitur ille, qui auctoritate Episcopi canonice est institutus ad deserviendum cuipiam Ecclesiae, loco principalis rectoris cum assignatione congruae portionis fructuum, quos inde percipere debet: *Sic in re communis doctorum*, cum Glossa *in cap. Ex part.* 6.

3 *verb. Perpetuae, de Officio Vicarii.* Vicarius temporalis, seu amovibilis est, et dicitur ille, qui auctoritate legitimi superioris pro peragendo Ecclesiastico servitio in locum alterius ad tempus, seu voluntatem constituentis sufficitur. *Est in re Communis.*

4 Institutio Vicarii parpetui pertinet ad Ordinarium loci, quamvis regulariter ea fieri debeat ad praesentationem, seu nominationem rectoris principalis, sive illorum, quorum dignitati, vel capitulo, seu monasterio Ecclesia Parochialis est perpetuo unita, et annexa: Barbosa *loc. cit. num.* 35 Navarrus *consil.* 11. *de statu Monachorum n.* 3. *et* 7. Garcias *de benefic. part.* 9. *cap.* 2. *n.* 289. Gallet in *Margarita casuum conscientiae verb. Vicarius* 3. Riccius *in praxi fori Ecclesiastic. resol.* 358. *n.* 1. *vers.* 2. Ugolinus *de Offic. Episcopor. cap.* 50. §. 3. *vers. Octavo*, Beiffenstuel *lib.* 1. *Decretal. tit.* 28. *num.* 26. Pirhing *ibid. num.* 3. referentes sic decisum fuisse *a Sacra Congregat. Concilii ad sess.* 7. *cap.* 7. *de reformat.* Et clare desumitur ax *cap. de Monachis* 12. *de praebend. et cap. Unic. de Capellis Monachor. et Clementin.* 1 *de Jurepatronat.* ubi tales Vicarii dicuntur institui per Episcopum ad praesentationem rectoris principalis, vel hujusmodi.

Et quod Vicarius perpetuus non possit ab Ordinario poni in monasteriis, quibus cura imminet animarum, vel a principio, vel ratione unionis, at annexionis, sed tantum a superioribus eorum, praevio tamen examine ipsius Ordinarii, statuit expresse S Pius V. Constitut. incip. *Ad exequendum* ibi: « Volumus insuper, et ita mandamus, quod dicti Vicarii perpetui, non ad liberam Ordinariorum electionem, sed ad nominationem illorum, in quorum Ecclesiis unitis ponentur, cum ipsorum Ordinariorum, seu eorum Vicariorum praevio examine, et approbatione deputentur ». Et sic plures declarasse etiam *Sac. Cong. Concil.* referunt Garcias *de benefic. par.* 9. *cap.* 2. *num.* 294 *et seq.* Barbosa *lib.* 3. *Juris Ecclesiastic. univers. cap.* 6. *n.* 45. *et supra Concil. Tridentin. sess.* 7. *cap.* 7. *num.* 28. *et in Summa Apostolic. dec. verb. Vicarius perpetuus Parochialis* n. 9.

Et talis Piana Constitutio habet locum etiam, 6 quando Vicariae vacant in mense reservato, seu cadunt sub alia reservatione: *Sacr. Congr. Concilii in Tirosonensi Vicariae* 13 *Octobris* 1595. apud Garciam *loc. cit. n.* 309. *et* Barbos. *cit. lib.* 3. *Jur. Eccles. cap.* 6. *num.* 45. subdentes, quod in hujusmodi Vicariis perpetuis vacantibus in

mensibus Apostolicis, seu alias reservatis, possit fieri praesentatio, seu nominatio, et deputatio, non obstante reservatione.

7 Vicarius perpetuus potest, et solet potissimum instituí in Parochialibus, seu Beneficiis Curatis, quae Cathedrali, Collegiatae, vel alteri Ecclesiae, seu Monasterio, aut Collegio, vel aliis piis locis perpetuo unita, et annexa reperiuntur: Colligitur ex *cap. Extirpandae* 30. §. *Qui vero*, *de Praebend.* et habetur expresse statutum *in Concilio Tridentino sess. 7. de reform. cap. 7.*

8 Sunt tamen plures casus, in quibus Episc. nequit Vicarium perpetuum deputare; Primo, quando Beneficium est unitum, et annexum Monasterio Regularium: Tunc enim Episc. non potest deputare pro ejus servitio Vicar perpetuum, sed solum temporalem, et ad nutum amovibilem, ut declaravit S. Pius V. cit. Constit. incip. *Ad exequendum*.

9 Secundo, quando a tempore immemorabili unio facta fuit, ac ex tunc constat Vicarios fuisse ad nutum amovibiles, scientibus, et consentientibus Ordinariis, et nunquam Vicarium perpetuum fuisse constitutum: Barbos. *cit. lib.* 3. *Jur. Eccles. univ. cap.* 6. *n.* 7. Sanchez in *praecepta Decalogi tom.* 2. *lib.* 7. *c.* 29. *n.* 191. *vers. Tertio fallit*, Flores de Mena *Variar. qq. q.* 10. *n.* 44. Reiffenstuel *loc. cit. n.* 28. Pellegrin. *loc. cit. sub n.* 19. et alii.

10 Tertio, quando unio facta est per viam pacti, et concordiae a Sede Apostolica approbatae cum clausula: *Ut deserviri possit in hujusmodi Beneficio per Vicarium ad nutum amovibilem*: Barbosa *loc. cit. n.* 8. Flores de Mena *loc. cit. n.* 41. Sanchez *loc. cit. n.* 191. *vers. Secundo fallit*, Reiffenstuel *loc. cit. n.* 28. Pellegrin. *loc. cit. sub. n.* 19. et alii.

11 Quarto, quando pro bono pacis, et pro tollendis litibus, ac pro meliori Beneficii servitio expedit per Vicarium ad nutum amovibilem Ecclesiam gubernari: Barbosa *loc. cit. n.* 11. Reiffenstuel *loc. cit. n* 28 Sanchez *loc. cit. n.* 191. *vers. Quinto fallit*, Flores de Mena *loc. cit. q.* 10. *n.* 47. *et* alii, *arg. cit. cap.* 7. *Conc. Trid.* ubi id non reliquit liberae Episcopi voluntati, sed usum est verbis arbitrium boni viri denotantibus, ibi: *Nisi ipsis Ordinariis pro bono Ecclesiarum regimine aliter expedire videbitur.*

12 Quinto, quando ex privilegio remunerationis causa concesso Beneficium est unitum cum clausula *ponendi Vicarium ad nutum amovibilem*, quia in generali privilegiorum derogatione facta a Tridentino *cit. cap.* 7. non comprehenduntur privilegia remunerationis gratia concessa: Barbosa *l. cit. n.* 10. Reiffenstuel *loc. cit. num.* 28. Flores de Mena *loc. cit. q.* 10 *n.* 46. Pellegrin *loc. cit. sub. num.* 19. Sanch. *l. c. n.* 191. *vers. Quarto fallit*, et alii.

13 Sexto, quando ex privilegio Pontificio post Tridentini Decretum concesso unitum est Beneficium Parochiale cum clausula *instituendi Vicarium ad nutum amovibilem*, quia tale Pontificium privilegium post Tridentinum concessum derogaret dicto Tridentini Decreto, cum posteriora derogent prioribus, *l. Sed et posteriores, ff. de Legibus*, *l. Cum in plures* §. *Locator horrei, ff. Locati, l.* 1. *in fine ff. De stipulat. servor. l. Si unus* §. *Pactus ne peteret*, *ff. De pactis*, cum similibus Barbosa *loc. cit. n.* 12. Flores de Mena *loc. cit. q.* 10. *n.* 49. *et* 50. Pellegrin. *loc. cit. sub n.* 19. et alii.

Vicario perpetoo debet assignari Congrua portio de reditibus, fructibus, et emolumentis provenientibus Ecclesiae incorporatae Monasterio, Collegio, capitulo, Universitati, et hujosmodi. Vid. verb. *Congrua n.* 34. 14

Talis Congrua est taxanda arbitrio Episcopi, habito respectu ad qualitatem Personae, loci, et temporis, et ad abundantiam, seu paupertatem fructuum, et redituum Ecclesiae; Dummodo non sit [illegible] reis pro quolibet anno. Vide d. verb. *Congrua num.* 35. 15

Pro tali Congroa assignari possunt solum illa emolumenta incerta, quae habent quamdam certitudinem, ut sunt decimae frumenti, vini, olei etc. Non autem emolumenta omnino incerta, ut sunt eleemosynae Altaris, Funeralium, et similium. Vide verb. *Congrua a n.* 1t. *ad* 17. 36. *et* 37. 16

Congrua semel sufficienter assignata non potest minui, quamvis Vicarius electus, et deputatus diminutioni consentiat, et pro minori quantitate spondeat deservire. Vide d. verb. *Congrua n.* 40. 41. 17

Unde Vicarius perpetuus canonice institutus est vere Beneficiatus, *cap. Postulasti* 27. *de Rescriptis*, ibi: « Non enim Beneficio carere debet dici, cui competenter de perpetuae Vicariae proventibus est provisum ». 18

Sicque Vicarius perpetuus habet verum Titulum, et potest ad dictum Titulum ordinari, atque idcirco semel canonice institutus nequit removeri, vel portione sua fraudari, nisi forsan aliquod committat delictum dignum depositione, aut privatione Beneficii, *cap. Ad haec* 5. *de Offic. Vicarii*, Pyrrh. Corrad. *Prax. benefic. lib.* 3. *Cap.* 9. *n.* 3. 19

Immo nec potest removeri, vel portione sua fraudari, etiamsi Rector principalis moriatur, textu expresso *in cit. cap. Ad haec* 3. *de Offic. Vicarii.* 20

Hinc Vacaria perpetua aequiparatur Beneficio curato, seu Parochiali, et Jura loquentia de Beneficiis circa omissionem prioris per assecutionem alterius, et per non promotionem, et de eorum aetate, locum habent in hujusmodi Vicariis perpetuis, textu expresso in *Clementin. Unic. de Officio Vicarii*, ibi: « Quae de Ecclesiis curam animarum habentibus per receptionem aliarum similium amittendis: Ac de ipsarum Rectoribus promovendis ad Sacerdotium; Et de eorum aetate a 21

Jure statuta noscuntur, in perpetuis Ecclesiarum Parochialium Vicariis, et assumptis ad eas volumus observari ».

22 Unde sicuti non potest quis esse parochus simul, et semel duarum parochiarum, *cap. De multa* 28. *de Praebend. Extravagant. Joann. XXII. Execrabilis*, ita nec perpetuus Vicarius, *cap. Provideas* 2. *de Officio Vicarii*.

23 Item sicuti Beneficium curatum, seu parochiale vacat ipso Jure per alterius similis assequutionem, *cit. cap. De multa* 28. *de Praebend. cit. Extravagant. Joann. XXII. Execrabilis* juncto Concilio Tridentino *sess.* 7. *cap.* 2. *et* 4. *de reformat.* Ita etiam dicendum est de Vicaria perpetua, *arg. cit. Clementin. Unic. de Officio Vicarii*, et cap. *Ad audientiam* 1. *cap. Provideas* 2. *et cap. ex part.* 3. *de Offic. Vicarii*, et ibi Fagnan. n. 22. testans de communi.

24 Item sicuti nemo potest consequi Beneficium curatum, seu parochiale, ante 25. annum saltem [illegible] *de electione cap. Licet canon* 14. *eod.* in 6. ita nec ante dictum annum 25. inchoatum Vicariam perpetuam; *cit. Clementin. Unic. de Officio Vicarii*, juncta Glossa communiter recepta *ibid. verb. Volumus.*

25 Item sicuti de facto, si promotus ad Beneficium Curatum, seu parochiale infra annum non ascendat ad Sacerdotium, seu presbyteratum, vacat Ecclesia ipso Jure, textu expresso *in cit. cap. Licet canon* 14. *de election. in* 6. Ita etiam vacat ipso Jure Vicaria perpetua, si intra annum non ordinetur promotus ad ipsam, *cit. Clementina Unic. de Officio Vicarii*, juncta Glossa communiter recepta *ibid. verb. Volumus.*

26 Item sicuti ceteri parochi, tenetur Vicarius perpetuus residere in sua Vicaria, textu expresso *in cap. Ex parte* 6. *de Officio Vicarii*.

27 Nec potest alium Vicarium perpetuum substituere, textu expresso *in cap. Clericus* 4. *de Of-*
28 *ficio Vicarii*. Quamvis ob justam aliquam causam de licentia tacita, vel expressa Ordinarii possit ad modicum tempus substituere Vicarium temporalem, committendo ipsi totum Officium, seu Curam suam: Abbas *in cit. cap. Clericus n.* 2. Layman *ibid. n.* 1. Summa Angelica verb. *Vicarius n.* 4. *et communis aliorum.*

29 Vicarius perpetuus in parochiali Ecclesia constitutus habet eamdem potestatem, quam verus parochus, seu praelatus, ac rector, ita tamen ut tota cura actualis, seu quoad exercitium, competat Vicario; praelatus vero, seu rector principalis nonnisi habitu curam retineat: Glossa Marginal. *in cap. Super eo* 6. *verb. Annexae, de Praebend.* in 6. Rota *decis.* 2. *de Officio Vicarii in antiq.* Seraphin. *decis.* 109. n. 5. Buratt. *decis.* 36. *num.* 1. Rota in *Romana Vicariae* 8. *novembr.* 1621. *coram Coccino decano*, ubi fuit dictum, quod cum Ecclesia S. Mariae in Via lata esset parochialis, et deinde S. Pius V. in ea erexisset Vicarium perpetuum, penes ipsum Vicarium esse omnimodam curam actualem, habitualem vero poenes capitulum; Barbos. *l.* 3. *Jur. Ecclesiastic. univers. cap.* 6. *n.* 28. *et sequentibus* cum pluribus ibi citatis, Reiffenstuel *loc. cit. n.* 40. et alii plures. Unde quia in hoc sensu Vicarius perpetuus dicitur habere curam animarum, non autem rector principalis, seu praelatus, ut recte advertit Barbosa *loc. cit.* 39. cum Cardinal. Ancharan. ibi allegatis, Reiffenstuel *loc. cit. n.* 42. et
aliis; Hinc praelatus, seu rector principalis nequit ibi exercere curam Fori poenitentialis, nec invito Vicario, illi Ecclesiae deservire, seu Sacramenta administrare; Abbas in *cap. Extirpandae §. Quin vero n.* 15. *de Praebend.* Rebuff. *in Praxi Benefic. de Vicariis perpetuis n.* 1. Seraphin. *decis.* 106. *n.* 5. Ancharan. in *cap. Exposuisti in* 6. *de Praebend.* Reiffenstuel *loc. cit. n.* 42 Barbos. *loc. cit. n.* 31. post Rotam in *Barchinonen. Vicarias* 17. *Maii* 1624. *coram Mer-* [illegible] 30

Vicarii perpetui in parochialibus Capitulo, Collegio, Monasterio, seu Beneficio, vel Ecclesiae unitis, non sunt praevio concursu instituendi, *Sacra Cong. Concil. die* 28 *Aprilis* 1594. apud Garciam in *addit.* ad *suum tract. de Benefic. part.* 9. *cap* 2. *n.* 294. Barbos. *in summa Apostolic. decis. verb. Vicarius perpetuus Parochialis n.* 12. 31
sed deputandi, et instituendi sunt ad nominationem, seu praesentationem illorum, quorum Beneficio, seu Ecclesiae, Capitulo, Collegio, Monasterio parochiales sunt unitae, et annexae, et non ad liberam Ordinariorum electionem. Sic expresse statuit S. Pius V. Const. incip. *Ad exequendum*; et plories declaravit *Sacra Cong. Concilii* teste Garcia *loc. cit. n.* 294. *et seq et* Barbosa *cit lib.* 3. *Jur. Eccles. cap.* 6. *n.* 35. *et* 45. et Rota in *Gerunden. coram Ansaldo* 10. *Decemb.* 1696. ubi quod Vicaria unita conferri debet ad nominationem ejus, ad cujus favorem facta est unio; Non autem per concursum ab Episcopo indicendum, nisi in Bulla unionis expresse praecipiatur, quod conferatur per concursum. 32

Tales Vicarii, seu parochi etiam in Ecclesiis exemptis sunt prius examinandi, et approbandi ab Episcopo juxta dispositionem *cap. Per exemptionem, de privileg.* in 6. Sic declaravit *Sacra Congr. Concilii in Caputaquen.* 23. *Junii* 1629. 33

Item Episcopus potest examinare, et approbare Vicarios Ecclesiarum parochialium unitarum, at dependentium a Religione Hierosolimitana, et debet eosdem Vicarios, si idonei reperti fuerint, simpliciter approbare, non autem ad tempus, etiamsi sint temporales, nec potest pro libito eosdem subjicere novo examini: *Sacra Cong. Concilii in Augustana Jurisdictionis* 14 *Decembris* 1360. Nisi superveniente nova causa, et suspicione ignorantiae, quia tunc poterit Episcopus eosdem iterum examinare ad effectum *cap.* 6, *sess.* 21. *de reform.* ut censuit *ead. Sac. Con-* 34

gregat. Concilii in Placentina 28. *Augusti* 1628. apud Barbosam *cit. cap.* 6. *n.* 48. *et* 49. *et supra Tridentin. sess.* 7. *de reform. cap.* 7. *n.* 27.

36 Vicarii perpetui Ecclesiarum parochialium debent praecedere Vicariis amovilibus Ecclesiae Cathedralis: *Sacr. Cong. Rit. in Verulen.* 16. *Sept.* 1616. apud Barbos. *in Summa l. c. n.* 2.

37 Vicarii perpetui Ecclesiarum parochialium in Ecclesia noviter erecta in Cathedralem debent praecedere secundum ordinem receptionis, et non secundum ordinem Dignitatis Ecclesiarum, ut praecedebant ante erectionem in Cathedralem: *Sac. Cong. Rit. in Ripana* 28. *Aprilis* 1607. apud *loc. cit. n.* 3.

38 Vicarii perpetuo adscripti servitio Ecclesiae Cathedralis, licet prius incederent sub Cruce Ecclesiae collegiatae, tamen post adscriptionem debent incedere sub Cruce Cathedralis, cui inserviunt: *Sacra Congreg. Rit. in Maceraten.* 27. *Septem.* 1608. *et* 11. *Martii* apud Barbos. *loc. cit. num.* 4.

39 Vicario perpetuo Sancti Joannis Lateranensis debetur praecedentia super ceteros etiam rectores perpetuos parochialium Urbis: *Sacra Cong. Rit. in Romana* 13 *Junii* 1603. apud Card. Putram *tom.* 1. *Commentar. ad constitut.* 2. *Paschalis II. n.* 45.

40 Vicarius perpetuus Abbatiae debet subire omnia onera respicientia curam animarum, et administrationem Sacramentorum; Caetera vero omnia ad Abbatem, seu Commendatarium ejusdem Ecclesiae spectant: *Sacra Cong. Concil. in Eugubina* 11. *Maii* 1594. apud Barbos. *loc. cit. num.* 8.

41 Vicarius temporalis, seu amovibilis, vere, et proprie non est Beneficiatus: *Communis* per text. *in cap. Pervenit* 27. *de appellat. cap. Cum ex eo* 34. *de election.* in 6. *et Clementin. Unic. de Officio Vicarii*, juncta Glossa *ib. verb. Perpetuis.* Vicarius enim temporalis, ut ad nutum amovibilis nullum habet titulum in Beneficio, neque in eo perpetuo investitur, nec potest ob id ordinari in Sacris, sed potest ad libitum constituentis removeri, quia, ut dictum est *supra n.* 3. Vicarius temporalis, seu amovibilis est ille, qui auctoritate legitimi Superioris pro peragendo Ecclesiastico servitio in locum alterius ad tempus, seu voluntatem constituentis sufficitur. Cum vicaria temporalis sit illa, quae ad tempus, non in perpetuum duratura est, puta cessante causa, vel lapso tempore, ob quam, vel usque ad quod talis Vicaria concessa est; Unde non est Beneficium, sed simplex salarium, seu stipendium, Barbosa c. *lib.* 3. *cap.* 6. *n.* 58. Garcias *de Benefic. tom.* 1. *part.* 1. *cap.* 2. *n.* 93. Gonzalez *ad Regul.* 8. *Cancellar. Glossa* 5. §. 3. *n.* 55. Pellegrin. *Prax. Vicariorum part.* 1. *sect.* 8. *n.* 22. *et Communis aliorum.*

42 Causae, ob quas potest fieri deputatio Vicarii temporalis, seu Oeconomi ad nutum amovibilis, sunt praesertim sequentes. Prima est, quando Rector legitime habet duas Parochias, nec potest per se solum in utraque commode deservire, *cap. Et temporis, caus.* 16. *qu.* 1. Secunda, quando Rector est nimis occupatus, *cap. Ad haec, de Officio Archidiaconi cap.* 1. *de celebratione Missar.* Tertia, quando Rector justa de causa abest, vel est legitime impeditus, *cap. Relatum. de cleric. non resident. cap. Pervenit, de appellat. cap. Cum ex eo vers. Porro, de election.* in 6. *can. Non oportet, De consecrat. dist.* 5. Concil. Trid. *sess.* 6. *de reformat. capit.* 2. *sess.* 7. *capit.* 5. *et ses.* 21. *cap.* 6. Quarta, quando Rector aegrotat, *c.* 3. *et tot. Tit. de cleric. aegrotante.* Quinta, quando Rector devotionis, seu voti causa peregrinatur *cap. final. de voto.* Sexta, quando Rector est minus idoneus, seu non intelligit linguam populi Parochiae, seu nationis, *cap. cum vos* 4 *de Officio Ordinarii.* Septima, quando Rector ex dispensatione Apostolica obtinet Parochiam ante debitam aetatem, c. 2. *de aetat. et qualitat.* etc. Octava, quando Rector Religionem ingreditur, et in probatione versatur, *cap. de Monachis, de Praeben.* Nona, quando Rector a Ministerio, et Officio dejicitur, vel removetur a loco, *cap. Ad audientiam, de Eccles. edificand.* Decima, quando sic requirit utilitas, aut necessitas Ecclesiae, vel augmentum Divini cultus, *cap. Exposuisti, de Praeband. cap. Illud, et cap. Nihil* 7. *quaest.* 1. Undecima, quando adest causa habendi concinnes, *cap. Inter cetera, de Praebend. cap. Quod Dei timorem, de statu Monachorum.* Duodecima, quando aliud Beneficium annectitur, quia tunc non solet constitui Vicarius perpetuus, sed temporalis. Glossa *in cit. Clementin. Unic. de Officio Vicarii verb. Parochialium*, Rota *decis.* 758. *n.* 2. *part.* 1. *divers.* Tertiadecima, quando Vicariae perpetuae uniuntur, quia tunc efficitur temporalis Ecclesia, et instituitur Vicariatus amovibilis ad nutum instituentis, Gambar. *de Officio Legati in uniendo n.* 102. Barbosa *loc. cit. n.* 55. Gonzal. *cit.* §. 3. *n.* 16. Pellegrin. *loc. cit. n.* 21. Quartadecima, quando Beneficium est unitum Mensae Episcopali, vel capitulari; Tunc enim potest constitui Vicarius temporalis. Glossa *in Clementin.* 1. *verb. Ad Mensam, de excessibus Praelator. Clementin.* 1. *de supplend. negligent. Praelator.* Gonzal. *dict* §. 3. *n.* 14. Pellegrin. *loc. cit. n.* 11. Barbos. *loc. cit. n.* 54. ubi recte subjungit, quod in hodie limitatur per cit. Constitutionem S. Pii V. incip. *Ad exequendum.* Quintadecima, quando Parochialis, vel per obitum, vel per resignationem vacat, tunc enim deputatur ei Vicarius temporalis, donec eidem de Rectore provideatur, *cap. cum vos* 4. *de Officio Ordinarii* Concil. Trid. *sess.* 24 *de reform. cap.* 18.

Deputatio Vicarii temporalis, seu Oeconomi 43
clerici saecularis in hoc ultimo casu vacationis Parochiae spectat ad Episcopum, in cujus Dioecesi Parochia vacans sita est, seu ad eum, qui po-

test instituere concursum. Sic decisum fuisse a *Sacr. Cong. Concil.* refert. Barbos. *cit. lib.* 3. *cap.* 6. *num.* 56. *et in Summa Apostolicar. decis verb. Vicarius amovibilis num.* 4.

44 Unde praelati inferiores, qui non habent Jurisdictionem quasi Episcopalem cum facultate congregandi Synodum, et instituendi concursum, non possunt in tali casu Vicarium temporalem deputare: Garcias *de Benefic. part.* 9. *cap.* 2. *n.* 8. Franciscus Leo *in Thesauro For. Eccles. par.* 2. *c.* 18. *n.* 52. Massobr. *in Praxi habendi concursum, requisit.* 1. *dub.* 8. *et* 11. Barbosa *cit. lib.* 3. *cap.* 6. *Jur. Eccles. univers. n.* 56 *et de Offic. et potest. Episc. part.* 3. *alleg.* 60. n. 3. *et* 4. Monacell. *part.* 1. *tit.* 10. *formul.* 14. *nu.* 3. *Sacra Cong. Concilii in Pisana* 17. *Martii* 1696. apud ipsum cum aliis ibi citatis.

45 Vicarium constituere tempore vacationis ad custodiam Parochialis vacantis, licet spectet ad ipsum Episcopum, tamen in casibus repentinis, si Vicaria est ad praesentationem alicujus Collegii, illum potest constituere quam primum, donec Episcopus certior sit factus, et providerit, *Sacra Cong. Concil.* apud Barbos. *in Summ. loc. cit. n.* 5. et Garc. *de Benef. p.* 9. c. 2. *n.* 11.

46 Nominatio aliorum Vicariorum temporalium ad nutum amovibilium spectat ad rectorem principalem, seu praelatum monasterii, cui beneficium est unitum; Et Episcopus solum debet ipsum approbare, ac licentiam administrandi Sacramenta ei concedere, si per examen, vel aliunde sibi constet esse idoneum, nec ulla alia requiritur collatio, aut institutio: Flores de Mena *Variar. lib.* 1. *q.* 10. *n.* 23. Pellegrin. *loc. cit. n.* 26. Barbos. *cit. loc.* 3. *cap.* 6. *n.* 63. ubi sic addit; Et quod in Ecclesia Regulari facultas nominandi Vicarium ad Regulares spectet, fuit dictum *in Januensi Parochialis Sanct. Andreae* 19. *Aprilis* 1627. *coram Durano inter ejus impressas decis.* 47. Et quod nominatio Curati, seu Vicarii amovibilis Parochialis in Ecclesiis subjectis Regularibus spectet ad eorum Superiores, et ad Episcopum sola approbatio, decrevit *Sacra Congr. Episcop. in Mutinensi* 4. *Februarii* 1586. et saepe alibi tum ipsa, tum Sac. Congreg. Concilii.

47 Etenim Universitates Laicorum sunt capaces nominandi curatos, seu Vicarios amovibiles, juxta firmata a Rota *coram Priolo Decis.* 104. *et coram Peutinger. decis.* 173. et tenuit quoque *Sacra Congreg. Episcopor, et Regular. in Aquilana favore Universitatis Terrae Arischiae* 29. *Julii* 1693. apud Monacell. *part.* 1. *tit.* 10. *formular.* 18. *num.* 1.

48 Si agatur de Oeconomo, seu Vicario deputando propter absentiam Parochi, tunc illius nominatio regulariter ad ipsum Parochum spectat, quamvis inquisitum, cum approbatione tamen Episcopi, per quem fit congrua assignatio: *Sacra Congreg. Episc. in Mileten.* 7. *Decemb.* 1691. *et Sacra Congreg. Concilii pariter in Mileten.* 7. *Junii* 1692. apud Monacell. *part.* 1. *tit.* 10. *formul.* 14. *n.* 4.

Vicarius temporalis nominatus a superioribus regularibus, et a rectoribus principalibus, potest ab ipsis ad libitum removeri, non autem ab Episcopo, nisi ex causa legitima, et approbata, propter quam (etiamsi perpetuus esset) privari posset, *Sacra Congreg. Concilii* apud Barbosam *in Summ. loc cit. n.* 2. Et sic etiam Rota 21. *Junii* 1642. apud Pitton. *Constitut. decis. ad Parochos n.* 516. loquens in specie de Vicario amovibili deputato a capitulo. 49

Vicario, seu Oeconomo temporali, et amovibili assignanda est congrua, et taxanda arbitrio Episcopi ex fructibus Parochiae: Concil. Tridentin. *sess.* 24. *de reform. cap.* 18. ibi: « Debeat Episcopus statim habita notitia vacationis Ecclesiae, si opus fuerit, idoneum in ea Vicarium cum congrua ejus arbitrio fructuum portionis assignatione constituere ». 50

Quam congruam arbitrari debere Episcopum, 51
pensata qualitate personae, beneficii, et loci, ac
temporis, referunt decisum Garcias *de benefic.*
par. 9. *cap.* 2. *n.* 15. Massobr. *loco cit. requi-*
sit. 1. *dub.* 25. Barb. *de offic. et Potest. Episc.*
par. 3. *alleg.* 60. *n.* 2. *in fine et supra Concil.*
Trident. cit. cap. 18. *n.* 42. Panimol. *decis.* 12.
adnot. 4. *n.* 39. et alii. Et posse esse duorum au- 52
reorum singulis mensibus asserunt Gallet *in Mar-*
garita casuum Conscientiae verb. Vicarius 8. Cam-
panil. *in divers. Juris Canonici Rubr.* 7. *cap.* 6.
n. 116. *in fine.* Barbosa *citat. allegat. n.* 2. *in fi-*
ne, et super Trident. loco cit. n. 43. Panimol.
loc. *cit. n.* 40. Monacell. *part.* 1. *tit.* 10. *formul.*
14. *n.* 7. et alii. Nec in congruam computari de- 53
bent emolumenta omnino incerta, ut sunt fructus
consistentes in Funeralibus, Oblationibus, elee-
mosynis Altaris, et similibus. Vide verb. *Congrua*
a n. 11. *usque ad* 17. *et n.* 36. *et* 37.

Et si dicto Vicario congrua assignata non reperiatur, potest petere salarium usque ad summam dari solitam a Camara Apostolica, ubi percipit spolia Ecclesiarum vacantium: *Sac. Cong. Episc. in Mileten.* 7. *Decemb.* 1691. apud Monacell. *part.* 1. *tit.* 10. *formul.* 13. *n.* 6. 54

Alia ad rem. Vide verb. *Congrua, per tot. et discept.* 1. *tom.* 7. *part.* 1. *D. Ursayae*, ubi multa habentur ad rem cum Sacrae Congregationis decisionibus.* 55

Vicarius ad regimen Ecclesiae Curatae vacantis 56
statim ab Episcopo deputari debet: Bened. XIV.
tom. I. Constit. 68. incip. *Cum illud* § 16. Vi- 57
carii Curati tam perpetui, quam ad tempus amo-
vibiliter deputati, Missam Parochialem applicare
debent pro populo diebus Festis: Idem Constitut.
103. incip. *Cum semper* §. 4. Eaque de causa con- 58
gruis redditibus sunt providendi: *Id. ibid.* §. 9.
et 10.

Vicarii temporarii a Capitulis, et Monasteriis 59
destinati Curae animarum in Parochiis illis uni-

tis, etiam sine causa removeri possunt; nec remotio in Synodo prohiberi potest: Idem *ibid. lib.* 6. *c.* 65. *n.* 2. *ex Rota in Pampilonensi decis.* 88 *p.* n. 29. *coram Cerro*; ubi cum contigisset, similem remotionem sine causa fieri, illam sustinuit, nulla habita ratione contrariae Synodalis Constitutionis.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

60 Num sanctio Concilii Tridentini *sess.* 7. *cap.* 7. *de Reformat.* qua Episcopis facta est potestas deputandi Vicarium perpetuum in Parochiis subjective unitis, pertineat etiam ad Parochias unitas Monasteriis, et Conventibus Regularium, non
61 una est Doctorum sententia. Negavit Rota in *Ratisbonen. Vicariae* 13. *Martii* 1739. §. 15. *coram clar. mem. Caleagnin. et* 1. *Aprilis* 1743. §. 6. *coram bon. mem. de Vaise et* 4. *Maii* 1746.
62 §. 9. *coram clar. mem. Millino*, ea adducta ratione, quod S. Pius V. in Constitutione 47. §. 5 derogavit mox dictae Conciliari Sanctioni quoad Parochias subjective unitas Monasteriis, et Con-
63 ventibus Regularium, nec hanc S. Pii V. Constitutionem abrogavit Gregorius XIII. quippe qui illam dumtaxat moderatus est, quoad spectabat ad exemptionem Decimarum Monachis, et Mendicantibus datam, atque ad immunitatem eorum quoque colonis concessam.
64 At affirmavit idem Sacrum Tribunal Rotae in *Sedunen. Unionis super Regularitate* 5. *Aprilis* 1756. §. 5. *coram Illustrissimo Caprara Almae Urb. Gubernatore, et* 16. *Februarii* 1758. §. 3. *coram Eminentissimo Busaio.*
65 At non recedendum a priori opinione Rotae. in dicta enim *Sedunen. Unionis super Regularitate* supremum Auditorium sibi haud objecit Constitutionem Pianam, quae, ut dictum est, Conciliari sanctioni derogavit. Standum igitur dictae priori opinioni, amplexae in *Ratisbonen. Vicariae*, in qua habita fuit ratio Constitutionis Pianae, tum alterius Gregorianae.

ADDITIONES CASINENSES

Ad uberiorem rei, de qua in hoc articulo, explanationem, facturum operae pretium ducimus, Bullam S. Pii V. ab auctore supra citat. per extensum afferre, cum opportunis animadversionibus: est porro hujusmodi.

PIUS EPISCOPUS SERVUS SERVORUM DEI

Ad perpetuam rei memoriam.

« Ad exequendum Pastoralis officii debitum vigilantibus studiis intendentes, ad ea per quae » Cathedralium, aliarumque Ecclesiarum, nec » non Monasteriorum, beneficiorum, seu Colle» giorum, ac aliorum piorum locorum prospero » profectui, divinique cultus augmento, et op» portunae, congruaeque sustentationi Parochia» lium Ecclesiarum eisdem unitarum statui feli» citer dirigendo, et personarum in illis curam » exercentium utilitati recta ratione, et provida » moderatione consuli, et salubriter provideri » valeat, libenter interponimus nostrae sollicitu» dinis partes. Hinc est, quod Nos, ad quorum » aures (quod non sine animi nostri molestia re» ferimus) pervenit, nonnullos ex venerabilibus » fratribus nostris, Patriarchis, Archiepiscopis, » ac Episcopis, in deputandis Vicariis, ac in as» signatione portionum Vicariis perpetuis Paro» chiarum dictis Ecclesiis, Monasteriis, bene» ficiis, vel locis piis perpetuo unitarum ex Con» cilio Tridentino faciendo, ita modum excessis» se, ut parum, aut nihil ex fructibus, redditi» bus, et proventibus Parochialium Ecclesiarum » sic unitarum Ecclesiis, Monasteriis, beneficiis, » Collegiis, aliisque locis piis remanserit; ob id» que multae ortae sint super hoc controversiae » circa interpretationes Decreti dicti Concilii, » Nos ad eas tollendas animum intendentes, con» siderantesque, uniones ipsas ideo a praedeces» soribus nostris factas esse, ut ex reditibus, et » emolumentis beneficiorum unitorum Ecclesiis, » Monasteriis, Collegiis, beneficiis, et locis piis, » quibus illa uniuntur, facilius onera eisdem in» cumbentia supportentur, et promptius a Mi» nistris Ecclesiasticis in eisdem divina officia » celebrentur, hospitalitas servetur, aliaque cha» ritatis opera exerceantur; ac etiam ut nihilo» minus cura animarum dictarum Parochialium » iandebiliter exerceretur, motu proprio, et ex » certa scientia, auctoritate Apostolica hac no» stra perpetuo valitura Constitutione statui» mus, et ordinamus, ac declaramus, quemadmo» dum etiam de ipsius Concilii mente fuisse col» ligimus, Patriarchas, Archiepiscopos, et Epis» copos praefatos assignatione portionis ipsis Vi» cariis perpetuis, ex praedicto Concilio ipsorum » praelatorum arbitrio facienda, ita se contine» re, et arbitrari debere, ut non major centum, » nec minor quinquaginta scutorum annuorum » summa, computatis omnibus etiam incertis emo» lumentis, et aliis obventionibus communiter » percipi solitis, eis omnino assignetur; nisi Vi» cariis temporariis solitum fuisset plus assigna» ri, sive in quantitate, aut quota fructuum, pe» cuniaque numerata, fundo, seu alia re stabili » portio hujusmodi constituatur, cujuscunque va» loris parochialis ecclesia unita fuerit, et habi» ta etiam ratione reddituum, et onerum loci, » cui parochialis ipsa unita fuerit, ita quod por» tiones ultra, vel infra dictas summas scutorum » centum, et scutorum quinquaginta hactenus » assignatae, vel in posterum forsan assignandae, » quo ad excessum, et defectum hujusmodi nul» lius roboris, et momenti existant, et ad sum» mas praedictas reductae, et auctae respective

» censeantur, nisi tamen valor annnus ipsius parochialis unitae, habita ratione (ut praefertur) minor sit quinquaginta scutis, quo casu portio assignata, vel assignanda Vicario perpetuo, non debeat excedere summam annuam valoris dictae parochialis, sed sufficiat, qnod omnes fructus ejus duntaxat attribuantur ipsi Vicario perpetuo. Et quoniam iniquum esset, eos, qui commodis privantur, eadem onera, quae prius sustinebant, debere sufferre; volumus, et statuimus, quod ecclesiae, monasteria, collegia, beneficia, et pia loca hujusmodi, in quorum parochialibus ecclesiis unitis contingat Vicarias praedictas erigi pro quantitatibus fructuum ipsis Vicariis perpetuis assignatorum, ad solutionem quindenniorum, quam Nobis, et Camerae Apostolicae solvunt, ulterius non teneantur, sed eis detractio fiat ad ratam certorum, quae de fructibus dictarum parochialium percipiuntur. Ita tamen quod Vicarii perpetui, qui pro tempore deputabuntur, teneantur accipere a Sede Apostolica novam provisionem suae deputationis, et solvere annatam pro portione fructuum, redditnum, et proventuum certorum sibi assignata, et expedire literas Apostolicas, nec alias ad possessionem dictarum Vicariarum perpetuarum, et servitium earundem parochialium admitti possint, nisi soluta annata, et expeditis literis Apostolicis novae provisionis, ut praefertur, alinquin integrum quindennium solvi debere, nec Vicarii praedicti antea tuta conscientia fructus percipere possint. Volumus insuper, et ita mandamus, quod dicti Vicarii perpetui non ad liberam ordinariorum electionem, sed ad nominationem illorum, in quorum ecclesiis unitis ponentur, cum ipsorum ordinariorum, seu eorum Vicariorum praevio examine; et approbatione deputentur. Et si dictae parochiales unitae erunt monasteriis regularium mendicantium, possint a superioribus dictorum monasteriorum nominari ex ipsis mendicantibus; quos si Ordinarii praevio examine per se, aut eorum Vicarios faciendo, idoneos ad curam animarum exercendam invenerint, et ita pro idoneis approbaverint, teneantur in Vicarios, ad nutum tamen Superiorum suorum amovibiles, deputare. Idemque etiam servetur in regularibus monachis tantum, dummodo in ea parochiali, in qua unus ex eis monachis fuerit, servata forma praedicta, Vicarius deputatus; habitent cum eo saltem quatuor alii ex dictis monachis. Sicque per quoscunque, etc. Non obstantibus, etc. ».

Est tamen hic advertendum, (ut etiam notat heic supra Lucius noster n. 16.) quod dum praedicta Constitutio ait, hujusmodi congruam intelligi, computatis etiam certis emolumentis, et incertis, ejus sensus est de illis incertis, quae habent quamdam certitudinem, ut sunt decimae frumenti, et vini, deque aliis fructibus, emolumentis, et obventionibus, quae penes Vicarium sunt incerta, quantum ex illis percipere possit; non autem hoc est intelligendum de omnino incertis, ut sunt eleemosynae Altaris, funeralium, et similium, quia ista non computantur in congruam, cum sint exigua, ac incerta, ac pendeant ex libera offerentium voluntate, ut fuit dictum in uno *Burgen. Congrua apud Mantic. Decis.* 268. *n.* 6. *Rot. Decis.* 5. *n.* 3. *part.* 2. *divers.* ex hac ratione, quia venter non debet pendere ab incerto, cum non patiatur dilationem, ut dicitur in una *Jonuen. Poroch. coram Coccino* 1. *Jul.* 1633. ubi subditur, quod licet quando congrua fuit semel a principio assignata, debeat Vicarius illa esse contentus, tamen hoc non procedit, quando Vicarius non potest se sustentare, et sustinere onera Ecclesiae; nam non agitur tunc de illius praejudicio tantum, sed de praejudicio Ecclesiae, et Ordinis Clericalis. Unde videmus, quod talis Congrua, quandoque in erectione Vicariae perpetuae factae a Papa, conceditur plus quam est assignata a Pio V. in dicta sua Constitutione, nam in hujusmodi assignatione considerari debet locus, quantitas fructuum, qualitas personae, et similie. Ita in terminis Pyrrhus Curradus *Prax. benefic. lib.* 4. *cap.* IX. *n.* 23. 24. 2

Est etiam advertendum, praedictam Constitutionem Pii V. circa dictam portionem, esse in suo robore, quidquid nonnulli in contrarium opinati fuerint, cum verum sit, illam non fuisse revocatam per Constitutionem Gregorii XIII. sub titulo *Relationis literarum Pii V. pro mendicantibus.* Et quod dicta Constitutio Pii V. non fuerit revocata, sed vigeat, jam fuit per dictam S Congregat. declaratum, et testatur Rota penes Cavalier. ubi quod revocatio intelligitur quoad Parochiales unitas praedictis mendicantibus. Pyrrh. Corrad. *ibid. n.* 33. 34. 3

VICARIUS URBIS

Haec porro ad rem notanda.

1 Cardinalis Vicarius est Ordinarius Urbis: Be-
nedict. XIV. tom. 4. Bull. Constit. 11. in-
cip. *Ad audientiam*, §. 16. Ejus jurisdictio
reducitur ad terminos reformationis Pauli
V. et revocantur Litterae Bened. XIII. et Clem.
XII. idem tom. 1. Constitut. 44. incip. *Quan-
tum* §. 4. et 22. ibi: « Ac demum indulta, et fa-
» cultates, nec non privilegia quaecumque, et
» praesertim super cumulativa in causis Laicali-
» bus, Tribunali Venerabilis Fratris Nostri prae-
» dictae S. Romanae Ecclesiae Nostri, et Roma-
» ni Pontificis pro tempore existentis in Urbe
» nostra, et ejusdem districtu Cardinalis Vicarii
» competentia, et praesertim per Litteras fel. re-
» cord. Clementis X. quae *Supremae Majestatis*
» sub pridie Idus Augusti MDCLXXI. ac per alias
» Benedicti XIII. quae *in Supremo* sub XVI. Kal.
» Septembris MDCCXXIV. nec non per alias Lit-
» teras Clementis XII Praedecessorum nostro-
» rum, quae *Romanus Pontifex*, respective inci-
» piunt novissime de anno MDCCXXXV promul-
» gatas ad statum, in quo erant ante reformatio-
» nem rec. mem. Papae V. similiter Praedeces-
» soris Nostri, et ad ejusdem reformationis tra-
» mites Apostolica auctoritate redigimus, nec
» non utriusque Clementis, et Benedicti Praede-
» cessorum praedictorum Litteras tenore prae-
» sentium abrogamus, et de medio in hac parte
» tollimus, et abolemus ».

2 Cardinali Vicario Urbis competit jurisdictio
privativa in causis Matrimonialibus Urbis, et in
causis super institutione in Beneficiis in Urbe,
et districtu: Idem Constit. 115. incip. *Roma-*
3 *nae Curiae* §. 20. In Causis Civilibus contra Cle-
ricos Romanos non exemptos, aut loca pia Urbis
competit ei cumulativa cum solo A. C. cum loco
praeventionis inter eos: Idem *ib.*

4 Item competit ei privativum jus interponendi
Decreta in contractibus, et renunciationibus Re-
5 gularium Urbis; Idem *ib.* §. 2. In causis merce-
dis, et scutorum 25. competit ei jurisdictio con-
tra quoscumque, non obstante obligatione Came-
rali, uti competit etiam Gubernatori Urbis: Idem
ibidem §. 24.

6 Ejus jurisdictio in causis laicalibus propogari
potest de consensu partium in actis expresse prae-
7 stito: Idem *ib.* §. 18. Exceptis causis super exe-
cutione obligationis Cameralis: Idem *ibidem* n.
8 19. Nulla jurisdictio competit ei in prima in-
stantia in Territoriis, et Dioecesibus aliorum Or-
dinariorum in districtu Urbis, nempe intra qua-
9 dragesimum lapidem existentibus: Idem *ib.* §. 20.
Salvo jure exequendi in illis citationes, et man-
data contra Clericos sibi subjectos: Idem *ib.* §. 21.

Vicario Urbis S. R. E. Cardinali injungitur, 10
ut in deputatione Confessariorum extraordina-
riorum pro Monasteriis, et Conservatoriis ipsius
Urbis Pontificis menti se conformet, et statutas
leges a Regularibus, aliisque observari curet: Idem
tom. 2. Constit. 30. incip. *Pastoralis Curae.* In 11
ejusdem Tribunali servari jubentur leges a Pon-
tifice conditae de ordine tractandi causas super
nullitate Professionum Regularium, quae intra
quinquennium apud Ordinarios Judices promo-
veatur: Idem Constit. 47. incip. *Si datam.*

Vicarius Urbis tamquam Praefectus Congrega- 12
tionis super residentia Episcoporum, facultatem
ab Urbano VIII. habet concedendi Episcopis ex
justis causis, licentiam abessendi per quadragin-
ta dies: Idem Constit. 18. incip. *Ad universae.* 13
Vicarii Urbis Promotor Fiscalis, idem constitui-
tur Fiscalis Promotor Congregationis super resi-
dentia Episcoporum cum jure suffragii consultivi.
Idem *ibid.*

Vicarius Urbis Commissiones pro causis Crimi- 14
nalibus expedire potest expensis accusatoris, si-
ve adhaerentis Fisco; facto nimirum ab hoc con-
gruo deposito pro viaticis, et cibariis, et data fi-
dejussione pro reliquo: Idem Constit. 44. incip.
Rerum humanarum. Deficiente autem Accusato- 15
re, seu Adhaerente, Commissiones expedire ne-
quit, sed demandare debet Inquisitoribus Ordi-
nariis Ecclesiasticis locorum, seu aliis ibi existen-
tibus in Dignitate Ecclesiastica constitutis: Idem
ibidem. Quod si expedire judicetur eas ex Officio 16
ab Urbe mittere, vel easdem injungere Judicibus
extra locum delicti existentibus, reportare debe-
bit Commissionem specialem manu Papae signa-
tam, et ab Auditore Sanctissimi subscriptam,
alias expensas solvat de proprio: Idem *ibid.*

Vicarius Papae tanquam Romani Episcopi ju- 17
risdictionem habet ad quadragesimum ab Urbe
lapidem, non tamen in loca aliorum Dioecesum
infra hos fines comprehensa, puta in Dioecesi
Tusculana, vel Nepesina, et hujusmodi: Idem *de
Synodo Dioecesana lib.* 3. *cap* 3. n. 2. et in cit.
Constit. incip *Romanae Curiae* §. 21. Quamvis 18
sex Cardinales Episcopi suburbicarii, Ostiensis
nempe, Portuensis, Sabinensis, Tusculanus, Al-
banensis, et Praenestinus, nisi proprium Episco-
pum suffraganeum in sua quique Dioecesi habe-
ant, aut in ea commorantes per semetipsos con-
ferant, ad solum Cardinalem Urbis Vicarium di-
mittere possint suos Subditos pro Ordinibus su-
scipiendis; non propterea tamen Cardinalis Vica-
rius ullam sibi vindicare potest jurisdictionem in
dictis suburbicariis Dioecesibus: Idem *ibid.*

Potest tamen Cardinalis Vicarius Urbis conce- 19

dere Capellania triremium Pontificiarum facultatem excipiendi in triremibus in portu Centumcellarum, in Darsena, hujusque hospitio Confessiones remigum, aliorumque in triremibus continue degentium: Idem *ibid.* ex Decreto *Sacrae Congregation. Concilii* 18. *Aprilis* 1722. jam allatum *in tom.* 2. *verb. Capellanus Militum n.* 14. Vide *ibi*. Potest etiam pro libito cogere Synodum Dioecesanam. Aliis vero Vicariis non licet sine Episcoporum licentia: Idem *ibid. n.* 2. 3. 4. *et* 5.

21 Quoad Cardinalis Urbis Vicarii auctoritatem in exteros Romae degentes, ut ad Ordines promovendos, Clemens VIII. Decretum edidit, quo statuit, omnes exteros in Urbe degentes, qui ad Sacros Ordines, sive Minores, sive Majores, promoveri cupiunt, etiamsi Dimissorias Litteras a suis Ordinariis obtinuerint, quarum vigore a quocumque Episcopo ordinari possent, nihilominus neque bis uti, neque Sacros Ordines extra Urbem suscipere posse, nisi antea examinati, et approbati fuerint ab Examinatoribus Cardinalis Urbis Vicarii, hujusque licentiam obtinuerint; Idque sub poena Suspensionis, quam porro sequitur irregularitas, si ordinatus contra formam Decreti, in susceptis Ordinibus ministrare praesumpserit. Clementis Decretum editum fuit die 24. Novembr. anni 1603. deinque instauratum ab Alexandro VII. sub die 25. Maii 1654. Quum vero postmodum nonnullae obortae fuerint quaestiones super Decreti interpretatione, ac praecipue quinam censeri deberent Clerici exteri in Urbe commorantes sub ipsius Decreti censura comprehensi; et utrum eidem Decreto obnoxii dicendi essent ii, qui postquam in Urbe per aliquod temporis spatium morati fuerint, non examinati a Cardinalis Vicarii Examinatoribus, abscedent, et Sacros Ordines suscipiant a proprio Ordinario, quem scilicet proprium agnoscunt, sive ratione originis, sive domicilii, aut Beneficii, aut denique triennalis servitii: Haec omnia opportunis Decretis definita fuerunt in Congregatione particulari habita anno 1668. cujus resolutiones videri possunt relatae per accuratissimum Rigantium *Tom.* 2. *de Regulis Cancellariae*, *Regula* 24. §. 3. *a n.* 176. *ad* 185. Idem *ibid. ad Litter.* §. 16. Allegatae autem Resolutiones apud Rigantium *loco cit.* sunt sequentes.

I. « Qui dicantur Clerici in Urbe commorantes ad hoc, ut praefato Edicto comprehendantur »?

Resp. « Qui habitant in Urbe, et in ea saltem per quatuor menses moram traxerint ».

II. « An Clerici in Urbe commorantes accedentes ad proprium Ordinarium, et ab eo suscipientes Ordines absque eo quod examinati fuerint in Urbe, afficiantur Edicto supradicto »?

Resp. « Non afficiantur Edicto, si ab ipsomet Ordinario suscipiant Ordines, sed si ab alio ordinentur, etiam vigore Dimissorialium proprii Ordinarii ».

III. « Clerici in Urbe commorantes, et ab Examinatoribus Eminentissimi Cardinalis Vicarii rejecti, recipientes Ordines a proprio Ordinario, an incidant in poenas Edicti »?

Resp. « Clerici ab Examinatoribus Eminentissimi Cardinalis Vicarii reprobati incidunt in poenas Edicti, etiamsi a propriomet Ordinario approbati ab eodem susceperint Ordines ».

IV. « An Clerici in Urbe commorantes Ordinari possint etiam ab Episcopis Domicilii, Beneficii, et ab eo, cui triennale servitium personaliter praestiterunt ad formam S. C. Tridentini *sess.* 23. *cap.* 9. *de Reform.* absque eo quod prius examinati fuerint ab Examinatoribus juxta supradictum Edictum ».

Resp. « Clerici in Urbe commorantes bene recipiunt Ordines ab Episcopo Domicilii, Beneficii, Triennalis servitii praestiti, dummodo ab ipsismet Episcopis ordinentur ad formam S. C. Trid. » Et huic resolutioni addi modo posset — *nec non ad formam Constitutionis S. M. Innocentii XII incip. Speculatores.* Vide ad id jam tradita in *Tomo sexto verb. Ordo artic.* 3. *numero* 76.

22 Vicarii Basilicarum urbis in Actibus Capitularibus praecedunt omnibus de Capitulo etiam personali Dignitate praestantibus: Idem tom. 1. Constitut. 98. incipient. *Inter plures* §. 16.

23 Vicarius Metropolitani in Synodis Provincialibus antefertur Episcopis Suffraganeis, ob auctoritatem, quam obtinet, et ratione Personae, quam repraesentat; Idem tom. 2. Const. 36. incip. *Cum a nobis*.

24 Vicarius ad regimen Ecclesiae Curatae vacantis statim ab Episcopo deputari debet; idem tom. 1. Const. 68. incip. *Cum illud* §. 16. 25 Vicarii Curati tam perpetui, quam ad tempus amovibiliter deputati, Missam Parochialem applicare debent pro populo diebus Festis; Idem Const. 103. incip. *Cum semper* §. 4. 26 Eaque de causa congruis redditibus sunt providendi; idem *ib.* §. 9. *et* 10.

27 Vicarius Generalis in jurisdictione idem habet cum Episcopo Tribunal, itaut ab uno ad alterum non detur appellatio; Idem *de Synodo Dioecesana lib.* 2. *cap.* 8. *num.* 2. ut ex Sacris Canonibus jam adductis *verb. Vicarius art.* 1. *a. num.* 40. *ad* 44. 28 Multa tamen nequit sine speciali mandato Episcopi; adeoque sine tali speciali mandato nec potest Synodum Dioecesanam convocare; idem *ib. nu.* 2. 3. *et* 4. Vide dict. verb. *Vicarius Generalis art.* 2. *per tot.* ubi fuse enumerantur ea, quae potest, vel non potest vicarius generalis. Debet jubente Episcopo interesse Synodo Dioe-

29 cesanae; Et expedit, ut Episcopus id velit; Idem
30 *ib. lib.* 3. *cap.* 3. *n.* 2. 3. *et* 4. Non potest Sy-
nodalis Examinatoris munus exercere sub nomine
31 appellativo vicariatus; Idem *ib. lib.* 4. *c.* 7. *nu.*
5. ex Decreto Sacrae Congregationis Concil. in
Polycastren. Parochialis die 19. *Septemb.* 1735.
quamvis in Thesauro Resolutionum referator sub
die 18. ejusdem anni; Vide *tom.* 3. *verb. Exa-
men*, *Examinatores nu.* 25. ubi afferuntur alia
32 ad rem Vicarius generalis in Synodo sedet im-
33 mediate post Episcopum; Idem *ib. lib.* 3. *n.* 2.
34 Nisi legitima consuetudo alteri faveat; Idem *ib.*
35 *n.* 3. Aut Dignitates, et Canonici Sacris vestibus
induti assistant. Secus si vicario consuetudo fa-
veat; aut ipse etiam habitu Praelatitio sit indu-
tus; Idem *ibid. n* 4. ubi ad id plura scite, et
erudite suo more adducit.
36 Vicarius Capitularis jurisdictionem Episcopa-
lem ad Capitulum devolutam, independenter ab
ipso Capitulo exercet; Idem *ib. lib.* 2. *n.* 1. vide
tom. 2. *verb. Capitulum art.* 3. *n.* 63. *et seq.* et
supra verb. *Vicarius Capitularis art.* 1. *n.* 39.
37 . Vicarius Capitularis potest sua auctoritate ordi-
naria conficere processus super fama virtutum,
et miraculorum Servorum Dei, quos conficere po-
tuisset Episcopus; Idem *ib. n.* 2. *et de Canoni-*
38 *zatione Sanctorum lib.* 2. *cap.* 2. *n.* 2. Imo ab
ipsamet Sede Apostolica ad vicarium Capitularem
quandoque diriguntur Litterae Remissoriales pro
conficiendis processibus Apostolicis super virtu-
tibus, et miraculis tum eorumdem Servorum Dei,
tum etiam eorum, qui jam in Beatorum Album
sunt relati; Idem *ib. n.* 2. *et cit. lib.* 2. *cap.* 45.
39 *n.* 17. Quamobrem *cit. num.* 2. ingenue fatetur,
nondum hactenus percipere potuisse, cur Dataria
Apostolica dispensationes, quae ex mente Triden-
tini *sess.* 22. *de reformat. cap.* 5. extra Curiam
committendae sunt Ordinariis locorum, in quibus
degunt illas impetrantes, numquam consueverit
committere vicariis Capitularibus, quamvis eas-
40 dem committere soleat vicariis Generalibus. Plu-
ra alia de vicario Capitulari, vide *tom.* 2. *verb.
Capitulum art* 3. et supra *verb. Vicarius Capi-
tularis*, ubi abunde de omnibus, et insuper in
dict. *tom.* 2. *verb. Concilium artic.* 8. *a n.* 7.
41 *ad* 9. Ubi quod Synodus Provincialis non a vica-
rio capitulari Metropolitanae vacantis, sed ab an-
tiquiori Episcopo suffraganeo est indicenda, ex
Decreto *Sacrae Congregationis Concilii in Tar-*
42 *raconensi* 13. *Maii* 1604. Et quod absente, vel
impedito, seu mortuo Archiepiscopo, convocanda
est Synodus Provincialis ab antiquiore Episcopo
ex suffraganeis, non autem ab Episcopo exempto,
quamvis antiquiore, ex Decreto *ejusdem Congre-*
43 *gationis in Burgen. die* 7. *Aprilis* 1649. Alia de
vicario capitulari vide supra verb. *Capitulum*, et
verb. *Ordo*.
44 Vicarius Apostolicus a Pontifice per se imme-
diate, vel per Sacram Congregationem Episcop,

Regular. Ecclesiae vacanti, vel plenae praefici-
tur triplici de causa, nempe, vel quia timetur
de nimium diuturna Sedis vacatione, vel quia E-
piscopus ob senectutem, aut adversam valetudi-
nem inhabilis effectus est ad Ecclesiam regen-
dam, vel quia ab ejusdem Ecclesiae administra-
tione suspensus, vel remotus fuit; Idem *ib. lib.* 2.
cap. 9. *n.* 7. ejus facultas modo amplior, modo
strictior est; cum pro Sacrae Congregationis li- 45
bito, aliquando amplietur, et aliquando limite-
tur, prout exigunt rerum circumstantiae, in qui-
bus constituitur; Unde ne erret in ministerio, 46
debet facultates sibi concessas accurate perpen- 47
dere; Idem *ibid. n.* 7. Potest, et debet sine Epis-
copo Ecclesiae, cui praefectus est, celebrare Sy-
nodum Dioecesanam; Idem *ib.* Vide supra *verb.
Vicarius Apostolicus per tot.* ubi late de multis
ad rem, et signanter *n* 5. ubi quod ad Vicarium
Apostolicum solum sine interventu Episcopi spec-
tat facere concursum, sicut, et Synodum, et de-
clarare magis idoneum, ut declaravit *Sacra con-
greg. Episcop. et Regular. in Licien.* 9. *Junii*
1608., *et in Bisinianen.* 16. *Maji* 1653., *et n.* 51.
et 52. ubi viginti assignantur diversae justae cau- 48
sae, propter quas solet mitti vicarius Apostolicus,
et duodecim, propter quas solet removeri.
Vicarii Foranei dicuntur illi, qui in certa parte 49
Dioecesis extra Civitatem Sedis Episcopalis, vel
in Oppidis per Episcopum constituuntur, ut ibi
jurisdictionem quamdam exerceant; *cap. Roma-
na* 1. *de Offic. Ordinarii in* 6. et ab ipsis appel-
pellari potest ad Episcopum; Idem *ibid. lib.* 3. 50
cap. 3. *n.* 5. Antiquissimi sunt, et origo eorum
ad Chorepiscopos est referenda; Idem *ibid. n.* 7. 51
vide *de Chorepiscopis tom.* 3. *verb. Episcopus art.* 52
1. *a n.* 36. *ad* 41. ubi qui ipsi fuerint, quod eo- 53
rum Officium, et quare ab Ecclesia sublati? Vi-
carii Foranei in Italia etiam ante S. Carolum
Borromaeum esse coeperunt, ut in aliis locis;
Idem *ibidem n.* 8. contra aliquos aliter sentien-
tes; Sed minorem in Italia obtinent jurisdictio-
nem; Idem *ibidem n.* 9. Si Parochi sint, Synodo 54
Dioecesanae intervenire debent. Si non sint, te- 55
nentur, si Episcopus eos vocet, idque expedit,
quoniam ab istis tamquam oculatis testibus me-
lius, quam a vicario Generali, certior fieri pote-
rit de iis, quae in remotis Dioecesis partibus oc-
currunt, et aliquam fortasse sanctionem expo-
scunt; Idem *ibidem n.* 10.
Vicarii temporarii a Capitulis, et Monasteriis 56
destinati curae animarum in Parochiis illis uni-
tis, etiam sine causa removeri possunt; nec remo-
tio in Synodo prohiberi potest; Idem *ibid. lib.* 7.
cap. 65. *n.* 2. *ex Rota in Pampilonensi decis.*
886. *n.* 29. *coram Cerro*; ubi cum contigisset,
similem remotionem sine causa fieri, illam susti-
nuit, nulla habita ratione contrariae Synodalis
Constitutionis; vide *verb. Vicarius Parochialis
n.* 49. *et per tot.*

VICINUS

1 Vicinus pluribus partibus, praefertur aliis vicinis in emptione domus; Benedictus XIV. tom. 2. Constitut. 39. incip. *ad Centum cellas.*

VIDUA, VIDUUS

Lubet sequentia expendere.

1 Viduis, autconjugatis, vel puellis viginti quin-
que annorum aetatem excedentibus, ut in
habitu saeculari in Monasteriis degant, abs-
que Sacrae Congregationis, aut Romani
Pontificis facultate non permittatur: *Sacr. Con-
gregatio Episcop.*, *et Regul.* apud Barbosam in
Summa Apost. decis. verb. Vidua n. 1. et *eadem
Sacra Congregatio Episcop.* 19. *Julii* 1647. *et*
14. *Maii* 1649. apud Nicol. *in Floscul. verb. Vi-
dua n.* 1. et talis licentia non datur, nisi pro
2 Monasteriis numerosis: *Eadem Sacr. Congregat.*
3 *Episcop.* in *Brixien.* 15. *Julii* 1603. et in casu
obtentae licentiae debet vidua ingredi sola, nisi
aliud concedat Sacra Congregatio: *Eadem Sacra
Congregatio Episc. in Januensi* 25. *Octobr.* 1602.
in Novariensi 12. *Maii* 1504. *in Caesaraugusta-
na* 17. *Januarii* 1614.
4 Moniales fieri non prohibentur viduae; *Sac.
Congregatio Episcop., et Regul. in Faventina* 8.
Februarii 1593. apud Nicol. *loc. cit. n.* 4.
5 Et in locis vacantibus Monasteriorum, quae hu-
jusmodi mulieres recipere consueverunt, non est
necessaria licentia Sacrae Congregationis: *Eadem
Sacr. Congregat. Episcop. et regul. in Eulgina-
ten.* 40. *Martii* 1621. apud Nicol. *loco cit. n.* 4.
6 In Professione recipere potest vidua velum Pro-
fessarum, sed non virginum, neque in hoc Sacra
Congregatio dispensat: *Eadem Sac. Cong. Episc.
et Regul. in Fesulana* 20. *Decemb.* 1604. apud
Nicol. *loc. cit. n.* 5.
7 In Abbatissam eligi non potest sine licentia
Sacrae Congregationis: *Eadem Sacr. Congr. E-
piscop. et Regul. in Cassanen.* 29. *Januar.* 1585.
in Forolivien. 4. *Novembr.* 1611. *in Sarzanen.*
8 15. *Julii* 1616. Licet Matrimonium fuisset so-
lum ratum, et non consummatum: *Eadem Sacr.
Congr. Episc. et Regul. in Spoletana* 12. *Aprilis*
1619.

Vidua post Mariti mortem, non potest licite 9
Missam omittere ultra mensem; alias ab Episco-
po compellatur per Censuras, non obstante qua-
vis consuetudine, Concil. Mediolanen. *part.* 2.
tit. Quae pertinent ad celebrationem Missae, ibi:
« Viduae ob maritorum mortem ad summum ne
mense amplius sint sine Missae auditione: qua in
re nulla valeat excusatio cujusvis consuetudinis,
quam irritam decernimus. Eas item Episcopi etiam
Censuris Ecclesiasticis id facere cogant ».
Vidua, et viduus quando peccent, vel non, 10
circa delectationem morosam de copula praeteri-
ta: Vide verb. *Delectatio morosa a n.* 30. *ad* 32.
Vidua nubens intra annum luctus obnoxia erat 11
infamiae, aliisque poenis ex jure Civili, ut patet
ex *L. Liberorum* 8 t. *ff. de his qui notantur infa-
mia leg.* 1. *Cod. de secundis nuptiis, et Authentic.
de secundis nuptiis* §. *Primo si quidem, collat.* 14.
cum similibus. At vero ejusmodi leges abrogatae
sunt a jure Canonico in *Cap. Super illa* 4. *de se-
cund. nuptiis*, ibi: « Super illa quaestione, qua
quaesitum est, an mulier possit sine infamia nu-
bere infra tempus luctus secundum leges defini-
tum, *Respondemus*; quod cum Apostolus dicat,
mulier viro suo mortuo, soluta est a lege viri sui:
in Domino nubat, cui voluerit, per licentiam, et
auctoritatem Apostoli ejus infamia aboletur »,
et in cap. *Cum secundum* 5. *eod.*, ibi: « Cum se-
cundum Apostolum mulier, mortuo viro suo, ab
ejus sit lege soluta, et nubendi, cui vult, tantum
in Domino, liberam habeat facultatem, non de-
bet legalis infamiae sustinere jacturam, quae li-
cet post viri obitum intra tempus luctus, scilicet
unius anni spatium nubat, concessa sibi tamen
ab Apostolo utitur potestate; cum in his praeser-
tim saeculares leges non dedigneutur Sacros Ca-
nones imitari ». Idem *de Synodo Dioecesana lib.*
7. *cap.* 38. *n.* 6. vide *verb. Uxor a n.* 40. *ad* 43.

VIGILIA

Haec ad rem animadvertenda.

1 Vigilia est solemnioris Festi praeventio instituta ab Ecclesia in praeparationem ejusdem festi, praesertim observatione jejunii, ac nocturnae, ut antiquitus, vigilantiae in Dei laudibus. Antiquitus enim praeter jejunium solebant fideles tota nocte vigilare in Dei laudibus apud Ecclesias Sanctorum, quorum festa praeveniebant: Quarti *part.* 1. *tit.* 3. *n.* 2. Merati *tom.* 1. *sect.* 4. *cap.* 7. *n.* 1., et alii passim. Un-
2 de a sic vigilando ortum est nomen vigiliae, quod etiam nunc retinetur, quamvis non in omnibus vigiliis jejunetur, et mos vigilandi de nocte, propter abusus, qui irrepserant, fuerit sublatus: *Concil. Sabinen. cap.* 22., ibi: « Quia igitur in nocturnis vigiliis, quas in Ecclesiis fieri aliquorum simplicium devotio introduxit, nefanda saepe, ac enormia sub hac boni specie committuntur, ipsas fieri de cetero firmiter prohibemus ». Sic apud Paravicinum in *Poliant. Sacror. Canonum verb. Vigilias n.* 3. Et sic tenent Honorius in *Gemma lib.* 3. *cap.* 6. Gavant. *part.* 4. *tit.* 13. *n* 1. Durandus in *Rationali lib.* 6. *cap.* 7. n. 8. Quarti *loco cit. n.* 2. et alii.

3 Dictae nocturnae Vigiliae viguerunt non solum in primaevis Christianorum temporibus, sed in variis Ecclesiis Cathedralibus, et aliquibus Parochialibus continuarunt usque ad XV. saeculum, ut ex multis ostendit Martene in *tract. de antiquo Ecclesiae disciplina cap.* 7. *n.* 3. sequutus a Merato *loco cit.* Unde Vigilantius Haeresiarcha sui nominis hostis, qui saeculo quarto temerario ausu Vigilias improbabat, confutatus fuit a S. Hieronymo a quo per jocum dicitur *Dormitantius*, et in *Concilio Aquisgranens. sub Ludovico Pio cap.* 130. sic habetur: « Est autem quoddam genus haereticorum superfluas existimantium Vigilias, et spirituali opere infructuosas, dicentium, jura temerari divina, qui noctem fecit ad requiem, sicut diem ad laborem, qui haeretici graeco sermone Nyctazontes, hoc est somniculosi vocantur ». Ita apud Paravicinum *loco cit.*
4 *n.* 1. *in fine.*

Vigiliae nocturnae viguerunt etiam ante Legem Evangelicam, tum apud Ethnicos, tum apud Judaeos, qui duodecim horas noctis artificialis dividere solebant in quatuor partes aequales inter se, idest longiores, vel breviores, juxta noctium longitudinem, vel brevitatem; nam in aestate erant breviores, in hyeme vero longiores, quarum partes, stationes, etvigiliae militares dicebantur; et harum quaelibet tribus horis constabat. Prima incipiebat ab occasu solis, et terminabatur in horam tertiam, et dicebatur *Conticinium;* Secunda incipiebat ab hora tertia, et terminabatur in horam sextam, et dicebatur *Intempestum.* Tertia incipiebat ab hora sexta, et terminabatur in nonam, et dicebatur *Gallicinium;* Quarta, quae proprie dicebatur Vigilia matutina, incipiebat ab hora nona, et terminabatur in duodecimam, idest usque ad ortum solis, et dicebatur *Antelucanum.*

Praedictarum Vigiliarum mentio fit in veteri 5
Testamento: De prima vigilia *Thrnor.* 2. *vers.* 18. *Lauda in nocte in principio vigiliarum.* De tertia *Judicum.* 7. *vers.* 19. *Incipientibus vigiliis noctis mediae.* De quarta *Exodi* 14. *vers.* 24. *Jamque advenerat vigilia matutina.* In Testamento etiam novo habetur multis in locis expressa mentio earumdem vigiliarum, *Lucae* 2. *vers.* 8. *Pastores erant in regione eadem vigilantes, et custodientes vigilias noctis.* S. Matthaeus *cap.* 14. *vers.* 25. de Christo loquens ait: « Quarta autem vigilia noctis venit ad eos ambulans super mare »; Et idem Christus Dominus *Marci* 13. *vers.* 35. dixit: *vigilate ergo, nescitis enim quando Dominus domus veniat, sero, an media nocte, an galli cantu, an mane.* Quod hic dixit *sero*, intelligit *primam Vigiliam noctis;* Quod hic dixit, *media nocte*, an *galli cantu*, *Lucae* 12. *vers.* 38. dixit: « Si venerit in secunda vigilia, et si in tertia vigilia venerit »; Et quod hic dixit *mane*, S. Matthaeus *cit. cap.* 14. *vers.* 25. dixit: *Quarta autem vigilia noctis.* Ethnicos quoque nocturnas Vigilias celebrasse in honorem suorum Deorum ostendit Card. Bona de *Divino Psalmodia cap.* 4. Haec ad litteram eruditissimus P. Merati *tom.* 2. *sect.* 3. *cap.* 7. *sub num.* 1. §. *Hujusmodi vigiliae.*

Hinc tres Matutini Nocturni instituti fuerunt, 6
ut responderent tribus vigiliis, sive noctis stationibus, quibus ad orandum surgendum erat, et Laudes, ut responderent quartae vigiliae sub lucis ortum; Amalarius l. c. *n.* Merati *t.* 2. *sect.* 4. *cap.* 1. *vers. Ceterum.* et alii.

Vigiliae nocturnae fuerunt abolitae propter 7
abusus, qui irrepserant, ut ex Concilio Sabinensi, et Doctoribus allatis *supra num.* 2. dictum est.

Abolitis supradicta ratione fere universaliter 8
praedictis Christianorum vigiliis, solumque adhuc in aliquibus insignioribus Ecclesiis pie, ac laudabiliter observatis, ut in Ecclesia Parisiensi, ad tradita per Grancolas *lib.* 1. *cap.* 23. in Ecclesia Toletana, ac in Ecclesia Aurelianensi in nocte.

Inventionis S. Crucis, in Ecclesia Cenomanensi
in nocte S. Juliani, et in Ecclesia S. Martini
Turonensis in nocte Festi Transitus ejusdem San-
cti, ut ex aliis d. P. Merati *cit. tom.* 2. *sect.* 3.
cap. 7. *vers. Abolitis*, et alibi, ut referunt, alii,
et per universam Ecclesiam in nocte Nativitatis
Domini; et in pluribus Regularium utriusque se-
xus Ordinibus, qui diversis horis nocturnis sur-
gunt ad Matutinum decantandum, itaut in qua-
libet noctis vigilia aliquis Regularis Ordo sur-
gat ad nocturnas Laudes Deo persolvendas; Re-
mansit apud universalem Ecclesiam vigiliarum
nomen, sive ad indicandum jejunium in ipsis
observandum, sive Officium divinum in ipsis re-
citandum.
9 Jejunandum est igitur ex praecepto scripto in
Vigiliis Nativitatis Domini, Assumptionis B. M.
V. et omnium Apostolorum, exceptis Vigiliis
Sanctorum Apostolorum Philippi, et Jacobi, ac
Sancti Joannis Evangelistae, textu expresso in
cap. Ex parte vestra 1. *et Cap. Consilium* 2.
de observatione jejuniorum. Ideo autem excipiun-
tur ab obligatione jejunii dictae vigiliae Sancto-
10 rum Apostolorum Philippi, et Jacobi, ac S. Joan-
nis Evangelistae, *quoniam ipsorum solemnitas
infra solemnitatem Paschalem, istius autem infra
Natalem Domini celebratur*; sunt verba praecisa
citat. cap. Consilium.
11 Generali autem consuetudine vim praecepti
habente, sive ex praecepto tradito, et non scri-
pto, ut vult Cardenas, et alii Theologi, jejunan-
dum est in Vigiliis Pentecostes, Nativitatis S.
Joannis Baptistae, S. Laurentii, et Festivitatis
omnium Sanctorum. Sic expresse sapientissimus
P. Merati *tom.* 2. *sect.* 3. *cap.* 7. *sub. num.* 1.
verb. Abolitis in fine, ubi recte subdit, quod prae-
ter dictas vigilias, aliae duae in Breviario, et
Missali recensentur, idest Epiphaniae, et Ascen-
sionis Domini, sed sine obligatione jejunii, solum
ideo retentae, quia in his solemnitatibus perinde
ac in aliis, vigiliae olim solemnes in Ecclesiis
haberentur; tum ut de iis Officium rite persol-
vatur. Ideo autem in ipsis non jejunatur, quia
nulla adest Lex, seu consuetudo ad id obligans,
ob laetitiam Nativitatis Domini, et ejusdem Re-
surrectionis; Quam ob causam neque jejunatur
in vigiliis S. Joannis Apostoli, et Evangelistae,
et Sanctorum Apostolorum Philipppi, et Jacobi,
ut dictum est supra *num.* 10. per espressum al-
latum textum, *cap. Consilium* 2. *de Observatione
jejunior*. Gavant. *tom.* 1. *pag.* 1. *tit.* 3. *num.* 6,
et tom. 2. *sect.* 3. *cap.* 7. *num. primo*, et alii
passim.
13 Vigilia S. Bartholomaei celebranda est juxta
morem Regionum, textu expresso *in cit. cap.
Consilium*, ibi: *De Festivitate vero S. Bartolo-
maei Apostoli*, de cujus celebratione dubietas ori-
tur apud quosdam, respondemus quod in hoc
consuetudinem tuae Regionis observes *a*.
14 Vigilia occurrente in Dominica, jejunari debet
in Sabbato antecedenti, textu expresso *in cap.
Ex part.* 1. *de observatione jejuniorum*.
Si Vigilia S. Joannis Baptistae cadat in Festo 15
Corporis Christi, anticipandum est jejunium fe-
ria 4. *Sac. Rit. Congregat.* 23. *Septemb.* 1638.
in *Decreto Urbis, et Orbis*, et Urbanus VIII. 14.
Octobr ejusdem anni 1638. in appendic. 2. Con-
stitut. 45. incip. *Cum evenire*. Et eo anno nihil
prorsus in officio, et missa, nec commemoratio 16
fit de vigilia, quamvis anticipetur jejunium feria
4. prout respondit *Sacr. Rit. Congreg.* 28. *Sep-
tembr.* 1706. inquiens: *Nihil de vigilia in officio,
et Missa*, apud Monacell. *part.* 4. *supplement.
ad* 2. *tom. num.* 459. quod approbavit Clemens
XI. 2. Octobris ejusdem anni, ut in ejus Bullario
particulari *part.* 3. *Decret.* 9.
Idem declaratum est quoad jejunium pro vigilia 17
S. Antonii de Padua, *si* occurrat in festo Cor-
poris Christi; Vide verb. *Jejunium art.* 1. *n.* 23.
Si vigilia cum jejunio occurrat in festo solemni 18
alicujus patroni principalis, potest licite ab Epi-
scopo fieri commutatio jejunii in die praeceden-
ti. Vide *ibidem n.* 24., et Rubricas particulares
breviarii Franciscani *tit. de Vigiliis n.* 73.
Non potest tamen auctoritate Episcopi anticipari 19
Vigilia S. Matthiae Apostoli, etiamsi occurrat
ultima die bacchanalium. Vide *ibid n.* 25.
Officium de Vigilia fit in omnibus Vigiliis per 20
annum, quae jejunantur, nisi in die Vigiliae oc-
currat festum novem lectionum, quia tunc fit of-
ficium de tali festo, et legitur nona lectio de Ho-
milia Vigiliae, et fit commemoratio de ea ad lau-
des tantum, cum Antiphona ad Benedictus, et ℣.
feriae occurrentis de Psalterio, et oratione vigi-
liae, text. expr. *in Rubriga de Vigiliis. n.* 1. Si
autem tale festum occurrens in die Vigiliae fue- 21
rit primae classis, tunc nihil prorsus, nec com-
memoratio fit de Vigilia, excepta Vigilia Epipha-
niae; sic expresse *in cit. Rubr. n.* 2. Et idem ser-
vandum est, quando aliqua Vigilia cadit in Ad- 22
ventu, Quadragesima, et quatuor temporibus,
quia nulla in his fit commemoratio de Vigilia,
ita expresse *cit. Rubric. n.* 2.
Si vigilia occurrat in Dominica, anticipatur 23
ejus officium in Sabbato praecedenti, non impe-
dito officio novem lectionum; quia tunc de Vi-
gilia fit tantum commemoratio. Excipiuntur ta-
men ab hac regula Vigiliae Nativitatis, et Epi-
phaniae Domini, quae si venerint in Dominica,
nihilominus fit officium de ipsis, textu expresso
in cit. Rubrica n. 2. Si autem alicubi anticipetur, 24
seu transferatur jejunium alicujus vigiliae in pri-
dianum diem ob principale, et solamne festum
patroni loci in ipsa Vigilia occurrens, non est
transferendum, nec anticipandum officium vigi-
liae, sed de ipsa nihil tunc fit in officio, et Missa
arg. cit. Decret. Sac. Congregat. Rit. n. 16., et
tenent Gavant, ac Merati *tom.* 2. *sect.* 3. *cap.*
7. *n.* 3. Quarti *par.* 1. *tit.* 3. *sect.* 2. *dub.* 2.
ubi concludit, quod non impetrata licentia a Se-

de Apostolica, omittendum sit tunc officium cum Missa Vigiliae.

25 Officio vigiliae, quod tunc erat de feria, addidit Sanct. Pius V. Homiliam in Evangelium, quod in Missa legebatur; Azorius *lib.* 10. *cap.* 16. *qu.* 5. Gavant., et Merati *loc. cit. n.* 5.

26 Licet ex dictis supra num. 22. si vigilia venerit in Adventu, Quadragesima, et quatuor temporibus, non sit facienda de ipsa commemoratio in Officio; est tamen facienda in Missa, ut praescribit *Rubrica Missalis tit. de Feria, et Vigiliis*. Et ratio diversitatis est, quia cum vigilia habeat orationem propriam, et non confundatur cum oratione feriae, hinc nulla est ratio, cur debeat omitti ejusdem commemoratio in Missa, quae in sola oratione consistit. At vero in laudibus commemoratio involvit etiam Antiphonam, et vers. feriae, quae deberent repeti, si deberet in officio fieri commemoratio vigiliae, cum semper in tali commemoratione desumatur Antiphona, et versus ex feria tunc occurrente, ut recte advertit doctissimus P. Merati *tom.* 2. *section.* 3. *cap.* 7.
27 n. 4. Non fit autem commemoratio de Vigilia, nec in Missa in festis primae classis, sicut nec fit de ipsa in Officio, textu expresso in *Rubrica Missalis titul. de feria, et vigilia* n. 2. Ibi: *Quod si Vigilia occurrat in die alicujus festi ex majoribus primae classis, in Missa non fit commemoratio de*
28 *ea, sicut nec in Officio.*

Sic etiam nec fit commemoratio festi simplicis in Missa in festis primae classis. excepta Sanct. Anastasia in 2. Missa nativitatis Domini, propter peculiarem rationem, quia nempe secunda illa Missa in Ecclesia d. Sanctae Anastasiae celebratur a Summo Pontifice, et in ejus absentia a Cardinali habente titulum Sanct. Anastasiae, et in ejus defectu a primo Cardinalium Presbyterorum, ut ex aliis, tradit eruditissimus P. Merati *tom.* 1. *par.* 1. *tit.* 7. *n.* 2. et quia ad eamdem Missam adsunt Romae stationes in Ecclesia dictae Sanctae, ut tradit Micrologus *cap.* 4. *de numero orationum in Missa*, relatus, et sequutus a d. P. Merati *loc. cit. part.* 5. *tit.* 3. *num.* 9. ibi: « In Nativitate Domini ad Missam in mane Romani Orationem de S. Anastasia adjiciunt, quia stationem in Ecclesia ejusdem Martyris ad eandem Missam agunt, et nos quoque in illa adjectione incitamur, licet non eamdem adjectionis occasionem habere videamur ». Immo, ut refert Grancolas ibi a Merati citatus, extant Missalia M. SS. in quibus secunda haec Missa tota est de S. Anastasia, cum commemoratione Nativitatis; Et in antiquo codice Turonensis Ecclesiae annorum 800. relato a Martene *de antiqua Ecclesiae disciplina cap.* 12. Collecta de Sanct. Anastasia praemittitur orationi de Nativitate Domini. Quinimmo antiquissimus codex Parthenonis B. Mariae Caiensis, qui ab eodem Scriptore laudatur, duas habet praefationes, unam de Nativitate, alteram de S. Anastasia: ex quo fortasse conjici posset antiquitus secundam Missam in die Natalis Domini fuisse de S. Anastasia, ut refert Grancolas supra laudatus.

29 In Vigilia Nativitatis Domini, sicut in tota ejus octava, prohibentur Missae votivae, et de requiem, excepta una solemni pro re gravi, et de requiem cantata praesente cadavere: *Sacr. Rit. Cong.* 28. *Aug.* 1637. 25. *Septembris* 1708., *et* 15. *septembris* 1714.

30 In Vigilia Epiphaniae prohibentur Missae votivae, et de requiem; Potest tamen cani una votiva solemnis pro re gravi, et una de requiem solemnis praesente cadavere: *Sacr. Rit. Congr.* 27. *April.* 1697. 16. *Junii* 1708. 10. *Decembris* 1718., et 16. *Septembr.* 1730. Dictae autem Missae solemnes cantari possunt etiamsi ipsa vigilia sit dies 3. 7. aut trigesima, et anniversarium depositionis defuncti in Ecclesia tumulante, et non aliter: *Sac. Rit. Congreg.* 10. *Decembr.* 1718. Sic ex Calendario Minorum de observantia Mediolani impresso *anno* 1743. et variis aliis annis.

31 In Vigilia Ascensionis feria 4. Rogationum, si occurrat festum primae classis, tunc nec in officio, nec in Missa fit aliquid de ipsa. Unde in tali casu cantari debet in cathedralibus, et collegiatis solum Missa de dicto festo post tertiam, et alia de Rogationibus post nonam, omissa illa de vigilia. Si autem in dicta vigilia occurrat aliquod festum novem lectionum duplex, seu semiduplex, tunc officium fit de eo cum lectione de homilia vigiliae, et ejus commemoratione ad laudes, et cantari debent tres Missae; Prima de festo post tertiam cum colore tali festo convenienti: Secunda de vigilia post sextam in paramentis coloris albi; Tertia de rogationibus post nonam in paramentis violacei coloris, ac in fine cujuslibet dici debet Evangelium S. Joannis. Merati *tom.* 1. *par.* 4. *tit.* 11. *num.* 14. cum Gavanto, et aliis ibi cit. Advertendum est autem, quod licet occurrente festo primae classis in vigilia Ascensionis feria IV. Rogationum, nihil sit agendum de ipsa tam in Officio, quam in Missa: si tamen tale festum primae classis occurrat in feria 2. Rogationum, quia ipsa est *feria major*, debet de ea fieri commemoratio tum in Missa, cum ejus Evangelio in fine, tum in Officio, cum ejusdem nona lectione. Et in hac feria cani debent in cathedralibus, et collegiatis duae Missae, prima de festo, in qua nulla fit commemoratio feriae, et secunda de feria, in qua nulla fit commemoratio festi. Non sic vero de feria 3. Rogationum, quia ipsa est tantum *feria minor*; Unde occurrente in ipso festo duplici primae classis, nihil de ipsa agendum est in missa, tum in officio. Immo in officio de ea nihil fit, quocumque in ipsa occurrente festo etiam simplici, de quo occurrente simplici fit officium sine commemoratione feriae, sed tantum de Cruce, ut tempore Paschali. Et tunc missa dici potest, vel de festo semplici cum comme-

memoratione Rogationum, vel de Rogationibus cum commemoratione festi simplicis, ut dicitur in Rubrica propria, et tertia Oratio erit *Concede*, ac ultimum Evangelium Sancti Joannis in utralibet. Nec tunc in cathedralibus, et collegiatis canendae sunt duae missae, ut resolvit *Sacr. Rit. Congreg.* 5. *Julii* 1698. *in Collen.* In qua ad sequens inter alia propositum tertium dubium: « An occurrente in feria tertia Rogationum festo simplici, in Cathedrali, et collegiatis sint cantandae duae missae »? Respondit, *Ad* 3. *Negative*. Sic cum Gavanto, et aliis eruditissimus P. Merati *tom.* 1. *part.* 4. *titul.* XI. n. 11. 13. 14., *et tom.* 2. *sect.* 6. *cap.* 16. *n.* 21. recte advertendo ex Rubricis missalis, et breviarii magis esse privilegiatam feriam secundam Rogationum, et Vigiliam Ascensionis in feria quarta, quam sit feria tertia, utpote *feria minor*, cedens festo simplici, de quo tamen festo simplici nequit fieri officium in feria 2. Rogationum, et Vigilia Ascensionis communiter nuncupata feria quarta Rogationum. Insuper habentes indultum, ut semel, vel pluries in singulis hebdomadis, aut mensibus dicant officium, et missam verb. grat. de Sanctissimo Sacramento, aut certo aliquo Sancto diebus nullo festo duplici, vel semiduplici impeditis, non possunt uti hoc suo privilegio in feria II. et IV. Rogationum, seu vigilia Ascensionis ex Decreto generali Urbis, et Orbis edito *a Sacra Rituum Congr.* 20. *Martii* 1706. bene vero in feria tertia Rogationum in dicto Decreto non excepta.

32 In vigilia Pentecostes prohibetur quodcumque Officium, etiam primae classis; Item prohibentur missae votivae, et de requiem excepta una votiva solemni pro re gravi, et de requiem cantata praesente cadavere, quae tamen prohibetur in Dominica Pentecostes, et duobus sequentibus diebus ex Decreto *Sacrae Congregat. Rituum* 10. *Decembris* 1718. relato a supradicto Calendario Mediolani impresso anno 1743., et variis aliis annis. Vide tamen *tom.* 5. *in Supplement.* verb. *Missa art.* 14. ubi ex novissimo Decreto edito 2. Sept. 1741. permittitur missa solemnis de requiem praesente cadavere feria 2. Paschae, aut Pentecostes.

Vigilias novas non appositas in Calendario Romano non potest ordinare Episcopus quoad Officium, et Missam, sed requiritur licentia Sedis Apostolicae, ut patet ex bullis Sancti Pii V. appositis in initio missalis, et breviarii, et ex Decreto Sac. Rit. Congregat. addito Rubricis Breviarii. Vide etiam verb. *Officium* n. 67. Neque quoad jejunium, ut pluries decrevit Sacr. Rit. Congregat. uti videri potest sub verb. *Fest. n.* 3. et novissime *die* 3. *Martii* 1731. ut refert Scarfantonus ad Ceccoperium *part.* 3. *addit* 24. *sub num.* 18 *pag.* 69. juxta novissimam *edition. Viterbiens. de* anno 1738. ubi: A magistratu provinciae Gupuscoae cum mandatis procurae omnium locorum fuit emissum votum jejunandi in Vigilia S. Ignatii Loyolae, tamquam Patroni principalis illius; Quod cum servare renuerit clerus, propterea Episcopus tamquam legislator Ecclesiasticus illum obligavit ad ejus observantiam. At reportavit Clerus Chirographum a Benedict. XIII. quo improbatum fuit illud factum Episcopi sub die 21 Martii 1729. a quo cum petita fuisset oris aperitio, in Sac. Rit. Congreg. die 3. Mart. 1731. ponente Eminentissimo Origo, fuit denegata, et iterum postulato recesso a decisis die 15. Septemb. Sac. eadem Crongreg. stetit in *decisis*. Sic apud Joan. Baptistam Pittonum *Constitut. ac decision pro Sac. Ritibus tom.* 2. *num.* 1012. 33

VINUM

Praestat, quae sequuntur, adnotare

1 Solum vinum ex vite est materia apta consecrationis; Concil. Carthaginens. III. *capit.* 4. Concil. Lateranens. *cap. Firmiter*, *de Summa Trinitate*, Concil. Florentin. *sess. ult. in Decreto* unionis §. *Tertium*, *et Communis Catholicorum*.

2 Unde cervisia, at sicera non est apta materia, cum illa fiat ex frugibus, et praecipue ex hordeo,

3 ista ex pomis. Item apta materia non est, lac,

4 mel, oleum, balsamum, et similia. Item apta materia non est succus extractus ex pomis, malogranatis, et moris, et hujusmodi. Item apta ma-

5 teria non est agrestum ex uvis penitus immaturis expressum, et acetum, quia illud nondum est vinum, et istud intelligitur jam substantialiter corruptum. Item materia apta non est aqua ex vite ad modum lacrimae decidens, quia licet de vite proveniat, nihil tamen vini, nec ejus accidentia continet. Item materia apta non est vinum adhuc in uvis existens, et non expressum, cum potius vim habeat cibi, quam potus. Item materia apta non est vini vapor, idest subtilior, et magis ignea ipsius pars, vulgo, *Acquavita*, aut *Spirito di vino*, quia nulla fere habet accidentia vino communia. Item materia apta nun est vinum ita decoctum, et adustum, ut per decoctionem duae ipsius partes fuerint consumptae, remanente tertia parte deosiori, et dulciori; quia talis tertia pars est substantialiter diversa a vino, nec ad potum deservit, sed ad cibos condiendos. Item ma- 10

6 7 8 9

teria apta non est vinum in pane imbibitum, quia tale vinum habet potius rationem cibi, quam potus; unde consecrari nequit sicuti simili de causa consecrari nequit uva, seu vinum adhuc in uva existens, et non expressum; *Sic Communis Doctorum* quo ad omnes supra positas conclusiones.

11 Apta tamen materia pro consecratione est vinum miraculosum, quale fuit illud in Cana Galilaeae a Christo ex aqua productum, quia ipsum in substantia est ejusdem rationis, et speciei cum vino de vite expresso, sicuti in substantia est ejusdem rationis cum pane triticeo panis miraculose ex lapide, seu alia materia productus.

12 Mustum immediate ab uvis expressum, et non depuratum in casu alicujus necessitatis est materia apta, et licita pro consecratione; Colligitur *ex can. Cum omne crimen, de consecrat. dist.* 2. ubi dicitur, quod in necessitate possit exprimi botrus in calice, aqua misceri, et consecrari, quod clare demonstrat, tale mustum esse materiam aptam, et validam, et ex necessitate etiam licitam, quia necessitas facit licitum, quod alias, est illicitum; *can. Quod non est licitum* 4 *de Regul. Juris, cap. Omnes* 1. *de Feriis, cap. Consuluisti* 3. *de celebrat. Missar. cap. Concilium* 2. *de observatione jejun.* cum similibus.

13 Uno verbo omnia vina de vite modo consueto extracta, quae non sint substantialiter corrupta, vel notabiliter mutata, sunt materia apta consecrationis, quamvis aliqualiter alterentur, ut si calefiant, et modice coquantur, modico aquae immisceantur, aut aliquo aromate ad ea conser-
14 vanda condiantur. Nec refert, an dicta vina sint alba, vel rubra, cum utraque sint vera genimina
15 vitis. Quamvis tamen ubi commode haberi possint vina alba, convenientius sint adhibenda, ut statuit Concilium Mediolanense *p.* 1. *tit. Quae pertinent ad celebrationem Missae*, ibi: « Quamobrem etiam vino albo, ubi possit, tantummodo ad Missae sacrificium Sacerdotes utantur.

16 Probabile fortasse est, quod si vinum imbibitum in pane erumpat supra panem, aut si uva matura pungatur, ita ut erumpat succus quasi in bullas, sit materia apta ad consecrationem; Sic La Croix *lib.* 6. *part.* 1. *num.* 436. cum Suarez, et Haunold. ibi citatis, et alii. Et ratio est, quia eo ipso quod vinum erumpat, desinit esse pars talis panis intincti, vel uvae, et est vere demonstrabile, sicuti si quis videat sanguinem erumpere e vulnere Pauli, vere dicit, hic est sanguis Pauli (*).

Item probabilius est, quod vinum congelatum sit materia ad consecrationem; Silvester verb. *Eucharistia* 2 *qu.* 10. Angelus verb. *Missa n.* 23. Suarez *disp.* 43. *sect.* 1. *vers. Unde tertio concludo*, Reiffenstuel *Theol. moral. tract.* 14. *n.* 14. *qu.* 3. *n.* 25. testans de communiori Theologorum, La Croix cum Busemb. et aliis *lib.* 6. *part.* 1. *n.* 434. et alii plures contra Armillam, Ledesmam, Henriquez, Felicem Potest. et alios; Et ratio nostra est, quia vinum congelatum est proprium vinum ex vite substantialiter, et ex natura sua potabile; et quamvis hic, et nunc propter congelationem non sit proxime potabile, hoc est per accidens; potest enim facile per liquefactionem redigi ad formam potabilem; Unde attendendum est ad id quod est per se, et ex natura sua, et non ad id, quod est per accidens. 17

Si quis autem sine necessitate in vino congelato consecraret, peccaret graviter, quia sine necessitate consecraret in materia aliqualiter dubia, cum supracitati Doctores putent esse materiam insufficientem, et invalidam; Unde priusquam consecratur, debet liquefieri, vel complectendo calicem manibus, vel ignem, aut calidos pannos applicando; Sicuti Rubricae Missalis *tit. de defectibus in ministerio ipso occurrentibus*, praescribunt esse faciendum, si post consecrationem Sanguis congeletur in calice, ibi: « Si in hyeme Sanguis congeletur in calice, involvatur calix pannis calefactis; si id non proficeret, ponatur in ferventi aqua prope Altare; Dummodo in calicem non intret, donec liquefiat ». 18

Sine vino nunquam licet consecrare solum panem: Consecratio enim utriusque speciei panis, et vini est de necessitate praecepti divini; Vide verb. *Sacrificium a n.* 50. *ad* 52. Falsum enim, et fabulosum est, quod Innocentius VIII. dispensaverit cum Norvegis, ut in una tantum specie consecrarent; Vide *ibid. n.* 53. *et* 54. 19

Guttae vini existentes intra calicem discontinuae, et a reliquo vino sejunctae probabiliter non remanent consecratae; Suarez *disp* 43. *sect.* 6. §. *Sed objicies*, Reginald. *lib.* 29. *cap.* 2. Gavantus *in Rubric. Missalis part.* 3. *tit.* 7. *n.* 4. Madernus *tract.* 2. *de Sacramento Eucharistiae qu.* 2. *art.* 4. *n.* 15. Cacheranus *tract.* 9. *de Eucharist. ut Sacramento cap.* 2. §. 6. *n.* 126. Falix 21

(*) Quaeri hic potest, utrum ad Eucharisticum sacrificium perficiendum, uti quis possit liquore ex uvis passis, vulgo *Zebibo*, expresso. Pro cujus rei intelligentia sciendum, vinum in Æthiopia, cujus ibi magna exstat penuria, ita confici: Sumuntur V. G. lib. 4. Zebibi, franguntur, et tunduntur; eique in totidem aquarum frigidarum libras infunduntur: sex, octo, vel ad summum decem horas ea in infusione relinquuntur: extracto dein Zebibo, ac panno ab aqua exteriori expurgato, panno stringitur, vel torculari subjicitur. Dubium est, an liquor inde expressus, materia ad consecrationem apta sit censenda. Hujusmodi dubium propositum fuit Congregationi S. Officii a P. Josepho de Hierusalem Ord. Min. Strict. Observ. Missionibus Æthiopiae praefecto, die 4. Februar. 1703. coram Sanctissimo, qui auditis votis, etc., mandavit exquiri, quo praecise modo conficietur praefatum vinum. Postea die 6 Jul. 1706. eadem in Congregatione, praemissa explicatione, propositum iterum fuit dubium, ac e factis quoque relationibus, et rationibus patris Joannis Damasceni consultoris, necnon variis experimentis factis pro eruendo dicto vino, Sanctissimus, auditis votis Eminentissimorum, dixit: Licere, dummodo liquor extrahendus e Zebibo, vel uvis passis ex colore, odore, et gustu dignoscatur esse verum vinum.

Potestas *tom.* 3. *part.* 1. *cap.* 2. *n.* 227. et alii contra Bonacinam *disp.* 4. *q.* 2. *punct.* 5. *proposit.* 2. *n.* 7. Coninch. Tolet. Rodriquez ab ipso citatos, et alios; Et ratio nostra est, quia intentio legitima sacerdotis fertur solum in materiam existentem in calice demonstrabilem per pronomen *Hic*, et licite consecrabilem; Licite autem est solum consecrabile vinum aqua commixtum, cum hoc sub gravi praecipiatur ab Ecclesia, ut mox dicetur, qua aqua non censentur commixtae guttae vini intra calicem existentes discontinuae,
22 et a reliquo vino sejunctae, adeoque etc. Advertendum tamen est, quod guttae illae vini, si ante consecrationem inadvertenter non fuerint abstersae; non debent post consecrationem abstergi propter probabilitatem, quod sint consecratae juxta opinionem supradictorum doctorum.

23 Vino consecrando admiscenda est aqua, *can. In Sacramentorum* 1. *can. Sicut in sacrificando* 2. *can. Non oportet* 4. *can. In Sacramento* 5 *can. Cum omne* 7. *can. in Calicem* 83. *dist.* 2. *de consecr.* cum similibus, Conc. Floren. *in Decreto Unionis*, §. *Tertium*, Conc. Trident. *sess.* 22. *cap.* 7.

24 Vino consecrando admiscenda est aqua ob tres potissimum rationes, quas adducit Conc. Trident. *cit. sess.* 22. *cap.* 7. praecisis his verbis: « Monet deinde Sancta Synodus praeceptum esse ab Ecclesia Sacerdotibus, ut aquam vino in calice offerendo miscerent, tum quod Christum Dominum ita fecisse credatur, tum etiam quia e latere ejus aqua simul cum sanguine exierit, quod Sacramentum hac mixtione recolitur, et cum aquae in Apocalypsi Beati Joannis populi dicantur, ipsius populi fidelis cum capite Christo unio repraesentatur ». Et concordat Conc. Florent. *loc. cit. et cit. c. In calicem* 83. *dist.* 2. *de consecr. c. Cum Marthae* 6. *de celebrat. Missarum*, cum similibus.

25 Praeceptum de aqua miscenda vino consecrando est tantum Ecclesiasticum, et non divinum: *Communis*, et clare patet ex illis mox adductis verbis Conc. Trid. *Praeceptum esse ab Ecclesia.*

26 Vinum plusquam aqua in calice pro Sacrificio est ponendum: *cap. Perniciosus* 13. *de celebrations Missar.* Vinum quippe cum aqua miscendum debet esse plus saltem quoad duas partes; Concil. Tribur. 1. *cap.* 19. et concordant Rubricae Missalis, *tit.* 7. *de Offertorio*, ubi praecipitur, quod Sacerdos infundat *parum aquae in Calice*, et Concil. Florentin. *in cit. Decreto Unionis* §. *Tertium*, dicit, quod vino « ante Consecrationem aqua modicissima admisceri debet ».

27 Aqua mixta vino non convertitur immediate in Sanguinem Christi, sed solum mediate, idest convertitur prius in vinum, et eo mediate per consecrationem in Sanguinem. Sic expresse S. Thomas *part.* 3. *qu.* 74. *art.* 8. S. Bonaventura *in* 4. *dist.* 11. *part.* 2. *art.* 1. *q.* 3. Scotus *in* 4. *dist.* 11. *q.* 7. cum omnibus Thomistis, et Scotistis, ac pluribus recentioribus contra plures alios; Et ratio nostra est, quia solum vinum ex vite est materia apta Consecrationis: ex Concil. Carthagin. III. *cap.* 24. Conc. Lateranens. *in cap. Firmiter*, *de Summa Trinitate*, Concil. Florentin. *sess. ultim. in Decreto unionis*; Atqui aqua nondum conversa in vinum non est vinum ex vite, immo nullatenus vinum, ergo etc. Hinc Innocentius III. *in cap. Cum Marthae* 6. *de celebrat. Missar.* §. *Quaesivisti*, rejectis duabus aliis sententiis, videtur aperte asserere, nostram opinionem asserentem aquam prius in vinum converti esse probabiliorem. Et idem Innocentius III. *lib.* 4. *de Altaris Mysterio cap.* 31. expressius suam mentem in hoc explicat praecisis his verbis: « Quibusdam vero non absurdum videtur, quod aqua cum vino transit in sanguinem, ea videlicet ratione, quod aqua per admixtionem transit in vinum, et vinum per consecrationem transit in Sanguinem; Quis enim ambigat, aquam in vinum transire, cum multo vino modicum infunditur aquae »? Et Catechismus Romanus *de Eucharistia cap.* 4. tradit, hanc opinionem de conversione aquae in vinum esse Scriptorum Ecclesiasticorum testimonio roboratam.

Si venditor vini nequit consequi justum ejus pretium, vel ex quo sit injuste taxatum, vel ex quo emptores ob suam iniquitatem nolint justo pretio emere, potest ipsi infundere modicam aquam ad se reddendum indemnem; Dummodo nullum damnum sequatur emptoribus. Vide verb. *Emptio art.* 3. *n.* 26. 28

Item si emptores abhorreant a vino nimis meraceo, vel rigido emendo, ut nisi aqua aliquantum temperetur, non appareat emptoribus ejus praestantia, et justus valor, et ideo venditor cogatur minoris justo pretio vendere, vel omnino repellatur, tunc potest venditor aliquantulum aquae ipsi infundere ad reddendum ipsum tenuius, et suavius, et se reddendum indemnem; Dummodo emptoribus nullum omnino sequatur damnum, et venditor tantum minuat de pretio vini, quantum auget de aqua. Vide *ibid. n.* 27. (Vide etiam notam ibidem appositam). 29

Vinum dicitur spurcari per mixtionem aquae. Glossa Marginal. *in l. Si Servus*, *ff. Ad Legem Aquil.* Ursaya *in* 2. *Miscellan. Sacro, et profano litt. V. n.* 39. 30

Vinum terrae sanguis appellatur ab Androcyde penes Plinium *lib.* 14. *c.* 5. quem sequutus fuit Raynald, *tom.* 2. *cap.* 15. §. 2. *n.* 120. Ursaya *Inst. Crim. lib.* 3. *tit.* 1. *n.* 71. *et* 1. *Miscellan. Sacr. et profan litt. V. n.* 117. 31

Alia de vino, et aqua pro Sacrificio Missae. Vide verb. *Missa art.* 8. 32

Valde attendendi sunt ad rem sequentes Sacrae Scripturae textus, videlicet: Qui suavis est in vini demorationibus, in suis munitionibus relinquit contumeliam; *Proverb. cap.* 12. *n.* 11. Luxuriosa res vinum, et tumultuosa ebrietas; qui- 33

cumque his delectatur, non erit sapiens; *Proverb. cap.* 20. *n.* 1. Qui amat vinum, et pinguia, non ditabitur; *Proverb. cap.* 21. *n.* 17. Cui vae? Cujus patri vae? cui foveae? cui sine causa vulnera? cui suffossio oculorum? Nonne his, qui commorantur in vino, et student calicibus epotandis? *Prov. c.* 23. *n.* 29. *et* 30. Ne intuearis vinum, quando flavescit; cum splenduerit in vitro color ejus, ingreditur blande, sed in novissimo mordebit ut coluber, et sicut regulus venena diffundet; *Proverb. capit.* 23. *n.* 31. *et* 32. Noli Regibus, o Lamuel, noli Regibus dare vinum, quia nullum secretum est, ubi regnat ebrietas, et ne forte bibant, et obliviscantur judiciorum, et mutent causam filiorum pauperis; *Proverb. capit.* 31. *n.* 4. Vinum novum amicus novus; veterascet, et cum suavitate bibes illud; *Ecclesiastici cap.* 9. *num.* 15. Vinum, et mulieres apostatare faciunt sapientes, et arguent sensatos; *Ecclesiastici cap.* 19. *num.* 2. Quam sufficiens est homini erudito vinum exiguum, et in dormiendo non laborabis ab illo, et non senties dolorem; *Ecclesiastici cap.* 31. *n.* 22. Diligentes in vino noli provocare; multos enim exterminavit vinum; *Ecclesiastici cap.* 31. *n.* 30. Exultatio Animae, et cordis vinum moderate potatum; *Ecclesiastici cap.* 31. *n.* 36. Sanitas est animae, et corpori sobrius potus; *Ecclesiast. c.* 31. *n.* 37. Vinum multum potatum, irritationem, et iram, et ruinas multas facit; *Ecclesiast. c.* 31. *n.* 38. Amaritudo animae vinum multum potatum; *Ecclesiast. cap.* 32. *n.* 39. Vinum, et musica laetificat cor; *Ecclesiast. cap.* 40. *n.* 20. Et vinum laetificat cor hominis; *Psalm.* 103. *n.* 15. Hi quoque prae vino nescierunt, et prae ebrietate erraverunt; Sacerdos, et Propheta nescierunt prae ebrietate, absorpti sunt a vino, erraverunt in ebrietate, nescierunt videntem, ignoraverunt judicium; *Isaias cap.* 28. *n.* 7. Bonum est non bibere vinum; *Ad Romanos cap.* 14. *num.* 21. Oportet ergo Episcopum irreprehensibilem esse . . . non vinolentum; 1. *ad Timoth. cap.* 3. *n.* 3. *et ad Titum cap.* 1. *n.* 7. Et Diaconos similiter . . . non multo vino deditos; 1. *ad Timoth. cap.* 3. *n.* 8. Anus similiter... non multo vino servientes; *ad Titum cap.* 2. *n.* 2. Noli adhuc aquam bibere, sed modico vino utere, propter stomachum tuum, et frequentes tuas infirmitates; 1. *ad Timoth. cap.* 5. *n.* 23.

VIOLENTIA

VIDE VERB. *CONSERVATORES ART.* 2. *N.* 5. *ET* 6.

VIR

1 Vir extra Paradisum fuit formatus, mulier vero intra Paradisum: *Genes. cap.* 2. et *can. Illud* 9. *dist.* 40 ibi: « Illud autem animadverte, quod extra Paradisum vir factus est: intra Paradisum Mulier, ut advertas, quod non loci, non generis nobilitate, sed virtute unusquisque gratiam comparat sibi. Denique extra Paradisum (hoc est in inferiore loco) vir factus, melior invenitur, et illa, quae in meliori loco (hoc est in Paradiso) facta est, inferior invenitur ».

2 Viri in principio Mundi acceperunt sorores in Uxores; *can. Cum igitur* 1. *caus.* 35. *q.* 1.

3 Vir circa uxorem peccat graviter praesertim in octo casibus. Primo, quando sine justa causa illam retrahit ab impletione, et observantia praeceptorum, quae obligant sub mortali. Secundo, quando illi permittit peccare mortaliter, et non corrigit, cum debeat, et possit. Tertio, quando ante elapsum bimestre, vi ab invita uxore obtinet copulam. Quarto, quando sine justa causa denegat Uxori petenti debitum conjugale. Quinto, quando ex levi causa illam graviter percutit, et animo injuriandi afficit verbis valde ignominiosis. Sexto, quando dissipat ejus dotem, et etiam suum patrimonium in ejus grave praejudicium, vel non laborat, cum laborare juxta suam conditionem possit; et alias ejus labor ad uxoris sustentationem sit necessarius. Septimo, si datam ei fidem Matrimonialem violet. Octavo, si eam aliquo morbo contagioso per copulam ab ipsa invita extortam inficiet. *Sic Doctores communiter.*

Vir ab uxore, et e contrario uxor a viro ad maritale consortium severioribus canonum remediis cogi potest. c. *Litteras* 13. *de restitut. spoliat. cap. Ex publico* 7. *de convers. conjug. cap. Non est* 11. *de Sponsalib. et Matrimon. et c. Pervenit.* 5. *de conjugio Leprosor. et Sacr. Con. Concil.* 10. *Septem.* 1695. et Benedict. XIV. Constitut. Incip. *Pastor Bonus* §. 30. 4

Alia ad rem. Vide verb. *Adulterium*, verb. *Bona*, verb. *Conjuges*, verb. *Delectatio morosa* verb. *Divortium*, verb. *Dominium*, verb. *Dos*, verb. *Affinitas*, verb. *Luxuria*, verb. *Maritus*, verb. *Matrimonium*, verb. *Tactus*, verb. *Uxor.* 5

VIRGA POENITENTIARIORUM

1 Quoad Virgam Poenitentiariorum datur hic ad litteram Consultatio vigesima secunda tomi primi D. Jacobi Pignatelli, ut sequitur.

CONSULTATIO XXII.

An Canonicus Poenitentiarius in Cathedrali Ecclesia uti possit virga, sive ut ajunt, bacchetta?

1 Non potest. Quia est praejudiciale Poenitentiariis Ecclesiarum Patriarchalium Urbis, et novitatis introductivum. Quippe quaelibet Cathedralis poterit sibi tamquam licitum arrogare quod in simili Romae gestum fuerit. Non enim talis canonicus Poenitentiarius est Poenitentiarius D. Papae, sed institutus ob observationem Decreti Conc. Trid. *sess.* 24. *c.* 8. *de reform.* Cum autem tenere virgam in manibus sit signum supremae auctoritatis, unde solus Summus Poenitentiarius illam tenet, eoque praesente, minores Poenitentiarii virgam dimittunt: ideo concedi non debet cuicumque Poenitentiario cujuslibet Ecclesiae, sed solum illis, qui immediate sunt Poenitentiarii Summi Pontificis.

2 Accedit resolutio Sacrae Congr. super causa *Abulensium anno* 1597. *die* 21. *Aprilis.* Quaesitum enim fuerat, an canonicus Poenitentiarius teneretur auscultare confessiones etiam non reservatorum? An sedere, et assistere in sede determinata statis temporibus, et horis ante, et post meridiem? An deberet tenere virgam in manu, sicuti servatur in Patriarchalibus Urbis? Et responsum fuit affirmative ad duo priora quaesita; ad tertium autem, novas consuetudines non esse inducendas. Idem quoque declaravit *Sacra Cong. Episcop. et Regular. die* 16. *Maii* 1596. *in una Neapolitana* per haec verba: « Che senza privilegio Apostolico non possono i Confessori tener in mano le bacchette, come fanno i Penitenzieri di Roma ».

Quare cum sit contra usum totius Ecclesiae, nusquam enim tales Poenitentiarii virgam tenent, contra consuetudinem, et rationem permitti non debet, prout non permitti decrevit *Sacra Congr. Concilii in una Romana Poenitentiarii Lateranensis die* 13. *Novembris* 1639. de qua testatur Dominicus Andolphinus Parochus S. Luciae ad Apotheces, vir pius, et Ecclesiastica eruditione apprime imbutus. 3

Major poenitentiarius potest concedere Indulgentiam centum dierum omnibus Christifidelibus, qui ipsi poenitentiali Virga tangendos se submiserint: Innocent. XII. Constit. incip. *Romanus Pontifex.* 4

VIRTUS

De virtute speciatim hic agitur.

1 Virtus generatim capta, est cujusque rei vigor, bonusque dispositio, quae subjectum, cui inest, in suo genere bonum, perfectumque, ejusque operationem aliquam excellentem reddit. v. g. oculi virtus, est bona, ac perfecta videndi acies: equi virtus est facilitas, et promptitudo currendi, ac portendi: hominis virtus est bonus habitus, ex quo et bonus homo ipse efficitur, et bonum ejus opus redditur; Unde Aristotel. 2. *Ethic. c.* 9. definit: *Virtus est, quae bonum facit habentem, et opus ejus bonum reddit.*

2 Virtus specifice, et proprie capta, prout reperitur in sola substantia intellectuali, et non in brutis, aut inanimatis, est habitus perficiens substantiam intellectualem, et ad bonam, rectamque operationem inclinans. *Sic in re Doctores communiter.*

3 Et haec Virtus tripliciter dividitur, videlicet ex parte subjecti, in virtutes intellectuales, et morales; ex parte causae efficientis, in infusas, et acquisitas, et ex parte objecti, in Theologicas, et morales. *Ita Doctores communiter.*

Virtutes intellectuales sunt illae, quae intellectum, in quo subjectantur, perficiunt in cognitione veri, et tales juxta Aristotelem 6. *Ethic. c.* 3. sunt quinque, nempe Intellectus, Scientia, Sapientia, Prudentia, et Ars, quibus addi potest Fides infusa, et Theologica, quam Philosophus ignoravit. Virtutes morales sunt illae, quae hominis voluntatem, in qua subjectantur, perficiunt in affectione ad bonum honestum, et tales sunt Prudentia, Justitia, Fortitudo, et Temperantia, sub quibus aliae continentur, vel ad illas reducuntur; Prudentia enim quamvis essentialiter sit virtus intellectualis, est tamen dux, et regina omnium Virtutum moralium. Vide *infra* num. 96. 4 5

Virtutes infusae, seu supernaturales sunt illae, quae nequeunt per potentiam naturalem comparari, sed ex natura sua intrinseca postulant infundi, sicque nobis a Deo immediate infundun- 6

tur, ut sunt habitus Fidei, Spei, et Charitatis, qui etiam parvulis in Sacramento Baptismi divinitus infunduntur, ex Concil. Trident. *sess.* 6. *cap.* 7. ibi : « In ipsa justificatione cum remis« sione peccatorum haec omnia simul infusa ac« cipit homo per Jesum Christum, cui inseritur,
7 « Fidem, Spem, et Charitatem ». Virtutes acquisitae, seu naturales sunt illae, quae ex natura sua possunt physice acquiri ab ipsa potentia per frequentationem actuum, et de facto nostris frequentatis actibus comparantur, et acquiruntur, ut sunt habitus Humilitatis, Temperantiae, Mansuetudinis, et hujusmodi ; Unde Philosophi dicunt, quod *ex frequentatis actibus sit habitus.*

8 Virtutes Theologicae, ac supernaturales sunt illae, quae immediate, et principaliter versantur circa Deum tamquam objectum *quod*, et formale, et tales sunt Fides, Spes, et Charitas; Istae enim solae habent Deum pro objecto primario, quod creditur, quod speratur, quod diligitur, et etiam habent Ipsum, ejusque attributum pro objecto mo-
9 tivo, seu formali *quo*. Virtutes morales, ac naturales sunt illae, quae principaliter versantur circa aliquod objectum creatum tamquam objectum formale, et terminativum quoad dirigendos mores, et moderandos affectus animi nostri juxta dictamen rectae rationis, et tales sunt Prudentia, Justitia, Fortitudo, et Temperantia, sub quibus reliquae omnes virtutes morales, vel tamquam *partes subjectivae*, vel *potentiales*, et *integrales* comprehenduntur.

10 Unde Virtus Theologica ut sic, recte describitur, quod « sit habitus supernaturalis a Deo infusus elevans animam, ut immediate feratur in Deum tamquam objectum ; Ita in re communis Doctorum. »

11 Et virtus moralis, ut sic, recte definitur, quod « sit Habitus electivus in mediocritate consistens quoad nos determinata ratione, prout sapiens definit ; » Ita Aristoteles 2. *Ethic. cap.* 6. Scotus *in* 3. *dist.* 36. *qu. unic.* §. *Dicitur*, et alii communiter. Ubi per ly *Habitus electivus* intelligitur Habitus voluntatis, cum ipsa voluntas soleat appellari Potentia electiva, et per ly *In mediocritate consistens etc.* intelligitur, quod ad rationem Virtutis requiritur Mediocritas a recta ratione prudentis praefinita.

12 Hinc currit illud vulgatum, quod *Virtus in medio consistit ; Vitia autem ad extrema tendunt.* Vitium enim, prout opponitur virtuti, est Habitus electivus a mediocritate declinans, sive est habitus inclinans in actus contra praescriptum
13 rectae rationis : Sicut enim virtus reddit habentem bonum, et ejus opus bonum, ita e contra vitium reddit habentem malum, et ejus opus malum. Vide *infra n.* 93. *et seq.*

14 Tunc autem formaliter, et secundum se *Virtus in medio consistit, et vitia ad extrema tendunt ;* quando ipsemet habitus inter duos extremos habitus vitiosos sibi oppositos versarur. Sic Liberalitas mediat inter Avaritiam, et Prodigalitatem, nam quodlibet horum vitiorum extreme opponitur Liberalitati ; Avaritia quidem per defectum, sumptus etiam necessarios non faciendo ; Prodigalitas vero per excessum, expendendo bona sua in sumptus non necessarios. Unde, ut vides, vitia ad extrema tendunt, nempe ad excessum, et defectum; virtus vero amat, et consectatur, id, quod inter utrumque dictum extremum medium est, sive mediocre. Sit aliud exemplum. Qui facile omnia metuit ubi, et quando non oportet, nihilque aggredi audet, is per defectum est vitiosus *timidus:* Qui vero omnia aggredi audet etiam ubi, et quando non oportet, nihilque timet, is per excessum est vitiosus *audax ;* Inter ipsos autem extreme oppositos vitiosos mediat virtuosus *Fortis*, declinans ab utroque extremo, et medium tenens, metuendo scilicet, et non metuendo, aggrediendo aliquid, et non aggrediendo, ubi, et quando oportet secundum rectam rationem ; Et sic de aliis.

Virtutes quoque Theologicae ex parte actus, 15
seu exercitii earum consistunt in medio ; In exercitio enim ipsarum potest dari tum excessus, tum defectus. Excessus quidem in Fide, credendo aliquid Deo convenire quod non convenit. In Spe, sperando, seu potius praesumendo Beatitudinem consequi sine meritis, aut ex propriis viribus. In caritate, diligendo Deum actione indebita, prout fieret, se ipsum ob amorem Dei putativum interficiendo, aut eidem immolando filium suum. Defectus autem in ipsis fieri potest, et de facto datur, non credendo, sperando, vel diligendo; prout debet tempore urgentis praecepti, sed discredendo pertinaciter, desperando, Deum odio habendo ; Unde ille vere Virtutibus Theologicis est institutus, atque ornatus, qui prout debet, credit, sperat, et diligit declinando ab utroque dicto extremo excessus, et defectus, juxta illud *Isaiae* 38. *Haec est via, ambulate in ea, et non declinetis neque ad dextram* scilicet per excessum, *neque ad sinistram*, videlicet per defectum.

Virtutes Theologicae sunt tantum tres, nempe 16
Fides, Spes, et Caritas. *Communis*, et habetur clare ex Apostolo 1. *ad Corinth. cap.* 1. ubi has tres solum enumerat. *Nunc autem maneat Fides, Spes, Caritas, tria haec ;* et ex Trident. *sess.* 6. *cap.* 7. ubi solum has tres enumerat ; *In ipsa justificatione cum remissione peccatorum haec omnia simul infusa accipit homo per Jesum Christum, cui inseritur, Fidem, Spem, et Caritatem.*

Virtutes Theologicae sunt perfectiores omni- 17
bus virtutibus moralibus ; virtutes enim Theologicae perfectius habent objectum, nempe ipsummet Deum, cum ordinentur ad Deum immediate, ad differentiam virtutum Moralium, quae ad Deum ordinantur tantum mediate: *Communis.*

Major, et perfectior inter ipsas Virtutes Theo- 18
logicas est Caritas; Ipsa enim perfectius nos conjungit cum Deo, quam Fides, et Spes. Unde Apo-

stol. 1. *ad Corinth. cap.* 13. expresse dicit: *Nunc autem manent Fides, Spes, Caritas, tria haec, major autem horum est Caritas.*

19 Omnes tres Virtutes Theologicae sunt adultis necessariae ad salutem; Non possunt enim salvari adulti, nisi credant, sperent, et diligant; actus enim credendi, sperandi, et diligendi ex Dei ordinatione ab eorum habitibus procedunt, adeoque etc. Unde Scotus *in* 3. *dist.* 34. *num.* 6. expresse dicit: « Fide tenemus, tres Virtutes Theologicas esse necessarias perficientes immediate animum respectu objecti increati. » Et S. August. *serm.* 53. *de tempore*, sic habet; « Tria quaedam proposuit animae nostrae necessaria beatus, et egregius gentium Doctor dicens: Nunc autem manent Fides, Spes, Caritas »; Unde Alexander VII. die 24. Septembris 1665. merito damnavit sequentem propositionem primam in ordine; « Homo nullo unquam vitae suae tempore tenetur elicere actum Fidei, Spei, et Caritatis ex vi praeceptorum Divinorum ad eas Virtutes pertinentium. »

20 Quo ad ea, quae concernunt Fidem. Vide verb. *Fides per tot.*

21 Spes est Virtus Theologica Divinitus infusa, qua ex liberali Dei promissione fiducialiter desideramus nobis bonum infinitum per Dei auxilia, et merita nostra obtinendum. Ita desumitur ex Scoto in 3. *dist.* 26. *qu. unic. n.* 10.

22 Spes est actus voluntatis idem cum desiderio. Scotus *loco cit. num.* 19. Scotistae, et alii. Sperare enim, quantum ad praesens, idem est, ac desiderare; quia spes fertur in bonum absens ut possidendum; actus autem ille, quo bonum absens ut possidendum appetitur, est desiderium, adeoque spes est actus voluntatis idem cum desiderio.

23 Spes distinguitur realiter a Fide, et Caritate. Sanct. Thomas 2. 2. *qu.* 7. *art.* 6. Scotus *loc. c. nu.* 17. et alii passim; Et ratio est, quia ubi sunt distincti actus, et distincta objecta formalia, ibi sunt distincti realiter habitus. Fidei autem, Spei, et Caritatis diversi sunt actus, cum actus Fidei sit credere, actus Spei desiderare, et actus caritatis diligere; item distincta sunt objecta formalia cum objectum formale Fidei sit Deus, ut verax; Spei sit Deus, ut nobis bonus, et promissus; et Caritatis sit Deus, ut bonus in se, adeoque etc. Tum quia sperare idem est ac desiderare: desiderare autem est actus voluntatis, et credere est actus intellectus, adeoque Spes distinguitur realiter a Fide; Item distinguitur realiter a caritate, quia caritas est amor amicitiae, quo Deus diligitur propter seipsum. Spes vero est amor concupiscentiae, quo Deus diligitur propter nos, seu ut bonus nobis, adeoque etc.

24 Objectum materiale primarium Spei est Deus possidendus. *Est in re communis.* Et ratio est clara, quia objectum materiale primarium Spei nostrae est illud, quod expectamus in Coelis; Non expectamus autem Deum tantum, sed Deum in Coelis possidere, adeoque objectum materiale primarium Spei est Deus possidendus.

Objectum autem materiale secundarium Spei sunt omnia bona, et auxilia ad Beatitudinem, seu Dei possessionem consequendam necessaria. *Est in re communis*; Et ratio est evidens, quia qui vult finem, vult et media necessaria ad ipsum finem consequendum, adeoque, qui sperat Deum in eterna Gloria beatifice possidendum, sperat etiam media necessaria ad ipsum attingendum, seu consequendum, uti sunt omnia bona, et Dei auxilia ad obtinendum remissionem peccatorum, ad meritorie operandum, et ad finaliter in gratia sanctificante perseverandum. 25

Objectum formale Spei est Deus, quatenus est nobis bonus; Sic desumitur ex Scoto *in* 3. *dist.* 26. *quaest. unica*, et tenent Herincx *disput.* 19. *de Spe q.* 1. *n.* 11. Reiffenstuel *Theolog. moral. dist.* 5. *q.* 1. *conclus.* 4. *nu.* 6. Tannerus *tom.* 3. *disp.* 2. *qu.* 1. *nu.* 14. citans S. Thomam, Suarez, et alios Sanig. *tom.* 4 *dist.* 4. *qu.* 1. et alii plures contra alios. Et ratio nostra est, quia illud est objectum formale Spei, quod proprie movet ad appetitum, seu desiderium objecti materialis: Talis autem ratio motiva est bonitas Dei respectiva nobis, seu Deus ut est bonus nobis, seu nobis commodum affert; Voluntas enim nostra nihil appetit, nisi sub ratione boni, adeoque etc. 26

Spes reperitur in viatoribus, non tamen in omnibus: *Communis*; Et quidem prima pars patet ex Conc. Trid. *sess.* 6. *cap.* 7. ubi expresse docet, in justificatione infundi Fidem, Spem, et Caritatem. Vide *supra num.* 6. *et* 16. ubi afferuntur verba praecisa Concilii; Et secunda pars patet de Judaeis, Turcis, aliisque Infidelibus, et Haereticis, qui non habent Spem Theologicam, et supernaturalem, quia, cum careant Fide supernaturali, quae est basis, et fundamentum Spei, carere debent etiam Spe supernaturali; Unde si vitam aeternam sperent, id faciunt Spe naturali, et acquisita, sicut Fide naturali, et humana credunt aliquos Fidei articulos; Item patet de peccatoribus illis, qui desperant de sua salute, isti enim Spem amiserunt. Nam sicut Habitus Fidei deperditur per quemlibet actum infidelitatis, ita habitus Spei etiam deperditur per quemlibet actum desperationis de salute, vel mediis ad salutem. 27

Spes remanet in Animabus Purgatorii: *Communis inter Catholicos*; Et ratio est, quia ipsae Animae vere expectant Beatitudinem, quam cognoscunt obscuram, futuram, absentem, et arduam, utpote acquirendam per poenas, quas patiuntur, non quidem merendo per illas, sed satisfaciendo. 28

Spes nullatenus est in damnatis: *Communissima*, texto expresso in illo Proverb. 11. *Mortuo homine impio, nulla erit ultra Spes*, Tum quia 29

in damnatis viget perpetua desperatio, quae est totaliter opposita Spei.

30 Spes non remanet in Beatis. *Communis*; Et clare habetur *ad Romanos* 8. ibi: *Spes, quae videtur, non est Spes, nam quod videt quis, quid sperat?* Atqui Beati Deum vident, eoque perfecte fruuntur, ergo amplius illum non sperant.

31 Virtuti Spei opponuntur duo praecipua vitia, Desperatio scilicet, et Praesumptio. Desperatio ei opponitur per defectum, ut cum quis desperat, se se remissionem peccatorum suorum, et Beatitudinem aeternam consecuturum, atque ideo ab ejus procuratione ob impossibilitatem, vel nimiam difficultatem mediorum apprehensam omnino desistit. Praesumptio autem ei opponitur per excessum, ut cum quis praesumit, se Divinam Gratiam, et aeternam Gloriam ex se ipso, et propriis viribus consequi posse, seu e contra praesumit se sola Dei Misericordia, ac liberalitate, et Christi meritis absque propria cooperatione per bona opera aeternam Beatitudinem consecuturum. *Sic Doctores Communiter.*

32 Unde Desperatio definitur, quod sit voluntaria, et deliberata abjectio omnia Spei consequendi Beatitudinem, vel media ad illam conducentia ex opinione impossibilitatis, aut nimiae arduitatis. *Est in re Communis.*

33 Et Praesumptio definitur, quod sit temeraria Spes hominis sibi, aut Deo innixi consequendi Gratiam, et Gloriam aeternam absque mediis a Deo ordinatis. *Est etiam in re Communis.*

34 Caritas est Virtus Theologica divinitus infusa, qua diligitur Deus propter se super omnia, et
35 proximus propter Deum: *Communis.* Unde ex eodem motivo diligitur proximus Caritate Theologica, ac diligitur ipse Deus, et consequenter est unus, et idem habitus Caritatis inclinans ad diligendum Deum, et proximum propter Deum; Ubi enim unicum est operandi motivum, ibi sufficit unus habitus. Hinc S. Augustinus *de Trinitate lib.* 8. *cap.* 8. *in fine*, sic expresse dicit: *Ex una, eademque Caritate Deum, proximumque diligimus, sed Deum propter Deum, et proximum propter Deum:* et ideo Scotus *dist.* 8. *num.* 8. concludit, quod *ratio bonitatis proximi non est ratio terminans actum*, nempe Caritatis.

36 Unde objectum materiale primarium Caritatis est Deus, objectum vero secundarium est proxi-
37 mus noster: *Commun.* Objectum autem formale, seu motivum Caritatis Dei est ipsamet Dei bonitas absoluta, qua in se infinite bonus est in omni genere entis, et perfectionis: *Sic in re Communis Doctorum.* Et ratio est, quia illud est objectum formale Caritatis, quod est objectum Beatitudinis; Atqui Deus, ut absolute bonus, in omni genere entis, et perfectionis est objectum Beatitudinis, cum ut sic sit maxime satiativus, ergo etc.

38 Caritas Theologica distinguitur realiter a Fide, et Spe: *Communis*, cum Scoto in 3. *dist.* 27. *num.* 2. ubi sic expresse habet: « Haec Virtus distincta est a Fide, quia actus ejus non est credere; similiter a Spe, quia actus ejus non est concupiscere bonum amanti, in quantum est commodum amantis, sed tendere in objectum secundum se, etiamsi per impossibile circumscriberetur ab eo commoditas in amantem »: Et ratio patet ex dictis *supra num.* 23.

Caritas in Patria, seu in statu gloriae coelestis 39
remanet in Beatis: *Communis, ac certa* per illud 1. *Corinth.* 13. *Caritas numquam excidit*, excideret autem Caritas, si non remaneret in Beatis: Immo Sancti in Coelis longe perfectius diligunt Deum, quam Justi in hoc Mundo.

Datur praeceptum verum, et speciale diligen- 40
di Deum etiam actu interno: *Communis*, text. expresso *Deuteromii* 6. ibi: » Diliges Dominum « Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota ani- « ma tua, et ex tota mente tua, et ex tota forti- « tudine tua »: Quod idem repetit Christus *Matth.* 22. addens: « Hoc est primum, et maximum mandatum ». Et ne quis dubitet de hac obligatione sub mortali, clamat Joann. Apostol. *Epist.* 1. *cap.* 3. *Qui non diligit, manet in morte.* Unde Alexander VII. *die* 24. *Sept.* 1665. merito damnavit sequentem propositionem primam in ordine: « Homo nullo unquam vitae suae tempore tenetur elicere actum Fidei, Spei, et Caritatis ex vi praeceptorum Divinorum ad eas Virtutes pertinentium ».

Deus ex praecepto diligendus est super omnia, 41
saltem appretiative, non vero intensive: *Est Communis*, quoad primam partem, et *Communior* quoad secundam. Ut facilius tamen haec percipiatur conclusio, advertendum est cum Scoto *in* 3. *dist.* 27. *qu.* unica §. *Quantum ad illum*, et aliis pluribus, quod Deus potest super omnia diligi dupliciter, scilicet appretiative, et intensive: Tunc Deus diligitur super omnia *appretiative*, seu aestimative, aut praelative, quando pluris eum facimus, quam omnes creaturas, ita ut parati simus potius omnia perdere, immo et vitam propriam, quam Deum offendere, sicque Deus omnibus Creaturis praeferre, et nullius timore, aut amore ab ejus amicitia, seu Caritate separari, juxta illud Apostoli ad *Rom.* 8. *v.* 38. ibi: « Neque » mors, neque vita, neque angeli, neque principa- » tus, neque virtutes, neque instantia, neque fu- » tura, neque fortitudo, neque altitudo, neque » profundum, neque Creatura alia poterit nos se-
» parare a Caritate Dei »; Tunc autem diligitur 42
Deus super omnia *intensive*, quando actu majori, seu conatu intensiori, et vehementiori, aut teneriori, ac ferventiori effectu Deum prae alio diligimus; Hac igitur terminorum explicatione praemissa.

Probatur conclusio quoad primam partem ex 43
Sacra Scriptura. *Matthaei enim* 10. Christus ait: « Qui amat Patrem, aut Matrem plusquam me, non est me dignus »; Et *Lucae* 14. « Si quis ve-

nit ad me, et non odit Patrem suum, et Matrem, et Uxorem, et Filios, adhuc autem et Animam suam, non potest meus esse discipulus »: ergo si Patri, et Matri, Uxori, filiis, et etiam nobis ipsis debemus Deum praeferre, a fortiori debemus ipsum praeferre caeteris creaturis: Accedit ratio, quia cum Deus sit absolute, et simpliciter super omnia bonus, etiam absolute, et simpliciter est super omnia *appretiative*, seu aestimative, vel praelative diligendus.

44 Probatur quoad secundam partem, nempe quod Deus non sit ex praecepto diligendus super omnia *intensive;* Et ratio est, quia pro adimplendo praecepto diligendi Deum ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente etc. sufficit, quod eum diligamus super omnia *appretiative*, aestimative, seu praelative, ita ut eum praeferamus in appretiatione, et aestimatione omnibus creaturis, et nobis ipsis, et cujius creaturae amore, vel timore velimus ejus praecepta transgredi: nam, ut habetur ex *Epist.* 1. *S. Joannis cap.* 2. « Qui servat verbum ejus vere, in hoc Caritas Dei perfecta est »; si ergo, qui observat Dei mandata, habet vere caritatem Dei perfectam, *Vere in hoc Caritas Dei perfecta est*, stat clarem, quod pro adimplendo praecepto diligendi Deum ex toto corde etc. sufficit, quod eum diligamus super omnia *appretiative*, ejus praecepta plene observando praeferenter ad amorem, vel timorem cujuscumque creaturae, ita ut cujus amore, vel timore ea nequam transgrediamur: Unde etiam ipsemet Christus Dominus solum proposuit hanc praeceptorum observantiam, tamquam verum signum dilectionis ex affectu Caritatis. *Joan.* 14. n. 23. ibi: « Si quis diligit me, sermonem meum servabit, et Pater meus diliget eum, et ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus »: adeoque etc.

45 Tum quia si pro adimplendo praecepto diligendi Deum ex toto corde etc. deberet diligi Deus super omnia *intensive*, sequeretur, quod unus justus non posset intensius amare Deum, quam alius; et quod nec etiam amor requisitus pro adimplendo praecepto diligendi Deum posset ulterius augeri, quod nullimode est dicendum, adeoque non requiritur necessario amor *intensivus*, sed sufficit *appretiativus*.

46 Tum etiam, quia homines naturali inclinatione ferventiori affectu feruntur in sensibilia, et praesentia, quam insensibilia, et absentia; Unde fit, ut licite quis revera amet Deum super omnia *appretiative*, et tamen naturali virtute feratur intensiori affectu in aliquam creaturam absque offensa Dei, iterim paratus, et resolutus, ut si necesse esset, aut Deum offendere, aut illam creaturam amittere, omnino illam creaturam potius amitteret, quam Deum offenderet. Et de facto, sicuti experientia constat, quod non semel aliquis catulum v. gr. aut aliam creaturam ferventius, ac tenerius amet, quam proprium filium non tamen firmius, aut magis aestimative, quod inde cognoscitur, quia si vel catulum, vel filium amittere deberet, utique potius catulum, quam filium perdere vellet; ita etiam fieri potest, ut aliquis sine culpa intensius, ac tenerius amet Uxorem, Filium, aut Amicum, quam ipsum Deum, non tamen firmius, et magis aestimative, si iterim animo paratus sit, et resolutus potius Uxorem, Filium, aut Amicum deserere, quam Deum offendere; Unde quod *Matth.* 10. Christus Dominus dicit: « Qui amat Patrem, vel Matrem plusquam me, non est me dignus »; intelligi debet secundum majorem appretiationem, seu aestimationem, et non secundum majorem intensionem, juxta communem Doctorum interpretationem, teste Sporer *tom.* 1. *tract.* 2. *in* 1. *praecept. Decalog. cap.* 5. *sect.* 2. *num.* 29. Laymann *lib.* 2. *tract.* 3. *cap.* 2. *n.* 8. ubi refert hanc nostram sententiam ex communi doceri a Navarro, Suarez, Gabriele, Toleto, Valentia, et Sanchez, et tenet S. Bonaventura *dist.* 27. *art.* 2. *quaest.* 6. Sporer *loco cit.* Boyvin. *tom.* 4. *disput.* 3. *de Caritate quaest.* 1. *vers. Dicitur* 3. Felix Potestas 3.*tom.* 1. *part.* 2. *n.* 286. ubi dicit, quod amor appretiativus est perfectior intensivo, Reiffenstuel *Theol. mor. tract.* 46. *dist.* 6. *qu.* 1. *n.* 7. aliique plures Scotistae, et Frassen *de Virtutibus Theologicis tract.* 2. *disp.* 3. *quaest.* 3. *conclus.* 2. citans Scotum *in* 3. *dist.* 27. *n.* 17. quamvis ab aliis citetur, et revera teneatur pro sententia contraria per haec sua verba *loco cit. n.* 17. ibi: « Sicut enim teneor diligere Deum super omnia alia extensive, ita etiam majori affectu, quam aliquod aliud », quae verba non parum urgent.

Praeceptum diligendi Deum, prout est negativum, nempe videlicet Deum odio habeamus, aut aliqeid agamus, quod ejus dilectioni, et amicitiae sit contrarium, obligat semper. *Communissima.* 47

Praeceptum autem affirmativum de Deo super omnia diligendo obligat solem certis temporibus. *Communis.* Et haec tempora quatuor potissimum a Doctoribus solent assignari. Primo, circa initium usus rationis. Secundo, cum urgente gravi tentatione, periculum impendet homini, ne in odium Dei labatur, nisi ad Deum per actum dilectionis convertatur. Tertio, saepius in vitae decursu, ita ut non multo tempore differatur actus dilectionis Dei. Quarto, circa articulum mortis, et quoties tenetur quis elicere actum Contritionis, v. gr. moriturus, et Sacrificaturus, si conscius peccati mortalis non habet copiam Confessarii: Contritio enim includit necessario dilectionem Dei super omnia. 48 49

Unde quoad hoc semper prae oculis habendae sunt, et evitandae tres sequentes propositiones merito damnatae ab Innocentio XI. *die* 2. *Mart.* 1679. Prima, quinta in ordine, est, ut sequitur: « An peccet mortaliter, qui actum dilectionis Dei semel tantum in vita eliceret? condemnare non audemus ». Secunda, sexta in ordine: « Pro- 50

babile est, ne singulis quidem rigorose quinquenniis per se obligare praeceptum Caritatis erga Deum ». Tertia septima in ordine: « Tunc solum obligat, quando tenemur justificari, et non habemus aliam viam, qua justificari possimus ».

51 Ultra Deum super omnia, tenemur ex pracepto Caritatis diligere proximum sicut nosmetipsos: *Communis*, praecepto expresso *Matth.* 22. *num.* 39. ibi: « Diliges proximum tuum, sicut teipsum et Joan. 12. ibi: *Mandatum novum do vobis*, *ut diligatis invicem*: *et Epist.* 1 *Joann. cap.* 4. ibi: « Mandatum habemus a Deo, ut qui diligit Deum, diligat et Fratrem suum ». Unde Innocent. XI.

52 *die* 2. *Mart.* 1679. merito damnavit duas sequentes propositiones. Primo, in ordine decima, est, ut sequitur: « Non tenemur proximum diligere actu interno, et formali ». Secunda, in ordine undecima: « Praecepto proximum diligendi satisfacere possumus per solos actus externos ».

53 Item ex speciali praecepto Charitatis tenemur diligere inimicos; *Communis*. Sic enim expresse praecipit Christus *Matth.* 5. ibi: Ego autem dico vobis, diligite inimicos vestros: Quod praecepit sub peccato gravi; nam *Matt.* 18. *num.* 35. habetur, quod nec Pater Coelestis dimittet nobis peccata, nisi prius dimiserimus fratri nostro de cordibus nostris, ibi: *Sic et pater meus Caelestis faciet vobis*, *si non remiseritis unusquisque fratri suo de cordibus vestris: et Marci* 11. *num.* 26. ibi: « Quod si vos non dimiseritis, nec Pater vester, qui in Coelis est, dimittet vobis peccata vestra » ; et idem habetur *Matthaei* 6. *n.* 15.

54 Inimicis tenemur ex praecepto Charitatis exhibere communia, et generalia signa dilectionis communiter omnibus aliis ejusdem status, conditionis, ac qualitatis praestari solita; *Communis*. Unde tenemur inimicum salutantem resalutare, interroganti respondere, emere volenti vendere, in communibus orationibus, et eleemosinis eum includere, communia officia, vel obsequia, quae omnibus passim in Communitate, Civitate, Collegio, Monasterio, vel Domo aliqua exhiberi solent, etiam ipsi praestare, idque sub gravi, vel levi peccato, prout attenta personarum, locorum, aut aliarum circumstantiarum conditione gravis, aut levis reputabitur contemptus. Et ratio est, quia talis exclusio a dictis, aliisque communibus dilectionis signis vindictam indicat, quae privatis Personis interdicta est, juxta illud *Levitici* 19. *Non quaeres ultionem, neque eris memor injuriae Civium tuorum.* Et *ad Romanos cap.* 12. *num.* 19. *Mihi vindicta, Ego retribuam dicit Dominus.* Et idem *ad Hebraeos cap.* 10. *num.* 30.

55 Excipiendi sunt tamen casus, in quibus Charitas, vel Justitia. (Vid. in fin. art. Not. R. T.) aliud prudenter suadent, aut rationabilis causa excusat; Charitas enim erga ipsummet inimicum non semel prudenter suadet negare inimico signa communia dilectionis, seu Charitatis, videlicet salutationes, responsiones, allocutiones, et hujusmodi, vel quia sic speratur emendandus, errorem suum agniturus, et correcturus, vel quia timetur ex his signis deterior futurus, injuriam illatam parvipensurus, et facilius denuo illaturus, aut talia signa Charitatis sibi in despectum fieri, aut aliter in malum sensum interpretaturus; Item etiam Charitas erga seipsum interdum prudenter suadet negare inimico dicta signa, et evitare ejus consortium, colloquium, familiaritatem, et hujusmodi, ne inde nova jurgia insurgant, vetera odia reaccendatur, et graviora mala oriantur, eo quod sit naturae rixosae, et hujusmodi.

Justitia aliquando prudenter suadet inimico 56
reo subtrahere communia signa dilectionis, seu Charitatis, ut saepe saepius experientia demonstrat in Parentibus, Praelatis, ac Superioribus, qui filios, et subditos in se peccantes a communibus beneficiis, vel amoris indiciis licite, imo et meritorie excludunt correctionis gratia, ut sic errorem suum agnoscant, et emendentur, et de caetero caveant. Sic in dies videmus Parentes, et consanguineos e suis domibus ejicere, nec ad aspectum, colloquium, convivium, aut consortium admittere velle Filium, vel Consanguineum, qui Matrimonium indignum contra eorum voluntatem contraxerit, aut alias crimine alicujus infamiae commisso familiam gravi dedecore affecerit; Et tales Parentes, et Consanguinei, si non ex animi odio, sed solum ob dicti Filii, vel similis Filiae delinquentis correctionem, familiae honorem, ac aliorum majorem cautelam procurandam ad id procedant, et non in perpetuum reconciliationem denegent, sed solum ad tempus differant, quousque videbitur expedire ad eorum punitionem, et emendationem, et alios bonos intentos fines consequendos, non peccant, nec sunt a Confessariis, vel Parochis absolutione Sacramentali, et Sacra communione privandi; Sic Layman *Theolog. moral. lib.* 2. *tract.* 3. *cap.* 4. *num.* 4. Sporer *tom.* 1. *tract.* 2. *in* 1. *praecept. Decalog. cap.* 1. *sect.* 2. *num.* 23. et alii.

Rationabilis causa excusat plures ab obliga- 57
tione praestandi inimico communia signa Charitatis. (Vide not. c. in fin. art.); Et signanter si Pater, vel Mater vitet aspectum, et consortium occisoris proprii Filii, non ratione odii, sed ne dolorem renovet cum memoria occisi Filii; Item si quia sine gravi incommodo sui honoris non possit inimicum salutare; Item si quis praevideat inimicum exinde evasurum audaciorem, et sibi notabile damnum esse obventurum; Item si quis ob gravem receptam injuriosam infamiam praestando sic graviter injurianti, et offerenti communia signa Charitatis, et dilectionis esset multis argumento ipsum parvi aestimasse tam acerbam injuriam; Item si quia sit moraliter certus suum inimicum non esse resalutaturum, et corresponsurum, et sic de aliis similibus.

58 Specialia signa dilectionis per se loquendo non tenemur praestare inimicis ex praecepto Charitatis, sed solum ex consilio; *Communis*. Unde non tenetur inimicos aegrotos invisere, maestos consolari, egentibus succurrere, pecunias mutuare, hospitio, vel convivio excipere, ad familiare colloquium admittere, obviam factos salutare, et hujusmodi; ut tradunt communiter Doctores.

59 Dicitur autem notanter *Per se loquendo*, quia ob varias accidentarias circumstantias saepius obligamur inimicis exhibere signa aliqua, vel beneficia specialia Caritatis. Et signanter ob evitandum scandalum, utpote si negando inimico signa dilectionis specialia, quae antea quis ei exhibere solitus erat, majus in se hominis odium, vel inimicitiam concitet, vel alios id advertentes scandalizet: Item quando exhibitione hujusmodi signi, vel beneficii specialis Caritatis animum inimici sibi, ac principaliter Deo facilius reconciliandum quis sperat, vel alias salutem spiritualem inimici proventuram; Item quando inimicus est in extrema, vel gravi necessitate constitutus, tunc specialia beneficia Caritatis sunt ei exhibenda juxta exigentiam necessitatis, ut habetur *Proverbior. cap.* 25. et *ad Romanos cap.* 12. *n.* 29. « Si esurierit inimicus tuus, ciba illum, si sitiverit, potum da illi ». Item praestanda, et exhibenda sunt inimico specialia signa dilectionis, quando circumstantiae sunt tales ut eorum omissio sit clarum signum odii interni, et sic de aliis similibus.

60 Quae ex caritate diligenda sunt, non sunt omnia aequaliter diligenda, sed inter ipsa servandus est debitus ordo caritatis, juxta illud *Cantic.* 2. *Ordinavit in me Caritatem;* Unde debet quisque primo diligere Deum super omnia: Secundo, se ipsum secundum bona spiritualia. Tertio, proximum secundum eadem bona spiritualia. Quarto, seipsum quo ad bona corporalia. Quinto, proximum quo ad eadem bona corporalia. Sexto, se ipsum quoad bona temporalia externa; et septimo, proximum quoad eadem bona temporalia externa. *Communis.*

61 Hinc post Deum tenetur quisque, ceteris paribus, magis diligere animam suam, quam animam proximi. Et ratio est clara, quia, ut dicit Scotus *in* 3. *dist.* 29. *n.* 1. Mensura est perfectior mensurato, sed dilectio sui est mensura dilectionis proximi, ut patet ex *Matthaei* 22. ibi: *Diliges proximum tuum, sicut te ipsum*, ergo etc.

62 Tenetur autem quisque magis diligere animam proximi, quam proprium corpus. Unde proximo versanti in extrema, et moraliter insuperabili necessitate spirituali, succurrendum est cum certo periculo propriae vitae; Dummodo adsit spes aeque certa eum juvandi, et nullum gravius damnum inde secuturum timeatur: *Communissima*, cum Sancto Augustino *lib.* 2. *de Doctrina Christiana cap.* 27. Sanct. Thoma 2. 2. *quaest.* 26. *art.* 5. teste Sporer *tom.* 1. *tract.* 3. *in IV. praecept. Decalog. cap.* 6. *n.* 125. Et hoc habetur ex verbis Christi *Joan.* 15. ibi: « Hoc est praeceptum meum, ut diligatis invicem, sicut dilexi vos ». Christus autem ita nos dilexit, ut tradiderit suum corpus pro animabus nostris. *Tradidit semetipsum pro nobis.* ut scribit Apostolus *ad Ephes.* 5. ut docet Joannes Apostolus *Epist.* 1. *cap.* 3. « In hoc cognovimus Caritatem Dei, quoniam ille animam suam pro nobis posuit »; unde subjungit: « Et nos debemus pro fratribus animas ponere ». Hinc S. August. *lib. de mendacio cap.* 6. expresse dicit: « Temporalem vitam suam pro aeterna vita proximi non dubitabit Christianus amittere »: Unde tenetur quis baptizare infantem, et absolvere peccatorem, etiam cum periculo propriae vitae, si certo sciat non posse alia via salvari, et aliunde non immineat ipsi periculum damni proprii spiritualis.

Dicitur autem notanter: « Dummodo adsit spes aeque certa eum juvandi, et nullum gravius damnum inde secuturum timeatur »; quia non tenetur quis succurrere in tali necessitate proximo si spes nulla, vel incerta sit eum juvandi, aut si aliud gravius damnum inde secuturum timeatur, ut si tempore pestis, et persecutionis infidelium non adsit nisi unus Sacerdos, non tenetur ipse pro unius tantum salute vitam suam exponere, cum sic periclitaretur salus totius communitatis; Item si quis reperiatur in peccato mortali, nec possit commode sibi procurare statum gratiae, non tenetur pro tunc vitam suam exponere pro salute spirituali proximi, cum sic exponeret morti nedum suum corpus, sed etiam propriam animam, quum ex dictis *supra n.* 61. teneatur quisque magis diligere propriam, quam proximi animam (*). 63

Propriam vitam pro aliena vita exponere ordinario non est licitum. Sanctus Augustinus *lib. de mendacio ad Consentium cap.* 6. ubi sic ait: « Si quis pro alterius temporali vita suam ipsam temporalem perdit, non est jam diligere illum, sicuti seipsum, sed plusquam seipsum, quod sane doctrinae regulam excedit ». Layman *loc. cit. cap.* 3. *n.* 6. Spor. *loc. cit. n.* 132. dicens esse communem recentiorum contra Arragonium, Victoriam, Valentiam, Molinam, ac alios citatos, et secutos a Lessio *lib.* 2. *de Justitia cap.* 9. *et sequent.* volentes licitum esse, atque laudabile vitam suam corporalem exponere pro servanda vita corporali amici, quia honestas virtutis amicitiae majus bonum est, quam vita propria corporalis. 64

(*) Meminisse hic debebat Auctor noster illius Christi sententiae Jo. XV. 13. « Majorem hac dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis »: quam recitat numero sequenti, comperisset enim tunc statum peccati mortalis non obstare, quin quis teneatur eo in statu exponere vitam propriam pro proximi spirituali necessitate, cum hujusmodi charitatis actus aptus sit, ut gratia recuperari queat, quem tamen comitari deberet actus contritionis.

Et ratio nostrae conclusionis est, quia, si virtus caritatis, et ordo rectae dilectionis praecipit, ut propriam quisque vitam praeferat alienae, sequitur nullam virtutis, et honestatis laudem esse propriam vitam exponere pro aliena servanda. Fateor tamen contrariam opinionem esse vere probabilem, cui favet illud Christi, *Joan.* 15. « Majorem hac dilectionem nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis ». Layman *loc. cit.* cum pluribus aliis ibi allegatis.

*Apposite Antoine in Tract. de virtutibus theologicis art. II. cap. III. quaest. II. Corollar. 2. In quacumque corporali necessitate aequali licet sibi potius subvenire, quam alteri privato: nam nemo tenetur diligere proximum magis quam seipsum, sed solum sicut seipsum. « Non est de necessitate caritatis, quod homo proprium corpus exponat pro salute proximi, nisi in casu quo tenetur ejus saluti providere. Sed quod aliquis sponte ad hoc se offerat, pertinet ad perfectionem caritatis », ait S. Thomas 2. 2. *q.* 26. *art.* 5. *ad* 3. Imo juxta multos, tenetur seipsum magis diligere quoad vitam temporalem, et bona ejus conservationi necessaria, quam proximum parem vel inferiorem, quia (ut ait S. Augustinus *lib. de mendac. cap.* 6.). « Si pro illius temporali vita suam ipsam temporalem perdat, non est jam diligere sicut seipsum, sed plusquam seipsum: quod sane doctrinae regulam excedit ». Praeterea per se loquendo caritas magis inclinat subjectum suum ad sui conservationem, quam ad conservationem alterius privati. Ergo qui privati vitam suae praefert, agit contra inclinationem caritatis; et consequenter peccat contra caritatem. Alii tamen multi cum S. Thoma censent, licere vitam propriam exponere pro servanda vita alterius privati, non quidem praecise ob bonum vitae proximi, qui ut talis non debet praeferri vitae propriae; sed ob speciale quoddam virtutis exercitium, quod in certis circumstantiis exurgit ex alio titulo, v. g. si vitam exponat pro altero, cujus vita sit utilior ad promotionem gloriae Dei; si pro parente, insigni benefactore etc. Nam, inquiunt, actus virtutis Christianae, qui tunc exercetur, majus bonum est vita temporali. Textum vero S. Augustini allatum explicant si vita amittatur ob vitam proximi praecise sumptam ut talem, non autem ob exercitium virtutis » *.

65 Dicitur autem notanter *Ordinarie id licitum non esse*, quia pro salute personae publicae, ex qua multum dependet bonum commune, sicuti pro communi totius Reipublicae, et multo magis pro fide, et Religione catholica vitam propriam exponere, non solum licitum, et laudabile est, sed est etiam necessarium. *Sic Communis Doctorum.* Et ratio est, quia bonum commune praevalet, et praeferendum est bono particulari. Unde sicuti in naturalibus pars una corporis periculo se exponit pro servando toto corpore, ita et in politicis particulare Reipublicae membrum pro servanda tota Republica. Item licitum est, ac meritorium vitam propriam exponere pro vita corporali proximi, si ejus morti annexa esset mors spiritualis animae, ut ad impediendam aeternam damnationem injusti aggressoris, cum illud occidere jure possit injuste aggressus, si aliter se defendere nequeat, potius permittere, ac tolerare mortem propriam corporalem est opus maximae caritatis, at summe meritorium.

66 Inter proximos magis diligendi, et prius subveniendi sunt, qui nobis magis conjuncti sunt juxta triplicem conjunctionem, spiritualem, carnalem, et moralem, seu civilem: *Communis*, et clare habetur ex Apostolo *Ad Galatas* 6. ibi: « Operemur bonum ad omnes, maxime ad domesticos fidei »: et 1. *Ad Timoth. cap.* 5. ibi: « Si quis autem suorum, et maxime domesticorum curam non habet, fidem negavit, et est infideli deterior »; Unde qui magis nobis conjuncti sunt conjunctione spirituali, praeferendi sunt in bonis spiritualibus; Qui nobis magis conjuncti sunt conjunctione carnali, praeferendi sunt in bonis pertinentibus ad naturam, et vitam corporis; Qui nobis magis conjuncti sunt conjunctione morali, seu civili, praeferendi sunt in rebus pertinentibus ad civilem communicationem, et sic concives praeferendi sunt in his rebus aliis extraneis, et in rebus bellicis praeferendi sunt commilitones, et sic de similibus.

67 Quinam ordo servandus sit in necessitate extrema, gravi, et communi? Vide verb. *Necessitas.*

68 Qui ex inimicitia aliud offendit, vel laesit exteriori signo, verbo, vel facto, tenetur ex caritate ad reconciliationem externam, petendo ab offenso, vel laeso quantum commode potest per se vel per alium signo, verbo, vel facto veniam, et remissionem offensae: *Communis.* Et ratio est clara, quia qua ratione, et forma caritas est destructa, eadem reparari debet. Et sicuti offensor non tenebatur ponere offensam, ita tenetur eam tollere; Insuper tenetur ex justitia etiam ad satisfactionem injuriae, et ad restitutionem damni illati, nisi offensus, et laesus gratis remittat.

69 Dicitur autem notanter, *Quantum commode potest*, quia nemo tenetur ad hanc reconciliationem cum inimico offenso cum gravi, vel graviori suo incommodo, quam fuerit offensio, vel laesio illata proximo, uti esset gravis infamia, si offensio, et laesio hostilis fuerit occulta, vel si offensus, et laesus sit absens, nec facile conveniri possit, et hujusmodi.

70 Veniam petere ab inimico laeso, vel offenso tunc solum necesse est, quando gravis fuit offensio, vel laesio, et aliud remedium, seu modus non occurrit ad reconciliationem. *Communis.*

71 Unde non est obligatio petendi veniam, 1. Si injuria, vel laesio non fuerit gravis; 2. si aliter satisfieri potest offenso, vel laeso, verb. grat. per pecuniam, per specialia signa, et officia amicitiae, per aliqua particularia beneficia, aut per aliorum

intercessionem; 5. si offensus, vel laesus petitionem veniae non curet, vel censetur remittere; 4. si injuriae, et offensae inter inimicos factae invicem se compensant; 4. si offensus, vel laesus per petitionem veniae sibi ab offensore factam sit magis irritandus; 6. si laedens, vel offendens sit longe superior offenso, ut non conveniat a subdito, et longe inferiori veniam petere propter diminutionem auctoritatis, et superioritatis; teneatur tamen aliis beneficiis, signis, et argumentis subditi laesi animum reconciliare; 7. si apud aliquos verb. grat. nobiles viros veniae petitio in usu non sit, sed aliter fieri soleat reconciliatio. *Sic Doctores passim.*

72 Et duobus mutuo se offendentibus, vel inimicis factis, si injuriae, seu offensae fuerint aequales, reconciliationem petere, et procurare salutando, alloquendo, aut, si opus fuerit, veniam petendo, tenetur prius qui prior offendit, vel prior causa rixae extitit; Si autem injuriae, vel offensae fuerint inaequales, tunc tenetur qui gravius offendit, quamvis posterior offenderit; Et si contingat injurias censeri moraliter ita pares, et simultaneas, ut, omnibus consideratis, non appareat, cur unus, non potius quam alter debeat esse prior in venia petenda, tunc uterque tenebitur, data occasione, inchoare reconciliationem, salutationem, alloquium etc. nisi consuetudo, vel mos patriae esset, ut unus potius, quem alter deberet praevenire; Unde generaliter loquendo inter aequales, is debet prius salutare, et alloqui, qui coram alio stante, vel sedente transit, vel de novo accedit. *Sic Doctores communiter.*

73 Omnis offensus, vel laesus tenetur offensori veniam petenti vere, et sincere injuriam, et offensam remittere, salva tamen justitia, et jure suo: *Communis*, et habetur clare ex pluribus Evangelicis textibus. *Lucae enim cap.* 17. *num.* 3. *et* 4. praecipit Christus: « Si peccaverit in te frater tuus, et poenitentiam egerit, dimitte illi, et si septies in die peccaverit in te, et septies in die conversus fuerit ad te, dicens poenitet me, dimitte illi ». Et *Marci cap.* 11. *n.* 26. expresse dicit: « Quod si vos non dimiseritis, nec pater vester, qui in Coelis est, dimittet vobis peccata vestra »: et idipsum dicit *Matth. cap.* 6. *n.* 14. ibi: « Si autem non dimiseritis hominibus, nec pater vester dimittet vobis peccata vestra »: et *Matth. cap.* 18. *n.* 35. narrata parabola de servo nequam, et crudeli damnato ad carceres, ex quo noluerit dimittere debitum conservo suo, concludit: « Sic et Pater meus Coelestis faciet vobis, si non remiseritis unusquisque fratri suo de cordibus vestris ».

74 Dicitur autem notanter: *Salva tamen justitia, et jure suo*, quia non obstanta, quod offensus, vel laesus teneatur vere, et sincere injuriam, vel offensam offensori veniam petenti remittere, potest tamen adhuc per viam juris petere ab ipso debitam satisfactionem, et recompensationem pro injuria, et damno sibi illato, ut tradunt communiter Doct. Vide verb. *Pax.*

Nulla opera hominis sunt Deo, grata, et meritoria, nisi prius, antequam ea faciat, se proximo suo reconciliaverit: *Communis*, per expressum textum *Matthaei cap.* 5. *n.* 23. ubi Christus Dominus sic expresse dicit: « Si offers unum tuum ad Altare (intellige etiam de omni alio opere bono Deo grato, et meritorio), et ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid adversum te, relinque ibi munus tuum ante altare, et vade prius reconciliari fratri tuo, et tunc veniens offeres munus tuum ». Quod sic egregie exponit Sanctus Augustinus *serm. de verbis Domini in monte: Matthaei* 5. ibi: « Si absens est frater tuus, vade non pedibus corporis, sed animo humili te prosterne in conspectu ejus, cui oblaturus es, si praesens, revocandus est ad amorem ab eo veniam petendo, si eum laesisti, vel si te laesit, dimittendo cordis rancorem ». 75

Virtuti caritatis opponitur directe vitium odii Dei, aut proximi, et de hoc vide verb. *Odium per tot.* ubi insuper efferuntur tres propositiones damnatae ad rem facientes. 76

Item caritati opponuntur plura alia vitia, ut Acedia, Invidia, Ira, Scandalum, Schisma, bellum, Discordia, Contentio, Rixa, Seditio. 77

Quoad Acediam. Vide verb. *Acedia per tot.* 78

Quoad Invidiam. Vide verb. *Invidia per tot.* ubi etiam de tribus invidiae effectionibus caritati oppositis, nempe de indignatione, seu nemesi, de zelo, seu aemulatione, et de timore, ac de aliis ad rem. 79

Quoad iram. Vide verb. *Ira per tot.* ubi etiam de indignatione, rixa, contumelia, ac de aliis ad rem. 80

Quoad scandalum. Vide verb. *Scandalum, per totum.* 81

Quoad Schisma. Vide verb. *Schisma, per tot.* 82

Quoad bellum. Vide verb. *Bellum, per tot.* 83

Discordia est dissensio voluntatum circa bonum, quod ex caritate amare debemus. Unde opponitur caritati, quae necessario causat concordiam, consensionem, et pacem voluntatum in bonum. 84

Contentio est altercatio quaedam verborum cum proximo ad impugnandam veritatem, quam ipse sustinet; et haec opponitur paci, et caritati, qua tenemur cum proximo consentire in bonis ipsi necessariis, non impugnando contentiose veritatem in rebus ad salutem ejus animae, vel corporis, ad ejus famam, vel fortunam pertinentibus. 85

Rixa est privatum quoddam bellum inter personas ex odio resultans. Unde opponitur caritati, quia, ut dicitur *Proverb.* 10. *n.* 12. « Odium suscitat rixas, et universa delicta operit caritas ». Per rixam, inquit S. Thomas 2. 2. *quaest.* 158 *art.* 2. *in corpore*, intelliguntur omnia nocumenta, quae facto proximis inferuntur ex ira, 86

adeoque pugnae, bellum, seditio, vulnus, caedes, et hujusmodi.

87 Seditio est quaedam dissensio inter cives ab his duobus vocabulis *Seorsim*, *et Itio*, derivata, quia aliqui cives seditiosi in dissensione dicuntur seorsim ire; hoc vitium opponitur paci politicae, et est ex suo genere peccatum grave ex parte commoventis seditionem, sicuti rixa ex parte rixantis, non vero ex parte illius, qui invaditur.

88 Virtutes cardinales quatuor communiter assignantur, scilicet prudentia, justitia, temperantia, et fortitudo, de quibus legitur *Sapient.* 8. *n.* 7. » Sobrietatem enim, et prudentiam docet, et justitiam, et virtutem, quibus utilius nihil est in vita hominibus »; ubi per sobrietatem, *Temperantia*, et per virtutem *Fortitudo* intelligitur communiter a Doctoribus: Unde Sanctus Ambrosius *in cap.* 6. *Evangelii S. Lucae* sic expresse habet; « Scimus, virtutes esse quatuor cardinales, Temperantiam, Justitiam, Prudentiam, Fortitudinem »; Et Sanctus Augustinus *in Psalm.* 83. *vers.* 8. « Virtutes, inquit, agendae vitae nostrae » quatuor describuntur a multis, et in Scriptura » inveniuntur. Prudentia dicitur, qua dignosci» mus inter bonum, et malum: Justitia dicitur, » qua sua cuique tribuimus, nemini quidquam » debentes, sed omnes diligentes; Temperantia » dicitur, qua libidines refroenamus. Fortitudo » dicitur, qua omnia molesta toleramus ».

89 Dictae quatuor virtutes *Cardinales* nuncupantur, quia sunt tamquam aliarum moralium virtutum fontes, et *cardines*, quibus subnixa tota humana vita regitur; Sicuti enim Ostium in *Cardine*, ita omnis honestae vitae ratio in illis versatur, atque universa boni operis structura eisdem innititur. Unde S. Greg. *lib.* 2. *moral. cap.* 36. » in quatuor virtutibus totam bonam operis structuram consurgere testatur ».

90 Ceterae morales virtutes respectu virtutum cardinalium in triplici differentia sunt positae. Aliae enim virtuti cardinali tamquam species, in quas dividitur, subjiciuntur, et ideo partes *subjectivae* virtutis cardinalis appellantur. Aliae, sine quibus virtus cardinalis integra, et perfecta esse non potest, eo quod ad perfectionem ejus actus concurrant, et partes illius *integrantes*, seu *integrales* vocantur. Aliae denique instar potentiarum, seu facultatum ipsis virtutibus cardinalibus subserviunt, et earum partes *potentiales* nuncupantur.

91 Omnes virtutes morales, sive cardinales, sive eis adjunctae sunt ita inter se connexae, ut nulla prorsus absque ceterarum comitatu obtineri possit in statu perfecto, et heroice. Et ratio est, quia virtus perfecta est constans, et firmus ordinis amor, quo quis id, quod rectum est, et rationi consentaneum in quavis materia prosequitur: Talis autem amor constans, firmus, et habitualis omnes plane virtutes includit, cum nequeat quis verb. grat. esse perfecte justus, si careat fortitudine, vel temperantia, vel liberalitate, idest si careat amore ordinis vel in materia fortitudinis, vel in materia temperantiae, vel in materia liberalitatis. Quippe judex timidus minis terreri, intemperans voluptatibus teneri, avarus pecunia corrumpi potest, ne jus perfecte, ac recte reddat. Sic fortitudinem, temperantiam etc. sine ceteris aliis virtutibus nemo in statu perfecte, et heroice obtinere potest. Unde S. Augustin. *Epist.* 167. alias 29. *num.* 5. alias *cap.* 2. sic habet: » Certe hinc persuadent, qui unam virtu» tem habuerint, habere omnes, et omnes dees» se, cui una defuerit, quod prudentia nec igna» va, nec injusta, nec intemperans potest esse, » nam si aliquid horum defuerit, Prudentia non » erit. Porro si prudentia tunc erit, ai et fortis, » et justa, et temperans sit, profecto ubi fuerit, » secum habet ceteras. Sic et fortitudo impru» dens esse non potest, vel intemperans, vel in» justa; sic temperantia necesse est, ut prudens, » fortis, et justa sit. Sic justitia non est, nisi sit » prudens, fortis, et temperans. Ita ubi vera est » aliqua earum, et aliae similiter sint. Ubi autem » aliae desunt, vera illa non est, etiamsi aliquo » modo similis esse videatur ».

Quamvis autem nulla virtus moralis possit sine 92
ceteris obtineri in statu perfecto, seu heroico, qui scilicet virtutis culmen attigit, et quo ita sedati sunt affectuum motus, ac ita fracti, ut virtutem commovere amplius non possint, potest tamen una sine ceteris aliis esse in statu imperfecto, in quo quis affectuum motibus agitur, et iis aegre solum resistit, ut tradunt communiter docteres.

Virtus moralis proprie sumpta est *habitualis amor ordinis*, sive » est amor firmus, et constans 93
honestae mediocritatis per rectam rationem in qualibet materia definitae »; idest habitus inclinans ad id agendum, quod justa in mediocritate sic positum est, ut neque rationis, aut ordinis modum excedat, neque ab eo deficiat iu qualibet materia. Unde communiter dicitur, quod *Virtus in medio consistit*, idest *in medio rationis*, non autem *in medio rei*.

Mediocritas enim, seu medium est duplex, 94
scilicet medium rei, ac medium rationis. *Medium rei* ex Aristotele *lib.* 2. *Ethic. cap.* 5. est *illud, quod ab extremis aequaliter distat*, estque ubique, et semper idem. Ut 6. medium est inter 10. et 2. nam senarius numerus a binario, et denario aequaliter distat, nempe quatuor unitatibus, et hoc medium vocatur ab Aristotele *Arithmeticum*, et hoc habet justitia commutativa, nempe reddere praecise cuique quod suum est, sive statuere, vel conservare eqnalitatem rei ad rem. Medium rationis, seu *Geometricum* est *illud, quod a ratione praescribitur*, et quo statuitur quid, quo tempore, et quibus circumstantiis agendum sit. Unde, ut *Medium rei* est ex natura rei taxatum, ut in omnibus sit omnino idem: *Medium vero rationis*, non est ita determinatum,

sed variatur ex diversis conditionibus, et circumstantiis personarum operantium. Ita tamen ut semper in mediocritate consistat; nam si quis ab ea mediocritate, vel excedendo, vel deficiendo
95 recesserit, in vitium morale incidat. Cum vitium morale sit *habitus malus inclinans ad actus malos*, idest ad actus a recta ratione, seu *ordine* per excessum, aut per defectum aberrantes, qui actus peccatum vocatur. Vide *supra a num.* 12. *ad* 15.

96 Unde deveniendo ad virtutes cardinales seorsim captas, prudentia definitur ab Aristotele *lib.* 6. *Ethic. cap.* 5. « Habitus vera cum ratione activus in iis, quae sunt homini bona, vel mala moraliter »: idest habitus, quo non tantum quid agendum sit, et a quo abstinendum cognoscimus; sed etiam quo constenter amamus id agere, et agimus quod agendum est, et ab eo, a quo est abstinendum, abstinemus. quia id ordo postulat. Et secundum Sanctum Basilium *homil.* 12. *ad popul. prudentia est recta eorum, quae agenda, vel non agenda sunt, cognitio.* Et ut definitur communiter, *Prudentia est recta agendorum ratio*, seu est virtus, qua in quovis occurrente negotio noscimus quid honestum sit, quid turpe, seu quid agendum, ut honestum, et quid fugiendum, ut inhonestum.

97 Prudentia, quamvis essentialiter non sit virtus moralis, sed intellectualis, est tamen directiva, dux, et regina omnium moralium virtutum, sine qua nulla earum consistere potest. Unde Sanctus Bernardus *serm.* 40. *super. cantic.* dicit: *Tolle discretionem* (Prudentiam), *et virtus vitium erit*: et *can. Praesentium* 3. *caus* 1. *quaest.* 5. expresse dicitur, quod prudentia, sive *discretio*, *mater est omnium virtutum.* Et idipsum habetur in *cap. Custos* 1. *de Officio Custodis*, ibi: Omnia cum discretione agantur, quae noscitur omnium virtutum esse mater, » juncta Glossa *ibid. verb. Cum discretione* expresse dicente: *Discretio enim mater est omnium virtutum.*

98 Partes integrantes, sive integrales prudentiae octo enumerantur a Sancto Thoma 2. 2. *quaest.* 48. *artic. unic.* easque desumpsit partim ex Aristotele *lib.* 6. *Ethic. cap.* 12. *et sequent.* partim ex Macrobio *lib.* 1. *in Somn. Scip. cap.* 8. et ex Sancto Augustino *lib.* 83. *qq. quaest.* 3. et sunt sequentes, memoria, intelligentia, providentia, ratio, docilitas, solertia, circumspectio, cautio.

99 Ad perfectam igitur prudentiam est necessaria *memoria*, idest praeteritarum rerum recordatio, ex qua nascitur experientia optima rerum magistra: Item *intelligentia*, seu intellectio, idest praesentium notitia, et primorum principiorum practicorum cognitio; item *Providentia*, idest futurorum praescientia respiciens futura hic, et nunc, maxime a prudentibus consideranda: Item *Ratio*, idest promptitudo, et facilitas ratiocinandi, et unum ex alio colligendi: Item *Docilitas*, seu prompta facilitas ad discendum ab aliis prudentibus, et expertis: Item *Solertia*; seu sagacitas, idest facilis excogitatio, et applicatio mediorum ad finem conducentium; Item *Circumspectio*, idest attenta ad recte exponendas omnes circumstantias actionis moralis consideratio; Item *Cautio*, idest cura, et sollicitudo omnia evitandi incommoda, et cavendi ne sub specie boni voluntas applicetur malis.

Partes subjectivae, seu species Prudentiae 100
sunt quinque; scilicet Monastica, Oeconomica, Politica Legislativa, et Militaris. S. Thom. 2. 2. *qu.* 48. *art. unic.* et alii passim.

Prudentia *Monastica*, *et personalis*, seu *soli-* 101
taria, et sui moderatrix, est illa, quae dictat quo pacto quis prudenter se gerere debeat circa seipsum. Prudentia *Oeconomica* est, quae dictat modum recte gubernandi familiam. Prudentia *Politica*, seu *Civilis* est, quae dictam modum recte administrandi rempublicam, legumque observantiam procurandi: Haec enim respicit bonum commune totius Reipublicae, seu civitatis, sicuti Oeconomica bonum solius familiae, et monastica bonum solius sui ipsius. Prudentia *Legislativa*, seu legalis est, quae instruit suprema capita regnorum, et Provinciarum ad idoneas condendas leges, earumque procurandam observantiam circa bonum totius regni, seu principatus publicum regimen. *Prudentia Militaris* est, quae praescribit normam recte militandi.

Partes potentiales prudentiae tres communi- 102
ter assignantur cum Sanct. Thom. 2. 2. *quaest.* 51. et Aristotel. *lib.* 6. *Ethic cap.* 10. *et sequent.* nempe *Eubulia*, *Synesis*, *et Gnome.* Tria enim sunt munia ipsius prudentiae, ut post Aristotelem, et Sanctum Thomam *locis citatis*, notant passim Doctores, nempe *bene consultare*, *recte judicare*, et quod judicatum, seu decretum est, *ad praxim reducere.* Unde;

Eubulia (latine bona consultatio) est habitus 103
facilitans ad recte consultanda, et excogitanda media apta pro consecutione finis. *Synesis* (quod latine est sensate discernere) est habitus disponens ad ferendum rectum judicium de particularibus operabilibus consultatis lege communi definitis. *Gnome* (latine sententia, pronunciatum, aut imperium) est habitus disponens ad determinandum, seu jubendum rectae executioni esse tradendum id, quod bene consultatum, et judicatum est.

Vitia prudentiae opposita per defectum, idest 104
per prudentiae carentiam, quatuor potissimum recenseri solent ex S. Thoma in 2. 2. *q.* 54. et sunt praecipitatio, inconsideratio, inconstantia, et negligentia.

Praecipitatio est vitium, quo quis opus ali- 105
quod statim praecipitanter, non praemissa sufficienti consultatione, et deliberatione, aggreditur, sicque opponitur *Eubuliae*, seu bonae consultationi. *Inconsideratio* est vitium, quo temere judica-

tur, et concluditur de ipso opere exequendo, non praemissa debita attentione, et diligenti rerum, ac circumstantiarum inspectione; sicque opponitur *Synthesi*, seu bono, ac sensato judicio. *Inconstantia* est vitium, quo quis de rebus jam semel deliberatis, ac recte judicatis sine ulla, vel certe sine sufficienti causa judicium, et sententiam mutat; Sicque opponitur *Gnomini*, seu sententiae, aut pronunciato, seu judicato. *Negligentia* est vitium, quo quis omittit requisitam diligentiam, et sollicitudinem ad opportune exequendum illud opus, quod consultatum, et judicatum est, esse faciendum: sicque etiam opponitur *Gnomini*, seu pronunciatu, aut judicato. *Nam et priusquam incipias, consulto, et ubi consulueris, mature facto opus est*, inquit Sallustius in *Bello Catilinario cap.* 1.

106 Vitia prudentiae opposita per excessum quinque praesertim assignantur, nempe prudentia carnis, astutia, et dolus, fraus, et nimia sollicitudo temporalium. *Sic Doctores communiter.*

107 *Prudentia carnis*, ea dicitur, qua quis studiosius excogitat media, et sua facta dirigit ad naturae corruptae, seu carnis desideria complenda, de qua Apostolus *ad Roman.* 8. dicit: « Prudentia carnis mors est »; et infra: « Sapientia carnis inimica est Deo ». Astutia seu *calliditas*, aut *Versutia* est excogitatio mediorum, seu rationum perversarum, ad fallendum, seu decipiendum proximum maxime conducentium, de qua Apostolus 2. *ad Corinth. Non ambulantes in astutia. Dolus* est ipsius astutiae executio, tum per verba, tum per facta, et definitur, quod sit machinatio ad circumveniendum, decipiendum, aut fallendum proximum adhibita. *Fraus* est executio astutiae per facta, ut cum mensura est minor justo, vel cum moneta est adulterina, et hujusmodi. adeoque fraus est quid minus commune, quam dolus. *Nimia sollicitudo temporalium* est nimia mentis occupatio in conquirendis, et conservandis rebus temporalibus proveniens ex immoderato habendi amore, et amittendi timore. quae reprobatur *Matthaei* 7. *Lucae* 12. *et* 1. *ad Timoth.* 6.

108 Justitia est constans, et perpetua voluntas jus suum unicuique tribuendi: *Communis* cum Ul-

109 piano in *l. Justitia*, *ff. de justitia*, *et Jure*. Jus autem est id, quod justum, et aequum est, sive quod inter extrema vitiosa est medium.

110 Partes subjectivae, seu species justitiae sunt duae, scilicet justitia distributiva, et justitia commutativa: *Communis* ex Aristotele 5. *Ethic. cap.*

111 2 Quaenam autem sit justitia distributiva, et commutativa? Vide verb. *Justitia n.* 51. *et* 52. ubi etiam de differentia inter utramque.

112 Utraque justitia aequalitatem, seu proportionem quamdam servat, cum hac tamen advertentia, quod in justitia distributiva servatur *proportio geometrica*, et proportio geometrica servat *medium rationis*, seu *Geometricum*; In justitia autem commutativa servatur *proportio Arithmetica*, et haec proportio Arithmetica servat *medium rei*, seu *Arithmeticum* Quodnam autem sit medium rei, seu Arithmeticum, et quid sit medium rationis, seu geometricum? Vide *supra* n. 94. et verb. *Justitia n.* 52. ubi de aequitate *Arithmetica*, et *Geometrica*. 113

Si quis *medium rationis* in justitia *distributiva*, vel *medium rei* in justitia *commutativa* non servet, tunc jus ipsum laedit, et legem, qua jus illud constituitur, violat. *Sic Doctores communiter.* 114

Partes integrantes, seu integrales justitiae ex S. Thoma 2. 2. *q.* 79. *art.* 1. duae sunt, nempe declinare a malo, et facere bonum, quoniam istae ad perfectum justitiae actum requiruntur: cum enim ceterae virtutes hominem in se, et propter se perficiant: justitia autem sit ad alterum, ut ait idem S. Th. 2. 2. *q.* 58. *art.* 2 Peculiari modo ad justitiam pertinet, ut illa, dum cujusque jus constituit, a malo declinet, et faciat bonum. 115

Partes potentiales justitiae, quibus veluti facultatibus, aut organis actus suos justitia exercet, octo enumerantur a S. Th. 2. 2. *q.* 80. *art.* 1. nempe religio. pietas, observantia, veritas, gratia, vindicatio, liberalitas, et amicitia, quibus additur affabilitas, et istae fere omnes assignantur etiam a Cicerone lib. 2. *de Inventione.* 116

Religio est virtus moralis inclinans ad debitum cultum Deo tamquam primo rerum principio in agnitionem supremae ipsius potestatis, et excellentiae exhibendum. Et hic cultus exhibetur Deo, tum interius, *devotione* scilicet, et *oratione*, tum exterius, *adoratione scilicet, sacrificio, voto, etc. Pietas* est virtus, qua debitus honor, officium, ac obsequium deferimus iis, qui post Deum sunt praecipui nostrae vitae, et educationis auctores, uti sunt parentes, et alii consanguinei, ac patria, quorum meritis paria referre non possumus. Sumitur etiam pietas apud Christianos pro *devotione*, idest pro fervore actus circa ea, quae sunt cultus divini. *Observantia* est virtus, qua debitum honorem, officium, ac obsequium deferimus superioribus nostris, ac majoribus aetate, sapientia, ac dignitate; ad hanc reducitur *Obedientia*, quae quatenus est specialis virtus, ideo aliquid facit, quia praeceptum est. *Veritas*, seu *Veracitas*, est virtus moralis, qua nos proximis tales dictis, et factis exhibemus, quales reipsa sumus, nihil enunciando, aut aliter fingendo, quam sit, vel fuerit, vel futurum sit. *Gratia*, et *Gratitudo* est virtus, quae respicit debitum ex beneficio natum. Unde inclinat ad beneficium beneficio compensandum, extenditque se ad omnes, a quibus aliquod beneficium accepimus, ut ad Deum, parentes superiores, et homines privatos. *Vindicatio* est virtus, per quam vim, et contumeliam defendendo, aut ulciscendo propulsamus a nobis, et aliis, et per quam peccata punimus; Quae tamen non est licita, nisi iis, qui aliis praesunt ad justitiae conservationem. *Liberalitas* est virtus, quae circa 117

pecunias dandas, et accipiendas mediocritatem tuetur, et consequenter inclinat ad eas elargiendas, et condonandas secundum rectam rationem *Amicitia* est virtus, qua aliqui mutuam, apertamque inter se benevolentiam gerunt, seque invicem bonis afficiunt honestatis gratia, at non solum jucunditatis, aut utilitatis causa. *Affabilitas* est virtus, qua quis in convictu, et vitae consuetudine facilem, et gratum se, ut decet, exhibere studet.

118 Vitia opposita virtuti justitiae generatim sunt omnes *Injustitiae*, quibus violatur tum Justitia distributiva, tum justitia commutativa, tam per excessum, quam per defectum. Et quidem violatur justitia distributiva *per excessum*, cum princeps. v. g. seu Superior tenui cuidam, et modicae virtutis viro plus gloriae, vel honoris, aut mercedis tribuit, quam deceat virum eximiae virtutis, et meriti. Item violatur justitia commutativa *per excessum*, cum. v. g. carius aliquid emitur, et venditur, vel cum in mutuo praeter sortem principalem aliquid datur, aut accipitur; *Per defectum* vero, si minus solvatur, vel reddatur, quam emptum, aut mutuo acceptum fuerit.

119 Et ita pariformiter descendendo ad partes potentiales virtutis justitiae in specie opponuntur ipsis sua specifica vitia, nempe *Religioni* Irreligiositas, et superstitio: *Pietati improbitas*, ac Impietas: *Obedientiae* Inobservantia, ac Inobedientia: *Veritati* mendacium: *Gratiae*, *Gratitudini* Ingratitudo: *Vindicationi* nimia clementia, seu indiscreta lenitas: *Liberalitati* avaritia, et prodigalitas: *Amicitiae* Inimicitia. *Affabilitati* adulatio per excessum, et morositas, seu asperitas per defectum.

120 Fortitudo ex Aristotele *lib.* 3. *Ethic. cap.* 9. est *Mediocritas inter audaciam, et timorem constituta*; Unde recte definitur, quod sit virtus moderatrix audaciae, et timoris in periculis, ubi, et quando ratio praecipit, adeundis, aut adversis rebus sustinendis. *Ita in re Communis.*

121 Ex qua definitione, ut vides, duo sunt actus praecipui *Fortitudinis*, nempe *aggredi*, seu pericula adire, et *sustinere*, seu res quaslibet adversas constanter tolerare, cum id honestum, ac conveniens ex recta ratione videtur. Unde fortitudo velut in duas secatur partes subjectivas, nempe in *Magnanimitatem*, *et Patientiam*. *Magnanimitas* est virtus ad omne arduum aggrediendum ex motivo propriae honestatis inclinans. *Patientia* est virtus, quae in adversis rebus ex praescripto rectae rationis animi moerorem temperat, ac mala praesentia aequanimiter tolerat.

122 Partes fortitudinis integrantes, quae et potentiales quoque appellari possunt, sunt praesertim fiducia, magnificentia, et perseverantia. *Fiducia*, seu *Confidentia* est virtus, qua quis rationabiliter confidit posse se arduissima, ac difficillima, ubi, et quando decet, aggredi, seu tolerare. *Magnificentia* est virtus reddens hominem promptum ad faciendos magnos sumptus, ubi, et quando recta ratio id expedire judicat, continetque in se pecuniae contemptum, seu vilipensionem. *Perseverantia*, seu *Constantia*, est virtus, per quam, non obstante temporis diuturnitate, rerum, ac circumstantiarum difficultate, ac molestia, homo persistit in bono opere, quandiu recta ratio dictat.

Vitia opposita fortitudini sunt temeritas, seu audacia, et timiditas, seu ignavia. *Temeritas* quidem, seu *Audacia* per excessum, *Timiditas* autem seu ignavia per defectum. 123

Temeritas, seu *Audacia* est vitium, quo per excessum fiduciae quis aggreditur pericula quando, ubi, et quomodo secundum rectam rationem non oportet; *Timiditas*, seu *Ignavia*, e contra est vitium, quo per defectum fiduciae quis nihil audet ubi, quando, et quomodo aggredi, vel sustinere secundum rectam rationem oportet. 124

Magnanimitati opponitur per excessum Praesumptio, qua homo ex nimia virium confidentia aggreditur, quod est supra vires, et *Ambitio*, quae consistit in nimia honoris appetentia: Per defectum autem opponitur ei *Pusillanimitas*, quae consistit in fuga magnorum operum ex eo, quod quis nimis facile existimet se imparem esse talibus operibus. Patientiae opponitur per excessum *Impatientia*, qua quis justum dolendi modum, quem patientia praescribit, excedit; per defectum autem ei opponitur *Insensibilitas*, qua quis nec proximorum malis tangitur. 125

Fiduciae, seu confidentiae opponitur per excessum *Audacia*, seu *Temeritas*, ac *Presumptio*, et per defectum *Timiditas*, seu *Ignavia*, ac *Pusillanimitas*, uti dictum est *supra n.* 123. et 124. de vitiis oppositis ipsi fortitudini, et *num.* 125. de vitiis oppositis magnanimitati. Magnificentiae opponitur per excessum *Profusio pecuniae*, qua quis nimium auget sumptus, et longe majores facit expensas, quam ratio dictet. Et per defectum opponitur ei *Parvificentia*, qua quis ex animi angustia magno coepto operi, v. g. magno Palatio, magnificae Ecclesiae non pares, seu decentes exhibet sumptus. Perseverantiae, seu constantiae opponitur per excessum *Pertinacia*, qua aliquis in opere incoepto continuare vult, quando et ubi non oportet, vel plusquam oportet. Per defectum autem ei opponitur *Mollities animi*, seu *Inconstantia*, qua quis faciliter, et sine rationabili causa a bono incoepto absistit. 127 128 129

Temperantia est virtus refraenans, ac moderans inordinatos appetitus, et concupiscentias, ac voluptates corporis, quibus praesertim gustus, et tactus afficitur circa esculenta, poculenta, et venerea. *Sic in re Communis.* 130

Partes subjectivae, seu species Temperantiae proprie acceptae, sunt Abstinentia, Sobrietas, Castitas, et Pudicitia. *Abstinentia* est virtus moderans cupiditates, et delectationes esculentorum. *Sobrietas* est virtus moderans cupiditates pocu- 131

lentorum, seu potus loebriare valentis. *Castitas* est virtus moderans inordinatum appetitum, usumque venereorum. Et haec triplex est, nempe Virginalis, Vidualis, et Conjugalis. *Pudicitia* est virtus moderans appetitum circa aspectus, oscula, tactus, et similes actus impudicos, ac venereos praevios ad actum principalem, et dicitur *Pudicitia*, quatenus pudori, qui in usu illorum intervenire solet conformis existit; Pudor enim est perturbatio animi de iis, quae dedecus inferre videntur.

132 Partes potentiales Temperentiae sunt Continentia, Humilitas, Mansuetudo, Clementia, Studiositas, Modestia, Eutrapelia, seu Urbanitas. *Continentia* est virtus, quae continet hominem a rebus venereis, seu concupiscentiae motibus ad intemperantiam pruvocantibus resistit. *Humilitas* est virtus, quae hominem ad sui vilitatem ingenue profitendam inclinat, ac temperat ejus inordinatum appetitum tendendi ad excelsa. *Mansuetudo* est virtus, quae moderatur iram juxta rationis praescriptum. *Clementia* est virtus, quae moderatur externam vindictam, et punitionem, quantum ratio Justitiae patitur. *Studiositas* est virtus, quae inordinatam sciendi cupiditatem temperat, ac intra legitimos fines cohibet. *Modestia* est virtus, quae intra limites sui status, ac conditionis debito modo se continet, tum in verbis, tum in factis, tum in vestibus, suppellectilibus, ac conviviis. *Eutrapelia*, seu *Urbanitas* est virtus, quae in recreationibus, ludis, ac jocis honestis, atque ad animi, et corporis refocillationem susceptis rectum rationis moderamen servat.

133 Partes integrales, seu integrantes Temperantiae sunt *Verecundia*, et *Honestas*. *Verecundia* sumpta prout ad praesens spectat, pro habitu, seu actu virtuoso, est virtus a turpibus, et inhonestis cupiditatibus retrahens. *Honestas* est virtus averteos operantem ab inhonestis voluptatibus, in escis, potibus, et veneri inservientibus, et inclinans ad decorem in abstinentia earum relucentem: *Honestum* enim, et *Decorum*, hoc loco idem significant. Quo sensu eleganter ait Tullius *lib.* 1. *de Offic. Et quod decet, honestum est, et quod honestum est, decet.*

134 Vitia opposita Temperantiae sunt Stupor, et Intemperantia. Stupor quidem per defectum; Intemperantia autem per excessum. *Stupor, seu insensibilitas*, est vitium, quo delectationes corporeae etiam ad naturae conservationem divinitus ordinatae contra rectam rationem praetermittuntur, seu est vitium, quo quis fugit honores, et voluptates, ut nolit eis uti quando, vel ubi, vel quantum secundum rectam rationem oportet. *Intemperantia* est vitium, quo quis in appetendis honoribus, et voluptatibus excedit omnino dictamen rectae rationis.

135 Sic pariformiter aliis Temperantiae partibus opponuntur sua specialia vitia per excessum, nempe Abstinentiae *Gula*, seu *Crapula*, et Comessatio: Sobrietati *Gula* item, et *Ebrietas*: Castitati *Luxuria*: Pudicitiae *Impudicitia*: Continentiae *Incontinentia*: Humilitati *Superbia*: Mansuetudini *Iracundia*. Clementiae *Crudelitas*: Studiositati *Curiositas*: Modestiae *Immodestia*: Eutrapiliae, seu urbanitati *Scurrilitas*, seu *inverecundia*: Honestati *Impudentia*. Vitia autem eis opposita per defectum proprie nomina non sunt sortita, ut patet de *Mansuetudine*, contra quam peccatur secundum defectum per irae vacuitatem non increpando, non castigando, et vindicando malum, ubi, et sicut oportet; et de *Humilitate*, contra quam secundum defectum peccatur per nimiam abjectionem sui, et sic de aliis.

Nota Romani Teologi ad num. 55. et seqq.

Explorata res est, ita hominem oportere proximum diligere, ut ei velit bonum spirituale in ordine ad vitam aeternam. Tum quia proximum sicut nosmetipsos diligere tenemur, *Matth.* 22. *ver.* 37. nos vero in ordine ad aeternam beatitudinem diligere debemus: Tum etiam, quia Caritas virtus est; virtus autem propter operationem; ergo Caritas erga proximum in actum exeat necesse est; actus vero caritatis est velle bonum proximo conforme ipsius naturae, quae diligitur; hujusmodi autem bonum vel beatitudo est, vel ad beatitudinem conducens: Tum demum, quia Caritate imitari Deum, et Christum tenemur, ut habetur Joannis XIV. *ver.* 22. *Si sic Deus dilexit nos, et nos debemus alterutrum diligere.* Deus vero nos dilexit actu interiori, et positivo ordinando nos ad beatitudinem, et media conferendo ad beatitudinem conducentia; nos ergo interno actu proximum diligere debemus, optando illi aeternam beatitudinem, et media procurando, quae ad hanc proximum dirigant, atque perducant. Age vero: nomine proximi veniunt etiam inimici; ii enim creaturae rationales sunt, et aeternae beatitudinis capaces; et ne viderentur ab hoc praecepto exclusi, Christus Dominus ait: « Ego autem dico vobis, diligite inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos, orate pro persequentibus, et calumniantibus vos »: ergo in inimicos quoque caritatem exercere tenemur, et signa illa benevolentiae praebere, quae ab inimicitia, et peccato illos retrahant, et ad aeternam felicitatem dirigere, et conducere valeant. Haec vero palam faciunt, 1. Negari inimicis non posse communia benevolentiae signa, si haec negatio odium, et inimicitiam foveat; nam tunc ruinae spiritualis occasionem praesefert; et non solum non exhibet media ad aeternam beatitudinem conferentia, sed retrahit hominem ab hoc bono, et ad perditionem ducit. Itaque abstinere non possumus ab hac benevolentiae demonstratione, vel metu alicujus injuriae, vel timore alicujus boni temporarii jacturae, ut est manifestum, sed prudentia utendum est, qua ita benevolentiae signa

in inimicos exercere possumus, ut non solum hos ad injuriam, et ad damna inferenda non moveant; sed potius ad extinguendum odium, obtinendam benevolentiam, et sinceram reconciliationem conferant. 2. In Praelatis, in Superioribus, in parentibus, ac in viris gravi auctoritate pollentibus omissionem communium benevolentiae signorum, quae correctionis, et emendationis causa fiat, esse potius exercitium caritatis. Nam caritatem ostendimus in iis, quae homines a vitiis retrahant, et peccatis, et ad veram ad Deum conversionem eosdem moveant, et provocent. Haec enim veluti *media habentur* ad aeternam salutem conferentia; at in Prelatis etc. omissio significationis peculiaris benevolentiae in iis, qui errarunt, ac peccaverunt, confert ad retrahendos homines a peccato commisso, et ad istius detestationem per veram conversionem eosdem provocat; Si ergo prudenter id fiat, tantum habest, ut dici queat negatio signorum caritatis, quin potius eam caritatis demonstrationem secum fert, quam exercere homines per correctionem debent. 3. Omittentes communia benevolentiae signa correctionis causa, vel reprehendentes, et objurgantes homines, qui vel in eos, vel in alios, peccaverint, curare omni studio debent, ut ostendant abstinere ab illis signis, vel objurgationem adhibere, quia bonum, ac verum bonum peccantibus exoptant; hac enim unice via caritatem exercent. Atque hinc liquet nonnisi improprie dici abstinere tunc homines a communibus caritatis signis: signa enim caritatis ea tantum sunt, quae nos velle proximo significent bonum spirituale in ordine ad beatitudinem; et vel ipsa omissio communium signorum id aliquando demonstrat etc. 4. Etsi abstinere licite possumus ab aspectu, et consortio inimici, ne odii in nobis augmento, aut nova in inimicos ira peccandi occasionem praebeamus; tamen ne dolor ex ejus praesentia in nobis augeatur, aut ne honor in nobis minuatur, abstinere a significatione caritatis non debemus; tum quia urget praeceptum benefaciendi, et diligendi inimicos; tum etiam quia caritativus aspectus, vel caritate conjunctum consortium apta sunt media ad inimicitiam tollendam, et procurandum bonum spirituale inimicis. Inimici enim vitae nostrae, vel famae, aut fortunae non sunt exasperandi injuriis, sed emolliendi benefactis, inquit R. P. Jacobus Besombes *de Caritate cap.* 8. qui rem ita ostendit: *Noli vinci a malo, sed vince in bono malum*, ait Apostolus *ad Rom. XII. v.* 21. Amor Dei, et Christi erga nos debet esse regula amoris nostri erga inimicos, eisque ista debemus. 1. Qui est lacessitus, debet inimici conversionem et optare, et eam a Deo precibus postulare: optat enim Deus conversionem peccatoris: *Vivo ego, dicit Dominus, nolo mortem impii, sed ut convertatur impius a via sua, et vivat, Ezech. XXXIII. v.* 11. 2. Debet inimicum veniam petentem sponte, et benigne excipere, ut facit Christus: *Joan.* enim *VI. vers.* 9. ait: *Eum, qui venit ad me, non ejiciam foras*, et *Matth.* XVIII. *vers.* 22. alloquens Petrum, et nos omnes, inquit: *Non dico tibi, ut parcas usque septies, sed usque septuagies septies.* 3. Debet per se, vel per alium offerre inimico reconciliationem, si speretur futurum, ut id ad ejus conversionem inserviat. Id enim praestat Deus erga peccatores, quos semper ad poenitentiam hortatur, et quibus etiam pertinacissimis gratiam offert: *Ecce*, inquit, *sto ad ostium, et pulso Si quis audierit vocem meam, et aperuerit mihi januam, intrabo ad illum, et caenabo cum illo, et ipse mecum*; *Apoc. III. vers.* 20., et *Proverb. XVIII.* 26. *Praebe fili mi cor tuum mihi.* 4. Non potest negare reconciliationem inimico veniam petenti, nec communia amoris indicia, immo nec specialia, cum hinc nasceretur scandalum, vel obex poneretur, quo retardaretur conversio inimici. Atque hinc vide, num rite Ferraris asserat *num.* 58. non teneri Christianum hominem ne ad succurrendum quidem inimico in egestate posito, nec eumdem obvium factum salutare? Vide etiam, num ob temporarium incommodum, vel damnum, aut ob metum jacturae honoris mundani, omittendum sit exercitium caritatis in proximum inimicum, vel neganda eidem reconciliatio? Haec sane cum regulis caritatis erga ipsos quoque inimicos usurpanda, conciliari nullo modo possunt: Vide demum, num grave, aut gravius incommodum, quod offensionem superet, causa sufficiens sit ad negandam inimico offenso reconciliationem externam? Haec enim necessaria est ad removendum scandalum, ad placandam offensi iram, et ad odium ex injuria in laeso homine excitatum extinguendum, atque ad necessariam animi reconciliationem. Neque verum est, non teneri hominem ad veniam petendam a laeso, si levis laesio fuerit. Nam si ob gravem laesionem, sub gravi culpa; sic ob levem, sub culpa veniali ad veniam petendam adstringi is, qui laeserit, debet.

Responsio Auctoris.

Debuerat Romanus Theologus videre, et adnotare, quod ego *n.* 58. dico, per se loquendo, scilicet, specialia signa dilectionis *per se loquendo* non tenemur praestare inimicis ex praecepto Caritatis, sed solum ex consilio Item tenebatur adnotare, quae ego *n.* 59 immediate sequenti subjungo, nempe; dicitur autem notanter *per se loquendo*, quia ob varias accidentarias circumstantias saepius obligamur inimicis exhibere signa aliqua, vel beneficia specialia caritatis, quae ibi enumero, et signanter, « quando inimicus est in extrema, vel gravi necessitate constitutus, tunc specialia beneficia caritatis sunt ei exhibenda juxta exigentiam necessitatis: Videat igitur prudens, et impartialis lector sub dictis *nu.* 55.

57. 58. et 59. num. 68. ad 71. inclusive ibi tradita a me, et, qua par est, aequitate, et justitia pronunciet. Videatur ad rem S. Thomas. 2. 2. qu. 25. artic. 8. ubi sic expresse tradit : » Dilectio inimicorum tripliciter considerari potest ; » uno quidem modo, ut diligantur inimici, in » quantum sunt inimici, et hoc est perversum, » et caritati repugnans, quia hoc est diligere » malum alterius. Alio modo potest accipi dilectio inimicorum quantum ad naturam, scilicet » in universali, et sic dilectio inimicorum est » de necessitate salutis, ut scilicet aliquis diligens Deum, et proximum ab illa generalitate » dilectionis proximi inimicos non excludat. Tertio modo potest considerari dilectio inimicorum in speciali, ut scilicet aliquis in speciali » moveatur motu dilectionis ad inimicum, et istud non est de necessitate dilectionis, seu caritatis absolute, quia nec etiam moveri motu dilectionis in speciali ad quoslibet homines singulariter, est de necessitate caritatis, quia hoc » esset impossibile. Est tamen de necessitate caritatis secundum praeparationem animi, ut scilicet homo habeat animum paratum ad hoc, » quod in singulari inimicum diligeret, si necessitas occurreret ; sed quod absque articulo » necessitatis homo etiam hoc impleat, ut diligat » inimicum propter Deum, hoc pertinet ad perfectionem caritatis. » *Et ibidem articulo* 9. *inter alia subdit* ; « Alia vero sunt beneficia, vel » dilectionis signa, quae quis exhibet particulariter aliquibus personis ; et talia beneficia, vel » dilectionis signa inimicis exhibere non est de » necessitate praecepti, nisi secundum praeparationem animi, ut scilicet subveniatur eis in articulo necessitatis, secundum illud *Proverb.* » 25. *si esurierit inimicus tuus, ciba illum; si sitit, da illi potum.* * Vide si libet alia S. Doctoris testimonia de inimicorum dilectione apud Bancei in Morali D. Thomae alphabetico ordine congesta verb *Inimici* *

VIS

Haec quidem ad rem notanda veniunt.

1 Vis, seu violentia est impetus majoris rei, cui resisti non potest, ut definitur in *leg. Vis autem* 2. *ff. Quod metus causa.* Glossa verb. *Causa in cap. An audentiam* 4. *de his, quae vi*, Glossa verb. *Vim in cap.* 1. *eodem in* 6. Et explicatur, ut sit necessitas rei faciendae, praeter voluntatem nostram extorta, per text. in *l. Ait. Praetor* 11. *ff. Quod metus causa*, Raynaldus *lib.* 2. *cap.* 23. §. 1. *n.* 1. *et* 2. cum pluribus ibi allegatis.

2 Vis in genere alia est publica, alia privata; *l. Hoc jure utimur ff. de Regul. jur.* Ursaya *Institut. crimin. lib.* 2. *titul.* 7. *n.* 2. Raynald. *loc.*
3 *cit. n.* 6. *et sequent.* et alii passim. Vis publica est, quae fit cum armis. Privata vero, quae fit sine armis; §. *Item Lex Julia* 8. *Justitut. de publ. Judic.* Glossa 1. *in cap. Cum dilectus* 2. *de ordin. cognition. Antonius Matthaeus de crimin. tit. de vi publica, et privat. cap.* 1. *n.* 2. Raynald. *l. c. n.* 10. Ursaya *l. c. n.* 3.

4 Vis publica variis modis committi solet. Primo, si quis domi suae, sive in Civitate, sive in Villa, sive in agris, et vineis arma coegerit ad aliquod facinus perpetrandum ; *l. Lege Julia* 1.
5 *ff. ad Leg. Jul. de vi publico.* Secundo, si quis turbae, seditionisque faciendae consilium inierit, et servos, aut liberos homines in armis habuerit, armatosque congregaverit, textu expresso in *leg.*
6 *In eadem causa* 3. *ff. eadem, et in leg. Omnibus*
7 10. *Cod. ad Leg. Jul. de vi public.* Tertio, si quis publice ad nocendum cum armis ambulaverit ; *leg. In eodem causa* 3. §. 1. *ff. eod.* Quarto, si quis armatis hominibus, possessorem de domo, a vel de agro, vel de navi dejecerit, concusserit, vel expugnaverit ; *cit. l. In eadem causa* §. 6.
Quinto, si quis coetu, concursu, turba, seditione 8
incendium fecerit; seu in incendio causa rapiendi interfuerit, vel dominum prohibuerit res suas ab incendio servare *citat. leg. In eadem causa*, §.
5. *et leg. Qui coetu* 5. *ff. eod.* Sexto, si quis ae- 9
des, vel villas alienas convocatione, aut seditione expugnaverit, effregerit, et bona ibidem existentia rapuerit, *citat. leg. in eadem causa*, §. 2.
et leg. His qui aedes 11. *ff. eod.* Septimo, si quis 10
dolo malo fecerit, quominus Judicia tuto exerceantur, aut Judices, ut oportet, judicent, textu
expresso in *leg. Qui dolo malo* 10. *ff. eod.* Octa- 11
vo, si quis convocatis hominibus vim fecerit, ut quis verberetur, et pulsetur, quamvis non occidatur, textu expresso in citat. *l. Qui dolo malo*,
§. 1. Nono, si quis violenter honestam mulierem, 12
sive virginem, sive nuptam, sive viduam invitam rapuerit, asportaverit, et adduxerit de loco ad locum causa libidinis, et animo eam carnaliter cognoscendi, *l. Qui coetu* 5. §. 2. *ff. eodem et leg. Raptores* 5. *cod. de raptu virginum, seu vidua-*
rum. Decimo, si quis puerum, vel feminam, vel 13
quemquam per vim stupraverit, textu expresso
in cit. l. In ead causa, §. 4. Undecimo, si quis 14
per vim aliquem prohibuerit, vel e contra ad testandum aliquem invitum compulerit; Si enim id cum armis fecerit, praeter crimen falsi, tenebitur etiam ex *leg. Julia, de vi publica;* Si vero sine armis, tenebitur ex *leg. Julia, de vi privato*, ut tradunt Farinac. *quaest.* 151. *n.* 5. Ursaya
loco cit. n. 130. et alii passim. Duodecimo, Si 15

quis vineas, et agras depopalaverit. sive de die,
sive de nocte; is enim propter criminis atrocita-
tem, nec etiam gaudet immunitate Ecclesiastica,
cap. Inter alia 6. *de immun. Eccles.* et sanxe-
runt Gregor. XIV. Canstitut. incipient. *Cum
alias*, et Benedictus XIII. Constitut. incipient.
Ex quo. Sic Antanius Matthaeus *de crimin. tit.
de vi public. et privat.* Brugint. *Institut. crimin.
lib* 3. *tit.* 6. *per tot.* Ursaya *l. c. l.* 2. *tit.* 7. *per
tot.* et alii passim.

16 Vis privata etiam ipsa variis modis committi
potest, et fere in amnibus illis casibus, in qui-
bus publica committi solet, si sine armis com-
mittatur, ut tradunt in *suis Institut. crimin.* Bru-
giot. l. 3. *tit* 6. Zuff. *lib.* 2. *tit.* 19. Ursaya *lib.*
17 2. *tit.* 7. *a n.* 134. Si quis igitur canvocatis ho-
minibus, absqne tamen armis, vim fecerit, ut
quis verberetur, aut pulsetur, quamvis nan occi-
datur, adhuc erit reus criminis vis privatae, textu
expresso in *leg. Hac lege* 2. *ff. ad Leg. Jul. de vi*
18 *privata*. Item si quis coetum, vel cancursum fe
cerit qua minus aliquis in jus producatur, textu
19 *expressa* in *l. legis Julias* 4. *ff. eod.* Item si quis
aliquem de agro, vinea, aut villa sua, cangregatis
hominibus sine armis, dejecerit, textu expresso
20 in *leg. Si quis aliquem* 5. *ff. eod.* Item si credi-
tor sine auctaritate Judicis absque armis, bona
debitoris usurpaverit, texto expresso in *leg. Cre-
ditares* 7. *et in leg. Si creditor* 8. *ff. eod.* Item si
21 quis ex naufragia dolo malo sine armis aliquid
rapuerit, textu *expressa* in *l. de vi privata* 1 §.
22 1. *ff. eod.* Item si qui improbe coeant in alienam
litem, ut quidquid ex candemnatiane in rem ip-
sius redactum fuerit, inter eos cammunicaretur,
textu expresso in l. *Ex senatus consulta* 6. *ff. eod.*

23 Vis in specie est quintuplex. Prima *expulsiva*,
cum quis a re immobili expellitur. Secunda *abla-
tiva* cum res mobilis cuiplam aufertur. Tertia
compulsiva, cum quis rem suam alienare cogitur.
Quarta *turbativa*, cum quis in possessiane turba-
tur. Quinta *inquietativa*, cum duo vicissim prae-
tendunt possidere, et alterum alter inquietat.
Primae duae praescriptionem, seu usucapionem
secum non ferunt; Trium autem posteriarum nul-
la obstat praescriptioni; §. *Furtivae in addit.
margin. Institut. de usucapion.* Raynald. *l. c. n.*
11. testans de communi, Hieranymus Thomas
in *tract. de vi impulsiva c.* 1. §. 1. et alii passim.

24 Vis expulsiva parit interdictum *Unde vi* con-
tra expellentem; *leg. Sequitur* 4. §. *Si tu vi, et
ibi* Glossa verb. *Locum, ff. de usucapion.* et Glos-
sa 2. *in cap. Ad audientiam* 4. *de his quae vi.*
Hinc vi expulsus de possessione cum habeat in-
terdictum *Unde vi*, perinde habetur ac si possi-
deret quoad rem, et damna, et fructus, *leg. Si
qui vi* 17. *ff. de usucapian. et ibi Glassa* 1.

25 Vis ablativa inducit actionem *vi bonorum rap-
torum, l. Praetar ait* 2. *ff. vi bonorum raptorum*,
Glossa in *cap. Ad audientiam* 4. *verb. Causa, de
hic, quae vi metusve causa fiunt.*

Vis campulsiva inducit actionem *Quod metus* 26
causa. Glossa 2. *in d. c. Audientiam*. Vis enim
campulsiva, et metus idem sunt, Glossa 1. *in l.
Nihil consensus* 116. *ff. de Regul. juris.*

Vis turbativa inducit Interdictum *Uti possiden-* 27
tis pro immabilibus; et *Unde vi*, ac *Utrubi* pro
mabilibus, cum dua se possidere cantendunt:
Glossa 2. in *cit. cap. Ad audientiam*, *et Glossa
final. in leg. Cantinet* 3. *ff. Quod metus causa.*

Vis inquietativa inducit Interdictam *Quod vi*, 28
aut clam, cit. Glossa 2. *in d. c. Ad audientiam*,
et cit. Glossa fin. in dict. l. *Cantinet.*

Vis publica regulariter poena deportationis pu- 29
nitur texta expresso *in* §. *Item lex Julia, Institut.
de public. Judiciis.* Et vis privata punitur poena
publicatianis tertiae partis bonorum, textu expres-
so etiam in dict. §. *Item lex Julia.* Pro varietate
autem casuum, in quibus committitur vis publi-
ca, variae etiam sunt in utroque jure statutae
poenae, de quibus in verb. *Poena a n.* 213. *ad*
216 Vide *ibi.*

Vim vi repellere licet statim, et sine interval- 30
lo, *leg. Ut vim* 3. *et ibi Glossa* 2. *ff. de just. et
jur. leg. Sed et partus* 12. §. 1. *ff. Quod metus
causa, leg. Praetar ait.* 1. §. *Vim* 1. *ff. de vi, et
vi armata, cap. Ultim.* 12. *de restitut. spoliator.
cap. Dilecta* 5. *de sentent. excommunic.* in 6.
cum similibus; Vim enim vi repellere amnes Le-
ges, omniaque jura permittunt, *leg Scientiam*
43. § *Qui cum aliter ff. ad leg. Aquil. cap. Per-
pendimus* 23. *et ibi Glossa* 1. *de sentent. excom-
munic. cun. Jus naturale* 7. *et ibi Glossa* 1. *dist.*
1. *can. Summa* 7. *et ibi Glossa* 1. *caus.* 23. *q.*
1. *cap. Dilecto* 5. *de sentent. excommunicat.* in 6.

Debet tamen vis, seu propulsatio fieri incon- 31
tinenti, statim, ac sine intervalla, et cum mo-
deramine inculpatae tutelae, nan ad vindictam,
sed ad defensionem *leg. Scientiam* 45. §. *Qui cum
aliter*, *ff. ad Leg. Aquil.* l. 1. *C. Unde vi*, *cap.
Interfecisti* 2. *et cap. Perfodiens* 3. *de homicidio*
cum similibus. Unde si quis percussit aliquem,
et recedat, non potest percussus licite insequi
percussorem, quia tunc vellet injuriam ulcisci, et
non repellere eam, essetque potius vindicta, quam
defensio, Glossa *verb. Saecularibus*, et Glossa *fi-
nal. in cit. cap. Si perfodiens* 3. *de homicid.* et
commun. Doctor.

Vim vi repellere licet etiam contra Clericum 32
cum moderamine inculpatae tutelae; *cap. Olim* 12.
de restitut. Spoliator et ibi *Glassa final. cap. Per-
pendimus* 23 *de sentet. excomm.* cum similibus.

Vis, et metus differunt inter se, quia metus 33
refertur ad animum, et vis refertur ad corpus.
Glossa in *leg. Si vi, vel metu* 3. *verb. Si vi, C.
de his, quae vi metusve causa fiunt.* Rota recent.
p. 1. *decis.* 643. *n.* 25. Vis tamen includit in
se metum; Unde quod vi fit, metu quoque fieri
videtur. Gl. *verb. Causa in c. Ad audientiam* 4.
de his, quae vi metusve causa fiunt. Burat. dec.
886. n. 26. *et seq.*

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

34 De vi tres potissimum Leges latae fuere, una Plautia, et duae Juliae, Caesaris altera, altera Augusti. Confer *Sigon. de Judic. lib.* 2. *cap. ultim.*

35 Duo Legis Juliae fuerunt summa capita, alterum de vi publica, alterum de vi privata. Definivit Justinianus vim publicam, quae fit cum armis, privatam, quae fit sine armis; §. *Recuperan-*
36 *dae Instit. de Interdict.* At licet hae definitiones ut plurimum procedant, non tamen semper, inspecta praesertim vi publica. Omnis utique vis armata publica est, quippe quia et sine armis respublica, publicave utilitas ita laedi queat, ut inde Legis Juliae de vi publica accusatio nascatur; consule *Ant. Matthaeum de Crimin. lib.* 48. *tit.* 4. *cap.* 1. *n.* 2. *et seq.*

37 Appellatione vero armorum hic veniunt non solum scuta, et gladii, et galeae, sed et fustes, et lapides, et in genere quaecumque, quibus singuli homines nocere queunt; *L.* 9. *l.* 11. §. 1. *ff. Ad leg. Jul. de vi public.* §. *Recuperandae Institut. de Interdict.*

38 Armata dicitur vis, si armati quidem venerint ad dejiciendum de possessione, sed armis ad dejiciendum usi non sint, eo quod sufficit terror armorum, ut videantur armis dejecisse; *l.* 3. §. 5. *ff. de vi, et vi armata.*

39 De iis, qui tenentur ex lege Julia de vi publica, adi *Sigon. de Judic. dict. cap. ultim* tum *Antonium Matthaeum de Crimin. lib.* 48. *tit.* 4. *c.* 1. *n.* 3.

40 Poena vis publicae ex Lege Julia est aquae, et ignis interdictio, in cujus locum successit depor-
41 tatio; *l.* 1. §. *ultim. ff. ad l. Juliam de vi public.* atque adeo etiam bonorum publicatio, si non extent conjunctae Personae, quibus bona reservari jussit Justinianus in *Novella* 134. *cap. ul-*
42 *tim.* quin et aliquando ultimum supplicium, praesertim in humilioribus, si atrocior violentiae species sit, vel ex vi allata caedes alicujus illata fuerit; *l.* 11. *ff. ad leg. Jul. de vi public. l.* 6. *C. eodem titul.*

Moribus vero hodiernis poena vis publicae arbitraria est pro modo, et gravitate admissi criminis; Vide *Graenevegen. ad* §. 8. *Institut. de Public. Judic.* 43

Additio ex Auctore.

Vis, et metus distinguitur in gravem, et levem, habito etiam respectu ad personam, cui infertur; Benedict. XIV. tom. 2. Constitut. 47. incipient. *Si datam.* Vim, et metum inferentes, ut quis religionem ingrediatur, aut Professionem omittat, ab Ordinario puniendi sunt poenis a Concil. Tridentin. statutis; Idem *ibidem.* Vis, et metus auctores, qui a reclamante, vel a testibus ab ipso inductis, indicati fuerint, citari debent in judicio super nullitate Professionis; Idem *ib.* Vis, et metus incussus ad cogendum aliquem, ut Professionem Regularem emittat, etiamsi perseveraverit per quinquennium, et ultra, non ideo tamen prorogatur quinquennium a Concil. Tridentin. concessum ad reclamandum; Idem *ibid.* Attamen ex Apostolicae Sedis aequitate inductum est remedium restitutionis in integrum adversus lapsum quinquennii, a sola tunc ipsa Sede Apostolica concedendum; Idem *ib.* 44

Vis, et metus adhiberi non debet, ut Judaei in Christianorum regionibus asyli jure gaudentes, Baptismum suscipiant; Idem Constitut. 28. incipient. *Postremo mense* §. 13. *et* 37. Si quis per vim, et metum dicat se baptizatum fuisse, videndum, an violenter cedendo consenserit, an vero dissentiens aqua Baptismi ablutus fuerit. In primo enim casu valide baptizatus censebitur, secus in secundo; Idem *ibidem* §. 49. *et sequent.* Vide *tom.* 1. *verb. Baptismus*, *et tom.* 4. *verb. Hebraeus*, ubi multa alia ad rem. 45

VISITARE, VISITATIO, VISITATOR

Hanc gravem materiam praestat fusius evolvere

1 Visitare nihil aliud est, quam excessus, ac defectus inquirere, inventosque castigare, et convenientibus remediis emendare, atque observantiam obligationum juxta cujusvis Personae, ac rei exigentiam, ubi adhuc viget, conservare, et ubi deficit, in pristinum restituere. Barbosa *de Offic. et potest. Episcop. part.* 3. *allegat.* 73. *n.* 1. et alii communiter per text. *Concil. Tridentin. sess.* 24. *de reformat. cap.* 5. ibi: « Visitationum autem istarum praecipuus sit » scopus, sanam orthodoxamque doctrinam, ex» pulsis haeresibus inducere, bonos mores tueri, » pravos corrigere, populum cohortationibus, et » admonitionibus ad Religionem, pacem, inno» centiamque accendere, cetera prout locus, » tempus occasio feret, ex visitantium prudentia » ad Fidelium fructum constituere ».

Visitandi Jus, et potestas competit omnibus Praelatis Ecclesiasticis, qui Jurisdictionem ordinariam in aliquos habent; *cap. Romana* 1. §. *Hanc, de Censibus in* 6. Unde post Romanum Pontificem, jus, et potestatem visitandi habent Legati a Latere ex Officio Legationis sibi a Sede Apostolica demandatae, *cap. Cum Apostolus, de* 2 3

4 *censibus.* Item Legati Pontificii, qui noo sunt a
Latere, sed dicuntur nati, quibus Legatio Apo-
stolica competit ratiooe Dignitatis, in qua sunt
constituti, *cop. Cum instontio, cap. Procuratio-
nse, de censibus,* Barbosa *loco cit. n.* 21. et alii.
5 Item Legati Apostoiici, qui Missi, sive Nuncii
Apostolici nuncupantur, si visitandi onus eis sit
speclaliter impositum; Vui si urgens aliqua nn-
cessitas Visitationem postulet; *cit. cap. Cum in-
stantia, et cit. cap. Procurationes, de Csnsibus;*
Tuschus *de Visitation. lib.* 1. *cap.* 2. *n.* 9. Bar-
6 bosa *loco cit. n.* 21. Itum Vicarius Summi Pon-
tificis in Territorio sibi injuncto: *cap. Psnultim.
de Offic. Vicar.* Tuschus *cit. lib.* 1. *cap.* 2. *n.* 4.
7 Barbosa *loco cit. n.* 21. nt alii. Item Cardinales
in Ecclusiis auorum Tituiorum. Leo X. in Con-
stitut. incipient. *Supernae* edita *in Concil. La-
teronens. V. ssss.* 9. *cap.* 2. Vide verb. *Cardi-
noiss art.* 4. *n.* 14.

8 Patriarchan, Primates, Archlepiscopi, et Epi-
scopi Jus ordinarium habent visitandi suas res-
pectivn Dioeceses; *cap. Romana* 1. *ds Censibus
in* 6. Concil. Tridentin. *sese.* 23. *de rsformat.
cop.* 3. Ita ut habeant intentionem fundatam quo
ad jus visitandi omnes Ecclesias cujusque suae
respectivan Dioecesis, *cap. Omnes Basilicae* 14.
q. 7. *cap. Conquerents de Offic. Ordinarii cit.
cap. Romana* 1. *de censibus in* 6. *st Communis
Doctorum.*

9 Item Vicarius capitularis, Sedn vacante, id po-
test, sive per se, sivn per alium: Vide verb. *Vi-
10 carius Capitularis art.* 2. *n.* 11. Item Vicarius
Apostolicus. Vide verb. *Vicarius Apostolicus n.*
11 4. Item Vicarius coiiegiatan exemptae, nt Nul-
lius Dioecesis: Rota recent. apud Farlnac. *part.*
1. *dec.* 346. Nicolius *in Flosculis verb. Visitatio
ordinaria n.* 3. Vida verb. *Vicarius capitularis
art.* 1. *n.* 39.

12 Item Abbates, aliique Praelati habentes pro-
prium Territorium, et qualitatem *Nullius. Cap.
Romana* 1. §. *Hanc. de Csnsibus in* 6. cum simi-
libus, et *Communis Doctorum.* Item Decani, Ar-
chidiaconi, Archipresbyteri Plebani, et alii Infe-
riores visitandi Jus habent, si id longa consuetu-
dine praescripserint; *cap. Super eo, et cap. Cum
Apostolus, de Csnsibus,* Concil. Tridentin. *sess.*
24. *ds rsformat. cap.* 3. ibi: « Archidiacooi au-
» tem, Decani, et alii inferiores in iis Ecclesiis,
» ubi hactenus Visitationem exercere legitime
» consueverunt, debeant quidem, assumpto No-
» tario, de consensu Episcopi, deinceps per se
13 » ipsos taotum visitare ». Item capituium, super-
stite adhuc Episcopo, potest interdum ex prae-
scriptione, vel privilegio habere Jus visitandi; Et
tunc Visitatores a capitulo deputati debent esse
approbati ab Ordinario. Concil. Trident. *cit. ssss.*
24. *de reformat. cap.* 3. ibi: « Visitatores etiam,
a Capitulo deputanei, ubi Capitulum Jus visitan-
di habet, prius ab Episcopo approbentur ». Bar-
bosa *supro Concilium loco cit. n.* 14. *et cit. alle-
got.* 73. *n.* 26. cum aliis ibi citatis, referens sic
etiam decisum fuisse o *Sacra ejusdem Concilii
Congr.*

Dicti Archidiaconi tamen, et alii inferiores Vi- 14
sitatiooîs a se factae rationem reddere, nt acta
omnia exhibere Episcopo infra mensem teoen-
tur: Concil. Tridunt. *loco cit.* ibi: « Cui ipsi Ar-
» chidiaconi, vel alii inferiores Visitationis fac-
» tae infra mensem rationem reddere, nt deposi-
» tiones testium, ac integra acta exhibere te-
» neantur, non obstantibus quacumque consue-
» tudinn etiam immemorabili, atque exemptioni-
» bus, et privilegiis quibuscumque ». Immo E- 15
piscopus etiam per alium potest easdem Eccle-
sias seorsim ab his iterum visitare. Concil. Tri-
dentin. *loco cit.* ibi: « Sed non ideo Episcopus,
vel eo impedito ejus visitator easdem Ecclesias
seorsim ab bis visitare prohibeatur »: At vero li- 16
cet Episcopus possit iterum visitare Ecclesias vi-
sitatas ab inferioribus, non potest tamen iterum
punitos ab eis, nequn ab illis absolutos cogere ad
innocentiam suam demonstrandam; Sic decisum
fuisse refert Barbosa *supro Concil. loco cit. n.*
15. et Armendar. apud ipsum *ibid.*

Superiores Generales Ordinum Regularium, 17
Provinciales, nt alii Praelati, quibus est in alia
Inferiora Monasteria, Prioratusve legitima Juris-
dictio, habent Jus visitandi Monasteria, aliaque
loca sibi subjecta; *cap. In singulis, et cap. Ea,
quae, de statu Monachor.* Concil. Tridentin. *sess.*
21. *ds rsformat. cap.* 8. et *sess.* 25. *de Regula-
rib. cap.* 20. et *Commun. Doctor.* praxi quoti-
diana id demonstrante.

Episcopi, aliiqun Superiores non soium pos- 18
sunt, sed etiam tenentur per se ipsos, aut si le-
gitime fuerint impediti, per Vicarios suos, vel
Visitatores, qui Presbyteri sint, vel Diaconi, sin-
gulis annis, aot si ob latitudinem fieri nequeat,
saltem quolibet bienolo, totam Diocesim, et
Ecclesias njusdem visitare: *Communis*, claris
Juribus *in can. Decrevimus* 10. *caus.* 10. *qu.* 1.
ibi: *Decrevimus, ut annuis vicibus ab Episcopo
Dioeceses visitentur, can. Episcopum* 11. *eadem
caus. et qu.* ibi: « Episcopum singulis annis ire
oportet, ut acquirat etc. Quod si ipse, aut lan-
guore detentus, aut aliis occupationibus impli-
catus id explere nequiverit, Presbyteros probabi-
les, aut Diaconos mittat, qui redditus Basilica-
rum, et Ministrantium vitam inquirant ». Et
concil. Tridentin. *ssss.* 24. *de reformat. cap.* 3.
ibi: » Patriarchae, Primates, Metropolitani, et
Episcopi propriam Dioecesim per se ipsos, aut
si legitime impediti fuerint, per suum Vicarium
Generalem, aut Visitatorem, si quotannis totam
propter ejus latitudinem visitare non poterunt,
saltem majorem njus partem, ita tamen ut tota
bienoio per se, vel per Visitatores suos comple-
tur, visitare non praetermittant ».

Vicarius tamen Generalis hoc Jus visitandi 19
non habet, nisi specialiter ei committat Episco-

pus: Barbosa *supra Concil. cit. sess.* 24. *cap.* 3. *nu.* 3. et *cit. alleg.* 73. *nu.* 28. cum pluribus ibi citatis, et alii passim. Vide verb. *Vicarius Generalis art.* 2. *n.* 22.

20 Metropolitani olim post plene visitatam propriam Dioecesim poterant etiam visitare Dioeceses suorum suffraganeorum, sed hodie hoc amplius non possunt, nisi ex causa cognita, et probata in Concilio Provinciali, vel a Sacra Congregatione: Concil. Tridentin. *cit. sess.* 24. *cap.* 3. *Sacra Congreg. Episcop. in Cajacen. et Theanen.* 22. *April.* 1603. apud Nicol. *in Floscul. verb. Visitatio ordinaria n.* 2.

21 Episcopus visitare potest toties, quoties opus fuerit, non solum Ecclesias communes Dioecesis, sed etiam capitula, et Ecclesias Cathedrales, aliasque majores, et Personas illarum: *Communis* per textum expressum Concil. Trident. *sess.* 6. *de reform. cap.* 4.

22 Item tamquam Sedis Apostolicae Delegatus visitare potest omnes Ecclesias saeculares exemptas, non obstantibus privilegiis, et consuetudinibus, etiam ab immemorabili tempore praescriptis: *Communis*, textu expresso in Conc. Trid. *sess* 7. *de refor. cap.* 8.

23 Item potest visitare quascumque Ecclesias Saeculares intra fines suae Dioecesis existentes etiamsi ad Regulares pertineant, et ab eis dependeant, dum tamen per saeculares eis deserviatur, et hoc vigore Concilii Trident. *sess.* 7. *de reformat. cap.* 8. Sic decisum fuisse referunt Armendar. *in add. ad recopil. leg. Navar. lib.* 1. *tit.* 6. *de visitat. lib.* 5. §. 2. *nu.* 3. Ventriglia *prax. part.* 2. *annotat.* 24. §. 1. *n.* 7. Secus autem Ecclesias Regulares Nullius dioecesis, ut ex Tridentino, et Decret. Sacrae Congregationis ad longum probat Fagnan. et Matthaeucc. *locis nu. sequent. citandis.*

24 Item potest Episcopus vicinior tamquam Sedis Apostolicae Delegatus visitare Ecclesias omnes Saeculares Nullius Dioecesis quantumcumque exemptas, et Sedi Apostolicae immediate subjectas, etiamsi in illis Praelatus inferior habeat quasi Episcopalem Jurisdictionem: Concil. Tridentin. *sess* 24. *de refor. cap.* 9. Barbosa *ad dict. cap.* 9. *nu.* 1. et 2. allegans Rotam *decis.* 396. *part.* 1. *recent.* et plurimos Doctores, Ventrigl. *loc. cit. n.* 9. et alii passim; Non potest tamen visitare Ecclesias Regulares Nullius Dioecesis, ut ex Trident. et Decret. Sacr. Congregat. ad longum probat Fagnan. *lib.* 3. *Decretal. in cap. Nullus, de Parochiis n.* 33. *et* 37. et Matthaeucc. *Official. Cur. cap. ult. n.* 12. *ad* 14. et alii.

25 Vicinior Episcopus potest visitare Beneficia saecularia, et Clericos saeculares Abbatiae Nullius Dioecesis, ipsosque culpabiles repertos corrigere; et dicitur vicinior Episcopus solum ille, cujus Cathedralis Ecclesia sit Abbatiae proximior, non autem locus dictae Abbatiae subjectus: Barbosa *supra Trid. cit. sess.* 24. *cap.* 9. *num.* 4. attestans sic decisum fuisse die 2. *Augusti* 1596.

Episcopus vicinior, si sit legitime impeditus, 26
potest Ecclesiae Saeculares Nullius Dioecesis visitare per suum Vicarium generalem: Sic decisum fuisse die 17. *Januarii* 1585. testatur Barbosa *loc. cit. n.* 6.

Si Ecclesia, seu Abbatia Saecularis Nullius 27
Dioecesis, sita sit in aliqua Dioecesi, Visitatio spectat ad Ordinarium, in cujus Dioecesi est Ecclesia Nullius. Sic decisum fuisse refert Rota *par.* 2. *recent. dec.* 501. *num.* 5. apud Barbosam *loc. cit. n.* 2.

Episcopus, sive per seipsum, sive per alium 28
delegatum visitare potest Ecclesias, etiam non curatas, quae reperiuntur erectae in solo Lateranensi, ut clare patet ex responsione Sacrae Congregationis Concilii ad sequentia dubia proposita ab Episcopo Mileti.

I. « An Episcopus Miletensis tanquam Delegatus Apostolicus possit sub delegare suum Vicarium Generalem, vel aliam Dignitatem Ecclesiasticam sibi benevisam in Visitatione Dioecesis, et praecipue Ecclesiarum, quae praetenduntur sitae in solo Lateranensi? »

II. « An Vicarius destinatus in dicta Dioecesi Mileten. a Reverendissimo Capitulo Basilicae Lateranen. possit revidere Visitationes factas ab Episcopo, sive ejus Delegato Visitatore in dictis Ecclesiis? »

III. « An praedictus Vicarius Lateranen. in dicta dioecesi Mileten. possit revidere computa, et visitare libros administrationis redituum Societatum Laicarum erectarum in iisdem Ecclesiis, et an pro dict. computorum revisione possit recipere a dd. Societatibus aliquod emolumentum, seu mercedem? »

IV. « An Vicarius destinatus in dict. Dioecesi Mileten. a dict. Reverendis. Capitulo possit indicere Concursum in occasione vacantiae Ecclesiarum Parochialium, quae praetenduntur sitae in solo Lateranensi? »

V. « An Episcopus Mileten. in praefatis Ecclesiis intra fines suae Dioecesis possit exercere suam Jurisdictionem ordinariam quo ad provisionem Parochialium, aliorumque concernentium Curam animarum, et administrationem Sacramentorum? »

VI. « An in alienationibus rerum earumdem Ecclesiarum solemnitates requisitae etiam in vim Cau. Terrulas quaest. 2. adhiberi debeant per Episcopum, vel per dictum Vicarium destinatum a capitulo dictae Sacrosanctae Basilicae Lateranen.? »

VII. « An in casu, quo praedictus Vicarius destinatus a Capitulo se ingereret in Jurisdictionalibus, et causis spectantibus ad Episcopum Mileten. possit ab eodem coerceri, et puniri Canonicis Censuris, et poenis? »

Quibus propositis, auditis partibus in plena

gregatione 23. *Aprilis* 1701. responsum dedit: « Ad primum, posse visitare per se, vel per alium etiam Ecclesias sitas in solo Lateranensi ad formam Sacri Concilii. Ad secundum negative: Ad tertium negative ad utrumque: Ad quartum negative: Ad quintum, dilata; ad sextum spectare ad Episcopum privative: Ad Septimum affirmative. »

29 Super quibus reproposita causa 3 *Maji* 1702. *Eadem Congregatio* respondit: « Ad 1. in decisis. Ad 2. in decisis. Ad 3. in decisis, quoad primam partem, praeterquam quoad Archiconfraternitates erectas auctoritate Capituli; et quoad secundam in decisis. Ad 4. in decisis. Ad 5. quoad primam partem affermative. Ad 6. dilata. Ad 7. in decisis. »

30 Et iterum in eadem causa, et inter easdem partes propositis novis dubiis.

I. « An sine subdelegatione speciali subdelegatus ab Episcopo ad visitandam Dioecesim possit visitare Ecclesias, Confraternitates, et loca pia fundata in solo Lateranensi? »

II. « An dicta subdelegatio specialis debeat a Subdelegato ostendi, et inseri actis Visitationis.

III. « An Episcopus, vel ab eo Delegatus teneatur declarare expresse se visitare jure delegato? »

IV. « An Vicarius Lateranensis in Visitatione, quam facit Jure Ordinario, possit petere, ut sibi ostendantur acta Visitationis factae ab Episcopo, vel ejus Delegato? »

V. « An Ecclesias Parochiales fundatas in solo Lateranensi valeat Episcopus visitare jure ordinario? Die 17. Novembr. 1703. Sacr. Congr. etc. respondit: »

Ad 1. Negative, et quoad Confraternitates juxta resolutiones jam factas.

Ad 2. Affirmative.

Ad 3. Affirmative.

Ad 4. Affirmative, non tamen auctoritative ad effectum corrigendi.

Ad 5. Negative.

31 Visitatio Abbatiae Sanctae Mariae de Perno sitae in confinio Dioeces. Muranae, et Rapellen. aeque principaliter unitae Ecclesiae Melphiensi spectat ad Episcopum Melphiensem, ut patet ex responsione Sacrae Congregationis Concilii ad sequentia dubia relat. ab Ursaya *tom.* 3. *part.* 1. *disceptat.* 33. *a n.* 45.

I. « An Visitatio Ecclesiae Sanctae Mariae de Perno spectet ad Episcopum Melphien. vel potius ad Episcopum Muranum? »

II. An « Censurae latae per curiam Episcopalem Melphien contra Vicarium Generalem Muranum sustineantur? »

III. « An declaratoria Censurarum facta per Vicarium Generalem Muranum contra Vicarium Generalem Melphien. sustineatur? »

Die 16. *Junii* 1712. *Sacra Congregatio Concilii* respondit: « Ad primum affirmative quoad primam partem, Negative quoad secundam: Ad secundum affirmative, et pro absolutione arbitrio Metropolitani: Ad tertium negative.

Visitare Jure delegato potest Episcopus Ecclesias unitas Collegiis exemptis: *Sac. Congr. Concil. in Bononien. Juris visitandi* 2. *Octob.* 1721. Sic refert Ursaya *in Miscellan.* 1. 1. *Sac. et profan. litt. V. n.* 127. 32

Visitare tamen non posse Episcopum Beneficia unita Universitati Complutensi ob privilegia, quae habet, decrevit *Sac. Cong. Concil. die* 22. Junii 1606. apud Aidan. *in compend. Canonic. resolut. lib.* 1. *tit.* 7. *n.* 10. et Barbosa *Summ. Apostolic. decis. verb. Visitare, quando, et quas Episcopus valeat n.* 14. 33

Visitare potest Episcopus Dignitatem exemptam in concernentibus Curam animarum illi annexam: *Sacr. Congr. Concil. in Burgen.* 18. *Augusti* 1628. apud Barbosam *loco cit. n.* 12. 34

Item visitare potest omnes Ecclesias Curatas Monasteriis Regularium unitas: Concil. Trident. *sess.* 7. *de reform. cap.* 7. *et sess.* 25. *de Regularibus cap.* 11. In iis enim, quae spectant ad curam animarum saecularium, tam Ecclesiae, quam personae Regulares dictam exercentes subjacent Jurisdictioni, visitationi, et correctioni Episcopi, ut decisum fuisse *sub die* 4. *et* 6. *Junii* 1627. refert Barbosa *supra Concil. sess* 25. *de Regularibus cap.* 11. *n.* 4. *et* 5. et novissime *Sacra Congr. Concilii in Mediolanen.* 12. *Novembris* 1689. *et Congregatio particularis deputata ab Alexandro VIII. in causa Hispalen.* 30. *Januarii* 1694. *in respons. ad* 6. et relata in *Congregatione Generali* 18. *Augusti* 1696. apud Monecell. *par.* 1. *tit.* 5. *formul.* 2. *n.* 2. 35

Dummodo tamen Ecclesia Parochialis non sit illius conventus, in quo Generalis Ordinis habet residentiam ordinariam, quia ipsa gaudet exemptione a Jurisdictione Ordinarii: Concil. Trident. *sess.* 25. *de Regularibus cap.* 11. *et Sacra Cong. Concil. in Lauden. Jurisdictionis* 1. *Decembris* 1691. in qua plene articulo discusso, et partibus informantibus fuit resolutum, Constitutionem Gregorii XV. incipientem *Inscrutabili*, non derogasse privilegio *cap.* 11. *sess.* 25. *de Regularibus* favore Generalium Ordinum concesso. Sic refert Monacell. *part.* 1. *tit.* 6. *formul.* 20. *n.* 14. et sic alias censuit eadem Sacra Congreg. teste Ventriglia *part.* 1. *annotat.* 48. §. unico *num.* 91. Quamvis Barbosa *in Summa Apostolic. decision. verb. Visitare Ecclesias, et loca Regularium quando possit Episcopus?* referat ex Armendar. et Lezana, Sacram Congregat. Concilii censuisse, quod visitare possit Episcopus ex Decreto Concilii *sess.* 7. *cap.* 6. *de reform.* Ecclesias Parochiales unitas Monasterio canonicorum Regularium, tametsi Generalis in eo Sedem ordinariam principalem habeat. 36

Episcopus visitando Ecclesias curatas exem- 37

ptas, vel Regularibus subjectas potest facere Decreta in iis, quae concernunt rectam administrationem, et custodiam Sacramentorum, et quatenus decreta discrepant ab illis, quae fecerunt Superiores exempti, seu Regulares, debent ordinationes Episcopi praevalere, et observari: *Sac. Congr. Concil. in Veronen.* 10. *Julii* 1628. *in Mediolanen.* 12. *Novembris* 1689. *et Congregatio particularis deputata ab Alexandro VIII. in causa Hispalen.* 30. *Januarii* 1694. *in respons. ad* 6. et relata in *Congreg. Generali* 18. *Augusti* 1696.

38 Quamvis Episcopus possit visitare Ecclesias Parochiales Monasteriis Regularium unitas, vel annexas, nequit tamen visitare domos ipsarum Parochialium, in quibus non viget Regularis observantia, sed in eis habitant soli Parochi Regulares ab eodem approbati, ut alias respondit *Sacr. Congreg.* apud Fagnan. *lib.* 1. *Decretal. in cap. Grave gerimus* 19. *n.* 16. *de Officio Ordinarii.*

39 Nec Episcopus potest visitare Monasteria Regularium eo praetextu, quod eorum Superiores sint negligentes, ut respondit *Sacra Congr. Concilii die* 20. *Februarii* 1616. apud Piasec. *Prax. part.* 2. *cap.* 3. *art.* 6. *n.* 32. ibi: « Sacr. Cong. Cardinal. Concil. Trid. Interpretum censuit, non licere Ordinariis locorum, Monasteria Regularium eo praetextu visitare, et corrigere, quod illorum Superiores admoniti intra sex menses illa non visitaverint, vel correxerint, nisi eadem Monasteria vel sub commenda existant, ex decreto *cap.* 8. *sess.* 21. vel suorum Ordinum capitibus non subsint, ac se in Congregationes redigere neglexerint, juxta *cap.* 8. *sess.* 25. de Regularibus ».

40 Neque potest Episcopus visitare capellas, et altaria Laicorum, seu Confraternitatum Laicalium in Ecclesiis Regularium erecta, ut resolvit *Sacr. Cong. Concil.* apud Fagnan. *in cit. cap. Grave gerimus n.* 48. et expresse Pignatell. *t.* 10. *con-*
41 *sult.* 39. *n.* 9. Quamvis enim possit Episcopus visitare confraternitates Laicales erectas in Ecclesiis Regularium in iis, quae respiciunt administrationem, et adimplementum onerum, ut pluries respondit, tum *Sacr. Congr. Ep.* tum *Sac. Congr. Conc.* ut videri potest sub verb. *Confra-*
42 *ternitates art.* 3. *n.* 1. Tamen nullatenus visitare potest capellas, et altaria in Regularium Ecclesiis per ipsas Confraternitates Laicales constructa, ut pluries declaravit *dicta Sacr. Congr.* ut videri potest sub dict. verb. *Confraternitates a n.* 2. *ad* 4.

43 An autem, et quando possit, vel non, Episcopus visitare conventus regularium, sive antiquos suppressos, et iterum restitutos, sive numquam suppressos, aut de novo erectos; Vide verb. *Conventus per tot.* ubi abunde de omnibus.

44 Episcopus visitare potest Oratoria publica, quae habent requisita Ecclesiae, etiamsi sint de pertinentiis Regularium; Dummodo separata sint a claustris, et campestria. *Sac. Cong. Conc. in Caesenaten.* 23. *Septembr.* 1690. *et in Corionen.* 20. *Apr.* 1697. Vide d. verb. *Conventus sub n.* 22. *in respons. ad quintum dubium*, *et sub* n. 1. *in responsione ad primum.*

Episcopus visitare potest Ecclesias Parochiales 45
Equitum Hierosolymitanorum, sed quo ad ea tantum, quae ad Curam animarum, et Sacramentorum administrationem spectant: S. Pius V. Constit. 136. incip. *Exposcit.* At non posse Episco- 46
pum visitare Oratoria publica dictae Religionis Hierosolymitanae, declaravit *Sac. Congr. Conc. in Mantuana* 17. *Junii* 1690. ut refert, et tenet Monacell. *P.* 1. *t.* 5. *formul.* 2. *n.* 5. *in fine.*
An autem, et quando possit Episcopus visitare 47
Oratoria privata erecta ex privilegio Apostolico in Domibus privatis Nobilium Personarum? Vide verb. *Oratorium a n.* 25. *ad* 26.

Episcopus visitare potest Ecclesias Parochiales 48
subjectas capitulo Lateranensi: *Sac. Cong. Episcop. in Aquilana Terrae Arischiae* 23. *Junii* 1690. immo et quae concernunt ornatum Ecclesiae, *Sac. Cong. Concil. in Caesenaten.* 23. *Septemb.* 1690. apud Monacell. *loco cit. n.* 2. *in fine.*

Episcopus potest visitare Monasteria Monia- 49
lium Regularibus subjectarum in iis, quae pertinent ad clausuram, etiam inconsultis, et irrequisitis earum Superioribus regularibus; Vide verb. *Moniales art.* 3. *n.* 95.

Quoad talem autem Visitationem debet Episco- 50
pus observare Decreta Sacrae Congregationis Concilii hac de re edita, et adducta sub dict. verb. *Moniales n.* 96. et insuper Decreta *Sacrae Cong. Episc. et Regul.* quae hic dantur, prout referuntur ab Eminentis. Petra *tom.* 5. *comment. ad Constit. Calixti III. sect.* 2. *n.* 143. *vers. Resolutio*, ibi: « Resolutio itidem novissima Congregationis Episcoporum, et Regularium fuit in Nucerina Paganorum inter Episcopum, et Moniales Ordinis Praedicatorum Monasterii exempti in dicta civitate existentis, et proposita fuerunt infrascripta dubia ».

I. « An Episcopus in concernentibus observantiam clausurae, toties, quoties expedire judicaverit, possit visitare Monasterium Monialium Sanctae Annae subjectarum PP. Ordinis Praedicatorum »?

II. « An possit visitare earum Ecclesiam, communicatorium, et crates confessarii quoad concernentia clausuram »?

III. « An possit visitare nedum crates, et Moenia exteriora Monasterii, sed etiam chorum interiorem, Dormitoria, cellas, aliaque loca pro clausurae custodia »?

IV. « An possit indutus Stola supra Rocchettum, et Mozzetam solum cum suis convisitatoribus ingredi, et visitare clausuram Monialium absque interventu Prioris, et alterius cujusvis religiosi ».

V. « An Episcopus volens possit in actu Visi-

tationis habere sermonem spiritualem Monialibus tam intra, quam extra Septa Monasterii ».

VI. « An Episcopo sit per Priorissam tradenda notula nominum Monialium, Educandarum, et Ancillarum tempore Visitationis »?

VII. « An possit Episcopus occasione Visitationis singulas Moniales, et unamquamque separatim interrogare, et examinare circa observantiam clausurae »?

VIII. « An tam Regulares, quibus subjectae sunt Moniales, quam etiam Saeculares, teneantur ab Episcopo obtinere licentiam alloquendi Moniales »?

IX. « An possit Episcopus insimul cum Superiore regulari revidere computa, atque recognoscere statum Oeconomicum Monasterii »?

X. « An censurae sustineantur in casu etc. ».

XI. « An constet de attentatis, et quomodo sint purganda »?

XII. « An, et quomodo sit providendum quoad ingressum conversorum in locum ultimo loco defunctarum in casu etc. ».

Die 7. Julii 1724. Sacr. Congr. Episcop. et Regul. his dubiis respondit.

Ad I. usque ad X. inclusive Affirmative.

Ad XI. Negative.

Ad XII. Providebitur post revisionem Status Oeconomici.

51 Praelati omnes saeculares Episcopali, ac etiam Cardinalatus Dignitate praediti nequeunt ingredi Clausuram Monialium etiam sibi subjectarum, nisi in casibus necessariis, uti est casus Visitationis; et tunc comitati a paucis, iisque senioribus, ac religiosis viris. Vide dict. verb. *Moniales art.* 3. *n.* 66.

52 Si autem contrafecerint, incurrunt Interdictum ab ingressu Ecclesiae pro prima vice; pro secunda vero contrahunt Suspensionem a Pontificali munere, et a Divinis; pro tertia autem vice, et deinceps, excommunicatione majori afficiuntur; Vide *ibidem n.* 67.

53 Unde non possunt Episcopi secum ducere in clausuram ullos laicos, tamquam comites, et socios; Vide *ibid. n.* 68. *et* 69.

54 Nec possunt Episcopi secum ducere in Clausuram plusquam octo personas, alias incurrunt praedictas censuras; Vide *ibid. n.* 71.

55 Absolutio tamen ab istis censuris non est Papae reservata: Vide *ibid. n.* 72.

56 Praelati Regulares non possunt ingredi Monasteria Monialium pro visitatione locali, nisi semel tantum in anno, itaut eo anno, quo unus ex dictis Superioribus visitaverit, alius Superior a Visitatione hujusmodi se omnino abstineat; Vide *ibid. n.* 74.

57 Praelatus Regularis, si fuerit Generalis, potest secum introducere duos Socios sui Ordinis; si fuerit alius a Generali, potest introducere secum tantum unum Socium sui Ordinis; Vide *ibidem n.* 75.

Nec ipse Visitator, nec ejus Socii possunt sumere intra Clausuram ullam refectionem; Vide *ibid. n.* 76. 58

Si Superior Regularis supradictis contrafecerit, ipso facto poenam Excommunicationis, et privationem omnium Officiorum, quae obtinet, ac perpetuae inhabilitatis ad illa, vel alia imposterum obtinenda, vocisque activae, et passivae absque alia declaratione incurrit. Et nihilominus nullis privilegiis, et exemptionibus tueri se potest, quominus ab Episcopo loci tamquam ob hoc Sedis Apostolicae Delegato quoties, et quando opus fuerit, corrigi, et puniri valeat, Vide *ibid n.* 78. 59

Episcopus visitare potest Hospitalia; Vide verb. *Hospitale n.* 33. et verb. *Administratio n.* 2. 60

Et potest exigere ab Administratoribus rationes, et computa, tam in Visitatione, quam extra, etiam per suum Delegatum, non obstantibus quibuscumque privilegiis; Vide *ibid n.* 34 61

Immo potest Ordinarius visitare Hospitalia, et ab eorum Administratoribus rationes, et computa exigere, non obstante, quod a Testatore, et Lege fundationis expresse excludatur; Vide *ibid. n.* 35. et verb. *Administratio* n. 3. 4. *et* 5. 62

Item potest exigere rationem administrationis ab Hospitalibus, quae sunt sub immediata Regum protectione; Vide dict. verb. *Administratio n.* 12. 13. *et* 14. 63

Non potest tamen visitare dicta Hospitalia, quae sunt sub immediata Regum protectione; Concil. Trid. *sess.* 22. *de reform. cap.* 8. 64

Hospitale aliquod visitare volenti, si opponatur exceptio, quod sub immediata regum protectione existat, non ad saecularem judicem, sed ad ipsum Episcopum talis exceptionis cognitio, et definitio pertinet; Vide dict. verb. *Hospitale n.* 38. 65

Ad hoc tamen ut dicta hospitalia sint immunia a visitatione Episcopi, debent esse talia a primaeva sua fundatione: Nec sufficit, si Hospitalia accipiantur ex post a Rege sub sui immediata protectione; Vide d. verb. *Administratio n.* 15. 16. 17. *et* 18. et dict. verb. *Hospitale n.* 39. 66

Episcopus visitare, corrigere, et reformare potest hospitalia omnia, etiamsi privata sint laicorum, in casibus a jure concessis; scilicet ob negligentiam, vel ob dilapidationem bonorum, et ut testatoris voluntas servetur, Vide dict. verb. *Hospitale n.* 40. 67

Hospitalia privata potest Episcopus visitare, corrigere, et reformare in iis tantum, quae ad observandam voluntatem testatorum pertinent, et exigere rationem ab administratoribus una cum illis deputatis, quibus ex consuetudine ratio reddenda est; Vide *ibid. n.* 41. 68

Hospitalia etiam unita, in quibus Ecclesiae sunt, vel assidue divina officia celebrantur, et bona eo- 69

rum non sunt distincta, visitari debent ab Episcopo: Vide *ibid. n.* 42.

70 Hospitalia, quamvis debeant visitari ab Episcopo: non inde tamen prohibetur, quin et judices saeculares eadem visitare possint, si hoc eis alias legitime competit; Vide *ibid. n.* 43.

71 Hospitalia administrata a fratribus S. Joannis Dei non sunt exempta a jurisdictione Ordinarii, nisi solum quoad regularem observantiam; Vide *ibid. n.* 44.

72 Episcopus visitare potest confraternitates laicorum, etiamsi essent erectae in Ecclesiis, seu Oratoriis fundatis, et extructis in solo, et territorio Religionis Hierosolymitanae; Vide verb. *Confraternitates art.* 3. *n.* 5.

73 Episcopus visitare potest etiam confraternitates, quae non a primaeva sua fundatione sunt sub immediata Regum protectione, sed solum ex post sub sui immediata protectione sunt a rege acceptae; Vide *ibid. a n.* 6. *ad* 8.

74 Administratores confraternitatum, sicut et aliorum piorum locorum possunt compelli ab Episcopo ad reddendam rationem administrationis, et ad portandum libros administrationis etiam ad Palatium Episcopale, si sint in loco residentiae, seu alterius stationis, et permanentiae Episcopi; Vide *ibid. n.* 9. et verb. *Administrator n.* 20.

75 Etiamsi tales administratores rationem administrationis aliis reddere solerent; adhuc vigore dispositionis Concilii principaliter erit adhibendus Episcopus: *Sacr. Congregat. Concilii in Conversanen.* 2. *Martii* 1697. *et in Melevitana* 20. *Marti* 1700.

76 Immo redditio rationis administrationis danda est Episcopo etiam a confraternitatibus, aliisque locis piis, quae sunt sub immediata regum protectione; Vide dict. verb. *Confraternitates a n.* 1. *ad* 13.

77 Episcopus in visitatione debet celeriter, quantum res postulat, se expedire, et ad actus extraneos non se divertere, ne visitati graventur expensis; Sic pluries censuit *Sacr. Congr. Concil.* et signanter *in una Bojanen. die* 14. *Decemb.* 1654. in qua ad instantiam capituli Collegiatae Campi Bassi propositis sequentibus dubiis.

I. « An Episcopus teneatur singulis annis visitare totam Dioecesim »?

II. « Qualis debeat esse comitatus ejusdem Episcopi visitantis, ad effectum praestationis victualium »?

III. « Per quod tempus in locis visitandis sint eis praestanda victualia »?

IV. « An obtinentes beneficia simplicia, seu Capellanias in titulum, teneantur contribuere dictis victualibus »?

V. « An eisdem victualibus teneantur contribuere confraternitates laicorum »?

VI. « An Episcopo accedente ad conferendum Sacramentum Confirmationis, teneantur Universitates praestare victualia, seu procurationem »?

Die 14. *Decembris* 1654. *respondit.*

« Ad 1. Affirmative, et si legitime impeditus fuerit, per suum Vicarium generalem, vel alium visitatorem idoneum debet visitare, ita ut saltem toto biennio visitatio absolvatur ».

« Ad 2. Episcopum debere esse contentum de moderato, ac modesto equitatu, ac famulatu ».

« Ad 3. Per Episcopum celeriter visitationem esse absolvendam, et ad actus extraneos non esse divertendum ».

« Ad 4. Obtinentes beneficia, seu capellanias in titulum teneri pro rata contribuere ».

« Ad 5. Confraternitates visitatas teneri ad eamdem contributionem pro rata ».

« Ad 6. Non esse administranda victualia, nisi concurrat consuetudo legitime praescripta ». *lib.* 19. *Dec. pag.* 438.

Qualis autem, et quanta procuratio debeatur, et a quibus Episcopo visitanti, seu aliis visitatoribus, Vide verb. *Procuratio per tot.* ubi multo ad rem. 78

Quibus adde, quod a procuratione respectu visitationis Apostolicae nemo est exemptus, licet in specie contribuere teneatur is, qui est in culpa: *Sac. Congr. Episcop. in Ariminen.* 26. *Julii* 1576. *in Spalatren.* 3. *Julii* 1601. Unde tenetur etiam Episcopus pro sua rata: *Sacra Cong. Episcop. in Ferentina* 8. *Novemb.* 1581. Item commendatarii etiam Cardinales: *Ead. Sac. Congr. Episcop. in Januen.* 21. *August.* 1582. Quamvis non esset expressum in brevi; *Eadem Sacra Congreg. Episcop. in Licien.* 13. *Augusti* 1627. Item etiam Regulares possidentes bona stabilia in communi: *ibidem.* Maxime ratione Parochiarum unitarum: *Eadem Sacra Congr. Episcop. in Ariminen.* 11. *Martii* 1579. *et in Placentina* 16. *Maii ejusdem anni, et in Cramonen.* 1. *Martii* 1580. Nisi haberent privilegium in specie pro hac causa, *ibid.* Sic apud Nicol. in *Floscul. verb. Visitatio Apostolica n.* 23. 79

Si visitator Apostolicus sit Episcopus, debet habere decem scuta monetae pro qualibet die: *Sac. Cong. Episcop. in Licien.* 13. *Augusti* 1627. apud eumdem *loc. cit. n.* 25. 80

Antequam inchoetur visitatio, proponuntur edicta, in quibus Episcopus debet denunciare diem suum iis, quos visitare intendit. Non enim visitandos imparatos invadere debet, nisi justa aliqua causa aliud prudenter suadeat; Tum quia id maxime expedit, ut sic Parochus, seu rector Ecclesiae visitandae possit populo denunciare diem adventus Episcopi visitatoris, ad hoc ut se praeparent ad illum recipiendum: Joannes Andreas *in cap. Cum sit Romana*, *de Simon.* Fuscus *de visi-* 81

tat. lib. 1. *cap.* 4. *n.* 4. Barbosa *lib.* 1. *Jur. Eccles. univers. cap.* 14. *n.* 36. Ventrigl. *prax. tom.* 2. *annotat.* 24. §. 1. *n.* 28. et alii passim.

82 Non licet tamen Episcopo visitationem aggredienti proponere edicta, quibus subditi jubeantur in virtute s. obedientiae crimina detegere, multoque minus proposita poena excommunicationis, sed solum ad id enixe hortari. Sic resolutum fuisse a Sacra Congregatione refert ex aliis Barbosa *de offic. et potest. Episcop. part.* 3. *allegat.* 75. *n.* 9. *et supra Concil. Tridentin. sess.* 6. *de reform. cap.* 4. *tom.* 10. ubi ex Aidano testatur id decisum fuisse *sub die* 31. *Apr.* 1593. et *in Summa verb. Visitatio n.* 4.

83 Tempus incipiendae visitationis non est a jure determinatum; unde relinquitur arbitrio Episcopi, qui potest eligere tempus loco magis proportionatum: Fusc. *de Visitat. lib.* 1. *cap.* 2. *n.* 13. Ventriglia *loc. cit. cap.* 25. et alii.

84 An autem visitatio generalis dioecesis praecedere debeat convocationem Synodi, vel e contra? Vide verb. *Synodus n.* 15. *et* 16.

85 A qua Ecclesia sit inchoanda visitatio, remittitur arbitrio Episcopi; Licet enim visitatio ut plurimum soleat incohari ab Ecclesia Cathedrali, id tamen non est de praecepto, cum possit Episcopus inchoare ab Ecclesia, quae sibi magis placuerit, reservatis juribus, et sine praejudicio aliarum Ecclesiarum: Sic *Sacr. Congr. Rit. in Egitanien.* 10. *Junii* 1602. *in respons. ad* 2. *dub.* ut ex aliis refert Ventriglia *loc. cit. n.* 26. Barbosa *in Summa verb. Visitatio n.* 1. Monacell. *tom.* 1. *tit.* 5. *formul.* 2. *n.* 26.

86 Pro visitatione facienda eligi solent ab Episcopo duo convisitatores satis experti, et in rebus Ecclesiasticis versati, *cap. In singulis*, *de statu Monachor. et Extravagant. Debent, de Offic. Ordinarii inter commun.*

87 Non est tamen necessaria talis electio, seu assumptio convisitatorum, seu adjunctorum, sed tantum voluntaria, cum possit Episcopus sine illis visitare etiam capitula cathedralium, at aliarum majorum Ecclesiarum, ut deciditur in Conc. Trident. *sess.* 6. *de reformat. cap.* 4. ibi: « Per se ipsos, vel illis, quibus sibi videbitur, adjunctis »; et sic tenet *Communis Doctorum*.

88 Unde visitare potest Episcopus sine adjunctis corpus Ecclesiae cathedralis, sacramenta, reliquias, vestes, ornamenta, cetaraque ad cultum divinum destinata Item capellas, cappellanias, dotationes, anniversariorum institutiones, memorias defunctorum, pia opera, et res, seu bona fabricae, vel Ecclesiae: Sic *Sac. Congr. Concil.* apud Barbosam *cit. alleg.* 73. *n.* 15. *et in Summa Apostolic. dec. verb. Visitare quando, et quae Episcopus valeat*, *n.* 17. Armendar. *lib.* 1. *tit.* 6. *de Visitat. n.* 123. Nec potest capitulum cathedralis se eximere ab hac visitatione praetextu exemptionis, et praescriptionis immemorabilis. *Sac. Congr. Conc. in Hispalen. Jurisdictionis* 4. *Junii* 1699. *et* 4. *Maii* 1690. apud Monacell. *tom.* 1. *tit.* 6. *formul.* 2. *n.* 27.

Si Episcopus visitare velit ex Decreto *sess.* 6. *cap.* 4. *de reformat.* debet id personaliter agere; Secus si ex aliis Concilii decretis, eum id per suum Vicarium generalem, aut visitatorem facere possit, si modo legitime impeditus fuerit, ut permissum est *sess.* 24. *cap.* 3. *de reformat.* etiamsi de visitandis exemptis ageretur, cum *dict. cap.* 3. exemptiones tollat. Sic decisum fuisse *a Sacra Congr. Concil.* testantur Aldan. *in compend. canonic. resolut. lib.* 1. *tit.* 7. *n.* 2. Barbosa *in Summa loc. cit. n.* 18. *et supra Concil. sess.* 6. *de reformat. cap.* 4. *n.* 4. *et n.* 17. ubi cum aliis videtur tenere, quod possit Episcopus etiam per delegatum visitare capitulum cathedralis, et adducit decretum *Sacr. Congr. Concilii in Toletana*, ubi resolutum fuit, Serenissimum Cardinalem Infantem Archiepiscopum Toletanum non teneri per propriam personam capitulum Ecclesiae cathedralis visitare, sed id agere posse per coadministratorem. 89

Si Episcopus visitare velit totum capitulum, debet accedere ad locum ordinarium capituli, in quo solent capitulares congregari, et eorum actus expediri consueverunt, si id tamen commode fieri potest. Sin minus ad locum congruum, et communem. Sed non tenetur accedere ad locum capituli, quoties prosequi velit visitationem alicujus Personae de capitulo; Et si capitulum occasione visitationis convocare ipse voluerit, non potest extra locum solitum congregare: *Sac. Congreg. Concilii* apud Barbosam *in Summa Apostolic. decis. collectan.* 717. *n.* 9. 90

Visitatio personarum capitularium, quae juxta canonicas sanctiones, ut *in Decreto cap.* 4. *sess.* 6. *de reformat.* dicitur facienda, intelligitur juxta dispositionem juris communis citra punitionem, et privationem: *Sac. Congr. Concilii*, de qua Rota *decis.* 328. *part.* 2. *diversor.* apud Barbosam *in Summa verb. Visitatio n.* 9. Unde in visitatione generali Episcopus solus sine conjudicibus procedere potest contra canonicos, eisque poenam imponere extraordinariam, quae magis morum emendationem, quam correctionem respiciat: *Sac. Congr. in Oriolen.* 27. *Martii* 1632. *in resp. ad* 4. *dub.* apud Barbosam *loc. cit. n.* 11. 91 92

Episcopus in visitatione tenetur praedicare verbum Dei, per se, aut saltem per alios; Alias, nisi legitima causa excusetur, ipsum peccare mortaliter, ex Cajetano, Genuensi, Cavanto, Abbate, et Piasecio firmat Monacell. *tom.* 1. *tit.* 5. *formul.* 1. *num.* 51. adducens ad id text. *in cap. Placuit* 10. *q.* 1. *et cap.* 1. §. *Sane, de censibus in* 6. et concludens, a quod quomodo se excusent coram Deo tot Episcopi, qui nihil prorsus curant de hoc in visitando, ipse Deus scit ». 93

Visitator, si in visitatione adinveniat Altaria de Jurepatronatus laicorum, non provisa de necessariis paramentis, et suppellectilibus, aut re- 94

tustate consumpta, fere collabentia, monere debet Patronos, ut illa restaurent, et ornent, ac onera eis adjuncta adimpleant infra brevem, et competentem terminum, alias potest ille concedere alteri patrono, qui velit ea ornare, reparare, ac onera eis adjuncta adimplere: *Sac. Congr. Episcopor. et Regular. in Mutinen.* 16. *Januar.* 1604. Sic referunt Barbosa *in Summa Apostolic. decis. verb. Altaria n.* 6. *et lib.* 2 *juris Eccles. univers. cap.* 8. *n.* 18. Ventriglia *prax. tom.* 2. *annotat.* 24. §. 1. *n.* 44. Matthaeuc. *Official. Curiae cap.* 55. §. 1. *n.* 7. et alii.

95 Si in visitatione adinveniantur reliquiae antiquae, quae ob injuriam temporum, seu ob incuriam custodum careant suis authenticis, debet visitator permittere, ut habeantur in ea veneratione, qua hactenus fuerunt: Sic voluisse Sacram Congregat. Conc. referunt Barbosa in *Summa verb. Reliquias Sanctor. n.* 3. *et de offic. et potest. Episcop. par.* 3. *alleg.* 97. *n.* 11. *et Ventriglia loc. cit. n.* 38.

96 Reliquiae autem, quae ex donatione proveniunt laicorum, quarum claves, vel unam ipsi retinent, et expensas pro earumdem ornatu subministrant, visitantur ab Ordinario, quamvis retineantur, et custodiantur in Ecclesiis Regularium: *Sac. Congr. Conc. in Firmana* 5. Jun. 1700. apud Monacell. *tom.* 1. *tit.* 5. *form.* 2. *n.* 49.

97 Visitator non potest recusari: Orta enim dubitatione, *An Episcopus visitans possit tamquam suspectus recusari?* » Sacra Congreg. Concilii » censuit non posse, nec cum generalem visita» tionem aggreditur, nec cum ad specialem descendit; si modo sine strepitu, et figura judicii » procedens poenas non imponat delictorum or» dinarias, sed eas tantum, quae morum corre» ctionem respiciunt, et modum corrigendi non » excedat. » Sic refert Fagnan. *lib.* 1. *Decretal. in cap. Conquerente, de Officio Ordinarii num.* 37. Et in terminis de visitatore regulari Concil. Trident. *sess.* 25. *de Regularibus cap.* 20. sic expresse statuit; « Teneantur quicumque praedictorum ordinum monasteriis praesunt praedictos visitatores recipere, et illorum ordinationes exequi.

98 Quod visitator, si sibi impediatur aditus ad visitandum, non possit frangere portas Ecclesiae, sed uti gladio spirituali censurarum, tenet expresse Monac. *tom.* 3. *tit.* 1. *form.* 39. *nu.* 2. post Graffium *decis. aur. par.* 2. *lib.* 5. *cap.* 27. *num.* 59. ubi sic praecise habet: « Visitator non debet frangere portas Ecclesiarum, si sibi denegetur aditus ad faciendam visitationem ». Ita Innocent. *in d. cap.* 1. *de Immunitat. Eccles.* « Quia bona Ecclesiarum sunt Sancta Sanctorum, et Domino consecrata etc. et sic qui violentiam facit, Sacrilegum committit »: *dist.* 12. *qu.* 2. *can. Nulli liceat, et canon Quicumque*, « sed potest uti gladio spirituali, idest Excommunicatione, vel Interdicto; facit text. » *in cap. Dilecto*, » *de sentent. excommunicat. in* 6. et ita defendere suam possessionem, hoc est visitationem. Ita not. per Innoc. et Hostiens. *in cap. Venerabili* 24. *de censibus*, Barbosa tamen *supra Concil. sess.* 24. *de Regularibus cap.* 11. *num.* 16. *et de Officio, et potest. Episcop. part.* 3. *allegat.* 74. *n.* 22. *et lib.* 1. *Juris Eccles. univers. cap.* 43. *n.* 139. Tamburin. *de Jur. Abbatissar. disp.* 17. *q.* 3. *n.* 4. Fuscus *de visitat. lib.* 2. *cap.* 16. *post. n.* 1. Ciarlinus *controvers. lib. cap.* 65. *n.* 12. Ventriglia *in praxi par.* 1. *adnotat.* 48. §. *Unico n.* 88. et alii volunt, quod renuentibus regularibus, vel aliis exemptis visitationem, et claudentibus ostium Ecclesiae, vel Monasterii, liceat Episcopo vim inferre, et ostium frangere. Vide verb. *Moniales art.* 3. *n.* 96. *in responsione ad* 3. *dubium.*

Impedientes visitatorem a munere visitationis 99 excommunicationem ipso Jure incurrunt, si moniti non resipiscant, textu expresso in *Clementina attendentes* 2. *de statu Monachor. in fine*, ibi: « Si qui vero visitatores ipsos in praemissis impedire praesumpserint, seu aliquo praemissorum, nisi moniti resipiscant, ipso facto excommunicationis sententiam se noverint incursuros, privilegiis, statutis, et consuetudinibus quibuslibet in contrarium minime valituris. »

Quamvis haec excommunicatio sit latae sen- 100 tentiae non tamen incurritur statim ac fuerit visitationi illatum impedimentum, sed requiritur, quod visitator prius moneat impedientes, ut desistant ab illato impedimento; quod si moniti non desistant, statim incurrunt, ut clare habetur ex verbis dictae Clementinae: « Nisi moniti resipiscant etc. Glossa in d. Clementina *Attendentes verb. Impedire*, Navarr. *in Manual. cap.* 27. *n.* 140. Bonecina *de censuris in particulari disp.* 3. *qu.* 2. *punct.* 4 *n.* 4. Tambur. *de jure Abbatissar. disp.* 14. *quaest.* 8. *num.* 3. Pellizzarius *de monialibus cap.* 10. *quaest.* 11. *n.* 81. Monacell. *tom.* 3. *tit.* 4. *annot. ad Excommunicat.* 2. *n.* 3. qui *dict. tom.* 3. *tit.* 1. *formul.* 39. *n.* 4. recte advertit, quod si impedientes canonice moniti nolint ab illato impedimento desistere, potest Episcopus visitator ipsos excommunicatos publice denunciare absque alia sententia, ut tradunt Glossa *in cit. Clementin. verb. Impedire, et verb. Ipso facto*, Barbos. *ibid. nu.* 6. et alii.

Commendatarii quamvis possint visitare Mo- 101 nasteria sibi commendata in iis, quae pertinent ad curam animarum, et administrationem Sacramentorum, ut censuit *Sacra Congregat. Episcop. in Senogallien. seu Nullius* 6. *Augusti* 1601. *et in una Cisterciensium* 17. *Septembris ejusdem anni*; Non possunt tamen ea visitare quo ad di- 102 sciplinam Regularem, ut respondit *Eadem Sac. Congr. Episcop.* 2. *Augusti* 1647. apud Nicollum *in Flosculis verb. Visitatio ordinaria sub. n.* 4. et aperte habetur ex Concilio Trid. *sess.* 20. *de*

regularibus cap. 20. ac expresse statutum est ab Innoc. X. Constit. 62. inc. *Pastoralis*, et ab Alexandro VII. Constitut. 6. incip. *Exponi*, ubi declaratum est, quod obtinentes Monasteria in Commendam, etiamsi fuerint S. R. E. Cardinales, nullam in Monasteriis sibi commendatis quod ad eorum Monachos Jurisdictionem exercere possint; *ibi* §. 2. « Tenore praesentium declaramus, decernimus, ac statuimus non licere » Commendatariis Priores, Sub-Priores, aut Officiales Claustrales instituere, ac destituere, visitare Monachos, eosdemque corrigere, nec facultates eisdem in Litteris Apostolicis concessas, et expressas, pro ut supra, ad ea, quae » Institutum Regulare concernunt, ac tenore « praedictorum privilegiorum, et Sacri Concilii » dispositione, Monastico regimini relinquuntur, » trahi posse; ac debere ». Et similia etiam habentur in Const. 32. ejusdem Alexandri VII. incip. *Sacrosancti* edita favore Monasteriorum Camalduiensium.

103 Superiores Regulares ordinarie non solent visitare Ecclesias sui Ordinis commendatas saecularibus; nisi ibi habeant Conventum formatum: *Sacra Congreg. Episcop. et Regular. in Vintimilien.* 1. *Septemb.* 1620.

104 Provincialis in actu non potest esse Visitator extra suam Provinciam: *Sacra Congregat. Episcop. et Regular.* 28. *Julii* 1645.

105 Visitator Provinciae a Generali deputatus non
potest substituere sine licentia Sacrae Congrega-
tionis: *Ead. Sacra Congregatio Episcop.* 1. *Se-
ptembr.* 1646. *et* 21. *Octobris* 1649. apud Ni-
col. in *Flosculis loc. cit. n.* 6. ubi *n.* 7. subjun-
106 git, quod Superiores cujusque Monasterii Visita-
tionem biduo debeant explere: *Ead. Sac. Epi-
scop. in Januensi* 22. *Novemb.* 1604

107 Visitator in Ordine Fratrum Minorum de Observantia deputandus est a Patre Generali totius Ordinis S. P. Francisci circa finem Triennii Provincialatus Ministri Provincialis cujusque respective Provinciae, ut eam diligenter possit visitare, et visitata diligenter Provincia, Capitulum possit celebrare, et hoc intra tempus trium, vel quatuor, et in latissimis Provinciis, sex mensium: *Constit. Ordinis* c. 8. *statut.* 65. Compend Sanctor. verb. *Visitator. n.* 5.

108 Dicto Visitatori legitime deputato resistentes, illumque impedientes, contradicendo, opponendo, recusando, aut quovis modo rebellando, sunt ipso facto Excommunicati Excommunicatione Papae reservata, Officio privati, et voce activa, et passiva in perpetuum destituti: Gregor. XIII. Const. incip. *Quoniam nostro* Constit. Ordinis *cap.* 8. *statut.* 67. *conclus.* 6. Compend. Sanctor. *loc. cit. n.* 10.

109 Dictus Visitator non habet votum in electionibus, nisi specialiter a Generali sit ipsi concessum; Constit. Ordin. *cap.* 8. *statut.* 67. *conclus.* 8. Sanctor. *loc. cit. n.* 11.

Neque in electione Capitulari habet in paritate 110
votorum votum decisivum. Vide verb. *Electio ar-
tic.* 4. *n.* 45. Habet autem ipsum votum decisi-
vum in electionibus, quae fiunt a solo Definito- 111
rio, si a Generali sit deputatus Praeses. Vide d.
verb. *Electio art.* 4. *n.* 46.

Praefatus Visitator non potest usurpare sibi sigilla majora Provinciae, nec mittere Clericos ad Ordines suscipiendos, neque recipere Novitios, neque destinare Praedicatores ad Quadragesimas, seu Adventus, neque deputare Confessores Monasteriis Monialium, neque distribuere spolia defunctorum Fratrum, quae omnia ad Ministrum Provincialem pertinent: *Statut. General. Capituli septuagesimi primi pro Familia Cismontana cap.* 2. *n.* 10. 112

Nec visitare potest Monasteria Monialium, nisi ex aliqua rationabili causa fuerit ei specialiter, et expresse concessum in Patentibus Litteris Delegationis, « Statut. General. Capituli 75. *pro* Cismontana Familia circa finem vers. Commissarii Visitatores ». 113

Nec potest Statuta Provinciae condere, vel mutare sine Capitulo, nec Fratres extra Provinciam mittere, nisi ad Generalem pro ejus negotiis. Nec in Provincialem Ministrum, aut qui alias simili Officio functi sunt, neque in Patres Ordinis notabiliter animadvertere potest, nisi ex probata causa, et de consilio, et consensu majoris partis Patrum Provinciae, aut Provincialis Capituli, neque eos deponere, aut privare, nisi Generalis prius admoneatur, excepto casu gravis delicti, quod populo scandalum generet, et quod Generalis distet per decem dies itineris, et tunc id solum poterit de consensu majoris partis Patrum Provinciae: *Constit. Ordinis cap.* 8. *statut.* 67. *conclus* 7: *Compilat. Statut. Sambuc. cap.* 8. §. *De Commissariis Visitatoribus circa finem*, Sanctor. *loc. cit. n.* 9. 114

Dictus Visitator non potest eligi in Ministrum Provincialem Provinciae, quam visitat, sive ipsemet praesideat, sive non: Alias electio est nulla, et Electores privationem vocis activae, et passivae incurrunt: *Statut. General. Capituli* 79. *Statuta pro utraque Familia n.* 11. 115

Visitatione incaepta durat ejus Auctoritas, et Officium mortuo licet, vel amoto Generali Delegante: *Statut. General. Capituli* 72. *pro tota Familia nu.* 11. Sanctor. *loc. cit. nu.* 14. *arg. cap. Si cui* 36. *de Praebend. in* 6. *cap. Si super gratia* 9. *de Officio Delegati* in 6. 116

Celebrato Provinciali Capitulo, debet Visitator de Provincia sibi credita egredi intra terminum 10. dierum, alioquin ejus spirat auctoritas, nisi aliter sit per specialem, et expressam facultatem concessum: *Constit. Ordinis. cap.* 8. *Statut.* 66. *conclus.* 7. *Compilat, Statut. Sambuc. loc. cit. circa fin.* Sanctor. *loc. cit. n.* 9. 117

Si contigerit mors Visitatoris, capta Officii possessione, provinciali competit regimen pro- 118

vinciae usque ad novi Visitatoris deputationem in iis tantum, quae dilationem non patiuntur; Unde visitare, processus formare de praeteritis delictis, causas terminare, et similia facere non potest; *Statut. General. Capituli 75. pro ultramuntana Familia n.* 33.

119 Quae autem dictus Visitator in obeundo Visitationis munere praestare, et inquirere debeat? Vide *Compilat. Statut. Sambuc. cap.* 8. §. *ultim per tot.* ubi abunde de omnibus.

120 Quo ad ea, quae concernunt Visitetores aliorum Regularium Ordinum, quaeque praestare, et inquirere debeant? Attendendae sunt propriae cujusque Religionis peculiares constitutiones.

121 Quae vero advertenda sint ab Episcopis, ac Visitatoribus in Generali Visitatione, adducuntur hic pro ut traduntur a Monacel. *tom.* 1. *in Appendice in fine, et tom.* 4. *supplement. ad* 1. *tom. post n.* 267.

ADVERTENDA IN VISITATIONE.

Cancellarius.

An scripturae tam Actorum Civilium, quam Criminalium integre, et distincte in locis, ac Armariis aptis fideliter retineantur?

An retineatur liber bene compactus, in quo registrentur nomina, et cognomina illorum, qui professionem Fidei ad formam Constitutionis Pii IV. 89. emiserunt, et an in dicto actu adhibeantur testes cum expressione diei, et anni, prout adhibendi sunt?

An retineatur liber pariter bene compactus, in quo adnotentur, et registrentur supplices libelli, Decreta, et Rescripta gratiosa, Provisiones, et Permissiones Episcopales, in quibus non conficiuntur Processus?

An retineatur liber bene compactus, et Cartulatus in quo adnotentur ea omnia, quae pertinent ad Moniales.

An retineatur liber, in quo adnotentur Ordinationes, generales, et particulares, aliaeve Episcopi Pontificales functiones?

An Acta Ordinandorum distincte, ac ordinate serventur, et custodiantur?

An adsit Inventarium omnium Scripturarum, et Processuum?

An supradicti libri retinendi habeant in frontispitio, seu titulo subscriptionem, et approbationem Episcopi, vel Vicarii Generalis, et Cancellarii illius temporis, quo fuerunt compacti, et a principio inscripti; prout illam continere deberent, ut illis major fides praestari possit?

Capitulum, et Canonici,

An Officium Divinum, Missae, et Horae Canonicae in Ecclesia, et Choro statutis horis recitentur, et ceterae functiones expleantur?

An cum veste talari, et habitu Canonicali, devote, modeste, et attente, et cum silentio?

An Punctatores fideliter officium exerceant, et juramentum praestiterint?

An Capitulum determinata die convocetur, et a quo?

An resolutiones Capitulares fiant per vota secreta, et in libro fideliter registrentur per Capituli Secretarium?

An Officiales Capituli singulis annis per vota secreta eligantur, et in fine anni suae administrationis rationem reddant, et de ratione reddita in libris Capituli legitime appareat?

An adsit Archivium Scripturarum in quo Inventarium bonorum omnium Capituli custodiatur una cum ceteris scripturis ad usum pertinentibus?

An adsint Statuta Ecclesiae, seu Constitutiones Capituli, et an sint ab Ordinariis, vel a Sede Apostolica approbatae?

An adsint distributiones quotidianae?

An adsint Praebendae Theologalis, et Poenitentialis?

An Dignitates, et Canonici sint ordine distincti?

An adsint Mansionarii, et Beneficiati, vel Capellani servitio Chori addicti?

An in Choro adsint Psalteria, Antiphonaria, et ceteri libri necessarii?

An adsit tabella horaria?

An celebretur quotidie Missa Conventualis pro Benefactoribus?

An Canonici inserviant per se ipsos, vel per substitutum?

An Canonici sint promoti ad Ordines Sacros eorum Praebendis annexos.

Parochus.

An retineat quinque libros Parochiales bene compactos, videlicet Status Animarum, Baptizatorum, Matrimoniorum, Confirmatorum, Defunctorum?

An habeat Archivium, in quo Scripturas ad Ecclesiam spectantes custodiat sub clavi?

An continuo resideat in Parochia, vel potius frequenter eb ea discedat absque licentia?

An diebus Dominicis pueros, et puellas doceat Doctrinam Christianam, et habeat sermonem ad Populum, Festa, et Jejunia denunciet?

An diebus Dominicis, et Festis de praecepto Sacrificium pro populo applicet?

An Testamenta Parochianorum confecerit, et ubi, et quomodo illa retineat, et an ad Cancellariam Episcopalem, ut in publicam scripturam releventur, transmiserit?

An retineat Coadjutorem?

An admittat exteros, et vagos Sacerdotes ad Sacrum faciendum absque licentia Curiae Episcopalis.

An publicet Indulgentias absque approbatione Episcopi, vel Vicarii Generalis?

An incidat Arbores frugiferas, et infrugiferas in bonis Ecclesiae, aut alia bona ejusdem distrahat absque beneplacito Apostolico, vel Episcopi?

An Sacramenta ministret superpelliceo, stola, et veste talari indutus, et Feriis diebus etiam non vocatus, Confessionali de mane insideat?

An domi cohabitet cum Mulieribus, et quae sint?

An habeat Sacram Biblіam, aliosque libros pertinentes ad suum Officium?

An Sacramenta, et Sacramentalia sub seris, et clavibus custodiat?

An visitet Infirmos etiam non vocatus, eisque debito tempore Sacramenta Poenitentiae, Eucharistiae, et extremae Unctionis ministret?

An in sua Ecclesia, de mane, in meridie, et de sero detur cum Campana signum Salutationis Angelicae, et prima hora noctis detur signum precum *De profundis*?

Vicarius Foraneus.

An in morte Parochorum Inventarium rerum Ecclesiae conficiat, et scripturas omnes, et libros Parochiales ab heredibus Defuncti recuperare invigilet, testibus adhibitis.

An dispositiones, et Legata relicta locorum Piorum Vicario Generali communicet, ut executioni mandentur?

An Clericos, et Sacerdotes scandalosos, vel indevote Missam celebrantes Episcopo denunciet.

An Parochos, et alios Curam exercentes desides, et eorum munia negligentes ad Episcopum deferat, ut corrigantur?

An peccata publica, et scandala, quae emergunt, pariter Episcopo denunciet?

An exigat poenas contra facientes opera servilia sine licentia diebus Festis?

An concedat licentias alloquendi Moniales sine scriptis, et tempore Divinorum Officiorum?

An concedat licentias Parochis, et Curatis se absentandi a residentia?

An interponat Decreta in Contractibus Minorum, et Mulierum?

Clericus.

An habeat penes se Testamentum vetus, et novum latinum vulgatae editionis, Concilium Tridentinum, Cathechismum, Rituale, et Summam aliquam Theologiae Moralis, et librum aliquem Spiritualem?

An semper incedat cum veste Clericali, rasura, et tonsura decenti, Missam audiat quotidie, Ecclesiae, cui est adscriptus, saltem diebus Festis inserviat, Doctrinam Christianam doceat, et Communionem frequent, et Scholam: *Concil. Trident. sess.* 23. *cap.* 11. 13. *et* 14. *de Reformat.*

An aleis, aliisque ludis incumbat, aut venationi, spectaculis, et choreis intersit, et in profanis Comaediis fiat Actor, et an cum mulieribus cohabitet, et quae sint?

An implicet se negotiis Saecularibus, Mercaturam exercendo, Praedia, aut vectigalia Laicorum conducendo, aut Laicis pro Factore, seu Magistro Domus inserviendo?

An habeat Superpelliceum, et Biretum mundum?

Presbyter.

An, et quos libros retineat, et studeat?

An, et quibus ludis det operam, aut venationibus?

An quotidie Sacrum faciat?

An celebret recitato Matutino cum Laudibus, cum Paramentis integris, et mundis?

An ante celebrationem Missae Tabacum sumat, et quoties in hebdomada confiteatur peccata, et ante Missam praeparationem faciat?

An in Civitate, et locis populosis celebret cum veste talari?

An quotidie recitet divinum Officium statutis horis, et in quo loco?

An habeat superpelliceum, et biretum decens proprium?

An interveniat Processionibus, et aliis functionibus Ecclesiasticis pubblicis locis, in quibus permanet?

An semper incedat cum veste talari in Civitate, et locis parvis decenti cum Corona, et tonsura capillorum?

An intersit, aut ducat choreas, in comaediis fiat Actor, et in commessationibus, et conviviis tempus insumat?

An cohabitet cum Mulieribus, et quae sint?

An implicet se negotiis saecularibus, Mercaturam exercendo, aut vectigalia Laicorum conducendo, aut negotia tanquam Factor, et Minister eorumdem Laicorum agendo, vel Procuram exercendo?

Si Visitator in hac speciali Clericorum Visitatione adverteret illos veritatem non dicere, posset ab eis exigere juramentum postea quam eos audivit, ut dicit Graff. *decis. aur. part.* 2. *lib.* 3. *cap.* 27. *n.* 6. *et* 63.

Regulares.

An adsint in numero sufficienti, et habeant qualitates praescriptas a constitutionibus Apostolicis?

An servent, et servari faciant ab eorum famulis dies Festos, nec non Censuras, et Interdicta ab Episcopali Curia emanata?

An admittant in eorum Ecclesiis Presbyteros

Seculares exteros ad celebrandas Missas absque Episcopi, aut ejus Vicarii licentia; *S. Congreg. Concilii* in *Neapolitana* 17. *Augusti* 1617.

An publice exponant Sanctissimum Eucharistiae Sacramentum sine licentia Ordinarii?

An habeant Conservatorem legitime electum ad formam Const. Gregorii XV.?

An eleemosinas quaerant, licet non indigeant?

An incedant per loca sine socio, et vadant de nocte?

An seingerant in administratione bonorum spectantium ad Societates Laicorum in eorumdem Ecclesiis erectas?

An Sacramenta infirmis ministrent, inscio, aut Parocho invito?

An celebrent Missas horis inconsuetis, vel sermones habeant in Ecclesiis sine licentia Episcopi, vel miracula praedicent non anthentica?

An accedant ad monasteria monialium absque licentia praeter formam praescriptam a Decretis Apostolicis?

Moniales.

An muri clausurae habeant prospectum activum, vel passivum in domos, vel e domo saecularium?

An mansiones confessarii monialium exemptarum sint penitus disjunctae a monasterio?

An moniales scribant Epistolas extra clausuram absque licentia Abbatissae?

An moniales utantur fenestrella, ubi audiuntur confessiones, ad colloquendum cum exteris?

An adsit in monasterio capsa communis, in qua deponantur omnes pecuniae provenientes a monialibus particularibus?

An admittantur exteri ad colloquendum cum monialibus absque licentia in scriptis Episcopi, vel Vicarii generalis?

An introducantur in clausuram catuli, pueri, vel puellae cujuscumque aetatis?

An recipiantur electae, et deputatae Auscultatrices, Rotariae, et Ostiariae?

An retineantur ab Abbatissa libri bene compacti, et cartulati, in quorum primo describantur dietim data, et accepta, introitus, exitus, quo possit legaliter in fine officii rationem reddere Episcopo suae administrationis; in altero per modum inventarii descripta sint bona stabilia, census, et credita monasterii cum indicatione rogituum instrumentorum; in tertio registrentur resolutiones capituli monialium, acceptationes puellarum ad habitum, et professiones cum expressione diei, mensis, et anni: quos libros, si inveniat visitator non retineri, omnino provideat.

An in monasterio adsit locus separatus pro educandis, et novitiis?

An omnes moniales sumant cibum in refectorio tempore mensae ex cucina, et aerario communi paratum?

An moniales parent cibos exteris, vel dona eisdem mittant, aut recipiant absque licentia, et scientia Abbatissae, et monasterii?

An admittantur regulares ad celebrandum sacrificium in Ecclesia absque licentia Episcopi, seu Vicarii generalis?

An omnes moniales saltem semel in mense confiteantur, et sumant Eucharistiam?

An omnes intersint choro ad recitandum hora debita divinum officium, et orationibus, et aliis pietatis exercitiis communibus?

An omnes quotidie audiant Sanctum Sacrificium Missae?

Quos libros retineant, et legant, et an tempore Missae fiat lectio alicujus libri spiritualis, et servetur silentium?

Visitet dormitorium, seu cellas, et observet, an unaquaeque monialis habeat lectum separatum?

An habitus monialium sit uniformis, et ad praescriptum regulae: *Sac. Cong. Episcopor.* in *Caesenaten.* 26. *Septembris* 1692.

Eremita.

An in Ecclesiis civitatis, suburbiorum, vel dioecesis permaneat aliquis Eremita absque approbatione Episcopi?

An incedat in habitu a constitutionibus Apostolicis praescripto?

Hospitalia, et Montes.

An adsint erectiones, statuta, et an legitimae, an honesta, et licita?

An infirmis subministrentur corporalia, et spiritualia?

Revideantur computa, et administrationes?

Confraternitates Laicorum.

An sint legitime erectae auctoritate Apostolica, vel ordinaria, et habeant statuta approbata?

An bona, et eleemosynae fideliter administrentur, et officiales a plena confratrum Congregatione singulo anno eligantur per vota secreta, computa revideantur, et solidentur?

An habeant inventarium omnium, et singulorum bonorum, capellanum, et depositarium ab Episcopo approbatos?

An retineant libros distinctos, in quorum primo resolutiones societatis legitime congregatae registrentur; in secundo nomina, et cognomina confratrum; in tertio revisiones computorum, et sententiae absolutoriae, seu condemnatoriae administratorum, et aliorum officialium societatis, nec non decreta visitationum?

An habeant Archivium scripturarum?

An sint aggregatae Archiconfraternitatibus urbis, vel habeant alia indulta, et privilegia?

An confratres debitores societatis, bona, et introitus ejusdem administrent?

An bona stabilia societatis locentur absque praevio edicto, et ultra triennium?

An intersint processionibus publicis?

Seminarium.

An adsint deputati electi ad formam Concilii?

An adsint magistri, et quot, et rector?

An alumni sint omnes civitatis, vel dioecesis, et omnes sint clerici, et pauperes?

An omnes alumni habeant requisita Concilii?

An admissi praestiterint fidejussionem in actis curiae, impensas victus reddituri quatenus ad statum laicalem redierint?

An redditus fideliter administrentur?

An adsint regulae ab alumnis servandae?

An alumni interveniant Ecclesiae cathedrali diebus festis ad formam Concilii?

An incedant per urbem soli sine veste?

Ecclesia.

An aedificentur Ecclesiae, capellae, oratoria publica absque licentia Episcopi, et dote, et quae jam aedificatae fuere, sint collapsae, et indigeant reparatione; *can. Nemo Ecclesiam*, *can. Nullus Presbyter dist.* 1. *de consecrat.*

An Altaria habeant in medio saltem lapidem sacrum debitae latitudinis coopertum tela cerata, gradum ligneum, vel lapideum cum duobus candelabris, et Cruce cum imagine Crucifixi; *can. Si motum dist.* 1. *de consecrat.*

An dicta Altaria habeant Icones integras decenter depictas cum imaginibus sacris ab Episcopo benedictis.

An sint mensae eorumdem Altarium tectae cum tribus mappis albis, et mundis, quarum superior ab utroque latere usque ad suppedaneum descendat.

An habeant suppedanea lignea cum repagulo, pulvinaribus, vel legili, et tabellas Sacri convivii, Lavabo, et In principio.

An Altaria sint proportionatae altitudinis, latitudinis, et longitudinis, muro undique pleno, et incrustato, ac signo crucis in facie munita cum pallio.

An muri, tectum, pavimentum, valvae, campanae, et campanile indigeant reparatione.

An in Sacrario adsint supellectilia omnium colorum integra, et munda; an Armaria, in quibus custodiantur; an Calices, et Patenae deauratae, an corporalia, pallae, purificatoria, manutergia, bursae, birata, vala, missalia, omniaque decentia, et expolita; *can. in Sancta*, *et can. Vestimenta de consecrat. dist.* 1.

An adsint sedilia, vel scamna, quae Sacerdotes celebrantes, aut functiones Ecclesiasticas perturbent, et impediant.

An aqua lustralis sit in vase expolito, et renovetur singulo octavo die?

An adsit inventarium bonorum, et sacrarum supellectilium?

An pro sacrificio Missae pelviculae mundae, ampullae, campanulae, manutergia, hostiae albae, et instrumenta pro illis, nec non particulis retundendis?

An sit libera, vel patronata?

An habeat portam habentem aditum immediatum in domum laicorum, quae debet claudi, si inveniatur habere?

An campana, seu campanae sint ab Episcopo benedictae?

Funus.

An in funeribus adsint abusus, puta quod cadavera associentur sine cruce, sine lumine, et sine parocho, vel cum niulatu consanguineorum. Mulieres evellant sibi crines, aut aliquid agant gentilium more?

An cadavera defunctorum processionaliter ad Ecclesiam ferantur ante ortum, vel post occasum solis absque licentia?

An tradantur sepulturae ante lapsum temporis viginti ad minus horarum, postquam quem animam a corpore exhalasse pro certo habeatur; eos vero, qui repentina morte, ante lapsum 24. horarum?

An Parochus, aliive sepulturam denegent, aut differant praetextu non solutae eleemosynae, et an pauperes gratis sepeliantur? *Ecclesiast. c.* 7. *Ritual. Rom. de Exeq.*

An in Ecclesia Parochiali adsit sepulcrum separatum pro parvulis decedentibus cum baptismo ante septennium, pro ut construi debet?

An in Ecclesia cathedrali adsit sepulcrum separatum pro canonicis, et aliud pro clericis?

An cadavera infantium decedentium sine baptismo sepeliantur prope Ecclesiam in loco non sacro ad id constituto?

An coemeteria, quae religiosa loca sunt, undique muro sint circumdata, et in medio signum crucis elevetur?

An sepulturae constructae, et effossae reperiantur subtus Altaria, vel prope, et illarum ora suppedanea pertingant: hae etenim obstruendae omnino sunt, alias Altaria interdicantur?

An in Ecclesiis monialium sine licentia Sacrae Congregationis tumulentur cadavera laicorum, sive marium, sive mulierum? Si hoc enim fieret, interdicatur, dummodo non sint patroni Ecclesiae, qui in fundatione hoc jus sibi, et heredibus reservassent, vel eum licentia Sacrae Congregationis, et monialium sepulcrum ab antiquo tempore haberent constructum?

An parochus praeter quartam pro cadaveribus extra parochiam tumulandis aliquid aliud exigat ab heredibus defuncti? Id enim vetitum est, non

obstante contraria consuetudine: *Sac. Congreg. Episc. in Civitatis Vetulae* 2. *Junii* 1690, *et Sac. Cong. Conc. in MantuanaJanuarii, et* 3. *Aprilis* 1694.

Hortentur Sacerdotes, ut sibi ipsis decedentibus suffragiorum vicem retribuant.

Reliquiae.

An decenter custodiantur in Thecis saltem ex ligno deaurato, et cristallo, seu vitro integro contectis, cum suis inscriptionibus?

An retineantur in Armario ornato loco fixo sub sera, et clavi cum Epigraphe: *Reliquiae Sanctorum.*

An adsit catalogus omnium reliquiarum, et an sint authenticae, vel ignotae, aut dubiae fidei?

An asportentur ad infirmos: Si enim hoc fieret, prohibeatur?

An in illarum publica expositione accendantur lumina, et si subtus Altaris sint deposita corpora integra Sanctorum, an retineatur lampas accensa?

Indulgentiae.

An publicentur absque licentia, et approbatione Episcopi?

An adsint brevia, et concessiones authenticae.

An fiant mercimonia, et quaestus praetextu, et occasione indulgentiarum.

Imagines Sacrae.

An imagines Sanctorum exponantur in Ecclesiis adorandae priusquam ab Episcopo fuerint benedictae, et approbatae?

An imagines sacrae sint depictae in locis sordidis, aut locis irreverentiae obnoxiis, an deformatae, et deturpatae? Inde enim tollendae sunt, vel restaurandae, et si fieri nequit, dealbandae, *leg. Unica, cod. Nemin. lic. sign. Salvator. etc. Sac. Cong. Episc. in Veneta* 22. *Maii* 1696.

Signum Crucis si in pavimento sculptum inveniatur, inde tollatur, ne pedibus conculcetur, *l.* 1. *C. Nemin. lic. lign. Salvator. etc.*

An imagines Jesu Christi, beatae Mariae Virginis, Apostolorum, ac Evangelistarum reperiantur depictae, cum habitu, vel forma ab Ecclesia non usitata, vel cum habitu regularium. Si enim taliter depictae inveniantur etiam in Ecclesiis exemptis, debent deleri, et reformari. *Urban. VIII. in Appendic* 2. *Constitut.* 51.

Baptismus.

An fons sit lapideus, vel ex alia materia solida cum cooperculo ex metallo sine rimulis, propeque adsit Sacrarium?

An fonti affixum sit tabernaculum, seu ut appellant ciborium saltem ligneum decore fabrefactum, in quo sit contignatio, ubi vascula argentea, seu stannea oleorum chrismatis, et catechumenorum reponantur cum suis inscriptionibus.

An ibi retineatur coclear argenteum, seu saltem stanneum ad fundendam aquam in caput baptizandi: vas cum sale benedicto, et linteamina munda?

An ciborium decenti conopeo vestiatur, ne sordes superne decidant, et illud commaculent, et firmissima sera claudatur?

An obstetrices sint examinatae, et approbatae.

An admittantur Patrini minores 14. annis, et Matrinae minores 12. et an Regulares, vel Clerici in Sacris constituti sine licentia. *Act. Eccl. Mediol. part.* 1. *Synod. Dioeces.* 3. *Decr.* 17.

An baptismus infantium protrahatur, et differatur ultra tres dies, et nomina Ethnicorum imponantur. *Clement. Unic. de Baptism.*

An baptizati eodem die a Parocho, vel alio, qui de ejus licentia, aut Episcopi Sacramentum ministravit, describantur in libro baptizatorum?

An hoc Sacramentum extra casum necessitatis conferatur domi?

Confirmatio.

An in officio patrini admittantur non confirmati, vel ignorantes rudimenta fidei, an regulares, an in ordinibus sacris constituti?

An admittantur ad recipiendum hoc sacramentum minores septennio, qui non fuerunt instructi, ac adulti non confessi?

An qui fuerunt Patrini in baptismo, admittantur, et fiant patrini ejusdem pueri in Sacramento confirmationis?

An pueri, vel puellae ducantur ad recipiendum hoc Sacramentum extra Dioecesim?

Eucharistia.

An retineatur in Tabernaculo affabre facto, et extra majori ex parte deaurato, et interius undequaque serico panno decentis coloris vestito; in Pyxide argentea orbiculata, et auro intus illita cum suo cooperculo, et conopeo super corporali mundo.

An ostiolum Tabernaculi sit firmissima sera, et clavi argentea, aut deaurata clausum, quam Parochus apud se diligenti custodia retineat?

An Tabernaculum sit rectum decenti conopeo, et de illis provisum omnium colorum?

An particulae consecratae hyeme saltem singulis quindecim, aestate octo diebus renoventur?

An ante Altare Tabernaculi diu, noctuque colluceat saltem una expolita lampas?

An in Tabernaculo praeter Pyxidem, aliquid aliud quantumvis sacrum asservetur, quod si fiat, removeatur, *cap. Reliqui, de custod. Euch.*

An delatio Eucharistiae ad infirmos fiat cum debita associatione hominum cum baldachino, seu umbella in locis parvis, Pluviali in civitate, et oppidis oota dignis?

Ao mulieres accedant modeste ad sumeodam sacram Eucharistiam, vel potius irrevereoter, memmis, et brachiis denudatis?

An ooo communicantes in Paschate mooiti fuerint, et illorum nomina traosmissa ad curiam Episcopalem?

An, et quoties in anno fiant processiones com delatione Eucharistiae, et expositione publica?

Poenitentia.

An hoc Sacramentum ministretur in Ecclesia io Sede Coofessionali cum superpelliceo, et stola?

An Sedes Confessionales habeant Crates saltem ligoeas, seu potius laminas ferreas, spissis foraminibus terebratas, ac bene undeqoaque haerentes, cum asserculo versatili, cujus objecto facies Sacerdotis populo occultetor, nec non piam aliquam imaginem ex parte poenitentis, et ao siot io loco visibili?

An Confessarii audiant confessiones extra sedem confessionalem, praesertim mulierum, et puerorum e conspectu oulla iotesposita crate. Nam si talis abusus inveniretur, poena suspensionis ab audiendis confessionibus esset puniendus.

An io sede confessionali sit affixa tabella casuum reservatorum, et summariorum bullae in Coena Domioi?

An admittantur confessarii tam saecnlares, quam regulares exteri, et de alieoa dioecesi ad audieodas coofessiooes sine Episcopi licentia?

Oleum Infirmorum.

An retineatur in Ecclesia in fenestrella a corou Evangelii, Alteris majoris, intus paooo serico obducta in Vasculo argenteo, seu saltem stanneo, atque id io ampliori capsula ligoee undequaque gossipio circumposito cum sera, et clavi, inscripto supra ostiolum: *Oleum Infirmorum*?

An Parochus illud deferens ad infirmos sit iodutus superpelliceo, et stola, ao in serica bursa violacei coloris inclusum, et cordulis item sericis collo appensa revereoter ferat?

An cooferatur pueris usum rationis, et malitiam peccandi non habentibus, furiosis lucido intervallo carentibus, et impoenitenter decedentibus, *cap. Erga eum* 26. *qu.* 7.

Matrimonium.

Ao Parochi matrimonia denuocient, antequam semotis arbitris coosensum mutuom eontrahere volentium receperint?

Ao Parochi aotequam matrimonia denuncient, recognoscant, an contrahere voleotes sint legitimae aetatis, confirmati, in mysteriis fidei edocti, an consanguioei?

An sponsi, aoteqnam matrimonium cootrehaot, iovicem converseotur absque interventu parentom, et consanguineorum!

An parochus saltem bis in aono in missis Parochialibus populo impedimenta matrimooii denunciet?

An Parochi exteros, vel eos, qui a dioecesi diu fuernot abseotes absque liceotia Episcopi in matrimooio conjungant?

An parochi dispenseni unam, vel alteram ex denunciatiooibus faciendis, auctoritate propria absque permissiooe Episcopi, vel Vicarii generalis.

An deonnciationes fiaot semper diebus festis de praecepto interpolatis?

An Parochus, vel alter, qui de ejus licentia, vel Episcopi, contrahentes matrimoeio conjunxit, matrimooium describat in libro eadem die, vel differat descriptiooem?

An matrimonia contrahantur semper in Ecclesia, vel aliqoaodo domi sine licentia Episcopi, vel Vicarii geoeralis?

Ao temporibus ab Ecclesia prohibitis absque Episcopi licentia?

Missae Sacrificium.

An ad Sacrum facieodom admittantor exteri absque Litteris Dimissoriis, seu Commeodatitiis recogoitis, et approbatis ab Episcopo, vel ejus Delegato?

An adsiot io loco Sacerdotes, qui iodevote, propere, et irreverenter Sacrificium celebreot?

Ao Sacrista, seu Rector Ecclesiae permittat, et admittat ad celebrandum Presbyteros, qui Coronam, et Vestem Clericalem decentem, et ab edictis, seu Constitotionibus Syoodalibus praescriptam ooo deferuot?

An in Missis votivis fiaot quaestus, et an Sacerdos noveilus admittat Laicos ad Altare ad osculum manus: Nam si iste abusus iovenìatur, tolli debet, com pacis iostrumentum, seu Crucem ad osculum exhibere debeat, et noo manus, et oblationes, si qoae offerri contingat, hoc fiat in medio Altaris, Sacerdote populo obverso: *Sac. Cong. Concil.* apud Zeroi. *in praxi verb. Missa*?

Ao in celebratione Missarum Sacerdotes otantur Calicibus, et Patenis disaoratis, Planetis attritis, et corrosis, Albis, et Amictis immnndis, Ciogulis fractis, Corporalibus commaculatis, ac Missalibus laceratis, vino acido, vel mucido, et an parati sint urceoli mundi cum pelvicula saltem testacea?

An Tabella onerum missarum in qualibet Ecclesia io Sacristia appensa in loco patenti retineatur?

An in eadem Sacristia retineaotur Libri, non folia, quae vento rapiuntur, in quibus eadem die,

qua celebratae fuerunt, per eosmet Sacerdotes adnotentur Missae celebratae; Et an servetur silentium, vel potius indecentia committatur?

Mandet, quod Sacerdotes exteri, ut vagi, qui cogniti non sunt, quoties eum licentia Episcopi, vel Vicarii admissi fuerint ad Sacrum faciendum, in Libro scribant se tali die celebrasse, ad hoc, ut si forte falsos, et fictos Sacerdotes esse compertum fuerit, constare possit de corpore delicti per propriam confessionem?

Qui sint ministri, et quae Personae admittantur ad inserviendum Missis?

An celebrentur Missae de mane ante auroram, vel post meridiem?

Legata Pia.

An in loco visitato praeter onera, et Legata Missarum adsint alia Legata pia adimplenda?

An de iilis habeatur, et retineatur nota in Cancellaria Episcopali, ac in libris Ecclesiae, seu alterius Loci Pii visitati?

An adimpleantur?

Doctrina Christiana.

An in Cathedrali, aliisve Ecclesiis Parochialibus reperiantur erectae sodalitates Doctrinae Christianae?

An adsint peccatores publici, puta Concubinarii, Sortilegi, Usurarii, Blasphemi, Lamiae, Conjuges separati absque judicio Ecclesiae, retinentes, et legentes Libros prohibitos absque licentia, evulgantes erroneas, et falsas propositiones, ac damnatas ab Ecclesia doctrinas?

Confessarii tam saeculares, quam Regulares absolventes a reservatis absque Episcopi expressa facultate, Haeretici, aut de haeresi suspecti?

An in Ecclesiis Parochialibus, et aliis, in quibus Sodalitates sunt erectae, edoceantur pueri, et puellae in his, quae pertinent ad Mysteria fidei, et bonos mores?

Haec inquam regulariter, et substantialiter advertenda erunt in Visitatione, quae omitti non debent. Ceterum juxta locorum, et Ecclesiarum qualitatem, et exigentiam arbitrio prudentis Visitatoris, etiam alia plura erunt consideranda, et providenda; quae videri ad saturitatem possunt apud Fusch. Restam, Pac. Jord. Crispinum, et alios, qui de Visitatione absolutos tractatus ediderunt.

Omnia vero, quae Visitator ordinaverit, decreverit, et adnotanda esse censuerit, per secretarium, sive Notarium Visitationis fideliter, et integre in Libro referenda erunt; Quia Libri hujusmodi plene probant, ut dixit Rota coram Dunoz. Jun. *decis.* 61. *n.* 8. Panimol. *decis.* 10. *n.* 12. et alii adducti per Romaguer. *ad Synod. Gerund. lib.* 1. *tom.* 1. *cap.* 1. *n.* 6.

122 Adduntur variae novissimae Resolutiones Sacrae Congregationis Concilii ad visitationem pertinentes. Et signanter *in Bononien. Juris visitandi* 2. *Octobris* 1721. in qua decisum fuit, quod potest Archiepiscopus Bononiensis jure delegato visitare Ecclesias unitas, et annexas Collegio Montalto?

In S. Marci Plurium 16. *Januar.* 1723. *in cit. dub.* ubi resolutum fuit, quod Episcopus potest per seipsum visitare Dioecesim quotannis, et etiam pluries infra annum, sed absque procuratione?

In Licien. Visitationis, et Censurarum 29. *Januar.* 1724. *et* 23. *Junii* 1725. ubi quod Episcopus jure delegato visitare potest Ecclesiam ruralem, seu campestrem S. Mariae Galliani pertinentem ad Monachos Olivetanos?

In Placentina 17. *Augusti* 1726. ubi quod Episcopus jure delegato visitare potest Ecclesiam campestrem S. Mariae de Albiano Pontis Nurli spectantem ad Carmelitas calceatos. Et jam Alexander VII. Constit. 4. incip. *Posito Decreto*, approbaverat declarationes Sacrae Congregationis Episcop. et Regular. quod nempe Visitationi, et Jurisdictioni Ordinarii subsint Ecclesiae Conventuum, et Capellae Granciarum, sive in eis degant Conversi pro agrorum cultura, sive non.

In Montis Regalis 25. *Martii* 1727. ubi quod Episcopus visitare potest Capellam ruralem sub titulo B. M. V. ad Nives in sua Dioecesi in finibus loci Morosii, spectantem ad Monachos Charthusianos.

In Marcerat. 10. *Mai* 1727. ubi quod Episcopus potest jure ordinario visitare Confraternitatem sub invocatione S. Mariae Misericordiae in Castro Urbisagliae, quamvis Ecclesia sita sit in solo Basilicae Laeteranensis.

In Spoletana Juris visitandi 30. *Septem.* 1730. ubi quod Episcopus visitare potest Capellam Confraternitatis Sanctissimae Conceptionis in Ecclesia PP. Minorum Conventualium Terrae Montis Leonis, ad formam Decreti in Nucerina Pagnorum 25. Julii 1629.

In Ravennaten. Visitationis 7. *April.* 1731. ubi propositis tribus sequentibus dubiis:

I. « An Capella, et Altare S. Antonii sita in Ecclesia PP. Minorum de Observantia Ravennae subsit Visitationi Reverendissimi Archiepiscopi.

II. « An ornamenta, et suppellectilia ejusdem Altaris, et Capellae spectantia ad eosdem Patres possint ab eo visitari ».

III. « An ea spectantia ad Societatem S. Antonii, quae in actu Visitationis servantur in arca, aut in alio loco, visitare debeant in locis, in quibus asservantur; seu potius asportanda sint intra Capellam praefatam, ibique visitari ».

Sacra Congreg. Conc. die, et anno quo supra

Respondit. « Ad I. Affirmative ad formam Nucerinae Ad II. Negative. Ad III. Posse visitari ubicumquo serventur ».

In Murana Visitationis 21. *Junii* 1732. ubi ad 2. dub. « An Episcopus visitare possit Altaris Sanctissimi Rosarii, et Sancti Francisci existentis in Ecclesia PP. Minorum Conventualium oppidi S. Felicis, in casu etc. Sacra Congr. Concil. Respondit. Ad II. Affirmative, ad formam resolutionis in Nucerina Paganorum, et amplius ».

Quam *Decreti in Nucerina Paganor.* formam, quia fere semper secute est Sacra Congregatio, et signanter *in Urbanien. Visitationis Capellae* 23. *Septembris* 1690. *ut* in *lib.* 40. *Decretor. p.* 657. *in Firmana jurisdictionis* 4. *Augusti* 1714 *ad.* 1. *dub. ut in lib.* 14. *Decretor. pag.* 276. *et pag.* 303. *in Spoletana juris visitandi* 30. *Sept.* 1730. *ut* in *libr.* 80. *Decret. pag.* 290., *et in Ravennaten. Visitationis* 7. *April.* 1731. ut in *lib.* 81. *Decret. pag.* 244. et in d. *Murana Visitationis* 21. *Junii* 1732. ideo pro regula affertur hic ad litteram.

In Nucerina Paganorum 23. *Junii* 1629. *Sacra Congregat. Concil.* « Inhaerendo declarationibus alias factis, censuit, confraternitates Laicorum, in Ecclesiis Regularium exemptorum institutas, subesse jurisdictioni, et visitationi Episcopi, illasque ab eo visitari posse, nec non illarum Capellas in eisdem Ecclesiis Regularium existentes; in his tamen, quae Confraternitatum administrationem respiciunt; Et si Confraternitatibus incumbit onus manutendi Altare, et illius cultum, Episcopum posse visitare circa ea, quae respiciunt ipsam manutentionem, cultum, et ornamenta altaris, seu Capellae, onera Missarum, atque Divinorum Officiorum ibidem celebrandorum, et circa ea omnia, quae ad obligationem eorumdem Confratrum relationem habent, » *ut in lib.* 14. *Decretorum pag.* 115.

Episcopi officio, et auctoritate, sive in Visitatione, sive extra, provideri debet, quod Ecclesia, sive saecularis, sive Regularis consueta prius aliis aliquod speciale Festum solemnizare, debeat in quasi possessione manuteneri privative quo ad alias, quae nequeunt tale Festum eadem ipsa die celebrare, sed debent in aliam diem protrahere, maxime in parvis oppidis, ubi ratione contemporaneae celebrationis in duplici Ecclesia, exoriri solent aemulationes, contentiones, ac mutuae cum scandalo perturbationes, magis destructivae, quam inductivae populi devotionis, sicque cum in parvis locis unica Ecclesia populi devotioni, ac pietati satisfacere possit, illa quae posterius, Solemnitatem, ac Festum peragere coepit, cedere debet alteri, quae prius idipsum facere consuevit, ut per text. in *Leg. Opus* 3. *ff. de oper public.* firmat Spada *consil.* 233. *sub num.* 5. *tom.* 3. Pignatell. *tom.* 3. *consult.* 69. *sub.* nu. 3. Nicol in Flosculis verb. *Festum sub n.* 3. *et* 5. Card. Petra *ad Constit.* 1. *Caelestini III. sub. num.* 23., *et sequent. tom.* 2. Bichiu. *decis.* 486 *sub. numer.* 3. Emerix junior *decis.* 1158. *sub. n.* 1., et ex eis statuit Rota *in nullius Putiniani Praeminentiarum coram Crescentio* 7. *Decemb.* 1731. apud Scarfantonum ad Ceccoper. *part.* 3. *in fine decis.* 14. Et sic decrevit etiam *Sac. Rit. Congreg. in Romana* 13. *Junii* 1697. et in *S. Severinae Festivitatis S. Crucis die* 2. *Junii* 1712. in qua proposito dubio: « An, et in qua Ecclesia Terrae Cutri sit celebranda Festivitas S. Crucis sub die 3. Maii Resolutum fuit: Festivitatem die 3. Maii celebrandam esse solemniter a PP. Reformatis; die vero Dominica infra octavam posse celebrari a Confratribus SS. Annunciatae »; apud Ursayam *tom* 2. *part.* 2. *disceptat.* 5. n. 44. et per tot. ubi ad rem plures adducit resolutiones Sacrae Congregation. tum Concilii, tum Episcopor., et Regular. tum Sacr. Rit. tum Visitationis Apostolicae, tum Rot. Romanae, et sic etiam *in d. tom.* 2. *part.* 1. *discept.* 22. *per tot.* Notanter tamen dictum fuit: « maxime in parvis oppidis, seu parvis locis »; quia in Magnis Civitatibus, in quibus cessante mutui impedimenti, ac perturbationis periculo ob distantiam Ecclesiarum, et populi multitudinem, ac frequentiam, permitti solet contemporanea celebratio ejusdem Festivitatis in pluribus Ecclesiis juxta distinctionem, de qua Eminentissimus Petra *tom.* 2. *Commentar. ad Constit.* 1. *Caelestini III. sect unic. sub num.* 24. qui undequaque doctrina, et virtute conspicuus diebus, ac meritis plenus aeternae memoriae dignus, perenniter regnaturus avolavit ad Superos *die* 22. *Martii anni* 1747.

123 Denique superest hic apponere quaedam alia pro Minoribus de Observantia ad rem emanata a S. Congreg. Epis., et Regularium decreta.

Ordinis Fratrum Minorum de Observantia S. Francisci.

Ut in Seraphico Ordine Fratrum Minorum S. Francisci de Observantia Regularis disciplinae vigor, et praesertim Religiosa Paupertas, uti par est, exacte custodiantur, abususque, si qui in nonnullis praefati Ordinis Provinciis occasione Visitationum earumdem Provinciarum irrepserint, penitus in posterum eliminentur.

« Sacra Congregatio Eminentissimor., et Reverendissimor. S. R. E. Cardinalium negotiis, et consultationibus Episcoporum, et regularium praeposita, referente Eminentissimo S. Clementis, provida consulere volens, statuit, atque decrevit; Quo ad Provinciarum Visitatores, et Commissarios omnino observari Constitutionem Urbani VIII. pro restituendo, et conservando in Ordine Fratrum Minorum Sancti Francisci de Observantia disciplinae Regularis candore editam, aliasque Apostolicas Constitutiones, et statuta Generalia

Ordinis a S. Sede Apostolica approbato, et signanter, expresse mandavit, ac iidem Visitatores, et Commissarii, eorumque Secretarii, et socii sub quovis titulo, aut quaesito colore, vel praetextu, etiam accessus, et recessus, neque pro se, neque pro eorum Conventibus, et Provinciis, munera, sive contributiones, nec in pecunia, nec in re aliqua a Provinciis, et Conventibus visitatis, aut visitandis, seu communi nomine, sive proprio, et particulari Religiosorum, accipiant, sed expensis tantummodo necessariis pro itinere, quae modestiam, et Paupertatem propriam ipsius Seraphici Ordinis decent, contenti sint. Quod si judicio definitorii vestiario indigere videbuntur, illud etiam, non tamen in pecunia, sed in specie tantum, tam ipsis Visitatoribus, et Commissariis, quam eorum sociis subministrari valeat, fiatque dictarum expensarum subministratio modis licitis, et juxta proprii Ordinis Institutum. Quae omnia praecepit, et respective prohibuit sub poena privationis vocis activae, et passivae, aliisque in Constitutionibus Clementis VIII. et Urbani VIII. de largitione munerum, et in Statutis Ordinis constitutis, quacumque consuetudine in contrarium, quam corruptelam esse declaravit, et aliis quibuscumque non obstantibus. Voluit autem, quod praesens Decretum tradatur Patri Vice Commissario Generali Cismontanae Familiae, et Procuratori Generali Familiae Ultramontanae, per ipsos ad suas respective Provincias transmittendum, et in earumdem Regestis describendum; Et quod in quolibet Capitulo Provinciali ab ipsius Capituli Praesidente legatur sub poenis supra expressis ipso facto incurrendis; Quodque definitorium tam vetus, quam novum cujuscumque Provinciae transmittere debeat ad Ministrum Generalem, seu ad Commissarium, aut Vice Commissarium Generalem juratam attestationem, omnia supradicta, quantum ad eorum notitiam pervenire potuit, fuisse adimpleta. *Romae* 14. *Novembris* 1710.

G. CARDINALIS CARPINEUS.

124 Visitatio Pastoralis, et executio Decretorum in
ea editorum Episcopis omnibus inculcatur: Benedictus XIV. tom. 1. Constitut. 2. incip. *Ubi pri-*
mum §. 6. et Constit 140. incip. *Gravissimum*
125 §. 18. In visitatione Pastorali quaenam visitare
possit Episcopus in Ecclesiis Parochialibus Regularium declaravit idem in Constitut. 109. incip.
126 *Firmandis* §. 7. Et quid cognoscere debeat circa
vitam, et mores Parochi regularis: Idem *ibid.* §.
8. Vide verb. *Episcopus* et verb. *Regulares*, ubi
multa ad rem. Vid. Addit. Casineas v. *Regulares*.
127 Visitatio Ecclesiarum Cathedralium, et Dioecesum Episcoporum Suffraganeorum a Metropolitano fieri non permittitur, nisi de mandato Concilii Provincialis: Idem Constitut. 98. incip. *In-*
128 *ter plures* §. 18. Visitatio Liminum Apostolorum, a quibus, quando, et quomodo fieri debeat?

Vide verb. *Limina Apostolorum*, ubi fosius actum est ad rem.

Visitatio officiorum Tabellionatuum, et Acto- 129
rum in Urbe indicitur, et omnibus Judicibus com- 130
mendatur; Benedict. XIV. Const. 48. *Ad Mili-* 131
tantis §. 49. Visitatorum facultates ad tramites juris, et Litterarum Innoc. XII. editarum sub die 16. Jan. 1693. reducuntur: Idem Const. 44. incip. *Quantum* §. 20. Visitatores per civitates, et dioeceses sunt deputandi ad fovendum opus doctrinae Christianae: Idem Constit. 42. incip. *Etsi minime* §. 16.

Visitatio Dioecesis quotannis est peragenda, 132
vel saltem quolibet biennio, si sit valde ampla: 133
Idem *de Synodo Dioecesana lib.* 2. *cap.* 9. *n.* 4.
Immo Episcopus potest ipsam Dioecesim visita- 134
re toties, quoties opus fuerit: Idem *ib.* Vide supra *n.* 18. *et* 21. Unica tamen dumtaxat debetur ei procuratio pro eodem anno, quo pluries Dioecesim visitat, ut declaravit *Sacra Congregatio Conc. die* 19. *Septemb.* 1682. quae ad dubium; « An Episcopus, qui, si commode fieri possit, Dioecesim suam quotannis visitare tenetur, possit hujusmodi visitationem facere per mensem, vel circiter antequam labatur integer annus a die peractae ultimae visitationis, vel potius debeat expectare, quod anni circulus integre compleatur, itaut intra singuli cujuslibet anni cursum, una tantum visitatio fiat? *Respondit*, Affirmative, sed non posse recipere procurationem, nec victualia, nisi semel in anno ». Et sic etiam in *Policastr. Procurationis die* 1. *Junii* 1737. ubi ad quaesitum: « An Episcopus non completo anno ab ultima visitatione, possit iterum eamdem Ecclesiam visitare, et aliam procuration. a visitandis exigere? *Resp.* Affirmative quoad primam partem, et negative quoad secundam ». V. Addit. Casinens. infra.

Procuratio autem exigenda in Visitatione de- 135
bet esse moderata et honesta: Idem *ib.* *n.* 5. Et 136
Vicarius capitularis, seu vicarius Generalis, vel alius substitutus, qui non sit Episcopus non potest exigere, nisi medietatem procurationis dari solitae Episcopo: Idem *ib.* et pluries decrevit Sacr. Congregatio. Vide *verb.* *Procuratio n* 17. *et* 18. ubi afferuntur Decreta, et dicta superius *n.* 80. *et per tot.* Vide Addit. Casinenses ibi.

Advertendum est, quod in Guardien. exortis 137
pluribus controversiis circa Jurisdictionem, quam Episcopus Guardiensis asserebat sibi competere in Oppido Aquaevivae ad commendam Sancti Primiani religionis Hierosolymitanae, proposita, et resoluta fuerunt plura dubia, ut sequitur.

I. An Episcopus Guerdien. in Visitatione Ecclesiae S. Joannis Oppidi Aquaevivae possit etiam visitare libros Parochiales ad curam Animarum, et Sacramentorum administrationem spectantes, scilicet baptizatorum, confirmatorum, et defunctorum?

II. An dictus Episcopus, uti Sedis Apostolicae

delegatus corrigere possit parochum, aliosque dictae Ecclesiae ministros tam in actu visitationis, quam extra?

III. An possit, ut supra inquirere contra dictos parochum, et presbyterum non tantum in concernentibus curam animarum, et Sacramentorum administrationem, sed etiam in aliis causis civilibus, et criminalibus, et in omnibus circa morum correctionem civilibus, et mixtis, et quatenus affirmative?

IV. An in casu impedimenti procedere possit cum censuris contra impedientes, tam commendatarium, quam Ministros?

V. An possit mandare in actu visitationis, ut calices, et decentia paramenta ad decorem administrationis provideantur?

VI. An cognitio status liberi eorum, qui Matrimonia contrahunt in dicto oppido, et litteras eis dare spectet ad Episcopum?

VII. An facere testamentum vulgo dictum (dell'Anime) juxta solitum Dioecesis spectet ad Episcopum?

VIII. An Episcopus tam in actu visitationis, quam extra procedere possit contra laicos, commendatarium, et Ministros dicti Oppidi pro delictis ad Curiam Ecclesiasticam spectantibus v. g. usuris, concubinatibus, percussionibus clericorum, inobservantiae dierum festorum, usurpatione jurisdictionis Episcopalis etc. et tali casu censuris Ecclesiasticis uti?

IX. An tueri immunitatem in dicto Oppido spectet ad dictum Episcopum, etiam adversus commendatarium, et ministros, itaut eos valeat declarare excommunicatos?

X. An sit manutenendus Episcopus in quasi possessione decernendi Monitoria in dicto Oppido pro deperditis?

XI. An spectet ad Episcopum praestare consensum alienationi bonorum dictae Ecclesiae, vel alterius Loci pii juxta terminos *c. Terrulas* 12. *q.* 2.

XII. An possit destinare concionatorem in dicto Oppido, et cogere communitatem ad solvendam mercedem juxta solitum Dioecesis?

XIII. An spectet ad Episcopum praestare licentiam concionandi in dicto Oppido?

XIV. An parochus dicti Oppidi sese absentare possit a parochia ultra terminum a Sacro Concilio praefixum sine licentia Episcopi?

XV. An d. parochus, et caeteri presbyteri servientes Ecclesiae teneantur accedere ad Synodum Dioecesanam Episcopi? *Iisque die* 5. *Sept.* 1693, « responsum fuit manutenendum esse Episcopum in omnibus ».

138 Postmodum vero cum ad instantiam commendatarii, qui novae Audientiae beneficium impetraverat in iis, quae respiciebant jurisdictionem independentem a delegata circa curam animarum, die 15. Jan 1695. discussa fuerunt alia, quae sequuntur, dubia, videlicet.

I. An Episcopus Guardien. possit inquirere contra parochum Ecclesiae oppidi Aquaevivae non tantum in concernentibus curam animarum, et Sacramentorum administrationem, sed etiam aliis causis civilibus, et mixtis, et quatenus affirmative?

II. An in casu impedimenti procedere possit cum censuris contra impedientes tam commendatarium quam ministros?

III An dictus Episcopus tam in actu Visitationis, quam extra procedere possit contra laicos, commendatarium, et ministros dicti Oppidi pro delictis ad curam ecclesiasticam spectantibus v. g. usuris, concubinatibus, percussione clericorum inobservantia dierum festorum, usurpatione jurisdictionis Episcopalis etc. et tali casu censuris Ecclesiasticis uti?

IV. An tueri Immunitatem Ecclesiasticam in dicto Oppido spectet ad dictum Episcopum etiam adversus commendatarium, et Ministros, itaut valeat eos declarare excommunicatos?

V. An sit manutenendus in possessione decernendi Monitoria pro deperditis in dicto Oppido?

VI. An ad ipsum spectet praestare consensum alienationi bonorum dictae Ecclesiae, vel alterius loci pii juxta terminos cap. *Terrulas* 12. *q.* 2.

VII. An possit destinare concionatorem in d. Oppido, et cogere communitatem ad solvendam mercedem juxta solitum Dioecesis?

VIII. An praestare licentiam concionandi in eodem Oppido?

IX. An dare licentiam parocho abessendi?

X. An dictus parochus, et caeteri presbyteri inservientes Ecclesiae teneantur accedere ad Synodum Dioecesanam Episcopi?

XI. An litterae remissoriales, et compulsoriales favore commendatarii sint concedendae?

Rescriptum autem fuit: « Ad I. in Decisis, Ad II. Affirmative. Ad III. Affirmative, exceptis commendatario, et aliis Ministris habentibus tria requisita. Ad IV. et V. Affirmative. Ad VI. Affirmative, praeterquam quoad bona Religionis. Ad VII. Affirmative, et quoad coactionem ad solvendum servetur solitum. Ad X. In Decisis quoad Parochos, et Beneficiatos; quo vero ad alios, dilata, et ad mentem. Ad XI. negative quoad remissoriales, et affirmative quoad compulsoriales ». 139

Praeterea cum disceptatum fuerit: « An Oeconomo Ecclesiae Parochialis S. Mariae Esther Commendae S. Joan. Hierosol. Oppidi Aquavivae Coilis de cruce liceat conjungere in Matrimonium Parochianos dict. Ecclesiae absque probatione status liberi facienda coram Episcopo Guardiensi, et sine illius licentia »? Die 12. April. 1710. prodiit resolutio: *Negative*. 140

Postremo, discussis quatuor hisce dubiis « I. An Episcopus Guardien. possit exigere subsidium caritativum ab Ecclesia Sancti Ioannis Aquaevivae; II. An dictus Episcopus possit exigere Cathedraticum, seu Synodaticum a dicta Ecclesia, e- 141

jusque Parocho? III. An idem Episcopus in actu Visitationis faciendae in dicta Ecclesia possit exigere procurationem? IV. An dictus Episcopus in eadem visitatione possit recognoscere libros administrationis bonorum ejusdem Ecclesiae, ejusque rationem petere »? sub die 14. Novemb. 1733. rescriptum fuit, *Ad* I. II. et III. *Negative. Ad* IV. *Affirmative jure delegato.*

142 Verum quia tam adversus postremam hanc resolutionem hodiernus Episcopus, quam contra praecedentes sibi contrarias Eques Antonius Cedronius dictae commendae possessor novae Audientiae beneficium impetrarunt; Idcirco ad extinguendas contentiones, quae inter eumdem Episcopum, et commendatarium dicti Oppidi Aquaevivae in dies oriebantur, proposito sequenti dubio, « An quae, et super quibus Episcopo Guardiensi competat jurisdictio in Commenda, seu Oppido vallis vivae, Collis Crucis, et Parochialis Ecclesiae S. Mariae Esther, itaut sit standum, vel recedendum a Decisis »: *sub die* 5. *Septem.* 1693. 15. *Jan.* 1695. 12. *April.* 1710. *et* 14. *Novem.* 1733. *Sacra Congr. Conc. die* 3. *Maii* 1736. *in Guard. respondit: Praevio recessu a decisis die* 14. *Nov.* 1733. *In reliquis in Decisis.* Unde, ut vides, ex noviter deductis, recessit *eadem S. C. C. a Decisis in Guardien. die* 4. *Nov.* 1735.

143 Episcopo non prohibetur quidem bis quotannis Dioecesim suam visitare, sed nonnisi unicam tantummodo per annos singulos procurationem exigere potest, ut ex pluribus Sacr. Congregationis Decretis: *De synodo Dioeces. lib.* 7. *cap.* 53. §. 5.

144 Vicarius capitularis potest Dioecesim visitare post peractum annum a visitatione ab Episcopo facta, ut pluribus Sacr. Congregationis Decretis decisum est; *ibid. lib.* 2. *cap.* 9. §. 5. Illi tamen nonnisi dimidium procurationis, quae solvitur Episcopo, retribuendum est, cum debeat minori comitatu incedere, et constat ex resolutione Sac. Congregationis in una Ostunen. die 7. Julii 1708. *Ibid. lib.* 7. *cap.* 53. §. 5.

145 Episcopi omnes ex vi Constitutionis *Romanus Pontifex* a Sixto V. editae, antequam consecrentur, si Romae existant, in manibus S. Rom. Ecclesiae primi Diaconi Cardinalis, extra curiam vero in manu antistitis ad hoc delegati ex formula praescripta jurant, se statis temporibus limina Sanctorum Apostolorum visitaturos per se, sive legitime impeditos per aliquem e suo capitulo; vel alium in dignitate Ecclesiastica constitutum, vel beneficio praeditum, et si hi defuerint, per sacerdotem aliquem Dioecesanum saecularem, vel regularem.

146 Tunc autem Romano Pontifici rationem reddere tenentur de pastorali officio impleto, et iis omnibus, quae ad suam Dioecesim pertinent Sacrae autem Congregationi Concilii injunctum est munus, ut postulata Episcoporum illorum discutiat, et det illis responsa, sicuti et videndi num legitime sint impediti. *Ibid. lib.* 16. *cap.* 6. §. 11. *novae edit.*

Tempus, intra quod obeunda est ista visitatio aliis quidem longius definitum est, aliis brevius, sed non minus quam triennium, nec supra quadriennium. *Ibid.* §. 3. Porro si Episcopus habeat coadjutorem ab Apostolica sede datum, sufficit si coadjutor nomine Episcopi adeat, sicut etiam sufficit si mittatur administrator Episcopatus, qui debet visitare limina suo, et principalis sui nomine, ut ex decisis a S. C. *ibid.* §. 5. 147

Id etiam praestandum est ab Episcopo titulari, ut ex Fagnano, aliisque, probatur. *ibid.* §. 5. 148

Denique nec eximuntur Episcopi Ecclesiarum suburbicariarum, quamvis exempti sint a residentia. Ita ex Decreto *Consistoriali* Alexandri VII. *ib.* §. 6. 149

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

Gravissima hic se offert quaestio, an *ex Concilio Tridentino sess.* 24. *cap.* 9. *de reform.* loca nullius Dioecesis visitari queant ab Episcopo qua Apostolico delegato, cujus Cathedralis Ecclesia est proximior. 1

Una omnium sententia est, Ecclesias nullius regulares visitari haud posse. Et quoad Ecclesias nullius seculares, sunt, qui distinguunt inter Ecclesias *nullius* proprie, ut sunt jam a Dioecesi separatae, in quibus praelatus inferior habet omnimodam quasi episcopalem jurisdictionem, et Ecclesias *nullius* improprie, ut sunt positae intra fines Dioecesis, in quibus praelatus inferior habet quasi episcopalem jurisdictionem, sed non omnimodam. Visitari autem posse illas negant, hasce vero affirmant *Ciarlin. controv.* 67. *num.* 25. *lib.* 1. *et controvers.* 22. *num.* 112. *et sequent. lib.* 2. *Ros. de Resid. Episc. c.* 4. *section.* 6. *num.* 483. *et seq. Crispin. de Visitat. part.* 1. §. 13. *n.* 40. *Manent. de Potestat. Episcop. part.* 3. *cap.* 6. *n.* 2. 2

Alii absolute affirmant, jus esse Episcopo ex mox citata conciliari sanctione visitandi Ecclesias nullius etiam proprie; Fagnan. in *cap. Grave num.* 21. *de Offic. Ordinar.* Barbosa *ad Concil. Trid. d. sess.* 24. *dict. cap.* 9. *num.* 2. *et seq. de reform. clar. mem. Card. Petra in comment. ad Constitut. Apostol. constit.* 4. *Calixti III. num.* 141. *et sequent.* aliique. Et huic opinioni videtur adhaesisse Rota in *Nolana Benefic.* 25. *Junii* 1759. *cor. Rev. P. D. Paracciano Decano.* 3

Mihi autem magis arridet prior opinio distinguens Ecclesias *Nullius* improprie. Hujusque opinionis plures, eaeque solidae, et ineluctabiles afferri possent rationes, sed ea hic sufficiat, quae ex ipsis verbis Concilii Tridentini *dict. sess.* 24. *dict. cap.* 9. *de reform.* desumitur. Verba sunt: « Quae alias etc. de adhibenda ab Ordinariis diligentia in beneficiorum etiam exemptorum visi- 4

tatione constituta sunt, eadem etiam in illis Ecclesiis saecularibus observentur, quae in nullius dioecesi esse dicuntur, ut ab Episcopo eujus cathedralis est proximior, visitentur. » Satis enim hinc patet, quod Concilium Tridentinum de Ecclesiis loquitur, non quae vere, et proprie sunt *nullius*, sed abusive, et improprie *nullius* sunt. Si enim loqueretur de Ecclesiis, quae vere et proprie sunt *nullius*, loquuisset non IN NULLIUS DIOECESI ESSE DICUNTUR, sed IN NULLIUS DIOECESI EXISTUNT: nam aliud in NULLIUS DIOECESI DICI, etc. denotatque primum PROPRIETATEM, ac VERITATEM, secundum vero IMPROPRIETATEM, ET ABUSUM, ut monet *Rebuff. in leg. 3. §. Ejus qui ff. de verbor. sign.*

7 Quid plura? Satis esse debet ea, quae in S. Congreg. Episcoporum, et regularium negotiis praeposita, tum in altera Concilii interprete obtinet praxis committendi quandoque Episcopo viciniori, ut visitet loca haec vere, et proprie *nullius*, in quibus inferior praelatus habet omnimodam jurisdictionem quasi episcopalem ad tramites facultatum ipsi communicatarum, ut testatur *Cardinalis De Luca* in *adnot. ad Concil. Trident. discurs.* 15. *num.* 10. *Crispin. De Visitat. p.* 1.
8 §. 13. *num.* 40. Quomodo enim asseri potest, Concilium Tridentinum Episcopo viciniori qua delegato Apostolico potestatem fecisse visitandi mox dicta loca, si vicinior Episcopus visitare ea nequit jure suo, sed opus habet commissione alterutrius Sac. Congregationis, nec transire valet limites facultatum ipsi communicatarum?

9 Quod vero attinet ad decisionem Rotae *in Nolana Beneficiorum* 26. *Junii* 1759. *coram Reverendiss. P. D. Paracciano Decano*, satis esset dicere, quod ea est contumacialis; Sed accedit hoc amplius, quod denuo proposita causa die 8. *Martii* 1760. *coram eodem*, sacrum tribunal nil definire voluit de hoc articulo; Confer *hanc Decisionem.*

ADDITIONES CASINENSES

1 Episcopus per seipsum visitationis munus peragere tenetur, non autem per substitutum, nisi legitimo impedimento infirmitatis, vel hujusmodi praepediatur; sic enim praecipit Tridentinum *sess.* 24. *de Reformat. Cap.* 3. *ibi: per seipsos, aut si legitime impediti fuerint, per suum generalem vicarium, aut visitatorem.* « Idque jure optimo cautum fuit, quoniam uberes visitationis » fructus majori ex parte evanescunt, quando Praelatus ipse oculari inspectione singula non perlustrat, nec ore proprio exhortationis, correctionis, et ordinationis verba pronunciat ». Ita Pax Jordanus, *vol.* 2. *lib.* 7. *tit.* 1. *n.* 30. *de Generali visitat.*

« Limita (sic idem ei. Scriptor) quando non » esset tanta necessitas visitandi per se ipsum omnes Parochias; posset enim per alium discretum virum, etiam si non esset alias legitime » impeditus, eas visitare. Unde Inn. *in c. Romana n.* 2. *ad medium de cons.* in 6. *Plena*, inquit, *visitatum intelligimus, licet aliquae Parochiae remaneant invisitatae personaliter, quia forte* in *illis non est necessaria visitatio, vel sufficit, si fiat per aliam discretam personam. Ibid. n.* 36. 2

Visitator autem, qui delegatur, debet ad minus esse in ordine Diaconatus, *c. Episcopum* 10. *q.* 1. — Idem Pax Jord. *loc. cit. n.* 37. 3

Porro ex Trident *cit. cap.* 3. *sess.* 24. tota visitatio singulis annis, vel ad summum, si Dioecesis sit ampla, nec praestari integre queat, major illius pars, et intra biennium compleatur; et ibi. DD. *Communiter.* 4

« Nullum tamen certum aliud tempus praescribitur Episcopis ad complendam ipsam visitationem, sed illorum arbitrio relinquitur; quod » quidem arbitrium discretum, ac moderatum » esse oportet, et quanto citius possunt, debita » tamen adhibita diligentia, se expedire, ne gravent subjectos expensis. Unde S. Congr. *ad Trid. sess.* 24. *c.* 3. ita respondit in *Gadicen. Licet celerrime ab Episcopo, et aliis adimplenda sit visitatio, tamen Concilium noluit certum terminum praefigere, hoc arbitrio Episcopi relinquendo, illud tamen moderatum, et discretum esse debet.* « Propertereaque circa alia negotia ad visitationem non pertinentia, occupare se minime debet, » sed totis viribus in hanc curam incumbere. Ita » declaratum per Sac. Congr. testantur Armendar. Ricc. pluribus locis, et Piasecius apud Barbos. *allegat.* 73. *n.* 9. — Pax Jordanus *ibid. n.* 40. Vide Addit. Casinenses v. *Procuratio.* 5

« Quod (sic idem Pax Jord. *loc. cit n.* 41.) si » visitator procurationem non accipiat, quia non » soleat exhiberi, aut quia ipse usus liberalitate, » illam renuat, propriisque se, et suos alat sumptibus, tunc quia cessat ratio praedicta gravaminis subjectorum, cessabit consequenter et dispositio Congregationis, neque accelerare cogitur; » sed sua libertate poterit uti ad beneplacitum ». 6

Praeterea, quamvis Jura loquantur de unica visitatione per singulos annos modo praedicto; non prohibent tamen pluries in anno illam fieri, si necessitas ita requirat: sed tantum praecipiunt semel fieri, si aliter non appareat de necessitate, non excludendo multiplicationem constito de necessitate Semper autem quando visitat ex necessarie, seu legitima causa, consuetam procurationem debet recipere, ut affirmant Soccin. Archid. Cucch. Barbosa apud Pacem Jordanum *loc. cit. n.* 43. (1). 7

(1) Benedictus XIV. *in Synod. Dioeces*, *lib.* 10. *cap.* 10. *n.* 6. contrarium videtur sentire, referens ad id S. C. Episc. et S. Cong. Conc. decreta. « Sed ne quisquam » (ita ille) Pastorem visitationem iterantem insimulet, » quasi crebrius ad suas oves accurrat, ut eas saepius tondeat; non autem ut earumdem morbis novum afferat medicamen, propterea, cum S. Cong. Episc. et Reg. an. » 1586. tum S. Cong. Conc. die 12 Sept 1682. censuerunt, Episcopo bis eadem anno Dioecesim visitando, » unicam tantum deberi procurationem ». V. v. *Procuratio.*

8 Quod si absque procuratione velit visitare, nunquam potest prohiberi, etiamsi nulla videatur subesse causa urgens, et legitima. In tantum enim stricte praecipitur visitatio semel, et permittitur saepius ex causa, inquantum parcitur laboribus Praelatorum, et sumptibus subditorum: at si quis zelo animarum frequentius laborem hujusmodi subire, et a subjectorum impensis temperare malit, non est ei negotium facessendum. Ita in terminis idem *Pax Jordan. ibid.* n. 44.

9 Porro ad integritatem visitationis minime sufficit omnes Sacerdotes simul, etiam ad Synodum Dioecesanam convocare, et ibi de singulis, » quae in visitatione perquirenda sunt, eos interrogare, sed opus est, per Parochias discurrere, et Ecclesias ipsas, loca, res, et personas » oculari subjicere inspectioni, et cognoscere, » quomodo populi audiant divina, et cetera ad » Christianitatem attinentia peragant: Et ob id » praecipitur singulas Parochias regulariter esse » lustrandas, c. *Romana in* 6. *in princ.* et ibi » Gloss. (*accedere*) quae ait: *patet ergo quod tenetur ire; nec sufficit ad suam Ecclesiam convocare.* Dict. Pax Jord. *ibid. n.* 45. ».

10 « Bene verum est, quod si commode, et absque difficultate accedere ad unamquamque Ecclesiam non possit, forte propter nives, glacies, aquarum inundationes, et similia; de pluribus locis ad unum congruum clericos, et laicos convocare debet, ne ab impeditis visitatio » totaliter auferatur ». Idem *ibid. n.* 46.

11 Heic Adverte, quod nullus Praelatus Romano Pontifice inferior, cui jus visitandi competat, potest subditis suis debitam visitationem remittere, sicut neque correptionem debitam condonare, cap. *Cum venerabilis, de Censibus*, et DD. ibid. — Sic anted. Pax Jord. n. 47.

12 Sed nec visitationis iteratio, quotiescumque necessaria judicabitur, pacto remitti potest, nedum primaria visitatio; Pavin. Azor. Cocch. apud praed. Pacem Jordan. *loc. cit. n.* 48.

13 « Papa (vero) ex privilegio, imo etiam ex generali exemptione ab Ordinariis, potest eximere a » visitatione Ordinariorum; exempti tamen non » censebuntur liberi a visitatione legatorum, aut » delegatorum Apostolicorum, *c. Cum personae,* » *de privileg.* in 6. *Arg. c. Cum instantia de Censibus* ». *Pax Jord. ibid.* 49.

14 Illud etiam cognoscas licet « ut neque vigore » praescriptionis possint se tueri subjecti, quominus visitentur a suis Pastoribus, seu Praelatis *c. Cum ex officio*. Juvat nihilominus consuetudo, et praescriptio circa procurationem moderandam, vel in totum auferendam ». Idem scriptor *ibid. n.* 50.

15 « Amplia, ut neque suspectus recusare possit Ordinarius visitans juxta *Trid. c.* 8. *sess.* 7. *de reform.* et rescriptum Pauli V. ad Archiepiscopum Portugalliae; cujus tenor ex *Barbos. alleg.* 73. n. 38. est ut infra, videl. « Venerabilis Frater, » etc. Fraternitatis tuae nomine Nobis nuper » expositum fuit, quod visitationes, quae in tua » dioecesi in vim decretorum Conc. Trid. et alias » legitime fiunt, saepius impediuntur; eo quia, » visitati Praelatum, seu alium legitime visitantem, suspectum allegant, in magnum divini » cultus praesertim, et fabricae Ecclesiarum praejudicium. Quamobrem Nos hujusmodi abusum » tollere volentes, supplicationibus tuo nomine » super hoc humiliter porrectis inclinati, de Consilio Venerabilium fratrum nostrorum S. R. » R. Cardinalium S. Trid. Conc. Interpretum, » Apostolica auctoritate, tenore praesentium declaramus, Episcopum, vel alium, cui id legitime competit, visitantem non posse uti suspectum recusari, non obstantibus Constitutionibus » apostolicis, caeterisque in contrarium facientibus quibuscumque. Dat. Romae apud S Petrum » sub annulo Piscatoris die 29. Octobris 1610. » Pontificatus nostri anno sexto. Scipio Cobellutius. Venerabili Fratri Gondisalvo Episcopo Portugallen ». Concordat *Gavant. in prax. visit.* §. *fin.* in *annot. n.* 2. et alii multi, attestantes fuisse alias ab ead. S. Cong responsum. Idem senserat prius *Sac Cong. Concil. 7. Martii* 1596. sic rescribens. « Non posse Episcopum in visit. recusari tanquam suspectum, dum tamen in ea processum » non compilet, et se intra terminos visitationis » contineat ». Anted. Pax Jord. *ib. n.* 76.

« Subamplia, idem procedere in praeparatoriis 16
visitationis, et inquisitionis, de quibus, quoniam neque quo ad ipsa licet sub hoc praetextu impedire, quominus procedatur, atque poena extraordinaria, quae morum correctionem, et emendationem respiciat, visitati afficiantur, decisum ab ead. S. Congr. referunt Armendar. Barbosa, Garcias. ». Idem *ibid. n.* 77.

« Sublimita 1 Quando excederetur modus in 17
visitando, hoc est quando egrederetur terminos visitationis; quod qualiter contingat, boni viri arbitrio definietur, cum non possit certa regula praescribi ». Idem *loc. cit. n.* 78.

« Sublimita 2. quando procederetur, proces- 18
sum fabricando, tunc enim sicuti permittitur appellatio, ita etiam recusatio, Barbosa post Armendar. », Idem *ibid.* n. 79.

Sed ut rem hanc rite evolvamus, lubet refer- 19
re *cap. X. sess.* 24. Concil. Trid. in haec verba: « Episcopi, ut aptius, quem regunt populum possint in officio, atque obedientia continere in omnibus iis, quae ad visitationem, ac » morum correctionem subditorum suorum spectant, jus, et potestatem habeant, etiam tanquam Apostolicae Sedis delegati, ea ordinandi, » et exequendi juxta Canonum sanctiones, quae » illis ex prudentia sua pro subditorum emendatione, ac Dioecesis suae utilitate, necessaria » videbuntur; nec in his, ubi de visitatione, aut » morum correctione agitur, exemptio, aut ulla » inhibitio, appellatio, seu querela etiam ad Se-

» dum Apostolicam interposita, executionem eo» rum, quae ab his mandata, decreta, aut judicata fuerint, quoquomodo impediat, aut suspen» dat ».

Ita Tridentinum; cum quo quatenus prohibet appellationem, dum agitur de visitatione, aut morum correctione, concordant Decreta Sacrae Congregat. apud collectores earum. Ita idem Pax Jord. *loc. cit. n.* 67.

20 Subampiia (ita cit. Pax Jord. *ibid.* nu. 68.) quamvis appellatio ad Sedem Apostolicam interponeretur, prout expresse cavetur in litera (Conc. Trid.); et respondit eadem Sac. Congreg. apud Zerol. ».

21 Quapropter in praedictis dabitur appellatio ad solum effectum devolutivum, hoc est ad devolvendam facti cognitionem ad Superiorem, non vero ad Suspensivum, quia interim executio non suspenditur, aut retardatur; ead. Sacra Congregat. apud eumdem Pacem Jordan. l. *c.* n. 71. (*).

22 « Sic etiam a mandato de residendo in visitatione emanato dabitur appellatio ad solum effectum devolutivum, prout decisum refert Armendar. et sequuntur plures cit. a Barbosa *allegat.* 73. *n.* 33. ». Idem *ibid. n.* 72.

23 « Sublimita limitationem procedere tantum, quando Episcopus procedit sine processu, ac sine scriptis, et de facto, etiam carcerando, et in carceribus detinendo, et similibus, quo casu carceratis appellantibus, judex appellationis cognoscit de praetenso gravamine, et excessu, non impedita interim, aut suspensa executione eorum, quae ab Ordinario sancita fuerunt, eisque in carceribus manentibus ». Idem *loc. cit. num.* 69.

24 Idem habetur apud Fagnan. *ad cap. Ad nostram de appellat.* n. 10. per haec verba: » Suborta du» bitatione, an in materia correctionis, ubi E» piscopus etiam sine processu, et sine scriptis » carcerat subditos, et tenet diu, possit Metro» politanus cognoscere de excessu in corrigendo, » si carcerati appellaverint ad eum: S. Congregat. » censuit, posse, dummodo interim non impe» diat, aut suspendat executionem eorum, quae » ab Ordinario decreta fuerint ».

25 » At si processum sit, compilato processu, servatoque juris ordine, non intrat praefata dispositio Concil. sed appellari poterit ad utrumque effectum, devolutivum scilicet, et suspensivum, Sac. ipsa Congregat. frequentissime super hoc consulta, de qua collectores ad ipsum *cap.* 10. Trid. Barbosa *alleg.* 73. n. 52. Gavant. . . . qui tamen intelligit post sententiam definitivam tantum, et minus bene, quia generaliter accipi debet de quibuscumque Decretis ». Pax Jord. *loc. cit. n.* 70.

« Obiter vero adjungam (sic praedictus Pax 26
» Jord. *ib.* n. 74.), quod quotiescumque appel» lare contigit in visitatione ad praefatum effec» tum suspensivum, ab Episcopo suffraganeo sem» per interponenda est ad Metropolitanum, e» tiamsi visitator processisset tanquam delegatus » Sedis Apostolicae, eo quod in ipso Concil. ap» ponitur dictio *etiam*, decernendo, quod proce» dere possit etiam tanquam Apostolicae Sedis » Delegatus. Quae quidem dictio *etiam* de sui na» tura est implicativa, ut unum casum magis dubi» tabilem explicat, alium vero minus dubitabilem » implicat, hoc est eadem dispositione connectit, » et sic de utroque statuit plene . . . Unde Epis» copus visitando censetur utramque potestatem, » Ordinariam, videlicet suam, et delegatam a Pa» pa exercere . . . et consequenter non est prae» cludendus aditus ad Metropolitanum, a jure com» muni subditis concessus, cum nullibi appareat » de tali prohibitione, et praeclusione ». Anted. Pax. Jord. *ibid. num.* 74.

Et revera, docente Cabassutio: a Communi, et 27
Ordinario Episcoporum juri superadditus est titulus Delegatorum Apostolicorum, non tam ad extendendam eorum potestatem, quam ad intendendam, seu roborandam. Pleraque enim jure Ordinario poterant, quibus superadditus est titulus Apostolicae delegationis, qui titulus non officit eorum juri Ordinario, sed operatur, ut facilius, et cum debita veneratione illis obtemperetur, praesertim ex eorum parte, qui praetenderent ipsorum ordinariam potestatem minuere, aut in controversiam revocare, aut ab ea se subtrahere. Unde licet a Judicis Delegati sententia, vel processu appelletur non ad Metropolitanum, sed ad Papam delegantem, ejusque legatum *cap. Super quaestionum* §. *Porro, de offic. Jud. Deleg. et cap. Si delegatus, et cap. Is cui, cap. Si a Delegat. eod. tit.* in 6. . . . tamen quia ea quae Episcopi faciunt quasi legati Apostolici ex jure

(*) Notandum, quod ubi jura, ac Tridentinum in correctionibus morum, et visitationibus Episcopalibus appellationem vetant, intelligenda sunt quoad effectum suspensivum, secus vero quoad devolutivum; adeo ut integram causae cognitionem, executis interea Decretis Episcopi corrigentis, aut visitantis, probe, riteque avocare possit Superior ad se se. judicaturus, an poenalem, ac molestam correctionem subditus appellans promeruerit, an per injuriam, fraudesque accusantium subiverit. Id quod pluries consuit Sacra Congregat. Concilii apud Fagnanum *in cap. Ad nostram, de appellat. n.* 6. ubi haec habet: « Ad effectum » devolutivum bene admittitur appellatio etiam » correc» tione . . . Nam S. Congregat. Concilii . . . consulta: an » Decretum cap. X. sess. 24. Trid. sustulerit appellatio» nem devolutivam, censuit, non sustulisse devolutivam, » sed suspensivam tantum; et quamvis Episcopus id faciat » tanquam Sedis Apostolicae delegatus, tamen non impe» dire appellationem devolutivam ad Metropolitanum ».

Audiamus insuper clar. Maschat in haec verba: « Ipsa » tamen appellatio sustinetur quoad effectum devolutivum.. » quia adhuc Judex superior cognoscere potest de justitia » sententiae, *et eam, si injusta est, rescindere.* Et hoc » sufficit gravato ad naturalem defensionem, uti et suppli» catio, et alia remedia extraordinaria; et si sententia est » invalida, querela nullitatis ». *Inst. Canon. lib.* 2. *Decretal. de Appellat. n.* 10. *quaest. VI.*

Communi, quod eis attribuit hanc qualitatem, et titulum, non vero ex speciali aliqua per Papam delegatione, id faciant jure communi Ordinario, ideo interjecta ab eis appellatio devolvitur non ad Papam immediate, sed ad Metropolitanum.. Idque Zerola confirmat declaratione, quam refert, Sacrae Congregationis, ut ab ejusmodi, quae Episcopi ordinant tamquam Apostolici Delegati, devolvatur appellatio ad Archiepiscopum ». *Jur. Canon. Theor. et Prax lib.* 1. *cap.* 9. *n. V.* id ipsum docuit Bened. XIV. *Institut. Eccles.* 68. *n.* 12.

28 Denuo illud nota: « Visitatorem non posse procedere judicialiter per viam fori contentiosi, sed extrajudicialiter per modum fori poenitentialis .... (et) in hanc sententiam videtur soepius respondisse Sacra Congregatio Concilii. Nam a Capitulo Segobiensi consulta, an, et ad quae genera poenarum posset Episcopus se extendere in visitatione, et ad poenam ordinariam delicti procedere: respondit posse imponere poenas non quidem ordinarias, sed eas tantum, quae morum correctionem, et emendationem respiciunt. Et Archidiacono Juvenacensi: An Episcopus in visitatione posset causas ordinarias cognoscere, respondit causas ordinarias extra visitationem esse cognoscendas ». apud Fagnanum *cap. Dilectus, de Rescript. num.* 43. *et seqq.*

At hinc est, quod « in visitatione non debeat inquiri in specie super delictis Rectoris, sive Parochi, sed tantum de statu generali Ecclesiae, nulla servata forma judicii, et prout mandat Decretum Sac. Congregationis Concil. per extensum relatum a Piasec. quia puniendi finis in visitatione non intenditur, sed corrigendi, et salutares poenitentias injungendi ». Sic Monacellus *form. leg. pract. tom.* 1. *tit.* 5. *formul.* 2. *n.* 58. *p.* 137. 29

VITA COMMUNIS

De vita Communi haec habe.

1 Vita communis in primitiva Ecclesia servabatur ab omnibus fidelibus; quorum erat cor unum, et anima una, et illis erant omnia communia, ut expresse habetur *Actor. cap.* 4. *n.* 32. ibi; « Multitudinis autem credentium erat cor unum, et anima una, nec quisquam eorum, quae possidebat aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia ». Primi enim illi fideles possessiones, et substantias suas vendebant, et dividebant illa omnibus, prout cuique opus erat, et ut ab Apostolis disponebatur, nihil proprii sibi retinentes, et omnia communia habentes: *Actor c.* 11. *n.* 44. *et* 45. ibi: « Omnes etiam, qui credebant, erant pariter, et habebant omnia communia. Possessiones, et substantias vendebant, et dividebant illa omnibus, prout cuique opus erat». Et id totum refertur in *can. Dilectissimus* 2. *et can. Scimus* 9. *caus.* 12. *qu.* 1. ibi: « Scimus vos non ignorare, quod hactenus vita communis inter omnes Christianos viguit ».

2 Hoc vitae communis genus frigescente laicorum fervore in clericis continuavit, ex quo nomen canonicorum effluxit promiscue a clericis usurpatum. Canonici etenim dicuntur clerici in fraternitate, prout certe erant omnes clerici in primitiva illa Ecclesia, ut erudite more suo observat Eminentissimus Petra *tom.* 1. *Comment. ad Constit.* 2. *Paschalis II. n.* 8. cum ipsis esset praeceptum, ut *districte, ac canonice viverent*, prout habetur *in can. Quoniam* 14. *caus.* 12. *q.* 1. in cujus summario sic praecise dicitur: « Diaconi, vel quaelibet Religiosae personae regularem vitam ducere cogantur. Canon enim graece, latine regula nuncupatur »; textu expresso *in cap. Canon.* 1. *dist.* 3. Unde S. Dionysius Carthusianus *tract. de vita canonicali*, sic expresse dicit: « Clerici vocantur canonici; quoniam regularem, et rectam tenentur ducere vitam, vitiorumque obliquitates vitando sinceriter gradari juxta praefixa eis a sanctis Patribus instituta ».

Reservatus tamen exinde fuit talis vivendi usus ad clerum Ecclesiarum cathedralium una cum Episcopo vitam ducentem communem in claustris prope Ecclesiam constructis. Sic expresse d. Card. Petra *loc. cit. n.* 4. et clare habetur *ex can. Necessaria* 3. *cit. caus.* 12. *q.* 1. ibi: « Necessaria etenim res existit, ut juxta Ecclesiam claustra constituantur, in quibus clerici disciplinis Ecclesiasticis vacent, utque omnibus unum sit refectorium, ac dormitorium, seu ceterae Officinae ad usus clericorum necessariae; Ministri vero post Episcopum super eos eligantur », *et c. Certe* 18. *ead. caus. et qu.* ubi refertur S. Augustinus sic loquens: « Certe ego sum, qui statueram, nullum ordinare clericum, nisi qui mecum vellet manere ». 3

Collabescente tamen fere apud omnes hoc pio, et sancto communiter vivendi instituto, plurimi Sancti Patres, Patriarchae, et Fundatores afflati Sancto Spiritu varias instituere religiones, assignatis, ac traditis suis alumnis peculiaribus regulis, sub quarum observantia in perfecta, et exacta vita communi magis, ac magis, in studio virtutum in dies proficerent sicque collapsa Apostolica vitae communis forma, ac regula in pristinum restitueretur, uti restituta, ac per univer- 4

sum orbem diffusa specimina virtutum, ac maxima sanctitatis incrementa regularibus claustris quotidie progignens Deo dante conspicitur.

5 Hinc omnes Regulares utriusque sexus tenentur ad perfectam, et exactam vitam communem in omnibus, et per omnia, et ad observantiam Regulae secundum suam primaevam institutionem, textu expresso in Concil. Trid. *sess.* 25. *de Regul. c.* 1. *cap. Cum causam* 27. *de Election. cap. Ad nostram* 3. *de appellat. cap. Super eo* 9. *et cap. Ex parte* 29. *de Regular. cap. Recolentes* 3. *et cap. Ea quae* 8. *de statu Monach.* Concil. Mediolanen. *p.* 3. *tit. de com. Vit. usu*, ubi loquens de Monialibus sic statuit: « In omnibus Monasteriis quoad cibum, potum, somnum, vestitum, ceterasque res attinet, omnes communiter vivant, ut a Sancto Concilio Trid. decretum est ». Et Concil. Cameracen. *tit. de Monach. cap.* 9. *et* 10. sic habet: « Cum Sacrosancta Synodus Tridentina praeceperit ea, quae ad communem vitam, victum, et vestitum pertinent, fideliter observari, mandat haec Synodus omnibus Religiosis, ut diligentissime paupertatis votum, tamquam ineffabilis cujusdam, et dulcissimae quietis causam custodiant, neque proprietatis vitio violent: caveant igitur, ne quid sibi ita retineant, vel retinere desiderent, ut Communitati nolint esse commune, neve ad peculiares usus eo utantur sine Superioris consensu ». Sicque expresse statuit Clemens VIII. *in Decretis pro reformatione regularium*, allatis *sub verb. Regulares art.* 1. *n.* 85. et confirmatis a S. Congr. Conc. jussu Urbani VIII. in Decretis *de apostatis et ejectis*, allatis sub verb. *Ejecti* n. 2. et sic expresse saepe saepius decreverunt variae Sacrae Congregationes.

6 Unde si alicubi non ita exacte, et perfecte observaretur dicta vita communis, esset a Superioribus omnino praecipienda, et introducenda, et a Subditis prompte, et integre observanda, prout expresse mandant Summi Pontifices, Concilia, ac Sacrae Congregationes. Et subditi recusantes Vitam communem, cum Superiores illam erigere, et introducere, prout debent, volunt, peccant mortaliter: Mastrius *Theol. moral. disp.* 4. *num.* 46. S. Antonin. *part.* 3. *Summae t.* 16. §. 11. *De Paupertat.* Donatus *Prax. rer. Regul. tom.* 4. *tract.* 15. *quaest.* 5. cum aliis ibi citatis; Felix Potest. *tom.* 1. *pag.* 2. *num.* 1087. testans de communi. Et ratio manifesta, et insolubilis est, quia Regularis utriusque sexus recipiens, et retinens aliquid notabile independenter a voluntate Superioris, peccat mortaliter contra votum Paupertatis: sed Regularis utriusque sexus recusans vitam communem juxta formam Tridentini, Decretorum Clementis VIII. pro reformatione Regularium, ac Constitutionum aliorum Summorum Pontificum, signanter Innocentii X. Alexandri VII. et Innocentii XII. in Decretis a Sacra Congregat. super disciplina Regulari de ejus mandato, et auctoritate editis (ubi confirmantur, et innovantur Decreta Concil. Trid. Clem. VIII. ac aliorum Summorum Pontificum ad id edita, ut patet infra *sub num.* 12. ubi adducuntur) Superiore volente illam erigere, recipit, et retinet independenter a voluntate Superioris, immo contra ejus voluntatem; ergo peccat mortaliter contra votum Paupertatis. Major est certissima ex abunde adductis sub verb. *Votum art.* 2. *a num.* 43. Minor autem est omnino evidens, quia vita communis praescripta a Trid. *sess.* 25. *de de Regul. c.* 2. et a Clem. VIII. in *cit. Decr. pro reform. Regul.* incip. *Nullus omnino* §. 3. et confirmata a supradictis Summ. Pont. est, ut quidquid Regularis utriusque sexus, quovis modo acquirit, nullimode retineat apud se, et pro se, neque nomine Monasterii, sed statim Superiori fideliter, et omnino tradat, et cum aliis Monasterii bonis, pecuniis, et proventibus incorporetur, ut inde ex communi massa singulis in vita communi necessaria subministrare possit. Id autem totum volt Superior intendens vitam communem juxta supradictam praescriptam formam erigere, adeoque Regulares utriusque sexus recusantes vitam communem, quam, ut debet, vult Superior introducere, recipiunt, et retinent a se acquisita independenter a voluntate Superioris immo contra ejus voluntatem, cum Superior velit, ut Subditus non retineat, sed statim acquisita incorporanda consignet, et subditus nolit, et recuset ea Superiori tradere incorporanda, quod est expresse contravenire Voto Paupertatis; Unde nec Superiores sunt in securo conscientiae statu si in quantum possunt, absque gravi scandalo non curant vitam communem erigere, nec Subditi recusantes illam recipere.

Nec juvat ad excusandas excusationes in peccatis allegare consuetudinem in contrarium repertam a primo ingressu in Religionem, quia Summi Pontifices, et Sacrae Congregationes semper statuerunt teneri Regulares utriusque sexus ad exactam vitae Communis, et Regulae observantiam, non obstante contraria consuetudine, et introducta relaxatione, ut patet ex abunde adductis verb. *Regulares art.* 1. *a n.* 73. et verb. *Moniales art.* 2. *a n.* 62. *et signanter n.* 81. ubi inter alias refertur ex Ursaya *tom.* 3. *part.* 1. *disceptat.* 1. §. 13. una Sacrae Congregationis ad id emanata Declaratio 11. *Februar.* 1678. approbata ab Innocentio XI. cum addito: « Che si levi ogni altro abuso introdotto contro le buone Regole Monastiche, e massime quello di aver trovato tal forma di vivere, et tali abusi nel tempo del loro ingresso nel Monasterio »; qui Ursaya *loc. citat.* merito proinde concludit cum doctissimo Episcopo Crispin. *nella Visita Pastorale part.* 2. §. 42. *n.* 39. *in medio*, quod in his terminis a Monialibus, et Regularibus inallegabilis est usus in contrarium attento dicto Oraculo Pontificio, et resolutione dictae Sacrae Congregationis; et 7

Donat. *Prax. rer. Regul. tom.* 4. *tract.* 15. *de voto paupertat. qu.* 5. *n.* 3. *et* 4. ac Foetae. ad *Constitut. Ordin. Praedicator. verb. Professio n.* 11. *fol.* 530. dicuet expresse : « Ex elara dispositioee Capituli geoeralis Parisiis eelobrati anno 1611. *admonit.* 3. utriusque sexus Regulares viventes sub Habitu S. P. Domieici tenentur ad observaotiam Regulae, et Coestitutioeum nostrarum, oon prout hic, vel ibi servatur, sed simpliciter, prout littera soeat ». Et ratio est clera, quia ut recte dicunt Fagnaeus *in cap. Recolentes* 3. *de statu Monachor. n.* 6. Summa Asten. *tit.* 47. *de Regularibus art.* 3. in 7. *quaest.* et alii plures: Profiteetes profitentur Reguiam, non coesuetudinem, nec relaxationem, immo ad id expressam faciuet protestatioeem, adeoque ad Regulae, et vitae commueis observantiam teneetur, et compelli possunt, eon obstante contraria consue
8 tudiee, et introdecta relaxatione. Tum quia neque possuet excusari per hoc, quod sub tali contraria coesuetudine Professionem emiseriet, quia Regulares utriusque sexus per votum Paupertatis in sua Professione emissum virtualiter voverunt *Vitam communem* a Tridentino, et Summis Pontificibus *praescriptam*, Superiore illam coeservare, aut erigere voleete: Voveruet eeim eihil retieere, iovito Superiore, sed omeioo dependeeter ab ejus voluetate, cum hoc sit de essentia voti Paupertatis, adeoque virtualiter voveruet ei statim tradere omnia ab ipsis quovis modo acquisita, Seperiore id praecipieeta; alias retineereet coetra expressam voiuntatem Superioris, et sic peccarent coetra votum Paupertatis; Tum etiam quia coetra Regulam approbatam a Sancta Sede, pro ut ieciudit tria vota substaetialia Religionis, quae sunt de Jure Divieo, oon est locus coesuetudini, qeamvis foret coetraria, et immemorabilis, ex quo consuetudo Jus Divinum auferre noe possit, textu expresso *in cap. Cum tonto* 11. *de consuetudine*; cum potius, et verius, ut ibi dicitur, ipsa in hac parte dicenda sit corruptela, quam coesuetedo. Sic Graffius 2. *part. decis. aur. lib.* 3. *cap.* 9. *num.* 4. Tapia in *Authent. Ingressi cap.* 3. *num.* 55. Calder. *tot. consil. de consuetudine*, Donat. *l. c. q.* 5. *numer.* 2. ubi eum aliis dicit, quod resisteetes sunt valde pueribiles, ex quo resistant expressae voleetati Superioris jubentis secundum Regelam, ut doceot scribentes *in can. Non dicatis ceus* 12. *quaest.* 1. *et in cap. Cum ad Monasterium* 7. *de statu Monachor.* Navar. *consil.* 75. *de Regal. n.* 49. *et est Comm.*

9 Nec etiam eos omnino excusat ab obiigatione servandi vitam commueem Monasteriorum ieopia, ut solide, ac fuse probat Ramirez Episcopus *in sua quaestione morali* §. 6. citatus, et secutus a Feiice Potest. *loc. cit. n.* 1902. et teeeot plurimi alii: Et ratio est, qeia singuli hujusmodi Monasteriorum Regulares eon servaetes vitam commueem de facto habeet sibi oecessaria juxta decentiam status; sed taiia sibi eecessaria juxta decentiam status haberent, etiamsi servarent vitam commuenem, ergo etc. Major patet. Minor probatur, quia sieguii hujusmodi Moeasteriorum Religiosi eoe aiiunde habeet sibi necessaria juxta decentiam status, quam ex iis, quae partim habeet a Monasterio, et partim suo labore, et industria, et a propieqnis, vel amicis acquiruet: sed haec omnia haberent, si servarent vitam communem, et omeia fideliter Superiori tradereet cum aliis Monasterii proventibus iecorporaeda, uti ex Coecilio Trideotie. et citatis Constitutioeibus, et Decretis Poetificiis stricte teneetur; ergo si talia sufficiunt non servando vitam communem, ut singuli vivant, et sibi necessaria habeaet juxta deceetiam status, etiam sufficerent, at a fortiori servando vitam commueem, quia tunc non fierent tot superfluae expensae ie tot muitiplicatis utensilibus, aliisque similibus, quae extra vitam communem muitipiicaetur ad eumerum Religiosorum, ac praesertim Monialium, et ie communi vita fere pro tota Commueitate sufficerent, quaeqee, si ie neum coalescerent, certe habereet, uede commodius, et abundeatius vivereet. Hinc nulla remanet quantum ad hoc excusatio pro Reguiaribus utriusque sexes vitam commneem recusantibus, cum potius videaetur id agere, ut superfluis abundeat, et liberius pro sua voluntate coetra Paupertatis, et Obedientiae votem disponant, quam quia eis inde eecessaria juxta decentiam status desint. Deh caveeet, nt siet ex iliis quos merito arguit Sanctus Bereardus *serm.* 4. *de adventu*, ibi: « Sunt qui pauperes esse volunt eo tamee pacto, ut eihil eis desit, et sic diligunt Paupertatem, ut eullam ieopiam patiaetur »: Ad quid Paupertatem vovere?

Propterea Regularibus reeneotibus reformatioeem iodictam quoad vitae commuois, et Regulae observaetiam recipere, et iotegre observare, solet Sedes Apostolica ieterdicere, et deeegare liceotiam recipieedi, et admitteedi aiiquos ad Habitum, et Professioeem, ut patet ex Decretis Clementis VIII. allegatis io verb. *Regulares art.* 1. *sub n.* 72. §. *Item his quotannis*, *et n.* 78. et Constit. Innoc. X. Incip. *Inter cetera*, et pluribus aiiis Decretis Sacrarum Coeg. 10

Et taiis liceetia admitteedi alios ad Habitem, et Professioeem eoe solet concedi, nisi in Conventibus designatis, et a Sede Apostolica approbatis, in quibus vita communis, et Regula exacte, et integre nbservetur, pro ut patet in citatis Decretis Clemeetis VIII. et Decretis Sacrae Congregationis super disciplina Regulari jussu Innoceetii XII. editis, quae hic ad litteram dantur. 11

Decreta Sacrae Coegregationis a Sanctissimo Domieo Nostro Innocentio PP. XII. super disciplioa Regulari specialiter deputata, ejusdem SS. D. N. auctoritate edita.

« Sanctissimus in Christo Pater, et D. N. Ie-

nocentius Dovina Providentia Papa XII. pro Paterna caritate, qua Religiosos Ordines multis, magnisque in Ecclesiam Dei meritis refulgentes, et peculiaris erga Sedem Apostolicam devotionis nomine commendatos complectitur, volens eorum conservationi, et propagationi consulere, simulque ex injuncto sibi coelitus Pastoralis Officii debito providere, ut Regularis in iis disciplina ad Religiosorum salutem, et totius Christiani populi aedificationem, utilitatemque sarta tecta custodiatur, ac vigeat, et sicubi collapsa est, adjuvante Domino reparetur, constituit, et declaravit, se licentiam recipiendi Novitios in singulis approbatis Ordinibus benigne concessurum, ut volentibus e periculosis saeculi fluctibus ad Religionis portum confugere, faciiis, tutusque aditus aperiatur; Dummodo tamen ea, quae pro Regulari vita recte instituenda, tam a Sacrosancta Tridentina Synodo, quam a Praedecessoribus suis Rom. Pontificibus, praecipue vero fel. rec. Clemente VIII. in Decretis Generalibus pro Regularium reformatione, nec non Innocentio X. et Alexandro VII. pro Novitiorum receptione, et professorum educatione salubriter constituta sunt, quibus omnibus firmiter inhaeret Sanctitas Sua, eaque, quatenus opus sit, confirmat, et renovat (salvis tamen in hac parte singulorum Ordinum statutis, seu aliis Ordinationibus ab Apostolica Sede in forma specifica post eadem Decreta forsitan approbatis, aut editis) exacte, et inviolate servetur ».

§. 2. « Quo circa Sacr. Congregat. ab eodem Sanctissimo Domino nostro super Disciplina Regulari specialiter deputata, quae plura hactenus pro recta nonnullorum Monasteriorum gubernatione Decreta edidit, aliaque in dies editure est, ut omnibus praefata ejusdem Sanctissimi Domini Nostri mens pateat, ac plenius, et celerius innotescat, de mandato Sanctitatis suae praesentis Decreti tenore denunciat omnium, et singulorum Ordinum Regularium (iis dumtaxat exceptis, qui in praefatis Clement. VIII. Decretis excepti reperiuntur) Superioribus tam Generalibus, quam Provincialibus quocumque nomine nuncupentur, ceterisque, ad quos spectat, ut in unaquaq: Provincia per Italiam, et Insulas adjacentes quam primum deputent aliquos Conventus, quos magis eptos censuerint, vel unum saltem, ibique auctoritate Apostolica statuant omnimodam observantiam Regulae, Constitutionum uniuscujusque Ordinis, et Decretorum Apostolicorum, praecipue vero exactae vitae communis ad formam eorum Decretor. ab omnibus Religiosis, qui in Conventibus, ubi recipiendi Novitii, et Professi educandi sunt, morabuntur, omnino servandae. Postquam vero Regularem observantiam, et signanter quo ad exactam vitam communem, cum effectu stabilitam fuisse, tam ex eorumdem Superiorum Generalium, seu Provincialium relatione, quam praepositi, et Fratrum in praefatis Conventibus degentium jurejurando firmato Testimonio, nec non per secretas informationes, atque etiam, ubi opus fuerit, per Apostolicos visitatores ad hoc specialiter deputandos, eidem Sacrae Congregat. sufficienter constiterit, tunc Sanctitas sua antedictam licentiam, quam hactenus distulit, Novitios ibi recipiendi, benigne concedet, et locum ad Professos pietate, et litteris instituendos usque ad Sacerdotium, vel alias juxta Constitutiones, et laudabiles cujusque Ordinis consuetudines in iisdem Conventibus, non autem in aliis, nisi fuerint ejusdem Observantiae, destinabit ».

§. 3. « Quae quidem omnia: quo facilius, efficacius, et durabilius ad praxim deduci valeant, eadem Sacra Congregatio Sanctitatis Suae auctoritate committit, et in virtute S. Obedientiae praecipit praefatis Superioribus, ad quos pertinet, ut in supradictis Conventibus non collocent, nisi Religiosos graves, devotos, exemplares, Regularis observantiae, et puritatis Regulae studiosos, orationi praesertim, ae mortificationi, sine quibus non potest religiosa vita consistere, addictos, quique consentiant exacte servare vitam communem, atque inde amoveant eos omnes, qui tam sanctae obligationi contradicere, seu verbis, aut factis quoquomodo sese opponere audeant ».

§. 4. « Ut autem tam laudabilis vitae institutum, et Regulari professioni maxime proprium Religiosi alacrius arripiant, omnisque excusatio infirmioribus praecludatur, eadem Sacr. Congregat. similiter praecipit Superioribus antedictis, ut memoratis Conventibus (implorata etiam, ubi opus fuerit, Apostolica auctoritate) praefici omnino curent viros, non solum disciplinae zelo, sed etiam caritate, et morum suavitate praeditos, compatientes, fraternitatis amatores, misericordes, quorum regimini libenter alii se submittant ».

§. 5. « Studeant vero praecipue, ut ea omnia, quae tam ad victum, et vestitum, quam ad reliquas vitae necessitates pertinent, singulis Religiosis prompte subministrentur, ac praesertim aegritudinis tempore nihil alicui desit, quod ad sanitatem recuperandam pertineat ».

§. 6. « Ac propterea Religiosos in iisdem Conventibus morari non patientur ultra eum numerum, qui ex illorum redditibus, et consuetis, vel etiam singulorum eleemosynis, aliisve quibuscumque obventionibus pariter in commune conferendis, valeat commode sustentari. Eos vero, qui semel praefatae observantiae, et exactae vitae communi libenter, ut vere religiosos viros decet, sese subjecerint, et in ea laudabiliter perseverent, nullatenus a memoratis Conventibus nolentes transferant, nisi forte ad alia Monasteria, ubi similis observantia vigeat, iisque pariter de omnibus ad vitam necessariis possit commode provideri ».

§. 7. « Quod si redditruum, et eleemosynarum tenuitas hujusmodi exactae Vitae communis observantiae alicubi videatur obsistere, liceat eisdem Superioribus, vel per annuam contributio-

nem aliorum Coeventuum huic necessitati prospicere, vel ab apostolica Sede per suppressionem alicujus Coventus minus utilis perpetuam, vel ad tempus, vel alia demum ratione, quae opportuna visa fuerit, remedium postulare ».

§. 8. « Sciant vero Superiores praedicti eos, qui praefata omnia sedulo, ut par est, adimplere curaverint, specialem a Sanctitate sua, et Sede Apostolica inituros gratiam, et protectionem, atque in iis, praecipue, quae ad antedictam observantiam stabiliendam pertinent, favorem omnem, et auxilium experturos; qui vero e contra negligentes, aut (quod absit) contumaces reperti fuerint, gravibus poenis pro culpae modo, ut etiam privationis officiorum, ac perpetuae inhabilitatis ad ea, aut alia in posterum obtinenda puniendos fore; Praefatam autem observantiae nihilominus stabiliendae per alios Superiores, vel per Commissarios Apostolicos, ubi opus fuerit etiam extra Religionem assumendos a Sancta Sede efficaciter providendum, omnemque interim, ubi eadem observantia non vigebit, recipiendi Novitios licentiam denegandam ».

§. 9. « Porro ne Regularis disciplina, dum in Conventibus jam erectis statuitur, relaxetur in erigendis, et quod una ex parte construitur, simul ex altera destruatur, Sacr. Congreg. Sanctitate sua similiter approbante, statuit, atque decernit, nulla in posterum Monasteria, Collegia, Domos, conventus, aut alia Religiosorum Virorum loca fundari, erigi, quovis modo institui debere, nisi sub expressa obligatione exactae Vitae Communis ab omnibus Religiosis ibi commorantibus perpetuo, et inviolate servandae, ac propterea nullas deinceps admittendas hujusmodi fundationes, nisi, praeter alia ad id requisita, prius legitime constiterit adesse annuos redditus, vel certam eleemosynarum spem, quibus duodecim saltem Religiosi in exacta Vita Communi commode valeant sustentari ».

§. 10. « Non obstantibus circa praemissa omnia, et singula Ordinationibus Apostolicis, nec non quorumcumque Ordinum statutis consuetudinibus, privilegiis, ceterisque contrariis quibuscumque ».

§. 11. « Ad extremum eadem Sacr. Congregat. Regulares omnes cujuscumque Ordinis, et Instituti sint, Sanctitatis Suae verbis serio admonet, et in Domino obtestatur, ut omni mora postposita, sicuti filios obedientiae decet, ad Regulae, quam amplexi sunt, praescriptum Vitam instituant, et componant, Decretisque Apostolicis pro aeterna illorum salute editis, sincere, ac fideliter pareant, nec ab eorum observantia inanibus interpretationibus, et fallaciis, aut relaxationum praetextibus, ad excusandas excusationes in peccatis abduci se sinant, sed Professionis suae memores, qua se totos Dei obsequio manciparunt, susceptum Christianae perfectionis iter, arduum quidem, sed Divinae Caritatis dulcedine aspersum, abjectis terrenarum rerum curis, alacriter prosequantur: Nimis enim turpe esset, eos ad saecularia desideria, quibus semel, aspirante Domino, renunciarunt, animum revocare, ut obligatam Deo, qui non irridetur, primam fidem irritam facere. Meminerint se ad peculiarem Salvatoris nostri sequelam vocatos, qui, cum dives esset, propter nos egenus factus est, veteromque illorum Fidelium gloriosos imitatores, ac veluti heredes esse, quorum erat cor unum, et anima una, nec quisquam eorum, quae possidebat, aliquid, suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia, dividebantur autem singulis, prout cuique opus erat; ideoque in Regularis vitae, praecipue Sanctae Paupertatis, quae est parens quaedam, generatioque virtutum, proposito perseverent, omnem sollicitudinem suam projicientes in eum, cujus oculi in pauperes respiciunt, qui non derelinquit sperantes in se, sed Dives in Misericordia centuplum, et vitam aeternam propter Nomen suum relinquentibus omnia repromisit ».

Dat. Romae die 18. *Julii* 1695.

Loco ✠ Sigilli.

G. Card. Carpineus.

Carolus Augustinus Fabroneus Sac. Coeg. Secret.

Unde ad valorem Professionis requiritur, quod tam Novitiatus, quam Professio fiat in solis dictis Coeventibus designatis. Vide verb. *Regularis Professio n.* 19. 13

Hinc Regulares nequeunt amplius novos Conventus erigere, seu fundare, nisi prius cor. Sacr. Congregatione Disciplinae regularis justificaverint redditunm, aut eleemosynarum sufficientiam pro observanda exacta Vita Communi, ut expresse statuit, ac renovavit *ead. Sac. Cong. Disciplinae regularis*, prout sequitur. 14

Procuratoribus Generalibus Ordinum Regularium renovatur prohibitio alias injuncta non procedendi ad fundationem novorum Conventuum, et Monasteriorum intra Italiam, et Insulas adjacentes, nisi prius Conventus, et Monasterii fundandi redditunm sufficientia, et subsistentia cor. Sacr. Congr. justificata fuerit.

« La Sacra Congregazione sopra la disciplina Regolare destinata dalla santa mem. d'Innoc. XII. a stabilire specialmente l' Osservanza della Vita Comune, ed a riconoscere la sufficienza, e sussistenza dell' entrate per essa necessarie nelle fondazioni, che avessero avute a farsi di nuovo di Monasterj, o Conventi dentro l' Italia, ed Isole adjacenti, vedendo che non viene in questa parte tanto essenziale in verun conto adempita la mente di sì zelante Pontefice, non ostanti le pene di privazione di voce attiva, e passiva, sospensione dalle cariche, e dignità, perpetua inabilità ad

esse a Superiori pro tempore, a'quali appartiene simile incombenza, è venuta in determinazione di ridurre a memoria di tutti i Superiori Regolari l'obbligo preciso, che loro ne corre, avvertendo di non tentare in avvenire fondazione alcuna, senza giustificare, come sopra, la sufficienza, e sussistenza dell'entrate avanti la stessa Sacra Congregazione, sotto le pene enunciate, ed altre ad arbitrio della medesima ».

Monsignor de Vico Segretario, che ne avanza la notizia al P. Procuratore Generale ec. per la dovuta esecuzione in ciò, che concerne l'interesse della sua Religione, starà attendendo il riscontro in scriptis della ricevuta del presente Viglietto, unitamente colla nota dell'ultima fondazione, specificando il giorno, mese, ed anno, in che segui, e di cuore lo riverisce ».

Di Caso questo dì 23. *Febbrajo* 1717.

15 Etiam in Monasteriis Monialium, in quibus non observatur vita communis, non debent recipi Puellae neque ad habitum, neque ad educationem, licet haberent licentiam Sacrae Congregat. quae non deroget in specie Decreto Generali; *Sacra Congregat. Episcop. in Placentina* 4. *Septembr.* 1603. *in Pisana* 6. *Octobris ejusdem anni, in Vercellen.* 18. *Maii* 1616. *in Messana* 15. *Novemb. ejusdem anni, in Caputaquen.* 2. *Junii* 1627. apud Nicol. *in Floscul. verb. Vita communis n.* 5.
16 Hinc *Sacro Congregat. Episcop. et Regul. in*
Neapolitana 26. *Maii* 1602. statuit, quod Monasteriis
renuentibus reformationem acceptare non
concedatur licentia recipiendi puellas ad Habi-
17 tum. Item nec admittendi ad Professionem eas,
quae se ad illam nolunt obligare: *Ead. Sac. Con-*
greg. Episc. et Regul. in Neapolitana 8. *Aprilis*
1605.
18 In iis Monasteriis, quae partim illam reforma
tionem recipiunt, et partim non, recipi non de-
bent nisi illae, quae se volunt reformationi subji-
cere: *Ead. Sac. Congregat. Episcop.* 17. *Aprilis*
19 1602. Nec reformatio est credenda statim, sed
probanda diu antequam detur licentia vestiendi.
Eadem Sac. Congreg. Episcop. in Capuana 17.
Novembr. 1602. *et* 4. *Maii* 1604. et consimiliter
20 saepe saepius alibi. Quae tamen Professionem emi-
serunt, antequam introduceretur reformatio, hor-
tari debent ad illam acceptandam, sed non cogi:
Ead. Sac. Cong. Episcop. et Regul. in Neapolita-
na 5. *Martii* 1602. apud Nicol. *in Floscul. verb.*
Reformatio n. 10. Vide ad rem verb *Moniales*
art. 2. *a n.* 67. *ad* 70. *inclusive*, et verb. *Pro-*
fessio n. 84.
21 Vita communis introduci debet in omnibus, et
non in victu solum: *Sacro Congreg. Episcop. et*
22 *Regul. in Panormitana* 5. *Novembr.* 1603. Unde
non solum dotes, et canones, et eleemosynae cu-
juscumque particularis monialis, sed etiam opera, et omnia alia acquisita poni debent in communi: *Eadem Sacr. Congr. Episcop. et Regul. in Parmen.* 11. *Augusti* 1628.

Non debet permitti repartimentum tritici, 23
olei, et pecuniae inter moniales, uti vitae com-
muni de directo repugnans: *Eadem Sacra Cong.*
Episc. et Regular. in Brundusina 21. *Octobr.*
1616. Et multo minus consignari monialibus par- 24
ticularibus fructus praediorum: *Ead. Sacr. Con-*
greg. Episcoporum et Regular. in Licien. 1. *Sep-*
tembr. 1651.

Immo neque debet permitti moniali, aut re- 25
gulari vitalitium, seu livellum, vel legatum ipsi relictum, seu constitutum sub conditione, ut nihil acquiratur monasterio, sed totum cedat, et erogetur pro suis indigentiis, seu aliis usibus piis sibi benevisis, apposita poena caducitatis in casu contraventionis: Sic Bartolus *in leg. Lucius Titius*, §. *Tres heredes n.* 3. *ff. ad Trebell.* Tapia *in Authent. Ingressi vere. Ipso ingressu cap.* 3. *n. ult. Cod. de SS. Eccles.* Gaiganet. *de condit. et demonstr. part.* 2. *cap.* 5. *qu.* 11. *n.* 8. Card. Petra *tom.* 4. *Commentar. ad Constitut.* 5. *Benedicti XII. n.* 50. et alii. Et ratio est, quia talis conditio, ut nihil ex vitalitio, seu legato acquiratur monasterio, est contraria sacris canonibus expresse statuentibus, quod quidquid acquirit monachus, acquirat monasterio, *can. Statutum* 1. *caus.* 18. *quaest.* 1. *can. Abbates* 16. *caus.* 18. *quaest.* 2. *can. Quia ingredientibus* 7. *caus.* 19. *quaest.* 3. *cap. In praesentia* 8. *de probat.* cum similibus. Item est contraria dispositioni Conc. Trident. *sess.* 25. *de Regular. cap.* 1. et Decretis Clement. VIII. *pro Reformat. Regular.* innovatis a Sacra Congregatione Concilii jussu Urbani VIII. *in Decret. de Apostatis, et Ejectis*, adeoque est turpis, et de jure impossibilis, adeoque poena caducitatis ipsi apposita vitiatur, quemadmodum vitiatur ipsa conditio; sicque, tamquam apposita actui a legibus interdicto, attendenda non est, etiam neglecto Testatoris praecepto, *l. Unica in fine, Cod. de his quae poenae nomine, cap. Tua* 17. *de Testamentis.*

Sic etiam sentire visa est *Sacro Congr. Conc.* 26
in Leodien. annuae praestationis 6. *Junii* 1682. in qua testator legaverat monasterio monialium pecuniam investiendam sub conditione, ut tres moniales ejus filiae percipere possent earum vita durante tercentum florenos aureos pro suis necessitatibus, apponendo poenam caducitatis in casu contraventionis: Cum enim moniales cuperent acceptare legatum, ac vererentur, ne permittendo particulare legatum factum tribus monialibus filiis testatoris, violaretur status vitae communis, et ideo supplicassent, praefatis tribus monialibus permitti retentionem, et usum annuae praestationis juxta mentem testatoris, aut alio modo consuli indemnitati monasterii: *Sacr. Congr. Conc.* respondit: « Monasterium posse acceptare legatum, et quo ad legatum particula-

re servetur Decretum san. memoriae Clementis VIII ».

27 Idem clare colligitur ex alia resolutione *ejusdem Sacrae Congregat. Concil. in Mantuana Administrationis*, in qua novitius professionem emissurus testamentum condidit favore tertii, sibi reservans annuam praestationem erogandam, et disponendam in sui servitium absque eo quod jus in favorem alicujus acquiri posset: Cum autem ex dicta praestatione acquisivisset de consensu superiorum praedia, et census, ejusque superiores intenderent incorporare conventui annuam praestationem, et de administratis rationem exigere, supplicavit declarari: « I. An dicta praestatio annua reservata, seu fructus praedii ob morositatem heredis loco pecuniarum subrogati spectent libere ad oratorem? II. An de redditibus perceptis ex bonis postea acquisitis teneatur rationem reddere »? *Sacra Congregat. die* 28. *Novembr.* 1706. respondit *Ad I. Negative. Ad II. Affirmative.*

28 Consimiliter habetur ex resolutione *Sac. Congregat. Episcop. et Regul. in Neapolitana*, in qua indultum ab ipsa concessum, quod comperiebatur aliqualiter laesivum vitae communis, fuit ab eadem Sacra Congregatione revocatum: Cum enim duae moniales monasterii SS. Trinitatis Neapolis obtinuissent a Sacra Congregat. Episcop. et Regular. indultum, ut possent recipere annuam praestationem scutor. 200. a parentibus solvi promissam, ita tamen, ut superiorissae, seu depositariae traderetur eroganda ab ipsis monialibus pro earum indigentiis, sive aliis usibus piis sibi benevisis; Reclamantibus contra indultum reliquis monialibus, uti laesivum vitae communis, et constitutionum monasterii, ex eo quod annua praestatio eroganda esset per Abbatissam in usus a praefatis duabus monialibus destinandos; *Sacra Congregat. die* 7. *Aprilis* 1707. rescripsit « Servandas esse omnino Constitutiones, non obstante indulto ». Sic expresse, supradictas tres resolutiones refert prout jacent, Eminentiss. Petra *l. cit. n.* 34. *et* 51.

Alia ad rem. Vide verb. *Legatum*, verb. *Moniales art.* 2. verb. *Professio*, verb. *Regulares*, et verb. *Votum art.* 3. *n.* 43. 29

VITIUM

VIDE VERB. *VIRTUS A N.* 13. *AD* 93.

VITRICUS

1 Vitricus quis sit? Vide verb. *Affinitas sub n.*
2 16. Vitricus absque ulla dispensatione ducere potest in uxorem eam, quae fuit uxor sui Privigni: *Sacr. Congreg. Concil. in Bojanen.* 8. *Junii* 1720. *et* 8. *Martii* 1721. ut refert Ursaya in 2. *Miscellan. sacro, et profan. litt. V.* n. 89. *et tom.* 4. *part.* 2. *discep.* 19. §. 1. *a n.* 186. V. Addit. Casin. V. *Matrimonium art.* 6. sub n. 25.

VIVAE VOCIS ORACULA

VIDE VERB. *ORACULA VIVAE VOCIS.*

UNCTIO EXTREMA

VIDE VERB. *EXTREMA UNCTIO.*

UNIO BENEFICIORUM, SEU ECCLESIARUM

Haec porro adnotanda veniunt ad rem.

1 Unio est beneficiorum, seu Ecclesiarum ab Episcopo, seu alio superiore ob utilitatem, seu necessitatem Ecclesiae facta annexio; *Est in re Communis.*

Unio praedicta fit potissimum tribus modis; 2 Glossa *in cap.* 1. *verb. Uniendo*, *ne Sede vacante*, Gonzalez *ad regul.* 8. *cancellariae glass.* 5. §. 7. *n.* 26. 27. *et sequent.* Fagnan. *in cap. Novit*

n. 2. *Ne Sede vacante*, Barbos. *de Offic. et potest. Episcop. part.* 3. *allegat.* 66. *n.* 2. Rebuffus. *in prax. benefic. tit. de unionibus beneficior. n.* 11. *et sequent.* Reiffenstuel *lib.* 3. *Decretal. tit.* 12. *n.* 39. et alii passim.

3 Primo modo fit talis Unio, cum ex deobus beneficiis fit tantum unum, ita nt neutrum eorum uniatur alteri, sed ambo simul uniantur, ut patet *ex can. Decimas* §. *final. caus.* 16. *quaest.* 1. ibi : « Papa Episcopatus in unum redigere potest ». Et talis *Unio* praesertim fit, cum duae Parochiales Ecclesiae vicinae, et populo ratione belli, pestis, et hujusmodi valde destitutae, ita adinvicem uniuntur, ut ex duabus sic unitis resultans retinet consuetudines, ac privilegia favorabilia utriusque Ecclesiae sic in unam redactae. Unde haec *Unio* dicitur *extinctiva*, seu *translativa*, eo quod ex duabus Ecclesiis fiat unica tantum, sicqee altera minus privilegiata extinguatur, ac perimatur, et in aliam magis privilegiatam, ac potioribus juribus gaudentem transferatur, ac cum ipsa omnino incorporetur ; Fagnan. *in cap. Exposuisti n.* 34. *de Praebend. et in cap. Novit n.* 3. *Ne Sede vacante*, Reiffenstuel *lib.* 3 *Decretal. tit.* 12. *n.* 40. *et* 41. et alii, *arg. cit. can. Medicamentum, de Poenitent. dist.* 1.

4 Secundo modo fit talis Unio, cum duae Ecclesiae ita uniuntur, ut non coalescant, sicuti dicto primo modo. in unum corpus, sed una sit superior, et alia inferior, ac accessoria superiori, seu principaliori, et solet fieri pro augmento dotis alterius beneficii non habentis sufficientes redditus pro congrua beneficiarii sustentatione. Unde talis *Unio* nuncupatur *accessoria*, seu *subjectiva*, ut ex communi notant Fagnan. *in cit. cap. Novit n.* 3. *Ne Sede vacante*, et Reiffenstuel *loc. cit. n.* 42. Sicque Ecclesia accessoria alteri unita assumit naturam, consuetudines, et privilegia principalis, cui est annexa, *argument. cap. Recolentes* 3. §. *final. de statu Monachor. et cap. Accessorium naturam sequi congruit principalis.*

5 Tertio modo fit talis *Unio*, cum neutra Ecclesia alteri subjicitur, sicuti dicto secundo modo, nec ipsae coalescunt in unum corpus, sicuti dicto primo modo, sed ambae Ecclesiae ita aeque principaliter invicem uniuntur, ut ambae adhuc suum titulum, atque honoris gradum retineaet, et solum ab uno, eodemque rectore regantur ; sicque adhuc remaneant duo beneficia omnino distincta, verb. grat. duo distincti Episcopatus, quamvis sit unicus, et idem utriusque Episcopatus; *argument. cap. Et temporis* 16. *quaest.* 1. juncta Glossa *ibidem verb. Unire*, Fagnan. *in cit. cap. Novit n.* 4. *Ne Sede vacante*, Garcias *de benefic. part.* 12. *cap.* 2. *n.* 37. Reiffenstuel *loc. cit. n.* 51. et alii. Et talis *Unio* appellatur *Unio aeque principaliter facta*, quae aliud non operatur, nisi ut rector unius sit etiam rector alterius, cum in reliquis utrumque beneficium remaneat adhuc distinctum beneficium, sicuti prius, cum propriis redditibus, privilegiis, honoribus etc. ut in pluribus Episcopatibus aeque principaliter unitis, et signanter in Nepesino, et Sutrino; Viterbiensi, et Tuscanensi ; Hortaeo, et Civitatis Castellanae, Cortonensi, et Montisflasconii, Lauretaeo, et Recinatensi, Sulmonensi, et Valvensi, Campaniensi, et Patraniensi; Scalensi, et Ravellensi; Melphiensi, et Rapollensi, Adriaesi, et Pinnensi, Terracinensi, et Civitatis Priverni; Camerinensi, et Civitatis Fabriani; Aquinatensi, et Pontis Corvi, et pluribus aliis brevitatis gratia relictis.

Unio beneficiorum est duplex, alia perpetua, et alia temporalis. *Perpetua* est illa, in qua exprimitur, ut perpetuo duret, ut *cap. Exposuisti* 32. *de Praebend.* ibi : *De capellis in perpetuum uniendis;* Seu quae fit *Ad perpetuam rei memoriam*, cum hoc idem importet ac ly *in perpetuum*, seu quae fit ad beneplacitum Sedis Apost. quia cum Sedes Apost. non moriatur, talis Unio durabit in perpetuum, nisi revocetur, *cap. Si Gratiose* 5. *de Rescriptis in* 6. Unio *temporalis* e contra est illa, quae fit ad tempus, v. g. ad vitam ejus, cui conceditur, et fit contemplatione personae, proinde per illius mortem expirat, *arg. cap. Quoniam Abbas* 14. *de Officio Delegati*, cum similibus. Et talis *Unio* in effectu est quaedam dispensatio retinendi plura simul beneficia etiam de se incompatibilia, ut patet in Germania, ubi a Sede Apostolica solet aliquibus Episcopis concedi retentio plurium Episcopatuum, et notat Fagnae. *in cap. Dudum n.* 29. *de election.* ubi sic habet: « Sic videmus in Germania cum sublimibus personis non raro dispensari super retentione plurium Episcopatuum etc. ut Catholicam Religionem, expulsis haeresibus, consilio, opibus, et auctoritate sartam tectam tueantur. Ex hac ratione Princeps Elector Coloniensis ad praesens obtinet Episcopatum Coloniae, et Episcopatum Leodiensem, Monasteriensem, Paderbornensem, et Hildasimensem ». Et plures similes dispensationes refert Ursaya *tom.* 5. *part.* 1. *disceptat.* 6. 6

Unde unire Episcopatus ad solum pertinet Papam, textu expresso *in cap. Sicut unire* 8. *de Excessibus Praelat.*, ibi: « Sicut unire Episcopatus, atque Potestati subjicere alienae, ad Summum Pontificem pertinere dignoscitur » (*). 7

Papa non solum Episcopatus, sed etiam quaecumque alia beneficia unire potest, cum in omnibus beneficiis plenariam habeat potestatem; *cap.* 8

(*) Tridentina Synodus *sess. VII. cap.* 5. *de reform.* prudentissime cavit, ne quisquam plures Metropolitanas, seu cathedrales Ecclesias in titulum, sive commendam, aut alio quovis nomine contra sacrorum Canonum instituta reciperet, aut retineret Hoc tamen decreto non obstante, salva restat auctoritas sedis Apostolicae, quae, ut bene notat Fagnanus in *cap. Quanto, de translat. Episcop.* potest concedere duos Episcopatus uni Episcopo, prout de facto concedit etiam hodie ultra montes, *ex regulis prudentialibus*, ut inquit Card. de Luca in *annotat. ad Concil.*

Licet 2. *de Praebend. in* 6. *et Clement.* 1. *§. final. Ut lite pendente.*

9 Episcopus potest ex legitimis causis unire beneficia, et Ecclesias suae Dioecesis, *cit. cap. Sicut unire* 8. *de Excessibus Praelat. cap. Exposuisti* 33. *de Praebend. cap. Consultationibus* 4. *et cap. Pastoralis* 7. *de donationibus, Clementin. Si una, de rebus Ecclesiae non alienand.* cum similibus.

10 Archiepiscopus, seu Metropolitanus potest quidem unire beneficia suae Dioecesis, sicuti quilibet Episcopus per jura *n. antecedenti* adducta; At vero nequit unire beneficia Dioecesum suorum suffraganeorum: Barbos. *cit. allegat.* 66. *n.* 13. *et lib.* 3. *Jur. Eccles. univers. cap.* 16. *n.* 58. *et super Trident. sess.* 21. *de reformat. cap.* 5. *n.* 3. cum pluribus ibi citatis, Fagnan. *in cit. cap. unire* 8. *de Excessib. Praelator. n.* 8. testans sic decisum fuisse a Sacr. Congregat. Concil., ibi: « Cum fructus Praebendarum Collegiatae Oppidi de Exea essent adeo tenues, ut vix sustentationi Canonicorum sufficerent, et fuisset petitum declarari a Sacra Congregat. Concil. an Episcopus eis unire posset aliqua simplicia beneficia, et eo nolente, vel negligente, Metropolitanus? Responsum est, Episcopum posse, non tamen teneri, Metropolitanum vero in hoc non posse supplere » (*).

11 Capitulum sede vacante potest unire ea beneficia, quae potest Episcopus: Dummodo per eam unionem jurisdictioni Episcopali nihil detrahatur: Capitulum enim succedit in integram ordinariam jurisdictionem Episcopi: Barbos. *cit. allegat.* 66. *n.* 11., *et super Trident. sess.* 7. *cap.* 6. *n.* 16. cum Marian. Socin. Caccialup. Rebuff. Perusin. Hojeda, Sanchez, Zerola, Marc. Ant. Genuens. Quaranta, Garcia, Ragus., ibi citatis. Ventriglia in *Praxi tom.* 2. *annotat.* 8 *num.* 8. Reiffenstuel *lib.* 3. *Decret. tit.* 12. *n.* 64. Pirhing *lib.* 3. *Decretal. tit.* 5. *n.* 207. et alii.

12 Legatus a Latere in Provincia sibi concredita potest unire beneficia dictae Provinciae suae legationis absque tamen praejudicio Episcopi: Legatus enim a latere potest in sua Provincia omnia, quae Episcopus in sua Dioecesi. *arg. cap.* 1. *§. final. de Offic. Legati* in 6. Sic tenet *in cit. cap. Sicut unire* Abbas *n.* 5. Cardinal. *n.* 1. imola *in fine*, Barbos. *cit. alleg.* 66. *n.* 12. *et super Trid.* loc. *cit. n.* 17. cum Rebuff. Gambarupta, Hojeda, Azorio, Sanch Garcia, Aloysio Riccio, Ugolino, Lottario ibi citatis, Ventriglia loc. cit. *n.* 7. Pirhing loc. *cit. n.* 207. Reiffenstuel *loc. cit. n.* 63. et alii post Rotam *decis.* 439. *in antiquis*, alias 3. *de Officio Legati*, et alibi pluries.

13 Vicarius generalis Episcopi non potest beneficia unire, nisi specialiter ab Episcopo committatur, *arg. cap. ult. de Offic. Vicarii* in 6. Barbosa *cit. allegat.* 66. *n.* 10., *et super Trident. loc. cit. n.* 15. cum Marian. Socin. Rebuff. Anton. Orch. Hojeda, Sbroz, Azorio, Petro de Perusio, Garcia, Aloysio Riccio, Gratian Sanchez, Narbona, Lottario ibi citatis, Reiffenstuel *loc. cit. n.* 65. Ventriglia *loc. cit. n.* 10. Theod. de Rubeis *in singularibus Rotae part.* 2. *verb. Vicarius* §. 2. *n.* 112. allegans plures Rotae Decisiones.

14 Abbates, aliosque praelatos Episcopo inferiores habentes Ecclesias sibi ita plene subjectas, ut jurisdictione quasi Episcopali in eis fungantur, seu existente speciali privilegio, aut consuetudine legitime praescripta, posse beneficia unire, tenent Marian. Soccin. *in cit. cap. Sicut unire art.* 3. *n.* 41. *et* 42. Sbroz *de Officio Vicarii lib.* 2. *q.* 115. *n.* 11. Barbosa *cit. alleg.* 66. *n.* 14. *et super Trid. loc. cit. n.* 18. cum Garcia, Azorio, Sanchez, Aloysio Riccio, Lotter. ibi citatis, Federic. de Senis *cons.* 111. *n.* 8. Oldard. *cons.* 257. *n.* 5. Rota, *part.* 11. *recent. decis.* 373. *n.* 19. Ventriglia loc. *cit. n.* 3. *et* 4. cum aliis ibi citatis, dicens sic limitari communiter per Doctores denegationem facultatis uniendi beneficia in inferiori praelato facta in *cit. cap. Unire*, quia talis praelatus inferior id jurisdictionis exercet in sua Dioecesi, quod exercet Episcopus in sua, et alii apud Fagnan. *in citat. cap. Sicut unire n.* 17. dicens, quod hanc sententiam alias probavit Sacr. Congregat. Concil. Tridentin. Interpretum: « Censuit enim, inferiores Episcopo non posse unire, nisi hanc facultatem legitime praescripserint, aut ex privilegio in Ecclesia sibi pleno jure subjecta jurisdictionem quasi Episcopalem habeant in omnibus, et per omnia, alioquin unionem ab Episcopo faciendam esse cum consensu ipsius inferioris, et capituli ».

15 Contrarium tamen, Abbates, aliosque praelatos Episcopo inferiores non posse Ecclesias unire, vel unam alteri subjicere, quantumcumque Ecclesiae ipsae ad illos spectent pleno jure, defendunt in cit. *cap. Sicut unire*, Joann. Andr. *n.* 2. *in verb. Unio*, Henric. Boich. post *princ. vers. Et nota*, Card. *n.* 3. *in* 2. *oppos.* Ancharan. *n.* 3. Hostien. *in cap. Quia nonnulli verb. Parochiales, de Clericis non resident.* Archidiacon. in *cap. Cum singula in verb. Annexas, de Prae-*

Nota Editorum Casinensium.

(*) « Limitatur (ita Ventriglia *Prax. For. Eccles. part.* 2. *Annot.* 8 §. 1. *n.* 6.) supra posita conclusio in casu legi-
» timae appellationis, quae potest intercedere in hoc ca-
» su; nam Episcopus, stante justa causa, tenetur unire,
» prout cum Archid. et Mendos. tenet Ricc. et proinde,
» si legitime interpellatus denegat unionem, gravat, et
» consequenter justam viam parat appellationi; quo casu,
» quia proprium appellationis est suspendere, et devolve-
» re negotium, Metropolitanus valide potest unire benefi-
» cia Dioecesis suffraganei ».

Audiamus insuper clar. Laurenium, qui sic habet: « Limitet responsionem Ventrigl., ut Metropolitanus id possit ex causa legitima, quae potest in hoc casu intercedere, dum nimirum Episcopus legitime interpellatus neget unionem, gravet, et sic parat viam justae appellationi, quo casu, cum proprium sit appellationis suspendere, et devolvere negotium, Metropolitanus potest valide unire beneficia Dioecesis suffraganei », *For. benef. p.* 3. *Quaest.* 904. *n.* 2.

bend. in 6. et ita tenere communiter Doctores antiquos testatur Marisn. Socin. *in cit. cap. Sicut unire ort.* 4. *quaest.* 7. *n.* 41. atque id expresse tenet Glossa in *Clement. Si una* 2. *de rebus Ecclesioe non alienand. ecrb. Episcopum*, et alia Glossa *in Clement. Ns in agro* 1. §. *Ad haec, de statu monachor. eerb. Ordinarins*, et sic docent alii plures per text. *in cit. cap. Sicut unire*, quia unire est unus de casibus Episcopo reservatis, et denegatis inferioribus, atque ita censuit etiam Sacrs Congregstio Concil. apud Fagnan. *loc. cit. n.* 18. ibi: « Alias tamen consulta, an Abbates exempti, qui jurisdictionem ordinariam quasi Episcopalem habent, possint, si saeculares, et collegiatas Ecclesiae obtinent, facere uniones, sicut possunt Episcopi *ex cap.* 15. *sess.* 24. Respondit non posse Abbatem hujusmodi, sed Episcopum tantum, si collegiata est insignis, et observentur alia praescripta in dicto *cap.* 15. ».

16 Unde ad conciliandas omnes meliori modo supradictas doctorum sententias, et Sac. Congregation. declarationes, concludendum est, non posse dictos praelatos Episcopo inferiores de sola sua ordinaria quasi Episcopali jurisdictione beneficia unire sine assensu proprii Episcopi, juxta clarum textum in *cit. cap. Sicut unire* 8. *de excessibus Proelator.* Bene vero posse, si ex speciali privilegio, aut consuetudine legitime prsescripta id eis competere dignoscatur; Nam Jura Episcopalia inferiores praescribere non prohibentur; *cap. Auditis* 15. *de Praescriptionibus*, Hojeda *Troctatuum tom.* 15. *tract. de benefic. incompatib. par.* 2. *cap.* 3. *n.* 7. Reiffenstuel *loc. cit. n.* 66. Abbas *in cit. cop. Unire n.* 3. cum aliis apud Fagn. *loc. cit. n.* 15. 16. *et* 17.

17 Ad faciendam Beneficiorum unionem, praeter legitimam facultatem, requiruntur tres praesertim canditiones. *Communis.*

18 Prima conditio requisita ad faciendam legitimsm unionem beneficiorum est causa justa, et praevia cognitio de ejus veritate, *arg. cap. Exposuisti* 33. *de Praebend., et Clement. Si uno* 2. *de rebus Eccles. non alisnand.* juncto Concilio Triden. *sess.* 7. *de reformat. cap.* 6. ubi expresse dicitur, quod « Uniones perpetuae . . . quae deinceps ed cujusvis instantiam fierent, nisi eas legitimis, aut alias rationabilibus causis coram Loci Ordinario, vocatis quorum interest, verificandis, factas fuisse constiterit, per subreptionem obtentae praesumantur, ac propterea, nisi aliter a Sede Apostolica declaratum fuerit, viribus omnino careant ». Et sic tenent passim doctores.

19 Justa causa aniendi beneficia est Ecclesiae necessitas, vel ipsius utilitas, *cap. Exposuisti* 33. *de Praebend.*, ibi: « Si evidens necessitas, vel utilitas exigat, Praebendas Ecclesiae tuae poteris de capellis in perpetuum annectendis eidem augmentare »; et concordat *cap. Dudum* 1. *de rebus Eccles. non alienand.* in 6.

20 Necessitas autem Ecclesiae tunc censetur intervenire, quando Praebenda, cui unio facienda est, caret sufficientibus redditibus ad alendum Ministrum *cit. cop. Exposuisti*, ibi: « De redditibus praebendarum suarum nequeunt sustentari»: Concil. Trident. *sess.* 21. *de reform. cap.* 5. ibi: *Propter eorum paupertatem.* Item, quando Ecclesia est destructa ab hostibus, vel desolata, *cap. Quia Monasterium* 8. *de Religiosis Domibus*, Item, quando Ecclesiae sunt vicinae, et restant pauci de populo, aliis mortuis, et probatur *in cap. Et temporis* 16. *q.* 1. Utilitas vero tunc intervenit, quando propter fructuum tenuitatem non inveniuntur clerici idonei ad deserviendum, ut habetur ex *cit. cap. Exposuisti* 33. *de praebendis.* Sic expresse tradunt Barbos. *cit. alleg.* 66. *n.* 15., *et* 16. Ventriglia *Prax. tom.* 3. *Annot.* 8. §. 2. *num.* 23., et alii.

21 Si autem Unio beneficiorum fiat sine causa, vel ex causa falsa, tunc quamvis caeteroquin servata sit forma Juris, ipsa, vel est nulla ipso Jure, ut volunt probabilius Garcias *de Beneficiis p.* 12. *c.* 2. *n.* 113. Hojeda *Tractatuum tom.* 15. *tract. de Benefic. incompat. part.* 2. *cop.* 3. *n.* 16. *et* 18. Bursat. *cons.* 185. *n.* 13. *lib.* 3. Barbos. *cit. alleg.* 66. *n.* 16. Reiffenstuel *loco cit. n.* 31. Ventriglia *loco cit. n.* 24. allegans Rotam, et alios, ac testans sic velle omnes. Vel saltem irrita est ope exceptionis, sicque declaranda nulla, ut tenent Marian. Socin. Rebuff, Azor., et alii plures, quos refert, et sequitur Sanchez *lib.* 7. *Decalog. c.* 29. *n.* 175. quique volunt, quod Episcopus Successor non possit conferre Beneficium taliter unitum ante dictam declarationem.

22 Secunda conditio requisita ad legitimam beneficiorum unionem est, quod citentur omnes interesse habentes in dicta Unione facienda, eorumque consensus requiratur: *Clement. Ne in agro* 1. §. *Ad haec, de statu Monach.* Concil. Trident. *cit. sess.* 7. *de reformat. cap.* 6. ibi: *Vocatis quorum interest*, Rota *decis.* 133. *n.* 4. *part.* 1. *divers.* Seraphin. *dec.* 1708. Sanchez *loco cit. num.* 163. Reiffenstuel *loco* cit. *n.* 72. Barbosa *loco cit. n.* 17. et alii passim.

23 Unde si Ecclesia sit subjecta abbati, aut alii inferiori Praelato, non potest Episcopus eam unire absque illius consilio, et assensu *dit. Clement. Nec in agro* §. *Ad haec*, ibi: « Cum consilio, et assensu Abbatum per locorum ipsorum Ordinarios uniantur »; Marian. Socin. *in cit. cap. Sicut unire art.* 4. *quaest.* 5. *n.* 62. Barbosa *loco cit. n.* 81. Reiff. *l. c. n.* 72. et alii passim.

24 Item si beneficium uniendum pertineat ad collatores, vel Electores Episcopo inferiores, etiam istorum consensus requiritur, quia istis grave damnum in suis Juribus infertur, cum beneficium post unionem non sit amplius vacaturum; sicque ipsi amittant Jus conferendi, seu eligendi ratione talis unionis; Garcias *loco cit. p.* 12. *cap.* 2. nu. 202. Rebuffus in *Praxi Benefic. tit. Regula de unionibus gloss.* 11. *nu.* 1, *et* 7. Reiffenstuel

loco cit. num. 73. et alii communiter per text. Concil. Trid. *loco cit.*, ibi: *Vocatis quorum interest.*

25 Item si beneficium uniendum sit de Jurepatronatus alicujus, requiritur pro tali unione facienda consensus patroni: *Communis*, per text. in *cap. Suggestum* 20. *de jurepatron.*, ibi: *Cum assensu Patroni* . . . *consensu Domini fundi*, *cap. Patronalis* 7. *de donationib.*, ibi: *Vocatis quorum interest*, et *sess.* 24. *de reform. cap.* 15., ibi: *Cum Patronorum consensu*. V. Notam huic subjectam *vers. Declara etc.*

26 Talis consensus Patroni de jure communi requiritur, sive Patronus sit Laicus, sive Ecclesiasticus, ut docent communiter Doctores per citata Jura: Aliqui tamen negant requiri consensum patroni Ecclesiastici vigore Concilii Trident. *sess.* 24. *de reform. cap.* 15. nam ibi dicit: « Cum Patronorum consensu, si de jure patronatus Laicorum sint »; per quae verba Concilium a sensu contrario videtur concedere unionem posse fieri per Episcopum sine consensu patroni Ecclesiastici, ut recte advertunt Sanchez *cit. cap.* 29. *num.* 185. Barbosa *cit. allegat.* 66. *n.* 31. Reiffenstuel *loco cit. n.* 45. et alii. Et id etiam habetur ex novissima constitutione Benedicti XIII. incip. *Creditae* §. 4. ubi statuit, quod « Ordinarii Locorum eidem Seminario unire, et applicare possint, ac debeant beneficia simplicia cujuscumque qualitatis, et dignitatis fuerint, etiam Jurispatronatus Ecclesiastici ».

27 Non requiritur tamen ad talem unionem faciendam consensus Rectoris Ecclesiae; vel ea, vacante, consensus defensoris ejusdem, textu claro in *Clementina, Si una* 2. *de rebus Eccles. non alienand.*, ibi: « Si una Ecclesia alteri Ecclesiae, seu Dignitati alicui, vel Praebendae per Episcopum, suo consentiente capitulo, unjatur, aut Religioso loco donetur, ex eo quod Rector ipsius ad hoc vocatus, vel si vacabat, defensor eidem super hoc datus non existit, nequaquam id poterit im-
28 pugnari ». Et ratio est, quia Rectori illius Ecclesiae, seu beneficii nullum infertur praejudicium, cum adhuc libere remaneat rector, et possessor illius sicuti antea, ex quo dicta unio totalem effectum suum non sit habitura, nisi post mortem, vel amotionem illius rectoris, *argum. cap Consultationibus* 4. *de donationibus*, ac notant Glossa in *citat. Clementin. Si una verb. Vocatus*, et Barbos. *ibid. n.* 4. *et cit. alleg.* 66. *n.* 20. cum Cardinali, Ancharan. Riccio, Garcia, Sanchez, Lotter. ibi citatis, Reiffenstuel *loco cit. n.* 79. Rota *decis.* 133. *n.* 14. *part.* 2. *diversor.*, et alii communiter teste Ventriglia *loco cit.* §. 2. *n.* 16. Ubi *num.* 17. subjungit, quod si rector praedictus, seu, vacante Ecclesia, ejus Defensor, sponte comparuerit justam allegando causam contra unionem, sit audiendus, *argum. cap. Si quis Presbyterum* 6. juncta Glossa *verb. Personis*, *de rebus Ecclesiae non alienand.* Et faciunt dicta per Barbosam *lib.* 3. *Jur. Ecclesiast. univers. cap.* 16. *numer.* 41. Garciam *loc. cit. cap.* 2. *numer.* 219., *et* 220. Hojedam *loc. cit. cap.* 3. *num.* 9. et alios.

29 Neque requiritur pro tali unione facienda consensus plebis, quamvis si sponte compareat, et alleget rationabilem causam impeditivam talis Unionis, sit audienda, *argum. citat. capit. Si quis Presbyterorum* 6. juncta Glossa *verb. Personis de rebus Eccles. non alienand.*, et tenent Garcias *loc. cit. cap.* 2. *n.* 219. *et* 220. Hojeda *loco cit.* Reiffenstuel *loco cit. n.* 76. Ventriglia *loco cit. n.* 20. et alii, ac Rota in *Gerunden. Unionis* 20. *Mar.* 1690. *coram D. Sacroto*, ubi fuit resolutum, Parochianos esse legitimas Personas in hac causa, cum illorum intersit bonum habere Pastorem.

30 Tertia conditio requisita ad legitimam Unionem faciendam per Episcopum est consensus capituli: *Communis*, textu expresso in *cit. Clementin. Si una* 2. *de rebus Eccles. non alienand.*, ibi: « Per Episcopum, suo consentiente capitulo, uniatur »; juncta Glossa *ibid. verb. consentiente*, et concordat *cap. Pastoralis* 7. *de donationib.*, ibi: « Sed ut Episcopi Donatio (*seu Unio Ecclesiae pro loco facta*) sit legitima, consensus est sui capituli requirendus (*).

Notae Editorum Casinensium pro hujus materiae illustratione.

(*) Necessario requiri Consensum Capituli Cathedralis, dum per Episcopum fit unio beneficiorum, vel inde infertur, quod semper cum maxima sit conjunctio Episcopi cum eodem, ex hac quidem consideratione, majoris, et gravioris momenti negotia exigunt tractari cum dicto Capitulo, et de illius consensu expediri.

« Ampliatur responsio 1 ut adhuc hodiedum, dum ex Tridentini datur facultas uniendi Episcopis tamquam Sedis Apostolicae Delegatis, adeoque etiam dum hi uniunt tanquam Apostolicae Sedis Delegati, requiratur hic Capituli consensus, Garcias (*de benefic. Tom.* 2. *part.* 12. *cap.* 2. *num.* 157. *et seq.*), sic resolutum inquiens a Sac. Congregat. « Ita Laurenius *For. benefic. part.* 3. *quaes.* 914. *num.* 2. Et revera Sacra Cong. Conc. 20. *Novemb* 1600. decrevit, ut sequitur: « Congregat. censuit, Episcopum » in unione facienda vigore decreti Concilii (Trid.) *sess.* » 21. *cap.* 5. teneri adhibere consensum Capituli, quod » si illum consensum in unione praetermiserit, unionem » nullam, atque irritam esse ». Apud Rigantium *Comment. in Reg.* 13. *Cancell. num.* 14.

« Ampliatur responsio 2. ita ut adhibitio hujus consensus requiratur pro forma, adeoq. ea omissa, sit omnino nulla . . Ac proinde jam etiam non sufficit adhibitum Capituli Consilium ». Lauren. *loc. cit. num.* 3. Et ut habet Ventriglia, citans etiam Barbos « Amplia ut sine hujusmodi consensu Capituli, unio sit nulla, tamquam facta, forma non servata ». *Prax for. Eccles. part.* 2. *Annotat.* 8 §. 2. *num* 5.

« Et hic consensus non sufficit, si sit singulorum de Capitulo, sed requiritur Consensus Capitulariter, Rota *Decis.* 484. *num* 7. *part.* 1. *in recent* ». Sic idem Ventriglia *loc. cit. num* 2.

Quod in terminis docet Laurenius, dum ait: « Ampliatur, ut non sufficiat consensus, si sit singulorum de Capitulo, sed requiratur consensus Capitulariter ». *loc. cit. num.* 4. et ut habet Schmalzgrueber, *de Praebend. etc.* §. 5. *num.* 189. « Hinc Consensus a Canonicis praestari

31 Si beneficium uniendum spectet ad collationem Praelati inferioris, requiritur ultra consensum capituli cathedralis, etiam consensus dicti sui praelati, et sui inferioris capituli: Barbos. *lib.* 3. *Jur. Eccles. univers. cap.* 16. *n.* 43., *et cit. alleg* 66. *n.* 18. Sanchez *loco cit. cap.* 29. *n.* 167. Marian. Socin. *in citat. cap. Sicut unire* 8. *de excessibus Praelat. art.* 6. *n.* 95. *concl.* 4. Ventriglia *loco cit. n.* 14, et alii per text. *in Concil. Trident. sess.* 7. *de reform. cap.* 6., ibi: *Vocatis quorum interest.*

32 Item, si beneficium uniendum spectet ad aliquam collegiatam, requiritur ultra consensum capituli cathedralis, etiam consensus capituli ipsius collegiatae: Sellius *in Select. canon. cap.* 34. *n.* 8. Ventriglia *loco cit. n.* 15. et alii passim per cit. text. *in Conc. Trid. sess.* 7. *de reform. cap.* 6., ibi: *Vocatis quorum interest.*

33 Item, si beneficium uniendum, sit de Jurepatronatus, ultra consensum Patronorum requiritur etiam consensus capituli, Rota *part.* 1. *recent. decis.* 688. *n.* 2. Lotter. *de re Benefic. lib.* 1. *q.* 8. *n.* 157. Ventriglia *loc. cit.* §. 2. *n.* 9., et alii per text. *in cit. Clement. si una* 2. *de rebus Eccles. non alienand.*, *et cit. cap. Pastoralis* 7. *de donationibus* V. notam heic infra.

34 Item requiritur consensus capituli etiam pro unione beneficiorum simplicium facienda dignitatibus, aut praebendis ipsius Ecclesiae cathedralis; Ventriglia *loco cit. n.* 16. et communia aliorum per Jura adducta *n. antecedenti.*

35 Si unio beneficii sit facienda Seminario, ultra consensum capituli requiritur etiam consilium quatuor Deputatorum, duorum de capitulo, et duorum de clero, juxta terminos Concilii Trid. *sess.* 24. *de reform. cap.* 18. Sic declarasse Rotam, et Sacram Congregat. referunt Riccius *in Praxi* 1. *part. resolut.* 490. *n.* 3. Ventriglia *loc. cit. n.* 13., et alii asserentes, Sacram congregationem expresse declarasse, Episcopum in tali unione teneri, sub poena nullitatis actus, requirere consilium praedictorum Deputatorum, quamvis illud sequi non teneatur (*).

Si capitulum, vel alii, quorum interest, sine 36
justa causa consensum praestare nolint, possunt ad id compelli per superiorem, Barbos. *cit. lib.* 3. *cap.* 16. *n.* 43., *et de canonicis cap.* 42. *n.* 13. Reiffenstuel *loco cit. n.* 78. Ventriglia *loc. cit.* §. 2. *n.* 12., et alii passim. Immo quando 37
evidens causa necessitatis subest, potest talis unio fieri etiam ipsis invitis: Sanchez *lib.* 7. *in decalog. cap.* 29. *n.* 165. Reiffenstuel *loco cit. n.* 78. Pirhing *lib.* 3. *Decr. tit.* 5. *n.* 210. et alii (**).

Non requiritur tamen, quod talis consensus ne- 38
cessario interveniat ante, vel in unione, sed sufficit, etiamsi interveniat post unionem, dummodo antea iis non fuerit incepta: Barbosa *de canonici et dignitatibus cap.* 42. *n.* 8., *et cit. lib.* 3. *Jur. Eccles. univers. cap.* 16. *n.* 45. *et cit. alleg.* 66. *n.* 22. cum pluribus ibi allegatis, et testans de communi Reiffenstuel *loco cit. n.* 78. Pirhing *loco cit. n.* 210. Ventriglia *loco cit. n.* 8. dicens hanc esse communem apud omnes, et alii passim, *argum. cap. Cum nos* 3. *de his, quae fiunt a majori parte capituli*, *et c. cura pastoralis* 11. *de Jurepatronatus.*

Immo talis Unio fieri potest sine requisito tali 39
consensu, si adsit alicubi consuetudo legitime praescripta ipsum faciendi sine requisitione dicti consensus: Fuschus *de Visitatione lib.* 2. *cap.* 26. *sub n.* 5. Petrus Gregorius *de Benefic. cap.* 20. *n.* 6. Garcias *loco cit. cap.* 2. *n.* 152., *et* 153. Barbosa *de Canonicis. et Dignitatib. cap.* 42. *n.* 9., *et cit. alleg.* 66. *n.* 23. Riccius *resolut.* 388. *n.* 4. Ventriglia *loc. cit. n.* 11. testans ita tenere doctores communiter (***).

debet non sigillatim, et singulariter, sed ab iis simul in unum Congregatis, *praevio tractatu*, *et Discussione causae*, propter quam unio fieri praetenditur ».

« Ampliatur, et consensus Capituli necessarius ad unionem, sit expressus, ita ut non sufficiat tacitus, advertit Fusch... Contra, nempe sufficere tacitum, defendit Moneta... ». Ventriglia *ibid. num.* 4 —Revera consensum tacitum non valere tenet Leurenius *loc. cit. nu* 5 cui opinioni nos subscribimus; quippe cum agatur non de hujus, aut illius, sed de plurium consensu, qui consensus pro forma requiritur, nec non de gravioris momenti negotio, non videmus quomodo, et quare hic collectivus consensus tacite habendus sit tum in hoc casu taciturnitas, pro defectu consensus potius, et ex quadam violentia argui posse videretur. Proindeque opinionem Monetae esse explodendam merito censemus.

« Declara, et Consensus Capituli requiratur etiam in unione beneficii de jure Patronatus laicorum, etiam postquam laici patroni consensum praestiterunt unioni, Rota *Decis.* 688. num. 2 *part.* 1. *in recent.* et refert Lotter. (*de re benefic. lib.* 1. *quaest.* 8. num. 157.) ». Ita sated. Ventriglia *ib. num.* 9. Id quod in terminis tenet Leurendum ait: « Ampliatur, ut etiam in unione beneficii, quod est juris patronatus laicorum, etiam postquam laici patroni consensum suum praestiterunt, requiratur insuper consensus Capituli », *loc. cit. num.* 6. Editores Casinenses.

(*) Ventriglia, cujus opinionem fortiter tuetur Leurenius *for. benefic. part.* 3 *quaest* 914. num. 2. atque tenet, in unione beneficiorum facienda Seminario, praeter consilium quatuor deputatorum, requiri quoque consensum Capituli. « Declara, sic Ventrigl quod *ultra consensum Capituli requisitum ad omnes uniones*, in unione facienda » Seminario requiritur etiam Consilium quatuor Deputato« rum ». *Prax. for. Eccles part.* 2 *Annot.* 8 n. 13. At Bened. XIV videtur sentire, consensum Capituli ex Tridentino non requiri; atque ad id affert S. Cong. Concil. Decretum in *Ferrarien.* 3. *Mart.* 1584. in haec verba « Sacra etc. censuit in unionibus beneficiorum faciendis » Seminario. satis esse servare formam traditam a Conci» lio cap 18. sess. 23 *de reformat.* nec requiri Consilium » Capituli ». *de Synod. Dioeces. lib.* 9. *cap* 7. n. 2 Editores Casinenses

(**) Quod « si Capitulum requisitum nollet absque legiti» ma causa praebere consensum, posset Episcopus proce» dere ad unionem sine illo consensu; cum Episcopus pri» vandus non sit potestate uniendi, quam habet, ob contra» dictionem irrationabilem Capituli, . Quod si tamen justa » est causa contradicendi Episcopo unionem molienti, u» *nius de Capitulo contradictio sufficiet ad impediendam* » unionem, Castrop. Sanchez apud Leurenium *for. benefic. part.* 3 *quaest.* 914 nu. 10. — Editores Casinenses.

(***) Sufficit pro hujusmodi consuetudine, quod lapsum

40 Ubi adest consuetudo requirendi talem consensum, si unio fiat sine requisitione consensus capituli, Patronorum, aut quorum interest, est invalida, eum in tali casu facta sit, non serveta forma: Riccius *in Praxi cit. resolut.* 388. *in princip.* Barbosa *de canonicis, et Dignitatibus cap.* 42. *sub n.* 8. Garcias *loco cit. n.* 166., *et* 205. *cum sequent.* Ventriglia *loco cit. n.* 5. Reiffenstuel *l. cit. n.* 74. et alii passim per text. *in cap. Pastoralis 7. de donationibus*, *et Clement. ultima de rebus. Eccles. non alienand.* et favet Concil. Trident. *sess.* 7. *de reform. cap.* 6. statuens, quod uniones viribus omnino careant, « Nisi eas ex legitimis causis coram Loci Ordinario, vocatis quorum interest, verificandis, factas fuisse constiterit (*) ».

41 Episcopus, concurrentibus supradictis tribus requisitis conditionibus, potest unire Beneficia suae Dioecesis: *Communis* per text. *in cap. Si cui unire* 8. *de excessibus Praelat. c. exposuisti* 33. *de Praeben. cap Consultationibus* 4. *et cap. Pastoralis* 7. *de donationibus*; *Clement. Si una* 2. *de reb. Eccles. non alien.* cum similibus.

42 Episcopus non solum potest unire Ecclesiam saeculari, sed etiam potest unire Religioni alicui Ecclesiam, seu Beneficium suae Dioecesis: *Clem. Si una Ecclesia* 2. *de rebus Eccl. non alien.* ibi: *Aut Religioso loco donetur*, Glossa *ibid. verb. Donetur*, Card. *ib. in princ. n.* 4. *not.* 4. *et n.* 11. *qu.* 7. Ancharan. *n.* 4. *not.* 4. Imola *n.* 2. *et* 3. *not.* 2. *et* 3. et Bonifac. n. 3. Marian. Socin. *in c. Sicut unire* 9. *de Excessibus Praelat. art.* 4. *q.* 4. *n.* 61. *et* 62. Calderin. *cons.* 5. *n.* 1. *De rebus Eccl. non alien.* Sanchez *loco cit. cap.* 29. *n.* 148. Barbosa *citat. alleg.* 66. *n.* 4. et ipso teste, Doctores *in cit. c. Consultationibus* 4. *de Donationibus.*

43 Item potest Episcopus unire Beneficium devolutum ad Papam ob non factam collationem tempore debito: Alio enim Jure devolvitur, et alio unitur, Marian. Socin. *in cit. cap. Sicut unire n.* 67. *et seq.* et ibi: Butrios *n.* 10. Abbas *n.* 6. et Ancharan. *n.* 6. Bero *dec.* 346. *ad fin.* Azor. *Instit. moral. p.* 2. *lib.* 6. *cap.* 48. *q.* 15. Sanchez. *cit. cap.* 29. *n.* 129. Barbosa *cit. alleg.* 66. *n.* 5. *et supra Concil. sess.* 21. *De reform. cap.* 5. *n.* 12. et alii contra alios contrarium sententes.

44 Item potest Episcopus unire Beneficia Papae reservata, dummodo id faciat ante ipsorum vacationem: Sic decisum fuisse a Sacra Congr. Conc. referunt Garcias *l. c. p.* 12. *cap.* 2. *n.* 102. et Barbosa in *Summa Apostolic. decis. verb. Unio num.* 6. V. Addit. Casinenses in fin. h. artic.

Non autem potest ea unire post ipsorum vacationem, et si uniat, unio erit invalida, et provisi a Sede Apostolica mitti debent in possessionem: Sic decisum fuisse *a Sacra Congreg. Conc.* referunt Garcias *loc. cit. n.* 102. et Barbosa *loco cit. n.* 7. V. Addit. Casinenses infra. 45

Neque potest Episcopus unire Beneficia perpetuo reservata, ut sunt primae Dignitates post Pontificales, Beneficia collectorum, Familiarum, et Officialium Curiae: Garcias *De benef. p.* 12. *cap.* 2. *n.* 93. *et* 106. Hojeda *cit. p.* 2. *de benef. incompatib. cap.* 3. *n.* 8. Ventriglia *l. c.* §. 1. *n.* 30. et alii. 46

Neque potest unire Beneficia quaecumque, etiam simplicia ad tempus, seu ad vitam Beneficiarii, sed solum in perpetuum: Barbosa *cit. alleg.* 66. *n.* 8. *et super Conc. sess.* 21. *cap.* 5. *n.* 10. Zerola *in Prax. Episcop. part.* 1. *verb. Unio* §. 7. Azor. *l. c. lib.* 6. *cap.* 28. *q.* 7. Garcias *cit. cap.* 2. *n.* 84. Sanchez *cit. cap.* 29. *n.* 152. Ventriglia *l. c.* §. 1. *n.* 24. Reiffenst. *l. c. n.* 58. et alii passim. 47

Neque potest unire Beneficia exempta a sua Jurisdictione: nam hoc ipso, quod suae dispositioni subjecta non sunt, non potest illa unire Episcopus, sed recurrendum est ad Summum Pontificem: Garcias *cit. cap.* 2. *n.* 62. Sanchez *cit. c.* 29. *n.* 151. Hojeda *cit. cap.* 3. *n.* 7. Barbosa *cit. alleg.* 66. *n.* 9. Reiffenst. *l. c. n.* 55. et alii communiter. 48

Neque potest unire Beneficia suae Dioecesis 49 Beneficiis, Monasteriis, et Ecclesiis alterius Dioecesis: Sic expresse Concil. Trid. *sess.* 14. *de reform. cap.* 9, addita ratione: « Ut ordo Ecclesiasticus non confundatur, aut una, et eadem Ecclesia duarum quodammodo Dioecesum fiet non sine gravi eorum incommodo, qui illi subditi fuerint ».

Neque unire potest omnia Beneficia, quamvis 50 simplicia suae Dioecesis, sed tantum aliquot: Sic decisum fuisse a *Sacra Congr. Conc.* referunt Garcias, et Riccius citati a Ventriglia §. 1. *n.* 23.

Neque unire potest Beneficia curata monasteriis, abbatiis, dignitatibus, praebendis ecclesiae 51 cathedralis, vel Collegiatae, beneficiis simplicibus, hospitalibus, et militiis. Sic expresse Concil. Trid. *sess.* 24. *de reform. cap.* 13. ibi: « Ecclesiae Parochiales Monasteriis quibuscumque, aut Abbatiis, seu Dignitatibus, sive Praebendis Ec-

sit tempus 40. annorum, quemadmodum docent Garcias, *de benefic. part.* 12. *cap.* 2. *num.* 156. Leuren. *for. benefic. p.* 3. *quaest.* 914. *num.* 9. — Editores Casinenses.

Nota Editorum Casinensium

(*) « Dubitant DD. quisnam possit allegare hanc nullitatem ob defectum consensus Capituli. Dicunt aliqui solum Capitulum, cujus consensus non fuit adhibitus, posse allegare hanc nullitatem . . . Nihilominus contrarium, nempe, quod haec nullitas opponi possit, non solum per ipsum Capitulum, sed per quemlibet alium, cujus interest, et verior est, et probatur, cum hic consensus *ad unionem* non requiritur ob favorem Capituli, cum de ejus interesse non tractetur, sed requiritur pro *solemnitate, et forma* . . . Et hanc sententiam secuta est Rota *Decis* 247. *num.* 5. *part.* 1. *Divers. et in Vercellen. Unionis* 23. *April.* 1610. coram Cardin. Lancellotto juuior. ». Ita Ventriglia *Prax. for. Eccles. part.* 2. *Annotat.* 8. §. 2. *num.* 6.

clesiae Cathedralis, vel Collegiatae, sive aliis Beneficiis simplicibus, aut Hospitalibus, Militiisve
52 non uniantur ». Et parochialis unio est ita prohibita a Concilio, ut neque aliqua pars ejus fructuum uniri possit, pro ut referunt decisum fuisse *a Sacra Congr. Concil*. Garcias *cit. cap*. 2. *num*. 87. Barbosa *cit. alleg*. 46. *n*. 30. Ventrigila *cit*. §. 1. *n* 33.

53 Potest tamen Episcopus unire Beneficia curata cum aliis beneficiis curatis. Item non curata cum ipsis curatis. Sic expresse Trid. *sess*. 21. *de reform. cap* 5. ibi: « Possint Episcopi etiam tamquam Apostolicae Sedis delegati juxta formam Juris, sine tamen praejudicio obtinentium, facere Uniones perpetuas quarumcumque Ecclesiarum Parochialium, et Baptismalium, et aliorum Beneficiorum Curatorum, vel non Curatorum cum Curatis propter earum paupertatem, et in ceteris a Jure permissis, etiamsi dictae Ecclesiae, vel Beneficia essent generaliter, vel specialiter reservata, aut qualitercumque affecta ». V. Addit. Casinenses infin. h. art. sub. n. 4. in nota

54 Non potest Episcopus unire Ecclesiam Parochialem capitulo cathedralis ob tenuitatem canonicatuum, et ob difficultatem, sive impossibilitatem etiam uniendi Beneficia simplicia, et od id, quod non deceat eorum numerum minui, justa mentem Concilii *cap*. 15. *sess* 24. *de reform*. Sic referunt decisum *in una Alexandrina* 30. *Martii* 1594. Aldan. *in Compend. Canon. resol. lib*. 4. *tit*. 9. *n*. 3. et Ventrigila *cit*. §. 1. *n*. 15. Immo neque potest Episcopus unire Mensae Capitulari beneficia simplicia, quia Concilium *cit. cap*. 15. *sess*. 24. *de reform*. non dat facultatem uniendi Mensae Capitulari, sed tenuibus Praebendis singulorum capitularium: *Sac. Congr. Concil*. apud Gonzalez *ad Regul*. 8. *Canc. gloss*. 37. *n*. 25. et Barbosa *in Summa Apostol. dec. verb. Unio n*. 1. Et hoc quamvis in Cathedrali, vel collegiata nullae sint Praebendae distinctae, sed dumtaxat massa communis capituli, cujus proventus omnes his tantum, qui statutis horis intersunt, distribuuntur *Eadem*: *S. C. Conc*. 5. *Febr*. 1601. apud Aldan. *in Compend. resol. Canonicarum lib*. 3. *tit*. 31. *n*. 12. et Barbosa l. c. Adeoq. pro unione advendas sit Apost. sed Pignat. *Tit*. 1. *Cons*. 108. *n*. 9.

Potest tamen Episcopus cum consensu capituli etiam per viam unionis perpetuae curam animarum, quae incumbit toto capitulo, transferre in certam personam, seu dignitatem ejusdem Ecclesiae? Sic decisum fuisse *a Sacra C. Concil*. die 30. *Martii* 1594. refert Aldan. *in Compen. Canon. resolut. lib*. 4. *tit*. 8. *n*. 4. Garcias *de Benef. p*. 9. *c*. 2. *n* 190. Barbosa *super Trid. sess*. 24. *de reform. cap*. 15. *n*. 16. Ventrigila *l. c. n*. 16. aliiq. 57

Potest Episcopus canonicatus ob tenuitatem illorum supprimere, et fructus suppressorum aliis canonicatibus, sive praebendis, vel distributionibus ejusdem Ecclesiae unire; dummodo tot canonicatus remaneant, qui Divino cultui celebrando, ac dignitati ecclesiae commode valeant respondere: *Communis*, per textum expressum *in Conc. Trid. sess*. 24. *de reform. cap*. 15. 58

Non potest autem unire Dignitates, nec in terminis Concilii Trid. *sess*. 23. *cap*. 18. nec *sess*. 24. *cap*. 13. *de reform*. Sic decisum fuisse *a Sacra Cong Conc* refert Riccius *in Praxi p*. 1. *resol*. 393. *vers. Limita quarto*. Nec etiam canonicatus, nisi per modum suppressionis ut supra. Garcias *ad Regul. de Mensibus gloss*. 5. §. 7. *n*. 64 Ventrigila l. c. n. 21. et alii passim (*). 59

Neque potest unire Beneficia capellaniis etiam cathedralis, quae habent redditus tenues; quia Concilium *cit. sess*. 24. *cap*. 15. loquitur solum de Praebendis. Item neque sacristiae; Neque fabricae. Sic decisum fuisse *a S. C. Conc*. refert Garcias *de benef. p*. 9. *cap*. 2. *n*. 190. et Barbosa *supra Conc. cit. c*. 15. *n*. 13. V. Add. Cas. infra: 60

Neque potest unire Beneficia de Jurepatronatus, vel spectantia ad inferiores collatores, et Electores, nisi de expresso eorum consensu, alias talis Unio esset invalida. Vide *supra n*. 40. 61

Neque potest regulariter unire Beneficia liberae collationis beneficiis de Jurepatronatus, ut expresse habetur ex Concilio Trid. *sess*. 25. da 62

Nota Editorum Casinensium

(*) Leurenius *for. benefic. part*. 3 *quaest*. 897. haec habet: ad dub » An, et a quo primae Dignitates in Ca» thedralibus, et principales in Collegiatis uniri possint? » Respondeo: Eas uniri posse aliis, sed non nisi a Papa, » Castraop. Azor ...».

Notat etiam Fagnanus in c. Cum *Accessissent, de Constitution*. n. 6. et 7. quandoquidem Concil. Trid. *sess*. 24 *cap*. 15. tantum faciat mentionem de suppressione cujuspiam, praebendae, seu Canonicatus, casus autem suppressionis Dignitatis sit omissus, quod idcirco ob tenuitatem redituum non possit supprimi Dignitas Ecclesiae Cathedralis, vel Collegiatae insignis, absque speciali Sedis Apostolicae authoritate, seu licentia. Nam salvo circa hoc manet dispositio juris Communis, de qua fit mentio *cit. Cap. Cum accessissent*, ubi suppressio Dignitatis Primiceriatus valere dicitur ex eo, *quia fuit Authoritate Sedis Apostolicae confirmata*, et ita etiam sentit Gloss. ibid. v. *Confirmatam* Atque a Sacra Congregat. Concil. decisum fuisse, refert Fagnanus *cit. num* 6. et 7. Ita in terminis Reiffenstuel *ad Tit. ex* ... *Ecclesiast. Benefic. etc*. §. 2 *num*. 35.

Sed iuvat afferre, quae habet Fagnanus *l. cit*. in haec verba: « Nota ... legitimam causam esse supprimendi » aliquam Dignitatem in Ecclesia, ut redditus convertan» tur in utilitatem Canonicorum, quibus proprii redditus » non sufficiunt; .. Causa autem hujusmodi non esset suf» ficiens ad dignitatem supprimendam, nisi etiam concur» reret authoritas Sedis Apostolicae. (Hinc) cum Capitulum, » et Canonici Ecclesiae ... qui obtinuerunt ab Ordi» nario uniri praeceptoriam ejusdem Ecclesiae, quae inibi dignitas existit, eidem Capitulo ob praebendarum te» nuitatem, dubitassent, an ea valida esset.. Sac Con» gregatio Concil. censuit, non potuisse uniri dignitatem. » Quamobrem cum casus suppressionis dignitatis sit omis» sus a Concil. (Trid. sess. 24 cap. 15.), salva manet » juris Communis prohibitio ».

reform. cap. 9. *vers, Insuper accessiones*, ubi hujusmodi uniones subreptitiae declarantur, et tenent Leo *Thesaur. For. Eccles. part.* 12. *cap.* 16. *n.* 14. Garcias *de benefic. p.* 12. *cap.* 2. *n.* 91. Riccius *in Praxi p*, 1. *resolut.* 393. *vers. Limita tertio*; Ventriglio *l. cit. n.* 28. et alii ea ratione, ne Beneficia libera in servitutem redigantur.

63 Dicitur autem notanter *regulariter*, quia in aliquibus casibus id potest Episcopus. Et primo quando Patroni renunciant Juripatronatus, quod ab omnibus concedi debet, utpote carens difficultate. Secundo quando concordant, ut Beneficium Jurispatronatus alternative conferatur, una vice ad Patronorum praesentationem, et altera ab liberam collationem, uti decisum fuisse *a S. C. Conc.* referunt Leo *l. c. in fine*, Sellius in *Select. Canon. cap.* 18. *n.* 24. Ventriglia *l. c. n.* 28. *in fine* (*). Tertio quando Ecclesia libera minatur ruinam, et habet tenuissimos redditus, tunc enim potest uniri patronatae cum reservatione Jurispatronatus, et onere imposito Patrono illam reparandi, et dotandi in scutis 50. prout fuisse decisum *in una Tridentina* 21. *Decembr.* 1622. referunt Aldan. *in Compend. Canon. resol. lib.* 3. *tit.* 8. *n.* 17. Ventriglia *l. c. n.* 19. (**).

64 Episcopus non potest unire Beneficia Dignitati, quae in Ecclesia Cathedrali, vel collegiata non habet vocem in capitulo, nec redditus ex Mensa capitulari, licet deserviat in choro: Sic declarasse *S. C. Conc. die* 19. *Decemb.* 1584. *ad dict. cap.* 15. *sess.* 24. *de reform.* refert Ventriglia *loc. cit. n.* 34.

65 Episcopus potest unire Seminario, ut commode regi valeat, aliquot Beneficia simplicia cujuscumque qualitatis, et Dignitatis fuerint, etiamsi essent reservata, vel affecta, sine tamen Cultus Divini, et illa obtinentium praejudicio. Sic expresse Concil. Trid. *sess.* 23. *de reform. c.* 18. *vers. Nec non Beneficia aliquot simplicia*, Barbosa *ib. n* 33. *et de Offic. et potest. Episc. p.* 3. *alleg.* 77. *n.* 28. *et lib.* 3. *Jur. Eccl. univ. cap.* 16. *n.* 30. Fuscus *de visit. l.* 1. *cap.* 16. *num.* 9. Ventriglia l. *c. n.* 36. et alii passim. Et sic statuit novissime Benedictus XIII. Const. incip. *Creditae* § 4. V. Addit. Cas. v. *Seminarium pag.* 145.

66 Non potest tamen ipsi Seminario unire omnia simplicia Beneficia, alias talis unio esset nulla, quia Concilium dicit solum *Beneficia aliquot*. Et sic decisum fuisse *a S. C. Concil.* referunt Barbosa *supra Conc. cit. cap.* 18. *n.* 35. *et cit. alleg.* 77. *n.* 29. *et in Summa Apost. dec. verb. Beneficium Seminario uniendum, vel non, n.* 7. Molphes. in *Summa Theolog. moral. tract.* 6. *cap.* 14. *a n.* 60. Riccius, et alii.

Nec potest seminario unire simplicia Beneficia ad collationem inferiorum spectantia, neque canonicatus, nec beneficia Sedi Apostolicae reservata post illorum vacationem. Sic decisum fuisse *a S. C. Conc.* referunt Barbosa *supra Conc. loc. cit. n.* 44. *et in Summa* l. *c. n.* 6. Franciscus Leo in *Thesaur. Fori Eccl. p.* 2. *cap.* 16. *n.* 23. Molphes. *l. c. a n.* 62. 67

Nec potest unire seminario canonicatus Collegiatarum, quamvis ex consuetudine non obligent ad residentiam: Sic decisum fuisse *a S. C. Episc. in Aquilana* 27. *Martii* 1590. refert Barbosa *Supra Conc. l. c. n.* 36. 68

Nec potest seminario unire beneficia regularia, et quae commendata sunt, seu Monasterio unita, aut annexa: Sic decisum fuisse *a S. C. Conc.* referunt Nicol. Garcias *de Benef. par.* 12. *cap.* 2. *n.* 210. et Barbos. *super Trid. l. c. n.* 36. *et* 37. ubi asserit resolutum fuisse in *Caput.* 26. *Junii* 1586. non posse uniri seminario beneficia regularia, sive dentur in Titulum, sive in commendam; secus vero si statum mutaverint. 69

Beneficia primo vacatura per resignationem simplicem, non autem per conditionalem in favorem certae personae, unire potest Episcopus vigore Concilii *cit. cap.* 13. Sic decisum fuisse *a S. C. ejusdem Concilii* referunt Gonzalez *ad Regul.* 8. *Cancell. Glose.* 14. *n.* 10. Barbos. *Supra Conc. cit. cap.* 18. *n.* 47. et in *Summa loc. cit. num.* 2. 70

Beneficiorum unio non potest fieri Seminario nondum erecto, et in quo Scholares actualiter non adsunt. *S. C. Concil.* apud Gonzalez *ad Reg.* 8. *Canc. gloss.* 5. §. 7. *n.* 68. Barbosam *in Summa l. c. n.* 5. Garciam *l. c. p.* 12. *cap.* 2. *n.* 193. *et* 194. 71

Seminario uniri non possunt Abbatiae, Prioratus, Monasteria consistorialia, seu beneficia quovis modo Apostolica auctoritate commendata, obtenta, seu obtinenda per S. R. E. Cardinales, seu veros, et proprios Papae Familiares Nuncios Apo- 72

Notae Editorum Casinensium

(*) Quod procedit etiam in beneficiis curatis. « Est notandum (sic ad rem Vivianus *de Jurepatr lib* 15. *cap* 1. *n.* » 17.) quod in praxi vidi servari, quando Ecclesia patronata, et Ecclesia libera ex aliqua necessitate, seu utilitate ad invicem uniuntur ab Ordinario cum patroni » consensu, et facultates Ecclesiarum unitarum sint aequales, pro una vice confert Ordinarius, pro alia vice » patronus praesentat. Ita contingit in Plebania S. Juliani » de Caprona Pisanae Dioecesis, quae est liberae collationis, atque non habente reditus sufficientes fuit annexa, » et unita vicina Ecclesia S. Martini de Cerspignano ejusdem Dioecesis jurispatronatus haereditarii Domini Leonis de Cambinis; nam pro una vice, praevio concursu » confert Illustr. D. Archiepiscopus Pisanus, pro alia vice praedicti haeredes Rectorem praesentant, et sic alternatim proceditur »

(**) Haec porro apud Ventriglia eit *Prax for Eccles. part.* 2 *Annotat* 8 §. 1. *num.* 29. « Si Ecclesia libera minatur ruinam, et habet tenuissimos redditus, potest uniri patronatae cum reservatione juris Patronatus, et onere imposito patrono illam reparandi, et dotandi in scutis 50, prout fuisse decisum in *una Triventina* 23. *Decemb.* 1623. testatur Aldan.... Haec decisio est fundata in necessitate reparandi Ecclesiam minantem ruinam, unde est, quod si alia via posset reparari, cessat ratio dispositionis, et proinde non est in servitutem redigenda ». Editores Casinenses.

stolicos, et Secretarios congregationum, quibus iidem S. R. E. Cardinales intersunt; Sic novissime expresse statuit Benedictus XIII. Const. incip. *Creditae* §. 5. quae ad litteram refertur sub verb. *Seminarium in fine*, estque diligenter attendenda, et omnia supradicta juxta ejus dispositionem intelligenda.

73 Beneficium legitime unitum non dicitur amplius vacare, nec conferri potest. Ludovic. *dec.* 77. *n.* 3. Ventriglia *l. c. n.* 27. Gonzalez *ad regul. de Mensibus gloss.* 4. §. 7. *n.* 7. et alii passim.

74 Uniones legitime factae sortiri debent effectum, non tantum cum unita beneficia vacare contigerit per obitum, sed etiam per resignationem, eaque de re poterit Episcopus Datariam docere. *S. C. Conc.* apud Garciam *de Benef. p.* 11. *cap.* 4. *n.* 35. et Barbosa *Summ. Apostol. decis. verb. Unio n.* 5.

75 Unde beneficium unitum non potest resignari ad favorem, non facta mentione de unione, alias resignatio non tenet, et gratia est subreptitia: Rota *dec.* 3. *de rerum permut. in antiquis*, Oldrad. *cons.* 237. *n.* 20. *et seq.* Puteus *dec.* 357. *n.* 4. *lib.* 1. Parisius *de resignat. l.* 7. *q.* 9. *n.* 41. *et seq.* testans de communi.

76 Uniones perpetuae a 40. annis citra a publicatione Concilii Trident. factae examinari possunt ab Ordinariis, et quae per subreptionem, vel obreptionem obtentae fuerunt, irritae declarari debent. Sic expresse Conc. Trid. *sess.* 7. *de reform. cap.* 6. Illae vero uniones, quae a dicto tempore citra concessae nondum in toto, vel in parte sortitae sunt effectum, et, quae deinceps ad cujusvis instantiam fiunt, nisi eas ex legitimis, aut alias rationabilibus causis coram Loci Ordinario vocatis, quorum interest, verificandis, factas fuisse constiterit, per subreptionem obtentae censeri debent, ac propterea, nisi aliter a Sede Apostolica declaratum fuerit, viribus omnino carent, Ita expresse Conc. Trid. *l. c.*

78 Item per regulam 13. Cancellariae ab omnibus Pontificibus fieri, et publicari solitam postridie suae assumptionis ad Pontificatum revocantur omnes uniones, quae suum non sunt sortitae effectum ante publicationem dictae regulae: *Communis*, textu expresso in *dicta* 12. *Regula Cancellariae.*

79 Dicitur autem unio sortita effectum quoad dictam 13. *regulam*, et cit. Decretum Concilii Trident. *sess.* 1. *de reform. cap.* 6. *et sess.* 25. *de reform. cap.* 9. *vers. Insuper accessiones*, quando ipsius vigore capta fuit possessio Beneficii uniti ante publicationem dictae regulae, vel saltem in parte effectum sortita fuit tempore publicationis Concilii: Rota *in Burgen. Unionis* 26. *Novembr.* 1588. *coram Orano*, et *communis doctorum.*

80 Unio, cum sit quid facti, non praesumitur in dubio, sed probari debet ab eo, qui factum asserit: Rota *dec.* 577. *n.* 5. *lib.* 3. *p.* 3. *divers. et dec.* 223. *n.* 5. *p.* 1. *recent.* et doctores communiter.

Probatur autem Unio pluribus modis: Primo, per authenticum instrumentum, seu litteras ipsius Unionis: Rota *p.* 10. *recent. dec.* 351. *n.* 2. *et p.* 11. *dec.* 305. *n.* 2. et alibi. Secundo, ex visitationibus Ordinarii; in quibus beneficium ut unitum visitatum fuit: Rota *p.* 10. *recent. dec.* 9. *sub n.* 11. *et* 21. *et dec.* 48. *n.* 7. Tertio, ex enunciativis antiquis, et multiplicatis: Rota *recent. p.* 5. *tom.* 2. *dec.* 441. *n.* 1. *p.* 7. *dec.* 50. *n.* 12. *p.* 8. *dec.* 246. *n.* 9. *p.* 10. *dec.* 152. *n.* 1. *et seq.* et alibi. Quarto, per publicam vocem, et famam, et ex communi reputatione: Rota *recent. p.* 10. *dec.* 9. *n.* 6. *et sub n.* 21. Quinto, ex diuturnitate temporis, et ex longissima observantia: Rota *recent. p.* 5. *tom.* 2. *dec.* 441. *n.* 4. *p.* 10. *dec.* 48. *n.* 6. *part.* 15. *dec.* 215 *n.* 10. Sexto, ex actibus Jurisdictionalibus exercitis in Beneficio, quod praetenditur unitum. Rota *recent. p.* 18. *tom. l. dec.* 32. *n.* 16. Septimo, ex denominatione Beneficii tamquam membri, et pertinentiae alterius, Rota *recent. p.* 7. *dec.* 50. *n.* 11. Octavo, ex praesentationibus factis in vim Tituli Unionis: Rota *recent. p.* 9. *tom.* 2. *dec.* 330. *n.* 26. Nono, ex creatione Vicarii perpetui cum assignatione congruae, et onere solvendi certam portionem fructuum ipsi Beneficio, cui Unio facta fuit: Rota *recent. p.* 4. *tom.* 2. *dec.* 485. *n.* 15. *p.* 5. *tom.* 2. *dec.* 441. *n.* 3. *p.* 10. *dec.* 152. *n.* 5. Decimo, si possessor unius Ecclesiae percipit pacifice fructus Ecclesiae unitae: Rota *recent. p.* 6. *dec.* 18. *n.* 8. Undecimo, ex taxa annua illius Ecclesiae tamquam subjectae alteri confirmata ab Executore Apostolico: Rota *recent. p.* 10. *dec.* 152, *num.* 8. Duodecimo ex domus, et salarii assignatione: Rota *p.* 10. *dec.* 48. *n.* 5. 81

Unionem beneficiorum dissolvere, et revocare potest omnis, qui potuit illam facere: *Communis*, *argum. cap. Omnis res* 1. *de Regul. Juris* ibi: « Omnis res per quascumque causas nascitur, per easdem dissolvitur ». Et Episcopus dissolvere potest non solum unionem a se factam, vel a suo Praedecessore, sed etiam illam factam a Papa ex ordinaria potestate, non tamen factam a Papa ex plenitudine potestatis, Garcias *de benef. part.* 12. *cap.* 2. *n.* 304. Azorius *Instit. moral. p.* 2. *lib.* 7. *cap.* 29. *q.* 5. *et* 6. Barbosa *lib.* 3. *Jur. Eccles. univ. c.* 16. *n.* 68. Ventriglia *l. c.* §. 2. *n.* 23. et alii. 82

Pro dissolvenda tamen tali unione requiritur, quod cesset causa, propter quam facta fuit, vel alias interveniat causa necessitatis, et utilitatis Ecclesiae, utpote quia unio redundat in majus ejus damnum, et insuper requiritur causae cognitio, consensus capituli, et citatio eorum, quorum interest unionem non revocari: Rebuff. *in praxi tit. de Unionis revocatione n.* 6. Azorius *l. s. q.* 84

6. Garcias *l. c. n.* 308. Barbosa *l. c. n.* 68. Ventriglia *l. c. n.* 34. et alii.

85 Alia ad rem. Vide verb. *Dismembratio*, verb. *Seminarium*, et verb. *Unio Beneficiorum*.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

1 Vulgo traditur, unionem inter odiosa collocandam esse, regulariter interdictam, non promovendam, adeoque in dubio contra eam pronunciandum; Confer *Turricell. de union. Benefic. part.* 3. *qu.* 882.

2 Porro inficias haud imus, uniones regulariter, et sic non facile fieri debere, si fiant magis per modum exceptionis, quam regulae suscipiunt. At non statim generatim unio inter odiosa referri debet. Necessitas, et utilitas praestant justam unioni causam; *cap.* 33. *de praebend.* At vero quod ex hac causa fit, odiosum, et probrosum re-

3 putandum est? An non salus Ecclesiae suprema lex esse debet? Unio sane temporalis, quae fit ad vitam ad quaestum Beneficiarii cum Ecclesiae detrimento praeter necessitatem, odiosa, eaque propter explodenda est.

4 Agendum hic esset de diversis effectibus, qui fluunt a diversis speciebus unionis, ab unione scilicet per subjectionem, ab unione per confusionem, seu suppressionem, et ab unione aeque prin-

5 cipali. At latior est haec materia, quam ut in hisce additionibus concludi queat. Satis sit indicare eos, qui de iis egregie prae ceteris tractarunt, nimirum *Bohemer. in decretal. lib.* 3. *tit.* 5. a §. 180. *ad plur. sequent. Slevogt de union. sess.* 3. *cap.* 1. (*).

ADDITIONES CASINENSES.

Ex norma Communi, juxta tradita ab auctore, 1
non potest Episcopus unire beneficia perpetuo Papae reservata, ut sunt primae Dignitates post Pontificalem etc. Vid. heic supra *n.* 46. Neque beneficia Papae reservata post ipsorum vacationem; *ibid. n.* 45. (**)

Porro ex Concilio Tridentino permissum est 2
Episcopis unire beneficia, nempe 1. pro *erectione, te sustentatione Seminarii, cit. Trident. sess.* 23. *c.* 18. *de Reformat.* 11. pro *paupertate Ecclesiarum Parochialium, aliorumque beneficiorum animarum curam adnexam habentium*; ex eod. Concil. *sess.* 21. *cap.* 5. III. in casu *tenuitatis praebendarum simul cum distributionibus quotidianis* in Ecclesiis Cathedralibus, et Collegiatis insignibus: cit. Concil. *sess.* 24. *cap.* 15. (***); IV. pro *erectione Poenitentiariae* in Cathedralibus Ecclesiis, *Conc. Trid. sess.* 24. *cap.* 8.: V. pro *instituenda Theologali* in Cathedralibus, ac etiam Collegiatis existentibus in aliquo insigni oppido; *cit. Concil. sess.* 5. *cap.* 1.

Jam vero in primis tribus casibus ex eodem 3
Tridentino *locis citat.* permissum est Episcopis unire beneficia etiam Apostolicae Sedi *reservata*, vel *affecta*. At quoad Seminaria secus obtinuit ex Decreto Clementis VIII. 26. Febr. 1622. et Sac. Congregat. decisionibus, uti videre est in

(*) Caeterum de unione Episcopatuum, seu beneficiorum quorumcumque, nullum exstare titulum in jure canonico, advertit Laurenius cum Azor. *part.* 11. *lib.* 6. *cap.* 28. plura tamen statuisse Clementem V. in *Clementina ultima de rebus Ecclesiae non alienandis*; occasione cujus ad hunc textum, ali et ad eumdem titulum in decretalibus hanc materiam unionis beneficiorum tractant auctores; ac praesertim de ea libellos quosdam ediderunt Joannes Baptista Caccialupus, Petrus de Ubaldis, Andreuccius *l.* 2. *diss. X.*

Notae Editorum Casinensium

(**) Si de beneficiis Apostolicae Sedi perpetuo reservatis non agatur: « Potest Episcopus unire reservata non perpetuo post eorum vacationem, seu postquam casus reservationis actu contingit, v. g. dum jam actu vacat beneficium in mense Papali; ita tamen, ut unio effectum non sortiatur, intellige quoad executionem, donec reservatio cesset, seu consumpta sit... Et hinc hoc casu tenet unio, sed suspenditur ejus effectus, donec reservatio consumatur, (*nempe usq. ad obitum, vel renunciat. provisi, aut privationem*). ». Ita Lauren. for. *benefic.part* 3. *quaest.* 902. n. 5.

Idem docet Pax Jordanus (citans Gonzalez, Garciam, Barbosam) in haec verba: « Amplia, ut unire valeat etiam beneficia reservata, vel affecta, seu devoluta, nam reservatio non impedit fieri unionem per Ordinarium; suspenditur tamen effectus ipsius unionis pro tempore provisi de illo a Papa ». *T.* 2. *lib.* 10. *Tit.* 32. *de unione benefic* n. 33.

Contrarium tamen, nempe non posse fieri unionem ab Episcopo post reservationem jam actu affixientam beneficium, tenent absolute Ventriglia, et de Luca apud dict. Lauren. *cit. p.* 3. *q.* 902 n. 5. At nobis prior opinio magis arridet, quippe quod nullum prejudicium ex ejusmodi unione Apostolicae Sedi proveniat.

(***) «Ad tramites heic supra recensitae Conciliaris dispositionis, ut deveniri possit ad beneficiorum unionem in quotidianarum distributionum augmentum, requiritur copulativus concursus tenuitatis tum earumdem distributionum, tum praebendarum, quemadmodum clare indigitant verba illa (Concil.) *tenues sint praebendae simul cum distributionibus quotidianis;* nec sufficit, quod distributiones sint tenues, quando pingues sunt praebendae, ut ex mente S. Cong. probant Garcias.. Ventriglia.. Barbosa.. Rota *decis.* 281. *n.* 4. *p.* 9 *tom.* 1. *decis.* 453. n. 8. *ead. part.* 9. Sed in casu, quo distributiones sunt tenues, pingues vero praebendae, tunc ad occurrendam tenuitati distributionum, Conc. Trident aliud mandat adhiberi remedium, videlicet quod ex fructibus praebendarum, aliorumque proventuum Ecclesiae separetur per Episcopum tertia pars convertenda in earumdem distributionum augmentum, quod sane remedium adhibendum esse censuit S. Congregat Concilii in *Hieracen*... his verbis: *Cum sess* 24 *cap.* 15. *caveatur, Episcopum cum consensu capitali, ubi tenues sunt praebendae, posse aliqua beneficia simplicia unire praebendis, an similiter possit unire aliqua beneficia simplicia, ubi praebendae sunt tenues, aut nullae in Capitulo, distributionibus quotidianis, cum distributiones sint in Ecclesia tenues? Congregatio censuit, posse ex Decr Conc. sess.* 24. *c.* 15. *quando scilicet, et praebendae, et distributiones sunt tenues, et ubi solae distributiones sunt tenues, uti duntaxat posse remedia Decreti sess.* 21. *cap.* 3. ». Ita Riganti ad *Regul.* 13. *Cancell.* n. 147. *et seqq.* Editores Casinenses

Heic nota, quod « Si Collegiatae non sunt Cathedrales, » vel insignes, non habet locum hoc cap. (*cap* 15. *sess.* » 24.) nec Episcopus (in hoc casu), vel Visitator Aposto» licus potest extinguere praebendas, ut augeantur di» stributiones ». Sac. Congreg. Concil. apud Bellarminum in *Declarat* ad *Concil. Trid. cap.* 15. *sess* 24 *de Reformat.* Editores Casinenses.

nostris additionibus sub. v. *Seminarium*, *pag.* 143. *et seqq.* ubi etiam invenies, quid pro Seminariis Italiae, et Insularum adjacentium per Benedictum XIII. constitutum fuit.

4 An vero pro paupertate Parochialium Ecclesiarum, et distributionum, et praebendarum in Cathedralibus, et Collegiatis insignibus, possit Episcopus unire beneficia Apostolicae Sedi reservata, vel *qualitercumque* affecta: Rigantius, duce Fagnano, affirmativam tenet per haec verba: « Ceterum quoad uniones in duobus mox recensitis casibus explendas, sive Ecclesiis Parochialibus, vigore *cap.* 5. *sess.* 21. sive Praebendis Canonicalibus in augmentum quotidianarum distributionum, vigore alterius *Capitis* 15. *sess.* 24. salva etiam hodie remanet Episcopis facultas uniendi beneficia, unionis tempore Sedi Apostolicae reservata, et affecta, cum facultas hujusmodi sublata non sit per laudatum Decretum Clementis VIII. quod unice prohibet uniri Seminariis beneficia, quae certe sunt unionis tempore reservata, et affecta, non autem in ceteris casibus a Concil. permissis, ut advertit Fagnanus *in cap. Sicut unire n.* 37. *in fin. de excessibus Praelator.* ». *cit. Comment.* od *Regul.* 13. *Cancellar.* n. 162. (*).

5 Quoties vero de instituenda Poenitentiaria, aut Theologali agatur, quia Concilium non indulsit Episcopis facultatem uniendi in hisce casibus *beneficia reservata, et affecta*, invaluit opinio, non posse illos ad unionem praebendarum Apostolicae Sedi reservatarum, vel affectarum devenire, ex ratione, quod Concilium, ubi voluit beneficia reservata comprehendere, expresse id declaravit, ut in tribus casibus supra recensitis. Riganti *loc. cit.* n. 164. 167.

6 Limita pro erectione hujusmodi Poenitentiariae, et Theologalis in Cathedralibus Italiae, Insularumque adjacentium, ex Constitutione Benedicti XIII. incip. Pastoralis, quam integram reperies cum opportunis declarationibus sub v. *Canonicatus, Canonicus, art.* 9.

Tandem, ut hanc materiam plenius persequamur; quaeres, an Episcopus unire possit beneficia ob ejus negligentiam Sedi Apostolicae devoluta; Barbosa *Jur. Eccles. Univ. lib.* 3. *c.* 16. *n.* 31. partem affirmativam tuetur per haec verba: « Beneficia quoque suae Dioecesis non exempta, unire potest Episcopus, quamvis eorum collatio ob Episcopi negligentiam devoluta esset ad Papam; quod alio jure devolvatur; alio autem uniatur. Devolutio enim concernit Titulum, impeditque, ne illud Episcopus in Titulum dare valeat; unio autem respicit proprietatem ». At contra censuit Sacra Congregatio Concilii, Episcopis jus non esse devoluta ad Sedem Apostolicam beneficia uniendi, tamquam affecta, et reservata in ipso unionis tempore. Apud Rigantium *loc. c. num.* 122. (**). 7

Jam vero, expositis causis, ob quas permittitur Episcopis a Concilio Tridentino fieri beneficiorum uniones, aliae quoque exceptiones admittuntur, pro ejusmodi unione legitimanda. 8

Nempe: « Excipiuntur uniones expletae ex causa necessaria, quales sunt illae factae Ecclesiis, et piis locis ob necessitatem servitii earumdem, et ne propter redditum tenuitatem debito servitio destituta remaneant ». Riganti *ibid.* n. 173. Et quidem haec praecisa necessitas requiritur quoad Ecclesiam, ne propter tenuitatem redditum deficiat, qui velit beneficium acceptare, et Ecclesiae deservire; non autem respectu beneficiati, ejusque commodioris sustentationis; uniones enim hoc solum intuito expletas, obnoxias esse censurae Regulae XIII. Cancell. utpote nulliter factas, tradunt DD. et Rota apud eumdem Rigantium, *ibid.* n. 175. 9

Sic etiam legitimantur uniones in divini cultus augmentum. « Id quod (ex eodem Rigantio *l. c. n.* 177. *cum Com. DD.*) locum tantummodo sibi vindicat, dummodo augmentum cultus Divini sit necessarium, ita ut aliter Ecclesia debito servitio destitueretur ..... ubi quod non 10

(*) Doctissimus Giraldi de hac re dubitare sane videtur, vel potius negativam tenet: En ejus verba:

« An Episcopus vigore hujus Trident. Decreti unire possit Ecclesiis Parochialibus ob illarum paupertatem beneficia Sedi Apostolicae reservata, vel affecta: Fagnanus *in cap. Sicut unire* 8. *de excessibus Praelator. lib. V. Decretal.* a nu. 22. *ad* 37. solidissimis rationibus probat, posse, quamvis in Regestis (Sac.) Congregationis legatur sequens quaesitum, et responsum *sub die* 24. *Augusti* 1603. Quaeritur, an cum Episcopus erexit in Parochialem beneficium simplex, si dictum beneficium sit reservatum Sedi Apostolicae, succedente illius vacatione, erectio sortiri debeat suum effectum, vel potius suspendi? Congregatio censuit executionem non posse suum effectum sortiri, obstante reservatione ». Ita Giraldi *exposit. Jur. Pontif.* part. 2. *sect.* 57. *pag.* 878. *ad Sess.* 21. *Concil. Trid. cap.* 5.

Heic etiam: « Quaero, an Ecclesiae, quae noviter in Parochialem erigitur, possit Episcopus unire aliquem, ex Canonicatibus Ecclesiae Matricis in vim Concil. Tridentini. *cap.* 4. *sess.* 21: Decretum *d. cap.* 4. nihil de unione dicit, nec sub illis verbis, debet includi facultas supprimendi Canonicatus Ecclesiae Matricis, et illos uniendi Ecclesiae noviter erectae, ... et cum erectiones novarum Ecclesiarum debeant fieri cum minori praejudicio antiquarum Ecclesiarum, quam fieri possit, credendum non est, Concilium voluisse ab Ecclesiis antiquis subtrahi posse non solum partem redditum, sed etiam titulos beneficiorum, et numerum ministrorum diminui, quod tenderet ad diminutionem Divini cultus ». Ita Fagnanus *ad cap. ad Audientiam, de Eccles. aedific.* n. 56. 57. Id quod ex Tridentin. *sess.* 24 *cap.* 13. haud obscure colligitur.

(**) Verum Laurentius cum Azor. Lotter. Garcia, aliisque apud eumdem, rite censet; « posse Episcopum beneficia devoluta ad Sedem Apostolicam unire, etiam postquam casus devolutionis contingit, non quidem, ut unio, mox habeat effectum suum, sed ut is suspendatur pro tempore provisi a Papa; seu usque dum beneficium devolutum, collatum alicui a Papa, denuo vacet ». *For. benefic. part.* 3. *quaest.* 902. *n.* 2. Quae quidem sententia ut ut Ventriglia refragetur, nobis placet, cum nullum ex unione in hoc sensu praejudicium Sedi Apostolicae afferatur.

» sufficit necessitas moralis pro Ecclesiae majestate, et decentiori cultu . . . Hinc cum clar. » mem. Cardinal. Jesualdus Hostiae. et Velitern. » Episcopus pro servitio, et decore Ecclesiae Cathedralis, duas in ea erexisset portiones » pro duobus presbyteris . . . dictisque portionibus, nonnulla univerit, et incorporaverit beneficia; itidemque mensae Capitulari alterum univerit beneficium annui redditus ducatorum quindecim, pro *faciliori duorum cantorum manutentione*; orta fuit controversia, an praefatorum beneficiorum unio, quae ad majorem cautelam a San. mem. Clemente VIII. auctoritate Apostolica approbata, et confirmata extiterat, quaeque suum sortita fuerat effectum, revocata remanserit per hanc Regulam (XIII.) » Cancell. ita ut eorumdem beneficiorum collatio » ad Sedem Apostolicam spectaret ? Et pro veritate consultus, *affirmative* respondi, *pro unione facta mensae Capitulari pro manutentione cantorum*; non enim expleta dici poterat in » augmentum cultus Divini ex causa necessaria, » quia Canonici ipsi, aut tenebantur per se canere, aut ex propriis redditibus musicam manutenere, proindeque non resultabat ex unione » praefata tale augmentum cultus divini, ut non » esset locus Regulae (XIII.) juxta punctualem » Decisionem 621. *num.* 15. *et* 16. *coram Rembald* ».

« Denique illud omittendum non est, quoties Ordinarius univerit beneficia contra formam a Concilio Tridentino sancitam, ac praescriptam, talia beneficia remanent reservationi Apostolicae obnoxia, vigore Reg. 1. Cancell. Apostolicae. Haec enim Regula generaliter reservat beneficia, de quibus Ordinarii Collatores *disposuerint, et disponent, et dispositum fuerit* contra formam Decretorum Concilii. Et ita resolutum fuit a Congregatione Datariae die 22 Decembris 1703. — Rigantius *ad Regul.* 1. *Cancell.* §. 10. *n.* 41. 42.

VOTUM

ARTICULUS I.

QUOAD EA, QUAE CONCERNUNT VOTI NATURAM, DIVISIONEM, MATERIAM, ET INTERPRETATIONEM.

Haec ad rem animadvertenda.

1 Voti nomen accipitur variis modis. Primo, a Grammaticis accipitur pro desiderio, *ut Proverb.* 31. *Quid dilecte votorum meorum*? idest desideriorum, et in canone Missae: *Tibique reddunt vota sua*, idest pia desideria, preces. Secundo, a juristis accipitur Votum pro suffragio, vel calculo in electionibus, vel consiliis. Tertio, accipitur a Theologis proprie, et stricte Votum pro promissione Deo facta, ut *Ecclesiastic.* 5. ibi: « Si quid vovisti Deo, ne moreris reddere, displicet enim ei infidelis, et stulta promissio »: et psal. 26. « Redde Altissimo vota tua »; at de Voto juxta hanc ultimam acceptionem erit hic sermo.

2 Votum igitur sic acceptum recte definitur, quod sit « Promissio deliberata, et voluntaria Deo facta de meliori bono ». Sic communis *Doctorum*, cum S. Bonaventura *in* 4. *distinction.* 38. *art.* 1. *q.* 1. S. Thoma 2. 2. *quaest.* 88. *art.* 1. Scoto *in* 4. *dist.* 38.

3 Dicitur primo *Promissio*, idest non simplex propositum, sed voluntas firma, et constans se se obligandi ad aliquid agendum, vel omittendum, itaut ex tali promissione *Promissario*, videlicet Deo, Jus acquiratur ad exigendum sibi promissum. Promissio enim est « deliberata, et spontanea fidei obligatio facta alicui de re bona, et possibili; *Et* Propositum est sola voluntas faciendi, vel omittendi aliquid ». Unde hoc est discrimen inter propositum, et promissionem, quod *propositum* est simpliciter sola voluntas faciendi, vel omittendi in futurum aliquid tamquam debitum, seu ex obligatione; sicque promissio addit proposito voluntatem se obligandi alteri, ut hic in nostro casu Voti se obligandi Deo; Utcumque enim propositum sit firmum, ac deliberatum, nonquam evadit Votum, quandiu abest voluntas se obligandi, ut clare habetur ex *cap. Litteraturam tuam* 3. *de Voto, et Voti redemptione*; ubi cuidam Magistro consulenti ita respondit Alexander III. Summus Pontifex: « Cum ex quadam minutione, (*seu missione sanguinis*), nimio fuisses mortis pavore perterritus, haec verba protulisti; Non diu hic morabor, proponens in animo, quod Religionis Habitum esses aliquando suscepturus: Tibi igitur respondemus, quod si plus non est in Voto processum, transgressor judicari non poteris, si non impleas, quod dixisti». Sic Pontifex manifeste significans solo proposito quantumvis sancto non constitui Votum, idque ob defectum intentionis, seu voluntatis se obligandi. Sic doctores communiter.

Dicitur secundo *deliberata*, quia promissio su- 4
bita, et inconsiderata non sufficit ad rationem Vo-
ti. Vovens enim debet plene advertere, et cogno- 5
scere materiam, quam vovet, cum deliberatio importet advertentiam, et cognitionem materiae cum libero, et expedito interiorum sensuum usu. *Omnes*.

8 Unde tanta deliberatio requiritur, et sufficit ad votum, quanta requiritur, et sufficit ad peccatum mortale. Sic Doctores jam fere communiter post Glossam *in cap. Mulier* 14. *caus.* 32. *q.* 2. dicentem expresse, quod *qui potest se obligare diabolo, potest et Deo*, cum non videatur plus, aut minus requiri, et sufficere ad obligandum se Deo per Votum, quam ad se obstringendum diabolo per peccatum mortale.

9 Dicitur tertio *Voluntaria*, idest cum libero Voluntatis consensu facta, quia ad hoc, ut Votum obliget, requirit liberum voluntatis imperium, seu decretum, quo vovens se Deo obligatum velit ad quidplam praestandum, vel omittendum. Unde Votum emissum ex ignorantia, errore, vel dolo versante circa substantiam rei promissae est invalidum, quia incogniti nulla est voluntas, cum voluntas non feratur in incognitum, ex Aristotele 3. *de Anima Comment.* 39. et ignorantis, ac errantis nullus sit consensus, *l. Non idcirco* 9. *Cod. de Jur. et facti ignorant.* nihilque sit tam contrarium consensui, quam error, *l. Si per errorem* 15. *ff. de Jurisdict. omnium Judic.*

10 Dicitur quarto *Deo facta*, quia promissio essentialiter constituens Votum proprie dictum debet esse facta ipsi Deo, cum Votum proprie sit actus religionis, seu latriae soli Deo debitus; Unde cum quis aliquid vovet B. Mariae Virgini, aut Sanctis, intelligitur vovere Deo in honorem B. Mariae Virginis, ac Sanctorum; sicuti enim cum Templa, seu Altaria B. M. V. aut Sanctis dedicantur, dicuntur dedicari Deo in honorem, et memoriam B. M. Virginis, aut sanctorum, ut explicat S. Augustinus *l.* 20. *contra Faustum cap.* 21. ita etiam cum vota nuncupantur B. M. Virgini, aut Sanctis, dicuntur nuncupari Deo in honorem B. M. Virginis, aut Sanctorum, ut docet Sanct. Thomas 2 1. *qu.* 88. *art.* 5. *ad* 3. Ipsum enim Deum coli, ac venerari in sanctis fatentur omnes catholici. Vel ut alii explicant, Votum in similibus casibus intelligitur fieri principaliter, ac primario ipsi Deo, Beatae autem Mariae Virgini, aut Sanctis solum secundario, ut testibus, advocatis, et intercessoribus apud Deum, sicque dicunt, solemnem vovendi formulam religiosorum « Voveo, et promitto Deo Omnipotenti, B. Mariae Virgini, B. N. et omnibus sanctis etc. »; habere hunc sensum « Voveo Deo coram B. Maria Virgine, B. N. et omnibus Sanctis tamquam testibus, advocatis, et intercessoribus »; Ita Suarez *lib.* 1. *cap.* 16. *n.* 17. Layman *lib.* 4. *tract.* 4. *cap.* 1. *in fine*, Sporer *tom.* 1. *tract.* 3. *in* 2. *praecept. Decalogi cap.* 1. *n.* 31.

11 Dicitur quinto, *de meliori bono*, quia ad Votum non solum requiritur, ut illud, quod vovetur, sit bonum, sed insuper ut bonum illud sit melius quam ejus oppositum: Hinc Votum nubendi, absolute loquendo, non tenet, quia Matrimonium non est bonum melius Virginitate sibi opposita. Dicitur autem notanter *absolute loquendo*, quia id quod *absolute* est minus bonum suo opposito, potest *per accidens* ex circumstantiis esse majus bonum, sicque cadere sub voto, ut patet de eo, qui se cognoscens pronum ad lapsum carnis, ad evitanda peccata incontinentiae vovet statum matrimonialem assumere. In eo enim casu dicit Apostolus 1. *ad Corinth. cap.* 7. *n.* 9. *Melius est nubere, quam uri.*

Votum varie dividitur. Primo, dividitur in votum simplex, et solemne. *Simplex* est illud, quod emittitur sine alia solemnitate cum nuda, et simplici promissione Deo facta, sive privatim; sive ore, sive tantum corde. *Solemne* est illud, quod solemnizatur per professionem religionis ab Ecclesia approbatae, aut per susceptionem sacri Ordinis, ut habetur *in cap. Unic. de Voto in* 6. ubi dicitur, quod Voti solemnitas sit a sola constitutione Ecclesiae inventa, ibi: « Nos igitur attendentes, quod voti solemnitas ex sola constitutione Ecclesiae est inventa »; quod etiam dicitur in Bulla Gregor. XIII. incip. *Ascendente Domino*, n. 18. ibi: « Nos considerantes voti solemnitatem sola Ecclesiae institutione inventam esse ». 12

Secundo, dividitur Votum in reale, personale, et mixtum. *Reale* est illud, quo vovens promittit aliquid de sua re, aut substantia distinctum ab actione, aut omissione personae v. g. eleemosynam: *Personale* est illud, quo promittitur nuda actio, aut omissio personae v. g. jejunium, abstinentia a lusu. *Mixtum* est illud, quod participat de reali et personali, v. g. Votum visitandi Sanctuarium, ibique offerendi lampadem. 13

Tertio, dividitur Votum in temporale, et perpetuum: *temporale* est illud, quod ex intentione Voventis solum, ac certum tempus, vel pro certo tempore obligat, ut votum jejunandi omnibus sabbatis unius anni, non bibendi vinum hebdomada sancta. *Perpetuum* est illud, quod ex intentione Voventis perpetuo, seu tota vita obligat, et servandum est, ut votum jejunandi toto tempore vitae suae, nunquam bibendi vinum, nunquam manducandi carnes, nunquam ludendi. 14

Quarto, dividitur Votum in expressum, et tacitum. *Expressum*, seu explicatum est illud, quo expressis verbis aliquid Deo promittitur. *Tacitum*, seu implicitum est illud, quod fit per liberam actionem habentem Votum annexum. Sic qui Sacrum Ordinem suscipit, censetur Castitatem perpetuam vovere, cum sciat susceptioni Ordinis Sacri annexam esse obligationem Castitatis perpetuae. 15

Quinto, dividitur Votum in absolutum, conditionatum, et poenale. *Absolutum* est illud, quod simpliciter, et absolute emittitur independenter ab omni conditione, ut cum quis simpliciter vovet jejunium, castitatem, peregrinationem. *Conditionatum* est illud, quod emittitur sub aliqua conditione, ut cum quis vovet dare calicem Ecclesiae, si a tali morbo convalescat, a tali mortis periculo liberetur, si filius suus tale inierit Matrimonium. *Poenale* est illud, quod fit in poenam, 16

seu quo vovetur aliqua poena subeunda , quoties commissa fuerit aliqua culpa , ut si quis voveat, se toties osculaturum terram , quoties mentitus fuerit , se toties jejunaturum , cilicium gestaturum , se disciplina afflicturum , quoties in peccatum carnis lapsus fuerit.

17 Materia Voti debet esse possibilis, et in potestate voventis , non solum physice , sed etiam moraliter, talis scilicet quae ab homine fieri possit communi concursu, et ordinario auxilio Divinae gratiae: *Communis*. Et ratio est evidens, quia Votum est promissio facta Deo cum intentione se obligandi ad aliquid praestandum , nemo autem se potest obligare ad id, quod non est ei possibile, nec est in sua potestate , *arg. l. Impossibilium* 185. *ff. de Regul. Juris*, ibi: *Impossibilium nulla est obligatio* et *cap. Nemo potest*. 6. *de regul. Juris in* 6. ibi: *Nemo potest ad impossibilia obligari*, adeoque etc.

18 Hinc invalidum est Votum nunquam peccandi nec venialiter: *Communis*. Tale enim Votum est de re moraliter impossibili cum nos, attenta nostra fragilitate, secundum Legem ordinariam cum ordinario concursu, et auxilio Dei non possimus omnino omne peccatum etiam veniale evitare, ut quotidiana experientia demonstrat.

19 Validum tamen est Votum vitandi omnia peccata mortalia , aut certa peccata venialia in specie determinata v. g. nunquam mentiendi , nunquam , vel minimum furandi etc. *Communis* : Id enim est nobis possibile etiam cum solo communi ordinario concursu, et auxilio Divinae gratiae.

20 Item validum est Votum nullum omnino peccatum veniale cum plena deliberatione patrandi, Suarez *lib. 2. cap. 3. n. 4.* Layman *lib. 4. tract. 4. cap. 2. n. 2.* Sporer *loc. cit. n.* 39. Et ratio est, quia licet homini fragili sine speciali privilegio non sit possibile evitare omnia peccata venialia, quae fiunt ex subreptione, sive cum deliberatione imperfecta; est tamen ei possibile sine speciali privilegio , et cum solo communi ordinario auxilio Divinae gratiae , ut in nullum peccatum etiam veniale cum plena deliberatione , et mera libera sua malitia consentiat ; Tum quia simile Votum emissum fuisse a pluribus viris sanctis Ecclesiastica Legenda testatur. * Hoc tamen votum non est emittendum, nisi post multam consultationem cum viris doctis, prudentibus, et piis, ut vulgo Theologi monent. *

21 Si votum sit de re partim possibili, et partim impossibili validum, et servandum est quoad partem possibilem , si partes dicti Voti sint per se separabiles, nec alia fuerit intentio voventis: *Communis*, *arg. cap. utile* 36. *de Regul. Juris in* 6. ibi: *Utile non debet per inutile vitiari*, praesertim si utile ab inutili separari possit. Sic qui vovit dare Ecclesiae , vel pauperibus mille aureos , si factus impotens nequit dare omnes, tenetur dare partem possibilem. Item qui vovit jejunare totam hebdomadam, si factus impotens nequeat jejunare totam integram, tenetur ad partem, quam potest, et sic de similibus: Res enim de natura sua dividua censetur voveri divisim , nisi alia sit expressa intentio Voventis.

Si autem partes Voti promissae sint copulatim 22
per modum unius , ita ut obligatio unius dependeat ab obligatione alterius , ac totius promissi , tunc, si una pars sit, vel fiat observatu impossibilis, nec tenetur vovens ad observantiam alterius. Sic qui vovit sacramentalem confessionem causa Jubilaei lucrandi, si factus impotens nequeat Jubilaeum lucrari , non tenetur ad Confessionem. Item qui vovit peregrinationem nudis pedibus, ac in cilicio , si factus impotens nequeat peregrinari, non tenetur eo tempore nudis pedibus incedere, ac cilicium gestare , et sic de similibus: Layman *loco cit. n. 3. vers. Exemplo posterioris ;* Gobat *tom. 3. casu 3. n. 77.* Sporer *loco cit. n.* 68. cum Suarez , et Sanchez ibi citatis , et alii. Et ratio est , quia vovens , ut supponitur , vovit ipsas partes copulatim per modum unius totius , seu individui, adeoque non fuit ejus intentio observare unam partem sine altera; Tum quia ipsam confessionem vovit solum ob Jubilaeum lucrandum, et dictam incessionem nudis pedibus, ac gestationem cilicii solum tamquam *accessorium* ad peregrinationem, ut *principalem*: cessante autem fine , cessat obligatio mediorum , *arg. cap. Cum cessante* 60. *de appellat. l. Adhibere* 6. §. 2. *ff. de Jurepatronat. l. Cum ratio* 7. *ff. De bonis damnator.*, et ruente principali , ruit et accessorium *arg. cap. Accessorium* 42. *de Regul Juris in* 6. ibi: « Accessorium naturam sequi congruit Principalis » , *l. Nihil dolo* §. *Cum principalis* 129. *ff. De regul. Juris*, ibi: « Cum principalis causa non consistit, nec ea quidem , quae sequuntur , locum habent » , et concordat *l. Cum principalis* 178. *ff. eod.*

Materia voti debet esse res moraliter bona. Un- 23
de opus lege naturali, Divina, vel humana prohibitum non potest voveri , et si voveatur , votum nedum est illicitum , sed invalidum , et nullum. *Communissima*.

Sic invalidum est omne votum emissum pro re 24
illicita a Deo impetranda , ut si meretrix voveat partem quaestus meretricii, aut usurarius partem suarum usurarum, vel latro partem suorum latrociniorum dare Ecclesiae , seu pauperibus ex intentione movendi Deum ad sibi majorem horum iniquorum proventuum occasionem concedendam. Item invalidum est votum jejunandi , audiendi Sacrum etc. si emittatur ab impudico ad impetrandum a Deo illicitum complexum personae concupitae, a vindicativo ad sumendam injustam vindictam de suo inimico, ab ambitioso ad capessendam vanam gloriam , et laudem hominum , a rixoso, seu belligerante, aut litigante ad obtinendam injustam victoriam etc. Et ratio est , quia dare eleemosynam , seu quodvis opus bonum facere ad impetrandam a Deo rem illicitam , vel

iniquam, est actio mala, et blasphema, quia talis quantum est in se, Deum auctorem peccati facit, adeoque nec licite, nec valide voveri potest, *Sic Doctores Communiter*.

25 Validum autem est Votum factum ex affectu ad rem bonam, ut bona est, quamvis conjuncta cum causa mala, et pessima, ut si quis voveat jejunium, eleemosynam, peregrinationem, Religionem etc. si ex duello evaserit salvus, si non capiatur in furto, si proles non nascatur ex suo adulterio, si infamiam evitaverit ex sua fornicatione etc. Et ratio est, quia licet duellum, furtum, adulterium, fornicationem velle, malum, et pessimum sit, tamen his positis, in duello incolumen servari, in furto non capi, prolem ex adulterio non suscipere, infamiam ex fornicatione evitare revera mala non sunt, sed bona, ac Dei specialia beneficia sunt, ad quae proinde impetranda valida sunt dicta vota, cum non cadant super illa mala, sed super haec bona considerata, quatenus in se bona sunt; *Sic Doctores passim*.

26 Opus de se indifferens non potest esse materia Voti, nisi in finem bonum ordinetur. *Communis*. Et ratio est, quia res indifferens non est de se Deo grata, nisi in finem bonum ordinetur, adeoque non potest esse materia voti, nisi ex addito fine, aut circumstantia bona de indifferenti evadat bona, ac Deo grata. Sic nullum de se est votum nunquam spuendi in Ecclesia, si ipsi nullus finis bonus addatur: Validum autem est, si in finem bonum ordinetur, ut si fiat votum nunquam ibi spuendi, ne suis sputis foedetur Ecclesia cum nausea aliorum. Item nullum est Votum non vescendi capite animalis in honorem S. Joannis Baptistae capite diminuti, non edendi carnem tostam in honorem S. Laurentii igne tosti, relicta interim sibi facultate vescendi aliis carnibus aeque, vel magis delicatis ad satietatem. Validum tamen est, si vovens nimis affectus sit ad tale ciborum genus, et mortificationis gratia voveat Deo se abstinere ad talis Sancti honorem. Item nullum est Votum certarum mulierculaurum non nendi die Sabbathi in honorem B. Mariae Virginis, relicta interim sibi, et suis facultate aliis simillibus operibus laborandi: Validum autem est, si mulier sic vovens sit nimis affecta ad nendum, sicque voveat non mere ad talis praedominantis passionis mortificationem, et ut interim orationi ac aliis exercitiis vacare possit.

27 Item invalidum est votum etiam rei bonae, et honestae, si fiat ob finem omnino indifferentem, et temporalem, ut si quis voveat jejunium, abstinentiam a vino, aut certis lautioribus cibis ob solum finem parcendi sumptibus, vel sanitatem naturaliter conservandi, aut recuperandi. Et ratio est, quia in moralibus species rei sumitur a fine, adeoque si finis rei promissae est indifferens, totus actus ex objecto erit indifferens, sicque erit materia inepta Voti. Validum autem erit simile votum, si fiat ob finem impetrandi a Deo, etiam bona temporalia, et indifferentia, honeste tamen, et rationabiliter petibilia a Deo, ut sanitatem corporis, Officium honorificum, utile Matrimonium, congruas divitias etc. Et ratio est, quia haec a Deo tamquam eorum auctore petere, vel pro impetratis gratias agere bonum, et honestum est, sicque apta materia Voti esse possunt; *Sic Doctores communiter*.

Materia Voti debet esse de meliori bono, quam ejus oppositum; *Communis*. Et ratio est clara, quia Deo magis placet opus, quod majus, et melius est, quam oppositum minus bonum, adeoque non erit Deo acceptum, si quis voveat minus bonum, omisso ejus opposito bono majori, quia hoc ipso se obligaret ad omittendum oppositum, quod majus, et melius est, et Deo gratius; sicque tale votum utpote Deo non acceptum, invalidum est. 28

Hinc invalidum est absolute loquendo votum nubendi, quia non est de meliori bono, cum status ei oppositus, nempe status Coelibatus, sit longe melior, ut habetur expresse ex Apostolo 1. *ad Corinth. cap.* 7. *n.* 38. ibi: « Qui Matrimonio jungit virginem suam, bene facit, et qui non jungit, melius facit ». Et definitum a Concilio Trident. *sess.* 24. *Canon.* 10. ibi: « Si quis dixerit, statum conjugalem anteponendum esse statui virginitatis, vel caelibatus; et non esse melius, ac beatius manere in virginitate, aut caelibatu, quam jungi Matrimonio, anathema sit ». Secus autem esset, si quis non posset fraenare concupiscentiam, nisi per Matrimonium; tunc enim Votum nubendi esset promissio Deo grata, adeoque valida, quia licet Matrimonium absolute loquendo sit minus bonum suo opposito, potest tamen per accidens ex circumstantiis hic, et nunc esse majus bonum, sicque cadere sub voto, juxta illud Apostoli 1. *ad Corinth. cap.* 7. *n.* 6. *Melius est nubere, quam uri; Communis*. 29

Sicque invalidum est Votum nunquam vovendi, quia impedit majus bonum, cum absolute sit melius vovere, quam nunquam vovere. Ast tamen validum erit votum non vovendi indiscrete, temere, aut inconsulto Confessario, vel viro prudente, quia vovere cum tali cautela est quid honestum ad virtutem Prudentiae spectans, ac melius, quam suum oppositum; *Omnes*. 30

Item invalidum est votum ludendi honeste, bibendi moderate, si fiat absolute, et importet obligationem absolutam ad lusum, vel ad potum, quia licet ludere honeste, bibere temperate sint actus boni, et honesti, eorum tamen oppositum, nempe carentia, seu abstinentia est melior, et Deo gratior; Est tamen validum tale votum, si fiat conditionate dicendo, v. g. Voveo, si lusero, honeste, sine fraude, contentione, et scandalo me lusurum, quoties bibero, temperate me bibiturum; quia tale votum est de meliori bono, cum, posita dicta conditione, materia voti non sit ipsum ludere, vel bibere, sed ipsa honestas in lu- 31

deudo, et temperantia in bibendo, quod sine dubio melius est suo opposito; *Communissima.*

32 Materia voti debet esse de opere, et facto proprio. Unde invalidum est votum directe emissum de facto alieno, ut alieno. Sicque invalida sunt vota Parentum filios, vel filias religioni voventium. Item Patrum familias, cum vovent, ut suae familiae jejunent certis vigiliis, confiteantur, et communicent certis festis etc. Tales enim filii, et filiae, et familiae non obligantur dictis votis Parentum, aut Patrumfamilias, nisi voluntarie ea ratificent, sicque vota aliena sua efficiant, quia in tali casu obligarentur dictis votis, utpote jam suis factis per propriam ratihabitionem, *arg. cap. Ratihabitionem* 10. de *Regul. Juris in* 6. ibi: « Ratihabitionem retrotrahi, et mandato non est dubium comparari ». Qua ratione Sacri canones, et Concilia antiqua, praesertim Toletanum IV, *cap.* 48. cum dicunt: Filios paterno voto Religioni devotos obligari Religioni, nec si jam ingressi fuerint, posse ad saeculum reverti, intelligenda sunt cum hac conditione: Modo filii consenserint, aut Parentum votum ratificaverint, seu ratum habuerint, ut expresse decernitur *in cap. Cum simus* 14. *de Regularibus. Sic Doctores communiter.*

33 Sic cum communitas aliqua vovet aliquid, v. g. Monasterium certa jejunia, civitas, vel pagus certas processiones, vel ferias, et hujusmodi, vi voti, et Religionis obligantur solum primi personaliter voventes; Successores autem non obligantur vi voti, nisi ratificaverint, *arg. citatis Juribus*: Unde promissiones, et vota, quae frequenter fieri solent ab universitatibus servandi sub praecepto festum alicujus sancti, ac jejunandi in vigilia, non obligant populum, qui tamen potest sponte promissa servare; et nullus est poena cogendus, ut illa die abstineat ab operibus servilibus; Barbos. *in Collectan, decis. Apostolic. verb. Festum in Communi* n. 8. Monacell. *part.* 2. *tit.* 13. *formul.* 1. *n.* 15. ubi testatur, se vidisse pluries, supplices libellos hac in re Sacrae Congreg. Rit. porrectos pro confirmatione hujusmodi promissionum, et votorum fuisse rejectos, et praesertim *in Urbevetana* 6. *Octobris* 1696. *in Messanen.* loci *Melazzi* 25. *Januarii*, *et in Alessanen. Terrae Corsani* 6. *Septembris* 1698.

* Hoc ipsum docet Cuniliati tract. IV. De 1. Decalogi praecepto cap. X. §. IV. num. VI., cum nonnullis tamen limitationibus. Sic enim habet: « Ad vota communitatis praesentis, regulariter loquendo, non tenentur posteri futuri, nisi actiones illae, aut consuetudine praescribantur, aut in voti emissione intervenerit etiam Episcopi consensus. Quia et consuetudo praescripta vim legis habet, et consensus Episcopi inducit vim quamdam praecepti: Ita ut posteri succedentes, non vi voti praedecessorum, sed vi praecepti Episcopalis implere teneantur. Plerumque tamen obligantur, tum ratione scandali, quod aliis obsequentibus offerrent, tum ratione dissensionum, quas, diversimode ab illis se gerendo, excitarent ». *

Opera praecepta possunt esse materia voti; Unde quamvis praeceptum sit de non fornicendo, de non furando, de audiendo sacro diebus festis, de jejunando in Quadragesima, et hujusmodi, adhoc de similibus validum, et obligatorium votum emitti potest, et trasgressio talis voti, ver. gr. fornicatio, furtum, et hujusmodi, duplex erit peccatum, et contra praeceptum non fornicandi, non furandi, et hujusmodi, et contra religionem proprii voti: Et ratio est, quia cum necessitas praecepti non simpliciter, sed solum ex suppositione finis, nempe si homo peccatum evitare, et salutem consequi velit, juxta illud *Matth. cap.* 19. *n.* 17. *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata*, ec proinde voluntas simpliciter libera maneat ad opus praeceptum, vel prohibitum faciendum, vel omittendum, aut e contra, ideo poterit ipsa magis determinari, et obligari per votum, cum nihil obstet eamdem ex diversis obligationum capitibus debitam esse, ac diversis vinculis adstringi ad idem, uti notant DD. *in l. Scire* 29. §. *Si a jure ff. de verbor. obligationibus.* 34

Magis meritoria sunt opera bona facta ex voto, quam si sine voto sponte fiant; *Communis.* 35
Et ratio est, quia melius, et magis meritorium est opus habens duplicem honestatem, quam habens unicam; sed opus bonum factum ex voto, ultra honestatem, quam habet sine illo, habet etiam honestatem religionis, ergo etc. Tum quis plus Deo dat, et consecrat, qui ex voto bonum operatur, quam qui sine voto, quia ultra actum, quem dat aliter, etiam dat voluntatem, quam Deo adstringit, sicuti plus dat qui non tantum fructum, sed etiam arborem donat, ut recte notat S. Anselmus *lib. de Similitudinibus cap.* 48. adeoque melius, et magis meritorium est opus bonum ex voto, quam si sine voto sponte fiat.

Nec valet objicere, quod qui operatur ex voti obligatione, magis ex necessitate quam, ex libera voluntate operatur, adeoque minus meritorium est ejus opus, cum Apostolus 2. *ad Corith.* 9. dicat: « Non ex necessitate, hilarem enim datorem diligit Deus ». Non valet, inquam, quia necessitas obligationis orta ex voto minime tollit libertatem voluntatis, nec minuit, quia homo justus sponte, ac libere operatur, quod sponte, ac libere vovit, etsi forte non operaturus, nisi vovisset. Et Apostolus loquitur de necessitate contra voluntatem imposita, non de illa, quam quis sponte assumit in voto; unde S. Augustinus *Epist.* 45. *ad Armentarium, et Paulinam*, expresse dicit « Felix est necessitas, quae in meliora compellit ». 36

Vovere, et voto se Deo obligare possunt omnes sufficientem usum rationis habentes, praesertim post septennium; quamvis etiam ante septennium id possit fieri ab aliquo, cujus cognitio, seu malitia praevenerit, aut suppleverit aetatem; sic

Doctores jam fere communiter post Glossam *in can. Mulier* 14. *caus.* 32. *q.* 2. dicentem expresse, quod » qui potest se obligare diabolo, potest et Deo »; cum non videatur plus, aut minus requiri, et sufficere ad obligandum se Deo per votum, quam ad se obstringendum diabolo per peccatum mortale.

38 Votum inducit obligationem in conscientia exequendi promissum; *Communis, et certa*, et habetur expresse ex pluribus sacrae scripturae locis; *Deuteronomii* 23. ibi: «Si nolueris polliceri, absque peccato eris, quando autem semel egressum est de labiis tuis, observabis. *Rursus* ibidem; Cum votum voveris Domino Deo tuo, non tardabis reddere, quia requiret illud Dominus Deus tuus, et si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum; Ecclesiastes 5. » ibi: » Si quid vovisti Deo, ne moreris reddere; displicet enim ei infidelis, et stulta promissio »; *Psalm.* 49. *ibi*: *Redde Altissimo vota tua*. Psalm. 69. ibi: *Reddam tibi vota mea, quae distinxerunt labia mea*, cum similibus, et est expresse definitum *in c. Licet* 6. *de voto*.

39 Votum per se loquendo obligat graviter, ubi materia gravis est, et leviter, ubi materia est levis; *Communis* Et ratio est clara, quia votum est quaedam particularis lex, quam Vovens sibi imponit; Lex autem graviter, aut leviter obligat juxta gravitatem, et levitatem materiae, adeoque sic etiam Votum.

40 Dicitur autem notanter *per se loquendo*, quia potest Vovens obligare se ad rem gravem solum sub culpa levi, si id vovendo expresse intendat; *Communis*. Et ratio est, quia sicut in libertate Voventis est obligatio quoad substantiam, ita etiam quoad modum; Unde sicuti, ut dicit Glossa communiter recepta *in cap. Litteraturam* 3. *verb. Proponens*, *de Voto*: *Nemo se obligat, nisi qui habet animum se obligandi*, per text. *in l. Obligationum* 44. *ff. de obligationibus et actionibus*; Ita nemo se obligat graviter, si vovendo expresse intendat se obligare tantum leviter: Tum quia sicuti lex de materia gravi obligat leviter, ubi sic statuit legislator, ita etiam votum (quod est lex quaedam particularis), ubi sic intendit vovens.

41 Nec valet dicere, quod sicuti non potest quis profiteri in aliqua religione, aut promittere, vel inire Matrimonium sub obligatione levi, ita neque potest vovens se obligare ad rem gravem solum sub culpa levi. Non valet, inquam, ratione disparitatis: et disparitas est, quia illi actus sunt utrinque onerosi, et ideo, cum religio Profitenti, et Sponsa Sponso se obligent graviter, debent et illi graviter se obligare, alias non servaretur aequitas; quod non currit in emittente solum votum simplex, de quo solo simplici voto est intelligenda conclusio, et non de voto solemni, quod, cum involvat mutationem status, non acceptatur, et consequenter irritum est, si tantum intendatur obligatio levis.

Non potest tamen vovens obligare se ad rem levem sub culpa gravi, quia materia levis est incapax obligationis gravis, et sicuti non potest legislator materiae capacitatem excedere, ita nec vovens. *Sic doctores communiter* (*). Qui tamen recte advertunt, quod qui vovet rem levem sub culpa gravi, format sibi conscientiam erroneam credens se ad id obligari sub mortali; quare si cum tali conscientia erronea postea transgrediatur votum, peccabit utique mortaliter, at non vi voti, quod fuit incapax tantae obligationis, sed vi conscientiae erroneae dictantis se ad id obligari sub mortali, ut patet ex dictis sub verb. *Conscientia*, de coscientia erronea. 42

Nec valet instare quod sicut vovens potest se obligare ad rem gravem solum sub culpa levi, ita potest etiam se obligare ad rem levem sub culpa gravi. Non valet, inquam, ratione disparitatis: et disparitas est, quia materia levis non est capax obligationis gravis, materia autem gravis, cum sit capax obligationis gravis, a fortiori erit capax obligationis levis; Tum quia Deus non acceptat materiam levem ad obligationem gravem, quia non conduceret ad salutem, sed ad periculum animae: Acceptat autem materiam gravem ad obligationem levem, cum id nullum involvat periculum animae, seu salutis. 43

Votum personale obligat praecise personam voventem, adeo ut persona vovens nequeat ipsum Votum ex ea parte, qua est personale, per alium adimplere. Unde qui vovet jejunium, disciplinam, peregrinationem, et hujusmodi, tenetur per se ipsum illa exequi. *Communis*. Et ratio est clara, quia votum personale requirit actionem propriam personae voventis, quia sicuti factum proprium promisit, ita facto proprio, et non alieno exequi debet. 44

Qui votum suum personale non potest per se ipsum adimplere, sive culpabiliter, sive inculpabiliter in eam impotentiam inciderit, non tenetur illud per alium exequi: Sic cum Silvestro, Navarro, Suarez, Sanchez, Layman. *l. cit. c.* 3. *num.* 9. testans de communi Doctorum, Sporer *loc. cit. num.* 126. testans de communi cum supraoitatis contra S. Antoninum, et aliquos alios. Et ratio est, quia actus non se extendit contra intentionem agentis; Intentio autem, seu promissio Voventis fuit, se facturum aliquid solum per se ipsum, v. g. per se ipsum jejunaturum, oraturum, peregrinaturum etc. adeoque si id non possit per se ipsum, non tenetur adimplere per alium. Si autem etiam ad hoc ipsum se obligare intenderit vovens, sive expresse, sive implicite, ut si dum voverat, cognovit suam persona- 45

(*) His assentitur Concina, qui tamen ex hac ipsa causa negat posse quemquam se leviter tantum obstringere si voti materia sit gravis. Vide eumdem in Compend. Theol. & Christ. lib. III. in I. Decal. praecept. diss. IX. cap. IV. in resp. ad quaest. I.

tem impotentiam, tunc ne votum irritum, et illusorium reddatur, interpretari debet, quod intenderit per alium exequi. Sic ex Hostiensi tradit Abbas *in cap. Licite* 6. *num.* 13. *de Vot.* Layman. *loco cit. n.* 9 Sporer *loco cit. n.* 126.

46 Obligatio voti personalis, vovente mortuo, non transit ad heredes: *Communis.* Et ratio est, quia cum votum personale respiciat tantum Personam voventis, aut ejus actionem, extinguitur extincto vovente.

47 Transit tamen ad heredes obligatio voti realis vovente mortuo, et sufficiente substantia relicta, sive is culpabiliter, sive inculpabiliter in vivis solvere omiserit: *Communis*, textu expresso *in l. Si quis* 2. §. 1. *ff. de Pollicitationibus*, ibi: « Si forte, qui decimam bonorum vovit, decesserit ante sepositionem, heres ipsius hereditario nomine decima obstrictus est; Voti enim obligationem ad heredem transire constat »; et concordat *cap. Licet* 6. *de voto*, *cap. ex part.* 18. *de censibus.* Et ratio est, quia heres voluntarie adeundo, et acceptando hereditatem defuncti, sicut omnia ejus commoda, et Jura acquirit, ita etiam omnia ejus onera, debita, et obligationes reales in se suscipit, adeoque etiam obligationem voti realis, seu promissionis factae Deo de aliqua re in ejus honorem praestanda, *arg. cap. Licet* 6. *de voto.*

48 Item ad heredes transit obligatio voti mixti ex ea parte, qua est reale: *Communis.* Licet enim votum mixtum ex ea parte, qua est personale, debeat necessario adimpleri per personam voventem, et non possit exequi per alium ex dictis *supra n.* 44. adeoque nec transeat ad heredes ex dictis *supra n.* 46. Potest tamen per alium adimpleri ex ea parte, qua est reale, ut fatentur omnes doctores, adeoque si quoad dictam partem non fuit adimpletum a vovente, ipso defuncto, debet adimpleri ab ejus heredibus per eamdem rationem adductam, *n. antecedent. de obligatione Voti realis.* Unde mortua persona, quae vovit v. g. peregrinari Lauretum, et ibi lampadem argenteam offerre, licet non transeat ad heredes obligatio talis peregrinationis, utpote solius voti personalis, transit tamen ad ipsos obligatio oblationis dictae Lampadis argenteae, utpote voti realis.

49 Heres non tenetur solvere vota defuncti ultra vires hereditatis, sed cum proportione ad illa: *Communis.* Hinc potius solvendi sunt sumptus funeris: *Communis* per text. *in l. Scimus* 22. §. 9. *Cod. de Jure deliberandi*, *l. Et si quis* 14. *l. Impensa funeris* 45. *ff. de religiosis*, *et sumptibus funerum*; deinde solvendum est omne aes alienum juxta ordinem traditum sub verb. *Restitutio art.* 4. *a n.* 29. *usque in finem.* Ex post ante vota solvenda est legitima descendentibus, aut Ascendentibus Defuncti debita: Descendentes enim, et ascendentes defuncti non tenentur ad solvendo vota per illius Testamentum emissa, si inde gravetur eorum legitima, quia Jure declarant omnia gravamina bonis a Testatore apposita in praejudicium Legitimae, sive interim fiant per vota, sive per legata pia, nullius esse roboris, *leg. Quoniam* 32. *Cod. de inofficioso Testamento*, cum similibus. 50 Et solum post solutionem totius aeris alieni, et Legitimae solvenda sunt vota; Et ratio est, quia vota non debent solvi ex aere alieno, sed ex aere, et bonis ipsius voventis: Æs autem, et bona cujuscumque censentur solum quae supersunt, deducto aere alieno *l. Mulier* 72. juncta Glossa verb. *Alieno ff. de Jure Dotium*: Debent tamen praeferri vota legatis, cum haec sint libera, et gratiosa, et illa sint obligatoria, ut tradunt communiter doctores. Si autem solutu aere alieno, hereditas non sit solvendo omnia Defuncti vota, non est solvendum unum, aut alterum, et alia omittenda, sed singula pro rata; Cum enim omnia aequaliter ex virtute religionis debeantur, non est ratio, cur unum alteri praeferatur, idemque est in Legatis, *arg. l. Privilegia* 32. *ff. de rebus auctoritat. Judic. possidend. l. Si hominem* 7. §. 3. *ff. Depositi*, *l. Pro debito* 6. *Cod. de bonis auctoritat. Judic. possidend.*

51 Votum conditionale non obligat, nisi impleta conditione. *Communis:* Actus enim sub conditione celebratus, conditione non impleta, nullum operatur effectum, *arg.* §. *Sub conditione* 3. *Instit. de verb. obligat. et l. unico* §. *Sin autem Cod. de caducitat. tollend.* Supenditur enim ejus valor usque ad eventum conditionis; *l. Is, cui ff. de actionibus, et obligationibus l. Legata sub conditione ff. de condit. et demonstrat.*

52 Peccat autem graviter vovens, si malitiose per fraudem, vim, aut dolum impediat positionem, seu adimpletionem conditionis, ne voto obligetur; *Communis*, per Jura *num. seq.* adducenda: vovens enim vovendo obligavit se virtualiter ad non impediendum conditionis eventum, ne frustraneum esset votum. 53 Insuper tenetur probabilius votum exequi non minus, quam si conditio impleta fuisset; Richard. *in* 4. *dist* 38. *art.* 5. *quaest.* 3. Angelus verb. *votum* 1. §. 10. Navarrus *cap.* 12. *n.* 42. Azorius *lib.* 11. *cap.* 20. *qu. ult.* Sanchez *lib.* 4. *c.* 23. *n.* 47. Henno *tom.* 1. *tract. in Decalog. disp.* 2. *qu.* 3. *art.* 7. *concl.* 1. et tresdecim citatos, probabilius suadet Diana *part.* 4. *tract.* 4. *resolut.* 101. Sporer. *loc. c. n.* 147. ubi dicit communiorem, et sine dubio tutiorem esse hanc sententiam, et sic alii plures, per text. *in l. In executione* 85. §. *ff. de verb. obligationib.* ibi: « Quicumque sub conditione obligatus curaverit, ne conditio existeret, nihilominus obligatur », *et c. Cum non stat* 66. *de reg. Juris in* 6. ibi: « Cum non stat per eum, ad quem pertinet, quo minus conditio impleatur, haberi debet perinde, ac si impleta fuisset »: Et ratio est, quia fraus, et dolus nemini patrocinari debent; *cap. Ex litteris* 2. *de dolo*, *et contumacia*, ibi: « Nos attendentes, malitiam et dolum nulli patrocinari debere », *cap. Sedes* 15. *de Rescriptis*, ibi: « Quia fraus, et dolus ei patroci-

nari non debet », *cap. Ex tenore* 16. *eod.* ibi: « Quia fraus et dolus alicui petrocinari non de» bent », *cap. Tuas* 12. *de clericis non resident.* ibi: « Cum fraus, et dolus nemini debeat patrocinium impartiri » *l. In fundo ff. de rei vindicat.* ibi: *Neque malitiis indulgendum est. l. Cum hi ff. de transactionibus*, ibi: *Non debet via aperiri malitiis*, *l. Si legatarius Cod. de Legatis*, ibi: *Ut non accipiat fructus suae calliditatis.* Tum quia, ut fatentur ipsimet adverserii, quando homo homini promisit sub conditione, tenetur promissionem impiere, si malitiose conditionis eveotum impedivit, ergo etiem sic quando promisit Deo. Hinc qui vovit religionem, si pater consenserit, si Deus integram sanitstem restitoerit, et hujusmodi, sed postea poenitens voti, doiose falsis aiiegationibus patrem circumvenit, ut cootradicat, qui alioqnin non cootradiceret, studiose, et malitiose intemperanter vivit, et refugit medicamonta, ne recuperet iotegram sanitatem, quem alioquin faciiiter recuperaret, et alia hujusmodi malitiose, et doiose peragit ad impediondam voti conditionem, ne ipsa adimpleta, religionem ingredi teneatur, is adhuc teootur votum exequi, et religionem ingredi, non minus quam si conditio impleta esset; Sicuti cum quis promisit alicui centum scuta, si ad domum suam perrexerit, si is ingredi volens, ab ille per vim, vel fraudem repellatur, perinde ei obligetus est, ac si ingressus fuisset.

54 Votum conditionale, adimpleta conditione, evadit absolutom, adeoqne posita conditione striete obligat, ac si fuisset absoluto emissum: *Communis arg. citatis Juribus supra* n. 51. Et ratio est, quia votum illud praecise pendet a conditione, ut fiat absolutum, ergo cum ponitur, seu adimpletur conditio, obligat eodem modo, ac si fuisset absoiute emissum, et ideo non requiritur novus consensus, seu nova intentio ad indocondsm obligationem: Hinc vovens religionem, sosceptionem Sacrorum Ordinum, peregrinationem, donationem calicis, lampadis etc alicui Ecclesiae, si naufragium, vel incendium eveserit, si sanitatem recuperaverit etc. tenetur vitato naufragio, vel incendio, sanitate recuperata etc. ad illorum executionem.

55 Votum poenale obligat posita culpa, alias non; *Communis.* Et ratio est, quia voti obligatio sequitur intentionem voventis, qui voluit sibi imponere poenam propter solam culpam, et oon alias, adeoque etc. Hinc qui vovit jejunium, si se inebriaverit, posita ebrietate, tenetur jejunare, secus autem, si se non inebriaverit. Sic qui vovit dare eleemosynam, si luserit, posito lusu, tenetur eleemosynam dere, secus autem, si non luserit, et sic de similibus.

56 Votum poenale emissum sine determinatione quoad numerum poenae solvendae, si poena solvenda sit ex ordineriis, quaeque iterari soient, intelligitur solvenda toties quoties fiat transgressio. Unde qui, v. g. vovit jejunare, si se pollnerit, moderatam eleemosynam dare, si iuserit, et hujusmodi, obligandus est toties, quoties se polluerit, vel luserit. Si autem poena solvenda sit ex gravioribus extraordinariis, quaeque ordinarie iterari oon ita solent, intelligitur solvenda solom in prima transgressiooo, et non in sequentibus: Unde qui, v. g. vovit peregrinari Compostellam, si fornicatus fuerit, et hojusmodi, obligandus est tantum prima vice; sic Tamburin *lib.* 3. *cap.* 12. §. 7. *n.* 2. Saochez *lib.* 4. *cap.* 22. *n.* 21. Diana *part.* 7. *tract.* 9. *resolut.* 60. Sporer *loco cit. n.* 155. Henoo *loco cit. conci.* 2. *resol.* 5. Castropal. *tract.* 15. *d.* 1. *p.* 18. *n.* 6. Laymao *loc. cit. cap.* 5. *n.* 4. et alii piures. Et ratio est, quia praesumitur rationabiliter, talem fuisse mentem voventis: Non est enim verisimilio voventis intentionom fuisse sibi imponere toties, quoties, poenas graviores, atque insolitas, uti est tam ionga, et laboriosa Compostellana peregrioatio, uti ecootra verisimile ost ejus intentiooom fuisse sibi imponere toties, quoties poenas leviores, et solitas, uti est jejunium, moderata eleemosyna, et hujusmodi.

Votum omissum cum intuitu ad certam tempus, seu ob specialem devotionem talis temporis debet omnino adimpleri tali tempore, et si eo tempore non adimpleatur, quamvis peccetur graviter, vel leviter pro ratione materiae, obligatio tamen voti prorsus extinguitur, ite ut vovens noo teneatur amplius illud adimplere; *Communis.* Et ratio est, quia taie tempus censetur praefixum, et determinatum ad finiendam obligationem dicti Voti. Cum enim dictum votum per modum unios copulatim comprehendet et rem promissam, et hanc circumstantiam temporis velut intrinsecam voto, transacto iilo tempore, tota obligatio cessat, ex quo oon sit amplius possibiie votum adimpleri cum illa circumstantia dicti temporis jam traosacti, quia impossibilium oulla est obligatio; *l. Impossibilium* 185. *ff. de Regul. Juris*, *et cap. Nemo potest* 6. *de Regul. Juris* in 6. ibi: *Nemo potest ad impossibile obligari.* Hinc qui vovit jejunare die veneris ob specialem devotionem passionis Christi, audire Sacrum die sabbathi ob devotionem B. M. Virginis, jejunare vigiliam, et festare diem S. Rocchi, seu Sancti Sebastiani ob patrocinium contra pestem etc. traosacto tali tempore, cum, aut sine culpa, cessat omnino obligatio, cum in supradictis tempus, et dies censeatur determinari ad finiendam obligationem, ita ut si eo die negligator, altero die suppleri, nec debeat, nec possit. 57

Si tempus votum adimplendi determinatum sit non intuitu ad ipsum, nec ob specialem devotionem talis temporis, sed solum ratione ipsius voti adimplendi, tunc censetur praefixum solum ad non differendam obligationem, at non ad ipsam finiendam, sicque eo tempore cum, vel sine culpa, elapso absque impletione voti, adhuc manet 58

obligatio illud adimplendi: *Communis*. Et ratio est, quia in tali casu res voto promissa, et circumstantia temporis non voventur per modum unius, et copulatim, uti in antecedenti numero, sed per modum duorum, et sunt virtualiter quasi duo vota, nempe de tali re facienda, et de tali tempore, facienda, adeoque, quamvis transacto tempore, impossibile sit servare eam circumstantiam temporis, adhuc tamen remanet obligatio rei promissae principalis, cum possibile adhuc sit juxta naturam dicti voti illam adimplere. Et colligitur clare *ex l. Celsus* 23. *ff. de receptis Arbitris*, ubi habetur: « Jussum dare pecuniam certo tempore, duo praecepta habere, unum dandi, et alterum eo certo tempore; ac proinde transgressorem posterioris adhuc teneri ad prius ». Hinc qui vovit ingredi religionem intra annum, visitare proximum Sanctuarium intra mensem, confiteri intra hebdomadam etc. elapso eum, vel sine culpa, illo termino, adhuc remanet obligatus ad votum adimplendum, cum non fuerit determinatum dictum tempus ad finiendam obligationem, sed solum ad praescribendum terminum, ultra quem non differatur talis obligatio.

59 Qui vovit aliquid facturum certo tempore v. g. jejunare bis hebdomada sequenti, licet postea praevideat, dictum Votum non posse ob aliquod impedimentum implere tali determinata hebdomada, non tenetur praevenire, quia obligatio est affixa tempori, quod necdum est incoeptum: Si autem jam incoeptum sit tempus obligationis, nempe dicta hebdomada, et praevideat in fine fore impedimentum ad jejunandum, tenetur praevenire, quia jam est in tempore obligationis, sicut qui die festo praevidet circa meridiem fore impedimentum ad audiendum Sacrum, tenetur mane praevenire: Ita Suarez *lib.* 4. *cap.* 10. *n.* 7. Layman *loco cit. cap.* 3. *n.* 5. Tamburin. *loc. cit. cap.* 12. §. 3. *n.* 2. *et* 3. Felix Potest. *tom.* 1. *part.* 2. *n.* 1847. La Croix *lib.* 8. *part.* 2. *num.* 444. cum Sanchez, Bonac. et aliis ibi citatis, et alii.

60 Votum sine temporis determinatione, aut praefixione emissum adimpleri debet cum primum commode potest, *Communis* cum S. Thoma 2. 2. *qu.* 88. *art.* 3. *ad* 3. *et qu. ult. art.* 3. et desumitur clare ex *cap.* 23. *Deuteron.* ibi: « Cum votum voveris Domino, non tardabis reddere, quia requiret illud Dominus Deus tuus: et si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum »; *et ex leg. Promissor* §. 1. *ff. de constituta pecunia*, ibi: « Si sine die constituas . . . confestim agi tecum poterit, si statim, ut constituisti, non solvas ». Lÿ autem *Cum primum*, seu *statim* non est intelligendum physice, sed moraliter, nempe data temporis opportunitate, et occasione juxta prudentis arbitrium, *arg. cit. l. Promissor* §. 1. juncta Glossa *ibid. ff. de constituta pecunia*, *l. Ratum*, *ff. de solution. l. Continuus*, §. *Cum ita ff. de verb. oblig.*

Causa sufficiens differendi adimpletionem Voti sine certo praefixo tempore facti, est, si adsit spes ut votum postea commodius, utilius, et maxime devotius impleatur, seu ad id concurrat publica necessitas, aut utilitas. *Communis*. Hinc qui vovit ingredi religionem, licite expectare potest donec aetate, et viribus corporis provectior ad Ordinis asperitates, et labores perferendos sit aptior, aut donec necessariis scientiis imbuatur. Qui vovit eleemosynam notabilem dare pauperibus, expectare potest tempus majoris necessitatis. Qui vovit peregrinationem ad aliquod Sanctuarium, expectare potest usque dum Festum aliquod incidat, aut opportuna occasio se offerat; et sic de similibus, in quibus omnibus concurrente publica necessitate, aut utilitate, licite, ipsa durante, differtur Voti adimpletio, *arg. c. Non est* 5. *de voto, et voti redemptione*, ibi: « Non est voti dicendus transgressor, qui quod vovit Auctoritate Sedis Apostolicae (*legitima ex causa*) distulit adimplere ». 62

Habita opportunitate omnimoda adimplendi talia vota sive certo praefixo tempore facta, ulterius absque rationabili causa scienter differre semper est peccatum. *Communis* per cit. text. *Deuteron.* 23. ibi: « Et si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum ». Quandonam autem sit peccatum mortale, vel veniale? incertum est apud Doctores, qui tamen satis communiter concludunt culpabilem, et irrationabilem dilationem adimpletionis votorum perpetuorum, ut ingrediendi religionem, sacros ordines suscipiendi, perpetuo jejunandi etc. citius ad peccatum mortale pertingere, quam dilationem votorum solummodo temporalium, ut dandi certam eleemosynam, peragendi aliquod jejunium, assumendi aliquam peregrinationem etc. Et ratio est, quia vota temporalia dilatione non minuuntur, sed quocumque tempore praestentur, semper integre praestantur, semper enim integre praestatur promissa eleemosyna, promissum jejunium, promissa peregrinatio. E contra vero vota perpetua dilatione minuuntur, quia cum vovens vi voti religionis, sacrorum ordinum, et jejunii perpetui obligetur Deo servire usque ad mortem in religione, sacris ordinibus, et jejunio, quantum differt votum, tantum detrahit de tempore serviendi, et jejunandi, et consequenter de voto. 63 64

Unde in votis perpetuis attendenda est aetas voventis: Si enim vovens v. g. religionem sit aetatis 15. vel 16. annorum, dilatio ingressus sine rationabili causa ad tres, vel quatuor annos, non erit culpa mortalis, si absit periculum deficiendi a voto. Si autem sit aetatis 25. vel 30. annorum, talis dilatio ad tres, vel quatuor annos erit culpa mortalis. Immo si excederet annum 40. erit mortalis dilatio ingressus sine rationabili causa, et habita omnimoda opportunitate, etiamsi fiat solum ultra sex menses: Tamburin. *lib.* 3. *Decalog. cap.* 12. §. 3. *n.* 10. Sporer *loc. cit. n.* 116. *et* 65

117. cum aliis ibi citatis, La Croix *lib.* 3. *part.* 1. *n.* 446; ubi cum Castropal. insuper dicit probabilius universaliter foro mortale, si sine causa differatur votum religionis ad sex menses. Et ratio nostrae conclusionis est, quia tres, vel quatuor anni si demantur a servitio totius vitae ab adolescentia usque ad senectutem, sunt parva materia, non sic autem si demantur ab aetate perfecta, et virili, v. g. triginta circiter annorum: Tunc enim tres, vel quatuor anni sunt materia notabilis, et sufficiens ad mortale peccatum, uti etiam sunt sex menses in excedente annum quadragesimum.

66 Votis autem temporalibus, quae dilatione non minuuntur, dilatio etiam per longa tempora non erit mortalis, nisi eousque scienter, et sponte eorum adimpletio differatur, ut praevideatur impedimentum perpetuum illa adimplendi v. g senectus, periculum oblivionis, vel omissionis omnimodae: Tamburin. *loc. cit. n.* 10. cum S. Antonino apud Sanchez *lib.* 3. *in Decalog. cap.* 14. *n.* 21. Sporer *loc. cit. n.* 116. cum aliis ibi citatis, et alii plures. Et ratio est, quia nemo, cum dat totum, quod promisit, et nullum damnum ex mora creditori, vel promissario facit, condemnendus est de gravi culpa, sed solum de levi negligentia. In praedictis autem votis ut supra expressis post quamcumque dilationem, secluso periculo oblivionis, aut omissionis, adhuc vovens dat totum, quod promisit, neque ex illa dilatione, seu mora ullum damnum fecit Deo, cum sit dispar ratio de creditore humano, cui semper fere officit dilatio longa debiti, adeoque dilatio adimpletionis votorum temporalium in sensu conclusionis non erit culpa gravis, sed levis. Immo neque esset culpa levis, si adesset rationabilis causa sic differendi.

Nota Rom. Theologi.

Deuter. 23. haec habentur: « Cum votum voveris Domino Deo tuo, non tardabis reddere; quia requiret illud Dominus Deus tuus: et si moratus fuerit, reputabitur tibi in peccatum ». Vide atque considera verba ista: « Si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum ». Dices ne, moram in solvendis votis culpabilem non esse? Si culpabilis mora est, ut scriptura testatur, ergo arbitraria dilatio culpae non erit expers; ergo notabilis mora, seu dilatio, ut notabilem negligentiam, ita notabilem culpam praesefert; ergo dilatio per longa tempora, sine causa ulla, mortalis erit. Nec levis dici negligentia potest, dum homo per longa tempora differat ea Deo dare, quae liberrime eidem voverat.

Responsio Auctoris.

Etiam ego ultro admitto, dilationem per longa tempora sine causa, mortalem esse, si tempus certum determinatum fuit, vel si ex notabilis negligentiae mora periculum subsit numquam illud adimplendi, aut si votum perpetuum Dei obsequium continens, ut religionis ingrediendae, suscipiendi sacros ordines, quotidie Missam audiendi, perpetuo serviendi Xenodochio, et hujusmodi, quia in his notabilis, et longa dilatio tendem mortalis est. Quo enim diutius quis differt, eo plus aufert de obsequio Deo devoto. Non sic autem de votis temporalibus, quae dilatione non minuuntur, nisi eo usque scienter, et sponte eorum adimpletio differatur, ut praevideatur impedimentum perpetuum illa adimplendi, v. g. senectus, periculum oblivionis, vel omissionis omnimodae, ut loquitur mea conclusio. Et convenire videtur etiam Concina ipse *lib.* 4. *in Decal. diss.* 2. *de voti obligatione c.* 3. *n.* 3. *in fine*, sic expresse dicens: « Ea vero, quorum observatio non decrescit ob temporis dilationem, majus temporis spatium quoad exequutionem admittunt, ut sunt vota regrinandi ad domum Lauretanam, erogandi in eleemosynam centum aureos, et id genus alia, quia sive hoc, sive futuro anno ea exequaris, tantumdem cultus Deo semper reddis illorum exequutione ». Hinc non tam facile dicenda est mortalis illa dilatio, nisi, ut trado ego, eousque scienter, et sponte eorum adimpletio differatur, ut praevideatur impedimentum illa adimplendi. Sanctus enim Thomas *Quodlib. q.* 7. *art.* 15. *in corp.* sic expresse advertit: « Respondeo, dicendum, quod omnis quaestio, in qua de peccato mortali quaeritur, *nisi expresse* veritas habeatur, periculoso determinatur ».

Qui generatim, et indeterminate religionem vovit, potest quamlibet minus strictam eligere, et si nulla moderata religione recipietur, non tenetur ingredi strictissimam v g. Charthusienorum, quamvis facile esset recipiendus, si talis non fuit sua intentio, seu ex circumstantiis, et qualitate voventis, utpote quia delicatus, et ab asperitatibus abhorrens, et hujusmodi colligi possit non fuisse ejus mentem etiam ad similes strictissimas religiones se obligare, *argum. cap. In generali concessione* 81. *de regulis Juris in* 6. *et leg. Obligatione generali* 6. *ff. de pignoribus.* In generali enim concessione, promissione, et obligatione non veniunt ea, quae quis verisimiliter in specie non fuisset concessurus, aut promissurus, vel se ad illa obligaturus: Sanchez *lib.* 4. *moral. c.* 16. *n.* 49 Silvester verb. *Religio* 2. *q.* 16. Angelus verb. *Votum* 3. §. 10. Richard. in 4. *dist.* 38. *art.* 1. *ad* 2. Layman *lib.* 4. *tract.* 5. *cap.* 6. *n.* 1. *verb. Resolves secundo*, Sporer *loc. cit. n.* 175. et alii passim. 67

Item si talis vovens non recipiatur ad Religionem, nisi ut maneat laicus, seu oblatus, aut conversus, non tenetur ingredi, si id ipse non intenderit, aut ex qualitate personae colligi possit, utpote quia nobilis, delicatus, ingenio pollens, scientia imbutus, et hujusmodi: Sanchez *loc. cit.* 68

n. 55. *et seq.* Layman *loc. cit. n.* 1. *vers. Resolves tertio,* Sporer *loc. cit. n.* 159. et alii.

69 Item si talis vovens in sua civitate, vel provincia non recipiatur, non tenetur adire provincias extraneas cum gravi suo incommodo, si talis non fuit sua intentio, aut ex qualitate personae colligi possit suam intentionem eousque se extendisse, utpote quia inops, debilis, extraneae linguae imperitus etc. et praesertim si persona vovens sit femina, cui peregrinari incommodum, et indecorum sit: In feminis enim religionem voventibus regulariter est intentio solummodo se obligandi ad monasteria vicina, ubi cognatorum, et amicorum facultas, aut aliae commoditates suppetunt, Sporer *loc. cit. n.* 158. Layman *loc. cit. n.* 1. *vers. Ex hoc fundamento*, cum Cajetano, Soto, Aragonio, Navarro, et Sanchez ibi citatis, Felix Potestas *tom.* 1. *part.* 2. *n.* 1858. dicens, quod qui vovit religionem, non tenetur omnes adire, si ab una, aut altera respuatur, sed aliquot, puta tres, aut quatuor, et tunc si respuatur, est liber a voto, sicuti etiamsi unam ingressus, ejiciatur. Tancred. et Busemb. apud ipsum.

70 Item si talis vovens non recipiatur in religione, ubi vigeat observantia, non tenetur, immo nec licite potest ingredi ordinem, seu monasterium, cujus regularis disciplina ita collapsa sit, ut ne substantialia quidem vota inibi observentur: Imminet enim ipsi potius, quam commoditas conversionis, periculum perversionis: Cajetan. *in* 2. 2. *q.* 88. *art.* 3. §. *Sed quid talis.* Sporer *loc. cit. n.* 160. Layman *loc. cit. num.* 5. cum Navarro, Sanchez, Rodriquez, Valentia, Lessio ibi citatis, et alii.

71 Item si talis vovens non recipiatur in religione claustrali, non tenetur ingredi religionem equitum militarium; intentio enim religionem voventis solet referri solum ad religionem claustralem, in qua regularis in communi fratrum conventu vigeat observantia, quales non sunt militiarium equitum ordines, qui quamvis regulares sint, eorum tamen alumni potius more saecularium vivunt, nec claustralem vitam servant; Layman *loc. cit. num.* 2. Sanchez *loc. cit. num.*

72 71. et alii. Immo talis vovens neque satisfaceret voto suo, ordinem equitum militarium ingrediendo, si posset ingredi ordinem regularem claustralem, ut docet Layman *loc cit. n.* 2. *vers. Ex quo* Sanchez *cit. cap.* 16. *n.* 12. et alii, et clare deducitur ex declarationibus sacrarum Congregationum volentium, quod regulares habentes indultum Apostolicum transeundi ad quamcumque religionem etiam laxiorem, nequeant transire ad ordinem militarem, nisi expresse concedatur: Sic *Sacra Congreg. Episcop. et Regular.* 7. *Novembris* 1397. apud Pignatell. *tom.* 9. *consultat.* 170. *n.* 9. *vers. Ai his*, ut refert Card. Petra *tom.* 4. *Comment. ad Constit.* 8. *Eugenii IV. n.* 25. ubi insuper refert *Sac. Congreg. Conc.* in *Mantuana* 30. *Augusti* 1698. denegasse transitum etiam ad religionem S. Spiritus, *et in Cajetana* 24. *Martii* 1703. declarasse nullum transitum ad religionem canonicorum regularium S. Antonii Viennensis, et idem *tom.* 5. *Comment. ad Constit.* 3. *Callisti III. n.* 12. refert *eamdem Sac. Congr. Conc. in Bituntina* 23. *Junii* 1714. censuisse, non esse concedendum indultum transitus ad militares, seu ad Hospitalarios S. Spiritus in Saxia, vel S. Antonii Viennensis.

Qui determinate vovit certam aliquam religionem, v. g. determinate religionem S. P. Francisci, aut S. P. Dominici, et hujusmodi, si principaliter, et absolute intendit vovere religionem, et solum secundario dictam religionem S. P. Francisci, aut S. P. Dominici, non liberatur a voto, quamvis non recipiatur in dicta speciali religione, sed debet serio petere, ut ad aliam ordinem admittatur; Si vero principaliter intendit dictam specialem religionem ob specialem affectum ad illam, sicque religionis ingressum non absolute per se, et in sensu diviso, sed omnino copulatim, seu in sensu composito cum dependentia a tali speciali religione promisit; tunc serio petens, et serio ab ea speciali religione repulsus, liberatur omnino a voto, Sic S. Thomas 2. 2. *quaest.* 88. *art.* 3. *ad* 3. S. Antoninus in 3. *part. tit.* 16. *cap.* 2. §. 4. Layman *loc. cit. n.* 3. *vers. Dico secundo* cum Abulensi, Silvestro, Cajetano, Soto, Navarro, Azorio, Sanchez, Suarez ibi citatis, Sporer *loc. cit. n.* 171. testans de communi. Et si a tali 74 speciali religione semel atque iterum solum constantiae probandae causa fuerit repulsus, non liberatur a voto; ac, si postea religiosi, mutata voluntate, parati sint eum recipere, obligatur voto ad ingrediendum: Sanchez *loc. cit. n.* 70. Lessius *lib.* 2. *cap.* 41. *dub.* 5. *n.* 45. Sporer *loc. cit. n.* 161. Layman *loc. cit. n.* 4. et alii, qui tamen excipiunt, nisi interea notabilis mutatio facta fuerit sine fraude voventis; ut si interim disciplina sit collapsa, monasterium destructum, si vovens interim desperans receptionem bona fide aliam religionem ingressus fuerit, vel sponsalia inierit. 73

Qui vovit determinate ingredi unam religionem laxiorem, valide, et licite ingreditur aliam strictiorem: *Communis, arg. cap. Licet* 18. *de regularibus.* E contra autem, qui vovit determinate ingredi religionem strictiorem, et observantem, quamvis valide, non tamen licite potest ingredi, et profiteri laxiorem, et si ingrediatur, est ei salutaris, et congrua poenitentia imponenda: *Communis*, textu expresso *in cap. Qui post votum* 5. *de regularibus* in 6. ibi: « Qui post votum a se de certa religione intranda emissum, religionem aliam etiam laxiorem ingreditur, et profitetur in ipsa, potest (voto non obstante priori, cui tamquam simplici per secundum solemne noscitur derogatum) manere licite in eadem; pro voto tamen non completo erit eidem poenitentia imponenda ». 75 76

Qui absolute religionem vovit, intentionem 77

suam non satis exprimens, sed dubius manens, an voluerit se obligare solum ad ingressum, et probationem, an vero etiam ad professionem, praesumendus est se voluisse solum obligare ad experiendum, non item ad profitendum absolute: Sanchez *lib.* 4. *moral. cap.* 16. *n.* 86. Suarez *lib.* 4. *de voto cap.* 8. *n.* 7. Layman *loc. cit. n.* 12. *vers. Dico* 2. Sporer *loc. cit.* n. 163. ubi testatur sic docere communem, et securam sententiam doctorum contra Navar. et Rodriq.; Et ratio est, quia vovens ingredi religionem censendus est, et interpretandus in dubio vovisse ingressum secundum formam juris communis, quae est, ut ingredientibus detur annus probationis, an ipsis expediat inibi eam profiteri, *cap. Gonzaldus* 17. *quaest.* 2. *cap. Ad Apostolicam* 16. *de Regularibus*, Concil. Tridentin. *sess.* 25. *de Regularibus cap.* 15. et expresse docet S. Thomas *in* 2. 2. *qu. ult. artic.* 4. *in corpore ad finem;* Omnis enim dispositio simpliciter concepta vestitur a jure communi, et ad illius intellectum est redigenda, *l.* 2. *Cod. de Noxal. leg. Quaero* §. *Inter locatorem ff. Locati, cap. Causam quae, de rescriptis, et cap. Quemadmodum, Jurejurando*, Tum quia votorum obligatio est strictae interpretationis, et benignae in favorem voventis: quare sicuti in dubium, utrum aliquis simpliciter voverit, censendus est liber, ita etiam in dubio, utrum aliquis unum solum, an vero duo voverit, nempe et ingressum, et professionem, censendus est liber ab altero, de cujus obligatione dubitat, adeoque etc. Et sic etiam tenet cum aliis Fagnanus, *lib.* 3. *Decretal. in cap. Porrectum* 13. *de Regularibus n.* 58., ubi ex verbis S. Thomae *loc. cit.* sic expresse habet: « Si vero in vovendo simpliciter de ingressu religionis cogitavit absque eo, quod cogitaret de libertate exitus, vel de perpetuitate remanendi, videtur obligari ad ingressum religionis secundum formam juris communis, quae est, ut ingredientibus detur annus probationis, unde non tenentur perpetuo in religione permanere ».

78 Qui sic religionem, ut supra, vovit, debet eam sincero animo ingredi, ac se accommodare moribus Religionis cum proposito perseverandi, et profitendi, si eam sibi convenientem expertus fuerit; alias voto non satisfaceret, si ingrederetur animo egrediendi, quia esset collusio; Est enim hoc discrimen inter eum, qui sine voto; et eum, qui cum voto religionem ingreditur, quod ille potest saltem quoad Ecclesiam ex sola ratione libertatis exire, per text. in *cap. Cum scimus* 14. *de regularibus*, ibi: « Quia tunc liberum sibi erit eam dimittere », *cap. Statuimus* 23. *eod.* ibi: « Ante Professionem emissam ad priorem statum redire posse libere infra annum »; et ad summum peccat solum venialiter ob animi levitatem, et inconstantiam, si sine rationabili causa a religione discedat; ingrediens autem ex voto tenetur religionem probare, ac si invenerit illius conditiones sibi gratas, ex vi voti obligatur ad perseverantiam, nec posset ex sola ratione libertatis ad saeculum redire, et si sine rationabili causa redeat, peccat mortaliter ob voti praevaricationem: Fagnan. *loc. cit. n.* 71. Cajetan. *in* 2. 2. *quaest. ult. art.* 4. *in respons. ad* 3. *dub.* Navarr. *lib.* 3. *consil.* 23. *num.* 5. *de voto edit.* 2. Sanchez *cit. cap.* 16. *n.* 90. *et seq.* Sporer *loc. cit. sub n.* 163. Layman *loc. cit. n.* 12. *vers. Dico tertio.* Si tamen bona fide ingressus, ex justa 79 causa egrediatur, ut puta quia religio ipsi consentanea non videtur, vel ab ea dimittatur, tali voto omnino liberatur: Satis est enim semel praestitisse quod promisit, nempe ingredi, et experiri, an religio sibi conveniens sit, vel ipse religioni; cum annus probationis concessus, et statutus sit, tam in favorem novitii, quam religionis, ut et ille asperitates istius, et ista mores illius valeat experiri, texto expresso *in cit. cap. ad Apostolicam* 16. *de regularibus*, Sporer *loc. cit. sub n.* 163. Sanchez *loc. cit. n.* 105. *et* 108. Layman *loc. cit. n.* 13. *vers. Porro*, et alii.

Qui vero expresse vovit, non solum ingredi religionem, sed etiam profiteri, seu in ea perpetuo 80 manere, ita adstringitur voto, ut quamvis ei religio non usque adeo consentanea videatur, exire sponte nequeat, sicque licet ex justa causa egrediatur, si tamen spes sit iterum receptum iri, tenetur adhuc ex voto iterum in eamdem, sive in aliam ingredi, si religionem absolute, et in genere voveat. Et ratio est, quia votum absolute conceptum non extinguitur ob impedimentum temporale, sed tantum suspenditur, eoque impedimento cessante dictum votum denuo obligare incipit, ut patet de eo, qui ob morbum ex religione dimittitur, is enim postquam convaluit, iterum ingredi tenetur, si votum perseverandi, sive profitendi addiderat; non item si tantum votum ingrediendi, atque experiendi: Navarr. *in Manual. cap.* 12. *n.* 46. *et lib.* 3. *consil.* 21. *n.* 10. *de voto*, Sporer *loc. cit. sub. n.* 163. Layman *loc. cit. n.* 13. *vers. Porro*, et alii.

Qui absolute, et expresse vovit, et religionem, 81 et castitatem; si castitatem vovit principaliter, et independenter a religione, is si ad religionem admissus non fuerit, vel ex ea iterum dimissus, vel ob aliam causam egressus, obligatur, adhuc voto castitatis. Si vero religionem vovit principaliter, et castitatem solum accessorie, et dependenter a religione, is liberatus a voto religionis, liberatur etiam a voto simplici castitatis accessorio, quia ruente principali, ruit accessorium; *arg. cap. Accessorium* 42. *de Regul. Juris in* 6. *leg. Nihil dolo* 129. §. *Cum principalis, ff. de Regul. Juris, et l. Cum principalis* 178. *ff. eod.* Navarr. *lib.* 3. *cons.* 13. *de voto;* Sa *verb. Votum n.* 29. Sanchez *cap.* 16. *n.* 113. Layman *loc. cit. sub. n.* 163. et alii passim.

In dubio autem quonam modo talis voverit 82 castitatem, an scilicet dependenter, vel independenter a religione? Si neque ex verbis voventis,

neque ex circumstantiis, conjectura capi possit, post sufficientem diligentiam, tamquam in vero dubio poterit vovens eligere eum sensum voti, secundum quem minus obligatur, quique ipsi magis favet, nempe vovisse castitatem solum dependenter a religione, sicque liberatum a voto religionis, liberatum etiam esse a voto simplici castitatis: Sanchez *loc. cit. nu.* 114 Suarez *lib.* 4. *de voto cap.* 8. *n.* 6. Layman *loc. cit. num.* 14. *vers. Dubitant*, Sporer *cit. n.* 163. *in fine*, et alii passim.

83 Qui post dictum votum religionis ingrediendae, et profitendae Episcopatum suscepit, est voti transgressor, et Episcopatum, quatenus ex sua parte est, resignare debet, *cap. Per tuas* 10. *de voto, et voti redemptione*: ubi proposito hoc casu ab Episcopo Gratianopolitano, Innocentius III. respondit: « Tuae discretioni consulimus, ut si tuam sanare desideras conscientiam, regimen Ecclesiae resignes memoratae, ac reddas Altissimo vota tua »: cui Canoni inhaerens S. Thomas 2. 2. *quaest.* 189. *art.* 3. *ad.* 1. sic expresse dicit: « In foro conscientiae esset sibi consolendum, quod, omnibus dimissis, religionem intraret, unde *de voto, et voti redemptione cap. Per tuas*, consulitur Episcopo Gratianopolitano, qui post votum religionis, Episcopatum assumpserat, voto non impleto, ut si suam sanare desideraret conscientiam, regimen Ecclesiae resignaret, et redderet Altissimo vota sua »: et sic tenent Fagnan. *in cap. Sane* 10. *num.* 68. *de Regularibus*, Layman *loc. cit. num.* 15. cum Gajetano, Angelo, Miranda, Silvestro, Tabiena, Sanchez, Azorio, Lessio ibi citatis, et alii passim contra paucos. Intellige tamen nisi Papa dispenset.

84 Adstrictus voto religionis, si contrahat matrimonium, mortua conjuge, tenetur religionem ingredi; Dummodo non sit inhabilis effectus propter infirmitatem, vel aetatem. *Communis.* Et ratio est, quia nuptiae illicite celebratae non extinxeruut obligationem voti, nec ulius de sua malitia commodum reportare debet, *cap. Intelleximus* 7. *de Judiciis*, *leg. Non fraudantur* 134. §. 1. *ff. de regul. Juris*: Secus autem si jam factus esset inhabilis, quia impossibilium nulla est obligatio, *l. Impossibilium* 185. *ff. de regul. Jur.* *et c. Nemo potest.* 6. *de Regul. Jur. in* 6.

85 Qui est aliquo voto simplici obstrictus, solvitur omnino ab ejus obligatione per ingressum, et professionem religionis approbatae: *Communis*, textu expresso *in cap. Scripturae* 4. *de voto, et voti redemptione*, ibi: « Reus fracti voti aliquatenus non habetur, qui temporale obsequium in perpetuam noscitur religionis observantiam commutare ».

86 In dubio, quando, nec ex intentione Voventis, nec ex forma, et usu verborum, nec ex natura materiae, nec ex aliis circumstantiis aliter colligi possit, interpretatio voti est semper facienda stricte in favorem Voventis, ita ut liberum illi sit utramlibet partem dubii eligere: *Communis*, *argument. cap. Ex parte* 18. *de censibus leg. Quidquid adstringendas obligationis* 99. *ff. de verbor. obligationibus l. Semper in stipulationibus* 34. *ff. de Regul. Juris*, cum similibus.

Unde qui vovit rem indeterminatam, sive in quantitate, numero, et mensura, ut dare eleemosynam, sive in qualitate, ut dare vinum, frumentum, panem etc. non decernendo cujus bonitatis, sive in individuo, ut dare ovem, bovem, equum etc. non determinando quamnam ovem, quemnam bovem, aut equum, satisfacit Voto, dando in quacumque etiam minori quantitate, qualitate, vel individuo statui suo non repugnante, *Communis*, per text. *in cit. cap. Ex parte* 18. *de censibus*, ubi statuitur, quod in dubio de qua mensura majore ne, aut minore vota edita sint; « Volentes solvere ad minorem, non sunt » cogendi, ut ad majorem persolvant, quoniam » cum hujusmodi vota gratuita fuerint ab initio, » benignius sunt a viris Ecclesiasticis exigenda, » ne tamquam exactores videantur lucris temporalibus inhiare »; ubi Glossa verb. *Ab initio* dicit; « Ideo pro eis bona fit interpretatio, ne ipsorum munificentia erga Ecclesias retardetur ». Et ratio est, quia ubi agitur de obbligatione, stricta interpretatio facienda est, *leg. Quidquid adstringendas obligationis* 99. *ff. de verborum obligationibus*, et in dubiis non sequimur, quod maximum est, sed quod minimum, ut expresse dicit Glossa *in cit. cap. Ex parte verb. Primo casu*, per text, *in leg. Nummi.* 75. *ff. de legatis* 111. ibi: « Nummis indistincte legatis, hoc receptum est, ut » exiguiores legati censeantur, *l. Semper in Sti-* » *pulationibus* 34. *ff. de Regul. Juris*, ibi: « Ad id, quod minimum est redigenda summa est ». 87

88 Hinc qui vovit eleemosynam indeterminate, satisfacit dando quamlibet, statuum suum non dedeceotem. Qui vovit dare oleum pro lampade accendenda, dubitat autem an oleum olivae, vel lini, aut nucis, potest dare etiam deterius, si hujus usus sit in ea Ecclesia. Qui vovit dare ovem ex suo grege, et dubitat, an meliorem, seu deteriorem, potest dare etiam inferiorem. Qui vovit peregrinationem, in dubio de modo, potest peregrinationem implere equis. Qui vovit dare unam ex suis vestibus, et dubius est, an debeat pretiosiorem, vel minus pretiosam, satisfacit dando minus pretiosam, et sic de similibus. Sic Doctores communiter.

89 Attendenda tamen semper est consuetudo Regionum, et habitatorum, ut vota juxta ipsam censeantur emissa, atque sic sint adimplenda: *Communis* per *l. Nummis* 75. *ff. de legatis* 111. *cit. l. Semper in stipulationibus* 34. *ff. de Regul. Juris*, ibi: « Si non appareat, quid actum est, erit consequens, ut id sequamur, quod in Regione, in qua actum est, frequentatur.

90 Unde qui vovit Ecclesiae Calicem, in dubio interpretatur obligari dare Calicem argenteum, et

non aureum, nec cupreum, vel stanneum, *argument. enn. Calix dist. 1. de consecrat. leg. Titia* 38. §. 2. ff. *de auro, argento, ornamentis, vel vestimentis, et statuis legatis.* Nisi alicubi prae magna opulentia, et auri abundantia vigeat consuetudo, ut non nisi aurei Calices communiter offerantur, seu prae magna penuria, seu paupertate vigeat praxis, ut non nisi calices cuprei, seu stannei adhibeantur. Qui vovit jejunare quotidie per mensem, non tenetur jejunare diebus Dominicis, cum sic servet communis praxis Ecclesiae, sicuti etiam ex tali praxi qui vovit jejunare in Vigilia alicujus Sancti, potest jejunare die Sabbati, si Vigilia incidat in diem Dominicam. Item qui vovit absolute jejunium, Missae auditionem, Confessionem Sacramentalem etc. debet illa exequi eo modo, forma, et integritate, qua eadem exequuntur Fideles, ubi occurrit Ecclesiae praeceptum. Item qui vovit audire Sacrum in die verb. gr. Nativitatis, seu Assumptionis Beatae Mariae Virginis, tenetur audire duas Missas; qui vero vovit Missam audire quotidie, non tenetur audire, nisi unam diebus Festis, et Dominicis, quia sic ordinarie practicatur ab omnibus, et intentio sic voventium solum fuisse censetur nullum diem transire sine Missa. Item licet qui vovit Castitatem, dubitat vero an in, vel extra Religionem, an perpetuam, vel temporalem tantum? possit eligere temporalem, vel saecularem extra Religionem: si tamen absolute dicat: *Voveo Castitatem*, intelligi debet de Castitate perpetua, et sic de similibus, ut notant Doctores communiter.

91 Qui post adhibitam moralem diligentiam, adhuc absolute dubitat, an emiserit verum votum, an vero simplex solum propositum conceperit, non obligatur voto, cum in tali casu praesumendum sit fuisse solum simplex propositum. Sic ex communi Sporer *loco cit. numer.* 15. *argument. leg. Semper* 56. *ff. de regul. Juris*, ibi: *Semper in dubiis benigniora praeferenda sunt*, *leg. Ea quae* 192. *ff. eodem* ibi: « In re dubia benigniorem interpretationem sequi non minus justius, quam tutius »; *leg. Si fuerit* 10. *ff. de rebus dubiis*, ibi: « In ambiguis rebus humaniorem sententiam sequi oportet ». Tum quia melior est conditio ipsius dubitantis possidentis suam libertatem, cum in pari causa melior sit conditio possidentis, textu expresso *cap. In pari* 65. *de Regul. Juris*, *et in leg. In pari causa* 128. *ff. de Regul. Jur.* et concordat *cap. Ad aures* 6. *de Praescriptionibus*, *cap. Quod autem.* 5. *de Jurepatronat. l. Nemo* 126. §. 2. *ff. de Regul. Juris*, cum similibus.

*Qui Probabilismi systema in controversiis de moribus definiendis sequuntur, ex illo principio, *Melior est conditio possidentis*, ubi dubium aliquod sive de voto in se, sive de qualitate rei promissae oriatur, semper pro libertate voventis pronunciandum inferunt. Verum aliter omnino statuendum esse Probabilioristae censent. Et sane Angelicus Praeceptor in lib. IV. sentent. dist. XXXVIII. qu. 1. art. III. quaestiunc. 1. in resp. ad VI. scribit: « Si . . . dubitet, quomodo se in » vovendo habuerit, debet tutiorem viam eligere, » ne se discrimini committat. » Vide Antoine in Tract. de virtute Religionis cap. III. quaest. V.*

Qui autem certus est se emisisse votum, aut deliberate protulisse verba verum votum, seu verum promissionem significantia, verb. gr. « Promitto Deo et Beatae Mariae Virgini servare castitatem »; et adhibita morali diligentia, dubitat, an habuerit intentionem, seu voluntatem sufficientem se obligandi, obligatur voto: Tunc enim melior est conditio voti possidentis suam vim obligandi per Jura *num. antecedet.* allegata, quia cum quis deliberate profert verba significantia votum, seu veram promissionem, semper praesumitur habere voluntatem promittendi, et se obligandi, nisi aliunde constet de opposito, cum nemo censeatur dicere quod non habet in mente, *leg. Labeo* 7. §. 2. *ff. de supellectili legata*, ibi: « Nemo existimandus est dixisse, quod non mente agitaverit »: Sanchez *lib. 1. de matrimon. disput.* 9. n. 13. *et l.* 4. *moral. c.* 1. n. 13. cum pluribus ibi citatis, Sanig. *dist.* 4. *de Relig. q.* 2. *nu.* 6. Sporer *l. c. nu.* 16. Reiffenstuel *Theolog. Moral. tract.* 6. *dist.* 3. *quaest.* 2. *a nu.* 17. La Croix *lib.* 3. *part.* 1. *n.* 381. cum Gobat, Ovied. ibi citatis, et alii. 92

Cum quis dubitat, an quando vovit, habuerit plenum usum rationis, si vovit, ante septennium, praesumendum est non habuisse dictum plenum rationis usum, sicque voto non obligari, nisi in aliquo certe constaret malitiam, seu cognitionem praevenisse, seu supplevisse aetatem, quia in tali non praesumitur ordinarie usus rationis, et professio stat pro libertate: Si autem vovit post septennium, praesumendum est habuisse plenum usum rationis; sicque voto obligari, cum in tali praesumatur ordinarie dictus plenus usus rationis, nisi in aliquo certe constet de opposito: *Communis.* 93

Si vero dubitet, an ante, vel post septennium, seu ante, vel post sufficientem usum rationis, et deliberationis voverit? Tunc probabilius praesumendum est vovisse post septennium, seu post sufficientem usum rationis, sicque voto teneri. Et ratio est, quia tunc de voto constat, et excusatio est dubia. *In cap.* autem *Si quis*, *de Poenit. dist.* 7. expresse dicitur: *Tene certum*, *dimitte incertum*, et concordat *cap. Juvenis* 3. *de Sponsalibus*, *et cap. Audientiam* 12. *de homicidio.* Tum quia ante septennium, seu ante sufficientem usum rationis, et deliberationis rarissime emittuntur vota, seu juramenta, adeoque in tali dubio ex communiter contingentibus praesumendum est in favorem voti, nempe esse emissum post septennium, seu sufficientem usum rationis, et ideo esse validum, et obligatorium. 94

Sanchez *lib.* 1. *moral. cap.* 1. *num.* 14. Henno *tom.* 1. *in decalog. disput.* 2. *quaest.* 3. *de voto art.* 1. *vers. Dixi tertio resolut.* 1. Diana *part.* 4. *tract.* 3. *resolut.* 10. cum aliis ibi citatis, Sporer *loc. cit. num.* 24. testans hanc esse omnino probabilem, quamvis ipse eum Castropalao, et Tamburin. teneat probabiliter oppositum, quod non improbabile putat La Croix *loc. cit. num.* 387. cum dicto Castropalao, et Oviedo repugnantibus probabilioribus Theologis.

95 Qui dubitat, an voverit eum sufficienti deliberatione, eo quod votum emiserit tempore subitae passionis, irae, terroris, ebrietatis, phraenesis, amentiae, semidormitionis etc. praesumendus est probabilius vovisse eum deliberatione sufficienti, adeoque obligari voto, nisi tales conjecturae occurrant in contrarium, et prudenter credat non satis considerasse necessaria ad obligationem contrahendam: Sanchez *loco cit.* Gobat *tom.* 3. *cas.* 6. *num.* 170. Suarez *t.* 4. *de voto cap.* 5. Oveid. *tom.* 5. *controv. num.* 172. Sporer *loco citat. sub num.* 24. La Croix *loco cit. num.* 388. et alii. Et ratio est, quia etiam hic constat de voto, et dubitatur de excusatione; Tum quia qualitas, quae naturaliter inest, semper inesse supponitur; nisi clare constet de opposito; atqui usus rationis naturaliter inest homini, ergo in suis actionibus semper inesse praesumi debet, nisi aliunde certo constet de opposito. Contraria tamen opinio non improbabiliter defenditur a Castropalao *tom.* 1. *tract.* 1. *d.* 3. *quaest.* 11. cum aliis ibi citatis, et probabilem censet etiam Sporer *loc. cit.*

96 Votum emissum ex metu, sive ab intrinseco, ut in periculo mortis ex infirmitate, naufragio, peste etc. sive ab extrinseco incusso ab homine, ut ab hoste, latrone, et hujusmodi, dummodo rationem non perturbet, et non sit talis metus ab extrinseco incussus ad ipsum votum injuste extorquendum, censendum est validum, ac obligatorium: *Communis.* Et ratio est, quia tale votum est adhuc implicite voluntarium, et deliberatum; Votum autem voluntarium, et deliberatum sine dubio est validum.

97 Votum autem emissum ex metu injuste incusso ad ipsum votum extorquendum est censendum omnino invalidum, et non obligatorium, non solum de Jure positivo Canonico, ut patet expresse in *cap. Perlatum* 1. *et aliis sequent. De his, quae vi, metusve causa fiunt*, sed etiam de Jure naturali, quia, ut ait Sanctus Bonaventura in 3. *dist.* 39. *art.* 3. *quaest.* 2. *Deus vult Sacrificia voluntaria, non coacta:* Deus enim tale votum non acceptat, ne det vim injustae coactioni: *Communis.*

98 Nullum, et irritum est votum emissum ex ignorantia, et errore, si fuerit circa substantiam rei promissae, ut si quis voveat, se ingressurum certum Monasterium, putans esse Sancti P. Francisci, cum sit S. P. Dominici, voveat dare Ecclesiae certum aliquem suum Calicem, putans esse argenteum, cum sit aureus, et hujusmodi: Item si fuerit circa conditionem substantialem, ut si quis voveat peregrinationem Lauretanam, erronee putans distare solum 40. milliaribus, cum tamen distet biscentum; si voveat peregrinationem in Terram Sanctam, putans posse fieri itinere pedestri per terram, eum tamen Mare sit transfretandum, et hujusmodi. Item si fuerit circa causam finalem, seu motivum formale vovendi; ut si quis voveat eleemosynam dare peste laborantibus in hac Civitate, cum tamen hic nullus peste laboret; si voveat alere hunc pauperem, erronee putans esse suum consanguineum, cum tamen non sit etc. in quibus deficit finis principalis a vovente intentus. *Sic in re Communis Doctorum.* Et ratio nullitatis talium votorum est, quia incogniti nulla est voluntas, cum voluntas non feratur in incognitum, ex Arist. 3. *de Anima commentar.* 39. et ignorantis, ac errantis nullus sit consensus; *l. Non idcirco* 9. *Cod. de Jur. et facti ignorant.* nihilque sit tam contrarium consensui, quam error, *leg. Si per errorem* 15. *ff. de Jurisdict. omnium Judic.*

Qui vovit certam, et determinatam rem verb. 99
gr. hunc equum, si talis determinatus equus sine culpa voventis pereat, non tenetur ad alium equum, seu aliam rem, quia id non solet intendi, et talis res facta est impossibilis, Impossibilium autem nulla est obligatio, *leg. Impossibilium* 185. *ff. de Regul. Juris, et leg. Nemo potest* 6. *de Regul. Jur. in* 6. Si autem talem rem vendiderit, tenetur dare pretium receptum, quia eadem res manet virtualiter; et qui vovet rem, censetur promittere omnem ejus utilitatem: *Communis.*

Qui scit, se vovisse jejunium verb. gr. pro die 100
Mercurii, et dubitat, an habuerit intentionem supplendi alia die, si ista negligeret, non tenetur supplere alia die, quia in dubiis, quod minimum est, eligi debet; *leg. Nummis* 75. *ff. de Legatis* 111. *leg. Semper in stipulationibus* 34. *ff. de Regul. Jur. cap. Ex parte* 18. *de Censibus*, juncta Glossa communiter recepta *ibidem verb. Primo casu.* * Vide testimonium S. Thomae relatum in Addit. ad num. 90. *

Qui scit, se votum omisisse, et dubitat, an im- 101
pleverit, tenetur adimplere, quia obligationi certae non satisfit per solutionem dubiam; Tum quia votum possidet, et melior est conditio possidentis, *cap. Ad aures* 6. *de Praescriptionibus*, c. *Quod autem* 5. *de Jurepatronat. cap. In pari* 65. *de Regul. Juris in* 6. *leg. Nemo* 126. *ff. de Regul. Jur.* l. *In pari caus.* 128. *ff. eodem.* Et sic *Doctores communiter.*

Qui vovit absolute ludere, nihil cogitando, an 102
de lusu tantum immoderato, et periculoso intelligeret? an etiam de moderato, non tenetur abstinere a lusu moderato, quia voluntas in dubio interpretari debet in favorem voventis, *arg. leg. Semper in dubiis* 56. *ff. de Regul. Juris, leg.*

Ea quae 192. *ff. eod. leg. Si fuerit* 10. *ff. de rebus dubiis*, et dubitans, an plus, vel minus, teneatur tantum ad minus, *cap. Ex parte* 18. *de Censibus*, juncta Glossa communiter recepta *ibidem verb. Primo casu*, *l. Nummis* 75. *ff. de Legatis* 111. *leg. Semper in Stipulationibus* 34. *ff. de Regul. Jur.*

* Rejicit hanc opinionem Daniel Concina l. IV. in Decalog. diss. I. cap. VI. num. XLVIII. ubi scribit: « Nisi constet expresse te distinxisse, dum » votum edidisti, ab omni ludo chartarum te de» bere vi voti absoluti abstinere: tum quia cum » votum privata lex sit, de eo pariter recte ha» bet celeberrimum dictum: *Ubi lex non distin» guit, nec nos distinguere debemus*: tum etiam » quia materia voto promissa, nempe integra a » ludo abstinentia, confert plurimum ad innu» mera peccatorum pericula declinanda: tum de» nique quia votum in tutiorem partem semper » interpretandum est ». *

103 Qui vovit absolute non ludere intelligendo etiam lusum moderatum, tenetur abstinere etiam ab isto: Obligatio enim voti potissimum pendet ab intentione voventis; unde si voventis intentio fuit de se abstinendo etiam a ludo moderato, debet etiam ab isto omnino se abstinere: S. Thomas 2. 2. *qu.* 168. *art.* 1. Tamburin. *l.* 3. *cap.* 3. §. 5. *num.* 58. Castrop. *tract.* 14. *d.* 2. *p.* 7. §. 1. *num.* 3. La Croix *lib.* 3. *part.* 1. *numer.* 453. cum Sanchez, et Bonacina ibi citatis, et alii passim.

104 Qui vovit non ludere intendens redimere jacturam temporis, tenetur abstinere etiam a lusu moderato, et etiam a lusu pro alio, quia etiam in tali ludo jactatur, et amittitur tempus: Tamburin. *loc. cit. numer.* 59. La Croix *loc. cit. nu.* 454. Castropal. *loco citat.* addentes, quod sic vovens posset per alium ludere, licet aspiciendo perderet tempus, * quia tempus non perderet ludendo, ut fuit ejus votum, *arg. citatis Juribus supra num.* 102.

Notae Romani Theologi.

Hanc propositionem ita P. Daniel Concina perstringit *tom.* 3. *primae edit. pag.* 171. « Falsum est insuper, quod inquit La Croix, voventem non ludere, dum per alium ludit. Quia qui per alium facit, per seipsum facere videtur. Nec minus falsum est quod postea subdunt, nempe dum vovisti non ludere, ne tempus teras, te posse per alium ludere, licet aspiciendo tempus teras. Audistin? Licet tempus perdas ludendo aliena manu, votum non fregisti; si autem propria manu ludis, votum fregisti. Peracuta, et mirifica Theologia manifestam laxitatem non valet longius improbare ». Ita Concina; nec a vero alienam doctrinam tradit, ut consideranti facile patebit.

Responsio Auctoris.

Quae hic notatur a Romano Theologo, non est mea opinio, sed Doctorum ibi ad eruditionem allatorum, ut legenti patet. Propriam autem meam opinionem demonstrat expresse mea conclusio, nempe. « Qui vovit non ludere intendens redimere jacturam temporis, tenetur abstinere etiam a lusu moderato, et etiam a lusu pro alio, quia etiam in tali ludo jactatur, et amittitur tempus ».

Qui vovit non ludere ad evitandas rixas, et blasphemias, tenetur abstinere ab illis ludis, in quibus ex experientia subest sibi periculum rixandi, aut blasphemandi, uti ordinarie accidit in ludis nomine proprio, et cum jactura propriae pecuniae fieri solitis; Quia vero id non solet accidere in ludis, qui fiunt nomine alieno, aut per alium, hinc poterit talis vovens licite ludere nomine alieno, aut per alium. Immo et licebit ludere per alium, etiamsi dicta incommoda timeantur, quia re ipsa in tali casu *ipse* non ludit. Et sic etiam licebit ei facere sponsiones de hoc vel illo lucraturo, cum id non sit proprie ludere; Sanchez *lib.* 3. *cap.* 18. *num.* 8. Diana *part.* 7. *trac.* 9 *resolut.* 58. Bonacin. *de Jurament. quaest.* 1. *punct.* 16. *nu.* 5. La Croix *loco citat. numer.* 454. et alii. 105

Qui vovit non ludere, ut vitet jacturam suae pecuniae, interpretandus est, quod excluserit solum lusum immoderatum, et eum, quo luderet pro se. Unde hic poterit ludere moderate pro se ob animi recreationem, et pro alio, seu loco alterius, etiamsi subsit periculum jacturae pecuniae alterius, quia ludendo moderate, aut pro alio non incurrit illud periculum jactandi, et perdendi suam pecuniam, quod fuit unicus finis sui voti. Immo poterit etiam ludere per alium, tradita ei pecunia, ut nomine sui, nedum absentis, sed et praesentis, videntis, et laetantis ludat, quia licet in hoc casu inveniatur finis, ob quem vovit, nempe ut vitet jacturam suae pecuniae, tamen res proprie non comprehenditur sub materia promissa, cum vere, et proprie non ludat, is, pro quo alius ludit. Vota enim in dubio interpretanda sunt in favorem voventis, et in mitiorem partem per Jura adducta *supra n.* 102. Sic tenent Sanchez *l. cit. n.* 7. Diana *loc. citat. resolut.* 57. Bonac. *loc. cit. num.* 5. Castropal. *n.* 5. La Croix *loc. cit. n.* 454. Gobat *tom.* 3. *casu* 17. *n.* 526. et alii. 106

Nota Romani Theologi.

Atque hinc vide, num consistere possint, quae numeris 105. et 106. exponuntur; Nam si per seipsum ludere censetur, qui per alium ludit, ergo qui voverit non ludere, sive ob evitandas rixas, et blasphemias, sive ne pecuniae jacturam patiatur, sive ob alium finem, a ludo abstinere debebit etiam aliena manu faciendo. Verbo dicam: Si generatim homo voverit, se non amplius lusurum, vi voti ab omni sive moderato, sive im-

moderato ludo abstinere debebit, et nec per se, nec per alium ludere licite poterit, nisi emittendo votum secum ipse declaravarit, vovere tantum voluisse, abstinere a ludo immoderato, vel a ludo per seipsum faciendo. Nam si vovendo, nil ipse distinxit, sed generatim promisit, nec disquirere nos debemus; sed integram in ipso a ludo abstinentiam agnoscere, et profiteri tenebimur.

Responsio Auctoris.

Pro assequenda mea vera opinione recurrendum est ad Summarium hujus articuli sub citatis numeris (loquitur hic Auctor de editione Romana), nempe sub num. 105: « Qui vovit non ludera ad evitandas rixas, et blasphemias, tenetur abstinera ab illis, in quibus ex experientia subest sibi periculum rixandi »; sub n. 106. « Qui vovit non ludere, ut vitet jacturam suae pecuniae, interpretandus est, quod excluserit solum ludum immodaratum, et eum, quo luderet pro se. » Nam catera in corpore ibi addita sunt potius ex opinione Doctorum, et auctorum, qui identidem allegantur. Sed in Romana editiona *Summaria* omnia, in quibus vel unico obtutu mens mea patefit, subtracta sunt.

107 Quale autem peccatum sit, mortale, an veniale ludere post votum non ludendi, colligi potest universaliter loquendo ex consideratione finis, ob quem emissum fuit votum: Unde qui vovit non ludere ad evitandam jacturam propriae pecuniae, non peccat graviter, nisi notabilem summam exponat periculo jacturae, et si pro alio ludat, nec venialiter peccat, etiamsi multum perdat, quia finis sui voti fuit ad avitandam jacturam pecuniaa propriae, at non alienae. Item qui vovit non ludere, ut redimat tempus, si non consumat in ludo tempus verb. grat. plusquam duas horas, non erit grave peccatum. Item qui vovit non ludere, ut evitet rixas, non peccat graviter, si ludat cum aliquo notorie pacifico, et sic de similibus. Ita Sanchez *loc. cit. num.* 7. Tamburrin. *loc. cit. num.* 60. Gobat *loc. cit. numer.* 526. La Croix *loc cit. num.* 454. Fagundez, Castropal. apud ipsum, et alii passim.

108 Qui vovit non ludere certo genere ludi, certo tempore, in certo loco, cum certa persona, quia credebat certo se esse amissurum in tali tempore, tali loco, cum tali persona etc. non tenetur servare illud votum, quia cum id sit superstitiosum, non potest essa materia voti, quia voti materia debet esse res moraliter bona ex dictis *supra a num.* 23. Et a fortiori non tenetur servare votum factum de non ludendo cum certa persona in vindictam, vel signum malae voluntatis, cum votum non debeat esse vinculum iniquitatis; *argument. cap. Quanto* 18. *de Jurejurando, can. Inter cetera* 22. *caus.* 22. *quaest.* 4. Sanchez *loc. cit. num.* 9. Castropal. *loc. cit. num.* 7. Bonac. *loc. cit. punct.* 4. *num.* 2. La Croix *loc. cit. nu.* 457. cum Navar. et Soto ibi citatis, et alii. Excipe tamen nisi nollet ludere cum tali persona, ex quo nimis rixosa, fraudulenta, aut se ipso in ludo peritiore, aut in tali ludo non esset ipse expertus, aut nollet ludere in tali loco, vel tempore, utpote Deo, aut Sanctis specialiter dicato, uti sunt loca sacra, tempora festiva, et hujusmodi.

109 Qui vovit non bibere vinum ad avitandam ebrietatem, non tenetur abstinere a Cerevisia, aut aliis potibus inebriantibus: Sanchez *lib.* 4. *cap.* 11. *num.* 44. La Croix *loc. cit. num.* 460. testans de communi contra paucos. Et ratio est, quia licat in tali casu inveniatur finis, ob quem vovit, nempe ut evitet ebrietatem, tamen res propria non comprehenditur sub materia promissa, cum vere, et proprie cerevisia, et alia hujusmodi non sint vinum. Unde in re odiosa non debet fieri extensio ad illa, *argument. cap. Odia* 15. *de Regul. Juris in* 6. Tum quia vota in dubio interpretanda sunt in favorem voventis, et in mitiorem partem, per Jur. adduct. *supra num.* 102.

Nota Romani Teologi.

Non est negandum, finem voti sub votum non cadera, ut universim Theologi tradunt. Ergo vi voti da abstinando a vino ob ebrietatem, non tanetur homo abstinara a cerevisia, aliisque inebriantibus liquoribus, qui non sint ex uvis expressi, sed a vino adusto, seu a spiritu vini abstinere debebit, cum hoc vinum revera sit, imo vegetior, ac potior pars vini; Neque anim desinit esse vinum, quia fortius, et adustum. Et si dubitandi ratio essat, interpretatio non in favorem libertatis, sed in favorem voti facienda foret; cum in dobiis pars tutior sit eligenda. Si voti finis sub votum non cadit; ergo vovens non bibere vinum ebriatis causa, tenetur omnino abstinare avino, etiamsi prudenter ebrietatis periculum non metoat: Nam abstinentiam a vino Deo vovit, etsi voventis finis declinatio fuerit ebrietatis. Vinum ergo bibens votum infringit. Dum vero, is qui voveat se non amplius bibiturum vinum, secum ipsa constituat, polliceri tantum abstinentiam ab immodarato usu vini, vel a bibendo vino in iis tantum circumstantiis, in quibus antea inebriatus fuerit, tunc abstinentia ex ipsa voventis voluntate limitanda erit.

Responsio Auctoris.

Cum ea, quae a me concluduntur sub. *cit. n.* 109. innitantur stabili fundamento rationis, et Juris tum Canonici, tum Civilis, prudentis lectoris aequo judicio me submitto.

110 Qui vovit non bibere vinum solum, ut evitet

ebrietatem, non peccat saltem gravitor, si parum bibat; Immo graviter non peccat, etiamsi multum bibat, si certus sit hic, et nunc non adesse ebrietatis periculum: La Croix *loco cit. n.* 403. et aiii passim. Et ratio est, quia finis voti, ut supponitur, fuit solum ad evitandam ebriatatem: ergo quoties vovens certus est non adesse in tali potu periculum ebrietatis, non violat saltem in gravi suum votum.

111 Qui vovit non bibere vinum per integrum mensem, tenetur toto mense se abstinere a vino; Unde peccat toties, quoties vinum bibit, cum tale votum sit negativum obligans ad instar praecepti negativi semper et pro semper *Communis*.

112 Qui vovit nunquam bibere vinum, potest in Missa sumere utramque ablutionem: Azorius *l.* 11. *cap.* 20. Pasqualig. *in Praxi jejun. decis.* 235. Gobat *in Quinario, tract.* 5. *cap.* 4. *n.* 10. La Croix *loco c. n.* 451. et alii passim. Immo si sit Laicus, potest sumere vini ablutionem post communionem, maxime si abhorreat ab ablutione aquae. Et ratio est, quia talis interpretatur intentio voventis, cum dictae ablutiones non veniant nomiae potus vini, quem vovens censetur sibi velle per suum votum interdicere. Sic citati Doctores.

113 Alia ad rem. Vide verb. *Conjuges a* num. 3. verb. *Debitum conjugale a n.* 36. verb. *Matrimonium quoad Impedimenta art.* 1. *a n.* 23.

114 Ad complementum additur, quod B. V. M. non obstante voto castitatis prius emisso, valide, et licite verum Matrimonium contraxit cum S. Joseph. Sic S. Augustinus, S. Bonaventura, Scotus, et alii communiter. Et quod validum, et verum Matrimonium contractum fuerit inter B. V. Mariam, et S. Joseph, habetur expressa ex Sacra Scriptura, quae sexies, nempe *Matthaei cap.* 1. *n.* 16. *n.* 18. *n.* 19. *n.* 20. *n.* 24. *et Luc. cap.* 1. *n.* 27. vocat Mariam conjugem, et Joseph virum ejus: Hinc S. Augustinus l. 23. *contra Faustum c.* 8. dicit fuisse inter ipsos verum conjugium « non concubitu, sed affectu, non commixtione corporum, sed copulatione (quod charius est) animorum ». S. Thomas *p.* 3. *q.* 29. *art.* 2. expresse ait, « omaino verum fuisse Matrimonium Virginis Matris Dei, et Joseph ». Scotus *in* 4. *dist.* 30. *q.* 2. id fuse probat, ac quomodo fieri potuit cum voto virginitatis tribus claris demonstrat exemplis, uti et faciunt S. Bonaventura, aliique Sancti Patres, et Doctores passim, ac novissime Card. Prosper de Lambertinis, deinde Benedictus XIV. fel record. in suo admirabili, semperque commendabili Opere de *Servorum Dei Beatificatione, et Beatorum Canonizatione libr.* 3. *cap.* 24. *n.* 57.

115 Et quod, non obstante voto castitatis, etiam licite contraxerit Matrimonium, retento adhuc in se proposito castitatis servandae, ostenditur ex divina revelatione ei facta, quod Joseph nunquam ab ea esset conjugale debitum petiturus; Sanctus enim Thomas *in* 4. *dist.* 30 *q.* 2. *art.* 1. *quaestiun.* 2. ad 2. *expresse dicit*: « Beata Virgo, antequam contraheret cum S. Joseph, fuit certificata Divinitus, quod Joseph in simili proposito erat servandae Virginitatis, et ideo non se commisit periculo nubens ». S. Augustinus *lib. de Sancta Virginitate cap.* 4. *sic habet*: « Sed quia hoc Israelitarum mores adhuc recusabant, desponsata est viro justo non violentar ablaturo, sed potius contra violentos custodituro, quod illa jam voverat ». *Scotus in* 4. *dist.* 30. *qu.* 2. *Litt. B. sic concludit*: « Ergo ubi est certitudo simpliciter, quod nunquam ponetur in effectu (*petitio scilicet debiti conjugalis*), ibi in nullo praejudicat voto castitatis contractus Matrimonii, sed hic fuit talis certificatio; ex quo enim habemus Matth. 1. quod Angelus instruxit Joseph. Noli timere accipere Mariam conjugem tuam; multo magis, immo indubitantor concluditur, quod ipsa per Angelum, vel immediate a Deo antequam desponsaretur Joseph, fuit certitudinaliter edocta: Noli timere accipere Joseph virum justum in conjugem: ecce enim Spiritus Sanctus dabit eum tibi custodem, et testem virginitatis, qui tecum pari voto contineat, et in multis tibi ad virginitatis custodiam congruentibus obsequatur ».

Nec valet objicere canon. *Voventibus* 2. *caus.* 27. *q.* 1. ubi sic expresse habetur: « Voventibus virginitatem, non solum nubere, sed etiam velle, damnabile est ». Non valet, inquam, quia ut recte explicat meus subtilissimus Doctor *l. c. in respons.* ad 1. dictus canon intelligi debet de voventibus nubere secundum communem legem, non autem de illis, quibus constat certitudinaliter, quod nunquam usus sequens talem actum petetur, uti ex prae allatis sanctis Patribus, et aliis erat divinitus certiorata B. V. Maria, quod sine complexu viri, et integre servato suae virginitatis voto, Spiritu Sancto occultissime, ac castissima, erat faecundanda, et ingravidanda, juxta illud *Luc. cap.* 1. *nu.* 35. *Spiritus Sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi.* Quod, et jam praefiguratum fuerat apud Ezechielem *cap.* 44. *num.* 2. ibi: « Porta haec clausa erit, vir non transibit per eam: quoniam Dominus Deus Israel ingressus est per eam ». 116

Hic ad rem afferre lubet celebrem causam multis jam ab annis in Sacror. Rit. Congregatione pendentem nostri V. Fratris Sebastiani ab Apparitio, vulgo nuncupati *Pyraustae.* Hic, velut alter Job, vir erat eximiae virtutis, simplex, rectus, ac timens Deum, et recedens a malo, *Job, cap.* 1. *num.* 1. Concepti propositi servandae virginitatis adeo sollicitus, ut jam tertio per mulieres sibi a diabolo paratas, vehementissimas insidias, in ipso juventutis flore eluserit, ac insuper da ipsomet daemono in feminea specie sibi apparente, gratia Dei viriliter triumphaverit; et oblatas sibi conspicuas nuptias modeste, ac caste rejecerit. 117

Factus postmodum pene sexagenarius, prudenter illud *Genes. cap.* 1. *num.* 18. *Non est bonum hominem esse solum*, mente revolvens, sociam sibi quaerere cogitavit, talem quidem, uti dictitabat, cum qua vivere liceret in casto, et virginali connubio ad instar S. Patriarchae Joseph cum castissima, et undequaquo Sanctissima sua sponsa V. M.

118 Ejus piis votis Deo annuente, castissimam filiam, qualem ipse cupiebat, dote pauperem, sed castimonia, aliisque virtutibus divitem, sibi ab ipsius honesto patre in conjugem oblatam, unico tantum ut ei in spiritualibus, ac temporalibus indigentiis praesidio adesset, eamque a mundi periculis, atque virginitatis jactura ob pauperiem eriperet. Divinam hanc fore voluntatem firme credens, atque id singulare pietatis, ac caritatis opus esse advertens, puellam in sponsam accipit; qua intra sanum decessa, aliam non inferioris castimoniae, et virtutis tenellam puellam ob similes caritativos fines sibi despondit, quae intra octo menses et ipsa decessit, sua cum ipsis semper pro voto inviolata castitate servata. Postmodum secretieri Dei consilio adhuc ad perfectiorem statum vocatus, ad habitum, et professionem meae Seraphicae religionis jam septuagenarius fuit admissus die Sancto Antonio de Padua sacra, ac ex Obedientia in conventu Angelorum, quasi alter angelus, prae sua angelica innocentia, et castitate locatus, juxta illud *Matth. cap.* 22. *n.* 30. *Erunt sicut Angeli Dei*; Et illud *Marci* 12. *n.* 25. *Sunt sicut angeli in Coelis*, in eo, ac aliis spatio 26. annorum sanctissime vixit, atque tandem in Domino obdormivit eximiis virtutibus, et insignibus miraculis in vita, et in morte, ac post mortem adhuc in dies clarissimus, ut ex ejus legenda ad diem 25. Februarii, et processibus pro sua Beatificatione confectis.

119 Introducta de more in Sacr. Rit. Congreg. ejus causa, exquisitoque promotoris fidei voto super debito conjugali, neutri ex iis ab ipso reddito, Prosper Bottinius Archiepiscopus Myrensis, et Prosper de Lambertinis in dicto munere ejus successor, postea summus Pontifex Benedictus XIV. illum peccasse dixerunt; Non quia laudabilia quodammodo, et heroica dici non debeant matrimonia, in quibus, mutuo accedente conjugum consensu, nulla fit ejus consummatio, sed quia de consensu tam primae, quam secundae uxoris non constabat, et quaerimoniae non defuerunt consanguineorum praedictarum fominarum, quod ejus debitum non redderetur, ex quibus inferebatur praedicti consensus defectus; multa fuerunt a doctissimis postulatoribus allata, ut difficultati satisfieret: Suffragia quoque Academiarum, seu Universitatum theologicarum, Parisiensis, Salmanticensis, et Patavinae requisita, et Romae edita *anno* 1722. fuerunt omnino concordia in asserendo, matrimonia non modo valida fuisse, sed commendatione digna, nec praemissum servandae virginitatis prepositum substantiae matrimonii obfuisse, cum ex Sanctorum Patrum, sacrorumquo canonum doctrina pro certo habeatur, simplex servandae virginitatis propositum dictae matrimonii substantiae nihil officere; S. Augustinus *lib.* 1. *de nuptiis*, *et concupiscentia cap.* 11. S. Thom. *in* 4. *dict.* 30. *q.* 2. *art.* 1. Scotus *in* 4. *dist.* 30. *q.* 2. Alexander III. *in* c. *Commissum* 16 *de Sponsal. et Matrim.* Mulierum quoque consensum implicitum, aut explicitum non defuisse, et querimonias a consanguineis excitatas fuisse, non quia dictae uxores unquam de redditione debiti cogitaverint, sed quia ipsi pinguem servi Dei haereditatem ad filios ex suis consanguineis nascituros, deferri ardenter exoptabant, ut ex scripturis postulatorum, et theologorum suffragiis clare habetur, et refert suo more eruditissime d. Card. de Lambertinis, dein summus Pontifex Benedictus XIV. *loc. cit. n.* 57. ubi rectissimo concludit, quod in hac causa judicium Sacrae Congregationis sit expectandum ex particularibus facti circumstantiis potissimum desumendum (*).

Nota Editorum Casinensium.

(*) Quaeritur: an conditio contraria bonis Matrimonii istud vitiet, quando est honesta, v. g. *si mecum vivas in perpetua castitate, si hanc voveas etc.*: non vitiari per hujusmodi conditionem honestam defendent Paludan.... Abulens.... Robell.... Pont... Bosco... Clericat.... Krimer... Schemier... Moventur, quia jus, et obligatio ad copulam non est de substantia Matrimonii, cum istud contrahatur solo consensu, *l. Nuptias* 30. *ff. de Reg. Jur.* Ulterius, si talis conditio non posset adjici Matrimonio, non constitisset Matrimonium inter B. V. et S. Josephum; ergo etc.

Haec sententia admodum probabilis est; probabilior tamen videtur, quae neget Matrimonium sub tali conditione contractum validum esse. Ita S. Thom. *in* 4. *dist.* 28. *q. unic. art.* 4. *ad* 3. S. Bonavent... Richard... Sotus... Coverr... Carr... Sanchez.. Layman.. Barbosa.. Gonzalez.. Konig... Zoes.. Engel... Pirhing.. Seambogee.. Wiestner.. et multi alii, itque praecipui nominis Theologi, et Canonistae. Colligitur ex *cap. final. de Condit.* ubi Pontifex Gregor. IX. dicit, Matrimonium vitiari conditione contraria bono prolis, nec distinguit inter conditionem honestam, et turpem, sed vim tantum ponit in contrarietate cum substantia Matrimonii. Ratio est, quia licet de substantia Matrimonii non sit copula, nec intentio illius exigendae, vel reddendae, est tamen de substantia illius mutua corporum traditio, vi cujus Matrimonium contrahentes in se mutuo transferunt jus in corpus suum ad actus conjugales, ac proinde implicite saltem se obligant ad eos reddendos. Atqui contrahentes sub conditione servandae, aut vovendae perpetuae castitatis, jus istud, et implicitum consensum ad actus conjugales reddendos appositione talis conditionis excludunt, cum vi illius ad copulam non exigendam, et non reddendam obligentur; ergo etc.

Quoad vero Matrimonium B. V. cum Sancto Josepho, utique B. V. cum S. Josepho contraxit Matrimonium sine consensu quidem in copulam, et non sine traditione juris, et potestatis in corpus suum; quod ipsa, non obstante voto castitatis, quod habuit, licite facere poterat; quia divina revelatione certum ei erat, quod debitum conjugale ab ipsa nunquam esset exigendum, ut docet S. August. relatus *Canon beata*, 3. *Caus.* 27. *q.* 2. Haec habet clariss. Schmalzgrueber *ad Tit. ex. de Condition.* etc. *num* 119. *et seqq.*

Atque idem scriptor ad *Tit. de Sponsal* etc *n* 261. 262. 263. Ad dubium: «utrum (sic ille) ad substantiam Matri-

120 Quod Deo favente, ipsoque venerabili ejus servo, tot novis semper in dies corescante prodigiis, intercedente, favorabile tantum speratur, ac in claris ponetur heroica ipsius virtus, ob quam tales puellas, de quarum castimonia, et continentia permulta dubitare non poterat, sibi caste desponderat; Non deficientibus etiam aliorum exemplis, qui non absimili servandae virginitatis proposito obstricti, ob justes fines matrimonium contraxerunt, et castitatem illibatam in conjugio coluerunt, ut de S. Pulcheria Imperatrice cum Marciane ob id ad imperium evecte, de S. Caecilia cum Valeriano, de diva nostra Delphina cum S. nostre Elzeario Ariani Comite, de Sanctis Juliano, et Basilissa, aliisque pluribus, qui virginea connubia contraxerunt, atque castissime servaverunt, de quibus apud Scacchum *de notis, et signis Sanctitatis, sect.* 6. *p.* 476. *et seqq.* Card. de Lambertinis *loc. cit. num.* 57. Card. Baron. in *Annalibus ad annum* 450. Niceph. *lib.* 4. *histor. c.* 5. et alios passim; sicque animadversiones ratione officii e fidei premeteribus, et aliis adversus hereicitatem virtutis nostri venerabilis servi Dei prepositae in ejus laudem, et commendationem convertentur, et beatorum, ac sanctorum fastis (et ho faxit Deus quod quantocius) rite, et canonice finaliter adscribatur.

Observatio R. Theologi ad n. 90. *et duos segg.*

*Ego autem in eam facile sententiam inducor, ut putem Lectorem prudentem, si allata a Lucie fundamenta praesertim ex Jure Canonico, et Civili accurate expenderit, deprehensurum ex ipsis propositas a Lucie opiniones confirmari minime posse. Nam ut scribit Cuniliati §. cit. n. v. et vi. « Dictum illud permittitur a Jure Civili in sola » materia justitiae ob specialia motiva declinandi » lites perpetuas; et praesertim, quia possessio » rei dat possidenti titulum, quo caret alter, qui » versatur in eodem dubio, an res ad ipsum spectet: certum enim est, quod possidens bona fi» de, coepit possidere aliquo, titulo, cujus cum » non adducatur manifesta injustitia, justus fuis» se optime creditur. At in casu nostre in pri» mis nullus tibi additur specialis titulus, quo » dicaris absolutus ab onere, cum aequaliter lex » voti possideat suam vim obligendi, ac te possideas tuam libertatem Deinde possidet lex » naturalis et divina, hominem non debere se » committere peccandi periculo; necnon promis» siones Deo factas esse observandas; ille autem, » qui vere dubitat, an voverit, si eligat non ob» servare votum, ecce quomodo ipso facto violat » leges istas de non committende se peccandi pe» riculo, et de non violando vote si adsit: igi» tur non possidet libertas, sed possidet praefata » lex naturalis. Quaenam enim consequentia est: » sum liber; ergo non vovi: sum liber; ergo non » extat lex? Quomodo potest haec consequentia » legitime deduci, dum habeo motiva aequaliter » mihi suadentia, et me vovisse, et legem extare? Quandoquidem id significat habere dubium » positivum de existentia legis, aut voti: si igitur vere habeo motiva aequalia mihi suadentia, » legem, et votum extare, quo jure, nisi solius » praesumptionis, dicere possum, lex, et votum » non extant? Respondes, quia sum liber. At id » est, de quo quaeritur, an sis, nec ne liber: et » cum dubites, an sis, nec ne liber, quo jure judicas determinate te esse liberum, nisi mera » praesumptione? Explico et simul instauro di» cta argumento a doctrina adversariorum petito. » Cum melior sit conditio possidentis, melior » erit conditio antiquioris possidentis: nunc quae» ro, quisnam sit antiquior possidens, an Deus » libertatem, et subjectionem creaturae rationalis » suo dominatui referens, an homo exercitium » suae libertatis? Deus profecto respectu homi» nis, quam homo respectu suimet, cum Deus et » sit prima causa, et primus supremus Dominus » humanae libertatis: homo autem causa secunda » et dependens; si igitur jus antiquioris possiden» tis est servandum contra alterum non aeque » antique possidentem; cum Deus sit antiquior » possidens jura libertatis humanae, in dubio an » sit servandum jus Dei, et jus hominis, hoc de» bebit cedere divino, et proinde votum observa» re. Explico adhuc urgentius. In dubio positivo » de existentia voti, jus naturale dictat, vo» tum esse servandum; quod sic probo: in tali » dubio aeque periclitatur jus divini promissi, si » votum subsistat, et non observetur; et jus hu» manae libertatis, si non subsistat, et observe» tur: atqui in hoc concursu jus naturale dictat,

» monii pertinent consensus in obligationem alteri, si petat, » tradendi corpus suum ad actos conjugales, ex se aptos » ad generationem prolis? Negat Pont. etc.... Verum » his non obstantibus, dicendum, etsi ad substantiam Ma» trimonii non pertineat copula actualis, requiri tamen » consensum in obligationem ad actus conjugales ex se » aptos ad generationem prolis, saltem implicitum, et » virtualem. Ita S. Thomas (*loc. cit.*) Durand ... Tabien ... Covarr ... Henriq ... Suares .. Petrus de Ledesm ... Vasquez ... Sanchez ... Barbosa.. Vallans ... » Pirbing. Wiest .. Schmier .. cum communi aliorum. » Ratio est, quia Matrimonialis consensus, saltem impli» cite, et virtualiter ferri debet in vinculum, et obliga» tionem conjugalem. Atqui vinculum hoc, et obligatio es» sentialiter est non solum ad indissolubilem vitae societatem, et cohabitationem, sed etiam ad exhibendos, si » exigantur, actus conjugales: quod ostenditur 1. ex ip» sa Matrimonii institutione in Paradiso, et verbis Dei il» lud instituentis: *quam ob rem relinquet homo patrem » suum, et matrem, et adhaerebit uxori suae, et erunt » duo in carne una*; *Genes* 2. *v.* 24 — 2. Ex Apostolo » 1. *Cor.* 7. *v.* 3 ubi cum finem conjugii, et obligationem » ex ejus contractu ortam exposuisset verbis sequentibus: » *uxori vir debitum reddat, similiter autem uxor viro*; » ejus rationem subjungens, ait; *mulier sui corporis po» testatem non habet, sed vir; similiter autem et vir sui » corporis potestatem non habet, sed mulier*...... (Adeo» que) matrimonium initum sub conditione servendae ca» stitatis non est validum; quia conditio haec repugnat » substantiae Matrimonii ».

» potius violatum iri jus humanae libertatis, quam » divinae promissionis; Id namque comprobant » innumera exempla Regis, et plabeji; Ducis, et » militis; Totius, et partis; in casu enim, quod » alterutrum periclitari debeat in aequali ratio» num concursu, semper antefertur jus Regis ju» ri plebeji; jus Ducis juri militis; jus Totius juri » partis; quanto magis jus Dei juri hominis? ac » proinde jus voti juri libertatis anteferendum » est ».

ARTICULUS II.

QUOAD EA, QUAE CONCERNUNT VOTA SUBSTANTIALIA RELIGIONUM REGULARIUM.

Praestat sequentia expendere.

1 Ad essentiam cujuslibet Regularis Religionis requiruntur tria substantialia vota, nempe obedientiae, paupertatis, et castitatis, adeo ut sine illis religio aliqua proprie dicta nullatenus consistere possit; S. Thomas 2. 2. *qu.* 188. *art.* 1. *et Communis, ac certa aliorum*; *arg. cap. Cum ad Monasterium* 6. *de statu Monach. et Extrav. Joann. XXII incip. Quorumdam* 1. *de verb. signif.* §. *penult. circa finem.*

2 Dicta tria vota sunt de essentia religionis ex jure Divino, adeo ut nec Papa possit dispensare in sensu composito, quod aliquis sit, et maneat proprie religiosus, et tamen non sit adstrictus tribus allegatis votis, quamvis ex aliqua gravi causa bonum commune concernente possit dispensando ex Religioso facere non religiosum, et ei concedere facultatem ad saeculum redeundi, et nubendi. Vide verb. *Religiones Regulares nu.* 8.

3 Et ratio est, quia status religiosus secundum suam substantiam, seu essentiam, non ab aliquo puro homine, sed immediate a Christo Domino fuit institutus: Christus enim ipse homines ad tria illa consilia Evangelica est cohortatus, et ad vota perpetua de illis facienda, ut colligitur de obedientia, quae fit per abnegationem sui, et suae propriae voluntatis, ex *Matth.* 16. ibi: *Qui vult venire post me, abneget semetipsum etc.* De paupertate *ex Matth.* 19 ibi: *Vade, et vende quae habes etc.* De castitate *Matth.* 19. ibi: *Sunt Eunuchi, qui se ipsos castraverunt propter regnum Caelorum*, adeoque dici debet, esse de jure Divino, non praecipiente, sed consulente, ut docent communiter doctores.

4 Status religiosus a Christo Domino sic institutus eo invitante, et hortante, statim ab initio Ecclesiae fuit susceptus ab ipsis Apostolis, ac aliis Christi discipulis. Vide dict. verb. *Religiones Regulares num.* 10.

5 Dicta tria vota potius quam alia fuerunt constituta pro essentia status religiosi, quia per ea homo perfectius se consecrat, et unit Deo. Vide d. verb. *Religiones Regulares num.* 11.

6 Verus, et perfectus status religiosus secundum essentiam cum tribus dictis votis fuit primo, et immediate institutus a Christo Domino. Vide *ib. num.* 14.

7 Quamvis dicta tria vota pro essentia status religiosi fuerint a Christo Domino instituta, tamen eorum solemnitas a sola constitutione Ecclesiae fuit inventa. Vide *ibid. num.* 16.

8 Unde Ecclesia, seu Sedes Apostolica potest admittere, et approbare, ut veram religionem etiam sine votis solemnibus, et cum solis votis simplicibus, ut expresse declaravit Greg. XIII. Constit. incip. *Ascendente Domino*, statuendo, quod religiosi praeclarissimae societatis Jesu, qui, peracto novitiatu, primam professionem emittunt, pro veris habeantur religiosis, non obstante, quod non nisi simplicia tunc edant vota, et non solemnia emittant, ibi: « Nos considerantes voti solemnitatem sola Constitutione Ecclesiae inventam esse, triaque hujusmodi Societatis vota tametsi simplicia, ut substantialia Religionis vota ab hac Sede fuisse admissa, illaque emittentes in statu religionis vere constare. » Vide *ibid. n.* 16.

9 Inter dicta tria substantialia religionum regularium vota, obedientia primatum tenet: Nam si paupertas offert Deo divitias, et castitas corpus, offert obedientia ipsammet voluntatem: eo autem nobilius est votum, quo plus Deo offertur; unde Joann. XXII. in Extravagant. incip. *Quorumdam* 1. *de verbor. significat.* §. *penult. circa finem*, sic habet: « Magna quidem paupertas, sed major integritas, horum est obedientia maximum, si custodiatur illaesa; nam prima rebus, secunda carni, tertia vero menti dominatur, et animo. » Vide *ibid. n.* 11.

10 Obedientia religiosa est votum, quo se religiosus obligat in aliqua religione a Sancta Sede approbata ad obediendum praelato competenti in omnibus, quae cadere possunt sub virtute obe-
11 dientiae. *Est in re Communis.* Obedientia enim dicitur quasi ab audientia, sive ab audiendo praeceptum superioris, ut recte notat Donatus *prax. Rerum Regul. tom.* 4. *tract.* 17. *q.* 2. *num.* 1. et alii.

12 Ut obedientia sit perfecta, Deo grata, et meritoria, requiruntur sequentes conditiones. Prima ut sit prompta, et sine mora, juxta illud *Psalm.* 118. ibi: *Viam mandatorum tuorum cucurri.* Unde S. Bernardus *serm. de virtute obedient. circa medium*, sic habet: « Fidelis obediens moras ne-

scit, fugit crastinum, ignorat tarditatem ». Secunda ut sit caeca, ita ut non examinentur rationes, motiva, aut intentio superioris praecipientis, et cur potius sibi, quam alteri praecipiatur: unde S. Bernardus, vel potius Guilielmus Abbas *Epist. ad FF. de monte Dei c.* 5. *novae edit.* « Perfecta obedientia est.... non discernere quid, vel quare praecipiatur, sed ad hoc tantum niti, ut fideliter, et humiliter fiat, quod a majore praecipitur »: et S. Gregorius in *prim. Reg. lib.* 2. *cap* 4. « Vera obedientia nec praepositorum intentionem discutit, nec praecepta discernit, quia omne vitae suae judicium majori subdidit: Nescit enim judicare quisquis perfecte didicerit obedire ». Tertia ut sit hilaris sine querela, et murmuratione, juxta illud *Ecclesiastici* 35. ibi: *In omni dato hilarem fac vultum tuum, et* 2. *ad Corinth*; 8. ibi: *Hilarem enim datorem diligit Deus*, et ad *Philippenses* 2. ibi: *Omnia autem facite sine murmurationibus*. Quarta, ut sit humilis, seu cum humilitate fiat, juxta illud *Lucae* 17. ibi: « Cum haec omnia feceritis, quae praecepta sunt vobis, dicite: servi inutiles sumus, quod facere debuimus, fecimus ». Quinta, ut sit fortis, seu generosa ad superandam omnem difficultatem, juxta illud *Psalm.* 30. ibi: *Viriliter agite, et confortetur cor vestrum, et* 1. *ad Corinth.* 16. ibi: *Viriliter agite, et confortamini*. Unde S. Basilius *in sua regula cap.* 5. sic habet: « Obedientia tunc acceptabilis erit Deo, et dulcis hominibus, si quod jubetur, non trepide, non tarde, non tepide, sed viriliter, et strenue fiat ».

13 Religiosus ex vi voti obedientiae tenetur Superiori obedire quo ad omnia, quae praecipit secundum regulam, et Constitutiones sui ordinis, sive directe, et explicite, sive indirecte, et implicite. *Communis*. Et ratio est, quia religiosus ad haec omnia se obligavit eo ipso, quo professionem emisit secundum regulam, et ab obedientiam se voto obstrinxit, cum profitendo regulam implicite etiam se obligarit ad ea omnia, sine quibus regula commode observari non potest.

14 Illa autem dicuntur directe, et explicite contineri in regula, quae clare, et expresse in regula ipsa habentur, et illa dicuntur in ea contineri indirecte, et implicite, quae ad regulae observantiam sunt necessaria, et sine quibus regula proprii ordinis in suo vigore conservari non potest: Layman *lib.* 4. *tract.* 5. *c.* 9. *n.* 11. Lessius *lib.* 2. *cap.* 41. *dub.* 9. Busemb. *lib.* 4. *cap.* 1 *dub.* 4. Vasquez *n.* 2. *disp.* 154. *cap.* 4. Lezana *Summ. quaest. Regular. tom.* 1. *cap.* 4. *n.* 10. et alii passim.

15 Religiosus tenetur obedire suo Superiori non solum in rebus, quas certo cognoscit esse secundum regulam, et Constitutiones sui ordinis, sed etiam quando dubitat, an res, quae illi praecipitur, sit vere secundum dictam regulam, et constitutiones sui ordinis, et an sit licita nec ne; dummodo non cognoscat evidenter esse malam, et illicitam. *Sic fere Communis Doctorum*; per text. *in can. Quid culpatur* 4. *caus.* 23. *q.* 1. ubi ex verbis S. Augustini sic praecise habetur: « Non enim est potestas, nisi a Deo sive jubente, sive sinente, ergo vir justus, si forte sub Rege homine etiam sacrilego militet, potest recte illo jubente bellare, si vice pacis ordinem servans quod sibi jubetur, vel non esse contra Dei praeceptum, certum est, vel utrum sit, certum non est, ita ut fortasse reum faciat regem iniquitas imperandi, innocentem autem militem ostendat ordo serviendi »; *et cap. Ad Aures* 5. *de temporibus ordinat.* ubi generaliter definitur, quod subditi in omnibus etiam in his tenentur superioribus obedire; Dummodo tamen non praecipiant, quod manifeste malum sit, ad quod Glossa *ibidem verb. Obedientiam* jura allegat. Et ratio est, quia Superior est in possessione praecipiendi, et in dubiis melior est conditio possidentis, *cap. Ad aures* 6. *de praescriptionibus; cap. In pari* 65. *de regul. Jur.* in 6. *l. Nemo* 126. *et l. in pari causa* 128. *ff. de Regul. Jur.* cum similibus. Tum quia Superior habet jus certum praecipiendi, quo non est spoliendus per superveniens dubium sui subditi; unde S. Bernardus *lib. de dispensat. et praecepto c.* 9. ait: « Quidquid vice Dei praecepit homo, quod non sit tamen certum displicere Deo, haud secus omnino accipiendum est, quam si praecipiat Deus ».

Unde religiosus non tenetur obedire Superiori iis, quae clare sunt contra suam regulam, et Constitutiones sui ordinis; nisi superior sit talis, qui possit in ipsis dispensare, et causa legitima adsit. *Communis*. 16

Neque communiter loquendo in iis, quae sunt supra regulam, ut si Superior praecipiat, nimiam macerationem corporis, extraordinarias mortificationes, et austeritates, et hujusmodi opera supererogatoria. Item nec in iis, quae sunt praeter regulam, ut si Superior praecipiat opera, quae ex objecto, et circumstantiis sunt omnino indifferentia, et inutilia, et quae ad institutum nihil conferunt. S. Thomas 2. 2. *quaest.* 186. *art.* 9. *et quodlib.* 10. *art.* 10. S Bernardus *de praecepto, et dispensat. cap.* 5. alias *cap.* 8. ubi sic expresse habet: « Praelati jussio, vel prohibitio non praetereat terminos professionis, nec ultra extendi potest, nec contrahi citra. Nil me Praelatus prohibeat horum, quae promisi, nec plus exigat, quam promisi ». Lezana *loc. cit. n.* 4. *et* 13. Sporer *tract.* 1. *prooemial. cap.* 1. *sect.* 6 *n.*38. testans de communi. 17

Potest tamen Superior regularis praecipere alicui subdito ambulationem, honestam recreationem, et hujusmodi, si hoc judicet expediens, ut talis subditus vegetior resurget ad regularem observantiam. Item potest Superior alicui subdito praecipere omissionem alicujus praecepti regulae, ut jejunii, recitationis divini officii etc. si id cognoscat expedire pro aliqua differentia temporis 18

ad ejus salutem corporalem, ut si dolore capitis vehementer angatur, si debilitate stomachi prematur, et hujusmodi, et tunc tenetur subditus obedire, ut notant communiter Doctores.

19 Item potest Superior aliquam austeritatem, et mortificationem extraordinariam praecipere subdito tum ad puniendum crimen commissum, tum ad recidivam praecavendam, et tunc tenetur subditus obedire, quia hoc expedit ad regulae observantiam. *Communis*.

20 Regulares utriusque sexus professi in religione relaxata tenentur obedire superioribus illam reformantibus in votis essentialibus, et in iis, quae ad primaevam regulae observantiam conducunt. Vide verb. *Regulares art.* 2. *a n.* 73. *ad* 84.

21 Hinc capitula generalia, aut provincialia, sicuti et Praelati, quibus incumbit pro toto ordine, vel provincia constitutiones, et statuta condere, possunt certas abstinentias, aut austeritates imponere, quamvis in regula nec explicite, nec implicite contineantur, si id expedire videatur pro majori regulae, ac constitutionum ordinis observantia; et tunc tenentur subditi in supradictis obedire, cum votum obedientiae obliget ad ea, quae ad regulam, vel ad regularem observantiam pertinent, ut docent communiter Doctores cum S. Thoma 2. 2. *quaest.* 104. *artic.* 5.

22 Religiosi tenentur obedire Praelatis jubentibus, ut eant ad commorandum in aliquibus monasteriis aeris intemperio laborantibus. Id enim est regulae conforme, et necessarium pro conservatione conventuum, seu locorum regularium; dummodo tamen superiores in his non ducantur aliqua passione, aut mala voluntate, quia si subditus aliquis certo sciret superiorem hoc illi praecipere solum ex odio, et mala voluntate erga ipsum, posset non obedire, quia superior tunc abuteretur sua potestate, et consequenter peccaret, in peccatis autem subditi non tenentur obedire: Laurentius de Peyrinis *tom.* 1. *quaest.* 1. *de obedientia cap.* 11. Henno *tom.* 2. *tract.* 3. *de Religioso disp. unica q.* 9. *concl.* 2. *resolut. ult.* Lezana *loc. cit. n.* 16. Donatus *prax rer. Regular. tom.* 4. *tract.* 17. *q.* 23. *n.* 5. et alii. Dicitur tamen notanter, *Si subditus aliquis certo sciret*, quia si solum de hoc dubitaret, tenetur obedire per dicta, et jure adducta *supra n.* 15.

23 Item tenentur subditi religiosi tempore pestis, aut alterius mali contagiosi obedire Praelatis praecipientibus sibi, ut ministrent in spiritualibus, et temporalibus suis religiosis tali morbo, seu malo contagioso infectis: Lezana *loc. cit. n.* 19. cum aliis ibi allegatis, Henno *loc. cit. resolut.* 10. et alii communiter cum Mastrio *Theolog. moral. disp.* 14. *quaest.* 1. *art.* 3. *nu.* 27. Et ratio est, quia id spectat ad bonum commune religionis, quam professi sunt. Notant tamen recte doctores, debere tunc superiores eligere ad id religiosos robustiores, ac minus utiles, et quidem pro ministeriis corporalibus primario laicos, cum id, ut de se patet, exigat bonum commune religionis.

24 Non tenentur tamen religiosi regulariter, et per se obedire Praelatis praecipientibus, ut ministrent similibus infirmis extraneis cum periculo vitae, sicuti cum tali periculo tenentur obedire, et servire suis religiosis sic infirmis. Praeceptum enim, ut subditi religiosi serviant extraneis peste infectis cum periculo propriae vitae, non est secundum regulam, sed supra illam. Dicitur

25 autem notanter *regulariter, et per se*, quia per accidens, et in casu, quo deessent parochi, qui illis Sacramenta ministrerent, vel qui ob multitudinem infirmorum non sufficerent ad id praestandum, tunc tenerentur religiosi obedire, et Sacramenta ministrare etiam ipsis extraneis. Et ratio est, quia id non est supra regulam, sed potius illam concernit, cum religiosi, praesertim mendicantes, et alii, quorum institutum est saluti proximorum incumbere, sint coadjutores Episcoporum, et parochorum in salute proximorum procuranda, et ob id fidelium eleemosynis sustententur: Rodriquez *tom.* 3. *qu.* 31. *art.* 3. *et* 4. Sanchez *lib.* 9. *in Decalog. cap.* 2. *n.* 54. Lezane *loc. cit. n.* 19 Mastrius *loc. cit.* cum pluribus aliis ibi allegatis, et alii passim. Qui omnes

26 una cum S. Thoma *opuscul.* 18. *cap.* 12. ob easdem rationes idem concludunt de tempore haeresis, quae est perniciosissima pestis spiritualis animae, nempe teneri religiosos obedire Praelatis suis praecipientibus, ut assistant aliquibus locis ad praedicandam, et contra haereticos defendendam fidem catholicam etiam, cum periculo propriae vitae.

27 Quamvis religiosus non teneatur obedire superiori praecipienti actus mere internos, et nullam habentes connexionem cum actibus externis, ut sunt actus fidei, spei, caritatis, et hujusmodi, cum actus interni per se, et directe non subjiciantur legi humanae, sed soli Deo, secundum illud Apostoli 1. *ad Corinth.* 4. ibi: « Nolite ente tempus judicare, donec Dominus manifestet consilia cordium », et solus Deus sit secretorum cognitor, et Judex; *Psalm.* 7. ibi: « Scrutans corda, et renes Deus »: *et* 1. *Reg.* 16. « Homo videt ea, quee patent, Deus autem intuetur cor ». Unde recte dicitur, quod Ecclesia non judicat de internis, et occultis, *cap. Tua* 34. *de Simonia*, *cap. Erubescant* 41. *distinct.* 32. et S. Thomas 2. 2. *quaest.* 104. *artic.* 5. *in corpore* expresse dicit: « Et ideo in iis, quae pertinent ad interiorem motum voluntatis, homo non tenetur homini obedire, sed solum Deo »: Tenetur tamen religiosus obedire superiori praecipienti actus internos, prout connexionem habent cum actibus externis, cum sic per accidens, et indirecte subsint judicio humano, et possint praecipi, ut petet *ex Clementin. Ne in agro* 1. §. *Quia vero*, *de statu monachor.* ubi excommunicantur monachi ad curias principum accedentes

animo offendandi suos Praclalos, ubi ul vides, non prohibetur animus offendendi, ut est actus interior simpiicitar, sed prohibetur animus offendandi, ut est conjunctus cum tali accessu, ita quod prohibetur taiis accessus, non cujuslibet, sed habantis taiem animum offendandi, et nocendi. Sic *in cap. Commissa* 25. *de election.* in 6. constituitur, ut qui Parochiaiem Ecciesiam obtinuerit sine voiuntata ascendendi ad Presbyteratus ordinem, beneficium ipso Jure amittat, et fructus non faciat suos: ubi non condemnatur dafectus vuiuntatis ascendendi ad Presbyteratum, ut est actus interior simpiiciter, sed ut est conjunctus cum assecutinna Parochiaiis Ecciesiae. Eadem ratione Praeiati reguiares possunt subditis par obedientiam praccipera, ut quas ceiabrant Missas, pro sua intentiona offerant: nam in taii praecepto, et similibus non praacipitur appiicatio Missae, ut est simplicitar animi motus intarior, sed praecipitur idam interior animi motus, ut conjunctus cum actu exteriori ceicbrationis Missae. S Thomas 2. 2. *ru.* 104. *art.* 5. Angelus *in Summa verb. Obedientia* n Tablena eod. varb. *Obedientia n.* 4. Siivester *eod. verb. q.* 1. Reiffenstual *Theolog. mor. tract.* 2. *dist.* 1. *a n.* 46. *ad* 50. Sporer *tom.* 1. *tract.* 1. *prooemial. cap.* 3. *a n.* 39. *ad* 44 et aiii passim.

28 Religiosi ex vi voti obediantiae tenentur obedira in his, quae cancernunt regulam, non soium Praeiatis reiigionis, sad atiam speciaiiter Summo Pontifici, non soium quatenus est caput Ecclesiae, quo titulo omnes etiam Saeculares ei obedire tenentur, sed speciaiiter etiam ratione voti obedientiaa emissi in regulari professione. S. Thomas 2. 2. *q.* 186. *art.* 5. *ad* 3. at aiii communiter. Et ratio est, quia votum obedientiae per se primo, et principaiiter fit Romano Pontifici tamquam Generaiissimo omnium reiigionum, cum omnis potestas Jurisdictionis Generaiium, aliorumque Praciatorum raiigionum ab iiio dependaat, et ea praeiatis raguiaribus in approbatione reiigionum censeatur concedere dependenter taman semper ab ipso.

29 Item ax vi voti obedientiae tenantur roligiosi
obedire Sacrae Congragationi super reguiares,
quia dicta Congregatio fuit instituta a Sixto V.
in supramum, ac summum Tribunai omnium re-
gularium pro bono regimine, at feiici gubernio
eorumdem, ut patat ex ejus Constitut. incip. *Æ-*
30 *terni Dei.* Unde dictum tribunal censetur esse in-
tra ordinem, ac stante dicta Constitutione potest
reguiaribus omnibus praecipere auctoritate ordi-
naria, dependenter tamen a Papa: Sic Donatus *t.*
4. *prax. rerum regul. tract.* 17. *q.* 27. Thomas
a Jesu *tract.* 3. *de Visitat. regul. cap.* 17. *n.* 7.
Lezana *loco cit. cap.* 4. *n.* 31. et alii Idem etiam
propter eandem rationem dicendum venit de Sa-
cra Congregatione super discipiina reguiari ere-
cta ab Innocent. XII. Constitut. incip. *Debitum*
pastoralis officii.

Item ex vi voti obedientiae tenentur religiosi 31
obedira Sacro Collegio Cardinalium tempore Sedis vacantis. Dictum enim Sacr. Colleg. eo tempore succedit in iocum Papae, adeoqua tenentur reiigiosi ei obedire eodam modo, et eadem obiigatione, sicuti et Papae. Donatus *ioco cit. q.* 29. Payrin. *t.* 1. *privileg.* 2. *Sixti IV.* n. 11. et aiii.

Item ex voto obedientiae tenentur obedire E- 32
piscopo rel giosi iiiorum conventuum, qui Episcopi Jurisdictioni subsunt, ut declaravit *Sacr. Congregat. super statu Regularium die* 27. *Julii* 1657. quae ad 4. dubium ex citatis super subjectione nonnuliorum Conventuum correctioni, visitationi, et omnimodae jurisdictioni Ordinarii tamquam Sedis Apostolicae Deiegati, quod erat, ut sequitur: « Quarto an Episcopos in eisdem Conventibus se ingarere possit in his, quae reguiarem disciplinam concernunt »? Sacra Congregat. ad quartum respondit *posse.* Quam responsionem, ac declarationem una cum aliis ad se reiatis Alexandar VII. approbavit, at ab omnibus, ad quos pertinet, observari praecepit, contrariis quibuscumque non obstantibus.

Si in aiiquo conventu Episcopo subjecto con- 33
traria praecipiant superior, at Episcopus, subdi-
tus in iilis, quae spectant ad reguiam, et Consti-
tutiones Ordinis ordinarie loquendo tenetur obe-
dire Superiori, quia in hujus manibus vovit obe-
dientiam secundum reguiam. In aiiis autem, quae
spectant ad disciplinam Ecciesiasticam, tenetur
obadira Episcopo, quia ad iiia superior ipse est
Episcopo subjectus. Si tamen Episcopus cum cau- 34
sa rationabiii dispenset circa statuta, et Consti-
tutiones dictl conventus, et tunc praecipiat, de-
bebit subditus obadire Episcopo. La Croix *l.* 4.
n. 160. citans S. Thomam, Augustin. aliusque
cum Siivio *par.* 1. *verb. Abbas casu* 3. et coiiigi-
tur ex responsione dictae Sac. Cong. *ad* 12. *et*
13. *dubium.* Vide verb. *Conventus art.* 2. ubi
affaruntur dicta dubia cum suis responsionibus.

Duobus Praeiatis diversa praecipiantibus, si 35
ipsi sunt diversae auctoritatis, dabet subditus obedire majori, relicto minori, si minor a majori dependet, nempe Summo Pontifici, et dictae Sacrae Congr. et coilegio Cardinaiium Sede vacante, omissis omnibus superioribus ordinis, patri Generaii, omisso Provinciali, et huic omisso superiore locali, et sic de aiiis: *Communis*, textu expresso *in c. Quae contra* 2. *dist.* 8. ibi: *Major potestas ad obediendum praeponitur, et can. Qui resistit.* 97. *caus.* 11. *qu.* 3. ibi: « Ipsos humanarum rerum gradus advertite, si aliquid jusserit curator, nonne faciendum est? Tamen si contra Proconsui jubeat, non utique contemnis potestatem, sed eiigis majori servire. Bursus, si aiiquid ipse Proconsui jubeat, et aiiud Imperator, nunquid dubitatur, iilo contempto, isti esse serviendum »?

Reguiares ex vi voti obedientiae tenentur adim- 36
plere praecepta a Praciato imposita atiam existen-

tibus illis extra provinciam, seu monasterium illius: Sic Donatus *tom.* 2. *Prax. rer. regul. tract.* 10. *de potestate praelator. q.* 15. *et tom.* 4. *tract.* 17. *de voto obedientiae qu.* 34. cum pluribus ibi allegatis, Silvest. verb. *Excommunicatio* 2. nu. 15. *dub.* 4. Lezana *loco cit. num.* 37. Pellizar. *p.* 1. *Manual. tract.* 4. *sect.* 4. *num.* 141. *q.* 13. Cornexo *tom.* 2. *in tertia p. S. Thomae tract.* 5. *de Censur. disp.* 3. *dub.* 2. et alii. Et ratio est, quia Praelati religiosorum non habent territoria divisa, sicut Episcopi; sed eorum jurisdictio est in ordine ad personas subditas secundum se, et ubicumque sint, ita ut possint suos subditos ubique gentium existentes citare, incarcerare, et excommunicare nullo habito respectu ad proprium territorium, et subditi teneantur obedire, cum votum obedientiae inhaereat ossibus religiosorum, illorumque personas sequatur, ut lepra leprosum, ut recte cum aliis advertit Donatus *loco cit.*

37 Non tenentur tamen regulares obedire suo superiori excommunicato publico, et non tolerato, quia tunc superior caret jurisdictione in subditos. Immo neque possunt tunc subditi licite obedire superiori sic excommunicato, quia hoc esset cognoscere in illo potestatem jurisdictionis, quam non habet, et communicare cum illo, quod non licet, *c. Nuper* 29. *c. Si aliquando* 41. *de sent. excommun.* cum similibus, Donat. *cit. tom.* 4. *tract.* 17. *q.* 35. Lezana *loco cit. num.* 38. Cornexo *tom.* 2. *in tertia part. disp.* 10. *de excomm.* §. 5. *dub.* 1. ut alii passim.

38 Papa potest eximere quemcumque religiosum ab obedientia inferiorum Praelatorum, et sibi reservare. Hoc enim ei competit jure supremi Praelati religionum, quod ipsa habet: *Communissima.*

39 Item P. Generalis, vel Provincialis potest ex justa causa eximere subditum ab obedientia sui immediati superioris, et sibi reservare: Habent enim ipsi in inferiores Superiores absolutam jurisdictionem: *Communis* cum Donat. *tract. var. resol. q.* 48.

40 Regulares nequeunt licite acceptare Episcopatum, vel aliam dignitatem extra ordinem sine licentia Superioris: *Communis* per text. in *can. Cum sit necessarium* 5. *caus.* 18. *qu.* 2. *et cap. Si religiosus* 27. *de electión. in* 6. cum similibus. Religiosi enim non habent velle, nec nolle, *cit. cap. Si religiosus* 27. *de electión. in* 6. *cap. religiosus* 2. *de testam. in* 6. *cap. religiosi* 5. *de Sepult. in* 6.

41 Moniales ex voto obedientiae tenentur obedire Abbatissae, seu Priorissae monasterii: abbatissa enim potest praecipere monialibus in virtute sanctae obedientiae, et praecepta formalia, ac spiritualia imponere, quae in conscientia obligent: quia licet utpote femina sit incapax jurisdictionis, et potestatis spiritualis spectantis ad claves, et dependentis ab ordine, ut est potestas censuras ferendi, absolvendi, et hujusmodi, est tamen capax jurisdictionis, et potestatis praeceptivae, dominativae, et correctivae spectantis ad superioritatem, ipsique annexae, quam ei ex vi voti in professione emissi tradunt moniales, quae ideo tenentur eidem obedire. Unde talis jurisdictio, et potestas potest competere etiam laicis, seu conversis in iis religionibus, in quibus possunt esse Superiores, ut in religione Sancti Joannis Dei, et in ordine fratrum Minorum; Tum quia officium abbatissatus, sicuti in dictis religionibus officium superioratus, est officium Ecclesiasticum, ob quod si pretium interveniat, erit simonia, qualis non esset, si nulla potestas spiritualis ei esset annexa: Donat. *cit. tom.* 3. *tract.* 17. *qu.* 3. Sanchez *lib.* 6 *Summ. cap.* 1. *n.* 22. Suar. *tom.* 4. *de relig. tract.* 9. *lib.* 1. *cap.* 12. *n.* 9. Tamb. *de Jur. Abbatiss. disp.* 12. *qu.* 5. *n.* 3. Melphi *in comment. cap.* 11. *statut.* 7. *assert.* 11. Castrop. *tom.* 3. *art.* 16. *disp.* 4. *p.* 1. *n.* 3. Felix Potestas *tom.* 1. *part.* 1. *cap.* 2. *quaest.* 5. *a n.* 207. Rodriq. Lezana, et alii plurimi.

Superior, seu superiorissa praecipere potest rem gravem sub culpa gravi, et levem sub culpa levi, at quamvis possit quaedoque praecipere rem gravem sub culpa levi, nunquam tamen rem levem sub culpa gravi, cum non possit legislator materiae capacitatem excedere, et materia levis sit incapax obligationis gravis. Vide *art. antecedent. a n.* 39. *ad* 43. Ceterum Superior, seu superiorissa non censetur velle obligare subditos, vel subditas sub gravi, nisi in praecipiendo utatur verbis: « In virtute sanctae obedientiae, in virtute Spiritus Sancti, In nomine Jesu Christi, *sub* praecepto formali », et hujusmodi; si autem alia forma utatur, censetur velle obligare solum sub culpa veniali, et interdum etiam nulla; quod colligi potest ex modo praecipiendi, et ex quantitate, et qualitate rei praeceptae, ut advertunt doctores communiter. 42

Paupertas religiosa est votum, quo religiosus ie aliqua religione a S. Sede approbata voluntarie abdicat a se dominium, et proprietatem omnium rerum temporalium, et omne jus civile ad illas. *Est in re Communis.* 43

Haec enim paupertas, ut voluntaria, differt a paupertate coacta, et necessaria, qua plures inviti temporalibus bonis carent, et alieno sustentari coguntur; Et ut professa propter amorem Dei in religione a S. Sede approbata, differt a paupertate philosophica, et morali, quae ex motivo pure humano contemnit temporalia, ut teste S. Hieronymo *l.* 3. *in Matth. cap.* 16. fecit Crates philosophus, et multi alii, qui divitias contempserunt. 44

Regulares utriusque sexus nequeunt habere aliquid proprium in particulari: *Communis*, per expressos textus *in can. Non dicatis* 11. *caus.* 12. *q.* 1. *cap. Monachi* 2. *cap. Super quodam* 5. *c. Dum ad monasterium* 6. *de statu Monachor.* ibi; 45

« Prohibemus quoque districte in virtute sanctae obedientiae sub obtestatione Divini Judicii, ne quis Monachorum proprium aliquo modo possideat, sed si quis aliquid habeat proprii, totum in continenti resignet ». Concil. Trident. *sess.* 25. *de regularibus cap.* 2. ibi: « Nemini regularium, tam virorum, quam mulierum liceat bona immobilia, vel mobilia cujuscumque qualitatis fuerint, etiam quovis modo ab eis acquisita, tamquam propria, aut etiam nomine Conventus possidere, vel tenere, sed statim ea Superiori tradantur, conventuique incorporentur ». Et decret. Clementis VIII. pro reformatione regularium incip. *Nullus* omnino, ubi §. sic expresse praecipitur; « Quo Tridentini Concilii Decreta de paupertatis Voto custodiendo fidelius observentur, praecipitur, ut nullus ex Fratribus, etiamsi Superior sit, bona immobilia, vel mobilia, aut pecuniam, proventus, census, eleemosynas, sive ex concionibus, sive ex lectionibus, aut pro Missis, tam in propria Ecclesia, quam ubicumque celebrandis, alio ve ipsorum justo labore, ot causa, et quocumque nomine acquisita, etiamsi subsidia consanguineorum, aut piorum largitione legata, aut donationes fuerint, tamquam propria, aut etiam nomine conventus possidere possit, sed ea omnia statim Superiori tradantur, et conventui incorporentur, atque cum ceteris illius bonis, redditibus, pecuniis, ac proventibus confundantur, quo communis inde victus, et vestitus omnibus suppeditari possit ». Quae decreta iterum approbata, et innovata sunt a Sacra Cong. Conc. jussu Urbani VIII. in *Decreto de Apostatis*, et *Ejectis* §. 1. Vide verb. *Ejecti n.* 2. ubi referuntur dicta Decreta, et verb. *Regulares n.* 85. ubi referuntur dicta Decreta Generalia Clem. VIII. pro reformatione regularium.

46 Regulares utriusque sexus nequeunt in particulari habere, et retinere aliquid proprium, neque de licentia, ac dispensatione cujuscumque Superioris, vel superiorissae. Vide verb. *Moniales art.* 2. *n.* 64. et verb. *Legatum n.* 91.

47 Adducuntur ad id variae resolutiones Sacrae Cong. Conc. Vide d. Verb. *Moniales n num.* 35. *ad* 67.

48 Immo talis licentia, etiamsi esset obtenta ab eorum Generalibus, qui dicerent eam posse concedere, non excusaret regulares utriusque sexus a culpa, et poena a Trid. Concilio imposita, textu expresso *in cit. Decret. Clement VIII.* §. 7. ibi; « Nulla quorumcumque Superiorum dispensatio, nulla licentia quantum ad bona immobilia, vel mobilia Fratres excusare possit; quominus culpae, et poenae ab eisdem Concilii Decretis impositae, et ipso facto incurrendae, obnoxii sint, etiamsi Superiores asseverent hujusmodi dispensationes, aut licentias concedere posse, quibus in ea re fidem minime adhiberi volumus »; et sic saepe saepius respondit Sacra Cong. Conc. et signanter apud Quarant. verb. *Casus reservati pag.* 156. Bartholomaeum Sa. Fausto *in specula regular. lib.* 1. *de Voto paupertatis q.* 108. at Lezanam *tom.* 1. *Summ. cap.* 6. *n.* 14. ubi referuntur praecisae responsiones dictae Sacrae Cong. Conc. datae ad dubia sequentia,

I. « An ex dispensatione inferiorum a Summo Pontifice liceat Regularibus possidere, vel tenere agros, annuos redditus, aliaque bona, immobilia videlicet, et mobilia superflua, non obstante Decreto Concilii *sess.* 25. *de Regularibus cap.* 2.?

II. « An propter talem dispensationem, seu scientiam Superiorum possidentes, vel tenentes immobilia, vel mobilia superflua a culpa, vel poena excusentur »?

III. « An Superioribus asseverantibus hujusmodi se licentias posse concedere, fides adhibenda sit »?

IV. « An Superiorum arbitrio, et praefinitioni stare debeant Regulares quo ad mobilium superfluitatem, et convenientiam »?

V. « An Superiore, quantumvis requisito, necessaria suis Regularibus negante, vel subtrahente, liceat ipsis clam, vel invito eo, illa sibi comparare, seu retinere »?

VI. « Et quatenus non liceat; An ibidem liceat, cum necessaria ideo negantur, vel subtrahuntur, quia et Monasterii facultates non suppetunt »?

VII. « An dicti Superiores Regulares *dict. cap.* 2. declarare, et interpretari possint »?

Ad I. « Sacra Congregatio Concilii respondit non licere ».

Ad II. « Non excusari neque a culpa, neque a poena ipso facto incurrenda ».

Ad III. « Minime adhibendam ».

Ad IV. « Nisi de excessu arbitrii constiterit, utique stare debere, habita videlicet ratione personae Officii, et Regulae, statusque Paupertatis, quam professi sunt, et ceterarum itidem qualitatum ».

Ad V. « Non licere ».

Ad VI. « Licere, si praecisa necessitas sit ad individui sustentationem, ceterum communem penuriam ab omnibus percipiendam, eisque adeo, ut si quid privatim alicui delatum, vel ab ipso partum fuerit, id omne ad Superiorem recte deferri oporteat, qui ex eo primum succurrat ejus necessitati, cujus intuitu illud obvenerit, si peculiari aliqua necessitate ultra communem prematur, reliquum Conventui incorporetur, et in communem cedat utilitatem ».

Ad VII. « Non posse ».

In Conventibus, et monasteriis, in quibus, 50 vel ob carentiam reddituum, vel ob incuriam, et negligentiam Superiorum vita communis non servatur, nec potest introduci, et conventus, seu monasterium indigentiis religiosorum, seu religiosarum non supplet, nec ob ejus paupertatem supplere potest, quid agendum, et quomo-

do procedendum? Vide verb. *Moniales art.* 2. *numer.* 68.

51 Quomodo partitae capsae communis, seu depositi debeant inscribi? Vide *ib. n.* 69.

52 Ut regulares utriusque sexus in conventibus, et monasteriis, ubi non adest vita communis, possint licite exigere, retinere, et expendere livelle, debent concurrere quinque conditiones, quae assignantur; Vide *ibidem num.* 70.

53 Livella non possunt a regularibus utriusque sexus cedi eorum consanguineis sine licentia Sacrae Congregationis. Vide *ibid. n.* 71.

54 Posse autem regulares utriusque sexus remittere suis consanguineis, vel aliis donare fructus sui livelli cum sola licentia Superioris tenent passim doctores. Vide *ibid. num.* 72.

55 Immo plures tenent posse regulares utriusque sexus similes cessiones, remissiones, seu donationes fructuum sui livelli facere absque licentia ad id speciali Superioris, sed cum sola licentia generali insumendi tales fructus in suas indigentias, et religiosos usus. Vide *ibid. num.* 73.

Nota Rom. Theologi.

Quae religioso professo conceduntur, sive ratione *livelli*, sive alia de causa, aut incorporari conventui debent, aut ita administrari, ut veluti conventui incorporata administrentur. Id enim constat cum ex ipso voto paupertatis, quo quisque particularis adstringitur ad nil proprii habendum, sed ad omnia subjicienda conventui, ejusque Superiori, qui bonorum conventus administrator est tum ex ipso Concilio Tridentino, quod solemni decreto sancivit, incorporandum conventui esse, quidquid particularis quisque religiosus quacumque de causa habeat, et acquirat. Atque hinc fit, ut bona, quorum usus particularibus religiosis indulgetur, sive ex *livello* sint, sive aliunde proveniant, considerari semper debeant incorporata conventui, et illius nomine administrata, qui delectus sit Superior, et administrator bonorum communitatis; hoc enim secluso, nec bona incorporata conventui dici possent, nec religiosus particularis proprietatem illam excinderet, quae stare cum voto paupertatis non potest. Quae cum ita se habeant, facile est intelligere, Monachum, sive privatum religiosum, nonnisi indulgente Administratore bonorum, quae ad conventum spectant, licite posse, aut *livelli* fructus, aut fructus privati laboris, ad aliquem usum applicare; Nam deficiente hac indulgentia, sive licentia, proprietarius esset, et contra legem Concilii Tridentini ageret. Ergo necessaria est licentia Superioris, ut privatus religiosus insumere in suas indigentias, et usus possit hujusmodi fructus: et hoc in casu existimari posset bona incorporata conventui, ex voluntate Superioris, applicari ad usum privati religiosi, cujus indigentiis de bonis ipsius conventus subveniendum esset. Dici autem non potest, privatum religiosum, cui permissum a Superiore sit in proprios usus impendere *livelli* fructus, licite posse eos cedere, remittere, vel donare consanguineis. Nam bona conventus donare privatus religiosus non potest consanguineis, immo neque Superior; bona vero hujusmodi veluti incorporata conventui haberi debent; ergo non solum subditus, sed nec Superior ipse potest hanc cessionem, et donationem facere, sed necessaria est Sac. Congreg. licentia, ut optime dicitur numero 53. Ego vero in hujusmodi casibus ita subditum, ac Superiorem se gerere posse opinor: Si conventus ita bonis ditatus sit, ut eleemosynam elargiri indigentibus possit, et debeat, dum consanguinei monialis, vel religiosi, in paupertatem venerint, et veram indigentiam, poterit Superior indulgere, ut iis eleemosynae loco hujusmodi fructus remittantur, vel donentur: Si vero iis non egeant, nec subditus, qui voto paupertatis adstrictus donare nequit, nec Superior, qui non dominus, sed merus administrator est bonorum conventus, poterit hujusmodi remissionem, cessionem, aut donationem facere.

Responsio Auctoris.

Ea quae hic notantur et adduntur a R. *Theologo*, jam fusiori calamo a me tradita sunt tum in hoc ipso articulo a *n.* 45. *ad* 70. tum in verb. *Legatum a n.* 88. *ad* 94. et in verb. *Moniales artic.* 2. *a n.* 65. ad 92. et verb. *Regulares art.* 1. *a* n. 13. ad 20. Nec verum est, quod ipse Theologus ibi circa finem suae notae opinatur dicens: « Ego vero in hujusmodi casibus ita subditum, ac Superiorem se gerere posse opinor; Si conventus ita bonis ditatus sit etc. ». Quia quantumvis conventus, seu monasterium sit dives, neque subditus etiam cum licentia sui Superioris, neque Superior potest condonare livella suis consanguineis pauperibus, neque Superior potest talem facultatem subdito concedere. Semper enim requiritur facultas Sacrae Congregationis, vel Sacrae Poenitentiariae in quibusdam casibus occultis, ut pluries Egometipse in variis hujusmodi casibus prius e regularibus utriusque sexus consultus, et post debitum recursum ad dicta respectiva suprema Tribunalia, facultates ab ipsis concessas executioni demandavi, vel prout continebant, demandandas consului, etiam pro conventibus, et monasteriis ditissimis. Et nec semper tales facultates fuerunt concessae pro cessione, seu condonatione totius summae, sed saepe pro sola media, vel tertia parte, prout paupertas, seu miseria parentibus superventa fuerat repraesentata. Vide supra a me tradita *n.* 53. et verb. *Moniales art.* 2. *n.* 72. et quamvis *ibi n.* 73. *et* 74. et hic *n.* 54. *et* 55. ad eruditionem referam opinionem Auctorum tenentium, posse regulares utriusque sexus remittere suis consanguineis, vel aliis donare fructus sui livelli cum sola licentia Superioris; *ubi*

tamen sub n. 84. et hic sub n. 56. subjunxi: Intelige tamen de cessione, seu donatione fructuum livelli non ascendentium ad magnam, et notabilem summam, pro qua semper recurrendum est ad Sac. Congreg. Vide, et firmiter tene, ut ibi; cum talis sit legitima praxis, et consuetudo, quae est optima legum interpres, textu expresso in *L. Si de interpretatione* 48. *ff. de leg.* et in c. *Cum dilectus* 8. *de consuetudine*, cum similibus.

56 Intelige tamen de cessione, seu donatione fructuum livelli non ascendentium ad magnam summam. Vide *ibid. n.* 74.

57 Regulares utriusque sexus ex pecunia sui livelli, seu aliunde quaesita nequeunt sibi censum emere, seu constituere, neque de licentia Superiorum. Immo neque ipsam pecuniam tradere monasterio cum pacto, seu tacita conventione, quod monasterium certos redditus ad rationem tot pro centenario, ejus vita durante, concedat, seu solvat. Vide *ib. n.* 75.

58 Neque possunt Regulares utriusque sexus ex peculio sui livelli, vel aliunde quaesito, et sibi libere a suis Superioribus concesso fundare censum, ut ex fructibus post ejus mortem celebrentur Missae pro ejus anima. Vide *ibid. n.* 76.

59 Neque possunt regulares utriusque sexus tradere amico certam summam pecuniae ex suo livello, seu aliunde quaesitae cum pacto, quod post ejus mortem faciat celebrari tot Missas. Vide *ib. n.* 77.

60 An possint regulares utriusque sexus dictam pecuniam ex suo livello, seu aliunde quaesitam proprio usui concessam donare alteri cum onere, ut statim celebrentur singulis annis aliquae Missae in perpetuum. Vide *ibid. n.* 78.

61 Sub quibus conditionibus soleat Sacra Cong. concedere regularibus utriusque sexus facultatem habendi livella, seu vitalitia. Vide *ibidem n.* 70.

62 Adducuntur ad id variae specificae resolutiones Sacrae Congr. Vide *ibid. n.* 80. 81.

63 Regulares utriusque sexus administrare non possunt sua Livella a se ipsis. Vide *ibidem* n. 88.

64 Legatum relictum alicui regulari utriusque sexus sub conditione, quod quamdiu vivit, pertineat irrevocabiliter ad eum, vel eam independenter a licentia superiorissae, non debetur ipsi, sed monasterio, et talis conditio habetur pro non adjecta. Vide *supra n.* 46. *ad* 49. et d. *verb. Legatum n.* 91. *et* 92.

65 Immo legatum relictum regulari in particulari nec momento temporis potest esse apud ipsum, sed illico acquiritur monasterio. Vide d. verb. *Legatum n.* 89. 90.

66 Nec regulares utriusque sexus possunt in particulari habere, seu de se retinere legata, praesertim si sint in bonis stabilibus, neque de licentia quorumcumque suorum Superiorum etiam Generalium, quamvis assererent posse eam concedere. Vide *supra n.* 46. *ad* 49. et d. *verb. Legatum n.* 91. *et* 92.

Adducitur advertentia diligenter habenda. Vide d. verb. *Legatum n.* 93. 67

Insuper adducitur conclusio doctissimi Fagnani semper attendenda, et prae oculis habenda. Vide dict. verb. *Legatum n.* 94. 68

Regulares utriusque sexus an, et quomodo pecuniam ex suo livello, et aliunde quaesitam possint ludo exponere? Vide verb. *Ludus a num.* 9. *ad* 19. 69

Regulares utriusque sexus non possunt uti livellis, nisi servata forma Constitutionis Clementis VIII. de largitione munerum: *Sacra Congreg. Episcop. in Florentina* 21. *Julii* 1690. *ad relationem claras mem. Cardin. Petrucci*, apud Monacelli. *tom.* 1. *in Append. Adnotat. ad Constitut. Clementis VIII. de largitione n.* 7. 70

Legatum relictum monasterio, seu conventui bonorum incapaci pro sacristia, valetudinario, vel Ecclesiae pro cera, et oleo, non dicitur irritum, sed debet per Syndicum investiri pro adimplenda Testatoris voluntate. Vide verb. *Legatum num.* 95. 71

Unde Legatum relictum Minoribus de observantia reformatis, et Cappuccinis pro anniversariis, oleo, lampadibus, paramentis, hostiis, sacristia, Ecclesia, fabrica, luminaribus, sindonibus, linteis, tunicis, bibliotheca, impressione librorum, pane, vino, pitantia, seu victu, et vestitu, et aliis necessariis, est ipsis tradendum, et solvendum ab heredibus. Vide *ibidem* num. 96. 72

Adducitur ad id Decretum Sacrae Congr. Rev. Fabricae, et juxta illius dispositionem ponitur in claris, supradictos Minores mendicantes S. P. Francisci esse capaces legatorum juxta modum in eodem Decreto praescriptum. Vide *ibidem.* num. 97. 73

Adducitur Decretum Congregationis particularis ab Urbano VIII. deputatae. Vide *ibidem. num.* 98. 74

Adducitur Decretum Sacrae Congr. Fabricae S. Petri de Urbe. Vide *ibid. num.* 99. 75

Adducitur aliud Decretum ejusdem Sacrae Congr. Fabricae S. Petri. Vide *ibid. num.* 100. 76

Et capacitatem Fratrum Minorum obtinendi, et retinendi annua, et perpetua legata per modum simplicis eleemosynae expresse comprobat Breve Urbani VIII. incip. *Exponi nobis.* Vide *ibid. num.* 101. 77

Tale breve ad omnium commodum ad litteram datur. Vide, *ibid. num.* 102. 78

Et ulterius dd. Fratrum Minorum capacitatem ostendunt varia decreta, quae afferuntur. Vide *ibid. num.* 103. *ad* 109. 79

Insuper dd. Fratrum Minorum capacitatem expresse demonstrant variae resolutiones Sacrae Congregationis Fabricae. Vide *ibid. num.* 110. *ad* 113. 80

Et indistincte pro legatis pro Victu, et Vestitu semper resolvit Sacra Congr. Boni regiminis. Vide *ibid. a num.* 114. *ad* 116. 81

82 Item hanc Minorum capacitatem pluries comprobavit Sacra Congr. Episc. et Regul. Vide *ib n.* 117.

83 Item eamdem capacitatem pluries approbavit Sacra Congr. Conc. Vide *ibid. num.* 118.

84 Ex supra recensitis stat clarum, quod legata relicta Fratribus minoribus per modum purae, et simplicis eleemosynae sustinentur, et eorum Syndicus Apostolicus tamquam unus de populo potest comparere, et implorare Officium Ordinarii, ut demandet executionem Testamenti, et adimpleatur ab heredibus, seu executoribus mens Testatoris. Vide *ibid. num.* 119.

85 Immo cum heres teneatur in conscientia adimplere onera, ut ipsas dispositiones Testatoris, potest etiam cogi per Syndicum Apostolicum, non tamquam unum de populo, sed nomine Ecclesiae Romanae. Vide *ibidem num.* 120.

86 Plurima alia de capacitate Fratrum minorum recipiendi, et retinendi perpetua annua legata per modum purae, et simplicis eleemosynae videnda relinquuntur apud Pitonium *part.* 1. *disceptationum Ecclesiastic. discept.* 2. *per tot.* et apud Petrum Marcellinum de Lucia *in sua dissert. unic. de Legatis pro Victu religiosis Mendicantibus relicto per tot.* ubi ultra adductas, plurimae aliae afferuntur Apostolicae Sanctiones, et Sacrar. Congregat. responsiones, et declarationes, Unde non amplius attendendi sunt doctores in contrarium scribentes.

87 Quamvis Fratres minores de corpore observantiae, et Capuccini, dum de novo in locis recipiunt conventus, nequeant per modum contractus, et tamquam de Jure exigere ab universitatibus, et communitatibus, vel ab aliis particularibus benefactoribus, ut annuatim sibi solvatur certa pecuniae summa, vel quid aliud fixum pro eorum victu, et vestitu, cum id sit expresse contra suam regulam, et Pontificias, ac regulares suas Constitutiones, ut plene adnotavit Rota in *Turritano Legatorum sub diebus* 10. *Januarii* 1595. *et* 6. *Aprilis* 1696. *coram Emeriæ*, cujus votum exquisierat, et exequi postea mandavit *Sacra Congr. Episcop. et regul. sub die* 24. *Maii* 1697. apud Monacell. *part.* 1. *tit.* 6. *formul.* 19. *num.* 27. et tradit Matthaeuc. *Official. Curiae cap.* 17. *num.* 47.

88 Possunt tamen, praemissa debita protestatione, dictam certam pecuniae summam, seu quid fixum per modum purae, et simplicis eleemosynae annuatim recipere per Syndicum Apostolicum ad subveniendum suis veris necessitatibus, praesertim in iis locis, ubi victus, et vestitus mendicatione nisi valde incommode acquiri sufficienter possit, ut patet ex pluribus resolutionibus Sacrae Congreg. Boni regiminis relatis sub verb. *Legatum num.* 114. 115. *et* 116. Et sic saepe saepius, non solum ipsa Sacra Cong. Boni regiminis, sed etiam S. C. Episc. et regular. Concilii, et Rev. Fabricae declararunt, ut patet ex earum Decretis abunde relatis *sub d. verb. Legatum a num.* 95. *ad* 121. Immo Discalceati in Hispania paupertatis Seraphicae rigidissimi observatores fundationes conventuum non accipiunt absque determinata eleemosyna olei, piscium, lignorum, et similium, ut refert Pitonius *part.* 1. *discept. nu.* 83. concludens id licite fieri posse.

Et haec procedunt, etiamsi assignatio bonorum 89 fieret in contractu inter vivos, uti habemus casum decisum per *Sacram Cong. Fabricae in Imolen. Legati seu donationis sub die* 16. *Martii* 1707. Vide d. verb. *Legatum num.* 109.

Formula autem protestationis praemittendae a 90 fratribus Minoribus ante acceptionem legatorum traditur in sequentibus Decretis editis a Sacra particulari Congregatione ab Urbano VIII. specialiter deputata consultationibus familiae Cismontanae Fratrum Minorum S. P. N. Francisci *die* 14. *Junii* 1628. et die sequenti publicata in Congregatione generali fratrum Minorum de observantia in praesentia D. Cardinalis Gypsii, quorum tenor talis est, videlicet.

Sacra Congregatio a S. D. N. Fratrum minorum de observantia S. Francisci Cismontanae familiae consultationibus praeposita volens, quantum potest in Domino, ipsorum postulato satisfacere circa novitios ad habitum, et professionem admittendos, sanctitate sua approbante, censuit, tunc demum esse illis permittendum, ut novitios, ut supra, recipiant, cum constiterit ex ipsorum conventibus eos sustulisse abusus omnes, qui regulae S. Francisci observantiae adversantur. Quod ubi praestiterint, designanda erunt loca pro iisdem novitiis recipiendis, et praescribendus recipiendorum numerus, et qualitas, et alia ad eorum institutionem pertinentia, ut prout unaquaeque provincia id exequetur, eidem receptionem hujusmodi fore permittendam.

Abusus vero, quibus eos propterea mederi oportebit, sunt potissimum infrascripti.

Ac primum abdicent a se, et eorum conventibus non solum pistrina, ac bona omnia immobilia, quae alicubi contra regulae puritatem, et declarationes fel. rec. Nicolai III. et Clem. V. extra, vel intra septa monasteriorum detinent: sed etiam census perpetuos, et legata annua, super quibus Sacra Congregatio praecipit observari Decretum Congregationis generalis habitae die 17. Maii 1603. Cujus tenor talis est.

Cum annuos redditus, sicut cetera bona immobilia nobis habere non liceat, ideo renovantes alia generalia statuta decernimus, quod Frater non inducat personam aliquam ad eleemosynam perpetuam ordini nostro exhibendam, nec exhibitam a quopiam vivente suscipiat; et si aliqua talis nobis fuerit relicta, nullo modo in judicio exigatur, declarantes, quod ad perpetua legata petenda non possunt Fratres recurrere, nisi humiliter, et per modum eleemosynae absque allegatione alicujus Decreti. Decernitur praeterea,

ac praecipitur per S. Obedientiam, quod quoties relinqui contingat aliqua legata perpetua aliquibus personis, et hospitalibus, vel alicui reipublicae, et aliis domibus ea lege, quod teneantur fratribus praestare singulis annis certam eleemosynam, sive omnino gratis, sive ut ipsi Fratres dicant certa officia, at Missas, quod Guardianus faciat protestationem ei, qui testatoris voluntatem adimplere tenetur, quod cum ad illas elaemosynas nullum jus habeant ex vi legati, non possint obligari ad illa officia, et Missas. Si tamen facta ista protestatione, heres ex sua libera voluntate voluerit dare eleemosynas illas, et committere Fratribus dicta officia, et Missas, tunc Fratres tuta conscientia possunt eleemosynas hujusmodi recipere. Quod totum, et multo fortius in relictis legatis singularibus Fratribus simili modo faciendum esse decernimus. Inhibemus autem, ut syndicus in sua persona hujusmodi annuos redditus recipiat distribuendos ipsis Fratribus.

92 Protestatio autem sic Fiat sub sigillo conventus, videlicet; nos frater N. Guardianus, et fratres discreti hujus conventus N. dicimus ad nostram notitiam pervenisse quondam N. certam eleemosynae quantitatem conventui huic distribuendam perpetuo gratis, vel forsan pro aliquibus officiis, aut Missis dicendis legasse. Cumque legata hujusmodi, nisi per viam simplicis eleemosynae acceptare ex instituto sancto nostro, at jure nobis non liceat: Ideo per praesentes libere protestamur in Domino, quod legatum praedictum tamquam illius incapaces ex vi legati recipere nolumus, nec intendimus. Si tamen heres commissarius, aut legatarius ipsius testatoris dictam quantitatem per viam simplicis eleemosynae omni obligatione, dominio, et proprietate penitus cessantibus, nobis libere conferre voluerit, illum simpliciter accipiemus, et piae testatoria voluntati, quantum in nobis fuerit, plene, ac fideliter satisfaciemus. Haec autem protestatio subscripta per Guardianum, et discretos conventus dabitur illi, qui tenetur testatoris voluntatem implere, et eadem protestatio scribetur in libro conventus; ut constare possit succedentibus Guardianis, hanc Constitutionem fuisse ad plenum adimpletam.

Est autem haec protestatio necessaria, ut optime decernit D. Bonaventura hanc disputaos quaestionem, et ex Apostolicis declarationibus regulae nostrae colligitur. Et ut omnibus sit compertum id, quod tantopere est nobis necessarium, ipsam D. Bonaventurae quaestiunculam ex suo Apologetico desumptam hic apponere de industria non gravabimur, quae talis est, ut sequitur.

Cum asseratis vos secundum regulam, et professionem vestram nullos debere recipere proventus redditum, seu possessiones, exceptis domibus, in quibus habitatis, videmini transgressores regulae vestrae in eo, quod recipitis domos, vel areas non contiguas vestris areis, in quibus habitatis, eodem enim modo si hoc licet, poteritis etiam vineas recipere, et agros, et mansos, et similia quaeque recipere, immo grangias, et villas, et castra, et terras, et oppida, at quaecumque fuerint vobis data, et sic pristina paupertas, et mendicitas, quam professi estis, paulatim evanesceret, at non eritis discipuli S. Francisci, cum non sequamini vestigia ejus, nec ejus regulam teneatis: De domibus enim vobis contiguis potest esse excusabile, quod pro dilatanda area vestra illas quandoque recipiatis, sed de aliis non ita, in quibus homines alios pro censu locatis, quem procurator vester loco vestri exigit, et in usus vestros convertit de voluntate vestra. Si qui in talibus incaute agunt, dolemus, et contradicimus, et prohibemus. Qualiter autem in hoc licite agere possimus, adverte, et tunc non judicabis nos, si sano intelligis, transgressores. Protestamur nos secundum regulam nostram nil debere, seu velle possessionis, vel certorum redditum recipere, vel habere: quia vero mendici sumus, et pauperes, ea, quibus pro praesenti necessitate indigemus, ideo recipimus, prout licet, sive pro solvendis debitis, vel aliis necessariis procurandis. Cum ergo aliquis ex devotione vult nobis legare domum suam, vel aream non contiguam nostrae mansioni, non recipimus eam per nos, nec per interpositam personam ut nostram. Sed si ille eam disponit per alium quemcumque, ut ea vendita de pretio ejus provideatur nobis ex parte sui in his, quibus tunc indigemus, procurandis, vel solvendis debitis, acceptamus. Si autem ille timens ne forte ejus talis dispositio per heredes suos, vel alios in posterum impediatur, propter hoc praeoccupat roborare illam sigillo alicujus judicis, vel civium, vel alterius, et sic committit eam alicui amico suo, vel Fratrum, qui conservat, quod ipse disponit de domo tali, vel area, nil ad nos, cum de rebus suis possit ordinare, quod volet, nec locum talem, vel domum dicimus esse nostram, cum nihil juris nos in ea protestamur habere. Similiter si aliquis disponeret per amicum, vel alium, quod de pretio, vel de proventibus illis, vel illis darentur Fratribus tot panes quotidie, tantum eleemosynae singulis septimanis, aut annis, non essemus propter hoc praedii, vel redditum possessores; nam si me petente eleemosynam aliquis dives promittat, quod singulis annis velit dare Fratribus duas tunicas, vel tantum unam, vel singulis hebdomadibus tot panes, et hoc committat Officialibus suis, ut vice sui ista dent etiam eo absente, et hoc pro Fratribus recipiam, vel etiam, si illi negligant dare, admonendo exigam, numquid propterea certos redditus habere dicendi sumus, cum non ex jure, sed ex gratia solum talem elaemosynam recipiam, vel exigam?

Et sic post obitum illius uxor ejus, vel alii amici pro anima illius adhuc velint aliquo tempore talem nobis eleemosynam per se, vel ex dispo-

sitione illius largiri, possumus similiter accipere ex eadem gratia, ita quod quandocumque nollent amplius ista dare, nil peteremus ab eis quasi ex debito: sed more medicorum recurreremus ad domum clementis domini pro quotidiana eleemosyna quandiu illi placeret, sed quando pius nollet, abiremus vacui gratias agentes de dato, et non murmurantes de negato. Haec est vere, et pura vita mendicorum, quod datur, ex gratia recipere, non ex jure. De censibus vero domorum Fratribus legatarum nihil quaerimus, sicut nec de aliis redditibus. Si autem, antequam vendantur, aliquem inde censum recipiunt, in quorum tunc potestate sunt illae domus, nihil juris habere in eo protestamur, sed eleemosynam nobis sponte oblatam simpliciter recipimus, sicut aliunde donatam. Quia vero Dominus docet nos cavere ab hominibus *Matth.* 10. et Apostolus ab omni specie mala abstinere 1. *Thessal.* 5. ne putemur ab ignorantibus transgressores regulae nostrae, debemus aperte protestari, nihil nobis juris in talibus donationibus velle habere, sicut tenetur suspectus de fornicatione omnia illa cavere, ex quibus posset ista suspicio probabilis judicari. Haec omnia D. Bonaventura *lib. apol. q.* 9.

94 Sed quia in his casibus solet aliquando evenire, quod annuus redditus ob temporis antiquitatem non comperiatur habere aliquem patronum, cui fieri debeat talis, ut supra, protestatio, decernimus quod in tali casu servetur statutum ordinis Minorum sub Paulo II. contentum in Constitutionibus super *c.* 6 *Reg.* § *Inhibemus.* Quod nimirum hujusmodi redditus assignentur rectoribus spiritualibus, aut temporalibus, collegiorum, aut communitatum, terrarum, aut civitatum, qui tales eleemosynas, sive fructus, vel redditus annuos nomine Ecclesiae Romanae, vel donantium sine Fratribus exigant, et recipiant, et Fratribus sive aliis sacerdotibus, quando Fratres noluerint tales Missas, vel suffragia juxta piam intentionem benefactorum in toto, vel in parte secundum quantitatem talium obventionum interdicere faciant.

95 Item statuitur, ut deinceps nulla instrumenta publica fiant a Fratribus capitulariter congregatis nec quocumque alio modo se habentibus, in quibus transferetur dominium, et proprietas alicujus capellae, sive sepulturae, cum hoc omnino sit contra regulam, et nostro repugnet, instituto; nam quomodo aliquis dat, quod non habet? Si tamen occasio se obtulerit, in que oporteat satisfacere devotae fidelium voluntati, id fiet per modos nostrae regulae, et instituto congruentes. Est tamen protestatio praedicta necessaria, ne, ut ait D. Bonaventura, ab ignorantibus nostrum institutum, regulae nostree transgressores judicemur. Cujus Seraphici Doctoris sententiam hic inserendam judicavimus, quatenus e medio tollatur abusus ignorantissimorum aliquorum, qui existimantes, Charibedim fugere, in Scyllam inciderunt, in favorem, Ordinariorum, vel alicujus tertii, vel heredis renunciantes praedicta legata, quasi non esset opus proprietatis, et dominii donare, sicuti accipere, et summa dementia alienum renunciare.

De hujusmodi autem bonis, seu illorum pretio Generalis, vel commissarius generalis una cum consilio Guardiani, et discretorum conventus in usum sacristiae, fabricae Ecclesiae, et conventuum provideat, prout illorum necessitate perspecta salubriter in Domino expedire arbitrabitur. Et de hac provisione quamprimum sacrem hanc Congregationem fideliter certiorem faciat. Hanc vero bonorum abdicationem, et legatorum renunciationem fuisse executioni demandatam constare debebit huic Sacrae Congregationi ex Generalis, vel commissarii generalis, et Ordinariorum attestationibus gratis, et absque ullo, Fratrum dispendio concedendis. 96

Deinde a Fratribus particularibus auferetur cujuscumque rei proprietas, si quae sit, et omnia in communi redigantur ad regul. Sac. Con. Apostol. Constit. et S. Concil. Tridentin. dispositionem. Potisssimum vero tollantur pecuniae, et quam primum insumantur in veras, et communes ipsorum conventuum necessitates, idque fiat e Syndicis Apostolicis tantum, ita ut nihil pecuniae mediate, vel immediate supersit in manibus, vel potestate Fratrum etiam Superiorum. 97

Ad haec tollatur abusus Aromatariarum, ita, ut de cetero illae non retineantur, nisi ad usum monasteriorum dumtaxat, nec liceat res illarum cuiquam vendere. 98

Praeterea nullo modo habeant in eorum Ecclesiis, vel sacristiis, ut alibi cippos, et truncos ordinatos ad offerentium, seu donantium pecunias, nec capsulas pro eleemosynis Missarum. 99

Ac demum Superiores regulares invigilent, ut Fratres communi mensa utantur, divina officia temporibus debitis recitent, vacent orationi mentali, et divinum cultum diligenter exerceant, et cetera impleant, ad quae pro regulae observatione tenentur. 100

Haec autem superius expressa fuisse ad effectum perducta constare debebit eidem Sacrae Congreg. ex attestationibus medio juramento Generalis, aut commissarii generalis, aut visitatorum, praevia diligenti informatione capta in visitatione singulorum conventuum cujusque provinciae. Romae 14. *Junii* 1626. 101

Hic juvat afferre declarationes editas a dicta Sac. Congreg. specialiter ad id deputata ab Urbano VIII. et relatas a Fegneno ejusdem Congregationis Secretario *lib.* 5. *Decretal. in c. Nimis pravo* 17. *de excessibus Praelator. a numer.* 47. *ad* 54. ibi. 102

DISTINCTIO I.

De legatis bonorum mobilium.

103 Articulus I. An Fratres minores Tam de familia, quam reformati sint capaces legatorum bonorum mobilium, quae unica solutione, seu praestatione adimplentur, tam in pecunia, quam in aliis speciebus?

Articulus II. An possint eadem legata in judicio, aut extra exigere per se ipsos, vel syndicum Apostolicum?

Articulus III. An fabricae S. Petri liceat in hujusmodi legatis se ingerere infra annum, ex quo dies legati cessit?

Articulus IV. Et quid elapso anno?

DISTINCTIO II.

De legatis factis fabricae.

104 Articulus I. An valeat legatum annui reditus factum fabricae, sacristiae, vel Ecclesiae Fratrum Minorum, tam de familia, quam ex reformatione?

Articulus II. An liceat Fratribus hujusmodi legata in judicio exigere per eorum procuratorem, vel syndicos Apostolicos?

Articulus III. An liceat eidem erogare praedicta legata in usus Fratrum? An vero illa omnino converti debeant in usus a testatoribus praescriptos?

Articulus IV. An fabricae S. Petri liceat infra annum se ingerere in proprietate borum legatorum pro fabrica, vel sacristia transigendo cum heredibus, aut alias de eadam propriatate disponendo?

Articulus V. Et quid transacto anno?

Articulus VI. An liceat eidem fabricae S. Petri, se immiscere praestationibus, seu fructibus eorumdem legatorum ab anno decursis, et non solutis?

Articulus VII. Et quid infra annum, ex quo cessit dies praestationis?

DISTINCTIO III.

De legatis annuis cum onere.

105 Articulus I. An Fratres minores tam de familia, quam reformati sint capaces legatorum annuorum, quae fiunt adjecto onere celebrationis Missarum?

Articulus II. An iidem possint pro his legatis in judicio experiri agendo, aut judicis officium implorando?

Articulus III. An possint Fratres illa accipere a sponte offerentibus celebrando Missas ad rationem rei acceptae?

Articulus IV. An possint illa sponte oblata accipere per se ipsos, an vero per syndicum Apostolicum?

Articulus V. An Fratres possint hujusmodi legata extinguere, aut illorum proprietatem vendere, et pretium erogare in usum fabricae, vel sacristiae?

Articulus VI. An liceat Fabricae S. Petri proprietatem eorumdem legatorum cum onere Missarum vindicare, tam elapso anno, quam antea?

Articulus VII. An liceat fabricae eidem sibi vindicare annuas praestationes decursas, et non solutas tam ante annum, quam post?

DISTINCTIO IV.

De legatis annuis sine onere.

Articulus I. An Fratres Minores tam observantes, quam reformati sint capaces legatorum annuorum sine aliquo adjecto saltem ad effectum illa extinguendi, et pretium erogandi in usus fabricae, vel sacristiae? 106

Articulus II. An ad hunc effectum possint eamdem proprietatem in judicio petere per syndicum Apostolicum?

Articulus III. An possint illam convertere in usum Fratrum?

Articulus IV. Et quid, si coeperint illorum annuas praestationes accipere?

Articulus V. An possint Fratres exigere judicialiter annuas praestationes eorumdem Legatorum in vim Martinianae?

Articulus VI. Et quid post ultimum Decretum Sacrae Congr. hac de re editum?

Articulus VII. An Fratres teneantur protestari, se esse incapaces eorumdem Legatorum?

Articulus VIII. An possint illa a sponte dantibus accipere per se ipsos, vel per Syndicos Apostolicos?

Articulus IX. An heredes teneantur illorum praestationes Fratribus solvere in foro conscientiae?

Articulus X. An Fabrica S. Petri jus habeat sibi vindicandi horum Legatorum proprietatem tam elapso anno, quam antea?

Articulus XI. Et quid de annuis praestationibus decursis, et non solutis?

Articulus Ultim. An haec omnia procedant etiam in Legatis annuis ad modicum tempus?

Die 9. Septembris 1628. Sacra Congregatio negotiis Fratrum Minorum S. Francisci de Observantia a S. D. N. praefecta ad singulos Articulos superius propositos ad hunc modum respondit, videlicet.

DISTINCTIONE I.

Ad I. Articulum: Fratres Minores tam de Familia, quam Reformatos esse capaces legatorum bonorum mobilium, quae unica solutione, seu 107

praestatione adimpleantur, tam in pecunia numerata, quam in aliis speciebus. Dummodo tamen hujusmodi Legata sint in quantitate moderata, et non in fraudem paupertatis.

Ad II. Fratres quidem nec per se ipsos, nec per interpositam personam posse eadem legata in judicio exigere, sed Syndicum Sedis Apostolicae tantum Judicis officium implorare, dummodo similiter illa in moderata sint quantitate, et sine ulla fraude paupertatis, et re ipsa erogentur in Fratrum necessitates. Extra judicium vero ita demum legata hujusmodi accipi posse a Fratribus per se ipsos, si in aliis speciebus consistant, et accipiantur in ea tantum quantitate, quam vera, et imminens eorum necessitas postulet, sed superfluum, aut pecunias e Syndico tantum posse accipi, dum tamen id omnes in Fratrum necessitates convertatur.

Ad III. Non licere Fabricae S. Petri in hujusmodi Legatis bonorum mobilium se ingerere infra annum ex quo dies Legati cessit.

Ad IV. Elapso anno libere ad praescriptum suarum facultatum.

DISTINCTIONE II.

108 Ad I. Articulum; Valere Legatum annui redditus factum Sacristiae, vel Fabricae Ecclesiae, vel Conventus Fratrum Minorum tam de Familia, quam de Reformatione, nisi adsit excessus in quantitate.

Ad II. Nec per suos, nec per alios licere Fratribus in judicio exigere hujusmodi Legata, sed Syndico Apostolico dumtaxat.

Ad III. Non licere eadem annui reditus Legata erogare in usus Fratrum, sed illa omnino converti debere in usus a Testatoribus praescriptos.

Ad IV. Fabricae S. Petri non licere infra annum se ingerere in proprietate horum Legatorum, cum heredibus transigendo, aut alias disponendo de eadem proprietate.

Ad V. Itidem non licere.

Ad VI. et VII. Posse Fabricam S. Petri se immiscere in praestationibus, seu fructibus eorumdem Legatorum ab anno decursis, et non solutis, non autem infra annum, ex quo dies praestationis cessit.

DISTINCTIONE III.

109 Ad I. Articulum: Fratres Minores, tam de Familia, quam ex Reformatione nullatenus esse capaces legatorum annuorum, quae fiunt adjuncto onere celebrationis Missarum.

Ad II. Non posse pro his Legatis in judicio experiri, aut Judicis officium implorare.

Ad III. Posse Fratres illa accipere per modum eleemosynae a sponte afferentibus celebrando Missas ad rationem rei acceptae, citra tamen ullam obligationem ad onus perpetuum, et dummodo prius protestentur, se illorum capaces non esse.

Ad IV. Syndicum Apostolicum, et pro Fratrum necessitatibus, non autem Fratres ipsos etiam per alios posse hujusmodi Legata utcumque sponte oblata accipere, si in pecunia consistant.

Ad V. Non posse Fratres hujusmodi Legata extinguere, aut illorum proprietatem vendere, et pretium erogare in usus Fabricae, vel Sacristiae.

Ad VI. Licere Fabricae S. Petri ad suarum facultatum praescriptum sibi vindicare eorumdem Legatorum proprietatem cum onere Missarum celebrandarum, tam elapso anno, quam antea.

DISTINCTIONE IV.

Ad I. Articulum, Fratres Minores, tam Observantes, quam Reformatos non esse capaces Legatorum annuorum, quae fiunt sine aliquo onere, aut modo adjecto, nisi ad effectum illa extinguendi, seu illorum proprietatem, et pretium convertendi in usus fabricae, vel Sacristiae. 110

Ad II. Non Fratres ipsos, sed Syndicum Apostolicum tantum posse eamdem proprietatem in judicio petere.

Ad III. Posse convertere.

Ad IV. Si Fratres coeperint illorum annuas praestationes accipere, ne hinc fiat fraus Paupertati, expedire, ut de cetero decernatur, eo casu non licere amplius Fratribus eamdem proprietatem vendere, et pretium in usum fabricae, vel Sacristiae erogare. Ideoque agendum cum S. D. N.

Ad V. et VI. Fratres nullo modo posse in judicio exigere annuas eorumdem Legatorum praestationes.

Ad VII. Teneri.

Ad VIII. Posse illa per modum eleemosynae, et a sponte dantibus accipere etiam per seipsos, si in aliis speciebus consistant, quod si in pecunia, non nisi per Syndicum Apostolicum.

Ad IX. Non teneri.

Ad X. Fabricam S. Petri nullum jus habere vindicandi horum Legatorum proprietatem, nisi elapso anno juxta suas facultates.

Ad XI. Similiter non habere jus vindicandi hujusmodi annuas praestationes, nisi ab anno decursas.

Ad XII. Haec omnia locum non habere in legatis infra decennium, sed in his tantum, quae fiunt ad decem annos, et ultra.

Adducitur ad rem Constitutio Clementis X. confirmantis Decretum Sacr. Congreg. in causa Turritana Legatorum.

« *Clemens Papa X. ad futuram etc. Nuper pro* » *parte dilecti Filii Syndici Apostolici Conventus* » *S. Petri de Syrchis in Sardinia Ordinis Sancti* » *Franciaci de Observantia etc. Congregationi* » *Fratrum Nostrorum S. R. E. Cardinalium ne-*

» *gotiis etc. Episcoporum, et Regularium praepo-* » *sitae exposito, quod quondam Petrus Moros de* » *Molinos in suo ultimo Testamento, quod anno* » 1645. *condiderat, diversa annua Legata pro* » *Missis per Fratres Ordinis celebrandis, fecerat* » *modo sequenti* ».

Primo, « mando, quod meus heres teneatur expendere pro confectione tumuli, et exequiarum quolibet anno lib. 25. pro una Missa cantata, et aliis sexdecim Missis pro animabus meorum parentum celebran. a Fratribus Franciscanis S. Petri de Syrchis, et pro legato volo, quod sint perpetuo obligata bona mea ».

« Item volo, quod dictus meus heres solvat ex dictis bonis meis quolibet anno lib. 40. quae inserviant pro oleo lampadis meae Capellae majoris in dicta Ecclesia Sancti Petri ».

« Item relinquo in perpetuum Missas septem qualibet hebdomada pro Animabus purgatorii etc. et eleemosyna sit septem solidorum pro qualibet Missa etc. et proprietas illarum est 1400. lib. quae sit super Domo mea, in qua habito ».

« Item relinquo pro eleemosyna dicto conventui S. Petri de Syrchis lib. 300. ut illae applicari debeant per meos Curatores in loco securo ad rationem lib. 23. annuarum, et inserviant pro emendis linteaminibus pro pauperibus Fratribus infirmis ».

« Item quia D. Mater mea reliquit, ut dicantur duae Missae perpetuae pro qualibet hebdomada a dictis Fratribus, quod super bonis meis solvantur quolibet anno lib. 28.

« Item quia D. Pater meus reliquit unam Missam perpetuam in hebdomada celebrandam a dictis Fratribus, et reliquit pro eleemosyna Censum lib. 150. debitum a Gavino Paduano etc. quatenus perdiderint supradictum, mando ut meus heres solvat lib. 11. annuas etc. Et factis aliis pluribus legatis profanis etc. instituit sibi heredem, Deum, et animam suam, mandans suis Executoribus, ut adimpletis, et satisfactis legatis, instituerent unam tertiam Dignitatem Archidiaconalem in Cathedrali Turritana cum annuo redditu lib. 1000. et de residuo unum, vel plures Canonicatus secundum capacitatem bonorum suorum, et alias, prout in dicto Testamento dicitur uberius contineri ».

« Et subinde in executionem dicti Testamenti unus Canonicatus, et unus Archidiaconatus in Ecclesia Turritana erecti fuerant, dictusque Archidiaconatus ex dispositione ejusdem Petri Testatoris collatus fuerat cuidam Didaco Moros ejus Fratri Germano executori Testamentario, qui bona fide, dum in vivis erat, eadem legata pia adimpleri curaverat: verum post ejus obitum, de eodem Archidiaconatu provisus fuerat dilectus Carolus de Capudoro, ad cujus favorem dilectus filius Pro-Vicarius Generalis Turritanus, nesciebatur quo jure, declaraverat Fratres Minores praedictos Legatorum capaces tantum factorum pro oleo lampadis, et linteaminibus infirmorum, et incapaces pro reliquis, quae Archidiacono praedicto adjudicaverat, prout in ejus sententia dicitur contineri. Unde dictus Syndicus tanquam unus de Populo pro suffragiis Animarum, pro quibus instituta fuerunt dicta legata pia, et pro sua pietate erga dictos Fratres de Observantia, qui in magna necessitate propter eleemosynarum deficientiam in praedicta insula Sardiniae reperiebantur, prout ex attestatione juratorum, et Officialis Civitatis Turritanae constare dicebatur, nobis humiliter supplicaverat, ut omnimodam adimplementum legatorum praedictorum Ven. Fratri Archiepiscopo Turritano, non obstante praedicta Pro-Vicarii Generalis sententia committere de benignitate Apostolica dignaremur.

Instantia vero hujusmodi ad praedictam Cardinalium Congr. a nobis remissa, et de mandato ipsius Congreg. citato dilecto etiam Filio Alexandro Bulla supradicti Caroli de Capudoro Archidiaconi Procuratore, Syndicus praedictus plurimum cupiebat declarari, praedictos Fratres Minores de Observantia posse recipere praeinserta annua Legata Missarum per modum purae, et simplicis eleemosynae, juxta Doctrinam S. Bonaventurae in quadam Constitutione fel. rec. Urbani Papae VIII. praedecessoris nostri, cujus initium: *Sacrosanctum Apostolotus Ministerium*, proinde debere dictum Archiepiscopum Turritanum tanquam Executorem ultimarum voluntatum, et praecipue piarum, curare omnimodum adimplementum eorum Legatorum, et voluntatis dicti Petri Testatoris compellendo heredes, et detentores bonorum ad satisfactionem, ne Anima ejus defraudata remaneret: Emanavit ab eadem Cardinalium Congregatione Decretum tenoris, qui sequitur.

« Sacra Congr. EE. S. R. E. Card. negotiis, et consultationibus Episcoporum, et Regularium praeposita, Procuratore Archidiaconi Turritani saepius citato, referente Eminentissimo D. Cardinali Portocarrero, decrevit esse dandas declarationes saepe alias factas: Videlicet, Fratres Minores de Observantia non posse possidere Census, et bona stabilia; posse tamen recipere per viam eleemosynae quidquid eis traditur ab Executoribus ultimarum voluntatum pro celebratione Missarum, et Anniversariorum, et propterea censuit committendum, prout praesentis Decreti tenore committit Archiepiscopo Turritano, ut ad limites praedictae declarationis in causa, de qua supra agitur, procedat, et ad illius observantiam quantum opus fuerit, juris remediis, et in subsidium etiam Censuris Ecclesiasticis compellat ». *Romae* 3. *Augusti* 1674.

« *Cum autem sicut dictus Syndicus Nobis subinde exponi facit, ut Decretum hujusmodi firmius subsistat, et observetur exactius, Apostoli-*

» cae nostrae Confirmationis patrocinio communiri, summopere desideret, Nos ipsum Syndicum etc. absolventes etc. supplicationibus ejus » inclinati etc. Decretum praeinsertum auctoritate Apostolica tenore praesentium approbamus, » et confirmamus, illique inviolabilis Apostolicae » firmitatis robur adjicimus etc. sicque in praemissis per quoscumque Judices etc. irritum etc. » Datum Romae apud S. Mariam Majorem die » 22. Augusti 1674. Pontificatus Nostri anno » quarto ».

Item affertur ad rem Decretum Sac. Congreg. Episcop. et Regular. in Lucana 26. Martii 1677. pro Minoribus de Observantia editum.

Sacra Congr. EE. et Reverendiss. S. R. E. Card. negotiis, et consultationibus Episc. et Regular. praeposita, saepius declaravit, Fratres Minor. de Observ. S. Francisci, quamvis attenta dispositione Exivi de Paradiso, Clemen. V. et Constitut. Nicolai III Exiit, sint incapaces obtinendi Census perpetuos, et bona stabilia, posse tamen per viam purae, et simplicis eleemosynae recipere quidquid ab Executoribus ultimarum voluntatum eis traditur pro celebratione Missarum, pro ornamento Ecclesiae, aliisque necessariis procurandis, juxta doctrinam D. Bonaventurae relatam in Constit. san mem. Urbani VIII incip. Sacrosanctum Apostolatus ministerium; atque in praefatis casibus dictos executores ultimarum voluntatum curare debere, ut hujusmodi piae dispositiones adimpleantur, ne testatorum Animae debitis suffragiis defraudatae remaneant, quam quidem declarationem, illiusque tenorem in casu, de quo agitur eadem sacra Congregatio servari praecipit, committendo Ordinario Lucensi pro tempore existenti, ut quatenus alius Executor non existat, praenarratam pii Testatoris dispositionem executioni demandet etc. ».

113 Item datur ad rem Mandatum D. Auditoris Camerae Apostolicae, ut sequitur. Potentissimo, et Catholico Principi D. D. Carolo ab Austria etc. felicis prosperitatis augmentum etc. ejusdem Regnorum, et Provinciarum etc. Officialibus etc. ad quos praesentes nostrae pervenerint, seu quomodolibet praesentabuntur : Franciscus Columna in utraque Signatura SS. D. N. Papae Referendarius, causseque, et causarum hujusmodi etc. salutem etc. Noveritis quod introducta alias in partibus coram Vicar. General. Catacen lite, et caussa inter Syndicum R. R. P. P. S. Francisci Minor. Observ. Civitatis Tabernarum Catacen. ex una, et R. R. D. D. Theodorum, et Dominicum de Carcia ex adverso principales Partibus ex altera de, et super solutione eleemosinae debitae pro Missis, pro quibus agitur, rebusque aliis etc. Dictus D. Vicarius Catacen. in caussa hujusmodi procedendo suam protulit sententiam, sive decretum tenoris sequentis; videlicet : « Per Curiam Episcopalem Catacen. visa particula ultimi Testamenti quondam Felicinae Riva Civitatis Tabernarum conditi sub die 20 Maii 1633. etc. ac insuper inspecto tenore Bullae S. D. N. felic. record. Clementis Papae X. sub datum Romae die 31. Augusti 1675. pro confirmatione Decreti Sacrae Congregat. negotiis Episcoporum, et Regularium propositae lati sub die 3. Augusti 1674. declaravit : Fratres Minores de Observantia posse recipere Legata annua Missarum per modum purae, et simplicis eleemosynae, etiam pro executione ultimarum voluntatum Testatorum, visis actibus omnibus etc. ac partibus pluries auditis, fuit provisum, et decretum, suspensionem duarum Missarum in hebdomada per eamdem Curiam latam omnino tollendam esse, ac proinde P. P. Minores de Observantia Conventus supradictae Civitatis Tabernarum reintegrentur ad Legatum celebrandi easdem duas Missas in hebdomada, et ab hodie in antea R. R. D. D. Theodorus, et Clericus Dominicus Carcias correspondeant eisdem Fratribus scutos decem singulis annis pro celebratione praedicta etc. et ita etc. datum etc. die 24. Januarii 1691. Antonius Pavoni Vicarius Generalis etc. » A qua inserta sententia, sive decreto etc. appellantibus dict. D. D. Theodoro, et Dominico de Garcia, fuit haec caussa ad Curiam devoluta; « et coram Illustrissimo, et Reverendiss. D. Thomaso in utraque Signatura Referendario etc. Illustrissimi, et Reverendissimi D. A. C. Locumtenente introducta, qui ser. ser. procedendo, sua definitiva sententia, praeinsertam sententiam, seu Decretum D. Vicarii Generalis Catacen confirmavit, et approbavit »; ad effectum tamen exequendi super bonis per D. Victoriam Rivam donaetem etc. A qua sententia Illustrissimi, et Reverendissimi Thomati iterum appellantibus D. D Theodoro, et Dominico de Carcia, fuit causa hujusmodi Nobis commissa vigore specialis commissionis ejusdem Sanctissimi, de qua in dictis actis etc. Nos in causa, et in causis praedictis rite, directe, et legitime procedentes etc. Tandem D. Hieronymo Leto ex adverso Procuratore dict. D. D. Theodori, et Dominici Carcia ex adverso principalium etc. per unum ex ejusdem Sanctissimi Cursoribus more solito citato; « nostram protulimus, et promulgavimus definitivam sententiam praeinserti Decreti, seu sententiam D. Vicarii General. Catacen. et aliam Illustriss. et Reverendiss. Thomati confirmatoriam, prout in dictis Actis infrascripti Archivii Romanae Curiae Scriptoris. Sed quia a tribus sententiis conformantibus non licet amplius appellare, ideo ex parte ejusdem Sanctissimi, et ad instantiam dicti D. Syndici dicti Venerandi Conventus R. R. P. P. Minorum de Observantia fuit Nobis directa, et praesentata commissio exequutorialis tenoris sequentis. Sequitur tenor commissionis. Nos denique etc. dicto Dom. Hieronymo Leto ex adverso Procuratore dict. Theodori, et Dominici Carcia ex adverso principalium iterum ut supra citato, praeinsertam sententiam, sive Decret.

Vic. Generalis Catacen. aliamque dicti Reverendissimi Thomati, et dictam nostram respective definitivam sententiam exequi maudavimus, ac in illarum executione, et re judicata praesens mandatum exequutivum ad favorem dicti Syndici R. R. P. P. S. Francisci Minor. Observant. Civit. Tabernarum Dioecesis Catacen. contra et adversus dicta bona per dictam Victoriam donata dictis D. D. de Carcia pro Ducatis viginti quinque monetae Regni debitis pro supradicta eleemosyna Missarum ab anno 1691. per totum mensem Junii proxime praeteriti ad rationem Ducatorum decem pro quolibet anno, sine praejudicio aliorum per annum decursorum decrevimus, et relaxavimus, exequi volumus, et mandavimus per praesentes. Quo circa Vos Potentissimum Regem, vestrosque Regios Ministros studiose requirimus, et perbenigne in Domino hortamur, attenteque rogamus, Vobis vero, aliis omnibus, et singulis supradictis etc. tenore praesentium committimus, et in virtute S. Obedientiae, ac sub excommunicationis etc. poena etc. mandamus, quatenus statim visis praesentibus, et quoties praesentium vigore fueritis, seu alter vestrum fuerit requisitus etc. ex parte nostra, seu verius Apostolica Auctoritate cogatis, et compellatis, cogique, et compelli faciatis, etc. dictos Theodorum, et Dominicum Carciam ad dandum, solvendum, tradendum etc. et effectualiter exbursandum dicto Rever. Syndico dictorum P. P. Sancti Francisci Min. Observ. etc. scuta viginti quinque monetae Regni, ut praefertur, debita, una cum aliis scutis quatuor, et Juliis septem monetae Romanae pro expensis praesentis Mandati. Datum Romae anno 1693. Indictione prima, die vero 7. mensis Augusti Pontificatus Sanctissimi D. N. Innocentii Divina Providentia Papae XII. anno ejus tertio. »

114 Syndici Apostolici nequeunt dominium, vel usum possessionum in se recipere, ut redditus annuos Fratribus tribuant. Sic expresse dicta Sacra Congr. allegat. *supra n.* 91. *in fine*, ibi: « Inhibemus autem, ne Syndicus in sua persona hujusmodi annuos redditus recipiat distribuendos ipsis Fratribus ». Et *Sacr. Congr. R. Fabricae in Assina Legati* 29. *Novemb.* 1602. quae, teste Eminentissimo Card. Petra *tom.* 2. *Commentar. ad Constit.* 5. *Honorii III. num.* 29. censuit « Franciscanus observentes, qui praetendebant retinere stabilia nomine Syndici, esse incapaces ad ita retinendum. »

115 Neque dicti Syndici Apostolici possunt sine beneplacito Apostolico alienare mobilia pretiosa Ecclesiae incorporata, ut sunt lampades, candelabra, paramenta, picturae, et hujusmodi, prout expresse de mandato Urbani VIII. 1. *Septembris* 1624. decrevit S. C. C. prohibens alienationes dictorum fieri sine expressa Sacrae Congr. licentia, adjectis poenis ipso facto incurrendis a contrafacientibus, nullisque alienationibus declaratis, et novissime *eodem Sacr. Congr.* in *Papiensi die* 18. *Martii* 1719. quae respondit: « Quo ad mobilia pretiosa Ecclesiae incorporata esse necessarium Beneplacitum Apostolicum; quo vero ad omnes alias res in futurum non posse Syndicos procedere ad venditionem, nisi praevia affixione Edictorum, et venditio fiat majori oblatori ». Vide verb. *Syndicus n.* 19.

Fratres Minores habent solum simplicem usum Facti absque ullo dominio, et usu Juris circa res illas, quibus uti possunt; *Communis*. Usus *Juris* est ipsum Jus, sive legitima facultas utendi aliqua re, adeoque usum Juris habere dicitur omnis, qui et utitur, et potest ad libitum licite uti aliqua re. Usus autem simplex *Facti* est ipse actualis usus rei factus cum omnimoda dependentia a libera voluntate domini proprietarii: sicque usum simplicem Facti habere dicitur ille, cui conceditur facultas utendi re etiam usu consumptibili, sed omnino dependenter a libera concedentis voluntate, ita ut pro ejus libito revocari possit. 116

Et hic usus simplex *Facti*, et omnino dependens a libera voluntate domini proprietarii concedentis potest separari, et de facto separatur a dominio rei etiam unico usu consumptibilis. Vide verb. *Dominium art.* 1. *n.* 18. *ad* 20. 117

Domus professae societatis Jesu, licet sint vere mendicantes, sunt tamen capaces legatorum etiam bonorum stabilium, ita tamen ut si talia bona non sint necessaria, nec opportuna usui domorum professarum, ea vendi debeant, et ex eorum pretio propriis necessitatibus provideri. Vide verb. *Legatum n.* 122. 118

Scholastici, et coadjutores temporales, qui in dicta praeclarissima societate Jesu post biennium probationis simplicia vota ediderunt, possunt, non obstante voto paupertatis, retinere, et acquirere dominium radicale bonorum temporalium, tam mobilium, quam immobilium antea habitorum, vel postea per hereditatem, donationem, vel alio modo obtentorum, quamvis per dictum simplex votum paupertatis privati sint actuali Jure de iis disponendi arbitrio suo sine Superioris licentia: Sanchez *lib.* 7. *moral. cap.* 18. *n.* 23. *et* 28. Layman *lib.* 4. *tract.* 5. *cap.* 7. *num.* 3. Busemb. *lib.* 4. *cap.* 1. *de statu religioso dub.* 4. La Croix *ibid. num.* 96. Sporer *tom.* 2. *tract.* 6. *cap.* 1. *num.* 68. et alii. Et ratio est, quia illud votum simplex non privat, sed stat cum dominio radicali, et in actu primo bonorum antea habitorum; et postea acquisitorum, seu acquirendorum, et solum privat dominio, ac Jure actuali utendi, vel disponendi de iis arbitrio suo sine licentia Superiorum juxta Constitutionem Gregorii XIII. incip. *Ascendente Domino*. Talis enim religiosa paupertas non consistit in eo, quod reddat religiosum incapacem dominii radicalis, et velut in actu primo, qualem etiam habet infans sub Tutore constitutus; sed quod pri- 119

vet ipsum religiosum Jure retinendi bona temporalia, et de iis disponendi arbitrio suo sine facultate, de consensu Superiorum saltem licite.

120 Unde tales Scholastici, et Coadjutores temporales, quamvis moraliter peccarent contra paupertatis votum, si de dictis bonis antea habitis, vel postea acquisitis disponerent arbitrio suo sine consensu Superiorum, tamen talis dispositio esset valida: Sanchez *loco cit.* Layman *loco cit.* Sporer *loc. citat.* Lugo in *respons. moral. lib.* 4. *dub.* 6. La Croix *lib.* 4. *num.* 103. cum Castropal. Pellizar. et aliis ibi citatis contra Molinam, et Lessium. Et ratio et, quia licet peccarent mortaliter contra votum paupertatis, ex quo per tale simplex votum paupertatis sibi interdixerint jus disponendi sine facultate Superiorum; tamen eorum dispositio esset valida, quia adhuc retineut dominium suorum bonorum, donec eis se abdicent pro solemne paupertatis votum, cum eis non se abdicent per d. votum simplex paupertatis.

121 Est enim magna differentia inter votum solemne paupertatis (cui, ut recte notat Layman *loc. citat. n.* 3. *vers. ceterum*, aequiparari in hoc docet votum paupertatis Coadjutorum Formatorum d. Societatis Jesu), et inter simplex paupertatis votum ab ipsis Scholasticis, et Coadjutoribus temporalibus emissum, quia tale simplex votum paupertatis privat Religiosum solum dominio, ac Jure actuali utendi, et disponendi de bonis temporalibus arbitrio suo absque facultate Superiorum, et non dominio radicali, et in actu primo. Votum autem solemne paupertatis emissum in professione solemni Religionis privat sic professum, non solum dominio, ac jure actuali, sed etiam dominio radicali, et in actu primo, idest omni Jure, ac facultate, tam valide, quam licite disponendi de bonis temporalibus antea habitis, ac alia postea acquirendi, et alienandi, ut clare habetur *ex c. Unic. de voto in* 6. et de Coadjutoribus formatis in d. Societate Jesu est statutum a Gregorio XIII, in d. Const. *Ascendente Domino* Layman *loc. cit. vers. Ceterum*, Sporer *loc. cit. n.* 59. et alii.

122 Ut Regulares possint uti rebus aliquibus licite intra terminos Religiosae paupertatis, requiruntur quatuor conditiones. Prima namque est, ut utantur iis rebus tamquam non suis. Secunda, ut iis utantur cum vera, et rationabili Superioris licentia. Tertia, ut iis utantur juxta modos in quolibet Religione expressos. Quarta, ut iis utantur servata honestate, et modestia: Marchantius *in Tribunali tom.* 3. *part.* 2. *tract.* 2. *tit.* 1. *quaest.* 4. Henno *tom.* 2. *tract.* 3. *disp. unic. de statu Religioso quaest.* 9. *art.* 3. §. 2. Sporer *tom.* 2. *tract.* 6. *cap.* 1. *numer.* 61. et alii in re communiter.

123 Regulares igitur utriusque sexus debent uti rebus tamquam non suis, ut habetur clare *Actor.* 4. *num.* 32. ibi: *Nec quisquam eorum, quae possidebat, aliquis suum esse dicebat. sed erant illis omnis communia;* et concordat, *cap. Dilectissimis* 6. *cap. Scimus* 9. *cap. Non dicatis* 11. *caus.* 2. *quaest.* 1. *cap. Monachi* 2. *cap. Super quodam* 4. *cap. Cum ad Monasterium* 6. *de statu Monachor.* cum similibus, Concil. Trid. *sess.* 25. *de Regularibus cap.* 2. ubi expresse prohibet Regulares *quovis modo ab eis acquisita tamquam propria, aut etiam nomine conventus possidere, vel tenere.* Et Decr. Clem. VIII. *pro Reform. Regularium* incip. *Nullus omnino*, §. 3. ubi confirmantur, et innovantur Decreta Concilii Trid. de sic paupertatis voto custodiendo.

124 Unde peccant contra paupertatem Regulares utriusque sexus, qui mobilia, vel immobilia tamquam sua retinent, et administrant; iisque dispotice suo arbitrio utuntur, ac de iis pro libitu disponunt. Item qui pro peculio, seu Livello sibi concesso dant quitantias sine Superioris consensu, volunt solutionem in suis propriis, et non Superioris manibus fieri, cogunt ad id debitores tamquam absoluti domini, et hujusmodi: Regulares enim utriusque sexus nequeunt Livella administrare a se ipsis. Vide *supra n.* 63. et verb. *Moniales art.* 2. *n.* 88. Nec iis Livellis uti possunt, nisi servata forma Constitutionis Clementis VIII. *de Largitione munerum.* Vide *supra numer.* 70.

125 Regulares utriusque sexus debent uti rebus cum vera, et rationabili Superioris licentia. Unde si metu, fraude, dolo, minis, vexationibus, molestiis, allegatione falsi, seu reticentia veri obtineatur, perinde est, ac si non fuisset talis licentia obtenta, quia sic, vel est violentia; vel si sit licentia, est subreptitia, vel obreptitia. Idem dicendum est, si talis licentia absque rationabili causa concedatur, quia tunc nec inferior, nec Superior est tutus in conscientia, cum tales concessiones corrumpant mores Religiosorum, ac nimis in dies relaxent Religiones. Tum quia Superiores sunt dispensatores, et non dissipatores Bonorum Conventuum, ac Monasteriorum.

126 Licentia non requiritur semper expressa, sed sufficit aliquando etiam tacita, rationabiliter praesumpta. Taciti enim, et expressi eadem est virtus, et idem judicium, *cap. Ex p.* 2. *de Rescriptis, leg. Cum quid* 3. *ff. de rebus creditis*, l. *Cornelius* 69. *ff. de hered. instituend.* l. *Haec verba* 3. *ff. de Legatis* 1. l. *Fideicommissa* 11. §. *Si filio. ff. de Legatis* 3. cum similibus.

127 Unde in illis religionibus, et monasteriis, ubi viget legitima consuetudo aliqua recipiendi, retinendi, expendendi, donandi, et hujusmodi sine expressa Superioris licentia, excusantur religiosi, ac religiosae a peccato proprietatis ratione licentiae tacitae, *arg. c. Cum olim* 6. *cap. Cum dilectus* 8. *cap. Cum tanto* 9. *de consuetud.* Mastrius *Theol. moral. disp.* 13. *q.* 1. *n.* 44. Pellizar. *de Monialibus c.* 4. *num.* 71. Felix Potest. *tom.* 1. *part.* 2. *n.* 1046, testans de communi.

128 Licentia non est necesse, quod detur toties, quoties casus occurrerit, sed sufficit absoluta sine limitatione concessa, saltem pro tempore ejusdem Superioris concedentis, nisi aliter constet de ejus voluntate. Cum enim talis licentia sit semper revocabilis, salvatur semper, quod religiosus disponat de rebus sibi concessis cum facultate, et consensu Superioris. Immo licentia ab uno Superiore concessa durat etiam sub alio, nisi ab ipso successore exprese, vel tacite fuerit revocata, quia gratia non expirat, mortuo, vel amoto ab officio concedente; *cap. Si super gratia* 9. *de officio delegat.* in 6. *cap. Si cui* 36. *de Praebend.* in 6. Donatus *Prax. rer. regul. tom.* 3. *tract.* 15. *qu.* 18. Lezana ab ipso ibi citatus, Felix potest. *loco cit. n.* 1038. et alii. Vide notata supra ad *n.* 55.

129 Regulares utriusque sexus tenentur uti rebus sibi concessis juxta modos in sua regula, et suis Constitutionibus expressos. Quilibet enim tenetur servare paupertatem eo modo, quo illam Deo promisit; sicque cum religiosi voveant ordinarie illam servare juxta modos in sua regula expressos, et in sua religione licite servari solitos, tenentur uti rebus sibi concessis juxta dictos modos.

130 Hinc Fratres Minores de corpore observantiae, et capuccini tenentur prae ceteris regularibus ad usus arctos, et pauperes in sua regula contentos, ut declararunt pro minoribus Nicolaus III. in *cap. Exiit qui seminat* 3. *de verbor. signific.* et Innocentius XI. Constit. incip. *Sollicitudo pastoralis officii.*

131 Supradicti enim Fratres Minores, quamvis circa res sibi necessarias possint habere simplicem usum facti, non possunt tamen habere usum Juris, et tanto minus dominium. Et circa denarios, vel pecuniam, nec dominium, nec ullum politicum usum habere possunt, ut exprese praefati Summi Pontifices, et signanter Innocentius XI. in d. Constit. incip. *Sollicitudo Pastoralis officii*, §. 4. ibi: « Aliarum enim rerum necessariarum Fratres Minores de corpore observantiae hujusmodi habere usum licet, non dominium; Denariorum autem nec dominium, nec usum, et proinde quaevis contrectatio pecuniae, seu denariorum, quae non sit pure naturalis, seu quae sit quovis modo politico, cujuscumque domini sint denarii, seu pecunia, Fratribus Minoribus observantibus, seu de observantia est omnino prohibita.

132 Et insuper, ut omnis occasio transgrediendi praeceptum de non contrectandis denariis, seu pecuniis auferatur, prohibet exprese idem Pontifex Innocentius XI. in d. Constitutione incip. *Sollicitudo* §. 10. ne Fratres Minores possint esse administratores aliorum temporalium bonorum, sive mobilium, sive immobilium cujuscumque domini illa sint, et neque monasteriorum sibi subjectorum, ibi: « Demum ut omnis occasio transgrediendi praeceptum de non contrectandis denariis, seu pecuniis auferatur, omnibus, et singulis dicti ordinis praelatis, sive Superioribus in virtute S. obedientae, ac sub poena privationis suorum officiorum injungimus, ut nulli religioso ejusdem ordinis permittant administrationem fundorum, reddituum, ac quarumcumque aliarum rerum, et bonorum mobilium, vel immobilium, cujuscumque domini illa sint, et signanter ut nulli religiosorum ordinis hujusmodi permittatur administratio bonorum temporalium alterius Monasterii monialium sub quavis praetextu, aut nomine, nempe Administratoris, Syndici, Factoris, Coloni, Superintendentis, Villici, aut alio quovis imaginabili.

133 Dictis Fratribus minoribus, quamvis sit omnino prohibita receptio, et contrectatio politica, et civilis denariorum, seu pecuniae, nempe receptio, et contrectatio denariorum ad eos pro usibus expendendos, et permutandos: Non est tamen eis prohibita denariorum receptio, et contrectatio pure naturalis, et materialis absque omni dominio, et usu. Unde non est eis prohibitum denarios e terra levare, eos ad discernendam qualitatem metalli pertractare, curiositatis gratia tangere, et hujusmodi. Item non est eis prohibitum denarios alicejus parentis, amici, mercatoris, benefactoris pro custodia ratione alicujus periculi retinere, aut secum in itinere ad evitanda latronum pericula ducere, seu ad preces alicujus debitoris eos alio transferre pro consignandis ejus creditoribus, vel pro restitutione ab aliquo Poenitente debita facienda, et hujusmodi; Dummodo semper haec fiant absque ullo usu, aut effectu, vel scandalo pusillorum.

134 Praedicti Fratres Minores, nedum non possunt habere aliquid proprii in particulari, sed neque in communi, ad differentiam aliorum regularium utriusque sexus, qui licet nequeant habere aliquid proprii in particulari, possunt tamen habere dominium bonorum temporalium in communi. Conc. Trid. *sess.* 25. *de regularibus, cap.* 3. ibi: « Concedit Sancta Synodus omnibus Monasteriis, et Domibus, tam virorum, quam mulierum, et mendicantium, exceptis Domibus Fratrum S. Francisci Capuccinorum, et eorum, qui Minorum de observantia vocantur, etiam quibus, aut ex Constitutionibus suis erat prohibitum, aut ex privilegio Apostolico non erat concessum, ut deinceps bona immobilia eis possidere liceat.

135 Insuper religiosi aliorum religionum possunt etiam in particulari cum licentia Superiorum habere usum pecuniae, dummodo moderatus sit, et ad fines honestos, et cuilibet religioso decentes, et fiat juxta tradita sub *verb. Moniales art.* 2. *n.* 67. 69. 70. *et* 79. et juxta Constitut. Clem. VIII. de largitione munerum, et ejusdem Decreta pro reformatione regularium.

136 Dicti autem Fratres Minores neque de licentia suorum Superiorum possunt in particulari habere usum pecuniae: Est enim ipsis rigorosissime interdicta receptio, et contrectatio pecuniae, ut

patet ex fundamentali, et praecipuo suae regulae praecepto *cap* 4. his verbis: *Praecipio firmiter Fratribus universis, ut nullo modo denarios, vel pecuniam recipiant per se, vel per interpositam personam.* Cum tanta sit eorum paupertas (quam eorum S. Pater, et Fundator, ac summi Pontifices vocant altissimam), ut licet Seraphicus Patriarcha permittat, quod *pro necessitatibus infirmorum, et aliis Fratribus induendis, per amicos spirituales Ministri tantum, et Custodes solicitam curam gerant secundum loca, et tempora, et frigidas regiones, sicut necessitati viderint expedire;* excipit tamen semper, et salvat, quod *nullo modo denarios, vel pecuniam recipiant, cit. cap. 4. Regulae*, ibi: *En semper salvo, ut sicut dictum est, denarios, vel pecuniam non recipiant.* Unde eum neque ipsimet Superiores usum pecuniae habere possint, tanto minus ipsum pecuniae usum poterunt subditis concedere, ac permittere, *arg. cap. Nemo* 79. *de Regul. juris* in 6. ibi: *Nemo potest plus juris transferre in alium, quam sibi competere dignoscatur, l. Nemo* 54. *ff. de regul. juris*, ibi: *Nemo plus juris ad alium transferre potest, quam ipse haberet*, cum similibus.

137 Immo est eis tam rigorose interdictus pecuniae usus, ut neque in eorum Ecclesiis, seu aliis permittatur pecuniarum quaestus in eorum commodum, ac utilitatem, textu expresso in *Clementina Exivi* 1. *de verbor. significat.* §. *Quo circa*, ibi: « Quo circa quaestus omnis pecuniae, ac oblationum pecunialium receptio in Ecclesia, vel alibi cippi, seu trunci ordinati ad offerentium, vel donantium pecunias reponendas, nec non quicumque recursus alius ad pecunias, seu habentes ipsas, qui per declarationem praedictam » (hoc est Nicolai III. *in cap. Exiit qui seminat.* 3. *de verbor. signific.* in 6.) non conceditur: Haec, inquam, omnia sunt eis simpliciter interdicta.

138 Quinimmo neque possunt dicti Fratres Minores capsulas retinere in Sacristia, aut alibi ad Missarum eleemosynas recipiendas, etiamsi clavem retineret Syndicus Apostolicus, ut expresse fuit prohibitum per nostras Constitutiones generales de anno 1628. jussu Urbani VIII. Constit. incip. *Injuncti Nobis*, et a *S. Cong. Conc. die* 7. *Julii* 1708. prout habetur in Chronologia nostri Seraphici Ordinis Patris Julii de Venetiis ad septuagesimum octavum generale capitulum circa finem, ut sequitur.

Decretum Sacrae Congreg. Concilii Trid. modificativum Bullae Innoc. Papae XII. de celebratione Missarum.

De capsulis.

Quemadmodum probos decet Religiosos, cupientes hujus Ordinis Patres non minus eorum regulae puritatem custodire, praecipue circa paupertatis votum, tantopere a Sancto fundatore injunctum, quam Apostolicis jussis obtemperare, humillime expetierunt hujus S. C. oraculum super declaratione emergentis casus, qui est ejusmodi. Urget ex una parte novissima Constitutio sac. mem. Innocentii XII. super celebratione Missarum, quae incipit *Nuper*, cum decreto irritanti, et clausula *sublata*, nec non cum derogatione expressa omnium Constitutionum Apostolicarum, et Statutorum Ordinum, tam mendicantium, quam non mendicantium, atque consuetudinum immemorabilium, quae inter alia provida decreta demandat retentionem capsularum pro Missis celebrandis per verba: « Debeant ulterius Regulares praedicti omnes, et quascumque eleemosynas, tum manualium, tum perpetuarum, et temporalium Missarum reponere in capsa particulari sub duabus clavibus, quarum una penes Superiorem localem, altera vero penes alium a Capitulo Conventuali deputandum retineatur, ac de iisdem eleemosynis, et celebratione Missarum coram Patribus discretis, seu consiliariis, vel alio simili modo nuncupatis singulis mensibus districtam rationem exigere, et respective reddere ».

Obstare ex alia parte videntur hujusmodi capsae retentioni bina Decreta, alterum editum in Generali Congregatione Cismontanae familiae habita in Conventu Aracoeli anno 1615. relatum in *tom.* 3. *Orb. Seraph. pag.* 613. alterum vero per eadem verba conceptum itidem in Generali Congregatione in eodem conventu celebrata anno 1628. coram clar. mem. Card. Gypsio a san. mem. Urbano VIII. specialiter delegato, recensitum quoque *in tom.* 4. *ejusdem Orb. Seraph. pag.* 11. quod et pariter eorumdem verborum texture relatum reperitur post Constitutionem *Injuncti Nobis*, *praelaudati Pontificis* 49. *in ordine Bull. tom.* 4. *sub dat.* 4. *Junii* 1628. *et publicatum die* 13. *ejusdem mensis, et Anni*, ibi: « Capsae, vel trunci ad recipiendas eleemosynas pecuniarias etiam pro Missis oblatis, non solum ab Ecclesia, sed etiam a Sacristia, et a quacumque parte, quae sit intra clausuram conventus omnino prohibentur sub poena inobedientiae, et excommunicationis majoris, oblatae autem eleemosynae pro Missis nullo modo intra clausuram conventus, aut intra Ecclesiam, vel Sacristiam ab aliquo recipi permittantur, sed ad Syndicum Apostolicum offerens remittatur. Quod si id grave illi fuerit, et voluerit Tertiario, vel Servitori Conventus tamquam Syndici substituto illam tradere, ut ad Syndicum ipsum ejus nomine deferatur, id fieri poterit, ea tamen lege, ut intra clausuram conventus, aut Ecclesiae, nec Tertiarius, nec servus illam recipiat, et Guardianus, qui contrarium permiserit, privetur Officio. *Et ibidem infra*: Praeterea nullo modo habeant in eorum Ecclesiis, vel Sacristiis, aut alibi cippos, aut truncos ordinatos ad offerentium, seu donantium pecunias, nec capsulas pro eleemosynis Missarum ».

Insuper obstare videntur typis traditae Consti-

tutiones editae in capitulo Generali celebrato in eodem conventu Aracoelitano die 22. Maii 1700. *Pro Cismontana Familia*, §. *Ad propositionem n.* 1. *pag.* 40. ubi haec habentur; « Ad propositionem factam in discretorio Observantium, an supplicari deberet SS. uti dispensare dignetur cum Observantibus in praecepto de retinenda capsula in Sacristia pro recipiendis eleemosynis pro Missis, prout insinuari videtur in Decretis de celebratione Missarum; Definitorium Generale, attenta dispositione Regulae nostrae cap. 4. ac Apostolicarum declarationum illius, aliorumque Pontificum Constitutionum, praesertim Nicolai III. *Exiit*, Clem. V, *Exivi*, Pauli III. *Exponi Nobis* » *die* 30. *Maii* 1536. Innocentii XI. *Sollicitudo Pastoralis*, Innoc. XII. *Alias a felicis*, nec non Decreti Sacrae Congreg. Consultationibus hujus nostrae familiae praepositae, approbante Sanctissimo *sub dat. die* 4. *Junii* 1628. declarat, ejusmodi capsulas statui, ac professioni Fratrum Minorum de observantia esse repugnantes, et proinde Fratres nostros non comprehendi sub praecepto hujusmodi de retinendis praedictis capsulis in Sacristiis, vel suis conventibus, et si opus fuerit, supplicetur SS. pro confirmatione hujus declarationis per Officiales Familiae ». Harum autem Constitutionum legalitatem impugnat Modernus Commissarius Generalis familiae Cismontanae autumans, eas fuisse efformatas proprio marte mox defuncti P. Generalis Ordinis citra consensum Generalis Capituli, sed earum loco hoc aliud exhibuit documentum. In Regesto Curiae Aracoelitanae facto ab anno 1700. usque ad annum 1704. *fol.* 22. *n.* 7. inter alia sic legitur: « Circa capsulam pro conservatione eleemosynarum pro Missis celebrandis recipiendarum in Sacristiis omnium regularium etiam mendicantium cum amplissimis derogatoriis omnium in contrarium quomodolibet disponentium a Sacr. Congr. novissimis Decretis de celebratione Missarum observari mandatum cum circumstantiis in ea materia dispositis, Discretorium Generale optat, ut supplicetur Sanctissimo pro dispensatione Observantium ab obligatione eas capsulas retinendi: At Definitorium Generale rogat Reverendiss. P. Generalem, ut, perpensis perpendendis, mandet id fieri, et respective supplicari, quod sibi melius in Domino, ac Ordini utilius videbitur excedere ».

Ancipites valde sunt religiosi praefati Ordinis, utram in partem se teneant super hujusmodi capsularum retentione, exindeque in varias abierunt interpretationes cum praejudiciali difformitate regularis instituti, utpote qui Innocentianam Constitutionem servandam contendunt, capsulas ad usum revocarunt; ceteri vero, qui supra relatis ordinis statutis connituntur, easdem abjecerunt. Propterea praenominatus Vice-Commissarius Generalis ad restituendam in hac parte debitam Regulae uniformitatem reverenter expetit E. E. V. V. declarationem, an sui religiosi observantes Regulae D. Francisci comprehendantur sub prima dicta Constitutione Innocentiana de capsulis retinendis pro Missis celebrandis?

Eminentissimus Ordinis protector informare desuper requisitus, praeallegatas dispositiones librando non dubitat, hosce Fratres Minores Observantes comprehendi sub d. Constitutione Innocentiana, eo quod illa specifice de Regularibus Mendicantibus loquatur, atque praememorata religionis statuta ex adverso recensita non obstare, subdit, attenta speciali eorumdem derogatione in eadem Innocentiana contenta, quin et ulterius Eminent. Relator allegando Indultum san. mem. Gregorii XIII. permittentis usum hujusmodi capsularum in Sacristia dictorum Fratrum pro asservandis eleemosynis in dies oblatis, quod refertur ab Auctore Orb. Seraph. *tom.* 2. *pag.* 382. *col.* 2. *pag.* 446. *col.* 1. censet, nullum se se deprehendere inconveniens in earum usu, quoties tamen retineantur cum cautela in locis non publicis, ne in apparentia offendatur paupertas, sed asserventur claves apud Syndicum Apostolicum, et Superiorem localem respective ad formam Constitutionis Innocentianae, uti latius in ejusdem relatione per manus circumferenda. His itaque expensis emergit dubium sapientissime ab E. E. V. V. resolvendum.

An, et quomodo Minores observantes valeant retinere capsulas pro Missis celebrandis in casu etc.

Die 7 Julii 1078. *Sacr. Congreg. Eminentissimorum S. R. E. Cardinalium Concilii Tridentini Interpretum respondit, negative.*

B. Card. Panciaticus Praef.

Unde praedicti Fratres minores mortaliter peccant, quoties pecunias petunt, ac recipiunt sive per se, sive per interpositam personam: A pecuniis enim debent dicti Fratres ita esse alieni, ut nec ipsis liceat eorum usus, et contrectatio, ut ultra textum regulae *cap.* 4. declararunt expresse Nicolaus III. *in cap. Exiit qui semin.* 3. §. *ad majorem, de verbor. signific. in* 6. Clem. V. *in Clementina Exivi de Paradiso* 1. *vers. Verum etiam, de verb. significat.* Innocent. XI. Constitut. incip. *Sollicitudo Pastoralis* §. 4, 139

Casus autem, pro quibus ad amicos spirituales eis licet pro eleemosynis pecuniariis recurrere, et per quos, et quomodo sint expendendae, enuntiantur *in d. cap. Exiit* §. *Ceterum cum in eadem*, et *l. Clementina Exivi* §. *Porro vere, Cum etiam*, et late traduntur per omnes regulae expositores, ad quas brevitatis gratia lectorem remitto. 140

Regulares omnes utriusque sexus tenentur uti rebus, servata honestate, et modestia juxta dicta *supra n.* 122. idest tenentur etiam in rebus sibi ad usum concessis vitare superfluitatem, curiosi- 141

tatem, et pretiositatem, ita ut si in illis notabiliter, et graviter excedant, etiam graviter peccent, ut tradunt communiter doctores. Et ratio est, quia Regulares non tenentur solum ad praecisam paupertatis essentiam, quae consistit in abdicatione omnis dominii, proprietatis, et juris politici in res, et usu rerum, sed etiam ad illius accessoria, veluti proprietates, idest ad *Temperantiam*, seu *sufficientiam*, quae tollit, et damnat excessum, et superfluitatem in victu, vestitu, supellectili, aedificiis, et hujusmodi; juxta illud Apost. 1. *ad Timoth. cap.* 6. ibi: « Habentes autem alimenta, et quibus tegamur, his contenti simus », et Concil. Trident. *sess.* 25. *cap.* 2. *de Regularibus*, ibi: « Mobilium usum ita Superiores permittant, ut eorum supellex statui paupertatis, quam professi sunt, conveniat, et nihil superflui in ea sit ». Item *ad Humilitatem, et Modestiam*, quae excludit pretiositatem, curiositatem, fastum, superbiam, et hujusmodi. Item *ad Fidelitatem* in administratione, et usu bonorum monasterii Deo consecratorum, seu oblatorum pro necessaria, et competenti dumtaxat sustentatione religiosorum ad majorem Divini cultus promotionem. Item denique ad *Exemplaritatem*, qua regulares se abstineant ab omnibus, quae scandalum generare possent, uti sunt voluptuosi sumptus, nimiae profusiones, et excessivae pompae, quae magnatum saeculi fastum potius quam pauperum claustralium religiosorum humilitatem praeseferunt.

142 An regulares, qui sine licentia Superioris disponunt de suis manuscriptis, videlicet de suis concionibus, lectionibus, compositionibus, et hujusmodi in vita, vel in morte, intra, vel extra religionem, sint proprietarii, et peccent contra votum paupertatis? Variant doctores. Non esse tales regulares proprietarios, nec peccare contra votum paupertatis tenent Diana *part.* 1. *tract.* 6. *de paupertate resol.* 25. et alii apud ipsum, Homobonus *in Exam. Eccles. part.* 1. *tract.* 7. *cap.* 32. *q.* 100. Valer. *in suis differ. verb. Munera n.* 106. Kilianus Kazenberger *supplem. Theol. moral. Patris Sporer cap.* 2. *sect.* 3. *de statu religioso n.* 149. cum aliis ibi citatis, Felix Potestas *tom.* 1. *c.* 2. *n.* 1114. et sic declarasse Clem. VIII. pro Minoribus, quod possint nempe alienare sua manuscripta disponendo, secum ferendo, donando sine Superioris licentia, non obstante sua Bulla de largitione munerum, refert Coriolanus Capuccinus *part.* 2. *de casibus reservatis cas.* 8. *sub n.* 19. *vers. Hoc autem*, et alii, quibus favent etiam Bordonus *de Profess. cap.* 5. *qu.* 44. Passerin. *tom.* 1. *quaest.* 179. *art.* 8. *num.* 184. Pellizzar. *tom.* 1. *Manual. tract.* 4. *cap.* 2. *qu.* 34. *n.* 318. Et ratio est, quia talia manuscripta, utpote partus intellectus, sunt quasi pars scientiae, et doctrinae acquisitae, adeoque sicuti religiosi secum deferre, aut aliis communicare possunt suam scientiam, et doctrinam, ita et propria sua scripta donare. Unde Diana *loc. cit.* cum aliis ibi allegatis resolvit posse religiosos inter se donare suas conciones, lectiones, et alia manuscripta, vel posse secum deferre quocumque vadant, etiamsi se transferant in aliam religionem; idque nulla petita licentia, et nullis relictis copiis. Ex quo juxta Franciscum a S. Clara apud nostrum P. Gaudentium Kerchove in *statuta nostra generalia cap.* 3. §. 5. *n.* 11. probabile etiam videtur, dicit P. Kazenberger *cit.* nos Fratres minores posse legare nostra propria manuscripta.

Oppositum tamen sustinent Amenus *tract. de Incorrigibilium expulsione part.* 3. *quaest.* 29. *n.* 293. Donatus *Prax. rerum Regul. tom.* 4. *de voto Paupertatis tract.* 15. *qu.* 46. testans sic tenere etiam omnes illos eruditissimos doctores, quos ipsemet refert *tom.* 1. *part.* 2. *tract.* 5. *q.* 57. cum quibus Navarrus *lib.* 3. *q.* 14. *n.* 10. ubi exinde deducit transeuntem ex una in aliam religionem non posse secum ferre sua scripta sine licentia capituli primi monasterii, quia non est dominus illorum, sed monasterium; et sic tenent plures alii dicentes, quod haec sit vera sententia firmiter decisa in *cap. Non dicatis* 11. *quaest.* 12. *n.* 1. ibi: « Certum est eos nihil habere, possidere, dare, nec accipere debere sine Superioris licentia »; *cap. Statutum* 1. *caus.* 18. *qu.* 1. ibi: « Sed quidquid acquisierat, vel habere visus fuerat, monasterio relinquat »: *cap. Quia ingredientibus* 7. *caus.* 16. *quaest.* 3 ibi: « Sed res eorum ejusdem monasterii juris fiant, aperta legis definitione decretum est »: et Conc. Trident. *sess.* 25. *de Regularibus cap.* 2. ibi: « Nemini Regularium liceat bona immobilia, vel mobilia cujuscumque qualitatis fuerint, etiam quovis modo ab eis acquisita tamquam propria, aut etiam nomine conventus possidere, vel tenere »; et concordant Decreta Generalia Clementis VIII. pro reformatione Regular. incip. *Nullus omnino* §. 3. Unde attente notanda sunt verba illa Trid. *Quovis modo acquisita*, et illa *cit.* c. *Statutum: Quidquid acquisierat*, nam qui totum dicit, nihil excludit; *cap. Solitae* 6. §. *Nobis*, *de majorit. et obedient.* cum similibus. 143

Et ratio est, quia quidquid acquirit monachus, acquirit monasterio etiam ex propria industria, et arte, *cap. Statutum* 1. *caus.* 18. *quaest.* 1. *cap. Abbates* 16. *caus.* 18. *quaest.* 2. *cap. Quia ingredientibus* 7. *caus.* 19. *q.* 3. *cap. In praesentia* 8. *de probationibus*, *cap. Monachi* 2. *cap. Super quodam* 4. *et cap. Cum ad Monasterium* 6. *de statu Monachor. Authent. Ingressi, Cod. de Sacrosanct. Ecclesiis*, cum similibus, adeoque nullatenus de hujusmodi acquisitis disponere potest, et si in religione ex commoditate, et aliis, quae sibi dedit religio, aliquos libros conscripsit vel composuit, totum hoc debet cedere in beneficium religionis. 144

Tum quia hoc esset quodammodo testamentum condere, maxime si regulares in morte de suis manuscriptis disponerent; Regulares autem tam 145

Superiores, quam subditi nequeunt ullomodo testamentum condere, ut patet ex dictis, et juribus allegatis sub verb. *Regulares a n. 62. ad 66.* et sub verb. *Testamentum art. 4.* vide *ibi*. Ipsi enim regulares ob votum obedientiae, et paupertatis omni libertate, et proprietate se privant, ita ut nec velle, nec nolle, nec quidquam proprium, de quo disponere possint, amplius habeant, *cap. Si religiosus 27. de elect. in 6. cap. Religiosus 2. de testamentis in 6. cap. Religiosi 5. de sepult.* in 6. cum similibus. Si ergo non habent regulares nec velle, nec nolle, quomodo possunt pro sua voluntate sine licentia Superiorum de manuscriptis disponere? Hinc B. Albertus Magnus praeclarissimi Praedicatorum Ordinis maximum in omni genere virtutum decus, et ornamentum, partus, sive tractatus sui felicissimi ingenii jam completos in uno monasterio, in aliud non deferebat, cum cognoscerent dominium illorum non habere, sed spectare ad monasterium, in quo completi fuerant, ut ex chronicis ordinis testatur Donatus *cit. q.* 46. *num.* 4.

146 Et revera regulares facti Episcopi non solum alia bona, sed etiam libros, quos sibi pararunt in religione debent ante consecrationem omnimode resignare in manibus Superiorum religionis, ut expresse pro Minoribus statuit Alexander IV. Const. incip. *Ex parte vestra:* et pro Praedicatoribus Clemens IV. Constitut. incip. *Providentia*, et alii pro aliis per text. *in can. Statutum* 1. *caus.* 18. *quaest.* 1. Nec dicendum est, dictas Constitutiones loqui de libris aliorum auctorum impressis, vel manuscriptis, non vero de propriis a se compositis; quia dictae Constitutiones talem distinctionem non faciunt de libris impressis, et manuscriptis, nec de compositis a se, vel ab alio, et ubi lex non distinguit, neque nos distinguere debemus, *cap. Quia circa 22. de Privileg. et l. De pretio* 8. *ff. de Publiciana in rem actione.* Tum quia plus aestimatur originale manuscriptum, cujus nullum extat vulgatum exemplar, maxime si sit compositum a viro excellentia, et eximiae doctrinae, quam quivis alius liber impressus. Unde magis laedetur religio ab ipsius oblatione, adeoque si per dictas Constitutiones cavetur indemnitati religionis in minori damno, a fortiori idem erit in majori, argumento a minori ad majus desumpto conformiter *Authent. Multo magis, Cod. de Sacrosanct. Eccles.* Hinc nisi constet authentice de dicta declaratione Clementis VIII. allegata pro prima opinione, vel de alia dispositione Sedis Apostolicae, non est recedendum ab hac secunda opinione, utpote potiori ratione, et multiplici jure suffulta.

* Confer Danielem Concina in opere cui titulus *Disciplina Apostolico Monastica Dissertationibus Theologicis illustrata* dissert. VI. cap. 1. §. 1. II. et III. in quibus quaerit, *An religiosi professi dominio polleant in propria manuscripta*, ostenditque dominium Religiosorum in propria manuscripta sive a seipsis, sive ab aliis confecta repugnare virtuti justitiae, et voto paupertatis, universaeque monasticae disciplinae regimen evertere. Ceterum quod attinet ad Constitut. Clementis IV. *Providentia*, Bullarii Ord. Praed. tom. 1. pag. 493. in ea haec leguntur. » Inter hujusmodi autem libros non intelligimus comprehendi quaternulos, et illas cartulas, vel membranas, in quibus dicti Fratres sibi certa notabilia, cum aliquibus privatis sermonibus collegerunt ». Benedictus quoque XIII. Const. *Postulat humilitati nostrae*, Bullar. ejusd. t. VI. pag. 548. et seqq. qua cavet, ut quae tempore promotionis habent, omnia Superioribus permittere debeant Regulares ad Episcopatum, vel alias dignitates Ecclesiasticas promoti, nominatim scripta excipit: *Exceptis dumtaxat scriptis, propriis indumentis, et Breviario.* *

Regulares, qui ex alterius Cella accipiunt manuscripta concionum, aut manuscripta alterius generis ad sibi transcribendum, peccant contra votum paupertatis, et tenentur ad restitutionem. 147
Hujusmodi enim manuscripta sunt magno pretio aestimabilia, ut experientia docet, cum non desint, qui ob illorum simplicem usum solverent centum scuta, et ultra propter eorum singularitatem. Quo fit, ut ultra peccatum mortale, teneantur restituere, quia res tanti valet, quanti aestimatur ab eo, qui rem habet, *leg. Unica Cod. de Sententiis.* Sic Donatus *Prax. rer. Regular. tom. 4. tract. 15. quaest.* 45. Bartholomaeus a S. Fausto in *Thesaur. Rel. lib. 8. de Paupert. quaest.* 103. *in novis*; Pellizzar. *tom.* 1. *Manual. tract. 4. cap. 2. quaest. 32. num.* 316. cum aliis ibi allegatis.

Contra votum paupertatis peccant, qui ab aliis 148
data, vel dona recipiunt, et retinent, consumunt, permutant, alteri donant, vel accommodant, contra, vel citra ullum, ne praesumptum quidem consensum, et licentiam Superioris. Item qui pecuniam, vel aliam quamcumque rem sibi ad usum concessam v. g. pro victu, vestitu, thesibus imprimendis, libris emendis, et hujusmodi in alios usus expendunt, seu ludendo, potando etc. consumunt, et prodigunt. Item qui res habitas abscondunt, vel occultant, ne Superior sciat, vel auferat, nolentes permittere ejus liberae dispositioni. Item qui res sibi ad usum concessas culpa, seu negligentia lata, quae dolo aequiparatur, amittunt, vel destruunt, aut corrumpunt. Item Syndici, Procuratores, Oeconomi, Administratores, et Praelati inferiores, res, et pecunias monasterii expendentes, aut elargientes aliter quam Regula Ordinis, voluntas Superiorum, aut consuetudo postulat. Item ipsimet Superiores majores, si res, aut pecunias monasteriorum aliter expendant, aut elargiantur, quam ordinis Regula, lex Pontificia, aut conciliaris, vel consuetudo permittat, cum Praelati non sint bonorum monasterii absoluti domini, sed soli administra-

tores: *capit. Fraternitatem* 2. *de donationibus.* Item Superiores permittentes subditis, ut pecuniam etiam propria industria, et arte acquisitam, seu sibi donatam, aut legatam, seu quovis modo sibi provenientem expendant in usus superfluos, vanos, illicitos, aut turpes; seu permittentes, ut bona, seu mobilia superflua pretiosa, et statum suum dedecentia penes se habeant, et retineant: tunc enim tam ipsi Praelati, quam subditi graviter peccant contra votum paupertatis; cum nec Superior possit tales licentias concedere, nec subditi ipsis uti, ut patet tum ex Concilio Trid. *sess.* 23. *de Regularibus cap.* 2. tum ex Decretis Clementis VIII. pro reformatione Regularium incip. *Nullus omnino* §. 3. tum ex Decretis Sacrae Congreg. Concilii adductis *supra num.* 49.

149 Regulares utriusque sexus surripientes de bonis Monasterii quantitatem notabilem, duplex peccatum mortale incurrunt, unum furti contra justitiam, et aliud proprietatis contra votum paupertatis. Vide verb. *Furtum num.* 70.

150 Eadem quantitas requiritur, at sufficit in religioso ad furtum mortale, et mortalem transgressionem voti paupertatis, quae sufficit ad furtum mortale saecularium, exceptis esculentis, et poculentis. Vide *ibidem num.* 71.

151 Regulares utriusque sexus deprehensi in morte habere aliquam proprietatem, debent cum ipsa subterrari extra monasterium in sterquilinio in signum suae damnationis aeternae. Vide verb. *Regulares num.* 16.

152 Affertur casus de Monacho mortuo proprietario, et sepulto cum sua pecunia in sterquilinio cum his verbis: *Pecunia tua sit tecum in perditione.* Vide *ibid. n.* 17.

153 Pro Regulari mortuo proprietario non sunt offerenda Sacrificia, nec fieri debent orationes, nec ei danda est sepultura cum aliis Fratribus in Ecclesia, seu Coemeterio. Vide *ibid. n.* 18.

154 Quinimmo Regularis Canonicus, et quilibet alius mortuus proprietarius, non solum in Coemeterio sepeliri non debet, sed si ibi sepultus fuerit, debet inde exhumari, si sine scandalo id fieri possit. Vide *ibid. n.* 19.

155 Advertendum tamen est, quod si quis Regularis subitanea morte, vel aliter defunctus reperiatur cum crumena pecuniae, non est statim sepultura Ecclesiastica privandus, et in sterquilinio tumulandus, nisi certo constat certitudine morali, quod interrogatus a Superiore, an haberet aliquod peculium, responderit non habere: dicta enim poena tumulationis in sterquilinio non est danda indifferenter omnibus regularibus cum pecunia decedentibus, sed solum illis, qui admonitione praemissa deprehensi, et in morte inventi fuerint cum peculio, quo noluerunt se expropriare, ut expresse habetur in *cap. Super quodam* 4. *de statu monachorum*, ibi: « Super quodam Canonico Regulari, qui in articulo mortis agens, licet a Priore suo commonitus, proprium, quod contra Regulam latenter habuerat, noluit resignare etc. »: quod item supponitur *in cap. Monachi* 2, *eod. tit.* et *in cap. Cum ad Monasterium* 6. *eod.* ibi: *Regulari monitione praemissa etc.* Et ratio est, quia licet repertus fuerit cum tali denariorum marsupio monasterii Superiori ignoto, judicari potest, quod tale peculium non fuerit ipsius monachi, sed alicujus sui amici, vel consanguinei, vel quod fuerit sibi depositum, ut alii deferret loco eleemosynae, vel restitutionis: Immo etiamsi perciperetur fuisse suum, suspicari potest, quod ob aliquem honestum finem fuerit ad tempus ei a Superiore majore permissum, seu eum voluisse suum peculium Superioribus revelare, et solum ob subitaneam mortem id non fecisse: Barbosa *de Offic. et potest. Parochi cap.* 26. *num.* 47. Emmanuel Rodriquez *tom.* 3. *quaest.* 61. *art.* 1. *vers. Decimotertio, et in compend. resolut.* 128. *num.* 20. Portell, *in dub. Regular. verb. Sepultura num.* 11. Peyrin. *tom.* 1. *de subdit. quaest.* 2. *cap.* 2. §. 9. *quaest.* 3. *vers. Secundum*, Diana *part.* 4, *Miscell. resol.*23. Donat. *loc. cit. quaest.* 53. et alii passim.

Admonitio pro regularibus proprietariis, et praesertim pro Superioribus, qui proprietatem monachorum decedentium sibi appropriant tamquam spolia. Vide d. verb. *Regulares num.* 20. 156

Castitas religiosa est votum, quo religiosus in aliqua Religione a Sancta Sede approbata sibi interdicit omnem delectationem voluntariam veneream tam internam, quam externam. *Est in re Communis.* 157

Unde per votum castitatis obligantur regulares se abstinere ab omni actu venereo tam interno, quam externo, qualiscomque ille sit, ut a turpibus cogitationibus, delectationibus morosis, consensu; ac etiam ab actibus externis, ut ab aspectu, locutione, tactu, et similibus cum faeminis. *Communis.* Et ratio est, quia votum castitatis est nova obligatio, quam sibi regulares imponunt supra obligationem juris naturalis, et divini: Jus autem naturale, et Divinum prohibet supradicta omnia extra conjugium, adeoque etc. 158

Hinc castitas, quae ante votum ad solam virtutem temperantiae pertinebat, post votum emissum, pertinet etiam ad virtutem religionis, et sic violatio castitatis in regularibus duplicem habet malitiam specificam in confessione necessario explicandam, nempe malitiam luxuriae contra castitatem, et sacrilegii contra religionem. *Communis.* 159

Regulares non solum violant votum castitatis per supradictos actus versantes circa impudicitiam propriam, sed etiam per actus versantes circa impudicitiam alienam. Sicque regulares, qui etiam sine propria delectatione concurrunt proxime, et immediate v. g. per tactum ad pollutionem hominis saecularis, violant suum votum castitatis. Sic Cardenas apud La Croix *lib.* 4. *nu.* 160

155. dicens sententiam oppositam esse damnatam a S. Fidei tribunali, et ita tenent Sanchez *de Matrimon. lib. 9. disp. 23. num. 6.* La Croix *loc. cit. n.* 155. Felix Potest. *tom. 1. part. 2. num.* 1855. et alii. Et ratio est, quia qui utitur membris suis ad impudicitiam mortalem etiam sine delectatione propria, peccat mortaliter contra propriam castitatem, ut patet in eo, qui absque delectatione propria dormientem tactu provocat ad pollutionem, vel fatuos conjungit ad copulam: ipse enim non peccat contra castitatem alienam, quia dormientes, et fatui non peccant, adeoque peccat contra castitatem propriam; sicque regulares violant suum votum castitatis etiam per actus versantes circa impudicitiam alienam.

161 Votum castitatis in professione religiosa emissum irritat sponsalia. Vide verbor. *Sponsalia num.* 85.

162 Item sponsalia irritenter per votum castitatis emissum in susceptione sacrorum ordinum. Vide *ibid. n.* 88.

163 Per votum simplex perpetuae castitatis non dissolvuntur Sponsalia ex parte voventis, bene vero ex parte alterius. Vide *ibid. num.* 94.

164 Per votum ingrediendae religionis probabilius non dissolvuntur illico sponsalia, sed solum suspenduntur ex parte ipsius voventis. Vide *ibidem num.* 90.

165 Per tale votum non dissolvuntur illico ex parte non voventis. Vide *ibid. num.* 91.

166 Per votum recipiendi sacros ordines probabilius non dissolvuntur sponsalia ex parte sponsi voventis. Vide *ibid. num.* 92.

167 Solvuntur tamen per tale votum ex parte Sponsae. Vid. *ibid. num.* 93.

168 Votum castitatis emissum in professione religiosa dirimit matrimonium contrahendum. Vid. verb. *Matrimonium quoad Impedimenta art. 1. num.* 24.

169 Votum castitatis emissum in susceptione sacrorum ordinum est solum impedimentum dirimens respectu Matrimonii contrahendi, attamen non dirimit jam contractum, quamvis nondum consummatum. Vide *ibidem num.* 25.

170 Votum autem emissum in professione religiosa, non solum est impedimentum dirimens respectu matrimonii postea contrahendi, sed etiam dirimit jam contractum nondum consummatum. Vide *ibid. n.* 26.

171 Episcopi regulares non absolvuntur a votis essentialibus, sed solum eximuntur quo ad aliquos effectus paupertatis, et obedientiae juxta decentiam status. Vide verb. *Episcopus art. 7. n.* 2.

Episcopi Regulares illorum religionum, quae ultra tria vota essentialia omnibus communia, emittunt aliud quartum votum essentiale, ut est votum vitae Quadragesimalis apud Minimos, tenentur etiam ad illud, nisi specialiter a Sede Apostolica dispensentur. Vide *ibid. n.* 3. 172

Regulares a religione ejecti, et in saeculo remanentes tenentur ad vota essentialia religionis. Vide verb. *Ejicere, Ejecti n.* 49. 173

Advertendum tamen est, quod licet in ejectis perseveret plena obligatio castitatis, obligatio tamen paupertatis, et obedientiae suspenditur quo ad executionem, et observantiam multorum juxta capacitatem sui status. Vide *ibid. n.* 50. 174

Similiter obligatio aliorum votorum supra tria essentialia in aliquibus religionibus emitti solitorum, aliarumque regularium observantiarum proprii instituti, etiam sub mortali praeceptarum, suspenditur quo ad illa, quae pugnant cum statu, in quo reperiuntur, et perseverat, quoad illa, quae compatiuntur cum eorum statu. Vide *ibidem n.* 51. 175

Etiam contraria opinio quoad haec est probabilis. Vide *ibid. n.* 52. 176

Nota Rom. Theol.

Nil probabilitatis in hac opinione apparet, cum prior opinio omnino vera videatur.

Responsio Auctoris.

Licet hanc opinionem non sequar ego, cum sim pro contraria sententia, ut apparet ex conclusione numero immediate antecedenti tradita; subjungo solum, quod dicta opinio sit etiam probabilis, ex quo illam non spernendis rationibus defendant magni nominis doctores, Sanchez, Diana, Barbosa, Layman, Lezana, Navarrus, et alii. * Ex quo tamen opinio aliqua a nonnullis doctoribus ejus generis, quales sunt laudati, etiam non spernendis rationibus defendatur, non idcirco vere probabilis est, si contraria gravioribus auctoritatis, rationisque momentis nitatur *.

Alia ad rem. Vide verb. *Legatum*, verb. *Moniales, art.* 2. verb. *Regularis Professio*, verb. *Regulares.* 177

ARTICULUS III.

QUO AD EA, QUAE CONCERNUNT VOTORUM OBLIGATIONIS CESSATIONEM.

Praestat sequentia evolvere.

1 Votorum obligatio cessat, seu tollitur generatim loquendo quatuor praecipue modis. Videlicet per extinctionem, per irritationem, per dispensationem, et per commutationem. *Sic in re Communis Doctorum*. Votorum obligatio cessat, et expirat, seu tollitur *per extinctio-*
2 *nem*. Primo, quando cessat causa finalis, et principalis voti, cessante enim fine principali voti, cessat ipsius voti obligatio: *Com. arg. cap. Cum cessante* 60. *de appellationib.* Unde si quis v. g. voveat dare quotidie Francisco pauperi obulum pro sublevanda ejus inopia, et Franciscus interim evadat dives, aut non amplius egeat tali obulo, cessat, seu expirat dictum votum, cum cesset finis totalis dicti voti. Item si quis voveat Lauretanam peregrinationem ab obtinendam valetudinem sui filii, et interim filius moriatur, extinguitur penitus ejus votum, et sic de similibus.

3 Secundo, cessat, et extinguitur totaliter obligatio voti, quando non impletur conditio apposita: *Communis*. Unde qui vovit v. g. jejunium, eleemosynam, et hujusmodi, si talem dignitatem, si tale beneficium obtinuerit, hoc non obtanto, ad votum non tenetur; actus enim sub conditione celebratus, conditione non impleta, nullum operatur effectum; *arg*. §. *Sub conditione* 4. *Institut. de verbor. obligat. et l. Unica* §. *Sin autem, Cod. de caducitat. tollend.* Suspenditur enim ejus valor usque ad eventum conditionis, *l. Is cui, ff. de actionib. et obligationib. l. Legata sub conditione, ff. de condition. et demonstrat.* et ratio est, quia actus agentium non operantur ultra intentionem, et voluntatem eorum, *l. Omnis* 19. *ff. de rebus creditis, Si certum petatur, et de condictione.*

4 Tertio, cessat, et extinguitur obligatio voti quando materia ex possibili fit impossibilis, ex licita illicita, ex bona indifferens, aut majoris boni impeditiva: *Communis*, per text. *in l. Pluribus* 140. §. 2. *ff. de verbor. obligationib.* ibi: « Et si placeat extingui obligationem, si in eum casum inciderit, a quo incipere non potest »; *et l. Impossibilium* 185. *ff. de Regul. Jur.* ibi: *Impossibilium nulla est obligatio, et cap. Nemo potest* 6. *de Regul. Jur.* in 6 ibi: *Nemo potest ad impossibilia obligari*. De jure enim illud tantum possibile, et fieri posse censetur, quod licite fieri potest, *can. Fraternitatis* 15. *caus.* 22. *quaest.* 2. juncta
5 Glossa *ibid. verb. Quod potest*. Immo votum conceptum de re impossibili, aut illicita non obligat, etiamsi postea fiet possibilis, aut licita, textu expresso in *l. Quod initio* 29. *de Regul. juris, cap. Non firmatur* 18. *de Regul. juris* in 6. ibi: « Non firmatur tractu temporis, quod de jure ab initio non subsistit ».

Quarto, cessat, et extinguitur obligatio, quando 6
postea tam notabilis rerum mutatio accidit, vel specialis, vel inopinatus casus occurrit, ut rationabiliter praesumi possit voventis intentionem, ad ejusmodi eventum, sive casum specialem non se extendisse, sed exceptorum fuisse, si in mentem venisset, aut de eo interrogatus fuisset. Actus enim agentium non operantur ultra intentionem, et voluntatem eorum; *l. Non omnis* 15. *ff. de rebus creditis. Si certum petatur, et de condictione. Sic Communis Doctorum, arg. cap. In generali concessione* 71. *de regul. juris* in 6. *leg. Alumnos* 1. *C. Quae res pignori obligari possint*, cum similibus. Unde qui vovit certa jejunia etc. superveniente postea gravi, et incurabili infirmitate, senectute etc. non obligatur ad impletionem voti; quia sicuti gravis, et incurabilis infirmitas, et senectus excusat ab obligatione praecepti Ecclesiastici de jejunio, ita etiam excuset ab observatione jejunii promissi. Item qui vovit magnam eleemosynam, Ecclesiam, seu Altare aedificare, superveniente postea inopinata gravi depauperatione, non obligatur ad votum durante tali paupertate, cum adimpletio voti pro tunc sit moraliter impossibilis; obligaretur autem ad dictum votum, si postea ad meliorem fortunam rediret, *cap. Quod super* 8. §. *Unde credimus distinguendum, de voto.* Et id etiam in civilibus debitis observandum esse expresse statuitur in §. *Ultimo Instit. de actionibus*, *l. Is qui* 4. *et l. Qui bonis suis* 6. *ff. de cessione bonorum*, cum similibus.

Quinto, cessat, et extinguitur obligatio voti, 7
quando est jam elapsum tempus, quod vovens determinavit ob specialem devotionem, seu circumstantiam talis temporis, et sic illud determinavit causa obligationis restringendae, et finiendae. Vide *supra art.* 1. *n.* 57. Secus autem quando determinavit tempus, non intuitu ad ipsum tempus, nec ob specialem devotionem, seu circumstantiam talis temporis, sed solum ratione ipsius voti adimplendi. Vide *ibid. n.* 58.

Sexto, cessat, et extinguitur ipso jure omne vo- 8
tum sive reale, sive personale, sive in saeculo, sive in novitiatu emissum etiam reservatum Summo Pontifici, eo ipso quod quis in religione approbata solemnem professionem emittit, quamvis vovens nullam habeat tunc intentionem illud commutandi, et de hoc nihil penitus cogitet. Habetur clare *ex cap. Scripturae* 4. *de voto*, et sic tenent Sanchez *lib.* 5. *moral. cap.* 3. *n.* 38. *et seq.*

Felix Potest. *tom.* 1. *p.* 2. *n.* 1920. *et seq.* Pirhing *lib.* 3. *Decretal. tit.* 34. *n.* 27. *et seq.* et ipso teste, alii communiter.

9 Non estinguuntur tamen per professionem religiosam vota realia a tertio acceptata, quia acceptatio facit ea transire in contractum, per quem jus parti acquiritur. Unde non est Deo gratum obsequium, si quid ei promittitur cum praejudicio juris alterius, seu injuria erga alium, ob quam causam talia vota neque per commutationem, vel dispensationem ordinarie relaxari possunt. *Communis.*

10 Irritatio Voti (quae est secundus modus, per quem tollitur obligatio votorum) est ablatio obligationis ejusdem facta per Personam facultatem dominativam in voventem, vel in materiam Voti habentem. *Est in re Communis.*

11 Irritatio differt a dispensatione, quia irritatio est ablatio obligationis Voti facta nomine proprio per potestatem dominativam; Dispensatio vero est ablatio obligationis voti facta nomine alieno per potestatem jurisdictionis, in quantum scilicet nomine Dei, qui potestatem jurisdictionis dat quibusdam personis Ecclesiasticis ad tollendam cum justa causa Voti obligationem, ea jurisdictione tales personae ad id utuntur. Item quia irritatio fieri potest etiam a persona Laicali, dispensatio vero solum a Persona Ecclesiastica. Item quia Irritatio sine justa causa est quidem illicita, sed tamen valida, cum fiat ratione dominii, et nomine proprio; Vota enim emittuntur cum tacita conditione consensus personae habentis in voventem, aut in rem votam dominium; Dispensatio autem sine justa causa, nedum est illicita, sed etiam invalida, cum fiat solum ratione jurisdictionis, et nomine Dei, qui non approbet solutionem Voti sine justa causa factam. Vide *infra num.* 59.

12 Irritatio, et dispensatio differunt a commutatione, quia irritatio, et dispensatio pura, et propria tollunt penitus omnem obligationem indirecte, vel directe profectam ex Voto; Commutatio vero non tollit omnem obligationem, sed relinquit obligationem faciendi aliquid loco illius, quod remissum fuit, ut patet ex infra dicendis de commutatione. Dicitur autem notanter dispensatio *pura, et propria* ad distinctionem dispensationum matrimonialium, aliarumque similium, quae vel a Dataria, aut a Poenitentiaria Romana solent expediri, quia istae non sunt purae dispensationes, sed mixtae cum commutatione, et saepe valde onerosa, ut eas legenti patet.

13 Irritatio est duplex directa, et indirecta. Irritatio *directa* est illa, quae fit per personam habentem potestatem dominativam in voluntatem Voventis; Irritatio vero *indirecta* est illa, quae fit per personam habentem potestatem, seu jurisdictionem non in voluntatem voventis, sed solum in materiam Voti. Sic *in re Communis Doctorum.*

Unde Vota directe irritare, est, Personam habentem potestatem dominativam in voluntatem Voventis velle, et pronunciare ut illius vota nulla taliter sint, ut nullo unquam casu eorum obligatio postea reviviscat, quia sunt extincta in radice. Irritare autem Vota indirecte nihil aliud est, quam Personam habentem potestatem in materiam Voti, ejus obligationem suspendere (in quantum suo juri praejudicatur) donec desinat ipsi praejudicium afferre. Nemo enim potest alteri promittere aliquid in praejudicium tertii. Unde Vota indirecte tantum irritata reviviscunt, quando desinunt praejudicium afferre: Sicque eorum obligatio non est in perpetuum ablata, sed solum ad tempus suspensa. Vide *infra n.* 56. 14

Vota directe irritare possunt omnes, et soli illi, qui habent potestatem dominativam in voluntatem Voventium: *Communis, arg. cap. Puella* 2. *caus.* 10. *q.* 2. *cap. Mulier* 4. *caus.* 33. *q.* 2. *cap. Manifestum est* 11. *caus.* 33. *q.* 5. *cap. Si quis* 2. *de Regularibus cum similibus.* 15

Hinc pater potest irritare directe omnia Vota etiam Castitatis, et Religionis a filiis impuberibus emissa; *Communis,* per text. *in cap.* 30. *Numer. copit. Puella* 2. *caus.* 10. *q.* 2. ibi: « Puella si ante 12. annos aetatis sponte sua sacrum sibi velamen assumpserit, possunt statim parentes ejus, vel tutores id factum irritum facere, si voluerint. At si annum et diem dissimulando consenserint, ulterius nec ipsi, nec ipsa mutare hoc poterunt »; *c. Mulier* 14. *caus.* 32. *q.* 2. *c. Manifestum est* 11. *caus.* 33. *q.* 5. *c. Si quis* 2. *de Regularibus*, cum similibus. Et ratio est, quia filii impuberes in illa tenera aetate ob rationis, judicii, et discretionis imbecillitatem patria voluntate, et auctoritate de ipso jure naturae regendi sunt, adeoque in omnibus eorum Votis, juramentis, pactis, ac promissionibus quibuscumque semper intelligenda est tacita haec conditio, *Si pater consentiat, aut non contradicat.* 16

Nota Romani Theologi.

* En verba, quae habentur *caus.* 20 *quaest.* 2. *can. Puella*: *Puella si ante* 12. *aetatis annos sponte sua sacrum sibi velamen assumpserit, possunt statim Parentes ejus, vel tutores id factum irritum facere, si voluerint. At si annum, et diem dissimulando consenserint, ulterius nec ipsi, nec ipsa mutare hoc poterunt.*

Responsio Auctoris.

Poterat *Theologus* totum integrum rescribere illum Can. *Puella*, prosequendo ut *ibi*, nempe: *Si vero in fortiori aetate adolescentula, vel adolescens servire Deo elegerit, non est potestas parentibus prohibendi.* Ubi ly *in fortiori aetate* explicat Glossa, *idest post annos pubertatis.* Cum enim ego in mea conclusione loquar de votis emissis a

filiis impuberibus, et pubertas non eodem tempore incipiat in foeminis, et in masculis; in illis scilicet incipiendo ut plurimum post annos duodecim completos, et in istis solummodo post annos quatuordecim itidem completos, per text. expressum *in leg. ultima Cod. Quando tutores esse desinant*, ibi: *Jubemus quemadmodum foeminas post impletos* 12. *annos omnimode pubescere judicentur, et ita mares post excessum* 14. *annorum puberes existimentur*. Erat etiam referendus reliquis omissus Canonis textus, ut sic Lectores facilius perciperent hanc differentiam, quod licet Parentes possint irritare vota a filiabus emissa ante annos 12. completos, non possunt tamen irritare vota filiorum, nisi fuerint ab ipsis emissa ante annos 14. completos, cum solum in ipsis tali aetate incipiat ordinarie pubertas, et ante ipsos 14. annos completos censeantur ordinarie impuberes, et statim post ipsos habentur ut puberes, ubi filii, ut supra non habentur ut puberes, nisi post 14. annos completos.

17 Pater potest irritare directe quodcumque Votum filii impuberis in ipsa impubertate editum, non solum durante impubertate, sed etiam postea quocumque tempore pubertatis. Dummodo filius factus pubes illud votum non confirmaverit, aut ratificaverit: Reiffenst. *lib.* 3. *Decret. tit.* 34. *num.* 13. Felix Potest. *tom.* 1. *par.* 2. *n.* 2980. Sporer *tract.* 3. in 2. *praecept. Decalog. cap.* 2. *n.* 21. testans de communi cum Navarr. Lessio, Suarez, Sanchez, Gobat, et aliis contra Sotum, et paucos alios. Et ratio est, quia potestas irritativa fundatur in imperfectione aetatis, ac judicii, sub qua fuit Votum ab initio emissum, adeoque cum dictum Votum ab initio fuerit infirmum, et irritabile, manet tale donec novam aliam firmitatem per confirmationem, seu ratificationem tempore pubertatis acquirat, *argum. cap. Non firmatur* 18. *de Regulis Juris in* 6. ibi: *Non firmatur tractu temporis quod de jure ab initio non subsistit.*

18 Ut autem confirmatio, seu ratificatio Voti in pubertate facta novam, et veram obligationem inducat, ita ut a patre amplius irritari non possit, tria requiruntur. Primum, ut pubes ratificans, seu confirmans Votum vere sciat, Votum prius a se in impubertate editum, infirmum fuisse, debile, ac irritabile. Secundum, ut pubes velit de novo se obligare firmiter perinde, ac si nunquam se obligasset. Tertium, ut pubes ita dispositus voce, vel saltem mente votum infirmum, ac debile repetat, aut certe approbet: alioquin nisi haec tria concurrant, manebit praeteritum ejus Votum prorsus eo modo, quo antea erat, et ipsa confirmatio, seu ratificatio, dicetur sola ejusdem praeteriti Voti renovatio, seu repetitio, quae novam obligationem non inducit, sed Votum, uti erat prius, relinquit; cum similis renovatio, seu repetitio nihil aliud sit, quam prius vinculum, uti erat, approbare, et non de novo inducere, et suscipere: Reiffenstuel *loc. cit. num.* 14. *et* 15. Sporer. *loc. citat. num.* 22. Tambur. *lib.* 3. *cap.* 18. *num.* 15. *de obligatione Voti*, Felix. Potestas *loc. cit. num.* 1984. testans de communi, Gobat *de Votis cap.* 6. *num.* 176. ubi affert ad id singularem casum merito ibi legendum.

Si quis vero immemor sui Voti infirmi, debilis, et irritabilis verb. grat. Castitatis perpetuae in impubertate editi, Votum Castitatis perpetuae post pubertatem emittat, tunc tale votum erit omnino firmum, et reservatum, nec a Patre irritari poterit; quia est votum omnino a priori distinctum, et independens ab illo, cum pro tempore, quo vovens emittit posterius, nullimode recordetur prioris. *Communis.* 19

In defectu patris vota filii impuberis, seu pupilli potest directe irritare Tutor, quia Tutor respectu Pupilli loco Patris succedit. *Communis.* Et in defectu Patris, et tutoris Vota Filii impuberis potest directe irritare Mater, etiamsi Tutrix non sit, quia in defectu Patris, Tutoris ac Ascendentium ad Matrem ipso jure naturae haec cura spectat, ut Filium loco Patris gubernet, eique loco Tutoris sit, quando alius non est, qui imbecillitati impuberis consulat: Suar. *de Voto lib.* 6. *cap.* 6. *n.* 22. Henno *tom.* 1. *tract. in Decalog. disp.* 2. *q.* 5. *conclus.* 2. *resolut.* 8. Layman *lib.* 4. *tract.* 4. *cap.* 7. *n.* 10. Sanch. *lib.* 5. *moral. cap.* 35. *n.* 81. Busemb. *lib.* 3. *part.* 1. *cap.* 3. *dub.* 6. *art.* 1. *n.* 1. Sporer *loc. cit. n.* 24. et alii: Quamvis tamen plures alii non improbabiliter velint, non posse Matrem directe irritare Vota Filii impuberis, nisi sit Tutrix; Unde recte ait Henno *l. c.* quod Mater tutius ageret, si tunc postularet a Judice designari Filiorum Tutrix. 20

* Inter eos; qui negant a Matre vota Filii impuberis irritari posse, quorum sententiam in praxi sequendam censemus, est Antoine in Tractatu de Virtute Religionis cap. III. quaest. VII. resp. 1. ubi addit. « Multi docent eadem vota » impuberum a patre irritari posse tempore pu» bertatis, quia vota illa per tractum temporis » non amiserunt hanc suam conditionem, *nisi pa» ter contradixerit*, sed semper manent subjecta » patri, idque expedit ad subveniendum indiscre» tioni liberorum. Sed juxta varios, id jam non » potest tutor; quia eo ipso, quod pupillus fit pu» bes, tutor fit curator, cui persona pupilli, seu » minoris non committitur, sicut tutori: at pater » semper manet pater ».

Vota religiosorum professorum directe irritare possunt praeter Papam Superiores Generales, Provinciales, et locales. *Communis* per text. *in cap. Puella* 2. *caus.* 20. *q.* 2. *c. Monacho* 2. *ead. caus.* 20. *q.* 4. *cap. Mulier* 14. *caus.* 32. *q.* 2. *cap. Mulier* 14. *caus.* 32. *q.* 2. *cap. Manifestum est* 11. *caus.* 33. *qu.* 5. *cap. Si quis* 2. *de regularib.* cum similibus. Et ratio est, quia cum religiosi non habeant nec velle, nec nolle, et omnino de- 22

pendeant a voluntate suorum Superiorum, ut expresse habetur in *cap. Si religiosus* 27. *de Election.* in 6. *cap. religiosus* 2. *de Testamentis* in 6. *cap. religiosi* 5. *de sepulturis* in 6. In omnibus eorum Votis, ac promissionibus quibuscumque ex communi sensu, et usu Ecclesiae, ac interpretatione juris intelligitur semper tacita conditio: *Nisi Superior contradixerit.* Unde in *cit. cap. Monacho* 2. *caus.* 20. *qu.* 4. expresse dicitur: « Monacho non licet Votum vovere sine consensu Abbatis sui; si autem voverit, frangendum erit ».

23 Id etiam extenditur probabiliter ad Abbatissas, Priorissas, seu Superiorissas monialium, nam his etiam subditae vovent obedientiam: Reiffenstuel *loc. cit. n.* 9. Sporer *loco cit. n.* 16. Suarez *lib.* 6. *de voto c.* 7. *n.* 19. Busembaum *loc. cit. n.* 2. Felix Potest. *t.* 1. *part.* 1. *n.* 1969. et alii plures.

24 Non possunt tamen Superiores regulares irritare vota subditorum transeundi ad religionem strictiorem, quia quoad hunc transitum religiosi sunt subditi tantum Summo Pontifici, cum talis transitus sit eis etiam invitis suis Superioribus de jure concessus, textu expresso in *cap. Licet* 18. *de regularibus. Sic Communis Doctorum.*

25 Nec Praelatus inferior potest directe irritare votum subditi a praelato majore ratificatum: *Communis, arg. cap. Inferior* 4. *dist.* 21. *cap. Cum inferior* 16. *de majorit. et obedient. Clement. Ne Romani, de elect.* Bene tamen e contra votum ex licentia Superioris subordinati emissum directe irritari potest a Superiore majore, cum subditus, et Superior subordinatus teneatur se semper conformare voluntati Superioris majoris.

26 Nec possunt Superiores regulares directe irritare vota Novitiorum tam personalia, quam realia, sive in ipso Novitiatu, sive antea emissa. *Communis.* Et ratio est, quia Novitii nondum per votum obedientiae sunt subjecti potestati dominativae Superiorum quo ad voluntatem, et actiones suas, sed absolute sunt sui juris. Unde Superiores possunt solum dictorum novitiorum vota irritare indirecte, vel potius suspendere, quatenus eorum gubernationi, et exercitiis probationis, pro quibus se dictis Superioribus sponte subjiciunt, impedimento, et praejudicio sunt.

27 Hinc si novitii a religione egrediantur, reviviscit obligatio dictorum suorum votorum, cum per dictam irritationem indirectam non fuerint extincta, sed solum pro interim suspensa; si vero professionem solemnem emittant, omnia eorum vota personalia, sive in saeculo, sive in novitiatu emissa penitus extinguuntur, juxta dicta *supra n.* 8. et realia, sicut alia debita ad heredes transeunt, praesertim si fuerint a tertio jam acceptata, cum acceptatio faciat ea transire in contractum, per quem jus parti acquiritur. Unde ipsa vota realia a tertio acceptata non extinguuntur per Professionem religionis, juxta dicta *supra n.* 6. et tenent Pirhing *lib.* 4. *Decretal. tit.* 34. *n.* 28. Sporer *loco cit. n.* 28. et alii passim.

28 Qui habet facultatem irritandi vota directe per potestatem dominativam in ipsam personam, vel voluntatem voventis, ut Superior respectu religiosi, pater respectu filii, Tutor respectu pupilli, potest valide irritare dicta vota, quamvis de ejus licentia, et approbatione fuerint emissa. *Communis.* Et ratio est, quia dando licentiam praesenti consensu non censetur se privasse jure suo, et potestate plene dominativa in ipsam personam, vel voluntatem voventis, cujus vota semper habent annexam conditionem *Si Superior non contradixerit.*

29 Immo qui habet facultatem irritandi vota directe per dictam potestatem dominativam in personam, vel voluntatem voventis, potest adhuc valide irritare ejus vota, quamvis licentiam vovendi concesserit cum expressa promissione non revocandi, neque irritandi dicta vota permissa, vel quomodolibet approbata, teste Sporer *loco cit. n.* 30. Et ratio est, quia, ut dicit ipse Sporer, Superior, vel Pater, aut tutor etiam per illam promissionem non se abdicavit, immo non potuit se abdicare sua potestate; quam a natura, vel jure communi habet in religiosum, vel filium, aut Pupillum, non obstante etiam illa promissione, adhuc valide irritare poterit: Secus autem est dicendum ut infra patebit, de iis, qui indirecte tantum, ac ratione materiae possunt irritare vota aliorum.

30 Vota emissa de licentia antecessoris Superioris, Tutoris etc. possunt directe irritari a successore habente aequalem potestatem, quamvis licentia ab antecessore concessa fuerit cum promissione non revocandi. *Communis.* Et ratio est, quia antecessor non potuit sui aequalis Successoris juri praejudicare, cum par in parem non habeat imperium; *cap. Innotuit* 20. *de election.* §. *Quamvis, cad. Exiit* 3. *de verbor. significat.* in 6. §. *Ceterum sanctae memoriae.*

31 Vota Uxoris posse directe irritari a marito, sicuti directe irritari possunt Vota religiosorum a suis Superioribus, vota filiorum impuberum a suis patribus, et vota pupillorum a suis Tutoribus vere probabiliter defendunt Sotus, Roscila, Angles, Aragonius, aliisque citatis Sanchez, *lib.* 4. *moral. cap.* 34. *n.* 3. Et id probabile etiam censent Bonacin. Lessius, Tambur. et alii. Et ratio est, quia voluntas Uxoris videtur esse plene subjecta dominio Mariti secundum Apostolum ad Ephesios *cap.* 5. *n.* 22. ibi: « Mulieres viris suis subditae sint, sicut Domino, quia vir caput est mulieris, sicut Christus caput est Ecclesiae »; et ad rem favet Lex illa *Num. cap.* 30. ibi: « Uxor in domo viri sui cum se voto obstrinxerit, vel juramento, si audierit vir ejus, et tacuerit, nec contradixerit sponsae, reddet quodcumque promiserat; sin autem extemplo contradixerit, non tenebitur promissionis rea, quia maritus contradixit »;

32 At vero communior, et probabilior est sententia contraria, quam defendunt Innocentius *in c. Scripturae, de voto*, Suarez *lib.* 6. *de voto*, *cap.* 4. Layman *lib.* 4. *tract.* 4. *cap.* 7. *n.* 12. Reiffenstuel *lib.* 2. *Decr. tit.* 34. *n.* 17. La Croix *lib.* 3. *part.* 1. *n.* 493. cum S. Antonio. Navarr. Azorio. Valent. Lessio, Bonac. Castropal. Illsung et aliis ibi citatis, Sporer *loc. cit. n.* 27. vocans hanc communem. Et ratio est, quia nullo jure probari potest, quod uxores simpliciter, et absolute in omnibus subjectae sint maritis, uti subditi religiosi suis Superioribus, et filii impuberes parentibus, ac pupilli Tutoribus, sed solum in his, quae concernunt, et tangunt usum Matrimonii, educationem familiae, uti recte observant Doctores citati in hoc sensu intelligentes allatos Scripturae textus pro alia sententia. Nec enim dicendum est, uxores subjici maritis jure naturali, aut gentium, quali voluntas filiorum impuberum subjecta est eorum patribus, et voluntas pupillorum suis Tutoribus, quia uxores longe majorem rationis discretionem obtinent, quam impuberes; alioquin si ipsae non essent uxoratae, semper tutoribus essent subjiciendae quasi perpetuo impuberes, quod non est dicendum. Nec dicendum est ipsas sic subjici sui maritis jure positivo, cum nullum tale jus reperiatur; Unde mariti non possunt irritare vota uxorum directe, sed solummodo indirecte ut infra dicetur.

33 Domini nequeunt vota servorum irritare per se directe, sed solum indirecte, et per accidens, quatenus obligationi servitutis, et famulatus, ac Juri, quod in servos habent ipsi Domini, officiunt et praejudicant, uti infra patebit. *Sic in re communis Doctorum.*

34 Papa nequit directe irritare vota christianorum: Sanchez *lib.* 4. *moral. cap.* 24. *n.* 17. Castropal. *d.* 2. *part.* 2. *n.* 2. Leander *de Voto tract.* 1. *disp.* 16. §. 2. *quaes.* 8. Layman *lib.* 4. *tract.* 4. *cap.* 7. *nu.* 8. cum aliis ibi citatis, La Croix *lib.* 3. *part.* 1. *num.* 484. et ipso teste alii communiter. Et ratio est, quia Papa non habet potestatem dominativam in omnes Christianos, cum haec non sit ei necessaria ad Ecclesiae Catholicae gubernationem, sed ei sufficit potestas suprema jurisdictionis, media qua pro exigentia Ecclesiae regiminis potest vota Fidelium dispensare, vel commutare, seu eorum executionem impedire per potestatem praeceptivam, aut saltem valorem votorum impedire antequam fiant, alioquin nullus homo posset se obligare alteri homini, nisi sub conditione: *Si Papa consenserit*, quod non est dicendum; Unde Papa potest solum ipsa Vota Christianorum irritare indirecte ratione materiae, ut infra dicetur.

35 Neque Papa potest directe irritare vota clericorum Saecularium, quia neque in illos habet potestatem dominativam, sed solum indirecte, quatenus Ecclesiae bono, cujus ille supremam jurisdictionem habet, ac curam gerit, praejudicium adferre possunt, uti infra patebit. *Communis.*

Potest tamen Papa directe irritare vota religiosorum, et monialium. *Communis.* Et ratio est, quia Papa est omnium caput, et regularium omnium etiam Praelatorum Generalis, ac supremus Praelatus, et Superior, cui principaliter religiosae obedientiae professio concipitur, et nomine, ac concessione illius a Superioribus regularibus acceptatur, adeoque cum sic potestatem dominativam habeat in omnes religiosos, poterit directe eorum vota irritare. 36

Vota indirecte irritare possunt omnes, qui ipsa possunt irritare directe. *Communis;* Cui enim licet quod est plus, licet utique quod est minus, textu expresso in *c. Cui licet* 53. *de regul. Jur. in* 6. et plus semper in se continet, quod est minus, *cap. Plus* 35. *de regul. Juris in* 6. *l. In eo quod plus* 110. *ff. de reg. Juris.* Et ubi majus conceditur, minus concessum esse videtur, textu expresso in *cap. Ex parte* 27. *de decimis.* 37

Unde Papa potest irritare indirecte, nedum vota religiosorum, et monialium, et clericorum Saecularium circa res Ecclesiasticas, et circa concernentia ad illas, sed etiam vota aliorum omnium Christi-fidelium ratione materiae, quatenus potest per potestatem praeceptivam Votorum executionem impedire in quantum Ecclesiae bono, cujus ille supremam habet jurisdictionem, et curam gerit, praejudicium adferre possunt. *Communis.* 38

Episcopi, aliique Ecclesiastici praelati possunt indirecte irritare vota suorum subditorum, quando materia illis praejudicat in eorum regimine, gubernatione, et administratione. *Communis.* 39

Superiores, et Superiorissae regulares possunt indirecte irritare vota simplicia religiosorum, et religiosarum praejudicantia suae jurisdictioni, regimini, ac disciplinae regulari. *Communis.* Immo nedum religiosorum professorum, sed etiam Novitiorum vota indirecte irritare possunt in iis, quae eorum gubernationi, et exercitiis probationis, seu Novitiatus adversantur. *Communis.* 40 41

Pater indirecte irritare potest vota filiorum puberum etiam post pubertatem emissa, quatenus praejudicant liberae patris potestati in libera, et expedita familiae, rerumque suarum administratione. Non sic autem vota filiorum puberum, quae potestati, et gubernationi paternae non praejudicant ullo modo, quamvis dicti Filii puberes sint adhuc sub patria potestate. Unde licet pater possit irritare vota Filiorum de longis peregrinationibus, de multis jejuniis, de dando eleemosynam ex bonis paternis etc. ex quibus oriri potest praejudicium paternae potestati in familiae regimine, et rerum suarum administratione; Non tamen irritare potest Filiorum puberum vota religionis, castitatis, Sacrorum ordinum, Confessionis, et Communionis menstruae, nec vota de dando eleemosynam de suis bonis castrensi- 42

bus, ac quasi castrensibus, si quae habeant. *Communis.*

43 In defectu patris potest vota filiorum puberum indirecte irritare Curator: Curator enim loco patris succedit; Unde potest vota minorennium concernentia bona temporalia, vel praejudicantia administrationi suae irritare. *Communis.*

44 In defectu patris, vel curatoris potest vota filiorum puberum indirecte irritare mater, quamvis ipsa non istitueretur curatrix, quia in defectu patris, curatoris, ac ascendentium, ad matrem ipso jure naturae haec cura spectat, ut filios loco patris, ac curatoris gubernet, adeoque ipsa, sicuti curator, indirecte irritare poterit vota realia filiorum puberum suae gubernationi praejudicantia: Tambur. *lib.* 3. *cap.* 16. §. 3. *num.* 23 Henno *tom.* 1. *disp.* 2. in *Decalog. q.* 3. *art.* 4. *concl.* 2. *resol.* 8. Sporer *loco. cit. num.* 24. Busemb. *loco cit. art.* 2. *n.* 1. et alii contra alios volentes non improbabiliter non posse matrem indirecte irritare vota filiorum puberum, nisi instituta sit eorum curatrix; Unde recte ait Henno *loc. cit.* quod mater tutius ageret, si tunc postularet a Judice designari filiorum puberum curatrix. * Atque haec quidem sententia in praxi est sequenda. *

45 Maritus potest indirecte irritare uxoris vota, quae ratione materiae praejudicant familiae, proli, debito conjugali, aut rei domesticae: *Communis, ac certa, arg. cap. Si dicat.* 1. *cap. Mulier.* 3. *cap. Quod Deo* 4. *caus.* 33. *q.* 5. cum similibus. Et ratio est, quia mulier subjecta est potestati mariti in debito conjugali; sicuti etiam in iis, quae rectam familiae gubernationem, et rei domesticae administrationem concernunt, juxta illud ad *Ephesios* 5. ibi: « Mulieres viris suis subjectae sint sicut Domino »; et concordat *cap. Mulierum* 17. *et cap. Adam* 18. *caus* 33. *qu.* 5

46 cum similibus. Dummodo tamen talia vota fuerint ab uxore tempore matrimonii emisse, quia vota ante illud edita potest quidem maritus suspendere, si rectae familiae gubernationi, ac rei domesticae administrationi praejudicent, non ta-

47 men penitus irritare. *Communis.* Item nec potest maritus irritare vota illa ab uxore etiam tempore matrimonii edita, quae supradictis nullum praejudicium adferunt, ut sunt vota non ludendi, Sacramenta frequentandi, moderate jejunandi, eleemosynas de bonis paraphernalibus faciendi etc. *Communis.* Vide verb. *Maritus numer.* 3. 4. *et* 5.

48 Uxor potest indirecte irritare vota sui mariti juri matrimoniali, et mutuae cohabitationi praejudicalia, v. g. abstinentiam immoderatam, preces continuas, longam peregrinationem; Nisi tamen esset peregrinatio Hierosolymitana in subsidium Terrae Sanctae, quae expresse excipitur in *cap. Ex multa* 9. *de Voto.* Item uxor potest irritare votum mariti de suscipiendo habitu eremitae, seu tertii ordinis alicujus religionis, et hujusmodi, quia ille, et similia impediunt, vel retrahunt uxorem a debiti petitione. *Communis.* Et ratio est, quia uxor in his potestatem habet in maritum, juxta illud Apost. 1. *ad Corinth. cap.* 7. ibi: « Vir potestatem sui corporis non habet, sed uxor.

Si maritus, et uxor ex mutuo consensu emittant votum continentiae, non potest amplius nec mutua, nec alterius conjugis contradictione irritari. *Communis*, per clarum textum in *cap. Quod Deo* 4. *caus.* 33. *qu.* 5. ubi ex verbis S. Augustini sic expresse habetur: « Quod Deo pari consensu voveratis, perseveranter usque in finem reddere debuistis, a quo proposito, si ille lapsus est, tu saltem instantissime persevera ». Et ratio est, quia sic uterque in ordine ad debiti petitionem, aut redditionem jure suo cessit, cui juri uterque potuit libere cedere, cum liberum sit unicuique juri suo renunciare, textu expresso *in cap. Si de terra* 6. *de privileg. et l. Si quis in conscribendo* 29. *C. de pactis.* Unde in tali casu solum per legitimam Superioris dispensationem ad debiti petitionem, et redditionem restitui possunt in casu urgentis necessitatis. 49

Domini irritare possunt indirecte solum illa servorum vota, quae praejudicant obligationi servitutis, et famulatus, ac Juri, quod in ipsos servos Domini habent; non autem illa, quae nullatenus eorum obsequio, famulatui, aut juri officiunt, uti sunt vota servandi castitatem, frequentandi Sacramenta, eleemosynas de proprio peculio faciendi, et hujusmodi. *Communis.* Et ratio est, quia praecise in rebus servitium, ac obsequium concernentibus, domini, et dominae dominentur servis, et ancillis. Vota servorum edita ante servitutem, seu durante servitute, implenda tamen, seu implebilia post servitutem, suspenduntur quidem durante servitute, at finita servitute sine dubio convalescunt, et servanda sunt; Unde a dominis irritari non possunt. *Communis.* 50

51

Ad Voti irritationem validam nulla requiritur causa, ad licitam autem aliqua justa causa requiritur. *Communis.* Et ratio primae partis est, quia in Voto inferioris intelligitur semper tacita conditio, *si Superior consenserit*; unde ubi ille dissentit, Votum evanescit. Ratio vero secundae partis conclusionis est, quia unusquisque tenetur uti potestate sibi concessa ad Dei gloriam; Dei autem gloria postulat, ut Votum non irritetur sine justa aliqua causa, cum Deus sit per Votum illud colendus, adeoque etc. Unde si sine ulla penitus causa (quae etiamsi levis, posset sufficere) irritatur Votum, tam Superior irritans, quam inferior irritationem exigens, peccant ad minus venialiter, quia auferunt Deo cultum per illud Votum ipsi exhibendum. Si autem Superior Votum cum sua licentia, aut approbatione ab inferiore emissum sine ulla justa causa irritet, tam ipse, quem inferior talem irritationem postulans peccat graviter, et maxime si praecesserit pro- 52

53

54

missio non revocandi. Colligitur clare ex *Num.* 30. ubi de Viro, qui taciturnitate sua Voto uxoris consensum dat, et postea contradicit, seu illud irritat, expresse dicitur, *portabit ipse iniquitatem ejus*, idest, ut explicant Lyranus, Abulensis, Oleaster, et alii, *poenam iniquitatis*, per quam intelligitur peccatum grave, cum veniale non soleat venire nomine iniquitatis.

Nota Rom. Theol.

* Sanctus Thomas 2. 3. *q.* 88. *art.* 12. inquit: « *Omnis dispensatio petita a Praelato, debet fieri in honorem Christi*, *in cujus persona dispensat*, *et ad utilitatem Ecclesiae*, *quae est ejus corpus*. Atque hinc vide, num levis causa sufficiat ad irritanda vota. Cederet ne id in honorem Christi, et in aedificationem Ecclesiae?

Responsio Auctoris.

Sanctus Thomas loquitur *ibi* de dispensatione: *Omnis dispensatio .... in cujus persona dispensat*; Ego vero *loc. cit.* loquor de irritatione, et magna intercedit differentia irritationem inter et dispensationem, ut assigno in hoc ipso *articulo* sub *num.* 11. *et* 59. Vide ibi, et cohaerenter conclude. * Mihi vero hoc unum ex discrimine inter irritationem, ac dispensationem concludi posse videtur, irritationem validam esse, etiamsi sine causa fiat, non vero non esse illicitam, si fiat ex levi causa, aut venialiter tantum peccare qui irritet ex causa levi, aut irritationem petat. « Qui vota irritandi potestatem habent, *inquit* Antoine *loc. cit. resp.* 3., illa valide irritant « etiam sine justa causa. Peccant tamen si sine « causa faciant, cum sit abusus potestatis contra « bonum proximi, et honorem Dei. » Et Cuniliati tract. IV. de 2. Decal. Praecept. cap. X §. V. num. VII. « Si gaudens potestate irritandi votum, « irritet absque rationabili causa, juxta omnes « peccat saltem venialiter; et juxta probabilio- « rem Cajetani, Navarri, Arragonii, si res sit « notabilis, etiam mortaliter; quia in re gravi « abutitur potestate sua in praejudicium Divini « cultus, et utilitatis spiritualis proximi. »

55 Vota per se directe irritata per potestatem videlicet dominativam in ipsam voluntatem Voventis, ut Vota Religiosi irritata a Praelato, Vota filii impuberis irritata a patre, Vota pupilli irritata a tutore non reviviscunt, postquam Vovens a potestate irritantis liberatus est: Sunt enim talia Vota extincta in radice, ut dictum est *supra num.* 14. Sic *Communis Doctorum*. Vota autem irritata solum indirecte ratione materiae, uti sunt vota novitii, filii impuberis, minorennis, uxoris, servi irritata a Praelato, Patre, Curatore, Marito, Domino etc. manente re integra, omnino reviviscunt, postquam Vovens a potestate irritantis liberatus est. Sic Innocentius in *c. Scripturae de voto*, Suarez *lib.* 6. *de Voto cap.* 1. *nu.* 4. *et cap.* 4. *num.* 17. Rosella verb. *Votum* 2. *num.* 13. Valentia *t.* 3. *disput.* 6. *q.* 6. *p.* 6. *difficul.* 4. Lessius *lib.* 2. *cap.* 40. *dub.* 10. *num.* 82. Layman *loco cit. cap.* 7. *num.* 19. Busemb. *loco cit. art.* 2. *n.* 8. Felix Potest. *loc. cit. num.* 1973. Sporer *loc. cit. num.* 35. et alii plures contra Panormitan. Cajetan. Aragon. Silvestrum,
Navarrum, et alios. Et ratio nostrae conclusionis 56
est, quia Vota indirecte irritare, ut dictum est *supra num.* 14. nihil aliud est, quam personam habentem potestatem in materiam Voti, ejus obligationem suspendere (in quantum suo juri praejudicatur) donec desinat ipsi praejudicium afferre; ergo postquam Vovens a potestate talis personae irritantis liberatus est, ejus vota indirecte solum irritata quo ad obligationem reviviscunt, cum eorum obligatio non sit in perpetuum ablata, sed solum ad tempus suspensa, durante nimirum subjectione, et obligatione Voventis ad certa obsequia praestanda dictae personae irritanti, adeoque cessante hac obligatione, Vota ejus antea impedita, seu suspensa, omnino reviviscunt, cum cessante ratione, et causa legis, vel obligationis, cesset lex, seu obligatio ipsa, *leg. Adigere* 6. §. 2. *ff. de Jurepatron.* et cessante causa, cesset effectus; *cap. Cum cessante* 60. *de Appellat.*

Tum quia nostra conclusio deducitur clare ex 57
c. Quidam 3. *de conversione conjugator.* ubi habetur, maritum, qui invita uxore Religionem professus, et ab ea revocatus fuerat, postea, uxore mortua, ad Religionem quidem compellendum non esse, quia professio irrita fuit repugnante uxore, nihilominus a debito petendo, et secundis nuptiis arcendum esse; quia nimirum in Professione Religionis, etsi alias defectu consensus uxoris irrita, Votum continentiae virtualiter seorsim obligans manebat, ibi: « Ulterius vero non poterit uxorem accipere, promisit enim se non exigere debitum, quod in ejus potestate erat, et immo quoad Votum (scilicet continentiae) tenuit. Unde Glossa *ib. verb. Non exigere* sic expresse habet: « Quia quantum ad continentiam servandam satis solemnizavit ipsum Votum per suam Professionem »; idipsum habetur in *cap. Placet* 12. *eod.* de uxore, quae ignorante marito ab ipsa credito mortuo, Religionem professa, et ab eo revocata fuit a marito, postea domum reversa, et a Summo Pontifice declarata fuit obligata ad Votum continentiae post obitum mariti, ibi: « Quantum ad ipsam tenuit Votum, quod post viri obitum tenere non desiit, cum ad eum casum, a quo poterat efficax habere principium, pervenisse noscatur. « Unde sic dicendum est de similibus, ut si v. g. novitius voveat omni tempore vitae suae quotidie invisere sacellum B. Mariae Virginis erectum in Cathedrali, filius pubes, ac minorennis quotidie reficere quinque pauperes, uxor jejunare ter in qualibet hebdomada,

servus, vel ancilla abstinere ab operibus servilibus die Sancti sui nominis, postquam dicti voventes a potestate irritantis liberati fuerint, redibit obligatio sui respectivi Voti: *Cum ad eum casum, a quo poterat efficax habere principium, pervenisse noscatur*, ut expresse dicitur in *cit. cap. Placet* 12. *de Voto, et Voti redemptione.*

58 Dispensatio Voti (quae est tertius modus, per quem tollitur obligatio Votorum) est ablatio, seu remissio totalis obligationis ejusdem ob justam, et rationabilem causam facta ab habente spiritualem jurisdictionem in Voventem. *Est in re Communis.*

59 Ex qua definitione, ut vides, clare patet, quod ad dispensationem necessario requiritur aliqua justa, et rationabilis causa, alias dispensatio sine justa, et rationabili causa a quocumque Superiore facta, esset potius dissipatio, quam dispensatio, et sic non solum erit illicita, sed etiam invalida, ut testibus Sporer *loc. cit. sect.* 3. *num.* 38. et Reiffenstuel *loc. cit. num.* 20. tenent omnes Doctores. Et ratio est, quia ubi non adest justa, et rationabilis causa dispensationis, deest potestas, et jurisdictio dispensandi: Potestas autem, et jurisdictio dispensandi in Votis concessa a Deo Ecclesiae, seu Praelatis Ecclesiasticis, est solum cum justa, et rationabili causa, cum data sit *in aedificationem, et non in destructionem*, ut dicit Apostolus 2. *ad Corinth. cap.* 10. *num.* 3. *et cap.* 13. *n.* 19. ubi vero deest conditio, sub qua datur dispensandi potestas, deficit ipsa potestas, consequenter et ipsa dispensatio; *arg. leg. Si quis sub conditione* 8. *ff. Si quis amissa causa.* Unde haec specialis inter alias intercedit differentia inter dispensationem, et irritationem, quod irritatio, cum nomine, et auctoritate propria fiat, est valida, quamvis nulla rationabilis, et justa causa Votum irritandi adsit; dispensatio autem sine rationabili, et justa causa est invalida, quia fit nomine alterius, et quidem Superioris potestatem sine justa, ac rationabili causa dispensandi nunquam concedentis, adeoque dispensatio sine justa, et rationabili causa a quocumque Superiore facta, non solum est illicita, sed etiam invalida, quippe excedens potestatem homini collatam a Deo. Vide *supra num.* 11.

60 Praecipuae, justae, et rationabiles causae dispensandi in Votis sunt quatuor sequentes, ad quas ceterae aliae commode reduci possunt. Prima scilicet est imperfecta deliberatio, seu imperfectio actus vovendi, ob quam dispensari potest in Votis illorum, qui ea emittunt adhuc in tenera aetate, praesertim ante pubertatem, *c. Venientes* 2. *de Voto*, ibi: « Nos autem ipsum a Voto, quod in aetate tenera, facilitate potius, quam ex arbitrio discretionis promisit, absolvimus ». Item ob eamdem causam dispensari potest in Votis illorum, qui in ira, tristitia, moerore, metu, aut alia mentis perturbatione oppressi imprudenter Vota emiserunt, quo etiam spectat facilitas, seu levitas vovendi praesertim in feminis.

61 Secunda justa, et rationabilis causa dispensandi est damnum spirituale, vel temporale occasione Voti proveniens, ut si Votum, spectata qualitate Personae, ac naturae fragilitate, periculum majoris ruinae adferret Voventi, et e contra dispensatio ad spiritualem profectum magis cessura videatur: Sic juste, ac rationabiliter dispensatur Votum continentiae, seu non petendi debitum in Persona conjugata, Votum Castitatis in persona ad carnis lapsum valde proclivi, ac fragili, et hujusmodi, cum ab ipsis prudenter timeatur Votum saepissime esse violandum. Item rationabiliter dispensatur cum eo, qui ratione Voti multis scrupulis, et anxietatibus cruciatur, et divexatur. Item juste dispensatur cum illo, qui ex observatione Voti notabile damnum patitur in sanitate corporis. Item legitime dispensatur in illis Votis, quorum executio affert Voventi, vel suis grave aliquod damnum in bonis temporalibus, v. g. si quis non valde dives voverit copiosas eleemosynas, longas peregrinationes, aliaque similia notabiliter gravantia, et laedentia se, vel suam familiam, *arg. cap. de peregrinationis Votis* 1. *et cap. Magnae* 7. *de Voto, et Voti redemptione.*

62 Tertia justa, et rationabilis causa dispensandi est notabilis, et valde magna difficultas exequendi Votum, praesertim superveniens, vel ante non praevisa, ut concedunt omnes. Immo non solum ea, quae prius incognita supervenit, sed etiam ea, quae prius jam fuit praevisa, semper enim multo difficilior apparet res, dum illius instat executio, quam dum remote, et a longe praevidetur. Unde recte ad propositum exclamat Tamburinus *lib.* 3. *in Decalog. cap.* 16. §. 3. *num.* 28. *O quoties dum mente, et cogitatione tantum praeliamur, in quaeque magna assurgimus, in quaecumque pericula ruimus, ad quorum tamen primum occursum trepidamus, et terga etiam volentes vertimus.* Sic tenent Abbas *in cap. Non est* 5. *num.* 6. *de Voto*, Sporer, *loc. cit. num.* 40. Reiffenstuel *loc. cit. num.* 23. Sanchez *lib.* 4. *moral. cap.* 45. *num.* 41. et alii.

63 Quarta justa, et rationabilis causa dispensandi est bonum commune, praesertim Ecclesiae, vel Reipublicae. Sic cum unico herede alicujus Regni, vel Ducatus juste, et rationabiliter dispensatur in Voto Castitatis, et Religionis, ut inde nubere possit, si praevideatur, id proficuum esse Reipublicae, quae alios ob successionem in Regnum, vel Ducatum plurimis subjaceret incommodis, concuteretur bellis, vexaretur perturbationibus, depauperaretur praedationibus, et hujusmodi. Item juste, ac rationabiliter dispensatur in Voto illius, qui longam vovit peregrinationem, quem tamen multum expedit reipublicae, aut familiae praesto esse: *Communis*, *arg. cap. De peregrinationis Votis* 1. *cap. Magnae* 7.

et cap. *Ex multa* 9. *de Voto*, et *Voti redemptione*.

64 Ad dispensandum in Votis tria praecipue attendenda sunt, ut monet Innocentius III, *in cap. Magnae* 7. *de Voto, et Voti redemptione*, nempe: « Quid liceat secundum aequitatem, quid deceat secundum honestatem, et quid expediat secundum utilitatem. » Hinc quo majus, et excellentius Votum est, ut castitatis perpetuae, religionis, peregrinationis ad loca sancta, et hujusmodi, eo major causa requiritur ad dispensationem; et ubi causa non appareat ita sufficiens ad omnino dispensandum, admiscenda est aliqua commutatio, subrogando nempe aliquod pium opus, quo Voti gravitas prudenter dispensantis judicio compensetur. Immo quamvis appareat causa sufficiens ad dispensationem, consultum est, semper aliquam commutationem admiscere exemplo Summorum Pontificum, ut patet *in cap. Venientes* 2. *cap. Magnae* 7. *cap. Quod super* 8. *et cap. Ex multa* 9. *de Voto, et Voti redemptione*.

65 Si Dispensatio data sit cum bona fide, et postea inveniatur data sine sufficienti causa; aut sit data cum causa dubia, et deinde inveniatur data sine causa, satis probabile est, quod maneat valida: Sic cum aliis Lessius *part.* 2. *de Justit. cap.* 4. *dubit.* 17. Sanchez. *lib.* 4. *moral. cap.* 44. *num.* 10. Sporer *loc. cit. num.* 45. Azorius, aliique cum Illsung apud La Croix *lib.* 4. *part.* 1. *num.* 541. quamvis ipse dicat, quod alii cum Castropal. probabilius tenent non valere. Et ratio probabilis nostrae sententiae est, quia spectat ad Dei benignitatem approbare, et ratum habere quod bona fide concessum, et acceptatum fuit, quamvis revera nulliter tunc egerit dispensans. Hoc enim est privilegium bonae fidei, *arg. leg. Barbarius* 2. *ff. de Offic. Praetor*. et suavitati regiminis Ecclesiae conformius, et humanius: *Hoc enim humanius est*, ut de simili dicitur *in cit. l. Barbarius*.

* Hanc tamen probabilem opinionem, cum adversa probabilior sit, qui sequeretur, discrimini peccandi se committeret, quod nemini licet *.

66 Dispensans scienter sine justa causa, sicuti et scienter petens, ac acceptans hujusmodi dispensationem, peccat mortaliter pro ratione materiae: *Communis*. Uterque enim sibi arrogat in re gravi jus, quod non habet; et ipsa esset potius dissipatio, quam dispensatio, cum potestas dispensandi data sit in *aedificationem*, et non in *destructionem*, ut dicit Apostol. 2. *ad Corinth cap.* 10. *n.* 8. *et cap.* 13. *n.* 10.

67 Interveniente justa, ac rationabili dispensandi causa, Superior, vel quivis dispensandi facultate praeditus, si rogetur, tenetur sub gravi in Votis dispensare: *Communis*. Et ratio est, quia potestas dispensandi est ipsis concessa ob bonum subditorum, et reipublicae; Unde eam sine causa denegantes, subditis, et reipublicae gravem injuriam inferunt, et fiunt causa culpabilis damnorum, vel peccatorum ex negata debita dispensatione secutorum. Dispensationem enim esse debitam, quando est necessaria ad commune bonum, vel ad evitandum publicum scandalum, et ad reparandum grave damnum spirituale, vel corporale Voventis, ad procurandum majus bonum ex dispensatione proventurum, et hujusmodi, satis colligitur *ex cap. Ponderet* 14. *cap. Et purgabit* 15. *cap. Quia sanctitas* 16. *cap. Quid est.* 17. *cap. Cum exaudiero* 19. *cap. Contumaces* 21. *cap. Si quis Presbyter* 22. *cap. Bene valet* 23. *cap. Sacerdos quidem* 24. *et cap. Ut constitueretur* 25. *dist.* 50. *cap. Expostuisti* 23. *de Praebend.* cum similibus.

Papa ex justa, et rationabili causa dispensare potest in quolibet Voto, tam simplici, quam solemni, non solum edito in susceptione sacri Ordinis, sed etiam in professione religiosa: *Communis*, per verba Christi *Matth. cap.* 26. *n.* 19. *Quodcunque solveris super terram, erit solutum et in Coelis*. Et de facto Alexander III. dispensavit cum Nicolao Justiniano Monacho ad nubendum, et Coelestinus III. dispensavit cum Constantia Moniali professa filia Rogerii Siciliae Regis, ut nuberet Henrico VI. et Gregorius XIII. dispensavit cum fratre Cardinalis Jojosae Gallo Sacerdote professo, et Provinciali Ordinis Capuccinorum, ut ex aliis refert Fagnanus *lib.* 3. *Decretal. in cap. Cum ad monasterium* 6. *de statu Monachor. num.* 66. testans etiam cum Ramiro Rege Aragonum dispensatum fuisse, ut, relicta Religione, et Episcopatu, acciperet uxorem, et Regnum, et alii plures similiter dispensarunt cum aliis pluribus. Unde Justus Redn. *tom.* 2. *Operis Canonico-Politici* refert, quod Juditha fuit Monialis Ratisbonensis, et dein trium Regum conjux, scilicet Bretislei Boemiae, Mesicani Poloniae, et Petri Hungariae Vide verb. *Matrimonium quoad Impedimenta art.* VII. et Addit. Casin. sub n. 4. 68

Episcopi dispensare possunt potestate ordinaria in cunctis Votis suorum subditorum Dioecesenorum, exceptis specialiter reservatis Summo Pontifici. *Communis*. Episcopi enim succedunt Apostolis, quibus dictum est a Christo *Matth. c.* 18. « Quaecumque solveritis super terram, erunt soluta et in Coelis ». 69

Item in dictis Votis potest Sede Vacante dispensare Capitulum, seu Vicarius Capitularis, cum Sede Vacante succedat in Jurisdictione ordinaria Episcopi, *cap. His quae* 11. *cap. Cum olim* 14. *de Majoritat. et obedient. cap. Si Episcopus* 3. *et cap. Ecclesiae Cathedrali* 4. *de supplend. neglig. Praelat. in* 6. *cap. Cum nullus* 3. *de temporibus Ordinat. in* 6. *cap. Episcopali Sede unic. de Majoritat. et obedient. in* 6. *cap. Si Capitulum* 1. *de institutionibus in* 6. *Clement. Multorum querela* 1. *de haereticis*, cum similibus, et sic tenet Communis Doctorum. 70

Legati, seu Nuncii Apostolici dispensare possunt in dictis Votis cum subditis Provinciae sibi 71

commissae. *Communis*. Habent enim in ipsis Ecclesiasticam jurisdictionem, a qua promanat talis facultas sic dispensandi.

72 Item in dd. Votis dispensare possunt cum suis subditis omnes Praelati, qui habent jurisdictionem in Foro externo, vel privilegium. *Communis*.

73 Archiepiscopi, seu Metropolitani possunt quidem dispensare in Votis suorum suffraganeorum, sed non cum subditis eorumdem suffraganeorum, nisi per appellationem ad ipsos fuerit habitus recursus in casu, quo Episcopi talem dispensationem injuste denegarent: *Communis Doctorum*, quorum aliqui, ut Avila *part.* 7 *de Censuris disp.* 10. *dub.* 6. *conclus.* 1. *notand.* 2 Henriquez *lib.* 4. *de Irregular. c.* 16. *n.* 3. et alii non improbabiliter id extendunt ad tempus, quo illorum Dioeceses visitant; *argum. cap. Ultim. de censibus in* 6. et Concil. Trid. *sess.* 24. *cap.* 3. *de reform.* quamvis alii teste Layman *loc. cit. cap.* 8. *n.* 7. rectius id negent, cum in *d. cap. Ultim. de Censibus* statuatur solum quod Archiepiscopus, dum visitat, possit eorum Confessiones audire, et absolvere, at nihil disponat de dispensatione in eorum Votis, atque ideo horum sententiae standum est.

74 Praelati Regulares Religionum exemptarum dispensare possunt in omnibus dictis Votis cum suis subditis, et cum novitiis circa Vota, quae in saeculo, vel novitiatu emiserunt: *Communis*. Habent enim in ipsos plenam Ecclesiasticam jurisdictionem; Et hoc Salmanticenses, et plures alii intelligunt etiam de Superioribus localibus, cum respectu suorum subditorum habeant Jurisdictionem ordinariam in foro interno, et externo.

75 Non sic autem Praelati religionum non exemptarum, nisi id eis, vel ex consuetudine, vel Episcopi licentia, seu commissione concessum sit. *Communis*, teste Sporer *loc. cit. n.* 52.

76 Nec etiam in ipsis Votis dispensare possunt Abbatissae, vel Superiorissae Monialium, quae licet possint suarum subditarum Vota irritare, eo quod in illas habeant potestatem dominativam vi Voti obedientiae, ex dictis *supra n.* 23. non possunt tamen in earum Votis dispensare, cum facultas sic dispensandi promanet ex jurisdictione spirituali, qua de facto carent Abbatissae, seu Superiorissae Monialium Sporer *loc. cit. n.* 52. Felix Potest. *tom.* 1. *part.* 2. *p.* 1696. Busemb. *loc. cit. dub.* 8. *respons.* 2. cum Suarez, et Lessio ibi citatis, et alii passim.

77 Confessarii regulares approbati ordinum mendicantium, ac in eorum privilegiis communicantium, possunt dispensare in omnibus votis, in quibus jure ordinario possunt dispensare Episcopi. Unde confessarii regulares dispensare possunt in omnibus votis, exceptis quinque mox adducendis Papae reservatis. *Communis*, et expresse habetur ex pluribus privilegiis summorum Pontificum ut Innocentii VIII. Eugenii IV. Martini V. Pauli III. Gregorii XIII. S. Pii V. ac aliorum, ut videre est in compendiis privilegiorum Dominicanorum, Minorum, Augustinianorum, Carmelitarum, Societatis Jesu, ac aliorum regularium.

* « Ex privilegiis summorum Pontificum, *ait Cuniliati n.* xv. *seq.*, potestate ab ipsis Pontificibus delegata, plurimi auctores dicunt, gaudere confessarios ab Episcopo approbatos ordinum mendicantium commutandi, et dispensandi omnia vota, etiam pie jurata saecularium, exceptis illis quinque reservatis supra indicatis, et dummodo non cedant in praejudicium tertii, de quo infra. Ita plurimi Theologi, inter quos Henricus a S. Ignatio, severioris doctrinae professor, qui tomo 2. suae Æthicae Amoris *lib.* 10. *cap.* 48 hanc ex professo docet; et primo quoad facultatem commutandi citatur Bulla Eugenii IV. *Etsi quilibet*, nec non Bulla *Commissum* 23. apud Rodericum: item Bulla Julii II. *Etsi ad universos*. 12. apud Confectium: item Bulla Leonis X. *Etsi a summo*, apud Cherubinum: item Bulla Pauli III. *Cum inter cuncta* 7. apud laudatum Rodericum: item Bulla Gregorii XIII. *Decet Romanum* extendit ad vota jurata non in praejudicium tertii: et tandem Bulla Benedicti XIII. *Pretiosus* §. 22. Quoad potestatem vero dispensandi, in duabus primis Editionibus docui hac quoque gaudere regulares respectu saecularium, ex Bulla Sixti IV. anni 1474. incipiente *Sedes Apostolica* data Fratribus S. Francisci de Paula, quam legeram propriis oculis. Verum deinde animadverti eadem Bulla hoc privilegium concedi Superioribus illius religionis respectu suorum subditorum, nihil omnino exprimendo circa saeculares; tota namque illa Bulla versatur circa personas illius religionis: propterea nisi aliunde habeatur hoc privilegium regularium quoad personas saeculares, e praecitata Bulla deduci nequit. Contendit nihilominus P. Fr. Didacus ab Aragonia nuperrimus Scriptor, qui anno 1753. Bononiae edidit suam Elucidationem privilegiorum ordinum regularium, in tractatu 6. *cap.* 6. *n.* 8. quod ex aliis privilegiis haec potestas regularibus conveniat respectu saecularium, indicans plura loca ex privilegiis nonnullorum ordinum. Verum R. P. Fr. Daniel Concina, qui Bullas citatas in dictis privilegiorum compendiis exactissime examinavit, testatur, ex nulla earum posse legitime deduci, quod haec potestas regularibus respectu saecularium concedatur ».

Vota reservata Summo Pontifici sunt quinque 78
sequentia; nempe votum religionis ab Ecclesia approbatae, votum castitatis integrae, et perpetuae, votum peregrinationis Hierosolymitanae ad S. Sepulcrum, votum peregrinationis Romanae ad limina Apostolorum Petri, et Pauli, et votum peregrinationis Compostellanae ad S. Jacobum devotionis causa. *Communis*, *arg. Extravagant. Etsi Dominici* 5. *de poenitentiis*, *et remissionibus*, ubi sub poena Excommunicationis prohibetur, ne quis sine speciali licentia Papae in aliquo dictorum quinque votorum dispenset.

79 Reservatio dictorum quinque votorum, cum sit odiosa, utpote ordinariam potestatem restringens, est omnino stricte interpretanda, *arg. cap. Odia* 15. *de Regul. Juris in* 6. ibi: *Odia restringi, favores convenit ampliari*. Unde talis reservatio est intelligenda solum de votis proprie dictis perfectis, determinatis, absolutis, et quidem praecise quo ad substantiam, non autem qualitates, et circumstantias eorum. Et si in aliquo deficiant, licet sint valida, non sunt tamen reservata. *Sic Doctores communiter*.

80 Hinc non sunt reservata dicta quinque vota, sed dispensabilia ab Episcopo, vel confessariis regularibus (Vide *addit. ad n.* 77.), si non sint vota proprie dicta, idest promissiones vere factae Deo: sic non sunt reservata vota, quae saepe saepius emittuntur a puellis, et aliis promittentibus non Deo, sed B. V. M. vel aliquibus Sanctis, servare in suum honorem perpetuam castitatem, assumere peregrinationem Romanam, Compostellanam, et hujusmodi sine intentione, et reflexione obligandi se Deo. Tales enim promissiones non sunt vota proprie dicta, cum vota proprie dicta sint solum promissiones factae Deo. Secus autem esset dicendum, si id specialiter in honorem B. M. Virginis, vel alicujus Sancti voverent Deo; Unde caute in his procedere debent confessarii, et diligenter sic voventes interrogare de vera sua intentione, et reflexione in actu similium promissionum. Et si asserant, nihil tunc cogitasse de Deo, vel cogitasse quidem tunc etiam de Deo, sed non cogitasse de promissione facienda ipsi, sed soli ejus Matri, aut tali Sancto, tunc censendi sunt sic voventes non fecisse votum proprie dictum, et consequenter nec reservatum: Gobat *tom*. 3. *cas*. X. *n*. 327. Sporer *loco cit. n*. 58. et alii. Si autem dubium sit, an tales intenderint tunc se obligasse ipsi Deo, an solum B. Mariae Virgini, aut tali Sancto, tunc censendi sunt fecisse verum votum ipsi Deo, adeoque reservatum: In dubio enim praesumendum est pro actus perfectione potius, quam pro defectu, ut in similibus solet adesse intentio saltem implicite se obligandi Deo in honorem B. Mariae Virginis, vel talis Sancti: Gobat *tom*. 3. *casu* 1. *n*. 21. Sporer *loc. cit. n*. 58. et alii.

81 Item non sunt reservata dicta vota Summo Pontifici, sed dispensabilia ab Episcopo, vel confessariis regularibus, si non sunt omnino perfecta, uti est votum castitatis imperfectum, nempe castitatis solum temporalis, ut ad decem annos, votum castitatis conjugalis, non nubendi, non petendi debitum, non fornicandi, et hujusmodi, quia per votum castitatis reservatum intelligitur sola castitas perfecta, et perpetua; ut tenent doctores communiter, *arg. cap. Odia* 15. *de Regul. juris in* 6. Item reservata non sunt vota castitatis, et religionis ex metu etiam levi incusso emissa; ex gravi enim metu emissa non indigent dispensatione, sed per se irrita sunt. *Sic Communis doctorum, argum. cap. Veniens* 5. *Qui Clerici, vel voventes*, et ratio est, quia talia vota non sunt omnino perfecta, cum voventes principaliter ea non emiserint amore virtutis, nec principali intentione obsequium praestandi Deo, sed evitandi, et declinandi id, quod timuerunt ab injuste extorquentibus dicta vota. Tum quia non est praesumendum, voluisse Pontificem sibi reservare vota, quae alias debent esse facilis dispensationis, tum ob imperfectionem consensus voventium, tum in odium injuste illa extorquentium, ne videatur velle fovere iniquitatem, et injuriam illorum, uti esset, si vota ex metu injusto incusso emissa reservaret.

Item non sunt reservata dicta vota, sed dispensabilia, ut supra, si non sunt omnino certa. 82
Unde quotiescumque adest dubium de eorum valore, sive dubium sit *Juris*, ut si dubium sit, an sint vere vota, an vero reservata? sive dubium sit Facti, ut si dubium sit, an adfuerint in ipsis vera promissio, plena deliberatio, sufficiens intentio, et alia, ad voti, et reservationis rationem necessario requisita, tunc dicta vota, sive sint castitatis perpetuae, sive religionis approbatae, sive trium praefatarum peregrinationum, non sunt Papae reservata, sed ab Episcopo, vel confessariis regularibus dispensabilia: *Communis, arg. cap Odia* 15. *de regul. Juris*. Et ratio est, quia reservatio, cum sit odiosa, et gravis, restringenda est ad casus omnino certos, plene voluntarios, et graviores: Tum quia semper in dubiis benigniora praeferenda sunt; l. *Semper* 56. *de regul. juris*. Et in re dubia benigniorem interpretationem sequi, non minus justius, quam tutius est; *l. Ea quae* 192. *ff. eod*. Et in ambiguis rebus humaniorem sententiam sequi oportet, *l. Si fuerit* 10. *ff. de rebus dubiis*.

Item reservata non sunt dicta vota, sed ut su- 83
pra dispensabilia, si non sint omnino determinata; Unde reservatum non est votum alternativum, seu disjunctivum, cujus altera pars reservata non est, ut si quis voveat, vel castitatem perpetuam, vel perpetuum jejunium, peregrinationem Romanam, vel eleemosynam centum Florenorum: *Communis, arg. cap. In alternativis* 70. *de regul. Juris in* 6. ibi: « In alternativis debitoris est electio, et sufficit alterum adimpleri, » et l. *In eo quod plus* 110. *ff. de regul. Juris* §. 3. ibi: « Ubi verba conjuncta non sunt, sufficit alterutrum esse factum. » Et id verum est, etiamsi progressu temporis altera pars non reservata impossibilis fiat, et sic vovens determinate obligetur ad partem reservatam, quia id non provenit ex intentione voventis, sed eventu per accidens, adeoque adhuc manet ut supra dispensabile. Si autem utraque pars esset reservata, ut si quis voveat perpetuam castitatem, vel peregrinationem Hierosolymitanam, tunc votum esset reservatum, ut tenet communis doctorum, teste La Croix *lib*. 3. *part*. 1. *n*. 548. V. verb. *Jubilaeum art*. 2. *n*. 42. *et* 43.

84 Item reservata non sunt dicta vota, sed ut supra dispensabilia, si non sint omnino absoluta; Unde reservata non sunt vota conditionata poenalia, ut si quis voveat castitatem perpetuam, religionem approbatam etc. si se inebriaverit, vitiose luserit, si furatus fuerit, et hujusmodi: Tunc enim non solum ante, sed etiam post admissam culpam sunt ut supra dispensabilia dicta vota; Sic Doctores communiter contra paucos, teste la Croix *loc. cit. n.* 546. Sporer *loc. cit. num.* 63. Et ratio est, quia talia vota valde deficiunt a natura perfecti voti: Nam sic voventes proprie non eligunt castitatem perpetuam, religionem approbatam, et hujusmodi, sed potius metu obligationis servandi castitatem perpetuam, ingrediendi religionem, volunt se deterrere ab inebriatione, a vitioso ludo, a furto etc. adeoque directe potius vovent, se non inebriare, vitiose non ludere, non furari, et castitatem, ac religionem velut poenam refugiunt; Talia enim vota poenalia non tendunt in rem promissam directa voluntate primario, et per se ex affectu, et amore honestatis illius, sed solum tendunt in ipsam tamquam sibi poenosam, et afflictivam cum aliqua aversione animi, ut sic timore incurrendi obligationem, praestandi rem promissam, idest servandi castitatem perpetuam, ingrediendi religionem etc. retrahantur voventes ab inebriatione, vitioso ludo, furto, et similibus.

85 Sic etiam reservata non sunt dicta vota, sed ut supra dispensabilia, si sint proprie conditionata sub conditione de futuro accidentaria, non a natura, vel jure ipsis votis annexa. Uti si quis voveat religionem, perpetuam castitatem etc. si convaluerit, si a naufragio evaserit, si tale intentum, beneficium, vel officium obtinuerit, et hujusmodi; Tunc enim ante impletam conditionem non esse reservata dicta vota tenent doctores communiter, quia non sunt vota simpliciter, nec de facto obligantia, sed sub conditione in futurum. Conditionale enim nihil ponit in esse, nisi purificata conditione, et actus sub conditione non impleta, nullum operatur effectum, *arg. §. Sub conditione* 4. *Institut. de verb. obligation. et l. Unica §. Sin autem, Cod. de caducit tollend.* Suspenditur enim ejus valor usque ad eventum conditionis; l. *Is cui, ff. de actionibus, et obligationibus, l. Legata sub conditione, ff. de condit. et demonstrat.*

86 An autem post impletam conditionem dicta vota evadant reservata, nec sint amplius ut supra dispensabilia? valde controvertunt doctores: Layman enim *lib.* 4. *tract.* 4. *cap.* 8. *n.* 10. Herincx *disp.* 5. *de Voto qu.* 6. *num.* 62. Reiffenstuel *Theol. moral. tract.* 4. *dist.* 3. *numer.* 36. cum pluribus aliis tenent, post impletam conditionem dicta vota esse reservata, nec amplius esse ab Episcopo, et confessariis regularibus dispensabilis, quia vota conditionata, sicuti quicumque alii contractus, ac promissiones factae sub conditione, ipsa conditione eveniente, seu adimpleta, transeunt in absoluta, ac omnino perficiuntur, ac si sine conditione facta fuissent, *l. Potior* 11. *ff. Qui potiores in pignore.*

E contra tamen Sanchez *lib.* 4. *moral. cap.* 40. *num.* 91. cum Sayro, Ledesma, Suarez, et aliis constanter propugnat, dicta vota, nec etiam post adimpletam; conditionem esse reservata, sed adhuc sicuti prius esse dispensabilia ab Episcopo, et confessariis regularibus. Sic tenent etiam Antonius Gomez in *Bulla Cruciatae clausula* 10. *num.* 99. Tuled. *lib.* 4. *Summae cap.* 8. *nu.* 11. Reiffenstuel *lib.* 3. *Decretal. tit.* 34. *nu.* 33. *et seq.* recedens a priori sententia, *quam in sua Theolog. moral. loc. cit.* reputaverat probabiliorem; et hanc valde probabilem, et in praxi tutam censet Sporer *loc. cit. n.* 66. et esse frequentissima praxi virorum sapientissimorum receptam testatur Gomez *loco citat.* et Reiffenstuel *cit. tit. nu.* 33. immo sic tenere alios communiter cum Franc. Bellegambe *de Jubilaeo part.* 3. *sect.* 23. *q.* 2. testatur la Croix *lib.* 3. *p.* 1. *nu.* 547. Et ratio vere efficax est, quia hujusmodi vota conditionata oriuntur ab imperfecto consensu, utpote dependente a futuro eventu conditionis. Adventus autem conditionis non facit, quin revera consensus fuerit imperfectus, nec ejus naturam mutare potest, cum nulla nova voluntas accedat; adeoque cum retineant semper primaevam imperfectionem, etiam adimpleta conditione tamquam vota imperfecte voluntaria, erunt utpote non reservata, cum reservatio tamquam odiosa sit restringenda ad sola vota perfecte et plene voluntaria, *argum. cap. Odia* 16. *de Regul. Juris in* 6. Vide verb. *Jubilaeum, artic.* 2. *n.* 41. 87

Nota Romanae Teologi.

Auctor Summae Alexandrinae, aliique viri docti confidenter pronunciant. « Si conditio impleta sit, ad Romanum Pontificem confugiendum esse, in quinque votis, ut impetretur dispensatio »; nam illi absolute vovere illa conditione, eaque posita, Deo per hujusmodi votum sunt revera obligati; neque dici jure possunt imperfecte voluntaria hujusmodi vota, quae passim majori animi fervore, ac maturiori cum deliberatione fiunt.

Responsio Auctoris.

Satis multos, non infimi subsellii Auctores affero Ego pro asserta conclusione sub cit. *n.* 87. quamvis *n.* 86. immediate anteced. allegaverim classicos doctores contrarium tenentes. Unde ipsos revolvat prudens, et eruditus lector, et pro quibus ratio militat luculentior, resolvat.

Tum quia vota poenalia etiam post impletam conditionem non sunt reservata, cum non sint perfecta, ex quo non fiant amore virtutis, seu ma- 88

teriae promissae, nec amore obsequium praestandi Deo, sed magis eum animi aversione, aut timore obligationis contrahendae, ut mens retrahatur ab illo vitio, verb. gr. se inebriandi, vitiose ludendi, jurandi, et hujusmodi, juxta dicta *supra num.* 84. quod concedunt etiam ipsimet adversarii: ergo ob eamdem rationem, nec vota conditionata sub conditione de futuro accidentali erunt reservata, cum ubi eadem est ratio, eadem sit juris dispositio; *leg. Ideo* 27. *ff. de Legibus*, *l. Illud* 32. *ff. Ad Legem Aquiliam*, *et cap. Inter corporalia, de translation. Episcop.* Tum etiam quia vota poenalia sunt magis perfecta, quam vota sub alia conditione v. g. recuperandae sanitatis, evadendi naufragium, obtinendi illud officium, et hujusmodi, adeoque si vota poenalia etiam post impletam conditionem sunt dispensabilia ab Episcopo, et confessariis regularibus, a fortiori post impletam conditionem erunt ut supra dispensabilia alia vota conditionalia, quia cui licet quod est plus, licet utique quod est minus, textu expresso in *cap. Cui licet* 53. *de Regul. Juris* in 6. « et Ubi majus conceditur, minus concessum esse videtur »: textu expresso *in cap. Ex parte* 27. *de Decimis*. Quod autem vota poenalia sint magis perfecta, quam alia dicta vota conditionalia, clare patet, quia ordinarie fiunt principaliter amore alicujus certae virtutis, et odio alicujus certi vitii, sicque jam principaliter intentione placandi Deo, ac ipsum non offendendi, ut patet in eo, qui vovet perpetuam castitatem, religionem approbatam etc. si se inebriaverit, si vitiose luserit, si furatus fuerit, et hujusmodi, juxta dicta *supra num.* 84. E contra autem dicta alia vota conditionata ordinarie non fiunt principaliter, nec amore alicujus certae virtutis, nec odio alicujus certi vitii, sicque nec principaliter intentione placendi Deo, ac ipsum non offendendi, sed amore consequendi aliquod bonum temporale, verb. grat. sanitatem, officium aliquod, vel beneficium etc. vel evadendi aliquod temporale malum, ut naufragium, tempestatem, hoc, vel illud periculum, sicque valde imperfecte, et consequenter vota poenalia sunt magis perfecta quam dicta alia vota conditionalia, adeoque etc. Vide dict. verb. *Jubilaeum artic.* 2. *n.* 41.

89 Quinimmo addit cum aliis Diana *par.* 6. *tract.* 8. *resolut.* 3. apud La Croix *loc. citat. n.* 545. etiamsi aliquod tale votum conditionatum post impletam conditionem fuisset confirmatum, non ideo fore reservatum, quia confirmatio semper cadit super idem votum a principio conditionale, nisi novum esset emissum independenter a primo voto. Vide dicta *supra. num.* 17. *et* 18. et dict. verb. *Jubilaeum art.* 2. *n.* 41.

90 Notanter autem *supra num.* 86. fuit conclusum, quod dicta vota non sunt reservata, « si sint proprie conditionata sub conditione de futuro accidentaria, non a natura, vel jure ipsis votis annexa »; quia sola illa vota conditionata non sunt reservata, quae facta sunt sub conditione mere voluntarie adjecta, mereque de futuro accidentaria, ut sunt vota *supra dict. n.* 85. assignata. Vota autem conditionata conditione generatim, naturaliterve, aut ex dispositione juris ipsis votis annexa, non obstante tali conditione, adhuc remanent reservata, nec possunt a confessariis privilegiatis dispensari. Sic votum castitatis perpetuae ab impubere editum, quamvis sit editum cum hac tacita, et naturaliter annexa conditione: *Si pater consenserit*, non potest a confessariis privilegiatis dispensari, nec commutari, quamvis possit illud irritare suus pater, et in ejus defectu ipsius tutor, juxta dicta *supra a nu.* 16. Item vota solemnia, et substantialia religionis sunt reservata, nec possunt a Superioribus, et confessariis privilegiatis dispensari, quamvis habeant a jure annexam tacitam conditionem, qua Papa possit illa dissolvere. Sic recte Gobat. *tom.* 2. *de voto n.* 225. *et* 26.

Non sunt reservata dicta quaeque vota quoad circumstantias, vel qualitates aliquas accidentales a vovente voto reservato adjectas; unde si quis voverit pedester peregrinari Compostellam, mendicando peregrinari Romam, seu voverit strictiorem religionem, potest Episcopus, et confessarius regularis ex justa causa dispensare, ut equester, vel non mendicando peregrinetur, et ut aliam religionem etiam laxiorem ingrediatur: Herincx *disput.* 4. *de voto quaest.* 5. La Croix *lib.* 3. *part.* 1. *n.* 550. cum Azorio, Sanchez, Castropal. Lessio, Illsung. Bellegamb et aliis ibi citatis, Sporer *loc. cit. n.* 67. Reiffenstuel *lib.* 3. *Decretal. tit.* 34. *num.* 36. et ipso teste alii communiter. Et ratio est, quia sola substantia voti censetur reservata, *argum. citat. capit. Odia* 15. *de Regul. Jur. in* 6. 91

Circa votum castitatis est specialiter advertendum, quod votum absolutum omnimodae castitatis emissum ab uno conjuge post consummatum matrimonium absque alterius licentia, non est reservatum, quia non est perfectae, et omnimodae castitatis, cum adhuc teneatur reddere debitum: *Communis*. Si autem sit dictum votum emissum ab uno conjuge cum consensu approbativo alterius conjugis renunciantis juri suo, aut ab utroque conjuge mutuo consensu per modum contractus, et conventionis irrevocabilis, est reservatum Summo Pontifici, cum sit votum continentiae perpetuae, ac integrae, et omnimodae; Unde non potest ab Episcopo dispensari, nisi in aliquo casu gravis, et urgentis necessitatis. *Communis*. 92 93

Votum servandi perpetuam virginitatem non est reservatum, si vovens cognovit differentiam inter virginitatem, et castitatem, et solum dixit: *Voveo virginitatem perpetuam*, Tunc enim est tantum votum castitatis partiale, quia censetur vovisse tantum se abstinere a primo actu, quo perditur virginitas, et non ab omni actu, quo vio- 94

lari potest castitas: castitas enim violari potest
tactibus, et osculis impudicis, ac omni morosa
complacentia absque eo quod violetur virginalis,
ac corporalis integritas. Si autem vovens non co-
gnovit dictam differentiam, uti communiter non
agnoscunt juvenes, et puellae, et dixit absolute:
Voveo virginitatem perpetuam, est reservatum.
Tunc enim est votum castitatis totale: eum pro
eadem re in tali casu sumatur virginitas, et casti-
tas; Moya *tom.* 2. *distinct.* 1. *quaest.* 2. *num.* 7.
La Croix *loc. cit. num.* 561. et in hoc sensu alii
passim recte consulentes in similibus casibus es-
se diligenter explorandam intentionem, et cogni-
95 tionem voventium. Si vero dubitet vovens, an
emiserit votum partiale, aut totale castitatis, tunc
non erit votum reservatum, per dicta *supra nu.*
82. de voto dubio quoad ejus valorem, et *num.*
83. de voto alternativo, cum in tali casu sit tan-
tum certitudo pro voto partiali, aut totali: sic-
que tale votum disjunctivum relinquat voventi li-
bertatem eligendi, quod volet, per *Regulam* 70.
de Regul. Juris in 6. ibi adducta.

96 Cum quis, vel quae voto continentiae jam e-
misso nulla obtenta dispensatione, culpabiliter
contrahit matrimonium, tale votum est dispensa-
bile per Episcopum, ac confessarios regulares so-
lum quo ad petendum debitum, ac remanet fir-
mum quo ad alia, sicque talis vovens tenetur a-
dhuc ad non se polluendum, non fornicandum,
et ad servandam castitatem, altero conjuge mor-
tuo. *Communis.*

97 Cum quis, vel quae ante contractum matrimo-
nium perpetuam castitatem, vel religionem per-
fecte vovit, tale votum est reservatum jure ordi-
98 nario summo Pontifici: *Communis.* Episcopus au-
tem potest in simili voto dispensare ratione gra-
vis, et urgentis necessitatis, et impossibilis re-
cursus ad Papam, et cum periculum est in mora:
Sanches *lib.* 8. *moral. d.* 10. *n.* 23. Navarr. in
Manual. c. 12. *num.* 76. Laymen *lib.* 4. *tract.*
4. *cap.* 8. *n.* 16. Sporer *loco cit. num.* 74. Reif-
fenstuel *loc. cit. n.* 37. testans de communissima
aliorum, *arg. cap. Quoniam* 13. *caus.* 1. *quaest.*
7. *dist.* 1. *cap. Omnes* 1. *de Feriis*, *cap. Conso-
luisti* 3. *de celebrat. Missar. cap. Concilium* 2.
de observat. jejunior. ubi expresse dicitur: *Cum
non subjaceat legi necessitas*, *can. Sicut* 15. *de
consecrat. dist.* 1. ibi: *Necessitas non habet le-
gem*, *cap. Quod non est* 3. *de Regul. Jur.* ibi:
« Quod non est licitum in lege, necessitas facit
licitum ». Et ratio est, quia non est praesumen-
dum, nec ullo modo credendum, quod Papa in
tali casu necessitatis velit privative quoad Ordi-
narios sibi reservare cum dispendio boni commu-
nis animarum potestatem a Christo Domino in
bonum commune ipsarum animarum concessam:
Hoc enim non esset consonum fini ejusdem re-
servationis, qui est ad evitanda scandala, peri-
cula, et peccata, non autem ut eisdem irretian-
tur, et esset contra suavem, et providam guber-
nationem Ecclesiae, quae potestatem suam gere-
re debet non in destructionem, sed in aedificatio-
nem animarum, juxta illud Apost. *ad Corinth.*
2. *c.* 10. *n.* 8. *et c.* 13. *n.* 10.

Gravis autem, et urgens, ac sufficiens necessi- 99
tas sic dispensandi in voto castitatis est, si ex
dilatione Matrimonii usque ad responsum Ponti-
ficis ex parte voventis, seu inter contracturos ur-
geat periculum incontinentiae, scandali, vel alte-
rius gravis mali. Si matrimonium differri nequeat
sine gravi sponsi, vel sponsae, aut eorum fami-
liae dedecore, si puella deflorata, prolesque na-
scenda infamanda sit, praesertim si deflorator sit
morti jam proximus, et nisi puellam defloratam,
ac gravidam ducat, nascenda sit proles illegiti-
ma, et oriturae timeantur graves discordiae inter
cognatos, et his similia, de quibus late Doctores,
et praecipue Sanchez *lib.* 2. *de Matrimonio
disp.* 40.

Posse in simili gravi, et urgenti necessitate 100
sic dispensare etiam confessarios regulares, te-
nent Herincx *d.* 4. *de Voto q.* 6. *num.* 69. cum
Bassaeo, et aliis ibi citatis, Crousers in c. 7. *Re-
gul. S. Francisci Lect.* 29. Alviset *de privileg.
Regular. sect.* 3. *c.* 5. §. 3. Chassaing *de privil.
Regular. tract.* 1. *c.* 5. *propos.* 2. cum Casaru-
bio, Lessio, Corduba, et aliis ibi citatis, Lean-
der, et alii apud Moyam *tom.* 2. *d.* 1. *quaest.* 1.
a num. 17. Reiffenstuel *lib.* 5. *decretal. tit.* 34.
num. 40. *et seq.* ubi id probat hoc sequenti non
spernendo fundamento. Juxta communem etiam
Adversariorum possunt confessarii mendicantes
dispensare in omnibus votis, in quibus jure ordi-
nario dispensare potest Episcopus; atqui hic po-
test jure ordinario urgente necessitate dispensa-
re in votis alias reservatis, ergo etc. Majorem
concedunt adversarii, patetque clare ex privile-
giis. Minor probatur, quia Episcopus urgente ne-
cessitate, vel dispensat ratione officii, vel ideo,
quod in tali casu non censeatur reservatum, vel
vi universalis consuetudinis, per quam constet
Episcopum urgente necessitate posse dispensare.
Quocumque tandem modo dispenset, jure ordi-
nario dispensat, et quidem si primo, et secundo
modo, non est dubium; si tertio modo, vi con-
suetudinis nempe inde patet, quia consuetudo
dat jurisdictionem ordinariam, prout pluribus de-
monstrat Sanchez *lib.* 8. *de Matrimon. disp.* 1. et
diximus in *lib.* 1. *Decret. tit.* 29. *de Offic. et po-
test. Judicis Delegati num.* 11. *argum. l. More
majorum et l. Et quia, ff. de Jurisd.* omnium.
Confirmatur: Jurisdictio, et potestas, qua Epi-
scopi urgente necessitate in votis dispensant, non
est delegata, ergo ordinaria. Probatur antecedens.
Jurisdictio delegata est, quae nec ex lege, nec
ratione officii, nec ex consuetudine, sed ex spe-
ciali commissione alterius competit, uti cum com-
muni dictum est *cit. l.* 1. *Decret. tit.* 26. *de Of-
fic. et potestat. Iudic. Delegat. num.* 12. Atqui
nullibi in toto jure haec specialis commissio Epis-

copia tamquam delegatis facta ostendi potest, ergo cum nihilominus dispensent, jurisdictione, seu jure ordinario dispensare censendi sunt. Hactenus ille, et quidem vere probabiliter.

101 At vero contrarium docet teste La Croix *lib.* 3. *part.* 1. *num.* 563. communissima cum Suarez, Sanchez, Barbosa, Henriquez, Layman, Rodriquez, Fagundez, Miranda, Lezana, Castrop. Tamburin. *lib.* 3. *cap.* 16. §. 4. *num.* 49. Burgaber *centur.* 3. *cas.* 32. Moya *loco cit. nu.* 22. Sporer *loco cit. num.* 55. *et* 74. Henn. *tom.* 1. *tract.* 4. *in decalog. disp.* 1. *qu.* 3. *de voto art.* 3. *Petes.* 4. quia omnes doctores antiqui concedentes Episcopis ex praesumpta licentia Papae hanc potestatem extraordinariam, negant reliquis confessariis, et mendicantibus pro tempore jubilaei. Hinc in Bullis jubilaei, et privilegiis mendicantium expresse solent excipi vota illa: privilegia enim regularium mendicantium, quod possint dispensare in votis, in quibus possunt Episcopi, intelligi debent de iis solis votis, in quibus dispensare possunt Episcopi jure ordinario, ideoque proprie Episcopales sunt; non autem de iis, qui per se Papales sunt, et tantum per accidens ratione urgentis necessitatis, et moralis impotentiae adeundi Pontificem, ad Episcopum tamquam ordinarium post Pontificem Pastorem devolvuntur. Sicque talis potestas dispensandi fundatur in jurisdictione ordinaria, quam habent Episcopi, et non mendicantes. * Atque haec quidem sententia tenenda est, opposita rejecta, praesertim cum de confessariorum mendicantium in votis saecularium dispensandis auctoritate non constet *.

102 Episcopus in simili necessitatis casu dispensare potest, quamvis legatus Pontificius in Provincia sit, Suarez *lib.* 6. *cap.* 26. *num.* 10. Sanchez *lib.* 8. *de Matrimon. disp.* 9. *num.* 25. et *lib.* 4. *moral. cap.* 40. *num.* 38. Layman *lib.* 4. *tract.* 4. *cap.* 8. *num.* 17. Sporer *loc. cit. num.* 72. et alii contra Aragonium, Rodriquez, et alios. Et ratio est, quia legatus Papae, quamvis a latere sit, ordinario jure non habet majorem dispensandi potestatem, quam Episcopus, adeoque potest vovens in tali necessitatis casu pro obtinenda dispensatione in voto reservato adire libere, quem maluerit, Episcopum nempe, vel legatum Apostolicum.

103 Si autem legatus Apostolicus specialem commissionem, et facultatem habeat dispensandi in votis reservatis, vel lege Pontificia, aut absolvendi a censuris Papae reservatis, tunc dispensare in ipsis non potest Episcopus. Et ratio est, quia Episcopus in dictis casibus dispensare, aut absolvere potest solum ratione urgentis necessitatis, quae ratio cessat, si adiri possit aliquis speciali praeditus ad id facultate, cum cessante causa, cesset effectus; *cap. Cum cessante* 60. *de appellat.* et cessante ratione, et causa legis cesset ipsa lex, *l. Adigers* 6. §. 2. *ff. de Jurepatronat.* Ratio enim legis est anima legis: *l. Cum ratio* 7. *ff de bonis, damator.* Sic tenent Navarr. *in Manual. cap.* 27. *num.* 90. Sanchez *cit. disp.* 9. *nu.* 45. *et cit. cap.* 40. *num.* 38. Lessius *lib.* 2. *cap.* 40. *dubit.* 18. *num.* 106. Suarez *cit. cap.* 26. *num.* 15. Layman *loc. cit.* num. 17. *vers. Posterior vero*, Sporer *loco cit. num.* 72. et alii contra Henriquez, Avilam, et alios.

Votum sacros ordines suscipiendi non est reservatum, quia est tantum votum vovendi castitatem, et necdum castitatis, adeoque dispensari potest ab Episcopo, et confessariis regularibus. Henriquez, Sa, Azor, Suarez, Less. Sanchez, Castropal. Diana, Ilsung. Bellegamb. citati, et secuti a la Croix *loc. cit. num.* 552. et alii passim. 104

Circa votum religionis est specialiter advertendum, quod ut sit reservatum, debet esse absolutum, et perfectum religionis a Sede Apostolica approbatae, adeoque votum religionis ab Ecclesia non approbatae non est reservatum. *Communis.* 105

Votum ingrediendi religionem S. Joannis Hierosolymitani est vere reservatum, quia ipsa est vera Religio, in qua emittuntur tria vota solemnia paupertatis, castitatis perfectae, et obedientiae. *Communis.* 106

Votum autem ingrediendi alias religiones militares, ut Equitum S. Jacobi, Alcantarae, Calatravae, et hujusmodi, non est reservatum, sed potest dispensari, et commutari: Et ratio est, quia de illis est dubium, an sint verae religiones, et dd. Equites emittunt votum castitatis imperfectae, videlicet solum conjugalis. *Communis.* 107

Votum ingrediendi religionem strictiorem non est reservatum quo ad circumstantiam *strictioris.* Unde potest cum justa causa dispensari ab Episcopo, vel confessariis Regularibus, ut in aliam etiam laxiorem ingrediatur: *Communis*, per dicta *supra num.* 91. Tale autem votum nequit postea irritari a Superiore Regulari, quia religiosus quo ad hoc subjacet soli Summo Pontifici, textu expresso *in cap. Licet* 15. *de Regularibus.* Vide *supra num.* 13. 108 109

Votum perseverandi in religione probabiliter non est reservatum, quia non est religionis in se, sed circumstantiae, quae non reservatur. Unde si qui sic vovit, experiatur in novitiatu illum statum non sibi convenire, poterit ejus votum dispensari, vel commutari: Sic la Croix *loc. cit. n.* 595. cum Sanchez, Fagundez, Mald. Diana, Trullench. Bellegamb, et Lessio ibi citatis, et alii plures. 110

Qui vovit ingredi Religionem, si nequeat continentiam servare, nec detur recursus ad Papam, vel delegatum, et adsit periculum in mora, potest ratione hujus gravis, et urgentis causae dispensari ab Episcopo in voto ingrediendi religionem. Sic expresse la Croix *loc. cit. n.* 567. se referens *ad n.* 563. ubi testatur sic tenere Sanchez, Les- 111

sium, Garciam, Ledesm. Diana, Pasqualig. Silvestr.. Navarr. Henriq. Valer. Sa, Suarez, Layman. Castropal. aliosque cum Cardena *in Crisi d.* 79. n. 17. Vide *supra* n. 98. *et* 99.

112 Circa votum trium peregrinationum, nempe Hierosolymitanae, Romanae, et Compostellanae, est specialiter advertendum, quod non sunt reservata, nisi emissa sint devotionis causa. Unde si edita sint ob alium finem v. g. ad impetrandam absolutionem ab aliquo peccato, ed osculandos pedes Pontificis, et hujusmodi, dispensari possunt ab Episcopo, et a Confessariis Regularibus. Si vero quando quis aliquam ex dictis peregrinationibus vovit, alium finem expresse non cogitavit, praesumendum est vovisse devotionis causa, adeoque esse reservatum, Felix Potestas *tom.* 1. *part.* 2. *n.* 2007. La Croix loc. *cit. n.* 570. cum Tamburin. et Illsung ibi allegatis.

113 Materia subrogata pro voto reservato potest ex justa, et rationabili causa dispensari, vel commutari ab Episcopo, et Confessariis regolaribus. Unde si Papa commutaverit v. g. Votum perpetuae continentiae in perpetuum jejunium, tunc perpetuum jejunium potest dispensari, vel commutari, cum reservatio prioris voti, utpote odiosa, non debeat extendi ad materiam subrogatam. Nec obstat, quod subrogatum sapiat naturam ejus, cujus loco subrogatur, *cap. Ecclesia* 3. *Ut lite pendente*, cum similibus, quia hoc valet solum in favorebilibus, et non in odiosis, et in hoc casu *arg. cap. Odia* 15. *de Regul Juris in* 6. Sic Communis Theologorum recte tamen monentium, quod petens dispensationem, vel commutationem materiae subrogatae voto reservato, debeat explicare ipsum votum, ut dispensans, vel commutans gravitatem vinculi cognoscat, ne plus aequo temere de tali materia remittat.

114 Quo ad dispensationes votorum Episcopi, et confessarii regulares in quibusdem conveniunt, et in quibusdam differunt. Conveniunt in hoc, quod utrique possunt vota dispensare, vel commutare etiam extra Sacramentum confessionis, immo etiam eum absentibus; nullo enim jure horum facultas reperitor restricta ad solum forum Sacramentale, ut recte notant Sanchez *lib.* 4. *moral. cap.* 43. Sporer loc *cit.* n. 79. La Croix *lib* 3. *part.* 2. *n.* 507. cum Tamburin. et Bellegamb ibi citatis, et alii. Vide verb. *Jubilaeum art.* 2. *a n.* 64. *ad* 67. (*). Differunt autem in hoc, quod Episcopi possunt suam potestatem dispensandi, vel commutandi vota aliis delegare, quia in ipsis haec potestas est ordinaria; confessarii regulares vero id non possunt, quia sunt delegati ex privilegio, et delegatus non potest subdelegare, nisi in delegatione exprimatur, *cap. Quoniam* 43. §. *Ceterum*, *de Officio Delegati*. Item differunt in hoc, quod Episcopi dispensare possunt in quinque votis, cum urget necessitas, ac magna causa, et impossibilis est recursus ad Papam, et periculum est in mora. Confessarii regulares autem id non possunt juxta communiorem sententiam traditam *supra num.* 101. Econtra tamen confessarii regulares suam dispensandi in votis facultatem exercere possunt circa omnes fideles ad ipsos undecumque venientes, quia ipsi aguot nomine Summi Pontificis totum orbem pro sua dioecesi habentis. Episcopi autem non possunt se extendere extra suos dioecesanos, quia agunt per suam jurisdictionem in sola Dioecesi restrictam.

(*) Confer tamen verb. *Jubilaeum* art. 1. n. 63. et not. ad Art. il. n. 60.

Commotatio voti (quae est quartus modus, per quem tollitur obligatio votorum) est translatio obligationis a materia voti prius facti in aliam materiam priori subrogandam: *Est in re Communis, argum. cap. De peregrinationis Votis* 1. *cap. Scripturae* 4. *cap. Magnae* 7. *cap. Quod super* 8. *cap Ex multa* 9. *de voto, et voti redemptione.* 115

Talis voti commutatio fieri potest, vel in opus melius, vel minus bonum: *Communis, ac certa*, et clare patet ex infra dicendis. 116

Commutatio voti in opus manifeste, et evidenter melius potest fieri etiam ab ipso vovente proprio arbitrio, et auctoritate absque ulla causa. Sic jam communis, et hodie receptissima doctorum, testibus Reiffenstuel *cit. lib.* 3. *Decretal. tit.* 34. *n.* 44. Sporer *loc. cit. num.* 81. Sanchez *lib.* 4. *moral. cap.* 49. n. 4. Suarez *lib.* 9. *de voto cap.* 18. Less. *lib.* 3. *cap.* 40. n. 101. contra varios graves antiquos doctores volentes ad id requiri Superioris auctoritatem. Et nostra conclusio desumitur clare ex *cap. Pervenit* 3. *de jurejurando*, ubi expresse sic habetur: « Non enim propositum, aut promissum infringit, qui in melius illud commutat »; et ex *cap. Scripturae* 4. *de voto, et voti redemptione*; ibi: « Reus fracti voti aliquatenus non habetor, qui temporale obsequium in perpetuam noscitur religionis observantiam commotare »; ubi, ut clare patet, nulla requiritur auctoritas Superioris, nec ulla justa causa, unde sufficit propria voventis auctorites, ac arbitrium. Excipiuntur autem quinque supradicta vota Papae reservata, quae sine auctoritate Pontificia etiam in melius commutari non possunt in religiosam Professionem, *arg. cit. cap. Scripturae* 4. *de Voto, et Voti redemptione.* Item excipiuntur vota in favorem tertii emissa, et jam acceptata, ut infra patebit. 117

Commutatio voti in opus aequale, seu aequaliter bonum non potest fieri propria voventis auctoritate, et arbitrio, sed debet fieri auctoritate Papae, Episcopi, vel alterius jurisdictionem habentis. Sic communior, et sine dubio probabilior doctorum sententia cum Sanchez *loco cit. n.* 12. Sporer *loc. cit. n.* 82. Reiffenstuel *loc. cit. n.* 45. et alii passim, *arg. cap. De peregrinationis Votis* 1. *de Voto, et voti redemptione.* Eo enim ipso, quod haec materia sit voto promissa, habet honestatem objectivam virtutis religionis, jamque cen- 118

setur melior, quam altera libera secundum se tantum aequalis, adeoque nequit commutari in opus aequale, nisi ab habente jurisdictionem, cum hic non adsit ratio interpretationis divinae voluntatis, quod valit illud bonum aequale acceptare, sicuti adest in commutatione voti in melius. Unde si occurrat causa ita commutandi unum votum in aliud, eam cognoscere spectat ad Superiorem. Contraria tamen opinio defenditur tamquam vere probabilis a Diana *par.* 3. *tract.* 11. *resolut.* 48. cum pluribus ibi citatis a Tamburin. *lib.* 4. *decalog. cap.* 17. §. 5. *n.* 14. Sporer *loco cit. n.* 83. et a multis aliis apud Castropal. *d.* 2. *p.* 15. *num.* 4. * Probabilis tamen censeri reipsa non potest *.

119 Commutatio voti in opus minus bonum nullimoda potest fieri propria voventis auctoritate, at arbitrio, sed necessario fieri debet per habentem jurisdictionem Ecclesiasticam ordinariam, vel delegatam: *Communis*. Et ratio est clara, quia commutatio voti in opus notabiliter minus bonum non potest fieri, nisi per habentem potestatem etiam dispensandi, quia tunc remittitur partialis obligatio voti, quae utique est partialis dispensatio, adeoque etc.

120 Quicumque possunt Jure ordinario, vel Delegato in votis dispensare, possunt etiam illa commutare; At non e contra: Sic jam fere communis, et recepta sententia Doctorum cum Suarez *lib.* 7. *de voto cap.* 12. *n.* 10. Layman *loco cit. n.* 20. Sporer *loco cit. n.* 85. Henno *loco cit. qu.* 3. §. 4. *concl.* 2. Reiffenstuel *loco cit. n.* 46. et aliis modernis passim contra Navarr. Silvest. Azorium, Sanchez, et alios negantes posse commutare vota eos, qui in illis possunt dispensare solo jure delegato, uti sunt confessarii approbati ordinum mendicantium, et in eorum privilegiis communicantium. Et ratio nostrae conclusionis, quod nempe etiam dicti confessarii regulares possint illa vota commutare, clara est, quia, ut expresse habetur in *c. Ex parte* 27. *de Decimis*: « Ubi majus conceditur, minus concessum esse videtur »; et ut expresse habetur *in c. Cui licet* 53. *de Reg. jur. in* 6. « Cui licet quod est plus, licet utique quod est minus »: Atqui potens dispensare, potest totam voti obligationem tollere, quod est plus et majus, ergo a fortiori poterit illam voti obligationem in aliam commutare, quod est minus; qui enim potest remittere totum, potest et partem, adeoque confessarii regulares possunt commutare proportionaliter illa vota, in quibus possunt dispensare.

121 Secunda autem pars conclusionis, nempe quod nequeant e contra in votis dispensare quicumque illa possunt commutare, de se patet, et admittitur communiter, quia cui conceditur minus, non conceditur majus, ut a sensu contrario colligitur ex juribus adductis. Minus autem est votum commutare, quam in voto dispensare, ut expresse dicit S. Thomas 2. 2. *q.* 88. *art.* 10. et liquet ex dictis. Unde in Bulla Cruciatae datur facultas vota commutandi, ut notant Bullae expositores, non tamen dispensandi. * Verum utrum dispensare in votis confessarii isti Regulares possint, antea spectare oportet *.

Habentes facultatem commutandi vota possunt illa commutare, etiamsi essent jurata. Vide verb. *Jubilaeum art.* 2. *n.* 35. 122

Item commutare possunt etiam vota in favorem tertii facta, et nondum acceptata. Vide *ibi. n.* 36. 123

Non possunt tamen commutare vota in favorem tertii facta, et jam acceptata. Vide *ib. num.* 37. et verb. *Juramentum art.* 3. *n.* 33. 124

Dantur autem aliqui casus, in quibus possunt commutari, immo et relaxari a Papa, et interdum ab Episcopis, aliisque praelatis jurisdictionem quasi Episcopalem habentibus vota in favorem tertii facta, et jam acceptata, et signanter cum bonum commune, id exigit, quia bonum commune praevalet bono particulari, seu privato per vulgaria jura *in cap. Bonae memoriae* 3. *de postulatione Praelat. cap. Sciae caus.* 7. *quaest.* 1. *l. Actione* 65. §. 5. *ff. Pro socio*, *Novella* 39. *cap.* 1. *vers. Ea enim*, cum similibus. Vide verb. *Juramentum art.* 3. *n.* 34. 125

Confessarii privilegiati, et regulares possunt commutare votum de non petendo commutatione, aut dispensatione votorum. Vid. dict. verb. *Jubilaeum art.* 2. *n.* 39. 126

Item commutare possunt etiam vota castitatis, religionis, ac trium peregrinationum, Hierosolymitanae scilicet, Romanae, ac Compostellanae, quando non sunt vota proprie dicta, omnino perfecta, omnino certa, omnino determinata, omnino absoluta, et quando sunt conditionata, at poenalia. Vide *supra n.* 80. *ad* 91. dicta de votorum dispensatione, et discurre proportionaliter de eorum commutatione, et vide etiam verb. *Jubilaeum art.* 2. *a n.* 40. *ad* 49. et discurre hic pariformiter. 127

Votorum commutatio fieri potest etiam extra confessionem; immo etiam cum absentibus. Vide *supra n.* 113. et dict. verb. *Jubilaeum art.* 2. *n.* 65. *Simul tamen confer verb. *Jubilaeum* art. 1. *n.* 75. et not. ad Art. II. *num.* 60. *. 128

An autem commutatio votorum fieri possit etiam a Confessario, qui non audit confessionem poenitentis, et cui Poenitens nullatenus vult confiteri? Vide d. verb. *Jubilaeum art.* 2. *num.* 56. *et* 67. 129

Ad commutationem voti in aliud opus manifeste melius, nulla requiritur causa, sed sufficit sola voluntas voventis; Unde commutare votum in manifeste melius validum, licitum, et meritorium est. *Communis*. 130

Ad commutationem voti in aliud opus non melius, sed solum aequale, vel quasi aequale, requiritur aliqua causa; sed sufficit modica; Unde commutare votum in aliud opus aequale, vel quasi ae- 131

quale, et non notabiliter minus absque omni causa est quidem validum, sed venialiter illicitum, quia est abusus potestatis, quamvis in re levi: *Communis*.

Nota Rom. Theol.

Facultas dispensandi, et commutandi vota in aedificationem, non in destructionem praelatis Ecclesiae concessa est. At qui sine ulla causa, vel ex levi non *modica*, vota commutet, vel dissolvat, hac potestate in aedificationem non utitur. Rursus: ubi causa nulla est, dubitari jure meritoque potest, num adsit in Praelato dispensandi, et commutandi potestas; agitur enim de facta Deo promissione, quae acceptata praesumitur, cujus obligationis solutio, non aliud videtur, quam declaratio, quod in data circumstantia cesset obligatio, aut sese homo obligare non voluerit.

Responsio Auctoris.

An talis commutatio vergat in destructionem, et non in aedificationem, judicet, omnibus attentis, prudens, et eruditus lector; Sicuti, an ubi nulla est causa sic commutandi, non solum sit illicitum venialiter, sed dubitari jure meritoque possit, num adsit in Praelato dispensandi, et sic commutandi facultas? Et recolat quae *ibi* trado ego, et infra sub n. 133. sic subdens: Pro praxi observanda in facienda votorum commutatione, non potest tradi una, et certa regula pro omnibus. Unde commutans debet prudenter tria praecipue attendere, juxta id, quod statuit Innocentius III. in *c. Magnae devotionis* 7. *de voto* §. *Et quidem, ibi*; « Et quidem tria praecipue duximus in hoc negotio attendenda. Quid liceat secundum aequitatem, quid deceat secundum honestatem, et quid expediat secundum utilitatem. Legat etiam, expendatque testimonia PP. Antoine, et Cuniliati, quae in Addit. ad similem Auctoris responsionem supra attulimus.

132 Ad commutationem voti in aliud opus notabiliter minus, requiritur necessario causa gravis, ut est imperfecta deliberatio voventis, difficultas exequendi, damnum spirituale, vel corporale, majus bonum speratum, et hujusmodi; Unde commutare votum in aliud opus notabiliter minus absque justa gravi causa, nedum est graviter, seu mortaliter illicitum, cum sit abusus potestatis in re gravi, ut concedunt omnes, sed probabilius est etiam invalidum, quia taliter commutans excedit suam potestatem, cum illam non habeat, nisi ut commutat in aequale; vel si in minus, ratione potestatis dispensandi, non nisi ex justa gravi causa, juxta dicta de dispensatione *supra n.* 59. Sic communior, et probabilior Doctorum sententia cum Suarez, Navar. et Azor, Castrop. Illsung. La Croix *loc. cita, nu.* 526. et ipso teste multi alii, Henno *loc. cit.* aliique plures, quamvis non desint graves Doctores, uti Sanchez, Diana, Tambur. Bellegamb. Sporer. *loc. cit. numer.* 120. et alii vere probabiliter defendentes, quod talis commutatio in notabiliter minus sit quidem graviter illicita, sed tamen adhuc valida, et sit solum obligatio supplendi id, quod deest ad aequalitatem materiae subrogatae ad materiam voti, uti fit in contractibus permutationis, aut venditionis, qui non annullantur ex inaequalitate rei vel pretii, sed remanet solum onus supplendi, id quod ad aequalitatem deest. At quamvis sit vere probabilis (*) haec sententia propter hanc paritatem, negatur tamen omnimoda paritas, quia commutatio inaequalis in dictis contractibus validatur a jure ad vitandas lites; Non sic autem commutatio notabiliter inaequalis in votis validatur a Deo, cum ipse non det facultatem ministro excedendi notabiliter suam potestatem, quae data est *in aedificationem, et non in destructionem*, ut expresse dicit Apostolus 2. *ad. Corinth. cap.* 10. *num.* 8. *et cap.* 13. *n.* 10. Ubi autem deest conditio, sub qua datur commutandi potestas, deficit ipsa potestas consequenter et ipsa commutatio, *arg. leg. Si quis sub conditione* 8. *ff. Si quis omissa causa.* Vide *supra n.* 59.

133 Pro praxi observanda in facienda commutatione votorum non potest tradi una, et certa regula pro omnibus. Unde commutans debet prudenter tria praecipue attendere, juxta id, quod statuit Innocentius III. *in cap. Magnae devotionis* 7. *de voto* §. *Et quidem*, ibi: « Et quidem tria praecipue duximus in hoc negotio attendenda. Quid liceat secundum aequitatem, quid deceat secundum honestatem, et quid expediat secundum utilitatem ».

134 Generaliter loquendo, nisi circumstantiae, et causae aliud exigant, commutari debet votum reale in reale, personale in personale, mixtum in mixtum, perpetuum in perpetuum, temporale in temporale, ut sic quantum fieri potest, magis servetur aequitas, et proportio, ut communiter tradunt Doctores.

135 Item generaliter loquendo in commutatione voti non est attendenda sola materia promissa, sed etiam finis promissionis, nec sola excellentia virtutis in materia subroganda, sed attendi debet id, quod magis ad Dei honorem, et cultum, ac ad voventis salutem conducit, diligenter consideratis omnibus circumstantiis personarum, locorum, et temporum. Unde si quis verbi gratia voverit flagellationem, seu disciplinam ad edomandam carnem spiritui rebellantem, melius commutabitur tale votum in jejunium, quam in orationem, cum magis conducat ad finem intentum edomandi...

(*) Cum paritas, qua opinio illa nititur, auctore fatente, claudicet, nescio quomodo opinionem ipsam vere probabilem esse dicat. Mihi non modo *vere probabilis* non videtur, sed ne probabilis quidem.

dae carnis rebellis jejunium, quam oratio. Licet enim oratio sit excellentioris virtutis in se, non tamen in tali casu cum respectu ad finem, et salutem voventis; cum jejunium respectu ipsius sit aptius ad edomandam rebellem ejus carnem, et sic ad retrahendum ipsum a Dei offensa. Et sic de similibus, ut notant communiter Doctores recte addentes, quod consultius sit Vota personalia commutare in Sacramentorum frequentiam, cum Sacramenta efficacius, et facilius conducant ad salutem voventis, quam cetera opera.

136 Specialiter, ac particulariter loquendo votum simplex, et absolutum, ac perfectum castitatis perpetuae, vel religionis ingrediendae, ad effectum Matrimonii contrahendi solet a Pontifice, aut ejus Delegato commutari in perpetuum jejunium certi diei, v. g. feriae sextae, et vigiliae S. Fundatoris illius religionis cum competenti aliqua eleemosyna, ac alio bono opere singulis annis, aut in Confessionem, et Communionem bis in mense, sed sine dubio cum admixta dispensatione, cum votum absolutum religionis, et castitatis perpetuae nunquam possit proprie commutari, ex quo aliud omne opus subrogandum minus sit, adeoque semper est admiscenda dispensatio, ut recte notant Sanchez *lib.* 4. *moral. cap.* 56. *n.* 41. Sporer *loco cit. n.* 127. Felix Potest, *tom.* 1. *par.* 2. *n.* 1939. Gobat *tom.* 2. *tract.* 3. *cap.* 31. *n.* 319. et alii passim docentes posse in simili commutari a confessariis privilegiatis, quando votum non est perfectum, et absolutum.

137 Votum religionis ingrediendae, si non petatur commutatio ad effectum matrimonii contrahendi, solet commutari in statum Sacerdotalem, et jejunia illius religionis, ac aliquas eleemosynas singulis annis in honorem Sancti Fundatoris il-

138 lius religionis. Non potest tamen quis tale votum commutare simpliciter in susceptionem Episcopatus, quia licet status Episcopalis secundum se sit perfectior, non efficit tamen hominem perfectiorem, quam religio, licet perfectiorem esse supponat. Unde *in cap. Per tuas* 10. *de Voto*, qui vovit religionem ingredi, et voto non adimpleto susceperat Episcopatum, cogitur Episcopatum resignare, et religionem ingredi, *ibi*: « Consulimus, ut si tuam sanare desideras conscientiam, regimen resignes Ecclesiae memoratae, ac reddas Altissimo Vota tua ».

139 Votum autem ingrediendi religionem strictiorem potest juxta de causa commutari a confessariis privilegiatis, et regularibus in laxiorem, servata debita aequalitate, et proportione: Sic Viva *de Jubilaeo qu.* 12. *n* 11. cum Lessio, Bonac. et Sanchez ibi citatis, Leander *de voto tract.* 1. *disp.* 18. *n.* 50. Gobat *tom.* 2. *tract.* 3. *cap.* 41. *num.* 319. et alii. Vide *supra n.* 91. *et* 108.

140 Votum suscipiendi Sacerdotium commutari potest in quotidianam recitationem officii B. M. V. vel septem psalmorum poenitentialium cum litaniis Sanctorum, et in procuranda celebratione Sacri semel in quolibet mense, et in confessionem, ac communionem bis singulis mensibus, et in votum castitatis in statu Laicali, et si nollt castitatem servare, in perpetuum jejunium singulis sextis feriis, vel sabbatis.

Votum non contrahendi matrimonium potest 141 commutari in confessionem, et communionem semel singulis mensibus, in perpetuum jejunium unius diei singulorum mensium, in quotidianam recitationem litaniarum B. Mariae Virginis, vel in procuranda quotannis celebratione octo, vel decem Missarum, quamvis Sanchez *loc. cit. n.* 42. Gobat *loco cit. cap.* 42. *n.* 325. et quidam alii dicant posse commutari in confessionem singulis mensibus biennio, aut triennio faciendam, itemque in novem Sacra extra ordinem facienda.

Votum peregrinationis pedestris ita commu- 142 tari potest, ut labor itineris compensetur totidem dierum jejunio. Peregrinationis vero equestris quatuor dierum iter compensetur unius diei jejunio una cum erogatione in pauperes omnium illarum expensarum, quas vovens juxta sui status conditionem eundo, commorando, et redeundo esset facturus. *Sic Communis* quoad expensas, quas esset vovens facturus eundo, et commorando, et communior, ac verior Doctorum sententia quoad expensas, quas esset facturus redeundo: Gobat *tom.* 2. *tract.* 3. *cap.* 39. *n.* 30. Sanchez *de voto cap.* 56. *n.* 11. cum multis ibi citatis, Leander *de voto disp.* 18. *q.* 47. Bardus, et alii ibi allegati; Suarez *lib.* 6. *cap.* 19. *n.* 10. et alii plures per expressum textum *in cap. Magnae devotionis* 7. *de voto*, *et voti redemptione*, ubi in simili voti commutatione Summus Pontifex vult habendam esse rationem laboris, et expensarum, non solum pro accessu, et mora, sed etiam pro regressu, ibi: « Tibi pro te, et famulis tuis licentiam concedimus votum peregrinationis taliter commutare, ut expensas, quas fueras in eundo, morando, et redeundo facturus, alicui religioso committas in necessarios usus terrae illius (*nempe Sanctae, ad quam Trecensis Episcopus, de quo ibi est sermo, peregrinationem voverat*) sine diminutione qualibet transferendas . . . . laborem etiam laboribus recompenses sollicitius instando vigilis, devotius vacans orationibus, et in jejuniis fortius te exercens ».

Henriquez autem *lib.* 7. *cap.* 3. Rodriquez *tom.* 143 2. *c.* 110. Graffius *lib.* 2. *cap.* 30. *n.* 9. Felix Potest. *tom.* 1. *part.* 2. *a n.* 1950. et alii negant in tali commutatione computandas esse expensas, quas vovens esset facturus in regressu, et dicunt non obstare allatum textum, quia ideo in illo casu voluit Pontifex habendam esse rationem etiam expensarum regressus, quia tunc agebatur de summa indigentia eleemosynarum pro liberatione Terrae Sanctae ab Infidelium manibus, ita ut ad talem finem etiam Cruciatam indixerit: Unde sicuti casus, et circumstantiae illius textus non habent locum in aliis casibus peregrinationis, ita

non faciunt, ut eadem dispositio particularis extendatur ad alios casus generaliter: A diversis enim non fit illatio, nec in ipsis est facienda extensio de casu in casum, *leg. Sed si ante* 17. *ff. de except. l. Papinianus* 2. *ff. de Minoribus*, *l. Si Maritus* 10. *in fine*, *Cod. de donat. inter virum, et uxorem*, *cap. Ad audientiam* 12. *de Decimis*, cum similibus. Quae opinio est probabilis, et tuta, uti etiam tutam vocat Gubat *loc. cit.* quamvis non esse tutam contendat Suarez *cit. lib.* 9. *cap.* 19. *n.* 10. * cui vehementer assentior *.

144 In simili autem commutatione sunt semper deducendae expensae, quas tunc Vovens erat domi facturus, cum illae nullimode includantur in Voto: *Sic Doctores Communiter.*

145 Si voto peregrinationis v. g. ad sacram Lauretanam Ecclesiam unitum sit etiam Votum de elargiendo dictae Ecclesiae lampadem centum aureorum, et illa lampas fuerit jam a rectore, seu procuratore nomine dictae Lauretanae Ecclesiae acceptata, dictum Votum de elargienda tali lampade nequit commutari per dicta *supra n.* 124. et sub verb. *Jubilaeum art.* 2 *n.* 37. et sub verb. *Juramentum art.* 3. *n.* 33. Unde dicta lampas debet ad praefatam Lauretanam Ecclesiam transmitti, sed expensis commutationis dictae peregrinationis, ut scilicet ab expensis, quas esset Vovens in ipsa peregrinatione facturus, et ratione commutationis in pauperes erogandis tantum detrahat, quantum sufficit pro trasmissione lampadis: Si autem Votum de elargienda dicta lampade nondum fuerit acceptatum, tunc posset commuteri, et lampas alteri Ecclesiae elargiri, seu in alia opera pia, aliqua rationabili causa exigente, converti, per dicta *supra n.* 123. et sub verb. *Jubilaeum art.* 2. *n.* 36.

146 Expensae, quas Vovens erat in peregrinatione facturus, possunt commutari in totidem eleemosynas elargiendas Ecclesiis, pauperibus, aut in alia pia opera applicandis. Non enim necesse est, quod transmittantur ad Ecclesiam, et locum, quo erat peregrinatus, quamvis hoc esset consultius, si commode fieri posset. *Communis.*

147 Labores, incommoda, et pericula peregrinationis commutari debent in opera pia, puta in jejunia, orationes, ac vigilias, juxta text. *in cap. Magnae devotionis* 7. *de Voto* aliat. *supra numer.* 242.

148 In commutatione Voti peregrinationis semper addi debent Confessiones, et Communiones, et Visitationes Ecclesiarum, seu altarium illorum Sanctorum, ad quos erat peregrinatio eo Voto directa, ut monent *Doctores Communiter.*

149 Votum jejunandi in perpetuum omnibus sabbatis commutari potest in recitationem Rosarii cum moderata eleemosyna facienda dictis omnibus Sabbatis, vel in Confessionem, et Communionem bis in singulis mensibus.

150 Votum jejunandi semel in pane, et aqua commutari potest in unam Confessionem, et Communionem, aut in recitationem Rosarii cum verberatione corporis, seu aliqua eleemosyna competente statui, et conditioni Voventis.

Votum elargiendi talem eleemosynam pauperibus commutari potest in servitium hospitalis tot diebus sufficientibus judicio prudentis Confessarii ad compensandam eleemosynam. Sic e converso Votum serviendi hospitali tot diebus commutari potest in correspondentes eleemosinas ipsi hospitali elargiendas. Et haec pro exemplari sufficiant. Poterit enim prudens Confessarius ex istis colligere alias similes commutationes faciendas: dummodo semper attendat ad personarum conditionem, sexum, dispositionem, et hujusmodi, ratione quorum pro eodem Voto minor subroganda est peregrinatio, v. g. debili, ac seni, quam viro robusto, ac juveni; minor eleemosyna pauperi, quam diviti; pauciora jejunia debili, ac laboranti, quem otioso, ac benevalenti, et sic de similibus. 151 152

Quaecumque autem Vota, exceptis realibus a tertio acceptatis, commutari possunt in Professionem Religiosam; immo per ipsam penitus extinguuntur. Vide *supra n.* 8. *et* 9. 153

Facta commutatione Voti liberum forte est Voventi, aut prius Votum exequi, aut opus, in quod prius Votum commutatum est; immo etiam ejusdem operis novam commutationem ob rationabilem causam petere, et obtinere poterit. Et si pluries commutatio facta sit, poterit quodlibet opus substitutum eligere, vel ad Votum redire, *Communis*. Et ratio est, quia commutatio facta est in favorem Voventis; quisquis autem favori, ac juri suo renunciare potest; *cap. Si de terra* 6. *de privileg. et l. Si quis in conscribendo* 29. *Cod. de pactis*. Et quilibet renunciare potest ei, quod pro se noscitur introductum, texto expresso *in cap. Ad Apostolicum* 16. *de Regularibus*: « Et quod ob gratiam alicujus conceditur, non est in ejus dispendium retorquendum » ut expressu habetur *in cap. Quod ob gratiam* 61. *de Regul. Juris in* 6. 154

Facta commutatione Voti, si opus subrogatum fiat postea impossibile, vel inutile, etsi per culpam Voventis, Vovens omnino liberatur, neque tenetur redire, et exequi prius Votum suum; Quippe quod per legitimam commutationem jam extinctum est: obligatio enim semel extincta non reviviscit; *leg. Qui res* 98. §. 8. *ff. de solutionibus*. Peccavit tamen Vovens, si ejus culpa opus subrogatum factum sit impossibile; Unde si Votum v. g. dandi certam eleemosynam commutatum sit in aliquod certum jejunium, sive ob justam causam excusantem, sive ex causa culpabiliter contracta nequeat a Vovente adimpleri, immo etiam culpabiliter jejunare negligat, atque peccet, non tenetur redire, et exequi votum eleemosynam: *Communis*. 155

Qui commutare potest Votum, potest et poenam ratione Voti transgressi debitam commuta- 156

re. Unde si quis v. gr. voverit, se non lusurum, aut se non inebriaturum, vel in poenam jejunaturum, et interea saepius transgrediendo poenae obligationem ex Voto incurrerit, nec persolverit, Confessarius privilegiatus poterit ob justam causam, non solum commutare Votum quoad obligationem facti, et poenae in futurum, sed etiam poterit commutare obligationem poenarum pro praeteritis transgressionibus incursarum. Sic Sanchez *lib.* 4. *moral. cap.* 52. *numer.* 10. *et cap.* 56. *numer.* 33. Laymnn *lib.* 4. *tract.* 4. *cap.* 8. *num.* 20. Suarez *lib.* 6. *de Voto cap.* 20 *nu.* 18. Sporer *loc. cit. num.* 134. Henno *tom.* 1. *tract. in Decalog disp.* 2. *q.* 3. §. 5. *vers. Petes sexto;* et alii plures contra Navarr. et alios. Et ratio est, quia Votum magis obligat ad materiam directe promissam, quam ad poenam, adeoque Confessarius potens commutare Votum quoad materiam directe promissam, poterit et commutare quoad poenam: « Cui enim licet quod est plus, licet utique quod est minus » textu expresso *in cap. Cui licet* 13. *de Regul. Juris in* 6. « et ubi majus conceditur, minus concessum esse videtur » ut expresse habetur in *cap. Ex parte* 27. *de Decimis.*

157 Habens potestatem ordinariam, vel delegatam ad Vota commutanda, tenetur ipsa commutare, cum ob rationabilem causam ad id requiritur: *Communis.* Et ratio est, quia nisi justam causam habeat talem commutationem denegandi, censetur infidelis minister, cum recipiendo dictam facultatem se implicite obligaverit ad ejus usum, ubi requireretur, et justa adesset causa, Vide *supra n.* 67.

158 Hactenus dicta de votis currunt, salva proportione, etiam de Juramentis. Vide verb. *Juramentum art.* 3. *per tot.*

159 Alia ad rem; Vide verb. *Jubilaeum art.* 2. *et* verb. *Matrimonium quoad Impedimenta art.* 3.

160 Votorum commutatio (religionis, et castitatis exceptis) in alia pia, et salutaria opera facienda a confessariis conceditur in Jubilaeo universali; Bened. XIV. tom. 1. Const. inc. *Laetiora Apostolicae servitutis* §. 4. et Const. 110. incip. *In*

161 *suprema* §. 4 Vota simplicia, excepta religionis, castitatis, ac ultramarino, et visitationis liminum Apostolorum, in alia pia opera rite commutari possunt per confessarium electum ex approbatis ab Ordinario loci in vim Bullae Cruciatae: Idem Constit. 86. incip. *Quoniam* §. 8.

162 Vota tamen simplicia etiam castitatis, et religionis, ac sacrarum peregrinationum dispensando commutare potest major poenitentiarius Romanus: Idem Constitut. 95. tom. 1. Bull incip *Pastor bonus* §. 29.

163 Vota simplicia in Congregatione Missionis emissa a nemine quacumque causa, et occasione dissolvi possunt, praeterquam a Romano Pontifice, aut a Superiore Generali Congregationis in

164 actu dimissionis tantum; Idem Const. 69. incip. *Quo magis.* Vota simplicia, quae in Societate Jesu post biennium probationis emittuntur, Beneficiorum vacationem non inducunt: Quamvis in Congr. quinta Generali Ipsius Societatis *Canone* 19 statutum fuerit, ut qui Societati nomen dederit, expleto biennio, antequam vota simplicia emittat, Ecclesiastica Beneficia dimittere debeat.

Quo casu hujusmodi Beneficia, si minus pro- 165
pter professionem, at propter renunciationem vacare intelliguntur; Idem Const. 25. incip. *Ex quo* §. *denique*, ex Suarez, Pellizario, Riganti, Pitonio, et alii.

Ad complementum, juvat hic adjicere decre- 166
tum Summi Pontificis Benedicti XIV. praevio consilio particularis Congregationis ab ipso deputatae Cardinalium de Gentilibus, Cavalchini, Tamburini, et Besotii, nec non Archiepiscopi Damasceni, Congregationis Episcoporum, et regularium, atque ejusdem Congregationis particularis Secretarii, super dubio, an vota, quae a Conversis Cisterciensibus emittuntur, simplicia sint, vel solemnia?

Delata ad Poenitentiariae Apostolicae Signaturam controversia de votis, quae in professione a Conversis Cisterciensibus emittuntur, an simplicia sint, vel solemnia, eadem a dubii definitione se abstinuit, eo potissimum sub obtentu, quod de ea agendum esset in Congregatione Episcoporum, et Regularium, cui jam exhibita fuerant suffragia Patrum Generalis, et Procuratoris generalis Ordinis Cisterciensis. Sed, cum nec ab hac ullum usque adhuc judicium prodiisset, opportunum, et congruum fore reputantes, si rem totam ad Nos avocaremus, in Congregatione particulari coram Nobis habenda discutiendam, supradictorum Cardinalium, et Secretarii congregationem deputavimus: quae habita coram Nobis die 16 currentis mensis Martii, unanimi censuit suffragio, vota a Conversis Cisterciensibus in professione emissa, non esse simplicia, sed solemnia.

Et sane, si in ipso Familiae Cisterciensis exordio, quod saeculo undecimo contigit, Monachis Conversi adjuncti fuerunt, ut Monachi in claustro solitudini, et contemplationi vacarent, et Conversi domos illas regerent, in quibus utilis hominum necessitati parabantur, ut sic de Conversis statutum est: Tuncque definierunt, se Conversos laicos barbatos licentia Episcopi sui suscepturos, eosque in vita sua, et in morte, excepto Monachatu, ut semetipsos, tractaturos: uti legitur in exordio Cisterciensis Coenobii Tom. 1. Bibliothecae Patrum Cisterciensium Tissier autumantis, citatum Opusculum esse S. Stephani Abbatis Cisterciensis.

Si, coacto secundo Lateranensi Concilio anno 1139. sub Pontifice Innocentio II. statutum est, nulla futura matrimonia, quae post professionem fierent a Conversis: si hoc ipsum confirmatum fuit in Concilio Rhemensi, habito sub Eugenio Papa III, qui in minoribus fuerat Abbas Sancto-

rum Vincentii, et Anastasii Romae ad Aquas Salvias, Sanctique Bernardi discipulus; si Pontifex Alexander hujus nominis III. in sua Decretali, quae incipit: *Non est vobis, sub tit. de Regularibus*, aequali erga Abbatem obedientiae jugo respondit esse subjectos tum Monachos, tum Conversos Ordinis Cisterciensis; suadent haec omnia, quod vota a Conversis Cisterciensibus in professione emissa non simplicia sunt, sed solemnia: quod etiam fuit animadversum a Mabillonio, monachorum institutorum peritissimo, in sua praefatione in part. 2. saeculi sexti Ordinis sancti Benedicti §. IX.

Nec ut ab hoc sensu quis recederet, quidquam prodesse poterunt verba, quae a Conversis Cisterciensibus in professione emittuntur: Pater, promitto tibi obedientiam de bono usque ad mortem; Praeterquam quod enim compertum est, quinque prioribus Ecclesiae saeculis nullam in emittenda professione verborum formam fuisse praescriptam, et quod nec etiam juxta praesentem disciplinam unius Instituti Regularis professio concordat in verbis cum professione alterius instituti; cum alumni sancti Benedicti promittant stabilitatem loci, conversionem morum, atque obedientiam secundum regulam sancti Benedicti; alumni sancti Dominici voveant obedientiam secundum regulam sancti Augustini; alumni sancti Brunonis suorum morum conversionem promittant; quae premissin aequipollere videtur promissioni Conversorum Cisterciensium, obedientiae de bono usque ad mortem.

Vis in eo consistere visa est, quod ad effectum, de quo agitur, nedum verborum, sed caeterarum quoque extrinsecarum circumstantiarum ratio habenda est. Cumque in Libro antiquarum definitionum Ordinis Cisterciensis *dist. 14. c. 1. tit. de Receptione, et professione conversorum*, legatur, quod post expletum Noviitiatus annum, Conversus ad capitulum monachorum accedens, prostratus primo veniam petat, et deinde surgens ad Imperium Abbatis, et interrogatus spondeat stabilitatem suam, post quae Abbas dicat: Det Deus perseverentiam; omnesque respondeant: amen: quodque omni proprietate relicta, suorumque bonorum facta, prout libuerit, et maxime favore pauperum, distributione, flexis genibus jungat manus, easque ponat inter manus Abbatis, eique promittat obedientiam de bono usque ad mortem, Abbasque respondeat: Det tibi Deus vitam aeternam; respondentibus omnibus: amen: quae omnia quoque leguntur in ritualii Cisterciensium *lib. 6. de ritu suscipiendi Fratres cap. 7. sub titulo de receptione, et professione Conversorum*.

Accessus ad Capitulum, non tempore Novitiatus, sed post Novitiatum expletum per integrum annum, premissio stabilitatis post interrogationem de ea factam, et ejusdem acceptatio facta ab Abbate, cujus est Professionem admittere, solemnis proprietatis abdicatio, genuflexio ante Abbatem, et cetera solemnia, quae comitantur professionem obedientiae de bono usque ad mortem, aeternae vitae precatio, memoratae obedientiae correspondens, satis innuunt, Professionem esse solemnem, in eaque simpliciter, et virtualiter contineri vota castitatis, paupertatis, et obedientiae, quae utpote juncta professioni regulari, non simplicia sunt, sed solemnia, juxta responsum Bonifacii VIII. *in capit. unic. de voto, et voti redemptione, in sexto.*

Unanime interessentium Congregationi suffragium pro solemnitate votorum, quae a Conversis Cisterciensibus in professione emittuntur, fuit a Nobis in ipsa Congregatione oretenus approbatum. Hoc ipsum a Nobis praesenti nostro Decreto confirmatur, quod nostro sigillo munitum Archiepiscopo Damasceno Congregationis Episcoporum, et Regularium, et particularis Congregationis Secretario, manibus nostris consignamus, demandantes, ut illud referat inter Acta Congregationis Episcoporum, et Regularium, et Decreti exemplar ad Poenitentiariam Apostolicam, et Congregationem Cardinalium Concilii Tridentini inter sua Acta asservandum, transmittat: ut unanimis in posterum sit sententia de solemnitate votorum, quae a Conversis Cisterciensibus emittuntur.

Datum ex Palatio Apostolico Quirinali hac die 21. Martii 1747.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

Circa Votorum Irritationem, dispensationem, et commutationem, vide quae de privilegiis Regularium alibi adnotata sunt. 167

Responsio Auctoris.

Videat quidem prudens, et erudiius Lector, quae de privilegiis Regularium alibi adnotata sunt; sed videat etiam, et ponderet, quae ego *ibi* traddidi, et quae in hisce animadversionibus ad ipsas notas respondeo sub verb. *Privilegium.* Videatur insuper egregium, immortale, aeternumque commendabile opus, Bullarium nempe praeclarissimi Ordinis Praedicatorum editionis Romanae 1740. Hieronymi Mainardi, et praecipue *tom. 8. et tract. de consensu Bullarum*, et facile convinci poterit quicumque contrarium asseruerit de variis Privilegiis Regularium, et ad id signanter videantur tradita ibi *pag. 434. nu. 6.* praecisis his verbis. Qua de re audiendus Illustrissimus, et Reverendissimus D. Secretarius Congregationis Indulgentiarum, qui dubia varia proponens eidem Sac. Congr. *Feria 6 30. Apr. 1734.* in Palatio Apostolico Quarinali habendae, sic Eminentissimos Patres, et Reverendissimos Consultores alloquitur in scripto Romae 1734. impresso typis Philippi Zenobii Typographii Sanctissimi D. N. Clement. XII. = « Sane quod

spectat ad expressam revocationem laudatae Constitutionis (a Benedicto XIII. concessae Ordini Minorum, et a Clemente XII. simul cum aliis revocatae) similis Instantia fuit in hac Sacra Congregatione proposita sub die 21. Januarii proxime praeteriti anni, supplicantibus Canonicis Regularibus Sancti Salvatoris, resolvi. = An per Moderationem, seu revocationem expressam Bullae inc. = In sede, = favore ipsorum a Benedict. XIII. editae Indulgentiae ipsis concessae, nec non privilegium Altaris, intelligeretur revocatum = cui dubio responsum fuit ab Eminentissimis Patribus. = Negative. = Ex quo in narrativa Bullae Sanctissimi D. N. Clementis XII. ad amovendam litium occasionem, ad terminos juris communis Benedicti Constitutiones reduci asseratur, ac proinde solum privilegia contentiosa, ac jurisdictionem Ordinariorum impedientia videantur revocari. » Quae sane verba, quibus Illustrissimus D. Secretarius mentem Sacrae Congregationis declarat, apprime notanda sunt, ut id genus dubia solvi possint. Haec *ibi*. Unde cum ex hac Sacrae Congregationis declaratione a Clemente XII. in sua Constitutione *Romanus Pontifex*, solum privilegia contentiosa, ac jurisdictionem Ordinariorum impedientia, videantur revocari, istis solum exceptis, omnia alia in suo firmo robore subsistunt, quae Benedictus XIII. concessit, ac innovavit in duodecim Constitutionibus pro variis Regularibus editis, et in dict. Constitut. *Romanus Pontifex* a Clemente XII. enunciatis; Sicque inter varia alia, firmum subsistit regularium privilegium recipiendi ordines extra tempora, et posse Episcopos libere, licite, ac tuto sine ullo scrupulo eos sic ordinare, ut expresse declaravit, ac innovavit perennis memoriae Bened. XIII. nedum in Concilio Romano, sed etiam in Constitutione *Pretiosus* edita pro inclyto ordine Praedicatorum; ibi: « Quia vero ad aures nostras pervenit, non obstante nostra, ac etiam novissimi Romani Conc. per Nos habiti tit. 5. c. 11. sententia, quod Regulares vigore suorum privilegiorum tuto, absque novo indulto Apostolico extra tempora Sacris initiantur etiam post (N. B.) Decreta concilii Tridentini, a nonnullis etiam Episcopis in dubium revocari, an inter tales Regulares, licet indefinite nominatos, recenseri debeant Fratres praedicti Ordinis Praedicatorum, motu, scientia, et auctoritate praedictis declaramus, eosdem Fratres ex nostra, ac dicti etiam Romani Concilii definitione eodem privilegio frui, ac potiri posse, et debere, et quatenus opus sit, pariformiter dispensantes super quacumque contraria dispositione, de novo illud idem privilegium pro singulari nostra erga praedictum Ordinem, intra cujus dilectissimum sinum adhuc versari gloriamur, dilectione, iisdem Fratribus signanter, specifice, et in individuo concedimus, quatenus a dioecesano, eoque renuente, aut non valente, a quocumque Catholico Episcopo ordines extra tempora suscipere, et Episcopi ipsis conferre libere, et licite valeant juxta declarationem S. Pii V. in Bulla *Etsi mendicantium*, et Decretum Clementis VIII. et uberius explicata in dicto Concilio Romano nostro *tit. V. cap.* 1. *et* 21. *cap.* 11. ». Sic ibi ad litteram: Vide laudatum Bullarium *tom.* 6. *pag.* 621. *et pag.* 733. ubi refertur Constitutio Clementis XII. incip. *Cum sicut*, in qua expresse declarat, se in d. Const. *Romanus Pontifex* non revocasse privilegia Regularium ipsis concessa ante dictas Constitutiones Benedicti. Idemque concessit Fratribus nostri Ordinis de Observantia in Const. *Summe decet*, in qua confirmatis, et innovatis centum, et tredecim Constitutionibus suorum Antecessorum Pontificum ibi enunciatis, pro variis privilegiis Ordini nostro concessis *sub. num.* 121. inter alia sic expresse concedit, et innovat « Privilegia, et indulta spiritualia, et temporalia, etiam quoad susceptionem Sacrorum ordinum extra tempora a jure statuta, absque exhibitione litterarum Apostolicarum in forma brevis, vel expresse, vel per viam communicationis Regularibus concessarum, ut nuper a nobis ipsis in Concilio Lateranensi, et per Congreg. particularem decretum est, aliasque gratias per modum etiam communicationis, et extensionis cum aliis Ordinibus mendicantium, et non mendicantium, praesertim S. Benedicti, ac quem Nos professi sumus, Ordinis Praedicatorum, nec non Societatis Jesu ». Nec dictum Privilegium suscipiendi Ordines extra tempora ademit Regularibus Bened. XIV. In sua Const. *Impositi nobis* Immo tale Privilegium eos habere aperte innuit in §. *Hoc profecto* expresse dicens: « Neque enim Regulares conqueri poterunt, quod recusantibus Episcopis Sacram Ordinationem administrare, praeterquam in temporibus ab Ecclesia statutis, eorum privilegia de ordinibus extra tempora suscipiendis, effectu vacua remaneant; Episcopi enim alios etiam opportunos dies ordinandis Regularibus facile invenient ». Quid clarius? Nisi torqueantur, et perperam interpretentur dicta verba Pontificis. Vult quidem Laudatus Pontifex, quod Regulares dependeant, ut par est, a propriis dioecesanis Ordinariis pro suscipiendis Ordinibus, et ipsis absentibus sacram Ordinationem extra tempora ipsis administrare, vel si ordinationem in temporibus ab Ecclesia statutis non sint ipsi habituri, nequeant Regulares ab extra dioecesanis Episcopis ordinari, nisi secum attulerint authenticam attestationem Vicarii Generalis, vel Cancellarii, aut Secretarii ejusdem Episcopi dioecesani, ex qua constet, vel ipsum a Dioecesi abesse, vel Clericorum ordinationem habiturum non esse proximo legitimo tempore per Ecclesiasticas leges ad hunc effectum statuto. Caeterum per omnia superadducta, et signanter per dicta expressa verba ejusdem Benedicti XIV. et per Constitutiones *Pretiosus*,

Summus decet, aliisque Benedicti XIII. non revocatas, quo ad hoc a Clemente XII. in sua Constit. *Romanus Pontifex*, juxta supra allatam declarationem Sacrae Congregationis, viget in Regularibus privilegium suscipiendi ordines extra tempora, et extra ipsa possunt proprii dioecesani Episcopi eos licite, ac tuto ordinare. Sicque servant plurimi Episcopi pietate, virtute, et intelligentia Apostolicarum Constitutionum conspicui, Regulares omnes suae respectivae dioecesis sine alio, et illos aliarum dioecesum cum supradicta authentica, sine ullo scrupulo in dies ordinando, et in traditis de administrata ordinatione documentis apponendo, eos Regulares sic extra tempora ordinasse vigore suorum Privilegiorum, et plura similia documenta egomet ipse vidi, et alii alia de recenti videre. Alia ad rem vide in Supplem. verb. *Ordo Ordinars*, et toties laudatum D. Alfonso de Liguori in suo novissimo opere edito 1759. cap. 20. puoto 4. §. 2. num. 115. Videatur insuper Constit Benedicti XIII. incip. *Libenter* §. 18. pro inclyto Ordine Eremitar. S. Augustini, ubi id eis competere declarat, et decernit, et quatenus opus sit, super quacumque contraria dispositione dispensat, ac de novo privilegium hujusmodi eis concedit.

VOTUM PRO ELECTIONE

VIDE VERB. *ELECTIO ART.* 3. *ET* 4. *FERE PER TOT.*

VOTUM PROUT EST IMPEDIMENTUM MATRIMONII.

VIDE VERB. *MATRIMONIUM QUOAD IMPEDIMENTA ART.*, 1. *A. N.* 23. *AD* 26.

USUCAPIO, SEU PRÆSCRIPTIO

QUOAD EA, QUAE CONCERNUNT NATURAM, EFFECTUM, ET CONDITIONES USUCAPIONIS, SEU PRAESCRIPTIONIS.

1 Praescriptionis nomen sumitur dupliciter,
scilicet generatim, et magis proprie: *Communis*. Praescriptio generatim sumpta idem est ac exceptio, sive oppositio ad ex-
2 cludendam actionem, seu intentionem alterius;
Sic accipitur Praescriptio *in l. Sed et si §. Ultimo ff. de judiciis, et in toto tit. ff. et cod. de Exceptionibus, et Praescriptionibus.* Praescriptio ma-
3 gis proprie sumpta idem est ac exceptio peremptoria, per quam possessor bonae fidei post decursum certi temporis a lege definiti, potest repellere dominum rem suam pristinam repetentem, vel antiquo suo jure uti volentem, opponendo ei continuatam possessionem talis rei, vel juris bona fide factam tempore a lege definito ad praescribendum, seu peremptoria excipiendum, per quam possessionem talem rem, vel jus fecit suum. Et sic accipitur praescriptio toto *titulo* 26. *de Praescriptionibus l.* 2. *Decretal. et titul.* 6. *Institut. de Usucapionibus, et longi temporis praescriptionibus et ff. De Usurpationibus, et Usucapionibus.*
4 Unde quamvis nonnulli doctores cum Glossa
in l. 3. *ff. de Usucapionibus* in hoc distingui dicant Praescriptionem ab Usucapione, quod praescriptio proprie sit rerum immobilium, Usucapio vero rerum mobilium, quam differentiam etiam Scotus *in* 4. *dist.* 15. *quaest.* 7. §. *De secundo* supponere videtur, ibi: *Ex hoc dico, quod Praescriptio in immobilibus, et Usucapio in mobilibus*
etc. Tamen haec distinctio non habet fundamen- 5
tum in jure, ut patet *ex princip. Institut. de Usucap. et Praescript.* ubi Usucapio etiam ad res immobiles refertur, et *ex l. Unic. cod. de Usucapion. transformand.* ubi sublata est omnis differentia inter Usucapionem, et praescriptionem. Nam praescriptio locum habet in rebus mobilibus, cum post illarum Usucapionem opponi possit exceptio praescriptionis contra priorem dominum: Covarr. *in Regul. Possessor. part.* 1. §. *Unic. num.* 2. *et* 3. Unde jam passim pro synonimis accipiuntur haec nomina *Praescriptio*, *et Usucapio.*

Hinc praescriptio, seu Usucapio definitur com- 6
muniter a doctoribus, quod sit « Acquisitio, seu adjectio dominii rei alienae, vel alieni juris peremptio per continuationem possessionis tempore, et modo a legibus definito »: In qua definitione notanter ponitur *vel alieni juris peremptio*; ad denotandum, quod per praescriptionem, seu

usucapionem eliditur etiam jus alienum, seu acquiritur jus aliquod, quod antea alteri competebat, cum etiam jura aliena praescribi possint, ut usufructus, servitus etc. immo etiam liberatio a debito aliquo.

7 Praescriptio, seu Usucapio fuit primitus introducta per jus civile, et deinde per jus canonicum approbata. Patetque ex *l.* 1. *et seq ff. De Usurpationibus, et Usucapionibus, et l.* 1. *et seq. cod. de Praescription.* longi *temporis*, cum similibus, ubi plurimae leges Praescriptionem, seu Usucapionem introducentes reperiuntur, quae postea per jus canonicum *l.* 2. *Decretal. tot. tit.* 26. *de Praescriptionibus* fueruot approbatae; Quod et patet *ex c. Vigilanti* 5. *de Praescriptionibus;* ubi Alexander III. Summus Pontifex dicit, quod « Ephesinus propter vitandam miserorum segnitiem, et longi temporis errorem, et confusionem, primus triennali, vel quadragennali Praescriptioni vigorem legis imposuit ».

8 Praescriptio, seu Usucapio varias ob justas causas fuit introducta, primo scilicet ob bonum publicum, ne rerum dominia diu, et fere semper essent incerta, textu expresso *in l. Bono publico* 1. *ff. de Usurpationibus, et Usucapionibus*, ibi: « Bono publico Usucapio introducta est, ne scilicet quarumdam rerum diu, et fere semper incerta dominia essent, cum sufficeret dominis ad acquirendas res suas statuti temporis spatium ». Secundo, ut praecidantur innumerabiles, et perpetuae lites, quae ceteroquin oriri possent; textu expresso in *l. Usucapio* 5. *ff. Pro suo*, ibi: « Usucapio rerum etiam ex aliis causis concessa, interim propter ea, quas nostra existimantes possideremus, constituta est, ut aliquis litium finis esset »; Tertio, ne rerum possessores prope immortali timore teneantur; textu espresso in *l. Cum notissimi* 7. *in princ. Cod. de Praescript.* 30. *vel* 40. *ann.* ibi: *Ne possessores ejusmodi prope immortali timore teneantur.* In perpetuo enim timore essent, ne res ab ipsis possessae evincerentur; unde in praejudicium boni publici fieret, ut nemo auderet fundos colere. Quarto, ut hoc modo segnities, ac desidia hominum, qui res suas, ac jura in judicio persequi negligunt, evacuetur, dum ea punitur ademptione dominii, juxta *l. Ut perfectius* 2. *de annali exceptione*, ibi: *Sed sit aliqua inter desides, et vigilantes differentia.* et *cap. Vigilanti* 5. *de Praescriptionibus, ibi*: « Ephesinus enim propter vitandam miserorum segnitiem, et longi temporis errorem, et confusionem, primus tricennali, vel quadragennali Praescriptioni vigorem legis imposuit ». Unde sibi imputare debet negligens; *l. Quod quis, ff. de Regul. Juris.* Jura enim subveniunt vigilantibus, et non dormientibus, ut habetur in *leg. Non enim, ff. Ex quibus causis majores, et leg. Pupillus, ff. de iis quae in fraudem creditorum.*

9 Praescriptio, seu Usucapio est valida, et licita, nedum in foro externo, sed etiam in foro interno, seu conscientiae, adeo ut, qui aliquam rem legitime praescripsit, non teneatur ad ejus restitutionem, nequidem in foro conscientiae, quamvis post legitime completam praescriptionem certo cognoscat rem illam antea fuisse vere alienam. Sic expresse Glossa *in cit. cap. Vigilanti* 5. *de Praescriptionibus verb. Noverit;* Abbas *ibid. n.* 6. Fagnan. *in cap. Si quis n.* 40. *de Regularibus*, Scotus *in* 4. *dist.* 15. *q.* 2. *§. De secundo*, et communis aliorum. Et ratio, quam optime adducit Scotus *loc. cit.* est, quia translatio dominii facta auctoritate legis publicae justae, justa, et licita est, sed in praescriptione, seu Usucapione legitime completa intervenit talis translatio dominii, ergo justa, et licita est etiam in foro interno, seu conscientiae. Minor clare patet ex juribus adductis *supra n.* 7. *et* 8. Major autem probatur, quia lex justa potuit a principio juste determinare prima rerum dominia, ut in confesso est apud omnes, ergo etiam posterior lex justa juste da iisdem potuit, et poterit disponere juxta temporum varietatem, et exigentiam, seu necessitatem boni publici, *arg. cap. Sciendum* 1. *et c. Regulae* 2. *dist.* 29. ibi: « Regulae Sanctorum Patrum pro tempore, loco, et persona, et negotio, instante necessitate, tradita sont ». Quod autem Praescriptio, seu Usucapio introducta sit a lege publica propter exigentiam, et necessitatem boni publici clare, et expresse habetur *ex leg. Bono publico* 1. *ff. de Usurpationibus, et Usucapionibus*, et aliis legibus cum praecisis suis verbis relatis *supra n.* 8. adeoque etc. Tum quia non est verisimile, quod sacri canones, qui principaliter salutem animarum considerant, *cap. Novit* 13. *de Jud. cap. Ut animarum* 2. *de constitut. in* 6. praescriptionis jura approbassent, si effectus eorum conscientiae repugnaret.

Ut autem Praescriptio, seu Usucapio sit legitima, vimque licite, et juste transferendi rerum dominium habeat, requiruntur quinque conditiones a doctoribus in his volgatis versiculis comprehensae. 10

Non usucapies, ni sint tibi talia quinque.
Bona fides, justus titulus, res non vitiosa.
Ut res tradatur, tempus quoque continuetur.

Seu ut alii tradunt:

Non usucapies, ni sint tibi talia quinque.
Si res apta, fides bona, si titulus quoque justus.
Possideus juste, completo tempore legis.

Unde juxta ordinem horum ultimorum versiculorum expendentur singulae conditiones per distinctos paragraphos, majoris claritatis gratia.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

Praescriptio jure Digestorum nil aliud erat, quam modus excludendi auctorem, ejusque actionem, et quidem vel ideo quod elapso tempore legitimo ageret: Sunt enim quibuscumque actioni- 11

bos praefixa certa tempora, intra quae instiui debebant, quo non facto, actoris intentio praescriptione excludebatur; idque ut finis imponeretur litibus, quae alias perpetuum habiturae essent effectum in detrimentum Reipublicae; tum etiam ut puniretur negligentia cessantium agere, et jus suum persequi.

12 Dominium interim praescriptio haud tribuebat praescribenti, sed hunc effectum tantummodo habebat usucapio, quae currebat etiam contra negligentes, salva interim quandoque restitutione in integrum. Praescriptio vero haud oberat impeditis, et non negligentibus, *leg.* 16. *C. de Inofficios. Testament.* Quod et jus Canonicum repetiit, *cap.* 13. *et seq. cap.* 16. *q.* 3. *cap.* 10. 14. 15. *de Praescript.*

13 Quoniam vero praescriptio exceptionem solummodo producebat, et possidentem defendebat, inde quoties reus possessione casu exciderat, rei vindicatione uti, et rem a quovis possessore repetere haud poterat, quem effectum unice habebat usucapio.

14 At Imperator Justinianus *in l. un. C. de Transform.* usucap. illi praescriptioni, quae possessionem quandam qualificatam rerum a reo possessorum continebat, effectum usucapionis tribuit, ut non tantum jus excipiendi, sed etiam agendi reo tribueret; id quod etiam jus canonicum e jure Romano assumpsit, et nonnulla quaedam noviter ei addidit.

* Usucapioni opponitur usurpatio. Sicuti enim usucapio est modus acquirendi dominii: ita usurpatio est interrumpendi dominium, ut patet ex ipsius definitione quae sic legitur *in lege* 2. *de usurpat. et usucap.* « Usurpatio est usucapionis interruptio. Oratores autem usurpationem frequentem usum vocant ». Hac scilicet loquendi ratione utuntur ad indicandum frequentem usum alicujus rei, *v. g.* Haec vox in hunc sensum *usurpatur*, videlicet frequenter hac voce in hunc sensum utimur. Longe autem diverso sensu a Jurisconsultis accipitur verbum illud usurpare, cum aliqua tamen analogiae similitudine. Usurpatio enim interrumpere significat non vi quidem, et proprietate verbi, sed per consequentiam, ut recte ait Revardus ad XII. Tab. tit. de Divortiis. Quia nimirum, « si id quod possideo, nec dum tamen usucepi, ab aliquo usurpatur; sive usu, et possessione adprehenditur, id possessionem meam sua usurpatione interrumpit *.

§. I.

SI RES APTA.

Quoad ea, quae concernunt res, quae possunt praescribi, vel non.

1 * Antequam de rebus, quae usucapi, vel praescribi possunt, agamus, ordinis ratio postulat, ut de personis agamus, quae hoc jure uti valent. Cum usucapio sit juris civilis, cujus communionem soli cives habent, hinc sequitur solos cives jus usucapiendi habuisse, non etiam peregrinos, de quo vide *leges XII. Tabularum Tab.* 3. *cap.* 3. Communicatum tamen postea fuit Latinis, iisque quibus jura commerciorum concessa erant. « Ex civibus autem usucapere potest, scilicet Paterfamilias, Filius familias, et maxime miles in castris adquisitum usucapiet ». *L.* 4 *§.* 1. *ff. de usurpat. et usucap.* Si animadvertatur ad jus antiquum civile, quisque proculdubio comperiet verbum illud *maxime* additum a Triboniano fuisse. Jure enim Pandectarum si Filius-familias non poterat quicquam proprium habere, nisi quod in castris, sive occasione militiae acquisiverat, consequens est, ut ex ea sola causa potuerit usucapere; ex ceteris causis non ipse, sed pater per ipsum usucapiebat. Jure autem Justinianeo cum filius familias acquirat sibi quidquid non ex re patris acquirit, consequens est, ut quum non ex re patris acquirit, ipse usucapiat.

Secundo usucapere potest « pupillus, si tutore 2
auctore coeperit possidere. Si non tutore auctore possideat, et animum possidendi habet, dicemus posse eum usucapere » *d. l.* 4. §. 2. puta si sit infante major, ita ut possit intelligere se possidere. Sed neque solum pupillus, verum etiam infans potest usucapere. Licet enim infans, qui ejus aetatis non sit, ut intellectum capiat, si strictam juris rationem sequeremur, nec tutore auctore possessionem acquirere posset; obtinuit tamen, quod « infans possidere recte potest si tutore auctore coepit. Nam judicium infantis suppletur auctoritate tutoris. Utilitatis enim causa hoc receptum est: nam alioquin nullus sensus sit infantis accipiendi possessionem » *l.* 32. §. 2. *ff. de acquir. vel amit. poss.*

Tertio « Furiosus, quod ante furorem posside- 3
re coepit, usucapit. Sed haec persona ita demum usucapere potest, si ex ea causa possideat, ex qua usucapio sequitur » *l.* 4. §. 3. *ff. de usurpat. et usucap.* Hic notandum discrimen, quod intercedit inter personam infantis, et furiosi: ille tutore auctore incipere potest acquirere, iste non. Quamvis enim persona furiosi sit favore digna, ut quamvis ad instar pupilli voluntatem non habeat, possessionem tamen retinere possit, quae omnino animo, et voluntate possidendi retinetur, in caeteris tamen licet furiosi similes sint Infantibus, communi hoc jure utimur, ut quemadmodum quisquis alius, ita et furiosus demum usucapere possit. Uno casu furiosus etiam inchoare usucapionem poterit. Nam « si servo furiosi, vel infantis res tradita sit, usu per eum eas personas capere posse constat *l* 28. *ff. usurpat.* » Hoc tamen ita si ex causa peculiari res servo tradita sit. Secus si extra hanc causam « Sed *enim*, eum, qui suo nomine nihil usucapere potest, ne per servum quidem posse Pedius scribit. » *l.* 8. §.

eod. Et generaliter de iis, per quos quis usucapere potest, vide textum in i. 7. §. 8. *pro empto et in l.* 54. §. 4. *ff. de adquir. rer. dom.*

4 Quarto « Is autem qui apud hostes est, nihil per usum sibi acquirere potest, nec captam possessionem poterit impiere, dum est apud hostes. Hoc amplius nec postliminio reversus recuperabit per usum dominii acquisitionem » i. 23. §. 1. *ff. ex quib. caus. maj.* Unde haec regula generalis profecta est, de qua in *l.* 118. *ff. de reg. jur.* « Qui in servitute est, usucapere non potest. Nam cum possideatur, possidere non videtur. » Quae diximus de servo obtinent hodie de filio familias. Hinc oritur quaestio, an saltem per filios suos, aut servos usucapere possit, de qua textus est in *leg.* 44. §. 7. *ff. de usurpat. et usucap.*

5 Quinto, hereditas jacens non poterit usucapi, si juris communis rationem sequamur, maxime si a defuncto inchoata non fuerit i. 45. §. 1. *ff. de usurpat. et usucap.* Nam si defunctus adquisivisset possessionem, posset fingi quasi per hereditatem suam sibi superstes eam continuare. Sed si eam non acquisivit, qui poterit videri possedisse si strictam juris rationem sequamur? cum mortuus sit, antequam acquireret possessionem, nihil autem post mortem suam acquirere potuerit. Aliter tamen jure singulari obtinere docet Papinianus in *l.* 44. §. 3. *ff. eod.* Maxime vero « coeptam usucapionem a defuncto posse, et ante aditam hereditatem impleri constitutum est i. 40. *ff. eod. Igitur* post mortem ejus, qui hominem emerit, expleto tempore, quod defuisset ad usucapionem, quamvis eum hominem heres possidere non coepisset, fiet tamen ejus »: *Sed ita hoc si nemo eum possedisset* i. 6. §. 2. *ff. pro emptore.* Quamdiu autem nemo possidet, potest fingi defunctus quasi sibi superstes continuasse possessionem, et eam sine ulla interruptione ad heredem suum transmisisse. Hoc autem fingi non potest, si alius interim possederit: duo enim in solidum non possunt possidere. Insuper supradicta obtinent, etsi illi, qui nomine defuncti in possessione erant, discesserint *l.* 3. ff. pro emptore.

6 Omnes res possunt praescribi, seu usucapi, nisi lege aliqua, vel speciali ratione praescribi, seu usucapi prohibeantur: *Communis*, per text. in §. 1. *et seq. Instit. de usucap. et in l. Longi temporis, Cod. de praescriptionibus longi temporis* cum similibus, ubi, ut legenti patet, rerum Praescriptio, seu Usucapio conceditur indistincte, aliquibus duntaxat rebus postmodum exceptis.

7 Definitio, quam hic tradit auctor rerum, quae usucapi possunt, nimis generalis est, indiget, propterea declaratione, semper tamen spectato Pandectarum jure, cum, quae canonici juris propria sunt, satis ab auctore allata sint. Quapropter « usucapionem recipiunt maxime res corporales, exceptis rebus sacris, sanctis, publicis populi Romani, et civitatum, item liberis hominibus » *l.* 9. *ff. de usurpat.* ut etiam infra fusius. Usucapiuntur non solum res mobiles, sed et res soli, sive sit domus, sive ager, sive fundus, non tamen possessiones. Hinc Javolenus *in* i. 115. *ff. de verb. signif.* quaestionem de hoc proponit, et definit. Ita ille: « Quaestio est, fundus e possessione, vel agro, vel praedio, quid distet? Fundus est omne quidquid solo tenetur. Ager est, si species fundi ad usum hominis comparatur. Possessio ab agro juris proprietate distat. Quidquid enim apprehendimus, cujus proprietas ad nos non pertinet, aut nec potest pertinere, hoc possessionem appellamus. Possessio ergo usus, ager proprietetis loci est. Praedium utriusque supraescriptae generale nomen est: nam et ager, et possessio hujus appellationis species sunt. » Ex definitione possessionum satis liquet eas usucapi non posse. Cum enim sint res, quarum proprietas, seu dominium ad nos pertinere non potest, sequitur usucapionem, quae nihil aliud est, quam adeptio, seu adjectio dominii, in eas cadere non posse. Talia erant praedia provinciarum, quae jure Italico non gaudebant, et quae ideo jure Pandectarum non potuisse usucapi constat ex Institutionibus hoc titulo.

Incorporales res traditienem, et usucapionem 8
non recipere manifestum est. i. 43. §. 1. *ff. de adquir. rerum domin.* Cum tamen prudentes usum in servitutibus pro ficta quadam possessione acciperent, quamdam etiam servitutum usucapionem excogitaverunt. Hinc factum est ut servitutes non quidem ex natura sua, nec ex legibus XII. Tabularum, quae de his tacuerant, sed fictionis auxilio, et ex jure, quod auctoritas prudentum constituerat, usucapi possent. Unde Aggenus Urbicus ad Frontonem: *Iter capitur usu, quod in usu biennio fuit.* Hoc jus adhuc vigebat Ciceronis temporibus. Ita enim ille in oratione pro Caecinna, « Fundus a patre relinqui potest: et usucapio fundi, hoc est finis sollicitudinis, et periculi litium non a patre relinquitur, sed a legibus. Aquae ductus, haustus, iter, actus a patre, sed tota auctoritas harum rerum omnium o jure civili sumitur ». Cum autem nec servitutum usucapio a germanis juris principiis abhorreret, hanc abrogavit lex Scribonia Tiberii temporibus late, ut censet Revardus, de qua sic Ulpianus in *l.* 10. §. 1. *ff. de usucap. etc.* « Hoc jure utimur, ut servitutes per se nusquam longo tempore capi possint, cum aedificiis possint ». Scilicet quando usucapione praedium dominans acquiro, simul et jura huic praedio debita, quae nihil aliud sunt, quam ipsius praedii qualitates, acquirere me manifestum est, et viceversa usucapiendo praedium serviens, tamquam ab omni servitute liberum, simul, et libertatem earum servitutum me usucapere. Enim vero *libertatem servitutum* (praediorum urbanorum) usucapi posse verius est, quia eam usuca-

pionem sustulit lex Scribonia, quae servitutem constituebat, non etiam eam, *quae libertatem* praestat sublata servitute. Itaque si eum tibi servitutem deberem, ne mihi puta altius liceret aedificare, et per statutum tempus altius aedificatum habuero, sublata erit servitus » *l.* 4. §. 29. *ff. hoc tit.* Addidi in textu *praediorum* urbanorum. Nam usucapione opus non habet dominus praedii rustici, ut libertatem sui praedii acquirat, cum servitus rustica solo non usu amittatur. At in servitutibus urbanorum praediorum necesse est, ut aliquo facto dominus praedii libertatem sui praedii usucapiat.

9 Quamvis res civitatum usucapi non possint, ut supra notatum fuit, nihilominus « viginti annorum praescriptio etiam adversus Rempublicam prodest ei, qui justum initium possessionis habuit, nec medio tempore interpellatus est; actio tamen quanti ejus interest adversus eos Reipublicae datur, qui ea negotia defendere neglexerunt ». *Ita docet Paulus recept. sent. lib.* 5. *tit.* 2. §. 4. *et l.* 9. *ff. de divers. temp praescr.* « Rescriptis quibusdam Divi Magni Antonini cavetur, ut in rebus mobilibus locus sit diutinae possessionis praescriptioni ». Neque hic Marcianus de aliis mobilibus rebus intelligit, nisi de rebus ad civitatem pertinentibus. Nam in rebus privatorum superflua esset, cum illa usucapionem reciplant *l.* 2. *Cod. in quib. caus. cessat. long. temp. praescript.* « Longae possessionis praescriptionem, tam in praediis, quam in mancipiis locum habere manifestum est » quae mancipia his praediis adscripta sunt. Haec enim possunt cum his praediis longo tempore praescribi, at non separatim *l.* 7. *cod. de agr. cens.* Ita Struvius, et Wissenbachius. Nota etiam in hac lege hysterologiam *tam in praediis, quam in mancipiis*, idest tam in re accessoria, quam in principali, quae trajectiones in Pandectis non infrequentes deprehenduntur. Ususfructus, et caeterae servitutes sive personales, sive reales hac longi temporis praescriptione acquiruntur, ut fusius notandum infra opportuniori loco.

10 Quoniam sermo factus est praescriptionis viginti annorum; inopportunum non erit recensere breviter seriem aliarum praescriptionum, quae longioris temporis spatium requirunt. Et quidem primo occurrit praescriptio triginta annorum, de qua vix dubitari potest, quin fuerit auctor Theodosius junior in *l.* 8. *Cod. de praescr.* triginta ann. quamvis Cujacius dissentiat observat. 18. *cap.* 26. Nititur quippe laudatus auctor novellae 8. praesertim Valentiniani III. in qua Theodosius, quem patrem suum appellat, hujus praescriptionis auctor dicitur. *Patris* autem nomine non appellaret Theodosium juniorem collegam suum, sequitur ergo, ut, ex more, quo Imperatores decessores suos patres appellant, hoc nomine intelligatur ipse Theodosius Magnus. Verum respondet Jac. Gothofredus, ipsum Theodosium juniorem recte a Valentiniano Patrem appellatum, quem scilicet, et socerum, et auctorem Imperii habebat, maxime cum dominum patrem, utpote adhuc superstitem eum dicat, non Divum, ut moris erat in decessoribus. At vero quisquis ille Theodosius hujus praescriptionis auctor sit, hinc saltem liquet leges 1. et 2. cod. de praescript. trigint. annor. quarum una Diocletiani, et Maximiani nomine inscribitur, altera Valentis, et Valentiniani, perperam huic codicis titulo insertas, nec de ejusmodi praescriptione agere potuisse, quae nondum introducta fuerat. Sed intelligenda supradicta *lex primo* de longi temporis praescriptione, lex autem secunda de praescriptione sexaginta annorum, quam introduxerat Constantinus per legem cujus pars extat in *l fin. cod. de praescript. long. temp. quae pro libert.* Ita recte Cujacius dicto loco observat. 18. 27.

Locum habet, quoties usucapio, aut longi temporis praescriptio locum habere non potest, vel propter rei vitium, quae furtiva, aut vi possessa foret, vel propter defectum tituli, aut bonae fidei in possessione, tueturque possessorem per exceptionem, quam ei tribuit adversus dominum, qui hanc rem vindicaret. Porro ex hac noviter introducta praescriptione sola exceptio datur, non utilis in rem actio, nisi possessio fuerit bonae fidei. Sin minus, et possessor possessione excideril, non ipse, quod valde notandum est, rem illam vindicare, sed prior dominus, aut creditor, cui res ab initio obligata fuerat, heredesve eorum, rem illam adversus novum possessorem persequi possunt. Et quidem licet jam fuisset a veteri possessore repulsi, per exceptionem praescriptionis triginta annorum *l.* 8 *cod. de praescript.* Caeterum haec praescriptio currit adversus omnes etiam faeminas, milites, absentes Reipublicae causa, minores viginti quinque annis, non tamen adversus pupillos. Accommodatur quoque adversus judicia, tam universalia quam mixta, et adversus actiones personales, quae ante ex contractibus provincialibus perpetuae erant, ex contractibus Italicis auni utilis exceptione excludebantur, quae annalis exceptio a Justiniano sublata est, vide *supradict. l.* 3. *cod. de praescript. trigint. ann. et l.* 1. *cod. de annal. except.* Non tamen locum habet triginta annorum praescriptio adversus hypothecariam actionem, cum res ab ipso debitore possideretur *d. l.* 3. *cod. de praescript.* 30. *ann.* 11

Anastasius postea praescriptionem quadraginta annorum invenit, ex quo sequitur de hac praescriptione non agi in *l.* 2. *Cod. Theod. de long. temp. praescript.* in qua pro *quadraginta* reponendum *viginti*, ut recte Cujacius observat. 18. 28. Hac praescriptione Imperator voluit excludi omnes actiones, quae praescriptionem triginta annorum effugiebant, sive jus privatum spectarent, sive jus publicum *l.* 4. *cod. de praescript. triginta ann.* Ulterius huic praescriptioni subjacere actionem hypothecariam, quae adversus ipsum 12

debitorem datur, declaravit Justinus *l.* 7. *Cod. eod.* Hac alhilaminus actione tutos esse voluit possessores fundorum patrimonialium principis, item fundorum templorum paganorum, qui publici juris facti fuerunt, item et fundorum agonotheticorum, id est qui in usus publicorum certaminum destinati fuerant *l.* 5. *l.* 6. *cod. de prae script.* 30. *ann.* Nulla etiam praescriptione quis defenditur adversus eum, cujus nomine est in possessione *l.* 2. *Cod. de praescript. triginta, vel quadraginta ann.*

Justinianas Ecclesias, et alia pia loca a persecutione eorum, quae ipsis relicta sunt, summoveri vetait alius temporis praescriptione praeterquam annorum centum, *l.* 23. *Cod. de sacros. Eccles.* At jure Novellarum quadragenaria praescriptione summoventur, *Novell.* 131. *cap.* 6. Constituit etiam Justinianus, actionem in judicium deductam, quam quis non persequeretur, perpetuari usque ad quadragiata annos ex die novissimae cognitionis *l. fin. Cod. de praescript. trig. ann.* Circa omnes istas praescriptiones observandum, quum contractus diem, aut conditionem habet, non currere eas, nisi ex illa die, aut conditione *l.* 6. *Cod. de praescript.* triginta annorum.

13 In specie autem praescribi, seu usucapi non possunt homines liberi, quia aullo tempore praescribi potest, ut homines liberi fiant servi, licet possessores bona fide illos emerint, putantes esse servos: *Communis*, per text. in *§. Sed aliquod, Institut. de Usucapionibus, l. Usucapionem* 9. *ff. de Usurpationibus; et l. Ultim. cod. De longi temporis praescriptione, quae pro libertate*, ubi dicitur contra libertatem hominis non praescribi etiam tempore sexaginta annorum.

14 E contra tamen possunt homines servi praescribere libertatem contra dominos, si spatio viginti annorum bona fide se gesseriat pro liberis, etiam sine titulo libertatis, *Communis* per tex. *in cit. l. Ultim. Cod. de longi temporis praescriptione, quae pro libertate*, et Glossa *ibid. verb. Bona fide, et verb. per* 26 Hoc enim statutum est favore libertatis, cum libertas hominis connumeretur inter causas favorabiles; *cap. Ultim. de sent. et re judicat.* adeoque possunt homines servi praescribere libertatem contra dominos, et non domini praescribere servitutem contra homines liberos, quia, cum servitus sit quid odiosum, et libertas quid favorabile, currit *Reg* 15. *Jur. in* 6. quod *Odia restringi, et favores convenit ampliari.*

15 Item res sacrae, v. g. Ecclesiae, jura spiritualia, jus conferendi beneficia Ecclesiastica, et hujusmodi aullo tempore a laicis praescribi possunt, cum nec talia a laicis possideri valeant: *Communis* per text. *in cap. Causam* 7. *de Praescriptionibus*, et *l. Usucapionem* 9. *ff. de Usurpationibus, et Usucapionibus, et §. Sed aliquando, Institut. de Usucapionibus*, cum similibus.

16 Dicitur autem notanter *a laicis*; quia Ecclesiae quoad proprietatem ab uno praelato Ecclesiastico contra alium, et jura spiritualia possunt sine dubio praescribi a clericis, aliisque personis Ecclesiasticis: *Communis*, per text. *in cap. Placuit* 1. *cap. De quarta* 4 *c. Ad aures* 6. *cap. Auditis* 15. *et cap. Cum olim* 18. *de praescriptionibus*, cum similibus.

An autem possit dari, et valeat praescriptio contra onera, et fundationes beneficiorum, et contra onus, et numerum Missarum? Variant doctores. Posse enim praescribi contra onera, et conditiones fundationum tenent multi cum Laymaa *lib.* 3. *sect.* 3. *tract.* 1. *cap.* 8. *num.* 17. et Pasqualig. *de Sacr. q.* 1192. Similiter praescribi posse contra onus, et numerum Missarum docent Pasqualig. *quaest.* 1192. *et seq.* Tamburin. *in Method. celeb. lib.* 3. *cap.* 7. §. 1. Pellizarius *tract.* 5. *cap.* 9. *n.* 92. testans viros doctos a se consultos esse ejusdem mentis, Thomas Hurtad. *de residentia c.* 1. *lib.* 6. *R.* 6. §. 4. *n.* 8. *et* §. 6. *a n* 14. Gobat *in Exper. tract.* 3. *n.* 514. addens *n.* 515. idem esse de obligatione anniversariorum, officii defunctorum, eleemosynae etc. La Croix *l.* 4. *n.* 852. testans ex Tusch. *litt. S. conclus.* 424. *n.* 9. et Corrad. *lib.* 1. *cap.* 6 *n.* 324. hanc sententiam secutam esse Rotam. Et ratio potissima inter alias, quas adferunt apud La Croix *l. c.* est, quia fundatio, et beneficium admittunt praescriptionem, *cap. Cum de beneficio* 5. *de praebend.* in 6. et *ibid.* Glossa Anchar. Franch. Silv. Hom. Barb. *n.* 4. Rebuff. *in praxi benef. tit. Regularia Benef.* insuper Gobat, et alii *in principio cit.* putant sufficere ad id inter praesentes, annos 20. et inter absentes, 40. requiri tamen 40. annos docet Pasqual. *q.* 1193. quia agitur contra Ecclesiam. Hos autem sufficere tenent Glossa alilquo cum Barbosa *loc. cit. n.* 5. Gonzal. *ad Regul.* 7. *Cancellariae gloss* 7. *n.* 8. *et* 25. Tusch. *litt. R. conclus.* 524. Et successor in beneficio potest, ut dicit Dicastill. *de Justitia lib.* 2. *tom.* 1. *d.* 1. *n.* 262. gaudere accessione temporis antecessorum suorum, ut ab aliqua conditione, seu onere in fundatione requisito liberetur, eamque libertatem bona fide illos possedisse in dubio praesumendum, juxta *Regul.* 24. *Juris in* 6. ibi: «Cum quis in jus succedit alterius, justam ignorantiae causam censetur habere»; et notavit Nav. *lib.* 2. *consil.* 1. *de praescrip.* et in simili Covarr. *Regul. Possessor. part.* 2. §. 11. *n.* 6. *Corollario* 4. Hactenus La Croix *loc. cit.* 17

Alii vero tenent oppositum, et signanter Felix Potestas *tom.* 1. *part.* 2. *n.* 2335. dicens, sibi probabilius esse contra Tamburin. quod non possit dari praescriptio contra onus Missarum, quia dicit ex jure res pupillaris, durante statu pupillari, praescribi non potest, *l. Bonae fidei* juncta Glos. *verb. Pupil. ff. de acquir. rerum domin. et l. Sicut in rem, Cod de Praescription.* 30. *vel* 40. *annorum*; Atqui animae purgatorii, quo ad suffragia eis debita, sunt pupillae, quia sicuti pu- 18

pilli ob defectum aetatis, ita animae ob defectum status causam agere non valent. Unde sicuti negligentia, aut carentia tutoris non potest cadere in detrimentum pupilli, ita nec negligentia, aut carentia heredum etc. in detrimentum illarum animarum, adeoque contra eas non datur praescriptio. Nam praescriptio est introducta in poenam negligentium jus proprium, *l. Ut perfectus* 2. *de annali exception. et c. Vigilanti* 4. *de Praescriptionibus*. Nulla autem negligentia imputari potest illis animabus, cum alia voce clamare non possint, nisi illa *Job. cap.* 19. *Miseremini mei etc.* Hactenus ille *loc. cit.* Vide *ibi*.

19 Et pro hac opinione facit id, quod refert Monacell. *part.* 4. *Suppl. ad* 2. *tom. n.* 53. ibi: « Quidam testator mandavit suis executoribus, ut erigerent pro amore Dei, et remedio animae suae unam Capellaniam cum destinatione Capellani, qui Missam singulo mane celebrare curaret ». Fuit erecta capellania cum assignatione congruae dotis; At quia capellani pro tempore semel in hebdomada vacare consueverant, et sacrificium pro testatore applicare omiserant, delata causa ad *Sacram Congregationem Conc.* Haec in *Lucan.* 18. *Febr.* 1702. declaravit, capellanum teneri applicare sacrificium pro fundatore, licet ipse id non expresserit, et condemnavit capellanos, seu rectores pro tempore, quod celebrare, et applicare sacrificium omiserunt: non obstante descriptione contraria facta in tabella, occasione visitationis Apostolicae a centum annis circa ». Haec ille.

20 An capellanus, qui per annos 30. qualibet hebdomada legit ex errore tres Missas pro fundatore, putans ad tot teneri, si postea in fundatione inveniat, quod ad duas tantum sit obligatio, praescripserit contra se, et teneatur continuare celebrare tres qualibet hebdomada? Variant quoque Doctores. Tamburinus enim, et Pasqualig. *q.* 1193. cum La Croix *loco cit. n.* 853. docent, probabilius non praescripsisse contra se, adeoque non teneri, nisi ad duas Missas in fundatione impositas, quia, dicunt, nemo est, qui possideat contra se ipsum; Praescriptio autem non inducitur sine possessione, juxta *Regul.* 3. *Juris in* 6. ibi: *Sine possessione praescriptio non procedit*; Tum quia actus per errorem gestus non nocet erranti, *l. Si per errorem, ff. de Jurisdict.* adeoque etc. Pellizarius autem *loc. cit. n.* 94. dicit, talem capellanum teneri ad celebrandas tres, docetque posse contra capellanos praescribi spatio decem annorum, at contra regulares exigi triginta annos. Ego vero dicerem, talem capellanum praescribere contra se, et teneri ad tres Missas, in sententia illorum, qui tenent posse capellanum praescribere contra onus, et numerum Missarum: Et e contra non praescribere contra se, in sententia illorum, qui docent non posse capellanum praescribere contra onus, et numerum Missarum. Id suadet haec ratio, quia qui sentit commodum, sentire etiam debet onus, et e contra, *l. Si merces* 23. §. 6. *ff. Locati*, et *cap. Qui sentit* 55. *de regul. juris in* 6. ibi: *Qui sentit onus, sentire debet commodum, et e contra*; Et leges permittentes, ut Cajus v. g. praescribat contra Sempronium, permittunt quoque, ut Sempronius praescribat contra Cajum; Contrariorum enim eadem est ratio, et disciplina, *l.* 1. *ff. de his, qui sui, vel alieni Juris*. Et sic sentire videtur Felix Potestas tom. 1. *part.* 2. *cit. n.* 2346. et Gobat *l. c. num.* 516 quamvis concludat nihil se determinare in hac re, et materia neglecta fere ab aliis.

21 Item praescribi non possunt nec in totum, nec in partem res publicis usibus deputatae, ut viae publicae, Pontes, Plateae, Fora, Theatra, et hujusmodi: *Communis* per text. *in l. Usucapionem* 9. *ff. de Usurpat. et Usucapionibus*, et *l. Praescriptio* 7. *Cod. de operib. publ.* Et ratio clara est, quia hujusmodi res publicae, utpote omnibus communes, a privatis non possidentur, sed promiscue usurpantur, *l.* 1. §. *Final. de acquiren. possession.* Sine possessione autem non procedit praescriptio, ut expresse cavetur in *reg.* 3. *Juris in* 6. ibi: *Sine possessione praescriptio non procedit*. Et hoc procedit, etiamsi populus iis uti desierit, ut expresse cavetur, *in l.* 2. *ff. de vi public. et itineribus public.* ibi: « Viam publicam populus non utendo amittere non potest »: etiam si centum annis per ipsam non iverit, prout subjungit Glossa *Unica ib.* communiter recepta asserens hoc contingere favore publicae utilitatis.

22 Item praescribi non possunt limites, seu termini provinciarum, dioecesium, et parochiarum, vel finibus cohaerentia; Dummodo constet tales fines fuisse legitima auctoritate praefixos, et constitutos: *Communis*, textu expresso, in *cap. Super eo* 4. *de Parochis, cap. Quicumque* 4 *caus.* 16. *qu.* 4. ubi et hujus ratio redditur: *Ne provinciarum termini confundantur*; et concordant *cap. Licet* 5. *cap. Inter memoratos*, 6. *cap. Dilectio tua* 7. *ead. caus.* 16. *et q.* 4. 23 Si autem non constet tales fines fuisse legitima auctoritate praefixos, et constitutos, tunc procedit, et valet praescriptio: Abbas in c. *cap. Super eo n.* 2. Engel. *l.* 2. *Decret. tit.* 26. §. 2. *n.* 8. Reiffenstuel *ib. n.* 43. et alii passim. Sicut etiam procedit, et valet praescriptio in litibus praediorum, qui privata auctoritate, ac conventione praefiguntur, et constituuntur; Isti enim limites praescribuntur spatio 40. annorum: *Communis*, textu expresso *in c. Quia judicante* 7. *de praescriptionibus*, cum similibus.

24 Item res indivisim communes pluribus praescribi non possunt ab aliquo sociorum, etiamsi longissimo tempore eas detinuerit, sed ceteris sociis semper tenebitur dare suam portionem, quia non suo tantum, sed omnium sociorum, seu coheredum nomine rem, seu hereditatem communem possidere dicitur. *Communis*, per textum,

in l. Si communem, 10. *ff. Quemadmodum servitutes amittantur.*

25 Item praescribi non possunt res pupillares: *Communis*, per textum, *in l. Bonae fidei*, juncta verb. *Pupilli*, *ff. de acquir.* rer. domin. Contra aetatem enim pupillarem non currit praescriptio, *l. Sicut in rem Cod. de praescript.* 30. *vel* 40. *annor.* ' Ratio est, quia nihil sine tutoris auctoritate agere possunt, multoque minus alienare. Cujacius tamen observat. 24. 14. putat hoc intelligendum esse de rebus dumtaxat immobilibus. Res autem pupillorum mobiles posse usucapi, eo quia res pupilli desinit esse furtiva cum in potestatem tutoris rediit, de quo frustra quaereretur, si ex eo solo, quod res pupilli esset, non posset usucapi. Quoad res immobiles autem, generaliter non pupillorum solum, sed nec minorum praedia usucapi non posse dicendum est, cum alienatio eorum nisi ex decreto non permittatur. Quod tamen sic intelligendum, nisi vivo defuncto coepta fuerit usucapio '.

26 Item praescribi non possunt res dotales, nisi praescriptio, antequam res dotales efficerentur, inchoata fuerit: *Communis*, textu expresso, *in l. Si fundum* 16. *ff. de fundo dotali.*

27 Item praescribi non possunt res merae facultatis, seu gratuitae voluntatis: *Communis*; Sic enim desumitur ex l. 2. *ff. De via publ*, *et itin. public.* ubi dicitur, quod, « Viam publicam populus non utendo, amittere non potest »; etiamsi centum annis per ipsam non iverit, ut addit Glossa *Unica ibidem.* Unde si quis etiam per centum annos, et ultra iverit ad certum molendinum, vel ad certum furnum, seu ad certam officinam pro suis respectivis indigentiis; vel si quis domum suam hactenus nunquam altius aedificaverit, non tamen vi praescriptionis cogi potest, ut deinceps dictum molendinum, furnum, officinam frequentet, seu quod altius domum suam non aedificet; quia in facultativis non datur prae-
28 scriptio. Excipe tamen casus, in quibus domino molendini, Furni, et Officinae Jus hujusmodi quaesitum fuerit contra suos vassallos, sive subditos, ex eo quod ex consuetudine jam antea vigente, vel privilegio saltem colorato, sicque bona fide prohibuerit suis subditis, ne frequentarent alia Molendina, alios Furnos, et alias officinas, et ipsi prohibitioni sic interpositae acquieverint, quia tunc etiam ea, quae merae facultatis sunt, praescribi possunt; Sicuti esset etiam de eo, qui prohibitus a vicino, ne domum suam altius aedificaset, ab aedificando destiterit, et mandato, ne aedificaret, obtemperaverit; Tunc enim locum potest habere praescriptio incipiens a die factae prohibitionis. Sic Abbas *in cap. Significante*, *de appel.* *n.* 1. Covarr. *in Reg. Possessor. part.* 2. §. 4. *n.* 7. allegans plurimos alios, Pirhing l. 2. *Decret. tit.* 26. *n.* 17. Reiffenst. *ibid. n.* 39. Engel *ibid. n.* 9. et alii passim.

29 Item praescribi non possunt res reservatae Supremo Principi in signum absoluti, et supremi dominii, v. g. Praestatio tributi, et hujusmodi. *Communis*, textu expresso, *in l. Comp. Cod. de Praescr.* 30. *vel* 40. *annor.*

' Item nec res fisci possunt usucapi, aut longo tempore praescribi. l. 2. *Cod. com. de usucap.* Hoc tamen non porrige ad bona vacantia, quae nondum fisco nuntiata sunt. l. 18. *ff. de usurpat.* '

Item praescribi non potest precarium, commodatum, pignus, conductum, depositum, et quaelibet res Emphyteutica: *Communis*, per textum in *l. Cum notissimi* 7. §. 6. *Cod. de praescription.* 30. *vel* 40. *annorum.* Et ratio clara est, quia talia alieno nomine possidentur; alieno autem nomine possidens, non praescribit, nam is possidet, cujus nomine possidetur, *cap. Si diligenti* 17. *de praescriptionibus.* 30

Item praescribi non possunt res furtivae, vel vi possessae, non tantum a fure ipso, qui malae fidei est, sed nec a quocumque bonae fidei possessore, qui forte illas a fure, vel a tertio emit, vel alio quocumque justo titulo accepit, et possedit: *Communis*, per text. in § *Furtivae*, *et ibi*, Glossa verb. *Vi*, *institut. de Usucap.* l. *Sciens* 7. *Cod. de Usucap. pro emptore* l. *Vitia* 11. *Cod. de acquirend. possess.* ubi expresso habetur, quod « Vitia possessionum a majoribus contracta perdurant, et Successorem auctoris sui culpa comitatur ». 31

Intellige vero, quod tales res furtivae, et vi possessa non possunt praescribi tempore ordinario trium, decem. vel viginti annorum; Attamen praescribi possunt tempore extraordinario, seu longissimo triginta, vel quadraginta annorum, si tanto tempore bona fide possessae fuerint, quia per praescriptionem longissimi temporis purgatur vitium furti, vel violentiae, que affecta erat res, et omnis actio extinguitur: *l. Sicut* 3. *et l. Omnes* 4 *Cod. de praescr.* 30. *vel* 40. *annorum.* Et sic tenet *Communis Doctorum.* 32

Intellige etiam, nisi res furtiva, vel vi possessa in potestatem domini sui redierit, quia tunc, vitio purgato, ab alio bonae fidei possessore praescribi potest tempore ordinario, §. *Aliquando*, *Institut. de Ucucap. etc. l. Sciens* 7. *Cod. de Usucap. pro tempore.* 33

Item regulariter praescribi, seu usucapi non possunt res, quae alienari nequeunt *arg. l. Alienationis* 26. *ff. de verb signific.* ibi: *Alienationis verbum etiam Usucapionem continet; vix est enim, ut non videatur alienare, qui patitur usucapi.* Hinc prohibita alienatione, hoc ipso saltem tacite consetur prohibita Usucapio, *l. Si fundum* 19. *ff. de Fundo dotali*, *et* l. *Bonae fidei* 48. *ff. de acquirend. rerum. domin.* Deficit enim in his plerumque justus titulus ex defectu justae alienationis, concurritque error Juris, qui non prodest ad Usucapionem, seu praescriptionem; *l. Nunquam*, 31. *ff. de Usurpat. et usucap. et cap.* 2. *de rebus Eccles. non alienand.* in 6. 34

35 Praescriptio induci numquam potest adversus
Jus Divinum; raro autem adversus Jus Commune
Ecclesiasticum. Bened. XIV. tom. 2. Constitut.
Incip. *Declarasti.*

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

36 De rebus, quae tum jure Civili, tum jure Ca-
nonice praescribi nequeunt, agere nimium es-
set; Consule, si lubet, Dunod. *de Praescrip. par.*
37 1. *cap.* 11. *per tot.* Tantum hic disseremus, et
quidem breviter, de rebus aliquibus, quae prae-
scribi jure Canonico haud possunt.
38 Huc I. pertinent decimae, maxime respectu
laicorum, qui eas contra Ecclesiam praescribere
nullo pacto possunt, quia, ait Pontifex *in cap.* 7.
*de Praescript. Quum laici decimas detinere non
possint, eas nulla valent praescribere ratione*,
Confer etiam *cap.* 15. 17. 19. *de decim.*
39 II. Bona mensalia. Jam in *addition. ad verbum
Alienatio articul.* 1. *num.* 3. tradidimus distin-
ctionem bona communia Ecclesiae inter, et bona
mensalia ejusdem. Praescribi autem non posse
bona mensalia utpote speciali fundatione desti-
nata ad sustentationem illorum, qui Ecclesiae
inserviunt, et ita officio sacro connexa, probant
Bohemer. in *decretal. lib.* 2. *titul.* 26. §. 25. *et
sequentib.* Lyncker *respons.* 2. *num.* 157. con-
tradicentibus licet Bruneman. *jur. Eccles.* uni-
vers, l. 2. *cap.* 11. *fer. per tot.* Hern. in *consult.
et respons. class.* 1. *num.* 21.
40 III. Quae ad curam animarum spectant, et ea,
quae Ordinis sunt, utpote quae commercio civili
prorsus exempta sunt; Lyncker. *respon.* 75. *nu.*
41 32. Tolli itaque praescriptione nequit visitatio
Ecclesiastica, quae officio sacro intime cohaeret,
et ex cura animarum fluit, *cap.* 16. *de Praescrip.*
Adi etiam Fritsch. *de jure visitand. cap.* 3. *in
fin.* Quin nec procurationes praescriptione tolli
42 possunt, idque quia, quum eae debeantur ratio-
ne visitationis, praescriptione tolli nequeunt, si-
cuti tolli ipsa visitatio nequit; *d. c.* 1. *de prae-
script.* Vide quoque Brunemann. *Jur. Eccl. lib.*
2. *cap.* 9. §. 11. *et* Stryk. *in notis.* V. addit. Ca-
sin. sub v. Procuratio.
43 IV. Jurisdictio Ecclesiastica respectu laicorum.
Praescriptio enim sine possessione haud proce-
dit: Laici autem possidere nequeunt jurisdictio-
nem Ecclesiasticam, et sic praescribere eam ne-
queunt; Consule Sperell. *decis.* 2. *num.* 126.
44 V. Debita jurata secundum Pacion. in *select.
allegat. Canon. et Civil. allegat.* 28. *in fin.* Se-
raphin. *de Privileg. jurament.* 47. *fere per tot.*
ex ea ratione, quod juramentum inducat moram
ipso jure, et instar interpellationis sit. Sed re-
futant opinionem hanc de debitis juratis, et qui-
dem recte, Cardinal. de Luca *discur.* 129. *num.*
2. Cyriac. *controvers.* 618. *num.* 35. *et seq.*
45 Affert et Auctor res alias, quae jure Canonice
praescribi haud possunt. Sed non inutilis est in-
quisitio, an hae res ut a praescriptione longissi-
mi temporis eximuntur, ita immunes sint a prae-
scriptione immemorabili, vel centenaria? Confer
omnino Bohemer. in *decretal. lib.* 2. *tit.* 26. 6.
35. *et plur. sequent.*

§. II.

BONA FIDES.

*Quo ad ea, quae concernunt bonam fidem ad
Praescriptionem requisitam.*

Bona fides in proposito *est sincera rei alienae* 1
ignorantia, seu illa dicitur bona fides, qua quis
probabiliter, et prudenter existimat rem, quam
possidet, ad se pertinere, vel saltem alienam es-
se non cognoscit: Unde Glossa, *in cap. Si Di-
ligenter* 17. *de Praescriptionibus verb. Bona fides*
expresse dicit: « Bona fides intelligitur, cum a-
liquis credit tradentem esse dominum, vel habe-
re jus distrahendi, licet erret in facto, l. Bonae
fidei emptor 109. de verb. significat. ibi: « Bo-
nae fidei emptor esse videtur, qui ignoravit eam
rem esse alienam, aut putavit eum, qui vendi-
dit, Jus vendendi habere ». Mala autem fide pos- 2
sidere dicitur, qui scit, vel credit rem, quam
possidet, alienam esse, vel non esse suam: *Sic
in re Communis.*

Jure Civili Caesareo in Praescriptione longi 3
temporis bona fides requiritur solum ab initio
ad inchoandam Praescriptionem; l. *Unica*, *et
ibi* Glossa *verb. Ab initio Cod. de Usucap. trans-
formand.* Unde secundum Jus Civile Praescrip- 4
tio coepta per defunctum bona fide continuari,
et compleri potest ab herede, quamvis ipse sit
in mala fide, et sciat rem esse alienam; *cit. l.
Unica et* §. *Diutina, Institut de Usucap.* Immo
secundum Jus Civile in Praescriptione longissimi
temporis 30. vel 40. ann. nullo tempore, nequi-
dem ab initio, requiritur bona fides, adeo ut quam-
vis Praescriptor malam fidem habuerit ab initio,
si tamen rem alienam tali longissimo tempore
possedit, eam sibi Praescriptione acquisivit, at-
que adversus dominum petentem, et requirentem
talem rem, exceptione tutus est, et hoc statu-
tum est ob odium domini res suas petere negli-
gentis, *l. Si quis emptionis*, §. *Quod si quis Cod.
de praescription.* 30. *vel* 40. *annorum*

Jure tamen Canonico ad legitimam Praescrip- 6
tionem omnino requiritur bona fides, adeo ut
nec in Foro Canonico, nec in Foro Civili valeat
Praescriptio cum mala fide: *Communis*, textu ex-
presso in *cap. Vigilanti* 5. *et cap. Quoniam* 20.
de Praescriptionibus, ubi in Concilio Generali
Lateranensi sub Innocentio III. sic decisum ex-
presse refertur: « Quoniam omne, quod non est
ex fide, peccatum est, Synodali Judicio defini-
mus, ut nulla valeat absque bona fide Praescrip-
tio, tam Canonica, quam Civilis ». Unde in c.
Possessor 2. *de Regul. juris in* 6. expresse cave-

tur quod *Possessor malae fidei ullo tempore non praescribit.*

7 Et talis bona fides requiritur, quod intersit toto illo tempore, quo currit Praescriptio: *Communis*, textu expresso in *cit. cap. Quoniam* 20. *de praescriptionibus*, ibi: « Unde oportet, ut qui praescribit, in nulla temporis parte rei habeat notitiam alienae.

8 Leges enim Civiles adductae *supra num.* 3. *ad* 5. aliter disponentes, tamquam nutritivae peccati (eo quod homines ob desiderium praescribendi animarent ad continuandam injustam rei alienae possessionem) fuerunt a Jure Canonico correctae, et abrogatae, in *cit. cap. Vigilanti* 5. *et in cit. cap. Quoniam* 20. *de Praescriptionibus.* ibi: « Cum generaliter sit omni Constitutioni, atque consuetudini derogandum, quae absque

9 peccato mortali non potest observari. » Et haec Juris Canonici dispositio est impraesentiarum observanda, et de facto observatur in utroque foro, tam Civili, quam Canonico, juxta definitionem Concilii Generalis, in *cit. cap. Quoniam* 20. *de praescriptionibus.* ibi: « Quoniam omne, quod non est ex fide, peccatum est, Synodali Judicio definimus, ut nulla valeat absque bona fide praescriptio, tam Canonica, quam Civilis. »

10 Hinc Possessor malae fidei, quamvis per centum, et mille annos possederit rem alienam, nunquam poterit eam praescribere: *Communis*, textu expresso, *in cit. cap. Vigilanti* 5. *de praescriptionibus*, ibi: « Vigilanti studio cavendum est, ne malae fidei possessores simus in praediis alienis, quoniam nulla antiqua dierum possessio juvat aliquem malae fidei possessorem »; *et c. possessor* 2. *de Regul. Juris in* 6. ibi: *Possessor malae fidei ullo tempore non praescribit.*

11 Immo mala fides possessoris nocet etiam suo heredi immediato, adeo ut, si defunctus fuerat possessor malae fidei, tunc heres ejus immediatus non potest ullo tempore rem a defuncto mala fide possessam praescribere, quamvis eam bona fide habeat, et velit a se ipso Praescriptionem inchoare: *Communis*, per textum, *in l. Ultim. Cod. communia, de Usucapionibus. leg. Cum heres, ff. de diversis, et temporal. Praescriptionib. et §. Diutina, Institut. de Usucapionibus.*

12 Rem autem mala fide a defuncto possessam, licet non possit ullo tempore praescribere heres immediatus; potest tamen ipsam praescribere tempore ordinario heres mediatus, idest heres primi heredis; dummodo talis heres mediatus bona fide rem possidens incipiat Praescriptionem, computando solum tempus, quo ipse possedit, et non connumerando tempus, quo possedit suus antecessor, seu heres immediatus: Pirhing *l.* 2. *Decret. tit.* 26. *num.* 70. Reiffenstuel *ib. num.* 138. Covarruv. *part.* 2. *in Regul. Possessor.* §. 3. *num.* 7. Lessius, *l.* 2. c. 6. *num.* 43. et alii passim. Et ratio disparitatis inter heredem immediatum, et mediatum est, quia heres immediatus repraesentat omnino personam defuncti, immo censetur una, et eadem persona cum defuncto, *Authent. de jurejurando a moriente praestito*, adeoque censetur fictione Juris habere eamdem malam fidem; Non sic autem heres mediatus, seu heres heredis, quia cum ipse non censetur una, et eadem persona cum tali primo defuncto, nec etiam censetur habere eamdem malam fidem fictam fictione Juris; Fictio enim non parit fictionem.

Et tanto magis potest ipsam tempore ordinario praescribere successor singularis, v. gr. donatarius, emptor, cui primus heres rem hujusmodi bona fide donavit, vel vendidit. Ipse enim successor singularis nullo modo personam defuncti repraesentat: *Communis*, textu expresso, *in* §. *Sed tamen, Instit. de Usucapion.* 13

Item successor in Dignitate, Beneficio, vel officio potest cum bona fide praescribere rem a defuncto, vel antecessore suo habitam, dummodo solum computet tempus, quo ipse bona fide possedit: Gloss. in c. *De quarta verb. Se posse tueri, de Praescript.* Abbas *ib. num.* 9. Felinus *ibid. num.* 14. Covarruv. *loc. cit. num.* 7. Pirhing. *loc. cit. num.* 72. Reiffenstuel *loc. cit. num.* 140. et alii passim. Et ratio clara est, quia talis successor non possidet Dignitatem, Beneficium, vel Officium jure sui antecessoris, sed jure sibi tributo a legitimo collatore, adeoque mala fides antecessoris non potest nocere suae bonae fidei, sicque ipse sine dubio potest praescribere rem a se bona fide possessam. 14

Dubitans, num res sit sua, nec ne? si cum tali dubio incipit rem possidere, non censetur habere bonam fidem, ideoque, stante illo dubio, nequit Praescriptionem inchoare: *Communis.* Et ratio est evidens, quia incipiens possidere rem cum dubio, an sit sua, vel alterius, injuste, et inique agit rem sibi arrogando; cum non sit melior ipsius conditio, quam alterius, qui eam rem prius possederat; sed e contra melior fuerit conditio istius, utpote conditio possessoris, quae semper melior est; c. *Ad aures* 6. *De praescriptionibus*, c. *Quod autem* 5. *de Jurepatron. c. In pari* 65 *de Regul. Juris in* 6. l. *Nemo* 126. §. 2. *et l. In pari causa* 128. *ff. De Regul. Juris.* Cum injustitia autem, malitia, seu peccato non stat bona fides, qualis requiritur ad Praescriptionem; ergo, ut incipiat Praescriptionem, requiritur, ut is determinate judicet rem, quam incipit possidere, vel esse nullius, sicque fieri suam per occupationem; vel probabiliter judicet habere jus illam sibi arrogandi, et possidendi. 15

Si autem tale dubium superveniat post Praescriptionem bona fide jam inceptam, tunc dubitans potest continuare rem possidere, et perficere Praescriptionem; Dummodo interim debitam diligentiam adhibeat ad investigandum, an res sit vere sua, vel aliena? *Communis* per text. in c. *Si virgo* 5. *caus.* 34. *qu.* 1. ubi de talibus bona 16

fide possessionem inchoantibus expresse dicitur: « Tamdiu quisque bonae fidei possessor rectissime dicitur, quamdiu se possidere ignorat alienum, » *et per text. in c. Quoniam* 20. *de Praescript.* ubi solum requiritur ad continuandam Praescriptionem, ut possessor in nulla temporis parte ad praescribendum constituta, habeat conscientiam rei alienae, ibi: « Unde oportet, ut qui praescribit, in nulla temporis parte rei habeat conscientiam alienae». Tum quia, ut expresse dicitur *in cap. Ad aures* 6. *de praescriptionibus: De Jure melior est conditio possidentis*, uti consimiliter dicitur etiam in aliis citatis Juribus *nu. antecedenti*, adeoque, qui postquam coepit bona fide rem possidere, dubitat an sua sit, potest continuare possessionem, sicque tempore ordinario praescribere; Dummodo, ut dicebatur in conclusione, adhibeat moralem diligentiam ad investigandam veritatem, an res sit sua, vel alterius; In tali enim casu praesumptio stat pro possessore, *arg. citatis Juribus, et cap. Occidit* 14. *caus.* 23. *qu.* 8.

17 Ignorantia Juris clari, et indubitati impedit bonam fidem, et Praescriptionem, in utroque Foro, etiamsi sit invincibilis, seu inculpata; Sic fere communis Doctorum sententia cum Glossa *in c. Apostolicae verb. Praescriptionis, de Donationibus*, Abbas, *in c. De quarta n.* 12. *de Praescriptionibus*, Covarruv. *in Regula Possessor. par.* 2. §. 9. *num.* 8. Layman *lib.* 3. *Theolog. moral. sect.* 5. *tr.* 1. *cap.* 8. *num.* 11. Lessius *l.* 2. *c.* 6. *num.* 14. Engel *lib.* 2. *Decretal. tit.* 26. *nu.* 15. Pihring *ib. num.* 62. Reiffenstuel *ib. n.* 68. *et seq.* et alii passim contra paucos arbitrantes ignorantiam inculpatam Juris sufficere ad praescribendum pro Foro conscientiae. Et ratio nostrae conclusionis est, quia Praescriptio, per quam aliquis amittit dominium rei suae, et alius illud acquirit, est introducta Jure positivo humano praeter Jus naturae, ergo non habet locum in casu, ubi Jura positiva humana expresse statuunt errorem Juris non prodesse ad Praescriptionem, seu Usucapionem, ut clare patet in *l.* Numquam ff. De usucapionibus, ibi: Numquam in Usucapionibus Juris error possessoribus prodest. *Item l.* 2. §. Si a pupillo, ff. Pro Emptore, *ibi:* Si a pupillo emeris, et scias pupillum esse, putes tamen pupillo licere res suas sine Tutoris auctoritate administrare, non capies usu, quia Juris error nulli prodest. *Item l.* 4. *ff. de Juris, et facti ignorantia*, *ibi:* Juris ignorantia Usucapioni negatur prodesse, facti vero ignorantiam prodesse constat. » Tum quia errans in Jure praesumitur malam fidem habere, *l. Quemadmodum, Cod. de Agrig. et Censit.* ibi: « Malae fidei namque possessorem esse nullus ambigit, qui aliquid contra Legum interdicta mercatur, » *cap. Qui mercatur* 82. *de Regul. Juris in* 6. ibi: *Qui contra Jura mercatur, bonam fidem praesumitur non habere.* Possessor autem malae fidei ullo tempore non praescribit, textu expresso in *cap. Possessor, de Regul. Juris in* 6.

Nec valet dicere, quod sicuti ignorantia inculpata Juris excusat a peccato, ita potest constituere possidentem in bona fide sufficiente ad Praescriptionem. Non valet, inquam, quia licet talis ignorantia inculpata sufficiat ad constituendum possidentem in bona fide theologice, seu moraliter excludente peccatum, non sufficit tamen ad constituendum ipsum in bona fide Civiliter, seu Juridice necessaria ad inducendam Praescriptionem, ex eo quod a Jure expresse reprobetur in ordine ad effectum Praescriptionis; Quamvis enim ad inducendam Praescriptionem requiratur necessario semper bona fides theologice, seu moraliter, non sufficit tamen de se sola, nisi concurrat etiam simul bona fides Civiliter, seu Juridice, quia, ut diximus, Jura positiva humana, a quibus Praescriptio suam originem, et totam vim habet, expresse statuerunt, quod error Juris ad Praescriptionem, seu Usucapionem non prosit, ut patet ex citatis Legibus *n. antecedenti*. 18

Probabile autem est secundum aliquos, quod Ignorantia Juris invincibilis non impediat in Foro conscientiae bonam fidem requisitam, et sufficientem ad legitime praescribendum: Sic Lessius *loc. cit. n.* 17. Lugo *de Justit. et Jur. disp.* 7. *sect.* 3. *num.* 32 Medina *in tract. de contractibus quaest.* 17. *prope finem*, Castropal. *in cit. p.* 22. §. 8. *n.* 7. et alii. Et ratio est, quia Jura ideo negant cum ignorantia Juris praescribi posse, quia non praesumunt bonam fidem in possidente, cum possidens contra Jura clara manifesta, et indubitata ordinarie praesumatur mala fide possidere ut patet *ex cit. l. Quemadmodum, Cod. de Agricol. et Censit.* ibi: « Malae fidei namque possessorem esse nullus ambigit, qui aliquid contra Legum interdicta mercatur »; *et cit. c. Qui contra* 82. *de Reg. Juris in* 6. ibi: *Qui contra Jura mercatur, bonam fidem praesumitur non habere*, ergo cum in Foro conscientiae, in quo de veritate, et de bona fide constat, cesset dicta praesumptio juris, ignorantia Juris invincibilis, et inculpata non impediet Praescriptionem. 19

Ignorantia Juris dubii, et inter Doctores controversi non impedit bonam fidem requisitam, et sufficientem ad legitimam Praescriptionem: Abbas *in cap. De quarta nu.* 12. *de Praescriptionibus*, Covarruv, *l. c.* §. 7. *n.* 19. Lessius *loc. cit. num.* 16. Layman *loc. cit. num.* 11. Pirhing *loc. cit. num.* 60. Reiffenstuel *loc. cit. num.* 77. et alii. Et ratio est, quia ipsa ambiguitas Juris, circa quod sunt diversae Doctorum sententiae, utramque partem facit probabilem, ita ut utramvis prudenter in praxi sequi quis possit; ergo non impedit bonam fidem requisitam, et sufficientem ad legitimam Praescriptionem. Videatur hac de re Angelus Franzoja. 20

E. R. Cum principium, cui consequentia innititur, claudicat; scilicet posse quemquam in

praxi sequi utramvis partem probabilem; claudicabit etiam consequentia, nempe posse aliquem praescribere cum ignorantia dubii juris, et inter Doctores controversi.

21 Ignorantia facti, si sit invincibilis, non impedit bonam fidem requisitam ad legitime praescribendum: *Communis*, textu espresso in *l.* 4. *ff. De Juris, et facti ignorantia*, ibi: « Juris ignorantia in Usucapione negatur prodesse, facti vero ignorantiam prodesse constat »; Ignorantia enim, seu error invincibilis facti, sicuti excusat a culpa, ita constituit possessorem in bona fide ad legitime praescribendum; Si quis enim acceperit rem a fure, ignorans invincibiliter esse furem, durante tali invincibili ignorantia, seu errore, bona fide possidet rem alienam, eamque sic possidendo praescribit.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

22 De eo, utrum *dubitans* sit in *bona*, an in *mala* fide; tum an error juris excludat *malam* fidem, consule Dunod *de praescript. part.* 1. *cap.* 8. *sub initium*.

23 Hic vero ea non est omittenda investigatio, an doctrina juris Canonici de bona fide, locum etiam sibi vindicet, in praescriptione actionum maxime personalium? Affirmant inter alios Lincker. *in praescript. tam Jur. civil quam canon. thes.* 24. *et seq.* Stryk. *de Act. investigat. sect.* 3 n. 1. *axiom.* 6. *num.* 3. *et seq.* Negant vero Coccejus *in dissert.* 1. *de finib. bon. fid. in praescrip. sect.* 2. §. 11. *et sect.* 3. *per tot.* Franzk. *lib.* 3. *resol.* 13. *fer. per tot.* Rauchbar *part.* 2. *quaest* 38. *num.* 23. Zanger. *de except. lib.* 3. *cap.* 20. *n.* 106. *et seq.* Adde etiam Dunod *de praescript. dict. par.* 1. *dict. cap.* 8.

24 Rectius meo judicio *Bohemer. in Decr. l.* 2. *tit.* 25. §. 66. *et seq.* « Neque, inquit, malae fidei definitio eis applicari potest, qui aliquid de suo debent, non vero rem alienam possident; alioquin dicendum foret, omnes omnino homines esse in mala fide, quia vix ullus reperitur, qui non de suo aliquid debeat. Audio, pergit, quidem objectionem. Aliud esse debere, et aliud aes alienum solvere nolle: illi notam malae fidei adspergi non posse, bene tamen huic, quum sciat se debere, et tamen solvere differat. Verum, qui non solvit, aut interpellatus est ad solvendum, aut non. Priori casu praescriptionem interruptam esse concedo, quia negligens dici nequit, qui interpellavit debitorem. Sistitur hoc casu cursus praescriptionis, non quod per interpellationem mala fides proprie inducta sit, sed quod praescriptio fuit interrupta. Caeterum si non insistitur interpellationi, post interpellationem de novo currere incipit, et perficitur praescriptio, uti optime observavit Coccejus dissertat. de finib. bon. fid. in praescript. *sect.* 2. §. 12. Quod si dicamus per interpellationem malam fidem inductam esse, nullo tempore deinceps posset perfici praescriptio, quod tamen ex definitione malae fidei elici nequit. Posteriori casu nullum plane indicium malae fidei apparet, quum nequidem debitor solvere cogatur, qui haud interpellatur; immo qui tanto tempore haud exigit debitum, juste existimari potest debitum remisisse; » Confer eumdem 1. *c.* §. 64.

An de jure Canonico mala fides obstet etiam 25
immemorabili, et Centenaria, adi *Dunod*, *ubi supra*, qui et de hoc disserit, an Communitas semel in mala fide existens, semper dicatur existere in mala fide.

§. III.

SI TITULUS QUOQUE JUSTUS.

Quo ad ea, quae concernunt titulum ad Praescriptionem requisitum.

Ad legitimam praescriptionem requiritur ju- 1
stus titulus. *Communis*, textu expreso *in c. Si diligenti* 17. *de Praescriptionibus*, ibi: « Cum in praescriptione rerum Ecclesiasticarum bona fides, et justus titulus exigatur, et concordat, » *cap. Dudum* 31. *de decimis.* Item text. *in l. Ultima, Cod. de Usucapion. pro herede*, ibi: « Usucapio, non praecedente vero titulo, procedere non potest, et l. Nullo, cod. de rei vindicat. ibi: Nullo justo titulo praecedente, possidentes, ratio juris quaerere dominium prohibet, cum multis similibus.

Titulus ad praescriptionem requisitus nihil est 2
aliud, quam causa habilis ad transferendum dominium, vel ad praebendam usucapiendi conditionem: *Sic in re Communis Doctorum.* Et hu-
jusmodi titulus potest esse multiplex, scilicet, *Do-* 3
natio, *Emptio*, *Permutatio*, *Transactio*, *Legatum*, *Hereditas*, *Dos*, et similia, quibus si tradens rem sit ejus dominus, transfert dominium, si autem non sit dominus, praebet saltem usucapiendi conditionem.

Hinc qui bona fide possidet rem alienam *pro* 4
Donato, *pro Empto*, *pro Transacto*, *pro Herede*, *pro Legato*, *pro Dote*, et hujusmodi, licet non acquirat ejus dominium, ex quo non acceperit ipsam a vero domino, acquirit tamen usucapiendi conditionem, cum tales tituli ex natura sua tendant ad dominii translationem. Alii autem titu-
li, qui ex natura sua non tendunt ad dominii 5
translationem, sicuti commodatum, depositum, et precarium, et hujusmodi, neque etiam usucapiendi conditionem praebent, nihilque prosunt ad praescriptionem. *Sic communiter Doctores.*

Ad faciliorem horum titulorum intelligentiam 6
datur hic pro omnibus explicatio tituli *pro Herede*. Titulus enim *pro Herede* tunc juvat ad praescriptionem, quando defunctus rem bona fide possedit ut suam, et necdum tempus praescriptionis complevit; in tali enim casu possessio defun-

cti continuatur in haerede, textu expresso in §. *Diutina*, *Instit. de Usucapionibus*, ibi : Diutina possessio, quae prodesse coeperat defuncto, et heredi bonorum possessori continuatur »; et concordant l. *Dolia*, §. *Eum qui*, *ff. de contrahend. empt. l. Pomponius*, §. 1. *ff. de acquirend. possess.* Hinc heres alicujus bonae fidei possessoris, qui rem immobilem alterius privati quinquennio cum titulo, v. g. *emptionis, donationis, legati*, et hujusmodi possedit, potest additis aliis quinque annis suae possessionis aequali bona fide continuatae praescriptionem inter praesentes complere. Secus autem esset, si defunctus talem rem detinuisset, veluti sibi commodatam, locatam, oppignoratam, vel apud se depositam, tunc enim ipsius heres nunquam talem rem praescribere poterit, quantumvis bona fide, ac jure hereditario ipsam possideat, quia cum heres succedat in omne jus defuncti, textu expresso in l. *Cum heres ff. de diversis, et temporal. praescr. et ex Regul.* 46. *Juris* in 6. « Is, qui in jus succedit alterius, eo jure, quo ille, uti debebit »: non potest tenere illam rem, nisi eo modo, ac jure quo ipsam tenuit defunctus, scilicet per modum commodati, locati, pignoris, et depositi, et hujusmodi, adeoque cum defunctus nusquam bona fide possederit illam rem ut suam ullo titulo ad praescriptionem requisito, et sufficienti neque, id poterit suus immediatus heres.

9 Titulus specialis, v. g. emptionis, donationis, transactionis, legati, et hujusmodi requiritur solummodo in duobus casibus. Primo scilicet, ut praescriptio compleatur breviori, seu ordinario tempore. Cum aliquo enim ex dictis titulis bona immobilia privatorum praescribuntur solo spatio decem annorum inter praesentes, et viginti inter absentes, textu expresso in §. 1. *Institut. de Usucapionibus*. Sine ullo autem ex dictis titulis talia bona non praescribuntur, nisi spatio 30. annorum, l. *Sicut in rem*, *Cod. de praescription.* 30. *vel.* 40. *annorum*. Secundo, requiritur titulus, quando jus commune resistit praescribenti, vel alias habetur praesumptio contra ipsum, textu expresso in *c.* 1. *de praescriptionibus in* 6. ibi : « Licet ei, qui rem praescribit Ecclesiasticam, si sibi non est contrarium Jus commune, vel contra eum praesumptio non habeatur, sufficiat bona fides, ubi tamen est ei jus commune contrarium, vel habetur praesumptio contra ipsum, bona fides non sufficit, sed est necessarius titulus, qui possessori causam tribuat praescribendi; Nisi tanti temporis allegetur praescriptio, cujus contrarii memoria non existat ». Ubi, ut vides, extra hos duos casus sufficit ad praescriptionem bona fides etiam sine speciali titulo, et concordat etiam textus in *c. de quarta* 4. *c. Ad aures* 9. *et cap. Quoniam* 20. *de praescript.* ubi nulla prorsus fit mentio de titulo, et tamen interveniente bona fide, et possessione, legitimo tempore continuata, admittitur praescriptio.

Praescriptio autem immemorabilis ea dicitur, 10
cujus contrarii, vel initii memoria non extat, et contra quam nihil unquam actum, visum, vel auditum fuerit; *l. In summa* 2. §. 7. *ff. de aqua et aquae pluvias arcendae*, *l. Hoc jure* 3. §. 4. *ff. de aqua quotidian. c. Super quibusdam* 26. *de verbor. significat.* Rota recent. *part.* 5. *tom.* 1. *decis.* 126. *num.* 22 *part.* 10. *decis.* 253. *num.* 8. *part.* 12. *decis* 279. *n.* 14. *et* 15. *part.* 13. *decis.* 70. *num.* 65. et saepe alibi. Praescriptio 11
immemorabilis habet vim veri, et legitimi tituli, et privilegii, et propterea illam habens potest allegare meliorem titulum de mundo, per text. in *citatis juribus* cum similibus: Rota recent. *part.* 1. *decis.* 677. *num* 4. *part.* 3. *decis.* 489. *num.* 2. *part.* 4. *tom.* 1. *decis.* 542. *num.* 2. *part.* 5. *tom.* 1. *decis.* 249. *num.* 4. *part.* 7. *decis.* 249. *num.* 2. et saepissime alibi. Praescriptio imme- 12
morabilis probari debet per testes, qui saltem per 40. annos testentur de visu, vel sensu proprio, ac de cetero etiam a suis majoribus semper audierint rei statum sic fuisse, et sic tales testes debent habere aetatem saltem annorum 53. ita ut de principio visus habuerint saltem annos 14. Rota *part.* 1. *decis.* 254. *num.* 1. *par.* 2. *decis.* 248. *part.* 3. *decis.* 432. *num.* 1. *et* 2. *part.* 4. *tom.* 1. *decis.* 47. *num.* 2. *part.* 7. *decis.* 56. *num.* 3. *part.* 11. *decis.* 163. *num.* 16. et saepissime alibi.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

Confer hic omnino Dunod *de Praescript. par.* 13
1. *c.* 9. qui materiam recte expendit.

§. IV.

POSSIDEAS JUSTE.

Quo ad ea, quae concernunt possessionem ad praescriptionem requisitum, ejusque dormitionem, et interruptionem, et restitutionem in integrum contra eum.

Ad praescriptionem requiritur possessio, quae 1
sit tempore a jure constituto legitime continuata : *Communis* textu expresso *in* l. *Sine possessione* 25. *ff. de Usurpationibus, et Usucapionibus*, ibi : *Sine possessione Usucapio contingere non potest; et cap. Sine possessione* 3. *de Regul. Juris* in 6. ibi : *Sine possessione praescriptio non procedit*, cum similibus. Ad praescriptionem requiritur talis possessio, ut quis rem proprio nomine possideat, non autem alieno, quia is, qui alieno nomine possidet, revera non est proprie possessor, sed alter, qui per ipsum possidet, ut expresse habetur in *c. Cum venissent* 9. *de restitut. spoliator.* ibi : « Cum sicut certum est, is possideat, cujus nomine possidetur » ; *et* Glossa *ibid. verb. Cujus nomine*, cum pluribus juribus ibi ab ipsa

citatis, *et c. Si diligenti* 17. *de praescriptionibus*, ibi: « Cum . . . . is possidere dicatur, cujus nomine possidetur » ; et Glossa *ibid. verb. Cujus nomine*, cum aliis juribus ibi adductis. Et sic tenet *Communis Doctorum*.

3 Ad praescriptionem requiritur, et sufficit sola possessio civilis sine naturali: *Communis*, teste Pirhing *lib.* 2. *Decret. tit.* 26. *num.* 39. Et ratio est, quia ad praescriptionem requiritur, et sufficit talis possessio, ex qua sequi possit translatio, sive acquisitio dominii; *l. Sine* 25. *ff. de Usurpat. et Usucapionibus*; l. *Acquiritur* 10. §. *Ultim. ff. de acquirend. rer. domin.* cum similibus. sed ex sola possessione civili sine naturali sequi potest translatio. sive acquisitio dominii: absens enim, quem constat solam civilem possessionem animo retinere, possidet quantum ad hoc, ut Usucapio continuetur; *l. Servi* 17. §. *Ultim. ff. de furtis*, l. 1. §. *Per servum, qui in fuga, ff. De acquirend. possession* ergo etc.

4 Non sufficit autem ad praescriptionem sola possessio naturalis sine civili: *Communis*; Et ratio est, quia, ut dicebatur, ad praescriptionem requiritur talis possessio, ex qua sequi possit translatio, sive acquisitio dominii, *cit* l. *Sine* 25. *de Usurpationib. et Usucapionibus*, *l. requiritur* 10. §. *Ultim. ff. de acquirend. rerum domin.* Sed ex sola possessione naturali sine civili, non potest sequi dominii acquisitio, cum desit animus possidendi rem; alioquin non solum naturaliter, sed etiam civiliter possideretur; ergo etc. Tum quia depositarius, et colonus possident naturaliter, et tamen non praescribunt, eo quod non possideant civiliter, ergo non sufficit ad praescriptionem sola possessio naturalis sine civili.

5 An autem ad praescriptionem sufficiat possessio civilissima? Variant Doctores. Negativam sententiam tenent Felinus *in cap. Illud col. ultim. de Praescriptionibus*, Baldus *tom.* 17. *Tractatuum, tract. de Praescriptionib. part.* 3. *principal. circa fin.* Romanus *singul.* 401. Affirmativa autem sententia est probabilior, per text. *in l. Raptores, cod. de Episcop. et Cleric.* ibi: « Ecclesia vero omnem proprietatem, et plenam possessionem earumdem rerum nostro habeat beneficio ». Et sic tenent Glossa *fin. in cap. Contingit* 9. *de dolo, et contum.* Covarruvias allegans communem doctorum cum Reiffenstuel *loc. cit. n.* 190. Et ratio est, quia possessio civilissima censetur ministerio legis vera possessio, *cit. l. Raptores, cod. de Episcop.* et *cleric.* Jason. *in l. Possessio n.* 72. *ff. de acquirend. posses.* ergo eumdem sortitur effectum ac possessio civilis, adeoque etc.

6 Quid autem sit possessio naturalis, civilis, et civilissima? Vide verb. *Dominium art.* 1. *a num.* 23. *ad* 27.

7 Quae hic dicuntur de possessione, intelligenda etiam sunt de quasi possessione. Nam incorporalia, seu jura proprie non possidentur, sed quasi possideri dicuntur; *l.* 3. *ff. De acquirend. vel am ttend. possess. l. Servum* §. *Incorporales, ff. de acquirend rerum domin. et l. Sequitur* §. 27. *ff de Usurpation. et Usucapionibus*, *c. Cum Ecclesia* 3. *de causa posses. et proprietat.* et Glossa *ibidem verb. Quasi possessionem*, *cap. Si diligenti* 17. *de praescriptionibus*, et Glossa *ibidem verb. In quasi*, ubi expresse habet: « Hoc ideo dicit, quia incorporalia non possidentur, sed quasi possidentur ».

Praescriptio tunc dicitur *non procedere*, seu *non currere*, quando ex defectu alicujus conditionis ad ipsam requisitae ipsa nec incipit, nec incipere potest; Sic intervenit, quando deest ei legitima possessio, textu expresso in *cap. Sine possessione* 3. *de Regul. Juris in* 6. ibi: *Sine possessione praescriptio non procedit*, *et* l. *Sine possessione* 25. *ff. de Usurpationibus et Usucapionibus*, ibi: « Sine possessione Usucapio contingere non potest ». Item quando deest ei bona fides, textu expresso in *c. possessor.* 2. *de Regul. Juris in* 6. ibi: « Possessor malae fidei ullo tempore non praescribit »; *cap. Quoniam* 20. *de praescriptionibus*, ibi: « Synodali Judicio definimus, ut nulla valeat absque bona fide praescriptio, tam canonica, quam civilis ». Item quando deest ei verus titulus: textu expresso in l. *Ultima*, *Cod. de Usucapion. pro herede*, ibi: « Usucapio, non praecedente vero titulo, procedere non potest »; Et sic de similibus. 8

Praescriptio jam inchoata *dicitur dormire*, quando cessat currere tempus propter impedimentum adveniens, et interim suspensa manet, sive quiescit, donec, cessante illo impedimento, denuo currat, et compleatur, computato tempore praecedente, et subsequente dictum impedimentum. Et sic praescriptio dicitur dormire tempore hostilitatis, seu belli, textu expresso *in cap. Transmissa* 10. *de praescriptionibus*. Item dormit praescriptio adversus Ecclesiam vacantem, seu destitutam Praelato, aut rectore suo, *cap. Novit ille* 1. *et cap. Constitutus* 3. *Ne Sede vacante*, *cap. Placuit* 1. *cap. Placuit* 1. *cap. De quarta* 4. *et cap. Auditis* 15. *de praescriptionibus*. Item dormit contra Ecclesiam tempore schismatis, *cap. Placuit* 1. *et cap. Cum nobis* 14 *de praescriptionibus*. Item dormit praescriptio contra pupillum, durante aetate pupillari, non item cum ad pubertatis annos pervenit; *l. Sicut in rem* 2. *cod. de praescript.* 30. *vel* 40. *annor. et Authent. Nisi triennale*, *Cod. de bon. matern.* Item dormit praescriptio contra de jure impeditum, et non valentem agere. *l. Super annali* 1. §. *final. Cod. De annali exceptione.* 9

Praescriptio dicitur *interrumpi*, quando ipsa semel legitime coepta ex aliqua causa ita cessat, ut totum praecedens tempus ipsius omnino extinguatur, ita ut sublata tali causa, seu cessante tali impedimento, dictum tempus quoad praescriptionem non amplius reviviscat, et ad nihil inserviat, sed debeat de novo praescriptio in- 10

choari, et compleri per totum tempus ad praescribendum requisitum, nullatenus computato tempore illo praecedente interruptionem: *Communis*, et colligitur *ex cap. Illud* 8. *de praescription.* ubi in fine expresse dicitur; « Etsi probata fuerit interruptio, praescriptio non tenebit »;

11 Ubi, ut vides, in hoc differunt dormitio, et interruptio praescriptionis, quod in dormitione adhuc computatur tempus ipsam praecedens, et conjungitur cum tempore ipsam sequente ad complendum praescriptionem; in interruptione autem nullimode computatur tempus ipsam praecedens, sed solummodo tempus sequens.

12 Interruptio praescriptionis est duplex, scilicet naturalis, et civilis: Sic Glossa communiter recepta *in cit. cap. Illud* 8. *de praescriptionibus*, *verb. Interruptio*. *Naturaliter interrumpitur* praescriptio, quando incipit aliquid deficere ex his, quae necessario ad praescriptionem requiruntur, ut si amittatur possessio, quia v. g. per inundationem maris, aut fluminis occupatus est fundus; l. *Possideri* 3. §. 17. *ff. de acquirend. vel amittend. possess.* l. *Qui universae* 30. §. 3. *ff. eodem*, et Glossa *cit. in cap. Illud* 8. *de praescriptionibus*, *verb. Interruptio*; Vel denique si bona fides cesset, et interveniat mala fides, interveniente rei alienae notitia; nam bona fides necessario requiritur, non solum ad inchoandam, sed etiam ad continuandam praescriptionem; *cap. Vigilanti* 5. *et cap. Quoniam* 20. *de praescriptionibus, et cap. possessor* 2. *de Regul. Juris in* 6. *Civiliter* autem *interrumpitur* praescriptio ex juris dispositione per actum aliquem juridicum interpositum, v. g. motae litis coram judice competenti super re ab altero possessa; *l. Motae litis* 26. *Cod. de rei vindicat.* l. *Si Pater tuus* 7. *cod. de statu defunctorum*, cum similibus.

13 Praescriptio autem, seu Usucapio triennalis per litis contestationem non interrumpitur, sed continuatur, et perfici potest, etiam durante lite, ita tamen, ut quamvis post lapsum interea triennium adversus possessorem sententia feratur, ipsa res possessa debeat domino, pro quo judicatum est, restitui, non obstante Usucapione; *l. Pro emptore possidet* 2. §. 21. *ff. pro emptore*; *l. Si post acceptum* 18. *ff. de rei vindicat.*

14 Praescriptio tamen decem, vel viginti annorum cum titulo, et bona fide, aut triginta, vel quadraginta annorum cum bona fide, licet sine titulo, interrumpitur per litis contestationem coram judice competenti factam, non vero per simplicem citationem; l. *Motae litis* 26. *cod. de rei vindicat.* cum similibus.

15 Praescriptio ulterius interrumpitur civiliter, quando quis non valens litem contestari, judicem adit, eique libellum offert contra absentem, seu contra eum, qui aliqua de causa conveniri nequit, et in dicto libello querimoniam producit contra injuste possidentem rem suam; vel si judex haberi non potest, id facit coram publicis personis, vel ad domicilium rei, ut expresse dicit Glossa communiter recepta *in cit. cap. Illud* 8. *de praescriptionibus*, *verb. Interruptio*, per text. *in l. Ut perfectius* 2. *Cod. de annali exceptione*, *et l. Nemo ambigit* 10. *Cod. De acquirend. et amittend. possess.*

Item interrumpitur civiliter praescriptio per sacrum oraculum, idest per petitorium, seu rescriptum principi porrectum, quando per executorem, seu nuncium postea subsecuta fuit conventio, seu citatio; l. *Sicut in rem* 3. *cod. de praescriptione* 30. vel. 40. annorum, et expresse Glossa *in cit. cap. Illud* 8. *de praescriptionibus*, *verb. Interruptio*, ubi insuper plura alia subjungit, quibus dicit civiliter interrumpi praescriptio. 16

Praescriptio sive naturaliter, sive civiliter sit interrupta, cessante impedimento, seu causa interruptionis, potest denuo inchoari a bonae fidei possessore; dummodo nova, seu a tempore cessantis interruptionis computanda Praescriptio instituatur; Covarruv. *in cit. Reg. possessor.* 2. *de Regul. Juris in sexto* §. 12. *n.* 6. *et* 7. Pirhing *loc. cit. num.* 138. Reiffenstuel *loc. cit. n.* 218. *et seq.* et alii communiter, per text. in *lege Saepe quidam* 9. *de praescriptione* 30. *vel* 40. *annorum.* 17

Beneficium, seu remedium restitutionis in integrum conceditur minoribus viginti quinque annis, et Ecclesiis, aliisque piis locis adversus praescriptionem etiam longissimi temporis 30. vel plurium annorum completam, et finitam, idque intra quadriennium computandam a die praescriptionis completae, et cognitae; *l. Unic. cod. Si adversus Usucapionem*, l. *Supervacuam* 7. *cod. de temporibus in integrum restitutionis*; l. *Sancimus* 5. *cod. in quibus causis in integrum restitutio necessaria non est. cap. Ecclesia* 1. *de restitutione in integrum in* 6. cum similibus. 18

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

Gravissima hic se offert quaestio, utrum ad *dormitionem* possessionis sufficiat sola hostilitas, vel belli status, an requiratur praeterea *justitium*, quod scilicet curia sileat? Sunt qui tenent requiri simul justitium; Ita censuit Rota *in Cracovien. venditionis* 15. *Martii* 1752. §. 5. *cor. Illustris. Figueroa*, *et* 11. *Mart.* 1754. §. 6. *cor. bon. mem. Vicem.* Alii vero distinguunt inter jus civile, et canonicum, et secundum hoc sufficere autumant solam hostilitatem, non item secundum hoc. Meo judicio rectius Bohemerus *exercit.* 25. *c.* 2. §. 16. *et plur. seq.* distinguit usucapionem inter ac praescriptionem, et in illa, quae non tam fundata est in odio ejus, qui intra illud tempus non egit, quam in favore publicae utilitatis, tum ejus, qui bona fide, et justo titulo per tempus idoneum rem detinuit, requirit simul justitium: in hac vero, quae unicum 19 20 21

habet fundamentum in poena ejus, qui quum experiendi potestatem habuisset, experiri neglexit, minime justitium requirit.

22 Notabilis est differentia inter casum, quo dormit praescriptio, et casum, quo interrumpitur eadem praescriptio. Priori casu, sublato impedimento, tempus prius cum sequenti conjungitur, posteriori vero casu prius tempus penitus non prodest, sed de novo est inchoanda praescriptio; Petr. Barbosa *in L.* 2. §. *Immo numer.* 27. *cod. de praescript.* 30. *vel.* 40. *ann.* Zanger. *de except. part.* 3. *cap.* 10. *n.* 157. *et plur. seq.* Stryk. *jurid. dissert. volum.* 9. *disput.* 22. *c.* 1. §. 30. Dunod. *de praesc. lib.* 1. *cap.* 9.

23 Æque notabilis est differentia inter interruptionem naturalem, et interruptionem civilem praescriptionis. Interruptio enim naturalis prodest omnibus, contra quos praescriptio currebat, civilis vero ei tantum prodest, qui actum interruptionis exercuit, nec ipsius personam egreditur; Bruneman *in L.* 7. §. 6. *fer. per tot. cod. de praescript.* 30. *vel* 40. *annor.* Stryk. *juridid. dissert. vol.* 9. *disp.* 13. *c.* 4. §. 4. ubi et de eo agit, an interruptio contra principalem facta noceat fidejussori.

24 Quibus modis dormiat praescriptio, tradit Dunod *de praescript. lib.* 1. c 10.

25 Et quibus modis praescriptio, tum naturaliter, tum civiliter interrumpatur, optime explicat Stryk. *Juridic. dissert. volum.* 9. *disp.* 13. *cap.* 2. *et* 3. utrobique *per tot.*

§. V.

COMPLETO TEMPORE LEGIS.

Quoad ea, quae concernunt tempus ad complendam praescriptionem rerum, servitutum, et actionum requisitum.

1 Res mobiles privatorum cum titulo, at bona fide praescribuntur, seu usucapiuntur triennio; Res autem immobiles per longi temporis possessionem, id est decennio inter praesentes, et viginti annis inter absentes: *Communis*, textu expresso in §. 1. *Institut. de Usucapion.* ibi: « Cautum est, ut res quidem mobiles per triennium; immobiles vero per longi temporis possessionem (idest inter praesentes decennio, inter absentes viginti annis) usucapiantur »: et concordat *l. Unic. cod. de Usucapione transformanda*, contra jus antiquum requirens ad praescriptionem rerum mobilium unum solum annum.

2 Pro rebus mobilibus veniunt omnes illae, quae loco moveri possunt, ut pecunia, vestis, navis, animalia, et hujusmodi; pro rebus autem immobilibus veniunt illae, quae loco non moventur, ut domus agri, vineae, et hujusmodi.

3 Nomina verum *immobilium* veniunt etiam beneficia, census, redditus, juspatronatus, usus-fructus, et servitutes, privilegia, et similia: Ista enim omnia fixa manent, et instar immobilium afferunt fructum, et commoditatem suam; Sic Lessius *lib.* 2. *cap.* 6. *num.* 25. Pirhing *lib.* 2. *Decretal tit.* 26. *num.* 89. Reiffenstoel *ibid. nu.* 150. et alii communiter, per text. *in Clement. Exivi* §. *Cumque annui redditus, de verbor. significat.* ibi: « Cumque annui redditus, inter immobilia censeantur a Jure ».

Jura autem, et actiones, si sint ad res immobiles, veniunt nomine immobilium, si vero sint ad res mobiles, veniunt nomine mobilium, per text. *in cap. Accessorium* 42. *de Regul. Juris. in* 6. ibi: « Accessorium naturam sequi congruit principalis ». 4

Praesentes quantum ad propositum dicuntur illi, qui habitant in eadem civitate, vel in ejusdem Territorio; Absentes vero dicuntur illi, qui habitant in diversis civitatibus, seu in Territorio diversarum civitatum: *Communis*, per textum *in l. Cum in longi temporis praescriptio* 12. *Cod. de praescriptione longi temporis.* Ubi insuper statuitur, quod nihil referat, sive res praescribenda sit pariter in eodem loco, sive diverso, at distanti, ibi: « De rebus autem, de quibus dubitatio est, nulla erit differentia, sive in eadem provincia sint, sive in vicinia, vel trans mare positae, vel longo spatio separatae . . . Nihil enim prohibet, sive in eadem provincia res constitutae sint, sive in judicio provinciali moveri, et multo magis in hac florentissima Civitate; Quid enim prodest in ipsa provincia esse possessionem, an in alia? Cum jus vindicationis incorporale est, et ubicumque res positae sunt, at domicium earum, et vinculum ad dominum, vel creditorem possit reverti »? 5

Si quis quibusdam annis fuit praesens, at quibusdam aliis fuit absens, tunc unus annus praesentiae aequivalet duobus annis absentiae, et vicissim duo anni absentiae aequivalent uni anno praesentiae; Unde si quis per octo annos v. g. fuerit praesens, et per duos fuerit absens, alii duo anni debent superaddi Praescriptioni decem annorum, quia in tali casu, antequam compleatur dicta praescriptio, debet abesse quatuor annis, quia quatuor anni absentiae sunt veluti duo anni praesentiae, qui cum aliis dictis octo praesentiae constituunt decem annos praesentiae requisitos ad praescriptionem decem annorum inter praesentes: et sic dicendum est de ceteris praescriptionibus, per textum expressum *in Authent. Quod si quis, Cod. de praescription. longi temporis*, ibi: « Quod si quis quibusdam annis praesens sit, quibusdam absens, adjiciuntur ei super decennium tot anni, quot annis ex decennio fuit absens ». 7

Ab usucapione, seu praescriptione triennali exci piuntur res furtivae, seu vi possessae; Tales enim res, si prius non redierint ad dominum, vel nisi fur, aut rapiens sit factus heres domini, 8

non praescribuntur ordinario tempore, neqnidem a mediato possessore, §. *Furtivae*, *Institut. de*
9 *Usucap. l. Si aliena*, *ff. De Usucap.* Unde ut praescribantur a mediato possessore, domino ignorante, requiruntur 30. anni, *Novel.* 119. *c.* 7. Si autem dominus sciat, et negligat contestari, sufficiunt decem anni inter praesentes, et 20.
10 inter absentes, uti habetur *in citat. Novel.* Ab ipso fure autem, seu per vim possidente, tamquam possessore malae fidei, numquam possunt praescribi, per text. in c. *Vigilanti* 5. *et c. Quoniam* 20. *de praescriptionibus*; et *cap. Possessor* 2. *de regul. Juris in* 6. ibi: « Possessor malae
11 fidei ullo tempore non praescribit. » Si tamen ipsi furi, seu per vim possidenti, supervenerit bona fides; v. g. quia a Confessario ei dictum est licite potuisse tunc accipi, vel nunc res retineri, possunt etiam ab ipso praescribi tempore extraordinario, seu longissimo 30. vel 40. annor. si tanto tempore bona fide possessae, fuerint, quia per praescriptionem longissimi temporis purgatur vitium furti, vel violentiae, quo affecta erat res, et omnis actio extinguitur, *l. Sicut in rem* 3. *et l. Omnes* 4. *Cod. De praescription.* 30. *vel* 40. *annorum*. Vide *supra*, §. 2. *n.* 22. *et seq.*

Nota Rom. Theol.

At si confessarius erraverit, quo jure id retinere poterit?

Responsio Auctoris.

Miror non percepisse *Theologum*, quo jure id retinere possit, nempe jure (perspicue a me adducto in mea conclusione) legitimae praescriptionis cum bona fide, per jura *ibi* adducta. Debuerat enim scire Theologus, quod legitima praescriptio est valida, et licita nedum in foro fori, sed etiam in foro poli, per jura tum civilia, tum canonica a me adducta in *hoc art. de praescript. a. n. 7. ad* 9. ubi ultra communem aliorum Auctorum, affero ad id optimam rationem Scoti. Si autem confessarius erraverit, sibi consulat. Fur enim, et per vim possidens ratione talis bonae fidei superventae rem alienam in utroque foro praescripsit, si tanto tempore *ibi* adducto bona fide pacifice eam possedit.

12 Res tam mobiles, quam immobiles privatorum sine titulo, sed cum bona fide praescribuntur 30. annis. *Communis*, per textum in l. Sicut in rem 3. Cod. de hraescription. 30. vel. 40. annor. ubi generaliter dicitur: « Si qua res, vel Jus aliquod postuletur, vel persona qualicumque actione, vel persecutione pulsetur, nihilominus erit agenti 30. annorum praescriptio mutuanda »; et concordat *cap. Sanctorum* 3. *de praescriptionibus*.

13 Immobiles Ecclesiae Romanae non praescribuntur nisi spatio 100. annorum; *cap. Nemo* 16. *caus.* 16. *q.* 4. *c. Ad audientiam* 13. *et cap. Cum nobis* 26. *de praescript. cap. Si quis* 2. *eod.* in 6. *Authent. Quas actiones*, *Cod. de Sacrosanctis Ecclesiis*; ubi expresse habetur: « Quas actiones, alias decennalis, alias vicennalis, alias tricennalis praescriptio excludit; Hae, si loco religioso competant, quadraginta annis excluduntur: Usucapione triennii, vel quadriennii praescriptione in suo robore durantibus; Sola Romana Ecclesia gaudente centum annorum spatio, vel privilegio ».
Pro rebus autem Romanae Ecclesiae intelliguntur 14
res Ecclesiae Lateranensis, et Romani Pontificis bona, ac Patrimonium; ut explicat La Croix *l.* 3. *part.* 2. *n.* 533. et alii passim.

Res immobiles aliarum Ecclesiarum inferio- 15
rum, et aliorum locorum piorum, seu causarum piarum praescribuntur spatio annorum 40. *cap. De quarta* 4. *cap. Ad aures* 6. *cap. illud autem* 8. *et cap. Quia judicante* 9. *De praescriptionibus*, ubi clare habetur decisum, quod contra Ecclesiam, Jura Episcopalia, Decimas, et hujusmodi quadraginta annorum spatio praescribatur, et concordat *cit. Authent. Quas actiones*, *cod. De Sacrosanctis Ecclesiis*, ibi: « Hae, si loco religioso competant, quadraginta annis excluduntur ».

Monasteria quaedam, et ordines quidam sunt 16
specialiter privilegiati, ut majori, quam quadraginta annorum, praescriptione gaudeant. Sic praescriptione 60. annorum gaudet ordo S. Bened. ex concessione Eugenii IV. et ordo S. Salvatoris ex concessione Julii II. Et praescriptione centenaria gaudent Cistercienses, et ordines mendicantes, et alii communicantes eum eorum privilegiis ex concessione eis facta a diversis Summis Pontificibus, ut testantur Engel *l.* 2. *Decretal. tit.* 26. *num.* 33. et alii plures apud ipsum, Reiffenstuel *ibid. n.* 166. La Croix, *loco cit. n.* 534. et alii passim; et Rota recent. *part.* 15. *dec.* 285. *n.* 17. ubi expresse dicit, quod centenaria praescriptio requiritur ad praescribendum adversus regulares

Res mobiles Ecclesiarum, aliorumque piorum 17
locorum (ademptis tamen pretiosis) cum titulo, et bona fide praescribuntur, seu usucapiuntur triennio: *Sic communior, et probabilior Doctorum sententia*, cum Innocent. in *c.* 1. *de in integrum restit.* Dyno in *Regul. Possessor. n.* 18. *de Regul. Juris in* 6. ex professo hanc quaestionem examinante, Covarr. *part.* 2. in *d. Regul. Possessor* §. 2. *n.* 3. Lessius *lib.* 2. *cap.* 6. *n.* 22. Layman *lib.* 3. *tract.* 1. *cap.* 8. *n.* 13. Pirhing *lib.* 2. *Decr. tit.* 26. *n.* 90. Reiffenstuel *ibid. n.* 171. Zoesius *ibidem n.* 5. Sanig *eod. cap.* 5. *n.* 1. Vallens. *eod.* §. 6. *n.* 3. La Croix *lib.* 3. *p.* 2. *n.* 529. et plures alii apud ipsos; Et ratio hujus communioris, et probabilioris sententiae desumitur *ex Authent. Quas actiones*, *cod. de Sacrosanct. Eccles.* ubi locis religiosis conceditur privilegium praescriptionis quadragenariae, sed cum addita limitatione illis verbis: « Usucapione

triennii, vel quadriennii praescriptione in suo robore durantibus »; Et haec Authentica est per Gratianum inserta Juri canonico in c. *Placuit* 15. §. *Quas actiones caus.* 16. *q.* 4. atque ab Ecclesia recepta, uti volunt Laymun, Vallensis, Pirhing, Reiffenstuel, et alii hujus sententiae patroni contra plures alios, quos adducit Reiffenstuel *loco cit. n.* 169. *et seq.* cum suis fundamen-
18 tis, quae deinde solvit n. 172. *et seq.* Immo La Croix. *loco cit. n.* 529. insuper addit, quod neque Romana Ecclesia in mobilibus habet speciale privilegium prae aliis, ut tenent Glossa, Molina, Laymun, Sanchez, Castrop. Lugo, Haun. contra Silv. Covarruv. Panormitan. Fel. Bald. Less. et alii.

19 Bona privata, et patrimonialia clericorum praescribuntur tempore ordinario, sicut bona laicorum: Glossa in *cap. Possessiones* 16. *q.* 4. *verb. Episcoporum.* Covarruv. *lib.* 1. *variar. resolut. cap.* 4. *n.* 3. *et* 4. Pirhing *loc. cit. n.* 95. Reiffenstuel *loco cit. n.* 167. Abbas, *in cap. Sanctorum* 3. *de praescriptionibus in* 6. Barbosa *ib. n.* 2. testans de communi, La Croix *loc. cit. num.* 535. ubi dicit, sic sentire omnes: Privilegium enim quadragenariae praescriptionis, quamvis sit concessum Ecclesiis, aliisque locis piis ex dictis, et juribus adductis *supra n.* 15. nullibi tamen reperitur concessum clericis, horumque bonis patrimonialibus. Quinimmo oppositum videtur innuere textus in *cap. Sanctor.* 3. *de praescriptionibus*, ut explicat. Gloss. in *c. cap. Possessiones* 16. *q.* 4. *ver. Episc.* adeoque eorum bona patrimonialia praescribuntur tempore ordinario, sicut bona laicorum.

20 Bona etiam mobilia Fisco saeculari propter delictum addicta, et per sententiam Jud. incorporata praescribuntur spatio 40. annorum. Sic Bartol. Panorm. Covarr. Molina, Laym. Silv. Lugo, Ilsung, et alii ex l. *Omnes* 4. *et l. Competit.* 6. *Cod. de praescript.* 30. *vel* 40 *annor.* Si autem necdum sint Fisco incorporata, praescribuntur spatio quinque annorum, l. *Neque commissum* 2. *Cod. de Vectigalibus, et commiss.* Pirhing *loc. cit. n.* 105. La Croix *loc. cit. n.* 535: et alii passim.

22 Bona Fisco debita, ex quo vacent ob mortem alicujus decedentis sine legitimo herede, si necdum sint denunciata Fisco, praescribuntur tempore ordinario, sicut alia bona privatorum, cum bona fide, et titulo, mobilia spatio trium annorum; immobilia spatio decem, vel viginti unno rum, et sine titulo cum sola bona fide spatio triginta annorum l. *Quamvis* 18. juncta Glossa *ibid. verb. Diutina, de Usucapionibus*, Pirhing *loc. cit.*
23 *n.* 106. et alii passim. Si autem talia bona sint Fisco denunciata, et tamen nondum ab eo occupata, tunc praescribuntur adversus Fiscum quadriennio cum titulo, vel etiam sine illo, sed cum bona fide, *l.* 1. *Cod. de Quadrien. Praescript. et l. Intra* 10. *ff. de divers. et temporal. Praescription.* Pirhing *loc. cit.* et alii passim.

Quamvis servitus mere personalis, qua tollitur libertas hominis, nullo unquam tempore possit praescribi, ut tenet *Communis Doctorum*, per text. *in §. Sed aliquando, Inst. De Usucapionibus*, l. *Usucapionem* 9. *ff. De usurpationibus, et Usucapionibus*, *et* l. *ultim. Cod.* de longi tem- 24
poris praescriptione, quae pro libertate; tamen servitus personalis extinguitur per praescriptionem, si servus bona fidem etiam sine titulo per 20. annos gesserit se ut liberum: *Communis*, per text. *in cit. l. ultim. Cod. de longi temporis praescriptione, quae pro libertate*, et Glossa *ibid. verb. Bona fides, et verb. Per* 20. Vide *supra*, §. 1. *n.* 2. *et* 3. 25

Servitus mere realis, seu quae a re debetur rei 26
tum affirmativa, quam negativa, tam rustica, quam urbana, sive sit continua, vel quasi continua, uti est servitus oneris ferendi, stillicidii, tigni immittendi, aquae ductus, et hujusmodi, sive sit discontinua, cujus usus per intervalla est, uti est servitus itineris per fundum alienum, ducendi currum, et hujusmodi cum titulo, et bona fide, praescribitur spatio decem annorum contra praesentes, et 20. contra absentes, l. *Cum in longi temporis praescriptione* 12. *Cod. de praescriptione longi temporis*; Neque requiritur scientia, et patientia ejus, contra quem praescribitur, quando adest titulus; Sic ex Communi docent Lessius *lib.* 2. *de justit. et jure c.* 6. *n.* 28. Pirhing. *loco cit. n.* 119.

Servitus mere realis, si sit continua, vel quasi 27
continua cum bona fide, licet sine titulo, sciente tamen, et patiente adversario, contra quem fit praescriptio, praescribitur spatio decem annorum inter praesentes, et 20. inter absentes: *Communis*, per text. in l. *Si quas actiones* 1. *et* l. *Si aquam* 2. *Cod. de servitutibus*, et l. *Si quis* 10. *ff. de servitut. vindic.* Et ratio est clara, quia si dominus, seu is, cujus interest, sciat, et permittat tanto tempore rem suam alteri servire, ut v. g. tolerando tignum alterius suo parieti immissum, vel aquaeductum in suo fundo factum, et similia, censetur hoc jus sponte cedere, adeo dummodo interveniat bona fides, non est opus alio titulo ex parte praescribentis.

Si autem servitus sit discontinua, uti est ser- 28
vitus itineris, seu viae per fundum alienum, ducendi currum. et hujusmodi, non praescribitur absque titulo, nisi tempore immemorabili: *Communis*, per text. in l. *Servitutes* 4. *ff. de servitutibus.* Et ratio disparitatis est evidens, quia servitus discontinua ab altero praetensa, cum ejus usus sit rarus, et valde interruptus, non potest ita facile adverti a domino fundi, ut eam possit impedire; At vero in servitute continua, vel quasi continua, ejus usus facile advertitur, cum sit continuus, vel quasi continuus, adeoque dominus potest facile eum impedire, si velit, et si non impediat, censetur sponte cedere.

Servitus mixta, quae a re debetur personae, 29

ut est ususfructus, usus, et habitatio, praescribi-
tur cum bona fide, et titulo, spatio 10. annorum
inter praesentes, et 20. inter absentes, sed sine
titulo, spatio 30. annor. *Communis*, per text.
in l. Cum in longi temporis praescriptione 12.
Cod. de praescriptione longi temporis, in fine.

30 Actiones civiles, tam reales, quam personales,
et obligationes, seu debita rerum mobilium, et
immobilium, quae per actiones exigi possunt,
praescribuntur regulariter spatio 30. annorum
contra creditores cum bona fide: *Communis*, per
text. l. Sicut in rem, Cod. de praescriptione 30.
vel 40. annor. et l. 1. Cod. de annali exceptione.

31 Excipitur tamen ab hac regula actio hypothe-
caria, quia si res hypothecata possideatur ab ipso
debitore, qui eam oppignoravit, vel ejus heredi-
bus, non praescribitur contra creditorem nisi an-
nis 40. computandis a die, quo debitum solven-
dum erat. *Communis*, per text. in l. Cum no-
tissimi 7. Cod. de praescription. 30. vel 40. an-
32 nor. Si autem res hypothecata possideatur cum
titulo, et bona fide ab aliquo alio, qui nec debi-
tor, nec debitoris heres sit (ut si fuisset vendi-
ta alicui ignoranti, quod sit hypothecata) tunc
actio hypothecaria praescribitur spatio 10. an-
norum inter praesentes, et 20. inter absentes;
sine titulo autem, spatio annorum 30. *Commu-
nis*, per text. *in cit. l. Cum novissimi*.

33 Legata, et Fideicommissa contra legatarium,
et Fideicommissarium praescribuntur solum 30.
annis, non autem praescribi possunt tempore or-
dinario, sive longo 10. vel 20. annorum: *Com-
munis*, per text. in l. si duobus 3. §. penult. Cod.
Communia, de Legatis, et Fideicommissis.

34 Actiones, et oblationes adversus Ecclesias, et
loca pia praescribuntur eodem tempore, quo prae-
scribuntur earum res, seu bona. Unde vide dicta
supra n. 13. *ad* n. 18. et conclude sicut *ibi*.

35 Actiones criminales ordinarie praescribuntur,
et tolluntur spatio 20. annorum computando hoc
tempus a die commissi criminis: *Communis*, per
text. in l. Querela falsi 12. Cod. ad l. Cornel. de
falsis, ibi: « Querela falsi temporalibus praescri-
ptionibus non excluditur, nisi 20. annorum ex-
ceptione, sicuti cetera quoque fere crimina.

36 Dantur tamen quaedam delicta, quorum actio
ad accusandum minori tempore extinguitur, seu
37 praescribitur; Sic actio injuriarum expirat, seu
praescribitur lapsu unius anni: *Communis*, tex-
tu expresso in *l. Si non convicii* 5. *Cod. de in-
juriis*, ibi: « Et ex eo die annus excessit, cum in-
juriarum actio annuo tempore praescripta sit, ob
38 injuriae admissum conveniri non potest ». Actio
ad accusandum crimen peculatus extinguitur,
seu praescribitur lapsu quinquennii: *Communis*,
textu expresso in *l. peculatus* ibi: « Peculatus
crimen ante quinquennium admissum objici non
oportet. »

39 Item actio ad accusandum adulterium, vel alia
peccata carnis extinguitur, seu praescribitur lap-
su quinquennii. *Communis*, textu expresso in
l. Mariti 29. §. 5. et seq. ff. Ad leg. Jul. de
adulteriis. Excipitur tamen hic stuprum per vim 40
illatum, textu expresso in *cit. l. Mariti* §. 9. ibi:
« Eum autem, qui per vim stuprum intulit ma-
ri, vel feminae, sine praefinitione hujus temporis
accusari posse, dubium non est, cum eum publi-
cam vim committere, nulla dubitatio est. » Item 41
excipitur adulterium cum incestu, textu expres-
so in l. Vim passam 39. §. 5. ff. Ad leg. Jul. de
adulteriis, ibi: « Praescriptione quinque anno-
rum crimen incesti conjunctum adulterio non
excluditur. » Item excipitur raptus, textu ex- 42
presso in l. Qui coetu 5. ff. Ad l. Juliam, de vi
publica, ibi: « Qui vacantem mulierem rapuit,
vel nuptam, ultimo supplicio punitur, et si pa-
ter injuriam suam precibus exoratus remiserit,
tamen extraneus sine quinquennii praescriptione
reum postulare poterit, cum raptus crimen legis
Juliae de adulteriis potestatem excedat. »

Actio *redhibitoria*, qua emptor intra sex men- 43
ses, rescissa emptione, reddere potest rem em-
ptam propter vitium, quod si scivisset, non fuis-
set empturus, praescribitur contra emptorem sex
mensibus computandis a die, quo emptor vitium
rescivit: *Communis*, textu expr. in *l. Sciendum*
§. 6. *ff. de Ædilitio edicto*, ibi: « Tempus autem
redhibitionis sex menses utiles habet ».

Actio autem *quanti minoris*, competens intra 44
annum illi, qui cognito rei vitio, empturus qui-
dem fuisset, sed minori pretio, ut quanto mino-
ris emisset, repetere possit, praescribitur inte-
gro anno. *Communis*, textu expresso in *cit. l.
Sciendum* §. 6. *de Ædilitio Edicto*, ibi: « Si au-
tem mancipium non redhibeatur, sed quanti mi-
noris agitur, annus utilis est ».

Ad praescribendum, aut quasi praescribendum 45
contra legem civilem requiruntur, et sufficiunt
decem anni: *Communis*. Vide verbum *Consuetu-
do n.* 20. Contra tamen legem canonicam requi- 46
runtur, et sufficiunt 40. anni. Vide *ib. num.* 2.
et seq.

Probabile tamen est, quod etiam ad praescri- 47
bendum contra legem canonicam sufficiant 10.
anni, sicuti sufficiunt ad praescribendum contra
legem civilem. Vide *ib. n.* 23. *et seq.*

An requiratur bona fides ad praescribendum 48
contra legem? Vide *ib. n.* 29. *ad* 31.

Quantum tempus requiratur ad praescriptio- 49
nem Jurispatronatus? Vide verb. *juspatronatus
art.* 1. *a n.* 54. *usq. in fin.*

Praescriptio principaliter differt a consuetudi- 50
ne, quia praescriptio datur inter privatos, et a
privatis inducitur; Consuetudo vero non induci-
tur nisi a communitate, cum ipsa sit lex, et jus
non scriptum, *l. De quibus* 32. *ff. de Legibus* §.
Sine scripto 9. *Instit. De jure naturali*. Vide verb.
Consuetudo n. 36.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

51 Non omnes praescriptiones eodem tempore complentur. Pro diversitate enim actionum aliae complentur paucis mensibus, aliae uno anno, aliae duobus annis, aliae tribus, aliae quatuor, aliae quinque, aliae decem, aliae triginta, aliae, quadraginta, aliae centum, et aliae demum tempore immemorabili.

Utile porro esset, de hisce omnibus praescriptionibus agere; At limites additionum haud patiuntur adeo diffusam tractationem. Satis sit ea breviter attigisse, quae initio hujus articuli de hac re attulimus, et insuper enim indicare, qui de ipsis accuratissime et accommodare ad praxim agit, Dunod *de Praescript. part. 2. a c. 1. ad c. 15.* Consule eum igitur, ubi ita res postulat. 52

DE EFFECTU USUCAPIONIS, ET LONGI TEMPORIS PRÆSCRIPTIONIS SPECTATO ETIAM JURE JUSTINIANEO

ARTICULUS II.

Haec utique expendenda veniunt ad rem.

1 Usucapio tribuit rei dominium, ut ex definitione liquet, et quidem ita legitimum perinde ac si res nobis mancipata esset. Hinc Horatius *epist. lib. 2. epist. 2. ita scribit.*

Si proprium est, quod quis libra mercatur, et aere;
Quaedam, Consultis si credas, mancipat usus.

2 Sed hoc dominium cum ea causa transit, cum qua erat apud eum, adversus quem usucapitur: Igitur « non mutat Usucapio superveniens pro emptore, vel pro herede, quominus pignoris persecutio salva sit. Ut enim usus fructus usucapi non potest, ita persecutio pignoris, quae nulla societate dominii conjungitur, sed sola conventione constituitur, usucapione rei non perimitur » *l. 44. §. 5. ff. de usurpat. et usucap.* Cujus legis hic sensus est. Usucapio tribuit jus dominii. Nil autem jus pignoris commune habet cum dominio, ergo potest utrumque seorsim stare. Quemadmodum et usufructus, qui cum ipse a dominio non pendeat non usucapitur cum re, cujus dominium per usucapionem transit.

3 Praescriptionis autem longi temporis non is quidem jure Pandoctarum effectus est, ut dominium civile tribuat, sed tantum exceptionem adversus dominum rem suam vindicantem, et in hoc minus habet quam usucapio. Hoc autem plus habet, quod eadem exceptione tueri se potest is, qui longo tempore possedit etiam adversus quoslibet, qui jus aliquod in re persequerentur, creditorem puta hypothecarium. Et quidem primo exceptionis adversus dominum competentis ex longa possessione mentione faciunt Diocletianus, et Maximianus in *l. 9. Cod. de Praescrip. long. tem.* « Emptor bona fide contra praesentem decenii praescriptione, in cujus initio contestationem haberi sufficit, posteaquam suam impleverit intentionem petitor, adhibita probatione justae possessionis defensus absolvi recte postulat ». Diximus contestationem haberi. Nam hanc praescriptionem, seu exceptionem diutinae possessionis sufficiebat contestari, idest proponere initio litis, seu in ipsa contestatione. Apud judicem autem datum reus poterat usque ad sententiam probare hanc possessionem. Quin immo hac exceptione utilis in rem actio ei qui praescripserat, dari coepit, de qua Ulpianus *in l. 10. ff. de servit. vindic.*

4 Secundo, eum, qui longo tempore possedit, exceptione quoque tueri se posse adversus quoslibet, qui jus aliquod in re persequerentur, ita rescribunt in creditoris persona supradicti Imperatores *in l. 2. Cod. si adversus credit. praescript. et in l. 1. eod. tit.* Sed si creditor excluditur a pignoris persecutione per possessionem longi temporis, ergo et emptor pignoris, qui in jus ejus successit. Hinc Paulus ita statuit *l. 12. ff. de divers. temp. praescript.* « Creditor, qui praescriptione longae possessionis a possessore pignoris summoveri possit, pignus distraxit. Quaero an possessori salva sit exceptio adversus emptorem: Paulus respondit; etiam adversus emptorem eandem exceptionem competere ».

5 Haec tamen longi temporis praescriptio non accommodatur adversus judicia universalia, circa quod observandum, quod « Hereditatem quidem petentibus longi temporis praescriptio nocere non potest, Verum his, qui nec pro haerede, nec pro possessore, sed pro empto, vel donato, seu alio titulo res, quae ex hereditate sunt, vel fuerunt, possident, cum ab his successio vindicari non possit, nihil haec juris definitio nocet » *l. 4. Cod. in quib. caus. cess. long. temp. praescr.* Non accommodatur etiam haec praescriptio adversus judicia mixta nimirum *familiae erciscundae*, aut *communi dividundo*, ut statuit Diocle-

tianus, et Maximiaous *in l. 3. Cod. eod.* quae dispositio amplistur etiam in i. 5. *Cod. quib. non obiic. long. temp. praescrip.*

6 Justinianus longi temporis possessionem lo usucapionem transfudit, costituitque, ut praedia provincialia, quae usucapl ooo poteraot, nec oon res incorporaies, jam possent usucapi. Usucapionis autem tempns prorogsvit, nimirum ut res mobiles nonnisi trieonio continuo, res autem immobiles, aut quae tsles intelliguotur, puta jora in re immobili, decennio dumtaxat Inter praesentes, vicennlo Inter absentes usucapereotur *l. unic. Cod. ds Usucap. transform.* Praesentes aotem definit cum actor, et reus ie eadem provincis domicilium habueruot, absentes cum lo dlversis. Nihil referre autem quod res alio loci sita sit, quam ubl domicilium habent *l. fin. Cod. de proescript long. temp.*

Constituit quoque ut cum domious aut creditor hypothecarius litom non potuit contestari adversus possessorem, vel propter ejus absentiam, aut potentiam, vel propter ejus aetatem furoremve, et curstoris, vel tutoris destitotionem, possit hanc praescriptionem intorrumpere porrigendo libellum Praesidi, aut si noo potuerit, Episcopo, aut Defensori civitatis, io quo iotentionem proponnt, aut si hi absint, proponendo publice huno libellum eo loci, obi possessor domicilium hsbet cum subscriptione tabulariorum civitatis, aut trium testium, si non adsint tabularil i. 2 *Cod. de annal. except. Ital. cootr.* Amplius voluit, ut ex generali libello, quamvis oullius caosae mentionem habeat, videatur quis omoes suas actiones io judicium deduxisse *l. 3. Cod. eod.* '. 7

USURA

De hae materia vide addit. Casin. sub verb. *Mutuum, tom. V pag.* 968. *et seqq.* et tune prout ibi.

1 Usura dicitur *ab usu*, sicuti cultora dicitur *a cultu*: uode in hoc sensu Cicero in Verrem dixit: «Cur Piratis iucis usuram tam diuturnam dedistl »? Sicque Usura io genere significst usum alicujus rei. Item usura saepe accipitur pro incremento, seu lucro, et commodo, seu frsctu ex rei uso proveniente, teste eodem Cicerooe, qui i. *de senectuts* sic expresse dicit: Terra nunquam sine fructu reddit quod accepit, ubl fructus supra semen, seu incrementum, et lucrum, quod ex semine sibl maodato reddit, usuram appellat. Ad nostrum autem propositum usura sumitur vel pro conventione, seu contractu usurario, vel pro lucro, quod ex contractu, acquiritor, quod etiam foenus appellatur a *Foetu*, quasi sit foetus, seu partus, aut genitura pecuniae, vel alterios rei pretio aestimabilis mutuo datae.

2 Usura capta pro conventiooe, seu contractu usurario defioitur, quod sit mutuatio cum pacto expresso, vel tacito accipiendi lucrum aliquod temporale ultra sortem ratione mutui. Usora autem capta pro lucro, qood ex contractu usurario acquiritur, defioitur, quod sit lucrum immediato ex mutuo provenieos tamquam debitom, idest incrementum, quod vi mutui intenditur, et accipitur tamquam debitum supra id, quod mutuo datom est. Sic in re Doctores communiter, arg. a. Si faeneraveris 1. c. Putant 2. c. Plerique 3. et c. Usura 4. caus. 14. qu. 3.

3 Usura dividitur primo ie meotalem, et realem. Usura mentalis est, qua iucrum ex mutuo iotenditur tamquam debitum, iicet de eo nullum ioterveniat pactum, *arg. c. Consuluit* 10. *de Usuris.* Vide *infra* n. 86. Usura realis est, cum quis mutuat cum pacto expresso, vel tacito accipiendl ultra sortem iucrum ex mutuo. *Sic in re Communis Doctorum.*

Secuodo, dividitur Usura in expressam, seu maoifestam, et tacitam, seu palliatam. Usura expressa, seu manifesta, et formalis est, quando expresse, seu maoifeste, et formaliter exigitur pretium pro motuo, ut cum qois mutuat ceotum eo expresso pacto, ut sibi reddaotur centum, et quinque, et hujusmodi. Usura tacita, seu palliata, et virtualis est, quae non committitur vi coetractus mutui formalis, et expressi, sed alterius contractus nomine, ac specie veluti pallio contecti, et occultati, ut dum praecise ob anticipatam, aut dilatam solutionem aliquid de justo pretio detrahitur, aut supra justum pretlum exigitur, *arg. c. in Civitate tua* 6. *de usuris.* 4

Tertio dividitur Usura in lucratoriam, compeosatoriam, et punitoriam. Usura lucratoria (de qua tamquam propria Usura ex professo aguot Theologi, et erit hic sermo) est, quae cootinet aliquod lucrum temporale, causa, et nomine solius mutui principaliter exactum. Usura compensatoria, seo restauratoria est, qua ex pacto exigitur aliquid supra sortem ratione justi interesse, seu damnl emergentis, vel lucri cessantis, quod patitur mutoans, aut ratione periculi, et incommodi, quod probabiliter passurus est ie mutuo recuperando. Et haec Usura, ut infra videbitur, est licita. Usura punitoria, seu moratoria, est, qua ex pacto imponitur poena v. g. pecuniaria ultra sortem praestanda si mutuatarios in reddendo mutuum tempore coovento fuerit culpabiliter morosus; et haec etiam, ut infra videbitur, est licita. 5

Usura proprie dicta, seu lucratoria est prohi- 6

bita, non solum jure positivo, Divino, et Ecclesiastice, sed etiam jure naturali: *Est Communis inter Catholicos*. Et quidem de jure Divino constat ex pluribus locis Sacrae Scripturae, et signanter ex *Levit*. 23. ibi: « Non accipies a fratre tuo Usuram, nec amplius, quam dedisti . . . pecuniam tuam non dabis ei ad Usuram, et frugum superabundantiam non exiges ». Deuteron. 23. ibi: « Non foenerabis fratri tuo ad usuram pecuniam »: Ps. 14. ubi introducendus in Tabernaculum Domini dicitur, qui pecuniam suam non dedit ad Usuram, sicque e contrario excludendus, qui dederit ad Usuram. *Psalm*. 54. ubi inter iniquitates, quae enumerantur, dicitur: « Et non defecit de plateis ejus usura, et dolus »; Ezechiel. 18. ubi vita aeterna praemiandus dicitur, qui ad usuram non commodaverit, et amplius non acceperit; et e contra dicitur esse morte aeterna puniendum « ad Usuram dantem, et amplius accipientem »: Et *Lucae* 6. ipsemet Christus Dominus ait: « Mutuum date nihil inde sperantes; scilicet ultra sortem, quae verba Papa Urbanus iii. in cap. Consuluit 10. de Usuris adfert ad probandum, Usuram jure Divino esse prohibitam. Unde in cap. Super eo 4. de Usuris expresse dicitur, quod Usurarum crimen utriusque Testamenti pagina detestetur; et concordat c. Quia in omnibus 3. eod. ibi: « Et qualiter utriusque Testamenti pagina condemnentur, nequaquam attendant ».

7 Et quod usura prohibita sit etiam jure Canonico, habetur expresse ex cap. Quoniam 2. dist. 47. cap. Si faeneraveris 1. cap. Putant. 2. cap. Plerique 3. et cap. Usura 4. caus. 44. qu. 3. c. Ministri 2. cap. Si quis 4. cap. Nullus 6. cap. De hoc 7. et cap. Si quis Usuram 10. caus. 14. qu. 4. et ex toto titulo de Usuris, tam quinti, quam sexti Decretalium, et ex Clementin. unic. de Usuris, §. Sane, ibi: « Sane si quis in illum errorem inciderit, ut pertinaciter affirmare praesumat exercere usuras non esse peccatum, decernimus, eum velut haereticum puniendum ».

8 **Quod autem Usura prohibita sit etiam Jure** naturali ostenditur ratione. Contra Legem naturalem, seu Jus naturae est, fructus percipere ex re non sua, sed aliena, cum fructus rei ex natura sua pertineant ad dominium ejusdem rei: Atqui, si ex mutuo Usura perciperetur, perciperentur fructus ex re aliena, ergo Usura est contra Jus naturale, seu de Jure naturali prohibita. Major est nota ipso naturae lumine: Minor probatur: per mutuum dominium rei mutuatae transfertur in mutuatarium: Mutuum enim ideo appellatur, quia de meo fit tuum, texto expresso in l. *Mutuum* 2. §. 2. *ff. de rebus creditis, si certum petatur*, ibi: « Appellata est autem mutui datio ab eo, quod de meo tuum fit ». Et Instit. quibus modis re contrahitur obligatio in princip. *ibi* »: Inde etiam dictum est mutuum, quia ita a me tibi datur, ut ex meo tuum fiat »; ergo si percipiantur fructus, seu lucrum a mutuante ex re mutuata, percipiuntur ex re aliena, adeoque etc.

Nec contra id, quod hactenus dictum est, Usu- 9
ram scilicet esse illicitam, et prohibitam Jure Divino, ac naturali, objici valet illud *Deuteronomii c*. 23. *non foenerabis fratri tuo ad usuram etc. sed alieno*. Nec *illud Lucae cap*. 19. « Quare non dedisti pecuniam meam ad mensam, ut ego veniens, cum usuris utique exegissem illam »? Non valet, inquam, quia ad illud Deuteronomii respondetur cum variis Sanctis Patribus, et Doctoribus, ibi solum permissas fuisse, idest non specialiter punitas fuisse usuras erga alienos tamquam malum, ad majus malum vitandum, ne scilicet Judaei a se invicem usuras acciperent propter avaritiam, cui nimis dediti erant. Sic inter alios respondet S. Thomas 2. 2. *quaest*. 87. *art*. 1. *ad* 2. ibi: « Quod autem ab extraneis usuram acciperent, non fuit eis concessum quasi licitum, sed permissum ad majus malum vitandum, ne scilicet a Judaeis Deum colentibus usuras acciperent propter avaritiam, cui dediti erant » *ut habetur isaiae* 56. Et idem etiam habetur 2. 2. *quaest*. 105. *artic*. 3. *ad* 3. ibi: « Accipere Usuras ab alienis non erat secundum intentionem Legis, sed ex quadam permissione propter pronitatem Judeorum ad avaritiam, et ut magis pacifice se haberent ad extraneos, a quibus lucrabantur ». Et idem jam scripserat meus Alexander Alensis part. 3. qu. 86. memb, 4. art. 2. ibi: « Numquam fuit Judeis licitum faenerare alieno, sed permissum fuit illis, sicut dare libellum repudii propter duritiam cordis sui. Peccabant tamen mortaliter faenerando alieno, sed permittebatur eis duplici de causa, scilicet, ne facerent pejus, idest ne faenerarentur fratribus, et quia duri erant, et paulatim trahendi ad perfectionem ». Et sic varii alii dicentes, id permissum fuisse, seu toleratum fuisse, sicuti apud Christianos in quibusdam locis permittuntur meretrices, quia non puniuntur, qui cum eis scortantur; et sicuti in eodem cap. 23. Deuteronomii dicitur: *Non erit meretrix de filiabus Israel*, non quod meretrices alienigenae approbentur, sed quod non puniantur Lege ista, sicuti meretrices Israelitae.

Aut cum variis aliis respondetur, id Deum tunc 10
permisisse Judaeis, non vi mutui, sed vi donationis, transferendo scilicet tamquam supremus omnium Dominus rerum dominium ab extraneis in Judaeos; sic *Exodi* 12. donavit ipsis Ægyptiorum spolia, quae commodato acceperant: Sicuti enim potest Princeps temporalis in poenam delictorum alicujus per Justitiam vindicativam ipsum bonis suis, vel in toto, vel in parte privare, eorumque jus, et dominium in alium benemerentem conferre, ita Deus tamquam supremus Dominus universorum poterit a fortiori hoc praestare adversus sui nominis hostes, jusque illud, et dominium suis fidelibus sectatoribus in praemium, et retributionem conferre. Et quod de facto tunc

Deus id fecerit, colligitur clare ex *Deuteron*. 28. ubi Moyses contra populum Israel non servantem Legem ait : « Advena faenerabit tibi, et tu non faenerabis ei » ; quod intelligendum est in poenam non servatae Legis. Sicque cum *in dicto cap*. 23. *Deuteronomii* dixit : « Non faenerabis fratri tuo ad usuram etc. sed alieno »; debet pari ratione intelligi in poenam ejusdem alieni, eo quod legem non servaret, adeoque illud lucrum non approbavit Deus, ut foenus est, sed induxit ut poenam delicti, cum non approbaverit cum fratribus legem servantibus, sed solum cum exteris legem transgredientibus. Sic S. Ambrosius *l.* de Tobia cap. 15. num. 5. relatus in cap. Ab illo 12. caus. 14. q. 4. Pirhing loc. cit. nu. 9. Sporer loc. cit. num. 111. Reiffenstuel loco cit. nu. 24. Pontas tom. 3. verb. Usura cas. 7. Tirinus Commentar. in d. cap. 23. Deuteronomii vers. 19. Molina tomo 2 disp. 494. num. 18. plures alios afferens pro utraque responsione.

11 Ad illud autem *Lucae* 19. respondetur, quod ibi per usuram intelligitur lucrum licitum ex negotiatione: Dare enim ad mensam, non est dare mutuum, ex quo solo vetita usura oritur; sed est dare mercatoribus ad negotiandum, utpote ad contractum societatis *a banco*, in quo dominium pecuniae manet penes sic negotiantem, et tam lucrum ex ea perceptum, quam periculum ad eumdem spectat, quod non currit in mutuo. Unde ibi Usura accipitur metaphorice, ut nempe bonis a Deo acceptis augeamus, et multiplicemus merita, et bona spiritualia ad nostram aeternam utilitatem; Voluit enim ibi Christus suis fidelibus sectatoribus ostendere, quod sicut homines terrestres cum tanta sollicitudine utuntur bonis temporalibus ad lucrum transitorium, ita et illi cum majori sollicitudine debeant uti temporalibus ad lucrum aeternum. Sic S. Thomas *loc. cit. art.* 1. Pirhing loc. *cit.* Molina *loco citat.* et alii passim.

12 Usura Usurarum lucratoria est prohibita etiam de Jure Civili: *Communis* per clarissimos textes in l. Placuit 29. ff. de Usuris, l. Improbum faenus 20. Cod. Ex quibus causis Infamia irrogatur, ibi : « Improbum faenus exercentibus, et usuras usurarum illicite exigentibus infamiae macula irroganda est, l. Nullo modo 28. Cod. de Usuris, ibi: « Ut nullo modo usurae usurarum a debitoribus exigantur, et veteribus quidem Legibus constitutum fuerat, sed non perfectissime cautum. Si enim usuras in sortem redigere fuerat concessum, et totius summae usuras stipulari, quae differentia erat debitoribus, a quibus revera usurarum usurae exigebantur? Hoc certe erat non rebus, sed verbis tantummodo legem ponere. Quapropter hac apertissima lege definimus, nullo modo licere cuiquam usuras praeteriti temporis, vel futuri in sortem redigere, et earum usuras stipulari : sed etsi hoc fuerit subsecutum, usuras quidem semper usuras manere, et nullum usurarum aliarum incrementum sentire : Sorti autem antiquae tantummodo incrementum usurarum accedere » ; *l. Sancimus* 3. *Cod. de Usuris rei judicatae*, ibi : « Cum enim constituimus usurarum usuras penitus esse delendas, nullum casum reliquimus, ex quo hujusmodi machinatio possit induci. »

13 Usura autem usurarum est, quae ex usura, seu lucro usurario non soluto, seu nova sorte exigitur, ut dum quis v. g. mille scuta pro quinquaginta annuatim solvendis in mutuum dat, et de istis quinquaginta scutis debito tempore non solutis, ceu summa capitali praeter priorem novas usuras v. gr. duo scuta cum dimidio annuatim exigit.

14 Usura vero secundum se non est Jure Caesareo, seu Civili communi prohibita, nisi sit in maxima quantitate, ut habetur clare in *l. Placuit* 29. *et* l. *Quod in stipulatione* 31. *ff. de Usuris* l. *Lecta* 40. *ff. de rebus creditis*, ubi non solum permittuntur ut minora mala, sed approbantur usurae ut licitae, *l. Si interrogatione* 1. *Cod. de Usuris*, ubi sic expresse habetur: « Si interrogatione praecedente promissio Usurarum recte facta probetur, licet instrumento conscripta non sit, tamen optimo Jure debentur » : *l. Quamvis* 8. *Cod. eod.* ubi denegatur actio ad repetitionem usurarum jam solutarum, *l. Eos qui* 26. *Cod. eod.* ubi excepta praescriptione triginta, vel quadraginta annorum, conceditur actio ad exigendas usuras promissas.

15 Dictum fuit tamen notanter : *Nisi sit in maxima quantitate*, quia in hac quantitate usura est prohibita etiam Jure Civili Communi per cit. l. Eos qui 26. Cod. de usuris, et l. Placuit 29. ff. eod. Quaenam autem sit determinata quantitas, quae a Jure Civili approbatur, quaeve reprobetur, declaratur in eadem l. Eos qui 26. §. Super usurarum, Cod. de usuris, diversimoda juxta diversitatem personarum abrogata veteri, et gravissima dispositione : Conceditur igitur illustribus personis posse in contractu mutui stipulari ad *Trientem*, idest ad tertiam partem Centesimae usurarum : Nomine autem tertiae partis *Centesimae* usurarum venit lucrum ut quatuor pro centenario singulis annis. Pro cujus rei notitia est advertendum, quod in Jure illa dicitur *Centesima*, in qua pro singulo centenario unum singulo mense persolvebatur, et sic pro sorte *Centesima* singulo anno usura duodecim correspondebat: Dicitur autem *Centesima*, eo quia singulo mense persolvenda erat pars correspondens *Centesimae* parti sortis; Hinc tertia pars *Centesimae* usurarum erat numerus ut quatuor, cum hic numerus sit tertia pars numeri duodecimi; In trajectitiis contractibus, scilicet pro re, seu pecunia trajectitia, quae mutuo datur mercatoribus trajectitiis, seu acturis trans mare cum periculo creditorum, seu mutuantium, si naves pereant, conceditur *Centesima* usurarum Mercatoribus, sive negotiatoribus con-

ceditur posse recipere lucrum ex mutuo usque ad Bessem *Centesimae* usurarum, idest ad duas partes *Centesimae*, nempe octo. Ceteris autem omnibus conceditur posse in contractu mutui stipulari ad *Semissem*, idest ad dimidium *Centesimae*, quod est sex pro quolibet Centenario sin gulis annis. Sic habetur ex *cit lib. Eos qui* 26 *Cod. de Usuris*, ubi vetatur extensio ad ulteriorem quantitatem.

16 Supradicta autem omnia ad faciliorem memoriae retentionem quatuor sequentibus carminibus traduntur a Glossa in *cit. l. Eos qui* 26. *Cod. de Usuris*, ibi:

Discant illustres stipulari posse Trientes.
Et Mercatores sibi possint quaerere Besses.
Quaerere semisses possint communiter omnes
In trajectitiis vires centesima sumit.

17 At vero omnes supra nu. 14. allegatae Leges civiles permittentes, et approbantes usuras contra jus Divinum, et naturale, carrectae, et abrogatae sunt per Jus Canonicum, ut clare patet ex toto Titulo de Usuris, tam quinti, quam sexti Decretalium, et expresse, ac specialiter *Clementin. Unic. de usuris*, ubi sub poena excommunicationis reprobantur quaecumque statuta in offensam Dei, et proximi, et contra Jura Divina pariter, et humana usurarum approbantia quodammodo pravitatem. Quinimo subditur ibid. §. *Sane*, quod pertinaciter asserens exercere usuras non esse peccatum, sit puniendus ut haereticus, ibi: « Sane si quis in illum errorem inciderit, et pertinaciter affirmare praesumat, exercere usuras non esse peccatum, decernimus eum velut haereticum puniendum ».

18 Hinc nullus princeps, quamvis supremus, sive saecularis, sive Ecclesiasticus, et neque Papa condere potest legem, qua Usurae reddantur licitae: *Communis, ac certa*. Et ratio est clara, quia usurae sunt a Jure Divino, ac naturali prohibitae, ut probatum est *supra n.* 6. *et* 8 adeoque non possunt ulla lege humana, neque Pontificia permitti, ut licitae; Cum inferior non possit dispensare in lege Superioris, argum. capit. Inferior 4. distinct. 21. capit. Cum inferior 16. de Majorit. et obedient. Clementin. Ne Romani 2. de elect. Unde ipsemet Pontifex *cap. Super eo* 4. *de Usuris* expresse dicit, super Usuris nullam posse dari dispensationem, ibi: « Cum usurarum crimen utriusque Testamenti pagina detestetur, super hoc dispensationem aliquam posse fieri non videmus ». Et quod id nequeant principes saeculares, quamvis Supremi, stat manifestum, quia ipsi ultraquam quod nequeant quidquam statuere contra legem Divinam, etiam legi Pontificiae nihil contrarium concedere valent, sed eidem necessario obedire tenentur in his, quae continent peccatum; cap. lege Imperator 1. cap. Non licet Imperatori 2. cap. Certum est 3. cap. Constitutiones 4. cap. Suscepitis 6 dist. 10. cap. Si quis 2. cap. Solitae 6. de majorit. et obedient. cum similibus, adeoque etc.

19 Immo nedum non possunt Principes, sive saeculares, sive Ecclesiastici permittere tamquam licitas usuras; sed tenentur eas prohibere etiam Judaeis in suis ditionibus degentibus, et contravenientes punire: *Communis* per text. in cap. Post miserabilem 12. et c. Quanto amplius 18. de Usuris. Et ratio est, quia usurae, ut *supra n.* 6. *et* 8. ostensum est, sunt contra jus naturale, et Divinum; Principes autem sive saeculares, sive Ecclesiastici debent omnibus degentibus in suis ditionibus prohibere id, quod est contra jus naturale, et divinum; adeoque etc. Tum quia post

20 legem Evangelicam non possunt Judaei foenerare cum alienigenis modo, quo ipsis permittebatur in lege veteri, quia talis concessia, ut *supra n.* 10. dictum est, erat pro illo tempore in poenam alienigenarum non ambulantium in Lege Domini, et in retributionem populi sui sequentis vestigia ejus: ratio autem talis concessionis post Legem Evangelicam cessat, cum populus Hebraeus a Deo prius dilectus, factus fuerit ei inimicus, et alienigenae gentes factae ipsi familiares, et suus dilectus populus. Tum etiam quia Principes tam Saeculares, quam Ecclesiastici possunt, et debent punire, ut de facto juste puniunt Judaeos in suis ditionibus homicidia, furta, aliaque similia crimina perniciosa reipublicae perpetrantes, adeoque etiam punire possunt, et debent eosdem dictas usuras contra Jus naturale, et Divinum, et eidem reipublicae noxias committentes; cum eisdem Juribus, et ex eisdem motivis prohibeantur usurae, ac enumerata delicta.

21 Usura compensatoria, seu restauratoria, (de qua *supra n.* 5.) est licita ex triplici praecipue titulo, scilicet titulo damni emergentis, titulo lucri cessantis, et titulo periculi perdendae sortis: Vide verb. *Mutuum a num* 33. *ad* 37. * Confer Theologi Romani ad verb. *Mutuum* adnotat. ad num. 73. et Animadversiones nostras ad hunc Articulum *.

22 Usura punitoria, seu moratoria (de qua *supra* n. 5.) est licita, Vide dict. verb. *Mutuum n.* 38.

23 Mutuans accepta pignore a Mutuario, cum pacta, ut interim fructus pignoris lucretur, nisi adsit alius justus titulus, committit Usuram, et tenetur tales fructus perceptos ex pignore computare in sortem. Vide dict. verb. *Mutuum n.* 44.

24 Dantur tamen aliqui justi tituli percipiendi fructus ex pignore sine diminutione sortis. Vide dict. verb. *Mutuum a n.* 45. *ad* 48.

25 Pactum Antichriseos quid sit, et an sit illicitum, et usurarium? Vide verb. *Hypotheca a n.* 32 *ad* 33.

26 Pactum Legis Commissoriae quid sit, et an illicitum, et usurarium? Vide *ibid. n* 34. *et* 35.

27 Usurae neque possunt exigi, et accipi ob favorem causae piae, vel ob aliud opus bonum, neque

ad id dari potest aliqua dispensatio: *Communis*, textu expresso *in c. Super eo* 4. *de Usuris*. Cum enim ibi Archiepiscopus Panormitanus quaesivisset a Papa Alex. III. An possit per dispensationem pecunia recipi ad usuram, ut per illam pauperes, qui in Saracenorum captivitate detinentur, possint liberari, sic respondit dictus Summus Pontifex: « Respondemus, quod cum usurarum crimen utriusque Testamenti pagina detestatur, super hoc dispensationem aliquam posse fieri non videmus, quia cum Scriptura Sacra prohibeat pro alterius vita mentiri, multo magis prohibendus est quis, ne etiam pro redimenda vita captivi usurarum crimine involvatur ».

28 Unde ne quidem, ut redimantur captivi, ut alantur pauperes, aut ut aedificentur, et restaurentur Ecclesiae, permitti potest facultas dandi pecunias ad usuram, nempe ut illa pecunia usuraria a foenerante talia, vel similia opera pie peragantur, ut clare habetur *ex cit. cap. Super eo* 4. *de Usuris*. Et ratio est, quia nulla dispensatio fieri potest in eo, quod utroque testamento est prohibitum, uti sunt vere prohibitae usurae, per expressum textum in cap. Quia in omnibus 3. et citat. cap. Super eo 4. de usuris. Tum quia non sunt facienda mala, ut eveniant bona, Epist. ad Romanos c. 3. Glossa in cap. Super eo verb. *Dispensationem*, cum pluribus Juribus ibi adductis. Nec sunt faciendae eleemosynae de foenore, et Usuris, cap. Non putandu 27. caus. 1. q. 1. cap Nolite 1. caus. 14. q. 5. Nec auferendum est aliquid divitibus, ut detur pauperibus, cap. Forte 3. ead. caus. 4 et q 5. Tum etiam quia non licet pro vita alterius servanda mentiri, *cap. Ne quis* 14. *cap. Si quis* 17. *caus.* 2. *qu.* 2. adeoque multo minus licet usuras exercere ob utilitatem proximi, quia hoc multo gravius est peccatum, quam mendacium, *cit. c. Super eo* 4. *de usuris*.

29 Sunt tamen liciti, nec sunt usurarii Montes Pietatis. Vide verb. *Montes pietatis per tot.*

30 Mutuare cum pacto conferendi aliquid supra sortem, non tanquam debitum justitiae, sed tantum amicitiae, et gratitudinis, est usura. Vide verb. *Mutuum n* 24. ubi datur ad hoc propositio damnata ab Innoc. XI.

31 Mutuans non potest licite aliquid supra sortem exigere, ex quo se obliget ad non repetendam sortem usque ad certum tempus. Vide d. verb. *Mutuum n.* 25. ubi ad id affertur propositio damnata ab Alexandro VII.

32 Mutuans non potest licite aliquid supra sortem exigere a Mutuatario pro sola carentia pecuniae, quam ei actualiter numeratam mutuavit. Vide d. verb. *Mutuum n.* 26. ubi adducitur ad id alia propositio damnata ab Innocentio XI.

33 Mutuare intentione, ut acquiratur aliquid ex mutuo tamquam debitum ex justitia, etsi id minus principaliter intendatur, est usura mentalis. Vide dict. verb. *Mutuum n.* 23.

34 Non est tamen usura, cum quis dat mutuum, et sine ulla pactione, secundario tantum inde aliquid intendit, et sperat, item daturus mutuum, quamvis sciret se id, quod sperat, non obtenturum. Glossa in c. Consuluit 10. verb. *Sperantes*, *de usuris;* Barbosa in cit. c. Consuluit num. 6. Navarr. in Manual. cap. 17. numer. 209. et alii passim, arg. c. Si officia 2. dist. 59. et c. Quid proderit 7. dist. 61. Et ratio est, quia cum Mutuatarius aliquid possit dare, immo ex *antidorali* obligatione Mutuatori obligatus sit, utique poterit hic aliquid etiam saltem secundario sperare, et intendere; Licite enim potest sperari, quod licite potest acceptari.

Nec valet objicere illud Christi Domini Lucae 35
6. Mutuum date, nihil inde sperantes. Nec illud canonis Consuluit 10. de usuris, ubi Pontifex respondit, illum, qui mutuat, alias non mutuaturus eo proposito, ut licet omni conventione cessante, plus tamen sorte recipiat pro ejusmodi lucri intentione, judicandum esse male agere, et efficaciter ad restitutionem inducendum. Non valet, inquam, quia illud *Lucae* 6. intelligi debet uti consilium, quatenus excludit spem beneficii ex gratitudine a mutuatario accipiendi; praeceptum autem est, quatenus excludit spem lucri accipiendi, et praestandi tamquam ex debito, cum sic sit vera usura mentalis. Et illud dicti canonis *Consuluit* intelligi debet de eo, qui mutuum dat cum intentione lucri, seu pretii recipiendi ex mutuo, tamquam ex debito justitiae, qui utique censeri debet verus usurarius mentalis. Non autem de eo, qui mutuum dat cum intentione recipiendi aliquam compensationem ex sola, et libera gratitudine. Unde notant communiter doctores, quod non sit usura, si quis mutuum det Principi, vel Episcopo ea intentione, et spe, ut ab eo officium, vel beneficium sibi, vel suis ex libera gratitudine obtineat, cum nullum pactum, nec tacitum, nec expressum intercedat, sed mera spes voluntariae, et liberae gratitudinis.

* Nam, ut inquit Antoine in Tract. de contractibus cap. III. in respons. ad quaest. XVII. « usura est intendere, etsi secundario, lucrum ex mutuo, ut pretium, vel ut aliquid pro mutuo debitum: quia intentio, etsi secundaria, non tollit malitiam objecti, quo actus specificatur. Et illicitum est velle etiam minus principaliter, ac secundario aliquid illicitum. Lucrum autem ut pretium mutui, vel uti aliquid ex mutuo debitum, est quid illicitum, et usura: ergo illud quocumque modo intendere est illicitum ». Quae vero sit intentio principalis, quae secundaria, explicat S. Antoninus 2. part. tit. 1. cap. VII. §. 1. inquiens. « Dicitur... Intentio principalis haec, cum scilicet magis movetur ad mutuandum propter lucrum, quod sperat sibi evenire, quam propter aliud. Sed intentio secundaria dicitur; quando etsi sperat aliquid sibi dari ab eo, cui mutuavit ex sua liberalitate, tamen non illud eum movet, sed magis benevolentia, ita quod etiamsi non crederet

sibi aliquid dari ultra sortem, adhuc tamen mutuaret ». Ceterum, ut monet Ballerinius in Praelect. II. de Usura in Editione Veronensi Summae Theologicae S. Antonini anno 17.0. curatae, eidem parti praemissa cap. II. §. IV. « Si sermo sit de lucro, quod non vi mutui, sed aliunde mutui occasione provenire licite potest, sivo ex libera mutuatarii gratitudine, iis cautionibus adhibitis, quae explicabuntur §. II. sivo ex justis titulis lucri cessantis, vel damni emergentis, de quibus §. 24. qui in hoc lucrum intentionem, animumque declinat, etsi ita declinet, ut alias mutuum daturus non sit, nisi forte castitatis praeceptum urgeat; is non in lucrum vi mutui perceptum, solum usurarium, injustum, et illicitum, sed in lucrum juste provenieus vel ex gratitudine plane liberali mutuatarii donum liberum rependentis, vel ex justa damni restauratione, quae in motuo stipulari juste potest, ac proinde in lucrum nec injustum, nec illicitum, nec usurarium intentionem declinat ». Vide quae subdit. Sunt enim dignissima, ut legantur ".

36 An autem sit usura, si mutuans excitet, et moneat, seu roget mutuatarium: ut intuitu mutui illi praestet aliquam gratuitam remuneratio nem, seu aliquid praeter sortem ex gratitudine liberaliter, et voluntarie ei praestet, variant doctores. Negant enim Molina, Bonacina, Salonius, et alii cum Diana *part. 1. tract. 8. de contractibus resolut.* 62. Lugo *disp.* 25. *de Justit. sect.* 4. n. 30. Reiffenstuel *loc. cit.* n. 96. Sporer *loc. cit.* n. 33. testans de communi aliorum, quia dicunt, ejusmodi gratitudinam intendens, et petens, rem licitam, at honestam intendit, et petit, cum reipsa non intercedat verum pactum, nec coactio, sed tantum petatur compensatio antidoralis, ad quam quivis beneficium aliquod accipiens ex jure naturae tenetur. At vero licet praedicta opinio sit probabilis (*), probabilior tamen est sententia Scoti *in* 4. *dist.* 15. *qu.* 2. §. *De secundo articulo*, Richardi, Cajetani, Joannis Medinae, et Angles apud Lugo *loc. cit.* affirmantium, et docentium esse Usuram, *argum. cap. Sicut* 4. *caus.* 1. *qu.* 2. ubi ex verbis Sancti Gregorii: « Oblatio nullam culpae maculam ingerit, quae non ex ambientis petitione processit »; ergo a contrario sensu si petitur, non excluditur omnis culpa. Et sic etiam Viva in *proposition.* 42. *ex damnatis ab Innocentio XI.* n. 12. et alii plures. Et ratio est, quia illa excitatio, monitio, seu rogatio videtur esse quoddam pactum implicitum; si antecedat mutuum, et si subsequatur mutuum, mutuatarius non videtur sponte dare, sed rubore, vel necessitate compulsus, cum metu injusto induci soleat ad remunerandum, timens, ne sibi injusta nota ingratitudinis inuratur.

37 Si mutuatarius mere gratis, et liberaliter det aliquid ultra sortem, mutuator autem mala fide accipiat tamquam debitum ratione mutui, est quidem Usura mentalis inchoata, sed non perfecta, nec restitutioni obnoxia. Sic Scotus *in* 4. *dist.* 14. *qu.* 2. *art.* 2. Lessius *lib.* 2. *cap.* 20. *dub.* 6. Molina *loc. cit. disp.* 306. Amicus *disp.* 20. *sect.* 5. Sporer *loc. cit. num.* 79. Viva *loc. cit. sub. n.* 10. Lugo *loc. cit. num.* 33. appellans hanc communem, et veram sententiam. Et ratio est, quia ex parte mutuatarii donantis fuit voluntas libera, et sufficiens ad transferendum dominium accedente acceptatione, quamvis peccaminosa ex parte mutuatoris accipientis; Haec autem acceptatio, et potest poni formalis, quando cognoscitur talis animus mutuatarii non retractatus, ita ut tunc dominium transferatur, et posita fuit virtualis, quando mutuator accepit auctarium, quia licet putaverit illud non dari gratis, voluit tamen sibi accipere omni meliori modo, quod poterat. Nec obstat *cit. cap. Consuluit* 10. *de usuris*, ubi Pontifex dicit, Usurarium mentalem cogendum esse ad restitutionem. Nam ibi solum est sermo de casu, quo mutuatarius non dederit auctarium gratis, et mere liberaliter, et quandiu de hac voluntate dantis non constat. " Confer Ballerinium in Praelect. cit. cap. II. §. XI. num. 4. ubi hoc opportune monet: « Solum videndum, num donatio omnino liberalis vere fiat, ad quod dijudicandum observanda, quae Auctor monet c. 7. §. 6. et 7. ex quibus pleraque, quae vulgo dicuntur, et putantur dona, dona vere liberalia non esse cognosces. Eo enim fere consilio mutuatarius donat, ut mutuum sibi datum longiori tempore retineat, vel ut iterum in futuro consimile mutuum, si eguerit, sibi fiat ab illo; seu quia veretur mutuantis offensam, scilicet ne reputet eum ingratum, si sibi ultra redditionem mutui nihil impendat: quae singula liberalem donationem prorsus excludunt, ut S. Bernardinus monet tit. 2. serm, 36. art. 3. c. 4. » "

E contra si mutuatarius det aliquid ultra sortem tamquam ex debito ratione mutui, et mutuator accipiat bona fide tamquam sibi gratis, et mere liberaliter donatum, est quidem Usura materialis, cum datio utpote involuntaria absque animo donandi non fuerit sufficiens ad transferendum dominium; at non est usura formalis completa, nec obnoxia restitutioni, si lucrum sic bona fide acceptum, sit etiam bona fide consumptum, nec inde mutuator factus sit ditior: Si autem cesset bona fides mutuatoris, ex quo expost cognoscat mutuatarium, non gratis, et liberaliter, sed tamquam ex debito ratione mutui dedisse illud auctarium, tunc evadit Usura formalis restitutioni obnoxia, quia cessante bona fide, et tali veritate comperta, jam deest mutuatori justus titulus retinendi illud auctarium, adeoque illud restituere debet, et si bona fide consumpsit, restituere tenetur id, in quo inde factus est ditior; et si in nullo sit inde factus ditior, rursus nihil 38

(*) Nullo modo probabilis praedicta opinio censenda est; quod item dicimus de opinionibus propositis numeris 41. et 59.

restituere teoebitur, juxta dicta de restitutione facienda a possessore bonae fidei sub verb. *Possessor bonae*, *et mala fidei*. Sic Doctores supracitati, et alii passim.

39 Si dubium sit, ao mutuatarius dederit illud auctarium gratis, et mere liberaliter, vel an tamquam ex debito ratione mutui, debet fieri sufficiens inquisitio de intentione dantis, et si percipiatur dedisse gratis, et mere liberaliter, potest retineri illud auctarium; et e contra restitui debet, si percipiatur, illud dedisse tamquam ex debito ratione mutui. Si autem mutuatario jam mortuo, seu alias ejus inteutio interpellari non possit, resolvendum est ex circumstantiis, nempe quod dederit gratis, et mere liberaliter, si mutuatarius erat dives, liberalis, magnificus, et beneficus, si dederit hilariter, et hujusmodi; et aliunde mutuator nec explicite, sed implicite aliquid petierit, et tunc ipse mutuator non tenebitur ad restitutionem. Et e contra, quod dederit tamquam ex debito ratione mutui, si mutuatarius erat inops, parcus, avarus, si moeste, et moleste dederit, et hujusmodi, et tunc mutuator tenebitur ad restitutionem. Et tandem si omnibus attentis, adhuc restet dubium mere negativum, tenebitur mutuator ad restitutiooem; et si dubium fuerit positivum ob rationes utrinque probabiles, ac conjecturas, et circumstantias utrinque rationabiles, ac verisimiles, non teoebitur probabiliter (*) mutuator ad restituendum illud auctarium sic acceptum: Sic Sporer *loc. cit. num.* 80. Lugo *loc. cit. num.* 32. Viva *loc. cit. sub num.* 10. *ver. ad primum*; La Croix *lib.* 3. *part.* 2. n. 922. et alii contra alios. Et ratio a pari est de eo, qui coepit possidere rem aliquam bona fide, ot deinde superveniens dubium, an ea res sit aliena, superare non potest; In tali enim dubio melior est conditio possidentis, per claros textus in l. Nemo 126. §. 2. ff. de Regul, Juris; l. In pari causa 128. ff. eod. cap. Quod autem 5. de jurepatronat. cap. in pari 65. de Regulis Juris in 6.

40 Si mutuatarius det aliquid ultra sortem, eo quia timet se alia vice, cum indigebit, non accepturum mutuum, vel ne videatur, aut vocetur ingratus, tunc mutuans probabilius tenetur ad restitutionem. Sic Cajetanus, Molina, Navarra, Navarrus, S. Aotoninus, Angles, Diana, et plures alii, quos affert Salas *dub.* 6. *num.* 1. Lugo *loc. cit. num.* 34. pro hac sententia, quamvis teneant sententiam contrariam. Sic etiam Viva *loc. cit. nu.* 10. *in fina*, dicens contrariam seoteotiam solum speculativé esse probabilem, non tamen practice, et sic alii piures. Et ratio est, quia cum mutuatarius solvit auctarium ob dictom metum, fere semper putat, injustum metum gravem sibi incuti, et idcirco non gratis, et mere liberaliter, sed coacte ductus tali injusto metu; adeoque cum talis datio fuerit secundum quid involuntaria absque animo donandi, et insufficiens ad transferendum dominium, tenebitur mutuans ad restitutionem; Non sic autem si metus fuisset levis, nec causam dedisset tali dationi, quia tunc tale auctarium censetur gratis, et mere liberaliter datum, sicque retineri posset a mutuatore.

Contraria autem seotentia est vere probabilis, eamque defendunt Sporer *loc. cit. nu.* 81. Salas *loc. cit. nu.* 3. Lugo *loc. cit. n.* 35. cum multis aliis ibi citatis, dicentibus, non committi Usuram nisi detur, vel accipiatur ut pretium mutui, vel tamquam debitum ex justitia; quibus favet etiam La Croix *loc. cit. num.* 923. Et ratio est, quia mutuatarius dando ex tali timore, non dedit ut pretium mutui (**), sed ut motivum habendi benevoleotiam mutuantis, cum quilibet ex gratitudine donans inducatur ad donandum metu, ne notam subeat ingrati, et tamen liberaliter donat, quamvis donatio non sit ita spontanea, ac si ex effectu benevolentiae procederet. Tum quia sicuti non est simonia (***), quando nullo praevio pacto confertur beneficium famulo ab Episcopo timente, oe alioquin famulus taedio affectus ab ejus obsequio discedat, nec famulus, licet hoc sciat, simoniace accipit beneficium, quia revera nullum ibi intervenit pretium, sed solum conciliatio novae benevolentiae; ita nec intervenit Usura in hoc casu. 41

Usura est, si mutuans det mutuum mutuatario cum pacto, ut ei remittat obligationem restituendi, non solum bona fortunae, sed etiam famam, quam antea injuste laeserat: Lessius lib. 2. cap. 20. dub. 7. Lugo loc. cit. num. 37. Sporer loc. cit. num. 85. Laym. lib. 3 tract. 4. cap. 86. num. 2. et alii passim. Et ratio est clara, quia talis obligatio est mutuatario onerosa, et molesta, 42

(*) Meminerit Lector Canonici illius axiomatis: *In dubiis tutior pars est eligenda*, dubium autem est, ubi *rationes utrinque probabiles, et circumstantiae utrinque rationabiles* occurrunt. Ac ne ille quidem tutus est, qui coepit possidere rem aliquam bona fide, et deinde superveniens dubium, an ea res sit aliena, superare non potest. Etenim « probabilius est cum Soto lib. 4 de Justit. q. 5 2. 4 quod quando dubium supervenit possessioni bonae fidei inchoatae, illam interrumpat, donec perseverat; et nisi possit prudenter deponi, obliget possessorem ad restituendum pro rata. Ratio primae partis est, quia cum tali dubio discreto, fundato, et probabili, nequit amplius subsistere bona conscientia, et fides, quod res sit mea. Nam dubium illud est vulnus quoddam conscientiae, illam prudenter inquietans: igitur haec non subsistit sana, et quieta, et quamvis non sit mala, profecto neque bona, et integra: non ergo sufficit ad continuandam praescriptionem, sed illam interrumpit ». Ita Cuniliati trat. IX de VII. Decal. Praecepto cap. XVI. num. III. Ubi vero locum habeat axioma illud *Melior est conditio possidentis*, alibi expositum fuit.

(**) Etsi non dederit ut pretium mutui, non tamen ex mera liberalitate, et gratitudine vere libere tradidit, quod ad donationem requiritur. Igitur hoc donum inter usuram similiter est recensendum, parique restituendum ratione. Vide Ballerinium loc. cit. XI. n. 1. seqq.

(***) « Cum simonia, fatente Auctore, *munere ab obsequio* committatur, nescio, quomodo a simonia absolvat Episcopum, qui beneficium famulo conferat « ne alioquin famulus taedio affectus ab ejus obsequio discedat. »

aleque ejus condonatio est pretio aestimabilis, adeoque etc.

43 Item Usura est, si mutuet cum pacto, ut mutuatarius abstineat ab actione injuriarum, quem contra ipsum juste intentare posset: Cessio enim talis juris intentandi actionem injuriarum, et exigendi satisfactionem a judice est vere praetio aestimabilis, adeoque etc. Sic quamvis possit mutuans mutuare suo inimico, a quo timet vindictam cum pacto, ut desistat a vindicta injusta, vel injusto modo intentata, verbi gratia propria auctoritate, seu ut desistat ab odio, ab inimicitia, et hujusmodi, eum sie petat, quod inimicus ei antea debet, sive ex caritate, sive ex justitia, et sic non imponat ei novam obligationem, novumque gravamen: Tamen non potest sic mutuare pacto, ut desistat a vindicta, seu satisfactione justa, quam potest exigere ab auctoritate publica, seu judice, cum sic imponat illi novum gravamen vere pretio aestimabile. Sic supracitati doctores, et alii fere communiter.

44 Usura vero est quidquid pretio aestimabile, pacto expresso, vel tacito exigitur, et recipitur vi mutui per se tamquam debitum ex justitia, seu tamquam pretium mutui. Unde mutuans cum pacto, ut mutuatarius ei vendat res suas etiam justo praetio, vel ut emat res eb ipso, vel ut utatur ejus molendino, seu frequentet ejus officinam, vel ut patrocinetur suae causae, vel ut conducat ejus praedium, vel ut restituat in alio loco, vel ut restituat partem in pecunia, partem in mercibus, vel ut eum eximat a gabellis, vectigalibus, seu tributis, vel ut ei praestet munus a lingua, a manu ab obsequio, et his similia, committit Usuram, quia obligatio civilis quoad omnia adimplenda est pretio aestimabilis, cum sic imponatur mutuatario onus aliunde indebitum, et privetur sua libertate. *Communis.*

45 Item Usura est mutuare cum pacto, ut mutuatarius teneatur fidejubere pro mutuante, vel suis. Vide verb. *Mutuum n.* 28.

46 Mutuare frumentum, vel vinum de praesenti, quo minus valet cum pacto, ut restituantur in eadem quantitate pro tempore, quo praevidetur certo, vel quasi certo pluris valiturum, est Usura. Vide d. verb. *Mutuum n.* 29.

47 Non est tamen Usura, si sit aequale dubium, an pro tempore restitutionis sit valiturum pluris, vel minoris? Vide *ib. num.* 30.

48 Sic pariformiter est dicendum de pecunia mutuata cum pacto, ut restituatur in eadem omnino specie, et numero pro tali certo tempore. Vide *ibid. n.* 31.

49 Excipe tamen, nisi ipse mutuator talem pecuniam, tale vinum, tale frumentum etc. servaturus esset usque ad illud tempus, quo pluris distrahere potuisset. Vide *ibid. n.* 32.

50 Contractus ille, qui vulgo dicitur *a godere*, quo scilicet aliquis dat sufficientem pecuniam alteri, ut ipse quandiu utitur dicta pecunia, cedat illi domum, vel alteram fructiferam rem interim fruendam, quomodo possit ab Usura excusari? Vide *ibid. n.* 49.

Qui recusat mutuare pecuniam, sed ipsam tradit indigenti dicendo, quod emit ab ipso suas Vaccas, et easdem ei locat pro pensione annua ei solvenda, excusatur communiter ab Usura, si ille alter de facto habeat dictas vaccas utiles, et serventur conditiones requisitae ad contractum justae locationis. Secus vero non. Vide *ibid. numer.* 50. 51

Ab usura excusatur, qui a se mutuum petenti tradit pecuniam dicendo, quod tali pecunia conducit suas operas ad futuram messem, seu vindemiam. Vide *ibid. num.* 51. * Confer notam Theologi Romani ad verb. *Mutuum n.* 50. * 52

Ementes res minori pretio, quam valeant, quando excuseotur ab usura, et restitutione, vel non? Vide verb. *Contractus Emptionis art.* 2. *per tot.* 53

Ementes chirographa, et aliena credita minori pretio, quam valeant, quando excusentur ab Usura, et restitutione, vel non? Vide *ibidem a nu.* 19. *ad* 28. 54

Item Usura est rem plus justo pretio, idest supra pretium summum vendere sine justo titulo ob solam dilatam solutionem Vide verb. *Contractus emptionis art.* 3. *a n.* 1. 55

Emere rem sine justo titulo infra pretium infimum ob solam anticipatam solutionem, est Usura. Vide *ibid. n.* 28. 56

Venditores quando excusentur ab Usura, et restitutione, vel non? Vide *ibid. per tot.* 57

Contractus *Mohatra* est usurarius. Vide *ibidem num.* 56. 58

An mutuans possit ex contractu usurario celebrato percipere, et retinere lucrum, quod ex alio justo contractu (quem celebrasset, si scivisset) recipere, et retinere potuisset? Variant Doctores. Aliqui enim putant, posse illum tale lucrum percipere, et retinere, etiamsi mala fide dictum contractum Usurarium celebraverit: Sic Verricelli apud La Croix *lib.* 3. *part.* 2. *n.* 924. quod tamen, ipso teste, merito negant Tambur. *lib.* 8. *tract.* 3. *c.* 8. §. 3. *n.* 23. et Sporer *loc. cit. nu.* 106. Alii generaliter tenent, posse sic mutuantem tale lucrum percipere, et retinere, si bona fide dictum contractum Usurarium celebravit. Sic Sa verb. *Usura num.* 8. expresse dicens: « Qui fecit contractum Usurarium bona fide credens justum, potest tantum lucri retinere, quantum acquisivisset alioquin per contractum licitum »; Et sequuntur Tanneros 2. 2. *disp.* 4. *quaest.* 7. *n.* 99. Diana *par.* 1. *tract.* 8. *resol.* 47. Alii defendunt posse dictum sic bona fide mutuantem retinere tale lucrum, si mutuando intenderit, et expresserit se velle contrahere omni meliori modo; Ita cum aliis Lessius *lib.* 2. *cap* 20. *dub.* 12. Sporer *loc. cit. nu.* 109. dicens, id probabilissime esse licitum, Alii docent, tale lucrum posse reci- 59

pist, retineri saltem si mutuans sciverit illum modum juste contrahendi, et mutuatarius etiam censeatur consensisse; Secus autem non. Ita Lugo *disp.* 25. *sect.* 9. *num.* 182. *et seq.* Sporer *loco cit. num.* 106. dicens, quod sic optima sentiat Lugo, quibus duabus ultimis sententiis favet La Croix *cit. lib.* 3. *par.* 2. *nu.* 144. *et* 924. cum aliis allegatis. Et ratio inter alios istorum est, quia sic mutuans, ac contrahens bona fide, intendens interim, et exprimens, se velle celebrare contractum omni meliori modo, habet veram voluntatem celebrandi contractum, qui licite fieri possit; ergo tunc virtualiter illum celebrat, maxime si tunc sciat illum modum juste contrahendi, et mutuatarius etiam censeatur consentire uti rationabiliter debeat potius consentire in contractum justum, et justo titulo celebratum, quam in contractum injustum, et celebratum titulo injuste; adeoque cum adsit sufficiens utriusque voluntas cum titulo justo implicite saltem contento, jam adest totum id, quod necessarium est ad jure contrahendum, et lucrandum, adeoque etc.

60 Alii tandem sustinent, quod regulariter loquendo non possit sic mutuans in resolutione contractus usurarii quamvis bona fide initi tantum retinere, quantum in alio contractu justo v. g. emptionis, census, societatis, et hujusmodi acquisivisset. Sic expresse sapientissimus Rosignolus tract. de contractibus, contract. 3. de Mutuo, et Usuris disquisit. 6. §. 6. num. 2. et seq. et alii. Et ratio inter alias est, quia contractus secundum se usurarius est ipso jure nullus ex dictis *supra* n *num*. 6. ergo nullum potest parere interesse; contractus enim nullus perinde est, ac si non esset contractus, cum paria sint non esse, et nullum esse; arg. l Duo sunt Titii. ff. de Testamentaria tutela, et idem sit aliquid non esse factum, et nulliter factum, *l. Si se non obtulit* 4. §. 6. *ff. de re judicata*. Quod autem nullum est, nullum producit effectum, *cap. Illud* 8. *de jurepatronat.* Et non entis nulli possunt esse fructus, nullaeque qualitates, arg. *l. Ejus qui in provincia*, *ff. de rebus creditis, si certum petatur*, *l.* 1. *et* 2. *de Usufructu*, adeoque etc.

61 Nec valet dicere, quod quamvis non subsistat dictus contractus usurarius in ratione contractus talis, sub qua expresse fuit celebratus, subsistat tamen in ratione alterius contractus liciti implicite voliti ab ipso contrahente, quandoquidem si scivisset contractum juxta talem modum non esse validum, alio modo valido contraxisset. Non valet, inquam, quia hoc modo aperiretur via infinitis Usuris, panderetur enim aditus cuicumque usurario, et invalide contrahenti aliquid ex contractu usurario, et invalide, ac infructifere lucrandi, cum semper posset dicere, si scivissem, alio modo licite contraxissem.

62 Hinc quamvis non sit improbabilis (*) sententia Lessii, Lugonis, et Sporer *sub num.* 59 adducta, in praxi tamen non est facile concedenda, ut dicit ipsemet Sporer *loco cit. num.* 105. sic expresse habens: « Id in praxi non facile concedendum, approbant omnes etiam citandi, et simpliciter non licere, supponere videntur Doctores communiter. Tum quia, ut testatur dictus Pater Rosignolus *cit.* § 6. *in fine*, ita pluries fuit judicatum in Excellentissimis Mediolani, et Taurini Senatibus in contractibus censualibus, aliisque invalidis, vel ex defectu solemnitatis requisitae, vel ex quolibet alio capite, qui Senatus coegerunt, vel fructus ex talibus contractibus invalidis perceptos, restituere, vel computare in sortem. Haec illa.

Contractus vulgo dictus trium contractuum an sit usurarius, vel non: Vide verb. Societas, seu Societatis contractus a num. 3. ad 11. 63

Notarii, seu Tabelliones conficientes instrumenta usuraria per modum contractus liciti suppressa usura, itemque testes subscribentes, peccant mortaliter contra justitiam, et ad restitutionem obligantur saltem secundo loco, si Usurarius non possit, aut non velit; Sic etiam consulentes, et persuadentes ad usuras exigendas. Item scienter dantes pecuniam Usurario ad exigendas usuras. Item judices, et domini compellentes ad solvendas usuras, vel impedientes quo minus solutae usurae repetantur, vel restituantur, in quos est excommunicatio latae sententiae in Clementin. *Ex gravi* unic. de Usuris. Item omnes ministri principales usurarii ad usuras concurrentes, ut negotiorum gestores, proxenetae, factores, correspondentes, et hujusmodi. Item denique omnes efficaciter cooperantes ad usuras exigendas, et solvendas peccant mortaliter contra justitiam, et ad restitutionem obligantur, etiam quisque in solidum in defectu aliorum, *Sic Doctores communiter*. Et colligitur *ex cit. Clementin. Ex gravi unic. de usuris*. Concil. Mediolanen. 1. *Tit. de Usuris*, ibi: « Tabelliones, qui instrumenta confecerint, proxenetae, usurarum, aut lucri participes, ministrique omnes horum scelerum, et poenis a jure statutis, et Ecclesiasticis censuris puniantur. » Item ex Concilio Rhemensi habito anno 1583. a Ludovico Cardinali Guisio, et a Papa Gregorio XIII. approbato *Tit. de Foenore* ibi: Actuarii, seu Notarii usurarum, proxenetae, omnesque, qui contractibus usurariis aliquam operam, vel consensum praebent, ejusdem criminis censeantur esse participes ». Immo de Notariis, seu Tabellionibus insuper rigidissima poena habetur in jure statuta, l. Jubemus 13. §. 3. C. de Sacrosanctis Ecclesiis, ibi: « His Tabellionibus, qui hujusmodi contractuum vetitorum ausi fuerint instrumenta conscribere, irrevocabilis exilii animadversione plectendis. » 64

Mutuatarius, qui absque justa causa ab Usurario etiam parato petit mutuum sub usuris, peccat mortaliter peccato scandali: *Communis*. Praebere enim sine justa causa alteri occasionem pec- 65

(*) Quomodo improbabilis non est sententia, juxta quam agere *non licere, supponere videntur Doct, communiter?*

cati mortalis, seu ruinae spiritualis est peccatum mortale scandali.

66 Non peccat autem mutuatarius, si ab Usurario petat mutuum ob aliquam justam causam non solum necessitatis, sed etiam verae, et evidentis utilitatis (*): *Communis.* Et ratio est, quia mutuatarius potest uti jure suo petendo id, quo indiget, et quod alter sine peccato facere potest. Quod autem alter non sit facturus sine peccato, non sequitur ex petitione mutuatarii, sed ex spontanea malitia mutuatoris.

67 Mutuatarius non peccat post acceptum jam mutuum sub usuris usuram solvendo, si non possit sine gravi incommodo solutionem denegare: *Communis.*

68 Non tenetur tamen mutuatarius solvere veras usuras lucratorias, etiamsi eas solvere promiserit, nisi sub juramento ad eas solvendas se obligaverit: *Communis*, textu expresso *in cap. Debitores* 6. *de jurejurando*, ibi: « Debitores ad solvendas usuras, in quibus se obligaverant, cogi non debent. Si vero de ipsarum solutione juraverint, cogendi sunt domino reddere juramentum. »

69 Mutuator autem cogi potest, ut dictum juramentum, et per consequens etiam usurarum solutionem remittat: *Communis*, textu expresso in *cap.* 1. *de jurejurando*, ibi: « Mandamus, quatenus creditores ad juramenta super usuris sibi praestita relaxanda Ecclesiastica districtione cogatis. »

70 Et in casu, quo mutuatarius vi juramenti dictas lucratorias usuras jam solverit, potest illas in judicio petere, debetque mutuator ad eas mutuatario denuo restituendas compelli: *Communis*, textu expresso *in cit. c. Debitores* 6. *de jurejurando*, ibi; « Et eum usurae solutae fuerint, creditores ad eas restituendas sunt Ecclesiastica severitate (si necesse fuerit) compellendi.

71 Et dato, quod mutuatarius etiam jurasset, se non repetiturum usuras solutas, nihilominus mutuator compelli potest, ut vel juramentum remittat, vel ab usurarum exactione desistat, vel poterit, non obstante hujusmodi juramento, per judicem ex officio compelli ad restituendas usuras jam solutas: *Communis*, textu expresso *in cap. Tua dudum* 13. *de usuris*, ibi; « Nos igitur respondemus, ut usurarios ipsos modo praedicto per censuram Ecclesiasticam, appellatione remota, compellas ante usurarum solutionem ab earum exactione desistere, vel restituere ipsas, postquam fuerint persolutae, ne de dolo, et fraude contingat eos commodum reportare, juncto ejus Summario sic dicente: « Non obstante juramento de non repetendis usuris per debitorem praestito, potest judex ex Officio suo usurarium ad restituendas usuras compellere. »

Fuit *supra num.* 68. notanter dictum non teneri mutuatarium solvere *veras usuras lucratorias*, quia ad solvendas usuras compensatorias, seu restauratorias, et usuras punitorias, seu moratorias tenetur in utroque foro, cum ex dictis *supra num.* 21. *et* 22. illae sint omnino licitae, et consequenter debitae. 72

Ususarius non acquirit dominium Usurarum, seu rerum per usuram acceptarum, nisi res usu consumptibiles, seu functionem recipientes, ut pecunia, frumentum, vinum, et hujusmodi, ita commixtae sint cum rebus ipsius propriis, ut nullo modo discerni possint: Ita S. Thomas 2. 2. quaest. 78. art. 3. ad 3. Covarruv. lib. 3. variar. resolut. c. 6 n. 3. Layman lib. 3. tract. 4. cap. 16. n. 7. Silvester verb. Usura qu. 1. Sporer *loc. cit. n.* 17. testans de communiori, et sibi vera omnino sententia DD. plurimorum, quos congerunt, et sequuntur Molina, Lessius, et Tambur. *ibi* citati, Reiffenstuel *loc. cit. n.* 167. testans de communi aliorum contra Glossam *in cap. Si quis Usuram* 14. *quaest.* 4. et quosdam alios. Et ratio est, quia ad acquirendum rerum dominium requiritur aliquis justus, et sufficiens titulus, ut concedunt omnes etiam adversarii, sed hic nullus adest justus titulus, ergo etc. Probatur minor: talis justus, et sufficiens titulus transferendi dominium in Usurarium mutuatorem non posset esse, nisi ipsa datio, seu solutio mutuatarii simpliciter voluntaria, etsi cum admixto involuntario secundum quid, prout assignant ipsi adversarii; atqui ipsa datio non est sufficiens ad transferendum dominium, quia licet illa solutio esset voluntaria simpliciter, et solum mixte involuntaria, seu secundum quid, ut dicunt adversarii, esset tamen solum voluntaria quo ad traditionem, non vero quo ad translationem dominii; nam mutuatarius Usuras tradens non praesumitur velle conferre majus jus mutuanti, quam debeat, et ipsi de jure competat, sed ipsas ei intendit tradere eo modo, quo ipsi debentur: cum ergo ei nullo justo titulo ad validam dominii translationem requisito debeantur, sed potius ipsas nullatenus exigere possit, et si jam sic receperit, seu exegerit, restituere teneatur, per textus expresses in cap. Cum tu 5. cap. Tua 9. cap. Consuluit 10. cap. Quam perniciosum 11. cap. Post miserabilem 12. cap. Tua dum 13 et cap. Quia frustra 14. de Usuris, cap. 1. et 6. de jurejurando; 73

(1) Non aliam causam, qua mutuum petere sub usuris liceat, S. Thomas quam subventionem propriae, vel alienae necessitatis agnoscit. Nam 2. 2. quaest. 78 art. 4. in corp. scribit, hoc solo pacto legitimari posse, ut quis inducat aliquem ad mutuandum sub usuris. Hinc Antoina loc. cit. quaest. XVI il. resp. 2. » Seclusa, *ait*, necessitate saltem rationabili, non licet mutuum petere ab usurario, et accipere sub usuris. Quia lege caritatis quisque tenetur sub mortali impedire peccatum mortale proximi, ejusque executionem, quando sine notabili suo incommodo, seu damno id potest. *Mercatores dando usuras peccaverunt, tamquam occasionem peccandi usurariis praebentes: cum necessitas, quae ponitur, ut scilicet honorabilius vivant, et majores mercationes faciant, non sit talis necessitas, quae sufficiat, ad excusandum peccatum praedictum;* ait S. Thom. opusc. 67. de empt. et vendit. » Sive rectius Auctor opusculi illius S. Thomae perperam tributi.

cum similibus, sequitur manifeste, quod in ordine od talem translationem dominii illa solutio, seu traditio mutuatarii sit insufficiens, per text. in *l. Numquam* 31. *ff. de acquirendo rerum dominio*, ibi: « Numquam nuda traditio transfert dominium, sed ita si venditio, aut aliqua justa causa praecesserit, propter quam traditio sequeretur ».

74 Si tamen supradictae res per Usuram acceptae ita commixtae sint cum rebus propriis, ut nullo modo discerni possint, tunc Usurarius acquirit quidem verum dominium ratione commixtionis, seu confusionis, vel specificationis, sed ita debile, et infirmum, ut teneatur ad restitutionem, seu compensationem in aequivalenti ratione injustae acceptionis. Sic Sporer *loc. cit. n.* 115. Lugo *disp.* 25. *sess.* 11. *n.* 206. cum S. Thoma, et pluribus aliis ibi citatis, Reiffenstuel *loc. cit. n.* 166. testans hanc esse communem, et certam per text. in §. Si duorum 27. et §. Qund si frumentum 28. Instit. de rerum divisione, et adquirendo ipsarum dominio, l. Si alicui 78. ff. de solutionibus, ibi: « Si alieni nummi inscio, vel invito domino soluti sunt, manent ejus, cujus fuerunt: si mixti essent, ita ut discerni non possent, ejus fieri, qui accepit, in libris Gaii, scriptum est ». Et ratio est, quia dicta admixtio, seu confusio per citata jura, sicut et specificatio per text. in §. 25. *institut. de rerum divis.* est justus titulus acquirendi rerum dominium, nec vitiatur per aliquem specialem modum, quo acquiratur res, quae per d. admixtionem, seu confusionem, vel specificationem acquiritur; semper enim supponitur res esse aliena, quae confunditur, seu commiscetur, sive ergo illa res sit per actionem furtivam, sive per usurariam acquisita, dum ita commiscetur, seu confunditur cum propriis, ut discerni, seu separari ab ipsis nullo modo possit, non est eadem res in individuo restituenda, cum sic transierit in dominium commiscentis, seu specificantis, sed bene in aequivalenti, ratione injustae acceptionis, sicuti quando res alterius jam est consumpta.

75 Hinc Usurarius tenetur restituere omnia acquisita per Usuras usque ad aequalitatem damni illati; nempe primo ipsasmet res in individuo, vel in se adhuc discernibiliter existentes, vel in aequivalenti, si commixtae cum suis indiscernibiliter existant; cum per injustitiam eas acceperit. Secundo si res per Usuram accepta erat secundum se fructifera, tenetur restituere una cum illa etiam omnes fructus ex ipsa perceptos, detractis expensis, et aestimatione laboris, ac industriae, cum tales fructus ad mutuatarium tamquam dominum rei pertineant; §. Si quis a non Domino 35. Institut. de rerum divisione. Immo Usurarius tenetur restituere ipsos fructus ex re usurarie acquisita perceptos, quamvis dominus, seu mutuatarius per negligentiam suam illos fructus non percepisset, si rem suam habuisset, detractis tamen ut supra expensis, et aestimatione laboris, ac industriae. Et ratio est, quia omnis res de se fructifera suo domino fructificat, cit. §. Si quis a non domino 35. Institut. de rerum divisione. Insuper tenetur Usurarius restituere etiam fructus, quos ipse per incuriam non percepit, attamen percepisset mutuatarius, si rem suam de se fructiferam habuisset. Et ratio est, quia ipse Usurarius per injustam acceptionem, et detentionem fuit iniqua causa amissionis fructuum, quos percepisset mutuatarius, si ille rem usurariam non detinuisset: Nullos tamen fructus restituere tenetur Usurarius, si ex re usurarie accepta nec ipse fructus aliquos percepit, nec mutuatarius propter similem negligentiam fuisset percepturus. Et ratio est, quia nec ipse Usurarius in data hypothesi e fructibus rei usurariae factus est ditior, cum nullos ex ipsa perceperit; nec quo ad ipsos damnum aliquod intulit mutuatario, cum, ut supponitur, nullos fructus fuisset ex ipsa percepturus.

76 Si autem res per Usuram accepta non erat secundum se fructifera, et ex detentione ipsius nullum emergat damnum, vel lucrum cesset mutuatario, fructus ex illa percepti fiunt, quoad dominium, ejusdem Usurarii; nec restitnendi sunt mutuatario: *Communis*, per clarum textum in l. Qui aliena 8. cod. Si quis alteri, vel sibi, ibi: « Qui aliena pecunia comparat; non ei, cujus nummi fuerunt, sed sibi tam actionem empti, quam dominium, si ei fuerit tradita possessio, quaerit ». Et ratio est, quia quando res non est secundum se fructifera, fructus, qui ex ipsa percipiuntur, non sunt fructus rei, sed solius industriae, et personae, adeoque non domino rei, sed personae applicanti industriam cedere debent. Hinc res ipsae, 77 quas Usurarius sibi emit, verb. grat. pecunia usuraria, quamvis non permixtae, nec confusae cum rebus propriis ipsius usurarii, transeunt in dominium usurarii, ut concedunt communiter doctores, etiam illi, qui negant dominium usurarum acquiri ab Usurario. Et ratio est, quia res per pecuniam usurariam emptae non sunt fructus pecuniae, utpote ex se sterilis, sed sunt fructus industriae, seu voluntarie emptionis, et negotiationis susceptae, quae emptio, seu negotiatio, cum sit tota ipsius usurarii, ideo ipsae res in ipsius usurarii dominium transeunt, ut clare habetur ex citat. *leg. Qui aliena* 8. *cod. Si quis alteri, vel sibi*. Quare etiam fur, id quod ex re furtiva negotiando acquirit, sibi, non dumino acquirit, *leg. Qui vas* 48. §. 7. *ff. de furtis*. Item depositarius id quod ex re deposita negotiando acquirit, sibi, non deponenti, acquirit, *leg. Si ex pecunia* 6, *cod. de rei vindicatione*. Item uxor id, quod ex re mariti defuncti ad filium pertinente negotiando acquirit, sibi, non filio acquirit; *leg. Si pecunia* 1. *cod. Si quis alteri, vel sibi*.

78 Item si usurarius res per usuram acquisitas vendat, pretium illarum quo ad dominium sibi acqui-

quirit, et non mutuatario, sicuti fur vendens res furtivas, earum pretium quo ad dominium sibi, et non domino acquirit. Remanente semper tamen obligatione restituendi pro re usuraria, vel furtiva in aequivalenti, et damna inde secuta mutuatario, vel domino compensandi: *Communis*, per clarum textum in *l. Qui vas argenteum* 48 *ff. de Furtis*, §. 7. ibi: « Cum fur rem furtivam vendidisset, eique nummos pretii dominus rei per vim extorsit, furtum eum nummorum fecisse recte responsum est. Idem etiam vi bonorum raptorum actione tenebitur: Quod enim ex re furtiva redigitur, furtivum non esse nemini dubium est; nummus ergo hic, qui redactus est ex pretio rei furtivae, non est furtivus ».

79 Etiam Judaei tenentur restituere usuras extortas a Christianis, et ad id compellendi sunt per subtractionem communionis Christianorum, vel alias per principes, et potestates saeculares: *Communis*, per textus expressos *in cap. Post miserabilem* 12. *et cap. Quanto amplius* 18. *de Usuris*. Vide *supra n.* 9. 10. 11. 19. *et* 20.

80 Obligatio restituendi usuras transit ad heredes usurariorum, non tantum suos, sed etiam extraneos: *Communis*, textu expresso *in cap. Tua nos* 9. *de Usuris*, ibi: « Respondemus, quod filii ad restituendas Usuras ea sunt districtione cogendi, qua parentes sui, si viverent, cogerentur. Idipsum etiam contra heredes extraneos credimus exercendum ».

81 Non tenentur tamen heredes restituere ultra vires hereditatis: *Communis*, *argum. cap. In litteris* 5. *de Raptoribus*, ibi: « Heredes ejus moneas, et compellas, ut his, quibus ille per incendium, vel alio modo damna contra justitiam irrogaverat, juxta facultates suas (idest defuncti, ut ibidem recte advertit Glossa verb. *Facultates*) condigne satisfaciant »: concordat l. *Ex qua* 149 *ff. de Regul. Juris*, ibi: « Ex qua persona quis lucrum capit, ejus factum praestare debet ».

82 Tenentur vero heredes usurarii restituere, quamvis res usuraria ad eos in natura non devenerit, nec per illam hereditas illorum fuerit aucta: Sic Engel *lib.* 5. *Decret. tit.* 19. *de usuris* §. 3 *n.* 3. Reiffenstuel *ibid. n.* 175. Canisius *ibid. cap.* 7. *n.* 4. et alii. Et ratio est, quia heredes ad exonerationem conscientiae tenentur pro viribus hereditatis satisfacere omnibus illis, quibus per defunctum aliquod damnum illatum est, etiamsi ex tali damno hereditas aucta non sit, *arg. c. Parochiano tuo* 14. *de sepulturis*, juncta Glossa *ibid. verb. Sed ejus heres*, et *cap. In litteris* 5. *de Raptoribus* cum Glossa *ib. verb. Heredes*.

83 Restitutio ab Usurario, seu ejus heredibus facienda est illis, a quibus usurae extortae fuerunt, vel eorum heredibus, si extent, vel si non extent, seu non sint superstites, pauperibus: *Communis*, textu expresso *in cap. Cum tu* 5. *de usuris*, ibi: « Cogendi sunt per poenam, quam statuimus in Concilio, eas his, a quibus extorserunt, vel eorum heredibus restituere, vel (his non superstitibus) pauperibus erogare ».

Paupertas Usurarium, et heredes illius excusat a restitutione, donec ad pinguiorem fortunam pervenerint: *Communis*, per text. *in l. Nam is* 6. *ff. de dolo malo*, ibi: « Nam is nullam videtur actionem habere, cui propter inopiam adversarii inanis actio est », *et cit. cap. Cum tu* 7. *de usuris*, ibi: « Dummodo in facultatibus habeant, unde ipsi possint eas restituere .... Illi autem, qui non habent in facultatibus, unde usuras valeant restituere, non debent ulla poena mulctari, cum eos nota paupertas evidenter excuset ». 84

Ad restitutionem obligat, nedum usura realis, sed etiam mentalis, si aliquod intentum lucrum ratione mutui sit subsecutum. Unde Mutuator, qui intendens lucrum recipere vi mutui, licet sine pacto externo, contrahit usuram mentalem, si inde aliquid accipiat ultra sortem, quod mutuatarius non gratis, nec ex mera liberalitate, sed tamquam debitum ratione mutui dedit, tenetur etiam in foro conscientiae ad ejus restitutionem: *Communis*, textu expresso *in cap. Consuluit* 10. *de Usuris*, ibi: « Hujusmodi homines pro intentione lucri, quam habent (cum omnis usura, et superabundantia prohibeatur in lege) judicandi sunt male agere, et ad ea, quae taliter sunt accepta, restituenda, in animarum judicio efficaciter inducendi ». 85

Si autem mutuatarius omnino gratis, et ex mera gratitudine, ac liberalitate aliquid dederit ultra sortem, nulla est obligatio id restituendi, quamvis mutuator mente intenderit tale lucrum primario, et principaliter, ita ut non fuisset mutuaturus, nisi ob perspectam mutuatarii gratitudinem, ac liberalitatem tale lucrum sperasset. Licet enim non velle mutuum dare nisi iis, quos speratur fore gratos, possit spectare ad avaritiam, non tamen spectat ad usuram, cum sic nihil intendatur, neque recipiatur ratione mutui, sed omnino gratis, et ex mera gratitudine, ac liberalitate, seu benevolentia mutuatarii, adeoque non intervenit vera, et propria usura mentalis. Sic Pirhing *lib.* 5. *Decretal. tit.* 19. *n.* 133. cum Navarro, Molina, Azorio, Lessio, Card. de Lugo ibi citatis, et alii communiter, Reiffenst. *ibid. num.* 178. testans et ipse de communi aliorum, Sporer *loco cit n.* 177. et alii passim. 86

Advertendum est hic ad uberiorem usurae mentalis intelligentiam, quod pro usura mentali non intelligitur nudum propositum, seu sola voluntas usuras accipiendi, vel exigendi, prout praescindit ab omni actu externo, (tale enim propositum potius est, et dicitur usura interna, quam usura mentalis); sed intelligitur, et accipitur pro actu externo, quo mutuum datur cum spe, et intentione accipiendi lucrum ex mutuo, quamvis sine ullo pacto externo, *argum. cap. Consuluit* 10. *de Usuris*. 87

Usurarii ultra supra recensitam obligationem 88

restitutionis subjacent etiam variis poenis contra ipsos, tum in Jure Civili, tum in Jure Canonico statutis. Prima igitur eorum poena est, quod usurarii manifesti, seu notorii sunt ipso jure infames, *cap. Infames* 2. §. *Porro in fine caus.* 3. *q.* 7. *cap. Dilectus* 13. *de excessib. Praelator. cap. Improbum* 20. *Cod. Ex quibus causis infamia irrogatur.*

89 Secunda poena est, quod usurarii notorii, seu manifesti, si clerici sint, et moniti non desistant, ab officio, et beneficio sint suspendendi, ac deponendi, *cap. Episcopus* 1. *cap. Quoniam* 2. *et c. Si quis* 5. *dist.* 47. *cap. Si quis* 4. *et cap. Quoniam* 8. *caus.* 14. *q.* 4. *cap. Praeterea* 6. *de usuris*, *cap. Inter dilectos* 11. *de excessib. Praelator.* Et a fortiori clerici usurarii manifesti repellendi sunt a Sacris ordinibus suscipiendis, et ab officiis, et beneficiis obtinendis, *cap De Petro* 4. *dist.* 47. et omnibus citatis juribus, quibus statuitur tales clericos privandos esse officiis, et beneficiis obtentis, adeoque multo magis repellendos ab obtinendis. Tum quia tales manifesti usurarii sunt infames per Jura citata *supra*. *n.* 87. Infamibus autem portae Dignitatum patere non debent, textu expresso *in c. Infamibus* 87. *de Regul Juris in* 6. ibi: « Infamibus portae non pateant Dignitatum. »

90 Tertia poena est, quod usurarii notorii, seu manifesti, si laici sint, excommunicari debent usquedum debite satisfecerint, *cap. Praeterea* 7. *de usuris*, et ipso facto irregulares existunt, *cap. Maritum* 2. *dist.* 33. *c. Seditionarios* 8. *dist.* 46.

91 Quarta poena est, quod usurarii notorii, seu manifesti non admittantur ad communionem Altaris, idest ad perceptionem Sacramenti Eucharistiae, textu expresso in *cap. Quia in omnibus* 3. *de Usuris*, ibi: « Constituimus, quod usurarii manifesti nec ad Communionem admittantur Altaris. »

92 Quinta poena est, quod manifestorum usurariorum oblationes non possint recipi, textu expresso *in cit. cap. Quia in omnibus* 3. *de usuris*, ibi: « Sed nec oblationes eorum quisquam accipiat ». Usurarii enim aequiparantur raptoribus, *cap. Si quis* 10. *caus.* 14. *q.* 4. at oblationes raptorum non sunt recipiendae ab Ecclesia, *capit. Minor* 8. *caus.* 17. *q.* 4. *cap. De viro* 17. *caus.* 12. *qu.* 2. cum Deus *sit odio habens rapinam in holocausto*, ut expresse habetur *Isaiae cap.* 61. *num.* 8.

93 Sexta poena est, quod Testamentis manifestorum usurariorum nullus possit interesse, et quod ipsorum Testamenta sint *ipso Jure* irrita, nisi ante mortem restituerint, quae per usuras acquisita sunt, vel de eorum restitutione idoneam cautionem (per pignora videlicet, aut fidejussores) dederint, textu expresso *in cap. Quamquam* 2. *de Usuris in* 6.

94 Septima poena est, ut nullus usurarios manifestos, seu notorios ad confessionem admittat, aut illos absolvat (etiam ab aliis peccatis), antequam vel restituant usuras, vel de satisfaciendo pro viribus suarum facultatum praedicto modo cautionem praestent, *cit. cap. Quamquam* 2. *de usuris in* 6.

Octava poena est, quod si usurarii manifesti, 95
seu notorii in eo peccato decesserint, Christiana, et Ecclesiastica careant sepultura, *cap. Quia in omnibus* 3. *de usuris*, *et tit. cap. Quamquam* 2. *de usuris in* 6. ubi etiam additur, quod omnes religiosi, et alii, qui manifestos usurarios ad Ecclesiasticam sepulturam admittere ausi fuerint, poenam in Decreto Lateranensis Concilii contra usurarios edito promulgatam incurrant, nempe poenam suspensionis statutam *in capit. Quia in omnibus* 3. *de usuris*. Et postea in Concilio Lugdunen. relato *in Clementina* 1. *de sepulturis* statutum fuit: ut qui Usurarios manifestos scienter sepelire praesumunt, ipso facto sint excommunicati, nec absolvantur, nisi prius ad arbitrium Dioecesani Episcopi competenter satisfactionem exhibuerint.

Insuper praecipitur omnibus dominis locorum, 96
et universitatibus, ne permittant alienigenas in terris suis conducere domos ad exercendas usuras, vel conductas habere, et ne quis eis ad hoc domos locet. Qui contrafecerint, si sint Ecclesiastici majores, ut Patriarchae, Archiepiscopi, et Episcopi, suspensionis; Si vero sint minores personae singulares, excommunicationis; si collegium, vel universitas, interdicti sententiam ipso facto incurrant. Et si per mensem in ea persistiterint, ipsorum Terrae sunt interdictae, dum ibi dicti usurarii habitant; Si vero sint Laici, debent ab Ordinario per censuram Ecclesiasticam compelli ad cessandum ab hujusmodi excessu, textu expresso in *cap. Usurarum voraginem* 1. *de usuris in* 6.

Praeterea officiales communitatum facientes, 97
aut dictantes, vel scribentes statuta super usuris solvendis, non repetendis, vel non restituendis, vel judicantes secundum illa, vel non delentes illa, si possunt, intra tres menses de libris communitatum, vel illa servantes, sunt excommunicati, textu expresso *in Clementina: Ex gravi unic. de usuris.*

Usurarii praeter supradictas poenas a Jure sta- 98
tutas, etiam aliis poenis arbitrariis, et extraordinariis puniri possunt a judice tam Ecclesiastico, quam saeculari, praesertim vero pecuniariis, ut in eo, in quo peccarunt, mulctentur: Tholosan. *lib.* 3. *de usura cap. ultim. n.* 4. *et* 7. Pirhing *loc. cit. num.* 172. Reiffenstuel *loc. cit. nu.* 188. notantes, quod juxta Constitutiones Imperii mulctantur usurarii amissione quartae partis de sorte principali. Sic etiam Gail. *lib.* 2. *observ.* 4. nu. 1. Vel etiam publicationem bonorum, ut notant Tholosan *l. c. n.* 8. Pirhing *l. c. n.* 172. et alii.

Ut usurarii incurrant supradictas poenas, de- 99

bent esse manifesti, seu notorii jure, vel facto. Illi autem sunt usurarii manifesti, et notorii jure, seu notorietate juris, qui in judicio hoc crimen confessi sunt, aut de illo fuerunt convicti, et condemnati, *arg. cap. Quaesitum est* 10. *de cohabitat. Clericor. et mulierum*, ibi: « Notorium per sententiam, seu per confessionem factam in Jure. » Illi vero sunt usurarii manifesti, et notorii facto, seu notorietate facti, qui ita palam, et evidenter exercent usuras, ut nulla tergiversatione id negare, et celare valeant *arg. cit. cap. Quaesitum est*, ibi: *Aut per evidentiam rei, quae tergiversatione aliqua celari non possit*, *et capit. Olim* 24. *de verbor. significat.* ibi: « Aut evidentia rei, quae nulla possit tergiversatione celari.

100 Judex criminum usurariorum quoad censuras, et privationes Ecclesiasticorum beneficiorum est solus Ecclesiasticus: *Communis*, *arg. c. Decernimus* 2. *c. Qualiter*, *et quando* 17. *de Judiciis*, *cap. Nullus Judicum* 2. *de Foro competenti*, *capit. Lator* 5. *et Causam quae inter* 7. *Qui filii sint legitimi*, cum similibus. Et ratio est, quia ille est judex quo ad censuras, et privationes Ecclesiasticorum beneficiorum, ad quem spectat imponere dictas poenas: sed id spectat ad solum judicem Ecclesiasticum, cum potestas ferendi censuras sit solummodo Ecclesiastica, et residens solummodo penes Ecclesiam, juxta illud *Matth.* 26. *Quaecumque alligaveritis super terram etc. Et* « Si Ecclesiam non audierit, sit ibi sicut ethnicus, et publicanus » hoc est a fidelium communione segregatus, ut explicant omnes, ut etiam ad solum Judicem Ecclesiasticum spectat imponere privationem Ecclesiasticorum beneficiorum, *arg. cit. Juribus*; ergo etc.

101 Judex autem criminum usurariorum quoad alias poenas potest esse tam laicus, quam Ecclesiasticus, et datur locus praeventioni, non solum quando est quaestio *facti*, seu quando crimen liquido usurarium est, sed etiam quando est quaestio *Juris*, seu quando disceptatur, an hic, vel ille contractus usurarius sit, nec ne? *Est communis*, quo ad primam partem, nempe quo ad casum, in quo est sola quaestio *facti*, cum sic omnes concedant esse crimen mixti Fori, idest tam Saecularis, quam Ecclesiastici: et patet clare *ex cap. Post miserabilem* 12. *de usuris*. Quo ad secundam vero partem, nempe quando est quaestio *juris*, defenditur a Farinacio *Prax. Crimin.* q. 8. n. 140. *concl.* 4. a Menochio *de Arbitr. Judic. casu* 398. n. 4. Molina *tract.* 2. *disp.* 333. *in princip.* Covarr. *lib.* 3. *variar. resol. cap.* 3. n. 1. Silvestro verb. *usura* 9. *in princip.* Canisio *tract. de usuris capit.* 9. *num.* 4. Rosignol. *contract. de mutuo*, *et usuris praenot.* 16. *num.* 2. Pirhing *lib.* 5. *Decretal. tit.* 19. *n.* 142. Reiffenstuel *ibid. n.* 193. *et seq.* et aliis pluribus contra Glossam *in cap. Cum sit* 4. *verb. Malefactores*, *de Foro competent.* Clarum verb. *usura num.* 8. et nonnullos alios volentes cognitionem quaestionis *juris* de hoc crimine soli Judici Ecclesiastico competere. Et ratio nostrae conclusionis est, quia crimen usurae, non solum est prohibitum jure Ecclesiastico, seu canonico, sed jure Divino, et naturali, ut patet ex dictis *supra a nu.* 6. Nec plus spiritualitatis in se habet, quam homicidium furtum, adulterium, et similia delicta, quae sunt contra justitiam, et prohibita lege Divina, et naturali; Atqui de his criminibus potest cognoscere, et de facto teste experientia quotidiana cognoscit Judex Saecularis inter Laicos, ergo etiam de crimine usurae. Tum quia, ut fuit dictum *supra n.* 15. usura si sit in maxima quantitate est prohibita etiam Jure Civili, ut patet *ex l. Eos Qui* 26. *Cod. de usuris*, *et l. Placuit* 29. *ff. eod* adeoque etc. Tum etiam quia in Jura Canonico nullibi invenitur interdicta Judici Laico cognitio usurae in casu quaestionis *juris*, sed positive concessa in *cap. Post miserabilem* 12. *de usuris*, *ubi* sine distinctione inter quaestionem *juris*, *et facti* conceditur potestati saeculari facultas cognoscendi, et judicandi usuras: Ubi autem Lex non distinguit, neque nos distinguere debemus; *cap. Quia circa* 22. *de privileg. l. De pretio* 8. *ff. de Publiciana in rem actione*, *l. Non distinguemus* 32. *de reception. arbitr. l. Praeses* 3. *ff. de Offic. Praesidis*; adeoque etc.

Ad exterminandas usuras plura declaravit Benedictus XIV tom. 1. Constitut 143. incip. *Vix pervenit*. Et primo, omne lucrum ex mutuo ratione mutui, usurarium, et illicitum esse. Secundo, ad usurae labem purgandam nullum accersiri posse subsidium, vel ex eo quod id lucrum non excessivum, et nimium, sed moderatum, non magnum, sed exiguum sit; Vel ex eo, quod is, a quo id lucrum solius causa mutui deposcitur, non pauper, sed dives existat, nec datam sibi mutuo summam relicturus otiosam, sed ad fortunas suas amplificandas, vel novis coemendis praediis, vel quaestuosis agitandis negotiis utilissime sit impensurus. Tertio, quamquam una cum mutui contractu possint quandoque alii tituli, ut ajunt, forte concurrere ipsi mutuo extrinseci, e quibus justa oriatur causa aliquid ultra sortem ex mutuo debitam exigendi; attamen falso, et temere affirmari dicit ejusmodi titulos semper reperiri, ac ubique praesto esse, ita ut illorum ratione, quotiescumque pecunia, frumentum, aliudve id generis alteri cuicumque creditur, toties semper liceat auctarium moderatum, ultra sortem integram, salvamque recipere; Alia praeterea edixit, atque in contractibus servanda anixe commendavit, uti patet in ipsa Constitutione ut ibidem, ubi *a numer.* 9. *ad* 12. insuper refelluntur Judaei sibi dictitantes licitum esse, usuras a Christianis inter quos degunt, exigere. *Et ibid. nu.* 19. ubi quod principes tenentur usuras prohibere etiam Judaeis in suis ditionibus degentibus, at contravenientes punire, ut qui ad legis divinae, et naturalis observantiam nequeunt

102 103 104 105 107 108 109

reduci virtutis amore, ab ejus transgressione absterreantur saltim formidine poenae, uti ad id principes Christianos suis Edictis, et Episcopos
110 suis Constitutionibus, quibus severe prohibeantur Judaei Christianorum loca incolentes, ne ratione mutui quidquam a Christianis extorqueant, et certa simul praescribatur quantitas lucri, ultra quem nihil impune exigere possint ex aliis contractibus cum Christianis initis, recte, et erudite suo more pluribus adductis docet idem Benedictus *de Synodo Dioecesana lib.* 7. *cap.* 47. *n.* 12. *et* 13. concludens ita nuperrime statuisse Episcopum Pisauriensem *in sua Dioecesana Synodo habita* 1742. *tit.* 4. *nume.* 17. cujus exemplum poterunt alii Episcopi imitari.

112 Sed operae pretium est integram afferre ipsam Constitutionem, quam in forme Encyclicae ad omnes Ordinarios Italiae direxit Pontifex, ut sequitur.

* Hanc Constitutionem videre est in addit. Casin. sub *V. Mutuum* ad calcem tom. V. pag. 969. et seq. *

Alia ad rem vid. verb. *Depositum*, verb. *Hebraeus*, verb. *Hypotheca*, verb. *Mutuum*.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

114 Prohibitio usurarum an sit juris divini, an humani tantum, et an sit juris divini naturalis, an juris divini revelati tantum, expendere non est hujus loci.

115 Illud hic haud est praetereundum, quod non solum ex mutuo, sed et ex quocumque alio credito mere pecuniario, regulariter vetitum est quidquam ultra sortem accipere, non concurrentibus notissimis requisitis Castrensis in *L. de eo, quod certo loco.*

116 Quod vero attinet ad primum requisitum repositum in interpellatione debitoris, supplere ipsum solet coventie interesse ratione lucri cessantis, et damni emergentis, ut respondit Rota in *Romana Pecuniaria* 20. *Martii* 1747. et in confirmatoria 6. *Februarii* 1748. §. 12. *cor. Em. Bussio.*

117 Quod concernit alterum requisitum constitutum in solito negotiandi, ipsum probatione non indiget, ubi agitur de Mercatoribus, Argentariis, etc. ut respondit idem Tribunal Rotae in dict. Romana Pecuniaria 20. Martii 1747. §. 4. et in confirmatoria 9. Decemb. 1748. §. 12. cor. Em. Bussio. Confer etiam idem Sacrum Tribunal. in Mediolan. seu Lauden. Pecuniaria 25. aprilis §. 11. cor. Illustriss. Caprar. Alm. Urb. Gubernatore.

118 Quoad tertium demum requisitum promptae occasionis, opinio Rotae est, quod ad ipsum probandum non sufficiat affluentia negotiorum, quae in magnis Civitatibus esset, sed probanda est individua occasio, eaque in actu proximo, quae ob non exactum creditum ad exitum perduci nequivit, exindeque Creditori vel certum damnum emerserit, vel certum lucrum cessaverit; Vide decisiones in Melevitana Pecuniaria 11. Februarii 1718. §. *Quandoquidem, et seq.* et in confirmatoria *cor. Lancett. decis.* 1181. *n.* 11. ubi tanquam vaga, et generalis rejecta fuit occasio investiendi pecunias super quadam massa frumentaria erecta in Insula Melitae; et in Romana Pecuniar. 20. Martii 1747. §. 5. et plurib. seq. et in confirmatoria 11. Febr. 1748. §. 13. et seq. cor. Em. Bussio, ubi probatum non fuit, dijudicandum tertium hoc requisitum ex hoc, quod Creditor esset Argentarius, aes alienum interim contraxisset, et litteras cambii trahere insuper potuisset.

In allegata vero supra *Mediolanen. seu Lauden. Pecuniaria* constare ex eo existimatum fuit 120
de hoc tertio requisito, quod de praeciso tempore contractus in Civitate Mediolani duae publicae Ædes praemissis publicis edictis pecunias sub titulo, et contractu subventionis recipiebant ab omnibus deferentibus cum interesse librarum quatuer in singula centum, ut *ex* §. 14. *ejusdem*.

APPENDIX

Ad verb. Usura *ex editione Romana.*

Inter quaesita proposita Sacrae Congregationi 121
de Propaganda Fide a Missionariis Sinarum, nonnulla reperiuntur ad usuram spectantia, quae hic traduntur cum responsionibus Patrum Qualificatorum S. Officii, quibus ab eadem Sac. Congregatione demandata fuerunt, ut votum suum aperirent. Eorum responsa approbata fuerunt in Congregatione generali die XII. Septembris 1645. Porro Quaesita, et Responsa sunt sequentia, prout impressa reperiuntur Typis ejusdem Sacrae Congregationis.

« In praefate Regno lege stabilitum est, ut in 122
» mutuo triginta pro centum accipiatur absque
» respectu lucri cessantis, aut damni emergen-
» tis, Quaeritur utrum Chinensibus sit licitum
» pro pecuniarum suarum mutuo, licet non in-
» terveniat lucrum cessans, aut damnum emer-
» gens, praedictam pro centum, triginta quanti-
» tatem Regni lege taxatam, accipere; Et causa
» dubitationis est, quia in recuperanda pecunia
» est aliquod periculum, scilicet, quod qui acci-
» pit mutuatum, fugiat, vel quod tardet in sol-
» vendo, vel quod necessarium sit coram Judico
» repetere. vel propter alia hujusmodi ».

« Censuerunt ratione mutui immediate, et 123
» praecise nihil esse accipiendum ultra sortem
» principalem, si vero aliquid accipiant ratione
» periculi probabiliter imminentis, prout in ca-
» su, non esse inquietandos, dummodo habeatur
» ratio qualitatis periculi, et probabilitatis ejus-
» dem, ac servata proportione inter periculum,
» et id quod accipitur ».

« In universo Chinarum Regno Domus publi- 124
» cas Usuris deputatas reperiri res est usitata,

» in quibus Usurarii publici, facta sub pignorum » cautione, pecuniam suam, sumpto lucro, ad » usuram dare solent, ea tamen conditione, ut » pro uno Ducato singulis mensibus tantum quid » accipiant, ut si tantis elapsis annis pignorum » Dominus pro iisdem recuperandis pignoribus, » soluta principali pecunia cum lucro non redie- » rit, Actionem, et Dominium, quod habebat in » suis pignoribus ilico amittat. Istae autem Do- » mus, Reipublicae necessariae sunt, et quamvis » Usurarii vitam usurariam dimittere velint, a » non desistendo a praedictis usuris, Judicis au- » ctoritate compelluntur. Quaeritur utrum, si » hujusmodi Usurarii converti velint ad fidem, » possint baptizari manendo in suo statu Usura- » rio propter causam supradictam; vel quidnam » in tali casu agendum sit ».

125 « Censuerunt, Chinenses in statu Usurario per- » manentes, baptizari non posse: si vero Judicis » auctoritate compelluntur ad proprias pecunias » mutuandas, posse aliquid accipere, etiam re- » cepto pignore ultra sortem principalem, tum » ratione oneris, quod subire coguntur, tum ra- » tione curae in custodia pignorum, lucri quo- » quo cessantis, et damni emergentis: tempore » autem praestito, si ex venditione pignorum » aliquid supersit sortis principalis, et lucro ex » causis praedictis justo acquisito, Domino pi- » gnoris esse restituendum ».

126 « Utrum praedictorum Usurariorum filii, si » quando in hereditatibus eorum succedunt, jam » Christiani existunt, teneantur ad restitutionem » eorum, quae pater ex Usuris accepit, in toto, » vel in parte, juxta male acceptorum excessum, » et si hujusmodi Usurariorum filii heredes, jam » Christiani, a Republica, vel a Judice compel- » lantur ad publicas Usurarum Domus patrum » aperiendas, et sustentandas; quid in hoc casu » Ministri Evangelii pro sanandis istorum con- » scientiis, facere debent »?

127 « Censuerunt, Filios heredes Usurariorum te- » neri a Patribus ex Usuris illicite acquisita re- » stituere, certis quidem Dominis, si certi sunt, » sin minus juxta regulas a Doctoribus traditas; » Actualem vero restitutionem a doctis, piis, et » prudentibus Viris esse dirigendam. Quoad se- » dam partem hujus dubitationis, jam responsum » est in proxime superiori resolutione.

* *Novissimae animadversiones in superiorem articulum.*

128 Theologus, qui in Ferrarianae Bibliothecae Editione in hac ipsa Urbe anno 1761. curatae, Auctoris opiniones, quae laxae videbantur, opportunis animadversionibus castigavit, in not. ad » verb. *Mutuum* num. 37. « Novum, *inquit*, de » mutuo Articulum addere constitueram, in quo » fusius, et clarius mutui naturam, ac proprie- » tates exponerem, quo facilius Lectores possent » ex perspicua Mutui notione intelligere, quid » mutuo intrinsecum, quid extrinsecum sit, at- » que usuras non apertas tantum, sed etiam oc- » cultas, et palliatas agnoscere, et devitare. Sed » cum pleraque ex iis, quae dicturus eram, ad usu- » ram pertinerent, novum hunc articulum septi- » mo adjiciendum tomo stabilivi, in quo de usu- » ra ex professo disputatur ». Verum non modo tomo septimo novum de usura articulum non adjecit, sed ne ullam quidem ad Auctoris articulum notam apposuit. Igitur quod illo omisit, in hac Editione supplebimus.

Ne tamen Lectoribus molesti simus, ea tantum referemus, quae tradit P. Antoine in Tract. de Contractibus cap. III. de conditionibus requisitis, ut liceat ultra sortem aliquid exigere ratione damni emergentis, lucri cessantis, et periculi; ac pacisci, ut mutuatarius, si ad terminum praestitutum non restituerit, aliquid solvat in poenam suae morae. 129

Igitur Antoine cap. cit. quaest. XII. postquam resp. 1. demonstravit, duos esse titulos extrinsecos Mutuo, ob quos liceat aliquid ultra sortem exigere, damnum emergens, et lucrum cessans, resp. 2. inquit: « Ex communi sententia ut pos- « sit juste aliquid ultra sortem exigi ob damnum « emergens, quinque requiruntur. 1. Ut mutuum « sit vera caussa damni, alioqui fictus esset titu- « lus, et vera usura. 2. Ut damnum proponatur « mutuatario, nam libere consentire debet in il- « lam compensationem mutuo extrinsecum; alio- « qui admonitus posset forte alibi sibi providere « sine hoc onere. Quare si admonitus non fuit, « non tenetur damnum compensare, etiamsi po- « stea eveniat, modo non fuerit per moram cul- « pabilem caussa illius: nam tunc non tenetur ra- « tione culpae, neque rei acceptae, neque pacti « additi mutuo, neque etiam contractus mutui; « mutuum enim est contractus stricti juris, ex « natura sua obligans solum ad reddendam sor- « tem. 3. Ut auctarium non sit majus damno or- « to ex mutuo: alioqui excessus esset usurarum, « nam exigeretur ratione mutui, et sine justo « titulo. 4. Ut compensatio non exigatur ante « tempus, quo damnum eventurum praevidetur, « quia tunc solum urget titulus. 5. Ut alter non « cogatur ad aliquid solvendum, quidquid evene- « rit, si velit se obligare ad solvendum totum « damnum emergens, quod reipsa continget: alio- « qui ei imponeretur onus, ad quod ex mutuo « non tenetur, cum solum possit obligari ad red- « dendum mutuantem indemnem ». 130

Mox resp. 3. subdit: « Ut auctarium juste exi- « gi possit ob lucrum cessans, ex communi sen- « tentia requiruntur hae conditiones. 1. Ut mu- « tuum sit vera caussa, cur lucrum cessat: ac pro- « inde ut mutuans ante petitum mutuum habeat « facultatem proximam lucrum ex pecunia facien- « di alia via justa, et pecuniam, quam mutuat, « jam destinarit negotiationi, vel contractui ju- « sto quaestuoso, nullasque alias habeat pecunias « otiosas, id est non destinatas lucro justo fa- 131

« ciando, nec familiae substentationi, nec filiarum doti, nec provisioni casuum fortuitorum, quos prudens paterfamilias cavere debet. Nam revera lucrum ei non cessat ob mutuum, qui antequam peteretur, non destinaverat pecuniam suam negotiationi, vel emptioni rei frugiferae, vel censui, vel societati, aut non habebat facultatem proximam justum lucrum ex pecunia faciendi, aut habebat alias pecunias otiosas. Nam tunc ex pecunia, quam mutuat, nullum lucrum fecisset; ideoque talis nihil potest exigere ratione hujus tituli, utpote non extantis. Idem dic de eo, qui abstinens a negotiatione, interim se applicat alteri rei nec molestiori, nec nimis quaestuosae, cui vacare non potuisset negotiando: nam lucrum cessans per omissionem negotiationis compensatur per aliud lucrum, quod negotiando consequi non potuisset; et sic ei lucrum non cessat ex mutuatione, quae revera ab aequali lucro eum non impedivit. 2. Ut lucrum sit certum, aut probabile: nam si sit solum possibile, non est pretio aestimabile, cum mere possibilium ratio non habeatur, et in aestimatione morali potentia remota lucrandi ex pecunia nihil addit pecuniae spectatae secundum se 3. Ut moneatur mutuatarius de lucro cessante, et in illius compensatione consentiat: alioqui ad illam non tenebitur, nisi per moram culpabilem solvendi fuerit illius caussa, ob rationem supra dictam; quia onus extrinsecum contractui imponi non potest contrahenti sine illius consensu. 4. Ut non exigatur totum lucrum quod speratur, sed solum quantum spes illius judicio prudentum valet, deductis sumptibus, et aestimatione periculi ac laboris. Nam res solum sperata non est tanti valoris, quanti habita in seipsa, seu jam existens, propter pericula, et impedimenta, quae evenire possunt: sic semen sparsum in agro minus valet, quam messis ipsa, quae speratur. 5. Ut lucri cessantis compensatio non exigatur statim dato mutuo, sed solum pro tempore, quo lucrum fuisset: nam qui, verbi gratia, mutuat centum, et statim accipit decem pro lucro cessante, jam non mutuat alteri centum, sed solum nonaginta; solum enim nonaginta retinet mutuatarius, et tamen mutuans tantumdem exigit pro lucro cessante ex nonaginta, quantum ex centum; quod est injustum, et usurarium; cum tunc lucrum ei solum ex nonaginta cesset. Praeterea quod pro interesse solvitur, eidem subrogatur; et ejus, quod nondum extat, subrogatio exigi non potest. His adde, ut quis excusetur usura coram Deo ratione hujus tituli, requiritur, ut mutuet animo gratificandi proximo, non autem spe commodioris lucri. Nam si mallet mutuare, quam negotiari, intenderet principaliter lucrum ex mutuo, et sic peccaret. Quare, ut ait Sylvius, requiritur, ut is qui mutuat, non sponte subtraxerit suam pecuniam a negotiatione prius quam mutuet, intendens proprium commodum, et malens mutuare cum certo lucro, quam negotiari cum incerta spe lucri: sic enim ficto pacisceretur de lucro cessante, cum pecunia jam subtracta sit a potentia lucrandi, utpote nec secundum voluntatem ejus exposita negotiationi, aut destinata contractui justo quaestuoso, atque adeo lucrum, si quod cessat, non cessat ex mutuo, sed ex eo quod negotiari noluerit, aut aliter contrahere. Idem docet Toletus, asserens doctores convenire, quod cum quis sponte alteri offert suas pecunias mutuo, nec coactus nec rogatus, non potest licite lucrum ab alio exigere, cum ipse sponte suas pecunias a negotiatione auferat ».

Inde quaest. XIV. *An liceat aliquid ultra sor-* 132
tem exigere ratione periculi ejusdem sortis: resp. 1. evincit, nihil licere exigere a pauperibus ratione periculi sortis, orti ex eorum inopia: deinde responsione. « Multi docent, *inquit*, licere aliquid ultra sortem pacisci, et exigere ratione periculi mutuo extrinseci . . . Idem dicunt de extraordinariis facultatibus, laboribus, impensis, molestiis probabiliter in recuperanda sorte subeundis ex culpa mutuatarii, eo quod haec sint mutuo extrinseca, et pretio aestimabilia. Sed ut hoc titulo aliquid possit juste exigi, has requirunt conditiones. 1. Ut periculum sit vere probabile, et extrinsecum mutuo, ne hoc praetextu pallientur usurae: quale non est, quoties mutuatarius est industrius, verax, justus etc. de quo non datur prudens praesumptio, quod non sit soluturus. 2. Ut in hoc auctarium consentiat mutuatarius. 3 Ut mutuans non compellat illum ad secum paciscendum de periculo, sed ei relinquat libertatem assecurandi sortem per pignus, hypothecam, vel alium fidejussorem: alioqui sine causa imponeretur illi onus pretio aestimabile, ad quod non obligatur, quod est usurarium. 4. Ut non plus exigatur, quam judicio communi prudentum valeat tale periculum subeundum, habita ratione quantitatis summae mutuatae, et magnitudinis periculi, servataque proportione inter periculum, et auctarium. »

Postremo in resp. ad quaest. XIII. statuit ex 133
communi sententia per se licitam esse in mutuo pactionem, ut mutuatarius, si ad terminum praestitum non restituerit, aliquid solvat in poenam suae morae positis certis conditionibus. Conditiones porro sunt istae: « 1. Ut id non fiat in fraudem usurariam, sed ex sola voluntate sortem suam tempore statuto recuperandi. Unde si non cures, utrum solvatur tali tempore, an non; vel si optes non solvi; vel si eum terminum, intra quem scis mutuum reddi non posse, constituas, tunc poena apposita est velamen usurae, et revera lucrum ex mutuo principaliter intendis. 2. Ut debitor vere sit in culpa,

» non solvendo notabili tempore post transactum » terminum: nam sine culpa nulla potest juste » imponi, nec exigi poena, ex l. 22. Cod. *de* » *poen.*, et cap. 2 *de constit.* ibi: « Rem quae » culpa caret, in damnum vocari non convenit ». » Hinc poena non debetur, si debitor sine sua » culpa tempore praefinito non solverit propter » moralem impotentiam, hoc est difficultatem » tantam, ut creditor censeatur rationabiliter in» vitus circa solutionis dilationem. 3. Ut poena » sit moderata secundum mensuram culpae, et » rei mutuatae: alioqui esset injusta, et inique » cogeretur alter in eam consentire; ideoque non » potest peti quoad excessum. Hinc pactum, ut » pignus sit creditoris, si certo tempore debitor » non solverit, est prohibitum, l. 1. et 3. cod. » *de pact. pignor.* et c. 7. *de pignor.* Quod si » pars debiti solvatur, non potest tota poena exi» gi, sed tantum pro ratione partis non solutae, » cap. 19. *de poenis.* Idem dic, si mora non sit » notabilis: nam si per biduum, vel hebdomadam » ultra terminum praefinitum solutio differatur, » ordinarie non debet aestimari culpa digna poe» na constituta saltem tota ».

134 Caeterum Ballerinius in praelect. de usura praemissa secundae parti summae Theologicae S. Antonini Edit. Veron. cap. v. §. xxvi. hanc propositionem statuit: « Periculum sortis, seu capitalis in mutuo aestimabile non est, ideoque justus lucri titulus haberi non potest ». Cui hanc §. xxvii. subjicit: « Difficilis exactio sortis, ac » expensarum, vel damni alicujus ob eamdem su» beundi periculum aestimabilia quidem sunt, » quatenus justam expensarum, et damni aesti» mationem restaurationis nomine praestituunt; » quatenus autem eo titulo certum aliquod lucrum » supra dictam aestimationem creditori provenit, » titulus est palliatus, qui ab usura vindicari non » potest ». In cujus quidem propositionis seu explicatione, seu confirmatione §. 2. et 3. exponit responsionem ad 1. ex quaesitis de Usura S. Congregationi de Propaganda Fide propositis, quae in Veneta Editione anni 1777. Articulo huic primum addita fuerunt, ut Appendix ex Edit. Romana, in qua tamen eam reperire non potui. Sic autem habet: « Nonnulli . . . hac auctoritate po» tissimum moti, probabile, et extraordinarium » perdendi capitalis periculum in quaesito, uti pu» tant, expressum iis verbis, quae debitoris *fugam* » indicant, tamquam justum lucrandi titulum a » Congregatione approbatum inculcant. At ex tri» bus periculorum capitibus, quae in quaestione » proposita recensentur, duo postrema ad diffici» lis exactionis expensas, et morae damna mani» festissime pertinent, nimirum *quod debitor tar-* » *det in solvendo, vel quod necessarium sit coram* » *judice repetere.* Solum de primo, quod in debi» toris fugam rejicitur, ambigi potest. Verum non » amissionem debiti necessario significat, quod » si per fugam pereat, nunquam sane fiet, ut *ali-* » *quid recipiatur ratione periculi*: sed ad expen» sas referri potest, quatenus fugientem quaere» re, ut ad restitutionem compellatur, expensas » saepe maximas devorat. Alionde debitoris fuga, » inter ea pericula est, quae in contrahendo par» ticulari mutuo uti possibilia ad summum con» cipiuntur, non autem uti probabilia, quae pre» tio aestimari non posse ostendimus §. 27. num. » 3. Enim vero fugam (l. I. tract. 9. num. 4.) » S. Zeno nominatim appellat inter cetera, quae » *debitorem extorquet*, ut ne hac de re lucrum a » creditore perceptum ab usura vindicandum exi» stimarit: In Scriptura pariter cum malitia de» bitorum creditum decoquentium reprehenditur » Ecclesiastici 29. nec lucro tamen usurae dam» nando, parcitur; fuga, quae praecipuum deco» quentium medium semper fuit, lucri justi titu» lus non agnoscitur. Id tandem periculum omni » aevo commune numquam aestimarunt SS. Pa» tres, ut num. 1. §. 27. observavimus. Itaque » ne quid Sacra Congregatio probasse dicatur con» tra tantam auctoritatem, ea aut non probavit » periculum ex fuga, sed alia duo tantum, ac » cetera indicio tacta iis verbis, *vel propter alia* » *hujusmodi*; aut illud ita probavit, ut non ad ca» pitalis perdendi periculum, sed ad expensas, et » damna in recuperando capitali subeunda retu» lerit. In responsione quidem ipsius Congrega» tionis nullius periculi in quaestione memorati » distincta fit mentio, sed in genere pretium ap» probatur ejus periculi, quod aestimabile sit; et » sicut nihil deciditur circa quantitatem pretii » proportionati, ita nec circa quantitatem peri» culorum, quaenam aestimabilia sint, vel non. » Id judicii, et aestimationis Theologis relinquit » dijudicandum, ita ut nihil certi pro hoc, vel » illo periculi capite, num, et quantum aestima» bile sit, definitum dici queat. Igitur hoc Con» gregationis decretum, quum nihil pugnat ad» versus dicta §. 26., tum ad expensarum, ac » damni periculum aestimandum pertinet, de quo » hac in propositione statuimus ». Vide quae subdit n. 3. et 4.

Haec illa sunt, quae Auctoris de Usura Articulo subjicienda duximus, ut lectores a laxis opinionibus, quas ex casuistis plerisque Lucius proposuit, sibi caverent. Qui plura cupit, legat praeter Antoine, et Cuniliati locis citatis, Colet in continuatione Praelectionum Theologicarum Honorati Tourneiy Tract. de Contractibus Part. II. cap. II. et III., et Concinam in Theolog. Christ. Theologico Morali in Tract. de Justit. et Jure lib. III. diss. III. Si quis autem controversiam hanc totam penitus scrutari voluerit, consulere poterit Opera ab eodem Concina, et Petro Ballerinio adversus veteres, novosque Usurarum Patronos vulgata, quorum titulos damus. Petri Ballerinii Praelectio *de Usura*, quae num. II. est ex Praelectionibus ejusdem, Parti II. Summae Theologicae S. Antonini praemissa. Ejusdem « De 135

Jure Divino, et Naturali circa Usuram Libri sex, in quibus adversus haereticos Usurarum patronos tum recentes, tum antiquiores Catholicum praesertim dogma fuse defenditur. Praemittitur Praefatio cum historia de origine, auctoribus, et varietate haeresis impugnandae, unde contra illam magnum vel ex novitate praejudicium exurget, Bononiae MDCCXLVII. *Ejusd.* Vindiciae Juris Divini, ac Naturalis circa Usuram, quae veluti liber septimus haberi possunt adversus Opus novissime editum de Usuris licitis, et illicitis Nicolai Broedersen. His Vindiciis capite ultimo inseritur peculiaris Dissertatio de Concilio Viennensi sub Clemente V. ejusque Decretis Bononiae MDCCXLVII. *Ejusd.* Appendix trium Opusculorum in materia Usurarum. I. De Montibus Pietatis. II. De pecunia in negotiationem tradenda, ac de licito, vel illicito ex eadem lucro. III. De inani Contractuum implicitorum systemate, quo omnes fere contractus, reipsa foeneratitios, ab Usura purgare nonnulli Theologi contendunt. *Ejusd.* La Dottrina della Chiesa Cattolica circa l' Usura dichiarata, o dimostrata contro le pretese della novella opera intitolata *Dell' impiego del denaro Libri tre, Verona* 1744. Si danno per appendice alcuni Ecclesiastici documenti molto importanti. Seconda Ediz, Bologna MDCCXLVII. *Opera autem a Concina de hoc argumento edita haec sunt*: In Epistolam Encyclicam Benedicti XIV. adversus Usuram Commentarius, quo illustrata doctrina Catholica, Nic. Broedersen, ac aliorum errores refelluntur. Romae 1746. II. Usura contractus trini Dissertationibus Historico Theologicis demonstrata adversus molliores Ethices Casuistas, et Nic. Broedersen. Accedunt Appendices duae ad commentarium authoris adversus Usuram. Romae 1746. III. Esposizione del dogma, che la Chiesa Romana propone a credersi intorno l' Usura colla confutazione del libro intitolato. *Dell'Impiego del denaro*. Napoli 1746.

USUSFRUCTUS, USUS

Haec porro expendenda ad rem veniunt.

1 Ususfructus est jus alienis rebus utendi, fruendi, salva rerum substantia. *Communis*, textu expresso *in l. Ususfructus* 1. *ff. de Usufruct. et Instit. eod. tit.*
2 Usus autem est Jus utendi tantum rebus alienis, salva earum substantia: *Communis*, per text. in *l. Cui usus* 2. *ff. de usu, et habitatione, et Instit. eod. tit.* §. 1. *et seq.*

3 Unde minus Juris est in usu, quam in usufructu: Cui enim usus alicujus rei legatus est, uti quidem potest, frui vero eadem non potest, textu expresso *in cit. l. Cui usus* 2. *ff. de usu, et habitatione*, ibi: *Cui usus relictus est, uti potest, frui non potest, et Instit. eod. tit.* §. 1. ibi: « Minus autem Juris est in usu, quam in usufructu, nam is, qui fundi nudum habet usum, nihil ulterius habere intelligitur, quam oleribus, pomis, floribus, foeno, stramentis, et lignis ad usum quotidianum utatur. In eoque fundo hactenus ei morari licet, ut neque domino fundi molestus sit, neque iis, per quos opera rustica fiunt, impedimento, nec ulli alii Jus quod habet, aut locare, aut vendere, aut gratis concedere potest; cum is, qui usumfructum habet, possit haec omnia facere.

4 Ubi, ut vides, in hoc potissimum differt usuarius ab usufructuario, quod usuarius habet tantum jus utendi re aliena, et percipiendi solos fructus necessarios ad suum, suaeque familiae, et hospitum victum, seu usum quotidianum, non tamen potest omnes fructus percipere, eosque suo arbitratu vendere, seu alienare. Usufructuarius autem habet jus utendi re aliena, et percipiendi omnes ejus fructus, eosque suo pleno arbitrio vendere, donare, et quocumque modo alienare. Hinc ille, cui usus dumtaxat horti relictus est, potest quidem in ipso deambulare, poma, olera, et alia, quae ibi nascuntur ad suum, suaeque familiae, et hospitum victum, seu usum quotidianum accipere, et eos pro suo arbitrio vendere, donare, seu alienare, sicuti potest is, cui usufructus horti relictus est. Similiter ille, cui relictus est solus usus vaccarum, et ovium, potest quidem illis uti ad arandum, stercorandum, et hujusmodi; non tamen potest percipere illarum foetus, vel lanam, neque lac, nisi in modica quantitate, et quatenus ad victum quotidianum indiget, nec ullimode potest alienare, ut totaliter potest ille, cui relictus est Ususfructus, ut claro patet ex *adductis Juribus, et tot. tit. ff. et Inst. de usu, et habitatione*, ubi varia alia exempla ad id afferuntur, et concordat *tot. tit. ff. et Instit de usufructu*. Vide d. verb. *Dominium ar.* 1. *n.* 12.

Usufructus proprie nequit constitui in rebus 5
unico usu consumptibilibus. Vide d. verb. *Domi-*
nium art. 1. *num.* 13. Quasi usufructus tamen 6
etiam in his constitui potest. Vide *ibid.* nu. 14.
et hic *infra num.* 56.

Usus generatim loquendo est duplex, scilicet 7
usus *Facti*, et usus *Juris*. Vide *ibid. nu.* 15. *et*
16. ubi ostenditur quid sit uterque.

Datur alius quoque usus quasi Iuris permissi- 8
vi, vel potius usus Facti simplex ac licitus omnino dependens a voluntate domini proprietarii. Vide *ibid. n.* 17.

Hinc usus simplex Facti potest separari, et de 9
facto separatur a dominio rei etiam unico usu consumptibilis. Vide *ibid n.* 18.

10 Affertur, et solvitur notabilis instantia. Vide *ibid n.* 19. *et* 20.

11 Usufructus bonorum adventitiorum Filii pertinet ad Patrem, *l. Res quae* 1. *Cod. de bonis maternis*, *l. Cum oportet.* 6. *et l. Cum non solum* 8. *Cod. de bonis, quae liberis, et* §. 1. *Instit. Per quas Personas.*

12 Vivente tamen Avo paterno bona adventitia nepotum quoad usumfructum non pertinent ad Patrem, sed ad ipsum Avum paternum, ut clare evincitur ex *cit. l. Cum oportet in princ. Cod de bonis, quae liberis.* Et ratio est, quia fundamentum, et radix acquisitionis talis usufructus est patria potestas: In hoc autem casu patria potestas, saltem in actu, non residet apud patrem, cum et ipse sit sub potestate patris sui, qui est avus respectu nepotum ex filio, adeoque ususfructus bonorum adventitiorum nepotum pertinet ad ipsum avum, non ad patrem.

13 Ususfructus hereditatis relictae filio, sive a matre, sive ab alio sub hac lege, ut in ea nihil Juris acquirat pater, non spectat ad ipsum patrem, sed pleno Jure ad filium: sic expresse evincitur *ex Aut. Excipitur*, *Cod. de bonis*, *quae liberis.* Et ratio est, quia unusquisque potest rebus suis imponere quamlibet legem sibi benevisam, dummodo Juribus non obsistat. Talis autem hic imposita lex non obsistit juribus concedentibus patri usumfructum in bonis adventitiis filiorum, quia talia Jura non sunt prohibitiva, adeout explodat pacta, et leges, quae a voluntate Testatorum apponi possunt, sed est solum dispositiva, ut usufructus, quando aliud a testatore non fuit appositum, acquiratur patri.

14 Pater non acquirit usumfructum in hereditate adita a filio contra voluntatem ipsius patris, sic clare habetur ex *l. Cum non solum* 8. *in princ.* §. 1. *vers. sive a contrario*, *ff. de bonis quae liberis.* Et ratio est, quia omnino dissonum rationi videtur, quod pater commodum, et usumfructum earum rerum acquirat, quarum acquisitioni ipse resistit, *arg. c. Ex eo* 38. *de regul. juris in* 6. ibi: *Ex eo non debet quis fructum consequi, quod nisus extitit impugnare, l. Papinianus* 8 §. 14. *ff. de inofficioso Testam.* cum similibus.

15 Usufructus in bonis adventitiis filii per professionem patris transit in monasterium (si sit capax successionis), quousque pater vixerit. Sic communius Doctores tum Juristae, tum Theologi per textum *in Authentica Ingressi*, *Cod. de Sacrosanct. Ecclesiis*, ubi habetur, quod ingrediens, et profitens religionem, se, suaque jura, et bona dedicat Deo: Cum ergo pater quoad vixerit, habeat Jus ad usumfructum in bonis adventitiis filii, ex allatis Juribus *supra num.* 11. si ipsum ante professionem non renunciaverit, transfert secum ad religionem, seu monasterium, si sit capax successionis. Si autem Religio, seu monasterium sit incapax successionis, tunc ususfructus extinguitur, et cum proprietate filii, seu domini consolidatur. Vide *infra n.* 63. *et* 64.

16 Per professionem filii in religione pater non amittit usumfructum in bonis adventitiis ejusdem filii, sed eum retinet, quousque ipse pater vixerit. Sic Doctores fere communiter contra paucos. Et ratio est, quia per mortem naturalem Filii, cujus erant bona adventitia, non extinguitur in patre Jus ususfructus, per text. *in l. Si patri tuo* 3. *Cod de usufructu* §. 1. ibi: « Usufructuarie autem superstite, licet dominus proprietatis rebus humanis eximatur, Jus utendi, fruendi non tollitur »; adeoque neque dictum Jus ususfructus in patre extinguitur per mortem civilem filii religionem profitentis.

17 Ob delictum enorme filii, per quod solvitur patria potestas, pater non amittit usumfructum in bonis adventitiis ejusdem: Sic Molina *tom.* 1. *de Justitia tract.* 1. *disp.* 9. *vers. Ab hac regula*, *et disp.* 229. *vers. Tertius modus*, Castrop. *p.* 1. *tract.* 4. *disp.* 5. *punct.* 10. *nu.* 18. Sanchez *in Summa lib* 2. *cap.* 16. *n.* 29. et alii plures. Et ratio est, quia in confiscatione bonorum adventitiorum filii non venit ususfructus jam ante perfecte acquisitus a patre, cum ob iniquitatem filii non debeat pater Jure suo, quod perfecte quaesivit, privari. Peccata enim suos debent tenere auctores, *l. Sancimus* 22. *Cod. de poenis*, *capit. Quaesivit* 2. *de his quae fiunt a majori parte capituli.* Nec debet aliquis alterius odio praegravari, *capit. Non debet* 22. *de regul. Juris in* 6. *l. Non debet* 74. *ff. de regul. Juris.* Et rem, quae culpa caret, in damnum vocari non convenit, *c. Cognoscentes* 2. *de Constitutionibus.*

18 Pater ob transitum ad secundas nuptias de jure communi non privatur usufructu bonorum adventitiorum filiorum prioris matrimonii. Vide verb. *Pater n.* 6. *et* 7.

19 Pater potest usumfructum bonorum adventitiorum filii eidem remittere: *Comm.* per text. *in l. Cum oportet* 6. §. *vers. Sin autem res*, *Cod. de bonis quae liberis.*
20 Et talis remissio nequit revocari, nec in vita, nec in morte remittentis, *arg. cit. l. Cum oportet.* Sic doctores magis communiter contra alios volentes talem remissionem revocari vivente patre donante, seu remittente, et solum confirmari morte ipsius patris donantis, seu remittentis, per text. *in l. Donationes* 25. *Cod. de donationibus inter virum, et uxorem.* Et ratio nostrae conclusionis est, quia illa remissio non est vere, et proprie donatio, cum non sit de re, quae sit sub plena potestate, et dominio ejusdem patris, *citata autem l. Donationes* procedit solum de veris, et propriis donationibus inter patrem et filium, inter maritum, et uxorem, quae speciali jure interdicuntur ob rationes ibi allatas, quas, ut diximus, non est illa remissio ususfructus, cum ipsa proprie dicenda sit consolidatio ejusdem cum proprietate competente ipsi filio.

21 Ususfructus bonorum dotalium pertinet tota-

liter ad maritum, quandiu matrimonium consistit, textu expresso *in l. Dotis fructum* 7. *ff. de Jure dotium*, ibi: « Dotis fructum ad maritum pertinere debere aequitas suggerit, cum enim ipse onera matrimonii subeat, aequum est etiam fructus percipere. »

22 Ad quem autem spectet, et transeat ususfructus dotis, cum solvitur, vel separatur matrimonium, Vide verb. *Dos art.* 1. *et artic.* 3. et discurre pariformiter, sicut ibi.

23 Usufructus rei potest esse materia dotis, seu tradi in dotem: Sic expresse habetur *ex l. Dotis fructum* 7. §. 2. *l. si usufructus* 66. *ff. de Jure dotium, l. usufructu* 57. *ff. Soluto matrimonio*, *Si Socrus* 18. *et l. Pro oneribus* 20. *Cod. de jure dotium* Et ratio clara est, quia ususfructus ipse potissimum potest deservire ad sustinenda onera matrimonii.

24 Si uxor fuerit proprietaria, et dederit in dotem solum usumfructum, retenta sibi proprietate, soluto matrimonio, ille ususfructus immediate, et ipso jure redit ad uxorem tamquam dominam proprietatis. Colligitur clare *ex citat. l. si usufructus* 66. *ff. de jure dotium*, ubi dicitur, quod ususfructus concessus in dotem ab alio domino proprietatis, post divortium non revertatur ad uxorem, utpote non dominam proprietatis, sed ad ipsum dominum proprietatis: ergo cum in nostro casu ipsa uxor fuerit domina proprietatis, ususfructus, dissoluto matrimonio, illico revertitur ad ipsam, et consolidatur cum proprietate.

25 Si vero illum usumfructum concesserit in dotem aliquis extraneus, sibi retenta proprietate non redit ipse, soluto Matrimonio, ad uxorem sed ad dictum proprietarium, textu espresso in *lege citat. Si usufructus* 66. *ff. de Jure dotium*, ibi: « Quoniam diximus usumfructum a fructuario cedi non posse, nisi domino proprietatis, et si extraneo cedatur, idest ei, qui proprietatem non habeat, nihil ad eum transire, sed ad dominum proprietatis reservatum usumfructum a.

26 Quomodo autem in tali hypothesi sit consulendum eidem uxori, ne, post solutum matrimonium indotata remaneat, habetur *in cit. l. usufructus* 66. *ff. de jure dotium, et in l. usufructu* 57. *ff. Soluto matrimonio.* Vide *ibi.*

27 Usufructuarius fructus omnes ex re fructifera percipere potest, etiam pensiones, ac redditus ex aedificis, ex areis, et hujusmodi, texto expresso *in leg. usufructu legato* 7. *ff. de usufructu*, ibi: « Usufructu legato, omnis fructus rei ad fructuarium pertinet »; et ibidem §. 1. subjungitur: « Quicumque redditus est, ad usufructuarium pertinet, quaecumque obventiones sunt ex edificiis, ex areis, et ceteris, quaecumque aedium sunt »: et concordat *lex Item* 9. *ff. eodem*, ibi: « Item si fundi ususfructus sit legatus, quidquid in fundo nascitur, quidquid inde percipi potest, ipsius fructus est ». Et idem habetur *in l. Arbores* 59. §. 1. *ff. eodem.*

Item si apes in eo fundo sint, ad usufructuarium pertinet earum fructus, textu expresso *in citat. l. Item* §. 1. ibi: « Et si apes in eo fundo sint, earum quoque ususfructus ad eum pertinet». 28

Item si in eo fundo sint lapidicinae, cretifodinae, arenifodinae, et hujusmodi, potest usufructuarius eruere lapides, arenas, metalia, etc. Ita tamen ut agriculturae nihil obsit, textu expresso *in citat. l. Item* §. 2. ibi: « Sed et si lapidicinas habeat, et lapidem cedere velit, vel cretifodinas habeat, vel arenas, omnibus his usurum Sabinus ait quasi bonum patremfamilias; Quam sententiam puto veram »: *Et ibidem* § 3. subditur: « sed si haec metalla post usumfructum legatum sint inventa, cum totius agri relinquatur ususfructus, non partium, continentur legato »: Et idem expressius habetur *in l. Si cujus rei* 13. §. 5. *ff. eod.* ibi: « Inde quaesitum est, an lapidicinas, vel cretifodinas, vel arenifodinas ipse instituere possit. Ego vero puto etiam ipsum instituere posse, si non agri partem necessariam huic rei occupaturus est. Proinde venas quoque lapidicinarum, et hujusmodi metallorum, inquirere poterit . . . . et ceterorum fodinas, vel quas paterfamilias instituit, exercere poterit, vel ipse instituere, si nihil agriculturae nocebit ». 29

Item ad usufructuarium spectat quoad usumfructum incrementum alluvionis, si sit latens; Si vero sit patens, ad dominum proprietarium, textu expresso *in cit. l. Item* §. 4. ibi: « Huic vicinus tractatus est, qui solet in eo, quod accessit, tractari, et placuit, alluvionis quoque usumfructum ad fructuarium pertinere; Sed si insula juxta fundum in flumine nata sit, ejus usumfructum ad fructuarium non pertinere Pegasius scribit, licet proprietati accedat; esse enim veluti proprium fundum, cujus ususfructus ad te non pertineat. Quae sententia non est sine ratione, nam ubi latitat incrementum, et ususfructus augetur; ubi autem apparet separatum, fructuario non accedit. » Vide verb. *Dominium art.* 3. *nu.* 46. *ad* 50. 30

Item ad usufructuarium spectant venationes, et piscationes, textu expresso *in cit.* l. *Item* §. 5. ibi: « Aucupiorum quoque, et venationum reditus Cassius ait l. 8. Juris Civilis, ad fructuarium pertinere; ergo et piscationum ». 31

Usufructuarius potest fructus, vel utilitates rei fructiferae alteri donare, locare, vendere, concedere etiam invito domino, seu proprietario rei; Dummodo tamen ususfructus, seu ipsum jus percipiendi fructus semper maneat penes ipsum usufructuarium, cujus nomine alter fructus percipere potest. Sic habetur ex *leg. Arboribus* 12. §. 2. *ff. de usufructu*, et de communi testantur Sporer tom. 1. tract. 8. in complement. VII. Praecept. Decalog. cap. 1. sect. 1. numer. 22. Layman lib. 3. tract. 1. cap. 6. numer. 4. et alii. 32

Notanter autem dicitur: *Dummodo tamen ususfructus, seu Jus percipiendi fructus semper maneat* 33

penes ipsum usufructuarium etc. quia non potest ipsum usumfructum formalem transferre in alium extraneum a proprietario, ita ut ipse extraneus sit formaliter proprio nomine usufructuarius, per textum *in* §. *Finitur autem* 3. *Instit. de usufructu*, ibi: « Nam cedendo extraneo nihil agitur »: et in leg. Si ususfructus 66. de Jure dotium, ibi: « Quoniam diximus usumfructum a fructuario cedi non posse, nisi domino proprietario, et si extraneo cedatur, idest, ei, qui proprietatem non habeat, nihil ad eum transire, sed ad dominum proprietatis reversurum usumfructum. »

34 Usufructuarius tenetur rem proprietatis diligenter conservare, et ea tantum ratione uti, qua bonus, ac diligens aliquis paterfamilias propriis suis domesticis rebus uteretur. *leg. Sed cum Fructuarius* 66. *ff de usufructu*, ibi: « Debet enim omne, quod diligens paterfamilias in domo sua facit, et ipse facere »: Nullimode enim potest ipsam rem proprietatis deteriorare, textu expresso *in leg. Si cujus rei* 13. §. 4. *ff. de usufructu*, ibi: « Fructuarius causam proprietatis deteriorem facere non debet, meliorem facere potest »: et patet ex ipsamet definitione ususfructus tradita *supra num.* 1. per praecisa haec verba; *ususfructus est jus alienis rebus utendi, fruendi, salva rerum substantia, l. ususfructus, et Institut. eod. tit.*

35 Unde non licet usufructuario arbores frugiferas succidere, neque villam in fundo diruere, nec quidquam facere in perniciem proprietatis, textu expresso *in leg. Si cujus rei* 13. §. 4. *ff. De usufructu*, ibi: « Non debet neque arbores frugiferas excidere, neque villam diruere, nec quicquam facere in perniciem proprietatis. »

36 Item non licet immutare id, quod alicujus praedii decorandi causa, vel merae voluptatis gratia positum est, sicque nequit cujusdam aditus arbores succidere sub praetextu pinguioris reditus promovendi, ibidem sementem frumenti faciendo, vel vineam instituendo, textu expresso *in cit. leg. Si cujus rei* §. 4. ibi: « Et si forte voluptarium fuit praedium, viridaria, vel gestationes, vel deambulationes arboribus infructuosis opacas, atque amaenas habens, non debebit dejicere, ut forte hortos olitorios faciat, vel aliud quid, quod ad reditum spectet. »

37 Potest tamen usufructuarius immutare alicujus fundi qualitatem, si ipsa decorandi praedii, vel voluptatis gratia non fuerit posita, et ex tali immutatione, v. g. de silva in vineam, in agrum, in pratum, et hujusmodi melioretur evidenter proprietas, textu expresso *in cit. leg. Si cujus rei* §. 5. ibi: « Et si forte in hoc, quod instituit, plus redditus sit, quam in vineis, vel arbustis, vel olivetis, quae fuerunt, forsitan haec dejicere poterit, siquidem ei permittitur meliorare proprietatem. »

38 Quamvis usufructuarius non possit arbores fructiferas succidere, potest tamen eas, ac alias mortuas sibi applicare; Dummodo totidem alias in earum locum substituat, textu expresso *in leg. Agri*, 18. *ff. de usufructu*, ibi: « Agri fructu legato in locum demortuarum arborum, aliae substituendae sunt, et priores ad Fructuarium pertinent. »

39 Si autem magna quantitas arborum ex silva viventorum, seu violento tempestatis impetu dejiciatur, tunc ipsae arbores utpote notabiliter partem fundi efficientes, debentur proprietario suis sumptibus exportandae sine ullo incommodo usufructuarii. Colligitur *ex lege Proculus* 19. §. 1. *ff. de usufructu*, ibi: « Si arbores vento dejectas dominus non tollat, per quod incommodior (is) sit ususfructus, vel iter, suis actionibus usufructuario cum eo experiendum »; et concordat etiam l. *Arboribus evulsis* 12. *ff. eod.* ubi usufructuario conceditur solum facultas adhibendi ex dictis evulsis arboribus, quod ad refectionem aedificii usufructui obnoxii, et merum suum usum (si non habet unde utatur ligno) sunt necessariae, ibi; « Arboribus evulsis, vel vi ventorum dejectis usque ad usum suum, et villae posse usufructuarium ferre, Labeo ait: Nec materia eum pro ligno usurum, si habeat, unde utatur ligno. Quam sententiam puto veram, alioquin, et si totus ager sit hunc casum passus, omnes arbores auferret Fructuarius; Materiam tamen ipsum succidere, quantum ad villae refectionem, putat posse. Quemadmodum calcem, inquit, coquere, vel arenam fodere, aliudve quid aedificio necessarium sumere. »

40 Usufructuarius aedium, quamvis possit fenestras ad lumen necessarias aperire, colores, et picturas, et marmora immittere, et quidquid ad domus ornatum conducit, facere, non tamen potest dictas transformare, vel conjungere, aut separare, nec aditus, porticusve vertere, vel refugia aperire, vel atrium mutare, vel viridaria ad alium modum convertere; excolere enim, quod invenit, potest, qualitate aedium non immutata. Item nequit aedificium altius tollere, nec domum per coenacula, et diversoria dividere, etc. textu expresso *in cit. l. Si cujus rei* 13. §. 7. *et* 8. *ff. de usufructu.*

41 Usufructuarius, cui legatus est ususfructus specialiter alicujus domus, si ipsa incendio casuali, vel alias consumpta fuerit, nequit sibi vindicare ligna, et coementa, quae de eadem derelicta sunt, nec disponere potest de ipso solo, in quo domus erat constructa, textu expresso *in l. Quotiens* 34. §. 2. *ff. de usufructu*, ibi: « Si aedes incensae fuerint, ususfructus specialiter aedium legatus peti non potest »; et concordat §. *Finitur autem* 3. *Instit. de usufructu*, ibi: « Eo amplius constat, si aedes incendio consumptae fuerint, vel etiam terraemotu, vel vitio suo corruerint, extingui usumfructum, et ne areae quidem usumfructum deberi, » *et* f. *Repeti potest* 3. §. 2. *ff. Quibus modis ususfructus amittitur*, ibi: « Certissimum

est, exustis aedibus, nec areae, nec caementorum usumfructum deberi ». Et ratio clara est, quia eum talis ususfructus sit specialiter constitutus in dicta domo, eo ipso, quod domus perit, ipse prorsus dissolvitur, neque ullum effectum consequitur, nec quantum ad ligna, ac caementa, nec quantum ad ipsum solum domus. *Est enim*, ut expresse habetur *in l. Est enim* 2. *ff. de usufructu*, ibi: « Est enim ususfructus jus in corpore, quo sublato, et ipsum tolli necesse esse. »

42 Si autem ei legatus esset ususfructus universitatis bonorum, tunc usufructuarius posset jus suum vindicare tum in ipso solo, in quo constructa erat domus consumpta, tum etiam in ipsis lignis, ac caementis superstitibus tamquam in rebus, quae venirent in partem praedictae universitatis bonorum, textu expresso *in cit. l. Quotiens* 34. §. 2. *ff. de usufructu*, ibi: « Si universorum bonorum, ac singulerium rerum ususfructus legetur, hactenus interesse puto, quod si aedes incensae fuerint, ususfructus specialiter aedium legatus peti non potest, bonorum autem usufructu legato, areae ususfructus peti poterit, quoniam qui bonorum suorum usumfructum legat, non solum eorum, quae in specie sunt, sed et substantiae omnis usumfructum legare videtur, in substantia autem bonorum etiam area est. »

43 Idem quoque dicendum est de usufructuario, cui legatus est ususfructus fundi ruralis, in quo constructa sit villa, seu domus, et ex aliquo casu destruatur; Tunc enim usufructuarius jus suum conservabit in ipsa area, quae relinquetur, cum sit quaedam quasi accessio, atque in partem veniat universi praedicti boni, textu expresso *in l. Fundi* 8. *ff. Quibus modis ususfructus amittitur*, ibi: « Fundi usufructu legato, si villa diruta sit, ususfructus non extinguetur (quia villa fundi accessio est) non magis quam si arbores deciderint »: Et concordat *l. Sed et eo* 9. *ff. eod.* ibi: *Sed et eo quoque solo, in quo fuit villa, uti, frui potero.*

44 Usufructuarius tenetur suis sumptibus aedificia reficere quoad usque sarta tecta habeat: At vero si qua vetustate, corruerent, non teneretur ille suis impensis reficere. Immo si quid ultra quam impendi debeat, impenderit, poterit illud juridice a Proprietario repetere, l. *Usufructu* 7. §. 2. *ff. de usufructu*, ibi: « Quoniam igitur omnis fructus rei ad eum pertinet, reficere quoque eum aedes per Arbitrum cogi Celsus scribit lib. 18. Digestorum. Hactenus tamen ut sarta tecta habeant. Siqua tamen vetustate corruissent, neutrum cogi reficere ». Et l. *Eum, ad quem* 7. *Cod. de usufructu, et habitatione*, ibi: « Eum ad quem ususfructus pertinet, sarta tecta suis sumptibus praestare debere, explorati Juris est. Proinde si quid ultra quam impendi debeat, erogatum potes docere, solemniter reposces. »

45 Usufructuarius, cui legatus est ususfructus gregis, v. g. mille vervecum ad certum tempus, tenetur dicto tempore elapso eumdem vervecum numerum Proprietario consignare, et in locum capitum defunctorum totidem alia capita supplere, textu expresso *in l. Vetus fuit* 68. *ff. de usufructu*, ibi: « Plane si gregis, vel armenti sit ususfructus legatus, debebit ex adgnatis gregem supplere, idest in locum capitum defunctorum. » Et concordat l. *Quid ergo* 7. §. 2. *ff. eod.* ibi: « Si decesserit foetus, periculum erit Fructuarii, non Proprietarii, et necesse habebit alios foetus submittere. Unde Cajus Cassius lib. 8. scribit, carnem foetus domortui ad Fructuarium pertinere. »

Si vero ususfructus totus esset constitutus in quibusdam solis singularibus animalibus, quae non possent alia producere, ut muli, seu in uno dumtaxat equo, tunc usufructuarius teneretur solum ad reddendum, quod elapso tali tempore superstes adesset, nec obligaretur ad id, quod citra illius culpam interiisset, supplendum. *cit. l. quid ergo* §. 3. ibi: « Sed quod dicitur debere eum submittere, toties verum est, quoties Gregis, vel Armenti, vel Equitis idest universitatis ususfructus legatus est; Ceterum singulorum Capitum nihil supplebit. » 46

Usufructuarius incipit usum capere a momento, quo testator mortuus est. Unde si Testator reliquerit pendentes fructus jam maturos, eos percipit usufructuarius, textu expresso *in l. Si pendentes* 27. *ff. de usufructu*, ibi: « Si pendentes fructus jam maturos reliquisset Testator, Fructuarius eos feret, si die legati cedente adhuc pendentes deprehendisset, nam et stantes fructus ad Fructuarium pertinent ». 47

Ad usufructuarii heredes spectant ligna reperta jam succisa in sylva caedua, sicuti, et frumenta jam demessa, ac alia hujusmodi jam succisa, et adhuc in fundo ususfructus existentia. Ad proprietarium autem spectant solum ea, quae adhuc remanent succidenda, vel demetenda die decessus ipsius usufructuarii, textu expresso *in l. Si Fructuarius* 13. *ff. Quibus modis fructus amittitur*, ibi: « Si Fructuarius messes fecit, et decessit, stipulam, quae in messe jacet, heredis ejus esse, Labeo ait; spicam, quae terra teneatur, domini fundi esse, fructumque percipi, spica, aut foeno caeso, aut uva adempta, aut excussa olea; quamvis nondum tritum frumentum, aut oleum factum, vel vindemia coacta sit. Sed ut verum est, quod de olea excussa scripsit, ita aliter observandum de ea olea, quae per se deciderit, Julianus ait. Fructuarii fructus tunc fieri, eum eos perceperit, bonae fidei autem possessoris mox quam a solo separati sint ». Et concordat l. *In singulos* 8. *ff. de annuis legatis*, ibi: « Cum fructuarius etiamsi maturis fructibus, nondum tamen perceptis, heredi suo eos fructus non relinquet ». 48

Si ususfructus sit relictus pluribus usufructuariis conjunctim, uno eorum decedente, ejus por- 49

tio accrescit aliis, et non revertitur ad proprietarium, textu expresso in *l. Quoties* 1. *ff. de usufructu adcrescendo*, ibi: « Quoties ususfructus legatus est, ita inter fructuarios est jus adscrescendi, si conjunctim sit ususfructus relictus ». Et concordat *l. Si mulieri* 8. *ff. eod.* ibi: « Si mulieri cum liberis suis ususfructus legatur, amissis liberis, ea usumfructum habet, sed et matre mortua, liberi ejus nihilominus habent jura adcrescendi ». E contra autem si ususfructus sit relictus pluribus non conjunctim, sed separatim, assignata cuique sua distincta portione, textu expresso *in cit. l. Quoties*, ibi: « Ceterum si separatim unicuique partis rei ususfructus sit relictus, sine dubio jus adcrescendi cessat ».

50 Usufructuarii heres non tenetur restituere proprietario fructus, quos defunctus collegerat, antequam essent maturi, textu expresso *in l. Si absente* 48. §. 1. *ff. de usufructu*, ibi: « Silvam caeduam etiamsi intempestive caesa sit, in fructu esse constat, sicut olea immatura lecta. Item foenum immaturum caesum in fructu est »: Et concordat *l. In fructu* 43. *ff. de usu, et usufructu*, ibi: « In fructu id esse intelligitur, quod ad usum hominis inductum est; neque enim maturitas naturalis hic spectanda est, sed id tempus, quod magis colono, dominove cum fructum tollere expedit.

51 Usufructuarius potest interrumpere locationem factam a proprietario, textu expresso in *l. Arbores* 59. §. 1. *de usufructu*, ibi: « Quidquid in fundo nascitur, quidquid inde percipitur, ad fructuarium pertinet, pensiones quoque jam antea locatorum agrorum, si ipsae quoque specialiter comprehensae sint, sed et ad exemplum venditionis nisi fuerint specialiter exceptae, potest usufructuarius conductorem expellere.

52 Heres, seu legatarius testatoris tenetur praestare usufructuario viam, et transitum necessarium ad utendum suo usufructu, textu expresso in *l. In fundo* 1. §. 1. *ff. Si ususfructus petatur*, ibi: « Usufructus legatus adminiculis eget, sine quibus uti frui non potest, et ideo si usufructus legetur, necesse est tamen, ut sequatur eum aditus. « Et *ibidem* §. 2. aubjungitur: « Sed si ususfructus sit legatus, ad quem aditus non est per hereditarium fundum, ex testamento utique agendo fructuarius consequetur, ut cum aditu sibi praestetur ususfructus. » Et *ibidem* §. 2. additur: « Utrum autem aditus tantum, et iter, an vero et via debeatur fructuario, legato ei usufructu, Pomponius *l.* 5. dubitat, et recte putat, prout Ususfructus perceptio desiderat, hoc ei praestandum. » Et concordat *l. Damna* 15. §. 1. *ff. de usu, usufructu*, ibi: « Si fructuarius ad fundum aliunde viam non habeat, quem per illum fundum, qui legatus est, an fructuario servitus debeatur? Respondit: Quemadmodum si in hereditate esset fundus, per quem fructuario potest praestari via, secundum voluntatem defuncti videtur id exigere ab herede; ita et in hac specie non aliter concedendum esse legatario fundum vindicare, nisi prius jus transeundi usufructuario praestet ».

Usufructuarius tenetur ad sustinenda, et solvenda omnia onera rerum, quarum usufructu gaudet, uti sunt tributa publica, vectigalia, census, pensiones, omnesque aliae obligationes, etiamsi praedicta omnia post institutum usumfructum supervenissent: *Communis*, per textum expressum *in l. Si pendentes* 27. §. 3. *et* 4. *ff. de usufructu et l. Quaero* 18. *ff. de usu, et usufructu*. Et ratio clara est, quia secundum naturam est, quod qui sentit commodum, sentiat et onus, per text. *in l. Secundum naturam* 10. *ff. de Regul. Juris et cap. Qui sentit* 55. *de Regulis Juris in* 6. 53

Dominus, seu proprietarius nihil potest nec addere, nec minuere, aut mutare in locis, aut in rebus obnoxiis usufructui, idest neque inutile aliquod aedificium demoliri, aut altius tollere, aut sylvam quamdam excidere, nisi de consensu expresso usufructarii, etiamsi per id fundus ususfructus redderetur evidenter melior: *Communis*, per textus expressos in variis legibus, et signanter in *l. Usufructu legato* 7. §. 1. *ff. de usufructu*, *l Sed si is* §. 7. *ff. eod. l. Si ab herede* 2. *ff. Si Ususfructus petatur*. 54

Dominus, seu proprietarius, aut quis alius, ad quem spectat fundus Ususfructus, de jure potest exigere ab Usufructuario quascumque cautiones necessarias ad conservationem praedicti fundi, et integram restitutionem finito tempore Ususfructus, et Usufructuarius tenetur dictas cautiones ei praestare, nisi vi tituli sui ab hoc onere eximatur: *Communis*, per claros textus *in l. Si cujus rei* 14. *ff. de Usufructu*, *l. Si cujus* 1. *ff. Usufructuarius quemadmodum caveat*, *l. De die* 8. § 4. *ff. qui satis dare coguntur*, *l. Si usufructus* 1. *et l. usufructu* 4. *Cod. de usufructu*, cum similibus. 55

Et a fortiori idonea cautio exigi potest, et praestari debet in quasi usufructu earum rerum, quae usu consumuntur, ut expresse habetur *in l. Sed de pecunia* 2. *l. Ergo cautio* 4. *l. Hoc Senatus consultum* 5. *l. Si tibi* 6. *l. Si vini, olei* 7. *l. Tribus* 8. *ff. de usufructu earum rerum, quae usu consumuntur, et in c. Dum constat* 8. *de pignoribus*. Quamvis enim in rebus usu consumptibilibus (uti sunt vinum, frumentum, oleum, vestimenta, quibus proxima est pecunia numerata, namque ipso usu assidua permutatione quodammodo extinguitur, ut expresse habetur *in* §. *Constituitur* 2. *Institut de usufructu*, et consumitur, si non in sua entitate, saltem in dominio) non possit proprie constitui ususfructus, cum sit impossibilis earum usus, salva manente rei substantia, ex quo talis usus in consumptione consistat: quasi Usumfructum tamen etiam in his constitui posse utilitatis gratia statutum est *in l. Senatus censuit*. 1. *et l. Sed de pecunia* 2. *cum aliis tot. tit. ff. de usufructu earum rerum, quae usu con-* 56

sumuntur, et cit. §. Constituitur 2. Institut. de usufructu. Ea tamen conditione, ut si legetur alicui Ususfructus omnium bonorum, aut quorumdam, quae usu consumuntur, bona uso consumptilia tradantur aestimata, et acquiratur ab Usufructuario eorum dominium cum obligatione reddendi aestimationem, transacto tempore Ususfructus, praestita ad id idonea cautione, ut patet in supra citatis Juribus. Vide verb. *Dominium art.* 1. n. 13. *et* 14.

57 Ususfructus finitur variis modis. Primo cessione mutua, utpote si aut usufructuarius cedat usumfructum proprietario, aut proprietarius proprietatem rei transferat in usufructuarium, textu expresso *in* §. *Finitur* 2. *Instit. de usufructu*, ibi: « Item finitur ususfructus si domino proprietatis ab usufructuario cedatur, vel ex contrario si usufructuarius proprietatem rei adquisierit, quae res consolidatio appellatur.

58 Secundo finitur ususfructus, si res usufructui obnoxia tota pereat, v. g. tota domus sit casuali incendio combusta, ut hujusmodi; tunc enim non remanet ususfructus, nec quantum ad locum, in quo ipsa domus constructa erat, nec quantum ad ligna, ut coementa, aliasque rus, ex quibus erat composita; *l. Quotiens* 34. §. 2. *ff. de usufructu*, *l. Repeti potest* 5. §. 2. *ff. Quibus modis ususfructus amittitur, et* §. *Finitur autem* 3 *Instit. de usufrctu*, cum similibus. Vide *supra nu.* 41. 42. *et* 43. et observa ut ibi.

59 Tertio finitur ususfructus conditionis eventu, quando jus Usufructu fruendi intra limites illius conditionis totum continetur, textu expresso *in l. Si sub conditione* 16. *ff. Quibus modis ususfructus, vel usus amittitur*, ibi: « Si sub conditione mihi legatus sit usus, medioque tempore sit penes heredem, potest heres usumfructum alii legare. Quae res facit, ut si conditio extiterit mei legati, ususfructus ab herede relictus finiatur.

60 Quarto finitur, cum finitum est tempus, ad quod Ususfructus alteri legatus, seu concessus est, *l. Ambiguitatem* 12. *cod. de usufructu*, *l. Sicut in annos* 3. *ff. Quibus modis ususfructus, vel usus amittitur*, cum similibus.

61 Quinto finitur, cum testator rem usufructui obnoxiam in testamento relictam ante mortem nihil quidquam mutato suo testamento immutat, ut si alicui reliquerit usumfructum certi agri, et postea ipsum agrum in aedificium immutet, seu in eo aedificium construat, et hujusmodi: Tunc enim talis immutatio aperte designat ipsius voluntatis immutationem, et legatum proinde penitus extinguit, cum legatum illud totum pertineret ad agrum, qui non amplius extat. Sic expresse habetur in *l. Repeti* 5. §. 3. *ff. Quibus modis ususfructus, vel usus amittitur*, ibi: « Si areae sit ususfructus legatus, et in ea aedificium sit positum, rem mutari, ut usumfructum extingui constat ». Et concordat *l. Quid tamen* 10. §. 4. *ff. eod.* ibi: « Certae silvae usufructu legato, si silva caesa, illic sationes fuerint factae, sine dubio ususfructus extinguitur ».

Sexto finitur morte, tum naturali, tum civili Usufructoarii: *Communis*, per text. *in* §. *Finitur autem* 3. *Instit. de usufructu*, *l. Sicut* 3. §. 3. *ff. Quibus modis ususfructus, vel usus amittitur, l. Si Patri* 2. *et l. Corruptionem ususfructus* 16. §. 1. *et* 2. *de usufructu, et habitatione,* cum similibus. 62

Si usufructuarius fiat Religiosus, et professionem emittat in religione incapaci bonorum stabilium in communi, tunc ususfructus extinguitur, et consolidatur cum proprietate domini: Sic Communis DD. sententia cum Layman *l.* 3. *tract.* 1. *cap.* 6. *num.* 6. *vers. Dico secundo,* Sporer *loco cit. num.* 44. Sanchez *lib.* 7. *moral. c.* 13. *num.* 53. Azor. *tom.* 2. *lib.* 2 *c.* 22. *q.* 4. Molina *tom.* 1. *tract.* 2. *disp.* 9. ut aliis. Et ratio est, quia ususfructus est jus personale, quod una cum persona extinguitur, sive per mortem naturalem, sive per mortem civilem, qua persona fiat omnino incapax ususfructus, *arg.* §. *Finitur* 3. *Instit. de usufructu.* Atqui per professionem in religione incapaci bonorum stabilium in communi, persona professa fit omnino incapax ususfructus tam in propria persona, quam in communi, ut de se patet; ergo etc. 63

Si autem usufructuarius fiat religiosus, et professionem emittat in monasterio capaci bonorum stabilium in communi, tunc ususfructus devolvitur ad monasterium, quo contemplatione Monachi frui poterit, quamdiu is vivit. Sic tenent Sanchez *loco cit. num.* 47. Sporer *loc. cit. num.* 25. Layman *loc. cit. vers. Sed de aliis,* Molina *loco cit. disp.* 9. et alii passim. *art. Authent. Ingressi. cod. de Sacrosanctis Ecclesiis.* Et ratio est, quia per professionem in monasterio capaci bonorum stabilium persona retinet adhuc capacitatem ususfructus pro monasterio, cum in *cit. Authent. Ingressi, et Authent. de Monachis,* §. *Illud quoque* expresse dicatur, quod bona una cum persona, seu tamquam accessoria personae tradi debeant monasterio. 64

Alia ad rem; Vide verb. *Bona*, *Dominium*, *Maritus*, *Melioramenta*, *Pater*, *Uxor*.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

Posse patri in bonis adventiis filii prohiberi usumfructum, res est incontroversa. An autem sufficiat tacita prohibitio, ut ex quibus colligi queat? Vide, si iubet, *Andreol. controvers.* 224. *num.* 3. *Cardinal. de Luc. de Servitut. discur.* 60. *n.* 2. *Pasqual. de Patr. Potest. part.* 1. *cap.* 3. *n.* 38. *Castill. de Usufruct. cap* 3. *num.* 56. *et seq.* 65

Hic vero expendendum est, an prohibito usufructu patri, nihilominus competat ei administratio horum bonorum, si filius aetatis defectu laboret? A Justiniano in *Novell.* 117. *c.* 1. §. 1. 66

constitutum est, quod testatori, vel donatori licebat destinare administratorem, et hac destinatione non facta, judici deferatur potestas administrationem destinandi. Sed in controversia remanet, an non huic curatori judiciali praeferendus sit pater?

67 Nihil sane de eo disposuit Justinianus, qui fortassis praevidit, patrem, adempto sibi usufructu, onus administrationis sponte declinaturum. Interim si pater velit administrare, hunc admittendum esse reor, cum satis sit quod remotus a lege haud sit, nec privatio ususfructus privationem contineat administrationis, *ad text. in leg. fin. §. 1. Cod. de bon. quae liberis.*

Aliud vero erit, si testator patri administrationem quoque ademisset, ut firmant *Hartman. Pistor. lib. 4. quaest. 11. n. 13. Carpzov. Jurisprud. Forens. part. 2. Constitut. 10. defin. 11.* Addc *Castill. de Usufructu cap. 3. n. 59. et sequent.* 68

UT ECCLESIASTICA BENEFICIA SINE DIMINUTIONE CONFERANTUR

Ex lib. 3. *Decretal. Tit.* 12.

Commentarius, et novus articulus editorum Cosinensium.

1 Cum beneficium detur *propter officium*, aequum profecto est, ut ubi transit ad successorem officium, et hujus obligatio, etiam beneficium, seu jus percipiendi redditus Ecclesiasticos integre, et sine diminutione transeat; alias periculum foret, ne his reservatis, aut diminutis, vel nullus idoneus inveniatur, qui onus, et officium beneficio sic diminuto adhaerens acceptare vellet; vel si qui acceptarent, in ministerio Ecclesiastico negligentius agerent. Hinc jure merito generalis regula traditur *sub Titul. cit. Ut ecclesiastica beneficia sine diminutione conferantur.*

2 Porro diminutio beneficiorum Ecclesiasticorum sex praecipue modis fieri potest; nempe per *divisionem*, per *dismembrationem*, per *suppressionem*, per *unionem*, per *reservationem pensionis*, per novi *oneris impositionem*. De primis quinque actum est sub verb. *dismembratio*, *Unio beneficiorum*, *Pensio*: de impositione novi oneris heic aliquanto fusius agendum.

3 Et quidem impositioni novi oneris locus fit, quoties Episcopus beneficiatum aliquo onere *reali*, vel *personali* gravare, aut partem redditum beneficii sibi reservare praesumit. Et tale onus reale imponeretur obligando v. g. beneficiatum, ut certam partem fructuum quotannis solvere, vel aliquid quidpiam pro semel, et semper praestare teneatur. Personale vero onus imponeretur, obligando v. g. beneficiatum, ut deinceps sacram scripturam legat, catechesim habeat, plures Missas celebret ac antea fuerant praescriptae, vel ut Choro assistat, aut aliud hujusmodi praestet, quod ante hac non fuerat beneficio annexum.

4 Jam vero omnino illicitum, atque prohibitum est beneficium conferre cum diminutione per novi oneris impositionem: Ita certa, et communis omnium, atque patet ex *c. unic. §. Omnibus ergo h. Tit.* juncto *cap. Prohibemus* 7. *de censibus*, ubi Concil. Lateranense sub Alexandro III. celebratum sic decrevisse legitur: « Prohibemus insuper, ne ab Abbatibus, Episcopis, vel aliis « Praelatis novi census imponantur Ecclesiis, nec « veteres augeantur, nec partem fructuum suis « usibus appropriare praesumant... Si quis vero aliter fecerit, irritum quod egerit habeatur ». Neque alia fuit mens Tridentini, prout *ex Cap. 5. sess. 25. de Reformat.* liquido patet.

« Unde beneficiati non sunt cogendi ad sustinenda onera, quae in fundatione, vel institu- 5 « tione, aut statutis non reperiuntur, vel ad quae » ex antiquissima consuetudine non teneutur, » prout refert decisum *in una Cremonen. Aldan.* »: Apud Barbosam *in Trident. cap. 5. sess. 25. de reformat. n. 7.*

Atque id tantum juris fundamentum habet, ut 6 nec equidem ex conjecturis, et *interpretativo* argui possit de mente fundatorum pro novis oneribus imponendis, quemadmodum decrevit Sacra Congreg. Concil. apud Fagnanum *ad cap. Significatum de Praeben. n. 5.* in haec verba:

« Cum Episcopus Asculanus imposuisset onus » paucae eleemosynae cuidam prioratui, quod est » beneficium simplex, pro Missis bis in hebdo- » mada celebrandis in Cathedrali Ecclesia; id- » que quia licet dictus Prioratus actu Ecclesiam » non haberet, cum tamen haberet redditus, et » adessent vestigia veteris Ecclesiae, non erat » verisimile, illam sine onere Missarum cele- » brandarum erectam fuisse, S. Congr. Consulta, » an id potuisset Episcopus, respondit, nullum » onus novum imponendum ex conjecturis veri- » similibus ». Atque ita communiter DD. tenent; adeoque concludat de Fargna: « Episcopus neque ex verisimilibus conjecturis novum onus beneficiis imponere valet ». *de jurepatr. part. V. Can. XI. Cas. 1. n. 5.*

Imo etiamsi Capellani, et beneficiati pro tem- 7

pore novis oneribus hujusmodi per Ordinarium impositis se submisissent, non exinde eorum successores obligati forent ad talia onera praestanda, ut saepius censuit S. Congregat. Concil. in *Sarnen*. 3. *Jul*. 1690. *et in Asten*. 14. *Febr*. 1699. apud Monacell. *Formul. pract. tom*. 3. *part*. 3. *tit*. 2. *form*. 7. *n*. 21. *pag*. 205. Quod idem tenuit non semel Rota apud de Fargna, *oper. cit. part*. 2. *can*. 27. *Cas*. 4. *n*. 3. *et seqq*. per haec verba: » Imo idem Capellanus, aut beneficiatus non » teneretur oneribus, et conditionibus de novo » super impositis satisfacere, etiamsi haec in an- » tecedentibus vacationibus fuissent ab ejus an- » tecessoribus acceptata; quia isti jus non habe- » bant obligandi se, suosque successores, eisque » irrogandi ullum praejudicium, Rota *decis*. 452. » n. 85. coram Bichio. *decis* 494 *n*. 13. *part*. 18. » *tom*. 2. *recent*. ».

7 Hinc porro est, ut ex mente S. Congr. Concilii Ordinarius nec possit obligare Capellanum ad celebrandum quibusdam statis diebus, aut quadam determinata hora, si id ex fundatione non constet, quemadmodum refert cit. Monacell. per sequentia verba: « Neque ab Episcopo cogi pos- » sunt Capellani, sed tantum hortari ad celebran- » dum certis diebus, et horis in Cathedrali, in » qua reperiuntur Capellaniae, si in fundatione » hoc eis non reperiatur injunctum, S. Congre- » gat. Concil. in Pisauren. 6. Apr. 1617. ». *Tom*. 2. *tit*. 13. *Form*. 2. *n*. 56. *pag*. 85.

8 Quinimo » cum beatae memoriae Cardinalis » Burromaena vellet cogere obtinentes simplicia » beneficia in Parochialibus, ut per se, vel per » substitutos deservirent: Congregatio ab eo con- » sulta respondit, *non esse cogendos ad aliud*, » *quam ad dicendas horas Canonicas*, nec teneri, » si beneficia simplicia sint, deservire per se, nec » per substitutum ». Apud Fagnan. *ad cit. cap Significatum de praeben*. *n*. 4.

9 Ut merito concludat idem Monacellus: « ... O- » nera regulanda, et implenda erunt juxta legem » praescriptam in fundatione, quam Ordinarius » alterare non potest, nec beneficiato nova adde- » re onera, etiam si *Patronus*, seu executor te- » stamentarius consensum daret, ut pluries res- » pondit praed. Sac. Congregat. Concil. et prae- » cipue *in Ariminen*. 23. *Aprilis* 1589. *in Co-* » *men*. 25. *Martii* 1689. *in Sarnen*. 3. *Jul*. » 1690. *et in Asten*. 14. *Febr* 1699. quae con- » clusio procedit etiam in Collegiata Ecclesia, » Canonicis cujus non potest Episcopus onera » addere praeter in erectione demandata, etc. » Congreg. Conc. 17. *April*. 1603: — *tom*. 2. *tit*. 15. *Farm*. 1. *n*. 29. *pag*. 204. (*).

Unde si de beneficiis juris patronatus agatur, 10
apud DD. sententia est, quod « leges, condi- » tiones, seu qualitates in limine fundationis » appositas non potest Patronus haeres, sive fun- » datoris successor alterare, aut eisdem dero- » gare etiam cum consensu Episcopi. Ita confor- » miter Concil. *Trid. sess*. 25. *cap*. 5. Cardina- » lis de Luca *de benefic. disc*. 96. *n*. 6. *et* 7. ci- » tans Rotam *in Alexandrina decanatus* 13. *Ju-* » *nii* 1598. coram Orano; et aliam Rotam De- » cis. 496. *n*. 9. *part*. 1. *recent*. Pyrrus Corradus *in prax. benefic. lib*. 2. *cap*. 10. *n*. 145. *et* » *seqq*. ubi *sub n*. 152. refert Declarationem Sa- » crae Congregationis Concil. quae cum inter alia » interrogaretur: *An de consensu Patroni possit* » *dispensari cum minore viginti quinque anno-* » *rum ad Capellaniam simplicem obtinendam, ad* » *quam ex fundatione est praesentandus Sacer-* » *dos?* Respondit. *Ad quartum, hanc dispensandi* » *facultatem Episcopis post Concilium non com-* » *petere*. Concordat Fagnanus *in c. Canquerente* » *n*. 24. *de Cleric. non resident*. pariter asserens, » Sacr. Congregationem censuisse; quod hodie » ex Decreto Concil. Trident. *cit. sess*. 25. *cap*. » 5. non sit in facultate Ordinarii derogare qua- » litatibus in fundatione appositis, etiam de con- » sensu Patronorum ». Haec Reiffenst. *ad tit. de praeben* §. 4. *n*. 111.

Additur notandum, *Patronus haeres, seu fundatoris successor*; nam, quod Patronus fundator a 11
lhuc vivens, ex justa causa, et cum consensu Episcopi possit tollere, seu alterare conditiones, sive

(*) Clariss. Pirhing. *ad Tit de praeben* §. *V. nu*. 66 in eam ivit sententiam, quod « potest Episcopus cum con- » sensu Capitali sui, ex causa rationabili onus aliquod spi- » rituale licitum, et honestum imponere beneficio, dum » vacat, antequam alicui conferatur, ita ut tale benefi- » cium ad quemcumque possessorem cum eo onere tran- » seat, v. g. ut beneficiatus deinceps docere debeat Sac. » Scripturam, vel catechesim; idque sumitur ex *cap. Signi-* » *ficatum de praeb*. ubi Praepositus, et Capitul. Ecclesiae » Insulanae cuidam sacerdoti praebendam contulerat, cum » eo onere, ut Missam de B. Virgine quotidie celebraret, » nisi corporis infirmitate gravatus esset ». Ita pariter tenet Azorius apud Leurenium, *for. benefic. part*. 1. *quaest*. 31. ubi sic is concludit: « In specie posse Episcopum cum » Capituli sui consensu ex rationabili causa, dum vacat » beneficium, ei adjungere onus, v. g. ut deinceps illud » obtinens doceat Scripturam, vel catechesim. Item licet » Capellania ex prima fundatione unius tantum in hebdo- » mada, aut duarum Missarum onus habeat, ex justa cau- » sa, aut necessitate posse ab Episcopo augeri hunc nu- » merum Missarum, si nimirum redditus sufficiant, et Ec- » clesia frequentiori sacrificio egeat. Quod si tamen be- » neficium sit juris patronatus, adhibendum consensum » Patroni, qui illum rationabiliter negare non potest, ubi » adest talis causa, vel necessitas ». Et idem scriptor *ibid. part*. 2. *quaest* 776. n. 2. sic habet: « Tradit Layman ... pos- » se Episcopum ex rationabili causa beneficio, dum vacat, » adjicere novum opus, v. g. ut beneficiatus deinceps ha- » beat Cathechismum, et Capellania ex prima fundatione » habens onus legendae hebdomadatim unum tantum, vel » duo sacra, dein habeat onus legendi plura sacra, si ta- » men reddilus sufficiant, et Ecclesia indigeat frequentiori » sacrificio ... Verum (concludit Leuren.) haec imposi- » tio oneris ... ante collationem beneficii, seu antequam » alicui conferatur, facienda » — Sed ex tot S. Congr. Concil. Declarationibus heic supra allatis, et ex ipso textu Trident. *sess* 25. *cap*. 5 rectius tenendum est, Episcopus id efficere non posse; sed in hoc, vel illo casu Apostolicam Sedem pro beneplacito esse adeundam.

qualitates tempore fundationis appositas etiam ex post facto, censet Gercies *de benefic. part.* 7. *cap.* 1. *n.* 103. ibi: « de patrono fundatore clarum videtur posse tollere, et alterare conditiones, seu qualitates tempore fundationis appositas, etiam ex post facto cum consensu Episcopi, uti volunt DD. ». Atque haec sententia tenenda, quamvis oppositum tueatur Pyrrus Corradus *loc. cit.* n. 157. quia, inquit, Concil. Trident. ac Declarationes Sacr. Congregationis non distinguunt inter Patronum viventem, et defunctum, eo praesertim, quia per fundationem ab Episcopo authenticatam, jam jus est Ecclesiae acquisitum; quod proinde ex post facto non amplius potest fundator eidem auferre, minuere, aut per novas conditiones infringere. Et haec posterior sententia (ut ait Reiffenst. *l. c. n.* 113.) locum habere videtur, quando Patronus ex intervallo vellet qualitates fundationis mutare in praejudicium Ecclesiae, cui jus praejudicium tertii tollendo jus quaesitum, ut post Rotam *decis.* 37. *n.* 1. *et seqq. part.* 7. *recent.* habet de Luce *disc.* 60. *de jurepatr.* 16. *et disc.* 16. *eod. n.* 2. *et seq.*; alioquin secus (*).

12 Quaeritur: Utrum Episcopus, vel alius collator possit redditus vacantis beneficii sibi reservare? « Respondeo *negative*, quinimo istud foret novum onus imponere beneficio, illudque diminuere. Ratio clara est, quia bona a mortuis Ecclesiarum Rectoribus derelicta, seu tempore vacationis beneficiorum obvenientia, vel in utilitatem eorumdem expendi, vel futuris debent successoribus fideliter conservari, prout habetur *cap. Praesenti* 9. *de offic. Ordin. in* 6. Atque jam ab antiquo statutum fuerat, *can. Quoniam quidem, dist.* 75. *et cap. Cum vos,* 4. *de Offic. Ordin.* ubi idcirco jubetur poni oeconomus, qui vacante Ecclesia, seu beneficio, fructus ipsius colligat, et eos aut in opus Ecclesiarum, earumque utilitatem expendat, aut futuris successoribus fideliter reservet. Atqui istud non fieret, si Episcopus, vel alius collator beneficiorum, horum fructus, seu redditus occupare, aut in suos usus convertere quoquomodo praesumeret, quod proinde in praeallegatis sacris canonibus gravissime prohibitum fuit...

« Additur tamen *in cit. c. Praesenti* 9. *de offic. ordinar. in* 6. notabilis limitatio praemissorum, illis verbis: *nisi de speciali privilegio, vel consuetudine jam praescripta legitime, seu alio causa rationabili* (puta quia in limine fundationis concessum fuit) *hoc eisdem competere dignoscatur*, nempe Episcopis, Abbatibus etc. quamquam etiam in hoc casu non sit licitum occupare quaecumque bona morientium Rectorum, aut tempore vacationis beneficiorum obvenientia, sed illa solum, quae supersunt, solutis debitis, atque ministrorum salariis, et hujusmodi, ut *in cit. cap. Praesenti* subjungitur ». Ita Reiffenst. *ad tit. de quo supra, Ut Ecclesiastica benefic. etc. n.* 8. *et seq.*

Amplius: « potest Episcopus cum Capitulo suo constituere, ut proventus beneficiorum vacantium retineantur ad tempus pro causa justa, et necessaria. Ita textus in *c. unic. h. t. §. ult. et Gloss. fin. ibid.* et Innoc Abbas, aliique passim, qui istud exemplificant in casu debitorum nomine Ecclesiae contractorum, pro quorum solutione aliunde media non suppetunt, *arg. cap. penult. de verb. significat.* ubi Papa pro exoneratione talium debitorum cuipiam Episcopo indulsit, ut fructus beneficiorum in sua dioecesi vacantium biennio retinere posset, et hoc ipsum intelligi debet de caeteris Ecclesiae necessitatibus, aliisque causis justis, ac necessariis ». Reiffenst. *ibid. n.* 10. (**). 13

(*) Ex sententia Schmalzgrueberii « Episcopus non potest qualitates, seu conditiones beneficii in prima fundatione appositas, etiam cum consensu patroni successoris mutare: intellige in totum, et in perpetuum, ac sine rationabili causa; nam ex justa causa cum consensu successoris Patroni voluntatem fundatoris per Epikejam interpretari, et interdum etiam pro una, et altera vice dispensare, et sic facere mutationem aliquam, quoad unam, vel alteram conditionem in prima fundatione appositam, potest, ut contra Garciam probabiliter docet Layman ». Ita Schmalzgrueber *ad tit. de Jurepatr. n.* 259. Sed ex iis, quae heic supra dicta sunt, opinio Garciae, quam vulgo DD. tenent, juris principiis magis suffulta videtur.

(**) « Si Episcopus cum consensu Capituli, non ex pacto, sed per auctoritatem, et potestatem suam ordinariam partem aliquam redituum beneficii vacantis ob justam, et necessariam causam subtrahat, sibique ad tempus reservet, etiamsi id in ipsius Episcopi conferentis commodum aliquo modo cedat; v. g. ad solvenda debita Episcopatus contracta nomine Ecclesiae, et non suo privato nomine, id per se suapte natura simoniacum non est ». Pirbing *ad Tit. ut supra, Ut Ecclesiastica beneficia etc. num.* 2. Eadem in terminis docet Leurenius *for. benefic. part.* 2. *quaest* 776 *num.* 2. *ibi:*

« De caetero non prohibetur Episcopus, non quidem qua collator, sed potius qua judex Ecclesiasticus, seu qua Episcopus, non ex pacto, sed per auctoritatem suam ordinariam, quandoque ob rationabilem causam necessitatis hujusmodi aliquid imponere beneficio v. g. pensionem jam impositam augendo, praesertim ubi majores nunc, quam antea fructus ex beneficio proveniant .. aut partem aliquam redituum benefici vacantis subtrahere, et ad causam piam, v. g. fabricam Ecclesiae applicare, sibique ad tempus reservare, etiamsi id in ipsius Episcopi conferentis commodum aliquo modo cedat, v. g. ad solvendo debita Episcopatus contracta nomine Ecclesiae, et non suo privato nomine, vel pro sua sustentatione. Quin (prosequitur Leuren.) et in quibusdam Germaniae locis, seu Ecclesiis vigere consuetudinem, ut ex beneficiis, v. g. Parochialibus loco primorum fructuum, seu nomine annatis detur aliquid ad Episcopales proventus augendos, testatur Layman. *ad cap. un. h. tit. Ut Ecclesiastica beneficia etc.* »

Audiamus insuper Engel in haec verba: « Poterit Episcopus fructus beneficii vacantis pro utilitate Ecclesiae expendere, vel pro solutione debitorum nomine Ecclesiae etiam Cathedralis (non vero nomine proprio, nisi pro necessaria sui sustentatione) contractorum, vel ad aliam piam causam applicare ... Sed haec fructuum reservatio fieri debet ante, vel cum collatione beneficii: post collationem autem semel libere factam, sine consensu beneficiati recte non fieret, quia in jure quaesito alicui praejudi-

14 Item quaeritur: Utrum a noviter receptis, seu admissis ad possessionem canonicatus, seu alterius beneficii, possit aliquid exigi, saltem existente statuto, vel consuetudine longaeva? Respondetur a noviter recepto, seu admisso ad possessionem Ecclesiae Cathedralis, canonicatuum, vel aliorum beneficiorum nihil potest exigi, nec aliqua proventuum, seu fructuum deductio fieri, aut aliqua solutio, promissio, seu compensatio convertendorum in utilitatem aliorum Canonicorum, seu beneficiariorum interponi; sed quaecumque talia in pios usus non convertenda, censentur illicita, suntque prohibita, veluti habentia labem simoniacae pravitatis, aut sordidae avaritiae suspicionem, non obstante aliquo statuto, ac consuetudine etiam immemorabili; ita Communis. Idque clare patet ex Concilio Tridentino *sess.* 24. *cap.* 14. *de Reformat.* ubi Sancta Synodus detestatur, atque Episcopis aboleri mandat plurium Ecclesiarum Constitutiones, pravasque consuetudines ut « in electione, praesentatione, nominatione, institutione, confirmatione, collatione, » vel alia provisione, seu admissione ad possessionem alicujus Cathedralis Ecclesiae, vel beneficii, certae conditiones, seu deductiones ex » fructibus, solutiones, promissiones, compensationesque illicitae, aut etiam, quae in aliquibus » Ecclesiis dicuntur Turnorum lucra, interponantur ». Haec inquam omnia detestatur Sancta Synodus, et mandat Episcopis, ut quaecumque » hujusmodi in usus pios non convertuntur, atque ingressus eos, qui simoniacae labis, aut » sordidae avaritiae suspicionem habent, fieri non » permittant ». Reiffenst. *loc. cit. n.* 12. *et seq.*

15 Attamen « valida foret Constitutio, seu consuetudo Ecclesiarum, quae imponit onus receptis ad beneficium conferendi aliquid, quod non » tendit in utilitatem Canonicorum, seu collatorum beneficii, sed solummodo in utilitatem Ecclesiae, utpote ad conservandam ejus fabricam, » vel sacristiam, aut quod convertendum est in » augmentum cultus divini, aliosque pios usus, » puta ad conservationem Seminarii, vel pauperum eleemosynas, prout tum ex relatis verbis » Concilii argumento a sensu contrario desumitur, tum a Sac. Congregat. Concil. decisum refert Garcias *p.* 8 *de benefic. cap.* 1. *n.* 90. Ita » tamen ut ista non exigantur pro ipsomet ingressu, seu admissione ad beneficium, sed ad » alium finem pium recipiantur ». Sic Reiffenst. *loc. cit. n.* 14.

Idipsum docuerat Barbosa per haec verba: Valere tamen potest consuetudo, et similiter statutum laudabile admittendum est, per quod » aliquid exigitur ab obtinentibus Canonicatus, » et quotidianas distributiones, quod non in ipsorum exigentium utilitatem, sed in Ecclesiam, » aliosque pios usus convertatur, modo non pro » ingressu ipso, et admissione, sed ad alium finem accipiatur ». *De Canonicis cap.* 15. *n.* 29.

» Non censerem autem (sic idem Barbosa *ibid.*) 16
» laudabiles consuetudines, quae sunt pro instauratione, vel reparatione bonorum Mensae Capitularis, cederent enim in utilitatem singulorum ». Et ut habet Reiffenst. *loc. cit. nu.* 15. « Secus foret dicendum de consuetudine illa, vi » cujus Canonici a noviter receptis reservarent, » seu exigerent aliquid pro restauratione bonorum mensae Capitularis: cederet enim in utilitatem singulorum Canonicorum, ac proinde non » foret laudabilis, Garcias *p.* 8. *cap.* 1. *n.* 90. » allegans declarationem Sacr. Congregationis ».

UTENSILIA

Vide Decretum Novissimum ad rem ad calcem hujus Tomi V. *Utensilia.*

1 Utensilia Sacra pro Missa quotidiana taxata fuerunt a Sacra Congreg. Conc. ad rationem scutorum quatuor pro quolibet anno. Sic testatur Monacell. *tom.* 4. *supplement. ad* 3. *tom. n.* 181. ubi sic praecise habet: » Quo ad contributionem pro Utensilibus Sacristiae Sacra Congreg. Conc. in una Romana Legati Missarum pro Archiconfraternitate S. Mariae de Planctu sub die 26. Martii 1679. ita rescripsit: Taxandam esse eleemosynam ad rationem eleemosynae manualis in Urbe currentis, detractis tamen ex iisdem introitibus hereditariis scutis quatuor pro singula Missa quotidiana ratione Sac. Supellectilium pro hujus Missae celebratione ». Legatum autem conceptum erat his verbis: » Di far celebrare tante Messe l'anno, quante ne comporteranno li frutti della sua Eredità ». *Lib.* 49. *Decret. fol.* 109.

Parochi non tenentur subministrare capellanis, seu Presbyteris in suis Ecclesiis Parochialibus celebrare volentibus paramenta, et alia necessaria; Nec ad id possunt per Episcopos cogi, sed tantum hortari. *Sacra Congreg. Episcop. et Regul. in Montisulti* 15. *Maii* 1699. Non obstan- 2

cari regulariter non potest. Unde si causa aliqua necessaria urgeat Episcopum ad conquaerendam pecuniam, et nullum beneficium vacat, vel vacantium beneficiorum reditus sufficientes non sint, tunc ab omnibus clericis sibi subditis *charitativum subsidium exigere poterit* ». *Ad Tit. citat. Ut Ecclesiastica beneficia etc* n. 3.

te solito. *Sacra Congreg. Rit. in Egitanien.* 10. Junii 1692. confirmata *in Suanen.* 31. *Maii* 1698. apud Monacell. *tom.* 1. *tit.* 10. *formul.* 18. *num.* 6.

3 Utensilia Sacra non tenetur rector Ecclesiae subministrare illis Sacerdotibus, qui in eadem celebrant ex obligatione beneficii, seu capellaniae: Quatenus vero permittat, seu recipiat Missas adventitias in sua Ecclesia celebrari, tenetur ad dictam subministrationem; Non potest demum cogi ad admittendas Missas adventitias, nisi solutis sacris Utensilibus, *Sacra Congreg. Conc. in Derthonen.* 7. *Julii* 1726. *ad* 11. *dub.* apud Ursayam in 2. *Miscellan. Sacro, et profano tit. V. n.* 67. Vide ipsum etiam *tom.* 7. *part.* 1. *discept.* 14. *per tot.*

4 Ad dubium, an permittendum sit administratoribus Ecclesiarum, ut retineant aliquam eleemosynarum portionem pro expensis manutentionis Ecclesiae, Altarium, Inservientium, paramentorum, luminum, vini, hostiae, et similium, habetur responsio Sacrae Congregationis Conc in ejusdem declarationibus confirmatis ab Innocentio XIII. Constitut. Incip. *Nuper a Congregatione:* ubi ad septimum expresse respondit: « Permittendum non esse, ut Ecclesiae, et loca pia, seu illorum administratores ex eleemosynis Missarum celebrandarum ullam utcumque minimam portionem retineant ratione expensarum, quas subeunt in Missarum celebratione, nisi cum Ecclesiae, et loca pia alios non habent redditus, quos in usum earumdem expensarum erogare licite possint; et tunc quam portionem retinebunt, nullatenus debere excedere valorem expensarum, quae pro ipsomet tantum Missae Sacrificio necessario sunt subeundae, et nihilominus eo etiam casu curandum esse, ut ex pecuniis, quae supersunt, expensis ut supra deductis, absolute tot Missae celebrentur, quot praescriptae fuerint ab offerentibus eleemosynas ».

5 Unde portio illa necessaria pro expensis manutentionis ut supra nullo modo est detrahenda ex massa communi eleemosynarum manualium Missarum celebrandarum, sed ex eleemosyna cujuslibet sacerdotis celebrantis, ut patet ex sequenti declaratione Clementis XI. qui quamvis de anno 1710. noluerit concedere, ut ex numero Missarum relictarum Altari privilegiato Archiconfraternitatis SS. Sacramenti, et quinque Plagarum in Ecclesia S. Laurentii in Damaso, et ad faciendam rem gratam dictae Archiconfraternitati applicare fecerit Missas 40. pro illis, quae a Sacristia ejusdem Archiconfraternitatis celebratae non fuerant ex titulo dictae detractionis: tamen ad repetitas preces eidem Summo Pontifici porrectas idem banc gratiam concessit d. Archiconfraternitati, ut posset pro se retinere obolum unum ex eleemosyna Sacerdotis pro dictis expensis Sacristiae, et Sacrorum Utensilium, ut refertur in Visitatione sacra *die* 1. *Septembris* 1721. a Cardin. Zoodadario § 6. ibi: « Quo ad Missas adventitias satis provisum ex vivae vocis oraculo S. M. Clementis XI. habito a R. P. D. Secretario hujus Sacrae Congr. mediante facultate concessa confratribus retinendi pro Utensilibus obolum unum pro qualibet Missa manuali, quod in posterum servari mandavit ».

Cumque aliud esset ortum dubium circa intelligentiam dictorum verborum, illud penitus sublatum fuit mediante declaratione R. P. D. Pallavicini dignissimi Secretarii Sacrae Congregat. Visitationis Apostolicae, sequentis tenoris. « Il bajocco si deve detrarre dall'elemosina del Sacerdote, e non dalla Massa comune dell'elemosine, come malamente facevano prima, e gli fu proibito, e con l'autorità del Papa si applicarono altrettante Messe di una Religione agli obblighi, che erano rimasti non soddisfatti ». Sic refert ad litteram D. Ursaya *tom.* 5. *part.* 2. *disceptat.* 26. *a n.* 17. *ad* 21. ubi dicit, ita constare ex *Biliet*o ejusdem sibi uti Priori d. Archiconfraternitatis exhibito, quod a se in ejus Archivo relictum fuit. 6

Posse Episcopos adstringere Capellanos, et beneficiatos (non censuris) ad providendum de proprio paramenta, respondit *Sacra Congr. Episcop. in Surrentina* 11. *Aprilis* 1589 apud Monacell. *par.* 1. *tit.* 13. *formul.* 2. *n.* 56. *in fine.* Vide Ursayam tom. 7. part. 1. disceptat. 14. per tot. ubi multa ad rem. 7

« An autem manutentio Altarium, quae sunt de jurepatronatus, ac ornamentorum necessariorum pro eisdem altaribus spectet ad ipsos patronos, aut ad Ecclesiam, in qua dicta Altaria sunt erecta, stante consuetudine, quod patroni nunquam fuerint coacti ad dictam manutentionem, sed eamdem impensam praestiterit dicta Ecclesia, prout hodie supplet impensas mapparum, et omnium paramentorum Sacerdotalium: Nec beneficiati, qui habent capellanias erectas in dictis Altaribus, possunt eidem manutentioni concurrere, stante redditus tenuitate vix excedentis onera Missarum, quae dictis capellaniis annexa sunt? Respondit *Sacra Congreg. Conc. in Urbinatensi sub die* 10. *Martii* 1633. *ad cap.* 7. *sess.* 21. *et cap.* 9. *sess.* 22. teneri Ecclesiam ad tramites consuetudinis legitimae. In reliquis prout de Jure ». Sic apud Pignatell. *tom.* 5. *consult.* 15. *num.* 1. 8

In casu igitur, quo per tempus legitime praescriptum consueverit Ecclesia subministrare manutentionem talium Altarium, et providere de Sacris Utensilibus, tenetur id perseveranter adhuc praestare, *argum. cap. Cum tanto* 11. *de consuetudine.* Tunc enim censetur Ecclesiam fuisse a fondatoribus, seu benefactoribus sufficienter ad id dotatam, et dos Ecclesiae censetur etiam dos Altarium. 9

Si tamen Ecclesia non sic consuevit dictam manutentionem, et provisionem de sacris Utensilibus praestare, tunc cum non censeatur fuisse ip- 10

sam ad id sufficienter dotatam, potest fieri praeceptum patronis beneficiorum, ut intra competentem terminum provideant Altaria de omnibus necessariis, vel ut dotem praestent, seu augeant sub poena privationis eorum juris, quo competente termino elapso, et non parito, ad privationem procedi potest. Hinc Altaria inornata, et indotata posse ab Episcopis, et regularibus concedi aliis patronis, qui eis provideant, si proprii patroni post tertiam monitionam cum aliquo intervallo, vel termino non adeo coarctato ab Ordinario faciendam id praestare negligant, vel recusent, posseque in tali casu a Regularibus, et aliis Superioribus Ecclesiarum de iis ad libitum disponi, scilicet dirui, vel aliis concedi, saepe saepius in facti contingentia respondit *Sacra Congreg. Episcop.* et signenter in *Mutinensi* 2. *Maii* 1602. *et* 2. *Januarii*, *et* 3. *Julii* 1602. *et* 16. *Februarii* 1603. *et* 9. *Jonuorius* 1604. *st* 9. *Octobris* 1618. apud Pignateli. *tom.* 9. *consult.* 82. *numer.* 145.

11 Et praeceptum de dote augenda, seu de novo tradenda fieri quoque potest, etiamsi in fundatione fuerit sufficienter a patrono assignata; et deinde tractu temporis fuerit diminuta, seu penitus consumpta; et in tali casu, si antiquus patronus nolit ipsam dotem augere, seu de novo assignare, post trinam ut supra ei factam monitionem amittit juspatronatus; Fagnan. in *cap. Quoniam* 2. *de Jurepotronatus* n. 59. Reiffenstuel *lib.* 3. *Decretol. tit.* 28. *n.* 4. Pirhing *ibidem n.* 9. Pignateil. *tom.* 6. *consul.* 15. *n.* 4. et alii passim.

12 Et ratio clara est, quia patronus tenetur ad omnia onera Altaris, seu capellae, aut Ecclesiae, ut tradunt communiter Doctores; cum justum sit, ut qui sentit commodum juris honorifici, sentiat etiam incommodum talium onerum, per text. in *l. Secundum naturam est* 10. *ff. Regul. Juris*, *et cap. Qui sentit* 55. *de Regul. Juris* in 6. Inter ipsa autem onera venit obligatio capellam, seu Ecclesiam restaurandi, ac etiam a fundamentis reaedificandi, si aut collapsa fuerit, aut respective ruinam minetur, et ipsam sufficienter dotandi, seu de omnibus necessariis providendi, *arg. Novella* 66. *cop.* 2. *cap. Plocuit* 1. *caus.* 1. *quaest.* 2. *cap. Pias mentis* 26. *caus.* 16. *qu.* 7. *cap. Nemo* 9. *dist.* 1. *de consecrat. cap. Cum sicut* 8. *de consecrat. Eccles. cap. Quoniam* 3. *et cap. Nobis* 15. *de Jurspotronat.* cum similibus, juncto Concilio Trid. *sess.* 14. *de reform. cap.* 12. *et sess.* 21. *c.* 7. Et sic tenent Lambertin, *de Jurspatronat. lib.* 1. *port.* 1. *quaest.* 11. *art.* 7. *n.* 3. 5. *et* 7. *et lib.* 3. *qu.* 7. *art.* 5. *n.* 1. Barbos. *ad Concil. sess.* 21. *cap.* 7. *n.* 8. *et de potest. Episc. alleg.* 64. *n.* 16. *et alleg.* 102. *n.* 10. Antonell. *de regimin. Eccles. lib.* 1. *cap.* 2. *n.* 33. Sperell. *dec.* 60. *n.* 11. *et seq.* Pitonius *de controversiis Patron. tom.* 1. *alleg.* 12. *a n.* 4. *ad* 8. Card. de Luca *de Jurspatronat. disc.* 52. *n.* 12. Ventriglia *in Praxi*, *part.* 2. *annot.* 18. *n.* 2. *et annot.* 19. *n.* 33. et alii passim expresse dicentes, teneri patronum et reparare, seu restaurare, ac etiam, cum opus fuerit, a fundamentis reaedificare capellam, seu Ecclesiam, et ipsam providere de utensilibus, paramentis, calicibus, et omnibus aliis necessariis ad divinum cultum, et ad divina celebranda, cum sit onus de jure infixum ossibus patroni, sicuti est onus patrisfamilias providere filiam de sibi necessariis.

Si vero patronus ab initio assignavit dotem ita 13
abundantem, ut sufficiat, et pro sustentatione capellani, et pro reparatione, ac manutentione capellae, tunc nisi adsit contraria consuetudo, aut certa distincta portio redditof assignata pro tali manutentione, et necessariorum provisione, tenebitur capellanus, seu beneficiatus ad ipsam manutenendam, et providendam de omnibus necessariis: Genuens. *in praxi cap.* 109. *n.* 13. Pignateli. *tom.* 6. *consul.* 15. *n.* 5. Sperell. *decis.* 68. *n.* 11. Ventriglia *cit. annot.* 18. *n.* 10. *et annot.* 19. *n.* 33. et alii passim per text. *in cap. Si Monachus* 22. *caus.* 16. *qu.* 1. *cap. Quicumque* 1. *et cap. De his* 2. *de Ecclesiis aedificandis*, cum similibus, juncto Concilio Trid. *sess.* 21. *cap.* 7. *de reform.* Et ratio est, quia beneficiatus aequiparatur in vita Usufructuario, *cap. Praesenti* 9. *de offic. Ordinarii* in 6. *cap. Requisitis* 15. *de Testomentis*, *cap. Si quis* 5. *de peculio Clericorum*. Usufructuarius autem tenetur ex fructibus res conservare in bono statu, et ad sartatecta; *leg. Usufructu legato* 7. §. 2. *ff. De usufructu etc. leg. Eum, ad quem* 7. *Cod. eod.* adeoque etc. Tum quia beneficiatus sub peccato mortali redditus beneficii suae honestae sustentationi superfluos tenetur erogare in causas pias, ex abunde probatis sub verb. *Beneficiatus a n.* 35. Inter causas autem pias respectu beneficieti potissima est reparatio, seu restauratio suae capellae, ac provisio de utensilibus, aliisque necessariis pro ipsa, adeoque etc.

Et dato, quod nec patronus, nec rector bene- 14
ficii, aut Ecclesiae possint necessaria ministrare, et aliter necessitati providari nequeat, tunc non potest converti in talem necessitatem pecunia, seu eleemosyna destinata pro celebrandis Missis, ut voluerunt Riccius *decis.* 123. *part.* 2. Genuensis *in praxi cap* 54. *n.* 5. et alii, sed omnino celebrandae adhuc sunt tot Missae, quot praescriptae fuerint a fundatoribus, seu offersotibus eleemosynas, vel adeunda est Sedes Apostolica pro provisione, juxta Decreta Sacrae Congreg. Conc. de celebratione Missarum in responsione ad primum, et septimum, confirmata ab Innocentio XII. Constit. incip. *Nuper*, ut recte observavit Episcopus Lyciensis in sua 2. *Synodo Dioecesana* §. 2. *in annot.* et Pignatell. *tom.* 6. *consult.* 15. *n.* 5

Si autem agatur de beneficiato, et Ecclesia parochiali, et nec Parochus, nec Patronus possint

Ecclesiam reparare, ac de Utensilibus, et aliis necessariis ipsam providere, tunc compelli ad id possunt Parochiani. Sic expresse statuit Concil. Tridentin. *sess.* 21. *de reformat. cap.* 7. ibi: « Parochiani omnibus remediis opportunis ad praedicta cogantur ». Et ratio hujus obligationis est clara, quia parochiani percipiunt a praedicta Ecclesia Sacramenta, et divina, et hoc est opus publicum, et commune, ac concernens omnium utilitatem, et necessitatem. Et sic tenent Doctores communiter. Vide verb. *Ecclesia art.* 4. *n.* 63. *ad* 73. ubi abunde assignatur, ad quos spectet obligatio reparandi, et providendi de necessariis Ecclesias tum cathedrales, tum parochiales, ac simplices.

UXOR

Haec ad rem notanda.

1 Uxor per se loquendo tenetur potius cohabitare viro, quam hic illi, idest viri, non autem Uxoris est eligere domicilium, seu locum, ubi habitent, ac simul vivant: *Communis*, quia ut scribit Apostolus Ad Ephesios cap. 6. nu. 22. « Vir caput est mulieris ». Unde ordinario uxor tenetur sequi maritum justa de causa mutantem domicilium; Dummodo illa mu-
2 tatio non accidat Uxori graviter incommoda, vel non sit aliter conventum in pactis dotalibus, seu contractu ante nuptias: *Communis*, per text. in cap. Unaquaeque 3. caus. 13. qu. 2. ubi: « Unaquaeque mulier sequatur virum suum, sive in vita, sive in morte»; et cap. Pervenit 1. de conjugio leprosorum *per verba adducenda* infra num. 6. Sic novissime decrevit Sacra Congreg. Concil. in Firmana 22. Novembr. 1727. et 17. Apr 1728. apud Thesaurum Resolutionum Sacr. Congregationis Concil. tom. 4.

3 Dicitur autem notanter, quod *Uxor teneatur sequi maritum justa de causa mutantem domicilium*, v. g. cum talis mutatio domicilii est necessaria ad gubernationem familiae, vel ad conservandas res familiares, ad effugiendam hostium insectationem, seu cum ad id cogitur ob morbum, inculpabile exilium, et hujusmodi, vel cum a principe mittitur ad gubernationem quadriennem, decennem etc. alicujus provinciae, aut civitatis, et hujusmodi, quia revera in dictis casibus tenetur uxor ordinarie sequi virum, ut docent Doctores communiter, *arg. Si quis necessitate inevitabili* 4. *caus.* 34. *quaest.* 2. Secus autem, si vir efficeretur vagabundus, et ante contractum matrimonialem non fuisset talis, quia tunc uxor non tenetur illum sequi hinc inde vagantem, ut fatentur omnes; recte tamen addentes, quod si vir more histrionum jam ante contractum matrimonialem vagari consuevisset, tunc teneretur eum sequi, quia censeretur approbasse consuetudinem, et practicos mores talis viri.

4 Dicitur etiam notanter: *Dummodo illa mutatio non accidat uxori graviter incommoda*, quia uxor non censetur se obligasse ad sequendum cum tanto suo incommodo, vel periculo v. g. salutis, vitae, pudicitiae, et hujusmodi, *arg. cap. Si quis necessitate inevitabili* 4. *caus.* 3. *quaest.* 2.

Item dicitur notanter: « Vel non sit aliter 5
conventum in pactis dotalibus, seu contractu ante nuptias »; quia si sic fuerit certus locus habitationi constitutus, non potest deinde maritus discedere, nisi gravis causa de novo superveniens, et ante non praevisa id necessario exigat. Et ratio est, quia « contractus ex conventione legem accipere dignoscuntur » textu expresso *in cap. Contractus* 84. *de Regul. Juris in* 6. et pacta sunt omnimode servanda, *cap. Antigonus* 1. *et cap. Qualiter* 3. *de pactis*, cum similibus.

Ita etiamsi uxor ex causa necessaria cogatur 6
mutare domicilium, tenetur maritus eam sequi. Sic colligitur ex *cap. Pervenit* 1. *de conjugio leprosorum*, ibi: « Quoniam igitur cum vir, et uxor una caro sint, non debet alter sine altero esse diutius mandamus, quatenus, ut uxores viros, et viri uxores, qui leprae morbum incurrunt, sequantur, et eis conjugali affectione ministrent »: solicitis exhortationibus inducere non postponas et tenet Glossa ibid. verb. *Sequantur*, *et Communis Doctorum*, teste Gobat *tom.* 1. *tract.* 10. *casu* 22. *num.* 756. Et ratio est, quia quod ad mutua obsequia conjugalia maritus, et uxor pares sunt, nec ad imparia judicantur, textu expresso *in cap. Si quis uxorem* 4. *caus.* 32. *q.* 1.

Conjuges enim aequa obligatione tenentur omni 7
jure simul cohabitare in eadem domo, mensa, et lecto, ut tenent communiter Doctores, recte advertentes, quod obligatio talis conjugalis cohabitationis complectitur tria officia, scilicet habitandi in eadem domo, accumbendi eidem mensae, et cubandi in eodem lecto, ut optime unus pro omnibus scribit Castropal. *de sponsalibus disp.* 3. *punct.* 5. §. 1. ibi: « Certum est conjuges obligatos esse jure naturali, et Divino simul habitare in eadem domo, ad eamdem mensam accumbere, et in eodem lecto jacere; Quod si quis conjugum nolit haec tria praestare, potest a Judice Ecclesiastico compelli censuris, et invocato auxilio brachii saecularis » per text. *in c. Litteras* 13.

de restitutione spoliatorum. Unde *Genes*. 2. *nu*. 24. dicitur: « Quamobrem relinquet homo patrem suum, et matrem, et adhaerebit uxori suae, et erunt duo in carne una ». Et in *citat. capit.*

8 *Pervenit* 1. *de conjugio leprosorum* : « Cum vir, et uxor una caro sint, non debet alter sine altero diutius esse ».

Potest tamen inter conjuges divortium licite

9 fieri quo ad torum, et cohabitationem, justa aliqua interveniente causa. Vide verb. *Divortium* nu. 18.

Causae justae faciendi tale divortium septem

10 generatim assignantur. Vide *ibid. a numer*. 19. *ad* 52. ubi omnes adducuntur, et abunde discutiuntur.

Afferuntur plures casus, in quibus propter adul-

11 terium nequit fieri tale divortium. Vide *ibid. a numer*. 54. *ad* 59. et verb. *Adulterium artic*. 3. *per tot*.

Propter adulterium spirituale, seu lapsum in Haeresim, seu gentilismum alterius conjugum potest conjux innocens etiam propria auctoritate licite facere divortium quo ad torum, et cohabitationem. Vide *ibid. n*. 21.

12 Cum hac tamen advertentia, quod si conjux innocens propria auctoritate, et sine judicio Ecclesiae tale divortium fecit a conjuge in haeresim lapso, et ipse reus haeresis sese ab errore revocaverit, tunc tenetur eum iterum recipere, seu ad eum iterum redire. Vide *ibid. n*. 22.

13 Si vero conjux innocens judicio Ecclesiae tale divortium fecit, non compellitur conjugem conversum recipere, seu ad eum redire, sed potest religionem intrare, si vult. Vide *ibid. n*. 23.

14 Si autem religionem ingredi noluerit, etiam hic redire compellitur. Vide *ibidem n*. 24.

15 Uxor adultera post poenitentiam a marito recipienda est. Vide verb. *Adulterium art*. 4. *a numer*. 10.

16 Uxor adultera separata, si impudice vivat, est punienda poena mortis.

17 Uxor adultera occidens foetum animatum, seu natum infantem, excommunicatur, et ponitur ut homicida. Vide *ibid. n*. 13.

18 Uxor adultera, sicuti uxor sterilis, quae artificioso sibi supposuit partum alienum, non tenetur cum periculo vitae, et magnae infamiae manifestare prolem spuriam, seu dictum partum alienum ad reparanda damna legitimorum, seu aliorum, quibus mariti hereditas debebatur. Vide verb. *Adulterium art*. 5. *a n*. 9. *ad* 13.

19 Tenetur tamen dicta uxor adultera, quantum in se est, procurare omni meliori modo, ut illatum damnum legitimis compensetur. Vide *ibid*. nu. 12.

20 Et si nullo alio modo tale damnum compensare possit, tenetur proli spuriae persuadere, si aliunde idonea sit, ut statum Ecclesiasticum, vel religiosum amplectatur, vel vitam coelibem ducat. Vido *ibid. n*. 13.

Uxor in adulterio deprehensa nequit a marito ob id occidi. Vide verb. *Adulterium art*. 2. *a n*. 10. *ad* 14. et alia ad rem vide verb. *Maritus n*. 11. 12. *et* 13. 21

Uxor propter adulterium amittit dotem, et ejus proprietas transit ad maritum. Vide *ibid. nu*. 9. *et verb. Dos art*. 1. *num*. 17. *et art*. 3. *numer* 13. 22

Et tunc si Uxor propter adulterium sit rejecta a marito per divortium, et bona aliunde non habeat ad sui sustentationem, pertinebit ad judicem a marito necessaria obtinere, si dotem uxoris in delicti poenam lucrari velit. Layman *libr*. 5 *tract*. 10. *par*. 3. *cap*. 2. *numer*. 2. *vers. Adde secundo*, Molina *tr*. 3. *disp*. 90. *n*. 7. et alii passim. 23

St uxor sine necessaria causa recedat, et divertat a marito, maritus non tenetur ei alimenta praestare, quamvis dotem ab ea acceperit: Layman *loco cit. num*. 2. *vers. Praeterea;* Sanchez *lib*. 9. *disp*. 4. *num*. 20. et alii passim. Et ratio est, quia qui non facit, quod debet, non recipit, quod oporret. *arg. l. Si ea conditione 3. cod. de conditionibus insertis:* uxoris autem officium est, ut maneat in viri consortio, et obsequio, *capit. Haec imago* 12. *caus*. 33. *q*. 5. *et cit. Jur. supra num*. 1. *et* 2. Unde si id praestare nolit, merito ei alimenta denegantur; secus vero si ob justam causam recederet, seu diverteret a marito, ut fatentur omnes. 24

An, et quando dos quo ad proprietatem, et usumfructum spectet ab uxorem, eamque ipsa repetere possit, vel non? Vide verb. *Bona art*. 4. *a num*. 2. *ad* 7. et verb. *Dos per tot*. et signanter *art*. 1. *et* 3. verb. *Ususfructus a num*. 21. ad 26. 25

Quando Uxor possit petere, et teneatur reddere debitum conjugale, vel non? Vide verb. *Matrimonium quoad Debitum Conjugale per totum*. 26

Uxor, sicut et maritus exercens opus conjugii ob solam voluptatem non vacat culpa veniali. Vide verb. *Conjuges*. *n*. 77. 27

Uxor in actu conjugali cum suo marito se morose delectans in alio volut praesente peccat mortaliter; et addit speciem adulterii in confessione explicandam. Vido *ibid. num*. 78. et verb. *Adulterium art*. 1. *numer*. 7. et v. *Delectatio morosa nu*. 26. 28

Delectatio morosa de actu conjugli inter conjuges praesentes, dummodo absit periculum pollutionis, non est peccatum mortale. Vide d. verb. *Conjuges numer*. 79. et verb. *Delectatio morosa nu*. 24. 29

Immo conjux neque mortaliter peccat, si de maritali copula, altero conjuge absente cogitans, in ea cogitata morose delectetur. Vide d. verb. *Delectatio morosa num*. 15. et d. verb. *Conjuges nu*. 90. * 30

Nota Rom. Theol.

* Quae numeris 29. et 30. dicuntur, plena periculi sunt. Nam quis peccandi periculum excludat in conjugato, dum morose delectetur cogitando actum conjugii, sive copulam? venerea enim sensitiva delectatio nihil aliud est, nisi interna pollutionis inchoatio, quae aliunde oriri non potest, quam ex seminis commotione, et fluxu. Id vero mortiferum est etiam in conjugibus, dum ad copulam non ordinetur.

Responsio Auctoris.

Quae numeris 29. et 30. profero, sub conditione produco, dico enim *ibi* expresse: « dummodo absit periculum pollutionis ». Sed ad rem vide, quae tradidi *ibi*, et verb. *Conjuges n.* 79. *et* 80. et verb. *Delectatio morosa a n.* 24. *ad* 32. in fine, et verb. *Luxuria a n.* 88. *ad* 95.

31 Omnes tactus, oscula, amplexus, turpiloquia, aspectus lascivi, et hujusmodi, quae fiunt inter conjuges sine ordine ad copulam, *si* fiant cum periculo pollutionis in uno, vel altero, vel pertineant ad sodomiam quamdam incboatam, sunt peccata mortalia, alias non sunt nisi venialia. Vide d. verb. *Conjuges n.* 81. verb. *Luxuria n.* 89. verb. *Tactus. nu.* 12. 13 *et* 14.

32 Conjuges an, et quando possint, vel non religionem ingredi? Vide d. verb. *Conjuges a num.* 3. *ad* 54.

33 Maritus an, et quando possit, cum, vel sine licentia Uxoris ad Sacros ordines promoveri; Vide d. verb. *Conjuges a nu.* 57. *ad* 72.

34 Quid de conjugibus infidelibus, quando unus convertitur, et alter non, seu quando ambo convertuntur, et quid de eorum matrimonio, et prole? Vide d. verb. *Conjuges a num.* 35. *et* 45. verb. *Haereticus a n.* 10. *ad* 26. et verb. *Matrimonium quoad impedimenta art.* 1. *n.* 95. *et seq.*

35 Plures uxores simul habere est prohibitum jure Divino. Vide verb. *Polygamia n.* 7.

36 Uxor an, et quas donationes possit facere marito, et maritus uxori? Vide verb. Donatio art. 2. a n. 13 ad 20.

37 Uxor de quibus bonis habeat dominium, vel usumfructum, et de quibus, et quando possit disponere, et facere donationes, et eleemosynas, et succurrere suis parentibus, filiis, fratribus, ac sororibus. Vide verb. Eleemosyna n. 54.

38 Uxor, sicut et maritus quibus prius subvenire debeat in extrema, gravi, et communi necessitate? Vide verb. Necessitas a n. 20. ad 37.

39 Uxor quando possit, vel non, irritare vota mariti, et maritus vota uxoris. Vide verb. Votum art. 4. a n. 45. ad 49.

40 Uxor transiens ad secundas nuptias privatur tutela filiorum prioris matrimonii, textu expresso in l. Matres 2. Cod. Quando mulier tutelae officio fungi potest, ibi: « Nam si malunt alia optare matrimonia, tutelam administrare non debent »; et concordat Authent. Sacramentum, et l. Si pater 3. Cod. eod.

Item perdit etiam curatelam eorum; l. Quod *si nolit* 31. §. 14. ff. de Ædilitio Edicto. Vide verb. Nuptiae n. 18. et 19. 41

Immo uxor transiens ad secundas nuptias amittit quidquid a priore marito praedefuncto donatione, testamento, aut quomodocumque acquisivit, et transfert quoad proprietatem ad filios prioris matrimonii, retento sibi solo usufructu, textu expresso in l Feminae 3. C. de secundis nuptiis, *ibi*: « Feminae quae susceptis ex priora matrimonio filiis, ad secundas post tempos luctui statutum transierint nuptias, quidquid ex facultatibus priorum maritorum sponsalium jure, quidquid etiam nuptiarum solemnitate perceperint, aut quidquid mortis causa donationibus factis, aut testamento jure directo, aut fideicommisso, vel legati titulo, vel cujuslibet munificae liberalitatis praemio ex bonis, ut dictum est, priorum maritorum fuerint adsecutae, id totum ita, ut perceperint, integrum ad filios, quos ex praecedente conjuge habuerint transmittant... Atque habeant potestatem possidendi tantum, atque fruendi in diem vitae, non etiam alienandi facultate concessa ». Et concordant *lex Hac edictali* 6. §. 1. *Cod. eod. de indicta viduitate, et Authent. De nuptiis*, §. *Si vero expectet, collat.* 3. et tenent Sanchez *de Matrimon. lib.* 7. *disp.* 88. n. 2. Joannes Angelus Bossius *de matrimon. contract cap* 11. *num.* 275. Rosignolus *in alias de matrimonio controversias contract.* 15 *de matrimon. IV. praenot.* 5. n. 13. *et seq* Busemb. et La Croix *lib.* 3. *part.* 2. *numer.* 1163. et alii passim. 42

Et si talis uxor transeat ad secundas nuptias elapso anno luctus, amittit insuper etiam usumfructum Sic Baldus *l.* 1. *n.* 6. *Cod. de secundis nuptiis*, Surdos *de alimentis titul.* 7. *qu.* 23. *nu.* 14. Sanchez *de Matrimon. lib.* 7. *disput.* 87. *nu.* 10. Joannes Angelus Bossius *loc. cit. n.* 266. Rosignol, *loco cit. praenot.* 3. *num.* 25. et alii. Et ratio est, quia major est culpa transitus ad secondas nuptias durante anno luctus, quam ipso jam elapso, ut clare patet *ex leg.* 1. *Cod. de secundis nuptiis, et Authent. de secundis nuptiis*, §. *Prima si quidem, collat.* 4. ubi uxor transiens ad secundas nuptias durante anno luctus incurrit infamiam juris, quam non incurrit uxor transiens ad secundas nuptias anno luctus jam elapso: ergo si uxor cum transit ad secundas nuptias jam elapso anno luctus, ubi est minor culpa, privatur sola proprietate, retento usufructu; cum transit ad secundas nuptias durante anno luctus, ubi est major culpa, privanda est non solum proprietate, sed etiam usufructu. 43

Cum pro dote uxoris nondum soluta a Socero accipit maritus in pignus fundum fructiferum, cujus annui fructus superexcedunt interesse, quod 44

juste exigere potuisset dictus maritus ratione dotis, tunc ille excessus fructuum super interesse dotis est restituendus Socero, seu ejus herodibus, vol computandus est in sortom: Sic Baldus *in l. Cum quidam* 31. §. 2. *Cod. de jure dotium*. Alexander *in l. In insulam* 42. §. 2. *ff. Soluto matrimonio*, Lupus *de usuris in l. Curabit* 5. *Cod. de actionibus empti*, Rosignolus *contract. contr.* 3. *de mutuo disquisit.* 5. *n.* 2. *et* 3. Et ratio est, quia fructus pignoris respectu mariti pignoratitii est ad supplendum defectum fructuum, quos perciperet a dote, si ipsam habuisset, ut de se patet: ergo non debet extendi ultra valorem fructuum a dote percipiendorum. Cessante enim fine, ratione, et causa concessionis, cessare debet et ipsa concessio, *cap. Cum cessante* 60. *de appellat.* l. *Adigere* 6. §. 2. *ff. de jurepatronat.* ot restricta causa restringi debet et effectus, quem respicit eadem causa; *l. In agris* 16. *ff. De adquirendo rerum dominio*, cum ratio concessionis, et legis sit anima ipsius concessionis, et legis, *l. Cum ratio* 7. *ff. de bonis damnat.* adeoque etc.

45 Uxor an possit sibi eligere sepulturam, et si non elegerit, ubi sit sepelienda? Vide verb. *Sepultura a n* 73. *ad* 80.

46 Uxoris soror improprio dicitur cognata, sicuti etiam uxoris frator improprie dicitur cognatus, textu expresso *in cap. Quod autem* 5. *caus.* 35. *q.* 5. ibi: « Quod autem frater, sororvo uxoris tuae cognati tui dicuntur, aequivocationis jure fit, et necessitate vulgaris appellationis potius, quam ulla causa cognationis » Et concordat *cap. Primo gradu* 6. *eadem caus. et quaest.* ubi assignantur nomina graduum superiorum, sivo inferiorum, sivo ex latere venientium. Vide *ibi*, ubi fuse de omnibus.

47 Uxor, sicut et maritus, si in extrema necessitate baptizaret proprium filium, non impediretur debitum petere, textu expresso *in c. Ad limina* 7. *caus.* 30. *q.* 1.

48 Nec uxor, et maritus peccant, si simul suscipiant, vel teneant alienum puerum in baptismo, nec prohibentur sibi debitum reddere: Solo enim jure antiquo hoc erat eis vetitum propter cognationem spiritualem, quam tunc contrahebant, quae cum modo sublata sit a Concilio Tridentino *sess.* 24. *de reformat. Matrimonii*, non videtur quo jure prohibeaotur tenere Navarr. *in manual. cap.* 22. *n.* 36. Sanchez *lib.* 7. *disput.* 57. *num.* 5. Barbosa do offic. et potest. Episcop. part. 2 alleg. 30. num. 57. et alii passim. Sanctus enim Pius V. Constit. incip. *Cum illius vicem*, declaravit patrinum, et matrinam non contrahere inter se cognationem, nec impediri inter se conjungi.

49 Uxor praegnans crebras, et numerosas choreas ducens cum agitatione, ob periculum, in quod injicit seipsam, et foetum, regulariter non eximitur a peccato gravi. Vido verb. *Mater n.* 12.

50 Uxor notorio adultera cum solo consensu viri non potest religionem ingredi: *Sac. Congregat. Episc. et Reg.* in *Romana, seu Florentina professionum* 16. *Febr.* 1704. *Ponente Card. S. Clementis* apud Ursayam *in tom.* 2. *part.* 5. *discept.* 24.

Uxor insclo, et invito marito regulariter loquendo non potest exponere ludo bona ejusdem mariti, nec bona dotalia, et communia; et si exponat, et amittat, sunt a victore restituenda. Vide verb. *Ludus n.* 32. 51

Et si exponendo ludo talia bona, quae ignorante collusore alienare non potest, notabilem summam lucretur, tenetur eam restituere. Secus autem, si collusor fuerit conscius. Vide *ibid. n.* 33. 52

Uxor potest similia bona moderate ludo exponere inconsulto, et etiam irrationabiliter invito marito in pluribus casibus, qui assignantur. Vide *ibidem num.* 34. 53

Uxor potest do jure communi ludo exponere inconsulto, et invito marito bona sua patrimonialia non data in dotem, et bona paraphernalia. Vide *ibidem num.* 35. 54

Super extractione clerici conjugati facta ad formam Bullae causa uxoricidii cum propinatione veneni, et praetensa qualitate proditionis, injungitur Episcopo, ut perficiat processum, et transmittat, ot interim cauto custodiat; *S. C. Immun. in Ostunen.* 23. *Februarii* 1696. *lib.* 1. *Decretor. Vall. pag.* 172. 55

Uxores clericorum conjugatorum gaudent privilegio fori, et aliis exemptionibus competentibus suis maritis durante illorum vita: *Sacr. Congreg. Immun. in Meliten.* 20. *Novemb.* 1640. *lib.* 3. *Decr. Paul. pag.* 134. *In Oppiden.* 18. *Julii* 1662. *lib. Decret. Rocci pag* 415. *In Bisinianen.* 18. *Novembr.* 1653. *lib.* 5. *Decret. Paul. pag.* 24. 56

Uxores clericorum conjugatorum gaudent privilegio fori, tam in civilibus, quam in criminalibus, ita ut nequeant carcerari, nec personaliter adstringi a judice laico; non autem gaudent exemptione a gabellis, nisi adsit consuetudo, durante tamen vita clericorum, et cohabitatione cum ipsis, *Sacra Congregat. Immun.* in *Neriton.* 17. *Januarii* 1628. *lib.* 1. *Decretor. Paul. pag.* 80. *in Meliten* 11. *Januar.* 1633. *lib.* 2. *Decr. Paul. pag.* 147. 57

Uxores clericorum conjugatorum, et obistorum habentium qualitates requisitas gaudent privilegiis, quibus gaudent earum mariti, vita istorum durante: *Sacra Congreg. Immun. in Baren.* 22. *Septembr.* 1648. *libr.* 4. *Decretor. Paul. pag.* 59. 58

Uxores clericorum Graecorum gaudent immunitatibus, exemptionibus, et privilegiis, quibus gaudent ipsi clerici durante vita ipsorum clericorum: *Sacra Congreg. Immun.* in *una regni Neapolitani* 18. *Februarii* 1631. *l.* 2. *Decret. Paul. pag.* 96. 59

60 Uxores, et filii clericorum Albanensium viventibus patribus gaudent privilegio fori, et exemptionum ipsis patribus competentium; mortuo vero patre, gaudent, si concurrat consuetudo, *Sacra Congreg. Immunit. in Rossonen.* 27. *Maii* 1654. *lib.* 5. *Decret. Paul. pag.* 42. *et* 4. *Sept.* 1654. *lib. Decret. Rucci pag.* 32.

61 Uxores diaconorum Salvaticorum gaudent privilegio, et exemptionibus competentibus suis maritis durante eorum vita: *Sacra Congreg. Immunit. in Meliten.* 20. *Novemb.* 1640. *lib.* 3. *Decretor. Paul. pag.* 154. seu pro tempore, quo eorum mariti sunt diaconi Salvatici. *In Hyeracen.* 4. *Julii* 1645. *ibi pag.* 254.

62 Uxor cursoris Nunciaturae non gaudet privilegio fori: *Sacra Congr. Immun. in Florentina* 15. *Decemb.* 1676. *lib.* 1. *Decret Altovit. pag.* 1316.

63 Causam uxoris Fiscalis curiae episcopalis cognoscat Episcopus: *Sacra Congreg. Immun. in Fonen.* 22. *Junii* 1655. *libr.* 5. *Decret. Paul. pag.* 67.

64 Contra uxorem, quae blando extrahens maritum e loco immuni birruariis ab ipsa vocatis tradiderat, Episcopus procedat sua auctoritate ordinaria: *Sacra Congregat. Imm. in Camerinen.* 13. *Maii* 1698. *liber.* 2. *Decretor. Vall. pag.* 153.

65 Uxorem, quae occidit proprium maritum dormientem, et postea confugit ad Ecclesiam, Episcopus tradat curiae saeculari: *Sacra Cong. Immunit.* in *Cremon.* 27. *Decemb.* 1626. *lib. Scripturarum veterum pag.* 77.

66 Hic juvat ad eruditionem adducere, quae de uxore, muliere, seu femina habet D. Ursaya *in Miscellaneo sacro, et profano* 1. *et* 2. *litt. F. M. et V. ac in Inst. Crimin.*

67 *Pessima res Uxor, poterit tamen utilis esse,*
Si breviter moriens dat tibi quidquid habet.

68 *Ducere si quam vis, teneat P. quinque puella,*
Sit Pia, sit Prudens, Pulchra, Pudica, Potens

69 *Ureris, uxorem ducas, non expedit uri;*
Conjugis in gremio mortificanda caro est.

70 *Uxores ego tres vario sub tempore nactus;*
Cum juvenis, cum vir, factus et inde senex.
Propter opus prima est calidis mihi juncta sub annis.
Altera propter opes, tertia propter opem.

71 Uxoris turpitudinis patronus ille est, qui celat crimen uxoris. Sanctus Hieronymus *in Matth. c.* 7. relatus in *Canon. Sicut crudelis* 32. *q.* 1.

72 Uxorem qui pauper accipit, ter fit miser.

73 Cum uxore bini suntl jucundissimi dies, alter quo ducitur; alter vero quo mortua effertur. *Philippid.*

74 *Uxor amica tibi semper mala, cum male tractas*
Fit pejor; sed fit pessima, quando bene.
Sed bona, si moriatur, erit melior tamen, id te
Si facit vivo, ac optime si propere.
Imperet ipsa nihil, quidvis tamen impetret uxor 75
Utere nec serva conjuge, nec domina.
P. Casalich. *nell' utile col dolce decad.* 4. *argut.* 3.

Uxoris bonae partes his verbis describuntur in 76
Tob. 10. 13 « Honorare soceros, diligere maritum, regere familiam, gubernare domum, et seipsam irreprehensibilem exhibere.

Uxoris qualitates explicantur a Demosthene 77
bis verbis relatis a P. Casalich. *nell'utile col dolce decad* 13 *argut.* 7. Interrogatur Demosthenes qualem uxorem ducere oportet, respondit: « Divitem, ut te sustentet, nobilem ut ornet, juvenem ut serviat, formosam ut placeat, et pudicam ne te fallat ».

Uxorem pecuniosam si quis pauper duxit, non 78
uxorem, sed dominam habet, cujus est famulus, et servus. Strobulus apud P. Casalich. *loc. citat. decad.* 15. *argut.* 7.

Uxorem quare locupletem ducere nolim, 79
Quaeritis? Uxori nubere nolo meae.
Inferior Matrona suo sit, Prisce, marito.
Non aliter fuerint femina, virque pares.
P. Casalich. *loco cit. decad.* 13. *argut.* 7.

Ad rem. Vide verb. *Alimento*; Verb. *Adulte-* 80
rium; Verb. *Bona*; Verb. *Conjuges*; Verb. *Matrimonium quoad Debitum conjugale;* Verb. *Divortium*; Verb. *Femina*; Verb. *Dos*; Verb. *Dominium*; Verb. *Haereticus*; Verb. *Matrimonium quoad impedimenta* Verb. *Maritus*; Verb. *Mater*; Verb. *Matrimonium*; Verb. *Necessitas*; Verb. *Pater*; Verb. *Polygamia*.

Adam, Sampsonem, Petrum, Davidem, Salo- 81
monem Decepit mulier, quis modo tutus erit?

Mulier stuppa est, et homo titio; accedit dia- 82
bolus, et uterque comburitur.

Femina velut gutta nigra, corrumpit album 83
masculorum. *Sac. Rota in Imolen. Fideicommissi* 21. *Martii* 1729. §. *Denique, coram Ratto.*

Sola viro mulier spoliis exultat ademptis, 84
Sola iocat corpus, sola iocanda venit.

Absque femina si mundus stare posset, nostra 85
conversatio non esset sine diis, Cicero sequutus a Capon. controvers. 58. in princip.

Ad dignoscendum viros a mulieribus larvatis, 86
optimum adducit modum ex Salomone Korman. de Virg. jur. c. 139. faciendi scilicet abluere faciem ab utrisque; feminae siquidem molliter, ac delicate vultus suos fricant; secus autem masculi.

Uxorem duccos dicitur navigare; c. *Nos novi-* 87
mus 2. *caus.* 17. *q.* 2 ubi Glossa verb. *Navigasti* ait; « Sicut navigans subjicit se variis periculis, nec proprio motu regitur, sed ventis; sic ducens uxorem ».

Uxor minori miseria deformis habetur, quam 88
formosa servetur: S. Hieronymus relatus, et sequutus a Nevizan. In Silva nuptiar. lib. 2. num. 94. Unde Poeta.

Aegre formosam poteris servare puellam: 89
Nunc prece, nunc auro forma petita ruit.

Femina molle genus, turpes proclivis ad artus
Ni vir sit custos, ni pudor, atque metus.

90 Femina suum retinet morem, semper hominem expellit e paradiso. Card. Bons in manuduct. ed caelum cap. 5. §. 3. io fioe.

91 Feminas videre malum est, alloqui pejus, tangere pessimum. S. Augostinus apud Ursayam *loc. cit. num.* 128.

92 Feminae vox in hominibus solet esse mali hominis indicinm, ex animadversis per Ferinac. *qu.* 116. *n.* 170. ubi monet cavendum esse ab ipsis, quia ipse non semel, sed pluries ab hujus qualitatis hominibus fuit proditus. Ego tamen com Laym. *tom.* 1. *cap.* 2. §. 5. *in fine*, crederem id non esse geoeraliter vernm, sed neque etiam generaliter falsum.

93 Uxor, quando est pulchra, aufert nomen domus marito, quia dicitur, eamus ad domum Dominae Tenerinae, noo eutem ad domum Domini Bonhomi ejus mariti: ut observat Nevizen. *in Silva nup. lib.* 2. *verb. diviti non est nubendum n.* 86. ot Ursaya *Instit. Crimin. l.* 4. *tit.* 1. *n.* 85.

94 Uxor eximens Maritum de manu Coriae, et Maritus uxorem, non dicitur committere crimen laesae Majestatis; unde debet puoiri sola poena extraordinaria: Conciol. *Allegat. forens.* 87. *per tot.* Guazzin. *de defens. Reorum defens.* 5. Ursaya *loco cit. lib.* 2. *tit.* 1. *n.* 136. *et seq.*

95 Privilegia mulierum inhonestarum referuntur ab Ursaya *loco cit. lib.* 2. tit. 7. *n.* 18. Laym. *t.* 2. *cap.* 20. §. 1. *n.* 21. *et seq.* et Secretaria Apollinis *fol.* 456. ac si eisdem ab eodem Apolline concessa essent, cum sequeotibus verbis: « Abbiamo determinato di concedervi alcuni privilegj, i quali agevolando le vostre fatiche, potrenno rendere men fallaci le vostre arti, e sono questi, di poter rubare senza obbligo di restituzione; di fiogere; dissimulare; di non dir mai la verità; di godere senza amare; di piangere quando volete; di trasformarvi quando vi pare; di chiedero senza discrezione; di togliere senza pietà; di celare l'odio sotto le lusinghe, di strapazzare li vostri amanti; e finalmente di vendicarvi insensibilmente dell'ingiurie, che vi fanno, facendoli rester pelati nella testa, e oella borsa nel termine di quaranta giorni ».

96 De quibus praesertim verificatar celebre Alphabetum Sancti Antonini Archiepiscopi Florentini *in* 3. *par. titul.* 1. *cap.* 24. Idest Avidum animal, Bestiale baratrum, Concupiscentia carnis, Damnosum duellum, Æstuans eestus, Falsa fides, Garrulum guttur, Herinnis armata, Invidiosus ignis, Calumniarum Kaos, Lepida lues, Monstruosum mendacium, Naufregii nutrix, Opifex odii, Prima peccatrix, Quietis quassatio, Ruina regnorum, Silve superbiae, Truculenta tyrannis, Vanitas vanitatum, Xentia Xersis, Idolorum Imago, Zelos zelotypus.

97 Multae tameo sunt honestarum mulierum praerogativae, quamvis enim, ut habetur in adnotatione *ad dec.* 434. *num.* 43. *et seq. Rotas recent. par.* 4. tom. 2. et apud Ursayam *Institut. crimin. lib.* 4. *tit.* 1. *a n.* 20 Jodocus Damboud. *in tractat. comm. tit. M. vers. Mulier Philosopha* testetur, se ad hoc ut aliquid diceret in booorem feminarum, revolvisse omnes joris Civilis textus, ed effectom reperiendi, si in eis fieret mentio de aliqua muliere bòoa, et incidisse in textum incipientem, *Mulier bona* 72. *ff. de jur. dot.* quem diliganter inspiciendo, reperisse, verbum *bona* non asse casos nominetivi, sed accosativi, dicendo: *Mulier bona sua omnia in dotem dedit;* at sic in toto corpore Juris Civilis mulierem bonam invenire oou valuisse; Invenisset tamen, et quidem copiose in Sacre Scriptura, et in Juro Canonico, si ulterius quaesivisset, ut videre est *in Ecclesiast. cap.* 25. *n.* 1. 3. 18. *et* 21. *et cap.* 36. *n.* 26. et apod D. Peulum 1. *ad Corinth. cap.* 7. *n.* 14. *et in Canon. Quod autem* 1. *caus.* 28. *quaest.* 1. et alibi. Unde merito edvertit Nevizan. *in Silva nupt. lib.* 4. *sub n.* 93. mulieres multas habere praerogativas, qnao copiosius scriptae reperireotur, si ipsae scriberent, ut faciunt viri, ad quem effectum epplicari potest lepidum dictum illius Philosophi, qui teste de Rub. *in addit. ad dec.* 341. *n.* 54. *par.* 4. *tom.* 2. *Rotae recent.* observando in magna tabula depictos multos leooes ab hominibus dilaceratos, prorupit in baec verba; *Oh si leones pingere scirent!* De quibus selectissimis, et laude dignissimis mulieribus late agit Zaul. tom. 1. *rub.* 16. *n.* 50. *et seq.* et latius le Moyne *in lib. cui titulus*: « La Galleria delle Donne forti, Mutioae impresso, anno 1701. » et prius per Auctorem Gallica typis dato Vide etiam Christophorum Bronzini *in tract. della dignità delle Donne*, *anno* 1624. impresso Florentiae, ubi suis pro eximiis excellentiis, ac praerogativis merito usque ad Sydera extolluntur.

Uxorem ducendi curiosus, et scandalosus modus in Regno Congi indicatur, et refertur a Patre Joanoe Francisco Romano Capuccino *in libro*, cui titulus: « Breve relazione del successo della Missione nel Regno del Congo », impresso anno 1648. in Typographia Secrae Congregationis de Propaganda Fide *c.* 9. di alcuno usanze molto dannevoli, che ritengono li naturali di Congo » *fol. mihi* 77. sequentibus verbis. « Una 98
» di dette male usanze, che sooo in quei popoli,
» è, che quando si vogliono accasare, pigliano le
» Moglie a prova. Va un Giovine, dimanda la Fi-
» glia al Padre, ed alla Madre con pretesto di
» volerla pigliare per Moglie, e dargli la Dote
» cho li conviene, essendochè tra essi è questa
» costume, che il Marito dà le Dote alla Moglie,
» e noo il Padre, e la Madre; essi gliele conse-
» gnano molto di buone voglia, ed il Giovine la
» conduce a Casa soa, e dopo averla tenuta due,
» o tre anni, se gli piace, e si confà col suo umo-
» re, si accasa con essa; quandochenò, la riman-
» da a Casa di suo Padre: e la medesima libertà

» ha la Donna con quelle, che la piglia, che se » non li gusta d'accasarsi con esso lui, se ne può » ritornare a suo piacere alla Casa paterna. Questa usanza sì perniciosa è difficilissima da levarsi, perchè dicono essi: Ho io da obbligarmi » a stare tutto il tempo della vita mia con Donna, che non conosca qual sia, e di che condizione? È vero, che mi posso informare, e da » parenti, o da altre persone, che conoscono la » Giovine, ma essi mi possono ingannare, dicendomi una cosa per un'altra, a fine, che la prenda per Moglie; e per tanto senza tal esperienza » piuttosto non voglio accasarmi, che ponermi a » rischio di avere un continuo inferno in mia vita. Da questa usanza si perniciosa ne siegue, » che la Giovine in tal modo ripudiata, ordinariamente non trova più chi la voglia prender » per Moglie, e li Figli nati da essa vanno come » bastardi dispersi quà, e là senza veruna educa» tiene. Di più ne siegue, che stanno gli anni, e » anni in stato di concubinato, poichè il Marito » dovendo dare la Dote alla Moglie, non si può » indurre a questo passo, ma va sempre procrastinando di anno in anne, ed a perseverare in » quel cattivo stato talvolta 25. e 30. anni. Haec ille, ut refert Ursaya *Instit. Crim. lib.* 4. *tit.* 4. *n.* 173.

99 Uxor in potestate Mariti est juxta iegem Moysi. Bened. XIV. tom. 2. Constit. 2. tit. 28. In-
100 cip. Postremo Mense §. 59. Ideo Maritus a Judaismo ad Ecclesiae Fidem conversus, eam ad Baptismum offerre potest. Idem ibid. Vide tom. 3. verb. Hebraeus ubi multa ad rem, et verb. Graeci,

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

101 Vide Additienes ad verb. Femina. Caeterum quae Auctor a n. 66. ad 98. adducit, insulsa, ridicula, et Religioso Viro prorsus sunt indigna.

Responsio Auctoris.

102 Attamen, quae hic tamquam insulsa, ridicula, et religioso viro prorsus indigna traducuntur, ea a sapientissimis, gravissimis, et religiosissimis desumpta Auctoribus in rem meam derivavi. Quae enim tradidi a n. 66. *ad* 70. accepi jam tradita a celeberrimo Ursaya Causarum tum Civilium, tum Canonicarum, seu Ecclesiasticarum, ac Religiosarum Patrono, et Romae, ac alibi absque ulla censura pluries edita, probata, et approbata ab omnibus, ad quos spectat. Quae n. 71. a S. Hieronymo relat. in Canone Sicut Crudelis 32. q. 1. Quae n. 72. 73. a dicto D. Ursaya, et Philippid. Quae n. 74. et 75. a P. Casalicch. Religiosissimo viro. Quae n. 76. habentur expresse in Sacra Scriptura Tubiae 10. 13. Quae n. 77. 78. 79. a dict. P. Casalicch. allegante ad id respective Demosthenem, et Strobulum. Quae a n. 80. a citatis in allegatis ibi respective titulis. Quae n. 81. 82. a dicto D. Advocato Ursaya. Quae n. 83. a Sacra Rota Romana in Imelen. Fideicommissi 28. Martii 1729. Quae n. 84. ab allegato Ursaya. Quae n. 85. a Cicerone sequut. a Capon. Controvers. 58. in princip. Quae n. 86. ex Salomone apud Kormann. de Virg. jur. cap. 189. Quae n. 87. ex Canone: Nos novimus 2. caus. 17. q. 2. et ibi Glossa verb. Navigasti. Quae n. 88. ex S. Hieronymo relat. et sequut. a Nevizan. in Sylva Nuptiar. lib. 2. cap. 94. Unde canit Poeta, ut ibi n. 89. Quae n. 90. ex Cardinal. Bona piissimo Religioso in Manuduct. ad Coelum, cap. 5. §. 3. in fine. Quae n. 91. ex S. Augustine allegat. ab Ursaya loc. cit. n. 128. Quae n. 92. ex Farinac. qu. 116. n. 170. et Laym. tom. 1. cap. 2. §. 5. in fine. Quae n. 93. ex Nevizan. in Sylva Nuptiarum lib. 2. n. 86. et Ursaya Instit. crimin. lib. 4. tit. 1. n. 85. Quae n. 94. ex Conciol. allegat. forens. 87. per tut. Guazzin. ad defens. 5. cap. 5. Ursaya loc. cit. lib. 2. tit. 1. n. 136. et seq. Quae n. 95. ex Laym. tom. 3. cap. 20. §. 1. n. 21. et seq. Ursaya loc. cit. lib. 2. tit. 7. n. 18. et Secretaria Apollinis fol. 456. Quae n. 96. ex S. Antonino clarissimo lumine praeclarissimo Ordinis Praedicatorum in 3. part. tit. 1. cap. 24 Quae n. 97. ex adnotat. ad decis. 431. n. 43. et seq. Rotae Romanae recentior. part. 4. tom. 2. Ursaya lib. 4. tit. 1. a n. 20. Judoco Damboud in tract. loc. comm. litt. M. vers. Mulier Philosopha. Ex Ecclesiast. cap. 25. n. 1. 3. 18. 21. et cap. 36. n. 26. Ex Apost. 1. ad Corinth. cap. 7. n. 14. et ex Canon. Quod autem 1. caus. 28. q. 1. Quae n. 98. ex relatione Patris Joannis Francisci Romani Capuccini in libro, cui titulus: « Breve relazione del soccesso della Missione nel Regno del Congo, impresso in Typographia Sacrae Congregationis de Propaganda Fide », cap. 9. Quae Sacra Congregatio certe non permisisset talis libri editionem, si insulsa, ridicula, et religiosa viro indigna commenta continuisset. Patent itaque fontes, unde hausi doctrinas *locis citatis* ab Additore improbatas: hi sunt, S. Scriptura, SS. Canones, Sac. Rota Romana, SS. Patres, Religiosissimi Auctores, selectissimi Jurisperiti, et Liber impressus in typographia Sac. Congregationis de Propaganda Fide. Ad haec, quid do oppositoribus esset mihi dicendum? Nil aliud dicam ego, quam ut a Deo benedictionibus repleantor.

Quantum ad reliquas varios alias probabilissimum respicientes, et censura notatas propositiones, non est, quod in his nec tantisper immorer nec quid modicum proferam, cum tot eximii, et praestantissimi Auctores, omni exceptione majores de illis hinc inde, pro, et contra tot volumina ediderint, ut fere totus repletus sit Orbis. Eo vel maxime quod Ego non sim secutus, nisi illas opiniones probabiles, quae sunt vere, et solide tales fultae gravi, et prudenti pondere rationis, et auctoritatis; et in pluribus illas solummodo sim amplexus, quae mihi videbantur nedum 103

vere probabiles, sed etiam probabiliores, ac quae dam velnti certae, ut totum meum opus integre ex omni parte, et attente, juxta pro similibus tradita a Benedicto XIV. in Constitutione: *Sollicita ac provida* §. 18. percurrenti, et scrutanti satis superque patet. Unde laudatus perennis memoriae Benedictus XIV. in dicta Constitut. *Sollicita, ac provida* §. 17. ad nostrum intentum sic tradit: « Hoc de caetero cogitantes, non paucas esse opiniones, quae uni Scholae, Instituto, aut Nationi certo certiores videntur, et nihilominus sine ullo Fidei, aut Religionis detrimento ab aliis Catholicis viris rejiciuntur, atque impugnantur, oppositaeque defenduntur, sciente, et permittente Apostolica Sede, quae unamquamque opinionem hujusmodi in suo probabilitatis (*N. B.*) gradu relinquit ». Et idem sapientissimus Pontifex *in praefatione tom.* 1. *de Synodo Dioecesano* §. *Porro*, sic praecise addit: « Porro in novissimis hisce additionibus usitatam semper nobis scribendi rationem secuti sumus, nihil scilicet pro certo, ac definito venditantes, quod reipsa definitum non sit; Nihil contumeliose jacientes in alios, quantumvis ab opinione nostra dissentiant. Id enim homine Christiano indignum, et honesto viro indecens existimamus. Neque vero minus valide unumquemque sententiam suam tueri posse censemus, si ab aliorum contemptu, et injuria abstineat ».

104 Hic iubet ad rem nostram adducere etiam Canonem *Ego talis* 6. *distinct.* 9. ubi ex verbis S. Augustini sic expresse traditur: « Alios autem (*Auctores*) ita lego, ut quantalibet Sanctitate, doctrinaque polleant, non ideo verum putem, quia ipsi ita senserunt, sed quia mihi per alios Auctores, vel probabiles (*N. B*) rationes, quod a vero non abhorrent, persuadere potuerunt ». Unde ipsemet S. Augustinus circa sibi propositam quaestionem, an sit celebrandum, et communicandum jejune, in epistola 118. ad Januarium, quae extat in tom. 2. Editionis Lugdunensis sumptibus Joannis Radisson 1664. *pag.* 179. in qua cum prius *cap.* 6. respondens Januario dixisset: « Et liquido apparet, quando primum acceperunt discipuli Corpus, et Sanguinem Domini, non eos accepisse jejunos: Nunquid tamen propterea calumniandum est universae Ecclesiae quod a jejunis semper accipitur? Et hoc enim placuit Spiritui Sancto, ut in honorem tanti Sacramenti in os Christiani prius Dominicum corpus intraret, quam caeteri cibi; Nam ideo per Universum Orbem mos iste servatur ». Deinde ibidem *cap.* 7. subjungit: « Sed nonnullos probabilis quaedam ratio delectavit (N. B.) ut uno certo die per annum, quo ipsam caenam Dominus dedit, tamquam ad insigniorem commemorationem post cibos afferri, et accipi liceat Corpus, et Sanguinem Domini. . . Quapropter neminem cogimus ante dominicam illam coenam prandere, sed nulli etiam contradicere audemus ». Quam epistolam allegans, et expendens Cardinalis Bona rerum liturgicarum tom. 2 lib. 1. cap. 21. §. 3. editionis Taurinensis 1749. ex Typographia Regia, sic expresse tradit: « Quamvis enim Ecclesiae more receptum esset, quod mysteria semper a jejunis celebrentur, nonnullos tamen probabilis quaedam ratio delectavit, ut eo die, quo Caena Domini recolitur, post cibum afferri, et accipi liceat Corpus, et Sanguinem Christi, tamquam in insigniorem commemorationem Mysterii ab ipso post legalem caenam constituti, quibus contradicere S. Pater non audet »; et opinio celebrandi, et communicandi post sumptum cibum in die coenae Domini erat solum probabilis in concursu illius probabilioris, « sed nonnullos probabilis quaedam ratio delectavit »; et tamen Sanctus ille Doctor hanc solummodo probabilem opinionem etiam in concursu illius probabilioris improbare non audet. « Quapropter neminem cogimus ante dominicam illam coenam prandere, sed nulli etiam contradicere audemus »: et juxta adducta verba Eminentissimi Cardinalis Bonae, quibus (idest sequacibus opinionis solum probabilis) *contradicere S. Pater* non *audet*. Hinc quid de mente tanti eximii, et Sancti Doctoris Ecclesiae luminis, sit ex his inferendum, satis superque patet.

Caeterum in omnibus, et per omnia, ut jam toties protestatus sum, Sanctae Romanae Sedis certissimo, ac firmissimo judicio me submitto semperque submittam; sicuti etiam volo, et statuo; ut si quae Apostolicis, Seraphicisque sanctionibus, praesertim in novissimo generali capitulo Mantuae celebrato diebus 29. et 30. Maji anni 1762. editis, minus consona hic in apologeticis responsionibus, et in reliquo opere meo tradita reperiantur, ad earum mentem, et sensum penitus revocentur, intelligantur, et retineantur.

Animadversio in Responsionem Auctoris.

Quid de propositionibus probabilismum respicientibus ab auctore ut plurimum relatis, saepe etiam approbatis censendum sit, aequi lectores statuere per se facile poterunt, si et Romani Theologi, et nostras ad illas adnotationes perpenderint. Ceterum non est, cur miremur ab homine, a teneris, ut ajunt, unguiculis probabilistarum systemati addicto, habitas ut *vere, ac solide probabiles*, nimirum *gravi*, et *prudenti ponderis rationis, et auctoritatis fultas* opiniones, quae cum oppositis comparatae probabiles nec essent, nec viderentur. Ut enim Horatius Epistolarum lib. 1. Epist. II. verissime scripsit.

Quo semel est imbuta recens servabit odorem
Testa diu. . . . .

In auctorem tamen nostrum non cadit, quod Horatius idem Epistolarum lib. II. Epistola 1. de quibusdam ait, perstare illos in sententia.

Vel quia nil rectum, nisi quod placuit, sibi ducunt.

Vel quia turpe putant parere minoribus, et quae.
Imberbes didicere, senes perdenda fateri.

Etenim ipse, ut catholicum, et religiosum hominem decebat, « si quae Apostolicis Seraphicisque sanctionibus praesertim in novissimo Generali capitulo Mantuano celebrato diebus 29 et 30. Maii anni 1762. editis (in quibus *sanctionibus* mandatur, et praecipitur « Sacrae Theologiae lectoribus. aliisque omnibus, quatenus doctrinas tutiores, et probabiliores semper doceant, et amplectantur » (, ut ex Decreto III. in eo capitulo generali sess. XV. habito, die 6. Junii 1762. promulgato, quod legitur verb. *Opinio probabilis* num. 14. constat) minus consona . . . in apologeticis responsionibus, et in reliquo opere *suo* tradita *reperirentur*, ad earum mentem, et sensum penitus revocari, intelligi, et retineri voluit. Qua quidem declaratione probabilismum, omnesque opiniones minus probabiles, quas vel retulit, vel docuit, vel adversus Romanum Theologum defendendas suscepit, improbasse, ac rejecisse censendus est. Illud fortasse mirum alicui videbitur, eamdem in hac responsione, in qua ejusmodi declarationem edidit, nihilominus protulisse testimonia Benedicti XIV. et S. Augustini, quae a probabilistis afferri solent, ut fucum imperitis faciant. Nam qui illa accurate expenderit, profecto intelliget nihil inde extendi pro systemate Probabilistarum posse. Etenim Benedictus XIV. in Const. *Sollicita*, relinqui a Sancta Sede in suo probabilitatis gradu unamquamque opinionem de qua Catholicae Scholae, Instituta, nationes inter se certant, dicit; fas esse opiniones minus probabiles, quae probabilioribus ita cognitis, atque existimatis aut docere, aut sequi non dicit; quin immo oppositum aperte docet. Vide Romani Theologi not. ad verb. *Confessarius* Art. I. num. 58. S. Augustinus autem rationes probabiles eas tantum duxit, ex quibus efficitur, ut opinio nobis probanda videatur, quales certe non sunt illae, quae gravioribus rationis, auctoritatisque momentis eliduntur; nec illi unquam putavit fas esse, cum de aeternae salutis negotio agitur, incertis se se opinionibus committere. » Si « dubium haberet, inquit l. 1. de Baptismo contra Donatistas cap. III. n. 6. non illic recte accipi, quod in Eccles. catholica recte accipi certum haberet, graviter peccaret in rebus ad salutem animae pertinentibus, vel eo solo quod « certis incerta praeponeret. « Et cap. V. num. « 6. » Accipere in parte Donati, si incertum est « esse peccatum, quis dubitet certum esse peccatum, non ibi potius accipere, ubi certum est « non esse peccatum? » At enim S. Doctor contradicere non audebat illis, qui « non certo die per annum, qua ipsam caenam Dominus dedit; tamquam ad insigniorem commemorationem post cibos afferri, et accipi licere Corpus, et Sanguinem Domini » probabili ratione delectati opinabantur. Fateor. Quid igitur? Num licere opinionem minus probabilem pro libertate, abjecta opposita probabiliori pro lege, amplecti existimavit? Nihil minus. Nam qui illud opinabantur, opinione se vere probabili, non minus probabili prae probabiliori niti opinabantur: eumque casum S. Doctor ex *illorum genere esse* existimavit, *quae per loca, et regiones* variarentur. Ita Cardinalis Bona loc. cit. ab Auctore. Confer Berti de Theologicis disciplinis lib. XXI. cap. XV. in quo de S. Augustini, in hac quaestione, sententia accurate disputat. Mitto alios, quos recensere facile possem.

* Vide Additiones Casinenses sub verb. *Opinio Probabilis*, et secundum *ibi* tradita expende, quae heic in Lucium nostrum animadversa sunt *.

XENIA

Haec ad rem

1 Xenia illa, seu dona, aut munera dari solita per Cardinales absentes noviter promotos cubiculariis participantibus, seu Camerae Pontificis, si contingat obitus Papae, qui illos creavit, antequam sequuta sit consignatio birreti, munerumque receptio, dividenda sunt inter cubicularios utriusque Pontificis, nempe illius, qui illos Cardinales creavit, et successoris. Si vero consignatio birreti, et munerum receptio sequuntur vivente Pontifice illo, qui dictos Cardinales creavit, tum integraliter spectant ad cubicularios Pontificis praemortui. Sic D. Ursaya Instit. Crimin. lib. 2. tit. 2. n. 57. testans ita conciliari doctores, qui videntur in hoc inter se contrarii, adducitque pro se Pitonium tom. 2. discept. 51. per tot. et Emin. Cardin. Petram tom. 4. comment. ad Constit. 1. Eugenii IV. n. 23. Vide ipsos *loc. cit.* ubi referunt ad rem varios casus.

2 Xenia, et dona excaecant oculos Judicum. *Ecclesiast.* 20. *num.* 31.

3 Unde Judex tenetur abstinere a receptione munorum, tum Jure Divino, tum jure humano. Vide verb. *Judex* num. 33. *et* 34.

4 Judex contra supradictas prohibitiones accipiens notabilia munera peccat graviter, et tenetur ad restitutionem. Vide *ib. num.* 35.

5 An talis restitutio sit pro foro conscientiae facienda ante sententiam condemnatoriam, vel declaratoriam delicti. Vide *ib. n.* 36.

6 Quoniam ad hoc pro certo tenendum est, quod ea, quae ad redimendam vexationem, aut sententiam injustam, aut aliter involuntarie data sunt, debent a Judice restitui ante omnem sententiam. Vide *ibidem* num. 37.

7 Judices videntur a jure reddi inhabiles ad acquirendum munerum receptorum dominium. Vide *ibidem num.* 38.

8 Nec ex consuetudine possunt judices illa acquirere, et retinere. Vide *ibidem num.* 39.

9 Ubi vero jura non reddunt judices inhabiles ad acquirendum tale dominium, stante consuetudine legitime praescripta, sciente Superiore, et non contradicente, possunt judices saeculares sponte oblata recipere, Vide *ibidem num.* 40.

10 Potest tamen judex recipere a partibus sponte oblata leviora munuscula, pro quibus non est periculum, quod pervertatur, seu corrumpatur ipsius judicium. Vide *ibid. num.* 41.

11 Judex Ecclesiasticus, sive ordinarius, sive delegatus nihil recipere potest sportularum nomine. Vide *ibid. num.* 42.

12 Judex laicus delegatus potest exigere sportularum nomine etiam quotam pecuniae. Vide *ibid. num.* 43.

13 Judex autem laicus ordinarius nequit aliquid recipere sportularum nomine. Vide *ib. num.* 44.

14 Si judex, sive ordinarius, sive delegatus, sive Ecclesiasticus, sive saecularis non habeat sibi assignatum stipendium, nec congruam sustentationem, poterit pro judiciis sibi commissis exigere sportulas, sive honoraria. Vide *ib.* n. 46.

15 Ubi extat consuetudo, possunt judices accipere saccharum, ceram, coccholatam etc. in diebus natalitiis, vel alio anni tempore, quae consuetudo viget in urbe Romae, ut est omnibus notorium, teste D. Ursaya *Instit. crimin. lib.* 2. *tit.* 2. *num.* 51. *et seq.*, ubi subjungit, quod licet omnia ista munera, sive esculenta, et poculenta, sive saccharum, cera etc. accipi possint a judicibus, ut expresse habetur in Constit. Innocent. XII, incip. *Sacerdotalem, et regiam* §. *Porro*, ibi: « Porro Xenia solita esculenta, et poculenta, quae judicibus, ministris, et officialibus Romanae Curiae exhiberi consueverunt, minime prohibita fuisse, nec prohiberi decernimus: » Magis iidem judices aestimantur, si illa non accipiant, quia litigantes, qui eis unam gallinam dant, illam dant cum intentione, ut habeant ab eis bovem, quodque rustici dicere solent, quod munus intrat per portam judicis, et diabolus per fenestram. Sic cum pluribus aliis ibi allegatis expresse D. Ursaya *loco cit.*

16 Auditores Rotae accipientes aliquod munus a notariis ratione officii incurrunt excommunicationem, et tenentur ad restitutionem in duplo erogandam pauperibus. Vide verb. *Auditores numer.* 62.

17 Immo auditores Rotae nihil recipere possunt, neque per alium a litigantibus. Vide *ib. nu.* 63.

Solent tamen ab istis recipi munera quaedam solita pro Festis natalitiis, et Kalendis Augusti. Quae munuscula solent etiam mitti advocatis, et procuratoribus per litigantes, quaeque uti consueta debent bonificari Agenti causarum. Vide *ib. num.* 64. 18

Episcopus, non potest recipere munera occasione receptionis habitus, seu emissionis professionis monialium. Vide verb. *Episc. art.* 6. *nu.* 107. 19

Episcopus, et quilibet alius Superior ordinarius in his transgressor tenetur ad restitutionem, et si munus excedat summam decem ducatorum, nequit absolvi neque a Summo Poenitentiario, nisi facta prius restitutione. Vide *ibid. nu.* 108. Immo Pignatell. *tom.* 9. *consult.* 144. ex variis Decretis Sacrae Cong. Episc. vult, quod Episcopus non debeat, nec possit recipere dona, seu munera a suo clero, et ipsum sequitur Ursaya *loc. cit.* num. 46. Vide ipsos. 20

Quo ad ea, quae possunt, et debent necessario observare regulares circa largitiones munerum. Vide verb. *Regulares art.* 1. *num.* 67. ubi ad id afferuntur Constitutiones Clementis VIII. et Urbani pariter VIII. 21

Recipientes munera a regularibus contra praescriptum dictarum Constitutionum, quicumque sint sive regulares, sive saeculares, in neutro foro absolvi possunt ante factam restitutionem. Vide *ib.* n. 68. 22

Et si munus excedat summam decem scutorum, neque possunt absolvi a Summo Poenitentiario. Vide *ib.* 69. 23

Quoad personas quae donare possunt, vel non? et in qua quantitate? Vide verb. *Donatio art.* 2. *per tot.* 24

Munera non sunt recipienda, neque omnia, neque quovis tempore, neque ab omnibus, textu expresso in *l. Solent* 6. §. 3. *de officio Proconsulis.* 25

Munera accipere a nemine inhumanum est, passim vilissimum, et omnia avarissimum, textu expresso in *cit. l. Solent* 6. §. 3. ibi: « Nam valde inhumanum est a nemine accipere, sed passim vilissimum est, et omnia avarissimum. » 26

In muneribus dandis, et accipiendis attendi debent quatuor ista assignata a Glossa in capit. *Etsi*, quaestione 18. verb. Muneribus, de Simonia, duobus sequentibus versiculis, ibi: 27

Muneribus dandis attendas quatuor ista. 28
Qui dans, quisque petens, quae res,
quae causa petendi.
Munera crede mihi placant hominesque,
Deosque:
Placatur donis Juppiter ipse datis.

Ovid. apud Ursayam *Miscell.* 1. *Sacr. et prof. lit. M.* n. 360.

Alia ad rem; Vid. verb. *Donatio*, verb. *Iu-* 29

dex, verb. *Moniales*, verb. *Regulares*, verb. *Votum*.
30 Victoriam, et honorem, acquirit, qui dat munera : animam autem aufert accipientium, *Proverb*. 22. 9.

In quorum manibus iniquitates sunt, dextera 31
eorum repleta est muneribus, *Psalm*. 25. 10.

ZELOTYPIA

Haec ad rem notanda.

1 Zelotypia est dolor, seu aegritudo animi ex eo proveniens, quod alter potiatur eo, quod quis concupiscit, vel potitur: Ursaya *Institut. crimin. lib.* 3. *tit.* 3. *num.* 54. Seu est aegritudo animi ex eo proveniens, quod quis timet, ne alteri adsit, quod cum nemine velit habere commune, Chrysippus sequutus a Cyriac. Controv. 172. n. 77. Ursaya Miscellan. 2. Sacro et profan. litt. Z. n. 2.

2 Mulieres facile Zelotypiae morbo laborare solent, et referuntur aliqua exempla ab Ursaya Instit. crimin. lib. 2. tit. 5. n. 104. et lib. 3. n. 46. Vide ibi.

3 Maritus uxorem non bene conversantem Zelotypiae causa domi ut in carcere retinere potest; cap. Placuit 10. caus. 33. q. 2. Guazzin. ad defens. Reor. defens. 5. cap. 7. nu. 5. et 12. ubi de viro uxorem ob Zelotypiam in vinculis detinente; Ursaya *loco cit. lib.* 4. *tit.* 3. n. 23.

4 Zelotypia magnum est copulae argumentum; Scalon. de testament. lib. 3. cap. ult. sect. 2. n. 30. ubi refert, et sequitur vulgatum illud: « Res est solliciti plena timoris amor »; Ursaya tom. 7. part. 2. disceptat. 22. n. 38. Panimol. decis. 93. annot. 1. num. 16. Rota in Senogallien. *Legatorum* 13. *Junii* 1679. *verb*. Sed etiam, coram Molin.

5 Ex Zelotypia alterius amoris ortam habere solent amatoria sortilegia: Denet. in examin. Episcop. lib. 6. cap. 31. num 10. et seqq. Ursaya Instit. crimin. lib. 3. tit 3. num. 53. cum aliis allegatis.

ZINGARI, ZINGARÆ

Lubet sequentia tradere.

1 Zingari, vel Zingarae, qui vel quae se jactant divinare bonam, vel malam fortunam, et in dies ab Idiotis praesertim, et plebeis passim de sua sorte consuluntur, si admisceant res sacras, et assertive pronuncient cordium secreta, sortilegium committunt, et possunt ab Inquisitoribus puniri: Villadiego in politic. cap. 5. §. 20. num. 30. Diana tom. 5. tract. 10. de S. Offic. resolut. 112. per tot. Nicol. in Floscul. verb. Inquisitor, num 1. Raynald. tom. 1. ad c. Supplet. 5. nu. 496. Pignatell. tom. 8. consult.

2 64. num. 45. et alii passim. Secus autem, si non admisceant res sacras, nec assertive pronuncient cordium secreta, Bordon in Manual. S. Offic. sect. 34. num. 68. Ursaya Institut. criminal. lib. 3 tit. 3. num. 44. 45. et 46. et alii. Et ratio est, quia eorum praedictiones, et divinationes fere ab omnibus ordinarie cum risu accipiuntur, nec eis praestatur aliqua firma fides, quod observat pariter Carena de Inquisit. par. 2. tit. 12. n. 164. et alii passim, notantes, quod nemo est tam simplex, ut firmam fidem praestet Ægyptianis, vulgo dictis Zingaris.

3 Tam Zingari, vel Zingarae, ut supra divinantes, et praedicentes, quam omnes alii ipsos, vel ipsas consulentes peccant mortaliter, si fiat cum firma fide, vel scandalo; Si vero fiat propter solam curiositatem, vel animo ridendi, ut communiter fieri solet, peccant tantum venialiter: Filluc. tract. 24. num. 135. Lupus pag. 323. difficul. 2. Busembaum Medull. lib. 3. tract. 1. dub. 2. n. 10. Sanchez, et alii passim.

4 Zingari sunt testes idonei ad probandum statum liberum aliorum Zingarorum, matrimonium contrahere volentium: Sacr. Congreg. Conc. in Fundana Visitationis sacrorum Liminum 19. Decembr. 1682. libr. 16. Visitat. Sacror. Limin. fol. 96. apud. Ursayam in Miscellaneo 1. litt. Z. num. 2.

5 Emens rem a Zingaris tenetur illam absque restitutione pretii vero domino restituere, Ursaya *Instit. criminal. lib.* 2. *tit.* 8. *nu.* 53. Bertazol. *consil. crimin.* 43. Pignatell. *tom.* 8. *consult.* 64. num. 41. et alii: et ratio est, quia emptio, vel est facta scienter, et est nulla, *l. Si in emptione* 34 §. 3. *ff. de contrahenda emption.* Vel ignoranter, et non transfertur rei emptae dominium in emptorem, *l. Rem alienam* 28. *ff. eod.* ubi Glossa, et Doctores passim: Quinimmo ex tali emptione nec oritur usucapiendi conditio,

6 §. *Furtivae* 2. *Institut. de usucapionib.* Viget enim contra Zingaros furti praesumptio, cum ipsi, ut eorum filii facilius furentur, doceant illos, permissum esse ab eorum lege quolibet dio certam summam furari, quod scivit in examine ab uno ex eisdem processato de furto Cosp. *nel Giudice criminal. part.* 3. *cap.* 46. *num* 10. teste Ursaya *Instit. crimin lib.* 3. *tit.* 3. *num.* 48. *citans* Crusium *de indic. delictor. part.* 2 *cap.* 22. *num.* 36. et Raynald. *tom.* 3. *cap.* 26. *§.* 15.
7 Unde ipsi etiam pre minimis furtis, puta gallinarum, puniri debent, Do Angei. *de delict. part.* 1. *cap.* 6. *num.* 13. Ursaya *loc. cit. lib.* 2. *tit.* 8. *n.* 13. Raynald. *loc. cit. n.* 3. et alii.
8 Zingari praesumuntur mali homines; Florell. *in vot. edit. in Perusina falsae monetae* 24. *Novembr.* 1711. §. *In oppositum*, Ursaya *loc. citat. num.* 53. Raynaldus *loc. cit. num* 2. ubi cum aliis asserit, ipsos semper male agere in iocis, ubi sunt, et ex raptu, latrociniis, proditionibus, deceptionibus turpem quaestum facere. His enim de causis legimus jussos esse a Germania discedere provide edicto Caroli V. Imperatoris anno 1549. veluti exploratores, et proditores Christianorum regnorum missos a Turcis, ut refert. Petr. Gregor. *Syntagm. Jur. lib.* 34. *c.* 16. *in fin.*
A regno quoque Neapolitano, ubi sine licentia 9
morabantur, ac furtis, et latrociniis cuncta compleverant, pragmaticis sanctionibus jussi sunt discedere 16. Octobr. 1568. 14. Septembris 1596. et 12. April. 1685. ut refert Pignatell. *loco cit. n.* 44. Et sic etiam bannitos esse a toto statu Ecclesiastico, Bononiensi, et Neapolitano tradit Raynald. *loc. cit.* Ubi nu. 4. refert. ab aliquibus 10
vecari descendentes, ac posteros Caini, vagos et extorres propter illius peccatum; Et ab aliis dici 11
errones, eo quia majores sui Deiparam Mariam, cum ex Judaea propter Herodis persecutionem in Ægyptum fugeret, hospitio excipere recusarunt; Quae tamen falsa esse ostendit. Quamvis *ibid. n.* 6. asserat, quod in Turcia hujus gentis mulieribus licitum est ex privilegio publice impune se prostituere.

ZIZANIA

Haec porro de hac materia.

1 Beatam, inquit Cl. Jurisconsultus Johannes Petrus Benniza in Dissertatione « De vera religionis libertate in tritico per zizania non suffocanda vindicata »; Beatam non ita semper Rempublicam tenere contingit iis, qui τό κύριον exercent, ut ab omnibus subditis Sanctissimae Triadi in illius fidei confessiune rite serviatur, cujus veritas a primis initiis tot divinitus dumonstrata signis, tot martyrum testata sanguine, tot manifeatata prodigiis, per Orbem universum diffusa, crevit adversis, inclaruit persecutionibus, per haereses omnibus retro saeculis pressa, nunquam tamen eppressa surrexit, nec ab ipsis inferorum portis superabitur. Exurgunt subinde homines novitatis avidi, scientiae inanis vento turgidi, religione, nisi quam sibi finxere, vacui, ab avita fide devii, miscent turbas, spargunt dogmata, incendunt populos, malum sub cineribus glíscens advertit nemo, aut si adversum fuerit, et ii, quibus illud opprimendi negotium datum, id ipsum mollibus sententiis, aut etiam occultis machinationibus alant, eo facile excrescit multitudo in sectam caece ruentium, ut absque discrimine, et convulsione salutis publicae, id est, absque praesentissimo totam rempublicam perdendi periculo deinceps coerceri haud possit. Hinc praestat, diversitatem religionum tamquam κακὸν ἐν κειμένον, seu medium servandi totum, princeps toleret, condenet tempori, et e duebus malis minus eligat.
2 Docet hoc ipse Christus Dominus *Matth. XIII.* 24. *et seqq.* sub parabola, quam confluentibus turbis in litore maris Galilaeae proposuit de Patrefamilias, eum inimicus homo agro bene culto, et seminato noctu superseminasset lolium, prohibente servis, ne Zizania evellerent, ne evellendo Zizania, evelleretur simul cum eis et triticum, et ex adverso praecipiente : *Sinite utraque crescere*, idest, Zizania, et bonum semen, *usque ad messem*. Hac ipsa Parabola scio abuti plurimos Pseudo-Politicos volentes evincere Reges, ac Principes (qui per Patrisfamilias vocabulum hic indigitantur) posse semper, et indistincte permittere, ut diversae religiones, quarum una vera sit, reliquae falsae, simul in eodem territorio, sicut Zizania, et triticum in eodem agro succrescant. Atque sub hoc scuto, teste *Paulo diacono libr. XXIV.* se se latere tutos, et tectos jam plurimis aute saeculis existimarunt *Manicheorum*, *Paulinianorum*, *et Attinganorum* Patroni, cum in praedictos sectarios *Michael Balbus* Imperater poenam capitalem promulgasset, sentientes, omnes in Christum credentes justa Apostolum *Joann. III.* 15. salvari posse; et tametsi ab Ecclesia nonnullis opinionibus dissentirent, suae conscientiae relinquendos esse. Verum si una unica dumtaxat fides est, extra quam nemo salvari potest, qua ratione stare poterit, ut, cum tot religionibus una fides laeditur, et toto coelo ab invicem hi, et illi discrepant in substantialibus articulis, in unius tamen fidel confessione dici queant consonantes, et unius Ecclesiae, a cujus unitate veluerunt esse separati, membra haberi mereantur? Nam et tamquam infidelis reprobandus est, ille,

qui vel in uno dogmate obedientiam Ecclesiae denegaverit, juxta illud *Jacob.* 11. 10. *Quicumque legem servaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus.*

3 Proinde princeps lege Dei victurus, in suo Territorio Orthodoxos, et adversam religionem profitentes aequa lance fovere non potest, tametsi sub hac vulpina pelle se se clandestine insinuent, quasi a religione Orthodoxa in nonnullis dumtaxat discrepent. Non ita administrare suas provincias debent principes Christiani, ut omnem quoad suos subditos curam religionis abjiciant, tamquam nihil ad se pertinentem, et usurpent illud *Donatistarum: Quid Imperatori cum Ecclesia?* quod tantopere reprehendit S. Augustinus *lib.* 2. *cont. litt. Petiliani cap.* 92. Omnino interest regnantis, rescribente Theodosio Imperatore ad Cyrillum, *ut non solum pacifice, sed et pie subditi vivant.* Idem censuere Theodosius, et Honorios ad Marcellinum: « Non aliud, aut belli laboribus, aut pacis consiliis ordinamus, nisi (N. B.) ut verum Dei cultum Orbis nostri plebs devota custodiant.

4 Redeo ad Parabolam. In ea se offerunt ministri Patrisfamilias, hoc est reges, et principes, qui Dei vices in terris obeunt, promptos ad evellenda Zizania, N. B. si ea eradicanda esse Paterfamilias judicaverit; ita enim ad eum servi: *Domine nonne bonum semen seminasti, unde ergo habet Zizania?* Et postquam responsum retulere: inimicus homo *hoc fecit*, dixerunt: *vis, imus, et colligimus ea?* At noluit Paterfamilias, ne *servi forte colligentes Zizania, eradicarent simul cum eis et triticum*, ubi bene adverti ad causalem est necesse, quae est, ne servi, scilicet reges, et principes, dum Zizania, et lolium, idest falsas sectas radicitus extirpare nituntur, etiam triticum id est veram religionem affligant, et de medio tollant; ut a contrario si cesset periculum, si metus iste non subsit, sed omnino de frumentorum certa stabilitate securitas maneat, ex mente Patrisfamilias Zizania sint eradicanda, falsae religiones eliminandae, haeretici ad veram fidem compellendi, juxta oraculum Christi: *Compelle intrare, Lucae XIV.* 23. Praesertim cum infelix lolium prae herbis salubribus soleat pullulare, ex quo periculum oritur, ne triticum a Zizaniis, si in eodem agro succrescant, et vera religio a sectis, si in eodem regno tolerentur, sensim suffocentur.

5 Hoc metuendum esse, quilibet facile intelliget, qui consideraverit, ipsa docente aeterna veritate *Matth. XVII.* 14. *Angustam esse portam, et arctam viam, quae ducit ad vitam*, id est veram religionem austeram esse, et carnis sensualitati contrariam, ideoque difficultate maxima hominum animis inseri; spatiosam esse viam, quae ducit ad perditionem *Matth. XVII.* 13. hoc est sectariorum dogmata ad speciem plausibilia videri, et plerumque ad libertatem, vitaeque licentiam carni blandientem, ad quam homines non minus propendent, quam lapis ad lapsum, studiose esse composita; ideoque nisi potestas aliqua obsistat, avide recipiuntur, et pertinacius retinentur. In ejusmodi igitur casibus obstandum principiis, ut opprimatur gliscens doctrina erronea in scintilla, ne, dum lenitati studetur, mollioribus consultis commune incendium foveatur, et noceatur bonis, dum nocentibus parcitur.

Contra pugnant Christophorus Matthaeus Psaffius in Dissertatione Theologica *de Zizaniis non evellendis*; Johannes Christophorus Balter, in disquisitione *de libertate Religionis*, aliique Protestantes. Sed Psaffium potissimum audiamus: Quis, inquit, coram Deo haereseos reus sit, authentice nemo mortalium decidere valet in terris, ubi veritatem quisque se sequi credit, et demonstrationis tam ambigua heic penes plerosque lux, et sub judice lis anceps est. Praevidit diversas in sententias de fide abituros aliquando christianos Optimus Maximus Salvator, et si eradicaturi se invicem dissentientes essent, Ecclesiam in speluncam latronum degeneraturam. Addit deinde: Huic malo Christus positurus obicem, legem hanc prohibitivam in Evangelio dedit, reprimeret ut inconsultum male sapientium zelum, ostenderetque, esse hoc Divinae Majestatis reservatum jus, sententiam authenticam in judicio extremo et dicendi, et exequendi. Unde concludit: Si solis Angelis Messoribus jus eradicandi in extremo judicio haereticos competit, si divinum hoc jus reservatum est, magistratui sane politico in hoc mundo non competit: ergo tolerandi illi, nec evellendi sunt poenis civilibus, vel capitalibus. 6

Respondet his Banniza 1, indirecte, retorquendo: « Certe, quis haereseos reus sit, authentice decidere nemo valet, ubi veritatem quisque se sequi credit, et demonstrationis tam ambigua heic penes plerosque lux, et sub judice lis anceps est. Ergo cuivis permittenda quaevis: Ergo etiam error, superstitio, idololatria, et caetera religionis ludibria vana, atque impia eodem jure toleranda, etiam cum justo metu, ne verae nitor religionis vicinitate sacrilegii contaminetur; ergo eodem modo ab evellendis Zizaniis abstrahenda manus, uti ab evellendo tritico etiam cum periculo, ne triticum per Zizania suffocetur. Sequela est cunctis Apostatis, haeresum architectis, Idololatris, et Atheistis favorabilis, adeoque scandalosa, et certo falsa: Ergo et antecedens, unde sequitur », Item: « demonstrationis tam ambigua heic penes plerosque lux, et sub judice lis anceps est, scilicet quaenam sit vera religio »: Ergo religio salvifica non est *Civitas supra montem posita*, sed *absconsa:* non est *lucerna supra candelabrum, sed sub modio posita Matt. V.* 14. *seqq.* Ergo a Christo non est certo determinata semita salutis: Ergo de fide, et in fide sumus minime certi: ergo nobis desunt sufficientia media ad salutem, quae omnia etsi de Protestantica D. Psaffii reli- 7

gione, ubi nullus Judex, certitodo nulla, admodum verificentur; tamen ab ipsismet sanioribus *Aug. Conf.* addictis ut paradoxa rejiciuntur. Et quid posset esse ad indifferentismum conducibilius?

8 *Directa* deinde negando bis soppositum, in primis, quod ad sequendam, vel retinendam religionem judicium humanum sufficiat; nam requiritur divinum, verbo Dei expressum. Deinde, quod lis anceps sit, quaenam sit vera, et unice salvifica religio, Christo, ejusque verbo juxta Ecclesiae infallibilis sensum intellecto, veram fidem, fide divina credibilem, certissime demonstrante. Cumque fatente ipso Psaffio de ejusmodi Zizaniis Christo sermo fuerit, quae dignovere servi, possunt utique Zizania dignosci a tritico, hoc est vera religio a falsis; qui ergo asserere potuit: certe quis haeresos reus sit, authentice decidere nemo valet? contradictionis vitio haec asserta laborant, sed et manifesti erroris. Item ex verbis: « Veritatem quisque se sequi credit, et demonstrationis tam ambigua haeic penes plerosque lux est » colligitur D. Psaffium forte de illo genere hominum esse, qui nulla authoritate moveantur, qui nihil credunt, nisi quod argumentis invincibilibus verum esse didicerint. At nihil novum nobis ille proponit; jam multo ab hinc tempore ab iis, qui extra Ecclesiam sunt, hoc loquendi idioma percepimus.

9 Sed nonne tanta libertas, seu potius licentia credendi a primordio reformationis (ut vocant) in tantam continuo confusionem erupit, ut vereri non immerito, qui uni parti adhaerebant, deboerint, processu temporis, tot futuras religiones, quot erant regiones, tot credentium diversa corpora, quot urbes, et familiae, et pene quot capita? Intervallo enim tam modico Lutheri asseclae in tot se schismata disciderant, ut nisi modus denique positus esset, totum sic dictae reformationis mysterium in primo sui exordio dissolutum fuisset.

10 Qui autem hodie, prout DD. Psaffio, et Balsero bonum videtur, nulla penitus authoritate stringuntur, sed prout judicio humano, et ingenio quisque proprio sibi formam credendi praescripserit, sic credunt, illi in tantam confusionis abyssum feruntur, ut syncretismum induentes, religionem susque deque habeant. Eorum nonnulli pro arbitrio scripturas Sacras interpretantur, aut omnino ex iis expungunt, reformant, villpendunt, et in nihilum redigunt. Sunt iterum alii, qui deploranda animi caecitate ipsum adeo Baptismi Sacramentum non necessarium docent, atque ita, quod hactenus eum tanta religione observatum est tamquam primum Christianitatis fundamentum, ad interitum sui, suorumque, e pectoribus eliminant. Nota loquor, et ea, quae dudum Protestantium viri cordati, quosque Augustana confessio tenet, e medio tolli magnopere vellent, et ut fiat, magnis viribus allaborarunt. Non ergo me pudet in eorum numero censeri, qui almae antiquitati, sanctae puritati, sincerae veritati, universoque catholico corpori, summisque capitibus se submittunt.

Denique, inquit doctissimus Banniza, pro resolutione objectionis primae finaliter adhuc addimus, et monomus, haud esse motuendum, quin *Ecclesia in speluncam latronum sit degeneratura*, si ut recte statuit *Tridentinum sess. XXIV.* viri pietate morum, scientia, et doctrina Evangelii, historiae Ecclesiasticae, ac Conciliorum fide praestantes eligantur, qui a via veritatis aberrantes suaviter reducant telis doctrinae, pietatis, et sapientiae; cum pertinacibus intrepide, cum falso zelo illusis pie, ac benigne, cum frigidis serio, cum dubiis clare, ac confidenter, cum omnibus discrete, et prudenter tractare studeant, ac norint, et quibus vera saepius religio calumniose depingitur, falso praeconceptas opiniones adimere allaborent. 11

Ad id vero, quod a Psaffio additum vidimus, 12
respondet 1. idem praeclarus Jurisconsultus, distinguendo: Christus legem hanc prohibitivam de Zizaniis non evellendis in *Evangelio dedit absolute* nego. *Conditionate* tantum, ne cum Zizaniis evelleretur simul et triticum, atque ut si cesset hoc periculum, zizania sint eradicanda, concedo antecedens. Distinctionis ratio patet ex dictis *num.* 4. Respondet 2. *indirecte*, retorquendo in adversarium, quae adjecit: « Divinae Majestati reservatum jus est, sententiam authenticam in judicio extremo et dicendi, et exequendi »; non tantum in haereticos, sed etiam in quoscumque scelestos, et peccatores; Ergo magistratui politico in hoc mundo non competit facinorosis poenas irrogare capitales, quod vellent *Anabaptistoe, Socinioni, et Fonatici;* neutiquam Tubingensis cancellarius Psaffius, si sapit. Deinde, quod probe notandum est: Et *Humanae* majestatis jus est, non quidem religionem quamcumque suae qualicumque contrariam exterminandi, sed religionem veram defendendi, propagandi, etsi non armis cogendo infideles, attamen armis fideles protegendo, desertores, apostatas, haeresiarchas, tamquam lupos, et reipublicae perturbatores arcendo, et coercendo.

Urget tamen Psaffius prohibitionem Salvatoris 13
generalem ex hoc factam capite, quia praeviderat ille, fore, ut in dijudicatione tritici, et Zizaniorum tantopere olim errarent homines, loco zizaniorum, vel cum zizaniis evulsuri triticum. Monet praeterea verba textus esse plane emphatica: « sinite utraque crescere usque ad tempus messis ». Eodem, ait, itaque modo ab evellendis Zizaniis abstrahenda manus est, uti ab evellendo tritico: maxime, cum, si violentis modis eradicarentur dissentientes in fide, nullaque ipsis subinde concederetur tolerantia privilegiata, excitarentur bella, ipsos quoque eradicatores internecioni datura.

14 Verum frustra haec omnia; licet enim prohibitio Patrisfamilias: « Nolite colligere Zizania, quoad externam verborum figuram sit generalis, ex mente tamen expressa *ne eradicetis simul cum eis et triticum*, hanc suscipit limitationem, ut si possint Zizania absque tritici simul destruendi periculo extirpari, sint eradicanda. Quod autem modo dixi de prohibitione patrisfamilias, eam non esse absolutam, sed conditionatam, *αναλογικω* quoque ad ejusdem praeceptum: *sinite utraque crescere*, traductum volo. Ut enim verba textus emphatica sint, ex iis non sequitur eodem modo ab evellendis Zizaniis abstrahendam esse manum, uti ab evellendo tritico. Non significant illa verba: *sinite etc.* eodem pretio, et loco utraque, hoc est Zizania, et bonum semen habere etc. Equidem non sunt evellenda Zizania, si absque periculo eradicandi simul et tritici, evelli non possunt, nimirum, si vel dignosci nequeant, prima enim germina Zizaniorum, et tritici similia sunt: vel si discernantur equidem, radicibus autem tritici mixtae et Zizaniorum radices sint, ut unis evulsis evellantur et alterae. Sed praestabit ipsam Banizae dissertationem consulere a Cl. Antonin Schmidt recusam Tom. III. sui *Thesauri Juris Ecclesiastici* pag. 464. seqq. Vide etiam, quae a nobis dicta sunt supra verb. *Tolerantia religionis.*

APPENDIX

SACRARUM CONGREGATIONUM DECRETA

PRO REBUS NOTATU DIGNIS JUXTA SERIEM VOCUM HUJUS SEPTIMI TOMI DIGESTA

SACRAMENTUM

SACRAE POENITENTIARIAE RESPONSUM.

Beatissime Pater : N. confessarius in Galliis, S. V. humillime consulit, num ipse queat, et debeat absolvere illos ecclesiasticos qui se subjicere recusant condemnationi, quam sancta Sedes edidit, quatuor celeberrimarum propositionum cleri Gallicani.

Ita multae tollentur questiones, et conscientiae quiescent. — Respondit per sacram Poenitentiam, ut sequitur : « S. Poenitentiaria, diligenter perpensa proposita quaestione, respondendum censuit, Declarationem conventus Gallicani anni 1682. ab Apostolica Sede improbatam quidem fuisse, ejusque conventus acta rescissa, et nulla, atque irrita declarata, nulla tamen theologicae censurae notam doctrinae Declaratione illa contentae inustam fuisse : propterea nihil obstare, quominus Sacramentali absolutione donentur sacerdotes illi, qui bona fide, et ex animi sui persuasione doctrinae illi adhuc adhaerent, modo absolutione digni aliunde videantur. Datum Romae, in Sacra Poenitentiaria, die 27. sept. 1820. Michael Cardinalis de Petro, Maior Poenitentiarius ».

SEDES

SACRAE CONGREGATIONIS RITUUM DECRETUM.

Tollerari non debet consuetudo, sive corruptela, occasione concionum sedere in gradibus altaris majoris terga vertendo SS. Sacramento, sit, vel non est expositum, *die* 20. *sept.* 1806.

SUSPENSIO (*).

(*) Non possunt, Episcopi inconsulta Sede Apostol. omnibus simul unius Conventus confessariis, jam a se, vel a suis Antecessoribus approbatis edimere facultatem audiendi confessiones, licet ex rationabili causa aliquos suspendere eis liceat ex Const. *Superna* Clem. X. Si tamen omnes simul suspenderentur, crederem eos interim tuto audire non posse confessiones, cum censurae etiam nullae, peta ex defecto jurisdictionis, timendae sint, saltem in foro externo, propter scandalum, populo non certiorato de earum nullitate Sic doctissimus Giraldi *Exposit. Jur. Pontific. lib.* 1. *Decret. tit.* 31. *append.* 3. *n.* 6. *pag.* 121.

TABERNACULUM

SACRAE CONGREGATIONIS RITUUM DECRETUM.

Ad eliminandos abusus superimponendi Sactorum reliquias, piasque imagines Tabernaculo, quo Augustissimum Sacramentum asservatur — S. R. C. *die* 31. *martii* 1821.

SACRAE CONGREGATIONIS EPISCOPORUM, ET REGULARIUM DECRETUM.

Si quandoque privata ex causa SS. Eucharistia exponenda videbitur, e Tabernaculo nunquam extrahatur; sed Pyxis velata in aperto ejusdem Tabernaculi ostio cum assistentia alicujus Sacerdotis stola, et superpelliceo induti, et cum sex saltem luminibus cereis collocetur. Quod idem in Ecclesiis Regularium servari mandamus.

Die 9. *Decemb.* 1820.

TERTIARII TERTIARIAE

Instructio edita a Sacra Congregatione de Propagandu Fide quoad Tertiarias, praesertim pro Sacrarum Missionum regionibus.

Cum diuturna experientia Eminentissimi PP. non sine gravi moerore edocti sint, non levia inter Ordinarios locorum, et Superiores Regularium de Tertiariis, earumque exemptione, ac juribus in dies oriri dissidia, ea potissimum causa, quod Pontificum Constitutiones omnes hac de re non satis sint notae, ac privilegia a Sede Apostolica Tertio Ordini concessa non probe intelligantur: ne malum hoc diutius perseveret, in locis praesertim Missionum, in quibus pacis, et concordiae vinculum inter Clerum Saecularem, et Regularem maxime conservatum oportuit ad cavendum a fidelium scandalis, ab infidelium blasphemiis, et ab haereticorum, schismaticorumque calumniis, iidem Eminentissimi PP. in Congregatione Generali habita die 2. Augusti 1762. provide decreverunt, instructionem aliquam esse adornandam, in qua excerpta veterum Decretorum summa, et norma in causis occurrentibus ab omnibus servanda contineatur ».

« Pro cujus Decreti exequutione, ut ordine procedatur, primo illud prae oculis habendum, hic non agi de Tertiariis, quae Latini ritus non sint; hujusmodi enim mulieres e Missionariis Latinis cujusvis Ordinis, aut Instituti, minime licere ad habitum Tertii Ordinis suscipiendum admittere; quin imo et admissae si quae fuerint, ab iisdem Missionariis curandum esse, ut quantocius susceptum habitum deponant sub poenis Apostolicae Sedis arbitrio subeundis, jam declaravit Sacra Congregatio Decreto edito in Congregat. Gen. sub die 9. Maii 1757., et a san. mem. Bened. XIV. approbato. quod sic se habet ».

« Referente Eminentissimo, et Reverendissimo Domino, Domino Cardinali Tamburino Ponente, literas R. P. D. Patriarchae Catholici Armenorum Ciciliae, quibus querebatur, Patres Terrae Sanctae plures Mulieres Armenas ad habitum Tertii Ordinis admisisse, easque insolita in illis Regionibus veste indutas incedere, aliaque in iisdem literis plane exposita peragere, unde gravia mala, scandala, et incommoda oriebantur; ideo orabat, ut aliquod opportunum remedium adhiberetur; Eminentissimi Patres, re mature perpensa, censuerunt, consulendum esse Sanctissimo, ut praecipiat Patribus Terrae Sanctae, aliisque Religiosis Viris cujuscumque Ordinis, et Instituti, ne Mulieres cujuscumque ritus Orientalis admittant ad habitum Tertii Ordinis, vel ad alium quemcumque ejusmodi; admissas vero habitum jam receptum quamprimum deponere, et veste illius Regionis, in qua degunt, communi uti omnino curent, sub poenis Sanctitati suae bene visis ».

« Facta autem per R. P. D. Nicolaum Antonelli Secretarium Sanctissimo Domino Nostro in audientia eodem die habita de supradictis omnibus relatione, Sanctitas Sua sententiam Sacrae Congregationis in omnibus approbavit, eamque servari mandavit sub poena privationis vocis activae, et passivae, non obstantibus Apostolicis Constitutionibus, Statutis, Consuetudinibus etiam authoritate Apostolica confirmatis, aliisque in contrarium quibuscumque. Datum Romae, die, et anno, quibus supra ».

« Cum igitur ad unius Latini ritus Mulieres, Regularium circumscripta facultas intelligatur, pronum est, habitum Tertii Ordinis professas, duas in Classes referre: alteram earum, quae simul col-

legialiter vivunt, alteram vero earum, quae seorsum suis in domibus degunt ».

Quoad primas explerata res est, privilegiis Tertii Ordinis minime frui etiam illas, quae votum simplex Castitatis emiserint, nisi vota solemnia nuncuparunt, et clausuram sancte, religioseque custodiant: Quamvis enim ejusmodi privilegiis olim fruerentur vigore Constitutionum Leonis X. quarum altera incipit *Dum intra*, altera incipit *Nuper*, ea tamen privilegia disorte revocata leguntur a san. mem. Pio V. Constitutione, quae incipit *Cura Pastoralis Officii*, in qua districtius cautum est, ne Tertiariis, quae vota solemnia non emittunt, et clausurae lege obstrictae non sint, usquam collegialiter vivere liceat; Quod etiam a Gregorio XIII. plane confirmatum est Constitutione, quae incipit *Deo Sacris Virginibus* ».

« Fatendum quidem est, his non obstantibus, et hactenus fuisse, et adhuc esse conservatoria quaedam, ubi Tertiariae collegialiter vivunt, etiamsi nec solemnia vota emittant, nec clausurae lege teneantur; At cum ea ab Apostolica Sede tolerata, non approbata esse intelligantur, ut religiosae domus canonice erectae haberi non possunt, sed potius ut domicilia fundata contra mentem Sedis Apostolicae, et contra Decreta Pontificum Pii V. et Gregorii XIII. Ideoque certis privilegiis, quae nonnisi clausis Tertii ordinis Monasteriis propria sunt, carere omnine necesse est: Quomodo enim Apostolicae Sedis indultis, et gratiis frui possent, quae contra ejusdem Apostolicae Sedis mentem sine clausura, et votis solemnibus adhuc tamen collegialiter vivunt? Sequitur ergo, hujusmodi Tertiarias jurisdictioni Ordinarii integre, solideque subjectas manere ».

« Quod huc usque deductum est juxta Doctorum omnium sensum, luculentissime docuit san. mem. Benedictus XIV. Institut. Eccles. 105. nu. 76. ac constanti stylo rescripsere Sacrae Urbis Congregationes, quarum celebriora duo afferre Decreta abs re non erit ».

« Primum nempe Sacrae Congregationis Concilii in una *Lauden.* die 27. Maji 1677. In qua quidem causa, cum de Tertiariis Oppidi Cottonei vota quaedam simplicia Castitatis, Paupertatis, et Obedientiae emittentibus, sine solemnitate tamen, et sine clausura, ageretur, proposito dubio: « An mulieres hujusmodi subsint visitationi, et correctioni Episcopi, Sacra Congregatio, audito Procuratore generali Patrum reformatorum Sancti Francisci, sub quorum cura vivebant, respondendum censuit *Affirmative* ».

« Alterum vero est Sacrae Congregationis Concilii in una *Lunen.* Sarzanen. die 30. Januarii 1723. In qua quidem cum de mulierum, assumpto habitu Tertii Ordinis Sancti Francisci, collegialiter in conservaterio Massae viventium, exemptione disceptaretur, Sacra Congregatio de more rescripsit: « Conservatorium esse subjectum » omnimodae jurisdictioni Episcopi, citra tamen » approbationem Sacrae Congregationis quoad » dictum Conservatorium »: In quo quidem Decreto, eodem temporis, ac loci vestigio, quo ejusmodi mulieres subjectae declarantur omnimodae jurisdictioni Episcopi, ne probari sub ea forma viderentur hujusmodi Conservatoria, verbis adjectis, *citra approbationem*, solertissime cautum est; adeo Sacrae Congregationis mens ab ejusmodi Collegiis sine votorum solemnitate, et sine clausurae lege fundatis vel ipsa specie probandis aliena est ».

« Disciplinam hanc aliquantulum immutavit Benedictus XIII. nonnullis Constitutionibus editis, eimirum ea, quae incipit *Paterna*, altera, quae incipit *Exponi nobis*, tertia denique, quae incipit *Pretiosus*, quarum dispositione Tertiariae, quae sine solemnibus votis, et sine clausurae lege collegialiter vivebant, a jurisdictione Episcoporum subductae, in jurisdictionem, et curam Superiorum Ordinis redierunt; At vix defuncto laudato Pontifice, ejus Successor Clemens XII. Constitutione, quae incipit *Romanus Pontifex*, sublatis iterum ejusmodi gratiis, et privilegiis, pristinam de Tertiariis Ordinario subjectis disciplinam restituit; in ea quippe sic expresse habetur: « Statuimus, et decernimus de omnibus, et » singulis praedictis Literis, et Constitutionibus, » quae ab eodem antecessore nostro Benedicto » prodierunt, nec non de omnibus privilegiis, gra» tiis, favoribus, Indultis, exemptionibus, facul» tatibus, et declarationibus in iisdem contenta » eam deinceps decisionem, ac judicium etiam » in foro conscientiae habendum, quod sive ex » jure communi, sive ex Concilio, sive ex Decre» tis, et Constitutionibus Apostolicis, sive ex alia » legitime habebatur, antequam eaedem Literae, » et Declarationes ab eodem Benedicto conces» sae fuissent, perinde scilicet ac si illae non e» manassent; adquam dispositionem, ejusque pri» stinum statum, ac terminum omnia superius » enunciata omnine reducimus, et reducta esse » volumus; Ita ut in posterum supradicti Ordines » regulares earumdem literarum, et Constitutio» num usu, commodo, et effectu penitus carere » debere intelligantur. Ex quibus sane verbis colligit Benedictus XIV. Institut. Eccles. 105. nu. » 76. »: Redit in pristinum Ordinariorum jurisdictio supra Tertiarias collegialiter sine votorum solemnitate, et sine clausurae lege viventes; eademque de causa ut eobis subjectas eas libere visitavimus »:

« Gradum nunc faciendo ad alteram Tertiariarum Classem, quae seorsim suis in domibus degunt, majoribus privilegiis olim gavisas eas fuisse compertum est, inter quae praecipua nomerantur: 1. privilegium fori, quod tamen locum non habet in locis missionis, ubi vix Religio toleratur, 2. ut Patribus illius Ordinis, cujus regulam profiteantur, sua peccata in sacramento Poenitentiae

aperire liceret, quamquam ab Ordinario non approbatis: 3. ut communionem Paschalem in eorumdem Regularium Ecclesia recipientes, praecepto Ecclesiae satisfacerent: 4. ut ab iis etiam Viaticum, atque extremam unctionem in exitu vitae possent percipere. Haec tamen omnia successivis temporibus a Summis Pontificibus, atque a Sacris Cardinalium Congregationibus, pluribus editis Constitutionibus, et Decretis, penitus sublata, atque ad terminos juris communis redacta sunt, ut late Fagnanus in Cap. *Omnis* num. 64. de Poenit. et Remiss. ex S. C. rescripto refert his verbis: « Cum Fratres Monasterii Sancti Dominici de Lugo Imol. Dioecesis declarari postulassent, an ipsis liceret praesertim ex suis privilegiis audire confessiones virorum, et mulierum professorum Tertii ordinis Sancti Dominici, eisque in Paschate Sacramentum Eucharistiae ministrare, Viaticum praebere, atque extremam unctionem ministrare; Sacra Congregatio consideravit, praesupposito, quod hujusmodi professi eodem jure censeantur cum aliis professis Tertii ordinis Sancti Francisci, de quibus in gloss. in Clem. *Cum ex eo de sentent. excommunicat.* eorum non esse aliquam religionem, seu modum quemdam vivendi approbatum a Sede Apostolica, nec dici plene translatos ad Ordinem, itaut desinant esse de saeculo. Card. in Clem. *Per literas* num. 9. de Praeb. Quod cum ita sit, non magis horum, quam aliorum saecularium confessiones praedictos religiosos audire posse, juxta cap. 15. sess. 23. ubi privilegiis quibuscumque derogatum est, et amplior derogatio habetur in Bulla Pii IV. revocatoria omnium privilegiorum sub quibusvis formulis, in his, quae Sacro Tridentino Concilio sunt contraria; Ex quo sequitur, tales Religiosos non esse proprios Sacerdotes horum professorum; ac proinde non posse eisdem Sacramentum Poenitentiae, vel Eucharistiae in Paschate ministrare, juxta Cap. *Omnis utriusque sexus de poenitent. et remiss.* idemque juris esse de Viatico: siquidem praecedente confessione exhiberi debet cap. 7. de praepar. quae adhibenda est etc. sess. 13. in Decreto de Sanctissimo Eucharistiae Sacramento. De extrema unctione non esse judicium Congregationis, sed tamen constare ejus administrationem, sicut aliorum Sacramentorum, pertinere ad Parochum, de cujus Parochia dicuntur esse tales professi, nisi speciali privilegio sint exempti ».

« Latius hoc ipsum Benedictus XIV. ex Pontificum Constitutionibus inter se collatis, et S. C. Decretis dedocit Institut. Eccl. 105. num. 67. et sequent. his verbis: « Si Leonis X. Constitutio vim totam, et integram obtineat, hae Tertiariae privatim vitam agentes, ab Episcopi jurisdictione prorsus immunes esse deberent: Eos sibi confessarios deligere possent, qui ad Monialium confessiones, non vero saecularium excipiendas probantur: Ad Parochiam accedere non tenerentur, ut Paschali praecepto satisfacerent: Tandem a Praefectis suis regularibus extremam unctionem percipere, et post mortem in Ecclesia sui Ordinis sepeliri jure possent; sed aliter se res habet: nam Leonis X. Constitutio ad certos quosdam limites est redacta a Summis Pontificibus, qui deinde Sedem Apostolicam tenuerunt. Cum hae mulieres revera non habeantur regulares, eo quod tribus votis solemnibus non adstringantur; ideo non censentur immunes ullo modo ab Episcopi facultate .... Insuper de his mulieribus Tertiariis haec Sac. Congregatio Concilii decernit »: Sacra Congregatio Cardinalium Concilii Tridentini Interpretum saepius respondit, minime posse Sacerdotes Regulares mulierum Tertii Ordinis, quas de poenitentia, vel *Pinzocheras* vocant, confessiones Sacramentales audire, nisi fuerint ab Ordinario approbati ad confessiones personarum saecularium audiendas, quemadmodum nec posse illis Sacrosanctum Eucharistiae Sacramentum administrare in die Paschatis Resurrectionis Sanctissimi Domini Nostri Jesu Christi »; Item ex epistola Sacrae Congregationis pro causis Episcoporum, et regularium constitutae, ad Episcopum Mutinensem die 17. Junii anno 1639. haec in ipsas Tertiarias sancita deprehenduntur »: Circa Tertiariam similiter censuerunt (nempe Cardinales Sacrae Congregationis) permissum haud fuisse Fratribus ejusdem monasterii ob quodcumque privilegium Ordinis administrare ipsi Sacramentum Divinae Eucharistiae, et extremae Unctionis, neque ejus cadaver domo efferre indicata funebri pompa, sine Parocho, aut sine ipsius licentia: « Nam haec revera ad Parochos pertinent, qui debent assiduo, sed hoc praesertim tempore, cognoscere, juvare, accuratoque studio fideles sibi traditos instituere. Accedit, quod Tertiaria licet nuncupatis votis, claustro non tenebatur, sed domi suae intra Parochi ejusdem ditionem habitabat ».

« Possunt tamen earum cadavera sepeliri in Ecclesiis sui Ordinis, si locus Tertiariis designatus seorsum existat: sin minus, in Parochiali Ecclesia, ut caeterarum cadavera, sepelienda sunt ».

« Lucrantur etiam indulgentias, gaudentque aliis spiritualibus gratiis Ordini adnexis, quem profitentur, statim ac ad habitum tertii Ordinis, ac ad votum simplex Castitatis a Superioribus Regularibus admittuntur, quibus hanc facultatem ex Apostolicae Sedis indulto reservari compertum est ».

« Non tamen ad omne mulierum genus haec facultas extenditur, sed ad eas dumtaxat, quae conditiones a Sacris Congregationibus rite praescriptas habuerunt: nimirum ut honestis, probisque moribus fulgeant, ut annos quadraginta saltem attingant, ut necessaria ad congruam vitae sustentationem bona possideant, ut nonnisi cum consanguineis, vel affinibus in primo gradu cohabitent ».

« Hujusmodi autem conditionum examen, et

judicium non ad Superiores ipsos regulares, sed ad locorum Ordinarios pertinere Summi Pontifices decreverunt; adeo ut recte subjiciat Benedictus XIV. loc. cit. « Quare si quod proprium est, unicuique tribuatur, ad Praefectum Regularem spectat religiosum habitum his mulieribus impertiri: ad Episcopum vero facultatem tradere, et praescriptas conditiones accurato examine cognoscere ».

« Haec omnia, quae exacte tradit Benedictus XIV. c. Institut. 105., Sacrae Congregationis Episcoporum, et Regularium negotiis praepositae Decreto edito sub die 20. Decembris 1616. disertissime sanciuntur; Sic enim §. 5. » Praeterea si contingat, aliquas ex praedictis Tertiariis sine sepulturae electione decedere, eas sic decedentes ita demum in Ecclesiis Ordinis, cujus habitum assumpserunt, sepelire debeant, si in ipsis earum communis sepultura reperiatur; sin minus, in Ecclesiis Parochialibus sepeliendas esse decernit »; Superioribus autem regularibus sufficienti facultate ad id a Sancta Sede Apostolica suffultis (Cappuccinis exceptis) libere mulieres ad hujusmodi habitum recipere, atque ad ipsos vestiendi eas officium pertinere; non autem ad habitum admittendas, et recipiendas esse, nisi probatae vitae, ac bonis moribus praeditas, ac in aetate saltem quadraginta annorum constitutas, quae de proprio habeant, unde sufficienter vivere possint, et non cum aliis viris, quam consanguineis, vel affinibus in primo tantum gradu sibi conjunctis cohabitent, et ab Ordinario loci licentia prius impetrata, qui non aliter eam concedat, nisi de praedictis praevio examine diligenti sibi constiterit ».

« Universa haec iterum a Sacra Congregatione Concilii confirmata sunt; nam Episcopo Mazarae quaerenti anno 1727. Quaenam sint conditiones requisitae, ut regulares habentes facultatem dandi habitum suae religionis mulieribus non collegialiter viventibus, dictum habitum dare possint, et an examen dictarum facultatum pertineat ad Episcopum? Sacra Congregatio Concilii respondit: « Examen facultatum concedendi habitum pertinere ad Sedem Apostolicam, examen conditionum quoad mulieres vestiendas, et licentiam vestiendi pertinere ad Ordinarium, et conditiones vestiendarum esse expressas in Decretis generalibus alias editis, et haec Decreta esse omnino servanda ».

« Ad normam hujusce Decreti subjecta hac formola Episcopi uti consuevere, qua mulieri facultatem assumendi habitum Tertii Ordinis concedere testificantur ».

« Dilectae nobis in Christo N. salutem, et benedictionem in Domino. Ut tu, quae bonis moribus imbuta, bonaeque frugis, ac laudabilis vitae existis, in aetate annorum quadraginta constituta, propria bona, ex quorum fructibus honeste vivere vales, possides, et non cum aliis viris, quam cum tuis consanguineis, vel affinibus in primo gradu constitutis habitas, prout haec omnia nobis praevia informatione constare fecisti, habitum Tertii Ordinis S. N., quem postulasti, suscipere possis per R. P. N. Ordinis Provincialem, illum tibi conferendi licentiam, et facultatem concedimus, et impertimur. In quorum etc. Datum etc.

N. Episcopus N.

« Ex quibus omnibus consequitur, quam recte Sacra Congregatio de Propaganda Fide in Congregatione particulari habita die 31. Augusti 1761. per modum Decreti generalis servandi in toto Regno Hiberniae inter alia rescripserit pro Tertiariis nullo modo licere regularibus admittere ad habitum, nisi servatis servandis, et de licentia Ordinarii: aliter admissas declaretur ab Episcopis, non esse Tertiarias, nec ullis gaudere privilegiis, aut indulgentiis ».

« Etiamsi vero ejusmodi casus occurrere aliquando possit, in quo potius expedire videatur adolescentulam aliquam habitu Tertii Ordinis ante praefixam aetatem, quodam veluti tegumento securitatis assumpto a periculis liberare, quam medias inter insidias inermem relinquere: non ideo sequitur, fas esse Superioribus Regularibus sine licentia Episcopi, vel Vicarii Apostolici Puellas ad habitum suscipiendum admittere: Consulant ipsius in hujusmodi casibus loci Ordinarium, qui se faciem pro sui prudentia, atque adeo conscientia, motus ipsius periculi gravitate, praebebit. Nec expedit semper in adolescentulis votum Castitatis cum habitus susceptione conjungi, quin potius ad aetatem provectiorem quandoque differri; ab ea quippe longius abesse illa, sive pericula, sive scandala, quae ferventiori, quam prudentiori zelo agitante, possunt oriri ».

Haec habet Sacra Congregatio, quo dissidia, ac jurgia hisce de rebus in posterum tollantur, iisque sublatis, unitas spiritus, et vinculum pacis inter operarios vineae Domini conservetur: Et ut maxima, quae in terris a Domino relicta est, potestate roborentur, SS. D. N. P. Clementi XIII. feliciter regnanti legenda, consideranda, probanda curavit, et idem SS. D. haec omnia lecta, considerata, probata, authoritate Apostolica confirmavit ».

« Confidit in D. J. Sacr. Congregat. hinc Superioribus Regularibus ad normam instructionis hujusce ambulantibus, inde locorum Ordinariis, et Vicariis Apostolicis ad aliorum jura servanda sollicitis, collatis utrioque studiis, illud concordiae gluten coalitorum, quo, qui ex adverso sunt, nihil habentes malum dicere de eis, vereantur magis, et domus Dei, quae est Ecclesia, ipsa unitate terribilis, ut castrorum acies ordinata, fideles laetitia, infideles, haereticos, schismaticos robore suffundat ».

« Quam Sacr. Congregat. instructionem Sanctissimo Domino Nostro Clementi XIII. per me infrascriptum Secretarium ejusdem Sacrae Congregationis relatam in audientia habita die 16. Januarii anno 1763. Sanctitas Sua benigne in omnibus adprobavit, et omnino servari mandavit. Datum ex Ædibus Sacrae Congregationis die 17. mensis, et anni quibus supra ».

M. Marefuscus Secretarius.

VICARIUS GENERALIS

SACRAE RITUUM CONGREGATIONIS DECRETUM

Capitulum Cathedralis Isernien. S. Rit. C. sequentia dubia enodanda proposuit. 1. An Vicarius generalis ad Cathedralem cum Episcopo accedens, in pontificalibus, aliisque sacris functionibus uti possit, eique apponendum sit stratum, et pulvinar? 2. An eidem Vicario Generali accedenti vel ad dandum Canonicis possessionem, vel alia quacumque de causa, praestanda sit honorifica associatio duorum Canonicorum? 3. An eidem, ut in dubio 2. accedenti ministrandum sit ad fores Ecclesiae Aspersorium ad instar Episcopi? S. Rit. Cong. in ordinario coetu ad Quirinale adunata respondit, *Negative in omnibus* ad formam Decretorum, nimirum, *ad primum*, juxta Decretum *in una Urbevenetana Praeeminentiarum* diei 3. Augusti 1737. ad *dubium* 5. quo nec *pulvinar*, nec *stratum* Vicario Generali deberi statuitur; et confirmatur *in una Melphiten. Praeeminentiarum diei* 10. *Decemb.* 1740. Ad *dubium* 7. — Ad *secundum, et tertium*, juxta Decretum *in una Vercellen.* diei 7. Augusti 1655. quo injungitur, nullo modo Vicario Generali competere honorificam associationum Clericorum, et beneficiatorum, aut ministrationem aspersorii per Canonicum. *Die* 17. *Jul.* 1730. *In Isernien.*

VOTUM (*)

Supplem. ad Art. 1. *v. Votum, n.* 119.

(*) « Sacra Congregatio interrogata circa duos, qui contraxerunt (matrimonium) sub pacto expresso nunquam consummandi, juri renuntiantes in corpora, merito respondit, eos invalide contraxisse, quia etiam potentiam (coeundi) sic excluserunt ». Apud Scavino *Theol. Mor. de Matr. disp* 1. *cap.* 1. *art.* 1, *§.* 4. *vers. quia tamen.*

USUS MAGNETISMI

SACRAE CONGREGATIONIS SANCTI OFFICII, AC S. POENITENTIARIAE RESPONSA.

Quaesitum fuit, utrum Magnetismus *generatim acceptus, et in se*, habendus sit *licitus*, an *illicitus*? Congregatio Generalis S. Officii 23. *Junii* 1840. respondit: « Consulendos » probatos auctores, eum hac advertentia, quod » remoto omni errore, sortilegio, explicita, aut » implicita Daemonis invocatione, merus actus » adhibendi media physica aliunde licita, non est » moraliter vetitus, dummodo non tendat ad finem illicitum, aut quomodocumque pravum. » Applicatio autem principiorum, et mediorum » pure physicorum ad res, aut effectus mere supranaturales, ut physice expiicentur, non est, » nisi deceptio illicita, et haereticalis ».

Cum dein eadem quaestio proposita fuisset variis induta circumstantiis, et casibus, non raro, ne dicam, semper, in Magnetismi usu incidentibus, qui nempe favent incredulitati, et corruptelae, tam S. Congregatio praedicta 21. April. 1841. probante Gregorio XVI. quam S. Poenitentiariae 1. Julii ejusdem anni, expresse declararunt, *Usum Magnetismi*, ut fuit propositum, *non licere.*

UTENSILIA, SEU PARAMENTA

SACRAE CONGREGATIONIS EPISCOPORUM, ET REGULAR. DECRETA.

R. P. D. Caliendi, anno 1845. a Ripana ad Ferentranam Ecclesiam translatus, e vita decessesit, nullo confecto inventario sacrorum utensilium, ac paramentorum, prout diserte jubet Sanctissimus D. N. Pius PP. IX. suis Apostolicis literis die 1. Junii 1847. incip. *Cum illud pluri-*

mi. Ejusdem Episcopi haeredes, et Canonici Feretraoae Cathedralis, Pianae Constitutionis usque tum ignari, amice coovenerunt, ut maxima pars utensiiium, quorum extabat specifica noto, Cathedraii cederet; eam tamen adjecerant hinc inde protestationem, ut reddi deberet, si quid indebitum alterutra pars accepisset.

Deinceps memorati haeredes cognitienem nacti Pianae iegis, omnium utensiiium restitutionem a Canonicis juridice petierunt. Hi, ut iitium, et expensarum pericuio sese eriperent, omoia utensiiia haeredibus tradiderunt, ac S. C. suppiicarunt, ut iiiius traditioois actum suo auctoritate coofirmaret.

Sacra Congregatie rem rito disceptari mandavit. Quapropter haeredes Caiiendi, ut sua jura defenderent, opponebant testimonium piurium hominum, qui eadem utensiiia jam penes Episcopum Caiiendi extitisse testabantur, ex eo tempore, quo ad Feretranam se contuierat Ecciesiam. Accedebaot etiam acceptiiationes aiiqnorum opificum, ex quibus jam ab anno 1845. nonnuiias res confectas fuisse constabat.

Canooici, itemque Episcopus Successor, qui Cathedraii favebat, Piana dispositione se tuebantur, qua cautum est, ut Episcopi inventarium in authentica forma conficiant, *ne alias praesumi debeat, ea omnia ex reditibus Ecclesioe comparata fuisss.*

Sacra Congregatio juxta doctrioam ab Auctoribus traditam, et nominatim a Reiffenst. *Lib.* 2. *Decr. tit.* 25. §. 2. porpendebat ex inventarii omissione emergere praesumtionem juris et de jure favore Cathedraiis, quae pieno pro veritate esset habenda. *l. cit. n.* 52. Nihiiominus juxta eorumdem auctorum animadversiones genoraiia haec reguia faiiit, quotiescumqne ceteroquin evidena veritas aiiud aperte doceat; ac nomioatim quando adversarii eidem evideotiae non refragantur *loc. cit. num.* 57. voi duo, aut tres testes summae fidei cootra praesumtionom testimenium ferunt. *ibidem*.

Partibus auditis, reque de more discussa in generaiibus comitiis diei 4. Apriiis 1851. in *Feretrano Spolii*, Eminentiss. Patres haeredum petitioni arriserunt. Proposito enim dubio.

An, et quomodo Apostolica sanctio concedenda sit actui traditionis a Copitule factae favere haeredum Episcopi Calisndi de rebus designatis in speciali nota?

Rescriptum prodiit.

Affirmative facto verbe cum SS. ad cautelam.

Et SS. resoiutionem approbavit, et ad mentem; mens est, *che si scriva al Vescovo, che il S. Padre gradirebbs, che si rilasciassere dai Sigg. Caliendi almeno i poromenti sacri segnati negli ultimi* 13 *articoli della neta specials alla povera Cattedrale di Montefeltro.*

ALIUD EJUSDEM CONGREGATIONIS DECRETUM

C. M. Emin. Revend. Card. Ostini, cum Aesinao Episcopaii Ecclesiae praeesset, perpendens onimo quaestiones, quao super facuitate testandi de sacria utensibus, ac paramentis, quae Emis. Patribus Cardinaiibus Episc. seu Abbatibus conceditur, identidem exeriebantur, nonnuiia dubia, quae totum cootroversiae negotium continerent, Sacrae Congr. Episc. ot Reguiarium dirimenda proposuit. Hisce dubiis aiia accesserunt super rebus, quae intor sacra utensiiia, ac paramenta recensendae sont juxta Constitutiones S. Pii V. qnoad Episcopos, et Urbani VIII. circa Cardinaies. Adnotatum enim fuorat, frequentissime disputari circa divisionem sacrorum utensiiium inter Eccissias, quas vei insimui, vei successivo ab Episcopis administrantur: hinc quaerebatur, qua ratione certo dignosci posset, an, ot quae sacra utensiiia Episcopus privato suo peculio, vei potius ex Ecclesiae reditibus comparasset.

Sacra Congreg. primum exquiri mandavit sententiam Eminent. ac Reverend. Cardinaiis Secretarii Brevium, itemque R. D. P. Sacristae Pontificii, ac deinde totam rem Coosuitori remitti jussit, qui omnia controversiao capita ad iegum Ecclesiasticarum trutinam expenderet, quidque singuiis do rebus opinarotur, enucieato proferret. Consuitor universam rem non sine muita doctrina, ingenioque discussit, congruasque responsiones suis innixas argumentis ad singuia dubia Eminentiss. Judicum auctoritati, prudentiaeque aubiecit.

Dubia his erant concepta formuiis:

An Cardinales Episcopi residentiales, vel Abbates Nullius comprehendantur in Constitutione S. Pii V. incipien. Romani Pootificis?

Qualenus negative:

An per praesentem (quae nemps adhibebatur tempore propositae cousae) formulam Brevis, quae facultatem tsstandi facit, subjecti intelligantur?

Qualenus offirmotive:

An dicti Cardinoles Episcopi testari possint ad favorem Ecclesias Titularis de aliqua supellectili sacra, vel utensili, et de quali?

An SS. supplicandum sit, ut dignetur proescribsre reformationem dicti Brevis, et quoenam esse queat hujusmodi reformatie? et an eadem extendi debeot ad indulta jam concessa per appositam declarationem?

Quaenam sint in specie res sacrae comprehensae in Constit. S. Pii V. quae Cathedralibus Ecclesiis dsbitas sunt; st quaenam sint illae comprehensae in Censt. Urbani VIII. ad Sacsilum Pontificium pertinentes, habita rations earumdam provenientiae, et usus profani, cui ipsae sunt comu-

nes; et an comprehendantur cruces pectorales sine Sacris Reliquiis?

Quomodo peragenda sit divisio sacrorum utensilium, quando Episcopus successive pluribus Ecclesiis praefuisset?

Quomodo facienda sit eadem divisio, quando Episcopus profuerit pluribus Ecclesiis vel unitis, vel datis in perpetuam administrationem cum Capitulo et Cathedrali distincta?

An locus sit divisioni in casu, quo Episcopus defunctus translatus fuerit ab una ad alteram Ecclesiam, et constet, eumdem acquisivisse omnia sacra utensilia ex reditibus alterutrius Ecclesiae; an potius eadem sacra utensilia pertinere debeant ad illam Ecclesiam, cujus ex fructibus eadem acquisita fuisse constet?

An, et quae regula statuenda sit, ut impediatur, ne in casibus divisionis quaestiones exoriantur ob incertitudinem provenientiae eorumdem sacrorum utensilium?

An annuli Episcoporum, et Cardinalium comprehensi sint in respectivis Constitutionibus S. Pii V. et Urbani VIII?

Sacra Congreg. Episc. et Regularium. Ponente Laudato Eminen. ac Reverend. Card. Ostini, cui paulo post praefectura ejusdem Sacrae Congr. demandata fuerat, in comitiis Generalibus habitis die 9. Augusti anni 1844. proposita causa cum titulo, *Aesina super facultate testandi de sacris utensilibus, quae Eminen. PP. Card. Episc. seu Abbatibus conceditur, et super rebus, quae inter sacra utensilia recensendae sunt*, in votum Consultoris quoad singula dubia descendit. Re ad S. M. Gregorium XVI. juxta morem a R. D. P. Secretario Sacrae Congreg. relata, Summus ille Pontifex, quoad vixit, supersedendum, putavit. At vero eidem suffecto S. D. N. Pio Papa IX. quam ad Ecclesiae bonum Deus incolumem diutissime servet, Sanctitas sua, juxta ea, quae in secundo dubio proponebantur, et a Sacra Congreg. de voto Consultoris sancita fuerant, Apostolicas literas in forma Brevis super universa ea re promulgare non dubitavit. Quibus quidem in literis cum responsa ad singula dubia, absque ulla fere immutatione referantur, ab iis hic exscribendis abstinemus, ac potius suis ipsis verbis damus memoratas literas, quae sic se habent.

Sanctissimi domini Nostri Pii divina Providentia Papae IX. literae apostolicae, quibus aliqua dubia circa S. R. E. Cardinalium, et Episcoporum utensilia declarentur.

PIUS PP. IX.

Ad perpetuam rei memoriam.

Quum illud plurimi referat, ut in Apostolicis concessionibus nullus detur dubitationi locus, quae animos torqueat, ac controversias excitet, idcirco si quam existere ambiguitatem noverimus, ad eam avertendam curas nostras libenter intendimus. Jamvero praeter indultum testandi de propriis bonis, quod venerabilibus Fratribus nostris S. R. E. Cardinalibus Sancta haec Sedes tribuere solet per Apostolicas literas in forma Brevis incipientes, *De benignitate Sedis Apostolicae*, iisdem per alias similes Literas in forma Brevis, quarum initium, *Cum fel. rec. Urbanus VIII.* facultas conceditur disponendi de sacris utensilibus favore alicujus Ecclesiae, seu Capellae, vel Loci pii, non obstante Constitutione Urbani VIII. *Aequum est* edita die 24. Julii 1642. qua Sacra Cardinalium utensilia Pontificio Sacrario attribuuntur. Verum cum in memorato postremo Brevi, etiam quando agitur de Cardinalibus, Archiepiscopis, Episcopis, et Abbatibus ex quodam invecto usu addi consueverit clausula, *Salvaque in praemissis quoad Ecclesias Cathedrales, Metropolitanas, aut Patriarchales, quibus praefueris, seu quas alias ex concessione, vel dispensatione Apostolica in titulum, administrationem, seu commendam obtinueris, dispositione Constitutionis fel. rec. Pii PP. V. anno 1567. tertio kalendas Septembris anno secundo*, saepe saepius dubia exorta sint circa interpretationem, et vim hujusmodi reservationis, eo vel magis, quod in superius memorato Brevi, *De benignitate Sedis Apostolicae* praefatae S. Pii V. Constitutioni in ea parte, quae sacra utensilia respicit, aperte derogetur. Si namque Romani Pont. Cardinalibus quoque Archiepiscopis, Episcopis, et Abbatibus privilegium disponendi de Sacris utensilibus concedere solent, illud frustraneum, et illusorium foret, quatenus adjecta clausula eam vim haberet, quam verba praeseferunt. His quoque accedebat, quod nonnulli Sacrorum Canonum Interpretes docerent, Cardinales, utpote qui in memorata S. Pii V. Constitutione speciatim nominati non sint, ex lege minime teneri, etsi alii contrariam sententiam tueantur. Quae cum ita essent, Ven. Frater Noster Petrus Cardinalis Ostini, nunc Episcopus Albanensis, qui tunc temporis Episcopalem Ecclesiam Aesinam regebat, enixe postulavit a Fel. rec. Gregorio XVI. Praedecessore Nostro, ut rem certo definiret, atque expresse declararet, an Cardinales Episcopi, seu Abbates *Nullius* in Apostolicis memoratis Literis S. Pii V. Praedecessoris Nostri comprehendantur, ac statueret, quaenam Sacra ornamenta, et supellectiles, et utensilia S. R. E. Cardinalium et Sacrarium Pontificium ex memorata Constitutione Urbani VIII. et quaenam Patriarcharum, Archiepiscoporum, Episcoporum, et Abbatum Nullius, sive Cardinalitia dignitate fulgeant, sive illa careant, ad Ecclesias Cathedrales ex superius citata Sancti Pii V. Constitutione revera spectent, et quomodo facienda sit divisio Sacrarum supellectilium, et utensilium, quando Episcopus, sive successive, sive simultaneo plures Ecclesias gubernaverit. Nos igitur, qui in memorati Decessoris Nostri P. M. Gregorii

XVI. locum, licet immerentes, anffecti sumus, ad praecidendas omnes hac super re dubitationis, ac controversiae causss, de consilio VV. FF. Nostrorum S. R. E. Cardinalium negotiis, et consultationibus Episcoporum, et Regularium praepositorum, haec, quae sequuntur, Auctoritate Nostra Apostolica decernimus, et mandamus. 1. Cardinales Episcopos teneri quoad Sacra utensilia lege lata in Constitutione S. Pii V. incipiente. *Romani Pontificis* — exceptis tamen Cardinalibus Episcopis Suburbicariis, necnon exceptis pariter Cardinalibus Abbatibus *Nullius*, qui in Romana Curia morantur, quorum Sacra Utensilia, attenta citata Constitutione, *Aequum est*, Urbani VIII. Praedecessoris Nostri, ad Pontificium Sacrariumspectabunt. 2 Firmis remanentibus Clausulis derogatoriis Constitutionis S. Pii V. cujus initium *Romani Pontificis providentia*, in Literis in forma Brevis incipientibus, *De benignitate Sedis Apostolicae*, appositis in altero Brevi quod incipit. *Cum fel. rec. Urbanus VIII.* auferatur clausula, qua salva edicitur eadem Piana Constitutio, ejusque loco substituantur ea, quae sequuntur. *Quod si Ecclesiis Abbatialibus, Cathedralibus, Metropolitanis, Patriarchalibus praefueris, seu quas alias ex concessione, et dispensatione Apostolica in titulum, Administrationem, seu Commendam obtinueris, te vehementer hortamur, prout jam Benedictus XIV. Praedecessor Noster in sua Constitutione incipiente*, Inter arduas *Cardinales hortabatur, ut in praedictis rebus disponendis eas Ecclesias prae oculis habeas, ceterisque praeferas.* Quae vero hoc in articulo praescripsimus, ea ad singulos Cardinales extendimus, qui ante praesentium Literarum publicationem enunciatam testandi, ac disponendi facultatem obtinuerunt, perinde ac si in respectivis Indultis expressa essent. 3. Sacra utensilia, quae vigore Constitutionis S. Pii V. incipientis. *Romani Pontificis* (*), Ecclesiis Cathedralibus debentur, haec esse dicimus: Mitras scillicet, Planetas, Pluvialia, Tunicellas, Dalmaticas, Sandalia, Chirothecas, Albas cum cingulis, lineos Amictus, et his similia; item Missalia, Gradualia, Libros Cantus Firmi, et Musicae, Libros Pontificales, alterum, cui titulus Canon Missae; item calices, Patenas, Pexides, Ostensoria, Thuribula, Vas aquae benedictae cum Aspersorio, Pelvim cum urceo, Vasa Sacrorum oleorum, et urceolos una cum pelvibus, et tintinnabulo, Palmatorias, Icones pacis, Cruces Archiepiscopales, Candelabra cum Cruce pro Altaris usu, Baculum Pastoralem, Faldistorium, aliasque res sacras, sive paramenta, sive ornamenta, sive vasa, si quae sunt etiam ex eorum natura usui profana congrua; dummodo non per accidens, sed permanenter Divino cultui, sacrisque functionibus fuerint destinata; exceptis annulis, et Crucibus pectoralibus etiam cum Sacris Reliquiis, et iis omnibus utensilibus cujusvis generis, quae legitime probentur ab Episcopis defunctis comparata fuisse bonis ad Ecclesiam non pertinentibus, neque constet Ecclesiae fuisse donata. Volumus propterea teneri, ac debere Episcopos conficere in forma authentica Inventarium Sacrorum Utensilium, in quo pro rei veritate exprimant, quando acquisita fuerint, et speciali nota describant, quae ex Ecclesiae reditibus, et proventibus sibi compararunt, ne alias praesumi debeat ea omnia reditibus Ecclesiae comparata fuisse. Quod vero pertinet ad utensilia sacra S. R. E. Cardinalium ad Sacrarium Sacelli Summi Pontificis spectantia, nullam haberi volumus rationem qualitatis, et naturae redituum, quibus comparata fuerint, et praeter ea, quae in Constitutione Urbani VIII. incipiente *Aequum* in specie enumerata sunt, alia verbis generalibus tantum expressa intelligi volumus, Sandalia, Chirothecas, Lineos Amictus, Albas cum cingulis, Item Pixides, Ostensoria, Vas aquae benedictae, cum aspersorio, vasa Sacrorum Oleorum, et urceolos cum pelvibus, ac tintinnabulo, tandem Baculum pastoralem, Faldistorium, Palmatorias, Icones Pacis, Thuribulum, et his similia, exceptis annulis, et Crucibus pectoralibus, etiam cum Sacris Reliquiis 4. Quando Episcopus duas, vel plures Ecclesias successive rexerit, sacra utensilia dividi volumus proportionaliter inter Ecclesias Cathedrales, habita ratione fructuum, ac temporis, juxta Constitutionem S. Pii V. incipientem. 5. Ubi vero aliquis Episcopus simul praefuerit

(*) En tenor Pianae Const. « Romani Pontificis providentia circumspecta ad ea solicitudinis suae partes potissimum convertit, per quae singulis ecclesiis debita obsequia, et opportuna subventionis auxilia minime subtrahantur. Cum itaque, sicut accepimus, nonnulli Patriarchae, Archiepiscopi, Episcopi, et Abbates, seu commendatarii, ac alii beneficia Ecclesiastica obtinentes, proprii honoris, et salutis immemores, etiam praetextu facultatum testandi eis per Sedem Apostolicam concessarum, in eorum ultimis voluntatibus res sacras, ac vasa, ornamenta, et paramenta Ecclesiastica, aliaque cultui divino dicata quandoque ex fructibus ecclesiasticis per eos acquisita, non ecclesiis, et Monasteriis, ac beneficiis, quibus praefuerunt, seu a quibus proventus ecclesiasticos, et stipendia acceperunt, prout rationi, et honestati consentaneum foret, sed aliis locis, etiam aliquando non piis, ac interdum eorum consanguineis, et affinibus relinquere, ac camerae Apostolicae collectores, praetextu, quod illa sub appellatione Spoliorum veniant, tanquam ejusdem camerae Spolia exigere, et percipere non erubescant in maximum religionis dedecus, ac Ecclesiarum, Monasteriorum, et beneficiorum eorumdem detrimentum, ac relinquentium animarum periculum, scandalumque plurimorum. Nos abusibus, scandalisque huiusmodi providere, ac singularum Ecclesiarum, et Monasteriorum, ac beneficiorum indemnitati, animarumque quarumlibet saluti consulere volentes, Motu proprio, et ex certa scientia, ac de Apostolicae potestatis plenitudine, hac nostra perpetuo valitura Constitutione statuimus, ordinamus, decernimus, et declaramus, quod de cetero omnia, et singula paramenta, ac vasa, necnon Missalia, et gradualia, ac cantus firmi, et musicae, aliique quomodolibet nuncupati libri, et aliae res sacrae, etiam auri, et argenti, ac quaecumque alia bona per quoscumque Patriarchas, Archiepiscopos, Episcopos, Abbates, seu Commendatarios, et alioscumque quaecumque, et qualiacunque beneficia ecclesiastica, cum cura, et sine cura, saecularia,

duabus, vel pluribus Ecclesiis unitis, vel in perpetuam administrationem concessis, quae habeant Capitulum, et Cathedralem Ecclesiam propriam, ac distinctam, Sacrorum utensilium di-

et quorumvis ordinum regularia in titulum, vel Commendam, aut alias quomodolibet obtinentes quocumque nomine, vel titulo censeantur, etiam si de illis, et eorum qualitatibus specialis, et expressa mentio habenda foret, ad usum, et cultum divinum etiam in eorum privatis aedibus, et Cappellis, vel Oratoriis destinata, tempore eorum obitus ex testamento, vel ab intestato relicta sub quibusvis facultatibus testandi, et alias disponendi, de bonis per eos ex altari, vel alias quomodolibet acquisitis per quoscunque Roman. Pontific. praedecessores, et successores nostros, ac Nos sub quibusvis tenoribus, et formis, ac cum quibusvis clausulis, et decretis, etiam motu proprio, aut alias quomodolibet concessis, et concedendis nomine comprehendantur. Nec sub appellatione Spol. veniant, sed ad singulas Ecclesias, Monast. etiam Conventu carentia, et beneficia hujusmodi in quibus resederint, aut quibus praefuerint, seu quae alias obtinuerint, omnino spectent, et pertineant, ac spectare, et pertinere, illaque post eorum obitum eisdem ecclesiis, Monasteriis, et beneficiis etiam si in Rom. Curia, et procul ab illis decesserint, vel ad illa nunquam accesserint, etiam si antea ecclesiarum, et Monasteriorum regimini cesserint, vel beneficia hujusmodi renunciaverint, eo ipso applicata, et incorporata sint, et esse censeantur. Ita quod liceat, illis defunctis, in eisdem ecclesiis, Monasteriis, et beneficiis successoribus, ac ecclesiarum, et Monasteriorum hujusmodi capitulis, et conventibus respective illa propria authoritate libere apprehendere, ac eorum ecclesiis, et Sacristiis applicare, et incorporare, ac quaecumque donationes, ac relicta, et legata, testamenta, et codicilli, et aliae ultimae voluntates seu spolia desuper contra praesentis Constitutionis nostrae tenorem quomodolibet pro tempore facta, quo ad praemissa nulla, et invalida, nulliusque roboris, et momenti existant, et personis, etiam ecclesiasticis, seu locis etiam piis, aut Ecclesiasticis aliis quibuscunque, in quarum, seu quorum favorem pro tempore facta fuerint, minime suffragentur, nec per ea eisdem personis, seu locis, vel aliis ecclesiis hujusmodi aliquod ius in rebus praedictis, vel ad illas acquiri possit. Quinimo res sacras, ac alia bona praedicta, quocumque nomine, vel titulo pro tempore detinentes, ad illa ecclesiis, et Monasteriis, ac beneficiis per defunctos quomodolibet acquisitis, ut praefertur, juxta praesentium tenorem realiter, et cum effectu restituendum, et consignandum, quibusvis dispositionibus de illis in contrarium quomodolibet factis minime attentis, omnino teneantur, et ad id per censuras, et poenas, etiam furti, et sacrilegii, ac alia juris, et facti remedia opportuna cogi, et compelli possint, et debeant. Insuper ne deinceps contingat insolentia Spoliorum Camerae Apostolicae Collectorum, vel subcollectorum aliquas Ecclesias, nec hominum quemquam damno, et iniuria affici, nec cuiquam de cetero vertatur in dubium, quae res habendae sint nomine spolii, simili modo statuimus, decernimus, et declaramus, quod quaecumque scamna, Cathedrae, arcae, et etiam ligneae, vel lapideae, etiam marmoreae Mensae, et Tabulae, ac quaecumque dolia, seu vasa vinaria, et alia similia supellectilia domestica per quosvis presbyteros, seu clericos ab humanis pro tempore decedentes tempore eorum obitus in ecclesiis, seu eorum domibus ecclesiarum earundem, vel alibi ubivis locorum relicta, etiam si ex fructibus, et proventibus beneficiorum, quae dum viverent obtinebant, acquisita fuerint, sub spoliorum appellatione minime veniant, nec pro spoliis ullo modo reputari possint, praeterea quod nullum spolium Camerae praefatae fieri, nec quisquam a quibusvis spoliorum Camerae hujusmodi Collectoribus, vel subcollectoribus exigi possit per obitum illius, qui dum viveret, unum, vel plura beneficia ecclesiastica obtinuerit, cujus, vel quorum insimul fructus, redditus, et proventus, triginta ducatorum auri de camera secundum communem aestimationem valorem annuum non excesserint, aut qui pensiones annuas super quibusvis fructibus ecclesiasticis usque ad dictum valorem annuatim perceperit, dummodo tamen is se ab omni illicita negotiatione, et a Sacris Canonibus prohibita abstinuerit. Ita quod si quis dictorum Collectorum aliquid ex bonis quorumvis defunctorum, qui similia beneficia obtinuerint, seu similes pensiones perceperint, praetextu spoliorum ejusdem Camerae percipere, aut alias contra praesentes nostras literas, attentare praesumpserit, ad totalem bonorum per eum perceptorum restitutionem teneatur, ac ad id via juris etiam per similes censuras, et poenas cogi, et compelli possit, et debeat. Districtius inhibentes quibusvis Camerae praefatae spoliorum Collectoribus nunc, et pro tempore existentibus, et sub indignationis nostrae, et privationis eorum officiorum poena, ne in ornamentis, et paramentis, ac vasis, et libris praefato cultui divino dicatis, ac aliis rebus sacris, necnon supellectilibus praefatis quomodolibet se intromittant, nec in eorum inventariis tanquam spolia redigant, seu describant, sed ornamenta, et paramenta, necnon vasa, et libros, aliaque divino cultui dicata hujusmodi ecclesiis, et Monasteriis, Cappellis, et aliis beneficiis hujusmodi, eorumque Rectoribus, et aliis praefatis libere dimittant, et consignent, ac consignari faciant, cum effectu, ac supellectilia praedicta in locis ubi constiterint, relinquant. Ac decernentes, sic in praemissis omnibus, et singulis per quoscunque Judices, et Commissarios, quavis authoritate fungentes, sublata eis, et eorum cuilibet quavis aliter judicandi, et interpretandi facultate, et authoritate, judicari, et diffiniri debere, ac irritum, et inane, quidquid secus super his a quoquam quavis authoritate scienter, vel ignoranter contigerit attentari. Quocirca dilectis filiis curiae causarum Camerae Apostolicae generali Auditori, et singulis locorum Ordinariis, ac majorem dignitatem, post Pontificalem in universis Ecclesiis Cathedralibus, et Metropolitanis pro tempore obtinentibus, per Apostolica scripta, motu simili mandamus, quatenus, ipsi, vel duo, aut unus eorum praesentes literas, et in eis contenta quaecunque ubi, et quando opus fuerit, ac quoties pro parte quorumcunque in praemissis interesse habentium, ut praefertur, fuerint requisiti, solemniter publicantes, eisque in praemissis efficacis defensionis praesidio assistentes, faciant authoritate nostra praesentes literas, et in eis contenta quaecunque firmiter observari, ac singulos, quos literae ipsae concernunt illis pacifice gaudere, non permittentes eos desuper quomodolibet indebite molestari. Contradictores authoritate nostra, appellatione postposita, compescendo. Non obstantibus Apostolicis, ac in provincialib. et Synodalibus Conciliis editis Generalibus, vel specialibus Constitutionibus, et Ordinationibus, nec non Ecclesiarum, et monasteriorum hujusmodi juramento confirmatione Apostolica, vel quavis firmitate alia roboratis statutis, et consuetudinibus facultatibus testandi, aliisque privilegiis indultis, et literis Apostolicis, quibusvis concessis approbatis, et innovatis, etiam si de illis, eorumque totis tenoribus specialis, et expressa mentio facienda esset, illorum tenores pro sufficienter expressis habentes, illis in reliquis suo robore permanentibus, caeterisque contrariis quibuscunque. Volumus autem, quod si aliquis ex Patriarchis, Episcopis, Abbatib. seu Commendatariis, et aliis beneficiatis praefatis pluribus Ecclesiis, seu Monasteriis, pro tempore, vel successive praefuerit, seu plura beneficia obtinuerit, ornamenta, et paramenta, ac res, et bona praedicta ad illa omnia habita ratione fructuum, et temporis, quo eadem beneficia possedit, omnino pertineant, et proportionabiliter inter ea dividantur, quodque praesentes literae in Cancellaria nostra Apostolica, et acie Campi Florae de more publicentur, et inter Constitutiones perpetuo valituras describantur, etc. Nulli ergo etc. Datum Romae etc. Die 18. Septembris 1567. ».

visionem faciendam esse edicimus aequis partibus singulis Ecclesiis Cathedralibus, quatenus earumdem Ecclesiarum unitarum, seu in perpetuam administrationem concessarum reditus non sint divisi, sed unam Episcopalem Mensam perpetuo constituant; si vero reditus divisi fuerint, ac separati, divisionem fieri volumus singulis Ecclesiis Cathedralibus proportionaliter ratione fructuum. 6. Quod si constet Episcopum, qui per translationem duabus Ecclesiis successive praefuerit, comparasse sibi omnia Sacra utensilia reditibus tantum unius Ecclesiae, nulli divisioni locus erit, sed eadem Sacra utensilia ad Ecclesiam Cathedralem tantum spectabunt illius Dioecesis, ex cujus Episcopalis Mensae reditibus fuerint acquisita. Haec volumus, et mandamus, decernentes, has literas firmas, validas, atque efficaces esse, et fore, suosque plenarios, et integros effectus sortiri, ac obtinere, eisque ad quos spectant, seu spectabunt, plenissime suffragari; sicque in praemissis per quoscumque Judices Ordinarios, et Extraordinarios judicari, ac definiri debere, irritumque, et inane quidquid secus super his a quoquam quovis auctoritate, scienter, vel ignoranter contigerit attentari. Non obstantibus, si opus fuerit, Nostra, et Cancellariae Apostolicae Regula de jure quaesito non tollendo, aliisque Apostolicis, atque in Universalibus, provincialibusque, et Synodalibus Conciliis editis generalibus, vel specialibus Constitutionibus, et Ordinationibus, ceterisque etiam speciali, et individua mentione, ac derogatione dignis in contrarium facientibus quibuscumque.

Datum Romae apud Sanctam Mariam Majorem sub annulo Piscatoris die 1. Junii MDCCCXLVII Pontificatus Nostri anno primo.

ALOISIUS CARD. LAMBRUSCHINI.
A BREVIBUS APOSTOLICIS.

* Vide v. *Spolium* per tot ubi multa ad rem *.

FINIS TOMI SEPTIMI, ET TOTIUS OPERIS.

CONSIGLIO GENERALE DI PUBBLICA ISTRUZIONE

Napoli 11 Settembre 1852 — Rip. Car. N. 68. — Oggetto — Vista la domanda del Tipografo Gennaro Agrelli, il quale ha chiesto di proseguire per conto della Badia di Montecasino, dal fascicolo 44 in poi *l' opera Canonica Giuridica, ecc. di Lucio Ferraris.*
Visto il parere del Regio Revisore D. Alessandro Gualtieri.
Si permette, che la suindicata opera continui a stamparsi, però non si pubblichi senza un secondo permesso, che non si darà, se prima lo stesso Regio Revisore non avrà attestato, di aver riconosciuto nel confronto esser l' impressione uniforme all' originale approvato.

Il Presidente Interino
FRANCESCO SAVERIO APUZZO.
Il Segretario interino
GIUSEPPE PIETROCOLA

Deputato della Curia Arcivescovile per la revisione dei libri Can. G. Gallo — Al Rev. D. Girolamo d' Alessandro per la Revisione. 2 Ottobre 1852 — *Nihil obstat* — Girolamo d' Alessandro Censore Teologo.